წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი

ტომი I

ა – ჵ

თბილისი
2012

წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური
ლექსიკონი

ტომი I

ა – ჲ

თბილისი
2012

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქართული ფილოლოგიის კათედრა

წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი

ტომი I

ა – ღ

ლექსიკონი მომზადდა სამეცნიერო პროექტის –
„აულის ენები – კაცობრიობის არსებობის გონითი ფორმები – გლობალიზაციის პირობებში (წოვათუშურ-ქართული ორენოვნების მასალების მიხედვით)“ –
ფარგლებში

თბილისი
2012

წოვათუშური იბერიულ-კავკასიურ ენათა ოჯახის ერთ-ერთი მცირერიცხოვანი ხალხის უმწერლობო ენაა. წინამდებარე ლექსიკონი მისი თავისთავადი და მდიდარი სიტყვიერი მარაგის შენარჩუნებასა და უკვდავყოფას ისახავს მიზნად.

ლირიკული გადახვევის უფლებით აღვნიშნავთ, რომ, რაკი სიტყვებში გარდასული თაობები თვლემენ და მათეული ხატია შიგ მოქცეული სამყაროსი, დაე, დარჩეს ეს განსაკუთრებული სიყვარულით შეკრული წიგნი მარადიულ ძეგლად სამყაროს სივცობრივი განზომილებით დაინტერესებულთათვის ყველა დროსა და ყველა ეპოქაში.

შემდგენელ-გამომცემლები: **არსენ ბერთლანი (რედაქტორი)**
მაყვალა მიქელაძე
ქეთევან გიგაშვილი

ლექსიკონის რუსული ნაწილის რედაქტორი: **ნათელა ღუდუშაური**

ლექსიკონის ინგლისური ნაწილის რედაქტორები: **ელენე ძამიაშვილი**
ეკატერინე ნახუცრიშვილი

ოპერატორი: **დავით ბუქურაული**

© ა. ბერთლანი, მ. მიქელაძე, ქ. გიგაშვილი

გამომცემლობა „საარი“, 2012
ქ. თბილისი, თევდორე მღვდლის 57
e-mail: saari_ltd@yahoo.com
ISBN: 978-9941- 427-38-1

Телавский государственный университет имени Якова Гогебашвили
Кафедра грузинской филологии

Цоватушинско-грузинско-русско-английский словарь

Том I

a–j

Словарь подготовлен в рамках научного проекта –
«Языки аула – умственные формы существования человечества – в условиях глобализации
(По материалам цоватушинско-грузинского двуязычия)»

Тбилиси
2012

Iakob Gogebashvili Telavi State University
Department of Georgian Philology

Tsovatush-Georgian-Russian-English Dictionary

Volume I

a–j

The Dictionary was prepared under the project –

“Auli Languages – Mental Forms of Mankind – in the Conditions of Globalization (According to the bilingual materials of Tsovatush-Georgian)”

Compiler-publishers: A. Bertlani (editor)
M. Mikeladze
K. Gigashvili

Edtor of the Ruusian part of the dictionary: Natela Gudushauri
Editors of the English part of the dictionary: Elene Dzamiashvili
Ekaterine Nakhutsrishvili

Tbilisi
2012

... ცხოვრების დაისი ქართული ფილოლოგიის კათედრაზე გაატარა,
თავისი ბოლო – გედის – სიმღერაც აქ შეასრულა:
ლექსიკონის აწყობის საკმაოდ მძიმე და საპასუხისმგებლო საქმე დიდი ხალისით იტვირთა.
პროექტზე მუშაობის დროს მოულოდნელად გამოგვეცალა ხელიდან...
...ამ ლექსიკონში ახლა დათოს სულია განფენილი,
ამიტომაც მის გამოცემას სიხარულთან ერთად დიდი სევდაც ახლავს...

.. .ვუძღვნით უმშვენიერესი და უკეთილშობილესი წოვათუში ვაჟკაცის –

დავით (დათო) ბუქურაულის –

ხსოვნას, მის სიყვარულს.

წინასიტყვაობა

დავით და ნიკო ქადაგიძეების
„წოვა-თუშურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონის“
1984 წლის გამოცემისათვის

წოვა-თუშურ ენაზე ლაპარაკობს თუშების ნაწილი. საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით თუშეთში (ბარად ჩამოსახლებამდე) თუშები იყოფოდნენ წოვათის, ჩაღმის, პირიქითისა და გომეწრის თემებად.

წოვათა თემის თუშები ლაპარაკობენ წოვა-თუშურად და ქართულად, დანარჩენი სამი თემის თუშები – მხოლოდ ქართულად.

წოვა-თუშური ენა (საკუთარი სახელწოდება **ბაცბურ მოტ̣** ან **ვაჲლჴ მოტ̣**) იბერიულ-კავკასიურ ენათა ოჯახის ნახურ ჯგუფს განეკუთვნება.

ამჟამად წოვათა თემის თუშები (წოვა-თუშები) ცხოვრობენ ახმეტის რაიონის სოფ. ზემო ალვანში.

წოვა-თუშური ენის მეცნიერულ შესწავლას ფასდაუდებელი ამაგი დასდეს ცნობილმა პედაგოგმა და საზოგადო მოღვაწემ, სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის კავკასიისმცოდნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის წევრ-კორესპონდენტმა – **დავით ქადაგიძემ** (1861-1937) და მისმა ვაჟმა – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორმა, გერმანული ენის კათედრის გამგემ – **ნიკო ქადაგიძემ** (1895-1976).

დავით და **ნიკო ქადაგიძეების** ლექსიკონი 7500-მდე სალექსიკონო ერთეულს შეიცავს. ლექსიკონი გამოირჩევა საილუსტრაციო ფრაზების სიმდიდრით, ილუსტრაციებში ვრცლად არის წარმოდგენილი წოვა-თუშური ონომასტიკა და ტოპონიმიკა, აგრეთვე ზოგი ეთნოგრაფიული ხასიათის ცნობა.

„წოვა-თუშურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონის“ გამოცემასთან დაკავშირებულ სამუშაოებში მონაწილეობას იღებდნენ ენათმეცნიერების ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი **ლატავრა სანიკიძე**, ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი **იზოლდა ჯოლბორდი** და **ევა უშარაული-ქადაგიძე**, ოფსეტური ბეჭდვისათვის ლექსიკონი კალიგრაფიულად გადაწერა **ელენე ქადაგიძემ**.

რუსუდან გაგუა

წინასიტყვაობა

„წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონის“
I ტომისათვის

წინამდებარე ოთხენოვანი „წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი“ მომზადდა **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეების** 1984 წლის სამენოვანი „წოვა-თუშურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონის“ ბაზაზე. გამოვიყენეთ აგრეთვე სხვადასხვა გამოცემაში ჩართული ლექსიკოგრაფიული მასალა, დაწყებული **ი. გიულდენშტედტის** „კავკასიაში ხმარებული ენების შედარებითი სიტყვათა კონებიდან“ (გიულდენშტედტის მოგზაურობა საქართველოში, თბ., 1964) და დამთავრებული **ე. ქადაგიძის** წოვათუშური[1] ტექსტებით (ე. ქადაგიძე, წოვა-თუშური ტექსტები, თბ., 2009) და აგრეთვე ჩვენ მიერ გამოცემული წოვათუშური ტექსტებით (მ. მიქელაძე, ა. ბერთლანი, ქ. გიგაშვილი, მ. ცისკარიშვილი, წოვათუშური ტექსტები, თბ., 2011).

სამეცნიერო ლიტერატურაში როგორც **თუშების**, ისე მათი **მეტყველების** (**მეტყველებების**) აღმნიშვნელ ტერმინოლოგიაში დღემდე სერიოზული გაუგებრობაა. „ერთობით **თუშნი**“, როგორც მათ მეფე **არჩილი** იხსენიებს (1664-1675 წწ.), ჯერ კიდევ ცოტა ხნის წინ მთიან თუშეთში ოთხ თემად ცხოვრობდნენ. ეს იყო **წოვის**, **ჩაღმის**, **პირიქითისა** და **გომეწრის** თემები. ბარში ჩამოსახლების შემდეგ მეტყველებრივი ნიშნით ისინი ორ ჯგუფად ჩამოყალიბდნენ: **წოვათუშებად** (წარმოდგენილია წოვის თემით) და **ჩაღმათუშებად** (წარმოდგენილია ჩაღმის, პირიქითისა და გომეწრის თემებით).

წოვათუშები ამჟამად ცხოვრობენ კახეთში, ალაზნის მარცხენა მხარეს, ბახტრიონთან – ახმეტის რაიონის სოფ. ზემო ალვნის ერთ ნაწილში და ლაპარაკობენ **წოვათუშურსა** და **ქართულ ენებზე**, ხოლო **ჩაღმათუშები**, რომლებიც დღეს ცხოვრობენ ზემო ალვნის მეორე ნაწილში, აგრეთვე ქვემო ალვანსა და ლალისყურში, ლაპარაკობენ **ქართული ენის თუშურ კილოზე**.

შემდგენლები

---

[1] როგორც **წოვათუშებს**, ისე **წოვათუშურს**, ვუქვემდებარებთ რა ქართულ ორთოგრაფიას, გადმოვცემთ რწყმული დაწერილობით.

სიტყვა-სტატიის აგებულებისა და ლექსიკონით სარგებლობის შესახებ

„ენები კაცობრიობის არსებობის გონითი ფორმებია“, – ბრძანა ცნობილმა გერმანელმა ლინგვისტმა **ვილჰელმ ფონ ჰუმბოლდტმა** და მოახდინა ე. წ. დიდი და პატარა ენების საბოლოო და უპირობო იდენტიფიკაცია. ამაზე დაყრდნობით შეიძლება განვაცხადოთ, რომ, თუ რომელიმე ენაზე ორი კაცი მაინც ელაპარაკება ერთმანეთს, ეს ენა ფუნქციონირებს და თავის ღირსებას იცავს. ასეთი ენები, როგორც ცნობილია, „გადაშენების საფრთხის ქვეშ მყოფის“ სტატუსით მოიხსენიებიან.

აღნიშნული სტატუსით სარგებლობს დღეს წოვათუშური ენა, რომელიც ამჯერად საქართველოს რესპუბლიკის ერთადერთი სოფლის – ზემო ალვანის – ერთ ნახევარში ფუნქციონირებს და შიდასაოჯახო ურთიერთობის სფეროს არის შემორჩენილი. მდიდარი, თავისთავადი და დახვეწილი მორფონოლოგიური სტრუქტურა ამ ენისა მეტყველებს მის ოდინდელ მაღალ სოციალურ დატვირთვაზე, თუმცა ისტორიულ წყაროებში მის შესახებ XVIII საუკუნემდე არაფერი ისმის. საინტერესოა, რომ მისი მატარებელი ხალხის თავდაპირველ საცხოვრისს აკად. **ივ. ჯავახიშვილი** მდ. ტიგროსის სათავეებში ეძებს[2].

დავით (1861-1937) და **ნიკო** (1895-1976) **ქადაგიძეებმა** თავის დროზე თავს იდვეს მძიმე და საპატიო შრომა, როცა შეადგინეს „წოვა-თუშურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი“[3]. იგი 1984 წელს გამოვიდა, მაგრამ მისი მასალები მთელი ნახევარი საუკუნით ადრე იყო მოძიებული და წოვათუშურ-ქართული ორენოვნების გაცილებით ადრეულ საფეხურს ასახავდა. მას შემდეგ განვითარებულმა ბილინგვიზმმა კიდევ ბევრი მნიშვნელოვანი ცვლილება შეიტანა წოვათუშური ენის ფონოლოგიურსა თუ გრამატიკულ სტრუქტურებში.

წინამდებარე ტომის შემდგენლებმა ვცადეთ, შესაძლებლობის ფარგლებში, ზედმიწევნით აგვესახა ლექსიკური ერთეულების ბოლო პერიოდის ფონეტიკურ-ფონოლოგიური მხარე, სრულად დაგვეფიქსირებინა ორენოვნების თავისებურებათა ამსახველი როგორც საკუთრივ წოვათუშურენოვანი, ისე ნასესხები ლექსიკა. ვფიქრობთ, ერთი და იმავე ლექსიკონის ეს ორი სხვადასხვა რედაქცია გარკვეულ სამსახურს გაუწევს როგორც ენის ისტორიის მკვლევართ, ისე ორენოვნების კანონზომიერებებით დაინტერესებულ პირებს.

შევნიშნავთ, რომ, თუმცა სამეცნიერო-კვლევითი პროექტის ფარგლებში ჩვენ მიერ სადღეისოდ გამოვლენილია **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეების** დროინდელ მოცემულობათაგან საკმაოდ განსხვავებული ფონეტიკური თუ ფონოლოგიური ნიშნები, მაგრამ, ვცნობთ რა მათი უნიკალური ლექსიკონის პრიმატს, უმეტეს შემთხვევაში ხელუხლებლად ვტოვებთ სიტყვა-სტატიების აღნაგობასაც და დაწერილობასაც. ამ თვალსაზრისით ყველაზე მეტ ცვლილებებს დავუქვემდებარეთ მასდარების ორმაგი **დდ** დაწერილობა და შევცვალეთ იგი ცალმაგი **დ**-თი. გარდა ამისა, **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეებს** კლასის მაჩვენებლის სახით ვოკაბულებში (სალექსიკონო სტატიების სასათაურო სიტყვებში) გამოყოფილი აქვთ მხოლოდ **დ**, ჩვენ გამოვყავით სხვა მაჩვენებლებიც: **ნიყ ბ|ა̄ხარ niq̣ b|āxar** *‘გ ზის გაკვლევა’*; **ბჳარკი თეფხ|ჲ|არ bωarḳi tepx|j|ar** *‘თვალების ხამხამი’*; **ბუჰ̮ ბ|არ buḫ b|ar** *‘ჩხუბი’*; **ბაქ ბ|ელინ̂ baq b|elinî** *‘პირმცინარე’* და სხვ.

---

[2] ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორიის შესავალი, წიგნი პირველი, საქართველოს, კავკასიისა და მახლობელი აღმოსავლეთის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული პრობლემები, თბ., 1950.

[3] დ. ქადაგიძე, ნ. ქადაგიძე, წოვა-თუშურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი, თბ., 1984.

ამასთანავე, უახლესი დაკვირვებებიდან გამომდინარე, **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეების** მიერ *‘და’* კავშირისა და *‘-ც’* ნაწილაკის ეკვივალენტების სტატუსით წარმოდგენილი მახვილიანი ხმოვნები შევცვალეთ გრძელი ხმოვნებით; აგრეთვე:

საჭიროების შემთხვევაში, აღვნიშნეთ ხმოვანთა განსხვავებული კვანტიტეტი ზოგადად;

ხმოვანთა ნაზალობა, გარდა აუსლაუტისა, **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეებისგან** განსხვავებით, აღვნიშნეთ ანლაუტშიც და ინლაუტშიც;

თავშეკავებით, მაგრამ პარალელური ფორმების სახით მაინც მოვახდინეთ რეალიზაცია ლექსემებისა ე. წ. თავისუფალი ხმოვნებით ანლაუტში (მაგ., **ˉაჸა̃ ˉa’ã** *‘კი, დიახ, ჰო’*; **ˉუმ ˉum** *‘რამე’*; **ˉუნახ ˉunax** *‘რაღაცა’*; **ˉუ̃ნდა? ˉũnda?** *‘რატომ?’*; **ˉუხ? ˉux?** *‘რა?’*...).

წოვათუშურ სიტყვათა შინაარსის ზედმიწევნით გადმოცემის სურვილით წინამდებარე ლექსიკონის რადაქტორმა რიგ შემთხვევაში ქართული ნეოლოგიზმები აწარმოვა. მათ მკითხველი ადვილად ამოიცნობს საილუსტრაციო მასალის მიხედვით.

I

ლექსიკონში ცალკე ლექსიკურ ერთეულებად შეტანილია:

საზოგადო არსებითი სახელები: **დოკ dok̦** *‘გული’*; **ღაზოლ γazol** *‘სიკარგე (კარგობა, სიკეთე)’*, **ღაზნა̄ γaznā** *‘დროსა და სივრცეში განვრცობილი, ირგვლივ გამეფებული სიკარგე’*; **ურძო̂ urʒô** *‘მჭვარტლი’*; **ჰ̦აკ ḥak̦** *‘შუბლი’*...

ზედსართავი სახელები: **წ̦ეგე̃ ç̣egẽ** *‘წითელი’*; **ღაზე̃ γazẽ** *‘კარგი’*; **ჰ̦აჭო̄რე̃ ḥač̣ōrẽ** *‘სუნიანი, მყრალი’*...

რიცხვითი სახელები: **ში ši** *‘ორი’*; **დ|ჵივჸ d|ϖiv’** *‘ოთხი’*; **ფხიიწ̦ატ̦ყ̦ pxiiç̣aṭq̣** *‘სამასი’*; **ყალღე̃ qalγẽ** *‘მესამე’*...

ნაცვალსახელები: **სო so** *‘მე’*; **თხო txo** ექსკ. *‘ჩვენ (მე და ის, მე და ისინი, ჩვენ და ის, ჩვენ და ისინი)’*; **მე̃? mẽ?** *‘ვინ?’*; **მოლუ̃? molũ?** *‘როგორი?’*....

ზმნები (მასდარის ფორმით): **აბარ abar** *‘შეკვრა (კრავს)’*; **ყ̦ეგარ q̣egar** *‘ტეხა (ტეხს)’*; **დ|ჵევარ d|ϖevar** *‘მოკვლა (მოკლავს)’*; **დ|იც|დ|არ d|ic|d|ar** *‘დავიწყება (დაივიწყებს)’*;

მიმღეობები: **ქორ|დ|უჲნი̂ qor|d|ujnî** *‘საშოვნელი’*; **ყოწ̦|დ|იენო̂ qoç̣|d|ienô** *‘ჩამოკიდებული’*; **ჰ̦აყინო̂^{1} ḥaqinô^{1}** *‘წასმული’*...

ზმნისართები: **ჩაყ čaq** *‘შორს’*; **გარგე[ჰ̦] garge[ḥ]** ess. *‘ახლოს’*; **ჰ̦ალო[ჰ̦] ḥalo[ḥ]** ess. *‘ზევით’*...

თანდებულები: **-მაქ -maq** *‘-ზე’*; **-და[ჰ̦] -da[ḥ]** *‘-დან, -გან’*; **-ჩუ -ču** *‘-სა, -ანთას’*; **-ცი̃ -cĩ** *‘-თან, მახლობლად’*...

კავშირები: **მე̄ mē** *‘რომ, რათა’*; **მა̄ mā** *‘მაგრამ, ხოლო, კი’*...

ნაწილაკები: **ცო co** *‘არ, არა’*; **-წ̦ -ç̣** *‘-ხელ, -ჯერ’*...

შორისდებულები: **ვაჲ^{2} vaj^{2}** *‘ვაი’*; **ბარქალ barqal** *‘ბარაქალა’*...

აფიქსები: **-ღე̃^{1} -γẽ^{1}** მსგავსების აღმნიშვნელი სუფ. *‘-ებრი;* **-წ̦ი̃ -ç̣ĩ** უქონლობის სუფიქსი *‘უ...ო/დ/, უ...ელი, უ...ელო, უ...ად’*...

ზმნები **დ|ალარ d|alar** და **ითარ itar**, რომლებიც დამოუკიდებლად აღარ იხმარებიან და აწარმოებენ ვნებითი გვარის შინაარსის ახალ ზმნებსა და კაუზატივებს.

ცალკე ერთეულებს ქმნიან ომონიმები, რომლებიც ბოლოში, სტრიქონს ზემოთ, სათანადო ციფრითაა გაფორმებული: **ბოტ**[1] **boṭ**[1] *'ცომი'*; **ბოტ**[2] **boṭ**[2] *'თიკანი'*; **ლამ**[1] **lam**[1] *'მთა'*; **ლამ**[2] **lam**[2] *'ცა'*; **ლამ**[3] **lam**[3] *'ლამი'*; **წე**[1] **çe**[1] *'ცეცხლი'*; **წე**[2] **çe**[2] *'სახელი'*...

პარალელური ფორმები ერთადაა შეტანილი; ჩვეულებრივ, პირველად წარმოდგენილია ამოსავალი ფორმა, როგორც ვოკაბულაში, ისე საილუსტრაციო მასალაში: **დაჲმწრიკ, დემწრიკ dajmçriķ, demçriķ** *'გამოცანა'*; **ლეჲჭყდორი, ლიჭყდუჲრი̂ lejčq̇dori, ličq̇dujrî** *'კეკემალულობა'*.

წოვათუშური ენის მახვილი სიძლიერით ქართულისას რამდენადმე სჭარბობს, ადგილის მიხედვით კი, ქართული მახვილისგან განსხვავებით, სიტყვას მოუდის პირველ მარცვალზე: **აბარ** (ა′|ბარ) **abar** (**a′**|**bar**) *'შეკვრა'*; **აბჟო̃ტი** (ა′ბ|ჟო̃|ტი) **abžõṭi** (**a′b**|**žõ**|**ti**) *'უზანგები'*; **აბჟო̃ტიწი̃** (ა′ბ|ჟო̃|ტი|წი̃) **abžõṭiçĩ** (**a′b**|**žõ**|**ṭi**|**çĩ**) *'უუზანგო[დ]'*; **აბურძგნადალარ** (ა′|ბურძგ|ნა|და|ლარ) **aburʒgnadalar** (**a′**|**burʒg**|**na**|**da**|**lar**) *'აბურძგნა (აიბურძგნება)'*; **გაუბიდრებადალარ** (გა′|უ|ბიდ|რე|ბა|და|ლარ) **gaubidrebadalar** (**ga′**|**u**|**bid**|**re**|**ba**|**da**|**lar**) *'გაუბედურება'*... რაკი მახვილს აქ მუდმივი ადგილი აქვს, საჭიროდ არ ვცანით მისი აღნიშვნა, თუმცა, გარკვეული სემანტიკური თუ გრამატიკული ფუნქციით, ის შეიძლება აღმოჩნდეს სხვა მარცვალზე, რაც არის კიდევაც ნაჩვენები გრაფიკულად: **განა′/გარა′ gana′/gara′** (ხმარობენ ქალებიც, კაცებიც)/**განი′/გარი′ gani′/gari′** (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) *'აბა'*.

დავით და **ნიკო ქადაგიძეების** მიერ *'და'* კავშირისა და *'-ც'* ნაწილაკის ფუნქციის შემსრულებელი ხმოვანი საილუსტრაციო მასალაში, როგორც წესი, გაცნობიერებულია ხან უმახვილო, ხანაც მახვილიან ხმოვნად; მაგ.: **ფსტუჲნო′ ადმიჼ დაე̄, სტაკაე̌** *'დედაკაციც ადამიანი არის და მამაკაციც'*[4]; **ბა̄ჰინო̂ ჯა სტაკონ ბალʼბალინე̂, აჰო ვოქვიქჼ** *'დაკოდილი ღორი კაცს ეძგერა და წააქცია'*[5]; **ბაცბივ ლამუ[ჰ] ბჩასტე′ ჰალ ბაყო̂** *'წოვათუშები მთაში დიყსაც ჭამენ'*[6]. ჩვენ ვთვლით, რომ აქ საქმე გვაქვს არა მახვილიან, არამედ გრძელ ხმოვანთან, რაც შეძლებისდაგვარად აისახა კიდევაც ჩვენს ლექსიკონში: **ფსტუჲნო̂ ადმიჼ დაე̄, სტაკაე̌** *'დედაკაციც ადამიანი არის და მამაკაციც'*; **ბა̄ჰინო̂ ჯა სტაკონ ბალʼბალი′ნე̂, აჰო̄ ვოქვიქჼ** *'დაკოდილი ღორი კაცს ეძგერა და წააქცია'*; **ბაცბივ ლამუ[ჰ] ბჩასტე̄ ჰალ ბაყო̂** *'წოვათუშები მთაში დიყსაც ჭამენ'*.

იქ, სადაც ვერ ხერხდება ხმოვნის გაგრძელება, მართალია, საქმეში ერთვება მახვილი, რომელიც ჩვენთვის არცთუ გასაგები წესრიგით სიტყვა-ფორმის ავანგარდიდან გადაადგილდება არიერგარდში, მაგრამ – არა ბოლოკიდურ ხმოვანზე: **ვაშას ტათებ დაჰო′ერ, ჩუ̄ დოხკორ სჼ უჯრი** *'ძმა ფულს მო[მ]იტანდა [ხოლმე] და ჩამილაგებდა [და] უჯრაში'* (ზედმიწევნით: *'ჩა- და -მილაგებდა უჯრაში'*); **ვაშას ტათებ დაჰო′ე̌, ჩუ̄ დოხკო̂ სჼ უჯრი** *'ძმა ფულს მო[მ]იტანს და ჩამილაგებს უჯრაში'* (ზედმიწევნით: *'ჩა- და -მილაგებს უჯრაში'*); **ვაშა′სე̂ დეცქჼ სჼ ტათებ, ბიძი′სე̂** *'ძმამაც მოიტანა ფული, ბიძამაც'* (შდრ. **ვაშას ტათებ და′ჰო̄, ჩუ̄ დოხკო̂ სჼ უჯრი** *'ძმა ფულს მო[მ]იტანს და ჩამილაგებს [და]'*; **ვა′შასუ̄ დეცქჼ სჼ ტათებ, ბი′ძისუ̄** *'ძმამაც მოიტანა ფული, ბიძამაც'*).

ყველა ზმნური ერთეულიდან შეიძლება იწარმოოს მიმღეობა **-ნი̂ -nî**, **-ნო̂ -nô** სუფიქსების დართვით, აგრეთვე **-ითარ -itar** კაუზატივის, **-მაკარ -maḳar** პოტენციალისის დართვით და ბევრ შემთხვევაში ვნებითი შინაარსის **-დ|ალარ -d|alar** ზმნის დართვით. ლექსიკონში შესულია მხოლოდ ნაწილი ამნაირად ნაწარმოები ერთეულებისა, აგრეთვე სხვადასხვა პრევერბდართული და ნაწილაკდართული სიტყვებისა.

---

[4] ქადაგიძე, ..., 1984, 27.

[5] იქვე, 71.

[6] იქვე, 108.

II

ნაცვალსახელები, ზმნისართები, შიშლეობები, თანდებულები, კავშირები, ნაწილაკები ლექსიკონში შედის სათანადო გრამატიკული კვალიფიკაციებით: **ვაჲ**[1] **vaj**[1] ინკლ. ნაცვალს. *'ჩვენ (მე და შენ, მე და თქვენ, ჩვენ და შენ, ჩვენ და თქვენ)'*; **წყე c̣q̣e** ზმნს. *'ერთხელ'*; **ჭირხეთინი̂ č̣irxetinî** შიშლ. *'ზარმაცი'*; **–ჭ -č̣** ინტენსივობის ნაწილა–კი...

არსებითი სახელი შეტანილია მხ. რ. სახ. ბრ. ფორმით (რომელსაც ნიშანი არ გააჩნია) და ახლავს ორივე რიცხვის გრამატიკული კლასის ნიშნები: **კნათ** ვბ **ḳnat** vb *'ბიჭი, ვაჟიშვილი'*; **ჲოჰ̦** ჲდ **joꜧ** jd *'ქალი, ქალიშვილი, გოგონა'*; **ჰ̦ეხ** ჲჲ **ꜧex** jj *'გამოქვაბული'*; **ჲეთ̦** ბბ **jeț** bb *'ძროხა'*; **აფუშ** ბდ **apuš** bd *'ტყუილი'*; **ქოკ** ბჲ **qoḳ** bj *'ფეხი'*; **ჩხიჼდურ** დდ **čxĩdur** dd *'წინდა'*; **ტოტ** დჲ **ṭoṭ** dj *'ხელი'*...

ფუძეცვალებადი სახელების მეორე ფუძე, რომელიც ხშირად მრ. რ. ფორმაშიც არის ნაწარმოები, შეტანილია ცალკე ერთეულად და იქვე მითითებულია (იხ.) ძირითადი ფორმა; მაგ.: **მათ̦იშ mațiš** მრ. იხ. **მოთ̦ moț** *'ლოგინი'*; **წენბუჲ c̣enbuj** მრ. იხ. **წა c̣a** *'სახლი'*; **ას as** ერგ. იხ. **სო so** *'მე'*...

გრამატიკული კლასის ნიშნის მატარებელი ფუძეები (ზმნა, ზედსართავი სახ., ზმნიზედა...) ლექსიკონში წარმოდგენილია განზოგადების ტენდენციის მქონე ნივთის **დ** კლას-ნიშნით, რომელსაც ანბანთრიგში ანგარიში არ ეწევა და იგულისხმება, რომ სათანადო კონტექსტში ასეთი ფუძე დაირთავს სხვადასხვა კლასის ნიშანს (შესაბამისად, **ვ**, **ჲ**, **ბ** და საკუთრივ **დ**), რაც ილუსტრაციებში ვლინდება: **დ|აყარ d|aq̣ar** *'ჭამა'* – **ჯორ ბაყოს** *'ვაშლს ვჭამ'*; **დ|ეყარ d|eq̣ar** *'გაყოფა'* – **ბედ ბალ'ქჼჩრ̂ ვაჟარვ ჟაბრ̂ ნიფვს-ნიფვს ბეყჼ** *'გაყრილმა ძმებმა ძროხები სწორ-სწორად (თანაბრად) გაიყვეს'*; **დ|უტყჼ d|utq̣ĩ** *'წვრილი'* – **დარუჲგო[ჰ̦] ჲუტყჼ ლოჭ ჲაჲლი̂** *'დაროს წვრილი ჯოხი უჭირავს'*; **დ|უხ d|ux** adit. *'უკან'* – **ვუხ ჰ̦აჲჭნას** *'უკან მოვიხედე'*; **დ|ჵივც d|ωiv'** *'ოთხი'* – **ვჵივც დონლოვ** *'ოთხი ცხენოსანი'*... საჭიროების შემთხვევაში, ლექსიკონის პირველი რედაქციისგან განსხვავებით, ვოკაბულებში გამოყოფილია კლასის სხვა ნიშნებიც, მაგალითად, **ნიყ ბ|აჯარ niq̣ b|aqar** *'გაღწევა; გზის გაკვლევა'*; **ჲუყ ღორ|ჲ|არ juq̣ ɣor|j|ar** *'წელის გაშეშება'*...

ერთ-ერთი თვალსაჩინო სხვაობა წოვათუშური ენის ლექსიკონის ამ ორ გამოცემას შორის ნასესხებ მასდართა ფორმებში აისახა.

ქართული მასდარები უმეტესად **ა** ხმოვანზე ბოლოვდება (სხვა მაწარმოებლების როლი აქ უმნიშვნელოა), წოვათუშურ ენაში კი ზმნურ ძირს, რომელიც ყოველთვის დახურული მარცვლითაა წარმოდგენილი, მასდართა საწარმოებლად, გვარების მიხედვით, **დ|არ d|ar** ან **დ|ალარ d|alar** მეშველი ზმნები დაერთვის. სესხების პროცესში ქართული **ა**-მაწარმოებლიანი მასდარი გააზრებულ იქნა, როგორც ზმნური ძირი, და მეშველი ზმნაც მას დაერთო. ამ დროს, წოვათუშური ენის ძირთა სავალდებულო დახურულმარცვლიანობის ძველი პრინციპის შესაბამისად, საჭირო გახდა ბოლო **ა**-ზე რაიმე თანხმოვნის დართვა. არჩევანი გადაწყვიტა ნახური ენებისთვის დამახასიათებელმა სრული კონტაქტური ასიმილაციის წესმა და მეშველ ზმნათა წინ მდგომმა თანხმოვანმა **დ**-ს სახე მიიღო. ამ გზით – ორენოვნების ჩამოყალიბების ადრეული საფეხურისთვის დამახასიათებელ ფონეტიკურ-ფონოლოგიურ ფაქტორთა ერთობლივი მოქმედებით – ნასესხებ მასდართათვის ჩამოყალიბდა შემდეგი მოდელი: **ქართული მასდარი** + **დ** + **დ|არ/დ|ალარ**.

ანტონ შიფნერის მიერ საუკუნენახევრის წინათ შედგენილი წოვათუშური ენის გრამატიკისთვის დართულ ლექსიკონში შესული 68 მასდარიდან **დონ**იანი ფორმითაა მოცემული 62 ერთეული[7]. **დონ**იანი ფორმები გვაქვს **ქადაგიძეთა** ლექსიკონშიც.

აღნიშნული მოდელი ნასესხები მასდარებისა დღეს უკვე შეცვალა ახალმა, **დ**–ჩამოცილებულმა ფორმებმა, თუმცა ზოგჯერ ის ჯერ კიდევ იხმარება პარალელურად მოუბართა ასაკობრივი დონეების მიხედვით. ამრიგად, გადაიდგა კიდევ ერთი ნაბიჯი ნასესხები სიტყვების ქართულთან დაახლოების გზაზე – დაირღვა წოვათუშური ენის დახურულმარცვლიანობის პრინციპი, ნასესხებ მასდართა მოდელმა კი უფრო მარტივი სახე მიიღო. გვაქვს პირდაპირ: **ქართული მასდარი** + **დ|არ/დ|ალარ**.

ზედიზედ მისული ორი **დდ**–დან დატოვებულია კლასის მაჩვენებელი, მაგ., **დაბერტყა|დ|არ dabertq̣a|d|ar** (< **დაბერტყად|დ|არ dabertq̣ad|d|ar**) *‘დაბერტყვა’*; **დაწერა|დ|არ daçera|d|ar** (< **დაწერად|დ|არ daçerad|d|ar**) *‘დაწერა (დაწერს)’*... მაგრამ სხვა კლას–მაჩვენებლის შემოტანის შემთხვევაში, ბილინგვთა ასაკობრივი დონეების მიხედვით, შეიძლება აღდგეს ჩვენ მიერ გაუქმებული **დ**: **დაბერტყა|ჲ|არ dabertq̣a|j|ar** – **დაბერტყად|ჲ|არ dabertq̣ad|j|ar** *‘დაბერტყვა’*, ანალოგიურად **დაბერტყა|ბ|არ dabertq̣a|b|ar** – **დაბერტყად|ბ|არ dabertq̣ad|b|ar** და ა. შ.

დ კლასის ნიშანს ანბანში ანგარიში არ ეწევა იმ შემთხვევაშიც, როდესაც იგი წარმოდგენილია **დ|არ d|ar** *‘ქმნა’*, **დ|ალარ d|alar** *‘გახდომა’* ზმნებით ნაწარმოებ რთულ ფორმებში: **დ|იწ|დ|აჴ|დ|არ d|iç|d|aq|d|ar** *‘გაამპარტავნება (გააამპარტავნებს)’*; **დ|ეფხ|დ|ალარ d|epx|d|alar** *‘გაცხელება (ცხელდება)’*; **დ|უწ|დ|არ d|uç|d|ar** *‘ავსება (აავსებს)’*...

ქადაგიძეთა ლექსიკონში ზმნა წარმოდგენილია არა ინფინიტივით, არამედ მოქმედების სახელით (მასდარით), რომელსაც ზმნის სინტაქსური ძალაც აქვს, მართავს სახელს ბრუნვაში და სახელის მიერ იმართვის კლასში; საილუსტრაციო ფრაზებში ასახულია ზმნის სხვადასხვა დროისა თუ პირის ფორმები.

ჩვენ ფრაგმენტულად შევიტანეთ ინფინიტივის ფორმებიც, რათა გვეჩვენებინა მათი ფუნქციონირება და განსაკუთრებული როლი წოვათუშურ ენაში (მაგ., **აბჼ abã, დაგჼ dagã, ალʻჼ aľã**...).

ზმნის სალექსიკონო ფორმასთან აღნიშნულია მისი გარდამავლობა, გარდაუვალობა, სტატიკურობა; გამოყოფილია, როგორც ზემოთ აღინიშნა, კლასის ნიშანი (თუ ასეთი აქვს): **ლელარ lelar** გრდუვ. *‘სიარული (დადის)’*; **დ|ა̄თ̨არ d|āt̨ar** გრდუვ. სტატ. *‘სხმა (ასხია)’*; **დ|ოლ̨არ d|ol̨ar** გრდმ. *‘ჩადება (ჩადებს)’*...

დამატებითი კვალიფიკაცია არ ეძლევა კაუზატიურ (**ითარ**–ით **itar**–ით ნაწარმოებ) ზმნებს, აღნიშნულია მხოლოდ გარდამავლობა: **დ|ოთ̨ითარ d|ot̨itar** გრდმ. *‘დასხმევინება, ჩამოსხმევინება’*; **ნიფს|დ|ითარ nips|d|itar** გრდმ. *‘გასწორებინება’*... ასევე მხოლოდ გარდაუვალობაა მითითებული ვნებითის მნიშვნელობის მქონე (**დ|ალარ d|alar**–ით ნაწარმოებ) და პოტენციალისის მნიშვნელობის მქონე (**მაკარ maḳar**–ით შედგენილ) ზმნებთან: **ყჼ|დ|ალარ q̣ã|d|alar** გრდუვ. *‘დაბერება (დაბერდება)’*; **მაკოდმაკარ, მაკდომაკარ maḳodmaḳar, maḳdomaḳar** გრდუვ. *‘შეძლება (შეძლებს)’*; **ფითრბა|დ|ალარ pitrba|d|alar** გრდუვ. *‘გაფითრება (ფითრდება)’*...

მნიშვნელობაცვლილი მოქმედების სახელი (მასდარი) მოყვანილია ზმნური სტატიის ბუდეში და გამოყოფილია ცალკე მნიშვნელობად: **ჴა̄ლ̨არ qāl̨ar** 1–ლი მნიშვნ. გრდმ. *‘ჭამა (შეჭამს)’*; მე–2 მნიშვნ. დდ *‘საჭმელი’*... მაგრამ, თუ ამგვარ სახელს **დ** კლასის ნიშანი შეხორცებული აქვს, მაშინ იგი განთავ–

---

[7] A. Schiefner, “Versych über die Thusch-Sprache oder die Khistische Mundart in Thuschetien”: Mém. VI Série, Sc. politiques ets., IX, St.-Pétersbourg, 1859.

სებულია ცალკე სტატიად **დ** ასოზე: **დაყარ** დდ **daq̣ar** dd *‘საჭმელი’*; შდრ. **დ|აყარ d|aq̣ar** *‘ჭამა (ჭამს)’*; **დაჟარ** დდ **dažar** dd *‘ბალახი’* შდრ. **დ|აჟარ d|ažar** *‘ძოვა (ძოვს)’*...

სიდიდეები **დ|არ d|ar** *‘კეთება (აკეთებს)’*, **მაკარ maḳar** *‘შეძლება (შეუძლია)’*, რომლებიც გამოყენებულია მოქმედებითი გვარის (**დ|არ d|ar**) შინაარსის ზმნებისა და პოტენციალისის (**მაკარ maḳar**) შინაარსის მქონე ზმნების საწარმოებლადაც, ცალკე მნიშვნელობად არის შეტანილი ამავე ზმნებთან, რომლებიც დამოუკიდებლად იხმარება: **დ|არ... d|ar...** მე-5 მნიშვნ. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი, აწარმოებს გარდამავალი შინაარსის მქონე ზმნას; **მაკარ... maḳar...** მე-2 მნიშვნ. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი, აწარმოებს პოტენციალისის შინაარსის ზნას.

სრული და უსრული ასპექტის ზმნები ცალ-ცალკე არის წარმოდგენილი. სრული ასპექტის ზმნასთან ბოლოში მითითებულია უსრული ასპექტი და პირიქით (ქართულიდან ნასესხებ ზმნებს ყოველთვის არა აქვს მითითებული ასპექტი): **დ|აჰ̮არ**[1] **d|aḫar**[1] *‘წაღება (წაიღებს)’*... უსრ. **დ|ოტ|დ|არ**; **დ|ოტ|დ|არ d|oṭ|d|ar** *‘წაღება (მიაქვს)’*... სრ. **დ|აჰ̮არ**[1] **d|aḫar**[1]; **ქაკ|დ|არ qaḳ|d|ar** *‘მორევა (მოურევს)’*... უსრ. **ქეკ|დ|არ**[2] **qeḳ|d|ar**[2]; **ქეკ|დ|არ**[2] **qeḳ|d|ar**[2] *‘მორევა (ურევს)’*... სრ. **ქაკ|დ|არ qaḳ|d|ar**...

უწესო წარმოების ზმნის განსხვავებული ფორმა ცალკე ერთეულად არის შეტანილი (საილუსტრაციო ფრაზით) და იქვე მითითებულია ძირითადი ფორმა: **ლო lo** მყოფ. იხ. **დ|ა̆ლ‘არ d|ăľar** *‘მიცემა, მისცემს’*; **ლა la** მყოფ. იხ. **დ|ა̆ლარ d|ălar** *‘მოკვდომა’*...

სათანადო აღნიშვნა (მრ.) ახლავს ისეთ სახელებსა თუ ზმნებს, რომლებიც მხოლოდ მრავლობითში გვხვდება: **თაჲლზი tajlzi** მრ. *‘ხურჯინი’*, **ხაბჟარ xabžar** მრ. *‘დასხდომა (დასხდებიან)’*...

არამყარი კომპოზიტები, რომლებიც ენაში წარმოდგენილია ხან რთული სიტყვის, ხან შესიტყვების სახით, შეტანილია ერთ-ერთი კომპონენტის (უფრო ხშირად პირველის) ბუდეში: **დოკ დ|ატარ doḳ d|aṭar** *‘შეშინება (შეეშინდა), გულის გასკდომა’* შეტანილია სიტყვა-სტატიაში **დოკ doḳ** *‘გული’*. ზოგ შემთხვევაში ასეთი შესიტყვება-კომპოზიტი გამოყოფილია ცალკე მნიშვნელობად კვალიფიკაციით: რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი (იხ. სიტყვა-სტატია **სა... sa**...).

მყარ შესიტყვებაში წარმოდგენილი მნიშვნელობადაკარგული (უთარგმნელი) სიტყვა გამოტანილია სასათაურო ერთეულად და სათანადო შესიტყვებისგან ორი წერტილითაა გამოყოფილი. ითარგმნება მთელი შესიტყვება: **ნაბჟირა**: **ნაბჟირა დ|აჴარ nabžira**: **nabžira d|aqar** *‘ნამსხვრევებად ქცევა (ნამსხვრევებად იქცევა)’*; **ტაფ**: **ტაფ ლაჴარ ṭap**: **ṭap laqar** *‘გაელვება (გაიელვებს)’*...

მეშველი **დ|არ d|ar** *‘კეთება’* ზმნით შედგენილი გარდამავალი ზმნები ლექსიკონში შეტანილია ცალკე ერთეულადაც და სათანადო კომპონენტის ბუდეშიც**:** **მოჴ moq** *‘სიმღერა, ლექსი’*... **მოჴ ბ|არ moq b|ar** *‘მღერა (მღერის)’*, **მაჴიშ დ|არ maqiš d|ar** *‘სიმღერების ქმნა (ე. ი. მღერა)’*...

ქართულენოვანი ზმნისწინის ფუნქციას წოვათუშური ენის ზმნასთან დღემდე ასრულებს ზმნიზედა (ზმნისართი), რომელიც ჯერაც არ შეერწყა ზმნას. ამიტომ ვთვლით, რომ **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეების** მიერ ასეთებად აღწერილ სიტუაციებში საქმე გვაქვს არა ზმნისწინთან, არამედ ზმნისართთან, რასაც გვიდასტურებს მისი ცალკე ლექსემად გამოყოფის (გამო-ცალკევების) შესაძლებლობა მესამე (მეოთხე და ა. შ.) წევრის შემოტანის შემთხვევაში. მაგალითად, **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეებთან** გვაქვს **ჰ̮ალაბარ ḫalabar** მნიშვნელობით *‘შეკვრა’* [8], მაგრამ ამავე დროს გვაქვს ფორმები: **ჰ̮ალ ცო აბარ** *‘არშეკვრა’* (ზედმიწევნით: *‘შე- არ -კვრა’*); **ე ჰ̮ალ მოჰ̮ დ|ეწ იჼც აბ|დ|ალოჼ?** *‘ეს როგორ უნდა შეიკეროს ახლა ?’* (ზედმიწევნით: *‘ეს შე- როგორ უნდა ახლა -იკეროს?’*); **ჰ̮ალ ჰ̮ჼ დ|ეწ სოჼ აბჼ?** *‘ვინ უნდა შემიკეროს?’* (ზედმიწევნით: *‘შე- ვინ უნდა მე -კეროს?’*); **ჰ̮ალ მაცჼ დ|ეწე იჼც ე აბჼ?**

---

[8] იქვე, 869.

'როდის უნდა შეკერო ახლა ეს?' (ზედმიწევნით: *'შე- როდის უნდა ახლა ეს -კერო?'*) და ა. შ. მეტიც, ის სიდიდე, რომელსაც აქ ზმნისართად ვაცნობიერებთ და არა ზმნისწინად, ზმნის მომდევნოდაც კი შეიძლება შეგვხვდეს: **დუჴ გორი დავი̂ დაჰ̣ ბაცბა̂ თხალომცი̂** *'ბევრი გვარი დაიკარგა ბაცბებისა დღემდე'*. ნათქვამიდან გამომდინარე, ჩვენ **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეებთან** ზმნისწინების სახით წარმოდგენილი ზმნისართები მაქსიმალურად გამოვაცალკევეთ დამოუკიდებელი ლექსემების სახით (თუმცა სალექსიკონო სტატიებში უარი არ გვითქვამს **ქადაგიძეებისეულ** ფორმულირებაზე „ზმნისართ-წინსართი").

ნათქვამი ეხება მიმღეობებსაც, რომლებშიც იგივე სიდიდეები **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეებს** თავსართების სახით აქვთ წარმოდგენილი. კერძოდ, მიმღეობებია, მაგალითად, **დ|აჰ̣ინო̂ d|aḫinô** *'წაღებული'*, **დ|ისენო̂ d|isenô** *'დარჩენილი'* ფორმებიც და **ჰ̣ალ⌈ო̂⌉ დ|აჰ̣ინო̂ ḫal⌈ô⌉ d|aḫinô** *'ატანილი'*, **ჰ̣ალ⌈ო̂⌉ დ|ისენო̂ ḫal⌈ô⌉ d|isenô** *'⌈გა⌉დარჩენილი'* ფორმებიც; ეს უკვე თავისთავად გვიჩვენებს, რომ **დ|აჰ̣ინო̂, დ|ისენო̂ d|aḫinô, d|isenô** ფორმები, შეიცავენ რა **ჰ̣ალ⌈ო̂⌉ დ|აჰ̣ინო̂ ḫal⌈ô⌉ d|aḫinô** *'ატანილი'*, **ჰ̣ალ⌈ო̂⌉ დ|ისენო̂ ḫal⌈ô⌉ d|isenô** *'⌈გა⌉დარჩენილი'* ფორმების აბსოლუტურად იდენტურ სემანტიკას, სრულიად დამოუკიდებელ ლექსიკურ სიდიდეებს წარმოადგენენ. ამაზე მეტყველებს ისიც, რომ, ზმნისართების შემთხვევაში, **ჰ̣ალ⌈ო̂⌉ ḫal⌈ô⌉** სიდიდესა და მის მომდევნო სიდიდეს (სიდიდეებს) შორის შეიძლება შემოვიტანოთ მესამე (და მეტი) სიდიდე; შდრ. **დ|ისენო̂ / ჰ̣ალ⌈ო̂⌉ დ|ისენო̂ d|isenô / ḫal⌈ô⌉ d|isenô** *'დარჩენილი/⌈გა⌉დარჩენილი'* – **ჰ̣ო ჰ̣ალ⌈ო̂⌉ ცო დ|ისენო̂! ḫo ḫal⌈ô⌉ co d|isenô!** *'შე არგასაზრდელო ⌈არგა-დასარჩენო!⌉'*.

ნათქვამიდან გამომდინარე, მიმღეობები ზოგ შემთხვევაში დავტოვეთ რწყმული დაწერილობით, სხვა შემთხვევაში კი დავშალეთ დამოუკიდებელ ლექსიკურ ერთეულებად.

აქვე შევნიშნავთ, რომ ზმნისწინიანი ფორმები უთუოდ ქართულიდან უნდა იყოს შემოსული; მაგ.: **დატუქსა|დ|არ daṭuqsa|d|ar** *'დატუქსვა'*; **დაუთა|დ|არ/დაუთო|დ|არ dauta|d|ar/dauto|d|ar** *'დაუთოება'*; **დაფარცხო|დ|არ daparcxo|d|ar** *'დაფარცხვა'* [9]... აქედან: **დატუქსა|დ|იენო̂ daṭuqsa|d|ienô** *'დატუქსული'*; **დაუთა|დ|იენო̂/დაუთო|დ|იენო̂ dauta|d|ienô/dauto|d|ienô** *'დაუთოებული'*; **დაფარცხო|დ|იენო̂ daparcxo|d|ienô** *'დაფარცხული'*...

საკუთრივ წოვათუშურენოვან ზმნებში, როგორც ჩანს, ქართული ზმნისწინის ფუნქციას, ზმნისართთან ერთად, ინფიქსაციაც იღებს თავის თავზე; შდრ. **დ|ახარ d|axar** *'წასვლა'* – **დ|აჸარ d|a'ar** *'მოსვლა'*, **დ|ახითარ d|axitar** *'გაშვება'* – **დ|აჸითარ d|a'itar** *'⌈შე⌉მო შვება'*, **ლახ|დ|არ lax|d|ar** *'დადაბლება (დაადაბლებს)'* – **ლაჴ|დ|არ laq|d|ar** *'ამაღლება (აამაღლებს)'*.

შეძლებისდაგვარად არის ჩასწორებული ლექსიკონის წინა გამოცემაში გაპარული, ზმნის დროის ფორმებთან დაკავშირებული, უზუსტობები; კერძოდ, **აჰ̣ ლაჰ̣|დ|არ aḫ laḫ|d|ar** ვოკაბულაში **აჰ̣ ლაჰ̣დინორ aḫ laḫdinor** მონაცემისთვის ნათარგმნი *'მოუკრეფიათ'* ფორმა ჩვენ მიერ გასწორდა *'მოეკრიფათ'* ფორმით; შესაბამისად: **ბოთ̣ boṭ** ვოკაბულაში **ბოფხბითნორ bopxbitnor** მონაცემისთვის ნათარგმნი *'მოუჭედვინებია'* ფორმა გასწორდა *'მოეჭედვინებინა'* ფორმით; **ბჶარწ̣|დ|არ bɷarç|d|ar** ვოკაბულაში *'დაუბრმავებია'* ფორმა – *'დაებრმავებინა'* ფორმით; **დაზეპ̣ა|დ|არ dazep̣a|d|ar** ვოკაბულაში *'დატვირთეს'* ფორმა – *'დაეტვირთათ'* ფორმით; **დაკ̣არ|დ|არ daḳar|d|ar** ვოკაბულაში *'დათვლილა'* ფორმა – *'დათვლილიყო'* ფორმით; **დაკ̣ორტ̣ნა|დ|არ daḳorṭna|d|ar** ვოკაბულაში *'დაუკორტნია'* ფორმა – *'დაეკორტნა'* ფორმით; **დაკ̣უტ̣ბა|დ|ალარ daḳuṭba|d|alar** ვოკაბულაში *'დაკუტებულა'* ფორმა – *'დაკუტებულიყო'* ფორმით და ა. შ.

---

[9] ქადაგიძე, ..., 1984, 154.

დავით და **ნიკო ქადაგიძეების** კვალდაკვალ ზმნისართი ცალკე სტატიადაც არის წარმოდგენილი სათანადო თარგმანით და უთარგმნელადაც ორი წერტილით (სასათაურო ერთეულად) და მასთან ანბანთრიგის დაცვით შეტანილია სათანადო ზმნური ერთეულები: **ჩუ: ჩუ დ|ალʻ|დ|ალარ ču: ču d|alʻ|d|alar** *'შევარდნა (შევარდება)'*; **ჰ̣ალ: ჰ̣ალ აბარ ḥal: ḥal abar** *'შეკერვა (კერავს)'*; **ჰ̣ალ აბინო̂ ḥal abinô** *'შეკერილი'*; **ჰ̣ალ დ|აბწარ ḥal d|abçar** *'გამოცნობა (გამოიცნობს)'*...

ზმნისართი ზოგჯერ უცვლის ზმნას მნიშვნელობას, ზოგჯერ კი ვერა. პირველ შემთხვევაში ზმნისართიანი ზმნა თარგმნილია, მეორე შემთხვევაში კი მითითებულია უზმნისართო ფორმა. ზოგჯერ ზმნისართიანი ფორმა უზმნისართოს ემთხვევა კიდეც და განსხვავებულიც არის; ასეთ შემთხვევაში მითითებულია ძირითადი ფორმა და თარგმანიც არის მოცემული: **აჰ̣ თეტარ aḥ teṭar** *'ჩამოჭრა'* (შდრ. **თეტარ teṭar** *'ჭრა'*); **დაჰ̣ დ|ეფშ|დ|არ daḥ d|epš|d|ar** იხ. **დ|ეფშ|დ|არ d|epš|d|ar** *'ფხვნა'*...

დავით და **ნიკო ქადაგიძეებს** გარდამავალი ჲ ბგერა ხშირ შემთხვევაში წარმოდგენილი აქვთ დამოუკიდებელი ფონემის სახით. რაკი ამ ბგერას არ გააჩნია დისტინქტური ფუნქცია, მართებულად მივიჩნიეთ მისი ამოღება დაწერილობიდან (მაგალითად, იყო **იჲა ija** *'ია'*, **იჲაზმ ijazm** *'აიაზმა'*, **ფსტეჲივ psṭejiv** *'ქალებმა'* (эргативная форма), **ლაქდიჲენო lakdijenô** *'დაგდებული'*, **დეჼდიჲენო̂ dẽdijenô** *'მორჩენილი'*, **დაწერადიჲენო̂ daçeradijenô** *'დაწერილი'* და სხვ., არის **ია ia**, **იაზმ iazm**, **ფსტეივ psṭeiv**, **ლაქდიენო lakdienô**, **დეჼდიენო̂ dẽdienô**, **დაწერადიენო̂ daçeradienô** და სხვ.).

III

ვოკაბულა თარგმნილია ქართულად, რუსულად და ინგლისურად: **ბეხკ bexḳ** ბრალი вина blame, fault; **ქორთო̂ kortô** თავი голова head...

სასათაურო სიტყვას ჯერ ახლავს ლათინური ტრანსკრიფცია, შემდეგ კი – თარგმანი: **ბუც buc** ბალახი трава grass; **ტვინო|დ|არ ṭvino|d|ar** ნამვა делать влажным, сырым to damp; **ცადლარიკ cadlariḳ** ბეჯითი старательный hard-working; **ხაბროლ xabrol** სიძუნწე скупость, жадность, алчность miserliness...

საჭიროების შემთხვევაში, სიტყვას მოსდევს გრამატიკული კლასიფიკაცია ქართულად, რუსულად და ინგლისურად, მითითება მეტყველების ნაწილზე.

ზმნა ქართულად ნათარგმნია მასდარით და ფრჩხილებში მეტწილად მიწერილი აქვს ზმნის III პირის აწმყოს ან მყოფადის ფორმა; რუსულად თარგმნილია სათანადო ასპექტის ინფინიტივით; ინგლისურად კი თარგმნილია როგორც გერუნდივით (მასდარით), ისე ინფინიტივით: **ალʻარ alʻar** თქმა (იტყვის) сказать to say; **ლევ|დ|არ lev|d|ar** თქმა (ამბობს) говорить to talk (talking)...

უასპექტო ზმნები საჭიროების მიხედვით ან ორივე ასპექტითაა თარგმნილი, ან ერთ-ერთით: **აჰ̣არ**^{2} **aḥar**^{2} [და]ფქვა ([და]ფქვავს); **გოგარ|დ|არ gogar|d|ar** დამრგვალება ([და]ამრგვალებს)...

ბუდეში მოთავსებული ზმნური შესიტყვების ორივე ასპექტი და მათი თარგმანი ერთადაა მოცემული: **პაჲ paj** კოცნა, ამბორი, **პაჲ ბ|ალʻარ, პაჲ თელʻარ paj b|alʻar**, **paj telʻar** კოცნა (აკოცებს, კოცნის)...

ზედსართავი სახელი და მიმღეობა რუსულად პირობითად თარგმნილია მამრ. სქესის ფორმით: **ატ̧აჼ aţã** ადვილი, მარჯვე нетрудный, легкий, удобный easy, light-handed; **ძვიროჼ** ძვირი дорогой expensive; **ჰ̣ახეთრიკ ḥaxetriḳ** შურიანი завистливый envious...

ცალკე მნიშვნელობების თარგმანები გამოყოფილია არაბული ციფრებით: **დეჼ|დ|არ dẽ|d|ar** 1. გრდმ. გამთელება... 2. მორჩენა; **დ|ივარ d|ivar** 1. გრდმ. თესვა (თესავს)... 2. გრდუვ. თესია, დარგულია; **დ|ოლʻენო̂ d|olʻenô** 1. შემძვრალი... 2. ჩახედული...

საილუსტრაციო მაგალითები მოყვანილია ვოკაბულის თარგმანის შემდეგ, თარგმნილია ქართულ ენაზე და ერთმანეთისგან გამოყოფილია წერტილ-მძიმით.

ვოკაბულები და საილუსტრაციო ფრაზები შეძლებისდაგვარად თარგმნილია ზედმიწევნით, საილუსტრაციო მასალა მოცემულია რუსული და ინგლისური თარგმანის გარეშე.

ფრაზეოლოგიზმებსა და სხვა მყარ შესიტყვებებს ახლავს ლათინური ტრანსკრიფცია და ზოგჯერ გრამატიკული კვალიფიკაციაც, თარგმნილია ქართულად, რუსულად და ინგლისურად. საჭირო შემთხვევებში ახლავს საილუსტრაციო ფრაზები (ქართულად).

ერთზე მეტმარცვლიანი სიტყვების აუსლაუტში თანხმოვანი **ჴ** (რომელიც ლოკატიური ბრუნვის ფორმანტს წარმოადგენს) **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეების** დროს უკვე აღარ გამოითქმოდა, ამიტომ მოცემული იყო კავებში; ჩვენ ასევე დავტოვეთ: **ჴალო**⌈**ჴ**⌉ **ꜧalo**⌈**ꜧ**⌉ ess. *'აღმა, ზევით, ზევითა მხარეს'*; **სოდა**⌈**ჴ**⌉ **soda**⌈**ꜧ**⌉ adit. *'აქეთ-იქით, მიმო-...*

სიტყვები სპეციფიკური ხმოვნებითა და თანხმოვნებით განლაგებულია ფუძეთა ნათესაობის, ანდა ბგერათა დისტრიბუციული თანმიმდევრობის მიხედვით.

IV

წინამდებარე „წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი“ გამოდის 3 ტომად და შეძლებისდაგვარად ყველა ტომი შევსებულია ახალი ლექსიკით. I ტომში, რომელიც მოიცავს **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეებისეული** სრული ლექსიკონის ა – ჲ ასო-ბგერებს, შესულია დაახლოებით 2.500 სალექსიკონო ერთეული (ვოკაბულა), აქედან ახალია დაახლოებით 600 ერთეული, რომელთაგან უმრავლესობას ახლავს შესაბამისი საილუსტრაციო მასალა.

იმის გამო, რომ წოვათუშური ენის ზმნიზედამ, რომელიც ფაქტობრივად ასრულებს ზმნისწინის ფუნქციას, ბევრ შემთხვევაში ვერ მოასწრო ინტეგრაცია ზმნასთან და ზმნისწინად ჩამოყალიბება, როგორც **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეებთან**, ისე ჩვენს ლექსიკონში უამრავი ზმნური ფორმა წარმოდგენილია შესიტყვებებად დაკომპლექტებული ვოკაბულების სახით, რომლებიც, წინ გამოტანილი ვოკაბულებისგან (მონოლექსემებისგან) განსხვავებით, შეწეულია შიგნით – სალექსიკონო სტატიის სვეტში. ლექსიკონში შეტანის იგივე წესი შეეხო სხვა ისეთ შემთხვევებსაც, როცა ესა თუ ის ცნება შესიტყვების სახით გადმოიცემა, რაც ერთობ დამახასიათებელია ამ ენისათვის. სალექსიკონო ერთეულთა რაოდენობის დადგენისას დაითვალა მხოლოდ წინ გამოტანილი ვოკაბულები (მონოლექსემები), მათ შორის, ესა თუ ის მაწარმოებლებიც. ასე რომ, თუკი დაითვლება შესიტყვებების სახით წარმოდგენილი და შიგნით შეწეული ვოკაბულებიც, რომლებიც იმავე წესითაა განმარტებული, როგორითაც წინ გამოტანილი მონოლექსემები, მაშინ საგრძნობლად გაიზრდება სალექსიკონო ერთეულთა საერთო რაოდენობა.

ჩვენ, ავტორთა კოლექტივს, ვინც ვიტვირთეთ ლექსიკონის ახალი, შევსებული და ორენოვნების ბოლო პერიოდს მორგებული გამოცემა, მიგვაჩნია, რომ შევეხიდეთ დაკარგვის საფრთხეში მყოფი წოვათუშური ენის დაცვის საქვეყნო საქმეს. იმედია, მომავალ თაობებს ფიქრისა და განსჯის საგნად ექნებათ ეს ენა, როგორც კაცობრიობის გონითი შემოქმედების ერთ-ერთი სახე.

Построение словарной статьи

и правила пользования словарём

«Языки являются умственными формами существования человечества», – сказал известный немецкий лингвист **Вильгельм фон Гумбольдт** и произвёл окончательную и безоговорочную идентификацию т. н. великих и малых языков. Опираясь на это, можно заявить, что, если на каком-либо языке говорят между собой хотя бы два человека, то язык этот функционирует и тем самым защищает своё достоинство. Такие языки, как известно, упоминаются под статусом «находящиеся под угрозой исчезновения».

Под этот статус сегодня попал цоватушинский[10] язык, который функционирует лишь в одной половине единственного села Земо-Алвани Республики Грузия и в настоящее время сохранился только в пределах внутрисемейного общения. Богатая, самобытная и изысканная морфонологическая структура этого языка говорит о наличии издревле в нём высокой социальной нагрузки, хотя в исторических источниках об этом языке ничего не слышно вплоть до XVIII века. Интересно, что акад. **Ив. Джавахишвили** ищет первоначальное местонахождение носителей этого языка в истоках реки Тигра[11].

Давид (1861-1937) и **Нико** (1895-1976) **Кадагидзе** в своё время взяли на себя тяжёлый и ответственный труд, составив «Цова-тушинско-грузинско-русский словарь»[12]. Он вышел в 1984 году, но материалы к нему были собраны на целых полвека раньше, что отразило более раннюю ступень формирования цоватушинско-грузинского двуязычия. И за время, прошедшее после этого, билингвизм, ставший уже супербилингвизмом, внёс ещё более значительные изменения в фонологическую и грамматическую структуры цоватушинского языка.

Мы, авторский коллектив, попытались, в пределах возможного, более полно отобразить фонетическую и фонологическую стороны лексических единиц последнего периода, полностью зафиксировать как собственно цоватушинскоязычную, так и заимствованную лексику, отразившую особенности двуязычия. Думается, что эти две разные редакции одного и того же лексикона окажут определённую услугу как исследователям истории языка, так и лицам, заинтересованным закономерностями двуязычия.

Отметим, что хотя в пределах научно-исследовательского проекта нами на сегодня и выявлены новые фонетические и фонологические признаки, достаточно отличающиеся от данных времён **Давида** и **Нико Кадагидзе**, но, признавая примат их уникального словаря, мы в большинстве случаев, оставляем в неприкосновенности как построение словарных статей, так и их написание. Самым значительным изменениям, с этой точки зрения, мы подвергли двойное написание **dd** в масдарах, заменив его одиночным **d**. Кроме того, у **Давида** и **Нико Кадагидзе** в качестве классного показателя в вокабулах (в заголовках словарных статей) выделен только **d**, мы же выделили и другие показатели: ნიყ ბ|ა̄ხარ **niq̣ b|āxar** *'проложить, прокладывать дорогу'*; ბჵარკი თეფხ|ჲ|არ **bωarḳi tepx|j|ar** *'моргать глазами'*; ბუჴ ბ|არ **buḫ b|ar** *'воевать'*; ბაქ ბ|ელინი̂ **baq b|elinî** *'улыбающийся, доброго нрава'* и др.

Вместе с тем, ударные гласные, представленные **Давидом** и **Нико Кадагидзе** со статусом эквивалентов союза *'и'* и частицы *'тоже'*, мы, исходя из новейших наблюдений, заменили долгими гласными; а также:

---

[10] Подчиняя грузинской орфографии, термины **цоватушины** и **цоватушинский** передаём в слитном написании.

[11] Джавахишвили, 1950 – Ив. Джавахишвили, Введение в историю грузинского народа, Книга первая, Историко-этнографические проблемы Грузии, Кавказа и Ближнего Востока, Тб., 1950 (На груз. яз).

[12] Кадагидзе, ..., 1984 – Д. Кадагидзе, Н. Кадагидзе, Цова-тушинско-грузинско-русский словарь, Тб., 1984.

в нужных случаях мы, в общем, отметили у гласных наличие не отражённого прежде квантитета;

в отличие от **Давида** и **Нико Кадакидзе**, мы назальность гласных, кроме ауслаута, отметили в анляуте и инляуте;

с осторожностью, но всё же в виде параллельных форм мы произвели реализацию лексем с т. н. свободными гласными в анляуте (напр., ., ˉაჸჼ **ˉa’ã** *‘да’*; ˉუმ **ˉum** *‘что-нибудь’*; ˉუნახ **ˉunax** *‘что-то’*; ˉუნდა? **ˉũnda?** *‘почему?’*; ˉუხ? ˉუხ? *‘что?’*...).

Желая наиболее точно передать содержание цоватушинских слов, редактор настоящего словаря в ряде случаев образовал грузинские неологизмы, без труда распознаваемые в иллюстративном материале.

I

В качестве отдельных лексических единиц в словарь вошли:

Нарицательные имена существительные: დოკ **doḳ** *‘сердце’*; ღაზოლ **γazol** *‘доброта’* (распространённое, воцарившееся вокруг качество); ღაზნა̄ **γaznā** *‘хороший, прекрасный’* (распространённое, воцарившееся вокруг качество); ურძო̂ **urʒô** *‘сажа’*; ჰ̣აკ **ḥaḳ** *‘лоб’*...

Имена прилагательные: წეგე̃ **c̣egẽ** *‘красный’*; ღაზე̃ **γazẽ** *‘хороший’*; ჰ̣აჭო̄რე̃ **ḥač̣ōrẽ** *‘с запахом, вонючий’*...

Имена числительные: ში **ši** *‘два’*; დ|ჵივ **d|ωiv’** *‘четыре’*; ფხიიწატყ **pxiic̣aṭq̣** ‘*триста*’; ჴალღე̃ **qalγẽ** *‘третий’*...

Местоимения: სო **so** *‘я’*; თხო **txo** экск. *‘мы (я и он, я и они, мы и он, мы и они)’* ; მე̃? **mẽ?** *‘кто?’* ; მოლუ̃? **molũ?** *‘какой?’*...

Глаголы (в масдарной форме): აბარ **abar** *‘шить’*; ყეგარ **q̣egar** *‘разбивать, ломать’*; დ|ჵევარ **d|ωevar** *‘убить’*; დ|იც|დარ **d|ic|d|ar** *‘забыть, забывать’*...

Причастия: ქორ|დ|უჲნი̂ **qor|d|ujnî** *‘то, что нужно достать’*; ჴოწ|დ|იენო̂ **qoc̣|d|ienô** *‘повешенный’*; ჰ̣აჴინო̂¹ **ḥaqinô**¹ *‘подметённый’*...

Наречия: ჩაჴ **čaq** *‘далеко’*; გარგე⌈ჰ̣⌉ **garge⌈ḥ⌉** ess. *‘близко’*; ჰ̣ალო⌈ჰ̣⌉ **ḥalo⌈ḥ⌉** *‘наверху’*...

Послелоги: -მაქ **-maq** *‘на, над’*; -და⌈ჰ̣⌉ **-da⌈ḥ⌉** *‘из, от’*; -ჩუ **-ču** *‘в, у’*; -ცი̃ **-cĩ** *‘с, к’*...

Союзы: მე̄ **mē** *‘что’*; მა̄ **mā** *‘но, а, же’*;...

Частицы: ცო **co** *‘не, нет’*; -წ **-c̣** *‘раз⌈а⌉’*...

Междометия: ვაჲ² **vaj**² *‘ох’*, ბარქალ **barqal** *‘молодец, браво’*...

Аффиксы: -ღე̃¹ **-γẽ**¹ суффикс, выражающий сходство – *‘как’*; -წი̃ **-c̣ĩ** суффикс, обозначающий отсутствие чего-либо *‘без, не-’*...

Глаголы დ|ალარ **d|alar** и ითარ **itar**, которые независимо уже не употребляются, но образуют глаголы со значением страдательного залога и каузатива.

Омонимы приводятся отдельными словарными статьями и отмечаются надстрочной цифрой: ბოტ¹ **boṭ**¹ *‘тесто’*; ბოტ² **boṭ**² *‘козлёнок’*; ლამ¹ **lam**¹ *‘гора’*; ლამ² **lam**² *‘небо’*; ლამ³ **lam**³ *‘ил’*; წე¹ **c̣e**¹ *‘огонь’*; წე² **c̣e**² *‘имя’*...

Параллельные формы даются в одной статье, при этом исходная форма стоит на первом месте (как в заглавных словах, так и в иллюстрациях): დაჲმწრიკ, დემწრიკ **dajmc̣riḳ**, **demc̣riḳ** *‘загадка’*; ლეჲჭყდორი, ლიჭყდუჲრი̂ **lejč̣q̣dori**, **lič̣q̣dujrî** *‘прятки’.*

По сравнению с грузинским, ударение в цоватушинском языке несколько сильнее, а по месту, в отличие от грузинского, падает на первый слог слова: აბარ (ა′|ბარ) **abar** (**a′|bar**) *‘⌈с⌉шить’*; აბჟო̃ტი (ა′ბ|ჟო̃|ტი) **abžõṭi** (**a′b|žõ|ṭi**) *‘стремена’*; აბჟო̃ტიწი̃ (ა′ბ|ჟო̃|ტი|წი̃) **abžõṭic̣ĩ** (**a′b|žõ|ṭi|c̣ĩ**) *‘без стремян’*;

აბურძგნადალარ (ა'|ბურძგ|ნა|და|ლარ) **aburʒgnadalar** (**a**'|**burʒg**|**na**|**da**|**lar**) *'стать лохматым'*; გაუბიდრებადალარ (გა'|უ|ბიდ|რე|ბა|და|ლარ) **gaubidrebadalar** (**ga**'|**u**|**bid**|**re**|**ba**|**da**|**lar**) *'стать несчаст-ным'*... И так как ударение имеет постоянное место, не сочтено нужным отмечать его, хотя при определённой семантической или грамматической функции оно может оказаться на другом слоге, что и показано графически: **განა'/გარა'** **gana**'/**gara**' (ხმარობენ ქალებიც, კაცებიც) / **განი'/გარი'** **gani**'/**gari**' (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) *'ну-ка'*

В иллюстрационном материале, **Давидом** и **Нико Кадагидзе**, как правило, гласный, выполняющий функцию союза **и** и частицы **тоже**, представлен в качестве то ударного, то безударного; напр.: **ფსტუჲნო' ადმიჲჼ დაე̄, სტაკაჲ̌** *'დედაკაციც ადამიანი არის და მამაკაციც'* [13]; **ბა̄ჰ̣ინო̂ კა სტაკონ ბალ'ბალინე̂, აჰ̣ო ვოქვიჲჼ** *'დაკოდილი ღორი კაცს ეძგერა და წააქცია'* [14]; **ბაცბივ ლამუ[ჰ̣] ბჩასტე' ჰ̣ალ ბაყო̂** *'წოვათუშები მთაში დიყსაც ჭამენ'* [15]. Мы же считаем, что здесь имеет место не ударный, а долгий гласный, что, по возможности, и отражено в нашем лексиконе: **ფსტუჲნო̂ ადმიჲჼ დაე̄, სტაკაჲ̌** *'დედაკაციც ადამიანი არის და მამაკაციც'*; **ბა̄ჰ̣ინო̂ კა სტაკონ ბალ'ბალი'ნე̂, აჰ̣ო̄ ვოქვიჲჼ** *'დაკოდილი ღორი კაცს ეძგერა და წააქცია'*; **ბაცბივ ლამუ[ჰ̣] ბჩასტე̄ ჰ̣ალ ბაყო̂** *'წოვათუშები მთაში დიყსაც ჭამენ'*.

Правда, там, где гласный не удлиняется, в дело включается ударение, которое с непонятной нам закономерностью перемещается с авангарда словоформы в арьергард, но – не на конечный гласный: **ვაშას ტათებ დაჰ̣ო'ერ, ჩუე̄ დოხკორ სოჼ უჯრი** *'ძმა ფულს მო[მ]იტანდა [ხოლმე] და ჩამილაგებდა [და] უჯრაში'* (ზედმიწევნით: *'ჩა- და -მილაგებდა უჯრაში'*); **ვაშას ტათებ დაჰ̣ო'ე̂, ჩუე̄ დოხკო̂ სოჼ უჯრი** *'ძმა ფულს მო[მ]იტანს და ჩამილაგებს უჯრაში'* (ზედმიწევნით: *'ჩა- და -მილაგებს უჯრაში'*); **ვაშა'სე̂ დეცეჼ სოჼ ტათებ, ბიძი'სე̂** *'ძმამაც მოიტანა ფული, ბიძამაც'* (შდრ. **ვაშას ტათებ და'ჰ̣ო̄, ჩუე̄ დოხკო̂ სოჼ უჯრი** *'ძმა ფულს მო[მ]იტანს და ჩამილაგებს [და]'*; **ვა'შასე̄ დეცეჼ სოჼ ტათებ, ბი'ძისე̄** *'ძმამაც მოიტანა ფული, ბიძამაც'*).

От всех глагольных единиц может образоваться причастие посредством прибавления суффиксов **-ნი̂ -nî**, **-ნო̂ -nô**, а также каузатива **-ითარ -itar**, потенциалиса – **მაკ̣არ -maḳar** и во многих случаях глагола страдательного залога **-დ|ალარ -d|alar**. В словарь вошла лишь часть таких единиц; то же самое касается и слов с различными превербами и частицами.

II

Местоимения, наречия, причастия, послелоги, союзы, частицы снабжаются соответствующими грамматическими пометами: ვაჲ[1] **vaj**[1] инкл. местоим. *'мы (я и ты, я и вы, мы и ты, мы и вы)'*; **წყე ç̣qe** нареч. *'од-нажды'*; **ჭირხეთინი̂ č̣irxetinî** прич. *'ленивый'*; **-ჭ -č̣** усилительная частица...

Имя существительное внесено в форме ед.ч. им. падежа (не имеющей падежного показателя) и снабжено гласными показателями обоих чисел: კნათ ვბ **ḳnat** vb *'юноша'*; **ჲოჰ̣** ჲდ **joḥ** jd *'девочка'*; **ჰ̣ეხ** ჲჲ **ḥex** jj *'грот'*; **ჲეთ̦** ბბ **jeţ** bb *'корова'*; **აფუშ** ბდ **apuš** bd *'обман'*; **ქოკ̣** ბჲ **qoḳ** bj *'нога'*; **ჩხი̃დურ** დდ **čxĩdur** dd *'носок (шерстяной)'*; **ტოტ** დჲ **ṭoṭ** dj *'рука'*...

Вторая основа имён с изменяющимися основами, часто употребляемая и в форме мн. ч., внесена отдельной лексической единицей, и там же дано указание (см.) на исходную форму; напр.: **მათ̦იშ** **maţiš** მრ. იხ. **მოთ̦** **moţ** *'постель'*; **წენბუჲ** **ç̣enbuj** მრ. იხ. **წა** **ç̣a** *'дом'*; **ას** **as** ერგ. იხ. **სო** **so** *'я'*...

---

[13] Кадагидзе, ..., 1984, 27.

[14] Там же, 71.

[15] Там же, 108.

Основы, которые имеют показатели грамматического класса (глагол, имя прилагательное, наречие...), представлены в словаре с имеющим тенденцию к обобщению показателем класса вещей **d**, который не учитывается в алфавитном ряду; подразумевается, что в соответствующем контексте такая основа может приобрести разные классные показатели (соответственно, **v**, **j**, **b** и собственно **d**); это проявляется в иллюстрациях: **დ|აყარ d|aq̣ar** *'ჭამა (ჭამს)'* – **ჴორ ბაყოს** *'მე ვჭამ ვაშლს'*; **დ|ეყარ d|eq̣ar** *'გაყოფა'* – **ბედ ბალ‘ქჩრ ვაქარვ ქაბრ ნიფს-ნიფს ბეყი̃** *'გაყრილმა ძმებმა ძროხები სწორ-სწორად (თანაბრად) გაიყვეს'*; **დ|უტყი̃ d|uṭq̣ĩ** *'ვიწრო, წვრილი'* – **დარუღვო⌈ჳ⌉ ღუტყი̃ ლოჭ ღაღლი̂** *'დაროს წვრილი ჯოხი უჭირავს'*; **დ|უხ d|ux** adit. *'უკან'* – **ვუხ ჳაღჭნას** *'უკან მოვიხედე'*; **დ|ჶივ’ d|ωiv’** *'თხი'* – **ვჶივ’ დონლოვ** *'თხი ცხენოსანი'*... В нужных случаях, в отличие от первой редакции словаря, в во-кабулах выделяются и другие показатели классов, напр., **ნიყ ბ|აჴარ niq̣ b|aqar** *'გალწევა; გზის გაკვლევა'*; **ღუყ ლორ|ღ|არ juq̣ ɣor|j|ar** *'წელის გაშეშება'*...

Отличительная разница между этими двумя изданиями словаря цоватушинского языка отразилась в формах заимствованных масдаров.

Грузинские масдары заканчиваются, в основном, на гласный **a** (роль других формантов незначительна), в цоватушинском же языке к глагольной основе, которая в любом случае представлена закрытым слогом, для образования масдаров прибавляются вспомогательные глаголы **d|ar** или **d|alar** (с учётом залоговой принадлежности). В процессе заимствования грузинский масдар с формантом **a** был воспринят как глагольная основа, к которой и был добавлен вспомогательный глагол. В это время в соответствии со старым принципом цоватушинского языка, подразумевающим закрытый слог обязательным, необходимо стало прибавить тот или иной согласный к конечному **a**. Выбор решил закон полной контактной ассимиляции, характерный для нахских языков, и согласный, стоящий перед вспомогательными глаголами, приобрёл вид **d**. Этим путём – под воздействием объединённых усилий фонетико-фонологических факторов, характерных для раннего этапа формирования двуязычия – для заимствованных масдаров сформировалась следующая модель: **грузинский масдар** + **d** + **d|ar/d|alar**.

Из 68 масдаров, вошедших в словарь, приложенный к грамматике цоватушинского языка, составленного **Антоном Шифнером** полтора века назад, с формой на **d** вошли 62 единицы[16]. Формы на **d** имеются и в словаре **Кадагидзе**.

На сегодняшний день вышеуказанная модель заимствованных масдаров уже вытеснилась новыми формами без **d**, хотя иногда параллельно она пока ещё употребляется, в зависимости от возрастного уровня говорящих. Таким образом, был сделан ещё один шаг к сближению заимственных слов с грузинским – нарушился принцип закрытого слога цоватушинского языка, модель же заимствованных масаров приобрела более простой вид: **грузинский масдар** + **d|ar/d|alar**.

Из соседствующих двух **dd** оставлен показатель класса, напр., **დაბერტყა|დ|არ dabertq̣a|d|ar** (< **დაბერტყად|დ|არ dabertq̣ad|d|ar**) *'потрусить'*; **დაწერა|დ|არ daçera|d|ar** (<**დაწერად|დ|არ daçe-rad|d|ar**) *'написать'*... Но в случае появления показателя другого класса, в зависимости от воз-растного уровня билингвов, может восстановиться упразднённый нами **დ**: **დაბერტყა|ღ|არ daber-ṭq̣a|j|ar** – **დაბერტყად|ღ|არ dabertq̣ad|j|ar** *'დაბერტყვა'*, **დაბერტყა|ბ|არ dabertq̣a|b|ar** – **დაბერტყად|ბ|არ dabertq̣ad|b|ar** и т. д.

Показатель класса **d** в алфавитном ряду не учитывается и в том случае, когда он представлен в сложных формах, образованных при помощи глаголов **დ|არ d|ar** *'делать, творить, создавать'*, **დ|ალარ d|alar** *'сделаться, стать'* ზმნებით ნაწარმოებ რთულ ფორმებში: **დ|იწ|დ|აჴ|დ|არ d|iç|d|aq|d|ar**

---

[16] A. Schiefner, "Versych über die Thusch-Sprache oder die Khistische Mundart in Thuschetien": Mém. VI Série, Sc. politiques ets., IX, St.-Pétersbourg, 1859.

‘[с]делать высокомерным, гордым’; დ|ეფხ|დ|ალარ **d|epx|d|alar** *‘греться, согреваться’*; დ|უწ|დ|არ **d|uç|d|ar** *‘наполнять’*...

Глагол в словаре **Кадагидзе** представлен не инфинитивом, а в виде имени действия (масдара), которое вместе с тем, что имеет синтаксическую силу глагола, ещё и управляет именем по падежам, а само тоже управляемо именем по классам; в иллюстративных фразах отражены разные временные и личные формы глагола.

Мы фрагментально внесли и формы инфинитива, чтобы показать их функционирование и особую роль в цоватушинском языке (напр., აბაჼ **abã,** დაგაჼ **dagã,** ალʻაჼ **al'ã**...).

Рядом с глагольной вокабулой отмечаются его переходность, непереходность, статика; выделен, как было указано выше, показатель класса (если таковой имеется): ლელარ **lelar** გრდუვ. *‘ходить’*; დ|ა̄თ̦არ **d|āţar** გრდუვ. სტატ. *‘быть налитым’*; დ|ოლ̦არ **d|oļar** გრდმ. *‘положить (во что-л)’*...

Не дифференцированы пометами: 1) каузативные глаголы (образованные посредством ითარ **itar**), указана только переходность: დ|ოთ̦ითარ **d|oţitar** прх. *‘заставить налить’*; ნიფს|დ|ითარ **nips|d|itar** прх. *‘заставить расправить’*; 2) непереходные глаголы со значением страдательного залога (образованные посредством დ|ალარ **d|alar**) и потенциалиса (образованные посредством მაკარ **maķar**); здесь указана только непереходность: ყაჼ|დ|ალარ **q̣ã|d|alar** непрх. *‘постареть’*; ფითრბა|დ|ალარ **pitrba|d|alar** непрх. *‘бледнеть’*; მაკოდმაკარ, მაკდომაკარ **maķodmaķar, maķdomaķar** непрх. *‘быть в состоянии сделать, одолеть’*...

Изменившее значение имя действия (масдар) помещено в гнездо глагольной статьи и выделено под отдельным значением: ჴა̄ლ̦არ **qāļar** 1-е знач. прх. *‘скушать, съесть’*; 2-е знач. დდ *‘еда’*... Но, если с подобным именем уже сросся показатель класса დ, то оно занесено в словарь отдельной статьёй на букву **d**: დაყარ დდ **daq̣ar** dd *‘еда’*, ср. დ|აყარ **d|aq̣ar** *‘скушать, съесть’*; დაჟარ დდ **dažar** dd *‘трава’*, ср. დ|აჟარ **d|ažar** *‘пастись’*.

Величины დ|არ **d|ar** *‘делать, творить, создавать’*, მაკარ **maķar** *‘мочь’*, которые употребляются как для образования глаголов, имеющих содержание как глаголов действительного залога (დ|არ **d|ar**), так и потенциалиса (მაკარ **maķar**) внесены отдельными значениями с теми же глаголами, которые употребляются самостоятельно: დ|არ... **d|ar**... 5-е знач. составная часть сложных основ или словосочетаний, образует переходные глаголы. მაკარ... **maķar**... 2-е знач. составная часть сложных основ или словосочетаний, образует потенциалис.

Глаголы совершенного и несовершенного вида даются отдельно. При совершенном виде указывается несовершенный, и наоборот (в глаголах, заимствованных из грузинского, не всегда указан вид): დ|აჰ̦არ¹ **d|aḩar**¹ *‘понести’*... უსრ. დ|ოტ|დ|არ; დ|ოტ|დ|არ **d|oṭ|d|ar** *‘нести’*... სრ. დ|აჰ̦არ¹ **d|aḩar**¹; ქაკ|დ|არ **qaķ|d|ar** *‘помешать’*... უსრ. ქეკ|დ|არ² **qeķ|d|ar**²; ქეკ|დ|არ² **qeķ|d|ar**² *‘мешать’*... სრ. ქაკ|დ|არ **qaķ|d|ar**...

Своеобразные формы глаголов нетипичного спряжения вошли в словарь отдельной системой (вместе с иллюстративной фразой) со ссылкой на основную форму: ლო **lo** მყოფ. იხ. დ|ა̆ლʻარ **d|ăl'ar** *‘дать’*; ლა **la** მყოფ. იხ. დ|ა̆ლარ **d|ălar** *‘умереть’*...

Имена и глаголы, имеющие только форму (основу) мн. числа, снабжены соответствующей пометой (мн.): თაჲლზი **tajlzi** მრ. *‘перемётная сумка’*, ხაბჟარ **xabžar** მრ. *‘сесть’*...

Неустойчивые словосочетания-композиты, представленные в языке то в виде сложного слова, то в виде словосочетания, помещены в гнездо одного из компонентов (главным образом, первого): დოკ დ|ატ̣არ **doķ d|aṭar** *‘испугаться’* входят в гнездо словарной единицы დოკ **doķ** *‘сердце’*... В некоторых случаях подобные словосочетания-композиты выделены отдельным значением с квалификацией: составная часть сложных основ или словосочетаний (см. статью სა... **sa**...).

Устойчивое словосочетание с непереводимым и утратившим на сегодня значение первым компонентом вносится отдельной единицей с двоеточием и даётся перевод всего словосочетания: ნაბჟირა: ნაბჟირა დ|აყარ **nabžira**: **nabžira d|aqar** *'разбить вдребезги'*; ტაფ: ტაფ ლაყარ **ṭap**: **ṭap laqar** *'сверкнуть (о молнии)'*...

Переходные глаголы, имеющие в своём составе вспомогательный глагол დ|არ **d|ar** *'делать...'* в словарь вошли и отдельными единицами и в гнездо соответствующего компонента словарной единицы: მოყ **moq** *'песня, стих'*... მოყ ბ|არ **moq b|ar** *'петь'*, მაყიშ დ|არ **maqiš d|ar** *'делать песни (т. е. петь)'*...

При глаголах цоватушинского языка функцию грузин-скоязычной приставки по сей день выполняет наречие, которое так и не смогло слиться с глаголом. Поэтому мы считаем, что в ситуациях, описанных **Давидом** и **Нико Кадагидзе** таковыми, мы имеем дело не с приставкой, а с наречием, что доказывается возможностью выделить его отдельной лексемой в случае внесения третьего (четвёртого и т. д.) члена. Напр., **Давидом** и **Нико Кадагидзе** ჰ̧ალაბარ **ḩalabar** зафиксировано со значением *'сшить'*[17], но в то ж время у них встречаются формы: ჰ̧ალ ცო აბარ *'არშეკერვა'* (ზედმიწევნით: *'შე- არ -კერვა'*); ე ჰ̧ალ მოჰ̧ დ|ეწ იჼც აბ|დ|ალაჼ? *'ეს როგორ უნდა შეიკეროს ახლა ?'* (ზედმიწევნით: *'ეს შე- როგორ უნდა ახლა -იკეროს?'*); ჰ̧ალ ჰ̧აჼ დ|ეწ სოჼ აბაჼ? *'ვინ უნდა შემიკეროს?'* (ზედმიწევნით: *'შე- ვინ უნდა მე -კეროს?'*); ჰ̧ალ მაცაჼ დ|ეწე იჼც ე აბაჼ? *'როდის უნდა შეკერო ახლა ეს?'* (ზედმიწევნით: *'შე- როდის უნდა ახლა ეს -კერო?'*) и т. д. Более того, ту величину, которую мы здесь осознаём как наречие, а не как приставку можно встретить даже и за глаголом: დუჴ გორი დავიჼ დაჰ̧ ბაცბაჼ თხალომციჼ *'ბევრი გვარი დაიკარგა ბაცბებისა დღემდე'*. Исходя из сказанного, наречия, представленные **Давидом** и **Нико Кадагидзе** в виде приставок, мы максимально выделили в качестве отдельных лексем (хотя в словарных статьях мы и не отказались от формулировки **Кадагидзе** «наречие-приставка»).

Вышесказанное касается и причастий, в которых те же самые величины **Давидом** и **Нико Кадагидзе** представлены в виде приставок. В частности, причастиями являются, например, и формы დ|აჰ̧ინო̂ **d|aḩinô** *'отнесённый'*, დ|ისენო̂ **d|isenô** *'оставшийся'*, и формы ჰ̧ალ⌈ო̂⌉ დ|აჰ̧ინო̂ **ḩal⌈ô⌉ d|aḩinô** *'понесённый вверх'*, ჰ̧ალ⌈ო̂⌉ დ|ისენო̂ **ḩal⌈ô⌉ d|isenô** *'уцелевший, оставшийся живым'*; это уже само собой показывает, что формы დ|აჰ̧ინო̂, დ|ისენო̂ **d|aḩinô, d|isenô**, содержащие абсолютно идентичную семантику с формами ჰ̧ალ⌈ო̂⌉ დ|აჰ̧ინო̂ **ḩal⌈ô⌉ d|aḩinô** *'понесённый вверх'*, ჰ̧ალ⌈ო̂⌉ დ|ისენო̂ **ḩal⌈ô⌉ d|isenô** *'уцелевший, оставшийся живым'*, являются совершенно независимыми лексическими величинами. Об этом говорит и тот факт, что в случае наречий между величиной ჰ̧ალ⌈ო̂⌉ **ḩal⌈ô⌉** и следующими за ней величинами можно вставить третью (и более) величину; ср. დ|ისენო̂ / ჰ̧ალ⌈ო̂⌉ დ|ისენო̂ **d|i-senô** / **ḩal⌈ô⌉ d|isenô** *'დარჩენილი/[გა]დარჩენილი'* – ჰ̧ო ჰ̧ალ⌈ო̂⌉ ცო დ|ისენო̂! **ḩo ḩal⌈ô⌉ co d|isenô!** *'შე არვასაზრდელო [არვადასარჩენო!]'*.

Исходя из вышесказанного, причастия в одних случаях мы оставили в слитном написании, а в других расчленили на самостоятельные лексические единицы.

Отметим также, что приставочные формы наверняка должны быть вошедшими из грузинского; напр.: დატუქსა|დ|არ **daṭuqsa|d|ar** *'побранить'*; დაუთა|დ|არ/დაუთო|დ|არ **dauta|d|ar/dauto|d|ar** *'утюжить'*; დაფარცხო|დ|არ **daparcxo|d|ar** *'боронить'*[18]... Отсюда: დატუქსა|დ|იენო̂ **daṭuqsa|d|ienô**

---

[17] Там же, 869.

[18] Кадагидзе, ..., 1984, 154.

‘обруганный’; **დაუთა|დ|იენო̂/დაუთო|დ|იენო̂** **dauta|d|ienô/dauto|d|ienô** *‘поутюженный’*; **დაფარცხო|დ|იენო̂** **daparcxo|d|ienô** *‘побороненный’*...

В собственно цоватушинскоязычных глаголах, как видно, функцию грузинской приставки, вместе с наречием, берёт на себя и инфиксация; ср. **დ|ახარ** **d|axar** *‘пойти’* – **დ|აჸარ** **d|a’ar** *‘прийти’*, **დ|ახითარ** **d|axitar** *‘отпустить’* – **დ|აჸითარ** **d|a’itar** *‘пустить (в это направление)’*, **ლახ|დ|არ** **lax|d|ar** *‘сделать низким’* – **ლაყ|დ|არ** **laq|d|ar** *‘сделать высоким’*.

По возможности исправлены проникнутые в словарь, которым мы руководствовались, неточности, связанные с временными формами глагола; в частности, в вокабуле **აჰ̣ ლაჰ̣|დ|არ** **aḥ laḥ|d|ar** сделанный для данного **აჰ̣ ლაჰ̣დინორ** **aḥ laḥdinor** перевед *‘მოუკრეფიათ’* переправлен нами на форму *‘მოეკრიფათ’* и. д.

Вслед за **Давидом** и **Нико Кадагидзе** наречие представлено и в виде отдельной статьи (в виде вокабулы) с соответствующим переводом и без перевода с помощью двоеточия; и, вместе с тем, с соблюдением алфавитного порядка внесены и глагольные единицы: **ჩუ: ჩუ დ|ალʻ|დ|ალარ** **ču: ču d|alʻ|d|alar** *‘ворваться’*; **ჰ̣ალ: ჰ̣ალ აბარ** **ḥal: ḥal abar** *‘сшить’*; **ჰ̣ალ აბინო̂** **ḥal abinô** *‘сшитый’*; **ჰ̣ალ დ|აბწარ** **ḥal d|abçar** *‘разгадать’*...

Наречие иногда меняет значение глагола, иногда нет. В первом случае глагол с наречием переводится, а во втором случае делается указание на форму без наречия. Форма с наречием иногда совпадает с формой без наречия, иногда же нет; в таком случае делается указание на исходящую форму, и при этом снабжается переводом: **აჰ̣ თეტარ** **aḥ teṭar** *‘резать сверху вниз’* (ср. **თეტარ** **teṭar** *‘резать’*); **დაჰ̣ დ|ეფშ|დ|არ** **daḥ d|epš|d|ar** იხ. **დ|ეფშ|დ|არ** **d|epš|d|ar** *‘крошить, ломать, раздроблять, разбивать’*...

Переходный звук **j** часто представлен **Давидом** и **Нико Кадагидзе** в виде независимой фонемы. Так как этот звук не имеет дистинктивной функции, мы сочли правомерным изъять его из написания (например, было **იჲა** **ija** *‘фиалка’*, **იჲაზმ** **ijazm** *‘святая вода’*, **ფსტეჲივ** **psṭejiv** *‘женщины’* (эргативная форма), **ლაქდიჲენო** **lakdijenô** *‘брошенный’*, **დე̃დიჲენო̂** **dẽdijenô** *‘вылеченный’*, **დაწერადიჲენო̂** **daçeradijenô** *‘написанный’* и др., стало **ია** **ia**, **იაზმ** **iazm**, **ფსტეივ** **psṭeiv**, **ლაქდიენო** **lakdienô**, **დე̃დიენო̂** **dẽdienô**, **დაწერადიენო̂** **daçeradienô** и др.).

III

Вокабула переведена на грузинский, русский и английский языки: **ბეხკ** **bexḳ** ბრალი вина blame, fault; **ქორთო̂** **kortô** თავი голова head...

Вокабула снабжена сначала латинской транскрипцией, а потом переводом: **ბუც** **buc** ბალახი трава grass; **ტვინო|დ|არ** **ṭvino|d|ar** ნამვა делать влажным, сырым to damp; **ცადლარიკ** **cadlariḳ** ბეჯითი старательный hard-working; **ხაბროლ** **xabrol** სიძუნწე скупость, жадность, алчность miserliness...

При необходимости, за вокабулой следует грамматическая классификация на грузинском, русском и английском языках, дано указание на часть речи.

Глагол переведён на грузинский язык масдаром, а в скобках с большинстве случаев указана форма третьего лица настоящего или будущего времени; на русский язык переведён инфинитивом соответствующего аспекта; на английский же язык переведён в формах как герундива (масдара), так и инфинитива: **ალʻარ** **alʻar** თქმა (იტყვის) сказать to say; **ლევ|დ|არ** **lev|d|ar** თქმა (ამბობს) говорить to talk (talking)...

Безвидовые глаголы, по мере надобности, переводятся или обоими видами, или одним: **აჰ̣არ**^{2} **aḥar**^{2} ⌈და⌉ფქვა (⌈და⌉ფქვავს); **გოგარ|დ|არ** **gogar|d|ar** დამრგვალება (⌈და⌉მრგვალებს)...

Оба аспекта глагольных словосочетаний и их переводы приведены вместе в соответствующем гнезде: **პაჲ paj** კოცნა, ამბორი, **პაჲ ბ|ალʻარ**, **პაჲ თელʻარ paj b|aľar**, **paj teľar** კოცნა (აკოცებს, კოცნის)...

Перевод прилагательных и причастий на русский язык приводится условно в форме именительного падежа мужского рода, поскольку в цоватушинском языке отсутствует различие по родам: **ატ̨ჷ̃ aţã** ადვილი, მარჯვე нетрудный, легкий, удобный easy, light-handed; **ძვიროჸ** ძვირი дорогой expensive; **ჰ̨ახეთრიკ̨ h̨axetriķ** შურიანი завистливый envious...

Переводы отдельных значений выделяются арабскими цифрами: **დჷ̃|დ|არ dẽ|d|ar** 1. გრდმ. გამთელება...; 2. მორჩენა; **დ|ივარ d|ivar** 1. გრდმ. თესვა (თესავს)... 2. გრდუვ. თესია, დარგულია; **დ|ოლʻენჸ̂ d|oľenô** 1. შემძვრალი...; 2. ჩახედული...

Иллюстративные примеры приведены после перевода заглавного слова, переведены на грузинский язык и выделены точкой с запятой.

Переводы вокабул и иллюстративных фраз даны, по мере возможности, дословно, иллюстративный материал даётся без русского и английского переводов.

Фразеологизмы же и другие устойчивые словосочетания снабжены латинской транскрипцией, а также, по мере надобности, и грамматическими пометками и переводами на грузинский, русский и английский языки, по мере надобности, приведены иллюстративные фразы (на грузинском).

В ауслауте многосложных слов согласный **h̨** (формант локатива), не произносимый уже при **Давиде** и **Нико Кадагидзе** и поэтому помещённый ими в прямые усечённые скобки, нами оставлен в таком же виде: ჰ̨ალო⌈ჰ̨⌉ **h̨alo**⌈**h̨**⌉...; სოდა⌈ჰ̨⌉ **soda**⌈**h̨**⌉...

Слова со специфическими гласными и согласными расположены по родству основ или по дистрибутивной последовательности звуков в словах.

IV

Настоящий «Цоватушинско-грузинско-русско-английский словарь» выходит в 3-х томах, и, каждый том, по возможности, пополнен новой лексикой. В I том, содержащий буквы **A - J** полного словаря **Давида** и **Нико Кадагидзе** вошли приблизительно 2.500 лексических единиц (вокабул), из них приблизительно 600 являются новыми единицами, большинство которых снабжено соответствующим иллюстративным материалом.

Наречие цоватушинского языка, фактически выполняющее функцию преверба, во многих случаях не успев интегрироваться с глаголом, сформировалось в качестве префикса. Поэтому, как у **Давида** и **Нико Кадагидзе**, так и в нашем словаре много глагольных форм представлено вокабулами, укомплектованными в виде словосочетаний, которые, в отличие от выдвинутых вперёд вокабул (монолексем), задвинуты вовнутрь – в столбик словарной статьи. Этому же правилу подчинены и другие случаи, когда то или иное понятие передаётся в виде словосочетания, что весьма характерно для данного языка. При установлении количества лексических единиц нами сосчитаны только выдвинутые вперёд вокабулы (монолексемы), а также тот или иной формант. Но общее количество словарных единиц значительно увеличится, если будут сосчитаны и вокабулы, которые представлены в виде задвинутых вовнутрь словосочетаний и истолкованы по правилам выдвинутых вперёд монолексем.

Мы, авторский коллектив, те, кто взял на себя труд издать новый словарь, дополненный и приспособленный к двуязычию последнего периода, считаем, что поддержали тем самым народное дело защиты цоватушинского языка, находящегося под угрозой исчезновения. «Деяния как памятник останутся». Надеемся, что этот язык – один из видов умственной деятельности человечества – передастся будущему поколению как предмет дум и материал для рассуждений.

About the structure of word-article
and usage of dictionary

”Languages are the mental forms of mankind”, – the famous German linguist **Wilhelm Von Humboldt** declared and made final and reliable identification of the so-called major and minority languages. According to this, we may denote that if even two persons speak each other in any language this language functions and keeps its dignity. As it’s known, such languages have the status of “endangered” ones.

Nowadays the Tsovatush[19] language has the mentioned status, which now functions in one part of Zemo Alvani – the only village of Georgian Republic. It is just kept in family environment. A rich, original, and perfect morphonological structure of this language reveals its old high social function, though we can find no information about it in historical sources till XVIII century. The fact, that the academician **Iv. Javakhishvili** looks for the first dwelling place of Tsovatush language speakers at the beginnings of the river Tigris[20] attracts our attention.

Davit (1861-1937) **and Niko** (1895-1976) **Kadagidzes** made a hard and respectful work when they compiled “Tsova-Tush-Georgian-Russian Dictionary”[21]. It was edited in 1984 but its materials were found out even half century ago depicting the earlier stage of Tsovatush-Georgian bilingualism. Afterwards, the developed bilingualism made various significant changes in phonological or grammatical structures of Tsovatush language.

The compilers of the given volume tried our best to depict phonetic-phonological side of the last period of lexical unieveloped ts thoroughly and show Tsovatush vocabulary itself as well as borrowed one representing peculiarities of bilingualism. We suppose that these two different wordings of the same dictionary will somehow be helpful for the researchers of the language history as well as for the people interested in regularities of bilingualism.

We will notice that though we have revealed phonetic or phonological signs under the scientific-research project, quite different from **Davit and Niko Kadagidzes**’ hypotheses, we recognize the primate of their unique dictionary, and in most cases, we leave the same structure and handwriting of the word-articles. From this point of view, double form of written **dd** of gerunds has undergone the most changes and altered into single **d**. Besides, **Davit** and **Niko Kadagidzes** have isolated only **d** in the vocabulas (the title words of the dictionary articles), but we have isolated other indicators as well: ნიყ ბ|ა̄ხარ **niq̣ b|āxar** *‘to pave the way’*; ბჵარკი თეფხ|ჲ|არ **bωarḳi tepx|j|ar** *‘to wink’*; ბუჰ̦ ბ|არ **buh̦ b|ar** *‘fight, struggle’*; ბაქ ბ|ელინ̂ **baq b|elinî** *‘to have a smiling face’* and others.

Herewith, according to the latest observations, we have changed the stressed vowels presented by **Davit** and **Niko Kadagidzes** with the status of equivalents of the conjunction *‘and’* and particle *‘-ts’* into long vowels; Also:

In case of need, we have mentioned different quantity of vowels in general;

In contrast with **Davit** and **Niko Kadagidzes**, we have mentioned nasality of vowels (except auslaut) in anlaut and inlaut as well;

With restraint, but in parallel forms we have still made realization of lexemes in anlaut with the so called free vowels (e. g. ˉაჸა̃ **ˉa’ã** *‘yes’*; ˉუმ **ˉum** *‘anything*; ˉუნახ **ˉunax** *‘something’*; ˉუნდა? **ˉũnda?** *‘why?’*; ˉუხ? **ˉux?** *‘what?’*...).

---

[19] By subordinating the term **Tsovatush** to Georgian Orthography, we give it with combined form.

[20] Iv. Javakhishvili, Introduction of the History of Georgian Nation, Book I, historical-ethnographic problems of Georgia, Caucasus and the Nearest East, Tb., 1950.

[21] D. Kadagidze, N. Kadagidze, Tsova-Tush-Georgian-Russian Dictionary, Tb., 1984.

On account of great desire for expressing the content of Tsovatush words thoroughly, the editor of the given dictionary formed Georgian neologisms in some cases. Reader will easily recognize them according to the illustrated material.

I

The dictionary contains single lexical units, such as:

Common nouns: დოკ **doķ** *'heart'*; ღაზოლ **γazol** *'kindness (goodness)'*, ღაზნა̄ **γaznā** *'spread in time and space, kindness around us'*; ურძო̂ **urʒô** *'soot'*; ჰ̣აკ **ḥaķ** *'forehead'…*

Adjectives: წეგეჼ **çegẽ** *'red'*; ღაზეჼ **γazẽ** *'good'*; ჰ̣აჭო̄რეჼ **ḥač̣ōrẽ** *'smelly, disgusting smell'…*

Numerals: ში **ši** *'two'*; დ|ჳივ **d|ωiv'** *'four'*; ფხიიწატყ **pxiiçaṭq̣** *'three hundred'*; ჴალღეჼ **qalγẽ** *'third'…*

Pronouns: სო **so** *'I'*; თხო **txo** exc. *'we (I and he/she, I and they, we and he/she, we and they)'*; მეჼ? **mẽ?** *'who?'*; მოლუჼ? **molũ?** *'what kind?'….*

Verbs (with the form of gerundive): აბარ **abar** *'sewing (is sewing)'*; ყეგარ **q̣egar** *'breaking (is breaking)'*; დ|ჳევარ **d|ωevar** *'killing (will kill)'*; დ|იც|დ|არ **d|ic|d|ar** *'forgetting (will forget)'*;

Participles: ქორ|დ|უჲნი̂ **qor|d|ujnî** *'to be earned'*; ჴოწ|დ|იენო̂ **qoç|d|ienô** *'hung'*; ჰ̣აჴინო̂^{1} **ḥaqinô**^{1} *'greased, plastered' …*

Adverbs: ჩაჴ **čaq** *'far off'*; გარგე⌈ჰ̣⌉ **garge⌈ḥ⌉** ess. *'near'*; ჰ̣ალო⌈ჰ̣⌉ **ḥalo⌈ḥ⌉** ess. *'upwards'…*

Prepositions: -მაქ **-maq** *'on'*; -და⌈ჰ̣⌉ **-da⌈ḥ⌉** *'from, out of'*; -ჩუ **-ču** *'to'*; -ციჼ **-cĩ** *'at, near'…*

Conjunctions: მე̄ **mē** *'that, as, for'*; მა̄ **mā** *'but'…*

Particles: ცო **co** *'not, no'*; -წ **-ç** *'times'…*

Interjections: ვაჲ^2 **vaj**^{2} *'oh'*; ბარქალ **barqal** *'bravo'…*

Affixes: -ღეჼ^1 **-γẽ**^{1} suffix denoting similarity *'like'*; -წიჼ **-çĩ** suffix denoting absence *'without'…*

Verbs დ|ალარ **d|alar** and ითარ **itar**, which are not used independently anymore and form new verbs and causatives having the content of passive voice.

Homonyms form single units, which are given with a proper figure at the end above the line: ბოტ^1 **boṭ**^{1} *'dough'*; ბოტ^2 **boṭ**^{2} *'kid'*; ლამ^1 **lam**^{1} *'mountain'*; ლამ^2 **lam**^{2} *'sky'*; ლამ^3 **lam**^{3} *'silt'*; წე^1 **çe**^{1} *'fire'*; წე^2 **çe**^{2} *'name'…*

Parallel forms are given together; the main form is usually presented at first as in vocabula as well as in illustrated material: დაჲმწრიკ, დემწრიკ **dajmçriķ**, **demçriķ** *'riddle'*; ლეჲჭყდორი, ლიჭყდუჲრი̂ **lejč̣q̣dori**, **lič̣q̣dujrî** *'hide and seek'*.

Stress in Tsovatush language is somehow stronger than in Georgian one, according to the place the first syllable is stressed unlike Georgian stress: აბარ (ა′|ბარ) **abar** (**a′**|**bar**) *'to sew'*; აბჟოჼტი (ა′ბ|ჟოჼ|ტი) **abžõṭi** (**a′b**|**žõ**|**ti**) *'stirrups'*; აბჟოჼტიწიჼ (ა′ბ|ჟოჼ|ტი|წიჼ) **abžõṭiçĩ** (**a′b**|**žõ**|**ṭi**|**çĩ**) *'without stirrup'*; აბურძგნადალარ (ა′|ბურძგ|ნა|და|ლარ) **aburʒgnadalar** (**a′**|**burʒg**|**na**|**da**|**lar**) *'to ruffle (will be ruffled)'*; გაუბიდრებადალარ (გა′|უ|ბიდ|რე|ბა|და|ლარ) **gaubidrebadalar** (**ga′**|**u**|**bid**|**re**|**ba**|**da**|**lar**) *'to become unhappy'…* As the stress has a permanent place here, there is no need to mention it, though the other syllable may be stressed due to semantic or grammatical function, which is shown graphically: განა′/ გარა′ **gana′**/**gara′** (is used by women and men as well)/განი′/გარი′ **gani′**/**gari′** (is used only by women) *'now'*.

The vowel having the function of the conjunction *'and'* and the particle *'too'* is acknowledged in illustrated material as the stressed or unstressed vowel by **Davit** and **Niko Kadagidzes**; e. g.: ფსტუჲნო′

ადმიჼ დაე̄, სტაკაე̆ *‘დედაკაციც ადამიანი არის და მამაკაციც’* [22]; **ბა̄ჰინო̂ ჴა სტაკონ ბალ‘ბალინე̂, აჰო ვოქვიჼ** *‘დაკოდილი ღორი კაცს ეძგერა და წააქცია’* [23]; **ბაცბივ ლამუ[ჰ] ბჵასტე′ ჰალ ბაყო̂** *‘წოვათუშები მთაში დიყსაც ჭამენ’* [24]. We consider that this is the case of long vowel instead of stressed one which is possibly depicted in our dictionary: **ფსტუჲნო̂ ადმიჼ დაე̄, სტაკაე̆** *‘დედაკაციც ადამიანი არის და მამაკაციც’*; **ბა̄ჰინო̂ ჴა სტაკონ ბალ‘ბალი′ნე̂, აჰო̄ ვოქვიჼ** *‘დაკოდილი ღორი კაცს ეძგერა და წააქცია’*; **ბაცბივ ლამუ[ჰ] ბასტე̄ ჰალ ბაყო̂** *‘წოვათუშები მთაში დიყსაც ჭამენ’*.

There, where it is impossible to prolong the vowel appears the stress, which from word-form advanced guard moves to rear guard with incomprehensible order, but not on the final vowel: **ვაშას ტათებ დაჰო′ერ, ჩუ̄ დოხკორ სოჼ უჯრი** *‘ძმა ფულს მო[მ]იტანდა [ხოლმე] და ჩამილაგებდა [და] უჯრაში’* (ზედმიწევნით: *‘ჩა- და -მილაგებდა უჯრაში’*); **ვაშას ტათებ დაჰო′ე̆, ჩუ̄ დიხკო̂ სოჼ უჯრი** *‘ძმა ფულს მო[მ]იტანს და ჩამილაგებს უჯრაში’* (ზედმიწევნით: *‘ჩა- და -მილაგებს უჯრაში’*); **ვაშა′სე̂ დეცჼ სოჼ ტათებ, ბიძი′სე̂** *‘ძმამაც მოიტანა ფული, ბიძამაც’* (შდრ. **ვაშას ტათებ და′ჰო̄, ჩუ̄ დოხკო̂ სოჼ უჯრი** *‘ძმა ფულს მო[მ]იტანს და ჩამილაგებს [და]’*; **ვა′შასა̄ დეცჼ სოჼ ტათებ, ბი′ძისა̄** *‘ძმამაც მოიტანა ფული, ბიძამაც’*).

From all verbal units we can form participle by adding suffixes **-ნი̂ -nî**, **-ნო̂ -nô,** also by adding causative **-ითარ -itar**, potentialis **-მაკარ -maḳar** and in most cases by adding the verb **-დ|ალარ -d|alar** having the passive content. The dictionary contains only part of such derived units, different preverb and particle added words as well.

II

Pronouns, adverbs, participles, prepositions, conjunctions, particles are included in the dictionary with the proper grammatical qualifications: **ვაჲ**¹ **vaj**¹ incl. pron. *‘we (I and you, we and you)’*; **წყე çq̣e** adv. *‘once’*; **ჭირხეთინი̂ č̣irxetinî** particip. *‘lazy’*; **-ჭ -č̣** particle of intensity...

A noun (which has no mark) is included in the dictionary with the form of singular number and nominative case and is enclosed by marks of grammatical class of both numbers: **კნათ** ვბ **ḳnat** vb *‘a boy, a son’*; **ჲოჰ** ჲდ **joḫ** jd *‘a woman, a daughter, a girl’*; **ჰეხ** ჲჲ **ḫex** jj *‘a cave’*; **ჲეთ̦** ბბ **jeț** bb *‘a cow’*; **აფუშ** ბდ **apuš** bd *‘a lie’*; **ქოკ** ბჲ **qoḳ** bj *‘a leg’*; **ჩხიჼდურ** დდ **čxĩdur** dd *‘a sock’*; **ტოტ** დჲ **ṭoṭ** dj *‘a hand’*...

The second root of the nouns with changeable roots is often formed in plural and is included as a separate unit and the main form is also indicated (see) there; e. g.: **მათ̦იშ maţiš** pl. see **მოთ̦ moţ** *‘a bed’*; **წენბუჲ çenbuj** pl. see **წა ça** *‘a house’*; **ას as** erg. see **სო so** *‘I’*...

Roots bearing a mark of grammatical class (verb, adjective, adverb…) are presented in the dictionary with the class-mark დ of the thing having the tendency of generalization. It is not taken into consideration in alphabetical order and is meant that such root is enclosed by different class marks (conformably, ვ, ჲ, ბ and დ itself) in appropriate context, which is revealed in illustrations: **დ|აყარ d|aq̣ar** *‘ჭამა’* – **ჴორ ბაყოს** *‘ვაშლს ვჭამ’*; **დ|ეყარ d|eq̣ar** *‘გაყოფა’* – **ბედ ბალ‘ქჩო̂ ვაქარვ ქაბო̂ ნიფვს-ნიფვს ბეყჼ** *‘გაყრილმა ძმებმა ძროხები სწორ-სწორად (თანაბრად) გაიყვეს’*; **დ|უტყჼ d|utq̣ĩ** *‘წვრილი’* – **დარუჲგო[ჰ] ჲუტყჼ ლოჭ ჲაჲლი̂** *‘დაროს წვრილი ჯოხი უჭირავს’*; **დ|უხ d|ux** adit. *‘უკან’* – **ვუხ ჰაჲჭნას** *‘უკან მოვიხედე’*; **დ|ჵივც d|ωiv’** *‘ოთხი’* – **ვჵივც დონლოვ** *‘ოთხი ცხენოსანი’*... In case of need, unlike the first wording of the dictionary, other marks of the class are also separated in vocabulas, for example, ნიყ ბ|აჴარ **niq̣ b|aqar** *'გალწევა; გზის გაკვლევა'*; ჲუყ ღორ|ჲ|არ **juq̣ γor|j|ar** *'წყლის გაშეშება'*...

---

[22] Kadagidze, ..., 1984, 27.

[23] There, 71.

[24] There, 108.

One of the obvious differences between these two publications of Tsovatush language dictionary was depicted in the forms of borrowed gerundives.

Georgian gerundives end mostly on the vowel **a** (role of other derivational elements is inconsiderable here), but in Tsovatush language the verbal root, which is always presented with closed syllable for forming the gerundives according to the voices, is enclosed by the auxiliary verbs **d|ar** ან **d|alar**. In the process of borrowing Georgian gerundive with derivational vowel **a** was realized as the verbal root and the auxiliary verb was also enclosed to it. Meanwhile, according to the old obligatory closed syllable principle of Tsovatush language roots, it became necessary to add any consonant to the final **a**. A choice was decided by the complete contact assimilation rule characteristic for Nakh languages and consonant standing before auxiliary verbs turned into **d**. Thus – by combined action of phonetic-phonological factors characteristic for the early stage of forming bilingualism – the following model was created for borrowed gerundives: **Georgian gerundive** + **d** + **d|ar/d|alar**.

In the dictionary enclosed to Tsovatush language grammar compiled by **Anton Schiefner** a century and half ago 62 units[25] from 68 gerundives are given with **d** form. We meet **d** forms in the dictionary by Kadagidzes as well.

The mentioned model of borrowed gerundives is already changed by the new forms without **d**, though sometimes it is still in use according to the age levels of people speaking simultaneously. Thus, one more step was made for bringing borrowed words to Georgian – the principle of closed syllable of Tsovatush language was annulled and the model of borrowed gerundives gained more simple form. We have: **Georgian gerundive** + **d|ar/d|alar**.

From double closed **dd** only the class index is left, for example., დაბერტყა|დ|არ **daberṭq̣a|d|ar** (< დაბერტყად|დ|არ **daberṭq̣ad|d|ar**) *'to shake out'*; დაწერა|დ|არ **daçera|d|ar** (< დაწერად|დ|არ **daçerad|d|ar**) *'to write (will write)'*... but in case of giving other class-index, according to the age levels of bilinguals, the annulled **d** may be restored: დაბერტყა|ჲ|არ **daberṭq̣a|j|ar** – დაბერტყად|ჲ|არ **daberṭq̣ad|j|ar** *'დაბერტყვა'*, დაბერტყა|ბ|არ **daberṭq̣a|b|ar** – დაბერტყად|ბ|არ **daberṭq̣ad|b|ar** and etc.

In alphabet **d** class mark is not taken into consideration even in the case, when it is represented in complex forms derived with verbs დ|არ **d|ar** *'to create'*, დ|ალარ **d|alar** *'to become'*: დ|იწ|დ|აჴ|დ|არ **d|iç|d|aq|d|ar** *'to make someone proud (will make someone proud)'*; დ|ეფხ|დ|ალარ **d|epx|d|alar** *'to grow hot (is growing hot)'*; დ|უწ|დ|არ **d|uç|d|ar** *'to fill'*...

In **Kadagidzes'** dictionary the verb is represented not with infinitive, but with the form of action (gerundive), which has even the syntactic power of verb, controls the name in case and is controlled by the name in class; The forms of different tense or person of the verb are shown in illustrated phrases.

We have also presented the infinitive forms into fragments in order to show their function and special role in Tsovatush Language (e. g. აბჼ **abã,** დაგჼ **dagã,** ალʻჼ **al̒ã**...).

In the dictionary form of the verb its transitive, intransitive and static nature is mentioned; As it was shown above the class mark is separated (in case of existence): ლელარ **lelar** intrans. *'to walk (walks)'*; დ|ა̄თ̦არ **d|āțar** intrans. stat. *'to bear (is bearing)'*; დ|ოლ̦არ **d|ol̦ar** trans. *'to put in (will put in)'*…

Additional qualification is not given to causative verbs (derived with ითარ **itar**), only transitive nature is pointed: დ|ოთ̦ითარ **d|oțitar** trans. *'to make sb pour, to make sb pour down'*; ნიფს|დ|ითარ **nips|d|itar** trans. *'to make sb correct sth'*... besides only intransitive nature is indicated with the verbs having the meaning of passive (derived with დ|ალარ **d|alar**) and potentialis (composed with მაკერ **maḳar**): ყა̃|დ|ალარ **q̣ã|d|alar** intrans. *'to grow old (will grow old)'*; მაკოდმაკარ, მაკდომაკარ **maḳodmaḳar, maḳdomaḳar** intrans. *'to be able to (will be able to)'*; ფითრბა|დ|ალარ **pitrba|d|alar** intrans. *'to turn pale (turns pale)'*...

---

[25] A. Schiefner, "Versych über die Thusch-Sprache oder die Khistische Mundart in Thuschetien": Mém. VI Série, Sc. politiques ets., IX, St.-Pétersbourg, 1859.

Name of action (gerundive) with changed meaning is given in the verbal article and is singled out as the separate meaning: ჴა̄ლ̦არ **qāļar** 1st mean. trans. *'to eat (will eat)'*; 2nd mean. **dd** *'food'*... but if such name has the mark of class **d**, then it is given as the separate article on the letter **d**: დაყარ დდ **daq̣ar** dd *'food'*; comp. დ|აყარ **d|aq̣ar** *'to eat (is eating)'*; დაჟარ დდ **dažar** dd *'grass'* comp. დ|აჟარ **d|ažar** *'to pasture (is pasturing)'*...

Quantities დ|არ **d|ar** *'to make (is making)'*, მაკარ **maḳar** *'to be able to (is able to)'*, which are also used to form verbs having the content of potentialis (მაკარ **maḳar**) and the verbs having the meaning of active voice (დ|არ **d|ar**), are included as the separate meaning with the same verbs used independently: დ|არ... **d|ar**... 5th mean. A component of complex root or word-combination forming the verb having the transitive nature; მაკარ... **maḳar**... 2nd mean. A component of complex root or word-combination forming the verb having the content of potentialis.

Verbs with perfect and imperfect aspects are given separately. Imperfect aspect is pointed at the end of the verb with perfect aspect and vice versa (verbs borrowed from Georgian haven't always pointed the aspect): დ|აჰ̦არ^1 **d|aḩar**^{1} *'to carry (will carry)'*... imp. დ|ოტ|დ|არ; დ|ოტ|დ|არ **d|oṭ|d|ar** *'to carry (is carrying)'*... perf. დ|აჰ̦არ^1 **d|aḩar**^{1}; ქაკ|დ|არ **qaḳ|d|ar** *'to stir (will stir)'*... imp. ქეკ|დ|არ^2 **qeḳ|d|ar**^{2}; ქეკ|დ|არ^2 **qeḳ|d|ar**^{2} *'to stir (is stirring)'*... perf. ქაკ|დ|არ **qaḳ|d|ar**...

Different form of verb having irregular forms is given as a single unit (with illustrated phrase) and the main form is also indicated there: ლო **lo** fut. see დ|ა̆ლ̓არ **d|ăl̓ar** *'to give, will give'*; ლა **la** fut. see დ|ა̆ლარ **d|ălar** *'to die'*...

Proper point (pl.) accompanies such names or verbs which are given only in plural: თაჲლზი **tajlzi** pl. *'saddle-bags'*, ხაბჟარ **xabžar** pl. *'to sit (will sit)'*...

Unstable composites, which are presented in language sometimes with the form of complex word and sometimes with the form of word-combination, are included in the family of one of the components (mostly of the first one): დოკ დ|ატარ **doḳ d|aṭar** *'to scare (was scared), to break one's heart'* is included in word-article დოკ **doḳ** *'heart'*. In some cases, such word-combination-composite is singled out as a separate meaning with the qualification: a component of complex root or word-combination (see word-article სა... **sa**...).

The word with a lost meaning (untranslatable) presented in a stable word-combination is singled out as a title unit and separated from proper word-combination with colon. The whole word-combination is translated: ნაბჟირა: ნაბჟირა დ|აჴარ **nabžira**: **nabžira d|aqar** *'to shatter (will be shattered)'* ; ტაფ: ტაფ ლაჴარ **ṭap**: **ṭap laqar** *'to flash (will flash)'*...

Transitive verbs composed with the auxiliary verb დ|არ **d|ar** *'to do'* are included in the dictionary as a separate unit and in the family of proper component as well: მოჴ **moq** *'song, rhyme'*... მოჴ ბ|არ **moq b|ar** *'to sing (is singing)'*, მაჴიშ დ|არ **maqiš d|ar** *'to compose songs (i. e. to sing)'*...

The adverb still has the function of Georgian preverb with Tsovatush language verb, which haven't linked the verb yet. That's why we consider that in such situations described by **Davit** and **Niko Kadagidzes**, we concern the adverb not the preverb, which is confirmed by the possibility of separating it as a single lexeme in case of suggesting the third (the fourth and etc.) member. For instance, according to **Davit** and **Niko Kadagidzes** we have **ჰ̧ალაბარ ḩalabar** having the meaning of *'to sew'*[26] but at the same time we meet the forms: **ჰ̧ალ ცო აბარ** *'not to sew'* (thoroughly *'შე- არ -კერვა'*); **ე ჰ̧ალ მოჰ̧ დ|ეწ იჼც აბ|დ|ალაჼ?** *'How should it be sewed now?'* (thoroughly *'ეს შე- როგორ უნდა ახლა -იკერონ?'*); **ჰ̧ალ ჰ̧აჼ დ|ეწ სოჼ აბაჼ?** *'Who should sew it for me?'* (thoroughly. *'შე- ვინ უნდა მე -კეროს?'*); **ჰ̧ალ მაცაჼ დ|ეწე იჼც ე აბაჼ?** *'When are you going to sew it?'* (thoroughly *'შე- როდის უნდა ახლა ეს -კერო?'*) and etc. Moreover, the quantity which is realized here as an adverb and not a preverb, we possibly meet it after the verb: **დუკ გორი დავიჼ დაჰ̧ ბაცბაჼ თხალომციჼ** *'ბევრი გვარი დაიკარგა ბაცბებისა დღემდე'*. Hence, we have maximally separated the adverbs presented as preverbs by **Davit** and **Niko Kadagidzes** with the form of independent lexemes (though in dictionary articles we haven't refused formulation by **Kadagidzes** "adverb-preverb").

The same concerns the participles as well, where the same quantities are represented with the form of prefixes by **Davit** and **Niko Kadagidzes**. Namely, the participles are, for instance, **დ|აჰ̧ინო̂ d|aḩinô** *'carried'*, **დ|ისენო̂ d|isenô** *'remained'* forms and **ჰ̧ალ⸢ო̂⸣ დ|აჰ̧ინო̂ ḩal⸢ô⸣ d|aḩinô** *'sustained'*, **ჰ̧ალ⸢ო̂⸣ დ|ისენო̂ ḩal⸢ô⸣ d|isenô** *'saved'* forms as well; Itself it shows, that **დ|აჰ̧ინო̂, დ|ისენო̂ d|aḩinô, d|isenô** forms containing absolutely identical semantics of **ჰ̧ალ⸢ო̂⸣ დ|აჰ̧ინო̂** *რა* **ḩal⸢ô⸣ d|aḩinô** *'sustained'*, **ჰ̧ალ⸢ო̂⸣ დ|ისენო̂ ḩal⸢ô⸣ d|isenô** *'saved'* forms represent quite independent lexical quantities. This is also confirmed by suggesting the third (and more) quantity between **ჰ̧ალ⸢ო̂⸣ ḩal⸢ô⸣** quantity and its following quantity (quantities) in case of adverbs; comp. **დ|ისენო̂/ჰ̧ალ⸢ო̂⸣ დ|ისენო̂ d|isenô/ḩal⸢ô⸣ d|isenô** *'დარჩენილი/[გა]დარჩენილი'* – **ჰ̧ო ჰ̧ალ⸢ო̂⸣ ცო დ|ისენო̂! ḩo ḩal⸢ô⸣ co d|isenô!** *'შე არგასაზრდელო [არგადა-სარჩენო!]'*.

Therefore, in some cases, we have left participles with the combined written form, but in other cases, we have divided it into independent lexical units.

Herewith, we notice, that preverbal forms should be certainly taken from Georgian; for instance: **დატუქსა|დ|არ daṭuqsa|d|ar** *'to scold'*; **დაუთა|დ|არ/დაუთო|დ|არ dauta|d|ar/dauto|d|ar** *'to iron'*; **დაფარცხო|დ|არ daparcxo|d|ar** *'to harrow'*[27]... hence: **დატუქსა|დ|იენო̂ daṭuqsa|d|ienô** *'scolded'*; **დაუთა|დ|იენო̂/დაუთო|დ|იენო̂ dauta|d|ienô/dauto|d|ienô** *'ironed'*; **დაფარცხო|დ|იენო̂ daparcxo|d|ienô** *'harrowed'*...

As it seems, in Tsovatush language verbs infixation together with the adverb takes the function of Georgian preverb; comp. **დ|ახარ d|axar** *'to go'* – **დ|აჸარ d|a'ar** *'to come'*, **დ|ახითარ d|axitar** *'to let go'* – **დ|აჸითარ d|a'itar** *'to let come'*, **ლახ|დ|არ lax|d|ar** *'to lower (will lower)'* – **ლაკ|დ|არ laq|d|ar** *'to rise (will rise)'*.

The automatical inaccuracies connected to the forms of the verb tenses are possibly emended in the previous edition of the dictionary; particularly, in the vocabula **აჰ̧ ლაჰ̧|დ|არ aḩ laḩ|d|ar** the form *'they have picked'* translated for **აჰ̧ ლაჰ̧დინორ aḩ laḩdinor** was corrected by us with the form *'they had picked'*; Accordingly, all other similar inaccuracies are corrected in the same way.

After **Davit** and **Niko Kadagidzes** the adverb is presented as the separate article as well with proper translation and even without it with colon (as the title unit) and it includes verbal units according to the alphabetical order: **ჩუ: ჩუ დ|ალʻ|დ|ალარ ču: ču d|alʻ|d|alar** *'to run in (will run in)'* ; **ჰ̧ალ: ჰ̧ალ აბარ ḩal: ḩal abar** *'to sew (is sewing)'* ; **ჰ̧ალ აბინო̂ ḩal abinô** *'sewed'*; **ჰ̧ალ დ|აბწარ ḩal d|abçar** *'to guess (will guess)'*...

The adverb changes the meaning of the verb, but not always. In the first case, the verb with the adverb is translated, but in the second case, the form without adverb is indicated. Sometimes the form with the adverb is even coincided with the form without the adverb, but sometimes they are different as well; in this case the main form is pointed and the translation is given too: აჴ თეტარ **aḩ teṭar** *‘to cut off’* (comp. თეტარ **teṭar** *‘to cut’*); დაჴ დ|ეფშ|დ|არ **daḩ d|epš|d|ar** see დ|ეფშ|დ|არ **d|epš|d|ar** *‘to crumble’*...

---

[26] There, 869.

[27] Kadagidze, ..., 1984, 154.

In most cases, **Davit** and **Niko Kadagidzes** have presented the transitive sound j with the form of independent phoneme. As this sound has no distinctive function, we considered right to take it from written form (e. g. was იჲა **ija** *‘violet’*, იჲაზმ **ijazm** *‘sanctified water’*, ფსტეჲივ **psṭejiv** *‘by women’*, ლაქდიჲენო **lakdijenô** *‘thrown’*, დე̃დიჲენო̂ **dẽdijenô** *‘cured’*, დაწერადიჲენო̂ **daçeradijenô** *‘written’* etc., is ია **ia**, იაზმ **iazm**, ფსტეივ **psṭeiv**, ლაქდიენო **lakdienô**, დე̃დიენო̂ **dẽdienô**, დაწერადიენო̂ **daçeradienô** etc.).

III

The vocabula is translated in Georgian, Russian and English languages: ბეხკ **bexḳ** ბრალი вина blame, fault; ქორთო̂ **kortô** თავი голова head...

The title word is enclosed at first by the Latin transcription and then by the translation: ბუც **buc** ბალახი трава grass; ტვინო|დ|არ **ṭvino|d|ar** ნამვა делать влажным, сырым to damp; ცადლარიკ **cadlariḳ** ბეჯითი старательный hard-working; ხაბროლ **xabrol** სიძუნწე скупость, жадность, алчность miserliness...

In case of need, the word is followed by grammatical classification in Georgian, Russian and English, indicating the part of speech.

The verb is translated into Georgian with gerundive and present or future form of III person of the verb is written in brackets; the verb is translated into Russian with the infinitive of the proper aspect; and the verb is translated into English with gerundive and infinitive as well: ალ̓არ **aľar** თქმა (იტყვის) сказать to say (will say); ლევ|დ|არ **lev|d|ar** თქმა (ამბობს) говорить to say (is saying)...

According to the necessity the verbs without aspects are translated either with both aspects or with single one: აჴარ^2 **aḩar**^{2} to grind (will grind); გოგარ|დ|არ **gogar|d|ar** to curve (will curve)...

Both aspects of verbal-combination placed in the family and their translation are given together: პაჲ **paj** to kiss, პაჲ ბ|ალ̓არ, პაჲ თელ̓არ **paj b|aľar**, **paj teľar** to kiss (will kiss, is kissing)...

Adjective and participle are conditionallytranslated into Russian language as the form of masculine gender: ატა̃ **aṭã** ადვილი, მარჯვე нетрудный, легкий, удобный easy, light-handed; ძვირო̃ ძვირი дорогой expensive; ჴახეთრიკ **ḩaxetriḳ** შურიანი завистливый envious...

Translations of separate meanings are singled out with Arabic figures: დე̃|დ|არ **dẽ|d|ar** 1. გრდმ. გამთელება...; 2. მორჩენა; დ|ივარ **d|ivar** 1. გრდმ. თესვა (თესავს)... 2. გრდუვ. თესია, დარგულია; დ|ოლ̓ენო̂ **d|oľenô** 1. შემძვრალი...; 2. ჩახედული...

Illustrated examples are given after the translation of vocabula, they are translated into Georgian and separated by using semicolon.

Vocabulas and illustrated phrases are possibly translated thoroughly, illustrated material is given without Russian and English translations.

Phraseologisms and other stable word-combinations are enclosed by Latin transcription and sometimes even grammatical qualification, they are translated into Georgian, Russian and English languages. In case of need they are enclosed by the illustrated phrases (in Georgian).

In auslaut of the words containing more than one syllable the consonant **ḩ** (which represents the derivation of locative case) wasn’t pronounced even in the period of **Davit** and **Niko Kadagidzes**, that’s why it was given in hooks; we also kept: ჴალო⌈ჴ⌉ **ḩalo**⌈**ḩ**⌉ ess. *‘up, upward’*; სოდა⌈ჴ⌉ **soda**⌈**ḩ**⌉ adit. *‘to and fro’*.

The words with specific vowels and consonants are placed according to the kinship of roots or distributive order of sounds in the words.

IV

The given “Tsovatush-Georgian-Russian-English Dictionary” will be edited in 3 volumes and all the volumes will possibly be full of new vocabulary. I volume including the letters and sounds **A – J** of the complete dictionary by **Davit** and **Niko Kadagidzes**, contains approximately 2.500 dictionary units (vocabulas), about 600 of which are new ones and most of them are enclosed by the appropriate illustrated material.

As the adverb of Tsovatush language, factually having the function of preverb, in many cases couldn’t manage to integrate with the verb and be formed as a preverb, **Davit** and **Niko Kadagidzes** in our dictionary lots of verbal forms are presented as word-combinations with the form of complete set of vocabulas which are placed inside – in the column of dictionary article unlike the vocabulas (mono-lexemes) placed before. The same rule of storing some units in the dictionary was concerned even those cases when this or that concept is given with the form of word-combination, generally characteristic for this language. While defining the number of dictionary units only the vocabulas (mono-lexemes) placed before and several derivational units were counted. Thus, if we count even the vocabulas presented with the form of word-combinations and vocabulas placed inside defined in the same way as the mono-lexemes set before, then the total number of dictionary units will be greatly increased.

We, the group of authors, who have undertaken the new and completed edition of the dictionary appropriate to the last period of bilingualism, consider that we have done our best to save endangered Tsovatush language. To our mind, our hard work will be memorable for the future generation; we hope that the mentioned language will become the object of consideration and discussion for them, as one of the forms of mental creation of the mankind.

შემოკლებანი

აგდებ.	აგდებით
ბრ.	ბრუნვა
გადატ.	გადატანით
გრდმ.	გარდამავალი
გრდუვ.	გარდაუვალი
და სხვ.	და სხვა
ექსკ.	ექსკლუზივი
ერგ.	ერგატივი
ზმნს.	ზმნისართი
თანდ.	თანდებული
ინკლ.	ინკლუზივი
იხ.	იხილე
კავშ.	კავშირი
კნინ.	კნინობითი
კრებ.	კრებითი
მაგ.	მაგალითად
მიმღ.	მიმღეობა
მიც.	მიცემითი
მრ.	მრავლობითი
მყოფ.	მყოფადი
ნაცვ.	ნაცვალსახელი
ნაწ.	ნაწილაკი
პირდ.	პირდაპირი
სრ.	სრული
სტატ.	სტატიკური
უარყ.	უარყოფითი
უსრ.	უსრული
შდრ.	შეადარე
შორისდ.	შორისდებული
ძვ.	ძველი
ხმაბაძვ.	ხმაბაძვითი
abess.	abessive
adit.	aditive
ess.	essive

Условные сокращения

буд.	будущее
дат.	дательный
звукоп.	звукоподражательное
и др.	и другое
инкл.	инклюзив
межд.	междометие
местоим.	местоимение
мн.	множественное
напр.	например
нареч.	наречие
непрх.	непереходный
несов.	несовершенный
отриц.	отрицательное
пад.	падеж
перен.	переносное
послел.	послелог
пренебр.	пренебрежительно
прич.	причастие
прх.	переходный
прям.	прямое
см.	смотри
собир.	собирательное
сов.	совершенный
союз	союз
ср.	сравни
стат	статический
уменьш.	уменьшительное
уст.	устарелое
част.	частица
что-л./кто.-л.	что-либо/кто-либо
экск.	эксклюзив
эрг.	эргатив
abess.	abessive
adit.	aditive
ess.	essive

Abbreviations

abess.	abessive
adit.	aditive
adv.	adverb
by m. f.	by making fun
case	case
coll.	collective
comp.	compare
conj.	conjunction
dat.	dative
dim.	diminutive
dir.	direct
erg.	ergative
ess.	essive
etc.	et cetera
exc.	exclusive
fig.	figurative
e. g.	for example
fut.	future
imp.	imperfect
incl.	inclusive
inter.	interjection
intrans.	intransitive
neg.	negative
old	old
onom.	onomatopea
particip.	participle
part.	particle
perf.	perfect
pl.	plural
prep.	preposition
pron.	pronoun
see	see
stat.	static
trans.	transitive

ტრანსკრიფცია

პროექტის ფარგლებში თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის IT ჯგუფის ქსელისა და სისტემის ადმინისტრატორის, **ლევან ჯაშიაშვილის** მიერ **GEO-Gorda**–ს ბაზაზე სპეციალურად იქნა შემუშავებული ფონტი პირობითი სახელწოდებით **berTlan-gorda**, რომელიც ასევე გამოყენებულია ამავე პროექტით გათვალისწინებულ წოვათუშურენოვან ტექსტებში და მონოგრაფიებში. რაც შეეხება დიაკრიტიკას, სულ მცირეოდენი გამონაკლისის გარდა, როგორც ქართულენოვანი, ისე ლათინური ტრანსკრიფციისთვის გამოყენებულია ის დამატებითი ნიშნები, რომლებიც ენათმეცნიერების თბილისური სკოლის მიერაა გამოყენებული და შემოთავაზებული იბერიულ–კავკასიური ენებისათვის (ქურდიანი, 2007). საანალიზო მასალა საჭიროებისამებრ წარმოდგენილია რუსული გრაფიკითაც.

იმ გრაფემებს, რომელთა ადეკვატური ფონემებიც არ მოგვეპოვება თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში, აქ წარმოდგენილი სატრანსკრიფციო ცხრილით ეძლევა შესაბამისი განმარტებები, ხოლო ქართულენოვანი მკითხველისთვის ნაცნობი გრაფემები წარმოდგენილია განმარტებით „ჩვეულებრივი (მარტივი)“.

გრაფემების რიგი შეესაბამება ქართულ ანბანურ რიგს. გრაფემები, რომლებიც არ გააჩნია ქართულ ანბანს, განთავსებულია ქართული ანბანური რიგის მიმყოლ.

	ქართული ტრანსკრიფცია Грузинская транскрипция Georgian Transcription	ლათინური ტრანსკრიფცია Латинская транскрипция Latin Transcription	კვალიფიკაცია Квалификация Qualification	
			ჩვეულებრივი (მარტივი) ბგერები Обычные (простые) Звуки Common (simple) sounds	სპეციფიკური ბგერები Специфические звуки Specific sounds
№	სულ: Всего: Total: 82	სულ: Всего: Total: 82	სულ: Всего: Total: 33	სულ: Всего: Total: 49
1	2	3	4	5
1.	**ა**	TNR **A a**	1. **ა**	
2.	**ა̆**	**Ă ă**		1. მოკლე Краткий } **ა** Short

3.	ა̂	â		2. ირაციონალური Иррацион. }ა Irrational
4.	ა̄	Ā ā		3. გრძელი Долгий }ა Long
5.	ა̿	a̿		4. ზეგრძელი Сверхдолгий }ა Hyper long
6.	აჼ	Ã ã		5. ნაზალიზებული Назализов. }ა Nasal
7.	ა̄ჼ	Ã̄ ã̄		6. გრძ. ნაზალ. Долг. назал. }ა Long nasal
8.	͡ა	͡A ͡a		7. თავისუფალი Свободный }ა Free
9.	͡აჼ	͡Ã ͡ã		8. თავისუფ. ნაზ. Своб. назал. }ა Free Nasal
10.	ბ	TNR **B b**	2. ბ	
11.	გ	TNR **G g**	3. გ	
12.	დ	TNR **D d**	4. დ	

13.	ე	TNR **E e**	5. ე	
14.	ე̆	**ĕ**		9. მოკლე Краткий } ე Short
15.	ე̂	**ê**		10. ირაც. Иррац. } ე Irrat.
16.	ე̄	**Ē ē**		11. გრძელი Долгий } ე Long
17.	ეჼ	**Ẽ ẽ**		12. ნაზალ. Назал. } ე Nasal
18.	ე̄ჼ	**Ē̃ ē̃**		13. გრძ. ნაზალ. Долг. назал. } ე Long nasal
19.	⁀ე̄	**⁀Ē**		14. თავის. გრძელ. ე Своб. долг. } ე Free long
20.	ვ	TNR **V v**	6. ვ	
21.	ზ	TNR **Z z**	7. ზ	
22.	თ	TNR **T t**	8. თ	

23.	თ̡	t̡		15. ინტენსიური Интенсивный } თ Intensive
24.	ი	TNR I i	9. ი	
25.	ი̂	î		16. ირაც. Иррац. } ი Irrat.
26.	ი̄	Ī ī		17. გრძელი Долгий } ი Long
27.	ი^{ნ}	Ĩ ĩ		18. ნაზალ. Назал. } ი Nasal
28.	ი̄^{ნ}	Ī^{n} ī^{n}		19. გრძ. ნაზალ. Долг. назал. } ი Long nasal
29.	⁀ი	⁀I ⁀i		20. თავისუფ. Свободн. } ი Free
30.	ჲ	TNR J j		21. ძვ. ქართული Древн. груз. } ჲ Old Georgian
31.	ჲ^{ნ}	j̃		21. ნაზალ. Назал. } ჲ Nasal

32.	კ	Ḳ ḳ	10. კ	
33.	ლ	TNR L l	11. ლ	
34.	ლ̢	l̢		23. ინტენს. Интенс. }ლ Intens .
35.	ლʻ	lʻ		24. ყრუ Глухой }ლ Voiceless
36.	მ	TNR M m	12. მ	
37.	ნ	TNR N n	13. ნ	
38.	ო	TNR O o	14. ო	
39.	ო̆	ǒ		25. მოკლე Кратк. }ო Short
40.	ო̂	ô		26. ირაც. Иррац. }ო Irrat.
41.	ო̄	Ō ō		27. გრძელი Долгий }ო Long
42.	ო̿	o̿		28. ზეგრძელი Сверхдолг. }ო Hyper long

43.	ო^{ნ}	**Õ õ**		29. ნაზალ. Назал. }ო Nasal
44.	ო̄^{ნ}	**Ō̃ ō̃**		30. გრძ. ნაზალ. Долг. назал. }ო Long nasal
45.	ო̑	**Ȏ ȏ**		31. თავისუფ. Свободн. }ო Free
46.	პ	**P̣ p̣**	15. პ	
47.	ჟ	**Ž ž**	16. ჟ	
48.	რ	TNR **R r**	17. რ	
49.	რʻ	**rʻ**		32. ყრუ Глух. }რ Voiceless
50.	ს	TNR **S s**	18. ს	
51.	ს̡	**s̡**		33. ინტენს. Интенс. }ს Intens.
52.	ტ	**Ṭ ṭ**	19. ტ	
53.	ტ̡	**ṭ̡**		34. ინტენს. Интенс. }ტ Intens.
54.	უ	TNR **U u**	20. უ	

55.	უ̌	**Ǔ ǔ**		35. მოკლე Кратк. }უ Short
56.	უ̂	**û**		36. ირაც. Иррац. }უ Irrat.
57.	უ̄	**Ū ū**		37. გრძელი Долг. }უ Long
58.	უ̃	**Ũ ũ**		38. ნაზალ. Назал. }უ Nasal
59.	̔უ	**̔U ̔u**		39. თავისუფ. Свободн. }უ Free
60.	̔უ̃	**̔Ũ ̔ũ**		40. თავისუფ. ნაზ. Своб. назал. }უ Free nasal
61.	ფ	**TNR P p**	21. ფ	
62.	ქ	**TNR K k**	22. ქ	
63.	ღ	**γ γ**	23. ღ	
64.	ყ	**Q̣ q̣**	24. ყ	

65.	ყ̥	q̥		41. ინტენს. Интенс. }ყ Intens.
66.	შ	Š š	25. შ	
67.	შ̥	š̥		42. ინტენს. Интенс. }შ Intens.
68.	ჩ	Č č	26. ჩ	
69.	ც	TNR C c	27. ც	
70.	ძ	Ʒ ʒ	28. ძ	
71.	წ	C̣ c̣	29. წ	
72.	ჭ	Č̣ č̣	30. ჭ	
73.	ხ	TNR X x	31. ხ	
74.	ხ̥	x̥		43. ინტენს. Интенс. }ხ Intens.
75.	ჴ	TNR Q q		44. ძვ. ქართული Древн. груз. }ჴ Old Georgian
76.	ჴ̥	q̥		45. ინტენს. Интенс. }ჴ Intens.
77.	ჯ	Ǯ ǯ	32. ჯ	

78.	ჰ	TNR **H h**	33. ჰ	
79.	ჰ̡	**Ḩ ḩ**		46. ფარინგალური Фарингальный }ჰ̡ Pharyngeal
80.	ჸ	TNR **’**		47. ლარინგალური Ларингальный }ჸ Laryngeal
81.	ჹ	**ω**		48. ფარინგ. Фаринг. }ჹ Pharyng.
82.	ჺ	TNR **‘**		49. ლარინგ-ფარინგ. Ларинг-фаринг. }ჺ Laryng-pharyng.

ა

დ|ა d|a გრდუვ. непрх. intrans. არის, აქვს есть, имеется, имеет is, has. **ნეკ დ|ა** – დანა არის; **ფხაკალ დ|ა** – კურდღელი არის; **სტაკ ვ|ა** – კაცი არის; **გაგჼ ჲ|ა** – კვერცხი არის; **ფსტუჲნო̄ ჲ|ა** – ქალი არის; **ჴორ ბ|ა** – ვაშლი არის; **ჴა ბ|ა** – ღორი არის; **ვუხ (-უხ) დ|ა?** – რა არის? **სო̄ ოსი ვ|არასო̄** – მე იქ ვიყავი; **შუ მიჩე ბ|არაჲშჷ?** – თქვენ სად იყავით (კითხვა მამაკაცები მიმართ)? **შუ მიჩე დ|არაჲშჷ?** – თქვენ სად იყავით (კითხვა ზოგადად)? **სოგო⌈ჸ⌉ დად ვ|ა, ნან მა̄ ცო̄ ჲ|ა** – მე მამა მყავს, დედა კი არა მყავს; **უჴგო⌈ჸ⌉ ლაზჼ წა დ|ა** – მას კარგი სახლი აქვს; **ბიძიგო⌈ჸ⌉ კაწკოჼ ძუძაკ ჲ|ა** – ბიძას პატარა გოგონა ჰყავს. სრ. сов. perf. **ხილʿარ xilʿar**.

აბ დდ **ab** dd აბი пилюля pill. **აჲქმეს აბი დალʿჼ სოჼ** – ექიმმა აბები მომცა.

აბარ abar გრდმ. прх. trans. ⌈შე⌉კერვა (⌈შე⌉კერავს, კერავს) шить, сшить to sew. **ქაჲრცხი̂ აბარ** – ტანისამოსის ⌈შე⌉კერვა; **ოჴუს ქოკდოჷფხჷ აბო̄** – ის ფეხსაცმელს კერავს; **ტირნეს ჰჭერჼგ აბჼ** – ტირინემ პერანგი შეკერა.

აბჼ abã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **აბარ abar**. **მარან ჩოჴაცო̄ აბჼ ჴექლას** – ქმრისთვის ჩოხის შესაკერად ვემზადები.

აბარგო|დ|ალარ abargo|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. აბარგება (აიბარგება) собрать пожитки, уложить вещи to pack. **ცენეხ ბაცბი ქიქოც აბარგოდალოჼ ლაჷმჷ დახჼ** – წელს თუშები ადრე აიბარგნენ მთაში წასასვლელად.

აბინო̂ abinô მიმღ. прич. particip. შეკერილი ⌈с⌉шитый sewed. **ას აბინო̂ კაბ** – ჩემი შეკერილი კაბა.

აბნო̄ ჲჲ **abnō** jj აბანო баня bath house. **აბნო⌈ჸ⌉ ვითჳვაჲლნას** – აბანოში ვიბანავე; **დაქჼ ხილʿურ, წყე მოც აბნო̄ ჲეჴმაკეჸერ სტაკონ** – კარგი იქნებოდა, ერთხელ მაინც გაბანებულიყო კაცი ⌈აბანო გადაეხადა კაცს⌉.

აბჟოჼტ დდ **abžõṭ** dd უზანგი, ავჟანდა стремя stirrup. **მაქ ხეცუჩო̄ კეხგო⌈ჸ⌉ აბჟოჼტი დეწჲ̂ ხილʿჼ** – ზედ საჯდომ უნაგირს უზანგები უნდა ჰქონდეს.

აბჟო̃ტიწი̃ abžõṭiçĩ უუზანგოებ[დ] без стремян without stirrup. **მაქ ხაცა̃ აბჟო̃ტიწი̃ კეხ ჲეცნორ სო̃ ზურბეს** – ზედ დასაჯდომად უუზანგოებო უნაგირი მოეტანა ჩემთვის ზურაბს.

აბრ დდ **abr** dd დანაწონი, საჭარბი довесок (для уравнения весов) weight for balancing the scales. **ნანას აბრელ ჴერ ბილუქ̃** – დედამ აბრად ქვა დადო.

აბუჲნი̂ abujnî მიმღ. прич. particip. 1. შესაკერი то, что надо сшить sth to be sewed. **აბუჲნი̂ ვუმ (-უმ) ჳალო̂ დეწე̂ აბა̃** – შესაკერი რამ უნდა შეიკეროს. 2. მკერავი шьющий, портной, портниха sewer. **ო ჲოჳ ლაზე̃ აბუჲნი̂ ჲა** – ის ქალიშვილი კარგი მკერავია.

აბურძგნა|დ|ალარ aburʒgna|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. აბურძგნა (აიბურძგნება) взъерошиться to dishevel. **მახკარნ ცო თაყგყ ბეჯ აბურძგნადჲალარ** – ქალიშვილებს არ უხდებათ თმის აბურძგნა.

დ|აბწარ d|abçar გრდმ. прх. trans. ⌈გამო⌉ცნობა (⌈გამოი⌉ცნობს), ცნობა (იცნობს) узнать, узнавать, знать, угадать, угадывать to know (knows). **მალუცინ თედოლე̂ ლაზიშ ვაბწე̂** – მალუცა თედოლეს კარგად იცნობს; **ნახ დაბწარ ლაზე̃ საქმ ჲა** – ხალხის ცნობა კარგი საქმეა; **სო ვაბწგელკი ჳო̃, ყ̃ვალინო̂, მადელ მოც ბარალო̂ ხაცანა!** – ნეტა მიცნობდა დაბერებულს, რა მადლი იქნებოდა, გამეგო! (დ. არინდაული).

დ|აბწა̃ d|abçã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|აბწარ d|abçar**. **მალუცინ თედოლე̂ ლაზიშ ვაბწე̂** – მალუცა თედოს კარგად იცნობს.

დ|აბწინი̂, დ|აბწინო̂ d|abçinî, d|abçinô მიმღ. прич. particip. ნაცნობი знакомый known. **სო̃ ვაბწინი̂ სტაკ** – ჩემი ნაცნობი კაცი; **სო̃ ჲაბწინი̂ ჲოჳ** – ჩემი ნაცნობი ქალიშვილი.

დ|აბწმაკარ d|abçmaḳar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈გამო⌉ცნობა (⌈გამოი⌉ცნობს) мочь узнать, отгадать to guess (will guess). **ცო დაბწმაკი̃ სო̃ დეჲმწრიკ** – ვერ გამოვიცანი გამოცანა; **გიორგი̃ ჲოჳ ცო ჲაბწმაკი̃გე̂ თხო̃** – გიორგის ქალიშვილი ველარ ვიცანით.

დ|აბწუჲნი̂ d|abçujnî მიმღ. прич. particip. 1. გასაცნობი, ის, ვინც, ან რაც უნდა გაიცნონ тот, с кем или с чем предстоит познакомиться sb/sth to be intro-duced with. 2. ის, ვინც უნდა გაიცნოს тот, кому предстоит познакомиться sb who is going to introduce.

დ|აბწხოვ^{1} დდ **d|abçxov**^{1} dd ნაცნობი знакомый, знакомец acquantance, friend. **ე სტაკ სეჼ ვაბწხოვ ვა** – ეს კაცი ჩემი ნაცნობია; **ე ფსტუჲნჵ სეჼ ჲაბწხოვ ჲა** – ეს ქალი ჩემი ნაცნობია; **ე ფეშკარ სეჼ დაბწხოვ და** – ეს ბალღი (ბიჭუნა) ჩემი ნაცნობია.

დ|აბწხოვ^{2} ვბ **d|abçxov**^{2} vb მცნობი (ცხვრისა და ბატკნისა) имеющий дар запоминать и разбирать овец и их ягнят a person who can distinguish sheep and lamb. **ჟე ნაჟტრეგო⌈ჰ⌉ დაბწხოვ ცო ვაჰე̂, ნაჟტრენ ცო ჲახმაკე̂** – თუ ცხვრის ბინას მცნობი არა ჰყავს, ბინა ვერ იარსებებს ⌈ვერ იცხოვრებს⌉.

დ|აგ|დ|ალარ d|ag|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დანახვება (დაენახვება), ⌈მო⌉ჩვენება показаться to appear. **ო კნათ ბჭარკენ ცო ვაგლაგე̂ სოჼ** – ის ბიჭი თვალით აღარ მენახვება.

დ|აგარ d|agar გრდუვ. непрх. intrans. დანახვა (დაინახავს) увидеть to see (will see). **კოტინ დახკჵ ბაგჼ** – კატამ თაგვი დაინახა; **ბა̌დრენ ნა̄ნ ჲაგჼ** – ბავშვმა დედა დაინახა; **ჰო ჲაგარ დენიც ჴენაც და: გაუ̆გახ ჩუ ვეხესჵ ჰო ჲაჲჩე...** – შენი დანახვა სულ სხვაა: მუხლებში ვინგრევი შენი ხილვისას... (ს. გარსევანიძე). უსრ. несов. imp. **გუარ guar**.

დ|აგჼ d|agã გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|აგარ d|agar**. **ნაყბისტ ვაგჼ საავადმყოფუჲ ვაჲხნას** – მეგობრის სანახავად საავადმყოფოში წავედი.

დ|აგწჼ d|agçĩ უნახავი, უნახავად невиданный, не видев unseen, without seeing. **საჲ ჟამე იშტ⌈რ⌉უჼ ყარ ჲაგწჼ ვარასჵ!** – ჩემ დღეში ასეთი წვიმის უნახავი ვიყავი!

აგვისტჵ ბ **agvisṭo** b აგვისტო август August. იხ. см. see **მაჲრმობ majrmob**.

დ|აგლაჲლა̄ დ **d|aglajlā** d დანახვის საშუალება возможность быть увиденным a chance for seeing sb/sth.

დ|აგლაჲნი̂ d|aglajnî მიმღ. прич. particip. სანახავი, დასანახი то, что можно увидеть sb/sth to be seen.

აგრილბა|დ|ალარ agrilba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. აგრილება (⌈ა⌉გრილდება) ⌈с⌉делаться прохладным, ⌈с⌉делаться прохладно to fall temperature (temperature will be fallen). **ცენეხ ქიქოჸ აგრილბადალიჼ** – წელს ადრე აგრილდა.

აგრილბა|დ|არ agrilba|d|ar გრდმ. прх. trans. გაგრილება (გააგრილებს) охладить to cool (will cool). **ფსტუძჩოვ შურ აგრილბადჲეჼ** – დედაკაცმა რძე გაა-გრილა. უსრ. несов. imp. **გრილბა|დ|არ grilba|d|ar**.

აგურ, აგვირ ჲჲ **agur, agvir** jj აგური кирпич brick. **ბაცბივ ზორაჲში̂ დუჴ აუ̆გრი (ოუ̆გრი) ჲაკოჲრ̂** – წოვათუშები ძალიან ბევრ აგურს წვავენ.

ადგილ ჲჲ **adgil** jj ადგილი место place. **ჴუნავ ლაზეჲჩრ̂ (ლაზი̄ჩრ̂) აჲდგლე⌈ჰ⌉ დაქდორ ქე** – მწყემსი კარგ ადგილას აძოვებდა ცხვარს.

ადლ დდ **adl** dd ადლი аршин meter. **ოძელაშვილ არსნეგო შარიჼ ადლ დარ** – არსენა ოძელაშვილს თავისი ადლი ჰქონდა.

ადმიანღეჼ, ადმ⌈ი⌉ენღეჼ, ადმი̄ნღეჼ admianγẽ, adm⌈i⌉enγẽ, admīnγẽ ადამიანური, ადამიანისებური человеческий, человекообразный human. **ჰაცხუხ ადამიანღეჼ ცო̄მ ჰეჴოლრ̂** – მაგას ადამიანური არაფერი სცხია.

ადმიანღეშ, ადმ⌈ი⌉ენღეშ, ადმი̄ნღეშ admianγeš, adm⌈i⌉enγeš, admīn-γeš ზმნს. нареч. adv. ადამიანურად по-человечески humanly. **დახე̄ჰე̂ ადმიაჼ, ადმიანღეშ დახა̄ლ, ცოჰ მა̄ დავდაკა̄ლ** – თუ ცხოვრობს ადამიანი, ადამიანურად იცხოვროს, თუ არა და, დაიკარგოს ⌈დაიწვას⌉.

ადმიაჼ, ადმ⌈ი⌉ეჼ დდ **admiã, adm⌈i⌉ẽ** dd ადამიანი человек man, person. **სტაკა′ჴ ადამიაჼდაე̄, ფსტუჲნრ̂** – მამაკაციც ადამიანია და დედაკაციც.

ადმი̄ჼლობ დ **admī^{n}lob** d ადამიანობა человечность humanity. **ადმი̄ჼლობ ო და, მე̄ მენელეჸ დაჰე̂, ნითფსხოლ, ლაზოლ ჲალიშ დეწე̂ ხილ′აჼ** – ადამიანობა ისაა, რომ, ვინც გინდა იყოს, სისწორის (სიკარგის) მქონე უნდა იყოს.

ადოკაჼტ ვბ; ჲდ **adoḳãṭ** vb; jd ადვოკატი адвокат barrister, solicitor. **სჲჼ მეზობელ ადოკაჼტ ვარ** – ჩემი მეზობელი ადვოკატი იყო. იხ. см. see **ვექილ vekil**.

დ|ავარ^{1} d|avar^{1} გრდუვ. непрх. intrans. დაკარგვა (⌈და⌉იკარგება) ⌈по⌉теряться to lose. **ყოველ დენი ტათებ დაუ̆ვუ̂ სოგო⌈ჰ⌉** – ყოველ დღე ფული მეკარგება; **უ̃ხუკ მიჩკ დაჲხრალრ̂, მიჩაკ დაჲვრალრ̂, მიჩაჰკ უ̃ხ ლეხლოს?..** – სად რა გამქრალა, ნეტავი, სად დაკარგულა, ნეტავი, სად რა ვეძიო, ნეტავი?.. (ა. ბერთლანი).

დ|ავარ² **d|avar²** გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. ⌈და⌉ხოცვა (⌈და⌉იხოცება) погибать, умирать, убиваться, умерщвляться to die. **ბუჴლო[ჴ] დუჴ ნახ დავიჼ** – ომში ბევრი ხალხი დაიხოცა.

დ|ავჼ¹ **d|avã¹** გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|ავარ¹** **d|avar¹**. **სუჲნი̂ ჲეწჲეს ჲავჼ ისერეჼ!** – უნდა ⌈ჩემთვის⌉ გადავიკარგო აქედან!

დ|ავჼ² **d|avã²** გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|ავარ²** **d|avar²**. **ბავანი ლეჸ შუ, მიჩ ბითვლაჲშე̂ ის ხილო̂!** – გინდათ დაიხოცოთ, სად მიძვრებით მაგ მდინარეში!

დ|ავ|დ|არ¹ **d|av|d|ar¹** გრდმ. прх. trans. დაკარგვა (დაკარგავს) ⌈по⌉терять to lose. **ე სტაკოვ ჴუჼლო ბ̆დერ დავდიეჼ** – ამ კაცმა ტყეში ბავშვი დაკარგა; **ას ჲეთ̦ ბავბინას** – მე ძროხა დავკარგე.

დ|ავ|დ|არ²: ბ̆დერ დ|ავ|დ|არ **d|av|d|ar²: băder d|av|d|ar** გრდმ. прх. trans. მუცლის მოშლა (მუცელს მოიშლის), ⌈ბავშვის დაკარგვა⌉ абортировать (себя) to abort (herself). **ჩულიჩო̂ ფსტუჸჩოვ ბ̆დერ დავდიეჼ** – ფეხმძიმე ქალმა მუცელი მოიშალა. შდრ. ср. comp. **ჲ|ავ|ჲ|არ: ჩუ̄ ჲ|ავ|ჲ|არ** **j|av|j|ar: čū j|av|j|ar**.

ჩუ̄ ჲ|ავ|ჲ|არ **čū j|av|j|ar** გრდმ. прх. trans. მუცლის მოშლა (მოიშლის) абортировать (себя) to abort (herself). **ფსტუჸჩოვ ჩუ̄ ჲავჲიეჼ** – ქალმა მუცელი მოიშალა.

დ|ავ-დ|აკარ **d|av-d|aḳar** გრდუვ. непрх. intrans. ⌈გა⌉დაკარგვა (⌈გა⌉დაიკარგება) ⌈по⌉теряться, исчезнуть, пропасть to disappear, to vanish, to loose. **ას მაიჼც ჴათხ-ჴათხ ვუჲტას, დაჴ ბავ-ბაკინო̂ ვაჟარ!** – მე მაინც წინ მივიწევ, დაკარგულო ძმებო! (აბრ. ბართიშვილი); **აფსტარლორეჼ ჴალ ბახოშ კარტუჲფლენ ბავ-ბაკარ ხეჸე̂** – მიწიდან ამოღებისას კარტოფილმა დაკარგვა იცის.

დ|ავ|დ|არ¹ **d|av|d|ar¹** გრდმ. прх. trans. 1. ⌈და⌉კარგვა (⌈და⌉კარგავს) ⌈по⌉терять to lose. **დოჼ ბავბინას** – ცხენი დავკარგე; **ქორთო̂ ბავბინას** – თავი დავკარგე, არაფრის თავი არა მაქვს. 2. გადატ. перен. fig. აბორტის გაკეთება сделать аборт to make abortion. **ო ფსტუჸჩოვ დუჲხტრეცჼ ბ̆დერ დავდიეჼ** – იმ ქალმა ექიმთან აბორტი გაიკეთა ⌈ბავშვი დაკარგა⌉.

დ|ავ|დ|არ² **d|av|d|ar²** გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. ხოცვა (ხოცავს), კვლა убивать, резать to kill. **ჭამახ ყე დავდჼლათერ** – ქელეხში ცხვრებს ხოცავდნენ ხოლმე.

მათეს ჭაჭაჲრჩ დავდორ, მ̄ ფსარე[ჴ] ცჴა ბედჸ ჭაუ̂ჭუ̂ ცო ბჵევმაკჼ – მათე მტრედებს ხოცავდა, მაგრამ გუშინ ერთი მტრედის მეტი ვერ მოკლა; **ჴაში-ნაჲნო̂ ქოთმი დავდინათხ** – სტუმრებისთვის ქათმები დავკალით; **ვაჲ კნათივ დინი̂ ბჵე ბავბიჸ** – ჩვენმა ბიჭებმა მთელი ჯარი დახოცეს.

ავაჼჩავაჼ ჲ **avãčavã** j ავანჩავანი, თავი და ბოლო, ასავალ-დასავალი, ამბავი, ამა თუ იმ საქმის ვითარება состояние того или иного дела the beginning and the end, news, condition of this or that matter. **ჴაცხუჸ ავაჼჩავაჼ ცო ჲელ სოჼ ხაცჼ** – მაგისი ასავალ-დასავალი ველარ გავიგე.

დ|ავ|დ|იენო̂[1] **d|av|d|ienô**[1] მიმღ. прич. particip. დაკარგული (ის, ვინც, ან რაც დაიკარგა) потерянный lost. **ოჭუს დავდიენო̂ ჟაგნო̂ სოჼ ჴალ ხეთჼ** – მის მიერ დაკარგული წიგნი მე ვიპოვე.

დ|ავ|დ|იენო̂[2] **d|av|d|ienô**[2] მიმღ. მრ. прич. мн. particip. pl. დახოცილი убитые killed. **ჩაივ დავდიენო̂ ჟე უჲსი̂ დატერ** – დათვის მიერ დახოცილი ცხვარი იქ ეყარა.

დ|ავინო̂[1] **d|avinô**[1] მიმღ. прич. particip. დაკარგული потерянный lost. **ჲავინო̂ დრო** – დაკარგული დრო; **ჴო ძირ ბავინო̂!** – შე ძირ[-მოდგმა]დაკარგულო! **ალ'ლეთ სოგო̂: უ̄ხაკ დოლოთ ვაჲ ახგომცჼ ბავიჼჩო̂ მატ̧ანა?** – მითხარით რა, რა უნდა ვუყოთ, ნეტავი სანახევროდ დაკარგულ ენას? (დ. არინდაული).

დ|ავინო̂[2] **d|avinô**[2] მიმღ. მრ. прич. мн. particip. pl. დახოცილი убитые murdered. **ბავინო̂ ვასერ** – დახოცილი კაცები.

ავშაჼ ჲჲ **avšã** jj ავშანი, აბზინდა степная полынь Absinth, Artemisia. **ჟენაჲნო̂ ჴათხრჸ დაყარ და ავშაჼ** – ცხვრისთვის პირველი საჭმელია ავშანი.

ავშრი ჲ **avšri** j მრ. мн. pl. ავშარა недоуздок halter. **დონევ ავშრი ჲავჲიენო̂** – ცხენს ავშარა დაუკარგავს.

აზარ azar ძვ. уст. old ათასი тысяча thousand. **აზარ ჭირგო[ჴ] დაჲლ'დალო[ჴ]** – ათას ჭირს დაელწეოდე (ასე ანუგეშებენ ავადმყოფს). იხ. см. see **ათას atas**.

აზატ ვბ; ჲდ **azaṭ** vb; jd აზატი, გადასახადისგან თავისუფალი მოქალაქე свободный от податей гражданин citizen free from taxes. **ბაცბილო[ჴ] ქადგური დარ აზატი** – წოვათუშებში ქადაგიძეები იყვნენ აზატები.

აზატ|დ|არ azaṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. გადასახადისგან გათავისუფლება (გაათავისუფლებს) освобождать, освободить от податей to make free from taxes.

აზიაცკი ბ **aziacḳi** b მრ. мн. pl. აზიური ფეხსაცმელი азиатская обувь Asian shoes. **აზიაცკი ცჸაჲნ დროჸ ბალ‘ენო̂ ბარ** – აზიური ფეხსაცმელი ერთ დროს სახელით სარგებლობდა.

ათ|დ|ალარ at|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაბეჟვა ([და]იბეჟება), დაბეგვა [с]мяться to batter. **ცენეხ დუჴ ჴორ ათბალოჼ** – წელს ბევრი ვაშლი დაიბეჟა.

ათარ atar გრდმ. прх. trans. [და]ნაყვა; ბეგვა толочь, дробить, раздробить to pestle, to batter. **ოჴუს ბო ათო̂** – ის ნიორს ნაყავს; **ოჴარ არაყ დახჴჼ ჴორი ათოჼ** – მათ არაყის გამოსახდელად ვაშლი დაბეგვეს.

ათას atas ათასი тысяча thousand. **ბაბუჲგო[ჸ] ათას ქე დარ** – პაპას ათასი ცხვარი ჰყავდა. იხ. см. see **აზარ azar**.

ათინო̂ atinô მიმღ. прич. particip. დანაყილი истолчённый pestled. **ათინო̂ ტუმ** – დანაყილი ნიგოზი; **ას ათინო̂ თუჲხი̂ მიჩ დახეჼ?** – ჩემი დანაყილი მარილი რა იქნა?

ათ-პაპი ბდ **at-p̣ap̣i** bd მამა-პაპა[ნი], წინაპრები предки ancestors. **ვაჲ ათ-პაპიგო̂ ვუდ-ვაჴკას** – ჩვენს მამა-პაპათ ვუხმობ (ვეხმიანები) (ა. ბერთლანი).

ათუჲნი̂ atujnî მიმღ. прич. particip. 1. დასანაყავი то, что надо толочь sth to be pestled. **ათუჲნი̂ ცო̄მი დაგეგე̂ ვაჲგო[ჸ]?** – დასანაყავი აღარა გვაქვს რა? 2. მნაყველი тот, кто толчёт a person who pestles. **ათუჲნში დუჴ და, ათუჲნი̂ ვუმ (‾უმ) დაჸე̂** – მნაყველი ბევრია, სანაყავი თუა რამე.

ათქვლეფა|დ|არ atkvlepa|d|ar გრდმ. перх. trans. ა[მო]თქვლეფა (ამოთქვლეფს) вылакать to whisk. **ფჸარავ შურ მაცხეჺ ათქვლეფადჲინორ** – ძაღლს რძე როდისვე ამოეთქვლიფა.

ათწიჼ atc̣ĩ დაუნაყავი, დაუნაყავად нетолчённый not pestled, without pestling. **ათწიჼ ბო დუჴჩუჲშვ მაჴცჼ ჩამლიშ ლეჸო̂** – დაუნაყავ ნიორს ბევრნი პურთან გემრიელად ატანენ.

ათხ[ო̂] atx[ô] excl. ერგ. იხ. эрг. см. erg. see **თხო txo**. **ათხ[ო̂] ქე იცნათხ** – ჩვენ ცხვარი ვიყიდეთ.

დ|ათხარ[1] **d|atxar**[1] გრდუვ. непрх. intrans. ტირილი (ტირის) плакать to cry. **თხეჼ ბა̆დერ დათხ** – ჩვენი ბავშვი ტირის; **ლე სტენახ ჲათხრა? ლე ჸანახ? ლე ‾უჼ ლამზურ ჲარაჸა!** – ან რაზე ტიროდი? ან ვისზე? ან რა ძალიან ლამაზი იყავი! (ს. გარსევანიძე).

დ|ათხარ[2] **d|atxar**[2] გრდუვ. непрх. intrans. წყლის, თოვლის ჩამოდინება капать, течь to fall water, raindrops, snowflakes. ყარ ჺათხ – წვიმს ⌈წვიმა იღვრება, ტირის⌉; **მარჼ მოც ლავ დათხე̂!** – რა ძალიან თოვს!

დ|ათხსათხარ **d|atxsatxar** გრდუვ. непрх. intrans. წატირება (წაიტირებს) მცირედ поплакать to shed a few tears. **დათხსათხი′ნე̂ ბა̆დერ, ქაშეც დაჰ̵ა̄ ატჼ** – წაიტირა ბავშვმა და მალევე გაჩუმდა.

დ|ათხ|დ|არ **d|atx|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. ატირება (ატირებს) заставлять плакать to make someone cry. **ე ბა̆დრივ ვაშ⌈ბ⌉ჼ დათხოდჵ** – ეს ბავშვები ერთმანეთს ატირებენ. 2. დატირება (დაიტირებს) оплакивать to mourn. **დაჰ̵ მალვალჼ-ცისჵ... შუჼ ძოლი ლეჰ̵ჺოშ, ებე ჺათხჺოშ, ებე დეკარჺოშ** – დავიღალე აკი თქვენი ძვლების კრეფით, ამათი დატირებით, ამათი დათვლით (ა. ბერთლანი). სრ. сов. perf. **დ|ეთხ|დ|არ** **d|etx|d|ar**.

დ|ათხილა̄ დდ **d|atxilā** dd სატირალი, ტირილის (დატირების) დრო და ადგილი место и время для оплакивания кого-л. place and time for crying, weeping. **თხა დათხილაჺხი̂ ჺასჵ ლუჺნი̂** – დღეს სატირალში ვარ წასასვლელი.

დ|ათხინი̂ **d|atxinî** მიმღ. прич. particip. მტირალი; წყალი, რომელიც იღვრება; თოვლი, რომელიც მოდის плачущий; льющийся; падающий ⌈с небес⌉ weeper, water that is being poured, snow that is falling down.

დ|ათ̨არ[1] **d|at̨ar**[1] გრდმ. прх. trans. შეწვა (⌈შე⌉წვავს), ⌈გამო⌉ცხობა ⌈по⌉жарить, ⌈ис⌉печь to fry, to bake. **ქოთამ დათ̨ოს** – ქათამს ვწვავ.

დ|ათ̨არ[2] **d|at̨ar**[2] გრდმ. აგდებ. прх. пренебр. trans. by m. f. გარტყმა ударить to strike, to give a slap. **უჩიტლეს ცჰ̵ა ტარჵ დათ̨ჼ ვაქენ** – მასწავლებელმა ერთი სილა გაარტყა ვაჟას.

დ|ათ̨ინჵ[1] **d|at̨inô**[1] მიმღ. прич. particip. შემწვარი жареный, испечённый fried, roa-sted. **სო დათ̨ინჵ დეწრიკაც ვასჵ** – მე შემწვრის მოყვარული ვარ; **ათხ ბა-თ̨ინჵ წოდ ჩამლოჼ ბა** – ჩვენი შემწვარი მწვადი გემრიელია.

დ|ათ̨ინჵ[2] **d|at̨inô**[2] მიმღ. აგდებ. прич. пренебр. particip. by m. f. 1. ნაკრავი, გარტყმული, ის, რაც ჰკრეს ударенный, то, что (чем) ударили struck, doused, sth to be hit. **უჩიტლეს დათ̨ინჵ ტარჵ ტყოც დაკოდა ვაქენ** – მასწავლებლის გარტყმული სილა კიდევ ახსოვს ვაჟას. 2. ნაკრავი, გარტყმული, ის, ვისაც, ან რასაც ჰკრეს ударенный, то, кого (что) ударили hit, sb/sth that was hit. ესე **ჸევალე̂ ვაჟა, უჩიტლეს ტარჵ დათ̨ინჵ** – აქა ზის ვაჟა, მასწავლებლის სილაგარტყმული.

დ|ათ̣წჷ̃ d|aţçĩ გამოუმცხვარი, შეუწვავი, უმი неиспечённый, сырой raw, uncooked. **ე მაჭკატ დათ̣წჷ̃ და** – ეს მაჭკატი გამოუმცხვარია.

აი aji აი вот here, look. **აი ისე[ჰ], აი ოსი[ჰ]** – აი აქ, აი იქ; **აი ლაზჷ̃ მაჲჴი̂!** – აი კარგი პური!

აჲთაჸო̂ დდ (ვბ; ჲდ) **ajta'ô** dd (vb; jd) ნათლია крёстный отец, крёстная мать, восприемник, восприемница godparent. **ჴ̄ ბჳდრჷ̃ აჲთაჸო̂ ვასო̂** – სამი ბავშვის ნათლია ვარ.

დ|აჲლი̂ d|ajlî ლამის, კინაღამ вот-вот nearly, almost. **ე ჭიგო̂ აჰო̂ დაჲლი̂ დოჴჷ̃** – ეს ჭიგო ლამის წაიქცეს.

აჲმრიკ დ **ajmriķ** d მიტკალი миткаль calico. **თხე დროჰ დუჴ აბორ აჲმრიკჷ̃ ქაჲრცხი̂** – ადრე ბევრს კერავდნენ მიტკლის სამოსს.

-აჲნო̂ -ajnô 1. სხვათა სიტყვის ნაწილაკი -ო частица косвенной речи **мол** particle which points other people's words. **ჰალ თაგდინასაჲნო̂** – გავაკეთეო; **ოჴუს ალ'ინუჲნო̂** – მას უთქვამსო. 2. თანდ. послел. prep. -თვის для for (მოითხოვს მიცემითსა და გარდაქცევით ბრუნვებს требует дательного и трансформативного падежей a which requires dative and transformative cases). **ჺალუჲნი̂ დახნონაჲნო̂ [ჺ]ეჲროთვჷ̃ ჲოლ ქჰექჲარ დეწე̂** – საზამთროდ საქონლისთვის ბლომად თივის დამზადებაა საჭირო; **ვენენაჲნო̂ შიჴ ქოცო̂ იცნას** – ღვინისთვის ორიოდე ქვევრი ვიყიდე; **სონაჲნო̂ ჰჷ̃ ვუხ (-უხ) დეცქ̃და** – ჩემთვის ვის რა მოუტანია? **ფჷ̃ცლეს ჰუნნაჲნო̂ ყარულ ლეხო̂** – ფანცალე ტყისთვის მცველს ეძებს; **შარნაჲნო̂** – თავისთვის; **ბჳაკნი ჴაჩჲაჲლჩე[ჰ]გეც ჺავო̂ ქოკი[ნ]მაქ დაჲნი̂ ქელრჷ̃ ჴაჴელ** – გუდები რომ გათავდება, მაშინღა კლავენ სატყავედ ფეხზე მყოფ ცხვარს; **მჭედლევ დელულაჲნო̂ დუჴ ჺაჲჰკი̂ დეცქ̃ ქალქირჷ̃** – მჭედელმა მასალისთვის (სამასალედ) ბევრი რკინა მოიტანა თბილისიდან; **წომლელაჲნო̂ ჴენჴენაც დაყრი ლეჰდორ მაკას** – წამლისთვის (საწამლედ) სხვადასხვა ბალახს კრეფდა მაკა. 3. თანდ. послел. prep. -თვის чтобы for (ინფინიტივთან აძლიერებს მნიშვნელობას с инфинитивом усиливает значение it strengthens the meaning with the infinitive). **ბჳხანაჲნო̂ ქჰექლათხ** – საცხოვრებლად, ცხოვრებისთვის ვემზადებით; **ვახანაჲნო̂** – წასასვლელად, წასვლისათვის; დასათრობად, დათრობისათვის; **დაყანაჲნო̂** – საჭმელად, ჭამისათვის. 4. ხმაბაძვით სიტყვებთან აწარმოებს ზმნისართს со звукоподражательными словами образует наречие it forms adverb with the words characterized by onomatopea. **ტყივ წუვაჲნო̂ თილ‘ქჼ სოხჼ** – ტყვიამ წუილით ჩაიარა; **ხჼ ტყაპაჲნო̂ ჴეთიჼ** – ხე ტყაპანით დავარდა; **ხი რაკრაკაჲნო̂ დუჲტუ̂** – წყალი რაკრაკით მიდის.

აჲჼგრშება|დ|არ aj̃gršeba|d|ar გრდმ. перех. trans. ანგარიში (იანგარიშებს) ⌈под⌉-считать to calculate. **ოჴუს ტათებ აჲნგრშებადო** – ის ფულს ანგარიშობს.

აჲჼგრშება|დ|აჼ aj̃gršeba|d|ã გრდმ. перех. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **აჲჼგრშება|დ|არ aj̃gršeba|d|ar**. **ივნენ ჲაჴჼ რიცხვი აჲნგრშებადჲჼ ცო ჴეთე̂** – ივანემ დიდი რიცხვების ანგარიში არ იცის.

აჲპრალ, აჲპრელ ბდ **ajpral, ajprel** bd აპრილი апрель April. **ცენეხ აჲპრალ წყებეჸ ფშელი’ნე̂, ჲაჩნორე’ნე̂ ბარ** – წელს აპრილი მეტად ცივი და ავდრიანი იყო.

აჲპყ|დ|ისარ ajp̣q̣|d|isar გრდუვ. непрх. intrans. ჩაფლობა (ჩაეფლობა), გაჭედვა увязнуть, застрять to stick. **ლაფლო⌈ჴ⌉ ურუმ აჲპყბისურ** – ტალახში ურემი ეფლობოდა. იხ. см. see **დ|ისარ d|isar**.

აჲრკა̄ ჲ **ajrḳā** j მუხლების არე *კალთის* მნიშვნელობით (ბავშვის ჩასასმელად) колени (для ребёнка) в значении *подола* knees (to sit a child on). **აჲრკე მე̄ ჺევალღვორასო̂ სე ნანას, დაკოდა სოჼ** – კალთაში რომ ვყავდი ხოლმე ჩასმული დედას, მახსოვს.

აჲრქელ ვბ **ajrkel** vb არქიელი архиерей bishop. **აჲრქელ მოძღრაჼ ვაჴოუ̌ხუ̂ ვარ** – არქიელი მღვდლების უფროსი იყო.

აჲრ‘ლ‘ ბდ **ajr‘l‘** bd ყოჩი, ერკემალი баран производитель ram. **სტაბო⌈ჴ⌉ ქელო̂ არ‘ლ‘უჲ დეწე̂ ეგდჼ** – შემოდგომას ცხვარში ყოჩები უნდა გაერიოს.

აჲტნო̄ დდ **ajṭnō** dd დროსა და სივრცეში გამეფებული სიჩუმე воцарившаяся во времени и пространстве тишина silence spread in time and space. **გოგხეჸ აჲტნო̄ და** – ირგვლივ ყველგან სიჩუმეა. იხ. см. see **ატოლ aṭol**.

აჲტ̥ვეჼ ajt̥vẽ იღბლიანი, ბედნიერი везучий, счастливый happy. **ჴამინაჸე̄ ლეჸე̂ აჲტ̥ვეჼ ხილ̥ჼ** – ყველასაც უნდა, იღბლიანი (ბედნიერი) რომ იყოს. იხ. см. see **ატ̥ივ at̥iv**.

აჲტვეწი̃ ajţveçĩ უიღბლო[დ] без счастья unlucky. **ნახვ *აჲტვეწი̃* ალჷრ̂, მაცნე̄ ჴამაჲ̂ დახარ დუხ დო** – ხალხი *უიღბლოს* იტყვის, როდესაც ვისიმე ცხოვრება უკან წავა.

აჲქმობ დ **ajkmob** d ექიმობა, მკურნალობა врачевание, лечение treatment. **ე სტაკოვ აჲქმობ დო** – ეს კაცი ექიმობას ეწევა [შვრება]; **ოჴუჲნ აჲქმობ და საჭირრ̂** – მას ექიმობა, მკურნალობა ესაჭიროება.

აჲყი̂ ბდ **ajq̣î** bd სიპი ქვა, ფიქალი шифер, сланец smooth stone, shale. **ლამუ[ჴ] ბაცბჷ̄ წენბუჲ აჲყი̂ ჴალ̣უშ და** – მთაში წოვათუშების სახლები სიპი ქვითაა დახურული.

აჲშ[უ̂] ajš[û] ერგ. იხ. эрг. см. erg. see **შუ šu**.

აჲხნი̂ დ **ajxnî** d ნართი пряжа, прядь yarn. **ბაცბჷ̄ ფსტეივ ჩხი̃ლრ̂ აჲხნი̂ დუქ ქჴექდორ** – წოვათუშების დედაკაცები წინდების ნართს ბევრს ამზადებდნენ.

აჲხნო̄ დდ **ajxnō** dd მოხნული, ნახნავი вспаханный, пашня ploughed. **წყეწყ აჲხნო̄ სტაბჴეჸ დეწე̂ ქჴექდე̂** – ზოგჯერ ნახნავი შემოდგომასვე უნდა მო-მზადდეს.

აჲჴი̂ დდ **ajḫî** dd ნაწლავი кишка intestine. **ქელრეჩი̃ აჲჴი̂ ზორაჲში̂ დახქ̂ და** – ცხვრის ნაწლავი ძალიან გრძელია.

აკაკ დდ **aḳaḳ** dd აკაკი (ხე) каркас, крапивное дерево Akaki (tree). **აკკი საყდრინ ფეხ ი̂ცჷ̄ ბჭარიხრ̂** – აკაკები ეკლესიების ახლოს ეხლაც გვხვდება.

აკამზი ჲ **aḳamzi** j მრ. мн. pl. ხალიჩის საბეჭი დაზგა станок для заготавливания ковров carpet weaving loom.

აკარ aḳar გრდუვ. непрх. intrans. ცვენა (ცვივა) опадать, спадать to fall off. **მახგორქ̂და[ჴ] ჴორ ზორაჲში̂ აჲკი̂** – ქარისაგან ვაშლი ძალიან ცვივა. სრ. сов. perf. **დ|ეკარ d|eḳar**.

აკ|დ|არ^{1} aḳ|d|ar^{1} გრდმ. прх. trans. ჩამოყრა (ყრის) сбрасывать to throw down. **ბჷ̆დრივ ხენმაქრე̂ ჴორი აკოდრ̂** – ბავშვები ხიდან ვაშლ[ებ]ს ყრიან. სრ. сов. perf. **დ|ეკ|დ|არ^{1} d|eḳ|d|ar^{1}**.

აკ|დ|არ^{2} aḳ|d|ar^{2} გრდმ. прх. trans. კანკალი (აკანკალებს), კავკავი трястись, дрожать to tremble. **ფშელოვ აკოვრ̂ ე კნათ** – სიცივე აკანკალებს ამ ბიჭს. სრ. сов. perf. **დ|ეკ|დ|არ^{2} d|eḳ|d|ar^{2}**.

დ|აკარ d|aḳar გრდუვ. непрх. intrans. წვა (იწვის) гореть to burn. **დოს დაკურ** – შეშა იწვოდა.

დ|აკ|დ|არ d|aḳ|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწვა (⌈და⌉წვავს) жечь, сжигать to burn. **სუჲნ ვუჲტჩოვ ლამნი დაჯ დაკდოს ნალიგო̂ ჯასითქჩო̂ წარავა** – წასვლისას მთებს გადავწვავ ნალებიდან ნასროლი ცეცხლით (ს. გარსევანიძე).

დ|აკ|დ|ა̃ d|aḳ|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|აკ|დ|არ d|aḳ|d|ar**. **ჭალოლუჲნი̂ თხილოლას, დუჯ დოს დაკდა̃ ცო ლეჸ სო̃** – ზამთრისთვის ვუფრთხილდები, ბევრი შეშის დაწვა არ მინდა.

აკვა̃ დდ **aḳvã** dd აკვანი колыбель, люлька cradle. **ნანას სე ჲაშქ აკვა̃ თერქდორ** – დედა ჩემი დის აკვანს არწევდა.

აკიდო̂ დდ **aḳidô** dd აკიდო связка (кистей винограда) a bunch of grapes. **ქაჲნზქ აკიდუჲ** – ყურძნის აკიდოები.

აკ|დ|ითარ aḳ|d|itar გრდმ. прх. trans. ყრევინება (აყრევინებს) заставить падать, сбивать, сбрасывать to shake out. **კნათივ დუჯ კაკალ აკჲითო̂** – ბიჭები ბევრ კაკალს აყრევინებენ.

აკლებაs|დ|არ aḳleba|d|ar გრდმ. прх. trans. აკლება (აიკლებს) разгромить to devastate. **მასთხოვას დეჲნი̂ (დო̄ნი̂) ფჯე აკლებადბიქ** – მტერმა მთელი სოფელი აიკლო.

აკმაჲზლობ ჲჲ **aḳmajzlob** jj აკაზმულობა, შეკაზმულობა сбруя, убор (для лошади) harness. **სე დონგო⌈ჯ⌉ ლაზქ აკმაჲზლობ ჲა** – ჩემს ცხენს კარგი აკაზმულობა აქვს.

აკ|დ|უჲნი̂ aḳ|d|ujnî მიმღ. прич. particip. მთრთოლვარე, აკანკალებული трепещущий, трясущийся, заставляющий трястись doddering, shivery. **აკბუჲნი̂ ბჭარკ** – მოთამაშე თვალი; **აკდუჲნი̂ ტოტ-ქოკი** – მთრთოლვარე ხელ-ფეხი.

დ|აკუჲნი̂ d|aḳujnî მიმღ. прич. particip. ის, რაც იწვის то, что горит something that is being burnt.

დ|აკ|დ|უჲნი̂ d|aḳ|d|ujnî მიმღ. прич. particip. ის, რაც დასაწვავია то, что следует (можно) жечь sth to be burnt.

დ|აკწი̃ d|aḳç̣ĩ დაუწვავი недогоревший not burnt. **ე დაჩხარ დაკწი̃ და** – ეს ჩინჩხვარი დაუწვავი.

ალო̂[1] alô[1] ბედნიერი счастливый happy.

ალო̂² ჲჲ **alô**² jj ალო земля, намеченная для распашки forest cut for ploughing. **ში ალო̂ ჲისეჼ თხოგო⌈ჳ⌉ ახწიჼ** – ორი ალო დაგვრჩა მოუხნავი.

ალოლ ჲ **alol** j ბედნიერება счастье happiness.

ალავ დ **alav** d ალაო солод malt. **ჲეგენაჲნო̂ ალავ ქჳექოდო̂** – ლუდისთვის ალაოს ამზადებენ.

ალამ ბდ **alam** bd ალამი, დროშა знамя flag, banner. **ბაცბიგო⌈ჳ⌉ ალამ ჺარჭიჼ ბარ** – თუშებს ალამი შავი ჰქონდათ.

დ|ალარ¹ **d|alar**¹ გრდუვ. непрх. intrans. 1. ჭერა (უჭირავს, უკავია) держать to hold. **უჩიტლეგო⌈ჳ⌉ ჟაგნო̂ დალირ** – მასწავლებელს წიგნი ეჭირა; **დადეგო ქორე** იწველება **ბშა̄ თოჴ დალირ** – მამას ხელში სულ თოხი ეჭირა; **ვაშეგო⌈ჳ⌉ ლაზეჼ თა-ნამდებობ დაჲლი̂** – ძმას კარგი თანამდებობა უკავია. სრ. сов. perf. **ლაც|დ|არ lac|d|ar**. 2. ქონა иметь to have. **თხე ათჲგო⌈ჳ⌉ ფსარ-ფსარლო̂ ჴო ლიტრ შურეჼ დაჲლი̂** – ჩვენი ძროხა საღამოობით სამ ლიტრ რძეს იწველის ⌈სამი ლიტრი რძე აქვს⌉; **სტივრეგო ღრუტ ჲაჲლი̂** – სალამურს ნახვრეტი აქვს (სალამური გახვრეტილია); **ლარკა̄ხ ღრატბი ჲალით ვაჲგო** – ყურებში ნახვრეტები გვაქვს.

დ|ალარ² **d|alar**² გრდუვ. непрх. intrans. ვალის ქონა (მართებს) иметь долг to have somebody’s debt. **ჳოხ სეჼ ტათებ დაჲლი̂** – შენ ჩემი ფული გმართებს.

-დ|ალარ -d|alar მყოფ. буд. fut. **-ლა -la** რთული ფუძის შემადგენელი ნაწილი, აწარმოებს ვნებითი გვარის შინაარსის ზმნებს составная часть сложных основ, образует непереходные глаголы страдательного залога a part of complex root which forms the verbs having the content of passive voice. **საქმ თაგჲალიჼ** – საქმე გაკეთდა; **ჲოჳ წეგჲალიჼ** – ქალიშვილი გაწითლდა; **კნათ ვაჴლა** – ბიჭი ⌈გა⌉იზრდება; **ჴორ თასლა** – ვაშლი ჩამოვარდება.

ალბათ albat ალბათ наверное probably. **ალბათ, ჳამინაც იშტ დეწე̂ შუიჼ ლამნი, მოჳე ვაჲნი̂ ვაიჼ წოვათა̄** – ალბათ, ყველას ასე უყვარს თავისი მთები, რო-გორც ჩვენ ჩვენი წოვათა.

ალბულ დდ **albul** dd ალაბულა, ჩალაბულა мусор, трава в текучей воде grass brought by the water. **ხივ ალბულ დაჳორ** – წყალს ალაბულა მოჰქონდა.

ალზაჼ¹ ჲჲ **alzã**¹ jj ალაზანი (ჰიდრონიმი) Алазани (гидроним) Alazani (hydronym). **ლაუ̆მუ̂ დოტუშ წიფლნი ალზნეხ დალ‘არ დეწე̂** – მთაში წასვლისას წიფლოვანში ალაზანზე გადასვლაა საჭირო.

ალზაჼ^{2} ჲჲ **alzã**^{2} jj მდინარე река river. **ყარგოლოლოჼ შარე[ნ]მაქ ჲაჴოჼჯ ალზაჼ ჲაღორ** – ნაწვიმარზე შარაზე კარგა დიდი მდინარე [ალაზანი] მოდიოდა.

ალთაბ ჲჲ **altab** jj ალთაფა медный кувшин little tin-ware. **ალთბე[ჳ] ჩაინაჲნრ̂ ხიგრ̂ კეჯ ჲახითი[ო]რათხ** – ალთაფაში ჩაისთვის წყალს ვადუღებდით; **ალთბე[ჳ] ხი დაჲთ̦უ̂** – ალთაფაში წყალი ასხია.

ალისხეჼ ბდ **alisxẽ** bd ალვის ხე тополь poplar tree. **ალნი ალისხენ[ბ]ი ჺედახკჯ̆** – ალვანში ალვის ხეები დგას.

ალიშ ališ მრ. იხ. мн. см. pl. see **ჲო̆ლ jŏl**.

ალმას დდ **almas** dd ალმასი алмаз diamond. **ალმას ბაჴუჲჩრ̂ მახჼ დაჩუჲ, თურ ჳამიგ[ო]ჳეჶ და** – ალმასი დიდი ფასისა რომაა, განა ყველასა აქვს.

ალუბალ ბდ **alubal** bd ალუბალი (ხე, ნაყოფი) вишня (плод, дерево) cherry. **ალუბ[ა]ლეჼ მურაბ თეგოდრ̂** – ალუბლის მურაბას აკეთებენ.

ალჩუ alču ალჩუ, შეძახილი კოჭის (ძვლის) თამაშისას Алчу, восклицание во время игры в кости Alchu, explanation during throwing the bone in the game. **კოჭ ლექბოშ, კნათივ ალ‘რ̂, *ალჩუ!*** – კოჭის აგდებისას ბიჭები იტყვიან, *ალჩუ!* **სეჼ ბოთხ ალჩუ ბა** – ჩემი საქმე ალჩუდ არის.

ალჩუყ დდ **alčuq̣** dd ალაჩოყი, ნაბდის ქოხი шалаш, юрта tent. **ტბათნი დუჴი დახერ ალჩუყა̄ხ** – ტბათანაში ბევრი ცხოვრობდა ალაჩოყებში.

ალხ ჲჲ **alx** jj ალხი захудалая лошадь, кляча jade. **ალხ დოჼ ცო ქესბოგე̂** – ალხ ცხენს აღარ ამუშავებენ.

ალ̦არ^{1} **aļar**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. გადაკიდება приставать molesting (to incite somebody against). **ო სტაკ მაცლომცჼ ვეწ სოხ ალ̦აჼ?** – ის კაცი როდემდე უნდა მყავდეს გადაკიდებული? სრ. сов. perf. **უჲლ̦დისარ ujļdisar**.

ალ̦არ^{2} **aļar**^{2} გრდუვ. აგდებ. непрх. пренебр. intrans. by m. f. ცმა (აცვია) иметь что-л. в одетом виде to have on, to dress. **ო ფსტუჲჩგო მოლუჼ კაბ ალ̦ურ!** – იმ ქალს როგორი [არც თუ კარგი] კაბა ეცვა!

დ|ალ̦არ d|aļar გრდუვ. непрх. intrans. 1. [გ]დება (დევს, გდია) რამეში лежать в что-л. (о предмете) to have something put in, placed in. **ჯიბე ნეკ დალ̦რ̂ სოგო** – ჯიბეში დანა მიდევს. 2. მძიმე პირობებში ყოფნა (ცხოვრება) быть (жить) в тяжёлых условиях being (living) in hard conditions. **მოჳ დაუ̂ხკუ̂ ე ნახ!** – როგორ [მძიმე პირობებში] ცხოვრობს ეს ხალხი! 3. რამის კეთება (რამეს აკე-

თებს) მთელი თავდავიწყებით самозабвенно делать что-л. being very busy in work, to do sth with great enthusiasm. **სტენახ ვალო[ჴ] ისი?** – რას აკეთებ მანდ მთელი თავდავიწყებით?

ალ‘|დ|ალარ al‘|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. თქმა (ითქმება) сделаться сказанным to say, to tell. **ე დოშ ჴალღ̂ ცო ალ‘ლა** – ეს სიტყვა არ ითქმება; **აჲლ‘ნას დადეგრ̂, მა ალ‘უჲნრ̂, მā მაინც ჴალღ̂ ალ‘დაჲლნორ** – ვუთხარი მამას, *არ უთხრა-მეთქი*, მაგრამ მაინც ეთქვა [უნებურად]. სრ. сов. perf. **ლევ|დ|ალარ lev|d|alar**.

ალ‘არ al‘ar გრდმ. прх. trans. თქმა (იტყვის) сказать to say, to tell. **ნიფს ალ‘ა̃ თუჲრ ჴამინაც მაკე̂** – სწორად თქმა განა ყველას შეუძლია; **ოჴუს ნაყბისტეგრ̂ ცჴა დოშ ალ‘ი̃** – მან ამხანაგს ერთი სიტყვა უთხრა; **ჴა̃ ალ‘ოს ჴოგრ̂** – ხვალ გეტყვი; ***ქშინრ̂ ვაჲნრ̂!*** – **წყე სოხā ალ‘ა̃ლ: მაცლომცი̃ ვახეს იშტ გო̃ლიშ!** – გიქიათ! – ერთხელ ჩემზეც თქვან: როდემდე ვცხოვრობ ასე ჭკვიანად! (ს. გარსევანიძე) უსრ. несов. imp. **ლევ|დ|არ lev|d|ar**.

ალ‘ა̃ al‘ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ალ‘არ al‘ar**. **ჴამიგოც ნიფსხოლ ჲეწეს ალ‘ა̃!** – ყველას სიმართლე უნდა ვუთხრა!

დ|ალ‘არ d|al‘ar გრდუვ. непрх. intrans. 1. 1) გაჩენა (გაჩნდება), გახდომა, ატყდომა возникнуть; произойти to be born, to begin. **ბა̃დერ დალ‘ე̃** – ბავშვი გაჩნდა; **ბუჴ ბალ‘ე̃** – ჩხუბი, ომი ატყდა; 2) გამოსვლა (გამოვიდა), გამოდგომა получаться to appear. **სტოჳხკუ̃ ეცინრ̂ ჲეთ̣ ლაზე̃ ბალ‘ე̃ სო̃** – შარშან ნაყიდი ძროხა კარგი გამომადგა. 3) ა[ღ]მოსვლა, ასვლა пробиться, взойти to rise. **დაქარ დალ‘ე̃** – ბალახი ამოვიდა; **მათხ ბალ‘ე̃** – მზე ამოვიდა; **ტჵერელჩ დალ‘ე̃** – ვარსკვლავები ამოვიდა; **კურ ბალ‘ე̃** – კვამლი ავიდა. 4) გავარდნა выстрелить to shoot. **თოფ ჲალ‘ე̃** – თოფი გავარდა. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний с приставками a component part of complex root or word-combination. 3. ზმნისწინებთან с приставками with preverbs. **ჴალღ̂ ვალ‘ე̃** – ავიდა (ზევით) он поднялся (на верх) he/she went up; **დაჴ ვალ‘ე̃** – გავიდა (იქით) перешёл, переплыл he/she went there; **ნჵაჲც ვალ‘ე̃** – გავიდა (გარეთ), გამოვიდა он вышел (наружу, из дома) he/she went out. უსრ. несов. imp. **იხარ[1] ixar[1]**.

ქორლე̃ დ|ალ‘ე̃ korlẽ d|al‘ẽ 1. ხელიდან გაუვარდა выронил из рук was dropped from ones hand. 2. გაექცა ускользнул, убежал от... he/she ran away from. 3. გადატ. перен. fig. ხელიდან წავიდა потерял доброе имя to spoil, to mar. **ე ფეშკარ ქორლეჼჯ და დალʻენო̂** – ეს ბალღი მთლად ხელიდან არის წასული.

ალʻ|დ|აჲლნო̂, ალʻ|დ|ალინო̂ alʻ|d|ajlnô, alʻ|d|alinô მიმღ. прич. particip. ნათქვამი сказанный said, told. **ლაჭყოშ ალʻდაჲლნო̂ დოშ ჰალ გუდალʻეჼ** – ფარულად ნათქვამი სიტყვა გამოაშკარავდა; **წყე ჰალო̂ ალ̦დაჲლნო̂ დოშ დუხ ცო დერწოდმაკეგე̂ ჰოჼ** – ერთხელ ნათქვამ სიტყვას უკან ველარ დააბრუნებ.

ალʻაჼდა alʻãda სათქმელია, ნიშნავს это значит it means. **ის ვუხ ალʻაჼდა?** – ეგ რა სათქმელია (რას ნიშნავს)?

დ|ალʻენო̂ d|alʻenô ცნობილი, სახელიანი, სახელოვანი известный, пользующийся именем well-known, famous. **ჭყუჲპი̂ ცჰაჲნ დროჰ ვალʻენო̂ სტაკ ვარ** – ჭყოპი ერთ დროს ცნობილი კაცი იყო.

დ|ალʻ-ჴალʻენო̂ d|alʻ-qalʻenô მიმღ. прич. particip. ⌈ხალხში⌉ გამოსული вышедший в люди человек a person with modern thoughts. **ე სტაკ მოლუჼ ვალʻ-ჴალʻენო̂ ვა** – ეს კაცი როგორი გამოსულია.

ალʻითარ alʻitar გრდმ. прх. trans. 1. თქმევინება (ათქმევინებს) заставить сказать to make someone say something. **შარიჼ ბეხკ ბარ, ჰალო̂ ალʻითიეჼ ოჴუჲგო̂** – თავისი ბრალი იყო, ათქმევინეს მას; **ე ფეშკრეგო̂ ალʻითათ სიმართლ** – ამ ბავშვს ათქმევინეთ სიმართლე. 2. მოწოდება წესიერი ქცევისკენ to appeal somebody for behaving in a good manner. **ე ფეშკრევ ტოტი ჩუ ცო მეყოჲოე̄, ალʻითათ!** – ეს ბავშვი ხელებს არ აჩერებს და უთხარით, წესიერად იყოს!

ალʻითაჼ alʻitã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ალʻითარ alʻitar**. **ყუვაჲგო̂ ნიფსხოლ ჲეწეთ ვაჲ ალʻითაჼ** – ქურდს სიმართლე უნდა ვათქმევინოთ.

დ|ალʻითარ^{1} d|alʻitar^{1} გრდმ. непрх. trans. გა⌈მო⌉შვება, ა⌈მო⌉შვება отпустить, выпустить, упустить to miss. **ე საქმ ქორლეჼ მა ჲალʻითო̂** – ეს საქმე ხელიდან არ გაუშვა.

დ|ალʻითარ^{2} d|alʻitar^{2} გრდმ. прх. trans. გამოცემა (გამოსცემს) выпустить, опубликовать to publish. **მაყვლეს ჴეჩნაჲრათ ლაზეჼ ჟაგნო̂ დალʻით⌈ი⌉ეჼ** – მაყვალამ სხვანაირად კარგი წიგნი გამოუშვა.

ალʻინო̂ alʻinô მიმღ. прич. particip. ნათქვამი, თქმული сказанный sth to be said, told. **ოჴუს ალ̦ინო̂ დოშ** – იმის ნათქვამი სიტყვა.

ა̆ლ‘უჲნ̂ ăĺujnî 1. სათქმელი то, что нужно сказать to be said, told. **ცჰ̌ა დოშ და სოგო[ჰ] ალ‘უჲნ̂** – ერთი სიტყვა მაქვს სათქმელი. 2. მთქმელი тот, кто должен сказать teller, author, performer, narrator, speaker. **ე მოჳ ალ‘უჲნ̂ მჱ̃ ვა?** – ამ სიმღერის მთქმელი ვინ არის?

ჲ|ალ‘-ჲ|ჵაჸუშ: ჲ|ალ‘-ჲჵაჸუშ სტაკ jalʻ-jωa'uš: jalʻ-jωa'uš sṭaḳ ვაჟკაცური, სახელიანი ადამიანი мужественный, именитый человек brave, glorious. **წკიპრ̂ ზორაჲშ̂ ჲალ‘-ჲჵაჸუშ სტაკ ვარ** – წკიპო ძალზე ვაჟკაცური კაცი იყო.

ამაგ ჲ **amag** j ამაგი забота, попечение labor, work. **ნან-დადეგო[ჰ] ჲაჭრ̃ ამაგ ჲა ბა̆დრინმაქ** – დედ-მამას დიდი ამაგი აქვს შვილებზე.

ამბუჲ ჲ **ambuj** j მრ. мн. pl. 1. ამბავი, ამბები весть, вести, известия story, rumour, information. **ლაზჱ̃ ამბუჲ ჲეცჱ̃ თხა** – კარგი ამბავი (ამბავი) მოვიდა დღეს. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

ამბუჲ თასარ ambuj tasar გრდმ. прх. trans. ცუდი ამბის დატრიალება (ცუდ ამბავს დაატრიალებს), ცუდი რამის ჩადენა совершить плохое, сделать что-л. плохое to behave badly. **იცხ სტაკოვ მოსჱ̃ ამბუჲ თასჱ̃** – მაგ კაცმა ცუდი ამბავი (ამბები) დაატრიალა.

ამბუჲ ჲ|არ ambuj j|ar გრდმ. прх. trans. საუბარი (საუბრობს), ლაპარაკი, მოლაპარაკება беседовать, разговаривать conversation, talk, negotiation. **ნაყბისტეცჱ̃ ამბუჲ ჲინას** – ამხანაგთან ვისაუბრე; **ბათხავ ამბუჲ ჲარ დეხრ̂** – საქმე მოლაპარაკებას მოითხოვს; **მარჴ ლაზნ̄ მოც ეჰ̌ათ დარ, ბაცბივ ბაჲცბრათ მე̄ ამბუჲ ჲორ** – მაშინ იყო რა კარგი, ბაცბები ბაცბურად რომ ლაპარაკობდნენ (რ. ორბეთიშვილი).

ამბუჲ ჲ|ითარ ambuj j|itar გრდმ. прх. trans. 1. მოყოლინება (მოაყოლინებს) заставить говорить, беседовать, рассказывать to make someone say something. **ჩუ ვეცჱ̃ჩრ̂ სტაკოგრ̂ ბჵარდახჱ̃ჩუჲშვ დუჳ ამბუჲ ჲითჱ̃** – შინ მოსულ კაცს დამხვდურებმა ბევრი აამბობინეს. 2. ამბის (დარიგების) დატოვება (ამბავს დატოვებს) оставить назидания to leave the message. **ჟეგრ̂ ვოტუჩრ̂ დადას ამბუჲ ჲითჱ̃, *ჴალუჲნ დოს დროჰ̌ეც ჭექდებათაჲნრ̂*** – ცხვარში მიმავალმა მამამ ამბავი დატოვა, *საზამთროდ შეშა დროზე დაამზადეთ.*

ამბო̄ხ დ|ახარ ambōx d|axar გრდუვ. непрх. intrans. მასლაათი (მასლაათობს), მუსაიფი, ბაასში ჩაფლობა увлечься разговором, беседовать chat. **ბუსცჳაჸ ამბო̄ხ ბახენრ̂ ჱებაჲხკნათხ** – მთელი ღამე ამბებში გართულები ვისხედით.

ამბუჲ ჲ|ორიკ[აჸ] ambuj j|oriķ[a’] ლაპარაკის მოყვარული любящий поговорить, говорун talkative. **ცჳადარი ამბუჲ ჲორიკ[აჸ] ადმიანევ ნახ კორტოდრ̂** – ზოგიერთი ლაპარაკის მოყვარული ადამიანი ხალხს თავს აბეზრებს.

ამბუჲ ჲ|უჲნი̂ ambuj j|ujnî მოლაპარაკე, მთხრობელი рассказывающий, говорящий talker, speaker. **ამბუჲ ჲუჲნში ბჵ̄ ბეწჷ̂ ნახნ შეყრ ლაზეჲში̂ ჲიკა̃** – მოლაპარაკენი ყოველთვის ესაჭიროება ხალხს თავშეყრის კარგად წარმართვისათვის.

ამი̃დ ბდ **amĩd** bd ამინდი погода weather. **ცენეხ მოჸი̃ ამი̃დუჲ და** – წელს ცუდი ამინდებია; **ჭა ლაზჷ̃ ამი̃დ ხილʼუ̃** – ხვალ კარგი ამინდი იქნება.

ამი̃დწინა̄ დ **amĩdçinā** d უამინდობა непогода bad weather. **ამი̃დწინა̄ ჲაჩუჲ საქმ ჲუხ ჲისჷ̃ თხოგო[ჳ]** – უამინდობის გამო საქმე უკან დაგვრჩა.

ამნათ დდ **amnat** dd უცხოტომელი მოსამსახურე, მოჯამაგირე иностранный слуга, прислуга, служитель foreign servant, slavey.

ამფსო̃ დდ **ampsõ** dd ამფსონი сотоварищ (за выпивкой, едой) boon companion, boon partner. **მაჲჭი ჲაყჩო ამფსო̃ ლაზჷ̃ და** – პურის ჭამაში ამფსონი კარგია.

ამქარ ჲჲ **amkar** jj ამქარი цеховой a worker who works at the workshop, craft. **ხელოსნიგო[ჳ] შუჷ̃ ამქარ ჲარ** – ხელოსნებს თავისი ამქარი ჰქონდათ.

ა̃ დდ **ã** dd ჭვალი колотье colic, lumbago. **ანივ ქოთ̧ვოსრ̂** – ჭვლები მაწუხებს.

ანივ ლეც|დ|არ aniv lec|d|ar გრდმ. прх. trans. ჭვლებით დახუთვა (ჭვლები დახუთავს) страдать коликами to suffer with lumbago or colic. **ანივ ლაცდარ ხალო̃ დანრ̂** – ჭვლებით დახუთვა მძიმე ყოფილა.

ანაფორ დდ **anapor** dd ანაფორა ряса cassock. **ანაფორი მოძღრიგო[ჳ] დაჷ̆ფხუ̂** – ანაფორები მღვდლებს აცვიათ.

ანბა̃ დ **anbã** d მრ. мн. pl. ანბანი азбука, букварь alphabet. **რუსულ ანბა̃ ცჳაიტ̧ შარლუჩოვგეჸ ჱამდინას** – რუსული ანბანი თერთმეტი წლისამდა ვისწავლე.

ა̃გლოზ დდ **ãgloz** dd ანგელოზი ангел angel. **ბარე́ნჷ̂, ლამუ́ნჷ̂ ა̃გლოზი ლეტალათ ვაჲნ!** – ბარისა და მთის ანგელოზები შეგვეწიოს!

ა̃გრიშ ჲჲ **ăgriš** jj ანგარიში счёт account, consideration. **ვაჲგო[ჳ] ვაშ[ბ]ჴჩუ[ჳ] აჲ̃გრში ჲა** – ჩვენ ერთმანეთში ანგარიშები გვაქვს.

ა̃გრიშწი̃, აჲ̃გრშეწი̃ ãgrišçĩ, aj̃gršeçĩ უანგარიშო[დ] не считая, без счета without taking into consideration. **ა̃გრიშწი̃ ცომენა̄ და̄ხე̂** – უანგარიშოდ არავინ ცხოვრობს.

ა̃დ ჲ **ãd** j იერი вид, облик expression, look. **ა̃დუხდა[ჳ] ჲაბწმაკი̃ სო̃ ო ჲოჳ** – იერზე ვიცანი მე ის გოგო.

ა̃დაზ ჲჲ **ãdaz** jj ანდაზა пословица, поговорка proverb. **ა̃დზი ნახვ ჲა კერბადჲიენო̂** – ანდაზები ხალხის მიერაა შეთხზული [შეკერილი]; **მელ’ ა̃დზი ჭეთე̂ ე ვაჳონ!** – რამდენი ანდაზა იცის ამ ბიჭმა!

ა̃დერძ ჲჲ **ãderʒ** jj ანდერძი завещание will, testament. **ა̃დერძ ჲითარ** – ანდერ-ძის დატოვება.

ა̃დერძ ჲ|არ ãderʒ j|ar – ანდერძის აგება отпевать покойника to perform a funeral service. **მოძღრევ დალოჩ̃ონ ა̃დერძ ჲო** – მღვდელი მკვდარს ანდერძს უგებს.

ა̃დით ãdit ანდედ, ალალბედზე наугад at random. **ა̃დით ხეცე̂ სო̃ ის** – ანდედ ვი-ცი ებ·

ა̃თებ ჲჲ **ãnteb** jj ანთება воспаление inflammation. **ჳადაჲ̃ ა̃თებ** – ტვინის ანთება.

დ|ანიჸ d|ani’ ნაცვ. местоим. pron. ყველა, ყველანი, ყველაფერი все, всё everybody, all, everything. იხ. см. see **ვუმაჸ** (**⁻უმაჸ**) **vuma’** (**⁻uma’**).

ა̃კრაჸო̂[1] **ãḳra’ô**[1] ანკარა чистый, прозрачный pure. **წყარო̃ ხი ანკრაჸო̂ და** – წყაროების წყალი ანკარაა.

ა̃კრაჸო̂[2] ბდ **ãḳra’ô**[2] bd ანკარა გველი уж grass snake. **ანკრაჸო̂ შხამჭ̃ ლაჳ ცო ბა** – ანკარა შხამიანი გველი არაა.

ა̃კრაჸო̂[3] ჲჲ **ãḳra’ô**[3] jj შუშა стекло glass.

ან-ქარი დ **an-kari** d მრ. мн. pl. ჭვლები [ჭვლები და ქარები] колики colics. **ნინო̂ ცენეხ ან-ქარივ ქოთ̣ოჲო̂** – ნინოს წელს ჭვლები აწუხებს.

ა̃წლ დდ **ãçl** dd ანწლი бузина elder. **ა̃წლო̃ არაყ და̄ხო̂** – ანწლის არაყს ხდიან.

ა̃ჰ: ა̃ჰ დ|არ ãh: ãh d|ar გრდმ. прх. trans. კვნესა (კვნესის) охать, ахать to moan. **ლაწმრევ ა̃ჰ დო** – ავადმყოფი კვნესის.

აპელატ დდ **apelaṭ** dd ეპოლეტი эполет epaulet. **აპელტი აფიცრჼ ლიშჼ და** – ეპოლეტები ოფიცრების ნიშანია.

აპელსიჼ დდ **apelsĩ** dd ფორთოხალი апельсин orange. **აპელსინი ზორაჲში̂ ჩამლიჼ ხილ ჲა** – ფორთოხალი ძალიან გემრიელი ხილია.

აპყაჲრეჼ **apqajrẽ** ნაცრიანი в золе ashy, ashen. **თხალუჼ მაჲკი̂ აპყაჲრეჼ გუჲალ‘ეჼ** – დღევანდელი პური ნაცრიანი აღმოჩნდა.

აპყაჲრი̂ **apqajrî** მრ. იხ. мн. см. pl. see **ჲოპყ** **jopq**.

აპყარბასიჼ **apqarbasĩ** ნაცრისფერი серый, цвета золы grey. **აპყარბასიჼ ჲუჴ ჯუღურ ჲა** – ნაცრისფერი სახე უშნოა.

აპყ|დ|არ **apq|d|ar** გრდმ. прх. trans. შერჭობა (შეარჭობს), დარჭობა, ჩარჭობა, შეჩრა, შეჩურთნა втыкать, совать, засовывать to pierce, to drive into, to put in. **ბაჼდ კედლო̄ხ აპყჲოს** – ჩვარს კედელში ვჩურთნი.

დ|აჟარ დდ **d|ažar** გრდუვ. непрх. intrans. ძოვა (ძოვს) пастись to let pasture. **შირქიჴა̄, ლამუჴა̄ ბაცბაჼ ჟე დაჟერ** – შირაქსა და მთაში წოვათუშების ცხვარი ძოვდა.

დ|აჟ|დ|არ **d|až|d|ar** გრდმ. прх. trans. ძოვება (აძოვებს) пасти to pasture. **მემცხორივ ჟე დაჟოდრ̂** – მეცხვარეები ცხვარს აძოვებენ.

დ|არ **d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. ⌈შე⌉ქმნა (⌈შე⌉ქმნის), ⌈გა⌉კეთება (⌈გა⌉აკეთებს, იზამს) ⌈с⌉делать, ⌈со⌉творить, создавать to create, to make, to do. **ვუხ (~უხ) დო?** – რას აკეთებ (რას შვრები)? **ვუხ (~უხ) დოს!** – რას ვიზამ! **მა დო!** – ნუ აკეთებ (ნუ შვრები)! **ნეკ მიჩ დინა⌈ჴ⌉?** – დანა რა უყავი? **იშტ დებ!** – ასე გააკეთე (ასე ქენი)! **ე ვუხ (~უხ) დინორ ო ვაჴოვ?** – ეს რა ექნა (რა გაეკეთებინა) იმ ბიჭს? ბაკოჼ ბოთხ ბინას – დიდი საქმე გავაკეთე (შევასრულე). 2. შობა (შობს) родить, рожать to give birth to. **ფსტუჲჼჩოვ ბა̆დერ დიეჼ** – დედაკაცმა ბავშვი შვა; **მიტრ̂ ფსტუნავ კნათ ვიერ** – მიტოს ცოლმა ბიჭი დაბადა ⌈შვა⌉. 3. ქსოვა (ქსოვს) вязать to knit. **აგას ჩხიჼდრი დო** – ბებია წინდებს ქსოვს. 4. შეუძლია დაირთოს ზმნისართები может иметь при себе наречия it can be enclosed by adverbs. **სო დებ**! – მოხურე! Закрой! Close! **ნჭაჲჼდებ!** – გააღე! Открой! Open! **დაჴ დებ**! – მიხურე! Закрой! Close! **დაჴ დარ** – მიხურვა; მიცემა, გაცემა закрыть (дверь); отдать, раздать to close; to give. 5. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი; აწარმოებს გარდამავალი შინაარსის მქონე ზმნას часть сложных основ или словосочетаний; образует переходные глаголы a component part of complex root or word-combination; it forms the verb having the function of transitiveness. **ოჴუს წა თეგოდო̂** – ის სახლს აშენებს. Он строит дом. He is building a house. **დოჼ ლელბიჲჼ** – ცხენი ატარეს. Лошадь водили. A horse was taken to and fro. **ნანას ბა̆დერ დაჴდიჲჼ** – დედამ ბავშვი გაზარდა. Мать вырастила ребенка. Mother nurtured a child.

მოჴ ბ|არ moq b|ar – გრდმ. прх. trans. მღერა [სიმღერის კეთება] (მღერის) петь to sing. **მაჴიშ ცო დოს** – არ ვმღერი [სიმღერებს არ ვაკეთებ].

დ|აჼ d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|არ d|ar**. **ჲეთ̨ თაბით იშო̂ სო̂ნე̄, ვუხკ (¬უხკ) დეწლოს დაჼ!** – ძროხა მაკლდება, მგონია, და რა უნდა ვქნა, ნეტავი!

არაყ დდ **araq̣** dd არაყი водка vodka, arrack.

არზ დდ **arz** dd არზა прошение petition. **ჴ̌ათხეც არზი წერადჲუჲნში კაძაკ ბარ** – წინათ არზების დამწერნი ცოტანი იყვნენ.

არკეჼ arḳẽ მკვახე неспелый, незрелый unripe. **არკეჩო̂ ქაჲნზეჼ ვეჼ ცო ეთ̨ოდო̂** – მკვახე ყურძნის ღვინოს არ აყენებენ.

არკუმ ბდ **arḳum** bd მხალი (ბალახი, კერძი) трава своего рода, блюдо из неё Arḳum (Purée of grass and the grass itself as well). **ნატ̨რიჼ არკუმ ჩამლიჼ ბა** – ჭინჭრის მხალი გემრიელია.

არლარ arlar გრდმ. прх. trans. ლეწვა (ლეწავს) молотить to thresh. **სტაბო[ჴ̌] კა- ლუჲ ა̄რლო̂** – შემოდგომას კალოებს ლეწავენ; **სტაბო̄ უჲთ̨ჩე[ჴ̌] არლოჼ დოლ̨ათხ[ო̂]** – შემოდგომა რომ დადგება, ლეწვას დავიწყებთ.

დ|არლარ d|arlar გრდმ. прх. trans. [გა]თლა (თლის), [ჩა]თლა тесать, обтесать, вытесать, отстрогать to dab. **ვასოს ხენეჼ მორი ჲარლო̂** – ვასო ხის მორებს თლის.

არლეხ arlex მარცხნივ налево to the left. **არლეხ ჴ̌უჼ ჲა** – მარცხნივ ტყეა; არლეხ ლობ! – მარცხნივ წადი!

არლითარ arlitar გრდმ. прх. trans. გალეწვინება (გაალეწვინებს) заставить молотить to make sb thresh something. **ოჴარ დაძმიგო̂ არლითო̂ მაჲჴი̂** – ისინი ნათესავებს ალეწვინებენ პურს (ხორბალს).

არლინო̂ arlinô მიმღ. прич. particip. გალეწილი вымолоченный threshed. **მაჲჴი̂ არლინო̂ ჲა** – პური გალეწილია; **ოჴუს არლინო̂ ჲა ე მაჲჴი̂** – იმის გალეწილია ეს პური.

არლიჼ **arlĩ** მარცხენა левый left. **აჲრჩილეს არლიჩო̂ ტოტეხ ტოტ დიშდიეჼ სოჼ** – არჩილმა მარცხენა ხელზე ხელი დამარტყა; **ხიჼ არლიჼ ცერ** – წყლის (მდინარის) მარცხენა ნაპირი.

არლუჲლა̄ დ **arlujlā** d 1. ლეწვის დრო და ადგილი, ლეწვა, კალოობა место и время молотьбы, молотьба a place and season for threshing. **დაცრეხ არლუჲლა̄ დაჲწუ̂** – თიბვას [მკას] ლეწვა მოსდევს; **არლუჲლა̄ გარგდაჲლნო̂ დაგეგ̂** – კალოობა მოახლოებულია თითქმის.

არლუჲნი̂ **arlujnî** მიმღ прич. particip. 1. [გა]სალეწი то, что молотят, чем молотят sth to be threshed **არლუჲნი̂ ფსა ტატბალიჼ** – გასალეწი ქერი დასველდა. 2. მლეწავი молотильщик thresher **არლუჲნი̂ ლეხოს** – მლეწავს ვეძებ.

არლწიჼ **arlçĩ** გაულეწავი, გაულეწავად немолоченный non-threshed, without threshing. **მეჼ მაჲკი̂ არლწი̂ ჲისეჼ თხოგო[ჳ]** – ზოგი პური გაულეწავი დაგვრჩა; **ფსა̄ არლწიჼ ბისეჼ** – ქერიც გაულეწავი დარჩა.

არმობ დდ **armob** dd არმობა подлость perfidy. **არმობ მოჸიჼ ზაჼ ჲა** – არმობა ცუდი ზნეა.

დ|არჟ|დ|ალარ **d|arž|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გაშლა ([გა]იშლება) распуститься, распускаться to blossom, to open. **ბუბუკ დარჟლა** – ყვავილი იშლება; **ქოლგ ნასტაკ დაჳ დარჟდალიჼ** – ქოლგა ძლივს გაიშალა.

დ|არჟარ **d|aržar** გრდუვ. непрх. intrans. გაშლა (გაიშლება) распуститься, распускаться to spread. **ქე მიჼდრი დარჟეჼ** – ცხვარი მინდორში გაიშალა.

დ|არჟ|დ|არ **d|arž|d|ar** გრდმ. прх. trans. [გა]შლა ([გა]შლის) развернуть, развёртывать, разостлать, расстилать to spread. **კნათევ სურთი ჲარჟჲიეჼ** – ბიჭმა სურათები გაშალა.

დ|არსტარ **d|arsṭar** გრდუვ. непрх. intrans. გასუქება (გასუქდება) пожиреть to fatten, to put on weight. **თხეჼ ა̄სე̂ ზორაჲშ ჳალ დარსტეჼ** – ჩვენი ხბო ძალიან გასუქდა.

დ|არსტ|დ|არ **d|arsṭ|d|ar** გრდმ. прх. trans. გასუქება ([გა]ასუქებს) откормить, откармливать to put on weight, to fatten. **წელტილუჲნი̂ იჼდურ დარსტდოს** – საახალწლოდ ინდაურს ვასუქებ.

დ|არსტენო̂ **d|arsṭenô** მიმღ. прич. particip. გასუქებული, მსუქანი жирный, разжиревший fattened. **თხეჼ ა̄სე̂ მოჳ დარსტენო̂ და** – ჩვენი ხბო როგორ გასუქებულია.

დარსტოლ დ **darsṭol** d სიმსუქნე тучность fatness. **ცო თაუ̆გუ̆ ადმიანეხ დარსტოლ** – არ უხდება ადამიანს სიმსუქნე.

დ|არსტრიკ⌈აჸ⌉ d|arsṭrik̡⌈a’⌉ ადვილად გასუქებადი легко жиреющий sth/sb to be easily fattened. **თხქჼ ა̄სქჼ დარსტრიკაჸ და** – ჩვენი ხბო ადვილად სუქდება.

არტახ დდ **arṭax** dd არტახი свивальник a belt for craddle. **ნანას აკვნენ არტხი ჰაჭყიჼ** – დედამ აკვანს არტახები მოუჭირა.

არღა̄: არღა̄ დ|ალʻარ arγā: arγā d|alʻar გრდუვ. непрх. intrans. გაშტერება (გაშტერდება), გაოცება поразиться, остолбенеть to be surprised, to be amazed. **ბა̌დერ არღა̄ დალʻქჼ** – ბავშვი გაშტერდა. უსრ. несов. imp. **არღა̄ იხარ arγā ixar**.

არღა̄ იხარ arγā ixar გრდუვ. непрх. intrans. გაშტერება (შტერდება) поражаться, столбенеть to amaze. **დუჺჰრქჼ დაჴოჼ აჴე̂ დაგინრ̂ ბა̌დერ არღა̄ იხრ̂** – პირველად დიდი ნადირის მნახველი ბავშვი შტერდება. სრ. сов. perf. **არღა̄ დ|ალʻარ arγā d|alʻar**.

არშიჼ დდ **aršī** არშინი аршин arshine. **იჼც აჺრშნევ ცო დუსტოგე̂** – ახლა არში-ნით აღარ ზომავენ.

დ|არწ|დ|ალარ d|arç|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გატიტვლება (⌈გა⌉ტიტვლდება) раздеться, раздеваться to bare, to take off clothes. **ალზნელო⌈ჰ⌉ ბითლაჺნ̂ კნათი დაჰ ბარწბალიჼ** – ალაზანში მობანავე ბიჭები გატიტვლდნენ.

არწარათ arçarat ზმნს. нареч. adv. წარამარა беспорядочно continually, incessantly.

დ|არწა̃|დ|არ, დ|არწ|დ|არ d|arçã|d|ar, d|arç|d|ar გრდმ. прх. trans. გაშიშვლება (⌈გა⌉აშიშვლებს), ⌈გა⌉ტიტვლება обнажить, обнажать, оголять, оголить to bare, to undress. **ნანას ბა̌დერ დარწა̃დიქჼ** – დედამ ბავშვი გაატიტვლა; **ლაუ̆მრქჼ დახკენრ̂ დუჺ დარწდორ** – მთიდან მოსულ ცხენებს აშიშვლებდნენ ⌈უნაგირს ხდიდნენ⌉; **გოგეხ სოდა ჰაჭე′ნეს, ყაჩლუჺვ დარწდორ მიჩხმაჸ ნახ** – გარშე- მო მიმოვიხედე და ყაჩაღები ატიტვლებდნენ ყველგან ხალხს.

არწივ დდ **arçiv** dd არწივი орёл eagle. **აჺრწვევ წყეწყ ჩუხუჺ ⌈ჱ⌉იტოდრ̂** – არ-წივი ხანდახან ბატკნებს იტაცებს.

დ|არწინრ̂ d|arçinô მიმღ. прич. particip. 1. შიშველი голый bared, undressed. **დარწინრ̂ ბა̌დერ** – შიშველი ბავშვი; **ჺარწიჩრ̂ ფჰარსივ ფსტეივ ნაჺბდრი ჰევორ** – შიშველი მკლავებით დიაცები ქერებსა თელავდნენ. 2. უბელო неоседланный bareback. **ბერო̂ ბარწჷჩო̂ დონენ ხაცე'ნე̂, აჰო̂ ხახკჷ ლაჩაჰო̂** – ბერო უბელო ცხენს მოახტა და გააჭენა ქვემოთ.

არხ ჲჲ **arx** jj არხი канава channel. **ხი დოცდაჼ არხ ჲახო̂** – წყლის მოსაყვანად არხი გაჰყავთ.

არხლოვ ვბ; ჲდ **arxlov** vb; jd ცაცია левша left hand user. **სეჼ განყოფ პაჲპლარიჼ კარლო̂ არხლოვ ვარ** – ჩემი ბიძაშვილი პაპიანთ კარლო ცაცია იყო.

არჯკელ ბ **arǯ̣kel** b არჯაკელი чина розовая Lathyrus roseus (Latin). **არჯკელეჼ არკუმ ჴეხკობო̂** – არჯაკელის მხალს ხარშავენ.

ას as ერგ. იხ. эрг. см. erg. see **სო so**.

ასარ asar გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉სერვა (⌈გა⌉სერავს), ცრა, ნესტრით ⌈გა⌉სერვა, ჭრა насекать, насечь ланцетом to slit, to scarify, to cut up. **ბათუჲნ ნატყირეჼ ტარკ ნეკევ ასირ** – ბათოს დაჩირქებული თითი დანით გაუსერეს.

დ|ას|დ|არ d|as|d|ar გრდმ. прх. trans. დაცლა (დაცლის), გამოცლა опорожнить, опорожнять to empty. **სე ბაბოს კუჲკრაცოვ მაჭარ დასდიეჼ** – პაპაჩემმა კოკურით ღვინო დაცალა.

ასარვ asarv ზმნს. нареч. adv. ფონზე на фоне on the background. **ოშტუჼ ჺეჲალიჼ რუსუდაჼ აჲრთვაჲჩ ხანე აჼგლოზსაჼ ო ბაჲთჳ ასარვ...** – ისეთი იჯდა კარგა ხანს რუსუდანი ანგელოზივით იმ მთვარის ფონზე... (ა. ბერთლანი).

ასე̄რეჼ asērẽ ხბოიანი тельный a cow having a calf. **ასე̄რეჩო̂ ათჳან თოყალ დეწე̂ თელʻაჼ** – ხბოიან ფურს საკმარისად უნდა ჭმევა.

დ|ასეჼ, დ|აშარეჼ d|asẽ, d|ašarẽ 1. ცარიელი пустой empty. **ჲასეჼ (ჲაშარეჼ) ქოცო̂** – ცარიელი ქვევრი; **დასეჼ (დაშარეჼ) ჰერწო̂ ცუჲ და ჰოგო?** – ცარიელი ქვაბი არა გაქვს? **დადი დაჰ დავდაკი'ნე̂, წა დაშარეჼ (დასეჼ) ლო̄ჲთჳდისეჼ** – პატრონები მიმოიკარგნენ და სახლი ცარიელი დარჩა. 2. ცარიელა (სხვა რომ არაფერია) сплошной only. **სპერუჲზა̄ ჲასეჼ (ჲაშარეჼ) კლდეკარი ჲა** – სპეროზა ცარიელა (სხვა რომ არაფერია) კლდეკარ⌈ებ⌉ია.

ასო̂[1] **ჲჲ asô**[1] jj ქალამნების ამოსასხმელი თასმა кожаный шнур для плетения лаптей leather strap for putting bast sandals on. **ჯანი დაჼ ასო̂ ქორჲინას** – ქალამნების ამოსასხმელად ⌈გასაკეთებლად⌉ თასმა ვიშოვე.

ასო̂² ჲჲ **asô**² jj ასო (სხეულის ნაწილი), ორგანო член тела, орган limb, part of body. **ქოკეხა̄ დეღეჼ** *ასო̂* **წე** – ფეხსაც *სხეულის ასო* ჰქვია; **დითხ ასო̂-ასო̂ თეტიჼ** – ხორცი ასო-ასო აქნეს, დაჭრეს.

ასო̂³ ჲჲ **asô**³ jj ასო, გრაფემა буква, графема letter, grapheme. **ბუძნღეჩო̂ მატ-გო⌈ჰ⌉ თაგუნი̂ ასუჲ ჲა** – ქართულ ენას მოხდენილი ასოები აქვს; **ბაცბიგო⌈ჰ⌉ ასუჲ ცო ჲათ ვაჲგო⌈ჰ⌉** – ბაცბებს (წოვათუშებს) ასოები არა აქვს; **ბუძნღეჼ ასუჲ ზორაჲში̂ ლამზურ ჲა** –ქართული ასოები ძალიან ლამაზია.

დ|ასტ|დ|ალარ d|asṭ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გახსნა (გაიხსნება) открыться to open, to unbutton. **ე პეპელ დაჰ დასტლა სოგო** – ეს ღილი შეხსნება.

დ|ასტარ d|asṭar გრდმ. прх. trans. 1. გახსნა (გახსნის), გაღება открыть, раскрыть to open. **სო ვასო̂, სანი დასტ სოჼ!** – მე ვარ, კარ⌈ებ⌉ი გამოაღე! 2. დაბმული, მიბმული მდგომარეობიდან ახსნა (⌈ა⌉ხსნის) отвязать, отвязывать, развязывать to untie. **მიტროს ჲეთ ბასტიჼ** – მიტრომ ძროხა ახსნა; **ოჴუს დოკ დასტიჼ ოჴუჲნ** – მან გული გაუხსნა მას. 3. კუჭში გახსნა (გახსნის) расстроиться (о желудке) to have diarrhea. **დეღე დასტარ ხეცე̂ წარმარათ ვუნახი (¬უნახ⌈ში⌉) დაყრენ** – კუჭში გახსნა ⌈კუჭის აშლა⌉ იცის წარამარად რამეების ჭამამ. 4. გამოხსნა, დახსნა выручить, выручать, избавить to make sb free, to release. **ბიძის ვაშო̂ ციხერეჼ ვასტიჼ** – ბიძამ ძმა ციხიდან დაიხსნა.

დ|ასტინო̂ d|asṭinô მიმღ. прич. particip. ღია, გახსნილი, გარღვეული, დარღვეული раскрытый, открытый, распоротый ruptured, unpicked. **სანი დასტინო̂ დანორ** – კარ⌈ებ⌉ი ღია ყოფილიყო.

ასტიჼ ჲჲ **asṭĩ** jj ხელეჩო дексель small axe. **დურგლეგო⌈ჰ⌉ ასტიჼ უეჭველათ ჲეწე̂ ხილ‘ჼ** – დურგალს ხელეჩო აუცილებლად უნდა ჰქონდეს.

დ|ასტ|დ|უჲნი̂ d|asṭ|d|ujnî მიმღ. прич. particip. მოსაშორებელი то, что (кого) надо удалить, разлучить, увести sth/sb to be moved off, to be got rid off. **დასტდუჲნი̂ და ე ბა̆დრი** – მოსაშორებლები არიან ეს ბავშვები.

ატამ დდ **aṭam** dd ატამი персик (плод и дерево) peach. **ბაბალარ ატმეჼ დუჴ ლა-ზეჼ ჩირ ბაყობო̂** – ბაბაანი ატმის ბევრ კარგ ჩირს ახმობენ.

ატმა̄რეჼ aṭmārẽ ატმ⌈ებ⌉იანი, მაგ., ბაღი персиковый, напр., сад with peaches, e. g. orchard (აქ და ანალოგიურ ოპოზიციურ შემთხვევებში მუდმივი მახასიათებლის გამომხატველი ფორმაა здесь и в аналогичных оппозиционных случаях является формой, выражающей постоянный признак here and in analogical oppositional cases it is the form of expressing constant sign; შდრ. ср. comp. **ატმე̄რეჼ aṭmērẽ**).

ატმე̄რეჼ aṭmērẽ ატმიანი, მაგ., კოვზი вымазанная персиком, напр., ложка dirty with peach, e. g. spoon. (აქ და ანალოგიურ ოპოზიციურ შემთხვევებში დროებითი მახასიათებლის გამომხატველი ფორმაა здесь и в аналогичных оппозиционных случаях является формой, выражающей временной признак here and in analogical oppositional cases it is the form of expressing temporary sign; შდრ. ср. comp. **ატმა̄რეჼ aṭmārẽ**).

ატარ aṭar გრდუვ. непрх. intrans. გაჩუმება (გაჩუმდება) замолчать to be quiet, to keep silence. **ატ!** – გაჩუმდი! **ბა̌დერ ატიჼ** – ბავშვი გაჩუმდა.

ატარ|დ|ალარ aṭar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ჩაჩუმება (ჩაჩუმდება) замолчать to become silent, to stop talking. **ის ფჴიტი მოჴ ატარდალიჼ** – ეგ ბაყაყები როგორ ჩაჩუმდნენ.

ატარ|დ|ალინო̂ aṭar|d|alinô მიმღ. прич. particip. ჩაჩუმებული замолкнутый silent.

ატ|დ|არ aṭ|d|ar გრდმ. перх. trans. გაჩუმება ([გა]აჩუმებს) заставить кого-л. замолчать, унять, унимать to make somebody be quiet. **ქებალაჲნი̂ ნიკო̂ ნაყბისტივ ატვიეჼ** – მკვეხარა ნიკო მეგობრებმა გააჩუმეს.

დ|ატარ¹ d|aṭar¹ გრდუვ. непрх. intrans. გასკდომა (გასკდება) лопнуть, треснуть to burst. **ბოჭკ დაჴ ბატეჼ** – კასრი გასკდა; **სუჲმნეგო[ჴ] ბუნაგ დაჴ დაჲტნოʼე̌, შურ აჴო̄̂ მახკჲალინო̂** – სიმონს ჭურჭელი გასკდომია და რძე დაღვრია. უსრ. несов. imp. **ეტარ eṭar**.

დ|ატარ² d|aṭar² გრდუვ. непрх. intrans. ყრა (ყრია) валяться to be spread over. **ხენ კიკელ დუჳ ჳორი დატერ** – ხის ძირას ბევრი ვაშლ[ებ]ი ეყარა; **ოსი დუჳ მიჼდ[ვ]რი ჲატე̂** – იქ ბევრი მინდვრებია [ყრია].

დ|ატ|დ|არ¹ d|aṭ|d|ar¹ გრდმ. прх. trans. გახეთქა (გახეთქს), ჩახეთქა; გაპობა; დახევა, გახევა, ჩახევა расколоть, расщепить, разорвать, разодрать to chop, to tear. **წიფლეჼ სათარ ჲატჲინას** – წიფლის მორი გავაპე; **ჲაჴოვ ქაღალდ დატდიეჼ** – გოგონამ ქაღალდი დახია.

დ|ატ|დ|არ² d|aṭ|d|ar² გრდმ. прх. trans. რაიმის დაყრილ, გაშლილ მდგომარეობაში ქონა/ყოლა (დაყრილ მდგომარეობაში ამყოფებს) иметь что-л. в разложенном, в растеленном виде to keep in spread/decomposed condition. **ანის**

დუ[ჴ]ხანე დატდიეჼ სიმიჼდ მათხმაქ – ანის დიდხანს ჰქონდა გაშლილი სი-მინდი მზეზე.

ატატინო̂ aṭaṭinô მიმღ. прич. particip. ქვეშქვეშა, ჩუმჩუმელა, ჩუმჩუმად тихоня, потихонечку insinuating person, by stealth. **ატატინო̂ სტაკ ვა** – ქვეშქვეშა კაცია; **ატატინო̂ ვეჰვაჲლნას ჩაინ** – ჩუმად მივეპარე დათვს.

ატინო̂ aṭinô მიმღ. прич. particip. გაჩუმებული, წყნარი, ჩუმი молчавший, молчаливый, тихий quiet, silent. **კნათ ატინო̂ ლათ’ერ** – ბიჭი გაჩუმებული იდგა; **ატინო̂ ბა̆დერ და** – წყნარი ბავშვია; **ლეოს ატიჼჩოვ დაჲჴნორ, ვუნე̄ ცო ჴაჩურ** – ლეოს ჩუმად წაელო, რაც არ ერგებოდა.

ატინო̂ დ|ჵიჸარ aṭinô d|ωi’ar გაჩუმება (გაჩუმდება), ჩუმად ყოფნა [დარჩენა] замолчать, молчать to be quiet, to be silent. **ატინო̂ ვჵიჸ!** – ჩუმად იყავი [დარჩი]!

ატიშ aṭiš ზმნს. нареч. adv. ჩუმად молча quietly, silently.

ატოლ ჲ **aṭol** j სიჩუმე молчание quietness. იხ. см. see **აჲტნო̄ ajṭnō**.

დ|ატ|დ|იენო̂[1] **d|aṭ|d|ienô**[1] მიმღ. прич. particip. გახეთქილი; გახეული взорванный; порванный burst, broken; torn.

დ|ატ|დ|იენო̂[2] **d|aṭ|d|ienô**[2] მიმღ. прич. particip. დაყრილ მდგომარეობაში ნაქონი что-л., имевшееся в разложенном, в растеленном виде kept in spread/decomposed condition.

ატლას დდ **aṭlas** dd ატლასი атлас (шёлковая материя) atlas. **ფსტეივ ატლასეჼ კაბი ჲეფხორ** – დედაკაცები ატლასის კაბებს იცვამდნენ.

ატყ დდ **atq̣** dd მშვილდი лук bow. **ატყ-წაქე̄ გერწ და** – მშვილდი-ისარიც იარაღია.

ატყარ aṭq̣ar გრდუვ. непрх. intrans. ელვა (უელავს), ტეხვა (ტეხვა აქვს) ломить pain, ache. **ჲუყ აჲტყო̂ სეჼ** – წელში ტეხვა მაქვს (მიელავს).

ატყ-წაქი დ **aṭq̣-ç̣aki** d მრ. мн. pl. მშვილდ-ისარი лук и стрелы a bow and an arrow. **ბა̆დრივ ატყ-წაქი ჴეფსო̂** – ბავშვები მშვილდ-ისარს ისვრიან.

დალეჼ ატყ-წაქი dalẽ aṭq̣-ç̣aki ცისარტყელა [ღმერთის მშვილდ-ისარი] радуга rainbow.

ატხაჲლნო̄ ო დ **aṭxajlnô** დ მდუმარება, სიჩუმე тишина кругом silence.

ატხალარ aṭxalar გრდუვ. непрх. intrans. ჩაჩუმება (ჩაჩუმდება), გაჩუმება-გაქრობა замолкнуть to stop talking. **ო ჭკუს დუჭ ამბუჲ ჲორ, ჸც მჷ ატხალუჯ** – ის ბევრს ლაპარაკობდა, ახლა კი ჩაჩუმდა.

ატხალ|დ|არ aṭxal|d|ar გრდმ. непрх. trans. ჩაჩუმება (ჩააჩუმებს), დაწყნარება (დააწყნარებს) заставить замолчать, водворить тишину to calm. **ო ნახ ნასტ ატხალდიჯ** – ის ხალხი ძლივს ჩააჩუმეს.

ატხალენრ̂ aṭxalenô მიმღ. прич. particip. გაჩუმებული, ჩაჩუმებული затихший quiet, silent.

ატ̨არ aţar გრდმ. прх. trans. ღებინება (აღებინებს), ზიდება рвота, рвать to puke, to belch, to vomit. **კოტივ ატ̨იჯ** – კატას აღებინა. უსრ. несов. imp. **ეტ̨არ eţar**.

ატ̨აჲშî aţajšî ადვილად, მარჯვედ легко easily. **კოტენ ვუმაც (-უმაც) ქორ იხრ̂, ვუნელეც (-უნელეც) ატ̨აჲშî თეგოდრ̂** – ყველაფერი ხელში მოსდის, ნებისმიერ რამეს ადვილად (მარჯვედ) აკეთებს.

ატ̨ახუჭ̣ aţaxuç̌ უადვილესი, მეტად ადვილი легчайший easier, the easiest. **მენხუ ატ̨ახუჭ̣ ბოთხ ბარ, სო̃ ბალ'ჯ** – რომელიც უადვილესი საქმე იყო, მე მომცეს.

ატ̨ა̃ aţã 1. ადვილი, ადვილად, მარჯვე[დ] нетрудный, нетрудно, лёгкий, легко, удобный, удобно light-handed, easy, easily. **ატ̨ა̃ საქმ ჲა** – ადვილი საქმეა; **ჭაინ ატ̨ა̃ ხეცე̂ გაქსივბადბალარ** – ღორმა ადვილად იცის გაქსუება.

ატ̨ა̃კ aţãķ საკმაოდ ადვილი, ადვილი კია довольно легкий, нетрудный quite easy. **ატ̨ა̃კ და ი თაგდარ** – საკმაოდ ადვილია [ძნელი არაა, ადვილი კია] ამის გაკეთება.

ატ̨ეხ aţex მარჯვნივ направо to the right. **ატ̨ეხ ლობ** – მარჯვნივ წადი; **ატ̨ეხ ჺევალეს** – მარჯვნივ ვზივარ.

ატ̨ივ ჲ **aţiv** j იღბალი, ბედი судьба, везение, счастье fate, luck. **დუჭი დაკლ-ეჲვî, ატ̨ივ ბაყეც ჲაჲნრ̂** – ბევრი ფიქრობს, იღბალი მართლა არისო; **ო სტა-კონ ატ̨ივ ჲეცჯ** – იმ კაცს ბედი მოუვიდა (ეწვია).

ატ̨ივწოლ aţivçol უიღბლობა невезение to be unlucky. **ცჭადარივ შუჯ ყი- [ვ]ოლ ატ̨ივწოლეხ ლეჭრ̂** – ზოგიერთი თავის სიღარიბეს უიღბლობას აბრა-ლებს.

ატ̨ითარ aţitar გრდუვ. непрх. intrans. ღებინება (აღებინებს), ზიდება [вы]рвать to vomit. **კოტიგრ̂ ატ̨ითიჯ** – კატას აღებინა. უსრ. несов. imp. **ეტ̨ითარ eţitar**.

ატ̣ი̃ aṭĩ მარჯვენა правый right. **ატ̣ი̃ ტ̣ოტ̣** – მარჯვენა ხელი; **ატ̣ი̃ ფე ლაჲწ̂ი სქ̃** – მარჯვენა გვერდი (მხარე) მტკივა.

ატ̣ნა̄ დ **aṭnā** d ადვილი (სიადვილე) легкий easy.

აუზ ბდ **auz** bd აუზი бассейн pool. **აუ̆ზეჰ̣ ხი ცო დაგეგე̂** – აუზში წყალი აღარ არის.

აუ̆ღრი, ოვღრი ჲ **aŭγri, ovγri** j მრ. мн. pl. აღვირი узда, уздечка bridle. **დონევ აუ̆ღრი ჲავჲიენრ̂** – ცხენს აღვირი დაუკარგავს.

აუ̆ჰ̣[უ̂] დ **aŭḫ[û]** d ხველა кашель caughing. **აუ̆ჰ̣ნივ მაყ ცო თელʼრ̂ სო̂** – ხველა თავს არ მანებებს.

აუ̆ჰ̣ ალʼარ aŭḫ al̒ar გრდმ. прх. trans. დახველება, ჩახველება [ხველის თქმა] кашлянуть to caugh. **ქეთოს წყე-შაწ აუ̆ჰ̣ ალʼი̂** – ქეთომ ერთი-ორჯერ დაახველა (ამოახველა).

აუ̆ჰ̣ დ|არ aŭḫ d|ar გრდმ. прх. trans. ხველება (ახველებს) кашлять to caugh.

აუ̆ჰ̣ დ|ითარ aŭḫ d|itar გრდმ. прх. trans. ხველებ[ინებ]ა (ახველებს) кашлять to caugh. **სოგრ̂ პაჲპროზევ აუ̆ჰ̣ დითრ̂** – მე პაპიროსი მახველებს.

აფ|დ|ალარ ap|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გამწვანება ([გა]მწვანდება); მწვანედ შეღებვა стать, становиться зёленым; выкраситься в зелёный цвет to turn green, to paint in green. **ლაწმრეგო[ჰ̣] მარ̂ბაქი აფჲალირ** – ავადმყოფს ცხვირპირი გაუმწვანდა.

აფ|დ|არ ap|d|ar გრდმ. прх. trans. გამწვანება ([გა]ამწვანებს), მწვანედ [შე]ღებვა сделать зелёным; покрасить в зелёный цвет to turn (grow) green, to paint in green color. **ახნონ აფდარ დეწ̂დოლრ̂** – ნართს მწვანედ შეღებვა [გამწვანება] დასჭირდება (ენდომება).

აფე̃ apẽ მწვანე (ბალახზე არ ითქმის) зелёный (кроме травы) green (except the grass). **აფე̃ სკლატ̣** – მწვანე მაუდი; **კალტ̣უხ აფე̃ ხაბურ ბოწი̂** – ხაჭოს მწვანე ობი მოედო.

აფნა̄ დდ **apnā** dd სიმწვანე зелень, зелёность azure, green color. **აფნა̄ ბჭარკინ დაქი̂ და** – სიმწვანე თვალებისთვის კარგია.

აფთარ დდ **aptar** dd აფთარი гиена hyena. **აფთარ ესერეჩრ̂ ჰ̣უნახეც და** – აფთარი აქაურ ტყეებშიც კი არის.

აფთიეკა̄ ჲჲ **aptieķā** jj აფთიაქი аптека drugstore. **ალნი⌈ჳ⌉ ში აფთიეკა̄ ჲა** – ალვანში ორი აფთიაქია.

აფიცერ ვბ **apicer** vb ოფიცერი офицер officer. **ბაცბა̄ ბჭეხბილო⌈ჳ⌉ აფიცრე̄ ბარ** – წოვათუშების მეომრებში ოფიცრებიც იყვნენ.

აფუშ ბდ **apuš** bd ტყუილი, სიცრუე ложь, обман a lie. **ფსარელჷ ამბუჲ აფუშ გუბალ'ჷ** – გუშინდელი ამბავი ტყუილი გამოდგა (აღმოჩნდა); **აჲფში ხეცჷ ოჴუჲნ̂** – ტყუილები იცის იმან.

აფუშლიკ⌈აჸ⌉ ვბ; ჲდ **apušlik⌈a'⌉** vb; jd მატყუარა, ტყუილების (მოტყუების) მოყვარული лгун, обманщик lier. **ო სტაკ ზორაჲშ̂ აფუშლიკ⌈აჸ⌉ ვა** – ის კაცი ძალიან მატყუარაა.

აჲფშა̄ დ|აჴარ (დ|ახარ) ajpšā d|aqar (d|axar) გრდმ. прх. trans. გაწბილება (გააწბილებს), მტყუანად გამოყვანა вывести лгуном to blame. **სტაკ აჲფშა̄ ვაჴარ თურ ატჷ და?** – კაცის მტყუანად გამოყვანა განა ადვილია? იხ. см. see **დ|აჴარ^1 d|aqar^1**.

აფშარ apšar გრდმ. прх. trans. ღეჭვა (ღეჭავს) жевать to chew. **ათ̣ავ დაჟარ დუჴ ხანე⌈ჳ⌉ აფშრ̂** – ძროხა ბალახს დიდხანს ღეჭავს; **ბ̆დრივ კივ აფშრ̂** – ბავშვები კევს ღეჭავენ.

აფშრულ დ **apšrul** d აბრეშუმი шёлк silk. **აფშრულჷ დუ̄ფხჷ̂** – აბრეშუმის სამოსელი.

დ|აფხ|დ|ალარ d|apx|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈გა⌉ხდა (⌈გა⌉იხდის) раздеться, раздеваться to undress. **კნათი დაჳ ბაფხბალი'ნე̂, ხილო̂ ჩუა̄ ლებჟჷ̂** – ბიჭებმა გაიხადეს და მდინარეში შეცურეს.

დ|აფხარ^1 d|apxar^1 გრდმ. прх. trans. 1. გახდა (⌈გა⌉იხდის) раздеть, снять, снимать to take off. **კიმოს ქათიბ დაჳ ჲაფხჷ** – კიმომ ქათიბი გაიხადა. 2. გატყავება (პირუტყვისა) снять шкуру to strip off. **დადას ჟელრჷ დაფხრ̂** – მამა ცხვარს ატყავებს.

დ|აფხარ^2 d|apxar^2 გრდუვ. სტატ. непрх. стат. intrans. stat. ცმა (აცვია) быть надетым to have on. **ელუჲგო⌈ჳ⌉ ჩხ́დრი დოჴ̆ფხჷ̂** – ელოს წინდები აცვია.

დ|აფხ|დ|არ d|apx|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გახდა (გახდის); გაძარცვა раздеть; ограбить to undress; to rob. **ნანას ბ̆დერ დაფხდიჷ** – დედამ შვილს გახადა; **ე კნათჷ ჲაშრ̂ ჲაფხჲინოერ, ხილო̂ დაჳა̄ ლაქჲინორ** – ამ ბიჭის და გაეძარცვათ და

მდინარეში გადაეგდოთ. უსრ. несов. imp. **დ|ეფხ|დ|არ d|epx|d|ar**. 2. გრდუვ. непрх. intrans. ჩაცმულ მდგომარეობაში ქონა (აცვია) иметь в одетом виде to have on, to wear. **ის ჩხძდრი დუ⌈ჴ⌉ხანე მა დაფხოდო̂** – ეგ წინდები დიდხნს ნუ გაცვია.

დ|აფხე̃ d|apxẽ ცხელი горячий hot. **ხძკალ დაფხე̃ თელ‘ე̂** – ხინკალი ცხელი სჯობს.

დ|აფხსაფხე̃ d|apxsapxẽ ოდნავ თბილი, ნელთბილი тепловатый warmish. **ო ფსტუძჩოვ ჲაფხსაფხე̃ შორბ ოთჲიე′ნ სო̃ ჴათხ, შარნა̄ ჲავძ** – იმ ქალმა ნელთბილი შორბა (თხელი შილაფლავი) დამიდგა წინ და დაიკარგა (მიიმალა).

აფხეკა|დ|არ apxeḳa|d|ar გრდმ. прх. trans. აფხეკა (აფხეკს) соскаблить to scrape off.

დ|აფხითარ d|apxitar გრდმ. прх. trans. გახდევინება (გაახდევინებს) заставить раздеᒥваᒣться to make sb take off. **ოთხი⌈ჴ⌉ ჩუ ბოტუშ ქო̄კ დაფხითიე̃ კნათიგო̂** – ოთახში შესვლისას ფეხზე გაახდევინეს ბიჭებს.

დ|აფხინო̂[1] **d|apxinô**[1] მიმღ. прич. particip. გახდილი (ის, რაც გაიხადეს) что-л., снятое, раздетое taken off (the thing which has been taken off). **დაფხინო̂ ქაჲრცხო̂ ჩაკოხ ქეხკდოს** – გახდილ სამოსს სკამზე ვკიდებ.

დ|აფხინო̂[2] **d|apxinô**[2] მიმღ. прич. particip. ნაცვამი поношенный shabby. **ე ქაჲრცხო̂ დადეგო და დაფხინო̂** – ეს სამოსი მამასა აქვს ნაცვამი.

აქა̃დაზ დდ **akãdaz** dd აქანდაზი совок scoop. **აქა̃დაზ ՇაჲჴკԷ თეგოდო̂** – აქანდაზს რკინისას აკეთებენ.

აქიმ ვბ; ჲდ **akim** vb; jd ექიმი врач doctor. **ცენეხ აჲქმა̄ ქორე⌈ჴ⌉ ვასო̂ თასვაჲლნო̂** – წელს ექიმების ხელში ვარ ჩავარდნილი. იხ. см. see **დოხტურ doxṭur**.

აქლამ დდ **aklam** dd აქლემი верблюд camel. **აქლამ დაფხეჩო̂ მათჲახ გაგლა** – აქლემი თბილ ადგილებში ცხოვრობს ⌈ინახება⌉.

აქლიბა|დ|არ akliba|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉ქლიბვა подправить напильником to saw down. უსრ. несов. imp. **ქლიბა|დ|არ kliba|d|ar**.

აღაზ: აღაზ დ|ა aγaz: aγaz d|a მორგებულია, მორგებული აქვს (არგია) пригоден, хорош, подходит (по размеру) fitted (fits). **ჩაქმი აღაზ ბა ოჴუჲნ** – ჩექმები მორგებული აქვს ⌈კარგად აქვს⌉ მას; **სე̃ მარ აღაზ ვა ოჯხენ** – ჩემი ქმარი არგია ოჯახს; **ჭეკ სანინ აღაზ ბა** – ურდული კარებს მორგებული აქვს.

აღაზ ხილ‘არ aγaz xilʿar გრდუვ. непрх. intrans. გამოდგომა (გამოადგება); მორგება быть ⌈при⌉годным to be good (for), to fit (for). **ო სტაკ შაჲრი̂ ფჴენ აღაზ ხილ‘ეჼ** – ის კაცი თავის სოფელს გამოადგა; **კნათენ ბორგი აღაზ ხილეჼ** – ბიჭს ჩითები მოერგო.

აღაზ|დ|აჲნი̂, აღაზ|დ|უჲნი̂ aγaz|d|ajnî, aγaz|d|ujnî მიმღ. прич. particip. სახმარად გამოსაყენებელი, გამოსადეგი годный для употребления, пригодный useful, usable. **ბა̆დრინ აღაზდუჲნი̂ ქაჲრცხი̂, ქოკდოუ̌ფხუ̂ დაჸლეჲშ** – ბავშვების-თვის გამოსადეგი ტანსაცმელი, ფეხსაცმელი მოიტანეთ, ერთი!

აღაზ|დ|არ aγaz|d|ar გრდმ. прх. trans. მორგება (მოარგებს); სარგებლობა (ასარგებლებს) сделать пригодным, подогнать что-л. к чему-л. to fit, to profit. **საჼ ჰეთარ ჰეჩუჲშნა̄ აღაზდოს** – ჩემი ცოდნით სხვებსაც ვასარგებლებ; **მეწუღეს წული აღაზბო სოჼ** – მეწულე წალებს ⌈მო⌉მარგებს.

დ|აღარ d|aγar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈მო⌉სვლა (⌈მო⌉დის) приходить, течь в эту сторону to come. **ცჰა სტაკ ნაყმაქ ვაღორ** – ერთი კაცი გზაზე მოდიოდა; **ჰეჼ ვაშო̂ ლამო̂ ვაღო̂** – შენი ძმა ზეგ მოვა; **დუჲ დაღო̂** – ცხენები მოდიან. სრ. сов. perf. დაჸარ **da’ar**.

აღმოსავლითა̄ ჲ aγmosavlitā j აღმოსავლეთი восток the East. **ცივმაქრენა თუშთიგუჲჰ ჰეჭუჰე, აღმოსავლითა̄ ატ̣ეხ ჲა, დასავლითა̄ მა̄ არლეხ** – თუ ცი-ვიდან თუშეთისკენ იყურები, აღმოსავლეთი მარჯვნივაა, დასავლეთი კი მარცხნივ.

დ|აყ|დ|აჲლნო̂, დ|აყ|დ|ალინო̂ d|aq̣|d|ajlnô, d|aq̣|d|alinô მიმღ. прич. particip. შეჭმული поеденный eaten.

დ|აყინო̂ d|aq̣inô მიმღ. прич. particip. შეჭმული, ნაჭამი поеденный eaten.

დ|ა̆ყ|დ|აჲლნო̂, დ|ა̆ყ|დ|ალინო̂, d|ăq̣|d|ajlnô, d|ăq̣|d|alinô მიმღ. прич. particip. გამხმარი засохший dried, staled. **ჲა̆ყჲალინო̂ მაჲკი̂** – გამხმარი პური; **და̆ყდალინო̂ ხენ[ბ]ი ყახეთლაჲში̂ ჰეფსურ** – გამხმარი ხეები საცოდავად ⌈გამო⌉იყურებოდნენ.

დ|ა̆ყ|დ|ალარ d|ăq̣|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გახმობა (გახმება) высохнуть to wither, to dry up. **თხეჼ ლელო̂ დაჰ და̆ყლალოჼ** – ჩვენი ლელვი გახმა.

აყაჲრი̂ aq̣ajrî მრ. იხ. мн. см. pl. see **ჲუყ¹ juq̣¹**. **თხეგო⌈ჰ⌉ აყაჲრი̂ ხილ‘ჩე⌈ჰ⌉, ღაზიჩო̂ მახინ ცო ჲოხკოლო̂** – მატყლს თუ კვირტები ექნება, კარგ ფასში არ (ვერ) გაიყიდება.

აყალმაყალ ჲჲ **aq̣almaq̣al** jj აყალ-მაყალი шум-гам, дебош, скандал brawl. **მალ‘ეჼჩოვ აყალმაყალ ჲიეჼ** – მთვრალმა აყალმაყალი ატეხა.

აყალო̂ ჲ **aq̣alŏ** j აყალო (მიწა) глинозём clay. **აყალო̂ ქაზდარმაქ ცო̄მ იხო̂** – აყალო მიწაზე არაფერი ⌈ა⌉მოდის.

აყარ aq̣ar გრდმ. прх. trans. გაყოფა (ყოფს) делить to divide. **ვაჟარვ მჺალე̂ ჟე აყო̂** – ძმები ზიარ (საერთო) ცხვარს ყოფენ. სრ. сов. perf. **დ|ეყარ d|eq̣ar**.

დ|აყარ[1] **d|aq̣ar**[1] გრდმ. прх. trans. ჭამა (ჭამს) кушать to eat. **დუჴ̦ ქანიზ ჲაჲყნათხ** – ბევრი ყურძენი ვჭამეთ; **ჲაჰოვ ჴორ ბაყო̂** – გოგონა ვაშლს ჭამს. სრ. сов. perf. **ჴალ̦არ**[1] **qal̦ar**.

დ|აყარ[2] **d|aq̣ar**[2] გრდუვ. непрх. intrans. ნაღვლობა (ნაღვლობს) переживать to yearn, to worry. **ის ვჟჼ (-ჟჼ) დაყე̂ სოჼ** – ეგ რა მენაღვლება, რა მედარდება. **ჰო ცო ვაყეჰო̂ ოჴ̦უჲნ** – შენ არ ედარდები, არ ენაღვლები მას.

დ|აყაჼ[1] **d|aq̣ã**[1] გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|აყარ**[1] **d|aq̣ar**[1]. **ჴორ ბაყოს** – ვაშლს ვჭამ.

დ|აყაჼ[2] **d|aq̣ã**[2] გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|აყარ**[2] **d|aq̣ar**[2]. **ჰოჼ სო ცო ვაყე̂** – შენ მე არ გენაღვლები.

დ|აყე̄ჰ d|aq̣ēẖ თუკი ენაღვლება если переживает if he/she worries, if he/she yearns. **ჰე ვაშენ ვაყე̄ჰესო̂, ვოლა̄ლ ვაგაჼ** – თუ შენს ძმას ვენაღვლები, მოვიდეს სანახავად. იხ. см. see **დაყარ**[2] **daq̣ar**[2].

დ|აყუჲლა̄ დდ **d|aq̣ujlā** dd გარემო და პირობები, სადაც ჭამა შეიძლება пространство и условия, где можно поесть surroundings and conditions where you can eat.

აყრა|დ|არ aq̣ra|d|ar გრდმ. прх. trans. აყრა (⌈ა⌉ყრის) разобрать, разбирать (доски), снять, снимать лагерь to rip off (floor). **დურგლეს პოლ აყრადბიეჼ** – დურგალმა იატაკი აყარა.

აყრ⌈ე̂⌉ aq̣r⌈ê⌉ გულაღმა навзничь, на спине on one’s back. **აყრ ვიშრასო̂** – გულაღმა ვიწექი.

აყრ დ|ოტარ (იხარ) aq̣r d|oṭar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. გადაზნექა (გადაიზნიქება) отогнуться (назад) to sag. **ლოჭ ლასტჲაჼ კნათ აყრ ვოტეჼ** – ჯოხის მოსაქნევად ბიჭი გადაიზნიქა.

აშაჲრი̂ ašajrî მრ. мн. pl. **იშ iš**.

დ|აშარ d|ašar გრდუვ. непрх. intrans. [გა]დნობა ([გა]ადნება) [рас]таять to melt. **ქო̃ წარმაქ ჲაშერ** – ქონი ცეცხლზე დნებოდა; **ლე მა ვალორა თხოგოლდალო̂, ლე მა დაშდორა სქ̃ დოკა** – ნუმც მოხვიდოდი ჩვენკენ, ნუმც დამიდნობდი გულს (ხალხური); **ლამნი დაკდახკჩე სქ̃ დოკაჲ დაშ, მოჰე წარმაქ დათ̧ქ̃** – მთების გახსენებაზე ჩემი გული დნება, როგორც ცეცხლზე ერბო (მ. ბუქურაული).

მაქა[ჰ̃ო̂] დ|აშარ maka[ḫô] d|ašar [ზედ გადადნობა], ზედ გადაყოლა ვინმეზე истощиться, изнемочь, выбиться из сил ради кого-л. to care of someone superfluously. **თეყეშ მაქა[ჰ̃] ვაჲშნასუ̄, სო̃ ის საჲჩუ ცო ვოცოვმაკი̃** – ხვეწნით ზედ გადავადნი და ეგ ჩემს სახლში ვერ მოვიყვანე; **ადამ კატუჲნ მაქაჰ̃ ვაში̃, მა̄ მარალ ცო ვიქ̃** – ადამი კატოს ზედ გადაჰყვა, მაგრამ ქმრად არ შეირთო.

დ|აშ|დ|არ d|aš|dar 1. [გა]დნობა ([გა]ადნობს), [გადა]დნობა, [ჩა]დნობა растопить, растапливать, перетопить to melt. **ფსტუძ̃ჩოვ კარაქ დათ̧ნელ დაშდიქ̃** – დედაკაცმა კარაქი ერბოდ გადაადნო; **მა̄რტ მათხოვ ჭევბე ლავ დაშდიქ̃** – მარტის მზემ ხეობაში თოვლი ჩაადნო; **ბოფხბალი̃ჩო̂ მათხოვ ფშეჲშ დაშ-დორ** – მცხუნვარე მზე ყინულებს ადნობდა. 2. დალბობა мочить (бельё) to ret. **ფსტუძ̃ჩოვ ქაჲრცხი̂ დაშდიქ̃** – დედაკაცმა სარეცხი ჩაალბო.

დ|აშინო̂ d|ašinô მიმღ. прич. particip. გამდნარი, დამდნარი растаявший melted. **დაშინო̂ ლავ ხი ლოროლ დერწი̃** – დამდნარი თოვლი წყლის ნიაღვრად იქცა.

აშირლი̃ aširlĩ ხმიანი, მაღალხმიანი с голосом, голосистый, громкоголосый noisy, loud. **ამო̂ აშირლი̃ სტაკ ვა** – ამო მაღალხმიანი კაცია.

აშკარ aškar აშკარა, ცხადი явный, ясный clear, obvious. **ე აშკარ და** – ეს აშკარაა.

აშკრათ aškrat ზმნს. нареч. adv. აშკარად явно evidently.

აშუპა|დ|ალარ ašupa|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. შეშუპება (შეშუპდება) вспухнуть to swell. **ჭამალ აშუპადალი̃ სოგო[ჰ̃]** – ლოყა შემიშუპდა.

აშულ ვბ **ašuɣ** vb აშუღი ашуг ashugh (singer). **აშულ დუჲჰრქ̃ თრილთი[ჰ̃] თხე ნაჟტრე[ჰ̃] ვაგირ სო̃ მოჯ ბუჲნი̂** – აშუღი პირველად თრიალეთში ჩვენს [ცხვრის] ბინაში ვნახე მომღერალი.

აშხამ⌈ბ⌉ა|დ|არ ašxam⌈b⌉a|d|ar გრდმ. прх. trans. ამოშხამება (ამოაშხამებს) отплатить злом (добро), отравить to make sb lose good spirits. **ვუნე̄ (˜უნე̄) დაჲუნათხ, დენიც აშხამ⌈ბ⌉ადიჲ თხო̃ ეჭარ** – რაც ვჭამეთ, სულ ამოგვაშხამეს ამათ.

აჩარ ačar გრდმ. прх. trans. მიტყეპა, მიბეგვა побить, приколотить to beat. **ვაშას შარჲ ვაშო̂ აჩიჲ** – ძმამ თავისი ძმა მიბეგვა.

დ|აჩკარ|დ|ალარ d|ačķar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაჩლუნგება (⌈და⌉ჩლუნგდება) ⌈при⌉тупиться to become dull. **სჲ ნეკ დაჲ დაჩკარდალჲ** – ჩემი დანა დაჩლუნგდა.

დ|აჩკარ|დ|არ d|ačķar|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉ჩლუნგება (⌈და⌉აჩლუნგებს) ⌈при⌉тупить to become dull. **კუქრა̄ლჲ ხჲ ბარლრევ დიკ დაჩკარდიჲ** – კოქრიანი ხის თლამ ცული დააჩლუნგა.

აჩინო̂ ačinô მიმღ. прич. particip. მიტყეპილი, მიბეგვილი избитый, набитый beaten.

დ|აცარ d|acar გრდმ. прх. trans. თიბვა (⌈გა⌉თიბავს) косить to mow. **გლეხევ ხასხასაჲნო̂ დაქარ ღიღნევ დაცორ** – გლეხი ხასხასა ბალახს ღიღინით თიბავდა.

დ|აცითარ d|acitar გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉თიბვინება заставить ⌈с⌉косить to make sb mow. **ელოს ჭავ შიუჲგო̂ დაცითიჲ** – ელომ ყანა შიოს გაათიბვინა.

დ|აცინო̂ d|acinô მიმღ. прич. particip. გათიბული скошенный mown. **დაცჲჩო̂ ჭავეოლოლა ფხაკალ ჩიტიშ დოტურ** – გათიბულ ყანაში კურდღელი გარბოდა.

დ|აცუჲნი̂ d|acujnî მიმღ. прич. particip. 1. ⌈გა⌉სათიბი то, что надо скосить sth to be mown. 2. მთიბავი косарь mower.

დ|აცუშ dacuš ზმნს. нареч. adv. მოკლედ коротко briefly, shortly, in short. **ვ|აცუშ დაკლევინე̂ მა ვალე̂!** – მოკლედ მოფიქრალი ⌈მოაზროვნე⌉ ნუ ხარ რა!

დ|აცუ̃ d|acũ მოკლე короткий short.

აძულბა|დ|არ aʒulba|d|ar გრდმ. прх. trans. შეძულება (შეიძულებს) возненавидеть to hate, to dislike. **წყეწყ ნანენ ჩუჲხი̂ აძულბადარ ხეცე̂** – ხანდახან დედამ ბატკნის შეძულება იცის.

დ|აწარ d|açar გრდუვ. непрх. intrans. 1. დევნა (დასდევს) ходить (следовать) вслед за кем-л. to follow, to run after, to haunt. **შაჲრ ძუძკეხ ავო̂ შაჲრვჲ ჲაჲწო̂ ბაღი** – ევა თავად დასდევს ბაღში თავის გოგონას. 2. მიბმულ, გაბმულ მდგომარეობაში ყოფნა (ამ მდგომარეობაშია) быть в привязанном виде to be in tied position. **ე ქარსჲ მაცლომცჲ ჲაჲწო̂ ესე?** – ეს საბელი როდემდეა მიბმული აქ?

დ|აწ|დ|არ d|aç|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. ვინმეს მიერ ვინმესთვის, ან რამისთვის ვინმეს ⌈გა⌉დევნება (ადევნებს), გაყოლება посылать кого-л. вместе с кем-л. to make sb/sth pursuit someone. **შაჲრ ძუძკეჴ ავოს ელოჵ ჲაწოჲჵ ბაღი** – ევა ელოს აყოლებს თავის გოგონას ბაღში. 2. მიბმულ, გაჭიმულ მდგომარეობაში ქონა/ყოლა иметь в привязанном, протянутом (натянутом) виде to keep or have somethimg in the bound form. **ე ქარსჷ მაცლომცჷ ჲაწჲუჲში̂ ესე?** – ეს საბელი როდემდე გაქვთ გაბმული აქ? შდრ. cp. comp. **დ|ოწარ d|oçar**.

აწერა|დ|არ açera|d|ar გრდმ. прх. trans. აღწერა (აღწერს) описать to describe.

აწეწა|დ|არ açeça|d|ar გრდმ. прх. trans. აწეწა (აწეწავს), აძენძა, აბურდვა растрепать, перепутать, взлохматить to scutch, to put into disorder. უსრ. несов. imp. **წეწა|დ|არ çeça|d|ar**.

აწეწა|დ|ალარ açeça|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. აწეწა (აიწეწება), აბურდვა, აძენძა растрепаться, перепутаться, взлохматиться to scutch, to put into disorder.

დ|აწკაწიშ, ლაწკაწიშ d|açqaçiš, laçqaçiš ზმნს. нареч. adv. რამდენადმე მძი–მედ, რამდენადმე შეუძლოდ нездоровиться (в какой-то степени) as if unwell. **ბიძი̂ ვაწკაწიშ ვა** – ბიძა რამდენადმე შეუძლოდაა.

დ|აჭარ d|ačar გრდმ. прх. trans. ღრღნა грызть to crunch, to gnaw. **თჳარავ ძოლ ჲაჭორ** – ძაღლი ძვალს ღრღნიდა.

დოკ დ|აჭარ doķ d|ačar გულძმარვა (ძმარავს) изжога heartburn. **დოკ დაჭრ̂ სჷ** – მძმარავს.

დოკ დ|აჭა|დ|ალარ doķ d|ač|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. საჴელი **ეთანაღრება** ზმნის მოქმედებისა угрызение to hesitate in doing sth. **ე საქმონმაქ დოკ დაჭლა სჷ** – ამ საქმეზე გული მეთანაღრება.

დ|აჭინჵ d|ačinô მიმღ. прич. particip. დაღრღნილი обглодок crunched, gnawed. **ე ბაკლი მოლუჷ დაჭინჵ დატჷ** – ეს ლუკმები როგორი დაღრღნილი ყრია.

დ|აჭუჲნი̂ d|āčujnî მიმღ. прич. particip. დასაღრღნელი то, что можно обглодать sth to be crunched, gnawed.

ახ|დ|აჲლნჵ, ახ|დ|ალინჵ ax|d|ajlnô, ax|d|alinô მიმღ. прич. particip. მოტყუებული обманутый lied, deceived. **ო სტაკ ახვაჲლნჵ ვისჷ** – ის კაცი მოტყუებული დარჩა.

ახ|დ|ალარ ax|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მოტყუება (მოტყუვდება) ошибиться, обмануться to lie, to deceive, to cheat. **ო კნათ ატ̣აჲშ ახლა** – ის ბიჭი ადვილად ტყუვდება; **ჲეთ̣ ევბოშ და̄დ ახვალჷ** – ძროხის ყიდვისას მამა მოტყუვდა (შეცდა).

ახალთესლ დდ **axaltesl** dd ახალთესლი пшеница яровая fresh seed. **ახალთესლ დოჭანაჲნრ̂ ქჭექდოთხ** – ახალთესლს გაზაფხულისთვის ვამზადებთ.

ახარ[1] **axar**[1] გრდმ. непрх. trans. [მო]ხვნა ([მო]ხნავს) [вс]пахать to plough. **ჲოფსტ ახ-არ** – მიწის ხვნა; **გლეხივ დოჭე[ჭ] ჲოფსტ ახრ̂** – გლეხები გაზაფხულზე მიწას ხნავენ.

ახარ[2] **axar**[2] 1. გრდუვ. непрх. intrans. ყეფა (ყეფს) лаять to bark. **ფჭარჩ აჴეხ ახერ** – ძაღლები ნადირს უყეფდნენ. 2. დ d ყეფა лай to bark. **დიჩრ̂ ბუჲსუ̂ თხე ფჭარჷ ახარ ხაწერ** – მთელი ღამე ჩვენი ძაღლის ყეფა ისმოდა.

ახარ[3] **axar**[3] ბერწი бесплодный, яловый barren, sterile. **ცენეხ თხჸ ჲეთ̣ ახარ ბი- სჸ** – წელს ჩვენი ძროხა ბერწი დარჩა.

ახჯ̃[1] **axã**[1] გრდმ. непрх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ახარ**[1] **axar**[1]. **ალნობი მჷდრი ახჯ̃ ჴექლა** – ალვნელები მინდვრების მოსახნავად ემზადებიან.

ახჯ̃[2] **axã**[2] 1. გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ახარ**[2] **axar**[2]. **ე შუ ფჭარან ახჯ̃ ცუჲ ჴეთე̂?** – ამ თქვენმა ძაღლმა ყეფა არ იცის?

ახ-დ|ივუჲნი̂ ax-d|ivujnî მიმღ. прич. particip. მხვნელ-მთესველი пашущий и сеющий, пахарь a ploughman and sower. **ფჭერჸ ნახ საბლეხჷ ახ-დივუჲნი̂ და** – სოფლელი ხალხი უმეტესად მხვნელ-მთესველია.

ახწჷ axçĩ [მო]უხნავი непаханный unploughed. **ახწჷ ქაზდარ** – მოუხნავი მიწა.

ახარ|დ|არ axar|d|ar გრდმ. прх. trans. გაბერწება (გააბერწებს) сделать яловым to become sterile.

ახ|დ|არ[1] **ax|d|ar**[1] გრდუვ. непрх. intrans. მოტყუება (მოატყუებს); მიტყუება обмануть, приманить to lie. **მაცლომცჷ ახვოსრ̂ ოჴ სტაკოვ!** – როდემდის მატყუებს ის კაცი! **ჴეთეშ ახვიჸ სჸ დად ოჴუს** – მოხერხებულად მოატყუა მამაჩემი იმან; **მამენჵ ახოდრ̂!** – ნურავის [მო]ატყუებ!

ახ|დ|არ^{2} **ax|d|ar**^{2} გრდმ. прх. trans. აყეფება (აყეფებს) заставить лаять to make bark. **კნათივ მარგბითალაჸ ფჯარჩ ახდაჼლათე̂** – ბიჭები განგებ ძაღლებს აყეფე- ბენ ხოლმე.

ახ|დ|აჼ^{1} **ax|d|ã**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ახ|დ|არ**^{1} **ax|d|ar**^{1}. **გრიშა სო ახვაჼ ცადლა** – გრიშა ჩემ მოტყუებას ცდილობს.

ახ|დ|აჼ^{2} **ax|d|ã**^{2} გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ახ|დ|არ**^{2} **ax|d|ar**^{2}. **მა დოლლათ ის ფჯუ ახბაჼ, ფეშკრი!** – ნუ დაიწყებთ მაგ ძაღლის ყეფებას, ბალღებო!

დ|ახ|დ|არ **d|ax|d|ar** გრდმ. прх. trans. დათრობა (დაათრობს) напоить (сделать пьяным) to make sb drunk (will make drunk). **ე არყევ ე ჯაში დაჯ დახდიეჼ** – ამ არაყმა ეს სტუმრები დაათრო.

დ|ახლახ̧ეჼ **d|axlax̧ẽ** მოგრძო длинноватый oblong. **საჼგო ჺახლახ̧ეჼ ქარსაჼ ლეფჩერ** – ეზოში მოგრძო საბელი ეგდო.

ახრიკ⌈აჸ⌉ **axriķ⌈a'⌉** ⌈ძაღლი⌉, რომელიც ხშირად ყეფს ⌈собака⌉, которая часто лает a dog barking frequently. **გელალარჼ კაწე̂ ახრიკ⌈აჸ⌉ და** – გელაანთ ლეკვი ხშირად ყეფს.

დ|ახარ^{1} **d|axar**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. ⌈და⌉თრობა (⌈და⌉თვრება) опьянеть, пьянеть to fuddle. **ვასო̂ თხაბუს ქუჺრწლეხ ზორაჺში̂ ვაჺხნორ** – ვასო წუხელ ქორწილში ძალიან დამთვრალიყო; **წყეგეჸ ბახიჼჩო̂ ვასერვ ჴშიროშ ბუჯი დაჼლათე̂** – მეტისმეტად ⌈და⌉მთვრალი კაცები ხშირად ჩხუბობენ ხოლმე.

დ|ახარ^{2} **d|axar**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. წასვლა (წავა) пойти, уйти to go. **მიჩ ვახეჼ ო კნათ?** – სად წავიდა ის ბიჭი? **ცოკალ შარნ დახეჼ** – მელია თავისთვის წავიდა; **ნან ცო ჺახნორ** – დედა არ წასულიყო.

დ|ახითარ **d|axitar** გრდმ. прх. trans. 1. გაშვება (⌈გა⌉უშვებს) отпустить, отпускать to let go, to allow to go. **ჺეთ დაქარმაქ ბახითნას** – ძროხა ბალახზე გავუშვი. 2. ტყორცნა метать, метнуть to throw, to shoot. **თედოს საგენ ატყ-წაქ და-ხითიეჼ** – თედომ ირემს მშვილდ-ისარი სტყორცნა.

დ|ახინო̂ **d|axinô** მიმღ. прич. particip. მთვრალი пьяный (выпивший) drunk.

დ|ახრიკ⌈აჸ⌉ **d|axriķ⌈a'⌉** ლოთი, მსმელი пьющий, пьяница drunkard, tippler. **საბდეჼ მარ ვახრიკ⌈აჸ⌉ ვა** – საბედას ქმარი ლოთია.

ახკაჲრი̂ axḳajrî მრ. იხ. мн. см. pl. see **ჲეხკ jexḳ**.

დ|ახკ|დ|აჲლნჵ, დ|ახკ|დ|ალინჵ d|axḳ|d|ajlnô, d|axḳ|d|alinô მიმღ. прич. particip. დამპალი гнилой, сгнивший rotten. **ხეტყე̂ ჲუყრქ̂ჲუყ დახკდალინჵ გუდა- ლქ̂** – ხე-ტყე შიგადაშიგ დამპალი აღმოჩნდა.

დ|ახკ|დ|ალარ d|axḳ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. [და]ლპობა ([და]ლპება) гнить to rot. **მაკეგო სხალ პადლა̄ხ ბახკლარ** – მაკას მსხალი სარდაფებში ულპებოდა; **ე ჴორი ვუ̂ (ჳ̂) იშტ დაჰ̂ დახკდალირ?** – ეს ვაშლები რატომ ასე [ძალიან] დალპა?

დ|ახკ|დ|არ d|axḳ|d|ar გრდმ. прх. trans. [და]ლპობა ([და]ალპობს) сгноить to make rot. **სარას ჴორი ბოჭკეჰ̂ დახკდიქ̂** – სარამ ვაშლები კასრში ჩაალპო.

დ|ახკურ d|axḳur დამპალი гнилой rotten, rotted. **ე ჴორ მოლუ̂ ბახკურ ბა** – ეს ვაშლი როგორი დამპალია.

ახკ|დ|ალარ axḳ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მიბმა (ებმება), დაბმა to tie. სრ. сов. perf. **დ|ეხკ|დ|ალარ d|exḳ|d|alar**.

ახკარ[1] **axḳar**[1] გრდმ. прх. trans. დაბმა (აბამს), [შე]კვრა привязать, связать, завязать to tie. **დონნ ახკარ დეწე̂** – ცხენს დაბმა ესაჭიროება; **ნანვაშას დო̂ ბუჲღრეხ ახკჵ** – ბიძა (დედიძმა) ცხენს პალოზე აბამს; **ჟქ̂ ბარგ ახკა̂ ბოლბალო̂** – ცხვრის ბინის ბარგის შეკვრა დაიწყეს. სრ. сов. perf. **დ|ეხკარ**[1] **d|eḳxar**[1].

ახკარ[2] **axḳar**[2] გრდმ. прх. trans. თხრა копать, долбить to dig. **ოჴარ ჲოფსტ ახკორ** – ისინი მიწას თხრიდნენ; **კჭოკ ახკი̂ ოჴუს** – ორმო ამოთხარა იმან; **შაწლოლქ̂ ახკარ ე რუენ დახ დეწე̂, მე̄ ჰ̂ალოჭ წამლა'ელჵ, ხი ღაზიშა̄ დაღოლჵ** – მეორედ ამოთხრა ამ რუს იმიტომ უნდა, რომ სულ ამოიწმინდოს და წყალი კარგად წამოვიდეს. უსრ. несов. imp. **ეხკარ exḳar**.

ახკუჲლა̄ axḳujlā 1. დასაბმელი (ადგილი) место, где привязывают a place for tying the animal. **პეტრეგო[ჰ̂] ფსტუ ახკუჲლა̄ ცო დაგეგე̂** – პეტრეს ხარის დასაბმელი ადგილი აღარა აქვს. 2. მოსათხრელი (ადგილი) место, которое следует вырыть a place to be digged. **ესე ახკუჲლა̄ ცომიჩჰ̂ე გუ** – აქ მოსათხრელი არსად ჩანს.

ახკინჵ axḳinô მიმღ. прич. particip. ამონათხარი вырытый caved. **მელ' ხა̂ ჲა, ე ჴოფ იშტ ბა, ახკინჵ** – რამდენი ხანია, ეს ორმო ასეა, ამოთხრილი.

ახკუჲნი̂[1] **axḳujnî**[1] მიმღ. прич. particip. 1. დასაბმელი, ის, ვინც, ან რაც უნდა დააბან тот, кого должны привязать sth/sb to be bound. 2. საბმელი, ის, რითაც უნდა დააბან то, чем должны привязать sth to be used for binding. 3. დამბმელი, ის, ვინც უნდა დააბას тот, кто должен привязать someone who binds.

ახკუჲნი̂[2] **axḳujnî**[2] მიმღ. прич. particip. 1. მოსათხრელი тот, что должны ⌈вы⌉копать; тот, кто должен ⌈вы⌉копать sth to be caved, shoveled. **ახკუჲნი̂ ცომი და შუგო?** – ამოსათხრელი არაფერი გაქვთ? 2. სათხრელი, ის, რითაც უნდა თხარონ то, чем должны ⌈вы⌉копать sth to be used for caving, digging. 3. მთხრელი тот, кто должен ⌈вы⌉копать digger, someone who digs. **ჯოფ ახკუჲნი̂ ცომენ̄ და** – ორმოს ამომთხრელი არავინაა.

ახკთუჲ დ **axḳtuj** d ნახველი, ფურთხი харкотина, мокрота, плевок phlegm. **ახკთუჲ ფშელდიეჼჩონ იხო̂** – ნახველი გაციებულს მოსდის.

ახლაჲნი̂[1] **axlajnî**[1] მიმღ. прич. particip. მოხვნადი (ადვილად მოსახნავი) легко копаемый to be easily ploughed. **ვუნე̄ (ˉუნე̄) ახლაჲნი̂ ქაზდარ ჲარ, დენიც ჳალო̂ ახჲალოიჼ** – რაც მოხვნადი მიწა იყო, სულ მოიხნა.

ახლაჲნი̂[2] **axlajnî**[2] მიმღ. прич. particip. ადვილად მოსატყუებელი тот, кого легко обмануть a person easily deceived. **ე სტაკ მარაჼ ახლაჲნი̂ მოც ვა** – ეს კაცი რა ძალიან ადვილად მოსატყუებელია.

ახლევ|დ|არ axlev|d|ar გრდმ. прх. trans. მოტყუება, გაბრიყვება; გამოტყუება, ტყუილებით შეყოლიება, ხელზე დახვევა обманывать, выманивать, морочить голову, водить за нос to deceive, to cheat. **მუჲჩო̂ სტაკონ ჯენაც ახლევდარევ ვუმ (ˉუმ) ქორდაჼ ლეცე** – ცუდ კაცს სხვისი მოტყუებით რამის შოვნა სურს; **მაცლომციჼ ახლევვოჳ სო!** – როდემდის მატყუებ! **დაიგო[ჳ] გოჩნადვოშ ვუ-მაც (ˉუმაც) ტათებ ახლევდინას** – დაის მოალერსებით მთელი ფული გა-მოვტყუე, გამოვცინცლე; **მაცლომციჼკ ახლევვოლოსო̂ ე სტაკოვ** – ნეტავი, როდემდის შემიყოლიებს ტყუილებით ეს კაცი.

ახლეხ axlex სანახევროდ пополам partialy, in two parts. **ჯორქჼ ბაჯჩ ახლეხ ბა თხოგო[ჳ]** – ვაშლის ბაღი სანახევროდ გვაქვს.

ახო̂ ჲჲ **axô** jj ახო очищенный лес для пахоты wood ready for planting. **თხოჼ ჯაჩენო̂ ახო̂ ცო დალხილ'ქ** – ჩვენ რომ ახო გვერგო, არ გამოდგა.

ახ|დ|ორიკ[აჸ] **ax|d|orik̦[a’]** მატყუარა обманщик deceiver. **ახდორიკ[აჸ], ახდუჲნ̂ მემლი ნახლორ̑ ცო დეწე̂ ხილ‘ჼ** – მატყუარა ვინმე (ადამიანი) ხალხში არ უნდა იყოს.

ახრობ, ახრუბ, ახარ ბდ **axrob, axrub, axar** bd თოხლი поярок shaved lamb. **ბარსტენრ̑ ახრობ** – მსუქანი თოხლი; **ჺალიხ ქომოჼ ახრი დუყუხ დოჲდანრ̑ ფსტუჲნოჩრ̑ ახრა̄ხ** – ზამთარში მამალი თოხლები დედალ თოხლებზე უფრო მეტი იხოცება თურმე; **დაჰ ლაჲრკჩე[ჰ]დოლოჼ ჩუხოხ ახრუბ წე** – გაპარსვის შემდეგ ბატკანს თოხლი ჰქვია.

ახ-უთხუჲ, ახ-უთხი ჲ **ax-utxuj, ax-utxi** j მრ. мн. pl. ნაჭერ-ნუჭრები, ნახევარ-ნაჭრები кусочки pieces of something, parts of something. **ახ-უთხი სო ყასინე̂ სოჼ, შარნა̄ ვახეჼ** – ნაჭერ-ნუჭრები მომიყარა და [თავისთვის] წავიდა; **ჲოფშეჼჩრ̑ ნაჩხოჼ ახ-უთხი ჲისეჼგე̂ თხოჼ** – დამტვრეული ყველის ნაჭერ-ნუჭრებიღა დაგვრჩა.

ახუჲნ̂ **axujnî** მიმღ. прич. particip. 1. [მო]სახვნელი, [მო]სახნავი то, что надо [вс]пахать to be ploughed. **ახუჲნ̂ ქაზდარ** – მოსახვნელი მიწა. 2. მხვნელი пахарь plough-man. **ახნიში ეჸი ბალ‘ეჼ** – მხვნელები მინდორში გავიდნენ.

ახუ̃ძა|დ|ალარ **axũʒa|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ახუნძვლა (აიხუნძლება), გახლართვა спутаться to entangle. **დუჲ ახუ̃ძადალოჼ** – ცხენები გაიხლართნენ.

ახში **axši** ზმნს. нареч. adv. როგორმე, როგორც იქნა как-нибудь, кое-как somehow, however.

დ|ახ̦|დ|არ, დ|ახ|დ|არ **d|ax̦|d|ar, d|ax|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაგრძელება ([და]აგრძელებს) удлинить, удлинять to lengthen.

დ|ახ̦|დ|ალინრ̑, დ|ახ|დ|ალინრ̑ **d|ax̦|d|alinô, d|ax|d|alinô** მიმღ. прич. particip. დაგრძელებული, გაგრძელებული удлинённый elongated.

დ|ახ̦-|დ|აც|დ|ალარ, დ|ახ-|დ|აც|დ|ალარ **d|ax̦-|d|ac|d|alar, d|ax-|d|ac|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ბევრი ლაპარაკი (ბევრს ლაპარაკობს) болтать much talking.

დ|ახ̦ეჼ **d|ax̦ẽ** გრძელი длинный long. **ვირ[ე]გო[ჰ] ჲახ̦ეჼ ლარკი ჲა** – ვირს გრძელი ყურები აქვს.

აყარ **aqar** გრდმ. прх. trans. გადახდა (იხდის); ზღვევა, ანაზღაურება платить, возместить to pay, to compensate. **ჺერ დავდიეჼჩრ̑ ყავაჲნ აყარ დიეჼ** – გაფუ-

ჭებული (წახდენილი) ყანის ზღვევა გადაწყვიტეს (ქმნეს); **ოჴუს ზარალ აჴიჼ** – მან ზარალი ზღო. სრ. сов. perf. **დ|ეჴარ d|eqar**.

დ|აჴარ d|aqar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈მო⌉წოვა (⌈მო⌉სწოვს) сосать to suck. **ნ̄სე̂ ათ̡ახ დაჴე̂** – ხბო ძროხას სწოვს.

აჴ|დ|არ aq|d|ar გრდმ. прх. trans. იგივეა, რაც то же что the same as **აჴარ aqar**.

დ|აჴ|დ|ალარ d|aq|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈გა⌉ზრდა (⌈გა⌉იზრდება) расти, вырастать to grow up. **ი ვოჰ̦ ზორაჲში̂ ვაჴვაჲლნუჲცი̂** – ეს ბიჭი ძალიან გაზრდილა აკი.

დ|აჴ|დ|არ^{1} d|aq|d|ar^{1} გრდმ. прх. trans. 1. გაზრდა (⌈გა⌉ზრდის) вырастить, выращивать to grow up. **აგას ჲაჴჲიჼ ე კაწკოჼ ჲოჰ̦** – ბებიამ გაზარდა ეს პატარა გოგონა. 2. გაზვიადება, გადიდება преувеличить, преувеличивать to exaggerate. **ას ალ‘ინრ̂ სე ნაყბისტევ წყეგეჯ დაჴდიჼ** – ჩემი ნათქვამი ჩემმა ამხანაგმა მეტად გააზვიადა.

დ|აჴ|დ|არ^{2} d|aq|d|ar^{2} გრდმ. прх. trans. ძუძუს ⌈მო⌉წოვება (აწოვებს) давать грудь to suckle, to nurse. **სო ვერწალე̂, ნანას ბა̃დერ დაჴოდრ̂** – მოტრიალდი რა, დედა ბავშვს აწოვებს.

დ|აჴ|დ|აჼ^{1} d|aq|d|ã^{1} გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|აჴ|დ|არ^{1} d|aq|d|ar^{1}**. **ბა̃დერ დაჴდაჼ ჴეთარ დეწე̂** – ბავშვის გაზრდას ცოდნა უნდა; **ამბუჲ წყეგეჯ ცო ჲეწე̂ სტაკოვ ჲაჴჲაჼ** – ამბავი ზედმეტად არ უნდა გააზვიადოს კაცმა.

დ|აჴ|დ|აჼ^{2} d|aq|d|ã^{2} გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|აჴ|დ|არ^{2} d|aq|d|ar^{2}**. **ცუჲხუ̂ დიკოს შაჲრი̂ ნანენ დაჴდაჼ** – ბატკანი მიმყავს თავის დედასთან მოსაწოვებლად.

აჴ⌈ე̂⌉ დდ **aq**⌈**ê**⌉ dd მხეცი, ნადირი зверь beast. **ჰ̦უნახ აჴე̂ ნეთხდალოჼ** – ტყეში ნადირი შეთხელდა; **კიმრ̂ დუჴ ვაწიჼ აჴეხ** –კიმომ ბევრი სდია ნადირს.

აჴეღ დ|ერწარ aqeγ d|erçar გრდუვ. непрх. intrans. გამხეცება (გამხეცდება), მხეცად გადაქცევა превратиться в зверя, озвереть to behave (act) like a beast.

აჴეხ დ|აწარ aqex d|açar გრდუვ. непрх. intrans. ნადირის დევნა (ნადირს დასდევს), ნადირობა гнаться за зверем, охотиться to hunt. **მიჩონ აჴეხ ვაწრეხ ცო̄მ თელ‘ე̂** – ზოგს ნადირის დევნას არაფერი ურჩევნია.

აჴეხ დ|აწუჲნი̂ ვბ **aqex d|açujnî** vb მონადირე, ნადირის მდევნელი охотник hunter. **იკო̂ ვალʻენო̂ აჴეხ ვაწუჲნი̂ ვარ** – იკო განთქმული მონადირე იყო.

აჴითარ aqitar გრდმ. прх. trans. ზღვევინება (აზღვევინებს) заставить возместить to make sb requite sth. **ოჴუჲგო̂ ბავინო̂ დოჼ აჴითეჼ** – მას დაკარგული ცხენი აზღვევინეს.

აჴ|დ|ითარ aq|d|itar გრდმ. прх. trans. იგივეა, რაც то же, что the same as **აჴითარ aqitar**. **ჳარე[ჳ] დაყარ დავი′ნე̂, ჳარხოვეგო̂ აჴდითეჼ** – წისქვილში სულადი დაიკარგა და მეწისქვილეს აზღვევინეს.

აჴსარებ ჲჲ **aqsareb** jj აღსარება исповедь confession. **მოძღრივ აჴსარებ ლევჲითო̂ ნახგო̂** – მღვდლები აღსარებას ათქმევინებენ ხალხს.

აჴსებ დდ **aqseb** dd აღდგომა Пасха Easter. **აჴსებ ლე აჲპრალე[ჳ] და, ლე მაჲსე[ჳ]** – აღდგომა ან აპრილშია, ან მაისში; **ქიქოჸ ნახ აჴსბინაჲნო̂ დაჴუჲში̂ ქჳექლარ** – წინათ ხალხი აღდგომისთვის დიდად ემზადებოდა; **აჴსბა̄ხაჼ თაჲლზივ ცო იხოგე̂ ჩარჭიშ დოფხდალინო̂ აგია** – აღდგომებიდან ხურჯინ[ებ]ით აღარ ბრუნდებიან შავად ჩაცმული ბებიები (რ. ორბეთიშვილი).

დ|აჴ|დ|იენო̂ d|aq|d|ienô მიმღ. прич. particip. გაზრდილი, აღზრდილი выращенный, воспитанный grown up.

დ|აჴჼ|დ|ეწინი̂ d|aqã|d|eçinî მიმღ. прич. particip. ის, ვინც (რამაც) უნდა მოწოვოს тот, кто должен (может) пососать ⌈грудь⌉ one who should suck.

დ|აჴ|დ|ალარ d|aq|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაზრდა (გაიზრდება) вырасти to grow. **კაწი ჳალ დაჴდალოჼ** – ლეკვები გაიზარდნენ.

დ|აჴ|დ|ითარ d|aq|d|itar გრდმ. прх. trans. გაზრდევინება заставить (попросить) вырастить to help sb in growing up. **ფჳარაგო̂ კაწი დაჴდითოლ** – ძაღლს ლეკვებს ვაზრდევინებ.

დ|აჴჼ|დ|ეწინი̂ d|aqã|d|eçinî მიმღ. прич. particip. ის, ვინც (რამაც) უნდა მოწოვოს тот, кто должен (может) пососать ⌈грудь⌉ one who should suck.

დ|აჴითარ d|aqitar გრდმ. прх. trans. მოწოვინება (მოაწოვინებს) разрешить пососать ⌈грудь⌉ to allow to suck. **თხე ათ̦ავ ქეჩოჼ ა̄ს ცო დაჴითო̂** – ჩვენი ძროხა სხვის ხბოს არ აწოვინებს.

დ|აჴინი̂ d|aqinî მიმღ. прич. particip. ის, ვინც (რაც) წოვს сосущий ⌈грудь⌉ one who (what) is sucking.

დ|აჴინო̂ d|aqinô მიმღ. прич. particip. ვისაც (რასაც) მოუწოვია пососавший ⌈грудь⌉ one who (what) has sucked.

აჴსა̃ aqsã ნადირივით подобный зверю like a beast, as a beast.

აჴუჲნი̂ aqujnî მიმღ. прич. particip. გადამხდელი; გადასახდელი то, кто должен выплатить; то, что следует выплатить payer; to be paid. **ნალოგ ჲა დადეგო აჴუჲნი̂** – გადასახადი აქვს მამას გადასახდელი.

აჴწი̃ aqçĩ გადაუხდელი невыплаченный unpaid. **ნალოგ ჲა დადეგო აჴწი̃** – გადასახადი აქვს მამას გადაუხდელი.

დ|აჴ̦-კაწკო̃ d|aq̦-ḳaçḳõ დიდ-პატარა разные по величине big and small.

დ|აჴ̦ოუ̆ხუ̂, დ|აჴ̦უ̄ხუ̂ d|aq̦oŭxû, d|aq̦ūxû უფროსი, უფრო დიდი большой, старший elder, older. **ვაჴ̦უ̄ხუ̂ ვაშო̂** – უფროსი ძმა; **ჰ̦ო სოხ ჲაჴ̦უ̄ხუ̂ ჲა** – შენ ჩემზე უფრო დიდი (უფროსი) ხარ.

დ|აჴ̦ო̃ d|aq̦õ დიდი большой big, great. **ვაჴ̦ო̃ კნათ** – დიდი ბიჭი; **ჲაჴ̦ო̃ ჲოჰ̦** – დიდი გოგო; **დაჴ̦ო̃ წა** – დიდი სახლი; **ბაჴ̦ო̃ ხე̃** – დიდი ხე.

დ|აჴ̦უჲში̂ d|aq̦ujšî ზმნს. нареч. adv. დიდად очень very.

აჯირღო̂ დდ **ažirγô** dd ულაყი жеребец stallion.

აჰა̃, ჰანე ahã, hane ნაწ. част. part. აჰა на take it, here it is. **აჰა̃ (ჰანე) ე ჟაგნო̂!** – აჰა ეს წიგნი!

აჰა̃ჸ ahã’ ნაწ. част. part. არა, არაჸ нет, не-а not, no.

აჰი ahi ნაწ. част. part. აი вот here is. **აჰი ჰე̃ ჟაგნო̂** – აი შენი წიგნი.

აჰ̦ aḫ ერგ. იხ. эрг. см. erg. see **ჰ̦ო ḫô.**

აჰ̦|დ|ალარ aḫ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მიპარვა (ეპარება); გაპარვა,შეპარვა подкрадываться, бежать, пробираться to steal up. **ცოკალ მამლენ აჰ̦ლა** – მელა მამალს ეპარება. სრ. сов. perf. **დ|ეჰ̦|დ|ალარ d|eḫ|d|alar**.

აჰ̦არ¹ aḫar¹ გრდმ. прх. trans. პარვა (იპარავს) воровать to steal. **ცოკლევ ქოთმი აჰ̦ო̂** – მელია ქათმებს იპარავს; **ფჰ̦არავ საბუდრელე̃ გაგნი აჰ̦ი̃** – ძაღლმა საბუდრიდან კვერცხები მოიპარა. სრ. сов. perf. **დ|ეჰ̦არ d|eḫar**.

აჰ̦არ² aḫar² გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉ფქვა (⌈და⌉ფქვავს) ⌈с⌉молоть to grind. **შიჴ დე და, ვუნე̄ (უ̄ნე̄) აჰ̦ა̃ ფსა ჰ̦ა̄რე̂ ბაჲჰ̦ნათხო̂** – ორიოდე დღეა, რაც ქერი დასა-

ფქვავად წისქვილში წავიღეთ; **თხა სიმჭდ აჱჰ̦ნათხ ჰ̦არე⌈ჰ̦⌉** – დღეს სიმინდი დავფქვით წისქვილში; **ოჴარ ცო აჰ̦ო̂** – ისინი არ ფქვავენ.

დ|აჰ̦არ d|ah̦ar გრდმ. прх. trans. წაღება (წაიღებს) взять, забрать to take away. უსრ. несов. imp. **ჴეჰ̦არ qeh̦ar**.

აჰ̦|დ|არ ah̦|d|ar გრდმ. прх. trans. შეპარება (⌈შე⌉აპარებს), გაპარება тайком вводить, уводить, подсовывать to let somebody go secretly, to take secretly. **ბჰ̌დრინ დაქლაქაცო̂ აჰ̦ოდო̂** – ბავშვებს (ჩვილებს) ხაშხაშს აპარებენ. სრ. сов. perf. **დ|ეჰ̦|დ|არ d|eh̦|d|ar**.

დ|აჰ̦ითარ d|ah̦itar გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉გზავნა (⌈გა⌉გზავნის), გადაგზავნა, გატანება послать, посылать, переслать, пересылать to send. **აჲნკოს პასილკ ჲაჰ̦ითიქჼ თინენ** – ანიკომ ამანათი გაუგზავნა თინას.

აჰ̦ინო̂[1] **ah̦inô**[1] მიმღ. прич. particip. მოპარული, ნაქურდალი ворованный, краденный stolen. **აჰ̦ინო̂ დახნე̂** – ნაქურდალი საქონელი; **აჰ̦ინო̂ დუჲ** – მოპარული ცხენები.

აჰ̦ინო̂[2] **ah̦inô**[2] მიმღ. прич. particip. დაფქული молотый milled. **ჰ̦არე⌈ჰ̦⌉ ვუნე̄ (‾უნე̄) დარ აჰ̦ინო̂, ჩუ დეცნათხ** – წისქვილში რაც იყო დაფქული, შინ წამოვიღეთ.

დ|აჰ̦ინო̂ d|ah̦inô მიმღ. прич. particip. წაღებული взятый, забранный taken. **სტოჯ̌ხკუც დაჰ̦ინო̂ ქაგნო̂ ნასტ თხაგეც დაცითნას ჭამპუჲგო̂** – შარშანვე წაღებული წიგნი ძლივს დღესღა მოვატანინე ჭამპოს (კაცის საშინაო სახელია).

აჰ̦⌈ო̂⌉ ah̦⌈ô⌉ adit. ჩაღმა, ქვევით, ქვემოთ, ქვევითა მხარეს, ჩა-, ჩამო- вниз, в нижнюю сторону, с- down, downwards, downstairs, downstream (ზმნისართ-წინსართი, ჩვეულებრივ აღნიშნავს მიმართულებას ზევიდან ქვევით, ან გახაზავს ზმნის შინაარსს; რწყმულ მეტყველებაში შესიტყვების მეორე წევრის წინ კარგავს ბოლოკიდურ ირაციონალურ ⌈ო̂⌉ ⌈ô⌉ ხმოვანს; რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი наречие-приставка, обычно обозначает направление действий сверху вниз, или подчеркивает смысл глагола; в связной речи перед вторым членом словосочетания теряет конечный иррациональный гласный ⌈ო̂⌉ ⌈ô⌉; составная часть сложных основ или словосочетаний adverb-preverb indicating the direction from up to down or emphasizing the content of the verb; in coherent speech in front of the second member of word-combination it looses the final irrational vowel ⌈ო̂⌉ ⌈ô⌉; a component part of complex root or word-combination). **შოთა აჰ̦⌈ო̂⌉ ვახქჼ შირიქი̂** – შოთა წავიდა

(წა[ჩა]ვიდა) შირაქში; **შა̈ქის კივ ჲეცჷ თხოჼ აჰ̦[ო]რჷ** – შანქიმ კევი მოგვიტანა ქვევიდან (შირაქიდან); **ბატჼჩრ̂ დონევ თაჲლზი დეკდიჷ აჰ̦რ̂** – გაქცეულმა ცხენმა ხურჯინები გადმოყარა (ჩამოყარა); **ჴორ აჰ̦ ბეკჷ** – ვაშლი ჩამოცვივდა; **ხჷ აჰ̦ ბოჟჷ** – ხე წაიქცა; **ო ვოჰ̦ ლი̄შნბახ აჰ̦ ცო ვეცჷ** – ის ვაჟი ნიშნობაზე არ ჩამოვიდა; **გიგოს დოჼ აჰ̦ ხახკჷ** – გიგომ ცხენი გააჭენა (ქვევითკენ); **...ჲე აჰ̦ ბახკჷ მაყრი ქორწილ დოჩრ̂ დენი** – ...და [ჩა]მოვიდნენ (ქვევითკენ) მაყრები ქორწილის დღეს; **ვენეხ დუწინრ̂ ქით აჰ̦ ლეშჷ̂** – ღვინით სავსე ტიკი ჟონავს; **აგას ჰარნიჼ ხაკ აჰ̦ დასოდრ̂** – ბებია ფქვილის ტომარას ცლის; **მაჴოხ ბუწინრ̂ მა̈ყოლ აჰ̦ ბასბუჲნი̂ ბა** – პურით (ხორბლით) სავსე კოდი დასაცლელია; **ბჟა̈ ფერდოხ აჰ̦ ლაჲბჟნორ** – საქონელი ფერდობზე ჩამოცურებულიყო (ჩამოსხლეტილიყო); **აჰ̦ ვოს სოცჷ ლახუშ ხენმაქრჷ** – ჩემთან ჩამოდი დაბლა ხიდან; **შირიქი̂ ზაპისკ დაჰ̦ითა̈ ლეცერ სონე̄, მაცა̈ ვუჲტა აჰ̦რ̂?** – შირაქში ბარათის გატანება მინდოდა და როდის მიდიხარ ქვევით (შირაქ-ში)? შდრ. ср. comp. **აჰ̦ო[ჰ̦]** **aḩo[ḩ]**.

აჰ̦ აკარ aḩ: aḩ aķar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **აკარ aķar**. **ზორა̈ მოხ ჰეჴოშ ჴორი აჰ̦ აჲკი̂** – ძლიერი ქარის ქროლისას ვაშლები ცვივა.

აჰ̦ დ|არლარ aḩ d|arlar გრდმ. прх. trans. ჩამოთლა (ჩამოტლის) тесать (сверху вниз) to cut (from up to down). **მუშაცრ̂ ფიცარ აჰ̦ დარლოშ დალჷრ̂** – მუშა ფიცრის ჩამოთლითაა გართული.

აჰ̦ დ|არჟ|დ|არ aḩ d|arž|d|ar გრდმ. прх. trans. ჩამოფენა (ჩამოფენს), გაფენა разостлать, развернуть (сверху вниз) to put, to lay (from up to down). **ნაჲბდრი, ფალზი აჰ̦რ̂ ცუჲ დარჟდინაჲში̂?** – ქეჩები, ფარდაგები არ ჩამოფინეთ?

აჰ̦ დ|ას|დ|არ aḩ d|as|d|ar გრდმ. прх. trans. ჩამოცლა, დაცარიელება опорожнить, опорожнять to empty. **ოჴუს ჰ̦აჲრნჷ ხაკ აჰ̦ დასოდრ̂** – ის ფქვილიან ტომარას ცლის.

აჰ̦ დ|ას|დ|უჲნი̂ aḩ d|as|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. დასაცლელი, ჩამოსაცლელი то, что надо опорожнить sth to be emptied. **მაჴოხ ბუწინრ̂ მა̈ყოლ აჰ̦ ბასბუჲნი̂ ბა** – პურით სავსე კოდი დასაცლელია. 2. დამცლელი, ჩამომცლელი тот, кто опорожняет the one who empties. **ე მა̈ყოლ აჰ̦ ბასბუჲნი̂ ცომენე̄ და** – ამ კოდიდ დამცლელი არავინაა.

აჰ̧ დ|ასტარ ah̦ d|asṭar გრდმ. прх. trans. 1. ჩამოხსნა (ჩამოხსნის), მოხსნა отвязать, снять to take away, to untie. **ქარსჼ აჰ̧ დ̲ასტათ ხენხჷჼ** – საბელი ჩამოხსნით ხიდან. 2. კუჭში გახსნა (გახსნის) слабить (о желудке) to have stomach disorder. **ჭარხლევ ბა̌დერ აჰ̧ დასტჷჼ** – ჭარხალმა ბავშვი კუჭში გახსნა.

აჰ̧ დ|ა̄ტარ (ეტარ) ah̦ d|āṭar (eṭar) გრდუვ. непрх. intrans. ჩასკდომა (ჩასკდება), ჩაპობა треснуть, расколоться (сверху вниз) to break, to burst. **კედელ აჰ̧ დ̲ა̄ტეჼ** – კედელი ჩასკდა.

აჰ̧ დ|ა̄ტ|დ|არ (ეტ|დ|არ) ah̦ d|āṭ|d|ar (eṭ|d|ar) გრდმ. прх. trans. ჩა⌈მო⌉ხევა (ჩა⌈მო⌉ხევს), ჩამოხეთქა разорвать, порвать, расколоть (сверху вниз) to tear. **დაჰ̧ ლათდიენრ̂ შპალერ ბა̌დრივ აჰ̧ და̄ტდიეჼ** – გაკრული შპალიერი ბავშვებ- მა ჩამოხიეს.

აჰ̧ დ|ატ|დ|არ (ჸიტ|დ|არ) ah̦ d|aṭ|d|ar (‘iṭ|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. გა⌈მო⌉ქცევა (გა⌈მო⌉აქცევს ქვევითკენ) вынудить бежать (вниз) to make sb run away. **დ̲არნოვ ტბათნირეჼ ნახ აჰ̧ დატდიეჼ** – ავდარმა ტბათანიდან ხალხი გა⌈მო⌉აქცია (ქვევითკენ). 2. გატაცება (გაიტაცებს ქვევითკენ) увезти (вниз) to kidnap. **ქისტვას დ̲ოჰ̧ აჰ̧ დ̲ატდ̲იეჼ** – ქისტმა ქალი გაიტაცა (ქვევითკენ).

აჰ̧ ახ|დ|არ ah̦ ax|d|ar გრდმ. прх. trans. ჩა⌈მო⌉ტყუება (ქვევითკენ) сманить, приманить (вниз) to bring over by cheating. **ცოკლევ მამალ ხენმაქრეჼ აჰ̧ ახდიეჼ** – მელამ მამალი ხიდან ჩა⌈მო⌉იტყუა (ქვევითკენ); **ბაზრე⌈ჰ̧⌉ დათ̥ეჼ დავრაჰ̧ დეხკუდ̲ნრ̂, ნახ აჰ̧ ახდიეჼ** – ბაზარში ერბოს იაფად ყიდიანო, ხალხი ჩა⌈მო⌉იტყუეს (ქვევითკენ).

აჰ̧ აჰ̧|დ|არ (დეჰ̧|დ|არ) ah̦ ah̦|d|ar (deh̦|d|ar) გრდმ. прх. trans. ჩა⌈მო⌉პარება (ჩა⌈მო⌉აპარებს) тайно увезти, погнать, унести (вниз) to take, carry sb/sth secretly. **თედლეს ნაყჷჼ ბაჟ ქუდ̲რთხჷჼ ბასტბჼ ჟაბრ̂ აჰ̧ აჰ̧ბიეჼ** – თედოლემ გზის ბაჟის თავიდან ასაცილებლად ძროხები ჩა⌈მო⌉აპარა.

აჰ̧ დაფხეკა|დ|არ ah̦ dapxeḳa|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დაფხეკა|დ|არ dapxeḳa|d|ar**. **დ̲აშლაცრ̂, ის ბჵაკჼ აჰ̧ დაფხეკადდ̲ებალე̂!** – დაიკო, ეგ გუდა ჩამოფხიკე რა!

აჰ̮ დ|ახკარ (იხარ) aḫ d|axḳar (ixar) გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. ჩამოსვლა (ჩამოვა) прийти, спуститься (вниз) to arrive. **ცისკრობი ლაუ̆მრეჼ აჰ̮ დახკეჼ** – ცისკარიშვილები მთიდან ჩამოვიდნენ.

აჰ̮ დ|ახკ|დ|არ (ჴელარ) aḫ d|axḳ|d|ar (qelar) გრდმ. прх. trans. ჩამოყვანა (ჩამოიყვანს), ჩამორეკვა пригнать, спустить (вниз) to bring, to drive home. **აგას ბა̆დრი აჰ̮ დახკდიეჼ** – ბებიამ ბავშვები ჩამოიყვანა; **ჹუვ ვარბი აჰ̮ დახკ- დჼ ვახეჼ** – მწყემსი ვირების ჩამოსარეკად წავიდა.

აჰ̮ დ|აჰ̮არ (ჴეჰ̮არ) aḫ d|aḫar (qeḫar) გრდმ. прх. trans. ჩატანა (ჩაიტანს) снести (вниз) to take, to carry. **დარჯნეს გაგნი შუჲჩუ აჰ̮ ჲაჰ̮არ ლოჸდიეჼ** – დარეჯანმა კვერცხების თავისას (შინ) ჩატანა მოინდომა. უსრ. несов. imp. **აჰ̮ ჴეჰ̮არ aḫ qeḫar**.

აჰ̮ დ|აჰ̮ითარ (ჴეჰ̮ითარ) aḫ d|aḫitar (qeḫitar) გრდმ. прх. trans. ჩატანინება (ჩაატანინებს) заставить снести, везти (вниз) to be sent. **ტათბუნ თხაჸ დეწე̂ აჰ̮ დაჰ̮ითარ** – ფულს დღესვე ესაჭიროება ჩატანინება, ჩაგზავნა.

აჰ̮ დ|აჸარ^1 aḫ d|a’ar^1 გრდუვ. непрх. intrans. ჩამოსვლა (ჩამოვა) спуститься (вниз) to come (down). **სეჼ ვოჰ̮ აჰ̮ ვეჸეჼ ლაუ̆მრეჼ** – ჩემი ვაჟი ჩამოვიდა მთიდან.

აჰ̮ დ|აჸარ^2 aḫ d|a’ar^2 გრდუვ. непрх. intrans. ჩამოტანა (ჩამოიტანს) снести, принести, привезти (вниз) to bring (down). **ო კაბ აჰ̮ ჲაჸ სოჼ ესევ!** – ის კაბა ჩამომიტანე აქ!

აჰ̮ დ|აჸითარ (ჴეჰ̮ითარ) aḫ d|a’itar (qeḫitar) გრდმ. прх. trans. ჩა⌈მო⌉ტანინება (ჩა⌈მო⌉ატანინებს), გამოგზავნა заставить снести, привезти (вниз), прслать to make someone bring sth. **ჟაგნრ̂ აჰ̮რ̂ დაჸითრეხ ცო დაკლივე̂ ო სეჼ კნათ** – წიგნის გამოგზავნაზე არ ფიქრობს ის ჩემი ბიჭი; **ნაჩხ აჰ̮რ̂ ჲაჸითჼ სეჼ დად სითვსრე ლაუ̆მუ̂ ჰ̮ალრ̂ ვახეჼ** – ყველის ჩამოსატანინებლად (გამოსაგზავნად) მამაჩემი გუშინწინ მთაში ავიდა.

აჰ̮ დ|ოსუჲლა̄ დდ **aḫ d|osujlā** dd ჩასასვლელი спуск slope. **ლამუ⌈ჰ̮⌉ დუჴიჩრ̂ მათე⌈ჰ̮⌉ მოსჸჼ აჰ̮ დოსუჲლაჲშ̂ და** – მთაში ბევრ ადგილას ცუდი ჩასასვლელებია.

აჰ ეთ̯|დ|არ (ოთ̯|დ|არ) aḫ et̯|d|ar (ot̯|d|ar) გრდმ. прх. trans. ჩა[მო]დგმა (ჩა[მო]დგამს) ставить (вниз) to put down. **სტაქნი აჰ ეთ̯დოშ ცჰა ლაზჷ სტაქჷ დატჷ სოგო** – ჭიქების ჩამოდგმისას ერთი კარგი ჭიქა გამისკდა.

აჰ დ|ექარ (დ|უღარ) aḫ d|ekar (d|uγar) გრდუვ. непрх. intrans. ჩამოძახება (ჩამოიძახებს), ჩამოპატიჟება позвать, пригласить (вниз) to invite. **ჰაშიგო̂ აჰ დექარ დინათხ** – სტუმრების ჩამოპატიჟება გადავწყვიტეთ.

აჰ თაჴ|დ|არ (თეჴ|დ|არ) aḫ taq|d|ar (teq|d|ar) გრდმ. прх. trans. ჩა[მო]თრევა (ქვევით) (ჩა[მო]ათრევს) потащить (вниз) to drag.

აჰ თეტარ (თიტარ) aḫ teṭar (tiṭar) გრდმ. прх. trans. ჩა[მო]ჭრა (ჩა[მო]ჭრის) обрезывать to cut down. **ილოს ხენჷ დაყდაჲლონო̂ ტაჲვნი აჰ თეტჷ** – ილომ ხის გამხმარი ტოტები ჩამოჭრა.

აჰ თილ‘|დ|არ (თეფლ‘|დ|არ) aḫ tilʻ|d|ar (teplʻ|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. ჩა[მო]ცილება (ჩა[მო]აცილებს) проводить (вниз) to see off. **ჰაში სჷგო̂ აჰ თილ‘დინას** – სტუმრები ეზოში ჩავაცილე. 2. ჩახდა (ჩაიხდის) снимать, снять, спускать (одежду) to take off, to let down.

აჰ დ|იკარ (ჴელარ) aḫ d|iḳar (qelar) გრდმ. прх. trans. ჩაყვანა (ჩაიყვანს), წასხმა свести, свезти, погнать (вниз) to take down. **ლამუ[ჰ] ლაწჷვოლინო̂ ჸუვ ბარჷ̂ აჰ ვიკჷ** – მთაში ავად გამხდარი მწყემსი ბარში ჩაიყვანეს.

აჰ კარჩ|დ|არ (კერჩ|დ|არ) aḫ ḳarč|d|ar (ḳerč|d|ar) გრდმ. прх. trans. ჩა[მო]გორება (ჩა[მო]აგორებს), დაგორება скатить to roll down. **ტივ თეგდოჩუჲშვ ჴერ აჰ კარჩბიჷ** – ხიდის მშენებლებმა ქვა ჩა[მო]აგორეს.

აჰ ლაბჟინო̂ aḫ labžinô მიმღ. прич. particip. დაცურებული, დასხლეტილი (ქვევითკენ) поскользнувшийся (на наклоне) to slip (down). **ფერდოხ აჰ ლაბჟინო̂ ბჟჷ** – ფერდობზე დასხლეტილი საქონელი.

აჰ ლატარ (ლეტარ) aḫ laṭar (leṭar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ლატარ laṭar**. **მენახ დუღერ აჰოჰჷ̄, აჰ ლატჷ დახჷ** – ვიღაც ყვიროდა ქვევით და ჩასაშველებლად წავიდნენ; **შირქი ჟენ აჰ ლატარ დეწჷ̂** – შირაქში ცხვარს შველა [ჩაშველება] უნდა.

აჰ ლაქ|დ|ალარ (ლექ|დ|ალარ) aḫ lak|d|alar (lek|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. ჩამოხტომა (ჩამოხტება), მივარდნა спрыгнуть, броситься (вниз) to jump down. **ო დონმაქრჷ აჰ ლაქვალჷ** – ის ცხენიდან ჩამოხტა. 2. გაფუჭება

(გაფუჭდება), გარყვნა испортиться, изгадиться to spoil, to corrupt. **ლაჟ̂ფლო⸢ჰ̦⸣ კაბ დენიც აჰ̦ ლაქჲალოჼ სოგო⸢ჰ̦⸣** – ლაფში კაბა სულმთლად გამიფუჭდა, ამომესვარა; **ო ჲოჰ̦ დენიც აჰ̦ ლაქჲალოჼ** – ის გოგო სრულიად გაფუჭდა; **აჰ̦ ლაქდალორეხ მოც̨ივხუ̂ ვუხ (⁻უხ) და!** – გარყვნაზე ცუდი რა არის!

აჰ̦ ლახკარ (ლეხკარ) aḩ laxḳar (lexḳar) გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. ჩარეკვა (ჩარეკავს) погнать (сверху вниз) to drive home. **მახკარ ჟაბრ̃ აჰ̦ ლახკჼ დოტურ ბუზკჼტ თეფხოშ** – ქალები ძროხების ჩა⸢მო⸣სარეკად მიდიოდნენ გარმონის ⸢და⸣კვრით.

აჰ̦ ლაჰ̦|დ|არ (ლეჰ̦|დ|არ) aḩ laḩ|d|ar (leḩ|d|ar) გრდმ. прх. trans. ჩამოლაგება (ჩამოალაგებს), ჩამოღება, ჩამოკრეფა собрать, снимать (сверху) to pick down, to put down, to take down. **თარუჲნმაქრჼ ბუნგი აჰ̦ ლაჰ̦დიჼ** – თაროებიდან ჭურჭელი ჩამოალაგეს; **მატჼ ჯორი აჰ̦ ლაჰ̦დინორ** – მწიფე ვაშლები ჩამოეკრიფათ.

აჰ̦ ლეშარ (ლაშარ) aḩ lešar (lašar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ლეშარ lešar**. **ვენეხ დუწინრ̃ ქით აჰ̦ ლეშე̂** – ღვინით სავსე ტიკი ჟონავს.

აჰ̦ მახკ|დ|ალარ¹ **aḩ maxḳ|d|alar**¹ გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **მახკ|დ|ალარ maxḳ|d|alar**. **ათ̧ავ დურკენ მარდ ბალʻიʼნე̂, შურ აჰ̦ მახკჲალოჼ** – ფურმა კასრს წიხლი ჰკრა და რძე დაიღვარა; **ქორლეჼ ფსა აჰ̦ მახკბალოჼ სოგო⸢ჰ̦⸣** – ხელი- დან ქერი დამეფანტა.

აჰ̦ ოთ̧|დ|არ (ეთ̧|დ|არ) aḩ oţ|d|ar (eţ|d|ar) გრდმ. прх. trans. ჩამოდგმა (ჩამოდგამს) поставить вниз to put down, to take down.

აჰ̦ დ|ოლ|დ|არ (დ|ებლ|დ|არ) aḩ d|ol|d|ar (d|ebl|d|ar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|ოლ|დ|არ dol|d|ar**. **ჴუივ დახნ ლაჟ̂მრჼ აჰ̦ დოლდიჼ** – მწყემსებმა საქონლის მთიდან ჩამოდენა დაიწყეს.

აჰ̦ დ|ოლ|დ|ალარ (დ|ებლ|დ|ალარ) aḩ d|ol|d|alar (d|ebl|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ჩა⸢მო⸣მგზავრება (ჩა⸢მო⸣ემგზავრება), ჩა⸢მო⸣დენა начать спускаться, течь to arrive, to flow. **ბაცბი ტბათნირჼ აჰ̦ დოლდალოჼ** – თუშებმა ტბათანიდან ჩა⸢მო⸣მგზავრება დაიწყეს; **წინიშო̂ ჲაკʼჩრ̃ რუე ხი აჰ̦ დოლდალოჼ** – ახლად ამოღებულ რუში წყალმა ჩა⸢მო⸣დენა დაიწყო.

აჰ̦ დ|ოლʻარ (დ|ეფლʻარ) aḩ d|olʻar (d|eflʻar) გრდუვ. непрх. intrans. ჩა⸢მო⸣ძრომა (ჩა⸢მო⸣ძვრება) сползти, ползком спуститься to scramble down, to crawl down. **აჴ ლერდჷ ჰეხჷ აჰ ბუჲლ'ნათხ** – ნადირის დასაზვერად გამოქვაბულში ჩავძვერით; **ზღვენერჷ დახკრ̂ აჰ ბოლ'ჷ** – სხვენიდან თაგვი ჩამოძვრა.

აჰ დ|ოს|დ|არ (**დ|ეფს|დ|არ**) **aḩ d|os|d|ar** (**d|eps|d|ar**) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ოს|დ|არ d|os|d|ar**. **კმაჲტმაქრჷ გაზჷ ნასტ აჰ ბოსბიჷ** – კლდიდან თხა ძლივს ჩამოიყვანეს.

აჰ დ|ოტუჲნი̂ aḩ d|oṭujnî მიმღ. прич. particip. ჩამავალი, ქვევით მიმავალი спускающийся, идущий вниз sth/sb going, arriving. **შირიქი̂ აჰ დოტუჲნი̂ ჟე ნაყმაქოთჷ** – შირაქში (ქვევით) მიმავალი ცხვარი გზას დაადგა.

აჰ ოწარ (**ებწარ**) **aḩ oç̣ar** (**ebç̣ar**) გრდმ. прх. trans. 1. ჩა[მო]წევა (ჩა[მო]წევს) пригнуть, потянуть (вниз) to pull down, to lower. **ტაჲვნი აჰ ოწირ** – ტოტები [ჩა]მოსწია. 2. [ჩა]მოწველა ([ჩა]მოწველის) [с]доить to milk down. **ე ჲეთ აჰ ოწალე̂!** – ეს ძროხა [ჩა]მოწველე რა!

აჰ დ|ოხარ (**დ|ეხარ**) **aḩ d|oxar** (**d|exar**) გრდუვ. непрх. intrans. [ჩამო]ნგრევა ([ჩამო]ინგრევა), [ჩამო]შლა обвалиться, рухнуть to destroy. **კმატ აჰ ბოხჷ** – კლდე ჩამოინგრა.

აჰ დ|ოჸ|დ|არ (**ჴელარ**) **aḩ d|o'|d|ar** (**qelar**) გრდმ. прх. trans. ჩამოყვანა (ჩამოიყვანს) привести (сверху вниз) to bring, to bring over here, to take home. **ბჷდერ აჰ დოჸდიჷ ლაჟმრჷ** – ბავშვი ჩამოიყვანეს მთიდან; **ნასტ აჰ დოჸდინათხ ხი** – ძლივს ჩამოვიყვანეთ წყალი.

აჰ დ|ოჸ|დ|ითარ (**ჴელითარ**) **aḩ d|o'|d|itar** (**qelitar**) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ოჸ|დ|ითარ d|o'|d|itar**. **ლაწმრენ აქიმ** (**დოხტურ**) **აჰ ვოჸვითარ დეწჷდუჲლჷ̂** – ავადმყოფს ექიმის ჩამოყვანინება დასჭირდება.

აჰ ღუჲლა̄ დდ **aḩ γujlā** dd ჩასავალი, ჩასასვლელი; ჩასვლის დრო спуск; время спуститься slope, descent; time of going down. **ეჭინრ̂ აჰ ღუჲლაჲში̂ და ე ფერდოხ** – ციცაბო ჩასასვლელებია ამ ფერდობზე; **ტბათნირჷ კოხახ აჰ ღუჲლა̄ დეჸჷ** – ტბათანიდან კახეთში ჩასვლის დრო მოვიდა.

აჰ წამ|დ|არ (**წემ|დ|არ**) **aḩ ç̣am|d|ar** (**ç̣em|d|ar**) გრდმ. прх. trans. ჩამოსუფთავება (ჩამოასუფთავებს), ჩამოწმენდა, გაწმენდა счистить, почистить (сверху вниз) to clean, to clear away. **ქორი აჰ წამდებათ!** – ფანჯრები ჩამოწმინდეთ!

აჰ ხიტ|დ|არ (ხეტ|დ|არ) ah xiṭ|d|ar (xeṭ|d|ar) გრდმ. прх. trans. ჩამოწყვეტა (ჩამოწყვეტს) сорвать to pick down. **ქაჲნზეჼ ბაჴოჼ გა̄გ ბა̆დრევ აჰ ხიტბინორ** – ყურძნის დიდი მტევანი ბავშვს [ჩა]მოეწყვიტა.

აჰ ჴაჸარ (ჴეჸარ) ah qa'ar (qe'ar) გრდუვ. непрх. intrans. დაწევა (დაეწევა), ჩასწრება догнать, успеть (вниз) to run after, to overtake. **სტეფო̄ ლაუ̆მრეჼ დოტუჩო̄ ნახახ აჰ ჴაჸეჼ** – სტეფო მთიდან მიმავალ ხალხს დაეწია (ჩაუსწრო).

აჰ ჴეჰარ (დ|აჸარ, დ|აჰარ) ah qehar (d|a'ar, d|ahar) გრდმ. прх. trans. ჩა-[მო]ზიდვა (ჩა[მო]ზიდავს) свезти (вниз) to bring. **ლაუ̆მრეჼ ნაჩხუჲ აჰ ჴეჰაჼ ბოლბალოჼ მემცხორი** – მთიდან ყველების ჩამოზიდვა დაიწყეს მწყემსებმა.

აჰ ჰეჭარ (ჰაჭარ) ah heč̣ar (hač̣ar) გრდმ. прх. trans. 1. ყურება (უყურებს, ჩაჰყურებს) смотреть вниз to look at. **ლაჴშირქდა აჰ ჰიჭრას** – ზევიდან ჩავყურებდი (ვიყურებოდი). 2. მიხედვა (ქვევით), ჩახედვა присматривать, глядеть (вниз) to look after. **აჰ ჰეჭარ დეხო̄ ჴევბე დახნოვ** – ჩახედვას მოითხოვს ხეობაში საქონელი.

აჰკაჸ ahḳa' ess. ცოტა ქვემოთ, ცოტა ქვევით, ჩა-, ჩამო- (რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი) чуть вниз (составная часть сложных основ или словосочетаний) a bit downward (a component part of complex root or word-combination). **აჰკაჸ თათ̣ლიბალ, კნათ** – ცოტა ჩაიწიე რა, ბიჭო.

აჰო[ჰ] aho[h] ess. ზმნს. нареч. adv. ქვემოთ, ქვევით внизу beneath (რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი) (составная часть сложных основ или словосочетаний) (a component part of complex root or word-combination). **ში შო დაგეგე̂, სეჼ სტაკ აჰო ვა̄ხე̂, შირქი** – ლამის ორი წელია, ჩემი ქმარი [კაცი] ქვევით ცხოვრობს, შირაქში; **ჭამპო̄ მიჩე ვა? – აჰო[ჰ] ვა** – ჭამპო სად არის? – ქვევითაა.

აჰოკაჸ ahoḳa' adit. ცოტა ქვემოთ, ცოტა ქვევით чуть внизу a bit beneath (რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილია составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination). **ვანდარ აჰოკაჸ დახე̂** – ვანოანი ცოტა ქვემოთ ცხოვრობენ.

აჰო̄ ჲ **ahō** j ქვემოთა არე, ქვევითა ადგილი, ქვევითა მხარე, ქვევითა სივრცე нижняя местность, нижнее пространство, нижний край infra area, a place below, a space below. **დენიჸ აჰო̄ სეჼ ჲა** – მთელი ქვემოთა არე (სივრცე) ჩემია; **აჰო̄ ცო**

ჲაგინჲა სო̄ – ქვევითა მხარე არ მინახავს; **ე აჰო̄ ცო ჲა** – ეს ქვევითა ადგილი არაა.

აჰუჲნი̂^{1} **aḫujnî**^{1} მიმღ. прич. particip. 1. მოსაპარავი то, что надо (нужно) украсть something to be stolen. **მიჩე⌈ჰ⌉ და სოგო⌈ჰ⌉ ოჴარ აჰუჲნი̂ ჰაჲრი̂** – სადა მაქვს იმათი მოსაპარავი ფქვილი. 2. მომპარავი ворующий thief. **ე ჴორი აჰუჲნი̂ ცო ვა ო კნათ** – ამ ვაშლების მომპარავი არ არის ის ბიჭი.

აჰუჲნი̂^{2} **aḫujnî**^{2} მიმღ. прич. particip. 1. დასაფქვავი то, что надо (нужно) молоть sth to be milled. **ცენეხ აჰუჲნი̂ დუჴ და თხოგო⌈ჰ⌉** – წელს სასაფქვავი ბევრი გვაქვს. 2. მფქველი тот, кто мелет sb who mills, grinds. **აჰუჲნი̂ ცომენ̄ ვა ჰარე⌈ჰ⌉** – მფქველი არავინ არის წისქვილში.

აჸ ჲჲ **a’** jj იხ. см. see **ეჸ** **e’**.

დ|აჸარ d|a’ar 1. გრდუვ. непрх. intrans. მოსვლა (მოვა) прийти to come. **ნიკო̂ შაჲრი̂ ნაყბისტივაჸ ვეჸე̂** – ნიკო თავისი ამხანაგებითურთ მოვიდა; **ოჴუდ̂ დადი̂-ფსტუ ჩუ ცო ჲეჸნორ ფსარე⌈ჰ⌉** – მისი დედინაცვალი შინ არ მოსულიყო გუშინ. უსრ. несов. imp. **დ|აღარ d|aγar**. 2. გრდმ. прх. trans. მოტანა (მოიტანს) при-нести to bring. **ნაყბისტევ ქაგნი̂ დეჸე̂ სო̄** – ამხანაგმა წიგნი მომიტანა; **ცჰაჲნი̂ გლეხევ ფხაკალ დეჸე̂ მოლენ** – ერთმა გლეხმა კურდღელი მოუტანა მოლას; **ელიკოს ვენჴი გოდრი დეჸე̂** – ელიკომ ვენახში გოდრები მოიტანა. უსრ. несов. imp. **ჴეჰარ qeḫar**.

დ|აჸითარ^1 **d|a’itar**^{1} გრდმ. прх. trans. 1. გამოგზავნა (გამოგზავნის) прислать to send. 2. გაშვება, შემოშვება пускать, впустиь, впускать to let go, to let (come) in. **აგას ქოთამ წინ ჩუ დაჸითიე̂** – ბებიამ ქათამი სახლში შემოუშვა.

დ|აჸითარ^2 **d|a’itar**^{2} გრდმ. прх. trans. მოტანინება (მოატანინებს) заставить принести, привезти, прислать to make sb bring sth. **ოჴუს დოს დაჸითიე̂ ცი- მუჲგი̂** – მან შეშა მოატანინა ციმოს.

დ|ა̆დარ d|ădar გრდუვ. непрх. intrans. დაფიცება (დააფიცებს) ⌈по⌉клясться to swear. **ვაჲშუ̂ გაგო̄ხ ჲა̆დეს ჰოგი̂!** – ძმის მუხლებს გეფიცები! **აჰ ჲა̆დარ ცო ჭირბა-ლა სო̄** – შენი დაფიცება არ მჭირდება.

დ|ა̆დ|დ|არ d|ăd|d|ar გრდმ. прх. trans. დაფიცება (დააფიცებს) заставить поклясться to swear. **ჰე ვაში̂ გაგო̄ხ ჲა̆დჲოს ჰო** – შენი ძმის მუხლებს გაფიცებ.

დ|ა̌დრიკ⌈აჸ⌉ d|ădrik̦⌈a’⌉ ის, ვისაც ფიცილი უყვარს любящий клясться swearing lover.

დ|ა̌დ-ჴადარ d|ăd-qadar გრდუვ. непрх. intrans. ფიცილი (იფიცება) არცთუ გულწრფელად клясться не совсем искренне to vow insincerely.

დ|ა̌დარლაჲნი̂ d|ădarlajnî მიმღ. прич. particip. ჭირვეული, ავი злой, сердитый, капризный capricious, bad. **თურქლო̄ ციგიგოჰ ვა̌დარლაჲნი̂ ხაჲსათ ჲარ** – თურქოანთ ციგის ავი ხასიათი ჰქონდა.

დ|ა̌ვ|დ|აჲლნო̂, დ|ა̌ვ|დ|ალინო̂ d|ăv|d|ajlnô, d|ăv|d|alinô მიმღ. прич. particip. დამსუბუქებული, შემსუბუქებული облегчённый lightened.

დ|ა̌ვ|დ|ალარ d|ăv|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. შემსუბუქება (შემსუბუქდება) облегчиться, сделаться лёгким to lighten. **ე ბარგ ვუჼ (-უჼ) ჰალო̂ ჲა̌ვჲალოჼ?** – ეს ბარგი რატომ ასე ⌈ძალიან⌉ შემსუბუქდა?

დ|ა̌ვ|დ|არ d|ăv|d|ar გრდმ. перех. trans. შემსუბუქება (⌈შე⌉ამსუბუქებს) облегчить, облегчать, ⌈с⌉делать лёгким to make lighten.

დ|ა̌ვ|დ|იენო̂ d|ăv|d|ienô მიმღ. მრ. прич. мн. particip. pl. შემსუბუქებული, დამსუბუქებული облегчённый lightened. **ე თაჲლზი და̌ვდიენო̂ გუ** – ეს ხურჯინი შემსუბუქებული ჩანს.

დ|ა̌ვიჼ d|ăvĩ 1. მსუბუქი лёгкий light, slim. **დაყჼ დოს და̌ვიჼ და** – ხმელი შეშა მსუბუქია; **ბა̌ვიჩო̂ მაჰივ ცო მალვიქჼსო̂** – მსუბუქმა ტვირთმა არ დამღალა. 2. მჩატე (ჭკუისა) легкомысленный feeble mind. **ჲავიჼ ჲოჰ** – მჩატე (ჭკუის) ქალი⌈შვილი⌉.

დ|ა̌ვიშ d|ăviš ზმნს. нареч. adv. მსუბუქად, იოლად; იაფად легко; дёшево easily, lightly; cheaply. **სქჼ დოჼ ბა̌ვიშ ბალო̂** – ჩემი ცხენი მსუბუქად მოდის; **სტაბო⌈ჰ⌉ ნაჩხ ჲა̌ვიშ ჲეხკლა** – შემოდგომაზე ყველი იაფად იყიდება.

დ|ა̌ვოლ d|ăvol სიმსუბუქე (ჭკუისა) легкомысленность having simple mind. **ხალოჼ და ი ვაჰიჼ ვავოლ** – საწყენია ამ ვაჟის სიმსუბუქე.

დ|ა̌ვჴა̌ვიჼ d|ăvqăvĩ აგდებ. пренебр. by m. f. მსუბუქი лёгкий light, easy. **ე სტაკ ვა̌ვ-ჴა̌ვიჼ გუ** – ეს კაცი მსუბუქი ჩანს.

დ|ა̌ჲლნო̂, დ|ა̌ლინო̂ d|ăjlnô, d|ălinô მიმღ. прич. particip. მკვდარი умерший, мёртвый, мертвец dead. **ვა̌ლინო̂ სტაკ** – მკვდარი კაცი; **ჲა̌ლინო̂ ფსტუჲნო̂** – მკვდარი დედაკაცი; **ბა̌ლინო̂ დახკო̂, ცარკი ლაჴჲიენო̂, ნაყმაქ ლეფჩერ** –

მკვდარი თავი, კბილებდაკრეჭილი, გზაზე ეგდო; **ქოთამ და̆ლინდუჲტუჼ** (**და̆ჲლნდუჲტუჼ**) – ქათამი კვდება. შდრ. ср. comp. **დ|ა̆ლარ d|ălar**.

დ|ა̆ჲლნ|დ|ოტარ, დ|ა̆ლიჼ|დ|ოტარ d|ăjln|d|oṭar, d|ălĩ|d|oṭar გრდუვ. непрх. intrans. კვდომა (კვდება) умирание to die. **თხეჼ ქოთამ დაჲლნდუჲტუჼ** – ჩვენი ქათამი კვდება.

ა̆კ|დ|ალარ ăḳ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ანთება (ინთება) зажигаться to fire. **ტატეჩო̂ დასავ წე მუჲში̂ აკლა** – სველი შეშით ცეცხლი ცუდად ინთება. სრ. сов. perf. **დ|ჺაჸ|დ|ალარ d|ωa’|d|alar**.

ა̆კარ ăḳar გრდუვ. სტატ. непрх. стат. intrans. stat. ნთება (ანთია); წვა гореть to burn. **ოჯარგო⌈ჳ⌉ ჳუჼქლო წე ა̆კურ** – იმათ ტყეში ცეცხლი ენთოთ.

ა̆კ|დ|არ ăḳ|d|ar გრდმ. прх. trans. ანთება (აანთებს) зажигать to make a fire. **ფსტუჲჼჩოვ წე ა̆კჲორ** – დედაკაცი ცეცხლს ანთებდა. სრ. сов. perf. **დ|ჺაჸარ d|ωa’ar**.

ა̆კუჲნი̂ ăḳujnî მიმღ. прич. particip. ანთებული (ის, რაც ანთია) горящий lit. **ა̆კუჲნი̂ წე დაჳ ხაჲლჲალო̂ შუგო⌈ჳ⌉!** – ანთებული ცეცხლი გაგიქრეთ თქვენ! (წყევ-ლაა).

ა̆კ|დ|უჲნი̂ ăḳ|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. ასანთები то, что надо зажечь sth to be fired. **აკდუჲნი̂ ლამფაჸ ცო და სოგო⌈ჳ⌉** – ასანთები ლამფაც კი არა მაქვს. 2. ⌈და⌉მნთები зажигающий someone who makes a fire. **წე აკჲუჲნი̂ ცომენ̄ და სოგო⌈ჳ⌉** – ცეცხლის ამნთები არავინა მყავს.

და̆კწიჼ dăḳçĩ უგულო, გულქვა бессердечный callous, heartless. **ე სტაკ დაკწიჼ გუ** – ეს კაცი უგულო ჩანს.

დ|ა̆ლარ d|ălar 1. გრდუვ. მყოფ. непрх . буд. intrans. fut. **ლა̆ lă** მოკვდომა (მოკვდება) умереть to die. **თხეჼ დოჼ ბა̆ლიჼ** – ჩვენი ცხენი მოკვდა; **მაცაჼ ლარ, ცო ხეჸერ თხოჼ** – როდის მოკვდებოდა, არ ვიცოდით; **ფსარე ქოთამ დალიჼ თხოგო** – გუშინ ქათამი მოგვიკვდა. 2. დ; d სიკვდილი смерть death. **დეწინი̂ ადმიაჼ დალარ ზორაჲში̂ ხალაჼ და** – საყვარელი ადამიანის სიკვდილი ფრიად სამწუხაროა.

მაქა⌈ჳო̂⌉ დ|ა̆ლარ maka⌈ḥô⌉ d|ălar გრდუვ. непрх. intrans. ზედ დაკვდომა (გადააკვდება), გადაყოლა ვინმეზე, რამეზე умереть (за кого-л., ради чего-л.) to do one’s best. **საბედ შაქრუჲნი̂ მაქა⌈ჳ⌉ ჲა̆ლიჼ, მა̄ ყონოჼ კნათ დაწიჩო̂ ლაწრევ ქორლეჼ ვაჯიჼ** – საბედა შაქროს გადააკვდა ⌈ყოველი ღონე იხმარა⌉, მაგრამ ახალგაზრდა ბიჭი მძიმე ავადობამ ხელიდან გამოსტაცა.

დ|ა̌ლითარ d|ălitar გრდუვ. непрх. intrans. სიკვდილის (მოკვდომის) საშუალების მიცემა (ამის საშუალება მიეცემა) дать возможность умереть to let someone die. **ვუჼ (-უჼ) ბალითრაჲშ̂ ე დოჼ, კნათი!** – რატომ მიეცით ამ ცხენს მოკვდომის საშუალება (რატომ არ მიხედეთ), ბიჭებო! **მა ვალითოლეთ ის სტაკ!** – ნუ მისცემთ რა მაგ კაცს სიკვდილის საშუალებას (მიხედეთ რა)! **მა ვალითოლეთ სო!** – ნუ მომცემთ რა სიკვდილის საშუალებას (მომხედეთ რა)!

დ|ა̌ლʻ|დ|ალარ^1 **d|ălʻ|d|alar**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. მიცემა (მიეცემა) даться to give. **ას ლაჸმრეჼ ვეცჩე⌈ჰ⌉დოლოლჼ ოჴუჲნ̂ შარჼ კეხ ჲა̌ლʻჲალჼ** – ჩემი მთიდან ჩამო-სვლის შემდეგ მას თავისი უნაგირი მიეცა; **დოკ ლონშ̄ დახქჩონ გოჼ ჲა̌ლʻჲა-ლჼ** – გულწასულს გონება მიეცა ⌈მოუვიდა⌉. უსრ. несов. imp. **თელʻ|დ|ალარ telʻ-|d|alar**.

დ|ა̌ლʻ|დ|ალარ^2 **d|ălʻ|d|alar**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. მივარდნა (მივარდება, ეცემა), ტაკება броситься, кинуться на кого-л., что-л. to throw oneself. **ფსარე შუჼ ფჰუ ბა̌ლʻბალჼ სოჼ** – გუშინ თქვენი ძაღლი მეცა. უსრ. несов. imp. **თელʻ|დ|ალარ telʻ|d|alar**.

დ|ა̌ლʻარ d|alʻar გრდმ. прх. trans. მიცემა (მისცემს) дать, отдать to give. **ნატოს დეხინო̂ ჰერწო̂ თინენ დუხაც და̌ლʻჼ** – ნატომ ნათხოვარი ქვაბი თინას უკანვე მისცა. უსრ. несов. imp. **თელʻარ telʻar**.

დ|ა̌ლʻითარ d|ălʻitar გრდმ. прх. trans. მიცემინება (მიაცემინებს) заставить ⌈от⌉дать to make someone to give something to somebody. **კოტეგო̂ ვასუჲნ ტათებ და̌ლ̣ითიერ** – კოტეს ვასოსთვის ფული მიაცემინეს.

დ|ა̌ლʻინო̂ d|ălʻinô მიმღ. прич. particip. მიცემული отданный given. **ოჴუს და̌ლʻიჩო̂ ტათბუვ ეცჼ ქუდ გრიგლეს** – იმის მიცემული ფულით იყიდა ქუდი გრიგოლმა; **ას და̌ლʻინო̂ დითხ და ის** – ჩემი მიცემული ხორცია ეგ.

ა̌ნის anis იმან как его, это самое he/she/it (ჩართული სიტყვა вводная конструкция parenthetic word). **ა̌ნის, ვუხ (-უხ) გელ წე ოჴუხ, ღადარმაქ ოდოშ მე̄ ჴერწორ...** – იმან, რა ჰქვია ერთი იმას, ღადარზე ნედლ ტაროს რომ ხალავდა...

ა̌პყარ ăp̣q̣ar გრდუვ. непрх. intrans. შერჭმულ, შერჭობილ, შეჩრილ მდგომარეობაში ყოფნა (არის), ⌈ამო⌉ჩრა быть в воткнутом положении something that is pierced, poked, being in the condition of thrust. **ბოთლეგო⌈ჰ⌉ ბროპკ ა̌პყურ** – ბოთლს საცობი ჰქონდა ⌈დაცობილი⌉; **ბა̌ჼდ კედლეხ ა̌პყურ** – ჩვარი კედელში იყო შეჩურთული.

დ|ა̌ს|დ|აჲლნო̂, დ|ა̌ს|დ|ალინო̂ d|ǎs|d|ajlnô, d|ǎs|d|alinô მიმღ. прич. particip. დაცლილი, ჩამოცლილი опустошённый emptied. **ე ქით და̌სდალინო̂ და** – ეს ტიკი ჩამოცლილია.

დ|ა̌ს|დ|ალარ d|ǎs|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაცლა (⌈და⌉იცლება), ჩამოცლა опустошиться to empty. **ე ქით აჳ და̌სდალიჼ** – ეს ტიკი ჩამოიცალა.

დ|ა̌ს|დ|უჲნი̂ d|ǎs|d|ujnî მიმღ. прич. particip. დასაცლელი то, что надо опорожнить, освободить, разгрузить sth to be emptied. **მაჭარ დაჳ ჳაჭყდალიჼ, ქოცუჲ დაჳ ჲა̌სჲუჲნი̂ ჲა** – ღვინო დაიწურა, ქვევრები დასაცლელია.

დ|ა̌ტარ d|ǎṭar გრდუვ. непрх. intrans. გაქცევა (გაიქცევა) ⌈у⌉бежать to run away. **ილო̂ შარნ ვა̌ტიჼ** – ილო ⌈თავისთვის⌉ გაიქცა.

დ|ა̌ტაჼ d|ǎṭã გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|ა̌ტარ d|ǎṭar**. **ბა̌დრი ყარგო და̌ტაჼ ჳექლა** – ბავშვები წვიმისგან გასაქცევად ემზადებიან.

დ|ა̌ტ|დ|არ d|ǎṭ|d|ar გრდმ. перех. trans. 1. გაქცევა (⌈გა⌉აქცევს) заставить бежать, убежать to run away, to escape. 2. მოტაცება (მოიტაცებს) похитить to kidnap, to steal sth. სრ. сов. perf. **ჺიტ|დ|არ ‘iṭ|d|ar**.

დ|ა̌ტ|დ|იენო̂ d|ǎṭ|d|ienô მიმღ. прич. particip. გატაცებული похищенный kidnapped, stolen.

დ|ა̌ტ|დ|უჲნი̂ d|ǎṭ|d|ujnî 1. მოსატაცებელი тот, кого надо похитить; то, что надо похитить something or someone to be kidnapped, stolen. **დატდაჼ ლეცჩონ, დატდუჲნი̂ მელ’დეწე̂ და** – მოტაცების მსურველისთვის მოსატაცებელი, რამდენიც უნდა, იმდენია. 2. მომტაცებელი тот, кто должен похитить kidnapper. **ე ო ჲოჳ ჲატჲუჲნი ვა?** – ეს იმ გოგოს მომტაცებელია?

დ|ა̌ფხირეჼ d|ǎpxirẽ ოფლიანი потный sweaty. **სიცხ ჲა̌ჩუჲ, დაფხირეჼ ვა̌სო̂** – სიცხე რომაა, ოფლიანი ვარ.

დ|ა̌ყ|დ|არ d|ǎq̣|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉ხმობა (⌈გა⌉ახმობს) сушить, вы-сушивать to dry. **ქლივეჼ ხენბი ხიწოლევ და̌ყდიეჼ** – ქლიავის ხეები უწყლობამ გაახმო; **ნანას ჺალუჲნაჲნო̂ ლელო̂ და̌ყოდო̂** – დედა საზამთროდ ლეღვს ახმობს.

დ|ა̌ყ|დ|ალარ d|ǎq̣|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈გა⌉ხმობა (⌈გა⌉ხმება) ⌈вы⌉сохнуть to become dry. **ქლი̄ვეჼ ხენ⌈ბ⌉ი ხიწოლეხ და̌ყდალიჼ** – ქლიავის ხეები უწყლობაში გახმა.

დ|ა̆ყი̄ d|ăq̣ī გამხმარი, ხმელი сухой stale, dry. **და̆ყი̄ დოს** – ხმელი შეშა; **ჲა̆ყი̄ კალტ** გამხმარი (ხმელი) ხაჭო; **სტაბო ხენეხ და̆ყი̄ ფოთოლ თაჸგჸ** – შემოდგომაზე ხეს ხმელი ფოთოლი უხდება.

დ|ა̆ც|დ|აჲლნო̂, დ|ა̆ც|დ|ალინო̂ d|ăc|d|ajlnô, d|ăc|d|alinô მიმღ. прич. particip. დამოკლებული укоротившийся shortened. **და̆ცდალინო̂ პალტო̂ დაჸფხჸ სოგო[ჳ]** – დამოკლებული პალტო მაცვია.

დ|ა̆ც|დ|ალარ d|ăc|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დამოკლება (დამოკლდება) укоротиться to make shorten. **ე პალტო̂ დაჳ და̆ცდალი̄ სო̄** – ეს პალტო დამოკლდა.

დ|ა̆ც|დ|არ d|ăc|d|ar გრდმ. прх. trans. დამოკლება [და]ამოკლებს) укоротить, укорачивать to shorten. **ნანას შაჲრი̂ ჲაჳონ გოჸგა̄ხჴიბწი̂ და̆ცდიჟ̄** – დედამ თავის ქალიშვილს წინსაფარი დაუმოკლა.

დ|ა̆წ|დ|ალარ d|ăç̣|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დამძიმება ([და]მძიმდება) тяжелеть to become heavy. **ე ქილეგორნა თაჲლზი დაწდალი̄** – ამ ქილისგან ხურჯინი დამძიმდა; **ე ჳე ნაჩხგორქ̄და[ჳ] ბარგ ჲა̆წლა** – ამ შენი ყველისგან ბარგი მძიმდება.

დ|ა̆წ|დ|არ d|ăç̣|d|ar გრდმ. прх. trans. დამძიმება ([და]ამძიმებს) обременить; утяжелить, утяжелять, сделать тяжёлым to become heavy, to make something heavy. **ე ქილევ თაჲლზი დაწოდო̂** – ეს ქილა ხურჯინს ამძიმებს; **ე ჳე ნაჩხოვ ბარგ ჲა̆წოჲო̂** – ეს შენი ყველი ბარგს ამძიმებს.

დ|ა̆წი̄ d|ăç̣ī მძიმე тяжёлый heavy, hard. **დაწი̄ თაჲლზი** – მძიმე ხურჯინი; **ბაწი̄ მუჳ** – მძიმე ტვირთი; **ჲაწიჩო̂ შრომევ მაგო̂ ქიქოჸ ჲჭოგი̄** – მძიმე შრომამ მაგო (ქალის სახელია) ადრე მოტეხა.

დ|ა̆წიჩმახი̄ d|ăç̣ičmaxī ძვირი, ძვირფასი [მძიმე ფასისა] драгоценный, дорогой expensive, valuable. **დუჴ ხა̄ ჲა, ას და̆წიჩმახი̄ ცო̄მ დეცქ̄დას ჳო̄** – ბევრი ხანია, ძვირფასი არაფერი მომიტანია შენთვის; **ბაწიჩმახი̄ მა̄შ** – ძვირფასი შალი. იხ. см. see **დ|ა̆წი̄ d|ăç̣ī**.

-დ|ა̆წოლ -d|ăç̣ol -სიმძიმე той или иной тяжести heaviness, weightness. **სტენნჲაწოლ ჲა ე ჳე̄ ბარგ!** – რამსიმძიმეა ეს შენი ბარგი!

ა̆ხ^1 **ăx**^{1} ახი поделом to serve somebody right (it serves you right). **ა̆ხ და ჳო̄!** – ახია შენზე (შენთვის)!

ა̆ხ^2 ăx^2 ნახევარი половина half. **ვაშას ა̆ხ წა ჲაშაჲნ დალ́ჷ** – ძმამ ნახევარი სახლი დას მისცა; **ქოცოჳ ვე̈ ახეგრ̂ თასდალჷ** – ქვევრში ღვინო ნახევარზე დადგა; **დითხო̈ მახ ახეგრ̂ თასბალჷ** – ხორცის ფასი განახევრდა (ნახევარზე დავარდა); **წყე მალ́რეჴ გრიგლეს ბოთლ ახეგრ̂ თასჷ** – ერთი დალევით გრიგოლმა ბოთლი ნახევრამდე დაიყვანა [დააგდო].

ა̆ხ|დ|ალარ ăx|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. განახევრება (განახევრდება) уменьшиться наполовину to become half. **ქოცო[ჳ] ვე̈ და̈ჳ ა̆ხდაჲლნუჲცი̂** – ქვევრში ღვინო განახევრებულა აკი. იხ. см. see **ა̆ხ^1 ăx^1**.

ა̆ხ|დ|არ ăx|d|ar გრდმ. прх. trans. განახევრება (გაანახევრებს) уменьшить наполовину to make half. **ვე̈ ა̆ხდინორ ოჴარ** – ღვინო გაენახევრებინათ მათ.

ა̆ხ-ა̆ხ ăx-ăx ნახევარ-ნახევარი по половине two halves. **ა̆ხ-ა̆ხ კოტორ ჴაჲჩუ̈ ოჴარნ** – ნახევარ-ნახევარი ქადა ერგებათ მათ.

ა̆ხკარ ăxḳar გრდუვ. непрх. intrans. 1. ბმა (აბია) быть привязанным to bind to. **მაცლომცჷ დეწე̂ ა̆ხკა̈ ო ბჭარწო̈?** – როდემდე უნდა ებას ის ჯორი? **ე კომშოხ ა̆ხკურ თხე̈ გაზა̈** – ამ კომშზე ება ჩვენი თხა. 2. მრ. мн. pl. გადაკიდება (გადაეკიდებიან) приставать to incite somebody against. **კნათინ ა̆ხკარ ხეჩე̂** – ბიჭებმა გადაკიდება იციან.

ა̆ხკინო̂ ăxḳinô მიმღ. прич. particip. ნაბამი тот, кто был привязан sb that was tied/roped/strung.

ა̆ხკუჲნი̂ ăxḳujnî მიმღ. прич. particip. დაბმული, მიბმული привязанный tied, roped. **ა̆ხკუჲნი̂ დო̈ ჳალ ხეცათ!** – დაბმული ცხენი აუშვით!

ა̆ხჺამუჲრა̄ ჲ ăx‘amujrā j შუაღამე полночь midnight. **კამპაჲნო̂ ა̆ხჺამუჲრა̄ ჲარ, ბუთ ბაჲლ́ჩე[ჳ]** – სწორედ შუაღამე იყო, მთვარე რომ ამოვიდა; **ამბუჲ ჲოშ ა̆ხჺამუჲრა̄ ჲეჩნორ თხო̈ ჲა̆შ-ვა̆შენ** – ლაპარაკში შუაღამე მოგვსვლოდა დაძმას.

ა̆ხჺამურ ăx‘amur ზმნს. нареч. ingl. შუაღამეს в полночь at midnight. **და̄დ ა̆ხჺამურ ვეჩე̈ თხო̈** – მამა შუაღამეს მოგვივიდა.

-ა̄ -ā 1. კავშ. союз conj. და и and. **დითხა̄, ჳაჲრა̄ დეჩნას ხჷკლინაჲნო̂** – ხორცი და ფქვილი [და] მოვიტანე ხინკლისთვის; **ფორა̄, ივანა̄ ბარ ფსარე სოცჷ** – ფორე და ივანე [და] იყვნენ გუშინ ჩემთან; **თხა ელანა̄, ფა̈ცალა̄ დაგჷ სო̈** – დღეს ელენე და ფანცალე [და] ვნახე; **ჴორა̄, თხილა̄ და თხოგო[ჳ]** – ვაშლი და თხი-

ლი [და] გვაქვს ჩვენ; 2. ნაწ. част. part. -ც, აგრეთვე тоже, также too, also. **ფორა̄ ვარ ფსარე სოციჼ, ივანა̄** – ფორეც იყო გუშინ ჩემთან, ივანეც; **თხა ელანა̄ ჲა-გიჼ სოჼ, ფჼცალა̄** – დღეს ელენეც ვნახე, ფანცალეც; **ჴორა̄ ბა თხოგო[ჰ], თხი-ლა̄** – ვაშლიც გვაქვს, თხილიც.

იქ, სადაც გრძელ ხმოვანს არ შეუძლია ამ კავშირისა და ნაწილაკის ფუნქციების შესრულება, სიტყვისა თუ ფორმის წარმოებაში ერთვება მახვილი, რომელიც სიტყვის თავიდან გადაადგილდება ბოლოსკენ, ოღონდ – არა ბოლოკიდურ ხმოვანზე там, где долгий гласный не в состоянии выполнить функции данного союза и данной частицы, в слово- и формообразование включается ударение, которое с начала слова перемещается к концу, только – не на конечный гласный if the long vowel cannot take a function of the given conjunction and particle, in this case a stress is used to form a word or a form. The stress will be transferred from the beginning of the word to the end, but not to the last vowel: **მეფენ ზორაჲში̂ ლოსხეთი'ნე̂ ლევნეჼ ზოროლ, დაჴოჼ ჯილდო'ჷ დალ'იჼ** – მეფეს ძალიან გაუხარდა ლევანის სიყოჩაღე და დიდი ჯილდო [და] მისცა; **მუხენ კიკელ ჩუ ხაცე'ნე̂ წიწილ, მოჴ ბანა̄ დოლდალიჼ** – მუხის ძირას დაჯდა წიწილა და სიმღერა [და] დაიწყო; **ვაშას ტათებ დაჰო'ერ, ჩუა̄ დოხკორ სოჼ უჯრი** – ძმა ფულს მო[მ]იტანდა [ხოლმე] და ჩამილაგებდა [და] უჯრაში (ზედმიწევნით: ჩა- და -მილაგებდა უჯრაში); **ვაშას ტათებ და-ჰო'ჷ, ჩუა̄ დიხკრ̂ სოჼ უჯრი** – ძმა ფულს მო[მ]იტანს და ჩამილაგებს უჯრაში (ზედმიწევნით: ჩა- და -მილაგებს უჯრაში); **ვაშა'სე̂ დეცეჼ სოჼ ტათებ, ბიძი'სე̂** – ძმამაც მოიტანა ფული, ბიძამაც (შდრ. **ვაშას ტათებ და'ჰო̄, ჩუა̄ დოხკრ̂ სოჼ უჯრი** – ძმა ფულს მო[მ]იტანს და ჩამილაგებს [და]; **ვა'შასა̄ დეცეჼ სოჼ ტათებ, ბი'ძისა̄** – ძმამაც მოიტანა ფული, ბიძამაც).

3. სუფიქსი, რომელიც აღნიშნავს დროსა და სივრცეში განვრცობილ რამეს суффикс, обозначающий нечто распространявшееся во времени и пространстве suffix denoting something spread in time and space. **უჩნა̄** – დროსა და სივრცეში გამეფებული სიბნელე (შდრ. **უჩიჼ** – სიბნელე); **ღაზნა̄** – დროსა და სივრცეში განვრცობილი სიკარგე, სიკეთე (შდრ. **ღაზოლ** – სიკარგე); **მუჲჺნა̄** – დროსა და სივრცეში გამეფებული სიცუდე (შდრ. **მოჺოლ** – სიცუდე).

ა̄გ ჲდ **āg** jd ბებია, ბებო бабушка grandmother. **ა̄გ ზორაჲში̂ ჲეწე̂ ბა̄დერბა̄დრენ** – ბებია ძალიან უყვარს შვილიშვილს.

ა̄გ-ბაბო̂ დდ **āg-babô** dd ბებია-პაპა бабушка с дедушкой grandparents. **სოგო ლაზჷ ა̄გ-ბაბო̂ ლარ** – მე კარგი ბებია და პაპა მყავდა.

ა̄თხე̂ ჲჲ **ātxê** jj სალესავი точило, брусок grindstone. **გერწ ჴირდჷ ლაზჷ ა̄თხე̂ ჲეწე̂** – იარაღის გასალესად კარგი სალესავი უნდა.

დ|ა̄თ̦არ d|āțar გრდუვ. სტატ. непрх. стат. intrans. stat. ჩასხმულ მდგომარეობაში ყოფნა (ასხია) быть в налитом состоянии to pour (is poured). **ე არაყ ეჯ ბუნგე და̄თ̦არ ცო წონალა სოჼ** – ეს არაყი ამ ჭურჭელში რომ ასხია, არ მომწონს; **ეჯ ქოცო⌈ჰ⌉ ჴარჭიჼ ვჷ დაჲთ̦უ̂** – ამ ქვევრში შავი ღვინო ასხია; **ე შურ ეჯ ჰერწნი ჲა̄თ̦არ ჭელ ცო ბა** – ეს რძე ამ ქვაბში რომ ასხია, წესი არ არის.

დ|ა̄თ̦ინო̂ d|āținô მიმღ. прич. particip. 1. ნასხამი то, что было (в чём-л.) налито sth been poured. 2. ის, რაშიც რამე იყო ჩასხმული то, в чём было налито что-л. sth in which sth was poured.

ა̄ლე̂ ვბ **ālê** vb ბატონი господин mister, sir. **ნეფ ერეკლეხ ბაცბივ *ა̄ლე̂ დორ*** – მეფე ერეკლეს წოვათუშები *ბატონს* უწოდებდნენ; **ა̄ლე̂ ვაჲცი̂ ო** – ნეტარება იმას (ბატონი არის აკი ის); **ა̄ლე̂ ვაციჰო̂** – ნეტარება შენ (ვაჟო, ქალო)!

ა̄საჸო̂ დდ **āsa’ô** dd დეკეული тёлка, нетель not cow but not calf (calf about two years old). **ვაიჼ ა̄საჸო̂ ჩულიჼ და** – ჩვენი დეკეული მაკეა.

ა̄სე̂ დდ **āsê** dd ხბო, ბოჩოლა телёнок calf. **ჰუჼლო̂ დახენო̂ ასი ბართივ დაყინო̂** – ტყეში წასული ხბოები ნადირს ⌈მგლის ჯოგს⌉ შეუჭამია.

ა̄ღებ დდ **āγeb** dd ალება (დიდი მარხვის წინა დღეები) Заговенье Agheb (days before Lent). **დაჭუჲჩო̂ მარხონ ჰათხე̂ ა̄ლბი დარათ ვაჲგო⌈ჰ⌉** – დიდმარხვის წინ ალება გვქონდა.

დ|ა̄შარ d|āšar გრდმ. прх. trans. პარსვა (იპარსავს, პარსავს), გადაპარსვა брить, побрить to shave. **ბაბოს ქორთო̂ დაჰ ბა̄შიჼ** – პაპამ თავი გადაიპარსა; **გიორგის კარკარუჲ ჲა̄შო̂** – გიორგი წვერ⌈ებ⌉ს იპარსავს.

დ|ა̄შინო̂ d|āšinô მიმღ. прич. particip. გადაპარსული, გაპარსული ⌈с⌉бритый shaven. **მიტუჲ ბა̄შინო̂ ქორთო̂ მა̄თხმაქ ლეფვერ** – მიტოს გადაპარსული თავი მზეზე ლაპლაპებდა.

დ|ა̄წ|არ d|āç|ar დევნა (დასდევს) идти, следовать за кем-л. to be after, to chase. **პოლე̂ შაჲრ ყოჼლე შარბით ვაწურ ჟეხ თრილთიჰე̄, ჩუ ცო იხმაკერ ფსტუბჭდრელო̂** – პავლე თავის ახალგაზრდობაში წლობით დასდევდა ცხვარს თრი-

ალეთში და შინ ვერ მოდიოდა ცოლშვილში; **ნაყმაქ ბოტუჩო̂ დონეხ ტყუჲჳ შარჷ ბაყო̂ დაწურ** – გზაზე მიმავალ ცხენს უკან თავისი კვიცი მისდევდა.

დ|ა̄ხანაჲნო̂ d|āxanajnô საცხოვრებლად для житья, для жизни, жить for living, in order to live. **და̄ხანაჲნო̂ დუჳ ვუმ** (-უმ) **დეწჷ̂ ადმიანენ, დუჲჳრჷქჯ მა̄ წა, დაყარ, დოჳ̆ფხჳ̆ დეწჷ̂** – საცხოვრებლად ბევრი რამ უნდა ადამიანს, პირველყოვლისა კი სახლი, საჭმელი, სამოსი ესაჭიროება. შდრ. ср. comp. **დ|ა̄ხარ d|āxar**.

დ|ა̄ხარ[1] **d|āxar**[1] გრდუვ. непрх. intrans. 1. ცხოვრება (ცხოვრობს) жить to live. **თხე ფჳე⌈ჳ⌉ ათას შვიდას კურ ბა̄ხჷ̂** – ჩვენს სოფელში ათას შვიდასი კომლი ცხოვრობს; **აჳ მიჩე ჲახე⌈ჳ⌉?** – შენ სად ცხოვრობ? 2. დ d სიცოცხლის მანძილზე მონაგარი, მემკვიდრეობა, სამკვიდრო всё, приобретённое за всю жизнь, наследство inheritance (biological and other). **თეკოს შარჷ და̄ხარ ძმისწლინ დითჷ** – თეკომ თავისი სამკვიდრო ძმისწულებს დაუტოვა.

დ|ა̄ხარ[2] **d|āxar**[2] გრდმ. прх. trans. 1. ⌈გამო⌉რთმევა (⌈გამო⌉ართმევს), ⌈წა⌉რთმევა, ⌈ა⌉რთმევა отнимать, брать to take away. **ჳორ ლიჭჷ ნეკ დახოს ჳოგო** – ვაშლის გასაფცქვნელად დანას გართმევ; **მონაჲდრევ ჩიტიშ მალბალჷჩო̂ ფჳარგო ლეყო̂ და̄ხო̂** – მონადირე სირბილით დაღლილ ძაღლს მწყერს ართმევს. 2. ამოღება (იღებს), ამოძრობა, ამოთხრა доставать, вынимать, выдёргивать, рыть to take out. **დადას სკერჷ მოწ და̄ხო̂** – მამა სკიდან თაფლს იღებს; **ოჳუჲგო ბჭარკი ჲა̄ხჷ** – მას თვალები დასთხარეს; **ოჳარ შალთი ჲა̄ხო̂** – ისინ ხანჯლებს იღებენ (იძრობენ). 3. მრ. мн. pl. გამოჩეკა (⌈გამო⌉ჩეკს) высидеть (цыплят) to incubate. **შინ კრუხევ აჲრთჷ წიწლი და̄ხჷ თხოჷ** – ორმა კრუხმა საკმაოდ ბევრი წიწილები გამოგვიჩეკა; **ჷკუბატორე წიწლი და̄ხარ ატჷ და** – ინკუბატორში წიწილების გამოჩეკა ადვილია. 4. გამოხდა (არაყისა) выгонять (водку) to distil (vodka). **ნანას ქლო̄ვჷ არაყ და̄ხჷლათერ** – დედა ქლიავის არაყს ხდიდა ხოლმე. 5. გამოდენა (გამოდენის) выгонять (пот, кровь) to let run, flow. **წიწკე̄რეჩო̂ არყევ ლაზიშ დოფხ და̄ხო̂** – წიწაკიანი არაყი ოფლს კარგად გამოდენის. 6. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

ნაყიშ დ|ა̄ხარ naq̣iš d|āxar მრ. мн. pl. გზების გაყვანა (გზები გაჰყავს), გზების გაკვლევა (გზებს იკვლევს) прокладывать дороги; находить дороги to find the way; to find the ways.

ნიყ ბ|ა̄ჴარ (ბ|ა̄ხარ) niq̣ b|āqar (b|āxar) გრდმ. прх. trans. გზის გაყვანა (გზას გაიყვანს); გზის გაკვლევა (გზას ⌈გა⌉იკვლევს) проложить дорогу; найти дорогу to go on the right way; to find the right way. **ნიყ ნასტ ბა̄ჲჴნას** – გზა ძლივს გავიკვლიე.

ქო დ|ა̄ხარ (დ|ა̄ჴარ) ko d|āxar (d|āqar) გრდმ. прх. trans. ხელის ჩამორთმევა (ხელს ⌈ჩამო⌉ართმევს) здороваться за руку to shake hands.

ბჳარკ ბ|ა̄ხარ (ბ|ა̄ჴარ), ბჳარკი ჲ|ა̄ხარ (ჲ|ა̄ჴარ) bωarḳ b|āxar (b|āqar), bωarḳi j|āxar (j|āqar) თვალის ამოღება ქსოვისას (თვალს იღებს), თვლების ამოღება поднять петли, поднимать петлю (петли) to knit meshes. იხ. см. see **კოც ḳoc**.

მაქრე̃ დ|ა̄ხარ makrẽ d|āxar წართმევა (⌈წა⌉ართმევს), ართმევა, აცლა отбирать, отнимать to deprive. **ფაცუჲგო გერწ მაქრე̃ და̄ხი̃** – ფაცოს იარაღი აჰყარეს (აართვეს). სრ. сов. perf. **დ|ა̄ჴარ d|āqar**.

დ|ა̄ხარ^{3} d|āxar^{3} გრდმ. прх. trans. გამოჭრა (ტანსაცმლისა) выкроить, закроить, скроить to cut out. **ჲაჰოვ ბუბაცუჲნი̂ (ბუკუჲნ) კაბ ჲა̄ხე̃** – გოგონამ თო-ჯინას კაბა გამოუჭრა.

დ|ა̄ხარ^{4} d|āxar^{4} გრდმ. прх. trans. გადაქცევა (⌈გადა⌉აქცევს) превратить turning to. **ფეშკრევ შაწ ჲოთხრეხ შარვალ ნაკარტლა ჲა̄ხე̃** – ბიჭუნამ ორჯერ ჩაცმაზე შარვალი ნაგლეჯებად აქცია. სრ. сов. perf. **დ|ა̄ჴარ d|āqar**.

დ|ა̄ხ|დ|არ d|āx|d|ar გრდმ. прх. trans. ცხოვრება (აცხოვრებს) давать (способствовать) жить to live, to help to live.

დ|ა̄ხინო̂^{1} d|axinô^{1} მიმღ. прич. particip. ნაცხოვრები живший lived. **ლამუ⌈ჰ⌉ და̄ხინო̂ ფხი̂ სამგორი დახკე̃** – მთაში ნაცხოვრები ხევსურები სამგორში მოვიდნენ.

დ|ა̄ხინო̂^{2} d|axinô^{2} მიმღ. прич. particip. გამორთმეული, წართმეული отобранный, взятый deprived.

დ|ა̄ხინო̂^{3} d|axinô^{3} მიმღ. прич. particip. გამოჭრილი выкроенный cut out. **ე კაბ მუჲში̂ ჲა სო̃ ჲა̄ხინო̂ ო ფსტუჲ̃ჩოვ** – ეს კაბა ცუდად გამოუჭრია ჩემთვის იმ ქალს.

დ|ა̄ხინო̂^{4} d|āxinô^{4} მიმღ. прич. particip. გამოხდილი, ნახადი (არაყი) выгнанная (водка) distilled (arrack). **აჲთხუჲში̂ და̄ხინო̂ ყაჰე̃ ცო დაგერ თხოგო⌈ჰ⌉** – ჩვენი (ჩვენ მიერ) გამოხდილი მწარე (არაყი) აღარ გვქონდა.

დ|ა̄ხკარ^{1} **d|āxḳar**^{1} გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. მოსვლა (მოვა) прийти to come. **დონლობი ბა̄ხკეჼ** – ცხენოსნები მოვიდნენ. სრ. сов. perf. **იხარ**^{1} **ixar**^{1}.

დ|ა̄ხკარ^{2} **d|āxḳar**^{2} გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. 1. რამეში ჩაყრილ მდგომარეობაში ყოფნა (ასეთ მდგომარეობაშია) лежать в чём-л. top ut in (sth in sth). **აგეგო შარჲ ქაჲრცხნ̂ კიდბნე და̄ხკურ** – ბებიას თავისი სამოსი კიდობანში ელაგა. 2. გადატ. მრ. перен. мн. fig. pl. უგემური, დაულაგებელი, გაუგებარი ყოფა, ცხოვ-რება (ამგვარად ცხოვრობს) жить беспорядочно complicated, poor life. **ებე მოჳ დაუ̃ხკუ̃!** – ესენი როგორ უგემურად ცხოვრობენ!

დ|ა̄ხკ|დ|არ d|āxḳ|d|ar გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. მორეკვა (მორეკავს), მოყვანა (მოიყვანს) пригнать, пригонять to bring home, to drive home. **ილკოს დუჲ და̄ხკდიეჼ** – ილიკომ ცხენები მორეკა (მოიყვანა). უსრ. несов. imp. **ჴელარ qelar**.

დ|ა̄ხკ|დ|უჲნ̂ d|āxḳ|d|ujnî მიმღ. მრ. прич. мн. particip. pl. 1. მომყვანი, მომრეკი приводящий, пригоняющий bringer, someone who has brought sb/sth home. **საკლუჲ და̄ხკდუჲნ̂ ცომენა̄ ხილ‘ენჲ̄** – საკლავების მომრეკი არავინ გამოჩნდა ⌈არავინ იქნა⌉. 2. მოსაყვანი, მოსარეკი приводимый, пригоняемый sth/sb to be brought home. **ბა̆დრი და სოგო და̄ხკდუჲნ̂ სკოლრეჼ** – ბავშვები მყავს მოსაყვანი სკოლიდან; **საკლუჲ და სოგო და̄ხკდუჲნ̂** – საკლავები მყავს მოსარეკი.

დ|ა̄ხ̨არ d|āx̨ar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈და⌉ხრჩობა (⌈და⌉იხრჩობა) задушиться, утонуть, тонуть to drown. **კიმო̂ ჲაჴჲალოჩო̂ ალზნელო⌈ჳ⌉ ვა̄ხ̨ურ, ელო̂ ცო ლაჲტ-ნოჳერ** – კიმო ადიდებულ ალაზანში დაიხრჩობოდა, ელო რომ არ მიშველე-ბოდა; **ა̄ს⌈ე̂⌉ და̄ხ̨ეჼ თხოგო⌈ჳ⌉** – ხბო დაგვეხრჩო.

დ|ა̄ხ̨|დ|არ d|āx̨|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉ხრჩობა (დაახრჩობს) задушить; утопить, топить to drown. **დაჴდალოჩო̂ ხივ ადმიაჼ დახ̨ოდო̂** – ადიდებული მდინარე ადამიანს ახრჩობს.

დ|ა̄ხ̨|დ|აჼ d|āx̨|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|ა̄ხ̨|დ|არ d|āx̨|d|ar**. **ალზაჼ ჸაჲრთაჼ ჲაჴჲაჲლნო̂ გუ, ვაჲ დაჳ და̄ხ̨დაჼ მაკე̂** – ალაზანი კარგად ადიდებული ჩანს, ჩვენი დახრჩობა შეუძლია.

დ|ა̄ჴარ^{1} **d|āqar**^{1} გრდმ. прх. trans. 1. გამორთმევა (გამოართმევს); წართმევა, ართმევა взять, отнять to take away. **ახრუბ ბჭევაჼ გიორგიგო შალთ ჲაჲჴნას** – თოხ-ლის დასაკლავად გიორგის ხანჯალი გამოვართვი; **ოჴუს ნაყბისტეგო⌈ჳ⌉ ტათებ**

და̄ჴჷ – მან ამხანაგს ფული გამოართვა; **ყაჩლუჲვ გერწ და̄ჴჷ სოგო**[ჰ̣] – ყაჩაღებმა იარაღი წამართვეს. 2. ამოღება (ამოიღებს), აყვანა, ამოყვანა, ამოძრობა, ამოთხრა достать, взять, вынуть, выдернуть, вырыть to take out, to dig out. **სე ნანვაშას წენინ გოგეხ დარვჳ ჲა̄ჴჷ** – ბიძაჩემმა სახლის გარშემო [პატარა] არხი ამოთხარა; **აგას სკივრელქ ჲჭეც ჲა̄ჴჷ** – ბებიამ სკივრიდან თითისტარი ამოიღო; **უჯრელქ ჟაგნრ̂ და̄ჲჴნორ** – უჯრიდან რვეული ამოიღო; **ოჴუს თურ და̄ჴჷ** – მან ხმალი ამოიღო; **ოჴუჲნ ცარკ ჲა̄ჴჷ** – მას კბილი ამოუღეს. 3. გამოჩეკა (გამოჩეკს) высидеть to incubate. 4. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი состовная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination. უსრ. несов. imp. **დ|ა̄ხარ d|āxar**.

ბარამ ბ|ა̄ჴარ (ბ|ა̄ხარ) baram b|āqar (b|āxar) გრდმ. გადატ. прх. перен. trans. fig. გაღწევა (გააღწევს), გაკვლევა, თავის გატანა пробиться to fare.

ქო დ|ა̄ჴარ (დ|ა̄ხარ) ko d|āqar (d|āxar) გრდმ. прх. trans. ხელის ჩამორთმევა (ხელს ჩამოართმევს) пожать руку to shake hands.

ბჵარკ ბ|ა̄ჴარ (ბ|ა̄ხარ) bωarķ b|āqar (b|āxar) გრდმ. прх. trans. თვალის ამოღება (თვალს ამოიღებს) поднять петлю to knit a mesh.

ბუჰ̣ ბ|ა̄ჴარ (ბ|ა̄ხარ) buḫ b|āqar (b|āxar) გრდმ. прх. trans. ჩხუბის ატეხა (ჩხუბს ატეხს) затеять драку to fray. **ვაშას ბუჰ̣ ბა̄ჴჷ** – ძმამ ჩხუბი ატეხა.

აჲფშა დ|ა̄ჴარ (დ|ა̄ხარ) ajpša d|āqar (d|āxar) გრდმ. прх. trans. მატყუარად გამოყვანა (გამოიყვანს) вывести лгуном to blame. **თედოს ლევჳ აჲფშა ვა̄ჴჷ** – თედომ ლევანი მატყუარად გამოიყვანა. უსრ. несов. imp. **დ|ა̄ხარ^{2} d|āxar^{2}**.

დ|ა̄ჴარ^{2} d|āqar^{2} გრდმ. прх. trans. გადაქცევა ([გადა]აქცევს) превратить turning to. **ფეშკრევ შაწ ჲოფხრეხ შარვალ ნაკარტლა ჲა̄ჴჷ** – ბიჭუნამ ორჯერ ჩაცმაზე შარვალი ნაგლეჯებად აქცია. სრ. сов. perf. **დ|ა̄ხარ^{4} d|āxar^{4}**.

დ|ა̄ჴითარ d|āqitar გრდმ. прх. trans. გამორთმევინება (გამოართმევინებს) заставить (попросить) взять что-л. у кого-л. to ask to take. უსრ. несов. imp. **დ|ა̄ხითარ d|āxitar**.

დ|ა̄ჴინრ̂ d|āqinô მიმღ. прич. particip. ამოღებული; გამორთმეული вынутый; взятый taken from.

დ|ა̄ჰ̣არ^{1} d|āḫar^{1} გრდმ. прх. trans. მოტანა (მოაქვს) приносить to bring. სრ. сов. perf. **დ|აჸარ d|a’ar**.

დ|ა̄ჴარ^2 **d|āḩar**^{2} გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉კოდვა, (⌈და⌉კოდავს), დასაჭურისება кастрировать to castrate, to emasculate. **ე ჯა დაჴ ბეწ̂ე ბა̄ჴა̃** – ეს ღორი უნდა დაკოდონ.

დ|ა̄ჴითარ **d|āḩitar** გრდმ. прх. trans. დაკოდვინება (⌈და⌉აკოდვინებს) попросить (заставить) кастрировать to make (to ask) someone castrate (the animal). **ლევკეგო̂ ჯა ბა̄ჴითნათხ** – ლევკას ღორი დავაკოდვინეთ; **ვაჲსკუჲგო̂ ჭეჭყ და̄ჴითნას** – ვასიკოს ბუღა დავაკოდვინე.

დ|ა̄ჴინო̂ **d|āḩinô** მიმღ. прич. particip. დაკოდილი кастрированный castrated, emasculated. **ბა̄ჴინო̂ ჯა სტაკონ ბალʻბალი'ნე̂, აჴო̄ ვოქვიე̃** – დაკოდილი ღორი კაცს ეძგერა და წააქცია.

ა̃ ჲა̄ **ã jā** ნაწ. част. part. ჰა? ბატონო? a? что? oh? ha? what? **ა̃ (ჲა̄), მე̃ დეცე̃?** – ჰა, ვინ მოვიდა?

ა̃ა̃ა̃ **ããã** ააა... (სათქმელის დავიწყებისას სახმარი სიტყვა) aaa... (слово, употребляемое при вспоминании забытого) aaa... (the word used while forgetting sth). **ა̃ა̃ა̃... ო სტაკგო მე̃ გელ დარ ფსტუნალ, კნათი?..** – ააა... იმ კაცს ⌈ვერ ვიგონებ⌉ ვინ ჰყავდა ცოლად, ბიჭებო?..

ა̃ჸა̃ **ã'ã** ნაწ. част. part. კი, დიახ, ჰო ага, да yes. **ა̃ჸა̃, სოხ** ***ლაზარ*** **წე** – ჰო, მე *ლაზარე* მქვია; **თხა თეატრი ვალუჲა? – ა̃ჸა̃** – დღეს თეატრში მოხვალ? – კი; **ჰო̃ ე ამბუჲ ხეცრი? – ა̃ჸა̃, ხეცერ სო̃** – შენ ეს ამბავი იცოდი? – დიახ, ვიცოდი. იხ. см. see **ჰაჸ** **ha'**.

ბ

ბადაგ დდ **badag** dd ბადაგი виноградное сусло treacle. **ბადაგ მაწრი̃ დაჩუჲ, ჩამლი̃ მალʻარ და** – ბადაგი ტკბილი რომ არის, გემრიელი სასმელია.

ბადაგ დ|არ **badag d|ar** გრდმ. прх. trans. ბადაგის ⌈გა⌉კეთება (⌈გა⌉აკეთებს), მობადაგება варить сусло (виноградное) to treacle. **ბადაგ დარენ დუჯ ჯეთარ ცო დეწ̂ე** – ბადაგის კეთებას ბევრი ცოდნა არ უნდა.

ბად[ო̂] ვბ; ჲდ **bad[ô]** vb; jd ობოლი сирота orphan. **ბადუჲნ და̄დ გუდალჷ** – ობოლს პატრონი გამოუჩნდა.

ბად დ|ისარ bad d|isar გრდუვ. непрх. intrans. ობლად დარჩენა (დარჩება), დაობლება остаться сиротой, осиротеть to become an orphan. **კაწკლედუჲლნეც ბად ვისჷსო̂** – პატარაობიდანვე ობლად დავრჩი.

ბადოლ ჲ **badol** j ობლობა сиротство orphanhood. **ბადოლ ხალჷ̂ ჲა** – ობლობა ძნელია; **ოჯუს ჲაწი̄ ბადოლ თეჯი̄** – მან მძიმე ობლობა გამოიარა [გადაიტა-ნა].

ბადრიჯა̃ დდ **badriǯã** dd 1. პომიდორი помидор tomato. **ბადრიჯნევ დაყარ ჩამარდო** – პომიდორი საჭმელს აგემრიელებს. 2. ბადრიჯანი баклажан eggplant, aubergine.

ბაზაზ ვბ **bazaz** vb ბაზაზი, მეწვრილმანე коробейник chapman, peddlar. **ბაზზი ბავბაკი̄** – ბაზაზები დაიკარგნენ, აღარ არიან [დაიკარგ-დაიწვნენ].

ბაზარ, ბაზირა̄ ჲჲ **bazar, bazirā** jj ბაზარი базар market, fair. **კვირაც დენი[ჰ] თელვე[ჰ] ჲაჯი̄ ბაზარ თეგოლო̂** – კვირა დღეს თელავში დიდი ბაზარი იმართება [კეთდება].

ბაზრობ ჲჲ **bazrob** jj ბაზრობა ярмарка fair, mart. **ლევლარ ბაზრობენ თაბაჲრჩი̂ დიკე̄** – ლეოანთ ბაზრობაზე ჭედილები გარეკეს.

ბათ̣ი̄ bat̥ī თვიური, თვისა месячный monthly. **ბათ̣ი̄ ჱუნალ** – თვიური ხელფასი.

ბათ̣ლუ̃ bat̥lũ თვიანი, [ერთი] თვისა, თვიური месячный month, monthly. **ბათ̣ლუ̃ ჩუჲხი̂ ნანახ დაჯე̆** – [ერთი] თვის ბატკანი დედას სწოვს.

ბათ̣წი̄ bat̥çī უმთვარო (ღამე) безлунная (ночь) moonless (night). **ბათ̣წი̄ ბუჲსა̄ ჲა** – უმთვარო ღამეა.

ბაჲათ ბდ **bajat** bd ბაიათი баяты drinking-song (the Eastern single-voiced tune).

ბაჲგბუჲგი̂ დდ **bajgbujgî** dd ბაგაბუგი топот to clatter. **ბაჯაჲჩო̂ წუღივ ბაჲგბუჲგი̂ დო** – დიდ ფეხსაცმელებს ბაგაბუგი გააქვს [ბაგაბუგს აკეთებს].

ბაჲდაცო̂ დდ **bajda'ô** dd ბადია чаша, миска basin, cup, bowl. **ოჯგო[ჰ] ბაჲდაცო̂ ქორლჷ თასდალი̄** – იმას ბადია ხელიდან გაუვარდა.

ბაჲთ̣ლი̄ bajt̥lī მთვარიანი лунная (ночь) moony (night). **ბაჲთ̣ლიჩო̂ ბუჲსუ̂ ლელარ ჰამბალაჲნი̂ და** – მთვარიან ღამეს სიარული, მგზავრობა საამურია.

ბაჲთ̣ღეშ bajt̥γeš ზმნს. нареч. adv. მთვარისებრ подобно луне like the moon.

ბაჲრახ ბდ **bajrax** bd ბაირაღი знамя banner. **ბჶეხბი ბაჲრხივ ბახჷ ბუჰეხ** – მეომრები ბაირაღებით წავიდნენ ომში.

ბაჲრთი̂, ბართჷ̃ ჯოგ ჲჲ **bajrtî, bartĩ ǯog** jj მგლების ხროვა волчья стая leash/herd of wolves. **გიუჲრგ-ბიძინ ბართჷ̃ ჯოგ ბჶარჲახნორ** – ძია გიორ-გის მგლის ჯოგი შეხვედროდა.

ბაჲრტყბუჲრტყი̂ დდ **bajrṭq̇bujrṭq̇î** dd ტყაპატყუპი, ბარტყაბურტყი, თქარა-თქური топот to clatter, to flop. **ვასერვ ბაჲრტყბუჲრტყი̂ დოლდითჷ დოიგო̂** – კაცებმა თქარათქური დააწყებინეს ცხენებს.

ბაჲყლაჸო̂ დდ **bajq̇la'ô** dd ბაყილა, ბაყილო; ახალი, ნორჩი ხე молодое деревце a young tree. **ჰუ̃ლოჰ ბაჲყლაჸუჲ დუჴ დაჴლა** – ტყეში ბაყილა ბევრი იზრდება.

ბაჲჭაჸო̂ დდ **bajč̣a'ô** dd ბაჭია зайчонок a rabbit, a young hare. ***ბაჲჭაჸო̂* ფხაკალ ბჴდრეხ დო** – *ბაჭიას* კურდღლის შვილს ეძახიან.

ბაჲჴლაჸო̂ დდ **bajqla'ô** dd ბახალა птенец вороны a young crow. **ყოჸჷ ბაჲჴლაჸო** – ყვავის ბახალა.

ბაჲ̃ჩბუჲ̃ჩი̂, ბა̃ჩიბუ̃ჩი დ **baj̃čbuj̃nčî, bãčibũči** d მრ. мн. pl. ბუნჩები, ხმელი, ფუტურო კუნძები сухие, гнилые чурбаны dry, rotten logs. **ფალლო[ჰ] დალო̂: ჩჷივ აჲლ̃ნორ ჲაჰოგო̂, *ბაჲ̃ჩბუჲ̃ჩი̂ დიხკა'ელ წარმაქ, ჰალ ფუალ̃ჳ, წე მელ̃ე̂ ლაზიში̂ აკოლო̂*** – ზღაპარში არის [მოდის]: დათვს ეთქვა გოგონას-თვის, *ბუნჩები დააყარე ცეცხლს, შეუბერე და ცეცხლი უფრო კარგად ინთება.*

ბაკ ბდ **baḳ** bd 1. ბაკი, შემოღობილი ადგილი საქონლისათვის огороженное место для стоянки скота cot, cote. **შირქი[ჰ] დახნონაჲნო̂ დოფცინო̂ ბაკი და** – შირაქში საქონლისთვის შემოღობილი ბაკებია; **ლამუ[ჰ] ჟე ბაკე[ჰ] დეთ̃რი დეთ̃ო̂** – მთაში ცხვრების ბაკში მეწველ ცხვრებს წველიან. 2. შემოღობილი ადგილი ბალახის მოსაყვანად огороженное место для выращивания травы inclosure for growing grass. **ჰამიგოჰეჸ ბაკ ბარ წინი̂ ტყუჲჰ, მიჩჰე დაჟარ დაჲცჩედოლჷ საკლუჲ ლეხკორ, ლე დოჷ ლეთხბორ** – ყველას ბაკი ჰქონდა სახლის უკან, სადაც გათიბვის შემდეგ საკლავებს შერეკდნენ, ან ცხენს შე-აგდებდნენ; **ბაცბილო[ჰ] კურ ცო ხეთერ შუ̃, ბაკ ცო ბაშ** – წოვათუშებში კომლს (ოჯახს) ვერ იპოვიდით, ბალახისთვის შემოღობილი ადგილი რომ არ ჰქონდა.

ბაკალ ბდ **baḳal** bd 1. ნაჭერი, ნაკუწი кусок, обрезок piece, scrap. **შილოს სე ახლუღეხ ჩითჳ ბაკლი თეკინჵ** – შილოს ჩემს ახალუხზე ჩითის ნაჭრები დაუკერებია. 2. ლუკმა кусок (хлеба) bite, gobbet. **ცჴა ბაკალ მაჯოჼ ბალ'იჼ ოჯუჲნ** – პურის ერთი ლუკმა მისცეს მას.

ბაკალქორთიხ **baḳalkortix** ზმნს. нареч. adv. წამდაუწუმ, [ყოველი] ლუკმის თავზე каждый раз, часто frequently. **ბაკალქორთიხ მა ქოთჳვოსჵ!** – წამდაუწუმ ნუ მაწუხებ!

ბაკალ-ტაკლი დ **baḳal-ṭaḳli** d მრ. мн. pl. 1. ნაკუწები кусочки, обрывки pieces, scraps. **ოჯუს შარვალ ბაკალ-ტაკლნ̄ ჲაჯიჼ** – მან შარვალი ნაკუწებად აქცია. 2. საჭმლის ნაჭერ-ნუჭრები, ნარჩენები остатки, кусочки (от еды) pieces, leavings. **ბაკალ-ტაკლი ვაშ[ბ]ნ̄რ დიე'ნე̂, ფჴარანნ̄ ჯასიჼ** – ნაჭერ-ნუჭრები მოაგროვეს და ძაღლს გადაუყარეს.

ბაკლეწიჼ **baḳleçĩ** ულუკმო[დ], ულუკმაპურო[დ] без куска хлеба without food. **ბაკლეწიჼ დალითხჵ დისეჼ** – ღამის ულუკმაპუროდ დავრჩეთ.

ბალბ დდ **balb** dd ბალბა мальва, просвирник mallow. **ბალბაჲ არკუმ ჯეხკობჵ** – ბალბის მხალს ხარშავენ.

ბალთო|დ|არ **balto|d|ar** გრდმ. прх. trans. ბალთვა, გლეჯა, ფლეთა раздирать to rend. სრ. сов. perf. **დაბალთო|დ|არ** **dabalto|d|ar**.

ბალიშ ბდ **bališ** bd ბალიში подушка pillow, cushion. **ას ჯაცჩეჴ ბაცბიგოჴ თხენეჼ ბაჲლში დარ** – ჩემ მოსწრებაში (ჩემობას) წოვათუშებს მატყლის ბალიშები ჰქონდათ.

ბალკოჼ ბდ **balḳõ** bd აივანი балкон balcony, veranda. **წენბუჲნ ბალკნი თაუ̆გუ̂** – სახლებს აივნები უხდება.

ბალშევიკ ვბ **balševiḳ** vb ბოლშევიკი большевик bolshevik.

ბამბაჸჵ ბდ **bamba'ô** bd – ბამბა хлопок, вата cotton. **ბამბეჼ საბნინ̄ თეგოდჵ** – ბამბის საბნებსაც აკეთებენ.

ბაჼ[1] ბდ **bã**[1] bd ბანი (მიწის სახურავი), ერდო плоская земляная кровля, крыша, терраса roof (earthen).

ბაჼ[2] ბდ **bã**[2] bd ბანი (ხმა) бас bass. **ბა̆დრივ მოჯ ბოშ ბაბოსაჲ ბაჼ თელ'ორ** – ბავ-შვები რომ მღეროდნენ, პაპაც ბანს აძლევდა.

ბა̃გ ჲჲ **bãg** jj ბანგი зелье potion. **ლაწმრენ ბა̃გ ჲალჷ** – ავადმყოფს ბანგი მისცეს; **ბებრევ ჲაჳონ ბა̃გ მალ'ჲიენრ̂** – ბებერს გოგოსთვის ბანგი დაულევინებია.

ბა̃დ ჲჲ **bãnd** jj ჩვარი, ძონძი тряпка rag, duster. **ტკმელ ბა̃დივ წემობრ̂** – მტვერს ჩვრებით წმენდენ.

ბა̃დო|დ|არ bãdo|d|ar გრდმ. прх. trans. ბლანდვა (ბლანდავს), ⌈და⌉კერება наживлять, чинить to baste, to sew on. **აგას სამუჴლ ბა̃დოდჲო** – ბებია შარვალს ბლანდავს. სრ. сов. perf. **დაბა̃დო|დ|არ dabãdo|d|ar**.

ბა̃დო|დ|ა̃ bãdo|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ბა̃დო|დ|არ bãdo|d|ar**. **ა̄გ ჩხჷდრი ბა̃დოდა̃ მეჴმაქ თაგჲალჷ** – ბებია წინდების საბანდავად (საკერებლად) ტახტზე მოკალათდა. სრ. сов. perf. **დაბა̃დო|დ|ა̃ dabãdo|d|ã**.

ბა̃დულ დდ **bãdul** dd ბანდული обувь с плетёнными подошвами shoes with wicker soles. **ბაჷდლი ლამუჳ და ლაზჷ, ქოკ ცო ლებჟჷ** – ბანდულები მთაშია კარგი, ფეხი არ სხლტება.

ბაჟ ბდ **baž** bd ბაჟი пошлина, налог duty, tariff, tax. **დახნონ⌈მაქ⌉ ბაჟ ბილჷ** – საქონელს ბაჟი დაადეს.

ბარ^1 ბდ **bar**^{1} bd ბარი (იარაღი) заступ spade. **ბაჴჩა̄ხ ვუნახი (˜უნახი) დივჷ ბა-რევ ახკრ̂ ქაზდარ** – ბაღჩებში რამეების დასათესად (დასარგავად) ბარით თხრიან მიწას.

ბარ^2 ბ **bar**^{2} b ბარი низменность valley. **ალუჲნა̄, ხოდშინა̄ ბარე⌈ჳ⌉ ჲა** – ალვანი, ხოდაშენი ბარშია.

ბარათ დდ **barat** dd ბარათი записка card, letter. **ილოს ნან-დადეგრ̂ ბა̄რთევ ხოცდიჷ ფსტუ ჲიკარ** – ილომ დედ-მამას ბარათით შეატყობინა ცოლის შერთვა.

ბარაქ ჲჲ **barak** jj ბარაქა обилие, довольство abundance, plenty, luxuriance, affluence. **დითხო̄რეჩრ̂ დაყრეგოჳ ბარაქ ჲაჴოჷ ჲა** – ხორციან საჭმელს ბარაქა დიდი აქვს.

ბარბარ: ბარბარ დ|არ barbar: barbar d|ar გრდუვ. непрх. intrans. ბრიალი (ბრიალებს) бушевать (об огне) to burn. **თხე ბუხრევ დიჩდეჷცჳაც ბარბარ დო** – ჩვენი ბუხარი მთელი დღე ბრიალებს.

ბარგ ჲჲ **barg** jj 1. ბარგი вещи, багаж, кладь luggage, baggage. **დაჩნიკივ ბარგ მათხმაქ ჴეჳჷ** – მოაგარაკეებმა ბარგი მზეზე გაზიდეს. 2. ბარგით დატვირ-

თული ცხენებით გზაზე დამდგარი ჯგუფი წოვათუშებისა группа цоватушин, тронувшаяся в путь с лошадьми, нагружёнными кладью proup of Tsovatush people on the way with horses burdened with luggage. **ჭარკნა̄ხ ბარგ გუჲალʻქჼ** – სერპანტინზე (ზის ზიგზაგზე) გამოჩნდა ბარგით დატვირთული ცხენებით გზაზე დამდგარი ჯგუფი წოვათუშებისა.

ბარგობ ჲჲ **bargob** jj წოვათუშთა ჯგუფი ბარგითა და ცხენებით, რომელიც გადაადგილდება ბარიდან მთაში, ანდა პირიქით (ბარგობა) группа цоватушин, перемещающаяся с долины в горы или наоборот вместе с грузом и лошадьми group of Tsovatush people with luggage and horses, who move from valleys to mountains, or vice versa. **სჼდროს შარიჼ ფსტუ-ბა̆დერ ბარგბახ დოწიჼ ტბათინნ̂** – სანდრომ თავისი ცოლ-შვილი ბარგობას გააყოლა ტბათანაში.

ბარდაჼ ბდ **bardã** bd ბარდანა (დიდი ტომარა) большой мешок huge package, bale. **ვაჭრივ ბაცაბაჼ თხე ბარდნა̄ხ დოხკინრ̂ კეჭორ ქალაჲქი̂** – ვაჭრები წოვათუშების მატყლს ბარდანებში ჩაყრილს ეზიდებოდნენ ქალაქში (თბილისში).

ბარდო|დ|არ bardo|d|ar გრდმ. прх. trans. ბარდნა (ბარდნის) идти хлопьями (о снеге) to flake away. **თხა ზორაჲში ბარდოდო** – დღეს ძალიან ბარდნის.

ბარევ[ალ] barev[al] ბარემ заодно by the way. **ბარევ[ალ] დაჳ ლიბარ შარიჼ ტათებ** – ბარემ მისცემდი თავის ფულს.

ბარკალ ბდ **barḳal** bd მატყლის კვირტი (უვარგისი მატყლი) клок от плохой шерсти tuft of useless wool. **ბარკლაჼ აჲხნი̂ ჩხიჼდრინ, მაშბინ ცო ღალად** – კვირტის (მატყლის) ნართი წინდებისთვის, შალებისთვის არ ვარგა.

ბარლიმ, ბარლიჼ ბდ **barlim, barlĩ** bd ბარნელა (რძის სადღვებელი ჯოხი) мутовка (для сбивания масла) a stick (for churning milk). **ბარლიმ (ბარლიჼ) ჩუ თეფხაჼ ბაჳოჼ ნიწყ ბეწე̂** – ბარნელას ჩასაკვრელად დიდი ძალა უნდა; **შურ ბაჲრლმევ ლეფსრ̂** – რძეს ბარნელათი დღვებენ.

ბარო|დ|არ baro|d|ar გრდმ. прх. trans. ბარვა (ბარავს) копать заступом to spade. **ბაროდარ ლე ატ̥აჼ ცო და** – ბარვა არც თუ ადვილია; **თხა ვენაჳ ბაროდჲოთხ** – დღეს ვენახს ვბარავთ. სრ. сов. perf. **დაბარო|დ|არ dabaro|d|ar**.

ბარო|დ|აჼ baro|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ბარო|დ|არ baro|d|ar**. **ილოს კნათ ვენაჳ ბაროდჲაჼ ვიკქჼ** – ილომ ბიჭი ვენახის საბადავად წაიყვანა.

ბარო|დ|აწი̃ baro|d|açĩ [და]უბარავი, [და]უბარავად невскопанный not spaded. **ე ჲოფსტ ბაროდჲაწი̃ ჲა** – ეს მიწა [და]უბარავია.

ბარ̔ლ̔ bar̔l̔ რვა восемь eight. **ბარ̔ლ̔ ჴორ ბა სოგოჰ** – რვა ვაშლი მაქვს; **ბარ̔ლ̔ სტაკ ვოტურ ნაყმაქ** – რვა კაცი მიდიოდა გზაზე; **შაწ დჭივჸ ბარ̔ლ̔ და** – ორჯერ ოთხი რვაა.

ბარ̔ლ̔ელ bar̔l̔eγ ზმნს. нареч. adv. რვად [делёное] на восемь into eight.

ბარ̔ლ̔ლ[ო]ღჱ bar̔l̔l[o]γē მერვე восьмой the eighth. **პაძი̃ დო̃ დოღეხ ბარ̔ლ̔[ო]ღჱ ბეჸჲ̃** – პაძის (კაცის სახელია) ცხენი დოღში მერვე მოვიდა.

-ბარჩემცი̃ -barčemcĩ -მდე, თავამდე до самого up to, till. **იცხარ დანიჸ სო ეცი̃ მანქა̃ბარჩემცი̃** – მაგათ ყველაფერი იყიდეს მანქანის თავამდე.

ბარჩოლ ჲ **barčol** j უნარიანობა, უნარი способность ability (for). **ბათხი̃ ბარ- ჩოლ თურ ჷამიგოჰეჸ ჲა?** – საქმის უნარი განა ყველასა აქვს?

ბასიშ basiš იხ. см. see **ბოს bos.**

ბასწი̃ basçĩ უფერო, უფერული, ფერმკრთალი бесцветный, бледный pale. **ლაწმარ ბასწი̃ და** – ავადმყოფი ფერმკრთალია.

ბატ დდ **baṭ** dd ბატი гусь goose. **ნინუჲგო[ჰ] გუჲმრელჲ̃ ჲეთხ ბატ დეჰირ** – ნი-ნოს გომურიდან ექვსი ბატი მოჰპარეს.

ბატა̃ ბდ **baṭã** bd იატაკი (მიწის, თიხის) пол (земляной, глиняный) floor. **ქიქოჸ ბაცბიგო[ჰ] აფსტრი̃ ბატნი დარ** – ძველად წოვათუშებს მიწის იატაკები ჰქონდათ; **ბატა[ნ]მაქ მა ჺევალჱ!** – ძირს (მიწაზე) ნუ ზიხარ!

ბატრ დჲ **baṭr** dj ტუჩი губа lip. **ფშელგორჲ̃და[ჰ] ბატრი ეტჱ ფეშკრეგო[ჰ]** – სიცივისგან ტუჩები უსკდება ბალღს.

ბატრბატრ დ|არ baṭrbaṭr d|ar გრდმ. прх. trans. ტუჩების აპრუწვა სატირ-ლად надуть губы to pout, to raise the lips for crying. **ბჴდრენ ბატრბატრ დარ ხეჸჱ** – ბავშვმა სატირლად ტუჩების აპრუწვა იცის.

ბატრ-ბაქი ჲ **baṭr-baki** j მრ. мн. pl. ცხვირ-პირი [ტუჩ-პირი] морда face (by making fun). **ბჴდრეგოჰ მუტ̄რჲ̃ ბატრ-ბაქი ჲა** – ბავშვს ჭუჭყიანი ცხვირ-პირი აქვს; **ვუ̃ (-უ̃) ბატრ-ბაქი ლეჴჲო[ჰ]** – რატომ ცხვირ-პირს მანჭავ (იშვერ)?

ბაქ ბჲ **bak** bj 1. პირი, ბაგე уста, рот mouth. **მიჩგოჰ ჯულურ ბაქ ბა** – ზოგს უშ-ნო პირი აქვს; **ჲაფხეჩრ̄ შურევ ბაქ ბაკბიჲ̃ სოგო[ჰ]** – ცხელმა რძემ პირი დამ-წვა;

ვქჼ მალʻჼ კიმოს სტაქნეხ ბაქ ბოლიჼ – ღვინის დასალევად კიმომ ჭიქას პირი ჰკიდა [დაეწაფა]. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

ბაქ ჰ̣აპ|ბ|არ bak ḥap̣|b|ar გრდმ. прх. trans. პირის მოკუმვა (პირს მოკუმავს), დადუმება сомкнуть уста, замолчать, умолкнуть to close mouth, to fall silence. **მაცლომცჼ კლევადო სოგრქჼ ბაქ ჰ̣აპბარ** – როდემდის მოითხოვს ჩემ-გან პირის მოკუმვას?

ბაქ ჰ̣აპ|ბ|ითარ bak ḥap̣|b|itar გრდმ. прх. trans. პირის მოკუმვინება (პირს მოაკუმვინებს), გაჩუმება заставить умолкнуть to make someone close mouth-/fall silence. **ლეოს სჼდრუჲგო̂ ბაქ ჰ̣აპბითიქჼ** – ლეომ სანდროს პირი მოაკუმვინა (გააჩუმა).

მოს̨იჼ ბაქ ალʻარ mos̨ĩ bak aľar გრდმ. прх. trans. გალანძღვა (გალანძღავს) выругать to scold. **მოს̨იჼ ბაქ ალʻარ ცოჰ̣ანხა თაგუ̂გუ̂** – ლანძღვა-გინება არავის უხდება.

ცჰ̣ა ბაქ ბ|ა cḥa bak b|a ერთი პირია, შეთანხმებაა есть единодушие, единогласие unanimity, common idea, agreement. **მიჩჰ̣ე ცჰ̣ა ბაქ ცო ბა, ოსი ლე ცო̄მ თაგლა** – სადაც ერთი პირი არ არის, იქ არც არაფერი გაკეთდება.

ბაქა̄ხ დ|უყარ bakāx d|uq̣ar გრდმ. прх. trans. პირ[ებ]ის დაცობა (პირ[ებ]ს დააცობს) заткнуть (пробкой) to plug. **ხიეჩო̂ ბუნგენ ბაქა̄ხ დუყარ დეწე̂** – წყლიან ჭურჭელს პირის დაცობა უნდა.

ბაქა̄ხ დ|უყწიჼ bakāx d|uq̣c̣ĩ პირ[ებ]დაუცობელი, პირ[ებ]დაუცობლად незакрытый (пробкой) unplugged. **ხიქჼ ბუნაგ ბაქა̄ხ დუყწიჼ მა მეყდოთ** – წყლი-ან ჭურჭელს პირ[ებ]დაუცობლად ნუ ტოვებთ.

ბაქა̄ხ ჴაჸ|დ|ითარ bakāx qa’|d|itar გრდმ. прх. trans. პირღებინება (აღებინებს) рвота to vomit. **ფშელდარეხ მაწყ ბაქა̄ხ ჴაჸდითარ დაჲწუ̂** – გაციებას ხან პირღებინება სდევს.

ბაქ ბ|ა̆ლʻარ bak b|aľar გრდმ. прх. trans. შეთანხმება (შეთანხმდება), პირის მიცემა, სიტყვის მიცემა договориться, дать слово to promise, to agree. **ო ბოთხ ცჰ̣ა̆ჼლ თაგბა̆ჼ ბაქ ბა̆ჲლʻნათხ ვაშ[ბ]ინ** – იმ საქმის ერთად გასაკეთებლად სიტყვა მივეცით ერთმანეთს.

ბაქ ჴაწ|ბ|არ bak qaç̣|b|ar გრდმ. прх. trans. 1. მოსმა (მოსვამს), მცირედ შესმა пригубить to take a sip (of). **ბაქ ჴაწბარეხ *მალʼარ* ჰჼ ალʼო̂?** – მცირედ შესმას *დალევას* ვინ დაარქმევს? 2. პირის მოკიდება (პირს მოჰკიდებს) притронуться губами to touch lips. **წყე დახნოვ თუხოხ ბაქ ჴაწბიჩედოლოჼ დაჰ ცო ლახკმაკეგე̂ ჰოჼ** – ერთხელ თუ საქონელმა მარილს პირი მოჰკიდა, ველარ გაყრი (ველარ გარეკავ).

ბაქა|დ|ალარ baka|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ლანძღვა (ილანძღება), ⌈შე⌉გინება ругаться to scold, to swear. **მა ბაქალა!** – ნუ ილანძღები! **ო სტაკონ დოკ დე–ცეʼნე̂, ყაჰეშ ბაქადვალოჼ** – იმ კაცს გული მოუვიდა და მაგრად შეიგინა (გაილანძღა).

ბაქა|დ|არ baka|d|ar გრდმ. прх. trans. ლანძღვა (ლანძღავს) поносить, ругать, сквернословить to curse, to use foul language. **ოჴუს ზაქაჲრი̂ ბაქადვო** – ის ზაქროს ლანძღავს.

ბაქა̄ხაუ̆პყუ̂ დდ **bakāxaŭp̣q̇û** dd საცობი пробка plug, cork. **ბოთლოჼ ბაქა̄ხაპყუჲ** – ბოთლების საცობები.

ბაქ|ბ|ელინი̂ bak|b|elinî მიმღ. прич. particip. პირმცინარე, კარგი გუნებისა улыбающийся, доброго нрава a parson having a good character. **ბაჲთლოჼ შიო̂ ბაქ ბელინი̂ სტაკ ვარ** – ბართიანთ შიო პირმცინარე კაცი იყო.

ბაქ|ბ|ეხკინო̂ bak|b|exḳinô მიმღ. прич. particip. კუშტი (პირშეკრული), ჩუმი замкнутый, молчаливый unsociable. **ო ყაჲნი̂ ზორაჲში̂ ბაქ ბეხკინო̂ ვა** – ის მოხუცი ძალიან კუშტია.

ბაქინჵაჲნი̂ bakinωajnî თავახდილი, თავღია незакрытый open, uncorked **ვენჼ ბუნაგ ბაქინჵაჲნი̂ ცო დეწე̂ მეყდჼ** – ღვინის ჭურჭელი თავღია არ უნდა დავტოვოთ; **ბაქინჵაჲნი̂ ჰერწო̂** – თავახდილი ქვაბი.

ბაქმაზ დდ **bakmaz** dd ბაქმაზი бекмес Bakmaz (thick grape juice boiled for keeping), treacle. **ბაქმაზე̄ მაწროლ ჲა** – ბაქმაზიც ტკბილეულია.

ბაღ ბდ **baγ** bd 1. საზამთროს და ნესვის ბაღი бахча an orchard for watermelon and melon. **ალნი⌈ჰ⌉ ყაჲრთვზჼ ბაღი დუჴ დარ** – ალვანში საზამთრო⌈ებ⌉ის ბაღები ბევრი იყო; **თხაბუსუ̂ ფილლიპ–ბიძინ ბა̄ღ ყუვი აჰბალინო̂** – წუხელ ძია ფილიპეს ბაღში ქურდები შეპარულან. 2. იხ. см. see **ბაჴჩ baqč**.

ბაღდად დდ **baγdad** dd ბაღდადი большой шёлковый платок a big shawl. **ბაცბილოჰ̸ ჲაჰ̸ონ ჯორ დოშ ბაღდად ჳეფდორ ქუჲრთმაქაჰ̸ო̂** – წოვათუშებში ქალს ჯვარს რომ სწერდნენ, ბაღდადს აფარებდნენ თავზე.

ბაღლიჼჯო̂ დდ **baγlĩǯo** dd ბაღლინჯო клоп bug, bedbug. **ბაღლიჼჯო̂ მოსიჼ ვუმ** (-უმ) **და** – ბაღლინჯო ცუდი რამაა.

ბაყეჭაჲნო̂ **baq̣eč̣ajnô** 1. ნამდვილი, მართალი (რამ), ჭეშმარიტი подлинный, истинный, точный true, real, right. **ვაიჼ წინი̂ მეზობლი ბაყეჭაჲნო̂ ნახ დანო̂** – ჩვენი ახალი მეზობლები ნამდვილი (ჭეშმარიტი) ხალხი ყოფილა. 2. ზმნს. нареч. adv. დანამდვილებით, ნამდვილად, უეჭველად, ჭეშმარიტად действительно, истинно, точно really, truly, authentically. **ბაყეჭაჲნო̂ ლივას** – ნამდვილად ვამბობ.

ბაყეჸ^{1} **baq̣e’**^{1} 1. ნამდვილი, მართალი (რამ), ჭეშმარიტი нечто правдивое, действительное true, real, right. **ბაცეჸი ჲა ის ამბუჲ, ლე აფუშ ბა?** – მართალია ეგ ამბავი, თუ ტყუილია? 2. ზმნს. нареч. adv. ნამდვილად, მართლა, სისწორით действительно, подлинно, в самом деле really, truly, authentically **ბაყეჸ ფსტუ ჲჭევინო̂ გუვალ’ეჼ ო სტაკ** – ნამდვილად ცოლისმკვლელი აღმოჩნდა ის კაცი.

ბაყეჸ^{2} **baq̣e’**^{2} კავშ. союз conj. თუ если вдруг, если if, whether. **ბაყეჸ ჰ̸ედვაჲლჩეჰ̸ა, ვაგლაგე⌈ჰ̸⌉ სოჼ!** – თუ დაიგვიანე⌈ბ⌉, თვალით აღარ დამენახო.

ბაყო̂ დდ **baq̣ô** dd კვიცი жеребёнок colt, foal. **აჴე̂ ბაყუჲნ ჭყემპერა̄ხ დალ’დაჲლნორ** – ნადირი კვიცს ყელში სცემოდა.

ბაყო̄რეჼ **baq̣ōrẽ** კვიციანი кобыла с жеребёнком a horse having a colt, foal. **ბაყო̄რეჼ ჴადალ** –კვიციანი ფაშატი.

ბაშარ ჲ **bašar** j უნარი способности, возможности ability, capability. **ბაშარ ცო ჲაჲნი̂ სტაკ ჰ̸ათხ ცო ლო** – უუნარო (უნარის არმქონე) კაცი წინ ვერ წავა.

ბაშლაყ დდ **bašlaq̣** dd ყაბალახი башлык bashlyk, hood. **ფშელოხ ბაცბივ ქორთიხ ბაჲშლყი ეხკდორ** – სიცივეში წოვათუშები თავზე ყაბალახებს იხვევდნენ.

ბაშმაკ ბდ **bašmaḳ** bd ფეხსაცმელი башмак shoes. **დადას ბჴდრინ წინი̂ ბაშმაკი ეციჼ** – მამამ ბავშვებს (შვილებს) ახალი ფეხსაცმელები უყიდა.

ბაშტ^{1} ბდ **bašt**^{1} bd გომური, ბაშტე зимний земляной хлев, коровник cattle-shed.**სე დადივ გუჲმრეხ *ბაშტ* დორ** – ჩემი წინაპრები გომურს *ბაშტეს* ეძახდნენ.

ბაშტ^{2} ბდ **bašt**^{2} bd კვამლი, ნისლი туман mist, fog. **ტბათნი⌈ჰ̸⌉ ჴშიროშ ბაშტ ბალო̂** – ტბათანაში ხშირად ნისლია ⌈ნისლი ძევს⌉.

ბაშფორთ დდ **bašport** dd პასპორტი паспорт passport. **ბაშფორთ ჩილე⌈ჰ̸⌉ დეწე̂ დალუჼ სტაკვო⌈ჰ̸⌉** – პასპორტი უბეში უნდა ედოს კაცს.

ბაჩდოჼ ბდ **bačdõ** bd ბაჩა ცხენი (ჯუჯა ცხენი) малорослая лошадь a little horse, pony. **ცჰ̸ადარი ბაჩდუჲ ბაყეჭაჲნო̂ ლაზე გუ⌈ც⌉იხო̂** – ზოგიერთი ბაჩა ცხენ⌈ებ⌉ი მართლაც კარგი გამოდის.

ბაცა̄ ჲ **bacā** j ბაცა, ბაცეთი, ბაცბების (წოვათუშების) საცხოვრებელი ადგილის ადრეული სახელი თუშეთში (ახლა **წოვათა̄ çovatā** *‘წოვათა’*) Бацā, прежнее название места проживания бацов (цоватушин) в Тушетии (теперь **წოვათა̄ çovatā** *‘Цовата’*) Bacā, old name of the dwelling of Batsb (Tsovatush) people in Tusheti (now **წოვათა̄ çovatā** *‘Tsovata’*). **ბაცა̄ ლამუ⌈ჰ̸⌉ ჲა, მიჩჰ̸ე ტყუჲჰ̸სინე⌈ჰ̸⌉ ბაცბი ბახერ** – ბაცა მთაშია, სადაც ბოლო ხანებში წოვათუშები ცხოვრობდნენ.

ბაცავ ვბ **bacav** vb (მრ. мн. pl. **ბაცბი bacbi**) წოვათუშის თვითსახელი самоназвание цоватушина Tsovatush man calls this name himself. **ბაცბი ლაუ̆მრეჼ ბახკეჼ კოხა̄ხ ბახაჼ** – წოვათუშები მთიდან ⌈ჩა⌉მოვიდნენ კახეთში საცხოვრებლად; **ო ბაცბაჼ ჲოჰ̸ ჲა** – ის წოვათუშთა ქალია.

ბაცბურ bacbur ბაცბური, ⌈წოვა⌉თუშური бацбийский, ⌈цова⌉тушинский Bats, ⌈Tsova⌉tush. **ბაცბურ ჟე** – ⌈წოვა⌉თუშური ცხვარი; **ბაცბურ კეჭ** – ⌈წოვა⌉თუშური მატყლი; **ბაცბურ თაჲლზი** – ⌈წოვა⌉თუშური ხურჯინი; **ბაცბურ ფალაზ** – ⌈წოვა⌉თუშური ფალასი; **ბაცბურ ქუდ** – ⌈წოვა⌉თუშური ქუდი; **ბაცბურ ჩხიჼდრი** – ⌈წოვა⌉თუშური წინდები; **ბაცბურ მაჼდილ** – ⌈წოვა⌉თუშური მანდილი; **ბაცბურ დოჼ** – ⌈წოვა⌉თუშური ცხენი; **ბაცბურ პესნ** – ⌈წოვა⌉თუშური მელოდია; **ბაცბურ გარმოჼ** – ⌈წოვა⌉თუშური გარმონი; **ბაცბურ მოჴ** – ⌈წოვა⌉თუშური სიმღერა; **ბაცბურ მოტ̣** – ⌈წოვა⌉თუშური ენა; **ბაცბურ დოშ** – ⌈წოვა⌉თუშური სიტყვა; **ბაცბურ ხაჲსათ** – ⌈წოვა⌉თუშური ხასიათი; **ბაცბურ დახილა̄** – ⌈წოვა⌉თუშური ყოფა (ცხოვრება).

ბაწარ დდ **baçar** dd ბაწარი, მატყლის ძაფი пряжа, шерстяная нитка woolen thread, ratline. **ქამრენ დაყე̂ ბაწარ ახკურ ჲუყეხ ყაჴჩო̂ სტაკვო[ჰ]** – ქამრის მაგიერ ბაწარი ერტყა წელზე მოხუც კაცს; **ბაწრჷ ჩხჷდრი დო** – მატყლის ძაფის წინდებს ქსოვენ.

წიკჷ ბაწარ დდ **çiḳẽ baçar** dd წვივსაკრავი, ჩახსაკრავი подвязка для голен suspender, garter. **წიკ ბაწრევ ჰეჭყო̂ სო̃** – წვივსაკრავი მიჭერს; **აგას ის̨ ლუჲნლო̃ წიკჷ ბაწარ დეფცო̂** – ბებია ცხრაფა (ცხრაწვერა) ძაფის წვივსაკრავს ქსოვს.

ბაჴჩ ბდ **baqč** bd ხეხილის ბაღი, საკარმიდამო მიწის ნაკვეთი ხეხილით, ვენახით, ბოსტნით фруктовый сад, приусадебный участок земли с садом, с виноградником, с огородом an orchard, personal plot with orchard, vineyard, kitchen garden. **სო კაწკო̃ ვაშ ბაცბიგო[ჰ] ბაჴჩი ცო დარ** – მე როცა პატარა ვიყავი (ჩემი პატარაობისას), წოვათუშებს ხეხილის ბაღები არ ჰქონდათ.

ბაჴჩა̄ ჲჲ **baqčā** jj ხეხილის ბაღი მისი სივრცობრივი და მოცულობითი გაგებით фруктовый сад в его пространственном и объёмном понимании orchard with the sense of its area and size. **ბუქრაჳლიგო ლაზჷ ბაჴჩა̄ ლათჷლათერ** – ბუქურაულებს კარგი ხეხილის ბაღი ჰქონდათ [ედგათ] ხოლმე.

ბაჰო̂ ბდ **baḫô** bd ბირკა, ბირკავა лопух, репейник bur, burdock. **ბაჰო̂ ჩამლო̃ ბაყუჲნო̂ ბა** – ბირკავა გემრიელი საჭმელია. შდრ. ср. comp. **ბირკ birḳ**.

ბა̆დერ დდ **bǎder** dd 1. ბავშვი, შვილი, ჩვილი дитя, ребёнок, сын, дочь child, baby. **კაწკო̃ ბა̆დერ** – პატარა ბავშვი; **სჷ ბა̆დერ** – ჩემი შვილი. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word-combination.

ბა̆დერ დ|არ bǎder d|ar გრდმ. прх. trans. ბავშვის (შვილის) გაჩენა (გააჩენს), შობა родить ребёнка to give birth to the baby.

ბა̆დერ ხილʻარ bǎder xilʻar გრდუვ. непрх. intrans. ბავშვის გაჩენა (გაჩნდება), ბავშვის ყოლა родиться to be born. **აბო̂ ფსტუჲჩონ ბა̆დერ ხილʻჷ** – აბოს ცოლს ბავშვი ეყოლა.

ბა̆დერ (ბა̆დრეღ) ეცარ (ევ|დ|არ) bǎder (bǎdreγ) ecar (ev|d|ar) გრდმ. прх. trans. ბავშვის (შვილად) აყვანა усыновить, удочерить to adopt, to affiliate. **ბა̆დრეღ ეცრი ჲც დუჴუხ და** – შვილად აყვანის შემთხვევები ახლა უფრო

ბევრია; **სე ვაშას კაწკო̃ კნათ ეცი̃ ბა̆დრეღ** – ჩემმა ძმამ პატარა ბიჭი იშვილა [აიყვანა შვილად].

ბა̆დერ დ|ითარ băder d|itar გრდმ. прх. trans. შობინება (აშობინებს) помочь, заставить родить to help someone give birth to the baby. **ბებრევ ბა̆დერ დითე̃ ფსტუჲჩოგრ̂** – ბებერმა ბავშვი აშობინა დედაკაცს (ქალს).

ბა̆დრი დ|ა̄ხარ bădri d|āxar გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. ბარტყების გამოჩეკა (ბარტყებს გამოჩეკს) детёнышей, птенцов высиживать to hatch the nestlings. **ჭაჲწკივ ბა̆დრი და̄ხა̃ ჲოფხ სტეხრ̂** – ჩიტები ბარტყების გამოსაჩეკად სითბოს ელიან; **მერცხლაცუჲვ კრამიტ კიკელ ბა̆დრი და̄ხი̃** – მერცხლებმა კრამიტის ქვეშ ბარტყები გამოჩეკეს.

ბა̆დერწი̃ băderçĩ იხ. см. see **ბა̆დრეწი̃ bădreçĩ**.

ბა̆დერწოლ დ **băderçol** d უშვილობა вездетность childlessness. **ბა̆დერწოლ მოჸი̃ და** – უშვილობა ცუდია.

ბა̆დრე̃ბა̆დერ დდ **bădrẽbăder** dd შვილიშვილი внук, внучка grandchild. **ბა̆დერ ბა̆დრევ მოწ დეხი̃ სოხ** – შვილიშვილმა თაფლი მთხოვა.

ბა̆დრეღეშ băjreγeš ზმნს. нареч. adv. ბავშვურად по-детски like a child, as a child.

ბა̆დრეწი̃ bădreçĩ უშვილო[დ] бездетный, вез ребёнка childless, without child. **ბა̆დრეწი̃ ფსტუჲნრ̂ მუჲჩრ̂ დაკვ ჲა** – უშვილო დედაკაცი ცუდი გულითაა [ცუდ გუნებაზეა]; **ნა̄ნ ბა̆დრეწი̃ ჲახე̃ ქალიქ̂** – დედა უშვილოდ წავიდა ქალაქში [თბილისში].

ბა̆დროლ, ბა̆დრულობ ჲ **bădrol, bădrulob** j ბავშვობა детство childhood. **თურ ჭამიგოჭაჲ ლაზე̃ ბადროლ (ბადრულობ) ჲა?** – განა ყველას კარგი ბავშვობა აქვს?

ბა̆ლ ბდ **băl** bd ბალი черешня (sweet) cherry. **თხე ბაჴჩე[ჭ] ბალი ჺედახკე̂** – ჩვენ ბაღში ბლები დგას; **ბა̆ლ ჩამლი̃ ხილ ჲა** – ბალი გემრიელი ხილია.

ბა̆ლი ჲ **băli** j მრ. мн. pl. მხრები плечи shoulders. **ბესოს ქათიბ ბა̆ჲლა̄ხ ოლჸი̃** – ბე-სომ ქულაჯა მხრებზე წამოისხა; **მაცანაკ გულ სო̃ ჭე̃ ბა̆ლი, უდროოთ სო-და ჲეკინო!** – როდის ვნახავ, ნეტავი, შენს მხრებს, უდროოდ მი-მოყრილებს! (ხალხური).

ბა̆სლი̃ băslĩ ფერიანი имеющий хороший цвет coloured.

ბა̆ძო̂ ვ **bă**ʒ**ô** v ბიძა (მოფერებითი ფორმაა) дядя (ласкательная форма) uncle (diminutive form). **ბა̆ძოს ფსტარჼ ჯ̆ანი დიქჼ სოჼ** – ბიძამ ხარის [ტყავის] ქალამნები ამომისხა.

ბა̄ბ ჲ **bāb** j ბაბა, პური (ბავშვის ენაზე) хлеб (на детском языке) bread (in baby’s langauge). **ბა̄ბ ჲეწი ჰოჼ, ბა̆დერ?** – პური გინდა, შვილო?

ბა̄ბო̂ ვბ **bābô** vb პაპა дедушка granddad, grandfather. **სქჼ ბა̄ბო̂ ფხაუზტყა̄ ფხი შარლოუჼ ვალირ** – პაპაჩემი ას ხუთი წლისა მოკვდა.

ბა̄გ ბდ **bāg** bd ბაგა (პატარა ვენახი) маленький виноградник a small vineyard. **ბაგაჲჼ ლე ვუხ (˜უხ) ვქჼ დეწე̂ ოთჲჼ?** – ბაგისა ან რა ღვინო უნდა დადგეს?

ბა̄დე̂ ჲჲ **bādê** jj ბადე сеть, сетка net, fishnet. **მებაჲდრევ ბა̄დევ ჭარი ლეცოდო̂** – მებადური ბადით თევზებს იჭერს.

ბა̄დ ჲ|ოღარ bād j|oγar გრდმ. прх. trans. ბადის დაგება (თევზის, ფრინველის დასაჭერად) (ბადეს დააგებს) установить сеть (для рыб, птиц) to net. **ბა̄დ ჲოღარე̄ ქეთეშ დეწე̂, ცოჰე̂ ჭარი ცო ლეცლა** – ბადის დაგებაც ცოდნით უნდა, თორემ თევზ[ებ]ს ვერ დაიჭერ.

ბა̄ზ დდ **bāz** dd სამარილე солонка salt-sellar. **ქიქოჸ ბა̄ზ ხენქჼ თეგდორ** – ძველად სამარილეს ხისას აკეთებდნენ.

ბა̄ლ ბ **bāl** b იხ. см. see **ხათბალ xaebal**. **ბა̄ლ გიბა̄ლ ჰქჼ ოქარ!** – ხათაბალა ნახონ შენი იმათ!

ბა̄რლქჼ bārlẽ ბარელი, ბარიდან (ბარში მცხოვრები) человек, живущий на равнине a person living in valley. **კოხა̄ხჼ ნახ ვუმაჸ (˜უმაჸ) ბარლქჼ და** – კახეთის ხალხი (მოსახლეობა) ყველა ბარიდანაა.

ბა̄რქალ bārkal ბარაქალა! молодец! Well done! Good job! **ბა̄რქალ ჰოჼ!** – ბარაქალა შენ!

ბა̄ყალ ვბ **bāq̣al** vb ბაყალი бакалейщик grocer. **ბა̄ყლივ ნაჩხე̄, დათჲე′ნე̂ დეხკორ** – ბაყლები ყველსა და ერბოს ყიდდნენ.

ბა̄შარ bāšar უნარი, მარიფათი расторопность skill, ability.

ბა̄ც bāc ძმაო, ბატონო (მიმართვის ფორმაა მამაკაცისადმი) брат, сударь (форма обращения к мужчине) brother, mister, sir (form of addressing to male). **ჰო**

სოხ თელ‘ინჩ̂ სტაკ ცო̄მ ვა, ბა̄ც! – შენ ჩემზე უკეთესი კაცი არა ხარ, ძმაო!
სოცჼ ის ცო დაჲლ‘ჸ̂ ჵოჼ, ბა̄ც! – ჩემთან ეგ არ გაგივა, ბატონო!

ბა̄ხ bāx მდიდარი богач, богатый rich. **ცჵა ბა̄ხ სტაკ ვა̄ხერ ოჴ ფჵეჵ** – ერთი მდიდარი კაცი ცხოვრობდა იმ სოფელში.

ბა̄ხარ|დ|ალარ bāxar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გამდიდრება (⌈გა⌉მდიდრდება) разбогатеть to enrich, to become rich. **ოჴარნ ატ̡აჲშჩ̂ ბა̄ხარდალოჼ ლეცე̂** – მათ გამდიდრება უნდათ.

ბა̄ხარ|დ|არ bāxar|d|ar გრდმ. непрх. trans. გამდიდრება (⌈გა⌉ამდიდრებს) сделать богатым to become rich.

ბა̄ხოლ ჲ **bāxol** j სიმდიდრე богатство richness. **ბა̄ხლევ თურ კაძაკ ნახ დავდიჼ ჸერჩ̂** – სიმდიდრემ განა ცოტა ხალხი გააფუჭა ⌈წარყვნა⌉.

ბა̄ჯ̌ ვბ **bāǯ** vb ქვისლი свояк brother-in-law. **ჲაქრჼ მარი ბა̄ჯ̌ი ბა** – დების ქმრე- ბი ქვისლები არიან.

ბეგარ ჲ **begar** j ბეგარა повинность, барщина duty, conscription. **ქიქოც ნახ ბეგარმაქ ჴელორ** – წინათ ხალხი ბეგარაზე გაჰყავდათ.

ბეგო|დ|არ bego|d|ar გრდმ. прх. trans. ბეგვა (ბეგვავს) колотить, бить, выбивать (зерно) to batter. **სიმჼდ ბეგოდებათ!** – სიმინდი ⌈და⌉ბეგვეთ!

ბეგო|დ|ჼ bego|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ბეგო|დ|არ bego|d|ar**. **სიმჼდ ბეგოდჼ ლეცე̂ სონე̄, მოჵკ ხილ‘ულოჩ̂** – სიმინდის ბეგვა მინდა და, ნეტავი, როგორ იქნება ⌈საქმე⌉.

ბედ[1] ბ **bed**[1] b ბედი судьба, счастье fortune, luck, fate. **ვაჲ სე ბედუხ!** – ვაი ჩემს ბედს! იხ. см. see **ატ̡ივ aţiv**.

ბედ[2] **bed**[2] ზმნს. нареч. adv. ცალკე отдельно separately, apart. **საჲ ვაშეხჼ ბედ ვახეს** – ჩემი ძმისაგან ცალკე ვცხოვრობ; **ჲაშას ქაგნუჲ ბედ დიხკჼ** – დამ წიგნები ცალკე დააწყო.

ბედ დ|ალ‘არ bed d|aľar გრდუვ. непрх. intrans. გაყრა (ცალკე გასვლა) (გაიყრებიან) разводиться to divorce. **ბაცბინ ატ̡ჼ ბედ დალ‘არ ცო ხეცერ** – წო-ვებმა ადვილად გაყრა არ იცოდნენ; **ვაქარ ბედ ბალ‘ჼ** – ძმები ცალკე გავიდნენ (გაიყარნენ).

ბედ^{3} **bed**^{3} ნაწ. част. part. ცალკე отдельно, там... тут... either...or, not only... but. **ბედ ყაროვ ქოჵდოთხრ̂, ბედ მაცლევ** – ცალკე წვიმა გვაწუხებს, ცალკე შიმ-შილი.

ბედ-ბედ bed-bed ზმნს. нареч. adv. ცალ-ცალკე раздельно separately, apart.

ბედე̃ bedẽ 1. ბედენა, განსხვავება разница, какая разница difference (იხმარება უარყოფით ან კითხვით წინადადებებში употребляется в отрицательных или вопросительных предложениях is used in negative or interrogative sentences). **ვუხ (ˉუხ) ბედე̃ და?** – რა ბედენაა? **ბედე̃ ცო და** – ბედენა არაა. 2. გარდა, მხოლოდ, ოღენ кроме, только, лишь only. **შარლოუ̃ ბედე̃ ცო ხილ‘ჷ̂** – მხოლოდ წლისა იქნება (წლისაზე მეტი არ იქნება); **ალნიჯ ბედე̃ ცო მიჩჯე ვახეს** – ალვნის გარდა არსად ვიცხოვრებ (ვცხოვრობ); **ო ბედე̃ ცომენა̄ დარ ესე** – მის გარდა არავინ იყო აქ; **ვაჲ ლამნა̄ხ ცჯა-ში ბედე̃ ჺამ ცო ბა** – ჩვენს მთებში ერთი-ორის გარდა ტბა არაა.

ბედი̃ bedĩ უცნაური, სხვანაირი, საოცარი необычный, странный, удивительный strange, different, fantastic. **ე კნათეგო⌈ჯ⌉ ბედი̃ ხაჲსათ ჲა!** – ამ ბიჭს უცნაური ხასიათი აქვს! **მარა̃ ბედი̃ ლამზურ დო̃ მოჸ ბა!** – რა საოცრად ლამაზი ცხენია! **მარა̃ ბედი̃ სტაკ მოჸ ვა!** – რა უცნაური კაცია! **ე კიმრ̂ ბედი̃ ხილ‘ე̃!** – ეს კიმო ⌈რა⌉ სხვანაირი გახდა ⌈იქნა⌉.

ბედიშ bediš ნაწ. част. part. რა ძალიან... რა საოცრად... как сильно... как здорово... too... very... **ე ფეშკარ ბედიშ ლაჲმზრათ იხრ̂ ლეთხა̃!** – ეს ბალღი რა საოცრად ლამაზად ცეკვავს!

ბედობ ჲ **bedob** j განსხვავება, სხვადასხვაობა различие, отличие difference. **ეჭარლო ვუხ (ˉუხ) ბედობ ჲა** – ამათში რა განსხვავებაა.

ბედო|დ|არ bedo|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉ბედვა (⌈გა⌉ბედავს) осмели⌈ва⌉ться, решаться to dare. **კნათივ ნამუჲრლე⌈ჯ⌉ ბიჵბალარ ბედოდორ** – ბიჭები მორევში ბანაობას ბედავდნენ. სრ. сов. perf. **გაბედო|დ|არ gabedo|d|ar**.

ბედო|დ|ა̃ bedo|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ბედო|დ|არ bedo|d|ar**. **ბა̃დრივ დადეგრ̂ ბუხ ბაქ ალ‘ა̃ ცო დეწჷ̂ ბედოდა̃** – შვილები მამისთვის შეპასუხებას ვერ უნდა ბედავდნენ. სრ. сов. perf. **გაბედო|დ|ა̃ gabedo|d|ã**.

ბედუხ bedux ბედენა (სხვაობა) разница difference. **ჳოჼ ვუხ (-უხ) ბედუხ და, ტათეჲბი̂ ლო ჳოჼ, ლე მაჲპი̂?** – შენთვის რა ბედენაა, ფულს მოგცემენ, თუ პურს (ხორბალს)?

ბეზმჱჼტ დდ **bezmẽnṭ** dd ბეზმენი безмен spring-balance, steelyard. **ბეზმჱჼტ აჭჼ ქესდუჲნი̂ და** – ბეზმენი ადვილი სახმარია.

ბეჲბაჸო̂ ჲდ **bejba’ô** jd ბებია ქალი бабка повивальная midwife. **ფტუჲჩოგო̂ ბეჲბაჸოს ბა̆დერ დითჱჼ** – დედაკაცს ბებიაქალმა ბავშვი აშობინა.

ბეჲდნერ, ბი̄დნერ, ბი̄დნარ bejdner, bīdner, bīdnar 1. იხ. см. see **აჲტვჱჼ ajṭvẽ**. 2. ბედნიერი (ციმბირის წყლული) сибирская язва ulcer of Siberia.

ბეჲთალ ვბ **bejtal** vb ბეითალი ветеринар veterinary, surgeon. **აბრამ ალუჲნაჲჼ ბეჲთალ ვა** – აბრამი ალვნის ბეითალია.

ბეკ ბ **beḳ** b გასაკვირი რამ нечто удивительное sth surprising. **ბეკ ბა გიგო̂ ვალარ!** – გასაკვირია გიგოს სიკვდილი!

ბეკა̄რჱჼ, ბეკტეკა̄რჱჼ, ბეკლაკ beḳārẽ, beḳṭeḳārẽ, beḳlaḳ ხუმარა, მასხარა шут, шутник jester, joker. **ბეკა̄რჱჼ სტაკ ნახ დელდაჼ ვოლვალიჼ** – ხუმარა კაც-მა ხალხის გაცინება (გამხიარულება) დაიწყო.

ბეკი ბ **beḳi** b მრ. мн. pl. ხუმრობა, ხუმრობები шутка, шутки, шутовство a joke. **ნახ დელდაჼ აჲჼდრი̂ ბეკინ ვალ‘ჱჼ** – ხალხის გასაცინებლად ანდრიმ ხუმრობა დაიწყო; **ჳამინაჸ ჲეწინი̂ ნატ-ნანა, ბათ-ნანეშო̂ ბეკინ ჲალ‘ენო...** – ყველასთვის საყვარელი ნატო-დედა, ბათა-დეიდა ხუმრობებით განთქმული... (ს. ლაგაზი-ძე).

ბეკი ბ|არ beḳi b|ar გრდმ. прх. trans. ხუმრობა (ხუმრობს) шутить to joke. **თური ჳამინაჸ თაუ̂გუ̂ ბეკი ბარ?** – განა ყველას უხდება ხუმრობა? იხ. см. see **ბეკი beḳi**.

ბეკი ბ|ო beḳi b|o გრდმ. прх. trans. ხუმრობს шутит sb jokes. **ოპუს ბეკი ცო ბოგე̂** – ის აღარ ხუმრობს.

ბეკი ბ|ორიკ, ბეკლაკ ვბ; ჲდ **beḳi b|oriḳ, beḳlaḳ** vb; jd ხუმარა шутник joker. **ბეკი ბორიკ ვეჸე′ნე̂, ბეკია̄ ბოლბიჱჼ** – ხუმარა მოვიდა და ხუმრობა დაიწყო.

ბეკიჭაჲნო̂ beḳičajnô 1. ხუმრობით в шутку jokingly, in jest. **ას ბეკიჭაჲნო̂ აჲლ‘რასე̄, ოპუჲნ მა̄ ხალაჼ ხეთინო̂** – მე ხუმრობით ვთქვი, იმას კი სწყენია. 2. იო-

ლად, ადვილად легко easily. **ბაბოს ბოთხ ბეკიჭაძნრ̂ თეგობრ̂** – პაპა საქმეს იოლად აკეთებს.

ბეკტეკი დ **beḳṭeḳi** d მრ. мн. pl. მსუბუქი ხუმრობა, მასხრობა шуточки jokes.

ბეკტეკი დ|არ beḳṭeḳi d|ar გრდმ. прх. trans. მსუბუქად ხუმრობა (ხუმრობს), მასხრობა подшучивать to joke, to jest. **ფსტეივ ბეკტეკი დორალრ̂** – დედაკაცები მსუბუქად ხუმრობდნენ თურმე.

ბეკხეთარ beḳxetar გრდუვ. непрх. intrans. გაკვირვება (გაუკვირდება), განცვიფრება удивиться to surprise, to astonish. **ოჴუიჼ დოშ უძში̂ ბეკხეთიჼ თხოჼ, მჷ ცო̄მ ალʼმაკიჼგ თხოჼ** – იმისი სიტყვა ისე გაგვიკვირდა, რომ ვეღარაფერი ვთქვით; **ზორაძში̂ ბეკხეთჷ̂ სოჼ** – ძალიან მიკვირს.

ბეკხეთ|დ|არ beḳxet|d|ar გრდმ. прх. trans. გაკვირვება ([გა]აკვირვებს, გაიკვირვებს), განცვიფრება удивлять, удивляться to make sb surprised, astonished. **ოჴუს ჴენი შაძრ̂ი ბათხავ ბეკხეთოდრ̂** – ის სხვებს თავისი საქმით აკვირვებს; **ოჴუს სეჼ ამბუძ ბეკხეთძიეჼ** – იმან ჩემი ამბავი გაიკვირვა.

ბეკხეთ|დ|აჼ beḳxet|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ბეკხეთ|დ|არ beḳxet|d|ar**. **სტაკოვ ატ̣აძში̂ ცო̄მ დეწჷ̂ ბეკხეთდაჼ** – კაცმა ადვილად არაფერი უნდა გაიკვირვოს.

ბეკხეთილა̄ დდ **beḳxetilā** dd საკვირველება, საოცრება нечто удивительное, чудо, поразительное miracle, wonder. **ბა̄დრინ ოსი ბეკხეთილაძში̂ დაგიჼ** – ბავშვებმა იქ საოცრებანი ნახეს.

ბელედ ვბ **beled** vb ბელადი вождь, предводитель leader, captain, chief. **ბაძჼდურ ვალʻენრ̂ ბელედ ვარ ბაცბილო[ჭ]** – ბაინდური განთქმული ბელადი იყო წოვათუშებში.

ბელდობ დდ **beldob** dd ბელადობა лидрство leadership. **ბელდობ ატ̣აჼ ხუმ ცო მოთ̣ შუჼ?** – ბელადობა ადვილი ხომ არ გგონიათ?

ბეჼ ბდ **bẽ** bd ბუდე, ბუნაგი гнездо, берлога nest, lair. **ჭაძწკეჼ ბეჼ** – ჩიტის ბუდე; **ჩაიჼ ბეჼ** – დათვის ბუნაგი; **დახუძვ ლამუ[ჭ] ბენი თეგოდრ̂** – შურთხები მთაში ბუდეებს აკეთებენ; **ბეჼ თაგბარ** – ბუდის გაკეთება; **ბენ ხა̄ცარ** – ბუდეში ჩაჯდომა, დაბუდება.

ბერგო|დ|არ bergo|d|ar გრდმ. прх. trans. ნჯღრევა (ანჯღრევს) трясти, подбрасывать (на арбе) to shake. **ურმენ ბერგოდარ ხეცჷ̂** – ურემმა ნჯღრევა იცის.

ბერტყა|დ|არ bertq̣a|d|ar გრდმ. прх. trans. ბერტყვა (ბერტყავს) вытряхивать, сбивать to whisk. **კაკალ ბაჴუჲჩრ̂ ხაჲრხევ ბერტყადჲო** – კაკალს დიდი ხარიხით ბერტყავენ.

ბერტყა|დ|ჼ bertq̣a|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ბერტყა|დ|არ bertq̣a|d|ar**. **კაკალ ბერტყადჲჼ ვუჲტას მამინ** – კაკლის საბერტყად მივდივარ მამიდასთან.

ბერ‘ლ‘ომ ბდ **ber‘l‘om** bd წაკა рассол для сыра brine. **ე ნაჩხონ ბერ‘ლ‘ომ ხარცბარ დეწე̂** – ამ ყველს წაკის გამოცვლა უნდა; **ბერ‘ლ‘ომ დურიჼგეჷ ბალ‘ჷჼ ვაჲნი̂** – წაკა მეტად მლაშე გამოგვივიდა.

ბექ ბდ **bek** bd ბექობი выступ на склоне горы a small hill. **ბექმაქ ჩუ ხაჯნას** – ბექობზე ჩამოვჯექი.

ბექეჼ ქოჼდარ დ **bekẽ kõdar** d ბეგქონდარა богородская трава, тимьян, чебрец, чабрец Thymus (Latin). **ბე̄ქ ქოჼდრეჼ ჰაჲჭი̂ ჩაჴეჷ ჴეთე̂ სტაკონ** – ბეგქონდარას სუნი შორიდანვე ეცემა კაცს; **ბექ ქოჼდრეჼ ჩაჲ ჩამლოჼ და** – ბეგქონდარას ჩაი გემრიელია.

ბეღელ ბდ **beɣel** bd ბეღელი житница barn. **ბეღლე[ჰ] დაყარ გაგოდრ̂** – ბეღელში სულადს (საჭმელს) ინახავენ.

ბეჭდა|დ|არ beč̣da|d|ar გრდმ. прх. trans. ბეჭდვა (ბეჭდავს) печатать to print, to type. **ოთრეს ჟაგნუჲ ბეჭდადო** – ოთარი წიგნებს ბეჭდავს. სრ. сов. perf. **დაბეჭ-და|დ|არ dabeč̣da|d|ar**.

ბეჭდა|დ|ჼ beč̣da|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **ბეჭდა|დ|არ beč̣da|d|ar**. **სწრაფათ ბეჭდადჼ ჴეთე̂ სოჼ** – სწრაფად ბეჭდვა ვიცი. სრ. сов. perf. **დაბეჭდა|დ|ჼ dabeč̣da|d|ã**.

ბეხკ ბდ **bexḳ** bd 1. ბრალი вина blame, fault. **ის ოჴუჼ ბეხკ ბარ** – ეგ იმისი ბრალი იყო. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word-combination.

ბეხკ ბ|აჴარ (ბ|ახარ) bexḳ b|aqar (b|axar) გრდმ. прх. trans. ბრალის დადება (ბრალს დასდებს) обвинить, обвинять to fault. **ოჴუს ოჴუხ ბეხკ ბაჴჼ** – მან მას ბრალი დასდო; **ოჴუს ოჴუხ ბეხკ ბახრ̂** – ის მას ბრალს სდებს.

ბეხკ|ბ|ახუჲნი̂ bexk̦|b|axujnî მიმღ. прич. particip. ბრალმდებელი обвиняющий accuser. **ბეხკბახუჲნი̂ ვაჳო?** – ბრალმდებელი ხარ?

ბეხკ|ბ|ებლლაჲნი̂ bexk̦|b|ebllajnî მიმღ. прич. particip. ბრალდებული обвиняемый accused. **ბეხკბებლლაჲნი̂ ვოცვიჲ̃** – ბრალდებული მოიყვანეს.

ბეხკწი̃ bexk̦c̣ĩ უდანაშაულო[დ], უბრალო[დ] невиновный, без вины innocent, faultless. **ნინო̂ ბეხკწი̃ ჲარ, მა̄ ჩუ ხაცჲიჲ̃** – ნინო უბრალო (უდანაშაულო) იყო, მაგრამ ჩასვეს.

ბეჯ ჲჲ **bež** jj თმა волосы hair. **ჲახჲ̃ ბეჯ** – გრძელი თმა; **ბეჯ ჲასტოს** – თმას ვივარცხნი.

ბზა ჲჲ **bza** jj ბზა самшит willow. **ბზობა̄ხ ჳამიგ[ო]ჳეც სა̃თლეცი̃ ბზა ჲალა̃ლა-თერ** – ბზობას ყველას სანთელთან ერთად ბზა ეჭირა ხოლმე.

ბზე ჲჲ **bze** jj ბზე саман chaff. **ბზე საბლეხი̃ კამჩჲ̃ დაყურ და** – ბზე მეტწილად კამეჩის საჭმელია; **ბზე ვაშარ ლაჳჲიჲ̃** – ბზე ერთად შეაგროვეს.

ბზო̄ბ დ **bzōb** d ბზობა вербное воскресенье Palm Sunday. **ბზო̄ბეგოდოლი̃ აჴ-სბი დაღო̂** – ბზობის შემდეგ აღდგომა მოდის; **ბა̆დრინ ბზო̄ბაჲ̃ დე ზორაჲში̂ ღოსხეთა̃ლათერ** – ბავშვებს ბზობის დღე ძალიან უხაროდათ ხოლმე.

ბიბილო̂ ჲჲ **bibilô** jj ბიბილო гребешок у птиц crest. **მამლეგო[ჳ] ბიბილო̂ ჴეჲაღე̂** – მამალს ბიბილო აქვს [უზის].

ბიკო̃ ბდ **bik̦õ** bd კვარი, ბიკვანი лучина splinter. **ბიკო̃ ლამუ[ჳ] ჴკობო̂** – კვარს მთაში ანთებენ; **ბიკვნი ჳალ დჵაცი̃** – კვარები აანთეს.

ბილეთ დდ **bilet** dd ბილეთი, მოწმობა билет, удостоверение ticket, card, certifycate, license. **ჴაჲჳკ ნაყი̃ ბილეთ** – რკინიგზის ბილეთი; **თოფჲ̃ ბილეთ და სოგო[ჳ]** – თოფის მოწმობა მაქვს.

ბილიკ ბდ **bilik̦** bd ბილიკი тропинка path. **ლამუ[ჳ] მიჩხმაც ბილკი და** – მთაში ყველგან ბილიკებია.

ბი̃დ ბდ **bĩd** bd ბინდი сумерки twilight.

ბი̃დ ბ|აცარ (იხარ) bĩd b|a’ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. შებინდება (შებინდდება), ბინდის მოსვლა смеркаться to get dark. **ბი̃დ ბაცა′რე̄, ქოთმი ხენმაქ ჳალ ხაბჟა′რე̄ ცჳა და** – შებინდება და ქათმების ხეზე შემოსხდომა ერთია; **ბი̃დ ბეცჲ̃** – დაბინდდა [ბინდი მოვიდა].

ბიჼდ თას|ბ|ალარ (**თეფს|ბ|ალარ**) **bĩd tas|b|alar** (**teps|b|alar**) გრდუვ. не-прх. intrans. დაბინდება (დაბინდდება) смеркаться to get dark, to dusk. **ჯალიხ ბიჼდ თასბალარ ქიქოჸ ხეჸე̂** – ზამთარში დაბინდება ადრე იცის.

ბირკ ბდ **birḳ** bd ბირკა, ბირკი репейник bur. **ბირკევ დუჳჭ ვაკვიენვასო̂** – ბირკას ძალიანაც ბევრჯერ დავუსუსხივარ; **ბირკივ ჲარწინო̂ წიკი ჲაკჲიეჼ სეჼ** – ბირკებმა შიშველი წვივები დამისუსხეს.

ბირკეჼ ჰ̦აწუკ დდ **birkẽ ḩaçuḳ** dd თავწითელა, ჩიტბატონა щёголь goldfinch.

ბირკაჸო̂ დდ **birḳa'ô** dd ბერიკა ряженый Berika (participant of Georgian carnival Berikaoba). **ბირკაჸუჲ ნაჩხ გებსუ[ჳ] ბირკაჸო̄ხ ლელერ** – ბერიკები ყველიერში ბერიკაობაზე დადიოდნენ.

ბირკაჸობ დ **birḳa'ob** d ბერიკაობა Берикаоба (грузинский карнавал) Berikaoba (Georgian carnival). **ბირკაჸობ ნაჩხ გებსუ[ჳ] ხილჸჼლათერ** – ბერიკაობა ყველიერში იყო ხოლმე.

ბისტ ბდ **bisṭ** bd წვერი, ბოლო, ნაჭერი, ნაწყვეტი (საბლისა, მანდილისა...) кончик, кусочек (верёвки, косынки) tip, end, piece, part. **ქარსნეჼ ბისტ** – საბლის ნაჭერი; **მაძ̃დლეჼ ბისტ** – მანდილის ბოლო; **ქარსნეჼ ბისტ ჯაბტბებ სო̃** – საბლის ბოლო მომაწოდე; **ძო̃ძ ბისტეხ შატ ბუჲლ̣ნას** – ცხვირსახოცის წვერი გამოვკვანძე; **ამბო̄ ბისტეხ ნასტ ჯაჲნას** – ამბის ბოლოს ძლივს მივუსწარი.

ბიძი̂ ვბ **biʒî** vb ბიძა (მამის ძმა) дядя (брат отца) uncle (father's brother).

ბიძზაჲ, ბიძძაჲ ჲდ **biʒzaj, biʒʒaj** jd ბიცოლა (მამის ძმის ცოლი) жена дяди (брата отца) aunt (a wife of father's brother). **დადვაშო̂ ფსტუნახ *ბიძზაჲ* დო** – მამის ძმის ცოლს *ბიცოლას* ეძახიან.

ბი̄ ბდ **bī** bd ბე задаток some money given in advance. **ბი̄ ბჵლʻარ** – ბეს მიცემა; **ეცჩო̂ თაბნიხ ბი̄ ბჵჲლʻნას დადინ** – ნაყიდ ჭედილაში ბე მივეცი პატრონებს.

ბლაჼტ **blãṭ** ბლანტე (გემო) вязкий (вкус) flavorless (e. g. water). **ლათჲეჩო̂ ხიგო ბლაჼტ ჩამ ბა** – ნადგამ წყალს ბლანტე გემო აქვს.

ბლაღჩიჼ ვბ **blaγčĩ** vb ბლაღოჩინი благочинный blaghochini (the name of the head of priests). ***ბლაღჩიჼ* მოძლრ̄ ვაჭუჲჩოხ დო** – *ბლაღოჩინს* მღვდლების უფროსს ეძახიან.

ბლუვ ვბ; ჲდ **bluv** vb; jd მუნჯი немой dumb, mute.

ბნე̄დ ჲ **bnēd** j ბნედა падучая болезнь epilepsy. **ოქუჲნ ბნე̄დ ჲეჸქჼ** – მას ბნედა მოუვიდა; **ბნე̄დ იხოშ ლაწმარ აჰ დებქე̂** – ბნედის დროს [მოსვლისას] ავადმყოფი ეცემა.

ბო ბდ **bo** bd ნიორი чеснок garlic. **ბო დუკიჩ̂ დაყრელთ̂ ბო** – ნიორს ბევრ საჭმელს უშვრებიან.

ბოგირ ბდ **bogir** bd ბოგირი мостик footbridge. **ბოგირ [ვ]ოეჸ კაწკოჼ ტივ და** – ბოგირი იგივე პატარა ხიდია.

ბოდიშ ბდ **bodiš** bd ბოდიში извинение apology, excuse. **ბუჲდში ცო ლაჲტუ̂ ჰოჼ!** – ბოდიშები არ გიშველის!

ბოდიშ ბ|ექარ (აქარ) bodiš b|eqar (aqar) გრდმ. прх. trans. ბოდიშის მოხდა (ბოდიშს მოიხდის) извиниться to apologize. **ოქუს ბოდიშ ბექრჼ ცუცნენ** – მან ბოდიში მოუხადა ცუცანეს; **ბოდიშ ბექარ ქელ ბა** – ბოდიშის მოხდა წე-სია.

ბოზბაშ დდ **bozbaš**dd ბოზბაში бозбаш (суп из баранины) Bozbash (soup of mutton). **ბოზბაშ ბაყეჭაჲნთ̂ ჩამლიჩ̂ დაყრილო[ჰ] ლერ́ლ‘ლა** – ბოზბაში მართლაც და გემრიელ საჭმელებში ითვლება.

ბოთლ ჲჲ **botl** jj ბოთლი бутылка bottle. **ბოთლ ვენ ბუნგელ ხმარბადჲო** – ბოთლს ღვინის ჭურჭლად ხმარობენ.

ბოთხ ბდ **botx** bd 1. საქმე (ძირითადად მანდილოსნისა) работа (в основном женская) handiwork (mainly woman's). **ბოთხ ჲუყმათ̨ე[ჰ] ბითნას** – საქმე შუა გზაზე (შუა ადგილას) მივატოვე. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

ბოთხ ბ|არ botx b|ar გრდმ. прх. trans. მუშაობა (მუშაობს), საქმის კეთება работать, трудиться to work. **ბოთხ ბაჼ ცო ჭირხეთე̂ სოჼ, მა̄ ცო მაკე̌ სოჼ** – საქ- მის კეთება არ მეზარება, მაგრამ არ შემიძლია.

ბოთხ ბ|ითარ botx b|itar გრდმ. прх. trans. დასაქმება (დაასაქმებს), საქმის [გა]კეთებინება заставить работать to employ. **ოქუჲნ კეჩოგთ̂ ბოთხ ბითარ ხეჸე̂** – მან სხვისი დასაქმება იცის.

ბოთ̨ ბდ **bot̨** bd ქარქაში ножны scabbard, sheath. **თედლეს შალთქჼ ბოთ̨ ტათბუვ ბოფხბითნორ** – თედოლეს ხანჯლის ქარქაში ვერცხლით მოეჭედვინებინა.

ბოჲტი̂ დდ **bojṭî** dd ბოტი, ელქაჯი (ფარის წინამძღოლი თხა) козёл-вожак leader billy-goat. **დუჳ ბოტუჲ ჭირულ იხო̂ ქენ** – ბევრი ბოტი ჭირად უხდება ცხვარს.

ბოლო̂ ბდ **bolô** bd 1. ბოლო (დასასრული) конец, окончание, the end. **ბა̄ღ ბოლო[ჴ] ფსა ბივურ სოგო[ჴ]** – ბაღის ბოლოში ქერი მეთესა. 2. ბოლო (ფრინველისა), კუდი хвост (птицы) tail. **დედლიგო[ჴ] ბოლუჲ დაჴ დახო̂** – დედლებს ბოლოებს აცლიან.

ბოლკაჸო̂ დდ **bolḳa’ô** dd ბოლოკა репница Rapistrum rugosum (Latin). **ალნი[ჴ] ბოლკაჸუჲ მელ‘ დეწე̂ და** – ალვანში ბოლოკა, რამდენიც გინდა, იმდენია.

ბოლოკ ბდ **boloḳ** bd ბოლოკი редька, редис radish.

ბორაგ ბბ **borag** bb ჩითი (ნაქსოვი ფეხსაცმელი) вязаная, шерстяная обувь knitted woolen shoes. **ყარწეჼ ბორგი** – ჭრელი ჩითები; **ფსტუძჩოვ ბორგი ბო** – დედაკაცი ჩითებს ქსოვს [აკეთებს].

ბორბოლ, ბურბულ ბდ **borbol, burbul** bd ბორბალი, თვალი колесо wheel. **ურმეგო[ჴ] შიკეჸ ბორბოლ ბჭოგბალიჼ** – ურემს ორივე ბორბალი გაუტყდა.

ბორკილ ბდ **borḳil** bd ბორკილი кандалы, оковы shakles, fetters. **ჴათხეჸ ბუჲრკლი ოხკინო̂ ტუსლი დარ** – წინათ ბორკილებგაყრილი ტუსაღები იყვნენ; **დონენ ბუჲრკლი ოხკიჼ** – ცხენს ბორკილები დაადეს.

ბორშ^{1} დდ **borš**^{1} dd მოზვერი, ბუღა бычок, бугай bull-calf. **ტბათნი[ჴ] დუჳ ბორშუჲ დარ** – ტბათანაში ბევრი მოზვერი იყო; **ჩევარდოშ დეწე̂ იხითაჼ ბორშ ათ̣ანმაქ** – შერჩევით უნდა მიუშვან ბუღა ფურზე.

ბორშ^{2} ჲ **borš**^{2} j ბორში борщ Borsch (Slav soup). **რუსინ ლაზეჼ ბორშ ხეჸე̂** – რუსებმა კარგი ბორში იციან.

ბორც ბდ **borc** bd ფეტვი просо millet. **ბარციჼ მაჲჳაჯ̆ ჲაყლა მაცოლ ჲაშ** – ფეტვის პურიც იჭმება შიმშილის დროს.

ბოს ბდ **bos** bd ფერი цвет color. **დოჴე[ჴ] ბუნებ ლამზურჩო̂ ბასავ ჲეფხოლო̂** – გაზაფხულზე ბუნება ლამაზი ფერით იმოსება; **კედლო̄ხ აფეჼ ბოს ჴაჳკიჼ** – კედლებს მწვანე ფერი წაუსვეს; **მარაჼ ლამზურ ბასიშ მოჸ და!** – რა ლამაზი ფერებია! 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

ბასახ დ|ახარ (იხარ) basax d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ფერის წასვლა (ფერი წაუვა) побледнеть to turn pale. **ვაიჼ ლაწმარ ბასახ დახეჼ** – ჩვენს ავადმყოფს ფერი წაუვიდა. იხ. см. see **ბოს bos**.

ბასახ დ|ახენო̂ basax d|axenô მიმღ. прич. particip. ფერწასული, ფერმკრთალი побледневший, бледный paled. **ბასახ დახენო̂ ბა̆დრი ჩუ ჴასდალოიჼ** – ფერწასული ბავშვები შემოცვივდნენ.

ბასლო̂ თასარ (თეფსარ) baslô tasar (tepsar) გრდმ. прх. trans. შეღებვა [ფერში, საღებავში ჩაგდება] выкрасить, окрасить to paint, to color. **ა[ვ]ოს თაჲლოზეჼ ბაწარ სი̄ჼჩო̂ ბასლო̂ თაჲსნორ** – ევას სახურჯინე ნართი ლურჯ საღებავში ჩაეგდო (ლურჯად შეეღება).

ბოს ბ|ა̄ლʻარ (იხარ) bos b|āľar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ფერის წასვლა (ფერი წაუვა), გაცრეცა, გახუნება побледнеть, полинять to lose color, to fade. **წყე-შაწ ჲით̣რეხ ახლუღგო[ჰ̧] ბოს ბა̄ლʻეჼ** – ერთი-ორჯერ გარეცხვით ახალუხი გახუნდა [ფერი წაუვიდა]; **სა ხიტეჼჩგო[ჰ̧] ბოს ბა̄ლʻეჼ** – შეშინე- ბულს ფერი წაუვიდა.

ბოს ბ|ა̄ლʻენო̂ bos b|āľenô მიმღ. прич. particip. ფერწასული, ფერმკრთალი, უფერო; გახუნებული бесцветный, бледный, полинялый paled, discolored, faded. **ლაწმარ ბოს ბა̄ლʻენო̂ და** – ავადმყოფი ფერმკრთალია.

ბოს ბ|ალʻარ (თელʻარ) bos b|aľar (teľar) გრდმ. прх. trans. ფერის მიცემა (ფერს მისცემს) придать цвет, окраску to give color, to color.

ბოს ბ|ალʻ|ბ|ალინო̂ (ბ|ალʻ|ბ|აჲლნო̂) bos b|aľbalinô (b|aľbajlnô) მიმღ. прич. particip. ფერმიცემული, ფერზე მოსული приобретший цвет colored, improved complexion.

ბოს თელʻ|ბ|ალარ (ბალʻ|ბ|ალარ) bos teľ|b|alar (baľ|b|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ფერის მიცემა (ფერი ეძლევა) окрашиваться to give color, to improve one’s complexion. **ლაზეჲჩო̂ ჰ̧აერმაქ დახეშ ბოს თელʻლა ნახნ** – კარგ ჰაერ- ზე ცხოვრებისას ფერი ეძლევა ხალხს.

ბოს ჰ̧აყარ (ჰ̧ეყარ) bos ḩaqar (ḩeqar) გრდმ. прх. trans. შეღებვა (შეღებავს), ფერის წასმა красить to paint, to color.

ბოსტნაჸო̂ დდ **bosṭna’ô** dd ბოსტანა навозный жук gryllotalpa. **ბოსტნაჸოს ბაჴჩა̄ხ ეჲრთვაჼ ზარალ თელʼო̂** – ბოსტანა ბაღჩებში (ბოსტნებში) ბლომად ზარალს იძლევა.

ბოტ[1] ბდ **bot**[1] bd ცომი тесто dough. **ჯ̂ათხეჸ ბაცბივ ცომეხ *ბოტ* დორ** – წი- ნათ წოვათუშები ცომს *ბოტს* ეძახდნენ.

ბოტ[2] დდ bot[2] dd თიკანი козлёнок kid, lamb. იხ. см. see **ბოჰ̣ boḥ**.

ბოტიჼ boṭĩ უმი, ცომი, გამოუმცხვარი сырой uncooked, half-baked. **ბოტიჼ მაჲჴი̂ ჴერეჼ ჰ̣ალო̂ ჰ̣აჼ ჲაჴიჼ?** – ცომი პური კერიდან ვინ [გ]ამოიღო? **გუგრ ბოტიჼ ჲა** – გოგრა უმია.

ბოღურ ბდ **boγur** bd პალო кол stake, peg. **ბუჲღრეხ დოჼ ქარსნევ ახკო̂** – პალოზე ცხენს საბლით აბამენ.

ბოყ[1] ბდ **boq̣**[1] bd ბოყვი (ჩარჩო, რომელშიაც [კედლის] ფიცრებია ჩასმული) деревянное приспособленное для укрепления досок wooden bracket (for framing boards). **კედლეჼ ფიცრი ბოყვა̄ ლეცოდო̂** – კედლის ფიცრებს ბოყვიც იჭერს.

ბოყ[2] ბდ **boq̣**[2] bd ხაჭოს, ყველის ობი плесень на сыре, твороге mold on cheese, curd.

ბოყვ დდ **boq̣v** dd ბოკვი явор sycamore.

ბოყრბად|ჲ|არ boyrbad|j|ar გრდმ. прх. trans. ხაჭოს მომწიფება (მოამწიფებს) სადათხურედ готовить творог для поджаривания to make curd for frying.

ბოყრიჼ: ბოყრიჼ კალტ ჲჲ **boq̣rĩ ḳalṭ** jj სადათხურედ შემოსული (მომწიფებული) ხაჭო творог, готовый к поджариванию curd ready for frying.

ბოჩკ ბდ **bočḳ** bd კასრი бочка barrel. **ბოჩკა̄ხ ვენი დაჲთ̣უ̂** – კასრებში ღვინოები ასხია.

ბოძ ბდ **boʒ** bd ბოძი столб pillar, column. **თხეჼ საძნე̂ იტ̣ ბოძმაქ ლათ̣ერ** – ჩვენი საძნე ათ ბოძზე იდგა.

ბოძკიჼტ ბდ **boʒḳĩṭ** bd ბოძკინტი, საბჯენი ჯოხი ან ბოძი палка или столбик (для подпорки) prop. **საძნენ ბოძკინტი ლატდინას** – საძნეს ბოძკინტები მივაშველე. იხ. см. see **ჯიჯბაჴ ǯiǯbaq**.

ბოჴჩ ბდ **boqč** bd ბოხჩა узелок bundle, small parcel. **ტოტ კიკელ ბოჴჩ ბალირ** – იღლიაში ბოხჩა ეჭირა.

ბოჰ̦ დდ **boḩ** dd ძვ. уст. old ციკანი козлёнок kid, lamb. **დოშ *ბოჰ̦* ბაცბივ დაჰ̦ დიცდიჷჼ** – სიტყვა *ბოჰ̦* წოვათუშებმა დაივიწყეს.

ბო̄დ ჲჲ **bōd** jj მახე силок snare, trap. **კაწკოჼ ვაშ ჩალიხ ბო̄დ ჲებლრას ჰ̦აჲწკინ** – პატარაობისას ზამთარში მახეს ვუგებდი ჩიტებს.

ბჟაჼ დ **bžã** d კნინ. уменьш. dim. საქონელი (უპირატესად ძროხა) скотина (в основном, корова) cattle (mainly cows). **ოჳუმფლაჲჩრ̂ ქაბ⌈ო⌉ხიჼ შიჳ ბჟაჼ დისქჷ თხოჼ** – იმდენი ძროხებიდან ორიოდე ძროხაღა დაგვრჩა.

ბჟაჼტ ჲ **bžãṭ** j ბჟანტი, ჭაობიანი საბალახო травянистое место со стоячей водой вроде болота boggy, swampy pasture. **ბჟაჼტჷჼ დაჟარ ცო ღალად** – ბჟანტის ბალახი არ ვარგა.

ბჟაჼსაჼ: ბჟაჼსაჼ სტაკ bžãsã: bžãsã sṭaḳ დამყოლი, უინიციატივო კაცი покладистый, безынициативный (человек) compliant, unenterprising (man).

ბჟირა: ბჟირა დ|ა̄ხარ (იხარ) bžira: bžira d|āxar (ixar) გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉მსხვრევა (⌈და⌉ამსხვრევს), ⌈და⌉ლეწვა (ლეწავს) ⌈по⌉ломать вдребезги to break, smash, clash. **ვახიჩრ̂ სტაკოვ სტაქნი ბჟირა და̄ხიჼ** – მთვრალმა კაცმა ჭიქები დაამსხვრია; **ე ჯამ ბჟირა დახჷჼ** – ეს ჯამი დაიმსხვრა. იხ. см. see **დ|ა̄ხ|არ**² **d|āx|ar**².

ბჟირო|დ|არ bžiro|d|ar გრდმ. прх. trans. დამსხვრევა (დაამსხვრევს, ამსხვრევს), ჩამსხვრევა разбить, разбивать вдребезги to break, smash, clash. **მახავ ფაჼჯრი (აკოშკი) ბჟიროდიჷჼ** – ქარმა ფანჯრები დაამსხვრია.

ბრაგ დდ **brag** dd ძვ. уст. old. წერაქვი кирка pick, axe. **ბრაგევ ჭშალოჼ ქაზდარ ახკრ̂** – წერაქვით მაგარ მიწას თხრიან.

ბრაჲგბრუჲგი̂ დდ **brajgbrujgî** dd ბრაგიბრუგი, ბრაგუნი стучать, топать ногами clattering. **ვაშრ̂ ბრაჲგბრუგაჲნრ̂ ვეცჷჼ ჩუ** – ძმა ბრაგიბრუგით შემოვიდა; **ჩაჳრჷჼ⌈დ⌉ა ჩაქმაჼ ბრაჲგბრუჲგი̂ დაღორ** – შორიდან ჩექმების ბრაგი-ბრუგი მოდიოდა.

ბრექა|დ|ალარ breka|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ბრექა (იბრიქება) вытягиваться, выпрямляться; чваниться to turn up one’s nose, to swagger. **მაცლომციჼ ბრექალა⌈ჰ̦⌉!** – როდემდის იბრიქები! **ე კნათ მოჰ̦ ბრექალა** – ეს ბიჭი როგორ იბრიქება.

ბრიჼჯ ბდ **brĩǯ** bd ბრინჯი рис rice. **ჲაჭოვ ბრინჯ ჴეხკბორ** – ქალიშვილი ბრინჯს ხარშავდა.

ბრიყვ ვბ; ჲდ **briq̇v** vb; jd ბრიყვი невежа rude, impolite. **ბრიყვევ საქმე̂ ატაჲშ̂ ჷერ ჲავოჲრ̂** – ბრიყვი საქმეს ადვილად აფუჭებს.

ბროლ დდ **brol** dd ბროლი хрусталь crystal. **ფალილო⌈ჭ⌉ ბროლეჼ ციხე̄ ჭებოჲრ̂** – ზღაპრებში ბროილს ციხესაც ახსენებენ.

ბრუჲტეჼ **brujṭẽ** რეტიანი, რეტით დაავადებული (ცხვარი ან სხვა პირუტყვი) вертежная (больная овца и др.), повреждение мозга у животных giddy (diseased sheep or other cattle). **ბრუჲტეჼ ჟელ⌈ვ⌉ რეჼ მაწყ უჲთჷ̂, მაწყ გოგეხ ჭეჲრწ̂, მაწყ აჭ დებჟე̂** – რეტიანი ცხვარი ხან გაჩერდება, ხან ტრიალებს, ხან ეცემა.

ბრუტ ჲ **bruṭ** j რეტი головокружение dizziness.

ბ⌈რ⌉ძანბა|დ|არ **b⌈r⌉ʒanba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ბრძანება (⌈უ⌉ბრძანებს) приказ⌈ыв⌉ать to order. **ვაჳუჲჩოვ კაწკუჲჩოგრ̂ ბ⌈რ⌉ძანბადო** – დიდი პატარას უბრძანებს.

ბ⌈რ⌉ძანებ ჲჲ **b⌈r⌉ʒaneb** jj ბრძანება приказ order. **ჩაფრევ ბ⌈რ⌉ძანებ ჲეცეჼ ფჭელობინ,** ***ბევარძაეჼ დალʻათაჲნრ̂*** – ჩაფარმა ბრძანება მოუტანა სოფლელებს, *ბევრაზე გამოდითო.*

ბრძეჼ ვბ **brʒẽ** vb ბრძენი мудрец wise. **ბრძენი მათხე⌈ჭ⌉ კაძიკ ბა** – ბრძენები ქვეყანაზე ცოტანი არიან.

ბუასილ ჲ **buasil** j ბუასილი геморрой Hemorrhoids.

ბუბკილორ̂ ჲ **bubḳilō** j ყვავილნარი, „ყვავილების ქვეყანა“ цветник, цветы кругом flower range, flower garden.

ბუბკი დ **bubḳi** d მრ. мн. pl. 1. იხ. см. see **ბუბუკ** **bubuḳ**. 2. სამკაულები украшения jewelry. **თეყაჼ დახეჼჩრ̂ მახკარგო⌈ჭ⌉ ფაჲრგლა̄ხ ბუბკი ჷედახკერ** – სალოცა-ვად წასულ ქალიშვილებს ფარგულებზე სამკაულები ეკეთათ.

ბუბუკ დდ **bubuḳ** dd 1. ყვავილი цветок flower. **ცენეხ დუჴ ჴორ ბალრ̂, ზორაჲშ̂ ბუბუკ ჴათჷირ** – წელს ბევრი ვაშლი მოვა, ძალიან ბევრი ყვავილი ჰქონდა ⌈ეკრა⌉; **ბუბკი ჴეჩნერათ დეწლაჲნში და** – ყვავილები ძალიან საყვარლები არიან. 2. ქალის საშინაო სახელი домашнее имя женщины woman’s nickname. **ბუბუკ, ის ჟაგნრ̂ სო ჴაპტდებალ სოჼ** – ბუბუკ (ყვავილო), ეგ წიგნი მომაწოდე რა.

ბუბუკ ჴოთ̦არ bubuḳ qoț̦ar გრდმ. прх. trans. უხვად ყვავილების გამოტანა (ყვავილებს გამოიტანს), გადაპენტვა расцвести вовсю to blossom. **ხენ⌈ბ⌉ივ ბუბუკ ჴოთ̦ჷ** – ხეებმა უხვად ყვავილები გამოიტანა.

ბუდეშურ ჲჲ **budešur** jj ბუდეშური Будешур, виноград особого сорта Budeshur, a sort of grapes. **ბუდეშურჷ ოცრ̂ ბახ̦ჷკაც̣ ბა** – ბუდეშურის მარცვალი მოგრძოა.

ბუთ̦ ბდ **buț** bd მთვარე, თვე луна, месяц moon, month. **ბუთ̦ ქიქოცდოლჷ დალელ წამბალარ ნახნ** – მთვარე ძველთაგანვე ღვთაებად სწამდა ხალხს; **ბათ̦იშ ქასტჷ დახჷ** – თვეები მალე გავიდა.

ბუჲ ბჲ **buj** bj 1. მუშტი кулак fist. **არკჷ ბუჲ ბაჲნ̂ კნათ ფეშკრილო ზო- რაჲშ̂ მაჲხლა** – მკვახე (მაგარი) მუშტის მქონე ბიჭი ბალღებში ძალიან ფასობს; **შეჲრ̂ ქორთიხ ბუერჩ̂ ჲეთ̦ორ** – თავის თავს მუშტებს ურტყამდა. 2. მუჭა, პეშვი горсть handful. **ჳუცერე⌈ჳ⌉ შიჴ ბუჲ მარწყოჷ ლაჳბინას** – ტყის პირას ორიოდე მუჭა მარწყვი⌈სა⌉ დავკრიფე.

ბუჲნ ეცარ bujn ecar გრდმ. прх. trans. მუჭაში აღება (აიღებს), მომუჭვა взять в горсть to hold into handful. **ნანეშას შვიჷდ ბუჲნ ეცი'ნჷ̂, ქასტლაშ შარნა̄ ჲა-ხჷ** – დეიდამ შვინდი მომუჭა და აჩქარებით ⌈თავისთვის⌉ წავიდა.

ბუჲნღჷ bujnγẽ ქართული (ენა) грузинский (язык) Georgian (langauge). **თხე აგენ ბუჲნღჷ ცო ჴეთერ** – ბებიაჩვენმა ქართული (ენა) არ იცოდა; **ას ქიქ ჸამბინას ბუჲნღჷ** – მე ადრე ვისწავლე ქართული ⌈ენა⌉.

ბუჲნღეშ bujnγeš ზმნს. нареч. adv. ქართულად по-грузински in Georgian. **უჩიტ-ლეს ბუჲნღეშ ჲო ამბუჲ** – მასწავლებელი ქართულად ლაპარაკობს; **სე აგენ ბუჲნღეშ ამბუჲ ცო ჲომაკერ** – ბებიაჩემი ქართულად ვერ ლაპარაკობდა.

ბუჲნღოვ ვბ; ჲდ **bujnγov** vb; jd ქართველი грузин Georgian. **თხოჷ ფენიხ ცჳა ბუჲნღოვ ვა̄ხჷ̂** – ჩვენს სიახლოვეს ერთი ქართველი ⌈მამაკაცი⌉ ცხოვრობს.

ბუჲს⌈ვ⌉ა̄ ჲჲ **bujs⌈v⌉ā** jj ღამე ночь night. **ბუჲს⌈ვ⌉ა̄ ჲეცჩე⌈ჳ⌉დოლჷ ნჭაპჷ̂ ჲალოგჷ̂** – ღამის მოსვლის მერე ძილიც მოვა⌈ლა⌉.

ბუჲს⌈ვ⌉ა̄ ჲ|ეჴარ (აჴარ) bujs⌈v⌉ā j|eqar (aqar) გრდმ. прх. trans. ღამის გადახდა (ღამეს გადაიხდის), ღამის შეწირვა провести бессонную ночь, принося её в жертву to donate a night. **თეყილა̄ხ დუჴჩუჲშვ ბუჲს⌈ვ⌉ა̄ ჲეჴრ̂** – სალოცავებში ბევრნი ღამეს ათევენ ⌈სწირავენ⌉.

ბუჲს[ვ]ა̄ ხილ‘არ bujs[v]ā xilʻar დაღამება (დაღამდება) наступление ночи to get dark, to get night. **ბუჲს[ვ]ა̄ ხილ‘არ ყუვეს სტეხო̂** – დაღამებას ქურდი ელის.

ბუჲსუ̂ bujsû ზმნს. нареч. adv. ღამით, ღამე ночью at night. **ბუჲსუ̂ ცო თოჰმაკრევ საბლეხიჼ ღელვოსო̂** – ღამე უძილობა (ვერ დაძინება) უფრო მეტად მასუსტებს.

ბუჲჰ დდ **bujh** dd ბუ сова owl. **ბუსუ̄-ბუსუ̄ ბუჲჰ დულღჼლათე̂** – ღამღამობით ბუ კივის [იძახის] ხოლმე.

ბულაყ ბდ **bulaq̣** ბდ ჭა колодец well. **თხოგოჰ ლაზეჲჩო̂ ხიჼ ბულაყ ბა** – ჩვენ კარგი წყლის ჭა გვაქვს.

ბულბულ, ბულბულაჸო̂ დდ **bulbul, bulbula’ô** dd ბულბული соловей nightingale. **ბულბულევ (ბულბულაჸოვ) ლაჲმზრათ სტვენადო** – ბულბული ლამაზად უსტვენს.

ბულთქ ბდ **bultk** bd ბუჩქი; კონა, შეკვრა, თაიგული куст; пук, пучок, связка, букет bush; bunch, bouquet. **დაყარ ბულთქლო[ჰ] მარწყო̂ ლეხრას** – ბალახის ბუჩქში მარწყვს ვეძებდი.

ბულთქარნა̄ დ **bultkarnā** d ბუჩქნარი кустарник bushes. **ფხაკალ ბულთქარნა̄ჩო[ჰ] ლეჭყოლო̂** – კურდღელი ბუჩქნარში იმალება.

ბულღ ბდ **bulγ** bd ხრახნი, ბურღი винт, бурав perforator, screw. **ბულღევ მაში-ნაჲჼ ნაჲწლი ვაშ[ბ]ა̄ხ ჭჵელოჲო̂** – ხრახნით მანქანის ნაწილებს ერთმანეთზე ამაგრებენ.

ბუმბულ ჲჲ **bumbul** jj ბუმბული перо, пух feather. **დატიჼჩო̂ ქოთმევ ბუმბულ ჲეკჲიეჼ** – გაქცეულმა ქათამმა ბუმბული დაყარა.

ბუნაგ დდ **bunag** dd ჭურჭელი посуда dishes. **ქიქოჸ, ხენე′ნე̂, თიჴაჲნა̄ ბედეჼ, ჴენაჸ ბუნაგ ცო დარ** – ძველად, ხისა და თიხის გარდა, სხვა ჭურჭელი არ იყო.

ბუნებ ჲ **buneb** j ბუნება природа nature. **ჰაწამჲალიჼჩო̂ ბუნბევ მემცხორჯჼ დაკმე̄ ღოსხეთოდო̂** – გაღვიძებული ბუნება მეცხვარეების გულებსაც ახარებს.

ბურბუშელ დდ **burbušel** dd 1. ბურბუშელა стружка (деревянная) shavings, cuttings. **ე ფიცრეხიჼ მელ‘ ბურბუშელ დეკიჼ!** – ამ ფიცრიდან რამდენი ბურბუ-შელა დაიყარა! 2. ბაბუაწვერა, ბურბუშელა одуванчик Dandelion. **შირქი[ჰ] მახავ**

ეჲრთვაჼ კერჩოდო̂ ბურბუშელ – შირაქში ქარი ბლომად აგორებს ბაბუაწვერას.

ბურდ[ღ]ლაჸო̂ დდ **burd[γ]la’ô** dd საფრთხობელა; გადაცმული ბერიკა; ავი სული, ეშმაკი пугало, чучело, ряженый, ведьма, черт evil spirit, devil, overclothed like a devil. **ნაჩხ გეფსუ[ჰ] ბურდ[ღ]ლაჸუჲ ლელერ** – ყველიერში ეშმაკად გადაცმული ბერიკები დაიდოდნენ; **თიშიჼ ნახ ბურდ[ღ]ლაჸო̄ხ თეშერ** – ძველ ხალხს ავი სულებისა სწამდა.

ბურდო̂ დდ **burdô** dd ბურდო, ჩალა солома straw. **საბლეჴიჼ ფსუჼ იხო̂ ბურდო̂** – მომეტებულად ქერისა გამოდის ბურდო.

ბურთ ბდ **burt** bd ბურთი мяч ball. **კნათივ ბურთ ლაბწობო̂** – ბიჭები ბურთს თამაშობენ.

ბურნით დ **burnit** d ბურნუთი нюхательный табак snuff. **ქიქოჸ დუჯჩუჲშვ ებწორ ბურნით** – წინათ ბევრნი ეწეოდნენ ბურნუთს.

ბურსულ დდ **bursul** dd მცირე რამ ნაწილაკი, ჩავარდნილი წყალში, რძეში, ამა თუ იმ პროდუქტში какая-л. частица, соринка, оказавшаяся на (в) продукте питания any part fallen in water, milk, and in any product (სხვაგან მოხვედრილ ამ ნაწილაკს არ ერქმევა в другом случае эта частица не называется in another case this part won’t be **ბურსულ bursul**). **შურელო̂ ბურსულ და თასდალინო̂** – რძეში „ბურსული“ ჩავარდნილა.

ბურტყ: ბურტყ ბ|აჰარ burṭq̣: burṭq̣ b|aḥar გრდმ. прх. trans. ტყაპანის მოდენა (ტყაპანს მოადენს) упасть с шумом to flop. **ლაჩაჰო̂ ჰეტიჼჩონ დელ ცო ლაცოდმაკინე̄, ბურტყ ბაჰიჼ გიორგის** – თავქვე გაქცეულმა თავი ვერ დაიჭირა და ტყაპანი მოადინა გიორგიმ.

ბურღნება|დ|ალარ burγneba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ბუბუნი (ბუბუნებს) реветь (о быке) to grumble. **ბორშ ბურღნებალარ** – მოზვერი ბუბუნებდა.

ბურძღუმ ბდ **burʒγum** bd კრიკინა лесной виноград Vitis silvestris (Latin). **კაწკაჲჩო̂ კნათივ ბურძღუმ ბაყრათხ** – პატარა ბიჭები კრიკინას ვჭამდით.

ბუსურბაჼ ვბ; ჲდ **busurbã** vb; jd მუსლიმანი мусульманин, мусульманка Muslim. **თათრა̄ხ, ლეკა̄ხ *ბუსურბანი* დო** – თათრებს, ლეკებს *მუსლიმანებს* ეძახიან.

ბუსუს ბდ **busus** bd ბუსუსი пух, пушок fuzz. **კნათენ ბატრეჴ ბუსუს ბალ‘უჼ** – ბიჭს ტუჩზე ბუსუსი ამოუვიდა.

ბუსუ̄-ბუსუ̄ busū-busū ზმნს. нареч. adv. ღამღამობით по ночам at night. **კნათი ბუსუ̄-ბუსუ̄ აჴეხ იხო̂** – ბიჭები ღამღამობით ნადირზე დადიან.

ბუსცჰაჸ buscḩa’ ზმნს. нареч. adv. მთელი ღამე всю ночь all night.

ბუუ: ბუუ დ|არ buu: buu d|ar გრდმ. прх. trans. ბზუილი (ბზუის) жужжать buzz. **ფუტკრივ ბუუ დო** – ფუტკრები ბზუიან.

ბუქ ბდ **buk** bd ბუქი метель wind, turbulent. **კოხახ ბუქ ლე იშტიჭ ხშიროშ ცო ბა** – კახეთში ბუქი არც ისე ხშირად არის.

ბუქნ ჲჲ **bukn** jj ბუქნა приседание (в пляске) dance in the form of kneeling. **ზაქრუჲნ ლეთხჼ იხოშ ბუქნი ჲეწერ** – ზაქროს ცეკვისას ბუქნები უყვარდა.

ბუქნ ჲ|არ buqn j|ar გრდმ. прх. trans. ბუქნაობა (ბუქნაობს) плясать, приседая to kneel while dancing. **გიორგის ბუქნ ჲო** – გიორგი ბუქნაობს; **კნათივ ბუქნი ჲო** – ბიჭები ბუქნაობენ [ბუქნებს აკეთებენ].

ბუღ^{1} დდ **buγ^{1}** dd ბუღა, კურო бугай bull.

ბუღ^{2} ბ **buγ^{2}** b ბუღი духота exhalation, strong heat. **ნჭაჸი[ჰ] ბუღ ლათე̂** – გარეთ ბუღი დგას.

ბუყ^{1} ბდ **buq̣^{1}** bd 1. წელი поясница waist, back. **ბუყმაქდა[ჰ] ტათბჼ შალთ-ქამარ ახკურ შიუჲგო[ჰ]** – წელზე [წელზევან] ვერცხლის ქამარ-ხანჯალი ერტყა შიოს. 2. ცხენის მოსართავი, გარსაკრავი подпруга girth. **დუჲ ხეხკოშ ბაყბი ჭჭალოშ დეწე̂ ჰაჭყჼ** – ცხენების ჭენებისას მოსართავები მაგრად უნდა მოუჭირონ.

ბუყ^{2} ბ **buq̣^{2}** b თაობა поколение, колено (в потомстве) generation. **ჰანნ ხეცე̂, სე დადჼ მელ‘ლჼ ბუყ ბასო̂** – ვინ იცის, ჩემი წინაპრების მერამდენე თაობა ვარ.

ბუყსტაკ ვ **buq̣ sṭaḳ** v შუახნის კაცი мужчина средних лет, middle-aged man. იხ. см. see **ჲუყ^{2} juq̣^{2}**.

ბუყფსტუჲნო̂ buq̣ psṭujnô შუახნის ქალი женщина средних лет middle-aged woman. იხ. см. see **ჲუყ^{2} juq̣^{2}**.

ბუც ჲ **buc** j 1. ბალახი трава grass. **კნათი ბაცმაქ ჺებახკერ** – ბიჭები ბალახზე ისხდნენ. 2. თავშავა душица Origanum vulgare (Latin).

ბუხ¹ ბ **bux**¹ b 1. ძირი, ფსკერი дно bottom. **დურკ[ე]გო[ჴ] ბუხ თასბალჲჼ** – კასრს ძირი გავარდა; **ალზნჲჼ ბუხ** – ალაზნის ფსკერი. 2. ნაძირალი, ნალექი, ძირი осадок sediment. **დათ̣ნჲჼ ბუხ** – ერბოს ძირი; **ვენჲჼ ბუხ** – ღვინის ნალექი.

ბუხ დ|ახარ (იხარ) bux d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. დალექვა (ძირს წასვლა) (დაილექება) осаждаться to sag. **თეტ̣ჺაჺლნო̂ შურ ეჺრთვჲჼ ბუხ ჺახჲჼ** – აჭრილი რძე ბლომად ჩაილექა; **შარ დჲ̆ფხდოშ ეჺრთვჲჼ კალტ̣ ბუხ ჺახენო̂** – დოს გაცხელებისას ბლომად ხაჭო დალექილა.

ბუხეჴ დ|ისენო̂ buxeh̦ d|isenô მიმღ. прич. particip. ნალექი, ძირში დარჩენილი осадившийся, осадок sediment. **შვჲჼდ გართჺაჺგო[ჴ] ბუხე[ჴ] დისენო̂ ფეშკრივ აჴ მახკდინორ** – შვინდის შეჭამანდის ნალექი ბალღებს გადაელღვარათ.

ბუხ² ბ **bux**² b დედალი საქონლის სასქესო ორგანო половой орган самки sexual organ of female cattle.

ბუხარ ბდ **buxar** bd ბუხარი камин fireplace. **ლაზნნ̄ და, მაცნ̄ე ბუხრევ გურგურ დო** – კარგია, როცა ბუხარი გუგუნებს.

ბუხბუხ: ბუხბუხ დ|არ buxbux: buxbux d|ar გრდმ. прх. trans. ბურტყუნი (ბურტყუნებს), ბუხუნი ворчать to speak in an angry voice. **ყაჺჩო̂ ნახნ ხეცე̂ ბუხ-ბუხ დარ** – ბებერმა ხალხმა იცის ბურტყუნი.

ბუხწჲჼ buxçĩ უძირო бездонный, без дна bottomless. **ტ̣ბათნირეჩო̂ გუბეხ ალ‘ო̂** ***ბუხწჲჼ გუბ*** – ტბათანის ტბაზე იტყვიან *უძირო ტბას*.

ბუჴ ბდ **buh̦** bd ჩხუბი, ომი драка, ссора, война fight, struggle. **ბახჺჩუჺშნ ბუჴ ბალ‘ჲჼ** – მთვრალებს ჩხუბი მოუვიდათ.

ბუჴ ბ|არ buh̦ b|ar გრდმ. прх. trans. ჩხუბი (ჩხუბობს), ომი воевать fight, struggle. **ოჴარ ვაშ[ბ]იცჲჼ ბუჴ ცო ბო** – ისინი ერთმანეთს არ ეომებიან (არ ეჩხუბებიან).

ბუჴ ბ|ორიკ, ბუჴლაკ buh̦ b|oriḳ, buh̦laḳ მოჩხუბარი, მოშუღარი драчун, драчливый fighter. **ბუჴ ბორიკ დაჴო'ნე̂ დაე̄, კაწკო'ნე̂** – მოჩხუბარი დიდიც არის და პატარაც.

ბუჴ თასარ (თეფსარ) buh̦ tasar (tepsar) გრდმ. прх. trans. ჩხუბის, ომის ჩამოგდება (ჩხუბს, ომს ჩამოაგდებს), განხეთქილების მოხდენა затеять драку, начать войну to start a quarrel, war, scandal. **და უჺშტ̣ნი, ჴანნა ბუჴ თასარ ცო ჭორხეთე̂** – არიან ისეთები, ვისაც ჩხუბის ჩამოგდება არ ეზარებათ.

ბუჰარ ჲჲ **buhar** jj ბუერა белокопытник Petasites georgicus (Latin). **ტბათნი ბუჰრი დუჴ ჲა** – ტბათანაში ბუერ[ები] ბევრია.

ბუჰ̦თური დ **buḫturi** d მრ. мн. pl. გაუთავებელი ჩხუბი, ომი [ჩხუბ-ხმლები], ალიაქოთი нескончаемая драка, война endless fight, war. **ერეკლეგო[ჰ̦] დუჴ ბუჰ̦თური დარ მასთხუჲცჼ** – ერეკლეს ბევრი ომი ჰქონდა მტრებთან.

ბუჰ̦თური დ|არ buḫturi d|ar გრდმ. прх. trans. გაუთავებლად დავა (დაობს), ჩხუბი, ომი бесконечно драться, воевать to fight, struggle, war, argue endlessly. **ვაშ[ბ]ჯჼ ბავბალომცჼ იცხრიჼ ბუჰ̦თური დარ ცო უჲთ°უ̂** – ერთმანეთის დახოცვამდე მაგათი ჩხუბი არ შეწყდება; **ქიქოჸ მარშოლ ცო ჲარ, ჰამივაჸ ბუჰ̦თური დორ** – ძველად მშვიდობა არ იყო, ყველანი ჩხუბობდნენ (ომობდნენ).

ბუჰ̦თური თასარ (თეფსარ) buḫturi tasar (tepsar) გრდმ. прх. trans. ჩხუბის ატეხა (ჩხუბს ატეხს), ჩხუბის ჩამოგდება, ომის მოხდენა затеять драку, войну to start a quarrel, war, scandal. **ბახიჼჩო̂ ნახვ ბუჰ̦თური თასცჼ** – მთვრალმა კაცებმა ჩხუბი ატეხეს; **სპარსლობივ კოხიცჼ ბუჰ̦თური თასირ** – სპარსელებმა ქართველებთან ომი ჩამოაგდეს.

ბღავჼ დდ **bγavã** dd კნინ. уменьш. dim. საქონელი (შინაური პირუტყვი) скотина cattle (stock). **ოჯხე ბღავჼ ცო დეწე̂ სტაკოვ ხიტდჼ** – ოჯახში საქონელი არ უნდა გაწყვიტოს კაცმა.

ბღაჯ დდ **bγaǯ** dd ზღარბი ёж hedgehog.

ბჵა̄, ბჵარჩეჸ bωā, bωarče’ ზმნს. нареч. adv. ყოველთვის всегда, постоянно always. **ბჵა̄ ლივრას ჰოგო, *ჺამდარენ მაყ ბალ‘არ* ცო ხილ‘ვაჲნო̂** – მუდამ გეუბნებოდი, *სწავლის მიტოვება არ იქნება-მეთქი.*

ბჵაგალ ბდ **bωagal** bd მეჭეჭი бородавка wart. **ტარკა̄ხ ხეჸე̂ ბჵაგლი** – თითებზე იცის მეჭეჭები.

ბჵაგლა̄რეჼ bωaglārẽ მეჭეჭ[ებ]იანი с бородавками with warts, having warts. **მიჩგო[ჰ̦] ბჵაგლა̄რეჼ ტოტი ჲა** – ზოგს მეჭეჭ[ებ]იანი ხელები აქვს.

ბჵაკჼ ჲჲ **bωaķã** jj გუდა кожаный мешок для тушинского сыра leather sack (for Tush cheese). **ნაჩხუჲ ბჵაკნა̄ხ ჲეხკო̂** – ყველ[ებ]ს გუდებში აწყობენ.

ბჵანა̄რეჼ bωanārẽ წვერიანი остроконечный pointed, peaky. **ბჵანა̄რეჼ გერწ** – წვერიანი იარაღი.

ბჵაჼ ბდ **bωã** bd წვერი (ხანჯლისა, ხისა...) остриё, верхушка (кинжала дерева...) nib, point (of dagger, wood). **შალთ ბჵანეხ წიგი̂ ლათირ** – ხანჯლის წვერს სისხლი ეცხო; **შაჸმფურქჼ ბჵაჼ ბარლო̂** – შამფურისას წვერს თლიან.

ბჵაჼწიჼ bωãc̣ĩ უწვერო (საგანი) без острого конца without sharp nib.

ბჵარა̄ ჲჲ **bωarā** jj მარყუჟი, ყულფი петля noose, loop. **დოჼ ლაცბაჼ ლეჩეშ თუჲხი̂ ქაზდარმაქ დიხკო'ეთხ, ფეხიხ მა̄ ქარსნეჼ ბჵარა̄ ჲებლოთხ, მე̄ დონევ ჩუ ქოკ ოთ̦ბოლო̂, ქარსაჼ სო ოწჲო'ეთხ, ბჵარა̄ ქოკეხა̄ ჰაჭყლა** – როცა ცხენის დასაჭერა გვინდა, მარილს მიწაზე დავყრით, გვერდზე კი საბლის მარყუჟს ვდებთ, რათა ცხენმა შიგ ფეხი ჩადგას, საბელს მოვწევთ და მარყუჟი ფეხზე მოეჭირება.

ბჵარა̄ ჲილ̦არ bωarā jil̦ar მარყუჟის დადება, დაგება положить петлю (для поимки лошади) to noose, to loop.

ბჵარ|დ|არ bωar|d|ar გრდმ. прх. trans. დახვედრება (დაახვედრებს), მიგებება, შეხვედრება; გასწორება устроить встречу, свести to prepare, to make sb meet someone, to fit. **ოჴარ ჰაშინ მატრ ბჵარდიქჼ** – მათ სტუმრებს სადილი დაახვედრეს; **გასალებ სანა̄ ლრუტეხ ბჵარბინას** – გასაღები კარის ხვრელს გავუსწორე; **ნაყბისტი ბჵარბინას** – ამხანაგები შევახვედრე.

ბჵარ|დ|ახარ bωar|d|axar გრდუვ. непрх. intrans. შეხვედრა (შეხვდება) встретиться to meet. **ალნი[ჰ] ცო მოთ̦ეშ საჲ მოწათე̂ ბჵარვახეჼ სოხ** – ალვანში მოულოდნელად ჩემი მოწაფე (ვაჟი) შემხვდა; **აჴ დჵევარ ატ̦აჼ ცო და, ბჵარდახრეხ და ჴალ̦ინო̂** – ნადირის მოკვლა ადვილი არ არის, შეხვედრაზეა დამოკიდებული; **ჸუჲ დაჰ ხელცლა, ალ'ალ სოგო̂, ვაშბახ ბჵარდაჲხჩე ნაყაჰა?** – რა ძალიან იცვლები, მითხარი, ერთურთს როცა ვხვდებით გზაზე? (ს. გარსევანიძე). უსრ. несов. imp. **ბჵარიხარ bωarixar**.

ბჵარ|დ|ახენო̂ bωar|d|axenô მიმღ. прич. particip. შეხვედრილი встреченный met. **ბჵარდახენო̂ აჴე̂ მა დალ'ითო̂!** – შეხვედრილ ნადირს ნუ გაუშვებ!

ბჵარიხარ bωarixar გრდმ. прх. trans. შეხვედრა (ხვდება) встречаться to meet. **ზაქრო̂ ზორაჲშ ჴშიროშ ბჵ არიხო̂ მაჲრმეხ** – ზაქრო ძალიან ხშირად ხვდება მარიამს. სრ. сов. perf. **ბჵარ|დ|ახარ bωar|d|axar**.

ბჵარკ ბჲ **bωarḳ** bj 1. თვალი глаз eye. **ილოჲგო ჳარჭიჼ ბჵარკი ჲარ** – ილოს შავი თვალები ჰქონდა; **ბჵარკივ ტყოც თეტო̂ სოჼ** – თვალები კიდევ მიჭრის; **დოკ**

ლეცენრ̂ ვანრ̂ ბჵარკი კიკლინმაქ ჲოტჲოშ ჴეჭაჼლათიჼ ფსტუნაგრ̂ – გულმოსულმა ვანომ თვალების ბრიალით დაუწყო ცოლს ცქერა; **შაჼქის ჴალ ჴაწამვალა′რე̂, ბჵარკ ყატ̥ბა′რე̂ ცჴაჼლ დიჷჼ** – შანქიმ გამოღვიძება და თვალის დაჭყეტა (გახელა) ერთად ქნა; **ბჵარკი ყეტჲოშ სა ჴალ დალ′ჷჼ ფორეგო** – გრძნობაზე ყოფნით ⌈თვალებს ახელდა რა⌉ ამოუვიდა სული ფორეს. 2. თვალი (ოთახი) комната room. **თხე წენიგო⌈ჴ⌉ (წინგოჴ) ჳო ბჵარკ ბა** – ჩვენს სახლს სამი თვალი ⌈ოთახი⌉ აქვს. 3. თვალი, ყულფი, კილო петля loop. **ქარსაჼ ჲეფცოშ ცჴაჲნი̂ ბისტეხ ბჵარკ ბებწრ̂** – საბლის დაწვნისას ერთ წვერში ყულფს აბამენ (აკეთებენ); **ჩოჳჷჼ ბჵარკი** – ჩოხის კილოები. 4. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

ბჵარკაჼ ჩუჲნი (ჩუჲნუჲ) დ **bωarḳã̄ čujni (čujnuj)** d მრ. мн. pl. წამწამები (თვალთა ბეწვები) ресницы eyelashes. **ბჵარკა̄ ჩუჲნივ (ჩუჲნუჲვ) ბჵარკი გაგოჲრ̂** – წამწამები თვალებს იცავენ.

ბჵარკ ბ|ოწარ (ბ|ებწარ) bωarḳ b|oçar (b|ebçar) გრდმ. прх. trans. თვალის გაყოლება (თვალს გააყოლებს) проводить, провожать глазом, разглядывать to keep one’s eyes glued on sb. **მელ′ე ნაყვ დოტუჲნი̂ დაგიჼ შილუჲნ, ჴამახეც ბჵარკ ბოწიჼ** – რამდენიც გზაზე მომავალი ნახა შილომ, ყველას თვალი გააყოლა; **დუჲტ-დალჩოხ ბჵარკ ბებწარ მა ხეცე̂!** – წამსვლელ-წამომსვლელზე თვალის გაყოლება ნუ იცი!

ბჵარკ დ|აღუჲნი̂ bωarḳ d|aγujnî მიმღ. прич. particip. თვალში მოსასვლელი, მიმზიდველი, მოსაწონი привлекательный attractive. **ლამზურჩრ̂ ჲოჴქოტუჲჼ ჲოჴ ბჵარკ ჲაღუჲნი̂ ჲა** – ლამაზი პირისახის გოგო მიმზიდველია.

ბჵარკ ბ|ითარ bωarḳ b|itar გრდმ. прх. trans. თვალის დევნება, თვალის დაჭერა, მიხედვა присматривать, наблюдать to keep one’s eyes on sb/sth, to observe sb/sth. **ბჵარკ ბითაჼ ქასქასტეჼ აჴ იხრას ბაღე̂** – თვალის სადევნებლად (მოსავლელად) ჩქარ-ჩქარა ჩავდიოდი ბაღში.

ბჵარკ ბ|ითუჲნი̂ bωarḳ b|itujnî მიმღ. прич. particip. 1. დასახედავი, მოსავლელი, მისახედი требующий присмотра, наблюдения sb/sth to be looked after, treated. **ბჵარკ ბითუჲნი̂ დუჳ ვუმ და ნახგო⌈ჴ⌉, ლეცეჴე̂ ბაჼდრი, ლეცეჴე̂ დახნე̂** – თვალის დასაჭერი (მოსავლელი) ბევრი რამ აქვს ხალხს, გინდა ბავშვები, გინდა საქონელი. 2. ყურის მგდებელი, დარაჯი наблюдающий, охраняющий, сторож observer, watchman. **ფჳეჳ წენიგო̂ ბჵარკ ბითუჲნი̂ სტაკ ვარ თხოგო⌈ჳ⌉** – სოფელში სახლზე თვალის დამჭერი გვყავდა.

ბჵარკ დ|აჸარ (იხარ) bωarḳ d|a’ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. თვალში მოსვლა (თვალში მოსდის, მოუვა), მოწონება ⌈по⌉нравиться to please, to like. **ბეხკუჲნი̂ დოჼ ბჵარკ ბეჸე′ნე̂ ერისტუჲნი̂, სო̄ ეცჼ** – გასაყიდი ცხენი თვალში მოუვიდა ერისტოს და იყიდა; **ო კაწკოჼ სტაკ ბჵარკ ცო იხო̂ სოჼ** – ის პატარა კაცი თვალში არ მომდის.

ბჵარკენ გუჲნი̂ bωarḳen gujnî მიმღ. прич. particip. ხილული, აშკარა, ცხადი (რასაც თვალი ხედავს) видимый, явный clear, obvious, vivid. **ნატოს ბჵარკენ გუჲნი̂ აფუშ ბო̄** – ნატო აშკარა ტყუილს ამბობ.

ბჵარკენ გუშ bωarḳen guš ზმნს. нареч. adv. თვალდასანახად, ცხადად, აშკარად, თვალწინ явно, на глазах obviously, vividly. **კნათივ ბჵარკენ გუშ ჴალ̣ითიჲჼ ჲეთ̣ აჴეგო̂** – ბიჭებმა თვალწინ (თვალნათლივ) შეაჭამეს ნადირს ფური.

ბჵარკინ დ|აგინო̂ bωarḳin d|aginô მიმღ. прич. particip. თვალით მნახველი, დამნახველი, თვითმხილველი видевший, очевидец witness. **შაჲრი̂ ბა̆დრჲჼ დალარ ბჵარკინ დაგინო̂ ნა̄ნ დაჳ ლაწა̆ჲოლოჼ** – თავისი შვილის სიკვდილის მხილველი დედა ავად გახდა.

ბჵარკი თეფხ|ჲ|არ bωarḳi tepx|j|ar გრდმ. прх. trans. თვალების ხამხამი моргание, моргать глазами blinking, to blink. **ბჵარკი თეფხჲარ ჺამდალრეხ და ჴალ̣ინო̂** – თვალების ხამხამი ჩვევაზეა დამოკიდებული; **იამზეს ჴშიროშ ბჵარკი თეფხოჲო̂** – იამზე ხშირად თვალებს ახამხამებს.

ბჵარკ მეყ|ბ|არ bωarḳ meq̣|b|ar თვალის დაჭერა (თვალს დაიჭერს), ყურის გდება, თვალთვალი наблюдать, ⌈вы⌉следить, выслеживать to watch, to keep one’s eyes on sb/sth. **ბა̆დრიგო̂ ბჵარკ მეყბა̆ჼ ნანას ჲაჴოუ̆ხჸ ჲოჳ ჲითჲჼ** – ბავშვებზე თვალის დასაჭერად დედამ უფროსი ქალიშვილი დატოვა.

ბჵარკ მეყ|ბ|უჲნი̂ bωarḳ meq̣|b|ujnî მიმღ. прич. particip. ყურის მგდებელი, მეთვალყურე наблюдающий overseer. **ბაღეგო̂ ბჵარკ მეყბუჲნი̂ სტაკ ვა სოგო⌈ჳ⌉** – ბაღზე თვალის დამჭერი კაცი მყავს.

ბჵარკ ცო დ|აჸარ (იხარ) bωarḳ co d|a’ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. თვალში არ მოსვლა (არ მოუვა) не понравиться to dislike. **ე ჲოჰ ბჵარკ ცო ჲეჸქ სოჷ̂** – ეს ქალიშვილი თვალში არ მომივიდა.

ბჵარკ ცო ჴაჩუჲნი̂ bωarḳ co qačujnî მიმღ. прич. particip. თვალუწვდენელი глазом недостигаемый, необозримый endless, remote. **ბჵარკ ცო ჴაჩუჲნი̂ მაძძლი** – თვალუწვდენელი მანძილები.

ბჵარკ ჴასტ|ბ|არ (ჴესტ|ბ|არ) bωarḳ qasṭ|b|ar (qesṭ|b|ar) გრდმ. прх. trans. თვალის მიმოვლება (თვალს მიმოავლებს), თვალის დავლება обозреть to look through. **ლაჸმრენაჰო̂ ალზჷ̂ ჴევბეხ ბჵარკ ჴასტბარ ჰამბალაჲნი̂ და** – მთიდან ალაზნის ხეობისთვის თვალის მიმოვლება სასიამოვნოა.

ბჵარკ ჴაჸ|ბ|არ bωarḳ qa’|b|ar გრდმ. прх. trans. თვალის მოკვრა заметить, увидеть to see suddenly. **ბჵარწახ ბჵარკ ჴაჸბა′რჷ̂, ჩუევ თოფ ჴოსა′რჷ̂ ცჰა ხილ‘ჷ** – მგლისთვის თვალის მოკვრა და მწყემსის ⌈მიერ⌉ თოფის გასროლა ერთი იყო; **ჰუ̈ლო⌈ჰ⌉ ბჵარწახ ბჵარკ ჴაჸბინას** – ტყეში მგელს თვალი მოვკარი.

ბჵარკ ბ|არ bωarḳ b|ar გრდმ. прх. trans. გათვალვა (გათვალავს), თვალის კვრა сглазить to bring misfortune, to take one’s eyes.

ბჵარკ ბ|იენო̂ bωarḳ b|ienô მიმღ. прич. particip. 1. გათვალული, თვალნაკრავი тот, кого сглазили a person who is brought misfortune. ***ბებრევ ბჵარკ ბიენო̂*** **დაჲნო̂, ლი̄ვი̄ ბა̈დრეხ** – *ბებრის გათვალულიაო*, ამბობენ ბავშვზე; **ჲეთ ლაწჷბუჲლჩე, *ბჵარკ ბიენაჲნო̂*, ალ‘ო̂** – ძროხის ავად გახდომისას, *გათვალულიაო*, იტყვიან. 2. გამთვალავი сглазивший a person who brings misfortune. **ე ათან ბჵარკ ბიენო̂ მენაკ დალო̂?** – ამ ფურის გამთვალავი, ნეტავი, ვინ არის?

ბჵარკ ბ|ეხკ|ბ|ალარ (ახკ|ბ|ალარ) bωarḳ b|exḳ|b|alar (axḳ|b|alar) გრდუვ. непрх. intrans. დაბინდება наступление темноты, сумерки to get dark, to dusk. **ბჵარკ ბეხკბალარჷ̄, დახნონ დადოლ დარჷ̄ ცჰა დეწჷ̂ ხილ‘ჷ** – დაბინდება და საქონლის მიხედვა ერთი უნდა იყოს; **ბჵარკ ბეხკბაჲლჩე⌈ჰ⌉ ჟაბო̂ გუჲმრი ლეხკო̂** – დაბინდებისას ძროხებს გომურში ერეკებიან.

ბჵარკ ბ|ეხკ|ბ|აჲლნო̄ დ **bωarḳ b|ex|b|ajlnō** d დროსა და სივრცეში განფენილი ბინდი сумерки twilight. **ბჵარკ ბეხკბაჲლნო̄ დაგეგჷ̂, ჟაბო̂ ჩუ ბიკათ!** – დაბინდებულია ლამის, ძროხები შერეკეთ!

ბჳარკ ჴაჩუჲლა̄ დ **bωarḳ qačujlā** d თვალსაწიერი, ცის კიდე небосклон, горизонт horizon, skyline. **მიჩემცინე̄ ბჳარკ ჴაჩუჲლა̄ დაჲცო̂, ჰაცო̂, *ჰორიზონ̈ტ* ოჴუხ დო** – სადამდეც თვალსაწიერია, იცი, *ჰორიზონტს* იმას უწოდებენ.

ბჳარკ-წამწამ დდ **bωarḳ-çamçam** dd თვალ-წარბი (თვალ-წამწამი) глаза и брови eyes and eyebrows.

ბჳარკიწი̃ arḳiçĩ ბრმა, უთვალე⌈ბ⌉ო слепой, безглазый blind. **ჲო, ჰო ბჳარკიწი̃ ხუმ ცო ჲაჰო̂, მე̄ ლაფულო̂ ეთ̈ე⌈ჰ⌉**! – ქა, შენ ბრმა ხომ არა ხარ, რომ ლაფში დგები!

ბჳარკჺირი̃ bωarḳ‘irĩ თვალმახვილი остроглазый, зоркий sharp-eyed. **ბჳარკჺირიჩო̂ ადმიენგო⌈ჰ⌉ ცო̄მ დეჰლა** – თვალმახვილ ადამიანს არაფერი გამოეპარება.

ბჳარჩეჸ bωarče’ ზმნს. нареч. adv. მუდამ, მუდმივად, ყოველთვის постоянно, всегда permanently, always. **ი ბჳარჩეჸ ქიქოჸ ჴი̄თ̈უ̂ ჺურდე̃** – ის მუდამ ადრე დგება დილით.

ბჳარწოლ ჲ **bωaçol** j სიბრმავე слепота blindness.

ბჳარღო bωarγo მყოფ. იხ. буд. см. fut. see **ბჳარ|დ|ახარ bωar|d|axar**. **ჴა̃ იბი ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ბჳარღუჲ?** – ხვალ ისინი ერთმანეთს შეხვდებიან?

ბჳარღუჲლა̄ დდ **bωarγujlā** dd შესახვედრი დრო და ადგილი; შესაყარი (მდინარეთა) место и время встречи; место слияния (рек) a place and time for meeting; a place where two things (rivers, lines, roads) join each other. **თხე̃ ბჳარღუჲლა̄ ბაღე⌈ჰ⌉ და** – ჩვენი შეხვედრის ადგილი ბაღშია; **იჴრი̃ ბჳარღუჲლა̄ მაცა̃ ხილჺუ̂?** – იმათი შეხვედრა როდის იქნება?

ბჳარწ|დ|აჲლნო̂, ბჳარწ|დ|ალინო̂ bωarç|d|ajlnô, bωarç|d|alinô მიმღ. прич. particip. დაბრმავებული ослепший dazzled. **სე̃ მასთხოვაჸ მა ხილჺა̄ლ ბჳარწვაჲლნო̂** – ჩემი მტერიც ნუ იქნება დაბრმავებული.

ბჳარწ|დ|არ bωarç|d|ar გრდმ. прх. trans. დაბრმავება (⌈და⌉აბრმავებს) ослепить, ослеплять to make sb blind. **ყუჲლევ ბა̆დერ ბჳარწდინორ** – ყვავილს ბავშვი დაებრმავებინა.

ბჳარწე̃ bωarçẽ ბრმა, უსინათლო слепой blind. **ბჳარწე̃ ხილჺა̃ ცოჰანნა ლეჸე̂** – სიბრმავე არავის უნდა; **ბჳარწეჩონ ლოჯ ჲაჲლჺნას** – ბრმას ჯოხი მივეცი.

ბჳარწოლ ჲ **bωarçol** j სიბრმავე слепота blindness. **ხალა̃ ჲა ბჳარწოლ** – ძნელია სიბრმავე.

ბჳარწო̃ დდ **bωarçõ** ჯორი мул mule. **ლამუ[ჴ] ქესდა̃ ცო ლავლაჲნი̂ და ბჳარწო̃** – მთაში სამუშავებლად არდასათმობია ჯორი.

ბჳასტ ბდ **bωasṭ** bd დიყი борщевик Heracleum (Latin). **ბაცბივ ლამუ[ჴ] ბჳასტე̄ ჴალ ბაყრ̂** – წოვათუშები მთაში დიყსაც ჭამენ; **ნაყცერე ბალ‘ქჩრ̂ ბჳასტეხ ცო ლეჸ სო̃ ფინხა თილ‘ა̃** – გზისპირს ამოსულ დიყს არ მინდა გავცდე (მ. ბუქურაული).

ბჳე ბდ **bωe** bd ჯარი войско army.

ბჳეჸში დ **bωe’ši** d ცხვარი (ბავშვის ენაზე) баран (на детском языке) sheep (in baby language).

ბჳოგ ბდ **bωog** bd ბელტი; ყამირი пласт (при вспашке); целина clod. **გუთნევ ჲოფსტ ახოშ ბჳოგი ფენიხ დეხკლა (დიფშლა)** – გუთნით მიწის ხვნისას ბელტები გვერდზე იყრება (წვება).

ბჳორწ ბდ **bωorç** bd მგელი волк wolf.

ბჳოკ ბდ **bωoķ** bd ბოტი, ვაცი козёл-вожак billy-goat. **ქენ ჴათხ ჲაჳაჲჩრ̂ მჳაჸა̄რე̃ ბჳოკ ბალორ ბიწბაჳუჲშ, სო̄, დაჴა̄ ჴეჭუშ** – ცხვრის წინ დიდრონრქებიანი ვაცი მოდიოდა თავმომწონედ, გარშემო (აქეთ და იქით) ცქერით.

გ

გაგა̃ ჲჲ **gagã** jj კვერცხი яйцо egg. **გაგნეგო[ჴ] კაპრაშ დოკ და** – კვერცხს ყვითელი გული აქვს; **გაგნი ჲაჲ შუგო?** – კვერცხები გაქვთ?

გაგ|დ|არ gag|d|ar გრდმ. прх. trans. პატრონობა (პატრონობს, უპატრონებს), მოვლა, შენახვა, დარაჯობა ухаживать, беречь, оберегать; сторожить, смотреть to look after, to take care (of), to watch, to keep an eye. **ყაჲჩრ̂ ბაბუჲნ გაგვარ დეწე̂** – მოხუცებულ პაპას შენახვა უნდა [მოვლა უნდა]; **ვუნე̄** (-**უნე̄**) **და ნახ-**

გო[ჴ], სტემაჲნაჸ გაგდარ დეწე̂ – რაც აქვს ხალხს, ყველაფერს მოვლა (შენახვა, თვალის დაჭერა) სჭირდება; **კაწკუჲჩო̂ კნათევ ჩურჩხლაჸუჲ გაგდორ** – პატარა ბიჭი ჩურჩხელებს დარაჯობდა.

გაგაჸო̂ დდ **gaga'ô** dd მუცელი, კუჭი живот, желудок stomach. **დაჯო̈ გაგჸო̂ ჯაჲწუ̂ ოჯუჲგო[ჴ]** – დიდი მუცელი ჰკიდია მას; **გაგაჸო̂ დულე̂ სა̈** – მუცელი მიყუყუნებს; **დაყარ გაკუჲ დუჲტუ̂** – საჭმელი კუჭში მიდის.

გაგ|დ|იენო̂ gag|d|ienô მიმღ. прич. particip. შენახული сохранённый kept.

გაგ|დ|ითარ gag|d|itar გრდმ. прх. trans. შენახვინება (შეანახვინებს), შესანახად, მოსავლელად მიბარება дать на сохранение, поручить ухаживать to give sth/sb to someone for keeping or looking after. **კნათ გაგვით̈ დაბწჩუჲშნ ვაჲლ̈ნას** – ბიჭი მოსავლელად ნაცნობებს მივაბარე; **დო̈ ნაყბისტეგო̂ გაგბითოს** – ცხენს ამხანაგს ვანახვინებ.

გაგ|დ|უჲნი̂ gag|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. შესანახი, მოსავლელი то, за кем (чем) надо ухаживать; то, что надо хранить sth/sb to be cared of or kept. **წა ეცა̈ ტათებ და გაგდუჲნი̂** – სახლის საყიდლად ფულია შესანახი. 2. შემნახველი, მომვლელი ухаживающий keeper, a person who takes care of sth/sb. **დუჲ გაგდოჩონ ნაჩხ-მაჲჯი̂ დაჲჰნათხ** – ცხენების მომვლელს ყველ-პური წავუღეთ.

გაგუტ̣ gaguṭ გუგუ! куку! Cuckoo! ***გაგუტ̣, გაგუტ̣აჲნო̂, ბულჲ გუგუტ̣*** – *გუგუ, გუგუო,* იძახის გუგული.

გა̄გ^{1} ჲჲ **gāg**^{1} jj ბაბა, პური (ბავშვის ენაზე) детское название хлеба bread in kid's language. **გა̄გ ჲეწი ჰო̈?** – ბაბა გინდა?

გა̄გ^{2} ბდ **gāg**^{2} bd მტევანი кисть винограда bunch. **ქაჲნზა̈ გა̄გ** – ყურძნის მტევანი.

გა̄რ gār მოიცა, დამაცადე постой, погоди wait, keep waiting. **გა̄რ, ჯა̈ ჲოს ჰოგო̂ ამბუჲ** – მოიცა, მერე გეტყვი ამბავს (გელაპარაკები); **გარათ, ჯა̈ ბებცოს შუგო̂ ფალ** – მოიცათ, მერე გიამბობთ ზღაპარს.

გა̄რგ gārg adit. ზმნს. нареч. adv. 1. ახლოს близко near. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

გა̄რგ დ|ახარ (იხარ) gārg d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ახლოს მისვლა подойти близко, приблизиться to come closer. **ჩაინ გა̄რგ ვახე'ნე̂, უჲშტი̂ თოხრ̈ თოფ დაჲვთეს** – დათვს მიუახლოვდა და ისე დაჰკრა თოფი დავითმა.

გა̄რგ ეჴ̦არ (ლეთხარ) gārg eq̦ar (letxar) გრდუვ. непрх. intrans. ახლოს ⌈გადა⌉ხტომა прыгнуть близко to jump over nearby.

გა̄რგ დ|აჸარ (იხარ) gārg d|a’ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ახლოს მოსვლა подойти близко to come closer.

გა̄რგ დ|ილ̦არ (დ|ებლარ) gārg d|il̦ar (d|eblar) ახლოს დადება положить близко to put nearby.

გა̄რდ gārd თანდ. послел. prep. გარდა кроме except. **ჰოხ გა̄რდ ცომენა̄ და სოგო⌈ჰ⌉** – შენ გარდა არავინ მყავს.

გავ დდ **gav** dd შულო в длину намотанные нитки hank. **ფსტეივ ბაწრა̃ გავი დორ** – დედაკაცები ბაწრებისას (მატყლის ძაფისას) შულოებს აკეთებდნენ.

გაზ¹ ბდ **gaz**¹ bd გაზი (ხელსაწყო) клещи tongs. **გაზეწა̃ ე ლუმსარ ჰალო̂ ცო ბახმაკე̂ სო̃** – უგაზოდ ეს ლურსმანი ვერ ამომაქვს.

გაზ² ბდ **gaz**² bd გაზი (აირი) газ gas. **გაზ ჰალო̂ ჯაჩბაჲლნო’ე̂, მატრ ცო თეგოდმაკე̂ სო̃** – გაზი გათავებულა და სადილს ვერ ვამზადებ.

გაზა̃ ბდ **gazã** bd თხა коза, козел goat. **გაზარ ჟენ ჰათხე̂ ლელე̂** – თხები ცხვრის წინ დადიან; **სოგო⌈ჰ⌉ ში გაზა̃ ბა** – მე ორი თხა მყავს.

გათქვირბა|დ|აჲლნო̂, გათქვირბა|დ|ალინო̂ gatkvirba|d|alinô, gatkvirba|d|ajlnô მიმღ. прич. particip. გათქვირებული упитанный well-fed, fatten. **მელ’ჰაჭქ̃ჩო გათქვირბადაჲლნო̂ დუჲ, ჟაბო̂ ლელე̂** – ყველგან გათქვირებული ცხენები, ძროხები დადიან.

გათქვირბა|დ|ალარ gatkvirba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გათქვირება (გათქვირდება) стать упитанным to fatten. **სქ̃ ჲეთ̦ გათქვირბადბალო̃** – ჩემი ძროხა გათქვირდა; **სქ̃ ბა̃დერ დუჯ დაყოშ გათქვირბალა** – ჩემი ბავშვი ბევრი ჭამით გათქვირდება.

გაჲრჩ-გუჲრჩი̂: გაჲრჩ-გუჲრჩი̂ ბაჴარ gajrč-gujrčî: gajrč-gujrčî baqar რაიმე ამბის, მოვლენის ჩაცხრომა утихомириться to pacify any event, incident.

გაკო̂, გაუ̆კუ̂ დდ **gaḳô, gaŭḳû** dd ბალთა, აბზინდა, ლითონის ენიანი შესაკრავი ქამრისა და მისთანათა металлическая застёжка для ремней buckle, clasp. **სე ქამრეგოჰ ტათბუ̂ გაკო̂ და** – ჩემს ქამარს ვერცხლის ბალთა აქვს; **ქამრქ̃ გაუ̆კუ̂ დავდინას** – ქამრის აბზინდა დავკარგე.

გაკუჲლი̃ gakujlĩ მუცლიანი, ღიპიანი с брюхом, брюхатый big-bellied, pit-bellied. **გაკუჲლი̃ ხილ'არ ცო თაუ̂გუ̂ ადმიანეხ** – მუცლიანობა (მუცლიანი ყოფნა) არ უხდება ადამიანს.

გალ ჲჲ **gal** jj გალა вязка (овощная) bunch (vegetable).

გალა̃ ჲჲ **galã** jj გუნდა ком, комок lump, ball. **ცუ̂ გალა̃** – ქუმლის გუნდა.

ნჵაპრი̃ გალა̃ nωaprĩ galã გადატ. перен. fig. ძილისგუდა соня sleepy-head.

გალურ galur გარეული дикий wild. **ალნი[ჳ] თხილა̄რეჩ̂ ჭალე[ჳ] გალურ ჴარშ და̄ხერ** – ალვანში თხილიან ჭალაში გარეული ღორები ბინადრობდნენ [ცხოვრობდნენ].

გა̆ლ ჲჲ **gǎl** jj არყის ხე береза birch tree. **ლამუ[ჳ], ნაქტრა̄ხ გალე̃ დოს დაკოდჩ̂** – მთაში, ბინებში არყის შეშას წვავენ.

გა̆ლარნა̄ დ **gšlarnā** d არყიანი, არყნარი березовая роща birch wood. **ლამუ[ჳ] დუჲჴჩო[ჳ] და გა̆ლარნა̄** – მთაში ბევრგან არის არყნარი.

გამ ბდ **gam** bd ხვეწი долото, стамеска an iron sharpener for wood (for making spoons). **გამ ხე̃ ეხკუჲნი̂ ჸაჲჳკე̃ გერწ̆ და** – ხვეწი ხის სათლელი [სათხრელი] რკინის იარაღია.

გამ|დ|არ gam|d|ar გრდმ. прх. trans. გამრუდება ([გა]ამრუდებს), მოხრა ([მო]ხრის), მოკაკვა, გაღუნვა искривить, искривлять to bend, to crook, to hunch. **ატყენ ჴეთეშ გამდარ დეწჷ̂** – მშვილდს ცოდნით უნდა მოხრა.

გამართო|დ|არ gamarto|d|ar გრდმ. прх. trans. გამართვა устроить, закончить стройку, обставить to repair, to organize, to arrange. **წენინ გამართოდარ იშუ̂** – სახლს გამართვა აკლია; **ვაშჩ̂ შირქილე̃ ჴალჩ̂ ჴებლი′ნეთხ, ცჳა ლაზე̃ ქორწილა̄ გამართოდინათხ!** – ძმა შირაქიდან დავიბარეთ და ერთი კარგი ქორწილი გავ[უ]მართეთ!

გამგარჯო̃, გამგარჯუ̃ gamgarǯõ, gamgarǯũ მრუდე, არასწორი, მიბრეცილ-მობრეცილი кривой crooked. **გამგარჯუ̃ ხენ[ბ]ი დუჴ და ჳუ̂ლოჳ** – მრუდე ხეები ბევრია ტყეში.

გამნა̄, გაჲმნა̄ დდ **gamnā, gajmnā** dd ოღრო-ჩოღრო, სიმრუდე; უსწორმასწორო, მრუდე სივრცე кривое, неровное место, пространство crookedness, bumpy place. **გაჲმნა̄ დაჩო[ჳ] ატ̃ ცო და ლელარ, აჳ დოქარ დაჲწუ̂** –

სადაც სიმრუდეა, ადვილი არ არის სიარული, წაქცევა სდევს; **ე საჼგო[ჯ] გაჲმნ̄ და, ნიფსნ̄ ცო და** – ამ ეზოში სიმრუდეა, სისწორე არაა.

გამოლ ჲ **gamol** j სიმრუდე кривизна curvature.

გამოჼ, გამუჼ gamõ, gamũ 1. მრუდე, უსწორმასწორო кривой, непрямой crooked. **გამუჼ ლოჭ** – მრუდე ჯოხი; **გამუჼ ნიყ** – მრუდე გზა. 2. გადატ. перен. fig. გაიძვერა, გაქნილი плут, мошенник, пройдоха lustful person, dodger. **გამუჼ სტაკ ცო ლალავ** – გაიძვერა კაცი არ ვარგა.

გამოშ, გამუშ gamoš, gamuš ზმნს. нареч. adv. მრუდედ, არასწორად криво, неправильно crookedly, wrongly. **თედლის ჸაბიკ გამოშ თეგბორ** – თედლი კოვზს მრუდედ აკეთებდა; **ო სტაკოვ გამუშ ჲორ ამბუჲ** – ის კაცი არასწორად ლაპარაკობდა.

გამოფუღრა|დ|არ gamopuγra|d|ar გრდმ. прх. trans. ამოღრუტნა (ამოღრუტნის) выдолбить to make a pit. **ჩხუტ თაგბანაჲნრ̂ კუჼძ გამოფუღრადჲინას** – სადღვებლის გასაკეთებლად კუნძი ამოვღრუტნე.

გამოცხადბა|დ|ალარ gamocxadba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გამოცხადება (გამოცხადდება) явиться; сделаться обнародованным to come, to declare, to announce. **მელ'მი სატაკ სასამართლოჲ ცო გამოცხადბადვალინრ̂** – რამდენიმე კაცი სასამართლოში არ გამოცხადებულა; **ნახნ ბრძანებ გამოცხადბადჲალოჼ** – ხალხს ბრძანება გამოუცხადდა; **გამოცხადბადალოჼ, ჯჼ მელ' დეწ̂ე დაჯჼ ტათებ ხაჲზნნ̂** – გამოცხადდა, ვინ რამდენი უნდა შეიტანოს ფული ხაზინაში.

გამოცხადბა|დ|არ gamocxadba|d|ar გრდმ. прх. trans. გამოცხადება (გამოაცხადებს) объявить, объявлять to declare, to announce. **ხალხონ ბრძანებ გამოცხადბადჲიეჼ** – ხალხს ბრძანება გამოუცხადეს.

გამოძივბა|დ|აწიჼ gamoʒivba|d|aç̣ĩ გამოუძიებელი, გამოუძიებლად без расследования uninvestigated, without investigation. **ო სტაკ ვავრეჼ ამბუჲ გამოძივბადჲაწიჼ ჲისეჼ** – იმ კაცის დაკარგვის ამბავი გამოუძიებელი დარჩა.

გამოჭედა|დ|არ gamoç̣eda|d|ar გრდმ. прх. trans. გამოჭედვა (გამოჭედავს) выковать to forge. **ას მაჼგალ გამოჭედადბინას** – მე ნამგალი გამოვჭედე.

გამჩეჼ ვბ; ჲდ **gamčẽ** vb; jd გამჩენი, მშობელი создатель, родитель parent. **ჯო გამჩეჼ ვავინრ̂ (ჲავინრ̂)!** – შე გამჩენგამქრალო!

განა', გარა' gana', gara' (ქალები ამბობენ женщины говорят women say: **განი', გარი' gani', gari'**) აბა ну, ну-ка now, let. **განა' (გარა', განი', გარი'), ნან, ფალ ბეფცლე⌈ჲ⌉ თხოგრ̂!** – აბა, დედა, ზღაპარი გვიამბე ერთი! **განა', ის ქაგნრ̂ დაცლე⌈ჲ⌉!** – აბა, ეგ წიგნი მოიტა ერთი! **განა', შაქარ ეცლე⌈ჲ⌉!** – აბა, შაქარი იყიდე ერთი! **განა', დოჩენ ხაც!** – აბა, ცხენზე შეჯექი!

განაბა|დ|ალარ ganaba|d|alar გრდმ. прх. trans. განაბვა (გაინაბება) притаиться to hush. **ფხაკლენ ხეცჷ̂ ზორაჲშ̂ განაბადალარ** – კურდღელმა იცის ძალზე განაბვა; **ცოკალ განაბადალი̂** – მელია გაინაბა.

განა̄კჳ ganāḳū მორჩილი покладистый obedient (to).

განგეც gange' ზმნს. нареч. adv. გვიანღა, ეს-ესაა, სულ ახლახან только что, совсем недавно, вот-вот just now, late. **წა განგეც თაგდინას** – სახლი გვიანღა ავაშენე.

განყოფ ვბ; ჲდ **ganqop** vb; jd 1. განაყოფი, განაყარი, ნათესავი (ერთი გვარისა), იგივე ბიძაშვილი родственник, однофамилец relative (people having one and the same surname). **ბაცბივ, ცჰაჲნჷ̂ გორლეჩუჲშვ – სტაკოვ, ფსტუძჩოვ, დაჭჩოვ, კაწკჩოვ – ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ *განყოფ* დო** – წოვათუშები, ერთი გვარისანი – კაცი, დედაკაცი, დიდი, პატარა – ერთმანეთს *განაყოფს* ეძახიან. 2. გადატ. перен. fig. ძმა брат brother.

განღაც ganγa' დიახაც, დიახამც да, без сомнения verily, in truth, really. **განღაც, მე̄ მარაგრ̂ შარი̂ ალ'წი̂ ცო ჲჭიცურ მაჲრამ** – დიახაც, რომ ქმრისთვის თავისი სათქმელის უთქმელად არ დადგებოდა მარიამი; **განღაც, მე̄ ე ამბუჲ ჰამინაც ხაცი̂!** – დიახაც, რომ ეს ამბავი ყველამ გაიგო!

გა̃გ ჲჲ **gãg** jj უხეირო, ჯაგლაგი ცხენი кляча jade. **გა̃გელ დო̃ მუჲჩრ̂ გაგბარევ ჰერწობრ̂** – ჯაგლაგად ცხენს ცუდი შენახვა ⌈გადა⌉აქცევს; **შიჯ გა̃გ ჲაგეგჷ̂ თხოგო⌈ჲ⌉** – ორიოდე ჯაგლაგიღა გვყავს.

გა̃გალ ბდ **gãgal** bd ეჟვანი, ზანზალაკი колокольчик bell. **ბჭაკნ საკრეხ გა̃გალ ბებწრ̂ ხაჲლზეჲშ̂ ლელა̃** – ვაცს კისერზე ეჟვანს აბამენ ხალისიანად სასიარულოდ.

გა̃ჯი̂ დდ **gãǯĩ** dd განჯინა, ნიში ниша, стенной шкаф wall locker. **გა̃ჯი̂ ჯში- როშ და კედლო̄ხ** – განჯინა ხშირად არის კედლებში.

გაჟლეტა|დ|არ gažleṭa|d|ar გრდმ. прх. trans. გაჟლეტა (გაჟლეტს) истребить, уничтожить to destroy, to annihilate, to exterminate. **ქორივ ქოთმი გაჟლეტადიჱ** – ქორმა ქათმები გაჟლიტა. უსრ. несов. imp. **ჟლეტა|დ|არ žleṭa|d|ar**.

გარგ|დ|ალარ garg|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მიახლოება, მოახლოება, დაახლოება приблизиться, сблизиться to come closer. **დოჴ̄ გარგჲალჲ** – გაზაფხული მოახლოვდა; **თხაჲ წენინ გარგდაჲლნათხ** – ჩვენს სახლს მივუახლოვდით; **ჲოჴკნათე̄ ვაშ[ბ]ინ გარგდალჲ** – ქალი და ვაჟი ერთმანეთს დაუახლოვდნენ.

გარგ|დ|არ garg|d|ar გრდმ. прх. trans. დაახლოება (დააახლოებს), მიახლოება приблизить to take closer. **სტაკოვ შარჲ ფსტუ-ბჷდერ ლაზეჲჩრ̂ დახრენ გარგდიჱ** – კაცმა თავისი ცოლ-შვილი კარგ ცხოვრებას დაუახლოვა; **მემცხორივ ჟე შირიქაჲნ გარგდიჱ** – მეცხვარეებმა ცხვარი შირაქს მიუახლოვეს; **ობი უბიდრობევ გარგდიჱ** – ისინი უბედურებამ დააახლოვა.

გარგა̄ ჲჲ gargā jj სიახლოვე (მანძილისა, სივრცისა), ახლოეთი, ირგვლივ გაშენილი სიახლოვე распространяющаяся вокруг близость nearness, closeness. **ალნირნა თელვემცჲ გარგა̄ ჲა** – ალვნიდან თელავამდე ახლოა [სიახლოვეა]; **ჴელ̣ლომცჲ გარგა̄ ჲა** – მომავალ წლამდე ახლოა.

გარგე[ჴ] garge[ḥ] ess. ზმნს. нареч. adv. ახლოს близко, недалеко near. **ხი გარგე[ჴ] და თხოჲ** – წყალი ახლოსა გვაქვს; **გარგე[ჴ] ხილʻარ** – ახლოს ყოფნა. იხ. см. see **გარგ garg**.

გარგლჱ¹ gargalẽ¹ ზმნს. нареч. adv. ახლოდან, ის, რაც ახლოსაა находящийся недалеко from a short distance, quite closely. **გივ გარგლჱ დეწე̂ ჴეჴა̄ დოს** – ზურგით ახლოდან უნდა ზიდვა შეშას.

გარგლჱ² gargalẽ² ახლობელი близкий (человек) familiar, close person. **ნან- დად ბჷდრჱ გარგლენი და** – დედ-მამა ბავშვის (შვილის) ახლობლები არიან; **ის შალთ სე გარგლეჩოვ ჲალʻჲ სოჲ** – ეგ ხანჯალი ჩემმა ახლობელმა მომცა.

გარგლჱჭ̣ garglẽč̣ ძალიან ახლობელი, უახლოესი очень близкий, ближайший the closest. **სჱ ვაშრ̂, სჱ ჲაშრ̂ სჱ გარგლჱჭ̣ ნათესვი და** – ჩემი ძმა, ჩემი და ჩე-მი უახლოესი ნათესავები არიან.

გარგმარგა̄ხ gargmargāx ess. ზმნს. нареч. adv. ახლომახლო[ებში] поблизости nearby. **ნაჟტრენ გარგმარგა̄ხ დაჟე̂ ვაჲ დუჲ** – ბინის (მწყემსების სადგომის) ახლომახლო[ებში] ძოვენ ჩვენი ცხენები.

გარგოლ ჲ **gargol** j სიახლოვე близость nearness.

გართხმა|დ|არ^{1} **gartxma|d|ar**^{1} გრდმ. прх. trans. გაჭიმვა (გაჭიმავს) растягивать, распластать to strech. **ჸათგეც თილʼბიენო̂ ფსტარიჼ ჴაჴაჼ გართხმადბიეჼ კნათივ** – ახლად გაძრობილი ხარის ტყავი დაჭიმეს (განართხეს) ბიჭებმა.

გართხმა|დ|არ^{2} **gartxma|d|ar**^{2} გრდმ. прх. trans. ძლიერი გარტყმა (სილისა, ჯოხისა) (ძლიერ გაარტყამს) треснуть, сильно ударить to strike (to give a slap, to strike with a stick). **მოსეს მეზობლენ ტარო̂ გართხმადიეჼ** – მოსემ მეზობელს სილა გააწნა; **ფჸარან ლოჭ გართხმადჲინას** – ძაღლს ჯოხი გავარტყი.

გარიდბა|დ|ალარ garidba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გარიდება (გაერიდება), მორიდება отстраниться, отойти, удалиться to avoid. **ჴეციჩო̂ ლაწრეხ გარიდბადალარ დეწე̂** – გადამდებ დაავადებას გარიდება უნდა.

გარიდბა|დ|არ garidba|d|ar გრდმ. прх. trans. გარიდება (გაარიდებს), მორიდება отстранить, отвести to part (from). **სეჼ კნათ მუჲჩო̂ ნაყბისტ[ე]ხიჼ გარიდბადვინას** – ჩემი ბიჭი ცუდ ამხანაგს გავარიდე.

გარმოებ ჲჲ **garmoeb** jj გარემოება, მდგომარეობა, პირობები обстоятельство, условия conditions, circumstance. **იჼც ლაზიშ დახრეჼ გარმოებ ჲათ ვაჲგო[ჸ]** – ახლა კარგი ცხოვრების პირობები გვაქვს.

გარმოჼ ჲჲ **garmõ** jj გარმონი гармонь accordion. **ლუგძლარ ნატოს ჴეჩნაჲრათ ლაზიშ თეფხორ გარმოჼ** – ლონგიანთ ნატო სხვანაირად კარგად უკრავდა გარმონს.

გარფ^{1} ჲჲ **garp**^{1} jj შეჭამანდი, ხარშო, სალაფავი похлёбка pottage. **თხა ჩამლოჼ შვიჼდეჼ გარფ ჲაჲყნათხ** – დღეს გემრიელი შინდის შეჭამანდი ვჭამეთ.

გარფ^{2} ჲჲ **garp**^{2} jj არაყის გამოხდის შემდეგ დარჩენილი მასა отходы после выгонки самогона remains after distiling vodka. **აჲნკოს ჴარშანაჲნო̂ გარფ ჲაჸიჼ** – ანიკომ ღორებისთვის „გარფი“ წაიღო.

გარყნა|დ|ალარ garq̣na|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. თავს გასვლა, გარყვნა (გაირყვნება), გაფუჭება развратиться, испортиться to corrupt, to deprave. **ოკრეჼ ბა̆დრი ზორაჲში̂ გარყნადალოჼ** – იმათი ბავშვები ძალიან თავს გავიდნენ; **ოკრეჼ ჲოჸ გარყნადჲალოჼ** – იმათი გოგო გაირყვნა; 2. მიჩვევა (მიეჩვევა) ცუდი გაგებით, გათამამება разбаловаться becoming indulged, going to bad. **ე მე-**

ზობლონ გაზე ზორაჲში̂ გარყნადბალონ, დეძცჭაჷ ვაჲ ლობენმაქ ჩებალე̂ – ეს მეზობლის თხა ძალიან მიეჩვია, მთელი დღე ჩვენს ღობეზე ზის.

გარყნა|დ|არ **garq̣na|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. გარყვნა (გარყვნის), გაფუჭება развратить, испортить to deprave. **ოკრო̂ ჲოჭ ქალიქაჲს გარყნადჲიე̂** – იმათი გოგო ქალაქმა გარყვნა. 2. მიჩვევა (მიაჩვევს) ცუდი გაგებით, გათამამება разбаловать making indulged, making to bad. **ბ̆დრი ლაზეჲში̂ დეწე̂ დაკდე̂, ცო გარყნადე̂დეწე̂** – ბავშვებს კარგად უნდა გაზრდა, არ უნდა გარყვნან.

გარჯო|დ|ალარ **garǯo|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გარჯა (გაირჯება), შრომა трудиться, труд to work hard, to labor. **გარჯოდალარ ჭამანეჷ ვალდიბლობ ჲა** – გარჯა ყველას ვალდებულებაა.

გარჯოლაჲნი̂ **garǯolajnî** მიმღ. прич. particip. გამრჯე старательный, трудолюбивый drudge, hard-working. **მენა̄ ზორაჲში̂ გარჯოლაჲნი̂ და, ბოთხე̄ ოკუძ ბუჲტუ̂ ჭათხე̂** – ვინც ძალიან გამრჯეა, საქმეც იმისი მიდის წინ; **მიტო̂ ზორაჲში̂ გარჯოლაჲნი̂ სტაკ ვა** – მიტო ძალიან გამრჯე კაცია.

გასადევარ ჲჲ **gasadevar** jj გასადევარი, საძოვარი пастбище pasture. **ალუჲნაჲგო⌈ჭ⌉ დახნონ გასადევარ ცო ჲა** – ალვანს საქონლის საძოვარი არა აქვს.

გას⌈ა⌉ღებ ბდ **gas⌈a⌉γeb** bd გასაღები ключ key. **ყუევ ალაზბიქჩო̂ გას⌈ა⌉ღებევ სანი დჩებლონ** – ქურდმა მორგებული გასაღებით კარები გააღო.

გასხლა|დ|არ **gasxla|d|ar** გრდმ. прх. trans. გასხვლა (გასხლავს) обрезать (деревья), постричь (ветви) to trim, to cut. **დო̄დ ვაზ გასხლადბარეხ ცე̄რ ვალონ** – მამა ვაზის გასხვლას მორჩა.

გასხლა|დ|იენო̂ **gasxla|d|ienô** მიმღ. прич. particip. გასხლული обрезанный, постриженный (о растении) cut, trimmed. **ვენაკ გასხლადჲიენო̂ ჲანორ** – ვენახი გასხლული ყოფილიყო.

გატუტა|დ|ალარ **gaṭuṭa|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. მოკურცხვლა (მოკურცხლავს), გაქროლვა, გაქუსვლა, სწრაფად გაქცევა быстро убежать, умчаться to rush, to run quickly. **ბ̆დრი ლაჩაჭო̂ გატუტადალონ** – ბავშვებმა ქვევით მოკურცხლეს.

გატუტა|დ|არ **gaṭuṭa|d|ar** გრდმ. прх. trans. სწრაფად გაქცევა (გააქცევს), გაქროლება, გაფრენა (გააფრენს) заставить быстро убежать to drive fast, to run quickly. **მაჴოგო̂ კნათ გატუტადვინას** – პურისთვის ბიჭი ვაფრინე; **დოჼ გატუტადბინას** – ცხენი გავაქროლე.

გაუბიდრება|დ|ალარ gaubidreba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაუბედურება (გაუბედურდება) стать несчастным to become unhappy. **ო კნათ[ე]გოდოლოჼ ნანდად გაუბიდრებადალოჼ** – იმ ვაჟიშვილის მერე დედ-მამა გაუბედურდა.

გაუბიდრება|დ|არ gaubidreba|d|ar გრდმ. прх. trans. გაუბედურება (გააუბედურებს) сделать несчастным to make unhappy.

გაუწურთნავ gauçurtnav გაუხედნავი; გაუწვრთნელი, ბრიყვი, უხეში невыезженный, недрессированный; невоспитанный, невежа without breaking in; rude. ***გაუწურთნავ*** **ლეცე[ჰ̣] ადმიანეხ ალʻოლო̂, ლეცე[ჰ̣] დახნოხ** – *გაუწვრთნელი* გინდა ადამიანზე ითქმის, გინდა საქონელზე.

გაუ̆გარ gaŭgar რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination. იხ. см. see **გაუ̆გუ̂ gaŭgû**.

გაუ̆გარ ეთ̧არ (ოთ̧არ) gaŭgar eţar (oţar) გრდუვ. непрх. intrans. დაჩოქება (იჩოქებს), მუხლებზე დადგომა стать на колени to kneel.

გაუ̆გარ ეთ̧|დ|არ (ოთ̧|დ|არ) gaŭgar eţ|d|ar (oţ|d|ar) გრდმ. прх. trans. დაჩოქება (აჩოქებს), მუხლებზე დაყენება ставить на колени to force sb to his knees.

გაუ̆გა̄რ თას|დ|ალარ (თეფს|დ|ალარ) gaŭgār tas|d|alar (teps|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. მუხლებზე დავარდნა (დავარდება), დაცემა упасть на колени to kneel. **კა̆ლუჲნ ვუმ (~უმ) დეხჼ გაუ̆გა̄რ თასვალარ ხეცერ** – კალემ რამის სათხოვნელად მუხლებზე დავარდნა იცოდა.

გაუ̆გა̄რეჼ gaŭgārẽ 1. მუხლიანი, მუხლმაგარი, მარდი быстроногий having strong knees, quick. **ლაუ̆მრეჼ ნახ გაუ̆გა̄რნი ბა** – მთის ხალხი მუხლიანები (მუხლმაგარნი) არიან. 2. მუხლიანი (მცენარე) коленчатый (о растении) angular, articulate (plant). **მაჴოჼ, ფსუჼ ჰ̣იკ გაუ̆გა̄რეჼ ჲა** – პურის, ქერის ღერო მუხლიანია.

გაუ̆გუ̂ ბჲ **gaŭgû** bj მუხლი колено knee. **გაუ̆გუ̂ ჰ̣აბბებ!** – მუხლი დამარი! **აჰ̣[ო̂] ვუჲჟჩედოლოჼ გაგუჲ ლაჲწი̂ სეჼ** – წაქცევის მერე მუხლები მტკივა.

გაუ̆გაჼ ჰ̣აჲრი̂ ჲჲ **gaŭgã ḥajrî** jj კვირისთავი [მუხლების წისქვილი] коленная чашечка knee-cap, knee-pan.

გაგუ̆ჲ̃ ქორთო̂ ბ **gagŭj̃ kortô** b მუხლისთავი надколенник knee-cap, knee-pan. **გაგუჲ̃ ქორთო̂ აიტყი̂ სქ̃** – მუხლისთავი მიელავს (მტეხავს).

გაუ̆გა̄ხჴეჲბწუ̂ (გაუ̆გა̄ხჴი̄ბწი̂) დდ **gaŭgāxqejbç̣ŭ (gaŭgāxqībç̣î)** dd მუხლებზე ჩამოსაკიდი, მუხლსაფარი женский фартук apron. ჲ̃ც **ფსტეივე̄, მახკარვა̄ გაუ̆გა̄ხ ჴებწაჲრჩი̂ ცო ლელდოგე̂** – ახლა დედაკაცები და ქალიშვილები მუხლსაფრებს აღარ ატარებენ.

გაფა̃ტო|დ|ალარ (ფა̃ტო|დ|ალარ) gapãṭo|d|alar (pãṭo|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. გაფანტვა (გაიფანტება), გაბნევა рассыпаться, рассеяться to spread. **აჴე̂ ეგინო̂ ქე გაფა̃ტოდალი̃** – ნადირდარეული ცხვარი გაიფანტა.

გაფა̃ტო|დ|არ (ფა̃ტო|დ|არ) gapãṭo|d|ar (pãṭo|d|ar) გრდმ. прх. trans. გაფანტვა (გაფანტავს), დაშლა разбросать, рассеять, рассыпать to disperse. **ლოჭევ ბა̃დრი გაფა̃ტოდინას** – ჯოხით ბავშვები დავშალე.

გაფიცხბა|დ|ალარ (ფიცხბა|დ|ალარ) gapicxba|d|alar (picxba|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. გაფიცხება (გაფიცხდება) разгорячиться, вспылить to get furious. **გაფიცხბადალარ ჰანნ ცო ხეცე̂?** – გაფიცხება ვინ არ იცის?

გაფრა̃გბა|დ|ალარ (ფრა̃გბა|დ|ალარ) gaprãgba|d|alar (prãgba|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ძლიერ აღელვება (აღელდება), გაჯავრება, გაფიცხება, გაცეცხლება, გაცხარება, გააფთრება, გაშმაგება, გამძვინვარება ⌈გაფრანგება⌋ взбеситься, выйти из себя, разъяриться ⌈сделаться французом⌋ to get furious, to get very angry like French people. **ზორაჲში̂ მე̄ დოკ დალო̂, ეჰათე̂ გაფრა̃გბალა სტაკ** – ძალიან რომ გაბრაზდება, მაშინ გაფრანგდება კაცი. **წყე სქ̃ დად ზორაჲში̂ გაფრა̃გბადვალირ** – ერთხელ მამაჩემი ძალიან გაფრანგდა.

გაფრუკა|დ|ალარ (ფრუკა|დ|ალარ) gapruḳa|d|alar (pruḳa|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. მოკურცხვლა (მოკურცხლავს) побежать с большой скоростью, обратиться в бегство to rush. **მეველ ვაჲგჩე, შოთა ჰათ̧ეც გაფრუკალარ, ას მა̄ ლათ̧ა̃ლათრას ელენს̃** – მეველის დანახვაზე შოთა მაშინვე მოკურცხლავდა ხოლმე, მე კი ვიდექი მოშლილივით (მწყობრიდან გამოსულივით).

გაფრუკა|დ|არ (ფრუკა|დ|არ) gapruḳa|d|ar (pruḳa|d|ar) გრდმ. прх. trans. დიდი სისწრაფით გაქროლება (მორბენალისა) погнать ⌈бегуна⌋ с большой скоростью to drive a horse with great speed.

გაქირ, გაქუჲრი̂ ჲჲ **gakir, gakujrî** jj გაქირი норов, с норовом restive, obstinate. **გაქირ დოჸ ბა სოგო[ჳ]** – გაქირი ცხენი მყავს.

გაქირ ებწარ (ოწარ) gakir ebçar (oçar) გრდმ. прх. trans. ჯიუტობა (ჯიუტობს) упрямиться stubbornness. **გაქირ მა ებწო̂ ვირევსჸ** – ნუ ჯიუტობ ვირივით.

გაქსივბა|დ|ალარ (ქსივბა|დ|ალარ) gaksivba|d|alar (ksivba|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. გაქსუება (გაქსუვდება) стать недомашним, одичалым, одичать to drive out. **ჯაინ ატჸ ხეცე̂ გაქსივბადბალარ, ჰათეც შარნ დო ჰუჸლო̂** – ღორმა ადვილად იცის გაქსუება, მაშინვე [თავისთვის] წავა ტყეში.

გაღეღა|დ|აჲლნო̂, გაღეღა|დ|ალინო̂ gayeya|d|ajlnô, gayeya|d|alinô მიმღ. прич. particip. გაღეღილი распахнувшийся (напр., одежда) clothes unbound at breast. **ვუჸ (-უჸ) გაღეღადვაჲლნო̂ ლელე[ჳ], ის დაკმაქე̄ ვაშ[ბ]ე̄რ ალჸალე̂!** – რატომ გაღეღილი დადიხარ, ეგ გულმკერდი შეიკარი რა!

გაყვლეფა|დ|არ (ყვლეფა|დ|არ) gaqvlepa|d|ar (qvlepa|d|ar) გრდმ. прх. trans. გაყვლეფა (გაყვლეფს) содрать кожу, ободрать to strip the skin off, injure. **კეხევ დონგო[ჳ] სუკი გაყვლეფადჲიქჸ** –კეხმა ცხენს ზურგი გაუყვლიფა.

გაჩარხო|დ|არ (ჩარხო|დ|არ) gačarxo|d|ar (čarxo|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. გალესვა (გალესავს), გაჩარხვა шлифовать, точить to sharpen, to arrange, to fix. **დიკ გაჩარხოდინას** – ცული გავლესე. 2. საქმის მოგვარება (საქმეს მოაგვარებს) устроить дела (пренебр.) to solve the problem. **შაროს შარჸ საქმ გაჩარხოდჲიქჸ** – შარომ თავისი საქმე გაჩარხა.

გაჩარხო|დ|ითარ (ჩარხო|დ|ითარ) gačarxo|d|itar (čarxo|d|itar) გრდმ. прх. trans. გაჩარხვინება (გააჩარხვინებს) заставить отточить to make sb sharpen sth. **დიკ მჭედლენ დაჲჰნას გაჩარხოდითჸ** – ცული მჭედელს წავუღე გასალესვინებლად.

გაჩაღბა|დ|ალარ (ჩაღბა|დ|ალარ) gačayba|d|alar (čayba|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. გაჩაღება (გაჩაღდება), გაჩახჩახება; დანთება разжечься, зажечься, осветиться to light. **ალუჲნე̄ მაცხეჸ გაჩაღბადჲალოჸ ელექტრონევ** – ალვანი ჯერ კიდევ როდის გაჩახჩახდა ელექტრონით.

გაჩაღბა|დ|არ (ჩაღბა|დ|არ) gačayba|d|ar (čayba|d|ar) გრდმ. прх. trans. გაჩაღება (გააჩაღებს) разжечь, развести огонь, осветить to kindle, to start.

ფსტუჺჩოვ წე გაჩალბადჸიქჼ – დედაკაცმა ცეცხლი გააჩაღა; **ქუჸრწლეხ მიჩუჸშვ ვქჼ მელარ გაჩალბადიქჼ, მიჩუჸშვ ბუჯ** – ქორწილში ზოგმა ღვინის სმა გააჩაღა, ზოგმა ჩხუბი.

გაჩენა|დ|არ bačena|d|ar გრდმ. прх. trans. გაჩენა (გააჩენს) создать, взять откуда-нибудь to appear, to bring. **ჯაჸრი̂ ცო დარიცი̂, მიჩრქჼ გაჩენადირა⸢ჯ⸣?** – აკი ფქვილი არ იყო, საიდან გააჩინე?

გაძვირბა|დ|ალარ (ძვირბა|დ|ალარ) gaʒvirba|d|alar (ʒvirba|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. გაძვირება (გაძვირდება) вздорожать to rise in price. **დახნ ცო გაძვირბადალინი̂** – საქონელი არ გაძვირებულა.

გაწურთნა|დ|არ (წურთნა|დ|არ) gaçurtna|d|ar (çurtna|d|ar) გრდმ. прх. trans. გაწვრთნა ⸢вы⸣дрессировать, вышколить to tame. **მონადირევ აჴე̂ ლეხითჼ ფჯუ გაწურთნადბიქჼ** – მონადირემ ნადირის საძებნელად ძაღლი გაწვრთნა.

გაწყრომა|დ|ალარ gaçq̣roma|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაწყრომა (გაწყრება), შერისხვა прогневаться, рассердиться to sulk, to get angry. **და̄ლ გაწყრომა-ლიბა̄ლ ჯოჼ!** – ღმერთი გაგიწყრეს! უსრ. несов. imp. **წყრომა|დ|ალარ çq̣roma-|d|alar**.

გაჭიმა|დ|არ gaçima|d|ar გრდმ. прх. trans. გაჭიმვა (გაჭიმავს) растянуть to stretch. **წი̄ნი̂ ქარსჼ ლაზეჸში̂ ჸოცჸჼ დადას ხენეხ ჯარჩჸიქჼ გაჭიმადჸჼ** –კარგად გასასწორებლად (⸢გა⸣მოსაყვანად) მამამ ახალი საბელი ხეს შემოახვია. უსრ. несов. imp. **ჭიმა|დ|არ çima|d|ar**.

გაჭირბა|დ|ალარ gaçirba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაჭირვება (გაუჭირდება) оказаться в затруднении to get in difficulty, to have difficulty in sth. **ჟეხ ვაწარ გაჭირბალა სოჼ** – ცხვრის დევნა გამიჭირდება; **ო სტაკონ ვა̄ხარ გაჭირბა–დალოჼ** – იმ კაცს ცხოვრება გაუჭირდა. უსრ. несов. imp. **ჭირბა|დ|ალარ çirba-|d|alar**.

გაჭყლეტა|დ|არ gaçq̣leṭa|d|ar გრდმ. прх. trans. გაჭყლეტა (გაჭყლეტს) раздавить to crush. უსრ. несов. imp. **ჭყლეტა|დ|არ çq̣leṭa|d|ar**.

გახიზნო|დ|ალარ gaxizno|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გახიზვნა (გაიხიზნება) переселиться, обратитья в бегство, укрыться (в лесу, горах) to move, to migrate (forest, mountain). **მასთხოვ მაქ ჴითჩე⸢ჯ⸣ ნახ გახიზნოდაჸლნორ** – მტერი რომ დასცემოდა, ხალხი გახიზნულიყო. უსრ. несов. imp. **ხიზნო|დ|ალარ xizno|d|alar**.

გახიზნო|დ|არ gaxizno|d|ar გრდმ. прх. trans. გახიზვნა (გახიზნავს), გადასახლება переселить, укрыть to move, to migrate. **ცო ყეგლაჲნში გახიზნოდარ ქიქოჸ ჴშიროშ დარ** – გაუტეხლების (ურჩების) გადასახლება წინათ ხშირად იყო. უსრ. несов. imp. **ხიზნო|დ|არ xizno|d|ar**.

გახშირბა|დ|ალარ gaxširba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გახშირება (გახშირდება), გაბევრება участиться, распространиться to increase in number. **ჱამდიენო̂ ნახ დუჴარდალოჼ, გაჴშირბადალოჼ იჼც** – წერა-კითხვის მცოდნე (ნასწავლი) ხალ-ხი გაბევრდა, გახშირდა ახლა. უსრ. несов. imp. **ხშირბა|დ|ალარ xširba|d|alar**.

გაქედნა|დ|არ gaqedna|d|ar გრდმ. прх. trans. გახედნა (გახედნის) выездить, выдрессировать to break in. **დოჼ გაქედნადბარ ატჼ ცო და** – ცხენის გახედნა ადვილი არ არის. უსრ. несов. imp. **ქედნა|დ|არ qedna|d|ar**.

გაქედნა|დ|აწიჼ gaqedna|d|aç̣ĩ გაუხედნავი, გაუხედნავად невыезженный, недрессированный unbroken in. **გაქედნადაწიჼ და ე ფაშატ** – გაუხედნავია ეს ფაშატი (მოზრდილი კვიცი).

გაქედნა|დ|იენო̂ gaqedna|d|ienô მიმღ. прич. particip. გახედნილი, ნახედნი выезженный broken in. **გაქედნადბიენო̂ ბა ე დოჼ** – გახედნილია ეს ცხენი.

გაქედნა|დ|უჲნი̂ gaqedna|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. გასახედნი тот, кого надо выдрессировать, оседлать to be broken in. **გაქედნადბუჲნი̂ ბა ო დოჼ** – გასახედნია ის ცხენი. 2. გამხედნი дрессировщик a person who breaks in (the horse). **დოჼ გაქედნადბუჲნი̂ თხილუშ ვეწჷ̂ ხილო‘ჼ** – ცხენის გამხედნავი ფრთხილად უნდა იყოს.

გაქინო|დ|არ gaqino|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გაჭედვა (გაჭედავს) набить до отказа to crowd, to stick. 2. გაგლესა (გაგლესს) сплошь покрыть (жиром) to grease, to oil plentifully. უსრ. несов. imp. **ქინო|დ|არ qino|d|ar**.

გაჯ ჲჲ **gaǯ** გაჯი гажа, гипс cement of earth for building.

გაჯაჼჯლება|დ|არ gaǯãǯleba|d|ar გრდმ. прх. trans. გაჯანჯლება (გააჯანჯლებს), დახანება заниматься волокитой, тянуть дело to protract. **ტათებ მე̄ დალირ აჲნკოხ, უჲშტი̂ გაჯაჼჯლებადიქჼ, მე̄ თხაჸ ცო დალ‘ინდა სოჼ** – ფული რომ ემართა ანიკოს, ისე გააჯანჯლა, რომ დღესაც არ მიუცია ჩემთვის. უსრ. несов. imp. **ჯაჼჯლება|დ|არ ǯãǯleba|d|ar**.

გაჯარბა|დ|ალარ gaǯarba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაჯავრება (გაჯავრდება) рассердиться to shout, to rebuke, to reprove. **დაჴრინ კაწკუჲჩო̂ სტემაძდა-ლჷაე̄ გაჯარბადალარ ხეცე̂** – უფროსებმა ცოტა რამისთვისაც გაჯავრება იციან. უსრ. несов. imp. **ჯარბა|დ|ალარ ǯarba|d|alar**.

გაჯარბა|დ|არ gaǯarba|d|ar გრდმ. прх. trans. გაჯავრება (გააჯავრებს) рассердить to irritate. **ბა̌დრივ ნა̄ნ გაჯარბადჲიჷ** – ბავშვებმა დედა გააჯავრეს. უსრ. несов. imp. **ჯარბა|დ|არ ǯarba|d|ar**.

-გე̂ -gê ნაწ. част. part. -ღა же just, again, anymore. **შიო̂ ვჷ ცო ვალოგე̂?** – შიო რატომ აღარ მოდის?

გე[1] ჲჲ **ge**[1] jj ციდა пядь span.

გე[2] **ge**[2] ხოლო? a? but? and? what about? (ნაწილაკია, რომელიც გამოხატავს კითხვას частица, выражающая вопрос a particle expressing question). **ბალოჩო̂ გეფსუ ათხ ლაუმჷ̂ დუჲტათხ, აჲში̂ გე?** – მომავალ კვირას ჩვენ მთაში მივდივართ, ხოლო თქვენ? **ლეგო̂ თხა ვალო̂ შირქილჷ, მამუკ გე?** – ლეგო დღეს მოდის შირაქიდან, ხოლო მამუკა?

გებს ბდ **gebs** bd კვირა (დროის საზომი შვიდდღიანი ერთეული) неделя week. **ნაჩხ გებსუ⌈ჳ⌉ ყაროხაჲ ლელე̂ ბირკაცუჲ** – ყველიერის კვირას წვიმაშიც დადიან ბერიკები.

გეზელ gezel მშიშარა трус, трусливый coward.

-გელ -gel ნაწ. част. part. დროზე, რაღა! быстрее же! please, quickly! **ალ‘გელ!** – თქვი დროზე, რაღა! **ვოლგელ!** – დროზე მიდი, რაღა!

გელ gel არ მახსოვს, ვერ ვიგონებ; აბა, გამახსენე, რა იყო (როგორ იყო, ვინ იყო…) не помню, не вспомню; напомни-ка, что было (как было, кто был...) I don’t remember, remind what was (how i twas, who was…). **ის მჷ გელ და?** – ეგ ვინ არის, ვერ ვიგონებ? **ჴადურ მჷ გელ დარ ვაჲჩუ?** – ამას წინათ, აბა, გამახსენე, ვინ იყო ჩვენსა? **გელ ვეცრი შუჩუ სჷ დად?** – როგორ იყო, მოვიდა თქვენსა მამაჩემი?

გელისჟუ̄ ჲჲ **gelisžū** jj მრავალფეხა многоножка millipede, polypetalous.

გემს ბდ **gems** bd ნამცეცი крошка crumb. **თხა გემს ცო ბაგრ̂ბა სო̂** – დღეს ნამცეცი ⌈საჭმლისა⌉ არ მინახავს ⌈არ მიჭამია⌉.

გერწ დდ **gerç** dd იარაღი, აბჯარი оружие weapon. **გერწ ოხკინრ̂, ჴუნახ კი ვაჲლ'ლოს**
ჱარჭიჩ ნაბდევე̄, თაფარვა̄?!. – იარაღასხმული, ტყეში გავიჭრა, ნეტავი, შავი ცხენითა და თოფით?.. (ს. გარსევანიძე).

-გეჸ -ge’ ნაწ. част. part. 1. მეტად, ნამეტნავად слишком more. **მუჲშგეჸ** – მეტად ცუდად; **გეზელგეჸ** – მეტად მშიშარა; **ბაჴ'გეჸ** – მეტად დიდი; **ვალინგეჸ** – მეტად დონდლო (მკვდარი); **წყეგეჸ მა ტევადო ე ბადრეგო** – ნამეტნავად ნუ უყვირი ამ ბავშვს. 2. -ღა лишь only, barely. **ჴჷგეჸ** – მერეღა; **სტაბლუჲნგეჸ სტეხოს სჷ სტაკ** –შემოდგომისთვისღა ველოდები ჩემს კაცს (ქმარს).

გვირილ დდ **gviril** dd გვირილა ромашка camomile, daisy.

გვრიტ ბდ **gvriṭ** bd გვრიტი горлица turtledove.

გია̄ ჲ **giā** j მხარ-კისერი ზურგითურთ ტვირთის საზიდად загривок (человека) для ношения груза shoulders, neck and back for bearing load. **გია̄ ცო ღალ-ჲაგეგ სჷ ბჵაკნი თეჴჲარეხ** – მხარ-კისერი და ზურგი აღარ მივარგა გუდების თრევისგან.

გიბჭა̄ ჲჲ **gibč̣ā** jj მხარ-კისერი ბავშვის სატარებლად загривок (человека) для ношения ребёнка shoulders and neck for carrying a baby. **ბაბრ̂, გიბიჭ ხაცვებლესრ̂!** – პაპა, მხარ-კისერზე შემისვი რა!

გივ giv მხარ-კისრითა და ზურგით загривком (человека) with shoulders, neck and back. **ე ნაჩხუჲ ჲანიჸ გივ ჴიჴნას** – ეს ყველ[ებ]ი სულ მხარ-კისრითა და ზურგით [მო]ვზიდე.

გიორგობ დ **giorgob** d გიორგობა Гиоргоба (грузинский религиозный праздник) Giorgoba (Georgian religious holiday).

გიორგობ, გიორგობჷ ბუთ̦ ბ **giorgob, giorgobẽ buṭ** b გიორგობისთვე, ნოემბერი ноябрь November.

გირგამ ბდ **girgam** bd გვირგვინი корона, венец crown. **ქუჲრწლეხ მოძღრევ ნეფენა̄, დედოფლენა̄ გირგმი ეთ̦დორ ქორთიხ** – ქორწილში მღვდელი ნეფესა და დედოფალს გვირგვინებს ადგამდა თავზე.

გირგმა̄ლჷ girgmālẽ გვირგვინიანი имеющий корону crowned.

გლეხ დდ **glex** dd გლეხი крестьянин peasant.

-გო̂¹ **-gô**¹ -ოდე, -მდე около (о количестве) about. **იტ̣ეგო̂ ქელრჷ̂ ჯალჷ̂ სოგო⌈ჰ] აჯევ** – ათიოდე (ათამდე) ცხვარი შემიჭამა ნადირმა.

-გო̂² **-gô**² ერთ-ერთი ბრუნვის ფორმანტია формант одного из падежей formant of one of the cases. **ნან დალეგო̂ თეყჷ̂** – დედა ღმერთს ევედრება.

-გო⌈ჰ] -go⌈ḩ] ერთ-ერთი ბრუნვის ფორმანტია формант одного из падежей formant of one of the cases. **ვაშეგო⌈ჰ] წა ცო და** – ძმას სახლი არა აქვს; **თხე წენიგო⌈ჰ] დოჲ ლათჷ̂** – ჩვენს სახლთან ცხენი დგას.

-გო̄ -gō აბესიური ფორმანტია, რომელიც აღნიშნავს ადგილს დროსა და სივრცეში формант абессива, обозначающий место во времени и пространстве abbesive formant denoting place in time and space. **მოლოჷ̂ შორჷ̂ სჷ̂გო̄ ჲა შუგო!** – როგორი ფართო ეზო (კარების შემოგარენი) გაქვთ!

გოგ, გოგარ gog, gogar გარს, გარშემო (რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი) составная часть сложных основ или словосочетаний вокруг, об- (составная часть сложных основ или словосочетаний) around (a component part of complex root or word-combination). იხ. см. see **გოგო̂ gogô.**

გოგ|ბ|ახუჲლა̄ დდ **gog|b|axujlā** dd ლიტანია (გარსმსვლელობა) литания litany. **აჯსებ ბუჲსუ̂ მოძლორ ჰათხ ვალ‘უშ გოგ ბახუჲლა̄ დარ** – აღდგომის ღამეს მღვდლის წინამძღოლობით ლიტანია იყო.

გოგ|ბ|ახუჲნი̂ gog|b|axujnî მიმღ. прич. particip. მევველე (გარსმსვლელი) сторож (полевой), кругом обходящий a watchman of the field. **გოგ ბახჩოვ ჯა ლაცბიჷ̂** – მევველემ ღორი დაიჭირა.

გოგ|ბ|ოფცინო̂ gog|b|opcinô მიმღ. прич. particip. ⌈გარს] მოწნული, ⌈გარ]შემოღობილი огороженный плетнем кругóм fenced. **ბაცბილო⌈ჰ] სჷ̂გუჲში̂ ჰამიგ⌈ო]ჰეჸ გოგ ბოფცინო̂ ჲა** – წოვათუშებში ეზოები ყველას ⌈გარს] შე-მოღობილი აქვს.

გოგ|ბ|უჲფცნო̄ დდ **gog|b|ujpcnō** dd ⌈გარს]მოწნული, ⌈გარ]შემოღობილი არე пространство, кругóм огороженное плетнем a fenced place or space. **ე ჰაჲნაკ გოგ ბუჲფცნო̄ დალო̂?** – ეს ვისი შემოღობილი არეა, ნეტავი?

გოგარ|დ|არ gogar|d|ar გრდმ. прх. trans. დამრგვალება (⌈და]ამრგვალებს), მომრგვალება округлить, округлять to round, to make round. **ივსებეს მაჯწჷ̄რეჩო̂**

თოფქჼ ტყივ გოგარდორ – იოსები კაცის თოფის ტყვიას ამრგვალებდა; **ნანას ცომ გოგარბიქჼ** – დედამ ცომი დაამრგვალა.

გოგარ|დ|იენო̂ gogar|d|ienô მიმღ. прич. particip. დამრგვალებული закругленный rounded. **აგას გოგარჲიენო̂ ცუჼ გალბი დალʻიჼ თხოჼ** – ბებიამ დამრგვალებული ქუმლის გუნდები მოგვცა.

გოგ-ბიჭაჸო̂ დდ **gog-bič̣a’ô** dd მოლაღური, ბიჭო-გოგია иволга oriole. **გოგ-ბიჭაჸო̂ დეწლაჲნო̂ ჯაწუკ და** – მოლაღური საყვარელი ჩიტია. შდრ. ср. comp. **წიწბაჲრაჸო̂ c̣ic̣bajra’ô**.

გოგეხ, გოგიხ gogex, gogix ზმნს. нареч. adv. 1. გარშემო, ირგვლივ, გარს вокруг, кругóм around. **სუფრაჲნ გოგიხ ხაბქჼ** – სუფრას გარს შემოუსხდნენ; **გოგიხ დაჲნში** – გარშემო მყოფნი; **გოგეხ ლელე̂** – გარშემო დადის; **ფჯეჯ ლაცვიქჼჩო̂ ყუეხ ნახ ჯათჷეც გოგეხ ჯარჩქჼ** – სოფელში დაჭერილ ქურდს ხალხი მაშინვე გარს შემოეხვია; **თეწდოჩოვ ბა̈დრი გოგეხ ხაბქდინორ** – მასწავლებელს ბავშვები გარს შემოესხა. 2. წრედ крýгом roundly. **გოგიხ ხაბქჼჩუჲშვ ჩამლიშ ბაკალ ჭაჲლჷნათხ** – წრედ დამსხდრებმა გემრიელი ლუკმა ⌈შე⌉ვჭამეთ. 3. adit. უკან обратно, назад back. **გოგეხ ვერწვინას ო სტაკ** – უკან დავაბრუნე ის კაცი; **გოგეხ ჲირწნორ სქჼ ნანეშო̂** – უკან დაბრუნებულიყო ჩემი დედა.

გოგირდ დდ **gogird** dd გოგირდი сера sulphur. **გოგირდ ვაზენ ჭეთჷო̂** – გოგირდს ვაზს აფრქვევენ.

გოგო̂ ბდ **gogô** bd რგოლი, სალტე, რკალი, წრე кольцо, обод, круг tyre, ring, circle. **ბორბლეეგო⌈ჯ⌉ გოგეხ ჴაჲჯკქჼ გოგო̂ ბა ბეხკინო̂** – ბორბალს გარშემო რკინის სალტე აქვს შემოკრული; **ბა̈დრევ ქაღალდმაქ გოგო̂ თაგბიქჼ** – ბავშვმა ქაღალდზე წრე შემოხაზა ⌈გააკეთა⌉. 2. ზმნს. нареч. adv. გარს, გარშემო вокруг around. **კიმოს გოგო̂ ბაციჼ** – კიმომ გარშემო მოთიბა; **ჲაშას კაბენ გოგო̂ აბიჼ** – დამ კაბას გარშემო მოაკერა (შემოაკერა); **ტატოს წიწილინ გოგო̂ ბოფციჼ** – ტატომ წიწილებს გარს მოუწნა; **ოჯუს წენინ გოგო̂ ბახორ** – ის სახლს გარს უვლიდა; **ო ჲაჯონ გოგო̂ ბახო̂ მიტოს** – იმ გოგოს გარს უვლის (უტრიალებს) მიტო; **მასთხუჲვ ფჯენ გოგო̂ ახკო̂** – მტრები სოფელს გარს ერტყმიან; **ფხაკლევ ყონოჩო̂ ხენენ გოგო̂ ლეჭო̂** – კურდღელი ნორჩ ხეს გარ-შემო ქერქს აცლის.

გოგრ, გუგრ ჲჲ **gogr, gugr** jj გოგრა тыква pumpkin. **გუგრ ჸალიხ ლეცე[ჰ] ჲათჳინრ̂, ლეცე[ჰ] ჴეხკჲიენრ̂ ჲაყრ̂** – გოგრას ზამთარში გინდა შემწვარს, გინდა მოხარშულს ჭამენ.

გოგრი̃ gogrĩ 1. მრგვალი круглый round. **ბაცბინ გოგრი̃ მაჴუჲ ჲათჳარ ხეცერ** – წოვათუშებმა მრგვალი პურების [გამო]ცხობა იცოდნენ. 2. ბდ; bd აბაზი[ანი], თეთრი ფული двугривенный a coin of twenty copecks. **ცჰაჲნ გირვა̃ნქ შვი̃დეხ ცჰა გოგრი̃ ბაჲლ̂ნას** – ერთ გირვანქა შვინდში ერთი აბაზი[ანი] მივეცი.

გოგრიშ gogriš მრგვლად округло roundly. **ბაჴჩ გოგრიშ ბოფცითინას ლოზევ** – ბახჩა მრგვლად შემოვალობინე წნელით.

გოგრმაგრი̃ gogrmagrĩ 1. მომრგვალო округлый, кругловатый roundish. **გოგრმაგრი̃ კა̃ძბი** – მომრგვალო კუნძები. 2. ჩამრგვალებული пухленький rounded. **თეკრ̂ გოგრმაგრი̃ ჲოჰ ჲა** – თეკო ჩამრგვალებული გოგონაა.

გოგხა̄ ჲჲ **gogxā** jj შემოგარენი, ირგვლივი დრო და სივრცე, მიდამო[ეთი] окрестность surrounding. **ალნი̃ (ალუჲნე̃) გოგხა̄ ლაზეჲში̂ ჲაბწჷ̂ სო̃** – ალვნის გარშემო მიდამოს კარგად ვიცნობ.

გოგხეც gogxe’ ზმნს. нареч. adv. გარშემო მთელი მოცულობით, ირგვლივ вокруг полностью, кругом полностью thoroughly around. **ბალგო[ჰ] ლობ გოგხეც დაჰ ყეგინრ̂ ჲა** – ბალს ლობე გარშემო მთლიანად დამტვრეული აქვს; **დოჰე[ჰ] გოგხეც ლაჲმზრა̄ ეთჳჷ̂** – გაზაფხულზე ირგვლივ სილამაზეა [სილამაზე დგება].

გოდორ ბდ **godor** bd გოდორი корзина basket. **სიმი̃დ დოხკა̃ გოდორ ბეწჷ̂ თხო̃** – სიმინდის ჩასაყრელად გოდორი გვინდა.

გომურ ბდ **gomur** bd გომური хлев, скотник, стойло cattle-shed. **ჰათხეც ბაცბიგო[ჰ] გუჲმრი აბსტარნ კიკლა̄ხ დარ** – წინათ წოვათუშებს გომურები მიწის ქვეშ[ებში] ჰქონდათ.

-გომცი̃ -gomcĩ რთული თანდებული **-მდე** сложный послелог **до** a complex preposition **up to, to**. **წეჲნგომცი̃ (წა̄ნგომცი̃) ჩაჴა̄ ჲა** – სახლამდე შორია; **ალზნეგომცი̃ მელ‘კ მა̃ძილ ჲალრ̂?** – ალაზნამდე რამდენი მანძილია, ნეტა- ვი?

გონ gon ჭკუაზე, გონებაზე... на ум..., в рассудок... on one’s mind... (რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination).

გო̄ნ დ|აჸარ (იხარ) gōn d|a’ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. ჭკუაზე მოსვლა, დაჭკვიანება образумиться to come to oneself, to come to one’s senses. **ე სტაკ გო̄ნ ვეჸეჼ** – ეს კაცი ჭკუაზე მოვიდა. 2. მორჩენა (მორჩება), გამოჯანსაღება выздороветь to get well, to recover. **ლაწმარ ნასტ გო̄ნ დეჸეჼ** – ავადმყოფი ძლივს მორჩა (მობრუნდა).

გო̄ნ თას|დ|ალარ (თეფს|დ|ალარ) gōn tas|d|alar (teps|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ჭკუაში ჩავარდნა, დაჭკვიანება; გონს მოსვლა взяться за ум, поумнеть, образумиться, прийти в себя to come to oneself, to come to one’s senses, to grow wise. **ბაბრ̂ ნასტ გო̄ნ თასვალიჼ** – პაპა ძლივს გონს მოვიდა; **ო ჳოჰ მოჰეჴდა გო̄ნ თასჳალიჼ** – ის გოგო, როგორც იქნა, დაჭკვიანდა.

გო̄ნ თასარ (თეფსარ) gōn tasar (tepsar) გრდმ. прх. trans. 1. ჭკუაზე მოყვანა сделать рассудительным, образумить to bring to reason. **დუჳჴჩონ გო̄ნ თასარ დეწე̂** – ბევრს ჭკუაზე მოყვანა ესაჭიროება. 2. გონს მოყვანა, მო-ბრუნება; გამოფხიზლება привести в чувство, резвить to come to oneself, to come to one’s senses. **ვახინრ̂ ლევსაჼ ნასტ გო̄ნ თაჳსნათხ** – მთვრალი ლევსანე ძლივს გამოვაფხიზლეთ.

გო̄ნ დ|ოჸ|დ|არ (ჴელარ) gōn d|o’|d|ar (qelar) გრდმ. прх. trans. მორჩენა (მოარჩენს), მოსულიერება, ჭკუაზე მოყვანა вылечить, привести в чувство, образумить to treat, to take care of. **აჳქმევ ლაწმარ გო̄ნ დოჸდიეჼ** – ექიმმა ავადმყოფი მოარჩინა.

გო̄ნ იხარ (დ|აჸარ) gōn ixar (d|a’ar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. მორჩენა (მორჩება), გამოჯანმრთელება выздоравливать to get well, to recover. **ლაწმარ თაჼთაჼ გო̄ნ იხრ̂** – ავადმყოფი თანდათან ჯანმრთელდება. 2. ჭკუაში მოსვლა (ჭკუაში მოუვა) становиться по душе to like, to agree. **ჰქჼ ამბუჳ გო̄ნ იხრ̂ სოჼ** – შენი ლაპარაკი ჭკუაში მომდის.

გო̄ნ ჴელარ (დ|ოჸ|დ|არ) gōn qelar (d|o’|d|ar) მითითება (მიუთითებს), დარიგება (ჭკუაზე მოყვანა) наставлять, указывать to point, to advice. **ბჴდრინ წყე̄-ტყოჸჼ გო̄ნ ჴელარ დეწე̂** – ბავშვებს დროგამოშვებით დარიგე-ბა ესაჭიროებათ. იხ. см. see **გოჼ gõ**.

გონგოთე gongote ზმნს. нареч. adv. (ჰა და ჰა) კარგად [კარგადსავით] вроде бы хорошо as if well. **ხუმ გონგოთე ჲაგეჵო̂?** – ხომ კარგად [კარგადსავით] ხარ უკვე, არა გიშავს?

გონებ ჲ **goneb** j გულისყური, გონება внимание, ум mind. **ო გონებ ჲაშ ბა̆- დერ და** – ის გულისყურის მქონე ბავშვია.

გონებ ჲ|ასტ|ჲ|ალარ goneb j|ast|j|alar გრდუვ. непрх. intrans. გონების გახსნა (გონება [გა]ეხსნება), განვითარება сделаться развитым to develop one’s mind. **ბა̆დრინ სკოლე[ჵ] გონებ ჲასტლა** – ბავშვებს სკოლაში გონება ეხსნებათ.

გონოლ ჲჲ **gonol** jj სიჭკვიანე ум mind, cleverness.

გოჼ ჲჲ **gõ** jj ჭკუა, გონება ум, рассудок mind. **გოჼ ნიწყ ბა ადმიანეჼ** – ჭკუა ძალაა ადამიანისა; **ო სტაკონ გონევ თეტო̂** – იმ კაცს ჭკუა უჭრის; **გონე[ჵ] ხილʻ!** – ჭკუით [გონზე] იყავი!

გოჼ ჲ|ალʻარ (იხარ) gõ j|alʻar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ჭკუის დაკარგვა, გაოცება, გაშტერება поразиться, изумиться, остолбенеть to amaze, to surprise, to lose one’s mind. **ლეთხაჼ იხოჩო̂ ჩაიგო̂ ჵებსუჩო̂ ბა̆დრიგო[ჵ] გოჼ ჲალʻეჼ** – მოცეკვავე დათვის მაყურებელი ბავშვები გაოცდნენ.

გოჼ ჲ|ალʻენო̂ gõ j|alʻenô მიმღ. прич. particip. გაოცებული, გაშტერებული изумлённый amazed, surprised. **ო[ჳ] ამბუჲგოდოლიჼ გოჼ ჲალʻენო̂ ვასო̂!** – იმ ამბის მერე გაოცებული ვარ!

გოჼლიშ gõliš ზმნს. нареч. adv. ჭკვიანურად умно cleverly.

გოჼლიჼ, გოლლიჼ gõlĩ, gõllĩ გონიერი, ჭკვიანი умный, рассудительный clever, wise. **მამუკლარიჼ ჯაჲბი̂ გოჼლიჼ სტაკ ლევვორ** – მამუკაანთ ჯაბა გონიერი კაცი ყოფილიყო.

გოჼწარ|დ|აჲლნო̂, გოჼწარ|დ|ალინო̂ gõc̣ar|d|ajlnô, gõc̣ar|d|alinô მიმღ. прич. particip. გასულელებული поглупевший foolished. **ჵო გოჼწარვაჲლნო̂ ხუმ ცო ვაჵო̂?** – შენ გასულელებული ხომ არა ხარ?

გოჼწარ|დ|ალარ gõc̣ar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გასულელება (გასულელდება), გაგიჟება поглупеть, обезуметь to get crazy, to foolish. **ე ნახვ ვუხ დო, დაჵი გოჼწარდალიჼ?** – ეს ხალხი რას შვრება, გასულელდა?

გოჼწარ|დ|არ gõçar|d|ar გრდმ. прх. trans. გასულელება (გაასულელებს, უჭკუოს გახდის) сделать глупым to make foolish. **სტევ გოჼწარვიეჼ ი სტაკ?** – რამ გაასულელა ეს კაცი?

გოჼწიშ gõçiš ზმნს. нареч. adv. უჭკუოდ, სულელურად глупо foolishly.

გოჼწიჼ gõçĩ სულელი, უჭკუო⌈დ⌉, უგონო⌈დ⌉ глупый, глупо, без ума fool, stupid. **ო სტაკ ზორაჲშჷ გოჼწიჼ ვა** – ის კაცი ძალიან სულელია.

გოჼწოლ ჲჲ **gõçol** jj სისულელე, სიგიჟე глупость, безумие foolishness, stupidity. **ოჴუს ჲაკოჼ გოჼწოლ ჲიერ** – მან დიდი სისულელე ჩაიდინა. **გოჼწლი მა ჲო!** – სისულელეებს ნუ სჩადი!

გოჼჯ gõǯ გონჯი уродливый ugly, hideous. **გოჼჯ ჴაჭდაგარ ხილʻარ ზორაჲშჷ მოსჷჼ და** – გონჯი შესახედაობის ქონა ძალიან ცუდია. 2. ჲ j გონჯი (ავად-მყოფობა ერთგვარი) особая болезнь ugly (some kind of illness). **გოჼჯგო-რეჼდა⌈ჴ⌉ ტოტი ჲა ივნეგო ეტენრ** – გონჯისგან ხელები აქვს ივანეს დამსკ-დარი.

გორ დდ **gor** dd გვარი, გვარეულობა фамилия, род surname, kin, family. **ბუქრაულე̄, აჭყურია̄ ცჴაჲნჷ გორეჼ ნახ და** – ბუქურაულები და აჭყურიანები (ჭრელაშვილები, აჯაყიშვილები) ერთი გვარის ხალხია; **ქიქოც გორეჼ ბაქ ბჩოგარ ჲაკოჼჭ ლალატ ჲარ** – ძველად გვარის პირის გატეხა უდიდესი ღალატი იყო.

გორლეჼ gorlẽ გვარიდან, ერთი გვარისა ⌈из⌉ одной фамилии, ⌈из⌉ одного рода having one and the same surname. **ბაცბილო⌈ჴ⌉ ჴელ ცო ბარ შაჲრჷ გორლეჼ ჲოჴ ფსტუნალ ჲეხარ** – წოვათუშებში წესი არ იყო თავისი გვარიდან ქალის ცოლად თხოვნა.

გორნაკ ჲჲ **gornaḳ** jj გორა, გორაკი маленькая гора, горка, холм hill. **ტბათნი⌈ჴ⌉ ქასქასტეჼ იხრას გორნაკმაქ კოხა̄ხ აჴ ჴეჭჼ** – ტბათანაში მალმალე მივდიოდი გორაკზე კახეთში გადასახედად.

გორნკა̄ლეჼ gornḳālẽ გორებიანი, გორაკებიანი гористый, холмистый hilly. **ტბათინა̄ (პათინა̄) გორნკა̄ლეჼ ადგილ ჲა** – ტბათანა გორაკებიანი ადგილია.

გორჩ ჲჲ **gorč** jj ქვასანაყი пест pestle. **გორჩ საბლეხჷჼ ჴერაძჼ ჲა** – ქვასანაყი უმეტესად ქვისაა.

გოუ̆გუ̂ goŭgû იხ. см. see **გაუ̆გუ̂ gaŭgû.**

გოჩნა|დ|არ gočna|d|ar გრდმ. прх. trans. ალერსი (უალერსებს), მოფერება ласкать to caress, to fondle, to pet. **ქიქოჸ ბა̈დერ გოჩნადარ ჴელ ცო ბარ** – ძველად ბავშვის ალერსი წესი არ იყო; **ნანას კნათ გოჩნადვორ** – დედა ბიჭუნას ეფერებოდა. სრ. сов. perf. **დაგოჩნა|დ|არ dagočna|d|ar**.

გოჭ დდ **goč̣** dd გოჭი поросёнок pig, suckling pig. **დათჷნელო[ჰ] დათჷინრ̂ გოჭ ჩამლოჸ და** – ერბოში შემწვარი გოჭი გემრიელია.

გოხ ჲჲ **gox** jj გოხი, ლოდი большой камень, глыба rubble. **გოხილო[ჰ] ლაჰი დჷ̄ხჷ̂** – გოხებში გველები ცხოვრობენ.

გოჯ ჲჲ **goǯ** jj გოჯი вершок, длина от сустава большого пальца до его конца spans. **გოჯ დახ̌ოლ დუსტარ დარ** – გოჯი სიგრძის საზომი იყო.

გო̄ლ ჲჲ **gōl** jj ფიჭა соты honeycomb. **მოწ ჰალ დაჴჷ̂ გო̄ლ დაჰ ჰეჭყრ̂** – თაფ-ლის ამოსაღებად ფიჭას წურავენ; **გოლჷ̂ მოწ** – ფიჭის თაფლი, გოლეული.

გო̄ლო̂ ჲჲ **gōlô** jj გვალვა засуха drought. **გოლოვ ეჲრთვჷ̂ ზარალ თელ'რ̂ ფჰერეჩრ̂ ნახნ** – გვალვა ბლომად ზარალს აყენებს სოფლის ხალხს.

გო̄რდ დდ **gōrd** dd გორდა, გორდახმალი горда (особый вид шашки) Gorda (sward). **გო̄რდ, ფრა̈გულ, დავითფერულ დალ'ენრ̂ თარბი დარ ლაჸმრეჩრ̂ ნახგო[ჰ]** – გორდა, ფრანგული, დავითფერული განთქმული ხმლები იყო მთის ხალხში.

გრდემლ ჲჲ **grdeml** jj გრდემლი наковальня anvil. **მჭედელ გრდემლევ ქესჷ̂** – მჭედელი გრდემლით საქმიანობს.

გროშ ბდ **groš** bd გროში грош penny. **გროშ წასტუ̂ (წასტჷ̂) ტათებ დარ** – გროში სპილენძის ფული იყო.

გუარ guar გრდუვ. непрх. intrans. ხედვა (ხედავს) видеть to see. **ლამზურ ბუბუკ გუ სო̂** – ლამაზ ყვავილს ვხედავ; **ცო̄მ გუ თხო̂** – ვერაფერს ვხედავთ. სრ. сов. perf. **დ|აგარ d|agar**.

გუ|დ|ახარ gu|d|axar გრდმ. прх. trans. გამოჩენა (აჩენს), გამომჟღავნება (დამალულისა) показывать, выявлять (спрятанное) to expose, to reveal. სრ. сов. perf. **გუ|დ|აჴარ gu|d|aqar**.

გუ|დ|აჴარ gu|d|aqar გრდმ. прх. trans. გამოჩენა (გამოაჩენს), გამომჟღავნება (დამალულისა) показать, обнаружить, выявить (спрятанное) to expose, to reveal, to show, to appear. **კნათევ დაჰ ლაჭყდიენრ̂ ჟაგნრ̂ გუდაჴირ** – ბიჭმა

დამალული წიგნი გამოაჩინა; **ყოლ დუჲნ̂ სტაკ ცო მოთ̤ეშ გუვაჴჷ** – ქურდობის მქმნელი კაცი მოულოდნელად გამოამჟღავნეს. უსრ. несов. imp. **გუ|დ|ახარ gu|d|axar**.

გუბ ბდ **gub** bd 1. გუბე лужа pool. **ცჳაბარივ მარგბითალაჲ გაბნი ეთ̤ოდო̂ მორწყადა̃** – ზოგიერთები განგებ გუბეებს აყენებენ მოსარწყავად; **ოჴარ გუბ ოთ̤ბიჷ** – მათ გუბე დააყენეს. 2. ტბა озеро lake. **ოსი ბაჴოჷ ჭარჯჷ გუბ ბა** – იქ დიდი შავი ტბაა.

გუგაჸო̂ ჲჲ **guga'ô** jj თოჯინა кукла doll. **გუგაჸო̂ ჲეწჷ̂ სე კაწკუჲჩო̂ ჲაჳონ** – თოჯინა უყვარს ჩემს პატარა გოგონას.

გუგუტ̦ ბდ **guguţ** bd გუგული кукушка cuckoo.

გუდურ¹ ბდ **gudur**¹ bd გუდურა (შეშისა) связка (дров) bound wood to be car-ried on one's back. **ცჳა გუდურ დასა̃ იცხას** – ერთი გუდურა შეშა ვიყიდე.

გუდურ² ბდ **gudur**² bd საბეჭავი большой деревянный гребень для ткацкого станка a big wooden comb for weaving loom. **გუდურ ჲაჴოჷ, ჲაწა̃ ჲეხკ ჲა მა̄შ ბუჲნ̂** – საბეჭავი დიდი, მძიმე სავარცხელია შალის საქსოვი [საკეთებელი].

გუთა̃ ჲჲ **gutã** jj გუთანი плуг plough. **გუთნევ ქაზდარ ახო̂** – გუთნით მიწას ხნავენ.

გუჲგრნა̄ დდ **gujgrnā** dd სიმრგვალე; მრგვალი, სწორი ადგილი округлость; ровное, круглое место roundness, round straight/flat place. **ბალე[ჳ] გუჲგრნა̄ და, მიჩჳე ბა̄დრი ლაჲბწი̂** – ბაღში მრგვალი სწორი ადგილია, სადაც ბავშვები თამაშობენ; **ლამნა̄ ჲუყე ლაზჷ გუჲგრნა̄ დარ ჟაბო̂ ოთ̤ბანაჲნო̂** – მთებს შუა კარგი სწორი (მრგვალი) ადგილი იყო ძროხების დასაყენებლად.

გუჲზნაყ დდ **gujznaq̣** dd გოზინაყი гозинаки (новогодняя сладость из мёда и орехов) Gujznaq̣ (confection for New Year made of caramelized nuts). **გუჲზნაყ წელტა̄ხ თეგოდო̂** – გოზინაყს ახალ წელს (ახალ წლებში) აკეთებენ.

გუჲშაჸო̂ დდ **gujša'ô** dd გოშია собачка, собачонка doggie, little dog. **გუჲ- შაჸო̂ ჳა̃ გაგოდო̂, ჳანნ დეწჷ̂?** – გოშიას ვინ შეინახავს, ვის უნდა?

-გუჲჳ -gujḩ თანდ. послел. prep. -კენ к, ко to, towards. **ო სტაკ სოგუჲჳ ვალორ** – ის კაცი ჩემკენ მოდიოდა; **ფჳეგუჲჳ** – სოფლისკენ; **წი̄ნგუჲჳ** – სახლისკენ.

გულ ჲჲ **gul** jj გუნდა (ცომისა, ქუმლისა) ком (теста, толокна) lump, ball. **ჭუნავ ცუჷ გალბი ყალჩლი ჲოხკჷ** – მწყემსმა ქუმლის გუნდები გუდაში ჩააწყო.

გულაბ ბდ **gulab** bd გულაბი гулаби (сорт груши) Gulabi (sort of pear). **გულაბ ქიქოჸ ჭეჸინი̂ სხალ ბა** – გულაბი საადრეო მსხალია.

გულბა|დ|ალარ gulba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გულება (ეგულება) предполагать, иметь в виду что-л. to think. **ჯიბე ტყოჸ ტათებ გულბალარ სონე̄, ცო დაგეგდანორ** – ჯიბეში კიდევ მეგულებოდა ფული და აღარ ყოფილიყო.

გულბა̃დ ბდ **gulbãd** bd გულბანდი, კატაბალახა валериана Valerian.

გულბა̃და̄რე̃ gulbãdārẽ გულბანდიანი, მაგ., კლდე с валериановыми зарослями, напр., скала covered with Valerian, e. g. rock.

გულბა̃დე̄რე̃ gulbãdērẽ გულბანდიანი, მაგ., ჩაი валериановый, напр., чай with Valerian, e. g. tea.

გულთმისა̃ gultmisã გულთმისანი ясновидящий prophetic, clairvoyant. **ე სტაკ გულთმისა̃ ვა** – ეს კაცი გულთმისანია.

გუმა̃ ჲ **gumã** j გუმანი предположение, подозрение suspicion. **ცჵანნმაქ გუმა̃ ჲა სოგო[ჵ], ოჭუს დაჵი̃ სე̃ ჟაგნო̂** – ერთზე გუმანი მაქვს, იმან წაიღო ჩემი წიგნი.

გუმბათ ბდ **gumbat** bd გუმბათი купол dome. **საყდრიგო[ჵ] გუმბათი და** – ეკლესიებს გუმბათები აქვს.

გუნბაჲწი̃ gunbajçĩ უგუნებო[დ], უხალისო[დ] без настроения, не в духе in a bad mood, joylessly. **თხა მოჵახ გუნბაჲწი̃ ვასო̂, ცო ქესმაკე̂ სო̃** – დღეს როგორღაც უგუნებოდ ვარ, ვერ ვმუშაობ.

გურგურ^{1} დ **gurgur^{1}** d გრგვინვა, გრიალი грохот, гул, топот to thunder, to fury. **ლამუ[ჵ] წყეგეჸ ხეჸე̂ გურგურ** – მთაში მეტისმეტად იცის გრგვინვა; **გურგურაჲნო̂ დო[ვ]ა̃ ჯოგ ჲალორ** – გრიალით ცხენების ჯოგი მოდიოდა.

გურგურ^{2} დ **gurgur^{2}** d გუგუნი, გიზგიზი треск (огня) to strike (fire). **დაყი̃ დოს თიხკე’ნეთხ, წარავ გურგურ დოლდიე̃** – ხმელი შეშა შევუკეთეთ და ცეცხლი აგიზგიზდა [ცეცხლმა გიზგიზი დაიწყო].

გურგურ დ|არ gurgur d|ar გრდმ. прх. trans. გუგუნი (გუგუნებს), გიზგიზი трещать (имеется в виду огонь) to blaze, to flame. **ბუხრე[ჵ] წარავ გურგურ დო** – ბუხარში ცეცხლი გიზგიზებს.

გურგურდ|უჲნი̂ gurgurd|ujnî მიმღ. прич. particip. მოგუგუნე то, что (огонь) трещит blazing, flaming. **ჲეწლაჲნი̂ ჲა გურგურ დუჲნი̂ წე** – სასიამოვნოა მოგუგუნე ცეცხლი.

გუჩგუ|დ|აჴარ gučgu|d|aqar გრდმ. прх. trans. ცხადყოფა (ცხადყოფს), სააშკარაოზე გამოტანა ⌈როგორმე ან როგორღაც⌉ сделать ясным, вывести на свет ⌈как-то или как-нибудь⌉ to reveal, to show, to clear up. **გუჩგუდაჴან თურ ჰამინაჲ მაკე̂** – ცხადყოფა ⌈როგორმე ან როგორღაც⌉ განა ყველას შეუძლია; **ოჴუს შარინ ქორთო̂ გუჩგუბაჴინ** – მან თავისი თავი გამოაჩინა ⌈როგორმე ან როგორღაც⌉; **ჰაშ დეცე’ნე̂, ჰათხ დაჰუჳნი̂ ცო̄მ დარე̄, ნანას თარ̋მარ̋ლ‘ენ ვუმ (-უმ) გუჩგუდაჴინ** – სტუმარი მოვიდა, მისართმევი არაფერი იყო და ცოტა⌈ოდენი⌉ რამე ⌈როგორმე ან როგორღაც⌉ გამოაჩინა დედამ. იხ. см. see **გუ|დ|აჴარ gu|d|aqar**.

გუჯაბ ჲჲ **gužab** jj ხბოს, ან ბატკნის კუჭი ბალახის მოძოვამდე желудок молочного ягнёнка, телёнка calf's or lamb's stomach before pasturing grass. **ჰალ ჳაყჳიქნჩო̂ გუჯბეხ *შაბაშ* წე** – გამხმარ გუჯაბს *დვრიტა* ჰქვია.

გუჯარ დდ **gužar** dd გუჯარი грамота deed, charter. **თეიმურაზ მეფე’ს, ერეკლ მეფე’ს ქო წერადოშ გუჯარ და ვაჳ ალუჳნაჳ⌈ნ⌉მაქ** – თეიმურაზ მეფისა და ერეკლე მეფის ხელმოწერით გუჯარია (გუჯარი არსებობს) ჩვენს ალვანზე.

დ

დაბალ: დაბალ დ|არ dabal: dabal d|ar გრდმ. прх. trans. ბუქნაობა (ბუქნაობს) плясать в присядку to squat down while dancing. **ლეთხან იხოჩო̂ ყონოჩო̂ სტაკოვ დაბალ დორ** – მოცეკვავე ახალგაზრდა კაცი ბუქნაობდა.

დაბალთო|დ|არ dabalto|d|ar გრდმ. прх. trans. დაბალთვა (დაბალთავს), დაფლეთა изгрызть, разодрать to tear to pieces. უსრ. несов. imp. **ბალთო|დ|არ balto|d|ar**.

დაბარგო|დ|არ dabargo|d|ar გრდმ. прх. trans. ბარგის დაწყობა (დააწყობს) уложить, сложить вещи to put, to set, to place the luggage. **ლაუ̆მუ̂ დოტუჩო̂ ნახვ ბარგ ჴეჩო წენიჰ დაბარგოდჳიქ** – მთაში მიმავალმა ხალხმა ბარგი სხვის სახლში დაალაგა (შესანახად).

დაბარო|დ|არ dabaro|d|ar გრდმ. прх. trans. დაბარვა вскопать to spade. **ჴაჼ ვენჴი ვუჲტას დაბაროდაჼ** – ხვალ ვენახში მივდივარ დასაბარად. უსრ. несов. imp. **ბარო|დ|არ baro|d|ar**.

დაბარო|დ|აწიჼ dabaro|d|aç̣ĩ დაუბარავი, დაუბარავად. невскопанный unspaded. **ცენეხ ბალ დაბაროდბაწიჼ ცო ბითოს** – წლეულს ბაღს დაუბარავს არ დავტოვებ.

დაბარო|დ|უჲნი̂ dabaro|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. დასაბარავი то, что нужно вскопать sth to be spaded. **ვენაჴ ჲა ოჴარგო[ჰ] დაბაროდჲუჲნი̂** – ვენახი აქვთ მათ დასაბარავი. 2. დამბარავი тот, кто должен копать a person who spades. **ი ვენაჴ დაბაროდჲუჲნი̂ ის ვა** – ამ ვენახის დამბარავი ეგ არის.

დაბაღ^{1} დდ **dabaɣ^{1}** dd ყაბახი (ნიშანში სროლა მიცვალებულის წლისთავზე) стрельба в цель на годовщине умершего Dabaɣ (aim shooting on the anniversary of departed). **ბაცბივ დალიჼჩონ დაბაღ დო** – ყაბახს თუშები მიცვალებულს უმართავენ (უხდიან).

დაბაღ^{2} ვბ **dabaɣ^{2}** vb დაბაღი кожевник, скорняк currier, tanner, leather-dresser. **დაბღევ ჴაჴი თეგოდო̂** – დაბაღს ტყავები გამოჰყავს.

დაბეგო|დ|არ dabego|d|ar გრდმ. прх. trans. დაბეგვა (დაბეგვავს), დაბექვა раздробить (яблоки, сливу…), отлупить to batter. **არყენაჲნო̂ ჴორ დაბეგოდბინას** – არაყისათვის (საარაყედ) ვაშლი დავბეგვე. უსრ. несов. imp. **ბეგო|დ|არ bego|d|ar**.

დაბერტყა|დ|არ dabert̩q̇a|d|ar გრდმ. прх. trans. დაბერტყვა (დაბერტყავს) вытряхнуть (пыль); потрясти плодовое дерево to shake out. **ფალზი დაბერტყადებათ** – ფარდაგები დაბერტყეთ! **კაკლი დაბერტყადჲინათხ** –კაკლები დავბერტყეთ. უსრ. несов. imp. **ბერტყა|დ|არ bert̩q̇a|d|ar**.

დაბერტყა|დ|იენო̂ dabertq̇a|d|ienô მიმღ. прич. particip. დაბერტყილი стрясённый, сбитый фрукт shaken out. **დაბერტყადჲიენო̂ კაკალ** – დაბერტყილი კაკალი.

დაბეჭდა|დ|არ dabeč̣da|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დაბეჭდვა (დაბეჭდავს) напечатать to print, to type. 2. ბეჭდის დასმა; წერილის დალუქვა наложить печать; запечатать to seal. **მოწმობაჲნ დაბეჭდადარ დეწე̂** – მოწმობას ბეჭდის დასმა უნდა. უსრ. несов. imp. **ბეჭდა|დ|არ beč̣da|d|ar**.

დაბზარო|დ|ალარ dabzaro|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაბზარვა, დაბზარვა дать трещину, треснуть to flaw. **აჰ თასდალინო̂ კოს დაბზაროდალო̄** – ჩა⌈მო⌉ვარდნილი ჯამი (ხისა) დაიბზარა.

დაბრუტა|დ|ალარ dabruṭa|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დარეტიანება (დარეტიანდება), თავბრუს დახვევა (პირუტყვისა) болеть вертежкой to stun. **ჴაინა̄ ხეჸჷ დაბრუტადბალარ** – ღორმაც იცის დარეტიანება. იხ. см. see **ბრუჲტჷ brujṭẽ**.

დაბუგა|დ|არ dabuga|d|ar გრდმ. прх. trans. დაბუგვა испепелить, сжечь дотла to burn. **წარავ ძნა დაბუგადჲიჷ** – ცეცხლმა ძნა დაბუგა. უსრ. несов. imp. **ბუგა|დ|არ buga|d|ar**.

დაბუგა|დ|ითარ dabuga|d|itar გრდმ. прх. trans. გადაბუგვინება дать (разрешить, заставить) сжечь дотла to make sth burn. **სტაკოვ დენიჸ წა წარაგო̂ დაბუგადითჷ** – კაცმა მთელი სახლი ცეცხლს გადააბუგვინა.

დაბღუჯა|დ|არ dabγuǯa|d|ar გრდმ. прх. trans. დაბღუჯვა (დაბღუჯავს) схватить в кулак to take handful of sth. **ჯიბაჲრჷ თხილ დაბღუჯადოშ დახორ გივის** – ჯიბიდან თხილს დაბღუჯვით იღებდა გივი.

დაბძო̂ დდ **gabʒô** bd ბაყილო, ამონაყარი (ხეებისა) поросль (деревьев) growth (of trees).

დაბხანა̄ ჲჲ **dabxanā** jj დაბახანა (ტყავეულების ქარხანა) кожевенный завод tannery. **დაბხანე⌈ჰ⌉ ჴაჴი ჰევო̂** – დაბახანაში ტყავებს ქნიან.

დაგეგმა|დ|არ dagegma|d|ar გრდმ. прх. trans. დაგეგმვა (დაგეგმავს) запланировать to plan. **ვაჷ ნახ წოვათერჷ აჰ დახკჩე, დუჲჰრჷ ჰუჷ ცერა̄ხ დასახლბადალირ, ალუჲნა̄ ჴჷგეჸ დაგეგმადჲიერ აბაჲშძევო̂ დაჲვთეს** – ჩვენი ხალხი წოვათიდან რომ ჩამოვიდა, პირველად ტყის პირებში დასახლდა, ალვანი მერეღა დაგეგმა დავით აბაშიძემ. უსრ. несов. imp. **გეგმა|დ|არ gegma|d|ar**.

დაგერშა|დ|არ dageršа|d|ar გრდმ. прх. trans. დაგეშვა (დაგეშავს) натаскать, надрессировать (собаку) to train, to tame. **ფჰუ დაგერშადბინათხ ფხაკლენ** – ძაღლი დავგეშეთ კურდღელზე. უსრ. несов. imp. **გერშა|დ|არ gerša|d|ar**.

დაგერშა|დ|იენო̂ dagerša|d|ienô მიმღ. прич. particip. დაგეშილი натасканный (пёс) trained, tame. **დაგერშადიენო̂ წევრი დაჩონ ფხაკლინაჲნო̂ თოფეჸ ცო ჲეწჷ** – დაგეშილი მწევრების მყოლს თოფიც არ სჭირდება.

დაგლეჯა|დ|არ dagležа|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დაგლეჯა (დაგლეჯს), გაგლეჯა (მაგ., ძაღლის მიერ) ⌈рас⌉терзать (о собаке и прочем) to tear to peaces. **ჭუნახ ბაჲნი̂ ჩულჼ ჲეთჳ აჴევ დაგლეჯადბიქჼ თხოგო** – ტყეში მყოფი მაკე ძროხა ნადირმა დაგვიგლიჯა. 2. დაგლეჯა, მოგლეჯა (მაგ., ბალახისა) рвать (напр., траву) to pull out. **მაჲკოს ბაჴჩე დალ‘ენრ̂ მოსჳჼ დაჟარ დენიც ჭალრ̂ დაგლეჯადიქჼ** – მაიკომ ბაღჩაში ამოსული ცუდი ბალახი მთლიანად დაგლიჯა. უსრ. несов. imp. **გლეჯა|დ|არ gležа|d|ar**.

დაგოჩნა|დ|არ dagočna|d|ar გრდუვ. непрх. intrans. მიალერსება приласкать to caress, fondle, pet. უსრ. несов. imp. **გოჩნა|დ|არ gočna|d|ar**.

დაგუბა|დ|ალარ daguba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაგუბება (დაგუბდება), შეგუბება запрудиться to dam. **ხი დაგუბადალჼ** – წყალი დაგუბდა; **ლამუ[ჭ] ლელჩონ სა დაგუბადალარ ხეცჷ̂** – მთაში მოსიარულემ სულის შეგუბება იცის. უსრ. несов. imp. **გუბა|დ|ალარ guba|d|alar**.

დადალობ დ **dadalob** d (< **დალ-დალობ dal-dalob**) დადალობა ⌈ღმერთოღმერთოობა, უფლისადმი ხვეწნის დღე⌉, რელიგიური დღეობა, იმართება 1 აგვისტოს უახლოეს კვირადღეს Дадалоб, религиозный праздник, проводится в ближайшее к 1 августу воскресенье Dadalob, religious holiday held on the nearest Sunday of August 1. შდრ. ср. comp. **დალ dal.**

დადაღო|დ|არ dadaγo|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დადაღვა (დადაღავს), დაღის დაჩნევა выжечь клеймо to brand. 2. მოწვა ჭრილობისა (ჭრილობას მოწვავს) прижигать рану to burn a wound. **აჴევ დარბიენრ̂ ფსტუ დადაღოდბიქჼ** – ნადირის[აგან] დაგლეჯილი ხარი დადაღეს. უსრ. несов. imp. **დაღო|დ|არ daγo|d|ar**.

დად, და̄დ ვბ **dad, dād** vb მამა отец father. **ო ბადრქჼ და̄დ სო ვა** – იმ ბავშვის მამა მე ვარ; **ე სე დადქჼ შალთ ჲა** – ეს მამაჩემის ხანჯალია. 2. დდ; dd პატრონი хозяин master, owner. **იცხ წენი[ჭ] და̄დ ცო დახჷ̂** – მაგ სახლში პატრონი არ ცხოვრობს.

დადი ბ **dadi** b მრ. мн. pl. 1. მამა-პაპა[ნი], წინაპრები отцы, предки ancestors. **ბაცბილო[ჭ] დადჵ̃ ამბუჲ ჲეფცჼლათჷ̂** – წოვათუშებში მამა-პაპ[ებ]ის ამბებს ყვებიან ხოლმე; **სე დადჵ̃ თურ** – ჩემი მამა-პაპის ხმალი. 2. დ d მრ. мн. pl. მამის ოჯახი გათხოვილი ქალისათვის отцовский дом для замужней женщины father’s family for married woman. **წინუსენ ქასქასტჷ̂ ლეცე̂ დადაჲ** (**დადაჩუ**) **იხჷ̂** – პატარძალს ხშირ-ხშირად სურს მამის ოჯახში (მამულეთში) წასვლა.

დად დ|არ dad d|ar გრდმ. прх. trans. პატრონად გახდომა (პატრონად გახდის) сделать хозяином to become a master, an owner. **დად ვაშას ძმისწლენ წა თაგდითე'ნე̂, ძმისწულ წენჷ̂ დად ვიჷ̂** – ბიძამ ძმისწულისთვის სახლი ააშენებინა და ძმისწული სახლის პატრონი გახადა.

დადი̃ფსტუ ჲდ **dadīpsṭu** jd დედინაცვალი мачеха step-mother.

დადბუყ ბ **dadbuq̣** b ჩამომავლობა потомство, поколение dynasty.

დადეშო̂ ჲდ **dadešô** jd მამიდა тетя (сестра отца) aunt (father's sister).

დადვაშო̂ ვბ **dadvašô** vb ბიძა (მამის ძმა) дядя (брат отца) uncle (father's brother). შდრ. ср. comp. **ბიძი̂ biʒî**.

დადიწი̃ dadiçĩ უპატრონო[დ] (ითქმის პირუტყვზე); უმამისოჯახო[დ] (გათხოვილი ქალი) бездомный, без хозяина, пригульный (скот); без отцовской семьи (о замужней женщине) ownerless (cattle), without father's family (married woman). **დადიწი̃ დახნო̂** – უპატრონო საქონელი; **დადიწი̃ ბა̈დერ** – უპატრონო ბავშვი; **დადიწი̃ ფსტუჲნო̂ ყახეთლაჲნი̂ ჲა** – უპატრონო (უმამისოჯახო) დედაკაცი შესაცოდია.

დადიწოლ, დადიწოლობ dadiçol, dadiçolob უპატრონობა неимение хозяина, безпризорность defenselessness, ownerlessness. **დადიწოლეხ დუჳ საქმე̂ ჲავუ̂** (**ჲოუ̂**) – უპატრონობით ბევრი საქმე ფუჭდება.

დად-ნან დ **dad-nan** d დედ-მამა, მშობლები отец и мать, родители perents. იხ. см. see **ნან-დად nan-dad**.

დად-ნანწი̃ dad-nançĩ უდედმამო[დ] без отца и матери orphan, without parents.

დადღუჲ დ **dadγuj** d მრ. мн. pl. სანათესაო მამის მხრიდან родственники со стороны отца relatives from father's side. **მაყვლეგო ლაზიჩო̂ წაჲრვჷ̂ დადღუჲ ლა** – მაყვალას კარგსახელიანი სანათესაო ჰყავს მამის მხრიდან; **სე ნასიგო ლაზჷ̂, ზორაჲში̂ წაჲრვჷ̂ დადღუჲ ლა** – ჩემს რძალს კარგი, ძალიან სახელოვანი სანათესაო ჰყავს მამის მხრიდან.

დადოლ: დადოლ დ|არ dadol: dadol d|ar გრდმ. прх. trans. პატრონობა (პატრონობს) хозяйничать, ухаживать to patronage. **სტემაჲვაც დადოლ დარ დეხო̂** – ყველაფერი პატრონობას მოითხოვს.

დადოლ დ|აწჼ dadol d|açĩ მოუვლელი, მოუვლელად неухоженный desolate, neglected. **ცენეხ ბაღ დადოლ დაწჼ ბისჼ სოგო⌈ჴ⌉** – წლეულ ბაღი მოუვლელი დამრჩა.

დადოლ დ|უჲნი̂ dadol d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. საპატრონო требующий ухода, хозяина sth that needs care, patronage. **ვუნე̄კ (-უნე̄კ) და ოჯხე⌈ჴ⌉, ვუმაჸ (-უმაჸ) დადოლ დუჲნი̂ და** – რაც კი რამ არის ოჯახში, ყველაფერი საპატრონოა. 2. პატრონობის გამწევი, მეთვალყურე хозяйствующий, ухаживающий one who patronages, cares. **დადოლ დუჲნი̂ ცომენა̄ დაგე̂** – პატრონობის გამწევი, მეთვალყურე აღარავინაა.

დადუღბა|დ|ალარ daduɣba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დადუღება (დადუღდება) перебродить to boil. **ჲეგ დადუღბადალჼ** – ლუდი დადუღდა.

დავდარებ ჲჲ **davdareb** jj დავიდარაბა хлопоты trouble, cares.

დავთარ დდ **davtar** dd დავთარი журнал, приходно-расходная книга book for incomes and outcomes.

დავითფერულ დდ **davitperul** dd დავითფერული (ხმალი) давидперул (особый вид шашки) Davitperul (sword). **დავითფერულ ქორდინას** – დავითფერული (ხმალი) ვიშოვე.

დავლ დდ **davl** dd დავლა, ნადავლი трофей trophy. **ბაცბი ქიქოჸ დავლახ ლელერ ჭარე⌈ჴ⌉** – წოვათუშები უწინ დავლაზე დადიოდნენ ჭარში.

დავრაჴ davraẖ ზმნს. нареч. adv. იაფად дешево cheaply.

დავრა̄ დ **davrā** d იაფობა, სიიაფე дешевизна cheapness.

და̄ვ ჲჲ **dāv** jj დავა спор argument, discussion, controversy. **აბრ̂ დავევ ევგანეცჼ დუჴ დრო ჲაჴჼ** – აბოს დავამ ევგანესთან ბევრი დრო წაიღო.

და̄ვ ოწარ (ებწარ) dāv oçar (ebçar) გრდმ. прх. trans. გამოდავება (გამოედავება) приставание to argue, to dispute (against, with). **მიჩონ კაწკოჼკ მიზი ბეწე̂ და̄ვ ოწჼ** – ზოგს მცირე რამ მიზეზი უნდა დავის გასაწევად; **ვუჼ (-უჼ) და̄ვ ებწო?** – რა ძალიან დაობ?

დაზაზრბა|დ|არ dazazrba|d|ar გრდმ. прх. trans. მოღერება (ხელისა, ჯოხისა) замахнуться (на кого-л. чем-л.) to prepare (a hand, a stick or etc.) for hitting. **მაცნე̄ ოჭარ ვაშ⌈ბ⌉ინ შალთი დაზაზრბადჲიჼ, ჲუყ ნახ ოთჼ** – როცა ⌈ი⌉მათ ერთმანეთს ხანჯლები მოუღერეს, შუაში ხალხი ⌈კაცები⌉ ჩადგნენ.

დაზგ ჲჲ **dazg** jj დაზგა станок joiner’s bench, machine tool. **დურგლევ დაზგაჲ⌈ნ⌉მაქ (დაზგეჲ⌈ნ⌉მაქ) თეგობრ̂ შარჷ ბოთხ** – დურგალი დაზგაზე აკეთებს თავის საქმეს.

დაზეპა|დ|არ dazeṗa|d|ar გრდმ. прх. trans. მძიმედ დატვირთვა чрезмерно нагрузить to load heavily. **დუჲ დაზეპადინორ ბარგუვ** – ცხენები მძიმედ დაეტვირთათ ბარგით.

დაზეპა|დ|იენრ̂ dazeṗa|d|ienô მიმღ. прич. particip. მძიმედ დატვირთული чрезмерно нагруженный overloaded. **ალახ დაზეპადბიენრ̂ ურემ ბაღრ̂** – თივით დატვირთული ურემი მოდის.

დაზოგბა|დ|არ dazogba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაზოგვა (დაზოგავს) ⌈с⌉беречь, ⌈по⌉щадить, бережно расходовать to spend with care, to spare. **ტათბუნ დაზოგბადოშ დეწე̂ ხარჯოდარ, ცოჭეკ ქასტჷ ხეცე̂ ჯაჩდალარ** – ფულს დაზოგვით უნდა ხარჯვა, თორემ მალე იცის გათავება. უსრ. несов. imp. **ზოგბა|დ|არ zogba|d|ar**.

დათარსო|დ|ალარ datarso|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დათარსვა (დაითარსება) стать несчастным to become misfortuned. **მოწჷ მენახ მუჲშ ჭაჭე′ნე̂, სტაკ დათარსოდვალჷ** – ცუდმა ვიღაცამ ცუდად შეხედა და კაცი დაითარსა. უსრ. несов. imp. **თარსო|დ|ალარ tarso|d|alar**.

დათვაჲრლება|დ|არ, დათუჲრლება|დ|არ datvajrleba|d|ar, datujrleba|d|ar გრდმ. прх. trans. დათვალიერება (დაათვალიერებს) осматривать to see, to inspect. **კომუნისტა̄ დროჭ საკონსერვრ̂ ქარხნეჷ მუში მოსკოვი დიკე′ნეთხრ̂ ექსკურსიე⌈ნ⌉მაქ, მავზოლეუმა̄ დათვაჲრლებადჲირათხ რიგი ოთჷჩუჲშვ** – კომუნისტების დროს საკონსერვო ქარხნის მუშები ექსკურსიაზე წაგვიყვანეს მოსკოვში და მავზოლეუმი დავათვალიერეთ რიგში ჩამდგრებმა. უსრ. несов. imp. **თვაჲრლება|დ|არ tvajrleba|d|ar**.

დათმობა|დ|არ datmoba|d|ar გრდმ. прх. trans. დათმობა (დაუთმობს) уступить to compromise, to make concessions (to). **უჲშრ̂ ზორჷ ვა გიგრ̂ ჭიდაობე, მე̄ იცხუს პირველობ ცოჭანნა დათმობადჲო** – ისეთი ყოჩაღია გიგო ჭიდაობაში, რომ ეგ პირველობას არავის დაუთმობს. უსრ. несов. imp. **თმობა|დ|არ tmoba|d|ar**.

დათოკა|დ|არ datoḳa|d|ar გრდმ. прх. trans. გათოკვა (გათოკავს) связать, поймать to cord. **ყუვ დათოკადვიჷ** – ქურდი გათოკეს.

დათოფა|დ|არ datopa|d|ar გრდმ. прх. trans. დათოფვა (დათოფავს) обстрелять to fusillade. **ივღარ მიხკოს იტურეჯ̦იჼჩო̄ ჰუნახ ჩა დათოფადბიე'ნე̂, უჯ ჩა̆ივ ვჭევჼ დაჰ, ბუხ ბერწიჼჩოვ** – ივოანთ მიხაკომ იტურის ნახტომთან ⌈იტურეჯ̦იჼჩომი] დათვი დათოფა და იმ დათვმა მოკლა, მობრუნებულმა. უსრ. несов. imp. **თოფა|დ|არ topa|d|ar**.

დათოჴნა|დ|არ datoqna|d|ar გრდმ. прх. trans. თოხნა (თოხნის) мотыжить to hoe. **სიმიჼდ დათოჴნადარჷ დეჟეჼ** – სიმინდის დათოხნაც (დათოხნის დროც) მოვიდა. უსრ. несов. imp. **თოჴნა|დ|არ toqna|d|ar**.

დათუთქა|დ|არ datutka|d|ar გრდმ. прх. trans. დათუთქვა ошпарить to scald. **წნილედ ბოხკუჲნ̂ კომბოსტრ̂ დათუთქადბიეჼ თეკოს** – მწნილად ჩასადები კომბოსტო დათუთქა თეკომ.

დათურქა|დ|არ daturka|d|ar გრდმ. прх. trans. დათურქვა (დათურქავს), მკაცრად, სასტიკად გამოლანძღვა, შერისხვა выругать, обругать to scold. **ჭეგ⌈ო⌉რეჼ დოლობ დროჰ უხანოთ ჩუ ვეჟენრ̂ კნათ დადას დათურქადვიეჼ** – ცხვრიდან დოლობის დროს უხანოდ შინ მოსული შვილი მამამ დათურქა ⌈შერისხა]. უსრ. несов. imp. **თურქა|დ|არ turka|d|ar**.

დათხვენა|დ|ალარ datxvena|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაფრთხობა (დაფრთხება) пугаться (о животных) to frighten, to deter, to discourage (animals). **დონნ ატ̦ჼ ხეჟე̂ დათხვენადბალარ** – ცხენმა ადვილად იცის დაფრთხობა. უსრ. несов. imp. **თხვენა|დ|ალარ txvena|d|alar**.

დათხვენა|დ|არ datxvena|d|ar გრდმ. прх. trans. დაფრთხობა (დააფრთხობს) спугнуть (о животных) to frighten (animals). **ბა̆დრივ დოჼ დათხვენადბიეჼ** – ბავშვებმა ცხენი დააფრთხეს. უსრ. несов. imp. **თხვენა|დ|არ txvena|d|ar**.

დათხოვბა|დ|არ datxovba|d|ar გრდმ. прх. trans. დათხოვნა (დაითხოვს) отпускать (на время) to dismiss, to give a holiday. **წელტილუჲნ̂ სკოლ⌈ე⌉რეჼ ბა̆დრი ცჰაჲნ̂ გეფსუვ დათხოვბადიეჼ** – საახალწლოდ სკოლიდან ბავშვები ერთი კვირით დაითხოვეს; **მუჲჩ̂ კვალუჼ ადმიეჼ ჰამივაყ ჩურეჼ დეწე̂ დათხოვბადჼ** – ცუდი კვალის ადამიანი ყველამ სახლიდან უნდა დაითხოვოს.

დათხუპნა|დ|არ daxup̣na|d|ar გრდმ. прх. trans. დათხუპნვა (დათხუპნის) напачкать to smudge. **ლაზიშ ჺამდოჩრ̂ ბა̆დრევ ჭაგნრ̂ ცო დათხუპნადო** – კარგი მოსწავლე ბავშვი წიგნს არ დათხუპნის. უსრ. несов. imp. **თხუპნა|დ|არ txup̣na|d|ar**.

დათხურ ბდ **datxur** bd დათხური (ერბოში შემწვარი ხაჭო), ხაჭოს ხავიწი датхур (творог, поджаренный на масле) Datxur (curds fried in boiled butter). **კალტუჼ დათხურ ბაცბილო[ჴ] ლაზეჼ დაყარ და** – ხაჭოს ხავიწი წოვათუშებ- ში კარგი საჭმელია.

დათ̯ეჼ დდ **dat̯ẽ** dd ერბო коровье топлённое масло boiled butter. **დუჴ ჴენ-ჴენაც დაყარ თეგოლრ̂ დათ̯ნევ** – ბევრი სხვადასხვა საჭმელი კეთდება ერბოთი; **ლამნი დაკდახკჩე სეჼ დოკაჲ დაშ, მოჴე წარმაქ დათ̯ეჼ** – მთების გახსენებაზე ჩემი გული დნება, როგორც ცეცხლზე ერბო (მ. ბუქურაული).

დათ̯ნეჼ **dat̯nẽ** ერბოიანი с топлёным маслом, в топлёном масле with melted butter, in melted butter.

დაჲდი̂ ჲ **dajdî** მდადე шафер невесты bridesmaid.

დაჲკ **dajḳ** იხ. см. see **დაკ** **daḳ**.

დაჲკლარკა̄ლეჼ **dajḳlarḳālẽ** გულისყურიანი, ყურადღებიანი; კარგი მეხსიერების მქონე внимательный; с хорошей памятью mindful, having a good memory. **ჺამდუჲნი̂ დაჲკლარკა̄ლეჼ დეწე̂ ხილ‘ჳჼ** – მოსწავლე გულისყურიანი უნდა იყოს.

დაჲმწრიკ, დემწრიკ დდ **dajmçriḳ, demçriḳ** dd გამოცანა загадка riddle. **დაჲმწრიკ და: ცჴაჲნბჭარკლოჼ ა̄ლე̂ (მა̄ხ)** – გამოცანაა: ცალთვალა ბატონი (ნემსი); **დაკოდა სოჼ, მე̄ სე ბჺდროლე ჴამახეც დუჴ დაჲმწრიკი ჯ̌ემ- ღარ ილუჲნი̂ ჴეთერ** – მახსოვს, რომ ჩემს ბავშვობაში ყველაზე ბევრი გამო–ცანა ჯ̌ემოანთ ილომ იცოდა.

დაჲრ, დაირ ჲჲ **dajr, dair** jj დაირა бубен tambourine, timbrel. **მახკარ დაჲრმაქ ლეთხეჼ იხრ̂** – ქალიშვილები დაირაზე ცეკვავენ; **ჲაჴოვ დაირ თეფხრ̂** – გოგო დაირას უკრავს; **დაჲრ თეფხარ** – დაირის დაკვრა; **მიჩუჲშვ დაჲლნრ̂ დაჴ დებლოშ დაჲრე̄ თეფხითრ̂** – ზოგნი მიცვალებულის დაკრძალვისას დაირასაც აკვრევინებენ.

დაჲრდვეჲში̂ **dajrdvejšî** ზმნს. нареч. adv. დარდიანად печально sorrowfully. **ნანდად დაჲრდვეჲში̂ და, ლაწიშ ვაჩრ̂ კნათეჼ ცრ̄მ ხაცჼდა** – მშობლები დარდიანად არიან, ავადმყოფი ვაჟისა არაფერი გაუგიათ ჯ̌ერ.

დაჲრდვეჼ **dajrdvẽ** დარდიანი печальный sad, mournful.

დაჲრლება|დ|არ dajrleba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაზვერვა (ზვერავს), თვალთვალი выслеживать, наблюдать to watch, to spy (on, upon). **ჴო სტაკ მასთხოვ დაჲრლებადვჳჼ ჰაჭვიჲჼ** – სამი კაცი მტრის დასაზვერად გაგზავნეს.

დაჲრლება|დ|უჲნი̂ dajrleba|d|ujnî მიმღ. прич. particip. დასაზვერი требующий разведки, выслеживания sth to be spied (on, upon). 2. ⌈და⌉მზვერავი выслеживающий, наблюдающий, разведывающий prospector, secret service man. **ბჵეგო⌈ჰ⌉ დაჲრლებადუჲნში ბჵა̄ ბა** – ჯარს მზვერავები ყოველთვის ჰყავს.

დაჲქნა̄ დ **dajknā** d დროსა და სივრცეში განფენილი სიკეთე, სიკარგე, ყოფა-ცხოვრების სიკეთე добро и благо, распространяемые во времени и про-странстве, благополучие жизни kindness or goodness spread in time and space. **დაბწნიში ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ბჵარდახე'ნე̂, ვაშ⌈ბ⌉ინ დაჲქნაე̄ ლოცდიჲჼ** – ნაცნობები ერთმანეთს შეხვდნენ და ერთმანეთს სიკეთე უსურვეს; **საზღვარგარით ჲუჲტჩოვ ლაზნა̄ დექდინას ჩუჰ დისქჩო̂ ნახნ** – საზღვარგარეთ მიმავალმა კარგობა ვუსურვე (დავაბედე, შევძახე ღმერთს) შინ დარჩენილ ხალხს; **დაჲქნა̄ ჰოჼ!** – სიკეთე შენ! მადლი შენ! **დაჲქნა̄ თასდალოჲჼ ვაჲ ლამბარნა̄ხ, დაჲქნა̄ თასდალოჲჼ...** – სიკეთე გამეფდა ჩვენს მთა-ბარში, სიკეთე გამეფდა... (ა. ბერთლანი). იხ. см. see **დაქოლ dakol**.

დაჲქნა̄ დ|არ dajknā d|ar გრდმ. прх. trans. სიკეთის ქმნა делать добро to do kindness. **დაჲქნა̄ დარ ჰამინაც მაკე̂, მა̄ მიჩო̂ სტაკოვ ცო დო** – სიკეთის ქმნა ყველას შეუძლია, მაგრამ ზოგი კაცი არ აკეთებს.

დაჲყნა̄ დდ **dajq̣nā** dd სიხმელე, სიმაგრე сухость, жёсткость roughness. **ჺედალეჩო̂ მათჷე⌈ჰ⌉ დაჲყნა̄ ჭირულ იხო̂** – ⌈და⌉საჯდომი ადგილის სიხმელე შემაწუხებელია.

დაკ: დაკ ჰაჭარ დ **daḳ: daḳ ḥač̣ar** d დარდი (იდარდებს), დადარდიანება печаль, опечалиться sorrow. **სე ნანენ წყეგეჲ დაკ ჰაჭარ ხეცე̂** – დედაჩემმა მეტისმეტი დარდი, დადარდიანება იცის. იხ. см. see **დოკ doḳ**.

დაკ ჰაჭენო̂ daḳ ḥač̣enô მიმღ. прич. particip. დადარდიანებული опечаленный sad, discouraged, grieved. **ყონოჼ (ყონუჼ) ფსტუჲნო̂ ზორაჲში̂ დაკ ჰაჭენო̂ ჲარ** – ახალგაზრდა დედაკაცი ძალზე დადარდიანებული იყო.

დაკ ჴაჭდუჲნი̂ daḳ ḩač̣dujnî მიმღ. прич. particip. დასაფიქრებელი, დასადარდიანებელი опечаливающий sth to be grieved about. **ადმიჲ დაკ ჴაჭდუჲნი̂ ამბუჲ მა ალʻოლ თხოგო̂** – ადამიანის დასადარდიანებელ ამბავს ნუ გვეტყვი რა.

დაკ- (დაჲკ-) daḳ- (dajḳ-) რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination. იხ. см. see **დოკ doḳ**.

დაკალთო|დ|ა⌈ჲ⌉ლ⌈ი⌉ნო̂ daḳalto|d|a⌈j⌉l⌈i⌉nô მიმღ. прич. particip. დაკალთავებული подоткнувший полы sb with rolled up laps. **ქე დეთჳა̈ ქე ბაკე̂ დაკალთოდბაჲლნო̂ კნათი ჳასბალი̈ აჳისა̈** – ცხვრის მოსაწველად ცხვრის ბაკში დაკალთავებული ბიჭები შეცვივდნენ ნადირებივით.

დაკალო|დ|არ daḳalo|d|ar გრდმ. прх. trans. მოკალვა (მოკალავს) вылудить to tin. **თხჲ ჰერწელჩ ლეკივ დაკალოდიჲ** – ჩვენი ქვაბები ლეკებმა მოკალეს. უსრ. несов. imp. **კალო|დ|არ ḳalo|d|ar**.

დაკ|დ|ალʻარ daḳ|d|alʻar გრდუვ. непрх. intrans. მიხვედრა (მიხვდება), გულს გასვლა догадаться to guess, to understand. **წყეწყ კაწკუჲჩო̂ სტემახე̄ დაკდალʻარ დეწე̂** – ზოგჯერ პატარა რამესაც მიხვედრა ესაჭიროება; **ი̈ცგეჸ დაკვაჲლʻნას** – ახლაღა მივხვდი; **დაკვალʻინა⌈ჲ⌉, ვუხ (ˉუხ) ლევდოს ჴოგო̂?** – მიხვდი, რას გეუბნები? იხ. см. see **დოკ doḳ**.

დაკ|დ|ალʻენო̂ daḳ|d|alʻenô მიმღ. прич. particip. მიხვედრილი, საზრიანი догадливый quick-witted, guessed, aware, ingenious. **სჲ განყოფ, პაჲპლარი̈ ანზორ, დაკვალʻენო̂ სტაკ ვარ** – ჩემი ბიძაშვილი, პაპიანთ ანზორი, საზრიანი კაცი იყო; **დაკდალʻენო̂ ადამია̈ დახა̈ ზორა̈ და** – მიხვედრილი ადამიანი ცხოვრებაში (ცხოვრებისთვის) ყოჩაღია. იხ. см. see **დოკ doḳ**.

დაკარ|დ|არ daḳar|d|ar გრდმ. прх. trans. დათვლა (დათვლის) сосчитать to count. **ქე დაკარდა̈ თურ ჴამინაჸ მაკე̂?** – ცხვრის დათვლა განა ყველას შეუძლია? **იტგომცი̈ დაკარდებ!** – ათამდე დათვალე! **შაწლოღეჩო̂ დაკარდარევგეჸ დაგდიჲ, მე̄ დუჲჰრჲ დახნ ნითვს ცო დაკარდაჲლნორ** – მეორეჯერ (ხელახალმა) დათვლამღა უჩვენა, რომ პირველად საქონელი სწორად არ დათვლილიყო. უსრ. несов. imp. **დეკარ|დ|არ deḳar|d|ar**.

დაკარ|დ|აწი̃ daḳar|d|açĩ დაუთვლელი, დაუთვლელად несчитанный uncounted, without counting. **ქე̃ დადი ქე დაკარდაწი̃ ლაჸმჸ ცო ლო** – ცხვრის პატრონები ცხვრის დაუთვლელად მთაში არ წავლენ.

დაკარ|დ|იენო̂ daḳar|d|ienô მიმღ. прич. particip. დათვლილი сосчитанный counted. **დაკარდიენო̂ ქე ლაჸმჸ ჴაფსდიქ̃** – დათვლილი ცხვარი მთაში გაგზავნეს.

დაკარ|დ|ითარ daḳar|d|itar გრდმ. прх. trans. დათვლევინება (დაათვლევინებს) заставить сосчитать to make sb count. **ბაბოს ქე ბ̆დერბ̆დრეგო̂ დაკარდითქ̃** – პაპამ ცხვარი შვილიშვილს დაათვლევინა.

დაკ|დ|აჴარ daḳ|d|aqar გრდმ. прх. trans. მიხვედრება (მიახვედრებს) навести на мысль to make sb guess sth. **დაჴლაჩონ სტემახეჸ დაკდაჴარ დეწე̂** – მოზარდს ყველაფერში მიხვედრება ესაჭიროება; **ბაბოს კნათ ნასტ დაკვაჴი̃** – პაპამ ბიჭი ძლივს მიახვედრა.

დაკ|დ|აჸარ daḳ|d|a’ar გრდუვ. непрх. intrans. გახსენება (გაახსენდება) вспомнить to remember. **ნასტ დაკვეჸექ̃ სო̃ ო სტაკ** – ძლივს გამახსენდა ის კაცი. უსრ. несов. imp. **დაკიხარ daḳixar**.

დაკემსა|დ|არ daḳemsa|d|ar გრდმ. прх. trans. დაკემსვა (დაკემსავს) заштопать to mend. **ნანას ქეგ⌈ო⌉რქ̃ ვეჸქჩო̂ ვაჭონ ვუმაჸ (~უმაჸ) ჩხი̃დრი დაჭ დითუე′ნე̂, ბაწრევ ჭალო̄ დაკემსადიქ̃** – დედამ ცხვრიდან მოსულ ბიჭს ყველა წინდა გაურეცხა და ბაწრით ამოუკემსა. უსრ. несов. imp. **კემსა|დ|არ ḳemsa|d|ar**.

დაკეპა|დ|არ daḳeṗa|d|ar გრდმ. прх. trans. დაკეპვა (დაკეპავს) нарубить to hash, to slash. უსრ. несов. imp. **კეპა|დ|არ ḳeṗa|d|ar**.

დაკეცა|დ|არ daḳeca|d|ar გრდმ. прх. trans. დაკეცვა (დაკეცავს) сложить to fold. უსრ. несов. imp. **კეცა|დ|არ ḳeca|d|ar**.

დაკვეხა|დ|ალარ daḳvexa|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაკვეხნა (დაიკვეხნის) хвастаться to brag. **დავიჩო̂ ადმიანენ ხეჸე̂ დაკვეხადალარ** – მჩატე ადამიანმა იცის დაკვეხნა. უსრ. несов. imp. **კვეხა|დ|ალარ ḳvexa|d|alar**.

დაკვნეტა|დ|არ daḳvneṭa|d|ar გრდმ. прх. trans. დაკვნეტა разгрызть to nibble. **ფჭარავ ძოლი დაკვნეტადჲიქ̃** – ძაღლმა ძვლები დაკვნიტა. უსრ. несов. imp. **კვნეტა|დ|არ ḳvneṭa|d|ar**.

დაკვნეტა|დ|უჲნი̂ daḳvneṭa|d|ujnî მიმღ. прич. particip. დასაკვნეტი разгрызаемый sth to be nibbled. **ჩხამ-ჩხამ დაკვნეტადბუჲნი̂ ცარკი მიჩა⌈ჳ⌉ ჲაგეგ̂?** – საკნატელას დასაკვნეტი კბილები სადღაა?

დაკიხარ daḳixar გრდუვ. непрх. intrans. 1. მიხვედრა (მიხვდება) догад⌈ыв⌉аться to guess. **ე ფეშკარ ატ̧აჲშ დაკიხო̂ სტემაჲხეც** – ეს ბალღი ადვილად ხვდება ყველაფერს; **დაკვალ‘ინა⌈ჳ⌉, ვუხ (-უხ) ლევდოს ჰოგო̂?** – მიხვდი, რას გეუბნები? 2. გახსენება (ახსენდება) вспоминать to remember. სრ. сов. perf. **დაკ|დ|აცარ daḳ|d|a’ar**.

დაკიხოშ daḳixošფრთხილად, გულდასმით осмотрительно carefully. **აჼდრის შარჼ საქმ დაკიხოშ თეგოჲო̂** – ანდრი თავის საქმეს გულდასმით აკეთებს.

დაკიხრიკ daḳixriḳ მიმხვედრი, ფრთხილი понимающий, осмотрительный, примечающий quick-witted. **იკოლე̂ დაკიხრიკ სტაკ ვა** – იკოლე მიმხვედრი კაცია.

დაკიხუჲნი̂ daḳixujnî მიმღ. прич. particip. მიმხვედრი, ფრთხილი осмотрительный, примечающий careful. **დაკიხოჩო̂ ნახვ შუჼ საქმე̂ ლაზეჲში̂ ჴელო̂** – ფრთხილ ხალხს თავისი საქმე კარგად მიჰყავს.

დაკლავარ დ **daḳlavar** d 1. ფიქრი, აზრი дума, мысль idea, wit. **ვჭალაც დაკლავარ ცო და ოჴ⌈უჲ⌉გო⌈ჳ⌉** – სრულებით საზრიანობა არა აქვს მას. 2. გრდუვ. непрх. intrans. ფიქრი (იფიქრებს) подумать to think. **ო დაკლავეჼ, მე̄...** – მან გაიფიქრა, რომ... უსრ. несов. imp. **დაკლევარ daḳlevar**.

დაკლავ|დ|არ daḳlav|d|ar გრდმ. прх. trans. ჩაფიქრება (ჩააფიქრებს), გაფიქრება заставить подумать, поразмыслить to fall to thinking. **ეჴ ამბუჲვ დაკლავვიჲქსო̂** – ამ ამბავმა ჩამაფიქრა; **სოხ ის მოჳ დაკლავდირა!** – ჩემზე ეგ როგორ გაიფიქრე! უსრ. несов. imp. **დაკლევ|დ|არ daḳlev|d|ar**.

დაკლავ|დ|იენო̂ daḳlav|d|ienô მიმღ. прич. particip. ნააზრი, ნაფიქრი, მოფიქრე-ბული продуманный, обдуманный thought. **დაკლავდიენო̂ თურ ვუმაც (-უმაც) ალაზდა ადმიანენ?** – ნაფიქრი განა ყველა⌈ფერი⌉ გამოადგება ადამიანს? **დუჴ ხაჼ ცო ჲარ, იცხგო⌈ჳ⌉ ის ვუნე̄ (-უნე̄) დაკლავდიენო̂ დარ** – დიდი ხანი არ იყო, რაც მაგას ეგ მოფიქრებული ჰქონდა.

დაკლავრა̄ლეჼ daḳlavrālẽ გონიერი, აზრიანი задумчивый, толковый intelligent. **დაკლავრა̄ლეჼ ნახ დუჴარბალოჼ** – გონიერი ხალხი მომრავლდა.

დაკლავ|დ|უჲნი̂ daḳlav|d|ujnî მიმღ. прич. particip. საფიქრალი то, что надо обдумать sth to be thought about. **დინაც დაკლავდუჲნი̂ ცო ეჲშჷ̂ ხაწეჩრ̂ ადმიანენ** – ყოველდღე საფიქრალი არ აკლდება შეგნებულ ადამიანს.

დაკლევარ დ **daḳlevar** d 1. ფიქრი дума thought. 2. გრდუვ. непрх. intrans. ფიქრი (ფიქრობს) думать to think. **იშტ დაკლი̄ვი̂ ო** – ასე ფიქრობს ის; **ას იშტ დაკლივას, ას იშტ დაკლივას, აჴაკ ჳხ ალ’ლოჴ, აჴაკ ჳხ ალ’ლოჴ?..** – მე ასე ვფიქრობ, მე ასე ვფიქრობ, შენ რას იტყვი, ნეტავი, შენ რას იტყვი, ნეტავი?.. (ა. ქადაგიძე). სრ. сов. perf. **დაკლავარ daḳlavar**.

დაკლევრა̄ დ|ახარ daḳlevrā d|axar გრდუვ. непрх. intrans. ფიქრებში წასვლა, ჩაფიქრება задуматься, уйти в думы to fall to thinking. **დაჲრდვეჩრ̂ ადმიანენ დაკლევრა̄ დახარ ხეცჷ̂** – დარდიანმა ადამიანმა ფიქრში წასვლა იცის; **დაკლევრა̄ ბახენრ̂ დაკიხ სოჼ კმაჲტმაქ ლაჵინ ხეჼ თაჵეჼ** – მაგონდება კლდეზე მდგარი ხე ცირცელისა, ფიქრებში წასული (მ. ბუქურაული).

დაკლევრა̄ თას|დ|ალარ daḳlevrā tas|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ფიქრ⌈ებ⌉ში ჩავარდნა, საგონებელში ჩავარდნა, ყოფნა впасть в раздумье, погрузиться в думы to fall to thinking. **ყაჲნი̂ ფსტუჲნრ̂ დაკლევრა̄ თასჲალიჼ** – მოხუცი დედაკაცი ფიქრში ჩავარდა.

დაკლევრა̄ თასარ daḳlevrā tasar გრდმ. прх. trans. საგონებელში ჩაგდება заставить призадуматься to make sb fall to thinking. **მემლი დაკლევრა̄ თასარ წყეწყ გონნ გარგე⌈ჴ⌉ და** – ვინმეს საგონებელში ჩაგდება ხანდახან კარგია (ჭკუასთან ახლოა).

დაკლევ|დ|არ daḳlev|d|ar გრდმ. прх. trans. ჩაფიქრება (⌈ჩა⌉აფიქრებს), ჩაფიქრება (ჩაიფიქრებს) заставлять думать; задумать to make sb think. სრ. сов. perf. **დაკლავ|დ|არ daḳlav|d|ar**.

დაკლევინი̂ daḳlevinî მიმღ. прич. particip. დაფიქრებული, გონიერი думающий, мыслящий intelligent. **დაკლევინი̂ ნახ მელ’ე დუჸ ბა, ოჸუმფლეჼ თელ’ჷ̂** – რაც მეტია გონიერი ხალხი, მით უკეთესია; **შეთჷ̂ ნიფს დაკლევინი̂ სტაკ ვა** – შეთე სწორად მოაზროვნე კაცია.

დაკლიჼ daḳlĩ გულადი, მამაცი храбрый brave. **დაკლიჼ, ქორთრ̂ დაჴ ბებლუჲნი̂ ნახ ცო ეჲშჷ̂ ბაცბინ** – გულადი, თავდადებული ხალხი ⌈კაცები⌉ არ აკლია წოვათუშებს.

დაკმი daḳmi მრ. იხ. мн. см. pl. see **დოკ doḳ**.

დაკორტნა|დ|არ daḳorṭna|d|ar გრდმ. прх. trans. დაკორტნა обглодать to browse. **დახნოვ ჴორი დაკორტნადინორ** – საქონელს ვაშლის ხეები დაეკორტნა. უსრ. несов. imp. **კორტნა|დ|არ ḳorṭna|d|ar**.

დაკოჟრბა|დ|აჲლნო̂, დაკოჟრბა|დ|ალინო̂ daḳožrba|d|ajlnô, daḳožrba|d|alinô დაკოჟრილი мазолистый horny, gnarled. **მელ‘ჷ ჰაჲჭას, ოჴუმფლეჼ ყახეთ სოჼ სე დადეჼ დაკოჟრბადჲალინო̂ ტოტი** – რამდენჯერაც შევხედავ, იმდენჯერ მეცოდება მამაჩემის დაკოჟრებული ხელები.

დაკ|დ|ოჸ|დ|არ daḳ|d|o’|d|ar გრდმ. прх. trans. მოგონება (მოაგონებს, მოიგონებს), გახსენება (გაახსენებს, გაიხსენებს), შეხსენება напомнить; вспомнить, припомнить to remember, to remind. **სე ყაჲჼჩო̂ დადენ (ბაბუჲნ) შარიჼ ვა̄ხარ დაკდოჸდო′ჲერათხ, დუჴ ვუმ (~უმ) დეფცორ თხოგო̂** – ჩემს პაპას თავის ცხოვრებას მოვაგონებდით და ბევრ რამეს გვიამბობდა [ხოლმე]; **თიშიჼ ამბუჲ დაკჲოჸჲინას** – ძველი ამბები მოვიგონე. უსრ. несов. imp. **დაკჴელარ daḳqelar**.

დაკრაჲჭნება|დ|არ daḳrajč̣neba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაკრაჭუნება заскрежетать (зубами) to grind. **ცარკი დაკრაჲჭნებადჲარ დოკ დეჸქჼჩონ ხეჸე̂** – კბილების დაკრაჭუნება გულმოსულმა იცის.

დაკრეშ daḳreš ზმნს. нареч. adv. დიდი სურვილით, გულით сердечно усердно wholeheartedly. **ე კნათ დაკრეშ ვილი̂** – ეს ბიჭი გულიანად იცინის; **დაკრეშ მუშებადო** – გულიანად მუშაობს; **დაკრეშ ლეჸე̂ სოჼ** – გულით მინდა; **დაკრეშ ჲათხე̂ კაწკოჼ ნინიკო̂** – გულამოსკვნით ტირის პატარა ნინიკო.

დაკრეჼ daḳrẽ 1. გულითადი, ერთგული сердечный, преданный devoted. **დაკრეჼ ნაყბისტ ვეჸეჼ სოჼ** – გულითადი ამხანაგი მომივიდა; **ის ადმიეჼ სე დაკრეჼ და** – ეგ ადამიანი ჩემი ერთგულია. 2. გულიდან из сердца from one’s heart. **ო ამბუჲ დაკრე ცო ჲახმაკეგ სოჼ** – იმ ამბავს გულიდან ველარ ვიღებ.

დაკუპრა|დ|არ daḳupra|d|ar გრდმ. прх. trans. დაკუპვრა (დაკუპრავს) посмолить to tar. **ქათბილაჲნო̂ ჴაჴი დაკუპრადებათ!** – სატიკეებად ტყავები დაკუპრეთ!

დაკუტბა|დ|ალარ daḳuṭba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაკუტება (დაკუტდება) стать калекой to cripple. **დაკუტბადალარ ცოჰანნა ლოჸდოს** – დაკუტებას არავის ვუსურვებ; **ბებერ დაკუტბადბაჲლნორ** – ბებერი დაკუტებულიყო.

დაკუწა|დ|არ daḳuça|d|ar გრდმ. прх. trans. დაკუწვა (დაკუწავს) нарéзать (мелко) to mince. **იჼდრა̄ კაწკაჲჩრ̂ ჭუკინ დაქარ წანიშ დაკუწადიე'ნეს, უჲშტ ჵალო̄ თილʻნას** – ინდაურების პატარა ჭუკებს ბალახი წვრილად დავუკუწე და ისე ვაჭამე. უსრ. несов. imp. **კუწა|დ|არ ḳuça|d|ar**.

დაკჴელარ daḳqelar გრდმ. прх. trans. მეხსიერებაში აღდგენა (აღიდგენს), გახსენება (იხსენებს, ახსენებს); შეხსენება (შეახსენებს) припоминать, вспоминать, упоминать; напоминать to remember; to remind. იხ. см. see **დოკ doḳ**.

დაკჴელუჲნი̂ daḳqelujnî მიმღ. прич. particip. მოსაგონებელი то, что надо вспоминать memorable. **ნაყბისტლობ ღაზიშ დაკჴელუჲნი̂ და** – მეგობრობა კარ- გად მოსაგონებელია; **ყაჲჩრ̂ ნახვო⌈ჵ⌉ დაკჴელუჲნი̂ თოყალ და** – მოხუცე-ბულ ხალხს მოსაგონებელი საკმარისად აქვს.

დალაქ ვბ **dalak** vb დალაქი цирюльник, парикмахер barber, hairdresser. **დალქევ ნახ დაჵა̄ ლერკოჷ, დაჵა̄ ბაშრ̂** – დალაქი ხალხს ⌈კაცებს⌉ კრეჭს კიდეც და პარსავს კიდეც.

დალაჼდურ dalãdur დაბდურა, უგერგილო, ბოთე неловкий careless. **დალაჼდურ ადმიეჼ საქმ⌈ო⌉ლო ცო გამოდგომალა** – დაბდურა ადამიანი საქმეში არ გამოდგება.

დალეჼმარშოლ: დალეჼმარშოლ ჴებლარ dalẽmaršol: dalẽmaršol qeblar გრდმ. прх. trans. გამომშვიდობება (ღვთის მშვიდობის დაბარება) ⌈по⌉прощаться to bid farewell. **ჱამდაჼ გერმანიე ვოტუჩრ̂ ნიკოს ო შარნ თილʻვაჼ დახკეჼჩრ̂ ნათესვინა̄, მეზობლინა̄ დაკრეშ დალეჼმარშოლ ჴებლი'ნე̂, შარნა̄ ვახეჼ მელʻში შარავ** – სასწავლებლად გერმანიაში მიმავალმა ნიკომ მის გასაცილებლად მოსულ ნათესავებსა და მეზობლებს ღვთის მშვიდობა დაუბარა (გამოემშვიდობა) და წავიდა რამდენიმე წლით.

დალეჼფარ dalẽpar ღმერთმანი ⌈ღვთის ფარი⌉ (ფიცის ფორმულა) ей-богу ⌈божий щит⌉ (форма клятвы) really and truly! **დალეჼფარ, ნიკლოზ, სო ჵეჼ ერთგულა̄ ვასოჷ, ას ჵოჼ ცომაცნჷ ცომიჩჵჷ ღალტბადოს** – ღმერთმანი, ნიკოლოზ, მე შენი ერთგული ვარ და მე შენ არასდროს არსად არ გიღალატებ.

დალოცა|დ|არ daloca|d|ar გრდმ. прх. trans. დალოცვა (დალოცავს), კურთხევა благословить to bless. **სუფრ დალოცადარ ჴელ ბარ** – სუფრის კურთხევა, დალოცვა წესი იყო. უსრ. несов. imp. **ლოცა|დ|არ loca|d|ar**.

დალუჲ დ **daluj** d მრ. мн. pl. ალაო, საფუებელი, სადედე дрожжи malt. **ჲეგ დახჷ̃ დალუჲ ქჰექდებათ** – ლუდის გამოსახდელად ალაო მოამზადეთ.

და̄ლ, და̄ლე̂, დალ ვ **dāl, dālê, dal** v ღმერთი бог God. **ღაზნა̄ ლიბა̄ლ ჰო̃ და̄ლე̂** – სიკეთე მოგცეს ღმერთმა; **და̄ლეჴ ვადეს!** – ღმერთს ვფიცავ! **ჰო და̄ლ მასვაჲლნო̂!** – შე ღმერთგამწყრალო!

დალეგო̂ დ|ექარ dalegô d|ekar გრდუვ. непрх. intrans. ღმერთისთვის დაძახნა, თხოვნა мольба, обращение к Господу Богу to entreat to God, to appeal to God. **სანებ სჷ̃გო̂ ვახჷ̃ჩოვ სჷ̃თელ ჲჭაჲჯნეს, დალეგო̄ ვიქნას: ლეტალ სე ბა̄დრინ, დახრჷ̃ იმედ მა ხიტჲოლაჲნო̂!** – სამების კარზე მისულმა სანთელი ავანთე და ღმერთს შევძახე (ვთხოვე): უშველე ჩემს შვილებს, ცხოვრების იმედს ნუ გადაუწყვეტავო!

დალჷ̃ ატყ-წაქი დ **dalẽ aṭq-çaki** d მრ. мн. pl. ცისარტყელა [ღმერთის მშვილდ-ისარი] радуга rainbow.

დალჷ̃ ჲეთ̦ ბბ **dalẽ jeț** bb ჭიამაია божья коровка lady-bird. **დალჷ̃ ჲეთ̦ ტოტმაქ ხაცბოჯ̌, ალ‘ო̂: „ქორი... ქორი... ქორთ ჰალო̂ დატა̄, ვოჰ ხილ‘უ̂, ქორთ აჰო̂ დატა̄, ჲოჰ ხილ‘უ̂!“** – ჭიამაიას ხელზე დაისვამენ და იტყვიან: „ფრრ... ფრრ... აღმა გაფრინდები, ვაჟი იქნება, თავქვე გაფრინდები, ქალი იქნება!“

დალეღ დ|არ daleγ d|ar გაღმერთება (გააღმერთებს) обожествлять to idolize.

დალეღ დ|იენო̂ daleγ d|ienô მიმღ. прич. particip. გაღმერთებული обожествлённый idolized.

–დალ̦ა -dal̦a თანდ. მიც. ბრ. послел. с дат. пад. prep. with dat. case გამო, გულისათვის из-за, ради, для for, because of, for the sake of. **ჰო̃დალ̦ა თაგჲინას ე მოც̃ საქმ** – შენი გულისთვის გავაკეთე ეს ცუდი საქმე; **მაპო̃დალ̦ა დავდინას დინო̂ დე** – პურის გულისთვის დავკარგე მთელი დღე; **ე ჲეთ̦ ბაჲცო̂, ეპუჲ̃დალ̦ა თხა დინო̂ ლამ პასტბინას** – ეს ძროხა ხოა, ამისთვის დღეს მთელი მთა შემოვიარე; **ნანალო̂, სო̃დალ̦ა მა ქოთ̦ლალე̂!** – დედილო, ჩემ გამო ნუ სწუხხარ!

დამბაჩ ჲჲ **dambač** jj დამბაჩა пистолет pistol. **ჰათხეჲ დამბაჩ ღაზეჲჩო̂ გერწელ ჲარ ნახგო[ჰ]** – წინათ დამბაჩა კარგ იარაღად ჰქონდა ხალხს.

დამბლ ჲჲ **dambl** jj დამბლა паралич paralysis. **დამბლ ჲაჩო̂ სტაკჷ̃ დენოლ ვუხ (-უხ) დენოლ ჲა** – დამბლის მქონე კაცის სიცოცხლე რა სიცოცხლეა.

დამდურბა|დ|ალარ damdurba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დამდურება (დაემდურება) упрекнуть, обидеться to quarrel (with), to fall out (with). **სე ნაყბისტეხ დამდურადვაჺლნას** – ჩემს ამხანაგს დავემდურე. უსრ. несов. imp. **მდურბა|დ|ალარ mdurba|d|alar**.

დამდურბა|დ|არ damdurba|d|ar გრდმ. прх. trans. დამდურება (დაიმდურებს), მოამდურება обидеть to aggrieve, to afflict. **ჴათხელუჩო̂ თავჯდომრევ ნახ დამდურბადიქˤ** – წინანდლელმა თავმჯდომარემ ხალხი მოიმდურა.

დამოთხა|დ|არ damotxa|d|ar გრდმ. прх. trans. ოთხკუთხად დათლა обтесать to dab in quadrangular shape. **ხეტყენ დამოთხადარ დეწე̂** – ხეტყეს ოთხკუთხად დათლა უნდა.

დამონბა|დ|არ damonba|d|ar გრდმ. прх. trans. დამონება (დაიმონებს) поработить, подчинить to enslave.

დამორა|დ|არ damora|d|ar გრდმ. прх. trans. დამორვა (კუნძისა) закруглить (бревно) to cut in logs. **მესრილაჺნო̂ კˤძბი დამორადჺარეხ თეჺგნას** – სამესრედ კუნძების დამორვაზე გავურიგდი.

დამსახურება|დ|არ damsaxureba|d|ar გრდმ. прх. trans. დამსახურება заслужить to deserve. **ას ჯერ პენსია ცო დამსახურებადჺიენჺას** – მე ჯერ პენსია არ დამიმსახურებია.

დამტკიცბა|დ|არ damṭḳicba|d|ar გრდმ. прх. trans. დამტკიცება (დაამტკიცებს) доказать to prove. **მეცნიერივ დამტკიცბადიქˤ...** – მეცნიერებმა დაამტკიცეს... **სო სამსაჴხ[ვ]რე[ჴ] დამტკიცბადვიქˤ** – მე სამსახურში დამამტკიცეს. 2. ქონების დამტკიცება передать в наследство to give property to someone. **ოჴუს შარჩˤ წა კნათენმაქ დამტკიცბადიქˤ** – მან თავისი სახლი ვაჟზე დაამტკიცა.

დამტკიცო|დ|არ damṭḳico|d|ar გრდმ. прх. trans. გამტკიცვა просеять (частым ситом) to sift into small particles. **ჴარნინ დამტკიცოდარ დახეჸ დეწე̂, მე̄ გამტკიცოდჺიენო̂ მაჺჴ̂ ჺათოლე̂** – ფქვილს გამტკიცვა იმიტომ უნდა, რომ გამტკიცული პური გამოაცხონ; **ათხ ჴაჺრი̂ დამტკიცოდინათხ** – ჩვენ ფქვილი გავმტკიცეთ.

დამტკიცო|დ|იენო̂ damṭḳico|d|ienô მიმღ. прич. particip. გამტკიცული ситный sifted. **დამტკიცოდიენო̂ მაჺჴ̂** – გამტკიცული პური.

დამუქრბა|დ|ალარ damukrba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დამუქრება угрожать to threat. **სტაკ ფტუჲჩონ დამუქრბადვალჲ, *დაჳ ჺჩევოს ჭუჺნჵ*** – კაცი ქალს დაემუქრა, *მოვკლავო.*

დამყარბა|დ|იენჵ damq̇arba|d|ienô მიმღ. прич. particip. დამყარებული, დაფუძნებული основанный, установленный established. **ჳანნ ხეცე̂, ჳჼ ბარ ბაცბილო[ჳ] წეჺგი̂ ეცრჼ ჭელ დამყარბადბიენჵ** – ვინ იცის, ვის მიერ იყო თუშებში სისხლის აღების წესი დაფუძნებული.

დამყნობა|დ|არ damq̇noba|d|ar გრდმ. прх. trans. დამყნობა (დაამყნობს) сделать прививку, привить to inoculate. **თხე ბაღე[ჳ] დუჴ ხილ დამყნობადჺინათხ** – ჩვენს ბაღში ბევრი ხილი დავამყნეთ.

და̄მღ დდ **dāmγ** dd დამღა тавро, клеймо hallmark. **დონენ ხავნეხ დამღა̄ თეგოდჵ, დოფხდიქჼჩჵ ჹაჺჳკევ მა̄ ასო̄ ხეცოჺჵ** – ცხენს ბარკალზე დამღას უკეთებენ [და], გახურებული რკინით კი ასოს ასვამენ.

დანავსო|დ|არ danavso|d|ar გრდმ. прх. trans. დანავსვა (დანავსავს) сглазить to bring misfortune. **მაცმე სტაკგო[ჳ] საქმ მუჺში̂ ჺუჺტუ̂, ლევჼლათე̂, *ჭანახ დანავსოდვიქჼსუჺნჵ*** – როცა კაცს საქმე ცუდად მიუდის, იტყვის ხოლმე, *ვიღაცამ დამნავსაო.*

დანამა|დ|არ danama|d|ar გრდმ. прх. trans. დანამვა (დანამავს) увлажнить, окропить to damp, to water. **ჴაჴინ დანამადარ დეწე̂** – ტყავებს დანამვა ესაჭიროება.

დჼდალ ბდ **dãdal** bd ლიანდაგი (ნაკერი) стёжка, прошивка stitch like a quilt. **საბნინ დჼდლი ჭელჵ, ჭეჼ საპირ ატჼ და დაჳ დაჭჼ** – საბნებს ლიანდაგებს ავლებენ, შემდეგში ადვილია საპირის მოცლა.

დანივბა|დ|არ danivba|d|ar გრდმ. прх. trans. განიავება (გაანიავებს) провеять, проветрить to winnow. **დანივბადარ დეწე̂, ლეცეჳე̂ ქარცხონ, ლეცეჳე̂ დაყრენ** – განიავება ესაჭიროება, გინდა ტანისამოსს, გინდა სულადს.

დანომრა|დ|არ danomra|d|ar გრდმ. прх. trans. დანომვრა (დანომრავს) пронумеровать to number. **ე წენბუჺნი̂ დანომრადარ დეწე̂** – ამ სახლებს დანომვრა უნდა. უსრ. несов. imp. **ნომრა|დ|არ nomra|d|ar**.

დაპეპლა|დ|არ dap̣ep̣la|d|ar იხ. см. see **დაფუშკა|დ|არ dapušḳa|d|ar**. **მამლევ ქოთამ დაპეპლადიქჼ** – მამალმა ქათამი დაპეპლა.

დაჟჼგო|დ|ალარ dažãgo|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაჟანგვა (დაიჟანგება) заржаветь to rust. **თურენ ბათ̣ა დაჟჼგოდალარ ცოჴანჷ დაცლადორ, უჲშტ ლათ̣ერ ბუჴახ ვაიჼ კნათი მეფ ერეკლენ** – ხმალს ქარქაშში დაჟანგვას არავინ აცდიდა, ისე ედგნენ ომში ჩვენი ბიჭები მეფე ერეკლეს. უსრ. несов. imp. **ჟჼგო|დ|ალარ žãgo|d|alar**.

დაჟარ დდ **dažar** dd ბალახი трава grass. **ხკოლიხ დუჴ ლაზეჭჼ დაჟარ და ლამუ[ჴ]** – ზაფხულში ბევრი, მართლაც საუკეთესო ბალახია მთაში. შდრ. ср. comp. **დ|აჟარ d|ažar**.

დაჟარიხუჲნი̂ dažarixujnî მიმღ. прич. particip. სადაც ბალახი მოდის, საძოვა-რი пастбище pasture. **დაჟარიხუჲნი̂ აჲდგლი დუჴ ჲა საქართველო[ჴ]** – სა-ძოვარი ადგილები ბევრია საქართველოში.

დაჟრა̄ლეჼ dažrālẽ ბალახიანი, მაგ., მინდორი заросшее травой, напр., поле covered with grass e. g. field, valley.

დაჟრე̄ლეჼ dažrēlẽ ბალახიანი, მაგ., სამოსი вымазанная травой, напр., одежда dirty with grass e. g. clothes.

დაჟეჟა|დ|ალარ dažeža|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაჟეჟვა (დაიჟეჟება) ушибиться, помяться to get abrasion. **ლაჴშირნა[ჴრ] თასვალინრ დაჟეჟადვა- ლიჼსრ** – მაღლიდან ჩამოვარდნილი დავიჟეჟე.

დაჟეჟა|დ|არ dažeža|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჟეჟვა (დაჟეჟავს) помять, ушибить, поколотить to get abrasion, to beat, to give sb a licking. **ვოჟქჼჩოვ ხა დაჟეჟადინას** – წაქცეულმა ბარძაყი დავიჟეჟე; **კნათევ ლოჭევ ბა̈დერ დაჟეჟა- დიჟჼ** – ბიჭმა ჯოხით ბავშვი დაჟეჟა (სცემა). უსრ. несов. imp. **ჟეჟა|დ|არ žeža|d|ar**.

დაჟინბა|დ|არ dažinba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჟინება твердить to insist. **დოშ დაჟინბადარ, მოჴ დაჟინბადბარ...** – სიტყვის დაჟინება, სიმღერის დაჟინება...

დაჟლეტა|დ|არ dažleṭa|d|ar გრდმ. прх. trans. გაჟლეტა (გაჟლეტს), მუსრის გავლება уничто-жить, истребить to annihilate. **აჴევ ჟე დაჟლეტადიჟჼ** – ნადირმა ცხვარი გაჟლიტა. უსრ. несов. imp. **ჟლეტა|დ|არ žleṭa|d|ar**.

დარ^{1} ჲჲ **dar**^{1} jj დარი погода (хорошая) weather (fine). **დარ ცო ჲაჲლი̂ ოთ̣ჼ, ფშელეჸ ჲა** – დარი ველარ დადგა, ისევ სიცივეა.

დარ^2 დ **dar**^{2} d თანხმობა согласие, давать согласие consent. **ოჴუჲგჵ ჲაჰოვ დარ ალʻიჼ** – იმას გოგომ თანხმობა უთხრა.

დარ და̄ჴარ dar dāqar გრდმ. прх. trans. დანიშვნა (ვაჟის მხრიდან) обручить, помолвить (со стороны жениха) to make betrothal, engagement (from man’s side). **ქიქოჸ ბაცბილო[ჳ] ჲოჳ ცო გუშ და̄ხორ დარ კნათენ** – წინათ წოვათუშებში ვაჟს გოგოს უნიშნავდნენ უნახავად.

დარაბ დდ **darab** dd დარაბა ставня shutter. **ბუჲსჸ დუქნჼ დარბი დაჳ კეტადო** – ღამით დუქნების დარაბებს კეტავენ.

დარჼდო|დ|არ darãdo|d|ar გრდმ. прх. trans. დარანდვა (ფიცრისა) выстругать, обтесать (доску) to whittle. **დარჼდოდარჲევ ფიცარ ლამზარდო** – დარანდვა ფიცარს ალამაზებს.

დარჼდო|დ|იენჵ darãdo|d|ienô მიმღ. прич. particip. დარანდული выструганный, обтёсанный whittled (board). **დარჼდოდიენჵ ფიცრი დეხკორ ტკო̄რ რიყაჲნმაქ** – დარანდულ ფიცრებს ყიდდნენ მტკვრის რიყეზე.

დარ|დ|არ dar|d|ar გრდმ. прх. trans. ამა თუ იმ პროდუქტის გამოყენების (ხარჯვის) დაწყება, მომხობა (მოამხობს) начать употреблять (расходовать) тот или иной продукт to begin using any product, to reduce. **ე დათჷჼ დარდჼ ცო ლეჸერ სოჼ** – ამ ერბოს მომხობა (დაწყება) არ მინდოდა.

დარ|დ|აწიჼ dar|d|açĩ ჯერ კიდევ მოუმხობელი, ხელუხლებელი პროდუქტი продукт, употребление которого еще не начато reserved product. **დათჷჼ ოშტიჸ დარდჼწიჼ ლათჷ̂ სოგო[ჳ]** – ერბო ისევ ხელუხლებელი მიდგას.

დარახტო|დ|იენჵ daraxṭo|d|ienô დარახტული (ითქმის ცხენზე, ვირზე...) украшенный (о лошади, ишаке...) caparisoned (is said about horse, donkey...). **ბერიას ჩუქბადჲიენჵ ოქრუჲჼ კეხ ოთჲიჷჩჵ დარახტოდბიჷჩჵ დონევ ლელოჼლათრალოჵ დაჲქრჼ კოსტალე̂** – ბერიას ნაჩუქარი ოქროს უნაგირდადგმული დარახტული ცხენით დადიოდა თურმე კოსტალე აბაშიძე.

დარაჯ დდ **daraǯ** dd დარაჯი сторож, сторожиха watchman. **ბუჲსჸ ყუივ დარაჯ დჭევჼ** – ღამით ქურდებმა დარაჯი მოკლეს.

დარბაზ დდ **darbaz** dd დარბაზი зал, гостиная hall. **სასახლე[ჳ] დუჴ დარბაზი დარ** – სასახლეში ბევრი დარბაზ[ებ]ი იყო.

დარბევა|დ|არ darbeva|d|ar გრდმ. прх. trans. დარბევა (დაარბევს) разгромить to raid. **თიშიჩო̂ დროჰ უჲშტი̂ შო მოჰ ლო̄რ, მე̄ ცომენა̄ დარბევადორალო̂** – ძველ დროში ისე როგორ გავიდოდა წელი, რომ არავინ დაერბიათ.

დარგ ჲჲ **dargb** jj დარგი отрасль, отдел branch. **თელავ უნივერსიტეტგო დუჰ ლაზეჼ დარგ ჲა სტუდეჼტინაჲნო̂** – თელავის უნივერსიტეტს ბევრი კარგი დარგი აქვს სტუდენტებისთვის.

დარგო|დ|არ dargo|d|ar გრდმ. прх. trans. დარგვა (დარგავს) сажать to plant. **ალნირეჩო̂ სკოლ მოწაფივ ბახტრიჼლო ფიჭვეჼ ხენ[ბ]ი დარგოდიერ** – ალვნის სკოლის მოსწავლეებმა ბახტრიონში ფიჭვის ხეები დარგეს.

დარგო|დ|იენო̂ dargo|d|ienô დარგული посаженный planted. **სტოუ̌ხკუ̂ დარგოდიეჩო̂ ჴორივ უკლებლათ ჰალო̂ ხარბადიეჼ** – შარშან დარგულმა ვაშლებმა უკლებლივ იხარა.

დარდ ბდ **dard** bd დარდი печаль, забота sorrow. **მოჸიჼ ამინდუჲ დაე̌, ქეჼ დარდ ცო ბაჲსტუ̂ სოხიჼ** – ცუდი ამინდებია და ცხვრის დარდი არა მშორდება; **ჰეჼ დარდ ბა სოგო[ჰ]** – შენი დარდი მაქვს.

დარეგო|დ|არ¹ darego|d|ar¹ გრდმ. прх. trans. არევ-დარევა (აურ-დაურევს), გადატრიალება учинить беспорядок to make a mess. **ყუივ დენიც წა დარეგოდიეჼ** – ქურდებმა მთელი სახლი გადაატრიალეს.

დარეგო|დ|არ² darego|d|ar² გრდმ. прх. trans. დარეგვა (დარეგვავს) побить (градом) to beat down. **ფშაჲვ ვენჴი, ხილუ̌ ბალი დარეგოდიეჼ, ხენბი[ნ]მაქ ცო̄მ დითეჼ** – სეტყვამ ვენახები, ხეხილის ბაღები დარეგვა, ხეებზე არაფერი დატოვა.

დარეკო|დ|არ dareḳo|d|ar გრდმ. прх. trans. დარეკვა (დარეკავს) [по]звонить to call, to phone. **თხაბუს გვიაჼ ჰანახჩოვ დარეკოდიეჼ სოჼ** – წუხელ გვიან ვიღაცამ დამირეკა; **ამერიკი ვახეჼჩო̂ ვაჰოვ ჴა̄ ბათ̨ადოლიჼგეც დარეკოდიეჼ ნანენ** – ამერიკაში წასულმა შვილმა სამი თვის შემდეგღა დაურეკა დედას.

დარვაჼ ჲჲ **darvã** jj პატარა სარუე канавка a small canal. **ქოხგო[ჰ] გოგიხ (გოგეხ) დარვაჼ ჲა ყაროჼ ხი აჰ იხითაჼ** – ქოხს გარშემო პატარა სარუე აქვს წვიმის წყლის ჩასაშვებად; **დარვაჼ ჲა ჴარ** – სარუის ამოღება (გათხრა).

დარიგბა|დ|არ darigba|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დარიგება (დაარიგებს), რჩევის მიცემა да[ва]ть совет to give an advice. **უჩიტლეს სეჼ ბა̌დერ ზორაჲში̂ დაკრეშ**

დარიგბადინორ გაკვეთილმაქ – მასწავლებელს ჩემი შვილი ძალიან გულიანად დაერიგებინა გაკვეთილზე. 2. დარიგება (დაურიგებს) раздать (одарить) to dispense, to distribute. **სკოლე ნაძვისხე[ნ]მაქ თოვლის პაპას ბჴდრინ ლამზურ საჩუქრი დარიგბადიჲ̃** – სკოლაში ნაძვის ხეზე თოვლის პაპამ ბავშვებს ლამაზი საჩუქრები დაურიგა.

დარ|დ|იენო̂ dar|d|ienô მიმღ. прич. particip. უკვე მომხობილი პროდუქტი продукт, который уже начали употреблять already lessened product. **ე დაო̈ჲ̃ ვუჲ̃ (~უჲ̃) დარდიენო̂ ლაო̈ე̂?** – ეს ერბო რატომ მომხობილი დგას?

დარი̃ darĩ დაჭრილი, ჭრილობიანი (ითქმის ცხოველზე ზოგადად, ანდა ადამიანის სხეულის ამა თუ იმ ორგანოზე) раненый (говорится о животном вообще или о том или ином органе человеческого тела) wounded (is said about animal in general, or any part of human's body). **აბო̂ უჷშ ქოო̈ვიჲ̃ თხაბუსჷ̃ ლაწრევ, მე̄ დარი̃ ჩას̃ ვული̃ სა ხილ'ლომცი̃** – აბო ისე შეაწუხა წუხელ ტკივილმა, რომ დაჭრილი დათვივით იღრიალა თენებამდე.

დარი̃ დოკ დდ **darĩ doḳ** dd დაკოდილი გული раненое сердце broken heart. **ვაყარ ბუჴეხ ბაჷვჩედოლი̃ დარი̃ დოკ ლელდიჲ̃ მაჷრმეს** – ძმების ომში დაკარგვის მერე დაკოდილი გული ატარა მარიამმა.

დარიშხა̃ დდ **darišxã** dd დარიშხანა мышьяк arsenic. **დარიშხანევ დახკაჷრჩი̂ დავოდო̂** – დარიშხნით თაგვებს ხოცავენ.

დარიჩი̃ დ **daričĩ** d დარიჩინი корица cinnamon. **დაჷრჩნეგო ლაზჲ̃ ჴაჷჭი̂-გემო̂ და, იცხუწი̃ ჩამლი̃ მიჩი̃ ცო თეგლა** – დარიჩინს კარგი სუნი და გემო [სუნ-გემო] აქვს, უმაგისოდ კარგი შაშხი არ კეთდება.

დარიხო|დ|არ darixo|d|ar გრდმ. прх. trans. შერისხვა (შერისხავს), გულიანად, მრისხანედ გამოლანძღვა, დატუქსვა побранить от души, пожурить to scold, to reprimand. **დადას ჴედლაშ ჩუ ვეცენო̂ ვოჴ დაკრეშ დარიხოლდვიჲ̃** – მამამ დაგვიანებით შინ მოსული ბიჭი გულიანად დატუქსა.

დარკბი დ **darḳbi** d მრ. იხ. мн. см. pl. see **დურკ durḳ**.

დარკვევა|დ|არ darḳveva|d|ar გრდმ. прх. trans. გადარჩევა (ცხვრისა...), დარკვევა (მარცვლეულისა) отобрать (зерно, овец), произвести подбор to sort out. **ჰალინ (ჰალუჷნ) ყენ ლაზეჷში̂, დაკდალ'უშ დარკვევადარ დეწე̂** – საზამთროდ

ცხვარს კარგად, დაკვირვებით გადარჩევა ესაჭიროება; **ოჴარ ფსა დარკვევადბიქჼ** – ⌈ი⌉მათ ქერი დაარკვიეს.

დაროშა|დ|არ daroša|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. ⌈და⌉როშვა (⌈და⌉როშავს) смолоть крупно to grind into big particles. 2. როშვა (როშავს), წარამარა, უადგილო ლაპარაკი городить всякую чепуху to talk nonsense. **მიჩუჲშნ დაროშადარ ხაჲლზებალა** – ზოგს როშვა (წარამარა ლაპარაკი) ეხალისება.

დაროშკ დდ daroš̩k dd დაროშკა, ხელით ნაქარგი ტილოს ნაჭრის სამშვენისი, კედელზე გასაკრავი вышивка, дорожка embroidery, inverted stitch (knitting). **ლაუ̆მუ̂ თივაჼ ჲახქჼჩო̂ დაჲრკოს მელ‘ში ძვირფას დაროშკ ყარწდიქჼ** – მთაში დასასვენებლად წასულმა დარიკომ რამდენიმე ძვირფასი დაროშკა მოქარგა.

დარუვბა|დ|არ daruvba|d|ar გრდმ. прх. trans. დარუება дать направление воде, текущей по земле to give a direction to the water running on the ground. **ვენჴი ხეციჼჩო̂ ხინ პლანა̄ხ დარუვბადარ დეწე̂** – ვენახში მიშვებულ წყალს რიგებში დარუება სჭირდება.

დარღვევა|დ|ალარ darγveva|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დარღვევა (დაირღვევა) нарушиться to annul. **თხოჼ ჲუყე⌈ჴ⌉ პირობ დარღვევადჲალოჼ** – ჩვენს შორის პირობა დაირღვა.

დარღვევა|დ|არ darγveva|d|ar გრდმ. прх. trans. დარღვევა (დაარღვევს) нарушать to abolish, to abrogate. **კანოჼ დარღვევადჲიე’ნე̂ ნიკოს, შინ შარევ ციხი ხაცვიქჼ** – კანონი დაარღვია ნიკომ და ორი წლით ციხეში ჩასვეს.

დარღვევა|დ|იენო̂ darγveva|d|ienô 1. დამრღვევი нарушитель infringer. **კანოჼ დარღვევადჲიენო̂ ადმიქჼ მთავრ⌈ო⌉ბას სასტიკათ დასჯადო** – კანონის დამრღვევ ადამიანს მთავრობა სასტიკად სჯის. 2. დარღვეული нарушенный abolished, abrogated. **თხა დუჴ ვაიჼ თიშიჼ ჴელ-წეს დაჴ̂ ბა დარღვევადბიენო̂** – დღეს ბევრი ჩვენი ძველი წესი დარღვეულია.

დარც დ darc d ძლიერი სიცივე сильный холод intense coldness.

დარწმუნბა|დ|არ darçmunba|d|ar გრდმ. прх. trans. დარწმუნება (დაარწმუნებს), დაჯერება убеждать to make sb sure in sth. **სასამართლუჲ⌈ნ⌉მაქ ადვოკატეს უჲშო̂ ლაზიშ ჲიქჼ ამბუჲ, მე̄ ვუმაც (ˉუმაც) დარწმუნბადიქჼ ილიკო̂ სიმართლეხ** – სასამართლოზე ადვოკატმა ისე კარგად ილაპარაკა, რომ ყველა დაარწმუნა ილიკოს სიმართლეში.

დარჯიკ დდ **darǯiḳ** dd ხინკლის გული (დაკეპილ-შეზავებული ხორცი, ან ხაჭო) фарш для хинкали stuffing of Khinkali (hashed and miscellaneous meat or curds). **დაღრჯკელ ლეჸე⌈ჴ⌉ დითხ და, ლეჸე⌈ჴ⌉ ნაჩხ, ლ́ეჸე⌈ჴ⌉ მა̄ კალტ** – ხინკლის გულად თუნდ ხორცია, თუნდ ყველი, თუნდ კი ხაჭო.

და̄რწოლ, და̄რწოლა̄, და̄რწინა̄, და̄რწოლობ დ **dārçol, dārçolā, dārçinā, dārçlob** d უამინდობა, უდარობა, ცუდი ამინდი непогода bad weather. **და̄რწოლობ ღოლღალჲ** – უამინდობა დაიწყო; **და̄რწინა̄ დაშ მუღც̣ნა̄ და** – უამინდობისას ცუდია; **ცენეხ და̄რწოლა̄ ღათ ვაღგო⌈ჴ⌉** – წელს უამინდობა გვაქვს.

დასავლითა̄ ღ **dasavlitā** j დასავლეთი запад The West. **ევროპჷ დი̄ნი̂ დასავლი-თა̄ ჰიტლერ⌈ე⌉გო ღალირ ცჴაღნ დროჴ** – ევროპის მთელი დასავლეთი ჰიტ-ლერს ეჭირა (ეპყრა) ერთ დროს.

დასაზღრრო|დ|არ dasazγro|d|ar გრდმ. прх. trans. გამიჯვნა, საზღვრების გავლება разграничить, размежевать to drop a boundary. **ალნი⌈ჴ⌉ დეძჩოჴეჸ (დძჩო-ჴეჸ) მაღმლი დასაზღრროდიჷ** – ალვანში ყველგან მამულები დასაზღვრეს.

დასახლბა|დ|არ dasaxlba|d|ar გრდმ. прх. trans. დასახლება (დაასახლებს) поселить to settle. **შაღრი̂ ღაწიჩრ̂ შრომევ, დენი′ჴ, ბუსუ̄ ჭეხ ვაწუშ ილოს ბა̆დრი ლაზიშ დასახლბადიჷ თელვე** – თავისი მძიმე შრომით, დღე და ღამე ცხვრის დევნით ილომ შვილები კარგად დაასახლა (დააბინავა) თელავში. უსრ. несов. imp. **სახლბა|დ|არ saxlba|d|ar**.

დასეტყო|დ|არ dasetqo|d|ar გრდმ. прх. trans. დასეტყვა побить градом to hail, to beat down. **დასეტყოდარევ წყეწყ ღაჭოჷ ზარალ თელ́რ̂, ქაღნზჷ, ჯორჷ ცო̄მ მეყოდრ̂** – დასეტყვა ხანდახან უდიდეს ზარალს იძლევა, ყურძნისას, ვაშლისას არას ტოვებს. უსრ. несов. imp. **სეტყო|დ|არ setqo|d|ar**.

დასვენებ ღღ **dasveneb** jj დასვენება отдых, перерыв, передышка break. **სკოლე მოწაფიგო ყოველ გაკვითლეგოდოლჲ დასვენებ ღა იტ̣წუთლჲ, ცჴა და-სვენებ მა̄, ღუყრჷ, ტყა̄წუთლჲ ღაე̄, *ღაჭო̆ დასვენებ* დო** – სკოლაში მო-სწავლეებს ყოველი გაკვეთილის შემდეგ დასვენება აქვთ ათწუთიანი, ერთი დასვენება კი, შუალა, ოცწუთიანია და *დიდ დასვენებას* ეძახიან.

დასილოსბა|დ|არ dasilosba|d|ar გრდმ. прх. trans. დასილოსება (დაასილოსებს) силосовать to ensilage. **სიმჲდ, სანამ ტარრ̂ დაჴორ, დენიც დაჴ დასილოსბა-**

დინათხ ქაბონაჲნრ̂ – სიმინდი, სანამ ტაროს გამოიტანდა, მთლიანად დავასილოსეთ ძროხებისთვის. უსრ. несов. imp. **სილოსბა|დ|არ silosba|d|ar**.

დასიცხო|დ|არ dasicxo|d|ar გრდმ. прх. trans. დასიცხვა, დაცხუნება палить (о солнце) to heat. **ალნი⌈ჰ̣⌉ დასიცხოდარ ხეცჷ̄, ნახ ხკოლიხ ლაუ̆მჷ̂ იხრ̂** – ალვანში დასიცხვა იცის და ზაფხულში ხალხი მთაში მიდის.

დასმენა|დ|არ dasmena|d|ar გრდმ. прх. trans. დასმენა (დაასმენს), დაბეზღება доносить to sneak, to peach against. **ფეხრეჩრ̂ ადმი̄ნევ დასმენადარ ძნელ თეჴუჲნ და** – ახლობელი ადამიანისგან დასმენა ძნელი გადასატანია. უსრ. несов. imp. **სმენა|დ|არ smena|d|ar**.

დასნი̄ვლ⌈ე⌉ბა|დ|ალარ dasnīvl⌈e⌉ba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დასნეულება (დასნეულდება) стать больным to become ill. **დასნი̄ვლებადალრეხ მოყ̣ივხ ცჷ̄მ ხეთჷ̂ სო̂** – დასნეულებაზე ცუდი არა მგონია რა. უსრ. несов. imp. **სნი̄ვლება|დ|ალარ snīvleba|d|alar**.

დასნი̄ვლ⌈ე⌉ბა|დ|არ dasnīvl⌈e⌉ba|d|ar გრდმ. прх. trans. დასნეულება (დაასნეულებს) сделать больным to make ill, weaken. **სო ფჰ̣ათო̄ ლაწრევ დასნი̄ვლ⌈ე⌉ბადვიჲ̈** – მე ფილტვების ავადმყოფობამ დამასნეულა. უსრ. несов. imp. **სნი̄ვლ⌈ე⌉ბა|დ|არ snīvl⌈e⌉ba|d|ar**.

დასრულბა|დ|არ dasrulba|d|ar გრდმ. прх. trans. დასრულება (დაასრულებს), დამთავრება закончить, завершить to finish. **ჲოლჲიქ̈ჩრ̂ საქმუნ ხანჰ̣ეც დასრულბადჲარ დეწჷ̂** – დაწყებულ საქმეს დროზევე დასრულება უნდა; **სე ვაჰ̣ოვ ცენეხ უნივერსიტეტა̄ სრულბადჲო ქალქი** – ჩემი ბიჭი წელს უნივერსიტეტს ამთავრებს ქალაქში (თბილისში).

დასტვენა|დ|არ dasṭvena|d|ar გრდმ. прх. trans. დასტვენა свистнуть to whistle. **ასა′ჷ, სე ნაყბისტვა′ჷ, აჴეხ ბახქ̈ჩუჲშვ, დასტვენადარევ ლეხრათხ ვაშ⌈ბ⌉ჲ̈** – მე და ჩემი ამხანაგი, ნადირზე წასულები, დასტვენით ვეძებდით ერთმანეთს. უსრ. несов. imp. **სტევნა|დ|არ sṭvena|d|ar**.

დასტურ ვბ **dasṭur** vb დასტური (ხატის მსახური მთაში) исполнитель религиозных обрядов у грузинских горцев icon-servant in the mountain. **დაჲსტრი წეჲბრო̄ მოსამსაუ̆ხრი ბა** – დასტურები ხატების მსახურები არიან.

დასუ̃თა|დ|არ dasũta|d|ar გრდმ. прх. trans. დასუნთქვა (დასუნთქავს) отравить ядом (о насекомом, змее) to poison. **ციცუჲნ დასუ̃თადარ ხეცე̂** – მწერებმა დაშხამვა, დასუნთქვა იციან.

დასუსტბა|დ|ალარ dasusṭba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დასუსტება (დასუსტდება) ослабеть to weaken. **ჲახჲალოჩ̂ გრიპგორქ̂და ზორაჲშ̂ი დასუსტბადჲალოს̂რ̂** – გაგრძელებული გრიპისგან ძალიან დავსუსტდი.

დასუსხა|დ|არ dasusxa|d|ar გრდმ. прх. trans. დასუსხვა (დასუსხავს) обжечь (крапивой и прочим) to nip, to bite. **წ̂ტყუჲჰ ლაბწინ̂ი ქუჲკბარწინ̂რ ბ̌დრი ნატ̹არვ დასუსხადიქ̂** – სახლის უკან მოთამაშე ფეხშიშველი ბავშვები ჭინჭარმა დასუსხა.

დასწრობა|დ|არ dasçroba|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დახვედრება (დაახვედრებს), შეხვედრება заставить встретить to make sb meet someone. **ჩაკრქ̂ დალოჩ̂ ჰაშინ ნაყა[ჰ] სტაკ დასწრობადვინას** – შორიდან მომავალ სტუმრებს გზაზე კაცი დავახვედრე. 2. დასწრება (დაასწრებს) опередить to do sth earlier than anyone else. **დო̂ ეცჩო[ჰ] ბაჲსლეხ დასწრობადინას** – ცხენის ყიდვაში ბასილს დავასწარი.

დასხლეტა|დ|ალარ dasxleṭa|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დასხლტომა (დასხლტება) поскользнуться to slip. **ი̂დურთ ნაყმაქ ქოკ დასხლეტადბაჲლონ̂რ დო̂ ლაპიჩ̂ კმაჲტმაქრქ̂ უგზო-უკლოთ თასბალო̂** – ინდურთის გზაზე ფეხდასხლეტილი ცხენი მაღალი კლდიდან უგზო-უკვლოდ გადავარდა. უსრ. несов. imp. **სხლეტა|დ|ალარ sxleṭa|d|alar**.

დასჯა|დ|არ dasǯa|d|ar გრდმ. прх. trans. დასჯა (დასჯის) наказать to punish. **სე აგას პანსიონე ჴამდორალოჸ, ჴშიროშ დეფცჾლათერ თხოგრ̂, მოჰ სასტიკათ დასჯადჾლათერ ოსი მუჲში ქცევალაჲნ̂ი ბ̌დრი** – ჩემს ბებიას პანსიონში უსწავლია და ხშირად გვიამბობდა ხოლმე, როგორ სასტიკად სჯიდნენ იქ ცუდი ქცევის ბავშვებს.

და̄სტ ჲჲ **dāsṭ** jj დასტა, შეკვრა пачка bind, pack. **ვაჲლკოს დადენ ცჰა ჲაჭო̂ ტათბუ̂ და̄სტ ჲეცქ̂ რუსთილქ̂** – ვალიკოს მამას ერთი დიდი ფულის დასტა მოუტანა რუსეთიდან; **წერადოშ ჴევაღეჩ̂ ლაზრეგო შტოლმაქ ქაღალდქ̂ ჲაჭა̂ დასტი ჲატერ** – წერით მჯდომარე ლაზარეს მაგიდაზე ქაღალდის დიდი დასტები ეწყო.

დატა̃ჯ̌ო|დ|ალარ daṭãǯo|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დატანჯვა (დაიტანჯება) измучиться to torture, to be fagged. **დუჲ ლეხოშ დატა̃ჯ̌ოდვალოჸსრ̂** – ცხენების ძებნით დავიტანჯე. უსრ. несов. imp. **ტა̃ჯ̌ო|დ|ალარ ṭãǯo|d|alar**.

დატა̃ჯ̌ო|დ|აჲლნრ̂, დატა̃ჯ̌ო|დ|ალინრ̂ daṭãǯo|d|ajlnô, daṭãǯo|d|alinô დატანჯული измученный tormented, tortured. **დუჴ დატა̃ჯ̌ოდაჲლნრ̂ ადმიქ̌ ლელე̂ ქვეყანე⌈ნ⌉მაქ** – ბევრი დატანჯული ადამიანი დადის ქვეყანაზე.

დატა̃ჯ̌ო|დ|არ daṭãǯo|d|ar გრდმ. прх. trans. დატანჯვა (დატანჯავს) измучить to make torture. **თხა ჯ̌აბრ̂ ლეხრევ დატა̃ჯ̌ოდვიქ̌სრ̂** – დღეს ძროხების ძებნამ დამტანჯა. უსრ. несов. imp. **ტანჯო|დ|არ ṭãǯo|d|ar**.

დატაცბა|დ|არ daṭacba|d|ar გრდმ. прх. trans. დატაცება (დაიტაცებს) растащить to plunder. **კომუნისტივ გადასახლბადჲიქ̌ჩრ̂ ოჯ̌ხჰ̌ ქონებ ცო ჺეფხეთეშ შუიშაც ფჭეხობივ დატაცბადჲიქ̌** – კომუნისტების მიერ გადასახლებული ოჯახების ქონება უსირცხვილოდ თვითონვე სოფლელებმა დაიტაცეს. უსრ. несов. imp. **ტაცბა|დ|არ ṭacba|d|ar**.

დატაცბა|დ|იენრ̂ daṭacba|d|ienô დატაცებული растасканный plundered. **დჵლ ვაჭორ̌ ვა: დატაცბადჲიენრ̂ ქონებ ცოჭანნა შერგბალა** – ღმერთი დიდია: დატაცებული ქონება არავის შეერგება.

დატევა|დ|არ daṭeva|d|ar გრდმ. прх. trans. დატევა (დაუტევს) накричать to attack. **დოშდოშ დალ'ქჩუჲშვ ტყუჲჭსინე⌈ჭ⌉ ვაშ⌈ბ⌉ინ დატევადიქ̌** – წალაპარაკებულებმა ბოლოს ერთმანეთს დაუტიეს.

დატვირთო|დ|არ daṭvirto|d|ar დატვირთვა (დატვირთავს) нагрузить, загрузить to load. **ლამნჵხ აღმართ ნაყმაქ დონქ̌ წყეგეც დატვირთოდბარ ცო ხილ'ჟ** – მთებში აღმართ გზაზე ცხენის ზედმეტად დატვირთვა არ იქნება. უსრ. несов. imp. **ტვირთო|დ|არ ṭvirto|d|ar**.

დატკეპნა|დ|არ daṭḳep̣na|d|ar გრდმ. прх. trans. დატკეპნა (დატკეპნის) утоптать, утрамбовать to ram. **ნაყიშნ დატკეპნადარ დეწე̂** – გზების დატკეპნა ესაჭიროება. უსრ. несов. imp. **ტკეპნა|დ|არ ṭḳep̣na|d|ar**.

დატოლბა|დ|არ daṭolba|d|ar გრდმ. прх. trans. დატოლება (დაატოლებს), შეთანაბრება верстать, сравнить, применить одно к другому, примерить to try on, to fit. **ივნეს წა თაგდანაჲნრ̂ ტბათინ დაჭ̌ა̃დეწინრ̂ ფიცრი ვუმაც (~უმაც) ვაშ- ⌈ბ⌉ჵხ**

დატოლბადიჲ – ივანემ სახლის გასაკეთებლად ტბათანაში წასაღები ფიცრები ყველა ერთმანეთს დაატოლა. უსრ. несов. imp. **ტოლბა|დ|არ ṭolba|d|ar**.

დატოტნა|დ|არ daṭoṭna|d|ar გრდმ. прх. trans. ხელით მოსინჯვა; მოფერება ⌈пр⌉ощупать; приласкать to fondle by hand. **უშტარ ბაბოს დაკრეშ დატოტნადვიჲ აჴსბინ ქეგ⌈ო⌉რჲ ჩუ ვეცენრ̂ კნათ** – უსინათლო პაპა გულიანად მიეფერა (ხელებით) სააღდგომოდ სახლში მოსულ ბიჭს. უსრ. несов. imp. **ტოტნა|დ|არ ṭoṭna|d|ar**.

დატურტლა|დ|არ daṭurṭla|d|ar გრდმ. прх. trans. გატურტლიანება (გაატურტლიანებს) загрязнить, запачкать to make dirty. **ბუნაგ დენიც დატურტლადიჲ კაწკუძჩრ̂ ძაჰოვ** – ჭურჭელი სულ გაატურტლიანა უმცროსმა გოგონამ. უსრ. несов. imp. **ტურტლა|დ|არ ṭurṭla|d|ar**.

დატუსღება|დ|არ daṭusγeba|d|ar დატუსაღება (დაატუსაღებს), პატიმრად აყვანა арестовать to arrest, to imprison. **ტყავორ̂ლ‘აძტ̦ შარე ალნი კომუნის-ტივ, მელ‘ე ძალ‘-ძჩაცუშ სტაკ ვარ, ვომაც (¯ომაც) ქორ ლეცბიე´ნე̂, და- ჰა̄ დახვრეტადბიჲ** – ოცდაჩვიდმეტ წელს ალვანში კომუნისტებმა, რამდე-ნიც ვაჟკაცური კაცი იყო, ყველა დაატუსაღეს და დახვრიტეს. უსრ. несов. imp. **ტუსღება|დ|არ ṭusγeba|d|ar**.

დატუქსა|დ|არ daṭuksa|d|ar გრდმ. прх. trans. დატუქსვა (დატუქსავს) побранить to scold, to rate, to reprimand. **წყეწყ ბჵდრი დატუქსადარ საჭირრ̂ და** – ხანდახან ბავშვების დატუქსვა საჭიროა; **კნათი დატუქსადბიჲ უჩიტლეს** – ბიჭები დატუქსა მასწავლებელმა. უსრ. несов. imp. **ტუქსა|დ|არ ṭuksa|d|ar**.

დატყვევბა|დ|არ daṭqvevba|d|ar დატყვევება (დაატყვევებს) пленить, взять в плен to capture. **ბუჰეხ ვაძნა̂ მაძჩრჲ ივსებ გერმანბივ დატყვევბადვიერ** – ომში მყოფი იოსებ მაჩაბლიშვილი გერმანელებმა დაატყვევეს. უსრ. несов. imp. **ტყვევბა|დ|არ ṭqvevba|d|ar**.

დატყობა|დ|არ daṭqoba|d|ar გრდმ. прх. trans. შეტყობა (ატყობს), შემჩნევა замечать to guess, to effect. **დუჴ ცადვალჲ პოლე̂, ლაჟმე̄ თელ‘ვალჲ, ბარე̄, მე̄ შაძრ გაჭირბადძალჲჩრ̂ ცხოვრბახ ცო̄მ დატყობადომაკჲ** – ბევრს ეცადა პავლე, მთასაც ეცა, ბარსაც, მაგრამ თავის გაჭირვებულ ცხოვრებას ვერაფერი დაატყო; **ნანას ჰათჱც დატყობადიჲ ბჵდრეხ ცომაკეშ ხილ‘არ** – დედამ მაშინვე შეატყო შვილს შეუძლოდ ყოფნა. უსრ. несов. imp. **ტყობა|დ|არ ṭqoba|d|ar**.

დაუთა|დ|არ, დაუთო|დ|არ dauta|d|ar, dauto|d|ar გრდმ. прх. trans. დაუთოება поутюжить to iron. **დითჷჼჩო̂ ქარცხონ დაუთადარ დეწე̂** – გარეცხილ სარეცხს დაუთოება უნდა. უსრ. несов. imp. **უთა|დ|არ, უთო|დ|არ uta|d|ar, uto|d|ar**.

დაუნახაობ ჲ **daunaxaob** j დაუნახაობა неблагодарность ingratitude. **სიკეთეჼ დაუნახაობ გარგლეჩო̂ ჯამეგორეჼ ძნელ ატანოდჲუჲნი̂ ჲა** – სიკეთის დაუნახაობა ვინმე ახლობლისგან ძნელი ასატანია.

დაფაჼ დდ **dapã** dd დაფნა, რაფინდი лавровое дерево laurel. **ეზო დაჴოჼ დაფაჼ ჸედალ თხოგოჯე̄, ოჴუჲჼ ფოთლი გემო̂ ჲალʻანაჲნო̂ სუფელო̂ აკდოთხ** – ეზო-ში დიდი დაფნა გვიდგას და იმის ფოთლებს გემოს მისაცემად წვნიანში ვყრით.

დაფაჼტო|დ|არ dapãṭo|d|ar გრდმ. прх. trans. დაფანტვა (დაფანტავს), მიმოფანტვა рассыпать, разбросить to scatter, to strew. **ფჯე დაჯ ა̆ხბალოჼ: ჲაწიჩო̂ ცხოვრბას ალნობი საზღვარგართილეჩო̂ დუჴიჩო̂ ქვეყნე დაფაჼტოდიეჼ** – სოფელი განახევრდა: მძიმე ცხოვრებამ ალვანელები საზღვარგარეთის ბევრ ქვეყანაში მიმოფანტა. უსრ. несов. imp. **ფაჼტო|დ|არ pãṭo|d|ar**.

დაფარცხო|დ|არ daparcxo|d|ar გრდმ. прх. trans. დაფარცხვა (დაფარცხავს) боронить to hoe. **ჩუ დივა'რე̂, დაფარცხოდა'რე̂ ცჯაჲნი̂ დროჯ თეგოლო̂** – ჩათესვაც, დაფარცხვაც ერთ დროს ხდება [კეთდება]. უსრ. несов. imp. **ფარც-ხო|დ|არ parcxo|d|ar**.

დაფასბა|დ|ალარ dapasba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაფასება (დაფასდება) получить признание to value, to see sth in proper perspective. **ჲალოჩ დროჯ ჯამახეჸ ძვიროშ ადმი̄ნეჼ ცოდნ დაფასბალა** – მომავალში ყველაზე ძვირად ადამიანის ცოდნა დაფასდება. უსრ. несов. imp. **ფასბა|დ|არ pasba|d|ar**.

დაფასბა|დ|არ dapasba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაფასება (დააფასებს) оценить to appreciate. **ნან-დადეჼ შრომ ბა̆დრივ ლაზიშ ჲეწე̂ დაფასბადჲაჼ** – დედ-მამის შრომა შვილებმა კარგად უნდა დააფასონ. უსრ. несов. imp. **ფასბა|დ|არ pasba-|d|ar**.

დაფერბა|დ|ალარ daperba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მოფერება, მიალერსება приласкать to caress, to fondle, to pet. **კაწკოჼ ძუძაკ შაჲრი̂ ნანენ დაფერბადჲალოჼ** – პატარა გოგონა თავის დედას მოეფერა. უსრ. несов. imp. **ფერბა|დ|ალარ perba|d|alar**.

დაფიქრბა|დ|აჲლნო̂, დაფიქრბა|დ|ალინო̂ dapikrba|d|ajlnô, dapikrba|d|alinô დაფიქრებული, ჩაფიქრებული, задумчивый thoughtful. **კოტე̂ და-**

ფიქრბადვაჲლნო̂ ლათ̦ერ სასამართლუჲნმაქ – კოტე დაფიქრებული იდგა სასამართლოზე.

დაფიქრბა|დ|ალარ dapikrba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაფიქრება (დაფიქრდება) ⌈при⌉задуматься to think. **ცხოვრბა ყოველ ნაბიჯმაქ დაფიქრბადვალარ დეწე̂ სტაკონ, მე̄ შეცთომ ცო დაშვებადჲოლო̂** – ცხოვრებაში ყოველ ნაბიჯზე დაფიქრება სჭირდება კაცს, რომ შეცდომა არ დაუშვას. უსრ. несов. imp. **ფიქრბა|დ|ალარ pikrba|d|alar**.

დაფიქრბა|დ|არ dapikreba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაფიქრება (დააფიქრებს) заставить ⌈при⌉задуматься to make sb think about sth. **ლაწმარ ზორაჲში̂ დაფიქრბადიეჼ დუჲხტრეს ჲიეჼჩო̂ ამბუჲვ** – ავადმყოფი ძალიან დააფიქრა ექიმის ნალაპარაკევმა. უსრ. несов. imp. **ფიქრბა|დ|არ pikrba|d|ar**.

დაფლაჼგო|დ|არ daplãgo|d|ar გრდმ. прх. trans. გაფლანგვა (გაფლანგავს) растратить to waste. **ვუნე̄ (˜უნე̄) ტათებ დარ, დენიც დაფლაჼგოდირაჲში̂!** – რაც კი ⌈რამ⌉ ფული იყო, სულ გაფლანგეთ! უსრ. несов. imp. **ფლაჼგო|დ|არ plãngo|d|ar**.

დაფოლბა|დ|აჲლნო̂, დაფოლბა|დ|ალინო̂ dapolba|d|ajlnô, dapolba|d|alinô დაფოლებული, ღირებულებადაცემული обесцененный depreciated, beggared. **კომუნისტი ბახკჩე დაფოლბადალინო̂ ტათებ სუჲმნეს თორნე დაკდინორ** – კომუნისტები რომ მოვიდნენ, დაფოლებული ფული სვიმონს თონეში დაეწვა.

დაფოლბა|დ|ალარ dapolba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაფოლება (დაფოლდება), ფასის დაცემა, ღირებულების დაკარგვა обесцениться to depreciate, to beggar. **წინი̂ მთავრობ ჲაჲხკჩე ქვეყნი ჰათხრეჼჰათხ ტათებ დაფოლბალა** – ახალი მთავრობის მოსვლისას ქვეყანაში, პირველ რიგში, ფული დაფოლდება. უსრ. несов. imp. **ფოლბა|დ|ალარ polba|d|alar**.

დაფრუკა|დ|არ dapruḳa|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გაბდღვნა (გაბდღვნის) ощипать (птиу) to pluck. **ბატ დაფრუკადება′ეთ, თუჲხი̂ თაფსა′ეთ, შინეჳ დენი⌈ჰ⌉ დაჰე̄ გაგდებათ** – ბატი გაბდღვენით, მარილი დააყარეთ და ორიოდე დღე შეინახეთ. 2. გაცეხვა, გარჩევა (გაცეხავს, გაარჩევს, გააცლის, მოაშორებს ქერქს, ნაჭუჭს...) рушить (напр., кукурузу) to thresh (e. g. maize). **თხაბუს სიმჼდ ფრუკადინათხ** – წუხელ სიმინდი ვცეხეთ. 3. გადატ. перен. fig. მოკურცხვლა (მაგ., ცხენით) помчаться (напр., на лощади) to rush (e. g. by horse). **ოჳუს**

დოჲ დაფრუკადბიჲ – იმან ცხენით მოკურცხლა ⌈ცხენი გაფრუკა⌉. უსრ. несов. imp. **ფრუკა|დ|არ pruķa|d|ar**.

დაფუკა|დ|ალარ dapuķa|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაფუკვა (დაიფუკება), დაჩუტვა сжаться, сморщиться to deflate. **დოფსენო̂ ქით ჩუ ოწდალიჲ, დაფუკადალიჲ** – გაბერილმა ტიკმა დაიწია, დაიფუკა.

დაფუფქა|დ|არ dapupka|d|ar გრდმ. прх. trans. გაფუფქვა (გაფუფქავს) ошпарить to scald. **ლეცე⌈ჯ̂⌉ ქოთამ დაფუფქადო⌈ჯ̂⌉, ლეცე⌈ჯ̂⌉ გოჭ** – გინდა ქათამს გაფუფქავ, გინდა გოჭს. უსრ. несов. imp. **ფუფქა|დ|არ pupka|d|ar**.

დაფუშკა|დ|არ dapušķa|d|ar გრდმ. прх. trans. დაპეპვლა (დაპეპლავს) покрывать (птицу) to mate (birds). უსრ. несов. imp. **ფუშკა|დ|არ pušķa|d|ar**.

დაფუშკა|დ|იენო̂ dapušķa|d|ienô მიმღ. прич. particip. დაპეპლილი покрытый (о птицах) mated. **დაფუშკადიქჩო̂ ქოთამ გაგნა̄ხიჲ დახოლო̂ წიწლი** – დაპეპლილი ქათმის კვერცხებიდან იჩეკება წიწილები.

დაფშნეტა|დ|არ dapšneṭa|d|ar გრდმ. прх. trans. დაფშვნეტა (დაფშვნეტს) накрошить to crumble. **ყოლო̂ ბა̂ მაჲკი̂ დაფშნეტადჲებათ!** – ყოლოს (პურის შეჭამანდის) გასაკეთებლად პური დაფშვნიტეთ! უსრ. несов. imp. **ფშნეტა|დ|არ pšneṭa|d|ar**.

დაფშნეტა|დ|იენო̂ dapšneṭa|d|ienô მიმღ. прич. particip. დაფშვნეტილი раскрошенный crumbled. **დაფშნეტადიენო̂ თამბაქო̂ დისტ ჯასო̄, ჭალო̄ აფშო̂** – დაფშვნეტილ თამბაქოს პირში იყრიან და ღეჭავენ.

დაფხეკა|დ|არ dapxeķa|d|ar გრდმ. прх. trans. გაფხეკა (გაფხეკს) выскоблить to rub. **პერწო̂ დაფხეკადებალე̂!** – ქვაბი გაფხიკე რა! უსრ. несов. imp. **ფხეკა|დ|არ pxeķa|d|ar**.

დაფხნა̄ დდ **dapxnā** dd სიცხე, სითბო жара, тепло heat, warmth. **დუჯიჩო̂ ხა̂ლუჩო̂ ფშელგო⌈ჯ̂⌉დოლიჲ ნასტ დაფხნა̄ ოთჲ** – ბევრი ხნის სიცივის შემდეგ ძლივს სითბო დადგა; **დაფხნა̄ და** – სიცხეა.

დაფხრეწა|დ|არ dapxreça|d|ar გრდმ. прх. trans. დაფხრეწა (დაფხრეწს), ნაფლეთებად ქცევა разодрать to tear to pieces. **სკოლი დოტდუჲნი̂ დავალბჲ მელნე̄რჲ რვეულ დოკ დეცქჩო̂ ნანას დაჭ̂ დაფხრეწადიჲ კაწკუჲჩო̂ ჲაჭგო** – სკოლაში წასაღები დავალების მელნიანი (გამელნიანებული) რვეული გულ-

მოსულმა დედამ დაუფხრიწა პატარა გოგოს. უსრ. несов. imp. **ფხრეწა|დ|არ pxreça|d|ar**.

და̄ფ^{1} ჲჲ **dāp**^{1} jj დაფი, დოლი барабан drum. **მოწაფი და̄ფ თეფხოშ დაღორ** – მოწაფეები დოლის დაკვრით მოდიოდნენ.

და̄ფ^{2} ჲჲ **dāp**^{2} jj დაფა (საწერი) доска (письменная) board (blackboard). **მოწაფივ და̄ფენმაქ წერადო** – მოწაფეები დაფაზე წერენ.

დაქანებ ჲჲ **dakaneb** jj დაქანება склон slope. **თუშით ნაყმაქ, მიჩჳე̄ ლაჸ̆მჸ̂ ფერდუჲგო ჲაჴ̃ დაქანბი ჲა, ჴშიროშ ზოვი ხეც̂** – თუშეთის გზაზე, სადაც მთის ფერდებს დიდი დაქანებები აქვს, ხშირად ზვავები იცის.

დაქა̃ცო|დ|არ dakãco|d|ar გრდმ. прх. trans. დაქანცვა (დაქანცავს) утомить to make sb tired. **გონებრივ შრომას ზორაჲშ̂ ქა̃ცოდო ადმიჲ̃, დრუჲნ ჴეთეშ განაჲწლ⌈ე⌉ბადჲარ დეწ̂** – გონებრივი შრომა ძალიან ქანცავს ადამიანს, დროს მოხერხებულად უნდა განაწილება. უსრ. несов. imp. **ქა̃ცო|დ|არ kãnco|d|ar**.

დაქაჩლბა|დ|ალარ dakačlba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაქაჩლება (დაქაჩლდება) полысеть to shed. **ივანე̂ ყონნეჸ ვარ, მაცნე̄ დაჳ̌ დაქაჩლბადვალირ** – ივა- ნე ისევ ახალგაზრდა იყო, როცა დაქაჩლდა. უსრ. несов. imp. **ქაჩლბა|დ|ალარ kačlba|d|alar**.

დაქაჩლბა|დ|აჲლნო̂, დაქაჩლბა|დ|ალინო̂ dakačlba|d|ajlnô, dakačlba|d|alinô დაქაჩლებული облысевший shed. **დაქაჩლბადვაჲლნო̂ სტაკ მახკარნ ნაკლებათ წონალა** – დაქაჩლებული კაცი ქალებს ნაკლებად მოსწონთ.

დაქება|დ|არ dakeba|d|ar გრდმ. прх. trans. შექება (შეაქებს) похвалить to praise. **ნან-დადას შუჸ̃ ბა̆დრი ცო დეწ̂ ქებადჸ̃: ე დაჴ̃ო ჺეფ და ვაჲ ნახლო** – დედ-მამა თავის შვილებს არ უნდა აქებდეს: ეს დიდი სირცხვილია ჩვენს ხალხში.

დაქექა|დ|ალარ dakeka|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. განძრევა (გაინძრევა), შეტოკება, ამოძრავება, დაძვრა пошевелиться, пошатнуться, двинуться to move, to start moving. **სურათ ღებადჲოშ დაქექადვაჲლნას** – სურათის გადაღებისას გავინძერი. **ბაცბი ლაჸ̆მჸ̂ დახჸ̃ თიბათ ახე⌈ჳ⌉ დაქექადალჸ̃** – წოვათუშები მთაში წასასვლელად თიბათვის ნახევარში დაიძრნენ; **მა დაქექალა!** – არ გაინძრე! 2. გადატ. пурен. fig. ცხოვრება (ცხოვრობს), არსებობა жить, существовать existence, life. უსრ. несов. imp. **ქექა|დ|ალარ keka|d|alar**.

დაქექა|დ|არ dakeka|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉ნძრევა (⌈გა⌉ანძრევს), შეტოკება, ამოძრავება пошевелить, пошатнуть to budge. **მოხკ ბეკრევ თხეჼ წა დაქექადიეჼ** – მიწისძვრამ ჩვენი სახლი შეანძრია. უსრ. несов. imp. **ქექა|დ|არ keka|d|ar**.

დაქიბა|დ|ალარ dakiba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მსუბუქი, სიყვარულიანი, ღიმილიანი დაცინვის მოგვრა вызывать лёгкую, безобидную насмешку to lead to a light, kind smile. **კაწკუჲჩო̂ ბა̌დრეჼ სერიოზულ პასუხ დაქიბადბალიჼ სოჼ** – პატარა ბავშვის სერიოზულმა პასუხმა ღიმილი გამოიწვია ჩემში. უსრ. несов. imp. **ქიბა|დ|ალარ kiba|d|alar**.

დაქიჼ^1 dakĩ^1 ძვ. уст. old კარგი хороший good. იხ. см. see **ღაზეჼ ɣazẽ**.

დაქიჼ და dakĩ da კარგი! კეთილი! хорошо! ладно! добро! O. K.! Well! All right!

დაქირბა|დ|არ dakirba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაქირავება (დაიქირავებს) нанять to hire. **უმაღლისე ჺამდოჩო̂ ბა̌დრინ ქალქი ღაზიჩო̂ აჲდგლე დაჭოჼ ოთახ დაქირბადინას** – უმაღლესში მოსწავლე შვილებს ქალაქში კარგ ადგილას დიდი ოთახი დავუქირავე. უსრ. несов. imp. **ქირბა|დ|არ kirba|d|ar**.

დაქლეშა|დ|არ dakleša|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჯიჯგნა (დაჯიჯგნის), დაქლეშა помять, растерзать to tear to pieces, to grind. **ფჯარავ ფჯუ დაქლეშადბიეჼ** – ძაღლმა ძაღლი დაგლიჯა; **ქაჲრცხი̂ დითოშ ღაზიშ დაქლეშადინას** – სამოსი რეცხვისას კარგად დავსრისე. უსრ. несов. imp. **ქლეშა|დ|არ kleša|d|ar**.

დაქლიბა|დ|არ dakliba|d|ar გრდმ. прх. trans. გაქლიბვა (გაქლიბავს) подправить, подпилить напильником to file, to saw. **გასალებ სტამიჼგეყ ბარე̄, დაქლიბადბინას** – გასალები ზედმეტად სქელი იყო და გავქლიბე. უსრ. несов. imp. **ქლიბა|დ|არ kliba|d|ar**.

დაქო̂ დდ **dakô** dd მდგნალი (ხე) козья верба Salix caprea (Latin). **დაქო̂, დაქო̂, დაქუჲ̂ დაჩხარ, ფხიე ფჯარიჼ ფხი ფხანერა** – მდგნალო, მდგნალო, მდგნალის ჩხირო, ხუთი ძაღლის ხუთო ბეჭო (ენის გასატეხია).

დაქოლ ჲჲ **dakol** jj სიკეთე доброта; добро, доброе дело kindness. **დაქოლ ჲივა′ჭ, ჯათხ ბჰარლო ჯოჼ** – სიკეთე დათესე და წინ დაგხვდება.

დაქოქა|დ|არ dakoka|d|ar გრდმ. прх. trans. დაქოქვა (დაქოქავს), მომართვა (მანქანის, საათის) заводить to crank. **მა̌ქა̌ დაქოქადჲარენ ჭეთარ დეწე̂** – მანქანის დაქოქვას ცოდნა უნდა; **იჼცლუჯ საათი ცოჭანე ქოქადჲოგე̂, უჲშე̂ ღაზიშ ჲა**

აწყობადჯიენრ̂ – ახლანდელ საათებს აღარავინ ქოქავს, ისე კარგადაა აწყობილი.

დაქსაქსო|დ|ალარ daksakso|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაქსაქსვა (დაიქსაქსება) დაფანტვა разбрестись to disperse. **ბჭორწ ბაჯგჩე[ჳ], კე დაქსაქსოდალი̃** – მგლის დანახვაზე ცხვარი დაიქსაქსა. უსრ. несов. imp. **ქსაქსო|დ|ალარ ksakso|d|alar**.

დაქსაქსო|დ|არ daksakso|d|ar გრდმ. прх. trans. დაქსაქსვა (დაქსაქსავს), დაფანტვა разогнать to make disperse. **თოჳვისქ̃ჩრ̂ ჸუნგო[ჳ] (ჸუეგო) ბჭარწავ კე დაქსაქსოდიქ̃** – ჩაძინებულ მწყემსს მგელმა ცხვარი დაუქსაქსა. უსრ. несов. imp. **ქსაქსო|დ|არ ksakso|d|ar**.

დაქუჯრწლება|დ|ალარ dakujrçleba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაქორწინება (დაქორწინდება) пожениться, повенчаться to marry. **სქ̃ ნაყბისტ დაქუჯრწლებადვალი̃** – ჩემი ამხანაგი დაქორწინდა. უსრ. несов. imp. **ქუჯრწლება|დ|ალარ kujrçleba|d|alar**.

დაქუჯრწლება|დ|ალწი̃ dakujrçleba|d|alçĩ დაუქორწინებელი неженатый, холостяк single, unmarried.

დაქუჯრწლება|დ|არ dakujrçleba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაქორწინება (დააქორწინებს) поженить to make marry. **თხქ̃ ვო[ჳ] დაქუჯრწლებადვინათხ** – ჩვენი ვაჟი დავაქორწინეთ. უსრ. несов. imp. **ქუჯრწლება|დ|არ kujrçleba|d|ar**.

დაქუცმაცბა|დ|არ dakucmacba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაქუცმაცება (დააქუცმაცებს) размельчать to tear to pieces. **სტოჳ̆ხკლუ̆ დისენრ̂ დაყი̃ დოს ნაფტილ დაქუცმაცბადიქ̃ არსნეს** – შარშანდელი დარჩენილი ხმელი შეშა ნაფოტებად დააქუცმაცა არსენმა. უსრ. несов. imp. **ქუცმაცბა|დ|არ kucmacba|d|ar**.

დაღ დ **daγ** d დაღი клеймо, тавро mark. **სახე[ნ]მაქ ჯაჩრ̂ ჭრილბას დაჭო̃ დაღ დითქ̃ ბჭეხოვენ** – სახეზე არსებულმა ჭრილობამ დიდი დაღი დაუტოვა ჯარისკაცს.

დაღალ daγal მშიშარა, მხდალი, უნდილი трус, недоросль coward, fainthearted. **დაღალ სტაკ ცოჳანნა გამოდგომალა** – მხდალი, უნდილი კაცი არავის გამოადგება.

დაღირბა|დ|არ daγirba|d|ar გრდმ. прх. trans. მოღერება (მოუღერებს) угрожать чем-л. поднятым to prepare (a hand, stick etc.) for hitting. **ბუჳი დალʻქ̃ჩუჯშვ**

ვაშ⌜ბ⌝ინ ბუვაჲრჩ (ბუერჩ) დაღირბადჲიეჼ – მოჩხუბრებმა ერთმანეთს მუშტები მოუღერეს.

დაღონბა|დ|ალარ dayonba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაღონება (დაღონდება), შეწუხება огорчиться, загрустить to sadden. **თხა ზორაჲშ დაღონბადვაჲლნას, ე ამბუჲ მჷ ხაციჼ სოჼ** – დღეს ძალიან დავღონდი, ეს ამბავი რომ გავიგე.

დაღონბა|დ|არ dayonba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაღონება (დააღონებს), შეწუხება огорчить, удручить, обеспокоить to disturb, to make sad. **ჰო დაღონბადვაჼ ვეცნას, ვეწე⌜ჰ⌝ სოჼ ლატაჼ** – შენ შესაწუხებლად მოვედი, უნდა მომეშველო; **სტევ დაღონბადჲიეჼ ო ჲოჰ?** – რამ დააღონა ის ქალიშვილი? უსრ. несов. imp. **ღონბა|დ|არ yonba|d|ar**.

დაღონბა|დ|აჲლნო̂, დაღონბა|დ|ალინო̂ dayonba|d|ajlnô, dayonba|d|alinô მიმღ. прич. particip. დაღონებული грустный saddened.

დაღონბა|დ|იენო̂ dayonba|d|ienô მიმღ. прич. particip. დაღონებული (ვინმეს, ან რამის მიერ) грустный (из-за кого-л. или чего-л.) sad, mournful. **ვაშო̂ დაჰ თეტრევ ჲა დაღონბადჲიენო̂ ანიკო̂** – ძმის დაჭრის გამო არის დაღონებული ანიკო.

დაღონბა|დ|უჲნი̂ dayonba|d|ujnî მიმღ. прич. particip. დასაღონებელი, შესაწუხებელი удручающий sth to worry about. **დაღონბადუჲნი̂ ამბუჲ ხაციჼ სოჼ** – დასაღონებელი ამბავი გავიგე.

დაღრინა|დ|ალარ dayrina|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაღრენა (დაუღრენს) огрызаться to grumble, to growl. **უჲში̂ საზარლათ დაღრინადბალიჼ დახკქჩო̂ ჰაშინ ფჰუ, მჷ ვუმაც (~უმაც) დაჰ ჴერლ‘დიეჼ** – ისე საზარლად დაუღრინა მოსულ სტუმრებს ძაღლმა, რომ ყველა შეაშინა. უსრ. несов. imp. **ღრინა|დ|ალარ yrina|d|alar**.

დაღუპა|დ|ალარ dayupa|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაღუპვა (დაიღუპება) погибнуть to die. **სტაუ̆ხკუ̂ დუჭ ყაჲნი̂ ნახ დაღუპადალიჼ** – შარშან ბევრი მოხუცებული ხალხი დაიღუპა; **ხეცე̂ სოჼ, დაჰ დაღუპალასო̂** – ვიცი, დავიღუპები. უსრ. несов. imp. **ღუპა|დ|ალარ yupa|d|alar**.

დაღუპა|დ|არ dayupa|d|ar გრდმ. прх. trans. დაღუპვა (დაღუპავს) погубить to kill. **ჰანნ ხაწქჼდა იშტ ადმიეჼ დაღუპადარ!** – ვის გაუგია ასე ადამიანის დაღუპვა! უსრ. несов. imp. **ღუპა|დ|არ yupa|d|ar**.

დაყ, დāყ დდ **daq̣, dāq̣** dd წილი, ხვედრი полагаемая часть, доля part, portion, share. **აჴ დჭევიჼჩონ მაქ ვაჲხნეს, ბაცბā ჴელუვ სონā დāყ დილ̦ჷჼ** – მოკლულ ნადირზე შევესწარი და მონადირემ (მომკვლელმა) თუშების წესით მეც წილი დამიდო; **აჰ̵ ჰ̵აჲ ქონბჷჼ ცჰ̵ა დāყ სოჼ დეწე[ჰ̵] დალ‘ჷჼ** – შენ შენი ქონების ერთი წილი მე უნდა მომცე.

დāყ დ|აჲნი̂ dāq̣ d|ajnî მიმღ. прич. particip. წილის მქონე, მეწილე имеющий долю, соучастник в доле shareholder. **დāყ დაჲნი̂ ვაშო̂ ვაშაჲხიჼ ბედ ვალ‘ჷჼ** – წილის მქონე ძმა ძმას გაეყარა [ცალკე გავიდა].

დāყ დ|აჴარ dāq̣ d|aqar გრდმ. прх. trans. მიცვალებულის სახელზე ტაბლის გატანა отнести кому-нибудь поминальное блюдо to give a portion on the name of dead person. ***დāყ დაჴარ წე,*** **მაცნē დალიჼჩონაჲნო̂ ქჰ̵ექდიენო̂ დაყმალ‘არ ჴეჩუჲშნ ჰ̵ო** – *მკვდრის წილი* ჰქვია, როცა გარდაცვლილისთვის მომზადებული საჭმელ-სასმელს სხვას მისცემს.

დāყ დ|ილ̦არ dāq̣ d|il̦ar გრდმ. прх. trans. წილის მიცემა дать, выделить долю, уделить to give a part, a share. **ჟე დეთ̦ოშ ლატ̦ე′ნეს, ნაჩხლო დāყ დილ̦ჷჼ სოჼ კნათივ** – ცხვრის წველაში მივეხმარე და ყველში წილი დამიდეს ბიჭებმა.

დāყ ხილ‘არ dāq̣ xil‘ar გრდუვ. непрх. intrans. მონაწილედ ყოფნა (მონაწილეა), წილის ქონა участвовать, иметь долю to be participant. **ცჰ̵აჲნ სტაკოხ ფსტუჲნო̂ ჲჭევჩო[ჰ̵] დāყ ხილ‘არ ლეჰ̵ოლო̂** – ერთ კაცს დედაკაცის მოკვლა-ში მონაწილეობა ბრალდება.

დაყჼთრება|დ|აჲლნო̂, დაყჼთრება|დ|ალინო̂ daq̣ãtreba|d|ajlnô, daq̣ãtreba|d|alinô დაყანთრებული отсыревшие (дрова) dampened. **ცაჲნ კიკელ დატინო̂ ჳალუჲნი̂ ჴექდიენო̂ დოს დენიც დაყჼთრებადაჲლნო̂ გუდალ‘ჷჼ** – ცის ქვეშ დაწყობილი ზამთრისთვის მომზადებული შეშა მთლიანად დაყანთრებუ-ლი აღმოჩნდა.

დაყარ დდ **daq̣ar** dd 1. საჭმელი, სანოვაგე пища, кушанье, съестное meal, food. **სე ფსტუნავ თხა ღაზჷჼ დაყარ ქჰ̵ექდიჷჼ მატრაჲნ** – ჩემმა ცოლმა დღეს კარგი საჭმელი მოამზადა სადილად. 2. სულადი (პური, ქერი...) зерновые cereal (wheat, maize…). **ცენეხ დაყრეხჷჼ ცჰ̵ა სიმინდ დივუ̃ თხოგო[ჰ̵]** – წელს სულადიდან მხოლოდ სიმინდი გვითესია. შდრ. ср. comp. **დ|აყარ¹ d|aq̣ar¹**.

დაყარწოლ დ **daq̣arçol** d უსაზრდოობა, უპურობა, შიმშილობა отсутствие пищи, голод hunger. **დაყარწოლეხ ჳანნ ლავმაკე̂** – უსაზრდოობას, უჭმელობას ვინ მოითმენს, ვინ გადაიტანს?

დაყაურმება|დ|არ **daq̣aurmeba|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაყაურმება (დააყაურმებს) потушить баранину для хранения to make Ragout. **ივრამეს ცჳა დარსტენრ̃ თაუ̃ბუ̃ დაყაურმებადიე'ნე̂, ბჵაკნი ბოხკი'ნე̂, ტყოცლუჲნა̄ გაგბიეჼ** – იორამმა ერთი მსუქანი ჭედილა დააყაურმა, გუდაში ჩაყარა და სამერმისოდ შეინახა. უსრ. несов. imp. **ყაურმება|დ|არ** **q̣aurmeba|d|ar**.

დაყე̂, დაყე, დაყე⌈ჳ⌉ **daq̣ê**, **daq̣e**, **daq̣e⌈ḩ⌉** თანდ. მიც. ბრ. послел. с дат. пад. prep. with dat. case მაგიერ вместо, за instead of. **მაჴონ დაყე⌈ჳ⌉ კარტოფილ ბაჲყნათხ** – პურის მაგიერ კარტოფილი ვჭამეთ; **ჳოჼ დაყე̂ ო კნათ ვახეჼ** – შენ მაგივრად ის ბიჭი წავიდა.

დაყვედრბა|დ|არ **daq̣vedrba|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაყვედრება (დააყვედრებს) упрекнуть to reproach. **დაყვედრბადჲიეჼრ̃ სიკეთეხ ას სიკეთე̂ ცო დოს** – დაყვედრებულ სიკეთეს მე სიკეთეს არ ვეძახი; **წყე სოჼ დაყვედრბადჲიე'ნე̂ ნაყბისტეს შარიჼ ლაზოლ, თხალომციჼ დაჳ ცო დიცლა სოჼ, უჲშ ზორაჲში̂ მუჲსნა̄ დარ** – ერთხელ მე დამაყვედრა მეგობარმა თავისი სიკეთე და დღემდე არ მავიწყდება, ისე ძალიან ცუდი იყო. უსრ. несов. imp. **ყვედრბა|დ|არ** **q̣vedrba-|d|ar**.

დაყლიჼ **daq̣lĩ** მოწილე, წილიანი, წილის მქონე имеющий долю a shareholder. **დაყლიჼ კნათ ნან-დადხიჼ ბედ ვალʻჼ ცადოლრ̃** – წილის მქონე ვაჟიშვილი დედმამისგან ცალკე გასვლას ცდილობს.

დაყლიჼკ **daq̣lĩḳ** ნეტავ⌈ი⌉ о, если бы, дай бог I wish. **დაყლიჼკ ბჵა̄ ლაზეჲში̂ დაჳრათ ვაჲ** – ნეტავ⌈ი⌉ ყოველთვის კარგად ვიყოთ.

დაყ-მალʻარ დდ **daq̣-maľar** dd საჭმელ-სასმელი (ჭამა-სმა) пища и питьё food and beverage (to eat and to drink). **დაყ-მალʻარ თოყალ და თხოგო⌈ჳ⌉** – საჭმელ-სასმელი სამყოფი გვაქვს.

დაყ-მალʻუჲნი̂ **daq̣-maľujnî** მიმღ. прич. particip. საჭმელ-სასმელი пища и питьё food and beverage. **დაყ-მალʻუჲნი̂ თოყალ დეწე̂ ხილʻჼ** – საჭმელ-სასმელი სამყოფი უნდა იყოს.

დაყ-მელ‘არ დდ **daq̣-meľar** dd ჭამა-სმა (დროს ტარება, ქეიფი) кушать и пить, веселиться to eat and to drink (to have a feast). **მაწყმაწყ დაყ-მელ‘რეხ ვუხ (~უხ) თელ‘ე̂** – ზოგჯერ ჭამა-სმას (ქეიფს) რა სჯობს.

დაყ[ო̂] დდ **daq̣[ô]** dd ცხედარი, მიცვალებული покойник deceased. **წენი[ჯ] დაყო̂ დიშუ̂, გოგეხ ატინო̂ ნახ ჴედახკე̂** – სახლში ცხედარი ასვენია, გარშემო ხალხი ჩუმადზის.

დაუ̆ყა̃̄ დე დ **daŭq̣ã̄ de** d მიცვალებულ[ებ]ის დღე день поминания усопших memorial day for deaths. **დაუ̆ყა̄ დენი[ჯ] ბაცბივ ჯამივაც შუშუა̃ დაჲვნუჲში ჯებდორ** – მიცვალებულის დღეს წოვათუშები ყველანი თავიანთ მიცვალებულებს იხსენიებდნენ.

დაუ̆ყა̃̄ პეპელ დდ **daŭq̣ã̄ p̣ep̣el** dd მიცვალებულ[ებ]ის პეპელა, ფარვანა ночная бабочка, мотылёк moth.

დაყოვნბა|დ|არ **daq̣ovnba|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაყოვნება (დააყოვნებს) замедлить, задержать, приостановить to be a bit late. **გვიე̃ დეცქჩო̂ ლავას ჴუვი დუხანე დაყოვნბადბიე̃ შირქი** – გვიან მოსულმა თოვლმა მწყემსები დიდი ხნით დააყოვნა შირაქში. უსრ. несов. imp. **ყოვნბა|დ|არ q̣ovnba|d|ar**.

დაყოლბა|დ|არ **daq̣olba|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. დაყოლიება (დაიყოლიებს) уговорить to persuade someone. **როსტმეს ატ̣აჲში̂ დაყოლბადვიქსო̂ დალოჩ ჴალიხ შირიქ ჴუნალ ვახრეხ** – როსტომმა ადვილად დამიყოლია მომავალ ზამთარს შირაქში მწყემსად წასვლაზე. 2. დაყოლება (დააყოლებს) добавить, закусить, запить to add. **კაწკუჲჩო̂ ჲაჯოვ ყაჯეჩო̂ წომლეხ მაწრი̃ ხი დაყოლბადიე̃** – პატარა გოგონამ მწარე წამალს ტკბილი წყალი დააყოლა.

დაყრეწი̂ **daq̣reç̣î** უსაჭმლო[დ] без пищи without food. **ფჯუ დაყრეწი̂ ბისე̃** – ძაღლი უსაჭმლოდ დარჩა.

დაყრე̄ლე̃ **daq̣rēlẽ** საჭმლიანი что-л. с едой with food. **დაყრე̄ლე̃ ჯერწო̂ ნანას მაცივრი ოთ̣დიე̃ კ̃ლუჲნი̂** – საჭმლიანი ქვაბი დედამ მაცივარში შედგა ხვალისთვის.

დაყურ დდ **daq̣ur** dd საქონლის საჭმელი корм food for animals. **ცენეხ სტაბოხკოლიხ ჟაბონ თოყალ დაყურ ცო ქონბადომაკი̃ სო̃ ჴალუჲნ: ლე ფუჩეჩ ცო ჲა სოგო თოყალე̄, ლე ჲოლ, ლე ბზე** – წელს შემოდგომა-ზაფხულში ძრო-ხების

საკმარისი საკვები ვერ მოვიქონიე ზამთრისთვის: არც ფუჩეჩი მაქვს საკმარისი [და] არც თივა, არც ბზე.

დაყრუვბა|დ|ალარ daq̣ruvba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაყრუება (დაყრუვდება) оглохнуть to become deaf, to deafen. **ყანშებო დუჴჩონ ხეცე დაყრუვბადალარ** – სიბერეში ბევრმა იცის დაყრუება. უსრ. несов. imp. **ყრუვბა|დ|ალარ q̣ruvba|d|alar**.

დაყუჲრღება|დ|არ daq̣urγeba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაყორუღება (დააყორუღებს), სათიბის ან საძოვრის შემოღობვა огораживать пастбище to fence the mowing land or pasture.

დაყუჲრღება|დ|იენრ̂ daq̣ujrγeba|d|ienô მიმღ. прич. particip. დაყორუღებული защищённое и огороженное пастбище fenced mowing land or pasture. **დაყუჲრღებადჲიენრ̂ ადგილ კატკატ[ე]კოშ ჰალ ჲაქოჲრ̂** – დაყორუღებულ ადგილს ნელ-ნელა აძოვებენ.

დაყ̦|დ|არ daq̦|d|ar გრდმ. прх. trans. გასინჯვა (გასინჯავს), დათვალიერება попробовать, осмотреть to examine, to check. **ვენი დაყ̦დოჼ შილდაჲ ვახეჼ მელʻში სტაკ** – ღვინოების გასასინჯავად შილდაში წავიდა რამდენიმე კაცი; **ლაწმარ იქმეს (დუჲხტრეს) დაყ̦დიეჼ** – ავადმყოფი ექიმმა გასინჯა; **თხეჼ წა დაყ̦დოჼ ინჟინრი ბახკეჼ** – ჩვენი სახლის დასათვალიერებლად ინჟინრები მოვიდნენ. უსრ. несов. imp. **დეყ̦|დ|არ deq̦|d|ar**.

დაყ̦|დ|აწი̂ daq̦|d|açî გაუსინჯავი, გაუსინჯავად, დაუთვალიერებელი, დაუთვალიერებლად неиспробованный, неосмотренный without checking, without examining. **დაყ̦დაწი̂ ვეჼ ჰაჼ ევოდრ̂!** – გაუსინჯავ[ად] ღვინოს ვინ ყიდულობს!

დაყ̦|დ|ითარ daq̦|d|itar გრდმ. прх. trans. გასინჯვინება (გაასინჯვინებს) заставить, дать осмотреть to make examine, see. **წინი̂ წა ინჟინრეგრ̂ დაყ̦დითარ დინას** – გადავწყვიტე ახალი სახლის დათვალიერებინება ინჟინრისთვის; **ბაჼდერ დაყ̦დითნას დუჲხტრეგრ̂** – ბავშვი გავასინჯვინე ექიმს.

დაშ daš შეძლებული, მქონე, მქონებელი состоятельный, имущий, имеющий хорошое состояние powerful, wealthy. **ბაცბი დაშ ნახ დარ** – წოვათუშები შეძლებული, მქონებელი ხალხი იყო. იხ. см. see **დ|ა d|a**.

დაშარნ̄ დდ **dašarnā** dd სიცარიელე пустота emptiness. **ჩუ ვეცქჩონ წენი[ჴ] დაშარნ̄ ბჳარდახე̂ სო̂** – შინ მოსულს სახლში სიცარიელე დამხვდა; **ოჴუჲგო[ჴ] ქორთი[ჴ] დაშარნ̄ და** – იმას თავში სიცარიელე აქვს.

დაშაქრბა|დ|ალარ dašakrba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაშაქრება (დაშაქრდება) засахариться to become sugared, candied. **ტყობალა, დუჴგეც სიტკბრ̂ ჲინას მურბინ, ვუმაც (ˉუმაც) დაჴ დაშაქრბადილი̂ სოგო** – ეტყობა, ზედმეტი სიტკბო ვუქენი მურაბებს, ყველა დამიშაქრდა. უსრ. несов. imp. **შაქრბა|დ|ალარ šakrba|d|alar**.

დაშიშო|დ|ალარ dašišo|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. შეშინება (შეშინდება) испугаться to be frightened. **ი̂დურთ ეჴი̂ჩრ̂ ნაყმაქ აჲრთჴ̂ მოც დაშიშოდჲალი̂ თი̄ნ** – ინდურთის ციცაბო გზაზე საკმაოდ შეშინდა თინა.

დაშლა|დ|ალარ dašla|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაშლა (დაიშლება), ჩამოშლა развалиться to fall into pieces. **ვაჲ წინაპრივ წოვათე სიპევ თეგდიენრ̂ წემ-ნუჲ განგეც დაშლადალი̂ ჩუ** – ჩვენი წინაპრების სიპით ნაგები სახლები წოვათაში ბოლო დროსღა ჩამოიშალა.

დაშლა|დ|არ dašla|d|alar გრდმ. прх. trans. დაშლა (დაუშლის) мешать (создавать препятствия) to hamper, to forbid. **ლაზიჩრ̂ ნანას ბჳნ̄ დაშლადო ბჴდრინ ჴამენ მუჲში მოქცევადალარ** – კარგი დედა ყოველთვის უშლის შვილებს ვინმესთან [ვინმესთვის] ცუდად მოქცევას.

დაშმატლი̂ dašmaṭ̫lĩ ენამჭევრი, ენაწყლიანი (სიტყვაენიანი) красноречивый, оратор eloquent; smooth-tongued. **ე ყონი̂ სტაკ ზორაჲში̂ დაშმატლი̂ ვა** – ეს ახალგაზრდა კაცი ძალიან ენაწყლიანია.

დაშნი დ **dašni** d იხ. см. see **დოშ doš**.

დაშნჭჳაღო̄ dašnč̣ωaγō სიტყვის შემნახველი, სიტყვის პატრონი (სიტყვამაგარი) кто держит слово, кто не выдаёт word-keeper. **სტაკ დაშნჭჳაღო̄ ვეწე̂ ხილ'ჴ̂** – კაცი სიტყვის პატრონი უნდა იყოს; **სჷ̂ ფსტუ დაშნჭჳაღო̄ ჲა, ას ჲეფცინრ̂ ამბუჲ ჴეჩუჲშგრ̂ ცო ალ'რ̂** – ჩემი ცოლი სიტყვის შემნახველია, ჩემს ნაამბობს სხვებს არ ეტყვის.

დაშუშა|დ|არ dašuša|d|ar გრდმ. прх. trans. ცეცხლზე მოშუშვა (მოშუშავს) поджарить, потушить to jug, to stew. უსრ. несов. imp. **შუშა|დ|არ šuša|d|ar**.

დაშუშა|დ|იენჵ dašuša|d|ienô მიმღ. прич. particip. მოშუშული поджаренный, тушённый jugged, stewed, stewed. **დაშუშადბიენჵ ხახჵ** – მოშუშული ხახვი.

დაშხამა|დ|არ dašxama|d|ar გრდმ. прх. trans. დაშხამვა, მოწამვლა укусить, ужалить to poison. **თედჵ ლაჰევ დაშხამადვიჴ** – თედო გველმა დაშხამა. უსრ. несов. imp. **შხამა|დ|არ šxama|d|ar**.

და̄შნ დდ **dāšn** dd დაშნა обоюдоострая, прямая сабля sword. **ფხეივ და̄შნი ლელდორ** – ხევსურები დაშნებს ატარებდნენ.

დაჩაგრო|დ|აჲლნჵ, დაჩაგრო|დ|ალინჵ dačagro|d|ajlnô, dačagro|d|alinô დაჩაგრული угнетённый oppressed. **მათხაჲნმაქ თხა ტყოჸ დუჳ დაჩაგროდაჲლნჵ ადმიჴ და** – სამზეოზე დღესაც კიდევ ბევრი დაჩაგრული ადამიანია.

დაჩაგრო|დ|არ dačagro|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჩაგვრა (დაჩაგრავს) угнетать to oppress. **მოლეჸ ადმიჴ დაჩაგროდარ ვაჟკაცჴ საქმ ცო ჲა** – უბრალოდ ადამიანის დაჩაგვრა ვაჟკაცის საქმე არ არის. უსრ. несов. imp. **ჩაგრო|დ|არ čagro|d|ar**.

დაჩემბა|დ|არ dačemba|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. მითვისება სხვისი კუთვნილისა (მიითვისებს) присвоить to arrogate, to appropriate. **სანამ ას დაკვალʻურ, მჭდრელჴ სჴ ნაკვეთ გაჲბრალეს შარნ ცუჲ დაჩემბადჲინორ!** – სანამ მე გულად გავიდოდი, მინდორში ჩემი ნაკვეთი გაბრიელს თავისთვის არ დაუჩემებია! 2. აკვიატება (აიკვიატებს) приставать (о слове, мелодии...) to freak, to repeat sth many times. **ილკუჲგო ცჰა დოშ და დაჩემბადიენოე̄, ამბუჲლო წარმარათ ო რევადჵ** – ილიკოს ერთი სიტყვა აქვს აკვიატებული და საუბარში წარამარა მას ურევს. უსრ. несов. imp. **ჩემბა|დ|არ čemba|d|ar**.

დაჩეჩქო|დ|არ dačečko|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჩეჩქვა (დაჩეჩქავს), მძიმე საგნით რამის დაბეჟვა измять to crush, to press. **მახავ სე ხენბა̄ხჼ ოჯუმთვლჴ ჯორ ბეკბიჴ, მე̄ არყელ დაჰ დაჩეჩქოდბიე´ნეს, ში ბოჭკ ბუწბიჴ ჰალოჭ** – ქარ– მა ჩემი ხეებიდან იმდენი ვაშლი ჩამოყარა, რომ არყად დავჩეჩქე და ორი კას–რი აავსო პირამდე. უსრ. несов. imp. **ჩეჩქო|დ|არ čečko|d|ar**.

დაჩეჩხო|დ|არ dačečxo|d|ar გრდმ. прх. trans. შეჩუჩხურება (შეუჩუჩხურებს), გაჩხრეკა, გამოქექვა; შეჩენა (შეუჩნდება), წაქეზება разгрести огонь; пристать to delve, to encourage. **წარნ დაჩეჩხოდჲარ დეწე̂, დაჰ ჲუჲტუ̂ ხალენჵ** – ცეცხლს გამოჩხრეკა, შეჩუჩხურება ესაჭიროება, ლამის ჩაქრეს; **ვასუჲნ და-**

ჩეჩხოდვარ დეწე̂, მე̄ საქმე̂ ქასტე̃ თაგჲოლო̂ – ვასოს წაქეზება უნდა, რომ საქმე მალე გააკეთოს. უსრ. несов. imp. **ჩეჩხო|დ|არ čečxo|d|ar**.

დაჩი ჲდ **dači** jd დაიკო сестрёнка sister.

დაჩი̃ჩო|დ|ალარ dačĩčo|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ჯანჯლობა (ჯანჯლობს), გაჭიანურებული ლაპარაკი (მორიგებაზე) волынить, мелочно торговаться to protract. **თეკითა̃ წული ბაჲჴნეს, ეჲრთვა̃ დაჩი̃ჩოდვალარ დეწა̃დოლი̃ სო̃ ოსტატცი̃** – დასაკერებლად ფეხსაცმელი წაიღე და კარგა ჯანჯლობა დამჭირდა ოსტატთან. უსრ. несов. imp. **ჩინჩო|დ|ალარ čĩčo|d|alar**.

დაჩკრი̃ dačķrĩ ბლაგვი, ჩლუნგი тупой blunt, obtuse.

დაჩლუ̃გბა|დ|აჲლნო̂, დაჩლუ̃გბა|დ|ალინო̂ dačlũgba|d|ajlnô, dačlũgba|d|alinô დაჩლუნგებული затупевший dulled. **დაჩლუ̃გბადაჲლნო̂ დიკ მლესვენ დაჲჴნას ბაზირ** – დაჩლუნგებული ცული მლესავს წავუღე ბაზარში.

დაჩლუ̃გბა|დ|ალარ dačlũgba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაჩლუნგება (დაჩლუნგდება) затупиться to dull. **დუკიჩო̂ ხმარბევ მაჲკი̂ თეტუჲნი̂ ნეკ დაჴ დაჩლუ̃გბადიე̃ სოგო** – ბევრმა ხმარებამ პურის საჭრელი დანა დამიჩლუნგა. უსრ. несов. imp. **ჩლუ̃გბა|დ|ალარ člũgba|d|alar**.

დაჩლუ̃გბა|დ|არ dačlũgba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჩლუნგება (დააჩლუნგებს) затупить to make sth dull. **ტატოს მაჲკი̂ თეტუჲნი̂ ნეკ დაჴ დაჩლუ̃გბადიე̃ სოგო** – ტატომ პურის საჭრელი დანა დამიჩლუნგა. უსრ. несов. imp. **ჩლუ̃გბა|დ|არ člũgba|d|ar**.

დაჩო dačo ნაწ. част. part. 1. მხოლოდ, ოდენ, მარტო, -ღა только, лишь, всего only. **დაჩო სიმი̃დ დისე̃ თხოგო ლაჴდაწი̃** – მარტო სიმინდი დაგვრჩა მოსაკრეფი. 2. დიდი ამბით, მთელი ამბით, მთელი მონდომებით, მთელი ენთუზიაზმით со всем энтузиазмом with the great enthusiasm, with the whole devotion (აძლიერებს ზმნის სემანტიკას და სძენს მას განსაკუთრებულ ელფერს, რომელიც კიდევ უფრო ინტენსიური ხდება **დ d** თანხმოვნის გაორმაგების შემთხვევაში усиливает семантику глагола и придаёт ему особую окраску, которая становится ещё более интенсивной в случае удвоения согласного **დ d** it strengthens the semantics of the verb and gives special nuance, which becomes more intensive in case of doubling the consonant **დ d**). **ვასო̂ ვალ̣ორ დაჩო (დდაჩო) ბაროდოში** – ვასო ბარავდა მთელი ამბით.

დაჩორკნა|დ|არ dačorḳna|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჩორკნა (დაჩორკნის), ზერელედ გამოთლა обтесать поверхностно (неосновательно) to cut out superficially. **ლევნეს დიკჷ ჰიკ ჭირხეთრეხ მოლეჸ დაჩორკნადჲიჷ სო̈** – ლევანმა ცულის ტარი სიზარმაცისგან ზერელედ გამომითალა. უსრ. несов. imp. **ჩორკნა|დ|არ čorḳna|d|ar**.

დაჩოქბა|დ|ალარ dačokba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაჩოქება (დაიჩოქებს), ჩამუხვლა стать на колени to kneel. **ვაჟკაც ცომაცნე̄ დაჩოქბალა, წყარუჲ ხი მალ‘ჷ ბედჷ** – ვაჟკაცი არც ოდეს დაიჩოქებს, თუ არა წყაროს წყლის დასალევად. უსრ. несов. imp. **ჩოქბა|დ|ალარ čokba|d|alar**.

დაჩოქბა|დ|არ dačokba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჩოქება (დააჩოქებს) статвить на колени to force sb to knees. **მუჲლნეჴელბა ვაჟკაც ლე შაჲრვჷ ცო დაჩოქბალაე̄, ლე ჴენაჸ ცო დაჩოქბადვო** – ნამდვილი ვაჟკაცი არც თავად დაიჩოქებს, და არც სხვას დააჩოქებს. უსრ. несов. imp. **ჩოქბა|დ|არ čokba|d|ar**.

დაჩურჩა|დ|არ dačurča|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჩურჩვა (დაჩურჩავს) изъять косточки из плодов to take out stone from fruit. **ჩირ თაგბანაჲნრ̂ ატამ, ქლიავ დაჩურჩადინათხ** – ჩირის გასაკეთებლად ატამი, ქლიავი დავჩურჩეთ. უსრ. несов. imp. **ჩურჩა|დ|არ čurča|d|ar**.

დაჩქარბა|დ|არ dačkarba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჩქარება (დააჩქარებს) торопить to hasten. **ყარო̄ლეჩრ̂ ამჷდოვ ზორაჲშ̂ დაჩქარბადიჷ ტბათნირჷ დამსვე-ნებლი ბა̄რ აჴ̆ დახკარ** – წვიმიანმა ამინდმა ძალიან დააჩქარა ტბათანიდან დამსვენებლების ბარად ჩამოსვლა; **სიკვდლეხ გარდ, ვუნელეჸ (˜უნელეჸ) საქმუნ დაჩქარბადჲარ დეწე̂, ცოჴ̆ეკ ჴ̆ამახეჸ ტყუჲჴ̆ დისუ̂ ადმიჷ ცხოვრბა** – სიკვდილის გარდა, ყველა საქმეს დაჩქარება სჭირდება, თორემ ყველაზე უკან დარჩება ადამიანი ცხოვრებაში; **ცხოვრბა სტემინაჸ დაჩქარბადარ დეწდანრ̂: ჲაცუ̂გეჸ ჲანრ̂ მაჲთხე̄** – ცხოვრებაში ყველაფერს დაჩქარება სდომნია: მეტად მოკლე ყოფილა სამზეო (წუთისოფელი). უსრ. несов. imp. **ჩქარბა|დ|არ čkarba|d|ar**.

დაჩხაპნა|დ|არ dačxapna|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჩხაპნა (დაჩხაპნის) поцарапать to scribble. **დაჩხაპნადოშ წერადოჩრჷ ცო წერადარ ცუჲ თელ‘ე̂** – დაჩხაპნით წერას არწერა არა სჯობს? უსრ. несов. imp. **ჩხაპნა|დ|არ čxapna|d|ar**.

დაჩხარ დდ **dačxar** dd ჩინჩხვარი, წვრილი შეშის ღერი ветка chip. **წარნ დაჩხრი თიხკათ, ლაზეძში̂ ძჭაცოლრ̂** – ცეცხლს ჩინჩხვარი დააყარეთ, კარგად დაინთება.

დაჩხრეკო|დ|არ dačxreḳo|d|ar გრდმ. прх. trans. გაჩხრეკვა (გაჩხრეკავს) обыскать to ransack. **იტ̥ეგრ̂ შარეხ ჭათხეჸ, თურქით დოტუძნი̂ სო̄, სქ́ ნაყვისტჳ̄ საზღვარმაქ დაკრეშ დაჩხრეკოდიქ́თხრ̂** – ათიოდე წლის წინ, თურქეთში მიმავლები, მე და ჩემი მეგობარი საზღვარზე გულიანად გაგვჩხრიკეს. უსრ. несов. imp. **ჩხრეკო|დ|არ čxreḳo|d|ar**.

დაცეხო|დ|არ dacexo|d|ar გრდმ. прх. trans. დაცეხვა (დაცეხვავს) дробить на зёрна початки кукурузы to thresh. **სტაჸ̃ხკლუ̃ სიმჭ́დ ცენეხ დაცეხოდინას** – შარშანდელი სიმინდი წელს დავცეხვე. უსრ. несов. imp. **ცეხო|დ|არ cexo|d|ar**.

დაცილბა|დ|არ dacilba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაცილება (დააცილებს), დაშორიშორება разлучить to separate (from), to part (from). **ტყუპი ვაშ⌈ბ⌉ახჭ́ ცო დაცილბადიქ́ დადივ, ცჭაძნი̂ კურსმაქ, ცჭაძნი დარგმაქ ჩამოდრ̂ უმაღლისე** – ტყუპები ერთმანეთს არ დააცილეს პატრონებმა, ერთ კურსზე, ერთ დარგზე სწავლობენ უმაღლესში. უსრ. несов. imp. **ცილბა|დ|არ cilba|d|ar**.

დაცლა|დ|არ dacla|d|ar გრდმ. прх. trans. დაცდა (დააცდის, დააცლის), დახანება, დროის მიცემა повременить to give time. ***კაძიკ ხანე ტყოჸ დაცლადებალო სო́ ვალაძნრ̂*, ჯიბლნას მიხკუძნ** – *ცოტა ხანს კიდევ დამაცალე ვალი-მეთქი*, შევუთვალე მიხაკოს.

დაცო|დ|არ daco|d|ar გრდმ. прх. trans. დაცვა (⌈და⌉იცავს) защитить to protect. **გამოცდადვალოჩრ̂ ადვოკატეს მუძლნელეჸ დაწი́ დამნაშავ დაცოდო** – გამოცდილი ადვოკატი ნებისმიერ მძიმე დამნაშავეს ⌈და⌉იცავს.

დაცოფა|დ|არ dacopa|d|ar გრდმ. прх. trans. დაცოფვა сделать бешеным, бесить to rage. **ცუძფეჩრ̂ ფჭარავ ეძრთვა́ დახნე̂ დაცოფადიქ́** – ცოფიანმა ძაღლმა ბლომად საქონელი დაცოფა. უსრ. несов. imp. **ცოფა|დ|არ copa|d|ar**.

დაძალბა|დ|არ daʒalba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაძალება (დააძალებს) принудить to force. **ლაწმრენ დაყარ ცო დეწე̂ დაძალბადა́** – ავადმყოფს საჭმელი არ უნდა დააძალო. უსრ. несов. imp. **ძალბა|დ|არ ʒalba|d|ar**.

დაძალბა|დ|იენო̂ daʒalba|d|ienô დაძალებული нечто принуждаемое forced, constrained. **დაძალბადჲიენო̂ საქმ ფარსკოშ ცოჳანე̄ თეგოჲო̂** – დაძალებულ საქმეს რიგიანად არავინ აკეთებს.

დაძირო|დ|არ daʒiro|d|ar გრდმ. прх. trans. ჩაძირვა (ჩაძირავს) утопить to drawn. **ცური ცო ჴეთინი̂ ადმიე̃ ხივ აჭაჲში დაძიროდო** – ცურვის უცოდინარ ადამიანს მდინარე [წყალი] ადვილად ჩაძირავს. უსრ. несов. imp. **ძირო|დ|არ ʒiro|d|ar**.

დაძმ დდ **daʒm** dd ნათესავი родственник relative. ***დაძმ* ბუჲნღე̃ დოშ და** – *და-ძმა* ქართული სიტყვაა.

დაძმარბა|დ|ალარ daʒmarba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაძმარება (დაძმარდება) прокиснуть (о вине) to turn sour. **ქოცო დათჳუჲნი̂ ვე̃, ცო ხეც სო̃, ვუხაჲნო̂ (-უხაჲნო̂) დაძმარბადალო̃ სოგო** – ქვევრში ჩასხმული ღვინო, არც ვიცი, რატომ დამიძმარდა; **დაძმარბადაჲლონო̂ ვე̃ ძნელ მალ'უჲნი̂ და** – დაძმარებული ღვინო ძნელი დასალევია. 2. გადატ. перен. fig. დაღონება (დაღონდება) огорчиться to sadden, to grieve. **ყინვას ჯე დავდიჩედოლო̃ დაძმარბადვალო̃ ვაჯა** – ყინვისგან ცხვრის დახოცვის მერე დაღონდა ვაჟა.

დაძმიღე̃ daʒmiγẽ ნათესაური родственный, находящийся в родстве relative, familiar. **დაძმიღე̃ ცომენა̄ და სოგო[ჳ] მათხე[ჳ]** – ნათესავის მსგავსი არავინა მყავს ქვეყანაზე (სამზეოზე).

დაძმობ დ **daʒmob** d ნათესაობა, დაძმობა родство relation. **ბაცბილო[ჳ] ზორაჲში̂ წამბალა დაძმობ** – წოვათუშებში ძალიან სწამთ ნათესაობა.

დაძმობ თასარ daʒmob tasar დანათესავება [დაძმობის ჩამოგდება] породниться to become relatives.

დაძმწი̂ daʒmçî უნათესაო[დ] без родства without relatives. **დაძმწი̂ დახრევ ქო ცო თელ'ორ ფჳეხოვენ** – უნათესაოდ ცხოვრება ხელს არ აძლევდა სოფლელს.

დაძრახო|დ|არ daʒraxo|d|ar გრდმ. прх. trans. დაძრახვა (დაძრახავს) осудить to blame. **ბიძის ვაშე̃ კნათ ბჴდრინ თეფხრენმაქდა დაძრახოდვიე̃** – ბიძამ ძმისშვილი ბავშვების ცემისთვის დაძრახა. უსრ. несов. imp. **ძრახო|დ|არ ʒraxo|d|ar**.

დაწაჲლკება|დ|ალარ daçajlķeba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაწალიკება (დაწალიკდება) идти гусем, гуськом to go tandem. **ჯე ქოთჳიჩო̂ ბილიკმაქ ლაჲმზრათ დაწაჲლკებადალო̃** – ცხვარი ვიწრო ბილიკზე ლამაზად დაწალიკდა.

დაწერა|დ|არ daçera|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწერა (დაწერს) написать to write. **ას ქაგნო̂ დაწერადინას** – მე წერილი (წიგნი) დავწერე. უსრ. несов. imp. **წერა|დ|არ çera|d|ar**.

დაწერა|დ|იენო̂ daçera|d|ienô მიმღ. прич. particip. დაწერილი, ნაწერი написанный written. **ას დაწერადიენო̂ ქაგნო̂ ჰოჼ დაჲლ‘რას** – ჩემი დაწერილი წიგნი შენ მოგეცი.

დაწერა|დ|უჲნი̂ daçera|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. დასაწერი то, что нужно написать sth to be written. **დაწერადუჲნი̂ მელ‘დეწე̂ და, მაკარ ალ‘ალ სოგო̂ ცოჰეკაც** – დასაწერი, რამდენიც გინდა, იმდენია, შეძლება მითხარი თორემ. 2. დამწერი пишущий writer (one who writes). **დაწერადუჲნშე̄ მელ‘დეწე̂ და** – დამწერებიც, რამდენიც გინდა, არიან.

დაწესბა|დ|არ daçesba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწესება (დააწესებს) учредить to establish. **სკოლე მორიგეობ დაწესბადიეჼ** – სკოლაში მორიგეობა დააწესეს. უსრ. несов. imp. **წესბა|დ|არ çesba|d|ar**.

დაწეწა|დ|არ daçeça|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწეწვა (დაწეწავს), დაძენძვა (მატყლისა) трепать (шерсть) to brake, to scutch. **ლეიბ თხენ დაწეწადარ საუ̆ბუ̂ ცო დალო̂** – ლეიბის მატყლს დაწეწა ზედმეტი არ მოუვა. უსრ. несов. imp. **წეწა|დ|არ çeça|d|ar**.

დაწვრილბით daçvrilbit adit. ზმნს. нареч. დაწვრილებით подробно in details. **ექსკურსიე⌈ნ⌉მაქრეჼ ვეცეჼჩო̂ მათეხ დაწვრილბით ხატ̦იჼ ოჯახ წევრივ უჴ დიჼ- ლუჼ ამბუჲ** – ექსკურსიიდან მოსულ მათეს დაწვრილებით გამოჰკითხეს ოჯა-ხის წევრებმა იმდღევანდელი ამბები.

დაწივკება|დ|არ daçivḳeba|d|ar ⌈დ⌉აწიოკება (⌈დ⌉ააწიოკებს) разорить, ограбить to raid. **ფჰე ცერე დახინო̂ მევტ̦ური სტ̦ოუ̆ხკუ̂ ყაჩლუჲვ დაწივკებადი- ერ** – სოფლის განაპირას მცხოვრები მეოტიანები შარშან ყაჩაღებმა დააწი-ოკეს. უსრ. несов. imp. **წივკება|დ|არ çivḳeba|d|ar**.

დაწივკება|დ|იენო̂ daçivḳeba|d|ienô დაწიოკებული разорённый, ограбленный raided. **ბჵარწავ დაწივკებადიენო̂ ქე ჺუივ აქ-იქა̄ხ ლეხორ** – მგლის დაწიოკებულ ცხვარს მწყემსები აქა-იქ ეძებდნენ.

დაწინავრბა|დ|აჲლნო̂, დაწინავრბა|დ|ალინო̂ daçinavrba|d|ajlnô, daçinavrba|d|alinô, დაწინაურებული преуспевающий advanced. **საქმლო და-**

წინავრბადალოიჼჩრ̂ ადმი̄ნენ ჭამივაც პატივ ჲებლრ̂ – საქმეში დაწინაურებულ ადამიანს ყველა პატივს სცემს.

დაწინავრბა|დ|არ daçinavrba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწინაურება (დააწინაურებს) выдвинуть по должности to advance. **სქჼ ვაშრ̂ ქარხნ̂ დირექტორ მოაჲდგ-ლეღ დაწინავრბადვიქჼ** – ჩემი ძმა ქარხნის დირექტორის მოადგილედ დააწინაურეს.

დაწიწკნა|დ|არ daçiçķna|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწიწკნა (დაწიწკნის) поклевать to peck. **ბაჴჩი აჭდალოიჼჩრ̂ ქოთმივ წინიშ ბალ‘ენრ̂ ხახრ̂ დენიც ჭალრ̂ დაწიწკნადბიქჼ** – ბოსტანში შეპარულმა ქათმებმა ახლად ამოსული ხახვი მთლიანად დაწიწკნეს. უსრ. несов. imp. **წიწკნა|დ|არ çiçķna|d|ar**.

დაწრუწნება|დ|არ daçruçneba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწრუწუნება (დაუწრუწუნებს), დასტვენა (ცხენის წასაქეზებლად) свистнуть лошади to whistle. **ბაწიჩრ̂ დონნ დაწრუწნებადარ ბაკალქორთიხ დეწე̂** – მძიმე (ზანტი) ცხენს დაწრუწუნება წამდაუწუმ უნდა. უსრ. несов. imp. **წრუწნება|დ|არ çruçneba|d|ar**.

დაწუჲწნება|დ|ალარ daçujçneba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაწუწუნება (დაიწუწუნებს), წუწუნი жаловаться, ныть to whimper. **მიჩონ მარჯოთგეც ხეცე̂ ცხოვრბახ დაწუჲწნებადალარ** – ზოგმა ნამეტანი მარჯვედ იცის ცხოვრებაზე წუწუნი. უსრ. несов. imp. **წუჲწნება|დ|ალარ çujçneba|d|alar**.

დაწუნბა|დ|არ daçunba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწუნება (დაიწუნებს) забраковать to disfavour. **ჴეჩოვ თაგჲიენრ̂ საქმ ადმი̄ნევ ატ̧აჲშ̂ ცო ჲეწე̂ დაწუნბადჲჼ** – სხვისი გაკეთებული საქმე ადამიანმა ადვილად არ უნდა დაიწუნოს; **შაჲრ̂ სილამზევ ჲიწჲაჴჲიქჼჩრ̂ მაჲრხოს მარალ ჭაბბიენრ̂ კნათი ვომაც (-ომაც) დაჭ დაწუნბადბინორ** – თავისი სილამაზით გაამაყებულ მარეხს საქმროდ ნახსენები ბიჭები ყველა დაეწუნებინა. უსრ. несов. imp. **წუნბა|დ|არ çunba|d|ar**.

დაწურა|დ|არ daçura|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გაწურვა (გაწურავს) выжимать to wring. **დით̧ქჼჩრ̂ ქარცხონ ლაზიშ დაწურადარ დეწე̂, მე̄ დროჭ ჭალრ̂ ლაფსელრ̂** – გარეცხილ სამოსს კარგად გაწურვა უნდა, რომ დროზე გაშრეს. 2. დაწურვა (დაწურავს) давить, выжимать to squeeze. **სე ბიძის ბლომათ ქანიზ ეცი'ნე̂, ვქჼ ოთ̧დჼ დაჭე̄ დაწურადჲიქჼ** – ბიძაჩემმა ბლომად ყურძენი იყიდა და ღვინის დასაყენებლად დაწურა. უსრ. несов. imp. **წურა|დ|არ çura|d|ar**.

დაწყევ⌈ლ⌉ა|დ|არ daç̣q̣ev⌈l⌉a|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწყევლა (დაწყევლის) проклясть to curse. **მი̄ჩ ადმი̄ნგო ოშტუ̈ მოსყ̂ წყევლ ჲა, მე̄ ნიფს ჴიცი̂, მენე̄ დაწყევ⌈ლ⌉ადუჲცი̂** – ზოგ ადამიანს ისეთი ცუდი წყევლა აქვს, რომ ზუსტად უსრულდება (ხვდება), ვისაც დაწყევლის. უსრ. несов. imp. **წყევ⌈ლ⌉ა|დ|არ ç̣q̣ev⌈l⌉a|d|ar**.

დაწყნარბა|დ|არ daç̣q̣narba|d|ar დაწყნარება (დააწყნარებს) успокоить to make calm. **დათხინი̂ კაწკო̈ ბა̈დერ ნანას გოჩნადოშ დაწყნარბადიქ̈** – მტირალი პატარა ბავშვი დედამ ფერებით დააწყნარა. უსრ. несов. imp. **წყნარბა|დ|არ ç̣q̣narba|d|ar**.

დაწყობა|დ|არ daç̣q̣oba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწყობა (დააწყობს), დალაგება уложить, разложить, сложить to put. **მოჴეკ დაცითნას ჴუ̈ლრე̈, ოშტიც დაჴ დახერხადი'თნეს დოს მუშიგრ̂, ლაჲმზრათ ჩუ̄ დაწყობადითნას საფარ კი– კელ** – როგორც კი მოვატანინე ტყიდან, ისევე დავახერხინე შეშა მუშებს და ლამაზად დავაწყობინე საფარქვეშ. უსრ. несов. imp. **წყობა|დ|არ ç̣q̣oba|d|ar**.

დაჭედა|დ|არ dač̣eda|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჭედვა (დაჭედავს) подковать to shoe (horse). **მემცხორრივ დო̈ ნაყა⌈ჴ⌉ დაჭედადბიქ̈** – მეცხვარეებმა ცხენი გზაში დაჭედეს. უსრ. несов. imp. **ჭედა|დ|არ č̣eda|d|ar**.

დაჭედა|დ|იენო̂ dač̣eda|d|ienô მიმღ. прич. particip. დაჭედილი подкованный shoed. **სე̈ დო̈ დაჭედადბიენო̂ ბა** – ჩემი ცხენი დაჭედილია.

დაჭედა|დ|ითარ dač̣eda|d|itar გრდმ. прх. trans. დაჭედვინება (დააჭედვინებს) заставить подковать to make sb shoe the horse. **ბჵარწო̈ მჭედლეგრ̂ დაჭედადითნას** – ჯორი მჭედელს დავაჭედვინე.

დაჭედა|დ|უჲნი̂ dač̣eda|d|ujnî მიმღ. прич. particip. დასაჭედი тот, кого надо подковать (a horse) to be shoed. **დაჭედადუჲნი̂ და ე დუჲ** – დასაჭედია ეს ცხენები. 2. ნალბანდი кузнец, который куёт лошадь farrier.

დაჭიმა|დ|არ dač̣ima|d|ar გრდმ. прх. trans. გაჭიმვა (გაჭიმავს), დაჭიმვა растянуть, натянуть to stretch. **ვენჴქ̈ მაჲრთლი ფსარე დაქირბადიე̈ჩრ̂ მუშივ დაჭიმადჲიქ̈ სო̈** – ვენახის მავთულები გუშინ დაქირავებულმა მუშებმა გაიჭიმეს. უსრ. несов. imp. **ჭიმა|დ|არ č̣ima|d|ar**.

დაჭირებ ჲჲ **dač̣ireb** jj გაჭირვება нужда difficulty. **უბრალო̂ ნახგო იჼცლოუჩო̂ დროჰ ჲაჴჼ დაჭირებ ჲა** – უბრალო ხალხს ეხლანდელ დროში დიდი გაჭირვება აქვს.

დაჭკნა|დ|აჲლნო̂, დაჭკნა|დ|ალინო̂ **dač̣ḳna|d|ajlnô, dač̣ḳna|d|alinô** დამჭკნარი увядший, завянувший faded. **დაჭკნადაჲლნო̂ ბუბკი ხი ხარცდარევ ჰალოჸ გაცოცხლბადიეჼ** – დამჭკნარი ყვავილები წყლის გამოცვლამ ისევ გამოაცოცხლა.

დაჭკნა|დ|არ **dač̣ḳna|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაჭკნობა (დააჭკნობს) завянуть to fade. **გოლვას ეზო ვარდი დაჭკნადიეჼ სოგო** – გვალვამ ეზოში ვარდები დამიჭკნო.

დაჭლექბა|დ|აჲლნო̂, დაჭლექბა|დ|ალინო̂ **dač̣lekba|d|ajlnô, dač̣lekba|d|alinô** დაჭლექებული чахоточный fallen ill with consumption. **დაჭლექბადაჲლნო̂ ადმიეჼ ზორაჲში̂ მოსაფრთხილებელ და** – დაჭლექებული ადამიანი ძალიან მოსაფრთხილებელია.

დაჭლექბა|დ|არ **dač̣lekba|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაჭლექება (დააჭლექებს) сделать чахоточным to fall ill with consumption. **წინიშ ლაჟმრეჼ აჰ დასახლბადაჲლნო̂ ბაცბი ბარლეჩო̂ ჰავას დუკი დაჭლექბადიეჼ** – ახლად მთიდან ჩამოსახლებული თუშები⌈დან⌉ ბარის ჰავამ ბევრი დააჭლექა. უსრ. несов. imp. **ჭლექბა|დ|არ** **č̣lekba|d|ar**.

დაჭმუჭნა|დ|ა⌈ჲ⌉ლ⌈ი⌉ნო̂ **dač̣muč̣na|d|a⌈j⌉l⌈i⌉nô** დაჭმუჭნული помятый crumpled. **ქორთო̂ წონალაჩო̂ ფსტუჲჼჩოვ დაჭმუჭნადაჲლნო̂ მაქ ცო̄მ დოფხო̂** – თავმომწონე ქალი დაჭმუჭნულს ⌈ზედ⌉ არაფერს ჩაიცვამს.

დაჭმუჭნა|დ|არ **dač̣muč̣na|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაჭმუჭნვა (დაჭმუჭნის) помять to crumple. **ჰალო̂ ხატ̥ინო̂ წერილ დაწმუჭნადი′ნეს, კე̄ ლაქდინას** – წაკითხული წერილი დავჭმუჭნე და ცეცხლში შევაგდე. უსრ. несов. imp. **ჭმუჭნა|დ|არ** **č̣muč̣na|d|ar**.

დაჭყლეტა|დ|არ **dač̣qleṭa|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაჭყლეტა (დაჭყლეტს) размять, смять, раздавить to crush. **შვიჼდეჼ გარფ ჲაჼ შვიჼდ დაჭყლეტადინას** – შვინდის შეჭამანდის გასაკეთებლად შვინდი დავჭყლიტე. უსრ. несов. imp. **ჭყლეტა|დ|არ** **č̣qleṭa|d|ar**.

დახავსბა|დ|ა⌈ჲ⌉ლ⌈ი⌉ნო̂ daxavsba|d|a⌈j⌉l⌈i⌉nô დახავსებული покрытый мхом overgrown with moss. **დახავსბადაჲლნო̂ ტოტნი ყაჭჩო̂ სხალგო აჭ თეტჲ დადივ** – დახავსებული ტოტები ზებერ მსხალს ჩამოაჭრეს პატრონებმა.

დახავსბა|დ|ალარ daxavsba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დახავსება (დახავსდება) покрываться мхом to be overgrown with moss. **ცაჲ კიკელ დიხკჲჩო̂ დასან ქასტჲ ხეცჲ̂ დახავსბადალარ** – ცის ქვეშ (ღიად) დაყრილმა შეშამ მალე იცის დახავსება. უსრ. несов. imp. **ხავსბა|დ|ალარ xavsba|d|alar**.

დახაზო|დ|არ daxazo|d|ar გრდმ. прх. trans. დახაზვა (დახაზავს) разлиновать to delineate, to line. **ძუძკეს წერადჲ ქაღალდ დახაზოდიჲ** – გოგონამ საწერად ქაღალდი დახაზა. უსრ. несов. imp. **ხაზო|დ|არ xazo|d|ar**.

დახამა|დ|არ¹ daxama|d|ar¹ გრდმ. прх. trans. გახამება (გაახამებს) накрахмалить to starch. **ოჯარ პჵერჲგი დახამადჲიჲ** – მათ პერანგები გაახამეს. უსრ. несов. imp. **ხამა|დ|არ xama|d|ar**.

დახამა|დ|არ² daxama|d|ar² გრდმ. прх. trans. უცხოდ მიჩნევა (მიიჩნევს), უცხოდ მოჩვენება (იუცხოებს) не узнавать, показаться чужим not to recognize sb/sth, to consider sb/sth unknown. **ათ̆ავ შარჲ ჯსჲ̂ დახამადიჲ** – ძროხამ თავისი ხბო იუცხოვა.

დახარჯო|დ|არ daxarǯo|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დახარჯვა (დახარჯავს) потратить, израсходовать to spend. **დაჲქრა ლეოს დინო̂ შარჲ დჯხარ შაჲრო̂ კნათიგრ̂ ჩამდითრენმაქ დახარჯოდიჲ** – აბაშიძე ლეომ მთელი თავისი ცხოვრება (ქონება) ბიჭების სწავლაზე დახარჯა; **ქუჲრწლეხ დუჯ მალ'არ დახარჯოდინათხ** – ქორწილში ბევრი სასმელი დავხარჯეთ. 2. დახარჯვინება заставить потратиться to make sb spend. **ტათებ ფჭორეხ ას დეწერ დალ'ჲ, ჭო აჲფშეხ დახარჯოდვინას** – ფული ვახშამში მე უნდა მიმეცა, შენ ტყუილად დაგახარჯვინე. უსრ. несов. imp. **ხარჯო|დ|არ xarǯo|d|ar**.

დახარჯო|დ|უჲნი̂ daxarǯo|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. დასახარჯი, სახარჯო то, что надо потратить (money) to be spent. **დახარჯოდუჲნი̂ ტათებ ფსტუნან დაჲლ'ნას** – დასახარჯი ფული ცოლს მივეცი. 2. დამხარჯველი расходующий one who spends. **ო ტათებ დახარჯოდუჲნი̂ ცო ვა ი სტაკ** – იმ ფულის დამხარჯველი არ არის ეს კაცი.

დახატო|დ|არ daxaṭo|d|ar გრდმ. прх. trans. დახატვა (დახატავს) нарисовать to paint, to draw. **ვუმ (ჸუმ) დახატოდჼ ჯეთარ ლაზჷჭ ნიჭ ჲა** – რამის დახატვის ცოდნა ფრიად კარგი ნიჭია; **შუჲთკოს ნინო̂ დახატოდჲიჼ** – შოთიკომ ნინო დახატა. უსრ. несов. imp. **ხატო|დ|არ xaṭo|d|ar**.

დახაფრო|დ|არ daxapro|d|ar გრდმ. прх. trans. დახაფვრა (დახაფრავს), დიდი ადგილის დაკავება занять много места to take a large place. **მეზობლეს ქალიქ ბჴდრენ ჲაჴითქჩო̂ ბარგუვ ჲაჴოჼ ადგილ დახაფროდჲიჼ სე მანქანე** – მეზობლის მიერ ქალაქში შვილისთვის გატანებულმა ბარგმა დიდი ადგილი დახაფრა ჩემს მანქანაში. უსრ. несов. imp. **ხაფრო|დ|არ xapro|d|ar**.

დახაჸო̂ დდ **daxa'ô** dd შურთხი горная индейка snowcock. **დახაჸო̂ ლამუ̄ ლამზურ ჴაწუკ და** – შურთხი მთის ლამაზი ფრინველია.

დახერგო|დ|არ daxergo|d|ar გრდმ. прх. trans. დახერგვა (დახერგავს) преградить (брёвнами) to strengthen. **ლაუ̆მუ̂ დოტუშ ჯირჯლინ დახერგოდჲარ დეწჼდოლოჼ** – მთაში წასვლისას ხირხლებს დახერგვა (გამაგრება) დასჭირდა. უსრ. несов. imp. **ხერგო|დ|არ xergo|d|ar**.

დახერხა|დ|არ daxerxa|d|ar გრდმ. прх. trans. დახერხვა (დახერხავს) напилить to saw. **ცჴა ურუმ დასჼ დახერხადბინათხ** – ერთი ურემი შეშა ⌈შეშისა⌉ დავხერხეთ; **ხერხევ ხერხადო** – ხერხით ხერხავენ ⌈ხერხი ხერხავს⌉. უსრ. несов. imp. **ხერხა|დ|არ xerxa|d|ar**.

დახეხა|დ|არ daxexa|d|ar გრდმ. прх. trans. გახეხვა (გახეხავს) потереть, натереть to scrub. **სე ბჴდერბჴდრენ დახეხადბიენო̂ ჯორ თელʻოთხ, ნანას ჯშიროშ სტაჲფლაჸო̂ ხეხადბო** – ჩემს შვილიშვილს გახეხილ ვაშლს ვაჭმევთ, დედა ხშირად სტაფილოსაც ⌈უ⌉ხეხავს.

დახეჸ, და̄ხ daxe', dāx ამიტომ, იმიტომ, მის გამო потому, затем because, for, as. **შუ̄ ჴაშელ დახეჸ ცო ვეჸრას, მე̄ ოსი⌈ჴ⌉ სოჼ ცო ბეწინო̂ ნახ ხილʻურ** – თქვენ სტუმრად იმიტომ არ გეახელით, რომ იქ ჩემთვის არასასურველი ხალხი იქნებოდა; **შარნ და̄ხ ვაჲხნას, მე̄ ქასტლარასო̂** – იმიტომ წავედი, რომ მეჩქარებოდა.

დახვეწა|დ|არ daxveça|d|ar გრდმ. прх. trans. დახვეწა (ძაფის, ნართის გასუფთავება) очищать нитки (пряжу) от ворса to clean. **ბაწარ დახვეწადინას** – ბაწარი

(მატყლის ძაფი) დავხვეწე; **ჩხი̃დრე̄̃ აჲხნი̂ დახვეწადარ საჭირო̂ და** – წინდე-ბის ბაწრის დახვეწა საჭიროა. უსრ. несов. imp. **ხვეწა|დ|არ xveça|d|ar**.

დახვრეტა|დ|არ daxvreṭa|d|ar გრდმ. прх. trans. დახვრეტა (დახვრეტს) расстрелять to shoot. **ტყავორ̃ლ‘ეჲტ შარე დუჴ ალალ-მართალ სტაკ დახვრეტადვიქ̃ კომუნისტივ** – ოცდაჩვიდმეტ წელს ბევრი ალალ-მართალი კაცი დახვრიტეს კომუნისტებმა. უსრ. несов. imp. **ხვრეტა|დ|არ xvreṭa|d|ar**.

დახილა̄ დდ **daxilā** dd საცხოვრისი, დრო და სივრცე ცხოვრებისათვის время и пространство для жизни means of subsistence, time and place for living. **ესე დახილა̄ ცო დაგეგე̂** – აქ საცხოვრისი აღარ არის.

დახკირე̄̃ daxḳirē̃ ღრუბლიანი облачный cloudy. **სტაბო დუჴ და დახკირე̄̃ დენიშ** – შემოდგომაზე ბევრია ღრუბლიანი დღეები.

დახკიშ daxḳiš მრ. იხ. мн. см. pl. see **დოხკ doxḳ**. **ჳაკ დიხკჩე დახკახ ჲაჳ თარ̃ლ‘ენო̂, ჲელიშ მა̄ ლამზურჩ მათხოხა** (ს. გარსევანიძე) – შუბლშეკვრით ღრუბელსა ჰგავხარ, გაღიმებისას ლამაზ მზეს.

დახკიშწი̃ daxḳišçĩ უღრუბლო безоблачный cloudless. **დახკიშწი̃ ბუჲსაჲში̂ თაგუჲნი̂ ჲა** – უღრუბლო ღამეები მოხდენილია.

დახკო̂ ბდ **daxḳô** bd თაგვი мышь mouse. **დახკაჲრჩვ (დახკერჩვ) [ჸ]ეჲრთვი̃ სი-მი̃დ დაჲყნორ** – თაგვებს ბლომად სიმინდი ეჭამათ.

დახკუჯ̃ (დახკი̃) ბა̌დერ დდ **daxḳuj̃ (daxḳĩ) bǎder** dd წრუწუნა мышонок little mouse.

დახლ დდ **daxl** dd დახლი прилавок counter. **დახლმაქ ბაზრე ჸალიხა̄ დუჴ ხილ ჲატე̂** – დახლზე ბაზარში ზამთარშიც ბევრი ხილი აწყვია.

დახლართო|დ|აჲლნო̂ daxlarto|d|ajlnô დახლართული запутанный tangled. **თოკეხ დახლართოდაჲლნო̂ ბაყო̂ ნასტ დასტი̃ დაჳ მიხკოს** – თოკზე გახლართული კვიცი ძლივს გამოხსნა მიხაკომ.

დახლართო|დ|არ daxlarto|d|ar გრდმ. прх. trans. დახლართავა (დახლართავს) запутать to tangle. **მოცჲიჩო̂ ადმა̄ნევ ჴშიროშ ჴეჩუჲშგო საქმ ხლართოდჲო** – ცუდი ადამიანი ხშირად სხვების საქმეს უხლართავს. უსრ. несов. imp. **ხლართვა xlartva**.

დახნე̂, დახნო̂ დდ **daxnê, daxnô** dd საქონელი, პირუტყვი скот cattle. **დავდუჲნი̂ დახნე̂ საბლეხი̃ ქალიქი̂ ჴელო̂ დითხოლ** – დასაკლავი საქონელი მომე-

ტებულად ქალაქში მიჰყავთ სახორცედ; **დახნონაჲნო̂ [ჸ]ეჲრთვაჼ ჲოლ ქჯექჲარ დეწე̂** – საქონლისთვის ბლომად თივის დამზადებაა საჭირო.

დახნწიჼ daxnçĩ უსაქონლო[დ] без скота without cattle. **ფჯეჯ დახნწიჼ დახრევ დუჴ ვუმ (-უმ) იშე̂ თხოჼ** – სოფელში უსაქონლოდ ცხოვრებით ბევრი რამ გვაკლდება.

დახრაკა|დ|არ daxraḳa|d|ar გრდმ. прх. trans. მოხრაკვა (მოხრაკავს) поджарить to roast, to stew. **ჯახქ წოდი დახრაკადინათხ** – ჯიხვის მწვად[ებ]ი მოვხრაკეთ. უსრ. несов. imp. **ხრაკა|დ|არ xraḳa|d|ar**.

დახუთა|დ|არ daxuta|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დახუთვა (დახუთავს) скрючить, отняться (о ногах) to stuff. **ფშელვარევ დადენ ქოკი დახუთადჲიჷ** – გაციებამ მამას ფეხები დაუხუთა. 2. დაჭერა (დაუჭერს ფულს...) задержать (деньги) to stop the value of (money). **ოჴუს დაჯინო̂ ტათებ დახუთადიჷ დადეგო ვუნახ (-უნახ) მიზი ბოშ** – იმან წაღებული ფული დაუკავა მამას რაღაც მიზეზით. უსრ. несов. imp. **ხუთა|დ|არ xuta|d|ar**.

დახუთა|დ|იენო̂ daxuta|d|ienô მიმღ. прич. particip. დახუთული скорченный stuffy. **გაგუჲ დახუთადჲიენო̂ ჲა სოგო[ჯ]** – მუხლები დახუთული მაქვს. 2. დაუბრუნებელი, დაკავებული (ვალი) задержанный, невозвращённый (долг) irrevocable, stopped (debt).

დახურდბა|დ|არ daxurdba|d|ar გრდმ. прх. trans. დახურდავება (დაახურდავებს) разменять to exchange. **მო̄ჩ ადმინენ ზორაჲში̂ ჭირხეთე̂ ჴეჩონ ტათებ დახურდბადარ, მიჩოვ მა̄ ატ̧აჲში̂ ხურდბადო** – ზოგ ადამიანს ძალიან ეზარება სხვისთვის ფულის დახურდავება, ზოგი კი ადვილად ახურდავებს.

დახურულ daxurul დახურული закрытый closed. **სკოლე მშობლთჼ დახურულ კრებ ჩატარბადჲიჷ** – სკოლაში მშობელთა დახურული კრება ჩაატარეს.

დახუფა|დ|არ daxupa|d|ar გრდმ. прх. trans. დახუფვა (დახუფავს) закупорить to occlude, to bung. **ანიკო̂ ჸალოუჲნი̂ ჴექიჼ ჲა: დუჴ კამპოტჷ ბაჼკი დახუფადჲიჷ** – ანიკო ზამთრისთვის მზად არის: ბევრი კომპოტის ქილა დახუფა. უსრ. несов. imp. **ხუფა|დ|არ supa|d|ar**.

დაჴმარბა|დ|ალ|არ daqmarba|d|al|ar გრდუვ. непрх. intrans. დახმარება (დაეხმარება) помочь to help. **ქიქოც ვაჲ ფჯეჯ წესულ დარ: ჯამეგო უბიდრობევ ჟე დაჯ დავდაჲკჩეჯერ, აჯო̂ ლალე′ერ ჸუვილო̂, ვომაც (-ომაც) ჴმარბალარ ცჯაჲნ- შინი̂**

საკვლევ – წინათ ჩვენს სოფელში წესად იყო: ვინმეს უბედურება ცხვარს რომ გაუწყვეტავდა, ჩამოივლიდნენ მწყემსებში და ყველა ეხმარებო-და თითო-ოროლა ცხვრით. უსრ. несов. imp. **ჴმარბა|დ|ალარ qmarba|d|alar**.

დაჯაბნა|დ|არ daǯabna|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჯაბნა (დაჯაბნის) осилить to oppress. **ზოო̈ ადმიჷ ატ̈აჲში ცოჰანე დაჯაბნადო** – ყოჩაღ ადამიანს ადვილად ვერავინ დაჯაბნის. უსრ. несов. imp. **ჯაბნა|დ|არ ǯabna|d|ar**.

დაჯაჲრმა|დ|არ, დაჯარიმა|დ|არ daǯajrma|d|ar, daǯarima|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჯარიმება (დააჯარიმებს) оштрафовать to fine, to mulct. **დაჰ ლოტუჲლო̄ ცო დაჩო დაჰ ვოტენო̂ სტაკ დაჯარიმადვიჷ** – სადაც გადასასვლელი არ არის, (იქ) გადასული კაცი დააჯარიმეს.

დაჯილდო|დ|არ daǯildo|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჯილდოება (დააჯილდოებს) наградить to reward. **სე ყო̈ლე ლაზიშ ჳამდუჲნ̂ ბჷდრი, სკოლ დამთავრბად-ჲიჩე, მჷდლევ ჯილდოდორ** – ჩემს ახალგაზრდობაში კარგად მოსწავლე ბავშვებს, სკოლას რომ დაამთავრებდნენ, მედლით აჯილდოებდნენ. უსრ. несов. imp. **ჯილდო|დ|არ ǯildo|d|ar**.

დაჯღაბნო|დ|არ daǯγabno|d|ar გრდმ. прх. trans. დაჯღაბნა (დაჯღაბნის) марать to scribble. **დაჯღაბნოდინო′ერ, უჲშტ დაჰითნორ წერილ ძმისწლეს, მიქელ-ჷჯელუჲნ მო̄ ცო მოწონადაჲლნორ** – დაეჯღაბნა და ისე გაეგზავნა წერილი ძმისწულს, მიქელანჯელოს კი არ მოსწონებოდა. უსრ. несов. imp. **ჯღაბნო|დ|არ ǯγabno|d|ar**.

-და[ჰო̂], -და -da[ḫô], -da თანდებული **-გან, -დან** მარტივ და რთულ ფორმებში послелог **от**, **из** в простых и сложных формах preposition in simple or complex forms **from, out of**. **სოგრჷდა[ჰ] ჰოჷ მუჲს̈ნო̄ ცო დალო̂** – ჩემგან შენ სიგლახე არ მოგივა; **ოჴუს წინრჷდა[ჰო̂] ბჷდრი დიკითიჷ** – მან სახლიდან ბავშვები წააყვანინა; **ყაძჩო̂ ფჰარან დუჴგეჷ ლეფჩრეგორჷდა[ჰ] ძოლი ლაჲწო̂** – ბებერ ძაღლს მეტისმეტი გდებისგან ძვლები სტკივა; **ო ზღვაჲ-ლორჷდა[ჰო̂] (ზღვაჲლოჰდა[ჰო̂]) სო ვალ’ჷ** – ის ზღვიდან (ზღვაშიგან) გა-მოვიდა; **ქორაღდა[ჰო̂] ფშელ იხორე̄, ბჷდ ჰოტ̈ჲინას** – ფანჯრიდან სიცივე მოდიოდა და ჩვარი შევჩარე; **ვაშ[ბ]ინ წარმარათ მატ̈იშ ჴეჰრენმაქდა[ჰო̂] ფსტეინ ბუჰი დალ’ჷ** – ერთმანეთისთვის წარამარა ენების მიტანაზე ქალებს ჩხუბი მოუვიდათ; **მიტროს სიფსრე[ჰ] ალნირჷდა[ჰო̂] ჲიჷ სოგო̂ ტელეფონევ ამბუჲ** – მიტრო გუშინწინ ალვნიდან მელაპარაკა ტელეფონით.

დაჰ̡ daꜧ adit. ზმნისართი, ჩვეულებრივ აღნიშნავს მიმართულებას აქედან იქით, გახაზავს ზმნის შინაარსს наречие, обычно обозначает направление отсюда туда или подчёркивает смысл глагола adverb to expressing the direction from here to there and emphasizing the content of the verb. **ობი ფჰ̡ე დაჰ̡ დახეჼ** – ისინი სოფელში წავიდნენ; **ჲალინი̂ ნაჩხ დაჰ̡ ცო თელʻგერე̄, ნასტ დაჰ̡ ჲალʻითიეჼ ტირნეგო̂** – ყველი რომ ემართა, არ აძლევდა და ძლივს მიაცემინეს ტირინეს; **სე ბიძის დოჼ დაჰ̡ ხახკიჼ** – ჩემმა ბიძამ ცხენი გააჭენა; **ოჴუს შატ და⌈ჰ̡⌉ ბასტიჼ** – მან კვანძი გახსნა; **დაჰ̡ ჰ̡აჭ, ვუხუჲში̂ (~უხუჲში̂) თეგოდო̂ ო ფეშკრევ** – შეხედე, რა⌈ებ⌉ს აკეთებს ის ბალღი; **ნატოს მარგალიტი დაჰ̡ დოხკო′ერ, ვუნე̄ (~უნე̄) დეწერ, ჩუა̄ ევდორ** – ნატო მარგალიტებს ყიდდა და, რაც უნდოდა, ყიდულობდა; **ოშტუჼ შორიჼ შტოლ ბა თხოგო⌈ჰ̡⌉, მე̄ თუჲხი̂ ნასტ დაჰ̡ ჴაპტდინას ვაშენ** – ისეთი განიერი მაგიდა გვაქვს, რომ ძლივს გადავაწოდე მარილი ძმას; **დაჰ̡ ჲალʻ!** – მომეცალე! გამეცალე!

დაჰ̡ დ|ალʻარ daꜧ d|alʻar გრდუვ. непрх. intrans. გასვლა (წყალში) перейти (реку) to go through (water). **ალზანჼ ჲაჴჲალინო̂ ჲარ, მა̄ დაჰ̡ დაჲალʻნათხ** – ალაზა-ნი ადიდებული იყო, მაგრამ გავედით; **კამბეჩ ტბათინ გუბეხ დაჰ̡ ბალʻეჼ** –კამეჩი ტბათანის ტბას გადავიდა (გავიდა).

დაჰ̡ დ|ა̆ლარ daꜧ d|ălar იხ. см. see **დ|ა̆ლარ d|ălar**. **ჰ̡ამივაჸ სტეხო̂ დაჰ̡ და̆ლარ** – ყველა ელის სიკვდილს; **სეჼ ბაბო̂ დაჰ̡ ვა̆ლიჼ** – ჩემი პაპა მოკვდა.

დაჰ̡ დ|ა̆ლინო̂ daꜧ d|ălinô იხ. см. see **დ|ა̆ლინო̂ d|ălinô**. **ბაცბივ დაჰ̡ და̆ლინო̂ გარგლეჼ დუხანე⌈ჰ̡⌉ ცო დიცოდო̂** – თუშები მიცვალებულ ახლობელს დიდხანს არ ივიწყებენ.

დაჰ̡ დ|ა̆ლʻარ daꜧ d|ălʻar იხ. см. see **დ|ა̆ლʻარ d|ălʻar**. **ჲალინი̂ ტათებ დაჰ̡ და̆ჲალʻნას, დასტდინას** – ფული რომ მემართა, მივეცი, მოვიშორე.

დაჰ̡ დ|ა̆ლʻინო̂ daꜧ d|ălʻinô იხ. см. see **დ|ა̆ლʻინო̂ d|ălʻinô**. **ცელუჼ დენიჸ ხარჯ̌ დაჰ̡ ჲა̆ლʻინო̂ ჲა სოგო⌈ჰ̡⌉** – მთელი წლევანდელი ხარჯი მიცემული მაქვს; **დაჰ̡ და̆ლʻიჩოხ დივჰ̡ე̂ ტყოჸ დისეჼ დაჰ̡ ლუჲნი̂ ახეხ ეშუშკაჸ** – მიცემულის გარ- და, კიდევ დარჩა მისაცემი ნახევარზე ცოტა ნაკლები.

დაჰ̡ დ|არ^1 daꜧ d|ar^1 გრდმ. прх. trans. მიცემა (მისცემს) საკუთრად, ჩუქება, გაცემა дать в собственность, подарить to give. **ვაჴ⌈ხ⌉უჲჩო̂ ვაშას დოჼ დაჰ̡ ბარ დიეჼ კაწკხუჲჩონ** – უფროსმა ძმამ ცხენის საკუთრად მიცემა გადაწყვიტა

უმცროსისთვის; **ნატო̂ ზორაჲში̂ ყახეთი'ნე̂, შარი́ კაბ დაჰ̦ ჲარე̄ ლოცდიე́ ნი-ნოს** – ნატო ძალიან შეეცოდა და თავისი კაბის ჩუქება მოისურვა ნინომ.

დაჰ̦ დ|არ² **daḩ d|ar**² გრდმ. прх. trans. მიხურვა (კარისა) затворить, притворить to close. **სანი ლეცეჰ̦ე̂ დაჰ̦ დო[ჰ̦], ლეცეჰ̦ე̂ სო დო[ჰ̦]** – კარებს გინდა მიხურავ, გინდა მოხურავ; **სანი დაჰ̦ დებ!** – კარი მიხურე! იხ. см. see **დ|არ d|ar**.

დაჰ̦ დ|არლარ daḩ d|arlar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|არლარ d|arlar**. **მორი ფიცრილა'ე̌, სვეტილა'ე̌ დაჰ̦ ჲარლი́** – მორები ფიცრებად და სვეტებად დათალეს.

დაჰ̦ დ|არჟარ daḩ d|aržar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|არჟარ d|aržar**. **ვარდ დაჰ̦ დარჟე́** – ვარდი გაიშალა; **ჟე დაჰ̦ დარჟე́** – ცხვარი გაიშალა.

დაჰ̦ დ|არჟ|დ|არ daḩ d|arž|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|არჟ|დ|არ da|rž|d|ar**. **ფალზი, ხაჲლჩი დაჰ̦ დარჟდებათ!** – ფარდაგები, ხალიჩები გაშალეთ!

დაჰ̦ დ|ას|დ|არ daḩ d|as|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ას|დ|არ d|as|d|ar**. **ჰერწო̂ დაჰ̦ დასდინას** – ქვაბი დავცალე.

დაჰ̦ დ|ასტარ daḩ d|asṭar გრდმ. прх. trans. 1. იხ. см. see **დ|ასტარ d|asṭar**. **შატნოხ დაჰ̦ ბასტა́ აჲხკნათხე̄, ცო ბასტმაკი́ თხო́** – კვანძს გასახსნელად ვეჯაჯგურეთ და ვერ გავხსენით. 2. დარღვევა (დაარღვევს) распороть, отпороть to undo, to rupture, to unpick. **წინიში̂ აბი́ჩო̂ სამუჴლენ დაჰ̦ ჲასტარ დეწა́დოლი́** – ახლად შეკერილ შარვალს დარღვევა დასჭირდა.

დაჰ̦ დ|ასტინო̂ daḩ d|asṭinô იხ. см. see **დ|ასტინო̂ d|asṭinô**. **დაჰ̦ ბასტინო̂ ყუთ** – გახსნილი ყუთი; **დაჰ̦ ჲასტინო̂ კაბ ჰ̦ალოც აბი́ ნანას** – დარღვეული კაბა ისევ შეკერა დედამ.

დაჰ̦ დ|ასტ|დ|უჲნი̂ daḩ d|asṭ|d|ujnî იხ. см. see **დ|ასტ|დ|უჲნი̂ d|asṭ|d|ujnî**. **ე საქმ დაჰ̦ ჲასტჲუჲნი̂ ჲა** – ეს საქმე მოსაშორებელია.

დაჰ̦ დ|ას|დ|უჲნი̂ daḩ d|as|d|ujnî იხ. см. see **დ|ას|დ|უჲნი̂ d|as|d|ujnî**. **ხაკი დაჰ̦ დასდუჲნი̂ და** – ტომრები დასაცლელია.

დაჰ̦ ატარ daḩ aṭar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ატარ aṭar**. **დად დაჰ̦ ატი'ნე̂, ჩუ̄ თუჲჰ̦ვისე́** – მამა გაჩუმდა და ჩაეძინა.

დაჰ̦ ატ|დ|არ daḩ aṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ატ|დ|არ aṭ|d|ar**. **თხუჲნი̂ ბა̆დერ ნასტ დაჰ̦ ატდიე́** – მტირალი ბავშვი ძლივს გააჩუმეს.

დაჰ დ|ატ|დ|არ dah̦ d|aṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დატდარ d|aṭ|d|ar**. **ე კუ̄ძენ დაჰ ჲატჲარ დეწჷ̂** – ამ კუნძს გახეთქვა სჭირდება; **ჯაგევ მჷ̂დილ დაჰ დატდიჷ̂ სოგო** – ჯაგმა მანდილი გამიხია.

დაჰ აფ|დ|ალარ dah̦ ap|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **აფ|დ|ალარ ap|d|alar**. **ფსტუ დოკ იხრეხ დაჰ აფჲალიჷ̂** – ცოლი სიბრაზისგან გამწვანდა (გაფითრდა).

დაჰ დ|აფხარ dah̦ d|apxar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|აფხარ d|apxar**. **გაზჷ̂ დაჰ ბაფხრენ ლაზჷ̂ ნიწყ ბეწჷ̂** – თხის გატყავებას კარგი ძალა უნდა; **ბჷ̌დრინ ქაჲრცხი̂ დაჰ დაფხა'ეთ, ჩუ̄ დიფშდებათ** – ბავშვებს სამოსი გახადეთ და დააწვინეთ.

დაჰ დ|აფხ|დ|ალარ dah̦ d|apx|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|აფხ|დ|ალარ d|apx|d|alar**. **აჲქმევ დეყ̇დოშ დაჰ დაფხდალარ დეწჷ̂** – ექიმი რომ სინჯავს, გახდაა საჭირო.

დაჰ დ|აფხ|დ|არ dah̦ d|apx|d|ar გრდმ. прх. იხ. см. trans. see **დ|აფხ|დ|არ d|apx|d|ar**. **ნანას ბჷ̌დერ დაჰ დაფხდიე'ნჷ̂, ჩუ̄ დიშდიჷ̂** – დედამ ბავშვს გახადა და დააწვინა; **ჱუნავ დოჲ̂ დაჰ ბაფხბიჷ̂** – მწყემსმა ცხენს აკაზმულობა მოხადა; **ლაჟ̌მჷ̌ დოტუჲნი̂ დუჴ დაფხდიჷ̂და ჰათხეჸ** – მთაში მიმავალი ბევრი გაუძარცვავთ წინათ.

დაჰ დ|აფხ|დ|აწჷ̂ dah̦ d|apx|d|açĩ გაუხდელი, გაუხდელად, მოუხდელი под сбруей with harness, caparison. **დუჲ დაჰ დაფხდაწჷ̂ დისნო'ერ, ცჰაჲნი̂ დონევ კეხა'ჯ̌ ჲჵუჲგნორ** – ცხენები აკაზმულობამოუხდელები დარჩენილიყვნენ და ერთ ცხენს უნაგირი გაეტეხა.

დაჰ დ|აფხითარ dah̦ d|apxitar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|აფხითარ d|apxitar**. **ჩუ დეცქჩი̂ ბჷ̌დრეგი̂ ლაფჷ̂ ქოკდოჟ̌ფხჷ̌ ნანას დაჰ დაფხითიჷ̂** – შინ შემოსულ ბავშვს ტალახიანი ფეხსაცმელი დედამ გაახდევინა.

დაჰ დ|აყ|დ|ალინო̂ (დ|აყ|დ|აჲლნო̂) dah̦ d|aq̣|d|alinô (d|aq̣|d|ajlnô) იხ. см. see **დ|აყ|დ|ალინო̂ d|aq̣|d|alinô**. **დაჰ ბაყბაჲლნო̂ ხჷ̂ დაჰ თიტჷ̂** – გამხმარი ხე მოჭრეს.

დაჰ დ|აყ|დ|არ dah̦ d|aq̣|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|აყ|დ|არ d|aq̣|d|ar**. **ხიწოლევ ხჷ̂ დაჰ ბაყბინორ** – უწყლობას ხე გაეხმო.

დაჰ დ|აშარ dah̦ d|ašar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|აშარ d|ašar**. **ალნი[ჰ] ოშტუჲ̂ სიცხუჲ ჺა, მე̄ ჩუჰ ქალბახ ლათ̣ინო̂ დათ̣ჲ̂ დაჰ დაშჲ̂** – ალვანში ისეთი სიცხეებია, რომ შინ ქილებში მდგარი ერბო გადნა; **ლავ დაჰ დაშე̂** – თოვლი დნება.

დაჰ დ|აშ|დ|არ dah̦ d|aš|d|ar გრდმ. прх. იხ. см. trans. see **დ|აშ|დ|არ d|aš|d|ar**. **კარქენ დაჰ დაშდარ დეწე̂** – კარაქს გადნობა უნდა; **ბაბოს ჯანილაჺნო̂ ჴაჴჲ̂ დაჰ ბაშბიჲ̂** – პაპამ საქალამნედ ტყავი დაალბო (ჩაალბო).

დაჰ დ|აშინო̂ dah̦ d|ašinô იხ. см. see **დ|აშინო̂ d|ašinô**. **ლამნა̄ხჲ̂ ლავ დაჰ დაშინო̂ დაგეგე̂, ლამნი ყარწდალოჲ̂** – მთებზე (მთებიდან) თოვლი დამდნარია თითქმის, მთები აჭრელდა.

დაჰ დ|ა̄შარ dah̦ d|āšar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ა̄შარ d|āšar**. **მაჭი დაჰ ჺა̄-შარ ბაცბილო'[ჸ] დეჩჲ̂** – ულვაშების გაპარსვა წოვათუშებშიც შემოვიდა; **დალქევ დაჰ ვა̄შჲ̂სო̂** – დალაქმა გამპარსა.

დაჰ დ|ა̄შინო̂ dah̦ d|āšinô იხ. см. see **დ|ა̄შინო̂ d|āšinô**. **მაჭი დაჰ ჺა̄შინო̂ ნახ მიჩხმაც დუჴარბალოჲ̂** – ულვაშებგაპარსული კაცები ყველგან გამრავლდნენ; **სე ბაბუჺგო[ჰ] ქორთო̂ დაჰ ბა̄შინო̂ ბა** – ჩემს პაპას თავი გადაპარსული აქვს.

დაჰ დაჩკ̣არ|დ|ალარ dah̦ dačḳar|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დაჩკ̣არ|დ|ალარ dačḳar|d|alar**. **ნეკ დაჰ დაჩკ̣არდალოჲ̂ სოგო[ჰ]** – დანა დამიჩლუნგდა.

დაჰ დაჩკ̣არ|დ|არ dah̦ dačḳar|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დაჩკ̣არ|დ|არ dačḳar|d|ar**. **დუჴ ხენბი თეტრევ დიკ დაჰ დაჩკ̣არდო** – ბევრი ხეების ჭრა ცულს აჩლუნგებს.

დაჰ დ|აცარ dah̦ d|acar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|აცარ d|acar**. **ბუცენ დაჰ ჺაცარ დაწე̂** – ბალახს გათიბვა უნდა.

დაჰ დ|აცითარ dah̦ d|acitar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|აცითარ d|acitar**. **სჲ̂გო̂ დაჰ ჺაცითარ ცო ლოცდინას, ათ̣ანაჺნო̂ გაგჺინას** – ეზოს გათიბვინება არ მოვინდომე, ფურისთვის შემოვინახე.

დაჰ დ|აცინო̂ dah̦ d|acinô იხ. см. see **დ|აცინო̂ d|acinô**. **დაჰ ჺაცინო̂ ბურახ ჺაჩნუჺვ დაჰ ჺახკჺიჲ̂** – გათიბული ბალახი წვიმიანმა ამინდებმა დაალპო.

დაჰ დ|ა̆ც|დ|არ dah̦ d|ăc|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ა̆ც|დ|არ d|ăc|d|ar**. **ჩოჴაცო̂ დაჰ და̆ცდინას** – ჩოხა დავამოკლე.

დაჴ ახ|დ|არ daꜧ ax|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ახ|დ|არ ax|d|ar**. *კაწკოჼ დოჼ ეცოს ჴონაჺნრ̂*, **დაჴ ახვიჲჼ დადას შარიჼ კნათ** – *პატარა ცხენს გიყიდით*, მამამ თავისი ბიჭი მოატყუა.

დაჴ დ|ახარ daꜧ d|axar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|ახარ d|axar**. **მენაჺში̂ (მენიშ) დინაჸ დაჴ ბახე̂, მელ’რენ მაყრ̂ ცომოჴეჸ ცო თელ’მაკე̂** – ზოგნი ყოველდღე თვრებიან, თავს ვერანაირად ვერ ანებებენ.

დაჴ დ|ახ|დ|არ daꜧ d|ax|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ახ|დ|არ d|ax|d|ar**. **დადას ბიძი̂ დაჴ ვახვიჲჼ** – მამამ ბიძა დაათრო.

დაჴ დ|ახითარ daꜧ d|axitar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ახითარ d|axitar**. **ჩურდეჲჼ ქიქოჸ დახნ დაჴ დახითიჲჼ დაყარმაქ** – დილაადრიანად საქონელი მიუშვეს ბალახზე; **ნან, ჴაშელ დაჴ ჺახითლესრ̂!** – დედა, სტუმრად გამიშვი რა! **მოჩ̣ჼ ბაქ ალ’იჼ სოგრ̂ ო სტაკოვ, მა̄ ას დაჴ დახითნას** – ცუდი სიტყვები მითხრა იმ კაცმა, მაგრამ მე დავუთმე (გავუშვი); **კაწკუჺჩრ̂ კნათევ ჭოვჭენ წაქ დაჴ დახითიჲჼ** – პატარა ბიჭმა ბეღურას ისარი სტყორცნა (ესროლა).

დაჴ დ|ახკ|დ|ალარ daꜧ d|axḳ|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|ახკ|დ|ალარ d|axḳ|d|alar**. **დადოლ ცო დიენრ̂ ჴორი დაჴ დახკდალოჼ** – მოუვლელი ვაშლები დალპა.

დაჴ დ|ახკ|დ|არ daꜧ d|axḳ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ახკ|დ|არ d|axḳ|d|ar**. **ოჴუს ატმი დაჴ დახკდიჲჼ** – იმან ატმები დაალპო.

დაჴ დ|ახ|დ|არ, დაჴ დ|ახ̦|დ|არ daꜧ d|ax|d|ar, daꜧ d|ax̦|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ახ|დ|არ, დ|ახ̦|დ|არ d|ax|d|ar, d|ax̦|d|ar**. **ქარსნენ დაჴ ჺახჺარ (ჺახ̦ჺარ) დეწე̂** – საბელს დაგრძელება უნდა; **ნიყ დაჴ ბახბიჲჼ (ბახ̦ბიჲჼ)** – გზა გააგრძელა.

დაჴ დ|ა̄ხარ daꜧ d|āxar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ა̄ხარ d|āxar**. **კაწკუჺჩრ̂ კნათგო⌈ჴ⌉ ქორე⌈ჴ⌉ ჺალინნ̂ კაკლი დაჴ ჺა̄ხიჼ** – პატარა ბიჭს ხელში დაჭერილი (ხელში რომ ჰქონდა) კაკლები წაართვეს.

დაჴ დ|ა̄ხ̦არ daꜧ d|āx̦ar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|ა̄ხ̦არ d|āx̦ar**. **განგეჸ ბარ’ლ’ შარლოჲჼ ბაცბაჼ ჺოჴ დაჴ ჺა̄ჺხ̦ნორ ალზნელო⌈ჴ⌉** – ახლახან რვა წლის თუშის გოგონა დამხრჩვალიყო ალაზანში.

დაჴ დ|ა̄ხ̦|დ|არ daꜧ d|āx̦|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ა̄ხ̦|დ|არ d|āx̦|d|ar**. **კაწი ალზნელო⌈ჴ⌉ დაჴ და̄ხ̦დიჲჼ** – ლეკვები ალაზანში დაახრჩვეს.

დაჰ გაგ|დ|არ daḫ gag|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **გაგ|დ|არ gag|d|ar**. **ტათებ დაზიშ დაჰ გაგდინას** – ფული კარგად შევინახე; **ნანას ჩურჩხლაცუჲ დაჰ გაგდიქ̂** – დედამ ჩურჩხელები შეინახა.

დაჰ გამ|დ|არ daḫ gam|d|ar გრდმ. прх. იხ. см. trans. see **გამ|დ|არ gam|d|ar**. **ლელიშ ჲოხკინრ̂ მესრი მახავ დაჰ გამჲიქ̂** – სუსტად ჩაყრილი მესრები ქარმა გაამრუდა; **აჰ სქ̂ დოშ დაჰ გამდინა[ჰ], ას იშტ ცო ალʹირ** – შენ ჩემი სიტყვა გაამრუდე (დაამახინჯე), მე ასე არ მითქვამს.

დაჰ დაკარ|დ|არ daḫ daḳar|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დაკარ|დ|არ daḳar|d|ar**. **დოʻ იცჩე[ჰ] ტათებ ჰათეც დაჰ დაკარდინას** – ცხენი რომ ვიყიდე, ფული მაშინვე გადავუთვალე; **ივნეს ჯუნან ჟე დაჰ დაკარდიეʹნ̂, შარნ̄ ჰაჭვიქ̂** – ივანემ მწყემსს ცხვარი მიუთვალა და თავისთვის გაგზავნა.

დაჰ დაკარ|დ|ითარ daḫ daḳar|d|itar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დაკარ|დ|ი-თარ daḳar|d|itar**. **მოლარეგრ̂ ტათებ დაჰ დაკარდითეʹნ̂, ეშუშ გუდალʻქ̂** – მოლარეს ფული გადაათვლევინეს და ნაკლები აღმოჩნდა.

დაჰ დ|ებლარ daḫ d|eblar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ებლარ d|eblar**. **ჰალ თაგბუჲნ̂ ბოთხ დაჰ ბებლარ ცო თაჸგჸ̂ სტაკოხ** –გასაკეთებელი საქმის გადადება არ უხდება კაცს.

დაჰ დ|ერწარ daḫ d|erç̣ar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|ერწარ d|erç̣ar**. **სკოლერქ̂ ჲალუჲნ̂ ჲოჰ ნაყა[ჰ] მაჲმლარჩუ[ჰ] დაჰ ჲერწ̂** – სკოლიდან მო- მავალი გოგონა გზაში მამიდაანთას მიბრუნდა.

დაჰ დ|ერწ|დ|არ daḫ d|erç̣|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ერწ|დ|არ d|erç̣|d|ar**. **ცჰაჲნ̂ ნაყბისტქ̂ ჟაგნუჲ დარ სოგოჰე̄, ʻცგეც დაჰ დერწდინას** – ერთი ამხანაგის წიგნები მქონდა და ახლაღა დავუბრუნე; **ნაყვ დოტუჲნ̂ ჴო ადმიჲ̂ დაბწჩუჲშვ შუჲჩუ დაჰ დერწდიქ̂** – გზად მიმავალი სამი ადამიანი ნაცნობებმა თავისთან მიაბრუნეს (მიიწვიეს).

დაჰ ეტარ[1] daḫ eṭar[1] გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ეტარ[1] eṭar[1]**. **ოჴარ გაგნი ჴეხკჲორაე̄, გაგნი დაჰ ეტნორ** – ისინი კვერცხებს ხარშავდნენ და კვერცხები დამსკდარიყო.

დაჰ ეტარ[2] daḫ eṭar[2] გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ეტარ[2] eṭar[2]**. **ფსტუჲჩოვ ქაჲრცხ̂ დაჰ ეტრ̂** – დედაკაცი სარეცხს ფენს.

დაჰ̦ ეტ|დ|არ daḩ eṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ეტ|დ|არ eṭ|d|ar**. **ალნი[ჰ̦] ტჵაუ̆კლო[ჰ̦] ლელოჼჩოვ ჯანი დაჰ̦ ეტდინას** – ალვანში ტალახში მოსიარულემ ქალამნები დავხიე (დავცვითე); **დასან დაჰ̦ ეტდარ დეწე̂** – შეშას დაპობა ესაჭიროება; **ოჳუს კუ̃ძ დაჰ̦ ეტოჲო̂** – ის კუნძს აპობს.

დაჰ̦ ეტ|დ|ითარ daḩ eṭ|d|itar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ეტ|დ|ითარ eṭ|d|itar**. **ჰ̦უ̆ლრქჼ ჲაჸითიენო̂ კუ̃ძბი ჩუჰ̦ დაჰ̦ ეტჲითნას** – ტყიდან მოტანინებული კუნძები შინ დავაპობინე.

დაჰ̦ დ|ეფშ|დ|არ daḩ d|epš|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ეფშ|დ|არ d|epš|d|ar**. **დოკ დეჸენო̂ სტაკ, ოუ̆ჴცჼ ვახინო̂, თეფში, ჯამი დაჰ̦ დეფშდჼ ვალ‘ქ** – გაჯავრებულმა კაცმა, თანაც დამთვრალმა, თეფშების, ჯამების მსხვრევა დაიწყო.

დაჰ̦ დ|ექ|დ|არ daḩ d|ek|d|ar გრდმ. прх. trans. ხელის აღება (ხელს აიღებს), უარის თქმა отказаться от чего-л., от кого-л. to refuse. **ჰ̦ანახჩოგო ცჰ̦ა კოდ მაჴოჼ სო ლუჲნო̂ მაკარ ცო დარაე̄, მაჴო̂ დადას დაჰ̦ ჲექჲიქჼ** – ვიღაცას ერთი კოდი პურის მოცემის (დაბრუნების) შეძლება არა ჰქონდა და პურის პატრონმა ხელი აიღო [პურის] მიღებაზე; **ვაჰ̦ოვ შარიჼ ფსტუჲნო̂ დადინ დაჰ̦ ჲექჲიქჼ** – ვაჟმა თავისი ცოლი მამის სახლს დაუბრუნა (ცოლზე ხელი აიღო). იხ. см. see **დ|ექ|დ|არ d|ek|d|ar**

დაჰ̦ დ|ეყითარ daḩ d|eq̣itar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ეყითარ d|eq̣itar**. **დადას ბედ ვალ‘ქჼჩო̂ კნათენ ცო̄მ თელ‘ორ, მა̄ კაჲნნევ დაჰ̦ დეყითიქჼ, ვუნე (~უნე) ჴაჩურ კნათენ** – მამა ცალკე გასულ (გაყრილ) ვაჟიშვილს არას აძლევდა, მაგ-რამ კანონმა გააყოფინა, რაც ერგებოდა ვაჟიშვილს.

დაჰ̦ ეშ|დ|არ daḩ eš|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ეშ|დ|არ eš|d|ar**. **ვუნე (~უნე) ტათებ ჴაჩურ სოჼ ბათხახ, დანიჸ ცო დალ‘იჼ სოჼ, დაჰ̦ ეშდიქჼ სოჼ** – რაც ფული მერგებოდა სამუშაოში, მთლიანად არ მომცეს, დამაკლეს.

დაჰ̦ ეშ|დ|იენო̂ daḩ eš|d|ienô იხ. см. see **ეშ|დ|იენო̂ eš|d|ienô**. **ჰ̦ათხეჸ ნაჩხოხ დაჰ̦ ეშდიენო̂ ტათებ იჼც დალ‘იჼ სოჼ სო** – ადრე ყველში დაკლებული ფული ახლა მომცეს.

დაჰ̦ დ|ეხ|დ|არ daḩ d|ex|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ეხ|დ|არ d|ex|d|ar**. **წა დაჰ̦ დეხდოს, მე̄ წიჩო̂ მათ̨ე[ჰ̦] ჰ̦ალოჸ ოთ̨დითლოს** – სახლს ვანგრევ, რათა ახალ ადგილას ისევ დავადგმევინო.

დაჰ დ|ეხარ dah̦ d|exar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|ეხარ d|exar**. **წა დაჰ დეხე̂** – სახლი ინგრევა.

დაჰ დ|ეხკარ dah̦ d|exḳar გრდმ. прх. trans. 1. იხ. см. see **დ|ეხკარ d|exḳar**. **წეჲნი̂ დადას დეცქჩრ̂ ჰაშეგო დო̄ ქორლე̄ ბაჴინ′ე̂, დაჰა̄ ბეხკი̂** – სახლის პატრონმა მოსულ სტუმარს ცხენი ჩამოართვა და მიაბა; **ჰარე̂ ჰოჩრ̂ ხაკუ̂ ბაქი დაჰ ჲეხკი̂** – წისქვილში წასაღები ტომრების პირები შეკრეს; **ოჴუს გაგნი დაჰ ჲეხკორ** – ის კვერცხებს ყიდდა. 2. გადადება (გადადებს), გადანახვა откладывать to reserve. **ნანას კრუხენაჲნო გაგნი დაჰ ჲეხკრ̂** – დედა კრუხისთვის კვერცხებს ინახავს.

დაჰ დ|ეხკუჲნი̂ dah̦ d|exḳujnî იხ. см. see **დ|ეხკუჲნი̂ d|exḳujnî**. **ნაჩხ დაჰ ჲეხკუჲნი̂** – ყველის გამყიდველი.

დაჰ დ|ეჴარ dah̦ d|eqar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ეჴარ d|eqar**. **მენა თხო̂ ლატერ, ოჴუდ̂ სიკეთე̂ დაჰ ჲიჴნათხ** – ვინც ჩვენ დაგვეხმარა, იმას სიკეთე გადავუხადეთ; **ოჴუს მასთხუჲნ სამაგიერრ̂ დაჰ დეჴი̂** – მან მტრებს სამაგიერო გადაუხადა; **ქორწილ დაჰ დეჴი̂** – ქორწილი გადაიხადეს.

დაჰ დ|ეჴუჲნი̂ dah̦ d|equjnî იხ. см. see **დ|ეჴუჲნი̂ d|equjnî**. **დაჰ დეჴუჲნი̂ დაჰ დეჴი̂ დალი̂ჩონ** – გადასახდელი გადაუხადეს მიცვალებულს; **ი სტაკ ი ტათებ დაჰ დეჴუჲნი ვა?!** – ეს კაცი ამ ფულის გადამხდელია?!

დაჰ ეჴ̦|დ|არ dah̦ eq̦|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ეჴ̦|დ|არ eq̦|d|ar**. **დადას ბა̂დერ არხეხ დაჰ ეჴ̦დიე̂** – მამამ ბავშვი არხზე გადაახტუნა; **სა̂გრე̂ ჲეთ̦ დაჰ ეჴ̦ბინას** – ეზოდან ძროხა გავაგდე; **მარავ ფსტუ დაჰ ეჴ̦ჲიე̂** – ქმარმა ცოლი გააგდო; **ძუძკეს კაბეხი̂ პეპელ დაჰ ეჴ̦დიე̂** – გოგონამ კაბას ღილი მოაგლიჯა; **კუ̂ძხი̂ ბახ̦ე̂, სტამი̂ ნაფოტ დაჰ ეხ̦ჴ̦ბინას** – კუნძს გრძელი, სქელი ნაფოტი მოვახლიჩე.

დაჰ ეჴ̦|დ|ითარ dah̦ eq̦|d|itar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ეჴ̦|დ|ითარ eq̦|d|itar**. **ლეოს ჴორხი̂ დაყდაჲლნრ̂ ტავ შალთევ დაჰ ეჴ̦დითიე̂** – ლეომ ვაშლს გამხმარი ტოტი ხანჯლით გააგდებინა; **წკიპოს მასთხოვეგრ̂ შალთევ ქორთრ̂ დაჰ ეჴ̦ბითიე̂** – წკიპომ მტერს ხანჯლით თავი გააგდებინა.

დაჰ თათ̦|დ|ალარ dah̦ taț|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **თათ̦|დ|ალარ taț|d|alar**. **ვანრ̂ დაჰ თათ̦ვალი̂, მე̄ ვეცქჩრ̂ ნაყბისტენ ჩუ ხაცუ̂ ადგილ ლო-რალრ̂** – ვანომ მიიწია, რათა მოსული ამხანაგისთვის ადგილი მიეცა.

დაჰ თათ̦|დ|არ dah̦ taț|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **თათ̦|დ|არ taț|d|ar**. **ნანას ტახტმაქ ვიშუჲნ̂ კნათ დაჰ თათ̦ვიქ́, მჷ აჰ ცო თასლარალო̂** – დედამ ტახტზე მწოლიარე ბიჭუნა მისწია, რომ არ გადმოვარდნილიყო.

დაჰ თარ́ლʻ|დ|არ dah̦ tarʻlʻ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **თარ́ლʻ|დ|არ tarʻlʻ|d|ar**. **ცჰა სტაკ საჲ ნაყბისტეხ დაჰ თარ́ლʻვინას** – ერთი კაცი ჩემს ამხანაგს მივამსგავსე.

დაჰ თასარ dah̦ tasar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **თასარ tasar**. **ბჰ̆დრევ ჴერ დაჰ თასრ́** – ბავშვმა ქვა გადააგდო; **ბიძის თამბაქო̂ ებწარ დაჰ თასარ ლოჸდიქ́** – ბიძამ თამბაქოს წევის გადაგდება მოინდომა.

დაჰ თაჴ|დ|არ dah̦ taq|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **თაჴ|დ|არ taq|d|ar**. **სჴ́გრქ́ კუ́ძ ნაყრქ́ დაჰ თაჴჲინას** – ეზოდან კუნძი [გზაში რომ იყო] გავათრიე.

დაჰ თაჴ|დ|ითარ dah̦ taq|d|itar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **თაჴ|დ|ითარ taq|d|itar**.

დაჰ თელʻარ dah̦ telʻar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **თელʻარ telʻar**. **დურგლენ დეშინო̂ დაჰ თელʻრ̂, მა̄ ოჴუჲნ დაჰ ლაცრ́ ცო ლეცე̂, ვუნახ (ˉუნახ) მიზი ბა** – დურგალს დაპირებულს აძლევენ, მაგრამ მას მიღება არ უნდა, რაღაც მიზეზია.

დაჰ თეტარ dah̦ teṭar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **თეტარ teṭar**. **ჴორქ́ დახკურ ტაჲვნი დაჰ თეტრ́ ბაბოს** – ვაშლის დამპალი ტოტები ჩამოჭრა პაპამ.

დაჰ თეფლარ dah̦ teplar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **თეფლარ teplar**. **მელʻწე ჲითოლს, ოჴუმფლქ́ დაჰ თიფლი̂ სქ́ კაბ** – რამდენჯერაც გავრეცხავ, იმდენჯერ ხუნდება ჩემი კაბა.

დაჰ თეშ|დ|არ dah̦ teš|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **თეშ|დ|არ teš|d|ar**. **ნაყბისტევ დაჰ თეშვიქ́სო̂, *ჴქ́ ნან ჲაგრ́ სონაჲნო̂*** – ამხანაგმა დამარწმუნა, *შენი დედა ვნახეო*.

დაჰ თეჴარ dah̦ teqar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **თეჴარ teqar**. **ქოკ ბაცლომცრ́ ბადერ დაჰ თეჴე̂** – ფეხის ადგმამდე ბავშვი ცოცავს.

დაჰ თივარ dah̦ tivar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **თივარ tivar**. **ბოთხ თეგბიჩე[ჰ]დოლრ́ სქ́ დად კაძიკ დაჰ თივქ́** – საქმის კეთების შემდეგ მამაჩემმა ცოტა დაისვენა.

დაჰ თილ‘არ daḩ tiľar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **თილ‘არ tiľar**. **შუ წენიხ დაჰ თილჩე[ჰ]დოლოჸგეც დაკდეცქ̂ სოჸ შუგრ̂ ალ‘უჲნი̂ დოშ** – თქვენს სახლს რომ გავცდი, მაშინღა მომაგონდა თქვენთვის სათქმელი სიტყვა.

დაჰ თილ‘|დ|არ daḩ tiľ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **თილ‘|დ|არ tiľ|d|ar**. **აჰ ჟელრქ̂ დაჰ თილ‘დებლეჰე̂, ას წე ჲჭაცრ̂** – შენ ცხვარი გაატყავე ერთი, მე ცეცხლს დავანთებ; **ოჸუს ფხაკლენ თოფ დაჰ თილ‘ჲიქ̂** – იმან კურდღელს თოფი ააცდინა; **ნანას ბ̆დერ სკოლაჲ დაჰ თილ‘დიქ̂** – დედამ შვილი სკოლაში გააცილა.

დაჰ თიტარ daḩ tiṭar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **თიტარ tiṭar**. **წინი̂ ჰათხე̂ ჴედაღეჩრ̂ მუხენ დაჰ თიტარ დეწე̂** – სახლის წინ მდგომ მუხას მოჭრა უნდა; **ჸორ ჲუყელდა[ჰ] დაჰ თიტნას** – ვაშლი შუაზე გავჭერი.

დაჰ თიტენრ̂ daḩ tiṭenô იხ. см. see **თიტენრ̂ tiṭenô**. **ას დაჰ თიტენრ̂ ხქ̂** – ჩემი მოჭრილი ხე.

დაჰ თიშარ|დ|ალარ daḩ tišar|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **თიშარ|დ|ალარ tišar|d|alar**. **პალტრ̂ დაჰ თიშარდალოჸ სოგო[ჰ]** – პალტო დამიძველ-და.

დაჰ თოლ|დ|არ daḩ tol|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **თოლ|დ|არ tol|d|ar**. **ლეთეშ სე ვაშას დაჰ თოლდიქ̂** – ჭიდაობაში ჩემმა ძმამ აჯობა.

დაჰ თოხარ daḩ toxar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **თოხარ toxar**. **ნაყბისტინ ბუჰი დალ‘ე′ნე̂, ვაშ[ბ]ინ დაჰა̄ თოხჸ** – ამხანაგებს ჩხუბი მოუვიდათ და ერთმანეთს დაჰკრეს; **კედლეხ ლუმსარ დაჰ თოხჸ** – კედელს ლურსმანი მიაჭედეს.

დაჰ დ|ითარ daḩ d|itar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ითარ d|itar**. **თაჟ̆ბჟ̆ სო ცო დალ‘ჸგე̂ დადინ, ეჸარე̄ დაჰ დითქ̂, მაყრ̂ ბალ‘ჸ** – ჭედილა აღარ დაუბრუნეს პატრონებს [და] ამათაც დაუთმეს, თავი დაანებეს.

დაჰ დ|ითენრ̂ daḩ d|itenô იხ. см. see **დ|ითენრ̂ d|itenô**. **ე თაბაჲრჩი̂ სტაბო[ჰ] დოხკანაჲნრ̂ დაჰ დითენრ̂ და** – ეს ჭედილები შემოდგომაზე გასაყიდად არის დატოვებული.

დაჰ დ|ით̡არ daḩ d|iţar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ით̡არ d|iţar**. **დოჟ̆ფხჟ̆ დაჰ დით̡ა̂ ცომენა̄ ქორდალოჸ ოჸუჲნ** – ტანსაცმლის გასარეცხად ვერავინ იშოვა [ი]მან.

დაჰ დ|იკარ daḩ d|iḳar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|იკარ d|iḳar**. **ასია′ჯ̌, დუჲა′ჯ̌ ხიმაქ დაჰ დიკალე̂!** – ხბოები და ცხენები წყალზე გარეკე რა!

დაჰ̧ დ|იკითარ daḩ d|iḳitar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|იკითარ d|iḳitar**. **ჸამდუჲნი̂ დრო ჲეცე′ნე̂, ალნირეჼ ბა̌დრი დაჰ̧ დიკითიეჼ თელვი** – სწავლის დრო მოვიდა და ალვნიდან ბავშვები წააყვანინეს თელავში.

დაჰ̧ დ|ილ|დ|არ daḩ dil|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ილ|დ|არ d|il|d|ar**. **ბუნგი დაჰ̧ დილდინას** – ჭურჭელი გავრეცხე.

დაჰ̧ დ|ილ|დ|უჲნი̂ daḩ d|il|d|ujnî იხ. см. see **დ|ილ|დ|უჲნი̂ d|il|d|ujnî**. **შაკეგო[ჰ̧] ჲოჰ̧ქოტრ̂ დაჰ̧ ჲილჲუჲნი̂ ჲა** – შაკას პირისახე დასაბანი აქვს.

დაჰ̧ იტარ (ჸიტარ) daḩ iṭar (‘iṭar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **იტარ iṭar**. **დულარ ხაწენრ̂ დაჰ̧ იტნას (ჸიტნას)** – ყვირილი რომ გავიგონე, გავიქეცი.

დაჰ̧ ჸიტ|დ|არ daḩ ‘iṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **იტ|დ|არ iṭ|d|ar**. **დოკ-დონშა დახეჼჩონ ხი დაჰ̧ ჸიტდინას** – გულწასულს წყალი მივურბენინე.

დაჰ̧ კარჩ|დ|არ daḩ ḳarč|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **კარჩ|დ|არ ḳarč|d|ar**. **გიგოს ურუმ ნაყმაქრეჼ დაჰ̧ კარჩბიეჼ** – გიგომ ურემი გზიდან გადააგორა.

დაჰ̧ კატ|დ|არ daḩ ḳaṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **კატ|დ|არ ḳaṭ|d|ar**. **ხიჼკლოჼ ბოტ ცო ბეწე̂ დაჰ̧ კატბაჼ, ცოჰ̧ე̂ ხიჼკლი დაჰ̧ ეტე̂** – ხინკლის ცომი არ უნდა დაარბილონ, თორემ ხინკლები დასკდება.

დაჰ̧ კაფა|დ|არ daḩ ḳapa|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **კაფა|დ|არ ḳapa|d|ar**. **ხენ[ბ]ინ წყეწყ დაჰ̧ კაფადარ დეწე̂** – ხეებს ხანდახან გაკაფვა უნდა.

დაჰ̧ კაწკარ|დ|არ daḩ ḳaçḳar|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **კაწკარ|დ|არ ḳaçḳar|d|ar**.

დაჰ̧ ლათარ daḩ latar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ლათარ**[1,2] **latar**[1,2]. **კნათი ვაშ[ბ]უ̄ხ დაჰ̧ ლათიჼ** – ბიჭები ერთმანეთს დაეჭიდნენ; **ცჰ̧აჲნი̂ წინრეჼ წე შილღეჩრ̂ წენიხ დაჰ̧ ლათიჼ** – ერთი სახლიდან ცეცხლი მეორე სახლს წაეკიდა.

დაჰ̧ ლარკარ daḩ larḳar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ლარკარ larḳar**. **ქორთრ̂ ჲუხეღდაჰ̧ დაჰ̧ ლარკიჼ სოჼ** – თავი ძირში გადამკრიჭეს; **დანიც დაჰ̧ ლაჲრკნათხ ჟე** – სულ გავპარსეთ ცხვარი.

დაჰ̧ ლარკუჲნი̂ daḩ larḳujnî იხ. см. see **ლარკუჲნი̂ larḳujnî**. **მაჲრმობ (მაჲრნობ) ბათჳა[ჰ̧] ჟე დაჰ̧ ლარკუჲნი̂ ხილ‘უე̄, ები დაჰ̧ ლარკუჲნი̂ ნახ ბეწეთ ვაჲ ქორბაჼ** – მარიამობის თვეში ცხვარი გასაპარსი იქნება და ამათი გამკრეჭი ხალხი [კაცები] უნდა ვიშოვოთ.

დაჴ ლასტ|დ|არ daⱨ lasṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ლასტ|დ|არ lasṭ|d|ar. ოჴუს თურ დაჴ ლასტდაჼ ტოტ ჰალო̂ ოწდიეჼ** – მან ხმლის მოსაქნევად ხელი ასწია; **ფალაზ ტკმელეჼ ბა, დაჴ ლასტბარ დეწე̂** – ფარდაგი მტვრიანია, გაბერტყვა უნდა; **ატმეჼ ხეჼ დაჴ ლასტბება′ე̌, ატმი აჴო̄ დეკდებ** – ატმის ხე დაარხიე და ატმები ჩამოყარე.

დაჴ ლატარ daⱨ laṭar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ლატარ laṭar**. **ცო მაკეშ ჲარ სეჼ აგაე̄, დაჴ ლაჲტნას** – შეუძლოდ იყო ჩემი ბებია და მივეშველე.

დაჴ ლაჭყ|დ|ალარ daⱨ lač̣q̣|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ლაჭყ|დ|ალარ lač̣q̣|d|alar**. **ბ̌დრი დაჴ ლაჭყდალეჼ** – ბავშვები დაიმალნენ.

დაჴ ლაჭყ|დ|არ daⱨ lač̣q̣|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ლაჭყ|დ|არ lač̣q̣|d|ar**. **ოჴარ შუეჼ ქონებ დაჴ ლეჭყოჲო̂** – ისინი თავიანთ ქონებას მალავენ.

დაჴ ლიტ̧ენო̂ daⱨ liţenô იხ. см. see **ლიტ̧ენო̂ liţenô**. **ნანას დაჴ ლიტ̧ენო̂ შურ ჰირწნი̂ ჲოთ̧ეჼ** – დედამ გაწურული რძე ქვაბში ჩაასხა.

დაჴ ლიჭარ daⱨ lič̣ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ლიჭარ lič̣ar**. **ჲაშას კაკლეგო[ჴ] წქგო̂ დაჴ ლიჭეჼ** – დამ კაკალს წენგო შემოაცალა.

დაჴ ლუჲნი̂ daⱨ lujnî იხ. см. see **ლუჲნი̂ lujnî**. **ვალ და სოგო[ჴ] დაჴ ლუჲნი̂** – ვალი მაქვს მისაცემი.

დაჴ მათხარ|დ|ალარ daⱨ matxar|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **მათხარ|დ|ალარ matxar|d|alar**. **ფსარე[ჴ] დეცენო̂ ტოტ თხალუჲნ დაჴ მათხარდალეჼ** – გუშინ მოტანილი დუცი დღეისთვის დაჭკნა.

დაჴ მათხარ|დ|არ daⱨ matxar|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **მათხარ|დ|არ matxar|d|ar**. **ჴეხკბეჼ ბეცენო̂ ნიტ̧ მათხოვ დაჴ მათხარბინორ** – მოსახარშად მოტანილი ჭინჭარი მზეს დაეჭკნო.

დაჴ მალ|დ|ალინო̂ (მალ|დ|აჲლნო̂) daⱨ mal|d|alinô (mal|d|ajlnô) იხ. см. see **მალ|დ|ალინო̂ mal|d|alinô. დაფხეჼ ხი დაჴ მალდაჲლნო̂ დაგეგე̂** – ცხელი წყალი თითქმის განელებულია.

დაჴ მალ|დ|არ daⱨ mal|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **მალ|დ|არ mal|d|ar**. **ხი დაჴ მალდებათ!** – წყალი გაანელეთ! **ხეხკოშ დაჴ მალბინას დოჼ** – ჭენებით დავღალე ცხენი.

დაჰ̦ მაჟ|დ|არ dah̦ mаž|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **მაჟ|დ|არ mаž|d|ar**. **ბაყჷ̂ ჭაჭჷ̂ ხივ დაჰ̦ მაჟბიე̂** – გამხმარი ტყავი წყალმა დაარბილა; **დუჲ ქოთ̦დალჷ̂, ბაყბი დაჰ̦ მაჟდებათ!** – ცხენები შეწუხდნენ, მოსაკრავები მოუბოშეთ!

დაჰ̦ მახკ|დ|არ dah̦ maxḳ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **მახკ|დ|არ maxḳ|d|ar**. **დახკო̂ ბალ̦ინო̂ ცჰა ჰერწო̂ შურე̂ დაჰ̦ მახკდინათხ** – თავგნაგდები ერთი ქვაბი რძე გადავღვარეთ.

დაჰ̦ მორს|დ|ალარ dah̦ mors|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **მორს|დ|ა-ლარ mors|d|alar**. **ისაკო̂ დაჰ̦ ლაწჷ̂ვოლი'ნე̂, ცჰაჲნო̂ გეფსუ⌈ჰ⌉დოლჷ̂ დაჰა̄ მორსვალჷ̂** – ისაკო ავად გახდა და ერთი კვირის შემდეგ მოისპო.

დაჰ̦ მორს|დ|არ dah̦ mors|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **მორს|დ|არ mors|d|ar**. **ალნი⌈ჰ⌉ ცჰა ყონჷ̂ ფსტუჲნო̂ დაჰ̦ მორსჲიე̂ ტათბუ̂დალ̦ა** – ალვანში ერთი ახალგაზრდა დედაკაცი მოკლეს (მოსპეს) ფულისთვის; **წყეგეჸ ჰაჲ თელ'ოშ დაჰ̦ მა მორსდოთ ის ბჳდერ** – მეტისმეტი კოცნით ნუ მოკლავთ მაგ ბავშვს.

დაჰ̦ მუსტ|დ|ალარ dah̦ musṭ|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **მუსტ-|დ|ალარ musṭ|d|alar**. **ქოცო⌈ჰ⌉ დათ̦ინო̂ ვე̂ დაჰ̦ მუსტდალჷ̂** – ქვევრში რომ ღვინო ესხა, დამჟავდა.

დაჰ̦ მუსტ|დ|ალინო̂ dah̦ musṭ|d|alinô იხ. см. see **მუსტ|დ|ალინო̂ musṭ|d|a-linô**. **ვე̂ დაჰ̦ მუსტდალინო̂ გუდალ'ე̂** – ღვინო დამჟავებული აღმოჩნდა.

დაჰ̦ მუსტ|დ|არ dah̦ musṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **მუსტ|დ|არ musṭ|d|ar**. **ვაშას ძმარევ დაყარ დაჰ̦ მუსტიე̂** – ძმამ ძმრით საჭმელი დაამჟავა.

დაჰ̦ ნიფს|დ|არ dah̦ nips|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ნიფს|დ|არ nips|d|ar**. **ჟაგნო̄ხ ჭგრიშ დაჰ̦ ნიფსჲინას** – წიგნებში (წიგნების) ანგარიში გავუსწორე.

დაჰ̦ დ|ოთ̦არ dah̦ d|oțar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ოთ̦არ d|oțar**. **აბოს ქითრე̂ ვე̂ ქოცუჲ დაჰ̦ დოთ̦ჷ̂** – აბომ ტიკიდან ღვინო ქვევრში გადაასხა.

დაჰ̦ ოთ̦|დ|არ dah̦ oț|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉დადგმა (⌈გა⌉დადგამს), მიყუდება; გადაყენება переставить, отставить, приставить; заставить помочиться to push aside, to remove. **ლაპ კედლეგო̂ დაჰ̦ ოთ̦ბიე̂** – კიბე კედელს მიადგეს; **ნანას ბჳდერ დაჰ̦ ოთ̦დიე̂** – დედამ ბავშვი გადააყენა.

დაჰ̦ დ|ოლ̦არ dah̦ d|ol̦ar გრდმ. прх. trans. 1. იხ. см. see **დ|ოლ̦არ d|ol̦ar**. **მჷ̂დილ დაჰ̦ დოლ̦ათ ყუთე̂** – მანდილი ჩადეთ ყუთში! 2. დასაფლავება (დაასაფლავებს)

похоронить to bury. **მეზობლეს დალინჵ ფსარე⌈ჰ⌉ დაჰ დოლ̥ი'ნე̂, შარნა̄ ვახეჼ** – მეზობელმა მიცვალებული გუშინ დაასაფლავა და წავიდა.

დაჰ დ|ოჟარ daḩ d|ožar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ოჟარ d|ožar**. **ნინოს საბჼ–ფალზი დაჰ დოჟიჼ** – ნინომ საბან-ფარდაგები მიალაგა; **ბიძის დოს დაჰ დოჟიჼ** – ბიძამ შეშა დააწყო (ერთიმეორეზე); **ბატნეჼ ფიცრი ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ თათ̣დიე'ნე̂, ცჰა ფიცარ ტყოც დაჰ დოჟიჼ** – იატაკის ფიცრები ერთმანეთზე მისწიეს და ერთი ფიცარი კიდევ შეაცურეს.

დაჰ დ|ოჟარ daḩ d|ožar გრდმ. прх. trans. დამარხვება, მარხვის დაწყება начать поститься to begin the fast. **ჺარჭიჼ მარხჵ დაჰ დუღჟნათხჵ** – დიდი მარხვა („შავი მარხვა“) დავიწყეთ.

დაჰ ოტარ daḩ oṭar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ოტარ oṭar**. **მაღკოს ღით̣ენჵ კეჭ მათხმაქ დაჰ ოტიჼ** – მაიკომ გარეცხილი მატყლი მზეზე გაფინა.

დაჰ დ|ოფშ|დ|არ daḩ d|opš|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ოფშ|დ|არ d|opš|d|ar**. **თამბქუძჼ ფოთოლ დაჰ დოფშდიე'ნე̌, ჰალო̄ ჰარჩდიეჼ** – თამბაქოს ფოთოლი დაფხვნა და შეახვია.

დაჰ დ|ოწ|დ|ალარ daḩ d|oç|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|ოწდ|ალარ d|oç|d|alar**. **ხიგჵ ღოტუჩჵ ნანახ თხუშ ბჯდრე̄ დაჰ დოწდალიჼ** – წყალზე მიმავალ დედას ტირილით ბავშვებიც მიჰყვნენ ⌈აედევნენ⌉.

დაჰ დ|ოწარ daḩ d|oçar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ოწარ d|oçar**. **დოჼ დონეხ დაჰ ბოწიჼ** – ცხენი ცხენს მიაბეს; **ჰაშა̄ხ ნაყბისტ დაჰ ვუღწნას, ჰედდაღლნო̄ დაგერ** – სტუმრებს ამხანაგი გავაყოლე, უკვე გვიან⌈და⌉ იყო.

დაჰ ოწარ daḩ oçar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ოწარ oçar**. **ფსტარჩავ ურუმ დაჰ ოწიჼ** – ხარებმა ურემი გასწიეს.

დაჰ დ|ოხარ daḩ d|oxar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|ოხარ d|oxar**. **წა დაჰ დოხეჼ** – სახლი დაინგრა; **დაწერადიენჵ დაჰ დოხეჼ** – ნაწერი წაიშალა; **სოგო⌈ჰ⌉ ქაღრცხი̂ დაჰ დოხეჼ** – მე სამოსი გამიცვდა.

დაჰ დ|ოხ|დ|არ daḩ d|ox|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ოხ|დ|არ d|ox|d|ar**. **ქალქი⌈ჰ⌉ დუჯ თიშიჼ წენბუღ დაჰ დოხდიეჼ** – ქალაქში ბევრი ძველი სახლი დაანგრიეს; **მელ'ში დოშ დაჰ დოხდინას** – რამდენიმე სიტყვა წავშალე.

დაჰ დ|ოხ|დ|იენჵ daḩ d|ox|d|ienô იხ. см. see **დ|ოხ|დ|იენჵ d|ox|d|ienô**. **დაჰ დოხდიენჵ ფიცრულ წენბუღ** – დაშლილი ფიცრული სახლები.

დაჰ̡ დ|ოხკარ^1 **daꜧ d|oxḳar**^{1} გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ოხკარ**^{1} **d|oxḳar**^{1}. **გაგნი ცჰ̡აჺნი̂ კალთერეჼ ჴეჩო̂ კალთი დაჰ̡ ჺუჺხკნორ** – კვერცხები ერთი კალათიდან მეორე კალათაში გადაეწყოთ.

დაჰ̡ დ|ოხკარ^2 **daꜧ d|oxḳar**^{2} გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ოხკარ**^{2} **d|oxḳar**^{2}. **ხკოლიხ თაბაჺრჩი̂ ქალაჺქი̂ ჴელʻო̂ დაჰ̡ დოხკჼ** – ზაფხულში ჭედილები ქალაქში (თბილისში) მიჰყავთ გასაყიდად.

დაჰ̡ დ|ოხკინო̂ daꜧ d|oxḳinô იხ. см. see **დ|ოხკინო̂ d|oxḳinô**. **დაჰ̡ ბოხკინო̂ დოჼ** – გაყიდული ცხენი.

დაჰ̡ საბ|დ|არ daꜧ sab|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **საბ|დ|არ sab|d|ar**. **ო სტაკოვ ჟე ფხაუზტყეხ დაჰ̡ საბდიეჼ** – იმ კაცმა ცხვარი (ფარა) ასს გადაამეტა [ასზე მეტი ჰყავს].

დაჰ̡ სეჼ|დ|არ daꜧ sẽ|d|ar იხ. см. see **სეჼ|დ|არ sẽ|d|ar**. **ოჴუს თეფხოშ დაჰ̡ სეჼვი-ჺეჼ კნათ** – მან ცემით გაალურჯა ბიჭი.

დაჰ̡ სესხბა|დ|არ daꜧ sesxba|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **სესხბა|დ|არ sesxba|d|ar**. **ფსა დაჰ̡ სესხბადბინათხო̂ ფეხ და̄ხჩონ** – ქერი ვასესხეთ ახლოს მცხოვრებს.

დაჰ̡ სუსტ|დ|ალარ daꜧ susṭ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans.გულის წასვლა, გულის შეღონება пасть в обморок to faint. **ნა̄ნ დაჰ̡ სუსტჺალოჼ** – დედას გული შეუღონდა.

დაჰ̡ ტატ|დ|არ daꜧ ṭaṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ტატ|დ|არ ṭaṭ|d|ar**. **ჰ̡უჼლრეჼ დაღუჺნი̂ ყაროვ დაჰ̡ ტატდიეჼთხო̂** – ტყიდან მომავალნი წვიმამ დაგვასველა.

დაჰ̡ დ|უსტარ daꜧ d|usṭar გრდმ. прх. trans. მიზომვა (მიუზომავს), მიწყვა отмерить to measure off. **ჺალინი̂ მაჺჴი̂ დაჰ̡ ჺუʹჺსტნეს, დაჰ̡ა̄ ჺაჺლʻნას სარენ** – პური (ხორბალი) რომ მემართა, მივუწყე და მივეცი სარას.

დაჰ̡ დ|უყ|დ|არ daꜧ d|uq̣|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|უყ|დ|არ duq̣|d|ar**. **ქასტჺალრეხ ძოჼძ უჺსჰ̡ეც დაჰ̡ დუყდიეʹნეს, სუჺნა̄ ჺეცნას** – სიჩქარეში ცხვირსახოცი იქვე მივჩურთე და [ჩემთვის] წამოვედი; **შურე̄ლეჼ ბრიჼჯ ბუყჼ თელʻე̂, დაჰ̡ ბუყბებათ** – რძიანი ბრინჯი სქელი სჯობს, შეასქელეთ.

დაჰ̡ ფშელ|დ|არ daꜧ pšel|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ფშელ|დ|არ pšel|d|ar**. **ცჰ̡ა სტაქჼ შურაძჼ დაჰ̡ ფშელდიეʹნე̂, ჴეჼ ას ჰ̡ალო̄ მაჺლʻნას** – ერთი ჭიქა რძე გააციეს და მერე მე შევსვი; **სეჼ ფსტუ დაჰ̡ ფშელჺიეʹნე̂, დაჰ̡ა̄ ლაწჼ-ჺოლოჼ** –

ჩემი ცოლი გაცივდა და ავად გახდა; **ბა̌დერ ლაველო̂ დახითიე'ნე̂, დაჰა̄ ფშელდიჲ̔** – ბავშვი თოვლში გაუშვეს და გაცივდა.

დაჰ ქეკ|დ|არ dah̦ keḳ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ქეკ|დ|არ keḳ|d|ar**. **ყოლუძნაძნო̂ მაძჳი̂ დაჰ ქეკძებათ, ქჰექი̔ ხილ‘ალ** – ხარშოსთვის პური დააქუცმაცეთ, მზად იყოს.

დაჰ ქოთ̦|დ|არ dah̦ koț|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ქოთ̦|დ|არ koț|d|ar**. **ახლუღენ ბუყე[ჰ] დაჰ ქოთ̦ძარ დეწ̔დოლი̔** – ახალუხს წელში დავიწროება დასჭირდა.

დაჰ ღელ|დ|ალარ dah̦ γel|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ღელ|დ|ალარ γel|d|alar**. **თხა დუჳ ბოთხ თეგბიენო̂ დაჰ ღელვალი̔სო̂** – დღეს ბევრი საქმის კეთებით დავსუსტდი [ქანცი გამომელია].

დაჰ ღორ|დ|არ dah̦ γor|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ღორ|დ|არ γor|d|ar**. **ხი დაჰ ღორდიჩე[ჰ], ფშელუძ უძთ̦უ̂** – წყალს (მდინარეს) რომ გაყინავს, სიცი-ვეები დადგება.

დაჰ ღორ|დ|იენო̂ dah̦ γor|d|ienô იხ. см. see **ღორ|დ|იენო̂ γor|d|ienô. დაჰ ღორდიენო̂ ბა̌დრი დახკჲ̔ ჩუ** – გაყინული ბავშვები [შე]მოვიდნენ შინ; **დაჰ ღორდიენო̂ ხენ[ბ]ი** – დამზრალი ხეები.

დაჰ ღორსლა|დ|არ dah̦ γorsla|d|ar გრდმ. прх. trans. [გა]ძარცვა [о]грабить to rob. **ყაჩღუი̂ვ გზავრი დაჰ ღორსლადიჲ̔** – ყაჩაღებმა მგზავრები გაძარცვეს.

დაჰ ყასტარ dah̦ q̣asṭar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ყასტარ q̣asṭar. სოცი̔ ვალუძნი̂ სჲ̔ ნაყბისტ ნაყა[ჰ] დაჰ ყასტი̔ სოხი̔** – ჩემთან მომავალი ჩემი ამხანაგი გზაში ჩამომშორდა; **მარ-ფსტუ ვაშ[ბ]ა̄ხი̔ დაჰ ყასტჲ̔** – ცოლ-ქმარი ერთმანეთს გაეყარა [დასცილდა].

დაჰ ყასტ|დ|არ dah̦ q̣asṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ყასტ|დ|არ q̣asṭ|d|ar. ჰათხეცლუჲ̔ ვალი დაჰ ყასტდა̔ ი̔ცგეჸ ვოლვალი̔ სტეფო̂** – წინანდელი ვალების მოშორებას ახლაღა შეუდგა სტეფო; **ბუჰ ბუძნში დაჰ ყასტბინათხ** – მოჩხუბრები დავაცილეთ [გავაშველეთ].

დაჰ ყაჰ|დ|არ dah̦ q̣ah̦|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ყაჰ|დ|არ q̣ah̦|d|ar. არყევ ჭოჭ დაჰ ყაჰბიჲ̔ სჲ̔** – არაყმა პირი გამიმწარა.

დაჰ ყეგარ dah̦ q̣egar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ყეგარ q̣egar**. **ვაშას კაკალ დაჰ ყეგარ სო̔მაქ ლაქდიჲ̔** – ძმამ კაკლის დამტვრევა ჩემზე მოაგდო.

დაჰ̦ ყორ|დ|არ (ყურ|დ|არ) dah̦ q̣or|d|ar (q̣ur|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ყურ|დ|არ q̣ur|d|ar**. **ვირ დუღრევ ნახ დაჰ̦ ყორდიჲჼ** – ვირის ყროყინმა ხალხი გააყრუა; **ლაზარე̂ ყჼლევ ლარკახ დაჰ̦ ყურვიჲჼ** – ლაზარე სიბერემ ⌈ყურებში⌉ დააყრუა.

დაჰ̦ შარ|დ|არ dah̦ šar|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **შარ|დ|არ šar|d|ar**. **გამჭამუჼ ნიყ დაჰ̦ შარბიჲჼ** – ოღროჩოღრო გზა გაასწორეს; **აგას დაჭმუჭნადაძლონო̂ მჼდილ დაჰ̦ შარდიჲჼ** – ბებიამ დაჭმუჭნული მანდილი გაასწორა.

დაჰ̦ შეგლბა|დ|არ dah̦ šeglba|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **შეგლბა|დ|არ šeglba|d|ar**. **მელ’ე̄ დე დალო̂, დეწე̂ ოთხინ დაჰ̦ შეგლბადარ** – ყოველდღე ⌈რამდენიც დღე მოვა⌉ უნდა ოთახებს დალაგება.

დაჰ̦ შორ|დ|არ dah̦ šor|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **შორ|დ|არ šor|d|ar**. **იჼც ნაყიშ ესეჰ̦ა̄ დაჰ̦ შორროდო̂** – ახლა გზებს აქაც აგანივრებენ; **ძაჰ̦ოვ კაბ დაჰ̦ შორძიჲჼ** – ქალიშვილმა კაბა გააგანივრა.

დაჰ̦ ჩალმალ|დ|არ dah̦ čalmal|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჩალმალ|დ|არ čalmal|d|ar**. **ოჴუს ძაყძაძლონო̂ მაძჴი̂ ჺანარმაქ დაჰ̦ ჩალმალძიჲჼ** – მან გამ-ხმარი პური ორთქლზე დაარბილა.

დაჰ̦ წამ|დ|არ dah̦ c̣am|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **წამ|დ|არ c̣am|d|ar**. **ჰ̦ერწაძლჩი̂ დაჰ̦ წამდებათ!** – ქვაბები გაწმინდეთ!

დაჰ̦ წეგ|დ|არ dah̦ c̣eg|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **წეგ|დ|არ q̣eg|d|ar**. **ოთხჼ ბატჼ დაჰ̦ წეგბოს** – ოთახების იატაკს წითლად ვღებავ ⌈ვაწითლებ⌉.

დაჰ̦ ჭჵაღ|დ|არ dah̦ č̣ωaγ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჭჵაღ|დ|არ č̣ωaγ|d|ar**. **კიდბჼ დაჰ̦ ჭჵაღბინას** – კიდობანი დავკეტე.

დაჰ̦ ხალარ dah̦ xalar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ხალარ xalar**. **ბუხრე⌈ჰ̦⌉ წე დაჰ̦ ხალოჼძაძლი̂, დოს ლატდებათ !** – ბუხარში ცეცხლი ლამის გაქრეს, შეშა დაუმატეთ! **ფსარე⌈ჰ̦⌉ დაჰ̦ ხალეჲჼ ნანგო⌈ჰ̦⌉ ყონოჼ კნათ** – გუშინ გაუქრა ⌈მოუკვდა⌉ დედას ახალგაზრდა ვაჟი.

დაჰ̦ ხალ|დ|არ dah̦ xal|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ხალ|დ|არ xal|d|ar**. **წე დაჰ̦ ხალძინას** – ცეცხლი ჩავაქრე; **ყონუჼ ფსტუძნო̂ სიხაშლევ დაჰ̦ ხალძიჲჼ** – ახალგაზრდა დედაკაცი ჭლექმა გააქრო.

დაჰ̦ ხალენო̂ dah̦ xalenô იხ. см. see **ხალენო̂ xalenô**. **დაჰ̦ ხალენო̂ წე** – ჩამქრალი ცეცხლი.

დაჰ ხალწიჼ daⱨ xalçĩ გაუქრობელი, გაუქრობლად непотухающий inextinguished, without extinguishing, without disappearing. **ჺურდეჼ ჰალ ჴეთჩე[ჰ]დოლოჼ ჸჭაცინრ̂ წე დაჰ ხალწიჼ ჴკურ ბაცბიგო[ჰ] დეჭრ̂ ჺალიხ** – დილით ადგომიდან დანთებული ცეცხლი გაუქრობლად ენთოთ წოვათუშებს მთელ ზამთარს.

დაჰ ხარცარ daⱨ xarcar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ხარცარ xarcar**. **დახნრ̂ ვაშ[ბ]ა̄ხ დაჰ ხარცარ დინათხ** – საქონლის ერთმანეთზე გაცვლა გადავწყვიტეთ [ვქენით].

დაჰ ხარც|დ|არ daⱨ xarc|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ხარც|დ|არ xarc|d|ar**. **ას თხა ქაჸრცხი̂ დაჰ ხარცდინას** – მე დღეს სამოსი გამოვიცვალე.

დაჰ ხახკარ daⱨ xaxḳar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ხახკარ xaxḳar**. **ას დოჼ დაჰ ხახკიჼ, აჰ დოჼ სო ხახკიჼ, ოჴუს დოჼ აჰ ხახკიჼ, ჴეჼ ჰალ ხახკიჼ** – მე ცხენი გავაჭენე, შენ ცხენი გამოაჭენე, იმან ცხენი ჩააჭენა, მერე ამოაჭენა.

დაჰ ხეტარ daⱨ xeṭar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ხეტარ xeṭar**. **ზორაჸში̂ ოწდიჩე[ჰ] დუტყიჼ ყაჭ დაჰ ხეტე̂** – ძალიან რომ გასწიო, წვრილი ძაფი წყდება; **ქარსნი დაჰ ხეტეჼ** – საბლები დაწყდა; **დუჴ გორი, მენხუჸა ჰათხეც დარ, იჼც ცო დაგე̂ ალნი[ჰ]** – ბევრი გვარი, რომელიც წინათ იყო, ახლა აღარ არის ალვანში.

დაჰ ხეტ|დ|არ daⱨ xeṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ხეტ|დ|არ xeṭ|d|ar**. **კამჩევ ქოკა̄ხ ჰარჩდიენრ̂ თოკი დაჰ ხეტდიეჼ** – კამეჩმა ფეხებზე მოხვეული თოკები გაწყვიტა.

დაჰ ხეცარ daⱨ xecar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ხეცარ xecar**. **ურმე[ჰ] დაჟინრ̂ მალდაჸლნრ̂ კამჩი დაჰ ხეციჼ** – ურემში ნაბამი დაღლილი კამეჩები გამოუშვეს.

დაჰ ხილ‘არ daⱨ xilʿar გრდუვ. непрх. intrans. მიხრა (მიიხრება), გადახრა, მიდრეკა отогнуться, перегнуться, отклониться to move aside. **ტაჸსი̂ ქორალო̄ დაჰ ხილ‘ეჼ** – ტასი ფანჯრ[ებ]იდან გადაიხარა.

დაჰ ხიტარ daⱨ xiṭar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ხიტარ xiṭar**. **ქარსჼ დაჰ ხი-ტეჼ** – საბელი გაწყდა; **ბაჴჩინ ხი დაცითოჩრ̂ ხანე[ჰ] ხი დაჰ ხიტეჼ** – ბაღჩებში წყლის მოგდების დროს წყალი დაწყდა; **ვაჸჟლარიჼ გორ დაჰ ხიტეჼ** – ვაჟაანთ გვარი

ამოწყდა; **დუჴ ბოთხ ბარეხ დაჰ̡ ხიტჷ̃ მიტრრ̂** – ბევრი საქმის კეთების-გან წელში გაწყდა მიტრო.

დაჰ̡ ხიტ|დ|არ dah̡ xiṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ხიტ|დ|არ xiṭ|d|ar**. **ფეშკ-რევ ქაჲნზჷ̃ ბაჴო̃ მატბაჲლნრ̂ გა̄გ დაჰ̡ ხიტბიჷ̃** – ბიჭუნამ ყურძნის დიდი დამწიფებული მტევანი მოწყვიტა; **ნახნ ხი დეწერ ბალ-ბაჴჩინაჲნრ̂, ჰ̡არხოვას მა̄ ნითვსე̂ ეჰ̡ათე̂ დაჰ̡ ხიტდინორ** – ხალხს წყალი უნდოდა ბაღჩე-ბისთვის, მეწისქვილეს კი სწორედ მაშინ დაეწყვიტა.

დაჰ̡ ხიტ|დ|ითარ dah̡ xiṭ|d|itar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ხიტ|დ|ითარ xiṭ|d|itar**. **ასეგრ̂ ქარსჷ̃ დაჰ̡ ხიტჲითჷ̃** – ხბოს საბელი გააწყვეტინეს.

დაჰ̡ ჴაპტარ dah̡ qapṭar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ჴაპტარ qapṭar**. **ვენჷ̃ სტაქჷ̃ სო ჴაპტდიე'ნე̂ სო̃, ასა̄ დაჰ̡ ჴაპტჷ̃** – ღვინიანი ჭიქა მომაწოდეს და მეც მივწვდი.

დაჰ̡ ჴაპტ|დ|არ dah̡ qapṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჴაპტ|დ|არ qapṭ|d|ar**. **ას ოჴუჲნი̂ მაჲჴი̂ დაჰ̡ ჴაპტჲინას** – მე მას პური მივაწოდე.

დაჰ̡ ჴასარ dah̡ qasar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჴასარ qasar**. **ლათ̦ დაჰ̡ ჴასათ!** – ნაგავი გადაყარეთ!

დაჰ̡ ჴასითარ dah̡ qasitar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჴასითარ qasitar**. **დადას გომურ აჰ̡ ჰ̡აჴითიე'ნე̂, ლახ დაჰ̡ა̄ ჴასითიჷ̃ მუშიგრ̂** – მამამ გომური დაახვეტინა და ნეხვი გადააყრევინა მუშებს; **ტაჲვნი̂ შალთევ დაჰ̡ ჴასითინას** – ტოტები ხანჯლით გავაყრევინე.

დაჰ̡ ჴაჩ|დ|ალარ dah̡ qač|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ჴაჩ|დ|ალარ qač|d|alar**. **ტათებ დაჰ̡ ჴაჩდალო̃ თხოგო[ჰ̡]** – ფული გაგვითავდა.

დაჰ̡ ჴაჩ|დ|არ¹ dah̡ qač|d|ar¹ გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჴაჩ|დ|არ¹ qač|d|ar¹**. **ჭაგნოგრ̂ ტოტ დაჰ̡ ჴაჩდინას** – წიგნს ხელი მივაწვდინე; **ვჷ̃ დაჰ̡ ჴაჩდინორ** – ღვინო გაეთავებინათ; **ციმოს სკოლ დაჰ̡ ჴაჩჲიჷ̃** – ციმომ სკოლა დაამთავრა.

დაჰ̡ ჴაჩ|დ|არ² dah̡ qač|d|ar² გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჴაჩ|დ|არ² qač|d|ar²**. **ქალქირნა ბოტუჩრ̂ ურმჷ̃ ალუჲნი̂ დაჰ̡ ჴაჩბარ ცო ხილ'ჷ̃** – ქალაქიდან (თბილისიდან) მიმავალი ურმის ალვნამდე მიღწევა [ჩატანა] ვერ იქნა [ვერ მოხერხდა].

დაჰ̡ ჴაჩ|დ|ითარ dah̡ qač|d|itar გრდმ იხ. прх. см. trans. see **ჴაჩ|დ|ითარ qač|d|i-tar**. **კოტიგრ̂ დახკაჲრჩ დაჰ̡ ჴაჩდითნათხ** – კატას თაგვები გავაწყვეტინეთ.

დაჰ̦ ჴეთ|დ|არ daḩ qet|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჴეთ|დ|არ qet|d|ar**. **ჴეჩონაჸნო̂ დალʻჼ ტათებ დაცითინოʹერ სოჼ, ფსარჰ̦ეც დაჰ̦ ჴეთდინას** – სხვისთვის მისაცემად ფული გამოუგზავნიათ ჩემთვის და გუშინვე გადავეცი.

დაჰ̦ ჴეპტ|დ|არ daḩ qep̣ṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჴეპტ|დ|არ qep̣ṭ|d|ar**. **ას ოჴუჸნი̂ ჟაგნუჸ დაჰ̦ ჴეპტოდო̂** – მე იმას წიგნებს ვაწვდი.

დაჰ̦ ჴერʻლʻ|დ|არ daḩ qerʻlʻ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჴერʻლʻ|დ|არ qerʻlʻ|d|ar**. **ჰ̦უჼლო⌈ჰ̦⌉ ბჵარწავ კნათ დაჰ̦ ჴერʻლʻვიჲჼ** – ტყეში მგელმა ბიჭი შეაშინა.

დაჰ̦ ჴეჰ̦არ daḩ qeḩar გრდმ. прх. trans. გადაზიდვა (გადაზიდავს) транспортировать to transport. **ლაუ̆მუ̂ დოტუჩო̂ ბაცბივ ბარგ ჴეჩუჸჰ̦ი̂ დაჰ̦ ჴეჰ̦ო̂** – მთაში მიმავალი წოვათუშები ბარგს სხვაგან გადაზიდავენ ⌈ხოლმე⌉; **სე ბიძის ჴჼ დოს დაჰ̦ ჴეჰ̦ო̂** – ბიძაჩემი ხვალ შეშას გადაზიდავს.

დაჰ̦ ჴეჰ̦ითარ daḩ qeḩitar გრდმ. прх. trans. გადაზიდვინება (გადააზიდვინებს) заставить транспортировать to make sb transport sth. **ცჰ̦აჸნი̂ მეურმეგო̂ დოს დაჰ̦ ჴეჰ̦ითოს ალვინი̂** – ერთ მეურმეს შეშას ვაზიდვინებ ალვანში.

დაჰ̦ ჴეჰ̦ინო̂ daḩ qeḩinô იხ. см. see **ჴეჰ̦ინო̂ qeḩinô**. **ქალაჸქი̂ დაჰ̦ ჴეჰ̦ინო̂ დოს ლაზჲჼ გუდალʻჲჼ** – ქალაქში გადაზიდული შეშა კარგი აღმოჩნდა.

დაჰ̦ ჴოთ̦არ daḩ qoțar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჴოთ̦არ qoțar**. **ბაჸთკეს ხი ბუბკინ დაჰ̦ ჴოთ̦იჼ** – ბათუკამ წყალი ყვავილებს მიასხა.

დაჰ̦ ჴოლ̦|დ|არ daḩ qol̦|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჴოლ̦|დ|არ qol̦|d|ar**. **ფენიხ დახჲჼჩო̂ საძნენ ბოძ დაჰ̦ ჴოლ̦ბინას** – გვერდზე წასულ საბძელს ბოძი მივაბჯინე.

დაჰ̦ ჴოწ|დ|არ daḩ qoc̣|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჴოწ|დ|არ qoc̣|d|ar**. **მი-ხოს ვაღვაღჩოვაც პალტო̂ დაჰ̦ ჴოწდიჲჼ** – მიხომ მოსვლისთანავე პალტო ჩამოკიდა.

დაჰ̦ ჴოწ|დ|იენო̂ daḩ qoc̣|d|ienô იხ. см. see **ჴოწ|დ|იენო̂ qoc̣|d|ienô**. **ფსარლოუჸნი̂ ბალკო⌈ნ⌉მაქ დაჰ̦ ჴოწბიენო̂ ფალაზ ფჰ̦ორენ ცო ბაგბანორ** – საღა-მოს აივანზე გადაკიდებული ფარდაგი ვახშმობისას აღარ ყოფილიყო.

დაჰ̦ ჰ̦აჭარ daḩ ḩač̣ar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ჰ̦აჭარ ḩač̣ar**. **დაჰ̦ ჰ̦აჭ, ჸოჰ̦ მოჰ̦ წეგჸალოჼ** – შეხედე, გოგონა როგორ გაწითლდა.

დაჰ ჰაჭყარ daḩ ḩač̣q̣ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჰაჭყარ ḩač̣q̣ar**. **ჲაშას დით-ენო̂ ქაჲრცხი̂ დაჰ ჰაჭყი′ნე̂, დაჰ̄ ჴოხკდიეჼ** – დამ გარეცხილი სარეცხი გაწურა და გაფინა.

დაჰ ჰაჴარ daḩ ḩaqar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჰაჴარ ḩaqar**. **კედლო̄ხ წეგეჼბოს დაჰ ჰაჴიჼ** –კედლებს წითელი ფერი წაუსვეს; **ჼდროს დონეხ ტოტ დაჰ ჰაჴიჼ** – ანდრომ ცხენს ხელი გადაუსვა; **მაჲრხოს ლათჲ ყუჼჭლი დაჰ ჰაჴიჼ** – მარეხმა ნაგავი კუთხეში მიგავა.

დაჰ ჰაჴინო̂ daḩ ḩaqinô იხ. см. see **ჰაჴინო̂ ḩaqinô**. **სჼგო̂ ჺურდნეც დაჰ ჰაჴინო̂ ლათჲე̂ სოგო** – ეზო დილითვე დაგვილი მიდგას.

დაჰ ჰეტარ daḩ ḩeṭar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ჰეტარ ḩeṭar**. **ას ოსივ ცჰაჲნი̂ წუთე[ჰ] დაჰ ჰეტე′ეს, ჼცაც ესჰეც ხილჺუსო̂** – მე იქ ერთ წუთს მი-ვირბენ და ახლავე აქვე გავჩნდები.

დაჰ ჰეჭარ daḩ ḩeč̣ar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ჰეჭარ ḩeč̣ar**. **ჩუ ბეხკეჼჩო̂ დონეგო̂ დაჰ ჰეჭალე̂!** – დაბმულ ცხენს უყურე ხოლმე რა!

დაჰ ჰოტ|დ|არ daḩ ḩoṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჰოტ|დ|არ ḩoṭ|d|ar**. **ქორალდა[ჰ] ფშელე̂ იხორე̄, ბჼდ დაჰ ჰოტჲინას** – ფანჯრ[ებ]იდან სიცივე მოდიოდა და ჩვარი შევჩარე.

დაჰ დ|ჵევარ daḩ d|ωevar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ჵევარ d|ωevar**. **ბიძი̂ ყაჩლუჲვ დაჰ ვჵევიჼ** – ბიძა ყაჩაღებმა მოკლეს; **ივსებეს ჟელრეჼ დაჰ დჵევიჼ** – იოსებმა ცხვარი დაკლა.

დაჰ დ|ჵევუჲნი̂ daḩ d|ωevujnî იხ. см. see **დ|ჵევუჲნი̂ d|ωevujnî**. **თეყილაჲჩო̂ დიკეჼჩო̂ დაჰ დჵევოჩო̂ ჟელრეჩოჼ დაჰ დჵევუჲნი̂ შაჲრვჼ დეკნოზ ვარ** – სალოცავში წაყვანილი დასაკლავი ცხვრის დამკვლელი თვით დეკანოზი იყო.

დაჰ ჺარჭ|დ|არ daḩ ʿarč̣|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ჺარჭ|დ|არ ʿarč̣|d|ar**. **ქადბინაჲნო̂ ნაჲბდრი დაჰ ჺარჭოდო̂** – ქუდებისთვის ქეჩებს შავად ღებავენ [აშავებენ].

დაჰ ჺოფ|დ|ალარ daḩ ʿop|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ჺოფ|დ|ალარ ʿop|d|alar**. **იკოლე̂ დუჲთხეც გორნკეხ დაჰ ჺოფვალიჼ** – იკოლე წელანვე გო-რას მოეფარა.

დაჰა daḩa ess. ზმნს. нареч. adv. იქ, იქით, გაღმა там, через речку, через озеро... over there, beyond, on the other side of the river (ჩვეულებრივ აღნიშნავს ადგილ-

მდებარეობას обычно обозначает место generally indicating location or place). **ვაშო̂ დაჴა ვახე̂** – ძმა იქით ცხოვრობს.

დაჴაკაჸ daḩaḳa’ ess. ზმნს. нареч. adv. ცოტა იქით чуть-чуть дальше a bit there.

დაჴა̄ ჲ **daḩā** j იქაურობა, იქითა სივრცე, გაღმა სივრცე тамошнее пространство, заречное (заозёрное и т. д.) пространство that area. **დენიჸ დაჴა̄ სი̃ ჲა** – მთელი იქითა სივრცე ჩემია.

დაჴკაჸ daḩḳa’ adit. ზმნს. нареч. adv. ცოტა იქით чуть туда a bit away. **დაჴკაჸ თათ̦ლიბალე̂, კნათ** – ცოტა იქით გაიწიე რა, ბიჭო.

დგარდგარაჲნო̂ dgardgarajnô ზმნს. нареч. adv. დგარდგარით, დგრიალით толпясь noisily. **დიჩ̃ ალვერდი̃ ნახ უჲს ლათ̦დანორ მაცხეჸ დგარდგარაჲნო̂** – მთელი ალავერდის ხალხი იქ მდგარიყო, რა ხანია, დგარდგარით (ა. ბერთლანი).

დე დდ **de** dd დღე день day. **ხკოლიხ დენიშ დაჴოჷხჷ და ბუჲსვა̄ხ** – ზაფხულში დღეები უფრო დიდია ღამეებზე.

მელ‘ე დე დ|აღო̂ meľe de d|aγô ყოველდღე каждый день everyday. **ე ცჴა ბუთ̦ ბაგეგე̂, მელ‘ე დე დაღო̂, სი̃ ვაშო̂ ჲოლ ჲაცი̃ იხო̂** – ეს ერთი თვეა თითქმის, ჩემი ძმა ყოველდღე თავის მოსათიბად დადის.

დე ეშუშ de ešuš დღენაკლულად [შობილი], უდღეური преждевременно рожденный prematurely born. **დე ეშუშ დიენო̂ ა̄სე̂ დაჴ დალი̃** – დღენაკლუ-ლი ხბო მოკვდა.

ცჴაჲნი̂ დენი̃ cḩajnî denĩ დღიური [მიწა] полдесятины daily (a land to be cultivated in a day). **თხოგოჴ ცჴაჲნი̂ დენი̃ ქაზდარ ჲა** – ჩვენ ერთი დღის [დღიური] მიწა გვაქვს.

ჴე დეჲნი̂ (დი̄ნი̂) ლა|დ|ალოსო̂ ḩe dejnĩ (dīnî) la|d|alosô არ ითარგმნება, დაახლოებით: „შენ მაგიერ მოვკვდე, ნეტავი!“, ან ქართული „გენაცვალე“ не переводиться, приблизительно: „умереть бы вместо тебя!“ или грузинское *генацвале* it has no adequate translation, approximately: „I wish I were dead instead of you!“ or „my dear, deary“.

დედაცუ̃ dedacũ დღემოკლე недолговечный short-term. **მიჩო̃ დენოლ დედა-ცუ̃ ჲა, ყონნეჸ დაუ̆ვუ̂** – ზოგთა სიცოცხლე დღემოკლეა, ახალგაზრდებივე იხოცებიან.

დე̄-ბუჲს⌈ვ⌉ა̄ დდ **dē-bujs⌈v⌉ā** dd დღე-ღამე ⌈დღე და ღამე⌉ день и ночь day and night. **დე̄-ბუჲს⌈ვ⌉ა̄ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ნიფსდალარ სტაბო⌈ჳ⌉ დალრ̂** – დღე-ღამის გათანასწორება შემოდგომას მოვა; **ფსტეივ დუჳ დე̄-ბუჲს⌈ვ⌉აჲში̂ ჲავოჲრ̂ დეჭოშ** – დიაცები ბევრ დღე-ღამეს ათენებენ ⌈კარგავენ⌉ ჩეჩვაში.

დედმიწ ჲჲ **dedmiç** jj დედამიწა земля (планета) the Earth. **დედმიწ ზურგმაქ დუჳ გოჷლი'ნე̂, ჰჷლჷუ'ნე̂ ადმიჲ დახე̂** – დედამიწის ზურგზე ბევრი გონიერი და ჭკვიანი ადამიანი ცხოვრობს.

დედუფალ^{1} დდ **dedupal**^{1} dd სინდიოფალა, დედოფალა ласка weasel. **დედუფლევ წიწლი იტოდრ̂, ზორაჲში̂ ქორქოკლი'ნე̂ და** – დედოფალა წიწილებს იტაცებს, ძალიან ფეხმარდიცაა.

დედუფალ^{2} ჲდ **dedupal**^{2} jd 1. დედოფალი царица queen. 2. იხ. см. see **წინუს çinus**. **ბაცბილო⌈ჳ⌉ დედუფალ ქორწილ ჯაჩდალლომცჷ ბალდად ჩოფდიენრ̂ ჩეჲალერ** – წოვათუშებში დედოფალი ქორწილის გათავებამდე ბალდადჩამოფარებული იჯდა.

დევ დდ **dev** dd დევი сказочный великан a giant. **დევჷ ამბუჲ ფალილო⌈ჳ⌉ ჲეფცლა** – დევების ამბებს ზღაპრებში ჰყვებიან.

-დეჲლი̂, -დი̄ლი̂ -dejlî, -dīlî სა-...-ე, სა-...-ო материал для... material for... **ე⌈ჳ⌉ ტავ ღაზჷ სტიურდეჲლი̂ და** – ეს ტოტი კარგი სასალამურეა; **ე კნათ ვუხდეჲლი̂ (~უხდეჲლი̂) ვა?** – ეს ბიჭი რას წარმოადგენს ⌈რა მასალაა⌉?

დეჲნი̂, დი̄ნი̂ dejnî, dīnî 1. ცოცხალი живой live. **ჰჷ აგ დი̄ნი ჲა?** – შენი ბებია ცოცხალია? 2. მთელი, საღი целый all, the whole of, unbroken, total. **ჯამ დი̄ნი̂ და, ცო დჵოგდალინრ̂** – ჯამი მთელია, არ გამტყდარა; **შვიჷდ ლეჰდჷ დახეჩრ̂ მახკარვ ში დი̄ნი̂ მაჲჯი̂ ჲაჰჷ თჷ** – შინდის დასაკრეფად წასულმა ქალებმა ორი მთელი პური წაიღეს თან; **დი̄ჼჩრ̂ სე ქონბელორჷ დაჩო ე დისჷ სოჷ** – მთელი ჩემი ქონებიდან მხოლოდ ეს დამრჩა.

დეჲნწაჲნი̂ dejnçajnî საღსალამათი, მთელი безукоризненно здоровый healthy, able-bodied. **თხა ცჰა ბუთჷ ჯაჩჷ, ვუნე̄ (~უნე̄) სჷ მარ დეჲნწაჲნი̂ შირაჲქი̂ ვახჷ ჟემაქე̄, სიფსრე⌈ჳ⌉ ისევ ვოყვიჷ, ლე დი̄ნი̂ ცო ვა, ლე ვალინრ̂** – დღეს ერთი თვე შესრულდა, რაც ჩემი ქმარი საღსალამათი შირაქში წავიდა ცხვარში და გუშინწინ აქ მოიყვანეს, არც ცოცხალია, არც მკვდარი.

დეჲცჰაჸ dej̆cḫa’ ზმნს. нареч. adv. მთელი დღე весь день the whole day.

დეკაჼ ვბ; ჲდ **deḳã** vb; jd დეკანი декан dean. **ფაკულტეტგრ̂ ლაზეჼ დეკაჼ ვაჰჷ̂, სტუდეჼტა̄ ჩამდარჼ საქმ ლაზიშ ლო** – ფაკულტეტს თუ კარგი დეკანი ჰყავს, სტუდენტთა სწავლის საქმე კარგად წავა.

დეკნოზ ვბ **deḳnoz** vb დეკანოზი протопоп archpriest. **დეკნოზ მოძღრაჼ ვაჭოჳ̆ხჳ̂ ვა** – დეკანოზი მღვდლების უფროსია; **ლამუ[ჰ] თეყილაჲჩრ̄ ვაჭოჳ̆ხჳ̂ დეკნოზ ვარ** – მთაში ხატების უფროსი დეკანოზი იყო.

დეჼ დ **dẽ** d დენი, ელექტრობა ток, электричество electricity. **ალუჲნი̂ დეჼ გვიაჼ დოცდიჼ კომუნისტივ, გვიაჼლომცაჼ ლამფევ დაჲხნათხ** – ალვანში დენი გვიან [გა]მოიყვანეს კომუნისტებმა, გვიანობამდე ლამფით ვიცხოვრეთ.

დეჼ|დ|ალარ dẽ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მორჩენა (მორჩება) выздороветь to get well, to recover. **ჰეჼ ვაშრ̂ ლაწიში̂ მე̄ ვარ, ჰალუჲ დეჼვალიჼ?** – შენი ძმა, ავად რომ იყო, მორჩა?

დეჼ|დ|არ dẽ|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გამთელება (გაამთელებს) сделать целым to unite, to make whole. **შიოს ში[ნ]ლ ჲატენრ̂ ხრჼ ვაშ[ბ]ახ ხოტი'ნე̂, დეჼჲიჼ** – შიომ ორად გამსკდარი თაბახი (გობი) ერთმანეთს მიაკრა და გაამთელა. 2. მორჩენა (მოარჩენს) исцелить, вылечить, врачевать to cure, to treat. **ნახ დეჼდაჼ ჴეთარ ლაზეჼ ჴელობ და** – ხალხის მკურნალობის [ექიმობის] ცოდნა კარგი ხელობაა; **დუჲხტრევ ლაწმარ დეჼდიჼ** – ექიმმა ავადმყოფი მოარჩინა.

დეჼ|დ|უჲნი̂ dẽ|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. მკურნალი лечащий, врач doctor, healer. 2. სამკურნალო ობიექტიც და საშუალებაც тот, кого нужно лечить; то, чем лечат a place for medical treatment, medicine, remedy. **დეჼდუჲნი̂ ვუმ** (-უმ) **აფთეკა̄ხ ბჵა̄ ქორლა** – სამკურნალო რამ აფთიაქებში ყოველთვის იშოვება.

დენი[ჰ] deni[h̦] ზმნს. нареч. adv. დღისით днём in a day time. **დენი[ჰ] ბოთხ თეგბოთხე̄, ბუჲსჳ̂ მა̄ დაჰ თივათხ** – დღისით ვმუშაობთ [საქმეს ვაკეთებთ], [და] ღამე კი ვისვენებთ.

დენიც deni' მთლად, სრულიად; ყველა, მთელი сполна, полностью; весь entirely; all, whole, entire. **ალზაჼ დენიც ალნიგუჲჰი̂ ლაქჲაჲლნორ** – ალაზანი მთლად ალვნისკენ მოვარდნილიყო; **დენიც ნახ ესევ დაჲხკნორ** – მთელი ხალხი აქ მოსულიყო.

დენოლ ჲჲ **denol** jj სიცოცხლე; ჯანმრთელობა, ჯანსაღობა жизнь (биологическая), здоровье life, health. **დენოლ ზორაჲში̂ მაწრიჼ ჲა** – სიცოცხლე ძალიან

ტკბილია; **სე დეჼლე⌈ჰ⌉ იშტუჼ ვუმ (⁻უმ) ცო ხაწდაჲლონდა** – ჩემს სიცოცხლეში ასეთი რამ არ გაგონილა; **დეჼლეხ ცო̄მ თელʻე̂** – ჯანმრთელობას არაფერი სჯობს; **ოჴუჲ ყიხ დენოლ ყაჰლა ჰოჼ – ჲუხაჸ ლობა′ელ, ჰალ ლახალ!** – მისი ცოდვით სიცოცხლე გაგიმწარდება – უკან მიბრუნდი რა, და მოძებნე! (ს. გარსევანიძე).

დეპეშ დდ **depeš** dd დეპეშა депеша, телеграмма telegram. **დაბადებ დენიხ საფრაჼნგთილნა დეჸეჼ სოჼ მოლოცვეჼ დეპეშ** – დაბადების დღეზე საფრანგეთი-დან მომივიდა მოლოცვის დეპეშა.

დეპუტატ დ **depuṭaṭ** d დეპუტატი депутат deputy. **დეპუტატეხ დუჴ და ჴალინრ̂, მოჰ ლო ოჴუჲ ამომრევლაჼ საქმ: ალნობიგო პეტრეჼ ჲაჴოჼ იმედ ჲა** – დეპუტატზე ბევრია დამოკიდებული, როგორ წავა მისი ამომრჩევლების საქმე: ალვნელებს პეტრეს დიდი იმედი აქვთ.

დერციკ ვბ; ჲდ **dercik̦** vb; jd დერციკი, მკერავი портной, портниха tailor. **მალუც დერციკ ჲაე̄, ფჰერეჩრ̂ მახკარგრ̂ თეკ-აბარ თეწოდრ̂** – მალუცა დერციკია და სოფლის გოგოებს ჭრა-კერვას ასწავლის.

დეღ დდ **deγ** dd 1. ტანი, სხეული тело, туловище body. **ბუსუ̄-ბუსუ̄ ვაყიშ ვიშჩუჲ დეღ ცო თივოდმაკე̂ სოჼ** – ღამ-ღამე ხმელზე წოლით ტანს ვერ ვასვენებ. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

დეღ დ|აჸარ deγ d|a’ar ტანის აყრა пойти в рост to grow up. **მიჩრ̂ დაჴლაჩონ ქასტეჼ დეღ დაჸარ ხეჸე̂** – ზოგმა მოზარდმა მალე იცის ტანის აყრა.

დეღ დ|ა̌ლʻარ deγ d|alʻar გრდმ. прх. trans. ტანის მიყრდნობა, მიბჯენა опереться телом, прислониться to lean against, to set against, to rest against. **ჟე პირუნ ფენიხ დუჴიჩრ̂ ხანე⌈ჰ⌉ ლათეჩრ̂ ჳუნავ ლოჭმაქ დეღ და̌ლʻიჼ** – ცხვრის ფარის გვერდზე დიდხანს მდგომმა მწყემსმა ჯოხს ტანი დააყრდნო ⌈ჯოხს ტანი მისცა].

დეღ დ|ოხარ deγ d|oxar გრდუვ. непрх. intrans. დაუძლურება изнуриться, ослабеть, делаться дряблым to weaken, to become disabled. **ხალაჼ და დეღ დოხარ, ლელდალარ, ცო მაკარ** – ძნელია დაუძლურება, დასუსტება, შეუძლებლობა (ძალის არქონა); **ფსტუჲნრ̂ სარტე̂: „დეღ დუჲხდალრ̂ ჰეჼ!“** – დედაკაცი დაიწყევლება: „ტანი ჩაგენგრეს!“

დეღე დ|ასტუჲნი̂ deγe d|astujnî მიმღ. прич. particip. ტანში გასახსნელი, სასაქმებელი слабительное purgative, cathartic. **ზეთ დეღე დასტუჲნი̂ წომალ ბა** – ზეთი ტანში გასახსნელი წამალია.

დეღე̃ დენოლ ჲჲ **deγẽ denol** jj ჯანმრთელობა здоровье health. **დეღე̃ დენოლ ყაჲ̃ჩოგოჴე̄ ჲა, მე̄ ყანოლ შაწაჸე̄ ღელი̃ ჲაე̄, შაწაჸე̄** – ჯანმრთელობა მოხუცსაც აქვს, მაგრამ სიბერე მაინც უძლურია და მაინც [ორჯერვეც].

დეღე[ჰ̣] ებწ|დ|არ deγe[ḥ] ebç̣|d|ar გრდუვ. непрх. intrans. კუჭის აშლა (კუჭი [ა]ეშლება) иметь позывы, понос, слабить indigestion, dirrhoea. **დეღე[ჰ̣] ებწდარენ დადოლ დარ დეწე̂** – კუჭის აშლას მოვლა ესაჭიროება.

დეღე[ჰ̣] მაჟ|დ|არ deγe[ḥ] maž|d|ar გრდმ. прх. trans. ფაღარათი [ტანში დარბილება] расстройство желудка indigestion, dirrhoea. **დეღე[ჰ̣] მაჟდარევ ადმია̃ ღელოდო̂** – ფაღარათი ადამიანს ასუსტებს.

დეღ ლესტარ deγ lesṭar გრდუვ. непрх. intrans. **ბარბაცი** раскачиваться, пошатываться to reel. **ოთარ დეღ ლესტეშ ლელე̂** – ოთარი ბარბაცით დადის.

დეღლი̃ deγlĩ ტანადი рослый, статный slender, slim. **სოგო[ჰ̣] ცჰ̣ა დეღლი̃ ნაყბისტ ვა** – მე ერთი ტანადი ამხანაგი მყავს.

დეღო̃ დ **deγõ** d ძალღონე сила, здоровье power, strength. **ლაუ̆მუ̂ იხჩუჲ დეღო̃ ლეტ სო̃** – მთაში რომ დავდივარ, ძალ-ღონე მემატება.

დეღო̃|დ|ავინო̂ deγõ|d|avinô ძალღონედაკარგული обессиленный powerless. **მარიხო̂ ჲაწიჩო̂ დაჲკ ოპერაციეგოდოლი̃ დეღო̃ დავინო̂ ჲისე̃** – მარეხი მძიმე გულის ოპერაციის შემდეგ ძალღონედაკარგული გახდა [დარჩა].

დე̄ღ: დე̄ღ დ|ოლ‘არ (დ|ეფლ‘არ) dēγ: dēγ d|olʻar (d|eplʻar) გრდუვ. непрх. intrans. ტანში შეღწევა (შეაღწევს), ტანში ჩადგომა проникнуть в тело to penetrate into body. **დე̄ღ ფშელ ჲოლ‘ე̃ სო̃** – ტანში სიცივე ჩამიდგა [შემიძვრა].

დეშარ dešar გრდმ. прх. trans. დაჯერება (უჯერებს) слушаться to follow, to obbey. **ბა̌დრეხ სკოლე[ჰ̣] დეშარ დეხო̂** – ბავშვს სკოლაში მორჩილებას, დაჯერებას სთხოვენ; **ბა̌დრევ ნანე̃ დეშო̂** – ბავშვი დედას უჯერებს. შდრ. ср. comp. **დ|ეშარ d|ešar**.

დეშა̃ dešã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დეშარ dešar**. **ბა̌დრივ ნანე̃ დეწე̂ დეშა̃** – შვილებმა დედას უნდა დაუჯერონ.

დეშითარ dešitar გრდმ. прх. trans. დაჯერებინება (დააჯერებინებს) заставить слушаться to make follow, to make obey. **ბა̆დრიგრ̂ დეშითარ ატ̣ა̃ და** – ბავშვების დაჯერებინება ადვილია.

დეშრიკ dešriḳ გამგონე, დამჯერი, თვინიერი послушный, покладистый obedient. **დეშრიკ ბა̆დერ დეწლაჲნი̂ და** – გამგონე ბავშვი საყვარელია.

დე–ხა̃ დ **de–xã** d დრო, დრო–ჟამი, დღე–ხანი время time-epoch, day-age.

დე–ხა̃ დ|ავარ de-xã d|avar გრდუვ. непрх. intrans. დროის დაკარგვა (დრო დაიკარგება), დროის გასვლა течение времени to lose time, to waste time. **ე თეგდოშ დუჳ დე–ხა̃ დავი̃** – ამის კეთებაში ბევრი დრო დაიკარგა; **ქაგნრ̂ ხეტ̣ოშ დე–ხა̃ დავი̃ სოგო[ჳ]** – წიგნის კითხვაში დრო დამეკარგა.

დე–ხა̃ დ|ავდარ de-xã d|avdar გრდმ. прх. trans. დროის დაკარგვა (დროს დაკარგავს), დროის გაყვანა терять время, убивать время to waste time. **დე–ხა̃ დავდანაჲნრ̂ ცჰა ქაგნრ̂ ხეტ̣ა̃ ვოლვაჲლნას** – დროის გასაყვანად ერთი წიგნის კითხვას შევუდექი; **დე–ხა̃ მა დავდოთ, ვუმ (-უმ) თაგდებათ!** – დროს ნუ კარგავთ, რამე გააკეთეთ!

დეხარ დდ **dexar** dd თხოვნა, სათხოვარი просьба request. **არჩილ ზორაჲში̂ დეხარ ყორბალაჲნი̂ სტაკ ვა** – არჩილი ძალიან თხოვნის მოყვარული კაცია. შდრ. cp. comp. **დ|ეხარ d|exar**.

დეხრა̄ხ ლელარ dexrāx lelar გრდუვ. непрх. intrans. მათხოვრობა (მათხოვრობს), სათხოვარზე სიარული побираться to beg, to go begging. **ბებერ დეხრა̄ხ ლელე̂** – ბებერი მათხოვრობს.

დეხრა̄ხ ლელინი̂ dexrāx lelinî მიმღ. прич. particip. მათხოვარი, სათხოვარზე მოსიარულე побирушка beggar. იხ. см. see **დ|ეხარ d|exar**.

დიაბეტ დ **diabeṭ** d დიაბეტი диабет diabetes. **დიაბეტ ნერვიულ[ო]ბენ ხეცე̂, დაწი̃ ლაწარ დაე̄, თხილოლ ჲეწე̂** – დიაბეტი ნერვიულობამ იცის, მძიმე დაავადებაა და სიფრთხილე სჭირდება.

დიაგნოზ დ **diagnoz** d დიაგნოზი диагноз diagnosis. **ლაწმარ დაჳ ღუპალა, დუხტრეს დროჳ ნიფსი̃ დიაგნოზ ცო ხაცდიჩე** – ავადმყოფი იღუპება, ექიმმა დროზე სწორი დიაგნოზი თუ არ დაუსვა.

დია̃ბეგ ვბ **diãbeg** vb დიამბეგი судья judge. **დია̃ბეგი შუჲ დროჳ ბაჴ̣ა̃ მენახი ბარ** – დიამბეგები თავის დროს დიდი ვინმეები იყვნენ.

დიბ ბ **dib** b 1. ფიცი клятва, присяга vow, oath. **ქიქოჸ ბაცბილო[ჰ] დიბულ მაჭჼ ჩო̄ თელʻორ** – ძველად წოვათუშებში ფიცად ულვაშის ბეწვსაც აძლევდნენ. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

დიბ ბ|არ dib b|ar გრდმ. прх. trans. ფიცის დადება (ფიცს დადებს), შეფიცვა дать клятву, присягнуть to make an oath.

დიბ ბ|ა̌ლʻარ dib b|alʻar გრდმ. прх. trans. შეფიცვა (შეეფიცება); ფიცის მიცემა присягнуть, дать клятву to make an oath, to swear. **ვაშ[ბ]ინ დიბ ბა̌ჲლʻნორ** – ერთმანეთისთვის ფიცი მიეცათ. უსრ. несов. imp. **დიბ თელʻარ dib telʻar**.

დიბ ბ|ა̌ლʻინო̂ dib b|alʻinô მიმღ. прич. particip. ფიცმიცემული, შეფიცული давший клятву, присягнувший sworn. **დიბ ბა̌ლʻიჼჩოვ დიბ ბჵუჲგჩეჰერ, მუჲსნ̄ დალორ** – ფიცის მიმცემს რომ ფიცი გაეტეხა, უბედურება მო[უ]ვიდოდა.

დიბ ბ|ითარ dib b|itar გრდმ. прх. trans. დაფიცება (დააფიცებს) ფიცის დადებინება заставить дать клятву, присягнуть to make sb swear. **ქიქოჸ ნახგო̂ დიბ ბითორ** – უწინ ხალხს ფიცს ადებინებდნენ.

დიბ ბ|უჲნი̂ dib b|ujnî მიმღ. прич. particip. ფიცის მიმცემი, მოფიცარი дающий клятву, присягающий one who makes an oath. **ტყაცჰა შო ჯაჩნუჲ დანიჸ დიბ ბუჲნში დარ კანნევ** – ოცდაერთ წელს მიღწეულნი ყველანი ფიცის მიმცემნი იყვნენ კანონით.

დიბ თელʻარ (ბ|ალʻარ) dib telʻar (b|alʻar) გრდმ. прх. trans. ფიცის დადება, მიცემა (ფიცს აძლევს) давать клятву to make an oath, to swear.

დიბ ყეგუჲნი̂ dib q̣egujnî მიმღ. прич. particip. ფიცის გამტეხი клятвопреступник oath breaker, perjurer.

დივჰ divḩ 1. ზმნს. нареч. adv. იქით, განზე, გაღმა там, туда aside, beyond, over there. **დივჰ ლობათ, შუჲნაკ ამბუჲ ჲჼ ლეჸეჰე̂ შუჼ** – იქით წადით, თუკი ცალკე, თქვენთვის ლაპარაკი გსურთ. 2. თანდ. послел. prep. გარდა кроме except. **ეჯუხ დივჰ ჰოჼ ცო̄მ ჯაჩუგე̂** – ამის გარდა შენ არაფერი გერგებაღა; **სოხ დივჰ სე ნანეგო ცომენ̄ და** – ჩემ გარდა დედაჩემს არავინ ჰყავს.

დითხ[ი̂] დდ **ditx[î]** dd ხორცი мясо meat. **ქეჼ დითხი̂ ზორაჲში̂ ჩამლოჼ და** – ცხვრის ხორცი ძალიან გემრიელია; **ოჯარ თხა დითხოჼ ხინკლი დო** – ისინი დღეს ხორცის ხინკლებს ხარშავენ [აკეთებენ].

დითხ თასარ ditx tasar ხორცის დაყრა (ხორცს დაყრის), გახდომა исхудать to lose weight. **დითხ თასარ ლაწრეხ დაჲწჷ̃** – სიგამხდრე ავადმყოფობას სდევს.

დითხლი̃ ditxlĩ ხორციანი мясистый fleshy, meaty, pulpy, succulent. **წყეგეჸ დითხლი̃ დელე̄ ცო ლალად, დაწოდრ̂ ადმინ̃** – მეტად ხორციანი ტანიც არ ვარგა, ამძიმებს ადამიანს; **დითხლი̃ ატამ** – ხორციანი ატამი.

დითხწი̃ ditxc̣ĩ უხორცო без мяса without meat, meatless. **ლაზეჲში̂ თაგჲიენრ̂ დითხწი̃ წვენაჴ ჩამლი̃ ჲა** – კარგად გაკეთებული უხორცი წვენიც გემრიელია.

დიკ დდ **diḳ** dd ცული топор axe. **დიკ ლაზექ̃ჭ გერწ და ჩუვაჲნრ̂** – ცული საუკეთესო იარაღია საშინაოდ.

დინ din ⌈სულ⌉ მთელი весь whole. **შოთას დინ დე ამბუჲ ჲოშ დავდითქ̃ სოგრ̂** – შოთამ მთელი დღე ლაპარაკში დამაკარგვინა. **დიჩ̃ დენი ვაჲლ̦ნას ე კუ̃ძეხ** – მთელი დღე ვეჯაჯგურე ამ კუნძს.

დინაჺ dina’ ყოველდღე, ყოველდღიური (ყოველდღიურად) ежедневно everyday, daily. **დინაჺ იც̦ სავთუ⌈ჴ⌉ ბოთხ თეგბოს** – ყოველდღე ცხრა საათს საქმეს ვაკეთებ; **ე დინაჺ დეფხუჲნი̂ ჩოჭაჺრ̂ და** – ეს ყოველდღე ჩასაცმელი ჩოხაა; **ლაზიჩრ̂ მოწავეს დინაჺ ქაგნრ̂ დეწე̂ ხეტჷ̃** – კარგმა მოსწავლემ ყოველ- დღე წიგნი უნდა იკითხოს.

დინბლინი̂ dinblinî ცოცხალ-მკვდარი полуживой half dead. **ნაყცერე დინბლნი̂ ჴაწუკ ლეფჩერ** – გზისპირას ცოცხალ-მკვდარი ჩიტი ეგდო.

დი̃დგლაჺრ̂ დ **dĩdgla’ô** d დინდგელი прополис propolis. **აჲრჩლეს დი̃დგლაჺუჲვ დჭოგდაჲლნრ̂ ჯამ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ლათდიქ̃** – არჩილმა დინდგელით გატეხილი ჯა-მი ერთმანეთს მიაკრა.

დი̃ჯ dĩǯ დინჯი тихий, спокойный, уравновешенный easygoing. **ქვეყანე⌈ნ⌉მაქ ადმიქ̃ დუჭნაჲრქ̃ და: მექ̃ დი̃ჯ და, მექ̃ სულსწრაფ; დინჯევ თებლოდრ̂ ცხოვრბა** – ქვეყანაზე ადამიანი ბევრნაირია: ზოგი დინჯია, ზოგი სულსწრაფი; დინჯი სჯობნის ცხოვრებაში.

დირ ჲჲ **dir** jj დირე бревно, фундамент деревянного дома log. **ფიცრულ წენ- ბუჲ ი̃ცა̄ დირი⌈ნ⌉მაქ ეთ̦ოდრ̂** – ფიცრულ სახლებს ახლაც დირეებზე დგამენ.

დირექტორ ვბ; ჲდ **director** vb; jd დირექტორი директор director. **სკოლჷ საქმუჲ დირექტორეხ ხეტოლრ̂** – სკოლის საქმეები დირექტორს ეკითხება.

დისწულ ვბ; ჲდ **disçul** vb; jd დისწული племянник, племянница (со стороны сестры) niece (a girl), nephew (a boy). ***დისწულ* ჲაჲშრ̂ ბადრეხ ალრ̂** – *დისწულს* დის შვილზე იტყვიან.

დი̄ბარ dībar მდებიარე, მძიმე ავადმყოფი тяжело больной seriously ill. **დი̄ბარ ლაწმარ ჩუჰ ჰალრ̂ გაგდარ ძნელ და, თელ‘იხდა საავადმყოფუჲ დიშდოლრ̂** – მძიმე ავადმყოფის სახლში შენახვა ძნელია, უმჯობესია საავადმყოფოში დააწვინონ.

დი̄ნ⌈ი̂⌉ dīn⌈î⌉ ცოცხალი; მთელი (მთლიანი) живой; целый alive; whole (entire). **ჰჷ ბაბრ̂ დი̄ნ ვა, ჰაჸი?** – პაპაშენი ცოცხალია, ხომ? **ვასოს დი̄ნ⌈ი̂⌉ ნაჩხ ჰალ ჯალჷ!** – ვასომ მთელი ყველი შეჭამა!

დი̄ნაჸ dīna’ ისევ, კვლავ ცოცხალი пока ещё живой still alive. **გაკუჲრბადალჷ სო̂, მჷ̄ დჭეუზტყა̄ფხიიტ̣ შარლუ̂ ქოვთარ-თედრ̂ დი̄ნაჸ ლელერ** – გამი-კვირდა, რომ ოთხმოცდათხუთმეტი წლის ქავთარ-თედო ისევ ცოცხალი დადიოდა.

დობილ დდ **dobil** dd დობილი подруга adopted sister. **აჲნკუჲგო დუჯ დუჲბლი და** – ანიკოს ბევრი დობილი ჰყავს.

დოგ^1 დდ **dog**^{1} dd ბოძი столб pole. **ლაჸმრჷ ვეჸქჩრ̂ პეტოს შაჲრ ვენჯჷ დოგი ჰალრ̂ დახი'ნჷ̂, მჷ̄ლ‘ კჭოკრუშ ჩუა̄ დოხკჷ** – მთიდან ჩამოსულმა პეტომ თავისი ვენახის ბოძები ამოიღო და უფრო ღრმად ჩაყარა.

დოგ^2 ბდ **dog**^{2} bd დოგი (ძაღლი) дог dog. **პეტოს შაჲრ ფეშკრენ დოგ ბოჸბიჷ** – პეტომ თავის ბალღს (ბიჭუნას) დოგი მოუყვანა.

დოდოშეჸ dodoše’ ამასობაში ⌈კეთებ-კეთებაში⌉ тем временем meanwhile. **შინავ ამბუჲ ჲოლჲიე'ნჷ̂, დოდოშეჸ ბუჰჷ̂ ბალ‘ჷ** – ორმა ლაპარაკი დაიწყო და ამასობაში ჩხუბიც მოუვიდათ.

დოკ დდ **doḳ** dd 1. გული сердце heart. **დოკ დეთ̣ლა** – გული ფეთქავს ⌈ეხეთქება⌉; **მასთხოვენ დაკოხ შალთ მალ‘ჲიჷ ოჯუს** – მტერს გულში ხანჯალი ჰკრა მან; **დოკ ლაჲწი̂ სჷ** – გული მტკივა; **დოკ დათხჷ̂ სჷ** – გული მიტირის; **ო მუჲჩრ̂ დაკჷ ვა** – ის ცუდი გულისაა, ბოროტია; **ფილიპ მუჲჩრ̂ დაკვ ვარ** – ფილიპე ცუდი გულით იყო, დაღონებული იყო; **სჷ დოკა ოჯუხ დოწლარა, ოჯუჲ დოკ ტბათინ დერწერა** – ჩემი გული იმას გაჰყვებოდა, იმისი გული ტბათანაში

დაბრუნდებოდა (ს. მაჩაბლიშვილი). 2. კურკა сердцевина, косточка content, heart, stone. **ატამ დაკგო[ჰ] ჩუჲჰე̄ ტყოც დოკ დალჷრ̂** – ატმის კურკას (გულს) შიგნითაც კიდევ გული უძევს. 3. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of comlex root or word-combination.

გაგნჱ̃ დოკ gagnẽ doḳ კვერცხის გული желток yolk.

დაკი̃ ალʻარ daḳĩ alʻar გულისთქმა, სურვილი сокровение, желание wish, desire.

დაკი̃ კჵოკ ბდ **daḳĩ ḳωoḳ** bd გულის კოვზი (ორმო) грудная ложечка chest spoon (recessed part).

დაკი̃ ლარკი ჲ **daḳĩ larḳi** j გულისყური, მეხსიერება, გულისხმიერება внимание, отзывчивость memory, attention, sensitiveness. **დაკი̃ ლარკი ცო ჲაგეგჷ̂ სე ბაბუჲგო[ჰ]** – მეხსიერება აღარა აქვს ჩემს პაპას.

დაკი̃ ლაწარ დდ **daḳĩ laçar** dd გულის ტკივილი сердечная боль, душевная боль heart pain. ***„დაკი̃ ლაწარ" წე ორბეთლარ რეზოს 2009 შარე*** **დაწერალბიჷ̂ჩრ̂ ცჰ̄აჲნ მაჴახ, მენხუჲჩოჰ̄ ბავბაკუჩრ̂ ვაჲღეჩრ̂ მატ̣ახ ვათ-ხიცჷ̂** – *„გულის ტკივილი"* ჰქვია რეზო ორბეთიშვილის [მიერ] 2009 წელს დაწერილ ერთ ლექსს, რომელშიც დაკარგვის გზაზე დამდგარი ჩვენი ენის გამო მოთქვამს.

დოკ დ|აკარ doḳ d|aḳar გრდუვ. непрх. intrans. გულის დაწვა (გული [და]ეწვება), წუხილი опечалиться, огорчиться to worry. **ბიძი̃ ვჴ̆ლარ ხოჸდიე'ნჷ̂ სოგჷ̂, დოკ დაკი̃ სჷ̂** – ბიძის სიკვდილი შემატყობინეს და გული დამეწვა.

დოკ დ|აკ|დ|არ doḳ d|aḳ|d|ar გრდმ. прх. trans. გულის დაწვა (გულს დასწვავს) огорчить, огорчать to take sth to heart.

დოკ დაკდაჴოშ doḳ d|aḳ|d|aqoš ზმნს. нареч. adv. გულადად, გაბედულად смело bravely. **შინ კნათენ ბუჰ̄ ბალʻე'ნჷ̂, კაწკოჸ̆ხჸ̆ დოკ დაკდაჴოშ ხეცვალი̃** – ორ ბიჭს ჩხუბი მოუვიდა და უმცროსი გაბედულად ეცა.

დოკ დ|ატ̣არ (ეტ̣არ) doḳ d|aṭar (eṭar) გრდუვ. непрх. intrans. გულის გასკდომა (შეშინება) сильно испугаться to break one's heart.

დოკ დ|აშ|დ|არ dok̦ d|aš|d|ar გრდმ. прх. trans. გულის გადალევა (გულს გადაულევს) переутомиться to oppress. **ეჴუმფლეჩო̂ ქოთჳხ⌈ო⌉ლევ დოკ დაჰაჭ დაშდიეჼ სეჼ** – ამდენმა გაჭირვებამ გული მთლად გადამილია.

დოკ დ|აჴ|დ|არ dok̦ d|aq|d|ar გრდმ. прх. trans. დიდგულობა (დიდგულობს), გათამამება стать (становиться) заносчивым to become arrogant, haughty. **ვუიჼ დოკ დაჴდოჰ?** – რატომ დიდგულობ ასე ძალიან? **ოჴუს ზორაჲშ დოკ დაჴდიეჼ** – ის ძალიან გადიდგულდა.

დოკ დ|აჴ|დ|ითარ dok̦ d|aq|d|itar გრდმ. прх. trans. წათამამება (წაათამამებს), გათამამება, გადიდგულება внушить смелость, решительность to indulge, encourage. **დუჲჰრეჼ ბუჰეხ ბოტუჩო̂ ყონოჩო̂ ნახგო̂ დაკმი დაჴდითარ დეწე̂** – პირველად ომში მიმავალ ახალგაზრდა ბიჭებს ⌈ხალხს⌉ წათამამება სჭირდებათ; **ოჴარ ბა̌დრეგო̂ დოკ დაჴდითიეჼ** – იმათ ბავშვი გაათამამეს ⌈ბავშვს გული გაადიდებინეს⌉.

დოკ დ|აჸარ (იხარ) dok̦ d|a’ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. გულის მოსვლა рассердиться to get angry. **ოჴუჲნ ზორაჲში̂ დოკ დეჸეჼ სოჼმაქ** – მას ძალიან მოუვიდა ჩემზე გული; **ოჴუჲნ დოკ იხო̂ ჰოჼმაქ** – მას გული მოსდის შენზე.

დოკ დ|ოჸ|დ|არ (ჴელარ) dok̦ d|o’|d|ar (qelar) გრდმ. прх. trans. გაჯავრება (გააჯავრებს, აჯავრებს) გულს მოუყვანს рассердить, сердить to irritate. **ფეშკრევ შაჲრ დადენ ზორაჲში̂ დოკ დოჸდიენო̂** – ბავშვს თავისი მამა ძალიან გაუჯავრებია, თავისი მამისთვის გული მოუყვანინებია; **ე ბა̌დრევ დოკ ჴელო̂ ნანენ** – ეს ბავშვი დედას აჯავრებს.

დოკ დ|ილ̦არ (დ|ებლარ) dok̦ d|iļar (d|eblar) გრდმ. прх. trans. გულის დადება (გულს დაუდებს) усердствовать to involve with great care. **თეგბოჩო̂ ბათხავ დოკ დილ̦არ დეხო̂** – საკეთებელი საქმე გულის დადებას მოითხოვს; **ოჴუს ბათხან დოკ დილ̦ეჼ** – მან საქმეს გული დაუდო.

დოკ დ|ოლ̦არ (დ|ებლარ) dok̦ d|oļar (d|eblar) გრდმ. прх. trans. გაბედვინება (გაabედვინებს), გამხნევება, გათამამება подбодрить to encourage.

დოკ დ|უწარ dok̦ d|uçar გრდუვ. непрх. intrans. 1. გულის გაძღომა (გული გაუძღება), მოყირჭება, გულის ასუყება (აუსუყდება) насытиться, насыща-ться, пересытиться to satiate. 2. გადატ. перен. fig. გულის ტკენისგან დადუმება (და-

დუმდება), უთქმელად დადარდიანება молчание от обиды to keep silence from offence, to grieve silently.

დოკ დ|უწდარ dok d|uçdar გრდმ. прх. trans. 1. გულის გაძღობა (გულს გაუძღობს), ამოვსება, დაკმაყოფილება, ასუყება принести удовлетворение, насытить, насыщать to satiate. **ე ნახჼ დაკმი ლაზეჲჩო̂ დახრევ დუწდიჼ** – ამ ხალხის გულები კარგმა ცხოვრებამ ამოავსო (დააკმაყოფილა); **ოჴუჲნ ხჼკლივ დოკ დუწდიე'ნჷ̂, დითხ ცო დაყმაკჼგჷ̂** – მას ხინკალმა გული აუსუყა და ხორცი ველარ შეჭამა. 2. გადატ. перен. fig. დადარდიანება (დაადარდიანებს) [о]печалить to make sad.

დოკ დ|ჵოგარ (ყჵეგარ) doḳ d|ωogar (qωegar) გრდმ. прх. trans. გულის გატეხა (გაუტეხს) разбить сердце to discourage.

დოკდ|ჵოგ|დ|აჲლნო̂ (დოკდ|ჵოგ|დ|ალინო̂) doḳd|ωog|d|ajlnô (doḳd|ωog|d|alinô) მიმღ. прич. particip. გულგატეხილი с разбитым сердцем, разочарованный disappointed, broken-hearted. **მარ ვაჲლჩე[ჳ]დოლჼ ქერო̂ დოკ დჵოგდაჲლნო̂ ჲა** – ქმრის სიკვდილის შემდეგ ქვრივი გულგატეხილია.

დოკ დ|ჵოგ|დ|ალარ doḳ d|ωog|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გულის გატყდომა (გული გაუტყდება) разбиться, сокрушиться (о сердце) to be disappointed. **ო ყეჩონ ზორაჲში̂ დოკ დჵოგდაჲლნორ** – იმ საწყალს ძალიან გასტეხოდა გული.

დოკ ებწარ (ოწარ) doḳ ebçar (oçar) გრდუვ. непрх. intrans. მიზიდვა (იზიდავს, გული მიუწევს) привлекать, тянуть to have a great desire to do sth. **ყაჲრფზეგო̂ დოკ ებწო̂ სჼ** – საზამთროზე გული მიმიწევს.

დოკ ებწუჲნი̂ (ოწუჲნი̂) doḳ ebçujnî (oçujnî) მიმღ. прич. particip. მიმზიდველი, რაც გულს უნდა привлекающий attractive. **ბაზრე[ჳ] დუჴ ვუმ (-უმ) და დოკ ებწუჲნი̂** – ბაზარში ბევრი რამაა მიმზიდველი.

დოკ ეჴარ (ლეთხარ) doḳ eq̦ar (letxar) გრდუვ. непрх. intrans. გულის აყრა (გული აეყრება), გულის აცრუება охладеть сердцем, разочароваться to discourage. **ყუჲლი̂ სტაკონმაქ ოჴუჲნ დოკ ეჴჼ** – ქურდ კაცზე მას გული აუცრუვდა.

დოკ ეჴ|დ|არ (ლეთხდარ) doḳ eq̦|d|ar (letxdar) გრდმ. прх. trans. გულის აყრა (გულს აიყრის), გულის აცრუება охладеть, разочароваться to cease to love sth. **ბათხახ დოკ ეჴდიჷ̄ მალუცის** – სამუშაოზე (საქმეზე) გული აიყარა მალუცამ.

დოკ ეჴ|დ|ითარ (**ლეთხ|დ|ითარ**) **doḳ eq̦|d|itar** (**letx|d|itar**) გრდმ. прх. trans. გულის აყრევინება (გულსააყრევინებს) заставить разочароваться to make discouraged. **მიჩრ̂ დაბწჩუჲშვ დოკ ეჴდითჷ̄ სოგრ̂ შუჲ ქორთმა̄ხ** – ზოგმა ნაცნობმა თავის თავზე გული ამაყრევინა.

დოკ ვადარ|დ|ალარ doḳ vadar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გულის ტკენა (გული ეტკინება) удручаться, болеть (о сердце, душе) to have a heart pain, to be disappointed. **მაცნე̄ ჩურჩოხ მუჲსნჷ̄ ხოცრ̂ სო̄, დოკ ვადარლა სჷ̄** – როცა შინაურზე სიცუდეს [გა]ვიგებ, გული მტკივდება.

დოკ ვადარ|დ|არ doḳ vadar|d|ar გრდმ. прх. trans. გულის ტკენა (გულს ატკენს) удручать, удручить to regret. **მოჸიჩრ̂ ამბუჲვ დოკ ვადარდო სჷ̄** – ცუდი ამბავი გულს მტკენს.

დოკ თეშ|დ|არ doḳ teš|d|ar გრდმ. прх. trans. გულის დაჯერება (გულს დააჯერებს), დარწმუნება убедить сердце, убедиться, убеждаться to convince one's heart. **ქეგრჷ̄ მოჸ̄ ამბუჲ ხაცინრ̂ დახჷ̄ დად დოკ თეშდჷ̄** – ცხვრიდან ცუდი ამბავი რომ გაიგო, დასარწმუნებლად წავიდა პატრონი.

დოკ თივარ doḳ tivar გრდუვ. непрх. intrans. გულის დამშვიდება (გული დაუმშვიდდება), [გულის დასვენება (დაისვენებს)] успокоиться (о сердце) to calm oneself. **ლაწიშ დაჲნა̂ ბა̈დერ ჰალ დე̄დაჲლჩე, დოკ თივჷ̄ სჷ̄** – ავადმყოფი ბავშვი რომ მორჩა, გული დამიმშვიდდა.

დოკ დ|ა̆ტარ (**იტარ**) **doḳ d|ăṭar** (**iṭar**) გრდუვ. непрх. intrans. შეზიზღება (ეზიზღება) брезгать, испытывать отвращение to hate. **ფჰიტეხ დოკ იტე̂ სჷ̄** – ბაყაყი მეზიზღება [მატლისგან ჩემი გული გარბის].

დოკ კიკლიმაქ დ|ერწარ (**ჰერწარ**) **doḳ ḳiḳlimak d|erçar** (**ḫerçar**) გრდუვ. непрх. intrans. გულის (უკუღმა, თავდაყირა) გადატრიალება охладеть, передумать to change one's mind.

დოკ ლაწ|დ|არ doḳ laç|d|ar გრდმ. прх. trans. გულის ტკენა (გულს ატკენს) причинить душевную боль to break one's heart. **თი̂გზეს აჲფშეხ დოკ ლაწდიჷ̄ სჷ̄** – თენგიზმა ტყუილად გული მატკინა.

დოკ მოსარ|დ|ალარ dok̦ mosar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გულის გაფუჭება (გული გაუფუჭდება), გუნების გაფუჭება огорчиться to distemper, to loose good mood.

დოკ მოსარ|დ|არ dok̦ mosar|d|ar გრდმ. прх. trans. გულის გაფუჭება (გულს გაუფუჭებს), გუნების გაფუჭება огорчить, испортить настроение to make distempered. **გიოს არსნენ დოკ მოსარდო** – გიო არსენს გუნებას, გულს უფუჭებს.

დოკ მუსტ|დ|ალარ dok̦ musṭ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გულის რევა (გული აერევა).

დოკ მუსტ|დ|არ dok̦ musṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. გულის რევა (გულს აურევს) вызывать тошноту to vomit, to make sb vomit. **ჲერ დავიჼჩო̂ დითხოვ დოკ მუსტდიჷჼ თხჷჼ** – გაფუჭებულმა ხორცმა გული აგვირია.

დოკ რევა|დ|ალარ dok̦ reva|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გულის რევა (გული აერევა) тошнить to vomit. **მაწყ ვჷჼ მელ‘რეხ დაჴწუ̂ დოკ რევადალარ** – ზოგჯერ ღვინის სმას სდევს გულის რევა.

დოკ რევა|დ|არ dok̦ reva|d|ar გრდმ. прх. trans. გულის რევა (გულს ურევს) вызывать тошноту to vomit, to make sb vomit.

დოკ ქოთ̦|დ|ალარ dok̦ koț|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გულის წუხილი (გული უწუხს), შეწუხება, დაღონება обеспокоиться, опечалиться, огорчиться to worry. **სე კნათჷჼ ცო̄მ ხეჸ სონე̄, დოკ ქოთ̦ლა სჷჼ** – ჩემი ბიჭისა არაფერი ვი- ცი და გული მიწუხს.

დოკ ღაზარ|დ|არ dok̦ ɣazar|d|ar გრდმ. прх. trans. გულის გაკეთება (გულს გაუკეთებს), გულის გახარება обрадовать, подбодрить to cheer up, to encourage. **სე ბა̆დრევ დოკ ღაზარდიჷჼ სჷჼ** – ჩემმა შვილმა გული გამიხარა.

დოკღონშა დ|ახარ (იხარ) dok̦ɣonša d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. გულის შეღონება (გული შეუღონდება) упасть в обморок to go out of one’s mind. **ზორაჴში̂ მალჴა-ლიჼჩო̂ ფსტუჼჩოჼ დოკ ღონშა დახჷჼ** – ძლიერ დაღლილ დედაკაცს გული წაუვიდა.

დოკ შეღონბა|დ|ალარ dok̦ šeɣonba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გულის შეღონება упасть в обморок to annoy.

დოკ ჭ⌈ჵ⌉აღ|დ|არ (ჭ⌈ჵ⌉ეღ|დ|არ) doḳ č̣⌈ω⌉aγ|d|ar (č̣⌈ω⌉eγ|d|ar) გრდმ. прх. trans. გულის გამაგრება (გულს გაიმაგრებს) крепиться (сердцем) to encourage, to hearten, to cheer up. **დოკ ჭ⌈ჵ⌉აღდებ, კნათ**! – გული გაიმაგრე, ბიჭო!

დოკ ხიტარ (ხეტარ) doḳ xiṭar (xeṭar) გრდუვ. непрх. intrans. გულის დაწყდომა (გული დასწყდება) огорчиться, опечалиться to be sorry, to take sth to heart. **ღაზეჲჩო̂ ნაყბისტჲჼ ვალარ ხოცდიე’ნჲ სოგო̂, ზორაჲში̂ დოკ ხიტჲჼ სჲჼ** – კარგი მეგობრის სიკვდილი შემატყობინეს და ძალიან დამწყდა გული.

დოკჴირა დ|ალ’არ (იხარ) doḳqira d|aľar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. გადაფიქრება (გადაიფიქრებს) передумать to change one’s mind. 2. იმედის გაცრუება (იმედი გაუცრუვდება) разочароваться to be disappointed.

დოკჴირა დ|აჴარ (დ|ახარ) doḳqira d|aqar (d|axar) გრდმ. прх. trans. 1. გადაფიქრებინება (გადააფიქრებინებს) заставить передумать to make somebody change one’s mind. 2. იმედის გაცრუება (იმედს გაუცრუებს) разочаровать to dissapoint.

დოკ ჰ̣ეჴარ (ჰ̣ოჴარ) doḳ ḥeqar (ḥoqar) იხ. см. see **ჰ̣აჴარ^2 ḥaqar^2**. **აგას ბა̆დერბა̆დრინ დოკ ჰ̣ეჴო̂** – ბებია შვილიშვილებს ეფერება ⌈გულს უჩვენებს⌉.

დაკ ჴაპტარ daḳ qapṭar გრდუვ. непрх. intrans. გულში ჩაწვდომა проникнуть в сердце to take into one’s heart. **ჰ̣ოხ ჲიენო̂ ამბუჲ დაკ კაპტჲჼ სოჼ** – შენზე ნალაპარაკევი გულში ჩამწვდა.

დაკ ჰ̣აჭარ (ჰ̣ეჭარ) daḳ ḥač̣ar (ḥeč̣ar) გრდუვ. непрх. intrans. დადარდიანება опечалиться to sadden. **წყეგეჯ დაკ მა ჰ̣ი̄ჭუ̂!** – მეტისმეტად ნუ დარდობ!

დაკავ დ|ეფცო̂ daḳav d|epcô გული მიგრძნობს ⌈მიამბობს⌉, გიგრძნობს ⌈გიამბობს⌉ და ა. შ. сердце чует ⌈рассказывает⌉ my heart feels.

დაკვ დ|ეხარ daḳv d|exar გრდმ. прх. trans. გულის თხოვნა (გული ითხოვს); წადილი желать wish. **დაკვ დეხო̂ სოხ ვაშო̂ ვაგარ** – გული მთხოვს ძმის ნახვას.

დაკახ ეშარ daḳax ešar გრდუვ. непрх. intrans. გულს დაკლება (გულს დააკლდება) огорчиться to disappoint. **დაკახ ეშჲჼ სოჼ, ო მე̄ ცო ვეჯჲჼ** – გულს დამაკლდა, ის რომ არ მოვიდა.

დაკო⌈ჰ̣⌉ დ|ითარ (მეყ|დ|არ) daḳo⌈ḥ⌉ d|itar (meq̣|d|ar) გრდმ. прх. trans. დახსომება (დაიხსომებს) запомнить, запоминать to remember. **დაკო⌈ჰ̣⌉ დით**! –

დაიხსომე! **ო კნათევ ვუნელეჷ (ˉუნელეჷ) დაკო⌈ჰ] ლაზიში̂ მეყოდო̂** – ის ბი- ჭი ყველაფერს კარგად იხსომებს.

დაკო⌈ჰ] დ|ისარ (მეყარ) daḳo⌈ḩ] d|isar (meq̣ar) გრდუვ. непрх. intrans. გულში ჩარჩენა (გულში ჩარჩება), დამახსოვრება оставаться в памяти, запомнить, запоминать to remember. **ოჴუჲ დაშნი დაკო დისქჼ სოჼ** – იმისი სიტყვე-ბი გულში ჩამრჩა, დამამახსოვრდა.

დაკმაქ ოთ̦არ (ეთ̦არ) daḳmak oțar (ețar) გრდუვ. непрх. intrans. გულზე დადგომა (დაადგება) застрять (в горле) to stick sth (in one’s throat). **მაჴოჼ ბაკალ დაკმაქ ოთ̦ქჼ სოჼ** – პურის ლუკმა გულზე დამადგა.

დოკგეზელ doḳgezel მშიშარა, მფრთხალი пугливый, трус coward. **ბათხან წყეგეჷ თხილლაჩო̂ სტაკოხე̄ ალ‘ოლო̂ *დოკგეზელ*** – საქმეში მეტად ფრთხილ კაცზედაც ითქმება *მშიშარა*; **დოკგეზელ სტაკ ცო ლალავ** – მშიშარა კა- ცი არ ვარგა.

დოკ|დ|აკინო̂ doḳ|d|aḳinô მიმღ. прич. particip. გულდამწვარი скорбный, опечаленный saddened, sorrowed. **ბა̆დერ დალინო̂ ნა̄ნ დოკდაკინო̂ ჸეჲალე̂** – შვილმკვდარი დედა გულდამწვარია ⌈გულდამწვარი ზის].

დოკდარი̃ doḳdarĩ გულდაკოდილი, გულდარდიანი с раненым сердцем mournful. **დოკდარი̃ დაშ, ლე ბოთხ ცო თეგლაგე̂, ვუმაჷ (ˉუმაჷ) ქორლქჼ იხო̂** – დარდიანად ყოფნისას საქმეც არ კეთდება, ყველაფერი ხელიდან გეცლება ⌈ცვივა].

დოკ|დ|ასტინო̂ doḳ|d|asṭinô მიმღ. прич. particip. გულგახსნილი откровенный, открытый frank, open-hearted.

დოკ|დ|ატ|დ|უჲნი̂ doḳ|d|aṭ|d|ujnî მიმღ. прич. particip. გულის გასახეთქი душу раздирающий, страшный frightening. **დოკდატდუჲნი̂ ამბუჲ ჲეჷქჼ ლაუ̌მრქჼ ი̃ცგეჷ** – გულის გასახეთქი ამბავი მოვიდა მთიდან ახლალა.

დოკ|დ|აფხე̃ doḳ|d|apxẽ გულთბილი, გულკეთილი сердечный, тёплый kind-hearted.

დოკ|დ|აშინო̂ doḳ|d|ašinô მიმღ. прич. particip. გულდამდნარი, შეწუხებული опечаленный, скорбный worried. **ცუცაჼ ზორაჲში̂ დოკდაშინო̂ ჲა** – ცუცანე ძალიან შეწუხებულია.

დოკ|დ|აწი̃ doḳ|d|ac̣ĩ გულზვიადი высокомерный arrogant, conceited, haughty, lofty.

დოკ|დ|აყოჼ doḳ|d|aq̧õ დიდგულა, ზვიადი заносчивый, гордый arrogant, conceited, haughty, lofty. **იორდაჼ ზორაჲში̂ დოკდაყოჼ სტაკ ვა** – იორდანე ძალიან დიდგულა კაცია.

დოკ|დ|აყუჲში̂ doḳ|d|aqujšî ზმნს. нареч. adv. დიდგულად заносчиво, гордо arrogantly, proudly.

დოკ|დ|ა̆ლინო̂, დოკ|დ|აჲლნო̂ doḳ|d|ălinô, doḳ|d|ajlnô გულმკვდარი, მეტად დანაღვლიანებული убитый горем mournful. **ბა̆დრა̆ლეჭ, მარ ვალინო̂ ფსტუჲნო̂ დოკდა̆ლინო̂ ჩეჲალე̂** – შვილებიანი, ქმარგარდაცვლილი დედაკაცი გულმკვდარია [გულმკვდარი ზის].

დოკ|დ|ეხკინო̂ doḳ|d|exḳinô მიმღ. прич. particip. გულდახურული, გულჩათხრობილი скрытный reserved, restrained.

დოკეყინო̂ doḳeq̧inô მიმღ. прич. particip. გულაყრილი, გულგატეხილი разочарованный offended, broken-hearted. **კოტე̂ შაჲრი̂ ვაშახ დოკეყინო̂ ვა** – კოტე თავის ძმაზე გულაყრილია.

დოკ|დ|ეჸენო̂ doḳ|d|e’enô მიმღ. прич. particip. გულმოსული, გაჯავრებული рассерженный, сердитый irritated, angry.

დოკთეშინო̂ doḳtešinô მიმღ. прич. particip. გულდაჯერებული, დარწმუნებული уверенный convinced, persuaded, assured.

დოკთივუშ doḳtivuš გულმშვიდად со спокойным сердцем (душой) quietly, calmly. **დოკ თივუშ ხილ‘უსო̂, მაცნე̄ საჼ ნაქტარ ქორჲოს** – გულმშვიდად ვიქნები, როცა ჩემს საკუთარ ბინას (სამწყემსო სადგომს) ვიშოვი.

დოკთხუშ doḳtxuš გულის ტირილით, გულდათუთქვით печалясь, с плачущим сердцем mournfully. **ჲოჭ დოკთხუშ შარნ ჲახეჼ** – ქალიშვილი გულდათუთქვით წავიდა [თავისთვის].

დოკ|დ|ილ̦ოშ dok|d|il̦oš გულდადებით, გულმოდგინედ, გულიანად усердно, усердствуя carefully, zealously. **დოკ დილ̦ოშ ამბუჲ ჲი̄ნეთხ, ვუნე̄ (-უნე̄) ალ‘ჼ ლეჸერ თხოჼ, ჭალ აჲლ‘ნათხ** – გულიანად ვისაუბრეთ და, რის თქმაც გვინდოდა, [ამო]ვთქვით.

დოკიტრიკ doḳiṭriḳ ზიზღიანი брезгливый disdainful.

დოკიხრიკ doḳixriḳ იხ. см. see **დოკლაკ doḳlaḳ**.

დოკლაკ doḳlaḳ ანჩხლი, ბრაზიანი сердитый, злюка short-tempered, grumpy. **დოკლაკ ადმიაჼ შაძრი̂ ქორთინ და მოს̨იჼ** – ბრაზიანი ადამიანი თავისი (საკუთარი) თავისთვის არის ცუდი.

დოკლაწინი̂ doḳlaçinî მიმღ. прич. particip. გულშემატკივარი сердобольный, сострадательный tender-hearted, responsive. **ბა̆დრინმაქ ნანსაჼ დოკ ლაწინი̂ ცომენა̄ და** – შვილებზე დედასავით გულშემატკივარი არავინაა.

დოკმოს̨იჼ doḳmos̨ĩ ავგული злой wicked.

დოკფშელიჼ doḳpšelĩ გულცივი холодный (о человеке) lukewarm. **დოკფშე-ლიჼ ადმიაჼ** – გულცივი ადამიანი.

დოკღაზეჼ doḳɣazẽ გულკეთილი, კარგი გულისა добрый kind, kind-hearted. **დოკღაზეჼ ადმიაჼ ჰამინაც დეწე̂** – კარგი გულის ადამიანი ყველას უყვარს.

დოკწაჯნი̂ doḳçajnî გულწმინდა, მართალი чистосердечный, честный truthful, upright. **დოკწაჯნი̂ ადმიაჼ ჰამინაც დეწე̂** – გულწმინდა ადამიანი ყველას უყვარს.

დოკჰეკუჯნი̂ doḳḩequjnî მიმღ. прич. particip. მოალერსე, გულთბილი ласковый, добросердечный hearty.

დოკჺარჭიჼ doḳ‘arç̣ĩ გულშავი, ავგული со злым сердцем, злой wicked.

დოლ^1 ჯჯ **dol**^{1} jj დოლი (საკრავი) барабан drum.

დოლ^2 დდ **dol**^{2} dd დოლი (ბატკნის მოგების დრო) окот овец, время окота овец Dol (process, time when lambs are being given birth). **დოლ თებერვალ ახე[ჰ]-დოლიჼ დებლლა, მარტეხ ცო თილ‘უ̃** – დოლი თებერვლის ნახევრიდან იწყე- ბა, მარტს არ გადასცდება.

დოლ^3 დ **dol**^{3} d წყრთა (ხელის ნაწილი იდაყვიდან შუა თითის წვერამდე) длина от локтя до конца среднего пальца span (the part of hand from elbow to the top of middle finger). **ჰაცხუჼ ამბუჯ სტევ კაჩოჯრ̂, ჭაჭე ცჰა დოლ მოტ̨ ბალურ̂** – მაგის ლაპარაკს რა გაათავებს, პირში ერთი წყრთა ენა უძევს.

დოლარ დდ **dolar** dd დოლარი доллар dollar. **ესპანეი̄თი̂ დუჯ ყივლევ ქოთ̣დიენრ̂ ალნობი და დახენრ̂ მუშებადანე̄, დოლარი კეჰითრ̂ უჯსრენა̄ ჩურჩუჯშნი̂** – ესპანეთში ბევრი სიღარიბით შეწუხებული ალვანელია სამუშაოდ წასული და იქიდან დოლარებს უგზავნიან შინაურებს.

დოლ-გარმოჼ ჲჲ **dol-garmõ** jj დოლ-გარმონი гармонь с барабаном drum and accordion. **კნა̄თ ქუჲრწლეხ დოლ-გარმოჼ ჲახკჲიეჼ დადას** – ბიჭის ქორწილში დოლ-გარმონი მოიყვანა მამამ.

-დოლიჼ **-dolĩ** თანდ. послел. prep. შემდეგ, მერე, შემდგომ после later, then, after. **ცჰ̣აჲნი̂ გეფსუდოლიჼ** – ერთი კვირის შემდეგ. **ეჰ̣ათდოლიჼ** – მას შემდეგ; **მაჲჴი̂ ჲაჲყჩედოლიჼ ვანო̂ ჩუ ვიშე'ნე̂, ჩუ̄ თოჰ̣ვისეჼ** – პურის ჭამის მერე ვანო დაწვა და დაიძინა.

დოჼ ბდ **dõ** bd ცხენი лошадь horse. **დოჼწიჼ ბაცავ ძვიროშ ვა, ცჰ̣ა დოჼ მოჸ ბა** – უცხენო წოვათუში იშვიათადაა [ძვირადაა], ერთი ცხენი მაინცა ჰყავს; **ტორლეს დუჲ დახკდიეჼ** – ტოროლამ (მამაკაცის საშინაო სახელია) ცხენები მორეკა.

დონეჼ ტუტ ბდ **donẽ ṭuṭ** bd ბორა, ცხენის ბუზი овод gadfly, horse-fly. **დოჼ ზორაჲში̂ ქოთ̦ობო̂ დოჼ ტუტევ** – ცხენს ძალზე აწუხებს ცხენის ბუზი (ბორა).

დოჼლოვ ვბ **dõnlov** vb ცხენოსანი, მხედარი всадник horseman, rider. **დოჼლობი ბახკეჼ** – ცხენოსნები მოვიდნენ; **ტბათინ დღევბახ ინდურთი ბოტუჲნი̂ თაგუშ ბოფხბაჲლონო̂ დოჼლობი ბახკეჼ ბუჲსა̄ ჲავაჲჼ** – ტბათანის დღეობაზე ინდურთაში მიმავალი მოხდენილად ჩაცმული ცხენოსნები მოვიდნენ ღამის გასათევად.

დორისჴეველ დდ **dorisqevel** dd დორისხეველი (ზღაპრების გმირი, დევისმაგავარი, დიდი ტანისა და სუსტი აზროვნებისა) Дорисхевел (сказочный персонаж, великан со слабым умом) Dorisqevel (a tall and absent-minded hero of tales). **ცჰ̣აჲნი̂ ლაჴიჩო̂ კმატმაქ დორისჴეველ დახრალოე̄, ლაჴშირნა თუჲრლებადორალო̂ დუჲტ-დალუჲნი̂ ნახ** – ერთ მაღალ კლდეზე დორისხეველს უცხოვრია და იქიდან უთვალიერებია მიმომავალი ხალხი.

დოუ̆ფხუ̂, დუ̄ფხუ̂ დდ **doŭpxû, dūpxû** dd სამოსი одежда clothes. **სეჼგო[ჰ̣] ჴოხკდიენო̂ დოუ̆ფხუ̂ დაჰ̣ აჰ̣იჼ თხოგო** – ეზოში [გა]დაკიდებული სამოსი მოგვპარეს.

დოფხ დდ **dopx** dd ოფლი пот sweat.

დოფხ იხარ **dopx ixar** გრდუვ. непрх. intrans. იფლის მოსვლა (ოფლი მოსდის) потеть to sweat. **ზორაჲში̂ დოფხ იხო̂ სოჼ** – ძალიან ოფლი მომდის.

დოფხ დ|ალʻარ **dopx d|aľar** გრდუვ. непрх. intrans. ოფლის მოსვლა (ოფლი მოუვა), გაოფლიანება вспотеть to sweat, to perspire. **ცო მაკეშ ვა̌სო̂, იჼც დოფხ**

დალ‘არ ღაზჷ̂ და სო̂ – შეუძლოდ ვარ, ახლა ოფლის მოსვლა კარგია ჩემთვის; **ბა̆დრენ დუჴ იტიშ დოფხ დალ‘ჷ̂** – ბავშვს ბევრი სირბილით ოფლი მოუვიდა.

დოფხ დ|აჴარ (დ|ახარ) dopx d|aqar (d|axar) გრდმ. прх. trans. ოფლის მოდენა (ოფლს მოადენს) заставить вспотеть to make sb run with sweat. **ნანას დაფხეჩრ̂ ჩაივ ლაწმრენ დოფხ დაჴჷ̂** – დედამ ცხელი ჩაით ავადმყოფს ოფლი მოადინა.

დოღ დდ **doγ** dd დოღი скачки race. **ქიქოჸ დალჩ̂ჩონ დოღ მართოდორჷ̄, ჴათხ ვალ‘ენრ̂ დო̂ლოვ ყარწეჩრ̂ ჩხჩ̂დრივ̄, თაჲლზივ̄ ჯილდბადვორ** – წინათ მიცვალებულს დოღს უმართავდნენ და დაწინაურებულ მხედარს ჭრელი წინდებითა და ხურჯინით აჯილდოებდნენ.

დოშ[1] დდ **doš**[1] dd 1. სიტყვა слово word. **დოშ დაჭო̂ჭ გერწ და ადმიანგო[ჳ]** – სიტყვა უდიდესი იარაღი აქვს ადამიანს; **ჳქ̂ დაშნი დაკოდა სო̂** – შენი სიტყვები მახსოვს; 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

დოშ ალ‘არ došaľar გრდმ. прх. trans. სიტყვის თქმა (სიტყვას იტყვის) сказать слово to harangue, to say one’s word, to speak. **კიმოს შეყრახ დოშ ალ‘ჷ̂** – კიმომ კრებაზე სიტყვა თქვა.

დოშ გაგ|დ|არ doš gag|d|ar გრდმ. прх. trans. სიტყვის შენახვა (სიტყვას შეინახავს), პირიანობა хранить, сдержать слово to keep one’s word.

დოშ-დოშ დ|ალ‘არ doš-doš d|aľar გრდუვ. непрх. intrans. წალაპარაკება (წალაპარაკდება) поссориться to argue. **ვაჟარნ ვაშ[ბ]იცჷ̂ დოშ-დოშ დალ‘ენრ̂** – ძმები ერთმანეთთან წალაპარაკებულან.

დოშ დ|ა̆ლ‘არ doš d|ăľar გრდმ. прх. trans. სიტყვის მიცემა дать слово to promise, to give one’s word. **ნაყბისტივ ვაშ[ბ]ინ დოშ და̆ლ‘ჷ̂** – ამხანაგებმა ერთმანეთს სიტყვა მისცეს.

დოშ დ|ჵოგარ doš d|ωogar გრდმ. прх. trans. სიტყვის გატეხა нарушить слово to break one’s word.

დოშ[2] ჲჲ **doš**[2] jj დოში тёшка acipenser’s rib salted like ham. **დოშ ღაზჷ̂ ბაყუჲნრ̂ ჭა̄რ ბა** – დოში კარგი საჭმელი თევზია.

თართ დოშ ჲჲ **tart doš** jj თართი солёная осетрина sturgeon.

დოხკ დდ **doxḳ** dd ღრუბელი облако cloud. **ლამნა̄ხ დახკჼ ენი და̄ტე̂** – მთებს ღრუბლის ჩრდილები ადგია [აყრია]; **ლამუხ დახკიშ დიფშქჼ** – ცას ღრუბლები გადაეფარა [ცაზე ღრუბლები დაწვნენ].

დოხკ დ|ოფლ|დ|ალარ doxḳ d|opl|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ღრუბლით დაბურვა (დაიბურება), მოღრუბლვა покрыться облаками to be covered with clouds. **თხა დოხკ დოფლდალოჼ** – დღეს მოიღრუბლა.

დოხკ დ|ოფლ|დ|აჲლნო̄ დ **doxḳ d|opl|d|ajlnō** d მოღრუბლულობა облачность cloudiness. **ლამნა̄ხ დოხკ დოფლდაჲლნო̄ დარ ფსარე[ჰ̧]** – მთებში მოღრუბლულობა იყო გუშინ.

დოხკ დ|ოფლ|დ|ალინო̂ doxḳ d|opl|d|alinô მიმღ. прич. particip. ღრუბლით დაბურული, მოღრუბლული покрытый облаками, облачный cloudy. **თხა დოხკ დოფლდალინო̂ ბა ლამ** – დღეს ღრუბლითაა ცა დაფარული; **დოხკ დოფლდალინო̂ დე და** – მოღრუბლული დღეა.

დოხტურ ვბ; ჲდ **doxṭur** vb; jd ექიმი врач doctor. **ცენეხ დუჲხტრა̄ ქორე[ჰ̧] ვარასო̂, ახხანე[ჰ̧] მოც ბათხხიჼ თილʻქჼსო̂** – წლეულს ექიმების ხელში ვიყავი, ნახევარ ხანს მაინც საქმეს მოვცდი [ავცდი].

დოჰ̧ა̄, გაზაფხუჲლა̄ ჲჲ **doḩā, gazapxuljlā** jj გაზაფხული весна spring. **დოჰ̧ა̄ ჲეცქჼ, ფარხახიჼ ჟე დაჟჼ დალʻუგე̂** – გაზაფხული მოვიდა, ფარეხებიდან ცხვარი საძოვრად გამოვა, საცაა; **დოჰ̧ენაჲნო̂ თოყალ ცუ ბა ქჰ̧ექბუჲნი̂** – გაზაფხულისთვის საკმარისი (სამყოფი) ქუმელია დასამზადებელი.

დოჰ̧ქოტო̂, ჲოჰ̧ქოტო̂ ჲჲ **doḩkoṭô, joḩkoṭô** jj პირისახე, პირი лицо face. **ქოქოც ყონოჩო̂ ნახვ დოჰ̧ქოტოხ მაჭკარკარუჲ იხითორ** – წინათ ახალგაზრდა კაცები პირზე წვერ-ულვაშს უშვებდნენ; **ჰ̧ანნ ცო დაკოვა წაპრი-ბიძი̂, შაჲრ ქუდევ ჲოჰ̧ქოტო̂ წემჲუჲნა** – ვის არ ახსოვს წაპრი-ბიძა, თავისი ქუდით პირისახეს [რომ] იწმენდდა (ს. ლაგაზიძე). იხ. см. see **ქოტო̂ qotô**.

დო̆ს დდ **dŏs** dd შეშა дрова firewood. **დო̆სახ წე ლაზიშ ლათჲებ** – შეშას ცეცხლი კარგად მოუკიდე. **ე დო̆სიჼ და̄დ მენაკ დალო̂?** – ამ შეშის პატრონი ვინ არის, ნეტავი?

დო̄ზ დდ **dōz** dd დოზა доза doze. **ბო̆დრინ ი̄ქმეს წომლჯჼ კაწკოჼ დო̄ზ ნიშნოდო** – ბავშვებს ექიმი წამლების პატარა დოზას უნიშნავს.

დო̄შაქ დდ **dōšak** dd დოშაქი, ლეიბი матрац, тюфяк mattress. **ქიქოჲ ბაცბიგო⌈ჰ⌉ დო̄შქი, ლი̄ბი მიჩა⌈ჰ⌉ დარ!** – წინათ წოვათუშებს დოშაქები, ლეიბები სად ჰქონდათ!

დრაკო̃ დდ **draḳõ** dd დრაკონი дракон dragon. **დრაკო̃ სინამდვილე ცო არსბა-ლა, ჩი̃ლობივ და მოგონბადიენო̂ ფალილო** – დრაკონი სინამდვილეში არ არსებობს, ჩინელების მოგონილია ზღაპრებში.

დრამატურგ ვბ; ჲდ **dramaṭurg** vb; jd დრამატურგი драматург dramatist. **ვაჲლო დრამატურგ ცომენა̄ დალ‘ქ̃, მაჴიშ მა̄ დუჴჩუჲშ წერადორ** – ჩვენში დრამატურგი არავინ გამოჩნდა, ლექსებს კი ბევრი წერდა.

დრო ჲჲ **dro** jj დრო время time. **ყაჲ̃ჩუჲშნ ქიქლუ̃ დრო წონალა, ყო̃ჩუჲშნ მა̄ – წინი̂ არევ-დარევადჲალინო̂ დრო** – მოხუცებს ძველი დრო მოსწონთ, ახალგაზრდებს კი – ახალი არეულ-დარეული დრო.

დროებით, დროვბით droebit, drovbit adit. ზმნს. нареч. adv. დროებით временно temporarily. **სო̃ ჰათხრ̃ქ მშენებლობენმაქ მუშებადჲ̃ დროებით დისწულ ჰაჭვინას** – ჩემ მაგივრად მშენებლობაზე სამუშაოდ დროებით დისწული გავგზავნე.

დრუ̃ჩ ჲჲ **drũč** jj დრუნჩი морда muzzle. **ასევ შარი̃ ტატქ̃ დრუ̃ჩ ლაჴჲიქ̃ სო̃** – ხბომ თავისი სველი დრუნჩი მომიშვირა.

დუგდუგ: დუგდუგ ბაჰარ dugdug: dugdug baḫar გრდმ. прх. trans. წადუდუნება (წაიდუდუნებს), წაბუტბუტება пробормотать, проворчать to mutter, to mumble. **სო̃მაქ დოკ დეჸქ̃ჩოვ დუგდუგ ბაჰი̃ სე მარნანას** – ჩემზე გაჯავრებულმა წაიდუდუნა ჩემმა დედამთილმა.

დუგდუგ დ|არ dugdug d|ar გრდმ. прх. trans. ბურტყუნი (ბურტყუნებს), ბუზღუნი ворчать to grumble. **სქ̃ ა̄გ დუგდუგ დოშ ჺეჲალერ ქორე⌈ჰ⌉ ჩხი̃დურ დალიშ** – ჩემი ბებო ბურტყუნით იჯდა, ხელში წინდა ეჭირა რა; **ბაბოს დუგდუგ დო** – პაპა ბუზღუნებს.

დუდახ dudax ზმნს. нареч. adv. წელან недавно recently. **დუდახ ჩამლი̃ მატრ დაჲყნათხ** – წელან გემრიელი სადილი ვჭამეთ.

დუდახგეჲ dudaxge’ ზმნს. нареч. adv. წელანლა совсем недавно, только что just a few minutes ago. **დუდახგეჲ გუვალ‘ქ̃ მიტრო̂** – წელანლა გამოჩნდა მიტრო.

დუდახლუჼ dudaxlũ წელანდელი недавний recent. **დუდახლუჼ ამბუჲ** – წელანდელი ამბები (ამბავი).

დუდგლაჸო̂, დუჲდგლაჸო̂ დდ **dudgla’ô, dujdgla’ô** dd დიდგულა бузина чёрная Sambucus nigra (Latin). **კაწკჼ ბაშ, დუდგლაჸუჲჼ სტივრი თეგდო- რათხ** – პატარაობას დიდგულას სალამურებს ვაკეთებდით.

დუზ ჲჲ **duz** jj ტრამალი степь steep.

დუჲტყნა̄ დდ **dujṭq̣nā** dd სიწვრილე იხ. см. see **დ|უტყიჼ d|uṭq̣ĩ**.

დუჲჰ̦რეჼ dujḥrẽ 1. პირველად первый раз, впервые at first. **ჟაგნო̂ ხეტარ დუჲჰ̦რეჼ ქალქი⌈ჰ̦⌉ ჺამდირას** – წიგნის კითხვა პირველად თბილისში ვისწავლე. 2. იხ. см. see **დუჲჰ̦რელუჼ dujḥrelũ**.

დუჲჰ̦რელუჼ dujḥrelũ პირველი, პირვანდელი, უწინდელი первый, первоначальный the first. **დუჲჰ̦რელუჼ ბა̆დერ დეწლაჲნაჭ დანო̂** – პირველი შვილი უსაყვარლესი ყოფილა; **დუჲჰ̦რელუჼ ლავ დილ̦ეჼ** – პირველი თოვლი დადო.

დუჲჰ̦რეჼჭ dujḥrẽč̣ სულ პირველად в самый первый раз at first, from the very beginning.

დუმარ dumar თალხი, სადა ფერი (ფერისა) темный, не яркий simple-coloured, light-coloured. **ბაცბა̄ ფსტეივ დუმარ ბასიჼ ქაჲრცხი̂ დეფხორ** – თუშის ქა–ლები თალხი ფერის სამოსს იცვამდნენ.

დუმაჸ–არკუმ ბდ **duma’-arḳum** bd დანდური (დუმამხალი) портулак Portulaca (Latin). **დუმაჸ–არკუმ ჩამლოჼ დაყარ და** – დანდური გემრიელი საჭმელია.

დუმაჸ⌈ო̂⌉ ჲჲ **duma’⌈ô⌉** jj დუმა курдюк fatty tail (of a sheep). **ჟეჼ დუმაჸ⌈ო̂⌉ პუჲხლელ ჲაშოჲო̂** – ცხვრის დუმას ცხვრის ცხიმად ადნობენ.

დუჼდლუჴ, დუჼდლუხ dũdluq, dũdlux დონდლო, ზანტი вялый, неповоротливый awkward, clumsy. **მეჼ ყოჼლეჰ̦ეჸ დუჼდლუჴ და** – ზოგი ახალგაზრდობაშივე დონდლოა.

დურ|დ|არ dur|d|ar გრდმ. прх. trans. დამლაშება (⌈და⌉ამლაშებს), დამარილება ⌈пере⌉солить, ⌈по⌉солить to make sth salty. **მატრ დურდინას** – სადილი დავამლაშე; **ჲაყჲუჲნი̂ ყალ დუროჲო̂** – გასახმობ ⌈საყალე⌉ ხორცს ამარილებენ.

დურბიჼდ დდ **durbĩd** dd დურბინდი, ბინოკლი бинокль binocular. **თხე დურბიჼდევ უჲშ ლაზიშ დაგოდო̂, მე̄ ჩაჴიჩ ლამნა̄ხ ხენ⌈ბ⌉ი გუ ადმი̄ნენ** – ჩვენი ბინოკლი ისე კარგად აჩვენებს, რომ შორეულ მთებში ხეებს არჩევს ⌈ხედავს⌉ ადამიანი.

დურგალ ვბ **durgal** vb დურგალი столяр carpenter. **ღაზე̃ დურგალ ჴაჩე̃ თა-მუჲნი̂: ლამზურ კარ-ფა̃ჯრი ხაბქდიე̃ წენინ** – კარგი დურგალი შეხვდა თა-მოს (ქალის სახელია): ლამაზი კარ-ფანჯარა ჩაუსხა სახლს.

დური̃ durĩ მლაშე пересоленный salty. **მიჩონ დური̃ დაყარ დეწე̂** – ზოგს მლა-შე საჭმელი უყვარს.

დური̃ დოშ დდ **durĩ doš** dd უწმაწური სიტყვა скабрёзное слово obscene word.

დურკ დდ **durḳ** dd კასრი (ხისა) ведро (деревянное) barrel, bucket. **მიჩ ათ̧ავ ცჭა დურკ შურაჲ̃ ეჰწრ̂ ფსარ-ფსარლუჲნი̂** – ზოგი ძროხა ერთ კასრ რძეს იწველის ⌈სა⌉საღამოობით; **დარკბი ხენე̃ თეგოდრ̂** – კასრებს ხისას აკეთებენ.

დურმუსტ დდ **durmusṭ** dd მჟაუნა щавель sorrel. **ნახვ დურმუსტ ლეცე⌈ჭ⌉ ჭაჭ-ტი̃ დაყრ̂, ლეცე⌈ჭ⌉ დაყრელრ̂ დო** – ხალხი მჟაუნას გინდ ნედლსა ჭამს, გინდ საჭმელში უშვრება.

დურმუსტა̄ლე̃ durmusṭālẽ მჟაუნიანი щавелевый, со щавелем with sorrel. **დურმუსტა̄ლე̃ დითხ ჩამლი̃ და** – მჟაუნიანი ხორცი გემრიელია.

დუროლ ჲ **durol** j სიმლაშე солёность saltness. **ქე დითხონ ყაღელ თეგდოშ დუროლ ჲეწე̂** – ცხვრის ხორცს რომ ახმობენ ⌈ყალად რომ აკეთებენ⌉, სიმლაშე ესაჭიროება.

დუსტარ დდ **dusṭar** dd საზომი, საწყავი приспособление для измерения ёмкостей measuring dish. **დუსტარ ქორდება'ელეთ, ო ნინღარნ შუი̃ მაჲჴი̂ დაჭ ჲუსტრათ ვაჲ** – საზომი იშოვეთ რა და იმ ნინოანთ თავიანთ პურს (ხორბალს) მივუწყავდით. იხ. см. see **დ|უსტარ d|usṭar**.

დუქა̃ დდ **dukã** dd 1. დუქანი кабак shop (old, small). **შილოს დუქნე⌈ჭ⌉ შაქარ ეცი̃** – შილომ დუქანში შაქარი იყიდა. 2. გადატ. перен. fig. შარვლის, საცვლის უბე, ბარტყი ширинка pocket.

დუღაბ ჲჲ **duγab** jj დუღაბი раствор известковый (цементный) cementum (Latin). **დუღაბ წინი̂ კედლუჲნაჲნრ̂ ქჭექოჲ⌈რ̂⌉** – დუღაბს სახლის კედლების-თვის ამზადებენ.

დუყ დ **duq̣** d უღელი иго yoke. **ნიშას დუყ ღაზიში̂ ებწრ̂** – ნიშა უღელს კარგად ეწევა.

დუშაყ დდ **dušaq̣** dd დუშაყი (ბორკილი) оковы fetter. **მა̃ დო̃ დუშყეწა̃ ცო ჭედოლა, დუშაყ საჭირო̂ და** – ზოგი ცხენი უდუშაყოდ არ იჭედება (არ ინალება), დუშაყი საჭიროა.

დუხ დდ **dux** dd სუნამო духи perfume. **ჲაჰოვ ჷ̃გლის[ე]რა̃ ძვირფას ფრა̃გულ დუხ დაცითია̃ სო̃** – გოგომ ინგლისიდან ძვირფასი ფრანგული სუნამო გამომიგზავნა.

დუხკა̃ დდ **duxḳã** dd სარტყელი (ქალისა – განიერი, მოქსოვილი) пояс (женский) girdle, belt. **წინუს დუხკნელ აჲხნნ̂ ქორდა̃ ჲახა̃** – [პატა]რძალი სარტყელისთვის ნართის საშოვნელად წავიდა.

დუჴ **duq** 1. ბევრი, მრავალი много, множество many, much. **დუჴიჩო̂ ნახვ ალ'ჷ̃** – ბევრმა ხალხმა თქვა; **დუჴიჩო̂ ხანე[ჰ]დოლჷ̃** – ბევრი ხნის შემდეგ. 2. ზმნს. нареч. adv. ბევრი много many, much. **დუჴ მუშებადინათხ** – ბევრი ვიმუშავეთ.

დუჴიჩო̂ ნაყვ duqičô naq̣v მრავალი გზით, სხვადასხვა საშუალებით, ბევრნაირად многими путями, разными способами by using different ways, in every possible ways. **დუჴიჩო̂ ნაყვ ჲინას ამბუჲ საჲ ნაყბისტეგო̂, მა̄ ცო̄მ ხაწოლდმაკა̃ სო̃** – ბევრნაირად ველაპარაკე ჩემს ამხანაგს, მაგრამ ვერა გავაგონე რა.

დუჴარ|დ|ალარ **duqar|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გამრავლება (გამრავლდება) умножиться, умножаться to breed, to multiply. **ჰალო̂ დუჴარლიბათ!** – გამრავლდით! (დალოცვაა).

დუჴარ|დ|არ **duqar|d|ar** გრდმ. прх. trans. გამრავლება (გაამრავლებს) умножить, умножать to breed, to spawn. **ბაჲთკეს წიწლი დუჴარდია̃** – ბათუკამ წიწილები გაამრავლა.

დუჴაჸ **duqa’** კიდევ ბევრი, ისევ ბევრი ещё много, опять много more and more. **დუჴაჸ დრო̂ ლო, სანამ მაჲთხა̄ ვაშ[ბ]ა̄ხ ნითვსლაჲ̄, ნახ მიჩხმაჸ ბი̄დნარათ დახა̃ლათე̂** – კიდევ ბევრი დრო გავა, სანამ სამზეო (ქვეყანა) გასწორდება და ხალხი ყველგან ბედნიერად იცხოვრებს.

დუჴგეჸ **duqge’** ზედმეტი, ზომაზე მეტი слишком много, лишний overmuch. **დუჴგეჸ ამბუჲ ჲუჲნ̂ ადმია̃ ჰათეჸ ჭირულ იხო̂ ნახნ** – ზედმეტად მოლა-პარაკე ადამიანი მაშინვე ჭირად უხდება ხალხს.

დუჴ⌈იჩ⌉ნაირ duq⌈ič⌉nair ბევრნაირი много разных... various. **დუჴ⌈იჩ⌉ნაირ ნახ დახე̂ დედმიწ ზურგმაქე̄, ჳამიგ⌈ო⌉ჳეჸ შუჼ და̄ლ ვა** – ბევრნაირი ხალხი ცხოვრობს დედამიწის ზურგზე და ყველას თავისი ღმერთი ჰყავს.

დუჴ⌈იჩ⌉ნაჲრათ duq⌈ič⌉najrat ზმნს. нареч. adv. ბევრნაირად многими разными способами variously. **დუჴ⌈იჩ⌉ნაჲრათ ცადჲაჲლნასე̄, საჼ ლაზოლ მაჲრლუჲგრ̂ ცო ჲაგოჲმაკჼ სოჼ** – ბევრნაირად ვეცადე და ჩემი სიკარგე (სიკეთე) ქმარეულებს ვერ დავანახე.

დუჴკაჸ duqḳa’ ოდნავ ⌈ზედ⌉მეტი чуть-чуть больше a bit more. **ჟე დითხოჼ ჩამლოჼ ყაურბაჼ კეხკბიქჼ სტეფოს, მა̄ თუჲხრ̂ დუჴკაჸ დეცქჼ** – ცხვრის ხორცის გემრიელი ყაურმა მოხარშა სტეფომ, მაგრამ მარილი ოდნავ მეტი მოუვიდა.

დუჴუ⌈ვ⌉ხ duqu⌈v⌉x მეტი, უფრო ბევრი больше more, a greater number. **ცენეხ დუჴუ⌈ვ⌉ხ კორ ბეცქჼ სტაჸხკლუჩოხ** – წლეულს მეტი ვაშლი მოვიდა შარშანდელზე.

დუჴწ, დუჴჯერ duqç, duqǯer ზმნს. нареч. adv. ბევრჯერ много раз, многократ-но many times. **დუჴწ ლივას ბა̄დრიგრ̄, ბა̄დერბა̄დრიგრ̄: ადმა̄ნევ ბმა̄ სიკეთ ჲეწ თეგჲაჼ, მაჲთხაჲნმაქ ეჴუხ საჸბჸ̂ ცრ̄მ დისუჲნრ̂** – ბევრჯერ ვეუბნები შვილებს და შვილიშვილებს: ადამიანი ყოველთვის სიკეთეს უნდა აკეთებდეს, სამზეოზე ამის მეტი არაფერი დარჩებაო; **დუჴჯერ ჲარასრ̂ ჼდურთე დღევბა̄ხ, დუჴჯერ აკჲინას ოსი დალენ სჼთლი** – ბევრჯერ ვიყავი ინდურთაში დღეობებზე, ბევრჯერ ⌈და⌉ვუნთე იქ ღმერთს სანთლები.

დუ⌈ჴ⌉ხანე⌈ჰ⌉, დუჴიჩ ხანე⌈ჰ⌉ du⌈q⌉xane⌈ḩ⌉, duqič xane⌈ḩ⌉ ზმნს. нареч. adv. დიდხანს долго for a long time. **დუ⌈ჴ⌉ხანე ჺევაჲლნას ჰო სტეხოშ** – დიდხანს ვიჯექი შენ ლოდინში; **დუხანე მა ჰედე̂** – დიდხანს არ დაიგვიანო (ნუ დაიგვიანებ).

დუჰ დდ **duḩ** dd პირი (მჭრელი იარაღისა); წვერი (წინდისა), საქსოვის (წინდის, ქუდის...) საწყისი лезвие (режущего орудия); носочек носка, начало какого-л. вязания edge (weapon); tip (socks and etc.), the first meshes of sth to be knitted (socks, coif…). **სე შალთქჼ დუჰ ჺირჼ და** – ჩემი ხანჯლის პირი მჭრელია.

დუჰ დ|ილ̦არ duḩ d|iļar გრდმ. прх. trans. ქსოვის დაწყება (წვერის დადება) начать вязать что-л. to begin knitting.

დუჰ̨ დ|ოჸ|დ|არ duh̨ d|o’|d|ar გრდმ. прх. trans. პირის გაწყობა (პირს გაუწყობს), გალესვა, მოპირვა отточить to sharpen, to grind. **ნაჯჳენ დუჰ̨ დოჸდინას** – ნაჯახს პირი გავუწყე.

დუჰ̨ დ|ოჸ|დ|ითარ duh̨ d|o’|d|itar გრდმ. прх. trans. პირის გაწყობინება (პირს გააწყობინებს), ალესვინება заставить отточить, выправить to make sharpen, to make grind. **დუჰ̨ დოჸდითა̂ მჭედლენ დაჲჰ̨ნას დიკ** – პირის გასაწყობად მჭედელს წავუღე ცული.

დუჰ̨ ნიფს|დ|არ duh̨ nips|d|ar გრდმ. прх. trans. ალესვა, მოპირვა наточить to sharpen, to grind. **დიკ დენიჸ დაჰ̨ დაჩკარდალო̂, დუჰ̨ ნიფსდარ დეხრ̂** – ცული მთლად დაჩლუნგდა, ალესვას ითხოვს.

დღეობ დდ **dɣeob** dd დღეობა праздник fete-day. **სანებ სა̂გო დღევბახ დუჲ ნახ დარე̄, ღაზე̂ დრო გატარბადჲინათხ** – სამების კართან დღეობაზე ბევრი ხალხი იყო და კარგი დრო გავატარეთ.

დღირიბ ვბ **dɣirib** vb გოლიათი, დიდი ტანისა великан, атлет giant.

დღირიბსა̂ dɣiribsã გოლიათივით подобный великану, атлету like a giant. **ვაჲ ნახლო დუჲ ბაჸ̂გჸ̂ დღირიბსა̂ დეღლო̂ ვასერ** – ჩვენს ხალხში ბევრი ურევია გოლიათივით ტანადი კაცი; **თალრა̂ აბრამ, გალიერე̂ ლაქდაჲლონრ̂ ვეფხვ მე̄ ლაცდიერ ქალქი, დღირიბსა̂ სტაკ ვარ** – თალარიანთ აბრამი, გალიიდან გამოვარდნილი ვეფხვი რომ დაიჭირა თბილისში, გოლიათივით კაცი იყო.

დღიურ[1] დდ **dɣiur**[1] dd დღიური (ჩანაწერები) дневник diary. **დღივრი მოწაფვინ ქიქოჸ ნიშნი წერადორ, ფხილო̂ ლაკიხუჭ ნიშა̂ დარ, ი̂ც ქული წერადო** – დღიურში მოსწავლეებს წინათ ნიშნებს უწერდნენ, ხუთიანი უმაღლესი ნიშანი იყო, ეხლა ქულებს წერენ.

დღიურ[2] დ **dɣiur**[2] d დღიური (სამუშაო) дело, выполняемое за день daily (work). **ცჰ̨ა დღიურ და ე მუშეგო თაგდუჲნი̂** – ერთი დღიური აქვს ამ მუშას შესასრულებელი.

დჵაჸ დდ **dωa’** dd იარა, ნაიარევი, ჭრილობა рана, рубец от раны, шрам wound. **გავარჯბადაჲლონრ̂ დჵაჸ ქასტე̂ ცო დქ̂ლა** – გაავებული იარა მალე არ [მო]რჩება.

დჵაჸე̂ ფოთოლ დდ **dωa’ē potol** dd მრავალძარღვა подорожник plantain. **მუწკენ დაჸე̂ ფოთოლ და ლაზე̂** – მუწუკისთვის მრავალძარღვაა კარგი.

დჳეჸ დდ **dωe’** dd ღვიძლი печень liver. **დჳეჸჼ წოდ ბათ̦ოთხ** – ღვიძლის მწვადს ვწვავთ; **ოჴუჲნ დჳეჸ ლაჲწი̂** – მას ღვიძლი სტკივა.

დჳეჸ-დოკი ჲ **dωe’-doḳi** j მრ. мн. pl. მკერდი, грудь breast. **ო ფსტუჲჩგო⌈ჰ⌉ ჲაჴჼ დჳეჸ-დოკი ჲა** – იმ დედაკაცს დიდი მკერდი აქვს.

დჳეჸ-ფჰათუჲ დ **dωe’-ph̦atuj** d ჯიგარი, გულ-ღვიძლი ⌈ღვიძლ-ფილტვები⌉ внутренности (печень с лёгкими) heart and liver ⌈liver and lungs⌉. **დჳეჸ-ფჰათუჲნი̂ თხაჸ დადოლ დებათ: მჭ დაჰ დურდებათ, ჴეჩოჼ ყაურბჼ თაგბებათ** – ჯიგარს დღესვე უპატრონეთ: ზოგი დაამარილეთ, დანარჩენისა ⌈სხვისა⌉ ყაურმა გააკეთეთ.

მოს̦იჩო̂ დჳეჸ-ფჰათოჼ (სტაკ) **moșičô dωe’-ph̦atõ** (**stak̦**) ანჩხლი, ავი, ცუდი გულ-ფილტვის (კაცი) злой, недобрый человек wicked, irritable. **იცხუჲ დად მოს̦იჩოჭ̂ დჳეჸ-ფჰათოჼ სტაკ ვარ** – მაგისი მამა მეტად ცუდი, ანჩხლი კაცი იყო.

ე

ე, ეჰ e, eh მრ. мн. pl. **ები, ებე ebi, ebe** ნაცვალსახელი **ეს, ესენი**, მეტწილად იხმარება მსაზღვრელად; სხვა ბრუნვებში ენაცვლება **ეჴ**⌈**უ̂**⌉ **eq**⌈**û**⌉ (ხმარობენ ქალებიც, კაცებიც) местоимение **этот, эта, это**, в основном употребляется как определение; в других падежах выступает основа **ეჴ**⌈**უ̂**⌉ **eq**⌈**û**⌉ (употребляют и женщины, и мужчины) pronouns **it, this, they,** are mostly used as determiners; in other cases they are altered by **ეჴ**⌈**უ̂**⌉ **eq**⌈**û**⌉ (used by women and men). **ე წა დაჴოჼ და, ო წენბუჲ მე̄ კაწკჼ** – ეს სახლი დიდია, ის სახლები კი პატარა; **ჰაჲ მოლოჸგ წა და?!** – ეს რაღანაირი სახლია?! იხ. см. see **ი, იჰ i, ih**.

-ე̄ -ē 1. კავშ. союз conj. და и and. **ფორე̄, ივნე̄ ბარ ფსარე სოციჼ** – ფორე და ივანე ⌈და⌉ იყვნენ გუშინ ჩემთან; **თხა ელანე̄, ფაჼცალე̄ დაგიჼ სოჼ** – დღეს ელენე და ფანცალე ⌈და⌉ ვნახე; **ლეჸე̄, დახ ვუჲტო̂ სა̌დრო̂ ქეგო̂** – უნდა და იმიტომ მიდის სანდრო ცხვარში; **ო სალომე̄ ბა̌დრეწიჼ ლევჲორე̄, ზორაჲში̂ ბა̄ხ მარ ლევვორ** –

ის სალომე უშვილო ყოფილიყო და ძალიან მდიდარი ქმარი ჰყო-ლოდა. 2. ნაწ. част. part. –ც, აგრეთვე тоже, также, и too, also, as well. **ფორე̄ ვარ ფსარე სოცჼ, ივნე̄** – ფორეც იყო გუშინ ჩემთან, ივანეც; **თხა ელანე̄ ჲაგჼ სოჼ, ფჼცალე̄** – დღეს ელენეც ვნახე, ფანცალეც; **ფჰორეჴ დანიჸ ამღარ ესე[ჳ] დარ, ოე̄ ესე[ჳ] ვარ** – ვახშამზე ყველა ამაანები (ქადაგიძეები) აქ იყვნენ, ისიც აქ იყო; **მელʼე̄** – რამდენიც.

ე̄, ჲე̄ ⁀Ē, Jē კავშირი **და**, რომელიც გამოიყენება შეწყვეტილი საუბრის გასაგრძელებლად союз **и**, употребляющийся для продолжения прерванной беседы conjunction **and**, used for continuing interrupted speech. ...**ე̄ (ჲე̄) ო ლევდორიცას ჰოგრ̂, ფსარე ხიმაქ დუჲტრათხ მახკარაე̄, ო ცუჲ ვაღვანორ ნაყმაქ!** – ...და იმას გეუბნებოდი აკი, გუშინ წყალზე მივდიოდით გოგოები და ის (სატრფო) არ მოდენილიყო გზაზე! ...**ე̄ (ჲე̄) ლარაჸ აჳ ცუჲ ლაქდალჼ სოჼ ჯაგილორქჼდა[ჳ]!** – ...და უცებ ნადირი არ გამომივარდა ჯაგებიდან!

ებლარ eblar გრდმ. прх. trans. 1. აგება (აგებს), აცმა, მოდება (სდებს, იღებს), მოგდება (მხრებზე) вдевать, продевать; накидывать (на плечи) to toss, to throw on, to thread. **ბაბოს ბაჲლჷ̄ხ კოკ ებლორ̂** – პაპა მხრებზე ტყაპუჭს ისხამს. 2. მოხაპვა, ამოღება (იღებს) черпать (жидкость) to take out. **თეკოს თუ̂გევ რუელქჼ ხი ებლორ̂** – თეკო თუნგით რუდან წყალს იღებს. სრ. сов. perf. **ოლ̦არ oļar**.

შარ ებლარ šar eblar გრდმ. прх. trans. შარის მოდება (შარს სდებს) придираться to carp, to cavil, to nag. **აჳ ტყოჸ ბჵა̄ შარ ებლო[ჳ] სოჼ!** – შენ კიდევ ყოველთვის შარს მდებ! სრ. сов. perf. **შარ ოლ̦არ šar oļar**.

ბ|ებლარ: ტყრაშ ბ|ებლარ b|eblar: ṭq̇raš b|eblar. გრდმ. прх. trans. ახალგაზრდული სამხიარულო შეყრის გამართვა (შეყრას მართავს) устраивать молодёжное вечернее веселье to arrange party for youths. **ჳჼ ნათელღარი ტყრაშ ბებლოთხ** – ხვალ ნათელაანთას შეყრას ვმართავთ. სრ. сов. perf. **ბ|ოლ̦არ b|oļar**.

დ|ებლ|დ|ალარ d|ebl|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაწყება (იწყება) начинаться to begin, to start. **ნაჩხ გეფსუ[ჳ]დოლჼ ჸარჭჼ მახრ̂ დებლოლა (დებლოლ̂)** – ყველიერის შემდეგ დიდი მარხვა იწყება. სრ. сов. perf. **დ|ოლ|დ|ალარ d|ol|d|alar**.

დ|ებლ|დ|არ d|ebl|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწყება (იწყებს) начинать to begin, to start. სრ. сов. perf. **დ|ოლ|დ|რ d|ol|d|ar**.

დ|ებლარ d|eblar გრდმ. прх. trans. 1. დება (დებს) класть to put, to put in/into. **ას ჟაგნო̂ ესე[ჸ] დებლოს, ეკ შტოლმაქ** – მე წიგნს აქ ვდებ, ამ მაგიდაზე; **ქოთმევ (ქოთმეს) გაგაჼ ძებლო̂** – ქათამი კვერცხს დებს; **მემცხორეს ნაბად ფე- ნიხ ბებლო̂** – მეცხვარე ნაბადს გვერდით იდებს. სრ. сов. perf. **დ|ილ̥არ d|il̥ar**. 2. ჩადება (ჩადებს) вкладывать, класть (вовнутрь) to put in/into. **ას რვეულ უჯრი დებლოს** – მე რვეულს უჯრაში ვდებ; **ოკუს მაძკი̂ ჰირწნი̂ ძებლო̂, მე̄ დაჸ ცო ძაყლალო̂** – ის პურს ქვაბში დებს, რათა არ გახმეს. 3. დამარხვა ([და]მარხავს), დაკრძალვა, დასაფლავება хоронить burying. **ო ფსტუძნო̂ მაცანაკ ძებლოლო̂?** – იმ ქალს როდის მარხავენ, ნეტავი? სრ. сов. perf. **დ|ოლ̥არ d|ol̥ar**.

ებჟარ ebžar გრდუვ. непрх. intrans. უსიამოვნო შეგრძნება ამა თუ იმ ბგერითი ნაკადისგან неприятное ощущение от того или иного звукового потока unpleasent feeling caused by any sound. **ნან მუძშ მე̄ ძარ, გარმონქჼ თათანაჷ ებჟერ** – დედა ავად რომ იყო, გარმონის ხმაც კი არ სიამოვნებდა; **ი ბჸდრჼ ზედმეტ აძლქოთ ლაწმრენ ებჟე̂** – ამ ბავშვების ზედმეტი ალიაქოთი ავადმყოფს უსიამოვნებას ჰგვრის.

დ|ებჟარ[1] **d|ebžar**[1] გრდუვ. непрх. intrans. წაქცევა (იქცევა) падать to fall down. **თიტენო̂ მუხ დიბჟი̂** – მოჭრილი მუხა იქცევა; **ვახინო̂ სტაკ ვებჟეშ ვოტურ** – მთვრალი კაცი, ეცემოდა რა, [ისე] მიდიოდა. სრ. сов. perf. **დ|ოჟარ d|ožar**.

დ|ებჟარ[2] **d|ebžar**[2] გრდმ. прх. trans. 1. ტენა (ტენის), [შე]დება, [გა]ყრა всов[ыв]ать, вдевать to shove in. **ჯიბი ტოტი მა ძებჟო̂!** – ჯიბეში ხელებს ნუ იყოფ! 2. შებმა (აბამს ხარებს ურემში) впрягать (быков в повозку) to yoke (oven). **ურმი ფსტარჩ დებჟოს** – ურემში ხარებს ვაბამ; **ას ლობელდა[ჸ] ლოჭ ძებჟოს** – მე ლობეში ჯოხს ვუყრი. სრ. сов. perf. **დ|ოჟარ d|ožar**.

დ|ებჟ|დ|არ d|ebž|d|ar გრდმ. прх. trans. [წა]ქცევა ([წა]აქცევს) свали[ва]ть to make fall down. **დასაგო̂ ბახქჼჩრო̂ ნახვ დაკჼ კაძრცხლი დებჟდიქჼ** – შეშაზე წასულმა კაცებმა დიდი რცხილები წააქციეს. სრ. сов. perf. **დ|ოჟ|დ|არ d|ož|d|ar**.

ებრულ ebrul ებრაული еврейский Jewish. **ებრულ მოტ̥ ბჸდროლე ჴამბირას** – ებრაული ენა ბავშვობაში ვისწავლე.

დ|ებტარ, დ|ეპტარ d|ebṭar, d|epṭar გრდმ. прх. trans. ყლაპვა (ყლაპავს) глотать to swallow. **ილოს ჭყემპო̂ ლაწრეხ ბაკლი ნასტ დებტორ** – ილო ყელის ტკივილის გამო ლუკმებს ძლივს ყლაპავდა. სრ. сов. perf. **დ|ობტარ d|obṭar**.

დ|ებტრიკ, დ|ეპტრიკ d|ebṭriḳ, d|epṭriḳ მყლაპავი, ყლაპია глотающий, тот, кто глотает; обжора one who swallows. **ბაჸ̬ოჼ ლაჴ ჴაჲწკი დებტრიკ ბა** – დიდი გველი ჩიტების მყლაპავია.

ებწ|დ|ალარ, ეპწ|დ|ალარ ebç̣|d|alar, epç̣|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაწევა (იწევს) тянуться to want, to prefer. **ძუძაკ ნანეგუჲჴი̂ ებწლა** – პატარა გოგონა დედისკენ [მი]იწევს. 2. აწონა (იწონება) взвешиваться to weigh. 3. წველა (იწველება) доить, доиться to milk. **ე ჲეთ̬ ცო ებწლა** – ეს ძროხა არ იწველება. 4. [მო]წევა (იწევა), გაბოლება курить, куриться to smoke. **მჯ̆ პაჲპროზ ჩამლიშ ცო ებწლა** – ზოგი პაპიროსი გემრიელად არ იწევა [ვერ მოწევ]. სრ. сов. perf. **ოწ|დ|ალარ oç̣|d|alar**.

ებწარ, ეპწარ ebç̣ar epç̣ar გრდმ. прх. trans. 1. გაწევა (ეწევა), აწევა тянуть, поднимать to drudge, to toil. **ნიშას დუყ ლაზიშ̂ ებწორ** – ნიშა უღელს კარგად ეწეოდა. 2. წონა (წონის; იწონის) взвешивать; весить to weigh. **ავქეს თხე სასწორმაქ ებწო̂** – ავაქა მატყლს სასწორზე წონის; **ას ფხი ფუთ ებწოს** – მე ხუთ ფუთს ვიწონი. 3. წველა (წველის) доить to milk. **ბაბოს ჲეთ̬ ებწო̂** – პაპა ძროხას წველის. 4. წევა (ეწევა, აბოლებს) курить to smoke. **ოჸუს პაჲპრუზ ებწო̂** – ის პაპიროსს ეწევა. სრ. сов. perf. **ოწარ oç̣ar**.

ებწ|დ|არ, ეპწ|დ|არ ebç̣|d|ar, epç̣|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გაწევა (ეწევა), გაჭიმვა (ჭიმავს) тянуть, вытягивать, поднимать to pull, to stretch. **ფსტარჩავ ურუმ ებწობო̂** – ხარები ურემს ეწევიან. **ას ფხი ფუთ ებწბოს** – მე ოთხ ფუთსა ვწევ; **ქუდ ყალიბმაქ ებწობო̂** – ქუდს ყალიბზე ჭიმავენ. 2. გადატ. იხ. перен. см. fig. see **ჴალ⌈ო̂⌉ ებწ|დ|არ ḫal⌈ô⌉ ebç̣|d|ar**. სრ. сов. perf. **ოწ|დ|არ oç̣|d|ar**.

ჴალ ებწ|დ|არ (ეპწ|დ|არ) ḫal ebç̣|d|ar (epç̣|d|ar) გრდუვ. непрх. intrans. ღებინება (აღებინებს) рвать to vomit. **ბპ̌დერ მოწამლოდალი'ნე̂, ჴალო̂ ებწოდო̂** – ბავშვი მოიწამლა და აღებინებს. სრ. сов. perf. **ოწ|დ|არ oç̣|d|ar**.

დ|ებწარ, დ|ეპწარ d|ebç̣ar, d|epç̣ar გრდმ. прх. trans. მიბმა (აბამს) привязывать to tie, to bind. სრ. сов. perf. **დ|ოწარ d|oç̣ar**.

ებწ-ჸებწ|დ|ალარ, ეპწ-ჸეპწ|დ|ალარ ebç̣-qebç̣|d|alar, epç̣-qebp̣ç̣|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ზმორება (იზმორება) потягиваться to stretch oneself. **ჴალო̂ ჴაწამდალინო̂ ბპ̌დერ ებწ-ჸებწლა** – გაღვიძებული ბავშვი იზმორება. სრ. сов. perf. **ოწ-ჸოწ|დ|ალარ oç̣-qoç̣|d|alar**. 2. პრანჭვა-გრეხა, პრანჭვა ломаться, кривляться to grimace. **მაცლომცჾ ებწ-ჴებწლაჰ̆!** – როდემდის იპრანჭები! სრ. сов. perf. **ოწ-ჴოწ|დ|ალარ oc̣-qoc̣|d|alar**.

ებწ-ჴებწ|დ|არ, ეპწ-ჴეპწ|დ|არ ebc̣-qebc̣|d|ar, ep̣c̣-qep̣c̣|d|ar გრდმ. прх. trans. გაწევ-გამოწევა (გაწევ-გამოწევს), გაჭიმვა და გამოჭიმვა тянуть туда-сюда to stretch, to move aside. **ე ჩხჾდურ დუჴ ებწ-ჴებწდინას, მა̄ ტყოჳ კაწკო̃ და** – ეს წინდა ბევრი გავწი-გამოვწიე, მაგრამ ისევ პატარაა. სრ. сов. perf. **ოწ-ჴოწ|დ|არ oc̣-qoc̣|d|ar**.

ეგარ egar გრდუვ. непрх. intrans. შერევა (შეერევა), გარევა, ჩარევა перемешаться, перемеш⌈ив⌉аться, вмеш⌈ив⌉аться to join, to interfere. **ტყაჲხწ შარლოჳ̃ ვაჲლʻ-ჩე⌈ჰ̆⌉დოლჾგეჲ ეგჾ ალიქსი̂ ნაყბისტილო̂** – ცხრამეტი წლის შესრულების შემდეგდა გაერია ალექსი ამხანაგებში; **კნათ ხილო̂ ეგჾ** – ბიჭმა წყალში შეტოპა, გაურია; **საქმულო̂ იგნას** – საქმეში ჩავერიე. სრ. сов. perf. **შერევა|დ|ალარ šereva|d|alar**.

ეგ|დ|არ eg|d|ar გრდმ. прх. trans. გარევა (გარევს, გაურევს), შერევა, შეზავება ⌈с⌉мешать, вмешивать to mix, to implicate. **სე ნანას ვენელო̂ კაძიკ ყაჰ̆ქ ეგდიქ̃** – ჩემმა დედამ ღვინოში ცოტა არაყი ⌈მწარე⌉ გაურია; **ას სჾ ჟე ნიკუჲცჾ ეგდინას** – მე ჩემი ცხვარი ნიკოს ცხვარში (ნიკოსთან) გავრიე; **ის სტაკ მუჲჩო̂ ამბუჲლო̂ ეგვიქ̃** – ეგ კაცი ცუდ ამბავში გარიეს. სრ. сов. perf. **შერევა|დ|არ šereva|d|ar**.

ეგ|დ|ა̃ eg|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **ეგ|დ|არ eg|d|ar**. **ვენელო̂ ხი ეგდა̃ ცო ლეჲ სო̃** – ღვინოში წყლის გარევა არ მინდა.

ეგზეგ|დ|არ egzeg|d|ar გრდმ. прх. trans. ერთმანეთში შერევა (შეურევს), არევა, ათქვეფა перемешать, смешать to mix. **ე ლებივა̄, სიმინდა̄ ვუ̃ (-უ̃) იშტ ეგზეგდირაჲში̂?** – ეს ლობიო და სიმინდი რატომ ასე აურიეთ ერთმანეთში?

ევ|დ|არ ev|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. აღება (იღებს) брать to take. **ბჰ̆დრევ ნეკ ევოდო̂** – ბავშვი დანას იღებს. 2. ყიდვა покупать to buy. **ვუნახი (-უნახი) ევდა̃ დუჲტათხ ქალიქი̂** – რაღაცის საყიდლად მივდივართ თბილისში ⌈ქალაქში⌉. სრ. сов. perf. **ეცარ ecar**.

ეზო̂, ეზო̄, სა̃გო̄ ჲჲ **ezô, ezō, sãngō** jj ეზო двор yard. **წინგო ჰ̆ათხე̂ ბუბკარე̃ ეზო̂ ჲეწე̂ ხილʻა̃** – სახლს წინ ყვავილებიანი ეზო უნდა ჰქონდეს.

დ|ეთხარ d|etxar გრდუვ. непрх. intrans. ატირება (იტირებს, ატირდება) заплакать to cry. **ბა̌დერ დეთხ**ე̌ – ბავშვი იტირებს (ატირდება). **ჽოჰ ჽეთხიჼ** – გოგონა ატირდა. უსრ. несов. imp. **დ|ათხარ d|atxar**.

ეთ̧არ eţar გრდუვ. непрх. intrans. დადგომა (დგება), გაჩერება; ადგომა становиться, останавливаться; вста⌈ва⌉ть to stop, to stay; to stand up. **ფსარლოუჽ ნ̂ ქე ნაქტრე⌈ჰ⌉ ეთ̧ე̂** – საღამოს ცხვარი ბინაში დგება. სრ. сов. perf. **ოთ̧არ oţar**.

ეთ̧|დ|არ eţ|d|ar გრდმ. прх. trans. დადგმა (⌈და⌉დგამს), დაყენება, გაჩერება ставить, останавливать to put, to place, to stop. **შიოს ში სათივ ალოიჼ ეთ̧ობრ̂** – შიო ორ ზვინს თივისას დგამს; **ურემ სჼგო⌈ჰ⌉ ეთ̧ობრ̂** – ურემს ეზოში აყენებენ, აჩერებენ; **ლაჰევ ფჰიტენ ბჭარკი ეთ̧ოჽრ̂** – გველი ბაყაყს თვალებს უშტერებს. სრ. сов. perf. **ოთ̧|დ|არ oţ|d|ar.**

ბ|ეთ̧არ ბ b|eţar b (მრ. мн. pl. **დ|ეთ̧რი დ d|eţri d**) 1. ბდ; bd მეწველი ძროხა, კამეჩი, ცხვარი... дойная корова, овца, буйвол... milking cow, buffalo, sheep... **თხოგო⌈ჰ⌉ ში ბეთ̧არ ბა** – ჩვენ ორი მეწველი გვყავს. 2. გრდმ. прх. trans. წველა ძროხისა, კამეჩისა, ცხვრისა... (წველის) доить корову, овцу, буйвола... to milk the cow, bufallo, sheep... **ში ჽეთ̧ ბეთ̧ოს** – ორ ძროხას ვწველი. იხ. см. see **დ|ეთ̧რი d|eţri**.

დ|ეთ̧|დ|ალარ^{1} d|eţ|d|alar^{1} გრდუვ. непрх. intrans. ჩასხმა (ისხმება) наливаться to pour. სრ. сов. perf. **დ|ოთ̧|დ|ალარ^{1} d|oţ|d|alar^{1}**.

დ|ეთ̧|დ|ალარ^{2} d|eţ|d|alar^{2} გრდუვ. непрх. intrans. ფართხალი (ფართხალებს), ძგერა, აღელვება, ბორგვა биться, волноваться to flounder, to welter. **ჰაწუკ გაჽლაცო⌈ჰ⌉ დეთ̧ლა** – ჩიტი გალიაში ფართხალებს. სრ. сов. perf. **დ|ოთ̧|დ|ალარ^{2} d|oţ|d|alar^{2}**.

დ|ეთ̧არ^{1} d|eţar^{1} გრდმ. прх. trans. დახეთქება (დაახეთქებს), მიხლა, დარტყმა ударять (о пол...), хлопать to strike, to dash down. **გონე⌈ჰ⌉ მეყ, ცოჰეკაჸ მახკახ ვეთ̧ოს ჰო!** – ჭკვიანად იყავი, თორემ მიწაზე დაგახეთქებ! **სანა̄ხ ჴერ ბეთ̧ოს** – კარებს ქვას ვარტყამ. სრ. сов. perf. **დ|იშ|დ|არ d|iš|d|ar**.

დ|ეთ̧არ^{2} d|eţar^{2} გრდმ. прх. trans. ჩასხმა (ასხამს), ჩამოსხმა отливать, вливать to pour. **ას ჰირწნ̂ შურ ჽეთ̧რ̂** – მე ქვაბში რძეს ვასხამ; **ოჴუს დაშდიჽეჼჩრ̂ ტყივეხიჼ თოფქ̂ ტყივი დეთ̧რ̂** – ის დამდნარი ტყვიისგან თოფის ტყვიებს ასხამს. სრ. сов. perf. **დ|ოთ̧არ d|oţar**.

დ|ეთ̧არ^3 **d|eţar**^{3} გრდმ. прх. trans. წველა (⌈მო⌉წველის) доить, сдоить to milk. **სე ფსტუნავ ჴო ჲეთ̧ ბეთ̧ა̂რ** – ჩემი ცოლი სამ ფურს წველის; **კნათივ ქე დეთ̧ა̂რ** – ბიჭები ცხვარს წველენ.

დ|ეთ̧რი **d|eţri** მრ. იხ. мн. см. pl. see **ბ|ეთ̧არ** **b|eţar**. **დეთ̧რი ნაქტრენ გარგახ დაყე̂** – მეწველი ცხვრები ბინის ახლომახლო ძოვენ.

ეთ̧-ქეთ̧არ **eţ-qeţar** გრდუვ. непрх. intrans. გასეირნ-გამოსეირნება (გაისეირნ-გამოისეირნებს), ბოლთის ცემა (ბოლთასა სცემს) прохаживаться, прогуливаться to walk to and fro, to perambulate. **ქეგრეჼ ვეჸენო̂ ბათო̂ შაჲრი̂ სჼგო[ჴ] ეთ̧-ქეთ̧ერ** – ცხვრიდან მოსული ბათო თავის ეზოში ბოლთასა სცემდა; **ტათბუჲლოჼ სტაკ ვიწვაჴუჲში̂ ბაზრე[ჴ] ეთ̧-ქეთ̧ერ** – ფულიანი კაცი ბაზარში ამაყად მიდგებ-მოდგებოდა. სრ. сов. perf. **ოთ̧-ქოთ̧არ** **oţ-qoţar**.

ეჲრთვაჼ, ჺეჲრთვაჼ, აჲრთვაჼ, ჺაჲრთვაჼ **ejrtvã, ‘ejrtvã, ajrtvã, ‘ajrtvã** ბლომად, მრავლად множество, порядочно (много) many, much, great number. **ბაცბიგო[ჴ] ეჲრთვაჼ ქე დარ** – წოვათუშებს ბლომად ცხვარი ჰყავდათ.

ეჲჭვეჼ **ejč̣vẽ̄** ეჭვიანი ревнивый, мнительный jealous. **თინეგო ეჲჭვეჼ მარ ვა** – თინას ეჭვიანი ქმარი ჰყავს.

ეჲჴნო̄, იჴნო̄ დ **ejq̧nō, iq̧nō** d 1. ნახტომი (ადგილი) место, откуда прыгнули a place where sb has jumped or fallen. **ესევაჲხი̂** ***იტურ იჴნო̄*** **დო** – ამ ადგილს *იტურის* (კაცის სახელია) *ნახტომს* ეძახიან. 2. ძალიან დაქანებული ადგილი отвесная местность quite askew place. **ლამუ[ჴ] ცჴაჲნ მათ̧ე[ჴ] ეჲჴნო̄ და** – მთაში ერთგან ძალიან დაქანებული ადგილია.

ეკალ, ეკელ ბდ **eḳal, eḳel** bd ეკალი колючка thorn. **ტარკეხ ჯაგეჼ ეკალ ყალეჼ სოჼ** – თითში ჯაგის ეკალი შემერჭო.

ეკალ ხეციჼ **eḳal xecĩ** ეკალი (ბუსუსი) დააყარა, აბურძგლა, ბუსუსი აეშალა, ჟრუანტელმა დაუარა пробежал мороз по коже (по спине) to tremble.

დ|ეკარ **d|eḳar** გრდუვ. непрх. intrans. დაცვენა (და⌈ს⌉ცვივა), ჩამოცვენა, ჩაცვენა осыпаться, опасть to fall. **სოგო[ჴ] ნაყა[ჴ] ქორი დეკიჼ** – მე გზაში ვაშლები დამიცვივდა; **ხენხიჼ ფოთლი დეკიჼ** – ხიდან ფოთლები ჩამოცვივდა. უსრ. несов. imp. **აკარ** **aḳar**.

დ|ეკ|დ|არ^1 **d|eḳ|d|ar**^{1} გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. ჩა⌈მო⌉ყრა (ჩა⌈მო⌉ყრის), გადმოყრა ⌈с⌉кинуть, ⌈в⌉сыпать, ⌈на⌉сыпать, ⌈с⌉бросить to throw down, to throw into.

დონევ თაჲლზი დეკდიჷ̃ – ცხენმა ხურჯინები გადმოყარა; **ოჯარ ხენხჷ̃ (ხენმაქრჷ̃) ატმი დეკდიჷ̃** – იმათ ხიდან ატმები ჩამოყარეს; **ჯორი თაჲლზეჲ დეკდიჷ̃** – ვაშლები ხურჯინში ჩაყარეს. უსრ. несов. imp. **ა|კ|დ|არ aḳ|d|ar**.

დ|ეკ|დ|არ^2 d|eḳ|d|ar^2 გრდმ. прх. trans. აკანკალება (აკანკალებს) трястись, трясти (от холода, лихорадки) to tremble, to shiver. **ფშელგორჷ̃და⌈ჰ⌉ ჰალრ̂ ვეკვიჷ̃სრ̂** – სიცივისგან ამაკანკალა. უსრ. несов. imp. **ა|კ|დ|არ aḳ|d|ar**.

ეკლა̄რჷ̃ eḳlārẽ ეკლ⌈ებ⌉იანი, მაგ., მცენარე иглистое, напр., рас-тение thorny e. g. plant.

ეკლე̄რჷ̃ eḳlērẽ ეკლებიანი, მაგ., ხელები в иголках, напр., руки full of thorns e. g. hands.

დ|ელ d|el ნაწ. част. part. ლამის вот-вот nearly, almost (ენაცვლება **დ|ალ- d|al-** ფუძე, რომელიც უერთდება სიტყვას заменяется основой **დ|ალ- d|al-**, присоединяющейся к слову altered by the root **დ|ალ- d|al-**, which is joined with the word). **ე ქოთამ დაჰ დელ დალა̃** – ეს ქათამი ლამის მოკვდეს; **ვაშრ̂ ცო ველ გუვალ‘ა̃** – ძმა ველარ გამოჩნდა; **დაჰ დალითხრ̂ ჯაჩდალა̃ შრომალაშ!** – ლა-მის გავთავდეთ შრომისგან!

ელამ elam ელამი косой, косоглазый squint-eyed. **ელამ ჲაჲნი̂ ბჭარკი ჩ̃ცლუჩრ̂ დუჲხტრივ ატ̣აჲში̂ ნიფსოჲრ̂** – ელამ თვალებს ახლანდელი ექიმები ადვილად ასწორებენ.

დ|ელა̃|დ|ოლარ d|elã|d|olar გრდუვ. непрх. intrans. გაცინება (გაიცინებს) рассмеяться to laugh. **ეჯუხ ილრ̂ ველა̃ვუჲლო̃** – ამაზე ილო გაიცინებს.

დ|ელარ დ **d|elar** d 1. სიცილი смех laugh. **ბა̈დრენ ბაქეხ დელარ იხრ̂** – ბავშვს პირზე სიცილი მოსდის; **ვასუჲგო ველარ დალ‘ჷ̃** – ვასოს სიცილი წასკდა, გაეცინა; **ის ჲაჰგო⌈ჰ⌉ ტახტახაჲნრ̂ ჲელარ და** – მაგ გოგოს ხმამაღალი სიცილი აქვს. 2. გრდუვ. непрх. intrans. სიცილი (იცინის) смеяться to laugh. **დუჯ ჲილნას** – ბევრი ვიცინე; **კნათ ვი̄ლი̂** – ბიჭი იცინის.

დ|ელა̃ დ|ალ‘არ d|elã d|aľar გრდუვ. непрх. intrans. სიცილის დაწყება (სიცილს დაიწყებს) начать смеяться to begin laughing. **თამრი ჲელა̃ ჲალ‘ჷ̃** – თამრიმ (ქალის სახელია) სიცილი დაიწყო.

დ|ელ|დ|არ d|el|d|ar გრდმ. прх. trans. გაცინება (გააცინებს) рассмешить to make sb laugh. **ყაძჩრ̂ სტაკოვ გოგეხ ჩედახკინი̂ ბა̈დრი დელდორ** – მოხუცი კაცი გარშემო მსხდარ ბავშვებს აცინებდა.

დ|ელინი̂ **d|elinî** მიმღ. прич. particip. მოცინარი смеющийся one who laughs. **ველინი̂ კნათ** – მოცინარი ბიჭი: **ჲელინი̂ ჲოჳ** – მოცინარი გოგო.

ელჩ ვბ **elč** b ელჩი посол ambassador. **ელჩგო ჲაჭ̃ო̃ პასუხისმგებლობ ჲა** – ელჩს დიდი პასუხისმგებლობა აქვს.

ემიგრა̃ტ ვბ; ჲდ **emigrãṭ** vb; jd ემიგრანტი эмигрант emigrant. **ემიგრა̃ტენ დღენი'ჳ-ბუსჷ̄ შარი̃ ქვეყანე̄ ნატროლა** – ემიგრანტს დღეც და ღამეც თავისი ქვეყანა ენატრება.

ე̃ დდ **ẽ** dd ჩრდილი, გრილო тень shadow. **ლაჸ̌მჸ̌ დოტუშ კაკალ ენე⌈ჳ⌉ დაჳ თივნათხ** – მთაში წასვლისას კაკლის ჩრდილში დავისვენეთ; **მათხ ბუწუშ თხე სა̃გო⌈ჳ⌉ ე̃ ეთ̧ე̂** – მზის ჩასვლისას ჩვენს ეზოში ჩრდილი დგება; **ე̃ ოთ̧არ სტეხოთხ** – ჩრდილის დადგომას ველით.

ე̃დრო̂ ჲჲ **ẽndrô** jj ენდრო марена Madder, Rubia tinctorum (Latin). **სე აგას გაგნი ე̃დრუჲვ ღებადჲიე̃** – ბებიაჩემმა კვერცხები ენდროთი შეღება.

ენკე̃, ენკენე̃ ბუთ̧ ბ **enḳẽ, enḳenẽ but̨** b ენკენისთვე, სექტემბერი сентябрь September. **ენკე̃ ბათ̧ა⌈ჳ⌉ ტყოჸ ალნი დაფხნე̄ და** – ენკენისთვეში ალვანში კიდევ სითბოა (თბილა).

ე̃ძლაჸო̂ დდ **ẽʒla'ô** dd ენძელა подснежник, мерендера snowdrop, Merendera trigyna (Latin). **დოჳე⌈ჳ⌉ ჳამახეჸ ჳათხდა⌈ჳ⌉ ბუბკილო⌈ჳ⌉ ე̃ძლაჸო̂ იხო̂** – გაზაფხულზე ყველაზე პირველად ყვავილებში ენძელა ამოდის.

ეპისკოპოზ ვბ **ep̣isḳop̣oz** vb ეპისკოპოსი епископ bishop, pontiff.

ერდო̂ ჲ **erdô** j გომურში, სარდაფში ჩასასვლელი სახლისა отверстие в доме вниз (в хлев, подвал...) the way passing from house to the shed or cellar. **წეჲნრენაჳო̂ გუჲმრი იხჩოლაჲხ *ერდო̂* დო** – სახლიდან გომურში ჩასა-სვლელს *ერდოს* ეძახიან.

ერთბაშათ **ertbašat** ერთბაშად сразу, заодно all of a sudden. **ერთბაშათ ცომე-ნე̄ გამდიდრბადალი̃და** – ერთბაშად არავინ გამდიდრებულა.

ერთგულ **ertgul** ერთგული верный devoted. **სოხ ერთგულ ჳოგო ცომენე̄ და** – ჩემზე ერთგული შენ არავინ გყავს.

ერთნაირ **ertnair** ერთნაირი одинаковый similar. **ალვირდბახ ერთნაირ კაბი ჲაფხურ თხოგო: სოგო'ჳ, სე ჲაშ⌈ე⌉გო'ჳ** – ალავერდობაში ერთნაირი კაბები გვეცვა ჩვენ: მეც, ჩემს დასაც.

ერთობ ჲჲ **ertob** jj ერთობა, ერთიანობა единство unity. **სე ვაჟარგო ჲაჯოჼ ერთობ ჲა ვაშ[ბ]აჩუ** – ჩემს ძმებს დიდი ერთობა აქვთ ერთმანეთში.

ერკვერცხ დდ **erḳvercx** dd ერბოკვერცხი яичница an egg fried in butter, omlette, scrambled egg. **ერკვერცხ ბაცბიგო[ჴ] ჩამლიჩრ̂ დაყრელ და** – ერბოკვერცხი წოვათუშებს გემრიელ საჭმლად აქვთ [მიღებული].

ეროვნებ ჲ **erovneb** j ეროვნება национальность nationality. **ეროვნებ ცო ჲა მთავარ მემლი დაფასბადჼ, ჴათხრჟჼ ადმი̄ჼლობ და** – ეროვნება არ არის მთავარი ვინმეს დასაფასებლად, პირველი ადამიანობაა.

დ|ერწარ d|erçar გრდუვ. непрх. intrans. მოტრიალება (მოტრიალდება), დატრიალება; მობრუნება, მიბრუნება повернуться, завернуть, закружиться; пойти обратно to turn. **ატ̣ეხ ვერწი'ნეს, ბჭორწ ბჭარბახჟჼ სოჼ** – მარჯვნივ მივბრუნდი და მგელი შე[მო]მხვდა; **ოსლო̄ ვოტუშ, მამინ ვერწ!** – იქით მიმავალი მამიდასთან მიბრუნდი (შეიარე)! **ჲუხ ჲერწლე[ჴ] გარი!** – აბა, უკან მოტრიალდი! **ერისტ-ბიძი̂ ალზნჼ ცერლჟჼ ვუხ ვერწიჼ** – ერისტო ბიძა ალაზნის პირიდან უკან დაბრუნდა. უსრ. несов. imp. **ჴერწარ ḩerçar**.

დ|ერწ|დ|არ d|erç|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დატრიალება (დაატრიალებს); მიტრიალება; დაბრუნება (დააბრუნებს, დაუბრუნებს), მიბრუნება закружить; возвратить, повернуть to turn, to return, to come back, to give back. **ბატა[ნ]მაქ კოკამზიკაცრ̂ ჲერწჲინას** – იატაკზე ბზრიალა დავატრიალე; **ჴუჼლრ̂ ვოტუჲნი̂ კნათ ვუხ ვერწვინას** – ტყეში მიმავალი ბიჭი უკან მოვაბრუნე; **ოჯუჲნ შარჼ ტათებ დერწდინას** – მას თავისი ფული დავუბრუნე. 2. გადატ. перен. fig. ავადმყოფის მდგომარეობის გაუმჯობესება улучшение состояния больного, прийти в себя to make better conditions for sick. **ლაწმარ წომლევ დერწდიჟჼ** – ავადმყოფი წამალმა მოაბრუნა. უსრ. несов. imp. **ჴერწ|დ|არ ḩerç|d|ar**.

კიკლიმაქ დ|ერწ|დ|არ ḳiḳlimak d|erç|d|ar გრდმ. прх. trans. გადაბრუნება (გადააბრუნებს), გადატრიალება, გადაქოთება, ყირამალა დაყენება перевернуть вверх дном, опрокинуть, привести в беспорядок to turn over. **ჲაჯჲალოჩრ̂ ალზნევ ლილეძკ კიკლიმაქ ბერწბიჟჼ** – ადიდებულმა ალაზანმა ეტლი გადააბრუნა; **ბალჩი ბახჟჼჩრ̂ ჯაივ ვუმაც (~უმაც) კიკლიმაქ დერწდიჟჼ** – ბაღჩაში შესულმა ღორმა ყველაფერი გადააქოთა.

დ|ერწილა̄ დდ **d|erçilā** dd 1. მისაბრუნი, მოსაბრუნი, მოსახვევი место для разворота, поворот turning. **ლაუ̆მუ̂ დოტუშ დოიგო ნაყრე̃ნაყ დერწილა̄ჲში̂ და** – მთაში წასვლისას (მგზავრობისას) ცხენებს გზადაგზა მისაბრუნებლები აქვთ (ადგილი, სადაც შეუძლიათ ძოვონ და დაისვენონ); **იცხფვენივჳ დერწილა̄ და** – მაგ მხარეს მოსახვევია. 2. გადატ. перен. fig. **ის სტაკგოჳ ისე ვერწილა̄ ცო და** – მაგ კაცს აქ დასადგომი არა აქვს этому человеку здесь нет житья this man has no dwelling here.

დ|ერწ-ჳარწარ **d|erç-ḥarçar** გრდუვ. непрх. intrans. მიბრუნ-მობრუნება (მიბრუნ-მობრუნდება), დატრიალება (საქმეზე) взяться за дело to do housework actively. **წინუს ლეცეშ ჲერწ-ჳარწი̃ მაჲრლოჩუ[ჳ]** – პატარძალი მონდომებით დატრიალდა ქმრის ოჯახში.

ესევ **esev** adit. adit. ზმნს. нареч. adv. აქ (ხმარობენ ქალებიც, კაცებიც) сюда (употребляют и женщины, и мужчины) here (used by men and women as well). **თედოლე̂ ესევ ვალრ̂** – თედოლე აქ, აქეთ მოდის. იხ. см. see **ისევ isev**.

ესეჲვ[ჳე̂], ესი̄ვჳ **esejv[ḥê], esīvḥ** ზმნს. нареч. adv. აქეთ[კენ] (ხმარობენ ქალებიც, კაცებიც) сюда, в эту сторону (употребляют и женщины, и мужчины) here, hither (used by women and men as well). **ესეჲვჳე̂ ბოლათ!** აქეთ[კენ] წამოდით! **ესი̄ვჳ ცო̄̃მ დაგი̃ლდა სო̃** – აქეთ[კენ] არაფერი მინახავს. იხ. см. see **ისეჲვ[ჳე̂] isejv[ḥê]**.

ესევა̄, ესვა̄ ჲჲ **esevā, esvā** jj ეს (აქ განფენილი) დრო და სივრცე, აქაურობა, აქეთა სივრცე (ხმარობენ ქალებიც, კაცებიც) эта местность (употребляют и женщины, и мужчины) this area (used by men and women as well). **ზორაჲში̂ ჲეწ სო̃ ესევა̄** – ძალიან მიყვარს აქაურობა. იხ. см. see **ისევა̄ isevā**.

ესემცი̃ **esemcĩ** ზმნს. нареч. adv. აქამდე до сих пор up to here (აღნიშნავს მანძილს; ხმარობენ ქალებიც, კაცებიც обозначает расстояние; употребляют и женщины, и мужчины (denotes distance; is used by women and men as well). **ესემცი̃ ჲა ვაი̃ ჲოფსტ** – აქამდეა ჩვენი მიწა. იხ. см. see **ისემცი̃ isemcĩ**.

ესერე̃ **eserẽ** იხ. см. see **ისერე̃ iserẽ**.

ესერნა[ჳ], ესერე̃და[ჳ] **eserna[ḥ], eserẽda[ḥ]** იხ. см. see **ისერნა iserna**.

ესე⌈ჰ̡⌉ **ese⌈ꜧ⌉** ess. ზმნს. нареч. adv. აქ (ხმარობენ ქალებიც, კაცებიც) здесь (употребляют и женщины, и мужчины) here (used by men and women as well). **ჰ̡ქჼ ფსტუ-ბა̌დრი ესეჰ̡ი და?** – შენი ცოლ-შვილი აქაა? იხ. см. see **ისე⌈ჰ̡⌉ ise⌈ꜧ⌉**.

ესკიმო̂ დდ **esḳimô** dd ესკიმო (ნაყინი) эскимо Esḳimô (ice-cream). **ესკიმო̂ ჩამლიჼ მაროჟნ დაე̄, ფშელოხა̄ ლაზიშ დაყლა** – ესკიმო გემრიელი ნაყინია და სიცივეშიც კარგად იჭმევა.

დ|ესტარ **d|eṣṭar** გრდუვ. непрх. intrans. გასივება (გასივდება) распухнуть, распухать to swell. **ნატყარგორქჼდა⌈ჰ̡⌉ კნათგო⌈ჰ̡⌉ ტოტ დესტქჼ** – ჩირქისგან ბიჭს ხელი გაუსივდა; **ფუტკრივ თეფხინო̂ სტაკ ჰ̡ალო̂ ვესტქჼ** – ფუტკრების დაკბენილი ⌈ნაცემი⌉ კაცი დასივდა.

დ|ესტენო̂ **d|eṣṭenô** გასიებული, დასიებული распухший swollen. **ნატყარგორქჼდა⌈ჰ̡⌉ ტოტ დესტენო̂ და სოგო⌈ჰ̡⌉** – ჩირქისგან ხელი გასიებული მაქვს.

დ|ესტნო̄ დდ **d|eṣṭnō** dd დასიებული ადგილი, სიმსივნე опухшее место, опухоль swelling, rumour, a swollen place. **დუჴიჩო̂ ხა̌ლუჼ დესტნო̄ აჲქმეს წომლივ ჰ̡ალო̂ დქჼდიქჼ** – დიდი ხნის დასიებული ექიმმა წამლებით მოარჩინა.

ეტ|დ|ალარ **eṭ|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გაშლა (იშლება), მოფენა (მოეფინება), ქვეშ გაგება расстилаться to spread. სრ. сов. perf. **ოტ|დ|ალარ oṭ|d|alar**.

ეტაჟერკ დდ **eṭažerḳ** dd ეტაჟერი этажерка bookstand. **თხქჼ ეტაჟერკ ბჯა̄ ჟაგნო̄ხ დუწინო̂ ლათჳერ** – ჩვენი ეტაჟერი მუდამ წიგნებით სავსე იდგა.

ეტარ¹ **eṭar¹** გრდუვ. непрх. intrans. სკდომა (სკდება), ბზარვა лопаться, трескаться to crackle. **სტაქჼ კეჭ ჲახოჩო̂ ხიგრქჼდა⌈ჰ̡⌉ ატ̦აჲშ̂ ეტე̂** – ჭიქა მდუღარე წყლისგან ადვილად სკდება. სრ. сов. perf. **დ|ატარ d|aṭar**.

ეტარ² **eṭar²** გრდმ. прх. trans. გაფენა (ფენს) стлать to spread. **ფსტუჲჩოვ მათხმაქ ეტორ სიმიჼდ** – დედაკაცი მზეზე ფენდა სიმინდს. სრ. сов. perf. **ოტარ oṭar**.

ეტ|დ|არ **eṭ|d|ar** გრდმ. прх. trans. დახევა (ხევს), გახეთქვა, დაგლეჯა, გაპობა, დაპობა, გახლეჩა, გარღვევა (წყლისა) рвать, разрывать, раздирать, раскалывать, колоть, расщеплять to cleave, to split, to tear to pieces. **თიშჼ ქაჲრცხი̂ ეტდოს** – ძველ სამოსს ვხევ; **ჩალუჲნაჲნო̂ დოს ეტდინას** – ზამთრისთვის შეშა დავა-პე. სრ. сов. perf. **დ|ატ|დ|არ d|aṭ|d|ar**.

დ|ეტ|დ|არ d|eṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გადაყვანა (გადაჰყავს) переводить to transfer, to move. 2. ჭკუიდან შეშლა (ჭკუიდან შეშლის), გადარევა сводить с ума to madden. სრ. сов. perf. **დ|ოტ|დ|არ d|oṭ|d|ar**.

ეტ|დ|ითარ eṭ|d|itar გრდმ. прх. trans. დაპობინება (დააპობინებს) заставить ⌈на⌉колоть, ⌈на⌉рубить to make sb cleave sth. **ელნეს გიუჲგო̂ დოს ეტდითიჴ** – ელენემ გიოს შეშა დააპობინა.

ეტყეჭარ eṭqeç̌ar გრდუვ. непрх. intrans. დაგლეჯა (დაეგლიჯება), შემოფლეთა, დაფლეთა разорваться, изодраться to tear to pieces. **ჯაგილო⌈ჰ⌉ ქარცხონ მუჲში̂ ეტყეჭარ ხეცჷ** – ჯაგებში სამოსმა ცუდად შემოფლეთა იცის; **კაბ დაჰ ეტ-ყეჭჴ სოგო⌈ჰ⌉** – კაბა დამეფლითა.

ეტყეჭ|დ|არ eṭqeç̌|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉ფხრეწა (⌈და⌉ფხრეწს), ⌈და⌉ფლეთა разодрать, разорвать to tear to pieces. **დოკ დეცჴჩოვ ჟაგნო̂ ეტყეჭდინას** – გულმოსულმა წერილი დავფხრიწე.

ეტყეჭენო̂ eṭqeç̌enô მიმღ. прич. particip. დახეულ-დაფლეთილი разодранный tat-tered and ragged.

ეტ̦ითარ eṭitar გრდმ. прх. trans. ღებინება (აღებინებს) рвать to make vomit. **ო სტაკოგო̂ დუპიჩო̂ ვენევ ეტ̦ითიჴ** – იმ კაცს ბევრმა ღვინომ აღებინა; **დუპ ბალღამ ეტ̦ითიჴ ოპუჲგო̂** – ბევრი ბალღამი აღებინა მას. სრ. сов. perf. **ატ̦ითარ aṭitar**.

დ|ეფლარ d|eplar გრდუვ. непрх. intrans. 1. ძრომა (ძვრება) лезть, лазить, вползать to creep, to crawl. **ცოკალ სორუჲ დი̄ფლი̂** – მელია სოროში ძვრება. 2. გაჯდომა (გაუჯდება) пропитываться to mix. **თუჲხი̂ ნაჩხოხ დეჲფლი̂ (დი̄ფლი̂)** – მარილი ყველს უჯდება. 3. ჟონვა просачиваться to percolate. **ხი აფსტარლო̂ დეფლირ** – წყალი მიწაში ჟონავდა. უსრ. несов. imp. **დ|ოლ‘არ d|olʻar**.

დ|ეფსარ[1] d|epsar[1] გრდუვ. непрх. intrans. ჩა⌈მო⌉სვლა (ჩა⌈მო⌉ვა), დაშვება (⌈და⌉ეშვება) спускаться to come down. **ქოთმი ხენმაქრჴ დეფსჴ** – ქათმები ხიდან ჩა-მოვიდნენ. სრ. сов. perf. **დ|ოსარ d|osar**.

დ|ეფსარ[2] d|epsar[2] გრდუვ. непрх. intrans. 1. ბერვა (იბერება) раздуваться, дуться, пыжиться to swagger. **სადუხ დახოშ ფჰათუჲ ჲეფსჷ** – სუნთქვისას ფილტვები იბერება. 2. გადატ. перен. fig. **ე სტაკ ზორაჲში ვეფსჷ** – ეს კაცი ძალიან იბერება ⌈იბღინძება⌉ этот человек очень важничает this man is swaggering. სრ. сов. perf. **დ|ოფსარ d|opsar**.

დ|ეფს|დ|არ^{1} **d|eps|d|ar**^{1} გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. ჩა⌈მო⌉ყვანა (ჩა⌈მო⌉იყვანს) спускать кого-л. to take down. სრ. сов. perf. **დ|ოს|დ|არ d|os|d|ar**.

დ|ეფს|დ|არ^{2} **d|eps|d|ar**^{2} გრდმ. прх. trans. გაბერვა (ბერავს) вздувать to distend. სრ. сов. **დ|ოფს|დ|არ d|ops|d|ar**.

დ|ეფშარ d|epšar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈და⌉ფხვნა (იფხვნება), ფშვნა, მსხვრევა крошиться, изломаться to crumble, to crumb. **ჲაყიჼ მაჲჴი̂ ⌈დაჰ⌉ ჲეფშე̂** – ხმელი პური იფშვნება. სრ. сов. perf. **დ|ოფშარ d|opšar**.

დ|ეფშ|დ|არ d|epš|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉ფხვნა (ფხვნის), ფშვნა, მსხვრევა крошить, ломать, раздроблять, разбивать to make crumble, to make crumb. **ყოლრ̂ ბაჼ ჲაყიჼ მაჲჴი̂ ჲეფშჲოს** – ხარშოს გასაკეთებლად ხმელ პურს ვფშვნი. სრ. сов. perf. **დ|ოფშ|დ|არ d|opš|d|ar**.

დ|ეფშრიკ d|epšrik̡ ფხვიერი то, что легко крошится, рассыпчатый crumbly, friable. **ლაზჷჼ ჲოფსტ ჲეფშრიკ ჲა** – კარგი მიწა ფხვიერია; **ბეფშრიკ კარტოფილ ჩამლიჼ ბა** – ფხვიერი კარტოფილი გემრიელია.

დ|ეფცარ d|epcar გრდმ. прх. trans. 1. წვნა (წნავს), ქსელვა, ქსოვა плести; вязать, ткать to twine, to knit. **წენინ გოგეხ ლობ ჲეფცოთხ** – სახლის ირგვლივ ღობეს ვწნავთ; **კოწოლ ჲეფცოს** – ნაწნავს ვწნავ; **სე აგას ყარწჷჼ მა̄შე̂ ბეფცაჼლათერ** – ჩემი ბებია ჭრელ შალს ქსოვდა ხოლმე. სრ. сов. perf. **დ|ოფცარ d|opcar**. 2. მოყოლა (ყვება, მოჰყვება) рассказывать to tell, to retell. **ყაძჼჩრ̂ ნახვ თიშიჼ ამბუჲ ჲეფცრ̂** – მოხუცი ხალხი ძველ ამბებს ჰყვება; **აგას ბა̆დრიგრ̂ ფალ ბეფციჼ** – ბებიამ ბავშვებს ზღაპარი უამბო.

დ|ეფცაჼ d|epcã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **დ|ეფცარ d|epcar**. **კოწოლ ჲეფცაჼ ცო ჴეთ სოჼ** – ნაწნავის წვნა არ ვიცი; **ფალი დეფცაჼ სტეხრასრ̂ ბა̆დერბა̆დრივ** – ზღაპრების მოსაყოლად მელოდნენ შვილიშვილები.

დ|ეფცუჲნი̂ (დ|ეფცაჼ|დ|ეწინი̂)^{1} **d|epcujnî (d|epcã|d|eçinî)**^{1} მიმღ. прич. particip. მოსაყოლი то, что надо рассказать sth to be told, retold. **დუჴ ვუმ (-უმ) და სოგო ჰოგრ̂ დეფცუჲნი̂** – ბევრი რამე მაქვს შენთვის მოსაყოლი.

დ|ეფცუჲნი̂ (დ|ეფცაჼ|დ|ეწინი̂)^{2}**, დ|ექ|დ|უჲნი̂ d|epcujnî (d|epcã|d|eçinî)**^{2}**, d|ek|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. შესაწირავი, შესავედრებელი (ზვარაკი) обещанный (богу для жертвоприношения) donating (peace-offering). **ბაბუჲგო⌈ჰ⌉**

თეყილაჲნი̂ დეფცჼდეწინი̂ ყოველშარე დარ: ლე ჩუჲხი̂, ლე ჭეჭყ – პაპას სალოცავისთვის შესაწირავი ყოველწელს ჰყავდა: ან ბატკანი, ან მოზვერი.

დ|ეფხ|დ|ალარ d|epx|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ჩაცმა (იცვამს) одеваться to dress, to clothe. **ო ჲოჰ ლაზიში̂ ჲეფხლა** – ის ქალიშვილი კარგად იცვამს. სრ. сов. perf. **დ|ოფხ|დ|ალარ d|opx|d|alar**.

დ|ეფხარ d|epxar გრდმ. прх. trans. ჩაცმა (იცვამს) одевать, надевать to dress, to clothe. **ფშელ ჲაშ დაფხჷ ქაჲრცხი̂ დეფხარ დაქჼ და** – როდესაც სიცივეა, თბილი სამოსის ჩაცმა კარგია; **ჲაშას წინი̂ კაბ ჲეფხორ** – და ახალ კაბას იცვამდა. სრ. сов. perf. **დ|ოფხარ d|opxar**.

დ|ეფხ|დ|არ d|epx|d|ar გრდმ. прх. trans. ჩაცმა (აცმევს); შეკაზმვა (ცხენისა) одевать; седлать (лошадь...) to clothe, to caparison. **ჸურდ-ჸურდჷ ნანას შარჼ ბჷ̂დერ დეფხოდრ̂** – დილ-დილობით დედა თავის ბავშვს აცმევს; **ბიძის შარჼ ქოკიკუჼ ბეფხობრ̂** – ბიძა თავის ფეხთეთრას (ცხენის სახელია) კაზმავს. სრ. сов. perf. **დ|ოფხ|დ|არ d|opx|d|ar**.

დ|ჷფხ|დ|ალარ d|ĕpx|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაცხელება (ცხელდება), გათბობა греться, согреваться to warm, to grow warm. **ჸუი ჸალიხ წარფეხ ბჷფხლა** – მწყემსები ზამთარში ცეცხლის პირას თბებიან. სრ. сов. perf. **დ|ო̆ფხ|დ|ალარ d|ŏpx|d|alar**.

დ|ჷფხ|დ|არ d|ĕpx|d|ar გრდმ. прх. trans. გაცხელება (აცხელებს), გათბობა (ათბობს) греть to heat. **ოჴუს ხი დჷფხოდრ̂** – ის წყალს აცხელებს. სრ. сов. perf. **დ|ო̆ფხ|დ|არ d|ŏpx|d|ar**.

დ|ექარ d|eqar გრდმ. прх. trans. დაძახება (დაიძახებს, დაუძახებს), დაყვირება позвать, крикнуть to call, to invite. **ოჴარგო′ჷ ჰაშელ დექარ დეწე̂** – იმათაც სტუმრად დაძახება უნდათ; **მენახ დექჼ** – ვიღაცამ დაიძახა. უსრ. несов. imp. **ჴექარ qekar**.

დ|ექ|დ|არ d|ek|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დაძახებინება (დაადახებინებს), დაყვირებინება заставить позвать, заставить крикнуть to make sb call, shout. **ბჷ̂დერ დექდოს ლაჴიჩრ̂ აშარვ** – ბავშვს დავაძახებინებ მაღალი ხმით; **გარი, ცჰა მოჴ ბექბებლე[ჰ] ვაჲნი̂** – აბა ერთი სიმღერა დასძახე [ჩვენთვის]. 2. შევედრება (შეავედრებს), აღთქმა (აღუთქვამს) обещать богу (для жертвоприношения) to vow, to implore for. უსრ. несов. imp. **დ|უღ|დ|არ d|uγ|d|ar**.

დ|ექ|დ|ა̈|დ|ეწინი̂, დ|ექ|დ|უჲნი̂ d|ek|d|ã|d|ec̣inî, d|ek|d|ujnî მიმღ. прич. particip. შესაწირავი (დასათქმელი), შესავედრებელი назначенный, обещанный для жертвоприношения sth to be donated.

დ|ექინო̂ d|ekinô მიმღ. прич. particip. დაძახებული позванный called.

ეღარ eγar გრდუვ. непрх. intrans. 1. მოშლა (მოიშლება), წყობილებიდან (მწყობრიდან) გამოსვლა ⌈ис⌉портиться, расстроиться, расстраиваться (о предмете) to disorder, to be out of order, to madden. **ე ბუზკა̈ტ წყეგეჲ ქასტჷ ეღჷ** – ეს გარმონი მეტად ჩქარა მოიშალა. 2. გადატ. перен. fig. **ე სტაკ დაჰჭ ეღჷ** – ეს კაცი სულ გამოტვინდა этот человек совсем выжил из ума this man has thoroughly become stupid.

ეღენო̂ eγenô მოშლილი, წყობილებიდან (მწყობრიდან) გამოსული испорченный, расстроенный, вышедший из строя disordered. **ეღენო̂ საკეტ სანახ ნასტ დაჰ ხარცდითნას ხელოსნეგო̂** – მოშლილი საკეტი კარებზე ძლივს გამოვაცვლევინე ხელოსანს.

დ|ეყარ d|eq̣ar გრდმ. прх. trans. გაყოფა (გაყოფს) разделить to divide, to share. **ბედ ბალ‘ჷჩო̂ ვაჟარვ ჟე ნიფს-ნიფს დეყჷ** – გაყრილმა ძმებმა ცხვარი სწორ-სწორად (თანაბრად) გაიყვეს.

სოდა⌈ჰ⌉ დ|ეყარ (აყარ) soda⌈ḥ⌉ d|eq̣ar (aq̣ar) გრდმ. прх. trans. გაყოფა (გა⌈ი⌉ყოფს) ⌈раз⌉делить (между собой) to divide. **შაქრღარ ჟე ცარკეხ დეყჷ სოდა⌈ჰ⌉** – შაქრიანთ ცხვარი სულზე ⌈კბილზე⌉ გაიყვეს. უსრ. несов. imp. **აყარ aq̣ar**.

დ|ეყითარ d|eq̣itar გრდმ. прх. trans. გაყოფინება (გააყოფინებს) заставить разделить to make sb divide sth. **ნანას ბჯ̌დრიგო̂ კოტორ ჲეყითიჷ ჲჩივცხელ** – დედამ შვილებს ქადა გააყოფინა ოთხად. უსრ. несов. imp. **აყითარ aq̣itar**.

დ|ეყინო̂ d|eq̣inô გაყოფილი, განაწილებული разделённый devided.

დ|ეყუჲნი̂ d|eq̣ujnî მიმღ. прич. particip. 1. ნაწილებად გამყოფი тот, кто должен ⌈раз⌉делить divisor. 2. ნაწილებად გასაყოფი то, что надо ⌈раз⌉делить dividend.

ეშარ ešar გრდუვ. непрх. intrans. 1. კლება (აკლია, დააკლდება), დაცოტავება, მოკლება, ნაკლებობა недоставать, не хватать; не хватить to decrease, to shorten, to reduce. **გონეხ ეშარ ხალ̈ და** – ჭკუის ნაკლებობა სამძიმოა; **ოჯარ ტათებ დაკარდიე′ნე̂, ფხი სომ ეშჷ** – ⌈ი⌉მათ ფული დათვალეს და ხუთი მანეთი და-

აკლდათ. 2. გადატ. перен. fig. **იცხუჲნ კაძიკ იშჷ̂** – მაგას ცოტა აკლია у него немного не хватает this man is a little stupid.

დ|ეშარ d|ešar გრდმ. прх. trans. დაპირება (დაჰპირდება) обещать to promise. **კნა- თევ ნაყბისტენ წული ბეში̃** – ბიჭი ამხანაგს წაღებს დაჰპირდა; **ფსტუჲაშენ ტათბუ̃ ტარდ დიშნას** – ცოლისდას ვერცხლის ბეჭედს დავპირდი.

დ|ეშა̃ d|ešã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **დ|ეშარ d|ešar**. **ბჵდრივ ნანენ დეწჷ̂ დეშა̃** – შვი-ლებმა დედას უნდა დაუჯერონ.

ეშ|დ|არ eš|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. [და]კლება ([და]აკლებს), შემცირება, დაცოტავება сбавить, уменьшать, уменьшить to decrease, to shorten, to reduce. **ტათებ დუხ თელ'ოშ ქო სომ ეშბოს** – ფულის მიცემისას სამ მანეთს დავაკლებ. 2. გადატ. перен. fig. **ვუხ (-უხ) ეშდო[ჰ] სოხ!** – რას დამაკლებ! Что ты возьмёшь с меня! You can not hurt me!

ეშ|დ|ა̃ eš|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **ეშ|დ|არ eš|d|ar**. **სტაკოვ ქაჩუჲნი̂ ვუმ (-უმ) ცო-ჰანნა დეწჷ̂ ეშდა̃** – კაცმა კუთვნილი რამე არავის უნდა დააკლოს.

ეშარ|დ|ალარ ešar|d|alar გრდუვ. непрх. გაგიჟება ([გა]გიჟდება) сойти, сходить с ума to madden. **ჰო ეშარვალინი̂?** – შენ გაგიჟდი? **ო ეშარლა** – ის გიჟდება; **დაჰაჭ ეშარლას, სუჲნ ვაუ̆ვას, დივჰ ფჰეინ ვეფცლას ფსტარავა** – მთლად გავგიჟდები, გადავიკარგები, იქით სოფლებს შევეფიცები ხარით (ს. გარსევანიძე).

ეშარ|დ|არ ešar|d|ar გრდმ. прх. trans. გაგიჟება ([გა]აგიჟებს) свести, сводить с ума to make madden.

ეშენო̂ ešenô მიმღ. прич. particip. დაკლებული, დანაკლისი недостача decreased, shortage. **ეშენო̂ ტათებ ქელ̣ო̂ მოც ლიბ სო̃** – დანაკლისი ფული მერმის მაინც მომეცი.

ეშ|დ|იენო̂ eš|d|ienô მიმღ. прич. particip. დაკლებული убавленный decreased, shortened, reduced.

ეშმ[ა]კობ ჲჲ ešm[a]ḳob jj ეშმაკობა хитрость wile, trick. **წყეწყ საქმლო კაწკო̃ ეშმ[ა]კობ ჲა საჭირო̂** – ზოგჯერ საქმეში პატარა ეშმაკობაა საჭირო.

ეშმეშ̦ინო̂ ešmeș̌inô მოსულელო, შერეკილი, გიჟმაჟი придурковатый stupid, silly. **ეშმეშ̦ინო̂ ადმიჲ გო̄ლიჩო̂ ნახლო ჩაგროლა** – მოსულელო ადამიანი გონიერ ხალხში იჩაგრება.

ეშუჲნი̂ ešujnî მიმღ. прич. particip. ნაკლული, ნაკლები недостающий, недостаточный, недостаток incomplete, not full, less. **ეშუჲნი̂ ჟე მიჩუხ დეწეთ ვაჲ ლეხა̈?** – რომ აკლია, ის ცხვარი სად უნდა ვეძებოთ?

ეშუჩო̂ გონე̃ ešučô gonẽ ჭკუანაკლები, ჭკუათხელი слабоумный feeble-minded. **ეშუჩო̂ გონე̃ ადმია̈ ყახეთდუჲნი̂ და** – ჭკუანაკლული ადამიანი შესაბრალისია.

ეშუშ ešuš 1. ნაკლული, ნაკლები неполный, недостающий not full, incomplete, less. **ე სტაქა̈ ეშუშ და** – ეს ჭიქა ნაკლულია; **აჰ სო̈ ეშუშ ტათებ თელო̈ო[ჰ]** – შენ მე ნაკლებ ფულს მაძლევ! 2. სულელი слабоумный stupid, feeble-minded. **ე სტაკ ეშუშ გუ** – ეს კაცი სულელი, ჭკუანაკლული ჩანს.

ეშ̦ინო̂ eșinô მიმღ. прич. particip. გიჟი, ხელი, გადარეული, შეშლილი, ჭკუანაკლები слабоумный, сумасшедший mad, stupid, feeble-minded. **სო კაწკო̈ ვაშ ალნი[ჰ] ეშ̦ინო̂ კატო̂ ლელერ** – მე რომ პატარა ვიყავი, ალვანში შეშლილი კატო დადიოდა; **ჰო ეშ̦ინო̂ ხუმ ცო ვაჰო̂!** – შენ გიჟი ხომ არა ხარ!

ეშ̦მაჸო̂ დდ **eș̌ma'ô** dd ეშმაკი чёрт devil.

ეშ̦მა̃ წე ჲჲ **eșmã̄ c̣e** jj ჭიაკოკონა (ანთებდნენ დიდ ოთხშაბათს და ახტებოდნენ ხოლმე) костёр (разводили в Страстную среду и прыгали через него) Chiakokona (the holiday when the fire was lighted on great Wednesday and people jumped over it).

ეშ̦მა̃ დო̈ ბდ **eș̌mã̄ dõ** bd ნემსიყლაპია стрекоза dragonfly.

ეც|დ|ალარ ec|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. მოკურცხვლა (მოკურცხლავს), გაქანება, უცბად მოწყვეტა ადგილიდან пуститься бежать to rush. **მასთხოვ ვაჲგჩე[ჰ] გეზელ სტაკ ჰათჷეჸ ეცლა** – მტრის დანახვაზე მშიშარა კაცი მაშინვე მოკურცხლავს; **ყუვ ფხაკალსა̈ ეცვალი̂** – ქურდმა კურდღელივით მოკურცხლა; 2. გაფრენა (გაფრინდება), აფრენა взлететь, улететь to fly away, to fly up. **ხენმაქრე̈ ჰაჲწკი ეცდალი'ნე̂, ჭაველო̄ ხაბჟე̈** – ხიდან ჩიტები [გ]აფრინდნენ და ყანაში დასხდნენ.

ეცარ ecar გრდმ. прх. trans. 1. აღება (აიღებს) взять to take. **თხა სამსაჭხრელოუ̃ ჸუნალ ეცოს** – დღეს სამსახურიდან ჯამაგირს ავიღებ. 2. ყიდვა (იყიდის) купить to buy. **თხა ჟაგნო̄ დეწეს ეცა̃** – დღეს წიგნიც უნდა ვიყიდო; **ოჴუს ქადბი ეცი̃** – მან ქუდები იყიდა. უსრ. несов. imp. **ევ|დ|არ ev|d|ar**.

ეცითარ ecitar გრდმ. прх. trans. 1. აღებინება (ააღებინებს) заставить, разрешить взять, поднять to make sb take sth. **ბრიგადლეს მუშიგრ̂ ჲოლ ეცითიუ̃** – ბრიგადირმა კოლმეურნეებს თივა ააღებინა. 2. ყიდვინება (აყიდვინებს) заставить купить to make somebody buy something. **თინას ვაშეგრ̂ კაბ ეცითიუ̃** – თინამ ძმას კაბა აყიდვინა.

ეცჴეც|დ|ალარ ecqec|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მოკურცხვლა (მოკურცხლავს) побежать (в какой-то степени) to rush. **მოჭე̄კ დატყობადიუ̃, მე̄ და̄დ ფრა̃გბალარ, შოთა ჭათუეჸ ეცჴეცვალი̃** – როგორც კი შეატყო, რომ მამა ფიცხდებოდა [ფრანგდებოდა], შოთამ მაშინვე მოკურცხლა.

დ|ეწარ^{1} d|eçar^{1} გრდუვ. непрх. intrans. 1. სიყვარული (უყვარს), ნდომა любить, хотеть to love, to want. **ო ვაჭონ ე ჲოჭ ჲეწე̂** – იმ ვაჟს ეს ქალი უყვარს; **სო̃ ჴორ ბეწე̂** – მე ვაშლი მინდა. 2. მეშველი ზმნა **უნდა** (ინფინიტივთან) вспомогательный глагол **должен** (с инфинитивом) auxiliary verb **have to** (with infinitive). **ათხ ჴა̃ ქანიზ ჲეწეთხ ლაჭჲა̃** – ჩვენ ხვალ ყურძენი უნდა მოვკრიფოთ; **ო ჟეგრ̂ ვეწე̂ ვახა̃** – ის ცხვარში უნდა წავიდეს.

დ|ეწარ^{2} დდ **d|eçar^{2}** dd სატრფო, საყვარელი, შეყვარებული влюблённый sweetie, sweetheart, lover. **ობი დეწრი და** – ისინი შეყვარებულები არიან.

დ|ეწა̃|დ|ოლარ d|eçã|d|olar გრდუვ. непрх. intrans. შეყვარება (შეუყვარდება) полюбиться to fall in love. **აკუჲნი̂ ვეწა̃ვოლი̃ ო ვოჭ** – აკოს შეუყვარდა ის ვაჟი.

დ|ეწარ-ვ|ეწარ, დ|ეწარ-ვ|ეწრი დდ **d|eçar-v|eçar, d|eçar-v|eçri** dd შეყვარებულები влюблённые sweethearts. **ობი დეწარ-ვეწრი და** – ისინი შეყვარებულები არიან.

ვ|ეწარ ვბ **v|eçar** vb შეყვარებული ვაჟი влюблённый парень a man in love. **ყონოჩრ̂ ჲაჭგო[ჭ] ვეწარ ვა** – ახალგაზრდა ქალს შეყვარებული [ვაჟი] ჰყავს.

ჲ|ეწარ ჲდ **j|eçar** jd შეყვარებული ქალი влюблённая девушка lady-love. **ნინრ̂ იბუჲ̃ ჲეწარ ჲა** – ნინო იბოს (იობის) შეყვარებულია.

დ|ეწ|დ|არ d|ec̣|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈შე⌉ყვარება (⌈შე⌉აყვარებს, შეიყვარებს) заставить ⌈по⌉любить to make fall in love. **ამბუჲ ჲოშ ფსტეივ თინენ გოგალე̂ ვეწვიეჼ** – ლაპარაკით დედაკაცებმა თინას გოგალე შეაყვარეს; **ო ფეშკრევ ზორაჲში̂ ქორთო̂ ბეწბიეჼ უჩიტლინ** – იმ ბავშვმა ძალიან შეაყვარა თავი მასწავლებლებს.

დ|ეწე̄ჰ̣⌈ე̂⌉ d|ec̣ēḥ⌈ê⌉ გინდ⌈ა⌉ или, хоть, если, должно whatever, whenever, wherever (ჩართული სიტყვა вводое слово parenthetic word). **ბეწეჰ̣ ჴორ ბაყა̄ლ, ჲეწე̄ჰ̣ ქანიზ, დეწე̄ჰ̣ ლეღვ** – გინდა ვაშლი ⌈შე⌉ჭამოს, გინდა ყურძე-ნი, გინდა ლეღვი. შდრ. ср. comp. **დ|ეწარ d|ec̣ar**.

დ|ეწინი̂ d|ec̣inî მიმღ. прич. particip. საყვარელი, სანდომი, საჭირო любимый, нужный favorite, useful, needful, helpful. **ე სოჼ ვეწინი̂ სტაკ ვა** – ეს ჩემთვის საჭირო, გამოსადეგი კაცია; **სოჼ დეწინი̂ დაყარ** – ჩემი საყვარელი საჭმელი.

დ|ეწლაჲნი̂ d|ec̣lajnî მიმღ. прич. particip. სანდომიანი, საყვარელი желанный, привлекательный comely, cute. **მარჼ ჲეწლაჲნი̂ ძუძაკ მოც ჲა!** – რა სანდომიანი გოგონაა!

დ|ეჭარ d|eč̣ar გრდმ. прх. trans. ჩეჩვა (ჩეჩავს) чесать (шерсть) to card, to scutch. **ჺალ-ჺალიხ ბაცბა ფსტეივ ჺურდლომცჲჼ ჲეჭო̂ კეჭ** – ზამთრობით თუშის ქალები დილამდე ჩეჩავენ მატყლს.

დ|ეჭაჼ d|eč̣ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **დ|ეჭარ d|eč̣ar**. **კეჭ ჲეჭაჼ ფსტი ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ იხაჼლათერ** – მატყლის დასაჩეჩად ქალები იკრიბებოდნენ ხოლმე.

ეჭვ ჲჲ **eč̣v** jj ეჭვი подозрение doubt. **სოგო⌈ჰ̣⌉ ეჭვ ჲა, მე̄ სეჼ დოჼ ყუივ ლაჩაჰ̣ო̂ ბიკეჼ** – მე ეჭვი მაქვს, რომ ჩემი ცხენი ქურდებმა ქვევით წაიყვანეს.

ეჭვ ჲაჰ̣არ (ჴეჰ̣არ) eč̣v jaḥar (qeḥar) გრდმ. прх. trans. ეჭვის მიტანა (ეჭვს მიიტანს) заподозрить, подозревать to have a doubt, to impeach. **ფჰ̣ეჰ̣ ცჰ̣აჲნი̂ ბუჲსუ̃ ნან-ბა̌დრი დავდიე'ნე̂, გარგლეჩონმაქ ჲაჰ̣ჼ ეჭვ** – სოფელში ერთ ღამეს დედა-შვილი დახოცეს და ახლობელზე მიიტანეს ეჭვი.

დ|ეჭინო̂ d|eč̣inô მიმღ. прич. particip. დაჩეჩილი чёсанная шерсть carded (wool). **ჲეჭინო̂ კეჭ** – დაჩეჩილი მატყლი.

დ|ეჭუჲლა̄ დდ **d|eč̣ujlā** dd ქალების ერთად შეყრა დასაჩეჩად, ჩეჩვის დრო და ადგილი посиделки за чесанием шерсти time and place where and when the women are gathered for carding. **თხაბუს დეჭუჲლაჲჰი ჲარ ნāნ** – წუხელ ჩეჩვაზე იყო დედა.

დ|ეხარ^1 **d|exar**^{1} გრდმ. прх. trans. თხოვნა (სთხოვს); მიპატიჟება ⌈по⌉просить, пригласить to ask for, to beg for; to invite. **დეხოს ჰოხ, მჷ...** – გთხოვ ⌈შენ⌉, რომ...; **ვაშას დანიც ჰაშელ დეხჷ** – ძმამ ყველანი სტუმრად მოიწვია. 2. ქალის თხოვნა (ქალს ითხოვს, სთხოვს), დანიშვნა ⌈по⌉сватать⌈ся⌉ to betroth, to ask for marrying a woman. **ოჯუს ჲოჰ ჲეხჷ** – მან ქალი ითხოვა (დანიშნა).

დ|ეხარ^2 **d|exar**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. 1. ნგრევა (ინგრევა) рушиться to destroy, to break. **თიშჷ ფარხი ჲეხჷ** – ძველი ფარეხები ინგრევა. 2. ცვეთა (ცვდება); დაჩლუნგება изнашиваться, тупиться to abrade, to blunt. **შალთჷ დუჰ ატაჲშ̂ დეხჷ** – ხანჯლის პირი ადვილად ცვდება (ჩლუნგდება); **კაბ დაჰ ჲოხჷ სო-გო⌈ჰ⌉** – კაბა გამიცვდა. სრ. сов. perf. **დ|ოხარ d|oxar**.

დ|ეხ|დ|არ d|ex|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. ნგრევა(ანგრევს), შლა рушить, ломать to destroy. **თიშჷ წა დაჰ დეხდოს, მჷ წინ̂ თაგდოლოს** – ძველ სახლს ვშლი, რათა ახალი ავაშენო; **კნათევ ბჷ ბეხობრ̂** – ბიჭი ბუდეს შლის. 2. ცვეთა (ცვეთს), დაჩლუნგება изнашивать, тупить to abrade, to wear out, to blunt. **ე კნათევ შარე⌈ჰ⌉ ში ქოკდუჲფხ დეხოდრ̂** – ეს ბიჭი წელიწადში ორ (წყვილ) ფეხსაცმელს ცვეთს. სრ. сов. perf. **დ|ოხ|დ|არ d|ox|d|ar**.

დ|ეხკ|დ|ალარ^1 **d|exḳ|d|alar**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. 1. მიბმა (მიებმება), დაბმა (დაებმება), გამობმა (გამოებმება) привязаться to bind, to tie. **ჩუჲხრ̂ ქარსნევ ხენეხ დეხკდალჷ** – ბატკანი საბლით ხეზე გამოება. 2. პირობის შეკვრა (პირობას შეკრავენ), პირობის დადება заключить договор to promise, to give a promise. **ლერ̂ ვეხკვალჷ ივნენ, *ჰჷ თაბაჲრჩ ეცოსაჲნრ̂*** – ლეომ პირობა მისცა ივანეს, *შენს ჭედილებს ვიყიდით*. უსრ. несов. imp. **ახკ|დ|ალარ axḳ|d|alar**.

დ|ეხკ|დ|ალარ^2 **d|exḳ|d|alar**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. გაყიდვა (იყიდება) продаваться to sell. **ზორაჲშ̂ დუჯ სოკრ̂ ჲეხკლარ ნაყა⌈ჰ⌉** – ძალიან ბევრი სოკო იყიდე–ბოდა გზაში. სრ. сов. perf. **დ|ოხკ|დ|ალარ d|oxḳ|d|alar**.

ეხკარ^1 **exḳar**^{1} გრდმ. прх. trans. 1. თხრა (თხრის) копать, рыть to dig. **ჯორი დივა- ნაჲნ̂ ჲოფსტ ეხკოს** – ვაშლის ⌈ხეების⌉ დასარგავად მიწას ვთხრი. 2. გადატ. перен. fig. **ჯეჩონ ეხკარ ლაზჷ ცო და** – სხვისთვის (ორმოს) თხრა კარგი არ არის копать (яму) другому нехорошо it is not good to dig (a hole) for other person.

ეხკარ^{2} **exḳar**^{2} გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. აცმა (აცვამს), ასხმა нанизывать to string, to thread. **ძუძკეს კიკი ბაწრეხ ეხკო̂** – გოგონა მძივებს ძაფზე ასხამს. სრ. сов. perf. **ოხკარ oxḳar**.

დ|ეხკარ^{1} **d|exḳar**^{1} გრდმ. прх. trans. 1. დაბმა, მიბმა (მიაბამს) привязать to tie, to bind. **დოჼ ბუჲლორეხ ბეხკათ, ცოჰ ბუჲსუ̂ შარნ ლო** – ცხენი პალოზე მიაბით, თორემ ღამე ⌈თავისთვის⌉ წავა. 2. შეკვრა (შეკრავს), მოკვრა (პირისა) завязать to tie up, to tie together. **დუწი⌈ნ⌉ჩო̂ თაჲლზინ დეხკარ დეწე̂** – სავსე ხურჯინ⌈ებ⌉ს შეკვრა უნდა. **იცხ ბჭაკნენ ბაქი ჲეხკლეთ!** – მაგ გუდას პირი მოუკარით რა! უსრ. несов. imp. **ახკარ axḳar**.

დ|ეხკარ^{2} **d|exḳar**^{2} გრდმ. прх. trans. გაყიდვა (ყიდის) продавать to sell. **თედოს ჟე ბაზრე დეხკორ** – თედო ცხვარს ბაზარში ყიდდა. სრ. сов. perf. **დ|ოხკარ d|oxḳar**.

დ|ეხკარ^{3} **d|exḳar**^{3} გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. 1. დაწყობა (აწყობს), დალაგება, ჩალაგება укладывать, класть to put, to place. **ქოთმევ გაგნი ჲეხკო̂** – ქათამი კვერცხებს დებს. 2. ჩაწყობა (აწყობს) вкладывать, класть to put into. სრ. сов. perf. **დ|იხკარ d|ixḳar**.

ეხკ|დ|არ exḳ|d|ar გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. აგება (აგებს), აცმა, ასხმა нанизывать to thread, to string. **მამოს ჩურჩხლაცუჲნაჲნო̂ ტუმ ეხკოჲო̂** – მამიდა ჩურჩხელებისთვის ნიგოზს ასხამს.

დ|ეხკ|დ|ეჩარ (დ|ეხკაჩარ) d|exḳ|d|ečar (d|exḳačar) გრდმ. прх. trans. დაუდევრად ⌈შე⌉კვრა (⌈შე⌉კრავს), ⌈და⌉ბმა привязать небрежно, как попало to tie carelessly. **ჰაჼ ბეხკაჩო̂ იშტ დოჼ!** – ვინ აბამს ასე ⌈დაუდევრად⌉ ცხენს!

დ|ეხკ|დ|ეჩინო̂ (დ|ეხკაჩინო̂) d|exḳ|d|ečinô (d|exḳačinô) მიმღ. прич. particip. დაუდევრად შეკრული, დაბმული, მიბმული небрежно привязанный, завязанный tied carelessly. **ე დეხკდეჩინო̂ თაჲლზი ჰაჲნი̂ და?** – ეს დაუდევრად შეკრული ხურჯინი ვისია?

დ|ეხკუჲნი̂ d|exḳujnî მიმღ. прич. particip. გამყიდველი продающий seller, merchant. **კარაქ დეხკუჲნი̂ ადმიჼ წანიშ დეწე̂ დაფხჼ** – კარაქის გამყიდველ ადამიანს სუფთად უნდა ეცვას.

ეხო̂ ჲ **exô** j ექო эхо echo. **ეხო̂ ზორაჲში ჩაჴრჼ ჰერწოჲო̂ ჲუხ ლამნივ** – ექოს ძალიან შორიდან აბრუნებენ უკან მთები.

ეჸ eq იხმარება მსაზღვრელად ე⌈ჰ⌉ e⌈**h**⌉ ნაცვალსახელის მაგივრად ყველა ბრუნვაში, გარდა სახელობითისა употребляется как определение во всех падежах, кроме именительного, взамен указательного местоимения ე⌈ჰ⌉ e⌈**h**⌉ used as a determiner instead of pronouns ე⌈ჰ⌉ e⌈**h**⌉ in all cases except nominative one.

დ|ეჸარ d|eqar გრდმ. прх. trans. გადახდა თანხისა, ვალისა (გადაიხდის თანხას, ვალს) выплатить, уплатить сумму, долг to pay (money, debt). **ვალუნ დაჳ დეჸარ დეწ̂ე** – ვალს გადახდა უნდა. უსრ. несов. imp. **აჸარ aqar**.

ეჸარღე̃ eqarγẽ ამათებური свойственный этим людям their. **გერმანიე ჲასოე̄, ეჸარღე̃ მოტ̨ ჩამბა̃ ცადლას** – გერმანიაში ვარ და ამათებური ენის ⌈შე⌉სწავლას ვცდილობ.

ეჸარღეშ eqarγeš ზმნს. нареч. adv. ამათებურად по их... like them. **სიმჭდ თოჸნადოს ყონშიცჭ მჭდრეჰე̄, ეჸარღეშ მარდათ ცო ქცევადვალმაკ სოჭ** – სი- მინდს ვთოხნი მინდორში ახალგაზრდებთან და ამათებურად მარდად ვერ ვიქ-ცევი.

ეჸგორათ eqgorat ზმნს. нареч. adv. ამგვარად так, таким образом accordingly, in that way. **მოჰე ჭც ვაჲ ქვეყ⌈ა⌉ნე უმუშევრი დახიცი̂, ეჸგორათ გაჭირბადაჲლონი̂ ნახ ცომიჩჰე არსბალა** – როგორც ახლა ჩვენს ქვეყანაში უმუშევრები ცხოვრობენ, ამგვარად გაჭირვებული ხალხი არსად არსებობს.

დ|ეჸუჲნი̂ d|equjnî მიმღ. прич. particip. 1. გადასახდელი то, что надо уплатить sth to be paid. **პეტრეგო ვალ და დეჸუჲნი̂** – პეტრეს ვალი აქვს გადასახდელი. 2. გადამხდელი тот, кто платит payer. **მჭ ხილ‘ი̂ ეჸუმფლე̃ ტათებ დეჸუჲნი̂!** – ვინ იქნება ამდენი ფულის გადამხდელი!

ეჸ̨არ eq̨ar გრდუვ. непрх. intrans. 1. გადახტომა (გადახტება) ⌈пере⌉прыгнуть to jump over. **ჰანნა ქოკი ტატაჲ̃ ცო ლეცე̂, ოჸუჲნ ხიხ ეჸ̨არ დეწ̂ე** – ვისაც ფეხების დასველება არ უნდა, იმას წყალზე გადახტომა სჭირდება; **ილოი̂ ლობეხ ეჸ̨ჭ** – ილო ლობეზე გადახტა. 2. მოგლეჯა (მოეგლიჯება) оторваться to tear up. **სანახ ქოლოთ სო ეჸ̨ჭ** – კარებს სახელური მოეგლიჯა. 3. ღრძობა (ეღრძო) вывихнуть to sprain. **ფა̃ცლეგო ტოტ ეჸ̨ჭ** – ფანცალეს ხელი ეღრძო. 4. გადატ. перен. fig. გადავარდნა (კლდიდან) сорваться (со скалы) to fall (from the rock). უსრ. несов. imp. **ლეთხარ letxar**.

ეჴ|დ|არ eq̦|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გადახტუნება (გადაახტუნებს); გაგდება заставить перепрыгнуть; прогнать to help sb to jump over; to drive out. **ბა̈დერ ხიხ ეჴდინას** – ბავშვი წყალზე გადავახტუნე; **ბაჴჩერჲ ჭარჭიჲ ა̄სჷ ეჴდინას** – ბაღჩიდან შავი ხბო გავაგდე. 2. მოწყვეტა (მოწყვეტს), მოგლეჯა сорвать, оторвать, вырвать to pick. **ბუბუკ ეჴდინას** – ყვავილი მოვწყვიტე; **ბაჴჩე[ჰ] ცჰა ხჲ ეჴბინას** – ბაღჩაში ერთი ხე ამოვგლიჯე. 3. ამოგდება (ამოიგდებს), ღრძობა вывихнуть to sprain. **სჲ ნაყბისტ ხენმაქრჲ თასვალი'ნჷ, ვარანგა'ჲ ეჴჳიჲ** – ჩემი ამხანაგი ხიდან ჩამოვარდა და მხარი ამოიგდო, (იღრძო). უსრ. несов. imp. **ლეთხ|დ|არ letx|d|ar**.

ეჴეჴეშ eq̦eq̦eš ზმნს. нареч. adv. ხტომა-ხტომით прыгая by jumping. **ცჰა ბაცავ კმაჳტმაქა[ჰო̂] თასვაჳლნო'ერ, ტყუჳჰა[ჰო̂] ჴენაც ვიქნორ, *ეჴეჴეშ ლოხ სჲ ბიძაჳნო̂!..*** – ერთი წოვათუში კლდეზე გადავარდნილიყო და უკან სხვას დაეძახა, *ხტომა-ხტომით წადი, ბიძაჩემო!..*

ეჴ|დ|ითარ eq̦|d|itar გრდმ. прх. trans. გაგდებინება (გააგდებინებს), მოგლეჯინება (მოაგლეჯინებს), მოწყვეტინება (მოაწყვეტინებს) заставить выгнать, погнать, сорвать, выдернуть to make sb drive out animals, to make sb tear away. **ნანას ბა̈დრეგო̂ ჳეთ ეჴბითიჲ** – დედამ ბავშვს ძროხა გააგდებინა.

ეჴინო̂^{1} eq̦inô^{1} მიმღ. прич. particip. ციცაბო, დიდი დაქანების მქონე крутой (склон) steep. **ე ფერდო̂ მოლუჲ ეჴინო̂ ბა!** – ეს ფერდობი როგორი ციცაბოა! **ლამ– ნა̄ხ ეჴინო̂ ბილკი და** – მთებში ციცაბო ბილიკებია.

ეჴინო̂^{2} eq̦inô^{2} მიმღ. прич. particip. გადამხტარი тот, кто прыгнул leapt, skipped. **ესერნა დაჰ ეჴინო̂ მემლი ხაწენვაჳ შუჲ?** – აქედან გადამხტარი ვინმე გაგიგიათ? **ე ხიხ ეჴინო̂ სტაკ ცო ვაგინვა სოჲ** – ამ წყალზე (მდინარეზე) გადამხტარი კაცი არ მინახავს.

ეჴსეჴარ eq̦seq̦ar გრდუვ. непрх. intrans. ახტომა-დახტომა (ახტება-დახტება) подпрыгивать to jump up and down. **ეჴსეჴი'ნჷ კუჳტჷ, ლაჴიჩო̂ ხენმაქ ჰალო̄ ლაქდალიჲ** – ახტა-დახტა კატა და მაღალ ხეზე ახტა.

ეჯიფ ვბ **eʒip** vb ეჯიბი шафер жениха “leader” of wedding from bridegroom’s side. **მიჩჰე̄ ზორა̂ ეჯიფ და, ოსი ქოწილ ლაზეჳშჷ დებლოლე̄, თაგუჳშა̄ ცერ იხო̂** – სადაც ყოჩაღი ეჯიბია, იქ ქორწილი კარგად იწყება და კარგადაც თავდება.

ეჴათე̂ eḫatê მაშინ тогда then, at that time. **ეჴათე̂ შიიტ̦ შარლუ̃ ვარასჷ̂** – მა- შინ თორმეტი წლის ვიყავი; **დაც̃ ცო ლეჸეჴ ჴო̃, ეჴათე̂ ას სუჲნი̂ ლოს** – თუ თიბვა არ გინდა, მაშინ მე [ჩემთვის] წავალ.

ეჴათგეჸ eḫatge’ მაშინღა только потом only then. **მაცნე̄ ფეხ ჲეჸი̃ც, ეჴათ- გეჸ ჲაბწმაკი̃ სო̃ ბა̄თ** – როცა ახლოს მოვიდა, მაშინღა ვიცანი ბათა.

ეჴათდოლი̃ eḫatdolĩ მაშინდლიდან, მას შემდეგ, მას აქეთ с тех пор, с той поры since. **მოჴეკ მუშებად̃ ვოლვაჲლნას, ეჴათდოლი̃ ოჯახ ქოკი[ნ]მაქ ოთე̃** – როგორც კი მუშაობა დავიწყე, მას შემდეგ ოჯახი ფეხზე დადგა.

ეჴათეჭ̣ eḫateč̣ სწორედ მაშინ как раз в то время, именно тогда just then. **მაცნე̄ ზორაჲში̂ ჭირბალარ სო̃, ეჴათეჭ̣ ალ’ი̃ სოგჷ̂ დახმარბახ უარ ბაჲსკოს** – როცა ძალიან მიჭირდა, სწორედ მაშინ მითხრა დახმარებაზე უარი ბასიკომ.

ეჴათეჸ eḫate’ ზმნს. нареч. adv. მაშინვე тогда же, сразу же at the same time, at that time, immediately. **ას ეჴათეჸ ვეჸერ, მა̄ ჴო ჩუჴ ცო ვარაჴჷ̂** – მე მაშინვე მოვედი, მაგრამ შენ შინ არ იყავი.

ეჴათლუჲნი̂ eḫatlujnî მაშინდლისთვის, იმ დროისთვის к тому времени by that time. **დოჴე ჲოჴ ჲალჷ̂ თხო̃ მარვაჸ ინგლისრენე̄, ეჴათლუჲნი̂ დაკრეშ ჯექ-ლათხ** – გაზაფხულზე გოგო მოგვდის ქმრიანად ინგლისიდან და მაშინ-დლისთვის გულიანად ვემზადებით.

ეჴათლუ̃ eḫatlũ მაშინდელი тогдашний of that time, of those times. **თხე ბაბოს ეჴათლუ̃ ამბუჲ ჲეფცჷ̂, მაცნე̄ ბაცბი ლაჟ̆მრე̃ დუჲჴრე̃ ალუჲნი̂ აჴჷ̂ ბახკერ** – პაპაჩვენი მაშინდელ ამბავს (ამბებს) ჰყვება, როდესაც წოვათუშები მთიდან პირველად ალვანში ჩამოვიდნენ.

დ|ეჴ|დ|ალარ d|eḫ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მიპარვა (მიეპარება); გაპარვა, შეპარვა подкрасться; сбежать, пробраться to go away secretly, to sneak. **კაწკა̃ ბა̆დრი ჯორი აჴა̃ ბაჯჩი აჴდალი̃** – პატარა ბავშვები ვაშლების მოსაპარად ბაღჩაში შეიპარნენ; **კნათ ჩურე̃ ქალიქი̂ ვეჴვალი̃** – ბიჭი სახლიდან თბილისში გაიპარა. უსრ. несов. imp. **აჴ|დ|ალარ aḫ|d|alar**.

დ|ეჴარ d|eḫar გრდმ. прх. trans. მოპარვა украсть, своровать to steal. **ჴანა̄ხ ფსტუ ბეჴი̃ თხოგო[ჴ]** – ვიღაცამ ხარი მოგვპარა. უსრ. несов. imp. **აჴარ**[1] **aḫar**[1].

დ|ეჴ|დ|არ d|eḫ|d|ar გრდმ. прх. trans. შეპარება (შეაპარებს), გაპარება тайком ввести, подсунуть (кого-л., что-л.) to mix secretly, to let sb go secretly. **ბა̆დერ**

დეჰ̧დინას – ბავშვი გავაპარე; **ჰ̧აშინ ვქჼ ცო თოყურე̄, ბიძის ვენელო̂ ხი დეჰ̧დიქჼ** – სტუმრებს ღვინო არ ჰყოფნიდათ და ბიძამ ღვინოში წყალი შეაპარა. უსრ. несов. imp. **აჰ̧|დ|არ aḩ|d|ar**.

ეჸ ჲჲ **e’** jj მინდორი, ვაკე поле, ровное местечко field, valley. **შირქი[ჰ̧] ჟენაჲნო̂ ჲაჭჼ ეჸი ჲატე̂** – შირაქში ცხვრ[ებ]ისთვის დიდი ვაკეებია [ვაკეები ყრია].

დ|ეჸენო̂ d|e’enô მიმღ. прич. particip. 1. მოსული пришедший already come. **თხა შირქილქჼ ვეჸენო̂ სტაკ ვეწეს ვაგჼ** – დღეს შირაქიდან მოსული კაცი უნდა ვნახო. 2. შემოსული, მოწეული поспевший, спелый ripened, maturated. **იჼც ქანიზ ლაზეჲში̂ ჲეჸენო̂ ჲა** – ახლა ყურძენი კარგად შემოსულია. 3. მოსული, წარმოსადეგი рослый, видный imposing, tall. **მარჼ ლაზეჲში̂ ჲეჸენო̂, თაგუჲნი̂ ჲოჰ̧ მოჸ ჲა!** – რა კარგად მოსული [წარმოსადეგი], მოხდენილი გოგოა! 4. მოტანილი, წამოღებული принесённый brought. **აჲნკოს ბეჸენო̂ ჴორ ბაყოს** – ანიკოს მოტანილ ვაშლს ვჭამ; **ე მაჲჴი̂ იცხუჲგო[ჰ̧] ჲა ჲეჸენო̂** – ეს პური მაგის მოტანილია [მაგასა აქვს მოტანილი].

ე̄ჰ ēh შორისდ. межд. inter. ეჰ эх eh. **ე̄ჰ!.. – აჲლ‘ნორ დოკ ხიტქჼჩო̂ წარბა̄ არსნეს, მაც-ნე̄, დღევბა̄ხ ლოუ̆მუ̂ ვახქჼჩონ, შუიჼ წარუჲლქჼ ნასახლარ ჲაჲგნორ** – ეჰ! – ეთქვა გულდაწყვეტილ არსენ წაროელს (სულხანაურს), როცა, დღეობაზე მთაში წასულს, თავიანთი ნასახლარი ენახა წაროში.

ვ

ვაგზალ ჲჲ **vagzal** jj ვაგზალი, სადგური вокзал, станция station. **ვაგზალმაქ დუჴ ნახ ქეკერ** – ვაგზალზე ბევრი ხალხი ირეოდა.

ვადაჲწიჼ vadajc̣ī უვადო бессрочный termless, permanent. **ვადაჲწიჼ პასპორტ** – უვადო პასპორტი.

ვადარ|დ|ალარ vadar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაარჯლება ([გა]არჯლდება) бередить, ухудшиться (о состоянии раны) to become worse. **დშაჸ ვადარდალიჼ ოჴუჲნ** – ჭრილობა გაუარჯლდა [მას]. 2. გაანჩხლება (გაანჩხლ-

დება), გაცხარება, გაავება, გაჯავრება вспылить, злиться to embitter, to irritate. **ჳამას კაძიკ ვუმ (˜უმ) ხალჼ ხეთდიჩე⌈ჳ⌉, ე სტაკ ჳათჾეჺ ვადარლა** – ვინმემ ცოტა რამე რომ აწყენინოს, ეს კაცი მაშინვე ⌈გა⌉ავდება ⌈ხოლმე⌉; **ე ვაიჼ ბა̆დერ წყეგეჺ ⌈დაჳ⌉ ვადარდალიჼ** – ეს ჩვენი ბავშვი მეტისმეტად გაავდა, გაანჩხლდა.

ვადარ|დ|არ vadar|d|ar გრდმ. прх. trans. გაარჯლება (⌈გა⌉უარჯლებს), გაჯავრება (⌈გა⌉აჯავრებს) бередить; ⌈разо⌉злить to annoy, to irritate, to make angry. **კნათევ შარიჼ და̄დ ვადარვიჲჼ** – ბიჭმა თავისი მამა გააჯავრა.

ვადოლწიჼ vadolçĩ უვნებელი, უწყინარი безобидный, безвредный harmless, good-tempered, innocuous. **ქელრჲჼ ვადოლწიჼ დახნ და** – ცხვარი უწყინარი საქონელია.

ვადოჼ vadõ 1. მავნე, მაწყინარი вредный harmful, unhealthy. **წყეგეჺ დუჰ დაყმელʻარ ვადოჼ და** – მეტისმეტად ბევრი ჭამა-სმა მაწყინარია; **გაჸბრალ ვადოჼ სტაკ ვა** – გაბრიელი მავნე კაცია. 2. უკმეხი, მკაცრი, შეურაცხმყოფელი грубый, суровый severe, strict. **სტაკოვ სტაკოგრ̂ ვადოჼ დოშ ცო დეწე̂ ალʻჼ** – კაცმა კაცს უკმეხი, შეურაცხმყოფელი სიტყვა არ უნდა უთხრას.

ვადოშ ხილʻარ vadoš xilʻar გრდუვ. непрх. intrans. დაღონებით ყოფნა (დაღონებულია), დადარდიანება хандрить to be sad.

ვა̄დ ჸჸ **vād** jj ვადა, დრო срок, время time, term, date. **ტათებ დუხ დერწდჼ ში ბუთჾ ვა̄დ ჸაჸლʻნას ტირნენ** – ფულის დასაბრუნებლად ორი თვის ვადა მივეცი ტირინეს; **ე კნათჲჼ ფსტუ ჸოცჸარჲჼ ვა̄დ ჸეცჲჼ** – ამ ბიჭის ცოლის შერთვის დრო მოვიდა.

ვაზ ბდ **vaz** bd ვაზი лоза vine. **ას ალნი⌈ჳ⌉ სტოუ̆ხკუ̂ იწატყ ვაზ ხაცბიჲჼ** – მე ალვანში შარშან ორასი ვაზი დავრგე.

ვა̄ზ დდ **vāz** dd ვაზა, საყვავილე ваза vase. **ქუჸრწლეხ დუჸბლეს ბროლჲჼ ვა̄ზ დე-ცჲჼ სოჼ საჩუქრათ** – ქორწილში დობილმა ბროლის ვაზა მომიტანა საჩუქრად.

ვაიჼ vajĩ ინკლ. ნაცვ. инкл. местоим. incl. pron. ჩვენი наш our. **ვაიჼ წა** – ჩვენი სახლი; **ვაიჼ ნახ** – ჩვენი ხალხი, ჩვენებურები. **ვაჸჩოვ ალʻიჼ** – ჩვენ⌈ებურ⌉მა თქვა.

ვაჸ[1] **vaj**[1] ინკლ. ნაცვალს. инкл. местоим. incl. pron. ჩვენ (მე და შენ, მე და თქვენ, ჩვენ და შენ, ჩვენ და თქვენ) мы (я и ты, я и вы, мы и ты, мы и вы) we (I and you, we and you). **ლო ვაჸ!** – წავიდეთ ⌈მე და შენ⌉! **ლოთ ვაჸ!** – წავიდეთ ⌈მე და შენ, მე

და თქვენ, ჩვენ და შენ, ჩვენ და თქვენ]; **თაგდოთ ვაჲ** – გავაკეთოთ [მე და შენ, მე და თქვენ, ჩვენ და შენ, ჩვენ და თქვენ]. **ვაჲგო[ჰ] დაჴოჼ წა და** – ჩვენ [მე და შენ, მე და თქვენ, ჩვენ და შენ, ჩვენ და თქვენ] დიდი სახლი გვაქვს; **ვაჲ თხა ჩამლოჼ მატრ დაყოჼ** – ჩვენ [მე და შენ, მე და თქვენ, ჩვენ და შენ, ჩვენ და თქვენ] დღეს გემრიელი სადილი ვჭამეთ; **თხა ჰუ̃ლო̂ ღოთვაჲ** – დღეს ტყეში წავიდეთ [მე და შენ, მე და თქვენ, ჩვენ და შენ, ჩვენ და თქვენ].

ვაჲ^2 **vaj**^{2} შორისდ. межд. interj. **ვაი!** ხმარობენ ქალები **ох, ой, увы!** употребляют женщины **Alas! oh!** used by women. **ვაჲ სოხ** – ვაი მე! **ვაჲ სოხ[ა̂], ბა̆დერ, ჰოწოჼ მათხე[ჰ] მოჰაკ ლელლოს** – ვაი მე, შვილო, უშენოდ სამზეოში როგორღა ვიარო, ნეტავი!

ვაჲთუ vajtu ვაითუ авось perhaps, maybe, possibly. **ცო ჲოჰ სოჼ, ვაჲთუ დაწოჼ ჷა დეცერ** – მეშინია, ვაითუ მძიმე ზამთარი მოვიდეს.

ვაჲრაცო̂ დდ **vajr’ô** dd ვარია молодая курица pullet. **ვაჲრაცუჲ დითხ ჩამლოჼ და** – ვარიის ხორცი გემრიელია.

ვაჲრჯშება|დ|ალარ vajrǯšeba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ვარჯიშობა (ვარჯიშობს) упражняться doing exercises. **ვაჲრჯშებადალარ სასარგებლო̂ და ჰამინაჲნოც** – ვარჯიშობა სასარგებლოა ყველასთვის.

ვაჲსოხ vajsox შორისდ. межд. interj. ვაიმე (ხმარობენ ქალები) боже мой (употребляют женщины) oh, my god (used by women). **ვაჲსოხ, სეჼ ბა̆დერ მიჩ და- ვირ!** – ვაიმე, ჩემი ბავშვი სად დაიკარგა!

ვაჲსოხ დ|არ vajsox d|ar გრდმ. прх. trans. გოდება (ჰგოდებს), ვალალი стонать, сетовать to mourn, to lament. **ადმიანევ დოკ დეწე̂ ჭჩალდჼ, *ვაჲსოხ* დარევ ვუხ (~უხ) თაგოდო̂?** – ადამიანმა გული უნდა გაიმაგროს, გოდება (*ვაიმეს* ქმნა) რას გააკეთებს?

ვაჲღეჼ vajγẽ ჩვენებური (წოვათუში, წოვათუშური) наш (цоватушин, цоватушинский) peculiar, familiar (Tsovatush). **ბაცვას ბაცვეხ, *ვაჲღეჼ ვაჲნო̂*, ალ’ო̂** – წოვათუში წოვათუშზე, *ჩვენებურიაო*, იტყვის; **ვაჲღეჼ მაჲკა̂** – ჩვენებური პური (ღადარში გამომცხვარი პური); **ვაჲღეჼ მოტ̧** – ჩვენებური ენა; **ვაჲღეჼ დახილო̄** – ჩვენებური ცხოვრება.

ვაჲღეშ vajγeš ზმნს. нареч. adv. ჩვენებურად (წოვათუშურად) по-нашему (по-цоватушински) familiarly (in Tsovatush). **ათხ ჩუჰ ამბუჲ ვაჲღეშ ჲოთხ** – ჩვენ შინ

ჩვენებურად (წოვათუშურად) ვლაპარაკობთ; **ვაჲლეშ კოტრი ჲათჳჼ ცო-ჰანნა პეთჷ̂** – ჩვენებურად ქადების გამოცხობა არავინ იცის.

ვალ დდ **val** dd ვალი долг debt.

ვალ დ|ალინი̂ val d|alinî მიმღ. прич. particip. მოვალე ⌈ვალის მჭერი⌉ должник debtor. **სჷჼ ვალ დალინი̂ დუპი ბაჷ̄, ვალ დუხ ჰერწდუჲნში მჷ̄ კაძიკ** – ჩემი მოვალეები ბევრნი არიან და ვალის უკან დამბრუნებლები ⌈კი⌉ ცოტა.

ვალ დ|ილ̦არ val d|iļar გრდმ. прх. trans. დავალება (დაავალებს) сделать одолжение to instruct, to order.

ვალ დ|ილ̦|დ|ალარ val d|iļ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ვალის დადება (ვალი დაედება) ⌈за⌉иметь долг, стать должником to be in debt, to run into debt.

ვალი დ|იხკ|დ|ალარ vali d|ixḳ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ვალების დადება (ვალები დაედება) ⌈за⌉иметь долги to be in debts, to run into debts.

ვალდებულ valdebul ვალდებული обязанный obliged. **სო ვალდებულ ვასო̂ ჰოცჼ** – მე ვალდებული ვარ შენთან.

ვალდიბლობ ჲჲ **valdiblob** jj ვალდებულება обязанность obligation. **აყვანადიჲენო̂ ბა̆დერ ჰალო დაჴდარ ჲაჴოჼ ვალდიბლობ ჲა** – აყვანილი ბავშვის გაზრდა დიდი ვალდებულებაა.

ვამპირ ვბ **vampir** vb ვამპირი вампир vampire. ***ვამპირ*** **ნახ დაყოჩო̂ ადმი̄ნეხ დო** – *ვამპირს* კაციჭამია ადამიანს ეძახიან.

ვჼ ჲჲ **vã** jj აბაზანა ванна bath. **ფშელდიქჩო̂ ადმი̄ნევ ჰათჳეც დათვხეჩო̂ ხიჼ ვჼ ჲეწჷ̂ მილებადჲჼ** – გაციებულმა ადამიანმა მაშინვე ცხელი წყლის აბაზანა უნდა მიიღოს.

ვაჟარ važar მრ. იხ. мн. см. pl. see **ვაშო̂ vašô**.

ვაჟკაც ვბ **važḳac** vb ვაჟკაცი молодец, храбрец brave man. **წკიპუჲძევო̂ ოშტუჼ ზორაჼ ვაჟკაც ვარ, მჷ̄ ოპუჲ̃ წე დიჼჩო̂ ჩაჩჼ-დაღესტნენ ჲაბწერ** – წკიპოიძე (წკიპოშვილი) ისეთი გულადი ვაჟკაცი იყო, რომ მის სახელს მთელი ჩეჩნეთ-დაღესტანი იცნობდა.

ვაჟკაცობ ჲ **važḳacob** j ვაჟკაცობა мужество bravery. **ის ვუხ (-უხ) ვაჟკაცობ ჲა!** – ეგ რა ვაჟკაცობაა!

ვარსკვლავ ბდ **varsḳvlav** bd ვარსკვლავი звезда star. ***ჴამიგ[ო]ჴეჲ შარჲ ბედჷ ვარსკვლავ ბაჲნრ̂, ლივ ცაჲნში*** – *ყველას თავისი ბედის ვარსკვლავი აქვსო,* ამბობენ მოხუცები.

ვარჯიშ ჲჲ **varǯiš** jj ვარჯიში зарядка, упражнение exercise. **ფიზკულტურ უჩიტლეს მოწაფიგრ̂ დუჴ ძნელ ვარჯიშ თეგჲითრ̂** – ფიზკულტურის მასწავლებელი მოწაფეებს ბევრ ძნელ ვარჯიშს აკეთებინებს.

ვარამ ბ **varam** b ვარამი горе, беда sorrow. **ქეგრჷ̂ მარ ჴედჷჩუჲ ფსტუნ[ა]ნ დაკო[ჴ] ვარამ ბოლჲბალჷ** – ცხვრიდან ქმრის დაგვიანების გამო ცოლს გულ-ში დარდი ჩაუვარდა [ჩაედო].

ვარჷ̂გ ჲჲ **varãg** jj მხარი плечо shoulder. **ვარჷ̂გეხ ჴოხკდებ ის თაჲლზი** – მხარ- ზე გადაიკიდე ეგ ხურჯინი.

ვარაუდ ჲ **varaud** j ვარაუდი предположение supposition. **სტაკოვ ვარაუდ ჲეწე̄ ოწა'ნე̂, ჴჷ̂გეჲ ბათხახა'ჷ̂ ვოლვალჷ̂** – კაცმა ვარაუდი უნდა გასწიოს და მერელა საქმეს შეუდგეს.

ვარბი varbi მრ. იხ. мн. см. pl. see **ვირ vir**.

ვარდ დდ **vard** dd ვარდი роза rose. **ვარდ[ე]გო[ჴ] ლაზჷ̂ ჴაჲჭრ̂ ჲა** – ვარდს კარგი სუნი აქვს.

ვარცლ ბდ **varcl** bd ვარცლი корыто, лоток tub. **სე ნანას მაჲკრ̂ ჲათჲანაჲნრ̂ ვარცლე[ჴ] ჴევჷ̂ლათერ ბოტ** – დედაჩემი პურის გამოსაცხობად ვარცლში ზელდა ხოლმე ცომს.

ვასერ vaser მრ. იხ. мн. см. pl. see **სტაკ sṭaḳ**.

ვასრულ vasrul მამაკაცური мужской masculine, manlike. **მიჩ ფსტუჷჩგო ვასრულ ქცევი ჲა** – ზოგ ქალს მამაკაცური ქცევები აქვს.

ვასტ დდ **vasṭ** dd სერი (ნაჭდევი შინაური პირუტყვის ყურზე) метка (на ушах лошадей, овец...) excised sign on the ear of domestic animal.

ვასტ დ|არ vasṭ d|ar გრდმ. прх. trans. [და]სერვა ([და]სერავს), სერის გაკეთება метить, надрезая (уши овец, лошадей, быков...) to excise a sign on the ear of domestic animal. **შუჷ დახნე̂ დაბწანაჲნრ̂ ჴამივაჲ შუ-შუჷ̂ ვასტ დორ** – თავიანთი საქონლის საცნობად ყველა თავ-თავის სერს აკეთებდა; **ბაცბივ ვასტ დახნონ ლარკეხ დო** – წოვათუშები სერს საქონელს ყურზე უკეთებენ.

ვაშაჲღე̃ vašajγẽ ძმური, ძმისებური братский fraternal, brotherly. **ეჯუჲნ ვაშაჲღე̃ დადოლ დარ დეწე̂** – ამას ძმური პატრონობა (მოვლა) უნდა.

ვაშაჲღეშ vašajγeš ზმნს. нареч. adv. ძმურად, ძმასავით, ძმისებურად по-братски, подобно брату fraternally, like brother. **ნინო̂ ვაშაჲღეშ იხო̂ ლეთხა̃** – ნინო ძმასავით ცეკვავს; **ჭაშელ ბახკჷ̃ჩუჲშნ წენი̃ დად ვაშაჲღეშ ბჵარვახე̃** – სტუმრად მოსულთ სახლის პატრონი ძმურად დაუხვდა.

ვაშ[ბ]- vaš[b]- ნაცვალსახელური ძირი местоимённый корень root as a pronoun. იხ. см. see **ვაშ[ბ]ა̃..., ვაშ[ბ]ა̄ხ... vaš[b]ã... vaš[b]āx...**

ვაშ[ბ]ა̃ vaš[b]ã 1. ნაცვალსახელი **ერთმანეთი[ს]** местоимение **друг друга** pronoun **each other, one another**. **ვაჲ ვაშ[ბ]ა̃ სამფერი ცო̂ და** – ჩვენ ერთმანეთის შესაფერები არ ვართ. **მეზობლივ ვაშ[ბ]ა̃ ჭალო̂ დაყი̃** – მეზობლებმა ერთმანეთი შეჭამეს; **ოჯარნ ვაშ[ბ]ა̃ დეწე̂** – მათ ერთმანეთი უყვართ; **კნათინ ვაშ[ბ]ა̃ ცო̂ ხაწე̂** – ბიჭებს ერთმანეთისა არ ესმით. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component of complex root or word-combination.

ვაშ[ბ]ა̃ დ|არ vaš[b]ã d|ar გრდმ. прх. trans. ერთურთის შერთვა (ერთურთს შეირთავენ), შეუღლება сочетаться браком to marry. **კატუჲნა'ჯ, ივნენა'ჯ ვაშ[ბ]ა̃ დეწერე̄, ტყუჲჭსინე[ჭ] ვაშ[ბ]ა̃ დიე̃** – კატოს და ივანეს ერთმანეთი უყვარდათ და ბოლოს ერთმანეთი შეირთეს.

ვაშ[ბ]ა̄ხ დ|ახენო̂ vaš[b]āx d|axenô მიმღ. прич. particip. დამდურებულები поссорившиеся quarreled, chagrined. **სტოუხკუ̂ იცხრი̃ ბუჭი დალე̃'ნე̂, ინცა'ჯ ვაშ[ბ]ა̄ხ ბახენო̂ ბა** – შარშან მაგათ ჩხუბი მოუვიდათ და ახლაც ერთმანეთზე დამდურებულები არიან.

ვაშ[ბ]ა̄ხ ა̆ხკარ vaš[b]āx ăxḳar გრდუვ. непрх. intrans. ერთმანეთის გადაკიდება (ერთმანეთს გადაეკიდებიან), დაშუღლება, კინკლაობა ссориться друг с другом, враждовать между собой to wrangle, to squabble. **ივნეს დო̃ ბეჭარ ივსებეხ ლაჭი'ნე̂, ეჭათდოლი̃ ვაშ[ბ]ა̄ხ აჷხკუ̂ იბსი** – ივანემ ცხენის მოპარვა იოსებს დააბრალა და იმის შემდეგ ერთმანეთს ეკინკლავებიან (ერთმანეთში ჩხუბობენ) ეგენი.

ვაშ[ბ]ა̄ხ ეგარ vaš[b]āx egar გრდუვ. непрх. intrans. 1. ერთმანეთში არევა (ერთმანეთში აირევა), შერევა смешаться друг с другом to mix. **ჱუი ჩუ თუჲჭბიფსჩე[ჭ], ქენ ვაშ[ბ]ა̄ხ ეგარ ხეცე̂** – მწყემსებს რომ ჩაეძინებათ, ცხვარმა

ერთმანეთში არევა იცის. 2. არევ-დარევა (აირ-დაირევა), ჩხუბი столкнуться (между собой) to grapple with each other. **ბახინრ̂ ვასერ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ეგი̃** – მთვრალი კაცები ერთმანეთში აირ-დაირივნენ.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ეგ|დ|არ vaš⌈b⌉āx eg|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. ერთმანეთში გარევა (ერთმანეთში გარევს, გაურევს), შერევა, შეზავება (შეაზავებს) смешать одно с другим to mix. **ისკოსა′ჸ, დაჲვთესა′ჸ ჟე ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ეგდიჸ** – ისაკომ და დავითმა ცხვარი ერთმანეთში გარიეს. **ხინკლო̃ დარჯ̃იკ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ეგდინას** – ხინკლის გული ერთმანეთში ავრიე (შევაზავე). 2. არევ-დარევა (აურ-დაურევს), წაჩხუბება (წააჩხუბებს) породить несогласие to grapple with each other.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ დ|ეთ̨არ vaš⌈b⌉āx d|et̨ar გრდმ. прх. trans. ერთმანეთზე მინარცხება (მიანარცხებს), გარტყმა, ერთმანეთს შეხლა, შეხლა-შემოხლა; აღელვება, აწიოკება сталкивать друг с другом, волновать, будоражить to strike, to throw to each other, to agitate, to irritate, to frighten.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ნიფს|დ|არ vaš⌈b⌉āx nips|d|ar გრდმ. прх. trans. ერთმანეთში გათანასწორება (გაათანასწორებს, გაუთანასწორებს), შეთანასწორება сделать равными (одно с другим) to equalize. **მაჲდლეჸ ბისტ⌈ნ⌉ი ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ნიფსდებ, მე̄ დახ-დაცუჸ ცო ხილ‘ულრ̂** – მანდილის წვერები შეათანასწორე, რომ გრძელ-მოკლე არ იყოს.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ დ|ოთ̨|დ|ალარ vaš⌈b⌉āx d|ot̨|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. არევ-დარევა (აირევ-დაირევა), ერთმანეთში არევ-დარევა, ჩოჩქოლი, შეხლა-შემოხლა, აღელვება перемешаться, расшуметься, взбудоражиться, растревожиться to implicate, to disarrange, to mix, to quarrel, to flurry, to frightten. **ქიქოჸ, ლეკი ფჳენ მაქ ჴითჩე⌈ჳ⌉, ბაცბი ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ დეთ̨დალო̃ლათერ** – წინათ, როდესაც ლეკები სოფელს დაეცემოდნენ, წოვათუშები შეჩოჩქოლდებოდნენ ხოლმე. **ბედ იხოშ ვაქარ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ბოთ̨ბალი̃** – გაყრისას ძმები ერთმანეთზე გაჯავრდნენ, ერთმანეთში შეხლა-შემოხლა მოუვიდათ.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ დ|ოთ̨არ vaš⌈b⌉āx d|ot̨ar გრდმ. прх. trans. ერთმანეთში არევა (არევს, აურევს), არევ-დარევა, ერთმანეთში შეხლა-შემოხლა, დაწიოკება перемешать что-л, привести в беспорядок, взбудоражить, встревожить to confuse, to quarrel, to frighten. **ვახრ̃ჩრ̂ სტაკოვ შარი̃ წა ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ დოთ̨ი̃** – მთვრალმა კაცმა თავისი სახლი აურ-დაურია.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ დ|ოლ’ენო̂ vaš⌈b⌉āx d|oľenô მიმღ. прич. particip. ერთმანეთს შეთვისებულები сжившиеся, привыкшие друг к другу mixed to each other, got used to one another.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ დ|ოწ|დ|ალარ vaš⌈b⌉āx d|oc̣|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. შეხორცება срастись to cicatrize. **სიფრე⌈ჳ⌉ ნეკევ ტარკ თიტნას, თხა მა̄ დღაჸ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ დოწდალოჲ** – გუშინწინ დანით თითი გავიჭერი, დღეს კი ჭრილობა შეხორცდა.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ოხკარ vaš⌈b⌉āx oxḳar გრდმ. прх. trans. ერთმანეთზე გადაბმა (ერთმანეთს ⌈გადა⌉აბამს) связать одно с другим, связывать, перевязать между собой to tie to each other. **ოჴარ დუღ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ახკიჲ** – იმათ ცხენები ერთმა-ნეთს გადააბეს.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ქაკ|დ|არ vaš⌈b⌉āx kaḳ|d|ar გრდმ. прх. trans. ერთმანეთში არევა, გადაქოთება (აურევს), არევ-დარევა перемешать, смешать, привести в беспорядок to jumble, to mix. **კაწკუღჩრ̂ ბჴდრევ ჩუჳ ვუმაჸ (~უმაჸ) ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ქაკდიჲ** – პატარა ბავშვმა შინ ყველაფერი ერთმანეთში აურ-დაურია.

ვაშ⌈ბ⌉იგო̂ (ვაშ⌈ბ⌉ინ) ჴეფს|დ|ალარ vaš⌈b⌉igô (vaš⌈b⌉in) qeps|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ერთმანეთთან დატაკება, ერთმანეთთან შეხლა, ერთმანეთის ლანძღვა спорить, ссориться, ругаться друг с другом to berate each other, to attack to each other. **ასივ სჳგო̂ ღაჟრქდალუა ფსტი̄ ზორაღშე̂ ვაშ⌈ბ⌉იგო̂ ჴეფსდალოჲ** – ხბოების მიერ ეზოს მოძოვის გულისთვის დიაცებმა ლანძღეს ერთმანეთი.

ვაშ⌈ბ⌉იგო̂ ჰაფს|დ|არ vaš⌈b⌉igô ḩaps|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. ერთმანეთისთვის შეხედება (შეახედებს) заставить посмотреть друг на друга to make look at each other. 2. ერთმანეთთან შედარება (შეადარებს), დატოლება сравни⌈ва⌉ть друг с другом, сопоставить to compare.

ვაშ⌈ბ⌉იგო̂ ჰაფს|დ|ითარ vaš⌈b⌉igô ḩaps|d|itar გრდმ. прх. trans. ერთმანეთთან შედარებინება (შეადარებინებს), დატოლებინება, შეფარდებინება заставить сравнить друг с другом, сопоставить to make compare, to make equalize. **სოგო⌈ჳ⌉ დოჲ ბა ხარცუღნე̂, ჰოგო⌈ჳ⌉ მა̄ ღეთ, ღუყრჲ ნახ ბახკობრ̂, ვაშ⌈ბ⌉იგო̂ ჰაფსდითო’ჲ ვაღ, მოჰე̄ ოჴარ ალო̂, უღშტა̄ თიგო̂ ვაღ** – მე ცხენი მყავს გასაცვლელი, შენ კი ფური, შუაკაცები მოვიყვანოთ, ერთმანეთს შევადარებინოთ და, როგორც ისინი იტყვიან, ისე მოვრიგდეთ.

ვაშ⌈ბ⌉იგო̂ ჰეფსარ vaš⌈b⌉igo ḥepsar გრდუვ. непрх. intrans. 1. ერთმანეთის ყურება, წამხედურობა, მიბაძვა (ერთმანეთს ბაძავენ) смотреть друг на друга, подражать друг другу to imitate each other. **ე ფეშკრი დენიც ჭერ დავჼ ვაშ⌈ბ⌉იგო̂ ჰეფსუშ, ცჰანვაც ცო̄მ ჭამოდო̂** – ეს ბიჭები სრულიად გაფუჭ- დნენ ერთმანეთის მიბაძვით, არც ერთი არაფერს არ სწავლობს. 2. ერთმა-ნეთის ყურება ქალ-ვაჟისა (ერთმანეთს უყურებენ) смотреть друг на друга (о влюблённых) to love each other, to look each other. **ბაცბილო⌈ჰ⌉ ჲაჰნა̄, კნათნა̄ ვაშ⌈ბ⌉ჲჼ დეწეშ ჰაჲშტ ალო̂,** ***იბსი ვაშ⌈ბ⌉იგო̂ ჰიფსაჲნო̂*** – თუშებში, თუ ქალსა და ბიჭს ერთმანეთი უყვართ, ასე იტყვიან, *ეგენი ერთურთს უმზერენო.*

ვაშ⌈ბ⌉ინ ოთ̦არ (ეთ̦არ) vaš⌈b⌉in oţar (eţar) გრდუვ. непрх. intrans. ურთიერთდახმარება, გვერდში ამოდგომა, შეამხანაგება помочь, содействовать друг другу, сделать сообща to help each other.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ vaš⌈b⌉ār ზმნს. нареч. adv. ერთად вместе together (რთული ზმნის, ან ზმნური შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных глаголов или глагольных сочетаний a component of complex verb or verb combination).

ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ დ|არ vaš⌈b⌉bār d|ar გრდმ. прх. trans. დახურვა (⌈და⌉ხურავს), ერთმანეთთან მიტანა закрыть, вплотную приложить друг к другу to close. **სანი ვაშ⌈ბ⌉არ დებ!** – კარი დახურე! **ის თექ ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ დებ!** – ეგ თექა შეიკარი! **ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ ბებ ბაქ!** – მოკუმე პირი!

ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ დ|ალʻ|დ|ალარ (თელʻ|დ|ალარ) vaš⌈b⌉ār d|alʻ|d|alar (telʻ|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ერთად მიწყდომა (მიაწყდებიან), შეყრა, მოსვლა, ერთად მოსკდომა, თავის მოყრა сбежаться (в кучу), нахлынуть, столкнуться to rush together, to push together, to attack together. ***ბუჰ ბაჲნო̂,*** **ხაჲცჩე⌈ჰ⌉, დინო̂ ფჰე ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ ბალʻბალოჼ** – *ომიაო*, რომ გაიგეს, მთელი სოფელი შეიყარა.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ დ|ახარ (იხარ) vaš⌈b⌉ār d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. შეგროვება (შეგროვდება), შეყრა (ერთად მოსვლა) собраться, сойтись (вместе) to gather. **ნაყბისტი ჟე ლერკჼ ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ ბახჯჼ** – ამხანაგები ცხვრის ⌈გა⌉საპარსად შეგროვდნენ. **კოტე̂ შაჲრი̂ ფსტუჲნხოჼ ბედ ვალʻენო̂ ვარე̄, ოჼც დუ-ხაც ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ დახჯჼ** – კოტე თავის ცოლთან გაყრილი იყო და ახლა ისევ ერ-თად ცხოვრობენ ⌈ერთად მივიდნენ⌉.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ დ|აჰარ (ჴეჰარ) vaš⌈b⌉ār d|aḥar (qeḥar) გრდუვ. непрх. intrans. ერთად მიტანა (მიიტანს), შექუჩება, შეგროვება отнести, собрать вместе to gather.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ დ|აჸარ (ჴეჰარ) vaš⌈b⌉ār d|a'ar (qeḥar) გრდმ. прх. trans. ერთად მოტანა (მოიტანს), დაგროვება, შექუჩება, მოზიდვა, შემოკრება принести, собрать в одно место, скучить to gather (here). **სითვსრე⌈ჰ⌉ დაჟარ დაჰ და-ცი'ნეთხ, იჼც ალან ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ ჲარ დეწე̂** – გუშინწინ ბალახი გავთიბეთ და ახლა თივას შეგროვება უნდა.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ დ|იკარ (ჴელარ) vaš⌈b⌉ār d|iḳar (qelar) გრდმ. прх. trans. 1. ერთად მიყვანა (მიიყვანს), შეერთება, შეყრა свести вместе, собрать to gather. **კოლექტივეხ ამბუჲ ჲჼ ნახ ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ დიკჷჼ** – კოლექტივზე სალაპარაკოდ ხალხი შეყარეს. 2. შერიგება (შეარიგებს) помирить to make reconcile. **იბსი ბუჰი დალ‘ენო̂ ბარე̄, იჼც ჲუყრეჩო̂ ნახვ ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ ბიკჷჼ** – ეგენი წაჩხუბებულები იყვნენ და ახლა შუაკაცებმა შეარიგეს; **ნათესვივ ბედ დალ‘ენო̂ მარ-ფსტუ ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ დიკჷჼ** – ნათესავებმა გაყრილი ცოლ-ქმარი შეარიგეს.

ვაშ⌈ბ⌉ინაჲნო̂ vaš⌈b⌉inajnô ერთმანეთისთვის, საერთმანეთო⌈დ⌉ друг для друга, взаимный, для общности for each other, for one another. **ვოლ-ვოლა'ჴ, ვაშ⌈ბ⌉ინაჲნო̂ ცჰაც ლაზჷჼ დოჼ ქორობო̂ ვაჲ** – მოდი და ერთმანეთისთვის თითო კარგი ცხენი ვიშოვოთ.

ვაშ⌈ბ⌉იწი̄ vaš⌈b⌉iċī უერთმანეთოდ друг без друга without each other, without one another. **კოტენა'ჴ, მათენა'ჴ უჲშტ ბეწე̂ ვაშჼ, მე̄ ვაშ⌈ბ⌉იწი̄ მაჲკი̂ ცო ჴალუო̂** – კოტეს და მათეს ისე უყვართ ერთმანეთი, რომ უერთმანეთოდ პურს არ შეჭამენ.

ვაშლაჸო̂ ვბ **vašla'ô** vb ძამია, ძამიკო братец, братишка brother. **სჷჼ ვაშლაჸო̂ ვორჼლ' შო ჴაჲჩჩე⌈ჰ⌉დოლიჼ ჟეგო⌈ჰ⌉ ვა** – ჩემი ძამია შვიდი წლის შესრულებიდან ცხვარშია.

ვაშლობ დდ **vašlob** dd ძმობა братство brotherhood, fraternity. **გიორგის შაჲრი̂ ჲაშენ ლაზჷჭ ვაშლობ ოწიჼ** – გიორგიმ თავის დას მეტად (ფრიად) კარგი ძმობა გაუწია.

ვაშლობ ალ‘არ (დ|არ) vašlob alʻar (d|ar) გრდმ. прх. trans. დაძმობილება (დაძმობილდებიან), ძმად გაფიცვა побрататься to fraternize. **ასა̄, სე ნაყბისტესა̄ ვაშლობ აჲლ‘ნათხ** – მე და ჩემმა ამხანაგმა ძმობა ვთქვით; **ვაშლობ დიჩედოლიჼ**

ობი ვაშ[ბ]ჳ̄ხნ̈ ცო ყესტგერ – დაძმობილების შემდეგ ისინი ერთმანეთს აღარ შორდებოდნენ.

ვაშლობ ალ’ინო̂ (დ|იენო̂) vašlob aľinô (d|ienô) მიმღ. прич. particip. ძმადნაფიცი побратим fraternized. **ასა’ჯ, ილკოსჳ̄ ცჰა ხიჟ̈ ჯამ ეცი’ნეთხ, ჩუ შალთეხ დატინი̂ ტათებ დარლი’ნეთხ, ჴქ̈ რაღრაღქ̈ ჰალო̂ მალ’ე’ნეთხ, ეჰათდოლი̈ ვაშლობ ალ’ინო̂ ბათხო̂** – მე და ილიკომ ერთი წყლიანი ჯამი ავიღეთ, შიგ ხანჯალზე დადებული [ქარქაშზე დაკრული] ვერცხლი ჩავფხიკეთ, მერე რიგრიგობით დავლიეთ და მას შემდეგ ძმადნაფიცები ვართ.

ვაშმაქ, ვაშმაქა[ჰ̣ო̂] vašmak, vašmaka[ḫô] ზმნს. нареч. adv. ერთმანეთზე, ერთნაირად, ბითუმად; ხშირად, მიჯრით, ზედიზედ один за другим, подряд, оптом; часто on each other, on one another, one by one, several times. **ფარტჷ̈ ვაშმაქ ბეხკოს** – მატყლის ფთილებს ერთმანეთზე ვაწყობ; **მოჴ მელ’წახ ვაშმაქ ალ’, ცოჰე̂ ცო ჺამობმაკე̂ ჰო̈** – ლექსი რამდენჯერმე ზედიზედ თქვი, თორემ ვერ შეისწავლი; **მელ’წახ ვაშმაქ დიჩეჰას, სონა’ჯ ჴეთჷ̈ლათე̂ ჩამლი̈ ხინკლი დჷ̈** – თუ რამდენჯერმე ზედიზედ გავაკეთებ, მეც მეცოდინება გემ-რიელი ხინკლ[ებ]ის კეთება; **ცალეს დჷ̈ყი̈ დო̈ს ვაშმაქ ჴასი’ნე̂, გურგურაჲნო̂ წე გაჩაღბადჲიჭ̈** – ცალემ ხმელი შეშა ერთმანეთზე დაყარა და გუგუნით ცეცხლი გააჩაღა; **დუჲ ვაშმაქა[ჰ̣ო̂] დაღორ** – ცხენები ზედიზედ (მიჯრით) მოდიოდნენ; **ო სტაკოვ თოფ ვაშმაქა[ჰ̣ო̂] ჴეფსი̈** – იმ კაცმა თოფი ზედიზედ ისროლა.

ვაშმაქაჰ̣ო̂ დ|ა̆ლ’არ (დ|ოხკარ) vašmakaḫô d|ăľar (d|oxḳar) გრდმ. прх. trans. ერთმანეთზე, ბითუმად მიცემა, გაყიდვა (გაყიდის) дать (продать) один за другим, гуртом, оптом to sell wholesale. **გაზარ ვაშმაქა[ჰ̣ო̂] დეხკოს, ბედბედ ცო და̆ლ’მაკე̂ სო̈** – თხებს ბითუმად ვყიდი, ცალ-ცალკე ვერ მივცემ; **თაბაჲრჩი̂ ცჰაც ტყჳ̄ თუმნენ ეცოჰე, ვაშმაქა[ჰ̣ო̂] ლოს ჰო̈** – თუ ჭედილებს თითოს ოც თუმნად იყიდი, ბითუმად მოგცემ.

ვაშო̂ ვბ **vašô** vb ძმა брат brother. **სოგო[ჰ] ში ვაშო̂ ვა** – მე ორი ძმა მყავს; **დჳ̄ლ მა ჲითოსო̂ ვაჟრახ ტყუჲჰი̂!** – ღმერთი ნუ დამტოვებს ძმების შემდეგ [ძმებზე უკან]!

ვაჭარ ვბ **vač̣ar** vb ვაჭარი торговец, торговка tradesman, merchant, trader.

ვედრ დდ **vedr** dd ვედრო ведро bucket. **ვედრ ხიხ დუწდება’ჯ, ჩუ̄ ჰობ** – ვედრო წყლით აავსე და შეიტანე [შინ].

ვეზირ ვბ **vezir** vb ვეზირი, მრჩეველი визирь, министр; советник vizier, adviser, counselor. **მეფეგო გოგიხ ვიზრი ჸებახკერ** – მეფეს გარშემო ვეზირები ესხდნენ.

ველ-მიჼდ[ვ]რი ჲ **vel-mĩd[v]ri** j მრ. мн. pl. ველ-მინდვრები поля valleys and fields. **კახითაჲგო ლამზურ ველ-მიჼდ[ვ]რი ჲა** – კახეთს ლამაზი ველ-მინდვრები აქვს.

ველოსიპეტ ჲჲ **velosipeṭ** jj ველოსიპედი велосипед bicycle, bike. **ბა̌დერბა̌დ-რენ ველოსიპეტ იცნას** – შვილიშვილს ველოსიპედი ვუყიდე.

ველურ velur ველური дикий wild. **ველურ ბუბკი ბჩა̄ წონალარ სოჼ** – ველური ყვავილები ყოველთვის მომწონდა.

ვეჼ დდ **vẽ** dd ღვინო вино wine. **ალნი[ჴ] ჯჩალოჼ ვენი ეთ̨ე̂** – ალვანში მაგარი ღვინოები დგება; **კაძ-კაძიკ წეგე'ნე̂, კუი'ნე̂ ვეჼ ბჩა̄ დეწე̂ სტაკგო[ჴ] ხილ‘აჼ** – ცოტ-ცოტა წითელი და თეთრი ღვინო ყოველთვის უნდა ჰქონდეს კაცს.

ვეჼ ოთ̨|დ|არ vẽ ot̨|d|ar ღვინის დაყენება (ღვინოს დააყენებს) выдержать вино to make wine.

ვეჼ დ|ეთ̨უჲნი̂ vẽ d|et̨ujnî მიმღ. прич. particip. ღვინის დამსხმელი, ღვინის მწდე, მერიქიფე, სუფრაჯი кравчий cup-bearer. **ვეჼ დეთ̨ნიში ქუჲრწლეხ თოყალ ბეწე̂ ხილ‘აჼ, მე̄ ვასერნ ვეჼ ცო ეშულო̂** – მერიქიფეები ქორწილში სამყოფი უნდა იყვნენ, რომ კაცებს ღვინო არ დააკლდეთ.

ვენაჴ ჲჲ **venaq** jj ვენახი виноградник vineyard. **ტყუჲჴსიჼლუჩო̂ იტ̨ შარე[ჴ] ალნი[ჴ] ვენჴი დუჴარჲალიჼ** – უკანასკნელ ათ წელიწადში ალვანში ვენახები გამრავლდა.

ვენე̄რეჼ venērẽ ღვინიანი, ღვინის винный, из-под вина winy, sth containing wine. **ვენე̄რეჼ ქოცო̂** – ღვინიანი ქვევრი.

ვენე̄რეჼ ყოლო̂ ბ **venērẽ q̣olô** b ბოლოწო намоченный, накрошенный в вино хлеб bread macerated in wine (for eating). **გოგიხ ხაბქეჼჩუჲშვ ჩამლიჼ ვენე̄რეჼ ყოლო̂ ბაყოთხ** – წრედ შემომსხდარნი გემრიელ ბოლოწოს ვჭამთ.

ვერაჼ verã ვერანი опустошённый, разброшенный; окаянный neglected, overgrown. **ვერაჼ ადგილ** – ვერანი ადგილი. **ე ვერაჼ კამჩი!** – ეს ვერანი კამეჩები!

ვერს ჲჲ **vers** jj ვერსი верста verst. **თელვერეჼდა[ჴ] ალნიგომციჼ ბარ‘ლ‘აჲტ̨ი̂ ვერს ჲა** – თელავიდან ალვნამდე თვრამეტი ვერსია.

ვერხ დდ **verx** dd ვარხვი пеликан pelecan. **ვერხ ჭივჭეხ დუჲ დაჴოჳ̆ხჳ̂ ჰაწუკ და** – ვარხვი ბეღურაზე ბევრად დიდი ფრინველია.

ვერხვ დდ **verxv** dd ვერხვი осина asp. **სა ხიტენრ̂ ბა̌დერ ვერხვჱჼ ფოთოლსჼ აკდორ** – შეშინებულ ბავშვს ვერხვის ფოთოლივით აკანკალებდა.

ვეფხ⌈ვ⌉ დდ **vepx⌈v⌉** dd ვეფხვი тигр tiger. **ვეფხ⌈ვ⌉ევ ჺარჭიჩრ̂ ჺამურ ქაბლორჱჼ ცჰა ა̄სჱ̂ დატდიე′ნჱ̂, ჰუ̂ლო⌈ჰ⌉ ჰალო̄ ჲალუ̂ჼ** – ვეფხვმა შავ ღამეში ძროხები-დან ერთი ხბო მოიტაცა და ტყეში შეჭამა.

ვექილ ვბ **vekil** vb ვექილი адвокат barrister, solocitor. **ვექილ ლაცვინას სე საქმონ** – ვექილი დავიჭირე ჩემს საქმეზე; **სასამართლუჲ ვიქლი ბახკჱჼ** – სასამართლოში ვექილები მოვიდნენ.

ვექსილ დდ **veksil** dd თამასუქი вексель bond, stiff, note of hand, promissory note. **ჰათხეჲ ვეჲქსლევ (ვი̄ქსლევ) სესხბადორ ვაშ⌈ბ⌉ინ ტათებ** – წინათ თამასუქით ასესხებდნენ ერთმანეთს ფულს.

ვეშაპ დდ **vešap̣** dd ვეშაპი кит whale. **ვეშაპ ზღვაჲჼ ჰამახეჲ დაჴუ̄ხჳ̂ ცხოველ და** – ვეშაპი ზღვის ყველაზე დიდი ცხოველია.

ვე̄ძ ბდ **vēʒ** bd ვეძა (მინერალური წყალი) ведз (минеральная вода) Vedz (mine-ral water). **ჩარგლი⌈ჰ⌉ ოშტუჱჼ ლაზჱჼ ვე̄ძ ბა, მე̄ დუჲ ნახ ჰალოჭ დჱჼდიჱჼდა** – ჩარგალში ისეთი კარგი ვეძაა, რომ ბევრი ხალხი სრულიად მოურჩენია.

ვეჯ ჲ **vež̆** j ავეჯი мебель, вещи furniture. **წა თაგდიჩე⌈ჰ⌉დოლჱჼ, ჩუჰ ჩავარჲოშ ვეჯ ეცოს, ცოჰჱ̂ ვეჯწჱჼ წა სტინრ̂ მახ და** – სახლის გაკეთების შემდეგ შერჩევით ავეჯს ვიყიდი, თორემ უავეჯო სახლს რა ფასი აქვს?

ვიზ დდ **viz** dd ვიზა виза visa. **მთავრ⌈ო⌉ბას დალ′ინრ̂ ვიზ ცო და̄ჰ ჰოგო, საზღვარგარით ცო ვახმაკ ჰოჼ** – მთავრობის მოცემული ვიზა თუ არა გაქვს, საზღვარგარეთ ვერ წახვალ.

ვირ დდ **vir** dd ვირი, სახედარი осёл donkey. **წიწყურე⌈ჰ⌉ ვირჱჼ დუღარ გურგალჭალე⌈ჰ⌉ ხაწერ** – წიწყურეში ვირის ყროყინი გურგალჭალაში ისმოდა. **ვარბიგო⌈ჰ⌉ ჲაჴ̣ჼ ლარკი ჲა** – ვირებს დიდი ყურები აქვთ.

ვირთაგვაცრ̂ ბდ **virtagva’ô** bd ვირთხა крыса rat. **ვირთაგვაცოს თხჱჼ ფჰუ დაჰ ჲერლ′ბიჱჼ** – ვირთხამ ჩვენი ძაღლი შეაშინა.

ვირუს დდ **virus** dd ვირუსი вирус virus. **ცე⌈ნე⌉ხლუ̂ გრიპჱჼ ვირუს ზორაჲოშ სა- შიშ და** – წლევანდელი გრიპის ვირუსი ძალიან საშიშია.

ვირყა̃ჭ̣ დდ **virqãč̣** dd ჭრიჭინა, კალია сверчок cricket, locust, grasshopper. **სტაბო[ჰ̦] ლაუ̃მრე̃ ალუჲნი̂ აჰ̦ დახკჩე[ჰ̦], მელ‘ჰ̦აჭე̃ჩო[ჰ̦] ვირყა̃ჭ̣ ჺედალე̂** – შემოდგომას მთიდან ალვანში რომ ჩავალთ ხოლმე, ყველგან ჭრიჭინა ზის.

ვიტამი̃ დდ **viṭamĩ** dd ვიტამინი витамин vitamin. **დუჲხტრეს ვიტამინი დანიშნოდიე̃ სო̃** – ექიმმა ვიტამინები დამინიშნა.

ვოეჸ voe’ იხ. см. see **ოეჸ oe’**.

ვორ́ლ‘ vor‘l‘ შვიდი семь seven. **ვორ́ლ‘ ხე̃** – შვიდი ხე; **ე კაწკუჲჩრ̂ ბა̆დრენ ვორ́ლ‘გომცი̃ დეკარდა̃ ჴეთე̂** – ამ პატარა ბავშვმა შვიდამდე დათვლა იცის.

ვორ́ლ‘ღე̃ vor‘l‘γẽ მეშვიდე седьмой seventh. **კვირაჸრ̂ გეფსუ̃ ვორ́ლ‘ღე̃ დე და** – კვირა (დღე) კვირის მეშვიდე დღეა.

ვო̆ჰ̦ ვ **vŏḥ** v (მრ. мн. pl. **კნათი** ბ **ḳnati** b) ვაჟი, ვაჟიშვილი, ბიჭი (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) мальчик, сын (употребляют только женщины) son (used only by women). **სოგო ცჰ̦ა ვო̆ჰ̦ ვაე̄, სე ჲაშეგო მა̄ ჴო ვო̆ჰ̦ ვა** – მე ერთი ვაჟიშვილი მყავს და ჩემს დას [კი] სამი ვაჟიშვილი ჰყავს. იხ. см. see **კნათ ḳnat**.

ვო̆ჰ̦ქოტრ̂ ჲჲ **vŏḥkoṭô** jj პირისახე, პირი (მამაკაცისა) лицо (мужчины) face (man’s). **ვო̆ჰ̦ქოტრ̂ ცუჲ ჲილენჲა[ჰ̦]?** – პირისახე არ დაგიბანია? იხ. см. see **ქოტრ̂ qotô**.

ვუმ, ⁀უმ vum, ⁀um ნაცვ. местоим. pron. რამე нечто something. **ცჰ̦ა ვუმ (⁀უმ) დეხოს ჰ̦ოხ** – ერთ რამეს გთხოვ. **ვუმ (⁀უმ) ალ‘ალ ვაჲგრ̂, კნათ!** – რამე გვითხარი რა, ბიჭო! იხ. см. see **⁀უმ ⁀um**.

ვუმ (⁀უმ) ახ|დ|არ vum (⁀um) ax|d|ar გრდმ. прх. trans. გამოტყუება (გამოსტყუებს), დაცინცლვა выманить, обманом получить to fool, to swindle out. **სო ფსტუჲნრ̂ მა ხილ‘ჲალორ̂, ის ხაბრო̄ჩრ̂ ფსტუჲ̃ჩგო[ჰ̦] ვუმ (⁀უმ) ცო ახდიჩეჰ̦ას** – მე ქალი არ ვიყო, თუ მაგ ძუნწ (ხარბ) ქალს რამე არ გამოვტყუო.

ვუმაჸ, ⁀უმაჸ vuma’, ⁀uma’ ნაცვ. местоим. pron. ყველა, სულ, ყველაფერი (სხვა ბრუნვებში ენაცვლება **ჰ̦ამ- ḥam-** ფუძე) **все, все** (в других падежах употребляется основа **ჰ̦ამ- ḥam-**) **all, every, everything, everybody** (in other cases they are altered by the root **ჰ̦ამ- ḥam-**). **ე ჟაგნუჲ ვუმაჸ (⁀უმაჸ) სე̃ და** – ეს წიგნები ყველა ჩემია. **ვუმაჸ (⁀უმაჸ) ალზანმაქ დახე̃** – ყველანი ალაზანზე წავიდნენ; **ჰ̦ამივაჸ მაჲჴე̂ ჲაყრ̂** – ყველანი პურს ჭამენ. **ვუმაჸ (⁀უმაჸ) ცჰ̦ა და** – [ყველაფერი] სულ ერთია.

ვუნახ, ⁀უნახ vunax, ⁀unax რაღაც[ა] что-то, нечто something. **ის კნათივ ვუნახ (⁀უნახ) დიქჼ, მა̄ ცოჰ̧ჼგოჸ ჰ̧ალო̂ ცო ლივი̂** – მაგ ბიჭებმა რაღაც ჩაიდინეს, მაგრამ არავისაც არ უმხელენ.

ცჰ̧ა ვუნახ (⁀უნახ) cḩa vunax (⁀unax) ერთი რამ[ე], რაღაცა что-то, нечто one thing. **ცჰ̧ა ვუნახ და სოგო[ჰ̧]** – ერთი რამე (რაღაცა) მაქვს.

ვუნე̄, ⁀უნე̄ vunē, ⁀unē ნაცვ. местоим. pron. რაც, რაც კი რამ что, все, что... what, that... (მაკავშირებელი სიტყვა союзное слово conjunctive word) **ვუნე (⁀უნე̄) და, და!** – რაც არის, არის! **ვუნე̄ (⁀უნე̄) ბაცბიგო[ჰ̧] იჼც ჟე და, ოჴუმფლქჼ ქუჲრთმაქ ჩო ცო ჴებალე̂ სტაკგო[ჰ̧]** – რაც წოვათუშებს ახლა ცხვარი ჰყავთ, იმდენი თავზე ბეწვი არა აქვს [არ უზის] კაცს.

ვუნე̄-ვუნე̄, ⁀უნე̄-⁀უნე̄ vunē-vunē, ⁀unē-⁀unē რაიმე [რაიმე-რაიმე] что-нибудь something. **გაჭირბელქჼ ჰ̧ალო̂ დალʻჼ ადმა̄ნევ ვუნე̄-ვუნე̄ (⁀უნე̄-⁀უნე̄) დეწე̂ მოფიქრბადჼ** – გაჭირვებიდან გამოსასვლელად ადამიანმა რაიმე უნდა მოიფიქროს.

ვუნელეჸ, ⁀უნელეჸ vunele’, ⁀unele’ რაგინდ, რაც გინდა как ни, сколько ни, что ни... whatever. **ვუნელეჸ (⁀უნელეჸ) ქოთ̧ხოლ ხილʻჩე სოგო[ჰ̧], ბაჼდრი დადოლ დაწʻჼ ცო დითოს** – რაგინდ გაჭირვება მქონდეს, ბავშვებს მოუვლელს არ დავტოვებ; **მოტ̧ ოჴუჼდალ̧ა ცო ბა, მე̄ ვუნელეჸ (⁀უნელეჸ) ალʻოლო̂** – ენა იმისთვის არ არის, რომ ყველაფერი [რაც უნდა] თქვას.

ვუჼ, ⁀უჼ vũ, ⁀ũ რატომ? რად? почему? why? **ვუჼ (⁀უჼ) ბეწჯ̆ ჰ̧ოჼ ის დოჼ, ქოკი ჲა- ვინო̂ ბა** – რად გინდა ეგ ცხენი, ფეხებგაფუჭებულია. **ვუჼ (⁀უჼ) ჲუყმათ̧დი[ნ]-ლომცʻჼ თოჰ̧უჲში̂, თაგდუჲნი̂ ცომი და შუგო[ჰ̧]?** – რატომ შუადღემდე გძინავთ, გასაკეთებელი არაფერი გაქვთ?

ვუჼდა ⁀უჼდა vũda ⁀ũda რატომ? რად? почему? why? **ო შარნ ვუჲტუ̂, ვუჼდა (⁀უჼდა)?** – ის მიდის, რატომ? **ვუჼდაკ (⁀უჼდაკ) ეჴუმფლქჼ მოტ̧ ლესტბო- ლო[ჰ̧], შაწაჸ ლარკ ცოჰ̧ანე ჴეფო̂ ჰ̧ოგო̂** – ამოდენა ენას, ნეტავი, რატომ იქნევ, სულ ერთია [ორივეჯერ], ყურს არავინ გიგდებს.

ვუჼდა (⁀უჼდა), ჲევო̂ (⁀ევო̂) vũda (⁀ũda), jevô (⁀evô) გაკვირვების გამომხატველი შესიტყვებაა (ხმარობენ კაცები) словосочетание, выражающее удивление (употребляют только мужчины) exclamation expressing surprise (used only by men).

ვუᶰდა (ˉუᶰდა), ნანე̂ vũda (ˉũda), nanê გაკვირვების გამომხატველი შესიტყვებაა (ხმარობენ ქალები) словосочетание, выражающее удивление (употребляют только женщины) exclamation expressing surprise (used only by women). იხ. см. see. **ˉუᶰდა, ნანე̂! ˉũda, nanê!**

ვუᶰკ, ვუნაკ (ˉუᶰკ, ˉუნაკ) vũḳ, vunaḳ (ˉũḳ, ˉunaḳ) ნეტა, რატომ? ნეტა,   რად? интересно, почему? I wonder why?

ვუხ, ˉუხ vux, ˉux? ნაცვ. местоим. pron. რა? (სხვა ბრუნვებში ენაცვლება **სტ̣ენ- sṭen-** ფუძე) **что?** (в других падежах употребляется основа **სტ̣ენ- sṭen-**) **what?** (in other cases it is altered by the root **sṭen-**). **ე ვუხ (ˉუხ) და?** – ეს რა არის? **ვუხ (ˉუხ) ხილ‘ქ?** – რა მოხდა? **ვუხ (ˉუხ) დაყო⌈ჳ⌉?** – რას ჭამ?

ვუხაჲნო̂, ˉუხაჲნო̂ vuxajnô, ˉuxajnô რატომ? почему? why? **ცო ხეც სოᶰ, ვუხაჲნო̂ (ˉუხაჲნო̂) მდურბალა სოხ მეზობლი** – არ ვიცი, რატომ მემდურებიან მეზობლები.

ვჵალაჸ vωala’ ზმნს. нареч. adv. სრულებით⌈აც⌉ ⌈არ⌉, სრულიად⌈აც⌉ ⌈არ⌉ совершенно ⌈не⌉, совсем ⌈не⌉ at all. **ის ყონოᶰ კნათ ვჵალაჸ ცო ღალავ** – ეგ ახალგაზრდა ბიჭი სრულიად არ ვარგა. **ვჵალაჸ დუჴ ვეᶰ ცო მელ‘ქდას** – ბევრი ღვინო არასოდეს მისვამს; **ვჵალაჸ ცო ვა ოშტუᶰ ბაცავ, მე̄ ქე-ქაბო̂ ცო დეწელო̂** – სრულებით არ არის ისეთი წოვათუში, რომ ცხვარი არ უყვარდეს.

ზ

ზად ჲჲ **zad** jj ზადი недостаток, брак, порок flaw, defect. **ე ხენგო⌈ჳ⌉ ზად ჲაე̄, ატ̣აჲში̂ დაჳ ბაყლა** – ამ ხეს ზადი აქვს და ადვილად გახმება.

ზადწიᶰ zadc̣ĩ უზადო без изъяна, без недостатка flawless. **სეᶰ ატყწაქ ზადწიᶰ და** – ჩემი მშვილდ-ისარი უზადოა.

ზავთ ჲ **zavt** j ზავთი, რიხი смелость, апломб, угроза self-confidence. **დოინ ხაბ-ქენრ̂ ვაჼ კნათი ზავთუჲში̂ ბაღორ̂** – ცხენებზე ამხედრებული ჩვენი ბიჭები ზავთიანად მოდიოდნენ.

ზავუჲტა̄ ჲჲ **zavujṭā** jj ქარხანა, ფაბრიკა завод, фабрика factory.

ზაზრბა|დ|არ zazrba|d|ar გრდმ. прх. trans. მოღერება (მოუღერებს), დამიზნება нацеливаться to take aim. **მონაჲდრეს ჩაინ თოფ ზაზრბადჲორ** – მონადირე დათვს თოფს უმიზნებდა. სრ. сов. perf. **დაზაზრბა|დ|არ dazazrba|d|ar**.

ზაჲდვეჼ zajdvẽ ზადიანი, დეფექტიანი с изъяном, с дефектом defective, with a flaw. **ე დოჼ ეცრას, მა̄ ზაჲდვეჼ გუბალʻრეხ ჴერʻლʻისრ̂** – ამ ცხენს ვიყიდიდი, მაგრამ, ზადიანი არ აღმოჩნდეს, მეშინია.

ზაჲვთეჼ zajvtẽ ზავთიანი, რიხიანი смелый self-confident, self-opinionated. **სეჼ ბიძი̂ ზაჲვთეჼ სტაკ ვა** – ბიძაჩემი რიხიანი კაცია.

ზაკუშკ დდ **zaḳušḳ** dd საუზმე закуска breakfast.

ზაჼ ჲჲ **zã** jj ზნე нрав temper. **აფუშლიკაც ხილʻარ მოსჼ ზაჼ ჲა აღმი̄ნეჼ** – მატყუ-არობა ცუდი ზნეა ადამიანისა.

ზარ^{1} დდ **zar**^{1} dd ზარი колокол bell. **გურგალჭალე[ჳ] ყაძჩრ̂ მუხახ ზარ ჴაწურე̄, ბაცბივ ო თეფხორ, მაცნე̄ თეყილოა̄ დარ** – გურგალჭალაში ბებერ მუხაზე ზარი ეკიდა და წოვათუშები მას რეკდნენ, როცა რელიგიური დღეობა იყო.

ზარ^{2} დდ **zar**^{2} dd ლასტი плетенье (из прутьев) a mat plaited with rods. **ჩუხო̄ჼ ნანია′ჯ, ჩუხო′ჯ საწობლე[ჳ] ვაშ[ბ]ა̄ხ თოხოჯ, სანიგო მა̄ ზარა̄ ხაცოდრ̂, მე̄ ქე ნჭაჲც ცო დალʻულრ̂** – ბატკნის დედებს და ბატკნებს საწოვებელში ერთმანეთში შეურევენ და კართან [კი] ლასტს დადგამენ, რათა ცხვარი გარეთ არ გა[მო]ვიდეს; **მათხე[ჳ] ზარმაქ ჩირ ბაყობრ̂** – მზეში ლასტზე ჩირს ახმობენ.

ზარალ ჲჲ **zaral** jj ზარალი убыток, ущерб, урон loss. **ჳათხეც შირქი[ჳ] ბაცბიგო[ჳ] ჺალიხ დახნონაჲნრ̂ ალიშ ცო ჲარე̄, დაწჼ ჺა დეცჩე[ჳ] ჲაჴოჼ ზარალ იხორ** – წინათ შირაქში წოვათუშებს ზამთარში საქონლისთვის თივები არ ჰქონდათ და მძიმე ზამთრის მოსვლისას დიდი ზარალი მოსდიოდათ.

ზარბაზაჼ ჲჲ **zarbazã** jj ზარბაზანი пушка gun, cannon. **ზარბაზნევ ჩაჳ ჴეფსრ̂** – ზარბაზანი შორს ისვრის.

ზარვა̃დ დდ **zarvãd** dd ზარავანდი, ძირმწარა кирказон Aristolochia iberica (Latin). **სურავა̃დ დაშ ზარვა̃დე̃ ძარბი აფშო̂** – როცა სურავანდი აქვთ, ზარავანდის ძირებს ღეჭავენ.

ზარლება|დ|ალარ zarleba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაზარალება ([და]ზარალდება) [по]нести убытки to incur.

ზარლება|დ|არ zarleba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაზარალება ([და]აზარალებს) причинять, причинить убыток, ущерб to injure. **დახნონ ლაწარ გუდალ‘ე’ნე̂, ჱაჲრთვა̃ ზარლებადინათხ** – საქონელს სატკივარი გაუჩნდა და საკმაოდ [ბლომად] ვიზარალეთ.

ზარლება|დ|ა̃ zarleba|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфи-нитив для масдара an infinitive for the gerund **ზარლება|დ|არ zaraleba|d|ar**. **ვაჭრბა ზარლებადა̃ ცოჴანნა ლეჸე̂** – ვაჭრობაში დაზარალება (ზარალი) არავის უნდა.

ზარმაჲშო̂, ზარნაშო̂ დდ **zarmajšô, zarnašô** dd ზარნაშო, დიდი ბუ филин, неясыть big owl. **თხაბუჲსჳ ჴჷლო[ჴ] ზარნაშო̂ საზარლათ დუღერ** – წუხელ ტყეში ზარნაშო საზარლად კიოდა [ყვიროდა].

ზარმაც^{1} **zarmac**^{1} ზარმაცი ленивый lazy. **ზარმაც ადმინა̃ ცოსტენღა ცო ღა-ლად** – ზარმაცი ადამიანი არაფრად არ ვარგა.

ზარმაც^{2} **zarmac**^{2} აზარმაცი, ბერკეტი рычаг lever, toggle. **ბაწიჩო̂ ჴერენ კიკელ ზარმაც ლოჲე̂, უჲშტ ბახო̂ ნაყრე̃ დაჴ** – მძიმე ქვას ქვეშ ბერკეტს უდებენ [მისცემენ] და ისე მოაცლიან გზიდან.

ზარო̂ ჲ **zarô** j მოცხარი смородина currant. **ლამუ[ჴ] მახკარ-კნათი ვაშარ ლაჴლა’ჲე̆, ცჴა̃ლ ზარო̂ ჲაყანა’ე̆ იხო̂** – მთაში გოგონები და ბიჭები [შე]იკრი-ბებიან [ხოლმე] და ერთად მოცხარის საჭმელად მიდიან. შდრ. ср. comp. **ხუმწ xumç**.

ზარფუშ ჲჲ **zarpuš** jj ზარფუში (მაღალი თავსახურავი საარაყე ქვაბისა) медная крышка (водочного куба, котла) a tall bowler for the vodka boiler. **თხე არაყ დახოჩო̂ ჴერწნინ ზარფუშ იშჳ** – ჩვენს არაყის სახდელ ქვაბს ზარფუში აკლია.

ზარხოშათ zarxošat ზარხოშად навеселе, немного выпивши a bit drunck, tipsy. **კაძიკ ვე̃ მალ‘ე’ნეთხ, ი̃ც თარ̈მარ̈ლ‘ე̃ ზარხოშათ ბათხო̂** – ცოტა ღვინო დავლიეთ და ახლა ოდნავ ზარხოშად ვართ.

ზატ̦|დ|არ zaţ|d|ar გრდმ. прх. trans. გაფშეკა (გაფშეკს ფეხს) вытянуть, протянуть (ноги) to stretch. **ჰე მასთხოვას მაცხეჸ ზატ̦ დიქ̕** – შენმა მტერმა, რა ხანია, ფეხები გაფშიკა. უსრ. несов. imp. **ზეტ̦|დ|არ zeţ|d|ar**.

ზაუ̆მბლაკ ჲჲ **zaŭmblaķ** jj ზამბურაკი фальконет falconet. **რუსა'ნე̂, ოსმალო'ნე̂ ბუჰ ბაშ, რუსიგო[ჰ] დუჯ ჲარ ზაუ̆მბლაკი** – რუსებისა და ოსმალების ომისას რუსებს ბევრი ჰქონდათ ზამბურაკი.

ზაქ დდ **zak** dd ზაქი буйволёнок little buffalo. **ბძარწავ ზაქ ჯალ̦ი̕** – მგელმა ზაქი შეჭამა; **ზაქენ ჲოლ ჲაყჩორქ̕ შურ მელ‘არ თელ‘ე̂** – ზაქს თავის ჭამას რძის სმა ურჩევნია.

ზაყზაყაჲნო̂ zaqzaqajnô ზმნს. нареч. adv. რაიმით სავსე (გაჭედილი) переполненный чем-л. full (crowded). **თხქ̕ ეტაჟერკ ბძა̄ ჟაგნო̄ხ დუწინო̂ ლათ̦ერ ზაყზაყაჲნო̂** – ჩვენი ეტაჟერი მუდამ წიგნებით გაჭედილი იდგა.

ზაყ̦ დდ **zaq̦** dd ბზარი трещина crack. **მოს̦ი̕ ფიცრი დეჸნა[ჰ] ვაჲნ, მელ‘ჰაჭ̕ჩო[ჰ] ზაყ̦ დაჲლო̂** – ცუდი ფიცრები მოგვიტანე, სადაც გაიხედავ, ბზარი აქვს; **ე ჯამგო ზაყ̦ნი და** – იმ ჯამს ბზარები აქვს.

ზაყ̦ დ|არ zaq̦ d|ar გრდმ. прх. trans. ჭრიჭინი (ჭრიჭინებს), ჭრიალი (ჭრიალებს) скрипеть to squeak, to creak. **სანივ ზაყ̦ დო** – კარი ჭრიალებს [ჭრიალს შვრება].

ზაყ̦ დ|ალ‘არ zaq̦ d|al‘ar გრდუვ. непрх. intrans. გაბზარვა (გაიბზარება) треснуть to crack. **კეჭ ჲაჯინო̂ ხი დოთ̦ი'ნეს, სტაქნეხ ზაყ̦ დალ‘ქ̕** – ადუღებული წყალი ჩავასხი და ჭიქა გაიბზარა.

ზაყ̦ იხარ zaq̦ ixar გრდუვ. непрх. intrans. ბზარვა (იბზარება) давать трещину to crack. **ღელი̕ ჯამი და თხოგო[ჰ], დავიშ სტემახ დიშდაჲლჩე[ჰ], ზაყ̦ იხარ ხეჸე̂** – სუსტი ჯამები გვაქვს, მსუბუქად რამეს რომ მიეხალოს, [გა]ბზარვა იცის.

ზახრუმ zaxrum შორისდ. межд. inter. ზაჰრუმა захрума (ругательство) the deuce takes you! **ზახრუმ ჰე ქორთიხ, მაცლომცი̕ ხეტ̦ოჰ სოხ ოეჸ, ოეჸ** – ზაჰრუმა შენს თავს, როდემდის მეკითხები ერთსა და იმავეს.

ზეგარ zegar გრდმ. прх. trans. გემოს გასინჯვა (გასინჯავს) попробовать на вкус to taste. **მაჲკოს თაგდიქ̕ჩო̂ სტემენ ზეგარ ცო დეწე̂, ბძა̄ ჩამლი̕ და** – მაიკოს გაკეთებულ რამეს გემოს გასინჯვა არ უნდა, ყოველთვის გემრიელია.

ზედაშ დდ **zedaš** dd ზედაშე церковное вино wine in church, which is drunk at important events. **აგ თეთრგიორგიგო̂ ქჭექლაჭრალო̂, ცჭაჲნი̂ შარეჭ ჭათხეჯ ზედაშ ეთ̦დორალო̂** – თუ ბებია თეთრგიორგში აპირებდა [წასვლას], ერთი წლით ადრე ზედაშეს აყენებდა თურმე.

ზედგა̃ დდ **zedgã** dd ზედადგარი, სამფეხა, სამფეხი таган, тренога, треножник trivet. **გარი ცჭა წე ჲჩაჯათ ვაჲნი̂, მაქ ზედგა̃ ოთ̦დებათ!** – აბა, ცეცხლი დავგინთეთ, ზედ ზედადგარი დადგით!

ზედიზედ **zedized** ზმნს. нареч. adv. ზედიზედ друг за другом several times, time after time. **ზედიზედ ქეიფ კორტუჲნი̂ ჲა** – ზედიზედ ქეიფი მოსაბეზრებელია.

ზედმეტ **zedmeṭ** ზედმეტი лишний overmuch, extra, spare. **ზედმეტ მა ქოთ̦- ლათ სონაჲნო̂, ჩურქ̃ ჲასო̂** – ზედმეტს ნუ წუხდებით ჩემთვის, შინაური ვარ.

ზედსიძე̂ ვბ **zedsiʒê** vb ზედსიძე зять, поселившийся в доме тестя son-in-law coming to live with father-in-law and mother-in-laws' house. **კიმო̂ ზედსიძელ ვახქ̃ ჩაუ̆გრინ** – კიმო ზედსიძედ მიუვიდა ჩაგოშვილებს.

ზეზივრათ **zezivrat** ზმნს. нареч. adv. ზეზეურად стоя на ногах while standing. **სიცხო̄რქ̃ შამილ ჩუ ცო ვიშქ̃, ზეზივრათ თეჴქ̃ ლაწარ** – სიცხიანი შამილი არ დაწვა (ლოგინში), ზეზეურად მოიხადა ავადმყოფობა.

ზეთ დდ **zet** dd ზეთი масло (растительное) oil. **ზეთ ლეჯეჭე̂ დაყუჲნი̂ და, ლეჯე[ჭ] გერწეხ ჭეჴუჲნი̂** – ზეთი გინდა საჭმელია, გინდა იარაღზე წასასმელი.

ზემპა|დ|არ **zemp̣a|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. ზეპვა (ზეპავს), ტკეპნა трамбовать, набивать to ram. **კეჭ ბარდნა̄ხ ქოკივ ზეპადჲო** – ბარდანებში მატყლს ფეხებით ზეპავენ. 2. ზეპვა, მაგრად ცემა (ცემს) лупить to batter.

ზეპირათ **zep̣irat** ზმნს. нареч. adv. ზეპირად наизусть, устно by heart, from memory, orally. **დუჴ მოჴ ზეპირათ ჴეთე̂ სო̃** – ბევრი ლექსი ზეპირად ვიცი.

ზერდაგ **zerdag** ზორბა, გათქვირებული, მოსული тучный burly, beefy. **ჭქ̃ ბაბო̂ ზერდაგ სტაკ ლევვორ** – შენი პაპა ზორბა კაცი ყოფილიყო.

ზერზოყა|დ|ალარ **zerzoq̣a|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ზოზინი (ზოზინობს) мешкать, медлить to linger, to tarry. **ჲოლჲიქ̃ჩო̂ საქმუხ ზერზოყადალარ ცო თაუ̆გუ̂** – დაწყებულ საქმეს ზოზინი არ უხდება.

ზერლათ **zerlat** ზმნს. нареч. adv. ზერელედ поверхностно superficially. **ზერლათ თაგჲიენო̂ საქმ ცო ლალჲა** – ზერელედ გაკეთებული საქმე არ ვარგა.

ზერ-ქვერათ zer-kverat ზმნს. нареч. adv. სუსტად (სიჯანსაღეზე) слабо (о здоровье) unwell. **გაჲბრალ ზერ-ქვერათ ბჶარვახჷ სო̂, ტყობალა, გრიპ ჴაცჷ** – გაბრიელი სუსტად დამხვდა, ეტყობა, გრიპი შეხვდა.

ზეტ|დ|არ zeṭ|d|ar იხ. см. see **ზატ|დ|არ zaṭ|d|ar**.

ზეწარ დდ **zeçar** dd ზეწარი простыня sheet. **ზეწარ ლა̄ბენ მაქაჭო̂ აჲტუ̂** – ზეწარი ლეიბს ზევიდან აფენია.

ზჱბრ დდ **zēbr** dd ზებრა зебра zebra. **ზებრეგო საკვირლათ ნიფსიშ ჲიხკენო̂ ჺარჯი'ნე̂, კუი'ნე̂ ზოლი ჲა დეღმაქ** – ზებრას საოცრად სწორად დაწყობილი შავი და თეთრი ზოლები აქვს ტანზე.

ზვარ ჲჲ **zvar** jj ზვარი большой виноградник a big vineyard. **იყალთუჲრეჩო̂ კოლექტივეგო[ჭ] ჲაჴჷ ზვარი ჲა** – იყალთოურ კოლექტივს დიდი ზვრები აქვს.

ზვიგჷ ბდ **zvigẽ** bd ზვიგენი акула shark. **ზვიგჷ დაჴუჲჩო̂ დეღჷ საშიშ მტაცე-ბელ ჭა̄რ ბა** – ზვიგენი დიდი ტანის საშიში მტაცებელი თევზია.

ზიზღბა|დ|ალარ zizγba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ზიზღი (ეზიზღება) ненавидеть to hate, to disgust. **ბა̈დრულ[ო]ბა კომბოსტა̄რჷ დაყარ ზიზღბალარ სო̂** – ბავშვობაში კომბოსტოიანი საჭმელი მეზიზღებოდა.

ზითევ ჲჲ **zitev** jj მზითევი приданое dowry. **და̄რ დახოშ ჲაჲჭა̂ დადივ ალ'ჷდე-წერ, ვუხ (-უხ) თელ'ორ ოჴარ შუჲ ჲაჭონ ზითველ** – დანიშვნისას ქალის პატრონებს უნდა ეთქვათ, რას აძლევდნენ [ისინი] თავიანთ ქალს მზითვად. იხ. см. see **მზითავ mzitav**.

ზითვეწჷ zitveçĩ უმზითვო бесприданница without dowry. **ზითვეწიჩო̂ ჲაჭონ მარ ვარ ატჷ ცო დარ** – უმზითვო ქალისთვის ქმრის შერთვა ადვილი არ იყო.

ზიკ ჲჲ **ziḳ** jj არშია, ზიკი лента, кайма, отторочка border, lace. **ვაჲნა ჲეცენო შორჷ ზიკ არღუნი[ჭ] ხინა ჲალ'ინო** – ჩვენთვის მოტანილი განიერი არშია, არღუნში წყლისთვის [მდინარისთვის] მიცემული [გატანებული] (ფრაგმენტია წოვათუშურენოვანი სიმღერისა).

ზირზიტაჸო̂ დდ **zirziṭa'ô** dd ძირდიდა, ძირმაგარა фурункул furunkulous, boil. **ზირზიტაჸუჲნა̂ დაწჷ ლაწრი ხეცე** – ძირდიდამ მძიმე ტკივილები იცის.

ზი̄რბა|დ|არ zīrba|d|ar გრდმ. прх. trans. ზიარება (აზიარებს) причастить giving Eucharist. **დაჲლნო̂ დოტუჲნა̂ ადმიჷ მოძღრევ ზი̄რბადო̂რ** – მომაკვდავ ადამიანს მღვდელი აზიარებდა.

ზნევა|დ|არ zneva|d|ar გრდმ. прх. trans. დაზიანება (აზიანებს) вредить to damage. **სტოჳხკჳ ჲეცე̃ჩო̂ სეტყვას ალნი[ჰ] ვენჴი დაზნევადჲიე̃** – შარშან მოსულმა სეტყვამ ალვანში ვენახები დააზიანა.

ზოდ ჲჲ **zod** jj ზოდი слиток block. **ჱაჲჰკე̃, წასტე̃ ზოდი** – რკინის, სპილენძის ზოდები.

ზოკო̂ ჲჲ **zoḳô** jj სოკო гриб mushroom. **ყარგო[ჰ]დოლი̃ ტოლშე[ჰ] დუჴჭ წი-ფლე̃ ზოკო̂ ხეცე̂** – წვიმის შემდეგ ტოლოშაში (ტბათანის ტყეა) ძალიან ბევრი წითლის სოკო იცის.

ხენე̃ ზოკო̂ ხის სოკო древесный гриб mushroom which grows on a tree.

ზოლ ჲჲ **zol** jj ზოლი полоса line, stripe. **სე შარვლეგო[ჰ] ზოლი ჲა** – ჩემს შარვალს ზოლები აქვს.

ზოლა̄რე̃ zolārẽ ზოლ[ებ]იანი полосатый striped. **ზოლა̄რე̃ ლაჰ** – ზოლებიანი გველი.

ზონარ ჲჲ **zonar** jj ზონარი, ყაითანი шнурок braid. **სე ჩოჴენ ჱარჭი̃ ზონარ ჲებქითოს** – ჩემი ჩოხისთვის შავ ყაითანს ვავლებინებ. **წულე̃ ზონრი ჰალ ახკ!** – წუღების ზონრები შეიკარი!

ზორაჲში̂ zorajšî ზმნს. нареч. adv. ძალიან, ძლიერ, ძლიერად, ღონივრად, ერთობ, ფრიად очень, сильно strongly. **ჩუხუჲნ ხკოლიხ ზორაჲში̂ ლაჴე̃, ხიე̄რე̃ ლამ ბეწე̂** – ბატკნებს ზაფხულში ძალიან მაღალი, წყლიანი მთა უნდათ; **ზორაჲში̂ ტაფ ლეჴო̂** – ძალიან ელავს.

ზორა̃ zorã 1. გულადი, მამაცი, უშიშარი; მკაცრი, ფხიანი, ფიცხი храбрый, бесстрашный; строгий, горячий, вспыльчивый brave; severe, hot-tempered. **ზორაჲჩო̂ სტაჲკი̂ თურევ ზორაჲში̂ თეტო̂** – უშიშარი (გულადი) კაცის ხმალი ძალიან ჭრის; **ო სტაკ ოჩხენ ზორა̃ ვა** – ის კაცი ოჯახში ფიცხია (მკაცრია); **იცხ სტაკვგო[ჰ] მარა̃ ზორა̃ ჰაჭარ მოჸ და** – მაგ კაცს რა ძალიან მკაცრი შესახედაობა აქვს. 2. გადატ. перен. fig. მაგარი (მაგ., არაყი...) крепкий (напр. водка...) strong (e. g. vodka, arrack). **ცენეხ ზორა̃ არაყ დაჲხნას** – წელს მაგარი არაყი გამოვხადე; **მარა̃ ზორა̃ სიცხ მოჸ ოთე̃!** – რა ძალიან მაგარი სიცხე დაიჭირა (დადგა)!

ზორ|დ|არ zor|d|ar გრდმ. прх. trans. გაგულადება (გააგულადებს), გაყოჩაღება сделать храбрым, смелым to make become dashing, to make become brave. **ქოთ̌ხოლევ ზოროდრ̂ ადმია̃** – გაჭირვება აგულადებს კაცს.

ზორ|დ|ა̃ zor|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **ზორ|დ|არ zor|d|ar**. **ქებადარენ მემლი ზორ-და̃ ცო მაკე̂** – ქებას ვინმეს გაყოჩაღება არ შეუძლია.

ზორნა̄ დ **zornā** d საზარლობა, საშინელება ужас, страх horror. **თხა ბუჯსჷ ზორნა̄ დარ: დაჴდალიჩრ̂ ხივ ვუმაჸ (‾უმაჸ) ვაშ[ბ]ა̄ხ დეთ̌ი̂** – წუხელ საშინელება იყო: ადიდებულმა მდინარემ [წყალმა] ყველაფერი წალეკა.

ზოროლ ჯჯ **zorol** jj გულადობა, მამაცობა, გამბედაობა, მხნეობა, ფხიანობა; სიფიცხე, სიმკაცრე храбрость, отважность, решительность; предприимчивость; строгость bravery, strictness. ***იცხ სტაკვო/ჴ/ ზოროლ ჯაჯლაჯნრ̂,*** **ოშტუჯჩოხ ალ‘რ̂, ჴანე̄ თეშბიენრ̂ ბოთხ ქასტენე̄, ლაზეჯშ̂ თეგობრ̂** – *მაგ კაცს ფხიანობა ახასიათებსო,* იმისთანაზე იტყვიან, ვინც მინდობილ საქმეს სწრაფად და კარგად ასრულებს; **ბჴ̆დრი დაჴდოშ საჷ̆ბგეჸ ზოროლ ცო ლალჯა** – ბავშვების აღზრდისას ზედმეტი სისასტიკე არ ვარგა.

ზორტ დდ **zorṭ** dd ზორტი тесьма braid, lace.

ზოქ ჯჯ **zok** jj ნისკარტი клюв beak. **ჴაჴაჯრჩვ ზოქრქ̌და[ჴრ̂] თელ‘რ̂ შუჯ ბჴ̆დ- რინ დაყუჯნ̂** – მტრედები ნისკარტიდან აძლევენ თავიანთ ბარტყებს საჭმელს; **ჭივჭ ზოქეხ ქოთმჷ ზოქ ჯახ̌ივხ ჯა** – ბეღურის ნისკარტზე ქათმის ნისკარტი უფრო გრძელია.

ზოქ [ლაჴიშ] ლეჴ|ჯ|არ zok [laqiš] leq|j|ar გრდმ. прх. trans. ცხვირის მაღლა აწევა (ცხვირს მაღლა იწევს) задирать нос to turn up one’s nose.

ზოქ ლესტ|ჯ|არ zok lesṭ|j|ar გრდმ. прх. trans. ყბედობა [ნისკარტის ქნევა] (ყბედობს) болтать to chatter. **მაცლომცჷ ლესტჯო ის ზოქ, დაჴ ატაგე̂!** – როდემდის ყბედობ, გაჩუმდი!

ზო̄მ ბდ **zōm** bd ზომა мера, размер size. **დირცკეს დჷ̄ფხჷ აბოშ ზო̄მ ევობრ̂ ადმი̂ნენ** – ტანისამოსის კერვისას მკერავი ზომას უღებს ადამიანს.

ზრინა|დ|ალარ zrina|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ზმუილი (ზმუის) мычать to low. **ათ̌ან შარჷ ა̄სე̂ დაგი′ნე̂, ჩაჴრქ̌დაჴოჸ ზრინადბალჷ ბალ‘ჷ** – ფურმა თავისი ხბო

დაინახა და შორიდანვე ზმუილი დაიწყო; **ჳსე̂ ზრინალა** – ხბო ზმუის. სრ. сов. perf. **დაზრინა|დ|ალარ dazrina|d|alar**.

ზუზ ბდ **zuz** bd სევდიანი ღიღინი тихое, грустное пение sorrowful song.

ზუზ ალ‘არ (ბ|არ) zuz aľar (b|ar) გრდმ. прх. trans. ნაღვლიანი ღიღინის თქმა (ნაღვლიანად იღიღინებს) тихо, грустно петь to sing a sorrowful song. **ჟე დავინრ̂ ჸუ[ვ] ზუზ ბოშ ვუჲჴტეხ ვიშურ ალზხ̂ ცერე[ჴ]** – ცხვრებდახოცილი მწყემსი [რომელსაც ცხვრები დაეხოცა] სევდიანი ღიღინით პირქვე იწვა ალაზნის პირას.

ზუზათ zuzat ზმნს. нареч. adv. ზუზად, ძალიან ცოტა очень мало too little. **ხაბროჩო̆ აგას დაყრელო̆ ზუზათ დიქ̂ დათქ̂** – ძუნწმა ბებიამ საჭმელს ძალიან ცოტა ერბო უყო.

ზუჲზნება|დ|ალარ zujzneba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ზოზინი (ზოზინობს) возиться, мешкать, медлить to linger, to tarry. **დუჯ ზუჲზნებადჲალო̂ ჸურდე̂ სამსაუ̂ხრი ჲახხ̂ჲეწინი̂ კატრ̂** – ბევრი იზოზინა დილით სამსახურში წასასვლელმა კატომ.

ზუჲმარ zujmar ზომიერი умеренный restrained. **ზუჲმარ ყოფქცევ ჴამახეჯ თაუ̂გუ̂** – ზომიერი ყოფაქცევა ყველას უხდება.

ზურგელ[1] ჲჲ **zurgel**[1] jj ხერხემალი позвоночник spine. **ზურგელ ლაჲწი̂ სქ̂** – ხერხემალი მტკივა.

ზურგლე̂ ძოლ zurglẽ ʒol ხერხემლის ძვალი, მალა позвонок vertebra, spinal bone. **ზურგლეგო[ჴ] ზურგლე̂ ძოლი ჲა** – ხერხემალს მალები აქვს.

ზურგელ[2] ჲჲ **zurgel**[2] jj ზურგიელი балык back of sturgeon. **ბაცბივ მარხოხ ზურგელ ჲაყორ** – წოვათუშები მარხვაში ზურგიელს ჭამდნენ.

ზურმუხტ დდ **zurmuxṭ** dd ზურმუხტი изумруд emerald. **დანიშნულეს ზურმუხტე̂ ბჭარკ ბალოშ ტარდ დეჯე̂ სო̂** – დანიშნულმა ზურმუხტის თვლიანი ბეჭედი მომიტანა.

ზურნ ჲჲ **zurn** jj ზურნა, სტვირი зурна hornpipe. **ზურნ თეფხ̂ ქეთე̂ სო̂** – ზურნის დაკვრა ვიცი.

ზუსტათ zusṭat ზმნს. нареч. adv. ზუსტად точно exactly. **სე საათევ ზუსტათ ჩვენებადჲო დრო** – ჩემი საათი ზუსტად აჩვენებს დროს.

ზღვა ჲჲ **zγva** jj ზღვა море sea. **ბათუმა̄ ჩარჭიჩრ̂ ზღვაჲ ცერმაქ ჲა** – ბათუმი შავი ზღვის ნაპირზეა.

ზღვეჼ[1] ჲჲ **zγvẽ**[1] jj სხვენი, ჭერი чердак, потолок ceiling, attic. **ზღვენე[ჰ] ჴორი, სხალი, გუგრი დატჭ̈ლათერ თხოგო[ჰ] ჩალუჲნაჲნრ̂** – სხვენში ვაშლები, მსხლები, გოგრები გვეწყო ხოლმე ზამთრისთვის; **სე წინგო[ჰ] მჭარლ' ლაჴეჼ ზღვეჼ ჲა** – ჩემს სახლს საკმაოდ მაღალი ჭერი აქვს.

ზღვეჼ[2] ჲჲ **zγvẽ**[2] jj ძღვენი дар, подношение, гостинец present, gift. **ბა̈დერ ნანას აჲთაცუჲნი̂ ზღვეჼ ჲეწერ ჲაჰჼ** – ბავშვის დედას ნათლიისთვის ძღვენი უნდა წაეღო (მიერთმია).

თ

თაბახ დდ **tabax** dd თაბახი (საწერი ქაღალდის ფურცელი) лист бумаги sheet (sheet of paper). **ტყოც დუჴ თაბხი დეწე̂ სოჼ** – კიდევ ბევრი თაბახი მინდა.

თაბით tatib ალბათ, მგონი вероятно, кажется probably, perhaps. **ვანრ̂ ჴჼ ვალრ̂ თაბით** – ვანო ხვალ მოვა, ვგონებ.

თაბწ დდ **tabç** dd შუბი копьё, пика lance, spear. **ქიქოც მასთხუჲ თაბწივ ლეთერ ვაშ[ბ]ა̄ხ** – ადრე (წინათ) მტრები შუბებით ებრძოდნენ ერთმანეთს.

თაბწო̄რეჼ tabçōrẽ შუბიანი, შუბოსანი вооруженный копьём, пикой lance-bearer, spearman. **თაბწო̄რეჼ ბჭიში̂** – შუბ[ებ]იანი ჯარები.

თაგ|დ|ალარ tag|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაკეთება (გაკეთდება) сделаться to do (will be done). **ე საქმ სოწჼ თაგჲალოჼ** – ეს საქმე უჩემოდ გაკეთდა. 2. გალამაზება (გალამაზდება) стать красивым, привлекательным growing prettier. **ე ჲოჰ ჰალრ̂ ჲაჴჲაჲლჩე[ჰ]დოლოჼ ზორაჲში̂ თაგჲალოჼ** – ეს გოგონა, რაც წამოიზარდა, ძალიან გალამაზდა. უსრ. несов. imp. **თეგ|დ|ალარ teg|d|alar**.

თაგარ tagar გრდუვ. სტატ. непрх. стат. intrans. stat. მოხდენა (უხდება) идти, подходить (про платье) to suit, to fit. **წინუსენ კიკმი თაუ̆გუ̂** – პატარძალს კაბები უხდება; **სე კნათევ წინი̂ ხალათ ჲოფხი'ნე̂, ზორაჲში̂ თაგოჼ** – ჩემმა ბიჭმა ახალი ხალათი

ჩაიცვა და ძალიან მოუხდა; **თაგუჩო̂ დონეხ თაგუჲნი̂ კეხ თაჸგჷ** – მოხდენილ ცხენს მოხდენილი უნაგირი უხდება; **ხაც, მე̄ დოკ დაცარ ცო თაჸგო̂ ჸონხ, ბაქ ბელა̃ბოლარ თაჸგო̂ ჸონხა** – იცოდე, [რომ] გაბრაზება არ გიხდება, გიხდება პირზე ღიმილი (ს. გარსევანიძე).

თაგ|დ|არ tag|d|ar გრდმ. прх. trans. გაკეთება (გააკეთებს) сделать to make (will make). **ჸაში დეხი'ნეს, მატრა'ჯ თაგდინას** – სტუმრები დავპატიჟე და სადილი გავაკეთე; **ლაზე̃ წა თაგდინათხ** – კარგი სახლი გავაკეთეთ. უსრ. несов. imp. **თეგ|დ|არ teg|d|ar**.

თაგ|დ|ა̃ tag|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **თაგ|დ|არ tag|d|ar**. **ტბათნი წა თაგდა̃ ჯექლას** – ტბათანაში სახლის აშენებას ვაპირებ.

თაგ|დ|იენო̂ tag|d|ienô მიმღ. прич. partic. 1. გაკეთებული сделанный made, done. **ე ჭირი̃ შალთი ლეკევ ჲა თაგჲიენო̂** – ეს ბასრი ხანჯლები ლეკის გაკეთებულია. 2. გამკეთებელი, ის, ვინც გააკეთა сделавший maker, one who makes, who has made.

თაგინი̂, თაგუჲნი̂ taginî, tagujnî შესაფერისი, საკადრისი подходящий, подобающий suitable, fitting, appropriate. **ჸონხ თაგინი̂ დოჸფხჷ ცო და ე** – შენი შესაფერი (საკადრისი) სამოსი არ არის ეს.

თაგსაგ|დ|არ tagsag|d|ar გრდმ. прх. trans. ზერელედ გაკეთება (ზერელედ გააკეთებს), დაუდევრად გაკეთება сделать кое-как, смастерить to make superficially, carelessly. **წინიშ დიე̃ჩო̂ ბა̌დრენ აკვა̃ თაგსაგდინას** – ახლად დაბადებულ ბავშვს აკვანი მოვუხლაფორთე (გავუკეთე). უსრ. несов. imp. **თეგსეგ|დ|არ tegseg|d|ar**.

თაგ|დ|უჲნი̂ tag|d|ujnî 1. გასაკეთებელი то, что нужно сделать sth to be made, done. **ბაწი̃ ბოთხ ბა სოგო[ჸ] თაგბუჲნი̂** – მძიმე სამუშაო მაქვს შესასრულებელი. 2. გამკეთებელი делающий doer, maker.

თაგუჲნი̂ tagujnî კოხტა, მოხდენილი, ეშხიანი, კოხტა изящный, красивый, привлека-тельный, подходящий fine, nice, attractive, beautiful. **ჸალო̂ ჲოფხჲაჲლნო̂ ჸეჷ თაგუჲნი̂ ჲა** – შემოსილი ტყე ლამაზია.

თაგუშ taguš მოხდენით, ლამაზად, მშვენივრად, კოხტად изящно, красиво, прекрасно fine, well. **ვერას ვაჲლეშ თაგუშ ჲორ ამბუჲ** – ვერა ჩვენებურად მოხდენილად ლაპარაკობდა.

თავად ვბ **tavad** vb თავადი князь nobleman. **ბაცბილო[ჴ] თავდი ცო ბარ** – თუშებში თავადები არ იყვნენ.

თავბა|დ|არ **tavba|d|ar** გრდმ. прх. trans. თავება (ითავებს), თავის თავზე აღება საქმისა взять на себя то или иное дело to shoulder, to take responsibility of sth. **საქმუნ დროჴეჲ დეწჸ თავბადჲარ** – საქმეს დროზევე უნდა თავება.

თავდაბალ **tavdabal** თავმდაბალი скромный modest. **გო̃ლო̃ სტაკ თავდაბალ ვა** – ჭკვიანი კაცი თავმდაბალია.

თავდებით **tavdebit** ზმნს. нареч. adv. თავდებობით на поруки on bailing. **სე თავდებით ბალ'ით̃ ციხერ̃ კნათი** – ჩემი თავდებობით გამოუშვეს ციხიდან ბიჭები.

თავზება|დ|არ **tavzeba|d|ar** გრდმ. прх. trans. შეთავაზება (შესთავაზებს) მირთმევა предлагать to offer. **ჩეფხეთეჩრ ჴაშინ დაყარ თავზებადინათხ** – მორცხვ სტუმრებს საჭმელი შევთავაზეთ.

თავთავ ბდ **tavtav** vb თავთავი колос ear. **კოლექტივე[ჴ] აჴ ბეკინრ თავთავ ლეჴბით̃ლათერ თხოგრ** – კოლექტივში ჩამოცვენილ თავთავ[ებ]ს გვაკრეფინებდნენ [ხოლმე].

თავთუხ ბდ **tavtux** bd თავთუხი особый вид пшеницы Tavtux (a special sort of wheat). **თავთუხე̃ მაჲჴ̂ ლაზე̃ იხრ** – თავთუხის პური კარგი გამოდის.

თავისუფალ **tavisupal** თავისუფალი свободный free, spare. **სამსაუ̆ხრეგოდოლო̃ თავისუფალ დრო ცო მეყეგჸ სო̃** – სამსახურის შემდეგ თავისუფალი დრო აღარ მრჩება.

თავხედ **tavxed** თავხედი, კადნიერი нахал impudent. **თავხედ ადმი̄ნეხ თეშილა ცო და** – თავხედ ადამიანს არ დაეჯერება.

თა̄ვლ დდ **tāvl** dd თავლა, საჯინიბო конюшня stable. **სე̃ საფერხრ თავლე[ჴ] ლათ̦ჸ სოგო[ჴ] ფსუნმაქ** – ჩემი საფერხე თავლაში მიდგას ქერზე.

თათაბრ̂ ბდ **tatabô** bd თათაბო лебеда садовая Atriplex hortensis (Latin). **ხკოლიხ თათაბრ̂ ჳშიროშ ჳეხკბოთხ** – ზაფხულში თათაბოს ხშირად ვხარშავთ.

თათა̃ **tatã** ხმა[ური], ხმა, ხმიანობა шум, голос, звук noice, voice. **ჴუ̃ლო[ჴ] ვუ- ნახ (~უნახ) თათა̃ ხაწე̃ სონ** – ტყეში რაღაც ხმა[ური] გავიგონე; **თათა̃ ჲაუ̆-ჲალრ ჴე̃!** – ხმა გაქრეს შენი [დაიკარგე, მოკვდი]! **თათა̃ ხიტჲალრ ჴე̃!** – ხმა გაწყდეს შენი [შენი სიკვდილი]! **სე დონენ თათა̃ ჲიე'ნეს, ჴაწუკსა̃ ეცბალო̃** – ჩემს ცხენს შევუძახე და ჩიტივით გაფრინდა; **სო̃ ოსი ~უნახ იშ ხაწე̃: ო – ბჵასტ ფოთლა̃**

ჲარ თათა̃ – მე იქ რაღაც ხმა გავიგონე: ის – დიყის ფოთლების ხმა იყო (მ. ბუქურაული).

თათა̃ ჲ|ავ|ჲ|ითარ tatã j|av|j|itar გრდმ. прх. trans. ხმის გაკმენდინება (ხმას გააკმენდინებს) заставить замолчать to make sb hush up. **ამბუჲ ჲოჩო̂ სტა-კოგო̂ თათა̃ ჲავჲითნას** – მოლაპარაკე კაცს ხმა გავაკმენდინე.

თათა̃ ჲ|აჴარ (ჲ|ახარ) tatã j|aqar (j|axar) გრდმ. прх. trans. დახმაურება (დაიხმაურებს), ხმის ამოღება издать звук, голос, шумок to begin to speak, to make a sound. **ჳურდე̃დოლო̃ ცჳა̃ლ ჳებახკეთხე̄, ნასტ თათა̃ ჲაჴა̃ცი̂ ე სტაკოვ!** – დილიდან ერთად ვსხედვართ და ძლივს არ ამოიღო ხმა ამ კაცმა!

თათრაჸო̂ დდ **tatara’ô** dd თათარა густой кисель из виноградного сока Tatara (porridge made from treacle and flour). **და̈როს თათრაჸო̂ თაგდიე̃** – დაროშ თათარა გააკეთა.

თათრივ ვბ **tatriv** vb თათარი татарин Tatar.

თათჴათა̃ ჲჲ **tatqatã** jj ხმაურივით რამ нечто вроде шума sth like a noise. **თხაბუსჷ̃ თათჴათა̃ ვუნახ (˜უნახ) ხაწერ სო̃** – წუხელ ხმაურივით რაღაც მეს-მოდა (მომესმა).

თათ̦ დდ **taț** dd ცირცელი рябина rowan. **ზურტელე̃და[ჳ] გოხილო̂ დახე'ნეთხ, ოსი ყაჳე̃ თათ̦ე̄ დაჲყნათხ** – ზუროსგორიდან გოხებინაში წავედით და იქ მწარე ცირცელი ვჭამეთ; **ლამნი დაკდახკჩე სე̃ დოკაჲ დაშ, მოჳე წარმაქ – დათ̦ე̃: დაკლევრა̄ ბახენო̂ დაკიხ სო̃ კმაჲტმაქ ლათ̦ინ ხე̃ თათ̦ე̃** (მ. ბუქურა-ული) – *‘მთებზე ფიქრისას გული დნება, ვით ცეცხლზე – ერბო: ფიქრში წასული ხისა ხილვა ღმერთისგან მერგო’* (მხატვრული თარგმანი ა. ბერთლა-ნისა).

თათ̦ა̄რე̃ tațārẽ ცირცელ[ებ]იანი, მაგ., ფერდობი рябиновый, напр., склон covered with rowan-trees e. g. slope.

თათ̦ე̄რე̃ tațērẽ ცირცელიანი, მაგ., ქილა из-под рябины, напр., банка full with rowan-berries e. g. a jar.

თათ̦|დ|ალარ taț|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მიწევა (მიიწევა), მიჩოჩება подвинуться, придвинуться to come closer, to move closer.

თათ̦|დ|არ taț|d|ar გრდმ. прх. trans. მიწევა (მისწევს) придвинуть, пододвинуть to push. **ოჴუს მოთ̦ კედლეგუჲ[ჳ] თათ̦ბიე̃** – მან საწოლი (ლოგინი) კედლისკენ მისწია. **ნახ ვაშ[ბ]ა̄რ თათ̦დარ** – ხალხის ერთმანეთთან მიწევა, შემჭიდროება;

ვაშ[ბ]ა̄რ თათ̹დებათ ჩურჩხლაცუჲ – მისწიეთ, შეამჭიდროვეთ ჩურჩხელები. უსრ. несов. imp. **თეთ̹დარ tet̹|d|ar**.

თაჲგულ ბდ **tajgul** bd თაიგული букет bouquet. **დაბადებ დენიხ არსნეს ბუბკჼ თაჲგულ ბეცჼ სოჼ** – დაბადების დღეზე არსენმა ყვავილების თაიგული მომართვა.

თაჲკლება|დ|ალარ tajḳleba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მორიდება (ერიდება) стесняться to feel shy. **შაქრუჲნ თაჲკლებადვალარ ცო დეწჷ̂ ვაჲჩუ**[ჰ] – შაქროს მორიდება არ უნდა ჩვენსა [ყოფნისას].

თაჲლზი დ **tajlzi** d მრ. мн. pl. ხურჯინი перемётная сумка saddle-bag. **ჰანე, თაჲლზაჷ̌ დოლ̹** – აჰა, ხურჯინში ჩადე; **ნაჩხ-მაჴრ̄ჷ̂ თაჲლზი დონენ ჴოხკი'ნეს, სა ხილ'უშ ნაყმაქა'ჷ̌ უჲთ̹ნას** – ყველ-პურიანი ხურჯინი ცხენს გადავკიდე და გათენებისას გზას გავუდექი.

თაჲლზა̃̄ ყურ დდ **tajlzã̄ q̣ur** dd ხურჯინის თვალი одна половина перемётной сумки one part of saddle-bag. **ლაჸუმჸ̌ დოტუშ ბჵდრი დონეხ ჴახკუჩჵ თაჲლზა̄ ყურა̄ხ ხებქოდჵ** – მთაში წასვლისას ბავშვებს ცხენზე აკიდებული ხურჯინის თვლებში სხამენ.

ტაჲვნხი̃ თაჲლზი დ **ṭajvnxĩ tajlzi** d მხარზე გადასაკიდი პატარა ხურჯი-ნი небольшая перемётная сумка (наплечная) small saddle-bag to be hung on the shoulders. **ტაჲვნხიჩჵ თაჲლზა̄ხ მაჴუჲ ჲაჸხკჸ̂ სოგო**[ჰ] – მხრის ხურ-ჯინში პურები მიწყვია.

თაკარ taḳar გრდმ. прх. trans. დაკერება (დააკერებს) заплатать, пришить, нашить to sew on. **ჲატენჵ სამუჴლ ნანეშას თაკირ ოჴუჲნ** – გახეული შარვალი დეიდამ დაუკერა მას. უსრ. несов. imp. **თეკარ teḳar**.

თაკნჵ დდ **taḳnô** dd საკერებელი (ნაჭერი) кусок материи для латания patch. ***თაკნჵ* კაწკუჲჩჵ კატნიხ დო, მენხუ̄ დატქჼჩჵ სტემახ თეკჵ** – *საკერებელს* პატარა ნაჭერს ეძახიან, რომელსაც დახეულ რამეზე აკერებენ.

თაკსაკარ taḳsaḳar გრდმ. прх. trans. მიკერ-მოკერება, ბლანდვა сшить кое-как, тяп-сяк to baste, to tack (together). უსრ. несов. imp. **თეკსეკარ teḳsekar**.

თაკსაკინჵ taḳsaḳinô მიმღ. прич. partic. მიკერებულ-მოკერებული, მიბლანდულ-მობლანდული кое-как сшитый basted, tacked together. **ანიკჵ მალოჼ ჲოჰ ჲა:**

თაკსაკინო̂ ქაჲრცხი̂ დოუ̂ფხუ̂ – ანიკო ზარმაცი ქალია: ყოველთვის მიკერებულ-მოკერებული სამოსი აცვია.

თამად ვბ **tamad** vb თამადა тамада, «президент» на пире toastmaster. **დაზიჩო̂ თამდახ დუჯ და სუფრე⌈ნ⌉მაქ ჯალ̣ინო̂** – კარგ თამადაზე სუფრასთან ბევრია დამოკიდებული.

თამამ tamam თამამი смелый, решительный natural, free and easy, bold. **გეზელ ბა̆დრეხ თამამ თელ‘ე̂** – მშიშარა ბავშვს თამამი სჯობს.

თამბაქო̂ დდ **tambakô** dd თამბაქო табак tobacco. **თამბაქო̂ ალნიჰა′ჳ იხო̂, მა̄ ოშტუჲ̂ დაზეჼ ცო და, მოჰე̄ სოხუმეჼ** – თამბაქო ალვანშიც მოდის, მაგრამ ისეთი კარგი არაა, როგორც სოხუმისა.

თამდობ დ **tamdob** d თამადობა исполнение обязанностей распорядителя пира to be master/head of the feast. **ქუჲრწლეხ იბოს დიეჼ თხოჼ თამდობ** – ქორწილში იბომ გაგვიწია თამადობა.

თამსუქ დდ **tamsuk** dd თამასუქი вексель bond, bill, stiff, promissory note. **ჰათხეჸ დაკ̆ეჼ ტათბი თამსუქევ ბედეჼ ცო სესხბადორ** – წინათ დიდ ფულს თამასუქის გარეშე არ ასესხებდნენ.

თაჼ tã ზმნს. нареч. adv. 1. ზმნისართი, რომელიც აღნიშნავს ვინმესთან, რამესთან ერთად ყოფნას, არსებობას наречие, обозначающее существование вместе с кем-л., чем-л. adverb denoting being together with sb, sth. **ნანეგო⌈ჰ⌉ ბა̆დერ თაჼ დარ** – დედას ბავშვი თან ჰყავდა. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

თაჼ დ|აჰითარ (**კეჰითარ**) **tã d|aḫitar** (**qeḫitar**) თან გატანება (გაატანს), თან წაღებინება заставить взять с собой to make sb take sb/sth with.

თაჼ დ|ოწარ (**დ|ებწარ**) **tã d|oçar** (**d|ebçar**) გრდმ. прх. trans. თან წაღება (წაიღებს), თან გაყოლება взять с собой to take sb/sth with. **ნანას ბა̆დრი შარახ თაჼ დოწიჼ** – დედამ ბავშვები თავისთან წაიყვანა (გაიყოლა).

თაჼ ჰუჲნი̂ tã ḫujnî თან წასაღები то, что нужно взять с собой sth to be taken, carried with. **თაჼ ჰუჲნი̂ ცო̄მ და სოგო⌈ჰ⌉, ვავიშ ვუჲტასე̄, ნაქტრი ქიქოჸ კაჲჩას** – თან წასაღები არაფერი მაქვს, მსუბუქად მივდივარ და ბინაში ადრე მივაღწევ.

თაჼ tã ზმნისართი, რომელიც აღნიშნავს ორი მოვლენის, ან მოქმედების ერთჟამიერობას наречие, обозначающее одновременность явлений или действий adverb denoting simultaneity of several facts or actions. **ნანას თაჼ ჩხიჼდურ დეფცრ̂, თაჼ აკვაჼ თერქოდრ̂** – დედა თან წინდას ქსოვს, თან აკვანს არწევს; **თაჲმლეს თაჼ ბა̆დერ თერქოდრ̂, თაჼ ჟანგრ̂ ხეტრ̂** – თამილა თან ბავშვს არწევს, თან წიგნს კითხულობს.

თანამდებობ დდ **tanamdebob** dd თანამდებობა должность position. **ოჴარ კნათგო⌈ჰ⌉ ქალქი⌈ჰ⌉ ლაჴეჼ თანამდებობ დაჲლი̂** – იმათ ვაჟიშვილს ქალაქში (თბილისში) მაღალი თანამდებობა უკავია.

თაჼგირ დდ **tãgir** dd თანგირა медный котел, кастрюля saucepan made of copper. **ბაცბივ თაჲჼგრი თრილთირეჼ ჴეჰორ** – წოვათუშებს თანგირები თრიალეთიდან მოჰქონდათ.

თაჼთ დდ **tãt** dd ჭიანჭველა муравей ant. **თაჼთი აბსტარლო⌈ჰ⌉ დახე̂** – ჭიანჭველები მიწაში ცხოვრობენ.

თაჼთა̄რეჼ tãtārẽ ჭიანჭველ⌈ებ⌉იანი, მაგ., ადგილი полное муравьёв, напр., место full of ants, e. g. place.

თაჼთე̄რეჼ tãtērẽ ჭიანჭველებიანი, მაგ., მურაბა напр., варенье, в которое попали муравьи full of ants, e. g. jam.

თაჼთაჼ tãtã ზმნს. нареч. adv. თანდათან, თანდათანობით, უფრო და უფრო... со временем, постепенно gradually, by and by. **ე ძუძაკ თაჼთაჼ ჰალრ̂ ლამზარლა!** – ეს გოგონა თანდათან (უფრო და უფრო) ლამაზდება! **თაჼთაჼ ჰამივაჸ დახარ ჺამდიეჼ** – თანდათან ყველამ ცხოვრება ისწავლა.

თაჲჼდეჸ taj̃de’ ზმნს. нареч. adv. ბარემღა аж, уж, заодно at the same time.

თაობ ჲჲ **taob** jj თაობა поколение generation. **ბაცბი საგირთელეჼ, იჼდურთელეჼ, წარუჲლეჼ, ეთელტერეჼ ალუჲნი̂ აჰ ბახკჩე⌈ჰ⌉დოლიჼ მელ‘ში თაობ ხარცჲალიჼ** – წოვათუშების საგირთიდან, ინდურთიდან, წაროდან, ეთელტიდან ალ-ვანში ჩამოსვლის შემდეგ რამდენიმე თაობა გამოიცვალა; **დრო ხარცჲალრევ თხეჼ თაობ ზორაჲში̂ დაჩაგროდჲიეჼ** – დროის გამოცვლამ ჩვენი თაობა ძალი-ან დააზარალა.

თარ ბდ **tar** bd თარი тар (восточный струнный музыкальный инструмент) Tar (eastern musical instrument with strings). **გიგოლლარ მაჲთკოს თელვე⌈ჰ⌉ თარ თეფხორ** – გიგოლიანთ მათიკო თელავში თარს უკრავდა.

თარაზო̂ დდ **tarazô** dd თარაზო ватерпас, уровень water-level. **ხენეჼ ავეჯ̌ თეგთ̧ჲოჩგო⌈ჰ⌉ თარაზო̂ დეწე̂ ხილ‘აჼ** – ხის ავეჯის გამკეთებელს თარაზო უნდა ჰქონდეს; **თარაზო̂ კალტ⌈ო⌉ზინ ჭირბალა** – თარაზო კალატოზებს სჭირდებათ.

თარაჲნო̂: თარაჲნო̂ ლავ დ|ათხარ tarajnô: tarajnô lav d|atxar გრდუვ. непрх. intrans. ბარდნა (ბარდნის) сыпать хлопьями (о снеге) intensive snowing. **წელტა̄ ბუჲსუ̄ თარაჲნო̂ ლავ დათხერ** – ახალწლის ღამეს ბარდნიდა.

თარგმაჼ ჲჲ **targmã** jj თარგმანი перевод translation.

თარგმნა|დ|არ targmna|d|ar გრდმ. прх. trans. თარგმნა (თარგმნის) переводить to translate. **ამღარ დაჲვთეს ყაზბეგეჼ *„ელისო̂“* თარგმნადიეჼ ვაჲღეშ** – ამაანთ (ქადაგიძე) დავითმა ყაზბეგის *„ელისო“* თარგმნა ჩვენებურად.

თარეშ ჲჲ **tareš** jj თარეში набег raid, foray. შდრ. ср. comp. **ჺარცო̂ ‘arcô**.

თარს tars თარსი, ნავსი приносящий несчастье bringing misfortune. **თარს გუდალ‘ეჼ ფსარ⌈ე⌉ლუჼ დე სონაჲნო̂** – თარსი გამოდგა გუშინდელი დღე ჩემთვის.

თარსარ tarsar ჭიხვინი (დაიჭიხვინებს) заржать neigh. **ჯადალ ეჰათე̂ თარსეჼ, მაცმე̄ შარიჼ ბაყო̂ დაგიჼ** – ფაშატმა მაშინ დაიჭიხვინა, როცა თავისი კვიცი დაინახა. უსრ. несов. imp. **თერსარ tersar**.

თარს|დ|არ tars|d|ar დაჭიხვინება (დააჭიხვინებს) заставить ржать to make the horse neigh. უსრ. несов. imp. **თერს|დ|არ ters|d|ar**.

თარქ|დ|არ tarq|d|ar გრდმ. прх. trans. დარწევა (დაარწევს) покачать (люльку) to swing, to sway. **აკვაჼ თარქდიე’ნეს, აკვნე⌈ჰ⌉ დიშუჲნი̂ ბა̆დერ დაჰ ატიჼ** – აკვანი დავარწიე და აკვანში მწოლიარე ბავშვი გაჩუმდა. უსრ. несов. imp. **თერქ|დ|არ terk|d|ar**.

თარშებალაჲნი̂ taršebalajnî მიმღ. прич. particip. მოთარეშე грабящий (воин) pillager, marauder. **კოხა̄ხ თარშებალაჲნი̂ ლეკი დუჴ ბარ ქიქოც** – კახეთში მოთარეშე ლეკები ბევრნი იყვნენ წინათ.

თა̄რო̂ დდ **tārô** dd თარო полка shelf. **კედლო̄ხ თარუჲ ლეთდო′ჯ, მაქ მა̄ ჰერ-წელჩა′ჯ, ჴენი ბუნგია′ჯ დეხკო̂** – კედლებზე თაროებს აჭედებენ [აწებებენ], ზედ კი ქვაბებსა და სხვა ჭურჭელს აწყობენ.

თარ‘ლ‘|დ|ალარ tar‘l‘|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. დამსგავსება (დაემსგავსება) стать похожим to look like. **ე კნათ დადახ დაჰაჭ თარ‘ლ‘ვალოჼ** – ეს ბიჭი მთლად მამას დაემსგავსა. 2. შეგუება (შეეგუება) ужиться, уживаться to accommodate (to), to adapt (to), to fit (to). **მოჼდვი ვაშ[ბ]ა̄ხ ლაზიშ თარ‘ლ‘და- ლოჼ** – მაზლების ცოლები [რძლები] ერთმანეთს კარგად შეეგუვნენ.

თარ‘ლ‘|დ|არ tar‘l‘|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. მიმსგავსება (მიამსგავსებს), შედარება найти сходство, сравнить to compare, to catch likeness. **ე ბა̌დერ შაჲრა̂ დადახ თარ‘ლ‘დინას** – ეს ბავშვი თავის მამას მივამსგავსე; **ვუჼ (-უჼ) ოჴარხ თარ‘ლ‘ვო[ჰ]სო?** – იმათ რატომ მადარებ? 2. მორგება (მოარგებს) подогнать to fit, to joint, to adjust. **სანი ნასტ თარ‘ლ‘დინას ჩარჩოხ** – კარები ძლივს მოვარგე ჩარჩოს.

თარ‘ლ‘ენო̂ tar‘l‘enô მიმღ. прич. particip. მსგავსი подобный, похожий similar. **ცო და ვაშ[ბ]ა̄ხ თარ‘ლ‘ენო̂ ის ჲაქარ** – არ ჰგვანან ერთმანეთს ეგ დები.

თარ‘ლ‘ენო̂ ხილ‘არ tar‘l‘enô xil‘ar გრდუვ. непрх. intrans. [და]მსგავსება (ჰგავს, ემსგავსება) быть похожим to look like, to resemble. **თი̄ნ შაქროხ თარ‘ლ‘ენო̂ ხილ‘არ ცო ბეკხეთე̂ სოჼ, დახეც მე̄ ცჰაჲნა̂ ნან-დადეჼ ბა̌დრი და** – თინა რომ შაქროს ჰგავს, არ მიკვირს, რადგან ერთი დედ-მამის შვილები არიან.

თარ‘ლ‘|დ|ოშ tar‘l‘|d|oš მიმსგავსებით подражая like, similarly. **ას ჩხოჼდურ ჰე ჩხოჼდრეხ თარ‘ლ‘დოშ დოს** – მე წინდას შენი წინდის მიმსგავსებით ვქსოვ; **თხე უბნე მახკარვ ჴეჩო ფალზეგო̂ ჰეფსუშ, ოჴუხ თარ‘ლ‘ბოშ ბიეჼ ფალაზ** – ჩვე- ნი უბნის ქალებმა სხვათა ფარდაგების ყურებით, მათი მიმსგავსებით მოქსო-ვეს ფარდაგი; **ჰე კაბახ თარ‘ლ‘ჲოშ ჲეწეს კაბ აბჼ** – შენი კაბის მიმსგავსებით უნდა შევკერო კაბა.

თარ‘ლ‘|დ|იენო̂ tar‘l‘|d|ienô მიმღ. прич. particip. დამსგავსებული, მიმსგავსებული уподобленный resembled.

თარ‘მარ‘ლ‘ეჼ tar‘mar‘l‘ẽ ცოტმატა, ცოტაოდენი; ცოტაოდნად немножко for a few minutes, for a while, a bit. **თარ‘მარ‘ლ‘ეჼ დაჰ თივა′ეს, ჴეჼ ლო ვაჲ ჰარე̂** – ცოტათი დავისვენებ და მერე წავიდეთ წისქვილში.

თას|დ|ალარ tas|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დავარდნა (დავარდება) упасть to fall. **ტჵირი̂ თასბაჲლჩე⌈ჺ⌉ ჴოწრ̂ ალ‘არ ხეცე̂:** ***აჺ ჺუჲნ̄ი ლობე̄, ას ცო ვალოს!*** – ვარსკვლავის ჩამოვარდნისას სამჯერ თქმა იციან: *შენ წადი და მე არ მოვალ!* უსრ. несов. imp. **თეფს|დ|ალარ teps|d|alar**.

თასარ tasar გრდმ. прх. trans. დაგდება (დააგდებს), ჩაგდება ⌈с⌉бросить, ⌈по⌉ки-нуть to throw down, to throw into. **ვირევ კნათ თასიჼ** – ვირმა ბიჭი გადმოაგდო. უსრ. несов. imp. **თეფსარ tepsar**.

თასითარ tasitar გრდმ. прх. trans. დაგდებინება (დააგდებინებს), გაგდებინება, და-ყრევინება заставить бросить, отбить to make sb throw down, sth to make sb release sth. **ოჴუს ბაკალ თასითიჼ ოჴუჲგრ̂** – მან ლუკმა გააგდებინა მას; **ყუიგრ̂ ბეჺინრ̂ დოჼ თასითინას** – ქურდებს მოპარული ცხენი დავაგდებინე. უსრ. несов. imp. **თეფსითარ tepsitar**.

თაუ̆ბუ̂ დდ **taŭbû** dd ჭედილა холощенный баран, валух wether. **ცენეხ ბაცბივ ეჲრთვაჼ თაბაჲრჩი̂ დახკდიჼ ქალიქი̂ დოხკაჼ** – წლეულ წოვათუშებმა ბლო- მად ჭედილები ჩამოიყვანეს ქალაქში გასაყიდად.

თაუ̆გნა̄ დდ **taŭgnā** dd ირგვლივ გამეფებული სიტურფე, მშვენიერება воцарившаяся вокруг красота, прелесть fascination spread around. **მარაჼ თაუ̆გნა̄ მოც და ტბათნი!** – რა ძალიან სიტურფეა ტბათანაში!

თაფსარ tapsar გრდმ. прх. trans. მოყრა (მოაყრის) посыпать (соль, песок...) to powder, to add. **დითხონ თოუჲხი̂ თეფსოს** – ხორცს მარილს ვაყრი. უსრ. несов. imp. **თეფსარ**^{2} **tepsar**^{2}.

თაღ ჲჲ **taγ** jj კამარა, თაღი свод arch. **თიშიჩრ̂ საყდრიგო⌈ჺ⌉ თაღი ჲა** – ძველ ეკლესიებს თაღები აქვს.

თაღარ დდ **taγar** dd თაღარი (თიხის ჭურჭელი) глиняная посуда для измерения зерновых a peculiar kind of dishes made of clay for pouring into grains. **ცჺა-ში თაღარ მაჴოჼ ეცოთ ვაჲ** – ერთი-ორი თაღარი პური ⌈ხორბალი⌉ ვიყიდოთ.

თაღლით taγlit თაღლითი мошенник swindler. **იშტუჼ თაღლით სტაკ მათხე⌈ჺ⌉ ცო ლელე̂** – ასეთი თაღლითი კაცი ქვეყანაზე არ დადის.

თახახ taxax უხეში (ქსოვილი) грубая (о ткани) rough (textile). **თახახ ნაჭრეჼ აბინრ̂ ცრ̄მ ღალად** – უხეში ნაჭრისგან შეკერილი არაფერი ვარგა.

თახკარ taxḳar გრდმ. прх. trans. 1. შეკეთება (შეუკეთებს) добавить (дрова...) to put wood in fire. 2. მოყრა (მოაყრის) посыпать что-л. сыпучее to powder, to add. **ე ფაფ ნეთხი̄ და, ჭაჲრი̂ თახკათ** – ეს ფაფა თხელია, ფქვილი დააყარეთ. უსრ. несов. imp. **თეხკარ texḳar**.

თახსირ taxsir თახსირი испорченный, дурной (человек) mean, base, fool. **სჷ̄დრო̂ თახსირ სტაკ ვა** – სანდრო თახსირი კაცია.

თაჴარ^1 taqar^1 გრდუვ. непрх. intrans. გათრევა (გაეთრევა), გაცოცება потащиться, поволочиться to get out, to go out. უსრ. несов. imp. **თეჴარ teqar**.

თაჴარ^2 taqar^2 გრდმ. прх. trans. მოხდა (მოხდის ქაფს, ნაღებს) снять (пену, сливки...) to skim. **მელ‘წახ თაჲჴნას დითხონ ქაფ** – რამდენჯერმე მოვხადე ხორცს ქაფი. უსრ. несов. imp. **თეჴარ teqar**.

თაჴ|დ|არ taq|d|ar გრდმ. прх. trans. გათრევა (გაათრევს), წათრევა потащить, поволочить to pull, to drag. **სითფსრე⌈ჲ⌉ ფსტარჩ დუყი დოყი’ნეს, ფხი სათარა’ჷ̆ თაჴჲინას** – გუშინწინ ხარები ულელში შევაბი და ხუთი სათარი მივათრიე. უსრ. несов. imp. **თეჴ|დ|არ teq|d|ar**.

თაჴ|დ|ითარ (თეჴ|დ|ითარ) taq|d|itar (teq|d|itar) გრდმ. прх. trans. თრევინება (ათრევინებს) заставить потащить, поволочить to make pull, to make drag.

თაჴინო̂ taqinô მიმღ. прич. particip. მოხდილი (რძე) снятое (молоко...) skimmed (milk). **თაჴი̄ჩო̂ შურჷ̄ კარაქჷ̄ თეგოდოჷ̄, ნაჩხა’ჷ̆** – მოხდილი რძისას კარაქ-საც აკეთებენ და ყველსაც.

თაჴწი̄ taqç̣ī მოუხდელი (რძე) цельное (молоко) unskimmed (milk).

თებარ tebar გრდმ. прх. trans. თქმა (ამბობს), თხრობა, მბობა сказать, рассказ⌈ыв⌉ать, повествовать to say, to tell, to retell. **ყაჲჩო̂ აგას თებურ,** ***სე ყო̂ლე⌈ჲ⌉ კნათივ მახკარ ჩიტდორაჲნო̂*** – მოხუცი ბებია ⌈ი⌉ამბობდა, *ჩემს ახალგაზრდობაში ბიჭები გოგოებს იტაცებდნენო*; **ვუხ (˜უხ) თიბჷ̂?** – რას ამბობს, რას ჰყვება?

თებერვალ ბდ **teberval** bd თებერვალი февраль February. **თებერვალე⌈ჲ⌉ ალნი⌈ჲ⌉ ზორა̂ მახიშ ხეცჷ̂** – თებერვალში ალვანში ძლიერი ქარები იცის.

თებლარ^1 teblar^1 გრდმ. прх. trans. სახელის ⌈და⌉რქმევა (სახელს ⌈და⌉არქმევს) называть to name. **ჲაჭოხ *თამარ* თებლო̂** – გოგონას *თამარს* არქმევენ. სრ. сов. perf. **თილ̦არ^1 til̦ar^2**.

თებლარ^2 **teblar**^{2} გრდმ. прх. trans. შეკეთება (უკეთებს) подбавлять (дрова) to repair. სრ. сов. perf. **თილ̦არ**^{2} **tiļar**^{2}.

თებლ|დ|უჲნი̂, თებლინი̂ tebl|d|ujnî, teblinî მიმღ. прич. particip. მომრევი, მჯობი побеждающий outbidding. **ჳამახეც თებლდუჲნი̂ კნათ ე ვა** – ყველას მომრევი ბიჭი ეს არის.

თეგარ^1 **tegar**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. შერგება (ერგება), მოხდენა идти впрок to be helpful, healthy, wholesome, to fit. **ბოთხ თეგბიჩე[ჳ]დოლიჼ თივარ თეჲგი̂ (თი̄გი̂) ჳამინაც** – სამუშაოს [კეთების] შემდეგ დასვენება რგებს ყველას; **ჯორ ბაყარ თეგით ვაჲნი̂** – ვაშლის ჭამა გვარგებს, მოგვიხდება (მე და თქვენ).

თეგარ^2 **tegar**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. შერიგება (შეურიგდება) помириться to reconcile, to conciliate. **მასთხუჲ ჳალო̂ თეგიჼ** – მტრები შერიგდნენ. 2. მორიგება (მორიგდება), გარიგება условиться, договориться to conciliate, to come to agreement. **ობი ფხი თუმნეხ თეგიჼ** – ისინი ხუთ თუმნად მორიგდნენ.

თეგ|დ|არ^1 **teg|d|ar**^{1} გრდმ. прх. trans. კეთება (აკეთებს), ქმნა делать, производить to make. **გიგოს წიფელ ხენეჼ წენბუჲ თეგოდო̂** – გიგო წიფლის ხის სახლებს აშენებს [აკეთებს].

თეგ|დ|არ^2 **teg|d|ar**^{2} გრდმ. прх. trans. 1. შერიგება (შეარიგებს), დაზავება помирить to conciliate. **ივნე̄, პეტო′ჯ ვაშ[ბ]ა̄ხ ბახენო̂ ბარე̄, ფსარეგეც ნასტ თეგბინათხ** – ივანე და პეტო წაჩხუბებულები იყვნენ და გუშინდლა ძლივს შევარიგეთ. 2. მორიგება (მორიგდება) привести к соглашению negotiation. **დოჼ ბეხკუჲ-ნა′ჯ, დოჼ ევბუჲნა′ჯ მახიხ თეგბირას** – ცხენის გამყიდველი და ცხენის მყიდვე-ლი ფასში მოვარიგე.

თეგ|დ|ითარ (თაგ|დ|ითარ) teg|d|itar (tag|d|itar) გრდმ. прх. trans. [გა]კეთებინება (აკეთებინებს) заставлять делать to ask sb make sth. **ჭე ნაქტრი დახკლომციჼ ფილრა̄ მათეგო̂ ქარსნია̄ ჲეფცითორე̄, დარკბია̄ თეგდითორ** – ცხვრის ბინაში მოსვლამდე ფილაანთ მათეს საბლებსაც აწვნევინებდნენ და კასრებსაც აკეთებინებდნენ.

თეგინი̂ teginî შესარგისი, სასარგებლო полезный wholesome, useful, helpful, profitable.

თეგმაკინი̂ tegmaḳinî მიმღ. прич. particip. ის, ვისაც ძალუძს შერიგება (შეურიგ-დეს) тот, кто может помириться one who can reconcile, come to agreement.

თეგომ ბ **tegom** b მორიგება, თანხმობა согласие, союз agreement, negotiation. **ვაჲგო[ჰ̸] თეგომ ბარიცი̂ ცჰ̸აჼლ ლაჳ̆მჳ̂ ბახრენ?** – ჩვენ აკი შეთანხმება გვქონდა მთაში ერთად წასვლისა?

თეგომ ბ|არ tegom b|ar გრდმ. прх. trans. დაზავება (დაზავდება), შერიგება помириться to conciliate, to come to agreement. **ბუჰ̸ი დალʻენრ̂ დარათხე̄, იჼც თეგომ ბინათხ** – წაჩხუბებულები ვიყავით და ახლა შევრიგდით.

თეგ|დ|ორიკ teg|d|oriḳ მოსაქმე, საქმიანი, გამრჯე деловой, работяга hardworking. **მაჲრამსჼ თეგდორიკ ფსტუჲნრ̂ ცო ჲათ ვაჲგო[ჰ̸]** – მარიამივით გამრ-ჯე დიაცი არა გვყავს.

თეგ|დ|უჲნი̂ teg|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. საკეთებელი то, что нужно делать sth to be made, done. **ბაცბა̄ ფსტუჲჼჩგო[ჰ̸] ჩუჰ̸ დუჴ ბოთხ ბა თეგბუჲნი̂** – წოვათუშ დიაცს შინ ბევრი საქმე აქვს საკეთებელი. 2. გამკეთებელი делающий maker, doer. **წენბუჲ თეგდუჲნი̂ ჰ̸ათხეყ რაჭობი ბარ ტბათნიჰ̸ე̄, იჼც მა̄ ოსი ბა** – სახლების გამკეთებლები წინათ რაჭველები იყვნენ ტბათანაში, ახლა კი ოსები არიან.

თეთ̦|დ|არ teț|d|ar გრდ. прх. trans. მოწევა (⌈მო⌉სწევს), მიწევა, გადმოადგილება подвигать to twitch, to move up, to catch up. სრ. сов. perf. **თათ̦|დ|არ taț|d|ar**.

თეჲბჟრიკ დდ **tejbžriḳ** dd მაჯლაჯუნა кошмар; удушающий домовой nightmare. **იცხ სტაკონ თხაბუჲსჳ̂ თეჲბჟრიკ დიშჼ** – მაგ კაცს წუხელ მაჯლაჯუნა დააწვა.

თეჲვდრეჼ: თეჲვდრეჼ შაბათ დდ **tejvdrẽ: tejvdrẽ šabat** dd თევდორობის შაბათი (დიდმარხვის პირველი შაბათი) Феодора суббота (первая суббота Великого Поста) Theodore’s Saturday (the first Saturday of Lent).

თეკ–აბარ დდ **teḳ–abar** dd ჭრა–კერვა шитье cutting and sewing. **ტუკუჲგო[ჰ̸] დუჴ თეკ–აბარ და** – ტუკოს (ქალის სახელი) ბევრი საკერავი აქვს.

თეკაბუჲნი̂ teḳabujnî მიმღ. прич. particip. 1. შესაკერი, საკერავი то, что нужно пошить, шитьё sth to be sewed. **ვასერ ჟეგრ̂ ჰ̸ეფსბოთხ, დუჴ თეკ-აბუჲნი̂ და თხოგო[ჰ̸]** – კაცებს ცხვარში ვგზავნით, ბევრი საკერავი გვაქვს. 2. მკერავი шьющий, портной, портниха, швея tailor, neddleman, needlewoman. **ჩოჴაცრ̂ და სოგო[ჰ̸] აბითუჲნე̄, ფარსკოჼ თეკაბუჲნი̂ ლეხოს** – ჩოხა მაქვს შესაკერი და ფარსაგ მკერავს ვეძებ.

თეკარ teḳar გრდმ. прх. trans. დაკერება (აკერებს), მიკერება, კერვა латать, пришивать, нашивать, шить to cling, to sew on. სრ. сов. perf. **თაკარ taḳar**.

თეკთერსარ teḳtersar გრდმ. прх. trans. მიკერ-მოკერება (მიკერ-მოკერავს), დაკონკება шить на живую нитку, класть заплатку to botche. **ჴჼ სჼ მარ შირიქი̂ ვოტუე̄, ოჴუჾ დუჲფხუ̂ თეკთერსოს, ყაროხე̄, ლავახე̄ ვარწინო̂ ცო ლელოვმაკე̂ სოჼ** – ხვალ ჩემი ქმარი შირაქში მიდის და იმის სამოსს ვაკონკებ, წვიმაში და თოვლში ტიტველს ვერ ვატარებ. სრ. сов. perf. **თაკთარსარ taḳtarsar**.

თეკსეკარ teḳseḳar იხ. см. see **თეკთერსარ teḳtersar**. **ე სამუჴლენ თეკსეკარ დეწე̂, ცოჰე̂ დენიც ეტენო̂ ჲა** – ამ შარვალს [სამუხლეს] მიკერ-მოკერება უნდა, თორემ სულ [მთლად] დახეულია.

თელ დდ **tel** dd თელა вяз Elm. **თელ ჭჩალოჼ ხეჼ ბა, თელეჼ ურმე̄ თეგოდო̂** – თე- ლა მაგარი ხეა, თელისას ურმებსაც აკეთებენ.

თელʻარ¹ **telʻar**¹ გრდმ. прх. trans. მიცემა (აძლევს) давать to give. **ნაჩხოხ ფხი სომ თელʻოს** – ყველში ხუთ მანეთს ვაძლევ. შდრ. ср. comp. **დ|ăლʻარ d|ălʻar**.

თელʻარ² **telʻar**² გრდმ. прх. trans. ჭმევა (აჭმევს) кормить, питать to feed. **სჼ დოჼ დახე̂ ბა ბარსტენო̂, მე̄ ყოველდენი ფსა თელʻოს** – ჩემი ცხენი იმიტომაა მსუქანი, რომ ყოველდღე ქერს ვაჭმევ.

თელʻარ³ **telʻar**³ გრდუვ. непрх. intrans. ჯობნა (სჯობს) быть лучше кого-л., чего-л. to prefer. **ო თელʻე̂ ეჴუხ** – ის სჯობს ამას; **ვირეხ ბჩ არწოჼ თელʻე̂ სონე̄, ბჩარწნეხ მა̄ დოჼ** – ვირს ჯორი მირჩევნია, ჯორს კი ცხენი; **ეჰათ ცუჲ თელʻერ, მაცნე̄ მე̄ ათხა ზურიტა იხორა** – მაშინ არ სჯობდა, როცა რომ ზუროსგორში დავდიოდით (ს. ლაგაზიძე).

თელʻინი̂ telʻinî მიმღ. прич. particip. მჯობნი, უმჯობესი, უკეთესი лучший better. **ჰო სოხ თელʻინი̂ სტაკ ცო̄მ ვა, ბაც!** – შენ ჩემზე უკეთესი კაცი არა ხარ, ძმაო! **სოგო[ჰ] ჰე წენიხ თელʻინი̂ წა და** – მე შენს სახელზე უკეთესი სახლი მაქვს.

თელʻინო̂ telʻinô მიმღ. прич. particip. 1. გამოკვებილი, ნაკვები выкормленный fed, nourished. **სჼ დოჼ თელʻინო̂ ბაე̄, მაკეშ ბა** – ჩემი ცხენი გამოკვებილია და ღონივრადაა. 2. ნაძლევი (ის, რასაც იძლეოდნენ) то, что давали sth that used to be given. **ხეცეჰერ შუჼ, მელʻ ტათებ და სოგო თელʻინო̂ იცხუჲნი̂!** – რომ იცოდეთ, რამდენი ფული მიძლევია (მაქვს ნაძლევი) მაგისთვის!

თემ ჲჲ **tem** jj თემი община community.

თე̄მ ჲჲ **tēm** jj თემა тема theme, subject, topic. **დეპუტატ მოხსენბე̂ თე̄მ ცოჰანნა̄ მოწონადჲალი̂** – დეპუტატის მოხსენების თემა არავის მოეწონა.

თერსარ tersar გრდუვ. непрх. intrans. ჭიხვინი (ჭიხვინებს) ржать to neigh. **დო̂ თერსჷ** – ცხენი ჭიხვინებს. სრ. сов. perf. **თარსარ tarsar**.

თერქარ terkar გრდუვ. непрх. intrans. რწევა (ირწევა), რხევა раскачиваться to swing, to sway. სრ. сов. perf. **თარქარ tarkar**.

თერქეშ ლელარ terkeš lelar გრდუვ. непрх. intrans. რწევით (ზლაზვნით) სიარული (დადის) ходить раскачиваясь, ходить неровной походкой, ходить иноходью to walk slugishly. **გავრინ თერქეშ ლელარ ხეცერ** – გავრიმ რწევით სიარული იცოდა.

თერქ|დ|არ terk|d|ar გრდმ. прх. trans. რწევა (არწევს) раскачивать to swing. **კაწკო̂ ვაშ დუჴ თერქდიქ̂დას სე ვაჟარ-ჲაჟრჯ̂ აკვნი** – პატარაობას ბევრი მირწევია ჩემი და-ძმების აკვნები. სრ. сов. perf. **თარქ|დ|არ tark|d|ar**.

თეტ|დ|აჲლნო̂, თეტ|დ|ალინო̂ teṭ|d|ajlnô, teṭ|d|alinô დაჭრილი, დაკოდილი раненный wounded. **ო არწივ თეტდაჲლნო̂ გუ** – ის არწივი დაჭრილი ჩანს.

თეტ|დ|აჲლნო̄ დ **teṭ|d|ajlnō** d ნაჭრილობევი, ჭრილობა, ჭრილობის ადგილი სხეულზე рана, порезанное место wound. **ატეჩრ̂ ფჰარსეხ თეტდაჲლნო̄ და სოგო[ჰ]** – მარჯვენა მკლავზე ჭრილობა მაქვს.

თეტ|დ|ალარ teṭ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაჭრა (დაიჭრება), გაჭრა получить рану, порезаться to cut. **შალთევ ჸაბიკ თეგბოშ ტოტეხ თეტვალი̂სრ̂** – ხანჯლით კოვზის კეთებისას ხელში დავიჭერი. 2. აჭრა (რძის) свернуться (о молоке) to sour, to turn sour. **თხაბუსლოჯ̂ შურ ჰალო̂ თეტჲალი̂** – წუხანდელი რძე აიჭრა. სრ. сов. perf. **თიტ|დ|ალარ tiṭ|d|alar**.

თეტარ teṭar გრდმ. прх. trans. ჭრა (ჭრის) резать, рубить, ранить to cut, to wound. **მაჲჴი̂ თეტოს** – პურს ვჭრი; **ბუჰ ბალʻქ̂ჩრ̂ ნახვ ვაშბჯ̂ თეტი̂** – წაჩხუბებულმა კაცებმა ერთმანეთი დაჭრეს. 2. მკა (მკის), ჭრა жать, срезáть to harvest. **ჴავ თეტარ ბა̆ვი̂ ბოთხ ცო ბა** – ყანის მკა [ჭრა] ადვილი საქმე არ არის. 3. აჭრა (რძისა) (აიჭრება) свернуться (о молоке) to sour, to turn sour. **თხაბუსლოჯ̂ შურ ჰალო̂ თეტი̂** – წუხანდელი რძე აიჭრა. სრ. сов. perf. **თიტარ tiṭar**.

თეტ|დ|არლარ teṭ|d|arlar გრდმ. прх. trans. [და]ჭრა ([და]ჭრის), თლა, [ა]ჩეხა рубить to dab.

თეტ|დ|არლინო̂ teṭ|d|arlinô მიმღ. прич. particip. დაჭრილი-დაჩეხილი изрубленный, искалеченный cut, wounded. **ბუჴლო[ჴ] დუჭი დაჴ ბავუე̄, დუჭი მა̄ თეტბარლინო̂ ბუხ ჴირწი̂** – ომში ბევრნი იხოცებიან, ბევრნი კი დაჭრილ-დაჩეხილები უკან ბრუნდებიან.

თეტითარ teṭitar გრდმ. прх. trans. [მო]ჭრევინება (აჭრევინებს) заставить резать to make sb cut sth. **ვანოს კნათიგო̂ ხენე̃ ძარბი თეტითიე̃** – ვანომ ბიჭებს ხის ფესვები მოაჭრევინა. სრ. сов. perf. **თიტითარ tiṭitar**.

თეტინო̂ teṭinô მიმღ. прич. particip. 1. დაჭრილი, ჭრილობიანი резанный, раненный wounded. **თეტინო̂ ყონო̃ კნათ ნაყბისტივ ჩუ ვოცვიე̃ ვარა̃გი[ნ]მაქ ვილ̥ენო̂** – დაჭრილი ახალგაზრდა ბიჭი ამხანაგებმა შინ მოიყვანეს მხრებზე მოკიდებული; **თეტინო̂ ჩა მონაჲდრეხ ბალ‘ბალო̃** – დაჭრილი დათვი მონადირეს ეცა. 2. მოჭრილი, დაჭრილი срезанный cut. **ჴუ̃ლო[ჴ] თეტინო̂ დოს დატერ** – ტყე-ში მოჭრილი შეშა ეყარა.

თეტრიკ teṭriḳ მჭრელი, ბასრი режущий, острый sharp. **ქეხ ვაჲწჩონ თეტრიკ, ჳირო̃ ნეკ ბჵა̄ დეწე̂** – ცხვრის მადევარს [მეცხვარეს] მჭრელი, ბასრი დანა ყოველთვის უნდა (სჭირდება).

თეტუჲნი̂ teṭujnî მიმღ. прич. particip. 1. [და]საჭრელი то, что нужно [с]резать sth to be cut. **ხენბი და სოგო[ჴ] თეტუჲნი̂** – ხეები მაქვს მოსაჭრელი (დასაჭრელი). 2. მჭრელი (ის, ვინც ან რაც ჭრის) режущий cutter, chopper. **ე მატნოვ დოს თეტუჲნი̂ ვა?** – ეს მატნელი შეშის მჭრელია?

თეფა̄რე̃ tepārẽ ბორცვებიანი холмистый hilly. **ტბათინა̄ თეფა̄რე̃ ადგილ ჲა** – ტბათანა ბორცვებიანი ადგილია.

თეფლ‘არ tepl̓ar გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაცდენა (გასცდება); აცდენა пройти мимо; миновать; пропускать to miss, to pass by. **ოჯ წენიხ მაწყ აჴო̄ თეფლ‘ე̃, მაწყ ჴალო̄ ო კნათ** – იმ სახლს ხან ჩასცდა, ხან ასცდა ის ბიჭი; **ლაწიშ ხილ‘რეხ ქუჲრწლეხი̃ თილ‘ნას** – ავადმყოფობის გამო ქორწილს ავცდი. 2. გაძრობა (გასძვრება), გადაყვლეფა сдираться, сниматься, сходить (о коже) to strip. 3. ჩაძრომა (ჩასძვრება) спадать что-л. с кого-л. to drop sth (shoes, clothes and etc.). **ქოკეხ ცჴა ჯა̃ თიფლ‘ი̂ სოგო[ჴ]** – ფეხზე ერთი ქალამანი მძვრება. 4. გახუნება (ხუნდება) линять to fade, to loose color, to fade. **ფაჲრგლეგო[ჴ] ბოს თილ‘ე̃** – გულსაფარს ფერი გაუვიდა.

გონხი̃ თეფლʻარ gonxĩ teplʻar გრდუვ. непрх. intrans. ჭკუიდან შეშლა (იშლება) сходить с ума to madden. სრ. сов. perf. **თილʻარ tilʻar**.

თეფლʻ|დ|არ teplʻ|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. აცდენა (ააცდენს) промахиваться, пропускать; отвлекать to miss (the aim). **რეპკოს დაბლეხ დაჩო[ჳ] თოფ თეფლʻჲორ** – რეპკო ყაბახში ზედიზედ თოფს აცდენდა მიზანს. 2. გაცდენა (აცდენს), გამოტოვება пропускать to miss. 3. გაძრობა ([გა]აძრობს ფეხსაცმელს), გადაყვლეფა (კანისა) сдирать, снимать to strip, to strip off. **აგას ბჳ̌დრეგო[ჳ] ჩხი̃დრი თეფლʻდიქ̃** – ბებიამ ბავშვს წინდები გააძრო; **თაბაჲრჩგო[ჳ] ჴაჴი თეფლʻდინას** – ჭედილებს ტყავები გავაძრე (გავატყავე). 4. გახუნება (გაახუნებს) делать выгоревшим to lose color. **მათხოვ ქაჲრცხი̂ თეფლოდრ̂** – მზე სამოსს ახუნებს. 5. გაცილება провожать to see off. **კნათივ ქე ჸაჳ̌მბარჩ[ე]გომცი̃ თეფლʻდიქ̃** – ბიჭებმა ცხვარი ალაზნისთავამდე გააცილეს. სრ. сов. perf. **თილʻ|დ|არ tilʻ|d|ar**.

თეფლʻთეწინი̂ teplʻteçinî მიმღ. прич. particip. გამცდენელი, ცუღლუტი лентяй, прогульщик slacker, idler, loafer.

თეფს|დ|ალარ teps|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ვარდნა (ვარდება), [ჩამო]ვარდნა падать to fall down. **ხენმაქრქ̃ ფოთოლ თეფსლა** – ხიდან ფოთოლი ვარდება. სრ. сов. perf. **თას|დ|ალარ tas|d|alar**.

თეფსარ¹ tepsar¹ გრდმ. прх. trans. 1. [ჩამო]გდება ([ჩამო]აგდებს), დაგდება бросать to throw down. **ხილრ̂ ჴერ თეფსოს** – წყალში ქვას ვაგდებ. სრ. сов. perf. **თასარ tasar**.

თეფსარ² tepsar² გრდმ. прх. trans. 1. მოყრა (მოაყრის) сыпать to powder, to add. **დითხონ თუჲხი̂ თეფსოს** – ხორცს მარილს ვაყრი. სრ. сов. perf. **თაფსარ tapsar**.

თეფშ დდ **tepš** dd თეფში тарелка plate. **სე აგქ̃ თეფშ ი̃ცჳ̄ ტყოც და თხოგო[ჳ]** – ბებიაჩემის თეფში ახლაც კიდევ გვაქვს.

თეფხარ tepxar გრდმ. прх. trans. 1. ცემა (სცემს), დარტყმა, გალახვა бить, ударять to beat. **ნანას ბჳ̌დრენ თეფხრ̂** – დედა ბავშვს სცემს. 2. დაკვრა საკრავზე (უკრავს) играть (на инструменте) to play. **ტასის ზორაჲში̂ ლაზეჲში̂ თეფხრ̂ ბუზკ̌ტ**– ტასი ძალიან კარგად უკრავს გარმონს; **ჲაჳ̌ოვ დაირ თეფხორ** – ქალიშვილი დაირას უკრავდა. 3. რეკვა (რეკავს) звонить to ring. **გაკვეთილ ჲებლლაშ სკოლე[ჳ] ზარ თეფხრ̂** – გაკვეთილის დაწყებისას სკოლაში ზარს რეკავენ. 4. რჭობა (არჭობს), მიჭედება забивать, прибивать, втыкать, вонзать to stick, to stab, to hammer. **ფიცრი ვაშ[ბ]ჷხ თეფხარ** – ფიცრების ერთმანეთზე მიჭედება. 5. შერევა перемеш[ив]ать, смеш[ив]ать to mix. სრ. сов. perf. **თოხარ toxar**.

თეფხ|დ|არ tepx|d|ar გრდმ. прх. trans. ბუქნაობა (აბუქნავებს), რხევა (არხევს), კვრა раскачивать (тело...) to swing, to sway. სრ. сов. perf. **თოხ|დ|არ tox|d|ar**.

ბჵარკი თეფხ|ჲ|არ bωarḳi tepx|j|ar თვალების ხამხამი моргать wink. **ბექხეთიჼო̂ სტაკოვ ბჵარკი თეფხჲორ** – გაკვირვებული კაცი თვალებს ახამხამებდა; **ო ფეშკრევ სა ხიტქჼო̂ ფხაკლევსჼ ბჵარკი თეფხჲორ** – ის ბალღი შეშინებული კურდღელივით თვალებს ახამხამებდა.

თეფხ-აჩარ tepx-ačar გრდმ. прх. trans. ცემა-ბეგვა (სცემს და ბეგვავს), ცემა-ტყეპა избивать to beat.

თეფხ-აჩინო̂ tepx-ačinô მიმღ. прич. particip. ნაცემ-ნაბეგვი избитый, колоченный (кто-л.) beaten. **ნაყმაქ თეფხ-აჩინო̂ სტაკ ლეფჩერ** – გზაზე ნაცემ-ნაბეგვი კაცი ეგდო.

თეფხითარ tepxitar გრდმ. прх. trans. 1. ცემინება (აცემინებს) заставить бить to sneeze. **სე ვაშეგო̂ ოუ̆ჯ ფჴარან თეფხითინას, მენხუჲჩოვაჯ ნაჩხ ჲეჴირ** – ჩემს ძმას ის ძაღლი ვაცემინე, რომელმაც ყველი მოიპარა. 2. დაკვრევინება заста-вить играть (на инструменте) to make sb play (the instrument). სრ. сов. perf. **თოხითარ toxitar**.

თეფხინო̂ tepxinô მიმღ. прич. particip. ნაცემი, გალახული битый (кто-л.) beaten. **თეფხინო̂ ჟელრჟჼ დალიჼ ნაჟტრე[ჳ]** – ნაცემი ცხვარი მოკვდა ბინაში.

თეფხრიკ tepxriḳ მცემელი, ცემის მოყვარული, ვინც სცემს бьющий; тот, кто любит часто бить beater, one who beates. **მაჲრმეგო[ჳ] თეფხრიკ მარ ვარჷ, ოჯუძჼდალჲა ჲალʻჟჼ ოჯუჲხჼ ბედ** – მარიამს მცემელი ქმარი ჰყავდა და იმი- ტომ გაეყარა მას.

თეფხუჲნი̂ tepxujnî მიმღ. прич. particip. 1. საცემი, გასალახავი кого или что нужно бить to be beaten. **თეფხუჲნი̂ ვაჴო̂ ზორაჲში̂!** – საცემი ხარ ძალიან! 2. დდ; dd საკრავი инструмент (для игры) musical instrument. **თეფხუჲნი̂ და თხოგო[ჳ], მჷ ცო თეფხოთხ** – საკრავი გვაქვს, მაგრამ არ ვუკრავთ. 3. მცემელი, ან დამკვრელი бьющий или играющий (на инструменте) one who beats or plays (the musical instrument).

თე̄ფ ჲჲ **tēp** jj თეფა, პატარა გორა, გროვა, ბორცვი куча, холм hill, heap, pile. **პადლე კაჭრი̃ თე̄ფ ლათ̦ერ თხოგო ქიქოჸ** – სარდაფში მატყლის თეფა გვედგა ადრე.

თე̄ქ დდ **tēk** dd თექა войлочное пальто thick felt. **თე̄ქ ცო დაჰერ, ჟეგო[ჰ] ყარა̄, ფშელა'ჲ ყეპყჺარ ატ̦̃ ცო ხილ'ურ** – თექა რომ არ ყოფილიყო, ცხვარში წვიმისა და სიცივის ატანა ადვილი არ იქნებოდა; **ცო ხარცოს, ცო ხარცოს თექა̄რეჩოხ – ჩოჴა̄რე̃!** – არ გავცვლი, არ გავცვლი თექიანში – ჩოხიანს! (ხალხური).

თეყარ teq̣ar გრდუვ. непрх. intrans. ხვეწნა (ეხვეწება), ვედრება, ლოცვა умолять, просить; молиться to adjurate, to beg, to pray. **დუჴ თიყნას სე დადეგრ̂, მა̄ ცო ბალ'ი̃ სო̃ დო̃** – ბევრი ვეხვეწე მამაჩემს, მაგრამ არ მომცა ცხენი; **ფსტუჺნრ̂ დალეგრ̂ თეყე̂** – დედაკაცი ღმერთს ევედრება (ლოცულობს).

თეყა̃ teq̣ã გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **თეყარ teq̣ar**. **თეყა̃ ცოჰა̃გო̄ ვაჺლ'ას** – ხვეწნას არავის დავუწყებ; **თეყა̃ დუჺტათხ ი̃დურთი** – სალოცავად მივდივართ ინდურთაში.

თეყ|დ|არ teq̣|d|ar გრდმ. прх. trans. შევედრება (შეავედრებს), ხვეწნინება заставлять молить, просить to let beg, to make entreat. **კაძიკ მაწროლ ლიბალე̂, ე ბა̆დრი მაცლომცი̃ თეყდო[ჰ]!** – ცოტა ტკბილეული მიეცი, ამ ბავშვებს როდემდე ახვეწნინებ!

თეყილა̄ დდ **teq̣ilā** dd 1. სალოცავი, სამხვეწრო, სამლოცველო, ხატი молельня, место по-клонения chapel, icon, a place for praying. **თეყილაჺჩო̄ხ ლალარ** – სალოცავე-ბის მოვლა, დავლა მოლოცვის მიზნით. 2. დღეობა, რელიგიური დღესასწაუ-ლი праздник религиозный religious holiday. **ჰამახეჸ დაჴოჸხე̂ ბაცბა̃ თე-ყილა̄ დადალობ დარ** – ყველაზე დიდი დღეობა თუშებისა დადალობა იყო.

თეყინი̂ teq̣inî მიმღ. прич. particip. მიმლოცველი, მთხოვნელი, მხვეწნელი молящий, молящийся; умоляющий, проситель prayer, suppliant. **კაძკაძიკ თეყინი̂ ნახ ტყოჸ იხრ̂ თეთრგიორგიგრ̂** – ცოტ-ცოტა მლოცველი ხალხი კიდევ დადის თეთრგიორგში.

თეყ|დ|უჲნი̂ teq̣|d|ujnî შესახვეწი подлежащий просьбе, упрашиванию to be asked for, to be begged. **ჰოგრ̂ თეყდუჲნი̂ ცო̄მ და სოგო⌈ჰ]** – შენი შესახვეწი არაფერი მაქვს; **სოგო⌈ჰ] შუგრ̂ თეყჲუჲინი̂ ჲოჰ ცო ჲა** – მე თქვენთვის შესახვეწი ქალი არა მყავს.

თეშარ tešar გრდუვ. непрх. intrans. დაჯერება(სჯერა, უჯერებს), ნდობა верить, доверять; слушаться to believe, to obey, to trust. **ას ჰოხ ცო თეშეს** – მე შენ არ გიჯერებ, არ გენდობი; **ბა̌დერ ნანახ თეშე̂** – ბავშვი დედას უჯერებს.

თეშ|დ|არ teš|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დაჯერება (დააჯერებს), დარწმუნება убедить, убеждать to convince, to assure. **აგას ბა̌დერ უჲშტ თეშდიეჼ, ფალა′ჲ̌ ბაყეჱ მოთ̣ერ** – ბებიამ შვილიშვილი ისე დააჯერა, ზღაპარიც მართალი ეგონა; **ნასტაკ თეშვინას ო სტაკ** – ძლივს დავაჯერე ის კაცი. 2. მინდობა (მიანდობს), დანდობა, განდობა доверить, вверить, вверять to trust, to rely on. **ჰოხ დოჼ ცო თეშბოთხ** – შენ ცხენს ვერ განდობთ; **ე სტაკოხ დოშ თეშდოს** – ამ კაცს სიტყვას (ნათქვამს) ვანდობ.

თეშილა̄ tešilā ნდობა, ნდობის გარემო доверие trust, reliance. **თარშეხ ბუჲსჷ̂ თეშილა̄ ცო და** – თარეში (ძაღლის სახელია) ღამით სანდო არ არის ⌈თარეშზე ნდობა არაა].

თეშინი̂ tešinî მიმღ. прич. particip. 1. დამჯერე, ვისაც სჯერა доверчивый, верящий one who believes, one who trusts. **სეჼ დადეშრ̂ ატ̣აჲში̂ თეშინი̂ ფსტუჲნრ̂ ჲა, ლეჱე⌈ჰ] აფუშ აჲლʻჩე⌈ჰ], დაჰ თეშე̂** – მამიდაჩემი ადვილად დამჯერი ქალია, თუგინდ ტყუილი თქვან (უთხრან), დაიჯერებს.

თეშლაჲნი̂ tešlajnî სარწმუნო, დასაჯერებელი; სანდო, საიმედო, ვისიც (რისიც) სჯერათ заслуживающий доверия, правдоподобный; надёжный, кому (чему) можно верить reliable, believable; worthy, truthful. **აჰ მე̂ ამბუჲ ჲებცო⌈ჰ], თეშლაჲნი̂ ცო ჲა** – შენ რომ ამბავს ყვები, დასაჯერებელი არ არის; **პეტრ̂ ვიკოს ჟეგრ̂, ჰალ̣ჷჼ, თეშლაჲნი̂ სტაკ ვა** – პეტო მიმყავს ცხვარში, ალალი, სანდო კაცია.

თეშმაკარ tešmaḳar გრდუვ. непрх. intrans. დაჯერების, ნდობის შეძლება (შეძლებს დაჯერებას) мочь поверить to be able to trust, rely on, believe. **სოჼ იცხ სტაკოხ ცო თეშმაკე̂** – მე მაგ კაცს ვერ ვენდობი.

თეშომ ბ tešom b ნდობა доверие, вера faith, confidence. **ნაყბისტილო[ჴ] თეშომ ბეწე̂ ხილʻა̃** – ამხანაგებში (ამხანაგებს შორის) ნდობა უნდა იყოს; **ვაშ[ბ]აჩუ[ჴ] თეშომ ხილʻარ ლაზე̃ და** – ერთმანეთში ნდობა [ნდობის არსებობა] კარგია.

თეშომ ბ|არ tešom b|ar გრდმ. прх. trans. თანხმობის მიცემა (დათანხმდება), დათანხმება да[ва]ть согласие, соглашаться to agree, to assent. **ზორაჲში̂ დეხიʼნე̂ სოხ, ტყუჲჴსინე[ჴ] თეშომ ბინას** – ძალიან მთხოვეს და, ბოლოს, დავთანხმდი.

თეშომ ბ|ითარ tešom b|itar გრდმ. прх. trans. დათანხმება (დაითანხმებს), დაყოლიება заставить согласиться to convince, to persuade. **ფიპუჲგო̂ თეშომ ბითნას, სოცრ̃ ქე ლარკა̃ ვაცა̃** – ფიპო დავითანხმე, ჩემთან ცხვრის გასაპარსად [წა]მოსულიყო.

თეწ|დ|ალარ teç|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. სწავლება (ისწავლება) быть изучаемым to be taught. **ნიჭ ცო თეწლა, ნიჭ შარგო ჲეწ ხილʻა̃ სტაკგო** – ნიჭი არ ისწავლება, ნიჭი თავად უნდა ჰქონდეს კაცს.

თეწ|დ|არ teç|d|ar გრდმ. прх. trans. სწავლება (ასწავლის) научить, учить, наставлять, указ[ыв]ать to teach. **ბაცბურ თეწბოს ჴოგო̂** – წოვათუშურს გასწავლი; **სე ბა̆დრეგო̂ გო̃ თეწჲოს, მა̄ ცო̄მ ხაწე̂** – ჩემს ბავშვს ჭკუას ვასწავლი, მაგ-რამ არაფერი ესმის.

თეწ|დ|ა̃ teç|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **თეწ|დ|არ teç|d|ar**. **ზორაჲში̂ ცალდლას ბა̆დრიგო̂ გო̃ თეწჲა̃** – ძალიან ვცდილობ ბავშვებისთვის ჭკუის სწავლებას.

თეწ|დ|ითარ teç|d|itar გრდმ. прх. trans. სწავლა (ასწავლის), სწავლება научить, учить to teach. **ვაშას სოგო̂ მოჴ თეწბითო̂** – ძმა მე ლექსს მასწავლის.

თეწლაჲნი̂ teçlajnî მიმღ. прич. particip. სასწავლებელი, რაც ისწავლება то, что нужно учить sth to be studied, taught. **„გეოგრაფია“ სკოლე[ჴ] თეწლაჲნი̂ საგა̃ ჲა** – „გეოგრაფია“ სკოლაში სასწავლებელი საგანია.

თეწ|დ|უჲნი̂ teç|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. სასწავლი, სასწავლებელი, რაც უნდა სხვას ასწავლონ то, что надо изучить sth to be taught. 2. ოსტატი, მასწავლებელი обучающий, учитель[ница], мастер teacher, tutor, master. **ალუჲნი̂**

თელვერჷ თეწდუჲნში ჭაფსდიჷ – ალვანში თელავიდან მასწავლებლები გამოგზავნეს.

თეხკარ[1] **texḳar**[1] გრდმ. прх. trans. 1. შეკეთება (უკეთებს), დამატება подкладывать to put, to place (the wood). **კე დოს თეხკოს** – კერაში შეშას ვუკეთებ. 2. დაყრა, მოყრა посыпа́ть, обсыпа́ть to powder, to spread, to throw. **კა̄კინ ჲოპყ თეხკრ̂** – ტყავებს ნაცარს აყარიან; **დითხონ თუჲხი̂ თეხკოს** – ხორცს მარილს ვაყრი. სრ. сов. perf. **თახკარ taxḳar**.

თეხკარ[2] **texḳar**[2] მრ. იხ. см. see **თილ̣არ tiḷar**. სრ. сов. perf. **თიხკარ tixḳar**.

თეჴარ[1] **teqar**[1] გრდუვ. непрх. intrans. თრევა, ბობღვა, ღოღვა, ცოცვა, ფოფხვა двигаться ползком to creep, to crawl. **აჴენ აჭლაშ მონადირ გაგუჲ[ნ]მაჷ თეჴე̂** – ნადირს რომ ეპარება, მონადირე მუხლებით მიბობღავს; **ბა̈დერ ფჭიტარ თეჴე̂** – ბავშვი ბაყაყურად დაღოღავს (ოთხზე, ოთხით) დადის; **ივჷ უჲშტი̂ ვარ ვახინრ̂, მე̄ ნასტ თეჴერ** – ივანე ისე იყო მთვრალი, რომ ძლივს მიეთრეოდა. სრ. сов. perf. **თაჴარ**[1] **taqar**[1].

თეჴარ[2] **teqar**[2] გრდმ. прх. trans. 1. მოხდა (ხდის) ქაფისა და მისთანათა снимать (пену и тому подобное) to skim. **ოჴუს შურეგო ნაღებ თეჴრ̂** – ის რძეს ნაღებს ხდის. სრ. сов. perf. **თაჴარ**[2] **taqar**[2]. 2. გადატ. перен. fig. გაჭირვების, განსაცდელის გადატანა (გაჭირვებას, განსაცდელს გადაიტანს), თავს გადახდომა перенести приключение, пережить to undergo (difficulty, danger). **დუჴ ვუმ (-უმ) თეჴი̂ ოჴუს** – ბევრი რამ გადახდა მას.

თეჴ|დ|არ teq|d|ar გრდმ. прх. trans. თრევა (ათრევს) тащить, волочить to drag, to shuffle (one's legs). **ბიძის ბა̈ლინრ̂ ფჭუ თეჴობრ̂** – ბიძა მკვდარ ძაღლს მიათრევს; **მალვალი̂ჩოვ კაჩი ნასტ თეჴჲოს** – დაღლილი ფეხებს ძლივს მივათრევ; **თინჷ მარ ალზნევ თეჴვინორ** – თინას ქმარი ალაზნანს ეთრია. სრ. сов. perf. **თაჴ|დ|არ taq|d|ar**.

თეჴებწ|დ|არ teqebç̣|d|ar გრდმ. прх. trans. წოწიალი (აწოწიალებს), მითრევ-მოთრევა таскать, волочить to draw, to carry with, to wander over. **ბა̈დერ მა თეჴებწოდრ̂ სოდა!** – ბავშვს ნუ დააწოწიალებ აქეთ-იქით!

თეჴსეჴარ teqseqar გრდუვ. непрх. intrans. ლასლასი (დალასლასებს) тащиться (о состоянии здоровья) to drag oneself along. ***მოჭ ჲაჭუჲნრ̂*****, ხატო'ერას სე ნანახ,**

ეჲ, ბჳდერ, თეჴსეჴეს, **ალʹორ სოგრ̂** – *როგორა ხარ-მეთქი,* შევეკითხებოდი ხოლმე დედაჩემს და, *ეჲ, შვილო, დავლასლასებო,* მეტყოდა.

თეჴსეჴ|დ|არ teqseq|d|ar გრდმ. прх. trans. თრევა (დაათრევს) тащить (туда-сюда) to drag, carry with. **თხე კოტივ შარჲ ბჳდრი მაწყ ჰალრ̂ თეჴსეჴდორ, მაწყ აჰრ̂** – ჩვენი კატა თავის კნუტებს [შვილებს] ხან ზევით დაათრევდა, ხან ქვე-ვით.

თეჴუჲნî tequjnî მიმღ. прич. particip. 1. გადასატანი განსაცდელი то, что нужно перенести, пережить sth to be undergone. **დუჴ ვუმ (-უმ) და ბჳდრჲ̄ ნანეგო თეჴუჲნî** – ბევრი რამა აქვს ბავშვების (შვილების) დედას გადასატანი. 2. სახადი (ავადმყოფობა) детские заразные болезни child’s catching in-fectious disease. **ფსად თეჴუჲნî ლაწარ და** – წითელა სახადი ავადმყოფობაა.

თვალთმაქც tvaltmakc თვალთმაქცი, ცბიერი притворщик dissembler, swindler. **თვალთმაქც ადმიჲ ცოჰანნა ცო დეწე̂** – თვალთმაქცი ადამიანი არავის უყვარს.

თიაქარ დ **tiakar** d თიაქარი, ფერდისქარი паховая грыжа rupture. **თიაქარ ჲც-ლუჩრ̂ დროჰ საშიშ ცო დაგე̂** – თიაქარი ახლანდელ დროში საშიში აღარ არის.

თიბათ, თიბთე̃ ბუთ̰ ბ **tibat, tibtẽ but̰** b თიბათვე, ივნისი июнь June. **თიბთე[ჰ] ნახ თივა̃ იხრ̂** – თიბათვეში ხალხი დასასვენებლად მიდის.

თიბჟრიკ დდ **tibžriḳ** dd მაჯლაჯუნა кошмар, ночное удушье nightmare, night suffocation. **თიბჟრიკ თოჰოჩრ̂ ნახნ მაჲ დიშუ̄, ქოთ̧ოდრ̂** – მაჯლაჯუნა მძინარე ადამიანებს აწვება და აწუხებს.

თივარ tivar გრდუვ. непрх. intrans. დასვენება (ისვენებს), დამშვიდება, დაწყნარება, გაყუჩება отдохнуть, отдыхать, успокоиться, успокаиваться to have a rest, to relax. **ლაწმარ თივუ̂** – ავადმყოფი მშვიდდება; **ხკოლიხ ბაცბი თივა̃ ტბათინî იხრ̂** – ზაფხულში წოვათუშები დასასვენებლად ტაბათანაში ადიან; **ბოთხ თეგბიჩე[ჰ]დოლჲ თივარ დეწე̂** – საქმის კეთების შემდეგ დასვენება უნდა.

თივარ ცო დაჲნî tivar co dajnî მიმღ. прич. particip. მოუსვენარი, მოსვენება რომ არ აქვს беспокойный restless, fidgety.

თივა̃ tivã გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **თივარ tivar**. **ხკოლიხ ზღვაჲ[ნ]მაჲ თივა̃ ჲახა̃ ლეჸ სოჲ** – ზაფხულში დასასვენებლად ზღვაზე წასვლა მინდა.

თივ|დ|არ tiv|d|ar გრდმ. прх. trans. დასვენება (⌈და⌉ასვენებს), შესვენება да⌈ва⌉ть отдохнуть, успокоить, успокаивать to let rest, relax. **თხა დუჲ თივდო′ეთ ვაჲ, ჴა̈გეჸ ლოთ ვაჲ ბარჷ̂** – დღეს ცხენები დავასვენოთ და ხვალღა წავიდეთ (წავალთ) ბარში.

თივ-თივუშ tiv-tivuš ზმნს. нареч. adv. სვენებ-სვენებით отдыхая slowly (by stop-ping and resting). **თივ-თივუშ დაჲლ‘ნათ ჰალო̂ ქოჩადლერჷ̂** – სვენებ-სვენებით ა⌈მო⌉ვედით ქოჩადალიდან.

თივთიკ ბ **tivtiḳ** b თივთიკი пух fluff, flannelette, swanskin, baize. **ფსტუნანას თივთიკჷ ბაშლაყ დეცჷ შაჲრ̂ სიძენ** – სიდედრმა თივთიკის ყაბალახი მოუტანა თავის სიძეს; **სჷ აგეგო თივთიკჷ ლეიბ დარჷ̄, ჩუ დიფშა̈დეწეშ ჰალო̂ ფუმფლადორ** – ბებიაჩემს თივთიკის ლეიბი ჰქონდა და დაწოლის წინ აფუმფულებდა.

თივოთ̦არ tivoțar გრდუვ. непрх. intrans. დაწყნარება (დაწყნარდება), დაშოშმინება успокоиться, усмириться to calm down. **სჷ ვაშო̂ ჰალ ვაჴვაჲლჩე⌈ჰ⌉გეჸ თივოთ̦ჷ** – ჩემი ძმა გაზრდილიღა დადინჯდა; **ბუჰი დალ‘ენო̂ ფსტი̄ ნასტ თვიოთ̦ჷ** – წაჩხუბებული დიაცები ძლივს დაწყნარდნენ. 2. დ d სიდინჯე, სიწყნარე спокойствие, степенность staidness, silence, calmness. **ლაზიჩო̂ ვაქკაცეხ თივოთ̦არ თაჷ̆გჷ̆** – კარგ ვაჟკაცს სიდინჯე უხდება.

თივოთ̦|დ|არ tivoț|d|ar გრდმ. прх. trans. დამშვიდება (დაამშვიდებს) успокоить, унять to assuage, to cure. **დჭა̄ც ფოთლევ ლაწარ თივოთ̦დიჷ სო̂** – მრავალძარღვამ ⌈ჭრილობის ფოთოლმა⌉ ტკივილი შემიჩერა.

თივოთ̦ენო̂ tivoțenô მიმღ. прич. particip. წყნარი, მშვიდი, უშფოთველი, დინჯი тихий, смирный, невозмутимый quiet, calm, serious, tranquil. **თივოთ̦ეჩო̂ სტაკოხ *გო̂ლოჲ* ალ‘ო̂** – დინჯ ადამიანზე (კაცზე) *ჭკვიანს* იტყვიან.

თივოთ̦ნო̄ დდ **tivoțnō** dd სიმშვიდე, სიწყნარე покой, успокоение, тишина silence. **ლამუ⌈ჰ⌉ თივოთ̦ნო̄ და: ყაღხობა̄ თივოთ̦ენჷ̄, ნაქტრეჰა′ჷ̆ თივოთ̦ენო̂ კნათი ბჭარბახჷ** – მთაში სიწყნარეა: ყაჩაღობაც მიწყნარდა და ბინაშიც დინჯი ბიჭები შეიყარნენ; **მოხ ცო ჰეჴოშ ტბათნი⌈ჰ⌉ თივოთ̦ნო̄ და** – როცა ქარი არ უბერავს, ტბათანაში სიწყნარეა.

თივუჲლა̄ დდ **tivujlā** dd დასვენება; დასასვენებელი (მოსასვენებელი, შესასვენებელი) დრო და ადგილი, отдых; время и место отдыха rest; place of rest.

ლაჸ̆მჸ̆ დოტუშ დედ-მუხეგო⌈ჴ⌉ თივუჲლჲ̄ დარ – მთაში მგზავრობისას დედა-მუხასთან შესასვენებელი ადგილი იყო; **ტბათნი ლაზჷ̂ თივუჲლჲ̄ და** – ტბათანაში კარგი მოსასვენებელია.

თივუმ ბ **tivum** b დასვენება, მოსვენება отдых, передышка, покой rest, relaxation. **ფსტუმ̂ჩგო ოჯხე თივუმ ცო ბა** – ქალს ოჯახში დასვენება (მოსვენება) არა აქვს.

თივუშ tivuš მოსვენებით, დამშვიდებით покоясь, спокойно, отдыхая calmly, quietly, gently. **თივუშ ხილ̈არ თელ̈ჷ̂** – მოსვენებით ყოფნა სჯობს. **ლევჷ̂ თივუშ ჺევალერ** – ლევანი მოსვენებით (დამშვიდებით) იჯდა.

თივწი̂ tivçĩ შეუსვენებელი, დაუსვენებელი, შეუსვენებლად, დაუსვენებლად неотдохнувший, без отдыха without having rest. **დჷ̂ცჳაჲ ბოთხ თეგბიენრ̂, თივწი̂ ვასრ̂** – მთელი დღე საქმენაკეთები, შეუსვენებელი ვარ; **თივწი̂ დო̂ ცო ბეწჷ̂ ქესბა̃** – დაუსვენებლად ცხენი არ უნდა ამუშაონ.

თითაჲრ̂ ჲჲ **tita'ô** jj თითა тита (сорт винограда) Tita (sort of grape). **თითაჲრ̂ ბაჳო̂ ოჲ ბიენრ̂ ჩამლი̂ ქანიზ ჲა** – თითა მსხვილმარცვლიანი გემრიელი ყურძენია.

თითბერ დდ **titber** dd თითბერი латунь copper, brass. **თითბრჷ̂ ტარდ ცო ლა- ლად** – თითბრის ბეჭედი არ ვარგა.

თითქმის titkmis თითქმის почти nearly, almost. **თხალურჩრ̂ საქმუხ თითქმის ბოლუჲ ჲაჲლ̈ნას** – დღევანდელ საქმეს თითქმის მოვრჩი ⌈ბოლოში გავედი⌉.

თილისმა̃ tilismã თილისმა талисман talisman, charm. **ლევჷ̂ლათერ, მე̄** ***ყაჲნრ̂ ფსტუჲნრ̂ თილისმა̃ ჲაჲნრ̂*** – ამბობდნენ ხოლმე, რომ *მოხუცი დედაკაცი თილისმაათ.*

თილ̦არ^1 tiļar^1 გრდმ. прх. trans. სახელის დარქმევა (სახელს დაარქმევს) назвать to name. **თხე ბჷ̂დრეხ ნანგორქ̂და⌈ჴ⌉ ბაბუშ̂ წე თილ̦ნათხ** – ჩვენს შვილს დედის მხრივ ბაბუის სახელი დავარქვით; **ე წე ეჯ̂ ხენეხ ბაცბივ ̃უნაკ ლოჲდირალრ̂ თილ̦არ?..** – ამ სახელის ამ ხისთვის შერქმევა, ნეტავი, რად ისურვეს თუშებმა?.. (მ. ბუქურაული). უსრ. несов. imp. **თებლარ^1 teblar^1**.

თილ̦არ^2 tiļar^2 გრდმ. прх. trans. შეკეთება (შეუკეთებს) подбавлять (дрова) to put (the wood). **წარლოჲ̂ დოს თილ̦ნას** – ცეცხლს შეშა შევუკეთე. სრ. сов. perf. **თებლარ^2 teblar^2**.

თილ̣არ³ **tiḷar**³ გრდუვ. непрх. intrans. უხვად დადება თოვლისა (თოვლს უხვად დადებს) обильный снегопад to snow heavily. **ჴაფსათ, მოლუ̃ ლავ თილ̣ჷ̃!** – შეხედეთ, როგორი თოვლი დადო!

თილʻარ **tiľar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაცდენა (გასცდება), აცდენა (ასცდება) миновать, пропустить to miss, to pass by. **ილო̂ მუხა̄ხ მაცხეჸ დაჴ თილʻნორ** – ილო მუხნარს [მუხებს], რა ხანია, გასცდენოდა; **დუჴ ბოთხ ბარე̄, მატრახი̃ თილʻჷ̃სო̂** – ბევრი საქმე იყო და სადილს ავცდი; **ქუჲრწლეხი̃ თილʻნას** – ქორწილს ავცდი; **არსჷ̃ მელʻწახ ნიფსიჩო̂ ნაყხი̃ თილʻჷ̃** – არსენი რამდენჯერმე სწორ გზას ასცდა. 2. გაცდენა (გააცდენს) пропустить to miss. 3. გაძრობა (გასძვრება), გადაყვლეფა (გაეყვლიფება) содраться, сняться, сойти (о коже) to strip. **შინეჴ თაბნიგო[ჴ] ჴაჴა̃ თილʻჷ̃** – ორიოდე ჭედილას ტყავი გასძვრა (დაიკლა). **ჴაჴა̃ თილʻჷ̃ სო̃** – კანი გადამეყვლიფა. 4. გახუნება (გახუნდება) полинять to fade, to loose color. **კაბ დაჴ თილჷ̃** – კაბა გახუნდა. უსრ. несов. imp. **თეფლʻარ** **tepľar**.

გონხი̃ თილʻარ **gonxĩ tiľar** ჭკუიდან შეშლა сойти с ума becoming mad.

თილʻ|დ|არ **tiľ|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. დაცდენა (ნიშანში), აცდენა (ააცდენს) промахнуться, пропустить to miss (one's aim). **ფხაწ ჴუჲსნასე̄, ფხაწაჸ თილʻჲინას ჩაიხი̃** – ხუთჯერ ვესროლე და ხუთივეჯერ ავაცდინე დათვს. 2. გაცდენა (გააცდენს) пропустить to miss. **ე ფეშკრევ გაკვეთილ თილʻჲიჷ̃** – ამ ბიჭუნამ გაკვეთილი გააცდინა. 3. გაცილება (გააცილებს) проводить to see off. **წინუს დადაჲ თილʻჲინას** – პატარძალი მშობლებთან გავაცილე; **დადვაშას ვაშჷ̃ ბჴდერ ფჴე ჴაჩლომცი̃ თილʻდიჷ̃** – ბიძამ ძმის შვილი სოფლის ბოლომდე გააცილა. 4. გაძრობა (გააძრობს), გადაყვლეფა содрать, снять (шкуру...) to strip, to strip off. **ოჴარ ქელრჷ̃ ჴუ̃ლო თილʻდიჷ̃** – მათ ცხვარი ტყეში გაატყავეს. 5. შეცდომაში შეყვანა (შეიყვანს), მოტყუება, გაცურება ввести в заблуждение, обмануть to deceive, to cheat. **პოლეს აჲ̃გრშუ[ჴ] თილʻვიჷ̃სო̂** – პავლემ ანგარიშში მომატყუა; **ჭოკ დოშ შაწაჸ თილʻვინას ნაყბისტ** – ჭოკის თამაშისას ორჯერვე მოვატყუე (გავაცურე) ამხანაგი. უსრ. несов. imp. **თეფლʻ|დ|არ** **tepľ|d|ar**.

თილʻენო̂ **tiľenô** მიმღ. прич. particip. 1. აცდენილი, ვინც (რაც) რამეს (ვინმეს) ასცდა промахнувшийся, прошедший мимо missed, sth missed or sb passed by. 2. ჭკუიდან შემცდარი, სულელი сумасшедший maddened, silly. **თილʻჷ̃ჩო̂**

სტაკოხ გო̃ ცო ჲეხოლო̂ – სულელ კაცს ჭკუა არ მოეთხოვება. 3. გახუნებული полинявший faded, discoloured. **ნანეგო⌈ჰ⌉ თილ'ენო̂ ფარგულ ჰაჲწუ̂** – დედას გახუნებული გულსაფარი ჰკიდია.

თილ'თიწარ tilʻtiçar გრდუვ. непрх. intrans. საქმისგან თავის რაღაცნაირად არიდება (საქმეს თავს აარიდებს), დამალვა как-нибудь избавиться от дела to get rid of sth. **ფიჭვი დივა̃ ბახტრილნო̂ ბიკე'ნეთხო̂ სკოლრენა̄, გივის ოჰუმფლე̃ დიე̃, მე̄ თილ'თიწე̃ საქმ⌈ო⌉ხი̃** – ფიჭვების დასარგავად წაგვიყვანეს სკოლიდან ბახტრიონში და გივიმ იმდენი ქნა, რომ საქმეს რაღაცნაირად დაემალა.

თიტარ tiṭar გრდმ. прх. trans. 1. მოჭრა (მოჭრის); გაჭრა срезать; порезать, разрезать to cut. **ტარკ თიტნას** – თითი გავიჭერი; **ჲაშას ნეკევ ჰორ თიტე̃** – დამ დანით ვაშლი გაჭრა. 2. გადაწყვეტა (გადაწყვეტს), გადაჭრა решить to settle, to decide. **ჲუყრეჩო̂ სტაკოვ საქმ ნიფს თიტე̃** – შუაკაცმა საქმე სწორად გადაჭრა. უსრ. несов. imp. **თეტარ teṭar**.

თიტა̃ tiṭã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **თიტარ tiṭar**. **თუთე̃ ყაჲნი̂ ხე̃ თიტა̃ ცო ჩქერბალა სო̃** – თუთის ძველი ხის მოჭრა მენანება; **ჲუყრეჩო̂ სტაკონ საქმ ნიფს თიტა̃ ჰეთუ̂** – შუაკაცმა საქმის სწორად გადაჭრა იცის.

თიტენო̂ tiṭenô მიმღ. прич. particip. გაჭრილი, მოჭრილი разрезанный, срубленный cut. **ტარკ ნეკევ ბა თიტენო̂, ხე̃ მა̄ დიკევ** – თითი დანითაა გაჭრილი, ხე კი ცულით. 2. გადაწყვეტილი, გადაჭრილი решённый solved.

თიტითარ tiṭitar გრდმ. прх. trans. გაჭრევინება (გააჭრევინებს), მოჭრევინება, დაჭრევინება заставить ⌈раз⌉резать, ⌈на⌉рубить to make sb cut sth. **სა̃გო⌈ჰ⌉ მე̄ ჰორ ჷებალერ, ო თიტითნას** – ეზოში რომ ვაშლი იდგა, ის მოვაჭრევინე; **არხ თიტითნას** – არხი გავაჭრევინე. უსრ. несов. imp. **თეტითარ teṭitar**.

თიტოშ tiṭoš გადაჭრით, ნარდად на подряд, гуртом, оптом (о форме работы) to implement work wholesale (by the job). **დონეხ მახ თიტოშ ბილ̈ათ** – ცხენს ფასი გადაჭრით დაადეთ; **ბოთხ თაგბარეხ თიტოშ ფხი სომ თელ'ოს** – საქმის გაკეთებაში გადაჭრით (ნარდად) ხუთ მანეთს ვაძლევ.

თიტწი̃ tiṭçĩ გაუჭრელი, გაუჭრელად неразрезанный, целиком uncut, without cutting. **მა̄შ თიტწი̃ დუ̄ფხ ცო აბოლო̂** – შალის გაუჭრელად სამოსი არ ⌈შე⌉იკერება.

თიშარ tišar გრდუვ. непрх. intrans. დალექვა (⌈და⌉ილექება) оседать to sag. **მურჯი̃ ხი თიშჷ́** – მღვრიე წყალი დაილექა; **ხი̄, ნავთა'ჲ̌ ვახ⌈ბ⌉ა̄ხ ეგდიჩე⌈ჰ⌉ ნავთ მაქ ჲალჵ, ხი მა̄ კიკელ თიშუ̂** – წყლისა და ნავთის ერთმანეთში არევისას ნავთი ზევით ამოვა, წყალი კი ქვეშ დაილექება.

თიშარ|დ|ალარ tišar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაძველება (⌈და⌉ძველდება) ⌈об⌉ветшать, ⌈у⌉стареть, устаревать to become old, old-fashioned.

თიშარ|დ|არ tišar|d|ar გრდმ. прх. trans. დაძველება (⌈და⌉აძველებს) стáрить, изнашивать to make sth become old. **შიჴ კოკ თიშარჲიენჲასე̄, ი̃ც სუჲვანე̄ დაჰ ყა̃ვალი̃სჵ** – ორიოდე ტყაპუჭი დამიძველებია და ახლა მე თავადაც დავბერდი.

თიშბურსი̃ tišbursĩ ზედმეტად დაძველებული (სამოსი) обноски second-hand clothing. **დაჰ ჩავარდი̄'ნეს თიშბურსი̃ დუ̄ფხუ̂, დაჰა̄ ჯაჲსნას** – გადაავარჩიე ზედმეტად დაძველებული სამოსი და გადავყარე.

თიში̃ tišĩ ძველი, ძველებური старый, старинный old, old-fashioned. **ბაბოს თი- ში̃ ამბუჲ ჲებცჵ შაჲრი̂ ბა̌დერბა̌დრიგჵ** – პაპა ძველ ამბავს/ამბებს უყვება თავის შვილიშვილებს; **სოგო⌈ჰ⌉ თიში̃ ხალათ ჲაუ̆ფხუ̂** – მე ძველი ხალათი მაცვია.

თიშმიში̃ tišmišĩ ძველმანი, ძველ-ძველი ветошь old-fashioned, old clothes. **ბა̌დრა̃ თიშმიში̃ დუ̄ფხუ̂ ლელდოს** – შვილების ძველმან სამოსს ვატარებ.

თიშნა̄ დდ **tišnā** dd წარსული, სიძველე прошлое, древность, старина past, antiquity. **ვაჲგო⌈ჰ⌉ დაწი̃ თიშნა̄ დარ** – ჩვენ მძიმე წარსული გვქონდა; **ბაბჵ ვაჲლჩე⌈ჰ⌉დოლი̃ თიშნა̄ და** – პაპის სიკვდილის შემდეგ დიდი დრო გავიდა ⌈სიძველეა⌉.

თიშო|დ|არ tišo|d|ar გრდმ. прх. trans. ჩაძირვა (⌈ჩა⌉ძირავს), დალექვა идти на дно to sink, to sag. **ჩუ თასდაჲლნჵ კოს კატკატეკოშ ჩუ თიშდორ ხივ** – ჩავარდნილ ხის ჯამს ნელნელა ძირავდა წყალი; **შაბუვ მურჯი̃ ხი თიშოდჵ** – შაბი მღვრიე წყალს ლექავს, წმენდს.

თიხკარ tixḳar მრ. იხ. см. pl. see **თებლარ teblar**. **სე შინ კნათეხ შუჲ ბაბჵ̄ წარიშ თიხკნას** – ჩემს ორ ბიჭს თავიანთი პაპების სახელები დავარქვი. უსრ. несов. imp. **თეხკარ texḳar**.

თიჴ tiq თიხა глина clay. **აგურ თიჴჷ́ თეგოლჵ** – აგური თიხისგან კეთდება.

თლაფთლაფ: თლაფთლაფ დ|არ tlaptlap: tlaptlap d|ar გრდმ. прх. trans. თქვლეფა (თქვლეფს) лакать to eat loudly and dissolutely. **თარშესა̄, შაჲრი̂ კაწივა̄ თლაფთლაფ დოშ დაყო̂ სალაფავ** – თარეში (ძაღლის სახელია) და თავისი ლეკვები თქვლეფით ჭამენ სალაფავს.

თოკ დდ **toķ** dd თოკი верёвка rope. **თოკეხ დითჷენო̂ ქაჲრცხი̂ ჴაუ̌ხკუ̂** – თოკზე გარეცხილი ტანსაცმელი ჰკიდია.

თოლ დდ **tol** dd დერეფანი сени hall, corridor. **თხე წინი̂ თოლე[ჭ] ზორაჲში̂ ქუჲთჷნა̄ და** – ჩვენი სახლის დერეფანში ძალიან სივიწროვეა.

თოლარ tolar გრდუვ. непрх. intrans. მორევა (მოერევა), ჯობნა, დაჯაბნა, დაძლევა одолеть, победить to overcome, to overpower, to win. **ვაი̃ ბჵე მასთხოხ თოლჷ̃** – ჩვენი ჯარი მტერს მოერია.

თოლდარ toldar გრდმ. прх. trans. ჯობნა (აჯობებს), დაძლევა, დამარცხება одолеть, победить to defeat. **ილოს ჰამახეჸ თოლოდო̂** – ილო ყველას აჯობებს, დაამარცხებს; **პეტრეს პოვლეხ თოლდიჷ̃** – პეტრემ პავლეს აჯობა. უსრ. несов. imp. **თებლდარ tebldar**.

თოლდა̃ toldã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **თოლდარ toldar**. **ჸამდარევ ჴეჩო̄ხ თოლდა̃ ცადლას** – სწავლით სხვების ჯობნას ვცდილობ.

თოლ|დ|არ tol|d|ar გრდმ. прх. trans. მჯობინება (ამჯობინებს) предпочесть to prefer. **კნათეხ ჲოჰ თოლჲოს** – ბიჭს გოგოს ვამჯობინებ; **ქუცის ლეღვეხ კუჲმში̂ თოლბიჷ̃** – ქუციმ ლეღვს კომში ამჯობინა; **შირიქი̂ ვახრეხ შირვაჲნი̂ ვახარ თოლდინას** – შირაქში წასვლას შირვანში წასვლა ვამჯობინე. უსრ. несов. imp. **თებლ|დ|არ tebl|d|ar**.

თოლ|დ|ა̃ tol|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для мас-дара an infinitive for the gerund **თოლ|დ|არ tol|d|ar**.

თოლდაწი̃ toldaç̣ĩ უძლეველი, დაუმარცხებელი, მოურეველი, გაულახავი непобедимый invincible, unbeaten. **ე კნათ ზორაჲში̂ ლეთჷ̂, თოლდაწი̃ ვა** – ეს ბიჭი ძალიან [მაგრად] ჭიდაობს, დაუმარცხებელია.

თოლდიენო̂ toldienô მიმღ. прич. particip. 1. გამარჯვებული, ვინც აჯობა, ვინც მოერია победитель triumphed, winner, one who has won. **თოლდიენო̂ სტაკ ლაზიჩო̂ დაკავ ვა** – გამარჯვებული კაცი კარგი გულითაა (კარგ გუნებაზეა).

2. ძლეული, დამარცხებული, ვისაც აჯობეს, ვინც დაამარცხეს побеждённый, поражённый defeated, one who has been defeated. **ვაჲ ბჭევ თოლდიენო̂ მასთხუჲ ქესჼ ბატინო̂ ბოტურ** – ჩვენი ჯარის მიერ დამარცხებული, ძლეუ- ლი მტერი ცხვარივით [სირბილით] გარბოდა.

თოლდუჲნი̂ toldujnî მიმღ. прич. particip. 1. მომრევი, დამმარცხებელი, ვინც აჯობებს победитель one who will win, who will defeat sb. **ეჳუხ თოლდუჲნი̂ ცომენჳ̄ და** – ამის მომრევი არავინაა. 2. დასამარცხებელი, ვისაც აჯობებენ, დაამარცხებენ поражаемый one, who will be defeated. **ჰო გაბოს თოლდუჲნი̂ ვაჰო̂** – შენ გაბოს დასამარცხებელი ხარ, შენ გაბო გაჯობებს.

თო̄ლ დდ **tōl** dd თავლა, საჯინიბო конюшня stable. **დოინაჲნო̂ თო̄ლ და სოგო თაგდუჲნი̂** – ცხენებისთვის საჯინიბო მაქვს გასაკეთებელი.

თორნე̂ ბდ **tornê** bd თორნე торне (печь) Torne (bakery).

თოფ^1 **top**^{1} თოფი (იარაღი) ружьё gun. **სტაკგო[ჰ] ტავნახ თოფ ჯაწურ** – მამა-კაცს მხარზე თოფი ეკიდა.

თოფ^2 **top**^{2} თოფი (ქსოვილისა) рулон (материи) roll (of textile, cloth). **ცჰა თოფ ფანლქჼ იცნას** – ერთი თოფი ბამბაზია ვიყიდე.

თოფლოვ ვბ **toplov** vb თოფოსანი вооружённый ружьём sb who bears gun. **ჰუქლ[ო]რქჼ თოფლოვ გუვალʼქჼ** – ტყიდან თოფოსანი გამოჩნდა.

თო̄ფრ დდ **tōpr** dd თოფრა торба bag, nosebag. **სე დონენ დენი ცჰა თო̄ფრ მოც ფსუჼ თელʼოს** – ჩემს ცხენს დღეში ერთ თოფრა ქერს მაინც ვაძლევ [ვაჭმევ].

თოქმაჩ tokmač თოქმაჩი (უროს მცემელი სამჭედლოში) медник a man who holds a hammer in a forge. **თოქმაჩეგო̂ ჺაჲჰკქჼ ფეჩ თეგბითოს** – თოქმაჩს რკინის ღუმელს ვაკეთებინებ.

თოყალ toq̣al საკმარისი достаточное количество enough, sufficient. **თხა ბაზირ ცო ვუჲტას, ვომაც (-ომაც) თოყალ და სოგო ჩუჰ** – დღეს ბაზარში არ მივდივარ, ყველაფერი საკმარისი მაქვს შინ.

თოყარ toq̣ar გრდუვ. непрх. intrans. ყოფნა (ეყოფა), კმარება хватать (хватает, хватит) to suffice, to be sufficient. **მაჲჳი̂ ცო თოუ̆ყუ̂ სოჼ** – პური არ მყოფნის (არ მეყოფა); **დაჰ ატ, თოუ̆ყუ̂ (თუ̄ყუ̂) ჰოჼ!** – გაჩუმდი, გეყოფა!

თოყ|დ|არ toq̣|d|ar გრდმ. прх. trans. კმარება (იკმარებს), მყოფინება [с]делать достаточным, хватать to make sth be sufficient. **მატრეცჷ̈ კაძიკ ვჷ̄ თოყდინას** – სადილთან ცოტა ღვინო ვიკმარე.

თოყუჲნი̂ toq̣ujnî მიმღ. прич. particip. საკმარისი, სამყოფი достаточный, хватае-мый; то, что хватит enough, sufficient. **თხუჲნი̂ თოყუჲნი̂ ქანიზ იხრ̂ თხოჲ̈** – ჩვენთვის საკმარი ყურძენი მოგვდის.

თოხარ toxar გრდმ. прх. trans. 1. ცემა (სცემს); დარტყმა (დაარტყამს); გალახვა ударить, стукнуть to beat. **სკოლერეჩრ̂ კნათივ ვაშ[ბ]ინ თოხჷ̂** – სკოლის ბიჭებ-მა ერთმანეთს დაჰკრეს (სცემეს). **ჟაგნონ ბეჭედ თოხჷ̂** – წიგნს ბეჭედი დაარტყეს (დაუსვეს). 2. დაკვრა საკრავზე (დაუკრავს) сыграть (на каком-л. инструменте) to play any musical instrument. **ნა̈ნის ბუზკა̈ტ თოხჷ̂** – ნანიმ გარმონი დაუკრა. 3. დარეკვა (დარეკავს), დაკვრა ზარისა позвонить to ring. **სკოლ თოლე[ჰ] ჳაწუჲნი̂ ზარ თოხჷ̂** – სკოლის დერეფანში დაკიდებული ზარი დარეკეს. 4. ჩარჭობა (ჩაარჭობს), ჩაჭედება забить, воткнуть, вонзить to stab, to stick. **თედოს ათვსტარლრ̂ ლოჭ თოხჷ̂** – თედომ მიწაში ჯოხი ჩაარჭო. 5. მიზანში მოხვედრება (მოახვედრებს), მორტყმა попасть в цель to strike in the aim. **დაბღეხ ვარასოჹ, შაწ ნითვს ჲუყმათჹე[ჰ] თუჲხნას** – ყაბახში ვიყავი და ორჯერ ზუსტად ათიანში [შუა ადგილას] მოვარტყი. 6. შერევა (შეურევს), გარევა смешать, примешать to mix. **ოჳარ ვენეხ ხი თოხჷ̂** – იმათ ღვინოში წყალი შეურიეს [დაჰკრეს].

თოხოშ დ|არ toxoš d|ar ჩაბეჭვა (საქსოვისა) ткать плотно to knit tightly.

თოხოშ ბ|იენრ̂ toxoš b|ienô ჩაბეჭილი, მიჯრით მოქსოვილი плотно вытканный knitted tightly. **თოხოშ ბიენრ̂ მა̄შ ჭჵალჷ̂ ბა** – ჩაბეჭილი შალი მტკიცეა. უსრ. несов. imp. **თეფხარ tepxar**.

თოხითარ toxitar გრდმ. прх. trans. 1. დაკვრევინება (დააკვრევინებს) заставить играть to make sb play. **ბუზკა̈ტ თოხითინათხ მაჲრმეგრ̂** – გარმონი დავაკვრევინეთ მარიამს. 2. ჩაჭედვინება заставить забить, воткнуть to make sb hammer in. **ლუმსრი თოხითიჲ̂** – ლურსმები ჩააჭედვინეს. 3. დარტყმევინება (დაარტყმევინებს) заставить ударить, стукнуть to make sb hit sth. უსრ. несов. imp. **თეფხითარ tepxitar**.

თოხინო̂ toxinô მიმღ. прич. particip. ჩაჭედებული, დაკრული забитый, воткнутый hammered in **თოხინო̂ ლუმსარ** – ჩაჭედებული (დაკრული) ლურსმანი.

თოხლო̂ toxlô თოხლო всмятку soft-boiled. **ჲაშენ თოხლო̂ გაგნი ჲეწე̂** – დას თოხლო კვერცხები უყვარს (უნდა).

თოხსოხარ toxsoxar გრდმ. прх. trans. 1. ცოტათი ცემა (სცემს), ტყეპა слегка побить, отшлёпать to beat not strongly. **ნანას ბა̌დრენ თოხსოხიჼ** – დედამ ბავშვი მიტყიპა. 2. ცოტამატა დაკვრა поиграть немножечко (на инструменте) to play a bit. **ტასის ბუზკაჼტ თოხსოხიჼ თხოჼ** – ტასიმ ცოტამატა გარმონი დაგვიკრა.

თოჴ დდ **toq** dd თოხი мотыга, тяпка hoe. **ოჴუს ნიტ̣ თოჴევ თიტ̣ეჼ** – მან ჭინჭა- რი თოხით მოჭრა.

თოჴნა|დ|არ toqna|d|ar გრდმ. прх. trans. თოხნა (თოხნის) мотыжить to hoe. **წო-ნილ დივანაჲნო̂ ჲობსტ თოჴნადჲოს** – მწვანილის დასათესად მიწას ვთოხნი.

თოჰ̦არ toh̦ar გრდუვ. непрх. intrans. ძილი (სძინავს), სძინავს спать to sleep. **ჩუ თოჰ̦ოსო̂** – მეძინება; **სო თოჰ̦ორ** – მე მეძინა; **დად ვეჸჩე ბა̌დერ ჭჯალოშ თოჰ̦ორ** – მამა რომ მოვიდა, ბავშვს მაგრად ეძინა; **დად თოჰ̦ჩო⌈ჰ̦⌉ დეთ̣დალარ ცო ხილ'ო̂** – სადაც მამას სძინავს, ხმაური არ შეიძლება.

თოჰ̦აჼ დ|ოტუჲნი̂ toh̦ã d|oṭujnî მთვლემარე (ძილად მიმავალი) дремлющий drowsy, slumberer. **თოჰ̦აჼ ჲოტუჲნი̂ ძუძაკ ჩუ თოჰ̦ჲიეჼ** – მთვლემარე გოგონა დააძინეს.

თოჰ̦|დ|არ toh̦|d|ar გრდმ. прх. trans. დაძინება (⌈და⌉აძინებს) усыпить, усыплять lulling sb, making sb sleep. **ნასის ფეშკარ თოჰ̦დიეჼ** – რძალმა ბიჭუნა დააძინა.

თოჰ̦ინო̂ toh̦inô მიმღ. прич. particip. გამოძინებული, ის, ვისაც ეძინა выспавшийся, спавший well slept. **დენი⌈ჰ̦⌉ თოჰ̦ინო̂ ჺუვ ბუჲსუ̂ ჟე ცერე⌈ჰ̦⌉ ლათ̣ე̂** – დღი- სით გამოძინებული მწყემსი ღამე ცხვრის გვერდით დგას.

თოჰ̦რა̄ დ|ახენო̂ toh̦rā d|axenô მიმღ. прич. particip. ძილში წასული, ძილ-ბურანში მყოფი задремавший sleepy. **თოჰ̦რა̄ ვახენო̂ ჺუვ ფჰ̦ორენ ჰ̦ალო̂ ჰ̦აწამვიეჼ** – ძილში წასული მწყემსი ვახშმისთვის გააღვიძეს.

თოჰ̦უჲნი̂ toh̦ujnî მიმღ. прич. particip. მძინარე спящий sleepy. **თოჰ̦უჲნი̂ სტაკ ჰ̦ალო̂ ჰ̦აწამვარ ყა ბა** – მძინარე კაცის გაღვიძება ცოდოა.

თოჴჩო̄: თოჴჩო̄ დ|ალʻარ toḩčō: toḩčō d|aľar გრდუვ. непрх. intrans. თავის მომძინარება (თავს მოიმძინარებს) притвориться спящим to act as a sleepy person. **თხოგრ̂ ლარკ ჺოფანაჲნრ̂ ტირინჱ თოჴჩო̄ ჲალʻე̃** – ჩვენ მოსასმენად ტირი- ნემ თავი მოიმძინარა.

თრაშალ ჲჲ **trašal** jj ძველი, საშინაოდ მოსათრევი ფეხსაცმელი старая, для домашнего употребления обувь old shoes for using at home. **ეზო ჲოფხჼ თრაშლი ყენბადჲოს** – ეზოში ჩასაცმელად ძველ ფეხსაცმელს ვიყენებ.

თრიმლ დდ **triml** dd თრიმლი желтинник, кожевенное дерево Cotinus coggygria (Latin). **თრიმლევ მა̄შ ლებადბინათხ** – თრიმლით შალი შევღებეთ; **კრიხლე[ჴ] თრიმლე̃ ჴუ̃ ჲარ** –კრიხელზე თრიმლის ტყე იყო.

თუთ^{1} ჲჲ **tut**^{1} jj თუთა шелковица; тутовое дерево и его плод mulberry. **კუიშ ყარწე̃ თუთ თუთილო[ჴ] ჴამახეჸ ჩამლჲ ჲა** – თეთრად ჭრელი თუთა თუთებში ყველაზე გემრიელია.

თუთ^{2} ჲ **tut**^{2} j თუთა (რძლის გამოცვლილი სახელი) Тута (домашнее имя невестки) Tut (a nickname or a changed name of a daughter-in-law). **აგას შაჲრ̂ ნასიხ *თუთ* დორ̂** – ბებია თავის რძალს *თუთას* ეძახდა.

თუთა̄რე̃ tutārẽ თუთ[ებ]იანი, მაგ., პლანტაცია шелковичная, напр., плантация covered with mulberry trees, e. g., plantation.

თუთე̄რე̃ tutērẽ თუთიანი, მაგ., სამოსი запачканная шелковицей, напр., одеж-да spotted with mulberry, e. g., clothes.

თუთუ̃ დ **tutũ** d თუთუნი, თამბაქო табак tobacco. **ლაგოდეხგუჲჴრ̂ ლაზე̃ თუთუ̃ იხრ̂** – ლაგოდეხისკენ კარგი თამბაქო მოდის.

თუთქა|დ|არ tutka|d|ar გრდმ. прх. trans. თუთქვა (თუთქავს) ошпаривать; обдавать кипятком to jug, to stew. **წნილედ ბოხკლომცჲ კომბოსტრ̂ თუთქადბო** – მწნილად ჩადებამდის კომბოსტოს თუთქავენ.

თუჲ დდ **tuj** dd ფურთხი плевок spittle.

თუჲ ლაქ|დ|არ (ლექ|დ|არ) tuj lak|d|ar (lek|d|ar) გრდმ. прх. trans. გადაფურთხება (გადააფურთხებს), დაფურთხება [вы]плюнуть to spit out. **თუჲ ლაქდებ!** – გადააფურთხე! **ხაშალ სტაკოვ ქასქასტე̃ თუჲ ლექოდრ̂** – ჭლექიანი კაცი მალიმალ აფურთხებს.

თუჲ ჴოთ̦არ tuj qoţar გრდმ. прх. trans. დაფურთხება (დააფურთხებს), შეფურთხება плюнуть (на кого-л., на что-л.) to spit (at, on, upon).

თუჲხ⌈ი̂⌉ დდ **tujx⌈î⌉** dd მარილი соль salt. **თუხოვ ზორაჲში̂ დურდინას დაყარ** – მარილით ძალიან დავამლაშე საჭმელი.

თუჲხ⌈ი̂⌉ დ|არ tujx⌈î⌉ d|ar გრდმ. прх. trans. მარილით შენელება (შეანელებს) посолить to powder, to add (some salt). **ხი̃კლა დაჲრჯკეგო⌈ჰ̦⌉ თუჲხი̂ თოყალ და, თუჲხი̂ დარ ცო დეწეგე̂** – ხინკლების გულს მარილი საკმარისი აქვს, მარილით შენელება (მარილის დამატება) აღარ უნდა.

თუჲხ⌈ი̂⌉ თაფსარ tujx⌈î⌉ tapsar მარილის მოყრა (მარილს მოაყრის) посыпать солью, посолить to salt. **მაჴოხ თუჲხი̂ თაფსო′ეთ ვაჲ, უჲშტი̂ ჲაყოთ ვაჲ** – პურს მარილი მოვაყაროთ და ისე ვჭამოთ; **თიტქ̃ჩრ̂ ტარკეხ თუჲხი̂ თახკე̃** – გაჭრილ თითზე მარილი მოაყარეს.

თუჲხ-მაჲჴი̂ დდ **tujx-maiqî** dd პურ-მარილი хлеб-соль feast. **თედლეს ჴში-როშ დარქოდრ̂ ნაყბისტინ თუჲხ-მაჲჴი̂** – თედოლე ხშირად უშლის ამხანა-გებს პურ-მარილს.

თუჲჰ̦|დ|ისარ tujḩ|d|isar გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაძინება, დაეძინება заснуть to sleep. **კნათ ნასტ თუჲჰ̦ვისე̃ შინ სავთუ⌈ჰ̦⌉** – ბიჭს ძლივს დაეძინა ორ საათზე. 2. გადატ. перен. fig. გაბუჟება (გაბუჟდება) онеметь (о руке, ноге...) to hinder blood circulation in any part of the body. **ბუსჳ-ბუსჳ არლეხ ქოკ თუჲჰ̦ბის სე̃** – ღამღამობით მარცხენა ფეხი მიბუჟდება. იხ. см. see **თოჰ̦არ toḩar**.

თუკი tuķi თუკი если, коли, коль if. **თუკი სე̃ ვაშრ̂ ბუჰ̦ეხ ვახე̃, ასū ვახე̃ვეწეს** – თუკი ჩემი ძმა ომში წავიდა, მეც უნდა წავიდე.

თუკლაჸ tuķla’ ნაწილ. част. partic. აკი же, ведь as, as if. **ე დო̃ თუკლაჸ პაჲ̃კსი ჰ̦აჭბირათ ვაჲ, ვუ̃ (-უ̃) ესე⌈ჰ̦⌉ ბა?** – ეს ცხენი აკი პანკისში გავგზავნეთ, აქ რატომ არის? **თუკლაჸ ლივრა⌈ჰ̦⌉, *ვაშრ̂ ჩუჰ̦ ცო ვაჲნრ̂*!** – აკი ამბობდი, *ძმა შინ არ არისო*!

თუკრი დ **tuķri** d მრ. мн. pl. არტახები недоуздок; повязка, лубок armband, bandage. **ლაწბიენრ̂ ფჰ̦არს ნიკუჲნი̂ თუკრივ ბეხკე̃** – ნატკენი მკლავი ნიკოს არტახებით შეუკრეს.

თუმა̃ ჲჲ **tumã** jj თუმანი десятирублёвка ten rouble. **შინეჴ თუმნე̃ ცუ იცნას ნაქტრენაჲნრ̂** – ორიოდე თუმნის ქუმელი ვიყიდე ⌈ცხვრის⌉ ბინისათვის.

თუ̃გ ჲჲ **tũg** jj თუნგი тунга (мера жидкостей приблизительно 1/3 ведра) Tũg (water dishes with a narrow neck, size 1/3 bucket). **ცჰაჲნი̂ ქოცუჲრე̃ ჴეჩრ̂ ქოცუჲ ვე̃ თუ̃გევ დითჳნათხ** – ერთი ქვევრიდან მეორეში [ქვევრში] ღვინო თუნგით ვასხით.

თურ¹ დდ **tur**¹ dd ხმალი шашка, сабля sword. **ვაჲ კნათივ თურეგრ̂ ზორჲში თეტითრ̂** – ჩვენი ბიჭები ხმალს ძალიან აჭრევინებენ; **ქიქოჸ ბაცვენ ჰამას დოკ დოჸდიჩეჰერ, ჰათეჸ თურმაქ ვეხორ** – უწინ წოვათუშს ვინმე თუ გააბრაზებდა, მაშინვე ხმალში [ხმალზე] გამოიწვევდა.

თურ², **თური[გი]** **tur**², **turi[gi]** ნაწილ. част. partic. განა, თუ, განა თუ, ალბათ разве, вероятно if, whether. **თურ ცო ღორას, მა̄ ცო მაკეშ ჲასრ̂** – განა არ წავიდოდი, მაგრამ შეუძლოდ ვარ; **თურ ოჴუს ალ’ირ** – განა იმან თქვა; **ო შირიქ თურ ვახე̃?** – ის თუ წავიდა? **ე ბა̆დერ დათხე̂, მა̆მალ თურ ბეწე̂** – ეს ბავშვი ტირის, ძუძუ თუ უნდა. **თურ ჰოსა̃ ნანას ლაღბადვოშ ჰალო ვასრ̂ ვაჴოვალინო** – განა შენსავით დედისგან ნებივრად (გალაღებაში) ვარ გაზრდილი (ხალხური).

თურა̄ლე̃ **turālẽ** ხმლიანი с шашкой having a sword. **მაქრენა[ჰრ̂] თურა̄ლე̃ დო̃ლოვ გუვალ’ე̃** – ზემოდან ხმლიანი ცხენოსანი გამოჩნდა.

თურს დდ **turs** dd უზანი гордовина, калина чёрная Viburnum lantana (Latin). **თურს ხენე̃ შვეტე̃ ლაჭბი თეგჲორ** – უზანის ხისგან შოლტის ტარებს აკეთებდნენ.

თურქა|დ|არ **turka|d|ar** გრდმ. прх. trans. ლანძღვა (ლანძღავს) ругать, выругать to scold. **ივნეს შარი̃ ჸუი თურქადბო** – ივანე თავის მწყემსებს ლანძღავს.

თურქულ ჲ **turkul** j თურქული подсед (болезнь скота) murrain. **თურქულ დახნო̃ დაწი̃ ლაწარ და** – თურქული საქონლის მძიმე დაავადებაა; **თურქულ ჴეჸინი̂ ლაწარ და, მენხუჩოვა’ჲ̆ დახნ დაჰ კჵავოდრ̂** – თურქული გადამდები დაავადებაა, რომელიც საქონელს აკოჭლებს.

თუშითა̄ ჲ **tušitā** j თუშეთი Тушети Tusheti. **თუშითა̄ ჲალ’ენრ̂ ჲა შაჲრი̂ სილამზევ** – თუშეთი განთქმულია თავისი სილამაზით.

თუხო̄რე̃ **tuxōrẽ** მარილიანი солёный salty. **წყეგეჸ თუხო̄რე̃ დაყარ ვადო̃ და** – ზედმეტად მარილიანი საჭმელი მაწყინარია.

თუხწი̃ **tuxc̣ĩ** უმარილო без соли unsalted. **დითხ თუხწი̃ და** – ხორცი უმარილოა.

თუჯ დდ **tuǯ** dd თუჯი чугун cast-iron. **თუჯჷჼ ჰერწელჩ** – თუჯის ქვაბები.

თხა **txa** ზმნს. нареч. adv. დღეს, დღევანდელ დღეს, საუბრის პირველ დღეს сегодня, в сегодняшний день, в первый день беседы today, the very first day of speech. **თხა ყარო̄ლჷჼ დე დარ** – დღეს წვიმიანი დღე იყო; **თხა ნაყბისტენ ვუჲტას** – დღეს ამხანაგთან მივდივარ.

თხალუჼ დე დ **txalũ de** d დღევანდელი დღე, საუბრის პირველი დღე сегодняшний день, в первый день беседы today, the first day of speech. **თხალუჼ დესჼ დაკოდა სოჼ ხუფვრე ხილ'არ, უჲსი̂ ახკაჲ ვალ'არ** – დღევანდელი დღესავით მახსოვს ხუფრაში ყოფნა, იქ გადაჩეხა (კლდეზე გადავარდნა).

თხა̄-თხა̄ **txā-txā** დღე-დღეზე вот-вот, на днях in a day or two. **თხა̄-თხა̄ დუჲნი̂ ბა თხჷჼ ჲეთ** – დღე-დღეზე მოსაგებია ჩვენი ძროხა.

თხაბუსუ̂ **txabusû** ზმნს. нареч. adv. წუხელ прошлой ночью, в прошлую ночь last night. **თხაბუსუ̂ ქე ნჭაცი დისნორ თხოგო** – წუხელ ცხვარი გარეთ დაგვრჩენოდა.

თხაბუსლუჼ **txabuslũ** წუხანდელი прошлой ночи of last night, heard last night. **თხაბუსლუჼ მოჴ იჼცა′ჸ ლარკა̄ხ ბულჷ̂ სოჼ** – წუხანდელი სიმღერა ახლაც ყურებში მიდგას [ჩამძახის].

თხაგეჸ **txage'** ზმნს. нареч. adv. დღესღა лишь сегодня only today. **თხაგეჸ ჴეთიჼსრ̂ ჰე ეშმკობახ** – დღესღა მივხვდი შენს ეშმაკობას.

თხადოლიჼ **txadolĩ** ზმნს. нареч. adv. დღეიდან, დღეის შემდეგ после сегодняшнего дня since today, after this day. **თხადოლიჼ ესევ მა ჲალოგჷ̂!** – დღეიდან აქ აღარ მოხვიდე (ნუღარ მოხვალ)!

თხადუჲლლუჲნი̂ **txadujllujnî** დღეის ამას იქით, შემდეგისთვის, მომავალში после сегодняшнего дня, на будущее время after this, in future. **ჰჷჼ მოჸიჼ ბაქ თხადუჲლლუჲნი̂ დაკო ბითოს** – შენს ცუდ ნაუბარს (ენას) დღეის შემდეგ დავიხსომებ.

თხაიჼ **txaj̃** exc. ნაცვ. местоим. pron. ჩვენი (საკუთარი) наш (собственный) our (own). **თხაჲ და̌ფხარვ ჲოცჲიენრ̂ თხაიჼ მაჲჴი̂ ჲაყოთხ** – ჩვენი ოფლით მოყვანილ ჩვენს საკუთარ პურს ვჭამთ. იხ. см. see **თხჷჼ txẽ**.

თხაკ **txaķ** მხოლოდ დღეს только сегодня only today. **თხაკ ლოს ჰოჼ ჰათხრჷჼ მუშებადჼ** – მხოლოდ დღეს წავალ შენ მაგივრად სამუშაოდ.

თხალომცი̃ txalomcĩ ზმნს. нареч. adv. დღემდე до сих пор, по сей день till today. **თხალომცი̃ ცხოვრბა ცო̄მ ნანბადიქ̃დას** – დღემდე ცხოვრებაში არაფერი მინანია.

თხალუ̃ txalũ დღევანდელი сегодняшний today's. **თხალუჩრ̂ დენი[ჴ] ზორაჲში̂ მალჲალი̃სრ̂** – დღევანდელ დღეს ძალიან დავიღალე.

თხა̄ლი̃ txālĩ ბანჯგვლიანი косматый shaggy. **უჲღრა̃ ვასერ საუ̆ბლეხი̃ თხა̄ლი̃ ბა** – უიღიშვილების კაცები მეტწილად ბანჯგვლიანები არიან; **ჩა თხა̄ლი̃ აჯ და** – დათვი ბანჯგვლიანი ნადირია. შდრ. ср. comp. **თხე txe**.

თხაჭ txač̣ სწორედ დღეს как раз сегодня right now. **თხაჭ ჲეწეს ჴოგრ̂ სიმართლე̂ ალ‘ა̃** – სწორედ დღეს უნდა გითხრა სიმართლე.

თხაჺურდე̃ txa‘urdẽ ამ დილას, დღეს დილას сегодня утром this morning. **თხაჺურდე̃ ცო მოთჷეშ ლავ დეცე̃** – ამ დილას მოულოდნელად თოვლი მოვიდა.

თხე დდ **txe** dd შემოდგომის მატყლი (კარგი ხარისხისაა) шерсть осенняя (хорошего качества) autumn wool (with high quality). **თხე̃ მაშბია̄ დოჷ̄, ნაჲბდრია̄ ჴევრ̂** – შემოდგომის მატყლისას შალებსაც ქსოვენ და ქეჩებსაც თელავენ.

თხე̃ txẽ exc. ნაცვ. местоим. pron. ჩვენი наш our. **თხე̃ წა** – ჩვენი სახლი; **დუჲ ხახკი′– ნე̂, თხეჩონ ჴათხე̂ ცო ბალ‘მა კი̃** – ცხენები გააჭენეს და ჩვენი წინ ვერ გავიდა. იხ. см. see **თხო txo**.

თხვენა|დ|ალარ txvena|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ფრთხობა (ფრთხება) пугаться (о лошади) to deter, to be frightened, to become scared. **სე̃ დო̃ ჯეჩბერ ლაზე̃ ბა, მა̄ თხვენადბალარ ხეცე̂** – ჩემი ცხენი სხვაფრივ კარგია, მაგრამ ფრთხობა იცის. სრ. сов. perf. **დათხვენა|დ|ალარ datxvena|d|alar**.

თხვენა|დ|არ txvena|d|ar გრდმ. прх. trans. ფრთხობა (აფრთხობს) пугать to frighten, to scare, to shoo. **ბუჲსუ̃ დეცქ̃ჩრ̂ აჯევ დახნე̂ თხვენადო** – ღამით მოსული ნადირი საქონელს აფრთხობს. სრ. сов. perf. **დათხვენა|დ|არ datxvena|d|ar**.

თხილ დდ **txil** dd თხილი мелкий орех, орешник nut. **ბაწარხიმაქ დუჯ თხილი ჺედახკე̂** – ბაწარისწყალზე (მდინარეა) ბევრი თხილი დგას; **ოჯუს თხილ დაყრ̂** – ის თხილს ჭამს.

თხილ|დ|ალარ txil|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაფრთხილება (გაუფრთხილდება) беречь to take care about sth. **ას საჲ ჯანინ ზორაჲში̂ თხილლას** – ჩემს ქალამნებს ძალიან ვუფრთხილდები.

თხილ|დ|არ txil|d|ar გრდმ. прх. trans. გაფრთხილება (აფრთხილებს) предупреждать, предостерегать to warn. **ო ვეწეს თხილვჷ** – ის უნდა გავაფრთხილო.

თხილარნā დდ **txilarnā** dd თხილნარი, თხილიანი лесной орешник nut-grove, nut-trees. **ის მაქდა[ჴ] თხილარნā და, თხილ ლაჴდჷ ლოთ ვაჲ** – მანდ ზევით თხილნარია, თხილის დასაკრეფად წავიდეთ.

თხილლაჲნი̂ txillajnî მიმღ. прич. particip. ფრთხილი, მომფრთხილებელი осторожный, остерегающийся careful. **ლერ̂ შაჲრი̂ ქორთინ თხილლაჲნი̂ სტაკ ვა** – ლეო თავისი თავის მომფრთხილებელი კაცია.

თხილოლ ჲ **txilol** j სიფრთხილე осторожность, бдительность carefulness, care. **თხილოლ სა ხილʼუშ ჲეწე̂, მე̄ აჯ ცო დეჴლალრ̂ თხოჷ** – სიფრთხილე გამთენიისას უნდა, რომ ნადირი არ მოგვეპაროს.

თხილოშ, თხილუშ txiloš, txiluš ზმნს. нареч. adv. ფრთხილად осторожно care-fully. **თხილოშ ხილʼალე̂, აჴ თასლაჴ!** – ფრთხილად იყავი რა, ჩამოვარდები [არ ჩამოვარდე]!

თხილ|დ|უჲნი̂ txil|d|ujnî მიმღ. прич. particip. გასაფრთხილებელი, გამაფრთხილებელი, საფრთხილო оберегаемый venturesome.

თხირ დ **txir** d თრთვილი иней hoar-frost. **ზურტი[ჴ] მაჲრნობ ბათ̣ა[ჴ] თხირ ლექოდრ̂** – ზუროსგორში მარიამობის თვეში თრთვილს დებს (ისვრის); **დაყრეხ თხირ ჯოთ̣ჷ, ქუჲკბარწინრ̂ ლელარ დაქჷ და** – ბალახი დაითრთვილა [ბალახ-ზე თრთვილი მიაფრქვია], ფეხშიშველი სიარული კარგია.

თხლაფ: თხლაფ დ|ითარ txlap: txlap d|itar გრდმ. прх. trans. [მო]ქვლეფა ([მო]-თქვლეფს), სვლეპა лакать to lap. **კაწევ სალაფვეგრ̂ თხლაფ დითრ̂** – ლეკვი სალაფავს თქვლეფს.

თხლაშ: თხლაშ ბ|აჴითარ txlaš: txlaš b|aḫitar გრდმ. прх. trans. თხლაშანის გადენა (თხლაშანს გაადენს), თხლეშა (სილის, მუშტის გარტყმა) дать затрещину, оплеуху to strike, to slap, to hit. **დოკ დეცქჩრ̂ დადას მეზობლენ თხლაშ ბაჴითიქჷ** – გულმოსულმა მამამ მეზობელს სთხლიშა.

თხლე ჲჲ **txle** jj თხლე густой винный осадок sediment. **ვქჷ დაჴ დუჲთ̣ჩე[ჴ]დოლჷ ბუხე[ჴ] სტამჷ თხლე ჲისქჷ** – ღვინის გადასხმის შემდეგ ძირში სქელი თხლე დარჩა.

თხლეშა|დ|არ txleša|d|ar თხლეშა (სთხლეშს) шлёпнуть, ударить to strike. **ირმენ მარ̈ბაქჷ̄ხ თხლეშადბინას შარიჼ ბურთ** – ირემას ცხვირპირში ვთხლიშე თავისი ბურთი.

თხო¹ **txo**¹ ექსკ. ნაცვ. экск. местоим. exc. pron. ჩვენ (მე და ის, მე და ისინი, ჩვენ და ის, ჩვენ და ისინი), ერგატივში ენაცვლება ფუძე **ათხ- atx-** мы (я и он, я и они, мы и он, мы и они), в эргативе заменяется основой **ათხ- atx-** we (I and he/she, I and they, we and he/she, we and they), in ergative it is changed by the root **ათხ- atx-**. **თხო მეზობლი და** – ჩვენ მეზობლები ვართ; **ათხ[ო̂] ვჷჼ მაჲლ‘ნათხ** – ჩვენ ღვინო დავლიეთ; **თხოხ ლაზივხ მჷჼ და!** – ჩვენზე უკეთესი ვინ არის! **თხოგო̂ მოსიჼ ცოჳანე ალ‘იჼდა** – ჩვენთვის ცუდი არავის უთქვამს; **ის ამბუჲ თხო- გომციჼ ჳაჩჷჼ** – მაგ ამბავმა ჩვენამდე მოაღწია.

თხო² დდ **txo**² dd ქსელი, თხორი нити, натянутые на станке web. **მჷ̄შენაჲნო̂ აჳ[ო̂] დოწიჼჩო̂ ბაწრეხ *თხო დო*** – საშალედ ჩამობმულ ძაფს *თხორს* ეძახიან.

თხოვარ დდ **txovar** dd მათხოვარი нищий beggar. **თხოვარ ლელჷ̂ სჷჼგო̄ხ** – მათხოვარი დადის კარდაკარ (ეზოებში).

თხოღჷჼ txoγē ექსკ. экск. exc. ჩვენებური (ვინმე, ან რამე) наш (кто-л. или что-л.), из наших peculiar, familiar (sb or sth). **ე სტაკ თხოღჷჼ ვა** – ეს კაცი ჩვენებურია, ჩვენიანია; **ე თხოღჷჼ მოტ̧ ბა** – ეს ჩვენებური ენაა.

თხოღეშ txoγeš ექსკ. ზმნს. экск. нареч. exc. adv. ჩვენებურად по-нашему like us. **ოჳა-რჷ̄ თხოღეშ თაგჲიჼ ნაჩხ** – იმათაც ჩვენებურად გააკეთეს ყველი.

თხრილ ჲჲ **txril** jj თხრილი, არხი ров, канал cannel, sitch. **სალთივ შინეჸფვენივჳ თხრილი თეგდიჼ** – ჯარისკაცებმა ორივე მხარეს თხრილები გააკეთეს (გათხარეს).

თხუჲნი̂¹ **txujnî**¹ exc. ზმნს. нареч. adv. **ჩვენ ჩვენთვის (თავისთვის) мы себе ourselves** (იწარმოება **თხო txo** ნაცვალსახელისგან, აძლიერებს ზმნის შინაარსს образуется от местоимения **თხო txo**, усиливает значение глагола is derived from the pronoun **თხო txo,** strengthens the content of the verb). **იჼც თხუჲნ[ი̂] დუჲტათხ** – ახლა ჩვენ ჩვენთვის მივდივართ.

თხუჲნი̂² **txujnî**² მიმღ. прич. particip. მტირალი, მოტირალი плачущий crying. **ხენენ კიკალ თხუჲნი̂ ბჷ̌დერ ჹედაღერ** – ხის ქვეშ მტირალი ბავშვი იჯდა.

თხუჲნო̂ txujnô დღისით днём in the day-time. **თხუჲნო̂ ბოთხ თეგბოსჷ̄, ბუჲსუ̂ ჩუ თოჰ̦ოს** – დღისით საქმეს ვაკეთებ და ღამე მძინავს. იხ. см. see **თხა tx**a.

თხუშ txuš ზმნს. нареч. adv. ტირილით плача, с плачем with crying. **ნა̈ნის ოქრო̂ დავდინო̄, თხუშ ქორთო̂ ჭავო̂** – ნანის ოქრო დაუკარგავს და ტირილით თავს იკლავს.

თჰ̦ათ̦ th̦aț ქადი! (ძაღლის გასაგდები შეძახილი) пошёл! (обращение к собаке) Th̦aț! Go away! (exclamation for banishing the dog). **თჰ̦ათ̦, ბოთერ, ბალ' ისერქჼ, მაცლომციჼ ლეფჩეჰ̦ ესე!** – ქადი, ბოთერა, მოშორდი აქედან, როდემდე გდიხარ აქ!

თჰ̦აქ დდ **th̦ak** dd კვალი, ნაფეხური след (от ног) track, footprint. **ჩაჲ თჰ̦აქუხ ბაჲწათხო̂** – დათვის კვალს მივდევთ; **ჰ̦ო თჰ̦აქ მარცინო̂!** – შე კვალშეტრუსულო! (წყევლაა).

თჰ̦აქ დ|ახნო̄ th̦ak d|axnō ნაკვალევი отпечатки, линия следов track. **დავიჼჩრო̂ დოაჼ თჰ̦აქ დახნო̄ ტოლშელო̄ დარ** – დაკარგული ცხენების ნაკვალევი ⌈კვალნავალი⌉ ტოლოშაში იყო.

თჰ̦აქწიჼ th̦akc̣ĩ უკვალო⌈დ⌉, გაუკვალავი, გაუკვალავად бесследный, бесследно, непроложенный, нехоженный a place where there is no fresh tracks, without leaving trace. **მელ' ხჼ ჲა, ჰ̦ო ცო ვაგინვაგ სოჼ, ვუჼ (ჷჼ) თჰ̦აქწიჼ ვაჲვრა⌈ჰ̦⌉?** – რამდენი ხანია, აღარ მინახიხარ, რატომ დაიკარგე უკვალოდ?

ი

ი, იჰ i, ih მრ. мн. pl. **იბი ibi** (აგდებ. пренебр. by m. f. **ჰაჲ, ჰაბი haj, habi**) ნაცვალსახელი **ეს, ესენი**, მეტწილად იხმარება მსაზღვრელად; სხვა ბრუნვებში ენაცვლება **იყ⌈უ̂⌉ iq⌈û⌉** (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) местоимение **этот, это, эта, эти**, большей частью употребляется в качестве определения; в других падежах заменяется формой **იყ⌈უ̂⌉ iq⌈û⌉** (употребляют только женщины) pronouns **this, these** are mostly used as a determiner; in other cases it is altered by

იქ[ჷ̂] **iq[û]** (is used only by women). **ი წა დაჩქო̂ და** – ეს სახლი დიდია; **იქ დრონჰ ო ჰაშ დეცქ** – ამ დროს ის სტუმარი მოვიდა; **იქუს ქალჷ̂, ოქუს მა̄ ცო** – ამან შეჭამა, იმან კი არა; **იქ ნაჩხოხ ცო ჲაჲლი̂ სო̂ ჩამჲალმაკჷ̂** – ამ ყველს ვერ შევჩვეულვარ; **ი დაჲცი̂** – აი, აგერ არის; **იბი მიჩაჰკ დალო̂?** – ესენი სად არი-ან, ნეტავი? იხ. см. see **ე, ეჰ e, eh**.

-ი, -ჲ -i, -j ნაწილაკი, შეიცავს კითხვას частица, содержит вопрос particle, containing question. **დად ვაჲ ჰოგო[ჰ]? – ვა სოგო[ჰ]** – მამა გყავს? – მყავს. **ისი ჲა ო ჲოჰ? – ის ჲა** – ეგაა ის გოგო? – ეგაა. **ჰალუჲ მალ'ოთ ვაჲ ე ვჷ̂? – ჰალო̂ მალ'ოთ ვაჲ** – დავლიოთ ეს ღვინო? – დავლიოთ. **ვუხ (-უხ) დეწჷ̂ ჰო̂, ქანი̄ზი? – ჰაჷ, ქანიზ** – რა გინდა, ყურძენი? – კი, ყურძენი. **შამილ ვალუჲ? – ვალო̂** – შამილი მოდის? – მოდის.

-ი̄, -ī 1. კავშ. союз conj. და и and. **დითხი̄, ჰაჲრი̄ ქჩექდინას ხჷ̂კლინაჲნო̂** – ხორცი და ფქვილი [და] მოვამზადე ხინკლ[ებ]ისთვის. 2. ნაწ. част. partic. -ც тоже, также, и also, too, as well. **დითხი̄ და სოგო[ჰ] ხჷ̂კლინაჲნო̂, ჰაჲრი̄** – ხორციც მაქვს ხინკლ[ებ]ისთვის, ფქვილიც.

ია დდ **ia** dd ია фиалка violet. **დოჰე სე ეზო ბუჩქათ ია იხო̂** – გაზაფხულზე ჩემს ეზოში ბუჩქად ია ამოდის; **ბუბკილო[ჰ] დოჰე[ჰ] ჰამახეჷ ჰათხივხ ქძლაჷო̂ იხო̂, ოქუხ მა̄ ია დაჲწჷ̂** – ყვავილებში გაზაფხულზე ყველაზე წინ ენძელა ამოდის, მას კი ია მიჰყვება.

იაბო̂ ბდ **iabô** bd იაბო (დაკოდილი ცხენი), ლაფშა мерин (холощёная лошадь) emasculated horse. **ივბევ ბაყუჲნ მარდ ბიშბიჷ̂** – იაბომ კვიცს წიხლი [წა]ჰკრა; ***იაბო̂ ბა̄ჰჷ̂ჩო̂ დონეხ დო*** – *იაბოს* დაკოდილ ცხენს ეძახიან.

იაზმ დდ **iazm** dd აიაზმა (ნაკურთი წყალი) святая вода sanctified water. **იაზმ ჭეთჷარ** – აიაზმის სხურება (დასხმა).

იალ დდ **ial** dd იელი кавказская одурь, понтийская одурь azalea. **ი̄ლევ გაზჷ̂ დაჰ ბახობო̂** – იელი თხას ათრობს.

იალ-წი̄ლა̄[1], **იალ-წიალ**[1] ჲ **ial-çīlā**[1], **ial-çial**[1] j არევ-დარევა, კორიანტელი, ნამსხვრევებად ქცევა смешение mess, disarrangement. **კმაჲტმაქაჰო̂ ჲეკჷ̂ჩო̂ ბჭაკნა̄ხ იალ-წი̄ლა̄ ხილ'ჷ̂** – კლდეზე გადაცვენილი გუდები არევ-დარევით გაიფანტნენ; **ლავ დათხერ იალ-წიალ დოშ** – თოვლი მოდიოდა კორი-

ანტელით; **ქორლე̃ ჯამ თასდალი'ნე̂ სოგო[ჳ], იალ-წი̄ლა̄ დახე̃** – ხელიდან ჯამი გამივარდა და ნაკუწ-ნაკუწ იქცა.

იალ-წი̄ლა̄^{2} დდ **ial-çīlā**^{2} dd კაშკაში, ციმციმი мерцание shine, twinkle. **ტჩერელჩვ იალ-წი̄ლა̄ დო** – ვარსკვლავები ციმციმებენ.

იანვარ ბდ **ianvar** bd იანვარი январь January. **იანვრე[ჳ] წყე̄წყე̂ ალნი[ჳ] დაჴო̃ ლავ ხეცე̂** – იანვარში ალვანში ხანდახან დიდი თოვლი იცის.

იასამა̃ დდ **isamã** dd იასამანი сирень lilac. **იასამა̃ თაგუჲნი̂ ბუბუკ და, ზორაჲში̂ ლაზე̃ ჳაჲჭი̂ ჲაშ** – იასამანი ლამაზი ყვავილია, ძალზე კარგი სუნის მქონე.

იასქრისტე̂ ვ **iaskrisṭê** v იესო ქრისტე Иисус Христос Jesus Christ. **ვაჲ̃ ნახ იასქრისტეხ ლოცალა მიჩხმაც** – ჩვენი ხალხი იესო ქრისტეზე ლოცულობს ყველგან.

იგავ ჲჲ **igav** jj იგავი притча fable. **სე ბაბოს ქიქლუ̃ იგავი ჲეფცა̃ლათერ თხოგო̂** – ჩემი პაპა წინანდელ იგავებს გვიამბობდა ხოლმე.

დ|იენო̂ d|ienô მიმღ. прич. particip. 1. ნაქნარი, ჩადენილი натворённый commited, perpetrated. **მოჳ მუჲში̂ და ჳო̃ დიენო̂ ო სტაკოვ!** – რა ცუდი (ცუდად) უქნია შენთვის იმ კაცს! 2. შობილი, გაჩენილი рождённый born. **დიენო̂ ჩუჲხი̂ ჳათჲეც ნანახ ჴებლო̂** – გაჩენილ ბატკანს მაშინვე დედას მიუსვამენ. 3. მოქსოვილი связанный knitted. **სე აგას დიენო̂ ჩხა̃დრი დოჲთვხუ̂ სოგო[ჳ]** – ჩემი ბებიის მოქსოვილი წინდები მაცვია.

დ|ივარ d|ivar 1. გრდმ. прх. trans. თესვა (თესავს), [და]რგვა сеять, сажать to sow, to plant. **სტაბო[ჳ] ნაკვეთე[ჳ] მაჲჴი̂ ჲივნათხ** – შემოდგომაზე ნაკვეთში პური (ხორბალი) დავთესეთ; **ოჴარ სა̃გო[ჳ] ხენ[ბ]ი დივე̃** – იმათ ეზოში ხეები დარგეს; **ოჴუს ჴორ ბივო̂** – ის ვაშლს რგავს. 2. გრდუვ. непрх. intrans. თესვა (თესია, დარგულია) быть в посеянном, посаженном положении is sown, is planted. **ოჴარგო მა̃დრე მაჲჴი̂ ჲივუ̂** – მათ მინდორში პური (ხორბალი) უთესიათ; **სოგო[ჳ] ბოსტნე[ჳ] სტაჲფვლაცო̂ ბივურ** – მე ბოსტანში სტაფილო მეთესა.

ივგათ ivgat ზმნს. нареч. adv. შებრუნებით наоборот on the contrary. **ლანი ივგათ ცხადბალა სო̃** – სიზმრები შებრუნებით მიცხადდება.

დ|ივენო̂ d|ivenô მიმღ. прич. particip. დათესილი, დარგული посеянный; посаженный planted, sown. **ვენჴე დივენო̂ ბადრიჯა̃ ლაზიშ დალ'ე̃** – ვენახში დათესილი პომიდორი კარგად ამოვიდა.

დ|ივუჲნი̂ d|ivujnî მიმღ. прич. particip. 1. [და]სათესი; დასარგავი то, что нужно посеять, посадить sth to be planted, sown. **დივუჲნი̂ და სოგო ჴავ** – დასათესი მაქვს ყანა. 2. [და]მთესველი, [და]მრგველი сеющий, сажающий sower. **დივოჩო̂ სტაკოვ დუჴ თეგოდო̂** – მთესველი კაცი ბევრს მუშაობს.

დ|ივწი̃ d|ivçĩ დაუთესავი, დასათესი незасеянный, непосеянный unsown. **ცენეხ ფსა ბივწი̃ ბისგერ თხოგო[ჯ]** – წლეულს ქერი კინაღამ დაუთესავი დაგვრ- ჩა.

–ითარ -itar რთული ფუძის შემადგენელი ნაწილი, აწარმოებს კაუზატიური შინაარსის მქონე ზმნებს составная часть сложных основ, образует каузативные глаголы a component part of the complex root, which forms the verbs having causative content. **თაგდითარ** – გაკეთებინება; **ალ’ითარ** – თქმევინება; **ლელითო̂** – საშუალებას, უფლებას აძლევს, იაროს; **დაჴდალითო̂** – საშუალებას აძლევს, გაიზარდოს.

დ|ითარ¹ d|itar¹ გრდმ. прх. trans. 1. გაკეთებინება (აკეთებინებს) заставить [с]делать to make sb do sth. **კნათეგო̂ ქორწილ დითნას** – ბიჭი დავაქორწინე [ქორწილი ვაქნევინე]. 2. გაჩენინება (გააჩენინებს), დაბადებინება заставить, помочь родить to help to give birth. **ბერლარ ნინუჲგო̂ ბი̄ბაცოს ბა̆დერ დითჷ** – ბეროანთ ნინოს ბებია ქალმა შვილი აშობინა [დააბადებინა]. 3. მოქსოვინება (მოაქსოვინებს) заставить связать to make sb knit sth. **სარეგო̂ მა̄შე̂ ბითნას** – სარას შალი მოვაქსოვინე.

დ|ითარ² d|itar² გრდმ. прх. trans. დატოვება (დატოვებს); დანარჩუნება; დათმობა оставить; уступить to leave, to keep; to concede. **ადმეს ჯაგნუჲ შარნ დითჷ** – ადამმა წიგნები თავისთვის დაიტოვა; **დადას სო ალნი[ჯ] ვითჷ** – მამამ მე ალვანში დამტოვა; **ას ოჴუჲნ დოშ დითჷ** – მე [ი]მას სიტყვა დავუტოვე [დავუბარე]; **ფსტუჸჩოვ ბა̆დერ მარჩუ[ჯ] დითჷ** – დედაკაცმა ბავშვი ქმრისას დატოვა; **ას ოჴუჲნ დაჯ ცო დითნოჯრას, ბუჯ ბალ’ენბარ თხო̃** – მე იმისთვის რომ არ დამეთმო, ჩხუბი მოგვივიდოდა.

დ|ითენო̂ d|itenô მიმღ. прич. particip. დატოვებული оставленный left, kept.

დ|ითუჲნი̂ d|itujnî მიმღ. прич. particip. დასატოვებელი; მოსათმენი, დასათმობი то, что нужно оставить; то, что нужно уступить, терпеть sth to be left, kept, conceded. **ჭალუჲნაჲნო̂ შიჴ თოუ̆ბუ̆ ჩუჯ და დითუჲნი̂** – ზამთრისთვის ორიოდე ჭედილა სახლშია დასატოვებელი; **იშტ[რ]უ̃ უწესობ ცო ჲა ჲითუჲნი̂** – ასეთი უწესობა არ არის მოსათმენი.

დ|ით̦|დ|ალარ d|iț|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ბანაობა (ბანაობს) купаться, плескаться to wash, to have a bath. **ლაუ̆მრეჩო̂ ხილო[ჰ] დით̦დალარ თიგი̂ ადმი̄ნენ** – მთის წყალში ბანაობა უხდება ადამიანს.

დ|ით̦|დ|ალინო̂, დ|ით̦|დ|აჲლნო̂ d|iț|d|alinô, d|iț|d|ajlnô მიმღ. прич. particip. დაბანილი, გაბანილი выкупавшийся washed, having a bath. **ფშელიჩო̂ ხილო[ჰ] ჲით̦ჲაჲლნო̂, დაჰ ფშელჲიქსო̂** – ცივ წყალში გაბანილი, გავცივდი; **დოჼ დაფხარლო[ჰ] ბარ ბით̦ბაჲლნო̂** – ცხენი ოფლში იყო გაბანილი.

დ|ით̦არ d|iț|ar გრდმ. прх. trans. [გა]რეცხვა ([გა]რეცხავს) [по]стирать to wash. **სტაბო[ჰ] ფსტეივ ხი ცერე[ჰ] კეჯ ჲით̦ო̂** – შემოდგომაზე დიაცები წყლის პირას მატყლს რეცხავენ.

დ|ით̦აჼ d|iț|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **დ|ით̦არ d|iț|ar**. **სე ძუძკენ კეჯ ჲით̦აჼ ჴეთე̂** – ჩემმა გოგონამ მატყლის [გა]რეცხვა იცის.

დ|ით̦ენო̂ d|iț|enô მიმღ. прич. particip. 1. გარეცხილი выстиранный washed. **ჲით̦ენო̂ კაბ ბაცმაქ დაჰ უჲტნას** – გარეცხილი კაბა ბალახზე გავფინე. 2. ნარეცხი (წყალი) грязная вода после стирки dirty water after washing. **ქაჲრცხი̂ დით̦ენო̂ ხი დაჰ მახკდინას** – სარეცხის ნარეცხი წყალი გადავღვარე.

დ|ით̦ითარ d|iț|itar გრდმ. прх. trans. გარეცხინება (გაარეცხინებს) заставить выстирать to make sb wash sth. **ნანას ვაშქჼ ჩხჷჼდრი დით̦ითქჼ სოგო̂** – დედამ ძმის წინდები გამარეცხინა.

დ|ით̦|ლაჲლა̄ დდ d|iț|lajlā dd საბანაო, დასაბანი დრო და ადგილი (საშუალება) место и время (возможность) для купания a place and means of having a bath.

დ|ით̦|უჲნი̂ d|iț|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. გასარეცხი, სარეცხი то, что надо [по]стирать sth to be washed. **დით̦უჲნი̂ დუჳ და** – გასარეცხი ბევრია. 2. [გა]მრეცხავი стирающий washer, laundress. **ფსარე[ჰ] კეჯ ჲით̦უჲნი̂ ფსტუჲნო̂ ცო ჲეცქჼ სოჼ** – გუშინ მატყლის მრეცხავი დედაკაცი არ მოვიდა.

დ|ით̦წიჼ d|iț|wĩ გაურეცხავი нестиранный unwashed. **დით̦წიჼ ჩხჷჼდრი მა დეფხო̂** – გაურეცხავ წინდებს ნუ იცვამ.

დ|იკარ d|iķar გრდმ. прх. trans. წაყვანა (წაიყვანს), გარეკვა уводить, увести, угонять, угнать to take away, to carry away. **ბადრის ბჳ̆დრი დიკო̂ სკო̄ლ** – ბადრის

ბავშვები მიჰყავს სკოლაში; **ბადრი, ბა̈დრი დახკდებალჷ** – ბადრი, ბავშვები მოიყვანე რა; **ქიქოჳ თხოგო[ჰ] ლეკივ ჟე დიკერ** – წინათ ლეკებმა ჩვენი ცხვარი წაიყვანეს.

დ|იკითარ d|iḳitar გრდმ. прх. trans. წაყვანინება (წააყვანინებს) заставить, разрешить увести, угнать to make sb take sb/sth, to make sb carry sth/sb. **ქაბო̂ ლაჸ̆მჷ ბიკითარ დეწჷ სოჼ** – ძროხების მთაში წაყვანინება მინდა; **ას ჰო ლეკიგო ჲიკითჩე, მაჭაჳ მა ჲაჲლ‘გელო̂ სოჼ ბაქა̄ხ** (თარგმანი ქართულიდან ა. ბერთლანის) – თუ ლეკებს წაგაყვანინო, წვერიმც ნუ მესხას ყბაზედა (ხალხური).

დ|ილ|დ|ალარ d|il|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ბანაობა (იბანავებს), დაბანვა мыться, ⌈вы⌉купаться to wash, to have a bath.

დ|ილ|დ|არ d|il|d|ar გრდმ. прх. trans. გაბანება (⌈გა⌉აბანებს), დაბანა; რეცხვა (ჭურჭლისა) выкупать; мыть (посуду) to wash up, to wash. **კაწკოჼ ჲოჰ ჲილჲოს** – პატარა გოგოს ვბან; **ჲაჰოვ ჰერწო̂ დილოდო̂** – გოგო ქვაბს რეცხავს.

დ|ილ|დ|აწი̃ d|il|d|açĩ დაუბანელი, გაურეცხავი неумытый, немытый unwashed. **დილდაწი̃ ჰერწლეჩ** – გაურეცხავი ქვაბები.

ილაჯ ჲ **ilaǯ** j ილაჯი, არაქათი, ღონე, ძალა, ენერგია сила, энергия forcé, power, energy.

ილაჯ ხიტენო̂ ilaǯ xiṭenô მიმღ. прич. particip. ილაჯგაწყვეტილი, უილაჯო обессиленный, изнеможённый tired, powerless, feeble. **წყებეჳ დუვ ბოთხ თეგბარეხ ილაჯ ხიტენო̂ ჲასო̂** – მეტისმეტად ბევრი მუშაობისგან ილაჯგაწყვეტილი ვარ

დ|ილ|დ|იენო̂ d|il|d|ienô მიმღ. прич. particip. დაბანილი омытый washed. **დილდიენო̂ ბა̈დერ ლაზიშ თუჲჰდისჷ ჩუ** – დაბანილი ბავშვი კარგად ⌈და⌉იძინებს (⌈ჩა⌉იძინებს).

დ|ილ|დ|უჲნი̂ d|il|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. დასაბანი, გასარეცხი (ჭურჭელი) тот, кого (или то, что) надо купать (мыть) sth to be washed up. **დილდუჲნი̂ და სოგოჰ ბა̈დრი** – დასაბანი მყავს ბავშვები. 2. დამბანი, მრეცხავი купающий, моющий washer, laundress.

ი̄ლა̄რე̃ ilārẽ იელებიანი с одурью with azaleas. **ტბათნიჰ ი̄ლა̄რე̃ კუჭ ბაჷ̄, *ილერკუჭ* დო ოჴუხ** – ტბათანაში იელებიანი გორაკია და მას *ილერკუჭს* ეძახიან.

დ|ილ̦|დ|ალარ d|iļ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაგდება (დაეგდება), დადება (დაედება) улечься; накладываться to run (into debt), to throw, to lie down. **მალდაჲლნო̂ ბა̈დერ მეჴმაქ დილ̦დალო̄** – დაღლილი ბავშვი ტახტზე მიეგდო; **დაჭო̄ ვალ დილ̦დალო̄ სოხ** – დიდი ვალი დამედო. უსრ. несов. imp. **დ|ებლ|დ|ალარ d|ebl|d|alar**.

დ|ილ̦არ d|iļar გრდმ. прх. trans. 1. დადება (დადებს) положить to put. **ბალიშ მათ̦- მაქ ბილ̦ნას** – ბალიში ლოგინზე დავდე; **ქოთმევ გაგა̄ ჲილ̦ქ̄** – ქათამმა კვერ-ცხი დადო. 2. დადება (დაადებს), მისჯა наложить (взыскание), наказать, осудить to accuse. **დო̄ ბეჰრენმაქდა[ჰ] გიგუჲნô ფხი შო დილ̦ერ** – ცხენის მოპარვისთვის გიგოს ხუთი წელიწადი მიუსაჯეს. 3. დადება (დაადებს ვალს), დაკისრება, შეწერა (ფულისა) положить, обложить (налогом) to impose.

დუჰ დ|ილ̦არ duh̦ d|iļar გრდმ. прх. trans. შედგომა (შეუდგება საქმეს...), დაწყება начать, приступить (о деле) to start. **ჩხი̄დრქ̄ დუჰ დილ̦ნას** – წინდის ქსოვა დავიწყე. უსრ. несов. imp. **დ|ებლარ d|eblar**.

დ|ილ̦ენô d|iļenô მიმღ. прич. particip. დადებული положенный, обложенный to be placed, to be put. **ის ქარსა̄ ისივ იჩოს ჲა ჲილ̦ენô** – ეგ საბელი მანდ იჩოს აქვს დადებული.

იმდება|დ|არ imdeba|d|ar დაიმედება (დააიმედებს) обнадёживать to give hope. **ნანას ბა̈დერ იმდებადო** – დედა ბავშვს აიმედებს. სრ. сов. perf. **დაიმდება|დ|არ daimdeba|d|ar.**

იმდე̃ imdẽ საიმედო, იმედიანი надёжный reliable. **დაჭუჲჩô ხილო[ჰ] დო̄ იმდე̃ ბეწე̂ სტაკონ** – დიდ წყალში საიმედო ცხენი უნდა კაცს.

იმდეწი̃ imdec̣ĩ უიმედო[დ] безнадёжный, безнадёжно hopeless.

იმედ ჲჲ **imed** jj იმედი надежда hope. **დადას იმედ ჲალ'ი̂ სო̄, მე̄** ***ქალი̅ქô ჲიკოს ჰუჲნô*** – მამამ იმედი მომცა, [რომ] *თბილისში წამიყვანო.*

იმერლოვ ვბ **imerlov** vb იმერელი имеретинец Imerelian. **სქ̄ ჲოჰ იმერლოვას ჲიკქ̄ ფსტუნალ** – ჩემი გოგო იმერელმა წაიყვანა ცოლად.

იმერულ დ **imerul** d გადაკრული სიტყვა [იმერული] намёк [имеретинский] hint [Imerelian]. **ო სტაკოვ იმერულ დიქ̄ სო̄** – იმ კაცმა გადაკრული სიტყვა მითხრა [იმერული გამიკეთა].

ინერცია ჲ **inercia** j ინერცია инерция momentum, inertia.

იჼ დდ **ĩ** dd ინა хна henna. **თათრივ მაჯეხ იჼ დებლო̂** – თათრები ულვაშ[ებ]ზე ინას იდებენ.

იჼდისხურმ ჲჲ **ĩdisxurm** jj ინდისხურმა финик, хурма индийская Indian persimmon. **თხე წიჼტყუჲაჰ ცჰა იჼდისხურმ ჲივნათხე̄, ჰალო̂ მაცაჼკ ჲალ’ულო̂** – ჩვენი სახლის უკან ერთი ინდისხურმა დავთესეთ (დავრგეთ) და ნეტავი როდის ამოვა.

იჼდურ დდ **ĩdur** dd ინდაური индюк, индейка turkey. **ქოთამ იჼდრეხ კაწკუ̄ხუ̂ და** – ქათამი ინდაურზე პატარაა; **ვუჼ (ˉუჼ) იჼდრევსაჼ მარლ’ო̂ ჯოწბინა[ჰ]?** – რა ინდაურივით ცხვირი ჩამოუშვი [ჩამოკიდე]?

იჼტერეს ჲჲ **ĩṭeres** jj ინტერესი интерес interest. **იცხუს სოხ იჼტერსუვ ჲო ამბუჲ** – ეგ ჩემზე ინტერესით ლაპარაკობს.

იჼც **ĩc** ზმნს. нареч. adv. ახლა теперь, сейчас now. **იჼც ხაჼ ცო ჲა ოკუჲგო[ჰ]** – ახლა დრო არა აქვს (არა სცალია) იმას; **იჼც თაჲლზი ჩუ დეწე̂ დოხკდალაჼ** – ახლა ხურჯინები უნდა ჩალაგდეს; **იჼც მოჸ ალ’ოლ ვაჲ ვაშბიგო, ˉუჼ ყაჰჲალიჼრ ვაჲნ̂ დენოლა** – ახლა მაინც ვუთხრათ ერთმანეთს, რატომ გაგვიმწარდა წუთისოფელი (ს. გარსევანიძე).

იჼც ბუჲსუ̂ **ĩc bujsû** ზმნს. нареч. adv. ამაღამ этой ночью, в эту ночь tonight.

იჼცაჸ **ĩca’** ზმნს. нареч. adv. ახლავე, ამ წამს теперь же, сию минуту, сейчас же right now, at once. **იჼცაჸ ბა̆დრი ჰალო̂ კეთ̦დება′ეთ, ნაყმაქა′ჯ̆ ოთ̦ათ** – ახლავე ბავშვებიააყენეთ და გზას გაუდექით; **იჼცაჸ ჩუ ვოლ!** – ახლავე [შინ] შემოდი!

იჼცგეჸ **ĩcge’** ზმნს. нареч. adv. 1. სულ ახლახანს только что, совсем недавно just now, recently. **ფორე̂ იჼცგეჸ ვეჸეჼ** – ფორე სულ ახლახანს მოვიდა. 2. ახლაღა сейчас только now. **ვუჼ (ˉუჼ) იჼცგეჸ ლივა[ჰ] სოგო̂?** –ახლაღა რატომ მეუბნები?

იჼცლომციჼ **ĩclomcĩ** ზმნს. нареч. adv. აქამდის, აქამდე до сих пор till now (აღნიშნავს დროს; ხმარობენ ქალებიც, კაცებიც обозначает время; употребляют и женщины, и мужчины denotes time; is used by women and men as well). **დუჲ დეწეჰერ შუჼ, ვუჼ (ˉუჼ) იჼცლომციჼ ცო ლივრაჲშ̂** – ცხენები თუ გინდოდათ, აქამდის რატომ არ ამბობდით; **იჼცლომციჼ ჟეგო ვარასო̂** – აქამდე ცხვარში ვიყავი.

იჼცლუჼ **ĩclũ** (აგდებ. пренебр. by m. f. **ჰაჼცლუჼ** **hãclũ**) ახლანდელი, აწინდელი теперешний, нынешний present, present-day.

იოგ ჲჲ **iog** jj სახსარი сустав, сгиб joint. **ტარკაჼ ივგი ლაჲწი̂ სოჼ** – თითების სახსრები მტკივა.

ირბათ irbat ზმნს. нареч. adv. ირიბად косвенно obliquely. **ე ხაზ მოჳ ირბათ და ჳაჴინო̂** – ეს ხაზი როგორ ირიბად არის გავლებული; **ცხოვრბა ირბათ ცოჳაჼგო ჳაჭენჲას** – ცხოვრებაში ცერად არავისთვის შემიხედავს.

ირემ დდ **irem** dd ირემი олень deer. **ვაჲ ჳუნახ ირემ ცო დაგე̂** – ჩვენს ტყე⌈ებ⌉ში ირემი აღარ არის.

ის is მრ. мн. pl. **იბსი, ისბი ibsi, isbi** მითითებითი ნაცვალსახელი **ეგ**, მეტწილად იხმარება მსაზღვრელად; სხვა ბრუნვებში ენაცვლება ფუძე **იცხ**⌈**უ̂**⌉ **icx**⌈**û**⌉ указательное местоимение **этот**, в основном употребляется как определение; в других падежах заменяется основой **იცხ**⌈**უ̂**⌉ **icx**⌈**û**⌉ demonstrative pronoun **this**, is mostly used as a determiner; in other cases it is altered by the root **იცხ**⌈**უ̂**⌉ **icx**⌈**û**⌉. **ის ჴორ ლიბათ სოჼ** – ეგ ვაშლი მომეცით; **იცხ სტაკოვ ალʻიჼ სოგო̂** – მაგ კაცმა მითხრა; **იცხუს ქე ლაზეჲში̂ გაგოდო̂** – ეგ ცხვარს კარგად უვლის (ინახავს).

დ|ისარ d|isar გრდუვ. непрх. intrans. დარჩენა (დარჩება) თავისი ინიციატივის გარეშე остаться не по собственной инициативе to stay without own initiative. **ნეკ ჩუჳ დისეჼ სოგო**⌈**ჳ**⌉ – დანა შინ დამრჩა; **ბა̌დერ დადიწიჼ დისეჼ** – ბავშვი უპატრონოდ დარჩა. უსრ. несов. imp. **მეყარ meq̣ar**.

დ|ისენო̂ d|isenô მიმღ. прич. particip. დარჩენილი თავისი ინიციატივის გარეშე; ნარჩენი оставшийся без своей инициативы; остаток stayed without own initiative. **ნაყა**⌈**ჳ**⌉ **ვისენო̂ კაწკოჼ კნათ ვათხერ** – გზაში დარჩენილი პატარა ბიჭი ტიროდა; **დისენო̂ დაყარ** – დარჩენილი საჭმელი; **ჲისენო̂ ჲოჳ** – დარჩენილი (გაუთხოვარი) ქალი.

ისივ isiv იხ. см. see **ისი isi**. **ასუ̄ ისივ ვეწეს ვაცჼ** – მეც მანდ უნდა მოვიდე.

დ|ის|დ|ირჟარ d|is|d|iržar გრდუვ. непрх. intrans. დარჩენა (დარჩება) მცირეოდენი რაოდენობით оставаться (в какой-то степени) to leave, to remain sth. **ლაუ̂მუ̂ დალჩუჲშგო ვუნახ**⌈**შ**⌉**ი (ˉუნახ**⌈**შ**⌉**ი) დისდირჟნორ თხოგო ბარე** – მთაში წამომსვლელებს რაღაც-რაღაცები დაგვრჩენოდა ბარში.

დ|ის|დ|ირჟენო̂ d|is|d|irženô ნარჩენ-ნურჩენები, მონარჩენი остатки leavings. **ქუჲრწლეხიჼ დისდირჟენო̂ ვუნახ**⌈**შ**⌉**ი (ˉუნახ**⌈**შ**⌉**ი) დაჲყნათხ** – ქორწილისაგან

ნარჩენ-ნურჩენები ვჭამეთ; **დისდირყენრ̂ ქაჲრცხი̂ ნანეშენ დაჲლ̂ნას** – ნარჩენ-ნურჩენი სამოსი დედას მივეცი.

ისევ isev adit. ზმნს. нареч. adv. აქ (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) сюда (употребляют только женщины) **here, hither** (is used only by women). **ო ისევ ვალრ̂** – ის აქ (აქეთ) მოდის. იხ. см. see **ესევ esev**.

ისევა̄ ჲჲ **isevā** jj ეს (აქ განფენილი) დრო და სივრცე, აქაურობა; სააქაო (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) время и пространство вокруг, здесь; этот свет (употреблют только женщины) this place, time and space here; future life, next world (is used only by women). **ზორაჲში ჲეწ სო̃ ისევა̄** – ძალიან მიყვარს აქაურობა; **ისევა̄ ხკოლიხ თაგუჲნი̂ ჲა** – აქაურობა ზაფხულში ლამაზია (მოხდენილია). იხ. см. see **ესევა̄ esevā**.

ისეჲვ⌈ჰე̂⌉ isejv⌈ḩê⌉ ზმნს. нареч. adv. **აქეთკენ, აქეთ** (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) **сюда, в эту сторону** (употребляют только женщины) **here** (is used only by women). **ფშელირჩ̂ წყარუჲ ხი ისეჲვჰ დაცლე⌈ჰე̂⌉** – ცივი წყაროს წყალი აქეთკენ მოიტანე რა! **ჰო ოსი⌈ჰ⌉ ვარიცი̂, ისეჲვ⌈ჰე̂⌉ ვუხ (-უხ) თეგდო⌈ჰ⌉?** –შენ ხომ იქ იყავი, აქეთკენ რას აკეთებ? **ისეჲვჰ ჯაპტდებლე⌈ჰ⌉ ის ვე̃** – აბა აქეთ-კენ მო⌈გვ⌉აწოდე ეგ ღვინო; **ისეჲვ⌈ჰე̂⌉ ბოლლეთ** – აქეთ⌈კენ⌉ წამოდით რა! **ისეჲვ⌈ჰე̂⌉ ცო ვაგეგე̂ ო სტაკ** – სააქაოს აღარ არის ის კაცი. იხ. см. see **ესეჲვ⌈ჰე̂⌉ esejv⌈ḩê⌉**.

ისემცი̃ isemcĩ ზმნს. нареч. adv. აქამდე до сих пор till here (აღნიშნავს მანძილს; ხმარობენ ქალებიც, კაცებიც обозначает расстояние; употребляют и женщины, и мужчины denotes distance; is used by women and men as well). **ისემცი̃ ჲა ვაი̃ ჲოფსტ** – აქამდეა ჩვენი მიწა. იხ. см. see **ესემცი̃ esemcĩ**.

ისერე̃ iserẽ ზმნს. нареч. adv. 1. აქედან (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) отсюда (употребляют только женщины) from this place (is used only by women). **ისერე̃ ნეკ მიჩ დახე̃?** – აქედან დანა რა იქნა ⌈სად წავიდა⌉? 2. აქაური здешний of this place, our. **ლამზურჩკე⌈ჰ⌉ ჟე დეთორ̂ ბათოს, ისერე̃ ნაჩხ ზორაჲში ლაზე̃ იხრ̂** – ლამაზურში (ხეობის სახელია მთაში) ცხვარს წველის ბათო, აქაური ყველი ძალიან კარგი გამოდის; **ის სტაკ ისერე̃ ვა** – ეგ კაცი აქაურია. იხ. см. see **ესერე̃ eserẽ**.

ისერნა⌈ჰ⌉, ისერე̃და⌈ჰ⌉ iserna⌈ḩ⌉, iserẽda⌈ḩ⌉ ზმნს. нареч. adv. აქედან (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) отсюда (употребляют только женщины) from this place (is used only by women). **ისერჱდა[ჴ] ჰაჸმბარჩემცჼ ცჴაჲნჷ̂ დენჼ ნიყ ბა** – აქედან ალაზნისთავამდე ერთი დღის გზაა; **ისერჱდა[ჴ] ოსიმცჼ სე აშარვა′ჯ ხაწდოს** – აქედან იქამდე ჩემი ხმითაც გავაგონებ; **ისერჱდა[ჴ] ჴოსინჷ̂ ჴერ ო წინმაქ ჴითნორ** – აქედან გასროლილი ქვა იმ სახლზე დაცემულიყო. იხ. см. see **ესერნა[ჴ], ესერჱდა[ჴ] eserena[ḩ], eserēda[ḩ]**.

ისე[ჴ] ise[ḩ] ess. ზმნს. нареч. adv. აქ (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) здесь (употребляют только женщины) here (is used only by women). **ჴჱ ფსტუ-ბჴ̌დრი ისეჴი და?** – შენი ცოლ-შვილი აქაა? იხ. см. see **ესე[ჴ] ese[ḩ]**.

ისივჴ[ე̂] isivḩ[ê] adit. ზმნს. нареч. adv. მაგეთ, მანდ туда (к тебе, к вам) there (to the second person). **ე ჭაგნჷ̂ ისივჴე̂ დილჲ** – წიგნი მაგეთ დადე; **ალზაჼ ისივჴე̂ ლაქჲალოჼ** – ალაზანი მანდეთ მოვარდა; **ისივჴე̂ ვაცჼ ლეცე̂ სოჼ** – მაგეთ წამოსვლა მინდა.

ისი[ჴ] isi[ḩ] ess. ზმნს. нареч. adv. მანდ там (около тебя, около вас) there. **ისი მელʻ ჩაკჷ̂ და?** – მანდ რამდენი სკამია?

ის[ი]ჴეჸ is[i]ḩe’ ess. ზმნს. нареч. adv. მანდ[ა]ვე там же (около тебя, около вас) (also) there. **ევ ისიჴეჸ ჲა, სო ლავ!** – ევა მანდვეა, დაუძახე! **ჭე ისჴეჸ ოთჲდებ** – ცხვარი მანდვე დააყენე.

ისკამპ ბდ **isḳamp** bd წკიპურტი щелчок flick. **ბიძის ისკამპ ბიშბიჱ სოჼ** – ბიძამ წკიპურტი გამარტყა; **ისკამპ ჴაცჱ სოჼ** – წკიპურტი მომხვდა.

ისრიმ ჲჲ **isrim** jj ისრიმი (მკვახე ყურძენი) неспелый виноград sour grapes. **ისრიმევ ცარკი თეტჷ̂** – ისრიმი კბილებსა ჭრის.

ისტორია ჲჲ **isṭoria** jj ისტორია история history. **სე ნახჼ ისტორია ცოჴანნ̄ ხეცე̂** – ჩემი ხალხის ისტორია არავინ იცის.

ის̨ is̨ ცხრა девять nine. **ის̨ ცარკეხ ნჭაჲჸ დალʻენჷ̂ დოშ ის̨ ლამუხ დეტჷ̂** – ცხრა კბილთაგან გამოსული სიტყვა ცხრა მთას გადადის (ანდაზა); **ის̨ ვაშჷ̂ ვარე̄, ის̨ევაჸ ჰამდორ** – ცხრა ძმა იყო და ცხრავე სწავლობდა; **ის̨ეჸ ვაშჷ̂ ცჴაჲნჷ̂ ბუჴლო[ჴ] ვაჲვნორ** – ცხრავე ძმა ერთ ომში დაკარგულიყო.

ის̨ლ[ო]ღჱ is̨l[o]γē მეცხრე девятый ninth. **ის̨ლოღჱ შო და სო ჭეგო[ჴ] ვაჲნჷ̂** – მეცხრე წელია, რაც ცხვარში ვარ; **ე ჲოჴ ის̨ლ[ო]ღეჩჷ̂ შარე[ჴ] ლათჲე** – ეს გოგონა მეცხრე წელშია [წელში დგას].

იტარ, ჺიტარ iṭar, ‘iṭar გრდუვ. непрх. intrans. რბენა (რბის, დარბის), სირბილი бежать, скакать, бегать to run. **ბუწჩ̂რ̂ დონენ იტარ ლაზეჼ და** – გამძლარი ცხენისთვის სირბილი კარგია; **ფეშკრი წენინ გოგეხ იტერ** – ბავშვები სახლის გარშემო დარბოდნენ.

იტაჼ, ჺიტაჼ iṭã, ‘iṭã გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **იტარ, ჺიტარ iṭar, ‘iṭar**. **მალვალჩ̂ონ იტაჼ (ჺიტაჼ) საჳბჳ ცო მაკეგ̂ სოჼ** – დაღლილს სირბილი მეტად აღარ შემიძლია.

იტ|დ|არ, ჺიტ|დ|არ iṭ|d|ar, ‘iṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გაქცევა (გააქცევს), გარბენინება (გაურბენინებს) заставить бегать, убежать to make sb run away. **ბაღრეჼ ბა̂დრი იტდინას** – ბაღიდან [ბახჩიდან] ბავშვები გავაქციე. 2. მოტაცება похитить, похищать to kidnap. **ქიქოც ყაჩლუჲვ ჟე ჯშიროშ იტდორ თხოგო[ჰ]** – წინათ ყაჩაღები ცხვარს ხშირად გვტაცებდნენ.

იტინი̂, ჺიტინი̂ iṭinî, ‘iṭinî მიმღ. прич. particip. გამქცევი, მორბენალი бегущий, скакун, бегун runner, trotter (horse). **ევსო’ჲ, გაბო’ჲ იტინი̂ ნახ ბარ** – ევსო და გაბო მორბენალი ხალხი იყო; **ზორაჲში̂ იტინი̂ დოჼ ბა სოგო[ჰ]** –კარგი [ძალიან] მორბენალი ცხენი მყავს.

იტიშ, ჺიტიშ iṭiš, ‘iṭiš ზმნს. нареч. adv. სირბილით бегом, бегая in running, with running. **იტიშ ღობ!** – სირბილით წადი!

იტ̦ iţ ათი десять ten. **ცენეხ იტ̦ ქორთ̂ ნაჩხოჼ ჯაჩეჼ ბესუჲნი̂** – წლეულს ათი თავი ყველი ერგო ბესოს; **იტ̦ენ იტ̦ ტყა ხილჳ** – ათს ათი [რომ მიუმატო], ოცი იქნება.

იტ̦აკ iţaķ მხოლოდ ათი только десять only ten. **იტ̦აკ შო დიხნას დალეხ** – მხოლოდ ათი წელი ვთხოვე უფალს.

იტ̦ეგო̂ iţegô ათიოდე около десяти about ten. **იტ̦ეგო̂ ჰაშ დარ სოგო თხაბუს** – ათიოდე სტუმარი მყავდა წუხელ.

იტ̦ლ[ო]ღეჼ iţl[o]γẽ მეათე, მეათედი десятый tenth. **სეჼ ვაშ̂ იტ̦ლღეჩო ვა** – ჩემი ძმა მეათე [კლასს]შია; **ბედ ბალჩე[ჰ] იტ̦ლღეჼ და̄ყ ჯაჩეჼ სოჼ** – როცა გავიყა-რეთ, მეათედი ნაწილი მერგო.

იფნ, იფაჼ დდ ipn, ipã dd იფანი ясень ash-tree. **ჰაჲწკევ იფნენმაჲ ბეჼ თაგბიეჼ** – ჩიტმა იფანზე ბუდე გაიკეთა.

ი̄ქმობ დ **īkmob** d ექიმობა врачевание doctoring. **ცჳაჲნ̂ დროჳ ჳამივაჸ ი̄ქმობ ლოჸდიერ** – ერთ დროს ყველამ ექიმობა მოინდომა.

იღალ-მაღალ **iγal-maγal** აბდაუბდა дребедень, чепуха, тарабарщина balderdash. **იცხუს იღალ-მაღალ ამბუჲ ჲო** – ეგ აბდაუბდას ლაპარაკობს.

იღ-იჩუჲ **iγ-ičuj** მრ. мн. pl. ნაყარ-ნუყარი (ადამიანებზე ითქმის) отбросы общества waste (society). **იღ-იჩუჲ ცოჳანნა̄ დეწე̂** – ნაყარ-ნუყარი ხალხი არავის უყვარს.

იღრა: იღრა დ|ალʻარ (იხარ) **iγra: iγra d|aľar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. გაოცება (გაოცდება), გაოგნება, გამოშტერება остолбенеть to daze, to stupefy. **ო ხაჲჩე, ვუნე̄ (ˉუნე̄) თხოჼ ცჳაჲნ ადმი̄ნევ დიერ ე ლექსიკოჼ თეგდოშ, იღრა ვალʻქსო̂** – როცა გავიგე, რაც ერთმა ადამიანმა გაგვიკეთა ამ ლექსიკონზე მუშაობისას, გავოგნდი. უსრ. несов. imp. **იღრა იხარ** **iγra ixar**.

იშ ჲჲ **iš** jj ხმა, ჰანგი голос, звук, мотив, мелодия voice, sound. **ჭიჭრა̄ ირაკლის თაგუჲჩო̂ აშირვ მოჴ ბორ** – ჭიჭაანთ ირაკლი მოხდენილი ხმით მღეროდა.

სტამჼ იშ ჲჲ **sṭamĩ iš** jj ბოხი [მსხვილი, სქელი] ხმა, ბანი бас deep voice, bass.

იშ ჲაჴარ (ჲახარ) **iš jaqar (jaxar)** გრდმ. прх. trans. ხმის ამოღება (ხმას ამოიღებს) издать звук, голос to begin to speak, to make a sound. **იშ ჲაჴალე̂!** – ხმა ამოიღე რა!

იშ ხალარ (ხელარ) **iš xalar (xelar)** გრდუვ. непрх. intrans. ხმის წასვლა (ხმა წაუვა), ხმის ჩახლეჩა (გაქრობა) потерять голос, охрипнуть to hoarse. **ფშელგორქჼდა[ჳ] ოჴუჲგო[ჳ] იშ ხალქჼ** – სიცივისგან მას ხმა წაერთვა [ჩაუქრა].

იშ ხალენო̂ **iš xalenô** მიმღ. прич. particip. ხმადაკარგული, ხრინწიანი, ხმაჩახლეჩილი потерявший голос, охрипший raucous, throaty. **ვაშო̂ იშ ხალენო̂ ვა** – ძმა ხმაჩახლეჩილია.

იშ ხალენკაჸ **iš xalenḳa’** მიმღ. прич. particip. ოდნავ ხრინწიანი, ოდნავ ხმაწასული слегка охрипший a bit raucous, a bit throaty. **მოსეს მოჴ ლაზეჲში̂ ბო, მა̄ თხა იშ ხალენკაჸ ვარ** – მოსე კარგად მღერის, მაგრამ დღეს ცოტა ხმაჩახლეჩილი იყო.

იშ ხალჲარ **iš xaljar** გრდმ. прх. trans. ჩაჩუმება (ჩაჩუმდება), ხმის გაკმენდა, ხმის ჩაწყვეტა замолкнуть to stop talking, to become silent. **ფჳიტინ ჴერ ჴო-სი′ნეს, იშ ხალჲიქჼ** – ბაყაყებს ქვა ვესროლე და ხმა გაკმინდეს.

დ|იშარ d|išar გრდუვ. непрх. intrans. წოლა (წვება) лежать, ложиться to go to bed. **ბაბო̂ ქიქოჸ ვიშჷ** – პაპა ადრე დაწვა; **ცჴაჲნი̂ ფენიხ ვიშუშ დაჴ მალვა- ლოჲსო̂** – ერთ გვერდზე წოლით დავიღალე.

დ|იშ|დ|არ d|iš|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დახეთქება (დაახეთქებს), დანარცხება, დარტყმა, მიხლა, მირტყმა ударить, хлопнуть, шлёпнуть; треснуть to throw, to dash down, to fling, to plump. **ბა̈დრევ ქორთო̂ ჴერეხ ბიშბიჷ** – ბავშვმა თავი ქვას მიახალა; **ოჴუს ბა̈დრენ ტარო̂ დიშდიჷ** – მან ბავშვს სილა გაარტყა; **კვერ ჲიშჲარ** – კვერის დარტყმა; **დოკ დეჸჷჩო̂ დადას თეფშ მახკახ დიშდიჷ** – გაბრაზებულმა მამამ თეფში ძირს დაანარცხა. უსრ. несов. imp. **დ|ეთ̥არ**[1] **d|et̥ar**[1]. 2. დაწვენა уложить to put to bed. **ფსტუჲჩოვ ბა̈დერ მეჴმაქ დიშდიჷ** – ქალ-მა ბავშვი ტახტზე დააწვინა.

დ|იშენო̂ d|išenô მიმღ. прич. particip. 1. დაწოლილი тот, кто лёг lain, put to bed. **დუდახ დიშენო̂ ბა̈დერ ი̂ცაჸ ცო ჴეთ̥ქდა** – წელან დაწოლილი ბავშვი ახლაც არ ამდგარა. 2. სწორი, ვაკიანი ровное место plane, flat. **ლეკვილნო̄ ბიშენო̂ ლამ ბა** – ლეკოვანი (ორონიმია) ვაკიანი მთაა.

იშტ išṭ ზმნს. нареч. adv. ასე так so, like this. **ას იშტ თეგდოს, დახეყ მე̄ სო̈ იშტ ლეჸე̂** – მე ასე ვაკეთებ იმიტომ, რომ ასე მინდა; **იშტი და ლე უჲშტი̂, ჭენ სტაკ ვეწე̂** – ასეა თუ ისე, ცხვარს მომვლელი ⌈კაცი⌉ უნდა.

იშტაჭ, იშტიჭი̂ išṭač̣, išṭič̣î ზმნს. нареч. adv. სწორედ ასე, მთლად ასე точно так, именно так so, like this. **იშტაჭ თაგდინას, დახეყ მე̄ სო̈ იშტ ლეჸერ** – სწორედ ასე გავაკეთე იმიტომ, რომ ასე მინდოდა.

იშტიკ išṭiḳ ისელა, უბრალოდ, უსაქმოდ просто так, без дела simply, without job. **იშტიკ ლელარ ჭირულ დალ‘უჲნი̂ და** – უსაქმოდ სიარული ჭირად გასა-ხდომია (მოსაბეზრებელია).

იშტ⌈რ⌉უ̃ išṭ⌈r⌉ũ ასეთი, ამისთანა такой such. **იშტ⌈რ⌉უ̃ ზორა̈ სტაკ ცო ვა ვაჲლო⌈ჴ⌉** – ასეთი ყოჩაღი კაცი არ არის ჩვენში; **იშტ⌈რ⌉უ̃ მოსჷ̂ ჩა ცო დეჸჷ- და შირქი⌈ჴ⌉** – ეგეთი ცუდი ზამთარი არ მოსულა შირაქში.

იშტ⌈რ⌉უ̃ჭ išṭ⌈r⌉ũč̣ სწორედ ასეთი, მთლად ასეთი точно такой, именно такой such, exactly like this. **იშტ⌈რ⌉უ̃ჭ ფჴუ ბარ თხოგო⌈ჴ⌉** – სწორედ ასეთი ძაღლი გვყავდა; **სტოუ̃ხკუ̃ იშტ⌈რ⌉უ̃ჭ ფსტუ ბუჲხკნას** – შარშან სწორედ ასეთი ხარი გვყავდა.

დ|იშუჲლა̄ დდ **d|išujlā** dd დასაწოლი (დრო და ადგილი) ложе, место и время для лежания place and time to lie down. **ლამუ[ჴ] ოშტ[რ]უ̃ მოჩი̃ ჩამუჲრაჲში̂ იხა̃ლათე̂ ჩუინ, მე̄ ლაფსინრ̂ ბიფშუჲლაჲში̂ ლეხა̃ლათე̂** – მთაში ისე- თი ცუდი ღამეები აქვთ ხოლმე მწყემსებს, რომ მშრალ დასაწოლ ადგილებს ეძებენ ხოლმე; **ესე დიშუჲლა̄ ცო და** – აქ დასაწოლი არ არის.

დ|იშუჲნი̂ d|išujnî მიმღ. прич. particip. 1. დასაწოლი место для лежания place to lie. **ი ბა̃დრეეგო[ჴ] დიშუჲნი̂ ადგილ ცო ჲა** – ამ ბავშვს დასაწოლი ადგილი არა აქვს. 2. მწოლიარე лежащий lying. **კმაჲტმაქ ბიშუჲნი̂ ჴახ ბაგი̃ სო̃** – კლდეზე მწოლიარე ჯიხვი დავინახე.

დ|იც|დ|ალარ d|ic|d|alar 1. გრდუვ. непрх. intrans. დავიწყება ([და]ავიწყდება) забыть, забывать to forget. **ლაჸმრე̃ ჲალოშ თაჲლზი ჩუჴ დიცდალინრ̂ სო̃** – მთიდან წამოსვლისას ხურჯინი შინ დამვიწყებია; **დაკ-ბჭარკინ ყანოლ დაჴ ჲიც- ლა, წიგ ჴალ წინარლა ჴო ჲაჲგჩე** – გულის თვალებს სიბერე ავიწყდებათ, სისხლი მიახლდება შენი ხილვისას (ს. გარსევანიძე). 2. გრდმ. прх. trans. თავის დავიწყება (თავს [და]ავიწყებს) дать забыть себя to be in oblivion for sb. **ჳუი̃ დაჴ ბიცლაჲში̂, მიჩ ბაჲხრაჲში̂, წყე ტყოჺ ბაგლიბლეთ, ბაცბია** – რა ძალიან გვავიწყებთ თავს, სად დაიკარგენით, ერთხელაც დაგვენახენით რა, ბაცბებო (რ. ორბეთიშვილი).

დ|იც|დ|არ d|ic|d|ar გრდმ. прх. trans. დავიწყება ([და]ივიწყებს) забыть, забывать to forget. **ოჴუს ნაყა[ჴ] ჲეთ̣ ბიცბიე̃** – მას გზაში ფული დაავიწყდა.

დ|იცლარიკ d|iclariḳ გულმავიწყი забывчивый forgetful. **ყაჲნი̂ ადმი̃ დიცლარიკ ხილʻა̃ლათე̂** – მოხუცი ადამიანი გულმავიწყია [ხოლმე]; **ვიცლარიკ ვოჴ ვა სოგო** – გულმავიწყი ბიჭი მყავს.

იცხ icx იხ. см. see **ის is**. **იცხ სტაკოვ აჲლ̃ნორ ე** – მაგ კაცს ეთქვა ეს; **იცხ კნათგორე̃ ხაჺი̃ სო̃ ჴე̃ ამბუჲ** – მაგ ბიჭისგან გავიგე შენი ამბავი.

იცხუჲ̃ icxuj̃ ნაცვ. местоим. pron. მაგისი его his, her. **იცხუჲ კნათევ სე̃ ჲოჴ ჲიკე̃** – მაგისმა ვაჟმა ჩემი ქალიშვილი წაიყვანა (შეირთო).

იცხუჲწი̃ icxujc̣ĩ უმაგისოდ без него, без этого without him, her, it. **იცხუჲწი̃ ცო̄მ თაგოდმაკე̂ სო̃** – უმაგისოდ ვერაფერს გავაკეთებ.

იცხუმფლე̃ icxumplẽ მაგხელა, მაგოდენა, მაგოდენი, მაგდენი, ეგოდენი такой величины, столько such big, of the same size. **ჴოგო მე̄ ლოჭ ჲა, იც-**

ხუმფლჷ ჲა სენა'ჸ̂ – შენ რომ ჯოხი გაქვს, მაგოდენაა ჩემიც; **იცხუმფლჷ სტაკ ვაჰოე̄, ქორთი⌈ჰ⌉ გო̃ ცო ჲა ჰოგო⌈ჰ⌉** – მაგოდენა კაცი ხარ და თავში ჭკუა არა გაქვს.

იცხუს icxus ერგ. იხ. эрг. см. see **ის is**.

იწატყ içaṭq ორასი ⌈ათი ოცი⌉ двести two hundred. **იტწ ტყა იწატყ და** – ათჯერ ოცი ორასია; **იწატყაეხ ლარტო̃ ჟე და ვაჲგო⌈ჰ⌉** – ორასზე ცოტა მეტი ცხვარი გვყავს.

დ|იწ|დ|აჴ|დ|არ d|iç|d|aq|d|ar გრდმ. прх. trans. გაამპარტავნება (⌈გა⌉აამპარტავნებს), გაამაყება ⌈с⌉делать высокомерным, гордым to become proud. **მა დიწდაჴოდო̂ ის ბჴ̆დერ, ცოჰჸ̂ ქუჲრთმაჷ ხაჸ̌ჸ̃ ვაჲნჸ̂** – ნუ გააამპარტავნებ მაგ ბავშვს, თორემ თავზე დაგვაჯდება.

დ|იწ|დ|აჴო̃ d|iç|d|aq̦õ მედიდური, ამაყი, ამპარტავანი высокомерный, гордый. заносчивый proud, naughty. **ცჰე̄ც სტაკ ზორაჲშჸ̂ ვიწვაჴო̃ ვა** – ზოგიერთი კაცი ძალიან მედიდურია.

დ|იწ|დ|აჴო̃ ხილ'არ d|iç|d|aq̦õ xil'ar გრდუვ. непрх. intrans. ამპარტავნობა (ამპარტავნობს) быть гордым to glory (in).

დ|იწ|დ|აჴუჲშჸ̂ d|iç|d|aq̦ujšî ზმნს. нареч. adv. მედიდურად, ამაყად гордо proudly.

იწილ-ბიწილო̂ დ **içil-biçilô** d იწილო-ბიწილო (საბავშვო თამაშობა) название детской игры Içilô-biçilô (children's game).

იწ-იწატყ iç-içaṭq ორას-ორასი по двести two hundred-two hundred. **ბედ ბალ'ჩე⌈ჰ⌉ სე ბიძლარნ იწ-იწატყ თუმჲ ჴაჲჩნორ** – როცა გაიყარნენ, ჩემს ბიძებს ორას-ორასი თუმანი რგებოდათ; **შინ ნაჟტრე⌈ჰ⌉ იწ-იწატყ ჟე ლათჸ̂ თხოგო⌈ჰ⌉** – ორ ბინაში ორას-ორასი ცხვარი გვიდგას.

იხარ^1 ixar^1 გრდუვ. непрх. intrans. სვლა (დადის), დენა, სიარული ходить; течь to go, to come. **მამინ ვაჲჩუ⌈ჰ⌉ იხარ ხეჸერე̄, ტყუჲჰსძლუჩო̂ ხანე⌈ჰ⌉ ცო გუგჸ̂ სო̃** – მამიდამ ჩვენსას მოსვლა იცოდა ხოლმე და ბოლო ხანებში ველარა ვხედავ; **წიწილ იხე̃, იხე'ნჸ̂, დუხაჸ დახე̃** – წიწილამ იარა, იარა და უკანვე მივიდა; **ის ვოჰ ბშჱ იცხ ჲაჰცჲ იხო̂** – ეგ ვაჟი ყოველთვის მაგ გოგოსთან დაიარება.

იხარ^2 ixar^2 გრდუვ. непрх. intrans. მაკეობა (იმაკებს), მაკედ გახდომა (გახდება) стать стельной to become pregnant (animal). **ე ათჲან იხარ ჰედლა** – ამ ძროხას მაკეობა აგვიანდება.

იხა̃[1] **ixã**[1] გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **იხა̃**[1] **ixã**[1]. **ე ფეშკრენ სკოლ იხა̃ ჭირხეთე̂!** – ამ ბალღს სკოლაში სიარული ეზარება!

იხა̃[2] **ixã**[2] გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **იხა̃**[2] **ixã**[2]. **ე ათ̣ან იხა̃ ცო ლეჸე̂!** – ამ ძროხას მაკეობა არ უნდა!

იხვ დდ **ixv** dd იხვი утка duck. **იხვი მაცნელეჸ ხილო⌈ჴ⌉ დაჷხკჷ̂** – იხვები მუდამ წყალში არიან ⌈ყრიან⌉.

იხითარ **ixitar** გრდმ. прх. trans. გაშვება (გაუშვებს) пускать, пустить to let go. **ბა̈დრი ცჴავჟ̂ (ცჴავნი) სივჴ-დივჴ იხითარ ცო და ლაზჟ̂** – ბავშვების აქეთ-იქით მარტო გაშვება არ არის კარგი; **ის ჴ̄სე̂ ბაკე̂ მა იხითოთ** – მაგ ხბოს ბაკში ნუ უშვებთ.

დ|იხკარ **d|ixḳar** გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. დაწყობა (დააწყობს), დალაგება класть, уложить, поставить to put down. **ნაჩხო̈ ბჭაკნი მეჴმაქ ჲიხკნათხ** – ყველის გუდები ტახტზე დავაწყეთ (დავალაგეთ); **ბუჴეხ დუჴ მასთხუჲ ბიხკნათხ** – ომში ბევრი მეტოქე ⌈მტერი⌉ წავაქციეთ (დავაწვინეთ). უსრ. **დ|ეხკარ d|exḳar**.

დ|იხკენო̂ **d|ixḳenô** მიმღ. მრ. прич. мн. particip. pl. დაწყობილი, დალაგებული уложенный, поставленный put. **მუჲშე̂ დიხკენო̂ დოს და** – ცუდად დაწყობილი შეშაა.

დ|იხკუჲლა̄ დდ **d|ixḳujlā** dd დასაწყობი (სივრცე) место, где можно положить что-л. place to put sth on. **ჭაგნუჲ დიხკუჲლა̄ ცო დისქ̂გე̂ სო̈** – წიგნების დასაწყობი ადგილი აღარ დამრჩა.

იხუჲლა̄ დდ **ixujlā** dd სასიარულო, სასვლელი, სადენი (მდინარისა) место, где можно ходить, течь river-bed, channel, pass, outlet. **წჷგორლა̄ ლაზჟ̂ ტბათინე̂ იხუჲლა̄ და** – წინაგორში კარგი სასიარულოა ტბათანისკენ; **ესერქ̂და⌈ჴ⌉ ხინ იხუჲლა̄ თაგოლო̂ ფჴეგუჲჴე̂** – აქედან წყალს (მდინარეს) სასვლელი (კალაპოტი) გაუკეთდება სოფლისკენ.

იჴნო̄ დდ **iq̇nō** dd 1. ციცაბო, დიდი დაქანების მქონე არე круча steep. **ესე მარა̃ იჴნო̄ მოჸ და** – აქ რა ძალიან დაქანებულია.

ˉის̹, ˉიქს **ˉis̹, ˉiks** ღორის გასაგდები შეძახილი возглас, прогоняющий свинью exclamation or conjunction for banishing a pig. **ჴა დაჴ ეჴბანაჲნო̂ ვაჲლეშ**

იშტ ალ‘ლა: ⁻ის̨ (⁻იქს)! – ღორის გასაგდებად ჩვენებურად ასე ითქმის: ⁻ის̨ (⁻იქს)! ***ჲიქს* ალ‘ალ ის ჴაიგო̂!** – *იქსა* უთხარი რა მაგ ღორს! იხ. см. see **ჲის̨, ჲიქს jis̨, jiks**.

ჲ

-ჲ -j იხ. см. see **-ი -i. ფორე′ჲ, ელნე′ჲ დარ თხეჩუ** – ფორე და ელენე [და] იყვნენ ჩვენსა; **ფორე′ჲ ვარ თხეჩუ, ელნე′ჲ** – ფორეც იყო ჩვენსა, ელენეც.

ჲაფხოლ ჲ **japxol** j 1. სითბო тепло, теплота warmth. 2. გადატ. перен. fig. გულთბილობა, სითბო сердечность, теплота figuratively warmth, cordiality.

ჲაშვაშლობ დდ **jašvašlob** dd დაძმობა побратимство (между мужчиной и женщиной) fraternization (between man and woman). **ირაკლის კატოჲცჼ ჲაშვაშლობ ალ‘ირ** – ირაკლიმ კატოსთან დაძმობა თქვა.

ჲაშ-ვაშო̂ დ **jaš-vašo** d და-ძმა сестра и брат sister and brother. **თინა̄, შაქრო̄ ჲაშვაშო̂ და** – თინა და შაქრო და-ძმანი არიან; **ე ჟე ჲაშ-ვაშეჼ და** – ეს ცხვარი და-ძმისაა; **ჲაშ-ვასას ჴორი ლეჰდორ** – და-ძმა ვაშლებს კრეფდა.

ჲაშლაჸო̂ ჲდ **jašla’ô** jd დაიკო сестрёнка sister, sissy. **ჰო სეჼ ჲაშლაჸო̂ ჲა** – შენ ჩემი დაიკო ხარ.

ჲაშლობ დ **jašlob** d დობა сестринство sisterhood. **ჲაშლობევ ოშტიც გარ- გოდო̂ უცხო̂ ნახ, მოჰე ვაშლობევ** – დობა ისევე აახლოებს უცხო ხალხს, როგორც ძმობა.

ჲაშო̂ ჲდ **jašô** jd და (ოჯახის წევრი) сестра sister. **ჴა̄ ვაშეგო[ჰ] ცჰა ჲაშო̂ ჲა** – სამ ძმას ერთი და ჰყავს; **ჲაშას ჲაქარგო̄, ვაქარგო̄ ფალი დეფცორ** – და ძმებსა და დებს ზღაპრებს უყვებოდა.

ჲაჩარ jačar გრდუვ. непрх. intrans. გაავდრება (გაავდრდება), გაწვიმება дождить to have a bad wea-ther, to rain. **ფსარე ჲაჩჼ ვაჲნ** – გუშინ გაგვიავდრდა; **დუკ ხაჼ ჲა, ცო ჲაჩინჲა** – კარგა (ბევრი) ხანია, არ გაავდრებულა; **ლამუ[ჰ] ხშიროშ ჲაჩო̂** – მთაში ხშირად წვიმს.

ჲაჩნო̂ ჲჲ **jačnô** jj უამინდობა, ავდარი непогода, ненастье bad weather, rainy weather. **ბარე[ჰ] ჲაჩნუჲ ჲა** – ბარში ავდრებია; **ჲაჩნოხ ბახკრათ ნაქტრი** – ავდარში მოვედით ცხვრის ბინაში.

ჲაჩნო̂ ოთ̦არ (**ეთ̦არ**) **jačnô oțar** (**ețar**) უამინდობის, ავდრის დადგომა наступление непогоды, ненастья to start a bad weather. **მელ' ხე̃ ჲა, ჲაჩნო̂ ოთ̦ე̃** – რახანია, ავდარია.

ჲაჰლობ დ **jaḩlob** d ქალიშვილობა, ქალობა девичество girlhood, womanhood. **სე მამმ̂ ჲაჰლობა[ჰ] ჴენაჸ ჴელ ბარ** – ჩემი მამიდის ქალობისას სხვა წესი იყო; **ჲაჰოვ ჲაჰლობ ცო დეწჷ̂ დავდანჷ̄, სტაკოვ სტაკლობ** – ქალმა ქალობა არ უნდა დაკარგოს და კაცმა კაცობა.

ჲაჰღე̃ jaḩγẽ ქალური, ქალისებური девичий womanlike, womanish. **ცო, ჲაჰღე̃ ცომენა̄ და სოგო[ჰ], ში კნათ ვა სოგო[ჰ]** – არა, ქალისებრი არავინ მყავს, ორი ვაჟიშვილი მყავს.

ჲაჰღეშ jaḩγeš ზმნს. нареч. adv. ქალისებურად, როგორც ქალი подобно девочке womanly, like a woman. **ცჰ̦ა კოსტაღარ ჲაჰღეშ ლეთხე̃ დოლლიშ!** – აბა, ერთი, კოსტაანთ გოგოს მსგავსად იცეკვეთ!

ჲა̄, ჲაჰ, ჲა̃ჰ jā, jaḩ, jãḩ ჰა? რა? ბატონო? что? what? **ჲა̄, ვუხ** (**-უხ**) **აჲლრა[ჰ] სოგრ̂?** – ჰა, რა მითხარი? **ჲაჰ, წყე ტყოც ალ'ალ'ჷ̂, დაწიშ̂ ხაწჷ̂ სო̃** – ჰა, ერთხელ კიდევ თქვი, ძნელად მესმის! **ჲაჰ, ვუხ** (**-უხ**) **დეწჷ̂ ჰო̃** – ჰა, რა გინდა?

↑↓ჲ|ა̄ლ'არ (იხარ) **jāľar** (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. შეძლების, ძალის ქონა, შეძლება (შეუძლია), ძალისხმევის გამართლება ([გა]უმართლებს, გამოუვა) мочь, иметь энергию, силу; мочь, оправдаться старание to be able to, can. **ცო̄მ ჲალ'უჲცჷ̂ ჰე̃, სტენნ ლეთე[ჰ] იცხუხ** – აკი არაფერი შეგიძლია, რად ეჭიდები მაგას; **ცადვალარ ცო დალ'ე̃ სო̃** – მცდელობა არ გამომივიდა (არ გამიმართლა).

↑↓ჲ|ა̄ხარ **jāxar** გრდმ. прх. trans. ატანა (აიტანს), თმენა терпеть, выносить to tolérate, to endure, to bear. **დუჴ ჲა̄ხჷ̃ ლაზრეს თაჲთრვენ, მა̄, მაცმე დოკ დეცე̃, თეფხჷ̃** – ბევრი უთმინა ლაზარემ თათარს, მაგრამ, როცა გაბრაზდა, სცემა; **სტაკოვ ცო ჲა̄ხოსრ̂** – კაცი (ქმარი) არ (ვერ) მიტანს; **ფსტუნავ ცო ვა̄ხოსრ̂** – ცოლი არ (ვერ) მიტანს.

↑↓ჲ|ა̄ხჲალარ **jāxjalar** გრდუვ. непрх. intrans. ატანა (ასატანია), მოთმენა (მოსათმენია) быть терпимым to bear, to endure, to be patient. **მაცოლ დუჴიჩო̂ ხანე⌈ჰ⌉ ცო ჲა̄ხლა** – შიმშილს ბევრ ხანს ვერ აიტან.

ჲ|ა̄ხმაკარ **jāxmaḳar** გრდუვ. непрх. intrans. მოთმენა (შეუძლია მოითმინოს), ატანა (შეუძლია აიტანოს) терпеть, выносить (может терпеть, выносить) to bear, to endure (can bear, endure). **იშტუჼ სიცხ ცო ჲა̄ხმაკეგე̂ სოჼ** – ასეთ სიცხეს ველარ ვიტან; **იცხუჲჼ გოჼწლი ცო ჲახმაკეგე̂ შუჼ, ჰაცი?** – მაგის სისულელეებს ველარ იტანთ, ხომ? **ჰო ცო ვა̄ხმაკეგ სოჼ!** – შენ ველარ გიტან!

ჲე, ˉე̄ **je, ⁀Ē** კავშ. союз conj. და и and იხმარება შეწყვეტილი საუბრის გასაგრძელებლად употребляется для продолжения прервавшейся речи is used to continue ceased talking. **...ˉე წჭაჲრქვჼ აჴა̄ ლაქდალოჼ ჯაგილორქდა!** – ...და უცებ ნადირი გამოვარდა ბუჩქებიდან!

-ჲე, -ე̄ **-je, -ē** კავშ. союз conj. და и and. **ოჴუჲნ ე ბაყეც მოთ̦ჼ, ჲე დუჴიჩო̂ ხანე სტე-ხოჼ** – მას ეს მართალი ეგონა და დიდხანს ელოდა. იხ. см. see ˉე̄ **⁀Ē**.

ჲეგ დდ **jeg** dd ლუდი пиво beer. **თხოლო ფსუჼ ჲეგ დახო̂** – ჩვენში ქერის ლუდს ხდიან; **სჼდროს ჲეგჼში ჩარქაცო̂ მაჲლ‘ნორ** – სანდროს ლუდის(ა) ორი ჩარექი დაელია.

ჲევო̂, ˉევო̂ **jevô, ˉevô** კაცო, ჭო (მიმართვა კაცისა კაცისადმი) обращение мужчины к мужчине hey, a man (interjection used to call/address a man). **ვუხ (ˉუხ) ლევდო⌈ჰ⌉, ჲევო̂ (ˉევო̂), ის მიჩუხ ხაწერ ჰოჼ?** – რას ამბობ, კაცო, ეგ სად გაიგონე? **მოჰ ვაჰო̂, ჲევო̂ (ˉევო̂)?** – როგორა ხარ, კაცო?

ჲეთხ **jetx** ექვსი шесть six. **ესე ჲეთხ სტაკჼ დაყარ** – აქ ექვსი კაცის საჭმელია.

ჲეთხლიჼ **jetxlĩ** ექვსიანი шестёрка including six. **ჟე დეთ̦რეხ ცჰა ჲეთხლიჼ ბჭაკჼ ჴაჩჼ სოჼ** – ცხვრის წველაში ერთი ექვსკვერიანი (ექვსიანი) გუდა მერგო.

ჲეთხლ⌈ო⌉ღეჼ **jetxl⌈o⌉γẽ** მეექვსე, მეექვსედი шестой, шестая часть sixth. **ივანე̂ ჱამდოჩო⌈ჰ⌉ ჲეთხლ⌈ო⌉ღეჼ ვა** – ივანე სწავლაში მეექვსეა.

ჲეთ̦ ბ **jeț** b ფური корова cow. **შუ ათ̦ჼ შურსჼ მაწრჼ შურ ცჰანიც ათ̦გო⌈ჰ⌉ ცო ჲალირ** – თქვენი ფურივით ტკბილი რძე არც ერთ ძროხას არ ჰქონდა.

ჲ|ეფლარ jeplar გრდუვ. непрх. intarns. სმენა (ესმის) слышать, понимать to understand, to hear. **ო ყაჸჩონ დაწიშ ჲითვლო̂** – იმ მოხუცს ცუდად ესმის; **იცხუჲჼ ამუჲ ცო ჲითვლო̂ სოჼ** – მაგის ლაპარაკი არ მესმის.

ჲ|ეწარ-ვ|ეწარ დდ **j|eç̣ar-v|eç̣ar** dd შეყვარებულები, არშიყნი влюблённые sweetheart (a man and a woman), lovers. **დაჲვთე̄, მაჲრხო̄ ჲეწარვეწრი და** – დავითი და მარიხი შეყვარებულები არიან.

ჲ|ეწარ|ვ|ეწრობ დდ **j|eç̣ar|v|eç̣rob** dd სიყვარული, მიჯნურობა влюблённость love. **ეჳუჲნ ჲეწარვეწრობჼ ცო̄მ ხაწე̂** – ამას მიჯნურობისა არაფერი ეს- მის.

ჲეხკ ჲჲ **jexḳ** jj სავარცხელი гребень, гребешок comb. **ახკაჲრი̂ ჲეწეთ ვაჲ ეცჼ** – სავარცხლები უნდა ვიყიდოთ; **ახკარვ ბეჯ ჲასტოჲო̂** – სავარცხლით თმას ივარცხნიან [იშორებენ]; **ჲეხკ ჴეჳოს** – სავარხლით ვივარცხნი (სავარცხელს ვისვამ).

დეჭუჲნი̂ ჲეხკ deču̯jnî jexḳ საჩეჩი სავარცხელი, საჩეჩელი чесалка (для расчёски шерсти) hairbrush. **დეჭუჲნი̂ ჲეხკ გაჸ̂უგ̄ კიკელ ოთჲო′ჳ̌ ფსტეივ, უჲშტი̂ ჲეჭო̂ კეჭ** – საჩეჩელს მუხლებქვეშ დაიდგამენ დედაკაცები და ისე ჩეჩავენ მატყლს.

ჲეხწატყ jexç̣aṭq ას ოცი (ექვსჯერ ოცი) сто двадцать (шесть раз двадцать) a hundred twenty (six times twenty). **ჲეხწატყ ქელჼ ჺუნალ იხორ** – ვისაც ასოცი ცხვარი ჰყავდა, მწყემსად დადიოდა (მოჯამაგირედ იყო); **ჲეხწატყჼ ახ ჳოუზტყ და** – ას ოცის ნახევარი სამოცია.

ჲის̨, ჲიქს jis̨, jiks იხ. см. see **˜ის̨, ˜იქს ˜is̨, ˜iks**. **ჳა დაჴ ეჳ̨ბანაჲნო̂ ვაჲლეშ იშტ ალʻლა: ჲის̨ (ჲიქს)!** – ღორის გასაგდებად ჩვენებურად ასე ითქმის: **˜ის̨ (˜იქს, ჲიქს)!**

ჲო jo ქალო, ქა (მიმართვა ქალისა ქალისადმი) обращение (восклицание) женщины к женщине hey, a woman (interjection used to call/address a woman). **ვუხ (˜უხ) ლევდო[ჴ], ჲო!** – რას ამბობ, ქა! **მოჴ დაიშჳ̂, ჲო?** – როგორა ხართ, ქა?

ჲობსტ ჲჲ **jobsṭ** jj მიწა земля earth, land, ground. **ეჳ აბსტრჼ ნიწყ ბაჳოჼ ბა, ღაზეჭ სიმჼდ იხო̂** – ამ მიწის ძალა ძალიან დიდია, საუკეთესო სიმინდი მოდის; **ჺარჭი̄ჩო̂ აბსტარლო̂ ჲოლჲოს ჴო, იშტუჼ მალჼ ჲაჲნი̂!** – შავ მიწაში ჩაგდებ,

ამისთანა ზარმაცი რომ ხარ! **ალნი⌈ჰ⌉ დუჴ ჲაშა̄რჼ აბსტაჲრ̂ ჲატე̂** – ალვანში ბევრი ცარიელი მიწებია ⌈ყრია⌉.

ჲო̆ლ ჲჲ **jŏl** jj თივა сено hay. **ისოს ალჼ სათივი ოთ̦დიერ** – ისომ თივის ზვინები დადგა; **ჴლახ ატ̦აჲში̂ წე ლეთე̂** – თივას ცეცხლი ადვილად ეკიდება.

ჲოპყ ჲჲ **jopq̣** jj ნაცარი зола ash. **ჴებაკნინ გოგეხ აპყრჼ კურ ლათ̦ერ** – კერის ირგვლივ ნაცრის კორიანტელი იდგა; **აპყარვ ბუნგი ლაზიში̂ დილოდრ̂** – ნაცარი ჭურჭელს კარგად რეცხავს; **ბაცბივ მაჲჴი̂ ჲაფხეჩრ̂ აპყარლო⌈ჰ⌉ ჲათ̦რ̂** – თუშები პურს ცხელ ნაცარში აცხობენ.

ჲოპყ ჴოთ̦არ jopq̣ qoțar ნაცრის გაჩენა (ვაზზე) появление ойдиума (мучнистой росы винограда) to appear oidium (disease of vine). **ქაჲნზეხ ჲოპყ ჴოთ̦რჼ** – ვაზი (ყურძენი) დანაცრა (ვაზს ნაცარი გაუჩნდა).

ჲოუ̆¹ **joŭ**¹ ქალო, ქალბატონო (მიმართვა კაცისა ქალისადმი) госпожа Mrs, lady. **ვუხ (~უხ) ლევდო⌈ჰ⌉, ჲოუ̆!** – რას ამბობ, ქალბატონო! **მოჰ დაჲშუ̂, ჲოუ̆?** – როგორა ხართ, ქალბატონო?

ჲოუ̆² **joŭ**² ჰა? ბატონო? (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) а? что? (употребляют только женщины) what? (is used only by women). **ანიკო!** – **ჲოუ̆?** – ანიკო! – ბატონო?

ჲოფხ ჲ **jopx** j სიცხე, სითბო жара, тепло, теплота heat. **ბარე⌈ჰ⌉ ოშტუ̃ ჲოფხ თასჲალჼ, მე̄ ნასტ სადუხ ჰერწოდრ̂ სტაკოვ** – ბარში ისეთი სიცხე ჩამოვარდა, რომ სულს ძლივს იბრუნებს კაცი; **გოგეხ ჲოფხჼ ალ დიშუ̂** – ირგვლივ სიცხის ალმური დგას ⌈წევს⌉.

ჲოჰოხჯორ, ჲუჰეხჯორ დდ **juḩoxǯor, juḩexǯor** dd პირჯვარი крестное знамение cross.

ჲუჰეხჯორ დ|არ joḩexǯor d|ar გრდმ. прх. trans. პირჯვრის დაწერა (პირჯვარს იწერს, სწერს) ⌈пере⌉креститься to cross oneself. **დალეგრ̂ თეყეშ ნა̄ნას ჲუჰეხჯორ დორ** –ევედრებოდა რა ღმერთს, დედა პირჯვარს იწერდა.

ჲოჰქოტრ̂ ჲჲ **joḩkoṭô** jj პირისახე, პირი лицо face. **ქიქოც ყონოჩრ̂ ნახვ ჲოჰქოტოხ მაჭ-კარკარუჲ იხითორ** – ძველად ახალგაზრდა კაცები პირზე წვერ-ულვაშს უშვებდნენ. იხ. см. see **დოჰქოტრ̂ doḩkoṭô**.

ჲო̆ჰ ჲდ **jŏḩ** jd ქალი, ქალიშვილი, გოგო, გოგონა девочка, дочь daughter, girl. **შაჲქრ̄ ჲაჰჼ დობილ დასრ̂** – შანქიანთ ქალის დობილი ვარ.

ჲო̆ჴ-ვო̆ჴ დ **jŏḫ-vŏḫ** d ქალ-ვაჟი (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) девочка и мальчик, дочь и сын (употребляют только женщины) a girl and a boy (is used only by women). **აბუჲგო⌈ჴ⌉ ჩუჴ ცჴა ჲო̆ჴ-ვო̆ჴ დისეჼ** – აბოს სახლში ერთი ქალ-ვაჟი დარჩა; **სე ჲაჴ-ვაჴოვ თელვე⌈ჴ⌉ ჸამოდრ̂** – ჩემი ქალ-ვაჟი თელავში სწავლობს. იხ. см. see **ჲო̆ჴ-კნათ jŏḫ-ḳnat**.

ჲო̆ჴ-კნათ დ **jŏḫ-ḳnat** d ქალ-ვაჟი (ხმარობენ კაცებიც, ქალებიც) девочка и мальчик, дочь и сын (употребляют и мужчины, и женщины) a girl and a boy (is used by men and women as well). **აბუჲგო⌈ჴ⌉ ჩუჴ ცჴა ჲო̆ჴ-კნათ დისეჼ** – აბოს სახლში ერთი ქალ-ვაჟი დარჩა; **სე ჲაჴ-კნათევ თელვე⌈ჴ⌉ ჸამოდრ̂** – ჩემი ქალ-ვაჟი თელავში სწავლობს.

ჲუბ ჲჲ **jub** jj სადგისი шило awl. **ჲუბ თაჲზლა̄ხ ცო ლაჭყლა** – სადგისი ხურჯინ⌈ებ⌉ში არ დაიმალება; **ოძუს ჲუბივ წუღა̄ხ ღრატბი ჲახიჼ** – მან სადგისებით წუღები დაჩვრიტა.

ჲუფსტიჼ jupsṭĩ ხშირი, სქელი густой thick. **ჲუფსტიჼ ბეჯ** – ხშირი თმა; **დუჲ ჲუფსტიჩრ̂ ბურხელოჴ დაქერ** – ცხენები ხშირ ბალახს ძოვდნენ; **ჲუფსტიჼ ფაფ დალ‘ეჼ** – სქელი ფაფა გამოვიდა.

ჲუყ^1 ჲჲ **juq̣**^{1} jj კვირტი (მატყლისა) комочек (шерсти) bud (of wool). **მოს̥იჼ კეჭ ჲა, დუძ ჲუყ ჲოჷ̆გჷ̂** – ცუდი მატყლია, ბევრი კვირტი ურევია; **დენიც კეჭ აყაჲრლ ჲახეჼ სოგო⌈ჴ⌉** – მთელი მატყლი კვირტად წამივიდა. შდრ. ср. comp. **ფუკ puḳ**.

ჲუყ^2 ჲჲ **juq̣**^{2} jj წელი поясница waist, back. **მენა̄ ჲუყეხ ღელიჼ და, ოძუჲნ ცო ბაროდომაკე̂** – ვისაც სუსტი წელი აქვს, ის ვერ ბარავს.

ჲუყ ღორ|ჲ|არ juq̣ γor|j|ar წელის გაშეშება, წელის გაკავება (წელის გაყინვა) ⌈о⌉коченеть (о пояснице) to numb one’s waist.

ჲუყმაქ ტოტი ეთ̦|ჲ|არ (ოთ̦|ჲ|არ) juq̣mak ṭoṭi eț|j|ar (oț|j|ar) გრდმ. прх. trans. დოინჯის შემოყრა (დოინჯს შემოიყრის) подбочениться, подбочениваться to become akimbo.

ჲუყეჼ წოდ juq̣ẽ c̣od სუკის მწვადი филе filet. შდრ. ср. comp. **ბუყ**^{1} **buq̣**^{1}.

ჲუყ^3 **juq̣**^{3} adit. ზმნს. нареч. adv. შუაში, შუა в середину in the middle of (direction). **ო სტაკ კნათივ ჲუყ ხაცვიერ** – ის კაცი ბიჭებმა შუაში ჩაისვეს.

ჲუყ|ჲ|უტყი̃ juq̣|j|uṭq̣ĩ წელწვრილი, ტანწერწეტა стройный, с тонкой талией svelte. **ჲუყჲუტყჩო̂ ქისტა̄ კნათივ დოლ-გარმონმაქ ლეკურ ჰეჴორ** – წელწვრილი ქისტის ბიჭები დოლ-გარმონზე ლეკურს ცეკვავდნენ.

ჲუყა̄, ჲუყმათ̦ა̄ ჲჲ **juq̣ā, juq̣maţā** jj 1. შუაგული, შუა ადგილი середина, центр middle of the road, centre. **ე ბაკე̃ ჲუყა̄ ოსი ჲა, მიჩჰე სხალ ჱებალე̂** – ამ ბაკის შუა ადგილი იქაა, სადაც მსხალი დგას. 2. მიჯნა межа boundary.

ჲუყე[ჰ] juq̣e[h̦] 1. ess. ზმნს. нареч. adv. შუაში, შუა в середине in the middle of (place). **ო ჲუყე[ჰ] ლათ̦ე̂** – ის შუაში დგას; **ჲუყე[ჰ] კაძიკ ხჷ̃ ჲალ‘ე̃** – შუაში ცოტა დრო გავიდა. 2. თანდებული მიც. ბრუნვასთან послелог с дат. падежом preposition used in dat. case. შორის, შუა(ში) между, посреди between, among. **ბჭარკინ ჲუყე[ჰ] მარ‘ლ‘ო̂ ბა** – თვალებს შუა ცხვირია; **ვაჲნ ჲუყე[ჰ] აჰ ბოჰ აფუშ** – ჩვენ შორის შენ ტყუი.

ჲუყმათ̦ juq̣maţ adit. ზმნს. нареч. adv. შუაგულში в середину in the middle of, in the centre (direction). **ფჰენ ჲუყმათ̦ ვაჲხნას** – სოფლის შუაგულში შევედი.

ჲუყმათ̦ე[ჰ] juq̣maţe[h̦] ess. ზმნს. нареч. adv. შუაგულში в середине in the middle of (place). **ტბათნი სე̃ წა ჲუყმათ̦ეჰაჭ ლათ̦ერ** – ტბათანაში ჩემი სახლი სწორედ შუაგულში იდგა.

ჲუყმათ̦დე დ **juq̣maţde** d შუადღე полдень noon, afternoon.

ჲუყრე̃ juq̣rẽ შუალა, შუა, შუათანა, საშუალო средний middle, medium, neuter, average. **ჲუყრე̃ ვაშო̂ შაუზტყ შარლუ̃ ვა** – შუათანა ძმა ორმოცი წლისაა; **ჲუყრეჩო დონევ ლაზიშ̂ ებწო̂** – შუალა ცხენი კარგად ეწევა; **ნინო̂ ჲუყრე̃ მოწაფე̂ და** – ნინო საშუალო მოწაფეა.

ჲუყრე̃ სტაკ ვბ **juq̣rẽ sṭaḳ** vb შუაკაცი, შუამავალი посредник middleman, mediator, intermediary. **ჲუყრე̃ ვასერ ბახკე̃** – შუაკაცები მოვიდნენ; **ჲუყ-რეჩო̂ სტაკოლ ბათო̂ ჩავარვიერ** – შუაკაცად ბათო აირჩიეს; **ოჴარ სჷ̃გო̂ ჯოყლაცუჲრე̃ ჲუყრე̃ ვასერ ბახკერ** – იმათ კარზე ჯოყოლოდან შუაკაცები მოვიდნენ.

ჲუხ jux adit. თნდ. მიც. ბრ. послелю с дат. пад. prep. dat. უშუალო სიახლოვეს близко, впритык near, next to (direction). **წენინ ჲუხ ვაჲხნას** – სახლთან [ახლოს] მოვედი.

ჲუხა̄ ჲჲ **juxā** jj უშუალო სიახლოვე (მთასთან, ხესთან, სახლთან...) [впритык], близость (с горой, деревом, домом...) absolute proximity (at the mountain, at the tree etc.). **ლამნჷ ჲუხაჲში̂ ტყოც ლაზჷ ჲა ქენაჲნრ̂, დაქრი და** – მთის ძირები [ჯერ] კიდევ კარგია ცხვრისთვის, ბალახ[ებ]ია.

ჲუხე[ჴ] **juxe[ⱨ]** ess. თანდ. მიც. ბრ. послел. с дат. пад. prep. dat. case უშუალო სიახლოვეს (მთასთან, ხესთან, სახლთან...), ძირში, ძირას, გვერდით близко [впритык] (к горе, дереву, дому...), совсем рядом с... near, next to (place). **ციხენ ჲუხე[ჴ] ყაყაჩრ̂ დაჲლ'ნორ** – ციხის ძირას ყაყაჩო ამოსულიყო; **ხენ ჲუხე[ჴ] დაჴ თი- ვუთ ვაჲ** – ხის ძირში დავისვენოთ; **სპერზინ ჲუხლაჴრ̂ ალზჷ ჲალრ̂** – სპერო-ზის ძირში ალაზანი მოდის.

ჲუჴ ჲჲ **juⱨ** jj სახე, პირისახე лицо face. **ჲუჴეხ ცრ̅მ ჭირ ბა, ლამზურ ჲოჴ ჲა** – სახეზე არა უჭირს რა, ლამაზი გოგოა; **მახკარ, გარი ის შუჷ ჲუჴაჲში̂ სო ჲერწჲებლიში̂** – გოგოებო, აბა, ეგ თქვენი სახეები მოაბრუნეთ; **ცო ჩეფხეთეჴე̂ ჴოჷ, გარი, ჲუჴ ჴაჭლე[ჴ] სოგრ̂** – თუ არ გრცხვენია, აბა, სახეში შემომხედე!

ჲუჴ ალ'არ juⱨ alʻar გრდმ. прх. trans. პირში თქმა говорить в лицо to tell the truth. **ვუნე̄ (-უნე̄) დაკო და სოგო[ჴ], ჲუჴ ალ'ოს ჴოგრ̂** – რაც გულში მაქვს, პირში გეტყვი.

ჲუჴ ეთ̦|დ|არ (ოთ̦|დ|არ) juⱨ eţ|d|ar (oţ|d|ar) გრდმ. прх. trans. პირზე წაყენება (პირზე წაუყენებს) устраивать, устроить очную ставку to confront. **მაცმე̄ მოწმი ჲუჴ ოთ̦დიჷ, ეჴათგეც ჴალ ვჭოგვალჷ ყუვ** – როცა მოწმეები პირზე წაუყენეს, მაშინღა გამოტყდა ქურდი.

ჲუჴალ, ჲუჲჴალ juⱨal, jojⱨal ზმნს. нареч. adv. გაღმა по ту сторону (на той стороне) реки, ущелья on the other side, beyond, over there. **ივრენ სივჴფენივჴ თხო ბარე, ჲუჴალ მა̄ ობი** – ივრის აქეთა მხარეს ჩვენ ვიყავით და გაღმა [კი] ისინი.

ჲუ[ჲ]ჴალჷ, ჲუ[ჲ]ჴალრჷ ju[j]ⱨalĩ, ju[j]ⱨalrẽ გაღმელი кто-л. или что-л. с противоположного берега inhabitant of the other side of the river. **შეყრახ ჲუჴალჷ კნათია̄ ბაჲხკნორ** – ყრილობაზე გაღმელი ბიჭებიც მოსულიყვნენ; **ჲუჴალრეჩრ̂ თათრივ კახე[ჴ] კამჩი დეხკორ** – გაღმელი თათრები კახში კამეჩებს ჰყიდიდნენ.

ჲუჴბარჩა̄ ჲჲ **juh̦barčā** jj სახის მოყვანილობა, შესახედაობა черты лица, вид appearance, image. **ჲუჴბარჩაჲვ ჲეწლაჲნი̂ ჲოჴ ჲა** – სახით (სახის ნაკვთე- ბით) საყვარელი გოგოა.

ჲუჴ ლევინი̂ juh̦ levinî მიმღ. прич. particip. პირში მთქმელი говорящий в лицо straightforward person. **ჲუჴ ლევინი̂ სტაკ დუჭჩონ ცო ვეწე̂** – პირში მთქმელი კაცი ბევრს არ უყვარს.

ჲუჴნეთხიჼ juh̦netxĩ პირხმელი, პირთხელი сухощавый на лицо with a slim face. **ო ჲუჴნეთხ[ი]ჩოვ ალʻირ სოგრ̂ ჴქჼ ამბუჲ** – იმ პირხმელმა მითხრა შენი ამბავი.

ჲჵაჸერჩ jωa’erč მრ. იხ. см. pl. see **ჲჵეჸ jωe’**.

ჲჵეჸ ჲჲ **jωe’** jj თითისტარი, ჯარატარი, ტიბჟირი веретено bobbin, spindle. **ე თხქჼ ჲჵეჸ ჲა** – ეს თითისტარია; **ჲჵეჸევ ბაწარ ჴერწრ̂** – თითისტარით ბაწარს (შალის ძაფს) ართავენ; **ჲჵაჸნიჼ წჵოპ დჵოგდალიჼ** – თითისტარის წვერი გატყდა.

ჲჵივჸა̄ ჲ **jωiv’ā** j ოთხშაბათი среда Wednesday. **ჲჵივჸა̄ ჲარ სქჼ სტაკ შირქილქდა ვეჸჩე** – ოთხშაბათი იყო, როცა ჩემი კაცი (ქმარი) შირაქიდან მოვიდა.

შემდგენელ-გამომცემლებისგან

დავით და **ნიკო ქადაგიძეების** „წოვა-თუშურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონის“ სახით ხელთ გვქონდა უხვი და თითქმის სრულქმნილი მასალა. მიუხედავად ამისა, ერთობ მძიმე აღმოჩნდა მუშაობა წინამდებარე შევსებულ გამოცემაზე, გაჭირდა ორენოვნების უახლესი ფორმების შეხამებაც ქართულთან და ა. შ.

განსაკუთრებული სირთულე ახლდა **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეების** შემდეგდროინდელი ფონეტიკური თუ ფონოლოგიური კვლევა-ძიებების შედეგების სრულ გათვალისწინებას, რაც პირდაპირ კავშირშია ახლადგამოვლენილი თუ ახლებურად დანახული ბგერების გრაფიკულ მოწესრიგებასთანაც. **დავით** და **ნიკო ქადაგიძეების** ლექსიკონი შედგენილია 57 ასო-ბგერის ბაზაზე, ხოლო წინამდებარე – 82 ასო-ბგერისა, რამაც თავისთავად გამოიწვია სერიოზული პრობლემები ახალ სალექსიკონო ვერსიაზე მუშაობისას. განსაკუთრებულად მძიმე სურათი გვაქვს თუშური ენის ხმოვანთა კვანტიტეტში, სადაც ბევრჯერ პრაქტიკულად შეუძლებელია ხმოვანთა ხასიათის დადგენა ლინგოაპარატურის გარეშე; იმისათვის, რათა უშეცდომოდ განისაზღვროს მოცემულ კონკრეტულ ლექსემასა თუ მის ამა თუ იმ ფორმაში შემავალი თითოეული ხმოვნის ხანგრძლივობა, ხშირ შემთხვევაში საჭირო ხდება სკრუპულოზური დაკვირვება აბსოლუტურად ყველა ოპოზიციურ წყვილზე, რაც შეუძლებელია პროექტით განსაზღვრულ დროში. ამასთანავე, უმწერლობისა და სათანადოდ გამართული ადრეული ტექსტების უქონლობის გამო ჯერაც სადავოა როგორც ორთოგრაფიული, ისე პუნქტუაციური ხასიათის რიგი დეტალი, მათი კორექტურა და ა. შ.

უმწერლობო ენის თითოეული სიტყვა, დღემდე ჯერ კიდევ დაუფიქსირებელი, პოეტური სტრიქონივითაა, რომელიც, არავინ იცის, როდის ეწვევა ლექსიკოგრაფს, რაშიც ღრმად დაგვარწმუნა წინამდებარე ლექსიკონზე მუშაობამ. შესაბამისი პირობების შემთხვევაში, შემდგენელ-გამომცემლები მზად არიან იმუშაონ ამ ლექსიკონის დამატებით – IV – ტომზე, სადაც შევა ის სიტყვები, რომლებიც რუდუნებით იქნება მოპოვებული ტომებშორისი დროის მონაკვეთებში. და რაკი ჩნდება ასეთი დამატების იდეა, შეიძლება მასში შეტანილი იქნეს აგრეთვე: სრულიად თუშეთის წოვათუშურენოვანი ტოპონიმები, წოვათუშებში გავრცელებული პირთა სახელები მათი ვერსიებითურთ, წოვათუშთა გვარების როგორც წოვათუშურენოვანი, ისე მათი ქართულენოვანი ეკვივალენტების ნუსხა, ფრაზეოლოგიზმების გარკვეული რაოდენობა, აბლაუტური სისტემა, უახლოეს დღეთა რიგი და სხვ.

უდიდესი სიყვარულითა და ღირსების გრძნობით ვიტვირთეთ ლექსიკონის შემდგენლებმა ეს მეტად მძიმე და უჩინარი საქმე. მიუხედავად ჩვენი დიდი ძალისხმევისა, მეცნიერულ აზრთა სხვადასხვაობასთან დაკავშირებულ ხარვეზებთან ერთად, არ გამოვრიცხავთ მუშაობის პროცესში გაპარულ უნებლიე უზუსტობებსაც, რისთვისაც წინასწარ ვიხდით ბოდიშს.

გულისყურითა და მადლიერებით მივიღებთ ნებისმიერ საქმიან შენიშვნასა თუ რჩევას (დაინტერესებულ პირებს შეუძლიათ ისარგებლონ ელფოსტით: abertlani@rambler.ru).

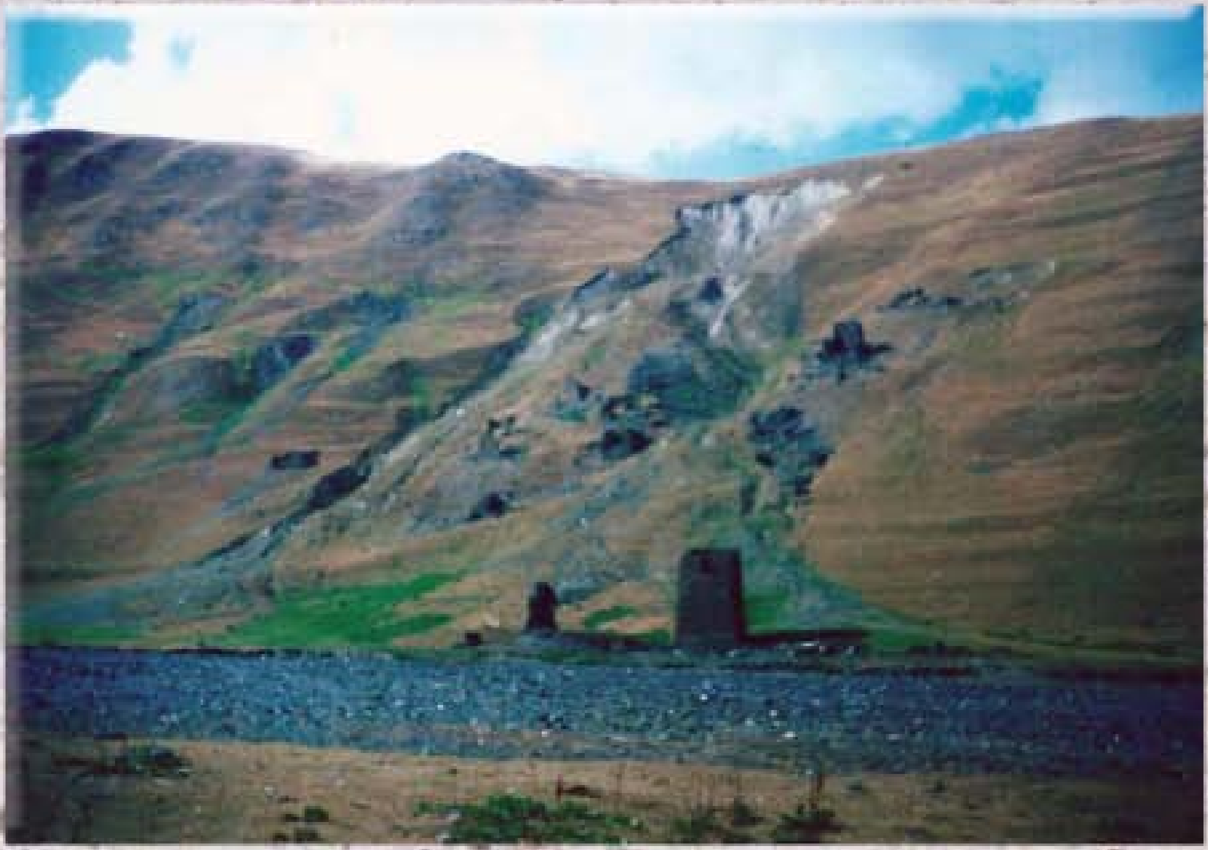

ფოტოსურათზე ასახულია წოვათის ერთ-ერთი ნასოფლარი – **ეთელტა**.

ნასოფლარიც არა: ნაკვალევია ოდესღაც ულამაზესი სოფლისა, რომელიც ერთ ღამეში ჩაუტანია მეწყერს.

ამ ნაკვალევსღა ჰგავს აქ შემოთავაზებული სიტყვის კონა იმ უმწერლობო ენისა, რომელიც, როგორც აკადემიკოს **აკაკი შანიძეს** უთქვამს, ოდესღაც დიდად უნდა ყოფილიყო გავრცელებული.

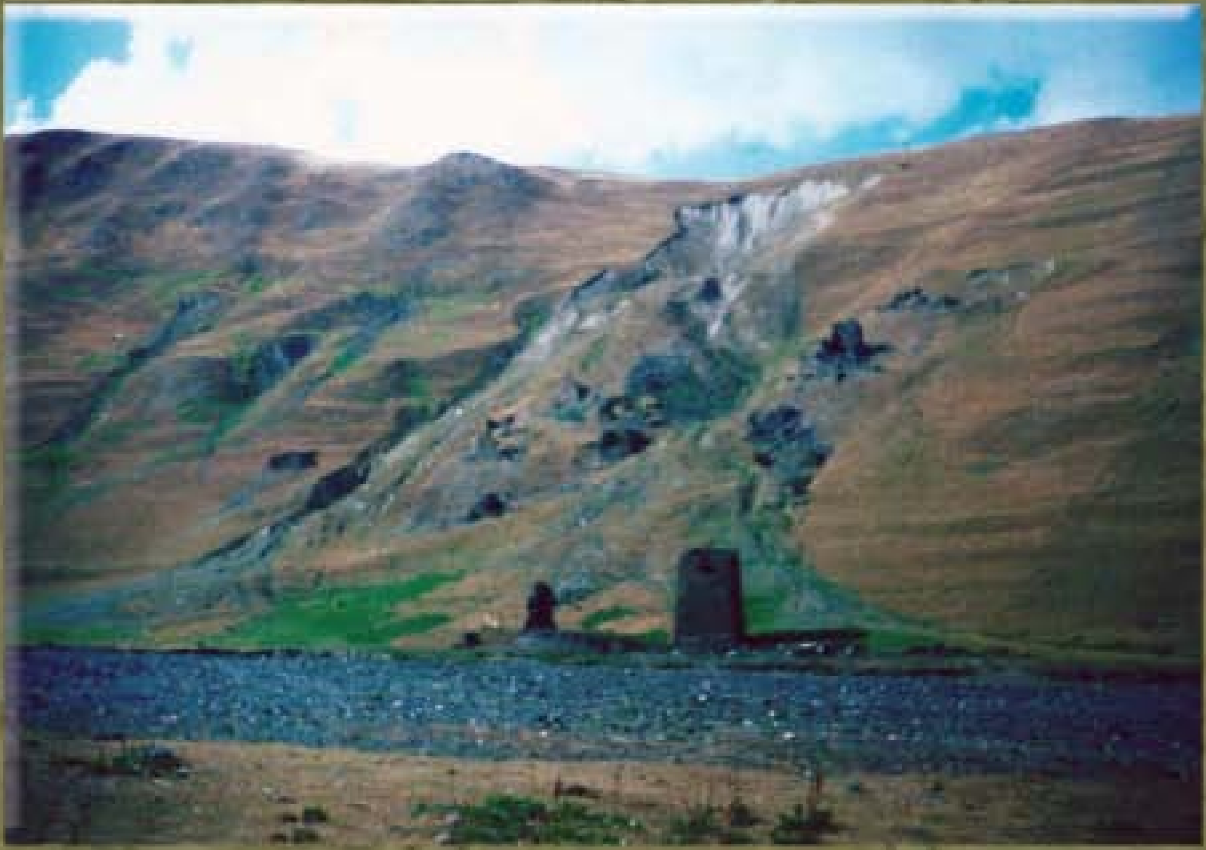

ფოტოსურათზე ასახულია წოვათის ერთ-ერთი ნასოფლარი – **ეთელტა**.

ნასოფლარიც არა: ნაკვალევია ოდესღაც ულამაზესი სოფლისა, რომელიც ერთ ღამეში ჩაუტანია მეწყერს.

ამ ნაკვალევსღა ჰგავს აქ შემოთავაზებული სიტყვის კონა იმ უმწერლობო ენისა, რომელიც, როგორც აკადემიკოს **აკაკი შანიძეს** უთქვამს, ოდესღაც დიდად უნდა ყოფილიყო გავრცელებული.

ფოტოსურათზე ასახულია წოვათის ერთ-ერთი ნასოფლარი – **ეთელტჼ**.

ნასოფლარიც არა: ნაკვალევია ოდესღაც ულამაზესი სოფლისა, რომელიც ერთ ღამეში ჩაუტანია მეწყერს.

ამ ნაკვალევსღა ჰგავს აქ შემოთავაზებული სიტყვის კონა იმ უმწერლობო ენისა, რომელიც, როგორც აკადემიკოს **აკაკი შანიძეს** უთქვამს, ოდესღაც დიდად უნდა ყოფილიყო გავრცელებული.

წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი ტომი II კ - ქ

წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი

ტომი II

კ – ქ

თბილისი
2013

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქართული ფილოლოგიის კათედრა

წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი

ტომი II

კ–ქ

ლექსიკონი მომზადდა სამეცნიერო პროექტის –
„აულის ენები – კაცობრიობის არსებობის გონითი ფორმები – გლობალიზაციის პირობებში (წოვათუშურ-ქართული ორენოვნების მასალების მიხედვით)“ –
ფარგლებში

თბილისი
2013

„წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონის“ II ტომში ვოკაბულების სახით შეტანილია დაახლოებით 2 850 სიტყვა, მათ შორის ახალია დაახლოებით 650.

შემდგენელ-გამომცემლები: **არსენ ბერთლანი (რედაქტორი)**
მაყვალა მიქელაძე
ქეთევან გიგაშვილი

ლექსიკონის რუსული ნაწილის რედაქტორი: **ნათელა ღუდუშაური**

ლექსიკონის ინგლისური ნაწილის რედაქტორები: **ელენე ძამიაშვილი**
ეკატერინე ნახუცრიშვილი

ოპერატორი: **მარიამ ბერთლანი**

© ა. ბერთლანი, მ. მიქელაძე, ქ. გიგაშვილი

გამომცემლობა „საარი“, 2013
ქ. თბილისი, თევდორე მღვდლის 57
e-mail: saari_ltd@yahoo.com
ISBN: 978-9941-427-38-1 (ტომეულის)
ISBN: 978-9941-427-73-2

Телавский государственный университет имени Якова Гогебашвили
Кафедра грузинской филологии

Цоватушинско-грузинско-русско-английский словарь

Том II

ḳ–k

Словарь подготовлен в рамках научного проекта –
«Языки аула – умственные формы существования человечества – в условиях глобализации
(По материалам цоватушинско-грузинского двуязычия)»

Тбилиси
2013

Iakob Gogebashvili
Telavi State University
Department of Georgian Philology

Tsovatush-Georgian-Russian-English Dictionary

Volume II

ḳ – k

The Dictionary was prepared under the project –

“Auli Languages – Mental Forms of Mankind – in the Conditions of Globalization (According to the bilingual materials of Tsovatush-Georgian)”

Tbilisi
2013

კ

-კ -ḳ ნაწ. част. partic. 1. მხოლოდ только, лишь only. **წიწლეგო ზოქაკ ყეტერ გაგნერე̃** – წიწილას მხოლოდ ნისკარტი უჩანდა კვერცხიდან; **ცჴაკ ბა̆დერ და ოჴუდგო[ჴ]** – მხოლოდ ერთი შვილი ჰყავს მას; **ის აჴაკ აჲლ̍ნა[ჴ]** – ეგ მხოლოდ შენ თქვი. 2. კითხვით ნაცვალსახელთან, ან ნაწილაკთან ერთად გამოხატავს ნატვრას; მოითხოვს ზმნას კავშირებით კილოში вместе с вопросительным местоимением и частицей выражает желание, мечту; требует форму глагола в желательном наклонении expresses desire together with interrogative pronoun or the particle; requires the verb in the conjunctive mood. **ე ვუხკ (-უხკ) დალო̂?** – ეს რა არის (რა უნდა იყოს), ნეტავი? **სე̃ ჟაგნო̂ მიჩკ დახნოლო̂?** – ჩემი წიგნი სად წავიდა (სად უნდა წასულიყო), ნეტავი?

კაბ ჲჲ **ḳab** jj კაბა платье dress. **ჲახე̃ კაბ** – გრძელი კაბა.

კაბა̄რე̃ kabārẽ კაბიანი в платье with dreess, having on the dress. **წიჩო̂ კაბა̄რე̃ ძუძაკ ბა̆დრილო ლეთხლაბწირ** – ახალკაბიანი გოგონა ბავშვებში თამაშობდა.

კაბეცი̃ ḳabecĩ კაბასთან у платья, около платья together with the dress, in connection to the dress. **ლამზურჩო̂ კაბეცი̃ ლამზურ ტუფლია̄ ბა საჭირო̂** – ლამაზ კაბასთან ლამაზი ტუფლებიცაა საჭირო.

კაბ[ე]წი̃ ḳab[e]c̣ĩ უკაბო[დ] без платья without dress. **მახკარვ ფჴეჴა̄, ქალქიჴა̄ შარვლი ჲოფხი̃, კაბეწი̃ ლელე̂** – გოგოებმა სოფელშიც და ქალაქშიც შარვლები ჩაიცვეს, უკაბოდ დადიან.

კაბდო̂ დდ **ḳabdô** dd კაბდო, ფიცარი, რომელზედაც ფარცხი გამოებმება доска бороновая harrow board. **ფარცხეხ ლათდიქჩო̂ ფიცრეხ *კაბდო̂* დო** – ფარცხზე მიკრულ ფიცარს *კაბდოს* ეძახიან.

კადრბა|დ|არ ḳadrba|d|ar გრდმ. прх. trans. კადრება (აკადრებს, იკადრებს), თქმა, ან ქმნა არასაკადრისისა осмелиться сделать или сказать дурное, нехорошее to venture doing indecorous things or telling indecent words. მასთხვას ცო ალ‘ო̂ ადმენგო̂ ოშტუ̂ დაშნი, ვუნე̄ (~უნე̄) მიხოს სოხ კადრბადიე̃ – მტერი არ ეტყვის ადამიანს ისეთ სიტყვებს, რაც მიხომ მე მაკადრა.

კადრბა|დ|იენო̂ ḳadrba|d|ienô მიმღ. прич. particip. რაც აკადრეს, ბრიყვული სიტყვა, საქციელი дерзкое, грубое слово, действие impolite word, behaviour. ოჯუს თამროხ კადრბადიენო̂ დაშნი ჰალო̂ ცო ალ‘ლა – მის მიერ თამარისთვის ნაკადრები სიტყვები არ ითქმის.

კადრბა|დ|ითარ ḳadrba|d|itar გრდმ. прх. trans. კადრებინება (აკადრებინებს) заставить сделать или сказать что-л. дурное, нехорошее to make venture doing indecorous things or telling indecent words. ყივლევ კადრბადითე̃ სე ჲაჰოგო̂ მდიდრა̄ ოჯხე ლათ̈გელ ოთ̈არ – სიღარიბემ აკადრებინა ჩემს გოგოს მდიდრების ოჯახში მოახლედ დადგომა.

კადრბა|დ|უჲნი̂ ḳadrba|d|ujnî მიმღ. прич. particip. თავმდაბალი, თავაზიანი скромный, учтивый polite, modest. სოსო̂ ზორაჲში̂ ნახ კადრბადუჲნი̂ სტაკ ვა – სოსო ხალხის მიმართ ძალიან თავმდაბალი, მოკრძალებული კაცია.

კავ^{1} დდ **ḳav**^{1} dd ხორბალი пшеница, пшеничное зерно wheat. ლამუ[ჰ] კავე̄რე̃ ლებივ ლათეთხ ჯეხკბე̃ – მთაში ხორბლიან ლობიოს ვხარშავთ ხოლმე.

კავ^{2} დდ **ḳav**^{2} dd კავი (ტოტის მოსაწევი), კაუჭი палка с крючковатым концом hook. სტაკოვ კავევ დეწე̂ ჯორე̃ ტაჲვნი სო ოწა̃ – კაცმა კავით უნდა მოსწიოს ვაშლის ტოტები.

კავ^{3} დდ **ḳav**^{3} dd ლატანი, კავი (სახურავისა) жердь, шест pole, perch. წო̄ნი̂ სახურვენ კავი ხარცდითე̃ ი̄ლსოს – სახლის სახურავისთვის კავები გამოაცვლევინა ელისომ.

კავა̄რე̃^{1} **ḳavārẽ**^{1} ხორბლიანი с пшеницей with wheat, containing wheat. ე ლებივ კავა̄რე̃ბა – ეს ლობიო ხორბლიანია.

კავა̄რე̃^{2} **ḳavārẽ**^{2} კავიანი (ტოტის მოსაწევიანი) с крюком with hook, crook. კავა̄რეჩო̂ სტაკოვ ბაჯჩე ჯორ ლეჰბორ – კავიანი კაცი ბაღჩაში ვაშლს კრეფდა.

კავა̄რე̃^{3} **ḳavārẽ**^{3} კავებიანი, ლატნიანი с жердями with pole, perch. ალნი კავა̄რე̃ ყორი ლათ̈ეგე̂ მელ‘ჰაჭე̃ჩო – ალვანში კავებიანი ყორეებიღა დგას, საცა გაიხედავ.

კავკავ დდ **ḳavḳav** dd კავკავი тявканье yap.

კავკავ დ|არ ḳavḳav d|ar გრდმ. прх. trans. კავკავი (კავკავებს) тявкать to yap, to yelp. **ნაჟტრე⌈ჸ⌉ დაჩ̂ კაწევ ბჭ̄ კავკავ დო** – მწყემსების ბინაში მყოფი ლეკვი სულ კავკავებს.

კავშირ^1 ჲჲ **ḳavšir**^{1} jj კავშირი (დამოკიდებულება, მიმართება) союз connection, relationship. **სე ვაჸგო ჸამიცინეჸ ლაზქ̂ კავშირ ჲა** – ჩემს ბიჭს ყველასთან კარგი დამოკიდებულება აქვს.

კავშირ^2 ჲჲ **ḳavšir**^{2} jj 1. კავშირი союз connection, union. 2. დუღაბი раствор (известковый) fluid for building (containing lime). **ჭერქ̂ წა თეგდოშ კავშირ ჲეწე̂** – ქვის სახლის შენებისას დუღაბია საჭირო.

კაჲვშრ⌈ე⌉ბა|დ|ალარ ḳajvšr⌈e⌉ba|d|alar გრდუვ. непр. intrans. დაკავშირება (დაუკავშირდება) связываться to have connection with. **სო̂ ზორაჲშ ცო დეწე̂ ზარმაც ნახე̄, ოჭარხ სამეგობრროთ ცო კაჲვშრ⌈ე⌉ბალას** – მე ძალიან არ მიყვარს (მძულს) ზარმაცი ხალხი და მათ სამეგობროდ არ ვუკავშირდები.

კაჲვშრ⌈ე⌉ბა|დ|არ ḳajvšreba|d|ar გრდმ. прх. trans. დაკავშირება (დაუკავშირებს, დააკავშირებს) связывать to connect, to make connect. **ვაშ⌈ბ⌉ჯ̂ ცო დეწინ̂ მარფსტუ ბჴ̌დრივ ვაშ⌈ბ⌉ჯ̄ხ კაჲვშრ⌈ე⌉ბადო** – ერთმანეთის არმოყვარე (მოძულე) ცოლ-ქმარს შვილები ერთმანეთთან აკავშირებენ.

კაჲვშრეწი̂^{1} **ḳajvšreçĩ**^{1} დამოკიდებულების უქონლად, უკავშირო⌈დ⌉ без союза, вне союза without connection, without relationship. **დირექტო̄რცი̂ კაჲვშრეწი̂ ალექსინ სამსოვხრე ცო̄მ დაჲლ‘ჸ** – დირექტორთან კავშირის გარეშე ალექსის სამსახურში არაფერი გამოუვა.

კაჲვშრეწი̂^{2} **ḳajvšreçĩ**^{2} უდუღაბო⌈დ⌉ без раствора without solution of lime (for building sth). **კაჲვშრეწი̂ ჭერქ̂ წა ცო თაგლა** – უდუღაბოდ ქვის სახლი ვერ აშენდება.

კაზარმ დდ **ḳazarm** dd კაზარმა казарма caserne. **კაზარმი საბლეხი̂ წეგეჩ̂ ბასი̂ დარ** – კაზარმები მეტწილად წითელი ფერისა იყო.

კათათ, კათთე̂ ბუთ̨ ბ **ḳatat, ḳattẽ but̨** b მკათათვე, ივლისი июль July. **კათთე̂⌈ჸ⌉ ალნი⌈ჸ⌉ ჸამახეჸ ზორჯ̂ სიცხ ჲა** – მკათათვეში ალვანში ყველაზე ძლიერი ⌈ყოჩაღი⌉ სიცხეა.

კაჲლაჸო̂ დდ **kajla’ô** dd კალია саранча grasshopper. **კაჲლაჸო̂ ზორაჲში̂ ჴავეხ ლეთე̂** – კალია ძალიან ეტანება ყანას.

კაჲლაჸო̄რეჼ **ḳajla’ōrẽ** კალიებიანი с саранчой with grasshoppers, covered with grasshoppers. **კაჲლაჸო̄რეჼ ჸეჸ ქასტეჼ ნაჲდგრებალა, რაკი კაჲლაჸოს ნექევსჼ დაჸო̂ დაჟარ** – კალიებიანი მინდორი მალე ნადგურდება, რადგან კალია დანასავით თიბავს ბალახს.

კაჲჼცლარა̄ ჲჲ **ḳaǰ̃clarā** jj კანცელარია канцелярия office, chancellery. **ბაცბივ შეყრი კაჲჼცლარენ ჴათხ ჲორ** – წოვათუშები კრებებს კანცელარიის წინ მართავდნენ.

კაჲპლი̂ დ **ḳajp̣lî** d წვეთები (სამედიცინო) капли (медицинские) drops. **გაკუჲჼ ლაწარ კაპლუვ დენოდო̂** – მუცლის ტკივილს წვეთები[თ] არჩენენ; **აგას დაკიჼ კაჲპლი̂ მელ‘ო̂** – ბებია გულის წვეთებს სვამს.

კაპლო̄რეჼ **ḳap̣lōrẽ** წვეთებიანი (სამედიცინო) в каплях (лечебных) covered with drops (medical). **ე სტაქჼ კაპლო̄რენი დარ?** – ეს ჭიქა წვეთებიანი იყო?

კაკაბ ბდ **ḳaḳab** bd კაკაბი куропатка partridge. **კაკბი ჴყ‘ლო[ჴ] დახე̂** – კაკბები ტყეში ბინადრობენ [ცხოვრობენ].

კაკალ ჲჲ **ḳaḳal** jj კაკალი орех nut. **კაკალ ფოთლივ მაშბი ღებადო** – კაკლის ფოთლ[ებ]ით შალებს ღებავენ.

კაკლა̄რეჼ **ḳaḳlārẽ** კაკლიანი (მაგ., მინდორი) с орешниками (напр., поле) a place covered with walnuts. **ჰაჲჼკსენ ქორთიხ, მიჼდრე, ცჴა კაკლე̄რეჼ ადგილ ჲა, მიჩჴე̄ ლაყ̃მყ̃ ბოტუჲნი დოჼლობი თივჼლათე̂** – ჰანკისის თავში, მინდორში, ერთი კაკლებიანი ადგილია, სადაც მთაში მიმავალი ცხენოსნები ისვენებენ ხოლმე.

კაკლეციჼ **ḳaḳlecĩ** კაკალთან вместе с орехом, около ореха together with walnut. **მარხოხ ჴშიროშ მაჲჴ კაკლეციჼ ჲაყოს** – მარხვაში ხშირად პურს კაკალთან ვჭამ.

კაკლეცინაკ **ḳaḳlecinaḳ** მხოლოდ კაკალთან с орехом, только около ореха only together with walnut. **ჴენაჸ ცო̄მ ხილ‘ეჼ სოგო ჩუჴე̄, კაკლეცინაკ ჲაჲყნას მაჲჴი̂** – სხვა არაფერი აღმოაჩნდა შინ და მარტო კაკალთან ვჭამე პური.

კაკლეწი̃ ḳaḳleç̣ĩ უკაკლო[დ] без ореха without walnut. **კაკლეწი̃ გუჲზნაყ ცო თეგოლრ̂** – უკაკლოდ გოზინაყი არ კეთდება.

კალ დდ **ḳal** dd კალა олово tin. **ჴერწელჩ კალევ კალოდო** – ქვაბებს კალით კალავენ.

კალავ ვბ **ḳalav** vb მკალავი лудильщик tinker. **კალვი საბლეხი̃ ლეკი ბარ** – მკალავები მეტწილად ლეკები იყვნენ.

კალო|დ|არ ḳalo|d|ar გრდმ. прх. trans. კალვა (კალავს) лудить to tin. **ჴერწნინ შარე[ჴ] შაწ მოჸ დეწჷ̂ კალოდარ** – ქვაბს წელიწადში ორჯერ მაინც უნდა მოკალვა.

კალო|დ|უჲნი̂ ḳalo|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. მკალავი лудильщик tinker. **ფსარე[ჴ] ჴერწელჩ კალოდუჲნი̂ ცო ვეჸქ̃ თხო̃** – გუშინ ქვაბების მკალავი არ მოგვივიდა. 2. მოსაკალავი то, что надо лудить sth to be tinned. **დაკალოდუჲნი̂ ცრ̂მ დითქ̃გეთხ ჩუჴ** – მოსაკალავი აღარაფერი დავტოვეთ შინ.

კალათ ბდ **ḳalat** bd კალათა корзина basket. **ქორ კალთი ლეცდიენრ̂ ბჴ̃დრი მარწყოგრ̂ დოტურ** – ხელში კალათებდაჭერილი ბევშვები მარწყვზე მიდიოდნენ.

კალამ დდ **ḳalam** dd კალამი ручка (пишущая) pen. **ას კალმევ წერადოს** – მე კალმით ვწერ.

კალმეწი̃ ḳalmeç̣ĩ უკალმო[დ] без ручки without a pen. **კალმეწი̃ სკოლი ცო იხრას** – უკალმოდ სკოლაში არ მივდიოდი.

კალახ ჲჲ **ḳalax** jj ბეხრეკი, გაძვალტყავებული (საქონელი) тощий (скот...) gaunt (cattle). **სე ჟაბოხ ჟაბრ̂ კი წელრ̂, კალხი ჲა** – ჩემს ძროხებს ძროხები თუ ჰქვია, ბეხრეკები არიან.

კალე̃დარ დდ **ḳalẽdar** dd კალენდარი календарь calendar. **ქიე̃ლუ̃ კალე̃დარ ი̃ცლუჩოხ ჴოიტ̃ დენივ ტყუჲჴ̃ და** – წინანდელი კალენდარი ახლანდელზე ცამეტი დღით უკანაა.

კალთაცრ̂ ჲჲ **ḳalta’ô** jj კალთა пола (деталь одежды), подол (нижний край платья) lap (of the dress), flank (of the mountain). **ჹუვი კალთი ჴალ აპყინრ̂ ლათჷ̂ ჟენ ტყუჲჴა[ჴრ̂] ბოტჲ̃** – მეცხვარეები კალთებაკეცილები მისდევენ ხოლმე ცხვარს უკან.

კალმახ ჲჲ **ḳalmax** jj კალმახი форель trout. **ალზნელო[ჳ] დუჴ კალმახ ხეცჷ̂** – ალაზანში ბევრი კალმახი იცის.

კალო̂ ჲჲ **kalô** jj კალო гумно threshing-floor. **სტაბო[ჳ] მაჴო̃ კალო̂ აჲრლნათხო̂** – შემოდგომაზე პურის კალო გავლეწეთ.

კალარლუჲნი̂ ვბ **ḳalarlujnî** vb კალოს მლეწავი молотильщик thresher. **კალარლუჲნში კალუჲ[ნ]მაქ ბახკე̄** – კალოს მლეწავები კალოზე მოვიდნენ.

კალე̄დარ დდ **ḳalẽdar** dd ალენდარი] календарь calendar. **კალე̄დრეწი̃ და̄ხარ ცო ჴერჴბალაგჷ̂** – უკალენდროდ ცხოვრება აღარ ხერხდება.

კალე̄დრეწი̃ **ḳalẽdreçĩ** უკალენდარო[დ] без календаря without calendar. **კალე̄დრეწი̃ და̄ხარ ცო ჴერჴბალაგჷ̂** – უკალენდროდ ცხოვრება აღარ ხერხდება.

კალოშ ბბ **ḳaloš** bb კალოში галоша, калоша galosh. **კალოში დუჴჩუჲშვ ცო ბეფშხოგჷ̂** – კალოშებს ბევრნი აღარ იცვამენ.

კალოშა̄რე̃ **ḳalošārẽ** კალოშებიანი в галошах having on galoshes. **ბუჳ დროჳ კალოშა̄რნი იხრათხ ვუმაც** (ˉუმაც) **სკოლი** – ომის დროს ყველანი კალოშებიანი დავდიოდით სკოლაში.

კალოშიწი̃ **ḳalošiçĩ** უკალოშებო[დ] без галош without galoshes. **ფჳეჳ კალოშიწი̃ ცო და̄ხლა** – სოფელში უკალოშებოდ არ იცხოვრება.

კალპოტ^{1} ბდ **ḳalpoṭ**^{1} bd კალაპოტი, კალიბრი, ყალიბი форма, калибр, колодка сапожная boot-tree, river-bed, calibre, shape. **ალზა̃ დოჳე დუჴიჩო̂ ყარუჲგოდოლი̃ ჴშიროშ კალპოტრე̃ სო ჲეტჷ̂** – ალაზანი გაზაფხულზე ბევრი წვიმის შემდეგ ხშირად კალაპოტიდან გადმოდის.

კალპოტ^{2} ბდ **ḳalpoṭ**^{2} bd საპნის ერთი ნაჭერი, კალაპოტი брусок мыла bar of soap. **შიჴ კალპოტ საპნე̃ ჭირბალა სო̃** – საპნის ორიოდე კალაპოტი (ნაჭერი) მჭირდება.

კალტ ჲჲ **ḳalṭ** jj ხაჭო творог curds. **კალტე̃ ბჵაკა̃ ფჳარავ ჴაჲლ̦ნორ** – ხაჭოიანი გუდა ძაღლს შეეჭამა.

კალტ ლაქ|ჲ|არ ḳalṭ lak|j|ar გრდმ. прх. trans. ხაჭოს მოგდება, მოხაჭოვება створожиться to curdle, to become curds. **კეჭ ჲაჳი̃ჩრ̂ შარევ კალტ ლაქჲიე̃** – ადუღებულმა დომ ხაჭო მოიგდო (მოხაჭოვდა).

ბოყრი̃ კალტ ჲჲ **boq̣rĩ ḳalṭ** jj სადათხურედ შემოსული (მომწიფებული) ხაჭო творог, готовый для поджаривания curd ready for frying.

ჲ|ა̆ყი̃ კალტ ჲჲ **j|ăq̣ĩ ḳalṭ** jj ხმელი, გამხმარი ხაჭო высушенный творог dried curds. **ბაცბივ შუიშ ჲა̆ყი̃ კალტა̄ ჲაყორ, ბა̆დრი მა̄ ევროპია̄ ჰეფსდორ ჩამდჷ̃** – წოვები თავად ხმელ ხაჭოს მიირთმევდნენ, შვილებს კი ევროპაში გზავნიდნენ სასწავლებლად.

კალტ-ბაკალ დ **ḳalṭ-baḳal** d საუზმე ⌈ხაჭო და ლუკმა⌉ закуска ⌈творог и кусок хлеба⌉ breakfast ⌈curds and gobbet⌉. **კალტ-ბაკალ ჴალ̯ოთ ვაჲ** – ვისაუზმოთ, ლუკმა შევჭამოთ.

კალტ-ბაკლეწი̃ ḳalṭ-baḳleç̣ĩ უხაჭო-პურო⌈დ⌉ (უხაჭო-ლუკმო⌈დ⌉), ულუკმაპურო⌈დ⌉ без куска хлеба without bites of bread. **ბა̆დროლე ბაღი კალტ-ბაკლეწი̃ ცო იხრათხ, ბუჰე̃ დრო ჲარე̄, ჴალ̯უჲნი̂ თხაი̃ ჴეჰრათხ** – ბავშვობაში ბაღში უკალტ-პუროდ არ დავდიოდით, ომის დრო იყო და საჭმელი ჩვენი მიგვქონდა.

კალტ-დათ̯ე̃ დ **ḳalṭ-dat̯ẽ** d ხაჭო-ერბო (ერთმანეთში აზელილი ხაჭო და ერბო) творог и топлённое масло (в перемешанном виде) curds and boiled butter (mixed together). **თხა კალტ-დათ̯ე̃ დოტდოს თჷ̃ დაყჷ̃** – დღეს ხაჭო-ერბო მიმაქვს თან საჭმელად.

კალტე̄რე̃, კალტე̃ ḳalṭērẽ, ḳalṭẽ ხაჭოიანი с творогом, в твороге with curds. **კალტე̄რე̃ ცუ ჩამლი̃ ბა** – ხაჭოიანი ქუმელი გემრიელია.

კალტ-კარაქ დ **ḳalṭ-ḳarak** d ხაჭო-კარაქი (ერთმანეთში აზელილი ხაჭო და კარაქი) творог и сливочное масло (в перемешанном виде) curds and butter (mixed together). **კალტ-კარაქ დეწრიკაჸ ჲასრ̂ ზორაჲში̂** – ხაჭო-კარაქის მოყვარული ვარ ძალიან.

კალტწი̃ ḳalṭç̣ĩ უხაჭო⌈დ⌉ без творога without curds. **კალტწი̃ ცუ ჩამლი̃ ცო იხრ̂** – უხაჭოდ ქუმელი გემრიელი არ გამოდის.

კალტოზ ვბ **ḳalṭoz** vb კალატოზი каменщик bricklayer, mason. **წენბუჲ კალტ[ო]ზივ თეგოდო̂** – სახლებს კალატოზები აშენებენ.

კამ დდ **ḳam** dd კამა укроп dill, fennel. **კამევ ჴეხკბიენო̂ ჭეკ ჩამლი̃ ბა** – კამით მოხარშული მწვანე ლობიო გემრიელია.

კამე̄რე̃ **ḳamērẽ** კამიანი с укропом containing dill, fennel. **კამე̄რე̃ სუფ ჩამლი̃ ჲა** – კამიანი წვნიანი (სუპი) გემრიელია.

კამბეჩ ბდ **ḳambeč** bd კამეჩი буйвол buffalo. **კამჩი დაწიშ ლელე̂** – კამეჩები მძიმედ დადიან.

კამჩა̄რე̃ **ḳamčārẽ** კამეჩებიანი с буйволами with buffalos. **კამჩარე̃ ურუმ ბალო̂** – კამეჩებიანი ურემი მოდის.

კამჩეწი̃ **ḳamčeçĩ** უკამეჩო[დ] без буйвола without ox. **დენი თოჰოჩო̂ ყო̃ჩოგო̂ ყაჲ̃ჩუჲშვ ალʻორ: კამჩეწი̃ კახლოვსჷ̃ თოჰოჰაჲნო̂** – დღისით მძინარე ახალგაზრდას ხანშიშესულები ეტყოდნენ ხოლმე: უკამეჩო კახელივით (უდარდელად) გძინავსო.

კამკამაჲნო̂ **ḳamḳamajnô** კამკამა, კამკამით прозрачный, чистый clear, serene, bright. **ხკოლიხ ლამუ̃ კამკამაჲნო̂ ხი მილʻნათხო̂** – ზაფხულში მთის კამკამა წყალი ვსვით.

კამოდ ბდ **ḳamod** bd კომოდი комод chest of drawers, commode. **სე დადფსტუნავ კამოდ დაჰ ბოხკი̃** – ჩემმა დედინაცვალმა კამოდი გაყიდა.

კამპაჲნო̂ **ḳampajnô** ნაწ. част. part. ზუსტად, სწორედ, სწორედ რომ точно, точь в точь, как раз, именно just, exactly, precisely. **ჰმ, უ̄ხკ კნათ ვაგრალოსო̂: კამპაჲნო̂ შაუზტყაჲეთხაჲტ̦ შო დარ სო̃ ჴაჩენო̂ ოჴ დოჰა̄ხ** – ჰმ, ნეტა, რა ბიჭილა ვიყავი: ზუსტად ორმოცდათექვსმეტი წლისა გავხდი იმ გაზაფხულზე (ა. ბერთლანი); **კამპაჲნო̂ ჴო საათ ჲარ, ას ვეცჩე** – სწორედ სამი საათი იყო, მე რო[ცა] მოვედი.

კამფეტკ დდ **ḳampeṭḳ** dd კანფეტი конфета sweet, candy. **ბა̆დრინ კამფეტკი იცნას** – ბავშვებს კანფეტები ვუყიდე.

კამფეტკა̄რე̃ **ḳampeṭḳārẽ** კანფეტებიანი с конфетами covered with sweets, full of sweets. **ბა̆დრევ კამპეტკა̄რე̃ ტოტ დაჰ ლაჭყდიე̃** – ბავშვმა კანფეტებიანი ხელი დამალა.

კამფეტკიწიჼ **ḳampeṭḳiç̣ĩ** უკანფეტებო[დ] без конфеток without sweets. ბა̌დრიციჼ ქალქირეჼ კამფეტკიწიჼ ცო იხრას – ბავშვებთან თბილისიდან უკანფეტებოდ არ ჩამოვდიოდი.

კა̆მარ **ḳămar** 1. გრდუვ. непрх. intrans. ქავილი (ექავება) зудеть to itch. ნატარვ დაკდიენო̂ ტოტ კაღმი̂ სოჼ – ჭინჭრით დასუსხული ხელი მექავება. 2. დ d მუნი чесотка, свербёж scab, mange.

კა̆მარ ჴაბარ **ḳămar ḥabar** გრდუვ. непрх. intrans. ქავილის ატეხა (ქავილი აუტყდება), აქავება зачесаться to begin itching. მუჼ ღაჩო̂ ბა̌დრენ კა̆მარ ჴაბიჼ – მუნიან [მუნის მქონე] ბავშვს ქავილი აუტყდა.

კა̆მრა̄ლეჼ **ḳămrālẽ** ქავილიანი, მუნიანი чесоточный mangy, scabby. კა̆მრა̄ლეჼ ადმეჼ ნახლო̂ ცო დეწჷ̂ დალʿაჼ – მუნიანი ადამიანი ხალხში არ უნდა გამოვიდეს.

კანაფ დდ **ḳanap** dd კანაფი конопля, верёвочка hemp, cannabis. დოხენო̂ ჯაჼ კანფევ თაღკნას – დახეული ქალამანი კანაფით დავაკერე.

კანფეწიჼ **ḳanpeç̣ĩ** უკანაფო[დ] без конопли without hemp. კანფეწიჼ ვაზ მაღვთლეხ ჴალო̂ ცო ახკლა – უკანაფოდ ვაზი მავთულზე არ აიხვევა.

კაჼკელ დდ **ḳãḳel** dd კანკელი иконостас iconostas. საყდრა̄ხ კაჼკლი ლათჷჼლათჷ̂ – ეკლესიებში კანკელები დგას ხოლმე.

კანოჼ, კანოლ ღღ **ḳanõ, ḳanol** jj კანონი закон law. ეჯ სადავო̂ საქმლო კანოჼ სოგუღჴ ღა – ამ სადავო საქმეში კანონი ჩემს მხარეზეა.

კაჼტკუჼტათ **ḳãṭḳũṭat** კანტიკუნტად изредка rarely. ალნი ჟაგნო̂ ხეტაჼ ცო ჴეთინი̂ ნახ კაჼტკუჼტათ დაგეგჷ̂ – ალვანში წიგნის კითხვის (წერა-კითხვის) არმცოდნე ხალხი კანტიკუნტადაა.

კაჼძბი **ḳãʒbi** მრ. იხ. мн. см. pl. see კუჼძ **kũʒ**.

კაჼწლო̂ ღღ **ḳãç̣lô** jj კვნიწი (შაქრისა, მარილისა) кусочек (сахара, соли) small piece, a little number (of sugar, salt). თუხოჼ ცჴა-ში კაჼწლო̂ ღებ წვენენ – მარილის ერთი-ორი კვნიწი უქენი წვენს.

კაჼჭ დღ **ḳãč̣** dj კლანჭი, ბრჭყალი коготь claw. პირლორეჼ აღრწვევ კაჼჭივ ჩუღხი̂ დატდიეჼ სოგო[ჴ] – ფარიდან არწივმა კლანჭებით ბატკანი მომტაცა.

კაჼჭ ოლ̦დარ ḳãč̣ oļdar ბრჭყალის (კლანჭის) მოდება (ბრჭყალს მოსდებს), ჩავლება, დაფხაჭნა вцепиться когтями, поцарапать to scratch, to claw. **თეტიჼჩრ̂ ფოცხრევ ჰ̦ათეჸ კაჼჭ ოლ̦დიეჼ მონაჲდრეხ** – დაჭრილმა ფოცხვერმა მაშინვე კლანჭი მოსდო მონადირეს.

კაჼჭი ოხკჲარ ḳãč̣i oxḳjar ბრჭყალების (კლანჭების) მოდება (ბრჭყალებს მოსდებს), ჩავლება, დაფხაჭნა вцепиться когтями, поцарапать to scratch, to claw. **კოტოვ ბაჼდრენ კაჼჭი ოხკჲიეჼ** – კატამ ბავშვს ბრჭყალები (კლანჭები) ჩაავლო.

კაჼჭა̄რეჼ ḳãč̣ārẽ კლანჭებიანი с когтями with claws. **ვეფხრ̂ ჲაჯაჲჩრ̂ კაჼჭა̄რეჼ აჴე̂ და** – ვეფხვი დიდკლანჭებიანი ნადირია.

კაჼჭიწიჼ ḳãč̣ic̣ĩ უკლანჭო[დ] без когтей without claws. ***კაჼჭიწიჼ ვეფხრ̂ დაჰ̦უჲნრ̂,*** **ქირჯოდბალაჼლათე̂ ვაშ[ბ]ა̄ხ ყონში** – *უკლანჭებო ვეფხვი ხარო,* დასცინიან ხოლმე ახალგაზრდები ერთმანეთს.

კაპ დდ **ḳap̣** dd კაპი крючок hook, crotchet.

კაპა̄რეჼ ḳap̣ārẽ კაპებიანი с крючками with hook, crotchet. **დუჴიჩრ̂ კაპა̄რეჼ კარჩხრ̂ თიტნას ჰ̦უჼლო** – ბევრკაპებიანი კრჩხა (ჩხა, კაჩხა) მოვჭერი ტყეში.

კაპწიჼ ḳap̣c̣ĩ უკაპო[დ] без крючка without hook, without crook. **დახ̣ეჩრ̂ კაპწიჼ სხალ აჰ̦რ̂ ცო ლაჰ̦ლა** – გრძელი კაპის (კაუჭის) გარეშე მსხალი არ [ჩა]მოიკრიფება.

კაპრაშ ḳap̣raš ყვითელი желтый yellow. **აცახ კაპრაშ ბუბუკ ზორაჲშ̂ თაჸგჸ̂** – მინდორს ყვითელი ყვავილი ძალიან უხდება.

კაპრშ|დ|ალარ ḳap̣rš|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაყვითლება ([გა]ყვითლდება) стать жёлтым, [по]желтеть to become yellow. **ხახრ̂ ფოთლეგორქჼდა[ჰ̦] ტოტი კაპრშლა** – ხახვის ფოთლისგან ხელები ყვითლდება.

კაპრშ|დ|არ ḳap̣rš|d|ar გრდმ. прх. trans. გაყვითლება ([გა]აყვითლებს) желтить, прида[ва]ть жёлтый цвет to make yellow. **ჴეხკბიეჼჩრ̂ ქოჩორ ფოთლივ აჲხნ̂ კაპრშოდრ̂** – მოხარშული დეკის ფოთლით მატყლის ძაფს აყვითლებენ (ყვითლად ღებავენ).

კაპრშა̄ლე̃ ḳap̣šālẽ ყვითლიანი с жёлтым цветом containing yellow color. **კაბენმაქ კაპრშა̄ლე̃ ყარწოლ თაგუჲნი̂ ჲა** – კაბაზე ყვითლიანი სიჭრელე მოსახდენია.

კაპრშნა̄ დდ **ḳap̣ršnā** dd ირგვლივ მოფენილი სიყვითლე желтизна yellowness. **კაპრაშ ბუბკეგორქ̃და[ჳ] წი̂ნი̂ გოგიხ კაპრშნა̄ ლათ̃ერ** – ყვითელი ყვავილისაგან სახლის გარშემო სიყვითლე სუფევდა.

კაპრშოლ დდ **ḳap̣ršol** dd სიყვითლე желтизна yellowness. **კაპრშოლ დაგუშ ფალაზ თაგუჲნი̂ იხრ̂** – ყვითელ ფერნარევი ფარდაგი ლამაზი გამოდის.

კაპუეტ დდ **ḳapueṭ** dd კაპუეტა (მცენარე) житняк (растение) Agropyrum cristatum (Latin). **კაპუეტ დაჟრელე̃ და** – კაპუეტა მცენარეულთაგანია.

კარავ ბდ **ḳarav** bd კარავი палатка camp, tent. **ლაზიში̂ თაგბიქჩრ̂ კარვი ყარ ჩუ ცო ლითხი̂** – კარგად გაკეთებულ კარავში წვიმა არ ატანს.

კარვეწი̃ ḳarveçĩ უკარვო[დ] без палатки without tent. **ლამნა̄ხ კარვეწი̃ ბუჲსა̄ ჲავჲარ ძნელ და, ფშელრ̂ ხეცე̂** – მთებში უკარვოდ ღამის გატარება (გათევა) ძნელია, სიცივე იცის.

კარა̃დაშ დდ **ḳarãdaš** dd ფანქარი карандаш pencil. **ე ბა̆დრენ კარა̃დაშ ლეცდანაც̆ ცო ჳეთე̂** – ამ ბავშვმა ფანქრის დაჭერაც არ იცის.

კარა̃ტი̃ ჲჲ **ḳarãṭĩ** jj კარანტინი карантин quarantine. **კარა̃ტი̃ ჲანორე̄, ლაჟმჷ დოტუჲნი̂, ცჳაჲნი̂ დენი[ჳ] ლათ̃დიქთხრ̂ ნაყა** – კარანტინი ყოფილიყო და, მთაში მიმავლები, ერთი დღე გაგვაჩერეს გზაში.

კარაქ დდ **ḳarak** dd კარაქი сливочное масло butter. **ჟე შურე̃ კარაქ ცო თეგოდრ̂** – ცხვრის რძისას კარაქს არ აკეთებენ.

კარქე̄ლე̃ ḳarkēlẽ კარაქიანი со сливочным маслом covered with butter, containing butter, with butter. **სე ბა̆დრივ კარქე̄ლე̃ მაჲჯი̂ ჩამლიშ ჲაყრ̂** – ჩემი შვილები (ბავშვები) კარაქიან პურს გემრიელად მიირთმევენ.

კარქეწი̃ ḳarkeçĩ უკარაქო[დ] без сливочного масла without butter. **კარქეწიჩრ̂ მაჯოხ გემრ̂ ცო ყოლადჲომაკ სო̃** – უკარაქო პურს გემოს ვერ ვაყოლებ.

კარბადი̃ დდ **ḳarabadĩ** dd კარაბადინი лечебник Carabadin, medical book. **ქიქლუჩრ̂ ნახი̃ დოხტურ კარბადი̃ დარ** – წინანდელი ხალხის ექიმი კარაბადინი იყო.

კართ დდ **ḳart** dd კუნთი мускул muscle. **კართიჭშალოჼ სტაკ ლევვორ წკიპრაჼ წკიპო̂** – კუნთ⌈ებ⌉მაგარი კაცი ყოფილიყო წკიპო წკიპოშვილი.

კარკარაჸო̂ დჲ **ḳarḳara’ô** dj ყბა челюсть jaw. **ხორშიხ დეკდიჩე⌈ჳ⌉ ლაწმრეგო̂ კარკარუჲ ლათე̂ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ჲეთჳითაჼ** – ციებისას ავადმყოფს ყბებს ერთმანეთზე აცემინებს ხოლმე.

კარკარო̄ლეჼ **ḳarḳarōlẽ** წვერიანი бородатый bearded. **სეჼ მარდად ყოჼლე'ჳ კარკარო̄ლეჼ ლათერ ხილჳაჼ** – ჩემი მამამთილი ახალგაზრდობაშიც წვერიანი იყო ხოლმე.

კარკარუჲ ჲ **ḳarḳaruj** მრ. мн. pl. წვერ⌈ებ⌉ი борода beard. **კარკარუჲ მაჴნივ ჲა̄შო̂** – წვერებს სამართებლით იპარსავენ.

კარკარუჲწიჼ **ḳarḳarujc̣ĩ** უწვერო, უწვერული безбородый beardless. **კარკარუჲწიჼ კნათ** – უწვერო ბიჭი.

კარკატაჼ ვბ; ჲდ **ḳarḳaṭã** vb; jd მაწანწალა шатун, бродяга tramp, vagrant, wanderer. **ნინილო̂ დეჼცჳა̄ჸ უსაქმო̂ კარკატაჼსაჼ ნაჲხჩუა̄ხ ლელე̂** – ნინილო მთელი დღე მაწანწალასავით სხვებთან (კარდაკარ) დადის უსაქმოდ.

კარკლო̂ ჲჲ **ḳarḳlô** jj კურკლი, ცურცლი помёт faeces, excrement. **ალნი⌈ჳ⌉ ქოთმინ ფხაკლეჼ კარკლუჲ თელო̂, მე̄ დუჴ გაგნი ჲიხკოლო̂** – ალვანში ქათმებს კურდღლის კურკლ⌈ებ⌉ს აჭმევენ, რომ ბევრი კვერცხი დადონ.

კარნხება|დ|არ **ḳarnxeba|d|ar** გრდმ. прх. trans. კარნახი (კარნახობს) диктовать, подсказывать to dictate. **გაკვეთილმაქ კარნხებადარ უჩიტლივ დაშლადორ თხოჼ** – გაკვეთილზე კარნახს მასწავლებლები გვიშლიდნენ.

კარტოფილ ბდ **ḳarṭopil** bd კარტოფილი картофель potato. **ლამუ⌈ჳ⌉ ჩამლიჼ კარტოფილ იხო̂** – მთაში გემრიელი კარტოფილი მოდის.

კარტუჲფლე̄რეჼ **ḳarṭujplērẽ** კარტოფილიანი с картошкой containing potato, with potato, stuffed with potato. **ნინოს კარტუჲფლე̄რეჼ კოტრი ჲათჳო̂** – ნინო კარტოფილიან ქადებს აცხობს.

კარჩარ **ḳarčar** გრდუვ. непрх. intrans. გაგორება (გაგორდება) покатиться to roll, to wheel. **წიჼჩო̂ ურმეჼ ბურბლი ლაზიში̂ კარჩეჼ** – ახალი ურმის თვლები კარგად გაგორდა. უსრ. несов. imp. **კერჩარ kerčar**.

კარჩ|დ|არ ḳarč|d|ar გრდმ. прх. trans. გაგორება (გააგორებს), მოგორება, გადაგორება покатить, скатить to make roll. უსრ. несов. imp. **კერჩ|დ|არ ḳarč|d|ar**.

კარჩხო̂ დდ **ḳarčxô** dd კრჩხა, ჩხა, კაჩხა крюк (для мяса...) crook (for meat...). **ჸუვივ ქელრჷ კარჩოხ ჯოწდიენო̂ დაფხო̂** – მეცხვარეები ცხვარს კრჩხაზე დაკიდებულს ატყავებენ.

კარცხილ დდ **ḳarcxil** dd რცხილა граб hornbeam. **კარცხილ დასახ წე ლაზიშ ლეთჷ̂** – რცხილის შეშას ცეცხლი კარგად ეკიდება. იხ. см. see **რცხილ rcxil**.

კატ|დ|არ ḳaṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დარბილება (⌜და⌝არბილებს), გაჩვილება размягчать, размягчить, смягчить to make soft. **სოუ̃ბუ̃ ხი დოთ̣ი'ნეს, ცუ წყეგეჸ კატბინას** – მეტი წყალი დავასხი და ქუმელი ზედმეტად დავარბილე. 2. გადატ. перен. fig. დაყოლიება уговорить, уломать to persuade. **ტასოს კატეჩო̂ მატ̣ავ თედოლჷ̂ კატვიჷ** – ტასომ ტკბილი ენით თედოლე დაიყოლია ⌜მოარბილა⌝.

კატბოტ|ბ|არ ḳaṭboṭ|b|ar გრდმ. прх. trans. გარკვეულწილად მოჩვილება (ცომისა) в определённой степени смягчить (тесто) to make (dough) soft. **ნინოს ხიჷკლონაჲნო̂ ჰევინო̂ ცომ თოყალ კატბოტბიჷ** – ნინომ სახინკლედ მოზელილი ცომი საკმარისად მოაჩვილა.

კატჷ̃ ḳatẽ რბილი, ჩვილი мягкий soft. **შურ ჲაჲკჩე⌜ჰ⌝, კარაქ კატჷ̃ იხო̂** – რძე რომ ⌜გა⌝დაიწვება, კარაქი რბილი გამოდის.

კატჷ̃ ჩუვ ჲჲ **ḳaṭẽ čuv** jj ფერდი ⌜რბილი მუცელი⌝ бок side ⌜soft belly⌝. **ჯერ ჯაჲჩე⌜ჰ⌝დოლჷ̃ კატეჩო̂ ჩუვჷ̃ ლაწარ დისჷ̃ სო̃** – ქვის მოხვედრის მერე ფერდის ტკივილი დამრჩა ⌜დამჩემდა⌝.

კატჷ̃ ჰაყ|⌜ბ⌝|არ (ჰეყ|⌜ბ⌝|არ) ḳaṭẽ ḥaq|⌜b⌝|ar (ḥeq|⌜b⌝|ar) რბილი (ენის) მოსმა, მილაქუცება (მიელაქუცება), დაყვავება, მიფერება приласкаться, ласкаться, польстить to fondle, to caress.

კატკატკოშ, კატკატკუშ ḳaṭḳaṭḳoš, ḳaṭḳaṭḳuš ზმნს. нареч. adv. ნელ-ნელა потихоньку, тихонько slowly. **ჩა კატკატკოშ ქელო̂ აჰლარ** – დათვი ნელ-ნელა ცხვარში იპარებოდა.

კატკოშ, კატკუშ ḳaṭḳoš, ḳaṭḳuš ზმნს. нареч. adv. ნელა, ჩუმად тихонько, негромко quietly, silently. **კატკოშ ჲებათ ამბუჲ!** – ნელა (ჩუმად) ილაპარაკეთ!

კატოშ-მატოშ დდ **ḳaṭoš-maṭoš** dd ჩინჩხვარი щепки, веточки splinters. **ცჭა მუჭ კატოშ-მაჲტშქ ბაცალე̂, წე ყობზჲანაჲნო̂** – ერთი ტვირთი (ზურგზე აკიდებული) ჩინჩხვარისა მოიტანე რა ცეცხლის დასანთებად.

კატუ̃ დდ **ḳaṭũ** dd კატუნი дикая кошка wildcat. **კაჲტნეს ქოთმი ხეტდიქ თხოგო[ჭ]** – კატუნმა ქათმები გაგვიწყვიტა.

კაფა|დ|არ ḳapa|d|ar გრდმ. прх. trans. კაფვა (კაფავს) [с]резать to fell. **ხენმაქ ვალ̣ქჩო̂ ტატოს ნაჯჰევ გალქ ტაჲვნი კაფადორ** – ხეზე ასული ტატო ნაჯახით არყის ხის ტოტებს კაფავდა. სრ. сов. perf. **დაკაფა|დ|არ daḳapa|d|ar**.

კაშკაშ: კაშკაშ დ|არ ḳašḳaš: ḳašḳašd|ar 1. კაშკაში (კაშკაშებს), ელვარება, ნათება сиять, блестеть to shine. **ბათ̣ან გოგეხ კაშკაშაჲნო̂ ტჭერელჩ ოტდალიქ** – მთვარეს გარშემო კაშკაშა ვარსკვლავები მოეფინა. 2. კისკისი (კისკისებს) заливаться сехом (говорят о жещинах) to giggle (is said about women). **ვაჲქლარ ტასიქ კაშკაშ ხაწქ სოქ** – ვაქაანთ ტასის კისკისი მომესმა (მესმის).

კაშკაშ ბ|აჴარ ḳašḳašb|aqar ამოკაშკაშება (ამოკაშკაშდება), აელვარება, ნათების დაწყება, ამონათება засиять, заблестеть to begin shining. **ბათ̣ავ კაშკაშ ბაჴიქ კილიქჰალო̂** – მთვარემ ამოანათა ქვემოდან (აღმოსავლეთიდან).

კაშკაშაჲნო̂ ḳašḳašajnô კაშკაშა блестящий, сияющий (звезды...) bright, shiny. **ბათ̣ან გოგეხ კაშკაშაჲნო̂ ტჭერელჩ ოტდალიქ** – მთვარეს გარშემო კაშკაშა ვარსკვლავები მოეფინა.

კაჩ ḳač აგდებ. пренебр. by m. f. ფეხი нога leg. **კაჩი ნასტ თეჴჲოს** – ფეხებს ძლივს დავათრევ. იხ. см. see **ქოკ koḳ**

კაძაკ, კაძიკ ḳaʒaḳ, ḳaʒiḳ ზმნს. нареч. adv. ცოტა мало, немного few, little. **ცენეხ კაძაკ ფსა ბეცქ თხოქ** – წელს ცოტა ქერი მოგვივიდა.

კაძ-კაძაკ, კაძ-კაძიკ ḳaʒ-ḳaʒaḳ, ḳaʒ-ḳaʒiḳ ზმნს. нареч. adv. ცოტ-ცოტა понемногу gradually, little by little. **ლამნა̄ხ ლავ კაძ-კაძაკ ბედქ ცო დეცქ** – მთებზე თოვლი მხოლოდ ცოტ-ცოტა მოვიდა.

კაწ[ე̂] დდ **ḳaç̣[ê]** ლეკვი щенок puppy. **ე თხე ფჯარიქ კაწე̂ და** – ეს ჩვენი ძაღლის ლეკვია; **ჯო ფჯარიქკაწე̂!** – შე მამაძაღლო [ძაღლის ლეკვო]!

კაწიციჼ ķaçicĩ ლეკვებთან со щенками together with puppies. **ფჴუ კაწიციჼ ბიშურ** – ძაღლი ლეკვებთან იწვა.

კაწაჼ ჲჲ **ķaçã** jj კაწანი, მცირე ზომის შემოღობილი маленькое огороженное место small fenced place. **ბუსუ̄-ბუსუ̄ ჟე კაწნე⌈ჴ⌉ ეჵდოთხ** – ღამღამობით ცხვარს კაწანში ვაყენებთ.

კაწკარ|დ|ალარ ķaçķar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაპატარავება (⌈და⌉პატარავდება) уменьшиться, уменьшаться to decrease, to become smaller. **ჳალიხ დენიშ კაწკარლა** – ზამთარში დღეები პატარავდება; **ო დაკრ̂ ჴეჭრეგორქჼდა⌈ჴ⌉ კაწკარვალიჼ** – ის დარდისაგან დაპატარავდა, დაილია; **ალზაჼ კაწკარჲალიჼ** – ალაზანი დაპატარავდა (ალაზანმა იკლო).

კაწკარ|დ|არ ķaçķar|d|ar გრდმ. прх. trans. დაპატარავება (⌈და⌉აპატარავებს), შემცირება, დალევა уменьшать, убавлять, убавить to make smaller. **კნათენ ნანას შარვალ კაწკარჲიჟჼ** – ბიჭს დედამ შარვალი დაუპატარავა.

კაწკარ|დ|აჼ ķaçķar|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **კაწკარ|დ|არ ķaçķar|d|ar**. **ბოთხ კაწკარბაჼ ცადლას** – საქმის გამოლევას (⌈და⌉პატარავებას) ვცდილობ.

კაწკაწ დ **ķaçķaç** d კაწკაწი скрежет (зубов) to rasp, to chatter (teeth).

კაწკაწ დ|არ ķaçķaç d|ar გრდმ. прх. trans. კაწკაწი (აკაწკაწებს) скрежетать, стучать (зубами) to make chatter (teeth). **ოშტუჼ ფშელ ჲარ, მე̄ ცარკივ კაწკაწ დორ** – ისეთი სიცივე იყო, რომ კბილები კაწკაწებდნენ.

კაწკლობ დ **ķaçķlob** d პატარაობა, ბავშვობა; უმცროსობა детство childhood. **სე კაწკლობა⌈ჴ⌉ ატყ-წაქი ჴეფსრათხ** – ჩემს პატარაობაში მშვილდ-ისარს ვისროდით; **ბადრ̂ ჲარასოე̄, მოჩჼ კაწკლობ დარ სოგო** – ობოლი ვიყავი და ცუდი ბავშვობა მქონდა; **მაცლომციჼ დეწეს შუჼ კაწკლობ დაჼ!** – როდემდე უნდა გეუმცროსოთ!

კაწკოლ ჲ **ķaçķol** j პატარაობა, სიპატარავე, სიმცირე, ბავშვობა малость, детство smallness, childhood. **კაწკლე⌈ჴ⌉ სე აგას დუჴ ფალი დეფცორ თხოგრ̂** – პატარაობისას ბებიაჩემი ბევრ ზღაპარს გვიყვებოდა.

კაწკოჼ ḳaçḳõ პატარა, მცირე маленький, малый, немного small, little. **ოსი კაწკოჼ ბა̆დერ თოჰო̂** – იქ პატარა ბავშვს სძინავს; **კაწკუჲჩო̂ ჲაჰოვ დეცეჼ ხი** – პატარა გოგონამ მოიტანა წყალი; **კაწკოჼ მაჲკი̂ ლიბ სოჼ** – პატარა (ნაჭერი) პური მომეცი; **კაწკაჼ ბა̆დრი** – პატარა ბავშვები.

კაწკოჼგეჸ ḳaçḳõge' მეტისმეტად (ზედმეტად, ძალიან) პატარა очень малый, малость very small, quite little. **კაწკოჼგეჸ ვარ ილო̂ ქეგო̂ ჰაჭვაჼ, შიიტ̧ შარლოუჼ კნათი კოხა̄ხ ბა̆დრილო ლაჲპწი̂** – ძალიან პატარა იყო ილო ცხვარში გასაგზავნად, თორმეტი წლის ბიჭები ბარად ბავშვებში თამაშობენ.

კაწკოჼკაჸ ḳaçḳõḳa' ოდნავ პატარა, ცოტა პატარა, მომცრო, არცთუ დიდი маловатый a bit little, slightly small. **ნიკოს ქალქირეჼ ბაცითიენო̂ ტუფლი კაწკაჼკაჸ ბახკეჼ სოჼ** – ნიკოს მიერ ქალაქიდან (თბილისიდან) გამოგზავნილი ტუფლები ცოტა პატარა (პატარები) მომივიდა.

კაწკოხუჭ, კაწკუხუჭ ḳaçḳoxuč̣, ḳaçḳuxuč̣ ყველაზე პატარა, ყველაზე მცირე, უმცირესი самый малый, самый маленький, наималейший, самый младший the smallest, the youngest, the least. **ნინო̂ კაწკოხუჭ ბა̆დრეხ *ელანე̂* წე** – ნინოს ყველაზე უმცროს ბავშვს *ელენე* ჰქვია; **კაწკუხუჭ ბა̆დერ დეწე̂ ნანენ ჴეჩო̄ხ საჸ̌ბუ̌** – ყველაზე პატარა (უმცროსი) ბავშვი უყვარს დედას სხვებზე მეტად.

კაწკუჲში̂ ḳaçḳujšî ზმნს. нареч. adv. მცირედ[ად] немного, мало slightly. **ნეკევ კაწკუჲში̂ ტარკ თიტნას** – დანით ცოტათი (მცირედად) თითი გავიჭერი.

კაწკუ[ვ]ხ ḳaçḳu[v]x უფრო პატარა, უმცროსი меньший, младший, меньше, моложе smaller, younger. **ალექსიჼ კაწკუ[ვ]ხ კნათ ესე ვა** – ალექსის უმცროსი ბიჭი აქ არის.

კაწრო|დ|არ ḳaçro|d|ar გრდმ. прх. trans. კაწვრა царапать to scratch. **კოტოვ კიმუჲნ ტოტი კაწროდჲო** – კატა კიმოს ხელებს უკაწრავს.

კაჭერ[ჩ] ḳaçer[č] მრ. იხ. мн. см. pl. see **კეჭ ḳeč̣**.

კაჭკაჭაჸო̂ დდ **ḳač̣ḳač̣a'ô** dd კაჭკაჭი сорока magpie. **ესე კაჭკაჭუჲ ბეჼ ბა** – აქ კაჭკაჭის ბუდეა.

კახლოვ ვბ **ḳaxlov** vb კახელი кахетинец Kakhetian. **ნაყა კახლობი ბჭარბახეჼ თხოჼ** – გზაში კახელები შეგვხვდნენ.

-კაჸ **-ḳa’** მცირედი ოდენობის გამომხატველი ნაწილაკი частица, передающая малое количество particle expressing a small amount. **წეგქჼკაჸ** – მოწითალო; **ჯუღურკაჸ** – ცოტათი უშნო; **დაჳკაჸ** – ცოტა იქით; **ჩუკაჸ ახკ!** – ცოტათი კიდევ ჩათხარე!

კედ ბდ **ḳed** bd კეტი дубина cudgel.

კედელ ჲჲ **ḳedel** jj კედელი стена wall. **გამჷ კედლუჲ** – მრუდე კედლები.

კევრ ჲჲ **ḳevr** jj კევრი молотильная доска threshing board. **კევრევ კალჵ არლჵ** – კევრით კალოს ლეწავენ.

კელ ჲჲ **ḳel** jj კელა оса wasp. **კელევ ცარკ ჲალ’ჩო ყაჳეშ ლაწარ ხეცე̂** – კელას ნაკბენმა (ადგილმა) მწარედ ტკივილი იცის.

კელაპტარ ჲჲ **ḳelapṭar** jj კელაპტარი восковая крупная свеча wax, candle. **ყოჼლე[ჳ] გიუჲრგი̂ კელაპტარსაჼ ვოთჲინჵ ვარ** – ახალგაზრდობაში გიორგი კელაპტარივით ჩამოსხმული იყო.

კემოხტ ჲჲ **ḳemoxṭ** jj კემუხტი, ტარსიკონი сафьян morocco. **კემოხტეჼ კეხეჼ ბალიშ თაგბითნას** – კემუხტის უნაგირის ბალიში გავაკეთებინე.

კემსა|დ|არ **ḳemsa|d|ar** გრდმ. прх. trans. კემსვა (კემსავს), დაკერება штопать to darn, to mend. **ქეგრეჼ ვეცქჼჩჵ მარიჼ ჩოჯაცჵ კემსადო ნატოს** – ცხვრიდან მოსული ქმრის ჩოხას კემსავს ნატო.

კეჼტ **ḳẽṭ** კენტი нечётный odd. **ცჳა, ჯო, ფხი, ვორჲლ’, იჷ – კეჼტ რიცხვი ჲა** – ერთი, სამი, ხუთი, შვიდი, ცხრა – კენტი რიცხვებია.

კეჼჭ ჲჲ **ḳẽč̣** jj კენჭი камушек pebble. **ალზაჼ ცერე[ჳ] დუჯ კეჼჭი ჲატე̂** – ალაზნის პირას ბევრი კენჭი ყრია.

კეჼჭლიჼ **ḳẽč̣lĩ** ჩამკვრივებული, ჩასუქებული упитанный well-fed, fat. **ცენეხ ჩუხუჲ აჼდქი[ჳ] გაგუჲგომცეჼ დაჟრელო[ჳ] დატერე̄, ოჯუჲდალჲა დალ’ეჼ კეჼჭლიჼ** – წლეულს ბატკნები ანდაქში მუხლებამდე ბალახში ეყარნენ და იმიტომ გამოვიდნენ ჩასუქებულები.

კეპაჼ ჲჲ **ḳepã** jj იხ. см. see კეპნი **ḳepni**. ე ცჰა კეპაჼ მარაჼ მოსიჼ მოჸ ჲანრ̂ – ეს ერთი კაპანი რა ძალიან ცუდი ყოფილა.

კეპნი ჲ **ḳepni** j მრ. мн. pl. კაპნები, ციცაბო კლდოვანი ბილიკის მცირე (1,0 – 1,5 მ) სიმაღლის მონაკვეთები, რომლებზეც საფეხურებია გამოჭრილი (ა. გარსევანიშვილი) небольшой (1,0 – 1,5 м) высоты отрезки отвесной скалистой тропинки, на которых вырезаны ступени (А. Гарсеванишвили) places of small (1,0 – 1,5 m) height of the steep rock path, on which stairs are cut (A. Garsevanishvili). ტბათინაჲჼ ნიყ წჺგორე ეჰჺჩრ̂ კეპნა̄რეჼ ბაჩუჲ, ნახ დოინმაქრეჼ აჰ დიფსუ̄, ქუჲთათ იხრ̂ ჰალრ̂ – ტბათანის გზა წინაგორში კაპნებიანი რომაა, ხალხი ჩამოდის ცხენებიდან და ფეხით ადის ზევით.

კერ ბდ **ḳer** bd კვერი лепёшка pastille. კერი ჯებოუ̆კნი⌈ჰ⌉ დათჷრ̂ – კვერებს კერაში აცხობენ.

კერატ დდ **ḳeraṭ** dd კერატი кабан boar. ბაჰწიჩრ̂ ქომოჩრ̂ ჯაიხ *კერატ* დო – დაუკოდავ მამალ ღორს *კერატს* ეძახიან.

კერბა|დ|არ ḳerba|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈შე⌉თხზვა (⌈შე⌉თხზავს), მოფიქრება, მოგონება, დაწერა сочинять to compose. წოვათი დაჰ გუვაჲლʻჩე ლაზეჼ მოჯ კერბადბინას – წოვათაში რომ გადავჩნდი, კარგი ლექსი დავწერე (მოვიგონე); ლოუჲჼგლარ ივსებეს ლაზეჼ მაჯიშ კერბადორ – ლონგიშვილი იოსები კარგ ლექსებს თხზავდა.

კერბა|დ|აჼ ḳerba|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund კერბა|დ|არ **ḳerba|d|ar**. წოვათი დაჰ გუვაჲლʻჩე მოჯ კერბადბაჼ ლაცჼდოლიჼ სოჼ – წოვათაში რომ გადავჩნდი, ლექსის დაწერა მომინდა.

კერჩარ ḳerčar გრდუვ. непрх. intrans. გორვა (გორავს) катиться, качаться, кувыркаться to roll. ჰუ̆ლო⌈ჰ⌉ ჩა კერჩერ შაჲრი̂ მოკვრიციჼ – ტყეში დათვი გორაობდა თავის ბოკვერებთან; ურუმ კერჩეშ ბოტურ – ურემი გორაობით მიდიოდა. სრ. сов. perf. კარჩარ **ḳarčar**.

კერჩ|დ|არ ḳerč|d|ar გრდმ. прх. trans. გორება (აგორებს, აგორავებს) катать, раскатывать to make roll. ტბათნი⌈ჰ⌉ ბა̆დრივ ყარფუზ ქერქჼ ურმი თეგდო′ეჼ, ობი

კერჩდა̈ლათჷ – ტბათანაში ბავშვები საზამთროს ქერქების ურიკებს აკეთებენ და მათ აგორავებენ ხოლმე. სრ. сов. perf. **კარჩ|დ|არ ḳarč|d|ar**.

კეს ბდ **ḳes** bd თავხე, საყვავე, კოწოლკავი главная жердь, главный шест perch, pole. **წი̄ნი̂ სახურვეგო იმდჷ̄ კეს ბეწჷ ლეფჩა̈** – სახლის სახურავს იმედიანი თავხე უნდა ედოს.

კეს-კერ ბდ **ḳes-ḳer** bd სახლ-კარი, ოჯახი, კერა (თავხე და კერა) дом, семья, очаг family, hearth, home. **კეს-კერენ დადოლ დარ დეწჷ** – ოჯახს მოვლა, მიხედვა უნდა.

კეს-კერეხ ბ|ეთჳარ ḳes-ḳerex b|eţar გრდმ. прх. trans. არევ-დარევა (აურ-დაურევს), აოხრება, აწიოკება, ქვის ქვაზე არ დატოვება (თავხის კერაზე დანარცხება) опустошить, разорить, разграбить to ravage, to annihilate. **წკიპოს მასთხუჲნი̂ კეს-კერეხ ბეთჳორ** – წკიპო მტრებს აწიოკებდა. სრ. сов. perf. **კეს-კერეხ ბ|ოთჳარ ḳesḳerex b|oţar**.

კეტრ ჲჲ **ḳeṭr** jj კეთრი проказа leprosy. **კეტრ ქიქოჸ გუჸიხრალო̂ ნაგათჳე[ჴ]** – კეთრი უწინ ჩნდებოდა თურმე დროგამოშვებით.

კეფხ ჲჲ **ḳepx** jj კეფა затылок nape, back of the head. **ილოს ივსებეგო კეფხ ჲჭოგჷ̄ ლოჭევ** – ილომ იოსებს კეფა გაუტეხა ჯოხით.

კეც ჲჲ **ḳec** jj კეცი сковородка frying-pan. **სიპ ჴერ კეცმაქ მაჭკდი დაჲთჳნათხ** – სიპი ქვის კეცზე მაჭკატები გამოვაცხეთ.

კეცა|დ|არ ḳeca|d|ar გრდმ. прх. trans. კეცვა складывать to fold. სრ. сов. perf. **დაკეცა|დ|არ daḳeca|d|ar**.

კეცალაჲნი̂ kecalajnî მიმღ. прич. particip. დასაკეცი складной sth to be folded. **კეცალაჲნი̂ ნეკ იცნას** – საკეცი დანა ვიყიდე.

კეჭ¹ ჲჲ **ḳeč̣** jj¹ მატყლი шерсть wool. **ხკოლი'ხჷ, სტაბო'ჴჷ კეჭ ლერკო̂** – ზაფხულში და შემოდგომაზე მატყლს პარსავენ (კრეჭენ); **ჩუჲხი̂ კაჭარხ** *კრავალ* **დო** – ბატკნის მატყლს *კრაველს* ეძახიან.

კეჭ²**: კეჭ ჲ|ა̄ხარ ḳeč̣**²**: ḳeč̣ j|āxar** გრდმ. прх. trans. დუღილი (დუღს) кипеть to boil. **მელ' ხა̈ ჲა, ე ხივ კეჭ ჲა̄ხუჲნი̂** – რამდენი ხანია, ეს წყალი დუღს. სრ. сов. perf. **კეჭ ჲ|ა̄ყარ ḳeč̣ j|āqar**.

კეჭ ჲ|ა̄ხითარ ḳeč j|āxitar გრდმ. прх. trans. ადუღება (ადუღებს) кипятить to make boil. ას ხიგო̂ კეჭ ჲა̄ხითოს – მე წყალს ვადუღებ. სრ. сов. perf. კეჭ ჲ|ა̄ჴითარ **ḳeč j|āqitar**

კეჭ ჲ|ა̄ჴარ ḳeč j|āqar გრდმ. прх. trans. ადუღება (ადუღდება), მოდუღება вскипеть to boil. ხი̃კლა̄რეჩო̂ ჰერწნივ კეჭ ჲა̄ჴი̃ – ხინკლ[ებ]იანი ქვაბი ადუღდა. უსრ. несов. imp. კეჭ ჲ|ა̄ხარ **ḳeč j|āxar**.

კეჭ ჲ|ა̄ჴითარ ḳeč j|āqitar გრდმ. прх. trans. ადუღება (აადუღებს) вскипятить to boil. შურეგო̂ კეჭ ჲა̄ჴითა′ეთ, ჴჷ̃გეჸ ბრინჯა′ჷ̆ ბოხკათ – რძე აადუღეთ და ბრინჯი შემდეგლა ჩაყარეთ. უსრ. несов. imp. კეჭ ჲ|ა̄ხითარ **ḳeč j|āxitar**

კეჭ ჲ|ა̄ჴინო̂ (ჲ|ა̄ხინო̂) ḳeč j|āqinô (j|āxinô) მიმღ. прич. particip. ადუღებული вскипячённый boiled. კეჭ ჲა̄ჴინო̂ ხი – ადუღებული წყალი; დუხანე კეჭ ჲა̄ხინო̂ შურ ცო ლალჲაგე̂ – დიდხანს ნადუღი რძე აღარ ვარგა.

კეჭ ჲ|ა̄ჴწი̃ ḳeč j|āqçĩ აუდუღარი некипячённый unboiled. კეჭ ჲა̄ჴწი̃ ხი – აუდუღარი წყალი.

კეჭ ლექ|ჲ|არ ḳeč lek|j|ar გრდმ. прх. trans. ძლიერი დუღილი (დუღს), აქაფება пениться (при кипении), сильно кипеть to boil hard, to foam (before boiling). უჲში̂ ზორაჲში̂ ჴეხკერ ხი̃კლი, მე̄ დაჩო კეჭ ლექჲორ – ისე მაგრად იხარშებოდა ხინკლები, რომ სულ ქაფს ისროდა.

კეჭ ლექ|ჲ|ითარ ḳeč lek|j|itar გრდმ. прх. trans. ძლიერად ადუღება (ადუღებს) сильно кипятить to make boil hard. ქარცხოგო̂ დუჴ კეჭ ლექჲითნას, მა̄ მუჲტი̂ დაჰ̌ ცო ბალ‘ჷ̃ – სამოსი ბევრი ვადუღე, მაგრამ ჭუჭყი არ გაშორდა.

კაჭარწი̃ ḳačarçĩ უმატყლო[დ] без шерсти without wool. კაჭარწი̃ ვაჲ ნახნ ჰ̌ალო̂ ცო და̄ხმაკჷ̂ – უმატყლოდ ჩვენი ხალხი ვერ ცხოვრობს.

კაჭირე̃ ḳečirẽ მატყლიანი с шерстью covered with wool, full of wool. კოხა̄ხ დოტუჩო̂ დუჲგო ჲაწი̃ კაჭირე̃ სადები ჴახკურ – ბარად მიმავალ ცხენებს მძიმე მატყლიანი სადებები ეკიდათ.

კეხ ჲჲ **ḳex** jj უნაგირი, კეხი седло saddle. დონენ კეხ ოთჲინას – ცხენს უნაგირი დავადგი.

კეხა̄რე̃ ķexārẽ კეხიანი (კეხდადგმული) с седлом with saddle. **ფსტი დაჩოკ კეხა̄რეჩო̂ დოივ ლელე̂** – ქალები მხოლოდ კეხიანი (კეხდადგმული) ცხენებით დადიან.

კეხ[ე]წი̃ ķex[e]çĩ უკეხო[დ] без седла without saddle. **კეხ[ე]წიჩო̂ დონევ ლელ̃ ჴეთარ დეწე̂** – უკეხო ცხენით სიარულს ცოდნა უნდა.

კვერ ჲჲ **ķver** jj კვერი, ჩაქუჩი молот, молоток hammer. **კვერევ კედლო̄ხ ლუმსრი თეფხოს** – ჩაქუჩით კედლებზე ლურსმნებს ვაჭედებ; **კვერ ჲეთჳარ** – ჩაქუჩის ცემა.

კვერნ დდ **ķvern** dd კვერნა куница marten. **კვერნ ჴა̄ჴგო[ჰ] ლაჴე̃ მახ ბა** – კვერნის ტყავს მაღალი ფასი აქვს.

კვეხა|დ|ალარ ķvexa|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. კვეხნა (იკვეხის) хвастаться to brag, to boast. **ე კნათ ზორაჲში̂ კვეხალა, მა̄ კვეხადუჲნი̂ ცო̄მ და** – ეს ბიჭი ძალიან იკვეხის, მაგრამ დასაკვეხი არაფერი აქვს.

კვეხალაჲნი̂ ķvexalajnî მიმღ. прич. particip. მკვეხარა хвастливый, хвастун boastful. **მონაჲდრი საბლეხ̃ კვეხალაჲნი̂ ნახ ბა** – მონადირეები უმეტესად მკვეხარა ხალხია.

კვეხა|დ|უჲნი̂ ķvexa|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. დასაკვეხი, საქები чем или кем хвастают[ся] sth or sb to be praised or boasted. 2. შემქები, მაქებარი хвалящий one who praises. **კვეხადბუჲნი̂ საი̃ ქორთო̂ მოთჳე̂ სო̃, მა̄ სო კვეხადვუჲნი̂ ცომენა ვა** – დასაკვეხი (საქები) ჩემი თავი მგონია, მაგრამ ჩემი მაქებარი არავინაა.

კვირაჸო̂, კუჲრაჸო̂ დ **ķvira’ô, ķujra’ô** d კვირა воскресенье Sunday. **კვირაჸო̂ დენი[ჰ] ჴელ ცო ბარ სე აგას ქორ მა̄ხ ეცარ** –კვირა დღეს ჩემს ბებიას წესად არ ჰქონდა ხელში ნემსის აღება; **კვირაჸო̂ დენინ თელვე[ჰ] ვეწესო̂ ხილ̃** – კვირა დღისთვის თელავში უნდა ვიყო; **ბაბლეს კვირაჸ დეჲნნ კოტრი ჲათჳ̃ლათერ** – ბაბალე კვირა დღისთვის (საკვირადღეოდ) ქადებს აცხობდა ხოლმე. 2. ბ **b** იხ. см. see გებს **gebs**.

კვირბა|დ|ალარ ķvirba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაკვირვება (უკვირს) удивляться to be surprised. **ე ამბუჲ ზორაჲში̂ კვირბალა სო̃!** – ეს ამბავი ძალიან მიკვირს!

კვირბა|დ|არ **ḳvirba|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაკვირვება (აკვირვებს, კვირობს) удивлять to make surprised. სტევ კვირბადვოჟო̂? – რა გაკვირვებს? ე ჲაჟოვ ზორაჲში̂ კვირბადჲოსო̂ – ეს გოგო ძალიან მაკვირვებს.

კვირტ ბჲ **ḳvirṭ** bj კვირტი (მატყლისა) комочек (шерсти) bud (of the wool). სე თხეგო დუჴ კვირტ ბაჳგჳ – ჩემს მატყლს ბევრი კვირტი ურევია; თხეგო[ჟ] კვირტ ხილʻჩეჟ, ლაზეჲჩო̂ მახინ ცო ჲოხკლა – მატყლს თუ კვირტი ექნება, კარგ ფასად არ გაიყიდება.

კვნიწ ბდ **ḳvniç** bd იხ. см. see კანწლო̂ **ḳançlô**.

კვ[რ]ი̃ჩხ ბდ **ḳv[r]ĩčx** bd კვრინჩხი тёрн, терновник sloe, blackthorn. დეღე დაჲსტჩე[ჟ] კვ[რ]ი̃ჩხე̃ ფაფ თი̄გი̂ – ტანში (კუჭში) გახსნას კვრინჩხის ფაფა უხდება.

კვ[რ]ი̃ჩხაჲრნა̄ **ḳv[r]ĩčxajrnā** კვრინჩხნარი место, поросшее тёрном place for growing sloes, blackthorns. ვუნე̄ (~უნე̄) ა̄ხ-დივა̃ ბოლბალი̃, კვ[რ]ი̃ჩხარნაჲში̂ დაჟ ლათი̃ თეტა̃ ალნი[ჟ] – რაც ხვნა-თესვა დაიწყეს, კვრინჩხნარების ჭრა დაიწყეს ალვანში.

კვ[რ]ი̃ჩხო̄რე̃ **ḳv[r]ĩčxōrẽ** კვრინჩხიანი с тёрном (напр., местность) covered with sloe, full of blackthorn. ფჟე ქორთიხ კვი̃ჩხო̄რე̃ ეჯ ლათჲერ – სოფლის თავში კვრინჩხიანი მინდორი იდგა.

კიდბა̃ ბდ **ḳidbã** bd კიდობანი сундук chest, box. კიდბნეჟ დუ̄ფხო̂ დაჳხკჳ თხოგო[ჟ] – კიდობანში სამოსელი გვიყრია.

კიდბნეწი̃ **ḳidbneçĩ** უკიდობნო[დ] без сундука trunk, box, chest. ქიქოჯ კიდბნეწი̃ ცო მეყერ, ლაჲმზრათ ყარწდიენო̂ კიდბნი დარე̄, ჩუჟ დუ̄ფხჳ̂ გაგდორ – წინათ უკიდობნოდ არ რჩებოდნენ, ლამაზად დახარატებული კიდობნები ჰქონდათ და შიგ სამოსს ინახავდნენ.

კივ ჲჲ **ḳiv** jj კევი (ფიჭვისა, ან აკაკისა) жевательная (сосновая или каркасовая) смола chewing gum (of Pine or Akaki). ბექეხ ჷედახკეჩო̂ მახკარვ კივ აფშორ – ბექზე მსხდომი გოგოები კევს ღეჭავდნენ.

კიკ^1 ბდ **ḳiḳ^1** bd მძივი бусы bead, chaplet. ჲაჟოვ კიკი ყაჭუხ ოხკი̃ – გოგომ მძივები ძაფზე აასხა.

კიკ^{2} ბდ **ḳiḳ**^{2} bd უკანა ტანი задница backside.

კიკიწი̃ **ḳiḳiçĩ** უმძივებო[დ] без бисера without bead. კიკიწი̃ მა ჲაჲლ‘უ̂ ნახლრ̂, ზორაჲში̂ თაუ̆გუ̂ ჰოხ – უმძივებოდ ნუ გახვალ ხალხში, ძალიან გიხდება.

კიკალ, -კიკალ, კიკელ, -კიკელ **ḳiḳal, -ḳiḳal, ḳiḳel, -ḳiḳel** 1. ზმნს. нареч. adv. ქვეშ под, вниз, внизу under. ვანოს უშა̃გ კიკალ ვილჷქ̃ – ვანომ უშანგი ქვეშ მოიგდო. 2. თანდ. послел. prep. ქვეშ под, вниз, внизу under. აგას ტათებ მათჷკიკელ (მათან კიკელ) გაგდა̃ლათერ – ბებია ფულს ლოგინის ქვეშ ინახავდა ხოლმე; თამარ̂ ხენენ კიკალ (ხენკიკალ) ჸეჲალერ – თამარი ხის ქვეშ იჯდა; ჴერენ კიკელ (ჴერკიკელ) ჭა̄რ ბანორ – ქვის ქვეშ თევზი ყოფილიყო.

კიკელ ოტარ (ეტარ) **ḳiḳel oṭar (eṭar)** ქვეშ დაგება подстелить to spread under, to put under. კიკელ დ|აჰარ (ჴეჰარ) **ḳiḳel d|aḥar (qeḥar)** – ქვეშ მოტანა (მოიტანს), ქვეშ მოგდება бросить под себя to throw under. თედლეს ილრ̂ კიკელ ვაჰი̃ – თედოლემ ილო ქვეშ მოიგდო.

კიკელ დ|ჳეპ|დ|არ (ჸაპ|დ|არ) **ḳiḳel d|ωep̣|d|ar (Ƹap̣|d|ar)** – ქვეშ მომწყვდევა зажать, прижать под себя to place under. ჴერევ წიწილ კიკელ დჳეპდიქ̃ – ქვამ წიწილა ქვეშ მოიმწყვდია (მოიყოლა).

გირვა̃ქ კიკელ **girvãk ḳiḳel** გირვანქობით фунтами in pounds. გირვა̃ქ კიკელ ჴორი იცნას – გირვანქობით ვაშლ⌈ებ⌉ი ვიყიდე.

კიკელ დ|არ **ḳiḳel d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. ქვეშ დაგება подстилать to put under. ის ბა̈დრენ კიკელ ნაბდურ დებათ – მაგ ბავშვს ქვეშ ქეჩა დაუგეთ. 2. ქვეშ მოქცევა повалить to place under. მეველეს კნათ კიკელ ვიე′ნე̂, ცჰა ლაზიშა̄ თეფხი̃ – მეველემ ბიჭი ქვეშ მოიგდო და ერთი კარგად სცემა.

კიკლი⌈ნ⌉მაქ **ḳiḳli⌈n⌉mak** ზმნს. нареч. adv. ქვევიდან ზევით снизу вверх from below to upward. კიკლი⌈ნ⌉მაქ ჰერწარ (დ|ერწარ) **ḳiḳli⌈n⌉mak ḥerçar (d|erçar)** 1. გადაბრუნება (გადაბრუნდება), გადატრიალება перевернуться, опрокинуться to turn over. ურუმ კიკლი⌈ნ⌉მაქ ბერწი̃ – ურემი გადაბრუნდა. 2. თხევადი მასის დუღილისმაგვარი ბობოქრობა (ბობოქრობს), ბორგვა кипениеподобное бурление жидкой массы to toss like boiling liquid. წიფ-

ლილნო̂ კიკლი[ნ]მაქ ჲეტე̂! – წიფლოვანი ბორგავს (დუღს და გადმოდის)! 3. გადატ. перен. fig. გაბრაზება (გაბრაზდება), გაჯავრება, გაცხარება рассердиться to get angry. **ფსარე ცჰ̡ა ჟელრეჼ დავდიე'ნეს, დად კიკლი[ნ]მაქ ვერწიჼ** – გუშინ ერთი ცხვარი დავკარგე და მამა გაცხარდა.

დაშნ კიკლი[ნ]მაქ დ|ერწარ dašn ḳiḳli[n]mak d|erçar სიტყვის ღალატი, პირის გატეხა нарушить данное слово to break one’s word.

კიკალდა[ჰ̡]რეჼ, კიკელდა[ჰ̡]რეჼ, კიკლიჼ, კიკლირეჼ (კიკლერეჼ) ḳiḳalda[ḥ]rẽ, ḳiḳelda[ḥ]rẽ, ḳiḳlĩ, ḳiḳlirẽ (ḳiḳlerẽ) 1. ზმნს. нареч. adv. ქვევიდან снизу from below. **კიკელდა[ჰ̡]რენი დალუჲში̂?** – ქვემოდან მოდიხართ? 2. ქვემოთ არსებული, ქვემო, ქვემოური, ქვენა, ქვევითა, ქვეშითა, ქვედა, ქვემო[თა] нижний, находящийся внизу down, downward, lower. **კიკელდა[ჰ̡]რეჩო̂ ლაუ̆მრეჼ ბალოთხ** – ქვემოური მთიდან (დიდოეთის მთებიდან) მოვდივართ; **კიკელდა[ჰ̡]რეჩო̂ ჩაღმართუჲნი̂ ჰ̡აშე̂ ზორაჲში̂ დეწე̂** – ქვემოურ (ქვემო ალვნელ) ჩაღმათუშებს სტუმარი ძალიან უყვართ; **მაქდარეჼ ქისტ ჯოყლაცო'ჰ̡ე̂ და̄ხე̂, კიკელდა[ჰ̡]რე̂ მა̄ დუჲსოფლე'ჰ̡ე̂** – ზემოური ქისტები ჯოყოლოში ცხოვრობენ, ქვემოურები კი – დუისში; **კიკელდა[ჰ̡]რეჼ მოხ ჰ̡ეჴრო̂** – ქვენა ქარი უბერავს; **სეჼ ჟაგნო̂ კიკლირეჼ და** – ჩემი წიგნი ქვედაა (ქვეშითაა); **მაქრეჼკ ცო, კიკლიჼ ლაჰ̡დინას შვიჼდ** – ზემოდან კი არა, ქვევითა (ძირს ნაყარი) მოვკრიფე შვინდი; **კიკლიჼ დოს მა ეცო̂, ტატეჼ და** – ქვევითა შეშა არ აიღო, სველია; **ე ჩაღმართოვ კიკალდარეჩო̂ ალნირეჼ ვალო̂** – ეს ჩაღმათუში ქვემო ალვნიდან მოდის.

კიკლიჼ ჭარ დდ **ḳiḳlĩ čar** dd შიდა პირი (საბნისა, ლეიბისა) подкладка (от подушки, одеяла) lining (of the blanket, mattress). **ლი̄ბენაჲნო̂ კიკლიჼ ჭარ აჲბნას** – ლეიბისთვის შიდა პირი შევკერე.

კიკლიჼჰ̡ალო̂ ḳiḳlĩḥalô ზმნს. нареч. adv. ქვეშიდან, ქვემოდან, ქვევიდან снизу from below, from the lower side. **ლაზარე̂ კიკლიჼჰ̡ალო̂ ვალო̂რ** – ლაზარე ქვევიდან მოდიოდა.

კიკლა̄ ჲჲ **ḳiḳlā** jj ქვედა მხარე, ქვემოთა მხარე (არე, მიდამო) низ the lower side, the lower area. **წინ კიკლა̄ პადლელ ყენბადჲოთხ** – სახლის ქვედა არეს სარდაფად ვიყენებთ.

კიკა̄რ: კიკა̄რ დ|ახარ ḳiḳār: ḳiḳār d|axar უკან-უკან წასვლა пятиться назад moving backwards.

კიკიმ ჲჲ **ḳiḳim** jj კიკინები, კავები локон lovelocks, curls. **წინუსეგო[ჳ] გაგუჲგომცჷ̃ კიკმი ჲატერ** – პატარძალს მუხლებამდე კიკინები ეყარა; **კიკმი მარლიჩო̂ ფსტუჲჩგო[ჳ] ბედე̃ ცო ჲარ** – კავები ქმრიანი დედაკაცის გარდა არავის ჰქონდა.

კიკმა̄რე̃ **ḳiḳmārẽ** კულულებიანი с локонами with curls. **კიკმა̄რე̃ მახკარ ატ̧აჲში̂ ბჭარკ დალუჲნი̂ და** – კულულებიანი გოგოები ადვილად თვალში მოსასვლელები (მოსაწონები) არიან.

კიკმიწი̃ **ḳiḳmiçĩ** უკულულებო[დ] без локонов without curls. **კიკმიწი̃ მახკარ დუჴ ბჭარკ ცო იხო̂ სო̃** – კულულებიანი გოგოები დიდად თვალში არ მომდიან.

კიკმარდო̂ ბჲ **ḳiḳmardô** bj ჭიტლაყი, პანღური пинок bunt, kick.

კიკმარდო̂ ბეთ̧არ ḳiḳmardô beţar გრდმ. прх. trans. პანღურის კვრა (პანღურს ჰკრავს) дать пинка, пнуть ногой to bunt, to kick.

კილო̂¹ ჲჲ **ḳilô**¹ jj 1. კილო (ღილისათვის) петля (для пуговицы) loop (for button). 2. კილო, ჭდე засечка, зарубка nick, notch. **წაქინ კილუჲ ა′ჴ, ძროლაცო′ჴ თეგდინათხ** – ისრებს კილოები და წვერები (ბუნიკები) გავუკეთეთ.

კილ ჲ|არ ḳil j|ar გრდმ. прх. trans. კილოს, ჭდის გაკეთება (კილოს, ჭდეს გაუკეთებს), დაკილოვება делать насечку, насекать to make notch. **მელ′ჷ̄ ტყა ჟელრე̃ დაკარდო̄, ოჴუმფლე̃ კილო̂ ჲებ ლოჭეხ!** – რამდენსაც ოც ცხვარს დათვლი, იმდენი ჭდე გააკეთე ჯოხზე!

კილო̂² ჲჲ **ḳilô**² jj კილო (სამეტყველო, სასიმღერო...) говор, диалект; тон, интонация; напев dialect, tune, tone, intonation. **ამბუჲ ჲარე̃ კილო̂** – ლაპარაკის კილო.

კილო̂³ დდ **ḳilô**³ dd კილოგრამი килограмм kilogram. **ცჴაჲნი̂ კილუჲნ კაძიკ იშჷ̂** – ერთ კილოს ცოტა აკლია.

კილო̂⁴**: კილ ხილ′არ ḳilô**⁴**: ḳilo xilʻar** გრდუვ. непрх. intrans. ფორმაში, სიმწიფეში ყოფნა быть в форме, в зрелости to have a good form, to be in ripeness. **ე კნათ კილოჰჭ ვაჷ̄, ზორა̃ ვა** – ეს ბიჭი სწორედ ჯანღონით სავსეა და ყოჩაღია; **ქანიზ კილუჲ ჲახე̃** – ყურძენი სიმწიფეში (ძალაში) შევიდა.

კინო̄ ჲჲ **ḳinō** jj კინო (კინოთეატრიც, კინოფილმიც) кино cinema, movie, film. **დუჯ საი̃ტერესო̂ კინო̄ ჲალʻე̃ ბოლო დროჰე̄, ასა̄, სე̃ სტაკა̄ ჯშიროშ ჰიფსათხ კომპიუტერე** – ბევრი საინტერესო კინოფილმი გამოვიდა ბოლო დროს და მე და ჩემი კაცი (ქმარი) ხშირად ვუყურებთ კომპიუტერში.

კიჟი̃ ჲჲ **ḳižĩ** jj ყიჟინა шум, крик, гиканье whoop, noise. **მეზობლაჩუ დი̃ჩო̂ ბუჲსუ̂ კიჟი̃ ჲალჳორ** – მეზობლისას მთელი ღამე ყიჟინა იდგა; **ოჯარ ყიჟი̃ ჲოთჳი̃** – იმათ ყიჟინა ატეხეს.

კირ ჲ **ḳir** j კირი известь lime. **ბახტრილნო̂ ციხენ ჲუხე⌈ჰ⌉ ალნობივ საკირე⌈ჰ⌉ კირ ჲაკოჲო̂** – ბახტრიონის ციხის ძირში ალვნელები საკირეში კირს წვავენ.

კირე̄ლე̃ **ḳirēlẽ** კირიანი с известью, в извести covered with lime. **კალტზეგო კირე̄ლე̃ ტოტი ჲარ** – კალატოზს კირიანი ხელები ჰქონდა.

კირ|დ|ალარ **ḳir|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. მიშტერება (მიაშტერდება), დაჟინებით ცქერა пристально смотреть to stare. **ოჯუჲგო̂ კირლას** – მას ვაშტერდები, მას ვუცქერი დაჟინებით 2. დამიზნება (უმიზნებს), ⌈მო⌉მზადება прицеливаться, нацеливаться to aim, to point at a goal. **თოფ ჴერო̂ ჲავი̃, ნიფს ცო კირლაგე̂** – თოფი გაფუჭდა, სწორად ვეღარ უმიზნებს; **შაქრო̂ თავჯდომრელ კირლა** – შაქრო თავმჯდომარეობას ემიზნება (უმიზნებს); **თედო̂ ოჯუჲცი̃ ბუჰ ბა̃ კირვალი̃** – თედო მასთან საჩხუბრად მოემზადა.

კირ|დ|არ **ḳir|d|ar** გრდმ. прх. trans. დამიზნება (⌈და⌉უმიზნებს) нацелить⌈ся⌉, прицели⌈ва⌉ть⌈ся⌉ to take aim. **ალექსის თოფ ზორაიშ̂ ნიფს კირჲორ, მა̄ხ ყუ̃წელდა⌈ჰ⌉ ფართ ჲახორ** – ალექსი თოფს სწორად უმიზნებდა, ნემსის ყუნწში გამჭოლ ატარებდა.

კირკიტ **ḳirḳiṭ** კირკიტი, მაგარი твёрдый, крепкий strong. **კირკიტ კაკალ** – კირკიტი კაკალი; **კირკიტ გაგნი** – მაგარი კვერცხები.

კიტრ ჲჲ **ḳiṭr** jj კიტრი огурец cucumber. **ცეხენ კიტრ ჲივნათხ** – წელს კიტრი დავთესეთ.

კიტრეწი̃ **ḳiṭreçĩ** უკიტრო⌈დ⌉ без огурца without cucumber. **კიტრეწი̃ ჩამლი̃ სალათ ცო იხო̂** – უკიტროდ სალათა გემრიელი არ გამოდის.

კლდეკარი ჲ **ḳldeḳari** j მრ. мн. pl. მიუვალი კლდეები недоступные скалы inaccessible rocks. **სპერუჲზა̄ ჲაშარე̃ კლდეკარი ჲა** – სპეროზა ცარიელა (სხვა რომ არაფერია) კლდეკარ⌈ებ⌉ია.

კლიტ ბდ **ḳliṭ** bd კლიტე замок lock, padlock. **სანა̄ხ კლიტ ბოლ̥ი'ნეს, ჴეჩრ̂ ფჭე ვაჲხნას** – კარებს კლიტე დავადე და სხვა სოფელში წავედი.

კმატ ბდ **ḳmaṭ** bd კლდე скала rock. **ბა̆დრი დაშ კმაჲტნა̄ხ ლელო̆ლათრათხ** – ბავშვობისას კლდეებზე დავდიოდით (დავცოცავდით) ხოლმე.

კმატნა̄რე̃ ḳmaṭnārẽ კლდეებიანი скалистый rocky, with rocks. **სპერუჲზა̄ ეჴ̥ი̃ჩრ̂ კმატნა̄რე ლამ ბა̄ე, ლივ,** ***ამირა̃ უჲსი̂ ვა დალგო ვეხკინუჲნრ̂*** – სპეროზა მოსხლეტილ კლდეებიანი მთაა და ამბობენ, *ამირანი იქა ჰყავს ღმერთს დაბმულიო.*

კნათ ვბ **ḳnat** vb ბიჭი, ვაჟი, ვაჟიშვილი (ხმარობენ ქალებიც, კაცებიც) мальчик, юноша, парень, сын (употребляют и женщины, и мужчины) boy, guy, son (used by men and women as well). **კნათევ ფჭარან თეფხრ̂** – ბიჭი ძაღლს სცემს; **ას კნათიგრ̂ ვუღეს** – მე ბიჭებს ვეძახი; **სოგო ცჭა კნათ ვა, სე ვაშეგო მა̄ ჴო** – მე ერთი ვაჟი მყავს, ჩემს ძმას კი სამი. იხ. см. see **ვოჭ voẖ**.

კნათღე̃ ḳnatγẽ ბიჭური, ვაჟური, ბიჭისნაირი мальчишеский boyish, like a boy, boy, son. **კნათღე̃ ცო̄მ და ოჴარგო⌈ჭ⌉** – ვაჟიშვილი არ (ბიჭისნაირი არაფერი) ჰყავთ მათ.

კნათღეშ ḳnatγeš ზმნს. нареч. adv. ბიჭურად по мальчишески like a boy.

კნაწკნაწ: კნაწკნაწ დ|ითარ ḳnaç̣ḳnaç̣: ḳnaç̣ḳnaç̣ d|itar გრდმ. прх. trans. კნატუნი (კნატუნებს), კნაწუნი щёлкать to crunch, to munch. **დეხა̃ ცო დავრეხ, ჷალიხ თხილეგრ̂ დითოთხ კნაწკნაწ** – უსაქმობისგან ზამთარში თხილს ვაკნატუნებთ.

კნუტ[1] დდ **ḳnuṭ**[1] dd კნუტი (კატის ნაშიერი) котёнок kitten. **თხე კუჲტგო ჴო კნუტ და** – ჩვენს კატას სამი კნუტი ჰყავს.

კნუტ[2] დდ **ḳnuṭ**[2] dd მოკლე შოლტი кнут, бич a short lash, whip, scourge. **დონლოვას კნუტ ჴმარბადჲო, მეცხორეს მა̄ ჲახ̥ე̃ შვეტ** – ცხენოსანი მოკლე შოლტს ხმარობს, მეცხვარე კი გრძელს.

კოდ ბ **ḳod** d კოდი три пуда (мера сыпучих тел) three bundles, three packs. **კოდე[ჳ] ჴო ფუთ ბა** – კოდში სამი ფუთია; **მელ‘მი კოდ მაჴო̃ თუყუ̃ თხო̃** – რამდენიმე კოდი პური გვეყოფა (გვყოფნის).

კოთხო̂ ბდ **ḳotxô** bd კათხა деревянная чаша wooden cup. **წი̃გორე[ჳ], მელორā წყარუჲგო[ჳ] კოთხოვ ხი მილ‘ნათხ** – წინაგორში, მელორის წყაროსთან, კათხით წყალი ვსვით; **კოთხუჲ ხენე̃ თეგოდო̂** – კათხებს ხისას აკეთებენ.

კოკ^{1} ჲჲ **ḳoḳ**^{1} jj ტყაპუჭი овчинный тулуп sheepskin. **კოკ ჟე ჴაჴჯ̂ აბო̂** –ცხვრის ტყავ[ებ]ისგან ტყაპუჭს კერავენ; **ფჳუ კოკეხ ბალ‘ბალი̃ სო̃** – ძაღლი ტყაპუჭში მეცა.

კოკ^{2} ჲჲ **ḳoḳ**^{2} jj კოკა глиняный кувшин pitcher. **ე კოკახ (კოკეხ) ხი აჳ იხო̂** – ამ კოკას წყალი გასდის.

კოკამზიკაჸო̂, კოკომზიკაჸო̂ ჲჲ **ḳoḳalmziḳa’ô, ḳoḳolmzika’ô** jj ბზრიალა, ჩიკორი волчок humming-top. **თხოლო[ჳ] ბა̆დრივ კოკომზიკაჸო̂ კურკუჲ̂ თეგოჲო̂, ჲე̄ ტარკივ ჳერწოჲო̂** – ჩვენში ბავშვები ბზრიალას რკოსგან აკეთებენ და თითებით ატრიალებენ. იხ. см. see **შოკო̂ šoḳô**.

კოლოტ დდ **ḳoloṭ** dd კოლოტი (სატკბილე ტიკი) бурдюк для виноградного сусла wineskin for treacle. **ტკბილ ცო დაშ, ვუხკ (ˉუხკ) დალო̂ კოლოტ ხილ‘ჩე[ჳ]** – ტკბილის არქონისას ნეტავი რა აზრი აქვს კოლოტის ქონას.

კოლოფ ბდ **ḳolop** bd კოლოფი коробка box. **კამფეტკჯ̂ კოლოფ** – კამფეტების (კამფეტებიანი) კოლოფი.

კომბოსტო̂ ბდ **ḳombosṭô** bd კომბოსტო капуста cabbage. **კომბოსტო̂ მუსტბჯ̂ ბუჲხკნათხ** – კომბოსტო დასამჟავებლად ჩავდეთ; **თხა კომბოსტუჲ̂ წვე̃ თაგ ჲინათხ** – დღეს კომბოსტოს წვენი გავაკეთეთ.

კომბოსტო̄რე̃ ḳombosṭōrẽ კომბოსტოიანი с капустой full of cabbage, with cabbage. **დაკოდა სო̃, მე̄ ბა̆დროლე კომბოსტო̄რე̃ დაყარ ცო დაყრას, დოკ ჹიტერ სე̃** – მახსოვს, რომ ბავშვობაში კომბოსტოიან საჭმელს არ ვჭამდი, მეჯავრებოდა (გული გამირბოდა).

კომბოსტოჲწი̃ ḳombosṭojc̣ĩ უკომბოსტო[დ] без капусты without cabbage. **კომბოსტოჲწი̃ ბორშ ცო თეგლა** – უკომბოსტოდ ბორში არ კეთდება.

კომპალ ჲჲ **ḳompal** jj კომბალი дубина cudgel. ვარაჼგი[ნ]მაქ კომპლი ჲიხკენრ̂ ჷუვი ბალორ ქენ ტყუჲჰა[ჰრ̂] – მხრებზე კომბლებგადებული მწყემსები მოსდევდნენ ცხვარს (ფარას).

კომპლა̄რეჼ **ḳompḷārẽ** კომბლიანი с дубиной with cudgel, with club. მემცხორ კომპლა̄რეჼ ლათ̦ერ ქენ ფეხ – მეცხვარე კომბლიანი იდგა ცხვრის გვერდით.

კომპლეწიჼ **ḳompḷeç̣ĩ** უკომბლო[დ] без дубины without cudgel, without club. კომპლეწიჼ ჷუვ ჰანნ ხაწენვა? – უკომბლო[დ] მწყემსი ვის გაუგონია?

კომშუჲ დ **ḳomšuj** d მრ. იხ. мн. см. pl. see კუჲმში̂ **ḳujmšî**.

კომშოწიჼ **ḳomšoç̣ĩ** უკომშო[დ] без айвы without quince. სო ჲაგაჼ კომშოწიჼ მა ვალრ̂, ბეწრიკ ჲასრ̂ ზორაჲში̂ – ჩემ სანახავად უკომშოდ არ მოხვიდე, მიყვარს ძალიან.

კომშო̄რეჼ **ḳomšōrẽ** კომშიანი с айвой with quince, full of quince. ჩახრაკალიენრ̂ კომშო̄რეჼ ქოთამ ჩამლიჼ იხრ̂ – ჩახრაკული კომშიანი ქათამი გემრიელი გამოდის.

კონვერტ დდ **ḳonverṭ** dd კონვერტი конверт envelope. ჟაგნრ̂ და სოგ[ჰ] დაჰითუჲნე̄, კონვერტეგრ̂ ვახაჼ მა̄ ჭირხეთე̄ სოჼ – წერილი მაქვს გასაგზავნი [და], კონვერტისათვის წასვლა კი მეზარება.

კონვერტ[ე]წიჼ **ḳonverṭ[e]ç̣ĩ** უკონვერტო[დ] без конверта without an envelope. ჰეჼ წერილ კონვერტ[ე]წიჼ დეცეჼ სოჼ – შენი წერილი უკონვერტო[დ] მომივიდა (მომიტანეს).

კოჼდახ ჲჲ **ḳõdax** jj კონდახი приклад butt. ე თოფევ კოჼდახ ჲუხ თელ‘რ̂ – ეს თოფი კონდახს უკან სცემს (ისვრის).

კოჼდხა̄რეჼ **ḳõdxārẽ** კონდახიანი с прикладом with butt. სე ბაბუჲჼ კოჼდხა̄რეჼ თოფ თხა̄ დაჰ გაგჲიენრ̂ ჲა სოგო – პაპაჩემის კონდახიანი თოფი დღესაც შენახული მაქვს.

კოჼდხეწიჼ **ḳõdxeç̣ĩ** უკონდახო[დ] без приклада without butt. კოჼდხეწიჼ თოფ ქორ ცო იხრ̂ სოჼ – უკონდახო თოფი არ მემარჯვება (ხელში არ მომდის).

კოპ ჲჲ **ḳop̣** jj იხ. см. see ფუშ **puš**.

კოპლაჸრ̂ ვ **ḳop̣la'ô** v კოპალა (ხევსურების, ფშავლების, თუშების სალოცავი ხატი) одно из божеств у хевсуров, пшавов и тушин deity for Khevsurians, Pshavians, Tushs. **კოპლაჸუჲჼ თეყილა̄ ფხევა̄ხ და** – კოპალას სალოცავი ხევსურეთშია.

კორრ̂ ბ **ḳorô** b ნახშირი уголь coal. **კორრ̂ ჳუჼლო⌈ჳ⌉ ბაკობრ̂** – ნახშირს ტყეში წვავენ; **ცენეხ დუჳ კორრ̂ ბაკბინათხ** – წელს ბევრი ნახშირი გამოვწვით; **მიჩუჲშვ ცარკი კოროვ წემოჲრ̂** – ზოგიერთები კბილებს ნახშირით იწმენდავენ.

კორრ̂ ბ|ა|კ|ბ|უჲნი̂ ḳor b|aḳ|b|ujnî მიმღ. прич. particip. მენახშირე, ნახშირის გამომწველი угольщик charcoal burner. **ქიქოჸ წყნეთა̄ კორ ბაკბოჩრ̄ხ ჲარ ჲუწინრ̂** – წინათ წყნეთი მენახშირეებით იყო სავსე.

კორრ̄ლეჼ ḳorōlẽ ნახშირიანი с углем covered with coal. **კორრ̄ლეჼ ვედრ საჼგუჲ ოთ̣დინას** – ნახშირიანი ვედრო ეზოში დავდგი.

კორკოტ დდ **ḳorḳoṭ** dd კორკოტი каша из толчённой пшеницы porridge made from coarse ground (wheat). **კორკოტ ათიჼჩრ̂ ხორბლეჼ ჳეხკოდრ̂** – კორკოტს დანაყილი ხორბლისგან (ღერღილისგან) ხარშავენ.

კორკოტა̄ლეჼ ḳonḳoṭālẽ კორკოტიანი с толчённой пшеницей full of Korkoti (e.g., a bowl). **კორკოტა̄ლეჼ ჳერწრ̂ ქორლეჼ თასდალიჼ სოგო** – კორკოტიანი ქვაბი ხელიდან გამივარდა.

კორტარ ḳorṭar გრდუვ. непрх. intrans. მობეზრება (⌈მო⌉ბეზრდება), მოწყენა надоесть, надоедать to bore. **ბათხწიჼ ლელარ კორტიჼ სოჼ** – უსაქმოდ სიარული მომბეზრდა; **კორტიჼ სოჼ ჳოგრ̂ ლევარ** – მომბეზრდა შენთვის თქმა.

კორტ|დ|არ ḳorṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. გაბეზრება (⌈გა⌉აბეზრებს), მობეზრება (მოაბეზრებს) докучить, надоедать, надоесть to bother. **საჼგო⌈ჳ⌉ ბაჼდრი დუღრევ კორტვიეჼსრ̂** – ეზოში ბავშვების ყვირილმა გამაბეზრა.

კორტნა|დ|არ ḳorṭna|d|ar გრდმ. прх. trans. კორტნა (კორტნის) глодать, отщипывать to gnaw, to peck. **გაზაჼ ხენ ტავმაქ ბაჲლოჼუ ფოთლი კორტნადაჼ** – თხა ხის ტოტზე ავა ფოთლების საკორტნად.

კორტუჲნი̂ ḳorṭujnî მიმღ. прич. particip. მომაბეზრებელი, მოსაწყენი надоедливый annoying, bothersome. **მაცლომციჼ ჲეფცო⌈ჳ⌉ ის კორტუჲნი̂ ამბუჲ !**– როდემდე ყვები მაგ მოსაწყენ ამბავს!

კორჩხნა|დ|ალარ ḳorčxna|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. კრუნჩხვა (იკრუნჩხება) корчиться to writhe. **ო გაგაცო̂ ლაწრეხ კორჩხნალარ** – ის მუცლის ტკივილისაგან იკრუნჩხებოდა.

კორძ ჲჲ ḳorʒ jj კორძი, ჯირკვალი нарост, желёзка gland. **კაწკლე[ჰ]დოლიჼ ვარაჼგეხ კორძ ჺეჲალე̂ ივნეგო[ჰ]** – პატარაობიდანვე მხარზე კოჟრი აზის ივანეს; **ის ჲაჰგო[ჰ] კორძი ჲაუ̆ხკუ̂** – მაგ გოგოს ჯირკვლები აქვს.

კოს¹ დდ ḳos¹ dd კოში, ხის დიდი ჯამი большая деревянная миска big wooden bowl. **ბაბოს ლებივ კოსრქჼდა[ჰ] ბაყორ** – პაპა ლობიოს ხის დიდი ჯამიდან ჭამდა; **დილდარ დეწე̂ ე კოსენ** – გარეცხვა უნდა ამ ხის ჯამს.

კოს² დდ ḳos² dd ქალის ვარცხნილობა უკან მრგვლად შეკრებილი და დამაგრებული ფორმისა волосы, закреплённые на затылке кру́гом a woman’s hairdo rised and bound backwards in a round shape. **სე ჲაჰოხ ზორაჲში̂ თაგიჼ ჴშიროჩო̂ ბეჯქჼ კოს** – ჩემს გოგოს ძალიან მოუხდა ხშირი თმის „კოსა“.

კოტერჩ ḳoṭerč მრ. იხ. мн. см. pl. see **კუჲტი̂ ḳujṭî**. **მარტე[ჰ] დიჼჩუ̂ ბუჲსუ̂ კოტერჩ დუღერ** – მარტში მთელი ღამე კატები ჩხაოდნენ.

კოტორ ჲჲ ḳoṭor jj ქადა када, пирог Kotor (Tush pastry). **თეყილა̄ხ კოტრი ლათერ ჴეჰაჼ** – სალოცავებში ქადები მიჰქონდათ ხოლმე; **კოტრეხ ცარკ ჲაჲლʼნას** – ქადა ჩავკბიჩე.

კოტრე̄ლეჼ ḳoṭrēlẽ ქადიანი со сдобной булкой covered with Kada (Georgian pastry). **კოტრე̄ლეჼ თეფშ ჰაშინ ჰათხ ოთ̣დინას** – ქადიანი თეფში სტუმრებს წინ დავუდგი.

კოფო̂ დდ ḳopô dd კოფო козлы a board at the top of the araba on which an araba driver sits. **ურუმ ქორთიხ დაჩო̂ ფიცრეხ, მენხუ[ჲ]ჩონმაქა̄ მეურმე̂ ხიცუ̂, *კოფო̂* წე** – ურმის თავში რომ ფიცარია, რომელზედაც მეურმე ჯდება, *კოფო* ჰქვია.

კოღო̂ ჲჲ ḳoγô jj კოღო комар mosquito. **სიც[ხ]-ხორში კოღუჲვ ჴეჰო̂ სოდა[ჰ]** – ციებ-ცხელებას კოღოები ავრცელებენ [კოღოებს დააქვთ აქეთ-იქით].

კოშკ დდ ḳošḳ dd კოშკი терем, башня tower. **პაჼკსე[ჰ] ცჰაჲნი̂ ფჰე[ჰ] დუჴ კოშკი და̄, დახეც წე ფჰეხ *კოშკი*** – პანკისში ერთ სოფელში ბევრი კოშკებია და ამიტომ ჰქვია სოფელს *კოშკები*.

კოც ბდ **ḳoc** bd თვალი, ცალკეული უჯრედი საქსოვისა петля mesh. **ჸეჲაღეს თაგუჩო̂ ფერდოხა აჲრკი̂ ჩხიჼდურ დილჿოდიენო; ეჳუჲ ლამზურჩა კოცნივა ჴეჼ ბჭარკი დაკჲოჿჲიენო...** – ვზივარ მოხდენილ ფერდობზე კალთაში წინდით; ამისმა ლამაზმა თვლებმა შენი თვალები გამახსნა... (ნ. ქადაგიძე).

კოწოლ^{1} ჲჲ **ḳoçol**^{1} jj ნაწნავი коса (волос) plait, tress, pigtail. **წინუსეგო ჲუყგომციჼ ჸარჭიჼ კოწლი ჲატერ** – პატარძალს წელამდე შავი ნაწნავები ეყარა; **ჲაჴოვ კოწლი ჲებცორ** – ქალი დალალებს იწნავდა;

კოწოლ ჲ|ოტ|ჲ|არ ḳoçol j|oṭ|j|ar გრდმ. прх. trans. მწკრივად, დაწალიკებით გადასვლა перейти гуськом to cross tandem. **ნახვ ლამუხ კოწოლ ჲოტჲიეჼ** – დამწკრივებული, დაწალიკებული ხალხი მთას გადავიდა.

კოწოლ^{2} ჲჲ **ḳoçol**^{2} jj მყესი сухожилие tendon, sinew. **დითხლო⌈ჴ⌉ კოწლი ჲაუ̆გუ̆** – ხორცში მყესები ურევია; **მახკარვ კოწოლ ჲაყო̂, ბეჯ ჲაჳოლ თხონაჲნო̂** – გოგოები მყესს ჭამენ, თმა გაგვეზრდებაო.

კოწლა̄რე **ḳoçlārẽ** ნაწნავებიანი с косами with plaits, with tresses. **ყოჼლე ცჴა ზორაჲში̂ ლამზურ, კოწლა̄რეჼ ჲოჴ ჲეწერ სოჼ, მა̄ ჳეჩოხ ჲოწჲალიჼ** – ახალგაზრდობაში ერთი ძალიან ლამაზი, ნაწნავებიანი გოგო მიყვარდა, მაგრამ სხვას გაჰყვა.

კოწოლკავ დდ **ḳoçolḳav** dd კოწოლკავი, თავხე, საყვავე главная жердь, главный шест perch, pole. **ლაუ̆მრეჩო̂ წენინაჲნო̂ მუხეჼ კოწოლკავ ქორდინას** – მთის სახლისთვის მუხის კოწოლკავი (თავხე) ვიშოვე.

კოჭ ბდ **ḳoç̌** bd 1. კოჭი (სათამაშო ძვალი) альчик, бабки playing bone. **ყელრეჼ დაჲფვხჩე⌈ჴ⌉ კოჭ, წაუ̆კუ̆, ხკორა´ჯ ბა̆დრე̄ და** – ცხვრის გატყავებისას კოჭი, კუდი (რიკი) და საშარდე ბუშტი ბავშვებისაა; **კნათიგო⌈ჴ⌉ ჩილი კოჭა̄ხ ჲა ჲუწინო̂** – ბიჭებს უბეები კოჭებითა აქვთ გატენილი. 2. კოჭი (სახლისა) балка, стропило beam, girder. 3. კოჭი (საკერავი ძაფისა) катушка reel, sheave, spool.

კოხივ ვბ **ḳoxiv** vb ქართველი грузин Georgian. **კუჲხვას დუჳ ამბუჲ ჲიეჼ** – ქართველმა ბევრი ილაპარაკა; **კოხივ თაგუშ მოჳ ბო** – ქართველები კოხტად, ლამაზად მღერიან; **თხოჼ გოგიხ კუჲხი̂ ბახე̂** – ჩვენ ირგვლივ ქართველები ცხოვრობენ.

კრაზაჼ დდ **ḳrazã** dd კრაზანა, თავცეცხლა зверобой wasp, gadfly. **კრაზაჼ ღაზეჼ ბურახ ჲა** – კრაზანა კარგი მცენარეა.

კრაჲჭნება|დ|არ ḳrajčneba|d|ar გრდუვ. непрх. intrans. კრაჭუნი (აკრაჭუნებს) скрежетать (зубами) to gnash (teeth). **ივნენ დოკ დეცე'ნჲ̂, დაჩო[ჳ] ცარკი კრაჲჭნებადჲორ** – ივანეს გული მოუვიდა და სულ კბილებს აკრაჭუნებდა.

კრამიტ ბდ **ḳramiṭ** bd კრამიტი черепица tile. **ალნი[ჳ] წენბუჲგო[ჳ] კრამიტ ჯაჲლჲ̃** – ალვანში სახლებს კრამიტი ახურავს.

კრაჲმტეწიჼ ḳrajmṭeçĩ უკრამიტო[დ] без черепицы without tiles. **კრაჲმტეწიჼ წენბუჲ დუჯარდალი** – უკრამიტო სახლები მომრავლდა.

კრამპულ ჲჲ **ḳrampul** jj ეშვი клык fang. **გალურ ჯაივ ფჴარან კრამპულ მალ'ჲიჲჼ** – გარეულმა ღორმა ძაღლს ეშვი გაჰკრა.

კრავტეწიჼ ḳravṭeçĩ უსაწოლო[დ] без кровати without a bed. **კრავტეწიჼ დათხო̂** – უსაწოლოდ ვართ (ვცხოვრობთ).

კრაოტ ḳraoṭ საწოლი кровать bed.

კრიხალ ჲჲ **ḳrixal** jj კრიახი, ხრიოკი ფერდობი каменистый, маложизненный склон stony, rocky slope. **მიტრუჲჼ წა კრიხალმაქაჭ ჸედალღერ** – მიტროს სახლი ზედ კრიახზე იდგა.

კროჭ ბდ **ḳroč̣** bd კროჭი (კოლოფი) шкатулка box, casket. **ქორე დეწინი̂ ვუნახი (მა̄ხ, ყაჭ, კატერჩ) ჩუ დეხკჩოხ *კროჭ* წე** – ხელზე საჭირო რამეების (ნემსის, ძაფის, ნაჭრების) ჩასაწყობს *კროჭი* ჰქვია.

კრუტ (**კრუხ**) დდ **ḳruṭ** (**ḳrux**) dd კრუხი наседка brood-hen. **უჯ ქოთმეხ, მენხჲ̄ გაგნინმაქ ჸედალღჲ̂, ლე მა̄ წიწლაჼ ნან ბა, *კრუხ* დო** – იმ ქათამს, რომელიც კვერცხებზე ზის, ანდა წიწილების დედაა, *კრუხს* ეძახიან.

კრუტეღ ჸე|დ|ალღარ, ḳruṭeγ ʻe|d|aγar გრდუვ. непрх. intrans. კრუხად ჯდომა (ზის), კრუხვა сидеть наседкой to brood. **ჯალღეჼ დე და, ე ქოთამ კრუტეღ ჸედალღჲ̂** – მესამე დღეა, ეს ქათამი კრუხად ზის.

კრუტეღ ხაჸ|დ|არ (**ხეჸ|დ|არ**) **ḳruṭeγ xa’|d|ar** (**xe’|d|ar**) გრდმ. прх. trans. კრუხად დასმა (დასვამს) посадить наседку to make sit for brooding.

კრუტეღ ხაჸარ (ხეჸარ) ḳruṭeγ xa’ar (xe’ar) გრდუვ. непрх. intrans. კრუხად დაჯდომა (დაჯდება) сесть наседкой to sit for brooding.

კრუტ⌈ე⌉წიჼ (კრუხ⌈ე⌉წიჼ) ḳruṭ⌈e⌉c̣ĩ (ḳrux⌈e⌉c̣ĩ) უკრუხო⌈დ⌉ без наседки without brood-hen. **კრუხ⌈ე⌉წიჼ წიწლი უდანაკარგოთ დაჴდარ ცო ჴერჴბალა** – უკრუხოდ წიწილების უდანაკარგოდ გაზრდა არ ხერხდება.

კრუხკრუხ: კრუხკრუხ დ|არ ḳruxḳrux: ḳrutxḳrux d|ar გრდმ. прх. trans. კრუხუნი (კრუხუნებს) кудахтать (о наседке) to cackle, to cluck. **კრუხევ კრუხკრუხ დოშ წიწლინ დაყარ თელო̂** – კრუხი კრუხუნით წიწილებს საჭმელს აჭმევს.

კუბო̂ ბდ **ḳubô** bd კუბო гроб coffin.

კუდაჸო̂ kuda’ô კუდა бесхвостый или с укороченным хвостом short-tailed or tailless. **კუდაჸო̂ ბსტუ** – კუდა ხარი.

კუვ ჲჲ **ḳuv** jj კუ черепаха turtle. **ჴამახეჸ ჲაჴაჸხჸ კუი იჼდოეთე⌈ჴ⌉ ჲანო̂** – ყველაზე დიდი კუები ინდოეთში ყოფილა.

კუვზ ვბ **ḳuvz** bd ციცხვი разливательная ложка scoop, ladle, pouring spoon. **ჺუვივ ნაჴტრე⌈ჴ⌉ წვეჼ კუვზევ აყო̂ სოდა⌈ჴ⌉** – მწყემსები ბინაში წვენს ციცხვით იყოფენ.

კუთ დდ **ḳut** dd 1. კუნთი мускул muscle. 2. რბილი ხორცი мякоть soft meat. **ხავნიჼ კუთი ხიჼკლეღ ღაზეჭ ჲა** – ბარკლის კუნთები სახინკლედ სწორედ ⌈რომ⌉ კარგია, საუკეთესოა.

კუთნბა|დ|არ ḳutnba|d|ar გრდმ. прх. trans. მიკუთვნება (აკუთვნებს, იკუთვნებს) предоставить, предоставлять, давать в собственность to grant, to give in possessions. **კაჲლევ დოჼ სოჼ კუთნბადბო** –კანონი ცხენს მე მაკუთვნებს.

კუვ|დ|ალარ ḳuv|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გათეთრება (⌈გა⌉თეთრდება), გაჭაღარავება ⌈по⌉белеть, ⌈по⌉седеть to whiten, to turn grey. **სეჼ მაჲმი̂ დაჰაჭ კუჲალიჼ** – ჩემი მამიდა მთლად გაჭაღარავდა.

კუვ|დ|არ ḳuv|d|ar გრდმ. прх. trans. გათეთრება (გაათეთრებს) сделать белым, побелить to make white. **ყაჼლევ ბეჯ კუჲიჼ სე ბიძინ** – სიბერემ თმა გაუთეთრა ბიძაჩემს; **კედლუჲ კუჲინათხ** – კედლები გავათეთრეთ, შევათეთრეთ.

კუიჼ **ḳuĩ** თეთრი белый white. **კუიჼ ეგიჼ სოჼ** – თეთრი შემერია; **ლავ ქელრეჩ̄ხ კუივხრ̂ და** – თოვლი ცხვარზე უფრო თეთრია; **საბ კუიჩრ̂ დონევ ვალორ** – საბა თეთრი ცხენით მოდიოდა.

კუჲდეჼ დდ **ḳujdẽ** dd კუდიანი, ავი სული, ეშმაკი, გრძნეული, ჯადოსანი ქალი колдунья, баба-Яга wizard, witch.

კუჲდეჼ **ḳujdẽ** კუდიანი, კუდის მქონე имеющий хвост tailed, having a tail.

კუჲზეჼ **ḳujzẽ** კუზიანი горбатый humpbacked, hunchbacked. **ყეჼ სონ ბა̌დრულობადოლიჼ კუჲზეჼ ჲა** – საწყალი სონა ბავშვობიდანვე კუზიანია.

კუჲმში̂ ბდ **ḳujmšî** bd კომში айва quince. **კომშუჲ ხენეხ ჴაჳხკჳ** – კომშ[ებ]ი ხეს ასხია; **ბათჷინრ̂ კუჲმში̂ ბეწრიკაჺ ვასრ̂** – შემწვარი კომშის მოყვარული ვარ.

კუჲნა̄ დდ **ḳujnā** dd 1. სითეთრე белизна whiteness. **კუიჩრ̂ ქევ გოგიხ კუჲნა̄ ოთჷდიეჼ** – თეთრმა ცხვარმა ირგვლივ სითეთრე დააყენა (მიდამო გადაათეთრა). 2. რძის ნაწარმი (ყველი, ხაჭო...) молочные продукты (сыр, творог...) dairy foods (cheese, curds...). **ჩუჰ კუჲნა̄ ცო დაგე̂ ვაჲგო** – შინ რძის ნაწარმი აღარა გვაქვს (მე და შენ). იხ. см. see **სითეთრ sitetr**.

კუჲ̌კლაცრ̂, კოჼკილ დდ **ḳuǰḳla'ô, ḳõḳil** dd კონკილა подставка под аробную головную часть trestle hung under the top of the araba. **ურუმ ქორთინ კიკელ კუჲ̌კლაცრ̂ ჴაჲწჳ** – ურმის თავის ქვეშ კონკილა ჰკიდია.

კუჲჟრა̄ლეჼ **ḳujžrālẽ** კოჟრებიანი мозолистый callous.

კუჲტი̂ დდ **ḳujṭî** dd კატა кошка cat. **კოტოჼ (კოტიჼ) დუღარ ხაწ სოჼ** – კატის კნავილი მესმის.

კოტიჼ ბა̌დერ დდ **ḳoṭĩ băder** dd კატის კნუტი котёнок kitten. **ყარწეჼ კოტიჼ ბა̌დერ და თხოგო[ჰ]** – ჭრელი კატის კნუტი გვყავს.

კუჲტწიჼ **ḳujṭçĩ** უკატო[დ] без кошки (кота) without a cat. **კუჲტწიჩრ̂ წენი დახკერჩ დუჴარლა** – უკატო სახლში თაგვები მრავლდება.

კუჲტღეშ **ḳujṭγeš** კატისებურად подобно кошке like a cat, as a cat. **კუჲტღეშ მარჯოთ ფჰარან ცო ლეცობმაკე̂ დახკრ̂** – კატისებურად ადვილად ძაღლი ვერ იჭერს თაგვს.

კუჲხი̂ ḳujxî მრ. იხ. мн. см. pl. see **კოხივ ḳoxiv**.

კუჲხ⌈ღ⌉ეშ, კუჲხრათ ḳujx⌈γ⌉eš, ḳujxrat ზმნს. нареч. adv. ქართულად по-грузински in Georgian. **ბაცბივ ჴამივაჸ კუჲხ⌈ღ⌉ეშ ამბუჲ ჲო** – წოვათუშები ყველანი ქართულად ლაპარაკობენ (შეუძლიათ ლაპარაკი); **მაჲჴი̂ ჲაყჼ ბატა⌈ნ⌉მაქ ხაჲბჟნათხ კუჲხ⌈ღ⌉ეშ** – პურის საჭმელად იატაკზე დავსხედით ქართულად (მორთხმით). იხ. см. see **კოხივ ḳoxiv**.

კუჲხ⌈ღ⌉ობ ჲ **ḳujx⌈γ⌉ob** j ქართველობა грузины the Georgians. **ბაზრობა̄ხ დუჰ კუჲხ⌈ღ⌉ობ ჲარ** – ბაზრობაზე ბევრი ქართველობა იყო.

კუკუხო̂ ჲჲ **ḳuḳuxô** jj კუკუხო (თეძოს ძვლების თავი) головная часть бедренной кости head of femur bones. **ლეოს ოჰუმფლეჼ ლოჭ ჲეთ̦იჼ ყაჲჼჩო̂ ათ̦ან, მე̄ კუკხუჲ ყ⌈ჺ⌉ეგითიეჼ** – ლეომ იმდენი ურტყა ჯოხი ბებერ ძროხას, რომ კუკუხოები ჩაუმტვრია.

კუნელ ჲჲ **ḳunel** jj კუნელი боярышник hawthorn. **სტოჼხკუ̂ დუჰ კუნელ ჰაწურ** – შარშან ბევრი კუნელი ესხა; **მეჼ კუნელ წეგეჼ ჲა, მეჼ მა̄ ჺარჭიჼ** – ზოგი კუნელი წითელია, ზოგი კი შავი.

კუჼტა̄რ: კუჼტა̄რ ხაჸარ ḳũṭār: ḳũṭār xa’ar დაკუნტება (⌈და⌉კუნტება), დაკუნტებით დაჯდომა присесть на корточки to squat. **მაცმე̄ მაქრენა ფხაკალ გუდალ‘ეჼ, კუჼტა̄რ ხაჸე’ნეს, თოფა̄ კირჲინას** – როცა ზევიდან კურდღელი გამოჩნდა, დავიკუნტე და თოფი დავუმიზნე.

კუჼძ ჲჲ **ḳũʒ** jj კუნძი пень log. **კუჼძ ნასტ დაჴ ოწჲინას** – კუნძი ძლივს გადავწიე; **ბუხრე დენი’ჴ-ბუსუ̄ ჲაჭჼ მუხეჼ კაჼძბი ჲაკურ** – ბუხარში დღე და ღამე მუხის დიდი კუნძები იწვოდა.

კაჼძბა̄რეჼ ḳãʒbārẽ კუნძებიანი с пнями (напр., местность) covered with snags. **მეურმეს დენიჸ კაჼძბა̄რეჼ ლოს ცუჲ დეჸნორ სოჼ!** – მეურმეს სულ კუნძებიანი შეშა არ მოეტანა ჩემთვის?!

კუჼწუხ ჲჲ **ḳũçux** jj კუნწუხი, თხემი, მწვერვალი вершина top, peak. **კუჼწხეხ დაჴ გუვა’ლ‘ნეს, ჩაიხ ჰაჸბინას ბჺარკ** – კუნწუხზე გადავჩნდი და დათვს მოვკარი თვალი.

კუპრ ბდ **ḳupr** bd კუპრი дёготь tar. **კუპრ ჷარჭჷ̂ ფის ბა, მენხუჩოვაჲ̆ ქითი თეგოდრ̂ ჩუჲჰრქდა⌈ჰ⌉** – კუპრი შავი ფისია, რომლითაც ტიკჭორებს ამუშავებენ შიგნიდან.

კუპრა ბ **ḳupra** b კუპრა (შავი ცხენის სახელი) Купра (кличка чёрной лошади) Kupra (name of the black horse). **ოსი კუპრა ბაჲღნო′ერ, დახეჸ წედანრ̂ ლამუხ *კუპრაბალოი̂ჩო̄*** – იქ კუპრა მომკვდარიყო და იმიტომ რქმევია მთას *კუპრაბალოინჩო*.

კუჟრ ჲჲ **ḳužr** jj კუჟრი, კოჟრი, კორძი наплыв (на дереве) callosity (on the tree). **წყეგეჸ კუჲჟრა̄ლჷ ცო ჲაჰერ, ღაზჷ, ლაფსინრ̂ მასალ ჲა** – ზედმეტად კოჟრებიანი რომ არ იყოს, კარგი, გამომშრალი მასალაა.

კუჟრეწჷ ḳužreçĩ უკუჟრო⌈დ⌉ без наплыва (о дереве) without callosities. **კუჟრეწჷ დოს ქეკდანა′ჯ̆ მარჯრ̂ დაე̄, ლაზიშა̄ დაუკჷ̂** – უკუჟრო შეშა დასაჭრელადაც მარჯვეა (ადვილია) და კარგადაც იწვის.

კურ ბდ; ჲჲ **ḳur** bd 1. კვამლი, ბოლი дым fume, smoke. **ტატეჩრ̂ დასავ კურ ოთ̣ბიჷ** – სველმა შეშამ კვამლი დააყენა; **ოჴარ წე ჲშაჸჷ: ბუხრელ⌈დ⌉ალრ̂ კურ იხრ̂** – იმათ ცეცხლი ⌈დ⌉აანთეს: ბუხრიდან კვამლი ამოდის; **წჷჩრ̂ ბუხრენ კურ იხითარ ხეჸე̂** – ახალმა ბუხარმა ბოლის გაშვება იცის; **დასახ წე ლათჷ, კურ ხეცინე̄, კურ ბშარკა̄ხ ბოღქთვაჲნა̂** – შეშას ცეცხლი მოეკიდა, აბოლდა და კვამლი თვალებში გვეცა; **წარავ კურ ბაღითიჷ** – ცეცხლმა კვამლი აუშვა; **ნიკოს წა̄ნა̂ წა თაგდიე′ნე̂, დუჲჰრელუჷ კურა′ე̂ ბაღითიჷ** – ნიკომ ახალი სახლი ააშენა და პირველი კვამლი აუშვა; **თხე იმერლოვას პაჲპრუზ ოწი′ნე̂, დისტრენა კურა′ჯ̆ ბაღითიჷ** – ჩვენმა დურგალმა პაპიროსი მოსწია და პირიდან ბოლი გაუშვა. 2. ნისლი, ჯანღი туман fog, mist. **ლამუ⌈ჰ⌉ ჲაჩნორნა̄ დაე̄, დინაჸ კურ ბაღჷრ̂** – მთაში ავდრიანობაა და ყოველდღე ნისლი დგას. 3. კომლი двор, семья family (house from where the smoke is coming out). **იტ̣ეგრ̂ კურ უკვე ჰალრ̂ ბახჷ ტბათინა̂** – ათიოდე კომლი უკვე ⌈წ⌉ავიდა ტბათანაში.

კურ ბ|ოღ|⌈ბ⌉|არ ḳur b|oγ|⌈b⌉|ar გრდმ. прх. trans. შებოლვა (შებოლავს) ⌈за⌉коптить to smoke, to cure in smoke. **ჴაჲ დითხონ კურ ბოღჷ** – ღორის ხორცი შებოლეს.

კურ იხუჲლა̄ დ **ķur ixujlā** d საკვამლე, საკვამური дымовое отверстие, дымоход chimney. **ე წინგო[ჰ] კურ იხუჲლა̄ მიჩუხ ხილჳ?** – ამ სახლს საკვამური სად ექნება?

კურ|ბ|ავინო̂ ķur|b|avinô ოჯახამოწყვეტილი, ოჯახამოწყვეტილო (წყევლაა) человек, у которого вымерла семья Let your family be extinct, annihilated! **ჰო კურბავინო̂, ჰო!** – შე ოჯახამოწყვეტილო, შენა!

კურა̄ლე̃ ķurālẽ ნისლიანი, ჯანღიანი туманный misty, foggy. **კურა̄ლეჩო̂ დენი[ჰ] დავინო̂ დახნ ლახარ ჭირვე̃ და** – ნისლიან დღეს დაკარგული საქონლის პოვნა ძნელია.

კურბუ̃გალ ბდ **ķurbũgal** bd ბოლ-მტვერი, მტვრის კორიანტელი поднявшаяся густая пыль risen thick dust. **კიკლო̈ჰალო̂ ვახინო̂ ივა̃ ვალორე̄, დო̃ კურბუ̃გლეხ ჰერჩბორ** – ქვემოდან მთვრალი ივანე მოდიოდა და ცხენს მტვრის კორიანტელში ახვევდა.

კურწი̃ ķurçĩ 1. უკვამლო без дыма, не дымящий smokeless. **კურწი̃ წე ცო ხაწჲაჲლნჲა** – უკვამლო ცეცხლი არ გაგონილა. 2. უნისლო без тумана, бестуманный without fog, without mist. **კურწიჩო̂ ამი̃ლოხ ბაჲხკნათხ** – უნისლო ამინდში მოვედით.

კურთხა|დ|არ ķurtxa|d|ar გრდმ. прх. trans. კურთხევა (აკურთხებს) благословлять to bless, to sanctify.

კურკო̂ ჲჲ **ķurķô** jj რკო жёлудь acorn. **მუხეხ კურკო̂ ჯაჲწჳ** – მუხას რკო ასხია; **ჯაივ კურკო̂ ჲაყო̂** – ღორი რკოს ჭამს.

კურკლ ჲჲ **ķurķl** jj კურკლი, ცურცლი помёт (овечий, заячий и прочих) faeces, excrement (of the sheep, rabbit and others). **კურკლ ლაქ|ჲ|არ ķurķl lak|j|ar** დაცურცვლა (ცურცლის დაყრა), მოკურკვლა метать помёт to hurl faeces. **ჩუხოვ გუჲმრე[ჰ] კურკლ ლაქჲიე̃** – ბატკანმა გომურში მოკურკლა.

კურკუმ ბდ **ķurķum** bd პატარა, მრგვალი ქვა маленький круглый камень small round stone.

კურტუმ ჲჲ **ķurṭum** jj კურტუმი гузка rump, seat. **ქოთმე̃ კურტუმ ჯაჩე̃ სო̃** – ქათმის კურტუმი შემხვდა.

კუტალ ჲჲ **ḳaṭal** jj ჭინჭილა, კუტალი кувшинчик a small ewer, pitcher, jug. **კუტლერჷ ყალყალაჲნრ̂ წყარუჲ̂ ხი მელ’ოთხ ჴაუმბარჩე⌈ჳ⌉** – ჭინჭილიდან რაკრაკით წყაროს წყალსა ვსვამთ ალაზნისთავში.

კუტლამფ დდ **ḳuṭlamp** dd ჭრაქი коптилка kerosene (oil) lamp without glass. **ქიქოც, ლამფი ცო დაშ, კუტლამფი ა̆კდორ** – წინათ, ლამფების არქონისას, ჭრაქებს ანთებდნენ.

კუტლამფეწჷ **ḳuṭlampec̣ĩ** უკუტლამფო⌈დ⌉, უჭრაქო⌈დ⌉ без коптилки without an oil lamp. **ბათ̨წიჩრ̂ ბუჲსჷ კუტლამფეწჷ ნჩაჲყ დალ’არ საშიშ და** – უმთვარო ღამეს უკუტლამფოდ გარეთ გასვლა საშიშია.

კუჭ ბდ **ḳuč̣** bd 1. გორაკის თავი, მთის წვერი вершина горы top of the mountain. **სპერუჲზჷ კუჭ ჴერბინმაქაჳრ̂ ლეთხ-ლეთხიშ ჲალოჩრ̂ ალზნეგრ̂ აჳ ჳიჭჷ** – სპეროზის თავი ქვებზე ხტუნვა-ხტუნვით მომდინარე ალაზანს ჩაჰყურებს. 2. გროვა куча heap, pile, gathering. **ნაქტრე⌈ჳ⌉ ნაჩხო̃ კუჭ ჴებალერ** – ცხვრის ბინაში ყველ⌈ებ⌉ის გროვა იდგა; **დუჲ დაჳ დაფხდიჩე⌈ჳ⌉დოლჷ სჷგო⌈ჳ⌉ კეხჷ კუჭ ბოლბიჷ** – ცხენებისთვის უნაგირების მოხდის შემდეგ ეზოში უნაგირების ხროვა დააყენეს; **დიხკუჲლა̄ ცო დარე̄, ცჳაჲნი̂ მათ̨ე⌈ჳ⌉ ჟაგნო̃ კუჭ ხაცბინას** – დასაწყობი ადგილი არ იყო და ერთგან წიგნების გროვა დავდგი (ერთად მოვაქუჩე).

კუჭბადლა̄ ჲჲ **ḳuč̣badlā** jj სანაგვე, ნაგვის ⌈გა⌉დასაყრელი ადგილი; საპირფარეშო свалка; туалет, уборная wastebin, sump; lavatory. **აჲნკოს წა ქოჯნივ აჳ ჳაჴი’ნე̂, ლათ̨ მა̄ კუჭბადლაე̄ ჴასჷ** – ანიკომ სახლი დაგავა ⌈და⌉, ნაგავი კი სანაგვეზე გადაყარა.

კჿავ|დ|ალარ **ḳωav|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დაკოჭლება (დაკოჭლდება), კოჭლობა стать хромым, хромать to become lame. **თხჷ დოჷ კჿავლა** – ჩვენი ცხენი კოჭლობს.

კჿავ|დ|არ **ḳωav|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაკოჭლება (⌈და⌉აკოჭლებს) ⌈с⌉делать хромым to make lame. **ჳორჩბალჷჩრ̂ ჴერევ ჟე კჿავდიჷ** – დაგორებულმა ქვამ ცხვარი დააკოჭლა; **ლაფე̄რეჩრ̂ ნაწიდრევ დეთ̨რი კჿავოდრ̂** – ტალახიანი ნაწიდარი (ცხვრის სადგომი ადგილი ღია ცის ქვეშ) მეწველ ცხვარს აკოჭლებს.

კჵავარ დდ **ḳωavar** dd კოჭლი ცხვარი хромая овца lame sheep. კჵავრა̄ხ ყაჲნჷ ნახ ბებწჷ – კოჭლ ცხვრებს მოხუც კაცებს აყოლებენ.

კჵავე̃ **ḳωavẽ** კოჭლი хромой lame, gammy. კჵავეჩჷ ბიძის ტოტ დეცე̃ თხო̃ ლაჸმრე̃ – კოჭლმა ბიძამ დუცი მოგვიტანა მთიდან.

კჵაკ ბჲ **ḳωaḳ** bj ქუსლი пятка heel. ქუჲკბარწინჷ ლელრასე̄, კჵაკეხ ეკალ ყალე̃ სო̃ – ფეხშიშველა დავდიოდი და ქუსლში ეკალი შემერჭო.

კჵაკ ჰაბ|ბ|არ **ḳωaḳ ḥab|b|ar** გრდმ. прх. trans. ქუსლის კვრა ცხენის გასაქუსლავად пришпорить to put spurs to, to spur. კჵაკ ჰაბბიჩე⌈ჰ⌉ სე̃ დო̃ დაქექადბალი'ნე̂, ჩუ ქიქოჸ ვეცნას – ქუსლი რომ ვკარი, ჩემი ცხენი დაიძრა და შინ ადრე მოვედი.

კჵაკ ჰერწილა̄ დდ **ḳωaḳ ḥerçilā** dd კარის ქუსლის (ფეხის) საბრუნავი ადგილი гнездо, в котором вращается пятка дверей place for turning round the door. ე ვაჲ სანე̃ კჵაკ ჰერწილა̄ ჩუკაჸ კჵოკარდოს, ცოჰე̂ სანი ბჵა ნჵაჲჸ ლექოლჷ – ამ ჩვენი კარების ქუსლის საბრუნავ ადგილს ცოტათი ჩავაღრმავებ, თორემ კარები სულ გარეთ ვარდება.

კჵაკამ ბდ **ḳωaḳam** bd აბედი трутовик tinder, polypore (Latin). კჵაკამ ხენეხ იხჷ – აბედი ხეზე ამოდის; ბაცბა̄ კნათივ მაჯ⌈ენ⌉მაქ კჵაკამ ბაკბორ, მე̄ ხოჸრალჷ, მენხუჲჩოვ საბუხ ყეპყჲორ, მენუხ ვარ ჭჵალუ⌈ვ⌉ხ – წოვათუშების ბიჭები მაჯაზე აბედს იწვავდნენ, რათა გაეგოთ, რომელი ⌈მათგანი⌉ უფრო მეტს გაუძლებდა, რომელი იყო უფრო მაგარი.

კჵოკ ბდ **ḳωoḳ** bd 1. ორმო яма pit, hole. აბსტარლო⌈ჰ⌉ კჵოკ ახკი'ნეს, ჩუ ჳორა̄ ხაცბინას – მიწაში ორმო ამოვთხარე და შიგ ვაშლი ჩავრგე. 2. ჩაჭუტული (ლოყაზე) ямочка dimple. ის ჲაჰონ ჭამლეხ კჵოკ თაჸგჷ – მაგ გოგოს ლოყაზე ჩაჭუტული უხდება.

კჵოკარ|დ|არ **ḳωoḳar|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩაღრმავება (⌈ჩა⌉აღრმავებს) углублять, углубить to deepen, to make deepen. ბულაყ კჵოკარბინას, მე̄ ლაზივხ ხი დალ'ულჷ – ჭა ჩავაღრმავე, რომ უკეთესი წყალი ამოვიდეს.

კჵოკროლ ჲჲ **ḳωoḳrol** jj სიღრმე глубина depth. ბულყეგო⌈ჰ⌉ ჲაჳო̃ კჵოკროლ ჲა – ჭას დიდი სიღრმე აქვს; წიფლინაჲ̃ ჳეობ კჵოკრლევ ჳეჩა̄ხ სოჸბჷ და – წიფლოვანის ხეობა სიღრმით სხვებზე მეტია.

კჳოკრჷ̄ ḳωḳrũ ღრმა глубокий deep. **იშტჷ̄ კჳოკრჷ̄ ხკეა̄ ცო ხილ’ჷ̂** – ამისთანა ღრმა ხეობა არ იქნება; **ჺარჭიჩრ, კჳოკრუჩრ ალზნეხ ვაჲლ’ნას** – შავ, ღრმა ალაზანს გა[მო]ვედი; **კჳოკრჷ̄ დაკლავარ დიენრ სტაკ ვა თედოლჷ̂** – ღრმა აზრის, ფიქრის [მქონე] კაცია თედოლე.

კჳოკრუშ ḳωoḳruš ზმნს. нареч. adv. ღრმად глубоко deeply. **მალბალიჩრ სე დონევ კჳოკრუშ სადუხ დაჴიჾ** – დაღლილმა ჩემმა ცხენმა ღრმად ამოისუნთქა.

კჳუჲკრნა̄ დდ **ḳωujrḳrnā** dd სიღრმე, ღრმა глубина, глубокий depth, deep. **ხილო[ჴ], მიჩჴე̄[ჴ] ხი ჴა̄რწა̂, კჳუჲკრნა̄ ხილ’ჾლათჷ̂** – მდინარეში, სადაც წყალი ტრიალებს, ღრმაა ხოლმე.

ლ

-ლ -l თხოვნითი კილოს მაწარმოებელი ფორმანტია формант, образующий наклонение просьбы formant which forms the indicative mood. **ვოჸიხალ, ხი დაცალ ვაჲნჷ̂** – წადი რა, წყალი მოგვიტანე [რა].

ლა la მყოფ. იხ. буд. см. fut. see **დ|ა̆ლარ d|ălar**. **ე ფჴუ მოჩაჴდა დაჴ ლა** – ეს ძაღლი საცაა მოკვდება. **მაცა̂ ლა̄, ჴო ძირ ბავინრ!** – როდის მოკვდები, შე ამოსაგდებო! **ე ჲეთჾ დაჴ ლა̄, დადივ სოგრჷ̂ მოკითხოდბო** – ეს ძროხა მოკვდება და პატრონი ჩემგან მოიკითხავს.

ლაბჟარ labžar გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაცურება (დაცურდება, დაუცურდება), დასხლტომა, დასხლეტა соскользнуть[ся] to slip. **ლამჷ თხე დონ[ე]გო ქოკ ლაბჟი’ნჷ̂, [ა]ხკეა̄ ბალ’ჷ̂** – მთაში ჩვენს ცხენს ფეხი დაუცურდა და გადავარდა; **ჭიჭრა̄ კოტეგო თოფჷ̂ ქოკ ლაბჟიჾ** – ჭიჭაანთ კოტეს ჩახმახი (თოფის ფეხი) დაუსხლტა. 2. გადატ. перен. fig. დაძვრომა (დაუძვრება), დასხლტომა увильнуть to evade, to shirk. უსრ. несов. imp. **ლებჟარ lebžar**.

ლაბჟ|დ|არ labž|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გაცურება (გააცურებს), [გა]მოცურება, მოსხლეტა, დაცურება, აკვრა, ასხლეტა заставить скользнуть; придвинуть, подвинуть to push, to move. **დივჳ დიშუღნი̂ ბა̈დერ სუღგუღ[ჳ] ლაბჟდინას** – იქით მწოლიარე ბავშვი ჩემკენ მოვაცურე. 2. გადატ. перен. fig. გაცურება (გააცურებს), აძრობა, აცლა, მოტყუება стянуть; провести (обмануть) to outwit, to strip. **ოჯუს მელ°ში თუმა̈ ლაბჟღიქ̈ სოგო[ჳ]** – იმან რამდენიმე თუმანი ამაძრო (ამაცალა). უსრ. несов. imp. **ლებჟ|დ|არ lebž|d|ar**.

ლაბჟილა̄, ლებჟილა̄ დდ **labžilā, lebžilā** dd სასხლეტი (სადაც ფეხი სხლტება) место, где скользко slippery place. **ღაჩნოხ წი̈გორლა̄ დაღოშ ლებჟილაღში̂ დაე̄, თხილოშ ლელარ დეწე̂** – ავდარში წინაგორში მგზავრობისას სასხლეტებია და ფრთხილად უნდა სიარული.

ლაბჟინო̂ labžinô მიმღ. прич. particip. დაცურებული, დასხლეტილი соскользнувший slipped. **ლაბჟინო̂ ურუმ ლახუშ კარჩბალი̈** – დაცურებული (დასხლეტილი) ურემი ძირს გაგორდა.

ლაბწარ, ლაპწარ labçar, lapçar 1. გრდუვ. непрх. intrans. თამაში (თამაშობს) играть to play. **ბა̈დრი დუჯ ლაბწირ ცჳა[ნ]ლ** – ბავშვები ბევრს თამაშობდნენ ერთად; **ფეშკრი ბაჯჩე[ჳ] ლაღპწი̂** – ბალღები ბაღში თამაშობენ. 2. დდ dd თამაში игра game, play. **ზურტე[ჳ] კაწკა̈ ბა̈დრი ბჵ̄ ლაბწრეხ დაკლევირ** – ზუროსგორში ბავშვები სულ თამაშზე ფიქრობდნენ; **ქუდ იტბარ ბაცბა კნათა̈ ლაბწარ და** – ქუდის მოტაცება წოვათუში ბიჭების თამაშია.

ლაბწ|დ|არ, ლაპწ|დ|არ labç|d|ar, lapç|d|ar გრდმ. прх. trans. თამაში (ათამაშებს) играть to play. **კოტივ დახკო̂ ლაბწბიქ̈** – კატამ თაგვი ათამაშა; **შოთას ბურთ ლაბწობო̂** – შოთა ბურთს თამაშობს.

ლაბწილა̄, ლაპწილა̄ დდ **labçilā, lapçilā** dd 1. სათამაშო, სანავარდო, სასეირნო ადგილი და დრო место и время для игр, гулянья place and time for playing. **ვაბუ[ჳ] ლაზე̈ ლაბწილაღში̂ და** – წოვათაში კარგი სათამაშო ადგილებია. 2. თამაში игра game. **ოჯარნ ჯეჩჯეჩნაღრე̈ ლაბწილაღში̂ ჯეთე̂** – მათ სხვადასხვანაირი თამაშობანი იციან. 3. მასხარაობა дурачество foolery. **ეს საქმ ლაბწილა̄ ხუმ ცო მოთ ჳო̈!** – ეს საქმე მასხარაობა ხომ არ გგონია!

ლაბწინი̂, ლაპწინი̂ labçinî, lapçinî მოთამაშე, მოცეკვავე играющий, танцующий player, dancer. **ლაბწინი̂ ბა̌დერ** – მოთამაშე ბავშვი.

ლაბწინო̂, ლაპწინო̂ labçinô, lapçinô მიმღ. прич. particip. ნათამაშევი игранный played. **ვაი ლაბწინო გოგრიჼ ეჸ, ტჵაკულა ჲერწ̂ჲალინო!** – ჩვენი ნათამაშები მრგვალი მინდორი, ტალახად ქცეული! (ხალხური)

ლაგაზ ჲჲ **labgaz** jj მოცვი черника bilberry. **გოხილო[ჳ] დუჯ ლაგაზ ხეცე̂** – გოხიანში ბევრი მოცვი იცის.

ლაგმი ჲ **lagmi** j მრ. мн. pl. ლაგამი удила bridle.

ლაგმი ოხკარ lagmi oxḳar გრდმ. прх. trans. ლაგმის ამოდება взнуздать (лошадь) to curb. **დონენ ნასტ ლაგმი უჲხკნათხ** – ცხენს ძლივს ამოვდეთ ლაგამი.

ლავაშ ბდ **lavaš** bd ლავაში лаваш (особый вид хлеба) Lavash (a kind of bread). **ნატოს დაფხ-დაფხეჼ ლავში დეცეჼ თხოჼ სუფრენმაქ** – ნატომ ცხელ-ცხელი ლავაშები მოგვიტანა სუფრაზე.

ლავშეწიჼ lavšeçĩ ულავაშო[დ] без лепёшки without Lavashi (Georgian bread). ***ლავშეწიჼ მა ვალოუჲნო̂,*** **ჲიქნას მაჯოგო̂ ვოტუხო̂ სტაკოგო̂** – *ულავაშოდ არ მოხვიდეო,* გავძახე პურზე მიმავალ ქმარს.

ლაზათ ჲჲ **lazat** jj ლაზათი привлекательность, приятность, приятный вид attractiveness, attraction. **სტემიგოჳაც შარიჼ ლაზათ ჲეწე̂ ხილ‘ჼ** – ყველაფერს თავისი ლაზათი უნდა ჰქონდეს.

ლაზრითა̄ ჲჲ **lazritā** jj ლაზარეთი лазарет infirmary. **ბუჳეხ თეტვალინო̂ ლაზრითე[ჳ] ვიშრას** – ომში დაჭრილი ლაზარეთში ვიწექი.

ლათარ¹ **latar**¹ გრდუვ. непрх. intrans. ჭიდაობა (ეჭიდავება), დაჭიდება бороться to struggle, to wrestle. **ფსარე[ჳ] ე კნათი ვაშ[ბ]ა̄ხ ლათირ** – გუშინ ეს ბიჭები ერთმანეთს დაეჭიდნენ. უსრ. несов. imp. **ლეთარ**¹ **letar**¹.

ლათარ² **latar**² გრდუვ. непрх. intrans. წაკიდება (წაეკიდება ცეცხლი) охватить (об огне) to fire. **ალახ წე ლათიჼ** – თივას ცეცხლი წაეკიდა. უსრ. несов. imp. **ლეთარ**² **letar**².

ლათარ³ **latar**³ გრდუვ. სტატ. непрх. стат. intrans. stat. კრობა (აკვრია), მიკრულ მდგომარეობაში ყოფნა быть в прилепленном положении to be stuck, to be glued. **კედლო̄ხ ქაღალდ ლაჲთი̂** – კედელს ქაღალდი აკვრია.

ლათ|დ|არ¹ **lat|d|ar**¹ გრდმ. прх. trans. დაჭიდება (დააჭიდებს) заставить подраться to make wrestle. **ღაზიში̂ ლეთინი̂ კნათი ვაშ[ბ]ა̄ხ ლათბიჷ** – კარგი მოჭიდავე ბიჭები ერთმანეთს დააჭიდეს. უსრ. несов. imp. **ლეთ|დ|არ**¹ **let|d|ar**¹.

ლათ|დ|არ² **lat|d|ar**² გრდმ. прх. trans. წაკიდება (წაუკიდებს) поджечь to set fire. უსრ. несов. imp. **ლეთ|დ|არ**² **let|d|ar**².

ლათ|დ|არ³ **lat|d|ar**³ გრდმ. прх. trans. დაწებება (დააწებებს), გაკვრა, მიკვრა склеить, приклеивать to stick, to glue. უსრ. несов. imp. **ლე̆თ|დ|არ** **lĕt|d|ar**.

-ლათ[ე̂], ლათ[ე̂] **-lat[ê], lat[ê]** ინფინიტივთან გადმოსცემს მოქმედების ხოლმეობითობას с инфинитивом передает многократность действия with infinitive it shows repetetion of the action. **ლევა̈ლათე̂** (**ლათ[ე̂] ლევა̈**) – ამბობს ხოლმე; **ლებივ ჴეხკბა̈ლათეთხ** (**ლათეთხ ჴეხკბა̈**) – ლობიოს ვხარშავთ ხოლმე; **დოს და̈ და̄დ ჴუ̈ლო̂ იხა̈ლათ[ე̂]** (**ლათ[ე̂] იხა̈**) – შეშის დასამზადებლად მამა ტყეში დადის ხოლმე; **ჰუვი კალთი ჴალ აპყინო̂ ლათ[ე̂] ჟენ ტყუჲჴა[ჴო̂] ბოტა̈** (**ბოტა̈ლათ[ე̂]**) – მეცხვარეები კალთებაკეცილები მისდევენ ხოლმე ცხვარს უკან.

-ლათინო̂ **-latinô** -დან მოკიდებული, -დან დაწყებული начиная с... since, from. **ჰურდქ̈ლათინო̂ ფსარლომცჷ̈ არაყ დაჲხნას** – დილიდან მოკიდებული (დილიდან დაწყებული) სადამომდე არაყი ვხადე.

ლათინო̂ **latinô** მიმღ. прич. particip. [ცეცხლ]წაკიდებული охваченный [пламенем] fired. **ჴო წე ლათინო̂!** – შე ცეცხლმოკიდებულო! **სათივ წე ლათინო̂ ლათ̦ე̂** – ზვინი ცეცხლმოკიდებული დგას.

ლათ̦ დდ **laț** dd ნაგავი сор, мусор garbage, litter, rubbish, waste. **ლათ̦ ქოჯნივ ჴეჴო̂** – ნაგავს ცოცხით გვიან; **ლათ̦ლო[ჴ] ტარდ დავჷ̈ სოგო[ჴ]** – ნაგავში ბეჭედი დამეკარგა.

ლათ̦ დ|არ **laț d|ar** გრდმ. прх. trans. მონაგვიანება, დანაგვიანება насорить, раскидать сор to litter. **ფსარე დეჭა̈ ნახ დარ თხოგოჴე̄, ჩუჴ ლათ̦ დიენო̂** – გუშინ საჩეჩლად ხალხი გვყავდა და შინ მოუნაგვიანებიათ.

ლათ̣ე̄რე̄ჼ laṭērē̃ ნაგვიანი с мусором, в мусоре full of garbage, covered with garbage. **ლათ̣ე̄რე̄ჼ ეზო̄ ბჭარკენ ჲაგჼ ცო ჲეწ̂ჷ სოჼ** – ნაგვიანი ეზო თვალის დასანახად მეჯავრება (არ მიყვარს).

ლაჲზთვე̄ჼ, ლაზთუ̆ე̄ჼ lajztvē̃, laztŭē̃ ლაზათიანი привлекательный, изящный attractive. **ლაჲზთვე̄ჼ ადმიე̄ჼ** – ლაზათიანი ადამიანი.

ლაჲზთუჲში̂ lajztujšî ზმნს. нареч. adv. ლაზათიანად приятно, прилично, порядочно, красиво attractively, nicely, gratefully. **შარლეშ ლაჲზთუჲში̂ მაქ იჴნო'ერ დოჩნ, ტყუჲჭა̄ ვოწვაჲლნორ ჭათხ ბოტუჩო̄ ბჭეხობა̄ხ** – თავისებურად ლამაზად შეხტომოდა ცხენს (მიქელი – რედ.) და უკან გამოჰკიდებოდა წინ მიმავალ ჯარისკაცებს (მ. მიქელაძე).

ლაჲზთუწი̃ lajztuçĩ ულაზათო[დ] неприятно, неприлично, непорядочно, некрасиво unpleasantly, ungratefully. **ლაჲზთუწი̃ ადმე̄ჼ შაჲრი̂ ლაზიჩო̄ დაკვა̄, შრომა'სჷ̂ დეწ̂ჷ გუდაჴჼ** – ულაზათო ადამიანი თავისმა კეთილმა გულმა და შრომამ უნდა გამოაჩინოს.

ლაჲმზრა̄ დდ **lajmzrā** dd სილამაზე, დრო და სივრცე, რომელიც მოიცავს სილამაზეს красота, время и пространство, содержащие красоту beauty, time and space including beauty. **წ̂გორლე̄ჼ ჯაჯალტაუ̆ფუ̂ ჭალო̄ გუდაჲლ̈ჩე ლაჲმზრა̄ და** – წინაგორიდან ჯაჯალტაფში გადაჩენისას სილამაზეა.

ლაჲნი̂ lajnî მიმღ. прич. particip. მოკვდავი, მოსაკვდომი, სასიკვდილო тот, кто должен умереть, смертный mortal, sth or sb to be died. **ე ფჭუ თხა-ჴანო̄ ლაჲნი̂ ბა** – ეს ძაღლი დღეს-ხვალ მოსაკვდომია (მოკვდება).

-ლაჲნი̂ -lajnî ამა თუ იმ თვისების, ხარისხის აღმნიშვნელი ფორმანტი формант, обозначающий присутствие того или иного свойства, качества formant that denotes any feature or quality. **ე დაჟარ დაყლაჲნი̂ და** – ეს ბალახი საჭმელად გამოსადეგია (იჭმევა); **ჯემლარი̃ მალუც დეწლაჲნი̂ ადმიჼ დარ** – ჯემოანთ მალუცა სასურველი (საყვარელი) ადამიანი იყო; **ის სტაკ ცო ვეწლაჲნი̂ ხეთ სოჼ** – ეგ კაცი არასასურველი (არასასიამოვნო) მგონია.

ლაჲფსნო̄ დდ **lajpsnō** dd სიხმელე, სიმშრალე сухость, сушь dryness. **ყარ ცო ჲაშ ლაჲფსნო̄ დაე̄, ყარ ჲაშ ტატნა̄** – უწვიმობაში სიმშრალეა და წვიმის დროს სისველე.

ლაჲწლუჲწი̂ დ **lajçlujçî** d ლაწალუწი треск, трескотня break, crack. **ჰუ̂ლორჷ ჩაჼ ლაჲწლუჲწი̂ დალორ** – ტყიდან დათვის ლაწალუწი მოდიოდა.

ლაჲწლუჲწი̂ ბ|აჰითარ (ბ|აჴითარ) lajçlujçî b|aḥitar (b|aqitar) გრდმ. прх. trans. სილის გაწვნა (სილას გააწნავს) дать затрещину to cuff, to mug. **კიმუჲნ ლაჲწ-ლუჲწი̂ ბაჰითნას** – კიმოს სილა გავაწანი.

-ლაკ (-რაკ), -ლიკ (-რიკ) -laḳ (-raḳ), -liḳ (-riḳ) ნაწ. част. part. გამოყოფს საგნის დომინანტ ნიშანს выделяет доминантный признак предмета distinguishes the dominant mark of the object. **არსჷ დოკლაკ სტაკ ვანრ̂** – არსენი ბრაზიანი კაცი ყოფილა; **ახრიკ ფჰუ ცო ბეწრიკ ვასრ̂** – მყეფარა ძაღლის მოძულე ვარ; **აფუშლიკ სტაკ ჰებვუჲნაჲ ცო ვა** – მატყუარა (ცრუ) კაცი სახსენებელიც არაა; **სჷ ნა̆ნ შურ ჲეწრიკ ჲარ** – დედაჩემი რძის მოყვარული იყო.

ლაკლაკ: ლაკლაკ დ|არ laḳlaḳ: laḳlaḳ d|ar გრდუვ. непрх. intrans. ტიტინი, ენის ჩლექით ლაპარაკი лепетать to babble, to prattle. **წინიშ მოტბეცქჩრ̂ ბა̆დრევ ჩამლიშ ლაკლაკ დჼლათე̂** – ახლად ენაადგმული ბავშვი გემრიელად (საყვარლად) ტიტინებს ხოლმე.

ლალარ lalar გრდუვ. непрх. intrans. დავლა (დაივლის), შემოვლა, გავლა, ჩავლა пройти, обойти (вокруг) to go round. **ა̄გ ჲაჲლჩე⌈ჰ⌉ გორლო⌈ჰ⌉ ლალჷ, მე̄ ჭამახ ნახ დეხრალრ̂** – ბებია რომ მოკვდა, გვარში დაიარეს, რათა ქელეხში ხალხი დაეპატიჟნათ; **ჩუ დიფშუშ ჟაბონ გოგეხ ლალე̂, მე̄ აჴ დატდოლრ̂⌈ჰ⌉!** – დაწოლისას ძროხას გარს შემოუარე, რათა ნადირი გააქციო (დააფრთხო)! უსრ. შდრ. несов. ср. imp. comp. **ლელარ lelar**.

ლალ|დ|არ lal|d|ar გრდმ. прх. trans. გატარება (გაატარებს), დატარება, ჩამოტარება; გადასმა (მაგ., ხელისა) водить, обвести; провести to serve out, to carry, to conduct; to stroke, to smooth. **დაფხირჷ დოჼ ლალბინას** – ოფლიანი ცხენი გავატარე; **ნანას ბა̆დრენ ქორთიხ ტოტ ლალდიჷ** – დედამ ბავშვს თავზე ხელი გადაუსვა; **ჟე ჴაჩდალიჩრ̂ სტაკოვ შირქი⌈ჰ⌉ ოჩხარ ლალჲინორ** – ცხვარგამწყდარ კაცს შირაქში ოჩხარი ჩამოეტარებინა; **ქუჲრწლეხ ჴეჩჴეჩნაჲრჷ დაყრი ლალდიჷ** – ქორწილში სხვადასხვანაირი საჭმელ⌈ებ⌉ი ჩამოატარეს. უსრ. несов. imp. **ლელ|დ|არ lel|d|ar**.

ლალეშ laleš ზმნს. нареч. adv. სულ ოდნავ чуть-чуть just a little, a bit. სე̃ კაწკუხუ̂ ვოჴ ლალეშ ლაჴივხ ვა სოხ – ჩემი უმცროსი ვაჟი სულ ოდნავ მაღალია ჩემზე.

ლამ^{1} ბ lam^{1} b ცა небо sky, heaven. ვუ̂ (-უ̂) ლოჷ̆მუ̂ ჴიჭა[ჴ] – რატომ ცაში იყურები? ჴაჲწკი ლამუ[ჴ] პჭანარ ლელე̂ – ჩიტები ცაში ფრენენ [ფრთებით დადიან].

ლამ^{2} ბდ lam^{2} bd მთა гора mountain. ლექჷ̆ ლამნი დუჴჩოვ დოტდიქდა დაჴ – ლეკ[ებ]ის მთები ბევრს გადაულახავს; ცენეხ ჩაღმართუჲცჷ̃ დარათხო̂ ლამუ[ჴ] – წელს ჩაღმათუშებთან ვიყავით მთაში.

ლამ^{3} ბდ lam^{3} bd ლამი ил silt. ხი კაწკარდაჲლნო̂ დარე̄, ლამლო[ჴ] დუჲ ჩუ აჲპყდისურ, ნასტ დაჴ დაჲლ‘ნათხ – წყალი დაპატარავებული იყო და ლამში ცხენები ეფლობოდნენ, ძლივს გავედით (გაღმა).

ლამნი დ lamni d მრ. იხ. pl. see ლამ^{2} lam^{2}. ლამნი დაკდახკჩე სჷ̃ დოკაჲ დაშ, მოჴე̄ წარმაქ დათჷ̃ – მთების გახსენებაზე ჩემი გული დნება, როგორც ცეცხლზე ერბო (მ. ბუქურაული).

ლამნიწი̃ lamniçĩ უმთებო[დ] без гор without mountains. ლამნიწი̃ ქვეყანა̄ ჯგუღურ ხილ‘ჷ̃ჲოლო̂ – უმთებო ქვეყანა, ალბათ, ულამაზოა; ლამნიწი̃ ჴალო̂ ჲა̄ხჷ̃ ცო ჴეთ სო̃ – უმთებოდ ცხოვრება არ ვიცი (ვერ ვცხოვრობ).

ლამ-ბარ დდ lam-bar dd მთა-ბარი, ქვეყანა горы и долины; весь мир mountains and valleys, all the world. ბუბუკ თილ̣დალჷ̃ ბატქჩო̂ ქოჩრეხ, ბუბუკ თილ̣დალჷ̃; დაჲქნა̄ თასდალჷ̃ ვაჲ ლამ-ბარნა̄ხ, დაჲქნა̄ თასდალჷ̃... – ყვავილით გადაიპენტა აყვავებული დეკა, ყვავილით გადაიპენტა; სიკეთე გამეფდა ჩვენს მთა-ბარში, სიკეთე გამეფდა... (ა. ბერთლანი).

ლამ-ბარნა̄ლე̃ lam-barnālẽ მთა-ბარიანი с горами и равнинами (пространство) full of mountains and valleys. ვაჷ̃ საქართველო̄ ლამ-ბარნა̄ლე ქვეყანა̄ ჲა – ჩვენი საქართველო მთა-ბარიანი ქვეყანაა.

ლამნა̄რე̃ lamnārẽ მთიანი, მთებიანი гористый mountainous. ვაჷ̃ ნახ ლამნა̄რეჩო̂ აჲდგლა̄ხ დახერ – ჩვენი ხალხი მთიან ადგილებში ცხოვრობდა.

ლამზარ|დ|ალარ lamzar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გალამაზება ([გა]ლამაზდება), დამშვენება [по]хорошеть to grow prettier. ი ვაჷ̃ ძუძაკ ზორაჲშ ლამზარჲალჷ̃ – ეს ჩვენი გოგონა ძალიან გალამაზდა.

ლამზარ|დ|არ lamzar|d|ar გრდმ. прх. trans. გალამაზება (⌈გა⌉ალამაზებს), მოლამაზება ⌈с⌉делать красивым to make prettier, to beautify. **თაგუჲჩო̂ ქარცხოვ სტაკ ლამზარვო** – მოხდენილი სამოსი კაცს ალამაზებს.

ლამზარ|დ|ითარ lamzar|d|itar გრდმ. прх. trans. გალამაზებინება (გაალამაზებინებს) заставить сделать красивым to ask for making beautiful. **წელტილუჲნი̂ მაჲკოს ნასიგო̂ წა ჳალო̂ ლამზარდითეჼ: კედლო̄ხშაჲროჼ დიენო̂ წინი̂ კურტლი ჴოხკდითეჼ** – საახალწლოდ მაიკომ რძალს სახლი გაალამაზებინა: კედლებზე თავისი მოქსოვილი ახალი ფარდაგები ჩამოაკიდებინა.

ლამზურ lamzur 1. ლამაზი красивый beautiful, pretty. **დოჳე⌈ჳ⌉ აჸი (ეჸი) ლამზურჩ ბუბკივ ჲა ყარწჲიენო̂** – გაზაფხულზე მინდვრები ლამაზი ყვავილებით არის აჭრელებული. 2. გადატ. перен. fig. სატრფო любимый (-ая) sweetheart. **მადელ მოჸ ბარალო̂, ნანალო, წყე ტყოჸ ლამზურა ვაგანა** – რა მადლი იქნებოდა, დედილო, ერთხელ კიდევ სატრფოს ნახვა (ხალხური).

ლამფ^{1} დდ **lamp^{1}** bd ლამპა лампа lamp. **ის ლამფენ ჩუკაჸ ოწალჷ̂** – მაგ ლამპას ცოტა ჩაუწიე რა.

ლამფ^{2} დდ **lamp^{2}** dd ლამფა (ჭერის თხელი ფიცარი) настилка под потолок thin board of the ceiling. **წინგო⌈ჳ⌉ ზღვენეხ ლამფ თაჷ̆ფხჷ̂** – სახლს ჭერზე ლამფა აკრავს.

ლამფეწიჼ lampeç̣ĩ 1. ულამპო⌈დ⌉ без лампы without a lamp. **ლამფეწიჼ ჺედაჲხკნათ თხაბუსჷ̂** – ულამპოდ ვისხედით წუხელ; **ლამფეწიჼ ოჯახ ცო გულბალა სოჼ ალნი** – ულამპო ოჯახი არ მეგულება ალვანში. 2. ულამფო⌈დ⌉ без настилки под потолок without having a lamp. **მაცჼ ათხ ე წა თაგდირათხე̄, თხალომცი ლამფეწიჼ ლათ̧ე̂ თხოგო** – როდის ჩვენ ეს სახლი ავაშენეთ ⌈გავაკეთეთ⌉ და დღემდე ულამფოდ გვიდგას.

ლაჼგარ დდ **lãgar** dd ლანგარი, სინი поднос tray. **ლაჼგარ წასტეჼ ბუნაგ და** – ლანგარი სპილენძის ჭურჭელია.

ლაჼძლო|დ|ალარ lãʒγo|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ლანძღვა (ილანძღება) ругаться to abuse, to swear. **მაცლომციჼ ლანძლოლა⌈ჳ⌉?** – როდემდის ილანძღები?

ლაჼძღო|დ|არ lã3γo|d|ar გრდმ. прх. trans. ლანძღვა (ლანძღავს) ругать, бранить to swear, to berate. **ოჴუს შარჵჼ მეზობელ ლანძღოდვო** – ის თავის მეზობელს ლანძღავს. სრ. сов. perf. **გალაჼძღო|დ|არ galã3γo|d|ar**.

ლაპ ბდ lap̣ bd კიბე лестница staircase. **ლაჴიჵ ლაპინმაქა̄ ჭალ-აჭჵ იხოშ გაგუჲ ჲა სქჼ მალჲალინჵ** – მაღალ კიბეებზე ასვლა-ჩასვლით მუხლები მაქვს დაღლილი.

ლაპრ: ლაპრ ქოთ̣ინჵ lapṛ: lapṛ qot̗inô ლორწომოდებული, დალორწოებული покрытый слизью mucous, pituitary. **წინიშჵ დიენჵ ა̄ს[ე̂] ლაპრ ქოთ̣ინჵ და** – ახლადშობილი ხბო ლორწომოდებულია.

ლაჟვარდ lažvard ლაჟვარდისფერი, ღია ლურჯი лазурный sky-blue, light blue. **ლაჟვარდ ლამუნმაქ ტჩერელჩ ხაბჟეჼ** – ლაჟვარდ ცაზე ვარსკვლავები დასხდნენ.

ლარ დდ lar dd 1. ლარი, სიმი струна string. 2. ლარი, ბაწარი, თოკი, ძაფი шнур (у строителей...) rope, thread, cord.

ლარმაქ larmak ლარზე, მწკრივზე в ряд in the row, abreast. **სე ნანას ჴორი ლარმაქ დივეჼ** – დედაჩემმა ვაშლები მწკრივზე დარგო.

ლარ|დ|არ lar|d|ar გრდმ. прх. trans. დაზვერვა (დაზვერავს), თვალთვალი смотреть украдкой, высмотреть, выследить to reconnoitre, to watch. უსრ. несов. imp. **ლერ|დ|არ ler|d|ar**.

ლარაჸ lara' ზმნს. нареч. adv. უკვე, უეცრად уже; вдруг, внезапно already; suddenly. **ჼცბეჸ ჲეჸრაჭე̄, ლარაჸ ჭუჲნი ჲუჲტა[ჭ]?** – ახლაღა მოხვედი და უკვე მიდიხარ? **დაკლევრა̄ ვახენჵ ნაჟტრე ჺევალრასე̄, ლარაჸ ცჭა სტაკ ლაქვალჵჼ უჲსჵ** – ფიქრებში წასული ბინაში ვიჯექი და უცბად ერთი კაცი მოვარდა იქ.

ლარკ დჲ lark̡ dj ყური ухо ear. **ვირგო[ჭ] ჲახჼქ ლარკი ჲა** – ვირს გრძელი ყურები აქვს; **ბაცბივ დახნონ ლარკა̄ხ ვასტ დო** – თუშები საქონელს ყურებზე სერს უკეთებენ; **დონევ ლარკი ლესტოჲჵ** – ცხენი ყურებს აბარტყუნებს.

ლარკ დ|ა lark̡ d|a ყური აქვს (ვინმესკენ, რამისკენ) внимает, обращает внимание to listen, to be mindfully. **მუჲჩჵ ჺამურ ლამუჲჭჵ ლარკ დარ სოგო[ჭ]**,

მე̄ კარჩეჼჩო̂ ჰატ̧ავ ჟე ცო ჰორალო̂ – ცუდ ღამეში მთისკენ ყური მქონდა, რომ დაგორებულ ზვავს ცხვარი არ წაეღო (არ გაეტანა).

ლარკ ჴაჸ|დ|არ (ჴეჸ|დ|არ) larḳ qa’|d|ar (qe’|d|ar) გრდმ. прх. trans. ყურის მოკვრა (ყურს მოჰკრავს) услышать (неясно) to overhear. **ოჴუჲ აშარხ უჲსჰეჸ ლარკ ჴაჸდინას** – იმის ხმას იქვე ყური მოვკარი.

ლარკ ჺოფარ (ჺეფარ) larḳ ‘opar (‘epar) გრდმ. прх. trans. 1. ყურის დაგდება (ყურს ⌈და⌉უგდებს), მოსმენა, სმენა; დაჯერება слушать; послушаться to listen, to lend one’s ear. **ლარკ ჺოფ სოგო̂!** – ყური დამიგდე! **ლაზიჩო̂ მაჴაგო̂ ჺეფოს ლარკ** – კარგ სიმღერას ვისმენ. 2. თვალყურის დევნება (თვალყურს ადევნებს), მიხედვა следить, присматривать to look after, to pay attention. **კაწკუჲჩო̂ ბა̆დრენ ლაზიშ ლარკ ჺოფათ!** – პატარა ბავშვს კარგად ⌈მი⌉უგდეთ ყური! უსრ. несов. imp. **ლაკ ჺეფარ larḳ ‘epar**.

ლარკა̄ლეჼ larḳālẽ ყურებიანი с ушами, с ушками with ears. **ჺალუჲნი̂ ლარკა̄ლეჼ ქუდ იცნას** – საზამთროდ ყურებიანი ქუდი ვიყიდე.

ლარკ-ბჵარკ დჲ **larḳ-bωarḳ** dj თვალ-ყური внимание ⌈ухо и глаз⌉ attention ⌈ear and eye⌉. **ლარკ-ბჵარკ დ|ითარ larḳ-bωarḳ d|itar** გრდმ. прх. trans. თვალ-ყურის დევნება следить to look after, to pay attention. **ჟეგო̂ ლარკ-ბჵარკ დით!** – ცხვარს თვალყური ადევნე (თვალყური გეჭიროს)! უსრ. несов. imp. **ლარკ-ბჵარკ მეყ|დ|არ larḳ-bωarḳ meq̣|d|ar**.

ლარკ-ბჵარკ მეყ|დ|უჲნი̂ larḳ-bωarḳ meq̣|d|ujnî მიმღ. прич. particip. თვალ-ყურის მდევნელი, მეთვალყურე присматривающий, наблюдатель observer, watchdog. **ნაჟტრე⌈ჰ⌉ ცჰა ლაზეჼ ლარკ-ბჵარკ მეყდუჲნი̂ ფჰუ ბარ თხოგო⌈ჰ⌉** – ბინაში ერთი კარგი მეთვალყურე ძაღლი გვყავდა.

ლარკ-ბჵარკა̄ლეჼ larḳ-bωarkālẽ ფრთხილი осторожный careful. **გაბო̂ ზორაჲში̂ ლარკ-ბჵარკა̄ლეჼ სტაკ ვა** – გაბო ძალზე ფრთხილი კაცია.

ლარკჺეფუჲნი̂ larḳ‘epujnî მიმღ. прич. particip. 1. მოსასმენი то, что надо слушать sth to be listened. **ლაზეჼ ლარკ ჺეფუჲნი̂ იშ ჲა ჰოგო⌈ჰ⌉** – კარგი მოსასმენი ხმა გაქვს. 2. მსმენელი, მომსმენი; ყურის მგდებელი слушающий; присматривающий hearer, listener. ფაჼლურ ლაზიში̂ თეფხო, მა̄ ლარკ ჯეფუჲნი̂ ცომენა̄ გუ – ჩონგურს კარგად უკრავ, მაგრამ ყურის მგდებელი არავინ ჩანს.

ლარკარ **larḳar** გრდმ. прх. trans. გაკრეჭა (გაკრეჭს), გაპარსვა (ცხვრისა) постричь, обстричь to clip, to shear. ოჴუს შარიჼ ბეჴ ლარკიჼ – მან (თავისი) თმა გაიკრიჭა. უსრ. несов. imp. ლერკარ **lerḳar**.

ლარკაჼ **larḳã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund ლარკარ **larḳar**. დადას კნათი ლაჰ̌მჰ̌ ბიკეჼ ჩუხუჲ ლარკაჼ – მამამ ბიჭები მთაში წაიყვანა ბატკნების გასაკრეჭად (გასაპარსად).

ლარკითარ **larḳitar** გრდმ. прх. trans. გაკრეჭინება (გააკრეჭინებს) заставить постричь to make shear, to make clip.

ლარკითაჼ **larḳitã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund ლარკითარ **larḳitar**. ფეშკარ ბეჴ ლარკითაჼ ჰ̌აჭდინას პარიკმახრენ – ბიჭუნა თმის გასაკრეჭინებლად გავგზავნე პარიკმახერთან.

ლარკუჲნი̂ **larḳujnî** მიმღ. прич. particip. 1. გასაკრეჭი, საკრეჭი тот, кого (или что) нужно стричь sth to be sheared, clipped. ე ჭელრეჼ ლარკუჲნი̂ და სოგო[ჰ̌] – ეს ცხვარი გასაკრეჭი მყავს. 2. გამკრეჭი стригущий one who shears. ე კნათ ლარკუჲნი̂ ცუჲმენა ვა შუგო[ჰ̌] – ამ ბიჭის გამკრეჭი არავინა გყავთ?

ლარ‘ლ‘არ **lar‘l‘ar** მიმღ. прх. particip. 1. ჩამოთვლა (ჩამოთვლის), ჩათვლა пересчитать to count, to recount. აჰ̌რ̂ ლარ‘ლ‘ სოჼ მელ‘ ვათვაჲ – ჩამომითვალე, რამდენი ვართ. 2. გადატ. перен. fig. ჩათვლა (ჩათვლის ღირსად), მიჩნევა, ჩაგდება (ადამიანად), მიღება счесть, признать to consider, to admit. ას იბსი ნახალაჲ ცო ლაჲრ‘ლ‘ნას – მე ეგენი ხალხადაც (ადამიანებადაც) არ ჩავთვალე; ო ქუჲრწლეხ ვეხნაჲ ცო ლარ‘ლ‘იჼ – ის ქორწილში დასაპატიჟების ღირსადაც არ ჩათვალეს.

ლარტაჼ დდ **larṭã** dd ლატანი шест, жердь perch, pole. მელ‘ში ლარტაჼ ეშეჼ სოჼ წენინ – რამდენიმე ლატანი დამაკლდა სახლისთვის.

ლარტოჼ **larṭõ** ცოტა მეტი с лишним a bit more, rather more. ჯოუზტყაეხ ლარტოჼ ჭელრეჼ დიკეჼ ლაზრეს დაჰ̌ დოხკაჼ – სამოცზე მეტი (ცოტა მეტი) ცხვარი წაიყვანა ლაზარეშ გასაყიდად.

ლასარ lasar გრდმ. прх. trans. გაცრა (გაცრის) просеять to sift. **ჭაჲრი̂ ლაჲსნას** – ფქვილი გავცერი. უსრ. несов. imp. **ლესარ lesar**.

ლასაჼ lasã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund **ლასარ lasar**. **ჳურდქჼდოლი ჭაჲრი̂ ლასაჼ ჴექლას** – დილას აქეთ ფქვილის გასაცრელად ვემზადები.

წანიშ ლასარ ç̣aniš lasar გამტკიცვა (გამტკიცავს), წმინდად გაცრა просеять чисто, без всякой примеси to sift purely. **კერი დათაჼ ჭაჲრი̂ წანიშ ლასაჼდეწჷ̂** – თხელი, პატარა ხმიადების გამოსაცხობად ფქვილს გამტკიცვა უნდა.

ლასინო̂ lasinô მიმღ. прич. particip. გაცრილი; განაცერი просеянный sifted. **ჭაჲრი̂ ლასინუჲ და?** – ფქვილი გაცრილია?

ლასლასაჲნო̂ laslasajnô ლასლასით плетясь with trudging. **კოხა̄ხ ბისენო̂ ფჭუ მაცლეგორქჼდა⌈ჭ⌉ ლასლასაჲნო̂ ლელაჼლათჷ̂** – ბარში დარჩენილი ძაღლი შიმშილისგან ლასლასით დადის ხოლმე.

ლასტარ lasṭar გრდუვ. непрх. intrans. გაქანება (გაქანდება საქანელაზე...) раскачаться (на качелях) to swing. უსრ. несов. imp. **ლესტარ lesṭar**.

ლასტ|დ|არ lasț|d|ar გრდმ. прх. trans. გაქნევა (გააქნევს, გაიქნევს), მოქნევა; დარხევა; დაბერტყვა махнуть, встряхнуть swinging (one's hand, sword etc.), to wave. **თურ ლასტდარ ეჭათჷ̂ დეწჷ̂, მაცმჷ̄ მასთხოვენ გარგ ლო̄** – ხმლის მოქნევა მაშინ უნდა, როცა მტერთან ახლოს მიხვალ; **დონევ ქორთო̂ ლასტბიეჼ** – ცხენმა თავი გააქნია; **სტაკოვ ფჭარან ლოჯ ლასტჲიეჼ** – კაცმა ძაღლს ჯოხი მოუქნია. უსრ. несов. imp. **ლესტ|დ|არ lesț|d|ar**.

ლასტ-ჴასტ|დ|არ lasṭ-qasț|d|ar გრდმ. прх. trans. გაქნევ-გამოქნევა, შერხევა შენძრევა встряхнуть, качнуть to wave, to swing. **ხაკ ლასტ-ჴასტდიე′ნჷ̂, ჴქჼგეჸ ჭალო̄ დუწდიეჼ** – ტომარა გააქნ-გამოაქნია და მერელა აავსო. უსრ. несов. imp. **ლესტ-ჴესტ|დ|არ lesṭ-qesț|d|ar**.

ლატარ laṭar გრდუვ. непрх. intrans. 1. მიშველება (მიეშველება) помочь to help. **ლატათ სოჼ!** – მიშველეთ! 2. ⌈შემო⌉მატება (⌈შემო⌉ემატება) прибавиться, увеличиться to join, to add. ჴო ნაყბისტ ტყოჸ ლატქჼთვაჲნი̂ – სამი ამხანაგი კიდევ შემოგვემატა. უსრ. несов. imp. ლეტარ **leṭar**.

ლატაჼ laṭã გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund ლატარ **laṭar**. **წყეე̄ ჲეჸნორ წარუჲ ამბუჲ, მეფე̂ ერეკლენ თათრაჼ ბჭე ჴეთიჼ მაქე̄, ლატაჼბეწეთვაჲენო̂** – ერთხელაც მოსულიყო წაროში ამბავი, მეფე ერეკლეს თათრების ჯარი დაეცა და უნდა ვუშველოთო (მ. მიქელაძე).

ლატ|დ|არ laṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. მიშველება (მიაშველებს) послать на помощь to help, to assist. **დაჴუჲჩო̂ ლავეგორქჼდა[ჳ] ჟე ლამუ[ჳ] დისე'ნე̂, აჳ დახკდანაჲნო̂ ნახ ლატბარ დეწჼდოლიჼ** – დიდი თოვლის გამო ცხვარი მთაში დარჩა და ჩამოსაყვანად ხალხის მიშველება გახდა საჭირო. 2. დამატება, მიმატება, ჩამატება прибавить, добавить, приумножить, увеличить to add. **ჰირწნი̂ ხი ლატდიეჼ** – ქვაბში წყალი ჩაუმატეს. გრდუვ. непрх. intrans. ლეტ|დ|არ **leṭ|d|ar**.

ლატ|დ|იენო̂ laṭ|d|ienô მიმღ. прич. particip. მომატებული, გადამეტებული прибавленный increased, swollen. **ხივ ზორაჲში̂ და ლატდიენო̂, ალზაჼ ჰალო̂ ჲა ჲაჴჲაჲლნო̂** – წყალი ძალიან მომატებულია, ალაზანი ადიდებულა.

ლატუჲნი̂ laṭujnî მიმღ. прич. particip. დამხმარე, მშველელი помогающий, помощник assistant, helper, one who helps. **ლატუჲნი̂ ცომენა̄ ხილʻრეხ ნაჲბდრი ცო დაჲლი̂ სოჼ ჰევმაკაჼ** – დამხმარის არყოლის გამო ქეჩები ჯერაც ვერ მომითელავს.

ლაუ̆მრეჼ, ლოუ̆მრეჼ laŭmrnẽ, loŭmrẽ მთიელი; მთისა, მთიდან горец; горный, горский, из гор mountain, mountaineer, from the mountain. **ლაუ̆მრეჼ ჰაერ ლაწმრენ თი̄გი̂** – მთის ჰაერი ავადმყოფს უხდება; **ლოუ̆მრეჼ სტაკ ვეჸეჼ თხეჩუ** – მთიელი კაცი მოვიდა ჩვენსა; **ბაცბი ლაუ̆მრენი და** – წოვათუშები მთიელები არიან.

ლაუ̆ქცება|დ|ალარ laŭqceba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ლაქუცი (ელაქუცება) ласкаться to snuggle, to caress. **კაწე̂ ლაუქცებალა სოჼ** – ლეკვი მელაქუცება.

ლაუ̆ხნა̄ დდ **laŭxnā** dd დაბლობი низменность, низкая местность lowland. **შირქი[ჳ], იორმაქ ლაუ̆ხნა̄ დაე̄, ბაცბივ ჩალიხ ოსხ ჟი̄ში̂ ეთ̣ოდო̂** – შირაქში, იორზე დაბლობია და წოვათუშები ზამთრობით იმ მიდამოებში ცხვარს აყენებენ.

ლაჳხში̃ laŭxšĩ ქვევითა, ქვედა нижний, находящийся внизу lower. **ხენმაქრე̃ ჴორ მა ბჵოფოთ, ლაჳხში̃ ლაჰბებათ** – ხიდან ვაშლს ნუ ჩამოიღებთ (ნუ ჩამოკრეფთ), ქვევითა (ძირიდან) აკრიფეთ; **ლაჳხში̃ სართულ** – ქვედა სართული.

ლაჳჰუ̂, ლაჳვჰუ̂ დდ **laŭḥû, laŭvḥû** dd სატანი, შესატანებელი (ყველი, ხაჭო...) прибавление, придача к хлебу (во время еды – сыр, творог...) additional food for eating together with bread (cheese, curds...). **ლაჳჰუ̂ მაჴცი̃ დაყოთხ** – სატანს პურთან ვჭამთ. იხ. см. see **ლაჰარ^{2}, ლაჰუჯნი̂ laḥar^{2}, laḥujnî**.

ლაფ ბდ **lap** bd ლაფი грязь mud. **ყარგორქდა სჷგო ლაფ ოთქ** – წვიმისგან ეზოში ტალახი დადგა.

ლაფ ჴოთ̰არ (ჴეთ̰არ) lap qot̰ar (qet̰ar) გადატ. перен. fig. ლაფის დასხმა (ლაფს დაასხამს) облить грязью to pour mud, to bring shame upon oneself. **ქორთიხ ლაფ ცო ბეწჷ̂ ადმიანევ ჴოთ̰ა̃** – თავს ლაფი არ უნდა დაისხას ადამიანმა.

ლაფ ჴოთ̰ბალარ (ჴეთ̰ბალარ) lap qot̰balar (qet̰balar) გადატ. перен. fig. ლაფის დასხმა (ლაფი დაესხმება), შერცხვენა осрамиться to shame.

ლაფე̄რე̃ lapērẽ ლაფიანი грязный, в грязи muddy. **სკოლ[ე]რე̃ დახკჷჩრ̂ ბჷ̌დრივ ლაფე̄რე̃ ქრ̂კდუფხჷ̂ ლაპიგ[ო]ჰეჸ დაჰ დაფხი̃** – სკოლიდან მოსულმა ბავშვებმა ლაფიანი ფეხსაცმელი კიბესთანვე გაიხადეს.

ლაფა̃ დდ **lapã** dd ლაფანი (ხე) лапина, крылорешник Pterocarya (Latin). **ლაფნევ მა̄შ წჷ̃გრ̂ ბასა[ჰ] ღებადბო** – ლაფანი შალს წენგოსფრად ღებავს.

ლაფსარ lapsar გრდუვ. непрх. intrans. გაშრობა (გაშრება) высушиться to dry. **ყარგო[ჰ]დოლი̃ ნაყიში̂ ჰალრ̂ ლაფსი̃** – წვიმის შემდეგ გზები გაშრა. უსრ. несов. imp. **ლეფსარ^{1} lepsar^{1}**.

ლაფს|დ|არ laps|d|ar გრდმ. прх. trans. გაშრობა (გააშრობს), გამშრალება высушить,осушить to dry. **ჲითჷქჩრ̂ მაჴონ ლაფსჲარ დეწჷ̂** – გარეცხილ პურს (ხორბალს) გაშრობა უნდა. უსრ. несов. imp. **ლეფს|დ|არ leps|d|ar**.

ლაფს|დ|ითარ laps|d|itar გრდმ. прх. trans. გაშრობინება (გააშრობინებს) заставить высушить to make dry.

ლაფსინო̂ lapsinô მიმღ. прич. particip. მშრალი высушенный, сухой dry. **ჷეხ ვაწუჩუ̂ ჴუნგო⌈ჳ⌉ ქოკი წყეწყაკ ჲა ლაფსინო̂** – ცხვრის მადევარ მწყემსს ფეხები მხოლოდ ხანდახან აქვს მშრალი.

ლაქ|დ|ალარ lak|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈მო⌉ვარდნა (⌈მო⌉ვარდება), ⌈მი⌉ვარდნა налететь, ⌈на⌉броситься, ⌈на⌉хлынуть to come running, to come galloping. **ბა̆დერ ხივ დოტდორე̄, ცჳა სტაკ ლაქვალი'ნე̂, ჳალო̄ დაჴჲ̂** – ბავშვი წყალს (მდინარეს) მიჰქონდა და ერთი კაცი მივარდა ⌈და⌉ ამოიყვანა; **წჭი̄რქო̂ ჳუ̂ლორე̂ აჴე̂ ლაქდალი'ნე̂, ჩუჲხი̂ დატდიჲ̂** – უცბად ტყიდან ნადირი გამოვარდა და ბატკანი მოიტაცა; **დოჳე⌈ჳ⌉ ხი ლაქდალი'ნე̂, ვუმაც (˜უმაც) თანა̄ ჳაჴჲ̂** – გაზაფხულზე წყალი მოვარდა და ყველაფერი თან წალეკა; **ე კნათ ჳაწუკსჲ̂ ლაქვაჲლონორ ღობეხ** – ეს ბიჭი ჩიტივით გადავლებოდა ღობეს. უსრ. несов. imp. **ლექ|დ|ალარ leq|d|alar**.

ლაქ|დ|არ lak|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉დაგდება (⌈გა⌉დააგდებს), მოგდება ⌈вы⌉бросить, ⌈под⌉бросить, ⌈на⌉бросить to throw. **ხილო̂ ჴერ ლაქბოს** – წყალში ქვას გადავაგდებ; **შურევ ნაღებ ლაქჲიჲ̂** – რძემ ნაღები მოიგდო; **ვენჴი ხი ლაქდინას** – ვენახში წყალი მივუგდე; **სტაკოვ ბალინმაქ ნაბად ლაქბიჲ̂** – კაცმა მხრებზე ნაბადი მოიგდო. უსრ. несов. imp. **ლექ|დ|არ leq|d|ar**.

ლაქ|დ|ითარ lak|d|itar გრდმ. прх. trans. გაგდებინება (გააგდებინებს), გადაგდებინება, ჩაგდებინება заставить бросить, сбросить, выронить to make throw. **სტაკოგო̂ თურევ ქორთო̂ ლაქბითიჲ̂** – კაცს ხმლით თავი გააგდებინეს; **ოჴუჲგო̂ ქორლეჲ̂ ჴორ ლაქბითნას** – იმას ხელიდან ვაშლი გავაგდებინე; **თეფხოშ დჭეც ლაქდითიჲ̂ სტაკოგო̂** – ცემით ღვიძლი გააგდებინეს (ძალიან სცემეს) კაცს. უსრ. несов. imp. **ლექ|დ|ითარ leq|d|itar**.

ლაქლაქ: ლაქლაქ დ|არ laklak: laklak d|ar გრდმ. прх. trans. ლაქლაქი (ლაქლაქებს) болтать to chatter, to jabber. **ივნეს ლაქლაქ დო** – ივანე ლაქლაქებს.

ლაყ laq̣ ლაყე тухлый addle. **ლაყ გაგნეგო⌈ჳ⌉ მოცჲ̂ ჳაჲჭი̂ ჲა** – ლაყე კვერცხს ცუდი სუნი აქვს.

ლაყბა|დ|არ luq̣ba|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉ლაყება (ალაყებს) делать тухлым (о яйце) to make addle. **მოციჩო̂ კრუხევ გაგნი ბჭარჩეც დაჳ ლაყბადჲო** – ცუდი კრუხი კვერცხებს მუდამ ალაყებს.

ლაყ|დ|არ laq̣|d|ar გრდმ. прх. trans. დინების შეწყვეტა (დინებას შეწყვეტს), გადაკეტვა прекращение течения to stop streaming. **მერუ[ვ]ეს იშტუჩო̂ გოლოხ ხი ლაყდიქ̂ სოგო ვენჯე** – მერუემ ასეთი გვალვის დროს წყალი გადამიკეტა ვენახში. უსრ. несов. imp. **ლეყ|დ|არ leq̣|d|ar**.

ლაყუჩ ჲჲ **laq̣uč** jj ლაყუჩი жабры gill. **ჭარეგო[ჰ] ლაუ̆ყჩი ჲა** – თევზს ლაყუჩები აქვს.

ლაშარ lašar გრდუვ. непрх. intrans. გაჟონვა (გაჟონავს) просочиться, протечь to leak. **ქითი ჩუ მაჭარ დოთჳი'ნეს, აჰო̂ ლაშქ̂** – ტიკში ღვინო ჩავასხი და გაჟონა. უსრ. несов. imp. **ლეშარ lešar**.

ლაჩაჰ[ო̂] lačah̦[ô] adit. ზმნს. нареч. adv. თავქვე, ქვევით вниз downward. **ტბათნირნ̄ პაძ̂კსი ლაჩაჰ[ო̂] ლელარ დეწე̂** – ტბათანიდან პანკისში თავქვე სიარული უნდა; **ხიშ̂ დანიც ლაჩაჰ[ო̂] იხო̂** – წყლები ყველა თავქვე მიედინება.

ლაჩაჰო̄ ჲჲ **lačah̦ō** jj ქვევითა, დაღმა არე, [თავ]დაღმართი спуск slope, descent. **ტბათნირნ̄ პაძ̂კსემცე̂ ლაჩაჰო̄ ჲა** – ტბათანიდან პანკისამდე [თავ]დაღმართია.

ლაჩაჰრე̃ lačah̦rẽ ქვევითა, ქვედა, ქვემო нижний lower. **სე დადას ლაჩაჰრეჩო̂ ლამნ̄ხ ჴელჭლათრასო̂: ხუფრი, ვებუჲ** – მამაჩემს ქვევითა მთებში დავყავდი ხოლმე: ხუფრაში, ვებოში.

ლაჩაჰუჲნმაქ lačah̦ujnmak adit. ზმნს. нареч. adv. თავდაღმართზე, თავქვეზე по спуску downward. **ფხაკალ ლაჩაჰუჲნმაქ მუჲშ̂ იტე̂** – კურდღელი თავქვეზე ცუდად დარბის; **ო ლაჩაჰუჲნმაქ ლებჟეშ ვუჲტუ̂** – ის თავქვეზე სრიალით მიდის.

ლაჩ-ჰალო̄ ჲჲ **lač-h̦alō** jj abess. აღმართ-დაღმართი подъем и спуск acclivity and descent. **ლაუ̆მუ̂ იხოშ საბლეხე̂ ლაჩ-ჰალუჲშ̂ ჲა** – მთაში სიარულისას (წასვლა-მოსვლისას) მეტწილად აღმართ-დაღმართებია.

ლაჩ ჰეჭარ (ჰაჭარ) lač h̦eč̣ar (h̦ač̣ar) გრდუვ. непрх. intrans. ალმაცერად ყურება (იყურება), ბღვერა (იბღვირება) смотреть косо, коситься to look aslant. **დოკ დეცენო̂ ფეშკარ ლაჩ ჰი̄ჭუ̂** – გულმოსული ბალღი იბღვირება. იხ. см. see **ჰეჭარ h̦eč̣ar**.

ლაცარ **lacar** გრდმ. прх. trans. გამორთმევა (გამოართმევს), დაჭერა, დაკავება взять to take. **ჰანე, მაჲჴი̂ ლაც** – აჰა, პური დაიჭირე!

ლაც|დ|არ **lac|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. დაჭერა (დაიჭერს) подержать to hold. **ბჴდერ ლაცდებალე̂ კაძიკ ხანე⌈ჰ⌉** – ბავშვი დაიჭირე რა ცოტა ხანს. 2. დაპატიმრება (დააპატიმრებს), დაკავება поймать, арестовать to arrest. **კნათივ ჰაწუკ ლაცდიეჼ** – ბიჭებმა ჩიტი დაიჭირეს; **ოჴუს ყუვ ლაცვიეჼ** – მან ქურდი დაიჭირა. 3. დახუთვა (დახუთავს) сковать (ревматизмом) to fetter from reumatism. **ბაბო̂ ანივ ლაცვიეჼ** – პაპა ჭვლებმა დაიჭირა. 4. დაკავება, მაგ., ხელფასისა (დაუკავებს) удержать, напр., плату to deduct. **სოგო ჯამაგირ ლაცდიეჼ** – მე ჯამაგირი დამიკავეს. 5. დაქირავება (დაიქირავებს) нанять to hire, to rent. **წა ლაცდინათხ** – სახლი ვიქირავეთ; **ბაკ ბოფცითჷჼ სტაკ ლაცვინას** – ბაკის შემოსაღობად კაცი დავიქირავე; **ჲოლ სო ჴეჰითჷჼ ურემ ლაცბინას** – თივის გადმოსაზიდვინებლად ურემი ვიქირავე. 6. ხანგრძლივად დარჩენა რაიმე მდგომარეობისა (ხანგრძლივად გასტანს) продержаться долго (о погоде) to keep, to continue. **აჲპრალ ბაე̄, მოლუჼ ფშელუჲ ლაცჲიეჼ** – აპრილია და როგორი სიცივეები დაიჭირა. უსრ. несов. imp. ლეც|დ|არ **lec|d|ar**.

ლაც|დ|იენო̂ **lac|d|ienô** მიმღ. прич. particip. 1. დაჭერილი (ხელში) то, что держат (в руках) held. 2. დაპატიმრებული пойманный, арестованный arrested. 3. დახუთული скованный (ревматизмом) fettered from reumatism. 4. დაკავებული (ხელფასი) удержанная (плата) deducted (wages). 5. დაქირავებული нанятый hired, rented. 6. გადატ. перен. fig. მოხიბლული пленённый fascinated. **ჲაჲჰი̂ თაგუშ ლეთხჷჼ იხრევ ბესო̂ ლაცვიენო̂ ვა** – ქალის მოხდენილი ცეკვით ბესო მოხიბლულია.

ლაცითარ **lacitar** გრდმ. прх. trans. გამორთმევინება (გამოართმევინებს), მიღებინება (მიაღებინებს) заставить взять, принять to make take. **კნათ სკოლი ლაცითნას** – ბიჭი სკოლაში მივაღებინე; **ბატენო̂ ცაც გამყიდველეგო̂ ბუხაჯ ლაცითნას** – დახეული საცერი გამყიდველს უკანვე მივაღებინე.

ლაც|დ|ითარ **lac|d|itar** გრდმ. прх. trans. დაჭერინება (დააჭერინებს) заставить ⌈по⌉держать to make hold. **ჷჼდრიგო̂ ხაკ ლაცითნას ჩუ სიმიჼდ დოხკჷჼ** – ანდრის

ტომარა დავაჭერინე შიგ სიმინდის ჩასაყრელად; **ბა̆დრეგო̂ ნასტ ლაცითნას დაჰ ჴორი** – ბავშვს ძლივს ავაღებინე ვაშლები.

ლაწ: ლაწ ბ|აჴითარ (ბ|აჰითარ) laç: laç b|aqitar (b|aḥitar) გრდმ. прх. trans. ლაწანის გადენა (ლაწანს გაადენს), სილის გაწვნა треснуть, дать затрещину to cuff, to mug. **ნანას ვაჰონ ლაწ ბაჴითიჷჼ** – დედამ ბიჭს სილა გააწნა.

ლაწჼ|დ|ოლარ laçã|d|olar გრდუვ. непрх. intrans. ავად გახდომა (გახდება), ატკივება (ასტკივდება) заболеть to sicken, to become ill. **ბა̆დერ ფსადეხ ლაწჼდოლიჼ თხოგო** – ბავშვი წითელით გაგვიხდა ავად; **ქორთო̂ ლაწჼბოლიჼ სოჼ** – თავი ამტკივდა.

ლაწარ laçar 1. გრდუვ. непрх. intrans. ტკივილი (სტკივა) болеть (болит) to ache, to pain, to hurt. **გაგაცო̂ ლაჲწი̂ სჷჼ** – მუცელი მტკივა. 2. დდ dd ტკივილი, სნეულება, დაავადება боль, болезнь pain, ache. **ახმეტი[ჰ] ჟაბიჼ ლაწარ დანო̂** – ახმეტაში ძროხის დაავადება ყოფილა.

მოს̥იჼ ლაწარ mos̨ĩ laçar გადატ. перен. fig. ვენერიული სნეულება венерическое заболевание venereal illness.

ლაწარ ჴაჸარ (ჴეჸარ) laçar qa’ar (qe’ar) გრდუვ. непрх. intrans. სატკივრის გადადება (გადაედება), შეყრა, გაჭირიანება заразиться (болезнью) to get, to be infected, to catch (disease).

ლაწარ ჴაჸ|დ|არ (ჴეჸ|დ|არ) laçar qa’|d|ar (qe’|d|ar) გრდმ. прх. trans. ჭირის, სნეულების გადადება (გადასდებს), ჭირის შეყრა, დაჭირიანება заразить to get, to be infected, to catch (disease).

ლაწარ დ|ეჴარ laçar (აჴარ) d|eqar (aqar) გრდუვ. непрх. intrans. ავადმყოფობის მოხდა (მოიხდის) перенести болезнь to undergo (illness), to survive. **დაჲრკოს ზორაჲში̂ დაჴ̥ოჼ ლაწარ დეჴიჼ** – დარიკომ ძალიან დიდი (მძიმე) ავადმყოფობა მოიხადა.

ლაწარ|დ|ეჴინო̂ laçar|d|eqinô მიმღ. прич. particip. ავადმყოფობამოხდილი, ნაავადარი болевший, перенёсший болезнь undergone (illness). **წინიში̂ ლაწარ დეჴინო̂ სტაკ ატ̥აჲში̂ ფშელოვო̂** – ახლად ნაავადარი კაცი ადვილად ცივდება.

ლაწ|დ|არ laç|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. ტკენა (ატკენს) причинить боль кому-л., ушибить, сделать больно to make hurt. 2. ტკენა (იტკენს), ტკენა (იტკიებს) причинить боль себе, ушибить, сделать больно; жаловаться на боли to injury, to hurt. საბ აჳ ვოჟე′ნე̂, ქოკ ლაწბიეჼ – საბა წაიქცა და ფეხი იტკინა; ვოჟეჼჩო̂ საბას ქოკ ლაწობო̂ – წაქცეული საბა ფეხს იტკიებს.

ლაწ|დ|იენო̂ laç|d|ienô მიმღ. прич. particip. ნატკენი (რაც ატკინეს, ან იტკინა), დაშავებული ადგილი ушиб injury. შურჩუხაც ლაწძიენო̂ ძუყ ჳალო̂ ცო ძაძლი̂ სოჼ დეჼძალაჼ – შარშანწინვე ნატკენი წელი არაფრით არ მირჩება; ლაწბიეჼჩო̂ ფჳარსევ ცო თივვოსო̂ – ნატკენი მკლავი არ მასვენებს.

ლაწინი̂ laçinî მიმღ. прич. particip. მტკივანი, მტკივნეული болящий painful. ლაწინი̂ ტოტ ცო ქექადომაკე̂ სოჼ – მტკივან ხელს ვერ ვანძრევ; ჯოსინო̂ ჯერ ლაწიჩო̂ მათჲე ჯაცეჼ სოჼ – ნასროლი ქვა მტკივნეულ ადგილას მომხვდა.

ლაწიშ: ლაწიშ ხილ‘არ laçiš: laçiš xiľar ავად ყოფნა (ავადაა) болеть to be ill. სო კაძიკ ხანე⌈ჳ⌉ ლაწიშ ძარასო̂ – მე ცოტა ხანს ავად ვიყავი.

ლაწმარ დდ **laçmar** dd ავადმყოფი больной (существительное) ill, sick. ლაწმარ ჳალო̂ დეჼდალიჼ – ავადმყოფი მომჯობინდა.

ლაწრა̄ლეჼ laçrālẽ ავადმყოფი (ბევრი ავადმყოფობის მატარებელი) болезненный ill, sick, unwell. დუჯიჩო̂ ლაწრა̄ლეჼ ადმეჼ ლაჯიშ დათხდუძნი̂ და – ავადმყოფი ადამიანი ⌈ხმა⌉მაღლა სატირალია.

ლაჭყ|დ|ალარ lač̣q̣|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დამალვა (დაიმალება) спрятаться, скрыться to hide. ქელო⌈ჳ⌉ გაზაჼ ლაჭყბალიჼ – ცხვარში თხა დაიმალა. უსრ. несов. imp. **ლეჭყ|დ|ალარ leč̣q̣|d|alar**.

ლაჭყ|დ|არ lač̣q̣|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დამალვა (დამალავს) спрятать, скрыть to make hide, to put away. ბ̆დრიგო⌈ჳ⌉ კამფეტკი ლაჭყდინას – ბავშვებს კამფეტები დავუმალე. 2. დამარხვა (⌈და⌉მარხავს), დაკრძალვა, დასაფლავება хоронить to bury. სეჼ სტაკ ლეჭყვოშ თარაძნო̂ ლავ დათხერ – ჩემი ქმრის ⌈კაცის⌉ დასაფლავებისას ბარდნიდა. უსრ. несов. imp. **ლეჭყ|დ|არ leč̣q̣|d|ar**.

ლაჭყ|დ|იენო̂ lač̣q̣|d|ienô მიმღ. прич. particip. 1. დამალული спрятанный hidden. ლაჭყძიენო̂ სიმართლე̂ ტყუძჳსინე მაჼც ჳალო̂ გუციხო̂ – დამალული სიმართლე

ბოლოს მაინც ჩნდება. 2. დამმალავი прячущий one who has hidden sth. ი ამბუჲ ლაჭყჲიენრ̂ ადმეჼ ოჯახეჼ მასთხოვ და – ამ ამბის დამმალავი ადამიანი (ვინც დამალა) ოჯახის მტერია.

ლაჭყ|დ|ითარ laç̌q̣|d|itar გრდმ. прх. trans. დამალვინება (დაამალვინებს) заставить спрятать to make hide. ნასიგრ̂ კამფეტკი ლაჭყდითნას – რძალს კანფეტები დავამალვინე.

ლაჭყლახკ|დ|ალარ laç̌q̣laxķ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მიმალ-მომალვა (მიიმალ-მოიმალება) спрятаться, припрятаться, скрыться to hide. ფსარე⌈ჸ⌉ ჸუჼლო დუჯ ფხაკლი დარე̄, თხა ცჸაც ცო დაგე̂, ვუმაც (⁻უმაც) ლაჭყლახკდალიჼ – გუშინ ტყეში ბევრი კურდღელი იყო და დღეს ერთიც აღარ არის, ყველა მიიმალ-მოიმალა. უსრ. несов. imp. ლეჭყლეხკ|დ|ალარ **leç̌q̣lexķ|d|alar**.

ლაჭყლახკ|დ|არ laç̌q̣laxķ|d|ar გრდმ. прх. trans. მიმალ-მომალვა (მიმალ-მომალავს) припрятать, скрыть to make hide, to put away. მემცხორივ ჸერწელჩ ჸეხა̄ხ ლაჭყლახკდიეჼ – მეცხვარეებმა ქვაბები გამოქვაბულებში მიმალ-მომალეს.

ლაჭყოშ laç̌q̣oš მალვით, ფარულად, საიდუმლოდ, უჩუმრად скрывая⌈сь⌉, тайно secretly. დოჼ ლაჭყოშ ვეჸვალიჼჩოვ ლაცბინას – ცხენი მალვით მიპარულმა დავიჭირე; ლაჭყოშ ალ‘ოს ჸოგრ̂ – საიდუმლოდ (ჩუმად) გეტყვი.

ლაჭყ|დ|უჲლა̄ დდ **laç̌q̣|d|ujlā** dd 1. დასამალავი ადგილი место, где можно спрятать place for hiding. ქასტჲალრეხ ტათებ ლაჭყდუჲლა̄ ცომიჩჸე̄ ხეთიჼ სოჼ – სიჩქარისაგან ფულის დასამალავი ადგილი ვერსად ვიპოვე. 2. დამალვის დრო время, когда нужно прятать time for hiding. ყუი დუჯარბალი'ნე̂, ტათებ ლეჭყდუჲლა̄ დეცეჼ – ქურდები მომრავლდნენ და ფულის ⌈და⌉მალვის დრო დადგა.

ლაჭყ|დ|უჲნი̂ laç̌q̣|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. დასამალი то, что следует спрятать sth to be hidden. დუჯ ვუმ (⁻უმ) და სოგო ჸოხიჼ ლაჭყდუჲნი̂ – ბევრი რამე მაქვს შენგან დასამალი. 2. დამმალავი тот, кто должен спрятать one who can hide sth. ცომენა̄ გულბალა სოჼ დოშ ბოლომციჼ ლაჭყდუჲნი̂ – არავინ მეგულება სიტყვის ბოლომდე დამმალავი (შემნახავი).

ლახ ჲჲ **lax** jj ნეხვი, ნაკელი навоз, помёт manure, dung. **გუჲმრელქ̂ ლახ ჴაჲჴნას** – გომიდან ნეხვი დავხვეტე; **ლახეხ ჲუწინრ̂ მაშინა̄ იცნას სასუქელ** – ნეხვით სავსე მანქანა ვიყიდე სასუქად.

ლახარ laxar გრდმ. прх. trans. მოძებნა (მოძებნის) отыскать to find, to look for. **სე ქოთმევ ჲილჷენრ̂ გაგა̂ ნასტ ლაჲხნას** – ჩემი ქათმის დადებული კვერცხი ძლივს მოვძებნე. უსრ. несов. imp. **ლეხარ lexar**.

ლახა̃ laxã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund **ლახარ laxar**. **დად ჴუ̂ლრ̂ ვახქ̂ ბავინრ̂ ჲეთ ლახა̃** – მამა ტყეში წავიდა დაკარგული ძროხის საძებრად.

ლახითარ laxitar გრდმ. прх. trans. მოძებნინება (მოაძებნინებს) заставить отыскать to make find, to make look for. **კნათიგრ̂ ჴუ̂ლო ბავინრ̂ ჲეთ ლახითნას** – ბიჭებს ტყეში დაკარგული ფური მოვაძებნინე. უსრ. несов. imp. **ლეხითარ lexitar**.

ლახუჲნი̂ laxujnî მიმღ. прич. particip. 1. მოსაძებნი то, что нужно отыскать sth to be searched, looked for. **დავინრ̂ ნეკ და სოგო[ჴ] ლახუჲნი̂** – დაკარგული დანა მაქვს მოსაძებნი. 2. მომძებნელი ищущий; тот, кто должен найти что-л. searcher, someone who searches, looks for. **დავინრ̂ დუჲ ლახუჲნი̂ ცუჲმენა̄ ვა შუგო[ჴ]?** – დაკარგული ცხენების მომძებნელი არვინ გყავთ?

ლახ|დ|არ lax|d|ar გრდმ. прх. trans. დადაბლება (ადაბლებს) сделать низким to make lower. **ცოცხალ ღობ ლაჴქ̂ ჲაჴჲეჲლნო′ჯ, ბაჲსკოს ლახჲიქ̂** – ცოცხალი ღობე (ტრიფოლიატი) მაღალი გაზრდილა და ბასიკომ დაადაბლა. უსრ. несов. imp. **ლეხ|დ|არ lex|d|ar**.

ლახ|დ|ითარ lax|d|itar გრდმ. прх. trans. დადაბლებინება (დაადაბლებინებს) заставить сделать низким to make lower, to make shorter. **ეზუჲნი̂ გოგიხ ცოცხალ ღობე̂ ჩუ ლახჲითნას სტაკოგრ̂** – ეზოს გარშემო ცოცხალი ღობე (ტრიფოლიატი) დავადაბლებინე ქმარს [კაცს].

ლახოლ ჲ **laxol** j სიდაბლე малый рост, малорослость lowness, shortness. **ე სტაკი̂ ლახოლ ბეკხეთე̂ სო̂, ვუ̂კ (ˉუ̂კ) იშ ლახუ̂ ვისნოლრ̂** – ამ კაცის სიდაბლე მიკვირს, რატომ ასე დაბალი დარჩენილა.

ლახუჼ laxũ დაბალი низкий low, poor, of bad quality. **ლახუჩრ̂ ლობეხ ვუმაჸ (ˉუმაჸ) დაჴ დეტე̂** – დაბალ ლობეზე ყველა გადადის; **ლახუჼ მა̄შ ლახუჩრ̂ მახინ ბეხკლა** – მდარე (დაბალი ხარისხის) შალი დაბალ ფასში იყიდება.

ლახუჼკაჸ laxũḳa’ ოდნავ დაბალი низковатый a bit shorter. **ივრამეჼ ჲოჴ სე ვაჴ[ო]ნაჲნრ̂ ლახუჼკაჸ ხეთიჼ სოჼ** – იორამის გოგო ჩემი ბიჭისთვის ოდნავ დაბალი მეჩვენა.

ლახუშ laxuš ზმნს. нареч. adv. დაბლა, ძირს, ქვემოთ вниз, внизу down, downwards, beneath. **ლახუშ დეკინრ̂ ყორი ჴალუჲ ლაჴდინაჲში̂?** – დაბლა ჩამოცვენილი ვაშლები აკრიფეთ?

ლახკარ laxḳar გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. გარეკვა (გარეკავს), მორეკვა погнать to drive out (cattle). **ფსარლუჲნი̂ დახნონ საჼგრ̂ ლახკარ დეწე̂** – სადამოთი საქონელს ეზოში შერეკვა უნდა. უსრ. несов. imp. **ლეხკარ**^{1} **lexḳar**^{1}.

ლახკაჼ laxḳã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund **ლახკარ laxḳar**. **ჟე ბაკე̂ ლახკაჼ ცადლას ცჴავეჼ** – ცხვრის ბაკში შერეკვას ვცდილობ მარტოკა.

ლახკუჲნი̂ laxḳujnî მიმღ. прич. particip. 1. გასარეკი тот, кого надо погнать sth to be driven out. **ჟაბრ̂ აჴრ̂ ბა ლახკუჲნი̂ ბარე̂** – ძროხები ჩასარეკია ბარში. 2. გამრეკი погоняющий teamster, one who drives out. **დახნრ̂ ლახკუჲნი̂ ცომენა̄ ვა თხოგო[ჴ]** – საქონლის გამრეკი არავინ გვყავს.

ლაყარ laqar გრდმ. прх. trans. ჩაწება, დაწება обмакнуть to sop, to dunk. **ფეშკრევ ტარკ მაწალრ̂ ლაყიჼ** – ბავშვმა თითი თაფლში ჩააწო.

ჩუ ლაყ საქმონ! ču laq sakmon! დასცხე საქმეს! нажми на дело! Push on your work!

ტაფ ლაყარ tap laqar გაელვება сверкнуть (о молнии) sparkle, flash (lightning). უსრ. несов. imp. **ლეყარ leqar**.

ლაყ|დ|არ laq|d|ar გრდმ. прх. trans. გაშვერა (გაიშვერს), აბზეკა протянуть, поднять (палец...) to stretch, to raise. **ქეთოს უჩიტლეგრ̂ ტარკ ლაყბიეჼ** – ქეთომ მასწავლებელს თითი გაუშვირა, აუწია. უსრ. несов. imp. **ლეყ|დ|არ leq|d|ar**.

ლაჴეჼ laqẽ მაღალი высокий tall. ლაჴეჼ სტაკ საბლეხეჼ ვუტყეჼ ვა – მაღალი კაცი მეტწილად წვრილია.

ლაჴიშ (ლაჴეჲში̂) laqiš (laqejšî) ess. ზმნს. нареч. adv. 1. მაღლა, ზევით высоко, наверху upwards, overhead. 2. ხმამაღლა громко loudly.

ლაჴეჲში̂ დ|ათხარ laqejšî d|arxar გრდუვ. непрх. intrans. ხმით დატირება, სიტყვებით, მოთქმით ტირილი, გოდება плакать с причитанием, голосить, оплакивать to mourn, to wail. დალიჼჩოხ ლაჴეჲში̂ დათხარ ჴელ ბა – მკვდარზე მოთქმით ტირილი წესია.

ლაჴეჲში̂ თხუჲნი̂ laqejšî txujnî მიმღ. прич. particip. ხმამაღლა მტირალი, დამტირებელი, მოზარე громко плачущий, плакальщица weeper, mourner.

ლაჴეჲშ (ლაჴიშ) დ|ექარ laqejšî (laqiš) d|ekar გრდმ. прх. trans. ⌈ხმა⌉მაღლა შეძახება, ⌈ხმა⌉მაღლა დაძახება, დაკივლება громко крикнуть, позвать громко to give a shout, to raise a cry. ხილო⌈ჳ⌉ დოინ ლაჴეჲშ დექარ დეწე̂, მე̄ გოუ̂ბუ̂ ბალ‘ლალჵ – მდინარეში ცხენებს დაკივლება უნდა, რომ მუხლი მიეცეთ.

ლაჴ-ლაჴეჲში̂ laq-laqejšî მაღლა-მაღლა высоко high up, overhead. ჳაწუკ ლაჴ-ლაჴეჲში̂ დოტურ – ჩიტი მაღლა-მაღლა მიფრინავდა.

ლაჴნა̄ დდ laqnā dd ირგვლივ გაწფენილი სიმაღლე, მაღლობი расстилающаяся вокруг высота, вышина, возвышенность height spread around. ლამნა̄ხ საბლეხეჼ ლაჴნაჲში̂ და – მთებში მეტწილად მაღლობებია.

ლაჴშა̄ ჲჲ laqšā jj ზემიდამო верх, верхняя сторона, верхнее пространство the upper area. ლაჴშა̄ხ ლავ დაჲშნუჲცი̂: ლამნი ყარწდალიჼ, სეჼ ლაჴეჼ ლამნი – ზემიდამოებში თოვლი დამდნარა აკი: მთები აჭრელდნენ, ჩემი მაღალი მთები (ა. ბერთლანი).

ლაჴორ ჲჲ laqor jj სიმაღლე, მაღლობი высота, вышина, возвышенность height, highness. სტაჲკი̂ ლაჴლეგო⌈ჳ⌉ მახ ცო ლეფჩე̂, ჳაჭარ ცო დაჰე̂ – კაცის სიმაღლეს ფასი არა აქვს, შესახედაობა თუ არ გააჩნია.

ლაჯო: ლაჯო დ|ალ‘არ (დ|ახარ) laǯo: laǯo d|aľar (d|axar) გრდუვ. непрх. intrans. მოდუნება (მოდუნდება), მოშვება размякнуть, ослабеть, раскиснуть to weaken, to fall loosen. **ხკოლუჩრ̂ სიცხონ სტაკ ლაჯო ვა̄ხარ ხეცჷ̂** – ზაფხულის სიცხემ კაცის მოდუნება, მოშვება იცის.

ლაჰ ბდ **laḩ** bd გველი змея snake. **ლაჰეხ ბღაჯ ლეთერ** – გველს ზღარბი ებრძოდა; **სტაკონ ნაყმაქ ლაჰ ბიშჩე[ჰ], *მოი́ დაჲნრ̂*, ალ'რ̂** – კაცს გზაზე გველი რომ დაუწვეს, *ცუდიაო*, იტყვიან.

ლაჰჷ̃ ბა̆დერ დდ **laḩẽ bǎder** dd გველის წიწილი детёныш змеи baby snake.

ლაჰჷ̃ დაყარ დდ **laḩẽ daq̣ar** dd მატიტელა [გველის საჭმელი] горец птичий, гречиха птичья Polygonum aviculare (Latin). **ლაჰჷ̃ დაყარ ი́დრინ თელ'რ̂** – მატიტელას ინდაურებს აჭმევენ.

ლაჰ|დ|ალარ¹ **laḩ|d|alar**¹ გრდუვ. непрх. intrans. დაბრალება (დაბრალდება) подозреваться, обвиняться to blame, to accuse. **აჲფშეხ ყოლ ლაჰდალი́ ა̆სეხ** – ტყუილად დაბრალდა ქურდობა იასეს; **ოჴუხ ყოლ აჲფშეხ ლაჰდალი́** – მას ქურდობა ტყუილად დაბრალდა. უსრ. несов. imp. **ლეჰ|დ|ალარ**¹ **leḩ|d|alar**¹.

ლაჰ|დ|ალარ² **laḩ|d|alar**² გრდუვ. непрх. intrans. შეტანება (შეიტანება), მიტანება быть съеденным с чем-л. to eat with. უსრ. несов. imp. **ლეჰ|დ|ალარ**² **leḩ|d|alar**².

ლაჰ|დ|ალარ³ **laḩ|d|alar**³ გრდუვ. непрх. intrans. შეხება (შეეხება) прикоснуться, дотронуться to touch, to feel. **წარახ ლაჰჲა'ჲლნეს, ტოტა̄ დაკდინას** – ცეცხლს შევეხე და ხელი დავიწვი. უსრ. несов. imp. **ლეჰ|დ|ალარ**³ **leḩ|d|alar**³.

ლაჰ|დ|ალარ⁴ **laḩ|d|alar**⁴ გრდუვ. непрх. intrans. კრეფა (იკრიფება), შეკრება (იკრიბება) собираться to pick, to collect. **ცენეხ დუჴ ჴორ ლაჰბალი́** – წელს ბევრი ვაშლი მოიკრიფა. უსრ. несов. imp. **ლეჰ|დ|ალარ**⁴ **leḩ|d|alar**⁴.

ლაჰ|დ|ითარ laḩ|d|itar გრდმ. прх. trans. დაკრეფინება (დააკრეფინებს) заставить собрать to make pick. **დეხწი́ შაჲრა̂ ბალე ყარფუზ ცოჰანჷ̄ ლაჰჲით ჰოგო** – უთხოვნელად თავის ბაღში საზამთროს არავინ დაგაკრეფინებს.

ლაჰლატ|დ|არ laḩlaṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. ცოტაოდენის მოგროვება (ცოტაოდენს მოაგროვებს), მოკოწიწება собрать немного to collect a little number of sth. **დოს ცო დაგჷ̂ სოგოჰჷ̄, ნაფტი ლაჰლატდინას** – შეშა აღარა მაქვს და ნაფოტები მოვაგროვე.

ლაჰ̦არ[1] **laḩar**[1] გრდმ. прх. trans. დაბრალება (დააბრალებს) обвинить to accuse, to impute. **ი̂სეხ აჲფშეხ ყოლ ლაჰ̦იჼ** – იასეს ტყუილად ქურდობა დააბრალეს. უსრ. несов. imp. **ლეჰ̦არ**[1] **leḩar**[1].

ლაჰ̦არ[2] **laḩar**[2] გრდმ. прх. trans. შეტანება (შეატანს) съесть с чем-л. to eat with. **ჰ̦აშევ მაჴციჼ ნაჩხ ლაჰ̦იჼ** – სტუმარმა პურს ყველი შეატანა. უსრ. несов. imp. **ლეჰ̦არ**[2] **leḩar**[2].

ლაჰ̦|[დ]|არ[3] **laḩ|[d]|ar**[3] გრდმ. прх. trans. შეხება (შეახებს) тронуть, прикоснуться to touch. **ი ბა̆დრეხ ტარკ მა ლაჰ̦ა̂ (ლაჰ̦ობა̂)!** – ამ ბავშვს თითი არ დააკარო, არ შეახო! უსრ. несов. imp. **ლეჰ̦|[დ]|არ**[3] **leḩ|[d]|ar**[3].

ლაჰ̦|დ|არ **laḩ|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაკრეფა (დაკრეფს), მოკრეფა собрать to pick, to gather. **ბა̆დრი ბუბკი ლაჰ̦დოჼ დახეჼ** – ბავშვები ყვავილების დასაკრეფად წავიდნენ; **სითვსრე ჴორ ლაჰ̦ბინათხ** – გუშინწინ ვაშლი მოვკრიფეთ. უსრ. несов. imp. **ლეჰ̦|დ|არ** **leḩ|d|ar**.

ლაჰ̦|დ|უჲნი̂ **laḩ|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. 1. მოსაკრეფი, დასაკრეფი, ასაკრეფი подлежащий собиранию sth to be picked. **ჴორ ბა სოგო[ჰ̦] ლაჰ̦ბუჲნი̂** – ვაშლი მაქვს მოსაკრეფი. 2. მომკრეფი собирающий, сборщик picker. **შვიჼდ ლაჰ̦დუჲნი̂ მემლი დეწერ სოჼ** – შინდის მკრეფავი ვინმე მინდოდა.

ლაჰ̦უჲნი̂ დდ **laḩujnî** dd სატანი, შესატანებელი, მისატანებლი, მისაჭმელი (ყველი, ხაჭო...), რამესთან ერთად შესაჭმელი то, что едят с хлебом (сыр, творог...) sth to eat with bread (cheese, curd). **ბაცბიგო[ჰ̦] ლაჰ̦უჲნი̂ მაცნელეჸ და** – თუშებს სატანი ყოველთვის აქვთ. იხ. см. see **ლაჳ̆ჰ̦ჳ̂** **laŭḩû**.

ლაჸარ **la'ar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. წადილი (სწადია), სურვილი (სურს), მონდომება, ნდომა (უნდა) желать, хотеть to wish, to have a desire. **სტაკონ ლაჲჸჩე ვუნელეჸ (ˉუნელეჸ) ჭირვეჼ ბოთხ თაგობა̂** – კაცმა თუ მოიწადინა, ნებისმიერ ძნელ საქმეს გააკეთებს. 2. დდ; dd სურვილი, წადილი желание wish, desire. **ცჰ̦აკ ლაჸარ და სოგო[ჰ̦]** – მხოლოდ ერთი სურვილი მაქვს. უსრ. несов. imp. **ლეჸარ** **le'ar**.

ლაჸარ-ლუჸრი დ **la'ar-lu'ri** d მრ. мн. pl. ზედმეტი, უადგილო ნდომა-სურვილი излишнее желание superfluous wish, unnecessary wish. **ბა̆დრა̄ ლაჸარ-ლუჸრა̄ხ ატ̣აჲში̂ ჰ̦ალა̂ ცო დეწე̂ ადმეჼ დოწდალოჼ** – ბავშვების უადგილო ნდომა-სურვილ[ებ]ს ადვილად არ უნდა აჰყვეს ადამიანი.

ლა̆ვ დდ **lăv** dd თოვლი снег snow. **ლა̆ვ დაღო̂** – თოვლი მოდის; **ლავ ქორა̄ხ დეთჳო̂** – თოვლს ფანჯრებს აყრის; **ბა̆დრივ ვაშ[ბ]ინ ლა̆ვ დეთჳო̂** – ბავშვები ერთმანეთს თოვლს აყრიან; **მაცმე̄ შირქი[ჯ] დაჴოჼ ლა̆ვ დებლჳო̂, დაყრეწოლევ ჟე ქოთჳოდო̂** – როცა შირაქში დიდ თოვლს დებს, უბალახობა ცხვარს ავიწროვებს, აწუხებს.

ლა̆ვ ლაქ|დ|არ lăv lak|d|ar გრდმ. прх. trans. მოთოვა (მოთოვს), თოვლის დაგდება снежить to snow. **ჷურდეჼ ნჩაჲ ჲაჲლʻნეს, ლავ ლაქდინორ** – დილით გარეთ გამოვედი და მოეთოვა.

ლა̆ვე̄რეჼ, ლა̆ვა̄რეჼ lavērẽ, lavārẽ თოვლიანი снежный snowy. **ლავე̄რეჼ ჯუჼ** – თოვლიანი ტყე; **დოჯე[ჯ] ჷუვივ ლავე̄რეჩო̂ ლამნა̄ხ დეტოდო̂ ჟე** – გაზაფხულზე მეცხვარეებს თოვლიან მთებზე გადაჰყავთ ცხვარი.

ლა̆ვეწიჼ lăveçĩ უთოვლო[დ] без снега, бесснежный without snow. **ლა̆ვეწიჩო̂ ჷალინ უმოსავლობ ხეცე̂** – უთოვლო ზამთარმა უმოსავლობა იცის.

ლა̆ვარ lăvar გრდუვ. непрх. intrans. ხმის გაცემა (ხმას გასცემს), მიხმობა, გამოლაპარაკება заговорить (с кем-л.), призвать to begin talking with sb, to carry on a conversation with sb. **მარდადეგო̂ მარ ვი̄ჩედოლიჼ ჴო შო ჴაჩუშგეც ლა̆ჲვნას** – მამამთილს გათხოვებიდან სამი წლის შემდეგლა გამოველაპარაკე; **ას სე ნაყბისტეგო̂ ლა̆ვი'ნეს, კინუჲა̄ ბაჲხნათხ** – მე ჩემს ამხანაგს მოვუხმე და კინოში წავედით. უსრ. несов. imp. **ლევარ levar**.

ლა̆ვჴავარ lăvqavar გრდუვ. непрх. intrans. ზერელედ გამოლაპარაკება (გამოელაპარაკება) поговорить мимоходом to have a talk (superficially). **სა̆გო ჲაჩო̂ შიჩლაცუჲგო̂ შარე[ნ]მაქრენა̄ ლა̆ვჴაჲვნას** – ეზოში მყოფ დეიდაშვილს შარაგზიდან გამოველაპარაკე.

ლა̆მო̂ lămô ზმნს. нареч. adv. ზეგ, დღეიდან მესამე დღეს послезавтра, в третий день с сегодняшнего the day after tomorrow. **ლა̆მო̂ კოხა̄ხ დახანაჲნო̂ ა̆დქირეჼ დუჲ და თხოგო[ჯ] ჴებლინო̂** – ზეგ ბარში წასასვლელად ანდაქიდან ცხენები გვყავს დაბარებული.

ლა̆მლუჼ lămlũ ზეგინდელი послезавтрашний the day after tomorrow. **ლა̆მლუჼ დე ღოსხეთ სოჼ, ჟეგრეჼ ბა̆დერ სტეხჩუჲ** – ზეგინდელი დღე მიხარია, რადგან ცხვრიდან შვილს ველი.

ლა̆მო̄ lămō ზეგინდელი დღე, დღეიდან მესამე დღე послезавтрашний день, третий день с сегодняшнего the third day from today. **მაცანაკ ლა̆მო̄ ჲაღოლო̄ ლაუ̆მუ̂ დახანაჲნო̂!** – როდის მოვა, ნეტავი, ზეგინდელი დღე მთაში წასასვლელად!

ლა̆ტ|დ|არ lăṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. მცირეოდენის დამატება (მცირეოდენს დაამატებს), მიმატება, ჩამატება добавить, прибавить немножечко to add any, handful, slight. **ის ხიჼკლა̄ ჰერწნინ ხი ლა̆ტდებათ** – მაგ ხინკლ[ებ]ის ქვაბს ცოტაოდენი წყალი მიამატეთ; **ყაჼწი არაყ ლა̆ტდინას** – ყანწში ცოტაოდენი არაყი დავამატე; **ის დაჲთხრენ დათჳჼ ლა̆ტდებლეთ** – მაგ ხავიწს ცოტაოდე ერბო დაამატეთ რა. უსრ. несов. imp. **ლე̆ტ|დ|არ lĕṭ|d|ar**.

ლა̆ტენო̂ lăṭenô უილაჯო, მოშვებული ослабевший, слабенький effete, feeble, powerless. **ყაჼლეგორნა̄ ლა̆ტენო̂ ადმჷჼ ყახეთდუჲნო̂ და** – სიბერისგან ილაჯგაწყვეტილი ადამიანი შესაბრალებელია.

ლა̆ხკ|დ|ალარ lăx|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ფართხალი (ფართხალებს) забарахтаться, забиться to puddle, to wallow to flounder. **ქოთამ დჭევი’ნეს, ლა̆ხკდალიჼ** – ქათამი დავკალი და აფართხალდა. უსრ. несов. imp. **ლეხკ|დ|ალარ lexḳ|d|alar**.

ლა̆ხკარ lăxḳar გრდმ. прх. trans. 1. გაფართხალება (გააფართხალებს), გაქნევა бить (руками, ногами), взмахнуть to flap, to wave. **ბა̆დრევ ტოტი ლა̆ხკიჼ** – ბავშვმა ხელები გააფართხალა; **ქოთამ დჭევი’ნეს, ქოკი ლა̆ხკიჼ** – ქათამი დავკალი და ფეხები გააფართხალა. 2. თამაში (კოჭის, ქაღალდის, ნარდის...) сыграть (в бабки, карты, нарды…) to play (cards, backgammon). **კნათივ კარტ ლახკიჼ** – ბიჭებმა კარტი (ბანქო) ითამაშეს. უსრ. несов. imp. **ლეხკარ**^{2} **lexḳar**^{2}.

ლა̆ხკუჲნი̂ lăxḳujnî მიმღ. прич. particip. 1. სათამაშო რამ, სათამაშებელი то, во что надо поиграть sth to be played with. 2. მოთამაშე тот, кто должен поиграть player.

-ლა̄ -lā პროდუქტიული სუფიქსია, რომელიც ზმნის ფუძეს სძენს დროისა და სივრცის, ასევე შესაძლებლობის (პოტენციალისის) შინაარსს продуктивный суффикс, придающий глагольной основе семантику времени и пространства, а также возможности (потенциалиса) productive suffix, which gives the content of time, space and potentiality to the root of the verb. **ესე ლაზეჼ თივუჲლა̄ გუ** – აქ კარგი დასვენების დრო და ადგილი ჩანს; **სოგო უმაღლისე ჺამდუჲლა̄ ცო და** – მე უმაღლეს სასწავლებელში სწავლის საშუალება არა მაქვს.

ლა̄ვარ lāvar გრდმ. прх.trans. დათმობა (დათმობს), შელევა, მოთმენა, გაჭირვება (გაიჭირვებს), გაძლება ⌈вы⌉терпеть to concede, to stand, to endure. **ჳოჼდალჷა სტემახეჸ ლა̄ჲვნას** – შენი გულისთვის ყველაფერი დავთმე, ყველაფერს გავუძელი.

ლა̄ვლაჲნი̂ lāvlajnî მიმღ. прич. particip. დასათმობი, შესალევი трудно уступаемый sth to be conceded. **ცო ლა̄ვლაჲნი̂ ვუმ** (-უმ) – არდასათმობი რამ (რასაც ვერ შეელევი, ისეთი რამ).

ლა̄ვმაკარ lāvmaḳar გრდუვ. непрх. intrans. გაძლება (შეუძლია გაუძლოს, გაუძლებს) выносить, вынести, терпеть to endure, to stand. **ყურმენ ჯოუზტყ ფუთ ლა̄ვმაკიჼ** – ურემმა სამოც ფუთს გაუძლო.

ლა̄თ̧არ lāţar გრდუვ. непрх. intrans. 1. დგომა (დგას) стоять to stand. **ჺუვ ქენ ფენიხ ლა̄თ̧ერ** – მწყემსი ცხვრის გვერდით იდგა; **ვაშრ̂ ბჭა̄ ნაყმაქ ლა̄თ̧ერ** – ძმა სულ გზაზე იდგა. 2. დგომა მცენარისა (დგას) стоять (о растении) to grow (plant). **ნანეგო ოშტუჼ კომბოსტრ̂ ლა̄თ̧აჼლათერ, მე̄!..** – დედას ისეთი კომბოსტო ედგა ხოლმე, რომ!.. იხ. см. see **ოთ̧არ oţar**.

ლა̄თ̧|დ|არ lāţ|d|ar გრდმ. прх. trans. დადგმულ, დაყენებულ მდგომარეობაში ქონა, ყოლა (ასეთ მდგომარეობაში ამყოფებს) заставить стоять to make sb take care of sth. **ვასრ̂ ქე ცერე⌈ჳ⌉ ლა̄თ̧ვრ̄ს** – ვასო ცხვრის პირას (ცხვართან) მყავს დაყენებული.

ლა̄თ̧ინი̂ lāţinî მიმღ. прич. particip. მდგომი, მდგარი стоящий standing. **ნაყმაქ ლა̄თ̧ინი̂ სტაკ ქასტეჼ ვეწე̂ ვახაჼ** – გზაზე მდგომი კაცი ჩქარა (დროზე) უნდა წავიდეს; **ლა̄თ̧ინი̂ ხი ზღვაჲხი̂ ცო ეგე̂** – დამდგარი წყალი ზღვას არ შეერევა; **დაკლევრა̄ ბახენრ̂ დაკიხ სოჼ კმაჲტმაქ ლა̄თ̧ინი̂ ხეჼ თათ̧ეჼ** – ფიქრებში წასული მაგონდება კლდეზე მდგარი ცირცელის ხე (მ. ბუქურაული).

ლა̄თ̢ჴათ̢არ lat̢qat̢ar გრდუვ. непрх. intrans. უაზროდ დგომა (დგას) стоять без дела, без цели to stand senselessly, to stand ludicrously. **კოხაჲრჷ ვეცჷჩრ̂ ლევნეს აქ-იქა̄ხ ლა̄თ̢ჴათ̢ეშ დიკჷ თხალჳ დე** – ბარიდან მოსულმა ლევანმა აქა-იქ უსაქმოდ დგომით გაიყვანა დღევანდელი დღე.

ლა̄ჲთ̢|დ|ისარ lājt̢|d|isar გრდუვ. непрх. intrans. 1. სიბერისგან, დაღლილობისგან დავარდნა (დავარდება), დაძაბუნება пасть от дряхлости, усталости to grow sick of senility, weariness. **მალდაჲლნრ̂ ჟე ნაყა⌈ჳ⌉ ლა̄ჲთ̢დისჷ** – დაღლილი ცხვარი (ფარა) გზაში დავარდა. 2. იმედგაცრუებულ, უმწეო, გამოუვალ, გამტკნარებულ მდგომარეობაში დარჩენა (დარჩება) оказаться в безысходном, беспомощном положении to stay in dissapointed, helpless, hopeless situation. **მატარებელ შარნ ჲახე'ნჷ სოგო, უჲსა̄ ლაჲთ̢ვისჷსრ̂** – მატარებელი წამივიდა და დავრჩი იქ გამტკნარებული.

ლა̄ჲთ̢|დ|ისენრ̂ lājt̢|d|isenô მიმღ. прич. particip. დავარდნილი (სიბერისაგან) сваленный (от старости...) grown sick (of senility). **ლევჷ-ბაბრ̂ ყჷლეხ ლა̄ჲთ̢ვისენრ̂ ვა** – ლევანი პაპა სიბერისგან დავარდნილია.

ლა̄ჲთ̢ნრ̄ დდ **lājt̢nō** dd მწყემსების ნადგომი, ნაბინავარი место бывшей стоянки пастухов a lodge, habitation of shepherds, herdsman. **სტოჳხკლუჩჳ ათხ ლა̄თ̢ჩრო ცენეხ ნიტ̢ ბა** – შარშანდელ ჩვენს ნადგომში (სადაც შარშან ვიდექით) წელს ჭინჭარია; **ესე ჟე ლა̄ჲთ̢ნრ̄ და** – აქ ცხვრის ნადგომია.

ლა̄ქ დდ **lāk** dd ლაქა пятно spot. **ლიმონათევ წჩრ̂ კაბახ ლა̄ქ დითჷ სრ̂** – ლიმონათმა ახალ კაბაზე ლაქა დამიტოვა.

ლაქე̄რჷ̃ lakērẽ ლაქიანი с пятном covered with spots. **ქორთრ̂ წონალაჲნრ̂ ადმჷ ლაქე̄რეჩრ̂ დოფხუვ ნჩაჲჸრ̂ ცო დაჲლჳ** – თავმომწონე ადამიანი ლაქიანი ტანსაცმლით გარეთ არ გა⌈მო⌉ვა.

-ლ⌈ჷ̂⌉ (< ალ⌈ჷ̂⌉) -l⌈ê⌉ (<al⌈ê⌉) ნაწ. მრ. част. мн. part. pl. ერთი -ка would you (გამოხატავს მოწოდებას, თხოვნას, წახალისებას; **ცჰა განა** შესიტყვებასთან ერთად გამოხატავს მუქარას выражает призыв, просьбу; вместе со словосочетанием ცჰა განა выражает угрозу expresses appeal, request,

encouragement; together with the word-combination ცჰ̦ა განა it expresses threat, danger). **მელ’ში ლარ დროვბადებლიშ სოჼ, კნათი** – რამდენიმე ლარი მადროვეთ, ერთი, ბიჭებო; **ცჰ̦ა განა ქოკ ოთ̣ბებლიშ მეზობლაჲ⌈ჰ̦ი̂⌉!** – აბა ერთი, ფეხი გაგიდგამთ მეზობლისას! იხ. см. see **–ლე⌈ჰ̦⌉ -le⌈h̦⌉**.

–ლე⌈ჰ̦⌉ -le⌈h̦⌉ ნაწ. част. part. ერთი -ка would you (გამოხატავს მოწოდებას, თხოვნას, წახალისებას; **ცჰ̦ა განა** შესიტყვებასთან ერთად გამოხატავს მუქარას выражает призыв, просьбу; вместе со словосочетанием **ცჰ̦ა განა** выражает угрозу expresses appeal, request, encouragement; together with the word-combination **ცჰ̦ა განა** it expresses threat, danger). **მელ’ში ლარ დროვბადებლე⌈ჰ̦⌉ სოჼ, ჲაშრ̂** – რამდენიმე ლარი მადროვე, ერთი, დაო; **ცჰ̦ა განა ქოკ ოთ̣ბებლე⌈ჰ̦⌉ მეზობლაჲ⌈ჰ̦ი̂⌉!** – აბა ერთი, ფეხი გაგიდგამს მეზობლისას! იხ. см. see **ლ⌈ე̂⌉ –l⌈ê⌉**.

ლე le კავშ. союз conj. 1. ან, ანუ или, или же or, either....or. **ლე სოცჼ ვოლ, ლე ეპუჲცჼ** – ან ჩემთან წამოდი, ან ამასთან; **ლე ცჰ̦ანე ვეწე̂ სტაკ ვა̄ხჼ, ლე ჴეჩო** – ან ერთგან უნდა იცხოვროს კაცმა, ან მეორეგან. 2. -ც (უარყოფის შემთხვევაში) ни (в случае отрицания) neither...nor. **ლე ჭაგნრ̂ ცო და ესე, ლე რვეულ** – არც წიგნია აქ, არც რვეული.

ლე მა le ma ნურც ⌈ნუმც⌉ не, и не don’t, do not. **ლე მა ვაღორა თხოგოლდალრ̂, ლე მა დაშდორა სჲჼ დოკა** – ნუმც მოხვიდოდი ჩვენსკენ, ნუმც დამიდნობდი გულს (ხალხური); **ლე ცო და სჲჼ ჭაგნოჲ̄, ლე მა ლეხრ̂!** – არც არის ჩემი წიგნი და ნურც ეძებ!

ლე მა̄ le: le mā ანდა, ან კიდევ, ⌈მაგრამ⌉ или же, ⌈но⌉ or, otherwise, either. **ლე ას ვაღოს ჰ̦ო ჲაგჼ, ლე მა̄ აჰ̦ ჲოლ** – ან მე მოვალ შენ სანახავად, ან კიდევ შენ მოდი.

ლე ცო le co არც, არც კი не, и не even, don’t. **ლე ცო დაკლაჲვნა, საქმონ თაგჲარ დეწინრ̂** – არც კი იფიქრე, საქმეს გაკეთება უნდაო.

ლებივ ბდ **lebiv** bd ლობიო лобио, фасоль kidney-bean. **ტუმევ თაგბიენრ̂ ლებივ ჩამლჼ დაყარ და** – ნიგვზით გამზადებული ლობიო გემრიელი საჭმელია; **ლი̄ბეხ ჲუჲწნას** – ლობიოთი გავძეხი.

ლეჲბვაჲ̃ (ლი̄ბეჼ) ხეჼ ბდ **lejbvaj̃ (lībẽ) xẽ** bd აკაცია (ლობიოს ხე) акация acacia. **შირქი⌈ჰ̦⌉ დუპ და ლიბვაჲ ხენი** – შირაქში ბევრია აკაცია.

სარე̃ (ჭიგუჯ̃) ლებივ ბ **sarẽ (č̣iguǰ̃) lebiv** b სარის (ჭიგოს) ლობიო лобио, фасоль вьющаяся running (pole) bean. **სარე̃ ლებივ სარეხ ჴერჩე̂** – სარის ლობიო სარს ეხვევა.

ლიბო̄რე̃ libōrẽ ლობიოიანი с фасолью with beans. **ბაჲო̃ ლიბო̄რე პარკ ბაჴითნათხ ტბათინი̂** – დიდი ლობიოიანი პარკი გავატანეთ ტბათანაში.

ლებჟარ lebžar გრდუვ. непрх. intrans. სრიალი (სრიალებს), სხლეტა (სხლტება), დაცურება (ცურდება) скользить to slide, to slip. **თხა ლორჲინო̄ დაჲ, ქოკ ლებჟე̂** – დღეს მოყინულია და ფეხი სხლტება. სრ. сов. perf. **ლებჟარ lebžar**.

ლებჟ|დ|არ laḩ|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გაცურება (აცურებს) заставить скользить to force sth move. 2. გადატ. перен. fig. აძრობა (ააძრობს, მოჰპარავს) стянуть tear off, rip off, steal. სრ. сов. perf. **ლაბჟ|დ|არ labž|d|ar**.

ლებჟილა̄ დდ **lebžilā** dd საცურავი, სასრიალო ადგილი, ლიპი [და]სასხლეტი, სასხლტომი скользкое место, каток (ледяной) skating rink, icerink, slide. **ბა̈დრივ ლამუ[ჴ] ლებჟილაჲში̂ ლათე̂ თეგდა̃** – ბავშვები მთაში საცურაოებს აკეთებენ ხოლმე.

ლეგ leg ლეგა серый grey. **ლეგ აჴნო̃ ჩხი̃დურ დაჴ ცო თიფლი̂** – ლეგა ბაწრის წინდა არ ხუნდება.

ლევარ levar გრდუვ. непрх. intrans. თქმა (ამბობს), ლაპარაკი говорить saying, telling, speaking. **ო ლევირ** – ის ამბობდა; **ლევიცას ჴოგო̂, მა ლუჲნო̂** – აკი გეუბნები, ნუ მიდიხარ-მეთქი. სრ. сов. perf. **ლავარ lavar**.

ლევ|დ|არ¹ lev|d|ar¹ გრდმ. прх. trans. თქმა (ამბობს) говорить to say, to tell. **ვუხ (~უხ) ლევდო[ჴ], სტაკ!** – რას ამბობ, კაცო! **მოჳ ლევბარ** – ლექსის თქმა. სრ. сов. perf. **ალʻარ alʻar**.

ლევ|დ|არ² lev|d|ar² გრდუვ. непрх. intrans. თურმეობითის კილოში: ყოფნა (ყოფილიყო) в прошедшем заочном наклонении: быть in perfect mood: be (has been). **წკიპო̂ წესა̃ სტაკ ლევვორ** – წკიპო ცეცხლივით კაცი ყოფილიყო; **ისპა̃კბა̄ხ ნახ ზორაჲში̂ დაშიშოდაჲლონო̂ ლევდორ** – ესპანურას (ესპანური გრიპის) დროს ხალხი ძალზე დაშინებული ყოფილიყო.

-ლეთ -let მრ. мн. pl. თხოვნითი კილოს მაწარმოებელი ფორმანტია მრ. რიცხვში формант, образующий наклонение просьбы во мн. числе formant, producing the mood of appeal, request in plural. ბოციხლეთ, **ხი დაცლეთ ვაჲნი̂** – წადით რა, წყალი მოგვიტანეთ ⌈რა⌉. იხ. см. see **ლ⌈ე̂⌉ -l⌈ê⌉**.

ლეთარ¹ **letar**¹ გრდუვ. непрх. intrans. 1. ჭიდაობა (ჭიდაობს), ბრძოლა, წაკიდება, ჩხუბი (ჩხუბობს) бороться, воевать, ссориться to fight, to struggle. **ნაყბისტი ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ლეთერ** – ამხანაგები ერთმანეთს ეჩხუბებოდნენ (ეჭიდავებოდნენ); **სე ვაშას ლეთეშ ქაჲრცხი̂ ეტდიეჼ** – ჩემმა ძმამ ჭიდაობაში სამოსი დახია. სრ. сов. perf. **ლათარ**¹ **latar**¹. 2. გადატ. перен. fig. სწრაფვა რამისკენ (ესწრაფვის, ეტანება) to strive for sth, to steal up. **ცოკალ ქოთმა̄ხ ლეთე̂** – მელა ქათმებს ეტანება.

ლეთარ² **letar**² გრდუვ. непрх. intrans. წაკიდება (ეკიდება ცეცხლი) охватывать (об огне) to set fire. **წე ლეთე̂ ვაიხი̂** – ცეცხლი გვეკიდება. სრ. сов. perf. **ლათარ**² **latar**².

ლეთარ³ **letar**³ გრდუვ. непрх. intrans. გაჯავრება (გა⌈უ⌉ჯავრდება) сердиться to be angry, to get irritated. **შურ მახკჲიე'ნეს, ნან ლეთიჼ სოხ** – რძე დავღვარე და დედა გამიჯავრდა.

ლეთ|დ|არ¹ **let|d|ar**¹ გრდმ. прх. trans. დაჭიდება (აჭიდებს) заставлять бороться to attack, to grapple. **კნათი ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ლეთბი̄'ნეთხ, ტყუჲჴსინე⌈ჴ⌉ ბუჴი დალʻჼჩუჴშვ ცჴაჼჩონე⌈ჴ⌉ ვაშ⌈ბ⌉აჼ ბავბოგერ** – ბიჭები ერთმანეთს ვაჭიდავეთ და, ბოლოს, წაჩხუბებულებმა კინაღამ ერთმანეთი დახოცეს; **ნაქტრე⌈ჴ⌉ გაზარ ლეთდორათხ** – ცხვრის (მწყემსების) ბინაში თხებს ვაჭიდავებდით. სრ. сов. perf. **ლათ|დ|არ**¹ **lat|d|ar**¹.

ლეთ|დ|არ² **let|d|ar**² გრდმ. прх. trans. წაკიდება (უკიდებს ცეცხლს, ასანთს...) поджигать, подпаливать to set on fire. **ნანას ლათჷუხ წე ლეთოჲრ̂** – დედა ნაგავს ცეცხლს უკიდებს. სრ. сов. perf. **ლათ|დ|არ**² **lat|d|ar**².

ლეთინი̂ letinî მიმღ. прич. particip. მებრძოლი, მოჭიდავე сражающийся, борец fighter, wrestler. **ბუჴეხჼ ბახკეჼჩრ̂ ლეთიჼჩუჲშნი̂ თივარ დეწე̂** – ბრძოლიდან (ომიდან) მოსულ მებრძოლებს დასვენება სჭირდებათ; **გაბრ̂ ლაზეჼ ლეთინი̂ ვა** – გაბო კარგი მოჭიდავეა.

ლეთინო̂ letinô მიმღ. прич. particip. ნაბრძოლი, ნაჩხუბარი, ნაჭიდავები дравшийся, боровшийся fought, wrestled, grappled. **სეჼ ვაშო̂, ბუჭლო[ჭ] ლეთინო̂, მალ-ვაჲლნო̂ ვეცეჼ** – ჩემი ძმა, ომში ნაბრძოლი, დაღლილი მოვიდა.

ლეთხარ¹ letxar¹ გრდუვ. непрх. intrans. ხტომა (ხტის), დახტომა прыгать to skip, to hop. **სეჼ ჲაშო̂ ლოსხეთრეჯ ლითხი̂** – ჩემი და სიხარულისგან ხტის. სრ. сов. perf. **ეჴ̣არ eq̣ar**.

ლეთხაჼ იხარ letxaã ixar გრდუვ. непрх. intrans. ცეკვა (ცეკვავს) танцевать, плясать to dance. **ე კაწკუჲჩო̂ ჲაჭოგო̂ ლეთხაჼ იხარ თეწდებალე̂** – ამ პატარა გოგონას ცეკვა ასწავლე რა; **ილო̂ ლაზიში̂ ლეთხაჼ იხო̂** – ილო კარგად ცეკვავს.

ლეთხარ² letxar² გრდუვ. непрх. intrans. ჩატანება (ატანს) просачивать to penetrate. **თხე კარვი ყარ ჩუ ლითხი̂** – ჩვენს კარავში წვიმა ატანს. სრ. сов. perf. **ეჴ̣არ² eq̣ar²**.

ლეთხ|დ|არ letx|d|ar გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. 1. გადახტუნება (ახტუნებს); გაგდება (აგდებს) заставлять прыгать, перепрыгивать; прогонять to make sb jump over sth. **ასი ხიხ ლეთხდინას** – ბოჩოლები წყალზე (მდინარეზე) გადავახტუნე. 2. [მო]გლეჯა, [ამო]გდება, [მო]წყვეტა рвать, срывать, вырывать, обрывать to tear off, to pick up. **ჭაველორეჼ მოსყჼ დაქრი ლეთხდოს** – ყანიდან ცუდ ბალახებს ვგლეჯ; **ფსარე ბუბკი ლეთხდორას** – გუშინ ყვავილებს ვწყვეტდი. სრ. сов. perf. **ეჴ̣|დ|არ eq̣|d|ar**.

ლეთხ|დ|ითარ letx|d|itar გრდმ. прх. trans. 1. გლეჯინება (აგლეჯინებს) заставлять рвать, срывать, вырывать, обрывать to make sb pick up sth. **ფეშკრეგო̂ ათჼანაჲნო̂ დაქარ ლეთხდითნას** – ბალღს ძროხისთვის ბალახი დავაგლეჯინე. 2. სხეპინება (ასხეპინებს) заставлять обрезáть to make sb cut off, chop sth. **ბაბოს კნათეგო̂ წალტევ თუთეჼ ტაჲვნი ლეთხდითიეჼ** – პაპამ ბიჭს წალდით თუთის ტოტები ასხეპინა. სრ. сов. perf. **ეჴ̣|დ|ითარ eq̣|d|itar**.

ლეთხ-ლაბწარ letx-labç̣ar გრდუვ. непрх. intrans. ხტომა-თამაში (ხტის და თამაშობს), ნავარდი прыгать и играть jumping and playing. **ბა̃დრი ლეთხ-ლაბწირ გორნაკმაქ** – ბავშვები თამაშობდნენ (ნავარდობდნენ) გორაზე.

ლეთხ-ლაბწრი დ **letx-labç̣ri** d ხტომა-თამაშობა[ნი] разные игры different games, skipping, hopping. **კაწკაჩუჲშნი̂ ლეთხ-ლაბწრი ბედეჼ ცო̄მ დეწე̂** – პატარებს ხტომა-თამაშობების გარდა არაფერი უნდათ.

ლეთხ-ლეთხიშ letx-letxiš ზმნს. нареч. adv. ხტომა-ხტომით, ხტუნვით прыгая, попрыгивая with jumping, galumphing. **ჯაგილო[ჰ] ფხაკალ ლეთხ-ლეთხიშ დოტურ** – ჯაგებში კურდღელი ხტომა-ხტომით მიდიოდა (გარბოდა); **ჭაველოლ̄ ბჴ̈დრი დოტურ ლეთხ-ლეთხიშ** – ყანაში ბავშვები მიდიოდნენ ხტომა-ხტომით.

ლეთხ-სეთხარ letx-setxar გრდმ. прх. trans. მიხტომ-მოხტომა (მიხტის და მოხტის), ხტომა-ხტუნვა прыгать (туда и сюда, вокруг) to leap, to hop (here and there, around). **ცოკლევ ლეთხ-სეთხიშ ლათჷ̂ ლეშეხ გოგრ̂ ბახჴ̃** – მელა ხტომა-ხტუნვით უვლის ხოლმე გარს ლეშს.

ლეიბ დდ **leib** dd ლეიბი, ნალი тюфяк, матрас, матрац mattress. **ჰოგო ჩალმალჷ̃ ლეიბ ლეფჩჷ̂** – შენ რბილი ლეიბი გიდევს (გიგია).

ლეჲვრიკ[აჸ] lejvriḳ[a’] მკიცხავი, მკილავი, მძრახავი хулитель one, who condemns, blames sb’s actions. **ნახახ მოჸჷ̃ ლევდოჩოხ** ***ლეჲვრიკ/აჸ/*** **დო** – ხალხზე ცუდის მოუბარს *მკილავს* ეძახიან.

ლეჲთ|დ|ისარ, ლაჲთ|დ|ისარ, ლი̄თ|დ|ისარ lejt|d|isar, lajt|d|isar, līt|d|isar გრდუვ. непрх. intrans. მიკრობა ([მი]ეკრობა) прилипать, липнуть to adhere to sb. **კაწკოჷ̃ ვოჰ ნანახ ლი̄თვისრ̂** – პატარა ბიჭუნა დედას ეკრობა.

ლეჲლნო̄, ლაჲლნო̄, ლი̄ლნო̄ დ **lejlnō, lajlnō, līlnō** d ნატარი, ნავალი, ნასიარულევი наезженный, проторенный trace, foot-prints. **ჰუქლო ჩა ლი̄ლნო̄ ხეთჷ̃ სოჷ̃** – ტყეში დათვის ნავალი ვიპოვე.

ლეჲჭყდორკი, ლი̄ჭყდუჲრ დ **lejč̣q̣dorḳi, līč̣q̣dujr** d მრ. мн. pl. კეკემალულობა, თვალხუჭუნა прятки hide and seek. **კაწკაჩუჲშვ ლიჭყდორკი ლათჷ̂ დჷ̃** – პატარები თვალხუჭუნას თამაშობენ ხოლმე.

ლეკ ვბ **leḳ** vb ლეკი лезгин Lezghin. **ლეკი ბაცბინ მათხ ბალʻუჰ̂ ბახჷ̂** – ლეკები წოვათუშების აღმოსავლეთით ცხოვრობენ.

ლეკვ დდ **leḳv** dd ლეკის ხე, ლეკა клён остролистный Acer platanoides (Latin). **ლეკვჷ̃ ტაჲვნი ატ̨აჲშჷ̂ ყ[ჵ]ეგლა** – ნეკერჩხლის ტოტები ადვილად იმტვრევა.

ლელარ lelar გრდუვ. непрх. intrans. სიარული (დადის, დაიარება) ходить to walk. **ფსარე დუჴ ლილრათხ** – გუშინ ბევრი ვიარეთ; **წინუსენ დუჴ ქოკი[ნ]მაქ ლელარ**

დეწჷ̂ – პატარძალს ბევრი სიარული (ტრიალი) სჭირდება; **დოკ დეცენო̂ ბა̄ბო̂ სოდა[ჴ] ლელერ** – გაბრაზებული პაპა აქეთ-იქით დადიოდა.

პჵანარ ლელარ pωanar lelar ფრენა (დაფრენს) летать flight. **ხენ[ბ]ინმაქ ჭაჲწკი ლელერ პჵანარ** – ხეებზე ჩიტები დაფრენდნენ.

ლელ|დ|ალარ lel|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გავლა (გაივლება) можно пройти to pass, to walk. **იშტუჩო̂ მოჸიჩო̂ ნაყმაქ ატჼ ცო ლელლა** – ასეთ ცუდ გზაზე ადვილად ვერ გაივლი. შდრ. ср. comp. **ლალარ lalar**.

ლელ|დ|არ lel|d|ar გრდმ. прх. trans. ტარება (ატარებს), დატარება, ჩამოტარება водить, носить to carry sb in one’s arms. **ბა̆დერ ქორე[ჴ] ლელდოშ თოჴდინას** – ბავშვი ხელში ტარებით დავაძინე. სრ. сов. perf. **ლალ|დ|არ lal|d|ar**.

ლელ|დ|ატარ lel|d|aṭar გრდუვ. непрх. intrans. ტანტალი (ტანტალებს), წანწალი, ხეტიალი шататься, бродить, ходить без дела to wander, to stroll. **ფსარე მახკარ დიჼჩო̂ დენი[ჴ] დურმუსტა̄ლეჩო̂ ტაფუ ლელდატჼ** – გუშინ გოგოებმა მთელი დღე მჟაუნიან ტაფობში იხეტიალეს.

ლელ|დ|ატინი̂ lel|d|aṭinî მიმღ. прич. particip. მოხეტიალე, მაწანწალა, მოტანტალე шатающийся, бродяга vagrant, wanderer, stroller. **ლელვატინი̂ სტაკ ჩუაჲნი̂ ცო ლალავ** – მოხეტიალე კაცი ოჯახისთვის არ ვარგა; **ლელდატნიში ზორაჲში̂ ცო დეწჷ̂ სოჼ** – მოწანწალეები ძალიან არ მიყვარს.

ლელ|დ|ატრი დ **lel|d|aṭri** d მრ. мн. pl. მოარული სენი поветрие infectious disease. **ლელდატრი ჴათხე’ნჷ̂ სოხ, ცჴაჲნი̂ გებსუ ჩუ ჲიშნას** – მოარული სენი გადამედო და ერთი კვირა ვიწექი; **ლელდატრივ დუჴ დიშდიქჼდა მათჷ̂** – მოარულ სენს ბევრი ჩაუწვენია ლოგინში.

ლელინი̂ lelinî მიმღ. прич. particip. მავალი, მოსიარულე; სიარულის, წანწალის მოყვარული ходящий; любящий ходить, бродить walker, one who likes to stroll, wander. **ლელინი̂ ფჴუ სჼგუჲნაჲნო̂ ცო ლალაბ** – მოწანწალე ძაღლი ეზოსთვის არ ვარგა.

ლელინო̂ lelinô მიმღ. прич. particip. ნავალი, ნასიარულევი, ნამგზავრი ходивший, исходивший travelled, flown. **ლელინო̂ სტაკ ჭჵალოშ თუჲჴვისჼ** – ნასიარულევ

(ნამგზავრ) კაცს მაგრად ჩაეძინა; **ლამუ[ჴ] ლელინრ̂ ჴაწუკ ი̃ც წინმაქ ხაცჷ̃** – ცაში ნავალი (ნაფრენი) ჩიტი ახლა სახლზე ჩამოჯდა.

ლელლაჲნი̂ lellajnî მიმღ. прич. particip. ადგილი, სადაც სიარული შეიძლება, სავალი გზა удобопроходимый carriage way. **ჸაჲჴკ ლამუხ ცჴა ბედჷ̃ ლელლაჲნი̂ ნიყ ცო ბა** – რკინის მთაზე ერთის გარდა სავალი გზა არ არის.

ლელწი̃ lelc̣ĩ უვალი, მიუვალი, გაუვალი нехоженный, непроходимый untrodden, unapproachable. **ლელწი̃ აჲდგლი სპერზი[ჴ] დუჳ ჲა** – უვალი ადგილები სპეროზაში ბევრია.

ლერ|დ|არ ler|d|ar გრდმ. прх. trans. ზვერვა (ზვერავს), თვალთვალი следить украдкой, высматривать, выслеживать to scout, to spy on. **ვაი̃ კნათი მასთხუჲ ლერბა̃ ბახჷ̃** – ჩვენი ბიჭები მტრ[ებ]ის დასაზვერად წავიდნენ; **ჴუ̃ლო[ჴ] ლეშ ჲაყუჲნი̂ ჩა ლერბორათხ** – ტყეში ლეშის მჭამელ დათვს ვუთვალთვალებდით. სრ. сов. perf. **ლარ|დ|არ lar|d|ar**.

ლერ|დ|ა̃ ler|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund **ლერ|დ|არ ler|d|ar**. **ბუჴ დროჴ სალთი მენიშ მასთხუჲ ლერბა̃ ჴეფსობრ̂** – ომის დროს ჯარისკაცებს ზოგს მტრის სათვალთვალოდ გზავნიან.

ლერ|დ|უჲლა̄ დ **lel|d|ujlā** d საზვერავი, სამზერი, სათვალთვალო (ადგილი, საიდანაც შეიძლება მალვით თვალთვალი) место, откуда можно тайно наблюдать, место дозора, засады place, where one can hide and spy on sb/sth. **სპერუჲზი̂ კუჭ ტყუჲჴი̂ ლაზჷ̃ აჳ ლერდუჲლა̄ ჲა** – სპეროზის მწვერვალის უკან ნადირის კარგი საზვერავია.

ლერკარ lerḳar გრდმ. прх. trans. კრეჭა, პარსვა (ცხვრისა) стричь to shear, to razor. **ცენეხ გაბლარ გუბგო[ჴ] ჟე ლერკი̃** – წელს გაბოანთ ტბასთან ცხვარი პარსეს. სრ. сов. perf. **ლარკარ larḳar**.

ლერკუჲლა̄ დდ **lerḳujlā** dd 1. პარსვის დრო время стричь овец time for shaving. **ჟე ლერკუჲლა̄ შაწ და შარე: დოჴეჴე̄, სტაბო** – ცხვრის პარსვის დრო ორჯერ არის წელიწადში: გაზაფხულზე და შემოდგომაზე. 2. პარსვის ადგილი место для стрижки овец place for shaving. **ჟე ლერკუჲლაჲნი̂ გოგიხ ლობე̂ ჲეწე̂** – ცხვრის საპარსავ ადგილს ირგვლივ ღობე სჭირდება.

ლესარ **lesar** გრდმ. прх. trans. ცრა (ცრის), ცხავება сеять, просеивать to riddle, to sift. **მაცმე̄ ლესრ̂, ჴაჲრი̂ ცაცეხ ფართით იხრ̂, დერრ̂ მა̄ ჩუ[ჴ] მეყე̂** – როცა ცრიან, ფქვილი საცერში (გამჭოლ) გადის, ქატო კი შიგ რჩება. სრ. сов. perf. **ლასარ lasar**.

ლესტარ **lesṭar** გრდუვ. непрх. intrans. ქანაობა (ქანაობს) качаться to swing. **მახკარ საქჼლეხ ლესტაჼ დახქჼ** – გოგონები საქანელაზე საქანაოდ წავიდნენ; **ყჼლეგორქჼდა[ჴ] ქორთრ̂ ლესტე̂ ი სტაკგო[ჴ]** – სიბერისგან თავი უქანავებს ამ კაცს. სრ. сов. perf. **ლასტარ lasṭar**.

ლესტ|დ|არ **lesṭ|d|ar** გრდმ. прх. trans. ქნევა (აქნევს, იქნევს, აქანებს), რხევა, ნძრევა, რყევა махать, кивать, трясти, качать to move, to sway, to flap, to wave. **ჴაჲწკევ პშანი ლესტჲორ** – ჩიტი ფრთებს იქნევდა; **კნათევ ფჴარან ლოჭ ლესტოჲრ̂** – ბიჭი ძაღლს ჯოხს უქნევს; **ნაყბისტევ ჩაჴრენაჴრ̂ ტოტ ლესტოდრ̂ სოჼ** – ამხანაგი შორიდან ხელს მიქნევს; **მახავ ტაჲვნი ლესტდორე̄, ჴორ აკირ** – ქარი ტოტებს არხევდა და ვაშლი ცვიოდა. სრ. сов. perf. **ლასტ|დ|არ lasṭ|d|ar**.

ლესტილა̄ დდ **lesṭilā** dd საქანელა качели swing. **ლესტილა̄ ნაჩხ გეფსუ[ჴ] თეგდორ** – საქანელას ყველიერში მართავდნენ.

ლეტარ **leṭar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. შველა (შველის), დახმარება, ხელის შეწყობა помогать to help. **ყჼდალიჼჩრ̂ ნახნ ლეტარ დეწე̂** – დაბერებულ ხალხს შველა უნდა; **ბ̌დრქჼბ̌დერ აგენ ლეტე̂** – შვილიშვილი ბებიას ეხმარება. 2. მატება (ემატება), გასუქება; ადიდება прибавляться; увеличиваться to rise, to gain weight. **ლაზი̄ში̂ გაგდიქჼჩრ̂ დახნონ ლეტარ ხეცე̂** – კარგად შენახულმა საქონელმა მატება (გასუქება) იცის; **ყარუჲ ჲეცჩე[ჴ] ხიში̂ ლეტე̂** – წვიმების დროს წყლები იმატებს. სრ. сов. perf. **ლატარ laṭar**.

ლეტინი̂ **leṭinî** მიმღ. прич. particip. მშველელი, ქომაგი, შემწე, მოსარჩლე помогающий, пособляющий, помощник defender, helper. **მაცმე̄ სუჲმნეს ლაუ̆მრენა̄ ნაჩხ ჲაჴორ, ლეტჩოლ აჯდრი̂ ვარ** – როცა სვიმონს მთიდან ყველი მოჰქონდა, მშველელად ანდრი ჰყავდა.

ლეფარ **lepar** გრდუვ. непрх. intrans. ელვარება (ელვარებს), ბზინვა сверкать, сиять, блестеть to shine, to glitter, to sparkle. **ყარგო[ჴ]დოლიჼ დაჟარმაქ ბისენრ̂ ცორ**

მათხმაქ ლეფე̂ – წვიმის მერე ბალახზე დარჩენილი ცვარი მზეზე ბზინავს. სრ. сов. perf. ლაფარ **lapar**.

ლეფილა̄ დდ **lepilā** dd ირგვლივ გამეფებული ელვარება царивший вокруг блеск, сияние brilliance, shine spread around. **მათხოჼ ლეფილა̄ ლათ̧იცი̂ გოგხეც!** – მზის ელვარება სუფევს აკი ირგვლივ!

ლეფინი̂ **lepinî** [მო]ელვარე, ბრწყინვალე, ბზინვარე, ბჭყვრიალა блестящий, сверкающий, сияющий shining. **მათხმაქ ლეფინი̂ შალთ** – მზეზე მოელვარე ხანჯალი.

ლეფსარ^1 **lepsar**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. შრობა (შრება) высыхать to dry, to air. **მახახ ქაჲრცხი̂ ატ̧აჲში̂ ლეფსე̂** – ქარში სარეცხი ადვილად შრება. სრ. сов. perf. **ლაფსარ** **lapsar**.

ლეფსარ^2 **lepsar**^{2} გრდმ. прх. trans. 1. დღვება (დღვებს) пахтать, болтать (молоко), сбивать (масло) to churn. **ჩხუტე[ჳ] შურ ლეფსოთხ** – სადღვებელში რძეს ვდღვებთ. 2. გადატ. перен. fig. [და]ნჯღრევა взбалтывать to shake. **მუჲჩრ̂ დონნ ჴევალრასოე̄, დინი̂ ჰალრ̂ ლეფსიჼსრ̂** – ცუდ ცხენზე ვიჯექი და სულ დამანჯღრია.

ლეფს|დ|არ **leps|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაშრობა (აშრობს) сушить to air, to dry. **ყაროვ ტატდიენრ̂ ქოკდოჟ̆ფხჟ̂ წარმაქ ლეფსდოს** – წვიმით დასველებულ ფეხსაცმელს ცეცხლზე ვაშრობ. სრ. сов. perf. **ლაფს|დ|არ** **laps|d|ar**.

ლეფსუჲნი̂ **lepsujnî** მიმღ. прич. particip. 1. [შე]სადღვები то, что (масло) надо взболтать, взбить sth to be churned. **კაჼ შურ ჲა სოგო[ჳ] ლეფსუჲნი̂** – ხვალ რძე მაქვს შესადღვები. 2. [შე]მდღვებავი тот, кто взбивает, взбивающий sb who churns. **ეთერ ლაზეჼ შურ ლეფსუჲნი̂ ჲა** – ეთერი კარგი რძის მდღვებავია.

ლეფჩარ **lepčar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გდება (გდია), დება валяться, лежать to wallow, to tumble, to be. **ნაყმაქ ბაკ̧ოჼ კერ ლეფჩე̂** – გზაზე დიდი ქვა გდია; **ი სტაკ მაცლომციჼგ ლეფჩე̂ ვახინრ̂?** – ეს კაცი როდემდელა გდია მთვრალი? 2. გადატ. перен. fig. აქა-იქ ყოფნა უსაქმოდ, უქმად (გდია) бездельничать, дурака валять to be idler, to like traipsing, to be gadabout. **გიგრ̂ ცჰან-კეჩრ̂ხ ლეფჩე̂** – გიგო აქა-იქ გდია.

ლეფჩინი̂ lepčinî მიმღ. прич. particip. ის, რაც გდია, მდებარე валящийся, лежащий situating, locating, placing. **თხოჼ ფენიხ ლეფჩინი̂ ეც დახნოვ ჴალო̂ ჲაქიჼ** – ჩვენს გვერდით მდებარე მინდორი საქონელმა გადაძოვა.

ლექ|დ|ალარ lek|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მოვარდნა (მოვარდება), მივარდნა броситься, набрасываться, налетать to come running. **ხი დაჴდაჲლჩე[ჴ] ჩუ ლექოლო̂ ოჴარნ** – ადიდებისას მათ წყალი შინ უვარდებათ. სრ. сов. perf. **ლაქ|დ|ალარ lak|d|alar**.

ლექ|დ|არ lek|d|ar გრდ. прх. trans. გადაგდება (⌈გადა⌉აგდებს) бросать, накидывать to throw away. **თიშჼ კალათ ლობეხ ლექბოს** – ძველ კალათას ღობეზე (გარეთ) ვაგდებ. სრ. сов. perf. **ლაქ|დ|არ lak|d|ar**.

ლექს ბდ **leks** bd ლექსი стих verse, poetry. **ლექსი ჴეთი ჴოჼ?** – ლექსები იცი? შდრ. cp. comp. **მოჴ moq**.

ლეღვ, ლეღო̂ დდ **leγv, leγô** dd ლეღვი фига, инжир fig. **თხოგო ლეღვი ლათჼე̂** – ჩვენ ლეღვები გვიდგას.

ლეყვ, ლეყო̂ დდ **leq̣v, leq̣ô** dd მწყერი перепел quail. **ლეყვეჼ გაგჼ ყარწეჼ ჲა** – მწყრის კვერცხი ჭრელია.

ლეშ ჲჲ **leš** jj ლეში падаль carrion, offal. **ბალოჼჩო̂ ათჳჼ ლეშ ჩაჴ ლაქჲინათხ** – მკვდარი ფურის ლეში შორს გადავაგდეთ.

ლეშარ lešar გრდუვ. непрх. intrans. ჟონვა (ჟონავს) просачиваться, протекать to trickle, to percolate. **ქითეხ ვეჼ ლეშე̂** – ტიკიდან ღვინო ჟონავს. სრ. сов. perf. **ლაშარ lašar**.

ლეც|დ|არ lec|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დაჭერა (იჭერს ხელით), დაკავება держать to take in hand. **მაჲრჲაშას ბჴდერ ლეცოდო̂ სოჼ** – მული ბავშვს მიკავებს. 2. დაპატიმრება (აპატიმრებს) поймать, аресто⌈вы⌉вать to catch, to hunt down. **კნათივ ჴაჲწკი ლეცოდო̂** – ბიჭები ჩიტებს იჭერენ. 3. დახუთვა (დახუთავს) сковывать (ревматизмом) to fetter (from reumatism). **ბაბო̂ ანივ ლეცოვო̂** – პაპას ძვლები ხუთავს. 4. დაკავება (უკავებს, მაგ., ხელფასს) удерживать (плату) to detain, to deduct. **სოგო ჯამაგირ ლეცოდო̂** – მე ხელფასს მიკავებენ.

5. დაქირავება (ქირაობს), დაკავება нанимать to hire, to rent. **წა ლეცდოთხ** – სახლს ვქირაობთ; **ბაკ ბოფცითჼ სტაკ ლეცვოს** – ბაღის შემოსაღობად კაცს ვქირაობ; **ჲოლ სო ჴეჰითჼ ურემ ლეცბოს** – თივის გადმოსაზიდვინებლად ურემს ვქირაობ. 6. ხანგრძლივად გაგრძელება რამისა (ხანგრძლივად გასტანს) продержаться долго to prolong, to proceed for a long time. **თებერვალ ბაჩუჲ მოლუჼ ფშელუჲ ლეცოჲრ̂!** – თებერვალი რომაა, როგორ სიცივეებს იჭერს! უსრ. несов. imp. **ლეც|დ|არ lec|d|ar**.

ლეჭარ leçar გრდმ. прх. trans. გაფცქვნა (ფცქვნის), კანის შემოცლა сдирать кору, лупить, чистить (яблоко, картошку...) to peel. **სე ჲაშას ატამ ლეჭრ̂ ბჴ̃დრენაჲნრ̂** – ჩემი და ატამს ფცქვნის ბავშვისთვის; **ქერქ ლეჭოშ ხჼ ბაყლა** – ქერქის შემოცლისას ხე ხმება. სრ. сов. perf. **ლიჭარ liçar**.

ლეჭყ|დ|ალარ leçq|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈და⌉მალვა (იმალება) прятаться to hide, to conceal. **მიჩე ლეჭყლა ო კნათ, ჰალრ̂ ცო ხეთეგჱ̂ სოჼ** – სად იმალება ის ბიჭი, ველარ ვპოულობ. სრ. сов. perf. **ლაჭყ|დ|ალარ laçq|d|alar**.

ლეჭყ|დ|არ leçq|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉მალვა (მალავს, უმალავს) скрывать, прятать to hide, to keep sth in secret. **ბჴ̃დრიგო მაწროლ ლეჭყოჲრ̂ ნანას** – ბავშვებს ტკბილეულს უმალავს დედა; **ტათებ მათჾან კიკელ ლეჭყდოს** – ფულს ლოგინის ქვეშ ვმალავ. სრ. сов. perf. **ლაჭყ|დ|არ laçq|d|ar**.

ლეჭყლაჲლა̄ დდ **leçqlajlā** dd სამალავი (ადგილი, სადაც იმალებიან) место, где укрываются a place where one can hide. **ქიქოჸ ნახვ ლეჭყლაჲლაჲში̂ კმაჲტნა̄ხ თეგდორალრ̂** – წინათ ხალხი სამალავებს კლდეებში აკეთებდა თურმე.

ლეჭყ|დ|უჲლა̄ დდ **leçq|d|ujlā** dd სამალავი (ადგილი, სადაც მალავენ) место, где прячут a place where one can hide sb/sth. **ესე ლაზხჼ ტათებ ლეჭყდუჲლა̄ და** – აქ კარგი ფულის სამალავია.

ლეხარ lexar გრდმ. прх. trans. ძებნა (ეძებს) искать to search, to look for. **ოჴარ დავინრ̂ ასი ლეხრ̂** – ისინი დაკარგულ ხბოებს ეძებენ. სრ. сов. perf. **ლახარ laxar**.

ლეხითარ laxitar გრდმ. прх. trans. ძებნინება (აძებნინებს) заставить искать to make look for. **მაჲრხოს დეძ̃ცჰაჸ შარი̂ დავდიენრ̂ ტარდ ლეხითჼ თხოგრ̂ დაჸრილო** –

მარეხმა მთელ დღეს თავისი დაკარგული ბეჭედი გვაძებნინა ბალახ[ებ]ში. სრ. сов. perf. **ლახითარ laxitar**.

ლეხინო̂ lexinô მიმღ. прич. particip. 1. ნაძებნი (ის, ვინც, ან რაც ეძებეს) тот/то, кого/что искали sb/sth that was looked for, found out. **ეჰი ბა ო აჰ ლეხინო̂ დო̂?** – ესაა ის შენი ნაძებნი ცხენი? 2. მძებნელი (ის, ვინც ეძებს) тот, кто искал one who looks for sth/sb. **სო, დიჩო̂ დენი დუჲ ლეხინო̂, მალჲაჲლნო̂ ჲასო̂** – მე, მთელი დღე ცხენების მძებნელი, დაღლილი ვარ.

ლეხოშ lexoš ძებნით, ძებნისას, ძებნაში ища while searching, while looking for. **ზოკო̂ ლეჰჲოშ ჰყლო აკეხ გადაყრადვაჲლნას** – სოკოს ძებნისას ტყეში ნადირს გადავეყარე; **ლეხოშ ნანენა, ლეხოშა ო ცჰაკ დაჲნ ბა̆დერ ხეთინა, ქოჩრეხა ტოტა ჰაკინა – ქოჩორა სო-და ბეკინა!..** – ძებნაში დედამ, ძებნაში ის დედისერთა შვილი იპოვა, ქოჩორზე ხელი გადაუსვა [და] ქოჩორი მი-მოიბნა!.. (ხალხური).

ლეხკ|დ|ალარ lexḳ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ფართხალი барахтаться, биться to wallow, to flounder. **ჭა̄რ ლეხკლა** – თევზი ფართხალებს. სრ. сов. perf. **ლა̆ხკ|დ|ალარ lăxḳ|d|alar**.

ლეხკარ¹ lexḳar¹ გრდმ. прх. trans. წალალვა (წალალავს), გარეკვა гнать, гонять (стадо) to drive out (flock). **ქე ჯურდე̂ წყეგეჲ ქიქოჸ ცო ლეხკო̂** – ცხვარს დილით უთენია არ მიერეკებიან. უსრ. несов. imp. **ლახკარ laxḳar**.

ლეხკარ² lexḳar² გრდმ. прх. trans. 1. ფართხალი (აფართხალებს), ქნევა махать (руками, ногами) to move, to wave (hands, legs). **ფეშკრევ ქოკი, ტოტი ლეხკო̂** – ბავშვი ფეხებს, ხელებს აფართხალებს (იქნევს). 2. თამაში (კოჭის, ქაღალდის, ნარდის) играть (в бабки, карты, нарды) to play (cards, backgammon). უსრ. несов. imp. **ლა̆ხკარ lăxḳar**.

ლეხუჲნი̂ lexujnî მიმღ. прич. particip. 1. საძებნი, საძებარი, მოსაძებნი искомый sth to be looked for, found out. **დავინო̂ ჩ̌დრი და სოგო[ჰ] ლეხუჲნი̂** – დაკარგული ინდაურები მყავს მოსაძებნი. 2. [მო]მძებნელი, მაძებარი ищущий, искатель detective, spotter. **დავინო̂ ფსტარჩ ლეხუჲნი̂ მე̂ ხილჸ?** – დაკარგული ხარების მძებნელი ვინ იქნება?

ლეყ|დ|ალარ leq|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ამოშვერა (ამოეშვირება), ჩრა (ეჩრება) торчать, высовываться; соваться to protrude, to put out. **ჯაბუჳგო[ჴ] ნაბად კიკლირქ̂და[ჴ] თოფ ლეყლარ** – ჯაბას ნაბდის ქვეშიდან თოფი ჰქონდა ამოშვერილი. სრ. сов. perf. **ლაყ|დ|ალარ laq|d|alar**.

ლეყარ leqar გრდმ. прх. trans. ჩაწება (აწებს), ჩაყოფა (ყოფს) обмакивать to sop, to dunk. **ბაცბივა̄, ჩაღმართუჳვა̄ დურმუსტ შარელრ̂ ლეყოშ დაყრ̂** – წოვათუშები და ჩაღმათუშები მჟაუნას დოში ჩაწებით ჭამენ; **დაფხეჩრ̂ ხილრ̂ ტარკ ლეყოს** – ცხელ წყალში თითს ვყოფ. სრ. сов. perf. **ლაყარ laqar**.

ტაფ ლეყარ tap leqar ელვა (ელავს) сверкать (про молнию) lightning. **ჳაჩნო̄რეჩრ̂ დენი[ჴ] ტაფ ლეყორ** – ავდრიან დღეს ელავდა.

ჩუ ლაყ ču laq 1. ჩააწე! ჩაყავი! обмокни! sop, dunk! **ტარკ ჩუ ლაყ ის ხილრ̂, ხუმ ცო დოფხდალი̂** – თითი ჩაყავი მაგ წყალში, ხომ არ გაცხელდა. 2. მიდი! მისცხე! დასცხე! давай! Come on, let's go! **ჩუ ლაყ, ნატრ̂, ის გარმონენ!** – დასცხე, ნატო, მაგ გარმონს!

ლეყ|დ|არ leq|d|ar გრდმ. прх. trans. გაშვერა (იშვერს) протягивать (руку) to stretch out one's hand, to reach out one's hand (for sth). **ბა̆დრევ ნანეგუჳჴი̂ ტოტი ლეყჳორ** – ბავშვი დედისკენ ხელებს იშვერდა. სრ. сов. perf. **ლაყ|დ|არ laq|d|ar**.

ლეჴ|დ|ალარ[1] leh̨|d|alar[1] გრდუვ. непрх. intrans. დაბრალება (ბრალდება) подозреваться, обвиняться to accuse, to blame. **ო ჳოჴ ლაზრეხ ლეჴლა** – ის გოგო (იმ გოგოსადმი ჩადენილი ქმედება) ლაზარეს ბრალდება; **დო̂ იჩოხ ლეჴლა** – ცხენი (ცხენის მოპარვა) იჩოს ბრალდება. სრ. сов. perf. **ლაჴ|დ|ალარ[1] lah̨|d|alar[1]**.

ლეჴ|დ|ალარ[2] leh̨|d|alar[2] გრდუვ. непрх. intrans. შეტანება (შეიტანება), მიტანება быть съедобным с чем-л. to eat with. **მაყოხ ნაჩხ ლაზეჳში̂ ლეჴლა** – პურთან ყველი კარგად შეიტანება. სრ. сов. perf. **ლაჴ|დ|ალარ[2] lah̨|d|alar[2]**.

ლეჴ|დ|ალარ[3] leh̨|d|alar[3] გრდუვ. непрх. intrans. 1. შეხება (ეხება), ხლება (ხელისა) касаться (рукой), трогать to touch, to feel. **ას ჴოხ ლეჴლას** – მე შენ გეხები. სრ. сов. perf. **ლაჴ|დ|ალარ[3] lah̨|d|alar[3]**.

ლეჴ|დ|ალარ[4] leh̨|d|alar[4] გრდუვ. непрх. intrans. კრეფა (იკრიფება), შეკრება (იკრიბება) собираться to pick, to collect, to gather. **ცენეხ დუყ ყორ ლეჴლა** – წელს

ბევრი ვაშლი იკრიფება; **შეყრახ ნახ ლეჴლა** – კრებაზე ხალხი იკრიბება. უსრ. несов. imp. **ლაჴ|დ|ალარ**^{4} **laḩ|d|alar**^{4}.

ლეჴარ^{1} **leḩar**^{1} გრდმ. прх. trans. დაბრალება (აბრალებს), ბრალის დადება обвинять to fault, to accuse. **აჲფშეხ ვუმ** (ˉუმ) **ლეჴარ ყა ბა** – ტყუილად რამის დაბრალება ცოდვაა. სრ. сов. perf. **ლაჴარ**^{1} **laḩar**^{1}.

ლეჴარ^{2} **leḩar**^{2} გრდმ. прх. trans. შეტანება (ატანს) есть с чем-л. to eat with. **ჴაშევ მაჭოხ ნაჩხ ლეჴრ̂** – სტუმარი პურს ყველს ატანს. სრ. сов. perf. **ლაჴარ**^{2} **laḩar**^{2}.

ლეჴ|⌈დ⌉|არ^{3} **leḩ|⌈d⌉|ar**^{3} გრდმ. прх. trans. ხლება ხელისა (ხელს ახლებს), შეხება трогать, прикасаться to touch, to feel. **ი ბჷდრეხ ტარკ მა ლეჴრ̂ (ლეჴობრ̂)!** – ამ ბავშვს თითით ნუ ეხები, თითს ნუ აკარებ! **კნათინ ბუჴი დაჲლჩე⌈ჴ⌉ თოლდიქ̂ჩოვ თოლდიქ̂ჩონ ჴაკეხ ტატქ̂ ტარკ ლეჴბორ** – ბიჭებს რომ ჩხუბი მოუვიდოდათ, მჯობნი ნაჯობნს შუბლზე სველ თითს ადებდა. სრ. сов. perf. **ლაჴ|⌈დ⌉|არ**^{3} **laḩ|⌈d⌉|ar**^{3}.

ლეჴ|დ|არ leḩ|d|ar გრდმ. прх. trans. კრეფა (კრეფს), მოგროვება собирать to pick, to collect. **ფსარეჴ ქანიზ ლეჴჲორათხ** – გუშინ ყურძენს ვკრეფდით; **შვიდ ლეჴდჷ ჴუ̂ლო⌈ჴ⌉ დარათხრ̂** – შინდის საკრეფად ტყეში ვიყავით. სრ. сов. perf. **ლაჴ|დ|არ laḩ|d|ar**.

ლეჴდოშ leḩdoš ზმნს. нареч. adv. კრეფისას, კრეფით собирая while gathering, during picking. **შუ̂ ძოლი ლეჴჲოშ, ებე ჲათხოშ, ებე დეკარჲოშ – დაჴ მალვალჭ̂ცისრ̂** – თქვენი ძვლების კრეფით, ამათი დათვლით, ამათი დატირებით დავიღალე აკი (ა. ბერთლანი).

ლეჴ-ლეტ|დ|არ leḩ-leṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. ცოტაოდენის კრეფა собирать немного to pick a little number. **დასჷ̂ დაყ ნაფტი ლეჴ-ლეტდინას** – შეშის მაგიერ ნაფოტები ვაგროვე (ვაკოწიწე).

ლეჸე⌈ჴე̂⌉ le’e⌈ḩê⌉ ჩართული სიტყვაა გინდ⌈ა⌉, თუ გინდ⌈ა⌉, თუნდ⌈აც⌉ вводное слово **если, или...или, хотябы, даже если** parenthetic word either....or, even if, even though. **ლეჸე⌈ჴ⌉ დონევ ლობ, ლეჸე⌈ჴ⌉ ურმევ** – გინდა ცხენით წადი, გინდა ურმით.

ლეჸინი̂ le’inî მიმღ. прич. particip. 1. სასურველი; მოსაწონი, სანდომი желательный, желанный desirable, eligible. **ზორაჲჩრ̂ სტაკოვ ლეჸინი̂ ვუმ (ჷუმ) ჴალრ̂ თეგოდრ̂** – ყოჩაღი კაცი, რაც სურს, აკეთებს. 2. მსურველი, მნდომი, მოწადინე желающий wishful, desirous. **ბოთხ თეგბაჼ ლეჸინი̂ სტაკ ვა ე** – საქმის გაკეთების მსურველი კაცია ეს.

ლეჸ-ცომაქ le’-comak ზმნს. нареч. adv. ჰო-არაობაზე, მერყევად да или нет; желая-нежелая, колеблясь yes or no; indecisively. **ჯანრ̂ ჟე ლარკრენმაქ ლეჸ-ცომაქ ვასრ̂, ჴანნ ხეჸე̂, მოლჷჼ დე ხილ’რ̂** – ხვალ ცხვრის გაპარსვაზე მერყევად (ჰო-არაობაზე) ვარ, ვინ იცის, როგორი დღე (ამინდი) იქნება.

ლე̆თ|დ|არ lĕt|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწებება (აწებებს), გაკვრა (გააკრავს), კოწიწი (აკოწიწებს) склеивать, приклеивать, прилеплять to stick, to glue. **ყ[ჵ]ეგდალიჼჩრ̂ ქორა̄ხ ქაღალდი ლე̆თდარ ცო ყორბალა სოჼ, სე ვაშას მა̄ ლეჸეშ ლეთოდრ̂** – დამტვრეულ ფანჯრებზე ქაღალდების დაწებება არ მიყვარს, ჩემი ძმა კი მონდომებით აკრავს. სრ. сов. perf. **ლათ|დ|არ**³ **lat|d|ar**³.

ლე̆ტ|დ|არ lĕṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. მცირეოდენის დამატება (მცირეოდენს ამატებს) добавлять, прибавлять немножечко adding any, handful, slight (e.g., butter). **დაჲთხრენ დათჷჼ ლე̆ტდოს** – ხავიწს ცოტა ერბოს ვამატებ. სრ. сов. perf. **ლა̆ტ|დ|არ lăṭ|d|ar**.

ლივლივ დ **livliv** d ლივლივი плавное колебание, течение waving, heaving. **ალზნეჼ ლივლივ ჩაჯრენა გურ თხოჼ** – ალაზნის ლივლივს შორიდან ვხედავდით. **ლივლივ დ|არ livliv d|ar** გრდმ. прх. trans. ლივლივი (ლივლივებს), ტივტივი переливаться, держаться на поверхности to wave, to heave. **ალზნევ მათხმაქ ლივლივ დო** – ალაზანი მზეზე ლივლივებს; **ხილო[ჴ] ნავთუვ ლივლივ დჷჼლათე̂** – წყალში ნავთი ლივლივებს ხოლმე.

ლილ დდ **lil** dd ლილა, ლურჯი საღებავი синька, синяя краска blue paint. **ქიქოჸ მა̄შბი ლილევ ღებადორ** – წინათ შალებს ლილით ღებავდნენ; **დითჷჩე[ჴ]დოლიჼ ქაჲრცხი̂ ლილელო[ჴ] ჯერწოდრ̂** – გარეცხვის შემდეგ სარეცხს ლილაში ავლებენ.

ლილეწიჼ lileçĩ ულილო⌈დ⌉ без синьки without bluing. **ლილეწიჼ სარეცხ ბჭარკ ცო იხრ̂ სოჼ** – ულილო (ლილაში გაუვლებელი) სარეცხი თვალში არ მომდის (არ მომწონს).

ლიმოჼ დდ **limõ** dd ლიმონი лимон lemon. **ლიმოჼ მუსტიჩრ̂ ჩამუჼ და** – ლიმონი მჟავე გემოსია; **ქალქირეჼ ლიმნი დეცნას** – ქალაქიდან ლიმონ⌈ებ⌉ი ჩამოვიტანე.

ლიმნა̄რეჼ limnārẽ ლიმონ⌈ებ⌉იანი (ლიმნის), მაგ., პლანტაცია лимонов (напр., плантация) full with lemons, e. g., plantation (აქ და ანალოგიურ ოპოზიციურ შემთხვევებში მუდმივი მახასიათებლის გამომხატველი ფორმაა здесь и в аналогичных оппозиционных случаях является формой, выражающей постоянный признак here and in analogous oppositional cases it is the form expressing constant feature). შდრ. ср. comp. **ლიმნე̄რეჼ limnērẽ**.

ლიმნე̄რეჼ limnērẽ ლიმონიანი, მაგ., ჩაი с лимоном (напр., чай) with lemon, e.g., tea (აქ და ანალოგიურ ოპოზიციურ შემთხვევებში დროებითი მახასიათებლის გამომხატველი ფორმაა здесь и в аналогичных оппозиционных случаях является формой, выражающей временной признак here and in analogous oppositional cases it is the form expressing temporal feature). შდრ. ср. comp. **ლიმნა̄რეჼ limnārẽ**.

ლიტავ liṭav ლიტონი пустой (о слове) mere (words). **ჰე ლიტავ დაშახ ცო თეშეს** – შენს ლიტონ სიტყვას არ ვუჯერებ.

ლიტრ[1] დ **liṭr**[1] d ლიტრი (სითხის საზომი ერთეული; უდრის 1.000 სმ^3) литр (мера ёмкости для жидких веществ, равная 1.000 см^3) litre (unit of measuring liquid, equals to 1.000sm^3). **ჴო ლიტრ შურეჼ იცნას** – სამი ლიტრი რძე ვიყიდე.

ლიტრ[2] დ **liṭr**[2] d ლიტრა литр (старинная грузинская мера ёмкости для сыпучих веществ) litre (an old Georgian peck). **ჴო ლიტრ ფსუჼ იცნას** – სამი ლიტრა ქერი ვიყიდე.

ლიტ̦არ liţar გრდმ. прх. trans. გაწურვა (⌈გა⌉წურავს) ⌈про⌉цедить to filter. **ფსტუჲჼჩოვ შარ ლიტ̦ეჼ** – დედაკაცმა დო გაწურა. უსრ. несов. imp. **ლეტ̦არ leţar**.

ლიტ̦ენრ̂ liţenô მიმღ. прич. particip. გაწურული цеженный filtered. **ლიტ̦ენრ̂ მაწოჼ ლაზეჼ ჲეფცრ̂** – გაწურულ მაწონს კარგს ამბობენ.

ლიტ̣ორ დდ **liṭor** dd საწურავი ситечко, цедилка strainer, filter. **შურ ლიტ̣რე[ჳ] ლეტ̣ო̂, მე̄ ბურსლი ცო დოწლალო** – რძეს საწურავში წურავენ, რათა მცირე რამ ნაწილაკები არ ჩაჰყვეს.

ლიშა̃ დდ **lišã** dd სამიზნე, მიზანი, ნიშანი знак; мишень sign, back-sight, gun-sight. **ე კუიჩო̂ ჭერეგო[ჳ] ლიშა̃ დილ̣** – ამ თეთრ ქვასთან ნიშანი დადე; **ლამუ[ჳ] დაბღეხ ლიშნენ თაფაჲრი̂ ჭეფსო̂** – მთაში ყაბახში ნიშანში თოფებს ისვრიან; **ალექსის ლიშნეხ თოხი̃** – ალექსიმ ნიშანში მოარტყა.

ლიჩ დდ **lič** dd ხიწვი, ხიჭვი заноза splinter. **ფიცრი თექდოშ ტარკეხ ლიჩ ყალე̃ სო̃** – ფიცრების თრევისას თითში ხიჭვი შემერჭო.

ლიჩე̄რე̃ **ličērẽ** ხიწვებიანი, ხიჭვებიანი с занозами with burrs. **ბარე̃ წინი̂ ჳიკ ლიჩე̄რე̃ გუჲალ‘ე̃** – ბარის ახალი ტარი ხიწვებიანი აღმოჩნდა.

ლიჭარ **lič̣ar** გრდმ. прх. trans. გაფცქვნა (გაფცქვნის) очистить от кожицы to peel. **ატამ ლიჭ!** – ატამი გაფცქვენი! უსრ. несов. imp. **ლეჭარ** **leč̣ar**.

ლიხ ჲჲ **lix** jj ლიხი, შამბნარი бурьян wild grass. **თხე̃ ჟე ლიხ აჲდგლე დარე̄, ჳალო̂ ცო დარსტმაკი̃** – ჩვენი ცხვარი შამბნარ ადგილას იყო და ვერ გასუქდა.

-ლო̂ **-lô** adit. თანდ. послел. prep. -ში -в in (აღნიშნავს მიმართულებას обозначает направление denotes direction). **ჳუ̃ლო̂ ვუჲტას დოს და̃** – ტყეში მივდივარ შეშის დასამზადებლად.

-ლო **-lo** ess. თანდ.послел. prep. -ში -в in (აღნიშნავს ადგილმდებარეობას обозначает место denotes location). **ჳუ̃ლო ტყოჸ̄ დუჭ აჭ და** – ტყეში კიდევაც (ჯერაც) ბევრი ნადირია.

-ლო̄ **-lō** ess. თანდ. послел. prep. (აღნიშნავს სივრცეს обозначает пространство denotes space). **საქართველო̄** – საქართველო; **საი̃გილო̄** – საინგილო; **სამშობლო̄** – სამშობლო.

ლო **lo** მყოფ. იხ. буд. см. fut. see **დ|ალ‘არ** **d|al‘ar**. **კეჭ ლოს ჳო̃** – მატყლს მოგცემ.

ლოდ ბდ **lod** bd ლოდი большой камень, валун, глыба block, rubble, log. **ჳაჲშტენო̂ ლივი̂,** ***სჳერზი[ჳ] ცჳა ლოდ ლეფჩე̄, ამირა̃ ბჭარწნე̃ თჳაქ თხა̄ მაქ დაჲნო̂*** – ასე ამბობენ, *სჳეროზაზე ერთი ლოდი დევს და ამირანის ჯორის კვალი დღესაც ზედა აქვს.*

ლოთ ვბ **lot** vb ლოთი пьяница drunkard, tippler. **ლოთ სტაკოვ ლოთბევ შარი̃ ქორთრ̂ ბავობრ̂** – ლოთი კაცი ლოთობით თავის თავს აფუჭებს.

ლოკა|დ|არ **loḳa|d|ar** გრდმ. прх. trans. ლოკვა (ლოკავს) лизать, облизывать to lick. **ფჭარავ შარი̃ კაწი ლოკადორ** – ძაღლი თავის ლეკვებს ლოკავდა.

ლომ¹ დდ **lom**¹ dd ლომი (ნადირი) лев lion. **ლომეხ თოლუჲნი̂ აჴ ცო და** – ლომის მჯობნი ნადირი არ არის.

ლომ² დდ **lom**² dd ძალაყინი лом crow, crow-bar, metal bar with a flattened end used for prying and loosening. **ლომევ ნასტ ჰალრ̂ ჲაჲჳნას ე გოხ** – ძალაყინით ძლივს ამოვიღე ეს ლოდი; **კედელ ჲოხჲ̃ ლომ მეზობლეს თხოვბადიე̃ სო̃** – კედლის დასანგრევად ლომი მეზობელმა მათხოვა.

-ლომცი̃ **-lomcĩ** რთული თანდებული -მდე, სანამ, მანამ сложный послелог **до, пока** complex preposition **till, while, until, before**. **აჭ ე ჟაგნრ̂ ხატ̣ლომცი̃ ვირ ხენმაქ დაჲლ‘ჷ** – სანამ შენ ამ წიგნს წაიკითხავ, ვირი ხეზე ავა; **ას ვაცლომცი̃ მამიჩე̄ ლო** – ჩემს მოსვლამდე არსად წახვიდე; **ას ვაცლომცი̃ ჩუხუჲ ჩუ მა ლახკრ̂** – სანამ მე არ მოვალ, ბატკნები არ შერეკო.

ლოპრ ჲჲ **lopr̥** jj 1. ლოპრი, ლორწო слизь, слюна slime, mucilage, phlegm. **ჰიმოვ ლოპრ იხითრ̂** – ლოკოკინა ლორწოს უშვებს. 2. გადატ. перен. fig. ზარმაცი, უქნარა, უხეირო лентяй, бездельник lazy, idler. **ე კნათ ლოპრ ჲა** – ეს ბიჭი ზარმაცია.

ლოპრე̄ლე̃ **lopr̥ēlẽ** ლოპრიანი, ლორწოიანი слюнявый, слизистый full of mucus. **ჰიმრ̂ ქუჲრთლენა ლათინრ̂ ბოლომცი̃ ლოპრე̄ლე̃ და** – ლოკოკინა თავიდან მოყოლებული ბოლომდე ლოპრიანია.

ლორწრ̂ ჲ **lorc̣ô** j 1. ლორწო слизь mucus.

ლორ‘ლ‘ ბდ **lor‘l‘** bd ბანტის სახით გაკეთებული კვანძი узел в виде банта knot like a bow. **ჩხი̃დრეხ დაწუჩრ̂ ბაწრეხ ლორ‘ლ‘ ბუჲლნას** – წინდაზე გამობმულ ბაწარს ბანტის სახის კვანძი დავადე.

ლოქრ̂ ჲჲ **lokô** jj ლოქო сом sheat-fish, catfish. **ალზა̃ ჲაჳარჲაჲლჩე[ჭ] ლოქუჲ ცე̄რ ჳეფსრ̂** – ალაზნის ადიდებისას ლოქოებს ნაპირზე ისვრის.

ლოქუჲწიჼ lokujçĩ ულოქო[დ] без сома without sheat-fish. **ლოქუჲწიჼ ვისენრ̂ მეთევზე̂ დალონბადვაჲლნრ̂ ვალორ ვუხ** – ულოქოდ დარჩენილი მეთევზე დალონებული ბრუნდებოდა (მოდიოდა) უკან.

ლოღნა|დ|ალარ laγna|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ლოღნა (ილოღნება) жевать (кушать) вяло to eat flabbily, to masticate. **ე ბებერ მოჰ̆ ლოღნალა** – ეს ბებერი როგორ ილოღნება.

ლოღნა|დ|არ loγnad|d|ar გრდმ. прх. trans. ლოღნა (ლოღნის) жевать вяло to munch torpidly. **ბებრეს მაჲჯი̂ ლოღნადჲო** – მოხუცი პურს ლოღნის.

ლოცრ̂ ჲჲ **locô** jj 1. ლოცვა молитва grace, entreaty to god. **მენ̄ დალეხ თეშე̂, ოჴუს დალეგრ̂ ლოცუჲ ლევოჲრ̂** – ვისაც ღმერთი სწამს, ის ღმერთს ლოცვებს ეუბნება. 2. შელოცვა заговор (от болезни) incantation, conjuration, spell.

ლოცრ̂ ჲ|არ locô j|ar გრდმ. прх. trans. შელოცვა (შეულოცავს) заговаривать, завораживать to cast a spell. **ლაწჼდოლიჼჩონ ლოცრ̂ ჲო** – ავადმყოფს [შე]ულოცავენ.

ლოც ჲ|იენრ̂ loc j|ienô მიმღ. прич. particip. 1. მლოცავი, მლოცველი; ის, ვინც ილოცა помолившийся prayer, one who entreats to god. 2. ნალოცი, დალოცვილი; ის, რაც დალოცეს заговоренный blessed; sth for which a spell was casted.

ლოცა|დ|ალარ loca|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ლოცვა (ლოცულობს) молиться to pray.

ლოცა|დ|არ loca|d|ar გრდმ. прх. trans. დალოცვა (ლოცავს) благословлять to bless. **ნან-დადას ბუჰ̆ეხ ვოტუჲნი̂ ვოჰ̆ ლოცადვორ** – დედ-მამა ომში მიმავალ ვაჟს ლოცავდა (ხოლმე).

ლოცუჲწიჼ locujçĩ ლოცვის გარეშე без молитвы without praying. **საყდრელქჼ ლოცუჲწიჼ ცო იხას ნჭაჲჸი̂** – ეკლესიიდან ულოცავად არ გამოვდივარ [გარეთ].

ლოჸ|დ|არ lo'|d|ar გრდმ. прх.trans. მოსურვება (მოისურვებს), მოწადინება, მონდომება захотеть, пожелать to have a desire, to want. **ში ვაშრ̂ ბედ ვალ'ე'ნე̂, ნანას კაწკხუჲჩრ̂ კნათ[ე]ციჼ ჲახარ ლოჸდიჲჼ** – ორი ძმა გაიყარა და დედამ უმცროს

ვაქთან მოისურვა ცხოვრება; **დაჩო ლოჸდარევ მაჲჴი̂ ცო ჲაყმაკჷ̂ სტაკონ, ტოტ-ქოკია'ჯ ჲეწჷ̂ დაქექადჲჷ̃** – მარტო მოწადინებით პურს ვერ ჭამს კაცი, ხელ-ფეხიც უნდა გაანძრიოს.

ლოჸ|დ|ითარ lo'|d|itar გრდმ. прх. trans. მონდომება (მოანდომებს), მოწადინება (მოაწადინებს) заставить пожелать, захотеть to make sb have a desire of sth. **კატჷ̂ ფსტუნალ ჲარ ჲაშას ლოჸდითჷ̃ მიხკუჲგჷ̂** – კატოს ცოლად შერთვა დამ მოაწადინებინა მიხაკოს; **დადას ლოჸდითიჷ̃ ლევუჲგო ჩამდარ** – მამამ მოასურვებინა ლეოს სწავლა.

ლუჲნი̂ lujnî მიმღ. прич. particip. 1. მისაცემი то, что надо отдать sth to be given. **ოჴგო ტათებ და ლუჲნი̂ ნაყბოსტენ** – მას ფული აქვს მისაცემი ამხანაგისთვის. 2. მიმცემი дающий giver, one who gives. **სო̃ ტათებ ლუჲნი̂ ცომენა ხილ'ჷ̃** – ჩემთვის ფულის მომცემი არავინ იქნა.

ლულ ჲჲ **lul** jj ლულა, მილი ствол, труба barrel, tube, pipe. **მაჴწჷ̃ თოფ ლულერნა ჲუწჲორ** – ტალის თოფს ლულიდან ტენიდნენ.

ლუმსარ, ლუსმარ, ლურსმა̃ ბდ **lumsar, lusmar, lursmã** bd ლურსმანი гвоздь nail. **ლუსმრევ სანი თუჲხნას** – ლურსმნით კარები ჩავჭედე; **ე ფიცრი ჰალჷ̂ და ჴასდალინოჷ̄, წინიშ ლუსმარ თოხარ დეწჷ̂** – ეს ფიცრები ამოცვენილია და ხელახლა ლურსმნების დაკვრა უნდა.

ლუმსრა̄ლჷ̃ lumsrālẽ ლურსმნებიანი с гвоздями with nails, full of nails. **დაჰ დიცდალჷ̃ სო̃, მიჩე ოთჲბინას ლუმსრა̄ლჷ̃ ყუთ** – დამავიწყდა, სად დავდგი ლურსმნებიანი ყუთი.

ლურსმა|დ|არ lursma|d|ar გრდმ. прх. trans. დალურსმვა, ლურსმნით დაჭედვა, მიკვრა пригвоздить, прибить гвоздём to nail. **დჷ̃ჩჷ̂ დენი[ჰ] სანა̄ხ რაზი ლურსმადინას** – მთელი დღე კარებზე საკეტები ვაჭედე.

ლურთ lurt ლუწი чётный even. **ლურთი და ლე კჷ̃ტ?** – ლუწია თუ კენტი?

ლურთნა̄ლჷ̃ lurtnālẽ მსუქანნაჭრებიანი с жирными кусками with fat and thick pieces. **ბაზრე ლურთნა̄ლჷ̃ დითხ ცო ევდოს** – ბაზარში მსუქანნაჭრებიან ხორცს არ ვყიდულობ.

ლურთნი ჲ **lurtni** j მრ. мн. pl. მსუქანი, ქონიანი ხორცის ნაჭრები жирные куски мяса fat, greasy slices of meat. ე წვენე დაჩო ლურთნი ჲისჷ – ამ წვენში მხოლოდ მსუქანი ნაჭრები დარჩა.

ლურჯაჸო̂ ბდ **lurǯa'ô** bd ლურჯა сивка (сивая лошадь) roan (horse). სჷნჩო̂ დონეხ *ლურჯაჸო̂ ალ‘ო̂* – ლურჯ ცხენზე *ლურჯას* იტყვიან.

ლუღლუღ: ლუღლუღ დ|არ **luɣluɣ: luɣluɣ d|ar** გრდმ. прх. trans. ლუღლუღი (ლუღლუღებს) бормотать to mutter, to mumble. ბაბუჲნჷ̂ ჰანახ[ჩოვ] ხალჷ ხეთდიე'ნჷ̂, ლუღლუღ დოშ ბჷ̄კ ვახჷ – პაპას ვიღაცამ აწყენინა და ლუღლუღით ბაკში წავიდა.

ლუშო̂ **lušô** ძვ. уст. old ლუბი, მჭლე тощий, худой lean. ლუშოჩო̂ ჟენ დარსტდარ დეწჷ̂ – მჭლე ცხვარს გასუქება უნდა.

ლუშარ ჲჲ **lušar** jj გამხდარი, ჯანდაგი, ლუბი ცხვარი тощая овца lean sheep. დაწჷ ჺა დარჷ̄, ჟე ლუშრა̄ლ დერწჷ თხოგო[ჳ] – მძიმე ზამთარი იყო და ცხვარი ჯანდაგებად გადაგვექცა; შაუზტყაეგო̂ ლუშარ ვუნახ (-უნახ) ჲა სოგო[ჳ] – ორმოციოდე ჯანდაგი რაღაცა მყავს.

ლუჩუ̃ **lučũ** დაბდურა, ხელთუპყარი, ხელგამოუვალი нерасторопный incapable, inefficient. ლუჩუ̃ ადმჷ ჭირულ დალ‘უჲნჷ̂ და ჩუჰა'ჷ, ნჩაცი'ჰჷ̂ – დაბდურა ადამიანი ჭირად გასახდომია შინაც, გარეთაც.

ლხი̃ ჲჲ **lxĩ** jj ლხინი, ლხენა веселье, кутёж feast. ოჯარნ ლხინეხ ცო ჴაპმაკერჷ̄, ლხი̃ ლხინეხ ჲებწორ – ისინი ლხინს ვერ ელეოდნენ და ლხინს ლხინზე აბამდნენ; სტოჷხკჷ ტბათნი[ჳ], წიფლინ კიკელ, ლაზეჭ ლხი̃ ჲუჲწრათხ – შარშან ტბათანაში, წიფლების ქვეშ, მართლა კარგი ლხინი გავაბით.

მ

მა ma ნუ не don’t, not. აკრძალვითი ნაწილაკი, იხმარება ზმნასთან отрицательная частица, передающая запрещение действия и употребляющаяся с глаголами prohibitive particle, is used with verb. **მა ლო** – ნუ წახვალ; **მა დო** – ნუ შვრები! **მა ალ‘ჷ ოჴუჲგჷ** – ნუ ეტყვი იმას! **გოჼწლი მა ჲო!** –ნუ ცელქობ! **მა ლავალოჳჷ ჳე ნან[ე]გო[ჳ]!** – ნუ მოუკვედბი შენს დედას!

მაგალით ჲჲ **magalit** jj მაგალითი пример example, sum. **სკოლე[ჳ] ჭირვეჼ მაგალითი ჲალ‘ჷჼ თხოჼ** – სკოლაში ძნელი მაგალითები მოგვცეს.

მაგრამ, მაგრამი, მაგრანი magram, magrami, magrani იხ. см. see **მā mā**.

მად ჲჲ **mad** jj მადა аппетит appetite. **ზაქარიგო[ჳ] ბჭარწგოსჼ მად ჲა** – ზაქარიას მგელივით მადა აქვს; **მადეხ ლე ას ცო ქატეს** – მადას არც მე ვუჩივი.

მადაჲნā, მადīნā ჲჲ **madajnā, madīnā** jj 1. მადანი, საბადო руда, рудник ore, layer. **ლამუ[ჳ] წასტეჼ მადაჲნაჲში̂ ხეთიჼ** – მთაში სპილენძის საბადოები იპოვეს. 2. გადატ. перен. fig. **ი სტაკ გონეჼ მადīნā ჲა** – ეს კაცი ჭკუის მადანია (გონიერია).

მადელ ბ **madel** b მადლი, სიკეთე добро, благо mercy, charity, kindness. **ჳოგრეჼ მადელ ცოჳანē ცო სტეხჷ** – შენგან მადლს (სიკეთეს) არავინ ელის; **მადელ ჳოჼ, დალê** – მადლი შენ, უფალო! **მადელ მოჸ ბარალჷ, ნანალო, წყეტყოჸ ლამზურა ვაგანა** – რა მადლი იქნებოდა, დედილო, კიდევ ერთხელ სატრფოს დანახვა! (ხალხური).

მადელ ბ|არ madel b|ar გრდმ.прх. trans. მადლის ქმნა (მადლს იზამს) делать добро, творить благодеяние to do mercy, charity. **ოჴუს ყეჩუჲშნი̂ მადელ ბიქჼ** – მან ღარიბებს მადლი უქნა (ღარიბებს დაეხმარა); **მადელ ბარ ბედქჼ ვუხ (-უხ) დისუთვაჲნი̂** – მადლის ქმნის მეტი რა შეგვრჩება ჩვენ (ყველას)?

მადლაჲნი̂ madlajnī მიმღ. прич. particip. 1. რიგიანი, რიგიანად, ფარსაგი, ფარსაგად ხეირიანი, არა უშავს რა, ღვთის მადლით неплохой, неплохо, довольно хороший, довольно хорошо, так себе decent, honest, fairly good, so so. მად-

ლაჲნი̂ მაჲჴი̂ იცნათხ – ფარსაგი პური ვიყიდეთ; **მადლაჲნი̂ ჲოჳ ჲა** – რიგიანი ქალია; **მადლაჲნი̂ ვასრ̂** – ღვთის მადლით ვარ.

მადლობ ჲჲ **madlob** jj მადლობა благодарность gratitude. **ნეკ დაცრეხ ბიძიგრ̂ ჲაჴოჼ მადლობ აჲლჼნას** – დანის [ჩა]მოტანისთვის ბიძას დიდი მადლობა ვუთხარი.

მავალ, მავოლ დდ **maval, mavol** dd საყმაწვილო золотуха scrofula. **ე ბა̆დრა̄ხ მავალ ჴაცჷჼ** – ამ ბავშვებს საყმაწვილო შეხვდათ (გადაედოთ).

მავთულ დდ (ჲჲ) **mavtul** dd (jj) მავთული проволока wire. **ვენჴენ გოგიხ მავთულ დოწითნას (ჲოწითნას), ვაზე̄ მაჲვთლინმაჷ ბიბშდითნას** – ვენახის ირგვლივ მავთული გავაბმევინე, ვაზიც მავთულებზე გავაწვენინე.

მაზრ ჲჲ **mɜzr** jj მაზრა уезд district. **ნიკლოზ დროჲ[ჳ] ალუჲნა̄ თინითი̂ მაზრი[ჳ] იხორ** – ნიკოლოზის დროს ალვანი თიანეთის მაზრაში შედიოდა.

მათარ დდ **matar** dd მათარა кожаная фляжка traveling glass, flask. **მათარ ქამრეხ ლელოდრ̂** – მათარას ქამარზე ატარებენ.

მათხ ბდ **matx** bd მზე солнце sun. **მათხოვ მაჲთხა̄ ჲეფხოჲრ̂** – მზე სამზეოს ათბობს; **მათხ ბალ‘ჷჼ** – მზე ამოვიდა; **მათხ ბუჲწჷ̂** – მზე ჩადის; **მათხოვ ლავ დაშდიჷჼ** – მზემ თოვლი დაადნო; **მა̄თხ მადლჷჼფარ!** – მზის მადლმა (მზეს ვფიცავ)!

მათხარ|დ|ალარ **matxar|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. [და]ჭკნობა ([და]ჭკნება) увянуть, увядать to fade. **ბუბუკ მათხარდალჷჼ** – ყვავილი დაჭკნა; **ი ჲოჳ დენიც [დაჳ] მათხარჲალჷჼ** – ეს ქალი სულ ჩამოჭკნა. 2. გახუნება (გახუნდება), ფერის დაკარგვა [вы]линять to loose colour. **მუჲში̂ ღებადბიენრ̂ მა̄შ[ე̂] მათხარბალჷჼ** – ცუდად შეღებილი შალი გახუნდა.

მათხარ|დ|აჲლნრ̂, მათხარ|დ|ალინრ̂ **matxar|d|ajlnô, matxar|d|alinô** მიმღ. прич. particip. 1. დამჭკნარი увядший faded, dried. **მენხუჲჩოხა’ჷ ხკოლიხ ხი ცო ჴაცჷჼ, ო სიმიჼდ დენიც მათხარდალინრ̂ ლათჷ̂** – რომელსაც ზაფხულში წყალი არ მოხვდა, ის სიმინდი მთლად დამჭკნარი დგას. 2. გახუნებული полинявший discoloured. **მათხარდაჲლნრ̂ მა̆დილ ცო დეწე̂ ფსტუჲჩოვ ლელდჷ** – გახუნებული მანდილი არ უნდა ატაროს ქალმა.

მათხარ|დ|არ matxar|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. ⌈და⌉ჭკნობა (⌈და⌉აჭკნობს) заставить ⌈за⌉вянуть to fade, to drie. **მათხოვ ბუბუკ მათხარდიე̃** – მზემ ყვავილი დააჭკნო. 2. ⌈გა⌉ხუნება (⌈გა⌉ახუნებს) заставить полинять, выцвести to discolour.

მათხ|ბ|ალʻუჲლა̄ დ **matx|b|aľujlā** d მზის ამოსვლა, მზის ამოსვლის დრო; აღმოსავლეთი восход солнца; восток sunrise, sun-up; east. **მათხბალʻუჲლაჲჟი̂ ჟალო̄ იხო̄ მათხ, მათხბუწუჲლაჲჟი̂ ჩუ̄ ბუჲწუ̄** – აღმოსავლეთით ამოდის მზე და დასავლეთით ჩადის.

მათხეჲვჰე̂, მათხივჰ matxejvhê, matxivh ზმნს. нареч. adv. მზისკენ, მზეზე, სინათლისკენ к солнцу, к свету under the sun, to the light. **ის ხაკ დაჰ ტატდიენე̄, მათხეჲვჰე̂ დაცათ, მე̄ ქასტე̃ ჟალო̄ ლაფსელო̄** – ეგ ტომარა დასველდა და მზეზე გამოიტანეთ, რომ მალე გაშრეს.

მათხე̃ შურ ჲდ **matxẽ šur** jd რძიანა ⌈მზის რძე⌉ молочай spurge.

მათხი̃ ქვეყანა̄ ჲჲ **matxĩ kveqanā** jj სამყარო ⌈მზის ქვეყანა⌉ мир под солнцем, весь мир world under the sun, whole world, universe. **ლეცე⌈ჰ⌉** ***მაჲთხა̄*** **ალʻო̄ სტაკოვ, ლეცე⌈ჰ⌉** ***მათხი̃ ქვეყანა̄*****, შიკეც ცჰა და** – გინდ *სამზეოს* იტყვის კაცი, გინდ *მზის ქვეყანას*, ორივე ერთია.

მათხო̄რე̃ matxōrẽ მზიანი солнечный sunny. **იანვარე მათხო̄რე̃ დენიშ კაძიშ დარ** – იანვარში მზიანი დღეები ცოტა იყო.

მათხ|ბ|უწუჲლა̄ დ **matx|b|uçujlā** d მზის ჩასვლა, მზის ჩასვლის დრო; დასავლეთი закат солнца, место и время захода солнца, заката; запад sunset, place and time of sunset, west. **ტბათნირე̃და⌈ჰ⌉ ჰაჭჩე⌈ჰ⌉, მათხბუწუჲლა̄ შობა̄ ლამნა̄ ტყუჲჰ და** – ტბათანიდან რომ გავიხედოთ, დასავლეთი ფშავლების მთების უკანაა.

მათხწი̃ matxçĩ უმზეო⌈დ⌉ без солнца, несолнечный without sun, sunless. **მათხწი̃ ხილ ცო მატლა** – უმზეოდ ხილი არ მწიფდება.

მათ̥იშ დ **mat̥iš** d მრ. იხ. мн. см. pl. see **მოთ̥ mot̥**.

მაის ბდ **mais** bd მაისი май May. **მაის შარი̃ ფხილღე̃ ბუთ̥ ბა** – მაისი წლის მეხუთე თვეა; **მაჲსე⌈ჰ⌉ შირქილე̃ ჟიშ ლაჸმუ̂ იხო̄** – მაისში შირაქიდან ცხვარი მთაში მიდის.

მაჲგერ დ **majger** d 1. სამაგიერო отместка return, in retort. **მაჲგერ დაჴ დეჭოს ჴოჼ** – სამაგიეროს გადაგიხდი! 2. თანდ. послел. prep. მაგიერ вместо, взамен instead of, for. **ჯულ მაჲგერ ვუჲტას ჟეგრ̂** – ჯულას მაგიერ მივდივარ ცხვარში.

მაჲზუ̂ ჲჲ **majzû** jj სწორი ნაწლავი прямая кишка rectum.

მაჲთხა̄ ჲ **majtxā** j სამზეო, ქვეყანა, მსოფლიო мир, вселенная world, universe. **მაჲთხაჲხიჼ ყასტაჼ ცოანნა ლეცჲ̂** – სამზეოსთან განშორება არავის უნდა; **მათხეჼ[ჴ] ცომენა̄ ლელჲ̂ ჴოსაჼ თაგუჲნი̂** – სამზეოზე (ქვეყანაზე) არავინ დადის შენგვარი მოხდენილი.

მაჲმი̂, დადეშო̂ ჲდ **majmî, dadešô** jd მამიდა тётя (со стороны отца) aunt. **მამის ჴაშელ ვეხჼსრ̂** – მამიდამ სტუმრად დამიძახა.

მაჲმლეწიჼ **majmlec̣ĩ** უმამულო[დ] беспоместный, без земли without estate, without land. **მაჲმლეწიჼ ფჴეხობი ცო ბაგეთ ვაჲგო[ჴ]** – უმამულო სოფლელები აღარ გვყვანან.

მაჲმუჼ დდ **majmũ** dd მაიმუნი обезьяна monkey. **მაჲმუნეხ ფჴუ ბაწურ** – მაიმუნს ძაღლი დასდევდა.

მაჲჼდლა̄რეჼ **maj̃dlārẽ** მანდილიანი с платком (на голове) shawl. **ჴათხეც ვაჲლო ყონოჼ ფსტია̄ მაჲჼდლა̄რეჼ ლელერ** – წინათ ჩვენთან ახალგაზრდა ქალებიც მანდილიანები დადიოდნენ.

მაჲჟდარ ბ **majždar** b მჭადის ფქვილი; მჭადი кукурузная мука; кукурузная лепёшка maize flour, maize-bread. **მაჟდარ ჴარნიჼ მაჲჟადარ ბათჷ̂** – მჭადის ფქვილისას მჭადს აცხობენ; **დაჴ ბოფშბიეჼჩრ̂ მაჲჟდრეჼ ჩამლიჼ ვაჲთლარ თეგობრ̂** – დაფშვნილი მჭადისას გემრიელ „ვაჲთლარს“ (მჭადთან გადაზელილ ყველს ერბოთი) აკეთებენ.

მაჲჟდრა̄ლეჼ **majždrālẽ** მჭადიანი с кукурузной мукой (напр., хлеб) full of Mtchadi. **ბუჴ დროჴ ეკონომია ოწანაჲნრ̂ მაჲჟდრა̄ლეჼ მაჲკი̂ ჲათჳაჼლათრათხ** – ომის დროს ეკონომიის გასაწევად მჭადიან პურს ვაცხობდით ხოლმე.

მაჲრვაშო̂ ვბ **majrvašô** vb მაზლი деверь brother-in-law. **მაჲრვაშას შაჲრი̂ ნასინ ქალქირეჼ ტათბუჼ ტარდ დეცეჼ** – მაზლმა თავის რძალს ქალაქიდან (თბილისიდან) ვერცხლის ბეჭედი ჩამოუტანა.

მაჲრჲაშო̂ ჲდ **majrjašô** jd მული золовка sister-in-law. სე მაჲრჲაშას შაჲრო̂ სიძენ ჩხჷდრი დიჷ – ჩემმა მულმა თავის სიძეს წინდები მოუქსოვა; **მაჲრჲაჟარნ ნასაჲრცჷ ბუჭი იხო̂** – მულებს რძლებთან ჩხუბ[ებ]ი მოსდით.

მაჲრმობ (მაჲრნობ)^1 დ **majrmob** (**majrnob**)^1 d მარიამობა Мариамоба (грузинский религиозный праздник) **Mariamoba** Mariamoba (Georgian religious holiday).

მაჲრმობ (მაჲრნობ)^2, მაჲრმობე̃ (მაჲრნობე̃) ბუთ̹ ბ **majrmob** (**majrnob**)^2, **majrmobẽ (majrnobẽ) but̹** b მარიამობისთვე, აგვისტო август August. მაჲრნობე ჲაკჷ სიცხუჲ ხეცე̂ – მარიამობის თვეში დიდი სიცხეები იცის.

მაჲრღუჲ დ **majrγuj** d მრ. мн. pl. ქმრისეულნი, ქმრის ოჯახი семья мужа (для замужней женщины) husband’s family. ეჯ ფსტუჲჩონ დადა̄ხ მაჲრღუჲ თელʻე̂ – ამ დედაკაცს მამისეულებს (მამის ოჯახს) ქმრის ოჯახი ურჩევნია.

მაჲრღო̃ სუფრ დდ **majrγõ supr** dd საქმროს ძღვენი преподношение с яствами жениха невесте viands bestowed by the faince together with the gift. მაჲრღო̄ სუფრახ ხჷკალა̄ დეწე̂ ხილʻჷ – საქმროს სუფრაზე ხინკალიც უნდა იყოს.

მაჲრღუჲწი̃ **majrγujc̣ĩ** ქმარეულების გარეშე, უქმარეულებო[დ] без родни мужа without the husband’s relatives. მაჲრხუჲგო ჩურნი აჭო̂ კაჩდალი̃, მაჲრღუჲწი̃ ჲისჷ – მარეხს შინაურები ამოუწყდა, უქმარეულებოდ დარჩა.

მაჲრʻლʻა̄ ჲ **majrʻlʻā** j აგდებ. пренебр. by m.f. ცხვირპირი, პირისახე лицо, морда face, front part of the head. ე ჲაჭგო[ჭ] ჯუღურ მაჲრʻლʻა̄ ჲა – ამ ქალიშვილს ულამაზო პირისახე აქვს.

მაჲრʻლʻა̄ დ|ოლʻარ majrʻlʻā d|olʻar გრდუვ. непрх. intrans. ჩახუტება (ჩაეხუტება), მოხვევა обнять, заключить в объятия to hug. იკოლე̂ დუკიჩო̂ ხანე[ჭ] ვაგწიჩო̂ ნაყბისტენ მაჲრʻლʻა̄ ვოლʻჷ – იკოლე ბევრი ხნის უნახავ მეგობარს მოეხვია.

მაჲრʻლʻა̄ დ|ოლ̦არ majrʻlʻā d|ol̦ar გრდმ. прх. trans. ჩახუტება (ჩაიხუტებს) обнять, заключить в объятия to hug. ნანას ბა̆დერ მაჲრʻლʻა̄ დოლ̦ჷ – დედამ ბავშვი ჩაიხუტა.

მაჲშ-მაჲთხა̄ ჲ **majš-majtxā** j ⌈ჯერ კიდევ⌉ დღე, სინათლე, შუქი მზისა пока ещё свет и солнце, засветло daylight, sunlight. **მაჲშ-მაჲთხა̄ ჲარ, ათხ ჱაუმბარჩე̂ ჴაჲჩჩე⌈ჴ⌉** – ⌈ჯერ კიდევ⌉ დღე (მზე) იყო, როცა ალაზნისთავს მივაღწიეთ.

მაჲჩუ̂, მეჲჩუ̂ დდ **majç̣û, mejç̣û** dd მაჩვი барсук badger. **მაჩვჷჼ ჴაკაჼ ლაზეჲჩო̂ მახინ ბეხკოლო̂** – მაჩვის ტყავი კარგ ფასად იყიდება.

მაჲხ|დ|ალარ majx|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. შეფასება (⌈შე⌉ფასდება), დაფასება; შევაჭრება цениться, оцениваться; торговаться to fix the price, to state the value. **დოჼ ძვიროშ მაჲხლა** – ცხენი ძვირად ფასობს.

მაჲხ|დ|არ majx|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. საგნის შეფასება (საგანს ⌈შე⌉აფასებს), დაფასება, ფასის დადება оценивать, ценить (предмет) to evaluate, to state the value. **კილო̂ ნაჩხოჼ შიიტ̦ სომეხ მაჲხდოს** – კილო ყველს თორმეტ მანეთად ვაფასებ. 2. გადატ. перен. fig. ადამიანის დაფასება (ადამიანს დააფასებს) оценивать, ценить (человека) to appraise, to appreciate. **ე სტაკიჼ ლაზოლ ლაჴიშ მაჲხჲოს** – ამ კაცის სიკეთეს ძალიან ⌈მაღლად⌉ ვაფასებ.

მაჲხჷჼ majxẽ ქარიანი ветренный იხ. см. see **მოხ mox**.

მაჲხწიჼ majxç̣ĩ უფასო⌈დ⌉, მუქთა⌈დ⌉ без цены, даровой, даром free of charge, priceless. **აჼდრო̂ მაშინევ მაჲხწიჼ ლელჷ̂** – ანდრო მანქანით უფასოდ დადის.

მაჲჴი̂ ჲჲ **majqî** jj პური хлеб bread. **კუიჩო̂ მაჴხიჼ შიჴ ბაკალ თიტ̦ნას** – თეთრი პურის ორიოდე ნაჭერი მოვჭერი; **მაჴოჼ ოცო̂ ჴარე⌈ჴ⌉ აჴო̂** – პურის მარცვალს წისქვილში ფქვავენ; **კნათი მაჲჴი̂ ჲაყაჼ ხაბჷეჼ** – ბიჭები ⌈პურის⌉ საჭმელად დასხდნენ.

მაჲჴ ჲ|ათ̦უჲნი̂ majq j|aţujnî მიმღ. прич. particip. პურის მცხობელი, ხაბაზი пекущий хлеб, пекарь baker. **თხა მაჲჴი̂ ჲათ̦უჲნი̂ ცო ჲეცჩე⌈ჴ⌉, ჴაჼ მაჴწიჼ დისუთ ვაჲ** – დღეს რომ პურის მცხობელი არ მოვიდეს, ხვალ უპუროდ დავრჩებით.

მაჲჴ ჲ|აყარ majq j|aq̣ar გრდმ. прх. trans. ჭამა (ჭამს) ზოგადად, პურის ჭამა (პურს ჭამს) есть вообще, есть хлеб to eat, to eat bread.

მაკარტა̃ დდ **maḳartã** dd მაკრატელი ножницы scissors. დაჲმწრიკ: ჲუხ ჭოლიკ, ში მჵაცრ̂ (მაკარტა̃) – გამოცანა: უკან ჭოლოკი, ორი რქა (მაკრატელი); მაკარტანევ თეტოს მა̄შ⌈ე̂⌉ – მაკრატლით ვჭრი შალს.

მაკარტნეწი̃ **maḳarṭneçĩ** უმაკრატლო⌈დ⌉ без ножниц without scissors. დი̄რცკენ მაკარტნეწი̃ ცო̄მ დახმაკე̂ – მკერავი უმაკრატლოდ ვერაფერს გამოჭრის.

მაკე̃ **maḳẽ** ფერმკრთალი, ფერწასული; გახუნებული бледный, бесцветный; выгоревший discoloured. კნათგო⌈ჳ⌉ მაკე̃ ხალათ ჲაფხურ – ბიჭს გახუნებული ხალათი ეცვა.

მალ|დ|ალარ **mal|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გათბობა (⌈გა⌉თბება) (ითქმის პროდუქტზე) ⌈со⌉греться (о продукте) to heat, to warm გათბობა (ითქმის პროდუქტზე). ე ვე̃ ჳალრ̂ მალდაჲლნუჲცი̂ – ეს ღვინო გამთბარა აკი. 2. დაღლა (⌈და⌉იღლება) уста⌈ва⌉ть to get tired. ე ვასერ მუშებადოშ მალბაჲლნორ – ეს კაცები მუშაობით დაღლილიყვნენ; ე დო̃ ქასტე̃ მალლა – ეს ცხენი მალე იღლება; დაჳ მალლა̄, ცოჳე̂ დოფხ დაჲლʻუ̂ ჳო̃ – არ დაიღალო, თორემ გაოლიანდები; ე დო̃ ქასტე̃ მალლა̿, დახეჸ ცო წონალა სო̃ – ეს ცხენი მალე იღლება და იმიტომ არ მომწონს.

მალ|დ|აჲლნრ̂, მალ|დ|ალინრ̂ **mal|d|ajlnô, mal|d|alinô** მიმღ. прич. particip. 1. გამთბარი разогретый heated, warmed. ე ხი მალდაჲლნრ̂ დანუჲცი̂ – ეს წყალი გამთბარი ყოფილა აკი. 2. დაღლილი уставший tired. მალვალინრ̂ სტაკ ჳათჷეჸ ჩუ თუჲჳვისლა – დაღლილი კაცი მაშინვე ჩაიძინებს.

მალმაყ|დ|აჲლნრ̂, მალმაყ|დ|ალინრ̂ **malmaq̣|d|ajlnô, malmaq̣|d|alinô** მიმღ. прич. particip. დაღლილ-დაქანცული уставший tired. ვახნორ ვოჳ, მალმაყვალინრ̂, ჯალღეჩრ̂ ფსარლუჲნი̂ ლეჩურე სა̃გრ̂ უჲთჷნორ ცჳაჲნ ოჯხენ – წასულიყო ბიჭი, დაღლილ-დაქანცული, მესამე საღამოს ლეჩურში კარს მისდგომოდა ერთ ოჯახს (მ. მიქელაძე).

მალამრ̂, მალამ ბ **malamô, malam** b მალამო мазь медицинская ointment, balm. მალამუჲნ დაცარ დეწე̂, სო̃ მა̄ ვახა̃ ჭირხეთე̂ – მალამოს მოტანა უნდა, მე კი წასვლა მეზარება.

მალმეღ დილ̦|დ|ალარ malmeγ dil̦|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მალამოდ დადება (დაედება) быть бальзамом (спасением) для кого-л. to be balm for sb.

მალ|დ|არ mal|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. შეთბობა, გათბობა (⌈გა⌉ათბობს) согре⌈ва⌉ть to warm, to heat. **ხი მალდებლეთ სო̃!** – წყალი გამითბეთ რა! 2. დაღლა (⌈და⌉ღლის) утомить, утомлять to get tired. **დო̃ ხეხკოშ მალბინას, მა̄ ჯათხ ცო ვალ‘მაკი̃ სო̃** – ცხენი ჭენებით დავღალე, მაგრამ წინ ვერ გავედი.

მალი̃ malĩ 1. ნელთბილი, თბილი тёплый warmish, tepid. **ქაჲრცხი̂ მალიჩრ̂ ხივ დით̦ნას** – სამოსი თბილი წყლით გავრეცხე. 2. გადატ. перен. fig. ზარმაცი, ზანტი, დუნე, დონდლო ленивый, вялый idler, lazy. **მალიჩრ̂ სტაკგორე̃ ლაზე̃ მა̄მ სტეხოთ** – ზარმაცი კაცისგან კარგს ნურას მოელით.

მალიშ mališ ზმნს. нареч. adv. 1. ნელთბილად, თბილად тепло warmly, tepidly. **წველენ მალიშ ოთ̦ჲარ დეწე̂** – მაწონს თბილად დადგმა უნდა. 2. ბოშად, დუნედ, დონდლოდ მოფონებით слабо, ненатянуто languidly, loosely. **ბა̆ყბი მალიშ მა ახკოთ დოინ, ცოჯე̂ ნაყა⌈ჯ⌉ ნაჩხუჲ ახკე ჲალ‘უთ ვაჲგო⌈ჯ⌉** – მოსართავებს ბოშად ნუ შემოუჭერთ ცხენებს, თორემ გზაში ყველ⌈ებ⌉ი დაგვიგორდება; **მალიშ მა ქცევალა!** – ზანტად ნუ იქცევი!

მალჭალი̃ malčalĩ ნელთბილი тёпленький warm. **ჯერწნი მათხოვ დრ̂ფხდიენრ̂ მალჭალი̃ ხი ლათ̦ე̂** – ქვაბში მზისგან გამთბარი ნელთბილი წყალი დგას.

მალოლ ჲ **malol** j სიზარმაცე лень laziness, indolence. **მალლეხ უჲშტი̂ ვეწე̂ სტაკ ლეთა̃, მოჯე მუჲჩრ̂ ლაწრეხ** – სიზარმაცეს ისე უნდა ებრძოდეს კაცი, როგორც ცუდ სენს.

მალოლ ჲეტარ (ჲოტარ) malol jetar (jotar) გრდუვ. непрх. intrans. გაზარმაცება (გაზარმაცდება) облени⌈ва⌉ться, сделаться ленивым to become lazy. **ეჯ ადმი̄ნეხ მალოლ ჲეტე̂** – ამ ადამიანს სიზარმაცე ერევა (იპყრობს).

მალ‘|დ|ალარ¹ mal‘|d|alar¹ გრდუვ. непрх. intrans. დალევა (დაილევა), შესმა сделаться выпитым (было, но выпито) to drink. **ქოჲრწლეხ დუჯ ვე̃ მალ‘დალი̃** – ქორწილში ბევრი ღვინო დაილია. უსრ. несов. imp. **მელ‘|დ|ალარ¹ mel‘|d|alar¹**.

მალ‘|დ|ალარ² mal‘|d|alar² გრდუვ. непрх. intrans. ⌈და⌉ტაკება (⌈და⌉ეტაკება), ⌈და⌉ჯახება, დაძგერება удариться, стукнуться to clash, to bump, to collide. **სტაკ სანა̄ხ**

მალ‘ვალიჼ – კაცი კარებს დაეჯახა; სტაკონ შალთ მალ‘ჲალიჼ – კაცს ხანჯალი ეძგერა. უსრ. несов. imp. მელ‘|დ|ალარ² **mel‘|d|alar²**.

მალ‘არ malʻar 1. გრდმ. прх. trans. შესმა (შესვამს), დალევა выпить to drink. **ოჴუს ხი მალ‘ეჼ** – მან წყალი დალია. 2. დდ dd სასმელი питьё (вино, водка), жидкость для питья, выпивка drink, beverage. **ცენეხ მალ‘არ ცო და თხოგო⌈ჴ⌉** – წელს სასმელი არა გვაქვს. უსრ. несов. imp. მელ‘არ **melʻar**.

მალ‘|დ|არ¹ mal‘|d|ar¹ გრდმ. прх. trans. დალევინება (დაალევინებს) дать выпить to make sb drink sth. **ჴაშინ ვეჼ მალ‘დებათ!** – სტუმრებს ღვინო დაალევინეთ! უსრ. несов. imp. მელ‘|დ|არ¹ **mel‘|d|ar¹**.

მალ‘|დ|არ² mal‘|d|ar² გრდმ. прх. trans. დატაკება (დაატაკებს), ძგერება (აძგერებს), დაჯახება, მიჯახება, ჩაცემა, კვეთება; წამოკვრა ⌈на⌉толкнуть (о что-л.), вонзить, кольнуть, воткнуть, стукнуть to jostle, to stab, to attack, to graze. **ალექსის ივნენ ჩუვი შალთ მალ‘ჲიერ** – ალექსიმ ივანეს მუცელში ხანჯალი ჩასცა; **ოშტუჼ უჩიჼ ჲარ, მე̄ ბჭარკ ტარკ მალ‘ბიჩე⌈ჴ⌉, ცო̄მ გურ** – ისეთი სიბნელე იყო, რომ თვალში თითიც რომ ეტაკებინათ, არ ჩანდა. უსრ. несов. imp. მელ‘|დ|არ² **mel‘|d|ar²**.

მალ‘ენო̂ malʻenô მიმღ. прич. particip. 2. დალეული (შესმული) выпитый drunk (e. g., wine). **ვეჼ ახ მალ‘ენო̂ ლათ̣ე̂** – ღვინო ნახევარი დალეული დგას. 2. ნასვამი, მთვრალი выпивший drunk (e.g., man, person). **მალ‘ქჩო̂ კნათივ დი̂ჩო̂ ბუჲსუ̂ მაჴიშ დორ** – მთვრალი ბიჭები მთელი ღამე მღეროდნენ.

მალ‘რეწიჼ malʻreçĩ უსასმელოდ без питья, без выпивки without beverage. **ცენეხ ვეჼ ცო ეცმაკიჼ თხონე̄, მალ‘რეწიჼ ჷებახკეთხ** – წლეულ ღვინო ვერ ვიყიდეთ და უსასმელოდ ვსხედვართ.

მალ‘უჲნი̂ malʻujnî მიმღ. прич. particip. 1. დასალევი то, что выпивают sth to be drunk. შდრ. ср. comp. მალ‘არ **malʻar**. 2. დამლევი тот, кто выпьет sb who drinks. **მალ‘უჲნი̂ (მალ‘არ) და თხოგო⌈ჴ⌉, მა̄ მალ‘უჲნი̂ ცომენა̄ ვა, მელ‘ნიში ჟეგო⌈ჴ⌉ ბა** – დასალევი გვაქვს, მაგრამ დამლევი არავინ არის, მსმელები (დამლევები) ცხვარში არიან.

მამენა̄ mamenā ნაცვ. местоим. pron. დაე, ნურავინ; დაე, არავინ (სხვა ბრუნვებში ენაცვლება ფუძე **მაჴან- maḩan-**) пусть никто (в других падежах заменяется основой **მაჴან- maḩan-**) still nobody, still no one (in other cases it is altered by the root **მაჴან- maḩan-**). **მამენა̄ მა დოლა̄ლ ესევ!** – ნურავინ ნუ მოვა აქ! **მაჴანე̄ მა̄მ ალ'ა̄ლ სოგრ̂!** – ნურავინ ნუაფერს მეტყვის. იხ. см. see **მა; მენა̄, მენე̄ ma; menā, menē**.

მამხობელ ბდ **mamxobel** bd მახობელი головчатка сирийская Cephalaria syriaca (Latin).

მანათ ბდ **manat** bd მანეთი рубль rouble. **ფხაუზტყ მა̃თეხ ა̄სე̂ იცნას** – ას მანეთად ხბო ვიყიდე.

მა̃დილ დდ **mãdil** dd მანდილი головной платок hat, head shawl, kerchief. **ქიქოც ჴამივაც მაძდლი ჴეხკორ** – წინათ ყველანი მანდილებს იხურავდნენ; **მაძდლე̃ წჩოპ აფსტარნმაქა̄ თეჴდორ** – მანდილის წვერს მიწაზე ⌈მი⌉ათრევდნენ.

მა̃კ ჲ **mãḳ** j მანკი, ზადი порок, брак flaw, defect (illness). **ო კნათ ჴალოჭ დე̃ვაჲლნრ̂ ცო ვა, მა̃კ ტყოც ჲა ჲისენრ̂** – ის ვაჟი მთლად მორჩენილი არაა, მანკი კიდევ აქვს დარჩენილი.

მა̃ძილ ჲჲ **mãʒil** jj მანძილი расстояние distance. **ლაჟმრე̃ სტაკ გაჟგა̄ხ ჭჩალო̃ ვაე̄, მა̃ძილმაქ ლაზიშ̂ (ლაზეჲშ̂) იტე̂** – მთიელი კაცი მუხლმაგარია და ⌈შორ⌉ მანძილზე კარგად დარბის.

მაჟდაგ დდ **maždag** dd ცხვრის ტყავის საფენი (ხმარობენ ბალახზე, ან ხმელ საგანზე დაჯდომისას) подстилка из бараньей шкуры mat made from the sheep skin (is used for sitting on the grass or some dry thing). **აჲნკოს ბუხარ ფეხ მაჟდაგ დილჷე'ნე̂, ბაწარ ჴერწა̃ ჩუ̄ ხაცე̃** – ანიკომ ბუხართან ცხვრის ტყავის საფენი დააგო და ბაწრის სართავად დაჯდა.

მაჟ|დ|ალარ maž|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დარბილება (⌈და⌉არბილებდა); მოშვება, მოდუნება; დასუსტება смягчаться, смягчиться; ослабе⌈ва⌉ть to soften, to loosen. **ხილრ̂ დოხკიჩრ̂ ჴა̄ჴინ მაჟდალარ ხეცე̂** – წყალში ჩალაგებულმა ტყავებმა დარბილება იცის.

დეღეხ მაჟ|დ|ალარ deγex maž|d|alar კუჭში გახსნა (კუჭში გაიხსნება) слабить, иметь расстройство желудка diarrhea, indigestion.

მაჟ|დ|არ maž|d|ar გრდმ. прх. trans. მოშვება (⸢მო⸣უშვებს), მობოშება, დარბილება ⸢с⸣делать более мягким; ослабить, ослаблять to loosen, to soften. **კნათივ ქამრი მაჟდიჼ** – ბიჭებმა ქამრები მოუშვეს.

დეღე⸢ჰ⸣ მაჟ|დ|არ deγe⸢ḩ⸣ maž|d|ar გრდმ. прх. trans. კუჭში გახსნა (გახსნის) слабить, вызвать расстройство желудка to make have diarrhea, indigestion. **შურევ დეღე⸢ჰ⸣ მაჟჲიჼსო̂** – რძემ კუჭში გამხსნა (კუჭი ამიშალა).

მაჟარ ჲჲ **mažar** jj მაჟარი старинное ружье (винтовка) ancient gun, old rifle. **ოსმალ ბუჰეხ ბაცბიგო⸢ჰ⸣ ჰამიგოჰეც მაჲჟრი ჲაჲლრალო̂ ქორე** – ოსმალოებთან ომში თუშებს ყველას მაჟარები ეჭირა თურმე.

მაჟუჼ mažũ 1. რბილი (რამე) мягкий (что-л.) soft (sth). **ხილო⸢ჰ⸣ ბალ̥უჲნი̂ ჴაჴჼ მაჟუჼ ბა** – წყალში ჩადებული (მდებარე) ტყავი რბილია. 2. გადატ. перен. fig. რბილი (ვინმე) мягкий (человек) mild, gentle. **ჰას მაჟუჼ სტაკ ვა** – ეგ რბილი კაცია.

მარ ვბ **mar** vb ქმარი муж husband. **სე მარიჼ დოჼ ბავიჼ** – ჩემი ქმრის ცხენი დაიკარგა.

მარ ვ|არ mar v|ar გრდმ. прх. trans. ქმრის შერთვა (ქმარს შეირთავს), გათხოვება выйти замуж to marry. **ბათას მარ ქიქოც ვიჼ** – ბათა ადრე გათხოვდა (ბათამ ქმარი ადრე შეირთო).

მარან ჲ|ა̆ლ‘არ maran j|ăl̔ar გრდმ. прх. trans. ქმრისთვის მიცემა (ქმარს მისცემენ), ქმრისთვის გატანება, გათხოვება выдать замуж to give as a wife, to wed.

მარან ჴაცენო̂ maran qa’enô მიმღ. прич. particip. საქმროდ მომწიფებული, გასათხოვარი девушка на выданье wench, a girl who is ready for marrying.

მარან ლუჲნი̂ maran lujnî მიმღ. прич. particip. გასათხოვარი девушка на выданье a girl ready for marrying.

მარაგო̂ ღუჲნი̂ maragô γujnî მიმღ. прич. particip. გასათხოვარი девушка на выданье wench.

მარ-ბა̆დერ დ **mar-băder** d იხ. см. see **მარ-ბა̆დრი mar-bădri**. **მარ-ბა̆დრეხ ჲადეს, მე̄ აფუშ ცო ბო̄ს** – ქმარ-შვილს ვფიცავ, რომ ტყუილს არ ვამბობ (არა ვტყუი).

მარბა̆დრა̄ლჱჼ marbădrālẽ ქმარშვილიანი замужняя, имеющая мужа и детей married, having a husband and children. **მარბა̆დრა̄ლჱჼ ფსტუჲნრ̂ მარბა̆დრეწიჩოხ თელ'ჱ̂** – ქმარშვილიანი დედაკაცი უქმარშვილოს სჯობია.

მარ-ბა̆დრეწიჼ mar-bădreçĩ უქმარშვილო[დ] без мужа и детей without a husband and children. **მარ-ბა̆დრეწიჼ ვუჼ (-უჼ) ჲაღრა სოჼ ჰ̦აშელ?** – უქმარშვილოდ რატომ მომიხვედი სტუმრად?

მარ-ბა̆დრი დ **mar-bădri** d მრ. мн. pl. ქმარ-შვილი, ოჯახი (ქალისთვის) семья (для женщины), муж и ребёнок, муж и дети family, husband and children.

მარაგ^{1} ჲ **marag**^{1} j მარაგი запас stock, supply, reserve. **ცუჼ, თუხოჼ, მაკოჼ მარაგ თხე კნათივ ხანჰ̦ეჸ კექოჲრ̂** – ქუმლის, მარილის, პურის მარაგს ჩვენი ბიჭები დროზევე ამზადებენ.

მარაგ^{2} ჲ **marag**^{2} j ღრუბლების მიმოფანტული თხელი მასა ღამის ცაზე тонкая пелена облаков, разбросанных на ночном небе strewn thin mass of clouds in the night sky. **კამკამაჲნრ̂ ცაჲგო მარაგ ჺაუ̆ფუ̂** – კამკამა ცას „მარაგი“ (ღრუბლების მიმოფანტული თხელი მასა) ფარავს.

მარაჼ ჲჲ **marã** jj მარანი; საკუჭნაო винный погреб; кладовая pantry, store-room, cellar. **მარნა̄ხ დაყარ, ნაჩხუჲ, ბუნგი ხილ'აჼლათერ, ვენკი თეგჲიჩე[ჰ̦]დოლიჼ მა̄ ვენა̄ ეთ̦დორ** – მარნებში სულადი, ყველ[ებ]ი, ჭურჭლეული ჰქონდათ ხოლმე, ვენახების გაშენების შემდეგ კი ღვინოსაც დგამდნენ.

მარაჼ: მარაჼ მოჸ marã: marã mo’ რა..., რა ძალიან..., როგორ..., როგორ ძალიან... (გამოხატავს საგნის, ან მოვლენის შეფასების უმაღლეს ხარისხს) какой, как, что за (выражает наивысшую степень оценки предмета или явления) how, how much (expresses the highest quality of evaluating thing, or phenomenon). **მარაჼ ლამზურ ჲოჰ̦ მოჸ ჲა!** – რა ძალიან ლამაზი ქალია! **მარაჼ მოწიჼ სტაკ მოჸ ვაჰ̦რ̂!** – როგორ ძალიან ცუდი კაცი ხარ! **მარაჼ ლაზიშ მოჸ ხილ'რალორ̂, ყარ ჲეჸნოჰ̦ერ!** – რა კარგი იქნებოდა, წვიმა მოსულიყო! **მარაჼ ლაზნა̄ მოჸ ეჰ̦ათ დარ, ბაცბივ ბაჲცბრათ მე̄ ამბუჲ ჲორ** – მაშინ იყო რა კარგი, ბაცბები ბაცბურად რომ ლაპარაკობდნენ (რ. ორბეთიშვილი) შდრ. ср. comp. მოჸ^{1} **mo’**^{1}.

მარგბითალაჸ **margbitala’** ზმნს. нареч. adv. განგებ, განზრახ нарочно, намеренно on purpose, purposely. **მარგბითალაჸ ლივას ჳოგრ̂** – განგებ გეუბნები.

მარგილ ბდ **margil** bd მარგილი кол (для забора) stake, picket. **ბაკენ გოგიჴ მაჲრგლი თოხი'ნჷ̂, კჷ̃ ლობა̄ ჲობცჷ̃** – ბაკის გარშემო მარგილები ჩაასვეს და შემდეგ ღობე დაწნეს.

მარგლიტ ბდ **margliṭ** bd მარგალიტი жемчуг pearl.

მარგლო|დ|არ **marglo|d|ar** გრდმ. прх. trans. მარგვლა (მარგლავს) полоть to weed. **ჩუ დივქჩრ̂ წუძლინ ნაგათჷე[ჳ] მარგლოდარ დეწჷ̂, მჷ̄ მოცჷიჩრ̂ ბურჴევ ქო ცო თოლდოლრ̂** – დათესილ მწვანილ[ებ]ს დროგამოშვებით მარგვლა უნდა, რათა მავნე ბალახი არ მოერიოს. სრ. сов. perf. **გამარგლო|დ|არ gamarglo|d|ar**.

მარგლო|დ|ა̃ **marglo|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund მარგლო|დ|არ **msrglo|d|ar**. **ბჷ̄დროლე კავ მარგლოდა̃ კელრასრ̂ ნანას** – ბავშვობაში ყანის სამარგლავად დავყავდი დედას.

მარგლო|დ|ითა̃ **madglo|d|itã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund მარგლო|დ|ითარ **marglo|d|itar**. **კავ მარგლოდითა̃ ქიქოჸ მოწაფი ჳეფსდორ სკოლერჷ̃** – ყანის სამარგლავად წინათ მოსწავლეებს გზავნიდნენ სკოლიდან.

მარდათ **mardat** ზმნს. нареч. adv. მარდად, სწრაფად, მარჯვედ, ყოჩაღად, ჩაუქად быстро,бойко, проворно, шустро dexterously, fast, quickly, fast. **ნიკალაჲ ივანიჩენ მარდათ ლელარ ხეჸერ** – ნიკალაჲ ივანიჩმა სწრაფად სიარული იცოდა; **შაჲრჷ̂ ჲაშრ̂ ქუჲრწლეჴ მარდათ ჳერწირ ბათრ̂** – თავისი დის ქორწილში ყოჩაღად ტრიალებდა ბათო.

მარდა̄დ ვბ **mardād** vb მამამთილი свёкор father-in-law (husband’s father). **ჳათხეჸ ნუს მარდადეგრ̂ ცჳაჲნჷ̂ შარე[ჳ] მოჸ ჲუჴ ცო ლევირ** – წინათ რძალი მამამთილს ერთი წელი მაინც არ ელაპარაკებოდა.

მარდლაკ **mardlaḳ** მწიხლავი, წიხლია лягающийся kicker (e.g., horse). **მარდლაკ დახნრ̂ ცო ლალად** – მწიხლავი საქონელი არ ვარგა; **მარდლაკ ათჷგო[ჳ] ებწოშ ქოკ ჩუ ახკრ̂** – მწიხლავ ფურს წველისას ფეხს უბამენ.

მარდუკ დდ **marduḳ** dd თითისტარის სატრიალებელი ხის პატარა გლუვად ამოღრმავებული ნაჭერი подставка для веретена a small smoothly deepened piece of wood for turning the spindle. **სე ნან[ე]გო მელ’ში მარდუკ და** – დედაჩემს რამდენიმე „მარდუკი“ აქვს.

მართალ **martal** მართალი правда, правый true, right, truthful. **მართალ ადმეჼ ცოსტენხა̄ ჯირ’ლ’ი̂** – მართალ ადამიანს არაფრისა ეშინია.

მართუშ დდ **martuš** dd დიდი ბლითი, დიდი ბუბლიკი (რგოლისებრი სარიტუალო პური) большой бублик, баранка (кольцеобразный ритуальный хлеб) big bagel (a bread product traditionally shaped by hand into the form of a ring). **დალიჼჩონ მართუშ დაჺო̂** – მიცვალებულს „მართუშს“ უცხობენ.

მარმარილო̂ ბდ **marmarilô** bd მარმარილო мрамор marble. **ლოპოტ ჯევბა[ჳ] ღაზეჼჯ მარმრილო̂ ბახო̂** – ლოპოტის ხეობაში საუკეთესო მარმარილოს იღებენ.

მაროჟნ დდ **marožn** dd ნაყინი мороженое ice-cream. **მაროჟნ ჴალიხა̄ ჩამლიჼ და** – ნაყინი ზამთარშიც გემრიელია.

მარტ ბდ **marṭ** bd მარტი март March. **მარტ ბაჺა[ჳ] ყარუჲ ხეჸე̂** – მარტის თვეში წვიმები იცის.

მარ-ფსტუ დდ **mar-psṭu** dd ცოლ-ქმარი, მეუღლეები муж и жена, супруги husband and wife, spouses. **მარ-ფსტუნიჼ წა და ე** – ცოლ-ქმრის სახლია ეს; **მარ-ფსტუნავ ჯავ დაცო̂** – ცოლ-ქმარი ყანას მკის.

მარღაჸო̂ **marɣa’ô** მარღი, თვალთეთრი; მარღი ცხენის მეტსახელი белоглазый (о лошади) white-eyed (about horse). **თედოლ ბიძ მარღაჸო̂ დონეხ *მარღაჸო̂* დორათხ** – თედოლე ძიას მარღა (თვალთეთრა) ცხენს *მარღაჸოს* ვეძახდით.

მარშიხ|დ|ალუჲშუ̂ **maršix|d|alujšû** მრ. мн. pl. გამარჯობა! მშვიდობა თქვენდა! მშვიდობით გვევლოთ! (მისალმების ფორმაა) здравствуй(те)! Hello! How do you do! ***მარშიხვალოჰო̂, ივანაჲნო̂,* დონმაქრენაჰოც ვექიჼ სოგო̂ მიხო̂** – *გაგიმარჯოს, ივანე,* ცხენდაცხენვე დამიძახა მიხომ.

მარცარ marcar გრდმ. прх. trans. გატუსვა (გატუსავს) опалить to scorch, to singe. **წარავ ბეჯ მარცირ სჷ** – ცეცხლმა თმა გამიტუსა; **ჩხჷდრი მაჲრცნას** – წინდები გავტუსე. უსრ. несов. imp. **მერცარ mercar**.

მარცჷ marcã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund **მარცარ marcar**. **თამროს ჩხჷდრი მარცჷ ეზო წე ჲშაცჷ** – თამარმა წინდების შესატუსად ეზოში ცეცხლი [დ]აანთო.

მარცითარ marcitar გრდმ. прх. trans. გატუსვინება (გაატუსვინებს) заставить опалить to make scorch, to make singe. **ნანას ხკოლიხ დიენო̂ ჩხჷდრი დანიჲ სოგო̂ მარცითჷ** – დედამ ზაფხულში მოქსოვილი წინდები ყველა მე გამატუსვინა.

მარცინო̂ marcinô მიმღ. прич. particip. გატუსული опалённый scorched, singed. **მარცინო̂ ჭაჷ ქორთო̂ იცნას** – გატუსული ღორის თავი ვიყიდე; **ე ჩხჷდრი მარცინო̂ და** – ეს წინდები გატუსულია.

მარწყო̂ ბდ **marçq̇ô** bd მარწყვი земляника, клубника strawberry. **ლამჷ მარწყო̂ ჩამლჷ ბაე̄, ქასქასტჷ იხჷლათეთხ ლეჭბჷ** – მთის მარწყვი გემრიელია და ხშირად დავდივართ ხოლმე საკრეფად.

მარწყო̄ლჷ marçq̇ōlẽ მარწყვიანი земляничный, в землянике full of strawberry. **მარწყო̄ლჷ კალათ თარუჲ ოთბინას** – მარწყვიანი კალათი თაროში შევდგი.

მარჭკელ დდ **marč̣k̇el** dd მაჭანკალი сваха matchmaker. **...სტაბო̄ ლევჲორ, მაცნე̄ ზაჲრზენინ დაჲქრა̄ ზურბეს ჭაჭდიენო̂ მარჭკელ ოთნორ სჷგო̂** – ...შემოდგომა ყოფილიყო, როცა ზარიძეებს აბაშიძე ზურაბის გაგზავნილი მაჭანკალი მისდგომოდათ კარს (მ. მიქელაძე).

მარხილ ბდ **marxil** bd მარხილი сани sledge, sleigh, tobaggan. **მუხრნილჷ დოს ჺალიხ მაწყ მაჲრხლივ ჭეჭორ** – მუხროვანიდან (ალვნის ტყეა) ზამთარში შეშა ხან მარხილებით მოჰქონდათ.

მარხო̂ დდ **marxô** dd მარხვა пост fast, lent. **მარხუჲლო[ჭ] ჭამახეჲ დაჭოჷ ჺარჭჷ მარხო̂ და** – მარხვებში ყველაზე დიდი დიდმარხვაა (შავი მარხვაა); **პარასკინე[ჭ] მარხო̂ დოლ'ჷ** – პარასკევს მარხვა დაიწყო.

მარხ[ო̂] დ|არ marx[ô] d|ar გრდმ. прх. trans. მარხულობა (მარხულობს), მარხვის ქმნა поститься to fast, to be on lent. **სე ყაჲჩო̂ აგას გეფსუ შაწ მარხო̂**

დორე̄, მარხო̂ დასტდალლომცინ დითხ⌈ო⌉ლენ დისტ ცო̄მ ჲოგერ – ჩემი მოხუცი ბებია კვირაში ორჯერ მარხულობდა და გახსნილებამდე ხორცეულს აღარაფერს ჩაიდებდა პირში.

მარხ⌈ო̂⌉ დ|ასტ|დ|ალარ marx⌈ô⌉ d|asṭ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გახსნილება (გახსნილდება), მარხვის გახსნა разговеться to break one’s fast. **თხა მარხო̂ დასტლა** – დღეს მარხვა იხსნება.

მარხ⌈ო̂⌉ დ|ასტარ marx⌈ô⌉ d|asṭar გრდმ. прх. trans. გახსნილება (გაიხსნილებს), მარხვის გახსნა разговеться to end fast, to break one’s fast.

მარხ⌈ო̂⌉ დ|ეჴინო̂ marx⌈ô⌉ d|eqinô მიმღ. прич. particip. ნამარხულევი, მარხვაგადახდილი постившийся, соблюдший пост a person being on a fast. **მარხო̂ ცო დეჴინჩო̂ სტაკოგო̂ ფიფინარ ჲეფსურ** – მარხვის არშემნახველ კაცს ალმაცერად უყურებდნენ.

მარხ⌈ო̂⌉ დ|ოლʻარ (დ|ეფლარ) marx⌈ô⌉ d|olʻar (d|eplar) გრდუვ. непрх. intrans. დამარხვება (დამარხვდება), მარხვის დაწყება, დადგომა наступление (о посте) to begin fast. **პარასკინე⌈ჲ⌉ მარხო̂ დოლʻენ** – პარასკევს მარხვა დაიწყო; **მარხო̂ დოლʻჩე⌈ჲ⌉დოლინ ყაჟნჩო̂ ნახვ დითხო̄რე′ნე̂, საცხიმე̄რე′ნე̂ ცო̄მ დაყორ** – დამარხვების შემდეგ მოხუცი ხალხი ხორციანსა და ცხიმიანს არაფერს ჭამდა.

მარხ⌈ო̂⌉ დ|ოჟარ marx⌈ô⌉ d|ožar გრდმ. прх. trans. მარხვის დაწყება (დაიწყებს), დამარხვება приступить поститься to begin to fast. **აგას მარხო̂ დოჟინ** – ბებიამ მარხვა დაიწყო.

მარხოშ marxoš მარახოში (ღვინო) кисловатый (о вине) acidulated, bitter, acidulous (of wine). **მიხკუჲნ მარხოშ ვენ ხკოლიხ ლაზენ მელʻუჲნი̂ და** – მიხაკოს მარახოში ღვინო ზაფხულში კარგი სასმელია.

მარჯოთ marǯot ზმნს. нареч. adv. მარჯვედ, ადვილად ловко, легко easily, airily. **მარჯოთ ჴეჩო̄ხ მოსჷნ ცო დეწე⌈ჲ⌉ ალʻნ** – ადვილად სხვაზე ცუდი არ უნდა თქვა.

მა̆რდ^1 ბჲ **mărd**^{1} bj წიხლი (ადამიანისაც, პირუტყვისაც) лягание, брыкание (и человека, и животного) buck, kick (of person, or cattle). **ე დონ მა̆რდიგორენდა⌈ჲ⌉ თივუჲლა̄ ცო და** – ამ ცხენის წიხლებისაგან მოსვენება არ არის. შდრ. ср. comp. **წინკი c̣ĩḳi**.

მა̆რდ ლასტ|ბ|არ (ლესტ|ბ|არ) mărd lasṭ|b|ar (lesṭ|b|ar) გრდმ. прх. trans. წიხლის ⌈გა⌉ქნევა (⌈გა⌉იქნევს), კვრა, წიხვლა лягнуть, лягать to kick. **ვირევ მა̆რდ ლასტბიქ̂ სო̂** – ვირმა წიხლი გამიქნია.

მა̆რდი ლეხკარ (ლა̆ხკარ) mărdi lexḳar (lăxḳar) გრდმ. прх. trans. წიხლების ყრა (წიხლებს ყრის) лягаться to kick. **ე ვირენ მა̆რდი ლეხკარ ხეცჷ̂** – ამ ვირმა წიხლების ყრა იცის.

მა̆რდა̄ხ დ|აჴარ (დ|ა̄ხარ) mărdāx d|aqar (d|āxar) გრდმ. прх. trans. წიხლქვეშ გაგდება (გაიგდებს), დაწიხვლა лягать, лягнуть to kick. **თხე ჴადლევ ჴეჩო̂ ჴადლქ̂ ბოყოჯ̂ მა̆რდა̄ხ დაჴი̂** – ჩვენმა ფაშატმა სხვა ფაშატის კვიცი დაწიხლა.

მა̆რდ ბ|იშ|ბ|არ (ბ|ეთ̨არ) mărd b|iš|b|ar (b|eţar) გრდმ. прх. trans. წიხლის გარტყმა (გაარტყამს), კვრა лягнуть, лягать to hit, to kick. **დონევ მა̆რდ ბიშბიქ̂ სო̂** – ცხენმა წიხლი მკრა.

მა̆რდ თელ̔არ (ბ|ალ̔არ) mărd teľar (b|aľar) გრდმ. прх. trans. წიხვლა (წიხლავს) лягать, брыкаться to buck. **მელ̔ე̄ საღრენ გარგ ლო̄̂ს, ოჴუმფლქ̂ მა̆რდ თელ̔რ̂ სო̂** – რამდენიც სალართან (სალარა ცხენთან) ახლოს მივალ, იმდენი მწიხლავს.

მა̆რდ^{2} mărd^{2} მარდი, სწრაფი, ჩაუქი, ხელმარჯვე проворный, расторопный, шустрый quick, prompt, fast, dexterous. **ბათხლო ელნ̂სნ̂ მა̆რდ ცომენ̂ დო** – საქმეში ელენესავით სწრაფი არავინაა.

მარ̔-ბაქი ჲ mar‘-baki j მრ. мн. pl. ცხვირ-პირი, სახე лицо face,visage. **ლაზე̂, თაგუჲნ̂ ჲოჳ ჲა, მარ̔-ბაქა̄ხ ცო̄მ ჭირბა** – კარგი, კოხტა გოგოა, სახეზე არა უჭირს რა.

მარ̔-ბაქი ლაჴ|ჲ|იენო̂ mar‘-baki laq|j|ienô მიმღ. прич. particip. ცხვირაწეული, ამაყი, ყოყლოჩინა чванливый, кичливый, заносчивый proud, gloried.

მარ̔-ბაქი ჩუ ჴოხკ|ჲ|არ (ჴეხკ|ჲ|არ) mar‘-baki ču qoxḳ|j|ar (qexḳ|j|ar) გრდმ. прх. trans. ცხვირ-პირის ჩამოშვება, მობუზვა, აბუზვა, გაბუტვა повесить нос; надуться to shrink, to feel hurt, to take offence. **ხალჲ̂ ხეთი̂ჩო̂ ბა̈დრევ მარʻბაქი ჯოხკჲიქ̂** – ნაწყენი ბავშვი გაიბუტა.

მარʻლʻო̂ ბდ **marʻlʻô** bd ცხვირი нос nose. **მარʻლʻოვ ჴაჲჭი̂ სემსოთ ვაჲ** – ცხვირით ვყნოსავთ, ვსუნავთ; **მარʻლʻუჲგო[ჴ] ში ღრუტ ჲაჲლი̂** – ცხვირს ორი ნესტო (ხვრელი) აქვს.

მარʻლʻა̄ხუჲლ̥უ̂ დდ **marʻlʻāxujl̥û** dd ცხვირზე ამოსადები მარყუჟი петля, надеваемая на морду лошади a loop to be bridled on the muzzle of a horse. **ლოჳ̆მჳ̆ ვოტუშ, აჳღვრი ცო ჲარე̄, დონენ მარʻლʻა̄ხუჲლ̥უ̂ თაგდინას** – მთაში წასვლისას აღვირი არ იყო და ცხენს ცხვირზე ამოსადები მარყუჟი გავუკეთე.

მასალ ჲჲ **masal** jj მასალა материал material. **წიფელ ლამუ[ჴ] წინი̂ მასლელ თეტოლო̂** – წიფელა მთაში სახლის მასალად იჭრება.

მას|დ|ალარ mas|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაწყრომა (გაწყრება) разгневаться, прогневаться to be angry, to become sulky. **მოჸიჩო̂ სტაკონ და̄ლ მასლა** – ცუდ კაცს ღმერთი გაუწყრება.

მას|დ|აჲლნო̂, მას|დ|ალინო̂ mas|d|ajlnô, mas|d|alinô მიმღ. прич. particip. გამწყრალი разгневанный, прогневанный angry, irate, sulky. **ის და̄ლ მასვაჲლნო̂ ილიკო̂ ქეგ[ო]რქ̂ შარნ ვეჴვალინო̂** – ეგ ღმერთგამწყრალი ილიკო ცხვრიდან გამოპარულა.

მასთხლობ დ **mastxlob** d მტრობა вражда enemity, hostility.

მასთხლობ დ|არ mastxlob d|ar გრდმ. прх. trans. მტრობა (მტრობს) враждовать to quarrel, to be at war (with each other). **მაცახ ოჯარ ვაშ[ბ]ინ მასთხლობ დორ, მა̄ თხა ვაქარსჲ̂ ბახე̂** – ოდესღაც ისინი ერთმანეთს მტრობდნენ, მაგრამ დღეს ძმებივით ცხოვრობენ.

მასთხოვ ვბ დდ **mastxov** vb dd მტერი враг enemy. **მასთხოვენ მასთხოველეშ ბჩარვახარ დეწე̂** – მტერს მტრულად უნდა დახვედრა; **ბუჴგოდოლი̂ ვაჲ მასთოვა̄ხი̂ დი̄ნი̂ ცომენა̄ ვაგერ** – ბრძოლის შემდეგ ჩვენი მტერთაგანი ცოცხალი აღარავინ იყო; **ჴე̂ მასთხოვ ო და, ჴანნა̄ ჴონაჲნო̂ მოჸოლ ლეცე̂** – შენი მტერი ისაა, ვისაც შენთვის ცუდი სურს.

მასთხოვაჲღ (მასთხოვეღ) ოთ̦არ (ეთ̦არ) mastxovajγ (mastxoveγ) oțar (ețar) გრდუვ. непрх. intrans. გადამტერება (გადაემტერება), მტრად დადგომა, მტრობა стать врагом, враждовать to be at enemity, to be at war (with, with each other). ცოსტენნადალ̦ა ე სტაკ მასთხოვაჲღ ოთ̦ე̃ სო̃ – არაფრის გულისთვის ეს კაცი გადამემტერა; ეჯ̂ათდოლი̃ მიტრო̂ ბაგრატუჲნი̂ მასთხოვეღ ჴეთ̦ე̃ – იმის შემდეგ მიტრო ბაგრატს მტრობს.

მასთხოვაჲღ (მასთხოვეღ) ჴეთ̦ენო̂ mastxovajγ (mastxoveγ) qețenô მიმღ. прич. particip. მტრად გამხდარი, გადამტერებული ставший врагом, враждующий becoming an enemy, being at war with sb.

მასთხუჲლი̃ mastxujlĩ მტრიანი имеющий врага having enemies. მასთხუჲლი̃ სტაკ დუჴ ვაე̄, მასთხუჲწი̃ მა̄ კაძიკ – მტრიანი კაცი ბევრია, უმტერო კი ცოტა.

მასთხუჲღე̃ mastxujγẽ მტრული, მტრისებური враждебный, неприятельский unfriendly, hostile. ქოთ̦ხოლე⌈ჯ̂⌉ ვაჩო̂ ნაყბისტენ ცო ლატარ მასთხუჲღე̃ საქმ ჲა – გაჭირვებაში მყოფი ამხანაგისთვის არდახმარება მტრული საქმეა.

მასორ დდ **masor** dd ფსიტი, არჩვი серна chamois. სპერუჲზი̂ კმაჲტნა̄ხ მასაჲრჩნ თაფვაჲრი̂ ჲით̦ნათხ – სპეროზის კლდეებზე ფსიტებს თოფები ვუშინეთ; მასრი̃ დითხ ჩამლი̃ და – არჩვის ხორცი გემრიელია.

მასპი̃ძელ ვბ; ჲდ; დდ **masp̣ĩʒel** vb; jd; dd მასპინძელი хозяин (в отношении гостей) host, hostess. ჯ̂აშივ მასპი̃ძლეხ დეხი̃, წყეგეჲს დუჴ ვე̃ მა მელ̓ოდო̂ თხონაჲნო̂ – სტუმრებმა მასპინძელს სთხოვეს, მეტისმეტად ბევრ ღვინოს ნუ გვასმევო.

მასრ დდ **masr** dd მასრა, ვაზნა гильза cartridge-case. ოჴუს მასრი თოფე̃ წომალა̄, ტყივა̄ დეხკო̂ – ის მასრაში თოფის წამალსა და ტყვიას ყრის (ტენის).

მატ|დ|ალარ maț|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დამწიფება (დამწიფდება), შემოსვლა созре⌈ва⌉ть to ripe, to come in mature. ხილ საბლეხი̃ სტაბო⌈ჯ̂⌉ მატლა – ხილი მეტწილად შემოდგომას მწიფდება; ჴორინ მატდალარ ი̂შუ̂ – ვაშლებს დამწიფება აკლია.

მატ|დ|ალინო̂, მატ|დ|აჲლნო̂ maț|d|alinô, maț|d|ajlnô მიმღ. прич. particip. დამწიფებული, მწიფე созревший, поспевший, спелый ripening. მატჲალი̃ჩო̂ ქაჲნზიგო̂ ჯ̂იჭას – დამწიფებულ ყურძნებს ვუყურებ.

მატ|დ|არ maṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. დამწიფება (⌈და⌉ამწიფებს) дать ⌈со⌉зреть, поспеть to ripe. **ეჯ ჲაჩნოხ ხილ სტევ მატოჲო̂** – ამ უამინდობაში ხილს რა დაამწიფებს.

მატე̃ maṭẽ მწიფე спелый (плод) ripe (fruit). **მატე̃ თუთ აფსტარმაქ აჴკჷ̂** – მწიფე თუთა მიწაზე ცვივა; **მატეჩო̂ ატმენ ჰალ ლაჰდარ დეწჷ̂** – მწიფე ატამს დაკრეფა უნდა.

მატკაჸ|დ|ალარ maṭḳa'|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მცირედ დამწიფება (მცირედ ⌈და⌉მწიფდება), სიმწიფეში შესვლა слегка созре⌈ва⌉ть to ripen a bit slightly.

მატკაჸ|დ|ალინო̂ maṭḳa'|d|alinô მიმღ. прич. particip. მცირედ დამწიფებული, შემწიფებული слегка созревший a bit ripening, a bit ripened. **მატკაჸბალინო̂ ჯორ** – მცირედ დამწიფებული ვაშლი.

მატლაჲნი̂ maṭlajnî მიმღ. прич. particip. ის, რაც მწიფდება, დასამწიფებელი, მწიფებადი зреющий sth to be ripen, immature. **კათთე⌈ჰ⌉ ქანიზ ტყოც მატლაჲნი̂ ჲაჸ̄, ენკენ ბათჳა⌈ჰ⌉გეც ჲაყოლო̂** – მკათათვეში ყურძენი კიდევ დასამწიფებელია (შემოუსვლელია) და ენკენისთვეშიღა იჭმება.

მატოლ ჲ **maṭol** j სიმწიფე спелость, зрелость ripeness, maturity. **ე ჯეჩნერეჩო̂ ქლივჳ̈ მატოლ ცო ჲაგი⌈ნ⌉ჲა სო̈: მაცმჷ̄ მატლაჲნი̂ ხჳ̈ ჲაღო̂, მახავ აჰ აკოდო̂** – ამ სხვანაირი (უცხო ჯიშის) ქლიავების სიმწიფე არ მინახავს: როცა სიმწიფის დრო მოდის, ქარი ძირს ყრის.

მატრ დდ **maṭr** dd სადილი обед dinner. **მათხ ჺაჲრთვჳ̈ დაჰ ლასტენო̂ ბარ, მაცმჷ̄ მატრენ ხაჲბჟრათხ** – მზე კარგად გადასული იყო, როცა სადილად დავსხედით.

მატრენ, მატრენაჲნო̂ maṭren, maṭrenajnô სადილისთვის, სადილად к обеду, на обед at dinner, for dinner. **თხა მატრენ შურჷ̄ლე̃ ბრი̈ჯა'ჷ, ყოლო'ჷ დათვაჲგო⌈ჰ⌉** – დღეს სადილად რძიანი ბრინჯი და „ყოლო“ გვაქვს.

მატრ⌈ე⌉წი̃ maṭr⌈e⌉c̣ĩ უსადილო⌈დ⌉ без обеда without dinner. **ფსარე მაჲრამ ცო მაკეშ ჲარჷ̄, მატრ⌈ე⌉წი̃ დისქთხო̂** – გუშინ მარიამი შეუძლოდ იყო და უსადილოდ დავრჩით.

მატრაკვეც **maṭraḳvec** მატრაკვეცა выскочка upstart, parvenu. **მატრაკვეც ლე სტაკ ცო ღალავე̄, ლე ფსტუჲნო̂** – მატრაკვეცა არც კაცი ვარგა და არც დიაცი.

მატ̡იშ **mat̡iš** იხ. см. see **მოტ̡** **mot̡**.

მატ̡ლიჼ **mat̡lĩ** ენაწყლიანი, ენიანი, ენატკბილი красноречивый eloquent, smooth-tongued. **შობიგო⌈ჰ⌉ დუჴ ბა მატ̡ლიჼ ნახე̄, ბაცბიგო⌈ჰ⌉ მა̄ კაძიკ** – ფშავლებს ბევრი ჰყავთ ენაწყლიანი ხალხი, თუშებს კი ცოტა.

მატ̡წიჼ **mat̡c̣ĩ** უენო, უტყვი без языка, немой, бессловесный, малословный dumb, silent. **დახნე̂ მატ̡წიჼ და** – საქონელი უტყვია; **მატ̡წიჼ სტაკ** – უენო კაცი.

მაუ̆დ დდ **maŭd** dd მაუდი сукно cloth, broadcloth. **მოუ̆დქჼ პალტო̂ აბითნას სე ნანეგო̂** – მაუდის პალტო შევაკერინე დედაჩემს.

მაუ̆ჴუ̂ დდ **maŭqû** dd სამართებელი бритва razor. **ჸუვივ მაჴნინ დაყე⌈ჰ⌉ ჸირიჩო̂ ნეკევ ჲაშო̂ კარკარუჲ** – მწყემსები სამართებლის მაგიერ მჭრელი დანით იპარსავენ წვერს.

მაფრაშ დდ **mapraš** dd მაფრაშა большой ковровый мешок (для постельных принадлежностей и др.) the largest sack sewed from the carpet (for putting bed and its clothes). **ლოუ̆მუ̂ დოტუშ ბაცბივ ჩუჰ ჲითენო̂ ბარგ მაფრშა̄ხ ჲოხკო´ქ, უჲმტი̂ გაგოჲო̂** – მთაში წასვლისას თუშები შინ დატოვებულ ბარგს მაფრაშებში ჩააწყობენ ხოლმე და ისე ინახავენ.

მაქო̂ დდ **makô** dd მაქო ткацкий челнок shuttle. **ხელოსნეს წინი̂ მაქო̂ ცერ დავიჼჩოხ ხარციჼ სოჼ** – ხელოსანმა ახალი მაქო გაფუჭებულში გა⌈და⌉მიცვალა.

მაქ **mak** ზმნს. нареч. adv. ზევით, ზედ (იხმარება წინსართის მნიშვნელობითაც) наверх, вверх, сверху (употребляется и в значении приставки) up, above, overhead (is used even as a prefix). **ეჰჰ, გოგი... სო დაჰ ჲაჲლჩე, დაჩო თუთი ჲეწიც სოჼ მაქ აკჼ ტამპიდ-ტუმპაჲნო̂, ვოჰ!..** – ეჰჰ, გოგი... მე რო მოვკვდები, ო–ჰო–ჰო–ჰო–ჰო, თუთები უნდა მეყრებოდეს ტამპი–ტუმპით, ბიჭოო!.. (ა. ბერთლანი).

მაქ დ|ახარ (იხარ) **mak d|axar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. მიდგომა (მიადგება), ⌈ზედ⌉ მისვლა набрести, напасть to moor, to come accross. **თჰაქეხ ვოწვა-**

ლინრ̂, ბუჰრილო ჩაინ ვახნას მაქ – კვალს გაყოლილი, ბუერებში დათვს მივადექი. იხ. см. see დ|ახარ¹ **d|axar**¹.

მაქ ბჳარ|დ|ახარ (ბჳარიხარ) mak bωar|d|axar (bωarixar) გრდუვ. непрх. intrans. შესწრება (შეესწრება) стать очевидцем to enter before, to be the witness. ვაიჼ პეტრ̂ ვჳივჩე⌈ჰ⌉ თრილთი, მაქ ბჳარვახჷჼსრ̂ – ჩვენი პეტრო რომ მოკლეს თრიალეთში, შევესწარი. იხ. см. see **ბჳარ|დ|ახარ bωar|d|axar**.

მაქ გუ|დ|ალ‘არ (გუ⌈ჸ⌉იხარ) mak gu|d|aľar (gu⌈’⌉ixar) გრდუვ. непрх. intrans. წაწყდომა (წააწყდება), ⌈ზედ⌉ მიჩენა (უნებლიეთ), წასწრება, ⌈ზედ⌉ მისვლა набрести, застать врасплох to come accross, to catch. ჯორი აჰჩუღშნ მაქ გუვაღლ‘ნას – ვაშლ⌈ებ⌉ის ქურდებს წავადექი.

მაქ დ|ეხკარ (ახკარ) mak d|exḳar (axḳar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ მიბმა (მიაბამს), შემოკვრა, შემორტყმა (ქამრისა...) привязать, повязать (пояс...) to bind, to rope, to belt, to enclose. ვირ ხენეხ მაქ დიხკნას – ვირი ხეზე მივაბი; შალთქამარ მაქ დეხკ! – ქამარ-ხანჯალი შემოირტყი! იხ. см. see **დ|ეხკარ¹ d|exḳar¹**.

მაქ ეჴ̨არ (ლეთხარ) mak eq̨ar (letxar) გრდუვ. непрх. intrans. შეხტომა (შეახტება), ⌈ზედ⌉ ახტომა, მოხტომა вскочить (на что-л., кого-л.) to jump up, on (sth/sb), to horse. დონენ მაქ ეჴ̨ი′ნეს, ხეხკოშ ლაჩაჰ̄ ვახნას – ცხენს მოვახტი და ჭენებით ქვევით წაველი. იხ. см. see **ეჴ̨არ eq̨ar**.

მაქ დ|ილ̨არ (დ|ებლარ) mak d|il̨ar (d|eblar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ დადება (და⌈ა⌉დებს), დატვირთვა положить сверху, нагрузить to put down, to load. მუშივ დოს მაქ დილ̨ჷჼ ურმენ – მუშებმა შეშა დაუდეს ურემს. იხ. см. see **დ|ილ̨არ d|il̨ar**.

მაქ ლათ|დ|არ (ლეთ|დ|არ) mak lat|d|ar (let|d|ar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ დაკრობა (⌈და⌉აკრობს), ზედ დაკერება наклеи⌈ва⌉ть, наши⌈ва⌉ть to mend, to sew on, to stick. ჟაგნონ მა̄რკ მაქ ლათდინას – წერილს მარკა დავაკარი; ნანას დატჷჼჩო⌈ჰ⌉ კაღტი̂ მაქ ლათბიჷჼ – დედამ დახეულზე ნაჭერი დააკერა; აგას სამუჴ̨ლეხ პეპლი მაქ ლეთოდრ̂ – ბებია შარვალს ღილებს აკერებს. იხ. см. see **ლათ|დ|არ³ lat|d|ar³**.

მაქ ლათ̥არ (ოთ̥არ) mak lat̥ar (ot̥ar) გრდუვ. непрх. intrans. თავზე დგომა (ადგას), ⌈ზედ⌉ დგომა, წესრიგის დაცვა стоять над чем-л. или кем-л., блюсти порядок to undertake, to police, to establish order. **სჲ̂ ბაბრ̂ ბათხან მაქ ლათ̥ე̂** – პაპაჩემი საქმეს (ზედ) ადგას. იხ. см. see **ლათ̥არ lat̥ar**.

მაქ ლატ|დ|არ (ლეტ|დ|არ) mak laṭ|d|ar (leṭ|d|ar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ დამატება (დაამატებს), მიმატება надбавить to add, to raise. **ტყ̄ თუმნეხ ცო თელ'ორე̄, ფხია'ჯ მაქ ლატჲიჲ̂** – ოც თუმნად არ იძლეოდა და ხუთიც დაუმატა. იხ. см. see **ლატ|დ|არ laṭ|d|ar**.

მაქ ლაქ|დ|არ (ლექ|დ|არ) mak lak|d|ar (lek|d|ar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ დადება (დაადებს), წახურვა, წაფარება набросить сверху, покрыть to cover over. **იცხ თოჯოჩრ̂ კნათენ თექ მაქ ლაქდებ, ცოჯე̂ ფშელოვ ეცრ̂** – მაგ მძინარე ბიჭს თექა წააფარე, თორემ შესცივა. იხ. см. see **ლაქ|დ|არ lak|d|ar**.

მაქ ოთ̥არ (ეთ̥არ) mak ot̥ar (et̥ar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. თავზე დადგომა (თავზე დაადგება) стоять над головой, стоять на своем, наскочить to make sb do sth, to oversee. **კნათინ მაქ ოთ̥ე'ნეს, ქე დაჯ̄ ლარკითნას** – ბიჭებს თავზე დავადექი და ცხვარი გავაპარსვინე; **ჯაჲ ალ'ჩ̂ონ მაქ ოთ̥** – შენს (თავის, საკუთარ) ნათქვამს მაგრად დაუდექი. 2. თავზე წადგომა (წაადგება), წაწყდომა, მიგნება набрести to come accross, to find. **ლაჴიჩ̂ ბურხილო[ჯ] ჩაინ ოთ̥ნას მაქ** – მაღალ ბალახებში დათვს წავაწყდი. იხ. см. see **ოთ̥არ ot̥ar**.

მაქ ოთ̥|დ|არ (ეთ̥|დ|არ) mak ot̥|d|ar (et̥|d|ar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ დადგმა (და⌈ა⌉დგამს), შედგმა; დაშენება поставить; надстроить to build (on) an additional store. **ჩაჲ მაქ ოთ̥დებ** – ჩაი დადგი (ცეცხლზე); **წენინმაქ შილღ̂ წა დეწეს მაქ ოთ̥დჲ̂** – სახლზე მეორე სახლი (სართული) უნდა დავდგა. იხ. см. see **ოთ̥|დ|არ ot̥|d|ar**.

მაქ ოლ̥არ (ებლარ) mak ol̥ar (eblar) გრდმ. прх. trans. ზე⌈დ⌉ აგება (ააგებს), წამოგება, წამოცმა, ჩამოცმა нанизить, нанизывать (мясо, бусы); надеть to skewer, to string, to slip on. **ბაწრეხ კიკ მაქ ოლ̥ბებ!** – ბაწარზე მძივი ააგე! **წოდ მაქ ოლ̥ათ შაჸმფრეხ!** – მწვადი ააცვით შამფურზე! **თექ მაქ ოლ̥!** – თექა წამოიცვი! იხ. см. see **ოლ̥არ ol̥ar**.

მაქ დ|ოწარ (დ|ებწარ) mak d|oçar (d|ebçar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ გამობმა (გამოაბამს), ⌈ზედ⌉ მიბმა привяз⌈ыв⌉ать to tie (to), to bind (to). **სა̈დროს დო̈ ხენეხ მაქ ბოწი̈, მე̄ შარნ ცო ლოლჷ̂** – სანდრომ ცხენი ხეზე მიაბა, რომ არ წავიდეს. იხ. см. see **დ|ოწარ d|oçar**.

მაქ ხა̄ჸარ (ხეჸარ) mak xā’ar (xe’ar) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈ზედ⌉ დაჯდომა (დააჯდება), შეჯდომა сесть на что-л., кого-л. to horse, to sit on. **ე დონენ მაწყ-მაწყ მაქ ხა̄ჸა̈ვეწე⌈ჰ⌉, ცოჰე̂ გაქსივბალა** – ამ ცხენს ხანდახან უნდა შეაჯდე, თორემ გაქსუვდება. იხ. см. see **ხა̄ჸარ xā’ar**.

მაქ ხოტ̥არ (ხეტ̥არ) mak xot̥ar (xet̥ar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ მიბმა, მიკვრა (მიაკრავს), მიმატება, მიშენება прибавить, пристроить; прилепить to attach, to stick, to fix, to add. **სტეფჷ̂, ჯამენ ცერ ღჩოგღალი̈, მაქ ხოტ̥ალე̂, ჯელე̂** – სტეფო, ჯამს პირი მოსტყდა, მიაკარი რა, გეთაყვა! იხ. см. see **ხოტ̥არ xot̥ar**.

მაქ ჴა̌ლ̥არ mak qal̥ar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈ზედ⌉ დახურულ მდგომარეობაში ყოფნა (ქუდისა, მანდილისა...) быть покрытым, накрытым (о шапке, платке...) to be covered, coated with (hat, kerchief). **მა̈დილ მაქ ჴალ̥ურ სოგო⌈ჰ⌉** – მანდილი ზედ მეხურა. იხ. см. see **ჴა̌ლ̥არ¹ qăl̥ar¹**.

მაქ ჴაჸარ (ჴეჸარ) mak qa’ar (qe’ar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. ⌈ზედ⌉ მოხვედრა (მოხვდება) попасть to hit. **ჴერ მაქ ჴაჸე̈ ოჴუღნ** – ქვა მოხვდა მას. 2. ზედ მისწრება, ზედ მისვლა, თავს წადგომა застать врасплох, поймать to catch, to find. **ცუ აჰორჩჷ̂ კვნიწუღნი̂ მაქ ჴაჸნას** – ქუმელის მპარავ კვნიწოს (კაცის სახელია) ზედ მივასწარი. იხ. см. see **ჴაჸარ qa’ar**.

მაქ ჴაჸ|დ|არ (ჴეჸ|დ|არ) mak qa’|d|ar (qe’|d|ar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ მოხვედრება (მოახვედრებს) попасть (в цель) to get (in target, aim). **დაბღეხ ნიშნეხ თოფ მაქ ჴაჸღიე′ნეს, ქორუღ ჴაჩე̈ სო̈** – ყაბახში ნიშანში თოფი მოვახვედრე და ხელთათმანები მერგო. იხ. см. see **ჴაჸ|დ|არ qa’|d|ar**.

მაქ ჴასარ (ჴეფსარ) mak qasar (qepsar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ დაყრა (დააყრის), წაყრა насыпать (сверху) to strew, to cover up with earth. **ხენ⌈ბ⌉ი ჩუ დივჩე⌈ჰ⌉დოლი̈ ძარბინ ღობსტ მაქ ჴაღსნას** – ხეების ჩარგვის შემდეგ ძირებს მიწა მივაყარე. იხ. см. see **ჴასარ qasar**.

მაქ ჴაჩარ mak qačar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈ზედ⌉ მისწრება (მიასწრებს), ზედ მიტანება застать врасплох to catch. **აჰინრ̂ ვუნახი (ˉუნახი) აყოჩრ̂ ყუვინ მაქ ჴაჩნათხ** – მოპარული რამეების გამყოფ ქურდებს (რომ იყოფდნენ) მივატანეთ. იხ. см. see ჴაჩარ^1 **qačar**^{1}.

მაქ ჴებლარ (ჴოლ̥არ) mak qeblar (qol̥ar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ დახურვა (⌈ი⌉ხურავს), წამოხურვა накры⌈ва⌉ть, наде⌈ва⌉ть to cover (with). **ქოცუჲნ̂ მაქ ჴებლრ̂, მჷ ჩუ ცრ̄მ თასლალრ̂** – ქვევრს ახურავენ, რათა შიგ არაფერი ჩავარდეს. იხ. см. see ჴებლარ^1 **qeblar**^{1}.

მაქ ჴეთარ mak qetar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈ზედ⌉ დაცემა (დაეცემა), მიხდომა, კვეთება попасть; напасть, обрушиться, налететь to attack, to crash, to bump. **ჴერ მაქ ჴეთი^{ნ} სო^{ნ}** – ქვა ზედ დამეცა; **მასთხოვ მაქ ჴეთი^{ნ} ვაჲნ** – მტერი თავს დაგვესხა. იხ. см. see ჴეთარ **qetar**.

მაქ ჴე̆თ̥|დ|არ (ჴათ̥|დ|არ) mak qĕt̥|d|ar (qat̥|d|ar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ დაკრობა (დააკრობს), მიწებება, დაწებება налеплять, наклеивать to stick, to paste. **სე კნათევ სურთი კედლო̄ხ მაქ ჴე̆თ̥ოჲრ̂** – ჩემი ვაჟი სურათებს კედლებზე აკრავს. იხ. см. see ჴე̆თ̥|დ|არ **qĕt̥|d|ar**.

მაქ ჴოთ̥არ (ჴეთ̥არ) mak qot̥ar (qet̥ar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ დასხმა (დაასხამს), გადასხმა налить (на что-л., кого-л.), облить to pour out. **დოკლონშა̄ ვახქჩრ̂ სტაკონ მაქ ხი ჴოთ̥ი^{ნ} გონ ვოჸვა^{ნ}** – გულწასულ კაცს ⌈ზედ⌉ წყალი დაასხეს გონს მოსაყვანად. იხ. см. see ჴოთ̥არ **qot̥ar**.

მაქ ჴოლ̥არ (ჴებლარ) mak qol̥ar (qeblar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ დახურვა (დაახურავს, დაიხურავს), წახურვა укрыть, накрыть to cover (with), to hood. **ყარ ჲათხეშ ნაბად მაქ ჴოლ̥ოს** – წვიმისას ნაბადს დავიხურავ. იხ. см. see ჴოლ̥არ^1 **qol̥ar**^{1}.

მაქ ჴოწარ (ჴებწარ) mak qoc̣ar (qebc̣ar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ აკიდება (აჰკიდებს), დაკიდება надвесить, навьючить, нагрузить to shoulder, to load. **ე ზორა^{ნ} ვირ და, ეჴუჲნ̂ დაწიშ მაქ ჴოწარ ხილʻჷ̂** – ეს ღონიერი ვირია, ამას შეიძლება მძიმედ ავკიდოთ. იხ. см. see ჴოწარ **qoc̣ar**.

მაქ ჴარჩ|დ|არ (ჴერჩ|დ|არ) mak ḥarč|d|ar (ḥerč|d|ar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ დახვევა (⌈და⌉ახვევს), შემოხვევა намотать, наматывать, обви⌈ва⌉ть to wrap oneself up, to wind (round). **ქორთიხ მაჼდილ მაქ ჴარჩდებჷ̄, უჲშტჷ̄ ლობ ხი⌈ნ⌉მაქ** – თავზე მანდილ მოიხვიე და ისე წადი წყალზე. იხ. см. see **ჴარჩ|დ|არ ḥarč|d|ar**.

მაქ ჴაჭარ (ჴეჭარ) mak ḥaç̣ar (ḥeç̣ar) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈ზედ⌉ დახედვა (დახედავს) взглянуть, поглядеть, посмотреть to look (at), to give a glance. **ხთიშობელ გორნაკმაქრჼქდა ფჴეგო̂ მაქ ჴაჲჭრას** – ღვთიშობილს გორაკიდან სოფელს ⌈ზედ⌉ დავხედე. იხ. см. see **ჴაჭარ ḥaç̣ar**.

მაქ ჴეთხარ (იტარ) mak ḥetxar (iṭar) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈ზედ⌉ მისევა (მიესევა), შეტევა, ⌈ზედ⌉ მიცვენა (მტერზე დასაცემად) напасть, устроить набег to attack. **ვაიჼ კნათი მასთხოვენ მაქ ჴეთხიჼ** – ჩვენი ბიჭები მტერს მიესივნენ (იერიში მიიტანეს). იხ. см. see **ჴეთხარ ḥetxar**.

მაქ ჴერჩარ (ჴარჩარ) mak ḥerčar (ḥarčar) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈ზედ⌉ მოხვევა (ეხვევა) обвиваться to wind (round), to turn (round). **ვაზ ჭიგოხ მაქ ჴერჩე̂** – ვაზი ჭიგოს ეხვევა. იხ. см. see **ჴერჩარ¹ ḥerčar¹**.

მაქ ჴეტარ (იტარ) mak ḥeṭar (iṭar) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈ზედ⌉ მივარდნა (მივარდება), მირბენა, შეტევა рвануться, наскочить, напасть to attack, to throw oneself. **ცჴა სტაკ გიორგინ შალთევ მაქ ჴეტიჼ** – ერთი კაცი გიორგის ხანჯლით მივარდა. იხ. см. see **ჴეტარ ḥeṭar**.

მაქ ჺოფ|დ|არ (ჺეფ|დ|არ) mak ‘op|d|ar (‘ep|d|ar) გრდმ. прх. trans. ⌈ზედ⌉ გადაფარება (⌈გადა⌉აფარებს), წამოხურვა ⌈по⌉кры⌈ва⌉ть to cover (with). **ყაროხ ბარგონ ნაჲბდრი მაქ ჺოფდიქჼ** – წვიმაში ბარგს ქეჩები გადააფარეს. იხ. см. see **ჺოფ|დ|არ ‘op|d|ar**.

მაქა⌈ჴო̂⌉, მაქჷ̄ maka⌈ḥô⌉, makā ზმნს. нареч. adv. ზედ, ზევით сверху upwards, beyond, over.

მაქა⌈ჴო̂⌉ დ|ა̆ლ‘არ (თელ‘არ) maka⌈ḥô⌉ d|ăľar (teľar) გრდმ. прх. trans. დამატებით მიცემა (მისცემს), დამატება, დართვა добавить, дать в придачу to add, to enclose. **ე დონეხ შაუზტყ თუმნეცაᶰ ტყოჸ ში თაჸბჸ მაქა⸢ჰ⸣ დბ̌ჲლნას** – ამ ცხენში, ორმოც თუმანთან ერთად, კიდევ ორი ჭედილა მივეცი (დავუმატე).

მაქა⸢ჰო̂⸣ დ|ოტარ (დ|ეტარ) maka⸢ḩô⸣ d|oṭar (d|eṭar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. გადმოსვლა (გადმოვა), გადმოდინება переступить, перейти (о реке), убежать (о молоке) to boil over, to rise. **ალზანᶰ მაქა⸢ჰო̂⸣ ჲოტჱᶰ** – ალაზანი გადმოვიდა (ადიდდა); **შურ მაქა⸢ჰო̂⸣ ჲოტჱᶰ** – რძე გადმოვიდა (დღვარა). 2. დაჩაგვრა (დაჩაგრავს) насиловать, притеснять to oppress. **დადიᶰფსტუ ჰათხელუჩო̂ ფსტუᶰჩო̂ ბჲდრინ მაქა⸢ჰო̂⸣ ჲოტჱᶰ** – დედინაცვალმა წინანდელი ცოლის შვილები დაჩაგრა.

მაქā ჲ makā j ზედაპირი поверхность surface.

მაქდა⸢ჰ⸣ makda⸢ḩ⸣ 1. ზმნს. нареч. adv. ზედ, ზემოთ на, наверху, поверх up, upward. **მაქდა⸢ჰ⸣ ფშელოვ თოხინē, კიკალდა⸢ჰ⸣ მā ცო** – ზევით სიცივემ დაჰკრა, ქვევით კი არა.

მაქდა⸢ჰ⸣ დ|ახარ (იხარ) makda⸢ḩ⸣ d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ზედ გადავლა (გადაუვლის) перейти, переехать (через, сверху) to overcome, to cross, to pass. **ალზნეხ ზორაჲში̂ ქოთჲᶰ ტივ ლეფჩერē, ნასტ დაჰ დალნათხ მაქდა⸢ჰ⸣** – ალაზანზე ძალიან ვიწრო ხიდი იდო და ძლივს გადავედით.

მაქდა⸢ჰ⸣ დ|ოტარ (დ|ეტარ) makda⸢ḩ⸣ d|oṭar (d|eṭar) გრდუვ. непрх. intrans. ზედ გადაბიჯება (გადააბიჯებს), გადასვლა переступить, перейти to overcome. **ღობეხ მაქდაჰ დოტათ, ცოჰე̂ ნაყმაქ ბაჭოᶰ გუბ ლათჲე̂** – ღობეზე გადადით, თორემ გზაზე დიდი გუბე დგას; **ნაყმაქ სტამიᶰ კუᶰძ ლეფჩერē, მაქდა⸢ჰ⸣ სო ნასტ ვოტჱᶰ ბაბო̂** – გზაზე სქელი კუნძი ეგდო და ზედ ძლივს გადმოაბიჯა პაპამ.

2. გამოიყენება **შესახებ** თანდებულის მნიშვნელობით употребляется в значении послелога **насчет** is used with the meaning of the preposition – **about, of, concerning**. **ათხ ამბუჲ ჰე საქმონმაქდა⸢ჰ⸣ ჲორათხ** – ჩვენ ვლაპარაკობდით შენი საქმის შესახებ.

მაქდა⸢ჰ⸣რჱᶰ makda⸢ḩ⸣rẽ ზევითა, ზემოთა, ზემო верхний upper, afore. **მაქდარჱᶰ ხენ⸢ბ⸣ი ღორდიენē, კიკალდარჱᶰ მā ცო** – ზემოთა ხეები გაიყინა, ქვემოთა კი

არა; ში ალუჲნა ჲა: მაქდარე'ნე̂, კიკალდარე'ნე̂ – ორი ალვანია: ზემო და ქვემო. შდრ. ср. comp. მაქრეჼ **makrẽ.**

მაქ⌈დაჰ̦⌉რენა⌈ჰ̦ო̂⌉ mak⌈dah̦⌉rena⌈h̦ô⌉ ზმნს. нареч. adv. ზევიდან (ქვევით) сверху (вниз) from above, from the top. **მაქ⌈დაჰ̦⌉რენა⌈ჰ̦ო̂⌉ ხი ლაქდალოჼ** – ზევიდან წყალი მოვარდა; **მაქ⌈დაჰ̦⌉რენა⌈ჰ̦ო̂⌉ მოხ ჰ̦ეჴო̂** – ზევიდან ქარი უბერავს.

მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼ mak⌈dah̦⌉rẽ 1. ზედა, ზევითა верхний; сверху upper, top. **დაფხნა̄ და, მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼ დაუ̂ფხუ̂ დაჰ̦ დაფხ!** – ცხელა, ზედა სამოსი გაიხადე! **მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼ თხე ლაზეჼ დაე̄, კიკლირეჼ მა̄ ტატდალინო̂ (ტატდაჲლნო̂)** – ზედა მატყლი კარგია, ქვეშითა კი დასველებული.

მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼ ჲუჰ̦ ჲჲ **mak⌈dah̦⌉rẽ juh̦** jj ზედა პირი, პირი (ქსოვილისა) лицевая сторона top side, surface (of cloth, fabric). **სე სკლატუჲგო⌈ჰ̦⌉ მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼ ჲუჰ̦ დაჰ̦ ჲოხენე̄, ოჼც კიკლოჼმაქ დეწეს დერწდითაჼ** – ჩემს მაუდს პირი გაუცვდა და ახლა უნდა გადავაბრუნებინო.

მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼ ჭარ დდ **mak⌈dah̦⌉rẽ č̣ar** dd ზედა კანი, პირი (საბნისა, ბალიშისა...), საპირე верх, лицевая сторона (одеяла, подушки...) top side. **ლი̄ბიგო⌈ჰ̦⌉ (ლი̄ბინ) მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼ ჭარნი ხარცდინათხ** – ლეიბებს ზედა პირები გამოვუცვალეთ.

2. ზმნს. нареч. adv. ზევიდან сверху from above, from the top (of blanket, pillow). **მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼ თასდალოჼ ჟაგნო̂** – ზევიდან ჩამოვარდა წიგნი.

მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼმაქ mak⌈dah̦⌉rẽmak ზმნს. нареч. adv. ზერელედ; აგდებით; ზევიდან поверхностно; свысока superficially, proudly, arrogantly. **ე მუშევ მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼმაქ თეგოჲო̂ საქმ** – ეს მუშა ზერელედ აკეთებს საქმეს; **ჰ̦ეჼ ვაშო̂ მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼმაქ ჰ̦ი̄ჭუ̂ სოგო̂** – შენი ძმა ზევიდან (აგდებით) მიყურებს.

მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼმაქ დ|აჸარ (იხარ) mak⌈dah̦⌉rẽmak d|a'ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ამოტივტივება (ამოტივტივდება) всплыть to float over sth. **ბახტრიჼლუჲგო⌈ჰ̦⌉ ვაჴინო̂ სტაკ ალვირდგო⌈ჰ̦⌉ მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼმაქ ვეჸეჼ** – ბახტრიონთან დამხრჩვალი კაცი ალავერდთან ამოტივტივდა.

მაქ⌈დაჰ̦⌉რეჼმაქ ჴეჰ̦არ (დაჸარ) mak⌈dah̦⌉rẽmak qeh̦ar (da'ar) გრდმ. прх. trans. ზედაპირზე ამოგდება (ამოაგდებს), ამოტივტივება поднять (на поверхность жидкости) to throw up to surface. **ჴეხკჲიენრ̂ გაგჿ ხივ მაქ[დაჰ]რჿმაქ ჴეჰრ̂** – მოხარშულ კვერცხს წყალი ზედაპირზე აგდებს (ამოატივტივებს).

მაქლათ̦არ დდ **maklaţar** dd ზედმდეგი, წესრიგის დამცველი (სუფრაზე) следящий за порядком (на свадьбе, поминках...) a person, who keeps order (in wedding). **მიხაკრ̂ პეტრ̂ ქუჲრწლეხ მაქლათ̦არ დარ** – მიხაკო პეტოს ქორწილში ზედმდეგი იყო. შდრ. ср. comp. **მაქ ლათ̦არ mak laţar**.

მაქლათ̦ინი̂ დდ **maklaţinî** dd სუფრის მეთვალყურე, წესრიგის დამცველი, ზედ მდგომი, ზედამხედველი следящий за порядком (на свадьбе, поминках...) overseer, person who keeps order (in wedding). **სე ჰაშხოლა̄ხ მაქლათ̦ინი̂ მენაკ ხილʻულრ̂?** – ჩემს წვეულებაში (სტუმრობებში) ზედამხედველი ვინ იქნება, ნეტავი? შდრ. ср. comp. **მაქ ლათ̦არ, მაქლათ̦არ mak laţar, maklaţar**.

მაქღუჲლა̄ დდ **makγujlā** dd [ზედ] მისასვლელი, მისავალი подход, ход side, passage. **კმატგო[ჰ] ატ̦ხირჿდა[ჰ] ლაზჿ მაქღუჲლა̄ და** – კლდეს მარჯვნიდან კარგი მისასვლელი აქვს.

მაქჴაჲნი̂ დდ **makqaj'nî** dd ყელსაბამი ожерелье necklace. **ბაცბა̄ მახკარვ მაქჴა̄ჲნიღ ტათბჟ სტაჰრ̂ ლელჲორალრ̂** – თუშის ქალებს ყელსაბამად ვერცხლის ძეწკვი უტარებიათ.

მაქჴებლუჲნი̂ (მაქჴიბლუ̂) დ **makqeblujnî (makqiblû)** d მიმღ. прич. particip. [ზედ] დასახური, სახურავი крыша, сверху покрываемый roof, house-top, lid, cover. **ცჰა ბედჿ მაქჴებლუჲნი̂ (მაქჴიბლუ̂)ცო და სოგო[ჰ]** – ერთის მეტი ზედ სახურავი არა მაქვს; **ოჴუჲ წენიგო[ჰ] მაქ ჴებლუჲნი̂ ცო და̄, ჩუ ხი იხრ̂** – იმის სახლს სახურავი არა აქვს და შიგ წყალი ჩადის.

მაქჴოხკწჿ makqoxķçĩ [ზედ] აუკიდებელი (ცხენები, ბარგი), დაუტვირთავი; აუკიდებლად, დაუტვირთავად ненавьюченный; не навьючив unload, without load, unshouldered. **ე დოილო[ჰ] ში-ჴო მაქჴოხკწჿ ბაჸგუ̂** – ამ ცხენებში ერთი-ორი დაუტვირთავი ურევია; **ე თაჲლზი მაქჴოხკწჿ დისენრ̂ შუგო** – ეს ხურჯინები აუკიდებელი დაგრჩენიათ.

მაქჴეჭუჲნი̂ makh̦eč̣ujnî მიმღ. прич. particip. მეთვალყურე, ყურის მგდებელი, მომვლელი присматривающий, ухаживающий, наблюдающий overseer, observer, sick-nurse. **მაქჴეჭუჲნი̂ ცო დაჲნი̂ ჟე ბართივ დაყო̂** – უზედამხედველო (მომვლელის არმყოლ) ცხვარს ნადირი შეჭამს.

-მაქ -mak თანდებული prep. **-ზე** მიცემით ბრუნვასთან და რთულ თანდებულებში послелог **на, над** с дательным падежом и в сложных послелогах **on, over, in, at, above** with dative case and complex prepositions. **ი დონმაქ ჸევალჷ̂** – ის ცხენზე ზის; **ხენბინმაქ ჴაჲწკი ჸედახკჷ̂** – ხეებზე ჩიტები სხედან; **კრაჲმტინმაქ კუჲტი̂ ლელჷ̂** – კრამიტებზე კატა დადის; **ას ვაჲხჩე მამღარ ფჴორმაქ ჸედახკერ** – მე რომ მივედი, მამიდაანი ვახშმად ისხდნენ (ვახშმობდნენ); **თხალომციʻ დუჳ ვუმ (¯უმ) დახჷ სე ქუჲრთმაქა̄** – დღევანდლამდე ბევრი რამ გადამხდა; **ფეშკრევ ხენმაქრჷ ჳორ თასიʻ** – ბალღმა (ბიჭუნამ) ხიდან ვაშლი ჩამოაგდო; **წყე ცჴაჲნი̂ სტენახჩონმაქდა[ჴ] თამრუჲგო[ჴ] ჲელარ დალʻჷ** – ერთხელ რაღაცაზე თამროს გაეცინა (სიცილი წასკდა).

მაქხ makx ზმნს. нареч. adv. ზევით, ზემოთ сверху, наверху up, on top, above. **ე ნაბად მაქხ ბითოთვაჲ, ნაყა დაჭირბალათვაჲნ** – ეს ნაბადი ზევიდან დავტოვოთ (ბარგში ნუ ჩავდებთ), გზაში დაგვჭირდება.

მაქხ დ|ალʻარ (იხარ) makx d|alʻar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. აშვება (აეშვება) რუს to untie, to unbind. **ფჴუ მაქხ ბალʻჷ** – ძაღლი აეშვა.

მაქხ ხეცარ (იხითარ) makx xecar (ixitar) გრდმ. прх. trans. 1. აშვება (აუშვებს), დაუბმელად გაშვება отпустить, держать без привязи to let off without binding. **ი ჩუ ახკუჲნი̂ დონʻ მაქხ ხეცათ!** – ის დაბმული ცხენი აუშვით! 2. აშვება (თავის ნებაზე) распустить to let sb do what he/she wants, to give freedom. **ბა̆დრი ნან-დადას მაქხ ხეციʻ** – ბავშვები მშობლებმა აუშვეს (თავის ნებაზე მიუშვეს).

მაქხხეცინო̂ makxxecinô მიმღ. прич. particip. აშვებული, თავაშვებული отпущенный, распущенный undisciplined.

მაღაზია̄ ჲჲ **mayaziā** jj მაღაზია магазин shop, store. **დუჳ მაღზიიშ ჲასტჲალიʻ ქალიქახა̄, ფჴეახა̄** – ბევრი მაღაზია გაიხსნა ქალაქებშიც [და] სოფლებშიც.

მაღაჸო̂ ჲ **maγa'ô** j მაღაო болезнь горла лошади horse throat disease. **ე დონენ ჭყემპერა̄ხ მაღაჸო̂ გუჲალ'ე̃** – ამ ცხენს ყელში მაღაო გამოაჩნდა.

მაღუჲრი̂ maγujrî მრ. იხ. мн. см. pl. see **მუღ muγ**.

მაყალ ბდ **maqal** bd მაყალი, მანღალი мангал, жаровня для шашлыка roaster, metal dish that holds burning coals. **ლაზე̃ დაჲცი̂ მაყალმაქ დათ̦ინო̂ წოდი!** – კარგია აკი მაყალზე შემწვარი მწვადები!

მაყვლა̄რე̃ maqvlārẽ მაყვლ[ებ]იანი, მაგ., ტყისპირი ежевичная (напр., опушка леса) blackberry bushes, shrubs.

მაყვლე̄რე̃ maqvlērẽ მაყვლიანი, მაგ., ხელები вымазанные ежевикой (напр., руки) hands dirty with blackberries.

მაყვლილო̄ ჲჲ **maqvlilō** jj მაყვლიანი (ადგილი), მაყვლნარი ежевичник place full with blackberry bushes. **ისი კიკალდა[ჳ] ზორაჲში̂ მაყვლილო̄ ჲა** – მანდ ქვევით ბევრი მაყვლნარია.

მაყოლ ბდ **maqol** bd მაყვალი ежевика blackberry. **ტოლშერე̃ დახკენო̂, მაყლეხ დუწინო̂ ჷედახკეთხ** – ტოლოშიდან მოსულები, მაყვლით გამძღრები ვსხედვართ.

მაშალ̣ა̄ mašaḷā შეძახილი ქეიფის დროს восклицание во время кутежа exclamation during having a feast.

მაშა̄ ჲჲ **mašā** jj 1. სინათლე, შუქი, რომელიც მოიცავს დროსა და სივრცეს, ანუ დრო და სივრცე, რომელიც მოიცავს სინათლეს, შუქს свет, содержащий время и пространство, то есть время и пространство, содержащие свет light including time and space, or time and space including light. **მაშა̄ ჩუ ჲაჸითარ** – სინათლის შემოშვება; **ქალქი[ჳ] დენის̃ მაშა̄ ატურ ჲუყმათ̦ ბუჲსო̄** – ქალაქში (თბილისში), როგორც დღისით, სინათლე ეფინა შუაღამესაც. 2. სამხრობა ранний обед, полдник afternoon snack, early dinner. **მაშაჲჳ კაწკო̃ ბაკალ ჯაჲლ̦რათხ** – სამხრობაზე პატარა ლუკმა შევჭამეთ. 3. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root, or word-combination.

მაშა̄ ჲ|არ mašā j|ar გრდმ. прх. trans. განათება (⌈გა⌉ანათებს), მინათება (მიანათებს), ამონათება ⌈по⌉светить, осветить, освещать, восход to light up, to illuminate, to rise (sun). **მათხოვ მათხე⌈ჳ⌉ მაშა̄ ჲო** – მზე ქვეყანას (სამზეოს) ანათებს; **ჺურდლუჩრ̂ მათხოვ მაშა̄ ჲიქ̃** – დილის მზემ ამონათა; **ყუ̂ჭლე⌈ჳ⌉ უჩი̂ ჲა, ცრ̄მ გუ სო̂, მაშა̄ ჲებლეთ!** – კუნჭულში ბნელა, ვერაფერს ვხედავ, მოანათეთ რა!

მაშა̄ ჲ|აშ mašā j|aš ⌈თვალ⌉ნათლივ, ვიდრე დაღამდებოდეს, სანამ მზე ანათებს засветло when there is light aroung, at daylight. **მაშა̄ ჲაშ ლობათ ჳულნრ̂ ჟაბრ̂ ლეხნ̃** – თვალნათლივ (სანამ სინათლეა) წადით ტყეში ძროხის საძებნელად.

მაშა̄ ეთ̦ჲარ (ოთ̦ჲარ) mašā ețjar (oțjar) გრდუვ. непрх. intrans. სინათლის მოფენა, განათება освещать, осветить to shed light. **მათხოვ გოგიხ მაშა̄ ეთ̦ოჲრ̂** – მზე ირგვლივ სინათლეს ჰფენს ⌈აყენებს⌉.

მაშა̄ ხილʻარ mašā xil̓ar გრდუვ. непрх. intrans. გათენება (გათენდება) рассветать to dawn. **მაშა̄ ხილʻუშ ჺუნახ ზორაჲშ̂ ნჩაპ ლეთარ ხეცე̂** – გათენებისას ცხვარში (მწყემსობაში) ძალიან ძილის მოკიდება იცის; **მაშა̄ ხილʻჩე⌈ჳ⌉ ჟე დაჟდნ̃ დიკრ̄თხ** – თენებისას ცხვარს საძოვრად წავასხამთ.

მაშა̄ ჴასარ (ჴეფსარ) mašā qasar (qepsar) გრდმ. прх. trans. განთიადის დადგომა рассветать to come dawn, to dawn.

მაშა̄ ჴაჩწი̃ mašā qačc̣ī სინათლის მოუღწევლად, უთენია до рассвета at daybreak, at first light.

მაშა̄ ჴალ̦არ (ჲაყარ) mašā qal̦ar (jaq̣ar) გრდმ. прх. trans. სამხრის ჭამა, სამხრობა (ისამხრებს) полдничать to have an afternoon snack. **მატრენა̄, ფჭორენა̄ ჲუყე⌈ჳ⌉ ბაცბინ მაშა̄ ჴალ̦არ ხეცე̂** – სადილისა და ვახშმის შუა წოვათუშებმა სამხრის ჭამა (სამხრობა) იციან.

მაშა̄რე̃, მაშაჲ⌈ვ⌉რე̃ mašārē̃, mašaj⌈v⌉rē̃ სინათლიანი, ნათელი светлый light, bright. **მაშა̄რეჩრ̂ ოთხე⌈ჳ⌉ დახეთხ** – სინათლიან (ნათელ) ოთახში ვცხოვრობთ; **თხა მაშაჲრე̃ ბუჲსა̄ ჲა** – დღეს ნათელი ღამეა.

მაშა̄|ჲ|უჲნი̂ mašā|j|ujnî მანათობელი, გამნათებელი освещающий illuminating, enlightening, luminary.

მაშა̄წოლ ჲდ **mašāç̣ol** jd უსინათლობა отсутствие света absence of light. **მაშა̄წოლეხ ბუჲსჷ ქიქოჸ დიფშათხ** – უსინათლობის (უშუქობის) გამო ღამე ადრე ვწვებით.

მაშა̄ხილʻნო̄ mašā xilʻno გათენებული время, когда наступил рассвет time, when dawn has come. **მაშა̄ ხილʻნო̄ დარ ო თოფ ჲაჲლʻჩე** – გათენებული იყო, როცა ის თოფი გავარდა.

მაშა̄ჴაჲსნო̄ mašā qajsno მიმღ. прич. particip. გარიჟრაჟი рассвет dawn, day-break. **მაშა̄ ჴაჲსნო̄ ცო დარ ათხ ლაჸ̆მგუჲ[ჰ] ჰაჲბჩე[ჰ]** – გარიჟრაჟი არ იყო, როცა მთისკენ დავიძარით.

მაშივრაჰ mašivraḩ ზმნს. нареч. adv. ნათლად, ცხადად, აშკარად ясно, явно; очевидно vividly, obviously, evidently. **იცხუს მაშივრაჰ ახდოთვაჲ** – ეგ ნათლად (აშკარად) გვატყუებს.

მაშინა̄ ჲჲ **māšinā** jj მანქანა машина car. **თელვერქ̂და[ჰ] ქალიქი̂, მელʻჷ̄ დე დაღო̂, მაშინაჲში̂ იხო̂** – თელავიდან ქალაქში (თბილისში) ყოველდღე მანქანები დადის; **ქაჲრცხი̂ აბანაჲნო̂ მაშინა̄ ჲა სოგო ეცუჲნი̂** – სამოსის შესაკერად მანქანა მაქვს საყიდელი.

მაშინაჲწჷ̂ mašinajç̣ĩ უმანქანო[დ] без машины without car. **მაშინაჲწჷ̂ ფჰეჰაჸ ცომენა̄ დისქ̂გჷ̂** – უმანქანოდ სოფელშიც კი აღარავინ დარჩა.

მაც|დ|აჲლნო̂, მაც|დ|ალინო̂ mac|d|ajlnô, mac|d|alinô მიმღ. прич. particip. დამშეული, მშიერი проголодавшийся starving, peckish, hungry. **მაცდაჲლნო̂ ჟე ცჰაჲნი̂ მათე[ჰ] ცო მეყჷ̂** – დამშეული ცხვარი ერთ ადგილას არ ჩერდება.

მაც|დ|ალარ mac|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მოშიება (მოშივდება), დამშევა проголодаться to get hungry, to feel peckish. **მაცმჷ̄ ცოკალ მაცდალჷ̂, ქოთმი ლეხჷ̂ დალʻჷ̂** – როცა მელას მოშივდა, ქათმების ძებნა დაიწყო; **სჷ̂ ფჰუ ქას[ტ]-ქასტჷ̂ მაცლა** – ჩემს ძაღლს მალ-მალე შივდება; **მაცლა̄[ჰ]** – მოგშივდება (დაიმშევი); **ქას[ტ]-ქასტჷ̂ მაცლა̿, დახეჸ ეთ სო̂ ე ფჰუ ტყოჸა-ტყოჸა** – მალ-მალე შივდება და იმიტომ მადგება ეს ძაღლი ისევ და ისევ.

მაც|დ|არ **mac|d|ar** გრდმ. прх. trans. დამშევა (დაამშევს), მომშევა заставить проголодаться, голодать to make hungry, to make sb feel peckish. **დაჟრეწოლევ ჟე მაცდიჟ̃** – უბალახობამ ცხვარი დაამშია.

მაჲც|დ|არ **majc|d|ar** გრდუვ. непрх. intrans. შიმშილის შეგრძნების ქონა (შია) хотеть есть to feel hungry. **სო ზორაჲში̂ მაჲცოვრ̂** – მე ძალიან მშია.

მაცი̃ **macĩ** მშიერი голодный hungry, peckish, starved. **ფსარე[ჰ]დოლი̃ მაცი̃ ვასრ̂, ბაკალ მაკო̃ დისტ ცო ბაჰი̃ბას** – გუშინდლიდან მშიერი ვარ, ლუკმა პური[სა] პირში არ ჩამიდია.

მაც-მალი̃ **macmalĩ** მშიერ-მწყურვალი голодный hungry and thirsty. **მაც-მალი̃ ტყვენი მაღარო მუშებადორ** – მშიერ-მწყურვალ ტყვეებს მაღაროში ამუშავებდნენ.

მაცოლ ჲ **macol** j შიმშილი голод hunger, starvation. **მაცლევ ქოთ̃დიენრ̂ აკ ჟელრ̂ დალ‘დალი̃** – შიმშილისგან შეწუხებული ნადირი ცხვარში შევარდა; **მაცლეხ ქორთრ̂ ლაჲწი̂ სო̃** – შიმშილისგან თავი მტკივა.

მაცოლ თექარ (ჲ|ა̄ხარ) **macol teqar (j|āxar)** გრდმ. прх. trans. შიმშილის ატანა (იტანს), თმენა, შიმშილობა (შიმშილობს) выносить, терпеть голод, голодать to sustain, endure starvation. **ყეჩრ̂ ნახვ დუკ მაცოლ ჲახორ** – ღარიბი ხალხი ბევრ შიმშილს იტანდა.

მაც-ხაკი̃ **mac-xaḳĩ** მშიერ-მწყურვალი голодный hungry and thirsty. **მაც-ხაკი̃ კალღეჩრ̂ დენი აჰრ̂ კაჲჩნას ალუჲნი̂ წოვ[ა]თერჟ̃** – მშიერ-მწყურვალმა მესამე დღეს მოვაღწიე წოვათიდან ალვანში.

მაცა̃ **macã** ზმნს. нареч. adv. როდის когда when. **ე ჟაგნოხ ცე̄რ მაცა̃ ვაჲლ‘ა** – ამ წიგნს როდის მორჩები? **მაცანაჸ?** – როდისაო? **ჟეგრ̂ მაცა̃ ლოჰ?** – ცხვარში როდის წახვალ? **მაცა̃ დო̄[ჰ] ქორწილ?** – როდის იხდი ქორწილს?

მაცა̃გეჸ **macãge’** როდისღა слишком поздно, когда уж when. **მაცა̃გეჸ დაკდეჸჟ̃ ჰო̃ სჟ̃ ვალ!** – როდისღა გაგახსენდა ჩემი ვალი!

მაცა̃დოლი̃ **macãdolĩ** ზმნს. нареч. adv. როდიდან? с каких пор? since what time?

მაცაჼკ, მაცანაკ macãķ, macanaķ ნეტავი, როდის интересно, когда I wonder when. **მაცაჼკ ჲაჲლ‘რალო̂ სოგო ქორლჷჼ ყონოლ** – ნეტავი როდის გამომეცალა ხელიდან ახალგაზრდობა; **მაცანაკ გულ სოჼ ჰჷჼ ბალი, უდროოთ სო-და ჲეკინო!** – როდის ვნახავ, ნეტავი, შენს მხრებს, უდროოდ მი-მოყრილებს! (ხალხური).

მაცა̄ხ macāx ზმნს. нареч. adv. ოდესღაც, როდის когда-то, когда in former times, sometime, once, when. **მაცა̄ხ ვარასო̂ ბრუდგორე** – ოდესღაც ვიყავი ბრუდგორში (ორონიმია); **მაცა̄ხ ის ამბუჲ ჲარ!** – როდის ეგ ამბავი იყო!

მაც[ა̄]ხჱ mac[ā]xe’ ზმნს. нареч. adv. როდისვე, ჯერ კიდევ როდის, რა ხანია ещё когда even then, whenever else, again when.. **მაც[ა̄]ხჱ ხჱერ სოჼ, მე̄ იჴ საქმუხიჼ ცო̄მ დალ‘ურ** – როდისვე ვიცოდი, რომ ამ საქმიდან არაფერი გამოვიდოდა.

მაცა̄ხგჱ macāxge’ ზმნს. нареч. adv. როდისღა, როდის[ღა]ცღა, ძალიან დაგვიანებით слишком поздно, уже когда too late, whenever. **მუჲშჲ̂ ვაჲნჲ̂ მაცა̄ხგჱ ვჱქსოჼ გო̄ნ** – ცუდად მყოფი როდის[ღა]ცღა მოვედი გონს (მოვრჩი).

მაცა̄ხდოლიჼ macāxdolĩ ზმნს. нареч. adv. უკვე რა დროიდან, უკვე როდიდან уже с каких пор since former times **მაცა̄ხდოლიჼ დახეთვაჲ ალნი[ჰ]!** – უკვე რა დროიდან ვცხოვრობთ ალვანში!

მაცა̄ხდოლიჼგჱ macāxdolĩge’ ზმნს. нареч. adv. როდიდანღა, რა დროიდანღა с каких лишь пор, как долго (пришлось ждать) since what time.

მაცა̄ხლუჼ macāxlũ როდისღაცინდელი, ძველისძველი старый, старинный, ещё каких времён old, of the ancient times. **აჲფშნალარ დაჲვთეს დაწვრილბით ჲეფციჼ სოგო̂ მაცა̄ხლუჼ ამბუჲ** – აფშინაანთ დავითმა დაწვრილებით მიამბო როდისღაცინდელი (ძველისძველი) ამბავი (ამბები).

მაცლომციჼ maclomcĩ ზმნს. нареч. adv. როდემდის? до каких пор? how long? **მაცლომციჼ სტეხოს ჰო?** – როდემდის გელოდო? **მაცლომციჼ ჲო̄[ჰ] ამბუჲ?** – როდემდის ლაპარაკობ?

მაცლუჼ **maclũ** როდინდელი? რა დროისა? когдашний? какого времени? of what time? მაცლუ̂ ამბუჲ ჲებცო[ჯ] სოგჷ̂? – როდინდელ ამბავს მიყვები? ე ვეჼ მაცლუჼ და? – ეს ღვინო როდინდელია?

მაცლუჼგეჸ **maclũge’** როდინდელიღა давнишний в какой степени of what time (very old).

მაცლუჲნი̂ **maclujnî** რა დროისთვის? к какому времени? for what time?

მაცმე̄, მაცნე̄ **macmē, macnē** როდესაც, როცა когда when. მაცმე̄ თოფ ჲაჲლ‘უ̂, ეჯათ ბოლათ ვაშარ – როცა თოფი გავარდება, მაშინ შეიკრიბეთ; მაცნე̄ ქელრეჼ დჭევოს, ჯაშელ ეჯათ ვოლ სოჼ – როცა ცხვარს დავკლავ, სტუმრად მაშინ მოდი ჩემთან; მაცნე̄ ალზნეხ დაჯ ვაჲლ‘ნას, ფშელიჼ ნიავ ჯაჵიჼ – როცა ალაზანს გავედი, ცივმა ნიავმა დაუბერა.

მაცმე̄-მაცმე̄, მაცნე̄-მაცნე̄ **macmē-macmē, macnē-macnē** ზმნს. нареч. adv. როდის-როდის, როდისმე, ბოლოს და ბოლოს, ოდესმე когда-нибудь, кое-как, наконец ever, whenever, whenever else, at last. მაცმე̄-მაცმე̄ ხუმ ვალო სოჼ ვაგჼ – როდისმე ხომ მოხვალ ჩემ სანახავად; ქუჲთად თელვერეჼ დალუჲნი̂ ადმეჼ მაცნე̄-მაცნე̄ ჯაჲჩუ̂ ალუჲნი̂ – ქვეითად თელავიდან მომავალი ადამიანი როდის-როდის მოაღწევს ალვანში.

მაცმე̄ჭ, მაცნე̄ჭ **macmēč̣, macnēč̣** როდესაც კი; სწორედ მაშინ, როცა; მაშინვე как только, именно тогда, сразу just then, at once. მამინ ეჯათ ლო̄ს, მაცნე̄ჭ ლეჸჷ̂ სოჼ – მამიდასთან სწორედ მაშინ წავალ, როცა მინდა; მაცმე̄ჭ ხაჼ ცო ჲა სოგო[ჯ], ეჯათ გუ[ჸ]იხჷ̂ ჯაში – სწორედ მაშინ, როცა არ მცალია, გამოჩნდებიან [ხოლმე] სტუმრები.

მაცდურ **macdur** მაცდური соблазнительный, хитрый, лукавый tempting, seducing. მაცდურ ადმენეხ ძნელათ თარ‘ლ‘ლას – მაცდურ ადამიანს ძნელად ვეგუები.

მაცნე̂ დდ **macnê** dd მაცნე, ელჩი, მოციქული посланник, посол missionary, person sent on a mission; messenger, ambassador, diplomatic official sent to a state as a representative of another state. ქიქოჸ ბაცბივა′ე̆, ქისტივა′ე̆ ბუჯი დორე̄,

თეგᶰ ლეცეშ ვაშ[ბ]ინ მაცნი ჰეფსდორ – ძველად თუშები და ქისტები (ჩეჩნების ძველებური სახელია) ეომებოდნენ [ერთმანეთს] და, როცა შერიგება უნდოდათ, ერთმანეთს მოციქულებს უგზავნიდნენ.

მაწ ბდ **maç** bd ტილი вошь louse.

მაწ ბ|ოტარ maç b|oṭar ტილის მოდება (ტილი მოედება), გატილიანება завшиветь to be full of lice. **თხე ქოთმა̄ხ მაწ ბოტეᶰ** – ჩვენს ქათმებს ტილი მოედო.

მაწარ|დ|არ maçar|d|ar გრდმ. прх. trans. დატკბობა (დაატკბობს), გატკბილება сделать сладким, усластить to make sweet, to sweeten. **კიმოს ჩაჲ შაქრევ მაწარდო** – კიმო ჩაის შაქრით ატკბობს.

მაწივრობ ჲ **maçivrob** j მაწიერება, ნოყიერება, სინოყივრე, ყუათიანობა питательность, калорийность sustenance. **დითხწიჩო̂ სუფვგო ვჭალაც მაწივრობ ცო ჲა** – უხორცო წვნიანს მაწიერება სულაც არა აქვს.

მაწრიᶰ macrĩ ტკბილი сладкий sweet. **მოწ მაწრიᶰ და** – თაფლი ტკბილია; **დენოლა̄ მაწრიᶰ ჲა** – სიცოცხლეც ტკბილია.

მაწრო̂ დდ **maçrô** dd შრატი сыворотка whey, watery part of milk that separates off when milk sours. **ნაჩხ თაჲჴჩე[ჰ]დოლიᶰ მაწრო̂ მეყე̂, მენხუჲჩოვა'ჴ ჸუვი ბარსტობო̂** – ყველის მოხდის (ამოღების) შემდეგ შრატი რჩება, რომელიც მწყემსებს ასუქებს.

მაწროლ ჲჲ **maçrol** jj 1. სიტკბო, ტკბილეულობა, ტკბილეული сладость, сласти sweetness, sweets, confection, candy. **ჭარხლეგო[ჰ] დუჴ მაწროლ ჲა, ოჴუმ̃დალა თეგოლო̂ ოჴუჲგორჲᶰ შაქარ** – ჭარხალს ბევრი სიტკბო აქვს, იმიტომ მზადდება მისგან შაქარი; **კაწკაჲჩუჲშნი̂ მაწროლ ჲეწე̂** – პატარებს ტკბილეულობა უყვართ. 2. სიტკბოება добрые отношения good, kind relation, delight. **ვაშ[ბ]ა̄ჩუ მაწროლ ხილ'რეხ ლაზივხ ვუხ (-უხ) და** – ერთმანეთში სიტკბოებაზე უფრო კარგი რა არის?

მაწყ maçq ზმნს. нареч. adv. ხან, ზოგჯერ, ხანდახან иногда, временами, порой sometimes, occasionally. **მაწყ ბარე (ბარე'ჰ) ვასო̂, მაწყ ლამუ (ლამუ'ჰ)** – ხან ბარში

ვარ, ხან მთაში; **მაწყ დენიჴა̄ ჩუ თოჴოს** – ზოგჯერ დღისითაც ვიძინებ; **ლანუხ მაწყ სჷ̈ ნა̄ნ გუ სო̈** – სიზმარში ზოგჯერ დედაჩემს ვხედავ; **ი̈ც ას მაწყ ბედჷ̈ ცო იხოს ჴუ̈ლო̂** – ახლა მე მხოლოდ ხანდახან დავდივარ ტყეში.

მაწყ-მაწყ mac̣q̣-mac̣q̣ ზმნს. нареч. adv. ხანდახან, ზოგჯერ иногда, временами, порой from time to time, sometimes. **მაწყ-მაწყ ლეთხა̈ იხოთხ** – ხანდახან ვცეკვავთ.

მაჭ ჲჲ **mač̣** jj ულვაში усы moustache, hair which grows on a man's upper lip. **დაჲ შარი̈ ჲაჴჷ̈ მაჭ ჲჳაპოშ ვოტურ** – დაი (დავითი) თავისი გრძელი ულვაშის გრეხით მიდიოდა; **ჴათხეჸ მაჭი ჲაშარ ცო დარ, მაჭ ცო ხილ’არ დაჴო̈ ჩეფ ლევდორალო̂** – წინათ ულვაშ⌈ებ⌉ის პარსვა არ იყო (მიღებული), ულვაშის არქონა დიდი სირცხვილი ყოფილიყო.

მაჭ ჲ|ალ’არ (იხარ) mač̣ j|aľar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ულვაშის ამოსვლა (ულვაში ამოუვა); დავაჟკაცება появление пушка на губах, возмужать to appear moustaches, to gain in strength; to grow up; to grow into a man. **მაცმე̄ ყო̈ჩონ მაჭ ჲალ’ურ, ეჴათე̂ ოჴუჲნი̂ გერწა̄ ლელოდმაკერ** – როცა ახალგაზრდას ულვაში ამოუვიდოდა, მაშინ მას შეეძლო იარაღიც ეტარებინა.

მაჭ ჲ|ჳაპარ mač̣ j|ωap̣ar გრდმ. გადატ. прх. перен. trans. fig. თავის მოწონება ⌈ულვაშის გრეხა⌉ закручивать усы to try to please sb ⌈with twisting moustaches⌉. **კოწია მაჭ ჲჳაპოშ ლელა̈ლათერ** – კოწია თავმოწონებით ⌈ულვაშის გრეხით⌉ დადიოდა ხოლმე.

მაჭბაქა̄რჷ̈ mač̣bakārẽ წვერულვაშიანი бородатый bearded. **ოჴუს მაჭბაქა̄რეჩო̂ სტაკცი̈ ამბუჲ ჲორ** – ის წვერულვაშიან კაცს ელაპარაკებოდა.

მაჭბაქი ჲ **mač̣baki** j მრ. мн. pl. ულვაში და წვერი, წვერ-ულვაში борода и усы beard and moustaches. **ჴალო̂ ჲაჲლ’ჩეჴდოლი̈ ე მაჭბაქა̄ხ მაჟ̈ჴო̂ ცო ლაჴდაჲლნდა** – ამოსვლის შემდეგ ამ წვერ-ულვაშს სამართებელი არ მიჰკარებია.

მაჭ|ჲ|ალ’ენო̂ mač̣|j|aľenô მიმღ. прич. particip. ულვაშამოსული; მოწიფული имеющий уже бороду (усы); возмужалый grown-up, virile, grown into a man. ქი-

ქოც მაჭჲალ'ჷჼჩრ̂ ყოჼჩონ საჼთხრ̂ ბორალრ̂ – უწინ ულვაშამოსულ ახალგაზრდას საღვთოს უხდიდნენ თურმე.

მაჭარ დდ **mač̣ar** dd ღვინო; მაჭარი вино; молодое вино wine, Matchari (new wine). **ცენეხ მაჭარ ცო და თხოგო[ჴ]** – წელს ღვინო არა გვაქვს; **ქოცუჲ ოთჾდიენრ̂ მაჭარ ვენელ ჰი̄რწ̂ი** – ქვევრში დაყენებული მაჭარი ღვინოდ იქცევა; **მაჭრევ ვახვიჷჼჩრ̂ სტაკონ ქორთრ̂ ლაწირ** – ღვინით დამთვრალ კაცს თავი სტკიოდა.

მაჭრეწიჼ **mač̣reç̣ĩ** უღვინო[დ] без вина without wine. **მაჭრეწიჼ ქეიფ ცო ებწლა** – უღვინოდ ქეიფი არ გამოდის (ქეიფს ვერ გასწევ).

მაჭკატ დდ **mač̣ḳaṭ** dd მაჭკატი, ბლინი блин, оладья pancake, flat round piece of dough which is fried on both sides, griddlecake. **სე აგას ჩამლიჼ მაჭკტი დათჾორ** – ბებიაჩემი გემრიელ მაჭკატებს აცხობდა.

მახ ბდ **max** bd ფასი цена price. **ე ჟაგნოჼ მახ ვუხ (-უხ) ბა?** – ამ წიგნის ფასი რა არის (ეს წიგნი რა ღირს)? **ე დონეჼ მახ ბაწიჼ ხეთე̂ სოჼ** – ამ ცხენის ფასი მეძვირება.

მახ ბ|ილჾარ (ბ|ებლარ) max b|iļar (b|eblar) გრდმ. прх. trans. ფასის დადება, დაფასება, შეფასება ценить, оценить, назвать цену to appreciate, to state the value, to fix the price. **მოჰე̄ ჲუყრეჩრ̂ ნახვ მახ ბილჾრ̂, უჲშტი̂ ლო̂ს შუჼ ე წა** – როგორც შუაკაცები შეაფასებენ, ისე მოგცემთ ამ სახლს.

მახ ლატარ (ლეტარ) max laṭar (leṭar) გრდუვ. непрх. intrans. გაძვირება (გაძვირდება), ფასის მომატება вздорожать to rise in price.

მახ ლატ|ბ|არ (ლეტ|ბ|არ) max laṭ|b|ar (leṭ|b|ar) გრდმ. прх. trans. გაძვირება (გააძვირებს), ფასის მომატება прибавить цену, подорожать to rise in price. **ათჾან წყეგეჸ მახ ლატბიჼ, ცო ეცმაკეგე̂ სოჼ** – ძროხას მეტისმეტად ფასი მოუმატეს, ველარ ვიყიდი.

მაჲხლიჼ **majxlĩ** ფასიანი, ძვირფასი дорогой, драгоценный valuable, precious. **მაჲრხოს ბაჴუჲჩრ̂ მაჲხლიჼ პალტრ̂ ეციჼ** – მარეხმა ძვირფასი პალტო იყიდა.

მახაჲთი̂, მახათ დდ **maxajtî, maxat** dd მახათი большая игла big, large needle. **ხაკი, თაჲლზი აბოჩრ̂ ბაჴუჲჩრ̂ მახეხ *მახათ* დო** – ტომრების, ხურჯინების საკერავ დიდ ნემსს *მახათს* უწოდებენ.

მახიშ maxiš მრ. იხ. мн. см. pl. see **მოხ mox**.

მახკარ maxḳar მრ. იხ. мн. см. pl. see **ჲოჰ joⱨ**. **მახკარვ ჟაბრ̂ ბიკორ ლაჟმჷ** – გოგოებს საქონელი მიჰყავდათ მთაში; **მაქრენა̄ მახკრა̈ დელარ დალორ** – ზევიდან გოგოების სიცილი მოდიოდა.

მახკ|დ|ალარ maxḳ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაღვრა (დაიღვრება); დაფანტვა, დავარდნა вылиться, разлиться, высыпаться, рассыпаться to spill, to scatter, to fall to pieces. **ხაკ დაჰ დატე̂ნჷ, ფსა მახკბალჷ** – ტომარა გასკდა და ქერი დაიფანტა; **ხი მახკდალჷ** –წყალი დაიღვარა.

მახკ|დ|არ maxḳ|d|ar გრდმ. прх. trans. დაღვრა (დაღვრის); დაფანტვა пролить; рассыпать to spill, to shed, to scatter. **პოლმაქ ხი მახკდინას** – იატაკზე წყალი დავღვარე; **ფსა მახკბალჷ სოგო** – ქერი დამეფანტა.

სოდა⌈ჰ⌉ მახკ|დ|არ soda⌈ⱨ⌉ maxḳ|d|ar გრდმ. прх. trans. აქეთ-იქით დაღვრა, დაბნევა, მიმოფანტვა разли⌈ва⌉ть, рассыпать to disperse, to strew. **ჭუროს სჷგრ̂ დაცლომცჷ სოდა⌈ჰ⌉ მახკდიჲ ხი** – ჭურომ (კაცის სახელია) ეზოში მოტანამდე მიმოღვარა წყალი; **ხაკ დაჰ დატე̂ნჷ, ნატოს სიმჷდ სოდაჰა̄ მახკდიჲ** – ტომარა გასკდა და ნატომ სიმინდი აქეთ-იქით დააბნია (მიმოაბნია). უსრ. несов. imp. **მეხკ|დ|არ mexḳ|d|ar**.

მახკ|დ|ითარ (მეხკ|დ|ითარ) maxḳ|d|itar (mexḳ|d|itar) გრდმ. прх. trans. დაღვრევინება (დააღვრევინებს) заставить п⌈р⌉олиьт, лить to make pour. **ბუბნიკ დუჴ ხი მახკდითნას** – ყვავილებისთვის ბევრი წყალი დავასხმევინე; **ჟე გაგდარევ დუჴ დოფხ მახკდითიჲ ბაბუჲგრ̂** – ცხვრის შენახვამ ბევრი ოფლი დააღვრევინა პაპას.

მახტ დ maxṭ d მახტა (წლიური სახელმწიფო ფულადი გადასახადი კომლზე) оброк, подать quitrent, annual fee paid by a property owner in lieu of otherwise required services; tax. **ნიკლოზ დროჰ თხოჷმაქ ზორაჲშჷ დაწჷ მახტ დარ** – ნიკოლოზის დროს ჩვენზე ძალიან მძიმე მახტა იყო.

მაჴაწ ბდ maqaç bd 1. კაჟი, ტალი, კვესი кремень flint, type of hard stone. **მაჴწეხ ჳაჲჰკჷ ჰაჴდიჩე⌈ჰ⌉, წე ჴეფსრ̂** – ტალს რომ რკინა გაჰკრა, ცეცხლს ისვრის.

2. გადატ. перен. fig. ყოჩაღი, უნარიანი, ენერგიული молодец, энергичный fine fellow, energetic, active, clever. **ე კნათ ჰ̦აჭ-დაგაჼ ცო̄მ ვა, მა̄ ჟე გაგდაჼ მაჴაწ ბა** – ეს ბიჭი შესახედავად არაფერია, მაგრამ ცხვრის შენახვაში კაჟია (ყოჩაღია).

მაჴწა̄რეჼ maqc̣ārẽ კაჟიანი кремневый flinty, hard as flint; containing flint. **მაჴწა̄რეჩო̂ თოფვევ ჩაჴ ცო ჴეფსორე̄, ლე ბაჴოჼ ნიწყ ცო ბარ** – კაჟიანი თოფი შორს არ ისროდა და არც დიდი ძალა ჰქონდა.

მაჴიშ maqiš მრ. იხ. мн. см. pl. see **მოჴ moq**.

მაჰ̦ ბდ **maḥ** bd იაბო, ლაფშა мерин gelding, castrated male animal (especially a horse). **ბაცბივ ბაჰ̦იჼჩო̂ დონეხ *მაჰ̦* დორე̄, იჼც მა̄ ეჴ დაშნ დაყე[ჰ̦] კუჲხლეჼ დოშ *იაბო̂* ლევოლო̂** – წოვათუშები დაკოდილ ცხენს *მაჰ̦ს* ეძახდნენ, ახლა კი ამ სიტყვის მაგივრად ითქმის ქართული სიტყვა *იაბო*.

მაჰ̦იშ maḥiš მრ. იხ. мн. см. pl. see **მუჰ̦ muḥ**.

მა̆დ ბდ **măd** bd ნაიარევი, ნაჭრილობევი, ნამუწუკარი рубец scar, mark left on the skin after a wound has healed. **ზაქაჲრგო[ჰ̦] ნითვს ჰ̦აკეხ მა̆დ ბა** – ზაქროს ზედ შუბლზე ნაიარევი აქვს; **ლაზრეგო სახეხ თხალომციჼ ტყობალა ბა̆დროლე თეჴიჼჩო̂ ჩუტყუჲლეჼ მა̆დ** – ლაზარეს სახეზე დღემდე ატყვია ბევშვობაში მოხდილი (გადატანილი) ჩუტყვავილას ნაკვალევი.

მა̆კ|დ|ალარ măḳ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ფერის დაკარგვა (ფერი დაეკარგება), გაფითრება; გახუნება обесцветиться, выцвести, выгореть, побледнеть to become colourless, to fade, to turn pale. **მიტრო̂ სიცხ-ხორშიგორქჼდა[ჰ̦] მა̆კვაჲლნორ** – მიტრო ციებ-ცხელებისგან გაფითრებულიყო; **კაბ დაჰ̦ მა̆კჲალოჼ სოგო** – კაბა გამიხუნდა.

მა̆კარ măḳar გრდუვ. непрх. intrans. 1. შეძლება (შეუძლია) мочь, иметь возможность, быть в состоянии to be able to, to be capable of, can. **ვუხ (~უხ) მა̆კ ჰ̦ოჼ?** – რა შეგიძლია? **სო მა̆კეშ ვა, სოჼ ვუმაც (~უმაც) მა̆კე̂: ჟეხ ვაწარ, ჟე დეთ̃არ, ჟე ლარკარ** – მე ღონივრად (ღონიერი, ჯანსაღი) ვარ, ყველაფერი შემიძლია: ცხვრის დევნა, ცხვრის წველა, ცხვრის კრეჭა. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი; აწარმოებს პოტენციალისის შინაარსის მქონე გარდაუ-

ვალ ზმნას составная часть сложных основ или словосочетаний; образует непереходный глагол, имеющий значение потенциалиса component part of complex root or word-combination; derives intransitive verbs having the meaning of potentialis. ცო ალ‘მა̆კე̂ სოჼ (სოჼ ცო მა̆კე̂ ალ‘აჼ) – ვერ ვიტყვი (არ შემიძლია თქმა); **ბა̆დრენ ცო ლელმა̆კე̂ (ბა̆დრენ ცო მა̆კე̂ ლელაჼ)**– ბავშვი ვერ დადის (არ შეუძლია სიარული).

ცო მა̆კე̂ სოჼ ⌈ჰ̣ოჼ...⌉ **co măḳê sõ** ⌈**ḥõ**...⌉ შეუძლოდ ვარ (ხარ...) недомогаю (недомогаешь), не здоровиться мне (тебе...) to be unwell, to feel ill. **გაჟუგა̆ხ მა̆კარ ცო დაგე̂ სოგო⌈ჰ̣⌉** – მუხლებში ღონე (შეძლება) აღარა მაქვს.

მა̆კ|დ|არ¹ măḳ|d|ar¹ გრდმ. прх. trans. შეძლება (შეძლებს) иметь возможность, быть в состоянии сделать (что-нибуть) to be able to, to afford. **ის დოჼ ეცარ მა̆კდოს, იცხუხ ფხაუზტყ თუმაჼ მა̆კჺოს** – მაგ ცხენის ყიდვას შევძლებ, მაგაში შევძლებ ასი თუმნის მიცემას.

მა̆კ|დ|არ² măḳ|d|ar² გრდმ. прх. trans. ფერის დაკარგვა (ფერს დაუკარგავს, დააკარგვინებს), გაფითრება, გახუნება сделать бледным, заставить выцвести, выгореть to fade, to lose colour, to turn pale. **მათხოვ ქაჺრცხი̂ მა̆კდიჲ სოგო⌈ჰ̣⌉** – მზემ ტანისამოსი გამიხუნა (ფერი დაუკარგა).

მა̆კარწიჼ măḳarč̣ĩ ულონო, უილაჯო бессильный, немощный, слабосильный without having energy. **ყაჺნი̂ სტაკ მა̆კარწიჼ ვა, ოჴუჺნი̂ ჴენი ლეტე̂** – მოხუცი კაცი ულონოა (უილაჯოა), მას სხვები ეხმარებიან.

მა̆კარხიტენო̂ măḳarxiṭenô მიმღ. прич. particip. ილაჯგაწყვეტილი, ქანცგაწყვეტილი выбившийся из сил, потерявший силы beat, tired, without strength. **დოჩო̂ დენი⌈ჰ̣⌉ დოახ ვაწინო̂, მა̆კარხიტენო̂, დაყრელო⌈ჰ̣⌉ ვუჺჰ̣ტეხ ჴეთიჼსო̂** – მთელი დღე ცხენების ნადევნი, ქანცგაწყვეტილი, ბალახში დავეცი.

მა̆კეშ măḳeš ღონიერი, ძლიერი, შემძლე, შეძლებული сильный; зажиточный weak, feeble, powerless. **ვაჼ კნათი ზორაჺში̂ მა̆კეშ ბა** – ჩვენი ბიჭები ძალიან ღონიერები არიან; **ჰ̣ათხეც ყენი დაჺნი̂, იჼც მა̆კეშ და** – წინათ ღარიბებად მყოფნი, ახლა შეძლებულად არიან.

ცო მა̆კეშ ხილ‘არ **co măḳešxiľar** შეუძლოდ ყოფნა (შეუძლოდაა) недомогать to be unwell. იხ. см. see მა̆კარ **măḳar**.

მა̆კე̄-ცომა̆კე̄ măḳē-comăḳē ძალისძალად из последних сил, через силу by force, under compulsion. მაკე̄-ცომაკე̄ ჴაბონ დადოლ დჼ ვეწჷს ვახჼ – ძალისძალად ძროხების მოსავლელად უნდა წავიდე.

მა̆კინი̂ măḳinî მიმღ. прич. particip. შემძლე, ღონიერი, ჯანიანი сильный, мощный, могучий strong, powerful, mighty, healthy. ვუმაჸ (¯უმაჸ) მა̆კინი̂ სტაკ ვა ბესჵ̂ – ყველაფრის შემძლე კაცია ბესო; ას მა̆კდიენჵ̂ მა̆კინი̂, ცომენა̄ გუ სოჼ – რაც მე შევძელი, იმის შემძლეს არავის (ვერავის) ვხედავ; მა̆კეჩჵ̂ ჷუევ დუჴა̄ დეწე̂ დაყჼ – ჯანიანმა მეცხვარემ ბევრიც უნდა ჭამოს.

მა̆კ|დ|ომა̆კარ, მა̆კო|დ|მა̆კარ măḳ|d|omăḳar, măḳo|d|măḳar გრდუვ. непрх. intrans. შეძლება (შეძლებს) быть в состоянии сделать что-л. to be able to, can, to bear. ღელიშ ვასოჷ̄, იცხუმფლჷ̂ ბოთხ თეგბარ ცო მა̆კდომა̆კე̂ სოჼ – სუსტად ვარ და მაგოდენა საქმის გაკეთებას ვერ შევძლებ (ვერ ავიტან); ცეხენ შუნაჲნჵ̂ იტ̨ კოდ მაკოჼ ცო მა̆კობმა̆კ სოჼ – წლეულს ათ კოდ პურს ვერ შევძლებ თქვენთვის (არ შემიძლია მოგცეთ).

მა̆კ|დ|უჲლა̄ დ măḳ|d|ujlā d შეძლების უნარი, სახსარი возможность, средства chance, possibility, facility, means, funds, resources. აჳ ჷამდებ, სჷ̂ ბა̆დერე̄, მა̆კდუჲლა̄ ბჭარჩეჸ და ვაჲგო[ჳ] – შენ ისწავლე, ჩემო შვილო, და სახსარი ყოველთვის გვაქვს.

მა̆მალ ბდ mămal bd ძუძუ (ბავშვის ენაზე) титька (на детском языке) woman’s breast (in baby’s language). მაცდალიჩჵ̂ ხაფხარ ბა̆დრევ ნა̄ნ დაკმაქ მა̆მალ ლეხორ – მოშიებული ძუძუმწოვარი ბავშვი დედის მკერდზე ძუძუს ეძებდა.

მა̆ყ, მა̆ყ[ჵ̂] ბ măq̣, măq̣[ô] b 1. თავისუფლება свобода freedom. ო სტაკ ჰჷც მა̆ყო[ჳ] ვა – ის კაცი ახლა თავისუფალია (თავისუფლებაშია); მა̆ყო[ჳ] ვითასჵ̂! – თავი დამანებე (თავისუფლებაში დამტოვე)! 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word-combination.

მა̆ყჵ̂ ბ|ალ‘არ (თელ‘არ) măq̣ô b|aľar (teľar) თავის დანებება (თავს [და]ანებებს), მიტოვება, დატოვება; ხელის აღება оставить, бросить, бросать, покинуть, покидать; оставить в покое to abandon, to give up. **დოჼ ლეკვილნჵ ბიკე′ნეს, ოსი⌈ჰ⌉ მǎყჵ̄ ბაჲლʻნას** – ცხენი ლეკოვანაში წავიყვანე და იქ თავი დავანებე (დავტოვე); **ოჭუს პაჲპრუზ ებწრენ მǎყჵ̄ ბალʻიჼ** – მან პაპიროსის წევას თავი დაანება; **სქჼ იტ თუმაჼ ჲალირ ჯულახ, სო ცო თელʻმაკერე̄, მǎყჵ̄ ბაჲლʻნას** – ჩემი ათი თუმანი ემართა ჯულას, ვერ იძლეოდა და თავი მივანებე; **ოთრეს შაჲრი̂ ფსტუნან მǎყჵ̂ ბალʻიჼ** – ოთარმა თავის ცოლს თავი დაანება (გაეყარა); **ოჭუს ო ჲაჰონ მǎყჵ̂ თელʻჵ̂** – ის იმ გოგოს თავს ანებებს (ტოვებს).

მǎყ|ბ|ალʻინჵ **mǎq̣|b|alʻinô** მიმღ. прич. particip. თავდანებებული, მიტოვებული оставленный, покинутый abandoned, deserted, forsaken.

მǎყო⌈ჰ⌉დ|აჲნი̂ **mǎq̣o⌈ḩ⌉d|ajnî** თავისუფალი, თავისუფლებაში მყოფი свободный, независимый free, unrestrained, independent. **მǎყო⌈ჰ⌉ დაჲნი̂ ნახ** – თავისუფალი ხალხი.

მǎყოლ¹ ჲ **mǎq̣ol**¹ j თავისუფლება свобода freedom, liberty. **მǎყოლ ლაზქჼ ჲა** – თავისუფლება კარგია; **მǎყოლ ჲავჲინას** – თავისუფლება დავკარგე.

მǎყოლ² ბდ **mǎq̣ol**² bd ამბარი, მარცვლეულის შესანახი ხის დიდი ჭურჭელი амбар, житница barn, farm building used to house animals or store hay and grain; granary, structure in which grain is stored (generally after threshing or husking); storehouse, warehouse. **დაჭაჲჩუ̄ მǎყლა̄ხ გაგჲაჼლათრათხ ხორბალ… ე̄, მაცნე̄ კამიკ ხილʻაჼლათგერ, ნანას ჩუ ვოსვო′ერასჵ̂, უჲშტ ჲახაჼლათრათხ ჰალჵ̂** – დიდ ამბრებში ვინახავდით ხოლმე ხორბალს… და, როცა ცოტაღა რჩებოდა, დედა ჩამსვამდა ხოლმე და ისე ვიღებდით.

მǎყშოლა̄, მǎყშუჲრნა̄, საშუჲრნა̄ დდ **mǎq̣šolā, mǎq̣šujrnā, sǎšujrnā** dd ხალვათობა простор ample place, vastness; amplitude. **ლამუ′ჰე̂, ბარე′ჰე̂ მǎყშოლა̄ ცო დაჰე̂, ქე̄ნ ჰალჵ̂ ცო დარსტმაკე̂** – მთაშიც, ბარშიც, თუ ხალვათობა არაა, ცხვარი ვერ სუქდება.

მა̄ mā კავშ. союз conj. მაგრამ, კი но, a but, and, yet. **ას ვახერ, მა̄ ო ცო ვეცქჼ** – მე მივედი, მაგრამ ის არ მოვიდა; **ნან ლივი̂ ოჭუჲგჵ̂, მა̄ ოჭუს ლარკ ცო ჴეფჵ̂** – დედა ეუბნება მას, მაგრამ ის ყურს არ უგდებს; **ეჰათ ლეცერ სონე̄, იჼც მა̄ ცო** – მაშინ მინდოდა, ახლა კი არა.

მა̄თხა̃ mātxã ცალკე არ იხმარება, ფიცილის ფორმულის კომპონენტია, მომდინარეობს სიტყვიდან отдельно не употребляется, компонент формулы клятвы, восходит к слову isn't used separately, is the component of formula of vowing, is formed form the word **მათხ matx**. **ვაშრ̂ მა̄თხა̃, იცხ ამბუჲლო ცო ჲაგუსრ̂** – ძმის მზეს ვფიცავ, მაგ ამბავში არ ვურევივარ.

მა̄თხარ დდ **mātxar** dd გასაშრობად მზეზე გაშლილი მარცვლეული зерно, разложенное под солнцем для просушки cereals put and spread to be dried on the sun. **მა̄თხარ ფეხ ჴაჲწკი ჩიტდანაჲნრ̂ ბა̆დრი ხაბქდინას** – მარცვლეულთან ჩიტების დასაფრთხობად ბავშვები დავსხი.

მა̄მ māmм ნაცვ. местоим. pron. ნურაფერი, ნურა ничто, ничего nothing, none, anything,never mind, don't mention it. **ვაშახ მა̄მ ხეტ̨ოგე̂ სოხ!** – ძმაზე ნურარას მეკითხები! **ჴალ დქ̃ვალლომცი̃ მა̄მ თაგოდრ̂!** – მორჩენამდე (განკურნებამდე) არაფერი გააკეთო! იხ. см. see **ცო̄მ cōm**.

მა̄რგბელ mārgbel მარგებელი, სამარგებლო полезный useful, helpful. **წყეჵ დუჴ საცხიმ მა̄რგებელ ცო და** – ნამეტნავად ბევრი ცხიმი სასარგებლო არაა.

მა̄რკ დდ **mārķ** dd მარკა марка stamp. **სე ბა̆დერბა̆დრევ წირლა̄ კონვერტა̄ხი̃ ჳეჩჳეჩნაირ მა̄რკი გროვბადო** – ჩემი შვილიშვილი წერილების კონვერტებიდან სხვადასხვანაირ მარკას აგროვებს.

მა̄რლი̃ mārlĩ ქმრიანი замужняя married, wed, united in marriage.

მა̄რწი̃ mārçĩ უქმრო[დ] без мужа, незамужняя unmarried, unwed, single.

მა̄რწოლ ჲ **mārçol** j უქმრობა безмужье being single, without having a husband. **ე ჲოჴ მა̄რწოლახ ჲაჲლი̂ დაჴ ყა̃ჲალა̃** – ეს ქალი ლამის უქმრობაში დაბერდეს.

მა̄რშ mārš მშვიდად, მშვიდობიანად, მშვიდობით мирно, спокойно, благополучно calmly, quietly, peacefully, in harmony. **მარში დაჲშჳ?** – **მა̄რშ დათხრ̂** – მშვიდობით ხართ? – მშვიდობით ვართ.

მა̄რში̃ māršĩ სამშვიდობო, მშვიდობისა, მშვიდობიანი спокойный peaceful. **და̄ლ მა̄რში̃ ნიყ ლიბა̄ლ ჴო̃** – ღმერთმა მშვიდობის (მშვიდობიანი) გზა მოგცეს!

მა̄რშიხ|დ|ალოჴ[რ̂] (მა̄რშიხ|დ|ალუჲში̂) māršix|d|aloh̨[ô] (maršix|d|alujšî) გამარჯობა (მშვიდობით გევლოს)! здравствуй[те]! Hello (have a nice day)!

მა̄რშოლ ჲ **māršol** j მშვიდობა, კეთილდღეობა спокойствие, благополучие, мир peace, tranquility. **ბუჰ̌გოდოლ̃ მა̄რშოლ ოთჷ̃** – ომის შემდეგ მშვიდობა დადგა.

დალე̃მა̄რშოლ ჰო̃ (შუ̃) dalẽmāršol ḫõ (šũ) მშვიდობით, ნახვამდის! ⌈ღვთის მშვიდობა შენ (თქვენ)⌉! прощай⌈те⌉, до свиданья! Good-bye, farewell.

მა̄რშოლ ალ‘არ (ლევ|ჲ|არ) māršol aľar (lev|j|ar) გრდმ. прх. trans. სალმის თქმა (სალამს ეტყვის), მისალმება (მიესალმება) приветствовать, кланяться to say hello, to greet.

მა̄რშოლ ხეტ̦არ (ხატ̦არ) māršol xeţ̦ar (xaţ̦ar) გრდმ. прх. trans. სალმის მიცემა (სალამს აძლევს, ესალმება), მოკითხვა приветствовавть, здороваться to say compliment, to greet.

მა̄რშოლ ჴებლარ māršol qeblar გრდმ. прх. trans. გამომშვიდობება, გამოთხოვება, მშვიდობის დაბარება; მოკითხვის შემოთვლა, მოკითხვა попрощаться; передать поклон to give one’s regards, to bid farewell. **ფჰ̌ორგოდოლ̃ ნაყბისტიგო̂ მა̄რშოლ ჴებლი'ნეს, ნაყმაქა̄ ჷჲთ̣ნას** – ვახშმის შემდეგ ამხანაგებს გამოვეთხოვე ⌈მშვიდობა დავუბარე⌉ და გზას დავადექი; **ქალქი ჭამდოჩო̂ ბა̈დერვ შაჲრ̂ ნანენმაქ მა̄რშოლ ჴებლ̃** – ქალაქში (თბილისში) მოსწავლე შვილმა თავის დედას მოკითხვა შეუთვალა.

მა̄რჯო̂ mārǯô მარჯვე, ადვილი удобный, лёгкий easy. **მა̄რჯო̂ და ნი̄დაგ კომბაჲნევ ჴავ დაცარ** – ადვილია, ცხადია, კომბაინით ყანის მკა.

მა̄შ ბდ **māš** bd მაშა, ტკეცი щипцы tongs, pincers; pinchers; pliers. **მაშევ ჲოპყ სოდა ჰაჴო'ჯ, ჲათ̣ინო̂ მაჲჴი̂ ჰალო̄ ჲახო̂** – მაშით ნაცარს აქეთ-იქით ხვეტენ და გამომცხვარ პურს იღებენ.

მა̄შ⌈ე̂⌉ ბდ **māš⌈ê⌉** bd შალი (მატყლის ძაფის ნაქსოვი) шаль (шерстяная ткань) shawl, wrap. **თაჲლზა̈ მა̄შ ბა̈ ლეცეჰ̌ ჰო̃, თოყალ ყარწჷ̃ ბაწრი დეწე̂ ჰოგო⌈ჰ̌⌉ ხილ‘ა̈** – სახურჯინე შალის მოქსოვა თუ გინდა, საკმარისი ჭრელი ბაწარი უნდა გქონდეს.

მა̄შ ბ|ოწარ (ბ|ებწარ) māšb|oç̣ar (b|ebç̣ar) გრდმ. прх. trans. შალის ძაფის აბმა (აბამს) ყდაზე (ჩარჩოზე), დაქსელვა, შალის ქსოვის დაწყება протянуть нитки на домашнем станке для тканья; начать ткать to begin weave. **სტაბო მა̄შე̂ ბოწოს, მე̄ სე ვაშას ქუჲრწლენაჲნრ̂ წინი̂ ჩოჴაცრ̂ აბითოლრ̂** – შემოდგომაზე შალს ავაბამ (შალის ქსოვას შევუდგები), რომ ჩემმა ძმამ ქორწილისათვის ახალი ჩოხა შეაკერინოს.

მა̄ხ ბდ **māx** bd ნემსი иголка, игла needle. **ფსტეივ მა̄ხევ ქაჲრცხი̂ თეკრ̂** – დიაცები ნემსით სამოსს აკერებენ; **მა̄ხეხ მუღ ჲებლოს** – ნემსზე ძაფს ვაგებ; **ოჴუჲნ ტარკეხ მა̄ხ ყალეჼ** – მას თითში ნემსი შეერჭო.

მა̄ხ ბ|არ māx b|ar გრდმ. прх. trans. ნემსის გაკეთება (გაუკეთებს) делать укол to give injection, to inject.

მა̄ხ-მუღ დდ **māx-muγ** dd ნემსი და ძაფი [ნემსი და კუდი] иголка с ниткой needle and thread. **მა̄ხ-მუღ ჩხ̂თევ ლელდოს** – ნემსი და ძაფი ჩანთით დამაქვს.

მა̄ჴლიჼ māqlĩ პურადი имеющий хлеб, хлебосольный hospitable. **ჰაში დეწეჩრ̂ ადმი[ა]ნეხ, *მაჴლიჼალ‘რ̂*** – სტუმრების მოყვარულ ადამიანზე *პურადს* იტყვიან.

მა̄ჴწიჼ māqc̣ĩ უპურო[დ] без хлеба without bread. **მა̄ჴწინა̄ ივლათ დაჲლ‘ე̂ ნახ** – უპუროდაც იოლას გავა ხალხი.

მა̄ჯ ჲჲ **māǯ** jj მაჯა запястье wrist. **ფხეიგო[ჰ] მაჯეხ ფჰაჲვნი ყარწდიენრ̂ და** – ხევსურებს მაჯაზე სახელოები აჭრელებული აქვთ.

მებალახე̂, მობალახე̂ ვბ **mebalaxê, mobalaxê** vb საბალახოს ფასის ამღები сборщик платы за пастбище collector of payment for the grazing land, pasture. **მებალ[ა]ხეს ჟე დადიგო დაჟრეხ ჟელრენი დახორ** – მებალახე ცხვრის პატრონს ბალახში ცხვარს ართმევდა; **მობალ[ა]ხეს დახნ დაჟდარეხ ტათება̄ დახორ ნახგო[ჰ]** – მებალახე საქონლის ძოვებაში ფულსაც ართმევდა ხალხს.

მეგობარ ვბ; ჲდ; დდ **megobar** vb; jd; dd მეგობარი друг, приятель friend.

მეგობრობ დ **megobrob** d მეგობრობა дружба.

მეგობრობ დ|არ megobrob d|ar გრდმ. прх. trans. მეგობრობა (მეგობრობს, იმეგობრებს) дружить friendship. **აჲნკოს დარჯნეცჼ მეგობრობ დორ** – ანიკო დარეჯანთან მეგობრობდა.

მედავითნე̂ ვბ **medavitnê** vb მედავითნე псаломщик psalm-reader, dogmatist. **მედავითნეს საყდრა̄ხ დალეჼ ჟაგნუჲ ხეტორ** – მედავითნე ეკლესიებში საღვთო წიგნებს კითხულობდა.

მეზობელ ვბ; ჲდ; დდ **mezobel** vb; jd; dd მეზობელი сосед[ка] neighbour. **ვაშ[ბ]ინ გარგე[ჰ] დახეჩო̂ ნახახ *მეზობლი ალ'ჩო̂*** – ერთმანეთის ახლო მცხოვრებ ხალხზე *მეზობლებს* იტყვიან.

მეზობლიწ̃ **mezobliç̣ĩ** უმეზობლო[დ] без соседей without neighbors. **მეზობლიწ̃ დჯ̆ხარ კორტუჲნო̂ და** – უმეზობლოდ ცხოვრება მოსაბეზრებელია (მოსაწყენია).

მეჲდ̃ ჲჲ **mejdã** jj მოედანი, მეიდანი площадь, мейдан square, plaza, open area in a town or city. **ქალქი[ჰ] დუჯ მეჲდნი ჲა** – ქალაქში ბევრი მოედანია.

მეჲტჩარ[აცო̂] **mejṭčar[a'ô]** მეტიჩარა выскочка upstart, parvenu, one who has risen suddenly in rank or status; rich person who makes an offensively gaudy display of his wealth. **მაჲტჩარ[აცო̂] ადმიჲ̃ ჰამინაც ჭირულ იხო̂** – მეტიჩარა ადამიანი ყველას ჭირად უხდება.

მეკოპარ ვბ **meḳoṗar** vb ყაჩაღი разбойник robber, bandit, brigand, outlaw.

მელ̃ დდ **melã** dd მელანი чернила იnk, writing ink, colored fluid contained in pens and other printing devices. **ას მელნევ წერადოს** – მე მელნით ვწერ.

მელნეწ̃ **melneç̣ĩ** უმელნო[დ] без чернил without ink. **მელნეწ̃ სკოლი ცო იხრათხ** – უმელნოდ სკოლაში არ დავდიოდით.

მელ' **mel'** რამდენი? сколько? how many? **მელ' ბჯ̆დერ და ნინუჲგო[ჰ]?** – რამდენი ბავშვი (შვილი) ჰყავს ნინოს? **თხა მელ' ბა?** – დღეს რამდენია (რა რიცხვია)? **ტოტეხ მელ' ტარკ ბაჲწუ̃ ჰოგო[ჰ]?** – ხელზე რამდენი თითი გაბია? **ფსარე[ჰ] მელ'ცო̂ ლითრა[ჰ], მელ'ევ ვოქვიქ̃ჰო̂, მელ'ეხ თუჲლნა[ჰ]?** – გუშინ რამდენს ეჭიდავე, რამდენმა წაგაქცია, რამდენს აჯობე (მოერიე)? **მელ' უმა დარათ ვაჲგოჰა, მოტ̨სანეც დაჰა დავუჲცა** – რამდენი რამ გვქონდა ჩვენ, ენასავით გვეკარგება აკი (რ. ორბეთიშვილი).

მელ'|დ|ეწ[ე̂] **mel'deç̣[ê]** ბლომად, უხვად, ბევრი, რამდენიც გინდა много, сколько угодно much, a great deal; many, more; lot, very much; plenty, very; as much as possible. **ჰუქლო ფითრ მელ'ჲეწ[ე̂] ჲა** – ტყეში ფითრი უხვადაა; **ვაჲ ფჰეჰ ჳამდიენო̂ ნახ მელ'დეწე̂ და** – ჩვენს სოფელში ნასწავლი ხალხი ბევრია.

მელʻმი **melʻmi** რამდენიმე несколько several. **მელʻმი ჴარჭიშ ჲოფხჲაჲლონრ̂ ფსტუჲნრ̂ გამართოდჲალოჼ ოჭარგუჲჳ** – რამდენიმე შავად ჩაცმული დედაკაცი გამოემართა იმათკენ (მ. მიქელაძე).

მელʻეჸ, მე̄ლʻ⌈ე̂⌉ **melʻe’, mēlʻ⌈ê⌉** უფრო больше, ещё больше more. **მელʻე̄ ჴალ დაჴლა, მელʻეჸ (მე̄ლʻ⌈ე̂⌉) დეწეთვაჲნ ბა̆დერ** – რამდენიც იზრდება, უფრო გვიყვარდება ბავშვი; **სტაკიჼ ცო̄მ ჲალʻუშ მასთხოვ მელʻეჸ (მე̄ლʻ⌈ე̂⌉) ქორთიხ იხრ̂** – როცა კაცს არაფერი შეუძლია, მტერი უფრო თავს გადის; **ცოყაჲლი̂, სეჼ ჲოჳ მელʻეჸ (მე̄ლʻ⌈ე̂⌉) მუჲში̂ ჲა!** – არა, ღმერთმანი, ჩემი ქალი უფრო ცუდად არის! **ო ჲოჳ მე̄ლʻ⌈ე̂⌉ (მელʻეჸ) ლაზიუ̆ხ ჲა** – ის გოგო უფრო კარგია.

მელʻნაჲრათ **melʻnajrat** ზმნს. нареч. adv. რამდენნაირად как, скольким образом in many forms. **მელʻნაჲრათ ხარცდალოჼ და̄ხარ სე დეჼლე!** – რამდენნაირად შეიცვალა ცხოვრება ჩემს სიცოცხლეში!

მელʻღეჼ **melʻγẽ̄** მერამდენე который по числу which, what number. **მელʻღეჼ დე და, ყარ ჲათხე̂ ლამუ?** – მერამდენე დღეა, წვიმს მთაში?

მელʻწ **melʻç̣** ზმნს. нареч. adv. რამდენჯერ сколько раз how many times. **მელʻწ ვისვაჲჭნას სეჼ კაწკუხუ̂ ვაშრ̂ ხიფთუხიჼ!** – რამდენჯერ გადავარჩინე ჩემი უმცროსი ძმა ხიფათს!

მელʻწაკ **melʻç̣aḳ** ზმნს. нареч. adv. ნეტავი, რამდენჯერ интересно, сколько раз I wonder how many times. **მელʻწაკ ჲეწლოს ჴოგრ̂ გოჼ თეწჲაჼ!** – ნეტავი, რამდენჯერ უნდა გასწავლო ჭკუა!

მელʻწა̄ხ **melʻç̣āx** ზმნს. нареч. adv. რამდენჯერმე, ბევრჯერ несколько раз several times. **მელʻწა̄ხ დიხნას ჴოხ ლატარ** – ბევრჯერ გთხოვე დახმარება.

მელʻწე̄ **melʻç̣ē** რამდენჯერაც сколько раз several times. **მელʻწე̄ ფსტუნალ ჲოჳ ჲიხნას ციმოხ, ოშტიჸ ცივათ უარ ალʻიჼ სოგო** – რამდენჯერაც ცოლად ქალიშვილი ვთხოვე ციმოს, ისევე ცივი უარი მითხრა.

მელʻწლოღეჼ, მელʻწლოღეშ **melʻç̣loγẽ, melʻç̣loγeš** ზმნს. нареч. adv. მერამდენედ который раз what time, on which time. **მელʻწლოღეჼ ვოჸვინა̄ჳ სო ვალ დუხ დაჭაჼ!** – მერამდენედ მომიყვანე ვალის გამოსართმევად (დასაბრუნებლად)!

ბაბუჲნ ცო დაკოდაგერ, მელ‘წლოღეშ ბჵარიხორ წელტა̄ხ – პაპას აღარ ახსოვდა, მერამდენედ ხვდებოდა ახალ წელს.

მელ‘ე̄ meľē რამდენიც, რამდენჯერაც, რაც [უფრო] сколько, сколько раз, чем [больше] how many; how; as much as; what. **მელ‘ე̄ დეწე̂, ოჴუმფლეჼ ლოს ის დონეხ** – რამდენიც უნდა, იმდენს მივცემ მაგ ცხენში; **მელ‘ე̄ ჴ̧ალ[რ̂] დაჴლა, ოჴუმფლეჼ დაჴ̧ გოჼწარლა ე ფეშკარ!** – რაც იზრდება, მით უფრო გიყდება ეს ბალღი!

მელ‘ე̄-მელ‘ე̄ meľē-meľē უფრო და უფრო всё больше и больше more and more, much more. **ე ტარკ მელ‘ე̄-მელ‘ე̄ ვარჯბალა სოჼ** – ეს თითი უფრო და უფრო მიავდება. შდრ. ср. comp. **ჴ̧ალო̄-ჴ̧ალო̄ ḫalō-ḫalō**.

მელ‘ჴ̧აჭეჼჩო[ჴ̧] meľḫač̣ĕ̃čo[ḫ] ზმნს. нареч. adv. ყველგან, საითაც კი გაიხედავ[დი] везде, всюду, куда ни посмотришь wherever, everywhere where you look. **საყდრე[ჴ̧] მელ‘ჴ̧აჭეჼჩო[ჴ̧] სჼთლი ლაცჲიენრ̂ ნახ ლათ̧ერ ლოცალაშ** – საყდარში ყველგან სანთლებდაჭერილი ხალხი იდგა ლოცვით; **ჴ̧უჼცერე[ჴ̧] მელ‘ჴ̧აჭეჼჩო[ჴ̧] ქჼმლაცუჲ ლეფერ** – ტყისპირას ყველგან (საითაც გაიხედავდი) ენძელები კიაფობდნენ.

მელ‘|დ|ალარ¹ meľ|d|alar¹ გრდუვ. непрх. intrans. სმა (ისმევა) выпиваться drinking. სრ. сов. perf. **მალ‘|დ|ალარ1 maľ|d|alar¹**.

მელ‘|დ|ალარ² meľ|d|alar² გრდუვ. непрх. intrans. დატაკება ([და]ეტაკება), დაჯახება удариться, стукаться to strike, knock, bump into, to hit. სრ. сов. perf. **მალ‘|დ|ალარ¹ maľ|d|alar¹**.

მელ‘არ meľar გრდმ. прх. trans. სმა (სვამს) пить to drink. **აჴ̧ ვეჼ მელ‘უჲა?** – შენ ღვინოს სვამ? სრ. сов. perf. **მალ‘არ maľar**.

მელ‘|დ|არ¹ meľ|d|ar¹ გრდმ. прх. trans. სმევა (ასმევს) поить, давать выпить to make sb drink sth. **მელ‘ე̄ დე დაღრ̂, დოჼ ხი მელ‘დჼ ჴელოს** – ყოველდღე ცხენი წყლის დასალევად დამყავს; **ჹურდ-ჹურდეჼ ჲათხ-ჲათხეჼ შურ მელ‘ჲებათ იცხუჲნ** – დილდილობით ცხელ-ცხელი რძე ასვით მაგას. სრ. сов. perf. **მალ‘|დ|არ¹ maľ|d|ar¹**.

მელ‘|დ|არ² meľ|d|ar² გრდმ. прх. trans. ტაკება (ატაკებს), ძგერება, ჯახება, რჭობა толкать, пырнуть, колоть to push, thrust; to urge, prod; to apply pressure, to prick. აჴენ ჩუვახ შალთ მელ‘ჲინას – ნადირს ხანჯალი შიგნეულში ვუტარე. სრ. сов. perf. მალ‘|დ|არ² **mal̓|d|ar²**.

მელ‘ენო̂ **meľenô** მიმღ. прич. particip. ნასვამი, დალეული, ნაღვინევი выпивший, выпитый drunkard, tippler. **მელ‘ენო̂ ვასერ სა ხილ‘უშგეჸ ბოტურ ქუჲრწლეხჼ შუჲ ჩუა̄ხ** –ნასვამი კაცები გათენებისასღა მიდიოდნენ ქორწილიდან თავიანთ სახლებში; **ე ქითე ე მაჭარ მელ‘ენო̂ გუ** – ამ ტიკში ეს ღვინო დალეული ჩანს.

მელ‘რიკ⌈აჸ⌉ **meľriḳ⌈a’⌉** მსმელი, სმის მოყვარული любящий ⌈вы⌉пить drinking lover, loving wine. **ჰჷჼ ნანვაშო̂ ზორაჲში̂ მელრიკ⌈აჸ⌉ სტაკ ვარ** – შენი ბიძა (დედის ძმა) ძალიან მსმელი კაცი იყო.

მელ‘უჲნი̂ **meľujnî** მიმღ. прич. particip. მსმელი пьющий drinker.

მემკვიდრე̂ ვბ; ჲდ; დდ **memḳvidrê** vb; jd; dd მემკვიდრე наследник inheritor, legatee, heir, successor. **დაჰ დალი̂ჩოჼ და̄ხარ მემკვიდრინ მეყე̂** – გარდაცვლილის ⌈მიერ⌉ სიცოცხლის მანძილზე მონაგარი მემკვიდრეებს რჩება.

მემლი, მემნი **memli, memni** ვინმე кто-нибудь somebody, someone else. **ე წენი მემლიკ დახლუჲ?** – ამ სახლში, ნეტავი, ვინმე ცხოვრობს?

მემცხორ ვბ **memcxor** vb მეცხვარე пастух sheep-breeder. **სჷჼ და̄დ მემცხორ ვარ** – მამაჩემი მეცხვარე იყო.

მენაბდე̂ ვბ **menabdê** vb მენაბდე выделыватель бурок felt cloak maker. **მენაბდეგო̂ წი̄ნი̂ ნაბად თეგბითოს** – მენაბდეს ახალ ნაბადს ვაკეთებინებ.

მენახ **menax** ვიღაცა кто-то somebody, someone (სხვა ბრუნვებში ენაცვლება ფუძე в других падежах заменяется основой in other cases it is changed by the root ჰანახ- **ḫanax-**). **ქოკჷ თათჷ ხაწჷ სოჼ, მენახ დაღო̂** – ფეხის ხმა მომესმა, ვიღაცა მოდის; **ჰანახ მენახჩოხ ვუნახ (‑უნახ) ლევდორალო̂** – ვიღაცა ვიღაცაზე რაღაცას ამბობდა თურმე.

მენახირე̂ ვბ **menaxirê** vb მენახირე пастух рогатого скота cowherd. **ჯაბოხ მენახირე̂ ვაჲწუ̂** – ძროხას (საქონელს) მენახირე უვლის (დასდევს).

მენუხ **menux** ნაცვ. местоим. pron. რომელი? который? which?. **ე დუჲლო⌈ჰ⌉ მენუხ დოჼ თელ‘ე̂?** – ამ ცხენებში რომელი ცხენი სჯობია? **მენუხ ბა̆დერ და ო დათხინი̂?** –

რომელი ბავშვია ის მტირალი [რომელიც ტირის] (რომელი ბავშვია ის მტირალი)?

მენა̄, მენე̄ menā, menē ნაცვ. местоим. pron. ვინც кто who (სხვა ბრუნვებში ენაცვლება в других падежах заменяется основой in other cases it is changed by the root ჴან- **ḩan-**); ამავე დროს არის მაკავშირებელი სიტყვა в то же время является союзным словом simultaneously it is a conjunctive word. **მენა̄ დარიცი̂ ფსარე შუჩუ, ხეჸ სოჼ** – ვინც იყო გუშინ თქვენსა, ვიცი; **ჴანე̄ ალ‘იჼცი̂ ჴოგო̂ ის, ოჳუხაჸ ხატ̨** – ვინც გითხრა ეგ, იმასვე ჰკითხე; **მენა̄ ვეწრიცი̂, ვარდა ოჳუხ ჲოწჲალიჼ** – ვინც უყვარდა, ვარდა იმას გაჰყვა; **ჴანე̄ ბეხიჼცი̂ სოხ დოჼ, ოჳუჲნ ბაჲლ‘ნას** – ვინც მთხოვა ცხენი, იმას მივეცი; **ჴანნა̄ ბოთხ ბაჼ ლეჸიცი̂, მაქაჸ ტყობალა** – ვისაც საქმის კეთება უნდა, ზედვე ეტყობა.

მეჼ mẽ ნაცვ. местоим. pron. ვინ? кто? who? (სხვა ბრუნვებში ენაცვლება ფუძე в других падежах заменяется основой in other cases it is changed by the root ჴან- **ḩan-**). **მეჼ დალო̂?** – ვინ მოდის? **შუ მენიშ ბაჲშუ̂?** – თქვენ ვინ[ები] ხართ? **მენაჲშ დალო̂ ქალიქი̂?** – ვინ[ები] მოდიან ქალაქში (თბილისში)? **ე ხილ ჴაჼ ლაჴჲიენე̄, ჴაჼ ჲოხკიჼ ხაკე̂?** – ეს ხილი ვინ მოკრიფა და ვინ ჩააწყო ტომარაში? **ჴაჼ ბო მოჳ?** – ვინ მღერის? **ჴანნ დაჲლ‘ნა[ჴ] სეჼ ნეკ?** – ვის მიეცი ჩემი დანა? **ჴანახ ხატ̨იჼ ბაბლეს?** – ვის ჰკითხა ბაბალემ? **ჴაჲნი̂ ბა̌დერ და ის?** – ვისი შვილია (ბავშვია) ეგ?

მე̄ჼ, მენაჲში̂, მენიშ mẽ̄, menajšî, meniš ნაცვ. местоим. pron. ზოგ[ნ]ი, ზოგიერთ[ებ]ი, რომელიმე[ნი] некий (некие), некоторый (некоторые), иной (иные) certain, some, another (ამათგან **მენაჲში̂, მენიშ menajšî, meniš** გამოიყენება მხოლოდ ადამიანთა კლასისთვის, ხოლო **მე̄ჼ mẽ̄** – როგორც ადამიანთა, ისე დანარჩენი კლასებისთვის; სხვა ბრუნვებში ენაცვლება ფუძე из них **მენაჲში̂,** მენიშ **menajšî, meniš** употребляется только для класса людей, а მე̄ჼ **mẽ̄** – как для класса людей, так и для остальных классов; в других падежах заменяется основой among them მენაჲში̂, მენიშ **menajšî, meniš** are used for people class only, but მე̄ჼ **mẽ̄** – for people and other classes as well; in other cases it is changed by the root მი̄ჩ- **mīč-**). მე̄ჼ დუჲტუ̂, მე̄ჼ დალო̂ – ზოგი მიდის, ზოგი მოდის; **მე̄ჼ ლაზეჼ და, მე̄ჼ მოს̨იჼ** – ზოგი კარგია, ზოგი ცუდი; **მენაჲში̂ ლა-**

ჩაჴ დოტურ, მენაჲში̂ მა̄ ალმართ – ზოგიერთები დალმა მიდიოდნენ, ზოგიერთები კი ალმა.

მეჼდალ დდ **mẽdal** dd მედალი медаль medal. **სე ბაბუჲნ, ამაჲძევ ნიკუჲნ, ოსმალო̂ ბუჴეხ ში ხატა̄ ჯაჩეჼ, ში მეჼდალა̄** – პაპაჩემს, ამაანთ ნიკოს (ნიკო ქადაგიძეს), ოსმალოს ომში ორი ჯვარი ერგო და ორი მედალი.

მეჼდლა̄რეჼ **mẽdlārẽ** მედლებიანი с медалями, в медалях with medals. **ბუჴხიჼ მეჼდლა̄რეჼ ვერწიჼ ვუხ მიხელ** – ომიდან მედლებიანი დაბრუნდა უკან მიხეილი.

მეჼდლეწიჼ **mẽdleçĩ** უმედლო[დ] без медали without medals. **ვაჴოვ დოშ დითეჼ თხოჼ, *მეჼდლეწიჼ ცო ვერწეს ოლიმპიადე[ნ]მაქრეჼ ვუხაჲნო̂*** – ბიჭმა სიტყვა დაგვიტოვა, *უმედლოდ არ დავბრუნდები ოლიმპიადიდანო.*

მეჼკ, მენაკ **mẽḳ, menaḳ** ნეტავი, ვინ интересно, кто I wonder who. **მეჼკ გუდალ‘ულო̂ სო იშტუჩო̂ გაჭირბელეჼ ჴალო̂ ვაჯუჲნი̂** – ნეტა, ვინ გამოჩნდება ჩემი ასეთი გაჭირვებიდან ამომყვანი. იხ. см. see მეჼ **mẽ**.

მეჼ **mẽ** ზოგი, ზოგიერთი некий, некоторый, кое-кто some, several. **მეჼ სტაკ სტაკ ცო ვა** – ზოგი კაცი კაცი არაა.

მერქაჼ ჲჲ **merkã** jj მერქანი древесина lumber, matchwood, wood-pulp.

მერცარ **mercar** გრდმ. прх. trans. 1. ტუსვა опаливать to scorch, to singe. **კაწკაჼ ბაშ ჯეჴ ჟეჼ წაკაჲრჩ მერცრათხო̂** – პატარაობისას ცეცხლში (კერაში) ცხვრის კუდებს ვტუსავდით; **ოჯუს წარმაქ ჯაჲ ქორთო̂ მერცო̂** – ის ცეცხლზე ღორის თავს ტუსავს. 2. სუსხვა (სუსხავს), ქერცლავს шелушить, жечь (о морозе, крапиве...) neetling, frosting, chilling. **ფშელოვ ტოტი მერცო̂** – სიცივე ხელებს ქერცლავს. სრ. сов. perf. **მარცარ marcar**

მერცხლაჸო̂ დდ **mercxla’ô** dd მერცხალი ласточка, касатка swallow. **მერცხლაჸუჲვ შუიჼ ბენი წენბო̄ხ თეგოდო̂** – მერცხლები თავიანთ ბუდეებს სახლებში აკეთებენ; **შუიჼ სურათ ჲაჲგჩე თხეჼ ა̄გ ხატ̦ჲაჲლნორ თხე ბაბოხ: *ი ვაიჼ ჲოჴ მოლოუჼ ლამზურ ჲაე̄, ვაიკ ვუჼ (ჸუჼ) ცო̄მ ოჯუმფვლეჼ დალოუჲნო̂?*** ოჯუს აჲლ‘ნორ ველაჼვოლუშ: ***დახატოდალლომციჼ ის ოჯუმფვლეჼ ბერტყადჲალიჼ ყაროვ ტატდიენო̂ მერცხლაჸუსაჼ, მა̄ ვაჲხი̂ თოლდორ, ჴა მოჴ ხილ‘ურაჲო̂*** – როცა თავიანთი [ფოტო]-

სურათი ენახათ, ბებიაჩვენს ეკითხა პაპაჩვენისთვის: *ეს ჩვენი გოგო რაოდენ ლამაზია და, ნეტავი, ჩვენ რატომ არც იმდენადო?* იმას ეთქვა სიცილით: *დახატვამდე (სურათის გადაღებამდე) მაგან იმდენი იფრთხიალა წვიმისგან დასველებული მერცხალივით, რომ გვაჯობებდა, მაშ რა იქნებოდაო* (მ. მიქელაძე).

მესარ ჲჲ **mesar** jj მესერი тын, частокол fence, hedge. **ქიქოჸ სჾგუჲშნ გოგიხ საბლეხჼ მესრი ჲეხკორ** – ადრე ეზოების ირგვლივ უმეტესად მესრებს ასობდნენ (ყრიდნენ).

მეტბა|დ|ალარ **meṭba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გამეტება (ემეტება) не жалеть to sacrifice oneself, to spare. **ჰონაჲნრ̂ სა̄ მეტბალა სოჼ** – შენთვის სულიც მემეტება; **ხაბროჩრ̂ სტაკონ ჯეჩონაჲნრ̂ ცო̄მ მეტბალა** – ძუნწ კაცს სხვისთვის არაფერი ემეტება.

მეტბა|დ|არ **meṭba|d|ar** გრდმ. прх. trans. გამეტება (იმეტებს) не жалеть, не щадить to spare.

მეურმე̂ ვბ **meurmê** vb მეურმე аробщик araba driver, cartload driver. **მეურმეცჼ თიგნას, მე̄ ჯაჼ ურმევ პაძ́კსი დიკლოთხრ̂** – მეურმეს გავურიგდი, რათა ხვალ ურმით პანკისში წაგვიყვანოს.

მეფე̂ ვბ **mepê** vb მეფე царь king. **ერეკლე̂ ვაჼ მეფე̂ ვარ** – ერეკლე ჩვენი მეფე იყო. შდრ. ср. comp. **ნეფე̂** **nepê**.

მექათმ ვბ; ჲდ; დდ **mekatm** vb; jd; dd მექათმე разводящий кур, ухаживающий за курами; торгующий курами person taking care of hens. **სუჲმანე̂ ალზნჼ ცერე⌈ჰ⌉ მექათმელ ვარ** – სიმონი ალაზნის პირას მექათმედ იყო.

მეყარ **meq̣ar** გრდუვ. непрх. intrans. დარჩენა (დარჩება) оставаться to stay. **ფსარფსარლუჲნრ̂ ჩუჰ მეყეს ბოთხ თეგბჼ** – საღამოობით სახლში ვრჩები საქმის საკეთებლად; **ე ჲოჰ მარწ̂ჼ მეყე̂** – ეს გოგო უქმროდ (გაუთხოვარი) რჩება. სრ. сов. perf. **დ|ისარ** **d|isar**.

მეყ|დ|არ **meq̣|d|ar** გრდმ. прх. trans. დატოვება (⌈და⌉ტოვებს) оставлять to leave. **ბჳდრი ტბათნი მეყდოს** – ბავშვებს ტბათანაში ვტოვებ. სრ. сов. perf. **დ|ითარ** **d|itar**.

მეყორუღე̂ ვბ **meq̣oruγê** vb ნაკრძალი სათიბის დარაჯი, მეთვალყურე сторож места, предназначенного для косьбы guard, watchman of grazing land, pasture. მეყუჲრლეს დაქრენ დადოლ დო – ნაკრძალი სათიბის დარაჯი ბალახს პატრონობს (უვლის).

მეშურნე̂ **mešurnê** მეშურნე, შურიანი завистливый envious, jealous, green-eyed, jaundiced, covetous. მეშურნენ (მეშურნ სტაკონ) ჴეჩოჼ ლაზჷჼ ჯახეთე̂ – შურიანს (შურიან კაცს) სხვისი კარგი შურს.

მეჩით, მეჩეთ დდ **mečit, mečet** dd მეჩეთი мечеть mosque. თათრივ მეჩით[ი̂] ვუჲტუ̂ – თათარი მეჩეთში მიდის.

მეხკ|დ|არ **mexḳ|d|ar** გრდმ. прх. trans. ღვრა (ღვრის), [და]ქცევა, [და]სხმა; [და]სხურება, [და]პკურება; [და]ბნევა, [და]ფანტვა лить, проливать, разбрасывать, ссыпать (что-л. сыпучее), сорить to pour, to drop, to scatter. ქითრენასჷჼ ყარ მეხკოჲჵ – წვიმა ასხამს, როგორც ტიკიდან (კოკისპირულად წვიმს); ხაკრჷჼ ფსა მა მეხკბოთ! – ტომრიდან ქერს ნუ აბნევთ! მაცლომციჼ მეხკდო[ჯ] ის ტათებ, ჴჷჼ ცუჲ დეწეგე̂ ჯოჼ ვახარ? – როდემდე ფანტავ მაგ ფულს, მერე აღარ გინდა ცხოვრება? სრ. сов. perf. მახკ|დ|არ **maxḳ|d|ar**.

მეხ ჲჲ **mex** jj მეხი гром, молния lightning, flash or streak of light in the sky caused by the discharge of an electric spark in a thundercloud, thunder, grumble. ზორაჲში̂ ტაფ ლეჴრეხ მეხ ჲაჲწუ̂ – ძალიან ძლიერ ელვას მეხი მოსდევს; სტოუ̆ხკუ̂ გიგოლდარ მიტლუჲჼ კნათ მეხევ ვაჯირ – შარშან გიგოლიანთ მიტალოს ბიჭი მეხმა წაიღო (მოკლა).

მეხჴეთინჵ **mexqetinô** მიმღ. прич. particip. ნამეხარი, მეხდაცემული поражённый громом (молнией) thunderstruck. მეხჴეთინჵ ხჷჼ – მეხდაცემული ხე; ჯას მეხჴეთიჩოვ, ე ვუხ (ˉუხ) თაგდიჷჼ სოჼ! – ე მაგ მეხდაცემულმა, ეს რა მიქნა!

მეხრე̂ ვბ **mexrê** vb მეხრე пастух, погонщик волов... shepherd, one who tends and herds sheep, bullock, ox, herdsman, one who tends a herd. მეხრევ ფსტარჩ ლეხკჵ – მეხრე ხარებს ერეკება.

მეჴ ბდ **meq** bd ტახტი тахта upholstered couch without arms and sometimes without a back; type of large sofa; divan, large couch with no back or ends. ითშერლარიჼ მაჲმი̂ მეჴმაქ ჳაჲალჼლათერ ჩხიჼდურ დოშ – ედიშერიანთ მამიდა ტახტზე იჯდა ხოლმე წინდის ქსოვით.

მეჯვარე̂ ვბ **mežvarê** vb მეჯვარე шафер groomsman, principal attendant of the bridegroom at a wedding. **მეჯვარეს ნეფ-დედოფლენ ტარდი ხერცდორ ჯორ დოშ** – მეჯვარე ნეფე-დედოფალს ბეჭდებს უცვლიდა ჯვრისწერისას.

მეჯოგე̂ ვბ **mežogê** vb მეჯოგე табунщик herdsman. **ჯოგეხ მეჯოგე̂ ვაღწე̂** – ჯოგს მეჯოგე დასდევს (ინახავს); **მეჯოგევ დუღ საჼგო̂ დახკდიჲ** – მეჯოგემ ცხენები ეზოში მორეკა (მოიყვანა); **მეჯოგეხ ბართიჼ ჯოგ ბჭარღახჲ** – მეჯოგეს მგლ[ებ]ის ხროვა (ჯოგი) შეხვდა.

მე̄ **mē** კავშ. союз conj. 1. რომ, რომაო, რათა что, чтобы, мол that, so, in order to. **ნიკოს ალ'იჼ, მე̄ ჴაჼ ოჴუღნ ჰაშელ ლოლო[ჰ]** – ნიკომ თქვა, რომ ხვალ მასთან სტუმრად მიხვიდე; **აჰ მე̄ კეხ თეგღორაჰე̄, ჰალო̂ ცო თაგღომაკირ ჰოჼ, ო ლე სოჼ ცო თაგღომაკე̂** – შენ რომ კეხს აკეთებდი და ვერ გააკეთე, იმას ვერც მე გავაკეთებ. 2. ზოგიერთ სხვა მეტყველების ნაწილთან ერთად, მის ბოლოკიდურ ხმოვანს აკარგვინებს რა ხანგრძლივობას, ქმნის შესიტყვებას, რომელიც აძლიერებს ნათქვამის სემანტიკას вместе с некоторыми другими частями речи, аннулируя долготу их конечных гласных, образует словосочетание, усиливающее семантику сказанного together with some other parts of speech it makes the final vowel annul its longitude and makes the word-combination reinforcing the semantics of saying. **მაცნე მე̄** (< **მაცნე̄**) – როცა რომ; **მიჩჰე მე̄** (< **მიჩჰე̄**) – სადაც რომ; **ჰანე მე̄** (< **ჰანე̄**) – ვინც რომ; **მუღლნე მე̄** (< **მუღლნე̄**) – როგორიც რომ; **მელ'ე მე̄** (< **მელ'ე̄**) – რამდენიც რომ.

მზითავ ღღ **mzitav** jj მზითევი приданое dowry, portion. **დადივ ღაჰოხ მზითავ ღებწო̂ მარ ვოშ** – პატრონები ქალს მზითევს აყოლებენ გათხოვებისას. იხ. см. see **ზითევ** **zitev**.

მთივლოვ, მთიულ ვბ; ღდ **mtivlov, mtiul** vb, jd მთიული мтиулец Mtiuli (ethnographic group of Georgian Mtieli people). **მთივლობი დუშთიგუღჰე̂ დახე̂** – მთიულები დუშეთისკენ ცხოვრობენ.

მიზი ბ **mizi** b მიზეზი причина cause, factor, reason, principle, purpose. **ვუხ (-უხ) მიზი ბა, მე̄ სეჩუ ცო იხგე[ჰ]** – რა მიზეზია, რომ ჩემსას აღარ დადიხარ? **სტე მიზუვ ცო თელ'ო სოჼ საჼ ტათებ?** – რა მიზეზით არ მაძლევ ჩემს ფულს?

მიზი ბ|არ mizi b|ar გრდმ. прх. trans. მიზეზობა (მიზეზობს), ჭირვეულობა вилять, овиливать to be capricious; to be naughty. ე ბა̆დრევ აჲფშეხ ბო მიზი – ეს ბავშვი ტყუილად მიზეზობს (ჭირვეულობს).

მიზი ლეხარ (ლახარ) mizi lexar (laxar) გრდმ. прх. trans. მიზეზის ძებნა (მიზეზს ეძებს), ჭირვეულობა искать причину to find the reason, to look for the reason, cause. ე ბა̆დრევ მიზი ლეხრ̂ – ეს ბავშვი მიზეზს ეძებს.

მიზი ლეჰარ (ლაჰარ) mizi leḫar (laḫar) გრდმ. прх. trans. მიზეზობა (მიზეზობს) ვინმეს მიმართ, ჭირვეულობა, დამდურება капризничать, обижатья, упрекать to be capricious towards someone, to quarrel with sb. ე ბა̆დრევ მიზი ლეჰრ̂ სოჼ – ეს ბავშვი მიზეზობს (ჭირვეულობს) ჩემთან (ჩემ მიმართ).

მიზიწიჼ mizic̣ĩ უმიზეზო[დ] без причинны without reason. მიზიწიჼ ცო̄მ და მათხე[ჰ] – უმიზეზო არაფერია ქვეყანაზე.

მიზლაკ mizlaḳ მიზეზიანი капризный capricious, naughty. სჷჼ ბა̆დერ ზორაჲშ̂ მიზლაკ და – ჩემი ბავშვი ძალზე მიზეზიანია.

მილ|დ|არ mil|d|ar გრდმ. прх. trans. შეცივება (შესცივდება) зябнуть to suffer from cold, to feel cold, to be cold. უჲშტ̂ აკდორათხრ̂ მილდარეხ, მე̄ სპიჩკ ცო დჵაცმაკიჼ თხოჼ – ისე გვაკანკალებდა შეცივებისგან, რომ ასანთი ვერ ავანთეთ; თხა ზორაჲშ̂ მილვოსრ̂ – დღეს ძალიან მცივა.

მილ|დ|ორიკ mil|d|oriḳ მცივანა зябкий chilly, frosty, sensitive to cold. მილვორიკ ჴუნან ლამუ[ჰ] ცო ყეპყოჲმაკე̂ – მცივანა მწყემსი მთაში ვერ [გა]ძლებს.

მილვაჼ ჲჲ **milvã** jj მილიონი миллион million.

მილოცა|დ|არ miloca|d|ar გრდმ. прх. trans. მილოცვა ([მი]ულოცავს) поздравить to congratulate. ჲაჟარვ ვაშ[ბ]ინ წელტი მილოცადიჲჼ – დებმა ერთმანეთს ახალი წელი მიულოცეს.

მიმინრ̂ დდ **minimô** dd მიმინო сокол falcon, type of predatory bird which hunts during the day (characterized by a sharp beak and strong claws). მიმინოვ ჭივჭ ლაცბიჲჼ – მიმინომ ბეღურა დაიჭირა; მიმინუჲვ ბენი კმაჲტნა̄ხ თეგოდრ̂ – მიმინოები ბუდეებს კლდეებზე აკეთებენ.

მინამ, მანამ minam, manam ზმნს. нареч. adv. სანამ, ვიდრე пока; до тех пор, пока while, till, for the present, in the meantime; for the time being, meanwhile, for now, till now. **მინამ ჲოჭქოტრ̂ ცო ჲილო⌈ჰ⌉, მაჲჴჸჼ ცო თელʻოს ჭოჼ!** – სანამ პირს არ დაიბან, პურს არ გაჭამევ!

მირთმა|დ|არ mirtma|d|ar გრდმ. прх. trans. მირთმევა (მიართმევს) подавать, преподнести to present, to give. **წინუსენ მაჲრჲაშას ტარდ მირთმადიეჼ** – პატარძალს მულმა ბეჭედი მიართვა.

მიროჼ დ mirõ d მირონი миро chrism, holy anointing oil (Christianity). **მიროჼსაჼ ვეჼ მილʻნათხ** – მირონივით ღვინო ვსვით; **მოძღრივ ნახ კურთხადო მირნევ** – მღვდლები ხალხს აკურთხებენ მირონით.

მისხალ დდ misxal dd მისხალი золотник zolotnik (=4,5 gr) inch. **ცჰაჲნრ̂ გირვაჼქე⌈ჰ⌉ მელʻ მისხალ და** – ერთ გირვანქაში რამდენი მისხალია.

მიტკალ დდ miṭḳal dd მიტკალი миткаль lightweight cotton fabric; muslin, strong cotton cloth that is used for sheets and various other purposes. **მიტკალ ბამბეჼ დო** – მიტკალს ბამბისგან (ბამბისას) ამზადებენ; **ე მიტკლეხ შიჴ პჩერაჼგ ჲაჲლʻუჼ სოჼ** – ამ მიტკლისა ორიოდე პერანგი გამომივა.

მიქარო|დ|ალარ mikaro|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მიქარვა болтать, городить чепуху to talk nonsense, to chatter, prattle, to prate, to do absurdity. **დუჰგეჲ მა მიქაროლა!** – ნამეტანს ნუ მიჰქარავ!

მიჩ mič adit. ზმნს. нареч. adv. სად? საით? куда? where? whereabouts? wherever? wheresoever?. **მიჩ ჲუჲტა⌈ჰ⌉** – სად მიდიხარ? **სეჼ ჟაგნრ̂ მიჩ დახეჼ?** – ჩემი წიგნი რა იქნა (სად წავიდა)?

მი̄ჩ მათ̦ე⌈ჰ⌉ mīč mațe⌈h̦⌉ ess. ზოგან, ზოგიერთ ადგილას местами, кое-где here and there, this place and that place, in some items. **საშინრ̂ დავალბე⌈ჰ⌉ მი̄ჩ მათ̦ე⌈ჰ⌉ შეცთომი ჲანორ სოგო⌈ჰ⌉** – საშინაო დავალებაში ზოგან შეცდომები მქონოდა.

მიჩა⌈ჰ⌉, მიჩე⌈ჰ⌉ miča⌈h̦⌉, miče⌈h̦⌉ ess. ზმნს. нареч. adv. სად? где? where?. **მიჩე და სეჼ ჩხოჼდრი?** – სად არის ჩემი წინდები? **მიჩე ვახე⌈ჰ⌉?** – სად ცხოვრობ?

მიჩაჴდა, მიჩეჴდა mičaqda, mičeqda ზმნს. нареч. adv. საცაა вот-вот very soon. **ჳა ოთ̦ე̃, მიჩაჴდა ლავ ლაქოდო̂** – ზამთარი დადგა, საცაა, თოვლს დადებს ⌈ჩამოაგდებს⌉.

მიჩელეჸ mičele’ adit. ზმნს. нареч. adv. სადაც გინდა, საცა გინდა, საითაც გინდა куда хочешь wherever you want. **მიჩელეჸ ვიკასო̂, ვოწლას ჰოხ** – საცა გინდა წამიყვანე, გამოგყვები.

მიჩელჰეჸ mičelh̦e’ ess. ზმნს. нареч. adv. სადაც გინდა где хочешь wherever you want. **მიჩელჰეჸ ხილ‘ვალოჰო̂, ცო და̄ყ სო̃!** – სადაც გინდა, იყავი, არ მენაღვლება!

მიჩ⌈ე⌉კ mič⌈e⌉ḳ adit. ზმნს. нареч. adv. ნეტავი, სად интересно, куда I wonder where. **„...მიჩკ ბაღრალჳჲში̂? ჳხჳკ ლეხრალჳჲში̂?** – სად მოდიოდით, ნეტავი? რას დაეძებდით, ნეტავი? (ა. ბერთლანი).

მიჩეჰ⌈ა⌉ჭ mičeh̦⌈a⌉č̣ ess. ზმნს. нареч. adv. ეს სად... აქ სად... это где... Look here, where... **მიჩეჰ⌈ა⌉ჭ ბჟარვახნა⌈ჰ⌉ სო̃!** – ეს სად დამხვდი!

მიჩი̃ ჲ mičĩ j ლორი, შაშხი окорок, ветчина ham. **ჩამლი̃ მიჩი̃ ჲოლჳ̃ ჰამინაჸ ცო ჴეთე̂** – გემრიელი შაშხის ჩადება (გამოყვანა) ყველამ არ იცის.

მიჩმათ̦ე⌈ჰ⌉ mičmațe⌈h̦⌉ ess. სად? რა (რომელ) ადგილას? где? в каком месте? where? in what location?. **ვაი̃ ბიძი̂ ქალქი⌈ჰ⌉ მიჩმათ̦ე⌈ჰ⌉ ვახე̂?** – ბიძაჩვენი თბილისში, ვერ ვიგონებ, აბა, გამახსენე, რა (რომელ) ადგილას ცხოვრობს? **მიჩმათ̦ე⌈ჰ⌉ ჲა ჰოგო⌈ჰ⌉ ჭრილობ?** – სად (რომელ ადგილას) გაქვს ჭრილობა?

მიჩ-მიჩე⌈ჰ⌉ mič-miče⌈h̦⌉ ზმნს. нареч. adv. ზოგ-ზოგან местами here and there, on several places. **მი̃დრე მიჩ-მიჩე⌈ჰ⌉ ლავ ოშტიჸ დატე̂** – მინდორში ზოგ-ზოგან თოვლი ისევ დევს (ყრია).

მიჩრენა⌈ჰო̂⌉ mičrena⌈h̦ô⌉ ზმნს. нареч. adv. საიდან откуда from where. **მიჩრენა⌈ჰო̂⌉ ლაქდალი̃ ე ხი?** – საიდან მოვარდა ეს წყალი?

მიჩრენაჰო̄ mičrenah̦ō ზმნს. нареч. adv. საიდანაც откуда from where. **მიჩრენაჰო̄ აჰ ვეჸნა, ასა̄ ოჲსრენა̄ ვალოს** – საიდანაც შენ მოხვედი, მეც იქიდან მოვდივარ.

მიჩრე̃ mičrẽ ზმნს. нареч. adv. 1. საიდან? откуда? whence, from where? from which location?. **მიჩრე̃ ვალო⌈ჰ⌉?** – საიდან მოდიხარ? **ის მიჩრე̃ ხეჸე̂ ჰო̃?** – ეგ საიდან

იცი? 2. სადაური откуда from where? from which location?. მიჩრე̃ დაჲშჷ? – **თხო ალნირე̃ და[თხრ̂]** – სადაურები ხართ? – ჩვენ ალვნიდან ვართ (ალვნელები) ვართ.

მიჩხმაჸ **mičxma’** ზმნს. нареч. adv. ყველგან везде, всюду everywhere, anywhere; everyplace; around; anyplace, anywhere. წოვათე მიჩხმაჸ სი̄ნი̂ დაქარ ატურ – წოვათაში ყველგან ლურჯი (მწვანე) ბალახი ეფინა.

მიჩჴე̄ **mičḫē** კავშ. союз conj. სადაც где whereas, whereupon, wherever. მიჩჴე̄ ჟე და, უჲსი̂ ვუჲტას – სადაც ცხვარია, იქ მივდივარ.

მიჩჴე̄-მიჩჴე̄ **mičḫē-mičḫē** ზმნს. нареч. adv. 1. სადმე, სადაც გინდა где-нибудь somewhere, anywhere, someplace. სტაკ სტაკოხ მიჩჴე̄-მიჩჴე̄ ბჵარლო – კაცი კაცს (ერთიც იქნება) სადმე შეხვდება; **მიჩჴე̄-მიჩჴე̄ ყაჲტი̂ ქორდებ სო̃, ცოჴე ჟე ლარკწ̃ მეყე̂ სოგო[ჴ]** – სადმე (სადაც გინდა) დუქარდი მიშოვე, თორემ ცხვარი გაუკრეჭავი მრჩება; 2. სა[და]ცაა вот-вот just, just now. სე̃ ნაყბისტ სტეხოს, მიჩჴე̄-მიჩჴე̄ ვეწეგე̂ ვაჸ̃ – ჩემს ამხანაგს ვუცდი, სა[და]ცაა, უნდა მოვიდეს.

მიწერა|დ|არ **miçera|d|ar** გრდმ. прх. trans. მიწერა (მისწერს) написать (кому-л.) to write, to inform. ფსტუნან მიწერადჲინას კიმუძ̃ ამბუჲ – ცოლს მივწერე კიმოს ამბავი.

მიჭრიტა̃ დდ **mič̣ṛiṭã** dd მიჭვრიტანა, სარკე зеркало mirror. სე ნანე̃ მიჭრიტა̃ **თხა′ჸ ესე და თხოგო[ჴ]** – დედაჩემის სარკე დღესაც აქა გვაქვს; **სო̃ საჲ̃ ქორთ̂ მიჭრიტნე[ჴ] გუ** – მე ჩემს თავს სარკეში ვხედავ; **ას მიჭრიტნი ჴიჭას** – მე სარკეში ვიყურები (ვიცქირები).

მიჭყლეტა|დ|არ **mič̣q̇leṭa|d|ar** გრდმ. прх. trans. მიჭყლეტა (მიჭყლეტს) раздавить, придавить to crush, smash; to squash.

მიხაკ დდ **mixaḳ** dd მიხაკი гвоздика pink, carnation. **მიხკევ დაყარ ჩამარდო** – მიხაკი საჭმელს აგემრიელებს.

მიჯნ დდ **miǯn** dd მიჯნა межа, граница boundary, border, frontier. **ვაჲ ნაკვეთინ ჲუყე[ჴ] მიჯნ დეწე̂ დილ̥დალა̃** – ჩვენს ნაკვეთებს შუა მიჯნა უნდა დაიდოს; **სე მიჯნახ დივჴ თედუძ̃ ქაზდარ ჲა** – ჩემი მიჯნის იქით თედოს მიწაა.

მკვიდრ mķvidr 1. მკვიდრი, მაგარი прочный, твердый enduring, lasting, solid, reliable; stable, steady, hard, firm, stable. მკვიდრ წა დეწე̂ თაგდაჼ სტაკოვ – მკვიდრი სახლი უნდა გააკეთოს კაცმა. 2. მკვიდრი, ადგილობრივი ბინადარი коренной (житель) inhabitant. თხჷ დადი საგირთჷ მკვიდრი ბარ – ჩვენი წინაპრები (მამები) საგირთის მკვიდრები იყვნენ.

მნათე̂ ვბ **mnatê** vb მნათე свечник, монах monastic, that which relates to monks or monasteries; monk, friar, cloisterer. მნათევ საყდრე[ჳ] საჼთლი აკჲორ – მნათე ეკლესიაში სანთლებს ანთებდა.

მოაჼგრიშე̂ ვბ; ჲდ **miãgarišê** vb; jd მოანგარიშე счетовод, счётчик bookkeeper, accountant, one who manages financial records. ვაჲ კოლექტივჷ შემოსავალ-გასავლი მოაჲნგრშივ თეგოჲო̂ – ჩვენი კოლმეურნეობის შემოსავალ-გასავალს მოანგარიშეები აკეთებენ (ანგარიშობენ).

მოახლე̂ ჲდ **moaxlê** jd მოახლე служанка maid, female servant; female housekeeper, housemaid.

მოაჯირ ჲჲ **moaǯir** jj მოაჯირი решётка, перила (от балкона) rail, handrail, banisters, guardrail. სოსო̂ მოაჲჯრეხ კუჲლჳვისენო̂ ლათოერ – სოსო მოაჯირზე მიყრდნობილი იდგა.

მოგებ ჲჲ **mogeb** jj მოგება прибыль benefit, profit; earnings, gainings.

მოგერბა|დ|არ mogerba|d|ar გრდმ. прх. trans. მოგერიება (მოიგერიებს), отпарировать, пересилить to parry, to repulse, to repel. ბუჲსუ̂ ჴელო̂ ჩა ებწბალაჼლათინე̂, თოფ კეფსოშ ნასტ მოგერბადბინათხ – ღამე ცხვარში დათვმა დაიწყო მოძალება და თოფის სროლით ძლივს მოვიგერიეთ.

მოგვ დდ **mogv** dd მოქნილი, დამზადებული ტყავი обувная кожа ready-made skin, leather. გაზნჷ კაკაჼ მოგველ თაგბო′ჷ, კჷ წულია̄ აბო̂ – თხის ტყავს მოქნილ ტყავად აქცევენ და შემდეგ წაღებს კერავენ.

მოგვერდ ჲ **mogverd** j მოგვერდი манёвр, ухватка, приём, уловка грузинской борьбы Mogverdi (Georgian wrestling manoeuvre). გიორგის ლეუჲნი̂ მოგვერდ ჲიჷ – გიორგიმ ლეოს მოგვერდი უყო (მოსდო); ლაზეჲში̂ ლეთჩოვ

მუჲში̂ ლეთინი̂ მოგვერდმაქა[ჴრ̂] ვაცითიე´ნე̂, მახკახა̄ ვიშვიეჼ – კარგმა მოჭიდავემ ცუდად მოჭიდავე მოგვერდზე წამოიღო და მიწაზე დაანარცხა.

მოგლუვბა|დ|არ mogluvba|d|ar გრდმ. прх. trans. გამოგლოვება (გამოიგლოვებს) выйти из траура mournlament. **ბუჴეხ ბავბიენრ̂ ნაყბისტი იჼცგეც მოგლუვბადბინას** – ომში დაღუპული ამხანაგები ახლაღა გამოვიგლოვე. უსრ. несов. imp. გლუვბა|დ|არ **gluvba|d|ar**.

მოდავე̂ ვბ; ჲდ **modavê** vb; jd მოდავე оспариватель, истец complainant, demandant, plaintiff. **მოდავე̂ სოხ ქატიჼ, მა̄ ჴელ ჲიე´ნე̂, ჟე კაწკაჲჩრ̂ ბა̌დრინ ჴაჩდიეჼ** – მოდავემ ჩემზე იჩივლა, მაგრამ სამართალი ქნეს და ცხვარი უმცროს შვილებს არგუნეს.

მოენე̂ ვბ; ჲდ **moenê** vb; jd მოენე, თარჯიმანი переводчик interpreter, one who orally translates from one language to another. **ბაქო[ჴ] სასამართლო საქმ ჲარ თხოგოჴე̄, თათრულ მოტ̧ ცო ჴეთჩუჲ მოენე̂ ოთ̧ვიეჼ თხოჼ** – ბაქოში სასამართლოში საქმე გვქონდა და თათრული ენის არცოდნის გამო მოენე მოგვიჩინეს; **მოენევ მელ'მი მატ̧მაქ ჲო ამბუჲ** – თარჯიმანი რამდენიმე ენაზე ლაპარაკობს.

მოვრავ ვბ **movrav** vb მოურავი пристав, смотритель steward, manager; administrator, superintendent. **ბაცბივ საკუჲბანო მოუ̂რვი ეთ̧ბორ** – წოვათუშები საკობიანოში (წოვათუშების მამულების სახელია) მოურავებს ნიშნავდნენ.

მოთოჴნა|დ|არ matoqna|d|ar გრდუვ. непрх. intrans. მოთოხნა (მოთოხნის) мотыжить to dig, hoe. **ე ხენ[ბ]ინ ძარბა̄ხ მოთოჴნადარ დეწე̂, ცოჴე̂ დენიც დაჴ დაყლა** – ამ ხეებს ძირებში მოთოხნა უნდა, თორემ სულ გახმება. უსრ. несов. imp. **თოხნა|დ|არ toxna|d|ar**

მოთუთქა|დ|არ motutka|d|ar გრდმ. прх. trans. მოთუთქვა (მოთუთქავს), მდუღარეში, ან ნაცარტუტაში გავლება выварить, отварить, обдать (кипятком, либо щёлоком) to scald; to scald oneself. **სე კნათევ ქოკ კეჭჲაჴიჼჩრ̂ შურელრ̂ მალ'ბიე´ნე̂, დენიც მოთუთქადბიეჼ** – ჩემმა ბიჭმა ფეხი ადუღებულ რძეში [ჩა]კრა და სულ მოითუთქა.

მოთ̧ ბდ **moţ** bd 1. ადგილი место place. **შუ̈ ჟე სტე მათ̧ე⌈ჲ⌉ ლათ̧ე̂?** – თქვენი ცხვარი რა (რომელ) ადგილას დგას? **შინ მათ̧ე⌈ჲ⌉ თეტი̈ დაჲქრა̈ იჩო̂** – ორ ადგილას (ორგან) დაჭრეს დაქიანთ იჩო. 2. ლოგინი постель bed. **ნანას მათ̧იშ ოტი̈** – დედამ ლოგინები გაშალა (დააგო).

მაჴონ მოთ̧ ბ|არ maqon moţ b|ar გრდმ. прх. trans. პურისთვის ადგილის გაკეთება (გააკეთებს) ცხობისას კერიაში, პურის ნაღვერდალში ჩასმა приготовить место для выпечки хлеба в очаге to fix a place for baking bread in hearth.

მათ̧ახ ეგარ maţax egar გრდუვ. непрх. intrans. ლოგინად ჩავარდნა (ჩავარდება) слечь (в постель) to be laid up; to take to one's bed.

მოთ̧ინი̂ moţinî მიმღ. прич. particip. 1. ის, რაც (ვინც) ჰგონიათ ⌈пред⌉полагаемый what, who is meant, considered, expected. **სო̈ მოთ̧ინი̂ ო სტაკ ცო ვანორ** – მე ვინც მეგონა, ის კაცი არ ყოფილიყო. 2. ის, ვისაც ჰგონია ⌈пред⌉полагающий sb who means, considers, expects. **იცხუდ̈ ნიფსხოლ მოთ̧ინი̂ მა ვა** – მაგისი სიმართლის მგონე ნუ ხარ.

მოჲცქულ, მოციქულ ვბ; დდ **mojckul, mociqul** vb; dd მოციქული, მაშვალი посланник, сват missionary, person sent on a mission; messenger, envoy, one who carries a message or goes on an errand. **ჲოჰ ჲეხა̈ მოციქლი დახე̈** – ქალის სათხოვნელად მოციქულები წავიდნენ; **ცჰაჲნი̂ სახელმწიფოვ ჴეჩონ შარი̈ მოციქულ ჰეჭოდო̂** – ერთი სახელმწიფო მეორეს თავის მოციქულს უგზავნის.

მოიჯრე̂ ვბ **moiǯrê** vb მოიჯარე, მოიჯარადრე арендатор, откупщик tenant, occupant, renter; lessee, leaseholder; farmer. **თავდივ მოიჯრეგო⌈ჲ⌉ დაჴა̈ საბალხი დახორ** – თავადები მოიჯარადრეებს დიდ საბალახოებს ართმევდნენ.

მოკალო|დ|არ moḳalo|d|ar გრდმ. прх. trans. მოკალვა (მოკალავს) вылудить to tin, tinker. **ჰერწელჩნ ნაგათ̧ე⌈ჲ⌉ მოკალოდარ დეწე̂** – ქვაბებს დროდადრო მოკალვა უნდა. უსრ. несов. imp. **კალო|დ|არ ḳalo|d|ar.**

მოკეცა|დ|ალარ moḳeca|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მოკეცვა (მოიკეცება), მორთხმით დაჯდომა свернуться, сесть поджавши ноги (согнувши ноги) ტო sit up, sit in an upright position with bending legs. **ნეფე̂ მოკეცადვალი'ნე̂, შაჲრი̂**

წინუსენ ფენიხ ჩუ̄ ხაცეჼ – ნეფე მოიკეცა და თავისი პატარძლის გვერდზე დაჯდა.

მოკვერ დდ **moḳver** dd ბოკვერი, ბელი медвежонок teddy bear. **მოკვრი შუჲ ნანეციჼ ლაბწირ** – ბოკვრები თავიანთ დედასთან თამაშობდნენ.

მოკრივე̂ ვბ **moḳrivê** vb მოკრივე кулачный боец boxer. **მოკრივივ ვაშ[ბ]ინ ბუერჩ ჲეთ̦ო̂** – მოკრივეები ერთმანეთს მუშტებს ურტყამენ.

მოლეც **mole’** ისეღა, უბრალოდ, უსაქმოდ просто так, без дела without work. **მოლეც ცომიჩე̄ იხოს** – ისეღა (უსაქმოდ) არსად დავდივარ.

მოლუჼ **molũ** ნაცვ. местоим. pron. როგორი? რანაირი? какой? what kind?. **მოლუჼ კნათ ვა ე, ლაზენი ლე მოს̦იჼ?** – როგორი ბიჭია ეს, კარგი თუ ცუდი? **მოლუჩო̂ ბასიჼ ჩოჴაცო̂ აბოთხ ჰოჼ?** – როგორი ფერის ჩოხა შეგიკეროთ? **მოლუჼ ჲაჩ̦ეჼ კოწლი ჲატე̂ ე ჲაჰგო[ჰ]!** – როგორი გრძელი ნაწნავები აყრია ამ გოგოს.

მომეტე̂ **momeṭê** თავგამეტებული; მეწინავე храбрец; передовой lion heart; advanced, foremost. **ბუჰელო̂ ჰათხდა[ჰ] მომეტი იხორ** – ბრძოლაში პირველად მეწინავენი შედიოდნენ; **ბახტრილონ ციხი მომეტე̂ საღირშვილო̂ ეჭირ დაჰ თურევ** – ბახტრიონის ციხეში თავგამეტებული საღირიშვილი გადახტა [წინ] ხმლით.

მომიჯნე̂ **momiǯnê** მომიჯნავე смежный, примыкающий, сосед neighboring, close to; conterminous, bordering on. **მოს̦იჩო̂ მომიჯნევ დენოლ ყაჰოჲო̂ სტაკიჼ** – ცუდი მომიჯნავე სიცოცხლეს უმწარებს კაცს.

მონასტრა̄ ჲჲ **monasṭrā** jj მონასტერი монастырь monastery, community of monks. **საქართველო[ჰ] დუჴ მონასტრაჲში̂ ჲარ, მონასტრა̄ხ ჭაგნუჲა̄ წერადორ** – საქართველოში ბევრი მონასტერი იყო, მონასტრებში წიგნებსაც წერდნენ.

მორ ჲჲ **mor** jj მორი бревно log, timber. **მიხოს წა თეგოდოე̄, სეჼგო̂ მორიგო̂ ჲუწჲითეჼ** – მიხო სახლს აშენებს და ეზო მორებით აავსებინა.

მორა|დ|არ **mora|d|ar** გრდმ. прх. trans. [და]მორვა ([და]მორავს) тесать, округлять брёвна to cut, to hack the wood, timber. **ხენ[ბ]ი ჰამახეც ლაზიშ რაჭობივ მორადო** – ხეებს ყველაზე კარგად რაჭველები მორავენ. სრ. сов. perf. **დამორა|დ|არ** **damora|d|ar**.

მორგ ჲჲ **morg** jj მორგვი чурбан, обрубок бревна block, chunk, stump, round log. **გოგრი̃ კუ̃ძ, მენხუჲჩონმაქა'ჸ ურმჷ̃ სოლი ეთ̣ოდრ̂, მორგ ჲა** – მრგვალი კუნძი, რომელზედაც ურმის სოლებს დგამენ, მორგვია.

მორიდბა|დ|ალარ moridba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მორიდება (მოერიდება); გვერდის ავლა отстраниться; избежать, уклониться, стесняться to look aside, to go round, to pass. **ფჴარახ მორიდბადვაჲლნას** – ძაღლს მოვერიდე. უსრ. несов. imp. **რიდბა|დ|ალარ ridba|d|alar**.

მორს|დ|ალარ mors|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მოსრა (მოისრება), ამოჟლეტა, სულ ერთიანად დახოცვა, მოსპობა уничтожиться to destroy, to annihilate.

მორს|დ|არ mors|d|ar გრდმ. прх. trans. მოსრა (მოსრავს), ამოჟლეტა, სულ ერთიანად დახოცვა, მოსპობა уничтожить, истребить to annihilate, to destroy, to exterminate.

მორწყა|დ|არ morçqa|d|ar გრდმ. прх. trans. მორწყვა (მორწყავს) поливать, оросить to water, to irrigate. **ვენაჴ შაწ მორწყადჲინას** – ვენახი ორჯერ მოვრწყე.

მორ̃ლ‘: მორ̃ლ‘ ბ|არ mor‘l‘: mor‘l‘ b|ar გრდმ. прх. trans. მოხვევა (მოეხვევა), გადახვევა обнять to hug, to take in one’s arms. **ნანას შაჲრი̂ ბა̈დრენ მორ̃ლ‘ ბიჷ̃** – დედა თავის ბავშვს (შვილს) გადაეხვია.

მოსავალ ჲჲ **mosaval** jj მოსავალი урожай crop, harvest. **ცენეხ მაჭო̃ ჲაჭო̃ჭ მოსავალ ჲეცჷ̃** – წლეულს პურის მეტად დიდი მოსავალი მოვიდა.

მოსავლა̄რე̃ mosavlārẽ მოსავლიანი урожайный productive, fertile, fecund. **მოსავლა̄რე̃ შო სტეხოს ჰჷ̃ ვალ დაჴ დეჭა̃** – მოსავლიან წელს ველოდები შენი ვალის გადასახდელად.

მოსავლეწი̃ mosavleçĩ უმოსავლო[დ] неурожайный infertile. **დაწი̃, მოსავლეწი̃ შო ოთ̣ქ̃თვაჲნი̂** – მძიმე, უმოსავლო წელი დაგვიდგა.

მოსამსახურ ვბ; ჲდ; დდ **mosamsaxur** vb; jd; dd მსახური; მოსამსახურე слуга, прислуга; служащий housemaid, servant. **ტყაეგ შარე სტეფრ̂ მოსამსაუ̃ხრელ ვანორ** – ოციოდე წელი სტეფო მოსამსახურედ ყოფილიყო; **ობი მოსამსაუ̃ხრი და** – ისინი მოსამსახურეები არიან.

მოსარ|დ|ალარ mosar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაცუდება (გაცუდდება); გაავება делаться плохим, злым to worsen, to make worse, to grow worse. **ამიჼდ მოსარბალოჼ** – ამინდი გაფუჭდა; **ე დონგო⌈ჰ⌉ ლელარ მოსარდალოჼ** – ამ ცხენს სიარული გაუფუჭდა.

მოსარ|დ|არ mosar|d|ar გრდმ. прх. trans. გაცუდება (⌈გა⌉აცუდებს), ცუდად გამოყვანა ⌈с⌉делать дурным, плохим to make sb loose good spirits. **ნახნ ჰათხე მა მოსარვოსო̂** – ხალხის წინ⌈აშე⌉ ნუ გამაცუდებ; **ოჳუს სოგო⌈ჰ⌉ ხაჲსათ მოსარჲიჷჼ** – მან მე ხასიათი გამიფუჭა.

მოსლეწიჼ mosleçĩ უბოროტო⌈დ⌉ незлобивый, беззлобный, беззлобно mild, gentle, good natured, amiable, kindly, good-hearted. **მოსლეწიჩო̂ სტაკგო⌈ჰ⌉ დაკრჷჼ ნაყბისტი ბა** – უბოროტო კაცს გულითადი მეგობრები ჰყავს.

მოსოლ, მოს̥ოლ ჲჲ **mosol, mos̥ol** jj სიავე, სიცუდე, სიბოროტე, ცუდი საქმე злобность, злоба malignancy, malignity, wickedness; virulence, antagonism, animosity. **ე ჲაჲჴი̂ ნანას მოსოლ ჲიჷჼ** – ამ ქალის დედამ სიცუდე (ცუდი საქმე) ჩაიდინა.

მოსოლ ლეჸინი̂ mosol le'inî მიმღ. прич. particip. ცუდის, ავის მდომელი, ავის მსურველი желающий дурное, злое, зложелатель ill disposed person. **ჰახეთინი̂ ადმიჷჼ, ნი̄დაგ მე̄, გარგლეჩუჲშნა̄ მოსოლ ლეჸინი̂ და** – შურიანი ადამიანი, დიახაც, რომ ახლობლებისთვისაც ცუდის (ავის) მდომელია. იხ. см. see **მუჲს̥ნა̄ mujs̥nā**.

მოს̥იჼ mos̥ĩ ცუდი, ბოროტი, ავი плохой, злой, дурной wicked, unkind, vicious. **ის მოს̥იჼ ადმიჷჼ და** – ეგ ცუდი ადამიანია; **მოს̥იჼ ლამ ჳაჩჷჼ თხოჼ** – ცუდი მთა გვერგო.

მოს̥იჩო̂ (მუჲჩო̂) ბჵარკჷჼ mos̥ičô (mujčô) bwarḳẽ ავი თვალის მქონე, ის, ვისაც გათვალვა შეუძლია имеющий дурной глаз caster, having evil eyes, squint-eyed.

მოს̥იჼ ბაქ ალʻარ (ლევ|ბ|არ) mos̥ĩ bak alʻar (lev|b|ar) გრდმ. прх. trans. გალანძღვა (ცუდი პირის თქმა) выругать to scold.

მოს̨იუ̆ხუ̂ mos̨iŭxû უარესი, უფრო ცუდი, ძალიან ცუდი, უცუდესი хуже, очень плохой, наихудший very bad, worse, the worst.

მოტურტლა|დ|არ moṭurṭla|d|ar გრდმ. прх. trans. მოტურტვლა (მოტურტლავს) обмарать, выпачкать to make dirty, to pollute. **ბჺდრივ ოთხი ლაფუვ მოტურტლადინორ** – ბავშვებს ოთახები ლაფით მოეჭუჭყიანებინათ. უსრ. несов. imp. **ტურტლა|დ|არ ṭurṭla|d|ar**.

მოტურტლა|დ|იენო̂ moṭurṭla|d|ienô მიმღ. прич. particip. მოტურტლული выпачканный made dirty, polluted.

მოტ̨ ბდ mot̨ bd ენა язык language. **დისტ̨ე⌈ჰ] მოტ̨ ცუჲ ბალ̨ო̂ ჰოგო⌈ჰ], ჰალო̂ იშ ჲაჴალე̂!** – პირში ენა არ გიძევს, ხმა ამოიღე რა! **კუჲხქჼ, ვაჲლქჼ, თათრულ ჴენ-ჴენაც მატ̨იშ და** – ქართული, ჩვენებური, თათრული სხვადასხვა ენაა.

მოტ̨ ჴებლ|ბ|ალარ (ჴოლ̨|ბ|ალარ) mot̨ qebl|b|alar (qol̨|b|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ენის ბორძიკი (ენა ებმება) заикаться to stammer, to stutter; to bumble, stumble.

მატ̨ახ ჴიბლ|დ|ისარ (ჴუჲლ̨|დ|ისარ) mat̨ax qibl|d|isar (qujl̨|d|isar) გრდუვ. непрх. intrans. ენის ბორძიკი (ბორძიკობს) заикаться to stumble.

მოტ̨ ჰაჴარ (ჰეჴარ) mot̨ ḫaqar (ḫeqar) ენის ⌈მო]სმა, ⌈მო]სვლეპა, ⌈მო]ლოკვა облизнуть, облизать, ⌈вы]лизать licking, drawing tongue across over a surface (to taste, moisten, etc.). **ბუხეხ მოტ̨ ჰალ ჰეჴოშ ლაზრეს დენიც ფაფ ცერ დაჴიჼ** – ძირის ლოკვით ლაზარემ მთელი ფაფა გაათავა; **ათ̨ავ შარიჼ ჴსე̂ მოტ̨ ჰეჴოშ გოჩნადორ** – ფური თავის ხბოს ლოკვით ეალერსებოდა.

მოტ̨ ებლ|ბ|არ mot̨ ebl|b|ar გრდმ. прх. trans. ენის მოკიდება (ენას უკიდებს), ენის ბორძიკით ლაპარაკი заикаться to bumble. **ბაჺდურლარ კნათგო⌈ჰ] კაწკოჼ ვაშდუჲლნეც მოტ̨ ებლლა** – ბაინდურიანთ ბიჭს პატარაობიდანვე ენა ებმება; **მაჲთკოს მოტ̨ ებლობო̂** – მათიკო ენას უკიდებს.

მოტ̨ ჴიბლ|ბ|ისუშ mot̨ qibl|b|isuš ბორძიკით заикаясь stammering. **იცხუს მოტ̨ ჴიბლბისუშ ჲო ამბუჲ** – ეგ ბორძიკით (ენის მოკიდებით) ლაპარაკობს.

მოტ̨ ბ|აჰარ (ჴეჰარ) mot̨ b|aḫar (qeḫar) გრდუვ. непрх. intrans. ენის მიტანა (ენას მიუტანს, ენა მიაქვს), დასმენა, ⌈და]ბეზღება наговорить, наговаривать, ябедничать to slander, to talk a lot of nonsense, to tell on. ლევნეს ივნეხ საბეგრ̂ მოტ̥ ჴეჭრ̂ – ლევანს ივანეზე საბასთან ენა მიაქვს (აბეზღებს).

მოტ̥ ჴილ̥არ mot̥ qil̥ar გრდუვ. непрх. intrans. ენის დაბმა, ენის ჩავარდნა, დამუნჯება потерять дар речи, онеметь to become dumb. ჭალ ჲაჴ ის იშ, ვუ̃ (-უ̃) მოტ̥ ჴილ̥ერ ჭე̃! – ამოიღე ეგ ხმა, ენა რატომ დაგება!

მოტ̥ ლაქ|ბ|არ (ლექ|ბ|არ) mot̥ lak|b|ar (lek|b|ar) გრდმ. прх. trans. 1. ენის გადმოგდება высунуть язык to put out one’s toungue. ფჭარავ მოტ̥ ლაქბიე̃ – ძაღლმა ენა გადმოაგდო. 2. გადატ. перен. fig. აგიზგიზება (აგიზგიზდება), აბრიალება (ცეცხლისა) воспламениться (об огне) to flame up. წარავ ნასტ მოტ̥ ლაქბიე̃ – ცეცხლი ძლივს აენთო (აგიზგიზდა); ბაყიჩრ̂ ქოჩორ წკირა̄ წარან ლაჴიშნ̂ მოტ̥ ლექბარ ხეცე̂ – ხმელი დეკის ჩხირების ცეცხლმა მაღლა ალის [ენის] აგდება იცის.

შარე̃ მოტ̥ ბ|ალ̥არ šarẽ mot̥ b|al̥ar გრდუვ. непрх. intrans. ენაწყლიანობა (ენაწყლიანობს) красноречить eloquence.

მოტ̥ ლალ|ბ|არ (ლელ|ბ|არ) mot̥ lal|b|ar (lel|b|ar) გრდმ. прх. trans. 1. ენის მოვლება, მოლოკვა облизать, слизать to lick. თუჲხნ̂ ჭალ დაჲყჩე[ჭ]დოლრ̃ ფიცხოს ჯამეხ მოტ̥ ლალბიე̃ – მარილის შეჭმის შემდეგ ფიცხომ (ცხენის სახელია) ჯამს ენა მოავლო (ამოლოკა). 2. ენის მიტანა, ჭორაობა сплетничать, доносить gossip, spread rumors, scandalize.

მოტ̥ ლაქ|ბ|ითარ (ლექ|ბ|ითარ) mot̥ lak|b|itar (lek|b|itar) გრდმ. прх. trans. 1. ენის გადმოგდებინება заставить высунуть язык to make sb put out one’s tongue. იჩოს ფჭარაგრ̂ თეფხოშ მოტ̥ ლაქბითიერ – იჩომ ძაღლს ცემით ენა გადმოაგდებინა. 2. გადატ. перен. fig. აგიზგიზება (ააგიზგიზებს), აბრიალება (ცეცხლისა) заставить воспламениться (об огне) to flame up. ოშტუ̃ ტატე̃ დოს დარ მე̄, წარაგრ̂ ნასტ მოტ̥ ლაქბითნათხრ̂ – ისეთი სველი შეშა იყო, რომ ცეცხლი ძლივს დავანთეთ.

მოტ̥ ქე̄კ|ბ|არ (ქაკ|ბ|არ) mot̥ kēḳ|b|ar (kaḳ|b|ar) გრდმ. прх. trans. ენის რევა (ენას ურევს), ენის ჭარტალი, ზედმეტის ლაპარაკი встревать, говорить лишнее to talk overmuch. მოს̨იჩრ̂ მაჲტ̨ ადმიანევ მიჩხმაჸ მოტ̨ ქე̄კობრ̂ – ცუდი ენის პატრონი (კაცი) ყველგან ენას ურევს (ჭორიკნობს).

მოტ̨|ბ|აჩკრი̃ **mot̨|b|ačḳrĩ** ენაჩლუნგი косноязычный tongue-tied, does not know what to say. შუჲბი̂ ბაცბāხ ბილი̂, მოტ̨ბაჩკრინი ბაჲნრ̂ – ფშავლები თუშებს დასცინიან, ენაჩლუნგები არიანო.

მოტ̨|ბ|ახ̨ე̃ **mo|b|ax̨ẽ** ენაგრძელი болтун gabber, chatterer, prater, tattler, telltale. მოტ̨ბახ̨ეჩრ̂ სტ̨აკონ ამბუჲ ჲარ ცო კუჲრტ̨უ̂ – ყბედ კაცს ლაპარაკი არ მოსწყინდება.

მოტ̨კატე̃ **mot̨ḳatẽ** ენამოქნილი имеющий льстивый характер mild (gentle) disposition, gentle-tongued. მოტ̨კატეჩრ̂ სტ̨აკოვ კატეჩრ̂ მატ̨ავ დუჴ ვუმ (¯უმ) თეგოდრ̂ – ენამოქნილი (ენარბილი) კაცი ტკბილი ენით ბევრ რამეს აღწევს.

მოტ̨მოს̨ი̃ **mot̨mos̨ĩ** ავი, ავყია, ცუდენიანი злоязычный, sharp-tongued, foul-mouthed. მოტ̨მოს̨იჩრ̂ სტ̨აკოვ ჴენი ჴარტ̨ა̃ ევოდრ̂ – ავენიანი კაცი სხვებს მასხრად იგდებს.

მოტ̨ჴეჰ̨უჲნი̂ **mot̨qeḩujnî** მიმღ. прич. particip. ენატანია, ენის მიმტანი, დამბეზღებელი, ჯაშუში доносчик, ябедник, шпион informer, informant; delator; talebearer, spy, person who is employed by a government to gather information on other countries, secret agent; person who secretly investigates and gathers information about other people.

მოფიცრა|დ|არ **mopicra|d|ar** გრდმ. прх. trans. მოფიცვრა (მოფიცრავს), შემოლობვა обложить, огородить досками to fence, to enclose with boards. ქაზდარ მოფიცრადჲინას – მიწა (ნაკვეთი) მოვფიცრე (ფიცრებით შევლობე). უსრ. несов. imp. ფიცრა|დ|არ **picra|d|ar**.

მოფხეკა|დ|არ **mopxeḳa|d|ar** გრდმ. прх. trans. მოფხეკა (მოფხეკს) ⌜со⌝скрести to scrape away, to scrape off. ნანას საფხეკლევ ხო̃ მოფხეკადჲიე̃, მე̄ ბოტ̨ ცო ბისრალრ̂ – დედამ საფხეკლით ხონჩა მოფხიკა, რათა ცომი არ დარჩენილიყო. უსრ. несов. imp. ფხეკა|დ|არ **pxeḳa|d|ar**.

მოყრობ დ **moq̣rob** d მოყვრობა родство kinship, family relationship, condition of being related by blood or adoption.

მოყრობ დ|არ moq̇rob d|ar გრდმ. прх. trans. მოყვრად გახდომა (გახდება), დანათესავება породниться intermarry. **ფსარელუჩრ̂ მასთხუჳვ მოყრობ დიჩეჭერ, ვაშ⌈ბ⌉ჭ̂ წიგი̂ ცო ეცგერ** – გუშინდელი მტრები რომ დანათესავდებოდნენ, ერთმანეთის სისხლს აღარ აიღებდნენ.

მოშხამა|დ|არ mošxama|d|ar გრდმ. прх. trans. დაშხამვა (დაშხამავს) отравить to poison, to intoxicate. **ლაჭევ ვაიჼ სი̄ნი̂ დოჼ მოშხამადბიერ შირქი⌈ჭ⌉** – გველმა ჩვენი ლურჯი ცხენი დაშხამა შირაქში. უსრ. несов. imp. **შხამა|დ|არ šxama|d|ar.**

მოცდენა|დ|ალარ mocdena|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მოცდენა (მოცდება) потерять ⌈зря⌉ время to waste time. **ცენეხ ფჭარს ლაწრეგორქჼდა⌈ჭ⌉ მოცდენადვალიჼსრ̂** – წლეულს მკლავის ტკივილის გამო მოვცდი.

მოცდენა|დ|არ mocdena|d|ar გრდმ. прх. trans. მოცდენა (მოაცდენს) заставить ⌈зря⌉ потерять время to make sb waste time. **მუშაცრ̂ სამუშაცმაქ დოტურე̄, ამბუჳ ჳოშ მოცდენადინას** – მუშა სამუშაოზე მიდიოდა და ლაპარაკით მოვაცდინე; **ხკოლიხ თოყალ ხი ცო ლექდიჼჩუჳ სიმიჼდ მოცდენადინას** – ზაფხულში, სამყოფი ოდენობით წყლის მიუგდებლობის გამო, სიმინდი მოვაცდინე.

მოძღორ ვბ moʒγor vb მღვდელი, მოძღვარი священник priest, clergyman. **ალვერდი⌈ჭ⌉ მოძღრელ კურთხადუჳლა̄ დარ** – ალავერდში მღვდლად კურთხევა იყო (ხდებოდა).

მოწ დ moc̣ d თაფლი мёд honey. **მოწ მაწრიჼ და** – თაფლი ტკბილია; **მაწავ გუჳზნაყ თეგოდრ̂** – თაფლით გოზინაყს აკეთებენ.

მაწწიჼ mic̣c̣ī უთაფლო⌈დ⌉ без мёда without honey. **მაწწიჼ გუჳზნაყ ცო თეგლა** – უთაფლოდ გოზინაყი არ კეთდება.

მოწამლო|დ|არ moc̣amlo|d|ar გრდმ. прх. trans. მოწამვლა (მოწამლავს); შეწამვლა отравить; опрыснуть (химикатами) to poison, to sprinkle (chemicals). **გიგლრ̂ ჭაჭბალიჼჩრ̂ ჭარევ მოწამლოდვიჼ** – გიგლა აყროლებულმა თევზმა მოწამლა; **ოჴარ ვენაჴ მოწამლოდჳიჼ** – მათ ვენახი შეწამლეს. უსრ. несов. imp. **წამლო|დ|არ c̣amlo|d|ar**.

მოწერა|დ|არ moc̣era|d|ar გრდმ. прх. trans. მოწერა (მოსწერს, მოაწერს) написать, подписать to write, to inform. **შირვაჳნი̂ ჴაჳჩჩე⌈ჭ⌉ მოწერადებ სოგრ̂, მოჭ**

ლილნა[ჳ] – როცა შირვანს მიაღწევ, მომწერე, როგორ იარე (იმგზავრე). უსრ. несов. imp. **წერა|დ|არ** **çera|d|ar**.

მოწერა|დ|იენჵ **moçera|d|ienô** მიმღ. прич. particip. მოწერილი, ხელმოწერილი написанный, подписанный signed. **აჳ მოწერადიენჵ ჟაგნჵ მაცხეც დეცერ სოჲ̃** – შენი მოწერილი წერილი (წიგნი), დიდი ხანია, მივიღე.

მოწერა|დ|უჲნი̂ **moera|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. მოსაწერი то, что надо написать, подписать sth to be written to. **ტყოც დუჴ ვუმ (~უმ) მეყჷ̂ სოგო[ჳ] ჳოჲ̃ მოწერადუჲნი̂** – კიდევ ბევრი რამე მრჩება შენთვის მოსაწერი.

მოწმა|დ|არ **moçma|d|ar** გრდმ. прх. trans. დამოწმება (დაამოწმებს) свидетельствовать, заверять, подтверждать to witness, to testify, to ascertain. **ნახვ მოწმადო, მჷ̄ ო ღაზჷ̃ ფსტუჲნჵ ჲა** – ხალხი ამოწმებს (ადასტურებს), რომ ის კარგი ქალია.

მოწმაჲლი̃, მოწმელი̃ **moçmajlĩ, moçmelĩ** მოწმიანი имеющий свидетеля having a witness. **მოწმაჲლიჩჵ სტაკონ საჸბჸ თაგოღმაკჷ̂, მინამ მოწმაჲწიჩონ** – მოწმიანი კაცი მეტს გააკეთებს (მიაღწევს), ვიდრე უმოწმო.

მოწმჷ̂ ვბ; ჲდ; დდ **moçmê** vb; jd; dd მოწმე свидетель witness. **სა̄ბ ქატჷ̂ სოხჷ̄, მოწმელ შაქრჵ მოც ვიკოს** – საბა მიჩივის და მოწმედ შაქროს მაინც წავიყვან.

მოწმობ დდ **moçmob** dd მოწმობა свидетельство certificate, testimony. **ალმასკომგო[ჳ] მოწმობ დაჲჴნას, მჷ̄ ე ფსტარჩ ბაყეც ას და ეცინჵ** – ალმასკომს მოწმობა გამოვართვი [იმაზე], რომ ეს ხარები მართლა ჩემი ნაყიდია.

მოხ ვბ **mox** vb ქარი ветер wind. **მოხ ჳეჴჵ** – ქარი უბერავს; **დოჳე[ჳ] ალნი[ჳ] მახიშ ხეცჷ̂** – გაზაფხულზე ალვანში ქარები იცის; **მახავ ხენ[ბ]ი ძარბივაც ჳალჵ ლეთხდიჷ̃** – ქარმა ხეები ძირებიანად ამოგლიჯა; **ქორა̄ხ ლავ დეთჾუჲცჷ̂, მახვ დოხკ ლეხკუჲცჷ̂, მოჳ ფშშელი̃ მოხ ბა!** – ქარი ფანჯრებს თოვლს აყრის აკი, ღრუბლებს ერეკება აკი, რა ცივი ქარია! (ა. ბერთლანი).

მოს̨ი̃ (ეშმჷ̃) მოხ ბდ **mos̨ĩ (ešmẽ) mox** bd ავი ქარი; ეშმაკი, ავი, მავნე злой (ветер); бес, чёрт, леший evil, devil, demon.

მახნ დ|ალʻარ (თელʻარ) **maxn d|aľar (teľar)** გრდმ. прх. trans. გაქარვება ([გა]იქარვებს) рассеивать (горе...), рассеять to distract, disseminate (grief, sorrow). დაკჷ̂ ლაწარ მახნ თელ'ათ – გულის ტკივილი ქარს აძლიეთ (გაატანეთ).

მახირე̄̃ maxirē̃ ქარიანი ветренный (день) windy. **თებერვლე ალნი მახირე̄̃ დენიშ ხეცე̂** – თებერვალში ალვანში ქარიანი დღეები იცის.

მაჴო̂ ჲჲ maḩô jj დამუშავებული და გამხმარი ნაწლავები ცხვრისა обработанные и высушенные бараньи кишки processed and dried guts of the sheep. **მაჴუჲრე̄ ხჷ̂კლი შივრ̂ დენი ჭეხკდორ ვაჲ ნახვ** – ცხვრის დამუშავებული და გამხმარი ნაწლავების ხინკალს [წმიდა] შიოს დღეს ხარშავდა ჩვენი ხალხი.

მოხერხა|დ|არ moxerxa|d|ar გრდმ. прх. trans. მოხერხვა (მოხერხავს) отпилить, спилить to saw off. **სო ლეჭლაჲნი̂ ტავ მოხერხადებათ, ცოჴე̂ ჴამენ ბჩარკ დალ'ლა** – გამოშვერილი ტოტი მოხერხეთ, თორემ ვინმეს თვალში ეტაკება.

მოხკ¹ ბ moxḳ¹ b მიწა, დედამიწა земля, земной шар earth, ground. **ატ, ცოჴე̂ მახკახ ვიშვოს ჴო** – გაჩუმდი, თორემ მიწას დაგანარცხებ.

მოხკ ბ|ეკ|ბ|არ (აკ|ბ|არ) moxḳ b|eḳ|b|ar (aḳ|b|ar) გრდუვ. непрх. intrans. მიწისძვრა (მიწა იძვრება) землетрясение (глагольная форма) earthquake. **ჴამახეც ზორაჲშჷ̂ მოხკ გორე[ჴ] ბეკბიერ, წენბო'ჸ დუჭ დოხდიერ** – ყველაზე ძლიერად მიწა გორში იძრა, სახლებიც ბევრი დაინგრა.

მოხკ² ბდ moxḳ² bd ფილი, როდინი ступа mortar. **ტუმ ჲა სოგო[ჴ] ათუჲნე̄, კაძიკ ხანე[ჴ] მოხკ ლიბლეთ სო̂** – ნიგოზი მაქვს დასანაყი და ცოტა ხანს ფილი მომეცით რა.

მოხკ-გორჩ დდ moxḳ-gorč dd ავანდასტი, ფილთაქვა ступа с пестом pestle, pounder.

მოჴმარბა|დ|არ moqmarba|d|ar გრდმ. прх. trans. მოხმარება (მოიხმარებს) заставить помочь, использовать to use, to ask for sb's help. **დი̄ნი̂ ჲოლ ჳალიხ ჟაბონ მოხმარბადჲინას** – მთელი თივა ზამთარში ძროხებს მოვახმარე; **ნაჩხ თეგჲოშ სტაკ ლატვინას, მოხმარბადვინას** – ყველის კეთებისას კაცი მოვიშველიე, მოვიხმარე. უსრ. несов. imp. **ხმარბა|დ|არ xmarba|d|ar**.

მოჴმარბა|დ|ა̃, მოხმარბა|დ|ა̃ moqmarba|d|ã, moxmarba|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund

მოჴმარბა|დ|არ, მოხმარბა|დ|არ moqmarba|d|ar, moxmarba|d|ar. **ტათებ მოჴმარბადჼ ჴეთარ დეწე̂** – ფულის მოხმარებას ცოდნა უნდა.

მოჴ ბდ **moq** bd სიმღერა, ლექსი песня, стих verse, rhyme, song. **ჩაჴრენა[ჰრ̂] მაჴიჼ იშ ჲაღორ, ო მაჴავ დოკ დაჰიჼ სეჼ, ო მოჴსჼ მოჴ ცო ხაწენბა სოჼ** – შორიდან სიმღერის ხმა მოდიოდა, იმ სიმღერამ გული წაიღო ჩემი, იმ სიმღერასავით სიმღერა არ გამიგონია.

მოჴ ბ|არ moq b|ar გრდმ. прх. trans. მღერა (მღერის) петь to sing.

მაჴიშ დ|არ maqiš d|ar სიმღერების მღერა (სიმღერებს მღერის) петь песни to sing songs. **აჲფშნაცლარ ალექსის მაჴიშ კერბადორე̄, მაწრიჼ მოჴე̄ ბორ** – აფშინაანთ ალექსი სიმღერებს (ლექსებს) თხზავდა და ტკბილი ხმით მღეროდა კიდეც.

მოჴ ალ‘არ (ლევ|ბ|არ) moq aľar (lev|b|ar) გრდმ. прх. trans. მღერა (მღერის), ლექსის თქმა петь, сочинять стих to sing, to say verses. **ღაზეჲჩრ̂ დაყ-მალ‘რეხ მოჴ ალ‘არ თაუ̃გუ̃** – კარგ ჭამა-სმას მღერა უხდება.

მოჴ კერბად|ბ|არ moq ḳerbad|b|ar გრდმ. прх. trans. სიმღერის, ლექსის შეთხზვა (შეთხზავს), გამოგონება сочинить песню, стих to compose a song, verse, poem. **ქიქოც ჟე დაჰრენმაქ, მასთხოვ ჴეთრენმაქ, სტაკ ვჭევრენმაქ მაჴიშ კერბადორ** – წინათ (უწინ) ცხვრის წაღებაზე (გატაცებაზე), მტრის დაცემაზე, კაცის მოკვლაზე სიმღერებს, ლექსებს თხზავდნენ.

მაჴნ დ|ოხარ maqn d|oxar გრდუვ. непрх. intrans. სიმღერის დაგუგუნება (სიმღერად ჩაქცევა) запеть громко, мощно, с чувством to start singing loudly, with feelings. **ვეჼ მალ‘ენრ̂ კნათი წჩაჲრქოჼ მაჴნ ბოხეჼ** – ღვინონასვამმა ბიჭებმა უცებ სიმღერა დააგუგუნეს.

მოჴკერბად|ბ|უჲნი̂ moqḳerbad|b|ujnî მიმღ. прич. particip. სიმღერის, ლექსის მთხზველი, მოლექსე сочинитель песни, стиха composer of songs, verses. **მაჴიშ კერბადუჲნში დაჩო ვასერაკ ცო ბარ, ფსტეჲ-მახკარა̄ დარ** – სიმღერის, ლექსის მთხზველები მხოლოდ კაცები არ იყვნენ, დიაც-ქალიშვილებიც იყვნენ.

მოჴელე̂ ვბ; ჲდ **moqelê** vb; jd მოხელე, მოსამსახურე чиновник, служащий official, clerk, servant, employee. კაჼცლარა̄ხ მოჴელი ჩადახკე̂ – კანცელარიებში მოხელეები, მოსამსახურეები სხედან.

მოჴერჴბა|დ|არ **moqerqba|d|ar** გრდმ. прх. trans. მოხერხება смочь, суметь to be able to, to afford. ე საქმონ ვუნე̄-ვუნე̄ (¯უნე̄-¯უნე̄) მოჴერჴბადებათ, ჰალ თაგჲებათ – ამ საქმეს რაღაც მოუხერხეთ, გააკეთეთ.

მოჯამაგირ ვბ; ჲდ **možamagir** vb; jd მოჯამაგირე батрак, наёмник farm laborer, hired man. ქიქოჸ ო მოჯამაჲგრელ ვანორ – წინათ ის მოჯამაგირედ ყოფილიყო.

მოჰ **moḩ** ზმნს. нареч. adv. როგორ? რანაირად? რაგვარად? как? каким образом? how? in what way? მოჰ დაჲშე̂? – როგორა ხართ? ე კეხ მოჰ თაგჲირა⌈ჰ⌉? – ეს კეხი (უნაგირი) რანაირად გააკეთე?

მოჰა̄ხ⌈იშ⌉ **moḩāx⌈iš⌉** ზმნს. нареч. adv. როგორღაც как-то however, somehow. მოჰა̄ხიშ დაჰ ბნევალასო̂ ჰო ჲაჲგჩე – როგორღაც ვიბნევი შენი დანახვისას.

მოჰეკ⌈ი⌉ **moḩeķ⌈i⌉** ზმნს. нареч. adv. როგორც კი как только as soon as. მოჰეკ ო შატ ჩუ მალ‘დინორ ო სათივენ ჲოლ ეცანაჲნო̂, ჰაჲჭნო̄, წეგჷჼ წიგ ცუჲ ჴასდალჷჼ ო სათივერქდა! – როგორც კი თავის ასაღებად ის ფიწალი უტაკებია იმ სათივისთვის, უყურებს, წითელ სისხლს არ უჩქეფია იმ სათივიდან! (ა. ბერთლანი).

მოჰეცო̂, მოჰაჲცი̂ **moḩecô, moḩajcî** როგორ არა, დიახ да, конечно, так, как же yes, of course, certainly, surely. ჰე ფსტუ-ბა̆დრენ მოჰეცო̂ დოს დადოლ, ჰა ნაყბისტ ხილ‘არ ვუხ (¯უხ) ალ‘ჷჼ და – შენს ცოლ-შვილს როგორ არ ვუპატრონებ, მაშ მეგობრობა რას ჰქვია? ხაწინი̂ ჰოჼ, ვუხ (¯უხ) აჲლ‘რას ჰოგო̂ – მოჰეცო̂, ლაზიში̂! – გაიგე, რა გითხარი შენ? – როგორ არა, კარგად!

მოჰეჴდა **moḩeqda** ზმნს. нареч. adv. როგორმე как-нибудь, кое-как somehow, however, somehow. მოჰეჴდა ხაჸით სოგო̂ ჰჷჼ ამბუჲ – როგორმე გამაგებინე შენი ამბავი; კაძიკ ტყოჸ დაკობარალო̂ კოხურ მოტე̄, მოჰეჴდა ჰალო̂ ჴეთდინორ ობი სტემახეჸ – ცოტა კიდევ ხსომებოდა ქართული ენა და როგორღაც მიეხვედრებინა ისინი ყველაფრისთვის (მ. მიქელაძე).

მოჰ̦ე̄ moḩē ზმნს. нареч. adv. როგორც, რანაირადაც, რაგვარადაც как, каким образом as, how. **მოჰ̦ე̄ ლეჸერ ჰოჼ, უჲშტ ჴაჩქჼ ჰოჼ დაყ** – როგორც გინდოდა, ისე შეგხვდა წილი.

მოჰ̦ე̄ ჴელ ბ|ა moḩē qel b|a როგორც წესია, როგორც წესი და რიგია как полагается, как положено as a rule, as it is necessary. **ის საქმ უჲშტ̂ ჲეწეთვაჲ თაგჲაჼ, მოჰ̦ე̄ ჴელ ბა** – ეგ საქმე ისე უნდა გავაკეთოთ, როგორც წესი და რიგია.

მოჰ̦ე̄-მოჰ̦ე̄ moḩē-moḩē ზმნს. იხ. нареч. см. adv. see **მოჰ̦მე̄ moḩmē**. **დაჲკ-ლარკა̄ლქჼ კნათ ვა ჰოგო[ჰ], ის ჰალ ვაჴვარ მოჰ̦ე̄-მოჰ̦ე̄ დეწე[ჰ] მაკდჼ** – გულისყურიანი, ნიჭიერი ბიჭი გყავს, მაგისი გაზრდა როგორმე უნდა შეძლო.

მოჰ̦ე̄ჴელბა (< **მოჰ̦ე̄ ჴელ ბ|ა**) **moḩēqelba** (**moḩē qel b|a**) პირდაპირ прямо straight, directly. **მოლოყჼ მოხ ჰაჴრ̂, მოჰ̦ე̄ჴელბა ფშელოვ ეცჼსრ̂!** – როგორმა ქარმა დაუბერა, პირდაპირ სიცივემ ამიტანა!

მოჰ̦მე, მოჰ̦მი moḩme, moḩmi ზმნს. нареч. adv. თუკი როგორმე если как-то, если как-нибудь if somehow, anyhow. **მოჰ̦მი ვუმგეჸ** (~უმგეჸ) **ხაჲცჩე ჰოჼ, სოგრ̄ ლავ** – თუკი როგორმე რამეს გაიგებ, მეც შემომეხმიანე.

მოჰ̦ჴოჰ̦ელეჸ moḩqoḩele’ არცთუ გულისყურით, უგულისყუროდ, როგორც მოხვდება, მიკიბვა-მოკიბვით, დაუდევრად кое-как, как попало without attention, carelessly. **მოჰ̦ჴოჰ̦ელეჸ თაგდიენრ̂ ცრ̄მ ღალად** – უგულისყუროდ გაკეთებული არაფერი ვარგა.

მოჸ^{1} **mo’**^{1} რა... რა ძალიან... როგორ... როგორ ძალიან... (გამოხატავს საგნის, ან მოვლენის უკიდურეს შეფასებას) какой, как, что за (выражает удовольствие, удивление, желание...) how,very, what kind of (expresses astonishment, wish...). **მოჸ ლამზურ ჲოჰ̦ ჲა!** – რა ძალიან ლამაზი ქალია! **მოჸ მოსკჼ სტაკ ვა!** – როგორ ძალიან ცუდი კაცია! **მოჸ ღაზიშ ხილ‘რალრ̂** – რა კარგი იქნებოდა; **მადელ მოჸ ბარალრ̂, ნანალო, ჼცგეჸ ტყა̄ შარლოყჼ ხილ‘ანა** – რა მადლი იქნებოდა, დედილო, ახლაღა ოცი წლისად ყოფნა (საბედა მაჩაბლიშვილი). შდრ. ср. aomp. **მარა̄ marā**.

მოჸ² **mo'²** მაინც still, even, though. **ნეკ ცო და სოგოჰჷ, ტოტივ მოჸ დაგლეჯადორალს ე დითხ** – დანა არა მაქვს და ხელებით მაინც დავგლეჯდი ამ ხორცს.

მოჸ³ **mo'³** დაახლოებით около, приблизительно about, approximately. **ქიქოჸ ცჵაჲნ̂ შარე მოჸ ჲუხ ცო ლევირ წინუს მარნანეგრ̂** – ძველად ერთი წელიწადი მაინც არ ელაპარაკებოდა (არ სცემდა ხმას) პატარძალი დედამთილს.

მოჸ⁴, მოლეჸ **mo'⁴, mole'** ისე, უბრალოდ просто, просто так; по крайней мере merely, simply. **მოჸ (მოლეჸ) ჳევალეს** – ისე (უბრალოდ) ვზივარ.

მო̄თ̦არ **mōţar** გრდუვ. непрх. intrans. გონება (ჰგონია), მიჩნევა (მიიჩნევს) казаться, предполагать, думать, считать to think, to regard, to consider. **სოჼ მოთ̦ე̂, მჷ თხა ვაჲნ̂ ალუჲნ̂ ცო ჴაჩმაკე̂** – მე მგონია, რომ დღეს ალვანს (ალვნამდე) ვერ მივაღწევთ; **დადენ მოთ̦ე̂, მჷ ჴა̂ მოხ ხილ'ჷ̂, დახ მჷ მათხბუწუჲჵ̂ ფსარლუჲნ̂ წეგნა̄ ლათ̦ერ** – მამას ჰგონია, რომ ხვალ ქარი იქნება, რადგან დასავლეთით საღამოს სიწითლე იდგა; **ჵოჼ ცუჲ მოთ̦ე̂, მჷ ო ნიფსიჼ სტაკ ვა** – შენ არა გგონია, რომ ის სწორი (მართალი) კაცია?

მო̄ლ̦ ვბ **mōl̦** vb მოლა мулла mullah, teacher or learned man of the sacred Islamic law. **მაჰმადიანā მოძღრეხ** ***მო̄ლ̦ დო*** – მაჰმადიანების *მღვდელს* მოლას ეძახიან.

მრევლ ჲჲ **mrevl** jj მრევლი приход parish, parishioners. **მელ'ჷ საყდარ დარ, ოჴუმფლეჼ მრევლ ჲარ** – რამდენიც ეკლესია იყო, იმდენი მრევლი იყო.

მსაუ̆ხ⌈ვ⌉რბა|დ|არ **msax⌈v⌉rba|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. სამსახური (მსახურობს) служить to serve. **ას კაჼცლარე მსაუ̆ხ⌈ვ⌉რბადო** – მე კანცელარიაში ვმსახურობ. 2. მომსახურება (ამსახურებს) заставлять обслуживать.

მსაუ̆ხ⌈ვ⌉რება|დ|იენრ̂, მსოუ̆ხ⌈ვ⌉რება|დ|იენრ̂ **msaŭx⌈v⌉reba|d|ienô, msoŭx⌈v⌉reba|d|ienô** მიმღ. прич. particip. ნამსახურევი служивший served. **სო ბჭელო⌈ჵ⌉ მსაუ̆ხ⌈ვ⌉რებადიენრ̂ ვა** – მე ჯარში ნამსახურევი ვარ.

მტკიცბა|დ|არ **mṭḳicba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉მტკიცება (ამტკიცებს), რისამე მტკიცება утверждать to assert, to prove. **ივნეს მტკიცბადო, მჷ ჟე დაჲვჩე⌈ჵ⌉ ოსი ცო ვარ** – ივანე ამტკიცებს, რომ, როცა ცხვარი დაიხოცა (დაიკარგა), იქ არ იყო. სრ. сов. perf. **დამტკიცბა|დ|არ** **damṭḳicba|d|ar.**

მუთაქ ბდ **mutak** bd მუთაქა мутака (длинная, круглая шерстяная подушка) asian cushion (pillow). მუთაქ კაჭარვ ბუწობრ̂ – მუთაქას მატყლით ავსებენ (ტენიან).

მუჲნეჼ **mujnẽ** მუნიანი чесоточный mangy, scabious. ვუიჼ (¯უიჼ) მუჲნეჼ ფჰ̣უსჼ ჴეფსოშ ლელე[ჰ̣]? – რა მუნიანი ძაღლივით ფხანით დადიხარ?

მუჲრელ დდ **mujrel** dd მორიელი скорпион scorpion. მუჲრელ შხამეჼ და – მორიელი შხამიანია.

მუჲრჯნა̄ დ **mujrǯnā** d სიმღვრივე мутность turbidity, muddiness. ეჴ აჲდგლე[ჰ̣] მუჲრჯნა̄ და – ამ ადგილას მღვრიეა (სიმღვრივეა). იხ. см. see მურჯოლ **murǯol**.

მუჲს̨ნა̄ დ **mujs̨nā** d ირგვლივ გამეფებული სიცუდე, უბრალოდ სიცუდე нечто плохое, распространяющееся вокруг sth wrong spread around. მუჲს̨იჩონ შაიჼ მუჲს̨ნა̄ თუჲყუ̂ – ცუდს თავისი სიცუდე ეყოფა; ესე[ჰ̣] მუჲს̨ნა̄ ხეთე̂ სოჼ – აქ ცუდია (სიცუდეს განვიცდი). იხ. см. see მოს̨იჼ **mos̨ĩ**

მუჲტი̂ ბდ **mujṭî** bd ჭუჭყი грязь mud, dirt, dirtiness. ლარკი მუტოხ ჲა ეჴუჲგო[ჰ̣] ჰ̣ეტ̨ჲიენრ̂ – ყურები ჭუჭყითა აქვს ამას გამოტენილი; ე ხალათ მუტოჼ გალჼ ჲა – ეს ხალათი ჭუჭყის გუნდაა.

მუტო̄ხ (მუტრა̄ხ) დ|ავარ muṭōx (muṭrāx) d|avar გრდუვ. непрх. intrans. ამოსვრა, ამოგანგვლა вымараться, выпачкаться, вымазаться to soil onweself, to make oneself dirty. მუტო̄ხ (მუტრა̄ხ) ვავიჼ ე კნათ – ჭუჭყში ამოისვარა ეს ბიჭი. იხ. см. see მუტორეჼ **muṭorẽ**.

მუჲღლი̂ ჲდ **mujɣlî** jd საძუე подхвостник (ремень у седла для лошади) crupper, strap that passes under a horse's tail. მუჲღლოვ კეხ ნიფს ლეცოჲრ̂ – საძუე კეხს (უნაგირს) სწორად იჭერს; ფსტეივ მუღლუჲ შუიშ დეფცრ̂ – დიაცები საძუეებს თავად ქსოვენ.

მუჲშ[ი̂] **mujš[î]** ზმნს. нареч. adv. ცუდად плохо badly, poorly. მუჲში̂ ვასრ̂ – ცუდად ვარ; ოჴუს მუჲში̂ თაგდინორ თოჴ – იმას ცუდად გაეკეთებინა თოხი. იხ. см. see მოს̨იჼ **mos̨ĩ**.

მუჲში̂ ჰ̣ებ|დ|არ (ჰ̣აბ|დ|არ) mujšî ḥeb|d|ar (ḥab|d|ar) გრდმ. прх. trans. ცუდად ხსენება (ახსენებს), ძრახვა плохо поминать, хулить to decry. ფორეს ან მუჲში̂ ჰ̣ებოჲრ̂ – ფორე ანას ცუდად ახსენებს (ძრახავს).

მუჲშხუჭ mujšxuč̣ ზმნს.нареч. adv. ყველაზე უარესად, მეტისმეტად ცუდად хуже всех, слишком плохо too badly, the worst. **მუჲშხუჭ ზაქარის ჩამოდრ̂** – ყველაზე ცუდად ზაქარია სწავლობს; **ბუჰეხ როსტომ მუჲშხუჭ თეტვალირ** – ომში როსტომი ყველაზე მძიმედ დაიჭრა.

მუ̂ ჲ mũ j მუნი чесотка, парша mange, scab, skin disease of animals (Vet. Medicine). **მუ̂ ჴეცინრ̂ ლაწარ და** – მუნი გადამდები ავადმყოფობაა; **ოჴუხ მუ̂ ჴაცე̂** – მას მუნი გადაედო.

მუ̂ჯ mũǯ მუნჯი немой dumb.

მურაბ დდ **murab** dd მურაბა варенье jam, confiture. **კაკლე̂ მურაბ ლაზე̂ და** – კაკლის მურაბა კარგია.

მურბე̄ლე̂ murbēlẽ მურაბიანი с вареньем with jam, confiture. **მურბე̄ლე̂ ბრი̂ჯ** – მურაბიანი ფლავი.

მურდალ murdal მურდალი, ბინძური поганый, грязный crappy, filthy, messy. **ის მურდალ ფსტუჲნრ̂ ჲა** – ეგ მურდალი დედაკაცია

მურდლათ murdlat ზმნს. нареч. adv. ბინძურად грязно dirtily, foully.

მურიშ ბ **muriš** b მურა собака с черной мордой a dog with a black mug. **ჩარჭი̂ ნუჩურ ჲაჩრ̂ ფჰარახ *მურიშ* დო** – შავი დინგის მქონე ძაღლს *მურას* ეძახიან.

მურყა̂ დდ **murq̣ã** dd მურყანი ольха alder, type of tree. **მურყა̂ ღელი̂ ხე̂ ბა** – მურყანი სუსტი ხეა.

მურყნარნა̄ დ **murq̣narnā** d მურყნიანი, მურყნარი ольшаник place full of alder trees. **ხი ცერე[ჰ] მურყნარნა̄ და, გოგიხ მუყნა̄ლე̂ ჰუ̂ ლათჷ** – მდინარის პირას მურყნარია, ირგვლივ მურყნის ტყე დგას.

მურწ ბდ **murç̣** bd მურწა усач (рыба) Barbus mursa (Latin). **მურწ ჩამლი̂ ჭა̄რ ბა, მა̄ კალმახცი̂ ცო ბაცმაკჷ̂** – მურწა გემრიელი თევზია, მაგრამ კალმახთან ვერ მოვა.

მურჯ|დ|არ murǯ|d|ar გრდმ. прх. trans. ამღვრევა (ამღვრევს) мутить (воду) to make muddy (water), to puddle. **ხი მა მურჯოდრ̂ სო̂** – წყალს ნუ მიმღვრევ!

მურჯი̄ murǯī მღვრიე мутный muddy, turbid. ლამუ⌈ჰ⌉ ყარუჲ თურ ჲარ, ალზან̄ მურჯი̄ ჲალო̂ – მთაში წვიმები თუ იყო, ალაზანი მღვრიე მოდის; მურჯი̄ ხილ‘რეხ, ხი̄ ბუხ ცო გუგე̄ – მღვრიე რომ არის, მდინარის ფსკერი აღარ ჩანს.

მურჯოლ, მუჲრჯოლ ჲ **murǯol, mujrǯol** j სიმღვრივე мутность turbidity, muddiness. კოროვ ხიგო⌈ჰ⌉ მურჯოლ დაჰ ჲახო̂, ხი წემოდო̂ – ნახშირი წყალს სიმღვრივეს ართმევს, წყალს წმენდს. იხ. см. see მუჲრჯნა̄ **mujrǯnā**.

მუსტ|დ|ალარ mus|d|avar გრდუვ. непрх. intrans. დამჟავება (⌈და⌉მჟავდება), დაძმარება ⌈с⌉киснуть, прокиснуть to sour, to turn sour. ვე̄ მუსტდალი̄ თხოგო – ღვინო დაგვიძმარდა.

მუსტ|დ|აჲლნო̂, მუსტ|დ|ალინო̂ musṭ|d|ajlnô, musṭ|d|alinô მიმღ. прич. particip. დამჟავებული, დაჟანგებული прокисший, кислый sour, vinegary მუსტდაჲლნო̂ ვე̄ მელ‘ნ̄ ცო ღალად – დაჟანგებული ღვინო სასმელად არ ვარგა; მუსტდალინო̂ ვე̄ ძმარელ ჰირწი̂ – დამჟავებული ღვინო ძმრად იქცევა.

მუსტარ დ **musṭar** d 1. სიმჟავე кислота, кислятина sourness, acerbity.

მუსტარ ხილ‘არ musṭar xilʻar დამჟავება (დამჟავდება), სიმჟავედ გადაქცევა скиснуть turning sour. ე შურ ში დე და იშტი̂ ლათჲერე̄, მუსტარ და ხილ‘ენო̂ – ეს რძე, ორი დღეა, ასე იდგა და დამჟავებულა.

2. მჟავე წვნიანი, მახოხი род кислого супа sort of sour soup. თხა მატრენ დურმუსტე̄ მუსტარ ხუპალ‘ოთვაჲ – დღეს სადილად მჟაუნას წვნიანი შევხვრიპოთ.

მუსტ|დ|არ musṭ|d|ar გრდუვ. непрх. intrans. დამჟავება (⌈და⌉ამჟავებს), დაძმარება заставить ⌈с⌉киснуть, сделать кислым, превращать в уксус (вино) to become sour, to turn sour, to make sour, to turn into vinegar.

მუსტი̄ musṭī მჟავე кислый sour. დურმუსტ მუსტი̄ და – მჟაუნა მჟავეა; მაწონ̄ მუსტი̄ ჲა – მაწონი მჟავეა.

მუსტი̄კაჸ musṭīḳa’ მომჟავო кисловатый acidulated. ე ვე̄ მუსტი̄კაჸ ცო დაჰერ, ღაზენჭ ხილ‘ურ – ეს ღვინო მომჟავო რომ არ იყოს, საუკეთესო იქნებოდა.

მუსტოლ ჲ **musṭol** j სიმჟავე кислотность, кислота sourness. ე მუსტრეგო⌈ჰ⌉ მუსტოლ თოყალ ცო ჲა – ამ მახოხს სიმჟავე საკმარისი არა აქვს; ე დაყარ მუსტლეხ ჰალო̂ ცო დაყოლო̂ – ეს საჭმელი სიმჟავისგან არ იჭმევა.

მუტორნა̄ დდ **muṭornā** dd ჭუჭყიანობა, სიბინძურე нечистота, грязь, неопрятность dirtiness, muddiness, untidiness. **ოჯარგო[ჳ] მიჩხმაჸ მუტორნა̄ ლათ̣ე̂** – იმათთან ყველგან სიბინძურე სუფევს (დგას).

მუტო̄რე̃ **muṭōrẽ** ჭუჭყიანი грязный, нечистый dirty, muddy. **მუჲჩრ̂ ნანას შარი̃ ბა̈დრი მუტო̄რე̃ ლელოდრ̂** – ცუდი (უხეირო) დედა თავის შვილებს ჭუჭყიანს ატარებს; **მუტო̄რეჩრ̂ ტოტივ მაჲჯნ̂ მა ჲაყრ̂** – ჭუჭყიანი ხელებით პურს ნუ ჭამ!

მუქრბა|დ|ალარ **mukrba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დამუქრება (ემუქრება) грозиться to threaten, to impend. **გეზელ სტაკონ ვუ̃ (-უ̃) მუქრბალა[ჳ]?** – მშიშარა კაცს რატომ ემუქრები? სრ. сов. perf. **დამუქრბა|დ|ალარ damukrba|d|alar**.

მუქრბა|დ|არ **mukrba|d|ar** გრდმ. прх. trans. დამუქრება (დაამუქრებს) угрожать, пугать кем-л. to makes sb threaten with someone. **კნათივ ლაზარე̂ მუქრბადვორ თხო̃** – ბიჭები ლაზარეთი გვაშინებდნენ (ლაზარეს გვამუქრებდნენ); **ოჯუს შარი̃ ვაშრ̂ მუქრბადვო სო̃** – ის თავისი ძმით მაშინებს.

მუღ ჲჲ **muγ** jj კუდი хвост tail. **ცოკლეგო[ჳ] ჲახ̣ე̃ მუღ ჲაჲწჷ̂** – მელას გრძელი კუდი აბია; **მათხოვ ქოთ̣ბიეჩრ̂ ქაბოვ მაღუჲრვ ტუტი ლეხკორ** – მზისგან შეწუხებული ძროხები კუდებით ბუზებს ერეკებოდნენ.

მუღ ჩუ ჲ|უყ|ჲ|არ muγ ču j|uq̣|j|ar გრდმ. прх. trans. კუდის ამოძუება (კუდს ამოიძუებს) поджать хвост to have the tail between the legs. **ჯერლა̈ბოლი̃ჩრ̂ ფჰარავ ჰათ̣ეჸ მუღ ჩუ ჲუყოჲრ̂** – შეშინებული ძაღლი მაშინვე კუდს ამოიძუებს.

მუღწი̃ **muγc̣ĩ** უკუდო бесхвостый, с куцым хвостом tailless, lacking a tail. **თხე ათ̣გო მეველეს მუღ თიტე́ნჷ̂ შალთევ, მუღწინა̄ ბისე̃, ეჰათდოლი̃ *კუდალ* დორათხ** – ჩვენ ფურს მეველემ ხანჯლით კუდი მოაჭრა, უკუდოდ დარჩა და მას მერე *კუდალას* ვეძახდით.

მუყ ბდ **muq̣** bd ტარი, ვადა рукоятка (шашки, кинжала, ножа...) handle (of dagger, knife). **სე ნეკგო[ჳ] ჯავარ მუყ ბა** – ჩემს დანას ჭრელი ტარი აქვს; **შალთ დუჰეხაკ ცო, მუყეხ ჲეწჷ̂ ლეცჲ̃** – ხანჯალს პირით კი არა, ტარით უნდა დაჭერა.

მუშაჸო̂ დდ **muša’ô** dd მუშა рабочий worker, employee.

მუშიღე̃ **mušiγẽ** მუშური рабочий working, laboring. **მუშიღე̃ დახარ** – მუშური ცხოვრება.

მუშტარ დდ **muštar** dd მუშტარი покупатель, клиент customer, client, buyer. **ვოჸ̌გრა̄ სუძმნეგო[ჰ] დუჴ მუშტარ და** – მიქელაძე სიმონს ბევრი მუშტარი ჰყავს.

მუწუკ დდ **muçuḳ** dd მუწუკი прыщ, нарыв pimple, acne, blotch. **ოჴუძგო[ჰ] საკრეხ მუწუკ ჩედალე̂** – მას კისერზე მუწუკი აქვს (უზის); **ოჴუძნ მარ‘ლ‘ოხ მუწუკ დალ‘ე̃** – მას ცხვირზე მუწუკი ამოუვიდა.

მუწკა̄რე̃ **muçḳārẽ** მუწუკებიანი с болячками, в болячках with pimples. **მუწკა̄რე̃ ტოტ დუძხტრეგრ̂ დაგდინას** – მუწუკებიანი ხელი ექიმს ვაჩვენე.

მუხ დდ **mux** dd მუხა дуб oak tree. **მუხევ კურკრ̂ ჴებწრ̂** – მუხა რკოს ისხამს.

მუხარნა̄ დ **muxarna** d მუხნარი, მუხოვანი дубняк, дубовый лес oakery, oak wood. **სო კაწკო̂ ვაშ პაძკსე[ჰ] მუხარნაე̄, კაკლარნაე̄ დარე̄, ლაჸ̌მე̄ დუძტნიში ოჴ ხენბა̄ ენე[ჰ] თივა̂ლათრათხ** – მე რომ პატარა ვიყავი, პანკისში მუხნარი და კაკლიანი იყო და, მთაში მიმავალნი, იმ ხეების ჩრდილში ვისვენებდით ხოლმე.

მუჯგა̃ ჲჲ **muǯgã** jj მუჯლუგუნი тумак jab, shove.

მუჯგა̃ მალ‘|ჲ|არ (მელ‘|ჲ|არ) muǯgã mal‘|j|ar (mel‘|j|ar) გრდმ. прх. trans. მუჯლუგუნის [გა]კვრა (მუჯლუგუნს გაჰკრავს) надать, надавать тумаков to elbow, to jab. **მუჯგა̃ მალ‘ძიე̃ სო̃ ოჴუს** – მუჯლუგუნი მკრა იმან.

მუჰ ბდ **muḫ** bd ტვირთი ноша, поклажка, груз, бремя cargo, load, goods, shipment. **ლამუ[ჰ] ფსტი-ბა̆დრივ გივ დასი̂ მაჰიშ ჴეჰრ̂** – მთაში დიაცები და ბავშვები ზურგით შეშის ტვირთებს ეზიდებიან; **ე დონგო[ჰ] ბაწი̂ მუჰ ჴაძწე̄** – ამ ცხენს მძიმე ტვირთი ჰკიდია.

მუჰ ჴოწარ (ჴებწარ) muḫ qoçar (qebçar) გრდმ. прх. trans. ტვირთის აკიდება, დატვირთვა, დასაპალნება навьючить, нагрузить to load.

-მფლე̃ -mplẽ -ოდენა, -ოდენი, ტოლი, რისამე ფარდი სიდიდით, ან რაოდენობით равный с чем-л. по величине (по количеству) equal to sth with quantity (size). **სომფლოქჼ ჳერაჺ ცო ლეფჩეგე̂ ესე[ჴ]: ყაჼვალიჼსო̂** – ჩემოდენა (ჩემი ხნის) ქვაც აღარ გდია აქ: მოვხუცდი; **ჴოგო მე̄ ლოჭ ჲა, იცხუმფლოქჼ ჲა სენა′ე̆** – შენ რომ ჯოხი გაქვს, მაგოდენაა ჩემიც.

მღებარ ვბ **mγebar** vb მღებავი красильщик dipper, dyer. **ბაცბილორქჼ ცჴა დაჲრქსენლარიჼ ბესო̂ ვალ‘ერ მღებარ, ჳენი ვუმაჺ (~უმაჺ) სომფხუჲ ბარ** – წოვა-თუშებიდან ერთი დარქიზანიანთ ბესო გამოვიდა მღებავი, სხვები ყველანი სომხები იყვნენ.

მყნობა|დ|არ **mq̣noba|d|ar** გრდმ. прх. trans. მყნობა прививать to graft, to inoculate. **ცჴაჲნი̂ ხენქჼ ტავ ჳეჩო̂ ხენ ტავ[ენ]მაქ მყნობადოს** – ერთი ხის ტოტს მეორე ხის ტოტზე ვამყნობ.

-მციჼ **-mcĩ** -მდე до until, till, up to. **ტბათინაჲმციჼ შუხ ჲოწლას** – ტბათანამდე თქვენ წამოგყვებით; **სტაბლომციჼ დროვბადოს ჴოჼ ვალ** – შემოდგომამდე გადროვებ (დაგაცდი) ვალს; **ჺაუ̆მბარჩემციჼ ჩაკე̄ ჲა** – ალაზნისთავამდე შორია; **დოჴემციჼ ყეპყჲჼჲეწეთვაჲ** – გაზაფხულამდე უნდა მოვითმინოთ.

მწერალ ვბ; ჲდ **mc̣eral** vb; jd მწერალი писатель[ница], писарь writer.

მწერლობ ჲ **mc̣erlob** j მწერლობა литература; писатели (в собирательном смысле) literature; writing.

მჭედელ ვბ **mč̣edel** vb 1. მჭედელი кузнец forger, hammersmith, blacksmith. **მჭედლევ ჺაჲჴკქჼ ვუნახი (~უნახი) თეგოდო̂** – მჭედელი რკინის რამეებს აკეთებს; **თელვე̄ მჭედლე̄ხ ჲა ჲუწინო̂** – თელავი მჭედლებით არის სავსე. 2. გადატ. перен. fig. მამა отец father, dad. **ფეშკარ, ჴქჼ მჭედელ მიჩუხ ვა?** – ბალღო, მამაშენი სადაა?

მხეც დდ **mxec** dd იხ. см. see **აჴ** **aq**.

მჵაჲრი̂ ბჲ **mωajrî** bj ფრჩხილი, კლანჭი ноготь, коготь nail, claw. **თიშიჩო̂ ნახვ თიტენო̂ მჵაჲრი̂ აფსტარლო̂ ჴერჩორ, მე̄ ეშმინ ქორ ცო თასლარალო̂** – ძველი ხალხი მოჭრილ ფრჩხილს მიწაში დებდა, რათა ეშმაკებს არ ჩავარდნოდათ ხელთ; **მჵარელჩ ნეკევ თიტნას** – ფრჩხილები დანით მოვიჭერი; **კოტივ დახკინ მჵაჲრი̂ ოლ̣ბიქჼ (მჵარელჩ ოხკჲიქჼ)** – კატამ თაგვს კლანჭი მოსდო (კლანჭები

მოსდო); **თხე აგას ალ‘რალრ̂:** ***ტივახ იხოშ ჲაჲვჩე შუჼ, მე̄ მჵარელჩ თეტუჲნ̂ ჲანრ̂ შუგო, ჩუ ოთჳა́ეთ, დაჳ̄ თეტათაჲნრ̂*** – ბებიაჩვენი თურმე იტყოდა ხოლმე: *თუ ხიდზე გადასვლისას დაინახავთ, რომ ფრჩხილები დასაჭრელი გქონიათ, გაჩერდით და დაიჭრითო.*

მჵაჲრ̂ თოხარ (თეფხარ) გრდმ. прх. trans. თავზე მასაჟის გაკეთება (მასაჟს გაუკეთებს) ფრჩხილების ერთგვარი მოძრაობებით сделать кому-л. массаж на голове своеобразными движениями ногтей to massage sb's head by moving nails. **ჲოლალე̂, ჲო, ქორთ̂ ბაჲლ̂ სქჼ ბატჷჼ, მჵაჲრ̂ თოხალ სოჼ** – მოდი რა, ქალო, ლამის თავი გამისკდეს, მასაჟი გამიკეთე.

მჵაჲრ̂ თოხითარ (თეფხითარ) გრდუვ. непрх. intrans. თავზე მასაჟის გაკეთებინება (მასაჟს გააკეთებინებს) ფრჩხილების ერთგვარი მოძრაობებით заставить сделать массаж на голове своеобразными движениями ногтей to make sb massgae one's head by moving nails. **ზორაჲშ̂ ქორთ̂ ეტერ სენე̄, საბდეგრ̂ მჵაჲრ̂ თოხითინას** –თავი ძალიან მისკდებოდა და საბედას ფრჩხილებით მასაჟი გავაკეთებინე.

მჵალ mωal 1. ზიარი, საზიარო, საერთო общий, товарищеский common, shared. **ნაჩხუჲ ფილპქჼ, აბუჲჼ, მიხუჲჼ მჵალ ჲა, სოდა ცო ჲეყინჲა** – ყველი (ყველის თავები) ფილიპესი, აბოსი, მიხოსი საერთოა, არ გაუყვიათ; **ოჯარგო⌈ჳ⌉ მჵალ ბაღ ბა** – მათ საზიარო ბაღი აქვთ. 2. ზმნს. нареч. adv. ზიარად, საზიაროდ совместно in common, jointly, mutually. **ოჯარ ჯავ მჵალ დივქჼ** – იმათ ყანა ზიარად დათესეს.

მჵალ|დ|არ mωal|d|ar გრდმ. прх. trans. ზიარად მიცემა (მისცემს), ზიარად აყვანა, სანახევროდ მიცემა поделиться (пополам), нанять вместе to employ someone and give sth in two, half. **ვაშენ ჟე მჵალდინას** – ძმას ცხვარი ზიარად მივეცი; **ჟაბრ̂ გაგბანაჲნრ̂ ჴუვ მჵალვინათხ** – ძროხ[ებ]ის შესანახად მწყემსი ვიზიარეთ (ზიარად ავიყვანეთ).

მჵარ́ლ‘ mωar‘l‘ საკმაოდ, საკმარისად, მნიშვნელოვნად, კარგად достаточно, значительно, довольно quite, considerably, much, very. **მჵარ́ლ‘ ლაზქჼ კიტრ ჲა** – საკმაოდ კარგი კიტრია.

მჵარ́ლ‘ მოჸ mωar‘l‘ mo’ საკმაოდ-საკმაოდ, ერთობ საკმაოდ предостаточно considerably, sufficiently, very. **მჵარ́ლ‘ მოჸ დასეტყოდიქთხრ̂!** – საკმაოდ-საკმაოდ დავისეტყვენით ⌈დაგვსეტყვა⌉!

მჵა⌈ჸ⌉ლაკ mωa⌈’⌉laḳ მრქენელი, მრჩოლელი бодливый cattle that gores, horns. **თხჷ̃ აჳ ებწლაშ ჲეთ̣ მჵა⌈ჸ⌉ლაკ ბა** – ჩვენი მეწველი ფური მრჩოლელია; **მჵა⌈ჸ⌉ლაკ თაბნიგო⌈ჳ⌉ მჵაჸი დაჳ თეტი̃** – მრქენელ ჭედილას რქები მოაჭრეს.

მჵაჸო̂ ჲჲ **mωa’ô** jj რქა рог horn. **ჲაჩ̣ჷ̃ მჵაჸუჲ** – გრძელი რქები; **ფსტარან მჵაჸო̄ხ ქარსჷ̃ ჲუჲწნას** – ხარს რქებზე საბელი მოვაბი.

მჵაჸ⌈ო̂⌉ ჲ|ა̆ლʻარ (თელʻარ) mωa’⌈ô⌉ j|ăľar (teľar) გრდმ. прх. trans. რქენა (⌈უ⌉რქენს) боднуть, бодать to horn, to gore. **წიქაროს ნახირუჲნ მჵაჸო̂ ჲა̆ლʻი̃** – წიქარამ (მოზვრის სახელია) ნახიროს (ფურის სახელია) ურქინა; **ათ̣ავ ჴეჩო̄ ასენ მჵაჸო̂ თელʻო̂** – ძროხა სხვის (უცხო) ხბოს რქენს.

მჵაჸა̄რჷ̃, მჵაჸო̄რჷ̃, მჵაჸლი̃ mωa’ārẽ, mωa’ōrẽ, mωa’lĩ რქიანი рогатый, с рогами horned, having a horn. **მჷ̃ დახნ მჵაჸა̄რჷ̃ (მჵაჸო̄რჷ̃) დაე̄, მჷ̃ მა̄ მჵაჸიწი̃** – ზოგი საქონელი რქიანია, ზოგი კი ურქო.

ნ

ნაბად ბდ **nabad** bd ნაბადი бурка felt cloak. **ნაბდეხ ყარ ჩუ ცო ლითხი̂** – ნაბადს წვიმა ვერ ატანს; **ნანვაშას ნაბად ბაჲლა̄ხ ოლჲ̃** – დედიძმამ (ბიძამ) ნაბადი მხრებზე მოისხა.

ნაბდა̄რჷ̃ nabdārẽ ნაბდიანი в бурке, с буркой with felt cloak, having on felt cloak. **კუიჩო̂ ნაბდა̄რჷ̃ ვასერსჷ̃ ლათ̣ერ ლავ დილ̣ენო̂ ლამნი** – თეთრნაბდიანი კაცებივით იდგნენ დათოვლილი მთები.

ნაბდურ დდ **nabdur** dd ქეჩა войлок felt, nonwoven fabric produced by matting fibers together by heat and pressure. **მეჴმაქ ნაბდურ ლეფჩერ** – ტახტზე ქეჩა იდო (ეფინა); **გერწ ნაჲბდრა̄ხ ჰარჩდინოʹერ, უჲშტა̄ გაგდინორ** – იარაღი ქეჩებში გაეხვიათ და ისე შეენახათ.

ნაჲბდრეჼ najbdrẽ ქეჩისა войлочный of felt, made of felt material. **ბაცბიგო[ჰ] ნაჲბდრეჼ ქადბი ჴაუ̆ხკუე̄, ნაჲბდრენეჸ თექი დაუ̆ფხუ̆** – თუშებს ქეჩის ქუდები ახურავთ და ქეჩისავე თექები აცვიათ.

ნაბიჭვარ დდ **nabič̣var** dd ნაბიჭვარი незаконнорождённый illegitimate, bastard.

ნაბჟირა: ნაბჟირა დ|ახარ (იხარ) nabžira: nabžira d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. დამსხვრევა (დაიმსხვრევა), ნამსხვრევებად ქცევა разбиться вдребезги to break, to clash, to smash. **ქორლეჼ თასჲალინრ̂ შუშ ნაბჟირა ჲახეჼ** – ხელიდან გავარდნილი შუშა დაიმსხვრა.

ნაბჟირა დ|ა̄ხარ (დ|ა̄ჴარ) nabžira d|āxar (d|āqar) გრდმ. прх. trans. ნამსხვრევებად ქცევა (აქცევს), დამსხვრევა разбить, разбивать в дребезги, раздробить to break, to smash, to scatter. **ჯამი ნაბჟირა და̄ხიჼ ოჴუს** – ჯამები დაამსხვრია იმან.

ნაბუქ ჲჲ **nabuk** jj ნაბუქი сугроб snowdrift, bank of snow, mound of snow piled up by the wind . **ნაბუქევ სჼგო[ჰ] დატინი̂ დრ̂ს ჩუ ლაჭყდიერ** – ნაბუქმა ეზოში დაყრილი შუშა დამალა.

ნაგათ̦ე[ჰ] nagaţe[h̦] ზმნს. нареч. adv. ხანდახან иногда, порой sometimes. **ე დონენ ნაგათ̦ე[ჰ] მაქ ხაჸარ დეწე̂, ცოჰე̂ გაქსივბალა** – ამ ცხენს ხანდახან შეჯდომა უნდა, თორემ გაქსუვდება.

ნაგათ̦-ნაგათ̦[ეჰ] nagaţ-nagaţ[eh̦] ზმნს. нареч. adv. ხანდახან, ალაგ-ალაგ иногда, порой, местами sometimes, here and there.

ნაგერალ ჲჲ **nageral** jj ნაგერალი самосев, самосейка self-sown. **ნაგერლა̄ხ წყეგეჸ კაწკაჼ ბადრიჯაჼ ჴაწურ** – ნაგერლებს მეტისმეტად პატარა (წვრილი) პომიდვრები ესხა.

ნაგოლარ ჲჲ **nagoral** jj ნაგვალევი; გვალვა повреждённый от засухи; засуха drought, dry. **ხკოლიხ ალუჲნაჲხ წე ლეთერ, მიჩხმაჸ ნაგოლარ ჲარ, ნაგოლრევ სიმჭდოგრ̂ ტარრ̂ ცო თაგდითეჼ** – ზაფხულში ალვანს ცეცხლი ეკიდა, ყველგან ნაგვალევი იყო, ნაგვალევმა სიმინდს ტარო არ გააკეთებინა.

ნადუჲბლარ ჲდ **nadujblar** jj ნადობილარი названная сестра adopted sister. **სე ნადუჲბლარენსაჼ დაკრეშ დელაჼ ცოჰანნა̄ ჴეთერ** – ჩემი ნადობილარივით გულიანი სიცილი არავინ იცოდა.

ნავ ჲჲ **nav** jj ნავი лодка boat. **ნავი ხაბჟე′ნეთხ, ნავევ ხილოჰა′ჟ ლილნათხ** – ნავში ჩავსხედით და ნავით წყალში ვიარეთ; **ბესო̂ ნავეგო̂ ვახეჼ** – ბესო ნავისთვის წავიდა.

ნავენჴარ ჲჲ **navenqar** jj ნავენახარი место, где раньше был виноградник a place where there was a vineyard before, earlier. **ბუჲბლენა̄ ნავენჴრე[ჰ] იჼც სიმიჼდ-მაჴი̂ დივო̂** – ბობლიანთ ნავენახარში ახლა სიმინდსა და პურს თესავენ.

ნავთ ჲ **navt** j ნავთი керосин, нефть oil, petroleum, kerosene. **ბაქუჲჼ ქაზდარ ნავთუხ ჲა ჰეტ̣ჲიენო̂** – ბაქოს ნიადაგი ნავთობით არის გატენილი; **გოგიხ ნავთუჼ ჰაჲჭი̂ ლათე̂** – ირგვლივ ნავთის სუნი დგას.

ნავთე̄რეჼ **navtērẽ** ნავთიანი в керосине with kerosene, covered with kerosene. **ნავთე̄რეჼ ბოთლ აჰ ჲოჟე′ნე̂ სოგო, ნოვთ დენიც აჰრ̄ მახკჲალიჼ** – ნავთიანი ბოთლი წამექცა და ნავთი სულ დაიღვარა.

ნავს **navs** ნავსი; ცუღლუტი способный сглазить; проказник idler, slacker, rogue. **ნავს სტაკოვ საბლეხიჼ ოშტუჼ ბეკი ბო, მე̄ ბაყეც მოთე̂ სტაკონ** – ცუღლუტი კაცი ისე ხუმრობს, რომ მეტწილად მართალი ჰგონია კაცს.

ნავსადგურ ჲჲ **navsadgur** jj ნავსადგური пристань port, harbour, dock. **ბათუმა̄ ჲაჴ̣ოჼ ნავსადგურ ჲა** – ბათუმი დიდი ნავსადგურია.

ნავსე̄ჼ **navsẽ̄** ნავსიანი навлекающий беду wretched, unlucky. **ნავსე̄ჩო̂ სტაკოვ დახნოხ ჰათეც ბჳარკ ბო** – ნავსიანი კაცი საქონელს მაშინვე თვალსა ჰკრავს.

ნავჭა̄რეჼ **navč̣ārẽ** ნაოჭებიანი в морщинах, с морщинами, морщинистый crinkl, wrinkly. **ყონლე ნავჭა̄რეჼ კაბი ჲეფხრას** – ახალგაზრდობაში ნაოჭებიან კაბებს. შდრ. ср. comp. **ნავჭე̄რეჼ** **navč̣ērẽ**.

ნაზუქ ჲჲ **nazuk** jj ნაზუქი сдобный хлеб soft, sweet plain white bread.

ნათლობ დდ **natlob** dd ნათლობა крестины christening, baptism, baptismal ceremony (Christianity). **ბჳარწე̄ჩო̂ ოსევ ზურაბ თეთრგიორგიგო[ჰ] შაჲრი̂ კნათ ნათლბახ ჰაშელ ვიხნორ** – უსინათლო ოსს ზურაბი თეთრიგიორგში თავისი ბიჭის ნათლობაში სტუმრად მიეწვია.

ნათლულ ვბ; ჲდ **natlul** vb; jd ნათლული крестник, крестница god-child, god-son, god-daughter. **მენა̄ ქრისტადო[ჳ], ნათლულა’ჷ ო ხილ‘ჷ̂** – ვისაც მონათლავ, ნათლულიც ის იქნება.

ნაჲთლდედ ჲდ **najtlded** jd ნათლიდედა кума god-mother, god-parent. **სე ნაჲთლდედას, დარჯჷნეს, შაჲრვა̈ დიენრ̂ თაგუჲნ̂ თაჲლზი დეცერ სო̈** – ჩემმა ნათლიდედამ, დარეჯანმა, თავისი გაკეთებული (მოქსოვილი) კოხტა ხურჯინი მომიტანა.

ნაჲთლმამ ვბ **najtlmam** vb ნათლიმამა кум god-father, god-parent.

ნაჲდრება|დ|არ **najdreba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ნადირობა (ინადირებს, ანადირებს) охотиться, заставить охотиться to hunt, hunting. **მონაჲდრივ სპერზი[ჳ] ჳახინმაქ ნაჲდრებადა̈ლათე̂** – მონადირეები სპეროზაში ჯიხვებზე ნადირობენ ხოლმე; **იკოს ქიქოც ლათჷ ივანე̂ ფხაკალინმაქ ნაჲდრებადვა̈** – იკომ ადრე დააწყებინა ივანეს კურდღლებზე ნადირობა.

ნაჲმსე̃ **najmsē̃** ნამუსიანი честный, совестливый honest, truthful.

ნაჲცლა̄რე̃ **najclārē̃** ნაცილიანი (ხიფათიანი) невезучий, подверженный оплошностям accident-prone. **ნაჲცლა̄რე̃ ვა გიგრ̂, საქმუნმაქ ჳაჭვუჲნ̂ ცო ვა** – ხიფათიანია გიგო, საქმეზე სადმე გასაგზავნი არაა.

ნაჲწლება|დ|არ **najçleba|d|ar** გრდმ. прх. trans. განაწილება (ანაწილებს) делить to allot, to distribute. **ვაჟარვ ვუმაც (-უმაც) ნიფს ნაჲწლბადიჩეჳერ, ვაშ[ბ]ა̄ჩუ[ჳ] ბუჳი ცო დალ‘ურ** – ძმებს რომ ყველაფერი სწორად ენაწილებინათ, არ მოუვიდოდათ ერთმანეთში ჩხუბი.

ნაკ: ნაკ შო დდ **naḳ: naḳ šo** dd ნაკიანი წელიწადი высокосный год leap year. **ფხიიწატყაჴოუზტყაჲეთხ დე დაჩრ̂ შარახ *ნაკ შო* დო** – სამას სამოცდაექვსი დღის მქონე წელიწადს *ნაკიან წელიწადს* ეძახიან.

ნაკარტალ ჲჲ **naḳarṭal** jj ნაგლეჯი (ტანსაცმლისა) обрывок scrap, piece. **თხოვარ პალტოხ ნაკარტლი ჴახკურ** – მათხოვრის პალტოს ნაგლეჯები ეკიდა.

ნაკაფ ჲჲ **naḳap** jj ნაკაფი вырубленные ветви, обрубки, то, что вырублено cut down, stump. **ჺალიხ დახნ მუხრნი[ჳ] ნაკაფა̄ხ დაჟა̈ლათე̂** – ზამთარში საქონელი მუხროვანში ნაკაფებში ძოვს ხოლმე.

ნაკვეთ ჲჲ **naḳvet** jj ნაკვეთი участок земли lot, plot. ალნირეჩრ̂ ნაკვეთა̄ხ ათას ორას საჟეჼ იხორ – ალვნის ნაკვეთებში ათას ორასი საჟენი გამოდიოდა; კურეხ ცჴა ნაკვეთ იხორ – კომლზე ერთი ნაკვეთი მოდიოდა.

ნაკვერჩხელ, ნაკვერჩხალ ჲჲ **naḳverčxel, naḳverčxal** jj ნაკვერჩხალი горящий уголь burning coal. დოს ნაკვერჩხლეელ დირწჩე[ჴ] დათჳოთ ვაჲ წოდი – შეშა ნაკვერჩხლად რომ იქცევა, მაშინ შევწვათ მწვად[ებ]ი.

ნაკლულ **naḳlul** ნაკლული неполный, початый not full. ნაკლულ ვეჼ დაჴ ძმარბალა – ნაკლული ღვინო ძმარდება.

ნაკმაზ ჲ **naḳmaz** j ნაკმაზი, ნაკაზმი остаток от очищенной пшеницы leavings from the cleaned wheat.

ნაკმა[ჲ]ზრე̄ჼ **naḳma[j]zrẽ̄** ნაკმაზიანი что-л. с зерновыми отходами sth with the leavings from the cleaned wheat. ცელუჼ მაჲჯი̂ წყეგეჱ ნაკმა[ჲ]ზრე̄ჼ ჲა – წლევანდელი პური (ხორბალი) მეტად ნაკმაზიანია.

ნალ დდ **nal** dd ნალი подкова horseshoe, shoe, U-shaped piece of metal attached to a horse's hoof to protect it from rough surfaces. ნალხიჼ ლუსმარ დაჴ ეჭჳჼ – ნალს ლურსმანი მოსძვრა.

ნალბაჼდ ვბ **nalbãd** vb ნალბანდი кузнец, подковывающий лошадей farrier. ნალბაჼდგორეჼ ნალბაჼდეგრ̂ ლიილნას, მა̄ ნალ-ლუსმარ ცო ქორდალიჼ სოჼ – ნალბანდიდან ნალბანდთან ვიარე, მაგრამ ნალ-ლურსმანი ვერ ვიშოვე.

ნალ-ლუსმარ დდ **nal-lusmar** dd ნალ-ლურსმანი подковы и гвозди к ним horseshoe and nail. ნალ-ლუსმრევ დუჲ დაჭედადიეჼ მემცხორივ – ნალ-ლურსმნით ცხენები დაჭედეს მწყემსებმა.

ნამგალ, მაჼგალ ბდ **namgal, mãgal** bd ნამგალი серп hook; reaper; sickle, agricultural tool consisting of a curved blade attached to a short handle (used to cut grass, wheat, etc.). ნამგლეგო[ჴ] ცარკ ეჭჳი'ნე̂, მუჲში̂ თეტრ̂ – ნამგალს კბილი მოსტყდა და ცუდად ჭრის.

ნამეგობრალ ვბ; ჲდ **namegobral** vb; jd ნამეგობრალი бывший друг former friend. სკოლრეჼ ნამეგობრალი წყე̄-ტყოჱ ბეწე̂ სტაკოვ ბაგჼ – სკოლის[დროინდელი] ნამეგობრალები ხანდახან უნდა ინახულოს კაცმა.

ნამუჲრალ ჲჲ **namujral** jj მორევი водоворот whirlpool, eddy, vortex; maelstrom; vertiginous current. **ნამუჲრლევ კნათ ტრუზაჲნრ̂ ვერწვიე'ნე̂, ხის ჰალო̂ ვოფსვიე̄** – მორევმა ბიჭი ციბრუტივით დაატრიალა (დააბზრიალა) და წყლით გაბერა.

ნამუს ჲ **namus** j ნამუსი совесть conscience. **ნამუს ჲაშ (ნაჲმსე̄) ადმია̂ ბჭარჩეც მაჲხლა** – ნამუსის მქონე (ნამუსიანი) ადამიანი ყოველთვის ფასდება; **ნაჲმსეხ ქო ეცინრ̂ სტაკ ჰამინაც ჭირსა̂ ცო ვეწე̂** – ნამუსზე ხელაღებული კაცი ყველას ჭირივით ეჯავრება.

ნამუწკარ დ **namuçḳar** d ნამუწუკარი место, где сидел прыщ, где была болячка place where was a pimple, blotch. **ოთრეგო საკრეხ მუწკი ჺადახკერე̄, ი̂ც მა̄ ნამუწკრა̄ხ მადნი და̄ტეგე̂** – ოთარს კისერზე მუწუკები ჰქონდა და ახლა კი ნამუწუკრებში ნაიარევებიდაა (ნამუწუკრებიდა ალაგია).

ნამყე̄ ჲჲ **namq̇ē** jj ნამყენი привитый, привитое дерево engrafted, graft. **ჴელო̂ ნამყენივა'ჲ ხილ ჴოწრ̂** – მერმის ნამყენებიც ხილს მოისხამენ.

ნამჯ ჲჲ **namǯ** jj ნამჯა солома, жниво stubble. **ნამჯილო[ჰ] დარსტენრ̂ ლეყვი დავდა̂ლათერ** – ნამჯებში (ნამჯნარში) მსუქან მწყრებს ხოცავდნენ ხოლმე.

ნანაყბისტარ ვბ; ჲდ; დდ **nanaq̇bisṭar** vb; jd; dd ნაამხანაგარი бывший товарищ, или друг former friend.

ნანბა|დ|არ **nanba|d|ar** გრდმ. прх. trans. დანანება (ნანობს, ინანებს) раскаиваться to regret.

ნანბა|დ|ითარ **nanba|d|itar** გრდმ. прх. trans. ნანებინება (ანანებს) заставить пожалеть to make take pity, to make feel sorry. **თინაჲგრ̂ ნანბადითნას სოხ რიგბადჲალარ** – თინას ვანანებინე ჩემი გაკილვა.

ნან, ნა̄ნ ჲდ **nan, nān** jd დედა мать mother, mum. **ნან (ნა̄ნ) მათხა̂, დად (და̄დ) მათხა̂, ნან-და̄დ მათხა̂ – დადარ და** – დედის მზემ, მამის მზემ, დედ-მამის მზემ – ფიცია; **ნანენსა̂ ბა̌დრი ცოჰანნა̄ დეწე̂** – დედასავით ბავშვები (შვილები) არავის უყვარს; **სე ნანას ალ'ი̂ სოგრ̂, ღაზიშ ჺამდებაჲნრ̂** – დედაჩემმა მითხრა, წესიერად ისწავლეთ; **ნანე̄ დოკ მაწრი̂ და** – დედის გული ტკბილია.

ნან-ბა̆დერ დდ **nan-băder** dd დედა-შვილი мать и сын (дочь) mother and child. **ნან-ბა̆დერ ვაშ[ბ]ა̄ხ ჵერჩერ** – დედა-შვილი ერთმანეთს ეხვეოდა.

ნან-დად[ე]წიჼ **nan-dad⌈e⌉çĩ** უდედმამო[დ] (ობოლი, ობლად) без родителей without parents. **ნან-დად[ე]წიჼ დისენო̂ ბა̆დერ ყახეთდუჲნი̂ და ზორაჲში̂** – უდედმამოდ დარჩენილი ბავშვი ძალიან შესაბრალისია.

ნან-და̄დ დ **nan-dād** d დედ-მამა, მშობლები мать и отец, родители mother and father, parents.

ნანეშო̂ ჲდ **nanešô** jd დეიდა тётя (с материнской стороны) aunt (mother's sister).

ნანვაშო̂ ვბ **navašô** vb დედის ძმა, დედიძმა, ბიძა дядя (с материнской стороны) uncle (mother's brother). **ნანვაშას დისწლინ ქოკდოუ̆ფხუ̂ ეციჼ** – ბიძამ დისწულებს ფეხსაცმელი უყიდა; **სოგო[ჵ] ლაზეჼ ნანვაჟარ ბარ** – მე კარგი ბიძები მყავდა; **ნანვაჟარ ვაჲლო[ჵ] ზორაჲში̂ ბაჸაჲში̂ ბა** – დედის ძმები ჩვენში ძალიან დიდად არიან მიღებულები.

ნანლობ დ **nanlob** d დედობა материнство motherhood. **ნანეშას ნანლობ ოწიჼ სოჼ** – დეიდამ დედობა გამიწია.

ნანღუჲ დ **nanγuj** d მრ. мн. pl. დედულეთი (სანათესაო დედის მხრიდან) родня со стороны матери mother's relatives, relatives from mother's side. **წაჲრვეჼ ნანღუჲ და სოგო** – სახელოვანი სანათესაო მყავს დედის მხრიდან.

ნანტარკ ბჲ **nanṭarḳ** bj ცერი (დედა-თითი) большой палец thumb. **ფხევა̄ ვასერგო[ჵ] ნანტარკეხ ცარკა̄ლეჼ გოგო̂ ალჺა̆ლათერ** – ხევსურ კაცებს ცერზე დაჯღია (კბილებიანი რგოლი) ეკეთათ ხოლმე.

ნაოჭ ჲჲ **naoč̣** jj ნაოჭი сборы (платья), морщина gathers; wrinkle. **კაბეჼ ნავჭი** – კაბის ნაოჭები; **მუთაქ ნავჭა̄ხ ბალლიჼჯუჲ დახკურ** – მუთაქის ნაოჭებში ბალლინჯოები იყო; **ტოტა̄ხ ნავჭი გუიხოგე̂ სოჼ** – ხელებზე ნაოჭები მიჩნდება უკვე.

ნაჟტარ ჲჲ **nažṭar** jj სამწყემსო ბინა пастушье жилище, кутан (для скота) herdsman dwelling. **წინუჲ შინ ნაჟტრელ ლათჺე̂ თხოგო[ჵ]** – შიშაქები ორ ბინად

გვიდგას; **დიჼჩრ̃ დენი[ჰ] ლამნა̄ხ ლილჩე[ჰ]დოლიჼ, ცჰაჲნი̂ ლამზურჩრ̃ ტაფუ[ჰ] ჲილურათხ ნაჟტარ** – მთელი დღე მთებში სიარულის შემდეგ ერთ მშვენიერ ტაფობში დავიდეთ ბინა (დავბინავდით).

ნაჟტარ ჰაბ|ჲ|არ nažṭar ḥab|j|ar გრდმ. прх. trans. 1. სამწყემსო ბინის დაძვრა ერთი ადგილიდან მეორეში გადასაადგილებლად (სამწყემსო ბინას დაძრავს), აყრა, აბანაკება перенести, передвинуть кутан, стан to throw up, to move the herdsman dwelling. **ლეკა̄ ლამუ[ჰ] ჯერ́ლ́ში დარე̄, ნაჟტარ ჰაბჲი′ნეთხ, ოჯუც დენი[ჰ] ყადუჲრი̂ ციხეგრ̃ ჲეცნათხ** – ლეკ[ებ]ისმთაში (ორონიმია) შიშიანობა იყო და ბინა დავძარით, ავიყარეთ და იმავე დღეს ყადორისციხესთან (ორონიმია) მოვიტანეთ. 2. სამწყემსო ბინის [გა]ხსენება (სამწყემსო ბინას [გა]იხსენებს) вспоминать пастушье жилище recalling the herdsman dwelling. **თხა ტყოც ჰებჲანათეს ვებორეჼ ნაჟტრი** – დღეს კიდევ ვიხსენებ ხოლმე ვებოს სამწყემსო ბინებს.

ნაჟტრეწიჼ nažṭreçĩ სამწყემსო ბინის გარეშე, უბინაო[დ], უსახლკარო[დ] без пастушьего жилища, без дома, без квартиры, без крова without herdsman dweloling, without shelter. **ქალქი ნაჟტრეწიჼ ჲისენრ̃ თამარრ̃ თხოციჼ ჲახერ** – ქალაქში უბინაოდ დარჩენილი თამარი ჩვენთან ცხოვრობდა.

ნაჟურ ჲჲ **nažur** jj ნაჟური просачивающаяся из земли, скалы вода rocks, stones of water. **კმატნა̄ ნაჟურა̄ჼ წყარუჲ თეგლა** – კლდეთა ნაჟურებისა[გან] წყაროები კეთდება; **ნაჟურიგორენდა[ჰ] ჰუჼლო[ჰ] მიჩხმაც ტატნა̄ ლათე̂** – ნაჟურებისაგან ტყეში ყველგან სისველე დგას.

ნაჟურა̄ლეჼ nažurālẽ ნაჟურ[ებ]იანი (მაგ., კლდეები) с просачивающейся водой (напр., скалы) wet (e. g., rocks). აქ და ანალოგიურ ოპოზიციურ შემთხვევებში მუდმივი მახასიათებლის გამომხატველი ფორმაა здесь и в аналогичных оппозиционных случаях является формой, выражающей постоянный признак here and in analogical oppositional cases it is the form of expressing constant sign. შდრ. ср. comp. **ნაჟურე̄ლეჼ nažurēlẽ**.

ნაჟურე̄ლეჼ nažurēlẽ ნაჟურიანი (მაგ., ბოთლი) с просачивающейся водой (напр., бутылка) wet (e. g., bottle). აქ და ანალოგიურ ოპოზიციურ შემთხვე-

ვებში დროებითი მახასიათებლის გამომხატველი ფორმაა здесь и в аналогичных оппозиционных случаях является формой, выражающей временной признак here and in analogical oppositional cases it is the form of expressing temporary sign; შდრ. ср. comp. **ნაჟურāლე̃ nažurālẽ**.

ნარიყალ ჲჲ **nariqal** jj ნარიყი прибой, нанос реки, выкинутый на берег mud or sand deposited by flowing water. **ალზნევ ნარიყლეც̃ ჭარე̄ ცე̄რ ჯაჲსნორ** – ალაზანს ნარიყთან (ერთად) თევზ[ებ]იც გამოერიყა; **ნარიყლეხ წე ლაზიში̂ ლეთე̂** – ნარიყს ცეცხლი კარგად ეკიდება.

ნარძლევ ჲდ **narƷlev** jd ნარძლევი бывшая невестка former daughter-in-law. **ბაგრატ ნარძლევეს მარ ვიერ** – ბაგრატის ნარძლევმა ქმარი შეირთო.

ნასაჲრი̂, ნასერ nasajrî, naser მრ. იხ. мн. см. pl. see **ნუს nus**. **თხე ნასერვ (ნასაჲრვ) ჯავი დაცრ̂** – ჩვენი რძლები ყანებს მკიან.

ნასოფლარ ჲჲ **nasoplar** jj ნასოფლარი место, где раньше была деревня place where there was a village before. **ფსარე ქი̄ში̂ ნასოფლარე̄ხ ლათʼერ თხოგო[ჰ]** – გუშინ ცხვრები (ცხვრის ფარები) ნასოფლარებში გვედგა.

ნასტ nasṭ ზმნს. нареч. adv. ძლივს, ძნელად, გაჭირვებით еле-еле, с трудом, насилу barely, scarcely, with difficulty. **ქოკი თეჯჲოშ ნასტ ვაღოს, მალვაჲლონრ̂ ვასრ̂** – ფეხების თრევით ძლივს მოვდივარ, დაღლილი ვარ; **ყაძჩრ̂ დახნო̃ დითხ ნასტ ჰალ ჯეხკე̂** – ბებერი საქონლის ხორცი ძლივს (გაჭირვებით) იხარშება.

ნასტაკ, ნასტგეჸ nasṭaḳ, nasṭge’ ზმნს. нареч. adv. ძლივსღა, ძნელადღა, ძლივსძლივობით еле-еле, с трудом, насилу hardly, with difficulty. **ლაზარე̂ ნაყა[ჰ] დაჰ ლაწჭვოლი'ნე̂, ნასტაკ (ნასტგეჸ) ვეჸე̃ ჰალრ̂** – ლაზარე გზაში ავად გახდა და ძლივსღა ამოვიდა.

ნასუფრალ დდ **nasupral** dd ნასუფრალი остатки (еды) leavings. **ნასუფრალე̄ხ ალ'რ̂, *მაწრ̃ დაჲნრ̂*** – ნასუფრალებზე ამბობენ, *ტკბილიაო*.

ნატლაშ ჲჲ **naṭlaš** jj ნავალი (უხეში რამისა) след (грубый) track, trace, footprints. **ე ჩა̃ ნატლაშ ჲა** – ეს დათვის ნავალია.

ნატრო|დ|ალარ naṭro|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ნატვრა (ენატრება) быть желаемым being wishful. **ნანენ შარ̃ ბუჰეხ დახენრ̂ ბჭდერ დაგარ ნატროლა** – დედას თავისი ომში წასული შვილის ნახვა ენატრება.

ნატრო|დ|არ **naṭro|d|ar** გრდმ. прх. trans. ნატვრა (ნატრობს) желать, мечтать, to wish, to have a desire. **წყე ნატროდოშ უჲშტი̂ დეწე[ჳ] ნატროდა̃, მე̄ ნატროდარე̃ მახ მოც ბალრ̂** – ერთხელ რომ ინატრებ, ისე უნდა ინატრო, ნატვრის ფასი მაინც ჰქონდეს.

ნატუსარ ჲ **naṭusar** j ნატუსალი гарь smell of burning; fire-site. **ნატუსრე̃ ჳაჲჭი̂ ჲალ'ჲალი̃ სო̃** – ნატუსალის სუნი მეცა; **ნატუსარ ჳაჭუხ ჩუჳ ცო მეყმაკეგე̂ სო̃** – ნატუსალის სუნისაგან შინ ველარ ვრჩები.

ნატყაჲრი̂, ნატყერ ჲ **naṭq̣ajrî, naṭq̣er** j მრ. мн. pl. ცრემლები слёзы tears. **ივსებ დაკვეცჩე[ჳ] მამიგო[ჳ] ბჵარკი ნატყაჲრხ ჲუწი̃** – იოსები რომ მოაგონდა, მამიდას თვალები ცრემლებით აევსო; **ჳე ბჵარკა̄ხ ნატყერ ჲაგირ სო̃, ცორნი ტჵერელჩსა̃ აკურა** – შენს თვალებზე ცრემლები ვნახე, წვეთები ვარსკვლავებივით ცვიოდა (ს. გარსევანიძე).

ნატყრა̃ ცორნი naṭq̣rã corni ცრემლების წვეთები, ცრემლები слезинки, слёзы tear drops, tears. **ნატყრა̃ ცორნი ჲაშეგო ჭამლა̄ხ ჯახკურ** – ცრემლის წვეთები დას ლაწვებზე ეკიდა.

ნატყაჲრი̂ აკ|ჲ|არ naṭq̣ajrî aḳ|j|ar ცრემლების ჩამოყრა (ცრემლებს ჩამოყრის), ტირილი. იხ. см. see **ნატყაჲრი̂ naṭq̣ajrî**.

ნატყაჲრე̃ **naṭq̣ajrẽ** 1. ჩირქიანი, წირპლიანი гнойный purulent, full of pus; pussy, discharging pus, secreting a greenish-white fluid (about an infection) . **ნატყაჲრე̃ დჵაც ქასტე̃ ცო დქ̃ლა** – ჩირქიანი წყლული (ჭრილობა) მალე არ რჩება; **მიჩგო[ჳ] ნატყაჲრე̃ ბჵარკი ხილ'ა̃ლათე̂** – ზოგს წირპლიანი თვალები აქვს ხოლმე. იხ. см. see **ნოტყ noṭq̣**. 2. ცრემლ[ებ]იანი со слезами, в слезах tearful. **ელუჲგო[ჳ] ნატყაჲრე̃ ბჵარკი ჲარ** – ელოს ცრემლიანი თვალები ჰქონდა. იხ. см. see **ნატყაჲრი̂ naṭq̣ajrî**.

ნატყვიარ ჲჲ **naṭq̣viar** jj ნატყვიარი пулевая рана place where the bullet is shot. **ნატყვივრენ ნაგათ̦-ნაგათ̦ე ყუნადარ ხეცე̂** – ნატყვიარმა დროდადრო ყრუ ტკივილი იცის.

ნატ̦ირე̃ **naṭ̦irẽ** ჭინჭრიანი с крапивой full of nettle. **ნატ̦ირე̃ სუფ ჳამივაც ჩამლიშ ჲაჲყნათხ** – ჭინჭრიანი წვნიანი ყველამ გემრიელად ვჭამეთ.

ნატ̢იშ naţ̢iš მრ. იხ. мн. см. pl. see **ნიტ̢ niţ̢** to shed tears.

ნაფლეთ ჲჲ **naplet** jj ნაფლეთი обрывок patch; rag; fragment, piece; wisp. **თოფ ჰეფსოშ ფეშკრა̈ ქადბი ნაფლეთა დიკრათხ** – თოფის სროლით ბალღების ქუდები ნაფლეთებად ვაქციეთ.

ნაფოტ ბდ **napoṭ** bd ნაფოტი щепка, щепки splinter, chip, sliver, split . **ხე̃ თეტოშ ნაჲფტი ლითხი̂** – ხის ჭრისას ნაფოტები ცვივა.

ნაფტეღ დ|ახარ (იხარ) napṭeγ d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ნაფოტ⌈ებ⌉ად ⌈გადა⌉ქცევა (⌈გადა⌉იქცევა) превратиться в щепки to turn into splinterns, slivers. **თხე მუშენ ქორე ე დო̂ს ნაფტეღ დახე̃** – ჩვენი მუშის ხელში ეს შუშა ნაფოტ⌈ებ⌉ად იქცა.

ნაფტეღ დ|ა̄ხარ (დ|ა̄ჴარ) napṭeγ d|āxar (d|āqar) გრდმ. прх. trans. ნაფოტ⌈ებ⌉ად ქცევა (ნაფოტ⌈ებ⌉ად აქცევს), დანაფოტება ⌈из⌉рубить в щепки to break (smash) to chips, slivers. **თხე მუშევ ე ხე̃ ნაფტეღ ბა̄ხი̃** – ჩვენმა მუშამ ეს ხე ნაფოტ⌈ებ⌉ად აქცია.

ნაფტაჸო̂ ბდ **napṭa'ô** bd ნაფოტა плотва roach, dace, European freshwater fish. **ალზნელო⌈ჴ⌉ ნაფტაჸუჲ ლეცოდო̂ კნათივ** – ალაზანში ნაფოტებს იჭერენ ბიჭები.

ნაფტა̄რე̃ napṭārẽ ნაფოტიანი с щепками full of pieces of wood. **წე ჲჩაჸა̈ ნაფტა̄რე̃ ვედრ ბუხრენ ფეხ ოთ̢დინას** – ცეცხლის ⌈დ⌉ასანთებად ნაფოტიანი ვედრო ბუხრის ახლოს (ბუხართან) დავდგი.

ნაფსორ ჲჲ **napsor** jj საძირკველი, ფუძე, საფუძველი фундамент, основа foundation, basement, bottom, groundwork. **იბოს სტოჵხკჸ̃ ნაფსორ ჲილ̢ერ** – იბომ შარშან საძირკველი დადო (ჩაყარა), ახალი სახლი დაიწყო; **ნაფსრი ჲავჲალო̂ (ჲოვჲალო̂) შუ̃!** – ამოწყდით, საძირკველი გაქრეს, დაიკარგოს თქვენი! (წყევლაა).

ნაფუძარ ჲჲ **napuʒar** jj ნასახლარი место, где была усадьба, жильё, постройки a place where there was a dwelling house, accommodation before. **ბაცბა̄ თიშიჩო̂ ნაფუძრა̄ხ – წარო⌈ჴ⌉, საგირთე⌈ჴ⌉, ეთელტე⌈ჴ⌉, ინდურთე⌈ჴ⌉** – ცომენა̄ და-

ხეგჲ̂ – წოვათუშების ძველ ნასახლარებში – წაროში, საგირთაში, ეთელტაში, ინდურთაში – აღარავინ ცხოვრობს.

ნაფხეკ ჲჲ **napxeḳ** jj ნაფხეკი поскрёбки scrapings. **კიმუჲნა̄, დაინა̄ დათხურ ნაფხეკეხ ცო̄მ თელ'ჲ̂** – კიმოს და დაის ხავიწის ნაფხეკს არაფერი ურჩევნიათ.

ნაქალქარ ჲჲ **nakalkar** jj ნაქალაქევი, ნაქალაქარი городище, место, где в древности стоял город a place where a city was standing in the past.

ნაქარ ჲჲ **nakar** jj ქარის მოტანილი და დატკეპნილი თოვლ-ყინული, ზვავი, რომელიც მთელი წელიწადი შეიძლება იდოს ჩადაბლებულ ადგილებში და ხევებში (მდინარეებზე) лавина, снежный обвал, ветром собранный и прессованный снег, который всё лето может лежать в впадинах и оврагах (над реками) snowslide, snowy collapse, landslide gathered by the wind and pressed snow, which may be laid in a lowered place and ravine (over the river) during the whole year. **კოხტღარჼ მიხელ ხივ ნაქარ კიკელ ვაჰი'ნჲ̂, დაჰა̄ ვახ̣ვიჲჼ** – კოხტაანთ მიხეილი წყალმა ზვავის ქვეშ ჩაიტანა და დაახრჩო; **ნაქრეგო̄ ბახრათხ ლაწმრენაჲნო̄** – ზვავის თოვლზე წაველით ავადმყოფისთვის; **ნაქარ ჲილ̣ჲალოჼც სე დაკმაქა'ჲ̆, ნაქარ ჲილ̣ჲალოჼ** – ზვავი დაიდო ჩემს გულზედაც, ზვავი დაიდო (ა. ბერთლანი). შდრ. cp. comp. **ჰეტ̣ ḥeṭ**.

ნაქრა̄ლეჼ nakrālẽ ზვავის თოვლ[ებ]იანი, მაგ., ხევები со снегом, собранным и прессованным ветром (напр., овраги) snowslide e. g., ravines. **ნაქრა̄ლეჼ ლამნი ძნელ დაჰ დოტდუჲნი̂ და** – ზვავიანი მთები ძნელი გადასალახავია.

ნაქრე̄ლეჼ nakrēlẽ ზვავის თოვლიანი (მაგ., ჭურჭელი) со снегом, собранным и прессованным ветром (напр., посуда) snowslide (e. g., vessels), dishes.

ნაღდ naγd ნაღდი наличный cash. **შიკ ფუთ სიმიჼდოჼ იცნას ნაღდ ტათბუხ** – ორი ფუთი სიმინდი ვიყიდე ნაღდ ფულად; **კო̄პერატივე[ჰ] ნაღდუხ ბედჼ ცო დეხკო̄** – მაღაზიაში მხოლოდ ნაღდზე ჰყიდიან.

ნაღებ ჲჲ **naγeb** jj ნაღები сливки cream, fatty portion of milk which rises to the top. **ნაღებ ზორაჲში̂ ჩამლოჼ ჲა** – ნაღები ძალიან გემრიელია.

ნაღებ თაჴარ (თეჴარ) naγeb taqar (teqar) გრდმ. прх. trans. ნაღების მოხდა (ნაღებს [მო]ხდის) снимать, снять сливки to cream.

ნაღბე̄რეჼ **naγbērẽ** ნაღებიანი со сливками creamy, covered with cream. **ნაღბე̄რეჼ შურ ჩამლიჼ ჲა** – ნაღებიანი რძე გემრიელია.

ნაღველ, ნავღელ ჲჲ **naγvel, navγel** jj ნაღველი жёлчь grief, sorrow. **ნაღვლეხ ყაჰივხ ცო̄მ ხილ‘ჷ̂** – ნაღველზე მწარე არაფერი იქნება.

ნაღვლეჲში̂, ნავღლეჲში̂ **naγvlejšî, navγlejšî** ნაღვლიანად с грустью, с горечью sadly, sorrowfully. **ობი ნაღვლეჲში̂ ვაშ⌈ბ⌉იგრ̂ ჰათვსეჼ** – მათ ნაღვლიანად შეხედეს ერთმანეთს.

ნაღვერდალ ჲჲ **naγverdal** jj ნაღვერდალი горящий уголь cinder, embers. **ბუხარ ნაღვერდლეხ ბარ ბუწინრ̂** – ბუხარი ნაღვერდლით იყო სავსე.

ნაყა⌈ჰო̂⌉ **naqa⌈ḥô⌉** ზმნს. нареч. adv. გზად, გზაში на пути, по пути on the way, on the road. **ნაყაჰა მემცხორ ლათჷრა, ღოჭმაქა დელა დალ̦ინო** – გზაში მეცხვარე იდგა, ჯოხზე ⌈ტან⌉დაყრდნობილი; **ნაყა⌈ჰო̂⌉ ბაჴ̦ოჼ ჴერ ლეფჩერ** – გზაზე დიდი ქვა ეგდო; **ნაყა⌈ჰო̂⌉ ცჰა სტაკ ბჭარვახნორ ნანენ** – გზაზე ერთი კაცი შეხვედროდა დედას.

ნაყბისტ ვბ; ჲდ; დდ **naqbisṭ** vb; jd; dd ამხანაგი, მეგობარი товарищ, друг friend, comrade. **ნაყბისტევ ნაყბისტენაჲნრ̂ ქორთრ̂ ბეწე̂ ბილ̦ჼ** – ამხანაგმა ამხანაგისთვის თავი უნდა დადოს; **აფუშლიკაცე̄, გამუ’ნე̂ სტაკ ნაყბისტელ ცო ღალავ** – მატყუარა და მრუდე კაცი ამხანაგად არ ვარგა.

ნაყბისტლობ ჲ **naqbisṭlob** j ამხანაგობა товарищество friendship. **მიჩჰე ნიფსხოლ ცო ჲა, ოსი ნაყბისტლობეხ ამბუჲ ჲარ სოჷბჷ̂ და** – სადაც თანასწორობა არ არის, იქ ამხანაგობაზე ლაპარაკი ზედმეტია.

ნაყიშ **naqiš** მრ. იხ. мн. см. pl. see **ნიყ niq**.

ნაყოფ ჲჲ **naqop** jj ნაყოფი плод fruit, product. **სტაბო⌈ჰ⌉ მაწრიჩრ̂ ნაყოფეხ, მოჰე ჴორ, სხალ, ატამ და, ბა̄ხ ხილ‘უთვაჲ** – შემოდგომას ტკბილი ნაყოფით, როგორიც ვაშლი, მსხალი, ატამია, მდიდარი ვიქნებით.

ნაყრ ჲ **naqr** j ნაყრი немного закуски, еды slight, a bit snack, food. **თხა დისტ ნაყრ ცო ჲაჰინჲას** – დღეს პირში ნაყრი არ ჩამიდვია.

ნაყრ ჴალ̦არ **naqr qaļar** დანაყრება закусить to have a snack, to lunch, to eat a light meal. **ცჰაც ყაჰეჼ მალ‘რ̂, ნაყრ ჴალ̦ო̄, ჴეჼ მარ‘-ბაქი შირვანეგუჲჰა̄ ჲოხ-**

კოთ ვაჲ! – თითო არაყი დავლიოთ, დავნაყრდეთ და მერე პირი შირვანისაკენ ვქნათ!

ნაყრე̃-ნა̄ყ naq̣rẽ-nāq̣ 1. ზმნს. იხ. нареч. см. adv. see **ნიყ niq̣**. **ნაყრე̃-ნა̄ყ ჩუ თივუშ დახნათხ იაჴსრეგჷ̂** – გზადაგზა სვენებ-სვენებით წავედით იახსარში. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of compledx root or word-combination.

ნაყშოლა: ნაყშოლა დ|ალʼარ naq̣šola: naq̣šola d|aľar გრდუვ. непрх. intrans. გულის აყრა (გულს აიყრის), მერყეობა разочароваться to hesitate. **პო[ვ]ლე̂ პირბუხ უკვე ნაყშოლა ვალʼე̃** – პავლე პირობაზე უკვე მერყეობს.

ნაჩხ ჲჲ **načx** jj ყველი, ყველის თავი, კვერი сыр; круг сыра cheese, cheese ring, pastille. **ნაჩხო̃ ჴაჭ** – ყველის ნაჭერი; **ბეთ̨რეხ იტ̨ გირვა̃ქ ნაჩხო̃ ოწი̃ კნათივ** – [თითო] მეწველზე ათი გირვანქა ყველი მოწველეს ბიჭებმა; **მარნე[ჴ] დუჴჭ ნაჩხუჲ ჲატერ** – მარანში მეტად ბევრი ყველ[ებ]ი ელაგა.

ნაჩხო̃ გეფს ბ **načxõ geps** b ყველიერი масленица shrovetide. **ნაჩხჷ̂ გებსუ[ჴ] ჺოკი ჲათ̨ჷ̂** – ყველიერში ღვეზელებს (ნახევარმთვარის ფორმისა) აცხობენ.

ნაჩხო̄რე̃ ხი დ **načxōrẽ xi** d ყველის შეჭამანდი [ყველიანი წყალი] сырный суп cheese soup. **სე დადენ ზორაჲში̂ დეწერ ნაჩხო̄რე̃ ხი** – მამაჩემს ძალიან უყვარდა ყველის შეჭამანდი.

ნაჩხატ ჲჲ **načxaṭ** jj შამბი бурьян, ситовник tall weeds. **ნაჩხატლოლა[ჴჷ̂] ჩაი̃ ნატლაშ ჲოტურ** – შამბებში დათვის ნავალი მიდიოდა.

ნაცარტუტ ჲ **nacarṭuṭ** j ნაცარტუტა зольный щелок ashes and soap boiled together.

ნაცილ ჲჲ **nacil** jj ხიფათი неприятный случай, беда danger, peril. **ცჴაჲჩონე[ჴ] ნაჲცლეგო[ჴ] ვაჲლʼნას** – ერთ ბეწვზე გადავრჩი ხიფათს.

ნაძვ, ნაძუ̂ დდ **naʒv, naʒû** dd ნაძვი ель fir, fir-tree. **გოგიხ ნაძვა̃ ჴაჲჭი̂ ლათ̨ე̂** – ირგვლივ ნაძვების სუნი დგას; **ნაძვე̃ ხე̃** – ნაძვის ხე; **ნაძვისხე̃** – ნაძვისხე.

ნაწრეტ ჲჲ **naçreṭ** jj ნაწრეტი просачившаяся жидкость, вода drops of water which were dripping down. **ყარ ნაწრეტევ ზღვენერნა[ჰრ̂] მოთ̦ ტატბიჼ თხოგო[ჰ]** – სხვენიდან წვიმის ნაწრეტმა ლოგინი დაგვისველა.

ნაჭუჭ ჲჲ **naç̣uç̣** jj ნაჭუჭი скорлупа shell. **კაკალ ნაჭუჭილო[ჰ] ტუმ ლეხოს** – კაკლის ნაჭუჭებში ნიგოზს ვეძებ.

ნახ დ **nax** d 1. ხალხი народ people. **ცჰა ბაქ ბაჩრ̂ ნახგო[ჰ] ბაჭ̦ოჼჭ ნიწყ ბა** – ერთი პირის მქონე ხალხს მართლა უდიდესი ძალა აქვს; **ნახახ დუჯ ვუმ (ˉუმ) და ჯალაინრ̂** – ხალხზე ბევრი რამ არის დამოკიდებული. 2. ბ b მრ. იხ. мн. см. pl. see **ვასერ vaser**. **ე ნახ (ე ვასერ) დაჰ̦ მალბალიჼ** – ეს ხალხი დაიღალა (ეს კაცები დაიღალნენ).

ნახახ ჲ|აჲწრიკ naxax j|ajçriḳ მეძავი [კაცების მადევარი ქალი] распутница prostitute, street-girl.

ნახახ ვ|აჲწრიკ naxax v|ajçriḳ გარყვნილი, მექალთანე [სხვების მადევარი კაცი] распутник womanizer, ladies’ man.

ნახახ ლეჲვრიკ (ლივრიკ) naxax lejvriḳ (livriḳ) ხალხზე ცუდის მოლაპარაკე, მძრახველი, მძაგებელი говорящий о людях плохое one who abuses. **ო სტაკ ნახახ ლივრიკ ვარ** – ის კაცი სხვების მძრახველი იყო.

ნახახ დ|აწარ naxax d|açar გრდმ. прх. trans. გარყვნა ([გა]ირყვნება) [სხვების დევნა] распутство [гонение за чужими] to debauch.

ნახიჼ naxĩ სხვისი, უცხო чужой foreign, someone’s. **ე ნახიჼ ნანეშრ̂ ჲა** – ეს სხვისი დეიდაა.

ნახერხ ჲჲ **naxerx** jj დახერხილი распиленный sawed. **ჰუჼ ნახერხა̄ხ ჲა ჲუწინრ̂** – ტყე დახერხილით (დახერხილი ხეებით) არის სავსე. 2. ნახერხი опилки sawdust. **ნახერხევ ქანიზ გაგოჲრ̂** – ნახერხი ყურძენს ინახავს.

ნახერხა̄ლეჼ naxerxālẽ ნახერხიანი с опилками full of sawdust. **ნახერხა̄ლეჼ მეშკი ყაროვ ტატდიჼ სოგო** – ნახერხიანი ტომრები წვიმამ დამისველა.

ნახეფ (< **ნახ ჺეფ**) დ **naxep** (< **nax ʻep**) d სირცხვილი стыд, позор shame. **ნახეფ და პირბუხიჼ დოტარ** – სირცხვილია პირობაზე გადასვლა. იხ. см. see **ნახ, ჺეფ nax, ʻep**.

ნახთუჲხრიკ დდ **naxtujxriḳ** dd ბოლოქანქარა, წყალ-წყალა (ფრინველი) трясогузка wagtail. **ე ვაჷ მაჲრამ ნახთუჲხრიკსჷ ცჴაჲნრ̂ მათჸე[ჴ] ცო მეყე̂** – ეს ჩვენი მარიამი წყალწყალასავი ერთ ადგილას არ ჩერდება.

ნახირ ჲჲ **naxir** jj ნახირი стадо крупного рогатого скота herd. **ა̄სე̂ ნაჲხრელრ̂ ეგჷ** – ხბო ნახირში გაერია; **ნაჲხრეხ მენახირ ვაწურ** – ნახირს მენახირე დასდევდა.

ნაჴ ბდ **naq** bd ხახა, სასა глотка, гортань gullet, palate. **მაჴოჷ ნამცეც ნაჴი (ნაჴაჲ) ჲალ'ჲალოჷ ტირნენ** – პურის ნამცეცი ხახაში გადასცდა (ეცა) ტირინეს.

ნაჯაჴ ჲჲ **naǯaq** jj ნაჯახი маленький топор, топорик axe. **ნაჯჴევ წიფელა̄ დოქოლრ̂** – ნაჯახით წიფელიც წაიქცევა. იხ. см. see **დიკ** diḳ.

ნაჯიბ, ნაბიჯ ბდ **naǯib, nabiǯ** bd ნაბიჯი шаг step. **ესერქ̈და[ჴ] ოსიმცჷ ნაჲჯბევ (ნაჯიბუვ) ბუჲსტნას ნიყ** – აქედან იქამდე ნაბიჯით გავზომე გზა.

ნა̆ყარ **nǎq̣ar** ნაყარი, ჩამოცვენილი падалица (о фруктах) shed, fallen (about fruit). **ნა̆ყარ ჴორ არყელ ბუჲხკნას** – ნაყარი ვაშლი არაყად ჩავყარე.

ნა̄ყვ **nāq̣v** ზმნს. იხ. нареч. см. adv. see **ნიყ** **niq̣**. გზით, გზაზე по пути, по дороге, дорогой on the road, on the way. **ეჴ ნა̄ყვ ლობათ, ოჴ ნა̄ყვ მა ლოთ** – ამ გზით წადით, იმ გზით ნუ წახვალთ.

ნა̄შე̂ ჲჲ **nāšê** jj მწებვარე, საფლობიანი მეჩეჩი вязкая, топкая мель swampy shoal, muddy shallow. **სე სჷნჩრ̂ ლონგო[ჴ] ნაშელო[ჴ] ქოკი ჲჭიპჲისე'ნე̂, ნასტ ცერა̄ ვა̄ჴჷსრ̂** – ჩემს ლურჯ ცხენს მეჩეჩში ფეხები ჩაეფლო და ძლივს ნაპირზე გამომიყვანა.

ნეზვ დდ **nezv** dd ნეზვი свинья (самка) sow, swine. **თხე ნეზვევ ცჴაიტ̥ ბურკაცრ̂ დილჲჷ** – ჩვენმა ნეზვმა თერთმეტი გოჭი მოიგო.

ნეთხ|დ|არ **netx|d|ar** გრდმ. прх. trans. გათხელება (გაათხელებს), გაბრტყელება делать тонким, раскатывать, разжижать to dilute, to dissolve, to attenuate, to make wispy. **მახკარვ ხჷკლინაჲნრ̂ ქერქი ნეთხოჲრ̂** – ქალები ხინკლებისთვის ქერქებს ათხელებენ; **ტასოს ხი დეთჲოშ ვე̂ ნეთხოდრ̂ ქოცო̄ხ** – ტასო წყლის ჩასხმით ღვინოს ათხელებს (აწყალებს) ქვევრებში.

ნეთხ|დ|ითარ natx|d|itar გრდმ. прх. trans. გათხელებინება (გაათხელებინებს), გამარგვლინება заставить сделать тонким, жидким, редким to ask for making thinner, to make weed. **კნათიგჷ სიმი̄დ ნეთხდითნას** – ბიჭებს სიმინდი გავამარგვლინე.

ნეთხიშ netxiš ზმნს. нареч. adv. თხლად, მეჩხერად тонко, жидко, редко, мелко thinly, sparsely. **ალზნ̄ ნეთხიშ ჲალორ** – ალაზანი თხლად მოდიოდა; **ბალე[ჭ] ხილუხ ნეთხიშ ჴაჲწუ̂** – ბალში ხილს მეჩხრად ასხია.

ნეთხი̄ netxĩ თხელი тонкий, жидкий, редкий (плод на дереве), мелкая (о реке) thin, wispy. **ე ცომ (ბოტ) ნეთხი̄გეჸ ბა** – ეს ცომი მეტისმეტად თხელია; **ოსი ნეთხი̄ ლაფ ბარ** – იქ თხელი ტალახი იყო.

ნეკ დდ **neḳ** jj დანა нож knife. **ოჴუჲ ნეკევ ლაზიშ თეტჷ** – იმისი დანა კარგად ჭრის; **ნეკ̄ ბოთ̣ იცნას** – დანის ბუდე (ქარქაში) ვიყიდე; **ნეკეხ ათხჷ ჭეკოჲჷ ჭალჷ ჺირდანაჲნჷ** – დანას სალესავს უსვამენ გასალესად.

ნეკ-ჭყემპჷ: ნეკ-ჭყემპჷ ცჭა̄ღ ჴელარ (დ|იკარ) neḳ-č̣q̣empō: neḳ-č̣q̣emō chãγ qelar (d|iḳar) გრდმ. прх. trans. ფორს-მაჟორული ვითარების შექმნა (ვითარებას შექმნის) создавать форс-мажорное положение creating force majeure situation. **ნეკ-ჭყემპჷ ცჭა̄ღ დიკი̄ცა სო̄, ჲევჷ (-ევჷ)!** – როგორ ფორს-მაჟორული მდგომარეობა შემიქმენი, კაცო!

ნეკერ ჲჲ **neḳer** jj ნეკერი молодые, ещё не распустившиеся побеги, веточки, fresh and not bloomed twigs (which is desirable for the goats). **გაზარვ დუჸ ნეკერ ჲაყი̄** – თხებმა ბევრი ნეკერი ჭამეს.

ნელბა|დ|არ nelba|d|ar გრდმ. прх. trans. მონელება (ინელებს) переваривать to digest.

ნერგ ჲჲ **nerg** jj ნერგი саженец, рассада seedling, sapling, young plant. **ვაზ ნერგა̄ხ ნინოს ჺაჲრთვა̄ ტათებ დალჷ̄** – ვაზის ნერგებში ნინომ ბლომად ფული მისცა.

ნესვ ჲჲ **nesv** jj ნესვი дыня melon. **ნესვევ გაგაცჷ ლაწდიჲ̄ ვაშენ** – ნესვმა მუცელი აუტკივა ძმას; **ნესუჲ ჲეჸნათხ** – ნესვები მოვიტანეთ.

ნესტ ჲ **nesṭ** j ნესტი сырость damp, dampness. **ლახშურეჩრ̂ საჲრთლე ნესტევ ქოთ̣დიქ̂თხრ̂** – დაბლითა სართულში ნესტმა შეგვაწუხა.

ნეფე̂ ვბ **nepê** vb 1. მეფე, ხელმწიფე царь, король, государь king, tzar, sovereign. **დუჲ დაკლიჼ ნეფი ბარ კოხიგო**[ჰ] – ბევრი გულადი მეფე ჰყავდათ ქართველებს. 2. მეფე (ქორწილში), ნეფე жених bridegroom. **ბაგრატ-ბიძი̂ ნეფელ ჴავალეშ, თხო კაწკაჼ დარ̂** – ბაგრატი ბიძა რომ ნეფედ იჯდა, ჩვენ პატარები ვიყავით.

ნე̄ **nē** კავშ. იხ. союз см. conj. see ე̄, ჲე̄ ⁀**Ē, Jē**. **ცოჰეკ სე̄ჼ ბა̌დრი დევი და... ნე̄ ოჯარ ჰალრ̂ ჯალ̣ოჰრ̂** – თორემ ჩემი შვილები დევები არიან... და ისინი შეგჭამენ.

ნე̄ბ ჲ **neb** j ნება, უფლება воля, право permission, right. **ლოჼ შაჲრი̂ ნება**[ჰ] **ბახითათ** – ცხენი თავის ნებაზე გაუშვით; **ნე̄ბ ცო ჲა სოგო**[ჰ] – უფლება არა მაქვს.

ნიავ ბდ **niav** bd ნიავი ветерок breeze. **ალზაჼ ნი̄ვევ მუხე'ნე̂, კაკლე'ნე̂ ტავნი ქექადორ̂** – ალაზნის ნიავი მუხისა და კაკლის ტოტებს არხევდა.

ნიაჼგ დდ **niãg** dd ნიანგი крокодил crocodile. **ნიაჼგ შერ მოსლევ დალ'ენრ̂ და** – ნიანგი თავისი სიავით ცნობილია.

ნი̄ვბა|დ|არ̂ **nīvba|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. განიავება([გა]ანიავებს) провеивать (злаки), проветривать (воздух); растрачивать to winnow. **მაჲჯი̂ ნი̄ვბადჲოჩოჭ ხანე**[ჰ] **ვეჴჷ ლალრ̂** – სწორედ პურის განიავების დროს მოვიდა ლალო. 2. გადატ. перен. fig. გაფლანგვა([გა]ფლანგავს) растрачивать to squander. **შუჲ დადეჼ ქონებ ნი̄ვბადჲო კნათივ** – თავიანთი მამის ქონებას ანიავებენ ბიჭები.

ნივთ ჲჲ **nivt** jj ნივთი вещь matter, thing. **თამრუჲ̂ წა ნივთა̄ხ და დუწინრ̂** – თამარის სახლი ნივთებით არის სავსე.

ნიმუშ ჲჲ **nimuš** jj ნიმუში образчик, образец, модель model, pattern, sample. **ნიმშელ კაწკოჼ კაჲტი̂ ბოტბოს** – ნიმუშად პატარა ნაჭერი მიმაქვს; **ბიძი̂ ნიფსიჩრ̂ სტაკიჼ ნიმუშ ჲარ̂** – ბიძა მართალი კაცის ნიმუში იყო.

ნიტ̨ ბდ **nit̨** bd ჭინჭარი крапива nettle. **ნატ̨არვ (ნიტ̨ევ) წიკი ჲაკჲიქჼ სეჼ** – ჭინჭარმა წვივები დამიწვა; **წიწლი ნატ̨არლა̄ხ ლაჭყ-ლახკლარ̂** – წიწილები ჭინჭრებში მიიმალ-მოიმალებოდნენ [ალბათ].

ნატ̣რიჼ ნან ჲჲ **naṭ̣rĩ nan** jj ჭინჭრისდედა; შავბალახა глухая крапива; пустырник motherwort; Lamium album, Leonurus guinguelobatus, Leonurus cardiaca (Latin). **ნატ̣რა̄ ნანილოლდა⌈ჴ⌉ ლაჴ ბოტურ ლებჟეშ** – შავბალახებში გველი მიცურავდა (მისრიალებდა).

ნიფს nips ზმნს. нареч. adv. სწორად, სწორედ ровно, правильно properly, correctly, exactly. **ნიფს ლელ!** – სწორად იარე! **ნიფს და** – სწორია, მართალია; **ე სტაკ ნიფს ვა** – ეს კაცი მართალია.

ნიფს|დ|არ nips|d|ar გრდმ. прх. trans. გასწორება (გაასწორებს), გათანასწორება, გატოლება; მოგვარება (საქმისა), მორიგება выравнять, расправить, сделать равным to straighten, to equalize, to make equal. **ის ლოჭ წარლო⌈ჴ⌉ ნიფსჲინას** – ეგ ჯოხი ცეცხლში გავასწორე; **საქმ ნიფსჲორას** – საქმეს ვაგვარებდი; **თედო̄, მიხკო̄ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ნიფსბინას** – თედო და მიხაკო ერთმანეთში მოვარიგე; **სასადოლო⌈ჴ⌉ ჼგარიშ ნიფსჲინას** – სასადილოში ანგარიში გავასწორე.

ნიფს|დ|ითარ nips|d|itar გრდმ. прх. trans. გასწორებინება (გაასწორებინებს) заставить расправить, уравнить to make equalize, to make straighten.

ნიფსიჼ nipsĩ სწორი, მართალი прямой, ровный, точный, правильный, честный right, correct, straight, exact. **შურდღულსჼ ნიფსიჼ ნიყ ბა** – შურდულივით სწორი გზაა; **ნიფსიჩრ̂ სტაკოხ ვუმაჸ (˜უმაჸ) თეშე̂** – მართალ კაცს ყველა ენდობა.

ნიფსნა̄ დდ **nipsnā** dd სისწორე (ადგილ-მდებარეობისა), სწორი ადგილი, სივრცე ровное место, пространство, ровная местность flatness, flat place. **ესე ნიფსნა̄ და** – აქ სწორი ადგილია (სისწორეა).

ნიფს⌈ხ⌉ოლ ჲჲ **nips⌈x⌉ol** jj სისწორე, სიმართლე, ჭეშმარიტება, პატიოსნება справедливость, правда, истина, честность rightness, correctness, truth. **ნიფსლენმაქ აჲლჩე⌈ჴ⌉, აჴ აფუშ ბო⌈ჴ⌉** – სიმართლეზე (სისწორეზე) თუა ლაპარაკი, შენ ტყუი.

ნიფსორ nipsor ტოლი, თანასწორი (ასაკით, სიმაღლით...) равный, ровесник, сверстник equal, of the same age. **სე ნიფსრა̄ხიჼ აჲფშეხ ყასტვიქჼსრ̂** – ჩემს ტოლებს ტყუილად დამაშორეს; **ბუსტბალი’ნეთხ, ნიფსრი გუბალʼქჼთხრ̂** – გავიზო-

მეთ (დავეტოლეთ) და ტოლები აღმოვჩნდით; **სო̄, ა̈დრო̄ ნიფსრი ბათხო̄** – მე და ანდრო ტოლები ვართ.

ნიფსროლ ჲ **nipsrol** j ტოლობა ровность, равенство evenness, equality, parity.

ნიღაბ ჲჲ **niɣab** jj ნიღაბი маска mask. **ბირკაცუჲვ სახეხ ნილბი ეხკოჲო̂** – ბერიკები სახეზე ნიღბებს იკეთებენ.

ნიყ ბდ **niq̣** bd გზა дорога, путь road, way. **ე ნაყვ დუჴ ლელი̈დათხ** – ამ გზით ბევრი გვივლია; **თხა ბაჴო̈ ნიყ ბაჰი̈თვაჲ** – დღეს დიდი გზა გავიარეთ; **ესე[ჰ] ნაყიშ სოდა აყლა** – აქ გზები იყრება; **ცო მოთ̦ჩო[ჰ] ნიყ ბუხბალო̂ ჰო̈!** – სადაც არ ელოდები, [იქ] დაგენგრეს (ჩაგექცეს) გზა! (წყევლაა); **ნაყმაქაჰო̂ გერწლობი ბჭარბახე̈ თხო̈** – გზაზე შეიარაღებულები (შეიარაღებული კაცები) შეგვხვდნენ; **ნაყი̈ ბისტ ცო ბასტმაკი̈ სო̈** – გზა დამებნა [გზის წვერი ვერ გავხსენი].

ნაყმაქ ლათ̦არ naq̣mak lațar გრდუვ. непрх. intrans. გზაზე დგომა (გზაზე დგას, მიდის), მგზავრობა быть в пути, ехать, идти to travel, to be in journey. **სიფსრე[ჰ]დოლი̈ ნაყმაქ ლათ̦ეთხე̄, ქალიქი̂ ცო ბაჲლი̂ თხო̈ ჯაჩმაკჳ̈** – გუშინწინდელის მერე გზაზე ვდგავართ (გზაში ვართ) და ქალაქში ველარ ჩავიღწევია.

ნა̄ყ: ნა̄ყ დ|ახარ nāq̣: naq̣ d|axar გრდმ. прх. trans. მიგებება (მიეგებება), გზაზე გამოსვლა დასახვედრად выйти навстречу to go for meeting, to come out for meeting, to meet.

ნა̄ყ ჰ̦აფს|დ|არ nāq̣ ḩaps|d|ar მრ. გრდმ. мн. прх. pl. trans. ვინმეთა გაგზავნა შესაგებებლად послать кого-л. (многих) навстречу кому-л. (встретить кого-л.) to send several people for meeting. **ქუჲთად ბაღოჩო̂ კნათინ დუჲ ნა̄ყ ჰ̦აფსდიე̈** – ქვეითად მომავალ ბიჭებს ცხენები შეაგებეს.

ნა̄ყ ჰ̦აჭ|დ|არ nāq̣ ḩač̣|d|ar გრდმ. прх. trans. ვინმეს გაგზავნა შესაგებებლად послать кого-л. (одного) навстречу кому-л. (встрерить кого-л.) to send someone for meeting.

ნა̄ყვ ოთ̦არ (ეთ̦არ) nāq̣v oțar (ețar) გრდუვ. непрх. intrans. გზაზე დადგომა (დადგება, გზას დაადგება), გამგზავრება отправиться в путь to set out, to start traveling. ნა̄ყვ ოთ̮რეგო⸢ჯ⸣ ეჯათ ჲა გო̄, მაცმე̄ ნაყმაქ ოთ̮ანაჲნო̂ ვუმაჸ (-უმაჸ) ქჯექი̄ ჲა – გამგზავრებას მაშინ აქვს აზრი, როცა გასამგზავრებლად ყველაფერი მზადაა.

ნიყ ბ|ალიშ niq̣ b|ališ გონიერი, საზრიანი, გზაკვალიანი умный, разумный clever, intelligent, prudent. ბათო̂ ნიყ ბალიშ სტაკ ვარ – ბათო გონიერი კაცი იყო.

ნიყ ბ|ახუჲნი̂ niq̣ b|axujnî მიმღ. прич. particip. 1. გზის გამყვანი проводящий дорогу one who builds the road. 2. გამყოლი, გზის გამკვალავი проводник conductor. ლამნალდა⸢ჯ⸣ ნიყ ბახჩოლ მათ̮რე̄ ქისტივ ვარ თხოგო – მთებში გამყოლად ადგილობრივი ქისტი (ჩეჩენი) გვყავდა.

ნიყ ბ|ა̄ჴარ (ბ|ა̄ხარ) niq̣ b|āqar (b|āxar) გრდმ. прх. trans. გზის გაჭრა (გზას გაჭრის), გზის გაკვალვა, გზის გაკვლევა проложить, прокладывать дорогу to find the way, to furrow.

ნიყ ბ|ა̄ჴმაკარ (ბ|ა̄ხმაკარ) niq̣ b|āqmaḳar (b|āxmaḳar) გრდუვ. непрх. intrans. გზის გაკვალვის შეძლება (გზის გაკვალვა შეუძლია) суметь проложить или найти дорогу to be able to find the way. უჩი̄ ჲა, ნიყ ცო ბა̄ხმაკე̂ სო̄ – ბნელა, გზას ვერ ვიკვლევ.

ნიყ ბ|ა̄ჴწი̄ niq̣ b|āqc̣ī გზაგაუკვლეველი неопытный inexperienced, unschooled, unpracticed. ჯაცხუჲნი̂ დახრე̄ ვუხ (-უხ) ხაწე̂, ნიყ ბაჴწი̄ ჲოჯ ჲა – მაგას ცხოვრებისა რა ესმის, გზაგაუკვლეველი (გამოუცდელი) გოგოა.

ნიყ ბ|ეხკარ (ახკარ) niq̣ b|exḳar (axḳar) გრდმ. прх. trans. გზის ⸢შე⸣კვრა (გზას შე⸢უ⸣კრავს), ჩაკეტვა, გადაკეტვა закры⸢ва⸣ть дорогу to close the road, to lock the way. ბორბლუი̄ ნიყ ბიხკჩე⸢ჯ⸣დოლი̄ ცჯაჸ ჟელრე̄ ცო დიკმაკი̄გე̂ ყაჩლუჲნი̂ – ბორბალოს გზის ჩაკეტვის მერე ვერც ერთი ცხვარი ვეღარ წაიყვანეს ყაჩაღებმა.

ნიყ ლაცარ (ლეცარ) niq̣ lacar (lecar) გრდმ. прх. trans. გზის დაჭერა (გზას დაუჭერს), გზაზე გადადგომა, წინ დადგომა перерезать дорогу to block the way, to bear the way. იყალთო̂ ქორთიხ იტ̮ეგო̂ ოსევ ნიყ ლაცი’ნე̂ ჯოლღარნ, ჴო

დარსტივხაჭ თოჷბჷ დაჰა̄ დაჴი̂ – იყალთოს თავში ათიოდე ოსმა პავლეანთ გზა გადაუჭრა და სამი ერთობ მსუქანი ჭედილა წაართვა.

ნიწყ niçq̣ 1. ძალა, ღონე, ჯანი сила, мощь strength, force. **ბაჲრთლა̄ გაბუჲგო[ჰ] ფჰარსა̄ხ ბაჴო̂ ნიწყ ბარ** – ბართიანთ გაბოს მკლავებში დიდი ძალა ჰქონდა; **ამაჲგო[ჰ] დინი̂ ქონებ შაჲრი̂ ნიწყუვ ჲა ჲიენრ̂** – ამას (სახელია კაცისა) მთელი ქონება თავისი ძალით (შრომით) აქვს შეძენილი. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word combination.

ნიწყ ბ|ავ|ბ|არ niçq̣ b|av|b|ar გრდმ. прх. trans. ძალის დაკარგვა (ძალას დაკარგავს), გამოფიტვა, დაუძლურება потерять силу, ослабеть to lose one’s strength, to make weaken. **სტაბო მათხოვ ნიწყ ბავობრ̂** – შემოდგომაზე მზე ძალას კარგავს.

ნიწყ ბ|ა̄ლ‘არ (იხარ) niçq̣ b|āl‘ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ძალის წართმევა (ძალა წაერთმევა, ერთმევა), ძალის წასვლა, დაუძლურება лишиться (лишаться) сил, обессилеть to lose one’s strength to weaken.

ნიწყ ბ|ალ‘არ (თელ‘არ) niçq̣ b|al‘ar (tel‘ar) გრდმ. прх. trans. ძალის მიცემა (ძალას მისცემს, აძლევს) да[ва]ть силу, укрепить to reinforce, to give one’s strength.

ნიწყ ბ|ალ‘|ბ|ალარ (თელ‘|ბ|ალარ) niçq̣ b|al‘|b|alar (tel‘|b|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ძალის მიცემა (ძალა მიეცემა, ეძლევა) прибавиться, прибавляться (о силе) to strengthen.

ნიწყ ბ|არ niçq̣ b|ar გრდმ. прх. trans. ძალის დატანება (ძალას [და]ატანს), ძალის ხმარება, მოძალეობა, ძალადობა насиловать, употребить силу, угнетать to compel, to constrain, to force. **მაცმე̄ ოჴუჲნ ნიწყ ბიქ̂, ვუმაც (-უმაც) ჰალ ალ‘ი̂** – როცა მას ძალა დაატანეს, ყველაფერი თქვა; **ქორთინ ნიწყ ბიე'ნეს, ე ჰალო̄ თაგდინას** – თავს ძალა დავატანე და ეს გავაკეთე.

ნიწყ ლატარ (ლეტარ) niçq̣ laṭar (leṭar) გრდუვ. непрх. intrans. ძალის მიმატება (ძალა [მო]ემატება), გაღონივრება прибавиться (о силе), укрепиться, укрепляться to strengthen, to gain strength. ფჰე ვახჩე⌈ჰ⌉დოლი̃ ნიწყ ლატჷ̃ სო̃ – სოფელში წასვლის (გადაბარგების) მერე ძალა მომემატა.

ნიწყ ჰაჭარ (ჰეჭარ) niçq ḩačar (ḩečar) გრდუვ. непрх. intrans. ძალის, ჯაფის დადგომა (ძალა, ჯაფა დაადგება) иметь чрезмерный труд to have excessive work. ქოცჰავეჩრ̂ ფსტუჲნჩონ ოჯახე⌈ჰ⌉ ნიწყ ჰი̄ჭჷ̂ – მარტოხელა დიაცს ოჯახში ჯაფა ადგია.

ნიწყარ|დ|არ niçqar|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გაღონივრება (⌈გა⌉აღონივრებს) ⌈с⌉делать сильным, придать силу to give one’s strength, to reinforce, to make strengthened. ღელდაჲლნრ̂ ლაწმარ ლაზი̄ჩრ̂ დაყრევ ნიწყარდო – დასუსტებულ ავადმყოფს კარგი საჭმელი აღონივრებს. 2. გაძნელება затруднить to hamper, to obstruct. კალტოზეს საქმ ნიწყარჲიჷ̃, მჷ̄ ბუხარ თაგბარეხ საჲ̈ბჷ̂ ტათებ დაჴრალრ̂ – კალატოზმა საქმე გააძნელა, რომ ბუხრის გაკეთებაში ბევრი ფული გამოერთმია.

ნიწყლი̃ niçqlĩ 1. ძალიანი, ღონიერი, ჯანიანი, ძალოვანი сильный, мощный, крепкий strong, powerful, robust, forceful. ნიწყლიჩრ̂ ტოტინ დუჴ მაკჷ̂ – ძლიერ ხელებს ბევრი შეუძლია.

ნიწყლიშჷ̂ niçqlišî ზმნს. нареч. adv. ძლიერად, ღონივრად, ძალიან силой, сильно очень, с мощью forcefully, powerfully, strongly. ინც ნიწყლიშ ბა ვაჲ – ახლა ღონივრად ვართ ჩვენ, ჯანზე ვართ; ყაჭ ნიწლიშ მა ოწოდრ̂, ცოჰჷ̂ დაჰხიტჷ̂ – ძაფი ძლიერად არ გასწიო, თორემ გაწყდება.

ნიწყ-მაყლე niçq-maqle ზმნს. нареч. adv. ძლივს-ძლივს, ძლივძლივობით, ძალისძალით; ძალაუნებურად еле-еле; поневоле scarcely; constrainedly. დარჯოს ნიწყ-მაყლე⌈ჰ⌉ დაჴდიჷ̃ ბა̈დრი ჰალრ̂ – დარჯომ ძლივ-ძლივობით დაზარდა შვილები; ნიწყ-მაყლე⌈ჰ⌉ ჰალრ̂ მალ'დალი̃ სოგო⌈ჰ⌉ მაჭარ – ძალაუნებურად დავლიე (დამელევინა) ღვინო.

ნიწყოლ ჲჲ **neçqol** jj 1. სიმძლავრე мощь capacity, power. 2. ძალდატანება насилие constraint, compulsion.

ნიწყოჸ naçqo’ ზმნს. нареч. adv. ძალად, ძალით силой, насильно by force, under compulsion. მიტუჲგო⌈ჰ⌉ ქორლჷ̃ ნეკ ნიწყოჸ დაჰ დაჴი̃ – მიტოს ხელიდან დანა

ძალით წაართვეს. 2. განგებ нарочно purposely. **ოჯუს ნიწყოჸ ჲინორ სოხ ამბუჲ** – მას განგებ ელაპარაკა ჩემზე.

ნიწყხიტენ̂ **niçqxiṭenô** მიმღ. прич. particip. ძალაგაწყვეტილი, ძალაგამოლეული, ქანცგამოლეული обессиленный, утомлённый exhausted. **ნაწყხიტეჩ̂ ალექსიგო⌈ჰ⌉ დოკ დეთლა** – ძალაგამოლეულ ალექსის გული უცემს.

ნიჭ ჲ **nič̣** j ნიჭი способность, дарование, дар talent. **ის შაჲრ̂ ნიჭუვ** (**ნიჭევ**) **ვალ‘ენ̂ ვა** – ეგ თავისი ნიჭით განთქმულია.

ნიჭიერ **nič̣ier** ნიჭიერი способный, талантливый talented. **ნიჭიერ ადმიჯ̂** – ნიჭიერი ადამიანი.

ნიხრ ჲჲ **nixr** jj ნიხრი такса statutory price, tariff. **ნიხრეხ ლაჯიშ⌈ვ⌉ხ დეხკარ ცო ხილ‘ჸ** – ნიხრზე უფრო მაღლა გაყიდვა არ იქნება (არ შეიძლება).

ნი̄დაგ **nīdag** რა თქმა უნდა (ნიადაგ) конечно certainly, of cource. **ას ნი̄დაგ დროჰ ჲალოს ქუჲრწლეხ, მე̄ სუფრ დარქდოშ ლაჲტლოს შჸ** – მე, რა თქმა უნდა, დროზე მოვალ ქორწილში, რომ სუფრის გაშლაში დავეხმაროთ.

ნი̄სათ **nīsat** ზმნს. нареч. adv. ნისიად в долг, в кредит in debts. **შეცთომ ჲა ჩურჯ̂ ნი̄სათ ვუმ** (**-უმ**) **და̄ჴარ** – შეცდომაა სახლიდან ნისიად რამის გატანა (გაცემა).

ნი̄ფანი **nīpani** მრ. мн. pl. ნეფე-დედოფალი невеста и жених bridegroom and bride. **ჰრ̂, გიუჲრგი̄ ლამზურ ნი̄ფანი დარაჲშჸ** – შენ და გიორგი ლამაზი ნეფე-დედოფალი იყავით.

ნოტყ ჲ **noṭq** j ჩირქი, წირპლი гной pus. **ოჯუჲგო⌈ჰ⌉ დჭეჸ ნატყარხ დარ დუწინ̂** – მას ღვიძლი ჩირქით ჰქონდა სავსე; **ბებრეგო⌈ჰ⌉ ბჭარკა̄ხ ნოტყ ჲა** – ბებერს თვალებზე წირპლი აქვს.

ნოტყ ჲ|ა̄ჴარ (**ჲ|ა̄ხარ**) **noṭq j|āqar** (**j|āxar**) გრდ. прх. trans. ჩირქის გამორწყვა (ჩირქს ⌈გამო⌉ურწყავს) выдавить, выдавливать гной to extrude pus, to squeeze pus.

ნოტყ ჲ|არ **noṭq j|ar** გრდუვ. непрх. intrans. დაჩირქება (დაჩირქდება) ⌈на⌉гноиться to fester, to suppurate. **დჭაცეხ ნოტყ ჲიჯ̂** – იარა დაჩირქდა (იარას ჩირქი გაუჩნდა); **ლივრიცას ჰოგრ̂, ჲიინე̂ ჰო̂ ქოკეხ ნოტყ, ლე ცო!** – გეუბნებოდი აკი, დაგიჩირქდა ფეხი, თუ არა!

ნოქარ ვბ; ჲდ; დდ **nokar** vb; jd; dd ნოქარი продавец, продавщица shop-assistant. ნოქრეგო[ჴ] ტათებ დავი̈ – ნოქარს ფული დაეკარგა.

ნუგეშ ჲ **nugeš** j ნუგეში утешение consolation, solace. ვაშ[ბ]ჷ̄ ნუგშევ დახჷ̂ ნახ – ერთმანეთის ნუგეშით ცხოვრობს ხალხი.

ნუგეშ ჲ|ა̆ლʻარ nugeš j|ăľʻar გრდმ. прх. trans. ნუგეშის მიცემა (ანუგეშებს) утешить to console, to solace.

ნუგზურ დდ **nugzur** dd მუგზარი, მუგუზალი, ნაგუზალი головня, головешка firebrand. წე ლათინრ̂ დოს ნუგზრელ ჰი̄რწი̂ – ცეცხლმოკიდებული შეშა მუგუზლად იქცევა; ყაჲნში ლივი̂, მე̄ ეშმაცრ̂ ნუგზრეხ ჴი̄რლʻი̂ – მოხუცები ამბობენ, რომ ეშმაკს მუგუზლისა ეშინია.

ნუს ჲდ **nus** jd რძალი невестка daughter-in-law, sister-in-law. სე ნასი̈ ჲეთ̮ [ა]ხკაჲ ბალʻერ – ჩემი რძლის ფური დაგორდა (გადაიჩეხა); ნასელაჲნრ̂ ოშტჷ̂ ჲოჴ ჲეწჷ̂ ოჯხენ, ვუმაჲ (¯უმაჲ) ბოთხ დაკრეშ, ცო ჭირხეთეშ ჴალ თეგბოლრ̂ – რძლად ისეთი ქალი უნდა ოჯახს, [რომ] ყველა საქმეს გულიანად, დაუზარებლად აკეთებდეს.

ნუსლობ დ **nuslob** d რძლობა быть невесткой to be daughter-in-law, sister-in-law. მარ ვიჩე[ჴ]დოლი̈ დუჲჴრელუჩრ̂ შარე[ჴ] ნუსლობ ატ̮ი̈ ცო და – გათხოვების შემდეგ პირველ წელს რძლობა ადვილი არ არის.

ნუსხ ჲჲ **nusx** jj ნუსხა список, реестр list, schedule, inventory. ნუსხეგრ̂ ჴაჭუშ ესე ჴო ჩაკრ̂ იშჷ̂ – ნუსხის მიხედვით, აქ სამი სკამი აკლია.

ნუშ დდ **nuš** dd ნუში миндаль almond. დუჲჴრელუჩრ̂ დოჴე[ჴ] ნუშე̈ კუი̈ ბუბუკ დატი̈ – პირველ გაზაფხულზე ნუშის თეთრი ყვავილი გაიშალა.

ნუჩურ ჲჲ **nučur** jj დინგი рыло snout, muzzle. გარულ ჴაიგო ჲაჴე ნუჩურ ჲა – გარეულ ღორს გრძელი დინგი აქვს.

ნჵან ბდ **nωan** bd ჭია, მატლი червь worm, maggot. ნჵან კორჩხნალაშ ლელე̂ – ჭია კლაკვნით (გრეხით) დადის.

ნჵან ბ|არ nωan b|ar გრდმ. прх. trans. მატლის გაჩენა (მატლს გააჩენს) завести червей to bring worms, to have maggots. ტუტივ დითხოხ ნჵან ბი̈ – ბუზებმა

ხორცს მატლი გაუჩინეს; **ნაჩხოხ ნჳან ბიჩე⌈ჴ⌉, დაჴ ჲეწჷ̂ წამჲჼ** – ყველს როცა მატლი გაუჩნდება, უნდა გაიწმინდოს.

ნჳან ბ|ოტარ nωan b|oṭar გრდუვ. непрх. intrans. მატლის მოდება (მატლი მოედება) кишеть червями to spread worms. **ხკოლიხ ნჳაჲნი̂ ლათ̦ეჩრ̂ დითხოხ, ნაჩხოხ ჴათ̦ეც ნჳან ბუჲტჷ̂** – ზაფხულში ღიად მდგომ ხორცს, ყველს მყისვე მატლი მოედება.

ნჳანჷჼ, ნჳანე̄რჷჼ nωanẽ, nωanērẽ ჭიანი, მატლიანი червивый maggoty, with worms. ნჳანჷჼ ჴორი დუჴ დატჷ̂ კიკელ – მატლიანი ვაშლი ბევრი ყრია ქვეშ; ნჳანე̄რჷჼ სიმჲჼდ – მატლიანი სიმინდი.

ნჳაჲნი̂ nωajnî ღია⌈დ⌉ открытый, отпертый, открыто open. სანი ნჳაჲნი̂ და, ნჳაჲჼჩრ̂ სანალდა⌈ჴ⌉ მოხ ჴეკრ̂ – კარები ღიაა, ღია კარებში ქარი ქრის.

ნჳაჲნი̂ დ|ითარ nωajnî d|itar გრდმ. прх. trans. ღიად დატოვება (დატოვებს) оставить открытым to leave open.

ნჳაჲჼ|დ|არ, ნჳჷჼ|დ|არ nωaj̃|d|ar, nωẽ|d|ar გრდმ. прх. trans. გაღება (⌈გა⌉აღებს) отворять, отворить, раскры⌈ва⌉ть to open. სანი ნჳაჲჼდებ! – კარი გააღე!

ნჳაჲჼ|დ|ითარ, ნჳჷჼ|დ|ითარ nωaj̃|d|itar, nωẽ|d|itar გრდმ. прх. trans. გაღებინება(⌈გა⌉აღებინებს) заставить открыть to make open.

ნჳაჲჸ⌈ი̂⌉ nωaj’⌈î⌉ adit. ზმნს. нареч. adv. 1. გარეთ наружу, во двор, на двор out, outside, outward. ჲჼცაჸ ნჳაჲჸი̂ ლობ! – ახლავე გარეთ გადი! ნჳაჲჸ⌈ი̂⌉ ვუჲტა⌈ჴ⌉? – გარეთ მიდიხარ (გადიხარ)? ე შტოფ ნჳაჲჸი̂ ჴობ! – ეს ბოცა გარეთ გაიტანე! 2. ზმნისართ-ზმნისწინი, აღნიშნავს მიმართულებას შიგნიდან გარეთ наречие и глагольная приставка, передает направление наружу an adverb, which denotes the direction from inside to outside. იხ. см. see ნჳაჸი⌈ჴ⌉ **nωa’i⌈h̦⌉**.

ნჳაჲჸ⌈ი̂⌉ დ|ა̆ლ‘არ (თელ‘არ) nωaj’⌈î⌉ d|ăl‘ar (tel‘ar) გრდმ. прх. trans. გაცემა (გასცემს რაიმეს მიცვალებულის სულის მოსახსენიებლად) отдать (в память умершего) to give. **თხე ნანჷჼ აბუჲნი̂ მაშინე̄ ბაბლენ ნჳაჲჸ⌈ი̂⌉ ჲა̆ლ‘ირ** – დედაჩვენის საკერავი მანქანა ბაბალეს მისცეს.

ნჳჲჸ⌈ი̂⌉ დ|ალ‘არ (იხარ) nωaj’⌈î⌉ d|al‘ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. გარეთ გა⌈მო⌉სვლა (გა⌈მო⌉ვა), გაჟონვა (გაჟონავს) выйти наружу, вытечь to go out, to trickle. ბჵაკნერჟ ბერ'ლომ ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ ბალ'ჟ – გუდიდან წათხი (წაკა) გამოვიდა. 2. გათხოვება (გათხოვდება) выйти замуж to get married, to marry. შალფურჰ ჲოჭ სტაჷხკუჷ ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ ჲალ'ერ – შალაფიანთ გოგო შარშანვე გათხოვდა.

ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ დ|ატარ (ჺიტარ) nωaj’⌈î⌉ d|aṭar (‘iṭar) გრდუვ. непрх. intrans. გარეთ გაქცევა (გაიქცევა), გასვლა, გავარდნა бежать, сбежать, убежать наружу to run outside. აბრამ ციხერჟ ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ ვატირ – აბრამი ციხიდან გაიქცა.

ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ დ|აჴარ (დ|ახარ) nωaj’⌈î⌉ d|aqar (d|axar) გრდმ. прх. trans. 1. გა⌈მო⌉ტანა (გა⌈მო⌉იტანს, გა⌈მო⌉აქვს), გა⌈მო⌉ყვანა выносить, выводить, вынести, вывести to take out, to lead out, to drive out. დოჼ ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ ბაჲჴნას – ცხენი გა⌈მო⌉ვიყვანე. 2. გა⌈მო⌉სვენება (გა⌈მო⌉ასვენებს) выносить (покойника) to take out the deceased with coffin. ყქჼ კატრ̂ ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ ჲახოშ ოსი ბჵარვახჟსრ̂ – საწყალი კატოს გა⌈მო⌉ასვენებისას იქ შევესწარი.

ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ გამ|დ|არ nωaj’⌈î⌉ gam|d|ar გრდმ. прх. trans. გა⌈მო⌉ღუნვა (გა⌈მო⌉ღუნავს გარეთ) выгнуть, выгибать to bend, to curve. ქოთვალიჩრ̂ ივნეს ციხჟ ჺაჲჭკი ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ გამდინორ – შეწუხებულ ივანეს ციხის რკინები გა⌈მო⌉ეღუნა.

ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ ეჴ̦არ (ლეთხარ) nωaj’⌈î⌉ eq̦ar (letxar) გრდუვ. непрх. intrans. გარეთ გა⌈და⌉ხტომა (გა⌈და⌉ხტება), გა⌈დ⌉მოხტომა выпрыгнуть, выскочить наружу to jump outside.

ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ დ|ექარ (დ|უღარ) nωaj’⌈î⌉ d|ekar (d|uγar) გრდუვ. непрх. intrans. გარეთ გამოხმობა (გამოიხმობს) позвать, вызвать to call out. ბასილ თათრივეგრ̂ ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ ვექი′ნე̂, დაკმაქ თოფა′ჯ̆ თოხჼ – ბასილმა თათარს გამოუხმო და გულზე თოფი დაჰკრა.

ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ ლა̆ვარ (ლევარ) nωaj’⌈î⌉ lăvar (levar) გრდუვ. непрх. intrans. გარეთ გა⌈მო⌉ხმობა (გა⌈მო⌉იხმობს), გა⌈მო⌉ძახება вызвать to call out. ცჰა მენახ ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ ლავჼ სოგრ̂ – ერთმა ვიღაცამ გარეთ გამიხმო (დამიძახა).

ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ ლაჴ|დ|ალარ (ლეჴ|დ|ალარ) nωaj’⌈î⌉ laq|d|alar (leq|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. გარეთ გა⌈მო⌉შვერა (გა⌈მო⌉იშვირება) высовываться наружу to protrude, to overhang.

ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ ლაჴ|დ|არ (ლეჴ|დ|არ) nωaj’⌈î⌉ laq|d|ar (leq|d|ar) გრდმ. прх. trans. გარეთ გა⌈მო⌉შვერა (გა⌈მო⌉იშვერს) высунуть наружу to protrude, to overhang.

ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ დ|ოლ‘არ (დ|ეფლარ) nωaj’⌈î⌉ d|oľar (d|eplar) გრდუვ. непрх. intrans. გარეთ გა⌈მო⌉ძრომა (⌈გა⌉⌈მო⌉ძვრება) вылезть, выползти, выползать наружу to scramble out. **წიწილ გაგნერჯ ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ დეფლირ** – წიწილა კვერცხიდან ძვრებოდა.

ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ ოთ̧არ (ეთ̧არ) nωaj’⌈î⌉ oţar (eţar) გრდუვ. непрх. intrans. გარეთ გა⌈მო⌉სვლა (გა⌈მო⌉ვა, გად⌈მო⌉დგება) выйти (на короткое время) to go out, to go outward. **ჰეჲ, გოგალე̂, ჩუჰაჲ ვაჰრ, გარი ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ ოთ̧ლე⌈ჰ⌉!** – ჰეჲ, გოგალე, შინა ხარ, აბა, გამოდი (გამოიხედე)!

ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ ოწ|დ|არ (ებწ|დ|არ) nωaj’⌈î⌉ oc̣|d|ar (ebc̣|d|ar) გრდმ. прх. trans. გარეთ გა⌈მო⌉წევა (გა⌈მო⌉სწევს) вытянуть наружу to pull out, to move out. **იშტ უჲსთხი̂ ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ ცო ბაჴმაკე̂, მჵაყჳხ ლაცბო′ელიცი̂, ნჵაჲყა′ჯ ოწბოლე̂** – ასე დედა ცხვარს გარეთ ვერ გამოიყვანენ, აზირ, რქებში დაიჭირონ და გარეთ გამოსწიონ.

ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ ჴას|დ|ალარ (ჴეფს|დ|ალარ) nωaj’⌈î⌉ qas|d|alar (qeps|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. გა⌈დმო⌉ვარდნა (გა⌈დმო⌉ვარდება), გარეთ გა⌈დმო⌉ცვენა выпасть; выпучить to fall out. **ბეკხეთინჩო̂ კატუჲგო⌈ჰ⌉ ბჵარკი ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ ჴასლაგერ** – გაკვირვებულ კატოს თვალები ლამის ⌈გარეთ⌉ გადმოსცვივდა.

ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ ჴასარ (ჴეფსარ) nωaj’⌈î⌉ qasar (qepsar) გრდმ. прх. trans. გა⌈დ⌉მოყრა (გა⌈დ⌉მოყრის), გადაყრა выбросить to throw out. **წე ლეთეჩო̂ წინრჯ ბარგ ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ ჴაჲსნორ** – ცეცხლწაკიდებული სახლიდან ბარგი გა⌈დ⌉მოეყარათ.

ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ ჰაჭარ (ჰეჭარ) nωaj’⌈î⌉ ḥač̣ar (ḥeč̣ar) გრდმ. прх. trans. გა⌈მო⌉ხედვა (გა⌈მო⌉იხედავს) выглянуть to look out. **თინ ნჵაჲყ⌈ი̂⌉ ჰაჲჭნო′ერ, ლაჩა⌈ჰ⌉ ვოტუჲნი̂ ილო̃ ვაჲგნორ** – თინას გა⌈მო⌉ეხედა და ქვევით მიმავალი ილო დაენახა.

ნჵაჲჸ⌈ი̂⌉ ჰ̡აყარ (ჰ̡ეყარ) **nωaj'⌈î⌉ ḩaqar (ḩeqar)** გრდმ. прх. trans. გა⌈მო⌉გვა (გა⌈მო⌉გვის) вымести to sweep up.

ნჵაჲჸა̄ ჲჲ **nωaj'ā** jj გარე მხარე, გარეთა ადგილი, შემოგარენი, მიდამო, ეზო-კარი место вокруг дома, на дворе, окрестности environs, surroundings, the place around the house. **ჩუა′ჯ̆, ნჵაჲჸა′ჯ̆ ბჵა წანიშ ჲა სე ნანეშეგო⌈ჰ̡⌉** – შიგნით და გარეთ (არე) ყოველთვის სუფთად აქვს დეიდაჩემს; **ე ნჵაჲჸა̄ ვუჼ (˜უჼ) აჰ̡ ჰ̡აყწიჼ ლათ̦ე̂ შუგო⌈ჰ̡⌉?** – ეს გარემო (ეზო-კარი) რატომ გაქვთ (გიდგათ) დაუგველი? **ვაჲ ფჰ̡ეჼ ნჵაჲჸაჲში̂ ლამზურ ჲა** – ჩვენი სოფლის ეზო-კარი ლამაზია.

ნჵაჲჸრეჼ nωaj'rẽ 1. გარედან снаружи, извне from the outside. **ნჵაჲჸრეჼ ნაჲბდრი ჩუ დაჸბეთ!** – გარედან ქერები დროზე შემოიტანეთ! 2. გარეთა, გარეშე, უცხო наружный, внешний, чужой, посторонний external, outdoor, foreign. **ნჵაჲჸრეჼ სანი დაჰ̡ ჭჵალდებათ!** – გარეთა კარები დაკეტეთ! **ნჵაჲჸრეჩრ̂ სტაკოხ თეშილა̄ ცო და** – გარეშე (უცხო) კაცის ნდობა არ იქნება.

ნჵაჲჸრეჼ-ნჵაჲჸი̂ nωaj'rẽ-nωaj'î ზმნს. нареч. adv. გარე-გარე (შორიდან, შორიახლო) по сторонам; неподалёку aloof, apart, out-of-the-way. **ნიკოლ⌈ო⌉ზეს ნჵაჲჸრეჼ-ნჵაჲჸი̂ კითხოდჲო სეჼ ამბუჲ** – ნიკოლოზი შორიდან კითხულობს ჩემს ამბავს.

ნჵაჲჸსაჼ ბდ **nωaj'sã** bd გარეთა კარები, სახლის კარები наружная дверь дома door. **ბუჲსუ̂ ნჵაჲჸსანა̄ხ რაზ ბებლოთხ** – ღამე კარებს რაზას ვადებთ (ვრაზავთ); **ნჵაჲჸსანგო⌈ჰ̡⌉ შარიჼ ჭეკ ბეწე̂ ხილ'აჼ** – კარს თავისი ურდული უნდა ჰქონდეს.

ნჵაპ ჲ **nωap̣** j ძილი сон sleep. **ჰ̡ეჼ იშ ხაჲწჩე⌈ჰ̡⌉, ჲუყმათ̦ ნჵაპარლო⌈ჰ̡⌉ ხილ'რასრ̂** – შენი ხმა რომ გავიგონე, შუა ძილში ვიქნებოდი; **ხაჼ ცო ჲა სოგოჰ̡ე̄, ნჵაპარხ ცო ვაჲლი̂ სოჼ ჺაპმაკაჼ** – დრო არ მაქვს და ვერ იქნა და ძილით ვერ ვიჯერე გული.

ნჵაპ ⌈ჺ⌉იტარ (ჲ|ა̆ტარ) **nωap̣ ⌈ʻ⌉iṭar (j|ăṭar)** გრდუვ. непрх. intrans. ძილის გაფრთხობა (ძილი ⌈გა⌉უფრთხება) отрезвляться от сна to miss the sleep. **თხაბუს**

თოფი ჴეფსოშ ნჳაპ ჲატჷჼ სოგო[ჰ] – გუშინდამ, როცა თოფებს ისროდნენ, ძილი გამიფრთხა.

ნჳაპ [ჺ]იტ|ჲ|არ nωap̣ [ʻ]iṭ|j|ar გრდმ. прх. trans. ძილის გაფრთხობა (ძილს [გა-]უფრთხობს) разгонять сон to dispel the sleep, to disperse the sleep. **მოციჩო̂ ლანოვ ნჳაპ ჲატჲიჼ სჷჼ** – ცუდმა სიზმარმა ძილი გამიფრთხო.

ნჳაპ ჲ|ოჸ|ჲ|არ nωap̣ j|o’|j|ar გრდმ. прх. trans. ძილის მოგვრა (მოჰგვრის) усыпить to cause to fall asleep. **ჰე ამბუჲვ ნჳაპ ჲოჸჲიჼ სოჼ** – შენმა ლაპარაკმა ძილი მომგვარა.

ნჳაპ ლეთარ (ლათარ) nωap̣ letar (latar) გრდუვ. непрх. intrans. ძილის მოკიდება (ძილი ეკიდება) одолевать (о сне) to fall asleep, to put to sleep. **ნასტ ჺევალეს, ნჳაპ ლეთე̂ სოხ** – ძლივს ვზივარ, ძილი მეკიდება.

ნჳაპარღ დ|ახარ (იხარ) nωap̣arγ d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ძილად წასვლა (წავა), ძილის მორევა засыпать, задремать to fall asleep.

ნჳაპარხ ლეთარ nωap̣arx letar გრდუვ. непрх. intrans. ძილთან ბრძოლა (ძილს ებრძვის) бороться со сном to fight against sleep.

ნჳაპარვ დ|აჰარ nωap̣arv d|aḥar გრდმ. прх. trans. ჩაძინება (ჩაეძინება), ჩათვლემა, ძილის მორევა задремать to doze off. **თხუჲნაჸ ცო ხეჸეშ ნჳაპარვ დაჲჰნორათხო̂** – ჩვენ თვითონაც არ ვიცოდით, [ისე] ჩაგვძინებოდა.

ნჳაპარხ დ|უწარ nωap̣arx d|uçar ძილით გაძღომა (გაძღება), გამოძინება насытиться сном, выспаться to have a good sleep, to get enough sleep.

ნჳაპარწჷჼ nωap̣arçĩ უძილო бессонный sleepless. **ნჳაპარწიჩო̂ სტაკონ დაჰ თივარ დეწე̂** – უძილო კაცს დასვენება სჭირდება.

ნჳაპარწოლ, ნჳაპარწულობ ჲჲ **nωap̣arçol, nωap̣arçulob** jj უძილობა бессоница sleeplessness. **ნინუჲნ ნჳაპარწოლახ (ნჳაპარწულბეხ) ქორთო̂ ლაჲწი̂** – ნინოს უძილობისგან თავი სტკივა.

ნჳაჸი[ჰ] nωa’i[ḥ] ess. ზმნს. нареч. adv. გარეთ на дворе outside. **ნჳაჸი[ჰ] ლათე̂ სჷჼ კნათ** – გარეთ დგას ჩემი ბიჭი; **მიჩე ვა მიტრო̂, ნჳაჸიჰი?** – სად არის მიტრო, გარეთ? **ნჳაჸი[ჰ] ფშელ ჲა** – გარეთ ცივა.

ნჵაჸივჰ̣ nωa’ivḩ ზმნს. нареч. adv. გარეთ, გარეთა მხარეს, გარეთკენ наружу outward, outside. **ნჵაჸივჰ̣ ბჵარკ ლაცბებათ, ცომცგეჸ საჼგრ̂ ჯარშ დახკერ** – გარეთ თვალი დაიჭირეთ, არამც და არამც ეზოში ღორები არ შემოვიდნენ.

ნჵირ ჲჲ **nωir** jj ფაღარათი понос diarrhea. **ვაჼ ჲეთ̦ ნჵირევ ბჵევგერ** – ჩვენი ფური ფაღარათმა კინაღამ მოკლა; **ბაჼდრინ ხეჸიცრ̂ ხკოლიხ ნჵირეხ ლაწაჼდოლარ** – ბავშვებმა იციან აკი ზაფხულში ფაღარათით ავად გახდომა.

ო

ო¹ **o**¹ ის тот that ჩვენებითი და მე-3 პირის ნაცვალსახელი, სხვა ბრუნვებში ენაცვლება ფუძე указательное и личное местоимение 3-его лица, в других падежах зменяется основой demonstrative and third personal pronoun, which in other cases is altered by the root **ოჴ⌈უ⌉- oq⌈u⌉-**. **ო სტაკ** – ის კაცი; **ო ლამ** – ის მთა; **ოჴ სტაკოვ ალ‘ჼ** – იმ კაცმა თქვა; **ოჴუს ოჴუჲნ ქანიზ ჲალ‘ჼ** – მან მას ყურძენი მისცა; **ი ოჴუჲჼ წა და** – ეს იმისი სახლია; **ობი მიჩ დახეჼ?** – ისინი სად წავიდნენ? **ოჴარ ვუხ (-უხ) დიეჼ?** – იმათ რა ქნეს?

ო² ვ **o**² v შეყვარებული, სატრფო, მიჯნური влюблённый, влюблённая, любимый, любимая sweetheart, sweetie, lover. **ფსარე ალვერდი ვარასოჲ̄, ო ჲაგჼ სოჼ** – გუშინ ალავერდში ვიყავი და ის (სატრფო) ვნახე; **ო აჰ̣რ̄ ვოსურ კოხახა, ასა ჰ̣ალ ლელრას ტბათინა** – ის (სატრფო) დაეშვებოდა ბარისკენ, მე ზევით ვივლიდი ტბათანისკენ (ს. მაჩაბლიშვილი); **ო დაჰ̣ა ღორა ჯაუ̆მბარჩი, სოა ტბათნიჰ̣ა ჲისურა** – ის (სატრფო) წავიდოდა ალაზნისთავში, მე ტბათანაში დავრჩებოდი (ს. მაჩაბლიშვილი).

ოეჸ, ⌈ვ⌉ოეჸ oe’, voje’ 1. იგივე, ისევ ის то же самое, тот же the same. **ივნეს თხა ოეჸ ლევოდრ̂** – ივანე დღეს იმასვე ამბობს; **თხა ნაყაჰ̣ ⌈ვ⌉ოეჸ სტაკ ბჵარვახეჼ სოჼ** – დღეს გზაში ისევ ის კაცი დამხვდა (შემხვდა). 2. ისევ уж again, still, in fact.

ოეჸ თელʻჷ̂ ვაჲნ ლაუ̆მუ̂ ლოლ ვაჲ – ისევ გვირჩევნია მთაში წავიდეთ; **თურ კი ეცლოს, ლე შალთ – ოეჸ შალთ ეცოს** – ნეტავი, ხმალი ვიყიდო თუ ხანჯალი – ისევ ხანჯალს ვიყიდი.

ოგურ დდ **ogur** dd ოგური маленький гурт домашних животных, привыкших пастись вместе a small herd of domestic animals accustomed together. **ის კიკალდა⌈ჰ⌉ კაწკოჼ ვუნახ (ˉუნახ) ოგურ დაქერ** – მანდ, ქვევით, პატარა რამ ოგური ძოვდა; **ოუ̆გრāხ ფეშკრი დაწურ ლაჭბივ** – ოგურებს ბავშვები დასდევდნენ ჯოხებით.

ოდოშ დდ **odoš** dd ჭყინტი (ნედლი) სიმინდი неспелая, молодая кукуруза crude maize, corn. **ოდოშ ჴენკდიენო̄ ჩამლოჼ და, ჴარწინო̄** – ჭყინტი სიმინდი მოხარშულიც გემრიელია, შებრაწულიც.

ოთახ დდ **otax** dd ოთახი комната room. **წენინ ოთახ დეწეს ლატდჼ, ჰალო̄ დუჴარდალოჼთხო̄** – სახლს ოთახი უნდა მოვუმატო, გავბევრდით.

ოთხფეჴ დდ **otxpeq** dd ოთხფეხი (საქონელი) скот cattle. **ოჯხე წესუღ ოთხფეჴ ცო და თხოგო** – ოჯახში წესად (ერთიც კი) ოთხფეხი არა გვყავს.

დ|ოთ̦|დ|ალარ^{1} **d|oț|d|alar**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. ჩასხმა (ჩაისხმება) налиться to pour. **ვჷჼ ქათბāხ დოთ̦დალოჼ** – ღვინო ტიკებში ჩაისხა. უსრ. несов. imp. **დ|ეთ̦|დ|ალარ1 d|eț|d|alar**^{1}.

დ|ოთ̦|დ|ალარ^{2} **d|oț|d|alar**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. აღელვება (აღელდება) взволноваться to excite, to perturb. **ქე დავარ ხაჲჩე, თედოლ-ბიძი̂ ზორაჲში̂ ვოთ̦ვალოჼ** – როცა ცხვრის დახოცვა გაიგო, თედოლე ბიძა ძალიან აღელდა. უსრ. несов. imp. **დ|ეთ̦|დ|ალარ**^{2} **d|eț|d|alar**^{2}.

დ|ოთ̦არ d|oțar გრდმ. прх. trans. ჩასხმა (ჩაასხამს), დასხმა налить to pour. **აჲნკოს სტაქნāხ ჩაჲ დოთ̦ჷჼ** – ანიკომ ჭიქებში ჩაი ჩაასხა; **აგას ჰი̂რწნი̂ შურ ჲოთ̦ჷჼ** – ბებიამ ქვაბში რძე ჩაასხა; **ჰაშ გუდაჲლʻჩეჰერ, გიორგის ჰათეჸ ვჷჼ დოთ̦ორ** – სტუმარი რომ გამოჩნდებოდა, გიორგი მაშინვე ღვინოს დაასხამდა ⌈ხოლმე⌉. უსრ. несов. imp. **დ|ეთ̦არ**^{3} **d|ețar**^{3}.

ოთ̦არ oțar გრდუვ. непрх. intrans. დადგომა (დადგება), გაჩერება стать, остановиться to stay, to standstill. **ფსარლუჲნი̂ დახნ ნაქტრე⌈ჰ⌉ ოთ̦ჷჼ** – საღამოს ცხვარი ბინა-

ში დადგა; **ჩუ ჭორშ ის ჴერ, მიჩჴე̄ უჲთ̯უ̂, უჲთ̯უ̂** – ჩააგორე ეგ ქვა, სადაც გაჩერდება, გაჩერდება; **იცხრი̃ ჟე მიჩუხაკ ოთ̯ულო̂?** – მაგათი ცხვარი, ნეტავი, სად დადგება?

ოთ̯|დ|არ ot̯|d|ar გრდმ. прх. trans. დადგმა (დადგამს), გაჩერება, დაყენება, ქირით დაყენება, საქმეზე დაყენება поставит, поднять; настоять, остановить; поручить дело to make stand, to stop, to pull up, to hire, to pose, to arise a question. **წა გაგდ̃ ცჭა მატნოვ ოთ̯ვინათხ** – სახლის შესანახად ერთი მატნელი დავაყენეთ; **ოჴუს ცჭაჲნი̂ ოთხე⌈ჭ⌉ უჲრუჲ ოთ̯დიჟ̃** – იმან ერთ ოთახში ებრაელები დააყენა; **წენინ ჭათხე̂ დო̃ ოთ̯ბიჟ̃** – სახლის წინ ცხენი დააყენეს, გააჩერეს; **ოჴუს ღაზჟ̃ ვჟ̃ ოთ̯დიჟ̃** – მან კარგი ღვინო დააყენა; **ირაჲკლი̂ ინჟინრელ ოთ̯ვიჟ̃** – ირაკლი ინჟინრად დააყენეს, დანიშნეს; **ვენჟ̃ ბოთლ სო ოთ̯ჲებათ** – ღვინის ბოთლი აქეთ დადგით (გადმოდგით).

დ|ოთ̯ითარ d|ot̯itar გრდმ. прх. trans. დასხმევინება (დაასხმევინებს), ჩა⌈მო⌉სხმევინება заставить налить, отлить to make pour. **დაჲვთეს ალთბი შურ ჲოთ̯ითიჟ̃ სოგრ̂** – დავითმა ალთაფაში რძე ჩამასხმევინა; **ას ტათბჟ̃ შ̃დალ დოთ̯ითიჟ̃ ლეკიგრ̂** – მე ვერცხლის შანდალი ჩამოვასხმევინე ლეკებს.

ოი̃ ჲჲ **oĩ** jj ოინი проделка, штука trick. **შალფურა̄ გაბოს ნაყბისტინ უჲნი ჲორ** – შალაფიანთ გაბო ამხანაგებს ოინებს უკეთებდა (უწყობდა).

დ|ოლ d|ol გრდუვ. ბრძანებითის непрх. повелительного intrans. imperative მოდი! иди (сюда)! Come (here)! **ვოლ სოცი̃, სე ვოჭ!** – მოდი ჩემთან, ჩემო ბიჭუნა! **ჲოლ თხო̃** – მოდი ჩვენთან (გვეწვიე).

ოჲსაჲში̂, უჲსაჲში̂ ojsajšî, ujsajšî მრ. იხ. мн. см. pl. see **ოსივა̄, უჲსა̄ osivā, ujsā**. **უჲსაჲში̂ დაკრეშ დათუჲრლებადჲინას** – იქაურობა კარგად დავათვალიერე.

ოჲშტი̂ ojšṭî იხ. см. see **უჲშტი̂ ujšṭî**. **ოჲშტი̂ მოქცევალას, მოჭე̄ ჴეთჲინა⌈ჭ⌉ სო** – ისე მოვიქცევი, როგორც დამარიგე.

ოკაჸ oḳa' ჭკუასუსტი слабоумный feebleminded, lacking intelligence. **ოკაჸ ადმჟ̃ დუჴ და ქვეყანე⌈ნ⌉მაქ** – ჭკუასუსტი ადამიანი ბევრია ქვეყანაზე.

დ|ოლ|დ|ალარ d|ol|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაწყება (დაიწყება), შედგომა (შეუდგება) начаться, взяться to start, to begin. **ჟჟ̃ დოლ თებერვალ ბავუშ დოლ-**

დალიჼ – ცხვრის დოლი თებერვლის ბოლოს დაიწყო; **ელაჼ კაბ ჲებცაჼ ჲოლჲალიჼ** – ელენე კაბის ქსოვას შეუდგა.

დ|ოლ|დ|არ d|ol|d|ar გრდმ. прх. trans. დაწყება (დაიწყებს) начать to start, to begin. **ჩხიჼდურ დოლდინას** – წინდა დავიწყე. უსრ. несов. imp. **დ|ებლ|დ|არ d|ebl|d|ar**.

დ|ოლ|დ|აჼ d|ol|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|ოლ|დ|არ d|ol|d|ar**. **უჩიტლობ დოლდაჼ ჰექლას** – მასწავლებლობის დასაწყებად ვემზადები.

დ|ოლ|დ|ოლა′ე̌ d|ol|d|oláě მოდი, ერთი [და] давай-ка let’s. **ვოლვოლა′ე̌, თხა ჰუჼლო̂ ლო ვაჲ!** – მოდი, ერთი, [და] დღეს ტყეში წავიდეთ! **დოლდოლა′ეთ, ლაგზეგო̂ ლოთვაჲ!** – მოდი, ერთი, [და] მოცვზე წავიდეთ!

ოლარ დდ **olar** dd ოლარი епитрахиль stole, long strip of cloth worn as part of an ecclesiastical vestment. **მოძღრიგო[ჰ] ოლრი დარ** – მღვდლებს ოლარები ჰქონდათ. შდრ. ср. comp. **ოლ̦არ ol̦ar**.

დ|ოლიხ, დ|ოჸიხ d|olix d|o’ix გრდუვ. ბრძანებითის непрх. повелительного intrans. imperative წადი! Ступай! Иди! Go! **ვოლიხ, მაცლომციჼ ჰიჭა[ჰ] სოგო̂!** – წადი, როდემდე მიყურებ! **დოლიხათ ქასტეჼ!** – წადით ჩქარა!

ოლოკ ჲჲ **oloḳ** jj 1. იდაყვი локоть elbow. **ოჯუჲგო[ჰ] ფჭარსი ოლკიგომციჼ ჲარწინო̂ ჲარ** – მას მკლავები იდაყვებამდე შიშველი ჰქონდა; **ბესუჲნი̂ ოლხეკ ჯერ ჯაჭუნორ** – ბესოს იდაყვში ქვა მოხვედროდა. 2. გადატ. перен. fig. ჲჲ jj გზის მოსახვევი переулок, поворот turning. **ჯეჼ ე ნაყვ ატ̦ეხ ოლოკ ჰერწოჲო̂** – მერე ეს გზა მარჯვნივ უხვევს.

ოლოლ დდ **olol** dd ალალი, ოლოლი ястребок Asio otus (Latin). **ოლლევ (ოლოლევ) კუიჼ წიწილ დატდიეჼ კრუხგო[ჰ]** – ალალმა თეთრი წიწილა მოსტაცა კრუხს; **ოლლაჼ პჭანი ხეთიჼ ფეშკრინ** – ოლოლების ფრთები იპოვეს ბალღებმა.

დ|ოლღოთ̦|დ|ალარ d|olγoț|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაფაცურება (დაფაცურდება) засуетиться to press, to do the razzle-dazzle. **ფსტი (ფსტეჲ) დოლღოთ̦ლა′ე̌, ქუჲრწლეხ დაყარ ჰალო̄ ქჰექოდო̂** – დედაკაცები დაფაცურდებიან და ქორწილისთვის საჭმელს მოამზადებენ.

დ|ოლღოთ̧დ|არ d|olγoţd|ar გრდმ. прх. trans. დაფაცურება (დააფაცურებს) заставить засуетиться, зашевелиться to induce. **კნათი ბოლღოთ̧ბინას** – ბიჭები დავაფაცურე.

ოლ̧არ oļar გრდმ. прх. trans. 1. აგება (ააგებს), აცმა, ამოდება нанизать, вздеть to string, to thread. **ოჴუს ყაჭუხ ცჳა კიკ ოლ̧იჼ** – მან ძაფზე ერთი მძივი ააგო. 2. წამოცმა (წამოიცვამს) накинуть, надеть to throw on, to throw over. **ჩოჴეხ მაქა[ჳრ̂] ვუმ (¯უმ) ოლ̧ა̄, უჲშტი̂ ლობ** – ჩოხაზე რამე მოისხი და ისე წადი; **ფშელ ჲა, ვუმ (¯უმ) ოლ̧** – ცივა, რამე შემოიცვი! 2. ამოხაპვა (ამოხაპავს) черпнуть to exhaust, to bucket, to ladle, to scoop. **ოჴარ ტოლჩევ რუელქჼ ხი ოლ̧იჼ** – მათ ტოლჩით რუდან წყალი ამოხაპეს (ამოიღეს). უსრ. несов. imp. **ებლარ eblar**.

ოლ̧|დ|არ oļ|d|ar გრდმ. прх. trans. მოდება; წამოცმა (წამოაცვამს) вздеть, задеть; надеть to throw over; to throw on. **უჲრგლეხ ჩანგალ ოლ̧დიქჼ კნათივ, მა̄ ბაწარ დაჳ ხიტქჼ** – ორაგულს ანკესი (ჩანგალი) მოსდეს ბიჭებმა, მაგრამ ბაწარი გაწყდა; **ვარაჼგა̄ხ ქათიბ ოლ̧ჲებ!** – მხრებზე ქათიბი წამოიცვი!

ბ|ოლ̧არ: ტყრაშ ბ|ოლ̧არ b|oļar: ṭq̣raš b|oļar გრდმ. прх. trans. ახალგაზრდული სამხიარულო შეყრის გამართვა შეღამებულზე (შეყრას გამართავს) устроить молодёжное вечернее веселье to arrange the youngish hilarity in the evening. **ყოჼჩუჲშვ ნათელღარი ტყრაშ ბოლ̧იჼ** – ახალუხლებმა ნათელაანთას შეყრა გამართეს. უსრ. сов. imp. **ბ|ებლარ b|eblar**.

დ|ოლ̧არ d|oļar გრდმ. прх. trans. 1. ჩადება (ჩადებს) вложить to put in. **ნიკოს ნეკ ჯიბი დოლ̧იჼ** – ნიკომ დანა ჯიბეში ჩაიდო. 2. გადატ. перен. fig. დამარხვა похоронить to bury. 3. დადება (ბოქლომისა, კლიტისა), დაკეტვა (დაკეტავს), შეკვრა запереть, заложить (двери замком, задвижкой) to close, to lock. **სანა̄ხ კლიტ ბოლ̧აჼ მა დიცლათ** – კარების კლიტით დაკეტვას ნუ დაივიწყებთ! **შატ ბოლ̧არ** – ნასკვის შეკვრა, განასკვა. უსრ. несов. imp. **დ|ებლარ d|eblar**.

დ|ოლ̧უჲლა̄ დ d|oļujlā d 1. ჩასადები ადგილი, სივრცე место, пространство для того, чтобы вложить что-л. a place or a box for putting sth in it. **ე სე ჩჼთე ჭაგნრ̂ დოლ̧უჲლა̄ ცო დაგე̂** – ამ ჩემს ჩანთაში წიგნის ჩასადები [ადგილი]

აღარ არის. 2. გადატ. перен. fig. დასამარხი ადგილი, სივრცე место, пространство для того, чтобы похоронить an area for burying. 3. კლიტის დადების (დაკეტვის) ადგილი და საშუალება место и возможность для того, чтобы запереть, заложить (двери замком, задвижкой) a place or a way for closing sth. **სანა̄ხ კლიტ ბოლ‘უჲლა̄ ცო დაგჷ̂** – კარებზე ბოქლომის (კლიტის) დადების საშუალება აღარაა; **ე ბაწარ ოშტუ̈ დაცუ̈ და, მჷ̄ შატ ბოლ‘უჲლა̄ ცო დაგჷ̂** – ეს ბაწარი ისეთი მოკლეა, რომ გაკვანძვის საშუალება აღარ არის.

დ|ოლ‘არ **d|oľar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. შეძრომა (შეძვრება), გაძრომა [в]лезть to get in, to climb in. **ხლიკ სორუჲ დოლ‘ე̈** – ხვლიკი სოროში შეძვრა; **ქოთამ ეჯ ღობეხ დუჲლ‘უ̈** – ქათამი ამ ღობეში გაძვრება. 2. გადატ. перен. fig. შეტევა (საქმეს შეუტევს) взяться за дело to fall in work, to attack, to assail, to assault, to onrush, to onset. **ბათო̂ საქმოხ ვოლ‘ე̈** – ბათომ საქმეს შეუტია. უსრ. несов. imp. დ|ეფლარ **d|eplar**.

დ|ოლ‘ენო̂ **d|oľenô** მიმღ. прич. particip. 1. შემძვრალი влезший climbed in. **სორუჲ ბოლ‘ენო̂ ჩა** – სოროში შემძვრალი დათვი. 2. საქმეში ჩახედული опытный experienced, elucidated into the question. **ესე[ჳ] საქმოლო̂ ვოლ‘ენო̂ სტაკ ვეწჷ̂** – აქ საქმეში ჩახედული კაცია საჭირო.

დ|ოლ‘უჲლა̄ დ **d|oľujlā** d შესაძრომი место, куда можно влезть hole, a place for climbing in. **ცოკლეგო სორუჲ დოლ‘უჲლა̄ ცო და** – მელას სოროში შესაძრომი არა აქვს.

ო̃ჯარ ჲ **õǯar** j ნაშალი, ნარიყი нанос alluvium, mud or sand deposited by flowing water. **ო̃ჯრეგორქდა[ჳ] ჴევბეხ დალ‘უჲლა̄ ცო დარ** – ნაშალისგან ხევზე გა[და]სასვლელი არ იყო.

დ|ოპტარ **o|pṭar** გრდმ. прх. trans. ჩაყლაპვა (ჩაყლაპავს) проглотить to swallow. **ლაწმრევ ნასტ ბაკალ ბოპტე̈** – ავადმყოფმა ძლივს ლუკმა ჩაყლაპა. უსრ. несов. imp. დ|ეპტარ **d|epṭar**.

დ|ოჟარ¹ **d|ožar**¹ გრდმ. прх. trans. დალაგება (დაალაგებს), მილაგება, დაწყობა, ჩაგება убрать, разместить, засунуть to put, to place. **ჟაგნუჲ შტოლმაქ დუჲჟნას** – წიგნები მაგიდაზე დავალაგე; **ას ჩაკუჲა̄ კედლიგუჲჳ დუჲჟნასჷ̄, შტოლია’ჯ** – მე სკამებიც კედლებთან მივალაგე და მაგიდებიც.

დ|ოჟარ² d|ožar² გრდუვ. непрх. intrans. წაქცევა (წაიქცევა) свалиться, упасть to fall down. **ჰუჼლო[ჰ] დაჴ̣ოჼ მუხ დოჟქჼ** – ტყეში დიდი მუხა წაიქცა. უსრ. несов. imp. **დ|ებჟარ¹ d|ebžar¹**.

დ|ოჟარ³ d|ožar³ გრდმ. прх. trans. 1. შეტენა (შეტენის) всунуть, засунуть to shove in, to push in. 2. შებმა (ამგ., ხარებისა ურემში) впрячь (напр., быков в повозку) to harness. **ურმი ჩუ დოჟა'ეთ ფსტარჩ, დასაგო̄ ლობათ!** – ურემში შეაბით ხარები და შეშაზე წადით! 3. აცმა, აგება (ძაფისა ნემსში), გაყრა вдеть, продеть (нитку в иголку) to thread. უსრ. несов. imp. **დ|ებჟარ² d|ebžar²**.

დ|ოჟენო̂ d|oženô მიმღ. прич. particip. წაქცეული упавший fallen.

დ|ოჟინო̂ d|ožinô მიმღ. прич. particip. შებმული впряженный harnessed. **ურმი დოჟინო̂ ფსტარჩ** – ურემში შებმული ხარები.

ორგულ¹ orgul¹ ორგული вероломный, ненадёжный unfaithful. **ორგულეხ თეშილა ცო და** – ორგულის ნდობა არ იქნება; **ორგულხიჼ ჩაჴ ხილ‘ათ!** – ორგულისაგან შორს იყავით!

ორგულ, ო̄რგულ² ჲჲ **orgul, ōrgul²** jj ორაგული лосось salmon. **ჲაჴჲალიჼჩო̂ ალზნევ უჲრგლი (ო̄რგული) ცერმაქ მეყჲჼლათე̂** – ადიდებული ალაზანი ორაგულებს ნაპირზე ტოვებს ხოლმე; **უჲრგლეგო[ჰ] ჩამლიჼ დითხ და** – ორაგულს გემრიელი ხორცი აქვს.

ორკაპ დდ **orḳap̣** dd ორკაპი рогатина fork. **ფეშკრიგო[ჰ] ქორე[ჰ] ორკაპ ლაჭბი ჲალირ** – ბალღებს ხელში ორკაპი ჯოხები ეჭირათ; **ოჴუს ორკაპევ ლაჴშირჼ ჴორი ლეჰდორ** – ის ორკაპებით მაღლიდან ვაშლებს კრეფდა.

ორკულ დდ **orḳul** dd გორგალი (ძაფისა, კანაფისა), თხორი клубок, моток ниток hank, ball, clew. **დაკოს უჲრკლი დორ** – დაკო ძაფის გორგლებს ახვევდა; **კაწე̂ უჲრკლეხ ალჳურ** – ლეკვი ბაწრის გორგლით იყო გართული; **ჴერ ორკულსჼ ჰორშბალიჼ ლაჩა[ჰ]ო̂** – ქვა ბაწრის გორგალივით დაგორდა ქვევით.

ორპირაცო̂ orp̣ira’ô ორპირი (ადამიანი) двуличный double-dealer. **ორპირაცო̂ ადმეჼ წინო̂ ცო დეწე̂ დაცითჼ** – ორპირი ადამიანი სახლში არ უნდა შემოუშვა.

ორყურაცო̂ ჲჲ **orq̣ura’ô** jj ორყურა (თიხის ორყურიანი, ორ ხელმოსაჭიდიანი ქილა) глиняный сосуд с двумя ушками clay container, jar with two handles. **ში ორყურაცო̂ დათჳნეხ ჲუწჲინას** – ორი ორყურა ერბოთი ავავსე.

ოს ვბ; ჲდ **os** vb; jd ოსი осетин⌈ка⌉ Ossetian. **ე სტაკ ოს ვა** – ეს კაცი ოსია; **ოსიგორჯ მაჲჳი̂ იცრას** – ოსებისგან პური ვიყიდე; **ვაშენ ოსაჼ ჲოჰ̦ ჲეწერ** – ძმას ოსის (ოსების) გოგო უყვარდა.

ოსი⌈ჰ̦⌉ osi⌈h̦⌉ ess . ზმნს. нареч. adv. იქ там there. **ოსიჰ̦ ოჳარ ჟე ლერკორ** – იქ ისინი ცხვარს პარსავდნენ.

ოსივა̄, უჲსა̄ ჲ **osivā, ujsā** j იქაურობა тамошняя сторона, место и пространство там that area and space.

ოსივჰ̦ე̂ osivh̦ê ზმნს. нареч. adv. იქით, იქითკენ, მიღმა туда, по ту сторону there, that way, beyond. **ას ესივჰ̦ე̄ ღოს, აჰ̦ მა̄ ოსივჰ̦ე̄, ჰ̦ახკეც აჳეხ ბჭარბაჲხჩე⌈ჰ̦⌉ ვაჲ** – მე აქეთ წავალ, შენ კი იქით, იქნებ ნადირს შევხვდეთ.

ოსიმციჼ osimcĩ ზმნს. нареч. adv. იქამდე, იქამდის до того места; до тех пор, до того up to there, till then. **ოსიმციჼ ტყოც ბაჴოჼ ნიყ ბა** – იქამდის კიდევ დიდი გზა არის; **ოსიმციჼ ლელეს, მინამ (სანამ) ქოკივ ლელვოსო̂** – იქამდე ვივლი, სანამ ფეხები მატარებენ.

ოჲს⌈ი̂⌉, უჲს⌈ი̂⌉ ojs⌈î⌉, ujs⌈î⌉ ზმნს. нареч. adv. იქ; იქით там; туда there, that way. **უჲს⌈ი̂⌉ მაცაჼ დარაჲშჷ̂?** – იქ როდის იყავით? **ათხ უჲს ცო დალოთხ** – ჩვენ იქ (იქით) არ მოვდივართ.

დ|ოს|დ|ალარ d|os|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. უნებურად ჩამოსვლა (ჩამოვა) спуститься невольно to get down unwittingly.

დ|ოსარ d|osar გრდუვ. непрх. intrans. ჩა⌈მო⌉სვლა (ჩა⌈მო⌉ვა), ჩასვლა спуститься to get down. **აჰ̦ ვოს სოციჼ ხენმაქრჯ** – ჩამოდი ჩემთან ხიდან.

დ|ოს|დ|არ d|os|d|ar გრდმ. прх. trans. ჩამოსმა (ჩამოსვამს), ჩამოყვანა опустить на землю to put sb down. ⌈აჰ̦⌉ **დოსდებ ის ბა̆დერ მათჷმაქრჯ** – ჩამოსვი ეს ბავშვი ლოგინიდან.

ოსტატ ვბ; დდ **osṭaṭ** vb; dd ოსტატი мастер master. **ოსტტევ ქოთნენ ქოლთ ლეცე⌈ჰ̦⌉ ჰ̦ათხე̂ დოწო̂, ლეცე⌈ჰ̦⌉ ტყუჲჰ̦ი̂** – ოსტატი ქოთანს სახელურს გინდ წინ გაუკეთებს, გინდ უკან; **ოსტტილო⌈ჰ̦⌉ ჰ̦ამახეც ზორაჯხჷ̂ (ზოროჯხჷ̂) გუჲგაცო̂ ვარ** – ოსტატებში ყველაზე ყოჩაღი გოგია იყო.

ოტ|დ|ალარ oț|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაშლა (გაიშლება), მოფენა разостлаться to spread. **ლამნა̄ხ მიჩხმაჲ მათხ ოტბალი^{ნ}** – მთებზე ყველგან მზე მოეფინა. უსრ. несов. imp. **ეტ|დ|ალარ eț|d|alar**.

ოტარ oṭar გრდმ. прх. trans. გაშლა (გაშლის), დაგება, დაფენა постлать, разложить to lay out, to spread out. **პა^{ნ} სიმი^{ნ}დ ლაფსდა^{ნ} მა̄თხ ოტრ̂ თხე ნახვ** – ხვალ სიმინდს გასაშრობად მზეზე გაშლიან ჩვენები. უსრ. несов. imp. **ეტარ^{2} eṭar^{2}**.

ოტითარ oṭitar გრდმ. прх. trans. გააშლევინება (გააშლევინებს) заставить постелить, расстелить to ask to spread, make sth (a bed). **ფსტუნაგრ̂ მოთ̧ ნჭაჲი ოტითნას** – ცოლს ლოგინი გარეთ გავაშლევინე.

დ|ოტარ^{1} d|oṭar^{1} გრდუვ. непрх. intrans. სვლა (მიდის) идти to go, to run. **მიჩივჴ ბუჸტაჸში̂, კნათი** – სად მიდიხართ, ბიჭებო? **ჺურდე^{ნ} შო̄თ სკოლი ვოტურ** – დილას შოთა სკოლაში მიდიოდა; **ქალქილა̄ ტკორ ჸუჸტჟ̂** – ქალაქზე (თბილისზე) მტკვარი მიედინება. სრ. сов. perf. **დ|ახარ d|axar**.

დ|ოტარ^{2} d|oṭar^{2} გრდუვ. непрх. intrans. 1. რამეზე გადასვლა (გადადის, გადავა), გადაბოტება, გადაბიჯება перейти (через что-л.), перешагнуть to overstep, to stride, to get over sth. **თეკრ̂ ლობეხ ჸოტე^{ნ}** – თეკო ღობეზე გადავიდა. 2. გადატ. перен. fig. ჭკუიდან გადასვლა (გადავა) сойти с ума to madden, to become berserk. **ვუხ (-უხ) გონხი^{ნ} ვოტარ იშგერ ეპუჸნი̂?** – რა ჭკუიდან გადასვლაღა აკლდა ამას?

ბაქახ (ბაქხი^{ნ}) დ|ოტარ (დ|ეტარ) bakax (bakxĩ) d|oṭar (d|eṭar) პირის გატეხა (პირს გატეხს), პირიდან გადასვლა нарушить уговор, данное слово to break one's word.

კიკლიმაქ დ|ოტარ (დ|ეტარ) ḳiḳlimak d|oṭar (d|eṭar) გრდუვ. непрх. intrans. ამოტრიალება (ამოტრიალდება), გადატრიალება перевернуться to turn over, to upturn. **ალიქსი̂ აჰრ̂ ვოჟენე̂ კიკლიმაქა ვოტე^{ნ}** – ალექსი წაიქცა და გადატრიალდა.

დ|ოტ|დ|არ^{1} d|oț|d|ar^{1} გრდმ. прх. trans. წაღება (მიაქვს) нести to take away, to carry. **ნინუჸნ წეგე^{ნ} ჸეხკ ჸოტჸორას** – ნინოსთვის წითელი სავარცხელი მიმქონდა;

ვარბივ ცუ ბოტბორათხ – ვირებით ქუმელი მიგვქონდა. სრ. сов. perf. **დ|აჰ̧არ**[1] **d|aḩar**[1].

დ|ოტ|დ|არ[2] **d|oṭ|d|ar**[2] გრდმ. прх. trans. 1. გადაყვანა (გადაიყვანს) перевести to take. **დარჯაჼ იტ̨ლოლეჩო̂ კლასი ძოტძიეჼ** – დარეჯანი მეათე კლასში გადაიყვანეს. 2. გადატ. перен. fig. ჭკუიდან გადაყვანა (გადაიყვანს) сводить с ума to make madden. **ის ძოჰ̧ სტევაკ ძოტძინოლო̂ გონხიჼ, ლი̄ცი̂ უძში̂ ლამზურ ცო ძა** – ეგ გოგო, ნეტავი, რამ გადარია, აკი არც ისე ლამაზია. უსრ. несов. imp. **დ|ეტ|დ|არ** **d|eṭ|d|ar**.

დ|ოტუძნი̂ **d|oṭujnî** მიმღ. прич. particip. მიმავალი, მიმდინარე идущий, текущий going, running, current, operating.

ოფოფ, უფუფ ბდ **opop, upup** bd ოფოფი удод hoopoe. **ოფფევ (უფფევ) ძახ̨ეჩო̂ ზოქევ ნჩანი დაყორ** – ოფოფი გრძელი ნისკარტით ჭიებს ჭამდა; **ოფფივ ვაშ[ბ]იციჼ ბუჰ̧ი დიეჼ** – ოფოფებმა ერთმანეთთან იჩხუბეს.

დ|ოფსარ **d|opsar** გრდუვ. непрх. intrans. გაბერვა (გაიბერება) вздуться to swell. **მოჰ̧ ქითსჼ ვოფსეჼ ო სტაკ** – როგორ ტიკივით გაიბერა ის კაცი. უსრ. несов. imp. **დ|ეფსარ** **d|epsar**.

დ|ოფს|დ|არ **d|ops|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაბერვა (გაბერავს) вздуть to swell. უსრ. несов. imp. **დ|ეფს|დ|არ** **d|eps|d|ar**.

დ|ოფსენო̂ **d|opsenô** მიმღ. прич. particip. გაბერილი вздутый swollen. **ჰ̧არეჼ დახკსჼ ვოფსენო̂ ვა ე ლეო̂** – წისქვილის თავგვით გაბერილია ეს ლეო.

დ|ოფშარ **d|opšar** გრდუვ. непрх. intrans. დაფხვნა (დაიფხვნება), დამსხვრევა крошиться; раздробиться; разбиться вдребезги to crumble, to break. **ქორლეჼ დალ‘ენო̂ სტაქჼ დოფშეჼ** – ხელიდან გავარდნილი ჭიქა დაიმსხვრა. უსრ. несов. imp. **დ|ეფშარ** **d|epšar**.

დ|ოფშ|დ|არ **d|opš|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაფხვნა (დაფხვნის), დამსხვრევა крошить, дробить, разбить вдребезги to break, to crumble. **სიმიჼდ ცო დაჰ̧ე̂, ქოთმინ ძაყჼ მაძკი̂ ძოფშძებათ** – თუ სიმინდი არაა, ქათმებს გამხმარი პური დაუფხვენით. სრ. сов. perf. **დ|ეფშ|დ|არ** **d|epš|d|ar**.

დ|ოფცარ **d|opcar** გრდმ. прх. trans. დაწვნა (დაწნავს), მოქსოვა сплести, связать to weave, to knit. **იკნეს ლობ ძოფციჼ** – იკანემ ლობე დაწნა; **ბაბოს ქარსჼ ძოფციჼ** –

პაპამ საბელი დაწნა; **აჲნკოს სე ბა̌დრენ კაბ ჲოფციჼ** – ანიკომ ჩემს ბავშვს კაბა მოუქსოვა. უსრ. несов. imp. **დ|ეფცარ d|epcar**.

დ|ოფხ|დ|ალარ d|opx|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ჩაცმა (ჩაიცვამს) одеться to be dressed in. **სეჼ ჲოჳ თაგუშ ჲოფხჲალი'ნე̂, შარნა̄ ჲახეჼ** – ჩემმა ქალიშვილმა ლამაზად ჩაიცვა და წავიდა; უსრ. несов. imp. **დ|ე̄ფხ|დ|ალარ d|ēpx|d|alar**.

დ|ოფხარ d|opxar გრდმ. прх. trans. ჩაცმა (ჩაიცვამს) одеть to clothe, to dress. **ჲაშას დუჲხტრესსაჼ კუიჼ ხალათ ჲოფხიჼ** – დამ ექიმივით თეთრი ხალათი ჩაიცვა. უსრ. несов. imp. **დ|ეფხარ d|epxar**.

დ|ოფხ|დ|არ d|opx|d|ar გრდმ. прх. trans. ჩაცმა (ჩააცმევს), მორთვა, მოკაზმვა, შეკაზმვა одеть кого-л., украсить, нарядить, убрать to attire. **ნანას ბა̌დრი დოფხოდო̂** – დედა ბავშვებს ჩააცმევს; **დოჼ ბოფხბინას** – ცხენი შევკაზმე. უსრ. несов. imp. **დ|ე̄ფხ|დ|არ d|ēpx|d|ar**.

დ|ოფხ|დ|იენო̂ d|opx|d|ienô მიმღ. прич. particip. ჩაცმული одетый dressed. **ლაზიში̂ დოფხდიენო̂ ბა̌დრი დეწლაჲნი და** – კარგად ჩაცმული ბავშვები საყვარლები არიან.

დ|ოფხსოფხ|დ|არ d|opxsopx|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. მორთვა (მორთავს), კარგად, კოხტად ჩაცმა одеть хорошо, изящно, нарядить to dress well. **წინუს ჲოფხსოფხოჲო̂** – პატარძალს მორთავენ. 2. სახელდახელოდ ჩაცმა (ჩააცმევს) одеть кое-как, небрежно to dress negligently. **მოლეჸ დოფხსოფხდინას ბა̌დერ** – დაუდევრად ჩავაცვი ბავშვს. უსრ. несов. imp. **დ|ეფხსეფხ|დ|არ d|epxsepx|d|ar**.

დ|ოფხსოფხ|დ|ალარ d|opxsopx|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ამოცმა (ამოიცვამს), გადაცმა; არცთუ საფუძვლიანად, როგორმე ჩაცმა накинуть что-л. (об одежде) to dress all at once. **ქასტლარასოე̄, მოჳეჯდა ჲოფხსოფხჲალი'ნეს, ჲაჲხნას!** – მეჩქარებოდა ⌈და⌉, როგორმე ჩავიცვი და წავედი!

ოქრო̂ დდ **okrô** dd ოქრო золото gold. **ოჯუს წა ოქროხ ეცირ** – მან სახლი ოქროზე იყიდა; **დანიშნულეს ოქროჼ (ოქრუჲჼ) ტარდ დაცითეჼ სოჼ** – დანიშნულმა ოქროს ბეჭედი გამომიგზავნა.

ოქრომკერდ ჲჲ **okromķerd** jj ოქრომკედი, ოქროქსოვილი канитель, золотошвейная нитка stitched with gold. **ჩარჭიჩო̂ ახლუღეხ ოქრომკერდ ჲაყურ** – შავ ახალუხს ოქრომკედი ევლო.

ოქრო̄ლე̃ okrōlẽ ოქროებიანი (ოქროს ნივთებიანი) в золоте full of golden things. **ოქრო̄ლე̃ კოლოფ საიმდოთ ლაჭყბინას** – ოქროებიანი (ოქროს ნივთებიანი) კოლოფი საიმედოდ დავმალე.

ოღო̃დ oγõd კავშ. союз conj. ოღონდ лишь, только бы only, merely. **ოღო̃დ თხეჩუ ვოლე̄, ცჰა ლაზე̃ მატრ სომაქ ხილʻა̄ლ** – ოღონდ ჩვენსას მოდი და ერთი კარგი სადილი ჩემზე იყოს.

ოშტიკ ošṭiķ ზმნს. нареч. adv. ისე; მუქთად, უფასოდ просто так; даром, безвозмездно free of charge, gratis. **ესე ლელეჩრ̂ ფსუძ̃როვ პამიდრე̃ ჰუჲ ოშტიკ დალʻირ თხო̃** – აქ მოსიარულე ქალმა პომიდორის თესლი უფასოდ მოგვცა; **ოშტიკ ლივას, თურ ბაყეჸ** – ისე ვამბობ, განა მართლა; **ოშტიკ დაჲლʻჩეჰა̄, ცო ლაცოს ის დაჩკრი̃ ნეკ** – მუქთადაც რომ მომცე, არ ავიღებ მაგ ჩლუნგ დანას.

ოშტიჸ ošṭi’ ზმნს. нареч. adv. ისევ[ე] опять, также, таким же образом again, once more. **ოშტიჸ ბაზრიʼ ვუჲტა[ჰ]?** – ისევ ბაზარში მიდიხარ? **მოჰე თეგდორ, ოშტიჸ თაგდება̄ლ ნალი!** – როგორც აკეთებდა, ისევე გააკეთოს ნალები! **ობი ოშტიჸ ლაჷ̃მჷ̄ დახწრი̃ დისე̃** – ისინი ისევ მთაში წასასვლელები დარჩნენ.

ოშტმაშტ[რ]ჳ̃ ošṭmašṭ[r]ũ იმნაირი (ცუდი ყოფაქცევის) плохого поведения of bad behavior. **ოშტმაშტ[რ]ჳ̃ ადმე̃ თეშლაჲნ̂ ცო და** – იმნაირი ადამიანი სანდო არ არის.

ოშტ[რ]ჳ̃ ošṭ[r]ũ ნაცვ. местоим. pron. ისეთი такой such, so. **ოშტ[რ]ჳ̃ ფშელი̃ ხი დარ, მე̄ ცარკი ღორჲორ თხე̃** – ისეთი ცივი წყალი იყო, რომ კბილებს გვიყინავდა; **ოშტუჩრ̂ სტაკონ ცო̄მ ლოს, მენუხა̄ ცო ღალავ** – ისეთ კაცს არაფერს მივცემ, რომელიც არ ვარგა.

ოჩხარ ჲჲ **očxar** jj ოჩხარი, მუყა, სარგებელი выгода benefit, profit. 1. ცხვრის მოგროვება დამწყები მეცხვარისთვის сбор овец для начинающего пастуха to gather the sheep for the beginner sheep-breeder. 2. დაზარალებულისათვის დახმარების აღმოჩენა благотворительность в пользу потерпевшего урон to give a help for the sufferer. **ჩოჲყმეოს შირქი[ჰ] ივნენაჲნრ̂ ოჩხარ ლალჲიერ** – ჩოყიშვილმა შირაქში ივანესთვის ოჩხარზე საქონელი მოაგროვა (ოჩხარი ჩა-

მოატარა); **ოჩხრა̄ხ ლელჩუჲშნ ითშელარ თედლესა̄, დაჲქრა̄ ლეოსა̄ ცჳა-ში ჟელრქჼ ბჵარჩეც თელ‘ორ** – ოჩხარზე მოსიარულეებს ედიშერიანთ თედოლე და დაქიანთ ლეო ერთ-ორ ცხვარს ყოველთვის აძლევდნენ (სჩუქნიდნენ).

ოცბა|დ|ალარ ocba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაკვირვება (უკვირს), გაოცება; მოლანდება поражаться; привидеться, мерещиться to surprise, to astonish, to amaze. **ოცბალასრ̂, მე̄ ეჯუ[მ]ფლეჩრ̂ სტაკგო[ჳ] გოჼ ცო ჲა** – მიკვირს, რომ ამოდენა კაცს ჭკუა არა აქვს; **გეზლენ ეშმი ოცბალარ** – მშიშარას ეშმაკები ელანდებოდ. 2. ოცნება (იოცნებებს) мечтать to dream. **კაცებრ̂ ბექეხ ვიშურ ოცბალაშ** – კაცებო (მეტსახელია) ბექობზე იწვა ოცნებით (ოცნებობდა რა).

ოცგონბულ ocgonbul ორჭოფი, აზრის ადვილად შემცვლელი, ოცნაირად მოაზროვნე нерешительный a person who changes his mind easily. **ოცგონბულ ადმქჼ და ივრამ, იცხუხ დაჴეშ თეშილა ცო და** – ბევრნაირად აზრის შემცვლელი ადამიანია იორამი, მაგას გრძლად (დიდი ხნით) ვერ ენდობი.

ოწ|დ|ალარ oç|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაწევა (გაიწევს) потянуться to move aside. 2. აწონვა (აიწონება) весить to weigh. **ფსარე[ჳ] ოწვალი'ნეს, ცჳა კილრ̂ ლატდინორას** – გუშინ ავიწონე და ერთი კილო მომემატებინა.

დ|ოწ|დ|ალარ d|oç|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. მიბმა (მიებმება) привязаться to tie, to tie together. **ე ბაწრი მოჳ ლაზიშ დოწდალოჼ ვაშ[ბ]ა̄ხ** – ეს ბაწრები რა კარგად გადაება ერთმანეთს. 2. გადატ. перен. fig. ადევნება (აედევნება) последовать, пристать to run after, to follow. **ფჳარჩ ჟეხ დოწდალოჼ** – ძაღლები ცხვარს აედევნნენ.

ოწარ oçar გრდმ. прх. trans. 1. გაწევა (გაწევს), აწევა, потянуть, поднять to pull, to get out, to lift, to pick up. 2. მოწევა (თამბაქოსი) закурить to smoke. 3. აწონვა (აწონის) взвесить to weigh. **თხე ავქეს ოწა̄ლ** – მატყლი (შემოდგომისა) ავაქამ აწონოს! უსრ. несов. imp. **ებწარ ebçar**.

დ|ოწარ[1] **d|oçar**[1] გრდმ. прх. trans. 1. მიბმა (მიაბამს); გამობმა привязать to tie. 2. გადატ. перен. fig. გაყოლება (გააყოლებს) взять что-л. с собой, послать с кем-нибудь to send with somebody, to charge to pass the word. უსრ. несов. imp. **დ|ებწარ d|ebçar**.

დ|ოწარ² **d|oçar²** გრდუვ. непрх. intrans. მოდება (მოედება), დაფარვა покрыться to become covered with sth. **მაჴოხ ხაბურ ბოწიჼ** – პურს ობი მოედო; **წასტ ჰერწნიხ სიჼ დოწიჼ** – სპილენძის ქვაბს ჟანგართ (სპილენძის ჟანგი) მოედო. უსრ. несов. imp. **დ|ებწარ d|ebçar**.

ოწ|დ|არ oç|d|ar გრდმ. прх. trans. გაწევა (გაწევს), ა[მო]წევა, გაჭიმვა потянуть, растянуть, вытянуть to pull, to lift, to stretch, to raise. **კნათივ თოკ ოწდიეჼ** – ბიჭებმა თოკი გაწიეს; **კამჩივ ლაუ̆ფლორეჼ ურუმ ოწბიეჼ** – კამეჩებმა ტალახიდან ურემი ამოათრიეს (ამოსწიეს); **ჯიბგრივ ჯიბრეჼ ქის ოწბიეჼ ჯამრეგო** – ჯიბგირებმა ჯიბიდან ქისა ამოაცალეს ჯამარს; **ვარდას წამწამი ოწჳიეჼ** – ვარდამ წამწამები (წარბები) აზიდა. უსრ. несов. imp. **ებწ|დ|არ ebç|d|ar**.

ოწჴოწ|დ|ალარ oçqoç|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაზმორება (გაიზმორება) потянуться to give a stretch after sleep. 2. გაპრანჭვა (გაიპრანჭება), ამპარტავნობა кривляться to titivate, to pride. უსრ. несов. imp. **ეპწჴებწ| დ|ალარ epçqebç|d|alar**.

ოწჴოწ|დ|არ oçqoç|d|ar გრდმ. неп. tans. გაწევ-გამოწევა (გაწევ-გამოწევავს), გაჭიმ-გამოჭიმვა потянуть туда-сюда to pull to and fro, to tousle. უსრ. несов. imp. **ებწჴეპწ| დ|არ ebçqepç|d|ar**.

ბ|ოხარ² **b|oxar²** გრდუვ. непрх. intrans. კუჭში გასვლის მოთხოვნილების ქონა (მოთხოვნილება აქვს) иметь потребность испражниться having the demand of egestion. **ე ბა̌დრენ თაბით ბუხუ̂, ფსტუჳნო̂, სო ჰაჭალე̂!** – ამ ბავშვს, მგონი, კუჭში გასვლა უნდა, დედაკაცო, მოხედე რა!

დ|ოხარ¹ **d|oxar¹** გრდუვ. непрх. intrans. შარდზე გასვლის მოთხოვნილების ქონა (მოთხოვნილება აქვს) иметь потребность помочиться having the need of urination. **ე ბა̌დრენ თაბით დუხუ̂, ფსტუჳნო̂, სო ჰაჭალე̂!** – ამ ბავშვს, მგონი, მოშარდვა უნდა, დედაკაცო, მოხედე რა!

დ|ოხარ² **d|oxar²** გრდუვ. непрх. intrans. 1. დანგრევა (დაინგრევა) разрушиться to destroy. **ბესლარგო გომურ ბოხეჼ** – ბესოანთ გომური დაენგრათ. 2. გაცვეთა (გაცვდება) износиться, иступиться to frazzle, to abrade. **ნაბად ბოხეჼ, ჰალ თე-**

კარ კლევადო – ნაბადი გაცვდა, დაკერებას მოითხოვს. უსრ. несов. imp. **დ|ეხარ d|exar**.

დ|ოხ|დ|არ d|ox|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დაშლა (დაშლის), დაქცევა, დანგრევა разрушить, разобрать, износить, стереть to fall into pieces, to destroy. **ოჯარ თიშჼ წა დოხდიერ** – იმათ ძველი სახლი დაანგრიეს. 2. წაშლა, გაცვეთა стереть, износить to frazzle, to abrade. **ძუძკეს კაბ ჲოხჲიქჼ** – გოგონამ კაბა გაცვითა; **მემცხორეს დუჯ თექ დოხოდო̂** – მეცხვარე ბევრ თექას გაცვეთს. უსრ. несов. imp. **დ|ეხ| დ|არ d|ex|d|ar**.

დ|ოხ|დ|იენო̂ d|ox|d|ienô მიმღ. прич. particip. 1. დაშლილი, დანგრეული разложенный, разрушенный fallen into pieces, destroyed. **ბოხბიენო̂ სათივ უჲშტაჸ ჰალო̂ ოთბინას** – დაშლილი სათივე ისევ დავდგი. 2. გაცვეთილი изношенный frazzled, abraded. **ე ბქჼ ჰანაკ ბალო̂ ბოხბიენო̂?** – ეს ბუდე ვისი დანგრეულია, ნეტავი?

დ|ოხ|დ|ითარ d|ox|d|itar გრდმ. прх. trans. დანგრევინება (დაანგრევინებს), დაშლევინება, გაცვეთინება заставить разрушить, разобрать, износить to make destroy, discourage, outwear. **თიშჼ წა დაჰ დოხდითე'ნეს, წინი̂ თაგდჼ ჴექლას** – ძველი სახლი დავანგრევინე და ახლის ასაშენებლად ვემზადები.

დ|ოხ|დ|ოფშ|დ|არ, დ|ოხჭოხ|დ|არ, დ|ოხსოხ|დ|არ d|ox|d|opš|d|ar, d|oxč̣ox|d|ar, d|oxsox|d|ar გრდმ. прх. trans. მილეწ-მოლეწვა (მილეწ-მოლეწავს), მინგრევ-მონგრევა; მიცვეთ-მოცვეთა разбить, разломать (в какой-то степени), износить to break, to frazzle, to destroy. **დადას თხჼ თიშჼ გომურ დაჰ ბოხბოფშბიქჼ** – მამამ ჩვენი ძველი გომური მიანგრ-მოანგრია; **ვაშას ჩხჼდრი მაცხეჸ დოხჭოხდიქჼ** – ძმამ წინდები, რა ხანია, მიცვით-მოცვითა.

დ|ოხ|დ|ოფშენო̂ d|ox|d|opšenô მიმღ. прич. particip. მინგრეულ-მონგრეული, დამტვრეული, დამსხვრეული; დაგლეჯილ-ჩამოფხრეწილი развалившийся; ободранный destroyed, broken, fallen into pieces. **დოფშქჼჩ̂ წენივ ლე ყარ ცო ლეცოჲო̂, ლე ფშელო̂** – ჩამოქცეული სახლი არც წვიმას იჭერს, არც სიცივეს; **ტუჲგლარჼ ზაქაჲრი̂ ვოხვოფშენო̂ ხეთჼ კმატუნ ჲუხე[ჰ]** – ტუგიანთ ზაქრო დაგლეჯილ-დამტვრეული (ჩამოფხრეწილი) იპოვეს კლდის ძირას.

ოხკარ oxḳar მრ. იხ. мн. см. pl. see **ოლ̦არ^1 oļar^1**. **ოჴუს ყაჭუხ კიკი ოხკი̃** – მან ძაფზე მძივები ააგო.

ოხკ|დ|არ oxḳ|d|ar მრ. იხ. мн. см. pl. see **ოლ̦|დ|არ^1 oļ|d|ar^1**. **ეტ̦ყეჭენო̂ ბანდ-ბუნდი მაჲრგლეხ ოხკჲინორ სიდოს** – დახეულ-დაფლეთილი ჩვრები მარგილზე ჩამოეცვა სიდოს; **ფჯ̂არავ ფჯ̂არან ცარკი ოხკჲიე̃** – ძაღლმა ძაღლს კბილები ჩაუსო. უსრ. несов. imp. **ეხკ|დ|არ exḳ|d|ar**.

დ|ოხკარ^1 d|oxḳar^1 გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. ჩაწყობა (ჩააწყობს), ჩალაგება положить, сложить, уложить (внутрь) to put in, to put into. **სე აგას შარი̃ დუჲფხუ̃ კიდბნი დოხკი̃** – ბებიაჩემმა თავისი სამოსი კიდობანში ჩააწყო; **ოჴუს გაგნი უჯრი ჲოხკი̃** – იმან კვერცხები უჯრაში ჩაალაგა. იხ. см. see **დ|ოლ̦არ d|oļar**.

დ|ოხკარ^2 d|oxḳar^2 გრდმ. прх. trans. გაყიდვა (გაყიდის), მიყიდვა продать to sell. **მელ'ე შო დალო̂, თაბაჲრჩ დოხკოთხ** – ყოველ წელს ჭედილებს გავყიდით; **ფსარე⌈ჯ̂⌉ ცჯ̂აიტ̦ კილო̂ ლი̄ბე̃ დუჲხკრას** – გუშინ თერთმეტი კილო ლობიო გავყიდე; **ჴანო̂ ვუმ (ˉუმ) დოხკოს** – ხვალაც რამეს გავყიდი. უსრ. несов. imp. **დ|ეხკარ^2 d|exḳar^2**.

დ|ოხკა̃ d|oxḳã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **დ|ოხკარ^2 d|oxḳar^2**. **ილოს ჲეთ̦ ბოხკა̃ ბიკე̃ ბაზირი̂** – ილომ ძროხა გასაყიდად წაიყვანა ბაზარში.

დ|ოხკინო̂^{1} d|ixḳinô^1 მიმღ. прич. particip. ჩაწყობილი, ჩალაგებული положенный, сложенный, уложенный (внутрь) put into. **მამოს დოხკინო̂ ქაჲრცხი̂ ჯ̂ალოჸ დახითიე̃ სოგო̂** – მამიდამ ჩალაგებული სამოსი ისევ ამომაღებინა.

დ|ოხკინო̂^{2} d|oxḳinô^2 მიმღ. прич. particip. გაყიდული проданный sold. **დ|ოხკინო̂ წა დაშარე̃ ლათ̦ე̂** – გაყიდული სახლი ცარიელი დგას.

ოხტ̦⌈აჲ⌉: ოხტ̦⌈აჲ⌉ დ|აჸარ oxţ⌈aj⌉: oxţ⌈aj⌉ d|a’ar გრდუვ. непрх. intrans. ოხტში მოსვლა (მოვა), სამაგიეროს გადახდა, ჯავრის ამოყრა отплатить, воздать to retaliate.

ოჴ (ოუ̆ჴ⌈უ̂⌉, უ̄ჴ⌈უ̂⌉) oq (oŭq⌈û⌉, ūq⌈û⌉) ფორმაა **ო o** ნაცვალსახელისა ირიბი ბრუნვებისათვის და იხმარება მსაზღვრელად является формой местоимения

ო **o** для косвенных падежей и употребляется как определение it is a form of the pronoun ო **o** for indirect cases and used as the determiner. იხ. см. see ო **o**. **ე ნეკ მა ევოდო̂, ო ეც** – ამ დანას ნუ იღებ, ის აიღე.

ოჴ⌈უჲ⌉ცი̃^{1} oq⌈uj⌉cĩ^1 იმასთან ⌈ერთად⌉ с ним ⌈вместе⌉ together with (ერთ-ერთი ფორმაა ნაცვალსახელისა одна из форм местоимения one of the forms of pronoun ო **o**). **თხა ას ოჴ⌈უჲ⌉ცი̃ ვუჲტას** – დღეს მე იმასთან მივდივარ. იხ. см. see ო **o**.

ოჴ⌈უჲ⌉ცი̃^{2} oq⌈uj⌉cĩ^2 ნაწ. част. part. ამასთანავე, ამავე დროს вместе с тем, в то же время herewith, at the same time. **ვახი̃ჩო̂ სტაკოვ, ოჴ⌈უჲ⌉ცი̃, თეფში დეფშდიე̃** – მთვრალმა კაცმა, ამასთანავე, თეფშები დაამსხვრია.

ოჴ⌈უჲ⌉ღეშ oq⌈uj⌉γeš ზმნს. нареч. adv. მისებურად в его (её) стиле like him/her, as he/she. **მაჲრმეგო ჩამლი̃ იშ ჲა, ოჴ⌈უჲ⌉ღეშ მოჴ ცოჰ̄ანე̄ ბო** – მარიამს ტკბილი ხმა აქვს, მისებურად არავინ მღერის. იხ. см. see ო **o**.

ოჯახ ჲჲ **oǰax** jj ოჯახი семья family. **ოჯხე̃ და̄დ ოჯახ დაჴჩოხ დო** – ოჯახის *პატრონს* ოჯახის უფროსს ეძახიან; **წელტა̄ხ ოჯხა̄ხ ლელრათხ** – ახალ წელს (ახალ წლებში) ოჯახებში დავდიოდით.

ოჸ⌈ო̂⌉ ბდ **o'⌈ô⌉** bd მარცვალი зерно grain, seed, corn. **ოჴუს სიმი̃დო̃ ოჸნი ჴერწორ** – ის სიმინდის მარცვლებს ხალავდა; **მა̄ჴ ოჸნე̃ კორკოტ დოლა** – პურის მარცვლებისაგან კორკოტი კეთდება; **პროწლეგო დუჴჭ წეგე̃ ოჸნი და** – ბროწეულს უამრავი წითელი მარცვალი აქვს.

დ|ოჸ|დ|არ d|o'|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. მოყვანა (მოიყვანს) приводить, разводить to bring. **ოჴუს ფსტუნალ თინ ჲოჸჲიე̃** – მან ცოლად თინა მოიყვანა. 2. გამოყვანა (გამოიყვანს), შექმნის, დაამუშავებს выращивать, выводить to work up, to process. **დითხ კურ⌈ენ⌉მაქ დოჸდიე̃** – ხორცი კვამლზე გამოიყვანეს. 3. მოშენება (მოაშენებს), მოყვანა разводить, выращивать to grow, to cultivate, to breed. **მიხოს დუჴ კარტოფილ ბოჸბიე̃** – მიხომ ბევრი კარტოფილი მოიყვანა; **ბალე ცაროს იაპონურ ხურმ ჲოჸჲიე̃** – ბაღში ცარომ იაპონური ხურმა მოაშენა.

დ|ოჸ|დ|ითარ d|o'|d|itar გრდმ. прх. trans. მოყვანინება (მოაყვანინებს) заставить привести to make bring.

დ|ო̆ფხ|დ|ალარ d|ǒpx|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაცხელება (გაცხელდება), გათბობა, გახურება согреться, разогреться, раскалиться, to grow warm, to grow hot. კეც **ჲო̆ფხჲალი̃** – კეცი გახურდა; **ხი დოფხდალი̃** – წყალი გაცხელდა; **ჰაერ ჲო̆ფხჲალი̃** – ჰაერი გათბა. უსრ. несов. imp. **დ|ე̆ფხ|დ|ალარ d|ĕpx|d|alar**.

დ|ო̆ფხ|დ|არ d|ǒpx|d|ar გრდმ. прх. trans. გაცხელება (გააცხელებს), გათბობა, გახურება согреть, раскалить to make warm, to make hot. **ქორთ ბილნ̃ ხი დო̆ფხდოს** – თავის დასაბანად წყალს გავაცხელებ (ვაცხელებ). უსრ. несов. imp. **დ|ე̆ფხ|დ|არ d|ĕpx|d|ar**.

დ|ო̆ფხ|დ|იენო̂ d|ǒpx|d|ienô მიმღ. прич. particip. გამთბარი, გაცხელებული, გახურებული согретый, раскалённый warmed, hot. **დო̆ფხდიენო̂ ჳაჲჰკი̂ ატ̣აჲში̂ გამლა** – გახურებული რკინა ადვილად იღუნება.

დ|ო̆ფხსო̆ფხ|დ|ალარ d|ǒpxsǒpx|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ხელდახელ გათბობა (გათბება), შეთბობა погреться, согреться немножко to make a bit warm. **ქასტ̣ლარასო̄, ვო̆ფხსო̆ფხვალი'ნეს, ვაჲხნას** – მეჩქარებოდა [და] ხელდახელ გავთბი და გავიქეცი. უსრ. несов. imp. **დ|ე̆ფხსე̆ფხ|დ|ალარ d|ĕpxsĕpx|d|alar**.

დ|ო̆ფხსო̆ფხ|დ|არ d|ǒpxsǒpx|d|ar გრდმ. прх. trans. ხელდახელ გათბობა (გაათბობს), შეთბობა погреть, согреть немножко to make a bit warm. **ხ̃ ცო ჲაშ ხი̃კლი წარმაქ დო̆ფხსო̆ფხდო'ჟ, ჰალო̄ დაყო̂** – მოუცლელობისას ხინკლებს ცეცხლზე ხელდახელ გაათბობენ და შეჭამენ. უსრ. несов. imp. **დ|ეფხსეფხ|დ|არ d|epxsepx|d|ar**.

ჲ|ო̆ფხ|ჲ|ალარ j|ǒpx|j|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაცხომა (დაცხება) становиться жарко to begin heat. **წყეგეჸ ჲო̆ფხჲალრევ ბაღი ჳერ დავდიჸ̃** – მეტისმეტმა დაცხომამ ბაღები გააფუჭა.

-ო̄, -ō 1. კავშ. союз conj. და и and. **ქორთო̄, ქოკიჲ̄ და სოგო დილუჲნი̂** – თავი და ფეხები [და] მაქვს დასაბანი; **ვასო̄, თემო̄ ბარ თხა თხეჩუ** – ვასო და თემო [და] იყვნენ დღეს ჩვენსას. 2. ნაწ. част. part. -ც тоже, также, и and, too, as well. **ქორთო̄ დაჳ ბილნას, ქოკიჲ̄** – თავიც დავიბანე, ფეხებიც; **ვასო̄ ვარ თხა თხეჩუ, თემო̄** – ვასოც იყო დღეს ჩვენსას, თემოც.

პ

პაჲ ბდ **ṗaj** bd კოცნა, ამბორი поцелуй kiss.

პაჲ ბ|ალʻარ (თელʻარ) ṗaj b|alʻar (telʻar) გრდუვ. непрх. intrans. კოცნა (აკოცებს, კოცნის) поцеловать, целовать to kiss. **დუჲიჩო̂ ხანე[ჴ] ვაშ[ბ]ჲ̃ ბაგწიჩო̂ ვაქარვ ვაშ[ბ]ინ პაჲ თელʻო̂** – დიდხანს [ერთმანეთის] უნახავი ძმები ერთმანეთს ჰკოცნიან;

პაჲნოგო̂ წრაჴ დ|ითარ ṗajnogô ḉraq d|itar გრდმ. прх. trans. ხმაურიანი კოცნა чмокать to kiss, to smack.

პაჲნო̄ხ (პაერჩა̄ხ) დ|აჴარ ṗajnōx (ṗaerčāx) d|aqar გრდმ. прх. trans. გადაკოცნა (გადაკოცნის), დაკოცნა расцеловать to kiss, to cover with kisses.

პაჲპროზ, პაჲპრუზ დდ **ṗajṗroz, ṗajṗruz** dd პაპიროსი папироса cigarette. **პაჲპრუზეხ (პაჲპროზეხ) წე ლათჲიჷ̃ ოჴუს** – პაპიროსს ცეცხლი მოუკიდა მან; **პაჲპრუზ ეპწო̂ სე ვაშას** – პაპიროსს ეწევა ჩემი ძმა.

პაჲტება|დ|ალარ ṗajṭeba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. პატიება (ეპატიება) быть прощённым to forgive. **ყოლ დარ, მოსოლ ჲარ ლე ცოჰ̄ანნა̄ პაჲტებალაე̄, ლე ცოჰ̄ანნა̄ დისჷ̃** – ქურდობა, ავის ქმნა არც არავის ეპატიება და არც არავის შერჩება.

პაჲტება|დ|არ ṗajṭeba|d|ar გრდმ. прх. trans. პატიება (აპატიებს) простить, извинить to forgive. **დაჩო წყე პაჲტებადინათხ გიგუჲნ** – მხოლოდ ერთხელ ვაპატიეთ გიგოს.

პაჲტება|დ|ა̃ ṗajṭeba|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара is an infinitive for the gerund **პაჲტება|დ|არ ṗajṭeba|d|ar**. **ატაჲშო̂ პაჲტებადა̃ ცო ჴეთ სო̃** – ადვილად პატიება არ ვიცი.

პა̃ტ ბდ **ṗãṭ** bd მაჟალო, ტყის ვაშლი кислица (дикое яблоко) codling; Malus orientalis (Latin). **ლაზარე̄ უჲშ[ტ] ვუწა̃ ცუხ, მოჰ̄ე პა̃ტახ ჩა** – ლაზარე ისე გაძ-

და ქუმელით, როგორც მაქალოთი დათვი; **მუსტჼ პჼტი დეხკლარ იარმუკე** – მქავე მაქალო⌈ები⌉ იყიდებოდა იარმუკაზე.

პანღურ ბდ **p̣anγur** bd პანღური пинок, толчок to kick. **ბჼდრივ ვაშ⌈ბ⌉ინ ბეკიჭაჲნრ̂ პაჲნღრი თელ‘ორ** – ბავშვები ერთმანეთს ხუმრობით პანღურ⌈ებ⌉ს ჰკრავდნენ.

პან⌈ა⌉შვიდ ჲჲ **p̣an⌈a⌉švid** jj პანაშვიდი панихида dirge, funeral rites. **დალჼჩონ პან⌈ა⌉შვიდ ჲო** – მიცვალებულს პანაშვიდს უხდიან.

პარაკლის დდ **p̣arak̦lis** dd პარაკლისი молебен thanksgiving service, church service. **პარაკლისეხ დივკოჼ ჩუ თუჲჭვისნორ** – პარაკლისზე დიაკვანს ჩასძინებოდა.

პარასკ, პარასკინა̄ დ **p̣arask̦, p̣arask̦inā** d პარასკევი пятница Friday. **პარასკ გეფსუჼ ფხილღეჼ დე და** – პარასკევი კვირის მეხუთე დღეა; **პარასკინე⌈ჭ⌉ ლაჩაჭ ვუჲტას** – პარასკევს ქვევით მივდივარ; **პარასკილომცეჼ სტეხა′ესრ̂, ასა̄ ვალოს უჲს̂** – პარასკევამდე მომიცადე და მეც წამოვალ იქ.

პარშოკ დდ **p̣aršok̦** dd ფხვნილი порошок powder. **ფსარე ქაჲრცხ დითუჲნ̂ პარშოკ იცნას** – გუშინ სამოსის სარეცხი ფხვნილი ვიყიდე.

პარშუტ დდ **p̣aršuṭ** dd პარაშუტი парашют parachute. **პარშუტევ ლეთხარ ლეც სოჼ ჷამდეჼ** – პარაშუტით ხტომა მინდა ვისწავლო.

პასუხ ბდ **p̣asux** bd პასუხი ответ answer, reply, response. **იცხუს პასუხ ცო ბალ′ჼ ილუჲნ̂, პაჲსხეწჼ შარნ ჭაჭვიჼ** – მაგან პასუხი არ მისცა ილოს, უპასუხოდ გაისტუმრა; **თინას წა̄რლეჼ პაჲსხი სტეხრ̂** – თინა წერილების პასუხებს უცდის.

პატივ ჲჲ **p̣aṭiv** jj პატივი, პატივისცემა уважение respect. **სჼ დად პაჲტვიშ̂ ვახინ̂ სტაკ ვარ** – მამაჩემი პატივით მცხოვრები კაცი იყო (მამაჩემს პატივით ცხოვრება უყვარდა); **სტაკ ოჯუხ წე, ჭჼგოჭა̄ ფჭეჭ-ხკეჭ პატივ ჲა** – კაცი იმას ჰქვია, ვისაც ხალხში (სოფელ-ხევში) პატივისცემა აქვს.

პატივ ჲ|ებლარ p̣aṭiv j|eblar გრდ. прх. trans. პატივისცემა (პატივს სცემს), პატივის დადება уважать, относиться с уважением, почесть to respect, to esteem. **ნიფსიჩრ̂ სტაკონ ნახვ პატივ ჲებლრ̂** – მართალ კაცს ხალხი პატივს სცემს.

პატიოსა̃ p̣aṭiosã პატიოსანი честный, почтенный, порядочный honest. **პატიოსა̃ჯ სტაკოლ ლერლ‘ლარ მიჩხმაჸ თედოლ-ბიძჷ̂** – ზედმიწევნით (ძალიან) პატიოსან კაცად ითვლებოდა ყველგან თედოლე ბიძა.

პატრუკ დდ **p̣aruḳ** dd პატრუქი фитиль wick, fuse. **წჷნჷ̂ პაჲტრკი ეცალჷ̂** – ახალი პატრუქები იყიდე რა.

პაჩ ბდ **p̣ač** bd პაჩი поцелуй (на языке детей) kiss (in baby’s language). პაჩი, კოცნა (ბავშვის ენაზე). **ჴე პაჩეხ ლაჲალოსჩ̂, გარი დუჳ პაჩი დახითლე⌈ჴ⌉ ნანეშენ!** – შენს პაჩის ვენაცვალე (შენი პაჩისთვის მოვკვდე), აბა, ბევრი პაჩი უქენი დეიდას!

პა̆ლო̂ p̣ălô ზმნს. нареч. adv. დღეიდან მეხუთე დღეს в пятый день с сегодняшнего on the fifth day from today. **პალო̂ ლოთვაჲ ტბათინჷ̂** – დღეიდან მეხუთე დღეს წავიდეთ ტბათანაში.

პა̆ლო̄ ჲ **p̣ălō** j დღეიდან მეხუთე დღე пятый день с сегодняшнего the fifth day from today. ***პა̆ლო̄ თხადოლო̃ ფხილლეჩო̂ დენა̃ წე ჲა*** – *პალო̄* დღეიდან მეხუთე დღის სახელია.

პეჲნცა̄ ჲჲ **p̣ejncā** jj პენსია пенсия pension. **პეჲნცაჲშჷ̂ მთავრბას თელ‘ჩ̂** – პენსიებს მთავრობა აძლევს.

პე̃ტო|დ|არ p̣ẽṭod|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. პენტვა (პენტავს) взбивать (прутиками шерсть, вату) to swingle, to scutch. **კეჭ ჭარკნივ პე̃ტოდჲა̃ლათჷ̂** – მატყლს მოკლე ჯოხებით პენტავენ ხოლმე. 2. გადატ. перен. fig. ცემა (ცემს) бить to beat.

პეპელ დდ **p̣ep̣el** dd 1. პეპელა бабочка butterfly. **ბუბკინმაქ პეპლი ხიბჟჷ̂** – ყვავილებზე პეპლები სხდებიან. 2. ღილი пуговица button. **ხალთეხ პეპლი დაჴ ხეტჷ̃** – ხალათს ღილები მოსწყდა (ასძვრა). 3. პეპელი, ცხვრის პარაზიტოვანი დაავადება, ცხვრის ტუბერკულოზი овечье паразитическое заболевание, овечий туберкулёз parasitic disease of the sheep, tuberculosis of the sheep. **ის ჟელრეჩო̃ ლეშ გონე დაყჲებლიშ, კნათი, პეპელ ხუმ ცო და** – მაგ ცხვრის ლეში კარგად გასინჯეთ, ბიჭებო, პეპელი ხომ არა ჰყავს.

დაუ̆ყა̃ პეპელ დდ **daŭq̣ã p̣ep̣el** dd ფარვანა, მიცვალებულ⌈ებ⌉ის პეპელა ночная бабочка, мотылёк moth.

პეპლა|დ|არ **p̣ep̣la|d|ar** გრდმ. прх. იხ. см. trans. see **ფუშკა|დ|არ** **pušḳa|d|ar**. **თხე შობურ მამლევ მეზობლჼ დედლი ფუშკადჼლათერ** – ჩვენი ფშაური მამალი მეზობლების დედლებს პეპლავდა ხოლმე.

პერ ბ **p̣er** b პერი, ქაფი пена, накипь foam, lather, head. **ჸეგგო[ჰ̃] პერ ხილ‘ჼლათე̂** – ლუდს ქაფი აქვს ხოლმე; **საპოჼ პერევ დეღ დილოდო̂** – საპნის ქაფით ტანს იბანენ.

პერ თაჴარ (თეჴარ) **p̣er taqar (teqar)** გრდმ. прх. trans. ქაფის მოხდა (ქაფს მოხდის) снять пену to skim the foam. **წვეჼ ჴეხკჸოშ პერ თეჴჼლათე̂** – როცა წვენს ხარშავენ, ქაფს ხდიან ხოლმე.

პერ ლაქ|ბ|არ (ლექ|ბ|არ) **p̣er lak|b|ar (lek|b|ar)** გრდმ. прх. trans. ქაფის [მო]გდება (ქაფს [მო]იგდებს), აქაფება пениться, пениться to spume, to make foam. **პერ ლაქბო̄ ალზნევ, უჸშტა̄ ჸალო̂ წიფლნილა[ჰ̃ო]** – აქაფდება ალაზანი და ისე მოდის წიფლოვანში; **კეჯ̂ ჸაჴჩ̂ო̂ ხივ პერ ლაქბიეჼ** – ადუღებულმა წყალმა ქაფი მოიგდო.

პილპილ დ **p̣ilp̣il** d პილპილი перец pepper. **პილპილევ მოტ̦ ბაკობო̂** – პილპილი ენას წვავს.

პიჟამო̂ დდ **p̣ižamô** dd პიჟამო пижама pyjamas. **პიჟამო̂ დოფხინო̂ პეტრე̂ ვიწვაჴუჸშ̂ ეთ̣ჴეთ̣ერ ეზო** – პიჟამოჩაცმული პეტრე მედიდურად მიდგებ-მოდგებოდა ეზოში.

პირ ბდ **p̣ir** bd ფარა (ცხვრისა, თხისა) стадо (овец, коз) herd (of the sheep, of the goats), flock. **ბაცბა̄ პირივ ლამნი კუვდიეჼ** – თუშების ფარებმა მთები გადაათეთრეს; **ბჵორძიკძევ ილიკო̂ ჩუხო̄ პირუხ (პირეხ) ვაწურ** – ბორძიკიძე ილიკო ბატკნების ფარას დასდევდა (უვლიდა).

პირდაპირ **p̣irdap̣ir** ზმნს. нареч. adv. პირდაპირ прямо straight, directly. **სიმართლე̂ პირდაპირ ალ‘ სოგო̂** – სიმართლე პირდაპირ მითხარი.

პირიანათ **p̣irianat** ზმნს. нареч. adv. პირიანად, ხელმისაწვდომ ფასებში по сходной цене, выгодно profitably, in accessible prices. **ბესოს პირიანათ ხაჸრცნორ თუხოხ ნაჩხ** – ბესოს პირიანად გაეცვალა მარილში ყველი.

პირისფერ pịrisper პირისფერი телесный цвет, бланжевый light pink. **დაჲრკოხ პირისფერ კაბ თაგურ** – დარიკოს პირისფერი კაბა უხდებოდა.

პირსახოც, პირსაჴოც დდ **pịrsaxoc, pịrsaqoc** dd პირსახოცი полотенце towel. **ბაბოს პირსაჴოცევ ტოტი ლაფსჲიჱჼ, წამჲიჱჼ** – პაპამ პირსახოცით ხელები გაიმშრალა, გაიწმინდა; **პირსაჴოცი თოკეხ ჴაჟხკჟ (ჴოჟხკჟ)** – პირსახოცები თოკზე კიდია.

პირქუშ pịrkuš პირქუში угрюмый dreary, inclement, glum. **ოსი პირქუშ ლამნი ლათ̦ერ** – იქ პირქუში მთები იდგა.

პიტალ[ო̂] pịṭal[ô] 1. პიტალო (კლდე) крутая, отвесная (скала) craggy, precipitous (rock, cliff). **გოგიხ პიტალ[ო̂] კმატნი ლათ̦ჱ̂** – ირგვლივ პიტალო კლდეები დგას. 2. შეურეველი, წმინდა (ლითონი...) чистый, без примеси (металл...) pure. **დაკოს პიტალ[ო̂] ტათბჟჼ ჭაჲბკი თეგდითჱჼ** – დაკომ (დარიკომ) წმინდა ვერცხლის კოვზები გააკეთებინა.

პიტნ, პიტნაჸო̂ დდ **pịṭn, pịṭna'ô** dd პიტნა мята mint, spearmint; Mentha (Latin). **პიტნჱჼ (პიტნაჸუჲჼ) ჩაჲ დეწრიკაჸ ლევჲორალო̂ ბაბალჱ̂** – პიტნის ჩაის მოყვარული ყოფილიყო ბაბალე.

პიტნაჸო̄რჱჼ pịṭna'ōrē̃ პიტნიანი с мятой with mint. **ლაწმრეს პიტნაჸორჱჼ ჩაჲ მელ‘ო̂** – ავადმყოფი პიტნიან ჩაის სვამს.

პლაჼ დდ **pḷã** dd შარა, მწკრივი улица, ряд road, street, row, line. **ალნი[ჺ] ბაცბი პლანმაქ დახჱ̂** – ალვანში თუშები მწკრივზე ცხოვრობენ; **ჩარხლაჼ გიგო̂ ეჳ პლანეხ დოვჺ ვახჱ̂** – ჩარხოანთ გიგო ამ შარის იქით ცხოვრობს; **ვენჴჱჼ პლაჼ** – ვენახის მწკრივი (რიგი).

პოდნოს, პოდნოც დდ **pọdnos, pọdnoc** dd ლანგარი поднос tray, dish. **აჲნკოს პოდნოცევ ჩაჲ დეჸჱჼ ჺაშინ** – ანიკომ ლანგრით ჩაი მოუტანა სტუმრებს.

პოვერნ ვბ **pọvern** vb რწმუნებული поверенный attorney. **მაცმჱ̄ მაჲრამ ნათესვა̄ხ ქატერ, პოვერნელ გიგო̂ ვარ** – როცა მარიამი ნათესავებს უჩიოდა, რწმუნებულად გიგო ჰყავდა.

პოლიცა̄, პოლიცია ჲჲ **pọlicā, pọlicia** jj პოლიცია полиция police. **ბელდურა̄ ივნეგო[ჺ] პოლიცაჲს (პოლიციევ) თოფ დაჺ ჲაჴირ** – ბელადიანთ ივანეს პოლიციამ თოფი წაართვა.

პოლკ ჲჲ **p̣olḳ** jj პოლკი полк regiment. **სალთი პოლკი ბოტურ** – ჯარისკაცები პოლკში მიდიოდნენ; **თხო პოლკა̄ხ ბარათხრ̂ სოდა ბეყინრ̂** – ჩვენ პოლკებში ვიყავით აქეთ-იქით გაყოფილი, განაწილებული.

პოხილ დდ **p̣oxil** dd ცხვრის ქონი, პოხიერი бараний жир mutton fat, fat of the sheep.

პუჲხლა̄რე̃ **p̣ujxlārẽ** პოხილიანი, ცხვრის ქონიანი с бараньим жиром with sheep grease, fat. **პუჲხლა̄რე̃ დაყარ დუკჩოვ წუნბადო** – პოხილიან საჭმელს ბევრი იწუნებს.

პრა̃ჭო|დ|ალარ **p̣rãč̣o|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. პრანჭვა кривляться, жеманиться beautifying, becoming prude. **ლამზურჩრ̂ ჲაჰონ ზედმეტ პრა̃ჭოდჲალარ ცო და საჭირრ̂** – ლამაზ გოგოს ზედმეტი პრანჭვა არ სჭირდება.

პრას დდ **p̣ras** dd პრასა лук, порей leek, onion. **პრასლო⌈ჰ⌉ დაჟარ დალ‘ნო′ჟ̂, გამარგლოდარ დეწჷ̂** – პრას⌈ებ⌉ში ბალახი ამოსულა და გამარგვლა უნდა; **პრასეხ (პრასახ) ვაჭრბალას** – პრასაზე ვევაჭრები.

პრიკაშჩიკ ვბ **p̣riḳaščiḳ** vb ნოქარი приказчик, продавец shop-assistant, salesperson. **გიგოლ-პრიკაშჩიკეგრ̂ დო̃ თავლე⌈ჰ⌉ ბეჴკითიერა̃დრის** – გიგოლე ნოქარს ცხენი თავლაში დააბმევინა ანდრომ.

პრკე ჲ **p̣rḳe** j ბრკე (პრკე), ღვინის ობი, თავზე მოგდებული плесень (вина) mold (of the wine). **ვენევ პრკე ლაქჲიჟ̃, დაჰ ჲეწჷ̂ თაკა̃** – ღვინომ ბრკე მოიგდო, უნდა მოიხადოს; **პრკევ ვჟ̃ ჳერ დავოდრ̂** – პრკე ღვინოს აფუჭებს.

პროპკ ჲჲ **p̣rop̣** jj საცობი пробка cork. **ბოთლა̄ხ პრობკი თეგოჲრ̂** – ბოთლებს საცობებს უკეთებენ.

პროწოლ დდ **p̣roçol** dd ბროწეული гранат pomegranate. **კახა̄ შაჲრ̂ პროწლივ ჲალ‘ენრ̂ ჲა** – კახი თავისი ბროწეულებით განთქმულია.

პჵა̃ ბჲ **p̣wã** bj ფრთა крыло wing. **ჰაჲწკიგო⌈ჰ⌉ პჵანი ჲაჲწჷ̂** – ჩიტებს (ფრინველებს) ფრთები ასხიათ. **ას მაჲ̃ც ჰათხ-ჰათხ ვუჲტას დაჰ ხეტჲიქჩრ̂ პჵანივ!** – მე მაინც წინ მივიწევ დაფლეთილი ფრთებით! (აბრ. ბართიშვილი).

პჵა̃ ბ|ოწარ **p̣wã b|oçar** გრდმ. прх. იხ. см. trans. see მხარის მიცემა (მხარს მისცემს), გამხნევება, ფრთის შესხმა поддержать, помочь, одобрить to encourage, to support. **ლაზეჲჩო̂ ნაყბისტენ პჳა̃ ბეწე̂ ბოწა̃** – კარგ ამხანაგს მხარი უნდა მისცე (აუბა, დაეხმარო).

პჳა̃ ბ|ებწუჲნი̂ p̣ωã b|ebçujnî მიმღ. прич. particip. მხარის დამჭერი поддерживающий supporter. **ნიფსხოლმაქ ლელჩონ პჳა̃ ბებწუჲნა̄ დუჴ ქორლა** – სიმართლით მავალს მხარის დამჭერიც ბევრი მოეძებნება (ეშოვება).

პჳანარ: პჳანარ ლელარ p̣ωanar: p̣ωanar lelar გრდუვ. непрх. intrans. ფრენა (ფრენს) летать to fly.

პჳანა̄რე̃ p̣ωanārẽ ფრთიანი, ფრთოსანი, ფრინველი крылатый, пернатый winged, feathery, bird. **თხა აბუჲნ ცჴაჲ პჳანა̄რე̃ ცო დჳევმაკა̃** – დღეს აბომ ვერც ერთი ფრინველი ვერ მოკლა; **ქოთმია̄ პჳანა̄რე̃ (პჳანა̄რნი) და** – ქათმებიც ფრთოსანნი არიან.

პჳე̃ტო̂ ბჲ **p̣ωẽṭô** bj 1. ნეკნი; გვერდი, წიბო ребро rib; side, edge. **ე ჟელრეჩგო პჳე̃ტოხ დითხ ცო ლაჲთი̂** – ამ ცხვარს ნეკნებზე ხორცი არ აკრავს (გამხდარია). 2. ფერდი бок side.

პჳერა̃გ ჲჲ **p̣ωerãg** jj პერანგი рубашка shirt, night-shirt, night-dress. **ჟუჲდრეგო[ჴ] ყარწე̃ პჳერა̃გ ჲაფხურ** – ჟოდურს ჭრელი პერანგი ეცვა.

პჳერა̃გა̄ლე̃ p̣ωerãgālẽ პერანგიანი в рубашке dressed in night-gowns. **სიცხოვ ქოთჲდიენჩო̂ ბა̌დრი პჳერანგა̄ლნი ლათჲერ ბალკონმაქ** – სიცხით შეწუხებული ბავშვები პერანგიანები იდგნენ აივანზე.

ჟ

ჟაბო̂ ბ **žabô** d კრებ. собир. coll. 1. ძროხა, ძროხები (ფურები და თითო-ოროლა მოზვერი, ხარი) скот (коровы и бычки) stock (of the cows and bulls). **ფერდოხ ჟაბო̂ ბაჟერ** – ფერდობზე ძროხები ძოვდნენ; **ჟაბა̃ ნახირ ჲალორ** – ძროხების ნა-

ხირი მოდიოდა; **ჟაბლო[ჴ] ში ჭეჭყ დაჸგჸ** – ძროხებში ორი მოზვერი ურევია; **თხა ჟაბგო ვარასო̂** – დღეს ძროხაში ვიყავი. იხ. см. see **ჲეთ̣ jeṭ**.

ჟაგნო̂ დდ **žagnô** dd წიგნი, წერილი книга, письмо book, letter. **ჟაგნო̂ ხეტ̣ოს** – წიგნს ვკითხულობ; **ჟაგნოჼ ქერქ დაჴ ჲატ̣ქჼ** – წიგნის ყდა დაიხა; **ჟაგნო̂ დაწერადინას ლაჸმჸ დაჴითჼ** – წერილი დავწერე მთაში გასაგზავნად.

ჟაგნო̂ ჴეთინი̂ žagnô qetinî მიმღ. прич. particip. წიგნის მცოდნე, მცოდნე, სწავლული грамотный, учёный erudite, literate. **ფხაუზტ̣ყ შარეხ ჴათხე̂ შიჴ ჟაგნო̂ ჴეთინი̂ სტ̣აკ ბედქჼ ცო ვარ ვაჲლო[ჴ]** – ასი წლის წინათ წიგნის მცოდნე მხოლოდ ორიოდე კაცი იყო ჩვენში.

ჟაჼგ დ **žãg** d ჟანგი ржавчина oxide, rust. **ჟაჼგუვ ჱაჲჴკი̂ დაყო̂** – ჟანგი რკინას ჭამს; **ჟაჼგგორქდა[ჴ] ჴერწო̂ დენიც ჱერ დავიჼ** – ჟანგისაგან ქვაბი სულ გაფუჭდა.

ჟაჼგ დ|ოწარ (დ|ებწარ) žãg d|oçar (d|ebçar) გრდუვ. непрх. intrans. ჟანგის მოკიდება (ჟანგი მოეკიდება), ჟანგის მოდება, დაჟანგება заржаветь, ржаветь to rust. **ბაბო̂ თურეხ მაცხეც ჯაჼგ დოწიჼ** – პაპას ხმალს როდისვე ჟანგი მოეკიდა.

ჟაჼგე̄ჼ, ჟოჼგე̄ჼ **žãgē̃, žõgē̃** ჟანგიანი ржавый rusty. **ჟაჼგე̄ჩო̂ მახევ წიგი̂ ცო დეწე̂ დაჴაჼ** – ჟანგიანი ნემსით სისხლი არ უნდა გამოადინონ (გამოდინდეს).

ჟაკეტ̣ დდ **žaḳeṭ** dd ჟაკეტი жакет jacket. **კუიჩო̂ ბაწრქჼ დაფხე ჟაკეტ̣ დუჲფცნას** – თეთრი ბაწრისგან თბილი ჟაკეტი მოვქსოვე.

ჟამ-კარ დ **žam-ḳar** d ჟამ-კარი, გზა-კვალი пути-дороги way, trace. **ჟამ-კარ დავინო̂ ლელეს** – ჟამ-კარდაკარგული (გზადაბნეული) დავიარები.

ჟაქ **žak** ახი поделом it serves sb right. **ლაზიშ თასვალიჼ მიხაკო̂ ვალილო̂, ჟაქ და იცხუჲნი̂!** – კარგად ჩავარდა მიხაკო ვალებში, ახია მაგაზე!

ჟე დ **že** d კრებ. собир. coll. ცხვარი, ცხვრები овцы, баранта sheep. **ჟეჼმფარ (ჟემადლეჼმფარ)** – ცხვრის მადლმა! (ფიცია); **ჟეჼ კუიჼ პირი გუდალ'ჼ** – ცხვრის თეთრი ფარები გამოჩნდა; **კნათი ჟეგო̂ ბახე'ნე̂, ჟეგო ბჩიცე'ნე̂ შინეჴ ბათ̣ა[ჴ], ინც მა̄ ჟეგრჼ ჩუ̄ ბალო̂** – ბიჭები ცხვარში წავიდნენ, ცხვარში დარჩნენ ორიოდე თვეს, ახლა კი ცხვრიდან შინ მოდიან; **ვაჲლქჼ კუიჼ, ჲაჴოჼ დუმაც ჲიენო̂ ჟე მიჩხმაც დალ'ენო̂ დარ** – ჩვენებური თეთრი, დიდდუმიანი ცხვარი ყველგან

ცნობილი იყო; **ო ჟი̄შ მენხუჲჩო̂ კოლექტივექ დალო̂?** – ის ცხვრები (ცხვრის ფარები), ნეტავი, რომელი კოლექტივისაა?

ჟე-კაჭარ: ჟე-კაჭარ მადლე̃ფარ že-ḳač̣ar: že-ḳač̣ar madlẽpar – ცხვარ-მატყლის მადლმა! ცხვარ-მატყლს ვფიცავ! клянусь овцами и шерстью! I swear the sheep and the wool! Upon my word to the sheep and the wool!

ჟე-ჟაბო̂ დ **že-žabô** d ცხვარ-ძროხა коровы и овцы (во владении) sheep and cows. **მდიდარ სტაკ ვა ციმო̂, დუჯ ჟე-ჟაბო̂ და** – მდიდარი კაცია ციმო, ბევრი ცხვარ-ძროხა ჰყავს.

ჟელ[ვ]რე̃ დდ **žel[v]rẽ** dd ცხვარი (ცხვართაგანი) баран, овца sheep. **ჩუჲხი̂, ახრუბ, წინო̂, თაუ̆ბუ̂ – ჰამახეჸ** *ჟელ/ვ/რე̃* **ალ'ოთვაჲ** – ბატკანი, თოხლი, შიშაქი, ჭედილა – ყველას *ცხვარს* ვეძახით; **გაბუჲგო[ჰ] შაუზტყაეგო̂ ჟელრე̃ ხილ'უ̂** – გაბოს ორმოციოდე ცხვარი ეყოლება; **ის ჟელვრენი ჰანიკ დალო̂** – ეგ ცხვრები ნეტა ვისია? **ეჯ ჟელრეჩო̂ თხე ქუდელ დეწი̂ პეტუჲნი̂** – ამ ცხვრის მატყლი ქუდად უნდა პეტოს.

ჟეჟა|დ|არ žeža|d|ar გრდმ. прх. trans. ჟეჟვა (ჟეჟავს) мять, бить to beat. **არყენაინო̂ ჯორ ჟეჟადბოს** – საარაყედ ვაშლს ვჟეჟავ.

ჟერო̂ ჲდ; ვბ **žerô** jd; vb ქვრივი (ქალი; იშვიათად კაცზეც ითქმის) вдова (редко: вдовец) widow (meant the woman; or the man but very seldom). **ჟერუჲ̂ ქაჲრცხი̂ ჷარჭი̂ დარ** – ქვრივის სამოსი შავი იყო; **ე ფტუჲჩოვ, შაწ ჟერო̂ ჲისქჩოვ, ჯოწლოლეშ ტყოჸ მარ ვიე̃** – ამ ქალმა, ორჯერ ქვრივად დარჩენილმა, მესამედ კიდევ შეირთო ქმარი.

ჟერო̂ ფსტუ ჲდ **žerô psṭu** jd ქვრივი ქალი вдова widow. **ბუჰევ ჟერო̂ ფსტი დუჯარდო** – ომი ქვრივ ქალებს ამრავლებს.

ჟეროლ ჲ **žerol** j ქვრივობა вдовство widowhood, widowerhood. **ა̄ლი̂ დაჲცი̂ ო, ჰანე̄ ჟეროლ ცო ჲა̄ხინჲაე̄, ლე ჟერლე̃ ცო̄მ ხეჸე̂** – ნეტავი იმას, ვისაც ქვრივობა არ განუცდია და არც ქვრივობისა იცის რამე.

ჟივჟივ: ჟივჟივ დ|არ živživ: živživ d|ar გრდმ. прх. trans. 1. ჟივჟივი (ჟივჟივებს), ჟივილ-ხივილი щебетать, чирикать, галдеть to chirp, to twitter. **ჭ̃ც კათათ ბაე̄,**

ჴაჲწკივ ჟივჟივ დოშ შუჲ ბენინ დადოლ დო – ახლა მკათათვეა და ჩიტები ჟივილით თავის ბუდეებს პატრონობენ, უვლიან. 2. წუწუნი (წუწუნებს), ზლუქუნი хныкать to whimper. **ფსარლომცჼ ჟივჟივ დიჩეჴა, დათ̈ნეჼ ცუ მაინც ცო ქაკბოს ჴოჼ** – საღამომდე რომ იწუწუნო, ერბოიან ქუმელს მაინც არ მოგიზელ.

ჟინბა|დ|არ žinba|d|ar გრდმ. прх. trans. აჟინება (იჟინებს) твердить одно и то же insistence, urgency. **ოჰაც-ოჰაც ჟინბადარ ნახეფ და** – ერთი და იმავეს აჟინება სირცხვილია.

ჟიჼ^{1} ბდ **žĩ**^{1} bd თირკმელი почка kidney. **ეჯუჲგო⸢ჴ⸣ ცჴა ჟიჼ ჴალრ̂ ბა თიტენრ̂** – ამას ერთი თირკმელი ამოჭრილი აქვს; **ჟე ჟინჼ წოდ ბეწერ სოჼ** – ცხვრის თირკმელების მწვადი მინდოდა.

ჟიჼ^{2} ბდ **žĩ**^{2} bd ჟინი, სურვილი каприз, прихоть, сильное желание caprice, wish, desire. **წოდ ჴაჭოვ მაჲჯი̂ ჲაყოჩრ̂ ჟინმაქ ჯელრასრ̂** – მწვადის სუნს ჭამის ჟინზე მოვყავდი.

ჟირაფ დდ **žirap** dd ჟირაფი жираф giraffe. **ჟირაფ ლამზურ და, მა̄ ჲახჼქ̈გეც საკერ ჲაჲწუ̂** – ჟირაფი ლამაზია, მაგრამ ზედმეტად გრძელი კისერი აბია.

ჟირჟორა|დ|ალარ žiržora|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ზოზინი (ზოზინობს) возиться, медлить, мешкать to hesitate, to linger, to tarry. **მაჲკუჲნ უსაქმოთ ჟირჟორადჲალარ ხეც̂** – მაიკომ უსაქმოდ ზოზინი იცის.

ჟი̄შ დ **žīš** d მრ. мн. pl. ცხვრები, ცხვრის ფარები стада овец sheep, flock, herd of the sheep. იხ. см. see **ჟე že**.

ჟლეტა|დ|არ žleṭa|d|ar გრდმ. прх. trans. ჟლეტა (ჟლეტს) истреблять, уничтожать to annihilate, to exterminate. **ქორივ ქოთმი ჟლეტადო** – ქორი ქათმებს ჟლეტს (სპობს). სრ. сов. perf. **გაჟლეტა|დ|არ gažleṭa|d|ar**.

ჟომეჼ žomẽ მცირე, პატარა, უასაკო, მცირეწლოვანი малый, незначительный, маленький, малолетний small, little, short, young. **ცჴა ვაჯ̣ოჼ სტაკ ვარე̄, ჯენაც მა̄ ჟომეჼ, ო ჟომჩოვ ნაბად ბაჴორ** – ერთი დიდი კაცი იყო და მეორე ⸢კი⸣ არცთუ დიდი (ასაკით ან ტანით), იმ პატარას ნაბადი მოჰქონდა; **ხი დაჯ̣ონი' დარ?** – **ცო, ჟომეჼ დარ** – წყალი (მდინარე) დიდი იყო? – არა, არცთუ დიდი.

ჟომჱკაჸ **žomẽḳa’** მომცრო маловатый, более маленький small, little.

ჟო̃ჟღოლ დ **žõžγol** d ჯონჯოლი клекачка Staphylea (Latin). ფსტი-მახკარ ქორითი̂ დახჱ ჟო̃ჟღოლეგრ̂ – დიაც-ქალები ქორეთში წავიდნენ ჯონჯოლზე; ჟო̃ჟღოლ წნილეღ დეხკრ̂ – ჯონჯოლს მწნილად დებენ.

ჟორჟ: ჟორჟ დ|არ **žorž: žorž d|ar** გრდმ. прх. trans. ფათური (აფათურებს) шарить (рукой) to fumble, to ferret. დუჴ ჟორჟ დინას გოგიხ, მა̄ მა̄ხ ცო ხეთი̂ სო̃ – ბევრი ვიფათურე ირგვლივ, მაგრამ ნემსი ვერ ვიპოვე.

ჟურა|დ|ალარ **žura|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ჟურვა (იჟურება) сочиться to leak, to trickle. კმატხი̂ ფშელი̂ ხი ჟურალარ – კლდიდან ცივი წყალი იჟურებოდა; ბჭაკნერჱ ბერ̃ლ̃ომ ჟურალა – გუდიდან წაკა იჟურება (ჟონავს).

ჟურა|დ|არ **žura|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჟურვა (ჟურავს), ფილტვრა цедить to percolate. მუტ̄რჱ ხი კორლო[ჳ] ჟურადჴ̃ლათე̂ – ჭუჭყიან წყალს ნახშირში ჟურავენ (ფილტრავენ) ხოლმე.

ჟურნალ დდ **žurnal** dd ჟურნალი журнал journal. უჩიტლეგო ჟურნალ შტოლმაჱ დისჱ – მასწავლებელს ჟურნალი მაგიდაზე დარჩა.

ჟურჟურ, ჟურბურ დ **žuržur, žurbur** d ჩურჩული, ბუტბუტი шептание whisper. ჯაგილო[ჳ] ჟურჟურეხ ჴაჸდინას ლარკ – ჯაგებში ჩურჩულს მოვკარი ყური.

ჟურჟურ დ|არ **žuržur d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩურჩული (ჩურჩულებს) шептать to whisper. ვაშას ჲაშეგრ̂ ჟურჟურ დო – ძმა დას ეჩურჩულება.

ჟღარლი ჲ **žγarli** j მრ. мн. pl. ძეწკვზე დამაგრებული ვერცხლის მონეტები – პატარძლის სამკაული серебрянные монеты на цепочке – украшение невесты silver coins fastened on the chain – the jewelry of the bride.

ჟღარლა̄რჱ **žγarlārẽ** ჟღარლებიანი (პატარძლის საქორწილო სამოსიანი) в свадебной одежде с серебряными монетами (с украшениями невесты) bride in wedding dress with silver coins fastened on the chain – the jewelry of the bride. ნე̄ფვე̂ ქასტლარ ჟღარლა̄რჱ წინუს ჲაგჱ – ნეფე ჩქარობდა ჟღარლებიანი პატარძლის ნახვას.

ჟღარლიწჼ žγarliçĩ უჟღარლებო[დ], საპატარძლო სამკაულებიანი სამოსის გარეშე без женской свадебной одежды с серебряными монетами bride in wedding dress without silver coins fastened on the chain – the jewelry of the bride. **წინუს დუხანე ჟღარლიწჼ ნახლორ̂ ცო იხორ** – პატარძალი უჟღარლებოდ დიდხანს არ გამოდიოდა ხალხში.

ჟღარჟღარ დ **žγaržγar** d ჟღარუნი бряканье, бряцание clank, clang.

ჟრარჟღარ დ|არ žγaržγar d|ar გრდმ. прх. trans. ჟღარუნი (აჟღარუნებს, ჟღარუნებს) брякать, бряцать to clank, to clang.

ჟღვინა|დ|ალარ žγvina|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ბრწყინვა (ბრწყინავს), ლაპლაპი пылать, гореть ясно, блестеть to shine, to glister. **სქჼ თიშჼ ტუფლი წინსჼ ჟღვინალა** – ჩემი ძველი ტუფლები ახლებივით ბრწყინავს.

რ

რაგატკ ჲჲ **ragaṭḳ** jj ერთგვარი შურდული рогатка slingshot, small hand-held weapon made of a loop of elastic connected to a Y-shaped stick and used to hurl stones or other small projectiles. **სე ბა̆დროლე ჭამიგ[ო]ჭეჸ რაგატკი ჲალირ თხოგო, ჼცლოუჩრ̂ ბა̆დრიგო ჴენაჸ ჲა საქმ** – ჩემს ბავშვობაში ყველას „რაგატკები“ გვეჭირა, ახლანდელ ბავშვებს სხვა აქვთ საქმე.

რაზ ბდ **raz** bd რაზა дверной крюк, щеколда heck, latch. **ნჯაჲსჼ ჷაჲჭკ რაზევ ჭელღა** – გარეთა კარი (გარეკარი) რკინის რაზით იკეტება.

რაზ ბ|ოლ̥არ raz b|ol̥ar გრდმ. прх. trans. რაზით დაკეტვა (დაკეტავს), ჩარაზვა запереть на петлю to latch. **სანა̄ხ რაზ ბოლ̥ათ!** – კარები ჩარაზეთ!

რაიო̃ ჲჲ **raiõ** jj რაიონი (ადმინისტრაციული ტერიტორიული დანაყოფი) район district, region. **სქ̃ ფჴე ახმიტ რაიონე ბა** – ჩემი სოფელი ახმეტის რაიონშია.

რაჲხრუჲხი̂ დდ **rajxrujxî** dd რახარუხი стукотня knocks. **ყორე̂ კერბა̄ რაჲხრუჲხევ პოლენ ნჭაპ ჲატჲიქ̃** – ყორის ქვების რახარუხმა პავლეს ძილი დაუფრთხო.

რაჲხრუჲხ[ი̂] დ|არ rajxrujx[î] d|ar გრდმ. прх. trans. რახარუხი (რახარუხი გააქვს) стучать to knock hard.

რაკ: რაკ ბ|აჴარ [დ|არ] raḳ: raḳ b|aḩar [d|ar] გრდმ. прх. trans. რაკუნის გაღება (რაკუნს გაიღებს) издать стук to make noise. **სანივ რაკ ბაჴ̃** – კარმა რაკუნი გაიღო.

რაკ ბ|აჴითარ raḳ b|aḩitar გრდმ. прх. trans. დარაკუნება (დაარაკუნებს), რაკუნის გაღებინება, დარახუნება постучать to give a knock. **სტეფოს ქორა̄ხ ტარკევ რაკ ბაჴითერ** – სტეფომ ფანჯრებზე თითით დაარაკუნა.

რაკრაკ დ **raḳraḳ** d ხმაბაძვ. звукоп. onom. 1. რაკრაკი (იგულისხმება ნაკადული), რაკარუკი журчание, булькание (подразумевается ручейка), стук in gurgling (the stream is meant). 2. წკრიალი (იგულისხმება სისუფთავე, ჰიგიენა) блеск (подразумевается чистота, гигиена) in shining, sparkling (cleanness and hygiene are meant). 3. რაკუნი стук knocks.

რაკრაკ ბ|აჴითარ raḳraḳ b|aḩitar გრდმ. прх. trans. დარაკუნება (დაარაკუნებს), დარახუნება постучать to give a knock. **ჴანა̄ხ სანა̄ხ რაკრაკ ბაჴითიქ̃** – ვიღაცამ კარებზე დაარაკუნა.

რაკრაკ დ|ითარ raḳraḳ d|itar გრდმ. прх. trans. რახუნი (არახუნებს), რაკუნი стучать to knock. **ლარკ ჸოფლიშ გარა̄, ჴანა̄ხ კატკოშ რაკრაკ დითო̂** – ყური მიაპყარით, აბა, ვიღაცა ნელა აკაკუნებს; **ქორა̄ხ რაკრაკდითაქ̃, მემლი ჴაჲჯუ̂ ნჭაჲცი̂** – ფანჯრებზე აკაკუნე და ვინმე გამოიხედავს.

რაკრაკ დ|არ raḳraḳ d|ar გრდმ. прх. trans. რაკუნი (არაკუნებს), რახუნი стучать to knock. **განი გიბლე, სტევ დო რაკრაკ** – აბა, ნახე, რა რაკუნებს (არაკუნებს).

რაკრაკაჲნო̂ raḳraḳajnô ზმნს. нареч. adv. 1. რაკრაკით (იგულისხმება ნაკადული) журча, булькая (подразумевается ручейка) in gurgling (the stream is meant). 2. წკრიალით (იგულისხმება სისუფთავე, ჰიგიენა) блестя (подразумевается чистота, гигиена) in shining, sparkling (cleanness and hygiene are meant).

რაკეტ დდ **raḳeṭ** dd რაკეტა ракета rocket. **სტუდეჼტ დარასო̂, დუჲჰრელოჼ რაკეტ ხიცჩე** – სტუდენტი ვიყავი, პირველი რაკეტა რომ გაუშვეს.

რაკი raḳi რაკი так как, ибо, коль as, for, since, because. **რაკი აჰ ცო ვახნა[ჰ], ლე ელო̂ ცო ჲახნორ** – რაკი შენ არ წახვედი, არც ელო წასულიყო.

რაოდენობ ჲ **raodenob** j რაოდენობა, რიცხვი количество, число amount, number, quantity. **სე ფჰეხობაჼ რაოდენობ ზუსტათ ცო ხეჸ სოჼ** – ჩემი სოფლელების რაოდენობა ზუსტად არ ვიცი.

რაღ ჲ **raγ** j 1. ჯერი, რიგი очередь, ряд turn, queue. **ჸც ჰაში დეხრეჼ რაღ ფილპეჼ ჲა** – ახლა სტუმრების დაპატიჟების რიგი ფილიპესია.

რაღ ჲ|ალარ raγ j|alar გრდმ. прх. trans. რიგის ჭერა (რიგი უჭირავს) держаться очереди to take one’s turn. **რაღი ჲაჲლო̂ შუგო[ჰ]?** – რიგი გიჭირავთ?

რაღ ჲ|აჴარ (ჲ|ახარ) raγ j|aqar (j|axar) გრდმ. прх. trans. მორიგეობა чередоваться to rotate, to alternate. **ოჴარ ჰაჲრო̂ რაღ ჲახოშ აჰითო̂ ჰარე[ჰ]** – ისინი ფქვილს მორიგეობით აფქვევინებენ წისქვილში.

რაღ ლაც|ჲ|არ (ლეც|ჲ|არ) raγ lac|j|ar (lec|j|ar) გრდმ. прх. trans. რიგის დაჭერა (რიგს [და]იჭერს), რიგის დაკავება занять, занимать очередь to take one’s turn. **ჳუნალ ეცაჼ სალარუჲგო[ჰ] რაღ ლაცჲინას** – ჯამაგირის მისაღებად სალაროსთან რიგი დავიჭირე (დავიკავე).

რაღა raγa ნაწ. част. part. რაღა! тоже! also! **აჲშა ლივაჲშო̂, რაღა!** – თქვენც ამბობთ, რაღა!

რაღეჼ, რაღეჼ-რაღეჼ, რაღ-რაღეჼ raγẽ, raγẽ-raγẽ, raγ-raγẽ ზმნს. нареч. adv. რიგრიგობით, ჯერჯერობით по-очереди one after another. **რაღ-რაღეჼ ქენ ყაჲრლებადორ ოჴარ** – რიგრიგობით ცხვარს ყარაულობდნენ ისინი.

რაყრაყ დ **raq̇raq̇** d რაკრაკი шум воды, проливаемой из узкого горлышка gurgle. **ხი რაყრაყევ ტბათინაჲ ფშელიჼ წყარო̂ დაკჲოცჲიჼცი̂ ვაჲნი̂, კნათ!** – წყლის რაკრაკმა ტბათანის ცივი წყარო მოგვაგონა აკი, ბიჭო!

რაყრაყაჲნო̂ raq̇raq̇ajnô ზმნს. нареч. adv. რაკრაკით журча in gurgling. **ჴერლქჼ ჴერენმაქ ლეთხიშ რაყრაყაჲნო̂ ხი დალორ ჴევ-ჴევ** – ქვიდან ქვაზე ხტომით წყალი მორაკრაკებდა ხევ-ხევ.

რაყრაყ დ|არ raq̇raq̇ d|ar გრდმ. прх. trans. რაკრაკი (რაკრაკებს) журчать to gurgle. **წყაროვ გოხინ ჲუყელაჰო̂ რაყრაყ დორ** – წყარო ლოდებს შუა რაკრაკებდა.

რაშ ბდ **raš** bd რაში, მერანი, ბედაური, ზღაპრული, მეტად მალი ცხენი конь (сказочный, весьма быстрый) fast horse, pedigreed horse. **ჴემწიფეჼ კნათ შაჲრი̂ კუიჩო̂ რაშენ ლაქვაჲღნოერ ჭჺალოშა ხაჲხკნორ** – ხელმწიფის ვაჟი თავის რაშს მოხტომია და მაგრად გაუჭენებია.

რაჭოვ ვბ **rač̣ov** vb რაჭველი рачинец Rachvelian. **ალნი[ჰ] დუჴ ბა რაჭობი** – ალვანში ბევრნი არიან რაჭველები.

რახ დ **rax** d ხმაბაძვ. звукоп. onom. რახუნი грохот knocks. **ქოთმივ თასიჼჩო̂ თარო̂ რახევ აკვნე[ჰ] დიშუჲნი̂ ბი̌დერ ჰაწამდიქჼ** – ქათმების ჩამოგდებული თაროს რახუნმა აკვანში მწოლიარე ბავშვი გააღვიძა; **სტი̄ნი̂ რახ ხაწქჼთვაჲნი̂?** – რისი რახუნი გავიგონეთ (მოგვესმა)?

რახ ბ|აჰარ rax b|aḫar გრდმ. прх. trans. გარახუნება (გარახუნდება) издать стук, застучать to give a knock, to knock.

რახ ბ|აჰითარ rax b|aḫitar გრდმ. прх. trans. რახვანის გაღებინება (რახვანს გააღებინებს) заставить издать стук to make give a knock, to make knock. **ქორთიგო̂ კედლეხ რახ ბაჰითნორ** – თავი კედელზე მიერახუნებინა.

რახ დ|არ rax d|ar გრდმ. прх. trans. რახუნი (რახუნებს) стукнуть to give a knock, to knock.

რახ დ|ითარ rax d|itar გრდმ. прх. trans. რახუნი (არახუნებს) стучать to knock. **ლაჴშირეჩო̂ საჲრთლე[ჰ] დუდახდოლიჼ რახ დითო̂ ჰანახჩოვ** – ზედა სართულზე წელანდელს აქეთ არახუნებს ვიღაცა.

რახტ ჲჲ **raxṭ** jj რახტი, აღვირის მორთულობა (ოქროსი, ან ვერცხლისა) сбруя accessories (of gold or silver) of bridle. **რახტევ მუჲლნელეჸ დოჼ ლამზარბო** – რახტი, როგორსაც გინდა, ⌈ისეთ⌉ ცხენს ალამაზებს.

რბევ ჲჲ **rbev** jj რბევა грабёж, набег raid, incursion. **ვაჲ დადინ მასთხუჲგორჯ დუჴ რბევი მოჸ ჲაგინჲა!** – ჩვენს მამებს (მამა-პაპათ) მტრებისაგან რა ბევრი რბევა უნახავთ! **რბევახ დუჴიჯ წი̄გი̂ (წეჲგი̂) დაწურ** – რბევას ძალიან ბევრი სისხლი მოსდევდა.

რბევა|დ|არ rbeva|d|ar გრდმ. прх. trans. რბევა (არბევს) устраивать набеги to raid, to foray.

რეგვეჼ regvẽ რეგვენი глупый, грубый foolish, stupid. **რეგვნეხ ვუნახ** (-**უნახ**) **ხატირ, მუ̄ რეგვნეს პასუხაჸ ცო ბალ‘ჼ** – რეგვენს რაღაც ჰკითხეს, მაგრამ რეგვენმა პასუხიც არ გასცა.

რეგვ⌈ე⌉ნობ ჲჲ **regv⌈e⌉nob** jj რეგვნობა, სირეგვნე, სისულელე глупость, грубость, тупость foolishness. **იცხუჲ რეგვნობახ ქატერ ნახ** – მაგის რეგვნობას ⌈უ⌉ჩიოდა ხალხი.

რეგო|დ|ალარ rego|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. სხვისა ნივთებში, ან სახლში ქექვა (იქექება) პატრონის დაუკითხავად рыться в чужих вещах или в чужом доме без ведома хозяина to rummage in other people’s things or house without permission. **ი სე სკივრე მენახ და რეგოდალინრ̂!** – ამ ჩემს სკივრში ვიღაცას უქექნია!

რევა|დ|ალარ reva|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. რევა (ირევა, ერევა) смешиваться, сливаться, запутываться to mix, to join, to confuse. **ალზაჼ ტკორელორ̂ შორქი⌈ჯ⌉ რევალა** – ალაზანი მტკვარს შირაქში ერთვის (მტკვარში შირაქში ერევა); **კატუჲნ ანგრიშ ჲოშ რევადჲალარ ხეცე̂** – კატომ ანგარიშის დროს არევა იცის.

რევა|დ|არ reva|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. შერევა (ურევს) смешивать to mix. **აჲრ‘ლ‘ი̂ სატაბო⌈ჯ⌉ რევადბო ქელორ̂** – ყოჩს შემოდგომაზე ურევენ ცხვარში; **ტირნეს ვენელორ̂ ხი რევადო** – ტირინე ღვინოში წყალს ურევს. 2. არევა (არევს) путать to confuse. **მაყ ლიბალ სოჼ, ქორთორ̂ ქორლეჼ ბაჲლი̂ სეჼ ბალ‘ანე̄, ესე⌈ჯ⌉ ტყოჸ აჯ**

რევადვო[ჰ] სო – თავი დამანებე, ლამისაა, თავგზა ამებნეს (თავი ხელიდან წამივიდეს), აქ კიდევ შენ მრევ (მაბნევ).

რევოლუცია ჲჲ **revolucia** jj რევოლუცია революция revolution. **ვარდა̄ რევოლუციე დუჴი ბარათხჷ̂ ალნირეჼ** – ვარდების რევოლუციაში ბევრნი ვიყავით (ვმონაწილეობდით) ალვნიდან.

-რეჼ (-ლეჼ) -rẽ (-lẽ) 1. თანდ. послел. prep. -დან, -გან, из, от, from. (იხმარება ნათესაობით ბრუნვასთან და რთულ ფორმებში употребляется с родительным падежом и в сложных формах is used with genitive case and in complex forms). **ქალქირეჼ ვალოს** – ქალაქიდან მოვდივარ; **გუჲმრელეჼ ასეჼ დუღარ ხაწეჼ** – გომურიდან ხბოს ბღავილი გაისმა; **დათჳნერეჼ ჩაბიკ ჰალ ბაჴათ!** – ერბოდან კოვზი ამოიღეთ! **სტაკგორეჼ სტაკოგჷ̂ ჴებლრას დადენ, *ტათებ დაჸითაჲნჷ̂*** – კაციდან კაცს ვაბარებდი მამასთან, ფული გამო[მი]გზავნე-მეთქი; **ნიკჷ̂ ქი̄ფეგორეჼ ვუხ ცო ვირწნორ** – ნიკო წვეულებიდან არ დაბრუნებულიყო. 2. ფორმანტი -ელ(ი), -იან(ი) формант **-ск-, из, в** formant

-ish, -y. **ფჰერეჼ კნათ** – სოფლელი ბიჭი; **ქალქირეჼ მენახ** – ქალაქელი ვიღაცა; **დათჳნე̄რეჼ ჩაბიკ** – ერბოიანი კოვზი; **კალტე̄რეჼ თეფშ** – ხაჭოიანი თეფში; **მათხჷ̄რეჼ დე** – მზიანი დღე; **ქოკა̄რეჼ ჩაკჷ̂** – ფეხებიანი სკამი; **ცარკა̄ლეჼ ნამგალ** – კბილებიანი ნამგალი; **ბაყჷ̄რეჼ დოჼ** – კვიციანი ცხენი. შდრ. ср. comp. **-ხიჼ -xĩ**.

რესპუბლიკა̄ ჲჲ **resp̣ubliḳā** jj რესპუბლიკა республика republic. **საბჭოთა კაჲვშრეგო იტ̧ეხ საჸ̆ბჷ̂ რესპუბლიკა̄ ჲარ** – საბჭოთა კავშირს ათზე მეტი რესპუბლიკა ჰქონდა.

რეტ ჲ **reṭ** j რეტი вертеж (болезнь овец) giddiness (disease of the sheep).

რეტ ჴაჸარ reṭ qa’ar გრდუვ. непрх. intrans. რეტის შეხვედრა, შეყრა (რეტი შეხვდება, დაემართება) заболеть вертежем to become ill with giddiness, to feel giddy. **უჲსთხოხ რეტ ჴაჸე’ნე̂, დაჰ ბჭივნათხ** – დედალ ცხვარს რეტი დაემართა და დავკალით. იხ. см. see **ბრუტ brụṭ**.

რეულ reul შერეული, უცხო საქონელი скот неизвестного хозяина (в чужом стаде) mixed cattle, foreign cattle. **რეულ დახნ აჴევა̄ გაგდორე̄, აჲშჷ̂ მა̄ ჰალჴაჲლჳნაჲშჷ̂** – შერეულ საქონელს ნადირიც შეინახავდა [და], თქვენ კი შეჭა-

მეთ; **რივლი დაგუჳ ჟელო[ჳ], დაჳ ჩავარდება'ეთ, დადინ დაჳა̄ ლიბათ!** – უცხო თუ ურევია ცხვარში, გადაარჩიეთ და პატრონ[ებ]ს მიეცით.

რეცეპტ დდ **recepṭ** dd რეცეპტი рецепт prescription. **დოხტურ რეცეპტევ ბეცქჩო̂ წომლევ დქ̌ვიქ̌ შალო̂** – ექიმის რეცეპტით მოტანილმა წამალმა განკურნა შალო (შალვა).

რვაფეჴაცო̂ დდ **rvapeqa’ô** dd რვაფეხა осьминог octopus. **რვაფეჴაცო̂ სურთა̄ხ ბედქ̌ ცო დაგჲდა სო̃** – რვაფეხა მხოლოდ სურათებში მინახავს.

რვეულ დდ **rveul** dd რვეული тетрадь note-book, exercise-book. **მოწაფინ რვივლი დალ‘ჲ̃ სკოლე[ჳ]** – მოწაფეებს რვეულები მისცეს სკოლაში.

რთველ ჲჲ **rtvel** jj რთველი сбор урожая винограда vintage. **კოხა̄ხ რთველი სტაბო[ჳ] ხილ‘ჴლათე̂** – კახეთში რთვლები შემოდგომაზეა ხოლმე.

რთულ rtul რთული сложный difficult, complex. **ჲაწჲ̃, რთულ საქმ ვალბადჲოჳ სოხ** – მძიმე, რთულ საქმეს მავალებ.

რიალ ჲ **rial** j გრიალი шум-гам noise. **მასთხოვ თხე რი̄ლეხ ჴერლ‘ჴვოლჲ̃** – მტერი ჩვენს გრიალზე შეშინდა.

რიალ ჲ|აჳარ rial j|aḥar გრდმ. прх. trans. 1. თავდასხმა (თავს დაესხმის) устроить набег to attack. **წკიპუჲძევო̂ ღარუვ ლეკინმაქ რიალ ჲაჲჳნორ** – წკიპოშვილის რაზმი ლეკებს თავს დასხმოდა. 2. ჩაგრიალება (ჩაგრიალდება) проехать с грохотом, шумом to pass noisily. **მაყრივ ლაჩაჳო̂ რიალ ჲაჳჲ̃** – მაყრებმა ქვევით ჩაიგრიალეს.

რიგ^1 ჲჲ **rig**^{1} jj რიგი, წყება; ჯერი, თანმიმდევრობა очередь, черёд, последовательность, порядок queue, turn, sequence. **მალაზია̄ხ მაჴო̃ რიგი ცო ჲაგეგე̂** – მალაზიებში პურის რიგები აღარაა; **ჲ̃ც ჳაჲნო̂ რიგ ბა?** – ახლა ვისი რიგია?

რიგ^2 ბ **rig**^{2} b წლისთავი, ვისიმე გარდაცვალებიდან წლის შესრულების აღნიშვნა годовщина смерти death anniversary, yearly date commemorating sb’s death. **შაბთინე ილიკლარგო დადქ̌ რიგ ბა** – შაბათს ილიკოანთ მამის რიგი აქვთ.

რიგ ბ|არ rig b|ar გრდმ. прх. trans. 1. მიცვალებულისთვის წესის, რიგის აგება (მიცვალებულს წესს აუგებს) соборовать покойника to make a rite for the deceased, to conduct the funeral rite. **დალიᶰჩონ რიგ ბᶰლათჷ** – მიცვალებულს წესს [ა]უგებენ ხოლმე. 2. რიგში დგომა (დგას) стать в очередь to stand in the queue. **მელწ ლათჲინვას ავტოლავკეცᶰ რიგუ ყავენაჲნრ̃ რუსთაველმაქ** – რამდენჯერ ვმდგარვარ ავტოდუქანთან რიგში ყავისთვის რუსთაველზე.

რიგბა|დ|ალარ rigba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ძრახვა (ძრახავს), სამდურავის ლაპარაკი осуждать to condemn. **თი̄ნ ნან-დადახ რიგბალა,** *სკოლე/ჰ/ ცო* ***ჲაკჲიჲსუჲნრ̃*** – თინა დედ-მამას ძრახავს (ემდურის), *სკოლაში არ გამზარდესო (არ მატარესო).*

რიგბა|დ|არ rigba|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დარიგება ([და]არიგებს), გასცემს раздавать to dispense, to give. **აგას ბ̆დრინ ჴორი რიგბადორ** – ბებია ბავშვებს ვაშლებს ურიგებდა. 2. დარიგება ([და]არიგებს), ჭკუის სწავლება наставлять to give an advice. **აგას ბ̆დრი რიგბადორ** – ბებია ბავშვებს არიგებდა (ჭკუას ასწავლიდა). სრ. сов. perf. **დარიგბა|დ|არ darigba|d|ar**.

რიგბა|დ|ᶰ rigba|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **რიგბა|დ|არ rigba|d|ar**. **ნახ რიგბადᶰ ჴეთარ დეწჷ** – ხალხის დარიგებას ცოდნა უნდა; **ჰო დარიგბადჲᶰ ლეც სოᶰ** – შენი დარიგება მინდა (მინდა დაგარიგო).

რიდბა|დ|ალარ ridba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გარიდება ([გა]ერიდება), მორიდება избегать to avoid. **ჴეციჩრ̃ ლაწრა̄ხ რიდბადალᶰდეწჷ** – გადამდებ ავადმყოფობებს უნდა ერიდოს [ადამიანი].

რიდბა|დ|არ ridba|d|ar გრდმ. прх. trans. მორიდება ([მო]არიდებს), გარიდება отделять, оберегать (от болезни...) to set apart, to protect (from the disease). **ნანას ლაწმრეხᶰ ბ̆დერ რიდბადორ, მე̄ ცო̄მ ჴაუ̂ცრალრ̃** – დედა ავადმყოფს ბავშვს არიდებდა, რათა არაფერი გადასდებოდა.

რიკ ჲჲ **riḳ** jj რიკი, ჩილიკა ჯოხი короткая палка a short stick. **რიკეხ ღოჭ ჴაცᶰ** – ჩილიკა ჯოხს ჯოხი მოხვდა.

რიკ-ღოჭ დდ **riḳ-γoč̣** dd ჩილიკა ჯოხი чижик (название игры) a short stick (for playing). **რიკ-ღოჭ ლაჲბწრათხ კაწკᶰ ბაშ** – ჩილიკა ჯოხს ვთამაშობდით პატა-

რაობას; **რიკ-ლოჭივ კნათი ნჵაჲც ბალ‘ჱ̃** – ჩილიკა ჯოხებით ბიჭები გარეთ გავიდნენ.

რიჟბა̃და̄ ჲ **režbãdā** j რიჟრაჟი, თენების დრო заря, время рассвета dawn, daybreak. **რიჟბანდა̄ ჲარ, ას ჰალო̂ კით̥ჩე** – რიჟრაჟი იყო, მე რომ ავდექი.

რისხო̂ ჲჲ **risxô** jj რისხვა, შერისხვა гнев anger. **ოჴუჲ რისხვაჲგო⌈ჰ⌉ საზღვარ ცო ჲარ** – იმის რისხვას საზღვარი არ ჰქონდა; **დალჱ̃ რისხვ ჰო̃!** – ღვთის რისხვა შენ!

რისხო|დ|არ risxo|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈შე⌉რისხვა (⌈შე⌉რისხავს) ⌈раз⌉гневаться giving a strong reprimand. **სჱ̃ აგ თეშინო̂ ჲარ, მე̄ დალევ ოჴრ̃ მასთხუჲ რისხოდბორ** – ბებიაჩემი დარწმუნებული იყო, რომ ღმერთი მათს მტრებს რისხავდა.

რიტჱ̃ riṭẽ რეტიანი вертежный, с вертежем giddy, feeling giddy. **რიტე̄ჩოხ საბლეხ̃ *ბრუჲტჱ̃* დო** – რეტიანს მეტწილად *ბრუტიანს* ეძახიან.

რიყ⌈ა̄⌉ ჲჲ **riq̣⌈ā⌉** jj რიყე каменистый берег реки stony bank of the river, bank of the river with cobbles. **რიყ კერევ წა თეგოლო̂** – რიყის ქვით სახლს აშენებენ.

რიცხვ ჲჲ **ricxv** jj რიცხვი число number. **ერმალოს რვეულ რიცხვა̄ხ დუწდიერ** – ერმალომ რვეული რიცხვებით გაავსო.

რიხ ჲ **rix** j რიხი апломб, смелость, самоуверенность self-confidence. **ჯაბუჲგო⌈ჰ⌉ ჲაჴო̃ რიხ ჲარ ფჰეჰ** – ჯაბას დიდი რიხი ჰქონდა სოფელში.

რიხვჱ̃ rixvẽ რიხიანი с апломбом, смелый, самоуверенный self-confident. **ჯაბო̂ რიხვჱ̃ სტაკ ვარ** – ჯაბა რიხიანი კაცი იყო.

რკვევა|დ|არ rḳveva|d|ar გრდმ. прх. trans. რკვევა (მარცვლეულისა), გადარჩევა (ცხვრისა) отбирать (зерно; скот) to select. **ტატო̂ კორკლილო̂ ბოლო⌈ჰ⌉ ჟე რკვევადოშ ვალ̥ორ** – ტატო ხორხლის ბოლოში ცხვრის რკვევით იყო გართული.

როკ ჲჲ **roḳ** jj როკი, ნუჟრი сук bough. **ხენეხ როკი ჴეჲახკე̂** – ხეს როკები აქვს; **ე ათ̥ავ როკსჱ̃ მულ ლეკოჲო̂** – ეს ფური როკივით კუდს იშვერს.

როქ ჲჲ **rok** jj როქი, ლექი осадка sediment, deposit. **ვენჷ როქ ქოცუჲრჷ დენიჴ ჰალო̂ ჲაʼჲჭნეს, არაყ დახჷ ჭექლას** – ღვინის როქი მთლიანად ამოვიღე ქვევრიდან და არაყის გამოსახდელად ვემზადები.

როშ ბდ **roš** bd როში (მსხვილად დაფქული მარცვლეული საქონლის გამოსაკვებად) крупно измолотое зерно largely milled grain, corn for feeding the cattle. **ჩალუჲნჷ̂ დახნონ თოყალ როშ ცო ქონბადბომაკჷ სო̈** – ზამთრისთვის საქონლის საკმარისი როში ვერ მოვიქონიე.

როშა|დ|არ rоša|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. როშვა (როშავს, ფქვავს) молоть крупно to mill, to grind, to flour. **გაბოს სიმჷდ როშადო** – გაბო სიმინდს როშავს. 2. გადატ. перен. fig. სისულელეების როშვა (სისულელეებს როშავს) молоть глупости to talk nonsense. **ე დალ ვავვოჩო̂ მელორენ წყეგეჴ დუჭ როშადარ ხეჴჷ̂** – ამ ღმერთგამწყრალმა მელორემ მეტისმეტად ბევრი სისულელის ლაპარაკი (როშვა) იცის.

როშა|დ|ითარ roša|d|itar გრდმ. прх. trans. როშვინება (აროშვინებს) заставить крупно измолоть зерно making sb mill grains into large pieces. **ცქ̈ლუ̈ სიმჷდ დენიჴ ჩალუჲნჷ̂ როშადითოს** – მთელ წლევანდელ სიმინდს ზამთრისთვის ვაროშვინებ.

როჭო̂ დდ **roč̣ô** dd როჭო тетерев black-cock, heath-cock. **როჭუჲ̈ (როჭო̈) დითხ დაყლაჲნჷ̂ და** – როჭოს ხორცი იჭმევა; **როჭოვა̄ გაგნი ჲეხკო̂** – როჭოც კვერცხებს დებს.

რუ[ვ] ჲჲ **ru[v]** jj რუ канава runnel. **სიმჷდ მორწყალდჷ ფორეს რუ[ვ] ჲახო̂** – სიმინდის მოსარწყავად ფორეს რუ გაჰყავს; **ფჭეა̄ხ, მიჩჭე წყარო̂ ცო ჲარ, რუჷ ხი̄შ მელʻორ, სო რუვ ხივ ვასო̂ ვაჭვაჲლნო̂** – სოფლებში, სადაც წყარო არ იყო, რუების წყლებს სვამდნენ, მე რუს წყლითა ვარ გაზრდილი.

რუმბ დდ **rumb** dd რუმბი, დიდი ტიკი (ძროხის, მოზვრის, ან კამეჩის ტყავისა) большой бурдюк (из кожи коровы, бычка или буйвола) wineskin, leather bottle (made from the skin of the cow or the bull). **რუმბა̄ხ ვენი დეჳო̂** – რუმ-

ბებში ღვინო[ებ]ს ასხამენ; **ოჯუმფლეჩო̂ რუმბილო[ჰ] ცჰა ბოჭკ ბედე̃ ცო ბაგურ** – იმდენ რუმბებში ერთი კასრის მეტი არ ერია.

რუს ვბ; ჲდ **rus** vd; jd რუსი русский (человек) Russian (man, woman). **ე რუს ვა** – ეს რუსია (კაცზე ითქმის); **ე რუს ჲა** – ეს რუსია (ქალზე ითქმის); **ობი რუსი და** – ისინი რუსები არიან.

რუსა̃ ჲოჰ (ფსტუჲნო̂) ჲდ **rusã joḩ (psṭujnô)** jd რუსის გოგო (დედაკაცი) русская (девушка, женщина) Russian girl.

რუსითა̄ ჲ **rusitā** j რუსეთი Россия Russia. **დადას რუსითაჲხო̂ ვუნახ[ში] (ჳუნახ[ში]) დეფცო̂ ბა̆დრიგო̂** – მამა რუსეთზე რაღაცეებს უყვება ბავშვებს; **რუსითაჲგო[ჰ] ჲაჯ̥ო̃ჭ ქაზდარ ჲაჲლო̂** – რუსეთს ძალიან დიდი მიწა უჭირავს.

რუსლათ ruslat ზმნს. нареч. adv. რუსულად по-русски in Russian, Russian. **ნათლეს რუსლათ წანიშ ჲო ამბუჲ** – ნათელა რუსულად წმინდად ლაპარაკობს.

რუსულ rusul რუსული русский Russian. **რუსულ მოტ̥ ლამზურ ბა** – რუსული ენა ლამაზია.

რუქ ჲჲ **ruk** jj რუკა карта (чертёж земной поверхности) map. **ბა̆დრა̄ ოთხე საქართველოუჲ̃ რუქ ჯაჲწუ̂ სოგო** – ბავშვების ოთახში საქართველოს რუკა მიკიდია.

რუხრუხ: რუხრუხ დ|არ ruxrux: ruxrux d|ar გრდუვ. непрх. intrans. გრგვინვა (გრგვინავს), ჭექა-ქუხილი греметь (о громе) to thunder, to rattle. **წჷჩო̂ დოჰა̄ხ დახკერჩნ ჯშიროშ ხეცე რუხრუხ დარ** – ახალ გაზაფხულზე (გაზაფხულის დამდეგს) ღრუბლებმა ხშირად იცის გრგვინვა.

რცხილ rcxil იხ. см. see **კარცხილ ḳarcxil**. **რცხილე̃ დოს ლაზიშ დაყ̆კუ̂** – რცხილის შეშა კარგად იწვის.

რწმე̃ ჲჲ **rçmẽ** jj რწმენა вера belief. **ნაყბისტ̥ დაშჷ̃ რწმე̃ ჲა სოსუჲგო[ჰ]** – ამხანაგის (მეგობრის) სიტყვის სწამს (რწმენა აქვს) სოსოს; **დაჩო[ჰ]კ რწმენევ ვუხოდო̂ (ჳუხოდო̂), ოჯუხ საქმე̄ ცო ჲაწუჰ[ე̂]** – მარტოოდენ რწმენა რას იზამს, თუ მას საქმეც არა სდევს.

რჯულ ჲჲ **rǯul** jj რჯული вера, религия, закон, обычай religion. **ჴეჩჴეჩნაჲრე̂ჼ რჯულ ჲა მათხეჳ** – სხვადასხვანაირი რჯულია ქვეყანაზე; **აჲფშეხ რჯულეხ მა ვადე̂!** – ტყუილად ნუ ფიცულობ რჯულს! **ო ეჴ რჯულეხიჼ დაჳ ოთჲე̂ჼ** – ის ამ რჯულიდან გადადგა.

ს

სა დდ **sa** dd 1. სული душа, дух spirit, soul. **ადმიანგოჳ სა დალ̥ო̂** – ადამიანს სული უდგას; **სე სიჼფარ!** – ჩემი სულის მადლმა! **ბაბო̂ სიჼ და̄ყ შაჸ̆ხელღარნ დაჲჳნათხ** – პაპის სულის წილი (სულის მოსახსენებელი კერძი) შავხელიანთ წავუღეთ; **სიხ ში ჟელრე̂ჼ ჴაჩე̂ჼ თხოჼ** – სულზე ორი ცხვარი შეგვხვდა; **ჸიტეშ სინბუჲ ჴასლაგერ თხოგოჳ** – სირბილისაგან კინაღამ სულები ამოგვძვრა; **ოჴუჲგოჳ ნასტ სა დალ̥ო̂** – მას ძლივს უდგას სული; **ბაცბი შუჲ დადა̄ სინბო̄ხ დადერ** – თუშები თავიანთი მამების (მამა-პაპათა) სულებს ფიცულობდნენ.

სა დ|ალ̥ოშ sa d|aḷoš 1. სულდგმული с душой, имеющий душу living thing, living person. **ვუნე̄ (⁻უნე̄) სა დალ̥ოშ ვუმ (⁻უმ) და, ჳამივაც სადუხ დახო̂** – რაც რამ სულდგმულია, ყველა სუნთქავს. 2. მარდი, მკვირცხლი, გამრჯე резвый, энергичный, шустрый quick, prompt. **ლეგო̂ ზორაჲში̂ სა დალ̥ოშ ვოჳ ვაე̄, თხილოშ ხილ‘** – ლეგო ძალიან მკვირცხლი ბიჭია და ფრთხილად იყავი (უფრთხილდი).

სა|დ|ახუჲლა̄ დდ **sa|d|axujlā** dd სასუნთქი მილი, სასულე дыхательное горло, гортань vent-hole. **სადახუჲლაჲჳ ცუ თასბალი’ნე̂, ჸაჲრთეჲჩო̂ ხანეჳ აჸ̆ჳო̂ დითე̂ჼ სოგო̂** – სასულეში ქუმელი გადამივარდა და კარგა ხანს მახველა.

სა ⌈ჴალ⌉ დ|ალʻარ (იხარ) sa ⌈ḩal⌉ d|alʻar (ixar) სულის ამოსვლა (სული ამოუვა), სულის ამოხდომა отдать душу, умереть, умирать to expire. **ნანეგო⌈ჲ⌉ სა ჴალ იხოშ, დათხეშ ფენიხ ჷედახკრათხ** – დედას რომ სული ამოსდიოდა, ტირილით გვერდზე ვუსხედით.

სა დ|არ sa d|ar გრდმ. прх. trans. გათენება (გაათენებს), ღამის თეთრად გატარება провести ночь без сна, бодрствовать not to sleep all night. **აჳსბა̄ხ სანბეგო⌈ჲ⌉ სა დინათხ** – აღდგომას სამებაში გავათენეთ. **ითშერღარ თედლეს ჟე ცერე⌈ჲ⌉ ბჵა სა დორ** – ედიშერიანთ თედოლე ცხვრის პირას ყოველთვის ღამეს თეთრად ათევდა.

სა დ|ახარ sa d|axar გრდმ. прх. trans. სუნთქვა (სუნთქავს) дышать to breathe. **მალვალიჼჩრ̂ პეტოს ნასტ სა დახორ** – დაღლილი პეტო ძლივს სუნთქავდა.

სა დ|ერწ|დ|არ sa d|erç̣|d|ar გრდმ. прх. trans. სულის მოთქმა (სულს მოითქვამს), მოხედვა вздохнуть, передохнуть, расслабитьс, прийти в себя to respite. **ას სამსახურ ქორდიჩედოლჼ ოჯხევ სა დერწდიჼ** – რაც სამსახური ვიშოვე, ოჯახმა მოიხედა.

სა დ|ითარ sa d|itar გრდმ. прх. trans. ღამის გათენებინება (ღამეს გაათენებინებს), ღამის თეთრად გატარებინება заставить провести ночь без сна to make sb not to sleep all night. **ბა̄ბრ̂ მუჲშ ვარე̄, სა დითჼ თხოგრ̂** – პაპა ცუდად იყო და გაგვათენებინა; **ხაფხარ ბა̆დრევ თხუშ სა დითჼ სოგრ̂** – ჩვილმა ბავშვმა ტირილით ღამე გამათენებინა.

სა იხარ (დ|ახარ) sa ixar (d|axar) რაიმე საჭმლის, ან სასმლის ნდომა, მონდომება (რაიმე საჭმელი, ან სასმელი ⌈მო⌉უნდება) очень хотеть ⌈по⌉есть или ⌈вы⌉пить что-л. to want some food or drinks. **მელʻ ხაჼ ჲა, წოდეგრ̂ იხრ̂ სჼ სა** – რა ხანია, მწვადი მინდა.

2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word combination.

სა დ|უყარ sa d|uqar გრდუვ. непрх. intrans. სუნთქვის შეჩერება (სუნთქვა შეუჩერდება), სულის შეხუთვა задыхаться to suffocate. **სა ხიტრეხ სა დუყჷ̂ სჷ̂** – შიშისაგან სული შემეხუთა.

სა ხილ‘არ sa xil‘ar გრდუვ. непрх. intrans. გათენება (გათენდება), გაცისკროვნება рассветать to dawn. **ხკოლიხ ქიქოც ხილ‘უ̂ სა** – ზაფხულში ადრე თენდება; **სა ხილ‘უშ მათჳრჷ̂ ჭალ ჴითჳნათხ** – გათენებისას ლოგინიდან ავდექით; **დეჭოშ სა ხილ‘ჷ̂ თხო̂** – ჩეჩვაში დაგვათენდა; **ლაჸ̆მრჷ̂ ვალჩონ ნაყა სა ხილ‘ერ სო̂** – მთიდან მომავალს გზაში გამითენდა; **სა ხილ‘ლომცჷ̂ სტეხათ სო** – გათენებამდე დამიცადეთ.

სა ხიტარ sa xiṭar გრდუვ. непрх. intrans. შეშინება (შეეშინდება), გულის გახეთქვა, დაფრთხობა испугаться to be scared. **ჩა ბაჲგჩე⌈ჭ⌉ სა ხიტჷ̂ კიმუჲნი̂** – დათვის დანახვაზე კიმოს შეეშინდა.

სა ხიტ|დ|არ sa xiṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. შეშინება (შეაშინებს), დაფრთხობა испугать to frighten. **ფჭარავ სა ხიტდიჷ̂ სო̂ (სჷ̂)** – ძაღლმა შემაშინა.

სა ჴასარ sa qasar გრდუვ. непрх. intrans. გათენება (გათენდება), ცისკრის ამოსვლა рассветать to dawn. **სა ჴაჲსჩე⌈ჭ⌉ ლაჩა⌈ჭ⌉ დაქექადბაჲლნათხ** – როცა ინათა, ქვევითკენ დავიძარით.

სა ჴაჩარ sa qačar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈გა⌉თენება (⌈გა⌉თენდება), გათენების მოღწევა наступить (о рассвете) to come to dawn. **ბუჲსა̄ ჲახჷ̂, სა ჴაჩუგჷ̂** – ღამე გავიდა, თენდება ლამის.

სივ დაკ⌈გ⌉ო̂ დ|ეფცარ siv daḳ⌈g⌉ô d|epcar გრდუვ. непрх. intrans. გულის კარნახი (გული კარნახობს), წინათგრძნობა, სულისგან გულისთვის თქმა ⌈მოყოლა⌉ (სული გულს ეტყვის) чуять сердцем to presage, to bode. **სივ დაკ⌈გ⌉ო̂ დეფცო̂ სჷ̂, მჷ̄ ი ამბუჲ ლაზიშ ლო** – გული მეუბნება, რომ ეს საქმე კარგად წავა.

სიხ დ|ახარ six d|axar გრდუვ. непрх. intrans. აღშფოთება (აღშფოთდება), გაფიცხება вспылить to anger. **ივა̂ მიხკუჲნმაქ ზორაჲში̂ სიხ ვახჷ̂** – ივანე მიხაკოზე ძალზე აღშფოთდა.

მოსჳ̃ სა mosı̃ sa ავი სული, ბოროტი, მავნებელი вредная, злая душа evil spirit, vicious.

სა|დ|ავინო̂ sa|d|avinô სულწაწყმედილი (სულდაკარგული) окаянный cursed. **აფუშლიკაც ადმე̃ სადავინო̂ და** – მატყუარა ადამიანი სულწაწყმედილია.

სათოლენო̂ satolenô სულწასული нетерпеливый impatient. **სათოლენო̂ ადმე̃ ცხოვრბა ჯშიროშ დაჳ მარცხბალა** – სულწასული ადამიანი ცხოვრებაში ხშირად მარცხდება.

საავადმყოფო̄ ჲჲ **saavadmqopō** jj საავადმყოფო больница hospital. **ე თხე̃ საავადმყოფო̄ ჲა** – ეს ჩვენი საავადმყოფოა; **სე̃ და̄დ საავადმყოფო ვიშუ̂** – მამაჩემი საავადმყოფოში წევს.

საათ ჲჲ **saat** jj საათი часы hour, clock. **მელ' საათ ჲა** – რომელი საათია? **ჯალღე̃ საათ ჲოლჲალი̃** – მესამე საათი დაიწყო; **ფხი სავთუ[ჳ] ესე ხილ'!** – ხუთ საათზე აქ იყავი.

საბა̃ დდ **sabã** dd საბანი тёплое одеяло blanket. **ოჯუს საბნენ ჭარ ხარცდიე̃** – მან საბანს პირი გამოუცვალა.

საბ|დ|არ sab|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გამეტება (გაიმეტებს), როდესაც ზედმეტი არა აქვს [от]дать, не имея лишнего to give superfluous quantity. **ოჯუჲნაჲნო̂ ტათებ საბდინას** – მისთვის ფული გავიმეტე (მოვიჭარბე და მივეცი). 2. ჭარბად ქმნა (ჭარბად უზამს) переборщить, положить лишнее (о соли и др.) to put superfluous quantity, to overdo. **დითხონ თუჲხი̂ [დაჳ] საბდიე'ნეს, ჳერ[ო̂] ცოდავი̃** – ხორცს მარილი ჭარბად ვუქენი და არ გაფუჭდა. ის. см. see **საუ̆ბუ̂ saŭbû**.

საბ|დ|ითარ sab|d|itar გრდმ. прх. trans. გამეტებინება (გაამეტებინებს) заставить не пожалеть to make sb spend, give sth. **ნაყბისტეგო̂ ნასტ საბდითნას შიჯ ლარ** – მეგობარს ძლივს გავამეტებინე ორიოდე ლარი.

საბუხუ̂ nabuxû უფრო მეტი ещё больше more. **მოვალეს ტათებ კაძიკ დალ'ი̃ სო̃, საბუხუ̂ ჯაჩურ სო̃** – მოვალემ ფული ცოტა მომცა, მეტი მერგებოდა. შდრ. ср. comp. **საუ̆ბუ̂ saŭbû**.

საბარო̂ დდ **sabarô** dd საბარო (მცირე ზომის) ურემი небольшая арба a small cart. **კაწკაჲჩო̂ ჭა[ვ]ლა̄რეჩო̂ ურმეხ *საბარო̂* დო** – პატარა ჭალებიან ურემს *საბაროს* ეძახიან.

საბერველ დდ **sabervel** dd საბერველი мех (кузнечный) leather equipment in the forge by using of which the fire was smouldered. **საბერვლევ სამჭედლო[ჰ] წე ჴკოჲო̂** – საბერველით სამჭედლოში ცეცხლს ანთებენ.

საბლაჲნი̂ **sablajnî** მიმღ. прич. particip. ჭარბი, რაც მეტია лишний more, extra, superfluous. **საბლაჲნი̂ ჟე დაჰ დოხკო′ერ, ტათბუგო̂ მა̄ სარგებელა̄ ეცითორ** – ჭარბ ცხვარს გაყიდიდნენ [და] ფულში კი სარგებელს აიღებდნენ [ხოლმე].

საბლეხიჼ **sablexĩ** ზმნს. нареч. adv. უმეტესად, მეტწილად большей частью for the most part. **ბაცბიგო[ჰ] ჟაბო̄ ბა, დუჲა̄ და, მა̄ საბლეხიჼ ჟე და** – თუშებს ძროხებიც ჰყავთ, ცხენებიც ჰყავთ, მაგრამ უმეტესად ცხვარი ჰყავთ. იხ. см. see **საჳბჳ saŭbû**.

საბრ დ **sabr** d საბრი сабра, алоэ Aloe. **საბრევ დეღე[ჰ] დასტო̂** – საბრი ტანში ხსნის.

საბუდარ ჲჲ **sabudar** jj საბუდარი гнездо (наседки) nest. **ქოთმევ საბუდრე[ჰ] გაგნი ჲეხკოე̄, წიწლი დახო̂** – ქათამი საბუდარში კვერცხებს დებს და წიწილებს ჩეკს.

საბუთ ბდ **sabut** bd საბუთი, დოკუმენტი документ, доказательство, довод document. **სტე საჳბთევ ლივა[ჰ], მე̄ ჰოჼ სოგრეჼ ტათებ ჴაჲჩჳ̂?** – რა საბუთით ამბობ, რომ შენ ჩემგან ფული გერგება? **რუსთილე ვალოშ დადას საჳბთი დავდიერ** – რუსეთიდან მგზავრობისას მამამ საბუთები დაკარგა.

საბძელ დდ **sabʒel** dd საბძელი саманник a place for storaging hay, straw and chaff.

საბჭო̂, აბჭო̄ ჲჲ **sabčộ, sabčọ̄** jj საბჭო совет council, board. **ალნირეჩო̂ საბჭუჲ თაჳმჯდომარ ამლარიჼ ამო̂ ვარ** – ალვნის საბჭოს თავმჯდომარე ამაანთ ამო იყო.

საგ ბდ **sag** bd ირემი олень deer. **საგ ჰუნიჼ აჴ და** – ირემი ტყის ნადირია; **საგარ ჴაჩდალოჼ ჰუჼლო̄ხ** – ირმები გაწყდნენ ტყეებში.

საგონბელ დ **sagonbel** d საგონებელი, საფიქრალი проблема thought. **ნიკო̂ დაჴუჷჩ̂ საგონბლი თასვალჲ** – ნიკო დიდ საგონებელში ჩავარდა.

საგორავ დდ **sagorav** dd 1. საგორავი (ქვა, ან ხის ნაჭერი, ბორბლისთვის შესაყენებლად, რათა ურემი და მისთანა არ დაგორდეს) камень (который кладут под колесо повозки, арбы) stone or chip (for putting under the wheel not to roll down the cart or other vehicles). **ლაჩაჳ ბაღუჷნ̂ ურუმ საგორვევ ნასტ ჩუ ოთბიჲ** – ქვევით მომავალი ურემი საგორავით ძლივს გააჩერეს. 2. ვიწრო, ჭრელი ქეჩა იატაკზე დასაგებად узкий, пёстрый войлок вроде ковра a narrow coloured felt for spreading on the floor. **ბუხრენ ჳათხე̂ საგორავ და დარქდიენ̂** – ბუხრის წინ საგორავია გაშლილი.

საგძალ ბდ **sagʒal** bd საგზალი путевая провизия provisions, victuals. **ჩაჴიჩ̂ ნაყმაქ საგძალ ბა საჭირ̂** – შორ გზაზე საგზალია საჭირო.

სადავო̂ **sadavô** სადავო спорный, исковой questionable. **ბაცბიგო[ჳ] შობიცჲ სუბუჷქა̄ სადავო̂ ჷარე̄, ტყუჷსი[ჳ]ნე შობინ ჷისჲ** – წოვათუშებს ფშავლებთან სუბუქი (ორონიმია) სადავო ჰქონდათ და ბოლოს ფშავლებს დარჩათ.

სადალაქო̂ ჲჲ **sadalakô** jj სადალაქო парикмахерская hairdressing saloon.

სადევ ჲჲ **sadev** jj სადავე поводья, вожжи rein (the part or the strap of the bridle which is held by the horseman). **ლაჩაჳ დოტუშ, დოჲ სადევა̄ხ ლაზიშ ქორე ბეწე̂ ბალჲ, მე̄ ბაჷრთალ ცო ღოლო̂** – როცა თავქვე მიდიხარ, ცხენი სადავეებში კარგად უნდა გეჭიროს, რათა ყირამალა არ წავიდეს (არ დაგორდეს).

სადუხ: სადუხ დ|ახარ (დ|აჴარ) **sadux: sadux d|axar** (**d|aqar**) გრდმ. прх. trans. 1. სუნთქვა (სუნთქავს) дышать to breathe. **დჲჩუჷშვ სადუხ დახ̂** – ცოცხლები სუნთქავენ. 2. ამოსუნთქვა (ამოისუნთქავს) глубоко выдохнуть to breathe out, to exhale. **მალვალჲჩ̂ მიტროს სადუხ დაჴჲ** – დაღლილმა მიტრომ ამოისუნთქა.

სადღეგრძელო̂ ბდ **sadγegrʒelô** bd სადღეგრძელო заздравный тост toast. **ოჴარ მაყრჲ სადღეგრძელუჷ მელʻჲ** – იმათ მაყრების სადღეგრძელოები სვეს.

საერთო̂ **saertô** საერთო общий common, general. **სტუდჲნტბა[ჳ] საერთო̂ საცხოვრებლე ვა̄ხრას** – სტუდენტობისას საერთო საცხოვრებელში ვცხოვრობდი.

სავათ ჲჲ **savat** jj სავათი дрофа bustard. **ალზაჼ ცერე⌈ჳ⌉ ბატა̄ხ ჲაჴუ̆ვხ სავთი ჺაჲახკერ** – ალაზნის პირას ბატებზე დიდი სავათები ისხდნენ.

სავაჭრო̂ ჲჲ; დდ **savaçrô** jj; dd 1. სავაჭრო, საყიდელი რამ покупки trading things. **ნინლარ თაჲლზი სავაჭრო̄ხ დუწდიე'ნე̂, დახჯჼ** – ნინოანთ ხურჯინები საყიდლებით გაავსეს და წავიდნენ. 2. სავაჭრო პუნქტი, დუქანი лавка a small shop, commercial place. **ქალქი⌈ჳ⌉ დუჴ სავაჭრუჲში̂ დასტიჼ** – ქალაქში ბევრი დუქანი გახსნეს.

საზ ბდ **saz** bd საზი саз (восточный струнный музыкальный инструмент) Saz (Eastern musical instrument with strings). **ქისტა̄ საზჯჼ იშ დაკახ ჴეცირ** – ქისტების საზის ხმა გულს ხვდებოდა.

საზარელ **sazarel** საზარელი, საშინელი ужасный, страшный horrible, terrible.

საზარლათ **sazarlat** ზმნს. нареч. adv. საზარლად ужасно horribly, terribly. **ტურელჩ საზარლათ დუღერ ჳუჼ ქაჩუ⌈ჳ⌉** – ტურები საზარლად კიოდნენ ტყის პირას.

საზღვარ ჲჲ **sazγvar** jj საზღვარი, სამანი граница, межа border, boundary. **ვაჲ დადივ ვაჲნა̄, შობინა̄ ჲუყე⌈ჳ⌉ საზღვარ მიწისჴიდეგო⌈ჳ⌉ ჲილ̣ერ** – ჩვენმა წინაპრებმა ჩვენსა და ფშავლებს შორის საზღვარი მიწისხიდთან დადეს (დაადგინეს, მონიშნეს).

სათავ⌈ე̂⌉ ბდ **satav⌈ê⌉** bd სათავე (ადგილი, სადაც წყლის დინება იწყება) исток реки source, outfall. **ხი სათავე მურჯლა** – წყალი სათავეში იმღვრევა.

სათათრითა̄ ჲ **satatritā** j სათათრეთი Татарстан Tartars. **ცჳაჲნი̂ დროჳ დინი̂ სათათრითა̄ ვაიხ ლეთერ** – ერთ დროს მთელი სათათრეთი ჩვენ გვებრძოდა.

სათაკილო̂ **satakilô** სათაკილო щекотливый, неприличный, оскорбительный, постыдный, предосудительный blameworthy, blamable. **ჳათხეც სათაკილო̂ დარ, მე̄ ფსტეივ ვასერციჼ ცჳაჼლ მაჲჴი̂ ჲაყრალო̂, არ ტყოც დადას შარიჼ ბაჼდერ ჳალ ეცრალო̂, ლე დაგოჩნადორალო̂** – წინათ სათაკილო იყო, რომ დიაცებს მამაკაცებთან ერთად პური ეჭამათ, ან კიდევ მამას თავისი ბავშვი აეყვანა, ან მიალერსებოდა.

სათალ ჲჲ **satal** jj სათალი копчённый бок осетрины small pieces (sides) of smoked sturgeon. **მარხოხ მიჩ დენი სათალ ჲაყლა** – მარხვაში ზოგ დღეს სათალი იჭმევა.

სათაურ ბდ **sataur** bd სათაური заглавие heading, title. **ქაგნუჲჼ სათაურ ცო დაკიხო̂ სოჼ** – წიგნის სათაური არ მაგონდება.

სათბურ დდ **satbur** dd სათბური теплица glasshouse, greenhouse. **ლევნეს კიტროჼ სათბურ თაგდიჷჼ** – ლევანმა კიტრის სათბური გააკეთა.

სათემო̂ **satemô** სათემო общинный common, communal. **სათემო̂ შეყრას ჭელ ბორ ქიქლუჩო̂ ბაცბილო[ჴ]** – სათემო ყრილობა განსჯიდა ძველ თუშებში.

სათერ ჲჲ **sater** jj სათარი, მორი бревно (волочимое ярмом) log, timber. **ყონოჼ ვაშ დუჴ სათრი თეჴჲიენჲას ტოლშერჷ, სტაჰოვ დუყეხ ჲოწინო̂** – ჭაბუკობას ბევრი სათარი მითრევია ტოლოშიდან, ჯაჭვით უღელში მიბმული.

სათვალავ ჲ **satvalav** j სათვალავი (რიცხვი) счёт, число number, mathematical value or its symbol. **ჭყუჲპლარ ლევო̂ ქე̄გო სათვალავ ცო ლევჲორ** – ჭყოპიანთ ლეოს ცხვარს სათვალავი არა ჰქონდა თურმე (ვერ ითვლებოდა).

სათვალი დ **satvali** d მრ. мн. pl. სათვალე очки glasses. **სათვალა̄ხ ვუხ (-უხ) დაჲლ’ნა[ჴ]?** – სათვალეში რა მიეცი?

სათვალა̄რჷჼ **satvalārẽ** სათვალებიანი очкастый, в очках with glasses, wearing glasses. **შარქმაქ სათვალა̄რჷჼ ვოჰ ვალორ** – შარაზე სათვალიანი ბიჭი მოდიოდა.

სათივ ბდ **sativ** bd ზვინი стог (сена) stack, rick. **ადლი̂ ჩეჩლაცოჼ სათივი ოთ̣დირათხ აჰრეჩო̂ ბაკე[ჴ]** – თივის ბულულების ზვინები დავდგით ქვემო ბაკში.

სათითე̂ ბდ **satitê** bd სათითე наперсток thimble. **ჸაჲჰკჷჼ სათითე̂ ცო ხილ’რეხ, ხენჷჼ ებლბოს ტარკეხ** – რკინის სათითის უქონლობის გამო, ხისას ვიცვამ თითზე.

სათოფურ დდ **satopur** dd სათოფური амбразура embrasure, loophole. **საგირთ ციხჷჼ კედლუჲ სათუჲფურა̄ხ ჲარ ჲუწინო̂** – საგირთის ციხის კედლები სათოფურებით იყო სავსე.

საიდუმლო̂ **saidumlô** საიდუმლო тайна,тайный, секретный secret. ფილრა̄ პოლეჼ ვჵევარ, თხა̄ (თხა′ჳ̆) ჲაჯოჼ საიდუმლო̂ ამბუჲ ჲა – ფილიანთ პავლეს მოკვლა დღესაც დიდი საიდუმლო ამბავია.

საიჼ **saĩ** ნაცვ. местоим. pron. ჩემი (საკუთარი) мой (собственный) my, mine (own). საიჼ ბა̆დერ სოციჼ ხილ‘ა̄ლ – ჩემი (საკუთარი) შვილი ჩემთან იყოს.

საჲ დენი[ჰ̦] **saj deni[ḩ]** ჩემ დღეში, არასდროს, არასოდეს никогда в жизни never in my life (told by men and women as well).

საჲ ჟამე[ჰ̦] **saj žame[ḩ]** ჩემ სიცოცხლეში, ჩემ დღეში, არასდროს, არასოდეს никогда в жизни never in my life (told only by women). საჲ დენი[ჰ̦] ცო დაკლავრას, მე̄ იშტ ხილ‘ურ – ჩემ დღეში ვერ ვიფიქრებდი, რომ ასე იქნებოდა; საჲ ჟამე[ჰ̦] აფუშ ცო ხაწენბა სოჼ ოჳუჲგორეჼდა – ჩემ დღეში ტყუილი არ გამიგონია მისგან.

საიჼტერესო̂ **saĩteresô** საინტერესო интересный interesting. დუჳ საიჼტერესო̂ ამბუჲ ჲახე სე ქუჲრთმაქა – ბევრმა საინტერესო ამბავმა გადაიარა ჩემ თავზე.

საჲრთლა̄რეჼ **sajrtlārẽ** სართულებიანი многоэтажный with floors. დუჳიჩო̂ საჲრთლა̄რეჼ წენბუჲ წონალა სოჼ – მრავალსართულიანი სახლები მომწონს.

საკაბე̂ დდ **saḳabê** dd საკაბე материя на платье material for sewing a dress. საკაბელ ქიშმირ იცნას – საკაბედ ქიშმირი ვიყიდე.

საკაცე̂ დდ **saḳacê** dd საკაცე носилка stretcher. ლაწმარ საკაცევ ბა̄რ დიკერ – ავადმყოფი საკაცით ბარში წაიყვანეს.

საკეჼკ ჲჲ **saḳẽḳ** jj საკენკი зерновой корм (для птицы) food like cereals for birds. ჭედლურა ტასის ქოთმი საკეჼკეხ ცო ჸამოდო̂ ნჵანი დაყალაჲნო̂ – მჭედლიანთ ტასი ქათმებს საკენკს არ აჩვევს, ჭიები ჭამონო.

საკერ ჲჲ **saḳer** jj კისერი, ქედი шея, выя neck. ჲაჯგო[ჰ̦] საკრეხ სტაჯო̂ ჳაწურ – გოგოს კისერზე ძეწკვი ეკიდა; ფსტარან საკერმაქ დუყ დილეჼ – ხარს ქედზე უღელი დაადეს.

საკრეჼ კჵოკ ბდ **saḳrẽ ḳωoḳ** bd კისრის ორმო (კეფა, კინწი) затылок nape, back of the head. ოშტუჼ ბუჲ ბიშბოს ჯოჼ საკერ კჵოკუ[ჰ̦], მე̄ ჯაჲ ჟამე[ჰ̦] დაჯ ცო

ბიცლალო̂ ჳოჼ! – იმისთანა მუშტს გითავაზებ კინწში, რომ შენს სიცოცხლეში არ დაგავიწყდეს!

საკერავ დდ **saḳerav** dd საკერავი (ის, რაც უნდა შეიკეროს) то, что надо ⌈с⌉шить sth to be sewed. **აჴსბი დალოე̄, დირცკენ საკერავ დუჴარდალიჼ** – აღდგომა მოდის და თერძს საკერავი გაუბევრდა.

საკვირველ, საკუჲრელ saḳvirvel, saḳujrel საკვირველი удивительный amazing, astonishing, surprising. **დუჴ ვუშ (¯უშ) და საკუჲრელ დედმიწ ზურგმაქ** – ბევრი რამეა საკვირველი დედამიწის ზურგზე.

საკიდელ დდ **saḳidel** dd საკიდელი, საკიდი (რომლითაც ქვაბს კიდებენ ცეცხლის თავზე) цепь, на которой вешают котёл над очагом peg or hook (by using of which the pots are hung over the fire). **ჲუყმათჷე⌈ჳ⌉ წე აკჼლათერე̄, წარნ ქორთიხ მჷ̄ ჺაჲჳკეჼ საკიდელ ჺაწჼლათერ** – შუა ადგილას ცეცხლი ენთო ხოლმე და ცეცხლის თავზე ⌈კი⌉ რკინის საკიდელი ეკიდა.

საკითხ ჲჲ **saḳitx** jj საკითხი вопрос (проблема) question, problem. **მეჼ საკითხ ძნელ გადაწყვეტადჲუჲნო̂ ჲა** – ზოგი საკითხი ძნელი გადასაწყვეტია.

საკიჼძ დდ **saḳĩʒ** dd საკინძე застёжка clasp, fastener.

საკირე̂ ჲჲ **saḳirê** jj საკირე творило, печь для обжига известняка a stove for burning the lime. **ალუჲნო̂ ქორთიხ საკირე⌈ჳ⌉ დუჴ კირ ჲაკჲჼლათერ** – ალვნის თავში საკირეში ბევრ კირს წვავდნენ ხოლმე.

საკლავ ბდ **saḳlav** bd საკლავი, სახორცე (დასაკლავი საქონელი) убойный скот beef, livestock for killing. **ბათოს ქალიქო̂ საკლუჲ დიკეჼ** – ბათომ ქალაქში საკლავები წაასხა.

საკრა̄ლ saḳrāl ზმნს. нареч. adv. ყირამალა, თავდაყირა кувырком, кубарем, вверх ногами topsy-turvy. **მატნოვას თელოვენ კისრულ მალʻჲიეʹნე̂, საკრალა̄ ვახითიეჼ** – მატნელმა თელაველს კისრული მიაგება და ყირამალა გადააგდო; **დოჼ საკრა̄ლ ბახეჼ** – ცხენი ყირამალა წავიდა. იხ. см. see **საკერ saḳer**.

საკუთარ saḳutar საკუთარი собственный own, proper, peculiar. **მიქლენ საკუთარ ოჯახ ცო ღირსბადჲალიჼ** – მიქელს საკუთარი ოჯახი არ ეღირსა.

საკუთრებ ჲჲ **saḳutreb** jj საკუთრება собственность property.

სალაგმე̂ ჲჲ **salagmê** jj სალაგმე კბილი уздечный большой зуб резец у лошади a big tooth of the horse. **დონ ჲაჭ̥უჲჩო̂ ცარკეხ *სალაგმე̂* დო** – ცხენის დიდ კბილს *სალაგმეს* ეძახიან.

სალამ ბდ **salam** bd სალამი поклон, приветствие greeting.

სალამ ბ|ალიშ salam b|ališ სალმიანი приветливый communicable.

სალამ ალʻარ (ლევ|ბ|არ) salam al̒ar (lev|b|ar) გრდ. прх. trans. სალმის თქმა (სალამს ეტყვის, ეუბნება), სალმის მიცემა приветствовать, ⌈по⌉здороваться to greet.

სალამ ბ|ალʻარ (თელʻარ) salam b|al̒ar (tel̒ar) გრდ. прх. trans. სალმის მიცემა (სალამს ეტყვის, ეუბნება) სალმის მიცემა приветствовать, ⌈по⌉здороваться to greet.

სალმა̄რე̃ salmārẽ სალმიანი приветливый a person who always greets others with great pleasure. **სალმა̄რე̃ ადმე̃ ჯ̂ამინაჸ წონალა** – სალმიანი ადამიანი ყველას მოსწონს.

სალმურ ბდ **salmur** bd სალამურა (წყლის ცხოველია თევზისმაგვარი) минога lamprey, eel-like fish having a rounded mouth and horny teeth, Petromyzontidae (Latin). **სალმურ მარგებელ ჭა̄რ ბა** – სალამურა სასარგებლო თევზია.

სალფეტკ დდ **salpeṭḳ** dd ხელსახოცი салфетка napkin. **ტოტი სალფეტკევ წამჲებ!** – ხელები ხელსახოცით გაიწმინდე! **მაჲკ̂ი სალფეტკეხ ჯ̂არჩჲიე̃** – პური ხელსახოცში შეახვია.

სალხინო̂ salxinô სალხინო, სამხიარულო, მოსალხენი увеселительный, радостный enjoyable, entertaining. **სალხინო̂ ბუზკა̃ტ თუჲხჩე⌈ჴ⌉ ვუმაჸ (⁻უმაჸ) ლაზიჩო̂ დაკმაქ ეთ̣ე̂** – სალხინო გარმონს რომ დაუკრავენ, ყველა კარგ გუნებაზე დგება.

სამაგალითო̂ samagalitô სამაგალითო примерный, образцовый model, exemplary. **ბორძიკძევო̂ ა̃დრო̂ სამაგალითო̂ მემცხორ ვარ** – ბორძიკიძე ანდრო სამაგალითო მეცხვარე იყო.

სამაგიეროთ **samagierot** ზმნს. нареч. adv. სამაგიეროდ в отместку, в отплату, взамен in return for. **ჷამდიენო̂ ცო ჲასო̂, სამაგიეროთ ჴო ბა̈დერ და სოგო⌈ჳ⌉** – ნასწავლი არა ვარ, სამაგიეროდ სამი შვილი მყავს.

სამაჲგერო̂ **samajgerô** სამაგიერო отместка return, revenge. **თედლის მასთხოვენ სამაჲგერო̂ დეჴი̃** – თედლიმ (თედოლემ) მტერს სამაგიერო გადაუხადა.

სამადლო̂ **samadlô** სამადლო благой charitable, merciful. **ბადო̂ ბა̈დრი ჳალ დაჴდარევ ანას ჲაჴ̥ო̃ სამადლო̂ საქმ თაგჲი̃** – ობოლი ბავშვების გაზრდით ანამ დიდი სამადლო საქმე გააკეთა.

სამადლ⌈ო⌉ბელ **samadl⌈o⌉bel** 1. დასამადლებელი достойный упрёка, попрёка reproachful. **ჳე̃ სამადლ⌈ო⌉ბელ ცო̄მ და სოგო⌈ჳ⌉, საჲ̃ ჟე აჲსო̃ გაგდოს** – შენი დასამადლებელი არაფერი მაქვს, თავის (ჩემს) ცხვარს თავად შევინახავ. 2. სამადლობელი (სადღეგრძელო) благодарственный (тост) thanksgiving (toast).

სამალდე̂ დდ **samaldê** dd სამალდე, აპეური (ტაბიკების გადასაბმელი თოკი) верёвка для яремных шкворней rope for tying all-rounders of the oxbow together. **გაზა̃ ბალნე̃ სამალდი ლაზე̃ იხო̂** – თხის ბალნის სამალდეები კარგი გამოდის.

სამამასახლისო̂ ჲჲ **samamasaxlisô** jj სამამასახლისო находящиеся в ведении одного старшины area or administrative unit for foreman. **მაქდარე′ნე̂, კიკელდარე′ნე̂ ალუჲნაჲში̂ ჴენ-ჴენი სამამასახლისუჲში̂ ჲარ** – ზემო და ქვემო ალვნები სხვადასხვა სამამასახლისოები იყო.

სამა̃ დდ **samã** dd სამანი, მიჯნა, საზღვარი межа, граница boundary, bound, border. **თხონა̄, ჩალმართუჲნა̄ ჲუყე⌈ჳ⌉ სამა̃ თიშიჩო̂ საყდრიგორენდა⌈ჳ⌉ ცხრაკარიგომცი̃ დუჲტუ̃** – ჩვენსა და ჩალმებს შუა სამანი ძველი საყდრებიდან ცხრაკარამდე მიდის (გადის).

სამართალ ჲ **samartal** j სამართალი правда law, judiciary. **სამართალ ცომიჩჳე̄ ხეთი̃ სო̃!** – სამართალი ვერსად ვიპოვე!

სამარხ ჲჲ **samarx** jj სამარხი ხარჯები похоронные расходы burial expenses, funereal expenses. **დალინო̂ დაჳ დებლოშ ოწი̃ჩო̂ ხარჯუხ** ***სამარხ*** **დო** – მიცვალებულის დაკრძალვისას გაწეულ ხარჯებს *სამარხს* ეძახიან.

სამარხო̂ samarxô სამარხვო постный lenten, pertaining to Lent. **აგენ სამარხოლ ჭარა'ჷ̌, დაყუჲნი̂ ზეთა̄ ეცჷ̃** – ბებიას სამარხვოდ თევზი და საჭმელი ზეთი უყიდეს.

სამასრ დდ **samasr** dd სამასრე, ბუდეები ვაზნებისთვის патронташ bandolier.

სამასრა̄ლჷ̃ samasrālẽ სამასრებიანი с патронташем man with bandolier. **სამასრა̄ლჷ̃ ჩოჯაცო აბითნას ქუჲრწლენაჲნო̂** – სამასრებიანი ჩოხა შევაკერინე საქორწილოდ.

სამდურავ ჲჲ **samdurav** jj სამდურავი недовольство, упрёк reprimand, reproof. **ჰოგრჷ̃ სამდურვი ხაწჷ̂ სო̃** – შენგან სამდურავები მესმის.

სამელნჷ̂ ჲჲ; დდ **samelnê** jj; dd სამელნე чернильница inkpot.

სამეფო̂ ჲჲ **samepô** jj სამეფო царство kingdom.

სამზარდულ ჲჲ **samzardul** jj საზარდული пах groin. **ხაკი ებწდარეხ სამზარდულ ლაწჰჲოლჷ̃ ოჯუჲნი̂** – ტომრების [ა]წევისგან საზარდული ეტკინა მას.

სამკერდულ ჲჲ **samḳerdul** jj სამკერდული (ცხენისა), სინაბანდი наперсник (лошади) pectoral (for the horse). **მჰთაცუჲნი̂ ტათბუვ ჲოფხჲიენო̂ სამკერდულ თაგჲითნას** – მანეთასთვის (ცხენის სახელია) ვერცხლით მოკაზმული სამკერდული გავაკეთებინე.

სამოვარ დდ **samovar** dd სამოვარი самовар samovar. **სამოვრეგო̂ კეჯ ჲაჯითათ!** – სამოვარი აადუღეთ!

სამოთხჷ̂, სამოთხა̄ ჲ **samotxê, samotxā** j სამოთხე рай paradise. **იბი სამოთხი ლუჲნო̂, ლი̄ვი̂** – ისინი სამოთხეში წავლენო, ამბობენ.

სამოთხი დ **samotxi** d მრ. мн. pl. დიდი მარხვის პირველი ხუთშაბათის დღესასწაული религиозное празднество в первый четверг Великого Поста religious holiday celebrated on the first Thursday of Lent.

სამრეკლო̂ დდ **samreḳlô** dd სამრეკლო колокольня belfry. **კაწკაჲჩო̂ საყდრიგო[ჰ] სამრეკლუჲში̂ ბედ ცო და** – პატარა საყდრებს სამრეკლოები ცალკე არა აქვთ.

სამსარ: ჴაჲჭი̂ სამსარ samsar: ḥajč̣î samsar გრდმ. прх. trans. დასუნვა (დასუნავს) понюхать, обнюхать to smell. **ვარდეხ ჴაჲჭი̂ საჲმსნას** – ვარდს ვუსუნე.

სამსახურ დდ **samsaxur** dd სამსახური работа, служба work, job. **თელვა ლაზეჼ სამსახურ ქორდიეჼ ივნეს** – თელავში კარგი სამსახური იშოვა ივანემ.

სამურველ დდ **samurvel** dd სამურველი (კბილებიანი რკინის ხელსაწყო ცხენის, საქონლის გასაწმენდად) скребница horse-comb. **სე ბიძის შარიჼ დოჼ, მელ‘ე̄ დე დაღორ, სამურვლევ წემბორ** – ბიძაჩემი თავის ცხენს ყოველდღე (რამდენიც დღე მივიდოდა) სამურვლით წმენდდა.

სამუჴლ ჲჲ **samuql** jj შარვალი; ქვედა საცვალი брюки; кальсоны, трусы trousers; pants, underpants, underwear.

სამფერ samper შესაფერი[სი] подходящий, соответствующий, пара pair, couple, suitable, fiiting, decent. **ჯეჼ ვოჯ სე ჲაჯიჼ სამფერ ცო ვა** – შენი ბიჭი ჩემი გოგოს შესაფერი არ არის.

სამფსოჼ ჲ **sampsõ** j ვისიმე გამორჩეულად საყვარელი (საცეკვაო ან სასიმღერო) მუსიკა кем-л. особо любимая музыка somebody’s particularly favourite music (dance, vocal). ***სეჼ სამფსოჼ თოხალაჲნო̂*, დიხნას მეგარმონეხ, მაცნე̄ ლეთხჼ ვაჸარ ლოჸდინას** – *ჩემი სამფსონი (საყვარელი მუსიკა) დაუკარი-მეთქი*, ვთხოვე მეგარმონეს, როცა ცეკვა მოვიწადინე.

სამყურაჸო̂ დდ **samqura’ô** dd სამყურა клевер clover. **მახკარნ, დშივჸ ფოთლილიჼ სამყურაჸო̂ ხითჩე[ჴ], ლოსხეთჼლათე̂, დაკრეჼ კნათ ჯაჲჩუ̂ თხონაჲნო̂** – გოგოებს, ოთხფოთლიან სამყურას რომ იპოვიან, უხარიათ ხოლმე, გულის რჩეული ვაჟი შეგვხვდებაო.

სამწყარტულ ჲჲ **samçqarṭul** jj საწყვეტი, საღრტილი (უნაგირის ნაქსოვი თასმა ჩასაკრავად) плетённая шерстяная верёвка для прикрепления вещей к седлу knitted strap for tying the baggage to the horse. **დონ გავახ ნაბად სამწყაჲრტლივ ჭალბიეჼ** – ცხენის გავაზე ნაბადი საწყვეტებით დაამაგრეს.

სამჭადე̂ ჲჲ **samčadê** jj ცეცხლის საჩხრეკი, საჩხრეკელი, ჩეკი кочерга fire iron, poker, tool used to arrange hot coals. **სამჭადეგო̂ ჲუჲტას, მაჴუჲ ჲა სოგო[ჴ] ჴალ ჲახუჲნო̂** – ჩეკისთვის მივდივარ, პურები მაქვს ამოსაღები.

სამჭედლო̂ ჲჲ **samčedlô** jj სამჭედლო кузница forge, smithy. **სამჭედლუჲ ვუჲტას ნალი თეგდითაჼ** – სამჭედლოში მივდივარ ნალების გასაკეთებინებლად.

სანათ ჲჲ **sanat** jj სანათი светильник lamp, lantern. **გუჲმრე[ჴ] სან[ა]თევ მაშა̄ ჲინათხ** – გომურში სანათით გავანათეთ [შუქი ვქენით].

სანამ, მანამ **sanam, manam** კავშ. союз conj. სანამ, ვიდრე пока; до тех пор, пока while, whilst, till, untill. **სანამ ჭერადარეხ ცე̄რ ცო ვაჲლʻას, ცომიჩე̄ ლოს** – სანამ წერას არ მოვრჩები, არსად წავალ.

სანანბელ **sananbel** სანანე[ბე]ლი то, что стоит сожаления sth to be regreted. **დუჴ ვუმ (-უმ) და სოგო სანანბელ** – ბევრი რამე მაქვს სანანებელი.

სანახვა̄ დ **sanaxvā** d სანახაობა, საკვირველება зрелище miracle, wonder, show. **ფსარე დოლეხ დაჴოჼ სანახვა̄ დარ** – გუშინ დოლში დიდი სანახაობა იყო.

სანახირო̂ ჲჲ **sanaxirô** jj სანახირო, საბალახო пастбище (для крупного рогатого скота) pasture, grazing land (grassy area where horned livestock graze). **საგჴისტნო̄ სანახიროთ ჲარ ჲითენო̂, ჟე ცო დაჟითორ ოსი** – საგხისტო (ორონიმია) სანახიროდ იყო დატოვებული, იქ ცხვარს არ აძოვებდნენ.

სანებ ჲ **saneb** j სამება троица trinity, three manifestations of God according to Christianity (the Father, the Son, and the Holy Ghost); Whit Sunday. **აჴსბა̄ხ სანბეგო̂ იხორ თიშიჼ ნახ** – აღდგომას სამებაში დადიოდა ძველი ხალხი.

სანელ[ე]ბელ დდ **sanel[e]bel** dd სანელებელი приправа, пряности flavouring, seasoning, spice. **სანელ[ე]ბელ ლი̄ბეხ თაუ̂გუ̂** – სანელებელი ლობიოს უხდება.

სანერგე̂ ჲჲ **sanergê** jj 1. სანერგე питомник nursery, place for growing plants. **ე ადგილ სანერგელ ჲა სოგო[ჴ] ჲითენო̂** – ეს ადგილი სანერგედ მაქვს დატოვებული. 2. ნერგი саженец sapling, seedling, a young plant or tree. **თელვერეჼ ჴორეჼ სანერგი ჲეცნას** – თელავიდან ვაშლის ნერგები მოვიტანე.

სანი დ **sani** d მრ. мн. pl. კარები двери doors. **სანი ნჭაჲნ̂ და** – კარები ღიაა; **სანი ჭალდიენრ̂ და** – კარები დაკეტილია; **სანა̄ხ თექ ჴაჲწუ̂** – კარებზე თექა ჰკიდია; **სანიგო[ჴ] ქოჯრ̂ ჸაბალე̂** – კარებთან ცოცხია მიყუდებული [ცოცხი ზის].

-საჼ -sã თანდ. послел. prep. -ვით, -ებრ, ისე როგორც, ვითარ[ცა], -სთანა как, подобно, вроде like, as. **ცჴა სტაკ ბა̌დერსაჼ ვათხერ** – ერთი კაცი ბავშვივით ტიროდა; **ე კნათ ეშინსაჼ ვა** – ეს ბიჭი გიჟივითაა; **გიორგინსაჼ ცოჴანნა̄ ჲეწე̂ ელიკო̂** – გიორგისავით არავის უყვარს ელიკო; **ელიკოსსაჼ ქასტეჼ ჩხიჼდურ ცოჴანე დო** – ელიკოსავით სწრაფად წინდას არავინ ქსოვს; **წკიპსაჼ ზორაჼ ვარლოკი მემლი?** – წკიპოსთანა (კაცის სახელია) ყოჩაღი იყო, ნეტავი, ვინმე?

საჼგალ ჲჲ **sãgal** jj სანგარი окоп, траншея; ограждение вокруг селения entrenchment, trench. **ტბათინაჲგო[ჴ] ქიქოყ გოგიხ მესრაჼ საჼგალ ჴაჲრჩრალო̂** – ტბათანას წინათ ირგვლივ მესრების სანგარი ერტყა თურმე.

საჼგო̄, ეზო̂, ეზო̄ ჲჲ **sãngō, ezô, ezō** jj ეზო двор yard. **ბა̌დრი საჼგო[ჴ] ლაჲპწნ̂** – ბავშვები ეზოში თამაშობენ; **წაჲჩრ̂ საჼგოხ ვუხ (ˉუხ) თელʼე̂!** – სუფთა ეზოს რა სჯობს!

საჼგო̄ხ ლელარ sãgōx lelar გრდუვ. непрх. intrans. კარდაკარ სიარული (დადის) ходить по дворам to walk door-to-door, to go door-to-door. **თხოვრი დეხოშ საჼგო̄ხ ლელე̂** – მათხოვრები თხოვნით კარდაკარ დადიან. იხ. см. see **სანი sani**.

საჼდო̂ sãdô სანდო[ბი] надёжный, верный felicitous, trusty. **ბოლომციჼ საჼდო̂ ადმეჼ დუჴ ცო და** – ბოლომდე სანდო ადამიანი ბევრი არ არის (არ არსებობს).

საჼთელ ჲჲ **sãtel** jj სანთელი свеча, воск candle. **ოჴუს საჼთლი ჲჭაციჼ** – მან სანთლები აანთო; **ყაჭუნ საჼთელ ჴაჴარ დეწე̂, მე̄ წული ჭალოშ თეკლო[ჴ]** – ძაფს სანთლის წასმა (გასანთვლა) უნდა, რათა წალები მაგრად დააკეროს.

საჼთხო̂ ბდ **sãtxô** bd საღმრთო (დღეობა) религиозное празднество с жертвоприношением holy, sacred (religious holiday) in the form of sacrificing. **ბიძის საჼთხოხ ში თაუ̂ბუ̂ დჭევიჼ** – ბიძამ საღმრთოზე ორი ჭედილა დაკლა.

საოჯახო̂ saoǯaxô საოჯახო семейный, относящийся к семье homey, homelike, domestic, pertinent for the family. **საოჯახოთ საკლუჲ დახკდიე̃ ლაჷმრე̃** – საოჯახოდ (ოჯახისთვის) საკლავები მოიყვანეს მთიდან.

საპალნე̂ დდ **sapalnê** dd საპალნე вьюк saddlebag. **ვირენ საპალნე̂ ჭოწი̃** – ვირს საპალნე აჰკიდეს; **ქუჲრწლეხ ში საპალნე̂ ვენე̃ მალ‘დალი̃** – ქორწილში ორი საპალნე ღვინო დაილია.

საპირწამლე̂ დდ **sapirçamlê** dd საპირწამლე запал, пороховница flask, powder-flask.

საპირწომალ ბდ **sapirçomal** bd თოფის წამალი порох gunpowder. **საპირწომლეხ ყარ ჭაცე′ნე̂, თოფ ცო ჭოსმაკი̃ სო̃** – თოფის წამალს წვიმა მოხვდა და თოფი ვერ გავისროლე.

საპნა|დ|არ sapna|d|ar გრდმ. прх. trans. გასაპვნა (საპნავს) намыли⌈ва⌉ть, смаз⌈ыва⌉ть мылом to soap. **ოჭუს ურმე̃ ღერძ საპნადბორ** – ის ურმის ღერძს საპნავდა.

საპნე̄რე̃ sapnērẽ საპნიანი в мыле soapy. **საპნე̄რე ტოტი გაჷგა̄ხჭი̄ბწუხ წამჲინას** – საპნიანი ხელები წინსაფარზე შევიწმინდე.

საპო̃ დდ **sapõ** dd საპონი мыло soap. **საპნენ ქაფ ხაცე̃** – საპონი აქაფდა; **ნაზოს საპნევ ტოტი ჲილე̃** – ნაზომ საპნით ხელები დაიბანა.

საჟე̃ ჲჲ **sažẽ** jj საჟენი сажень fathom. **ე ქარსა̃ ში საჟე̃ მოც ხილ‘ჷ̃** – ეს საბელი ორი საჟენი მაინც იქნება; **ფხი საჟე̃ დასი̃ ჲეწე̂ თხო̃ შარე** – ხუთი საჟენი შეშა გვინდა წელიწადში.

სარ ბდ **sar** bd სარი, ჭიგო таркал, шест для подвязки растений stake. **სარინდალჲა ჰჷლორ ვეწეს ვახა̃, ცოჰე̂ ვაზი მახავ დებჷოდორ სოგო⌈ჰ⌉** – სარების⌈გულის⌉თვის ტყეში უნდა წავიდე, თორემ ვაზებს ქარი წამიქცევს; **სარი ოთ̣დინას ვაზინ** – ჭიგოები შევუყენე ვაზებს.

სარგ⌈ე⌉ბელ ჲჲ **sarg⌈e⌉bel** jj სარგებელი барыш, прибыль profit. **ტათებ სარგ⌈ე⌉ბლევ თელ‘ა̃ლათერ** – ფულს სარგებლით აძლევდნენ ხოლმე.

სარდაფ დდ **sardap** dd სარდაფი погреб, подвал cellar. **წა̄ნა̂ კიკელ დაჩრ̃ სარდ[ა]ფე[ჰ] ვჷ ფშელიშ გაჲგა̂** – სახლის ქვეშ არსებულ სარდაფში ღვინო ცივად (გრილად) ინახება.

სარეველ დდ **sarevel** dd სარეველა (მავნე ბალახი) сорняк weed. **ყარ̄ლეჩრ̃ დროჰ ჭაველო სარეველ დუჭარლა** – წვიმიან დროს (წვიმიან ამინდში) ყანაში სარეველა ბევრდება (მრავლდება).

სარეკელ დდ **sareķel** dd სარეკელა (წყლის წისქვილის მოწყობილობა, რომელიც უზრუნველყოფს მარცვლის თანაბარ მიწოდებას) приспособление на речной мельнице, обеспечивающее ровномерную подачу зерна equipement of the water mill, which conditions giving the equal number of grains. **ჰარე[ჰ] მაჲჭა̂ აჰოშ სარეკლევ რაკრაკ დო** – წისქვილში პურის ფქვისას სარეკელას რაკარუკი გააქვს.

სართ ჲ(დ) **sart** j(d) სართი придача, надбавка addition, premium, over measure while paying the sum. **ივნეს ლელინა̂ დოჷ ეცი'ნჷ, ჲეთხ კოდ მაჭოჷ ტყოც სართელ ბალ'ჷ** – ივანემ იორღა ცხენი იყიდა და ექვსი კოდი პური კიდევ სართად მისცა.

სართულ დდ **sartul** dd სართული этаж storey, floor. **ალნი[ჰ] ჷც საბლეხჷ ქვითკირჷ შინსაჲრთლილჷ წენბუჲ და** – ალვანში ახლა მეტწილად ქვითკირის ორსართულიანი სახლებია.

სარკმელ დდ **sarķmel** dd საკმეველი ладан incense, frankincense. **საყდრე გუჲგხეც სარკმლჷ ჰაჲჭა̂ ლათ̣ერ** – ეკლესიაში ყველგან (გარშემო) საკმევლის სუნი იდგა.

სარეველ დდ **sarevel** dd სარეველა (მავნე ბალახი) сорняк weed. **ყარ̄ლეჩრ̃ დროჰ ჭაველო სარეველ დუჭარლა** – წვიმიან დროს (წვიმიან ამინდში) ყანაში სარეველა ბევრდება (მრავლდება).

სარსარაცრ̃ დდ **sarsara'ô** dd სარსარაკი стрепет Tetrax (Latin). **მაჭაწ თოფევ სარსარუჲ დავდორას** – ტალის თოფით სარსარაკებს ვხოცავდი.

სარს|დ|არ sars|d|ar გრდმ. прх. trans. მოყრა (მოაყრის), მოფრქვევა (ფხვნილისა: მარილის, პილპილის...) посыпать, насыпать to powder. **ბათოჩო წოდეხ თუჲხი̂ სარსდინას** – შესაწვავ მწვადს მარილი მოვაყარე.

სარს|დ|ითარ sars|d|itar გრდმ. прх. trans. მოყრევინება (მოაყრევინებს) заставить посыпать, насыпать to make sb powder sth. **წოდეხ თუჲხი̂ სარსდითნას** – მწვადზე მარილი მოვაყრევინე.

სარტარ sarṭar გრდუვ. непрх. intrans. დაწყევლა (დაწყევლის) проклясть to curse. **ო დაკრეშ სარტქჼ ოჴუხ** – მან გულით დაწყევლა ის. უსრ. несов. imp. **სერტარ serṭar**.

სარფ ჲ **sarp** j სარფა, სარგებლობა, სარგებელი, გამორჩენა, ხეირი выгода, польза benefit, profit. **მიხოს სარფეჼ საქმ ჲოლჲიჼ** – მიხომ სარფიანი საქმე დაიწყო (წამოიწყო).

სარქალ ვბ **sarkal** vb სარქალი старший пастух, управляющий хозяйством senior herdsman. **სარქლეს უჲსთხი̂ ბჭევჼ** – სარქალმა (დედალი) ცხვარი დაკლა.

სარჩო̂ ჲჲ **sarčô** jj სარჩო, სიმდიდრე, ქონება богатство, достаток riches, wealth, property.

სარცხ დდ **sarcx** dd სარცხი мутовка (приспособление для промывания винных кувшинов) tool for washing winy pitcher. **ქოცუჲ ჲაჴჼ ჰიკ ჲოწიჼჩო̂ სარცხევ წემოჲო̂** – ქვევრებს გრძელტარიანი სარცხით წმენდენ (რეცხავენ).

სასამართლო̂ ჲჲ **sasamartlô** jj სასამართლო суд Court. **კოხა̄ხ წი̄ნი̂ სასამართლუჲში̂ ჲასტიჼ** – კახეთში ახალი სასამართლოები გახსნეს.

სასაპნე̂ დდ **sasapnê** dd სასაპნე мыльница soap dish. **სასაპნი საპოჼ დებლო̂** – სასაპნეში საპონს დებენ.

სასარგებლო̂ sasargeblô სასარგებლო полезный wholesome, useful, helpful, profitable. **ვორ სასარგებლო̂ ბა** – ვაშლი სასარგებლოა.

სასაცილო̂ sasacilô სასაცილო смешной rediculous, funny. **მოლახ დუჴ სასაცილო̂ ამბუჲ ჲეფცო̂** – მოლაზე ბევრ სასაცილო ამბავს ყვებიან.

სასახლე̂ დდ **sasaxlê** dd სასახლე дворец palace. **ერეკლ მეფე̃ სასახლე̂ თელვე[ჴ] და** – ერეკლე მეფის სასახლე თელავშია.

სასეირნო̂ ჲჲ **saseirnô** jj სასეირნო ადგილი место для гулянья place for walking. **ოსი ღაზე̃ სასეირნუჲშ̂ ჲა** – იქ კარგი სასეირნოებია; **სასეირნ[ო]გომცი̃ ზორაჲშ̂ ჩაჯ̄ ჲა** – სასეირნომდე ძალზე შორია.

სასიამოვნო̂ **sasiamovnô** სასიამოვნო приятный pleasant. **სასიამოვნო̂ ამბუჲ ხაცითოს ჴოგო̂** – სასიამოვნო ამბავს გაგაგებინებ (მოგიყვები).

სასიმი̃დე̂ დდ **sasimĩdê** dd სასიმინდე кукурузник place for keeping maize. **სასიმი̃დენ მაქჯოლჳარ დეწე̂** – სასიმინდეს გადახურვა (გადაფარება) უნდა.

სასიძო̂ ვბ **sasiʒô** vb სასიძო избранный в затья, будущий зять betrothed, fiance. **ილკოს სასიძოლ შალფურა̃ თე̃გიზ თოლვიე̃** – ილიკომ სასიძოდ შალაფიანთ თენგიზი ირჩია.

სასო̂ ბდ **sasô** bd ნეისტონი (ორგანიზმი, რომელიც მიმაგრებულია წყლის ზედაპირულ აფსკზე და ისე მოძრაობს, მაგ., წყლისმზომელა ბაღლინჯო, ბზრიალა ხოჭო და სხვ.) нейстон Neustos (Greek). **კაწკო̃ ვაშ საათობით ჴეჭა̃ლათრას სასუჲგო̂** – პატარაობას საათობით ვუყურებდი ხოლმე ნეისტონებს.

სასუქ ჲ **sasuk** j საუქი удобрение fertilizer, manure. **სუსუქევ ჲოფსტ ჲარსტოჲო̂** – სასუქი მიწას (ნიადაგს) ანოყიერებს.

სასუქ ჲ|იხკარ **sasuk j|ixḳar** გრდმ. прх. trans. სასუქის დაყრა (სასუქს და[ა]ყრის), გაპოხიერება, განოყიერება удобрить, утучнить to fertilize, to manure. **ცენეხ ვაზინ სასუქ ჲიხკნათხ** – წლეულს ვაზ[ებ]ს სასუქი დავუყარეთ.

სასუქა̄რე̃ **sasukārẽ** სასუქიანი удобренный fertilized. **სასუქა̄რეჩო̂ აჲდგლენ ღაზე̃ მოსავალ ხეცე** – სასუქიანმა ადგილმა კარგი მოსავალი იცის.

სასწავლბელ ჲჲ **sasçavlbel** jj სასწავლებელი училище school, institution. **ბ̌დრი სასწავლებლი ჴეფსდოთხ** – ბავშვებს სასწავლებელში ვგზავნით (ვატარებთ); **ბ̌დრივ ჯეჩჯეჩო̂ სასწავლებლა̄ხ ჸამოდო̂** – ბავშვები სხვადასხვა სასწავლებელში სწავლობენ.

სასწაულ დდ **sasçaul** dd სასწაული чудо miracle, wonder. **იშტუ̃ სასწაულ თხალომცჷჼ ცო დაგჷჼდარ სოჼ** – ასეთი სასწაული დღემდე არ მენახა.

სასწორ დდ **sasçor** dd სასწორი весы weighing-machine, scales. **აბო̂ სასწორევ თხე ნიფვს ებწო̂** – აბოს სასწორი (შემოდგომის) მატყლს სწორად (ზუსტად) წონის.

სასწრაფო̂ **sasçrapô** სასწრაფო скорый, срочный immediate, urgent, first aid. **სასწრაფო̂ დახმარებ ჭირბალა სოჼ** – სასწრაფო დახმარება მჭირდება.

სასჯელ ჲჲ **sasǯel** jj სასჯელი наказание punishment, penalty. **სტაკ ვშევრეხ ჲაწჷჼ სასჯელ ჲილჷჼ მკვლელენ** – კაცის მოკვლისთვის მძიმე სასჯელი დაადეს მკვლელს.

სატაცურ ბ **saṭacur** b სატაცური спаржа asparagus. **სატაჲცრჷჼ არკუმ ჩამლიჼჭ ბა, ო ბაყოშ ცო ვუწმაკე̂ ჰოჼ** – სატაცურის მხალი ძალიან გემრიელია, მისი ჭამით ვერ გაძღები.

საუკუ̃ ჲჲ **sauķũ** jj საუკუნე век century. **ში საუკუ̃ ჲაგე̂, ვუნე̄ (~უნე̄) ბაცბი კოხა̄ხ და̄ხე̂** – თითქმის ორი საუკუნეა, რაც წოვათუშები ბარში ცხოვრობენ.

საუ̆ბ⌈უ̂⌉, სოუ̆ბ⌈უ̂⌉ **saŭb⌈û⌉, soŭb⌈û⌉** მეტი, ჭარბი излишний, лишний more, superfluous, redundant. **საუ̆ბ⌈უ̂⌉ თეგდოჩონ საუ̆ბუ̂ დახნ ჯაჲჩუ̂** – მეტის მკეთებელს მეტი საქონელი ერგება; **ჰოჼ სოხ საუ̆ბ⌈უ̂⌉ ტათებ ჯაჩენე̄, ცჰა ღაზე̂ ფჰორ დეწე⌈ჰ⌉ თაგდაჼ** – შენ ჩემზე მეტი ფული გერგო და ერთი კარგი ვახშამი უნდა გააწყო (გააკეთო).

საუ̆ბ დ|ა **saŭb d|a** მეტია, ჭარბია с излишком more, superfluous, redundant.

საუ̆ბა̄ ჲ **saŭbā** j მეტობა, სიჭარბე излишек, перевес superfluity. **ვეჼ მელჩო'ჰე̂, მაჲჯჷ̂ ჲაყჩო'ჰე̂ საუბა̄ ცო ღალად** – ღვინის სმაში და პურის ჭამაში სიჭარბე (სიხარბე) არ ვარგა.

საუ̆ბ-ეშ|დ|ოშ **saŭb-eš|d|oš** თანაბრად поровну equally. **ნაყბისტივ ვაშ⌈ბ⌉ილო⌈ჰ⌉ სიმჷჼდ საუ̆ბ-ეშდოშ სოდა დეყჷჼ** – ამხანაგებმა სიმინდი ერთმანეთში თანაბრად გაიყვეს (განაწილეს).

საუ̆ბ-ეშუშ **saŭb-ešuš** მეტ-ნაკლებად более или менее, в большей или меньшей степени more or less. ე ჲაჲ-ვაჲარ საუ̆ბ-ეშუშ ცჳაჲნნაჲრე̃ და – ეს და-ძმები მეტ-ნაკლებად ერთნაირები არიან.

საფანელ დ **sapanel** d საფანელი горсть муки для чег-л. little flour for different destination. ჩიხირთმ საფა̃ლევ თეგოდო̂, ჩუ კაძიკ მოც ჴაჲრი̂ და̃ლათე̂ – ჩიხირთმას საფანელით აკეთებენ, შიგ ცოტას მაინც ფქვილს უშვრებიან ხოლმე.

საფა̃ტ ჲჲ **sapãṭ** jj საფანტი дробь shot. ილოს თოფ საფა̃ტეხ ჲუწჲიე̃ – ილომ თოფი საფანტით გატენა.

საფა̃ტა̄რე̃ **sapãṭārẽ** საფანტიანი с дробью (напр., ружьё) shotgun. საფა̃ტა̄რე̃ თოფ დაზე̃ ჲა ფრინველმაქ სანაჲდროთ – საფანტიანი თოფი კარგია ფრინველზე სანადიროდ.

საფეთქელ ჲჲ **sapetkel** jj საფეთქელი висок temple. ჴერ საფეთქლეხ ჴაცე̃ შიუჲნი̂ – ქვა საფეთქელში მოხვდა შიოს; საფეთქლერნა წი̄გი̂ დათხერ ფხევგო[ჳ] – საფეთქლიდან სისხლი სდიოდა ხევსურს.

საფერავ დდ **saperav** dd 1. საღებავი краска paint. მაშენაჲნო̂ საფერავ ცო̄მ და სოგოჳე̄, თელვი დეწეს კებლა̃ – შალისთვის საღებავი არაფერი მაქვს და თელავში უნდა დავაბარო. 2. საფერავი (ყურძენი) чёрный виноград (сорт винограда) black grapes (sort of grapes). საფერავ ჩარჯი̂ ქაზინ ჲა – საფერავი შავი ყურძენია.

საფერჴო̂ ბდ **saperqô** bd საფერხე лошадь (скаковая) horse (for only sitting on).

საფთხვე̃ დდ **saptxvẽ** dd საფრთხობელა пугало scarecrow, large stuffed figure in the form of a man which is used to frighten birds away from crops; bogey. ბოსტნე საფთხვე̃ ოთდინას – ბოსტანში საფრთხობელა დავდგი.

საფრა̃გითა̄ ჲ **saprãgitā** j საფრანგეთი Франция France. საფრა̃გითა̄ ვაჲგორნა ჩაჳ ჲა – საფრანგეთი ჩვენიდან შორსაა.

საფსარ **sapsar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაბერვა (გაიბერება) надуться to inflate. 2. აფუება (აფუვდება) подняться (о тесте) to ferment, to ascend (about dough). უსრ. несов. imp. სეფსარ **sepsar**.

საფს|დ|არ saps|d|ar გრდმ. прх. trans. აფუება (ააფუებს) заставить подняться (о тесте) to ferment, to ascend (about dough). უსრ. несов. imp. **სეფს|დ|არ seps|d|ar**.

საფსენო̂ sapsenô მიმღ. прич. particip. აფუებული поднявшееся (о тесте, хлебе и прочем) ascended, fermented (about dough, bread etc.). **საფსენო̂ ბოტ თორნე[ჳ], ლე ფეჩე[ჳ] ბათო̂** – აფუებულ ცომს თონეში, ან ღუმელში აცხობენ.

საფუარ დ **sapuar** d საფუარი закваска, дрожжи yeast. **საფუვრევ მაჲჯი̂ სეფსოჲო̂** – საფუარით პურს აფუებენ.

საფხეკელ დდ **sapxeḳel** dd საფხეკელი, ასტამი скребок scrubber, scraper. **ხონეხ ლაჲთბისენო̂ ბოტ საფხეკლევ ბახო̂ დაჳ** – ხონჩაზე მიკრულ ცომს საფხეკლით აშორებენ.

საქათმე̂ დდ **sakatmê** dd საქათმე курятник hencoop. **ცჳაჲნი̂ საქათმე[ჳ] ქოთმა̄ხ ცჳა ეშმაჸო̂ ცოკალ ჴამდაჲლნორ** – ერთ საქათმეში ქათმებს ერთი ეშმაკი მელია შესჩვეოდა.

საქართველო̄ ჲ **sakartvelō** j საქართველო Грузия Georgia. **საქართველო̄ ჲალ‘ენო̂ ჲა შაჲრი̂ სილამზევ** – საქართველო განთქმულია თავისი სილამაზით.

საქეიფო̂ sakeipô საქეიფო, სამხიარულო предназначенный для кутежа, веселья entertaining, amusing. **ჭა̄ნურმაქ საქეიფო̂ ვუმ (~უმ) თოხითათ ის მოსეგო̂!** – ჭიანურზე სამხიარულო რამ დააკვრევინეთ მაგ მოსეს.

საქვეყნო̂ sakveq̇nô საქვეყნო публичный, общественный, народный public. **საქვეყნოთ ლი̄ვი̂, ტიმკეს ყოლი დუჲნო̂** – საქვეყნოდ ამბობენ, ტიმაკე (კაცის სახელია) ქურდობსო.

საქიბელ, ქიბალაჲნი̂ sakibel, kibalajnî საყვარლად სასაცილო, კეთილი ღიმილის მომგვრელი, იუმორისტული забавный, милый, юмористичный endearingly funny, humorous. **ნუნუჩ ზორაჲში̂ საქიბელ ჲოჳ ჲა** – ნუნუჩი ძალიან საყვარლად სასაცილო გოგოა.

საქიბლათ sakiblat ზმნს. нареч. adv. საყვარელ-სასაცილოდ, იუმორისტულად забавно, мило, юмористично endearingly comically, humorously. **მარაჼ საქიბლათ ამბუჲ მოჸ ჲო̄!** – რა საყვარლად (და სასაცილოდ) ლაპარაკობ!

საქმ ჟჟ **sakm** jj საქმე дело work, act, matter. **ძოლძიენო̂ საქმ ბოლომცი ძეწ̂ე̂ ადმინევ ძიკჷ́** – დაწყებული საქმე ბოლომდე უნდა მიიყვანოს ადამიანმა.

საქორწილო̂ **sakorçilô** საქორწილო свадебный wedding, bridal. **ი ვოჭ საქორწილო̂ ვა** – ეს ბიჭი საქორწილოა.

საღ **saγ** საღი, უვნებელი целый, невредимый unharmed, healthy. **ი ვოჭ საღ ცო გუ, წარმარათ აუ̃ჭუ̃ დო** – ეს ბიჭი საღი არა ჩანს, წარამარა ახველებს.

საღარ **saγar** საღარი (ცხენი) кличка лошади с белой отметиной на лбу nickname of the horse with the white stripe on the forehead. **საღარ დონევ ვარასო̂ ალვერდი** – საღარა ცხენით ვიყავი ალავერდში; **ოხრათ ბისა̄ლ ჭო́ საღარ, გაუ̃გა̄ხ მალი́ ბანო̂** – ოხრად დაგირჩეს საღარი, მუხლებში სუსტი ყოფილა.

საღ-სალმათ **saγ-salmat** საღ-სალამათი, უვნებელი, უვნებლად невредимый, невредимо unharmed, safe, unscathed. **ფსარლომცი́ ვაშ[ბ]ინ თაფაძრი̂ ძით̆ნათხ, მა̄ ცჭაჸ ცო თეტვალი́, ვუმაჸ (¯უმაჸ) საღ-სალმათ ბაძლ‘ნათხ** – საღამომდე ერთმანეთი ვთოფეთ, მაგრამ არც ერთი არ დაიჭრა, ყველანი უვნებლად გადავრჩით.

საყარაულო̂ დდ **saqaraulô** dd საყარაულო, სადარაჯო, სათვალთვალო караульня watch-box, sentry-box, outpost. **ხკოლიხ ლამნი დიხკინო̂ და, საყარაულო̄ხ ყარული ლათე̂, მე̄ ჟე ცო დატდოლო̂ ყაჩხუძვ** – ზაფხულში მთები შეკრულია, სადარაჯოებზე დარაჯები დგანან, რომ ცხვარი არ მოიტაცონ ყაჩაღებმა.

საყასბო̂ ჟჟ **saqasbô** jj სასაკლაო, საყასბო бойня; мясная лавка butchery. **საყასბო̄ხ დუჭ დახნ ჭირწი̂** – სასაკლაოებზე ბევრი საქონელი ტრიალებს; **ქი[ჭ]ი დუჭ საყასბუძში̂ ძა** – ქალაქში ბევრი საყასბოა.

საყდარ დდ **saqdar** dd საყდარი церковь church. **ას საყდრი ვუძტუ̃** – მე საყდარში მივდივარ; **დავინო̂ ნახ საყდარ სანგო[ჭ]ი დიხკო̂** – გარდაცვლილ ხალხს (ადამიანებს) საყდრის ეზოში ასაფლავებენ.

საყვედურ ჟჟ **saqvedur** jj საყვედური, სამდურავი укоризна, выговор, попрёк, упрёк reprimand. **გარგლეჩო̂ სტაკოვ ალ‘ჩო̂ საყვიდრევ დოკ მოსარდიქ́ სქ́** – ახლობელი კაცის ნათქვამმა საყვედურმა გული გამიფუჭა.

საყოვ ბდ **saq̇ov** bd თავხე, საყვავე, კოწოლკავი главная жердь, главный шест perch, pole. **წინგო იმდვჷ̈ საყოვ ბეწე̂ ხილ'ჷ** – სახლს საიმედო თავხე უნდა ჰქონდეს.

საყოლ **saq̇ol** გასამრავლებლად შერჩეული პირუტყვი отобранное для размножения животное cattle selected for breeding, propagating. **ტყაეგრ̂ საყოლ უჲსთხნ̂ ეცჷ სე ნაყბისტევ** – ოციოდე საყოლი დედაცხვარი იყიდა ჩემმა ამხანაგმა; **ე შობურ ქოთამ საყოლეღ და თხოგო** – ეს ფშაურა ქათამი გასამრავლებლად გვყავს.

საყურე̂ დდ **saq̇urê** dd საყურე серьга earring. **ლარკა̄ხ საყური ჯახკურ ციგნ̄ ფტუჲჩგო** – ყურებზე საყურეები ეკიდა ბოშის ქალს.

საშაქრე̂ დდ **sašakrê** dd საშაქრე сахарница sugar-basin. **დაბადებ დენიხ ვაშას საშაქრე̂ ჩუქბადიჷ სოჼ** – დაბადების დღეზე ძმამ საშაქრე მაჩუქა.

საშველავ ჲ **sašvelav** j საშველი (ის, რამაც უნდა უშველოს), შველა помощь (то, что должно помочь) rescue, help, assistance. **იჯ დაჭირბა საშველავ ცომიჩრენ̄ ჲა სოგო** – ამ გაჭირვებაში საშველი არსაიდან მაქვს.

საშორი̃ **sašorĩ** სულგრძელი, დინჯი, გულარხეინი, აუღელვებელი великодушный, невозмутимый generous, magnanimous. **საშორი̃ სტაკ** – დიდსულოვანი (ან გულარხეინი) კაცი.

საშუჲრნ̄ **sašujrnā** იხ. см. see **მა̆ყშოლ̄** **măq̇šolā**. **საჲჩუ საშუჲრნ̄ ხეთ სოჼ** – ჩემს სახლში ხალვათობას ვგრძნობ.

საჩეხ ჲჲ **sačex** jj საჩეხი навес canopy, shed. **საჩეხგო[ჴ] კრამიტ ჯაჲლჷ** – საჩეხს კრამიტი ახურავს; **ჯარშ საჩეხი ლაჲხკნას** – ღორები საჩეხში შევრეკე.

საჩეხა̄რჷ **sačexārẽ** საჩეხიანი, წინ გამოშვერილი ნაწილის მქონე (სახურავი) с навесом a house with front jutted part. **საჩეხა̄რჷ წა დახჷ მოსაჯერჯბელ და** – საჩეხიანი სახლი საცხოვრებლად მოსახერხებელია.

საჩუქარ დდ **sačukar** dd საჩუქარი подарок present, gift. **სიძეს ალვირდლჷ საჩუქრელ ტარდ დეცჷ სოჼ** – სიძემ ალავერდიდან საჩუქრად ბეჭედი მომიტანა.

საცალო̂ დდ **sacalô** dd საცალო, დიდი ტომარა большой мешок big sack. **საცალო̄ხ ჲოხკინო̂ ბარგ ურუმმაქ ჲიხკნათხ** – საცალოებში ჩადებული ბარგი ურემზე დავალაგეთ; **საცალუჲ ქორდებათ!** – საცალოები იშოვეთ!

საცეცხლურ დდ **sacecxlur** dd სამზადი, სამზარეულო домик под кухню place where the fire will be set. **მაჲმლარგო საცეცხლურე⌈ჴ⌉ ჲუყმათჷე კურევ ჩარჭჲიენო̂ სტაჰო̂ ჴაწურ, მაქ ჰერწო̂, ლე ალთაბ ჴებწჲანაჲნო̂** – მამიდაანთ სამზადში, შუაში, ბოლისაგან გაშავებული ჯაჭვი ეკიდათ ზედ ქვაბის, ან ალთაფის ჩამოსაკიდებლად.

საცვეთ დდ **sacvet** dd საცვეთი, პაჭიჭი (პაიჭი), წვივთ საცვამი, საწვივე, წინდის ყელი უძიროდ паголенки, ноговицы cervix of a stocking without the root, socks to have on the shank. **საცვეთი გაგუჲგომცჷ̂ ჴაჲჩუ̄ სტაკონ** – საცვეთები მუხლებამდე სწვდება კაცს. შდრ. ср. comp. ფეზუკ **pezuḳi**.

საცხიმ დ **sacxim** d ცხიმი, სიმსუქნე жир fat. **წენი⌈ჴ⌉ საცხიმ ჴაჩდალჷ̂ თხოგო⌈ჴ⌉** – ცხიმი გამოგველია სახლში.

საცხიმწოლ ჲ **sacximçol** j უცხიმობა без жира having no fat, grease. **საცხიმწოლ ოჯხე ძნელ თეჴუჲნი̂ ჲა** – უცხიმობა ძნელი ასატანია ოჯახში.

საძაგელ **saʒagel** საძაგელი, საძულველი, საზიზღარი мерзкий, отвратительный unpleasant. **საძაგელჭ ხაჲსათ ჲარ ლაზრეგო⌈ჴ⌉** – მეტად საძაგელი ხასიათი ჰქონდა ლაზარეს; **საძაგელჩო̂ ფჴარავ კნათ ჴაჰჷ̂** – საძაგელმა ძაღლმა ბიჭი დაკბინა.

საძნე̂ დდ **saʒnê** dd საძნე; საბძელი саманник; мякинник; сарай shed, barn. **საძნევ დუჴ ვუმ (-უმ) გაგდითო̂ სტაკოგო̂: ხეტყ, სიმჷ̂დოჷ̂ ფუჩეჩ, ჲოლ, გუგრიჷ̄, ჴენაცა'ჷ** – საძნე ბევრ რამეს ანახვინებს კაცს: ხე-ტყეს, სიმინდის ფუჩეჩს, თივას, გოგრას და სხვასაც.

საძროხ⌈ე̂⌉ დდ **saʒrox⌈ê⌉** dd საძროხე, ძროხის ბოსელი коровий хлев cowshed.

საწებელ დდ **saçebel** dd საწებელი подлива sauce. **ჰაშინ სუფრე⌈ნ⌉მაქ დაჰჷ̂ ტყემლჷ̂ საწებელ თაგდინას** – სტუმრებისთვის სუფრაზე მისატანად ტყემლის საწებელი გავაკეთე.

საწერ-კალამ დდ **saçer-ḳalam** dd საწერ-კალამი, კალამი და სამელნე ручка и чернильница pen and inkpot. **კოპერატივე[ჰ] საწერ-კალმი დეხკოლო̂** – კოოპერატივში (მაღაზიაში) საწერ-კალმები იყიდება.

საწვალბელ **saçvalbel** საწვალებელი, ძნელი трудный, тяжёлый difficult, hard. **საწვალბელ საქმოხ უჲლ̥ვისნას** – საწვალებელ (ძნელ) საქმეს გადავეკიდე.

საწვრილმალო̂ ჲჲ **saçvrilmalô** jj საწვრილმანო мелкие товары; лавка (мелких товаров) trifles, small things. **ობი საწვრილმალუჲგო̂ დუჲტუ̂** – ისინი საწვრილმანოებისთვის მიდიან.

საწირავ დდ **saçirav** dd საწირავი (წირვისთვის განკუთვნილი გასამრჯელო); შესაწირავი (ის, რაც უნდა შესწირონ) плата священнику (за службу); то, что подлежит приношению в жертву payment to the priest for the mass, liturgy; alms, contribution (sth that should be contributed or donated).

საწობელ დდ **saçobel** dd დედა ცხვრის ჩასამწყვდევი ადგილი თავისივე შეძულებული ბატკნის მოსაწოვებლად огороженное место для овцы, не желающей кормить своего ягнёнка place for immuring the mother sheep to suckle her own abhorred lamb.

საწყობ ჲჲ **saçq̇ob** jj საწყობი склад storehouse, warehouse. **თხე, ნაჩხუჲ საწყობა̄ხ და** – მატყლი, ყველ[ე]ბ[ი] საწყობებშია.

საჭირო̂ **saçirô** საჭირო нужный needed, necessary. **თხილოლ მიჩხმაჷ საჭირო̂ ჲა** – სიფრთხილე ყველგან საჭიროა.

სახად დ **saxad** d სახადი (გადამდები ავადმყოფობა) детские заразные болезни relapsing fever (infectious disease). **თხე კაწკუჲჩო̂ ძუძკეს სახად თეჴიჼ** – ჩვენმა პატარა გოგონამ სახადი გადაიტანა. შდრ. cp. comp. **თეჴუჲნი̂** **tequjnî**.

სახარებ დ **saxareb** d სახარება Евангелие Gospel.

სახარჯო̂ **saxarǯô** სახარჯო расходный, на расход sth to be expended, spent. **სახარჯო̂ შურ ბედ ჲება′ეთ, ჴენაჷ მა̄ ჰალო̄ ლეფვსათ** – სახარჯო რძე ცალკე შეინახეთ [და], სხვა კი შედღვებეთ.

სახელოსნო̂ ჲჲ **saxelosnô** jj სახელოსნო ремесленная; мастерская workshop. **ჰიდნო̄ დაჩუჲ, იასოჼ სახელოსნუჲ ჩუ ცო ლაცჷჼ** – რაკი დაგვიანდა (დაგვიანებული იყო), ისინი სახელოსნოში არ მიიღეს; **ე წა სახელოსნუჲდ გამოდგომალა** – ეს სახლი სახელოსნოდ გამოდგება.

სახემწიფო̂ ჲჲ **saxemçipô** jj სახელმწიფო государство state.

სახიბლავ დ **saxiblav** d 1. გესლი, შხამი яд, отрава poison. **ლაჰეგო[ჰ] ცჰა სახიბლავ ცარკ ჸედალჷ** – გველს ერთი შხამი (შხამიანი) კბილი აქვს (უზის). 2. გადატ. перен. fig. ჭირი, საშინელება ужас, недуг plague, nightmare. **ის სტაკ სახიბლავსჼ ცო ვეწჷ სოჼ** – ეგ კაცი ჭირივით მეჯავრება.

სახილბელ **saxilbel** საკვირველი удивительный astonishing, amazing. **სახილბელ ადმქჼ დარ სქჼ უჩიტელ** – საკვირველი ადამიანი იყო ჩემი მასწავლებელი.

სახილʼნო̄ დ **saxiľnō** d დრო, როცა გათენებულია рассвет dawn, sunrise, daybreak, beginning of day. **ათხ ჰალჴეთჳჩე[ჰ] სახილʼნო̄ დარ** – ჩვენ რომ ავდექით, გათენებული იყო. იხ. см. see **სა sa**.

სახილʼუჲლა̄ დ **saxiľujlā** d დრო, როდესაც თენდება, რიჟრაჟდება, განთიადი рассвет, время рассвета dawn, sunrise, daybreak, beginning of day. **ბუჲს[ვ]აჲხჷ სახილʼუჲლა̄ დაჲწჳ** – ღამეს განთიადი მოსდევს; **სახილʼუჲლაჲჼ ჰავ ფშელჲ ჲა** – გარიჟრაჟის ჰაერი ცივია. იხ. см. see **სა sa**.

სახიტენო̂ **saxiṭenô** მიმღ. прич. particip. შეშინებული испуганный scared, frightened. **სახიტენო̂ ფხაკალ შარნ დატჲჼ** – შეშინებული კურდღელი გაიქცა იხ. см. see **სა sa**.

სახსნილო̂ **saxsnilô** სახსნილო скоромный (о пище) pertaining to "ordinary time" (for nourishment). **ნასტ მარხო̂ ცე̄რ დალʼჲცჷ, ჲც სახსნილო̂ დაყჼლათეთხ** – როგორც იქნა, გათავდა მარხვა, ახლა სახსნილოს შევჭამთ ხოლმე.

საჴრ ბდ **saqr** bd სახრე палка погонщика волов switch (soft stick). **შვჲდეჼ ლაზეჼჭ საჴრ იხო̂** – შვინდისა ფრიად კარგი სახრე გამოდის.

საჴსარ^{1} ჲჲ **saqsar^{1}** jj სახსარი (სხეულის) сустав joint. **დადენ სახსრი ლაჲწჷ** – მამას სახსრები სტკივა.

საჴსარ^{2} ჲ **saqsar^{2}** j სახსარი, ეკონომიური საშუალება пособие, средство, экономическая возможность means, economic condition. **ბა̆დრიგო̂ ჸამდითრეჼ საჴსარ ცო ჲა სოგო** – ბავშვების სწავლების საშუალება არა მაქვს.

სა̆გარ ბდ **săgar** bd ფერდობზე დაგორებული ქვა камень, летящий по склону the stone rolling down the slope. **სა̆გარ ბალო სა̆გსა̆გაჲნო, კაწი ახე კავკავაჲნო**

– დაგორებული ქვა მოდის „საგსაგით“, ლეკვები ყეფენ კავკავით (ქვების დაგორებისას ამბობენ ბავშვები).

სა̄სალ sāsal სუსტი, სუსტი ჯანმრთელობის слабый (о здоровии) weak (for health). **ივრამ სა̄სალ სტაკ ვა** – იორამი სუსტი ჯანმრთელობის კაცია.

სევდ დ **sevd** d სევადა чернь chemical material by using of which ornaments are painted on the gold or the silver. **შალთ ტათბუვ ჲოფხჲითიე'ნეს, მაქა მე̄ სევდ დილ̦ითნას** – ხანჯალი ვერცხლით დავაფარინე (მოვავერცხლინე) და ზევიდან კი სევადა დავადებინე.

სეირ ჲჲ **seir** jj სეირი зрелище, забава, интересное происшествие fun, amusement. **სითფსრე⌈ჰ⌉ სი̄რეგო̂ ჰითფსნათხ** – გუშინწინ სეირს ვუყურეთ; **მოლჷ̃ სეირ ხილʻჷ̃, თხა ვაჲ̃ ნახ ცო დახკჩე⌈ჰ⌉!** – რა სეირი იქნება, დღეს რომ ჩვენი ხალხი არ მოვიდეს!

სეჲნი̂, სი̄ნი̂ sejnî, sīnî 1. ლურჯი синий blue. **სი̄ნჩო̂ ბასავ დეწეს ე ბაწრი ღებადჷ̃** – ლურჯი ფერით უნდა შევღებო ეს ბაწრები (მატყლის ძაფები). 2. მწვანე (ბალახი) зелёный (о траве) green (grass). **სი̄ნი̂ დაქარ** – მწვანე ბალახი.

სეჲრება|დ|ალარ, სი̄რება|დ|ალარ sejreba|d|alar, sīreba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. სეირნობა (სეირნობს) гулять, прогуливаться to walk. **მელʻე̄ ფსარლო̄ ჲაღო̂, თელ⌈ვ⌉ობი ნადიკვარმაქ სი̄რებალა** – ყოველ საღამოს (რამდენიც საღამო მოვა) თელაველები ნადიკვარზე სეირნობენ.

სელხანე⌈ჰ⌉ selxane⌈ḥ⌉ აქამდე, ამ დრომდე, ამდენი ხანი, ამდენ ხანს столько времени, до сих пор such a long time, yet, before now, so far. **სელხანე⌈ჰ⌉ იცხ საქმოხ ცე̄რ ჲალʻენჲარას!** – ამდენ ხანს მაგ საქმეს მოვრჩებოდი!

სე̃ sẽ ნაცვ. местоим. pron. ჩემი мой my, mine. **სე̃ ნან-დად** – ჩემი დედ-მამა; **სე̃ დჷ̄ფხჷ̃** – ჩემი სამოსი; **სე თურენ წამდარ დეწ̂** – ჩემს ხმალს გაწმენდა უნდა; **სე კნათევ ვუმაც (ˉუმაც) დაჰ ყ⌈ჵ⌉ეგო̂** – ჩემი ბიჭი ყველაფერს ამტვრევს; **ჰე ფეშკრევ ლაზიშ ლევობო̂ მოჰე̄, სეჩოვ მე̄ მუჲში̂** – შენი ბალღი კარგად ამბობს ლექსს ⌈და⌉, ჩემი კი ცუდად.

სე̃|დ|აჲლნო̂, სე̃|დ|ალინო̂ sẽ|d|aijlnô, sẽ|d|alinô მიმღ. прич. particip. 1. გალურჯებული посиневший blued, turned blue. **ფშელგორე̃ქდა⌈ჰ⌉ სე̃დაჲლნო̂ ბა̈დრი ჯე-**

ბაკნინ ხაბჷ̃ გოგიხ – სიცივისაგან გალურჯებული ბავშვები კერის ირგვლივ დასხდნენ. 2. ამწვანებული зазеленевший (о растениях) turned green. **თხჷ̃ ჭავ სჷ̃დაჲლნრ̂ ლათჲე̂** – ჩვენი ყანა ამწვანებული დგას.

სჷ̃|დ|ალარ sẽ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. გალურჯება (გალურჯდება) посинеть to become blue, to turn blue. **ბა̈დერ ფშელგორჷ̃და⌈ჴ⌉ სჷ̃დაჲლნორ** – ბავშვი სიცივისგან გალურჯებულიყო. 2. ამწვანება (ამწვანდება) зазеленеть to turn green. **ლამნი სჷ̃დალჲ̃** – მთები ამწვანდა.

სჷ̃|დ|არ sẽ|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. გალურჯება (გაალურჯებს), ლურჯად შეღებვა; დალურჯება ⌈по⌉красить в синий цвет, синить; покры⌈ва⌉ть синяками to make blue. **ქიქოც ქორი სჷ̃დორ** – ძველად ფანჯრებს ლურჯად ღებავდნენ; **ციხე თეფხოშ ჰშჷ̃ტერ სჷ̃ჲიჷ̃ სჷ̃** – ციხეში ცემით ნეკნები დამილურჯეს. 2. გამწვანება (გაამწვანებს) озеленить, озеленять to make green.

სერტარ serṭar გრდუვ. непрх. intrans. 1. წყევლა (წყევლის) проклинать to curse. **ვუ̃ (-უ̃) სერტე⌈ჴ⌉ სოხ, ვუხ (-უხ) თაგდინას ოშტ⌈რ⌉უ̃?** – რად მწყევლი, რა გავაკეთე ისეთი? **თეკუჲგო⌈ჴ⌉ სერტრეხ კარკარაცრ̂ ფენიხ დაღგერ** – თეკოს წყევლისაგან ყბა კინაღამ გვერდზე მოექცა. სრ. сов. perf. **სარტარ sarṭar**. 2. დდ dd წყევლა проклятие to curse. **სერტარ მოჲჲ̃ ვუმ (-უმ) და** – წყევლა ცუდი რამაა.

სერტრიკ serṭriḳ მწყევლელი, წყევლის მოყვარული тот, кто любит проклинать one who curses, one who loves cursing. **სერტრიკ ფსტი დაე̄, ვასერ მა̄ ცო ხაწბაჲლნბა** – მწყევლელი დიაცები არიან ⌈და⌉, კაცები კი არ გაგონილა.

სესხ ჲჲ **sesx** jj სესხი долг loan. **ზორაჲშჷ̂ ჭერ̃ლისრ̂ ტყოც სესხ ეცჲ̃** – ძალიან მეშინია კიდევ სესხის აღების; **ის ჲცლომცჲ̃ სესხუვ ვახერ** – ეგ აქამდე სესხით ცხოვრობდა.

სესხათ sesxat ზმნს. нареч. adv. სესხად в долг, взаймы on loan.

სესხბა|დ|არ sesxba|d|ar გრდმ. прх. trans. სესხება (ასესხებს, ისესხებს) одолжить, давать взаймы, или брать в долг, занимать to loan, to lend, to borrow. **მიხკოს ივნენ ჴაშინაჲნრ̂ ვჷ̃ სესხბადიჷ̃** – მიხაკომ ივანეს სტუმრებისთვის ღვინო ასესხა; **ივნეს მიხკუჲგორჷ̃ ტათებ სესხბადიჷ̃** – ივანემ მიხაკოსგან ფული ისესხა.

სესხბა|დ|ითარ sasxba|d|itar გრდმ. прх. trans. სესხებინება (ასესხებინებს) заставить занять, одолжить to make sb lend, borrow sth. **ქალქი წა ეცანაჲნრ̂ ტათებ ვა-**

შეგრ̂ სესხბადითნას – თბილისში სახლის საყიდლად ფული ძმას ვასესხებინე (ვაშოვნინე).

სეტყრ̂ ჲჲ **seṭqô** jj სეტყვა град hail, storm. **სეტყვევ ზორაჲში̂ ჴერ̃ლ'ოდრ̂ გლეხი** – სეტყვა ძალიან აშინებს გლეხებს.

სეფისკვერ ბდ **sepisḳver** bd სეფისკვერი просвира communion bread. **ნახ ზīრბადოშ წეგჼ ვჼ თელ'ორჷ̄, კაწკოჼ სე'ფისკვერ** – ხალხის ზიარებისას წითელ ღვინოს აძლევდნენ და პატარა სეფისკვერს.

სეფსარ sepsar გრდუვ. непрх. intrans. 1. ბერვა (იბერება) дуться to inflate. 2. აფუება (ფუვდება), ფუილი поднима́ться (о тесте...) to ferment, to ascend (about dough). **ხაშგორჼქდა[ჴ] მაჴოჼ ბოტ სეფსჷ̂** – ხაშისგან პურის ცომი ფუვდება. სრ. сов. perf. **საფსარ sapsar**.

სეფს|დ|არ seps|d|ar გრდმ. прх. trans. აფუება (აფუებს) вздувать (о тесте, губах) to inflate, to make ascended, fermented (about dough). **მაცლომცჼ სეფსჲო[ჴ] ის ბატრი, ვუხ (ˉუხ) ხეთჼ ჰქოჼ ხალჼ?** – როდემდის ბერავ მაგ ტუჩებს, რა გეწყინა? სრ. сов. perf. **საფს|დ|არ saps|d|ar**.

სეწოლ ჲ **seçol** j უჩემობა без меня my absence. **ნან წელტāხ სეწოლეხ ქატრალრ̂** – დედა ახალ წელს უჩემობას ჩიოდა თურმე.

სვე დ **sve** d სვია хмель hop. **ჲეგ სვევ თეგოდრ̂** – ლუდს სვიით ამზადებენ (აკეთებენ).

სვეტ ჲჲ **sveṭ** jj სვეტი столб, колонна column. **ირაჲკლ მეფჼ სასახლჷ̂ სვეტāრჼ და** – ერეკლე მეფის სასახლე სვეტებიანია.

სვიჼდის ჲ **svĩdis** j სინდისი совесть conscience. **ქოთმჼ ყ[ჭ]ეგუჲნî ძოლ სვიჼდსუხ ჲჭოგრ̂ ვაჲ** – ქათმის სატეხი ძვალი (მკერდისა) სინდისზე გავტეხოთ (როცა წამგები თავისი სინდისით აჩუქებს რაიმეს მომგებს).

სვიჼტრ დ **svĩṭr** d სვინტრი купена Solomon's seal (botany). **სვიჼტრჼ არკუმ ჴეხკობრ̂** – სვინტრისას მხალს ხარშავენ; **სვიჼტრეხ ვუჲწნას** – სვინტრით გავძეხი.

სვლეპა|დ|არ svlep̣a|d|ar გრდმ. прх. trans. სვლეპა (სვლეპს) лакать to lap. **ფჴარავ სალაფავ სვლეპადჼლათჷ̂** – ძაღლი სალაფავს სვლეპს ხოლმე. სრ. сов. perf. **ასვლეპა|დ|არ asvlep̣a|d|ar**.

სიავკაც⌈ე̂⌉ ჲჲ **siavḳac⌈ê⌉** jj სიავკაცე злодеяние villainy, crime, misdeed. ლაზრეს დუჲ სიავკაცი ჲიერე̄, ტყუჲჳსინე⌈ჳ⌉ ჲუყმათ ფჳეჳ დაჳ ვშევჷ – ლაზარემ ბევრი სიავკაცე ჩაიდინა და ბოლოს შუა სოფელში მოკლეს.

სიათ ჲჲ **siat** jj სიათა особое старинное ружьё special ancient weapon. სიათევ ხენეხ ღრუტ ჲაჭჷ ოჭუს – სიათით ხე გახვრიტა მან.

სივჰ-დივჰ **sivḥ-divḥ** 1. ზმნს. нареч. adv. აქეთ-იქით, გაღმა-გამოღმა по эту и ту сторону, по обеим сторонам hither and thither. კურ ბალ̦ორ, სივჰ-დივჰ ცო̄მ გურ თხოჷ – ჯანღი იდგა, აქეთ-იქით ვერაფერს ვხედავდით. 2. თანდ. послел. prep. აქეთ-იქით, გაღმა-გამოღმა по эту и ту сторону, по обеим сторонам hither and thither. სოჷ სივჰ-დივჰ სქ ბჷდრქბჷდრი ჴედახკე̂ – ჩემს აქეთ-იქით ჩემი შვილიშვილები სხედან.

სითამამე̂ ჲ **sitamamê** j სითამამე смелость courage, bravery.

სითბო̂ ჲჲ **sitbô** jj სითბო тепло, теплота warmth, heat. ჰოგრქ საჷბკაჲ სითბო̂ სტეხრას – შენგან ცოტა მეტ სითბოს ველოდებოდი.

სითეთრე̂ ჲ **sitetrê** j რძის თეთრი ფერის ნაწარმი (ყველი, ხაჭო...) молочные продукты белого цвета (сыр, творог...) dairy products of white color (cheese, curd...). ოჯხე სითეთრე̂ ხიტენო̂ ჴედახკეთხ – ოჯახში „სითეთრე“ გამქრალები ვსხედვართ. შდრ. ср. comp. კუჲნა̄ **ḳujnā**.

სიკეთე̂ ჲჲ **siḳetê** jj სიკეთე добро, доброта kindness, goodness. სიკეთე̂ დაჳ ცო ჲაჷვჷ – სიკეთე არ იკარგება.

სიკვდილ ჲ **siḳvdil** j სიკვდილი смерть death. სიკვდილ ჰამინაცმაქ ჲათვაჲნჷ – სიკვდილი ყველას თან გვდევს.

სილამაზე̂ ჲ **silamazê** j სილამაზე красота loveliness, handsomeness. თამარ მეფქ სილამაზე̂ ჲალʻენო̂ ჲარ ქვეყანე⌈ნ⌉მაქ – თამარ მეფის სილამაზე განთქმული იყო ქვეყანაზე.

სილჷ **silĩ** ღონიერი; სულით ძლიერი сильный; упорный, духом сильный strong; obstinate, pertinacious, strong by spirit, courageous. ბაჲრთლჷ გაბო̂ სილჷ სტაკ ვარ – ბართიანთ გაბო ღონიერი კაცი იყო; სილჷ ადმიჷ ატაჲშჷ ცო ხეთე̂ ჰოჷ – სულით ძლიერ ადამიანს ადვილად ვერ იპოვი.

სიმაჲრტყლი̂ დდ **simajrṭqlî** dd ზღმარტლი мушмула medlar. **სიმაჲრტყლოგო̂ ლოთვაჲ ჯულო̂** – ზღმარტლზე წავიდეთ ტყეში.

სიმდიდრე̂ ჲ **simdidrê** j სიმდიდრე, ქონება богатство, имущество riches, wealth, property. **არსნეს ჲაჭო̃ სიმდიდრე̂ თასი̃ ქორე̂** – არსენმა დიდი სიმდიდრე ჩაიგდო ხელში.

სიმი̃დ დდ **simĩd** dd სიმინდი кукуруза maize. **სიმი̃დლო[ჯ] დო̃ლოვ ჯალო̂ ცო გურ** – სიმინდში ცხენოსანი არ ჩანდა.

სინათლე̂ ჲჲ **sinatlê** jj სინათლე свет light. **ბჭარკა̄ხ სინათლე̂ ეშე̃ სო̃** – თვალთ სინათლე დამაკლდა.

სინბუჲ, სიმნუჲ sinbuj, simnuj მრ. იხ. мн. см. pl. see სა **sa**.

სინორ დდ **sinor** dd სინორი, მიჯნა межа, рубеж boundary, frontier, abutment. **გუჲცლარ თხე აჯრეჩო̂ ბაკ სინორმაქ დახე̂** – გოიანები ჩვენი ქვევითა ბაკის მიჯნაზე ცხოვრობენ.

სი̃ტრ ჲჲ **sĩṭr** jj წვინტლი, ცინგლი сопля snivel. **ე ფეშკარ მარლ̃ა̄ხ სი̃ტრუჲ კოხკჲიენო̂ ჩიტ-კიტერ ზურტე[ჯ]** – ეს ბალღი ცხვირზე ცინგლებჩამოკიდებული დარბოდა ზუროსგორში.

სი̃¹ დდ **sĩ¹** dd სინი, ლანგარი поднос tray. **დაყარ სინევ დაჲჯნათხ ბაბალღარნ** – საჭმელი სინით წავუღეთ ბაბალეანთ.

სი̃² დ **sĩ²** d ჟანგარო (სპილენძის ჟანგი) окись меди copper oxide. **წასტე̃ ჯერწო̂ ჯალო̂ ცო დაკალოდიჩე, სი̃ დოწო̂** – სპილენძის ქვაბი თუ არ მოიკალა, ჟანგარო მოედება.

სი̃ფარ **sĩpar** სულს ვფიცავ (ფიცის ფორმულაა) клянусь душой (формула клятвы) upon my soul (formula of oath, swear). ***სე პეტო̂ სი̃ფარაჲნო̂,*** **ჲადე̂ თხა ტყოც ფაჲჯრჭ კატო̂** – *ჩემი პეტოს სულს გეფიცები/თ/ო*, იფიცება დღესაც კატო არინდაული.

სიპ ბდ **sịp** bd სიპი (ქვა) булыжник rock. **წაროჯ დანიც წენბუჲ სიპე̃ დარ** – წაროში ყველა სახლი სიპისა იყო.

სირაქლემ დდ **siraklem** dd სირაქლემა страус ostrich. **სირაქლემ დაჩოკ ზოოპარკე დაგი̃და სო̃** – სირაქლემა მხოლოდ ზოოპარკში მინახავს.

სირაჯ ვბ **siraǯ** vb სირაჯი торговец вином wine trader, wine seller, wine supplier. **სირჯივ კახთი ვქ̃ ეცო'ერ, ჯქ̃ ქალქი[ჰ] დაჭა̄ დეხკორ** – სირაჯები კახეთში ღვინოს ყიდულობდნენ და მერე ქალაქში ყიდდნენ.

სირსოლ, სირსულ ბ **sirsol, sirsul** b სირსვალი (ლობიო) блюдо из фасоли (в зёрнах) grains of boiled bean. **ფსარე სირსოლ ბაჲყნათხ** – გუშინ სირსვალი (ლობიო) ვჭამეთ.

სისკრულ ბ **siskṛul** b ცისკრის ვარსკვლავი, ცისკარი Венера morning star. **სა ხილ́უშ სისკრულ გუბალ́ქ̃** – გათენებისას ცისკრის ვარსკვლავი გამოჩნდა.

სიფსრā ჲ **sipsrā** j გუშინწინდელი დღე, გუშინდელი დღის წინა დღე канун вчерашнего дня the day before yesterday. **სიფსრā ცუჲ ჲარ, მაჲმღარი მე̄ დარათხრ̂?** – გუშინდელი დღის წინა დღე არ იყო, მამიდაანთას რომ ვიყავით?

სიფსრე[ჰ] **sipsre[ḩ]** ზმნს. нареч. adv. გუშინწინ позавчера the day before yesterday. **სიფსრე[ჰ] მაჲმღარი დარათხრ̂** – გუშინწინ მამიდაანთას ვიყავით.

სიფსრე[ჰ]დოლი̃ **sipsre[ḩ]dolĩ** ზმნს. нареч. adv. გუშინწინდელს აქეთ после позавчерашнего дня after the day before yesterday. **სიფსრე[ჰ]დოლი̃ ლაყწ̃ ყარ ჲათხე̂** – გუშინწინდელს აქეთ განუწყვეტლივ წვიმს.

სიფსრე[ჰ]ლუ̃ **sipsre[ḩ]lũ** გუშინწინდელი позавчерашний of the day before yesterday. **სიფსრე[ჰ]ლუ̃ მაჲჯი̂ ჭალგეჸ ჲაყჲალი̃** – გუშინწინდელი პური ზედმეტად გახმა.

სიჩხი̃ტე̂ ჲ **sičxĩṭê** j სიჩხინტე, ცოტა სიმსუქნე, ცხიმიანობა небольшая жирность little fatness. **კაძიკ მოჸ სიჩხი̃ტე̂ ცო ჲაჭე̂, უჲშტ წვე̃ ჩამლი̃ ცო ხილ́ე̂** – ცოტა მაინც სიმსუქნე თუ არა აქვს, ისე წვენი გემრიელი არ იქნება; **ე ნაჩხვო მოჸ სიჩხი̃ტ ცო ჲა** – ამ ყველს სულ არა აქვს ცხიმიანობა.

სიცოცხლე̂ ჲჲ **sicocxlê** jj სიცოცხლე жизнь (биологическая) life, existence. **ლაწრევ სიცოცხლე̂ შეძულბადჲიქ̃ სო̃** – ავადმყოფობამ სიცოცხლე შემაძულა.

სიცხ ჲჲ **sicx** jj სიცხე жар, жара heat warmth. **ხკოლ-ხკოლიხ ალნი ჲაჯო̃ სიცხ ხეჸე̂** – ზაფხულობით ალვანში დიდი სიცხე იცის.

სიცხ ჲ|ăლ́არ **sicx j|ăľar** გრდუვ. непрх. intrans. სიცხის მიცემა (სიცხეს მისცემს) температурить to have a temperature. **ფსარლხანე ლაწმრენ ლაჯქ̃ სიცხ ჲალ́ი̃** – საღამოხანს ავადმყოფს მაღალი სიცხე მისცა.

სიცხ ჲ|ოღარ sicx j|oɣar გრდუვ. непрх. intrans. სიცხის დადგომა (სიცხე დადგება), სიცხის დაჭერა становление жары to start heats, hot weather. **მაჲრნობ ბათ̧ა ჭშალოჼ სიცხ ჲოღო̂** – მარიამობის თვეში მაგარ სიცხეს დაიჭერს.

სიძე̂ ვბ **siʒê** vb სიძე зять son-in-law, brother-in-law. **სიძეს ბათუჲნ შალთ ჲეცჼ** – სიძემ ბათოს ხანჯალი მოუტანა.

სიწჼ siçĩ უსულო, უსულგულო неодушевлённый, без души, бездушный breathless, inanimate, callous, heartless. **ჴერ სიწჼ ბა** – ქვა უსულოა; **სიწჼ საგნი** – უსულო საგნები; **სტაკ სიწჼ ცო ვეწე̂ ხილ‘ჼ** – კაცი უსულგულო არ უნდა იყოს.

სიხარბე̂ ჲ **sixarbê** j სიხარბე алчность, скупость avidity, freediness. **სიხარბევ ადმეჼ ატ̧აჲში̂ ღუპადო** – სიხარბე ადამიანს ადვილად ღუპავს.

სიხაშლე̂ ჲ **sixašlê** j ჭლექი чахотка consumption, phthisis. **იმიძევლარიჼ შაქრო̂ სიხაშლევ ჴაჩვიჼ** – იმედიძიანთ შაქრო ჭლექმა გაათავა.

სი̄ დდ **sī** dd სია список list. **ჰამანეჸ ფჰეხობჼ სიიშ (სი̄შ) თეგდიჼ საბჭო** – ყველა სოფლელის სიები გააკეთეს საბჭოში.

სი̄ვჰე̂, სეჲვჰე̂ sīvḥê, sejvḥê 1. ზმნს. нареч. adv. აქეთ (აქეთა მხარეს), გამოღმა აქეთკენ по эту сторону, сюда here, hither. **სი̄ვჰ ხაჸ** – აქეთ დაჯექი; **სეჼ ჟაგნო̂ სი̄ვჰ ლეფჩე̂** – ჩემი წიგნი აქეთ დევს. 2. თანდ. послел. prep. აქეთ (აქეთა მხარეს), გამოღმა აქეთკენ по эту сторону, сюда here, hither. **ხიხ სი̄ვჰ სო ვარ, ხიხ დი̄ვჰ მა̄ ობჷ დარ** – წყლის აქეთ (გამოღმა) მე ვიყავი, წყლის იქით (გაღმა) კი ისინი იყვნენ; **ალზნენ (ალზნეხ) სი̄ვჰ ალუჲნაჲში̂ ჲაჷ, დი̄ვჰ მა̄ ალვირდა̄** – ალაზნის აქეთ ალვნებია [და], იქით კი ალავერდი.

სი̄ნი̂ sīnî იხ. см. see **სეჲნი̂ sejnî**.

სი̄ნა̄ დდ **sīnā** dd 1. სილურჯე синева azure, blue color. **ლამჯ სი̄ნა̄** – ცის სილურჯე. 2. სიმწვანე зелёность (зелёный цвет) green color, verdancy. **დოჰე[ჰ] გოგიხ სი̄ნა̄ ლათ̧ე̂** – გაზაფხულზე ირგვლივ სიმწვანე დგას.

სი̄რება|დ|ალარ sīreba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. სეირნობა (სეირნობს) гулять walking. **საჟბგეჸ სი̄რებადალრევა̄ დაჰ მალოდანო̂ ადმეჼ** – ზედმეტი სეირნობაც, თურმე, ღლის ადამიანს.

სკა ჲჲ **sḳa** jj სკა улей beehive. ა̃დრუჲგოსა̃ დუჳ ფუტკრე̃ სკაჲში̂ ცოჰა̃გოჰა̄ ხილʻენჲა – ანდროსავით ბევრი ფუტკრის სკა არავის ჰქონია.

სკივ ჲჲ **sḳiv** jj ნაპერწკალი, ნაღვერდალი искра, уголёк spark, scintilla.

სკივრ, სკიუ̆რ ბდ **sḳivr, sḳiŭr** bd სკივრი сундук chest, box, trunk. ოჴუს დუჲფვხუ̃ (დუ̄ფვხუ̃) სკივრი ჩუ დოხკი̃ – მან სამოსი სკივრში ჩაალაგა.

სკლატ დდ **sḳlaṭ** dd მაუდი сукно cloth, broadcloth. სკლატუ̃ პალტო̂ იცნას – მაუდის პალტო ვიყიდე.

სკლი̃ტ ჲჲ **sḳlĩṭ** jj სკინტლი птичий помёт excrement, faeces of the bird.

სკლი̃ტ თელʻარ (ჲ|ალʻარ) **sḳlinṭ teľar (j|aľar)** [მო]სკინტვლა ([მო]სკინტლავს) испражниться (о курице) to make faeces of the bird.

სკოლ ჲჲ **sḳol** jj სკოლა школа school. ბა̃დრი სკოლი დუჲტუ̃ – ბავშვები სკოლაში მიდიან.

სლეკა|დ|არ **sleḳa|d|ar** გრდმ. прх. trans. სვლეპა лакать to lap.

სო¹ **so**¹ ნაცვ. местим. pron. მე я I. სო ლაზიშ ვასო̂ – მე კარგად ვარ; ას ვე̃ მელʻოს – მე ღვინოს ვსვამ; ას ქალიქ[ი̂] ვუჲტას – მე ქალაქში მივდივარ; სო̃ ბუბუკ გუ – მე ყვავილს ვხედავ; სოგრე̃და[ჰ] ვუნე̄ (-უნე̄) ჴაჲჩუ̃ ჰო̃, დაჰ ლოს ჰო̃ – ჩემგან რაც გერგება, მოგცემ.

სოგომცი̃ **sogomcĩ** ჩემამდე до меня before me. სოგომცი̃ მოჰ ვეცნა? – ჩემამდე როგორ მოხვედი? იხ. см. see სო¹ **so**¹.

სოგრე̃და[ჰო̂] **sogrẽda[ḥô]** ჩემგან, ჩემი მხრიდან от меня, с моей стороны from my side, from me. სოგრე̃და[ჰო̂] პასუხ მა სტეხო̂ – ჩემგან პასუხს ნუ ელოდები. იხ. см. see სო¹ **so**¹.

სოგუჲჰი̂ **sogujḫî** ჩემკენ ко мне, в мою сторону towards me, to my side, to me. იცხ საქმლო სიმართლე̂ სოგუჲჰი̂ ჲა – მაგ საქმეში სიმართლე ჩემკენაა. იხ. см. see სო¹ **so**¹.

სოკ **soḳ** იხ. см. see სო **so**. თხე ოჯახერე̃ სოკ ჲასო̂ დაზღვევადჲიენო̂ – ჩვენი ოჯახიდან მხოლოდ მე ვარ დაზღვეული.

სომფლე̃ **somplẽ** ჩემხელა моего возраста, моего роста of my age, like mine. სომფლე̃ მუჰ ცოჰა̃გჰე̄ ჴაჲწუ̃ – ჩემხელა ტვირთი არავის ჰკიდია.

სოჼ sõ (მრ. мн. pl. **თხოჼ txõ** ექსკ. экск. exc.; **ვაჲნი̂ vajnî** ინკლ. инкл. incl.) 1-ლი პირის **სო so** ნაცვალსახელის მიც. ბრუნვის ფორმაა, რომელიც წინადადებაში ასრულებს ირიბი ობიექტური პირის ნიშნის როლს форма дат. падежа местоимения 1-го лица, выполняющая в предложении роль форманта косвенного объекта the form of dative case of the first personal pronoun სო **so,** which takes the function of the mark of indirect objective person in the sentence. **დაჰ̦ ვახვინო̄ ჰ̦ანახ[ჩოვ]ი სჭჼ სტაკ, ეთ̦-ჭეთ̦ სოჼ (თხოჼ, ვაჲნი̂, ჰ̦ოჼ, შუჼ) ისე ვუღ-ვაკუშ!** – დაუთვრია ვიღაცას ეს ჩემი კაცი (ქმარი) და მიმიდგებ-მომიდგება აქ ღრიალით! **ჯანი დაჰ̦ ეტდინო̄ ვაჰ̦ოვ, ლელე̂ ჰ̦ოჼ იჼც ქუჲკბარწინრ̂!** – ქალამნები დაუგლეჯია ბიჭს და დაგიდის ეხლა აქ ფეხშიშველი! შდრ. ср. comp. **ჰ̦ოჼ ḩõ**.

სოჼდალ̦ა sõdaļa ჩემი გულისთვის, ჩემ გამო из-за меня, ради меня for my sake. **მადლბელ ვასრ̂, მე̄ სოჼდალ̦ა იშტ ქოთ̦დაჲლნაჲში̂** – მადლობელი ვარ, რომ ჩემი გულისთვის ასე შეწუხდით; **ჭქჼგე სოჼდალ̦ა, ჰ̦ოჼდალ̦ა, დეწეჩრ̂ მაჲრლუჲნაკ ვუხ** (-უხ) **დოლოს!..** – მერე რა მე (ჩემი ფაქტორი), მერე რა შენ (შენი ფაქტორი), საყვარელ ქმარეულებს რა ვუყო, ნეტავი!.. (ხალხური).

სო² **so**² ზმნს. нареч. adv. აქეთ, [გად]მო-, [წა]მო- сюда, при- here.ზმნისართი და ზმნისწინი, აღნიშნავს მიმართულებას აქეთ наречие и глагольная приставка, обозначает направление сюда adverb denoting the movement or the direction hither.

სო დ|ალʻ|დ|ალარ so d|alʻ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მოვარდნა (მოვარდება), მოცვევნა прибежать, кинуться (сюда) to come running. **ნან ლაწჼუჲლჩე დად თელვერჭჼ სო ვალʻვალირ** – დედა ავად რომ გახდა, მამა თელავიდან მოვარდა (მოქანდა); **შირ̂ სო ვალʻვალიჼ, დაჰ̦ ვალʻვალიჼ, მა̄ ჲეთ̦ ცომიჩჰ̦ე ხეთიჼ** – შიო აქეთ ეცა, იქით ეცა, მაგრამ ფური ვერსად იპოვა.

სო დ|არ so d|ar გრდმ. прх. trans. კარის გაღება/დახურვა (კარს გააღებს/დახურავს) – იმის მიხედვით, თუ მოსაუბრისგან საით იღება/იხურება იგი открыть/закрыть дверь – в зависимости от того, в какую сторону она открывается/закрывается to open/close the door – according to what direction the speaker opens or closes it. **სანი სო დებ!** – კარი გააღე/დახურე! (თუ კარი იღება/იხურება მთქმელისკენ).

სო დ|ატ|დ|არ (ეტ|დ|არ) so d|aṭ|d|ar (eṭ|d|ar) გრდმ. прх. trans. მოხლეჩა (მოხლეჩს), მოხეთქა; მოხევა обломать, оторвать to tear off, to cleave, to split, to rive, to rend. **მაშქჼ ბაკალ სო ბატბებ** – შალის ნაჭერი მოხიე; **ხივ ალზაჼ სო ჲატჲიქჼ** – წყალმა ალაზანი (ალაზნის ნაპირი) გადმოხეთქა.

სო დ|ა̆ტარ (იტარ) so d|ăṭar (iṭar) გრდუვ. непрх. intrans. გამოქცევა (გამოიქცევა) прибежать to come running. **სო ჲაჲგჩე, ბაძო̂ სო ვა̆ტიჼ** – ჩემ დანახვაზე ბაძო გამოიქცა; **ო მელʼწახ ვა̆ტიჼ ციმბრილქჼ სო** – იგი რამდენჯერმე გამოიქცა ციმბირიდან.

სო დ|ა̆ტ|დ|არ (იტ|დ|არ) so d|ăṭ|d|ar (iṭ|d|ar) გრდმ. прх. trans. გამოქცევა (გამოაქცევს) заставить прибежать to compel run away, to make come running.

სო ახ|დ|არ so ax|d|ar გრდმ. прх. trans. დატყუება (დასტყუებს), გამოტყუება (გამოიტყუებს) выманить, приманить to lure, to bait, to defraud, to swindle. **კატქჼ ჰეჴბოშ თინეგო[ჰ] ჩხჼდრი სო ახდინას** – ლაქუცით თინას წინდები გამოვტყუე; **ნასტ ახვინას კნათ სო** – ძლივს მოვიტყუე (გამოვიტყუე) ბიჭი.

სო დ|აჸარ^{1} so d|a’ar^{1} გრდუვ. непрх. intrans. მოსვლა (მოვა) прийти (сюда) to come. **ზაქრო̂ სო ვეჸქჼ** – ზაქრო მოვიდა.

სო დ|აჸარ^{2} (დ|აღარ) so d|a’ar^{2} (d|aγar) გრდმ. прх. trans. მოტანა (მოიტანს) принести (сюда) to bring (here). **სო დაჸ ჩხჼდრი!** – მოიტა წინდები! **ჰარლქჼ ხაკი სო დეჸქჼ მალოს** – წისქვილიდან ტომრები მოიტანა მალომ (ქალის სახელია).

სო გამ|დ|არ so gam|d|ar გრდმ. прх. trans. მოდრეკა აქეთკენ (მოდრეკს), მოღუნვა, გადმოღუნვა согнуть, гнуть сюда, к себе to bend, to curve (hither). **ლუმსარ სო გამბინას** – ლურსმანი მოვღუნე.

სო დ|ერწარ (ჰერწარ) so d|erçar (ḥerçar) გრდუვ. непрх. intrans. მოტრიალება (მოტრიალდება), შემოტრიალება, მობრუნება повернуться, вернуться (сюда) to turn (hither).

სო დ|ერწ|დ|არ (ჰერწ|დ|არ) so d|erç|d|ar (ḥerç|d|ar) გრდმ. прх. trans. მოტრიალება (მოატრიალებს), შემოტრიალება, მობრუნება повернуть, вернуть (сюда) to make turn (hither).

სო დ|ექარ (დ|უღარ) so d|ekar (d|uγar) გრდუვ. непрх. intrans. დაძახება აქეთ (დაუძახებს); მოპატიჟება позвать (к себе) to invite, to call. **თხა ფსარლუჲნ̂ ამღარ ნიკუჲგრ̂ ფჴორენ სო დექლიშ სოჼ** – დღეს საღამოს ამაანთ (ქადაგიძე) ნიკოს დამიძახეთ (დამიპატიჟეთ) ერთი.

სო ეცარ (ევ|დ|არ) so ecar (ev|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. გადმოღება (გადმოიღებს) достать, вынуть, снять (сюда) to take, to pull. **შკაფრჭ ჟაგნრ̂ სო იცნას** – კარადიდან წიგნი გადმოვიღე. 2. შესყიდვა, ყიდვა купить to buy, to purchase. **ჯანჭდელრ̂ სო ეცჼ ლეჸ სოჼ** – საქალამნის ყიდვა მინდა.

სო დ|ეხარ so d|exar გრდმ. прх. trans. 1. მოთხოვნა (მოითხოვს) требовать. домогаться to demand, to require. **კოტეხ საჼ ტათებ სო დიხნას** – კოტეს ჩემი ფული მოვთხოვე. 2. მოწვევა (მოიწვევს), მოპატიჟება пригласить, приглашать (к себе) to invite. **ბუჲსლუჲნ ჴაში სო დიხნათხ** – საღამოსთვის სტუმრები მოვიწვიეთ.

სო ეჸ̦არ (ლეთხარ) so eq̦ar (letxar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. გადმოხტომა (გადმოხტება) прыгнуть (сюда) to take a spring, to jump over (hither). **ისაკრ̂ ხიხ სო ეჸ̦ჼ** – ისაკო წყალზე გადმოხტა. 2. [გა]მოგლეჯა ([გა]მოიგლიჯება) оторваться, отскочить (сюда) to tear away, to tear off, to tear down. **სანჭ ქოლთ სო ეჸ̦ჼ** – კარების სახელური მოიგლიჯა.

სო ეჸ̦|დ|არ (ლეთხ|დ|არ) so eq̦|d|ar (letx|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. გადმოხტუნება (გადმოახტუნებს) заставить перепрыгнуть (сюда) to make jump over, to make take a spring (hither). 2. მოგლეჯა (მოგლეჯს), მოხლეჩა, მოპობა сорвать, отколоть (сюда) to make tear off, to make tear away. 3. გამოგდება (გამოაგდებს) выгнать (сюда) to drive out, to throw out (hither). **ჲეთ ჸაველრ̂ ბალ‘ბალიჼ, სო ეჸ̦ბებათ!** – ფური ყანაში შევარდა, გამოაგდეთ! **დოჼ სო ეჸ̦ბებათ, ჴალრ̂ ბოფხბოთვაჲ!** – ცხენი გამოაგდეთ, შევკაზმოთ!

სო თეჸ|დ|არ (თაჸ|დ|არ) so teq|d|ar (taq|d|ar) გრდმ. прх. trans. მოთრევა (მოათრევს) притащить, приволочь (сюда) to drag (here).

სო თილ‘|დ|არ (თეფლ|დ|არ) so tilʻ|d|ar (tepl|d|ar) გრდმ. прх. trans. გამოცილება (გამოაცილებს) проводить (сюда) to see off, to accompany (hither).

ანიკრ̂ ფსარე ჯიჭრაჩუ ჲახე'ნჷ̂ ოთ̧ჼ, თხა ასუ̄, მათესუ̄ სო ჲეწეთხ თილ'ჲჼ – ანიკო გუშინ ჯიხოანთას წავიდა ღამის სათევად, დღეს მე და მათემ უნდა გამოვაცილოთ.

სო თიტარ (თეტარ) so tiṭar (teṭar) გრდმ. прх. trans. მოჭრა (მოჭრის) отрезать (сюда) to cut, to snip off. **ჩუხოჼ ხა სო თიტლე⌈ჳ⌉ სოჼ, ცჳა ჩამლოჼ ხიჼკლი დორათვაჲ** – ბატკნის ბარკალი მომიჭერი, ერთი, გემრიელ ხინკალს გავაკეთებდით.

სო კარჩ|დ|არ (კერჩ|დ|არ) so ḳarč|d|ar (ḳerč|d|ar) გრდმ. прх. trans. მოგორება (მოაგორებს) прикатить (сюда), to roll, to drive (here). **სათრი ჯა̄ სტაკოვ ნაყმაქ სო კარჩჲიქჼ** – მორები სამმა კაცმა გზაზე მოაგორა.

სო ლაბჟ|დ|არ (ლებჟ|დ|არ) so labž|d|ar (lebž|d|ar) გრდმ. прх. trans. გამოცურება (გამოაცურებს) придвинуть (сюда) to move, to drive, to draw (here). **ის ჟაგნრ̂ სოგუჲ⌈ჳ⌉ სო ლაბჟდებლე⌈ჳ⌉, ჳალ ხატ̧რას** – ეგ წიგნი ჩემკენ მოაჩოჩე, ერთი, წავიკითხავდი.

სო ლავარ (ლევარ) so lavar (levar) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈გამო⌉ხმობა (⌈გამო⌉უხმობს), მოწოდება призвать (сюда) to call, to summon. **ნან ნინუჲგრ̂ ჭირჭლიგრ̂ სო ლავიჼ** – დედამ ნინო ხირხლებთან ⌈გამო⌉იხმო.

სო ოთ̧|დ|არ (ეთ̧|დ|არ) so oţ|d|ar (eţ|d|ar) გრდმ. прх. trans. გადმოდგმა (გადმოდგამს) поставить, переставить (сюда) to remove, to rearrange (here). **ვენქჼ ბოთლ სო ოთ̧ჲებათ, ცჳა-ში სტაქჼ ვენქჼ მალ'რათხ** – ღვინის ბოთლი გადმოდგით, ერთ-ორ ჭიქა ღვინოს დავლევდით.

სო ოწ|დ|არ (ებწ|დ|არ) so oc̣|d|ar (ebc̣|d|ar) გრდმ. прх. trans. გამოწევა (გამოწევს), გამოძრობა притянуть, вытянуть, вытащить (сюда) to pull, to remove (here). **დოჼ სო ოწბებ!** – ცხენი ⌈გა⌉მოსწიე! **დასლო⌈ჳ⌉ ჲალ̧უჲნრ̂ ლოჭ ნასტ სო ოწჲირას** – შეშაში ჩადებული (მდებარე) ჯოხი ძლივს გამოვაძრე.

სო დ|ოხ|დ|არ (დ|ეხ|დ|არ) so d|ox|d|ar (d|ex|d|ar) გრდმ. прх. trans. გადმონგრევა (გადმოანგრევს), დაშლა выломать, разрушить (сюда) to destroy, to demolish, to break. **თიშიჼ კედელ სო ჲოხჲიე'ნეს, წინრ̂ ჳალრ̄ თაგჲითნას** – ძველი კედელი დავშალე და ახალი გავაკეთებინე; **ხივ ალზნექჼ ცერ სო ჲეხჲორ** – წყალი ალაზნის ნაპირს მოანგრევდა.

სო დ|ოჸ|დ|არ (ჴელარ) so d|o'|d|ar (qelar) გრდმ. прх. trans. ⌈ჩა⌉მოყვანა (⌈ჩა⌉მოყვანს), წამოყვანა привести (сюда) to bring over here, to take with. **თამროს შარიჼ კნათ ჺამდითაჼ ქალიქი̂ სო ვოჸვიქჼ** – თამარმა თავისი ბიჭი სასწავლებლად ქალაქში ⌈ჩა⌉მოიყვანა.

სო სტეხარ so sṭexar გრდმ. прх. trans. ცდა აქეთკენ (უცდის) ждать (сюда) to wait. **ალნირქჼ ფსტუბა̌დერ სო სტეხოს** – ალვნიდან ცოლ-შვილს ველოდები.

სო ქასტ|დ|ალარ so kasṭ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გამოშურება (მოეშურება), გამოჩქარება спешить, торопиться (сюда), to hurry, to hasten, to start moving (hither). **ლავ-ყაროვ ქოთ̣დიენრ̂ სო ქასტდაძლნათხ** – თოვლ-წვიმით შეწუხებულები გამოვეშურეთ.

სო ყ⌈ჳ⌉ეგარ (დ|ჳოგარ) so q̣⌈ω⌉egar (d|ωogar) გრდმ. прх. trans. მომტვრევა აქეთ (ამტვრევს) отламывать (сюда) to break, to destroy (hither). **ავთაჼდლეს ჴორი აჰოშ, ხენბაჼ ტავ⌈ნ⌉ი დენიჸ სო ყ⌈ჳ⌉ეგიჼ** – ავთანდილმა ვაშლ⌈ებ⌉ის პარვისას ხეების ტოტები სულ გადმოამტვრია.

სო ჭაღ|დ|არ (ჭეღ|დ|არ) so čaγ|d|ar (čeγ|d|ar) გრდმ. прх. trans. მოკეტვა (მოკეტავს), შემოკეტვა, მოხურვა затворить (сюда) to shut, to close (hither). **წო̄ნი̂ ჩუ ვეჸჩე⌈ჰ⌉ სანი ნჳაძნ მა დითრ̂, ლაზიშ სო ჭაღდებ** – როცა სახლში შემოხვალ, კარი ღია არ დატოვო, კარგად მოკეტე.

სო ხახკარ (ხეხკარ) so xaxḳar (xexḳar) გრდმ. прх. trans. გამოჭენება (გამოაჭენებს) скакать (сюда) to gallop (hither). **ალზაჼ ცერლქჼდა⌈ჰ⌉ დუძ სო ხახკიჼ კნათივ** – ალაზნის პირიდან ცხენები გამოაჭენეს ბიჭებმა.

სო ჴებლარ so qeblar გრდმ. прх. trans. დაბარება (დაიბარებს), გამოწვევა вызвать (сюда) to call, to summon. **აბრამ ლაწაჼვუძლჩე ნინოს ძაქარ სო ჴებლირ** – აბრამი რომ ავად გახდა, ნინომ დები დაიბარა.

სო ჰაჭარ (ჰეჭარ) so ḥačar (ḥečar) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈გა⌉მოხედვა (⌈გა⌉მოიხედავს) ⌈по⌉смотреть (сюда), to look (hither). **ო დოკ დეჸენრ̂ სო ჰაჭქჼ** – მან გაჯავრებულმა ⌈გა⌉მოიხედა; **სანაჼ თათაჼ ხაძწჩე, ბაბრ̂ სანიგუძჰ სო ჰაჭქჼ** – კარის ხმა რომ გაიგო, პაპამ კარებისკენ ⌈გა⌉მოიხედა.

სო ჰაჭ|დ|არ (ჰეჭ|დ|არ) so ḩač̣|d|ar (ḩeč̣|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. მოხედება (მოახედებს) заставить посмотреть (сюда) to make look (hither). **მიხკოს ადამჷ სოგუჲჴ სო ჰაჭვიერ** – მიხაკომ ადამი ჩემკენ მოახედა. 2. მოშვერა (მოიშვერს) направить (сюда) to direct, to stretch (hither). 3. მოგზავნა (გამოგზავნის) прислать, послать (сюда) to send (hither). **ჭავი ტათბუგრ̂ ქალიქ̂ სო ჰაჭვინორ** – ჭავი (კაცის სახელია) ფულისთვის ქალაქში გამოეგზავნათ.

სო დ|ჵოგარ (ყ[ჵ]ეგარ) so d|ωogar (q̣[ω]egar) გრდმ. прх. trans. [გად]მოტეხა ([გად]მოტეხს), წატეხა отломать (сюда) to break (hither). **ჴორჸ დაყდაჲლნრ̂ ტავ სო დჵოგი′ნეს, დაჰა̄ ლაქდინას** – ვაშლის გამხმარი ტოტი [გად]მოვტეხე და გადავაგდე; **სო ჲჵოგალჷ სოჼ კაწკოჼ მაჲჴნ̂** – მომიტეხე რა პატარა პური.

სოდა[ჰ] **soda[ḩ]** რთული ზმნისართი сложное наречие (сюда) complex adverb.

აქეთ-იქით, მიმო- туда-сюда, вокруг hither and thither.

სოდა[ჰ] დ|ალ‘არ (იხარ) soda[ḩ] d|al̔ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. აქეთ-იქით გასვლა (გავა), გასვლა-გამოსვლა, გავლა-გამოვლა походить в разные стороны, туда-сюда to go hither and thither, to walk hither and thither. **სოდა[ჰ] ბალ‘უთვაჲ, ჰახკეჸ ო ბჟჼ აჴეგო[ჰ] დისდაჲლ‘ნოჰჷ** – გავიდ-გამოვიდეთ, იქნებ ის ძროხა ნადირს გადაურჩა.

სოდა[ჰ] დ|ა̆ლ‘არ (თელ‘არ) soda[ḩ] d|ăl̔ar (tel̔ar) გრდმ. прх. trans. აქეთ-იქით მიცემა (მისცემს), დარიგება; გაცემა (მიცვალებულის სახელზე) раздать, разд[ав]ать, отдавать (в память покойника) to distribute, to give, to spread. **ცენეხ დუჴ მოწ დეჸერ თხოჼ, მა̄ სოდა[ჰ] და̆ჲლ‘ნათხ** – წლეულს ბევრი თაფლი მოგვივიდა, მაგრამ დავარიგეთ; **ნან ჲაჲლჩე, ოჴუჲჼ ქაჲრცხრ̂ სოდა და̆ჲლ‘რათხ** – დედა რომ გარდაიცვალა, მისი სამოსი გავეცით.

სოდა[ჰ] დ|ახარ (იხარ) soda[ḩ] d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. აქეთ-იქით წასვლა (წავა), წასვლა-წამოსვლა пройтись; разойтись to go hither and thither, to walk hither and thither. **თხა შაწაჴ სოდა ვახნას, მა̄ ნაყბისტეხ ცო ბჵარვახმაკჼ სოჼ** – დღეს ორიოდეჯერ წაველ-წამოველ, მაგრამ ამხანაგს ვერ შევხვდი; **შეყრეხჼ ნახ სოდა[ჰ] დახჸ** – შეყრიდან (სამხიარულო შეკრებიდან) ხალხი წავიდ-წამოვიდა (დაიშალა).

სოდა⌈ჰ⌉ დ|აჸარ (იხარ) **soda⌈ḥ⌉ d|a’ar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. წასვლა-წამოსვლა (წავა-წამოვა) пройти туда и обратно to go hither and thither, to walk hither and thither. ტყუჲჰსი́ლუჩრ̂ გეფსუ⌈ჰ⌉ ალნირჷ̂ შაწაჴ სოდა⌈ჰ⌉ ვეჸნას – ბოლო კვირას ალვნიდან ორიოდეჯერ წავედ-წამოვედი.

სოდა⌈ჰ⌉ დ|ეყარ (აყარ) **soda⌈ḥ⌉ d|eq̣ar (aq̣ar)** გრდმ. прх. trans. გაყოფა-გამოყოფა (გაყოფ-გამოყოფს) разделить, поделить (между собой) to share, to divide (between, among). ვაჟარვ ჟე სოდა⌈ჰ⌉ დეყჷ́ – ძმებმა ცხვარი გაიყვეს.

სოდა⌈ჰ⌉ ლელარ (ლალარ) **soda⌈ḥ⌉ lelar (lalar)** გრდუვ. непрх. intrans. აქეთ-იქით სიარული (დადის), მიმოსვლა ходить взад и вперёд to go hither and thither, to walk hither and thither. ირაჲკლი̂, წყეგეჸ სოდა ლელეჰჷ̂, ჩუ ხაცჷ̄, ჰალო̄ ჳამდებალჷ̂! – ირაკლი, ძალიან მიდი-მოდიხარ, დაჯექი და ისწავლე რა!

სოდა⌈ჰ⌉ ლესტარ (ლასტარ) **soda⌈ḥ⌉ lesṭar (lasṭar)** გრდუვ. непрх. intrans. აქეთ-იქით ქანაობა (ქანაობს), გადაქან-გადმოქანება, ტორტმანი раскачиваться, шататься в разные стороны to swing hither and thither. ჩარხლჷ́ შალო̂ ვალორ ჭამეხინე̄, სოდა⌈ჰ⌉ ლესტერ – ჩარხოანთ შალვა მოდიოდა ქელეხიდან და ბარბაცებდა.

სოდა⌈ჰ⌉ მახკ|დ|არ (მეხკ|დ|არ) **soda⌈ḥ⌉ maxḳ|d|ar (mexḳ|d|ar)** გრდმ. прх. trans. აქეთ-იქით დაბნევა (აბნევს), მიმოფანტვა; დაღვრა, მიმოღვრა рассыпать всюду, разливать в разные стороны to scatter hither and thither, to spill hither and thither. სჷ́გო̂ დაჸლომცჷ́ ცაროს ხი სოდა⌈ჰ⌉ მახკდიჷ́– ეზოში მოტანამდე ცარომ წყალი მიმოღვარა.

სოდა⌈ჰ⌉ ყასტ|დ|არ (ყესტ|დ|არ) **soda⌈ḥ⌉ q̣asṭ|d|ar (q̣esṭ|d|ar)** გრდმ. прх. trans. დაშორება (დააშორებს), დაშორიშორება, გაშველება разнять to separate, to part, to dismantle, to pull apart. გუჲშაჸრ̄ ბუჰი დალ‘ე’ნჷ̂, ლაჭბი ჲეთჲოშ ნასტ სოდა⌈ჰ⌉ ყასტდიჷ́ – გოშიებს ჩხუბი მოუვიდათ და ჯოხების ცემით ძლივს გააშველეს.

სოდა⌈ჰ⌉ ჴაპტ|დ|არ (ჴეპტ|დ|არ) **soda⌈ḥ⌉ qapṭ|d|ar (qepṭ|d|ar)** გრდმ. прх. trans. აქეთ-იქით მიწოდება (მიაწოდებს), დარიგება раздать to distribute, to give, to spread. დითხ ჰამინაჸ სოდა⌈ჰ⌉ ჴაპტდინას – ხორცი ყველას მივაწოდე.

სოდა⌈ჵ⌉ ჴასარ (ჴეფსარ) soda⌈ḥ⌉ qasar (qepsar) გრდმ. прх. trans. მიმოფანტვა (მიმოფანტავს), მიმობნევა разбросать to scatter hither and thither, to spill hither and thither. ქოთმივ სიმიჼდ სოდა⌈ჵ⌉ ჴასჼ – ქათმებმა სიმინდი გაფანტეს (მიმოაბნიეს).

სოდა⌈ჵ⌉ ჵეჭარ (ჵაჭარ) soda⌈ḥ⌉ ḥeč̣ar (ḥač̣ar) გრდუვ. непрх. intrans. მიმოხედვა (მიმოიხედავს), აქეთ-იქით ყურება смотреть туда-сюда, озираться, осматриваться to look hither and thither. ოთარ სოდა⌈ჵ⌉ ჵეჭუშ ვოტურე̄, ჴერეხ ქოკ მალˋბიეˊნე̂, აჰ ვოყქჼჩოვ მარˊლˊი ყ⌈ჷ⌉ეგგერ – ოთარი აქეთ-იქით ყურებით მიდიოდა, ქვას ფეხი წამოჰკრა და, წაქცეულმა, კინაღამ ცხვირ-პირი დაიმტვრია.

სოდა⌈ჵ⌉ ჴეჵარ (დ|აჵარ) soda⌈ḥ⌉ qeḥar (d|aḥar) გრდმ. прх. trans. წაღებ-წამოღება (მიაქვს-მოაქვს) возить туда-сюда, развозить to carry hither and thither, to take hither and thither. ჟურნალისტივ ამბუჲ ჴეჵრ̂ სოდა⌈ჵ⌉ – ჟურნალისტებს ამბები მიმოაქვთ.

სოდა⌈ჵ⌉ ჵაფს|დ|არ (ჵეფს|დ|არ) soda⌈ḥ⌉ ḥaps|d|ar (ḥeps|d|ar) გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. 1. მიმოგზავნა (მიმოგზავნის), აქეთ-იქით დაგზავნა разослать to send hither and thither. ბავინრ̂ დოჼ ლახჼ კნათი სოდა⌈ჵ⌉ ჵაფსბინას – დაკარგული ცხენის მოსაძებნად ბიჭები აქეთ-იქით დავგზავნე. 2. მიხედ-მოხედება (მიახედ-მოახედებს) заставить посмотреть (в разные стороны) to make look hither and thither. ბავინრ̂ დოჼ ლეხოშ კნათი გორნკა̄ხ სოდა⌈ჵ⌉ ჵაფსბინას – დაკარგული ცხენის ძებნისას ბიჭები გორაკებზე მივახედ-მოვახედე.

სოდა⌈ჵ⌉ ჵეტარ (ჺიტარ) soda⌈ḥ⌉ ḥeṭar (‘itar) გრდუვ. непрх. intrans. მიმორბენა (მიმოირბენს), გაქცევ-გამოქცევა бежать туда-сюда, сбегать туда и обратно to run hither and thither. ვოლიხალე̂, ნანეშლარჩურჼ დითხ დაკეპადჼ შალთ ჲაცალ ვაჲნრ̂, ცჵაჲნრ̂ წუთე⌈ჵ⌉ სოდა⌈ჵ⌉ ჵეტე⌈ჵ⌉ – წადი რა, დეიდაანთიდან ხორცის დასაკეპად ხანჯალი მოგვიტანე, ერთ წუთში მიირბენ და მოირბენ.

სოვ ჲჲ **sov** jj სვავი чёрный гриф griffon, vulture. ახკე ბალˊქჩრ̂ ფსტარანმაქ სოვჼ ჭკაჲშრ̂ ჺეჲახკერ – გადაჩეხილ ხარზე სვავების გუნდები ისხდნენ.

სოვდაგარ ვბ **sovdagar** vb სოვდაგარი купец tradesman, merchant.

სო|ვ|ერწეშ so|v|erç̣eš ზმნს. нареч. adv. პირაქეთ, აქეთა მხარეს, აქეთ მობრუნებით, ქედის აქეთა მხარეს по эту сторону хребта hither, towards hither side of the ridge. **სოვერწეშ ლაზჸ დაყრი დარ** – პირაქეთ კარგი ბალახი იყო.

სო|ვ|ერწშა̄ ჲ **so|v|erç̣šā** j პირაქეთი, აქეთა მხარე, ქედის აქეთა მხარე территория по эту сторону хребта the hither side of the ridge. **სოვერწშა̄ ვაჲგო ჲაჲლო̂, დაჰვერწშა̄ მა̄ ქისტიგო⌈ჰ⌉** – ქედის პირაქეთი ჩვენ გვიჭირავს, პირიქითი კი ქისტებს.

სოკაჸ soḳa’ adit. ზმნს. нареч. adv. ცოტა აქეთ⌈კენ⌉ немного сюда (ближе ко мне, к нам) a bit hither. **ბა̌დერ სოკაჸ დიშდებ, ცოჰე̂ დაჰ თასლა** – ბავშვი ცოტა აქეთ გადმოაწვინე, თორემ გადავარდება. იხ. см. see **სო**^{2} **so**^{2}.

სოლ ბდ **sol** bd სოლი клин wedge. **ოჴარ სოლევ სათრი ეტოჲო̂** – ისინი სოლით სათარებს (მორებს) ხეთქავენ; **სოლი დარლოთხ** – სოლებს ვთლით.

სომ ბდ **som** bd მანეთი, ლარი рубль, лари Lari (Gel). **მელ‘ სომ ჴაჲჩუ̂ ის ტათბჸ ტარდ?** – რამდენი მანეთი (ლარი) ღირს ეგ ვერცხლის ბეჭედი? იხ. см. see **მანათ manat**.

სომფხოვ ბდ **sompxov** bd სომეხი армянин Armenian.

სომფხო̃ ჲოჰ (ფსტუჲნო̂) ჲდ **somxõ joḥ (psṭujnô)** jd სომხის გოგო (დედაკაცი) армянка Armenian girl.

სომფხურ sompxur სომხური армянский Armenian. **სე ოჯხე სომფხურ ცოჰანნა ჰეთე̂** – ჩემს ოჯახში სომხური არავინ იცის.

სუჲმ⌈ფ⌉ხრათ sujm⌈p⌉xrat ზმნს. нареч. adv. სომხურად по-армянски in Armenian. **ნიკლზეს სუჲმ⌈ფ⌉ხრათ წანიშ ჲორ ამბუჲ** – ნიკოლოზი სომხურად წმინდად ლაპარაკობდა.

სორო̂ ჲჲ **sorô** jj სორო, ბუნაგი нора, берлога lair, burrow. **ლაჰ სორო⌈ჰ⌉ ბალჸჴლათე̂** – გველი სოროში იმყოფება ხოლმე; **ცოკალ სორუჲ დოლ‘ჸ** – მელია სოროში შეძვრა.

სო̄დ sōd სოდა сода soda. **ცომ ბოლჳანაჲნო̂ სო̄დ ძმარლო დაჲსტნას** – ცომის ჩასადებად სოდა ძმარში გავხსენი.

სო̄ღეშ sōγeš ჩემებურად, ჩემგვარად в моём стиле like me. **ნიკო̂ სო̄ღეშ იხო̂ ლეთხა̃** – ნიკო ჩემებურად ცეკვავს.

სპილო̂ დდ **spilô** dd სპილო слон elephant. **სპილსა̃ ნიწყლი̃ მათხე[ჳ] სუჲლერ ცო ლელე̂** – სპილოსავით ღონიერი ქვეყანაზე არსება არ დადის.

სპირტ დდ **spirṭ** dd სპირტი спирт alcohol. **ღჭაცეხ სპირტენ დაყე[ჳ] არაყ ჴაჲჴნას** – ჭრილობას სპირტის მაგიერ არაყი წავუსვი.

სპირტე̄ლე̃ spirṭēlẽ სპირტიანი спиртной, со спиртом alcoholic. **სპირტე̄ლე̃ ბოთლ სო ჴაპტჲებ სო̃!** – სპირტიანი ბოთლი მომაწოდე!

სრესა|დ|არ sresa|d|ar გრდმ. прх. trans. სრესა (სრესს) тереть to crush, to squash, to pulverize. **ღორჲიენო̂ ლარკი სრესადჲინორ ოჴუჲნ** – გაყინული ყურები ესრისათ მისთვის.

სტაბლუ̃ sṭablũ შემოდგომის, საშემოდგომო осенний autumnal. **სტაბლუ̃ ჴორ ჷალიხა'ჸ ლაზიშე̂ გოჸგჸ (გაჸგჸ)** – საშემოდგომო ვაშლი ზამთარშიც კარგად ინახება.

სტაბო̄ ჲჲ **sṭabō** jj შემოდგომა осень autumn. **სტაბო[ჳ] ჟი̄შ ლაჸმრე̃ შირიქ ჴელო̂** – შემოდგომაზე ცხვარი მთიდან შირაქში მიჰყავთ; **სტაბუშ̃ ამი̃დუჲ ლათჸე̂** – შემოდგომის ამინდ[ებ]ი დგას.

სტაჲფლაცრ̂, სტაფილო̂ ბდ **sṭajpla'ô, sṭapilô** bd სტაფილო морковь carrot. **სტაჲფლაცუჲვ (სტაჲფლევ) წვე̃ ჴეხკჲინას** – სტაფილოთი წვენი მოვხარშე; **გახეხადბიენო̂ სტაჲფლაცრ̂ ლაწმრინ თელ'ო̂** – გახეხილ სტაფილოს ავადმყოფებს აჭმევენ.

სტაკ ვ (მრ. мн. pl. **ვასერ** ბ) **sṭaḳ** v (მრ. мн. pl. **vaser** b) მამაკაცი, კაცი, ადამიანი мужчина, человек man, person, human. **სტაკოვ ალ'ი̃** – კაცმა თქვა; **სტაკი̃ ქუდ** – კაცის ქუდი.

ჩურე̃ სტაკ ვ **čurẽ sṭaḳ** v 1. შინაური (ახლობელი) კაცი близкий человек familiar person, close person. 2. მამაკაცი, რომელიც ცხვარში არ დადის домосед, мужчина, не занимающийся уходом за стадами man, who does not like going for shepherding. **მენე̄ ჟეგო̂ ცო იხორ, ოჴუხ *ჩურე̃ სტაკ* დორ ბაცბილო[ჳ]** – ვინც ცხვარში არ დადიოდა, იმას *შინაურ კაცს* ეძახდნენ თუშებში.

სტაკლობ დ **sṭaḳlob** d კაცობა, ვაჟკაცობა мужество bravery, courage. **ბუჰ̣ლო⌈ჰ̣⌉ ბაცბი სტაკლობევ ბალ‘ენო̂ ბარ** – ბრძოლაში თუშები ვაჟკაცობით განთქმულნი იყვნენ.

სტამ|დ|არ sṭam|d|ar გრდმ. прх. trans. გასქელება (⌈გა⌉ასქელებს), გამსხვილება ⌈с⌉делать толстым, сгущать to make fatten, to make thicken. **სტევაკ სტამვინოლო̂ იშტ ჭიჭრაჼ ჯაჲბი̂** – ნეტავ რამ გაასქელა ასე ჭიჭაანთ ჯაბა?

სტამიჼ sṭamĩ სქელი, მსხვილი толстый; густой thick. **სტამიჩო̂ სტაკვო⌈ჰ̣⌉ დაჴ̥ოჼ გაგაცო̂ და** – სქელ კაცს დიდი მუცელი აქვს.

სტამიშ sṭamiš ზმნს. нареч. adv. სქლად, მსხვილად густо, крупно thickly, densely.

სტამიშ აჰ̣არ sṭamiš aḥar გრდმ. прх. trans. მსხვილად დაფქვა (დაფქვავს), დაროშვა молоть крупно to grind densly, to grind in thick pieces. **ფსუნ სტამიშკაც აჰ̣არ დეწე̂** – ქერს მომსხოდ, (ცოტა მსხვილად) უნდა დაფქვა.

სტამ-სტამიჼ sṭam-sṭamĩ სქელ-სქელი, მსხვილ-მსხვილი крупный, толстый thick. **სტამ-სტამიჼ ოდოშ ჩავარდინას** – მსხვილ-მსხვილი ოდოში (ნედლი სიმინდი) შევარჩიე.

სტამოლ ჲ **sṭamol** j 1. სისქე толщина thickness. **სტაკოხ სტამოლ ცო თაუ̆გუ̂** – კაცს სისქე არ უხდება. 2. სი⌈მ⌉სხო толщины какого-л. предмета thickness. **თელვერეჩო̂ ჭაჼდრეჼ სტამოლ ხენაკ ბალუჲ მიჩმე?** – თელავის ჭადრის სი⌈მ⌉სხო ხე არის, ნეტავი, ⌈სადმე⌉?

სტაუ̆ხკუ̂, სტოუ̆ხკუ̂ sṭaŭxḳû, sṭoŭxḳû ზმნს. нареч. adv. შარშან в прошлом году last year. **სტოუ̆ხკუ̂ ლამუ⌈ჰ̣⌉ ცო დარათხო̂** – შარშან მთაში არ ვიყავით.

სტაუ̆ხკლუჼ, სტოუ̆ხკლუჼ sṭaŭxḳlũ, sṭoŭxḳlũ შარშანდელი прошлогодний of last year, last year’s. **ერისტო̂ სტაუ̆ხკლუჼ ლავსაჼ ტაფაჲნო̂ ვავიჼ** – ერისტო შარშანდელი თოვლივით გაქრა.

სტაქაჼ დდ **sṭakã** dd ჭიქა стакан glass, cup. **ოჴუს სტაქნი შურ ჲოთიჼ** – მან ჭიქაში რძე ჩაასხა.

სტაჰ̣ო̂ ჲჲ **sṭaḥô** jj ჯაჭვი, ძეწკვი цепь, цепочка chain. **სალარ დიჼჩო̂ დენი⌈ჰ̣⌉ სტაჰ̣ოხ აუ̆ხკუ̂** – სალარი (ცხენის სახელია) მთელი დღე ჯაჭვზე აბია; **მახკარ-**

ფსტეიგო[ჰ̸], ფაჺრგლა̄ხ ტათბუჼ სტაჰ̸უჺ ჴახკურ – ქალიშვილებსა და დედაკაცებს ფარგულებზე (გულისპირებზე) ვერცხლის ძეწკვები ეკიდათ.

სტაჰ̸ო̄რეჼ sṭaḥōrẽ ჯაჭვიანი, ძეწკვიანი что-л. с цепочкой with chain, having chain. **ქიქოჸ ფსტეივ სტაჰ̸ო̄რეჼ ქაჺრცხჲ̂ დეფხორ** – წინათ დიაცები ძეწკვიან ტანისამოსს იცვამდნენ.

სტენ- sṭen- იხ. см. see **ვუხ** (-უხ) **vux**. **სტენავ ვუღვოჰ̸ჲ̂** – რა გაყვირებს? **ე სტი̄ნჲ̂ და თაგდიენჲ̂** – ეს რისაა (რისგან არის გაკეთებული)?

სტეხარ sṭexar გრდმ. прх. trans. [მო]ცდა ([მო]უცდის), [და]ცდა, ლოდინი [подо]ждать to wait. **ნაყბისტ სტეხრას** – ამხანაგს ვუცდიდი (ველოდებოდი).

სტეხითარ sṭexitar გრდმ. прх. trans. მოცდევინება (აცდევინებს) заставлять ждать to make wait. **ნაყბისტევ დუჴიჩჲ̂ ხანე[ჰ̸] სტეხითიეჼ სოგჲ̂** – ამხანაგმა დიდხანს მაცდევინა; **ნაყბისტევგჲ̂ სტეხითინას** – ამხანაგს ვაცდევინე.

სტეხომ ბ sṭexom b მოლოდინი ожидание expectation. **ნი̄ფვანიგო ქუჺრწლეჼ ბაჭოჼ სტეხომ ბა** – ნეფიონს (ნეფე-დედოფალს) ქორწილის დიდი მოლოდინი აქვს.

სტვენა|დ|არ sṭvena|d|ar გრდმ. прх. trans. სტვენა (უსტვენს) свистеть to whistle. **ჰ̸ანახჩოვ სტვენადო** – ვიღაც უსტვენს.

სტილ დ sṭil d სტილი (წონის ერთეული – ორი კვერცხის წონა, დაახლოებით 200 გრ) мера веса (вес двух яиц, приблизительно 200 гр) unit of weight (weighing two eggs, approximately 200 gr.). **მელ‘აკ სტილ დალ‘ულჲ̂ ე დათ̧ნეხ?** – ნეტავი, რამდენი სტილი გამოვა ეს ერბო.

სტინ[ჲ̂] sṭin[î] რის[ა]? чего? of what? **სტინჲ̂ დარდ ბა ბა̆დრიგო?** – რის დარდი აქვთ ბავშვებს?

სტინხანე sṭinxane რა დროს!.. какое сейчас время!.. there is no time for this. **სტინხანე იცხუჯ ამბუჺ ჺარ და?** – რა დროს მაგაზე [მაგის] ლაპარაკია?

სტიურ დდ sṭiur dd სტვირი, სალამური свирель pipe, panpipe. **ჭუნავ სტიურ თეფხჲ̂** – მწყემსი სალამურს უკრავს; **ფსარლუჺნჲ̂, ქე ნაქტრი დახკდიჩე[ჰ̸], ბათოს სტიურ დათხდჼლათერ** – საღამოზე, როცა ცხვარს ბინაში მოიყვანდა, ბათო სალამურს აკვნესებდა ხოლმე.

სტო დდ **sṭo** dd საჭვრეთელი, საჭრელი долото chisel.

სტოლ, შტოლ ბდ **sṭol, šṭol** bd მაგიდა стол table.

სტომაგ ჲჲ **sṭomag** jj სტომაქი, კუჭი, მუცელი желудок, живот stomach. **იჩრ̂ სტომგეხ ქატე̂** – იჩო სტომაქს უჩივის.

ს⌈ტ⌉უდეჼტ ვბ; ჲდ **s⌈ṭ⌉udẽṭ** vb; jd სტუდენტი студент student. **სტუდენტილო⌈ჴ⌉ მატრ̂ დაჲყნას** – სტუდენტთან ვისადილე.

სუ **su** შორისდ. межд. inter. სუ! Молчать! Be quiet! **სუ, ჴეჼ ჭირ ჴე ნანენ** – სუ, შენი ჭირი შენს დედას!

სუჲ ბდ **suj** bd ნაკვერჩხალი горящий уголь, жар burning coal. **სუჲვ ტოტი ჲაკჲიეჼ სეჼ** – ნაკვერჩხალმა ხელები დამწვა.

სუჲნ(ი̂) **sujn(î)** ზმნს. нареч. adv. **მე ჩემთვის (თავისთვის)** (იწარმოება **სო so** ნაცვალსახელისაგან, აძლიერებს ზმნის შინაარსს) я себе (образуется от местоимения **სო so**, усиливает значение глагола) I for me (myself) (is formed by the pronoun **სო so,** it strengthens the content of the verb). **ას სუჲნ ვუჲტას, აჴა̄ ჴუჲნ ლობ!** – მე ჩემთვის მივდივარ, შენც შენთვის წადი!

სუჲტა̄ დ **sujṭā** d ქალის ერთგვარი სამკაული, ფარგულზე იკეთებდნენ женское своеобразное украшение из серебряных монет woman’s peculiar jewelry.

სუკ ბდ **suḳ** bd ზურგი спина back. **ფშელვიეჼჩგო⌈ჴ⌉ სუკი ლაჲწი̂ სეჼ** – გაციებულს ზურგ⌈ები⌉ი მტკივა; **სუკა̄ხ ჯაფსალე̂ სოჼ** – ზურგზე დამფხანე რა; **სუკ ჭშალოშ ბეწე̂ ხილ‘ჼ სტაკგო⌈ჴ⌉** – ზურგი მაგრად უნდა ჰქონდეს კაცს.

სუკმაქ დ|ატარ (ეტარ) **suḳmak d|aṭar (eṭar)** გრდუვ. непрх. intrans. გათქვირება (გათქვირდება), ზურგზე გასკდომა სიმსუქნისაგან⌉ стать жирным, лопаться от жира to become fat, to become greasy.

სუკ ჭშალ|ბ|არ (ჭშელ|ბ|არ) **suḳ čַ̣ωaγbar (čַ̣ωeγbar)** გრდმ. прх. trans. ზურგის გამაგრება (ზურგს ⌈გა⌉უმაგრებს) поддерж⌈ив⌉ать, помочь, помогать to help, to assist, to support. **ქევ სუკ ჭშალბიეჼ თხეჼ, ვუმაც (¯უმაც) თოყალ და თხოგო⌈ჴ⌉** – ცხვარმა ზურგი გაგვიმაგრა, ყველაფერი საკმარისი გვაქვს.

სულითა̄ ჲ **sulitā** j სულეთი (საიქიო) тот свет the future life, the next world. ***სულითა̄* უჴრ̂ ქვეყანაჲხ დო** – *სულეთს* იმ ქვეყანას ეძახიან.

სულთქმ ჲ **sultkm** j სულთქმა, ოხვრა, კვნესა, ხვნეშა вздыхание, вздох, стенание moan.

სულთქმ ჲ|აჴარ (ჲ|ახარ) sultkm j|aqar (j|axar) გრდმ. прх. trans. ამოოხვრა, ოხვრა вздохнуть, вздыхать to moan, to sigh.

სულიერ, სუჲრელ დდ **sulier, sujrel** dd 1. სულიერი, სულდგმული живое существо spiritual, animated, living thing. 2. გდატ. перен. fig. საზიზღარი რამ მწერი какое-л. отвратительное насекомое disgustful insect.

სურათ, ზურათ ჲჲ **surat, zurat** jj სურათი, ფოტოსურათი картина, фото photo, picture. **ჰაჭალე̂, სურთე[ჰ] მარ̃ ლაჲმზრათ მოც იხოჰრ̂** – შეხედე რა, სურათში რა ლამაზად გამოდიხარ.

სურთა̄ლე̃ surtālẽ სურათებიანი с картинами with pictures, full of pictures. **სურთა̄ლე̃ ალბომ დაჰ გაგდინას** – სურათებიანი ალბომი შევინახე.

სუსუ̃ტუსნბა susũṭusnba ზმნს. нареч. adv. სიჩქარეში, ფაციფუცში второпях in haste, in a hurry. **სუსუ̃ტუსნბა ქოლგ ჩუჰ დისენრ̂ სოგო** – სიჩქარეში ქოლგა შინ დამრჩენია.

სუსხა|დ|არ susxa|d|ar გრდმ. прх. trans. სუსხვა (სუსხავს) обжигать (о морозе, крапиве) to nettle, to frost, to bite.

სუფ ჲ **sup** j წვნიანი, წვენი суп soup. **სუფ ჯანმრთელბენაჲნრ̂ ზორაჲში̂ საჭირ̂ ჲა** – სუფი ჯანმრთელობისთვის ძალიან საჭიროა.

სუფრ დდ **supr** dd სუფრა, პურ-მარილი скатерть; застолье table-cloth; feast. **ყარწე̃ სუფრ** – ჭრელი სუფრა; **სტოლმაქაჰრ̂ სუფრ დარყდიე̃** – მაგიდაზე სუფრა გაშალეს; **ფსარლუჲნი̂ ჰაში სუფრე[ნ]მაქ ხაბყე̃** – საღამოს სტუმრები სუფრასთან დასხდნენ.

სუხარ ჲჲ **suxar** jj ორცხობილა сухарь hard biscuit, dried crust. **თივე̃ ტბათინ დოტუშ თე̃ დუჴ სუხარ ჴეჰოთხ** – დასასვენებლად ტბათანაში წასვლისას თან ბევრი ორცხობილა მიგვაქვს.

სუხტუხი დ **suxṭuxi** d მრ. мн. pl. სურდო насморк cold, snuffle. **სუხტუხი ჴათხე̃ სოხ** – სურდო[ები] შემეყარა.

სუხტუხა̄რე̃ suxṭuxārẽ სურდოიანი с насмарком having a cold in the head. **სუხტუხა̄რე̃ ადმე̃ ნახლრ̂ ცო დეწე̂ ეგე̃** – სურდოიანი ადამიანი ხალხში არ უნდა შეერიოს.

სწორა̄ ჲ **sc̣orā** j სწორი, დღეის სწორი тот же день следующей недели in a week, a week later. **თხალუჩრ̂ სწორე[ჳ] ჴორჴლილრ̂ ვუჲტას** – დღეის სწორს ხორხელში მივდივარ; **შაბთეჼ სწორა̄ შაბათ დაე̄, კვირინეჼ მა̄ კვირაცრ̂** – შაბათის სწორი შაბათია, კვირისა კი კვირა.

სხალ ბდ **sxal** bd მსხალი груша pear. **მაწრიჩრ̂ სხალენ დისტე[ჳ] ბაშარ ხეცე̂** – ტკბილმა მსხალმა პირში დნობა იცის; **სხალ ბეწრეხ ცარკა̄ხ ხი დათხე̂ ოჴუჲგო[ჳ]** – მსხლის ნდომისაგან ნერწყვი (კბილებზე წყალი) მოსდის მას.

სხივ ჲჲ **sxiv** jj სხივი луч ray. **მა̄თხ სხივა̄ხ ჲაფხოლ ჲაჲწუ̂** – მზის სხივებს სითბო მოსდევს.

სხიპალ დდ **sxip̣al** dd პატარა მუწუკი маленький прыщ small pimple. **ნატ̧არვ დაკდიეჼჩო[ჳ] სხიპლი ჴეფსდალჼლათე̂** – ჭინჭრის დამწვარზე (ჭინჭრისაგან დამწვარ ადგილზე) პატარა მუწუკებს დააყრის ხოლმე.

სხლად|დ|არ **sxlad|d|ar** გრდმ. прх. trans. სხვლა (სხლავს) срезывать, обрезать (ветки) to trim, to cut. **დაყდაჲლნრ̂ ტავნი სხლადდორათხ, მე̄ წინ̂, ლაზეჼ ტაჲვნ̂ დაჲლʻრალრ̂** – გამხმარ ტოტებს ვსხლავდით ხოლმე, რათა ახალი, კარგი ტოტები ამოსულიყო სრ. сов. pl. **გასხლა|დ|არ** **gasxla|d|ar**.

ტ

ტა დდ **ṭa** dd ბეჭი, მხარი; საქონლის წინაფეხი, წინა მხარი лопатка; передняя нога shoulder-blade, scapula; the front foot. **თოფ ტავნიხ ლასტჲება′ჯ̌, ქასტეჼ ნჩაჲცა̄ ვოლ** – თოფი მხარზე მოიგდე და ჩქარა გამოდი; **ჭელრეჩგო[ჳ] ში ტა და** – ცხვარს ორი მხარი აქვს; **ახრუბ ტავნოხ ლაცბება′ჯ̌, უჲშტა′ჯ̌ ლარკ დაჳ** – თოხლი მხრებში დაიჭირე და ისე გაპარსე.

ტაბაკ დდ **ṭabaḳ** dd ტაბაკი лоток tray. **ხიჼკლი ტაბკევ ჳოთვაჲ ნინლარნ** – ხინკალი ტაბაკით წავუღოთ ნინოანთ.

ტაბიკ ბდ **ṭabiḳ** bd ტაბიკი штырь, шворень ярма (для упряжки быков) all-rounder of the oxbow. **ფსტუ ურმი ბებქოშ, ტაჲბკინ ჲუყელდაჰჳრ̂ ქორთრ̂ ბაჴითრ̄, დუყ საკერმაქჷ̄ ოთჾოდრ̂** – როცა ხარს ურემში აბამენ, ტაბიკების შუა თავს გააყოფინებენ და უღელს კისერზე დაადგამენ.

ტაბლ დდ **ṭabl** dd ტაბლა блюдо для поминания покойника meal for remembering the deceased people. **საბედ შაჲრი̂ ნან ტაბლევ დარჯდარჩუ ჲახჵ̃** – საბედა თავისი დედის ტაბლით დარჯგოანთსა წავიდა.

ტავ დდ **ṭav** dd ხის ტოტი; წყლის ნაკადი, ტოტი ветвь дерева; рукав реки branch of the tree; flow, stream of the water. **ოჴუს ხენგო[ჳ] ტავი (ტავნუჲ) თეტი̃** – მან ხეს ტოტები მოსჭრა; **ტავნა̄ხ ყარჳ̃ ცორნი ჴაჸ̃ხკჸ̃** – ტოტებზე წვიმის წვეთები კიდია; **ჭარი ლეცდჵ̃ ტავ ხიტდინათხ** – სათევზაოდ ტოტი დავწყვიტეთ (გადავკვეტეთ).

ტათბული̃ **ṭabulĩ** ფულიანი с деньгами (о человеке), зажиточный having a lot of money, prosperous, well off. **ტათბულიჩოვ, განლაჸ მე̄, წა ატ̣აჲშ თაგოდრ̂** – ფულიანი, რასაკვირველია, სახლს ადვილად აშენებს.

ტათებ დდ **ṭateb** dd ვერცხლი, ფული серебро; деньги silver; money. **ტათბუხ წომალ იცნას** – ფულით წამალი ვიყიდე; **ტათბუნ თაგდარ დეწჷ̂** – ფულს გაკეთება (შოვნა) უნდა; **ოჴუს ტათებ ცო ლო სჳ̃** – ის ფულს არ მომცემს; **აჰ ოჴუჲნი̂ ტათებ ლრ̄** – შენ მას ფულს მისცემ; **დადას ტატებ ლრ̿ ჰჳ̃, შაქარჷ̄ ეც ვაჲნი̂!** – მამა ფულს მოგცემს და შაქარი გვიყიდე!

ტათებ დ|იხკარ (დ|ეხკარ) ṭateb d|ixḳar (d|exḳar) გრდმ. прх. trans. მოვერცხვლა посеребрить to silver, to become silvery.

ტათებწოლ დ **ṭatebçol** d უფულობა бежденежье shortage of money, lack of money, impecuniosities.

ტათბუ̃ **ṭatbũ** ვერცხლის[ა] серебряный silver. **ტათბუ̃ ჺაჲბკი** – ვერცხლის კოვზები; **ტათბუჩრ̂ შალთეხ ჴოუზტყ სომ ბაჲლ̃ნას** – ვერცხლის ხანჯალში სამოცი მანეთი მივეცი.

ტათბუწი̃ **ṭatbuçĩ** უვერცხლო; უფულო без серебра; без денег without silver; impecunious. **ტათბუწიჩრ̂ სტაკონ ცრ̄მ ეცმაკჷ̂** – უფულო კაცი ვერაფერს იყიდის.

ტაჲვნი̂ ṭajvnî იხ. см. see **ტა ṭa** **ტაჲვნა̄ხ ანი დოხკდალიჼ სონე̄, თორღვაცო̂ აბნუჲ ვუჲტას** – ბეჭებში ქარები ჩამიდგა და თორღვას აბანოში მივდივარ.

ტალამ ბ **ṭalam** b დარდი (ცალკე აღარ იხმარება) забота (отдельно не употр.) sorrow, grief, (isn’t used separately any more).

ტალამ ბარ ṭalam bar გრდმ. прх. trans. ნაღვლობა (ნაღვლობს), დარდი, მნიშვნელობის მიცემა, ღონის გაღება грустить to grieve, to be sorry, to be worried. **სე სტაკოვ ცო̄მ ტალამ ბო ჟენ** – ჩემი ქმარი [კაცი] არას ნაღვლობს ცხვრისთვის; **ე ვენჭენ ტალამ ბებლეთ!** – ამ ვენახს უღონეთ რა!

ტალღ ჲჲ **ṭalγ** jj ტალღა волна wave.

ტამარ|დ|არ ṭamar|d|ar გრდმ. прх. trans. გათოშვა (გაითოშება) (ითქმის მხოლოდ სხეულის ნაწილებზე) мёрзнуть (говорится только о частях тела) to freeze (is used only for the parts of the body). **ფშელოვ ტოტი ტამარჲიჟჼ სოგო[ჳ]** – სიცივემ ხელები გამითოშა. შდრ. ср. comp. **ღორ|დ|არ γor|d|ar**.

ტამარ|დ|იენო̂ ṭamar|d|ienô გათოშილი (ითქმის მხოლოდ სხეულის ნაწილებზე) замёрзший (говорится только о частях тела) frozen (is used only for the parts of the body). **ქოკი ჲა სოგო ტამარჲიენო̂** – ფეხები მაქვს გათოშილი.

ტაჼკ-ტარკ ბჲ **ṭãḳ-ṭarḳ** bj ნეკი, ნეკა თითი мизинец little finger. **კაწკუჲჩო̂ ტარკეხ *ტაჼკ-ტარკ* დო** – პატარა თითს *ნეკს* ეძახიან; **ტაჼკ-ტარკეხ ტარდ უჲლჷნას** – ნეკა თითს ბეჭედი ჩამოვაცვი.

ტაჼკაჲნო̂ ṭãḳajnô ზმნს. нареч. adv. მაგრად (ცალკე არ იხმარება, ითქმის ზედმეტად გავსებაზე, გაძღომაზე) крепко (отдельно не употребляется, ითქმის ზედმეტდ გავსებაზე, გაძღომაზე) strongly, tightly, steadily (isn’t used separately, indicates to filling, satiating). **ტაჼკაჲნო̂ დუწდინას თაჲლზი** – მაგრად დავტენე ხურჯინები; **ტაჼკაჲნო̂ დუწდინას ჭარშ** – მაგრად გავაძღე ღორები.

ტაჼტლება|დ|ალარ ṭãṭleba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ტანტალი (ტანტალებს) таскаться to wander. **ლევანე̂ მიჩხმაც ტაჼტლებადვალი’ნე̂, ტყუჲჳსინე ალნი[ჳ] ნაჟტარა̄ ჲილჷჟჼ** – ლევანმა ყველგან იტანტალა და, ბოლოს, ალვანში დაიდო ბინა.

ტა̃ჯო̂ ჲ **ṭãǯô** j ტანჯვა, სატანჯველი, წამება мýка, мучение torture, harrow. **ყეჩო̂ ნახჩ̂ ტა̃ჯო̂ ცაჲ ჲუჲტუ̂** – ღარიბი ხალხის ტანჯვა ცაში ადის (ძალიან დიდია).

ტა̃ჯო|დ|ალარ ṭãǯo|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ტანჯვა (იტანჯება) мучиться to suffer. **ო ზორაჲში̂ ტა̃ჯოლა** – იგი ძალიან იტანჯება.

ტა̃ჯო|დ|ალა̃ ṭãǯo|d|alã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund **ტა̃ჯო|დ|ალარ ṭãǯo|d|alar**. **ადმჲ̃ ტა̃ჯოდალა̃ და გაჩენადაჲლნო̂** – ადამიანი სატანჯველად არის გაჩენილი.

ტა̃ჯო|დ|არ ṭãǯo|d|ar გრდმ. прх. trans. ტანჯვა (ტანჯავს) мучить, заставить страдать to torture. **ჲო, სტევ ტა̃ჯოდჲოჰო̂** – ქა, რა გტანჯავს?

ტაპარუკ ṭaparuḳ ღარიბი, უქონელი неимущий poor. **თურ ტაპარუკ ვასო̂, ლაყშირნა̄ მე̄ ჰიჭაჰ სოგო̂** – განა უქონელი ვარ, ზემოდან რომ მიყურებ.

ტარ ბჲ **ṭar** bj ძუძუ грудь; соски вымени breast. **ბ̆დერ ტაროხ დაყე̂** – ბავშვი ძუძუს წოვს;

ტარე̃ ქორთო̂ ბდ **ṭarẽ kortô** bd ძუძუს თავი сосок (груди) nipple. **ბ̆დერ ხერდოშ ტარ ქორთიხ ყაჰე̃ ვუმ (¯უმ), ლე მა̄ კორ ჰეყა̃ლათე̂** – ბავშვის მოშორებისას ძუძუს თავს მწარე რამეს, ან ნახშირს უსვამენ ხოლმე.

ტარო̂[1] დდ **ṭarô**[1] dd სილა оплеуха, пощёчина sand,slap.

ტარ⌈ო̂⌉ დ|ალʻარ (თელʻარ) ṭar⌈ô⌉ d|al̓ar (tel̓ar) გრდმ. прх. trans. სილის გაწვნა (სილას გააწნავს) дать пощёчину to slap, to cuff, to mug.

ტარ⌈ო̂⌉ ჰაყ|დ|არ (ჰეყ|დ|არ) ṭar⌈ô⌉ ḥaq|d|ar (ḥeq|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. სილის გარტყმა (სილას გაარტყამს) дать пощёчину to cuff, to mug. **დოკ დეცე̃ჩო̂ გიორგის ნიკლენ ტარო̂ ჰაყდინორ** – გულმოსულ გიორგის ნიკალასთვის სილა გაერტყა. 2. მოსპობა (მოსპობს), მუსრის გავლება уничтожать to annihilate, to destroy. **ოშტუ̂ სეტყვ ჲეცე̃, მე̄ დი̃ჩო̂ ყავახ ტარ ჰაყჲ̂** – ისეთი სეტყვა მოვიდა, რომ მთელ ყანას მუსრი გაავლო.

ტარ⌈ო̂⌉ თოხარ (თეფხარ) ṭar⌈ô⌉ toxar (tepxar) გრდმ. прх. trans. ტაშის დაკვრა (ტაშს უკრავს, დაუკრავს) бить в ладошки to clap hands.

ტარო̂[2] დდ **ṭarô**[2] dd სიმინდის ტარო початок кукурузы corncob. **პაჲ̃კსელალო̂ დოტუშ სიმჲ̃დო̃ ტარუჲ ყ⌈ე⌉ეგო'ერათხ, ყე̃ ჰალოყარწრათხ** – პანკისზე გავლისას სიმინდის ტაროებს მოვამტვრევდით და მერე ვხალავდით.

ტარო̄ლეჼ ṭarōlẽ ტაროებიანი с початками with corncobs. **დაჴაჲჩრ̄ ტარო̄ლეჼ სიმჷდ ქორდინას სათესლელ** – მსხვილტაროებიანი სიმინდი ვიშოვე სათესლედ.

ტარბ დდ **ṭarb** dd ტარბი каменный скворец Pastor roseus (Latin), starling. **ტარბი ვირყაჼჭა̄ხ ლეთჷ** – ტარბები კალიებს ებრძვიან.

ტარბა|დ|არ ṭarba|d|ar გრდმ. прх. trans. ტარება (⌈ჩა⌉ატარებს), გაყვანა носить, возить, ⌈про⌉водить to conduct, to carry. **ამღარ აჲნკოს ქაჲრთლეჼ გაკვითლი ტარბადჲორ ზორაჲშ̂ ლაზიშ** – ამაანთ ანიკო ქართულის გაკვეთილებს ატარებდა ძალიან კარგად.

ტარდ დდ **ṭard** dd ბეჭედი перстень ring. **ოჴგო ტარკი ტარდა̄ხ ჲარ ჲუწინრ̄** – მას თითები ბეჭდებით ჰქონდა სავსე; **სიძეს ფსტუჲაქარნ ჴამინაჸ ტარდი ჴეჴჼლათერ** – სიძე ცოლისდებს ყველას ბეჭდებს მიართმევდა ხოლმე.

ტარისკოჼ დდ **ṭarisḳõ** dd ტარსიკონი сафьян morocco. **შაქროს ტარისკონეჼ კოკ აბჷჼ** – შაქრომ ტარსიკონის ქურქი შეიკერა.

ტარკ ბჲ **ṭarḳ** bj 1. თითი палец finger. **ვაჲგო⌈ჴ⌉ ცჴაჲნ̂ ტოტეხ იტ̨ ტარკ ბაჲწუ̂** – ჩვენ ორ ხელზე ათი თითი გვაქვს (გვაბია). 2. პირი (ჭურჭლისა) горлышко посуды spout, nozzle (of the dishes).

ქითეჼ ტარკ ბჲ **kitẽ ṭarḳ** bj – ტიკის თითი горлышко бурдюка spout of the wineskin, nozzle of the leather bottle.

ტარკ ტარუჲ ბ|ოლ̨არ (ბ|ებლარ) ṭarḳ taruj b|ol̨ar (b|eblar) გრდუვ. непрх. intrans. ზედმიწევნით, დაწვრილებით ⌈ხელში თითის ჩადებით⌉ ახსნა-განმარტება (ზედმიწევნით, დაწვრილებით აუხსნის, განუმარტავს) объяснить, разъяснить досконально to explain thoroughly. **აგას სტემახეჸ ტარკ ტარუჲ ბოლ̨ჷჼ სრ̄** – ბებიამ ყველაფერი ზედმიწევნით ამიხსნა.

ტარკემფლეჼ ṭarḳemplẽ თითისხელა с ноготок small, little. **ტარკემფლეჼ ბა̈დრი ქუჲრწლეხ ჱედახკერ** – თითისხელა ბავშვები ქორწილში ისხდნენ.

ტარკიწჷჼ ṭarḳiçĩ უთითებო⌈დ⌉ без пальцев without fingers. **ბა̈დრინ ტარკიწჷჼ ქორუჲ დინას** – ბავშვებს უთითებო ხელთათმანები მოვუქსოვე.

ტარკოშ ჲჲ **ṭarḳoš** jj ტარკოში (ტარიანი სასმისი) кувшин с длинной ручкой для черпания воды glass with the long handle for drinking the water. **ტარკოშ ტარკლენა⌈ჰო̂⌉ ხი მეხკლარ** – ტარკოშის პირიდან (თითიდან) წყალი იღვრებოდა.

ტარხუ̃ დ **ṭarxũ** d ტარხუნა эстрагон Artemisia dracunculus (Latin), tarragon.

ტარხუნა̄ლე̃ **ṭarxunālẽ** ტარხუნიანი с эстрагоном with tarragon. **ტარხუნა̄ლე̃ მაწვნე̃ სუფ ჩამლი̃ იხო̂** – ტარხუნიანი მაწვნის წვნიანი გემრიელი გამოდის.

ტატ|დ|არ **ṭaṭ|d|ar** გრდმ. прх. trans. დასველება (⌈და⌉ასველებს) ⌈на⌉мочить to make wet, to wet. **ყაროვ დუჲფხი̂ ტატდიე̃ სოგო⌈ჰ⌉** – წვიმამ ტანსაცმელი დამისველა; **კნათ ხილო⌈ჰ⌉ ტატვალი̃** – ბიჭი წყალში დასველდა.

ტატ|დ|ა̃ **ṭaṭ|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund ტატ|დ|არ **ṭaṭ|d|ar**. **ხიხ იხოშ ქოკი ტატჲა̃ ცო ლეჷერ სო̃** – წყალზე (მდინარეზე) გასვლისას ფეხების დასველება არ მინდოდა.

ტატე̃ **ṭaṭẽ** 1. სველი, ნესტიანი, ნოტიო мокрый, сырой wet, damp. **ყარგორე̃და⌈ჰ⌉ ტატე̃ ვასო̂** – წვიმისგან სველი ვარ. 2. ნედლი (თევზი) свежий (о рыбе) fresh, uncooked (about the fish). **ტატე̃ ჭარ** – ნედლი თევზი.

ტატ|დ|იენო̂ **ṭaṭ|d|ienô** დასველებული; დამსველებელი промокший; тот, кто намочил wet; one who makes wet. **ფშელიჩო̂ ხივ ტატდიენო̂ ტილო̂ დებლო̂ ჰაკე⌈ნ⌉მაქ სიცხო̄რეჩო̂ ლაწმრენ** – ცივ წყალში დასველებულ ტილოს ადებენ შუბლზე სიცხიან ავადმყოფს.

ტატ|დ|ითარ **ṭaṭ|d|itar** გრდმ. прх. trans. დასველებინება (დაასველებინებს) заставить намочить, замочить to make wet. **ბა̆დრეგო̂ ქოკი მა ტატჲითო̂** – ბავშვს ფეხებს ნუ დაასველებინებ.

ტატნა̄ დ **ṭaṭnā** d ირგვლივი სისველე мокрота, сырость, влажность кругом humidity. **ნჭაცი ტატნა̄ და** – გარეთ სისველეა.

ტატოლ ჲ **ṭaṭol** j სისველე, სინოტივე мокрота, сырость, влажность humidity. **თხენ კაძიკ ტატოლ თაუ̆გუ̂** – მატყლს ცოტა სისველე უხდება.

ტატშატ|დ|ალარ **ṭaṭšaṭ|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ცოტათი დასველება (⌈და⌉სველდება) немного ⌈на⌉мокнуть to be a bit wet. **ჰუ̃ლო⌈ჰ⌉ ყარჲაჲთხნო̄ დარე̄, ჯა-**

გილო̄ხ ლელეშ ტატშატვალიჼსო̂ – ტყეში ნაწვიმარი იყო და ჯაგებში სიარულით დავსველდით.

ტაფ¹ ბდ **ṭap**¹ bd ტაფობი, პატარა ველი ტყეში, მთაში; დაცემული ადგილი მდინარესთან поляна в лесу, в горах; равнина по реке glade, grassy clearing in forest or in the mountain; small plain at the river. **ბებრა̄ტაფუ[ჰ] ტყუჲჰსიჼლუშ დაჰ თივე′ნეთხ, ჴქჼ ნიფს ჯაჯალტაფუ[ჰ] ჰალო̄ გუდაჲლʻნათხ** – ბებერტაფში (ტოპონიმია) უკანასკნელად დავისვენეთ და მერე ჯაჯალტაფში (ტოპონიმია) ავჩნდით.

ტაფ²**: ტაფ ლაჴარ (ლეჴარ) ṭap**²**: ṭap laqar (leqar)** გრდმ. прх. trans. გაელვება (გაიელვებს, ელავს) сверкнуть, сверкать (о молнии) to flash, to sparkle, to thunder. **ტაფ ლაჴიჼ** – გაიელვა; **ტაფ ლეჴოშ გურგურა̄ დო** – როცა ელავს, გრგვინავს კიდეც.

ტაფაჲნო̂ ṭapajnô ზმნისართია, რომელიც ზმნას სძენს ვინმეს, ან რამის გაქრობის სემანტიკას наречие, придающее глаголу семантику исчезновения an adverb which gives the verb the semantics of disappearing sb or sth.

ტაფაჲნო̂ დ|ავარ ṭapajnô d|avar გრდუვ. непрх. intrans. **ტაფაჲნო̂ ვავ ესერქჼ!** – გაქრი აქედან! **სქჼ ნეკ ტაფაჲნო̂ დავი, ცო ხეჯ სოჼ, მიჩ დახქჼ** – ჩემი დანა გაქრა, არ ვიცი, რა იქნა. იხ. см. see **ტაფ ṭap**.

ტაფაჸო̂ ბდ **ṭapa’ô** bd ტაფა сковородка (с ручкой) frying-pan (with the handle). **ტაფე[ჰ] კოტრი ჲათოს** – ტაფაში კოტრებს ვაცხობ; **ტაფეგო[ჰ] წასტქჼ ქოლთ დაჲწჳ** – ტაფას სპილენძის ტარი აქვს (აბია).

ტაშ-ფა̄დურ დდ **ṭaš-pādur** dd ტაშ-ფანდური (ლხინი) веселье feast, banquet. **ტბათნი ფსარლო̄-ფსარლო̄ ტაშფა̄დურ დარ ყოჼჩუჲშგო** – ტბათანაში სალამოობით ტაშ-ფანდური ჰქონდათ ახალგაზრდებს.

ტაშ-ფაჲ̑დრაჸო̂ ṭaš-paj̑dra’ô ტაშ-ფანდურა, მხიარული, გართობის მოყვარული ადამიანი весельчак, забавник cheerful, merry. **ტაშფაჲ̑დრაჸო̂ ადმქჼ ოჯხე ცო გამოდგომალა** – ტაშ-ფანდურა ადამიანი ოჯახში არ გამოდგება.

ტახ ბდ **ṭax** bd ტახი, კერატი кабан boar, wild boar. **ტახევ მონაჲდრენ კრამპულ ოლჲიქჼ** – ტახმა მონადირეს ეშვი ამოსდო; **ქომოჩო̂, ბაჰწიჩო̂ ჴაიხ *ტახ* დოთვაჲ** – მამალ, დაუკოდავ ღორს *ტახს* ვეძახით (მე და შენ, ჩვენ და თქვენ).

ტბა ბდ **ṭba** bd ტბა озеро lake. **ტბათინაჲნ̂ ქორთიხ კაწკო̂ ტბა ბა, დახ თილჲალო̂ იჴ აჲდგლეხ ი წე** – ტბათანის თავში პატარა ტბაა, ამიტომ დაერქვა ამ ადგილს ეს სახელი.

ტბათინა̄ ჲ **ṭbatinā** j ტბათანა (წოვათუშების საზაფხულო დასასვენებელი ადგილი) Тбатана (местность цоватушин для летнего отдыха) Tbatana (Tsovatushs' summer resting place). **ტბათინა̄ ვაჲ ნახო̂ ხკოლო̂ თივუჲნ̂ ადგილ ჲა** – ტბათანა ჩვენი ხალხის საზაფხულო დასასვენებელი ადგილია.

ტე ჲ **ṭe** j ხსენი молозиво foremilk. **ტეგო⌈ჴ⌉ კაპრაშ ბოს ხილ‘ჴლათე̂** – ხსენს ყვითელი ფერი აქვს ხოლმე.

ტეატრ⌈ა̄⌉ ჲჲ **ṭeaṭr⌈ā⌉** jj თეატრი театр theatre. **წყეწყ ტეატრეხ იხოთხ** – ხანდახან თეატრში დავდივართ.

ტეა̄ ჲჲ **ṭeā** jj მთის სერი продолговатая гора, поверхность такой горы hillock, hill of the mountain.

ტეხ დ|ოტარ ṭex d|oṭar გრდუვ. непрх. intrans. 1. ულელტეხილზე გადასვლა (გადავა) перейти перевал to overpass the passage. 2. გადატ. перен. fig. 1) ყირამალა გადასვლა (გადავა), მალაყის გაკეთება полететь кубарем to make topsyturvy. **გაბოს ჴერეხ ქოკ მალ‘ბიენე̂, ტეხა̄ ვოტე̂** – გაბომ ქვას ფეხი წამოჰკრა და ყირამალა გადავიდა. 2) გაკადნიერება (გაკადნიერდება), გაყოყოჩება, თავს გასვლა стать дерзким, нахальным to become impudent. **მასთხუჲ წყებეჱ ტეხ ბოტე̂, გო̂ ჲეწე̂ იცხარგრ̂ ჷამჲითჷ** – მტრები მეტად თავს გავიდნენ, მაგათ ჭკუა უნდა ვასწავლოთ.

ტერკ ჲჲ **ṭerḳ** jj ხვანჯარი шнур, продёргиваемый в брюки, кальсоны cord, twine. **ტერკელ ბაწარ და სოგო⌈ჴ⌉** – ხვანჯრად ბაწარი (მატყლის ძაფი) მაქვს.

ტერმომეტრ დდ **ṭermomeṭr** dd თერმომეტრი термометр thermometer. **ნინოს ტერმომეტრევ სიცხ ჲუსტორ** – ნინო თერმომეტრით სიცხეს იზომავდა.

ტერფ ჲჲ **ṭerp** jj წინდის ტერფი, წინდა კოჭამდე нижняя часть носка, до щиколотки lower part of the sock, sock till the ankle. **ჩხო̂დურ ტერფეხ ცერჲალ‘ე̂ დარრ̂** – წინდის ტერფს მორჩა დარო.

ტეხ|დ|ოთ̦არ (ტეხ|დ|ეთ̦არ) ṭex|d|oț̦ar (ṭex|d|eț̦ar) გრდმ. прх. trans. დაყვედრება (დააყვედრებს), საყვედურის, სამდურავის თქმა упрекнуть, упрекать, укорять to reproach. **შურჩოხ ცჯა ჩუღხი̂ ჩუქბადიე′ნე̂ სოⁿ, ეჯათდოლიⁿ ო ცჯა ჩუღხი̂ ტეხდეთ̦ო̂ სოⁿ** – შარშანწინ ერთი ბატკანი მაჩუქა და იმის მერე იმ ერთ ბატკანს მაყვედრის.

ტვინო|დ|არ ṭvino|d|ar გრდმ. прх. trans. ნამვა (ნამავს), ცვარვა, დატენიანება делать влажным, сырым to moisten, to damp.

ტვიⁿ¹ ბდ **ṭvĩ¹** bd ცვარი, ნამი роса, влага dew. **დაჟრენმაქ ტვიⁿ ლეფე̂** – ბალახზე ნამი ბრჭყვიალებს.

ტვიⁿ² ბდ **ṭvĩ²** bd ტვინი мозг brain. **ის სტაკგო ტვიⁿ ცო ბა!** – მაგ კაცს ტვინი არა აქვს.

ტიალ ṭial ტიალი, უპატრონო покинутый, беспризорный abandoned, homeless, ownerless.

ტიალ⌈ო̂⌉ ṭial⌈ô⌉ შორისდებულია, რომელიც ერთგვარ რომანტიკულ შეფასებას აძლევს წარსულს междометие, дающее своего рода романтическую оценку прошлому interjection, which gives some peculiar romantic assessment to the past. **გორნკენ არლეხ წიწყურაჷ ღარ ცჯაღნ დროჯ, ატ̦ეხ მა̄, ტიალო̂, კნათი, სჷ ფხაკალყურაჷ** – გორაკის მარცხნივ წიწალყურე იყო ერთ დროს, მარჯვნივ კი, ტიალო, ბიჭებო, ჩემი ფხაკალყურე (ა. ბერთლანი).

ტიალ|დ|არ ṭial|d|ar გრდმ. прх. trans. გატიალება (⌈გა⌉ატიალებს), აოხრება опустошать, опустошить, разорять to destroy, to ravage, to ruin.

ტივ¹ დდ **ṭiv¹** dd ხიდი, ბოგირი; ტივი мост, мостик; плот bridge, footbridge; float, raft.

ტივ დილ̦არ ṭiv dil̦ar ხიდის დაგება проложить мост to build, to make a bridge.

ტივ² დდ **ṭiv²** dd ლავიწი ключица collarbone, clavicle. **ტივივ დაკმაქა′ჲ, ვარანგია′ჲ ვაშ⌈ბ⌉ახ ღებწო̂** – ლავიწები მკერდს და მხრებს ერთმანეთთან აერთებენ.

ტილო̂ დდ **ṭilô** dd ტილო; ტილოს პარკი холст; мешочек из холста canvas, sackcloth; sack made from canvas. **ტილუღⁿ ხალათ აბითნას** – ტილოს ხალათი შევაკერინე; **ნაჩხ ტილუღ ღუღლ̦ნას** – ყველი ტილოს პარკში ჩავდე.

ტირიფ დდ **ṭirip** dd ტირიფი, წნორი ива willow. **ხილ⌈ო⌉რჷ ტირფჷ̈ ძარბი ლეჴლარ** – წყლიდან ტირიფების ძირები ჩანდა.

ტიტლიკა̃ ṭiṭliḳã ტიტლიკანა нагой naked, bare. **კაწკა̃ ბა̈დრი ზღვაჲ⌈ნ⌉მაჲ ტიტლიკნი ლელა̃ლათჷ̂** – პატარა ბავშვები ზღვაზე ტიტლიკანები დადიან ხოლმე.

ტიფ ჲ **ṭip** j ტიფი тиф camp fever, typhus. **ტიფ ჴეცინი̂ ლაწარ და** – ტიფი გადამდები დაავადებაა.

ტიჭკორ დდ **ṭičḳor** dd ტიკჭორა бурдюк wineskin, leather bottle. **ტიჭკრი ვჷ̈ დუჲთჷნას** – ტიკჭორაში ღვინო ჩავასხი; **ტიჭკრა̄ხ ჲეგ დაჲთჷ̂** – ტიკჭორებში ლუდი ასხია.

ტკაც დ **ṭḳac** d ხმაბაძვ. звукоп. onom. ტკაც щёлкнуть crack.

ტკაცაჲნო̂ ṭḳacajnô ზმნს. нареч. adv. ტკაცანით со щёлком, издавая щёлк with cracking, in cracking.

ტკაც ბ|აჰ̣არ ṭḳac b|aḥar გრდმ. прх. trans. გატკაცუნება (გაიტკაცუნებს, გატკაცუნდება), ტკაცანის გაღება, издать треск, треснуть щёлк to crack, to slap. **ტაროვ ტკაც ბაჰ̣ჷ** – სილამ ტკაცანი გაიღო.

ტკაც ბ|აჰ̣ითარ ṭḳac b|aḥitar გრდმ. прх. trans. ტკაცანის გადენ⌈ინ⌉ებ⌉ა (ტკაცანს გაადენ⌈ინ⌉ებ⌉ს), გატკაცუნება заставить трещать to crack, to slap. **ბასიკრ̂ ჭამღეხ ტარუჲგრ̂ ტკაც ბაჰ̣ითიჷ კოტეს** – ბასიკოს ლოყაზე სილას ტკაცანი გაადენინა კოტემ.

ტკაც დ|არ ṭḳac d|ar გრდმ. прх. trans. ტკაცუნი (ატკაცუნებს, ტკაცუნობს) трещать to crack, to slap.

ტკაც დ|ითარ ṭḳac d|itar გრდმ. прх. trans. ტკაცუნი (ატკაცუნებს) заставить трещать to crack, to slap.

ტკეპნა|დ|არ ṭḳepna|d|ar გრდმ. прх. trans. ტკეპნა (ტკეპნის) топтать to trample. **პრიხტეს ბარდნა̄ხ თხე ტკეპნადორ** – პრიხოტი (კაცის მეტსახელია) ბარდანებში მატყლს ტკეპნიდა.

ტკიპ ჲჲ **ṭḳip** jj ტკიპი клещ acarus. **ქოთამ ტკიპა̄ხ დარ დუწინრ̂** – ქათამი ტკიპებით იყო სავსე.

ტკიპე̄რე̃ ṭḳiṗērẽ ტკიპიანი с клещами with mites. **ტკიპე̄რე̃ ბურუკ დაჰ დილდინათხ** – ტკიპიანი გოჭი გავაბანეთ.

ტკმელ ბ **ṭḳmel** b მტვერი пыль, прах dust. **ტკმელგორ̃ქდა⌈ჰ⌉ ცო̄მ გუგერ სო̃** – მტვრისაგან ვეღარაფერს ვხედავდი; **დო̃ ჯოგ ჲალოშ ნაყნ გოგიხ ბუყჷ̃ ტკმელ ბაჲრ̃ყუ̂** – როცა ცხენების ჯოგი მოდის, გზის ირგვლივ სქელი მტვერი იშლება.

ტკმელ ბ|ილ̦არ (ბ|ებლარ) ṭḳmel b|il̦ar (b|eblar) გრდმ. прх. trans. მტვრის დადება (მტვერი დაიდება) покрыться пылью, запылиться to cover with dust.

ტკმელ ბ|ილ̦|ბ|ალარ (ბ|ებლ|ბ|ალარ) ṭḳmel b|il̦|b|alar (b|ebl|b|alar) გრდუვ. непрх. intrans. მტვრის დადება (მტვერი დაიდება) покрыться пылью, запылиться to cover with dust.

ტკმელ ოთ̦არ (ეთ̦არ) ṭḳmel oțar (ețar) გრდუვ. непрх. intrans. მტვრის დადგომა (მტვერი დადგება) пыль столбом to start covering with dust.

ტკმელ ოთ̦|ბ|არ (ეთ̦|ბ|არ) ṭḳmel oț|b|ar (eț|b|ar) გრდმ. прх. trans. მტვრის დაყენება (მტვერს დააყენებს) напылить to dust, to cover with dust.

ტკმელ ჰაბ|ბ|არ (ჰებ|ბ|არ) ṭḳmel ḥab|b|ar (ḥeb|b|ar) გრდმ. прх. trans. მტვრის აშლა (მტვერს აშლის), ამტვერება поднять пыль, напылить to cover with dust. **მახავ ჯოყლაცო̂ ნაყმაქ ტკმელ ჰაბბიჷ̃** – ქარმა ჯოყოლოს გზაზე მტვერი აშალა.

ტლაპო̂ ჲჲ (ბდ) **ṭlaṗô** jj (bd) ტლაპი жидкая грязь watery mud. **მელ‘ჰაჭქჩო⌈ჰ⌉ ტლაპუჲ ლათ̦ერ** – საითაც გაიხედავდი, ⌈ყველგან⌉ ტლაპები იდგა.

ტლაყ ṭraq̣ ხმაბაძვ. звукоп. onom.

ტლაყ დ|არ ṭlaq̣ d|ar გრდმ. прх. trans. ტლაყუნი (ტლაყუნებს), ბუყბუყი булькать to gurgle. **მაჭრევ ტლაყ დო ქითე⌈ჰ⌉** – ღვინო ტლაყუნებს ტიკში; **ოჰუჲნ გაკოვ ტლაყ დო** – მას მუცელი უბუყბუყებს.

ტლაყაჲნო̂ ṭlaq̣ajnô ზმნს. нареч. adv. ტლაყუნით, ბუყბუყით с бульканьем in gurgling, with gurgling. **ტლაყაჲნო̂ გაგაცო̂** – ბუყბუყა მუცელი.

ტლაყაჲნო̂ დოშ ჴოსარ (ჴეფსარ) ṭlaq̣ajnô doš qosar (qepsar) გადატ. перен. fig. სიტყვის ტლანქად, უხეშად თქმა (იტყვის), წამოყრანტალება ляпнуть to blurt.

ტოლიკ დდ **ṭoliḳ** dd უხეში ქეჩის ნაბადი род грубой войлочной бурки rude felt cloack. **ტუჲლკჷხ ბოფხბალიჼჩო̂ ქისტჷხ ბჭარვახეჼსო̂** – ქეჩის ნაბდებში ჩაცმულ ქისტებს შევხვდი.

ტოლმ ბდ **ṭolm** bd ტოლმა голубцы food made from cabbage leaves filled with rice, meat or vine leaves.

ტოლჩ ბდ **ṭolč** bd ტოლჩა кружка mug, pewter. **ტოლჩევ ხი მალ‘რათხ** – ტოლჩით წყალს დავლევდით; **ტოლჩერეჼ ხი ალთბი დოთ̦ალე̂** – ტოლჩიდან წყალი ალთაფაში ჩაასხი რა!

ტოჼტრო̂ ჲჲ **ṭõnṭrô** jj წირპლი гной (в глазах) pus (in the eyes). **ბჭარკჷხიჼ ტოჼტრუჲ დაჰ ჲახ!** – თვალებიდან წირპლები მოიწმინდე!

ტოჼტრ⌈ო̂⌉ ჲ|არ **ṭõnṭr⌈ô⌉ j|ar** გრდმ. прх. trans. გაწირპლიანება (გაწირპლიანდება), წირპლის გაჩენა гноиться (о глазах) to suppurate (in the eyes). **ბა̌დრენ ბჭარკჷხ ტოჼტრო̂ ჲიეჼ** – ბავშვს თვალები გაუწირპლიანდა.

ტოჼტრო̄ლეჼ **ṭõṭrōlẽ** წირპლიანი с гнойными глазами a person with natural discharge from eyes like a pus. **ტოტრო̄ლეჼ ბჭარკი დოკეჭუჲნო̂ ჲა** – წირპლიანი თვალები გულის ამრევია.

ტოროლ, ტორლაჸო̂ ბდ **ṭorol, ṭorla’ô** bd ტოროლა жаворонок lark, skylark.

ტორტ ჲჲ **ṭorṭ** jj ტორტი торт cake. **წელტინაჲნო̂ ჲა ჭოჼ ტორტ ჲაჲთ̦ნათხ** – ახალი წლისთვის დიდი ტორტი გამოვაცხეთ.

ტოტ დჲ **ṭoṭ** dj 1. ხელი; თათი, ტოტი (ცხოველისა) рука; лапа, нога (животного) hand; paw, branch. **ატ̦ჼ ტოტ, არლიჼ ტოტ** – მარჯვენა ხელი, მარცხენა ხელი; **ტოტ ჭაწდარ** – ხელის ჩავლება, წავლება; **ტოტი აკჲარ** – ხელების კანკალი; **ტოტი ჲილარ** – ხელების დაბანა. 2. დდ dd დუცი агазиллис кавказский Caucasian Agasyllis, Agasyllis caucasicum (Latin). **ზურბეს წიფლნირეჼ ტოტ დეცეჼ თხოჼ** – ზურაბმა წიფლოვანიდან დუცი მოგვიტანა.

ტოტარ: ტოტარ ხაჸარ (ხეჸარ) **ṭoṭar: ṭoṭar xa’ar (xe’ar)** გრდუვ. непрх. intrans. ყალყზე დადგომა (დადგება, დგება) стать, становиться на дыбы to prance. **ჯედნადბაწიჼ მიდეგ ტოტარ ხეჸუშ ბუხჷ-ბუხჷ ბოტურ** – გაუხედნავი მიდეგა (ცხენის სახელი) ყალყზე დგომით უკან-უკან მიდიოდა.

ტოტკიკელ ṭoṭḳiḳel ზმნს. нареч. adv. 1. ხელკავით, ხელგაყრილი под ручку (при ходьбе) to take somebody's arm, to slip an arm through somebody's arm. **აგ ტოტკიკელ ლაცჲებ, ცოჳე̂ აჳო̂ ჲუჲყუ̂**– ბებია ხელკავით დაიჭირე, თორემ წაიქცევა. 2. იღლიაში подмышкой in the armpit, under the armpit. **სკოლ ვოტუჩო̂ ვასუჲგო ტოტკიკელ ჟაგნუჲ დალირ̂** – სკოლაში მიმავალ ვასოს იღლიაში წიგნები ეჭირა. იხ. см. see **ტოტ, კიკელ ṭoṭ, ḳiḳel**.

ტოტკიკლა̄ ჲჲ **ṭoṭḳiḳlā** jj იღლია подмышка armpit.

ტოტ-ქოკი ჲ **ṭoṭ-koḳi** j მრ. мн. pl. ხელ-ფეხი руки и ноги hands and legs. **ნან სერტერ ჲაჳოხ: ტოტ-ქოკი ყ[ჵ]ეგლაჲალო̂ ჳე̂, იშტუ̂ მალი̂ მე̄ ჲაჳოე̄, ქორ ცო̄მ იხო̂ ჳო̂!** – დედა წყევლიდა ქალს: ხელ-ფეხი დაგემტვრეს, ასეთი ზარმაცი რომ ხარ და ხელში არაფერი მოგდის!

ტოღ დდ **ṭoγ** dd ტოლი (ტოლთაგან ერთ-ერთი), ცალი (წყვილიდან ერთ-ერთი) один из пары (сапог, носок, товарищей...) one part of the pairs (of the boots, socks, friends...). **წეგე̂ ასე̂ ჭარჭიჩო̂ ტოღ და** – წითელი ხბო შავის ტოლთაგან ერთ-ერთია (ცალია); **ე ჩხი̂დურ ეჯ ჩხი̂დრე̂ ტოღ ცო და** – ეს წინდა ამ წინდის ცალი არაა.

ტოღწი̄ ṭoγc̣ī უცალო[დ], უტოლო[დ] без пары, непарный without the part, unpaired. **ე კამბეჩ ტოღწი̄ ბა** – ეს კამეჩი უცალო[დ] (ცალად) არის.

ტრაბახ ṭrabax ტრაბახა, მკვეხარა хвастливый boaster. **ტრაბახ სტაკოხ ცო თეშოლო̂** – ტრაბახა კაცს არ დაეჯერება.

ტრაბხება|დ|ალარ ṭrabxeba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ტრაბახი (ტრაბახობს), კვეხნა хвастаться to boast. **იცხუხ ლივე̂, მე̄ ტრაბხებადვალარ ხეცინო̂** – მაგაზე ამბობენ, რომ ტრაბახი იცისო.

ტრაყალ ṭraq̣al ტროყი, ახმახი неуклюже большой tall, lanky person. **ეჯუმფლე̂ ტრაყალ ჲაჳოე̄, ქორთო̂ ლეცბე̂ ცო ჯეთე̂ ჳო̂ ნახლო[ჳ]** – ამოდენა ტროყი (ქალი) ხარ და თავის დაჭერა არ იცი ხალხში.

ტრაშტ დდ **ṭrašṭ** dd ტაშტი таз washbowl. **ტრაშტე[ჳ] ქაჲრცხი̂ დაუ̆ხკუ̂** – ტაშტში სარეცხი აწყვია.

ტრუზაჲნო̂ ṭruzajnô ზმნს. нареч. adv. ბზრიალით, ციბრუტივით кружась, крутясь to whirl, to spin, to go round. **კოკმზიკაცო̂ ტრუზაჲნო̂ ჳი̄რწი̂** – ბზრიალა ბზრიალით ტრიალებს; **იბო̂ ტრუზაჲნო̂ ლეთხე̂ იხო̂** – იბო ბზრიალით ცეკვავს.

ტრუშულ **ṭrušul** ტყრუშული плетень из толстых прутьев wattle. **წენინ გოგიხ ტრუშულ ღობ ჰაჲრჩუ̂** – სახლს ირგვლივ ტყრუშული ღობე აკრავს.

ტუზ დდ **ṭuz** dd ტუზი туз ace. **თივდრენ ტუზ პეთიჼ, ჰალო̂ ბახვალიჼ** – თევდორეს ტუზი დაეცა, გამდიდრდა.

ტუჲრაჸო̂ ბდ **ṭujra'ô** bd იხ. см. see **ტოროლ** **ṭorol** სახილ‘უშ ტუჲრაჸოვ (ტოჲრაჸოს) **შაჲრა̂ მაჴავ ქაბო̂ გაგბუჲნა̂ კნათი ჰალ ჰეწამბო** – გათენებისას ტოროლა თავისი სიმღერით მეძროხე ბიჭებს აღვიძებს.

ტუმ ჲჲ **ṭum** jj 1. ძვლის ტვინი костный мозг marrow. **ძოლრეჼ ტუმ ჰალწუპალ‘იჼ** – ძვლიდან ტვინი ამოწუწნა. 2. ნიგოზი, თხილის გული ядро грецкого или мелкого ореха kernel, core of the nut. **ტუმ ჲა სოგო[ჰ] ათუჲნა̂** – ნიგოზი მაქვს დასანაყი; **კაკალ ტუმეხ ში ლიტრ დალ‘ეჼ** – ნიგოზი (კაკლის გული) ორი ლიტრა გამოვიდა.

ტუმეჼ ფეჼკო̂ ბდ **ṭumẽ pẽḳô** bd ნიგვზის გვერდი, ლებანი половинка орехового ядра cotyledon.

ტუმე̄რეჼ **ṭumērẽ** ნიგვზიანი с орехом (кушанье) with nuts. **ტუმე̄რეჼ ჩურჩხლაჸო̂ ჩამლიჼ ბა, თხილე̄რეჼ მა̄ ცო̄მ ოჴუმფლეჼ** – ნიგვზიანი ჩურჩხელა გემრიელია, თხილიანი კი არც იმდენად.

ტურ დდ **ṭur** dd ტურა шакал jackal. **ბაკა̄ ქორთიხ ფსარ-ფსარლო̂ ტურელჩ (ტურაჲლჩ) დუღჼლათე̂** – ნაკვეთების თავში საღამოობით ტურები ჩხავიან ხოლმე; **გეზელ ტურ დაჰო̂** – მშიშარა ტურა ხარ.

ტუსა|დ|არ **ṭusa|d|ar** გრდმ. прх. trans. ტრუსვა (ტრუსავს) опаливать to scorch, to singe. **შაჲმფრეხ ოლჲინო̂ ჩუხოჼ ქორთო̂ წარმაქ ტუსადბო** – შამფურზე წამოცმულ ბატკნის თავს ცეცხლზე ტრუსავენ. იხ. см. see **მერცარ** **mercar**.

ტუსაღ დდ **ṭusaγ** dd ტუსაღი, პატიმარი заключённый, узник prisoner. **ტუსლიგო[ჰ] ქორთმი და̄შჼლათერ** – ტუსაღებს თავებს პარსავდნენ ხოლმე.

ტუტ ბდ **ṭuṭ** bd ბუზი муха fly. **კედლო̄ხ ტუტი ჷადახკე̂** – კედლებზე ბუზები სხედან.

ტუქსა|დ|არ **ṭuksa|d|ar** გრდმ. прх. trans. ტუქსვა (ტუქსავს) журить, укорять to scold, to reprimand. **ნანას ბა̄დერ ტუქსადორ** – დედა ბავშვებს ტუქსავდა.

ტუხ-ტუხ ṭux-ṭux ტუხი-ტუხი (ღორის მოსახმობი დაძახილი) возглас, которым кличут свиней whoop by using of which the pigs are called for coming. ჴარშ ტუხტუხაჲნრ̂ გარგ ახოდრ̂ – ღორებს ტუხი-ტუხით ახლოს იტყუებენ.

ტყა ṭq̣a ოცი двадцать twenty. ფხაწ ტყა ფხაუზტყ და – ხუთჯერ ოცი ასია; ტყა-ლო⌈ჰ̮] შინავ ბედეჼ ცო ჭამოდრ̂ – ოციდან ორის მეტი არ სწავლობს.

ტყაუზტყ ṭq̣auzt̥q̣ ოთხასი (ოცჯერ ოცი) четыреста (двадцать раз по двадцать) four hundred (twenty times twenty).

ტყაუზტყა̄ფხაუზტყ ṭq̣auzt̥q̣āpxauzq̣ ხუთასი (ოთხასი და ასი) пятьсот (четыреста и сто) five hundred (four hundred and hundred).

ტყაწა̄-ფხაწა̄ ṭq̣ac̣ā-pxac̣ā ზმნს. нареч. adv. მეტისმეტად ბევრჯერ ⌈ოცჯერ და ას-ჯერ], მრავალჯერ, უთვალავჯერ слишком много раз, многократно too many times, too repeatedly. ტყაწა̄-ფხაწა̄ ხეც ჰ̮ოჼ ოჰ̮აც-ოჰ̮აც ლევდარ – მეტისმეტად ბევრჯერ იცი ერთი და იმავეს ლაპარაკი (თქმა).

ტყა̄იტ̥ ṭq̣āit̥ ოცდაათი тридцать thirty.

ტყა̄ლღეჼ ṭq̣ālγẽ მეოცე, მეოცედი десятый, десятая (часть) twentieth.

ტყა̄ცჰ̮ა ṭq̣āchַa ოცდაერთი двадцать один twenty-one.

ტყა̄ცჰ̮აიტ̥ ṭq̣āchַait̥ ოცდათერთმეტი тридцать один thirty-one.

ტყა̄წ ṭq̣āc̣ ზმნს. нареч. adv. ოცჯერ двадцать раз twenty times. ტყა̄წ ტყა ტყაუზტყ და – ოცჯერ ოცი ოთხასია.

ტყემალ დდ **t̥q̣emal** dd ტყემალი дикая алыча wild plum. ტყემლეჼ ბუბუკ ქიქოც ეტე̂ – ტყემლის ყვავილი ადრე იშლება.

ტყემლა̄რეჼ t̥q̣emlārẽ ტყემლ⌈ებ]იანი, მაგ., ტყის პირი с дикой алычой, напр., опушка леса with wild plums.

ტყემლე̄რეჼ t̥q̣emlērẽ ტყემლიანი, მაგ., კერძი с дикой алычой, напр., блюдо (кушанье) with wild plums, containing wild plum.

ტყეპა|დ|არ ṭq̣ep̣a|d|ar გრდმ. прх. trans. ტყეპა (ტყეპავს), ცემა колотить, бить to beat.

ტყეხწ ṭq̣exc̣ ცხრამეტი девятнадцать nineteen.

ტყვე დდ **ṭqve** dd ტყვე пленник captive. **მელ'ახ შარე[ჴ] ტყველ ხილ'ენრ̂ სოლმჲ̂ ალუჲნ ვეჸჲ̂** – რამდენიმე წელს ტყვედ ნამყოფი სოლომონი ალვანში ჩამოვიდა.

ტყივ დდ **ṭqiv** dd ტყვია свинец; пуля из свинца bullet. **გუჲრგაცძელს ხენ კიკელ ტყივი დაშდორ** – გორგიაძე ხის ქვეშ ტყვიებს ადნობდა.

ტყირპ დდ **ṭqirp̣** dd ტყირპი, ელენთა селезёнка spleen. **სიცხხორშივ ტყირპ დაჴარდიჲ̂ ნინუჲნ** – ციებ-ცხელებამ [ცხელებ-ციებამ] ტყირპი გაუდიდა ნინოს.

ტყლაშ დ **ṭqlaš** d ხმაბაძვ. звукоп. onom. ტყლაშანი трах stroke.

ტყლაშ ბაჰითარ, ტყლაშ დითარ ṭqlašbaḫitar, ṭqlašditar გრდმ. прх. trans. ტყლაშანის გადენა (ტყლაშანს გაადენს), სილის თხლეშა издать звук треска, дать затрещину, влепить оплеуху to strike one’s hand, to slap sb in the face. **ოშტუ̂ ტყლაშ ბეწეს იცხუჲნრ̂ ბაჰითჲ̂, მე არლი̂ კარკარაცრ̂ ატ̣ეხ დერწელრ̂** – ისეთი ტყლაშანი უნდა გავადინო მაგას, რომ მარცხენა ყბა მარჯვნივ მოექცეს; **შვეტევ დონენ ტყლაშ დითორ** – მათრახს ცხენს უტყლაშუნებდა; **ტარუჲგრ̂ ტყლაშ ბაჰითინას** – სილას ტყლაშანი გავადენინე.

ტყლაშაჲნრ̂ **ṭqlašajnô** ზმნს. нареч. adv. ტყლაშუნით издавая звук треска, щёлкания in striking, with the voice of striking.

ტყობა|დ|ალარ **ṭqoba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დატყობა (ეტყობა) быть заметным to have an effect. **უკმაყუჲფლობ ტყობალარ მიტროხ** – უკმაყოფილება ეტყობოდა მიტროს.

ტყობა|დ|არ **ṭqoba|d|ar** გრდმ. прх. trans. დატყობა (ატყობს) замечать to notice, to observe. **ტყობადორას, მე̄ ამი̂დ ხერცლარ** – ვატყობდი, რომ ამინდი იცვლებოდა.

ტყობა|დ|ითარ **ṭqoba|d|itar** გრდმ. прх. trans. შემჩნევინება (შეამჩნევინებს), შეტყობინება заставить заметить, узнать to make notice, recognize, understand. **ლეოს წჷ̄რლევ ლაზჲ̂ ამბუჲ ტყობადჲითორ სოგრ̂** – ლეო წერილით კარგ ამბავს მატყობინებდა.

ტყოჸ **ṭqo’** ზმნს. нареч. adv. კიდევ, კვლავ ещё, опять again. **ალექსიგრ̂ ტყოჸ ალ'არ დეწჷ̂, ცოჰ დაჰ ვიცლა** – ალექსის კიდევ თქმა უნდა, თორემ დაავიწყდება.

ტყოჸა̄-ტყოჸა̄ ṭqo’ā-ṭqo’ā ზმნს. нареч. adv. კიდევ და კიდევ ещё и ещё, снова и снова more and more, again and again. **ტყოჸა̄-ტყოჸა̄ დაკჳელოს ჰჷⁿ დაშნი** – კიდევ და კიდევ ვიხსენებ შენს სიტყვებს.

ტყოჸლო̄ ჲ ṭqo’lō j მომავალი (იხმარება იშვიათად) будущее (употребляется редко) future (used seldom). **ტყოჸლო̄ ჲაჲცი̂, შუნაჲცი̂ თხოგრჷⁿ ვუმ (ˉუმ) დეწ-ჭⁿდოლო̂** – მომავალი არსებობს (წინაა) აკი, თქვენც ხომ დაგჭირდებათ რამე ჩვენგან.

ტყოჸლუჲნი̂ ṭqo’lujnî ზმნს. нареч. adv. სამერმისოდ, სახვალიოდ на будущее, на завтра for tomorrow, for future. **ე ჩურჩხლაჸუჲ ტყოჸლუჲნი̂ გაგდოლეთ ვაჲ, ბა̌დერა̂** – ეს ჩურჩხელები სამერმისოდ შევინახოთ რა, შვილო.

ტყრაშ დ ṭqraš დ 1. ხმაბაძვ. звукоп. onom. რისამე მოქნევის, გარტყმის, დაცემის, გასკდომის ხმა, ტყლაშანი, ტყლაშუნი шлепок, шлёпанье, хлопóк voice of falling sth, voice of striking, voice of bursting. **სტენახჩოⁿ ტყლაშ ხაწⁿქ სოⁿ დუდახ** – რაღაცის ტყლაშანი (ტყლაშუნი) მომესმა წელან. 2. ბდ bd ახალგაზრდული სამხიარულო შეყრა, ლხინი молодёжное вечернее веселье youngish entertaining and amusing event.

ტყრაშ ბ|ებლარ ṭqraš b|eblar გრდმ. прх. trans. ახალგაზრდული სამხიარულო შეყრის გამართვა (შეყრას მართავს) устраивать молодёжное вечернее веселье to hold youngish entertaining and amusing event. **აჳსბა̄ხიⁿ დაღჩუჲშვ ბაკალდარ უგლაჸუჲგო ტყრაშ ბებლაⁿლათერ ყოⁿჩუჲშვე̄, ოშტუⁿ გნიას ეთ̦ბაⁿლათერ, ყაჲნშია̄ ჩუ რევადალაⁿლათერ** – აღდგომიდან მომდინარენი ბაკალიანთ შესახვევში ახალგაზრდები სამხიარულო შეყრას მართავდნენ ხოლმე და ისეთ გნიასს ატეხდნენ, მოხუცებიც ⌈შე⌉ერეოდნენ ხოლმე. სრ. сов. perf. **ტყრაშ ბ|ოლ̦არ ṭqraš b|oļar**.

ტყრაშ ბ|ოლ̦არ ṭqrašb|oļar გრდმ. прх. trans. ახალგაზრდული სამხიარულო შეყრის გამართვა (შეყრას გამართავს) устроить молодёжное вечернее веселье to hold youngish entertaining and amusing event. უსრ. неов. imp. **ტყრაშ ბ|ებლარ ṭqrašb|eblar**.

ტყუბ დდ **ṭq̣ub** dd ტყუპი близнец twin.

ტყუბე̃ ფე ბ **ṭq̣ubẽ pe** b ტყუპის ცალი один из близнецов one of the twins, half-brother, half-sister. **ამაჲ̃ (ამე̃) ფსტუ, ტასრ̂, ტყუბე̃ ფე ბა** – ამას (კაცის სახელია) ცოლი, ტასო, ტყუპის ცალია.

ტყუჲჰ⌈ე̂⌉ **ṭq̣ujḩ**⌈**ê**⌉ 1. ზმნს. нареч. adv. უკან позади, за behind, back, backwards.

ტყუჲჰ დ|აწარ **ṭq̣ujḩ d|aç̣ar** გრდუვ. непрх. intrans. დადევნება (დაედევნება), უკან დევნა бежать за... to rush after, to run after. **დჷტდიქჩრ̂ დოა̄ხ ტყუჲჰ ბაწჷ კნათი, მა̄ ცო ჴათხმაკჷ** – გატაცებულ ცხენებს უკან სდიეს ბიჭებმა, მაგრამ ვერ დაეწივნენ.

ტყუჲჰ დ|ისარ (მეყარ) **ṭq̣ujḩ d|isar (meq̣ar)** გრდუვ. непрх. intrans. უკან დარჩენა (უკან დარჩება, რჩება), ჩამორჩენა остаться, оставаться позади; отстать, отставать to lag behind, to be behind, to stay behind. **ალზჷ ცერე⌈ჰ⌉ ჰეთხილა̄ დარე, იასონე̂ ესოხ ტყუჲჰ ვისჷ** – ალაზნის პირას ⌈გადა⌉რბენა იყო და იასონი ესოს ჩამორჩა.

ტყუჲჰ დ|ოწ|დ|ალარ (დ|ებწ|დ|ალარ) **ṭq̣ujḩ d|oç̣|d|alar (d|ebç̣|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. უკან დადევნება (დაედევნება), გამოკიდება следовать за кем(чем)-л., преследовать, гнаться to rush after, to run after. **აჴეხ ფჰარჩ ტყუჲჰ ცო კი დოწლალრ̂?** – ნადირს ძაღლები არ დაედევნებიან, ნეტავი?

ტყუჲჰ დ|ოწარ (დ|ებწარ) **ṭq̣ujḩ d|oç̣ar (d|ebç̣ar)** გრდმ. прх. trans. უკან დადევნება (დაადევნებს) заставить последовать за кем(чем)-л., заставить погнаться to make rush after, to make run after. **დატჷჩრ̂ ფხაკლა̄ხ ფჰარჩ ტყუჲჰ დოწჷ** – გაქცეულ კურდღლებს ძაღლები დაადევნეს.

ტყუჲჰ ჴაჸარ (ჴეჸარ) **ṭq̣ujḩ qa’ar (qe’ar)** გრდუვ. непрх. intrans. დაწევა (დაეწევა) догнать, нагнать to overtake, to catch.

2. თანდ. послел. prep. უკან, მერე позади, после behind, after. **სო ჰო̂ ტყუჲჰე̂ ვა** – მე შენს უკანა ვარ; **ადამე̂ გიორგინ ტყუჲჰე̂ ლათე̂** – ადამი გიორგის უკან დგას; **გოგი ზურბენ ტყუჲჰე̂ ვეჸჷ** – გოგი ზურაბის მერე მოვიდა.

ტყუჲჰ̦დაწარ დდ **ṭq̣ujḩdaçar** dd მაყარი шафер, дружка bridesmaid, bride's man. გიგრ̂ ქუჲრწლეხ ტყუიჰ̦ დაწრელ ვარასრ̂ – გიგოს ქორწილში მაყრად ვიყავი.

ტყუჲჰ̦რეჼ **ṭq̣ujḩrẽ** უკანა, ბოლო задний, последний back, hinder, last. მეჼ ვა ტყუჲჰ̦რეჼ? – ვინ არის უკანა (ბოლო)? ტყუჲჰ̦რეჼ ქოკ – უკანა ფეხი.

ტყუჲჰ̦რეჼდა⌈ჰ̦⌉ **ṭq̣ujḩrẽda⌈ḩ⌉** ზმნს. нареч. adv. უკანიდან сзади from behind, aback. გიგოლდარ მაჲთკუჲნი̂ ტყუჲჰ̦რეჼდა⌈ჰ̦⌉ სუკა̄ხ თოფ თოხირ – გიგოლეანთ მათიკოს უკნიდან ზურგში თოფი დაჰკრეს (ესროლეს).

ტყუჲჰ̦რეჼდა⌈ჰ̦⌉ დ|ექარ (დ|უღარ) **ṭq̣ujḩrẽda⌈ḩ⌉ d|ekar (d|uγar)** გრდუვ. непрх. intrans. უკნიდან დაძახება (დაუძახებს), მიძახება крикнуть сзади, вслед to call from behind.

ტყუჲჰ̦სინე⌈ჰ̦⌉ **ṭq̣ujḩsine⌈ḩ⌉** ზმნს. нареч. adv. უკანასკნელად, საბოლოოდ, ბოლო დროს, დაბოლოს, დასასრულ напоследок, под конец, наконец for the last time, finally. მოსე̂ ვალრეჼ ამბუჲ ტყუჲჰ̦სინეჰ̦გეც ხაციჼ სოჼ – მოსეს სიკვდილის ამბავი ბოლო დროსღა გავიგე; ტყუჲჰ̦სინე⌈ჰ̦⌉, ვუხ (~უხ) ლევდო⌈ჰ̦⌉ სოგრ̂ – დაბოლოს (საბოლოოდ), რას მეუბნები?

ტყუჲჰ̦სიჼლუჼ **ṭq̣ujḩsĩnlũ** უკანასკნელი, ბოლო, საბოლოო последний last, latest. ტყუჲჰ̦სიჼლუჩრ̂ ბათჳავ ყაროლეჼ დი̄ში̂ დეცქჼთვაჲნი̂ – უკანასკნელმა მთვარემ (თვემ) წვიმიანი დღეები მოგვიტანა; ტყუჲჰ̦სიჼლუჼ ბა̆დერ შინ შარლუჼ ბედეჼ ცო ხილ‘ე̂ – ბოლო ბავშვი ორ წელზე მეტისა არ იქნება.

ტყუტყუჲჰ̦რეჼ **ṭq̣uṭq̣ujḩrẽ** ძალიან მდარე, ცუდი ხარისხისა, უკანასკნელი, ლუბი из последних, худшего качества of low quality, inferior. ტყუტყუჲჰ̦რეჩრ̂ ჟენ ლაზიში̂ დეწე̂ თელ‘ა̂, ცოჰ̦ე ჩაჲლგო⌈ჰ̦⌉ ცო დალ‘მაკე̂ – ლუბ ცხვარს კარგად უნდა აჭამოს კაცმა, თორემ ზამთარს ვერ გადაურჩება.

ტჵაკ ბდ **ṭωaḳ** bd ტალახი, ლაფი грязь mud. ტჵა⌈უ̃⌉კეჼ ქოკი – ტალახიანი ფეხები; ნაყა ტჵაკუხ ვავიჼსრ̂ – გზაში ტალახში ამოვისვარე; ყარგო⌈ჰ̦⌉დოლიჼ ორღობა̄ხ ტჵაკი ოთჳეჼ – წვიმის მერე ორღობეებში ტალახი დადგა.

ტჵაკ ჴაბარ (ჴებარ) ṭwaḳ ḥabar (ḥebar) გრდუვ. непрх. intrans. ატალახება (⌈ა⌉ტალახდება) загрязниться, загрязняться (о дороге, дворе...) to cover with mud.

ტჵაკე̄რეჼ ṭwaḳērẽ ტალახიანი грязный dirty, slushy. **ტჵაკე̄რეჼ ქო̄კდუფხჶ ლაპიგოჴეც დეწიშ დაჴ დაფხჼ** – ტალახიანი ფეხსაცმელი კიბესთანვე უნდა გაიხადოთ.

ტჵეჲრი̂, ტჵი̄რ ბდ **ṭwejrî, ṭwīr** bd ვარსკვლავი звезда star. **ლამუ⌈ჴ⌉ (ცაჲ⌈ჴ⌉) ტჵერელჩ ლეფე̂** – ცაში ვარსკვლავები ბრწყინავენ; **ტჵი̄რ თასბაჲლჩე⌈ჴ⌉, ალ‘არ ხეცე̂: „აჴ ღობე̄, ას ცო ვალო“** – ვარსკვლავის ვარდნისას თქმა იციან: „შენ წადი და მე არ წამოვალ“.

ტჵერაჲლჩა̄რეჼ, ტჵერელჩა̄რეჼ ṭwerajlčārẽ, ṭwerelčārẽ ვარსკვლავ⌈ებ⌉იანი звёздный with stars. **მოლუჼ ტჵერაჲლჩა̄რეჼ ბუჲს⌈ვ⌉ა̄ ჲა!** – როგორი ვარსკვლავ⌈ებ⌉იანი ღამეა!

უ

უბაჼ ჲჲ **ubã** jj უბანი квартал, участок district. **თიშიჩო̂ ალნი⌈ჴ⌉ ჲჵივეც უბაჼ ჲარ: წიწყურა̄, ფხაკალყურა̄, გურგალჭალა̄, ალუჲნა̄** – ძველ ალვანში ოთხი უბანი იყო: წიწყური, კურღელყური, გურგალჭალა და ალვანი; **ჯიჳრაჼ მაჲმღარ ცერლეჩო̂ უბნე⌈ჴ⌉ დახერ** – ჯიხოანთ მამიდაანი განაპირა უბანში ცხოვრობდნენ.

უბარაქო̂ ubarakô უბარაქო; ის, ვინც და რაც არაეკონომიურია не экономный; тот, кто неэкономен; то, что быстро трариться unproductive, uneconomical. **იმერლოჼ ნაჩხ უბარაქო̂ ჲა** – იმერლების ყველი უბარაქოა; **ჴო წყეგეც უბარაქო̂ ვაჴო̂** – შენ ნამეტნავად უბარაქო ხარ.

უბაშრო̂ ubašrô უუნარო, უხერხემლო, არშემდგარი беспомощный, неспособный, несостоявшийся helpless, powerless, incapable. **უბაშრო̂ ადმჷ ხილ‘ჷ ბასიკო̂, ჴერ ჴერმაჷ ცო ბილ̈მაკჲ** – უუნარო კაცი გამოდგა ბასიკო, ქვა ქვაზე ვერ დადო.

უბეჲდრობ, უბი̄დრობ ჲჲ **ubejdrob, ubīdrob** jj უბედურება несчастье misfortune. **უბი̄დრობენ ჭშაღვალჷ ვეწჷ̂ სტაკ** – უბედურებას უნდა გაუმაგრდეს კაცი.

უბრალო̂ ubralô 1. უბრალო, მარტივი простой simple. **უბრალო̂ სტემენმაქდა[ჴ] დოკ ცო დეწჷ̂ ჴო̈ ლექდალჷ!** – უბრალო რამისთვის გული არ უნდა მოგივიდეს! 2. მუქთად даром for nothing, free of charge. **უბრალო̂ დაჲლ‘ჩე[ჴ], ცო დეწჷ̂ თხო̈** – მუქთად რომ[ც] მოგვცენ, არ გვინდა.

უგლაჸო̂ ჲჲ **ugla'ô** jj შესახვევი (< რუს. угол '*კუთხე*') переулок turning. **ქალქირჷ ბაღუჲნი̂ ბაჴო̈ ავტობუს ბაკალღარ უგლაჸუჲგო ეთჷ̈ლათერ** – თბილისიდან მომავალი დიდი ავტობუსი ბაკალიანთ მოსახვევთან ჩერდებოდა ხოლმე.

უგუ̃დაქნა̄ დ **ugũdaknā** d ბოდვა, ძილბურანის მდგომარეობა (მაღალი სიცხისგან...) бредовое состояние (от высокой температуры...) to be delirious. **გარსო̂ ბუსცჴაჸ უგუნდაქნაჲ[ჴ] ლევვორ** – გარსევანი მთელი ღამე ბოდვაში ყოფილიყო (აბოდებდა) თურმე.

უდაბნო̂ ჲჲ **udabnô** jj უდაბნო пустыня desert. **უდაბნო̄ხ მონასტრი ხილ‘ჷ̈ლათერ** – უდაბნოებში მონასტრები იყო ხოლმე.

უდავო̂ udavô უდავო бесспорный indisputable, unquestionable. **წეგჷ დო̈ უდავო̂ ბა, მა̄ კუჲ̈ დო̈ ვაშას დავი თასჲ̈ სო̈** – წითელი ცხენი უდავოა, მაგრამ თეთრი ცხენი ძმამ სადავო გამიხადა.

უდარდო̂ udardô უდარდო, უდარდელი без печали, беззаботный light-hearted. **მჷ̈ ნახ უდარდუჲ და** – ზოგი ხალხი (ადამიანი) უდარდელია.

უეჭველათ ueč̣velat ზმნს. нареч. adv. უეჭველად обязательно, непременно necessarily, surely. **ჴე ქუჲრწლეხ უეჭველათ ვალოს** – შენს ქორწილში უეჭველად მოვალ.

უზალთუ̃ დდ **uzaltũ** dd უზალთუნი, ორშაურიანი, ორი შაური, ათკაპიკიანი, ათი კაპიკი гривенник ten copeck coin. **მახკარგო[ჰ] ფაჲრგლი უზაჲლთნა̄ხ ხილ‘ჭლათერ დუწინო̂** – ქალებს ფარგულები (გულისპირები) უზალთუნებით ჰქონდათ სავსე.

უთო̂ დდ **utô** dd უთო утюг iron. **უთუჲ კორ ბეხკორ** – უთოში ნახშირს ყრიდნენ; **უთუჲგო[ჰ] ქოლთ დაჲწუ̂** – უთოს სახელური აქვს (აბია).

უთო|დ|არ, უთა|დ|არ **uto|d|ar, uta|d|ar** გრდმ. прх. trans. უთოობა (აუთოებს) гладить, утюжить to iron. **ოჯუს ქაჲრცხი̂ უთადო** – ის სარეცხს აუთოებს.

უთვალავ **utvalav** ძალიან ბევრი, უთვალავი уйма, очень много, тьма a lot of, plenty of. **უთვალავ ადმე̃ დარ მიტი̃გმაქ** – უთვალავი ადამიანი იყო მიტინგზე.

უთოვად, უთოოდ **utovad, utood** ალბათ, უთუოდ вероятно probably. **თხა უთოვად ვალოს შუ̃** – დღეს უთუოდ მოვალ თქვენთან; **უთოოდ დალო̂ ლავ** – ალბათ, მოვა თოვლი.

უთხო̂ ჲჲ **utxô** jj ნაჭერი, ნატეხი отрезок, отрезанный, отломанный кусок piece. **მელ‘ჰაჭე̃ჩო[ჰ] ნაჩხო̃ უთხუჲ ჲაგურ** – საითაც მიიხედავდი, [ყველგან] ყველის ნატეხები ეყარა.

უთხოვარ დდ **utxovar** dd უთხოვარი, ურთხელი тисс yew-tree. **ბაწარხე̃ ჴევბა̄ უთხოვრეხ ჲა ჲუწინო̂** – ბაწარისწყლის ხეობა ურთხელით არის სავსე; **უთხოვრე̃ ხე̃ ჩუ ცოჰანე ჴეჰო̂, *ცო ლალად, აჰ დავუთხუჲნო̂*** – ურთხელის ხე სახლში არავის მიაქვს, *არ ვარგა, ამოვწყდებითო.*

უჲლ̥|დ|ისარ **ujl̥|d|isar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. [გა]მოდება ([გა]მოედება), წამოგება задеть, вздеться (на остриё) to catch (on), to hook, to graze. **ნაყა[ჰ] ჯაგ უჲლ̥ჲისე̃ სოხ** – გზაში ჯაგი გამომედო; **ბაყო̂ მაჲრგლეხ უჲლ̥დისე̃** – კვიცი მარგილზე წამოეგო. 2. გადატ. перен. fig. გადაკიდება (გადაეკიდება), ჩაციება, წადავება приставать, пристать to molest. **სტენნ უჲლ̥ვისნა[ჰ] სოხ, ჲევო̂** (-ევო̂) – რას გადამეკიდე, კაცო! იხ. см. see **ოლ̥არ oḷar, დ|ისარ d|isar**.

უჲნა̄რე̃ **ujnārẽ** ოინების მოყვარული, ოინებიანი, ოინბაზი проказник conjurer, juggler. **იორდა̃ უჲნა̄რე̃ სტაკ ვარ** – იორდანე ოინების მოყვარული კაცი იყო.

უჲროვ, უ̄როვ ვბ; ჲდ **ujrov, ūrov** vb; jd ურია, ებრაელი еврей(ка) Jewish. **სეჼ ბა̄ჯ უჲროვ ვა** – ჩემი ქვისლი ურიაა.

უჲსა̄ ჲ **ujsā** j 1. იქაურობა там находящееся место that place, that territory. **უჲსა̄ ჰ̦ალრ̂ შეგლბადჲინათხ** – იქაურობა ავალაგეთ. 2. ფიგურალურად фигурально figuratively საიქიო тот свет the next world, the future life. **ო უჲსაჲნრ̂ ქჰ̦ექლაგე̂** – ის საიქიოსთვის ემზადება უკვე. იხ. см. see **ოსი[ჰ̦] osi[h̦]**.

უჲსი̂, ოჲსი̂ ujsî, ojsî ზმნს. нареч. adv. იქ, იქით там; туда there, thither. **უჲსი̂ ვუჲტას** – იქ მივდივარ; **უჲსი̂ ვარ ფორე̄** – იქ იყო ფორეც; **უჲს ვახენრ̂, ოსი[ჰ̦] ვისნას** – იქ წასული, იქ დავრჩი. იხ. см. see **ოსი[ჰ̦] osi[h̦]**.

უჲსთხი̂ ბდ **ujstxî** bd ნერბი, დედალი ცხვარი овца (взрослая самка) ewe. **უსთხუჲ ბაკი ლახკათ** – დედალი ცხვრები ბაკში შერეკეთ; **უსთხოჼ დითხ ჴეხკდინათხ** – დედალი ცხვრის ხორცი მოვხარშეთ.

უჲსრე̃ ujsrẽ 1. ზმნს. нареч. adv. იქიდან оттуда from there. **უჲსრენდა[ჰ̦] ჲაბწინი̂ იშ ჲალრ̂** – იქიდან ნაცნობი ხმა მოდის. 2. იქაური тамошний of that place, of those places, local. **უჲსრენი ახ-დივჼ დოლდალიჼ** – იქაურებმა ხვნა-თესვა დაიწყეს; **უჲსრეჩოვ ალიჼ სოგრ̂ ის დოშ** – იქაურმა მითხრა ეგ სიტყვა. იხ. см. see **ოსი[ჰ̦] osi[h̦]**.

დ|უჲტუ̂ d|ujṭû იხ. см. see **დ|ოტარ¹ d|oṭar¹** მიჩ ვუჲტა[ჰ̦] – სად მიდიხარ? **ნინრ̂ თხა ქალიქე̂ ჲუჲტუ̂** – ნინო დღეს ქალაქში (თბილისში) მიდის.

დ|უჲტ|დ|აღარ (დ|ოჲტ|დ|აღარ) d|ujṭ|d|aɣar (d|ojṭ|d|aɣar) გრდუვ. непрх. intrans. მისვლა-მოსვლა (მიდის-მოდის), აქეთ-იქით სიარული уходить и приходить to go hither and thither. **შობილრ̂ ჴშიროშ ვუჲტვალოს** – ფშაველში ხშირად მივდი-მოვდივარ. იხ. см. see **დ|ოტარ¹ d|oṭar¹**.

დ|უჲტ|დ|აღუჲნი̂ d|ujṭ|d|aɣujnî მიმღ. прич. particip. გამვლელ-გამომვლელი уходящий и приходящий спутник passerbies, travellers. **ზორაჲში̂ დეხოს შუხ, ვუჲტვალუჲნი̂ მემლი ვაჲგჩე[ჰ̦], სე ნანეგრ̂ ჴებლათ, ნაბად ბაცითა̄ლ სოჼ** – ძალიან გთხოვთ, გამვლელ-გამომვლელი ვინმე რომ ნახოთ, დედაჩემს შეუთვალეთ, ნაბადი გამომიგზავნოს.

უჲქმი̂ დდ ujkmî dd უქმე праздничный, выходной, нерабочий день holiday, red-letter day. **შაბთინე[ჴ], მათხ ჩუ ბუჲწჩე[ჴ]დოლა̈, უჲქმი̂ დეფლიე̄, ჩხა̈დურ ცო დეწეგე̂ და̈** – შაბათს, მზის ჩასვლის მერე, უქმე იწყება და წინდა აღარ უნდა მოიქსოვოს.

უჲშ[ტი̂] ujš[ṭî] ზმნს. нареч. adv. ისე так so. **უჲშტ თელ'ერ** – ისე სჯობდა; **მოჰე̄ ხაწერ სო̈, უჲშტ ლივას** – როგორც გავიგონე, ისე ვამბობ; **უჲშტ დეხ, მე̄ *ცუჲნრ̂*, ცო ალ'ოლრ̂ ჰოგრ̂** – ისე სთხოვე, რომ არ გითხრან, *არაო*. იხ. см. see **იშტიჸ išṭi'**.

უჲშტაჸ ujšṭa' იხ. см. see **ოშტიჸ ošṭi'**. **ჰე̈ სტაკ უჲშტაჸი ვა?** – შენი კაცი (ქმარი) ისევ ისეა?

უჲშ[ტ]ნა̄ დ ujš[ṭ]nā d ისეთი... (ისეთობა...) такое... such... ატარებს დროითსა და სივრცობრივ სემანტიკას, წარმოებულია ნაცვალსახელისგან носит временную и пространственную семантику, образовано от местоимения it bears the semantics of space and time, is formed by the pronoun **ოშტ[რ]უ̃ ošṭ[r]ũ**. **ქალქი[ჴ] უჲშ[ტ]ნა̄ დარ, მოჰე̄ აჰ დეფცრა** – ქალაქში ისეთი (ისეთობა) იყო, როგორც შენ ყვებოდი; **ცეხენ დაჟარ დუჴ და მიჩხმაჸ, შირქი უჲშ[ტ]ნა̄ და, მოჰე̄ შირვანე[ჴ]** – წლეულს ბალახი ბევრია ყველგან, შირაქში ისეა, როგორც შირვანში.

უჲშ[ტ]ნეჸ ujš[ṭ]ne' ისეთივე, ისევ ისეთი такой же the same, of the same kind, identical. **ცო ხარცვაჲლნო[ჰრ̂], უჲშ[ტ]ნეჸ ვაჰრ̂** – არ შეცვლილხარ, ისეთივე ხარ; **ლამუ[ჴ] უჲშ[ტ]ნეჸ დი̄შ ლათჳერ, მოჰე̄ ვაჲ აჰ ბაღოშ** – მთაში ისეთივე დღეები იდგა, როგორც ჩვენი წამოსვლისას.

უჲხკ|დ|ისარ ujxḳ|d|isar გრდუვ. მრ. იხ. непрх. мн. см. intrans. see **უჲლ̦|დ|ისარ ujļ|d|isar**. **აჲში̂ დახკლომცი̈ კოტრეხ ცარკი უჲხკჲისე̈ სოგო[ჴ]** – თქვენ მოსვლამდე ქადისთვის კბილი (კბილები) გამეკვრეინა.

დ|უჲჰტარ d|ujḥṭar ზმნს. იხ. нареч. см. adv. see **დ|უჲჰტეხ d|ujḥṭex**. **ჴერეხ (ჴერახ) ქოკ მალ'ბიე'ნე̂ დარჯნეს, ჲუჲჰტარა̄ ჴეთი̈** – ქვას ფეხი წამოჰკრა დარეჯანმა და პირქვე დაეცა.

დ|უჲჰტეხ **d|ujḩṭex** ზმნს. нареч. adv. პირქვე ничком, лицом вниз prone, upside-down. ტყუჲჰრენაჰო̂ ქო დალ'ინო̂ იბო̂ ვუჲჰტეხ ჴეთჱ – უკნიდან ხელნაკრავი იბო პირქვე დაემხო.

დ|უჲჰტეხ დ|ერწარ (ჰერწარ) **d|ujḩṭex d|erçar (ḩrçar)** გრდუვ. непрх. intrans. პირქვე გადაბრუნება (გადაბრუნდება), მოპირქვავება, გადმობრუნება опрокинуться to turn prone.

დ|უჲჰტეხ დ|ერწ|დ|არ (ჰერწ|დ|არ) **d|ujḩṭex d|erç|d|ar (ḩerç|d|ar)** გრდმ. прх. trans. პირქვე გადაბრუნება (გადააბრუნებს) опрокинуть to make turn prone.

უკადრის **uḳadris** უკადრისი неприличный self-conceited, worthless. ღა̄ლ მა დოცოდო̂ სე კე̄ს კიკელ უკადრის ადმჷ – ღმერთი ნუ შემოიყვანს ჩემ ჭერქვეშ უკადრის ადამიანს.

უკანონო̂ **uḳanonô** უკანონო беззаконный illegal. უკანონო̂ ვუმ (-უმ) ცო დეწჷ̂ სტაკოვ თაგდა̈ – უკანონო რამე არ უნდა გააკეთოს კაცმა.

უკვდავ **uḳvdav** უკვდავი бессмертный immortal.

უკვდავებ ჲ **uḳvdaveb** j უკვდავება бессмертие immortality.

უკვდავ-უბერბელ **uḳvdav-uberbel** უკვდავ-უბერებელი бессмертный immortal-always young. უკვდავ-უბერბელ ხილ'ჷ ქოვთარღარჱ ძევო̂, ფხაუზტყ შარაგ ვალ'ჷ ჰალო̂ – უკვდავ-უბერებელი აღმოჩნდა ქავთარიშვილი ძევო, ას წელს მიაღწია.

უკვე **uḳve** უკვე уже already. მათხ ბაჲლ'ჩე ახ ნაკვეთ უკვე ჰალო̂ ჲარ სოგო დათოჴნადჲიენო̂ – მზე რომ ამოვიდა, ნახევარი ნაკვეთი უკვე გათოხნილი მქონდა.

უკლებლივ **uḳlebliv** უკლებლივ без исключения entirely, completely. ნაყბისტი უკლებლივ დახკჷ ლაწმარ დაგა̈ – მეგობრები უკლებლივ მოვიდნენ ავადმყოფის სანახავად.

უკნითა̄ ჲ **uḳnitā** j უკუნეთი, წყვდიადი непроглядная тьма gloom, darkness. ბათ-წიჩო̂ ბუჲს⌈ვ⌉ევ ტბათინა̄ უკნითაჲღ ჲერწჲიჷ – უმთვარო ღამემ ტბათანა უკუნეთად აქცია.

უკურნ⌈ე⌉ბელ **uķurn⌈e⌉bel** უკურნებელი неизлечимый incurable. **უკურნ⌈ე⌉ბელ ლაწრეხ პერლ'ისო̂** – უკურნებელი ავადმყოფობისა მეშინია.

უკუღმართ **uķuɣmart** უკუღმართი нерадивый wrong, false. **მეჼ ადმეჼ უკუღმართ ბადბალა** – ზოგი ადამიანი უკუღმართი იბადება.

ულაყ ჲჲ **ulaq̣** jj ცხენი лошадь horse. **ბრიგადლეს შინ ულყეჼ ნაჩხ ჲაჭიჼ ბარე̂** – ბრიგადირმა ორი ცხენის საპალნე ყველი წაიღო ბარში. იხ. см. see **დოჼ dõ**.

ულიშნო̂ **ulišnô** უნიშნო без знака, без приметы unmarked. **ულიშნო̂ ქელრეჼ დავდიეჼ ნაქტრე** – უნიშნო ცხვარი დაკარგეს ⌈მწყემსების⌉ ბინაში.

ულო̂ **ulô** ზმნს. нареч. adv. მაზეგ, დღეიდან მეოთხე დღეს в четвёртый день с сегодняшнего the fourth day after today. **თხა, ჯაჼ, ლამ ცოე̄, ულო̂ ვაღოს შუ დაგაჼ** – დღეს, ხვალ, ზეგ არა და მაზეგ მოვალ თქვენ სანახავად; **ნა̄ნ ულო̂ ჲალო̂** – დედა მაზეგ მოვა (მოდის).

ულგეჸ **ulge’** ზმნს. нареч. adv. მაზეგლა лишь четвёртого дна с сегодняшнего only after tomorrow. **ულგეჸ პერჯბალა სოჼ ქალიქ ვახარ** – მაზეგლა მიხერხდება თბილისში წასვლა.

ულლომციჼ **ullomcĩ** ზმნს. нареч. adv. მაზეგამდე до четвёртого дна с сегодняшнего till the day after tomorrow. **ულლომციჼ მოჭკ სტეხლოს ჭო!** – მაზეგამდე როგორ გიცადო, ნეტავი!

ულოჭ **uloç̌** ზმნს. нареч. adv. სწორედ მაზეგ точно (именно) четвёртого дна с сегодняшнего exactly at the day after tommorow. **ვუჼ (-უჼ) ულოჭ ჯიბლრაჭ სო?** – რატომ სწორედ მაზეგ დამიბარე?

ულო̄ ჲ **ulō** j მაზეგინდელი დღე, დღეიდან მეოთხე დღე четвёртый день с сегодняшнего the fourth day after today. **ულო̄ სტეხოს ლაჟმუ̂ ვახაჼ** – მაზეგინდელ დღეს ველოდები მთაში წასასვლელად.

უმ **um** უმი, მოუხარშავი сырой, несваренный raw, half-baked, uncooked. **მასპიჼძლივ ქასტდალრეხ უმ დითხ თელ'იჼ ჭაშინ** – მასპინძლებმა სიჩქარისგან უმი ხორცი აჭამეს სტუმრებს.

უმაჲდრობ ჲ **umajdrob** j უმადურობა неблагодарность ingratitude. **უმაჲდრობ ჲაჯოჼ ნაკლ ჲა ადმენჟჼ** – უმადურობა დიდი ნაკლია ადამიანისა.

უმაღლისა̄ ჲჲ **umaγlisā** jj უმაღლესი სასწავლებელი высшее учебное заведение higher educational institution. **ბა̆დრიგო̂ ჰამიგოჸ უმაღლისა̄ დამთავრბადჲითნას** – შვილებს ყველას უმაღლესი სასწავლებელი დავამთავრებინე.

უნაბ დდ **unab** dd უნაბი унаби, ююба jujube. **ჰუჼ ცერხა̄ნ უნაბი ჭედახკერ** – ტყის ნაპირებში უნაბები იდგა.

უნამუსო̂ **unamusô** უნამუსო бессовестный dishonest, shameless. **უნამსუჲ ცოჰანნა̄ დეწე̂** – უნამუსოები არავის უყვარს.

უნაყრო̂ **unaq̣rô** უნაყრო, უზმო натощак, не евший empty stomach. **ფსტეჲ უნაყრუჲ დარე̄, მაცჟჼ ხილ’რეხ ნასტ დალორ** – დედაკაცები უნაყრონი იყვნენ და შიმშილისაგან ძლივს მოდიოდნენ.

უნიჭო̂ **unič̣ô** უნიჭო бездарный untalented. **უნიჭო̂ ადმი̄ნენ საქმ ქორ ცო იხო̂** – უნიჭო ადამიანს ხელიდან საქმე არ გამოსდის.

უჼძრახ **ũʒrax** ზმნს. нареч. adv. უმძრახად в ссоре to be pouted, sulked. **მეზობელ უჼძრახ ვა სოხეჟჼ** – უმძრახად არის ჩემთან; **ობი ვაშ[ბ]იცჟჼ უჼძრახ და** – ისინი ერთმანეთთან უმძრახად არიან.

ურიგო̂ **urigô** ურიგო непорядочный indecent. **ურიგო̂ სტაკგო[ჰ] ურიგო̂ საქმგუჲჰი̂ ბაჲლი̂ ბჭარკ** – ურიგო კაცს ურიგო საქმისკენ უჭირავს თვალი.

ურივ, უჲროვ ბდ **uriv, ujrov** bd ურია, ებრაელი еврей Jew, Hebrew. **უჲროვეგორჟჼ ფარჩ ევჲჼლათერ ალვერდი[ჰ]** – ურიისგან ფართალს ყიდულობდნენ ხოლმე ალავერდში.

ურემ, ურუმ ბდ **urem, urum** bd ურემი арба cart. **ბაკრჟჼ ჯა̄ ურმევ ჲოლ ჲეცჟჼ** – ბაკიდან სამი ურმით თივა მოიტანეს.

ურჩ **urč** ურჩი непокорный disobedient. **ურჩ თავდი მეფივ დაჰ დასჯოდბორ** – ურჩ თავადებს მეფეები სჯიდნენ.

ურჩხულ დდ **určxul** dd ურჩხული чудовище, дракон monster. **ურჩხულ დუჭიჩნაჲრათ ხატოდო ქაგნო̄ხ** – ურჩხულს ბევრნაირად ხატავენ წიგნებში.

ურწმუნო̂ urçmunô ურწმუნო неверующий faithless. **ურწმუნო̂ ადმე̃ ხილ‘ე̃ კიმო̂** – ურწმუნო ადამიანი აღმოჩნდა კიმო.

ურძო̂ ბ urʒô d ჭვარტლი копоть, сажа soot, smoke.

ურძ ბ|ილ̦არ (ბ|ებლარ) urʒ b|il̦ar (b|eblar) გრდმ. прх. trans. ჭვარტლის დადება (ჭვარტლს დადებს), გამჭვარტლიანება, გამურვა закоптеть to cover with soot. **ჲუყმათ̦ წენი⌈ჰ⌉ წე აკჲოშ დიჩოც წენი⌈ჰ⌉ ურძ ბილ̦ორ** – შუა სახლში ცეცხლის ⌈და⌉ნთებისას მთელ სახლში ჭვარტლს დადებდა ხოლმე.

ურძო̄ლე̃ urʒōlẽ ჭვარტლიანი закопчённый, закоптелый sooty, smoky. **ურძო̄ლეჩო̂ ლამფ შუშენ დაჰწამჲარ დეწე̂** – ჭვარტლიან ლამფის შუშას გაწმენდა უნდა.

ურწა̃ urçã ურწანი нерожающая, бесплодная самка cattle, which can’t be with youngs; livestock, which can’t be begetters. **ურწა̃ ჭადლევ ბაყო̂ ცო დო** – ურწანი ფაშატი კვიცს არ აჩენს; **ქელო⌈ჰ⌉ კაძიკ ურწნი დაუ̆გუ̂** – ცხვარში ცოტა ურწნები ურევია.

ურჯ̌ულო̂ urǯulô ურჯულო неверующий disbeliever, faithless.

უსახო̂ usaxô უსახო, უშნო, უმსგავსო невзрачный, некрасивый ugly. **იშტ⌈რ⌉ე̃ უსახო̂ ცო̄მ დაგიძდა სო̃ მათხე⌈ჰ⌉** – ამისთანა უსახო არაფერი მინახავს ქვეყანაზე.

უსვი̃დისო̂ usvĩdisô უსინდისო бессовестный dishonest, shameless. **ე სტაკ უსვი̃დისო̂ ვა, აჲფში დო** – ეს კაცი უსინდისოა, ტყუის.

უსიამოვნო̂ usiamovnô უსიამოვნო неприятный unpleasant. **შირქილე̃ უსიამოვნო̂ ამბუჲ ხაცი̃ სო̃** – შირაქიდან უსიამოვნო ამბავი გავიგე.

უსტაბაშ usṭabaš უსტაბაში, უფროსი ოსტატი глава ремесленников chief handicraftsman, senior master. **ქოკდუჲფხ აბჩუჲშგო⌈ჰ⌉ ბედ შუი̃ უსტაბაშ ვარ, ჲე̄ (-ე̄) ვუმაც (-უმაც) უსტაბაშეხ ხეტ̦ლარ** – ფეხსაცმელების მკერავებს ცალკე თავიანთი უსტაბაში ჰყავდათ და ყველა უსტაბაშს ეკითხებოდა.

დ|უსტ|დ|ალარ d|usṭ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ⌈გა⌉ზომვა (⌈გა⌉იზომება) измериться, измеряться to be measured.

დ|უსტარ d|usṭar გრდმ. прх. trans. [გა]ზომვა ([გა]ზომავს) мерить, измерить to measure. **ბჭეხ ბიკოშ ყონოჼ კნათი ბუსტაჼლათე̂** – ჯარში წაყვანისას ახალგაზრდა ბიჭებს ზომავენ ხოლმე; **საჼგუჲჼ შოროლ-ჲაჩ̈ოლ ჲუსტიჼ** – ეზოს სიგრძე-სიგანე გაზომეს.

დ|უსტაჼ d|usṭã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара infinitive for the gerund **დ|უსტარ d|usṭar**. **კნათი ნაკვეთ ჲუსტაჼ ბახჲჼ** – ბიჭები ნაკვეთის [გ]ასაზომად წავიდნენ.

დ|უსტითარ d|usṭitar გრდმ. прх. trans. [გა]ზომვინება ([გა]აზომვინებს) заставить отмерить, вымерить, мерить to make measure.

უტკა̄ ჲჲ **uṭḳā** jj საპირფარეშო (ეზოსი) уборная (во дворе), нужник lavatory, toilet (in the yard). **უტკა̄ ტყუჲჰრეჩრ̂ ეზო ახკითნათხ** – საპირფარეშო უკანა ეზოში მოვათხრევინეთ.

დ|უტყ|დ|არ d|uṭq̣|d|ar გრდმ. прх. trans. გაწვრილება ([გა]აწვრილებს) [с]делать тонким, тоньше to make thinner. **ე ლოჯ დაჰკაც ჲუტყჲებ!** – ეს ჯოხი ცოტა გააწვრილე!

დ|უტყიჼ d|uṭq̣ĩ წვრილი тонкий thin. **დარუჲგო[ჰ] ჲუტყიჼ ლოჯ ჲაჲლი̂** – დაროს წვრილი ჯოხი უჭირავს; **ბუტყიჩრ̂ მახეხ დუტყიჼ ყაჯ უჲლ̈ნას** – წვრილ ნემსს წვრილი ძაფი გავუყარე.

დ|უტყოლ (ვ|უტყოლ, ჲ|უტყოლ, ბ|უტყოლ) d|uṭq̣ol (v|uṭq̣ol, j|uṭq̣ol, b|uṭq̣ol) სიწვრილე, სივიწროვე тонкость, узкость thinness, narrowness. **ეჰუჲჼ დუტყოლ ყაჯ ცო დაგიჼდარ სოჼ** – ამსიწვრილე ძაფი არ მენახა.

უტყუარ uṭq̣uar უტყუარი, ნამდვილი настоящий actual, current, real. **უტყუარ ამბუჲ ჲეფცოს ჰოგრ̂** – ნამდვილ ამბავს გიამბობ.

უფლებ ჲჲ **upleb** jj უფლება право right. **მენ̄ ნიწყოც ვა, ოჰუჲნ უფლბეჼ ცო̄მ ხაწე̂** – ვინც ძალაზეა (ძალადობს), იმას უფლებისა არაფერი ესმის.

უქი̄ფოთ ukīpot ზმნს. нареч. adv. უქეიფოდ, უხასიათოდ не в настроении in a bad mood. **უქი̄ფოთ ვასრ̂** – უქეიფოდ ვარ.

უქნარ uknar უქნარა бездельник idler, loafer, slacker. **დუჰ უქნარ ადმეჼ და მაჲთხაჲნმაქ** – ბევრი უქნარა ადამიანია სამზეოზე.

დ|უღ|დ|აკარ d|uγ|d|aḳar 1. დ d წივილ-კივილი шум-гам squeal and shout. **ჩაჴრენა ფსტევჼ დუღდაკარ დაღორ** – შორიდან დედაკაცების წივილ-კივილი მოდიოდა. 2. გრდუვ. непрх. intrans. წივილ-კივილი (წივის და კივის) кричать и шуметь to squeal and to shout. **ე სტაკ მოჲ ვუღვაჷ̆კჷ̂!** – ეს კაცი როგორ კივის!

დ|უღარ d|uγar 1. დ d ყვირილი, ღრიალი, ბღავილი крик, блеяние, мычанье shout, bleat, howl. **ჩაჴრენა[ჲ] ასჷ̂ დუღარ ხაწჷ̂ სოჼ** – შორიდან ხბოს ბღავილი მესმის. 2. გრდუვ. непрх. intrans. ყვირილი (ყვირის), კივილი, ბღავილი, ჩხავილი кричать, орать, блеять, мычать to shout, to bleat, to howl. **აკვნე[ჲ] კაწკოჼ ბჷ̂დერ დუღჷ̂** – აკვანში პატარა ბავშვი ბღავის; **ფსარლ-ფსარლო̂ მუხრნი ტურაჳლჩ დუღჼლათერ** – საღამოობით მუხროვანში ტურები ჩხაოდნენ ხოლმე.

დ|უღ|დ|არ d|uγ|d|ar გრდმ. прх. trans. ყვირილი (აყვირებს), ბღავილი заставить кричать, блеять, мычать to make shout. **სტევ ვუღვოჲრ̂, ჳევრ̂ (-ევრ̂)?** – რა გაყვირებს, კაცო? **მაცლევ თურ დუღდორ კოტერჩ** – შიშილი თუ აჩხავლებდა კატებს. იხ. см. see **დ|ექ|დ|არ d|ek|d|ar**.

დ|უღრიკ d|uγriḳ მყვირალა, ღრიალა, მჩხავანა крикливый, пискливый, плакса shouter, squaller. **ე ვუღრიკ სტაკ ვა** – ეს მყვირალა კაცია; **დუღრიკ კუჳტჷ̂ დასტდებათ სოხჷჼ!** – მჩხავანა კატა მომაშორეთ!

უღალო̂ uγalô უღალო без жирности innutritious. **უღალო̂ შურლიჼ ჳეთ̧ გაგბარ წაგებ ჳა** – უღალო რძის მქონე ძროხის შენახვა წაგებაა.

უღელ დდ **uγel** dd 1. უღელი (ურმის ნაწილი) иго yoke (part of cartload). **ურმენ წინჷ̂ უღელ ჭირბალა** – ურემს ახალი უღელი სჭირდება. 2. უღელი (ვალდებულება) обязанность obligation, duty. **ოჯხე დაჭოჼ უღელ ლეფჩჷ̂ სოგო** – ოჯახში დიდი უღელი მადევს.

დ|უყარ d|uq̣ar გრდმ. прх. trans. შერჭობა (შეარჭობს), დარჭობა, დაცობა; ამოჩრა воткнуть, заткнуть to thrust, to go into. **ჩა̆ინ პჶქჼტერა̄ხ შალთ ჳუყირ სუჳმნეს** – დათვს ნეკნებში ხანჯალი გაურჭო სიმონმა; **ბოთლეხ პროპკ ჳუყლეჳშჷ̂!** – ბოთლს საცობი დაუცეთ რა! უსრ. несов. imp. **აპყარ ap̣q̣ar**.

დ|უყ|დ|არ[1] **d|uq̣|d|ar**[1] იხ. см. see **დ|უყარ d|uq̣ar**.

დ|უყ|დ|არ^2 d|uq̣|d|ar^2 გრდმ. прх. trans. გასქელება (⌈გა⌉სასქელებს), შესქელება (სითხისა) сгущать, сгустить (жидкость) to make thick. **ფაფ წყეგეც დუყდინუჲშî, ჩუ კაძიკ კეჭჲაჴინო̂ ხი დება'ეთ, დაჭკაც ნეთხოლო̂** – ფაფა ზედმეტად გაგისქელებიათ, შიგ ცოტა ადუღებული წყალი უყავით და ცოტა გათხელდება.

დ|უყიჼ d|uq̣ĩ სქელი; ხშირი густой, частый, плотный thick. **ყორლორეჼ წეგეჼ, დუყიჼ ვეჼ მა̄ლʻნათხ** – ყვარლის წითელი, სქელი ღვინო ვსვით; **ჲუყიჼ შურ** – სქელი რძე; **დარჯნეგო ჲუყიჼ ბეჯ ჲა** – დარეჯანს ხშირი თმა აქვს.

უშნო̂ ušnô უშნო; უხეირო некрасивый; неумелый, неспособный ни к чему ugly; useless.

უშოვარ ušovar უშოვარი трудно приобретаемый sth difficult to be earned, obtained. **ტათბულიჩო̂ სტაკ⌈ო⌉ნაჲნო̂ უშოვარ ცო̄მ არსბალა** – ფულიანი კაცისთვის არაფერი არსებობს უშოვარი.

უშტარ ušṭar უშტარი, ბრმა слепой blind, sightless. **სეჼ მასთხუჲ ლელა̄ლ უშტარ** – ჩემმა მტრებმა იარონ ბრმებმა.

უჩარ|დ|ალარ učar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაბნელება (⌈და⌉ბნელდება), შეღამება затемнеть, стемнеть to darken. **უჩარჲალიჼ, მათხ ჩუ ბუწიჼ** – დაბნელდა, მზე ჩავიდა.

უჩარ|დ|არ učar|d|ar გრდმ. прх. trans. დაბნელება (⌈და⌉აბნელებს) затемнить, затемнять to make dark. **ფარდივ წა უჩარდიეჼ** – ფარდებმა სახლი (ოთახი) დააბნელა.

უჩიჼ ჲ učĩ j სიბნელე темнота darkness. **უჩიჼ ჲა** – სიბნელეა, ბნელა. **უჩნახ ფჭარან ლაზიშî გუ** – სიბნელეში ძაღლი კარგად ხედავს.

უჩიჼ ხილʻარ učĩ xilʻar გრდუვ. непрх. intrans. დაღამება (დაღამდება), ჩამობნელება стемнеть, вечереть to become dark. **ბარლʻ სა⌈ვ⌉თუ⌈ჭ⌉ უჩიჼ ხილʻუ̂** – რვა საათზე ღამდება.

უჩნარნა̄ დდ učnarnā dd მოცემულ ადგილას გაწფენილი სიბნელე темнота, распространяющаяся в данном месте darkness spread in the given place. **გუჲმრე უჩნარნა̄ ჲა** – გომურში სიბნელეა.

უჩნა̄ ჲჲ **učnā** jj დროსა და სივრცეში განფენილი სიბნელე, დრო და სივრცე, რომელიც მოიცავს სიბნელეს темнота, распространяющаяся кругом, время и пространство, содержащие темноту darkness spread in time and space, time and space containing gloom, darkness. **მოლოჷ უჩნა̄ ჲა!** – როგორი სიბნელეა! **წინ გოგიხ უჩნა̄ ლათ̣ერ** – სახლის ირგვლივ სიბნელე იდგა.

უჩნა̄რე̃ učnārẽ ბნელი тёмный dark. **უჩნა̄რე̃ წა** – ბნელი სახლი; **უჩნა̄რეჩო̂ ბუჲსჷ̂ ლელარ ყორბალა სო̃** – ბნელ ღამეში სიარული მიყვარს.

უცხო̂ ucxô უცხო чужой, неродной foreign, stranger.

დ|უწარ d|uçar გრდუვ. непрх. intrans. 1. ავსება (⌈ა⌉ივსება) наполниться, наполняться to become full. **თუ̃გ ხიხ ჲუჲწჷ̂** – თუნგი წყლით ივსება. 2. გაძღომა (⌈გა⌉ძღება) насытиться, насыщаться to become replete, to become satiated. **ნასტ დითხოხ ვუწნას** – ძლივს ხორცით გავძეხი. 3. ჩასვლა (ჩავა), ჩასვენება зайти (о солнце, луне...) to come down, to go down. **მიჩაჴდა ბუთ̣ა̄ ბუწუგე̂** – საცაა, მთვარეც ჩავა.

მათხ ჩუ ბ|უწარ matx ču b|uçar მზის ჩასვლა (მზე ჩავა) заходить (о солнце) sunset. **ჺალიხ მათხ ქიქოჸ ჩუ ბუჲწჷ̂** – ზამთარში მზე ადრე ჩადის; **მათხ ჩუ ბუწი̃** – მზე ჩავიდა.

დ|უწ|დ|არ d|uç|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. ავსება (⌈ა⌉ავსებს) наполнить, наполнять to fill. **ჲაჰოვ დურკ შურეხ (შურახ) დუწდიე̃** – გოგომ კასრი რძით გაავსო. 2. გაძღომა (⌈გა⌉აძღობს) насытить, насыщать to make replete, to make satiated. **ბა̆დრი ბრი̃ჯეხ დუწდინას** – ბავშვები ბრინჯით გავაძღე.

დ|უწინო̂ d|uçinô მიმღ. прич. partcip. 1. სავსე наполненный, полный filled. **ხიხ დუწინო̂ ჰერწო̂** – წყლით სავსე ქვაბი; **ბუწინო̂ ბუთ̣** – სავსე მთვარე. 2. ⌈გა⌉მაძღარი сытый replete, satiated, satisfied. **ივანე̂ დითხოხ ვუწინო̂ ვა** – ივანე ხორცითაა მაძღარი.

დ|უხ d|ux adit. ზმნს. нареч. adv. უკან обратно, назад back. **ვუხ ჰაჲჭნას** – უკან მივიხედე; **ქოკ ბუხ!** – ფეხი უკან! (ძროხას ეტყვიან წველისას).

დუხ დ|ა̆ლ‘არ (თელ‘არ) dux d|ăľar (teľar) გრდმ. прх. trans. უკან მიცემა (მისცემს), დაბრუნება возвратить, вернуть to give back. **ვაჟას საჲ̂ ტათებ დუხ და̆ლ‘ჲ̂ სო̂** – ვაჟამ ჩემი ფული დამიბრუნა.

დუხ დ|აჸარ (იხარ) dux d|a’ar (ixar) გრდმ. прх. trans. დაბრუნება (დაბრუნდება), უკან მოსვლა вернуться to come back, to return. **უჩი̂ ხილ‘რე̂ხ ნიყ ცო გუგერე̄, კატო̂ ჲუხ ჲეცე̂** – სიბნელისაგან გზა აღარ ჩანდა და კატო უკან მოვიდა.

დ|უხ დ|ერწარ (ჴერწარ) d|ux d|erçar (ḥerçar) გრდუვ. непрх. intrans. დაბრუნება (დაბრუნდება) вернуться to come back. **კნათ ვუხ ვერწი̂** – ბიჭი უკან დაბრუნდა.

დ|უხ დ|ერწ|დ|არ (ჴერწ|დ|არ) d|ux d|erç|d|ar (ḥerç|d|ar) გრდმ. прх. trans. დაბრუნება (დააბრუნებს) заставить вернуться; вернуть to make return, to force back, to give back. **დო̂ ბუხ ბერწბინას** – ცხენი უკან მოვაბრუნე; **იკუჲნ შალთ ჲუხ ჲერწჲინას** – იკოს ხანჯალი დავუბრუნე.

დ|უხ დ|ითარ (მეყ|დ|არ) d|ux d|itar (meq̣|d|ar) გრდმ. прх. trans. უკან დატოვება; მიტოვება, დაყოვნება оставить позади, задержать to leave; to abandon, to detain, to keep off. **მჷ̂ ჟე დუხ დითნათხ, მე̄ ქალიქი̂ დიკლოთხ დოხკჷ̂** – ზოგი ცხვარი შემოვიტოვეთ, რომ ქალაქში წავიყვანოთ გასაყიდად.

დ|უხ ოთ̦არ (ეთ̦არ) d|ux oţar (eţar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. უკან დადგომა (უკან ⌈და⌉დგება) отступить, отступать to step back, to shrink from sth. 2. განდგომა (განუდგება), ღალატი, პირობის არშესრულება изменить, отказаться, отказываться to reject, to deny, to betray. **ბუჴეხ ბოტუშ გეზელ ნახ ბუხ ოთ̦ჷ̂** – ომში წასვლისას მშიშარა კაცები განზე გადგნენ (უკან დადგნენ).

დ|უხაჲ⌈ვ⌉ჴ⌈ი̂⌉ d|uxaj⌈v⌉ḥ⌈î⌉ ზმნს. нареч. adv. უკუღმა, პირუკუღმა наоборот, навыворот, задом наперёд, наизнанку backward, on the contrary, inside out. **ჩხი̂დრი დუხაჲ⌈ვ⌉ჴ დაჸუფხჷ̄ ჴოგო** – წინდები უკუღმა გაცვია; **თოჴთოჴჩოვ ხალათ ჲუხაჲ⌈ვ⌉ჴ ჲუჲფხნორ** – მძინარეს ხალათი უკუღმა ჩაეცვა; **სტაკოვ ნიფს ჲეწე̂ ჲა ამბუჲ, თური ჲუხაჲ⌈ვ⌉ჴი̂** – კაცმა სწორედ უნდა ილაპარაკოს, განა უკუღმა!

დ|უხაჲ[ვ]ჴ, დ|ახარ (დ|ოტარ) d|uxaj[v]ḩ, d|axar (d|oṭar) გრდუვ. непрх. intrans. უკუღმა წასვლა საქმისა (წავა საქმე) потерпеть, терпеть неудачу to suffer from misfortune. **ვაი̃ საქმუჲ ჲუხაჲ[ვ]ჴ ჲუჲტჷ̂** – ჩვენი საქმეები უკუღმა მიდის.

დ|უხაჸ d|uxa’ უკანვე, ისევ, კვლავ назад, обратно, опять, вспять back, again, conversely. **ვუხაჸ ლობ ვენჭი** – წადი ისევ ვენახში; **მამალ დუხაჸ დექი̃** – მამალმა კვლავ იყივლა.

დ|უხლი̃, დ|უხაჲჴლი̃ d|uxlĩ, d|uxajḩlĩ უკუღმართი, თავისნათქვამა, ჯიუტი, კერპი превратный; упрямый, своенравный stubborn, obstinate, capricious. **ვუხლი̃ სტაკ შარნაჲნოჸ ვა მოსი̃** – კერპი კაცი თავისთვისვეა ცუდი; **ვუხაჲჴლი̃ ვოჴ ვა, ჯიუტ ხაჲსათ ჲა** – უკუღმართი (თავისნათქვამა) ბიჭია, ჯიუტი ხასიათი აქვს.

დ|უხწაღმ d|uxçaγm წაღმა-უკუღმა, წარამარა, უთავბოლო[დ] шиворот-навыворот, как попало continually, incessantly, incoherently. **აჴ ცო ჭეთეშ დუხწაღმ აბო ვუნახი** (-უნახი) – შენ უცოდინრად, წაღმაუკუღმა კერავ რაღაცეებს; **ჲუხწაღმ ამბუჲ ჲარ ხეცჷ̂ ჴო̃** – წარამარა, უთავბოლო[დ] ლაპარაკი იცი.

უჯიშო̂ uǯišô უჯიშო, უვარგისი непородистый, негодный underbred, ineligible. **უჯიშო̂ ჲეთ გაგბოჩრჷ̂ ცო̄მ ხილ’ენო̂ თელ’ჷ̂** – უჯიშო ფურის შენახვას არაფრის ყოლა სჯობს; **თჷ̂გიზო̂ უჯიშო̂ სტაკ ვა** – თენგიზი უჯიშო (უვარგისი) კაცია.

უჯრ ჲჲ **uǯr** jj უჯრა ящик (стола, шкафа...) drawer. **უჯრე[ჴ] ჟანგუჲ დაჟხკჷ̂** – უჯრაში წიგნები აწყვია; **ე ტათებ უჯრი დოხკათ!** – ეს ფული უჯრაში ჩადეთ! **საჟბთი ჯრა̄ხ გიბათ** – საბუთები უჯრებში ნახეთ!

უჰამურ uhamur არასასიამოვნო, უამური; ბრიყვი неприятный unpleasant, nasty.

უჴირჴლა̄ დ **uqirqlā** d უხერხულობა неудобство discomfort, uneasiness, inconvenience. **ჴაშილო უჴირჴლა̄ ხეთი̃ სო̃** – სტუმრებში უხერხულობა ვიგრძენი.

უჴმარ uqmar უხმარი не бывший ещё в употреблении unused, unworn. **დჷ̄ფხლჷ̂ უჴმარ ცო̄მ დაგჷ̂ სოგო** – არაფერი მაქვს უხმარი ტანსაცმლიდან.

უჴსენბელ ბდ **uqsenbel** bd უხსენებელი (გველის ტაბუირებული სახელი) табуированное название змея (змеи) tabooed name of snake. უჴსენბელ ჭაბბარ მუჲშ და სოგო დაცდადიენრ̂ – უხსენებლის ხსენება ცუდად მაქვს დაცდილი.

⁀უმ ⁀**um** იხ. см. see ვუმ **vum**. ⁀უმ ალ‘ალ სოგრ̂ – რამე მითხარი რა.

⁀უმაჸ ⁀**uma’** იხ. см. see ვუმაჸ **vuma’**. ⁀უმაჸ ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ ღოთვაჲ – ყველანი შევიკრიბოთ.

⁀უნახ ⁀**unax** იხ. см. see ვუნახ **vunax**. ⁀უნახ დაკიხრ̂ სოჼ – რაღაცა მაგონდება.

⁀უნელეჸ ⁀**unele’** იხ. см. see ვუნელეჸ **vunele’**. ⁀უნელეჸ ხილ‘ა̄ლ, ლაჷ̆მჷ̂ მაიჼც ჭალ ღოს – რაც არ უნდა იყოს, მთაში მაინც წავალ.

⁀უნე̄ ⁀**unē** იხ. см. see ვუნე̄ **vunē**. ⁀უნე̄ დივო, ო დაცო – რასაც დათესს, იმას მოიმკი.

⁀უჼ ⁀**ũ** იხ. см. see ვუჼ **vũ**. ⁀უჼ ჭედვაჲლნა? – რატომ დაიგვიანე?

⁀უჼდა ⁀**ũda** იხ. см. see ვუჼდა **vũda**. ე ჲეთ̨ ჭალრ̂ ბეწეს ხეცაჼ! – ⁀უჼდა? – ეს ძროხა უნდა ავუშვა! – რატომ?

⁀უჼკ, ⁀უჼ⌈დ⌉აკ ⁀**ũḳ, ⁀ũ⌈d⌉aḳ** იხ. см. see ვუჼკ, ვუნაკ **vũda**. ⁀უჼკ ცო მეყრალუჲში̂, მიჩჭე ბარციშჷ̂, ჩუ ცო მეყრალუჲში̂?.. – რატომ არ ჩერდებოდით, ნეტავი, სადაც იყავით, რატომ ⌈იქ⌉ არ რჩებოდით, ნეტავი?.. (ა. ბერთლანი).

⁀უხ ⁀**ux** იხ. см. see ვუხ **vux**. ⁀უხ ნატროლა ჭოჼ ჭამახეჸ? – რა გენატრება ყველაზე მეტად? ⁀უხ ლევდო⌈ჭ⌉ სოგრ̂? – რას მეუბნები? ⁀უხ დაყო⌈ჭ⌉? – რას ჭამ? ⁀უხ დაკლევდო⌈ჭ⌉? – რას ფიქრობ? ⁀უხ დო ვაჲ? – რა ვქნათ (რას ვიზამთ)?

⁀უხ⌈ა⌉კ, ⁀უხ⌈უ⌉კ ⁀**ux⌈a⌉ḳ, ⁀ux⌈u⌉ḳ** ნეტა, რა? интересно, что? I wonder. მიჩაკ ბუჲტრალუჲში̂? ⁀უხკ ლეხრალუჲში̂? ⁀უხკ დავდირალუჲში̂? – სად მიდიოდით, ნეტავი? რას დაეძებდით, ნეტავი? რა დაკარგეთ, ნეტავი? (ა. ბერთლანი).

⁀უხ დ|ალრ̂, ⁀უხ დ|ალოთ ⁀**ux d|alô, ⁀ux d|alot** იხ. см. see ვუხ დ|ალრ̂ **vux d|alô**. ⁀უხ დალრ̂, ცჭა ას მუშებადიჩე, ჴეჩუჲშვ ცო̄მ თეგდოშ – რა აზრი აქვს, მარტო მე ვიმუშაო, სხვებმა თუ არაფერი აკეთეს.

ფ

ფაბრიკ ჲჲ **pabriḳ** jj ფაბრიკა фабрика factory.

ფაჲცფუჲცი̂ დდ **pajcpujcî** dd ფაციფუცი суетня razzle-dazzle. **შუ ფაჲცფუჲცინ კაჩდალაჼ ცო კეთე̂!** – თქვენმა ფაციფუცმა გათავება არ იცის!

ფაჲჼცფუჼცა̄რეჼ **paj̃cpũcārẽ** ფანციფუნცებიანი, სხვადასხვა ტანსაცმლიანი с разными одёжными вещами (предметами) full of different clothes. **ფაჲჼცფუჼცა̄რეჼ ბოკჩ თარო გაგბინას** – სხვადასხვა ტანსაცმლიანი ბოხჩა თაროში შევინახე.

ფალ ბდ **pal** bd ზღაპარი сказка fairy-tale. **ბა̆დრივ ბუხარ ცერე⌈ჳ⌉ აგ ფალიგრ̂ ლარკ ჲეფრ̂** – ბავშვები ბუხრის პირას ბებიის ზღაპრებს უსმენენ.

ფალ ბ|ეფცარ pal b|epcar გრდმ. прх. trans. ზღაპრის მოყოლა ⌈ქსოვა⌉ (ზღაპარს ყვება) рассказывать сказку to tell a story, fairy-tale. **მაგოს მიტუჲგრ̂ ფალ ბეფცრ̂** – მაგო (ქალის სახელია) მიტოს ზღაპარს უამბობს.

ფალაზ ბდ **palaz** bd ფალასი, ფარდაგი палас carpet. **მაკას ყარწეჼ ფალზი დიეჼ** – მაკამ ჭრელი ფარდაგები მოქსოვა.

ფალაჼ ჲდ **palã** jd პალანი, კურტანი, ტვირთის საზიდავი ერთგვარი კეხი вьючное седло особого рода pack-saddle. **ფალნა̄ხ დაკლავათ, ცოჳე̂ ე საპალნი ბა̄რ აჳ ცო დაჳმაკ შუჼ** – პალნებზე იფიქრეთ (იზრუნეთ), თორემ საპალნეებს ბარში ვერ ჩაიტანთ.

ფალვაჼ დდ **palvã** dd ფალავანი победитель в соревновании fighter, champion. **ფალვნი ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ კეთიჼ** – ფალავნები ერთმანეთს ეცნენ; **ფალვანევ ფალვაჼ დოქდიეჼ** – ფალავანმა ფალავანი წააქცია.

ფალფაჼდი ჲ **palpãdi** j მრ. мн. pl. ზღაპარ-ზღუპრები, ზღაპრები, ტყუილები, ჭორები, აბდა-უბდა, ჩმახი сказки, сплетни, враньё, белиберда stories, nonsense, gossips, lies. **მაცლომციჼკ ჲეთჲლო⌈ჳ⌉ ის ფალფაჼდი, შაწაც ცომენა ახოდმაკე̂ ჳოჼ!** – ნეტავ როდემდის ყვები მაგ ჭორებს, სულერთია, ვერავის მოატყუებ!

ფალჩივ **palčiv** (< რუს. **фальшь** < გერმ. **falsch** ‘*სიყალბე*’) უვარგისი дряной, никудышный, паршивый unfit, useless, trashy. ე ჩექმი ფალჩივ გუბალ‘ჷჼ – ეს ჩექმები უვარგისი გამოდგა.

ფანელ დდ **panel** dd ფლანელი, ბამბაზია фланель fustian, bombazine. ძუძკენ ფანლჷჼ კა̄ბ აჲბნას – გოგონას ბამბაზიის კაბა შევუკერე.

ფაჼდ ჲჲ **pãd** jj ფანდი ухватка grimmick, trick. მიხუჲნი̂ გაბოს ფაჼდ ლაქჲიჷჼ – მიხომ გაბოს ფანდი დაუგო (დაუგდო); ჰაცხარ ფაჼდა̄ხ ჯანნ ჴეთმაკჷ̂! – მაგათ ფანდებს ვინ მიხვდება (ჩასწვდება)!

ფაჼდურ ბდ **pãdur** bd ფანდური пандури (музыкальный инструмент) Panduri (musical instrument). ფაჼდრჷჼ ძაბ – ფანდურის ლარი.

ფაჼტო|დ|ალარ **pãṭo|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ფანტვა (იფანტება) рассеиваться, рассыпаться to disperse, to absent one’s mind. მაცნე̄ დუჴიჩო̂ სტემახ დაკლივას, გოჼ ფაჼტოლა სოგო – როცა ბევრ რამეზე ვფიქრობ, გონება მეფანტება.

ფაჼტო|დ|არ **pãṭo|d|ar** გრდმ. прх. trans. ფანტვა (ფანტავს) рассеивать, рассыпать, разбрасывать to scatter, to waste. უმუშევარ ჳევალე, უაზროთ ფაჼტოდო̄ დენიშ – უმუშევარი ზიხარ, უაზროდ ფანტავ დღეებს.

ფაჼტო|დ|ითარ **pãṭo|d|itar** გრდმ. прх. trans. ფანტვინება (აფანტვინებს) заставлять рассеивать, рассыпать, разбрасывать to make sb scatter, lose sth. ვჷჼ (-ჷჼ) ფაჼტოდითო ბაჼდრეგო ის ფურცლი? – რატომ აფანტვინებ ბავშვს მაგ ფურცლებს.

ფარ[1] დდ **par**[1] dd ფარი щит shield. ბაცბი დარწიჼჩო̂ თურევ ლეთაჼლათრალო̂, ფარ ჴო ჴმარბადბორალო̄, დახ თურ ალ‘ირ ბახოს ბუჲნლეშ, *ფარს იარაღად არ ვთვლი, ვერ ვეგუები ჯანჯალს, მტკიცე ფარს მუდამ ვარჩევ ერთ პირმოტეხილ ხანჯალსაჲნი̂* – წოვათუშები შიშველი ხმლით იბრძოდნენ თურმე, ფარს არ ხმარობდნენ და იმიტომ თუ თქვა ბახვამ ქართულად, *ფარს იარაღად არ ვთვლი, ვერ ვეგუები ჯანჯალს, მტკიცე ფარს მუდამ ვარჩევ ერთ პირმოტეხილ ხანჯალსო.*

ფარ[2] დდ **par**[2] dd ტყავის ქვეშა ქონი ცხოველისა подкожный жир subcutaneous, hypodermic fat. ტარკ სტამოლო̂ ფარ ლეფჩერ ბჭევიჼჩო̂ ჴაიგო[ჯ] – თითის სისქე ქონი ედო დაკლულ ღორს.

ფარაჼ დდ **parã** dd ფარანი, მაშუქი фонарь lantern, lamp. **ფარნეჼ მაშა̄ ჲაცითლეთ სოგუჲჳი̂** – ფარნის შუქი გამოუშვით რა ჩემკენ; **ფარნევ მაშა̄ ეთჲოჲრ̂** – ფარანი სინათლეს აყენებს (ანათებს ირგვლივ).

ფარგალ დდ **pargal** dd ფარგალი циркуль compass (a technical drawing instrument that can be used for inscribing circles or arcs). **ხაზვ გაკვეთილმაქ ფარგალ ჴმარბადორათხ** – ხაზვის გაკვეთილზე ფარგალს ვხმარობდით.

ფარგულ დდ **pargul** dd ფარგული (სამკაულით მორთული გულისპირი ქალისა) нагрудник с украшениями у женщин woman's adorned breastplate. **ფაჲრგლი ბუბკა̄რეჼ დარე̄, დუხკნეგომცეჼ ჴაჩურ** – ფარგულები სამკაულიანი იყო და სარტყლამდის სწვდებოდა.

ფარდ დდ **pard** dd ფარდა занавес, занавесь curtain. **ფარდი ქორა̄ხ ჴოუ̆ხკუ̂ (ჴაუ̆ხკუ̂)** – ფარდები ფანჯრებზე კიდია.

ფარდა̄ლეჼ **pardālẽ** ფარდებიანი со шторами with curtains. **ფარდა̄ლეჼ ოთახ დაკრეშ შეგლბადინას** – ფარდებიანი ოთახი გულდასმით დავალაგე.

ფარდულ დდ **pardul** dd ფარდული навес shed. **ჯულ ფარდულმაქრენა[ჳო] ყაჲრფზა̄ ბაღეგრ̂ ჰეჭურ** – ჯულა ფარდულის სახურავიდან საზამთროების ბაღს გაჰყურებდა.

ფარეხ ჲჲ **parex** jj ფარეხი овчарня sheep-fold. **ფშელჲაჲლჩე[ჳ] ჟი̄შ ფარხა̄ხ ლეხკრ̂** – როცა აცივდება, ცხვრებს ფარეხებში ერეკებიან; **სტაბო[ჳ] ფარხინ დაბერტყადარ დეწე̂** – შემოდგომაზე ფარეხებს გაწმენდა (შებერტყვა) სჭირდება.

ფართიდ, ფაჲრთი̂ **partid, pajrtî** ზმნს. нареч. adv. გამჭოლ насквозь through, to the core. **ფოკუსნიკეს მა̄ხ ტოტელდა[ჳ] ფართიდ ბაჲჴნორ** – მეფოკუსეს ნემსი ხელში გამჭოლ გაეყარა; **ტყივ (ტყვივ) ხენეხა̄ ფართიდ იხრ̂** – ტყვია ხეშიაც გამჭოლ ატანს.

ფართუკ დდ **partuḳ** dd წინსაფარი фартук apron. **დაყარ ჴექდოშ ფართუკ ჴებწდოს** – საჭმლის მომზადებისას წინსაფარს ვიკეთებ (ვიკიდებ).

ფარსკოშ parsḳoš ზმნს. нареч. adv. ფარსაგად, რიგიანად, წესიერად как положено, довольно хорошо decently, presentably, quite well. **ატა̃ ცო დანი̂ ფარსკოშ ლექსიკო̃ თაგდარ** – იოლი არ ყოფილა ლექსიკონის რიგიანად გაკეთება.

ფარსკო̃ parsḳõ ფარსაგი, რიგიანი, წესიერი удовлетворительный, довольно хороший satisfactory, fair, honest. **ხალათ აბა̃ ფარსკო̃ ჩით ქორდინას** – ხალათის შესაკერად რიგიანი ჩითი ვიშოვე; **ო ფარსკოჩი̂ სტაკოლ ცო ვა თხოგო[ჴ]** – ის წესიერ კაცად არ მიგვაჩნია.

ფარტა̃ ბდ **parṭã** bd ფარტენა, ფთილა кусок шерсти, готовый к пряже lock of wool. **ფარტა̃ ჭერწა̃ ფსტი-მახკარ რაღჷ̃-რაღჷ̃ ვაშ[ბ]ინ იხი̂ ლეტა̃** – ფარტენის სართავად დიაც-გოგოები რიგ-რიგობით ერთმანეთთან დადიან საშველად; **ფარტნეხ ცერ იხგეთხ** – ფარტენას თითქმის ვრჩებით.

ფარჩ ჲჲ **parč** jj ფართალი, ფართლეული мануфактура textiles, drapery. **კოოპერატივი დუჰჭ ფარჩი ჲეცჷ̃** – კოოპერატივში (მაღაზიაში) მეტად ბევრი ფართლეული მოიტანეს.

ფარცხ ჲჲ **parcx** jj ფარცხი борона harrow, agricultural tool with spikes or disks for breaking up and leveling plowed ground. **ლოზნა̄ ფარცხმაქ ჱაბახკინბანოთხ** – წნელების ფარცხზე ვმჯდარვართ თურმე.

ფარცხ ლალ|ჲ|არ parcx lal|j|ar გრდმ. прх. trans. ფარცხის გატარება (ფარცხს გაატარებს) провести борону to carry a harrow. **ფარცხ ლალჲიჩე[ჴ]დოლი̂ ფსტარჩ თივდება̄ლ!** – ფარცხის გატარების მერე ხარები დაასვენონ!

ფარცხო|დ|არ parcxo|d|ar გრდმ. прх. trans. ფარცხვა (ფარცხავს) боронить to harrow. **ოჯარ აჲხნი̄ ფარცხოდორ** – ისინი ხნულს ფარცხავდნენ.

ფარცხო|დ|უჲნი̂ parcxo|d|ujnî მიმღ. прич. particip. მფარცხველი занимающийся боронованием a person who harrows. **ფარცხოდოჩოვ ალი̂, ჯა̃ ფარცხოდა̃ ვოლვალა̃ვეწესაჲნი̂** – მფარცხველმა თქვა, ხვალ ფარცხვა უნდა დავიწყოო.

ფასკუ̃ჯ დდ **pasḳũǯ** dd ფასკუნჯი (ზღაპრების გმირი, ფრინველი) жар-птица Neophron percnopterus (Latin), vulture. **ფასკუ̃ჯ სინამდვილე ცო არსბალა, და-**

ჩოკ ფალა̄ხ დაე̆გე̂ – ფასკუნჯი სინამდვილეში არ არსებობს, მარტო ზღაპრებშია.

ფატარ paṭar 1. ფუტურო дуплистое дерево hollow. **ფატარ ხენეხ წე მუჯშჲ̂ ლეთე̂** – ფუტურო ხეს ცეცხლი ცუდად ეკიდება. 2. გამოფიტული, დუნე (ითქმის ადამიანზე) истощённый, вялый (о человеке) inert, lisless, torpid. **ფატარ სტაკი̃ ცო̄მ ჯაჯლ‘ე̂** – გამოფიტულ კაცს არაფერი გამოსდის.

ფაფარ ჯჯ **papar** jj ფაფარი грива mane, crest. **ჯახე̃ ფაფრი თოე̆გე̂** (**თაე̆გე̂**) **დოა̄ხ, მოჰე ჯაჰონ კოწლი** – გრძელი ფაფრები უხდება ცხენებს, როგორც ქალიშვილს ნაწნავები; **ალზნეხ იხოშ დოჲ̃ ფაფრეხ ლაცბებ!** – ალაზანზე გადასვლისას ცხენი ფაფარში დაიჭირე!

ფაფახ ბდ **papax** bd ფაფახი папаха papakhi (tall Caucasian hat usually of sheepskin). **ჩეჩნობიგო⌈ჰ⌉, ქისტგო⌈ჰ⌉ ფაფხი ჯაე̆ხკე̂** – ჩეჩნებს, ქისტებს ფაფახები ახურავთ.

ფაფხა̄რე̃ papxārẽ ფაფახიანი (ფაფახის ქუდიანი) в папахе wearing papakhi (tall Caucasian hat usually of sheepskin). **ფაფხა̄რე̃ ვასერ ცო ლელეგე̂ ფჰეა̄ხ** – ფაფახიანი კაცები აღარ დადიან სოფლებში.

ფა̄ფ დდ **pāp** dd ფაფა каша porridge. **ჯეთ̨ ბა თხოგოჰე̄, შურე̃ ფა̄ფ ჯშიროშ ჯეხკდოთხ** – ძროხა გვყავს და რძიან ფაფას ხშირად ვხარშავთ.

ფაშატ დდ **pašaṭ** dd ცხენი გახედნამდე (დედალიც და მამალიც) невыезженная лошадь a horse before breaking in (both female and male), mare. **ფაშტეგო̄ ბარგ ჯეჰითნორ** – ფაშატისთვისაც ბარგი უზიდვინებიათ.

ფაშტა̄რე̃ paštārẽ კვიცებიანი с жеребятами having foals, with foals. **მი̃დრე ფაშტა̄რე̃ დუჯ დაქერ** – მინდორში კვიცებიანი ცხენები ძოვდნენ.

ფაშკუტ ბდ **paškuṭ** bd ფშუკურა, გუდაფშუტა дождевик, дымчатка puffball, smut (plant disease), Lycoperdon (Latin). **ფაშკუტენ ყარგო⌈ჰ⌉დოლი̃ ხეცე̂ გუციხარ** – ფშუკურამ წვიმის მერე იცის გამოჩენა; **ფაშკუტ ფშრაკაჯნჲ̂ სოდა⌈ჰ⌉ ე̄ტე̂** – ფშუკურა „ფშრაკით“ სკდება.

ფაცერ ჲჲ **pacer** jj ფაცერი (თევზებისა და ცხოველების საჭერი), მახე капкан; кузов (для ловли рыб) trap, deadfall. **ალზანმაქ ფაცერ ჲუჲღნათხ ჭარი ლეცდე̃** – ალაზანზე ფაცერი დავაგეთ თევზების საჭერად; **ყაჲნი̂ ცოკალ ფაცერი ცო თასლა** – ბებერი მელა მახეში არ გაებმება.

ფე ბდ **pe** bd 1. გვერდი, ფერდი бок side. **დუჰ ჟე̃ ფი̄შ დატერ** – ბევრი ცხვრის გვერდები ეყარა; **ატიჩრ̂ ფენიხაჲ ქატე**⌈ჴ⌉? – მარჯვენა გვერდს უჩივი?

ტყუბე̃ ფე ბდ **tqubẽ pe** bd ტყუპის ცალი близнец twin.

2. მხარე сторона side, region, land. 3. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний compinent part of complex root or word-combination.

ფე ბ|ალʻარ (თელʻარ) pe b|aľar (teľar) გრდმ. прх. trans. მიწოლა (მიაწვება); წამოწოლა подтолкнуть, помочь; прилечь to push; to lie down. **მალვაჲლჩე**⌈ჴ⌉ **ფე ბეწე კაწკუჲში̂ ბალʻე̃** – როდესაც დაიღლები (დაიღლები რა), ცოტა უნდა წამოწვე.

ფე ბ|არ pe b|ar გრდმ. прх. trans. წამოწოლა (წამოწვება) прилечь to lie down. **ნანას ფე ბოერ ჰე̃ ჲუხაც თეკ-აბრეხა ჲოლჯარ** – დედა წამოწვებოდა და მერე ისევ ჭრა-კერვას დაიწყებდა.

ფე თასარ (თეფსარ) pe tasar (tepsar) გრდმ. прх. trans. 1. გვერდის აქცევა (გვერდს აუქცევს), გზის დათმობა уступить дорогу to make way for somebody, tp pass around. 2. გადატ. перен. fig. თავის არიდება (თავს აარიდებს) избегнуть to avoid.

ფე ლაცარ (ლეცარ) pe lacar (lecar) გრდმ. прх. trans. მხარდაჭერა (მხარს დაუჭერს), მიშველება, გამოქომაგება, გამოსარჩლება держать чью-нибудь сторону, помочь, заступиться to help, to intercede, to support. **ვაშ**⌈ბ⌉**ინ ფე ლეცოშ დუჰჭ ვუმ (-უმ) თეგლა ვაჲლო**⌈ჴ⌉ – ერთმანეთის მხარდაჭერით ერთობ ბევრი რამ კეთდება ჩვენში.

ფელაცუჲნი̂ pelacujnî მიმღ. прич. particip. მხარდამჭერი, მშველელი сторонник supporter, devotee. **გაბუჲგო**⌈ჴ⌉ **ფელაცუჲნი̂ მემლი ხილʻნოʼჰერ, ჟე ცო დიკი-**

თიე̃დარ – გაბოს მშველელი ვინმე რომ ჰყოლოდა, ცხვარს არ წააყვანინებდა (გაატაცინებდა) იხ. см. see **ფე pe**.

ფელუჲნი̂ pelujnî მიმღ. прич. particip. მხარის მიმცემი, მხარის დამჭერი, ქომაგი помогающий, сторонник seconder, supporter. **ჲაჴ̥უჲჩო̂ საქმლო⌈ჴ⌉ ფელუჲნში საჭირო̂ ბა** – დიდ საქმეში მშველელები საჭირონი არიან. იხ. см. see **ფე pe**.

ფენიხ penix ზმნს. нареч. adv. 1. გვერდით, გვერდზე, ახლოს, მახლობლად рядом, близко, около near, next to, nearby. **ო სტაკ ფენიხ ვეცე̃** – ის კაცი ახლოს მოვიდა. 2. გვერდზე, ირიბად набок awry, sideward. **დონგო⌈ჴ⌉ კეხ ფენიხ ჲახე̃** – ცხენს კეხი გვერდზე მოექცა (წაუვიდა); **წა ფენიხ დუჲტუ̂** – სახლი იხრება (ინგრევა). იხ. см. see **ფე pe**. 3. თანდ. იხ. послел. см. prep. see **ფეხ pex**. **სე დადას წენინ ფენიხ კაკალ ხაცჲიე̃** – მამაჩემმა სახლის გვერდით კაკალი დარგო; **წინუს ნეფენ ფენიხ ხეცოჲო̂** – პატარძალს ნეფის გვერდით სვამენ.

ფენი̄ვჰ̦ penīvh̦ ზმნს. нареч. adv. მხარეზე, მხარეს; მხრისკენ в сторону, на (какой-л.) стороне on that side, sideward. **უჯ ფენი̄ვჰ̦** – იქით მხარეს, იმ მხარეს; **ეჯ ფენი̄ვჰ̦** – ამ მხარეს, აქეთ მხარეს.

სივჰ̦ ფენი̄ვჰ̦ sivh̦ penīvh̦ ზმნს. нареч. adv. აქეთ მხარეს, გამოღმა на эту сторону, на этой стороне on the other side, beyond. **ტკორ სივჰ̦ ფენი̄ვჰ̦ დუჲ დაჟერ** – მტკვრის გამოღმა ცხენები ძოვდნენ.

დივჰ̦ ფენი̄ვჰ̦ divh̦ penīvh̦ იქით მხარეს, გაღმა по ту сторону on that side. **წა დივჰ̦ ფენი̄ვჰ̦ და ლასტენო̂** – სახლი იქითა მხარეზეა გადაწეული.

ფე⌈ნი⌉ხრე̃ pe⌈ni⌉xrẽ 1. ახლოდან, გვერდიდან находящийся рядом from the near side. **ფე⌈ნი⌉ხრე̃ მა ყაჲსტუ̂ სოხი̃** – გვერდიდან ნუ მომცილდები. 2. ახლობელი близкий (о родстве) familiar, close, relative (person). **ე სტაკ სე̃ ფეხრე̃ ვა** – ეს კაცი ჩემი ახლობელია.

ფე̃კო̂ ბდ **pẽḳô** bd ნამსხვრევი, ნატეხი, მონატეხი осколок; кусок, ломоть fragment, fraction, piece. **მაჴო̃ ფე̃კო̂ ლიბალ სო̃** – პურის ნატეხი მომეცი რა; **სტაე̃ ფე̃კო̄ დალ'ე̃** – ჭიქა ნატეხებად იქცა (დაიმსხვრა); **ოსი ნაჩხო̃ ფე̃კუჲ დატერ** – იქ ყველის ნამტვრევები ეყარა; **ტუმე̃ ფე̃კო̂** – ნიგვზის ლებანი.

ფეზუკ დდ **pezuḳ** dd საცვეთი, პაჭიჭი (პაიჭი), წვივთ საცვამი, საწვივე, წინდის ყელი უძიროდ паголенки, ноговицы leg of a stocking, leggings. ოჴუჲგო[ჴ] **ფეჲზკი (ფი̄ზკი) დაფხურ** – მას პაიჭები ეცვა; **ცჰაჲნი̂ ფეჲზკეხ (ფი̄ზკეხ) ბაწარა̄ ახკურ, ჴეჩოხ მა̄ ასო̄** – ერთ პაიჭზე ბაწარი ჰქონდა შემოკრული, მეორეზე კი თასმა.

ფეჲქარ, ფი̄ქარ **pejkar, pīkar** ფეიქარი ткач weaver. **ფი̄ქარ მა̄შ** – წმინდა შალის ქსოვილი (ხელით, ან ფეიქრული წესით დამზადებული); **ფი̄ქარ მაშეჼ ჩოჴაცრ̂ აბითოს** – წმინდა შალის ჩოხას ვაკერინებ.

ფელკო|დ|არ **pelḳo|d|ar** გრდმ. прх. trans. ფელკვა (ფელკავს), ხორცის უაზროდ, უწესრიგოდ დაჭრა, დაკუწვა нарезать небрежно to chop meat in disorder. **აბრმეს ჟელრეჩოჼ დითხ დაფელკოდიეჼ სოჼ** – აბრამმა ცხვრის ხორცი უაზროდ დამიკუწა.

ფერად დდ **perad** dd ფერადი, ფერი цветной; цвет colourful, colored.

ფერდი დ|არ perdi d|ar გრდმ. прх. trans. სხვადასხვა ფერის ჩაქსოვა (სხვადასხვა ფერს ჩააქსოვს) ნაქსოვში класть цвета, расцвечивать при вязании, тканье to knit different colors in, to interweave. **ფალზენ ფერდი დინათხ** – ფარდაგს ფერადები ჩავაქსოვეთ.

ფერდი დ|იხკარ (დ|ეხკარ) perdi d|ixḳar (d|exḳar) ფერების შეხამება (ფერებს შეახამებს), ფერების დაწყობა, გაფერადება ქსოვაში класть цвета, расцвечивать при вязании, тканье to combine colors, to mix colors. **ფალზეხ უჲშტ დიხკნას ფერდი, მე̄ მოწონალა შჷ** – ფარდაგზე ისე შევახამე ფერები, რომ მოგეწონებათ.

ფერბა|დ|ალარ **perba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ფერება (ეფერება), მიალერსება ласкаться, ластиться to caress, to pet, to fondle. **აგ შაჲრი̂ ბა̆დერ-ბა̆დრინ ფერბალარ** – ბებია თავის შვილიშვილებს ეფერებოდა.

ფერბალარიკ **perbalariḳ** ალერსიანი ласковый tender, gentle, sweet. **ბა̆დრინ ფერბალარიკ ადმიჼ დეწე̂** – ბავშვებს ალერსიანი ადამიანი უყვართ.

ფერდისქარ დ **perdiskar** d თიაქარი, ფერდის ქარი грыжа rupture, hernia, medical condition in which an organ protrudes through an opening in its surrounding walls (especially in the abdominal region). იხ. см. see **ფუშინა̄ pušinā**.

ფერდო̂ ბდ **perdô** bd ფერდობი (მთისა) склон горы slope. **მახკარ ჩხა̃დრი დოშ ჷედახკერ ფერდოხ** – ქალები წინდების ქსოვით ისხდნენ ფერდობზე; **ფერდუჲნმაქა⌈ჴო̂⌉ ფიცრივ ლებჟრათხ** – ფერდობზე ფიცრებით ვსრიალებდით; **ისი⌈ჴ⌉, ფერდოხ, ვარბი დაჟერ** – მანდ, ფერდობზე, ვირები ძოვდნენ; **ჷეჲალეს თაგუჩო̂ ფერდოხა აჲრკი̂ ჩხა̃დურ დილჳოდიენო** – ვზივარ მოხდენილ ფერდობზე კალთაში წინდით (ნ. ქადაგიძე).

ფერისცვალებ დდ **periscvaleb** dd ფერისცვალება Преображение Peristvaleba (christian religious holiday). **სქ̃ სტაკ ფერისცვალბენაჲნო̂ ჩუ ვალო̂** – ჩემი ქმარი ⌈კაცი⌉ ფერისცვალებისთვის შინ მოვა; **ფერისცვალბა̄ხ ლაყ̆მჴეჸ ხილ‘უთხო̂** – ფერისცვალებას ისევ მთაში ვიქნებით.

ფერსო̂ ჲჲ **persô** jj ფერსო (ურმის თვლის წრიულად შეკრული ხის რკალი, რომელიც სოლებით შეერთებულია ცენტრთან) деревянный обод колеса rim. **ფერსუჲ ბორბლა̄ხ ჴაჲრჩუ̂** – ფერსოები თვლებს არტყია.

ფერშალ ვბ; ჲდ **peršal** vb; jd ფერშალი фельдшер⌈ица⌉ doctor’s assistant. **ფერშლელაჸ ცო ღალავ, ჰას ვუხ (-უხ) დოხტურ ვა** – ფერშლადაც არ ვარგა, ეგ რა ექიმია! **ელნეს ფერშლა̃ სკოლ ჲაჴი̃** – ელენემ ფერშლების სკოლა დაამთავრა.

ფერშლობ peršlob ფერშლობა фельдшерство being doctor’s assistant.

ფერშლობ დ|არ peršlob d|ar გრდმ. прх. trans. ფერშლობა (ფერშლობს) быть фельдшером, фельдшерицей to be doctor’s assistant.

ფერხულ დ **perxul** d ფერხული хоровод round dance. **ფი̄რხლევ ლეთხა̃ იხარ სვანლობინ (სვანბინ) ხეჸ̂** – ფერხულით ცეკვა სვანებმა იციან.

ფესკა̃ დდ **pesḳã** dd წვივი голень shin, front part of the leg between the knee and ankle. **ფესკნეხ ფეზუკ აჲლჳუ̂ ბაბუჲგო** – წვივზე პაიჭი აცვია პაპას.

ფეშკარ დდ **peškar** dd კნინ. уменьш. dim. ბალღი (იგულისხმება ბიჭი, ბიჭუნა) мальчуган, малыш, пацан boy, child, infant. **ფეშკრივ ლაჭბი ხეხკორ** – ბალღები ჯოხებს აჭენებდნენ; **ფეშკრილო̂ ვუჲტუ̂ ილო̂** – ბალღებში მიდის ილო.

ფეშქეშ დდ **peškeš** dd ფეშქაში, საჩუქარი подарок, дар present, gift. **თხე ბაბღარნ ოსმლოთი[ჳ] თათრივ ფეშქეში თელʻჸლათრალო̂** – ჩვენს პაპებს ოსმალეთში თათრები ფეშქაშებს აძლევდნენ თურმე (ხოლმე); **ილიკო̂ ფეშქეშა̄ხ ვუწვეჼ თათრივ** – ილიკო საჩუქრებით აავსეს თათრებმა.

ფეშხო̂ ჲჲ **pešxô** jj ფეშხო (ხერხემალზე სიგრძივ ორად გაჭრილი ცხვრის, ძროხის და სხვათა ერთი ნახევარი) половина зарезанной туши half of the cow, sheep etc. cut lengthwise on spine into two parts. **ქელრეჼ შინ ფეშხოლ დახჸლათე̂ დაჳ დაჲფხჩე[ჳ]დოლოჼ** – ცხვარს ორ ფეშხოდ აქცევენ ხოლმე გატყავების მერე.

ფეხ **pex** თანდ. послел. prep. -თან, ახლოს, მახლობლად рядом с, около at, near, next to. **ხენენ ფეხ დახეჼ ცოკალ** – ხესთან მივიდა მელია; **სოჼ ფეხ ლათ̦ერ სეჼ მარ** – ჩემ გვერდით იდგა ჩემი ქმარი. იხ. см. see **ფენიხ penix**.

ფეხლათ̦არ ჲდ **pexlațar** jd მდადე (პატარძლის მაყარი ქალი) шафер-женщина при невесте bridesmaid. **ქუჲრწლეხ ფეხლათ̦არ წინუსენ ფენიხ ჷედალე̂** – ქორწილში მდადე პატარძლის გვერდით ზის. იხ. см. see **ფეხ pex**, **ლათ̦არ lațar**.

ფიალ დდ **pial** dd ფიალა чаша cup, small container from which liquids (milk, water, etc.) are drunk; bowl. **ფი̄ლევ ვეჼ მელʻჸლათე̂** – ფიალით ღვინოს სვამენ ხოლმე.

ფითრ ჲჲ **pitr** jj ფითრი омела mistletoe. **მუხეხ ფითრ ჳაჲრჩნორ** – მუხას ფითრი მოსდებოდა; **ფითროჼ ლამზურ ბოს თეგობო̂** – ფითრისას ლამაზ ფერს (სალებავს) ამზადებენ.

ფითრბა|დ|ალარ **pitrba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გაფითრება (ფითრდება) бледнеть to plae, to whiten, to blanch. **ჴერჺავოლინო̂ კე ვალო̂ ე კნათ, ვუნდაკ (~უჼდაკ) იშ ფითრბალალო̂** – შეშინებულია, ნეტავი, ეს ბიჭი, რატომ ასე ფითრდება?

ფითრე̄ლეჼ **pitrēlẽ** ფითრიანი с омелой with mistletoes. **ფითრე̄ლეჼ სხალ დაჳ ბაჲლ ბაყბალჼ** – ფითრიანი მსხალი ლამის გახმეს.

ფილთ დდ **pilt** dd პატრუქი, ფთილა фитиль wick, fuse. **კუტლამშ ფილთეჴ კურ იჴო̂** – ჭრაქის ფთილას ბოლი ასდის.

ფინღა̄, ფინხა̄ pinγā, pinxā ზმნს. нареч. adv. გვერდზე рядом, очень близко by the side, alongside; side by side, next to, nearby; about; by.

ფინღა̄ თილ‘არ pinγā tilʻar გვერდზე ჩავლა, აცდენა миновать кого/что-л., чуть-чуть не задев to pass, to go by, to miss (one’s aim). **ო სტაკონ თოფ ფინღა̄ თილ‘ჷ** – იმ კაცს თოფმა (ტყვიამ) გვერდზე გაუქროლა. იხ. см. see **ფენიჴ penix**.

ფირუზ დდ **piruz** dd ფირუზი бирюза turquoise, opaque semi-precious stone of greenish-blue or sky-blue color used in jewelry; greenish-blue color. **ფირზჷ ბჰარკ ბაშ ტარდ ეცჷ სოჷ ვეწრეს** – ფირუზისთვლიანი ბეჭედი მიყიდა შეყვარებულმა.

ფირფიტ დდ **pirpiṭ** dd ფირფიტა (ძაფის დასახვევი) то, на что наматывают пряжу, нити; мотушка (дощечка для мотания ниток) plate (for winding the thread). **ფირფიტეჴ ყაჭ ჴერჩდჷლათე̂** – ფირფიტაზე ძაფს ახვევენ ხოლმე.

ფისო̂ დდ **pisô** dd ფისო киска kitty, kitten; pussy, pussycat. **ფისოს დაჴკო̂ ლაბწობო̂** – ფისო თავს ათამაშებს.

ფის ბდ **pis** bd ფისი, კუპრი смола gum, tar, pitch. **ტიჭკრი თეგდუჲნი̂ ფისელო[ჴ] ვალჷო̂ დენი’ჴ[ე̂]-ბუსჷ** – ტიკჭორების მკეთებელი ფისშია (კუპრშია) დღე და ღამე; **ფის ჴაჲჳჩე[ჴ] ჳაჳჷ ხივ დაჴ ცო ბაჴკობო̂** – ფისს თუ წაუსვამენ, ტყავს წყალი ვერ ალპობს.

ფიტ დდ **piṭ** dd 1. ფიჭა უთაფლო, ფიტი соты без мёда honeycomb without honey. **ფიტა̄ჴ მოწ ლათე̂ დათჷ** – ფიტებში თაფლი ასხია ხოლმე. 2. გადატ. перен. fig. არაფერი ничего, ничто nothing. **ფიტ ცო ლეფჩერ ოჳარგო ოჯხე[ჴ]** – იმათ არაფერი გააჩნდათ ოჯახში; **ფიტ ცო ბილჷმაკე̂ იცხუჲნი̂** – ვერაფერს შექმნის ეგ.

ფი̄ტო̃, ფაჲტო̃ ბდ **pīṭõ, pajṭõ** bd ფაეტონი, ეტლი фаэтон phaeton, light carriage, light four-wheeled coach. **სადგურმაქრჷ ფაჲტონევ დაჲკნათჴ** – სადგურიდან ფაეტონით მოვედით.

ფიფინარ **pipinar** ზმნს. нареч. adv. ირიბად, ცერად, ალმაცერად, წახრით косо, наискось aslant, slantwise, obliquely, with a sideways glance. **მამალ კოტიგრ̂ ფიფინარ ჴეჭურ** – მამალი კატას ალმაცერად უყურებდა; **ურუმ ფიფინარ ბახეʹნე̂, კიკლიმაქა̄ ბერწიჼ** – ურემი ირიბად წავიდა და გადაბრუნდა. იხ. см. see **ფე** **pe**.

ფიფქ ბდ **pipk** bd ფიფქი (თოვლის) снежинка snowflake. **ლავეჼ დაჭაჼ ფიფქი ლაჲმზრათ აკურ ცაირნა** – თოვლის დიდი ფიფქები ლამაზად ცვიოდა ციდან.

ფიქრ ბდ **pikr** bd ფიქრი мысль, дума thought, reflection. **იცხ საქმუნ დუჴ ფიქრ ცო ბეწე̂** – მაგ საქმეს დიდი ფიქრი არ უნდა (არ სჭირდება).

ფიქრ თას|დ|ალარ (თეფს|დ|ალარ) **pikr tas|d|alar (teps|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. ფიქრში ჩავარდნა (ჩავარდება) задумываться to lose in thoughts. **კომუნისტივ დაჴ დაჯი̃ჩრ̂ შაჲრ წი̄ნ ფეხ ბაჭუჲჩრ̂ ქერმაქ ჩვალრალრ̂ ფიქრ თავსვაჲლნრ̂ ჭყუჲპძევრ̂** – კომუნისტების მიერ წართმეული თავისი სახლის წინ დიდ ქვაზე მჯდარიყო ფიქრში ჩავარდნილი ჭყოპიშვილი.

ფიჩხ ბდ **pičx** bd ფიჩხი хворост brushwood, cut or broken branches. **ფიჩხნირეჼ ფიჩხ ბაცითნას მუშიგრ̂ ლობ ჲოფცაჼ** – ფიჩხოვანიდან ფიჩხი მოვატანინე მუშებს ღობის დასაწნავად; **თხილოშ, ჴაკეხ ფიჩხუჲ დალ'ოლ ჴოჼ** – ფრთხილად, შუბლში ფიჩხები გეცემა.

ფიცარ დდ **picar** dd ფიცარი доска board. **ნაკვეთეხ ფიცარ ჴარჩდიეჼ** – ნაკვეთს ფიცარი შემოავლეს; **ფიცრეჼ ბატაჼ ექტითრ̂** – ფიცრის იატაკს აგებინებენ.

ფიცრა̄ლეჼ **picrālẽ** ფიცრებიანი с досками full with boards, planks. **ფიცრა̄ლეჼ ურემ ლაფე̄რეჩრ̂ ნაყმაქ დაჴ ბერწიჼ** – ფიცრებიანი (ფიცრით დატვირთული) ურემი ლაფიან გზაზე გადაბრუნდა.

ფიცხ **picx** ფიცხი пылкий, горячий, вспыльчивый hot-tempered, spunky, choleric. **ფიცხ დოჼ ქასტეჼ დაფხარხ ბოჸვე̂ (ბაჸვე̂)** – ფიცხი ცხენი მალე ოფლიანდება; **კოტე̂ ფიცხგეჯ ვა** – კოტე ზედმეტად ფიცხია.

ფიჭ ჲჲ **pič̣** jj ფიჭა თაფლიანი соты с мёдом honeycomb with honey. **ჼდრის სკაჲრეჼ ფიჭ ჲახრ̂** – ანდრი სკიდან ფიჭას იღებს.

ფიჭვ დდ **pič̣v** dd ფიჭვი сосна pine tree. **ფიჭვეგო[ჴ] ლაზეჼ ჴაჲჭი̂ ჲა** – ფიჭვს კარგი სუნი აქვს; **გაბრის ფიჭვილო[ჴ] დოს ლეჴოდრ̂** – გაბრი ფიჭვებში შეშას კრეფს.

ფიჭვარნა̄, ფიჭვერნა̄ pič̣varnā, pič̣vernā ფიჭვნარი сосновый лес pine forest. **ჩალმა[ჷ] დუკიჩრ̂ მათჳე[ჷ] ფიჭვარნა̄ და** – საჩალმოში ბევრგან ფიჭვნარია.

ფლეთა|დ|არ pleta|d|ar გრდმ. прх. trans. ფლეთა (ფლეთს) рвать to tear, to rip, to rend. **ფჷარავ წიკა̄ხ ფლეთადჲინორ სოკურღარიჼ ჲოჷ** – ძაღლს წვივებში ეგლიჯნა (დაეკბინა) სოხურიანთ გოგო.

ფლიდ plid ფლიდი лицемер hypocrite, dissembler, sneaky. **ფლიდ სტაკ ჩუ ვაცითუჲნი̂ ცო ვა** – ფლიდი კაცი შინ შემოსაშვები არაა; **იცხ ფლიდევ ტყოც აჲფშა̄ ბჵაკაჼ ჲასტიჼ** – მაგ ფლიდმა კიდევ ტყუილების გუდა გახსნა.

ფლოქ[რ̂] დდ **plok[ô]** dd პატარა სუფრა ტკბილეულით, მატყლითა და რკინით, რომლითაც საქონელსა და მეზობელს ახალ წელს ულოცავენ небольшое Новогоднее поднесение с яствами, пучком шерсти и куском железа для скота и соседей little New Year presentation with sweets, lock of wool and a piece of iron for stock and neighbours. **წელტ ჸურღეჼ ნანას თხოციჼ ცჷალ ჷათხდაჷაჭ ფლოქრ̂ გუჲმრი ჟაბონ დაჷირ** – ახალი წლის დილას დედამ ჩვენთან ერთად პატარა სუფრა ჯერ საქონელს წაუღო გომურში.

ფოთოლ potol ფოთოლი лист растения leaf. **სტაბო[ჷ] ფოთოლა̄ხიჼ და[ჷ] ცორცალა ხენბი** – შემოდგომაზე ფოთლებისაგან იძარცვება ხეები; **ფოთლალდა[ჷ] დაჷ ჷაჭქ̈ჩონ შველ დაჲგნორ სჼდრუჲნი̂** – ფოთლებში რომ გაუხედავს, შველი დაუნახავს სანდროს.

ფოლად დდ **polad** dd ფოლადი сталь steel. **მაჟ̃კჟ̃ ფოლდეჼ და** – სამართებელი ფოლადისაა; **ფოლდე[ჷ] (ფოლდელო[ჷ]) საბლეხიჼ ჸაჲჷკ დაჟ̃გჟ̃** – ფოლადში მეტი წილი რკინა ურევია.

ფოლორც polorc ფოლორცი, პირმოთნე фарисей, лицемер pharisee, hypocrite, self-righteous person. **ფოლორც სტაკოვ კატეშ, მაწრიშ ჲო ამბუჲ, მა̄ მემლი ახდარეხ დაკლივი̂** – ფოლორცი კაცი რბილად, ტკბილად ლაპარაკობს, მაგრამ ვინმეს მოტყუებას ფიქრობს.

ფოჼ ჲჲ **põ** jj ფონი брод ford, backdrop. **დოჼლობი ალვირდლეჩრ̂ ფონეხ ბალ‘ეჼ, დახ მე̄ მაქდარეჼ ფოჼ ჸერჲავინრ̂ ჲარ** – ცხენოსნები ალავერდის ფონზე გავიდნენ, იმიტომ რომ ზევითა ფონი გაფუჭებული იყო.

ფოშტ ჲჲ **pošṭ** jj ფოსტა почта post office. **ო ჲაჯოვ ფოშტე[ჯ] მუშებადო** – ის გოგო ფოსტაში მუშაობს.

ფრაჲგლათ **praǰglat** ზმნს. нареч. adv. ფრანგულად по-французски in French. ***Peut-être quelqu’un peut faire taiser ce vilain!*** – **ალ’ინრ̂ რუსივ ვაშიგრ̂ ფრაჲგლათ** – *იქნებ გააჩუმოს ვინმემ ეს თავხედი!* – გადაულაპარაკიათ რუსებს ერთმანეთისთვის ფრანგულად (ა. ბერთლანი).

ფრა̃გულ[1] **prãgul**[1] ფრანგული, ფრანგებისთვის დამახასიათებელი французский, характерный для французов French, typical for French people. **ფრა̃გულ წერ-კითხვ ცო ჴეთე̂ სო̃** – ფრანგული წერა-კითხვა არ ვიცი.

ფრა̃გულ[2] დდ **prãgul**[2] დდ ფრანგული (ხმალი, გორდა) французская (шашка) French (sword). **ო კნათგო ჲუყეხ ფრა̃გულ ჴაწურ** – იმ ჭაბუკს წელზე ფრანგული (ხმალი) ეკიდა; **სე ბაბუჲ̂ ფრა̃გულ თხა ტყოც და სოგო გაგჲიენრ̂** – პაპაჩემის ფრანგული (ხმალი) დღეს კიდევ მაქვს შენახული.

ფრინველ დდ **prinvel** dd ფრინველი птица bird. **მაჲთხაჲ[ნ]მაქ დუჴნაირ ფრინველ და, მა̄ მერცხლაცრ̂ ჰამახეც თელ‘ე̂ სო̃** – ქვეყანაზე ბევრნაირი ფრინველია, მაგრამ მერცხალი ყველას მირჩევნია.

ფრუკა|დ|არ **pruḳa|d|ar** გრდმ. прх. trans. ბდღვნა (ბდღვნის) ощипывать to pick, to plume, to pluck.

ფსა ბდ **psa** bd ქერი ячмень barley, type of grain. **ფსუ̃ ჲეგ დახრ̂** – ქერისას ლუდს ხდიან; **ფსუვ დუჲ დარსტოდრ̂** – ქერი ცხენებს ასუქებს; **ცეხენ ფსუჲში̂ ლაზე̃ და** – წლეულს ქერ[ებ]ი კარგია.

ფსად დ **psad** d წითელა корь measles. **ფო̄რე̂ ფსადეხ ლაწა̃ვოლირ** – ფორე წითელათი გახდა ავად; **ოჴუს ფსად ცო თეჴჷდა** – მას წითელა არ მოუხდია.

ფსადა̄რე̃ **psadārẽ** წითელიანი (დაავადებიანი) больной корью having measles. **ფსადა̄რე̃ ბა̃დერ დუჲხტრეგრ̂ დაგდინას** – წითელიანი (წითელით დაავადებული) ბავშვი ექიმს ვაჩვენე.

ფსარა̄ ჲ **psarā** j გუშინდელი დღე, დღევანდელი დღის წინა დღე вчерашний день, день перед сегодняшним yesterday, the day before today. **ფსარა̄ ჲარ ათხ ლაჟმრე̃ დაჲხკჩე** – გუშინდელი დღე იყო, ჩვენ რომ მთიდან ჩამოვედით.

ფსარე[ჴ] psare[ḩ] ზმნს. нареч. adv. გუშინ, დღევანდელი დღის წინა დღეს вчера, в день перед сегодняшним yesterday. **ფსარე[ჴ] სკოლი დოტურ ფეშკრი** – გუშინ სკოლაში მიდიოდნენ ბალღები; **ფსარე[ჴ]გეჸ ვეცე̃ თხო̃ წი̂ნი̂ ვაჭუხუ̃**–გუშინღა მოგვივიდა ახალი უფროსი.

ფსარე[ჴ]ლუ̃ psare[ḩ]lũ გუშინდელი вчерашний yesterday's. **ფსარელუ̃ ამბუჲ დაკოჲაჲ ჴო̃?** – გუშინდელი ამბავი გახსოვს?

ფსარლომცი̃ psarlomcĩ ზმნს. нареч. adv. საღამომდე до вечера till the evening. **ფსარლომცი̃ თივწი̃ მუშებადინას** – საღამომდე შეუსვენებლად ვიმუშავე.

ფსარლო̄ ჲჲ **psarlō** jj საღამო вечер evening. **მარე̃ ლაზე̃ ფსარლო მოც ჲა!** – რა კარგი საღამოა! **ფსარლო̄ხ ბუჲსა̄ ჲაჲწუ̃** – საღამოს ღამე მოსდევს.

ფსარლო̄ ხილ‘ე̃ psarlo xil̓ẽ დაღამდა, მოსაღამოვდა стемнело, настал вечер it has darkened, the evening came.

ფსარლუჲნ[ი̂] psarlujn[î] ზმნს. нареч. adv. საღამოს, საღამოთი, საღამოზე вечером in the evening. **ფსარლუჲნ[ი̂] თინლარჩუ ვუჲტას** – საღამოს თინაანთას მივდივარ; **ფსარლუჲნ[ი̂] ჴაში სტეხოს** – საღამოთი სტუმრებს ველოდები.

ფსარლუჲნგეჸ psarlujnge' ზმნს. нареч. adv. საღამოთიღა лишь (только) вечером hardly (barely) in the evening. **ფსარლუჲნგეჸ ვირწნას ჩუ მი̃დრელე̃** – საღამოთიღა მოვბრუნდი შინ მინდვრიდან.

ფსარ-ფსარლუჲნი̂, ფსარ-ფსარლო̂ psar-psarlujnî, psar-psarlô ზმნს. нареч. adv. საღამოობით по вечерам every evening, in the evening. **ფსარ-ფსარლუჲნი̂ ლუძ̃გლოზლარი̃ იკო̂ სანაჲდროთ იხორ** – საღამოობით ლონგილოზიანთ იკო სანადიროდ დადიოდა.

ფსიკ ბდ **psiḳ** bd რწყილი блоха flea. **ბა̌დრენ ფსიკივ ცარკი თელ‘ი̃** – ბავშვი რწყილებმა დაკბინეს; **ე კაწეხ ფსიკ ბოტნუჲცი̂** – ამ ლეკვს რწყილი მოსდებია აკი!

ფსიკე̃ ქოჯო̂ psiḳẽ koǯô რწყილის ცოცხი (მთის გვირილა) блохомор, ромашка кавказская mountain camomile.

ფსიკა̄რე̃ psiḳārẽ რწყილებიანი блохастый full of fleas. **ფსიკა̄რეჩო̂ ფჴარავ ლარკ ტყუიჴ კეფსორ** – რწყილიანი ძაღლი ყურის ძირში (ყურის უკან) იფხანდა.

ფსოჼ ჲ **psõ** j ფსონი (მონაწილეთა მიერ თანაბრად გაღებული ხარჯით გამართული ნადიმი) кутёж в складчину punt (feast arranged by the participants with equal costs). **თხა კნათიგო[ჳ] ფსონმაქ მატრ დარ სასაჲდლო[ჳ]** – დღეს ბიჭებს ფსონზე სადილი ჰქონდათ სასადილოში; **ვუმაჸ (ˉუმაჸ) ჳაშელ ბეხოს შუ, სე̄ჼ ფსოჼ ხილʻალ** – ყველას სტუმრად გეპატიჟებით, ჩემი ფსონი იყოს (მთელ ხარჯს მე ვკისრულობ).

ფსტარჩ **psṭarč** მრ. мн. იხ. см. pl. ფსტუ² **psṭu**².

ფსტეჲ, ფსტი̄ **psṭej, psṭī** მრ. мн. იხ. см. pl. see ფსტუ¹, ფსტუჲნო̂ **psṭu**¹, **psṭujnô**.

ფსტუ¹ ჲდ **psṭu**¹ jd ცოლი жена, супруга wife. **ე სკიუ̆რ სე ფსტუნე̄ჼ ბა** – ეს სკივრი ჩემი ცოლისაა; **გიორგინ ფსტუნავ კო ჲოჳ ჲიე̄ჼ** – გიორგის ცოლმა სამი ქალიშვილი გაუჩინა; **ჳაჲნო̂ ფსტი̄ და, ისი მე̄ დალორ?** – ვისი ცოლები არიან, მანდ რომ მოდიოდნენ?

ფსტუ ჲიკარ (კელარ) **psṭu jiḳar (qelar)** გრდმ. прх. trans. ცოლის მოყვანა (მოიყვანს) пожениться, взять в жёны to marry, to wive. **ო ჲოჳ აჼდროს ფსტუნალ ჲიკე̄ჼ** – ის ქალი ანდრომ ცოლად შეირთო.

ფსტუ² ბდ **psṭu**² bd ხარი бык ox, bull. **ფსტარიჼ მჭაცო̂ ხეთირ ოკუჲნო̂** – ხარის რქა იპოვა მან; **ოკარგო[ჳ] ფსტარჩჼ ურუმ ბა** – იმათ ხარების ურემი აქვთ; **ფსტარავ ფსტარან მჭაცო̂ ჲალʻიჼ** – ხარმა ხარს ურქინა; **ფსტარჩ დაჲ შუგო[ჳ]?** – ხარები გყავთ?

ფსტუბა̆დრა̄ლე̄ჼ **psṭubădrālẽ** ცოლშვილიანი семейный (человек) having a family. **ფსტუბა̆დრა̄ლე̄ჼ სტაკ ფსტუბა̆დრეწიჩოხ თელʻე** – ცოლშვილიანი კაცი უცოლშვილოს სჯობია.

ფსტუ-ბა̆დერ დდ **psṭu-băder** dd ცოლ-შვილი, ოჯახი (ქმრისთვის) семья (для мужа), жена и ребёнок, жена и дети family (for husband), wife and children. **ფსტუ-ბა̆დრეხ ვადეს, მე̄ აფუშ ცო ბო̄ს** – ცოლ-შვილს ვფიცავ, რომ არა ვტყუი.

ფსტუდად ვბ **psṭudad** vb სიმამრი тесть father-in-law, father of the bride. **იჩო̂ ფსტუდადგო[ჳ]სჼ თაგ ჲიენო̂ ვენაკ დუკჩოგო[ჳ] ცო ჲა** – იჩოს სიმამრივით გა-

კეთებული (მოვლილი) ვენახი ბევრს არა აქვს; **ფსტუდადას წელტინ (წელტინაჲნო̂) ჯა ბოცბითნორ შაჲრი̂ სიძენ** – სიმამრს ახალი წლისათვის ღორი გამოეტანებინა თავისი სიძისთვის.

ფსტუდეჲლი̂ დდ **psṭudejlî** dd სახარე (ხბო, მოზვერი) телёнок, бычок bull calf. **ე ა̄სჷ̂ ფსტუდელუღ დეწჷ̂ ლევნენ** – ეს ხბო სახარედ უნდა ლევანს; **ფსტუდელუჲ დაჳ ჩავარდებათ ბედ** – სახარე ხბოები ცალკე გადაარჩიეთ. იხ. см. see – **დეჲლი̂, –დი̄ლი̂ dejlî, dīlî**.

ფსტუჲნო̂ ჲჲ **psṭujnô** jj დედაკაცი, გათხოვილი ქალი, ცოლი замужняя женщина; жена married woman; wife. **ბაცბა̄ ფსტუჲჩოჼ მაჼდილ ჱარჭიჼ დარ** – თუშების დიაცის მანდილი შავი იყო; **ფსტეჲ დახკეჼ** – დედაკაცები მოვიდნენ; **სე ფსტუჲნჩოვ ალ‘იჼ** – ჩემმა დედაკაცმა (ცოლმა) თქვა.

ფსტუჲნღეჼ psṭujnγẽ დედალი самка female. **თხე ათჲავ ფსარე⌈ჳ⌉ ფსტუჲნღეჼ ა̄სჷ̂ დიეჼ** – ჩვენმა ფურმა გუშინ დედალი ხბო შობა.

ფსტუნან ჲდ **psṭunan** jd სიდედრი тёща mother-in-law, mother of the bride. **სეჼ ბაჼდრი სე ფსტუნანას დაჯოდო̂** – ჩემს ბავშვებს ჩემი სიდედრი ზრდის; **ფსტუნანივ სიძინ პატივ ჲებლო̂** – სიდედრები სიძეებს პატივს სცემენ.

ფსტუნღაჲნო̂, ფსტუნაღ psunγajnô, psṭunaγ საცოლედ, ცოლად в жёны to be a bride. **კატოს შაჲრი̂ კნათენ ფსტუნღაჲნო̂ ლამზურ, გოჼლიჼ ჲოჳ ლეხო̂** – კატო თავისი ბიჭისთვის საცოლედ ლამაზ, ჭკვიან გოგოს ეძებს.

ფსტუნღუჲ დ **psṭunγuj** d მრ. мн. pl. ცოლეურები родня жены relatives from wife’s side. **მიტრო̂ ფსტუნღო̄ჩუ⌈ჳ⌉ ვოტურ** – მიტრო ცოლეურებში მიდიოდა; **ოჯუჲ ფსტუნღუჲვ ვაზ ბოხკიჼ** – იმის ცოლეურებმა ვაზი ჩაყარეს.

ფსტუჼლიჼ psṭũnlĩ ცოლიანი женатый married. **ესე⌈ჳ⌉ ვუმაც (ბანიც) ფსტუჼლინი ბა, ფსტუჼწიჼ ცომენა ვოუ̆გუ̂ (ვაუ̆გუ̂)** – აქ ყველა ცოლიანია, უცოლო არავინ ურევია.

ფუ⌈ც⌉: ფუ⌈ც⌉ალ‘არ, ფუც|დ|არ pu⌈’⌉: pu⌈’⌉alʻar, pu’|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. შებერვა (შეუბერავს) дуть, фукать, раздувать (огонь) to blow up, to fill with air. **წარან ფუ⌈ც⌉ალ‘, ცოჳ ჩუ ხაჲლჷ̂** – ცეცხლს შეუბერე (ფუ უთხარი), თორემ

ჩაქრება; **დუჲ ფუცდარეჴ წინუსეგო[ჰ] ბჭარკი ნჭაჲც ჯასლაგერ** – ბევრი შებერვისაგან პატარძალს კინაღამ თვალები გადმოსცვივდა. 2. გადატ. перен. fig. ფრენა (აფრენს, შტერია, სულელია) тронуться (умом) to be mindless, to be mad. **ე სტაკოვ ფუცოდრ̂** – ეს კაცი აფრენს.

ფუვბა|დ|ალარ puvba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. აფუება (ფუვდება) подниматься (о тесте) to rise (dough).

ფუვბა|დ|არ puvba|d|ar გრდმ. прх. trans. ფუება (აფუებს) заставить взойти, подняться (о тесте) to rise. **ხაშევ ცომ ფუვბადბო** – ხაში ცომს აფუებს.

ფუთ ბდ **put** bd ფუთი пуд pounds. **ფსა ფხი ფუთეჴ საჸბკაც ბა** – ქერი ხუთ ფუთზე ცოტა მეტია; **ფუთევ ჳაჲრთვჷ̂ თხე ლეცოდრ̂** – ფუთი გაზაფხულის მატყლს ბლომად იწონის (იჭერს).

ფუთლი̃ putlĩ ფუთიანი пудовый a weight that weighs 40 pounds. **ცჰაჲნ̂ ტოტევ ზაქარის ფუთლი̃ ჰალრ̂ ეცირ** – ცალი ხელით ზაქარიამ ფუთიანი აილო (ასწია).

ფუკ ჲჲ **puḳ** jj მატყლის კვირტი, გაჩეჩილი მატყლის ნარჩენი выческа, остатки шерсти на гребне leavings from carded wool. **თხე უჲშტ დეწე̂ დეჭკ̂, მე̄ კაძიკ ფუკი ჲისულრ̂** – გაზაფხულის მატყლი ისე უნდა გაიჩეჩოს, რომ ცოტა კვირტი დარჩეს. იხ. см. see **ჲუყ juq̣**.

ფუ̃ჯ ჲჲ **pũǯ** jj ფოჩი, ფუნჯი кисточка, бахрома tassel, fringe.

ფუ̃ჯა̄რე̃ pũǯārẽ ფოჩებიანი, ფუნჯებიანი с кисточками, бахромой with fringes, tassels. **ბიძის ტუკუჲნ ალვირდლე̃ ფუნჯა̄რე̃ მა̂დილ დეცნორ** – ბიძას ტუკოსთვის (ქალის სახელია) ფუნჯებიანი მანდილი მოუტანია ალავერდიდან.

ფურნე̂ (ბდ) ჲჲ **purnê** (ბდ) jj ფურნე печь (для хлеба) bakery, bake house (for bread). **ფურნე[ჰ] რუსულ მაჲკჷ̂ ჲათო** – ფურნეში რუსულ პურს აცხობენ; **ფურნენაჲნრ̂ დოს დაცითიე̃** – ფურნისთვის შეშა მოატანინეს.

ფურჩ ჲ **purč** j ფურჩი, ხის კორძი, ფიცრის სოკო (ავადმყოფობა) изъян доски defect, flaw of board. **ფურჩგორნა (ფურჩეგორჷ̃და[ჰ]) ფიცრი დენიც ჳერ და დავინრ̂** – ფურჩისგან ფიცრები მთლად გაფუჭებულია.

ფურცელ^{1} დდ **purcel**^{1} dd ფურცელი (ქაღალდისა) лист (бумаги) leaflet, sheet of paper. **ჯო ფურცელ დუწდინას დავალბა̄ხ** – სამი ფურცელი გავავსე დავალებებით.

ფურცელ² დდ **purcel**² dd ფურცელი (თუთის ხე) тутовник, тутовое дерево mulberry tree. ეზო მელ‘ში ფურცელ დივნას – ეზოში რამდენიმე ფურცელი დავრგე.

ფუტარ|დ|ალარ **puṭar|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დაფუტუროება (ფუტუროვდება) трухляветь, прогнить (о дереве) to rot through (of tree). ნაბაკრე⌈ჰ⌉ ლათ̦ინ̂ დე̄დმუხ ფუტარდალიჼ – ნაბაკარში მდგარი დედა მუხა დაფუტუროვდა.

ფუტარ|დ|არ **puṭar|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაფუტუროება (აფუტუროებს) трухлявить (о дереве) to make rot (of tree). ყაროვა′ჷ̌, მახავა′ჷ̌ დუჴჯ დოქენო̂ წიფელ ფუტარდო – წვიმა და ქარი ძალიან ბევრ წაქცეულ წიფელს აფუტუროებს.

ფუტკარ ჲჲ **puṭḳar** jj ფუტკარი пчела bee. გუგუჲნ ფუტკრივ თეფხირ – გუგო ფუტკრებმა დაკბინეს; გეჯ̃ი ფუტკრა̄ხ ჲა ჲუწინო̂ – სკები ფუტკრებით არის სავსე.

ფუტურო̂ **puṭurô** ფუტურო, დამპალი (ხე) трухлявый, гнилой (о дереве) hollow, rotten (tree). ფუტურო̂ ხენბი დასაღ ცო ღალად – ფუტურო ხეები შეშად არ ვარგა.

ფუტცუტა: ფუტცუტა დ|ალ‘არ (იხარ) **puṭcuṭa: puṭcuṭa d|al‘ar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. განიავება (ნიავდება) тратиться to squander one’s fortune. დრო̂ ხარცჲაჲლჩე, ნახგო ქონბი ფუტცუტა ჲალ‘ჷ – დრო რომ შეიცვალა, ხალხს ქონება გაუნიავდა.

ფუტცუტა დ|აჴარ (დ|ახარ) **puṭcuṭa d|aqar (d|axar)** გრდმ. прх. trans. გაუბარაქოება (გააუბარაქოებს), განიავება транжирить to squander. ბა̆დრივ სჷჼ ქონებ ფუტცუტა ჲაჴიჼ – შვილებმა ჩემი ქონება გაანიავეს.

ფუფქა|დ|არ **pupka|d|ar** გრდმ. прх. trans. ფუფქვა ошпаривать, обдавать кипятком to scald. ილო̂ ჴა ფუფქადბოშ ვალ̦ორ – ილო ღორის ფუფქვით იყო გართული.

ფუღრო̄ლეჼ **puɣrōlẽ** ფუღუროიანი в дуплах with hollows. ჰყლო აქ-იქა̄ხ ფუღრო̄ლეჼ მუხი ლათ̦ე̂ – ტყეში აქა-იქ ფუღუროიანი მუხები დგას.

ფუღურ[ო̂] ჲჲ **puγur[ô]** jj ფუღურო дупло hollow. **ყაროხ ქორთო̂ ხენ ფუღრე[ჲ] ჴოფბირას ჩუ** – წვიმაში თავი ხის ფუღუროს შეაფარე.

ფუშ ჲჲ **puš** jj კოპი шишка bump, nub, blister. **გარეკადბიენო̂ ჴერ ჴაცჷჩოჰაჭ ფუშ ჲალʻჷ ოჴუჲნ** – სწორედ იქ, სადაც გაქანებული ქვა მოხვდა, კოპი ამოუვიდა მას; **ოჴუჲნ ჰაკეხ ფუშ ჲალʻჷ** – მას შუბლზე კოპი ამოუვიდა.

ფუშინა̄: ფუშინა̄ დ|ალʻარ **pušinā: pušinā d|aľar** თიაქარის დამართვა (თიაქარი დაემართება) приобрести грыжу having rupture; having hernia, medical condition in which an organ protrudes through an opening in its surrounding walls (especially in the abdominal region). **ფუშინა დალʻჷ** – თიაქარი დაემართა (ამოუვიდა). ის. см. see **ფერდისქარ** **perdiskar**.

ფუშკა|დ|არ **pušḳa|d|ar** გრდმ. прх. trans. პეპლვა покрывать (о птицах) mating (birds). **მამლევ ქოთმი ფუშკადჷლათე̂** – მამალი ქათმებს პეპლავს ხოლმე.

ფუჩეჩ ჲჲ **pučeč** jj ფუჩეჩი обёртка початка, стебель кукурузы dried stalk of maize. **კამჩივ ფუჩეჩ ჲაყო̂** – კამეჩები ფუჩეჩს ჭამენ; **კნათივ ში ურუმ ფუჩჩჷ ბილჲჷ** – ბიჭებმა ორი ურემი ფუჩეჩი დაუდეს.

ფუჭ **puč̣** ფუჭი, უნაყოფო бесплодный, пустой futile,vain. **კვირინე ბაზრე ეცინო̂ კაკალ დენიც ფუჭ გუჲალʻჷ** – კვირას ბაზარში ნაყიდი კაკალი სულ ფუჭი გამოდგა; **ფუჭათ ჲახჷ სჷ შრომ, ცოჰანე̄ მაჲხჲიჷ სო̂** – ფუჭად ჩაიარა ჩემმა შრომამ, არავინ დამიფასა.

ფუჸი **pu’i** შორისდ. межд. inter. ფუ, ფუი тфу faugh, pah. **ფუჸი, ნახახ დეწერ ჰო̂ ჴეფხეთჷ!** – ფუი, ხალხისა უნდა გრცხვენოდეს!

ფშა^{1} ბდ **pša**^{1} bd ყინული лёд ice. **ლამუ[ჲ] ტყოც ფშაჲშჷ̂ დატჷდოლო̂** – მთაში, ალბათ, კიდევ ყინულები დევს; **წიფლნი ბაჴუჲჩო̂ ფშაჲხ ბა[ჲ]ლʻნათხ** – წიფლოვანში დიდ ყინულზე გავედით; **ხიხ ფშა ბოწჷ** – წყალს ყინული მოედო (წყალი გაიყინა); **ალზანმაქ ფშაჲშჷ̂ დაქექადალჷ̂** – ალაზანზე ყინულები დაიძრა; **ნეთხიჩო̂ ფშაჲნ სტაკ ცო ლავმაკე̂** – თხელი ყინული კაცს ვერ გაუძლებს.

ფშა^{2} ბდ **pša**^{2} bd ფშა источник, родник, ручеёк spring. **საკუჲბანო[ჲ] ფშა ხეთჷ̂ თხო̂, უჴ ფშაჷ̂ ხი მილʻნათხ** – საკობიანოში ფშა ვიპოვეთ, იმ ფშის წყალი ვსვით; **ჰუ̂ლრჷ ფშაჲშჷ̂ ალზნელო̂ იხო** – ტყიდან ფშები ალაზანში ჩადის.

ფშა³ ჲ **pša³** j სეტყვა град hail. **შურჩუხ ფშაჲვ კრაჲმტი დოფშდიერ თხოგო** – შარშანწინ სეტყვამ კრამიტები დაგვიმსხვრია.

ფშეჲლნა̄, ფში̄ლნა̄ დდ **pšejlnā, pšīlnā** dd იხ. см. see ფშელ **pšel**. **ფსარლო̄ხ ფში̄ლნა̄ ხილ‘აჼლათჷ̂** – საღამოობით სიგრილეა ხოლმე.

ფშელ, ფშელო̂ ჲჲ **pšel, pšelô** jj სიცივე холод coldness, chill. **ცეხენ ღვინობ ბათჳჭეჸ ფშელუჲ ოთჳჼ** – წელს ღვინობისთვეშივე სიცივეები დადგა (დაიჭირა); **ფშელოხ დაფხეშ დეწჷ̂ დეფხდალაჼ ნახ** – სიცივეში თბილად უნდა იცვამდეს ხალხი. **ფშელ ჲა** – ცივა. **ფეშკარ ფშელოვ ეციჼ** **pšelov ecĩ** – ბალღი სიცივემ აიტანა. **ზორაჲში̂ ფშელოვ ეციჼსო̂** – ძალიან სიცივემ ამიტანა.

ფშელ|დ|ალარ **pšel|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გაცივება (გაცივდება) охладиться, простудиться to catch cold, to get gold. **შურ ფშელლა** – რძე ცივდება; **კნათ ფშელვალიჼ** – ბიჭი გაცივდა; **ე ხი დაჭ ფშელლა** – ეს წყალი ცივდება; **ფშელლა̄, დახეჸ ვაჭო̂ ლაწიშ** – ცივდები და იმიტომ ხარ ავად; **ო ფშელლა̿, დახეჸ ვა თხალომციჼ ლაწიშ** – ცივდება და იმიტომაა მამა დღემდე ავად.

ფშელ|ჲ|ალარ **pšel|j|alar** აცივება (აცივდება) похолодать to grow cold, to get colder, fall of temperature. **ფშელჲაჲლჩე⌈ჭ⌉დოლიჼ ჟი̄შ ლაუ̆მრჷჼ ბარ აუ̆კუ̂ (ოუ̆კუ̂)** – აცივების შემდეგ ცხვარი მთიდან ბარში ჩამოდის (ეშვება); **ფშელჲალიჼგჷ̂, ბუხრე⌈ჭ⌉ წე ჲეწჷ̂ ჲჩაჸჲალაჼ** – აცივდასავით, ბუხარში ცეცხლი უნდა აინთოს.

ფშელ|დ|არ **pšel|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაციება (გააციებს), გაცივება (გააცივებს) простудить, простудиться, остудить to catch cold. **საბლეხიჼ ქოკიგორქდაჭ ფშელოვო̂ სტაკ** – მეტწილად ფეხებიდან ცივდება კაცი; **წენი⌈ჭ⌉ ფართით ჭეჭოჩო̂ მახავ ფშელჲიქსო̂** – სახლში გამჭოლ მქროლმა ქარმა გამაცივა; **კეჭჲაჭინო̂ ხი ფშელდებ** – ადუღებული წყალი გააცივე.

ფშელიჼ **pšelĩ** ცივი холодный cold. **ფშელიჩო̂ ხიხ ცო ჴაპმაკ სოჼ** – ცივი წყლით გულს ვერ ვიჯერებ; **მარაჼ ფშელიჼ დი̄შ (დენიშ) მოჸ ოთჳჼ!** – როგორი ცივი დღეები დადგა!

ფშელო̄რე̄ pšelōrē̃ სიცივიანი холодноватый, прохладный coldish. **ფშელო̄რე̄ ამიდ ბეცე̄** – სიცივიანი ამინდი მოვიდა.

ფხა[1] ბდ **pxa**[1] bd ძარღვი, ნერვი жила; нерв vein, nerve. **ადმი̂ნგო[ჳ] ზორაჲში̂ დუჴ ფხაჲვნი̂ (ფხაჲში̂) და** – ადამიანს ძალიან ბევრი ძარღვი აქვს; **დითხ დაყოშ ფხა ბჭარბახე̄ სო̄** – ხორცის ჭამისას ძარღვი შემხვდა.

ფხა[2] ბდ **pxa**[2] bd ფხა (თევზისა, მცენარისა) кость рыбы, игла злачных растений fishbone. **ოჴუაჲნ ჭარე̄ ფხა ჭყემპერა̄ხ ბალʼბალი̄** – მას თევზის ფხა ყელში ეტაკა.

ფხაკ: ფხაკ დ|ითარ pxaḳ: pxaḳ d|itar გრდმ. прх. trans. ფხაკუნი (აფხაკუნებს) карябать to scratch, to scrape. **მეჴ კიკელ დახკოვ ფხაკ დითო̂** – ტახტის ქვეშ თაგვი აფხაკუნებს.

ფხაკაჲნო̂ pxaḳajnô ზმნს. нареч. adv. ფხაჭანით с треском; молниеносно immediately, by crashing. **ფხაკალ ფხაკაჲნო̂ დატი̄** – კურდღელმა ფხაჭანით მოკურცხლა.

ფხაკალ დდ **pxaḳal** dd კურდღელი заяц hare, rabbit. **ჯაგილორე̄ ფხაკაჲნო̂ ფხაკალ ლაქდალი̄** – ჯაგებიდან ფხაჭანით კურდღელი გამოვარდა; **ფხაკლა̄ხ ბახე̄ ო კნათი** – კურდღლებზე (სანადიროდ) წავიდნენ ის ბიჭები; **ფხაკლე̄ ბა̈დერ** – კურდღლის ბაჭია.

ფხანერ დდ **pxaner** dd ბეჭი лопатка (плечевая) shoulder blade, scapula, large flat bone forming the back of the shoulder (Anatomy). **დაქო, დაქო, დაქუჲ̄ დაჩხარ, ფხი ფჰარინა ფხი ფხანერა** – მდგნალო, მდგნალო, მდგნალის ჩხირო, ხუთი ძაღლის ხუთი ბეჭო (ენის გასატეხია); **ფხანრა̄ხ თოფ ჴაცე̄** – ბეჭებში თოფი მოხვდა.

ფხაუზტყ pxauzṭq̣ ასი сто hundred. **ფხაწ ტყა ფხაუზტყ და** – ხუთჯერ ოცი ასია; **ფხაუზტყ კილო̂ კაჭრი̄ ლარკი̄ სტეფოს** – ასი კილო მატყლი გაპარსა სტეფომ.

ფხაუზტყლი̄ pxauzṭq̣lī̃ ასიანი, ასმანეთიანი сотня, сторублёвка one hundred, hundred roubles. **ფხაუზტყლინი ჰობათ ოჴუაჲნ** – ასიანები წაუღეთ მას.

ფხაწ pxaç ხუთჯერ пять раз five times. **ბათოს ფხაწ ჴოსი'ნე̂ თოფ, ფხაწაჸ ლიშნეხ თოხიჼ** – ბათომ ხუთჯერ ისროლა თოფი და ხუთჯერვე ნიშანში მოარტყა.

ფხე ჲ **pxe** j დელამო створожившееся молоко для сыра curdled milk for making cheese. **ფხეჼ ნაჩხ თეგოჲრ̂** – დელამოსგან ყველს აკეთებენ; **გუჲგ̂ ფხეხ ვუწიჼ** – გოგია დელამოთი გაძღა; **შურ ფხელ ჲერწიჼ** – რძე დელამოდ იქცა (დაყველდა).

ფხევ ვბ **pxev** vb ხევსური хевсур Khevsurian. **ფხევა̄ დეკნოზეს საკურთხბელმაქ დახნ დავდაჼლათე̂** – ხევსურების დეკანოზი საკურთხეველზე საქონელს ხოცავს ხოლმე; **თხეჩუ ფხი̄ ბახკეჼ** – ჩვენსა ხევსურები მოვიდნენ.

ფხეკა|დ|არ pxeḳa|d|ar გრდმ. прх. trans. ფხეკა (ფხეკს) скоблить to scrape. **ფსტუჭჩოვ ხოჼ ფხეკადჲორ** – დედაკაცი ხონს ფხეკდა.

ფხი pxi ხუთი пять five. **ფხი̄ ფხი̄ (ფხია ფხია) იტ̨ და** – ხუთი და ხუთი ათია; **ფხაწ ფხი** – ხუთჯერ ხუთი; **კაწკუჲჩრ̂ კიმოს ფხიგომციჼ დეკარდორ** – პატარა კიმო ხუთამდე თვლიდა.

ფხიიტ̨ pxiit̨ თხუთმეტი пятнадцать fifteen. **ფხიიტ̨ დახ̨ეჼ შო დახეჼ ჟუჴუ̂ ჲაწიჩრ̂ ამბუჲგოდოლიჼ** – თხუთმეტი გრძელი წელი გავიდა იმ მძიმე ამბის შემდეგ.

ფხიზელ pxizel ფხიზელი трезвый awake, sober, abstinent. **ცჭა ჳუ ჩუ̄ თოჭრ̂, ჴენაჸ მა̄ ფხიზელ ვა** – ერთ მწყემსს სძინავს, მეორე კი ფხიზლობს; **ილორ̂ ბჭა ვახინრ̂ ვარ, მა̄ ფხიზელ მოთ̨ერ სტაკონ** – ილო ყოველთვის მთვრალი იყო, მაგრამ ფხიზელი ეგონა კაცს; **ფხიზლევ ყარულობ ღაზიშ̂ დო** – ფხიზელი (კაცი) კარგად დარაჯობს.

ფხიიწატყ, ფხი̄წატყ pxiiçaṭq, pxīçaṭq სამასი триста three hundred. **ფხიიტწ ტყა ფხი̄წატყ და** – თხუთმეტჯერ ოცი სამასია.

ფხილიჼ pxilĩ ხუთიანი пятёрка; пяти... (при обозначении меры или количества) five. **ცჭა ფხილიჼ ნაჩხ ჲაგურ** – ერთი ხუთიანი (ხუთგირვანქიანი) ყველი ერია; **სკოლერეჼ ბა̆დრევ ფხილიჼ ბეჸეჼ** – სკოლიდან ბავშვმა ხუთიანი მოიტანა.

ფხილღეჼ pxilγẽ მეხუთე; მეხუთედი пятый; пятая (часть) fifth, the fifth part. **ო ფხილღეჼ ბა̆დერ და** – ის მეხუთე შვილია; **სოსრ̂ იტჩო⌈ჭ⌉ ფხილღეჼ ვარ** – სოსო

სირბილში მეხუთე იყო; **ნანენ ფხილღე̃ დაყ ჯაჩდიე̃** – დედას მეხუთედი ნაწილი არგუნეს.

ფხიტო̃ pxiṭõ მკვირცხლი, ფხიზელი резвый quick, prompt. **ე ზორაჲში̂ ფხიტო̃ ფეშკარ და** – ეს ძალიან მკვირცხლი ბალღია.

ფხიტოშ pxiṭoš ზმნს. нареч. adv. მკვირცხლად резво, живо quickly, propmtly.

ფხი-ფხ pxi-px ხუთ-ხუთი по пять five-five.**ჰამიგოჰაც ფხი-ფხ ჯორ ბარ** – ყველას ხუთ-ხუთი ვაშლი ჰქონდა.

ფხი̄წატყლოღე̃, ფხიიწატყლოღე̃ pxīçaṭq̣loɣẽ, pxiiçaṭq̣loɣẽ მესამასე, მესამასედი трёхсотый three hundredth, three hundredth part.

ფხრეწა|დ|არ pxreça|d|ar გრდმ. прх. trans. ფხრეწა (ფხრეწს) рвать, раздирать (на куски) to tear. **ძუძკეს ქაღალდი ფხრეწადორ** – გოგონა ქაღალდებს ფხრეწდა.

ფხრიულ დდ **pxriul** dd ბავშვის საბზრიალო სათამაშო (ქვის, ან ხის პატარა ფირფიტა ორი ნახვრეტით, რომელშიც გაყრილია ბოლოში შეკრული ძაფი) детская игрушка вроде волчка children's top – a whirling toy (small stone or wood plate with two holes, where a tied thread is passed through). **კაწკო̃ ვაშ ფხრივლი თეგდჷ̃ლათრას** – პატარა რომ ვიყავი, „ფხრიულებს" ვაკეთებდი ხოლმე.

ფხუ⌈ვ⌉ ჲჲ **pxu⌈v⌉** j ხუფი, სარქველი крышка lid, cover. **ფხუ⌈ვ⌉ეხ (ფხუ⌈ვ⌉ახ) ტოტ მა ლაჰდო, ჲაფხე̃ ჲა** – ხუფს ხელი არ ახლო, ცხელია; **ქოცუჲნ ფხუ⌈ვ⌉ი ჯოხკათ!** – ქვევრებს სარქველები დაახურეთ!

ფხუვწი̃ pxuvçĩ უხუფო[დ], უსარქველო[დ] без крышки without lid, without cover. **თხაბუს შურე̃ ჰერწ̂ ფხუვწი̃ დისნორ თხოგო** – წუხელ რძიანი ქვაბი უხუფოდ დაგვრჩენოდა.

ფხუჲკე̃ pxujḳẽ ფხუკიანი, ფიცხი горячий (о живом); вспыльчивый hot-tempered, hasty. **ფხუჲკე̃ დო̃** – ფხუკიანი ცხენი; **ფხუჲკე̃ სტაკ** – ფხუკიანი კაცი.

ფხურ pxur ირიბი, ირიბად; косой, косо, наискось oblique, indirect, slantwise, obliquely. **ზურტილნა ტბათინი̂ ფხურ ნაყვ დახრათხ** – ზუროსგორიდან ტბათანაში ირიბი გზით წავედით.

ფხურფხურ pxurpxur ზმნს. нареч. adv. 1. გარდი-გარდმო, ირიბად поперёк across, broadwise. **იტ̨ ფიცარ დახ̨ლენმაქა̄ დილ̨ათ, იტ̨ მა̄ ფხურფხურა̄!** – ათი ფიცარი სიგრძეზე დადეთ, ათი კი გარდიგარდმო! 2. გადატ. перен. fig. ალმაცერად (ყურება, უყურებს) косо (смотреть) **ვუი̃ (-უი̃) ფხურფხურ ჴიჭა სოგრ̂?** – რატომ ასე ალმაცერად მიყურებ? **ივნე̄, ალიქსა̄ ვაშ[ბ]ინ ფხურფხურ ოთ̨ქ̃** – ივანე და ალექსი ერთმანეთს საჩხუბრად დაუდგნენ.

ფჴაჲთი̂ ბჲ **pḩajtî** bj ფილტვი лёгкое (орган) lung. **ილოს ცჴაჲნი̂ ფჴათოვ (ფჴათნივ) ბედქ̃ ცო დახრ̂ სადუხ** – ილო მხოლოდ ერთი ფილტვით სუნთქავს.

ფჴათო̄̃ ლაწარ დ **pḩatõ laçar** d ფილტვების დაავადება, ჭლექი болезнь лёгких, туберкулёз tuberculosis.

ფჴათუჲ ეტარ pḩatuj eṭar გადატ. перен. fig. ძლიერ (ფილტვების გასკდომამდე) გაბრაზება (გაბრაზდება) сильно рассердиться to lose one’s temper, to become very angry.

მოს̨ი̃ ფჴათუჲ ჲ|ახკარ mos̨ĩ pḩatuj j|axḳar ცუდი ხასიათის ქონა (ცუდი ხასიათი აქვს) иметь злой характер to have a bad temper.

ფჴარს ბჲ **pḩars** bj მკლავი часть руки от плечевого сустава до запястья arm. **ჭშალო̃ჭ ფჴარსი ჲახკურ გაბუჲგო[ჴ]** – მეტად მაგარი მკლავები ჰქონდა გაბოს; **და̄დ ფჴარსა̄ხ ლაჲალოსრ̂** – მამის მკლავებს ვენაცვალე (იმის მკლავების სანაცვლოდ მოვკვდე) (ფიცის ფორმულაა).

ფჴარსი ჴალ ჲ|არ pḩarsi ḩal j|ar გრდმ. прх. trans. დამკლავება, მკლავების აწევა засучить рукава to roll up one’s sleeves.

ფჴარსი ჴალ|ჲ|იენრ̂ pḩarsi ḩal|j|ienô მიმღ. прич. particip. დამკლავებული, სახელოებდაკაპიწებული с засученными рукавами with rolled up sleeves. **ივსებეს, ფჴარსი ჴალ ჲიქ̃ჩოვ, ჯა ბაფხორ** – იოსები, დამკლავებული, ღორს ატყავებდა.

ფჴარჩ pḩarč მრ. იხ. мн. см. pl. see **ფჴუ pḩu**. **ახეშ ფჴარჩ ჯასდალი̃ სო̄̃** – ყეფით ძაღლები მომცვივდნენ.

ფჴარი̃კაწჷ̂ დდ **pḩarĩḳaçê** dd მამაძაღლი [ძაღლის ლეკვი]! მამაძაღლო! сукин сын! son of a bitch! **ფჴარი̃კაწ და ის ვაი̃ წინი̂ მეზობელ** – დიდი მამაძაღლია ეგ ჩვენი ახალი მეზობელი. შდრ. ср. comp. **ფჴარჩი̃კაწი pḩarčĩḳaçi**.

ფჴარი̃ კაწჷ̂ დდ **pḩarĩ ḳaçê** dd ლეკვი (ძაღლისა) щенок (собачий) puppy.

ფჴარჩი̃კაწი **pḩarčĩḳaçi** მრ. мн. pl. მამაძაღლებო! მამაძაღლებო! сукины дети! deceivers, children of a bitch! **შუ ფჴარჩი̃კაწი, სო ახვანი ლეც შუ̂?** – თქვე მამაძაღლებო, ჩემი მოტყუება გინდათ? იხ. см. see **ფჴარი̃კაწ pḩarĩḳaç**.

ფჴარწი̃ **pḩarçĩ** უძაღლო[დ] без собаки without dog. **ფჴარწი̃ ნაქტარ ცო ღალაჲ (ღალჲა)** – უძაღლოდ ბინა (ცხვრისა) არ ვარგა.

ფჴაშ[ჷ̂] დდ **pḩaš[ê]** dd სუდარა саван shroud, burial cloth. **დალინო̂ დაჴ ცო დოლჲო̂ ფჴაშ დოფხწი̃, ჭელ ცო ბა** – მიცვალებულს არ დამარხავენ შეუსუდრავს, წესი არ არის.

ფჴე ბდ **pḩe** bd სოფელი село, деревня village, country. **თხე ფჴე[ჴ] ათას ექვსას შაუზტყა ში კურ ბა** – ჩვენს სოფელში ათას ექვსას ორმოცდაორი კომლია; **მასთხოვას დუჴ ფჴი̄შ დაკდიე̃ წარლო[ჴ]** – მტერმა ბევრი სოფელი დაწვა ცეცხლში.

ფჴებოლო̄ ჲ **pḩebolō** j სოფლის ბოლო конец села (деревни) the end of the country (village). **ესე ფჴებოლო̄ ჲა** – აქ სოფლის ბოლოა.

ფჴეჲუყა̄ ჲ **pḩejuqā** j სოფლის შუაგული центр села (деревни) the centre (heart) of the country (village). **ესე ფჴეჲუყა̄ ჲა** – აქ სოფლის შუაგულია.

ფჴერე̃ **pḩerẽ** სოფლიდან, სოფლელი из деревни, деревенский from the village, villager. **ე ფჴერე̃ სტაკ ვა** – ეს სოფლელი კაცია.

ფჴეფეჲნხა̄ (ფჴეფინხა̄) ჲჲ **pḩepejnxā (pḩepinxā)** jj სოფლის განაპირა, სოფლის სიახლოვე окраина деревни edge of a village, outskirts. **ჰაჲშტაჲნო̂ ლევ̃ლათერ, *ფჴეფინხა̄ს, წარკა̄ს, ეშმი დახინო̂*** – ასე ამბობდნენ ხოლმე, *სოფლის სიახლოვეს, ორღობეებში, ეშმაკები ცხოვრობენო*.

ფჴექუჲრთა̄ ჲ **pḩekujrtā** j სოფლისთავი начало села (деревни) the beginning of the country (village). **ესე ფჴექუჲრთა̄ ჲა** – აქ სოფლისთავია.

ფჰეცერა̄ ჲ **pḩecerā** j სოფლის ნაპირი край (окраина) села (деревни) the border, edge of the country (village). **ესე ფჰეცერა̄ ჲა** – აქ სოფლის ნაპირია.

ფჰე-ხკე **pḩe-xḳe** სოფელი, ქვეყანა ⌈სოფელ-ხევი⌉ вся деревня ⌈деревня и овраг⌉ village, country. **ფჰე-ხკენ ცო ღალვიენრ̂ სტაკ ვაჰრ̂** – ქვეყნისთვის უვარგისი კაცი ხარ.

ფჰეხოვ ვბ; ჲდ **pḩexov** vb; jd სოფლელი, სოფლის მცხოვრები деревенский житель, сельчанин villager, village inhabitant. **ფჰეხობი ფჰეა̄ხ დახე̂** – სოფლელები სოფლებში ცხოვრობენ; **ფჰეხოვას ფჰეხოვეგრ̂ წინ̂ ამბუჲ ჲეფცორ** – სოფლელი სოფლელს ახალ ამბებს უყვებოდა. შდრ. ср. comp. **ფჰერე̃** **pḩerẽ**.

ფჰიტ ბდ **pḩiṭ** bd ბაყაყი лягушка frog. **ბურხილო⌈ჰ⌉ აფე̂ ფჰიტ ხეჸ̂** – ბალახებში მწვანე ბაყაყი იცის; **ხილრ̂ დოხკდალინრ̂ ფჰიტი დუღ̂ლაჲთჩე⌈ჰ⌉ ალ’რ̂, *ყარ ჲალოუჲნრ̂*** – წყალში ჩაყუჟული ბაყაყების ყიყინისას იტყვიან, *წვიმა მოვა*.

ფჰიტარ: ფჰიტარ ლელარ **pḩiṭar: pḩiṭar lelar** გრდუვ. непрх. intrans. ოთხზე სიარული (დადის), ცოცვა ⌈ბაყაყურად სიარული⌉ ходить на четвереньках, ползать to creep.

ფჰიტარ თეჴარ **pḩiṭar teqar** გრდუვ. непрх. intrans. ბობღვა (ბობღავს), ხოხვა, თრევა ползать на четвереньках to crawl.

ფჰიტარ ხაჸარ (ხეჸარ) **pḩiṭar xa’ar (xe’ar)** გრდუვ. непрх. intrans. ოთხზე დადგომა (დგება) опуститься на четвереньках to stand on four feet.

ფჰიტიდაუ̆ყუ̂ დდ **pḩiṭidaŭq̣û** dd ყარყატი, ბაყაყიჭამია аист stork. **ფჰიტიდაყუჲვ ფჰიტი დაყრ̂** – ყარყატები ბაყაყებს ჭამენ; **ფჰიტიდაუ̆ყუგო⌈ჰ⌉ ლაჴქ̂, ჲუტყ̂ საკერ ჲა** – ყარყატს მაღალი, წვრილი კისერი აქვს.

ფჰიტურ ჲ **pḩiṭur** j ბაყაყური (ბრასის ტიპის ცურვის სახეობა) вид плавания типа брасса brest stroke. **ალზანმაქ მეზობლა̄ კნათივ ფჰიტურ თეწჲიქ̂ სოგრ̂** – ალაზანზე მეზობლის ბიჭებმა ბაყაყური მასწავლეს.

ფჰო ბდ **pḩo** bd სახელო рукав sleeve. **ქაჲთბეგო⌈ჰ⌉ შორჲ̂ ფჰაჲვნ̂ და** – ქათიბს განიერი სახელოები აქვს.

ფჰორ დდ **pḩor** dd ვახშამი ужин supper. **ფჰორენ ჰაში და თხოგო დეხინრ̂** – ვახშმად სტუმრები გვყავს დაპატიჟებული; **ფჰორგოდოლჲ̂ ქა⌈რ⌉შეჸ ჩუ დიფ-**

შრათხ – ვახშმის მერე მალევე დავწექით; **ღა̄ლ შერგმადება̄ლ შუ̂ თხალუ̂ ფჴორ!** – ღმერთმა შეგარგოთ დღევანდელი ვახშამი!

ფჴორ|დ|აყუჲლა̄ დ **pḥor|d|aqụjlā** d ვახშმობა, ვახშამი время ужина, ужин to have supper. **ფჴორ დაყუჲლაჩ̂ დროჲ ხჭაჲცრე̂და[ჲ] თაფრი̃ თათე̂ ჲეცერ** – ვახშმობისას გარედან თოფის ხმა მოისმა.

ფჴუ ბდ **pḥu** bd ძაღლი собака dog. **ფჴარავ კაწი დიხკე̂** – ძაღლმა ლეკვები დაყარა; **ფჴარჩნ ბჭორწ ბაჴ̨ობმა კე̂** – ძაღლებს მგლის დაახრჩობა ძალუძთ;

ფჴარი̃ კაწე̂ **pḥarĩ ḳaçê** ძაღლის ლეკვი щенок puppy.

ფჴარი̃ მოტ̨ ბდ **pḥarĩ moṭ̨** bd ლენცოფა белена henbane, type of plant having poisonous and narcotic qualities. **ფჴაჲრი̂ მატ̨ახ ბურხილო[ჲ] ატ̨აჲში̂ ცო დაკიხო̄ს** – ლენცოფას ბალახებში ადვილად ვერ ვამჩნევ.

ფჴარი̃ ჩო ჴოთ̨ინო̂ **pḥarĩ čo qot̨inô** ღინღლიანი, ახლად ბუსუსდაყრილი (ბარტყი...) ещё не оперившийся (птенец...) fuzzy, callow (nestling).

ქ

ქაბაბ ბდ **kabab** bd ქაბაბი, მოგრძო გუნდებად შემწვარი კატლეტი продолговатая котлета kebab. **თათრივ ქაბბენ ჴაშელ ბეხჷ̂თხჩ̂** – თათრებმა ქაბაბზე დაგვპატიჟეს.

ქადაგ დდ **kadag** dd 1. ქადაგი проповедник preacher, one who lectures about religion and the Bible. **თეთრ-გიორგიგო[ჲ] მენიშ ფსტი̄ (ფსტეჲ) ქადგელ დეთ̨ჷ̂ლათე̂** – თეთრგიორგში (თეთრი გიორგის ტაძართან) ზოგიერთი დედაკაცი ქადაგად ეცემა ხოლმე. 2. მამაკაცის სახელი мужское имя man’s name. **ვაჴოხ *ქადაგ* თილ̨ნათხ** – ვაქს *ქადაგი* დავარქვით.

ქადბი kadbi მრ. იხ. мн. см. pl. see ქუდ **kud**.

ქადგება|დ|არ kadgeba|d|ar გრდმ. прх. trans. ქადაგება (იქადაგებს) проповедовать to preach, to sermonize.

ქაზდარ ჲჲ **kazdar** jj მიწა земля land. **დახკოვ ქაზდარ ახკო̂** – თაგვი მიწას თხრის.

ქათიბ ჲჲ **katib** jj ქათიბი, ჩოხისმაგვარი ზედა ტანსაცმელი მამაკაცისა (ძველად ქალისაც) верхняя одежда мужская (раньше и женская) top clothes of a man like chokha – a Georgian national suit (in old times of woman as well). **ჰათხეჸ მახკარვა′ჲ̆ ქაჲთბი ჲეფხორ** – წინათ ქალებიც ქათიბებს იცვამდნენ.

ქაჲრცხი̂ დ **kajrcxî** d მრ. мн. pl. სამოსი, ტანსაცმელი; სარეცხი одежда, платье; стирка clothing, apparel; washing. **ნატო̂ წიჼჩო̂ ქარცხოვ ჲეჸეჼ** – ნატო ახალი სამოსით მოვიდა; **ელოს ქარცხოხ საპოჼ ჰაჯიჼ** – ელომ სარეცხს საპონი წაუსვა.

ქაჲჯბერაჸო̂ დდ **kajǯbera’ô** dd ობობა паук spider. **ხენეხ ქაჲჯბერუჲჼ ბეჼ ბაჲწუ̂** – ხეს აბლაბუდა ჰკიდია; **ქაჲჯბეროვ ტუტ ლაცბიეჼ** – ობობამ ბუზი დაიჭირა; **ქაჲჯბერუჲვ კოლუჲ ჲაყო̂** – ობობები კოლოებს ჭამენ.

ქაკარ^{1} დდ **kaḳar^{1}** dd სარევი мешалка, мутовка blender, mixer. **ფაფ ქაკრევ ქეკოდო̂** – ფაფას სარევით ურევენ.

ქაკარ^{2} kaḳar^{2} გრდუვ. непрх. intrans. არევა (აირევა), შერევა, არევ-დარევა смешаться to mingle, to mix, to implicate. **თხოგო ყე ქაკეჼ** – ჩვენ ცხვარი აგვერია (შეგვერია); **ქვეყანა̄ ქაკეჼ** – ქვეყანა აირია. უსრ. несов. imp. ქეკარ **keḳar**.

ქაკ|დ|არ kaḳ|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. მორევა (მოურევს), ამორევა; მოზელა (მოზელს) смешать, перемешать to stir, to mix. **ჩაჲლო⌈ჰ⌉ შაქარ ქაკდებათ!** – ჩაიში შაქარს მოურიეთ! **დათჳნეჼ ცუ ქაკბირათხ** – ერბოიანი ქუმელი ავზილეთ. 2. გადატ. перен. fig. ამოსვრა (ამოსვრის) вымазать, запачкать to make oneself dirty. **დონევ ტშაკლო⌈ჰ⌉ ქაკვიეჼსო̂** – ცხენმა ტალახში ამომსვარა. უსრ. несов. imp. ქეკ|დ|არ^{2} **keḳ|d|ar^{2}**.

ქაკეჼ kaḳẽ წვრილი мелкий petty, thin, small. **ალზაჼ ცერე⌈ჰ⌉ ქაკეჼ კეჼჭი ჲატე̂** – ალაზნის პირას წვრილი კენჭები ყრია; **ქაკეჼ ყარ⌈ო̂⌉ ჯასიჼ** – წვრილი წვიმა დაუშვა; **ქის ქაკეჩო̂ ტათბუხ ბა ბუწინო̂** – ქისა წვრილი ფულითაა გატენილი.

ქაკლაკ|დ|არ kaḳlaḳ|d|ar გრდმ. прх. trans. მირევ-მორევა перемешать to stir, to mix. **ლებივ ქაკლაკბებათ, ცოჰე̂ ბუხეხ ჩუ ლაჲთბისე̂** – ლობიოს მიურ-მოურიეთ, თორემ ძირზე დაეკრობა.

ქალვარდ დდ **kalvard** dd კოპი, ბებერა пузырь (на теле) bladder, blister. **ვარჭჼგეხ ქალვარდ ხაჳეჼ სოჼ** – მხარზე კოპი დამაჯდა.

ქალიქა̄ ჲჲ **kalikā** jj 1. ქალაქი город city, town. **ფჰე ქალიქაჲხ კაწკუხ ბა** – სოფელი ქალაქზე პატარაა; **ქალქი⌈ჰ⌉ ვარასო̂** – ქალაქში ვიყავი; **ქალიქი̂ ვუჲტას** – ქალაქში მივდივარ. 2. თბილისი Тбилиси Tbilisi; **ე ტყაეგო̂ შარახ ჰათხეჳ შაროჼ და დეფცინო̂ გაგუა რუსუდნეგო სოციჼ: მაცმე̄ ვაჲლეჼ ჷამბორიცი̂ ქალქიჰე̄, წყე ბუქრაულა̄ კნათივ ხატ̧ინო̂, განა̄, თხოლეშ მოჰ ალ‘ლა** ***ცხვირიეჲნო̂?*** **–** ***ცხვირ!*** **– ალ‘ინო̂ რუსუდნეს** – ამ ოციოდე წლის წინ თავად აქვს მოყოლილი რუსუდან გაგუას ჩემთვის: როცა ჩვენებურს სწავლობდა თბილისში და ერთხელ ბუქურაულების ბიჭებს უკითხავთ, აბა, ჩვენებურად როგორ ითქმის *ცხვირიო?* – *ცხვირ!* – უთქვამს რუსუდანს (ა. ბერთლანი).

ქალქირეჼ kalkirẽ 1. ქალაქელი, ქალაქიდან городской, из города townsman, city-dweller. **ქალქირეჼ სტაკ ვა** – ქალაქელი კაცია; **ქალქირეჩო̂ დუჲხტრეს ალ‘იჼ თხოგო̂** – ქალაქელმა ექიმმა გვითხრა. 2. თბილისელი, თბილისიდან тбилисский, из Тбилиси from Tbilisi.

ქალქოვ ვბ; ჲდ **kalkov** vb; jd 1. ქალაქელი горожанин city-dweller. **ქალქობინ ჟე დუჲხკნას** – ქალაქელებს ცხვარი მივყიდე; **ის ქალქოვას ალ‘იჼ სოგო̂** – ეგ ქალაქელმა მითხრა. 2. თბილისელი тбилисец Tbilisi dweller.

ქალ⌈ა⌉ჩუჼ kal⌈a⌉čũ ქალაჩუნა женоподобный, трусливый (как баба) faint-hearted, fearful, coward. **ქალ⌈ა⌉ჩუნევ გერწ ჩუ ჯასჼ** – ქალაჩუნამ იარაღი დაყარა.

ქალ⌈ა⌉ჩუნობ დ **kal⌈a⌉čunob** d ქალაჩუნობა трусливость, боязливость timidity.

ქალწულ ვბ; ჲდ **kalçul** vd; jd ქალწული, ყმაწვილი ქალი, გაუთხოვარი ქალი; ყმაწვილკაცი, უცოლო ვაჟი девица, незамужняя молодая девушка; девственник, неженатый молодой человек maiden, unmarried young girl;

single, aunmarried man. **ქაჲლწლიგო[ჷ] ჲაჴოჩ̂ ტემაქ ლეთხა̃ იხუჲლე̄ და** – ყმაწვილებს (გოგოებსა და ვაჟებს) დიდ სერზე ცეკვა-თამაში აქვთ; **ის ქალწულ კნათ ვა** – ეგ ყმაწვილი კაცია.

ქამა̃დ ჲჲ **kamãd** jj ქამანდი аркан lariat, lasso. **ჭა̃თუჲძელს ქამა̃დევ დუჲ (დოჲ) ლეცდიქ̃** – ჭანთოიძემ ქამანდით ცხენები დაიჭირა.

ქამარ დდ **kamar** dd ქამარი пояс belt. **ბესოს ბუყდაბუყ ქამარ დეხკ̃** – ბესომ წელზე [წელდაწელ] ქამარი შემოირტყა; **ქამრეხ ბალთი ხაბჟდითოს** – ქამარზე ბალთებს გაავაკეთებინებ.

ქანიზ ჲჲ **kaniz** jj ყურძენი виноград grape. **ვენჴე[ჷ] ქაჲნზე̃ გაგი ლესტდორ მახავ** – ვენახში ყურძნის მტევნებს არხევდა ქარი.

ქაჲნზე̄რე̃ **kajnzērẽ** ყურძნიანი с виноградом full of grapes. **ვაშას ქაჲნზე̄რე̃ კალათ ბაცითე̃ სო̃** – ძმამ ყურძნიანი კალათა გამომიგზავნა.

ქა̃, ქანო̂ ჲჲ **kã, kanô** jj პეშვი пригорошня handful. **ხაკვალი̃ჩოვ წყარუე̄ ხი ქანუჲვ მაჲლ‘ნას** – მოწყურებულმა წყაროს წყალი პეშვით დავლიე.

ქა̃დარ დდ **kãdar** dd ქანდარა жердь для кур roost, perch. **მათხ ჩუ ბუჲწჩე[ჷ]დოლო̃ ქოთმი ქა̃დარმაქ ხიბჟუ̂** – მზის ჩასვლის მერე ქათმები ქანდარაზე სხდებიან.

ქა̃თალ დდ **kãtal** dd ქინთელა, კანზე გამოსული წყლიანი ბუშტულა волдырь blister, bubble, raised bubble on the skin that is filled with water. **ხივ დაკდიქ̃ჩო̂ ტარკეხ ქანთლი ხაბჟე̃ სო̃** – წყლით დამწვარ თითზე ქინთელები დამასხდა.

ქა̃ჩ დდ **kãč** dd 1. მოკლე ჯოხი თოკით შეკრულის მოსაჭერად короткая палочка, которой, закручивая, затягивают верёвку short stick for twisting, tightening sth tied up with a rope. **ჭედადბოშ დონენ მარ̃ლ‘ოხ ქა̃ჩ ჴეჭყრ̂** – დაჭედვისას ცხენს ცხვირზე ქანჩს უჭერენ. 2. ქანჩი гайка screw-nut.

ქარაფშუტ **karapšuṭ** ქარაფშუტა легкомысленный light-headed, dizzy, giddy, frivolous.

ქარ⌈ა⌉ავაჼ ჲჲ **kar⌈a⌉vã** jj ქარავანი караван caravan, procession. **აქლმაჼ ჲაჴოჼ ქარ⌈ა⌉ვაჼ ჲოტურ შირვაჼ დუზლაჴო̂** – აქლემების დიდი ქარავანი მიდიოდა შირვანის ტრამალზე.

ქარვ დ **karv** d ქარვა янтарь amber. **ქარვეჼ კიკი დეხკლარ ალვერდი** – ქარვის მძივები იყიდებოდა ალავერდში; **მოწ ქარვსაჼ ლეფერ** – თაფლი ქარვასავით ელვარებდა.

ქარვასლ დდ **karvasl** dd ქარვასლა караван-сарай caravansary. **სპარსლობაჼ ვაჭრი ქიქოც ტკორ ცერე⌈ჳ⌉ დაჩო̂ ქარვასლო̄ხ ეთ̦ერ** – სპარსელი ვაჭრები ადრე მტკვრისპირა ქარვასლებში დგებოდნენ (ჩერდებოდნენ).

ქართბილაჸო̂ ბ **kartbila'ô** b თებერვლის თვის თბილი ქარი, ქართბილა февральский тёплый ветерочек February warm wind. **დოჳ̄ გარგ ჲალრენ ქართბილაჸო̂ ხეცე̂** – გაზაფხულის მოახლოებამ ქართბილა იცის.

ქ⌈ა⌉რთამ ბდ **k⌈a⌉rtam** bd ქრთამი взятка bribe, graft. **სოციალიზმ დროჳ ვუმაც (-უმაც) ქ⌈ა⌉რთამევ თეგდორ** – სოციალიზმის დროს ყველაფერს ქრთამით აკეთებდნენ.

ქ⌈ა⌉რთამევ|ბ|უჲნი̂ **k⌈a⌉rtamev|b|ujnî** ქრთამის ამღები, მექრთამე взяточник grafter, bribe-taker. **ქ⌈ა⌉რთამევბოჩო̂ პრისთავევ სალთეღ ცო ვიკქჼგე̂ ნიკო̂** – მექრთამე ბოქაულმა ჯარში აღარ წაიყვანა ნიკო.

ქარიშხალ ბდ **karišxal** bd ქარიშხალი буря storm. **ქარიშხლევ ხენბაჼ ტაჲვნი დაჳ დალეწადიეჼ** – ქარიშხალმა ხეების ტოტები დალეწა; **დახკაჲრჩი̂ მუჲში̂ ქაკეჼ, ქარიშხლეჼ ჳაჲჭი̂ ჲალო̂ სოჼ** – ღრუბლები ცუდად აირია, ქარიშხლის სუნი მცემს.

ქარსაჼ ჲჲ **karsã** jj საბელი (თხის ბალნისგან დამზადებული თოკი) верёвка, привязь из козьей шерсти tie, tether. **მათეს გაზაჼ ბალნეჼ ქარსაჼ ჲეფცორ** – მათე თხის ბალნის საბელს წნავდა; **ქარსნეგო შატ ბალჳო̂** – საბელს კვანძი აქვს (საბელი გაკვანძულია).

ქარქვეტ დდ **karkveṭ** dd 1. ქარქვეტა конский фенхель Hyppomarathrum crispum (Latin). **ქარქვეტგუჲჳი̂ ჟე ცო ეპწოლო̂** – ქარქვეტას ცხვარი არ ეტანება. 2. გა-

დატ. перен. fig. ქარაფშუტა, ქერქეტა легкомысленный, ветрогон light-headed, impulsive. **ვავიჩო̂ სტაკოხ *ქარქვეტ* ალ‘ო̂** – მსუბუქ კაცზე *ქერქეტას* იტყვიან.

ქარშიკ დდ **karšiḳ** dd ქარშიკი (ბრტყელი სარტყელი საქონლის ზურგზე გადასაფარებლის დასამაგრებლად) специальная плоская верёвка или ремень для увязки потника, тюков и прочих a flat belt for fastening the coverlet on cattle’s back. **დაჴეჩო̂ ჯა̄ჯ ქაჲრშკივ ცალი ახკო̂** – გრძელი ტყავის ქარშიკებით ცალებს (ტვირთებს) კრავენ.

ქარხაჼ ჲჲ **karxã** jj ქარხანა завод factory. **ქალქი ჯეჩჯეჩნაჲრეჼ ქარხნი ჲა** – ქალაქში სხვადასხვანაირი ქარხანაა; **ოჯუს ქარხნე⌈ჷ⌉ მუშებადო მუშელ** – ის ქარხანაში მუშაობს მუშად.

ქასტ|დ|ალარ kasṭ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. აჩქარება (⌈ა⌉ჩქარდება, ჩქარობს, ეჩქარება) торопиться, спешить to hurry up, to make hustle. **მა ქასტლა!** – ნუ ჩქარობ! **დად ქასტლა** – მამა ჩქარობს; **აჷ ქასტლა̄** – შენ ჩქარობ; **ე ფეშკარ ქასტლა̿, დახეჸ წერადო მუჲში̂** – ეს ბალღი ჩქარობს და იმიტომ წერს ცუდად.

ქასტ|დ|არ kasṭ|d|ar გრდმ. прх. trans. აჩქარება (⌈ა⌉აჩქარებს), დაჩქარება, დაშურება торопить, ускорить, ускорять to speed up, to hurry. **სიცხ ოთ̥ჼქგე̂, ჟე ლაჟ̆მჟ̂ ქასტდაჼდეწგეთხ** – უკვე დაცხა, ცხვარი მთისკენ უნდა დავაჩქაროთ უკვე; **თაგ ჲოჩო̂ საქმონ ქასტჲარ დეწე** – გასაკეთებელ საქმეს დაჩქარება უნდა.

ქასტეჼ kasṭẽ ზმნს. нареч. adv. ჩქარა, სწრაფად, მალე скоро, быстро quickly, fast, soon. **ქასტეჼ ლობ!** – ჩქარა წადი! **შაქრო̂ ქასტეჼ ვუხაჸ ვეჸეჼ** – შაქრო მალე უკანვე მოვიდა; **ქასტეჼჷ ვახრას, მა̄ ტყუჲჷ ცო ჯაჸმაკიჼ სოჼ** – ძალიან ჩქარა წავედი, მაგრამ ვერ დავეწიე.

ქასტივხ kasṭivx უფრო ჩქარა, უფრო სწრაფად быстрее faster, quicker. **ას ჷოხ ქასტივხ ლელეს** – მე შენზე სწრაფად დავდივარ.

ქასტლაჲნი̂ kasṭlajnî მიმღ. прич. particip. მოჩქარე спешащий impatient. **სიხ ქოთ̥იჼ, ქასტლაჲნი̂ სტაკ ვარ ივსებ** – მოუთმენელი, მოჩქარე კაცი იყო იოსები.

ქასტლაშ kasṭlaš აჩქარებით, ჩქარობს რა спеша hastening.

ქასტოლ ჲ **kasṭol** j სიჩქარე, დაშურება поспешность, торопливость hurry, hastiness. **გოჼ ცო ჲაჭე̂, ქასტლევ ცო̄მ თაგოლო̂** – თუ ჭკუა არაა, სიჩქარით არაფერი გაკეთდება; **ქასტლეხ ვუმაჸ (ˉუმაჸ) დაჭ დიცდინას** – სიჩქარისაგან ყველაფერი დამავიწყდა (დავივიწყე).

ქას⌈ტ⌉-ქასტეჼ **kas⌈t⌉-kasṭẽ** ზმნს. нареч. adv. ჩქარ-ჩქარა, მალ-მალე быстро-быстро, часто fast, quickly, rapidly, soon. **ქას⌈ტ⌉-ქასტეჼ იხლე⌈ჭ⌉ თხოჼ!** – მალ-მალე ივლიდე ჩვენთან (ჩვენსა)! **ნა̆ნი ქას⌈ტ⌉-ქასტეჼ ნაყმაქ ჭი̂ჭუ̂** – ნანი ჩქარ-ჩქარა გზაზე (გზისკენ) იყურება.

ქატარ **kaṭar** გრდუვ. непрх. intrans. ჩივილი (ჩივის) судиться; жаловаться, сетовать to contest in a court of law, to complain. **დაჲთკოხ ქატეს, მე̄ ტათებ დროჭეჸ დუხ ცო დერწდიეჼ სოჼ** – დათიკოს ვუჩივი, რომ ფული დროზევე არ დამიბრუნა; **ნა̄ნ შაჲრი̂ დალიჼჩრ̂ ბა̆დრეხ ქატერ** – დედა თავის მკვდარ ბავშვს ჩიოდა (ტიროდა).

ქატ|დ|არ **kaṭ|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩივილი (ჩივის, ასაჩივრებს, აჩივლებს) судиться to complain. **დაჭ დავინრ̂ თაჲუ̂ბუ̂ საბახ ქატდოთხ** – დაკარგული ჭედილის გამო საბას ვუჩივით.

ქატარ|დ|აჲნი̂ **kaṭar|d|ajnî** მიმღ. прич. particip. მომჩივანი жалобщик complainant, one who makes a complaint (Law); appellant, one who makes an appeal. **ქატარდაჲჩრ̂ სტაკოვ სასამართლუჲ გჼცხადებ ჲაჭეჼ** – მომჩივანმა კაცმა სასამართლოში განცხადება შეიტანა.

ქატმაჩარ **kaṭmačar** გრდუვ. непрх. intrans. ხშირად ჩივილი (ხშირად ჩივის, უჩივის), წუხილი, წუწუნი часто жаловаться, сетовать to complain frequently, to worry. **იასონეჼ ნან შაჲრი̂ ჲა̄ხრეხ ქატმაჩე̂** – იასონის დედა თავის ცხოვრებას ხშირად უჩივის.

ქატმაჩინი̂ **kaṭmačinî** მიმღ. прич. particip. ხშირად მომჩივანი часто жалующийся, жалобщик one who makes a complaint frequently, one who makes an appeal very often. **ქატმაჩინი̂ სტაკ ვა ე ბაჲრთლჼ მიხი̂** – მომჩივანი კაცია ეს ბართიანთ მიხი.

ქატო̂ ბდ **kaṭô** bd ჩამჩა, ციცხვი, ქიტი (დიდი კოვზი) половник, разливательная ложка soup ladle. **საბდეს ქატოვ წვეჼ ჯამა̄ხ ჲოჳიჼ** – საბედამ ქიტით წვენი ჯამებში ჩაასხა.

ქაფქირ ბდ **kapkir** bd ქაფქირი шумовка skimmer. **ქაჲფქრეგო̂ ჲუჲტას** – ქაფქირისთვის მივდივარ; **ჰერწნილეჼ ხიჼკლი ქაჲფქრევ და̄ხო̂** – ქვაბიდან ხინკლებს ქაფქირით იღებენ.

ქაფჩ დდ **kapč** dd ქაფჩა кельма, мастерок, небольшая лопатка каменщика, штукатура trowel, small paddle of a builder, plasterer, one who covers walls with white paint. **კალტზივ კედლო̄ხ კირ ჰეჴორ ქაფჩივ** – კალატოზები კედლებზე კირს უსვამდნენ ქაფჩებით.

ქაღალდ დდ **kaγald** dd ქაღალდი бумага; письмо paper. **ტილუჲნ დაყე⌈ჰ⌉ მაჲჴი̂ ქაღალდეხ ჰარჩჲინას** – ტილოს მაგიერ პური ქაღალდში გავახვიე; **ლეოს ჟეგრეჼ ქაღალდ დაცითნორ** – ლეოს ცხვრიდან ქაღალდი (წერილი) გამოეგზავნა. შდრ. ср. comp. **ჟაგნო̂ žagnô**.

ქაშ: ქაშ ჴორ **kaš: kaš qor** ქაშა (ფაშარი, ფშვნადი) ვაშლი рассыпчатое яблоко (особый сорт) crumbly apple (of special sort). **ჯუმას ყალჩალ ქაშ ჴორა̄ხ დუწდიეჼ** – ჯუმამ გუდა ქაშა ვაშლებით გაავსო.

ქა⌈რ⌉შეჸ **ka⌈r⌉še’** ზმნს. нареч. adv. მალევე скоро же very soon. **ჰოჼ ხეცი, ქა⌈რ⌉შეჸ მათხარლა ყაყაჩო̂, ჺედალინი̂ ჴაველო!** – შენ იცი, მალევე ჭკნება ყაყაჩო, მდგომი ყანაში! (ხალხური).

ქაშნურ დდ **kašnur** dd ქაშანური (თიხის ჭურჭელი, მოჭიქული და მოხატული) глиняная, глазурованная чашка earthenware bowl, cup. **ხიჼკლოჼ დარჯიკ ქაშნურე⌈ჰ⌉ გაგდებათ** – ხინკლის გული ქაშანურში შეინახეთ.

ქაჩ^1 ბდ **kač**^{1} bd საყელო воротник, ворот, шиворот collar, part of a shirt that encircles the neck. **ქოჳიჩო̂ ქაჩუვ ჰეჭყო̂ სოჼ** – ვიწრო საყელო მიჭერს; **ის სტაკ ყარწეჩო̂ ქაჩულდა⌈ჰ⌉ ვაბწე̂ სოჼ** – მაგ კაცს ჭრელ საყელოზე (საყელოთი) ვცნობ.

ქაჩ^2 ბდ **kač^2** bd ტყის პირი опушка outskirts, margin. **სჷჼ ჟე ჰუნ ქაჩუ დაჟჷ̂** – ჩემი ცხვარი ტყის პირად ძოვს.

ქაჩ^3 ბდ **kač^3** bd უღელტეხილი перевал pass, passage. **კნათივ ჟე ქაჩუხ დოტდიჷჼ** – ბიჭებმა ცხვარი უღელტეხილზე გადაიყვანეს.

ქაჩალ **kačal** ქაჩალი, მელოტი лысый, плешивый bald, hairless. **ე ბჷ̄დერ მავლიგორჷჼდა ქაჩალ და** – ეს ბავშვი საყმაწვილოსაგან ქაჩალია; **ქაჩალ სტაკ** – ქაჩალი კაცი.

ქაჩლობ ჲ **kačlob** j სიქაჩლე плешивость baldness. **ქაჩლობ მოსგიჼ ჲა** – ქაჩლობა ცუდია.

ქაცჵ დდ **kacô** dd ქაცვი облепиха sea buckthorn. **ფჰეჴაჩლაჩო[ჰ] ქაცუჲ ჴედახკჷ̂** – სოფლის ბოლოში ქაცვები დგას.

ქაჯ დდ **kaǯ** dd ქაჯი леший wood-goblin, dare-devil. **იშტ ლივი̂, მე̄ მენიშ ქაჯიგორჷჼდა ეშარლაჲნჵ** – ასე ამბობენ, რომ ზოგიერთი ქაჯებისაგან გიჟდებაო.

ქა̄მზოკჵ ჲჲ **kāmzoḳô** jj ქამასოკო шампиньон champignon, type of mushroom. **თხა ჰჳლრჷჼ ჲეცჷჩჵ ქა̄მზოკუჲჼ მატრ და თხოგო[ჰ]** – დღეს ტყიდან მოტანილი ქამასოკოს სადილი გვაქვს.

ქება|დ|არ **keba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ქება (აქებს) хвалить to praise. **ო სტაკ ჰამივაც ქებადვო** – იმ კაცს ყველა აქებს.

ქება|დ|უჲნი̂ **keba|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. 1. საქები то, что (кого) надо хвалить sth that needs praise, compliments. 2. მაქებარი тот, кто хвалит sb who praises, gives compliments. **ქებადუჲნი̂ ვუმ (~უმ) დაჰჷ̂ სტაკგო[ჰ], ქებადუჲნი̂ ცო ი̄შჳ̂ (ეჲშჳ̂)** – საქები რამ თუ აქვს კაცს, მაქებარი არ მოაკლდება.

ქედ ბდ **ked** bd ქედი (მთისა) хребет (горный) ridge, edge (of mountain). **ქედეხ დაჰ ასა̄ ვოტჷჼ, კიკლიჼჰალჵ ქისტე̄ გუბალ'ჷჼ** – ქედზე მე გადავედი და ქვემოდან ქისტები გამოჩნდნენ.

ქედაჼ ბდ **kedã** bd ქედანი вяхирь, витютень, дикий голубь ringdove, wild dove. **ჴაჳჴჳ̂ ქედნეხ კაწკუვხ ბა** – მტრედი ქედანზე პატარაა; **ქედნინ თოფ ჴუჲსრას** – ქედნებს თოფი ვესროლე.

ქევხ ვბ **kevx** vb ქევხა, ქევუდა (მამასახლისი) староста headman, village elder. **ბაცბილო[ჴ] ცჴა სტაკ ვა, მენხუჲჩოხა ბეკიჭაჲნო̂ *ქევხ* თილეჼ** – წოვათუშებში ერთი კაცია, რომელსაც ხუმრობით *ქევხა* დაარქვეს.

ქეიფ ჲჲ **keip** jj ქეიფი кутёж feast. **ქეჲფეხ (ქი̄ფეხ) ბარათხო̂** – ქეიფში ვიყავით; **ქი̄ფერეჼ (ქი̄ფეგორეჼ) ბაღრათხ ჯოწინო̂** – ქეიფიდან მოვდიოდით ძალიან მთვრალები.

ქეიფ ოწარ (ებწარ) keip oç̣ar (ebç̣ar) გრდმ. прх. trans. ქეიფის გაწევა (ქეიფს გასწევს) кутить, веселиться to have fun, to have a feast.

ქეიფმაქ დ|აჸარ (იხარ) keipmak d|a’ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ქეიფზე მოსვლა (მოვა), გამხიარულება, შექეიფება придти в весёлое настроение, развеселиться, слегка опьянеть to cheer up, to change one’s temper. **მუჲჩო̂ დაკვ ვარასოე̄, შიჯ ვეჼ მაჲღჩე[ჴ]დოლოჼ დოკ დასტდალოჼ სეჼ, ქეიფმაქ ვეჸქსო̂** – ცუდ გუნებაზე ვიყავი და ორიოდე ღვინის დალევის შემდეგ გული გამეხსნა, ქეიფზე მოვედი.

ქეიფ ოწითარ keip oç̣itar გრდმ. прх. trans. ქეიფის გაწევინება (ქეიფს გააწევინებს) заставить развеселиться to make sb cheer up. **პეტოს ბაყეჭაჲნო̂ ლაზეჼ ქეიფ ოწითიეჼ თხოგო̂** – პეტომ მართლა კარგი ქეიფი გაგვაწევინა (კარგად გაგვამხიარულა).

ქეიფებწუჲნი̂ keipebç̣ujnî მიმღ. прич. particip. მოქეიფე, ქეიფის გამწევი кутила free-liver, roisterer. **ბუქრაულაჼ ილიკო̂ ქეიფებწუჲნი̂ კნათ ვარ** – ბუქურაული ილიკო მოქეიფე ბიჭი იყო.

ქეჲფება|დ|არ, ქი̄ფება|დ|არ kejpeba|d|ar, kīpeba|d|ar გრდმ. прх. trans. ქეიფი (აქეიფებს) заставить кутить to arrange a feast. **ფჴერეჼ ვეჼ დეცე′ნე̂ გიგოს, ნაყბისტია′ჯ ქი̄ფებადბიეჼ (ქეჲფებადბიეჼ)** – სოფლიდან ღვინო ჩამოიტანა გიგომ და ამხანაგები (მეგობრები) აქეიფა.

ქეჲსნო̄, ქი̄სნო̄ kejsnō, kīsnō მიმღ. прич. particip. ნამუშევარი, ნამოღვაწარი ალაგი место, где кто-л. трудился work. **მიჩჴე[ჴ] ას ქი̄სნო̄ და, ო ჯეჩოვ ცო დეწე̂ სოგო[ჴ] დაჯაჼ** – სადაც ჩემი ნამუშევარია, ის სხვამ არ უნდა წამართვას.

ქეკ|დ|არ **keḳ|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაკუწვა (კუწავს), დაწვრილება нарезать (мелко), рубить, дробить to slice, to chop up. **დოს კაწკაჲში̂ ქეკდინას** – შეშა წვრილად დავჭერი; **დითხ ქეკდინას** – ხორცი დავკუწე.

ქერეჭ ჲდ **kereč̣** jd ქერეჭი (ხის სქელი ქერქი სახურავად, ან იატაკად) толстая деревянная кора для крыши или чернопола thick wood bark for roof or floor. **ქერჭევ ჴოლჲიჼჩრ̂ გუჲმრე[ჳ] გაგდინას დახნ ეჴ ჸალიხ** – ქერეჭით დახურულ გომურში შევინახე საქონელი ამ ზამთარს.

ქერქ ჲჲ **kerk** jj ქერქი кора, корка bark. **ხენჲჼ ქერქ** – ხის ქერქი; **მაჴოჼ ქერქ** – პურის ქერქი.

ქესარ **kesar** გრდუვ. непрх. intrans. შრომა (შრომობს), საქმიანობა, მოღვაწეობა работать, трудиться to work. **თხა დიჼჩრ̂ დენი[ჳ] ჴაველო ქი̄სნას (ქეჲსნას)** – დღეს მთელი დღე ყანაში ვიმუშავე.

ქეს|დ|არ **kes|d|ar** გრდმ. прх. trans. მუშაობა (ამუშავებს), დასაქმება заставить работать, трудиться to work, to be busy. **ცენეხ ში ფსტუ ქესბინას წა თეგდოშ** – წლეულს ორი ხარი ვამუშავე სახლის შენებისას.

ქეს|დ|აწიჼ **kes|d|ạçĩ** უმუშევარი, უმუშევრად без работы wothout work, unemployed. **დოჼ ქესბაწიჼ ბისჲჼ თხოგო[ჳ]** – ცხენი უმუშევარი დაგვრჩა ჩვენ (ვერ ვამუშავეთ).

ქესინი̂ **kesinî** მიმღ. прич. particip. მშრომელი, მომუშავე (ის, ვინც, ან რაც მუშაობს) трудящийся, трудолюбивый worker, hrd-working . **ქესინი̂ სტაკ მაცუხ ცო ლა** – მშრომელი კაცი შიმშილით არ მოკვდება.

ქესრიკ **kesriḳ** მშრომელი, მომუშავე, მუშა, შრომისმოყვარე труженик, тот, кто любит трудиться worker, hard-working. **ბაცბი საბლეხი̂ ქესრიკ ნახ და̄, და̄ხ და̄ხე̂ ჴეჩუჲშგრ̂ ჰაჭაჼ ლაზიშხ** – თუშები უმეტესად მშრომელი ხალხია და ამიტომ ცხოვრობენ სხვებთან შედარებით უკეთ.

ქექა|დ|ალარ **keka|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. [გა]ნძრევა ([გა]ინძრევა), ტოკვა [по]шевелиться, шататься, двигаться to shake, to twitch, to move. **მა ქექალა** – ნუ ინძრევი; **ცარკ ქექალა ოჴუჲნ** – კბილი უტოკავს მას.

ქექა|დ|არ keka|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉ნძრევა (⌈გა⌉ანძრევს), რხევა (არხევს) шевелить, двигать, шатать to move, to shake. **მახავ ხენ⌈ბ⌉ი ქექადო** – ქარი ხეებს არხევს; **ქორთო̂ მა ქექადბო, ცოჴე̂ მაკარტაჼ ლარკეხ მალ‘ლა ჴოჼ** – თავს ნუ ანძრევ, თორემ მაკრატელი ყურზე მოგხვდება.

ქექილ ჲ **kekil** j გვარი, ჯიში, ჯილაგი, ჩამომავლობა, ძირი, ქოქი (ცალკე არ იხმარება) род (отдельно не употребляется) class, clan, family, kind (isn’t used separately).

ქექილ ჲ|ავარ kekil j|avar ჯიშის გაწყვეტა (ჯიში გაწყდება), დაკარგვა, ამოგდება, მოსპობა, ძირის დაკარგვა уничтожиться, исчезнуть (о роде, племени) to disappear, to lose (family, clan). **მონაჲდრიგორქჼდა⌈ჴ⌉ საგაჼ ქექილ ჲავიჼ** – მონადირეებისგან ირმების ქოქი გაწყდა (ირმები ამოწყდნენ); **მიჩ ნახიჼ ქექილ ჲავიჼ** – ზოგი ადამიანის ჯიში დაიკარგა (მოისპო).

ქექილ ხიტარ (ხეტარ) kekil xiṭar (xeṭar) გრდუვ. непрх. intrans. ქოქის გაწყდომა, სინსილის გაწყდომა уничтожиться (с корнем), искорениться, пропадать пропадом to disappear. **მიჩო̂ გორაჼ ქექილ ხიტეჼ, ცომენა დისქჼგე̂** – ზოგიერთი გვარ⌈ებ⌉ისა ქოქი გაწყდა, არავინ დარჩა.

ქექილ ხიტ|ჲ|არ (ხეტ|ჲ|არ) kekil xiṭ|j|ar (xeṭ|j|ar) გრდმ. прх. trans. სინსილის, ჯიშის გაწყვეტა (გაუწყვეტს) уничтожить to destroy, to wipe out, to annihilate. **გონე⌈ჴ⌉ ხილ‘, ცოჴე̂ ქექილ ხიტჲოს ჴეჼ!** – ჭკვიანად იყავი, თორემ სინსილას გავწყვეტ შენსას!

ქექილ|ჲ|ავინო̂ kekil|j|avinô მიმღ. прич. particip. მოსპობილი, ამოწყვეტილი исчезнувший, вымерший exterminated, destroyed. **ჴო ქექილჲავინო̂!** – შე გასაწყვეტო, ამოსაგდებო (წყევლაა).

ქექილხიტენო̂ kekilxiṭenô მიმღ. прич. particip. ქოქგაწყვეტილი (წყევლა) уничтоженный (проклятие) ruined, kaput (damn, curse).

ქეშელ kešel ქეშელა, დიდმუცლიანი пузатый, с большим (как бурдюк) животом abdominous. **ბლუჯრაჼ მიხაკო̂ ქეშელ ვარე̄, იჼც დაჴკაჳ ვუტყვალიჼ** – მლუჯოანთ მიხაკო ქეშელა იყო და ახლა ცოტა დაწვრილდა.

ქეჩო̂ ჲჲ **kečô** jj ქეჩო загривок scruff, nape. **კამჩენ ქეჩუჲნმაქ დუყ ოთდიჷ** – კამეჩს ქეჩოზე უღელი დაადგეს; **ფჭარგო⌈ჭ⌉ ქეჩოხ ტკიპ ლაჲთი̂** – ძაღლს ქეჩოზე ტკიპი აკრავს.

ქეჩო̂ სტამ|ჲ|არ kečô sṭam|j|ar გადატ. перен. fig. კისრის გასქელება (კისერს გაისქელებს), გაამპარტავნება, გაყოყოჩება чваниться to become arrogant, proud. **ი̂სეს ქეჩო̂ სტამჲიჷ** – იასემ კისერი გაისქელა (გაყოყოჩდა).

ქეც ჲჲ **kec** jj ქეცი парша skin disease, tatter, mange, scab. **ფჭარგო⌈ჭ⌉ ქეც გუჲალ'ჷ** – ძაღლს ქეცი გამოაჩნდა; **ქეცგორჷდა⌈ჭ⌉ დი̂ნი̂ დეღ კაჲმი̂ სტაკონ** – ქეცისაგან მთელი ტანი ექავება კაცს.

ქეც ჴაჸარ (ჴეჸარ) kec qa'ar (qe'ar) ქეცის გადადება (ქეცი გადაედება) заразиться паршой to catch scab, tatter. **დონეხ ქეც ჴაჸჷ** – ცხენს ქეცი გადაედო.

ქე̄კ|დ|არ kēḳ|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈მო⌉რევა (ურევს), ამორევა мешать, размешивать to stir, to mix up. **წარმაქ ლათინი̂ შურჷ ბრიჼჯ ქე̄კბებათ, ცოჭე მაქა ბალო̂** – ცეცხლზე მდგარი რძიანი ბრინჯი ურიეთ, თორემ გადმოვა. სრ. сов. perf. **ქაკ|დ|არ kaḳ|d|ar**.

ქე̄რ kēr ქერა блондин(ка), русый (-ая) with fair hair, blond. **ქე̄რ ჲოჭ** – ქერა გოგო; **რუსი საბლეხიჼ ქერი და** – რუსები მეტწილად ქერები არიან.

ქვევრ ჲჲ **kvevr** jj ქვევრი большой глиняный кувшин для вина pitcher. **ოჴრიჼ მარჼ ქვევრა̄ხ ჲა ჭეტჲიენო̂** – იმათი მარანი ქვევრებითაა გაჭედილი.

ქვეყჼ ჲჲ **kveq̣ã** jj ქვეყანა страна; мир country; world. **მათხე⌈ჭ⌉ ჴენ-ჴენი ქვეყანაჲში̂ (ქვეყნი) ჲა** – სამზეოში (მსოფლიოში) სხვადასხვა ქვეყანაა; **დუჴიჩო̂ ქვეყნა̄ხ ლილნას** – ბევრ ქვეყანაში ვიარე.

ქვითკირ ჲჲ **kvitḳir** jj ქვითკირი стройка из камня и извести a construction from stones and lime. **იბოს ქვითკირჷ წა თაგდიჷ** – იბომ ქვითკირის სახლი გააკეთა; **ქვითკირ წენი⌈ჭ⌉ დახეთხ** – ქვითკირის სახლში ვცხოვრობთ.

ქვიშ ჲჲ **kviš** jj ქვიშა крупный песок sand. **კედლუჲ ქვიშევ ჭალო̂ ჲოყჲინას** – კედლები ქვიშით ამოვიყვანე.

ქვიშარნა̄, ქვიშერნა̄ დდ **kvišarnā, kvišernā** dd ქვიშიანი, ქვიშნარი песчаный sandy, sandy light soil. **ხინ ცერე⌈ჳ⌉ ქვიშარნა̄ და** – მდინარის (წყლის) ნაპირას ქვიშნარია.

ქვიშა̄რე̃ qvišārẽ ქვიშიანი, მაგ., მიდამო песчаное (напр., пространство) sandy e. g., area (აქ და ანალოგიურ ოპოზიციურ შემთხვევებში მუდმივი მახასიათებლის გამომხატველი ფორმაა здесь и в аналогичных случаях является формой, выражающей постоянный признак here and in analogous oppositional cases is the form expressing constant characteristic); შდრ. ср. comp. **ქვიშე̄რე̃ qvišērẽ**.

ქვიშე̄რე̃ qvišērẽ ქვიშიანი, მაგ., რაიმე საგანი, ნივთი... в песке (напр., посуда) full with sand e. g., thing, object (აქ და ანალოგიურ შემთხვევებში დროებითი მახასიათებლის გამომხატველი ფორმაა здесь и в аналогичных оппозиционных случаях является формой, выражающей временной признак (here and in analogous cases is the form expressing temporal characteristic). შდრ. ср. comp. **ქვიშა̄რე̃ qvišārẽ**.

ქიბალაჲნი̂, საქიბელ kibalajnî, sakibel საყვარლად სასაცილო, კეთილი ღიმილის მომგვრელი, იუმორისტული забавный, милый, юмористичный endearingly funny, humorous.

ქით დდ **kit** dd ტიკი; ტიკჭორა бурдюк wineskin. **ქითე⌈ჳ⌉ ვე̃ დაჲთ̦ე̂** – ტიკში ღვინო ასხია; **ქი̄თ⌈ი̂⌉ ვე̃ დუჲთ̦ნათხ** – ტიკში ღვინო ჩავასხით.

ყარ⌈ო̂⌉ ქითრენა⌈ჳ⌉სა̃ მეხკოჲო̂ qar⌈ô⌉ kitrena⌈ḫ⌉sã mexḳojô კოკისპირულად წვიმს (წვიმას, როგორც კოკიდან, ასხამს) дождь как из ведра льёт it rains cats and dogs, it is a heavy shower.

ქითი̃ ჲჲ **kitĩ** jj ქვითინი рыдание sobbing, weeping. **სასაფლაუჲრნა⌈ჳო̂⌉ ქითი̃ ჲალორ** – სასაფლაოდან ქვითინი მოდიოდა; **ნან ქითნევ დოკ ლაწდიე̃ სე̃** – დედის ქვითინმა გული მატკინა.

ქიმ ჲჲ **kim** jj 1. ნესტო ноздря nostril. **ატ̦ეჩო̂ ქიმეხ მუწუკ დალ‘ე̃ ოჭუჲნ** – მარჯვენა ნესტოში მუწუკი ამოუვიდა მას; **დოკ იხრეხ ქიმი ჲეფსჲორ** – გულმოსულობისგან ნესტოებს ბერავდა. 2. ქიმი кончик side, board.

ქიჼდლაჸო̂ დ **kĩdla'ô** d ძვ. уст. old ფაფა мучная кашица porridge. **ქიჼდლაჸოხ ბაცბივ იჼც** ***ფაფ* დო** – „ქინდლაოს" წოვათუშები ახლა *ფაფას* ეძახიან.

ქიჼძ დდ **kĩʒ** dd ქინძი кишнец, кориандр, кинза coriander. **ქიჼძევ ლიბენ ღაზეჼ ჩამ თელ'ო̂** – ქინძი ლობიოს კარგ გემოს აძლევს; **ქიჼძგომცჼ ბო ბივლეთ** – ქინძამდე ნიორი დათესეთ რა!

ქიჼძისთავ ბდ **kĩʒistav** bd ქინძისთავი булавка pin. **ქიჼძისთავგო[ჰ] ქორთო̂ ბა** – ქინძისთავს თავი აქვს; **მა̄ხ ქიჼძისთავეხიჼ ცო ჩავარბომაკე̂ ჰოჼ** – ნემსს ქინძისთავისაგან ვერ გაარჩევ.

ქირ¹ ჲჲ **kir¹** jj შრატი сыворотка whey. **ჴარშ ქირუხ დუწიჼ** – ღორები შრატით გაძღნენ.

ქირ ხეცარ (იხითარ) kir xecar (ixitar) შრატის გაშვება (შრატს გაუშვებს) выделить сыворотку to separate the whey. **წიჼჩო̂ ნაჩხოვ ქირ ხეციჼ** – ახალმა ყველმა შრატი გამოუშვა.

ქირ² დდ **kir²** dd ქირა плата (за наём) pay, fee, rent. **წა ქირუხ დაჲლი̂ სოგო[ჰ]** – სახლი ქირით მიჭირავს; **ოჴუს ქირელ ში ნაჩხ ჲალ'ირ** – მან ქირად ორი ყველი მისცა; **დოჼ ქი̄რეხ (ქირუხ) ბაჲჯნას** – ცხენი ქირით გამოვართვი.

ქირუხ დ|ალ'არ (თელ'არ) kirux d|alʻar (telʻar) ქირით მიცემა (მისცემს), გაქირავება отдавать в наём, арендовать to give for rent. **სარას წენიჼ ცჰა ბჭარკ ქირუხ ბალ'იჼ ახმიტრეჩო̂ ბა̆დრინ** – სარამ სახლის ერთი თვალი (ოთახი) ქირით მისცა ახმეტელ ბავშვებს.

ქირახ, ქირუხ ლუჲნი̂ kirax, kirux lujnî მიმღ. прич. particip. ქირით მისაცემი, გასაქირავებელი то, что сдаётся в наём sth to be given for rent. **ქირახ ლუჲნი̂ გაჼგ ცო ჲაგე̂ ივნეგო[ჰ]** – ქირით მისაცემი ცხენი აღარა ჰყავს ივანეს.

ქირბა|დ|არ kirba|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დაქირავება (იქირავებს) нанимать to rent, to hire. **წა ქირბადინას** – სახლი ვიქირავე. 2. გაქირავება (აქირავებს) отдавать в наём to hire out.

ქირჯო|დ|არ **kirǯo|d|ar** გრდმ. прх. trans. ძაგება (აძაგებს), დაცინვა порицать, хулить to abuse, to laugh at, to decry. **ქირჯოლაჲჩო̂ სტაკოვ ვუმაჸ ქირჯოლდო** – მაძაგებელი კაცი ყველას აძაგებს.

ქის ბდ **kis** bd ქისა кошелёк wallet, purse. **ტათებ სე ქისერჲ კიმოს ჭალო̂ დაჲხნოʼერ, შაჲრი̂ ქისი ჩუ̄ დუჲხკნორ** – ფული ჩემი ქისიდან ამოეღო კიმოს და თავის ქისაში ჩაედო.

ქიქ|დ|ეჸენო̂ **kik|d|e'enô** მიმღ. прич. particip. ადრე მოსული, ადრეული, ნაადრევი рано поспевший, пришедший early, untimely. **ქიქჲეჸქჩო̂ ყაჲრთვზეგო̂ სა იხო̂ სჲ** – ადრეულა საზამთროზე სული მიმდის.

ქიქიხუჲნი̂ **kikixujnî** მიმღ. прич. particip. ადრეული, საადრეო скороспелый rareripe, early. **ქიქიხუჲნი̂ ატამ** – ადრეულა ატამი.

ქიქკაჸ **kikḳa'** ცოტა უფრო ადრე, დროზე пораньше, заблаговременно a bit earlier. **ქიქკაჸ ხაჲჸნოʼჭერ სოჲ, ლატენვარას ჭოჲ** – უფრო ადრე რომ გამეგო, დაგეხმარებოდი; **სტაკ ფსტუ-ბა̆დრეხ ქიქკაჸ ვეწე̂ დაკლავჲ** – კაცმა ცოლ-შვილზე (დაოჯახებაზე) დროულად უნდა იფიქროს.

ქიქლუ̃ **kiklũ** უწინდელი, ადრინდელი, ძველებური, ძველი древний, прежний ancient, former, previous. **ოჯარ ქიქლუჩო̂ ამბუჲგო̂ ლარკ ჷეფორ** – ისინი ძველ ამბებს ყურს უგდებდნენ (ითვალისწინებდნენ); **ქიქლუჩო̂ დროვბახ წა̄ნი̂ დროებ თელʻე** – უწინდელ დროებას ახალი დროება სჯობს.

ქიქოჸ **kiko'** ზმნს. нареч. adv. ადრე, წინათ, უწინ, ძველად рано, раньше, в старину before, earlier, in former times. **ქიქოჸ ვაჲლʻნას ნჭაჲჸ** – ადრე გამოვედი გარეთ; **ბათხახ ქიქოჸ ვაჲლʻნას ცე̄რე̂** – საქმეს ადრე მოვრჩი; **ქიქოჸ ბაცბი დი̂ჩო̂ შარე⌈ჭ⌉ ლამუ⌈ჭ⌉ დახერ** – წინათ წოვათუშები მთელი წელიწადი მთაში ცხოვრობდნენ.

ქიქო⌈უ⌉ჸხ **kiko⌈u⌉'x** ზმნს. нареч. adv. უფრო ადრე раньше earlier, in advance. **ას ჭოხ ქიქო⌈უ⌉ჸხ ვახრა̄ს** – მე შენზე უფორო ადრე წავედი.

ქიშმიშ ჲჲ **kišmiš** jj ქიშმიში кишмиш, изюм raisin. **ქიშმიშცოჲ თხილ ჩამლოჲ და** – ქიშმიშთან თხილი გემრიელია.

ქიშმიშა̄რეჼ kišmišārẽ ქიშმიშიანი (მაგ., ნამცხვარი...) с изюмом (напр., печенье) full with raisins (e.g., cake...). **აჲნკოს ქიშმიშა̄რეჼ ნამცხვარ თელჼ თხოჼ** – ანიკომ ქიშმიშიანი ნამცხვარი გვაჭამა.

ქიშმიშე̄რეჼ kišmišērẽ ქიშმიშიანი (მაგ., ხელები) в изюме (напр., руки) dirty with raisins (e. g., hands). **ქიშმიშე̄რეჼ ტოტი ჲა სოგო** – ქიშმიშიანი ხელები მაქვს.

ქიჩილ დდ **kičil** dd ვიწრო ბაფთა მანდილის კუჭურაზე დასამაგრებლად (ჩიქილა) лента для обтягивания женского головного убора narrow ribbon for fixing woman's headdress. **ფსტეივ ქიჩლევ ჭშელოჲრ̂ კომოზ** – დიაცები ჩიქილით ამაგრებდნენ კუჭურას.

ქიცეჼ kicẽ ქეციანი паршивый scabby, mangy. **ქიცეჼ და ე კაწ** – ქეციანია ეს ლეკვი.

ქლეშა|დ|არ kleša|d|ar გრდმ. прх. trans. ქლეშა (ქლეშს), ⌈და⌉გლეჯა растирать, разрывать to grind, to tear. **ფჴარავ ბშორწ ქლეშადბიეჼ** – ძაღლმა მგელი დაგლიჯა. სრ. сов. perf. **დაქლეშა|დ|არ dakleša|d|ar**.

ქლიავ დდ **kliav** dd ქლიავი слива plum. **ალნი⌈ჴ⌉ ქლიავ ღაზიშ̂ იხრ̂** – ალვანში ქლიავი კარგად მოდის; **ქლივილო⌈ჴ⌉ ატამ ჱედაღე̂** – ქლიავებში ატამი დგას.

ქლივა̄რეჼ klivārẽ ქლიავიანი (მაგ., ბაღი) сливовый (напр., сад) full with plum-trees (e. g., orchard). **დაჲრკუჲგო წინფეხ ქლივა̄რეჼ ბაღ ბა** – დარიკოს სახლთან ქლიავებიანი ბაღი აქვს.

ქლივე̄რეჼ klivērẽ ქლიავიანი (მაგ., ხელები) в сливе (напр., руки) dirty with plums (e. g., hands). **მატეჩრ̂ ქლივე̄რეჼ ტოტი ჲა სოგო** – მწიფე ქლიავიანი ხელები მაქვს.

ქლიბ ბდ **klib** bd ქლიბი напильник file. **ქლიბევ ქლიბადორალრ̂ ალექსის დიკა̄, წალტა′ჲ** – ქლიბით ქლიბავდა თურმე ალექსი ცულსა და წალდს.

ქლიბა|დ|არ kliba|d|ar გრდმ. прх. trans. ქლიბვა (ქლიბავს) пилить (напильником) to file. **ოჯუს შალთენ დჱოგდალინრ̂ დუჴ ქლიბადო** – ის ხანჯალს მომტვრეულ პირს უქლიბავს.

ქო დ ko d სხვა ბრუნვებში იხმარება ფუძე в других падежах употребляется основа in other cases the root **ქორ kor** is used. 1. ხელი рука hand. **სო დაც ქო!** – მოიტა ხელი! **ალექსიგო⌈ჲ⌉ ნიფსიჼ ქო და** – ალექსის ზუსტი ხელი აქვს (სწორად ისვრის ნიშანში); **შიჳ ჟელრეჼ ქორჲეჸ და სოგო⌈ჲ⌉** – ორიოდე ცხვარი ისევ ხელთა მყავს; **ჲეჼ სა ქორე⌈ჲ⌉ და მიტრუჹგო⌈ჲ⌉** – შენი სული მტრის ხელშია. შდრ. ср. comp. **ტოტ ṭoṭ**. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word-combination.

ქო დ|ალʻარ (თელʻარ) ko d|alʻar (telʻar) გრდმ. прх. trans. 1. ხელის მიცემა (ხელს მისცემს, ხელს აძლევს), ხელის ჩამორთმევა да⌈ва⌉ть руку, поздороваться за руку to shake hand. 2. ხელის კვრა (ხელს ჰკრავს) толкнуть, толкать to push. **იბოს ტივენმაქ ლათჳეჩ̂ ნიკლენ ქო დალʻირ** – აბომ ხიდზე მდგარ ნიკალას ხელი ჰკრა. 3. მიშველება (მიეშველება), ხელის გამართვა пода⌈ва⌉ть руку помощи to help, to give help. 4. ხელს აძლევს, ხელსაყრელია устраивает, выгодно, на руку кому-л. advantageous, profitable, beneficial. **ე დოჼ ეცრევ ქო თელʻრ̂ სოჼ** – ამ ცხენის ყიდვა ხელს მაძლევს. 5. ქალის დანიშვნა (ქალს დანიშნავს), ბეჭდის მიცემა помолвить to betroth, to engage to marry, to bind with a promise to wed. **ზურბეს თინენ ქო დალʻიჼ** – ზურაბმა თინას ხელი მისცა, გაუწოდა (დანიშნა).

ქო ლოშ kološ ზმნს. нареч. adv. ხელის კვრით толкнув, толкая having pushed, with hustling. **იბოს ტივენმაქ ლათჳინჩ̂ ნიკალ ქო ლოშ ხილ ლაქვიერ** – აბომ ხიდზე მდგარი ნიკალა ხელის კვრით წყალში გადააგდო.

ვაშ⌈ბ⌉ინ ქო დ|ალʻარ (თელʻარ) vašbin ko d|alʻar (telʻar) გრდმ. прх. trans. ერთმანეთისათვის ხელის მიცემა (ერთმანეთს ხელს მისცემენ), შეთანხმება договориться, ударить по рукам to agree, to come to an understanding.

ქო დ|არჟ|დ|არ, ქო დ|ასტარ ko d|arž|d|ar, ko d|asṭar გრდმ. прх. trans. ხელგაშლილობის გამოჩენა, გულუხვობა, ხელის გაშლა выказать щедрость to show generosity. **ჹაჲონ ქორწილ დოშ ივსებეს ზორაჹშ̂ ქო დასტიჼ** – ქალიშვილის ქორწილის დროს იოსებმა დიდი ხელგაშლილობა გამოიჩინა.

ქო ეცარ (ევ|დ|არ) ko ecar (ev|d|ar) გრდმ. прх. trans. ხელის აღება (ხელს აიღებს), თავის განებება, მიგდება отказаться, оставить, бросить to refuse, to give up, to leave. **ყა̈ვალიჩრ̂ ციმოს გერწხი̂ ქო ეცი̂** – მოხუცებულმა ციმომ იარაღზე ხელი აიღო.

ქო თოლ|დ|არ (თებლ|დ|არ) ko tol|d|ar (tebl|d|ar) გრდმ. прх. trans. დაბრიყვება (დაიბრიყვებს), დაჯაბნა притеснить, притеснять, одолеть to oppress, to enslave. **ფჰარავ აჴეხ ქო თოლდიჷ** – ძაღლმა ნადირი დაჯაბნა; **ნასის მარნანახ ქო თოლდიჷ** – რძალმა დედამთილი დაიბრიყვა.

ქო ლატ|დ|არ (ლეტ|დ|არ) ko laṭ|d|ar (leṭ|d|ar) გრდმ. прх. trans. ხელის შეშველება, დახმარება протянуть руку помощи to help, to assist.

ქო ლაჰ|დ|არ (ლაჰარ), ქო ლეჰ|დ|არ (ლეჰარ) ko laḫ|d|ar (laḫar), ko leḫ|d|ar (leḫar) გრდმ. прх. trans. ხელის ხლება (ხელს ახლებს), შეხება прикоснуться, прикасаться, трогать to touch. **ქო მა ლაჰდოთ სე თოფეხ!** – ხელი არ ახლოთ ჩემს თოფს!

ქო დ|ერწ|დ|არ (ჰერწ|დ|არ) ko d|erç|d|ar (ḫerç|d|ar) გრდმ. прх. trans. ხელის შებრუნება (ხელს შეუბრუნებს) ответить тем-же (в драке), ударить в ответ рукой to slap in return. **ლეოს იბუჲნი̂ ტარრ̂ დიშდიე'ნე̂, იბოსა'ჷ ლეჷვ|უჲნ ქო დერწდიჷ** – ლეომ იბოს სილა გაარტყა და იბომაც ხელი შეუბრუნა ლეოს.

ქო დ|უხ დ|ერწ|დ|არ ko d|ux d|erç|d|ar გრდმ. прх. trans. იგივეა, რაც то же, что to be the same as **ქო დ|ერწ|დ|არ ko d|erç|d|ar**.

ქო მოწერა|დ|არ ko moçera|d|ar გრდმ. прх. trans. ხელის მოწერა (ხელს მოაწერს) подписаться to sign.

ქო შარ|დ|არ ko šar|d|ar გრდმ. прх. trans. ხელის შეჩვევა (ხელს შეაჩვევს), დახელოვნება რამეში наловчиться, набить руку to be trained, to get used to sth. **ჟე ლერკოშ ქო შარდინას** – ცხვრის კრეჭაში დავხელოვნდი.

ქო ჴაჸ|დ|არ (ჴეჸ|დ|არ) ko qa'|d|ar (qe'|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. ხელის წავლება (ხელს წაავლებს) схватить рукой to handle, to grasp. **მიხლეს ლოჭეხ ქო**

ჴაცდიე′ნჰ̂, დეთჷრიგრ̄ ვახე̃ – მიხეილმა ჯოხს ხელი წაავლო და მეწველ ცხვარში წავიდა. 2. გადატ. перен. fig. რაიმე საქმისთვის ხელის მოკიდება (ხელს მოკიდებს) взяться за дело to begin, to undertake. **ბერნარ უტიეს ვაჲღე̃ მოტ̨ ჺამბარეხ ქო ჴაცდიე̃** – ბერნარ უტიემ ჩვენებური ენის შესწავლას ხელი მოჰკიდა.

ქო ჴაწ|დ|არ (ჴებწ|დ|არ) ko qaç|d|ar (qebç|d|ar) გრდმ. прх. trans. ხელის მოკიდება (ხელს მოკიდებს), ხელის წავლება схватить, хватать рукой to handle, to grasp, to seize. **თუ̂გეხ ქო ჴაწდება′ჷ, ხიგრ̄ ღობ** – თუნგს ხელი წაავლე და წყალზე წადი.

ქო ჰ̦აჭყ|დ|არ (ჰ̦ეჭყ|დ|არ) ko ḩačq|d|ar (ḩečq|d|ar) გრდმ. прх. trans. ხელის მოჭერა (ხელს მოუჭერს); ძუნწობა (ძუნწობს), წუწკობა пожать рукой; проявлять скупость to save, to scrimp. **წყეგეჲ ქო ჰ̦აჭყრევ საქმ ცო თაგოლრ̄** – მეტისმეტი ხელმოჭერით საქმე არ გაკეთდება.

ქო ჺოფ|დ|არ (ჺეფ|დ|არ) ko ‘op|d|ar (‘ep|d|ar) გრდმ. прх. trans. ხელის დაფარება (ხელს ⌈და⌉აფარებს) прикрыть, прикрывать to protect, to give shelter. **გიგოს მიტრუჲნჷ̂ ქო ჺეფდორ, ცოჰჷ̂ ჰ̦ჷ̂ცლომცჷ̂ ქორ ლაცვორ** – გიგო მიტროს ხელს აფარებდა, თორემ აქამდე დაიჭერდნენ.

ქო|დ|ასე̃ **ko|d|asẽ** 1. ხელცარიელი с пустыми руками, без подарка empty-handed. 2. გადატ. перен. fig. ხელმოკლე, უქონელი неимущий, бедный poor, deprived of normal societal conditions because of low social or economic status. **ცრ̄მ თეგდუჲნჷ̂ სტაკ ნი̄დაგ ქოდასე̃ ხილ‘ჷ** – არაფრის მკეთებელი კაცი, რასაკვირველია, ხელმოკლე იქნება.

ქო|დ|აცუ̃ **ko|d|acũ** 1. მოკლე ხელიანი с короткими руками with short hand. **შალთევ ფჰ̦არსეხ თიტჩე⌈ჰ̦⌉დოლჷ მეითძევრ̄ ქოდაცუ̃ ვისე̃** – ხანჯლით მკლავში დაჭრის შემდეგ მეითიძე მოკლე ხელით დარჩა. 2. გადატ. перен. fig. ხელმოკლე, უქონელი бедный, неимущий poor, indigent, fortuneless.

ქო|დ|აცუშ **ko|d|acuš** ზმნს. нареч. adv. ხელმოკლედ, გაჭირვებით бедно poorly, meanly.

ქო|დ|აცუშ ხილʹარ ko|d|acuš xilʹar ხელმოკლედ ყოფნა (ხელმოკლედაა), ხელმოკლეობა жить бедно to live poorly. **მიხუჲნ̂ ქოდაცუშ ხილʹრეხ დოჼ ცო ეცმაკირ** – მიხომ ხელმოკლედ ყოფნის გამო ცხენი ვერ იყიდა.

ქოგამუ̃ kogamũ ხელმრუდე, ქურდბაცაცა воришка nipper, pincher, sneak. **ქოგამუ̃ ადმეჼ თეშლაჲნ̂ ცო და** – ხელმრუდე ადამიანი სანდო არაა.

ქოეცინო̂ koecinô მიმღ. прич. particip. ხელაღებული, თავზეხელაღებული отчаянный desperate, reckless. **ქოეციჼჩო̂ ნიკლეს თელვე⌈ჰ⌉ ყაჩლუჲ დაჰ ჭერʹლʹბიერ** – თავზეხელაღებულმა ნიკალამ თელავში ყაჩაღები დააშინა.

ქო|დ|უხ⌈არ⌉ ko|d|ux⌈ar⌉ ზმნს. нареч. adv. ხელუკუღმა тыльной стороной руки backhand. **ელოს ქოდუხ⌈არ⌉ ჭერ ლაქბიჼ** – ელომ ქვა ხელუკუღმა გადააგდო.

ქოშარეჼ košarẽ ხელმარჯვე ловкий able, skilful. **ტაჲსი̂ ქოშარეჼ გამოდგომადჲალოჼ** – ტასი (ტასო) ხელმარჯვე გამოდგა.

ქოჰაჭყ|დ|იენო̂ (ქოჰაჭყინო̂) koḫač̣q̣|d|ienô (koḫač̣q̣inô) მიმღ. прич. particip. ხელმოჭერილი скупой, скряга stingy, mugger, miser, one who is stingy with money and is miserable. **იკო̂ ქოჰაჭყდიენო̂ სტაკ ვა** – იკო ხელმოჭერილი კაცია.

ქორ kor რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word-combination. იხ. см. see **ქო ko**.

ქორ ეცარ (ევ|დ|არ) kor ecar (ev|d|ar) გრდმ. პირდ. და გადატ. прх. прям. и перен. trans. dir. and fig. ხელში აყვანა (აიყვანს), აღება брать на руки, взять в руки to take in hand. **ბა̌დრივ ნაჩხ-მაჲჳი̂ ქორ ეცი′ნე̂, ლაბწანა̄ დახეჼ** – ბავშვებმა ყველ-პური ხელში აიღეს და სათამაშოდ წავიდნენ; **დად ვაჲლჩედოლოჼ კნათევ ეცოჼ ქორ ჟეჼ ნაჟტარ**– მამის სიკვდილის შემდეგ ბიჭმა აიღო ხელში ცხვრის ბინა (ცხვრის ბინის ხელმძღვანელობა). იხ. см. see **ეცარ ecar**.

ქორ ეცინო̂ kor ecinô მიმღ. прич. particip. ხელში აღებული на руках taken in hand.

ქორ დ|ახარ (იხარ) kor d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ჩაბარება (ჩაიბარებს), ხელში ჩავარდნა получать на руки, попасть в руки to receive, to get. **დაჰ დოხკიჼჩრ̂ ჟჷჼ ტათებ ილუჲნი̂ ქორ დახჷჼ** – გაყიდული ცხვრის ფული ილოს ჩაბარდა; **ვაიჼ ჟჷჼ ნოტრ̂ მასთხოვენ ქორ ჲახჷჼ** – ჩვენი ცხვრის ნოტო მტრის ხელში ჩავარდა.

ქორ დ|აჰ̦არ (ჴეჰ̦არ) kor d|aḩar (qeḩar) გრდმ. прх. trans. ხელში ჩაგდება (ჩაიგდებს), დამორჩილება, მობოჭვა взять в руки, прибрать к рукам to seize, to capture. **ოჴუს მაწრიჩრ̂ მატ̦ავ ჲოჰ̦ ქორ ჲაჰ̦იჼ** – მან ტკბილი ენით გოგო ხელში ჩაიგდო; **ჩაივ თაჟ̆ბჟ̂ ქორ დაჰ̦იჼ** – დათვმა ჭედილა ხელში ჩაიგდო; **კოტივ ჰ̦აჲწკჷჼ ბა̆დერ დუჲთხეჸ ქორ დაჲჰ̦ნორ̂** – კატას ჩიტის ბარტყი წელანვე ხელში ჩაეგდო.

ქორ თასარ (თეფსარ) kor tasar (tepsar) გრდმ. прх. trans. ხელში ჩაგდება (ჩაიგდებს) захватить to grasp, to capture. **კრიხლენ ჲუხე⌈ჰ̦⌉ კუდალ ნასტ ქორ თაჲსნას** – კრიხალის (გორის სახელი) ძირას კუდალა (ძაღლის სახელია) ძლივს ხელთ ვიგდე; **ყარულობ დიე´ნეს, ყუვ ქორა̄ თაჲსნას** – დავუდარაჯდი და ქურდი ხელში ჩავიგდე.

ქორ ლაცარ (ლეცარ) kor lacar (lecar) გრდმ. прх. trans. ხელში დაჭერა (დაიჭერს), ხელში აღება брать, взять в руки, держать to take, to hold. **ჰანე, ე ხოჼ ქორ ლაცა̄, მარნელჷჼ კალტ ჲაჸ ვაჲნი̂** – აჰა, ეს ხონჩა ხელში აიღე (დაიჭირე) და მარნიდან (საკუჭნაოდან) ხაჭო მოგვიტანე.

ქორ ლაც|დ|არ, (ლეც|დ|არ) kor lac|d|ar (lec|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. ხელში დაჭერა (⌈და⌉იჭერს) взять в руки to hold. **ის ბა̆დრა̆ჼ ჩხიჼდრი იჼცაჸ ქორ ლეცდებ, ცოჰ̦ე̂ ჴჷჼ დაჰ̦ დიცლათვაჲნი̂** – მაგ ბავშვების წინდები ახლავე ხელში დაიჭირე, თორემ მერე დაგვავიწყდება. 2. იხ. см. see **ლაცდარ, ლეცდარ lacdar, lecdar**. **ყაჩლუჲ ქორ ლეცბიჷჼ** – ყაჩაღები დაიჭირეს (დააპატიმრეს); **დახკოვ მაჲჴი̂ ჴაჩჲიჷჼ თხოგო⌈ჰ̦⌉, ბუჲსჟ̂ ქორ ბეწეს ლაცბჷჼ** – თაგვმა პური გამოგვითავა, ღამე უნდა დავიჭიროთ.

ქორ ჴოტ̦|დ|არ (ჴეტ̦|დ|არ) kor ḩoţ|d|ar (ḩeţ|d|ar) გრდმ. прх. trans. ხელში ჩაჩრა (ხელში ჩაჩრის), მიჩეჩება сунуть, совать в руки to foist sth. **ტარიელეს კოტორ დაჴ ცო ლეცორჷ̄, ნინოს ნიწყოც ქორ ჴოტ̦ჲიერ** – ტარიელი ქადას არ იღებდა და ნინომ ძალად ხელში ჩასჩარა.

ქორ ჸამ|დ|არ kor ʻam|d|ar ხელზე დაჩვევა (იჩვევს), მიჩვევა, შემოჩვევა, მოშინაურება приручать, приручить to tame, to charm. **ქსივ ბაყრ̂ მაჲკი̂ თელʻოშ ქორ ჸამდიერ ლევნეს** – ქსუ კვიცი პურის ჭმევით მოიშინაურა ლევანმა.

ქორჱჼ ბოთხ ბდ **korẽ botx** bd ხელსაქმე, ქალის საქმე, საშინაო საქმე рукоделие, домашняя работა handiwork, skilled work done by hand. **ფსარელუჼ დე ქორ ბათხავ დაკჼ სოგო⌈ჴ⌉** – გუშინდელი დღე ხელსაქმემ წამართვა.

ქორე⌈ჴ⌉ ჭალ|დ|არ (ჭელ|დ|არ) kore⌈ḩ⌉ ç̣aω|d|ar (ç̣eω|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. ხელში მაგრად ⌈და⌉ჭერა крепко держать в руках to grasp. **დოჼ შარნ ოწბალოჼ, ქარსაჼ ქორე⌈ჴ⌉ ჭშალჲებ, ცოჴ ტაფაჲნრ̂ ბაჷ̃ვჷ̃ ვაჲგო⌈ჴ⌉** – ცხენმა გაიწია, საბელი ხელში მაგრად დაიჭირე, თორემ გადაგვეკარგება. 2. მითვისება (მიითვისებს), დაკავება присвоить, присваивать to appropriate, to embezzle.

ქორეხ ჴერწ|დ|არ (დ|ერწ|დ|არ) korex ḩerç̣|d|ar (d|erç̣|d|ar) გრდმ. прх. trans. საქმის გაჭიანურება (⌈გა⌉აჭიანურებს) водить за нос to elongate. **მაცლომცჼკ ჴერწვოლოსრ̂ ქორეხ, ლე ჰაჷ ალʻა̄ლ, ლე ცო** – ნეტავ როდემდის მატრიალებს ხელში, ან ჰო თქვას, ან არა.

ქორლჱჼ დ|ალʻარ (იხარ) korlẽ d|aľar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. ხელიდან გავარდნა (გაუვარდება, უვარდება) выпасть из рук, выскользнуть to drop, to let fall. **ევეგო თეფშ ქორლჱჼ დალʻეʹნჱ̂, დაჴა̄ დოფშჱჼ** – ევას თეფში ხელიდან გაუვარდა და დაიმსხვრა. 2. გადატ. перен. fig. ხელიდან გაშვება (⌈გა⌉ეშვება), გაქცევა (გაექცევა), დასხლტომა, გამოცლა убежать, убегать от кого-л., ускользнуть; потерять to run, to steal away. **ფხაკალ ქორლჱჼ დალʻჱჼ სოგო⌈ჴ⌉** – კურდღელი გამექცა (დამისხლტა); **თეტინრ̂ ჴახ ქორლჱჼ ბალʻერ ბესუჲგო⌈ჴ⌉** – დაჭრილი ჯიხვი ხელიდან დაუსხლტა ბესოს; **ილიკრ̂ დუკ̂ ცადვალოჼ, მა̄ ცო̄მ**

დალ‘ჱჼ, შაქრო̄ ქორლჱჼ ვალ‘ჱჼ – ილიკო ბევრს ეცადა, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა, შაქრო ხელიდან გამოეცალა.

ქორლჱჼ დ|აჴარ (დ|ახარ) korlẽ d|aqar (d|axar) გრდმ. прх. trans. ხელიდან გამოგლეჯა (გამოგლეჯს) вырвать, вырывать из рук, отнять to snatch something from somebody’s hands. **ოჴარ კნათიგო⌈ჳ⌉ ნეკი ქორლჱჼ დახირ** – მათ ბიჭებს დანები ხელიდან გამოგლიჯეს.

ქოთ ჲ **kot** j ქოთი, ღრიანცელი, შფოთი шум-гам trouble, uproar. **ბჷდრი, ვუხ (~უხ) ქოთ ჲა შუგო ის⌈ჳ⌉** – ბავშვებო, რა ღრიანცელი გაქვთ მანდ?

ქოთ ჲ|ოლ̦არ (ჲ|ებლარ) kot j|oļar (j|eblar) გრდმ. прх. trans. შფოთვა (შფოთავს), ქოთვა, ფორიაქი, ხმაურის ატეხა шуметь, кричать to make noise, to rustle. **ოშტ⌈რ⌉უჼ ქოთ ჲოლ̦იჼ ბჷდრივ, მე̄ დაჴყორვოგრასო̄** – ისეთი ალიაქოთი ატეხეს ბავშვებმა, რომ კინაღამ დამაყრუეს.

ქოთაჼ ჲჲ **kotã** jj ქოთანი горшок глиняный earthware pot. **თიხ ქოთნერჱჼ წნილ ბაჴჷჼ ნუნუჩის** – თიხის ქოთნიდან მწნილი ამოიღო ნუნუჩიმ; **ქოთნეგო⌈ჳ⌉ ქოლთ დაჲწუ̂** – ქოთანს სახელური აქვს (აბია); **ქოთნე ხი დაჲთ̦უ̂** – ქოთანში წყალი ასხია.

ქოთავ⌈ე̂⌉ ჲ **kotav⌈ê⌉** j ქოთაო (ცხენისა და სხვა კენტჩლიქოსანთა გადამდები დაავადება ერთგვარი) сап glanders, farcy, type of disease which afflicts horses and mules. **დოჼ ქოთავგორჱჼ ქოთ̦ოლო̄** – ცხენი ქოთაოსგან წუხს.

ქოთამ დდ **kotam** dd ქათამი курица hen. **ქოთმინ ტკიპ გუჲალ‘ე′ნე̂, ქოთმიღჱჼ ცო̄მ დაგე̂ თხოგო⌈ჳ⌉** – ქათმებს ტკიპი გამოაჩნდათ და ქათმებისმაგვარი აღარაფერი გვყავს.

ქოთბა|დ|არ kotba|d|ar გრდმ. прх. trans. ⌈ა⌉ქოთება (⌈ა⌉აქოთებს), აწიოკება переполошить, производить беспорядок to give the alarm. **ქორივ ქოთმი ქოთბადო** – ქორები ქათმებს აწიოკებენ; **ესევჳ̄ მა ქოთბადჲო!** – აქაურობას ნუ აქოთებ!

ქოთ̦|დ|ალარ koț|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. შეწუხება (წუხს, წუხდება) беспокоиться to be worry, to be concerned. **მა ქოთ̦ლა!** – ნუ წუხხარ! **თხაბუსჷ̃ ლაწმარ ქოთ̦დალი̃ თხოგო**– წუხელ ავადმყოფი შეგვიწუხდა.

ქოთ̦|დ|არ koț|d|ar გრდმ. прх. trans. 1. დავიწროება (⌈და⌉ავიწროებს) сузить, суживать to narrow, to straiten. **ნანას ღრუტ ქოთ̦ჲიე̃, მე̄ პეპელ ლაზიში̂ დოლოლარალოჩ̂** – დედამ კილო (ხვრელი) დაავიწროვა, რომ ძილი კარგად შებნეულიყო. 2. გადატ. перен. fig. შეწუხება (⌈შე⌉აწუხებს), შევიწროება, დაღონება притеснять, притеснить, беспокоить, печалить to get into trouble, to make worry. **ბა̆დერ ლაწრევ ნან-დად ქოთ̦დიე̃** – ბავშვის ავადმყოფობამ დედ-მამა შეაწუხა (დააღონა).

ქოთ̦ი̃ koțĩ 1. ვიწრო узкий, тесный narrow. **ქოთ̦იჩ̂ ნაყვ ვუჲტას** – ვიწრო გზით მივდივარ. 2. გადატ. перен. fig. მძიმე, დუხჭირი стеснённый, тяжёлый (о жизни) hard, heavy.

ქოთ̦ხოლ ჲჲ **koțxol** jj სიდუხჭირე, სივიწროვე, გაჭირვება стеснённость (о жизни) distress, difficulty, grievous situation, hardship. **ის ყე̃ სტაკ ჲაჭ̦უჲჩ̂ ქოთ̦ხოლე⌈ჴ⌉ ვჷ̄ხე̂** – ეგ საწყალი კაცი დიდ გაჭირვებაში ცხოვრობს.

ქოჲთ̦ნა̄ დ **kojțnā** d სივიწროვე теснота closeness, tightness. **მატარებლე დუჭ̦იჩ̂ ნახგორქ̃და ქუჲთ̦ნა̄ დარ** – მატარებელში ბევრი ხალხისგან სივიწროვე იყო.

ქოკ ბჲ **koḳ** bj 1. ფეხი нога, ножка (стола, стула) leg. **ქოკი ლეჲწი̂ სჷ̃** – ფეხები მტკივა; **ჩაკუჲ̃ ქოკ** – სკამის ფეხი; **ქოკ ბოტბინას** – ფეხი ვიღრძე.
2. ბდ bd ღერო (ბალახისა) стебелёк (травы) stem, stalk. **ბუბუკ შაჲრი̂ ქოკვაჩ სო ეჭ̦დებ** – ყვავილი თავისი ღეროთივე მოწყვიტე. 3. ბ **b** თანაშემწე, მოადგილე, ნაცვალი помощник, заместитель deputy, assistant. **თავმჯდომარ ქოკგო⌈ჴ⌉ ვარასჩ̂ სითვსრე⌈ჴ⌉** – თავმჯდომარის მოადგილესთან ვიყავი გუშინწინ. 4. ბ **b** ფეხი (მეორე ცოლი პირველი ცოლის მიმართ) вторая жена в отношении первой the second wife in regard to the first one. **ნატჩ̂ ბაბუცი̃ ქოკ ბა** – ნატო ბაბუცას ფეხია. 5. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word-combination.

ქოკ ბ|აჺარ (ჴეჰარ) ko b|a’ar (qeḩar) გრდმ. прх. trans. ფეხის ადგმა (ფეხს აიდგამს) начинать ходить (о детях) to begin walking, toddling (kids).

ქოკიგო̂ დ|აჰითარ (ჴეჰითარ) koḳigô d|aḩitar (qeḩitar) გრდმ. прх. trans. ფეხით გატანა (გაიტანს), გათელვა, გასრესა истоптать, растоптать to grind out, to crush, to trample. წინიში̂ დივენო̂ სიმიჼდ დახნოვ ქოკიგო̂ დაჰითიეჼ – ახლადდათესილი სიმინდი საქონელმა გათელა.

ქოკივ დ|აჰინო̂ (ჴეჰინო̂) koḳiv d|aḩinô (qeḩinô) მიმღ. прич. particip. გათელილი растоптанный trampled upon, downtrodden. ქოკივ დაჰინო̂ დაჟარ დაყჼცო ღალდაგერ – ფეხებით გათელილი ბალახი საჭმელად აღარ ვარგოდა.

ქოკ ოთ̦|ბ|არ (ეთ̦|ბ|არ) koḳ oț|b|ar (eț|b|ar) გრდმ. прх. trans. ფეხის დადგმა (ფეხს დადგამს), დაბიჯება наступить, наступать to step on. ოჴუს თაჼთენმაქ ქოკ ოთ̦ბიერ – მან ჭიანჭველას ფეხი დაადგა; სპილოს ქოკი კატკოშ ეთ̦ოღო̂ – სპილო ფეხებს ნელა დგამს.

ქოკ ჴოლ̦|ბ|არ (ჴებლ|ბ|არ) koḳ qoļ|b|ar (qebl|b|ar) გრდმ. прх. trans. ფეხის მიბჯენა (ფეხს მიაბჯენს) упереть, упирать ногу to rest one’s leg on sth.

ქოკ ჴაჺ|ბ|არ (ჴეჺ|ბ|არ) koḳ qa’|b|ar (qe’|b|ar) გრდმ. прх. trans. ფეხის წა⌈მო⌉კვრა (ფეხს წა⌈მო⌉ჰკრავს), წაბორძიკება, ფეხის მოხვედრება задеть, задевать ногой; столкнуться, спотыкаться to graze one’s leg against sth; to run down, to stumble.

ქოკ ჰაჴ|ბ|არ (ჰეჴ|ბ|არ) koḳ ḩaq|b|ar (ḩeq|b|ar) გრდმ. прх. trans. ფეხით გასრესა (გასრესავს), დაჭყლეტა помять, раздавить ногой to crush, to bruise.

ხოკეჼ ქოკ ბჲ **xoḳẽ koḳ** bj კალაპოტი (ფეხსაცმლისა) колодка (обувная) shoe tree; last, form on which shoes are shaped or repaired. ხოკ ქოკე⌈ჰ⌉ ჩარხლო̄ შალოს წუღ ბოჺბიეჼ – კალაპოტში ჩარხოანთ შალვამ წაღა გამოიყვანა.

ქოკ⌈ეჼ⌉ადგილ ჲჲ **koḳ⌈ẽ⌉adgil** jj ფეხისადგილი отхожее место, нужник toilet.

ქოკდოუ̆ფხუ̂, ქოკდუ̄ფხუ̂ დდ **koḳdoŭpxû, koḳdūpxû** dd ფეხსაცმელი обувь shoes, footwear. ქოკდოუ̆ფხუვ ჰეჭყო̂ სოჼ ქოკა̄ხ – ფეხსაცმელი მიჭერს ფეხებ-

ზე; ქოკდოუ̆ფხციჼ (ქოკდუ̄ფხციჼ) დუ̄ფხა′ჲ̌ ეც! – ფეხსაცმელთან ერთად სამოსიც იყიდე!

ქოკევ koḳev ზმნს. нареч. adv. ფეხით пешком; ногой (напр., подвинуть) on foot. ას უჵსი̂ ქოკევ ვუჵტუ̂ – მე იქ ფეხით მივდივარ.

ქოკ⌈კ⌉იკელ koḳ⌈ḳ⌉iḳel ზმნს. нареч. adv. ფეხქვეშ под ногами, под ноги underfoot, under one’s feet. სოგო⌈ჰ̣⌉ ქოკ⌈კ⌉იკელ ნაბდურ ლეფჩე̂ – მე ფეხქვეშ ქეჩა მიგია.

ქოკ⌈კ⌉იკელ დ|აჰ̣არ (ჴეჰ̣არ) koḳ⌈ḳ⌉iḳel d|aḥar (qeḥar) გრდმ. прх. trans. 1. ფეხქვეშ მოგდება (მოიგდებს), ფეხქვეშ გაგდება истоптать to kick, to have sb underfeet. ჭუივ ყუ ქოკ⌈კ⌉იკელ ვაჰ̣ირ – მწყემსებმა ქურდი ფეხქვეშ გაიგდეს. 2. დამორჩილება (⌈და⌉იმორჩილებს) подчинить to bring under control, to subdue. დუჴ ცალბალიჼ მასთხუჵ ბაცბი ქოკ⌈კ⌉იკელ ბაჰ̣აჼ, მა̄ ცო მაკოდმაკიჼ – ბევრჯერ სცადა მტერმა თუშების დამორჩილება, მაგრამ ვერ შეძლო.

ქოკ⌈კ⌉იკლა̄ koḳ⌈ḳ⌉iḳlā ფეხქვეშ არსებული სივრცე пространство, существующее под ногами space, area under one’s feet. ი ბა̆დრივ ქოკ⌈კ⌉იკლა̄ ჵიჼქ ი საჼგოხ, ჵო! – ამ ბავშვებმა ფეხქვეშად აქციეს ეს ეზო, ქა!

ქოკლიჼ koḳlĩ 1. ფეხიანი имеющий ногу, с ногами having legs, feet. 2. სული (იტყვიან უფრო ცხვარზე) скотина (главным образом овца) head (of cattle, especially of sheep). ქოკლიჼ დაგი ჰ̣ოგო⌈ჰ̣⌉ ტყოც? – საქონელი გყავს კიდევ? ტყაეგო̂ ქოკლიჼ და თხოგო⌈ჰ̣⌉ – ოციოდე სული საქონელი გვყავს.

ქოკი⌈ნ⌉მაქ koḳi⌈n⌉mak ზმნს. нареч. adv. ფეხზე на ногах, стоя on foot, standing. ჟეხ აჴ ლეთერე̄, დინი̂ ბუჵს⌈ვ⌉ა̄ ქოკი⌈ნ⌉მაქ ჵავჵინას – ცხვარს ნადირი ეტანებოდა და მთელი ღამე ფეხზე გავატარე.

ქოკოთ̡|ბ|იენო̂ koḳot̡|b|ienô მიმღ. прич. particip. ფეხის ნადგამი, ნაკვალევი след ноги trace, foot-print, track. ქოკოთ̡ბიეჼჩო⌈ჰ̣⌉ თჰ̣აქ მეყე̂ – ფეხის ნადგამზე (იქ, სადაც ფეხია დადგმული) კვალი რჩება.

ქოკოთ̡|ბ|ინო̄ koḳot̡|b|inō ფეხის ნადგამი ადგილი, ფეხის კვალი, ნატერფალი, ნაფეხარი место, где ступала нога, след ноги, лапы foot-step, trace. დუჴიჩო̂

კმატნა̄ხ სტაკოვ ქოკოთჷბინო̄ ცო და – ბევრ კლდეზე კაცის ფეხის ნადგამი არ არის (კაცს არ გაუვლია).

ქო̄კ: ქო̄კ დ|ოფხარ (დ|ეფხარ) kōḳ: kōḳ d|opxar (d|epxar) გრდმ. прх. trans. ფეხთ (ფეხზე) ჩაცმა надеть на ноги to put on feet. **ელოს ქო̄კ დოფხი̃** – ელომ ფეხთ ჩაიცვა.

ქო̄კაჲდგლა̄ ჲჲ **kōḳajdglā** jj საპირფარეშო, ტუალეტი уборная, туалет lavatory, toilet.

ქოლთ დდ **kolt** dd სახელური, ტარი ручка handle, helve, stem. **დოქჷ̃ ქოლთ** – დოქის სახელური.

ქოლუჲნი̂ kolujnî მიმღ. прич. particip. 1. ხელის მომცემი, ხელსაყრელი, გამოსადეგი выгодный advantageous, profitable, beneficial. **ხკოლიხ (ხკულიხ) დარსტდიენო̂ თაბაჲრჩი̂ სტაბო დაჴ დოხკარ ზორაჲში̂ ქოლუჲნი̂ საქმ ჲა მემცხორენაჲნო̂** – ზაფხულში დასუქებული ჭედილების შემოდგომაზე გაყიდვა ძალიან ხელსაყრელი საქმეა მეცხვარისათვის. 2. ხელწამოსაკრავი пренебрегаемый, достойный пренебрежения to be neglected, ignored. **ილიკო̂ ქოლუჲნი̂ სტაკ ცო ვა** – ილიკო ხელწამოსაკრავი კაცი არ არის.

ქომო̃ komõ ხვადი, მამალი (ცხოველი) самец, особь мужского пола male, animal of the male gender. **ქომო̃ ასუ̂** – მამალი ხბო; **ე ჯადალ ქომოჩო̂ ბაყუძ̃ ნან ბა** – ეს ფაშატი მამალი კვიცის დედაა.

ქომო̃ სტაკ ვბ **komõ sṭaḳ** vb ვაჟკაცი კაცი, ყოჩაღი კაცი бравый мужчина brave man, fine man.

ქონბა̄რე̃ konbārẽ ქონებიანი, შეძლებული с состоянием, состоятельный well-off, wealthy, rich.

ქონებ ჲჲ **koneb** jj ქონება, სარჩო имущество, состояние property, livelihood. **ალნირეჩო̂ მემცხორივ ჲაჯა̃ ქონბი ჲიჷ̃** – ალვანელმა მეცხვარეებმა დიდი ქონება შექმნეს.

ქო̃დარ დდ **kõdar** dd ქონდარი чабер savory, thyme. **ლაუ̆მუ̂ ქო̃დრე̃ ჩაჲ მელ‘ოთხ** – მთის ქონდრის ჩაისა ვსვამთ.

ქო̃დრა̄ლე̃ kõdrālẽ ქონდრიანი (მაგ., ბექობი) с чабрецем (напр., бугорок) full with savory (e. g., hill). **ტბათნი ცჳა ქო̃დრა̄ლე̃ ბექ ხეჲ სო̃** – ტბათანაში ერთი ქონდრიანი ბექობი (გორი) ვიცი.

ქო̃დრე̄ლე̃ kõdrēlẽ ქონდრიანი (მაგ., ჩაი) с чабрецем (напр., чай) with savory (e. g., tea). **ქო̃დრე̄ლე̃ ჩაჲ ლაწმრენ თჷგჷ̂** – ქონდრიანი ჩაი ავადმყოფს რგებს.

ქორ დდ **kor** dd სარკმელი, ფანჯარა, სათვალთვალო, სათოფური окно; бойница window, loophole, narrow hole or opening in a wall. **წინგო[ჳ] ქორი და** – სახლს ფანჯრები აქვს.

ქორ|დ|არ kor|d|ar გრდმ. прх. trans. შოვნა (იშოვის) приобрести, достать, доставать to find out, to get. **ნაჩხ თეგჲ̃ თუხო̃ ჴერბი ქორდიე̃ შალოს** – ყველის საკეთებლად ქვამარილი იშოვა შალვამ; **შაქროს ვუმაჲ** (-**უმაჲ**) **ქოროდრ̂, ვუნე̄** (-**უნე̄**) **ნაქტრენ დეწე̂** – შაქრო ყველაფერს შოულობს, რაც ცხვრის ბინას სჭირდება.

ქორ|დ|აწი̃ kor|d|açĩ უშოვნელი то, что не достали sth unobtainable. **ოჴუს ქორდაწი̃ ცო̄მ და** – იმისი უშოვნელი არაფერია.

ქორთო̂ ბდ **kortô** bd 1. თავი голова head. **ქუჲრთ ქუდ ჴოლ!** – თავზე ქუდი დაიხურე! **ქორთო̂ ლეჲწჷ̂ სე̃** – თავი მტკივა; **ქუჲრთმაქ ფიცარ ჴეთი̃ ოჴუჲნ** – თავზე ფიცარი დაეცა მას; **აგეგო ქორთო̂ აკობო̂** – ბებიას თავი უკანკალებს. გადატ. перен. fig. **ჰე̃ ქორთო̂ ცო ბა სოგო[ჳ]** – შენი თავი არა მაქვს (შენთვის არ მცალია) мне не до тебя I have no time for you; **წა თაგდარე̃ ქორთო̂ ჴელჷრგეჲ ხილ’უ̂ თხოგო[ჳ]** – სახლის გაკეთების თავი მომავალ წელსღა გვექნება возможность построить дом лишь в будущем году у нас будет we will be able to conscruct the house barely next year. **ვაჲ ჴავეგო ლაზე̃ ქორთო̂ გუ** – ჩვენს ყანას კარგი პირი უჩანს наша нива, видно, даст хороший урожай our cornfield seems to have good harvest. 2. თავი, სათავე исток headspring, source, sth which flows out. **ხი̃ ქორთო̂** – წყლის სათავე. 3. მთის (წვერი) вершина (горы) top, summit, peak. **ლაჟუ̂მუ̂ ქორთიხ ჳურდე̃ ქიქოჲ მათხ ლათჷ̂** – მთის წვერზე დილით ადრე მზე დგას. 4. მეთაური, მოთავე глава, руководитель head, chief, leader, director, instructor. **ბჵე̃ ქორთო̂** – ჯარის მეთაური. 5. თავი, საკუთარი პიროვნება голова, собственная персона self, own. **ოჴუს შალთევ ქორთო̂ ბჵევი̃** –

მან ხანჯლით თავი მოიკლა; **დაკლიჩო̂ სტაკოვ ბუჰეხ ქორთო̂ ბებლო̂** – გულადი კაცი ომში თავს დებს.

ქორთო̂ ლასტ|ბ|არ (ლესტ|ბ|არ) kortô lasṭ|b|ar (lesṭ|b|ar) გრდმ. прх. trans. თავის [გა]ქნევა (თავს [გა]აქნევს) თანხმობის, ან უარის ნიშნად кивать, кивнуть головой в знак согласия или отрицания to nod in order to show consent, or refusal. **ლაწმრეგო[ჰ] ამბუჲ ჲარე̃ ქორთო̂ ცო ბარე̄, დაჩო ქორთო̂ ლესტბორ** – ავადმყოფს ლაპარაკის თავი არა ჰქონდა და მხოლოდ თავს აქნევდა.

ქორთო̂ ლაწარ kortô laçar გრდუვ. непрх. intrans. 1. თავის ტკივილი (თავი სტკივა) болеть (о голове) headache. **სე ბა̆დრენ ქორთო̂ ლაჲწი̂** – ჩემს ბავშვს თავი სტკივა. 2. ვინმეზე გულის ტკივილი (გული სტკივა) болеть душой, беспокоиться to afflict, to take to heart. **სე ბა̆დრენმაქ ქორთო̂ ლაჲწი̂ სე̃** – ჩემს შვილზე (ბავშვზე) გული შემტკივა (ვწუხდები).

ქორთო̂ ლაწ|ბ|არ kortô laç|b|ar გრდმ. прх. trans. თავის ატკივება (თავს აიტკივებს) душой болеть за кого-л. to take sth to heart.

ქორთო̂ ჭირუღ ბ|ალ̓არ (იხარ) kortô çiruγ b|al̓ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. თავის მობეზრება (თავი მოჰბეზრდება), თავისი თავის ჭირად გახდომა надоесть самому себе, опостылеть (о жизни) to be bothered with yourself.

ქორთო̂ ჩქერბად|ბ|ალარ kortô čkerbad|b|alar გრდუვ. непрх. intrans. თავის გამეტება (თავი ემეტება) жертвовать собой, не щадить себя to sacrifice oneself.

ქორთო̂ სტაკ kortô sṭaḳ თავკაცი глава, предводитель head, chief, leader.

იტე̃ ქორთო̂ iṭẽ kortô მეათედი, ათზე (ათში) ერთი десятая часть, один из десяти the tenth part, one in ten. **ჟე გაგდარეხ იტე̃ ქორთო̂ ბახორ** – ცხვრის შენახვაში ათზე ერთს (ათ სულზე ერთ სულს) იღებდნენ.

ქორთო̂ ბ|ა̆წ|ბ|არ kortô b|ăç|b|ar გრდმ. прх. trans. თავის მოწონება (თავს იწონებს), თავის დამძიმება важничать to try to please sb, to swagger. **ე სტაკოვ ზორაჲში̂ ქორთო̂ ბა̆წობო̂** – ეს კაცი ძალიან იწონებს თავს.

ქორთინ ლატარ (ლეტარ) kortin laṭar (leṭar) გრდუვ. непрх. intrans. თავის შველა (თავს [უ]შველის) спасаться, спастись to flee, to escape, to save oneself. **ხან-ჟამეჳაჸ ქორთინ ლაძტრათხ, ცოჳჷ̂ ვუმაჸ დაჳ ლიჭენბარათხრ̂ ჳჟლო[ჳ] ჴაბახკეჩრ̂ ყაჩლუძვ** – დროზე თავს ვუშველეთ, თორემ ყველას გაგვფცქვნიდნენ ტყეში მსხდომი ყაჩაღები.

ქორთიხ დ|ალʻარ (იხარ) kortix d|aľar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. თავს გასვლა (გავა), გათავხედება сделаться нахальным, обнаглеть to become impudent. **ეჯ კნათენ ზორაძში̂ ქორთიხ დალʻჷ̃** – ეს ვაჟბატონი ძალიან თავს გავიდა.

ქორთიხ დ|ილ̦არ (დ|ებლარ) kortix d|iļar (d|eblar) გრდუვ. непрх. intrans. თავის თავზე აღება (აიღებს), ვალდებულება, კისრება брать, взять на себя что-л., брать обязанность на себя to undertake, to be obliged. **ლეოს, მელʻ დე დაღრ̂, შაუზტყაიტ̦ ჟელრჷ̃ ლერკარ დილ̦ჷ̃ ქორთიხ** – ლეომ ყოველდღე ორმოცდაათი ცხვრის გაპარსვა იკისრა; **ილკოს ქორთიხ დილ̦ჷ̃ ნაჩხ დაჳ ძოხკარ** – ილიკომ თავს იდო ყველის გაყიდვა.

ქორთიხ ჭჵალო̃ kortix č̣ωaγõ ჯიუტი, თავის ნათქვამა упрямый obstinate, stubborn. **ის დო̃ ატ̦აძში̂ ცო ბოცოცმაკჷ̂ ჳო̃, ქორთიხ ჭჵალო̃ ბა** – მაგ ცხენს ადვილად ვერ წამოიყვან, ჯიუტია.

ქორთიხ თაგ|დ|არ (თეგ|დ|არ) kortix tag|d|ar (teg|d|ar) კადრება (იკადრებს, კადრულობს) разрешить, разрешать себе, позволить себе to take the liberty of doing sth, to let oneself do sth. **ოჯარ თხოცო̃ მაძჯი̂ ძაყარ ქორთიხ ცო თეგდორ** – ისინი ჩვენთან პურის ჭამას არ კადრულობდნენ; **ოჯუს ვუმაჸ (-უმაჸ) ქორთიხ თეგდორ, ლეცე[ჳ] ყოლ დორ, ლეცე[ჳ] პრისთავეგრ̂ მოტ̦ ჯეჳორ** – ის ყველაფერს კადრულობდა, გინდა ქურდობდა, გინდა ბოქაულთან ენა მიჰქონდა.

ქორთიხ დ|აჸარ (იხარ) kortix d|a’ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. შემთხვევა (შეემთხვევა) приключаться, приключиться occasion, incident, accident. **ხეცი ჳო̃, ქორთიხ ვუხ (-უხ) დეცჷ̃ სო̃?** – იცი შენ, თავს რა გადამხდა?

ქუჲრთმაქ ეცარ (ევ|დ|არ) kujrtmak ecar (ev|d|ar) გრდმ. прх. trans. თავის თავზე აღება (⌈ა⌉იღებს) взять, брать на себя to undertake.

ქუჲრთბარჩალო̂: ქუჲრთბარჩალო̂ დ|ახარ (იხარ) kujrtbarčalô: kujrtbarčalô d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ყირამალა, თავდაყირა წასვლა (წავა) пойти вниз головой upside-down, topsy-turvy, head over the hills. დოხგო ქოკ ლაბჟი'ნე̂, ქუჲრთბარჩალო̂ ბახჷ̃ – ცხენს ფეხი დაუცურდა და თავდაყირა წავიდა.

ქორ|დ|უჲნი̂ kor|d|ujnî მიმღ. прич. particip. საშოვნელი то, что нужно достать sth to be earned, to be obtained. ტათება'ჯ̆ ქორდუჲნი̂ და სოგო! – ფულიც საშოვნელი მაქვს!

ქორქოკლი̃ korkoḳlĩ ხელფეხიანი, ფეხმარდი с руками и ногами, быстрый nimble-footed, having hands and feet.

ქორწილ დდ **korçil** dd ქორწილი свадьба wedding. ალექსის კნათენ დაჯო̃ ქორწილ დეჯი̃ – ალექსიმ ბიჭს დიდი ქორწილი გადაუხადა.

ქორწილ დ|არ korçil d|ar გრდმ. прх. trans. ქორწილის გადახდა (გადაიხდის) сыграть свадьбу to have wedding, to celebrate wedding. გიგოს მაცხეჸ დიჷ̃ კნათენ ქორწილ – გიგომ როდისვე გადაუხადა ბიჭს ქორწილი.

ქორხო̂ დდ **korxô** dd ხელის ცერსა და ნეკზე ამოხვეული ბაწარი, შულო нитка, намотанная на мизинец и большой палец string clewed on the thumb and the little finger of the hand. თამროხ ცჲა ქორხო̂ ბაწრჷ̃ დიხნას – თამარს ერთი შულო ბაწარი ვთხოვე.

ქოსმელ დდ **kosmel** dd ქოსმენი (ნასუქი ღორი, ან ცხვარი) откормленная овца или свинья fattened sheep or pig.

ქოშ ბდ **koš** bd ქოში вид обуви slipper. წინუსენ მარნანას წეგჷ̃ ქოში ბალ'ი̃ – პატარძალს დედამთილმა წითელი ქოშები მიართვა.

ქოშა̄რჷ̃ košārẽ ქოშებიანი в башмаках с высокими каблуками wearing slippers. წინუს ქოშა̄რჷ̃ ლელერ – პატარძალი ქოშებიანი დადიოდა.

ქოშიწიჼ **košic̣ĩ** უქოშებო[დ] без башмаков с высокими каблуками without slippers. ცენეხ ქოშიწიჼ ჲისქსო̂ – წელს უქოშებოდ დავრჩი.

ქოჩორ¹ ბდ **kočor**¹ bd ქოჩორი чуб cowlick, tuft of hair which grows in a different direction from the rest of the hair. ვაჲლკოს კნათენ ბეჯ დაჰ̦ ლარკი'ნე̂, დაჩო ქოჩორა'ე̂ ბითეჼ – ვალიკომ ბიჭს თმა გაუკრიჭა და მარტო ქოჩორი დაუტოვა.

ქოჩორ² ბდ **kočor**² bd დეკა рододендрон Rhododendron (Latin). ილარკუჭმაქ დუჰ̦ ქოჩორ ბა ბალ'ენო̂ – ილარკუჭზე (ორონიმია) ბევრი დეკაა ამოსული.

ქოჩრალნა̄ **kočralnā** დეკიანი სივრცე, დეკიანები пространство с рододендроном full with Rhododendrons, e. g., an area. ჰ̦უჼ ცე̄რ ჲალ'ე'ნე̂, ქოჩრალნაე̄ დოლდალიჼ – ტყე დამთავრდა და დეკიანები დაიწყო.

ქოჩრაჸო̂ **kočra'ô** ქოჩორა хохлатка crested, tufted. ვაჲ ქოჩრაჸო̂ ქოთმევ გაგნი ცო ჲეხკოგე̂ – ჩვენი ქოჩორა ქათამი კვერცხებს აღარ დებს.

ქოჩრა̄ლეჼ¹ **kočrālẽ**¹ ქოჩრიანი с хохлом, с чубом tufted. ე ლამზურჩო̂ ქოჩრა̄ლეჼ ვოჰ̦ ჰ̦აჲნი̂ ვა? – ეს ლამაზქოჩრიანი ბიჭი ვისია?

ქოჩრა̄ლეჼ² **kočrālẽ**² დეკიანი (მაგ., გორა) с рододендроном (напр., гора) full with Rhododendrons (e. g., a hill). ქოჩრა̄ლეჼ აჲდგლი ჟე დაჟდაჼ ცო ღალაჲ – დეკიანი ადგილები ცხვრის საძოვებლად არ ვარგა.

ქოჩრე̄ლეჼ **kočrēlẽ** დეკიანი (მაგ, ჩაი) с рододендроном (напр., чай) with Rhododendron (e. g., tea). თე დადენ ქოჩრა̄ლეჼ ჩაჲ ყორბალარ – მამაჩვენს დეკიანი ჩაი უყვარდა.

ქოცო̂ ჲჲ **kocô** jj ქვევრი большой глиняный кувшин для вина pitcher. ქოცო̄ხ ვეჼ დოთჳიჼ – ქვევრებში ღვინო ჩაასხეს.

ქოცჰ̦ავეჼ **kocḥavẽ** მარტოხელა одинокий single, sole, lonesome. ქოცჰ̦ავეჼ ხილ'არ ხალოაჼ და – მარტოხელად ყოფნა ძნელია.

ქოჭჵალოჼ **koç̣ωaγô** ხელმოჭერილი, ძუნწი скупой stingy, money-grubber, miser. სეჼ აგ ზორაჲში̂ ქოჭჵალოჼ ჲარ – ჩემი ბებია ძალიან ხელმოჭერილი იყო.

ქოხ ჲჲ **kox** jj ქოხი хижина hut. **ჰათხჱ ლამუ⌈ჰ⌉ ნაბდურ ქოხე⌈ჰ⌉ დახრათხ** – წინათ მთაში თქვენს ქოხში ვცხოვრობდით.

ქოხმახ ჲჲ **koxmax** jj ქოხმახი избушка small hut. **ობი ქოხმახა̄ხ დახერ** – ისინი ქოხმახებში ცხოვრობდნენ.

ქოჯო̂ ბდ **koǯô** bd ცოცხი веник broom. **ქოჯო̂ დაჰ ბოხე′ნე̂, ქოჯნიგო̂ ჰუჼლოუ̂ ვახარა̄ ხილ‘ეჼ სოჼ** – ცოცხი გაცვდა და ცოცხისთვის ტყეში წასვლა მომიხდა.

ქოჯ ლასტ|ბ|არ koǯ lasṭ|b|ar გრდმ. прх. trans. ცოცხის გაქნევა (ცოცხს გაიქნევს), დაუდევრად დაგვა, მოგვა слегка подмести to sweep lightly, a bit. **შარნ ჲახლომციჼ ესე ქოჯო̂ ლასტბებალე̂!** – სანამ წახვიდოდე, აქ მოგავე რა!

ქო̄ბ დდ **kōb** dd ქობა кайма (на подоле) edging, border, hem. **კაბენ გოგიხ ქობ დოჟითნას** – კაბის ირგვლივ ქობა შემოავლებინე; **ქობელ (ქობელაჲნო̂) ცო̄მ ქორდალოჼ ლილინ** – ქობისთვის ვერაფერი იშოვა ლილიმ.

ქო̄ლოშ kōloš ზმნს. нареч. adv. 1. სწორად, თანაბრად, გლუვად, თავისუფლად гладко, ровно, плавно correctly, equally, swimmingly, fluently. **ნანას საბაჼ ქო̄ლოშ დილ̦ეჼ** – დედამ საბანი სწორად დადო; **აბრამეს ქო̄ლოშ ამბუჲ ჲო** – აბრამი თავისუფლად (გამართულად) ლაპარაკობს. 2. ხელსაყრელად выгодно profitably, beneficially. **თაბაჲრჩი̂ ქო̄ლოშ დოხკდალოჼ** – ჭედილები ხელსაყრელად გაიყიდა.

ქო̄ს kōs ქოსა безбородый unbearded, beardless. **ქო̄ს სტაკონ მაჭ-კარკარუჲ ცო ჲაჳლა** – ქოსა კაცს წვერ-ულვაში არ ეზრდება.

ქრისტა|დ|არ krisṭa|d|ar გრდმ. прх. trans. მონათვლა (მონათლავს) крестить to baptize, to christen. **სოსოს ქრისტადჲოშ *თამარო̂* თილ̦ეჼ ჲაჰოხ** – სოსომ მონათვლისას *თამარი* დაარქვა გოგოს.

ქრისტაჼ^1 ვჲ; ბდ **krisṭã**^{1} vj; bd ქრისტიანი христианин Christian, follower of Jesus Christ, adherent of Christianity .

ქრისტაჼ^2 **krisṭã**^{2} ქრისტიანო (მიმართვის ფორმაა, ხმარობენ მხოლოდ ქალები форма обращения, употребляют только женщины form of addressing, is used by women only). **ქრისტაჼ, მაცაჼ ჲჱრა ქალქირეჼ?** – ქრისტიანო, როდის ჩამოხ-

ვედი თბილისიდან? **ქრისტანი, მიჩკ ლოლოთ ვაჲ, ი სტენამფლე̃ ხი ლაქდალი̃!** – ქრისტიანებო, სად წავიდეთ, ნეტავი, ეს რამხელა წყალი (მდინარე) მოვარდა!

ქრისტე̂ ვ **krisṭê** v ქრისტე Христос Christ.

ქრისტი დ **krisṭi** d მრ. мн. pl. შობა рождество Christmas. **ცჳაჲნი̂ ბათ̯ა[ჳ]დოლი̃ ქრისტი და** – ერთი თვის შემდეგ შობაა.

ქრისტიშობი, ქრიშობი დ **krisṭišobi, krišobi** d მრ. мн. pl. ქრისტეშობა, საშობაო დღესასწაულები Рождество Христово, Рождественские праздники Xmas, Christmas, Christmas holidays. **ქრისტიშობი დაჴო̃ დე და** – შობა დიდი (მნიშვნელოვანი) დღეა.

ქრისტ-წელტი დ **krisṭ-çelṭi** d შობა-ახალი წელი Рождество и Новый год Christmas and New Year.

ქრიშობ[1] დ **krišob**[1] d ქრისტეშობა (და ახალი წელი) Рождество (и Новый год) Christmas (and New Year).

ქრიშობ[2]**, ქრიშობე̃ ბუთ̯** ბ **krišob**[2]**, krišobẽ but̯** b ქრისტეშობისთვე, დეკემბერი декабрь December.

ქრიჯ დდ **kriǯ** dd ქრიჯი, ქრიჯა (ჩამჩა, რომლითაც იღებენ ფქვილს, ან სხვა ფხვიერ ნივთიერებას ტომრიდან, ამბრიდან...) совок, которым достают муку или другое сыпучее вещество (из мешка, амбара...) shovel, that is used for taking flour, or other friable substance out of the sack, barn... **ე ქრიჯ ცო ლალდაგე̂, ჳაჲრი ცო ევოლმაკეგე̂** – ეს ქრიჯი აღარ ვარგა, ფქვილს ვეღარ იღებს.

ქსივ ksiv ქსუვი, ქსუ дичливый, избегающий людей fearful, easily frightened (animal, bird). **ქსივ ბურუკ** – ქსუვი ბურვაკი.

ქუდ ბდ **kud** bd ქუდი шапка, фуражка hat, cap. **ოჴგო[ჳ] ქუდ კაჲლჳრ̂** – მას ქუდი ახურავს; **ჭალიხ ქადბი ჳამივაჸ ცო კეხკრ̂** – ზამთარში ქუდებს ყველანი არ იხურავენ.

ქუდ[ე]წი̃ kud[e]çĩ უქუდო[დ] без шапки without wearing hat. **ფშელოხ ქუდ[ე]წი̃ ნჭაჲჷრ̂ ცო იხმაკ სო̃** – სიცივეში უქუდოდ გარეთ ვერ გამოვდივარ.

ქუჲთად **kujtad** ზმნს. нареч. adv. ქვეითად пешком on foot. პეტრ̂ ლამ-ბარნა̄ხ ბჵა ქუჲთად ლელერ – პეტრო მთა-ბარში სულ ქვეითად (ფეხით) დადიოდა.

ქუჲთლაჸო̂ ჲჲ **kujtla’ô** jj კოკურა, ქოთილა маленький кувшинчик jug, little pitcher. აჲთაჸოს ჲა სო̃ ჩუქბადჲიენო̂ ე ქუჲთლაჸო̂ – ნათლიის ნაჩუქარი მაქვს ეს კოკურა.

ქუჲრწლობი დ **kujrçlobi** d მრ. мн. pl. 1. მექორწილენი, ქორწილის სტუმრები гости на свадьбе wedding guests. ქუჲრწლობინ ჺურდე̃ ხიʼკალ ოთ̣დიე̃ ჰ̣ათხე̂ – მექორწილეებს დილით ხინკალი დაუდგეს წინ. 2. ქორწილების დრო, სეზონი (როგორც წესი, შემოდგომა) время свадеб (обычно осень) time, period of weddings (autumn as a rule). სტაბო[ჰ], ქუჲრწლობა̄ხ, ჩუა̄ხ ხილʼუსო̂ – შემოდგომაზე, ქორწილების დროს, შინ ვიქნები.

ქუჲჰკი დ **kujhķi** d მრ. мн. pl. 1. ოჩოფეხები ходули stilts. ილო̂ დაჭაჲჩო̂ გაბნა̄ხ ქუჲჰკივ ვეტერ დაჰ – ილო დიდ გუბეებზე ოჩოფეხებით გადადიოდა.

ქულფათ ჲჲ **kulpat** jj კრებ. собир. coll. ოჯახი семья family. სე̃ ბიძო̂ დიჲჩო̂ შაჲრო̂ ქულფათევ ჰ̣ალ აყრადვალე̃ – ბიძაჩემი მთელი თავისი ოჯახით აიყარა.

ქუმელ ჲჲ **kumel** jj ჟოლო малина raspberry. ლამუ[ჰ] დუჭ ქუმელ ხეჸე̂ – მთაში ბევრი ჟოლო იცის.

ქუმლა̄რე̃ **kumlārẽ** ჟოლოიანი (მაგ., ჭალა) малиновый (напр., уголок) full with raspberries (e.g., grove). ნიკოს ქუმლა̄რე̃ ტაფ თეწბიე̃ სოგო̂ – ნიკომ ჟოლოიანი ტაფობი მასწავლა.

ქუმლე̄რე̃ **kumlērẽ** ჟოლოიანი (მაგ., ჩაი) малиновый (напр., чай) with raspberry (e.g., tea). ბა̆დრინ ქუმლე̄რე̃ ჩაჲ თაგდინას – ბავშვებს ჟოლოიანი ჩაი გავუკეთე.

ქუმლილო̄ ჲჲ **kumlilō** jj ჟოლიანი სივრცე место, где много малины a place, an area full with raspberries. ისი[ჰ] ლაჩაჰო̂ ჸჰა ლაზე̃ ქუმლილო̄ ხეჸე̂ სო̃ – მანდ ქვემოთ ერთი კარგი ჟოლიანი (ადგილი) ვიცი.

ქუ̃თრუშ დ **kũtruš** d ქუნთრუშა скарлатина scarlet fever, scarlatina. სე ბა̆დრივ ჯერ ჸო თეჭიʼდა ქუ̃თრუშ – ჩემს ბავშვებს ჯერ არ მოუხდიათ ქუნთრუშა.

ქურ დდ **kur** dd ქურა горн, горнило furnace, cooker. სე ბაბოს შიიტ̧ ქურ კირე̃ დაკდიერ წა თეგდოშ – პაპაჩემმა თორმეტი ქურა კირი გამოწვა სახლის შენებისას.

ქურა̃ ბდ **kurã** bd ქურანი (წაბლისფერი ცხენი) гнедой chestnut-coloured horse.

ქურქ ჲჲ **kurk** jj ქურქი шуба fur coat. ივნეგო ჲაფხე̃ ქურქ ჲაუ̆ფხე̂ – ივანეს თბილი ქურქი აცვია.

ქუშ ჲ **kuš** j ხველა (ცხენისა) болезнь лошади disease of horse. ბილიკმაქ სო̃ ტყუჲჴი̂ ქუშაჲნო̂ დო̃ ბალორ – ბილიკზე ჩემს უკან ხველებით ცხენი მოდიოდა.

ქუჩ[1] ბდ **kuč**[1] bd ქუჩი (ბალახი) овсянница бороздчатая Festuca sulcata (Latin). ბაბოს ჯანა̄ხ ქუჩ ოტი̃ სო̃ – პაპამ ქალამნებში ქუჩი ჩამიფინა.

ქუჩ[2] ჲჲ **kuč**[2] jj ქუჩა улица street. ცქ̃ტრელნა შილღეჩო̂ ქუჩენმაქ დახეთხ – ცენტრიდან მეორე ქუჩაზე ვცხოვრობთ.

ქუჩა̄რე̃ **kučārẽ** ქუჩიანი (იგულისხმება ბალახი) с типчаком a rock with Festuca sulcata (Latin). ნაყა ქუჩა̄რე̃ ბექ ბაგი̃ თხო̃ – გზად ქუჩიანი ბექი დავინახეთ.

ქცევა|დ|ალარ **kceva|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. მოქცევა (იქცევა) вести себя (плохо, хорошо) to behave. მუჲში̂ ქცევალა[ჴ], ფეშკარ! – ცუდად იქცევი, ბალღო!

ქჴექ|დ|ალარ **kḫek|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. [მო]მზადება ([მო]ემზადება) готовиться to prepare, to make. მოჴეჳდა, მატრ ჴალო̂ ქჴექდალი̃ – როგორც იქნა, სადილი მომზადდა.

ქჴექ|დ|არ **kḫek|d|ar** გრდმ. прх. trans. მომზადება ([მო]ამზადებს) приготовить to prepare. ფჴორ ჴანაკ ქჴექდოლო̂ თხა – ვახშამს ვინ მოამზადებს, ნეტავი, დღეს?

ქჴექი̃ **kḫekĩ** მზა[დ] готовый ready-made. ჴე̃ კაბ ქჴექი̃ ჲა – შენი კაბა მზადაა.

ქჴექომ **kḫekom** სამზადისი процесс подготовка preparation. ილკუჲგო ვაჲჴი̂ ქუჲრწლენაჲნო̂ ბაჳო̃ ქჴექომ ბა – ილიკოს ბიჭის ქორწილისთვის დიდი სამზადისი აქვს.

ქჴიქნა̄ დ **kḫiknā** d მზადყოფნაში არსებული დრო და სივრცე время и пространство, существующие в готовности time and space, area existing in readiness. ჩუ დოლგეთ, ქჴიქნა̄ და – შემოდით, ყველაფერი მზადაა (მზაობაა).

წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი

ტომი III

ლ – ჰ

თბილისი
2018

შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდი
Shota Rustaveli National Science Foundation

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Iakob Gogebashvili Telavi State University

წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი

ტომი III

ლ – ჲ

გამომცემლობა „უნივერსალი"
თბილისი 2018

უაკ (UDC) 81’374.82=811.351.41=353.1=161.1=111
წ-74

სამეცნიერო პროექტი „საფრთხეში მყოფი ენები და მათი დოკუმენტირების სასიცოცხლო მნიშვნელობა (წოვათუშური ენის მაგალითზე)“ (გრანტი №217850) ხორციელდება შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით. წინამდებარე კრებულში გამოთქმული ნებისმიერი მოსაზრება ეკუთვნის ავტორთა კოლექტივს და, შესაძლოა, არ ასახავდეს ფონდის შეხედულებებს.
The project **‘Endangered Languages and Vital Meaning of Their Documentation (according to the Tsovatush Language)’** (Grant №217850) is being made possible by financial support from Shota Rustaveli National Science Foundation. All ideas expressed herewith are those of the authors and may not represent the opinions of the Foundation itself.

www. rustaveli.org.ge
უფასო გამოცემა

„წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონის“ წინამდებარე ტომში ვოკაბულების სახით შეტანილია დაახლოებით 2.300 სიტყვა, მათ შორის ახალია დაახლოებით 600.

შემდგენელ-გამომცემლები: **არსენ ბერთლანი (მთავარი რედაქტორი)**
მაყვალა მიქელაძე
ქეთევან გიგაშვილი
ნათია გაბაშვილი

ოპერატორი: **მარიამ ბერთლანი**

ტომის რედაქტორები: მზია გიგაშვილი, ნათელა ღუდუშაური

© იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
©არსენ ბერთლანი
©მაყვალა მიქელაძე
©ქეთევან გიგაშვილი
©ნათია გაბაშვილი

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2018

თბილისი, 0179, ი. ჭავჭავაძის გამზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

ISBN 978-9941-26-240-1

Цоватушинско-грузинско-русско-английский словарь

Том III

γ – ‘

Издательство **„Универсал“**
Тбилиси 2018

Tsovatush-Georgian-Russian-English Dictionary

Volume III

γ – ‘

Publishing House **“UNIVERSAL”**
Tbilisi 2018

ღ

-ღ -γ 1. ნაწ. част. part. ანაბარა; -ზე, be to the mercy of sb; on. ი კაწკჵჼ ბა̆დერ სჵ̄ღ მა დითრ̂ – ამ პატარა ბავშვს ჩემ ანაბარა ნუ დატოვებ; ფხი ჴა̄ელ უნაშთჵთ დეყლაჲ? – ხუთი სამზე უნაშთოდ გაიყოფა? 2. მაჩვენებელია გარდაქცევითი ბრუნვისა, გამოხატავს ერთი საგნის ან მოვლენის გარდაქცევას სხვა საგნად ან მოვლენად показтель трансформативного падежа, выражающего превращение одного предмета или явления в другое shows the transformation case and expresses the transformation of one thing or phenomenon to another thing or phenomenon. მათხმაქ ფშა ხილ ბერწიჼ – მზეზე ყინული წყლად გადაიქცა; სჵსჵს ჴაშელ ვეხჵჼსრ̂ – სოსომ სტუმრად დამპატიჟა; ნინუჲნ ვაჟა მარალ ვჼ ლეცჷ̂ – ნინოს ვაჟას ქმრად შერთვა სურს; ჴჵ სტაკოლ მოჴ ვეწეს ლარ́ლჵჼ! – შენ კაცად როგორ უნდა ჩაგთვალო!

ღა დჲ **γa** dj ფერდი, საზარდული, ლაჯი; ნაბიჯი пах; шаг groin, area where the thigh joins the abdomen; step.

ღა ყატ̣|ჲ|არ γa qaṭ|j|ar გრდმ. прх. trans. ლაჯის გაშლა (გაშლის), გალაჯვა (გაილაჯება) расставить ноги to spread one's feet, to stride. ფიცხუჲნ ღა ყატ̣ჲიჩე[ჴ]დჵლიჼ ჩუ ჵთ̣ჼ ცჵ ჴეთეგჷ̂ – ფიცხომ (ცხენის სახელია) ლაჯის გაშლის მერე (თუ ერთი დაიძრა) გაჩერება აღარ იცის.

ღაგ ბდ **γag** bd სასთუმალი изголовье head of the bed. ღაგუ[ჴ] ბუმბლეჼ ბალიშ ლეფჩჷ̂ სჵგჵ – თავთ ბუმბულის ბალიში მიდევს; სე ღაგუნ ჴალ ლაჴბარკაჸ დეწჷ̂ – ჩემს სასთუმალს მცირედ ამაღლება ესაჭიროება; ღაგი დებათ! – სასთუმლები მოაწყეთ!

ღადარ ჲ **γadar** j ღადარი, ნაღვერდალი горящий уголь cinder, burning coal. წარავ ღადარ ჲეკჲიჼ – ცეცხლმა ღადარი დაყარა; ანას ღადარმაქ ოდში ჴერწჵრ – ანა ღადარზე ნედლ სიმინდს წვავდა.

ღადღადაჲნრ̂ γadγadajnô ელვარე, კაშკაშა, ბდღვრიალა; ელვარედ, კაშკაშით, ბდღვრიალით сияя shining, bright. ღადღადაჲნრ̂ წეგჷჼ კაბ ჲაფხურ თეყნი სე აჲთაუჲგჵ – კაშკაშა წითელი კაბა ეცვა დღეობაში ჩემს ნათლიას; ილერკუჭმაქ ჳედახკრათხე̄, ლარაჸ ღადღადაჲნრ̂ ბუთ̣ ცუჲ ჵწბალიჼ მიჩახრქჼდა! – ილერ-

კუჭზე (ორონიმია) ვისხედით და უცებ ბდღვრიალა მთვარე არ წამოიზიდა საიდანღაც!

ღავღავ დ **γavγav** d ღავღავი, ხმაური, ჩოჩქოლი шум, гам noise; roar; commotion.

ღავღავაჲნო̂ **γavγavajnô** ზმნს. нареч. adv. ხმაურით, ღავღავით, ჩოჩქოლით с шумом, гамом with noise; tumultuously; with commotion. ჴევბა ღავღავაჲნო̂ ხი დაღორ – ხევში ხმაურით წყალი (მდინარე) მოდიოდა.

ღავღავ დ|არ **γavγav d|ar** გრდმ. прх. trans. ღავღავი (ღავღავებს) производить шум, гам to make a noise. ბა̈დრივ ღავღავ დორ – ბავშვები ღავღავებდნენ.

ღაზარ|დ|ალა̃ **γazar|d|alã** გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ღაზარ|დ|ალარ **γazar|d|alar**. დანიჸ მდურბალაჲში̂ სოხე̄, ღაზარვალა̃ ცადლას – ყველანი მემდურით და ვცდილობ, კარგი გავხდე.

ღაზარ|დ|ალარ **γazar|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გაკარგება (გაკარგდება), სიკარგისკენ მოქცევა (მობრუნება) улучшаться, улучшиться becoming / getting better. მადე̃ წომლი მალ‘ჩედოლი̃ ბა̈დერ ჭალო̄ დარსტენე̄, ჭალო̄ ღაზარდალი̃ – მადის წამლების დალევის შემდეგ ბავშვი გასუქდა კიდეც და გაკარგდა კიდეც. ვუნე̄ (ჳუნე̄) ღაზიში̂ ჩ̂ჵამდა̃ ჲოლაჲლნას, უჩიტელ ჭალო̂ ღაზარჲალი̃ სო̃ – რაც კარგი სწავლა დავიწყე, მასწავლებელი გამიკარგდა (კეთილად მექცევა).

ღაზარ|დ|არ **γazar|d|ar** გრდმ. прх. trans. გამოკეთება (გამოაკეთებს), გალამაზება, გაკარგება сделать красивым, лучшим to recover (to make someone recover), to become more beautiful / better looking.

ღაზე̃ **γazẽ** კარგი, კეთილი хороший, добрый good, nice, kind. ჭო ღაზე̃ ვაჭო̂, ბესო̂ ღაზივხე̄, ფორ მა̄ ღაზე̃ჯ – შენ კარგი ხარ, ბესო უფრო კარგი, ფორე კი საუკეთესო; ღაზე̃ თეგდუჲნი̂ ხალხუნ დეწე̂ – კარგის მქნელი ხალხს უყვარს.

ღაზე̃გეჸ **γazẽge’** ზედმეტად კარგი чересчур хороший super good. თამარო̂ ღაზე̃გეჸ ჲა ოჯახ წევრინე̄, მახ ცოჭანე̄ ბებლო̂ – თამარი ზედმეტად კარგია ოჯახის წევრებისთვის და არავინ აფასებს.

ღაზეჲში̂, ღაზიში̂ **γazejšî, γazišî** ზმნს. нареч. adv. კარგად хорошо well. შა̃შრა̄ ლეგენ ღაზეჲში̂ ხეჸე̂, თხილ მაცა̃ ლეჭოდო̂ – შანშაანთ (ცისკარიშვილმა) ლეგამ კარგად იცის, თხილს როდის კრეფენ; **ღაზიში̂ ხილ‘ათ!** – კარგად ბრძანდებოდეთ!

ღაზეჲვხუ̂, ღაზივხუ̂ **γazejvxû, γazivxû** უკეთესი, უფრო კარგი лучший better. ჯო სოხ ღაზეჲვხუ̂ ვა – შენ ჩემზე უკეთესი ხარ.

ღაზეჲშხ, ღაზიშხ **γazejšx, γazišx** ზმნს. нареч. adv. უკეთესად, უკეთ лучше better. ჯოხ ღაჟიშხ ე ცოჯანე თაგოდრ̂ – შენზე უკეთესად ამას ვერავინ გააკეთებს.

ღაზეჲხუჭ **γazejxuč̣** საუკეთესო наилучший the best. ღაზეჲხუჭ ბურხეხ ბჭარდახეჼ თხეჼ ქე – საუკეთესო ბალახს გადაეყარა ჩვენი ცხვარი.

ღაზიშ **γaziš** ზმნს. нареч. adv. კარგად хорошо well. *ღაზიშ ღახეთხ, თხოჼდალჳა მა ქოთჳლაჲნრ̂*, ჴიბლნათხ ლაუ̂მრენა̄ ბარე ჲისჩჼრ̂ ნანენ – *კარგ ადა ვართ, ჩვენ გამო არ იწუხოთ*, შევუთვალეთ მთიდან ბარად დარჩენილ დედას.

ღაზნა̄ დ **γaznā** d ირგვლივ გამეფებული სიკარგე, სიმშვენიერე, სილამაზე распространяющееся кругом нечто хорошее, прекрасное, красивое retentiveness, beauty, loveliness spread around. ლამუ[ჯ] მიჩხმაჸ ღაზნა̄ და – მთაში ყველგან სიკარგეა.

ღაზოლ ჲჲ **γazol** jj კარგობა, სიკარგე, სიკეთე нечто хорошее, прекрасное, красивое goodness, kindness. ღაზოლ ჲივჩჼოვ ღაზოლ ჲეწ̂ ჲაცჼ – სიკეთის დამთესველმა სიკეთე უნდა მოიმკას.

ღაზ-ღაზეჼ **γaz-γazẽ** კარგ-კარგი, საუკეთესოები по-лучше, самые хорошие good and good, the best. ჯაშინ ჯათხ ბაჯაჼ ღაზ-ღაზეჼ ჴორ ჩავარბინას – სტუმრებისთვის მისატანად (მისართმევად) კარგ-კარგი ვაშლი ავარჩიე.

ღაზლ დ **γazl** d ღაზლი (თხის ბალნის მსხვილი ნართი, თოკად დაგრეხილი) верёвка из грубой шерсти козы thick yarn of goat's wool twisted like a rope. ფილრაჼ მათე̂ ბალაჼ ღაზლოხ ვალჳორ – ფილიანთ მათე ბალნის ღაზლის გრეხით იყო გართული.

ღათ̦: ღათ̦ დ|არ **γaț: γaț d|ar** გრდმ. прх. trans. მონური სამსახურის გაწევა (ეწევა) служить рабски to lead slavish job.

ღათ̦აგ დდ **γațag** dd მონა, მოახლე, მოჯამაგირე слуга, раб slave, servant,hired work-man. *სო თურ ჯეჼ ღათ̦აგ ღასუჲნრ̂*, – საყვედურ ჲალჲ̂ სოჼ ჲაშას, – *ჯაიჼ კეჭ აჲჯოჼ ჲეჭ ჯალოუჲნრ̂ – მე განა შენი მონა ვარო*, – მისაყვედურა დამ, – *შენი მატყლი შენ თავად დაჩეჩეო.*

ღათ̦|დ|ალარ **γaț|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. მონური სამსახურის გაწევა (ეწევა), მონურად მსახურება служить рабски to serve slavishly, leading slavish job.

საჲ დენლე მაჲრ̂ლოჲნი̂ ღათ̦ლას, მჷ̄ ცო̂მ დაგოდმაკჷ̂ სო̃ – [მთელი] ჩემი სიცოცხლე ქმარეულებს ვემსახურები მონურად, მაგრამ ვერაფერი დავანახე.

ღათ̦|დ|ალა̃ **γaț|d|alã** გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ღათ̦|დ|ალარ **γaț|d|alar**. ჴანნ ლეცჷ̂ ჴეჩუჲშნი̂ ღათ̦დალა̃! – ვის უნდა, სხვას მონურად ემსახუროს!

ღათ̦|დ|არ (ღათ̦ დ|ითარ) **γaț|d|ar** (**γaț d|itar**) გრდმ. прх. trans. მონური სამსახურის გაწევინება (მონურ სამსახურს აწევინებს, მონურად ამუშავებს) принуждать (принудить) рабски трудиться to make sb. work slavishly.

ღათ̦|დ|ა̃ **γaț|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ღათ̦|დ|არ **γaț|d|ar**. ჴენი ღათ̦და̃ მოჴაკ მაკელო̂ ადმენენ! – სხვებს რომ მონურად ამუშავებს, როგორ შეუძლია, ნეტავი, ადამიანს!

ღაჲმფრაჸო̂ დდ **γajmpra’ô** dd ღამურა летучая мышь bat. ღაჲმფრაჸო̂ ბუჲსჳ̃ იხო̂ ნჩაჲჸ ნაჲდრებადა̃ – ღამურა ღამით გამოდის გარეთ სანადიროდ.

ღაჲფშება|დ|ალარ **γajpšeba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ლაყბობა (ლაყბობს) болтать, вести пустой, праздный разговор chattering, talking a lot of rubbish. ბექეხ ღაჲფშებალაშ მახკარ ჳედახკერ – ბექობზე გოგოები ისხდნენ ლაყბობით.

ღაჲპღუჲპი̂ დდ **γajp̣γujp̣î** dd ღაპალუპის ხმა, ღაპალუპი шум от падения капель дождя, слёз downpours; sound from falling raindrops. ღაჲპღუჲპი̂ დაღორჷ̄, ნჩაჲჸ ჴაჭე'ნეს, ყარ ჲაღჲანორ – ღაპალუპის ხმა მოდიოდა, გარეთ გავიხედე და წვიმა მოდენილიყო.

ღაჲპღუჲპაჲნო̂ **γajp̣γujp̣ajnô** ზმნს. нареч. adv. ღაპალუპით слёзы градом shed floods of tears. კაწკუჲჩო̂ ჲაჴგო[ჴ] ღაჲპღუჲპაჲნო̂ ნატყაჲრი̂ ჲაღორ ჭამღინმაქა[ჴო̂] – პატარა გოგონას ღაპალუპით ცრემლები ჩამოსდიოდა ლოყებზე.

ღაჲრი̂ ჲჲ **γajrî** jj 1. კონა связка pack; cluster; bundle. ცჴა ღაჲრი̂ დასჷ̂ ჲეცნას ჩუ – ერთი კონა შეშისა მოვიტანე შინ. 2. რაზმი, ჯგუფი, გუნდი, ხროვა группа, отряд, сборище, стая army unit, group, brigade, herd. ბაცბჷ̄ ღარჳ̂ ვაჴუხჳ წკიპუჲძევო̂ ზაქაჲრი̂ ლევვორალო̂, წკიპო̂ – თუშების რაზმის უფროსი წკიპოშვილი ზაქრო ყოფილიყო, წკიპო; დაჲთკოს კნათჷ̂ ღაჲრი̂ ჲეხკჷ̂ – დათიკომ

ბიჭების რაზმი შეკრა; ჩუხო̄ჼ ღაჲრი̂ ჰალ ჲალʻეჼ – ბატკნების გუნდი (თანავარსკვლავედის სახელია) ამოვიდა.

ღაჲჭღუჲჭი̂ დდ **γajč̣γujč̣î** dd ღაჭაღუჭი звук жевания, звук зубов sound of gnashing; sound of chewing.

ღაჲჭღუჲჭ დ|არ (დ|ითარ) **γajč̣γujč̣ d|ar (d|itar)** გრდმ. прх. trans. ღაჭაღუჭის გამოცემა (გამოსცემს, გამოაცემინებს) издавать звук жевания to make a sound of chewing. ბაქევ ღაჲჭღუჲჭი̂ დო – პირს ღაჭაღუჭი გაუდის.

ღალ|დ|იენო̂ **γal|d|ienô** ვარგისი (კარგი), გამოსადეგი ⌈при⌉годный valid, useful. ღალდიენო̂ ადმიეჼ დუჴ ცო ლელე̂ მაჲთხაჲნმაქ – ვარგისი ადამიანი ბევრი არ დადის სამზეოზე; ღალდიენო̂ ცო̄მ გუდალʻეჼ თიშიჩო̂ დუფხლო – ვარგისი არაფერი აღმოჩნდა ძველ ტანსაცმელში.

ღალხილʻარ **γalxilʻar** გრდუვ. непрх. intrans. ვარგის მდგომარეობაში ყოფნა (ვარგა) быть (находиться) в ⌈при⌉годном состоянии being in suitable, good condition, valid, being valid. ე ლამ ცო ღალაბ (ცო ღალბა), კმატნა̄რეჼ ბა – ეს მთა არ ვარგა, კლდეებიანია; ე წული სონაჲნო̂ ცო ღალაბ, ქოთიჼგეჸ ბა – ეს წაღები ჩემთვის არ ვარგა, ნამეტანი ვიწროა; დადიჼფსტუ ბა̆დრინაჲნო̂ ღალხილʻეჼ – დედინაცვალი ბავშვებისთვის კარგი გამოდგა; ცო ღალად ნახლო შარიჼ ბა̆დრი ქებადარ – არ ვარგა ხალხში თავისი შვილების ქება; ცო ღალხილʻეჼ სუფრენმაქ ჲაჰაჼ სტოჸ̆ხკლოჼ ნაჩხ – არ ივარგა სუფრაზე მისატანად შარშანდელმა ყველმა.

ღალხილʻაჼ **γalxilʻã** გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ღალხილʻარ **γalxilʻar**. სტაკ ნახნ ღალხილʻაჼვეწე̂ – კაცი ხალხისთვის უნდა ვარგოდეს.

ღალ|დ|არ **γal|d|ar** გრდმ. прх. trans. ვარგისად მიჩნევა, ცნობა (მიიჩნევს, ცნობს) считать, признавать ⌈при⌉годным to consider sth suitible, fit. ე დო̄ჼ ღელოჼ გუბალʻეჼ, ცო ღალბინას – ეს ცხენი სუსტი გამოდგა, ვარგისად არ მივიჩნიე.

ღალტბა|დ|აჼ **γalṭba|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ღალტბა|დ|არ **γalṭba|d|ar**. ჰამენ ღალტბადაჼ ცო მაკე̂ სოჼ – ვინმეს ღალატი არ შემიძლია.

ღალტბადარ **γalṭbadar** გრდმ. прх. trans. ღალატი (ღალატობს) изменить, изменять to betrayal.

ღალღ დდ **γalγ** dd ღალღა галка snipe / landrail; black European bird belonging to the crow family. ღალღუჲვ ბა̆დრი ბენე[ჴ] დახო̂ – ღალღები ბარტყებს ბუდეში ჩეკვენ; ღალღუჲ̃ (ღალღჷ̃) ბჷ̃ ხეთი̃ სო̃ – ღალღის ბუდე ვიპოვე.

ღალ ჲ **γal** j 1. ღალა, გამოსავალი, ბარაქა, სინოყივრე, ყუათიანობა питательность quitrent, affluence,fruitfulness. 2. რძის ბარაქიანობა და ცხიმიანობა питательность и жирность молока affluence and fatness of milk. 3. თაფლისათვის საჭირო ნექტარი, რომელსაც ფუტკარი იღებს ყვავილებიდან нужный для мёда нектар, собираемый пчёлами с цветков nectar necessary for honey, the bee takes from flowers to make honey.

ღაჲლვე̃ **γaჲlvẽ** ღალიანი, გამოსავლიანი, ბარაქიანი, ნოყიერი питательный rich, affluent, fertile. ი ათჷგო ღაჲლვე̃ შურ ცო ჲა – ამ ძროხას ღალიანი რძე არა აქვს.

ღა̄ლ დ **γāl** d ღალა (გადასახადი მიწით სარგებლობისათვის) оброк fee paid for using the land; tax. ღა̄ლუხ ტყუჲჴსი̃ლუ̃ ჲეთჷა̄ დაჴ ბახორ – ღალაში უკანასკნელ ფურსაც ართმევდნენ.

ღა̃ დდ **γã** dd სიზმარი сон, сновидение dream. ტასუჲნ ბიჭკოხ მოსჷ̃ ღა̃ დაჲგნორ – ტასოს ბიჭიკოზე ცუდი სიზმარი ენახა; ღანოხ (ღანუხ) ჟე ლერკდანორას – სიზმარში ცხვარს ვკრეჭდი ვითომ; მაკ ღანივ ქოთჷოჲო̂ – მაკას სიზმრები აწუხებს.

ღა̃კლო̂ ჲჲ **γãḳlô** jj განუვითარებელი, დაგვალული, დაჩიავებული, დაჩაგრული მცენარეული ნაყოფი (სიმინდის ტარო, კიტრი, ვაშლი...) недоразвитый растительный плод (кукурузный початок, огурец, яблоко...) undeveloped, impoverished, withered (crops, cucumber, apple).

ღა̃ძილ ბ **γãʒil** b ღანძილი черемша wild leek; ramsons / wild garlic, Allium ursinum (Latin). ღაჲ̃ძლჷ̃ არკუმ ბაყორ ჯიჴრივ – ღანძილის მხალს შეექცეოდნენ ჯიხოანები; ბაკ ღაჲნძლა̄ხ ბარ ბუწინო̂ – ბაკი ღანძილ[ებ]ით იყო სავსე; ღა̃ძილ ჴალჷანა̄ ჩამლი̃ ბაჷ̄, ბუბუკა′ჯ̆ ლამზურ ხეცჷ̂ – ღანძილი საჭმელადაც გემრიელია და ყვავილიც ლამაზი იცის.

ღარ ჲდ **γar** jd ღარი жёлоб gutter, spout. დაქრა მიხოს წყარუჲნი̂ ღარ ჲებლორ – დაქაანთ მიხო წყაროს ღარს უკეთებდა; ღარღა̄ (ღარღაჴო̂) ფშელი̃ ხი დაღორ – ღარში ცივი წყალი დიოდა.

ღარო|დ|არ **γaro|d|ar** გრდმ. прх. trans. ღარვა выдалбивать жёлоб to seam. ბესოს წიფელ ღაროდორ წყარუჲნაჲნო̂ – ბესო წიფელს ღარავდა წყაროსთვის.

ღარშაჲნო̂ **ɣaršajnô** ზმნს. нареч. adv. ცხადად, აშკარად ясно, очевидно clearly, obviously, evidently. წყე̄წყ, დაკლევრა̄ თასვაჲლჩე⌈ჳ⌉, მაცხეჸ დაჳ ჲალინო̂ ნან ღარშაჲნო̂ ჳათხ უჲთჷ სოჼ – ხანდახან, როცა ჩავფიქრდები, რამდენი ხნის გარდაცვლილი დედა ცხადად წინ დამიდგება.

ღარძილ ჲჲ **ɣarzil** jj უკანა კბილი задний зуб mraginal back side tooth. ლაწინი̂ ღარძილ ჳალო̂ ჲაჳითაჼჲეწეჳ დუჲხტრეგო̂ – მტკივანი გვერდითა უკანა კბილი უნდა ამოაღებინო ექიმს.

ღარძლო̂ ჲჲ **ɣarzlô** jj ძველმანი старьё, тряпьё old. ობი ვუხ (ˀუხ) ღარძლუჲ ჲაფხურ ნინუჲგო! – ის⌈ინი⌉ რა ძველმანები ეცვა ნინოს!

ღაფაჼგ ჲჲ **ɣapãg** jj ხაფანგი ловушка, капкан catcher, trap, snare. ტატოს ცოკლენ ღაფაჼგ ჲოღირ – ტატომ მელას ხაფანგი დაუგო; ჩა̆ივ ღაფაჼგი ქორთო̂ ბოჟიჼ – დათვმა ხაფანგში თავი შეყო.

ღაფღაფ: ღაფღაფი ყატ̥|ჲ|არ **ɣapɣap: ɣapɣapi qaṭ̥|j|ar** გრდმ. прх. trans. 1. ლაჯების გაშლა (გაშლის), ლაჯების გაჩაჩხვა расставить (расставлять) ноги to spread one’s feet. 2. გადატ. перен. fig. ძალიან გაჭენება (გაჭენდება) помчаться (о лошади) to dart off, to disappear. სა̄ბ დონევ ღაფღაფი ყატ̥ჲიე´ნე̂, ტუტსაჼ შარნა̄ ბავიჼ – საბას ცხენმა ლაჯები გაშალა და ბუზივით გაქრა.

ღაც, ღაჼცალ დდ **ɣac, ɣãcal** dd ღაცა, ღაცალა, ყველაზე მეტად განუვითარებელი, დაჩაგრული, გამხდარი, მჭლე, დაჩიავებული, დაგვალული საქონელი (გოჭი, ბატკანი და მისთანა) недоразвитый детёныш the most oppressed/undeveloped, thin, skinny, impoverished, stunted (piglet, lamb). ჳაჲ ბურკაჸო̂ ცო და, ღაც და ˀუნახ! – ეს ბურვაკი არაა, ღაცაა რაღაცა! ცჳა ღაჼცალ ბურკაჸო̂ იცნას დავრაჳ ბაზრე – ერთი გამხდარი (უდღეური) ბურვაკი ვიყიდე ბაზარში იაფად.

ღაცაჸო̂ დდ **ɣaca’ô** dd კიდევ უფრო მეტად განუვითარებელი, დაჩაგრული, გამხდარი, მჭლე, დაჩიავებული, დაგვალული გოჭი, ბატკანი და მისთანა, ვიდრე არის ещё более недоразвитый, чем more oppressed / undeveloped, thin, skinny, impoverished, stunted (piglet, lamb). ღაც **ɣac**. ჳაჲ ჩუჲხი̂ ცო და, ღაცაჸო̂ და ვუნახ (ˀუნახ)! – ეს ბატკანი არაა, ღაცაზე უარესია რაღაცა!

ღაწ დდ **ɣaç** dd ბზარი, ნაპრალი, ნაკაწრი трещина, царапин⌈к⌉а crack, scrape. კედლეჰ ღაწ ტყობალა – კედელს ბზარი ეტყობა.

ღაწ დ|ალʻარ (იხარ) **γaç d|alʻar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. ბზარის გაჩენა да⌈ва⌉ть трещину, потрескаться to appear/to make a crack, split. სტაქნეხ ღაწნი დალʻჷჼ – ჭიქას ბზარები გაუჩნდა.

ღაწ დ|აჴარ (დ|ახარ) **γaç d|aqar (d|axar)** გრდმ. прх. trans. გაკაწვრა (⌈გა⌉კაწრავს) ⌈по⌉царапать to scratch. მჵარნივ ჭამლეხ ღაწ დაჴირ – ფრჩხილმა ლოყა გაკაწრა.

ღებარ ვბ; ჲდ **γebar** vb; jd მღებავი красильщик painter. თხოჼ მეზობლათ ღებარ ჲახე̂ – ჩვენ მეზობლად მღებავი (ქალი) ცხოვრობს.

ღება|დ|არ **γeba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ღებვა (ღებავს), შეღებვა красить, окрашивать to paint, to color. ე კაბ ჴარჭიშ ჲეწეს ღებადჲაჼ – ეს კაბა შავად უნდა შევღებო.

ღება|დ|აჼ **γeba|d|ã** გრდმ. прх. ingl. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ღება|დ|არ **γeba|d|ar**. მაკჲაჲლნო̂ კაბ მართას ღებადჲაჼ ჲაჳითჷჼ – გახუნებული კაბა მართამ შესაღებად გაატანა.

ღება|დ|იენო̂ **γeba|d|ienô** შეღებილი покрашенный painted. ღებადჲიენო̂ კაბ დაჳ თილʻჷჼ სოგო – შეღებილი კაბა გამიხუნდა.

ღელე̂ ჲჲ **γelê** jj ღელე овраг, ложбина; речка, ручей в ложбине ravine, comb, steep narrow valley carved by running water. ლაჲფსნო̄ დარე̄, ბჵა ღელელა̄ ლილნათხ – სიმშრალე იყო და სულ ღელეზე ვიარეთ; შინ ლამუნ ჲუყე⌈ჳ⌉ კაწკოჼ ღელე̂ ჲალო̂ – ორი მთის შუა პატარა ღელე მოდის.

ღელბა|დ|არ (აღელბა|დ|არ) **γelba|d|ar (aγelba|d|ar)** გრდმ. прх. trans. აღელვება (⌈ა⌉აღელვებს) волновать to become excited. ზორაჲში̂ ღელბადჲორასო̂ ბუჳხოჼ ვაჳგორჷჼ მიღებადიჷჼჩო̂ წირლივ – ძალიან მაღელვებდა ომიდან შვილისგან (ბიჭისგან) მიღებული წერილები.

ღელბა|დ|აჼ (აღელბა|დ|აჼ) **γelba|d|ã (aγelba|d|ã)** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ღელბა|დ|არ **γelba|d|ar**. სოჼ მაკ ჳო აღელბადვაჼ – მე შემიძლია შენი აღელვება.

ღელ|დ|ალარ **γel|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დასუსტება (⌈და⌉სუსტდება), დაძაბუნება ⌈о⌉слабе⌈ва⌉ть to become weak. შალო̂ ყჼლეგორქდა დაჳაჭ ღელვალირ – შალო სიბერისგან მთლად დაუძლურდა.

ღელ|დ|არ **γel|d|ar** გრდმ. прх. trans. დასუსტება (⌈და⌉სუსტებს), დაუძლურება ослабить, ослаблять to lose one's strength, to grow weak. ალიქსი̂ დაჲკ ლაწრევ ზორაჲში̂ ღელვიერ – ალექსი გულის ავადმყოფობამ ძალიან დაასუსტა.

ღელიჼ **γelĩ** სუსტი, ულონო, ძაბუნი слабый, бессильный weak, feeble, powerless. ღელიჩრ̂ დონენ ჲაწიჼ ბარგ ცო ქეხკრ̂ – სუსტ ცხენს მძიმე ბარგს არ ჰკიდებენ; ღილჩოხ ღელიჼ ცო ქაჩლა – სუსტზე სუსტი არ გამოილევა.

ღელოლ ჲჲ **γelol** jj სისუსტე, ულონობა слабость, бессилие weakness, feebleness. ღელოლეხ ნასტ კაჩინმაქ ლათ̧ერ მოსე̂ – სისუსტისგან ფეხ⌈ებ⌉ზე ძლივს იდგა მოსე.

ღელოლ ჲ|ოტ|ჲ|არ (ჲ|ეტ|ჲ|არ) **γelol j|oṭ|j|ar (j|eṭ|j|ar)** გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉ჩაგვრა (⌈და⌉ჩაგრავს), არაფრად ჩაგდება притеснить, притеснять, ни во что не ставить to oppress, to enslave; making sb fool. დადფსტუნავ მაჲრი̂ ბა̆დრა̄ხ ღელოლ ჲოტჲინორ – დედინაცვალს გერები დაეჩაგრა; ცჰავეჩრ̂ ადმინეხ მასთხოვას ბჭა̄ ღელოლ ჲეტოჲრ̂ – მარტოხელა ადამიანს მტერი ყოველთვის იბრიყვებს.

ღელღეტინი̂ **γelγeṭinî** მიმღ. прич. particip. დიდი ხნით სუსტად მყოფი пребыващийся долгое время в недомогании, в слабом состоянии здоровья weakness, feebleness for a long time. ქო შო და ის იშტ ღელღეტინი̂, ლე დაჰ ცო ჲალიჼ, ლე ჰალრ̂ ცო დეჼჲალიჼ – სამი წელია, რაც ეგ ასე სუსტობს, არც მოკვდა, არც მორჩა.

ღემნაჲზა̄ ჲჲ **γemnajzā** jj გიმნაზია гимназия gymnasium. ღემნაჲზა̄ხ კაძიკ ბაცბივ ჷამდორ – გიმნაზიებში ცოტა თუ ში სწავლობდა.

-ღეჼ^{1} **-γẽ^{1}** -ებრი, -ური, -ვით, მსგავსი, как, подобно, сходно, вроде alike, as a, similar, like smth. ნან⌈ე⌉ლეჼ – დედისებური; ხენ⌈ე⌉ლეჼ – ხისებური, ხისნაირი; ვაჲლეჼ – ჩვენებური; ილოს ნაყბისტელ შარლეჼ ზორაჼ სტაკ ლეხრ̂ – ილო მეგობრად თავისნაირ ყოჩაღ კაცს ეძებს.

-ღეჼ^{2} **-γẽ^{2}** მე...ე -ый -th (აღნიშნავს რიგითობას обозначает порядковый номер denotes ordinal numbers). თხეჼ წა ქალღეჼ და – ჩვენი სახლი მესამეა.

-ღეშ^{1} **-γeš^{1}** ზმნს. нареч. adv. -ებურ⌈ად⌉, -ვით, ყაიდაზე как, подобно like, alike, likewise. ნან⌈ე⌉ლეშ – დედისებურად; ხენ⌈ე⌉ლეშ – ხისებურად; ვაჲლეშ – ჩვენებურად.

-ღეშ^{2} **-γeš^{2}** ზმნს. нареч. adv. მე...ედ ...ый раз for the certain amount of times. (აღნიშნავს რიგითობას обозначает порядковый номер denotes ordinal numbers).

შაწლოღეშ ლივას ჭოგო̂! – მეორედ გეუბნები! ცენეხ ჯალღეშ ვეცნას შუჩუ – წელს მესამედ მოვედი თქვენსა.

ღერო̂ ჲჲ **γerô** jj ღერო (მცენარის) ствол (растения) stalk (of a plant). ვაჲ სიმჷ̂დგო ცენეხ ლაჯჷ̃ ღერო̂ ჲა – ჩვენს სიმინდს წლეულს მაღალი ღერო აქვს.

ღერნალ ვბ **γernal** vb გენერალი генерал general, high ranking military officer. სალთევ ღერნლენ ჩესტ დო – ჯარისკაცი გენერალს სამხედრო სალამს აძლევს.

ღერღა|დ|არ **γerγa|d|ar** გრდმ. прх. trans. ღრღნა (ღრღნის) грызть to gnaw, to crunch.

ღერღა|დ|უჲნი̂ **γerγa|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. მღრღნელი грызший, грызун gnawer, rodent. ბჭარწავ ასჷ̃ ძოლი ღერღადჲორჷ, ტურ მჷ̄ ღერღადჲოჩოგო̂ ჩაჯრენა ჭეჭურ შათო̂ ჲათხეშ – მგელი ხბოს ძვლებსა ღრღნიდა, ტურა კი მღრღნელს შორიდან უყურებდა ნერწყვის ყლაპვით.

ღერძ ბდ **γerʒ** bd ღერძი ось axis, straight line around which an object turns. ღერძეხ სივჭ-დივჭჷ̂ ბურბლი აუ̆ხკუ̂ – ღერძს აქეთ-იქით თვლები აქვს ჩამოცმული.

ღერძწჷ̃ **γerʒçĩ** vb უღერძო без оси without axis. სჷ̃გო⌈ჭ⌉ ღერძწჷ̃ ურუმ ლეფჩერ – ეზოში უღერძო ურემი ეგდო.

ღვარძლ ჲ **γvarʒl** j 1. ღვარძლი (სარეველა) плевел (сорняк) spite, malicious, weed. მაჯოხ ღვარძლ ჲუჲტგერ – პურს (ყანას) კინაღამ ღვარძლი მოერია. 2. ბოროტება, ღვარძლი, შური, სიავე злоба, жёлчь malice, spite, acrimony. ღვარძლუნ (ღვარძლენ) ნაყბისტი ვაშ⌈ბ⌉ჷ̄ხ ბიკმაკჷ̂ – ღვარძლს შეუძლია მეგობრები გადაამტეროს ერთმანეთს.

ღვარძლჷ̃ **γvarʒlẽ** ღვარძლიანი жёлчный wicked, malicious, acrimonious, malicious. ღვარძლეჩგო⌈ჭ⌉ მატმაქ ბჭა ყაჭჷ̃ დოშ და – ღვარძლიანს ენაზე მუდამ მწარე სიტყვა აქვს.

ღვერა|დ|არ (**დაღვერა|დ|არ**) **γvera|d|ar** (**daγvera|d|ar**) გრდმ. прх. trans. ყვლეფა (⌈გა⌉ყვლეფს) обкрадывать fleecing. ფერმისგამგივ ნახ ყვლეფადჷ̃ლათერ – ფერმის გამგეები ხალხს ყვლეფდნენ ხოლმე.

ღვერა|დ|ჷ̃ (**დაღვერა|დ|ჷ̃**) **γvera|d|ã** (**daγvera|d|ã**) გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ღვერა|დ|არ **γvera|d|ar**. ბა, სო ღვერადვანი ვაჭო̂ დჷ̄ლ ვიენო̂, ჲევო̂ (-ევო̂)! – ვა, ჩემ საყვლეფად გაგაჩინა ღმერთმა, კაცო!

ღვთისრისხვ ჲ **γvtisrisxv** j ღვთის რისხვა божий гнев God’s wrath. ღვთისრისხვ ჰე ქორთიხ, მჷ იშტუჼ ქორთიხ ჭშალოჼ ჲაჰო̂! – ღვთის რისხვა შენს თავს, რომ ასეთი ჯიუტი ხარ!

ღვთისწყალობ ჲ **γvtisçq̣alob** j ღვთის წყალობა божья благодать God’s mercy / grace. ღვთისწყალბეჼ ნიწყ ბაჴოჼ ბა – ღვთისწყალობის ძალა დიდია.

ღვთიშობელ, ღთიშობელ, ხთიშობელ ჲ **γvtišobel, γtišobel, xtišobel** j ღვთისმშობელი Богоматерь the Virgin. აგ ლევჼლათერ, *ხთიშობლეჼ მადლ ლეტალ შუნაჲნო̂!* – ბებია ამბობდა ხოლმე, ღვთისმშობლის მადლი შეგეწიოთო! ღთიშობლეგო[ჰ] კნათივ ფსტუნალ მახკარ ჩევარდორ – ღვთისმშობელში (ეკლესიაა ალვანში) ბიჭები საცოლედ გოგოებს ირჩევდნენ.

ღვივ დდ **γviv** dd ღვია можжевельник cade, juniper, cone bearing evergreen shrub or tree whose berries yield an oil which is used in medicine as a stimulant and diuretic. ღვივ ჭშალონჭ ხეჼ ბა – ღვია ძალზე მაგარი ხეა.

ღვინობ, ღვინბაჲჼ ბუთ̨ ბ **γvinbob, vinbaj̃ but̨** b ღვინობისთვე, ოქტომბერი октябрь October. მევტურა̄ გაბოს ღვინობბათ̨ა[ჰ]გეჸ ჰაჭყიჼ მაჭარ – მეოტიანთ გაბომ ღვინობისთვეშიღა დაწურა ღვინო; ღვინობბათ̨რენა იჼცლომცჼ ვანო̂ მათ̨ე[ჰ] ვიშურ – ღვინობისთვიდან აქამდე ვანო ლოგინში იწვა.

ღიბ ბდ **γib** bd რვილი, მაქო (ხის ნაჭერი, შალის საქსოვი დაზგის ნაწილი, რომელზედაც იქსელება ძაფი) челнок ткацкого станка loom shuttle.

ღივ ჲჲ **γiv** jj კვირტი (მცენარის) почка (растения) bud. აჰ თაგჲიქჩო̂ ნამყენევ მაცხეჸ ღივი ხეცჼ – შენმა გაკეთებულმა (დამყნობილმა) ნამყენმა როდისვე კვირტები გამოისხა.

ღიპ დდ **γip̣** dd ღიპი брюхо belly, paunch, abdomen, maw. მედუქნ გიგლეგო[ჰ] დაჴოჼ ღიპ დარ – მედუქნე გიგოლეს დიდი ღიპი ჰქონდა.

ღიპა̄რეჼ **γip̣ārẽ** ღიპიანი с брюхом, брюхатый big-bellied, paunchy, potbellied. ღიპა̄რეჼ სტაკ – ღიპიანი კაცი.

ღიპჭორაჸო̂ **γipç̌ora’ô** ჭორიკანა, ლაშლაშა болтун, сплетник chatter-box. ჰამინაჸ ხეჸ, მჷ მარინ ღიპჭორაჸო ადმეჼ და – ყველამ იცის, რომ მარინა ჭორიკანა ადამიანია.

ღირს **γirs** ღირსი достойный, заслуживающий worthy, deserving. ო ჲოჰ ღაზიჩო̂ ბედუჼ ღირს ჲა – ის გოგო კარგი ბედის ღირსია.

ღირსბა|დ|ალარ **γirsba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ღირსება (ეღირსება) удостоиться to be worth of smth. წყე ბედქჼ ცო ღირსბადალოჼ სოჼ საჲ დქჼლე მოსკოვა̄ ჲაგარ – ერთხელ მეტად არ მეღირსა ჩემს სიცოცხლეში მოსკოვის ნახვა.

ღირსბა|დ|არ **γirsba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ღირსება (აღირსებს) удостоить to grant smth. უკმაყოფილორ̂ ჲასრ̂ საჲ სტაკიჼ, თივუშ ჲა̄ხარ ცო ღირსბადიქჼ სოჼ – უკმაყოფილო ვარ ჩემი კაცისა (ქმრისა), მოსვენებით ცხოვრება არ მაღირსა.

ღირსებ ჲ **γirseb** j 1. ხარისხი (საქონლისა) качество (товара) quality, grade, sort (of goods, commodit). 2. გადატ. перен. fig. ღირსება достоинство value, virtue, dignity, honor. წყე მოჸ ევდოშ ღაზიჩრ̂ ღირსბაჲჼ ტარდ ეცალე̂ – რაკი ყიდულობ, კარგი ხარისხის ბეჭედი იყიდე რა; ე მაუ̆ჴუ̂ ღირსბევ ოჴუხ თელ‘ე̂ – ეს სამართებელი ხარისხით იმას სჯობს; სტაკგო⌈ჳ⌉ ღირსებ აყრადჲარსჼ მოჸჼ ცომ და – კაცს რომ ღირსებას აჰყრიან, ამაზე ცუდი არაფერია.

ღირსუვხ **γirsuvx** უფრო ღირსი более достойный, более заслуживающий worthier. გიორგიხ ღირსუვხ მქჼ და? – გიორგიზე ღირსი ვინ არის?

ღლარჯუმ-ქაკუმ ბ **γlarʒum-kaḳum** b აურზაური, არეულ-დარეულობა, ქაოსი переполох, хаос turmoil.

ღლევა|დ|ალარ **γleva|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ზნექა (იზნიქება), დრეკა, მოხრა сгибаться to bend down, to crook. ტივ ზორაჲში̂ ღლევალარ – ხიდი ძალიან იზნიქებოდა.

ღლევა|დ|არ **γleva|d|ar** გრდმ. прх. trans. ზნექა (ზნექს), დრეკა, მოხრა сгибать to curve; to bend. მახავ ხქჼ სოდა ღლევადბორ – ქარი ხეს აქეთ-იქით ზნექდა.

ღლეტა|დ|ალარ (გაღლეტა|დ|ალარ) **γleṭa|d|alar (gaγleṭa|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ⌈გა⌉ღლეტა (⌈გა⌉იღლიტება), ხმარებისგან გალევა ღერძისა და მისთანისა изнашиваться (об оси, стержне...) blunting, wearing out from heavy usage. ე ბურბლეგორნა ე ღერძ ღლეტალა – ეს თვალი ამ ღერძისგან იღლიტება. 2. გადატ. перен. fig. თავისი თავის ⌈გა⌉ღლეტინება (⌈გა⌉აღლეტინებს, მოატყუებინებს, გააცურებინებს) да⌈ва⌉ть возможность обводить (обвести) себя вокруг пальца cheating own self. ქიქოჸ თავდიგორნა გლეხი უწყალოთ ღლეტალარ – ძველად თავადებისგან გლეხები უმოწყალოდ იღლიტებოდნენ.

ღლეტა|დ|არ (გაღლეტა|დ|არ) **γleṭa|d|ar (gaγleṭa|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. ღლეტა (ღლეტს), ხმარებისგან გალევა ღერძისა და მისთანისა обводить вокруг пальца fleecing. ე ბურბლევ ე ღერძ ღლეტადბო – ეს თვალი ამ ღერძს ღლეტს. 2. ღლეტა (ღლეტს), სხვისი კუთვნილი ქონების, ფასეულობების მითვისება обводить вокруг пальца, присваивать чужое fleeccing, acquiring property of other people illegally. ქიქოჸ თავდივ გლეხი უწყალოთ ღლეტადორ – ძველად თავადები გლეხებს უმოწყალოდ ღლეტდნენ.

ღლეტა|დ|ჼ (გაღლეტა|დ|ჼ) **γleṭa|d|ã (gaγleṭa|d|ã)** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ღლეტა|დ|არ **γleṭa|d|ar**. სტაკ ღლეტადვჼ ცო ჴეთ̂ სოჼ – კაცის ღლეტა არ ვიცი (არ მეხერხება).

ღო¹ დდ **γo**¹ dd დაგრეხილი ძაფის ერთი წვერი, ერთი ბოლო, ერთი ღერი одна нить трощёной пряжи one end of the twisted thread. ორწვერ ბაწრეგო ში ღო დაე̄, სამწვერეგო მე̄ ჴო – ორწვერა ბაწარს ორი წვერი აქვს, სამწვერას კი სამი.

ღო² **γo**² მყოფ. буд. fut. წავალ, წახვალ... уйду, уйдёшь... пойду, пойдёшь... уеду, уедешь... will leave, will go. ას ქაშეჸ ღოს – მე მალევე წავალ; სკოლი ღობ**!** – სკოლაში წადი! ჯამნუჲ ღობ, ჯოჯხითი̂! – ჯანდაბაში წადი, ჯოჯოხეთში! იხ. см. see დ|ახარ² **d|axar**².

ღო-დ|აღოშ **γo-d|aγoš** ზმნს. нареч. adv. წასვლა-მოსვლით, მცირე ხნით, სულ ერთი წამით мимоходом, на время, всего на минуту coming and going; for a while. ივსებ ღო-ვაღოშ ვახჼ თელვი ჲაშეცჼ, საქმ ჲარ ვუნახ (-უნახ) – იოსები მცირე ხნით წავიდა თელავში დასთან, საქმე ჰქონდა რაღაცა.

ღოზ ბდ **γoz** bd წნელი прут twig, stick, cane, rod, wand. ღოზნჼ ღობ ჲეფცორ ჭვრიტის – წნელების ღობესა წნავდა ჭვრიტი (კაცის სახელია); ქრისტო̂ ღოზეგო̂ ვახერ – ქრისტო წნელზე წავიდა.

ღოლო̂ დდ **γolô** dd ღოლო конский щавель mountain sorrel. ღოლუჼ მატრ ქჴექოდო̂ ტირნეს – ღოლოს სადილს ამზადებს ტირინე.

ღომ ბ **γom** b ღომი гоми, грузинское (мегрельское) блюдо (каша) из кукурузной крупы, аналог итальянской поленты, а также румынской мамалыги Ghomi – Georgian (Mingrelian) dish made from threshed corn, the same as Italian millet and Romanian Mamalighi. ღომ დასავლობჼ დაყარ და, კახლობივ დუჴ ცო̂მ ტალამბო – ღომი დასავლეთელების საჭმელია, კახელები დიდად არაფრად აგდებენ.

ღონარ|დ|ალარ **γonar|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გაღონივრება (გაღონივრდება), მოღონივრება стать, становиться сильным becoming strong, powerful. დაყმილ'ჩეჴდოლო̃ ღონარვალო̃ იბო̂ – ჭამა-სმის მერე მოღონივრდა იბო.

ღონარ|დ|არ **γonar|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაღონივრება (⌈გა⌉ღონივრებს) ⌈с⌉делать сильным to make strong, forceful, powerful. სალთობას ღონარვიე̃ ჩაჩქნა̃ პოლე̂ – ჯარისკაცობამ გააღონივრა ჩაჩქანიანთ პავლე.

ღონშა̄: ღონშა̄ დ|ახარ **γonšā: γonšā d|axar** გრდუვ. непрх. intrans. გრძნობის დაკარგვა (⌈და⌉კარგავს), გულის შეღონება потерять сознание, падать в обморок losing sense, losing consciousness temporarily due to heart failure. ვუხუკ (⁻უხუკ) დალო̂ სე ქორთიხ, ღონშა̄ იხა̃ლათი̃სო̂ – რა უნდა იყოს, ნეტა, ჩემს თავს, გულის შეღონება დამჩემდა.

ღო̃ ჲ **γõ** j ღონე, ძალა, ილაჯი сила force, energy, strength. ღელიჩო̂ სტაკგო⌈ჴ⌉ ღონე̄ ღელო̃ ჲალო̂ ფჴარსა̄ხ – სუსტ კაცს ღონეც სუსტი აქვს მკლავებში. შდრ. ср. comp. ნიწყ **nic̣q̣**.

ღორ^{1} ჲჲ **γor**^{1} jj დიდი სიცივე, ყინვა стужа, мороз severe cold, frost. იშტუჩო̂ ღორუხ ნჭაჲუ ცო დალ'ლა – ასეთ სიცივეში გარეთ არ გაისვლება.

ღორ^{2} ჲჲ **γor**^{2} jj ღვარი, ნიაღვარი поток воды, наводнение deluge; flood; stream, torrent. ღორგორქ̃და⌈ჴ⌉ ბაცბიგო⌈ჴ⌉ საგირთე⌈ჴ⌉ დახილა̄ ცო დაგერ – ნიაღვრისაგან თუშებს საგირთაში აღარ ეცხოვრებოდათ; ნატყრი̃ ღორელჩ ჲაღორ რუსუდნეგო⌈ჴ⌉ – ცრემლის ღვარები ჩამოსდიოდა რუსუდანს.

ღორ|დ|არ **γor|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაყინვა (გაყინავს), გაცივება, დაზრობა заморозить, замораживать, отморозить, сильно остудить to freeze, to frost. ჲაჴუჲჩო̂ ფშელოვ ბჭორწა'ჰ (დაჴ) ღორბინორ – დიდ სიცივეს მგელიც გაეყინა; ეჰ ჺალიხ ტოტი ღორჲიე̃ სე̃ – ამ ზამთარს ხელები დამაზრა. შდრ. ср. comp. ტამარ|დ|არ **ṭamar|d|ar**.

ღორ|დ|ა̃ **γor|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ღორ|დ|არ **γor|d|ar**. დაჴ გაგდუჲნო̂ ჟაბი̃ დითხ მაცივრი ოთ̧დინას ღორდა̃ – შესანახი ძროხის ხორცი მაცივარში შევდგი გასაყინად.

ღორ|დ|იენო̂ **γor|d|ienô** მიმღ. прич. particip. გაყინული, დამზრალი, გათოშილი замороженный, замёрзший, отмороженный frozen, frostbitten, numbed.

სტოუ̆ხკუ̂ ალზა̃ ღორჲიენო̂ ჲარ – შარშან ალაზანი გაყინული იყო; ვასო̂ ღორვიენო̂ ვეჸე̃ სკოლრე̃ – ვასო გათოშილი მოვიდა სკოლიდან.

ღორი̃ **γorĩ** ყინულოვანი, ძალიან ცივი, ცივი холодный, как лёд icy, frosty. მოლუ̃ ღორი̃ წყარო̂ ჲა! – რა ძალიან ცივი წყაროა!

ღორ-ღოჩი̃ **γor-γočĩ** ძალიან ცივი, გაყინული, გათოშილი застуженный very cold, frozen, numbed. ღორ-ღოჩი̃ ტოტ-ქოკი ჲარ ლავლო ლაპწი̃ჩო̂ ბა̆დრეგო – გაყინული ხელ-ფეხი ჰქონდა თოვლში ნათამაშევ ბავშვს.

ღორმუცლაჸო̂ **γormucla’ô** ღორმუცელა, ავმუცელა, გაუმაძღარი, ბევრისმჭამელი обжора voracious. ადმიჲე̃ ღორმუცლაჸო̂ ცო დეწე̂ ხილა̃ – ადამიანი ღორმუცელა არ უნდა იყოს.

ღორღ ჲ **γorγ** j მრ. мн. pl. ღორღი щебень broken stones; rocky road. ღორღგორე̃და[ჳ] ხი ჳალოჸ ცო გურ – ღორღისგან წყალი არც კი ჩანდა; დინ̂ ჳეობ ღორღეხ დანორ ჳეტდიენო̂ – მთელი ხეობა ღორღით ყოფილიყო ამოვსებული.

ღოსხეთარ **γosxetar** გრდუვ. непрх. intrans. გახარება (უხარია) радоваться to rejoice, tomake happy, to be glad about. სულხნურა̄ სუჲმნენ ჳახ ბჭევარ ღოსხეთირ – სულხანიანთ (ცისკარიშვილ) სიმონს ჯიხვის მოკვლა გაუხარდა.

ღოსხეთ|დ|არ **γosxet|d|ar** გრდმ. прх. trans. გახარება ([გა]ახარებს) обрадовать, порадовать to make sb happy. საჲ შეცთომევ მასთხუჲნ ღოსხეთდინას – ჩემი შეცდომით მტერი გავახარე.

ღოსხეთ|დ|ა̃ **γosxet|d|ã** ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ღოსხეთ|დ|არ **γosxet|d|ar**. ჳო̃ ღოსხეთდა̃ ლეჸ სო̃ წი̃ჩო̂ ამბუჲვ – შენი გახარება მინდა ახალი ამბით.

ღოღნაშო̂, ღოღნოშო̂ დდ **γoγnašô, γoγnošô** dd ღოღნოშო терностлив damson. ტყემელ ღოღნოშოხ ქაკივხ და – ტყემალი ღოღნოშოზე წვრილია; აჳრეჩო̂ ბაკე[ჳ] ღოღნოშუჲ დივურ – ქვევითა ბაკში ღოღნოშო[ებ]ი ეთესა.

ღოჭ ჲჲ **γoč̣** jj ჯოხი палка stick, cane. თედლეს ღაჭბი ჲარლი̃ – თედოლემ ჯოხები გათალა; ღოჭეგო ქ̌ე ლეცდანაჲნო̂ კაპ დაჲწუ̂ – ჯოხს ცხვრის დასაჭერად კავი აქვს.

ღოჯ ჲჲ **γoǯ** jj ღოჯი клык canine, sharp pointed tooth located between the front teeth (incisors); buck tooth; dens.

ღო̄ბ ჲჲ **γōb** jj ღობე забор fence. ღოჼ ღობეხ ეჴჼ – ცხენი ღობეზე გადახტა; ღობენმაქ შაშვი ჺედახკერ – ღობეზე შაშვები ისხდნენ.

ღო̄ბ ჲ|იკარ **γōb j|iḳar** გრდმ. прх. trans. ღობის გავლება (გაავლებს), შემოღობვა обвести забором to fence; to hedge.

ღო̄ბ ჲ|ოფცარ **γōb j|opcar** გრდმ. прх. trans. ღობის დაწვნა (დაწნავს), გაკეთება, შემოღობვა обвести (плетённым) забором to fence, to weave a fence.

ღო̄ბ ჴასტ|ჲ|არ **γōb qasṭ|j|ar** გრდმ. прх. trans. ღობის შემოვლება (შემოავლებს), შემოღობვა загородить забором to hedge, to fence around.

ღრა̃ტ: ღრა̃ტ ჲ|აჴარ (ჲ|ახარ) **γrãṭ: γrãṭ j|aqar (j|axar)** გრდმ. прх. trans. კრინტის დაძვრა (დაძრავს), ხმის ამოღება, ხმის დაძვრა изда⌈ва⌉ть звук, ⌈про⌉молвить слово to say something, to make a sound. ვუჼ (-უჼ) ატინო̂ ჺევალე⌈ჰ⌉, კნათ, ღრა̃ტ ჲაჴალე̂ – რატომ ზიხარ ჩუმად, ბიჭო, ხმა ამოიღე; ატინო̂ ხილ‘, ღრანტ ჲაჴო! – ჩუმად იყავი, კრინტი არ დაძრა! ფეშკრევ ჟე დავდინო̄, ხეტ̣ლათხე̄, ღრა̃ტ ცო ჲახო̂ – ბალღს ცხვარი დაუკარგავს, ვეკითხებით და კრინტს არ იღებს.

ღრაჭ დ **γraç̌** d კრაჭუნი скрежет grinding.

ღრაჭ დ|არ **γraç̌ d|ar** გრდმ. прх. trans. კრაჭუნი (კრაჭუნებს) скрежетать, чавкать to grind, to munch. მაჲჴი̂ ჲაყოშ ცარკივ ღრაჭ დო – პურის ჭამისას კბილები კრაჭუნობს.

ღრაჭ დ|ითარ **γraç̌ d|itar** გრდმ. прх. trans. კრაჭუნი (აკრაჭუნებს, აკრაჭუნებინებს) заставлять скрежетать to grind. სტეფოს თოჰჩოვ ცარკიგო̂ ღრაჭ დითორ – სტეფანე მძინარე კბილებს აკრაჭუნებდა.

ღრინა|დ|ალარ **γrina|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ღრინვა (იღრინება), ბურტყუნი ворчать grumbling, growling, snarling. ე ფჰუ მაცლომცჼ ღრინალა! – ეს ძაღლი როდემდის იღრინება!

ღრინა|დ|არ **γrina|d|ar** გრდმ. прх. trans. ღრენა (აღრენს) заставить огрызаться, ворчать to make grumble, growl. ე აფთარ მა ღრინადბო, ცოჰე̂ ბალ‘ლო̄ ჰოჼ, ცარკო̄ ლო ჰოჼ – ამ აფთარას (ძაღლის სახელია) ნუ აღრენ, თორემ გეცემა და გიკბენს.

ღრუვ ჲჲ **γruv** jj ღრუ дупло hollow. ე ღრუვეგო⌈ჰ⌉ შინეჸ ფენივჰ ნჯაჲჸ დალ‘უჲლო̄ დანო̂ – ამ ღრუს ორივე მხარეს გასასვლელი ჰქონია.

ღრუტ ჲჲ **γruṭ** jj ხვრელი, ნახვრეტი, ნაჩვრეტი дыра hole, hollow. ე ხაკეგო⌈ჰ⌉ ღრატბი ჲა – ამ ტომარას ნახვრეტები აქვს.

ღრუტ ჲ|აყარ (ჲ|ახარ) **γruṭ j|aqar (j|axar)** გრდმ. прх. trans. გახვრეტა (გახვრეტს), გაჩვრეტა продырявить, делать дырку to make a hole in. დახკივ ხაკეხ ღრატბი ჲახჷ̂ – თაგვმა ტომარა გახვრიტა; თედოს კეხეხ ღრუტ ჲაყჷ̂ – თედომ კეხი გახვრიტა.

ღუპა|დ|ალარ **γupa|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დაღუპვა (იღუპება) погибать, пропадать to perish, to die out. დაჰ ღუპალაჲცჷ̂ მეღ‘რეგორჷ̂და⌈ჰ] ის კნათ, ვუჷ̂ (-უჷ̂) ცჷ̄მ ლევდუჲშჷ̂ – იღუპება აკი სმისაგან ეგ ბიჭი, რატომ არაფერს ეუბნებით.

ღუპა|დ|არ **γupa|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაღუპვა (⌈და⌉ღუპავს) губить to ruin, to perish, to kill. მოციჩჷ̂ შარავ ჟე დაჰ ღუპადო – ცუდი წელი ცხვარს ღუპავს.

ყ

ყა ბდ **q̣a** bd 1. ცოდვა грех transgression, sin, guilt, evil, error. აფუშ ბარ ბაჴჷ̂ ყა ბა – ტყუილის ქმნა დიდი ცოდვაა; თხოვრენ კაძიკ ჰაჲრჷ̂ ჯაპტდებათ, ცოჰჷ̂ იცხუჲ̂ ყა ბოტუთ ვაჲხჷ̂ – მათხოვარს ცოტა ფქვილი მიაწოდეთ, თორემ მაგის ცოდვა გვიწევს. 2. სიბრალული жалость, жалко pity, compassion, remorse, regret. ყა ბა ე ფჰარჷ̂ (ე ფჰუ), ბაკალ ლაქბებათ – ცოდოა ეს ძაღლი, ლუკმა გადაუგდეთ; იცხუჲ ყიხ ბუჲსჷ̂ ნჭაპ ცო იხოგჷ̂ სჷ̂ – მაგის ცოდვით ღამე ძილი აღარ მომდის. 3. უსაშველოდ მცირე, უმნიშვნელო, არად ღირებული რამე, ან ვინმე нечто беспредельно малое, незначительное, не стоящее something or someone very little, unimportant, of little worth. ე გუგრაკ ცო ჲა, გუგრჷ̂ ყა ბა – ეს გოგრა კი არაა, გოგრის ცოდვაა; ე კაწაკ ცო დაჲცჷ̂, კაწჷ̂ ყა ბაჲცჷ̂ – ეს ლეკვი კი არაა, ლეკვის ცოდვაა აკი.

ყა ბ|არ **q̣a b|ar** გრდმ. прх. trans. ცოდვის ქმნა (შესცოდებს) совершить, совершать грех to sin. ყა მა ბოლჷ̂ სჷ̂, საჷ̂ დახნ დუხაც დერწდებალ სჷ̂ – ცოდვას ნუ იზამ რა ჩემსას, ჩემი (კუთვნილი) საქონელი უკანვე დამიბრუნე.

ყა ბ|ოტარ (ბ|ეტარ) **q̣a b|otar (b|etar)** გრდუვ. непрх. intrans. ჩადენილი ცოდვისთვის სამაგიეროს გადახდომა (გადახდება, მიეზღვება), ცოდვის მოდება (მოედება, თავზე გადაუვლის) плата за грехи paying back for the sin.

ყა|ბ|უჲნი̂ **q̣a|b|ujnî** მიმღ. прич. particip. ცოდვის ჩამდენი грешный sinner, a person who makes a sin. ყაბუჲნი̂ სტაკ ცო ვეწე̂ სოჼ! – ცოდვის ჩამდენი კაცი არ მინდა (არ მიყვარს)!

ყაბულ ბ **q̣abul** d ყაბული, თანხმობა согласие consent, agreement.

ყაბულ ბ|ა **q̣abul b|a** გრდუვ. непрх. intrans. ყაბულზე ყოფნა (ყაბულზეა, თანახმაა) есть согласие he/she agrees. იცხ პირბა̄ხ ყაბულ ბა ი̄სეგო[ჰ] – მაგ პირობებზე ყაბულს არის იასე.

ყაბულ ხილʻუ̂ **q̣abul xilʻû** გრდუვ. непрх. intrans. ყაბული იქნება будет согласие he/she will agree.

ყადაღ¹ დდ **q̣adaγ¹** dd ყადაღა, კუთვნილი ქონების გამოყენების აკრძალვა запрет, арест на имущество sequestration; to be forbidden to use one's own fortune. სალარო დაჩრ̂ ტათბუნმაქ ყადაღ დილჷჼ ილკუჲნი̂ – სალაროში შენახულ ფულზე ყადაღა დაუდეს ილიკოს; ვადა[ჰ] (ვადუ[ჰ]) საფინგანრ̂ ნალოგ ჩუ ცო ჲაჲჰჩე[ჰ], ქონბენმაქ ყადაღ დებლრ̂ – ვადაზე ფინგანში გადასახადს თუ არ შეიტანს (კაცი), ქონებაზე ყადაღას ადებენ.

ყადაღ² ბდ **q̣adaγ²** bd მსხვილი ლურსმანი крупный гвоздь a large, heavy nail. ლამფ ყადღევ ცო ჭელოდრ̂ – ლამფას ყადაღით არ ამაგრებენ.

ყადრ ბ **q̣adr** b ყადრი, ფასი, ღირებულება, მნიშვნელობა достоинство, стоимость, значение, цена worth, value, quality.

ყავ დდ **q̣av** dd ყავა кофе coffee. ვაჲლო[ჰ] ყავ ცო იხრ̂ – ჩვენში ყავა არ მოდის (არ ხარობს).

ყავარ დდ **q̣avar** dd ყავარი, გაპობით მიღებული თხელი ფიცარი дрань lathing, shingle, thin piece of wood stone or other material laid in overlapping rows on a roof or wall. ტბათნი[ჰ] წენბუჲ ყავრევ პებლორ – ტბათანაში სახლებს ყავრით ხურავდნენ.

ყავარჯაჼ ჲჲ **q̣avarǯã** jj ყავარჯენი костыль crutch. ჭიჭრაჼ კაცებრ̂ ყავარჯნევ ლელჼლათერ ლამუʼჰე̂, ბარეʼჰე̂ – ჭიჭაანთ კაცებო ყავარჯნით დადიოდა ხოლმე მთაშიც და ბარშიც.

ყავლ ჲჲ **q̣avl** jj ყავლი, რაიმე პირობისთვის დათქმული დრო, ვადა срок term, time, limitation. ჸუვგო[ჰ̦] (ჸუვეგო[ჰ̦]) ყავლუდ (ყავლედ) ცჰ̦ა შო დარ: სტაბოდოლჼ სტაბლომცჼ – მწყემსს ყავლად ერთი წელი ჰქონდა: შემოდგომიდან შემოდგომამდე.

ყაზხითა̄ ჲ **q̣azxitā** j ყაზახეთი Казахстан Kazakhstan. ყაზხითა̄ ისერნა̄ ჩაჴ ჲა – ყაზახეთი აქედან შორსაა.

ყაჲლვაჼ, ყაჲლოჼ დდ **q̣ajlvã, q̣ajlõ** dd ყალიონი, ჩიბუხი курительная трубка pipe, tobacco-pipe. ფხეილო[ჰ̦] ფსტეივა̄ ებწორ ყაჲლვაჼ (ყაჲლოჼ) – ხევსურებში დიაცებიც ეწეოდნენ ყალიონს; **ბაბოს ყაჲლვაჼ ეპწორ** – პაპა ყალიონს ეწეოდა.

ყაჲლი̂ დ **q̣ajlî** d ბოროტი სული, ჯოჯოხეთის მბრძანებელი злой дух, повелитель ада evil soul. ცო, ყაჲლი̂, ას იცხ საქმულო̂ ცო ეგეს! – არა, სულო ბოროტო, მე მაგ საქმეში არ ჩავერევი!

ყალიკო̂ **q̣aliḳô** (< ყალ დ|იკოთვაჲ **q̣al d|iḳotvaj** ბოროტი სული წა[გვ]იყვანს злой дух заберёт [нас] evil soul will take you). შორისდ. межд. inter. პირის ნაცვალსახელთან ერთად გამოხატავს შეშფოთებას მომხდარის გამო და შიშს უარესის მოლოდინში (ხმარობენ მხოლოდ ქალები) вместе с личным местоимением выражает взволнованность по поводу случившегося и страх в ожидании худшего (употребляют только женщины) together with personal pronoun it expresses anxiety of what has happened and fear in waiting for the worse (only women use it). ყალიკო̂ , ჲო, მოჸ ჸა დალოლო̂! – ვაი, ქა, ზამთარი მოვა!

ყალიკოთვაჲ **q̣aliḳotvaj** (< ყალ დ|იკოთვაჲ **q̣al d|iḳotvaj** ბოროტი სული წა[გვ]იყვანს злой дух заберёт [нас] evil soul will take you). შორისდ. межд. inter. რა ცოდონი ვართ! რა უბედურები ვართ! Как нас жаль! Какие мы нестчастные! How poor we are! How miserable we are! ყალიკოთვაჲ, იშტუჼ ჲუხლოჼ ნუს მე ჴაჩჼქთვაჲნი̂! – რა ცოდონი ვართ [მე და შენ, მე და თქვენ, ჩვენ და შენ, ჩვენ და თქვენ], ასეთი უკუღმართი რძალი რომ შეგვხვდა! **ყალიკოთვაჲ, ბუჰ̦ ბოლბაჲლნუჲცი̂!** – ვაი ჩვენ [მე და შენ, მე და თქვენ, ჩვენ და შენ, ჩვენ და თქვენ], ომი დაწყებულა აკი!

ყაჲნი̂ **q̣ajnî** ბებერი, მოხუცი старый (о возрасте) old; aged. ყაჲჼჩო̂ ვასოს მათხმაქ შარჼ **ყაჲნი̂ ძოლი ჲეფხჲორ** – მოხუცი ვასო მზეზე თავის ბებერ ძვლებს ითბობდა.

ყაჲნდად, ყაჲნი̂ დად ვბ **qạjndad, qạjnî dad** vb ბერმამა, პაპა, ბაბუა, მოხუცებული მამა дед grandfather, granddad. ყაჲ̈ჩო̂ დადას ბა̆დერბა̆დრიგო̂ ფალი დეფცა̈ლათჷ̂ – პაპა შვილიშვილებს ზღაპრებს უამბობს ხოლმე.

ყაჲნნან, ყაჲნი̂ ნან ჲდ **qạjnnan, qạjnî nan** jd ბერდედა, ბებია, მოხუცებული დედა бабушка grandmother, grandma. შივო̂ შაჲრი̂ ყაჲ̈ჩო̂ ნანახ ნასტ ჴაცჷ̈ – შიო თავის ბებიას ძლივს მოესწრო; შიკეჸ ყაჲნი̂ ნან დაკოჲა სო̈ – ორივე ბებია მახსოვს.

ყაჲსნაღ ბდ **qạjsnaγ** bd ყაისნაღი вязальный крючок crochet needle. ყო̈ლე ყაჲსნაღევ დუჴ ლამზურ ცხვირსახოცი ყარწდინას – ახალგაზრდობაში ყაისნაღით ბევრი ლამაზი ცხვირსახოცი მოვქარგე.

ყაჲტუ̂ დდ **qạjṭû** dd დუქარდი, დიდი მაკრატელი ცხვრის საპარსად (საკრეჭად) ножницы для стрижки овец scissors used for shearing sheep. მადელ ჴაცჷ̈ჩო̂ ზურბეს თხჷ̈ ჟე ყატნივ დაჴ̈ ლარკი̈ – მადლიანმა ზურაბმა ჩვენი ცხვარი დუქარდით გაკრიჭა (გაპარსა); ყატაჲრჩვ ჟე ლერკო̂ – დუქარდებით ცხვარს კრეჭენ (პარსავენ).

ყაკ ჲდ **qạḳ** jd ურო (ბალახი) бородач (трава) beard grass. ჟე ყაკუხ დაჟჷ̂ – ცხვარი უროს ძოვს; ვაი ლაბწინო სენი ეჸ, ყაკულა ჲერწა̈ჲალინო! – ჩვენი ნათამაშები მწვანე მინდორი, უორბალახად ქცეული! (ხალხური ლექსიდან).

ყალ|დ|ალარ **qạl|d|alar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ყალარ **qạlar.**

ყალარ **qạlar** გრდუვ. непрх. intrans. ჩხვლეტა (⌈შე⌉ეჩხვლიტება) уколоться pricking.

ყალ|დ|არ **qạl|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩხვლეტა (⌈უ⌉ჩხვლეტს) ⌈у⌉колоть pricking.

ყალენო̂ **qạlenô** მიმღ. прич. particip. შერჭმული, შესობილი воткнутый being stuck in. ტოტეხ ყალენო̂ ვარდჷ̈ ეკალ ნასტ ჴ̈ალ ბაჴითინას – ხელში შესობილი ვარდის ეკალი ძლივს ამოვაღებინე.

ყალიბ ბდ **qạlib** bd ყალიბი, ფორმა калибр, форма caliber, gauge, bore, form, shape. ყო̈ლე⌈ჴ̈⌉ მაჲმი̂ ყაჲლბე⌈ჴ̈⌉ ჲოჸჲიენსა̈ ლევჲორ – ახალგაზრდობაში მამიდა ყალიბში გამოყვანილივით ყოფილიყო.

ყა̆ლო̂ **qặlô** ზმნს. нареч. adv. დღეიდან მეექვსე დღეს в шестой день с сегодняшнего on the sixth day from today. ყა̆ლო̂ ხილ‘ო̂ სჷ̈ ჳუნალ – დღეიდან მეექვსე დღეს იქნება ჩემი ჯამაგირი.

ყა̆ლო̄ ჲ **qặlō** j დღეიდან მეექვსე დღე шестой день с сегодняшнего the seventh day from today. მაცა̈კ ყა̆ლო̄ ხილ‘ულო̂ სა̈ ჳუნალ ეცა̈? – ნეტავი, როდის დადგება დღეიდან მეექვსე დღე, ჩემი ჯამაგირი ავიღო?

ყალყალაჸო̂ ჲჲ **q̣alq̣ala’ô** jj ყარყარა, ყელმაღალი და ყელწვრილი, რაკრაკა სასმისი каркара, кувшинчик с узким и высоким горлышком, издающим булькающий звук Karkara, a long wine jug with a narrow spout. ყალყალაჸუჲრჷ̃ ფშელჲ̂ ხი ჩამლიშ მელ‘ოლო̂ – ყარყარიდან ცივი წყალი გემრიელად ილევა.

ყალჩაღ დდ **q̣alčaγ** dd საქონლის ტყავის გუდა ზურგზე მოსაკიდად მოწყობილი თასმებით, მწყემსის ძველებური ჩანთა кожаная старинная пастушья сумка, рюкзак an old fashioned leather ruck sack for shepherd. მეძროხეგო გი̄ჳ დაყრე̄ლჷ̃ ყალჩაღ ჴაწა̃ლათერ – მეძროხეს ზურგზე საჭმლიანი ტყავის გუდა ეკიდა ხოლმე.

ყა-მადელ ბ **q̣a-madel** b ცოდვა-მადლი грех и благо good and evil. ყა-მადელ დაჳ ცო ბაჷ̈ – ცოდვა-მადლი არ იკარგება.

ყამირ **q̣amir** ყამირი, უყი, წლობით დაუმუშავებელი მიწა целина barren, uncultivated land. ი მი̂დორ დუხა̃ლჷ̈ ყამირ ჲა – ეს მინდორი დიდი ხნის ყამირია

ყამყატო̂, ყაპყატო̂ **q̣amq̣atô, q̣ap̣q̣atô** სალტე, ლითონის რკალი რისამე გასამაგრებლად обруч для бочки metal hoop.

ყანოლ ჲ **q̣anol** j სიბერე, მოხუცებულობა старость old age, elderly period of life. დემეტრენ ყა̃ლეხ ტოტი აკოჲო̂ – დემეტრეს სიბერისგან ხელები უკანკალებს.

ყა̃ლეგო̂ დ|ერწარ **q̣ãlegô d|erc̣ar** გრდუვ. непрх. intrans. სიბერის დაწყება (დაიწყებს) повернуть к старости, начинать (начать) стареть growing old. ყა̃ლეგო̂ დირწჩე[ჳ]დოლჲ̂ ბჭარკახა̄ ეშუე̄, ლარკახა′ჷ – სიბერისკენ მიბრუნების მერე თვალსაც აკლდება და ყურსაც.

ყა̃|დ|ალარ **q̣ã|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დაბერება (⌈და⌉ბერდება) ⌈по⌉стареть, ⌈со⌉стариться growing old, putting on years. თოფაშ ყა̃ბალჲ̂ ვაჲგო[ჳ], ბჭარწაჲლჩნ ლოსხეთილა̄ დეჸჷ̃ – თოფაში (ძაღლის სახელია) დაგვიბერდა, მგლებს სიხარული დაუდგათ; ყა̃ლასო̂, ვუხ (-უხ) დოს! – ვბერდები, რა ვქნა! ბაბო̂ ყა̃ლა სოგო თაბით – პაპა მიბერდება, მგონია; ყა̃ლა̄, ცოჳეკაჸ ქეგო̂ ცო ვახმაკეგე̂ ჳოჲ̂ – არ დაბერდე, თორემ ცხვარში ველარ წახვალ; დაჳ ყა̃ლა̿, დახეჸ ჲა ცომაკეშ ნადექდ – ბერდება და იმიტომ არის შეუძლოდ ნადექდა.

ყა̃|დ|არ **q̣ã|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაბერება (⌈და⌉აბერებს) ⌈со⌉старить to grow old, to advance in age. დენი̄-ბუსუ̄ ქეხ ვაწრევ ყა̃ვიჷ̃ თედოლე̂ – დღედაღამ ცხვრის დევნამ დააბერა თედოლე.

ყანშებო **q̣anšebo** ზმნს. нареч. adv. სიბერეში в старости in old age. ყანშებო დაწჼგეც დუყ დიშეჼ სოჼ მაქ სტაკწიჩო̂ ოჯხეჼ – სიბერეში ზედმეტად მძიმე უღელი დამაწვა უკაცო ოჯახისა.

ყჼგო̂ ვბ **q̣ãgô** vb აგდებ. пренебр. by m. f. ბებრუხანა (იტყვიან მამაკაცზე) стари⌈чо⌉к old man / woman. *ფსტუ ჲოც ჲებათ სონაჲნო̂*, ვანო̂ ატეხადვაჲლნო̂ ის ყჼგო̂ – *ცოლი მომიყვანეთო*, ყოფილა ატეხილი ეგ ბებრუხანა.

ყჼწ ბდ **q̣ãç̣** bd ყანწი рог, сосуд для вина, водки drinking horn. დადვაშას საგ მჵაცო̄ჼ ყანწი ჩუქბადიეჼ სოჼ – ბიძამ (მამის ძმამ) ჯიხვის რქების ყანწები მაჩუქა.

ყანოზ დ **q̣anoz** d ყანაოზი, აბრეშუმის ქსოვილი, რომელიც გამოსცემს რამდენიმე ფერს сорт шёлковой ткани, издающей несколько цветов sort of silk fabric, textile. მახკარვ ყანოზეჼ მაჾდლი ჴეხკორ – გოგოები ყანაოზის მანდილებს იხურავდნენ.

ყარ⌈ო̂⌉ ჲჲ **q̣ar⌈ô⌉** jj წვიმა дождь rain.

ყარ⌈ო̂⌉ ჲ|ათხე̂ **q̣ar⌈ô⌉ j|atxê** გრდუვ. непрх. intrans. წვიმს ⌈წვიმა ტირის⌉ дождь идёт ⌈плачет⌉ it is raining ⌈rain is crying⌉.

ყარ⌈ო̂⌉ ჲ|აღო̂ **q̣ar⌈ô⌉ j|aγô** გრდუვ. непрх. intrans. წვიმს, წვიმა მოდის (მოვა) дождь идёт (пойдёт) it's raining/it will rain.

ყარ⌈ო̂⌉ ჴასარ (ჴეფსარ) **q̣ar⌈ô⌉ qasar (qepsar)** გრდუვ. непрх. intrans. წამოწვიმება (წამოიწვიმებს), წვიმის წამოყრა накрапывать, брызнуть (о дожде) to sprinkle (raindrops). დაჩო ყარ⌈ო̂⌉ ჴასრევ ვუხ (-უხ) დო ე დაყდალოჼჩო̂ სიმჼდუჲნ̂! – მარტო წამოწვიმება რას უშველის ამ გამხმარ სიმინდ⌈ებ⌉ს! ნჵაჾჩო̂ ქორა̄ხ ყარ⌈ო̂⌉ ჴასიჼ – ღია ფანჯრებში წვიმამ შემოასხა.

ყაროჼ ნჵან ბდ **q̣arõ nωan** bd წვიმის ჭია дождевой червь earthworm; rain worm. ყარ⌈ო̂⌉ ნჵანენ ქოკ ოთ̦ბალოჼ სოგო⌈ჴ⌉ – წვიმის ჭიაზე ფეხი დამედგმევინა.

ყარო̄ლეჼ **q̣arōlẽ** წვიმიანი дождливый rainy, wet. ტბათნი ყარო̄ლეჼ ამჼდუჲ ოთ̦ეჼ – ტბათანაში წვიმიანი ამინდები დადგა.

ყარაჩ **q̣arač** ყარაჩი, შავი (ითქმის მხოლოდ ადამიანზე) чернокожий (человек) black man.

ყარაჩსაჼ **qaračsã** ყარაჩივით (ითქმის მხოლოდ ადამიანზე) подобный чернокожему человек like a black man. ყარაჩსაჼ ჴარჭი ჲეცჷჼ ზღვაჲმაქრჷჼ სოფიკო̂ – ყარაჩივით შავი ჩამოვიდა ზღვიდან სოფიკო.

ყარაჩსაჼჭ **qaračsãč̣** მთლად შავი чернокожий высшей степени (человек) completely black. ხუმ ჲაბწ შუჼ: ჸარჭჷჼ ჲაჲცო̂ სოგო, ყარაჩსაჼჭ – ხომ იცნობთ: შავი მყავს აკი, მთლად ყარაჩივით (არსენ ბერთლანი).

ყარულ დდ **qarul** dd ყარაული, დარაჯი караул, сторож guard, watchman, keeper, caretaker. ქე ცერე⌈ჳ⌉ დუჴ ლათ̦ინვა გიუჲრგჷ̂ ყარულედ – ცხვრის პირას ბევრჯერ მდგარა გიორგი ყარაულად.

ყარულობ დ **qarulob** d ყარაულობა караулить to guard; (guarding).

ყარულობ დ|არ **qarulob d|ar** გრდმ. прх. trans. ყარაულობა (ყარაულობს) караулить to guard, to watch, watch over. ქენ ყარულობ დარ დეწჷ̂ – ცხვარს ყარაულობა უნდა (სჭირდება).

ყარფუზ ჲჲ **qarpuz** jj საზამთრო арбуз watermelon. ყაჲრფზი ხკოლიხ მატლა (მატოლო̂) – საზამთრო⌈ებ⌉ი ზაფხულში შემოდის.

ყარღო̂ დდ **qarγô** dd ლერწამი тростник reed, vine. კაწკლე ბაბოს ყარღუჲჼ სტივრი თეგდორ თხოჼ – პატარაობას პაპა ლერწმის სალამურებს გვიკეთებდა; შირქი⌈ჳ⌉, ყარღუჲლო⌈ჳ⌉, გარულ ჴარშ ხეცჷ̂ – შირაქში, ლერწმებში, გარეული ღორ⌈ებ⌉ი იცის; ყარღო̄ხ ატ̦აჲშჷ̂ წე ლეთჷ̂ – ლერწმებს ადვილად ცეცხლი ეკიდება.

ყარყური ჲ **qarquri** j მრ. мн. pl. ლაქლაქი, ენის ტარტარი болтовня chatter. ოჴარ ყარყურიგო̂ ლარკ ცო ჸეფოთხ – იმათ ლაქლაქს ყურს არ ვუგდებთ.

ყარყური ჲ|ეთ̦არ **qarquri j|eţar** გრდმ. прх. trans. ლაქლაქი (ლაქლაქებს), ენის ტარტარი болтать, трепать языком to chatter, to gab. მაცლომცჷ̂კ ჲეთ̦ლო⌈ჳ⌉ ყარყური! – ნეტა, როდემდე ⌈ი⌉ლაქლაქებ!

ყარყური ჲ|ეთ̦უჲნჷ̂ **qarquri j|eţujnî** მიმღ. прич. particip. მოლაქლაქე болтающий, болтун chatterer, gabber. ყარყური ჲეთ̦ოჩო̂ სტაკონ მოტ̦ ბეწჷ̂ ბაცბაჼ – მოლაქლაქე კაცს ენა უნდა დაუმოკლონ.

ყარწ|დ|ალარ **qarç|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. აჭრელება (აჭრელდება) пестреть.

ყარწ|დ|ალარ **qarç|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. აჭრელება (⌈ა⌉ჭრელდება) сделаться пёстрым, пестриться, пестреть to speckle, to paint in gay colors; becoming colorful. დაშიჼჩო̂ ლავევ ლამნი ყარწდიეჼ – დამდნარმა თოვლმა მთები ააჭრელა; ლაჴშა̄ხ ლავ ჴუჲთჳნუჲცო̂: ლამნი ყარწდალო̂... – მაღალ წვერებში თოვლი მოსულა აკი: აჭრელდნენ მთანი... (არსენ ბერთლანი).

ყარწ|დ|არ **qarç|d|ar** გრდმ. прх. trans. აჭრელება (⌈ა⌉აჭრელებს) сделать пёстрым, пестрить to turn in many colors. დაშიჼჩო̂ ლავევ ლამნი ყარწდიეჼ – დამდნარმა თოვლმა მთები ააჭრელა.

ყარწ|დ|აჼ **qarç|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ყარწ|დ|არ **qarç|d|ar**. სოჼ ქორუჲ ყარწდაჼ ცო ჴეთე̂ – მე ხელთათმანების აჭრელება არ ვიცი.

ყარწეჼ **qarçẽ** ჭრელი пёстрый colorful; pied. ყარწეჩო̂ კოტოვ ბა̄დრი დიხკეჼ – ჭრელმა კატამ კნუტები დაყარა; ყარწეჼ ფალაზ – ჭრელი ფარდაგი.

ყარწეშ **qarçeš** ზმნს. нареч. adv. ჭრელად пёстро in many colors. სე ჲაშას ჩხიჼდრი ყარწეშ დო – ჩემი და წინდებს ჭრელად ქსოვს.

ყარწმარწეჼ **qarçmarçẽ** ჭრელაჭრულა пёстрый, разноцветный multi colored; diverse in color. ყარწმარწეჩო̂ კაბეხ ყარწეჼ პეპლი ლათირ – ჭრელაჭრულა კაბას ჭრელი ღილები ეკერა.

ყარწოლ ჲ **qarçol** j სიჭრელე пестрота diverse in color, multi colors. ფალაზ ყარწლეხ ბჭარკი ყარწოლ ნახიჼ – ფარდაგის სიჭრელისგან თვალები უჭრელდება ხალხს.

ყარწუჲლა̄რეჼ **qarçujlārẽ** ჭრელსახეებიანი пёстро-узорчатый diverse ornamented. ყარწუჲლა̄რეჩო̂ ფალზეხ ნატროლაშ ჴეჲაღერ ნატო̂ – ჭრელსახეებიანი ფარდაგის ნატვრით იჯდა ნატო.

ყა-სა: ყა-სა დ|ოტარ (დ|ეტარ) **qa-sa**: **qa-sa d|oṭar** (**d|eṭar**) გრდუვ. непрх. intrans. დაჩაჩანაკება (⌈და⌉ჩაჩანაკდება), გაძვალტყავება, გაღატაკება, გასაცოდავება стать, сделаться жалким, беспомощным growing decrepit, growing miserable, feeble. ე სტაკოხ ყა-სა დოტეჼ – ეს კაცი დაჩაჩანაკდა, გასაცოდავდა. იხ. см. see ყა **qa,** სა **sa**.

ყა-სა|დ|ოტენო̂ **qa-sa|d|oṭenô** მიმღ. прич. particip. არაფრის მქონე, ულონო, საბრალო, საცოდავი, გასაცოდავებული бессильный, беспомощный, жалкий, ничего не имеющий poor, miserable, feeble.

ყასაბ ვბ **qasab** vb ყასაბი мясник butcher. ყასბევ დახნ დავოდოე̄, დითხ თეტო̂ – ყასაბი საქონელს კლავს და ხორცსა ჭრის.

ყასტარ (ყესტარ) **qasṭar** (**qesṭar**) გრდუვ. непрх. intrans. მოშორება (მოშორდება), მოცილება расстаться, отделиться to part, to break away, to disconnect. ობი ვაშ⌈ბ⌉ა̆ხოჼ ყასტეჼ – ისინი ერთმანეთს დასცილდნენ.

ყასტ|დ|არ (ყესტ|დ|არ) **qasṭ|d|ar** (**qesṭ|d|ar**) გრდმ. прх. trans. მოშორება (მოაშორებს, მოიშორებს), მოცილება, მოსხლეტა, მოტაცება, გატაცება отделить, отбить to separate; to set apart; to capture. ნანეხოჼ ბა̆დერ ყასტდიეჼ – დედას შვილი მოაშორეს; ათ̣ხოჼ ასე̂ ყასტდიეჼ – ძროხას ხბო მოსხლიტეს; ყაჩლუჯვ შიჳ აჯრლ‘ ყასტბიეჼ თხოგო⌈ჳ⌉ – ყაჩაღებმა ორიოდე ერკემალი მოგვტაცეს.

ყატ|ჯ|არ (ყეტ|ჯ|არ) **qaṭ|j|ar** (**qeṭ|j|ar**) გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. გახელა (გაახელს), გაღება (თვალ⌈ებ⌉ისა), დაჭყეტა открыть, раскрыть (глаза) to open (one's eyes). ყაჯჼჩოვ ბჭარკი ყატჯიეჼ – მოხუცმა თვალები გაახილა; ვუცოჼ (-უოჼ) ბჭარკი ყეტჯო, თურ სა ხიტუ̆ სეჼ! – რა თვალებს აჭყეტ (მიბრიალებ), განა შემეშინდება!

ყატყატ: ყატყატ დ|არ **qaṭqaṭ: qaṭqaṭ d|ar** გრდმ. прх. trans. ყატყატი (ყატყატებს), ყაყანი, ხმამაღლა და უთავბოლოდ ლაპარაკი ბევრისა шум, гам, гомон, шум и гам a lot of talk, hullabaloo. სოუ̆ბგეც ყატყატ დიეჼ ილკოს სე ქუჯრწლეხ – ზედმეტი იყატყატა ილიკომ ჩემს ქორწილში.

ყა̆ტენო̂ **qăṭenô** ჭყეტელა чересчур пёстрый wide-eyed. ხა̄ნ დახეჼჩო̂ ადმენეხ ცო თაუ̆გუ̆ ყა̆ტენო̂ დუ̄ფხუ̆ – ხანშიშესულ ადამიანს არ უხდება ჭყეტელა სამოსი.

ყატ̫|დ|არ (ყეტ̫|დ|არ) **qaṭ̫|d|ar** (**qeṭ̫|d|ar**) გრდმ. прх. trans. დაბჩენა (დააბჩენს), გაღება открыть, раскрыть, разинуть to gape, to open. კარა̃დაშ დარლა̃ ნეკ ყატ̫დინას – ფანჯრის გასათლელად დანა გავხსენი; ბესოს ბეკხეთრეხ ჭოჭ ყატ̫ბიეჼ – ბესომ გაკვირვებისგან პირი დააბჩინა.

ყაურბა̃, ყაურმა̃ ბ **qaurbã, qaurmã** b ყაურმა тушённая баранина mutton innards stewed in wine. ყაურბა̃ ჩამლოჼ ბა – ყაურმა გემრიელია; ყაურბნეხ ვეჼ თაუ̆გუ̆ (თოუ̆გუ̆) – ყაურმას ღვინო უხდება.

ყაფარ (ყეფარ) **qapar** (**qepar**) გრდმ. прх. trans. გაყოფა (გაყოფს), განაწილება (გაუნაწილებს), მომხობა, გადაყოფა ⌈вы⌉делить, ⌈по⌉делить, ⌈раз⌉делить devide, distribute, share. წელტინაჲნო̂ ბჭევიჼჩო̂ ჴაიჼ დითხ მაჲრვაშენ ყაჲფნას – საახალწლოდ დაკლული ღორის ხორცი მაზლს მოვუმხე.

ყაფაჼ (ყეფაჼ) **q̣apã (q̣epã)** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ყაფარ **γafar**. ადმენევ სოუ̆ბუ̂ დაჲნო̂ ვუმ (-უმ) ჴეჩონ დეწე ყაფაჼ – ადამიანმა მომეტებული (რაც მეტი აქვს) სხვას უნდა მოუმხოს.

ყალ ჲჲ **q̣aγ** jj ყალი, შაშხი, მზეზე გამხმარი ხორცი мясо, высушенное на солнце, meat dried under the sun. მიხოს ხაკი ყალო̄ხ დუწდიეჼ – მიხომ ტომრები ყალ[ებ]ით გაავსო; ყალციჼ ცუ ჩამლიჼ ბა – შაშხთან ქუმელი გემრიელია.

ყაყაჩო̂ დდ **q̣aq̣ačô** dd ყაყაჩო мак poppy. გოგიხ წეგეჼ ყაყაჩო̂ თალღურ – ირგვლივ წითელი ყაყაჩო ეფინა; ყაყჩუჲციჼ ჴენი ბუბკე̄ დარ – ყაყაჩოებთან სხვა ყვავილებიც იყო.

ყაშაჼ ჲ **q̣ašã** j ბატიბუტი батибути, поджаренные зернышки кукурузы popcorn. ნაკვეთე ყაშნეჼ სიმიჼდ დივეჼ აჲნკოს – ნაკვეთში ბატიბუტის სიმინდი დათესა ანიკომ; სოჼ ლაზეჼ ყაშაჼ თაგჲაჼ ჴეთე̂ – მე კარგი ბატიბუტის გაკეთება ვიცი.

ყაჩალ ვბ **q̣ačaγ** vb ყაჩალი разбойник robber, bandit. ყაჩლუჲვ დუჲ დიკეჼ – ყაჩალებმა ცხენები წაიყვანეს; ყაჩლუჲგო̂ დუჲ დეკდითეჼ – ყაჩალებს ცხენები დააყრევინეს.

ყაწიმ დდ **q̣ac̣im** dd ყაწიმი, ვერცხლის სამკაული მამაკაცის მორთულობისთვის украшение на сабельном и других ремнях adornment for males of sword-belt, waist-belt, shoulder-belt. იასონეს თურეჼ ასო̂ ყაჲწმо̄ხ ჲოფხჲითეჼ – იასონმა ხმლის თასმა ყაწიმებით მოაკაზმვინა.

ყაჭ დდ **q̣ač̣** dd ძაფი, ყაჭი нитка thread, string, thin cord. აფშრულ ყაჭუვ (ყაჭევ) აბინო̂ ახლუდ ჲაფხურ სოგო – აბრეშუმის ძაფით შეკერილი ახალუხი მეცვა.

ყაჭარ (ყეჭარ) **q̣ač̣ar (q̣eč̣ar)** გრდუვ. непрх. intrans. გამოჩენა სხეულის ნაწილისა, რომელიც არ უნდა ჩანდეს (უჩანდეს) выглядывать (о части тела, которая случайно открылась) to show the part of a body that shouldn’t be seen. დათხილაჲჰი̂ ელნეგო ფოჴაჼ ყაჭერ – სატირალში ელენეს ქვედა საცვალი გამოუჩნდა.

ყაჭ|დ|არ (ყეჭ|დ|არ) **q̣ač̣|d|ar (q̣eč̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. გამოჩენა სხეულის ნაწილისა, რომელიც არ უნდა გამოეჩინათ (გამოაჩენენ) показ[ыв]ать (о части тела, которую ненадо было показывать) to make the part of a body visible that shouldn't be seen. ნანო, ლილის მოტ̧ ყეჭობო̂ სოგო̂! – დედი, ლილი ენას მიყოფს (მაჩვენებს).

ყაჭყაჭაჲნო̂ **q̣ač̣q̣ač̣ajnô** მყვირალა ფერის (სამოსი) слишком яркого, крикливого цвета (об одежде) bright colour clothes. ბაცბივ ყაჭყაჭაჲნო̂ დაუ̆ფხუ̂ ცო დეფხორ – წოვათუშები მყვირალა ფერის სამოსს არ იცვამდნენ.

ყახეთარ **q̣axetar** გრდუვ. непрх. intrans. შეცოდება (⌈შე⌉ეცოდება) ⌈по⌉жалеть, ⌈со⌉жалеть to be sorry for sb, to regret, to pity; feeling pity, forgive, pardon. ყახეთე̂ სოჼ ის სტაკ კჭავე′ნე̂, ბჭარწენე̄ ვაჩუჲ – მეცოდება ეგ კაცი, კოჭლი და ბრმა რომაა. იხ. см. see ყა **q̣a,** ხეთარ^2 **xetar**^{2}.

ყახეთ|დ|არ **q̣axet|d|ar** to commiserate.

ყახეთ|დ|არ **q̣axet|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. შეცოდება (⌈შე⌉იცოდებს) ⌈со⌉жалеть, ⌈по⌉жалеть feeling pity, clemency; to commiserate. ცო ყახეთვიჲ ჴელხოვას დამნაშავე̂ – არ შეიცოდა მოსამართლემ დამნაშავე; ოჴუს ყახეთვარ ცო ჰამბალა სოჼ – იმისი შეცოდება არ მსიამოვნებს. 2. შეცოდება (⌈შე⌉აცოდებს) заставить кого-л. заставить ⌈со⌉жалеть, ⌈по⌉жалеть to make sb forgive/pardon. ქორთო̂ ყახეთბინას ნანენ – თავი შევაცოდე დედას.

ყახეთ|დ|უჲნი̂ **q̣axet|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. 1. შესაცოდი, საცოდავი, საბრალო, შესაბრალისი жалкий, заслуживающий сожаления pitiful, miserable, poor. ყახეთდუჲნი̂ და ლაწმარ – შესაბრალისია ავადმყოფი; ჰოხ ას ყახეთვუჲნი̂ ცო̄მ ჭირბა – შენ ჩემი შესაცოდი არაფერი გჭირს. 2. შემცოდებელი, შემბრალებელი; ის, ვინც შეიცოდებს жалеющий someone who forgives / pardons; a person who is sorry for sb. ეჴუმფლეჲ წოლბალასე̄, სო ყახეთჲუჲნი̂ ცომენე̄ და – ამდენს ვწვალობ და ჩემი შემცოდებელი არავინაა.

ყახეთლაჲნი̂ **q̣axetlajnî** მიმღ. прич. particip. შესაცოდი, საცოდავი, საბრალო, შესაბრალისი жалкий, вызывающий жалость poor, pity, miserable. ფშელოხ ნჭაცი დისენო̂ ბჴდერ ყახეთლაჲნი̂ და – სიცივეში გარეთ დარჩენილი ბავშვი შესაბრალისია.

ყა ჴეთ̹არ (ჴოთ̹არ) **q̣a qet̹ar (qot̹ar)** გრდუვ. непрх. intrans. ტანჯვა-წვალება (წვალობს), ცოდვილობა мучиться, изнуряться, трудиться в поте лица своего to distress oneself, to torture, to torment oneself. ობი ყა ჴეთ̹ოშ დახერ – ისინი ტანჯვა-წვალებით ცხოვრობდნენ; იცხარ დიჩო̂ დენლე⌈ჴ⌉ ყა ჴეთ̹ორ, მე̄

ყეიშ დახერ – ეგენი მთელი სიცოცხლე ცოდვილობდნენ, მაგრამ ღარიბულად ცხოვრობდნენ. იხ. см. see ყა **q̣a,** ჴეთ̦არ **qețar**.

ყაჰ̦|დ|არ **q̣ah̦|d|ar** გრდმ. прх. trans. გამწარება (⌈გა⌉ამწარებს), დამწარება ⌈с⌉делать горьким to make bitter. ჺარჭიჩრ̂ ბოლკევ ჭოჭ ყაჰ̦ბიეჼ ოჴუჲნ – შავმა ბოლოკმა პირი გაუმწარა მას.

ყაჰ̦|დ|ალარ **q̣ah̦|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გამწარება (⌈გა⌉მწარდება) стать, становиться, сделаться горьким to turn bitter. ჴარნაყ ჲაყოშ ბაქ ყაჰ̦ბალოჼ სეჼ – ღორის ქადის ჭამით პირი გამიმწარდა; წიწკეგორქდა⌈ჰ̦⌉ ლებივ დაჰ̦გეჸ ყაჰ̦ბალოჼ – წიწაკისგან ლობიო გადამწარდა. 2. გადატ. перен. fig. გაცხარება (გაცხარდება), წაჩხუბება поссориться to be flushed (with), to become angry.

ყაჰ̦ეჼ **q̣ah̦ẽ** 1. მწარე горький bitter, poignant. არაყ ყაჰ̦ეჼ და – არაყი მწარეა; ყაჰ̦ეჩრ̂ დაშავ დოკ ლაწოდრ̂ – მწარე სიტყვა გულსა სტკენს; დოშ ყაჰ̦ეჼ ხილ‘ა̄ლ, მა̄ ნითვსიჼ – სიტყვა მწარე იყოს, მაგრამ სწორი (მართალი). 2. გადატ. перен. fig. არაყი водка vodka, brandy. ო ყაჰ̦ეჼ დაცალ თხოჼ, ფსტუჲნრ̂! – ის მწარე (არაყი) გამოგვიტანე რა, დიაცო!

ყაჰ̦ეშ **q̣ah̦eš** ზმნს. нареч. adv. მწარედ, ძალზე, ნამეტნავად, უსაშველოდ, საშინლად горько, очень, ужасно, чересчур, слишком bitterly, very, awfully, miserably, terribly. იჩოს შარჼ ბჭოგინრ̂ ქორთრ̂ ყაჰ̦ეშ ლაწბორ – იჩო თავის გატეხილ თავს ძალიან იტკიებდა; დარჯჼ ყაჰ̦ეშ ლამზურ ჲოჰ̦ ჲარ – დარეჯანი ძალზე ლამაზი გოგო იყო.

ყაჰ̦ეჼკაჸ **q̣ah̦ẽḳa’** მომწარო горьковатый bitterish.

ყაჰ̦კაჸ|დ|ალარ **q̣aḳa’|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. მცირედ გამწარება (⌈გა⌉მწარდება) ⌈с⌉делаться горьковатым to turn slightly bitter. თიშარჲაჲლნრ̂ ნაჩხ ყაჰ̦კაჸჲალოჼ – დაძველებული ყველი ოდნავ გამწარდა (გამწარდასავით).

ყაჰ̦ოლ ჲჲ **q̣ah̦ol** jj სიმწარე горечь bitter tatse, bitterness. წამლოჼ ყაჰ̦ოლ ჼცა̄ დისტე ლათ̦ე̂ სოჼ – წამლის სიმწარე ახლაც პირში მიდგას; ე ყონოჩრ̂ ფსტუჲჼჩონ შაჲრ̂ი ჟამე⌈ჰ̦⌉ ყაჰ̦ოლ ცო ჲაგინჲა – ამ ახალგაზრდა ქალს თავის სიცოცხლეში სიმწარე არ უნახავს.

ყაჰ̦ოლ თეჴარ **q̣ah̦ol teqar** გრდმ. прх. trans. სიმწრის გამოვლა (სიმწარეს გამოივლის) пережить горе to endure, to suffer. დუჴ ყაჰ̦ოლ თეჴარ ხილ‘ეჼ ცუცნენ – ბევრი სიმწარის გადატანა მოუხდა ცუცანეს.

ყაჴოლ თასარ (თეფსარ) **q̣aḫol tasar** (**tepsar**) გრდმ. прх. trans. შუღლის, უსიამოვნების ჩამოგდება (ჩამოაგდებს) ⌈по⌉сеять вражду to cause hostility. ვაქარნ ჲუყე⌈ჴ⌉ მოჼდვივ ყაჴოლ თეფსორ – ძმებს შორის მონდავები (ძმათა ცოლები) შუღლს აგდებდნენ.

ყბედ **q̣bed** ყბედი болтун talkative; chatter-box.

ყბედბა|დ|ალარ **q̣bedba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ყბედობა (ყბედობს) болтать to gab, to chat. ე კნათ ზორაჲში̂ ყბედბალა, შარიჼ მა̄ ცო̄მ ჲაჲლო‘ჷ̂ – ეს ბიჭი ბევრს ყბედობს, თავად კი არაფერი შეუძლია.

ყბედბა|დ|არ **q̣bedba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ყბედობა (აყბედებს) заставлять болтать to jabber; talkativeness. სტევაკ ყბედბადვოლო̂ ე შივო̂? – ნეტა, რა აყბედებს ამ შიოს?

ყდა ჲჲ **q̣da** jj ყდა обложка (книги) book cover. ქაგნოჼ ყდაჲში̂ – წიგნების ყდები.

ყებზ|დ|არ **q̣ebz|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაღვივება (⌈გა⌉აღვივებს) разжигать (огонь) to fire, to burn up, to kindle.

ყ⌈ჵ⌉ეგ|დ|ალარ (დ|⌈ჵ⌉ოგ|დ|ალარ) **q̣⌈ω⌉eg|d|alar** (**d|⌈ω⌉og|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈გა⌉ტყდომა (⌈გა⌉ტყდება), მტვრევა ⌈по⌉ломаться, биться to break, to fracture. კოკ ჲ⌈ჵ⌉ოგჲალიჼ თხოგო⌈ჴ⌉ – კოკა გაგვიტყდა; კოკი ყ⌈ჵ⌉ეგჲალიჼ თხოგო⌈ჴ⌉ – კოკები დაგვემსხვრა.

ყ⌈ჵ⌉ეგ|დ|აჲლნო̂, ყ⌈ჵ⌉ეგ|დ|ალინო̂ **q̣⌈ω⌉eg|d|ajlnô, q̣⌈ω⌉eg|d|alinô** მიმღ. მრ. прич. мн. particip. pl. დამსხვრეული поломанные, битые broken, fractured.

ყ⌈ჵ⌉ეგარ (დ|⌈ჵ⌉ოგარ) **q̣⌈ω⌉egar** (**d|⌈ω⌉ogar**) გრდმ. прх. trans. მტვრევა (ამტვრევს) разби⌈ва⌉ть, ⌈по⌉ломать, ⌈по⌉бить to break (s/he is braking). ჴერევ კაკლი ყ⌈ჵ⌉ეგოს – ქვით კაკლებს ვამტვრევ; კამჩევ ფსტარან მჵაცი ყ⌈ჵ⌉ეგირ – კამეჩმა ხარს რქები დაუმტვრია.

ყ⌈ჵ⌉ეგინო̂ (დ|⌈ჵ⌉ოგინო̂) **q̣⌈ω⌉eginô** (დ|⌈ჵ⌉ოგ**inô**) მიმღ. прич. particip. დამსხვრეული ⌈с⌉ломанный, ⌈по⌉ломанный, ⌈по⌉битый broken, fractured, out of order. ყ⌈ჵ⌉ეგინო̂ ტავნი – დამტვრეული ტოტები; ყ⌈ჵ⌉ეგინო̂ ჯამი – დამსხვრეული ჯამები.

ყ⌈ჵ⌉ეგუჲნი̂ **q̣⌈ω⌉egujnî** მიმღ. прич. particip. 1. სამტვრევი то, чем ⌈по⌉ломают nutcrackers. თხილ ყ⌈ჵ⌉ეგუჲნი̂ გაზ – თხილის სამტვრევი გაზი. 2. მტვრეველი

тот, кто ⌈по⌉ломает who is cracking the nuts. თხილ ყ⌈ჳ⌉ეგუჲნჵ მენუხ ვაჲშჷ? – თხილის მტვრეველი რომელი ხართ?

დ|ჳოგ|დ|აჲლნჵ, დ|ჳოგ|დ|ალინჵ d|ωog|d|ajlnô, d|ωog|d|alinô მიმღ. прич. particip. დამტვრეული, გატეხილი поломанный, битый broken, fractured.

ყეეჼ ვბ **qeẽ** vb ყაენი, ყეენი, ხანი хан khan. ყეეჼ ბჳეგო⌈ჰ⌉ ბახტრილნუჲჼ ციხ დაჰ ჲაჴრეხ ვაჲნჵ მეფეს ალუჲნა̄ ჲალʿირ – ყაენის ჯარისთვის ბახტრიონის ციხის წართმევაში მეფემ ალვანი მოგვცა.

ყევარ დდ **qevar** dd ყევარი, ორი უღელი ხარ-კამეჩი две пары волов (или буйвалов) two yokes of buffalo-bulls. ყევრენ ბედეჼ ო ალმართა̄ ჰალჵ ცოსტენნა ჲაკმაკე̂ – ყევრის მეტი იმ აღმართს ვერაფერი აიტანს (ვერ აივლის).

ყეიშ qeiš ზმნს. нареч. adv. ღარიბ⌈ულ⌉ად, ხელმოკლედ бедно poorly, miserably.

ყეიშ ხილʿარ qeiš xilʿar გრდუვ. непрх. intrans. ღარიბად ყოფნა (ღარიბადაა) быть бедным, жить бедно to live in misery, to be poor.

ყელ|დ|ალარ (ყალ|დ|ალარ) qel|d|alar (qal|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ჩხვლეტა (ეჩხვლიტება, იჩხვლიტება) укалываться, колоться to prick.

ყელარ (ყალარ) qelar (qalar) გრდუვ. непрх. intrans. ჩხვლეტა (⌈შე⌉ეჩხვლიტება) ⌈у⌉колоть, укалываться to prick, pricking.

ყელ|დ|არ (ყალ|დ|არ) qel|d|ar (qal|d|ar) გრდმ. прх. trans. ჩხვლეტა (⌈უ⌉ჩხვლეტს) ⌈у⌉колоть to prick, to prod.

ყელატკ qelaṭḳ ზმნს. нареч. adv. იოლად, ადვილად, მარტივად, უბრალოდ просто, легко easily, simply. ჴეჩო̄ხ მოჸოლ ყელატკ ცოჰანე̄ ჲეწ ალაჼ – სხვაზე სიავე იოლად არავინ უნდა თქვას.

ყელმელატკ qelmelaṭḳ ზერელედ, უბრალოდ, თავის შეუწუხებლად поверхностно, бегло, беззаботно simply, superficially. სამსაჷხრელეჼ ჲეცეჼჩჵ მალჲალიჼჩჵ დარჯნეს ზორაჲშჵ ყელმელატკ შეგლბადიეჼ ოთხი – სამსახურიდან მოსულმა დაღლილმა დარეჯანმა ძალიან ზერელედ დაალაგა ოთახები.

ყელო|დ|არ qelo|d|ar გრდმ. прх. trans. შეყელვა (⌈შე⌉ყელავს), ვაზის მიკვრა სარზე подвяз⌈ыв⌉ать лозу to tie up vine to the picket. ოჴუს ვაზ ყელოდბორ – ის ვაზს ყელავდა.

ყენბა|დ|არ (გამოყენბა|დ|არ) **q̣enba|d|ar (gamoq̣enba|d|ar)** გრდმ. прх. trans. გამოყენება (⌈გამო⌉იყენებს) употреблять, пользоваться usage (will use). ივრმეს შარიჼ ქონებ გოჼლიშ ყენბადჲო – იორამი თავის ქონებას ჭკვიანად იყენებს.

ყეჼ **q̣ẽ** 1. გამხდარი, მჭლე, ლუბი тощий, худой lean; skinny; thin. ყეჩრ ჟეგო⌈ჳ⌉ მახ ცო ბა – გამხდარ ცხვარს ფასი არა აქვს. 2. ღარიბი, საწყალი, საცოდავი, გლახაკი бедный, жалкий poor, miserable, beggar. ყეჩრ სტაკოხ ჴერ ალმართმაქ ჴიცჲ̂ – საწყალ კაცს ქვა აღმართზე ეწევა.

ყეპყარ (ყაპყარ) **q̣eṗq̣ar (q̣aṗq̣ar)** გრდუვ. непрх. intrans. ქუხილი (ქუხს), ჭექა, დაჭექება, დაქუხება (⌈და⌉იქუხებს), გრგვინვა, ⌈за⌉греметь (о громе) to thunder, to rattle, thundering, grumbling. ფსარე წყე ჴაპყი'ნე̂, ყარა̄ ჲეცეჼ – გუშინ ერთი დაიქუხა და წვიმაც წამოვიდა; ბუსცჳაჺ დოხკ ყეპყერ – მთელი ღამე ქუხდა.

დოხკ ყეპყარ (ყაპყარ) **doxḳ q̣eṗq̣ar (q̣aṗq̣ar)** გრდუვ. непрх. intrans. დაქუხება (დაიქუხებს) ⌈за⌉греметь (о громе) to thunder. შდრ. ср. comp. დოხკ **doxḳ**.

ყეპყ|ჲ|არ **q̣eṗq̣|j|ar** გრდმ. прх. trans. ⌈მო⌉თმენა (⌈მო⌉ითმენს), ატანა ⌈вы⌉терпеть, выносить, вынести to bear, to endure, to be patient. ვანოს ყეპყჲიქჼ, ყეპყჲიე'ნე̂ ილკუჲჼ უსამართლობ, ტყუჲჳსინე ცო ყეპყჲომაკჼგე̂ – ვანომ ითმინა, ითმინა ილიკოს უსამართლობა და ბოლოს ველარ მოითმინა; მაცლომცჼკ ვეწლოს ჳო ყეპყვჼ, ვო! – როდემდე უნდა აგიტანო, ნეტავი, კაცო (ბიჭო)!

ყეპყ|ჲ|ჼ **q̣epq̣|j|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ყეპყ|ჲ|არ **q̣epq̣|j|ar**. დუხანე მაცოლ ყეპყჲჼ ჳამინაჺ ცო მაკე̂ – დიდხანს შიმშილის მოთმენა ყველას არ შეუძლია.

ყეპყლაჲლა̄ დ **q̣eṗq̣lajlā** d მოთმინება, თმენა терпение patience, endurance. ყეპყლაჲლა̄ ცო დაგე̂ სოგო⌈ჳ⌉ – მოთმინება აღარ მაქვს.

ყესტარ (ყასტარ) **q̣esṭar (q̣asṭar)** გრდუვ. непрх. intrans. მოშორება (⌈მო⌉შორდება), მოცილება, გაცილება отделяться, отделиться, расста⌈ва⌉ться to move away, to part. ა̄სე̂ ატ̦აჲში̂ ცო ყისტი̂ ნანეხჼ – ბოჩოლა ადვილად არ სცილდება დედას.

ყეტ|ჲ|არ (ყატ|ჲ|არ) **q̣eṭ|j|ar (q̣aṭ|j|ar)** გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. ხელა (ახელს), თვალების ქონა გახელილ მდგომარეობაში иметь глаза в раскрытом состоянии to open eyes, to goggle.

ბჵარკი ყეტ|ჲ|ოშ **bωarḳi qeṭ|j|oš** ზმნს. нареч. adv. გახელილი თვალებით, გონზე ყოფნით, გრძნობაზე ყოფნით смотреть, будучи в сознании with open eyes; be conscious.

ყეტ̫|დ|არ (ყატ̫|დ|არ) **qeṭ̫|d|ar (qaṭ̫|d|ar)** გრდმ. прх. trans. დაბჩენა (აბჩენს), გახსნა откры⌈ва⌉ть, раскры⌈ва⌉ть to open. ვუიჼ (¯უიჼ) მერცხლაცრ̂ ბა̆დრევსა̆ჼ ყეტ̫ბო⌈ჰ⌉ ჭოჭ! – რა მერცხლის ბარტყივით აღებ პირს!

ყეფარ^{1} **qepar^{1}** იხ. см. see ყაფარ (ყეფარ) **qapar (qepar)**. ვაშას სიმიჼდ ყაფიჼ სოჼ – ძმამ სიმინდი მიწილადა (გამიყო).

ყეფარ^{2} დდ **qepar^{2}** dd მყეფარი, ძაღლი собака, лающий, гавкающий dog. თხე უბნე ყეფარ ცოჰა̆ჼგჰე და – ჩვენს უბანში მყეფარი (ძაღლი) არავის ჰყავს.

ყეხკ|დ|არ **qexḳ|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაბრკოლება (⌈და⌉აბრკოლებს) помешать, препятствовать to hinder, to balk. ლაწრევ ყეხკვოსრ̂, ცოჰე̂ სელხანე⌈ჰ⌉ ჩუ⌈ჰ⌉ ვუხ (¯უხ) დეწერ სოჼ! – ავადმყოფობა მაბრკოლებს, თორემ აქამდე სახლში რა მინდოდა!

ყვლეფა|დ|არ **qvlepa|d|ar** გრდმ. прх. trans. ყვლეფა (ყვლეფს) грабить, сдирать (кожу) to gall (skin).

ყივ ჲჲ **qiv** jj ყლორტი, ღივი росток, почка sprout. ხენბა̄ ყივჼ მასთხოვ გაზა̆ჼ ბა – ხეების ყლორტების მტერი თხაა; ყივილო ჰაჲწკივ ქაჲრ-ქუჲრი̂ დორ – ყლორტებში ჩიტები ქივქივებდნენ.

ყივი ხეცარ (ჴასარ) **qivi xecar (qasar)** გრდმ. прх. trans. ყლორტების ამოყრა (ამოიყრის), გაღივება пустить ростки, покры⌈ва⌉ться почками to sprout, to germinate. ატმა̄ ხენივ ყივი ხეციჼ – ატმის ხეებმა ყლორტები ამოიყარა; ხახოვ ყივი ჴასიჼ – ხახვმა ფოჩები ამოუშვა.

ყი⌈ვ⌉ოლ ჲჲ **qi⌈v⌉ol** jj 1. სიგამხდრე, სიმჭლევე худоба leanness, thinness. შალოს ყივლეხ ნასტ ქოკი დაჰ თეჴოჲრ̂ – შალვა სიგამხდრისგან ძლივს დაათრევს ფეხებს. 2. სიღარიბე, სისაწყლე бедность, нищета, нужда bareness, misery, poorness, poverty. მიჩგო⌈ჰ⌉ ყიოლ ბჵა სა̆ჼგო⌈ჰ⌉ ლათ̫ე̂ – ზოგიერთს სიღარიბე მუდამ კარზე უდგას. 3. უბედურება несчастье misfortune, trouble. მარა̆ჼ ბედიჼ ყიოლ მოც ჲა! – რა უბედურებაა (რა საშინელებაა)!

ყივლელო̂ თას|დ|ალარ (თეფს|დ|ალარ) **qivlelô tas|d|alar (teps|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. სიღარიბეში ჩავარდნა (ჩავარდება), გაღარიბება (⌈გა⌉ღარიბდება) ⌈о⌉беднеть growing poor, becoming poor.

ყივლელო̂ თასარ (თეფსარ) **qivlelô tasar (tepsar)** გრდმ. прх. trans. სიღარიბეში ჩაგდება (⌈ჩა⌉აგდებს), გაღარიბება (⌈გა⌉აღარიბებს) ⌈с⌉делать бедным to make poor.

ყი⌈ვ⌉ოლ დ|ალʻარ (იხარ) **qi⌈v⌉ol d|alʻar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გახდომა (⌈გა⌉ხდება), გამჭლევება ⌈по⌉худеть to grow thin, to lose weight. დაწიჩო̂ ჳალიხ ჟენ ყიოლ დალʻარ ხეცე̂ – მძიმე ზამთარში ცხვარმა გახდომა იცის. 2. გაღარიბება (გაღარიბდება) ⌈о⌉беднеть becoming poor, growing poor. ჰ̦ანე̄ დენი'ჰ̦-ბუსუ̄ ტოტ-ქოკი ქექადჲო, ო ლე ყიოლ დალʻრეხ ცო ჰირʻლʻი̂ – ვინც დღე და ღამე ხელ-ფეხს ატოკებს, იმას არც გაღარიბებისა ეშინია.

ყი⌈ვ⌉ოლ დ|აჴარ (დ|ახარ) **qi⌈v⌉ol d|aqar (d|axar)** გრდმ. прх. trans. 1. დამჭლევება (⌈და⌉ამჭლევებს), გალეუბება заставить похудеть to make thin, lean. დაჟარწოლევ დახნ ყი⌈ვ⌉ოლ დახო̂ – უბალახობა ცხვარს ალეუბებს. 2. გაღარიბება (⌈გა⌉აღარიბებს) ⌈о⌉беднить to make poor. ზარმაცბევ ყიოლ დახო̂ – სიზარმაცე აღარიბებს.

ყი⌈ვ⌉ოლ ჲ|ოტარ (ჲ|ეტარ) **qi⌈v⌉ol j|oṭar (j|eṭar)** გრდუვ. непрх. intrans. სიღატაკის მორევა (⌈მო⌉ერევა), გაღატაკება ⌈о⌉беднеть, обнищать to impoverish, to become poor. დადიწჼ დისქჩო̂ ბადო̂ ბა̆დრა̄ხ ყიოლ ჲეტე̂ – უპატრონოდ დარჩენილ ობოლ ბავშვებს სიღატაკე ერევათ.

ყი⌈ვ⌉ოლ-ყაჰ̦ლა̄ დ **qi⌈v⌉ol-qaḩlā** d სიღარიბე-სიმწარე, სიღატაკე, სიგლახაკე бедность, нищета misery-bitterness, poverty. ყიოლ-ყაჰ̦ლე⌈ჰ̦⌉ დაჴდინას ბა̆დერ – სიმწარე-სიღარიბეში გავზარდე შვილი.

ყი⌈ვ⌉ოლ-ყაჰ̦ოლ ჲჲ **qi⌈v⌉ol-qaḩol** jj იხ. см. see ყივოლ-ყაჰ̦ლა̄ **qivol-qaḩlā**.

ყიჼტროჼ **qĩṭrõ** ნორჩი, ქორფა, წვნიანი молодой, сочный (о растении) fresh, pulpy. ყიჼტროჼ ნიტ̨ – ქორფა ჭინჭარი; ყიჼტროჼ დაჟარ – ქორფა ბალახი.

ყიჼჩ|დ|არ **qĩč|d|ar** გრდმ. прх. trans. გულის ამსუყება (⌈ა⌉უმსუყებს) пересытить (о еде) to feel well-fed while eating sth stodgy. კოტორ შინეჴ ჴაჭუვ ყიჼჩდირცითხო̂! – ქადის ორიოდე ნაჭერმა აგვიმსუყა აკი გული!

ყიჼჩოჼ **q̣ĩčõ** 1. მსუყე, მსუქანი, ნოყიერი сытный, жирный (о пище) fatty, stodgy. ყიჼჩოჼ დაყარ ქასტეჼ კუჲრტუ̂ ზაქარინ – მსუყე საჭმელი მალე ბეზრდება ზაქაროს. 2. გადატ. перен. fig. ძუნწი скряга, скупой stingy; mean.

ყიტო̂ ჲჲ **q̣iṭô** jj ყვინტლი, წვინტლი сопля snotty.

ყიტო̄რეჼ **q̣iṭōrẽ** ყვინტლიანი, წვინტლიანი сопливый snotty, snot-nosed. ყიტო̄რეჼ ფეშკარ – წვინტლიანი ბალღი.

ყიტო̄ხ დ|ავარ **q̣iṭōx d|avar** გრდუვ. непрх. intrans. გაწვინტლიანება (⌈გა⌉წვინტლიანდება), გაცინგლიანება засопливеть, сделаться сопливым becoming snotty.

ყლორტ ჲჲ **q̣lorṭ** jj იხ. см. see ყივ **q̣iv**. დახნ დაჩო ყლორტიგო̂ ებწლა – საქონელი სულ ყლორტებისკენ იწევს.

ყ⌈ლ⌉ორტ ბდ **q̣⌈l⌉orṭ** bd ყლუპი, ყლაპი глоток swallow, sip, gulp. ცჰაკ ყ⌈ლ⌉ორტ ფშელიჩო̂ ხიჼ ბუჲპტჩეჰრას, დოკ ჩუ ხაჸქდარ სეჼ – ცივი წყლის მხოლოდ ერთი ყლუპი რომ გადამეყლაპა, გული დამიმშვიდდებოდა.

ყნობა|დ|არ (დაყნობა|დ|არ) **q̣noba|d|ar (daq̣noba|d|ar)** გრდმ. прх. trans. მყნობა (⌈და⌉ამყნობს) приви⌈ва⌉ть (о растении) to inocultae, to engraft. ფსარე დაჲჼცჰაჸ სხალ ყნობადბინათხ – გუშინ მთელი დღე მსხალი ვამყნეთ.

ყობზ|ჲ|ალარ **q̣obz|j|alar** გრდუვ. კნინ. непрх. уменьш. intrans. dim. ანთება (აინთება ცეცხლი) зажигаться, зажечься (об огне) to make fire; to put on fire; to set fire. . ტატეჩო̂ დასავ წე ცო ყობზლა – სველი შეშით ცეცხლი არ აინთება.

ყობზ|ჲ|არ (ყებზ|ჲ|არ) **q̣obz|j|ar (q̣ebz|j|ar)** გრდმ. აგდებ. прх. пренебр. trans. by m. f. ანთება ცეცხლისა (⌈ა⌉ანთებს) зажигать, зажечь огонь to set fire, to make fire. ფშელ ჲაჲცი̂, წე ყობზჲებალე̂, ბა̆დერ – ცივა აკი, ცეცხლი აანთე რა, შვილო!

ყოდლაჸო̂ დდ **q̣odla’ô** dd კოდალა дятел woodpecker. ყოდლაჸუჲგო⌈ჰ⌉ ჲახეჼ ზოქ ჲა – კოდალას გრძელი ნისკარტი აქვს; ყოდლაჸოს თანთი დაყო̂ – კოდალა ჭიანჭველებს ჭამს.

ყოილ დდ **q̣oil** dd ყვავილი (დაავადება) оспа smallpox disease. ქიქოჸ ყუჲლევ აჲრთვაჼ ნახ დავდინორ – ჩემს პატარაობას ყვავილს ბლომად ხალხი დაეხოცა.

ყოილ თეჴარ **q̣oil teqar** გრდმ. прх. trans. ყვავილის მოხდა (⌈მო⌉იხდის), ყვავილის გადატანა перенести, переносить оспу to have/transfer smallpox disease.

ყოილთექინო̂ **qoilteqinô** მიმღ. прич. particip. ყვავილმოხდილი болевший оспой, перенёсший оспу human who has undergone smallpox.

ყოლ დდ **qol** dd ქურდობა воровство thievery; stealing; act of taking another's property without permission. ეჴ ხკოლიხ ლამუ⌈ჰ̸⌉ დუჴ ყოლი დარ – ამ ზაფხულს მთაში ბევრი ქურდობა იყო.

ყოლ დ|არ **qol d|ar** გრდმ. прх. trans. ქურდობა (ქურდობს), ქურდობის ქმნა воровать to steal sth, to rob. ტიმკეს ყოლ დორ – ტიმაკე ქურდობდა.

ყოლო̂ ბდ **qolô** bd 1. ხარშო, ხმელი პურის წვნიანი შეჭამანდი ყველით, კვერცხით და ერბოთი суп из сухих ломтиков хлеба с сыром, яйцом и маслом Kharsho, soup of dry bread slices with cheese, eggs, butter. მაჲჴი̂ დაჰ̸ ჲაყჲაჲლჩე⌈ჰ̸⌉ ყოლო̂ თეგბორათხ – პური რომ გახმებოდა, ხარჩოს ვამზადებდით. 2. ნებისმიერ წვენში ჩაყრილი პურის ნატეხები ломтики хлеба, положенные в любой суп soup with dry bread slices.

ყომრალ **qomral** ყომრალი, ლეგა серый, землистого цвета grey color. ყომრალჩო̂ ბასიⁿ ახლუდ აბითნას – ლეგა ფერის ახალუხი შევაკერინე.

ყონარ|დ|ალარ **qonar|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გაახალგაზრდავება (⌈გა⌉ახალგაზრდავდება) ⌈по⌉молодеть growing young again. ვარდა ჰ̸ალო̄–ჰალო̄ ყონარლა – ვარდა უფრო და უფრო ჯეილდება; მანან, ყონარლო̄, ხეჺი ჰოⁿ! – მანანა, ჯეილდები, იცი! ლამარ ბამბაბეგორნა⌈ჰ̸ო̂⌉ ჰ̸ალო̂ ყონარლო̿, დახეჺ ჲა იშტ ჰ̸აⁿკჰ̸აⁿკაჲნო̂ – ლამარა ბამბაბისგან ჯეილდება და იმიტომაა ასე გახარებული (აღტყინებული).

ყონარ|დ|არ **qonar|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაახალგაზრდავება (⌈გა⌉ახალგაზრდავებს) ⌈с⌉делать молодым, омолодить to become young again. ვაშ-ჴაშრევ სტაკ ყონარვო – გაპარსვა კაცს ახალგაზრდავებს.

ყონოლ ჲჲ **qonol** jj სიყმაწვილე, სიჭაბუკე, ახალგაზრდობა, ყმაწვილქალობა, ყმაწვილკაცობა, ბედნიერი ასაკი юность, молодость, счастливый возраст youth, boyhood, adolescence. ბუჲრკლარიⁿ ციმო̂ ყოⁿლეჰ̸ა'ჴ ზორაⁿ ვარე̄, ყაⁿლეჰ̸ა'ჴ – ბურკიანთ ციმო ახალგაზრდობაშიც ყოჩაღი (გულადი) იყო და სიბერეშიც.

ყონოლ ჲ|აჺარ **qonol j|a'ar** გრდუვ. непрх. intrans. სიჭაბუკეში შესვლა (შევა), მომწიფება (სიმწიფის მოსვლა) возмужать, вступать (вступить в спелость) growing up; becoming adolescent; turning into youth. სე ვაჴიჼ ყონოლ ჲეცქჼგე̂ – ჩემი შვილის სიჭაბუკეც მოვიდა.

ყონოლ|ჲ|ეცენო̂ **q̣onol|j|e’enô** მიმღ. прич. particip. სიჭაბუკეში შესული (ის, ვისაც ეახლა სიმწიფე) ставший юношей young, adolescent.

ყონოჼ **q̣onõ** ახალგაზრდა молодой young. ყონოჩო̂ ფსტუჲჼჩგო⌈ჴ⌉ ჩხიჼდურ დალირ – ახალგაზრდა ქალს წინდა ეჭირა; ყონოჼ კნათ – ახალგაზრდა ბიჭი; ყონნი ბაღორ – ახალგაზრდები მოდიოდნენ.

ყოპყ ჲ **q̣op̣q̣** j ფიფქი, ყაპი, ახალნათოვარი пороша snowflake. გოგხეც ყოპყ პტურ – გარშემო ყველგან ფიფქი ეფინა.

ყორ|დ|ალარ, ყურ|დ|ალარ **q̣or|d|alar**, **q̣ur|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დაყრუება (⌈და⌉ყრუვდება) ⌈о⌉глохнуть deafen, becoming deaf. ივსებ ქიქოცდოლიჼ ყორვალიჼ – იოსები ადრიდანვე დაყრუვდა.

ყორ|დ|არ, ყურ|დ|არ **q̣or|d|ar**, **q̣ur|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაყრუება (⌈და⌉აყრუებს) ⌈с⌉делать глухим to make deaf. ჴარხოვ ჴარე̂ თათნუვ ყორვინორ – მეწისქვილე წისქვილის გრუხუნს დაეყრუებინა.

ყოროლ, ყუროლ ჲ **q̣orol**, **q̣urol** j სიყრუე глухота deafness. ყორლეგორქჼდა⌈ჴ⌉ ცო̄მ ხაწე̂ სოჼ – სიყრუის გამო არაფერი მესმის.

ყორტ ბდ **q̣orṭ** bd ის. см. see ყლორტ **q̣lorṭ**. პროწოლ დაკდეცჩე⌈ჴ⌉ ყორტ ყორტენმაქ ბეპტოს – ბროწეულის გახსენებისას ყლუპს ყლუპზე (ნერწყვს ნერწყვზე) ვყლაპავ.

ყორუღ ჲჲ **q̣oruγ** jj ყორუღი, ნაკრძალი სათიბი охраняемое пастбище guarded pasture, grazing land, grassy area where livestock graze, preserved grassland. ახრინაჲნო̂ ყუჲრლი იორმაქ ლეცჲინათხ – თოხლებისთვის ყორუღები იორზე დავიკავეთ.

ყოჩაღ **q̣očaγ** ყოჩაღი молодчина, бравый, деловой, решительный brave, courageous. ყოჩაღ ვანოჴო̂! – ყოჩაღი ყოფილხარ!

ყოჸ ბდ **q̣o’** bd ყვავი ворона crow, raven. კნათინ ყოჸეჼ ბეჼ ხეთიჼ – ბიჭებმა ყვავის ბუდე იპოვეს; ხენმაქ ყოჸი ჺედახ კერ – ხეზე ყვავები ისხდნენ.

ყო̄ჯ ვბ **q̣ōǯ** vb მოხუცებული კაცის ეპითეტი эпитет престарелого мужчины epithet for an elder men. ყაჲჼჩო̂ სტაკოხ ბეკიჭაჲნო̂ *ყო̄ჯ* დჼლათე̂ – მოხუც კაცს ხუმრობით *ყოჯას* ეძახიან ხოლმე.

ყრა̃ტ დდ **q̣rãṭ** dd ყრანტალი карканье caw, croak. ყორა̃ ყრა̃ტუვ ჭალ ჭეწამბორათხრ̄ – ყორნის ყრანტალი გვაღვიძებდა.

ყუვ¹, ყუ ვბ **q̣uv**¹, **q̣u** vb ქურდი вор thief, robber, burglar. ყუევ ქაჲრცხი̂ აჭჷ̃ – ქურდმა ტანისამოსი მოიპარა; ყუივ წა დჵოგჷ̃ – ქურდებმა სახლი გატეხეს; მთავრბას ზორაჲში̂ ლეხოე̄, დასჯოდბო ყუვი – მთავრობა ძალიან ეძებს და სჯის ქურდებს.

ყუვ² ბდ **q̣uv**² bd ყუა (ცულისა, პურისა...) обух; горбушка back / blunt side of (axe, bread...). დიკ ყუვევ დიშდებ! – ცული ყუით დაარტყი! სე ვაშენ მაჯრ̄ ყუვეხ ცო̄მ თელ‘ერ – ჩემს ძმას პურის ყუას არაფერი ერჩია; ბადრინ მაჯო̃ ყუვ წონალა – ბავშვებს პურის ყუა მოსწონთ (უყვართ).

ყუვთე̃ **q̣uvtẽ** ყუათიანი питательный nourishing, nutritious. ყუვთე̃ დაყარ დეწეთ ვაჲნი̂ – ყუათიანი საჭმელი გვინდა; წოვათე ყუვთე̃ დაჸარ ხეცე̂ – წოვათაში ყუათიანი ბალახი იცის.

ყუთ ბდ **q̣ut** bd ყუთი сундук, ящик chest, box. ყუთე[ჭ] შუში ჲაუ̌ხკუ̂ – ყუთში შუშები აწყვია; ყუთილო[ჭ] წული ბაუ̌ხკუ̂ – ყუთებში წაღები აწყვია.

ყუჲკ დდ **q̣ujḳ** dd სადღვებელი, რძისგან კარაქის მისაღები ხის მოგრძო, ძველებური კასრი старинная деревянная маслобойка churn, vessel in which butter is made. ყუჲკე[ჭ] შურ ლეფსრ̄ – სადღვებელში რძეს დღვებენ; ყუჲკეგო[ჭ] ბუხ ლაქბალჷ̃ – სადღვებელს ძირი მოსძვრა.

ყუჲლი̂ **q̣ujlî** ქურდი вор, занимающийся воровством thief. ყუჲლი̂ სტაკ – ქურდი კაცი; ყუჲლი̂ სტაკოხ თეშლაჲლო̄ ცო და – ქურდ კაცს ვერ ენდობი. შდრ. ср. comp. ყუვ **q̣uv**.

ყუჲჩი̂ ბდ **q̣ujčî** bd ყოჩი, ერკემალი баран-производитель ram. ყუჲჩგო[ჭ] ჲახე̃, ჲჵაპჲალინრ̄ მჵაცუჲ ჲა – ყოჩს გრძელი, დაგრეხილი რქები აქვს; ყოჩი ქალიქა̄ხ ვაშ[ბ]ა̄ხ ლეთდა̃ლათერ – ყოჩებს ქალაქებში ერთმანეთს აჭიდავებდნენ ხოლმე.

ყულბა|დ|არ **q̣ulba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ყმუილი (ყმუის) выть to howl, to wail. ცჭა, ფჭარავსა̃ ყულბადებლე[ჭ] – აბა, ერთი, ძაღლივით იყმუვლე! ბჵარწაჲლჩვ ყულბადო – მგლები ყმუიან.

ყუმბარ ჲჲ **q̣umbar** jj ყუმბარა бомба, снаряд bomb, grenade, shell. ყუმბრა̃ სეტყრ̄ ჲალორ – ყუმბარების სეტყვა მოდიოდა; ყუმბრევ მელ‘ში სტაკ თა̃ ვაჭჷ̃ – ყუმბარამ რამდენიმე კაცი ჩაიტანა.

ყუნა|დ|არ **quna|d|ar** გრდუვ. непрх. intrans. ტკივილისეული ღრღნა (ტკივილი ღრღნის) ныть (от боли) gnawing / suffering from pain. გაგუჲ ყუნადჲარეხ გაგებ ჲალʻეჼ თედლიგო[ჷ] – მუხლების ტკივილისგან ჭკუა დაეკარგა თედლის.

ყუჼწ დდ **qũnç** dd 1. ყუნწი (ნაყოფისა) плодоножка stem (of fruit). ბალგო[ჷ] დახჳეჼ ყუჼწ და – ბალს გრძელი ყუნწი აქვს. 2. ყუნწი (ნემსისა) ушко (иголки) hook of the needle. მა̄ხ ყუჼწეხ მულ უჲლჳნას – ნემსის ყუნწში ძაფი გავუყარე.

ყუჼჭულ დდ **qũnçul** dd კუნჭული уголок corner, angle. მიჩმა[ჷ] ყუჼჭლე[ჷ] ცჷა ჩარქაჸო̂ ვენჼე ტყოჸ ლათჳაჼჲოლო̂ – სადმე კუნჭულში ერთი ჩარექა ღვინო კიდევ იდგება.

ყურ დდ **qur** dd 1. ყურე, კუთხე ხმელეთში შეჭრილი ზღვის, ოკეანის ნაწილი залив gulf, bay, inlet. გემ ფსარედოლეჼ ყურე[ჷ] ლათჳე̂ – გემი გუშინდლიდან ყურეში დგას. 2. საცხოვრებელი ფართის კუთხე угол жилой площади place for living. ქოჯჸო̂ სანი ყურე[ჷ] ჴებალე̂ – ცოცხი კარების ყურეში დგას. 3. მთის ძირში ან ტყეში შეჭრილი ვაკე ადგილი угол, врезавшийся в основание горы или леса flat / open space cut into the bootom of mountain. ალუჲნო̂ დახკლომცეჼ ბაჲრთლი ფხაკალყურე და̄ხერ – ალვანში გადმოსახლებამდე ბერთლანები ფხაკალყურეში (კურდღლების ყურეში) ცხოვრობდნენ; უჲსჷეჸ ჲარ წიწყურა̄ – იქვე იყო წიწყურე (წიწალყურე).

ყურაჸო̂ **qura'ô** უყურო безухий earless. ყურაჸო̂ ათჳავ ასე̂ დიეჼ – ყურა (უყურო) ფურმა ხბო მოიგო.

ყურბლაჸო̂ დდ **qurbla'ô** dd ყურბელა уховёртка earwig. ყურბლაჸოლს (ყურბალაჸოვ) ვუნახ (ˉუნახ) დაყო̂ – ყურბელა რაღაცას ჭამს; ბალეხ ყურბლაჸუჲ დუჲბზდისეჼ – ბალს ყურბელები დაეხვია.

ყურბლაჸო̂ დ|არ **qurbla'ô d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩაყურყუმელავება (ჩაყურყუმელავდება) нырять, нырнуть, опускаться головой в воду to dive. ყურბლაჸო̂ დოშ სადუხ ცო დეწე[ჷ] დახჳეჼ – ჩაყურყუმელავებისას არ უნდა ისუნთქო.

ყურთმაჯ ჲჲ **qurtmaǯ** jj ყურთმაჯი, ძველებური ქართული კაბის სახელო, რომელიც მაჯასთან სამკუთხედად მთავრდება рукав старинного грузинского платья, заканчивающийся у запястья треуголником sleeve of an old Georgian dress that has a traingle shape at the wrist.

ყურთმაჯა̄რეჼ **qurtmaǯārẽ** ყურთმაჯებიანი, ზემოთ აღწერილი სახელოთი со старинным рукавом with a sleeve that has a traingle shape at the wrist.

აჲნკუჲგო[ჰ] ყურთმაჯა̄რჼ ჩოჴაჸო̂ დაფხჼლათერ – ანიკოს ყურთმაჯებიანი ჩოხა ეცვა ხოლმე.

ყურუმსაღ **qurumsaγ** ყურუმსაღი, სალანძღავი სიტყვაა «курумсаги», ругательное слово son-of-a bitch, a swear word.

ყურუჼ **qurũ** 1. ყრუ глухой deaf, unable to hear. ის კაწკლობადოლოჼ ყურუჼ ვა – ეგ პატარაობიდანვე ყრუა; რუსუდჲჼ!.. ბა, ე ჰჼ დად ყურუნი ვა, კაცუჲლნორ [მიტოს] – რუსუდა!.. ვა, ე მამაშენი ყრუა, კაცოო, [ეთქვა მიტოს] (არსენ ბერთლანი). 2. გადატ. перен. fig. მიყრუებული, მივარდნილი ადგილი глушь remote place, slum. ყურუჩო̂ აჲდგლა̄ხ ლილნათხ, მა̄ აჴ ცო დარ – მიყრუებულ ადგილებში ვიარეთ, მაგრამ ნადირი არ იყო.

ყურყუმელაჸო̂ დდ **qurqumela'ô** dd ღურჭუმელაობა ныряние grumbling diving.

ყურყურ დდ **qurqur** dd ყურყური урчание (в желудке) rumbling (in stomach). გაკუჲრჼ ყურყურ დალორ – მუცლიდან ყურყური ისმოდა.

ყუყნაჸო̂ ჲჲ **quqna'ô** jj ბუკი, საყვირი труба, рог trumpet. ყუყნაჸუჲვ შეყრ ჲექჲიჼ – ნაღარით ყრილობას უხმეს.

ყუშყუშ (ყუშყურ): ყუშყუშ (ყუშყურ) დ|არ **qušquš** (**qušqur**): **qušquš** (**qušqur**) **d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩიჩინი (უჩიჩინებს, ეჩიჩინება) твердить одно и то же, уговаривать, убеждать to repeat over and over again. ოჴუმფლჼ ყუშყუშ (ყუშყურ) დიჼ ფსტუნავ მარაგო̂, მე̄ შაჲრ̂ ნან-დადეხჼ ბედ ვაჴჼ – იმდენი უჩიჩინა ცოლმა ქმარს, რომ თავის დედ-მამას გაჰყარა.

შ

შაბ ბ **šab** b შაბი квасцы alum, double sulfate. მურჯჼ ხი შაბუვ წემოდო̂ (წანარდო) – მღვრიე წყალს შაბით წმენდენ (ასუფთავებენ).

შაბათ დდ (შაბთინა̄ ჲჲ) **šabat** dd (**šabtinā** jj) შაბათი суббота Saturday. შაბთინე[ჰ] წინუს ოთჼ დადაჲ ჲახჼ – შაბათს პატარძალი მამის სახლში (მამისას) ღამე დასარჩენად წავიდა.

შაბარტყალ ბდ **šabarṭq̇al** bd სახელდახელოდ კეცზე გამომცხვარი ძალიან თხელი პური тонкий хлеб, на скорую руку испечённый на сковороду Thinnest bread hastily baked on bread baking dish. მარ-ბა̌დერ ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ დახკლუჲნი̂ თამროს შაბარტყლი დათ̣ჼ – ქმარ-შვილის შინ მოსვლამდე თამარმა ხმიადები გამოაცხო.

შაბაშ ბ **šabaš** b დვრიტა, მაჭიკი, გამხმარი გუჯაბი сычуг barm (for cheese). მაქ დაჴეჩრ̂ ჩუჲხი̂ ლე ა̄სე̂ შაბშევ ნაჩხ თეგოჲრ̂ ბაცბივ – მაწოვარი ბატკნის, ან ხბოს დვრიტით ყველს აკეთებენ თუშები. შდრ. ср. comp. გუჯაბ **guǯab**.

შაბედო|დ|არ, შებედო|დ|არ **šabedo|d|ar, šebedo|d|ar** გრდმ. прх. trans. შებედვა (შეჰბედავს) осмели⌈ва⌉ться (сказать кому-л. что-л) to dare saying sth to sb.

შაგირდ დდ **šagird** dd შეგირდი ученик (ремесленника) apprentice, learner. კუნდარიჼ შაქრრ̂ ყოჼლე⌈ჰ⌉ შაგირდელ ლელინრ̂ ვა – კუნაანთ (ნაკვეთაური) შაქრო ახალგაზრდობაში შეგირდადაა ნატარი.

შავაჲნო̄ **avajnō** ირგვლივ გამეფებული სრული სიჩუმე, სიმყუდროვე полная тишина, уют кругом complete silence; calmness; cosiness spread around. მოლუჼ შავაჲნო̄ და! – როგორი სიჩუმეა! ნახ ლაუ̆მუ̆ დახჩე⌈ჰ⌉დოლიჼ ალნი⌈ჰ⌉ შავაჲნო̄ ლათ̣აჼლათე̂ – ხალხის მთაში წასვლის მერე ალვანში სიწყნარე ჩამოდგება ხოლმე.

შავარდაჼ, შევარდაჼ დდ **šavardã, ševardã** dd შევარდენი сокол falcon, hawk. შავარდნელ ვირწნოჰრასრ̂, დახკაჲრჩნ ქორთილდა⌈ჰ⌉ ლელინვარას – შევარდნად რომ გადავქცეულიყავი, ღრუბლების თავზე ვივლიდი.

შავბა|დ|არ (დაშავბა|დ|არ) **šavba|d|ar (dašavba|d|ar)** გრდმ. прх. trans. დაშავება (⌈და⌉აშავებს, რამეს ⌈გა⌉აფუჭებს) ⌈ис⌉портить что-л. damaging, spoiling. დუხლიჩრ̂ ადმინევ ჴეჩუჲშნი̂ საქმ შავბადჲო – უკუღმართი ადამიანი სხვებს საქმეს უფუჭებს.

შავდღით **šavdγit** ზმნს. нареч. adv. შავი დღით, გაჭირვებით, ძლივს-ძლივობით, წვალებით еле-еле, с трутом, мучаясь unhappily, with difficulty. შავდღით ვაჴვინას ჟერრ̂ ჲისჼჩოვ ვჵივც ბა̌დრ̂ ვოჰ – შავი დღით გავზარდე ქვრივად დარჩენილმა ოთხი ობოლი ბიჭი.

შავითშავ **šavitšav** ზმნს. нареч. adv. გაუხარებლად, მძიმედ без радости, безрадостно, трудно, с трудом unhappily, with difficulty. მუჲჩრ̂ მარან ქორე

შავითშავ ჲახჷ̃ სჷ̃ დენოლ – ცუდი ქმრის ხელში გაუხარებლად ჩაიარა ჩემმა სიცოცხლემ.

შავგრემელ **šavgremel** შავგვრემანი смуглый swarthy, having a dark complexion. მიხაკო̂ შავგრემელ კნათ ვა – მიხაკო შავგვრემანი ბიჭია.

შავგრემელკაჸ **šavgremelḳa'** მოშავგვრემანო смугловатый somewhat a dark-complexioned. შავგრემელკაჸ ჲაჭრაჭო̂, ლამზურჭ̂ ხილ'რაჭო̂! – მოშავგვრემანო რომ ყოფილიყავი, მართლა ლამაზი იქნებოდი!

შათო̂ ჲჲ **šatô** jj დორბლი, ნერწყვი слюна slobber, saliva. ოჴუჲგო[ჭ] დისტრჷ̃ შათუჲ ჲათხჷ̂ – მას პირიდან დორბლ[ებ]ი ჩამოსდის.

შათლაკ **šatlaḳ** დორბლიანი слюнявый, слюнтяй slobbery, dribbling, draveling.

შათხ: შათხ ჰერწარ (დ|ერწარ) **šatx: šatx ḩerçar (d|erçar)** გრდუვ. непрх. intrans. მოხრა ([მო]იხრება), მოკუზვა согнуться, сгорбиться bending. ჴოუზტყ შო ჴაჲჩჩე[ჭ]დოლი̃ ბუჲბლენა̃ გიგო̂ დენიჸ შათხ ვერწირ – სამოცი წლის შესრულების მერე ბობოლიანთ გიგო მთლად მოიკუზა.

შათხ|დ|ერწინო̂ **šatx|d|erçinô** მიმღ. прич. particip. დახრილი; მოკუზული нагнувшийся; сгорбившийся, сгорбленный bent, stooped, round-shouldered.

შათხელი̃ **šatxelĩ** ორწვერი, ორმაგი, ორფა, ორპირი (ნაგრეხი, ნაქსოვი...) двойной (о пряже, вязании...) two folded thread, double, twofold (twisted, knitted...). ხაკენ ბაქი შათხელიჩო̂ ბაწრევ ჰაჲჭყნათხ – ტომარას პირი ორწვერად ნაგრეხი ბაწრით შევუკარით (მოვუჭირეთ); კაბენაჲნო̂ შათხელი̃ ჩით იცნას – კაბისთვის ორმაგი ჩითი ვიყიდე; მაწო̃ შათხელიჩო̂ მარლაჭ წურადჲო – მაწონს ორპირ მარლაში წურავენ.

შათხ|დ|ჵაპინო̂ **šatx|d|ωapinô** მიმღ. прич. particip. ორმაგად ნაგრეხი, ორწვერი вдвое скрученный, сдвоенный double twisted, stranded. აჲნკოს შათხ დჵაპი̃ჩო̂ ბაწრჷ̃ მა̄შ ბო – ანიკო ორწვერი ძაფით შალს ქსოვს.

შათხ ხილ'არ **šatx xil'ar** გრდუვ. непрх. intrans. დახრა (დაიხრება), დაკუზვა согнуться, нагнуться to bend, to stoop. მაცმე̄ ჴერეგო̂ შათხ ხილ'ნას, ფჭუ შარნ ბატი̃ – როცა ქვისთვის დავიხარე, ძაღლი გაიქცა.

შაჲბამა̃ დ **šajbamã** d შაბიამანი медный купорос blue vitriol (copperas). შაჲბამნეხ (შაჲბამანეხ) ნაჩხ ხაჲრცნას – შაბიამანში ყველი გავცვალე.

შაჲრ[ი̂] šajr[î] იხმარება მსაზღვრელად ნაცვალსახელის ნაცვლად ყველა ბრუნვაში, გარდა სახელობითისა употребляется как определение взамен местоимения used as an attribute instead of the pronoun in all cases except for the nominative one შდრ. ср. comp. შარი̃ **šarĩ**.

შაჲრალ‘ინო̂, შეჲრალ‘ინო̂ šajralʻinô, šejralʻinô თავისნათქვამა, ჯიუტი упрямый stubborn, obstinate. დაჩო შაჲრალ‘ინო̂ ცო ვეწე̂ სტაკ ხილ‘ა̃, კაძიკ ჴეჩ[ო]გო̄ დეწე̂ ლარკ ჸოფა̃ – სულ ჯიუტი არ უნდა იყოს კაცი, ცოტა სხვასაც უნდა დაუგდოს ყური.

შაჲრვა̃, შარო̃ šajrvã, šarõ თვითონ, თავად, თავისით сам self, himself, herself, oneself. ივსებ შაჲრვა̃ ვახე̃ ახმიტი̂ – იოსები თავად წავიდა ახმეტაში; ო შარო̃ ლივი̂ შარახ, *ას ბიჭრას დონაჲნო̂* – ის თვითონ ამბობს თავის თავზე, *მე მოვიპარე ცხენიო*; ოჴუს შარო̃ ალ‘ო̂ შარახ, ვუნე̄ (‾უნე̄) საჭირო̂ და – ის თვითონ იტყვის თავის თავზე, რაც საჭიროა; შარგორე̃ ხაცი̃ სო̃ ვუმაც (‾უმაც) – თვით მისგან გავიგე ყველაფერი; სო̃ შარგო̂ ლეცე ალ‘ა̃ ცჭა დოშ – მე თავად მისთვის მსურს ერთი სიტყვის თქმა; შარნაც ცო ხეცე̂ ოჴუჲნ შარი̃ ამბუჲ – თვითონაც არ იცის იმან თავისი ამბავი.

შაჲრმარ‘ლ‘ა̄რე̃ šajrmar‘l‘ārẽ თავნება, კერპი, ურჩი, ჯიუტი своенравный, упрямый willful, capricious, obstinate. შაჲრმარ‘ლ‘ა̄რეჩოვ ჴეჩოხ ცო̄მ ხეტო̂ – ჯიუტი სხვებს არაფერს ეკითხება; ათხ შაჲრმარ‘ლ‘ა̄რეჩო̂ ჲაჭოხ ჲორათხ ამბუჲ – ჩვენ თავნება გოგოზე ვლაპარაკობდით.

შაჲრშუჲრი̂, შაჲრშურ დ šajršujrî, šajršur d შარიშური шорох, шелест rustle, lisp, murmur, whisper. ჯა̄გ ჲუხე[ჭ] შაჲრშურა̄ხ ჴაცდირას ლარკ – ღობის ძირიდან შარიშურ[ებ]ს მოვკარი ყური.

შაჲრშუჲრი̂ (შაჲრშურ) დ|არ šajršujrî (šajršur) d|ar გრდმ. прх. trans. შარიშური (შარიშურობს) шелестеть, издавать шорох rustling. აფრშულეჩო̂ კაბევ შაჲრშუჲრ დორ – აბრეშუმის კაბა შარიშურობდა.

შაჲრჩუჰ̦, შეჲრჩუჰ̦ šajrčuh̦, šejrčuh̦ ess. ზმნს. нареч. adv. თავისას, შინ, თავის სახლში у себя, в своём доме at home, in his house. ნიკოლოზე̂ შაჲრჩუ[ჭ] ვარ ფსარედოლი̃ – ნიკოლოზი შინ იყო გუშინდელს აქეთ.

შაჲრჩუ, შეჲრჩუ **šajrču, šejrču** ზმნს. нареч. adv. თავისას, შინ, თავის სახლში к себе, в свой дом, домой at home, in his house. კიმჷ დუჲთხეც შაჲრჩუ ვახერ – კიმო წელანვე შინ წავიდა. შდრ. ср. comp. შარი̂ **šarī**.

შარახ **šarax** თავის თავზე, თავის თავს, თავისი თავის შესახებ о себе, на себя about oneself. პეტჷ შარო̄ ლივე̂ შარახ, *ზორა̄ ვასუჲნჷ* – პეტო თვითონ ამბობს თავის თავზე, *ყოჩაღი ვარო.*

შარახ დ|ოწარ **šarax d|oc̣ar** გრდმ. прх. trans. დაყოლიება (⌈და⌉იყოლიებს), აყოლიება, გადაბირება увлечь, увлекать за собой, привлечь на свою сторону, завербовать to try to persuade sb. დაჲვთეს ბǎდრი შარახ დუჲწნო'ერ ნანა̄ხ ცო ხატ̣ოშ პაძ̂კსია'ჲ დიკნორ – დავითს ბავშვები აეყოლებინა და დედების დაუკითხავად პანკისში წაეყვანა.

შარგუჲჴ ებწარ (ოწარ) **šargujḩ ebc̣ar (oc̣ar)** 1. თავისკენ ზიდვა (თავისკენ ეზიდება, ეწევა), თავისკენ თლა всё тянуть к себе, в свою пользу to drag everything to his side, to appropriate. ე სტაკოვ ბჭა შარგუჲჴ ებწჷ, ვუმაც (˜უმაც) შარნაჲნჷ დეწჲ̂ – ეს კაცი მუდამ თავისკენ ეწევა, ყველაფერი თავისთვის უნდა. 2. თავის მხარეზე გადაყვანა, გადაბირება перетянуть на свою сторону, завербовать to persuade sb to support you. ნანას ბǎდრი შარგუჲჴ ოწჷ̂ – დედამ ბავშვები თავის მხარეზე გადაიბირა.

შარგუჲჴ დ|ერწ|დ|არ (ჴერწ|დ|არ) **šargujḩ d|erc̣|d|ar (ḩerc̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. თავისკენ მიბრუნება (მიაბრუნებს), თავისკენ მიტრიალება, გადაბირება повернуть, поворачивать к себе, привлечь, привлекать на свою сторону, к себе, завербовать to persuade sb to support you, to try to attract sb. დადფსტუნავ მარ შარგუჲჴ ვერწვიე'ნე̂, ჲ̂ც მა̄რ ბǎდრინ ყიქამ ეთჲოჲანჷ – დედინაცვალმა ქმარი თავისკენ მიიბრუნა და ახლა ქმრის ბავშვებს (გერებს) შავ დღეს აყრის თურმე.

შარგუჲჴ დ|არლარ **šaragujḩ d|arlar** გრდმ. прх. trans. თავისკენ თლა (ითლის), მიკერძვა стараться только для себя, в свою пользу to try to gain, get sth only for you. სტაკოვ ბჭა̄ შარგუჲჴ ცო დეწჲ̂ დარლა̂ – კაცი სულ თავისკენ არ უნდა თლიდეს.

შაირ ბდ **šair** bd შაირი частушка light mocking verse. ცუჼ (ცუეჼ) ბჭაკნისჼ ჰეტბიენრ̂ ბა მეძროხი შაჲრა̄ხ – ქუმლის (ქუმლიანი) გუდებივით დატენილები არიან მეძროხეები შაირებით.

შაკიკ დ **šaḳiḳ** d შაკიკი мигрень migraine, sick headache, headache which causes nausea. შაკიკეგორნა̄[ჰრ̂] ქორთრ̂ ლაჲწ̂ რუსუდნენ – შაკიკისგან თავი სტკივა რუსუდანს.

შალაფ დდ **šalap** dd შალაფა дикое сорго Johnson grass. სიმჼდოჼ კონი შალფევ ახკრ̂ – სიმინდის კონებს შალაფით კრავენ.

შალთ ჲჲ **šalt** jj ხანჯალი кинжал dagger; poniard. ფილრჼ პოვლე̂ შალთი ჲეთოშ ვჭევირ – ფილიანთ პავლე ხანჯლების ცემით მოკლეს; ტათბუვ ჲოფხჲიქჩრ̂ შალთევ ბჭარკ ბაჰჼ სეჼ – ვერცხლით შემოსილმა ხანჯალმა თვალი მომტაცა.

შალშიჼ დდ **šalšĩ** dd შალაშინი рубанок plane, type of tool.

შალშიჼ ჰაჴარ (ჰეჴარ) **šalšĩ ḩaqar (ḩeqar)** გრდმ. прх. trans. გაშალაშინება ([გა]შალაშინებს), შალაშინის გასმა выстрогать to plane. შალშიჼ ცო ჰაჴოშ ფიცრი ბატნელ ცო ეტრ̂ – გაუშალაშინებლად ფიცრებს იატაკად არ აგებენ.

შალშიჼწიჼ **šalšĩc̣ĩ** უშალაშინო[დ] без рубанка without plane. მათხე[ჰ] ლე ჟეწიჼ ბაცავ ცო ვაე̄, ლე შალშნეწიჼ რაჭოვ – ქვეყანაზე (სამზეოზე) არც უცხვარო თუშია და არც უშალაშინო რაჭველი.

შამაჼ ჲჲ **šamã** jj შამანი, სუსტი არაყი слабая водка light vodka. შამნეხ ვატენრ̂ ისაჲქჩ̂ ნაყა[ჰ] ჩუ თუჲჰვისნორ – შამანისგან გახეთქილ ისაკოს გზაში ჩასძინებოდა.

შამბ დდ **šamb** dd შამბი бурьян wild grass, tall weeds. შაჳმბერნა̄ დარე̄, ოსი ჩა̆ჼ თჰაქი დოტურ – შამბიანი (შამბნარი) იყო და იქ დათვის ნაფეხურები მიდიოდა.

შამფურ დდ **šampur** dd შამფური вертел spit, skewer (for roasting). შაჲმფრეხ შველეჼ წოდ ოლჲჼ – შამფურზე შვლის მწვადი ააცვეს; მიხოს შვიჼდეჼ შაჲმფრი დარლოჼ – მიხომ შვინდის შამფურები გამოთალა.

შანარ **šanar** შანარი, წყნარი, მშვიდი спокойный, уживчивый (человек) calm; peaceful; quiet; steady. შანარ სტაკოვ ატაჲშჩ̂ ბუჰ ცო ბაჴრ̂ – შანარი კაცი ადვილად ჩხუბს არ გამართავს; შანარჩოგო[ჰ] (შანრეგო[ჰ]) ჲახეჼ დენოლ ჲა – შანარს გრძელი სიცოცხლე აქვს.

შანარ ვეჼ **šanar vẽ** სუსტი ღვინო некрепкое, слабое вино weak (light) wine.

შაჼდალ დდ **šãdal** dd შანდალი подсвечник candlestick; candleholder. შაჼდლე[ჳ] საⁿთელ აუჼკუჼ – შანდალში სანთელი ანთია; შაჼდლი სანთელ ოთ̣ჲებათ! – შანდალში სანთელი ჩადგით! საყდარ შაჼდლა̄ხ დარ დუწინრ̃ – საყდარი შანდლებით იყო სავსე.

შაჼტალსაჼ **šãṭalsã** „შანტალივით“, მთლად სველი мокрый до последней нитки completely wet. თხაბუსუჼ ნაყა ყარ ჴაცე'ნეჼ სოხ, შაჼტალსაჼ ვეცნას ჩუ – წუხელ გზაში წვიმა დამეწია და მთლად სველი [შანტალივით] მოვედი შინ.

შარ^1 დდ **šar**^{1} dd დო пахта buttermilk. შარევ ჴა ბარსტობრ̃ – დო ღორს ასუქებს; ლამუ[ჳ] შარი დაჳ მეხკდაჼლათეჼ – მთაში დო[ებ]ს ღვრიან ხოლმე.

შარე̃ **šarē̃** დოიანი, დოზე დამზადებული კერძი; დოში ამოსვრილი რამ заготовленная на пахте еда; что-нибудь, запачканное пахтой covered in buttermilk.

შარ^2 ბდ **šar**^{2} bd შარი придирка, кляуза cavil, objection. შარეხ ჴშიროშ ბუჳ ბაჲწუჼ – შარს ხშირად ჩხუბი მოსდევს.

შარ ოლ̥არ (ებლარ) **šar ol̥ar (eblar)** გრდმ. прх. trans. შარის მოდება (მოსდებს) придираться, придраться to slander, to blame. ბაჲსლეეგორეჼ იწატყ თუმნეხ დოჼ ეცი'ნეს, ჴეჼ შარ ოლ̥აჼ სოხ – ბასილისგან ორას თუმნად ცხენი ვიყიდე და მერე შარი მომდო.

შარ|დ|არ **šar|d|ar** გრდმ. прх. trans. გასწორება ([გა]ასწორებს), მოშანდაკება; დახვეწა [с]делать плоским; гладким to make flat; smooth. ნინოს ნაბდურ შარდიერ – ნინომ ქეჩა გააბრტყელა (გატკიცა); ელოს აჲხნაჼ შარდორ ჩხაჼდრი დაჼ – ელო ნართს ხვეწდა წინდების [მო]საქსოვად.

შარბათ დ **šarbat** d შარბათი шербет sorbet, sherbet, frozen dessert flavored with fruit and made with milk and egg white or gelatin. აჲმრანდარი შარბათსაჼ მაწრაჼ ვეჼ მილʻნათხ – ამირანაანთას შარბათივით ტკბილი ღვინო ვსვით.

შარვალ ჲჲ **šarval** jj შარვალი брюки trousers. ცო წონალა სოჼ, მახკარვ მე̄ ვასერვსაჼ შარვლი ჲოფხაჼ – არ მომწონს, გოგოებმა კაცებივით შარვლები რომ ჩაიცვეს.

შართალ-ბართალ **šartal-bartal** საქმის ზერელედ მკეთებელი делающий дело поверхностно, бегло, беззаботно doing business superficially. შართალ-ბართალ ქორწილშია, წკირილ-მარალ – ღობეხ ჭვრიტ – საქმის ზერელედ მკეთე-

ბელი ქორწილშია, საქმის წვრილად (გულდადებით) მკეთებელი კი ლობიდან იცქირება (სასტუმროდ დრო არ დარჩა) (დარია მიქელაძე).

შარიჼ šarĩ თავისი საკუთარი, იმისი საკუთარი свой собственный, его собственный his, her, its, their, own. ნინუჲჼ შარიჼ სჷ̄, დოკჷ̄ აბრამ ვა – ნინოსი თავისი საკუთარი სული და გული აბრამია; შაჲრი̂ ნანას ჲაჲლ'ნორ კოტორ ნინუჲნი̂ – თავის საკუთარ დედას მიეცა ქადა ნინოსთვის; შარიჼ და ის ბა̌დერ– თავისი საკუთარია ეგ ბავშვი; ოჭარ შუჲ ნაყბისტეგრ̂ აჲლ'ნორ ის – იმათ თავიანთი საკუთარი ამხანაგისთვის ეთქვათ ეგ; შაჲრი̂ ქვეყნეხ ცო̄მ თელ'ე ადმინენ – თავის საკუთარ ქვეყანას არაფერი ურჩევნია ადამიანს; შაჲრჩოვ აჲლ'ნორ მოსჷჼ დოშ – თავისას (თავისიანს) ეთქვა ცუდი სიტყვა.

შარიჼ ლევ|დ|არ (ალ'არ) šarĩ lev|d|ar (aľar) გრდმ. прх. trans. გაჯიუტება (გაჯიუტდება), დაჟინება, ახირება, თავისის თქმა стать, стоять на своём, упрямиться, твердить своё to persist in, to become stubborn. გიგოს ვჭალაჸ ჭეჩო̄ დაშაგრ̂ ლარკ ცო ჳეფრ̂, დაჩო შარიჼ ლევდა̂ლათე – გიგო სხვათა სიტყვას სრულიად არ უგდებს ყურს, სულ თავისას გაიძახის ხოლმე.

შარიჼ დ|აჲნი̂ šarĩ d|ajnî მიმღ. прич. particip. თავისიან[ებ]ი, ნათესავ[ებ]ი, თვისტომი свои, родные (родственники) relative, kindred. შაჲრი̂ წი̄გ-დითხოხ, *შარიჼ დაჲნი̂* ალ'რ̂ – თავის სისხლ-ხორცს *თავისიან[ებ]ს* ეძახიან; ჰაჼკ დითჩოხ ალ'რ̂, *შაჲრი̂ დაჩოვ ჰებოდუჲნრ̂* – მოსლოკინეზე იტყვიან, თავისიანი იხსენებსო.

შარიჼ ხილ'არ šarĩ xiľar ნათესაობა (ნათესავია) быть в родстве, в кровной связи kindred, blood relative. ვაშ[ბ]ინ ცო ლეტეშ, ვუხ (-უხ) დალრ̂ შარიჼ ხილ'არ! – როცა ერთმანეთს არ ეხმარებიან, რაღაა ნათესაობა!

შარიჼშარნ šarĩšarn თავისთვის (ლაპარაკი), რაიმე ქმედება თავის თავთან მიმართებაში про себя (говорить...), самому себе talk to oneself.

შარიჼჭ šarĩnç̣ საკუთრივ მისი (თავისი), სწორედ მისი (თავისი) именно его (свой), полностью его (свой) exactly his, fully his. ე წა კოტეჼ შარიჼჭი (შარიჼჭაჲ) და, ლე მჷ̄ ვაშეცჼ და მჭალ? – ეს სახლი საკუთრივ კოტესია, თუ ძმასთან საზიაროა?

შარიშ šariš მრ. იხ. мн. см. pl. see შო **šo**.

შარლუჼ **šarlũ** წლიური, [ერთი] წლის[ა] годовалый, годовой, годичный annual. შარლუჩრ̂ ბა̆დრევ ქოკ ბეცერ – [ერთი] წლის ბავშვმა ფეხი აიდგა; სალომეს შარლუჼ ა̄სე̂ დაჲ დოხკიჼ – სალომემ [ერთი] წლის ბოჩოლა გაყიდა.

შარნ **šarn** ზმნს. нареч. adv. წა–, გა–; ის თავისთვის, ის თვითონ, ის თავად у-, по-; он себе, он для себя for himself; by himself, on her/his own. (იწარმოება შარიჼ **šarĩ** ნაცვალსახელისგან, აძლიერებს ზმნის შინაარსს образуется от местоимения შარიჼ **šarĩ**, усиливает значение глагола is formed from the pronoun შარიჼ **šarĩ**, strengthens the meaning of the verb). ფხაკალ შარნ დატიჼ – კურდღელი გაიქცა (თავისთვის). ვახტა̆გ შარნ ვახეჼ ქასტლაშ – ვახტანგი წავიდა (თავისთვის) აჩქარებით. ა̆ბრის ჯანიდელრ̂ შარნ მეყდა̆ლათე̂ – აბრია საქალამნეს თავისთვის იტოვებს ხოლმე; ბათოს ნინუჲჼ თაჳბუჼ შარნ დითეჼ – ბათომ ნინოს ჭედილა (თავისთვის) დაიტოვა.

შარნ დ|ოტარ (დ|ახარ) **šarn d|oṭar (d|axar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. წასვლა (თავისთვის წავა) уходить себе to go away, to leave, to depart. 2. გადატ. перен. fig. კვდომა (კვდება თავისთვის) умирать себе to die, to depart.

შარნ ჴაჭ|დ|არ (ჴეჭ|დ|არ) **šarn ḥač̣|d|ar (ḥeč̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. დათხოვა ([და]ითხოვს), გაგდება, გაშვება выгнать, выгонять, прогнать, прогонять to repel; to fire; to expell. გიგოს ფსტუ შარნ ჴაჭჲიეჼ – გიგომ ცოლი გააგდო.

შარნ|დ|ოტუჲნი̂ **šarn|d|oṭujnî** მიმღ. прич. particip. 1. მიმავალი, ის, ვინც მიდის; уходящий departing; leaving. 2. გადატ. перен. fig. მომაკვდავი, ის, ვინც კვდება умирающий dying; mortal.

შარნაკ **šarnaḳ** განკერძოებით, თავისთვის, ცალკე отдельно, себе separately, apart. იკლეგო[ჴ] შარნაკ ნაქტარ ჲა – იკოლეს თავისთვის (ცალკე) აქვს (სამწყემსო) ბინა.

შარნაკ ხილʻარ **šarnaḳ xilʻar** გრდუვ. непрх. intrans. თავისთვის, განმარტოებით ყოფნა (თავისთვისაა, განმარტოებითაა) уединиться, уединяться, быть с самым собой to be alone, to be in solitude. შივრ̂ შარნაკ ვა, ვითათ! – შიო თავისთვისაა (განმარტოებითაა), დაანებეთ თავი! იხ. см. see შარნ **šarn**.

შარნა̄ დდ **šarnā** dd სიბრტყე, ვაკე, სიგლუვე гладь, равнина, плоскость plain, smoothness, flatland. ბაცბა̄ ლამნა̄ხ შარნაჲში̂ კაძიკ და – თუშების მთებში ვაკე[ებ]ი ცოტაა.

შარფ ჲჲ **šarp** jj შარფი шарф scarf. ვაშას საფრაჼგთილეჼ წეგეჼ შარფ ჲეცეჼ სოჼ – ძმამ საფრანგეთიდან წითელი შარფი ჩამომიტანა.

შარღეჼ **šarγẽ** მისებური, მისი, თავისებური подобный ему, характерный для него, своеобразный typical to him, habitual, peculiar to him. გუჲ ჰოჼ, შარღეჼ აჲფში დოლდიეჼ ლეოს! – ხედავ, მისებური ტყუილები დაიწყო ლეომ; ზორაჼ ჭადალ ბა ეჰე̄, შარღეჼ ბაყრ̂ ცოკი დოლრ̂ ვაჲნი̂? – ყოჩაღი ფაშატია ეს და თავის მსგავს კვიცს არ გაგვიჩენს, ნეტავი?

შარღეშ **šarγeš** ზმნს. нареч. adv. მისებურად, თავისებურად подобно ему, своеобразно, по-своему, на свой лад, на свой манер characteristically, in one's own way. ას სუჲღეშ ბოს მოჭ, აჰ ჰუჲღეშ, ოჭუს მა̄ შარღეშ – მე ჩემებურად ვმღერი, შენ შენებურად, ის კი მისებურად (თავისებურად); სოსრ̂ შარღეშ ლელე̂ – სოსო თავისებურად დადის; ვომაჸ (-ომაჸ) შარღეშ თეგოდრ̂ დაჲრკოს, ხინკალა̄ ჭეჩნაირ და ოჭუს ჰარჩინრ̂ – ყველაფერს თავისებურად აკეთებს დარიკო, ხინკალიც სხვანაირია მისი მოხვეული.

შარღეშაჸ **šarγeša'** ზმნს. нареч. adv. კვლავაც მისებურად, ისევ თავისებურად всё ещё подобно ему, всё ещё своеобразно, всё ещё по-своему again in his own way, once more typically to him. ბალკონმაქ ჲიშჲანორ შაჲრღეშაჸ – წანიშკუიშ – აივანზე წოლილიყო კვლავაც მისებურად – ელვარე სისუფთავეში (არსენ ბერთლანი).

შარშარ ბდ **šaršar** bd შრიალი, შარიშური шелест rustling. ხენბა̄ ფოთლა̄ შარშარევ ფხაკალ ჰალ ჰაწამდიიჼცი̂ – ხეების ფოთლების შრიალმა კურდღელი გააღვიძა აკი! შდრ. ср. comp. **შაჲრშუჲრი̂, შაჲრშურ** დ **šajršujrî, šajršur**.

შარშარ დ|არ **šaršar d|ar** გრდმ. прх. trans. შრიალი (შრიალებს) шелестеть rustling.

შარხუჲ ბ; დ **šarxuj** b; d მრ. мн. pl. ⌈თანა⌉ტოლები, ერთი ასაკისანი ровесники, сверстники of the same / equal age. სო̄, აბრამე̄ შარხუჲ ბათხრ̂ – მე და აბრამი ⌈თანა⌉ტოლები ვართ.

შატ^{1} ბდ **šaṭ**^{1} bd კვანძი, ნასკვი узел knot, tie. ე ქარსაჼ დენიჸ შატნრ̄ხ ჲა ჲუწინრ̂, დაჰ დასტ – ეს საბელი სულ ნასკვებითაა სავსე, გახსენი!

შატ ბ|ასტარ **šaṭ b|asṭar** გრდმ. прх. trans. კვანძის გახსნა (გახსნის) развязать узел to undo a knot.

შატ ბ|ოლ̦არ **šaṭ b|ol̦ar** გრდმ. прх. trans. გამონასკვა (გამონასკვავს), განასკვა, გაკვანძვა завязать узел to knot. ბოჴჩეხ შატ ბუღლ̦რას – ბოხჩა გამოვკარი.

შატ ბ|ოლ̦|ბ|ალარ **šaṭ b|ol̦|b|alar** გრდუვ. непрх. intrans. კუნთის, ძარღვის განასკვა (გაინასკვება) сводить судорогой to cramp, to knot muscle veins. ვაჸონ წიკეხ შატ ბოლ̦ბალი̃ – ბიჭს წვივი გაენასკვა.

შატ^{2} დდ **šaṭ^{2}** dd ფიწალი вилы pitchfork. შინტოტლი̃ შატ ალახ ოლ̦დირას – ორთითა ფიწალი თივას ამოვდე; შატევ ღოლ ოლ̦ღიე'ნეს, ჭაბონ გუღმრი̄ ღაღჸნას – ფიწლით თივა ავიღე და ძროხებს გომურში წავუღე; შატეხ ღოლ ოლ̦ღირას – ფიწალს თივა ჩამოვაცვი.

შაუზტყ **šauzṭq̣** ორმოცი сорок forty. ე მიჭრიტნეხ შაუზტყ სომ ჴაღჩუ̆ – ეს სარკე ორმოცი მანეთი ღირს; ე ხენბი შაუზტყეხ საუ̆ბუ̆ ცო დაღლ'უ̆ – ეს ხეები ორმოცზე მეტი არ გამოვა; შაუზტყ შარლოჷ̃ ღალ'ჷ̃ სჷ̃ ღოჸ – ორმოცი წლისა გახდა ჩემი გოგო.

შაუზტყ[დე] დ **šauzq̣[de]** d ორმოცი, მეორმოცე დღე მიცვალებულისა сороковой день кончины the fortieth day from sb's death. შაუზტყდე დიჴჩე[ჸ]დოლი̃ კარკარუღ დაჸ ლერკჷ̃ლათერ – ორმოცის გადახდის მერე წვერ[ებ]ს იკრეჭდნენ ხოლმე.

შაუზტყაწ **šauzṭq̣aç̣** ორმოცჯერ сорок раз forty times.

შაუზტყა̄იტ̦ **šauzṭq̣āiṭ̦** ორმოცდაათი пятьдесят fifty.

შაუზტყლღეშ **šauzṭq̣lγeš** ზმნს. нареч. adv. მეორმოცედ, მეორმოცეჯერ сороковой раз for the fortieth times. შაუზტყლღეშ ჴუღსჩე[ჸ]გეც ჴაჟღინას – მეორმოცეჯერ გასროლაზელა მოვახვედრე.

შაუზტყლღე̃ **šauzṭq̣lγẽ** მეორმოცე[დი] сороковой fortieth.

შაურ დდ **šaur** dd შაური пятак (сумма, монета) five penny coin. ვუხ (-უხ) იცრა[ჸ] შაუ̆რეხ? – რა იყიდე შაურად?

შაუ̆რილი̃, შოვრილი̃ დდ **šaŭrilĩ, šovrilĩ** dd შაურიანი, ხუთკაპიკიანი, ხუთთეთრიანი пятак (монета) five penny coin. შაუ̆რილი̃ (შოვრილი̃) დუჴ დოუ̆ხკუ̆ სუღმნეგო[ჸ] ჯიბა̄ხ – შაურიანები ბევრი უყრია სიმონს ჯიბეებში.

შაქარ დ **šakar** d შაქარი сахар sugar.

შაქარ თახკარ (თეხკარ) **šakar taxḳar** (**texḳar**) გრდმ. прх. trans. შაქრის მოყრა (⌈მო⌉აყრის), დაშაქვრა (⌈და⌉შაქრავს) обсахарить, посыпать сахаром to powder a sugar.

შაქარწოლ ჲ **šakarçol** j უშაქრობა быть без сахара being without sugar. შაქარწოლ დუხანე ცო მაკჷ̂ სოჼ – უშაქრობა დიდხანს არ შემიძლია.

შაქრეწიჼ **šakreçĩ** უშაქრო⌈დ⌉ без сахара without sugar. შაქრეწიჼ ჩაჲ დეწ სოჼ – უშაქრო ჩაი მინდა.

შაშო̂ დდ **šašô** dd შაშვი дрозд thrush, blackbird. ჸალიხ კუნლინმაქა̄ხ შაშვი დავდიქჼდათხ – ზამთარში კუნლის ხეებზე შაშვები დაგვიხოცავს; შაშვევ ბქჼ თაგბიქჼ – შაშვმა ბუდე გაიკეთა.

შაშალ დდ **šašal** dd კვესი, ფოლადის ნაჭერი, რომლითაც ტალზე (კაჟზე) ჩამოკვრით ცეცხლს აჩენენ огниво flint, piece of steel used to make a fire by striking it with a flint. შაშლევ მაჴწეგო̂ (მაჴწეხ) წე ჴასითო'ქ̆, ბაკმეხა̄ ლათოჲო̂ – კვესით ტალს ცეცხლს გააყრევინებენ და აბედს წაუკიდებენ.

შაშარ დდ **šašar** dd შაშარი, ნესტარი ланцет для кровопускания lancet, sharp two-edged surgical tool; sting. შოშრენ ნითვსიჼ ქო დეწჷ̂ – ნესტარს (ნესტრის ხმარებას) მარჯვე ხელი სჭირდება. იხ. см. see შოშარ **šošar**.

შაშარ თეფხარ (თოხარ) **šašar tepxar** (**toxar**) გრდმ. прх. trans. შაშვრა (შაშრავს), შაშრის ცემა насекать, насечь ланцетом to incise with a lancet. მელ'მი მათჳე⌈ჴ⌉ შაშარ თეფხო̂, მე̄ ჸერ დავინო̂ წი̄გი̂ ნჭაჲჷ ხეცოლო̂ – რამდენიმე ადგილას შაშარს არტყამენ, რათა გაფუჭებული სისხლი გამოუშვან.

შაწ **šaç** ორჯერ два раза, дважды two times. შაწ ში დჭივჷ და – ორჯერ ორი ოთხია; შაწ ხაჲტ̦ნას ოჴარხ – ორჯერ ვკითხე მათ.

შაწ დუჴარ|დ|ალარ **šaç duqar|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ერთიორად გამრავლება, გაორმაგება (გაორმაგდება) удвоиться to multiply , to double in amount. ჴა̄ შარე⌈ჴ⌉ ისკუდჼ ჟე შაწ დუჴარდაჲლნორ – სამ წელიწადში ისაკოს ცხვარი ერთიორად გამრავლებულიყო.

შაწაჴ **šaçaq** ორიოდეჯერ два-три раза two-three times; a couple of times. შაწაჴ ჲასო̂ ჰაჲროპლანევ მგზავრბადჲალინო̂ – ორიოდეჯერ ვარ თვითმფრინავით ნამგზავრი; შაწაჴ ტათებ დიხრას სესხათ აჲნკოხე̄, წყეჷ ცო გამართლოდიქჼ სოჼ

ქო – ორიოდეჯერ ვთხოვე სესხად ფული ანიკოს და ერთხელაც არ გამიმართა ხელი.

შაწაჸ šaça’ ზმნს. нареч. adv. 1. ორჯერვე, ორივეჯერ, ორივე შემთხვევაში оба раза twice, two times, in both cases. შაწ ვარასო̂ ჴელხოვ ვაგანე̄, შაწაჸ სამსაჳხრე ცო ბჭარვახე̃ სო̃ – ორჯერ ვიყავი მოსამართლის სანახავად და ორჯერვე სამსახურში არ დამხვდა. 2. სულ ერთია всё равно by any means. ის ჲაჷოხ მაცლომცი̃ ვაჲწა[ჷ], შაწაჸ ცოსტქ̃ლო̄ ლერʻლოჷო̂ – მაგ გოგოს როდემდე დასდევ, სულ ერთია, არაფრად გაგდებს.

შაწაჸე̄ šaça’ē ზმნს. нареч. adv. ორჯერვეც, ორივეჯერაც; მაინც да, оба раза; всё же twice, still two times. ღეღე̃ დენოლ ყაჲ̃ჩოგოჷე̄ ჲა, მა̄ ყანოლ შაწაჸე̄ ღელი̃ ჲაე̄, შაწაჸე̄ – ჯანმრთელობა მოხუცსაც აქვს, მაგრამ სიბერე მაინც უძლურია [ორჯერვეც]

შაწ|დ|ა̄ხინო̂ (არაყ) šaç|d|āxinô (araq) ორნახადი (არაყი) водка двойной гонки vodka distilled twice. შაწდა̄ხინო̂ არაყ წყედახი̃ჩოხ ჯჭალუვხ და – ორნახადი არაყი ერთხელ გამოხდილზე მაგარია.

შაწლოღე̃ šaçloγẽ ზმნს. нареч. adv. [ხელ]მეორე, ხელახალი, მეორეჯერი вторичный, повторный secondarily, for the second time. შაწლოღეჩო̂ თოხრევ მასთხოვ ქუჲრთბარჩა̄ ვერწვიე̃ – მეორედ დაკვრამ მტერს გზა-კვალი აუბნია; შაწლოღე̃ დაკარდარ – მეორეჯერ დათვლა; შაწლოღე̃ ახკარ – მეორეჯერ გათხრა; შაწლოღე̃ თაგდარ – მეორეჯერ გაკეთება.

შაწლოღეშ, შაწლოღე̃ šaçloγeš, šaçloγẽ ზმნს. нареч. adv. მეორედ, ორჯერად второй раз, вторично secondarily, for the second time. შაწლოღეშ იშტუ̃ დოშ ხაწოდო სო̃! – მეორედ ამისთანა სიტყვა არ გამაგონო! ცეხენ შაწლოღეშ ლაწა̃ვოლი̃სო̂ – წელს მეორედ გავხდი ავად; შაწლოღეშ ვახჩე[ჷ] ბესო̂ ჩუჷ ცო ბჭარვახე̃ სო̃ – მეორედ მისულს, ბესო შინ არ დამხვდა; შაწლოღეშ ჲარასო̂ ზა̄რებადჲალა̃ – მეორედ ვიყავი საზიარებლად.

შახშახ: შახშახ დ|არ šaxšax: šaxšax d|ar გრდმ. прх. trans. შიშხინი (შიშხინებს) шипеть hissing. წასტ ჰერწნი[ჷ] ყაურბნევ შახშახ და̃ლათე̂ – სპილენძის ქვაბში ყაურმა შიშხინებს ხოლმე.

შა̄რ ჲჲ **šār** jj შარაგზა улица, проулок, просёлочная дорога highway. კოპერატივა̄ ჲაჭუჲჩრ̂ შა̄რენმაქ ჲა – კოოპერატივი დიდ შარაზეა; ჲაჭუჲჩრ̂ შა̄რავ დუჲტრათხ – დიდი შარით (დიდ შარაზე) მივდიოდით.

შა̄რე̃ **šārẽ** 1. სწორი, ბრტყელი, გლუვი ровный, плоский, гладкий plain, flat, smooth. შა̄რეჩრ̂ ტაფუ[ჰ] აჰრ̂ დჵუჲფრათხ დოინ – სწორ ტაფობზე ცხენებს ჩამოვხსენით [ბარგი]. 2. თავისუფალი, შეუფერხებელი (მეტყველება) плавный, гладкий (о речи) fluent (speech).

შა̄რეშ **šāreš** ზმნს. нареч. adv. თავისუფლად (მეტყველება) плавно (о речи) fluent (speech). ოჯუს რუსლათ შა̄რეშ ჲო ამბუჲ – ის რუსულად თავისუფლად ლაპარაკობს.

შა̄რეჩრ̂: შა̄რეჩრ̂ დ|ალ‘არ **šārečô: šārečô d|alʿar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ვაკეზე, სწორზე გასვლა (გავა), გავაკება выйти на гладкую, ровную дорогу to go onto a plain, smooth road. 2. გზის გაკვლევა (გაიკვლევს), სამშვიდობოზე გა[მო]სვლა найти дорогу to find one’s way. ნიყ ბავინრ̂, ნასტ ფსარლხანე[ჰ] შა̄რეჩრ̂ ვაჲლ‘ნას – გზადაკარგული, საღამოხანს ძლივს გამოვედი სამშვიდობოზე.

შე ჲჲ **še** jj მტკაველი пядь (расстояние от кончика большого пальца до кончика мизинца) span, inch. აგას ში შეჲახ̢ოლ ჩურჩხლაცრ̂ ბოთ̣ი̂ – ბებიამ ორი მტკაველი სიგრძის ჩურჩხელა ამოავლო; გიორგიგო[ჰ] ჲახ̢ე̂ შე ჲა, ოჯუჲ შანარფლე̂ შე ცოჰანგოჰა ჲა – გიორგის დიდი მტკაველი აქვს, იმის მტკაველისოდენა მტკაველი არავისა აქვს.

შე|დ|ახ̢ოლ **še|d|ax̢ol** მტკაველის სიგრძე, მტკაველის სიგრძისა длиной в одну пядь (являющуюся расстоянием от кончика большого пальца до кончика мизинца) being one inch length. შედახ̢ოლ ჩურჩხლაცუჲ დუჲთ̣ნას ბა̆დრინ – მტკაველისხელა ჩურჩხელები ამოვუვლე ბავშვებს.

შებედო|დ|არ **šebedo|d|ar** გრდმ. прх. trans. შებედვა (შებედავს), გაბედვა, შემობედვა осмелиться to dare. ნაყბისტენ შიჯ ყაჰე̂ დოშ შებედოდიე̂ ნიკოს – მეგობარს ორიოდე მწარე სიტყვა გაუბედა ნიკომ.

შეგლბა|დ|არ **šeglba|d|ar** გრდმ. прх. trans. დალაგება ([და]ლაგებს), დაწყობა уб[и]рать, привести (приводить) в порядок, уложить to put in order. სოდა ჯასინრ̂ ქაგნუჲ ჰალ შეგლბადინას – მიყრილ-მოყრილი წიგნები დავალაგე.

შეგლბა|დ|აჼ **šeglba|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund შეგლბა|დ|არ **šeglba|d|ar**. თხა წა შეგლბადაჼ ჭირხეთ სოჼ – დღეს სახლის დალაგება მეზარება.

შეგლბა|დ|იენო̂ **šeglba|d|ienô** მიმღ. прич. particip. დალაგებული (ითქმის მხოლოდ ოთახებზე, სახლსა და ეზოზე) убранный, прибранный cleaned (house). შეგლბადიენო̂ ბჵარდიეჼ სოჼ ნასის წა – დალაგებული დამახვედრა რძალმა სახლი.

შეგლბა|დ|ითარ **šeglba|d|itar** გრდმ. прх. trans. დალაგებინება (⌈და⌉ალაგებინებს) заставить убрать, прибрать make sb clean smth. მუშეგო̂ საჼგო̄ შეგლბადჲითნას – მუშას ეზო დავალაგებინე.

შეგულბა|დ|არ **šegulba|d|ar** გრდმ. прх. trans. შეგულება (შეიგულებს) навернка найти, достать то, что искали guessing sth whereabouts. ახმეტი ლაზიჩო̂ ჯიშუჼ ბურუკ შეგულბადინასე̄, მოჴე̄კ ჴალკაჸ დაჴლა, სო ეცოს – ახმეტაში კარგი ჯიშის გოჭი შევიგულე და, როგორც კი ცოტაც გაიზრდება, ვიყიდი.

შეგულბა|დ|ითარ **šegulba|d|itar** გრდმ. прх. trans. შეგულებინება (⌈შე⌉აგულებინებს) помочь найти, достать то, что искали inspiring. თინაჲგო̂ დღევბახ სარძლო̂ შეგულბადჲითნას – თინას დღეობაში სარძლო შევაგულებინე.

შედგენა|დ|არ **šedgena|d|ar** გრდმ. прх. trans. შედგენა (შეადგენს) составить, составлять to compose, to make up.

შეთანხმბა|დ|ალარ **šetanxmba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. შეთანხმება (⌈შე⌉თანხმდება) договориться, договариваться agreement, will agree. პარლამენტარი ჲაჴუჲჩო საქმუნმაქ შეთანხმბადბალიჼ ფსარე – პარლამენტარები დიდ საქმეზე შეთანხმდნენ გუშინ.

შეთანხმბა|დ|არ **šetanxmba|d|ar** გრდმ. прх. trans. შეთანხმება (⌈შე⌉ათანხმებს) согласовать agreement. მოდავი შეთანხმბადარ ცო მოჴერჴბადალიჼ – მოდავეების შეთანხმება ვერ მოხერხდა.

შეთანხმბა|დ|იენო̂ **šetanxmba|d|ienô** მიმღ. прич. particip. შეთანხმებული договорённый agreed. ლაზიშ შეთანხმბადჲიენო̂ საქმ ჩუ ჲოხეჼ თხოგო – კარგად შეთანხმებული საქმე ჩაგვეშალა.

შეთანხმბა|დ|უჲნი̂ **šetanxmba|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. შესათანხმებელი подлежащий договору reconciling issues. ჲაჴაჼ საკითხი დაგროვბადჲალიჼ სოჼ

დირექტორეცჼ შეთანხმბადჲუჲნი̂ – დიდი საკითხები დამიგროვდა დირექტორთან შესათანხმებელი.

შჱჼდობ ჲჲ **šẽdob** jj შენდობა, შესანდობარი тост памяти toast for the deseaced. გარი, სტაქნი ჴალ ეცათ, ვაჲ დავიჼჩუჲშნ შჱჼდობ ჲოთ ვაჲ, შჱჼდობ ხილʻალ ოჳარნ! – აბა, ჭიქები აიღეთ, ჩვენი მიცვალებულების შესანდობარი დავლიოთ, იმათი შენდობა იყოს!

შეკვეთა|დ|არ **šeḳveta|d|ar** გრდმ. прх. trans. შეკვეთა (⌈შე⌉უკვეთავს) заказ⌈ыв⌉ать order (will order). ჴე დაბადებ დიჼლუჲნი̂ ტორტ შეკვეთადჲინას – შენი დაბადების დღისთვის ტორტი შევუკვეთე.

შეკუჲწწება|დ|არ (კუჲწწება|დ|არ) **šeḳujc̣c̣eba|d|ar** (**ḳujc̣c̣eba|d|ar**) გრდმ. прх. trans. შეკოწიწება (შეაკოწიწებს), მოგროვება собрать кое-как collecting, getting together. ვოჴ ჺამდჼ ჴაჭვანაჲნო̂ ნათესვილო შეკუჲწწებადინას ტათებ – ბიჭის სასწავლებლად გასაგზავნად ნათესავებში შევაკოწიწე ფული.

შემთხვევ ჲჲ **šemtxvev** jj შემთხვევა случай incident. ი შემთხვევ საჲ ცხოვრბა დაჴ ცო ჲიცჲოს – ამ შემთხვევას ჩემს სიცოცხლეში არ დავივიწყებ.

შემრეშა|დ|აჲლნო̂, შემრეშა|დ|ალინო̂ **šemreša|d|ajlnô**, **šemreša|d|alinô** მიმღ.прич. particip. სიმწიფეში შესული, სიმწიფეშეპარული (ნაყოფი) плод, вошедший в спелость ripe (fruit). ჯარბალათხ, მა̄ ბაჴჩი აჴდალიჼჩო̂ ბა̆დრივ დეჿცჴაჸ შემრეშადაჲლნო̂ ატამ დაყო̂ – ვუჯავრდებით, მაგრამ ბაღჩაში შეპარული ბავშვები მთელი დღე შემრეშილ ატამს ჭამენ.

შენ⌈ა⌉ქო̄ ჲ **šen⌈a⌉kō** j შენაქო (ოიკონიმია მთიან თუშეთში) Шенако (ойконим в горной Тушети) Shenako (oikonim in mountainious Tusheti). შენ⌈ა⌉ქო̄ ჴამახეჸ ლამზურ ფჴე ბა თუშთი – შენაქო ყველაზე ლამაზი სოფელია თუშეთში.

შენობ ჲჲ **šenob** jj შენობა здание building. ბესო̄, ილო̄ ვაჟარ ბაე̄, ცჴაჲნი̂ შენბა ბა̄ხე̂ – ბესო და ილო ძმები არიან და ერთ შენობაში ცხოვრობენ.

შეპოვბა|დ|ალარ **šep̣ovba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. შეპუება (შეეპუება), დამორჩილება, შერიგება подчиниться, подчиняться, примириться, примиряться to obey, to subdue, to sbordinate. შაჲმლენ ბაცბინმაქ მახტ ჲილჴჼ ლეჸერ, მა̄ ბაცბი ცო შეპოვბადბალირ – შამილს თუშებზე ხარკის დადება უნდოდა, მაგრამ თუშები არ შეეპუვნენ.

შერ (შაჲრი̂) დაყე **šer (šajrî) daq̣e** თავის მხრივ, თავის წილ в свою очередь, со своей стороны on one's own part. შერ დაყე მარნან ზორაჲში ლეტჷ̂ ნასინ ბჭდრი დაჯდოშ – თავის წილ, დედამთილი ძალიან ეხმარება რძალს შვილების გაზრდაში.

შერო̃ალʿინო̂, შაჲრო̃ალʿინო̂ **šerõalʿinô, šajrõalʿinô** თავისნათქვამა упрямый stubborn. შერო̃ალʿინო̂ ვა სქ̃ კაწკუხჷ̃ ვაშო̂, ჰაჲ გონმაქ ცო̄მ თაგდითმაკ ჰო̃ – თავისნათქვამაა ჩემი უმცროსი ძმა, შენს ჭკუაზე ვერაფერს გააკეთებინებ.

შერო̃ჭ, შაჲრო̃ჭ **šerõč̣, šajrõč̣** ზუსტად თვითონ (თავად), სწორედ თვითონ именно он сам exactly s/he. შერო̃ჭ ის ვარ თხოგო ჰერწელჩ იტდუჲლა̄ ბუჲსჷ̃ ჰერწო̂ დატდიენო̂ – სწორედ ეგ იყო ქვაბიპარიობის ღამეს ჩვენი ქვაბის გამტაცებელი (ტბათანაში, წოვათუშების საზათფხულო სავანეში, იყო საგანგებოდ დათქმული შებინდება, როცა ყველა ოჯახი რამე გემრიელს ხარშავდა ქვაბით და, თუ ყოჩაღი იყავი, უნდა მოგეხერხებინა მისი ჩუმად წაღება, ჩუმად მოტაცება).

შერგმა|დ|ალარ **šergma|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. შერგება (შეერგება) пойти (идти) на пользу benefiting. ჯეჩგო დაჯინო′ქ̃, დიჰნო̄ ცოჰანნა შერგმალა – სხვისთვის წართმეული და მოპარული არავის შეერგება.

შერგმა|დ|არ **šergma|d|ar** გრდმ. прх. trans. შერგება (შეარგებს) дать, чтобы пошло на пользу (о еде) make sb benefit smth. ვახრიკ ვაჰოვ ვა̄ხარ ცო შერგმადიქ̃ ივნენ – ლოთმა ვაჟმა ცხოვრება არ შეარგო ივანეს.

შერისხო|დ|არ **šerisxo|d|ar** გრდმ. прх. trans. შერისხვა (შერისხავს), დაწყევლა, შეჩვენება проклять to curse, to damn. ერეკლ მეფეს შარი̃ კნათ, გიუჲრგი̂, შერისხოდვიქ̃, ვუი̃ (-უი̃) ჰედრა⌈ჰ⌉ ბუჰეხაჲნო̂ – ერეკლე მეფემ თავისი ვაჟიშვილი, გიორგი, შერისხა, რატომ დაიგვიანე ომშიო.

შესწორბა|დ|არ **šesc̣orba|d|ar** გრდმ. прх. trans. შესწორება (შეასწორებს) исправить, поправить, ⌈про⌉корректироват correction, to correct. ცო ჰამბალა სო̃ ჰამას ალʿინო̂ დოშ შესწორბადარ – არა მსიამოვნებს ვინმესგან ნათქვამი სიტყვის შესწორება.

შესწორბა|დ|ითარ **šesc̣orba|d|itar** გრდმ. прх. trans. შესწორებინება (შეასწორებინებს) заставить ⌈про⌉корректироват make sb correct smth. პარიკმახრეგო̂ ბეჯ შესწორბადჲითნას – პარიკმახერს თმა შევასწორებინე.

შეტრაყ ჲჲ **šeṭraq** jj 1. საბელი верёвка tie, tether. ჭელრე'ნე̂, გაზარ̄ შეტრყევ კარჩხჷ̄ხ ახკჷ – ცხვარი და თხები საბლით კრჩხებზე (ჩხებზე) მიაბეს. 2. დაწნული თმა, ნაწნავი коса pigtail, braid, plait.

შეფერყბა|დ|არ (ფერყბა|დ|არ) **šeperqba|d|ar** (**perqba|d|ar**) გრდმ. прх. trans. შეფერხება (⌈შე⌉აფერხებს) задержка hindering, obstacle. მუჲჩრ̂ ამჭ̂დოვ ა̄ხდივარ შეფერყბადიჲ̂ – ცუდმა ამინდმა ხვნა-თესვა შეაფერხა.

შეფუთა|დ|არ (ფუთა|დ|არ) **šeputa|d|ar** (**puta|d|ar**) გრდმ. прх. trans. შეფუთვა (⌈შე⌉ფუთავს) упако⌈вы⌉вать wrapping. კახთი დაწჷ̂ ჱა ხეცჷ̄, ჱა ეთ̃ეშ პალმი ჰალრ̂ ფუთადო – კახეთში მძიმე ზამთარი იცის და ზამთრის დადგომისას პალმებს ფუთავენ.

შეღავათ ჲჲ **šeγavat** jj შეღავათი льгота relief. მთავრბას დენე̂ გადასახადჲ̂ შეღავათ ჲალ'ჭ̂ ნახნ – მთავრობამ დღის გადასახადის შეღავათი მისცა ხალხს.

შეყრ ჲჲ **šeq̣r** jj ⌈შე⌉ყრილობა собрание, сходка meeting, gathering of people, congress. რეპკოს სალოცავ ტემაქრენა⌈ჰრ̂⌉ შეყრ ჲექჲიჲ̂ ყუყნაუჲვ, ასჷ̄ შეყრახ ვუჲტჷ̂ – რეპკომ სალოცავის სერიდან ყრილობას ნაღარით უხმო, მეც ყრილობაზე მივდივარ.

შეყრ-გამოყრი ჲ **šeq̣r-gamoq̣ri** j მრ. мн. pl. ცოლქმრული გაყრები და შერიგებები супружеские разводы и помирения matrimonial divorces and reconciliation. შეყრ-გამოყრი ჭირუდ ჲალ'ე'ნე̂, ნატაშ საბოლოოთ ბედ ჲალ'ჲ̂ ივსებხჷ̂ – შეყრა-გამოყრა მობეზრდა და ნატაშა საბოლოოდ დასცილდა იოსებს.

შეყრა|დ|ალარ **šeq̣ra|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. შეყრა (შეიყრება) соб⌈и⌉раться to get together. ჰათხეც ალნი ქუჲრწლჷ̄ხ დუყ ნახ შეყრადალჭ̂ლათერ – წინათ ალვანში ქორწილებში ბევრი ხალხი შეიყრებოდა ხოლმე.

შეყრა|დ|არ **šeq̣ra|d|ar** გრდმ. прх. trans. შეყრა (შეყრის), თავმოყრა соб⌈и⌉рать to gather, to get together. ცო შეყრადჲოს იყ ამბუჲნმაქ ქვეყანჷ̄ – არ შევყრი ქვეყანას ამ ამბავზე.

შეშ **šeš** მრ. იხ. мн. см. pl. see შე **še**.

შეწირო|დ|არ **šec̣iro|d|ar** გრდმ. прх. trans. შე⌈მო⌉წირვა ⌈по⌉жертвовать to sacrifice, to donate, to contribute. თედოლ ბიძის ლაშარ ხატენ ქურჭ̂ შეწიროდბიერ – თედოლე ბიძამ ლაშარის ჯვარს ქურანი (წაბლისფერი ცხენი) შესწირა; დუყიჩრ̂

ნანას შეწიროდიჷ̄ შარი̄ ბა̆დერ სამშობლუჲნი̂ – ბევრმა დედამ შესწირა თავისი შვილი სამშობლოს.

შეწყალბა|დ|არ šeçq̣alba|d|ar გრდმ. прх. trans. შეწყალება (შეიწყალებს) помиловать forgiveness. დამნაშავეს ჴელხოვახ შეწყალბადვარ დეხი̄ – დამნაშავემ მოსამართლეს შეწყალება სთხოვა.

შეხამბა|დ|არ (ხამბა|დ|არ) šexamba|d|ar (xamba|d|ar) გრდმ. прх. trans. შეხამება (⌈შე⌉ახამებს) под⌈о⌉б⌈и⌉рать (под цвет) matching, combining. ჰ̦ამახეც ღაზიშ ე ფერი მხატვრეს შეხამბადო – ყველაზე კარგად ამ ფერებს მხატვარი შეახამებს.

შველ დდ švel dd შველი косуля roe, roebuck. ჰ̦უ̄ცერე შველ დაგირ სო̄ – ტყისპირას შველი დავინახე.

შვეტ ჲჲ šveṭ jj მათრახი, შოლტი нагайка, кнут whip, lash. ბა̆დრივ შვეტიგო̂ ტკაც დითო̂ – ბავშვები შოლტებს ატკაცუნებენ; ღაზიჩო̂ დონენ შვეტ ცო ჲეწე̂ – კარგ ცხენს მათრახი არ უნდა.

შვეტ-მარდო̄ (შოტ-მარდო̄): შვეტ-მარდო̄ (შოტ-მარდო̄) ჰ̦ეჴარ (ჰ̦აჴარ) šveṭ-mardō (šoṭ-mardō): šveṭ-mardō (šoṭ-mardō) ḥeqar (ḥaqar) უხეში სიარული ხელ-ფეხის ზედმეტი მოძრაობით, ხმაურით (ამგვარად ივლის, დადის) ходить небрежно, неуклюже, грубо rough walking by moving hands and feet noisily. ცო წონალა სო̄ ის ჲაჰ̦ი̄ შვეტ-მარდო̄ ჰ̦ეჴარ – არ მომწონს მაგ გოგოს უხეში სიარული.

შვეტწი̄ šveṭçī უმათრახო⌈დ⌉ без кнута without whip, knout. შვეტწი̄ დო̄ლოვ ცო ღალავ – უმათრახო ცხენოსანი არ ვარგა.

შვეტწოლობ ჲ šveṭçolob j უმათრახობა быть без кнута being without a whip. შვეტწოლობ დო̄ლოვახ ცო თაუ̂გუ̂ – უმათრახობა ცხენოსანს არ უხდება.

შვიდბა|დ|არ (დამშვიდბა|დ|არ) švidba|d|ar (damšvidba|d|ar) გრდმ. прх.trans. ⌈და⌉მშვიდება (⌈და⌉ამშვიდებს) успокаивать, успокоить to make sb come down/be calm. ჩამლიჩო̂ მუსიკეს ადმჷ̄ მშვიდბადო – გემრიელი (ტკბილი) მუსიკა ადამიანს ამშვიდებს.

შვიდობ ჲ švidob j მშვიდობა мир (отсутствие вражды, войны, ссоры) peace. შვიდობ ჰ̦ამახეც ზორაჲში̂ ჭირბალა თხალუჩო̂ მსოფლიუჲნი̂ – მშვიდობა ყველაზე მეტად სჭირდება დღევანდელ მსოფლიოს.

შვი̃დ დდ **švĩd** dd შინდი кизил cornel. სტაბო⌈ჰ⌉ ფსტი–მახკარ შვი̃დეგო̂ იხო̂ ჰუ̃ლო̂ – შემოდგომაზე დიაც-ქალები შინდზე დადიან ტყეში; ატყეღაჲნო̂ შვი̃დხი̃ თიტენო̂ ტავ ქჰექდოს, გამდოს – სამშვილდედ შინდიდან მოჭრილ ტოტს ვამზადებ, ვღუნავ.

შვი̃დილო̄ ჲჲ **švĩdilō** jj შინდნარი, შინდიანი кизильник a place full of cornel trees. ქორთი⌈ჰ⌉ ოშტუჩო̂ შვი̃დილო̄ხ ბჭარდახქ̃თხო̂, მე̄ თაჲლზი ჰათეც შვი̃დეხ დუწდინათხ – ქორეთში ისეთ შინდნარებს წავაწყდით, რომ ხურჯინები მაშინვე შინდით ავავსეთ.

შვრივ დ **švriv** d შვრია овёс oat. გოგიხ შვრივევ ლივლივ დორ – ირგვლივ შვრია ლივლივებდა; შვრივე̃ მაჲჯი̂ სამკურნალოთ ყენბადჲო – შვრიის პურს სამკურნალოდ იყენებენ.

ში **ši** 1. ორი два (двое) two. ნაყმაქ ში სტაკ ვალორ – გზაზე ორი კაცი მოდიოდა; შინნა̄ ხეცე̄, ჯაინა̄ ხეცე̂ – ორმაც იცის, ღორმაც იცის; შინ მათ̦ე⌈ჰ⌉ – ორ ადგილას, ორგან. 2. გადატ. перен. fig. ბევრი много many; much; a lot. გარჯამ იცის ში ნაჩხ – გარჯამ იცის ბევრი ყველი (იზოლდა ლაგაზიძე).

ში̃ღ **šĩγ** ზმნს. нареч. adv. ორად, ორზე, ორ ნაწილად на два, на две части, на двоих in two parts. შინ ვაშას ჟე ში̃ღ დეყი̃ – ორმა ძმამ ცხვარი ორად გაიყო; ყარფუზ ში̃ღ თიტათ! – საზამთრო ორად გაჭერით! ლაწმრენ შურ ში̃ღ თელ‘ჴლათი̃ – ავადმყოფს რძის ორად (ორჯერად) მიცემა დაუწყეს; კუ̃ძ ში̃ღ ჲაჯო′ეთ ვაჲ, ჯე̃ მა̄ ქაკეშა′ჯ თეტოთ ვაჲ! – კუნძი ორად გავაპოთ, შემდეგ კი წვრილად დავჭრათ!

ში̃ლო⌈ჰ⌉ ცჰა **šĩlo⌈h̦⌉ ch̦a** ორში ერთი, ერთ-ერთი; ან ასე, ან ისე один из двух; или так, или этак one in two; one of the; one way or another. ში̃ლო⌈ჰ⌉ ცჰა დეწე̂ ხილ‘ჴ̃ – ორში ერთი (ან ასე, ან ისე) უნდა იყოს.

ცჰა ში̃ღ **ch̦a šĩγ** ერთიორად, ორმაგად вдвое doubly; twice as much. ჰე̃ ლაზოლ ცჰა ში̃ღ დაჰ ჲეჯოს – შენს სიკეთეს ერთი-ორად გადავიხდი.

შიდუჰ|დ|აშ, შიდუჰ|დ|აჲნი̂, შინდუჰლი̃ **šiduh̦|d|aš, šiduh̦|d|ajnî, šinduh̦lĩ** ორლესული, ორი პირის მქონე обоюдоострый, имеющий два острия double-edged, two-edged. შალთ შიდუჰდაშ ჲა – ხანჯალი ორი პირის მქონეა; შიდუჰდაჩო̂ (შინდუჰლიჩო̂) გერწევ მასთხოვ ჯერ‘ლ‘ოვო̂ – ორპირიანი იარაღი მტერს აშინებს.

შიბაქ დდ **šibak** dd შიბაქი трубка для спускания мочи в люльке urine drainpipe on cradle. აკვნე[ჴ] დიშუჩრ̃ ბ̆დრჼ ჴაჺტყი̂ შიბქელა დათხე̂ – აკვანში მწოლიარე ბავშვის შარდი შიბაქიდან იღვრება; შიბქეგო[ჴ] ში ბაქ ბა – შიბაქს ორი პირი აქვს.

შიიტ̧ **šiiţ** თორმეტი двенадцать twelve. რიყემაქ შიიტ̧ ჴა ბაჟერ – რიყეზე თორმეტი ღორი ძოვდა; შიიტ̧ევ ცჴჼლ გაგოდრ̃ ჟე– თორმეტნი ერთად ინახავენ ცხვარს.

შიიტ̧ეჸ **šiiţe’** თორმეტივე все двенадцать all the twelve. შიიტ̧ეჸ ბჭოკ ლაზჼ ბა – თორმეტივე ვაცი კარგია.

შიიტ̧ლღეჼ **šiiţlγẽ** მეთორმეტე двенадцатый twelfth. შიიტ̧ლღეჼ ვეწესრ̃ ხილ’ჼ თაბით – მეთორმეტე უნდა ვიყო, მგონია; შიიტ̧ლღეჩრ̃ ნომრე[ჴ] დახეთხ – მეთორმეტე ნომერში ვცხოვრობთ.

შიიტ̧ლღეშ **šiiţlγeš** ზმნს. нареч. adv. მეთორმეტედ, მეთორმეტეჯერ двенадцатый раз for the twelfth time. შიიტ̧ლღეშ ლივას ჴოგრ̃ – მეთორმეტედ გეუბნები.

შიიტ̧წ **šiiţç** თორმეტჯერ двенадцать раз twelve times.

შიკ **šiḳ** მხოლოდ ორი только два (двое) only two. შიკ ცარკ ჺაჴერ ბაბუჺგო[ჴ], ვუხ (-უხ) ჭირ ბარ! – ორი კბილი მაინც რომ ჰქონდეს პაპას, რა უჭირდა!

შიკეჸ **šiḳe’** ორივე[ნი] оба both. ოჴუჺგო[ჴ] შიკეჸ ცარკ დაჴ ჺჭოგჺალირ – მას ორივე კბილი გაუტყდა; შიკეჸ ქოკ ლეჺწ̂ სქჼ – ორივე ფეხი მტკივა.

შიკრიკ დდ **šiḳriḳ** dd შიკრიკი посыльный, курьер courier. შიკრიკედ მოჸ ოთ̧ მიჩმე[ჴ] – შიკრიკად მაინც დადექი სადმე.

შილაფლავ დ **šilaplav** d შილაფლავი плов с мясом rice gruel. შილაფლავეხ ბუჺწნორ ობი – შილაფლავით გამძღარიყვნენ ისინი.

შილღეჼ **šilγẽ** მეორე второй the second. შილღეჼ ბ̆დერ ხილ’ქ თეკუჺნი̂ – მეორე შვილი ეყოლა თეკოს; ბაძრ̃ შილღეჩრ̃ კლასე[ჴ] ვა – ბაძო მეორე კლასშია; შილღჼგეჸ მაჺჴი̂ ჺათ̧ჺალიჼ ლაზიში̂ – მეორე პურილა გამოცხვა კარგად.

შილღეშ, შაწლოღეშ **šilγeš, šaçloγeš** ზმნს. нареч. adv. მეორედ второй раз for the second time, secondarily. შილღეშ (შაწლოღეშ) იშტ[რ]ჸჼ გოჼწლი მა ჺო! – მეორედ ასეთი სისულელე[ები] აღარ გააკეთო!

შინ- **šin-** ორ-, ორი რამისგან შემდგარი дву[х]-, состоящий из двух compound of two two pairs. შინქოკლიჼ – ორფეხა; შინსაჲრთლილიჼ – ორსართულიანი.

შინა̄ ჲ **šinā** j სამშაბათი вторник Tuesday. ცჰანედოლიჼ შინა̄ ეთ̦ე̂ – ორშაბათის შემდეგ სამშაბათი დგება; შინე[ჰ] ვალოს – სამშაბათს მოვალ.

შინელ დდ **šinel** dd შინელი, ფარაჯა, მაზარა шинель greatcoat, overcoat. შინლა̄ხ ჰარჩბალინრ̂ მემცხორი ბიფშურ ნაქტრეგო[ჰ] – ფარაჯებში გახვეული მწყემსები იწვნენ ბინასთან.

შინნაჲრეჼ **šinnajrẽ** ორნაირი, ორგვარი двоякий, двух родов, двух видов of two types, double, double-sided. შინნაჲრეჼ დაყარ და თხა – ორნაირი საჭმელია დღეს.

შინლიჼ¹ **šinlĩ**¹ ორიანი (შემადგენლობა) состоящий из двух two; dual; double. შიჼლიჼ ბეცნოჰერ სოჼ, კარტ სეჼ ჲარ – ორიანი რომ მომსვლოდა, კარტი ჩემი იყო; მელ‘თუმნილიჼ და? – შინლიჼ და? – რამდენთუმნიანია? – ორიანია.

შინლიჼ² **šinlĩ**² ბდ bd „ორიანი“ (შეფასება) «двойка» (оценка) poor grade.

შინსტექლიჼ **šinsṭeklĩ** ორშაურიანი, უზალთუნი гривенник ten penny coin. შინსტექლიჩოხ ჺაჲრთჼ (ჺეჲრთვჼ) მაწროლ ევჲიენჲას – ორ შაურად ბლომად ტკბილეულობა მიყიდია.

შინფეჲნლიჼ **šinpejnlĩ** ორმხრივი двусторонний bilateral, mutual, two-way.

შინფეჲნრეჼდა[ჰ], შინფინრეჼდა[ჰ] **šinpejnrẽda**[h̦], **šinpinrẽda**[h̦] ორი მხრიდან, ორმხრივ с двух сторон from both sides. შინფინრეჼდა[ჰ] ჲაჰიჼ ბჵევ ციხენმაქ რიალ – ორივე მხრიდან შეუტია ჯარმა ციხეს; შინფინრეჼდა[ჰ] ჰეჴოჩრ̂ მახავ ატ̦აჲშა̂ ფშელოვრ̂ სტაკ – ორი მხრიდან მქროლავი (ორმხრივი) ქარი ადვილად გააციებს კაცს.

შინქოკლიჼ **šinkoḳlĩ** ორფეხა двуногий two legged. გაბსჼ შინქოკლიჼ ეშმაცრ̂ ჴენაც ცო ლელეგე̂ ალნი[ჰ] – გაბოსთანა ორფეხა ეშმაკი სხვა აღარ დადის ალვანში; შინქოკლიჩოვ დჵივცქოკლიჼ დატდინორ – ორფეხიანს ოთხფეხიანი მოუტაცებია (სახუმარო გამოთქმაა).

შიჼ ბდ **šĩ** bd ცური вымя udder. ვაჲ ათ̦გო[ჰ] ჭჵალოჼ შიჼ ბა – ჩვენს ფურს მაგარი ცური აქვს; შინეხიჼ ტკიპი დაჰ ჲაჲხნათხ – ცურიდან ტკიპები მოვაცილეთ.

შირვაჲნა̄ ჲ **širvainā** j შირვანი (საძოვარი ივრის ნაპირას, დღევანდელი აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე) Ширван (пастбище на берегу реки Иори, на территории сегодняшнего Азербайджана) Shirvan (pasture on the coast of the river Iori located in Azerbaijan territory). ჲეხწატყ ათას ჟე დაჟდორათხ შირვნე – ას ოც ათას ცხვარს ვაძოვებდით შირვანში.

შირიმ ბდ **širim** bd შირიმი, შარდის ბუშტისა და თირკმლის ქვა камушек мочевого пузыря и почки stone in in kidney and urinary bladder. ფხევ ილკუჲჼ დად შირმუვ (შირიმევ) ვჭევირ – ხევსური ილიკოს მამა შირიმმა მოკლა.

შირიჼ **širĩ** მოძველებული (საჭმელი), მძაღე устарелый (о съедобном) rancid food.

შირიქა̄ ჲ **širikā** j შირაქი (ცხვრის საძოვარი დიდი მინდორი ივრის ნაპირზე, დღევანდელი აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე) Шираки Shiraki (sheep pasture on the coast of Iori located in Azerbaijan territory). შირიქ დიკუჲნრ̂ ჟე ცო დაგჷ̂ ფჳეგო – შირაქში წასაყვანი ცხვარი აღარა ჰყავს სოფელს.

შიფერ ბდ **šoper** bd შიფერი шифер roofing slate. თხალუჩრ̂ დროჳ წენბუჲ ფჳეა̄ხ ჴშიროშ შიფრევ ჴეხკრ̂ – დღევანდელ დროს სახლებს სოფლებში ხშირად შიფრით ხურავენ.

შიფანერკ ბდ **šipanerḳ** bd ტანსაცმლის კარადა, გარდერობი шифоньер, гардероб wardrobe. ელნეს ხელოსნეგრ̂ შიფანერკ თაგბითქჼ – ელენემ ხელოსანს გარდერობი გააკეთებინა.

შიშ **šiš** ორ-ორ[ნ]ი по два, попарно in pairs, two by two. ქოთ̦იჩრ̂ ნაყვ შიშ დოტურ – ვიწრო გზაზე ორ-ორნი მიდიოდნენ; შიშ მანათ ჯიბი ბოლ̦ინრ̂ შირიქრ̂ ბახრათხ – ჯიბეში ორ-ორმანეთჩადებულები შირაქში წავედით.

შიშიანობ ჲ **šišianob** j შიშიანობა, რაიმე საფრთხით გამოწვეული საყოველთაო შიში всеобщий страх, вызванный той или иной опасностью general fear caused from certain danger. ბუჳ დროჳ ჲაჭოჼ შიშიანობ ჲარ ვაჲლო[ჳ] – ომის დროს დიდი შიშიანობა იყო ჩვენში (ჩვენთან).

შიშა̄-შიშა̄ **šišā-šišā** იხ. см. see შიშ **šiš**.

შიშინლიჼ **šišinlĩ** ლუწი чётный even number. ქალიქა̄ხ არლეჩრ̂ წენბუჲგო[ჳ] შიშიჼლიჼ ნომრი ხილ‘ჼლათჷ̂ – ქალაქებში მარცხენა (მხარის) სახლებს ლუწი ნომრები აქვთ ხოლმე.

შიშლიქ დდ **šišlik** dd შიშლიგი (გაყიდულ ცხვრებზე საჩუქრად დამატებული ერთი ცხვარი) убойный баран, данный в придачу к купленным ram taken by turns form shepherd's flock. თაბაჲრჩი̂ დუჲხკჩე[ჳ] შიშლიქ ოშტიკ მაქა̄ თელʻორ, შიშლიქეხ ტათებ ცო ევდორ – როცა ჭედილებს გაყიდდნენ, შიშლიგს ისე, უფასოდ ამატებდნენ ზედ, შიშლიგში ფულს არ იღებდნენ.

შიჩე̂ **šičê** შინში, დეიდაშვილი один из детей сестёр cousin, aunt's son. საბედ ნანეშჷჼ კნათ ცჳაცჳავჷჼ შიჩე̂ ვარ თხენე̄, ოე (ოჳა'ჷ̆) კაწკლეჳაჸ დაჳ ვალიჼ – საბედა დეიდას ვაჟი ერთადერთი შინში იყო ჩვენი და ისიც პატარაობაშივე მოკვდა.

შიჩალო̂, ჩიჩალო̂ ვბ; ჲდ **šičalô, čičalô** vb; jd კნინ. уменьш. dim. შინში, დეიდაშვილი сын или дочь одной сестры по отношению к сыну или дочери другой сестры cousin-uncle's or aunt's child. ის. см. see შიჩლაჸო̂ **šičla'ô**.

შიჩლაჸო̂ **šičla'ô** კნინ. уменьш. dim. შინში, დეიდაშვილი один из детей сестёр cousin; aunt's son. ის. см. see შიჩე̂ **šičê**.

შიყ **šiq** ორიოდე около двух about two. ბაბუჲგო[ჳ] დისტე[ჳ] შიყ ცარკ ჯეჲალეგე̂ – პაპას პირში ორიოდე კბილიდა აქვს.

ში-ყო **ši-qo** ორი-სამი два-три two-three. ში-ყო რვეულ ლიბალე̂ სოჼ – ორი-სამი რვეული მომეცი რა!

შკაფ ბდ **šḳap** bd კარადა шкаф wardrobe. შკაფენ ჳათხე̂ შტოლ ცო კი ოთ̦ლალო̂? – კარადის წინ, ნეტავ, მაგიდა არ დაიდგმება?

შლამ ბ **šlam** b შლამი ил, тина silt, slime. ყერვა'[ჷ̆], კირევა'ჷ̆, შლამუვა'[ჷ̆] წა თეგდჼლათე̂ – ქვით, კირით და ლამით სახლს აკეთებენ ხოლმე.

შნო ჲ **šno** j შნო, უნარი способность, ловкость, умение ability; skill. ბასილ შნუჲხ ცო̄მ ალʻმაკეთ ვაჲნი̂ – ბასილის შნოზე ვერაფერს ვიტყვით.

შო დდ **šo** dd წელი[წადი] год year. მელʻ შო ყაჩჷჼ ტასუჲნი̂? – რამდენი წელიწადი შეუსრულდა ტასოს? მელʻლჷჼ შო დერწჷჼ აჲნკუჲჼ? – მერამდენე წელშია ანიკო? ის̨ შარაგო̂ ვალʻჩე[ჳ]დოლიჼ ბჭა ჟეხ ვაჲწრას – როგორც კი ცხრა წლისა გავხდი, მას შემდეგ სულ ცხვარს დავდევდი; შარიშ დუყ დახჷჼ, მა̄ ხაჲრტონენ გოჼ კაძიკ ლატჷჼ – ბევრი წელი გავიდა, მაგრამ ხარიტონს ჭკუა ცოტა მოემატა; დალოჩო̂ წიჩო̂ შარე[ჳ] ბუზკაჼტ ეცოს – მომავალ ახალ წელს გარმონს ვიყიდი.

შოჲუყ **šojuq** ზმნს. нареч. adv. წელიწადგამოშვებით через каждый год, с годовым интервалом a year interval. თხე სხალევ შოჲუყ ყებწო̂ – ჩვენი მსხალი წელიწადგამოშვებით ისხამს.

შოშა̆რბით **šošărbit** წლიდან წლამდე, წლობით годами over the years. შოშა̆რბით ჩაჴრეჩრ̂ საძოვარმაქა̄ხ ლევბორ ქიქოჷ ვაი̃ მემცხორი – წლობით შორეულ საძოვრებზე ყოფილიყვნენ თურმე ძველად ჩვენი მწყემსები.

შოშა̆რგომცი̃ **šošărgomcĩ** წლითიწლობით, წლიდან წლამდე из года в год, годами year by year.

შოჴაჩუჲლა̄ დ **šoqačujlā** d წლისთავი годовщина anniversary. ლა̆მრ̂ ბაბუჲ̃ შოჴაჩუჲლა̄ და თხოგო⌈ჭ] – ზეგ პაპის წლისთავი გვაქვს.

შა̆რბით **šărbit** წლობით годами for years. ქიქოჷ ჩაჴ ჴელორ ჟე დაჟდანე̄, შა̆რბით ჩუ ცო იხმაკერ მემცხორინ – ძველად შორს მიჰყავდათ ცხვარი საძოვებლად და წლობით შინ ვერ მოდიოდნენ მწყემსები.

შარლუ̃ **šarlũ** წლიანი, წლისა, ერთი წლისა годичный, годовалый a year old. დჭევაჲტ შარლუ̃ ვა სე̃ კაწკუხ კნათ – თოთხმეტი წლისაა ჩემი უმცროსი ბიჭი.

შოვბა|დ|ალარ **šeq̣ra|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. შოვნა (იშოვება) русск to find (can be found). ჲაჴო̃ მაცოლ თასჲალი̃ ბუჭ დროჭ, მაჲჴი̂ ცო შოვბალარ – დიდი შიმშილობა ჩამოვარდა ომის დროს, პური არ იშოვებოდა.

შოვბა|დ|არ **šovba|d|ar** გრდმ. прх. trans. შოვნა (იშოვის, შოულობს) доста⌈ва⌉ть, приобрести, приобретать finding, obtaining. ტათებ შოვბადარ ძნელ დაე̄, დახარჯოდარ ატა̃ – ფულის შოვნა ძნელია და დახარჯვა ადვილი.

შოვბა|დ|ა̃ **šovba|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund შოვბა|დ|არ **šovba|d|ar**. წომლა̃ ტათებ შოვბადა̃ ნათესვა̄ხ ჲუჲტას – წამლების ფულის საშოვნელად ნათესავებში მივდივარ.

შოვბა|დ|იენრ̂ **šeq̣ra|d|ienô** ნაშოვნი доставленный, приобретённый, найденный, то, что доставлено, приобретено, найдено found, obtained. დოფხ მეხკდოშ ქორდიენრ̂ ტათებ ქალქი ჯიბგრივ ჯიბრე̃ ჭალრ̂ დახი̃ სოგო – ოფლისღვრით ნაშოვნი ფული ქალაქში (თბილისში) ჯიბგირებმა ჯიბიდან ამომაცალეს.

შოვბა|დ|უჲნი̂ **šovba|d|ujnî** 1. მშოვნელი достающий, тот, кто достаёт, приобретает, находит что-л. sb who finds / obtains smth. ტათებ შოვბადუჲნი̂ ადმე̃ ცომენა ხილ‘ე̃ სე ოჯხე – ფულის მშოვნელი ადამიანი არავინ აღმოჩნდა ჩემს ოჯახში. 2. საშოვნელი то, что следует достать, приобрести, найти smth to be found. შოცჴა̄ც შრომალაშ შოვბადიენრ̂ ტათებ მელმი ბათ̣ა ქორლქᶰ დალ‘ქᶰ თხოგო – მთელი წლის შრომით ნაშოვნი ფული რამდენიმე თვეში ხელიდან გამოგვეცალა.

შოვ ვბ; ჲდ **šov** vb; jd ფშაველი пшавец, пшавка the Pshavs, the Pshaveli (native person from Pshavi). სოცᶰ ჴაშედ ცჴა შოვ ვეცქᶰ – ჩემთან სტუმრად ერთი ფშაველი მოვიდა; შუჲბ̂ საბლეხᶰ ლამნა̄ხ და̄ხე̂ – ფშავლები მეტწილად მთებში ცხოვრობენ; მაჴიშ კერბადᶰ, შაჲრი ლევდᶰ შობი ზორაჲშ̂ ზორᶰ ბა – სიმღერების, ლექსების თხზვაში, შაირების თქმაში ფშავლები ძალიან ყოჩაღები არიან; ცეხენ შობა̄ხ ვარასრ̂ – წელს ფშავლებში (ფშავში) ვიყავი.

შო̂ ჲ **šō** j 1. ფშავი Пшави (место проживания пшавов) Pshavi (a place where Pshav people live). 2. ლაშარის ჯვარი ფშავში капище Лаша-Георгия в Пшави Lasha-Giorgi’s worship place in Pshavi. შო̂ დუჲტათხ, შო̂ჴ კუᶰ ჭეჭყ დეწეთხ დჵევᶰ – ფშავში მივდივართ, ლაშარის ჯვარში თეთრი მოზვერი უნდა დავკლათ.

შოთ ჲჲ **šot** jj შოთი шоти, чурек Shoti, traditional Georgian bread. ჲაფხეჩრ̂ შოთეხ ვაჲლქᶰ ნაჩხ თაუ̆გუ̆ – ცხელ შოთს ჩვენებური ყველი უხდება; შოთი თორნი თეფხრ̂ – შოთებს თონეში აკრავენ; მოლუ̆ᶰ შოთᶰ ჴაჲჭ̂ ლათ̣ე̂! – როგორი შოთების სურნელი დგას!

შოლტ ჲჲ **šolṭ** jj 1. შოლტი (ხისტარიანი გრძელი წნული) бич, длинная плеть whip. ყევრა̄ლეჩრ̂ ურუმ მეურმევ ფსტარჩ-კამჩი შოლტევ ლეხკრ̂ – ყევრებიანი ურმის მეურმე ხარ-კამეჩს შოლტით ერეკება. 2. შოლტი (საქალამნედ გრძლად გამოჭრილი ტყავი) длинная полоска кожи для изготовления лаптей long lash / whip for making bast sandals. ცჴაჲნ̂ შოლტეხ იტ̣ ქოკ ჯანᶰ ბალ‘ქᶰ – ერთი შოლტიდან ათი ფეხი (ცალი) ქალამანი გამოვიდა.

შოლტეხ დ|აჴარ (დ|ახარ) **šolṭex d|aqar (d|axar)** გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉შოლტვა (⌈გა⌉შოლტავს) ⌈вы⌉хлестать to strap, to lash.

შოლტა|დ|არ **šolṭa|d|ar** გრდმ. прх. trans. შოლტვა (⌈გა⌉შოლტავს) ⌈вы⌉хлестать (плетью, бичом) to whip, to beat. დუჴ შოლტადიქᶰ ყაჲნ̂ ვირ, მა̄ მათ̣ხᶰ ცო დაქექადომაკᶰ – ბევრი შოლტეს ბებერი ვირი, მაგრამ ადგილიდან ვერ დაძრეს.

შორ|დ|არ **šor|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაგანივრება (⌈გა⌉აგანივრებს) расширить, расширять to make wider. ბაბუჲნ აგას კოკ შორჲიქᶰ – პაპას ბებიამ ქურქი გაუგანივრა.

შორბ ჲჲ **šorb** jj ბრინჯის ჩორბა (თურქული წარმომავლობის წვნიანი) рисовая чорба (суп турецкого происхождения) rice soup of Turkish origin. შორბევ კუჭ ჭელობრ̂ – ჩორბა კუჭს ამაგრებს.

შორდორი̃ **šordorĩ** ნამეტნავად სქელი, განიერი чересчур широкий extremely thick, wide. თინიკრ̂ შორდორი̃ ჲა, მა̄ სახე̂ ლამზურ ჲაჲწუ̂ – თინიკო ნამეტნავად სქელია, მაგრამ სახე ლამაზი აქვს.

შორი̃ **šorĩ** განიერი, ფართო, ვრცელი широкий, просторный wide, broad. შორიჩრ̂ ქორა̄ლდა[ჳ] დუჯ მაშა იხრ̂ – განიერ ფანჯრებში უხვი შუქი [შე]მოდის; შორი̃ აცი ჲატე̂ შირქი[ჳ] – ვრცელი ტრამალებია [ყრია] შირაქში.

შორიშ **šoriš** ზმნს. нареч. adv. ფართოდ широко, просторно widely, broadly. ბაბუცლარ შორიშ და̄ხე̂, ათხ მა̄ – ქოთ̧იშ – ბაბუცაანი ფართოდ ცხოვრობენ, ჩვენ კი – ვიწროდ.

შორლა̄ ჲჲ **šorlā** jj სიგანე, სიფართოვე ширина, широта width, broadness. ჩითგო[ჳ] თოყალ შორლა̄ ჲა – ჩითს საკმარისი სიგანე აქვს.

შორლაჲნმაქ **šorlajnmak** სიგანეზე в ширину, поперёк across, breadthwise.

შორნა̄, შუჲრნა̄ დ **šornā, šujrnā** d დროსა და სივრცეში განფენილი ხალვათობა, სიფართოვე, სიგანივრე распросраняющаяся во времени и пространстве широкость, размашистость broadness, width spread in time and space. თხე სა̃გო[ჳ] შუჲრნა̄ და – ჩვენს ეზოში ხალვათობაა.

შოროლ ჲჲ **šorol** jj სიგანე, ხალვათობა, სიფართოვე, სიგანივრე, როგორც ასეთი ширина, широкость, размашистость wideth, breadth spread in time and space. ესე[ჳ] ლაზე̃ შოროლ ჲა – აქ კარგი სიფართოვეა; ე ოთხეგო[ჳ] ფხი მეტრ შოროლ ჲა – ამ ოთახს ხუთი მეტრი სიგანე აქვს.

შორშა̃ დდ **šoršã** dd შოშია скворец starling. ჸარჭიჩრ̂ შორშნევ ბენე[ჳ] გაგნი ჲიხკე̃ – შავმა შოშიამ ბუდეში კვერცხები დადო; შორშნა̃ ბენი ლეხოთხ – შოშიების ბუდეებს ვეძებთ.

შტუკ: შტუკ ჲ|არ **šṭuḳ: štuḳ j|ar** გრდმ. прх. trans. ოინის ქმნა (უზამს), ოინის მოწყობა, გაცურება обвести вокруг пальца, устроить штуку to make tricks. Fooling. შტუკ ჲიე̃ სო̃ მიქლეს, ოჯუმფლე̃ ბახი̃ სო̃ გოგრ̂, სუჲგრ̂ ალʻითე̃ სოგრ̂ შჲრ̂ ვალუხ უარ – ოინი მიყო მიქელმა, იმდენი მიარა, შევე მათქმევინა უარი თავის ვალზე (რომელიც ემართა).

შტუკ ხილʻარ **šṭuḳ xilʻar** გრდუვ. непрх. intrans. ოინის დამართნა (⌈და⌉ემართება), ოინის გადახდომა попасть впросак to be swindled.

შუ **šu** თქვენ вы you. შუჲ დაჲშუ̃? – თქვენა ხართ? აჲში̂ ვუხ (-უხ) თეგდუჲში̂? – თქვენ რას აკეთებთ? შუგო⌈ჰ̮⌉ მეჼ და? – თქვენ ვინა გყავთ, თქვენთან ვინ არის? აჲში̂ მიჩ დახერ? – თქვენ სად წახვედით?

შუგომციჼ **šugomcĩ** თქვენამდე до вас to you. მოსჲჼ მოჰ̮ეც ჲა ყანოლ, ქუჲთად შუგომციჼ ჰ̮ალორ̃ ცო იხმა კეგე̂ სოჼ – ცუდი როგორ არაა სიბერე, ფეხით თქვენამდე ველარ ამოვდივარ.

შუ დაყე **šu daq̣e** თქვენ მაგივრად, თქვენ წილად вместо вас instead of you. ცო̄მ დაჲლი̂ სოჼ ხაცჼ, შუ დაყე ვუჼ სო ჴებლოსრ̃ სასამართლუჲ? – ვერაფერი გამიგია, თქვენ მაგივრად მე რატომ მიბარებენ სასამართლოში?

შუვ დ **šuv** d შუილი шум rustling.

შუვ დ|არ **šuv d|ar** გრდმ. прх. trans. შუილი (შუის) шуметь rustling. კმატ აჰ̮ ბოხე′ნე̂, მაქრენა⌈ჰ̮რ̃⌉ ქვიშევ შუვ დჼლათიჼ – კლდე ჩამოინგრა და ზევიდან ქვიშამ შუილი იწყო; ნატ̧არლორეჼ სისნებალაშე̄, შუვ დოშ ლაჰ̮ ბალორ სოგუჲჰ̮ი̂ – ჭინჭრებიდან სისინითა და შუილით გველი მოდიოდა ჩემკენ.

შუჲბერ დდ **šujber** dd მშობიარე роженица woman in childbirth. იცხ წენი⌈ჰ̮⌉ შუჲბერ და – მაგ სახლში მშობიარეა.

შუჲბ⌈ი̂⌉ **šujb⌈î⌉** მრ. იხ. мн. см. pl. see შოვ **šov**.

შუჲბრათ¹ **šujbrat¹** ზმნს. нареч. adv. ფშაურად по-пшавски in Pshavian. ე სტაკოვ შუჲბრათ ჲო ამბუჲ – ეს კაცი ფშაურად ლაპარაკობს.

შუჲბრათ² **šujbrat²** ზმნს. нареч. adv. ბინძურად нечистоплотно filthily. ნინლარ შუჲბრათ დაუ̆ხკუ̃ – ნინოანი ბინძურად არიან ⌈ყრიან⌉.

შუჲბრეჼ **šujbrẽ** ძვ. уст. old მშობიარე роженица maternity woman. შუჲბრეჼ ჴეჩო̄ წინი̂ დიკო′ერ, ოსი დორ ბჼდერ – მშობიარეს სხვის სახლში წაიყვანდნენ და იქ აჩენდა ბავშვს; შუჲბრე̄ჩონ გარგ ცო იხორ, წაჲნი̂ ცო ჲაჲნრ̃ – მშობიარესთან ახლოს არ მიდიოდნენ, წმინდა არ არისო.

შუჲლო⌈ჰ̮⌉ **šujlo⌈h̯⌉** ზმნს. нареч. adv. თავისიანებში, შინაურებში, თავისიანებთან, შინაურებთან среди своих together with the household/close people. შუჲლოჰ̮ ალʻინრ̃ დოშ ნჭაჲყ ცო დეწე̄ იტდჼ – თავიანთებში ნათქვამი სიტყვა გარეთ არ უნდა გაარბენინო. იხ. см. see შუიჼ **šuĩ**.

შუჲშაჸრ̂ დდ **šujša'ô** dd შოშია скворец orn starling. შუჲშაჸოს სხალმაქ ბჷჼ თაგბიქჼ – შოშიამ მსხალზე ბუდე გაიკეთა.

შუიჼ^{1} **šuĩ^{1}** თავიანთი, მათი (საკუთარი) их (собственный) their (own). ლაზარღარგრ̂ ალ', შუიჼ ცაც შუჲნ ჭობა̄ლ – ლაზარეანთ უთხარი, თავიანთი საცერი წაიღონ. იხ. см. see შარიჼ **šarĩ**.

შუიჼ^{2} **šuĩ^{2}** თქვენი (საკუთარი) ваш (собственный) your (own). ე თუნგ შუიჼ ცუჲ ჲა შუჼ? – ეს თუნგი თქვენი საკუთარი არ არის? იხ. см. see შუ **šu**.

შუჲნი̂^{1} **šujnî^{1}** ზმნს. нареч. adv. თქვენ თქვენთვის (თავისთვის) вы себе you for yourself (for the self) (აძლიერებს ზმნის შინაარსს, იწარმოება ნაცვალსახელისაგან усиливает значение глагола, образуется от местоимения makes the content of the verb stronger,is formed from the pronoun შუ **šu**). შუჲნ ჭობათ შუიჼ ქაგნუჲ – წაიღეთ თქვენთვის თქვენი წიგნები.

შუჲნი̂^{2} **šujnî^{2}** ზმნს. нареч. adv. ისინი თავიანთთვის они себе they for themselves. (აძლიერებს ზმნის შინაარსს, იწარმოება ნაცვალსახელისაგან усиливает значение глагола, образуется от местоимения makes the content of the verb stronger, is formed from the pronoun შუ **šu**). შდრ. ср. comp. შარნ **šarn**.

შუჼ^{1} **šũ^{1}** თქვენი ваш your. ე ქადბი შუნი და? – ეს ქუდები თქვენია?

შუჼ^{2} დდ **šũ^{2}** dd შუნი самка-тур female-capra caucasica. შუნაჲრჩნდალჲა ქომოჩრ̂ ჭახარვ ბუჭი დაჼლათე̂ – შუნების გულისათვის მამალი ჯიხვები ჩხუბობენ ხოლმე.

შურ ჲჲ **šur** jj რძე молоко milk. შურეჼ წველ, ნაჩხ, დათჲქ, კალტ, კარაქ თეგოდრ̂ – რძისგან მაწონს, ყველს, ერბოს, ხაჭოს, კარაქს აკეთებენ; შური ვაშახჲოთჲო'ე̂, ჭალრ̄ ლეფსრ̂ – რძე[ებ]ს ერთმანეთში ჩაასხამენ (გაურევენ) და დღვებენ; შურეხ (შურახ) ცო ლავმაკე̂ ბა̆დრენ – რძეს ვერ ელევა ბავშვი.

შურე̄ლეჼ, შურა̄ლეჼ **šurēlẽ**, **šurālẽ** რძიანი, რძით (მაგ., ყავა) молочный, с молоком (напр., кофе) milky; with milk. რძიანი, რძით (მაგ., ყავა) (დროებითი ნიშანია временный признак (temporary sign). შურე̄ლეჼ ჩაჲ დეწრიკაც ჲასრ̂ – რძიანი ჩაის მოყვარული ვარ; შურე̄ლეჼ ბრიჼჯ ჭეხკბებლეთ! – რძიანი ბრინჯი (რძის ფლავი) მოხარშეთ რა!

შურეჼ **šurẽ** რძისა, რძიანი молочный milky. შდრ. ср. comp. შურე̄ლეჼ **šurēlẽ**.

შურილიჼ **šurilĩ** კარგად მეწველი, ბევრი რძის მქონე хорошо доящаяся корова good diary, having much milk (მუდმივი ნიშანია постоянный признак permanent sign). შურილიჼ ჲეთ̣ ჴაჩეჼ სოჼ – კარგად მეწველი ძროხა შემხვდა (გამომადგა); ფხეურ შურილიჼ ჲეთ̣ ეცირ გაბოს – ხევსურული რძიანი (კარგი მეწველი) ძროხა იყიდა გაბომ.

შურილიჼ **šurilĩ** რძიანი, კარგი მეწველი с хорошим удоем with good yield of milk.

შურდღულ ჲჲ **šurdγul** jj შურდული (ქვის სასროლი) праща (для метания камней) sling. შურდღლევ ჴოსჼჩრ̂ ჴერევ მათენ (მათეგო) ქორთრ̂ ბატბიერ – შურდულით გასროლილმა ქვამ მათეს თავი გაუხეთქა; შურდღლი მახკარგრ̂ ჲეფცითრათხ – შურდულებს გოგოებს ვაწვნეინებდით.

შურეჼ **šurē̃** რძისა, რძიანი молочный, с молоком made of milk; milky. შდრ. ср. comp. შურე̄ლეჼ **šurēlẽ**.

შუღეჼ **šuγẽ** თქვენებური, თქვენნაირი похожий на вас, вам подобный like your manner. შუღეჼ ამბუჲ ჲოს – თქვენებურ ამბავს ვამბობ (თქვენებურად ვლაპარაკობ).

შუღეშ **šuγeš** ზმნს. нареч. adv. თქვენებურად по-вашему, как вы, подобно вам in your manner. შუღეშ ვახეს – თქვენებურად ვცხოვრობ.

შუშ ჲჲ **šuš** jj შუშა стекло glass. მეშუშეგრ̂ ქორინ შუში ხაბჷჲითეჼ – მეშუშეს ფანჯრებში შუშები ჩაასმევინეს; ლევაჼ ლამფა̄ შუშა̄ხ ღონბალარ – ლევანი ლამფების შუშებზე წუხდა.

შუშუაჼ **šušuã** თავთავისი (საკუთარი), თავთავიანთი (საკუთარი), თითოეულისა (საკუთარი) принадлежащий (собственно) каждому отдельно one's own. მემცხორივ შუშუაჼ ჷიშ დაჳ ჩავარდიეჼ – მეცხვარეებმა თავთავისი ცხვრები გადაარჩიეს; შუშუა̄ მათ̣ე ჸედახკათ! – თავთავის ადგილას ისხედით!

შუშუჲნ[ი̂] **šušujn[î]** ზმნს. нареч. adv. (საკუთრივ) თავთავიანთთვის, (საკუთრივ) ცალ-ცალკე каждый (собственно) себе (in particular) for their selves, (in particular) separately. ფჳორგო[ჳ]დოლიჼ მელ'ენრ̂ კნათი შუშუჲნ ბახნორ – ვახშმის მერე ნასვამი ბიჭები თავთავიანთთვის წასულიყვნენ; ნაჩხ, მაჴი̂ ჳამინაჸ შუშუჲნ ლიბათ! – ყველი და პური ყველას ცალ-ცალკე მიეცით!

შუწიჼ **šuc̣ĩ** უთქვენოდ без вас without you. შუწიჼ სო ვუჼ (-უჼ) ღალვა! – უთქვენოდ მე რას ვვარგივარ!

შხაჲპშხუჲპი̂ დ **šxajp̣šxujp̣î** d შხაპაშხუპი шум от капель проливного дождя noise of the raindrops like plashing. შხაჲპშხუჲპაჲნრ̂ ყარ̂ მაქ̄ ჲაღორ დოჼლობინ – წვიმა შხაპაშხუპით ზედ ასხამდა ცხენოსნებს.

შხაჲპშხუჲპ დ|არ **šxajp̣šxujp̣ d|ar** გრდმ. прх. trans. შხაპაშხუპი (შხაპაშხუპს გამოსცემს) издавать шум (о проливном дожде) pattering, plashing of the rain. ყაროვ შხაჲპშხუჲპ დო – წვიმა შხაპაშხუპს გამოსცემს.

შხამ ბდ **šxam** bd შხამი яд poison.

შხამეჼ **šxamẽ** შხამიანი ядовитый poisonous. შხამე̄ჩრ̂ ლაჰევ დონენ ცარკ ჲალჼ – შხამიანმა გველმა ცხენს უკბინა.

ჩ

ჩაბჟირო|დ|არ **čabžiro|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩამსხვრევა (⌈ჩა⌉ამსხვრევს), დამსხვრევა, ჩალეწვა разбить вдребезги to break into pieces. ვახიჼჩრ̂ ლეოს შიჴ სტაქჼ ჩაბჟიროდიერ – მთვრალმა ლეომ ორიოდე ჭიქა დაამსხვრია; ტაჲრალეს დოჭევ მიჭრიტჼ ჩაბჟიროდოგერ – ტარიელმა ჯოხით კინაღამ სარკე ჩაამსხვრია. შდრ. ср. comp. ბჟირა **bžira**.

ჩაგონბა|დ|არ (გონბა|დ|არ) **čagonba|d|ar (gonba|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ჩაგონება (⌈ჩა⌉აგონებს) внушать, внушить inspiration, putting into sb's mind. ი აზრ ვაჲლკოს ჩაგონბადჲიეჼ სოჼ – ეს აზრი ვალიკომ ჩამაგონა.

ჩაგრო|დ|არ **čagro|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩაგვრა (ჩაგრავს) притеснять, угнетать to oppress. აჲში̂ თხო ჩაგროდბუჲში̂ – თქვენ ჩვენ გვჩაგრავთ.

ჩადრ დდ **čadr** dd ლეჩაქი лечаки, женский головной платок Lechaki (women's silk veil). დარუჲგო⌈ჰ⌉ ჩადრელ ჴოლჳუჲნი̂ ცრ̄მ და – დაროს ლეჩაქად დასახური არაფერი აქვს.

ჩადუჼ დდ **čadũ** dd ჩადუნა, გვიმრა папоротник, щитовник fern.

ჩავარ|დ|არ (ჩევარ|დ|არ) **čavar|d|ar (čevar|d|ar)** გრდმ. прх. trans. არჩევა (აირჩევს), გამორჩევა, გადარჩევა выб⌈и⌉рать, переб⌈и⌉рать to choose (will choose); to select; to elect. აჲნკოს კნათილო⌈ჳ⌉ ლორს ჩავარვიეჼ – ანიკომ ბიჭებში ლორსი აირჩია; ახრი ჩუხო̄ხიჼ ჩავარდიეჼ – თოხლები ბატკნებისგან გამოარჩიეს.

ჩავარ|დ|აჼ (ჩევარ|დ|აჼ) **čavar|d|ã (čevar|d|ã)** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჩავარ|დ|არ **čavar|d|ar**. სტაბო ქეგრეჼ ბახკენო̂ კნათი ხთიშობლეგო̂ იხორ მახკარ ჩავარდაჼ – შემოდგომაზე ცხვრიდან მოსული ბიჭები ღვთისმშობლის საყდართან მიდიოდნენ გოგოების ა⌈მო⌉სარჩევად.

ჩავარ|დ|იენო̂ **čavar|d|ienô** მიმღ. прич. particip. ა⌈მო⌉რჩეული выбранный, перебранный, отобранный selected, chosen. ას ჩავარჲიენო̂ კაბ ჲაჳონ ცო მოწონადჲალიჼ – ჩემი ა⌈მო⌉რჩეული კაბა გოგოს არ მოეწონა; ბაზრე ას ჩავარბიენო̂ ჴორ ჩამლი გუბალ'ეჼ – ბაზარში ჩემი ა⌈მო⌉რჩეული ვაშლი გემრიელი გამოდგა.

ჩავარ|დ|უჲლა̄ (ჩევარ|დ|უჲლა̄) **čavar|d|ujlā (čeavar|d|ujlā)** 1. არჩევანი, არჩევის საშუალება выбор, возможность выбора choice; elections. ღაზეჼ ვუმ (-უმ) დეწეჳ ჳოჼ, მიჩჳე̄ ჩავარდუჲლა̄ და, უჲსი̂ ლობ – თუ კარგი რამე გინდა, სადაც არჩევის საშუალებაა, იქ წადი. 2. მრ. мн. pl. არჩევნები выборы choices. თხა საბჭო⌈ჳ⌉ ჩავარდუჲლა̄ და – დღეს საბჭოში არჩევნებია.

ჩავარ|დ|უჲნი̂ **čavar|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. 1. ა⌈მო⌉მრჩევი тот, кто выбирает, перебирает elector, selector. სო ფსტუნალ ჩავარჲუჲნი̂ ცომენა̄ გუვალ'ეჼ – ჩემი ცოლად ა⌈მო⌉მრჩევი არავინ გამოჩნდა. 2. ა⌈მო⌉სარჩევი то, что следует перебрать smth to be chosen. შიჴ კაბ ჴაწურ მაღაზიე, ჩავარდუჲნი̂ უჲსი̂ ცო̄მ დარ – ორიოდე კაბა ეკიდა მაღაზიაში, ა⌈მო⌉სარჩევი იქ არაფერი იყო.

ჩათკოკო̂ **čatḳoḳô** ჩადკოკო, კილამურა, კლდის ძირტკბილა многоножка обыкновенная, сладкий корень Polypody; sweet root. ჩათკოკუჲჼ არკუმ თაგბიჼ აგას – ჩადკოკის მხალი გააკეთა ბებიამ; ყონოჩო̂ ჩაჲდნეხ *ჩათკოკო̂* დოთვაჲ – ნორჩ ჩადუნას *ჩადკოკს* ვეძახით.

ჩათრევა|დ|არ **čatreva|d|ar** გრდმ. прх. trans. ცუდ საქმეში ჩათრევა (⌈ჩა⌉ითრევს), ჩაყოლიება втянуть в нехорошее дело dragging into bad affair. მუჲჩო̂ ნაყბისტინ ატ̣აჲში̂ ხეცე̂ ყონოჼ სტაკ ყოლელო̂ ჩათრევადვარ – ცუდმა ამხანაგებმა ადვილად იციან ახალგაზრდა კაცის ქურდობაში ჩათრევა.

ჩაჲ დ **čaj** d ჩაი чай tea. ჸურდ-ჸურდეჼ ჴამივაჳ ჩაი̂ მელ‛ო̂ – დილ-დილობით ყველანი ჩაის სვამენ.

ჩაჲნიკ დდ **čajniḳ** dd ჩაიდანი чайник kettle, teapot. ემალეჼ ჩაჲნიკ ეცინო̂ ბაჲსლეს სონაჲნო̂ – ემალის ჩაიდანი უყიდია ბასილს ჩემთვის.

ჩაჲდნა̄რეჼ **čajdnārẽ** ჩადუნიანი, გვიმრიანი с папоротником containing fern, covered with fern. მაქრენა⌈ჴო̂⌉ ჩაჲდნა̄რეჼ ტეა̄ ჲალო̂ – ზევიდან ჩადუნიანი სერი ჩამოდის.

ჩაჲლმაჲლნა̄ დდ **čajlmajlnā** dd ირგვლივ განვრცობილი სირბილე распространяющаяся кругом мягкость softness spread around. კაჭარმაქ ჩაჲლმაჲლნა̄ და, პრიხოტ ჩალმალიშ ჸავალე̂ მაქ – მატყლს სირბილე აქვს, პრიხოტი (კაცის ზედმეტი სახელია) რბილად ზის ზედ.

ჩალმალ|დ|არ **čalmal|d|ar** გრდმ. прх. trans. დარბილება (⌈და⌉არბილებს) ⌈раз⌉мягчить to make soft. ჯანი ხილო⌈ჴ⌉ ჩალმალდორათხ – ქალამნებს წყალში ვარბილებდით.

ჩალმალიჼ **čalmalĩ** 1. რბილი мягкий soft. ჩალმალიჩო̂ ბალიშმაქ ქორთო̂ ბილჲეჼ – რბილ ბალიშზე თავი დადო. 2. გადატ. перен. fig. სასიამოვნოდ რბილი, გულთბილი ადამიანი приятно мягкий, тёплый человек pleasantly soft, warm hearted person. ზორაჲში̂ ლაზეჼ, კეთილ, ჩალმალიჼ ხალხ ჲა ბაცბი – ძალიან კარგი, კეთილი, თბილი ხალხია წოვათუშები (თამარ გრომოვა).

ჩალმალიშ **čalmališ** ზმნს. нареч. adv. რბილად мягко softly.

ჩაჲმლნა̄ დ **čajmlnā** d ირგვლივ განვრცობილი სიგემრიელე, სიამოვნება нечто приятное, распространяющееся кругом pleasure/sth delicious spread around. ჩაჲმლნა̄ ვუნახ (-უნახ) დაჲცი̂, ჸალიხ ბუხრეგო ფალი დეფცოშ ჸედახკარ – სიამოვნება რამ არის აკი ზამთარში ბუხართან ზღაპრების მოყოლით ჯდომა.

ჩაჲმჩუჲმი̂, ჩამჩუმ ჲ **čajmčujmî**, **čamčum** j ჩამიჩუმი малейший шум, шорох rustle, a little noise. გოგიხ ჩაჲმჩუჲმი̂ ცოსტენი ჲარ – ირგვლივ ჩამიჩუმი არაფრისა იყო.

ჩაკო̂ დდ **čaḳô** dd სკამი стул chair. ე ჩაკ⌈უჲ⌉გო⌈ჴ⌉ ცჴა ქოკ იშუ̂ – ამ სკამს ერთი ფეხი აკლია; ას ჩაკუჲ⌈ნ⌉მაქ ჸევალეს – მე სკამზე ვზივარ; ყარ ჴექლა, ჩაკუჲ ჩუ დაჳათ! – წვიმას აპირებს, სკამები შემოიტანეთ!

ჩაკუჼტბა|დ|ალარ **čaḳũṭba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ჩაკუნტვა (ჩაიკუნტება), ჩაცუცქვა ⌈при⌉сесть на корточки to squat. ბჵარწახ ბჵარკ ჭაცბიჩე, ჩუ ჩაკუჼტბადვაჲლნას – მგელს თვალი რომ მოვკარი, ჩავიკუნტე.

ჩაკუჼტბა|დ|არ **čaḳũṭba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩაკუნტება (ჩააკუნტებს), ჩაცუცქება посадить на корточки to make squat. აბოს ჰათეჸ ჩაკუჼტბადვიქსჸ, ცოჰე̂ ბჵარწან ვაგინვა'ერასჸ, შარნ̄ ბატინბარ – აბომ მაშინვე ჩამაკუნტა, თორემ მგელი დამინახავდა და გაიქცეოდა.

ჩა̄ლ დდ **čāl** dd ჩალა солома straw. ტკორ ცერე, ჩალილო⌈ჰ⌉, გარულ ჭარშ ხეცე̂ – მტკვრის პირას, ჩალებში, გარეული ღორ⌈ებ⌉ი იცის; ბიძის ჩალქჼ კალათ ბობცჷ – ბიძამ ჩალის კალათი დაწნა; რუსივ ჩალქჼ წა ოთ̣დიქჼ – რუსებმა ჩალის სახლი დადგეს.

ჩალბულ დდ **čalbul** dd ჩალაბულა муть, мелкий сор segments of dried grass. მერცხლევ ჩალბული ჭეჰოშ შარჷ ბქჼ ჰალ თაგბიქჼ – მერცხალმა ჩალაბულის ზიდვით თავისი ბუდე გააკეთა.

ჩალთუკ დდ **čaltuḳ** dd ჩალთუქი, გაუცეხველი ბრინჯი неочищенное рисовое зерно ungrinded rice.

ჩალხა̃ დდ **čalxã** dd ჩალხანა маленький медный котёл small old-time copper. ჩალხნე⌈ჰ⌉ შურეგჸ კეჭ ჲაჭითნას – ჩალხანაში რძე ავადუღე; თედოლ ბიძის თრილთირქჼ წასტქჼ ჩალხნი დეცერ – თედოლე ბიძამ თრიალეთიდან სპილენძის ჩალხანები მოიტანა.

ჩამ ბ **čam** b გემო вкус taste. ჭეჩჭეჩნაჲრქჼ ჩამ ხილ‘ჼლათე̂: მაწრჷ, ყაჰქჼ, მუსტჷ, დურჷ, ბლა̃ტ – სხვადასხვანაირი გემო არის ხოლმე: ტკბილი, მწარე, მჟავე, მლაშე, ბლანტი.

ჩამ ბ|ახარ (ბ|აჴარ) **čam b|axar** (**b|aqar**) გრდმ. прх. trans. გაუგემურება (⌈გა⌉აუგემურებს) ⌈с⌉делать безвкусным to make tasteless.

ჩამ ეცარ (ევ|ბ|არ) **čam ecar** (**ev|b|ar**) გრდმ. прх. trans. გემოს აღება (აუღებს), მოწონება пробовать на вкус, понравиться to take taste, to like. ლაწმრევ ვენქჼ ჩამ ეცჷ – ავადმყოფმა ღვინოს გემო აუღო (მოეწონა).

ჩამ თოხარ (თეფხარ) **čam toxar** (**tepxar**) გრდმ. прх. trans. გემოს გასინჯვა (გა⌈უ⌉სინჯავს), დაგემება ⌈по⌉пробовать на вкус to taste. დაჲრჯკენ ჩამ თოხ-

ლიშა̂, თუჲხა̂ ხუმ ცო იშჷ̂ – ხინკლის გულს გემო გაუსინჯეთ, ერთი, მარილი ხომ არ აკლია.

ჩამარ|დ|არ **čamar|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაგემრიელება (⌈გა⌉აგემრიელებს) сделать вкусным to make delicious, improve the taste. ქოჼდრევ ლებივ ჩამარბო – ქონდარი ლობიოს აგემრიელებს.

ჩამარ|დ|ჼ **čamar|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჩამარ|დ|არ **čamar|d|ar**. ჩამარჲჼ ჩიხირთმელო̂ ქიჼმ ქეკდინას – გასაგემრიელებლად ჩიხირთმაში ქინძი ჩავჭერი.

ჩამ-გემო̂ ჲ **čam-gemô** j კნინ. уменьш. dim. გემო вкус taste (ჰიბრიდული ახალწარმონაქმნია, ბილინგვიზმისთვის დამახასიათებელი; შედგება ერთი და იმავე შინაარსის დამოუკიდებელი ფუძეებისაგან характерное билингвизму гибридное новообразование; состоит из независимых друг от друга, но одинакового содержания основ hybrid formation characteristic for bilingualism; it consists of independent roots of one and the same content). ვუნაკ (⁻უნაკ) ჩამ-გემო̂ ცო ჲალო̂ ე სუფვგო? – ნეტავი, რატომ არა აქვს გემო ამ სუპს?

ჩამიჩ ჲჲ **čamič** jj ჩამიჩი изюм dried fruit / dried raisins. ჩაჲმჩეცჼ თხილ ჩამლიჼ და – ჩამიჩთან თხილი გემრიელია.

ჩამლიჼ **čamlĩ** 1. გემრიელი вкусный tasty. 2. გადატ. перен. fig. ტკბილი (საუბარი, მასლაათი) задушевная, сладкая (беседа) pleasant (conversation).

ჩამლიშ **čamliš** ზმნს. нареч. adv. 1. გემრიელად вкусно tastily. 2. გადატ. перен. fig. ტკბილად (საუბარი, მასლაათი) задушевно (о беседе) sweet conversation.

ჩამჩ ბდ **čamč** bd ჩამჩა, ქიტი, საწვნე черпак, половник ladle. წვენე̄რჷჼ დაყარ ჩამჩევ დეთო̂ ჯამა̄ხ – წვნიან საჭმელს ჩამჩით ასხამენ ჯამებში.

ჩამწიჼ **čamçĩ** უგემური, უგემო безвкусный, без вкуса tasteless. ჩამწიჼ დაყარ ჭყემპერა̄ხ ჩუ ცო დუჲტჷ̂ – უგემური საჭმელი ყელში არ ჩადის.

ჩანაბა|დ|ალარ **čanaba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ჩანაბვა (ჩაინაბება), ჩაყუჩება, გაჩუმება притаиться, спрятаться to hold one's breath. ფხაკლენ დაქრილო ჩანაბადალარ ხეცჷ̂ – კურდღელმა ბალახებში ჩანაბვა იცის.

ჩანაბა|დ|არ **čanaba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩაყუჩება (ჩააყუჩებს), ჩაბუდება, გაჩუმება утаить, спрятать to makesomeone hold breath / to make silent. ქუჲრა̂ გუ-

დალ‘ჩე[ჴ] კრუხევ წიწლი ჩანაბადიჷჼ – ქორის გამოჩენაზე კრუხმა წიწილები ჩააყუჩა.

ჩანაჲდრება|დ|არ čanajdreba|d|ar გრდმ. прх. trans. ჩანადირება (ჩაინადირებს) поохотиться to hunt. ჩოგანლარ ივსებეს ფსარე[ჴ] საქერელა[ჴო̂] ჩანაჲდრებადიჷჼ – ჩოგანიანთ იოსებმა გუშინ საქერეზე (ტოპონიმია) ჩაინადირა.

ჩაჼგალ დდ **čãgal** dd ჩანგალი вилка fork. ჩაჼგლევ დაყარ დაყო̂ – ჩანგლით საჭმელს ჭამენ; ჩაჼგლელჷჼ ცო̄მ დარჷ̄, დითხ ტოტივ დაჲყნათხ – ჩანგლისნაირი არაფერი იყო და ხორცი ხელებით ვჭამეთ.

ჩაჼთ დდ **čãt** dd ჩანთა, პარკი сумка, мешок bag, handbag. ჰირწნრჷჼ (ჰირწნელჷჼ) ჴალ ჲაჯინო̂ კალტ ჩაჼთი ჲებლო̂ – ქვაბიდან ამოღებულ ხაჭოს ჩანთაში დებენ.

ჩაჼთუკ დდ **čãtuḳ** dd პატარა ჩანთა ან პარკი сумочка, мешочек small sack/bag. ნანას ბაწრი ჩაჲნთკა̄ხ დოხკი'ნჷ̂, კედლეხა'ჷ̆ ჯოხკდიჷჼ – დედამ მატყლის ძაფები პარკებში ჩადო და კედელზე ჩამოკიდა.

ჩაჼჩლება|დ|ალარ čãčleba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ჩანჩალი (ჩანჩალებს) тащиться, еле идти, волочиться to drag, to plod. ხაჲდოარჷჼ აგ ნასტ ჩაჼჩლებალაგერ შაჲო̂ წენინ გოგეხ – ხადიანთ ბებია ძლივსლა ჩანჩალებდა თავისი სახლის ირგვლივ.

ჩა̄ჼ ჲჲ **čã̄** jj 1. ჩანა, ქვედა ყბა, ყბა нижняя челюсть, челюсть lower jaw. ვაჲ ათ̣გო ჩა̄ჼ ჲა დარჲაჲლნო̂ – ჩვენს ძროხას ყბა აქვს გაქლეშილი. 2. ჩანა, პროტეზი протез fixated jaw. ჩა̄ჼ ძნელ საჯმარ ბა – პროტეზი ძნელი სახმარია.

ჩარაქ, ჩარექ ბ **čarak, čarek** b ჩარექი; საწყაოს ან საზომი ერთეულის მეოთხედი четверть (фунта) a litre, quarter. ცჴაჲნო̂ ჩარქეხ ჯო აბაზ ბა̆ჲლ‘ნას – ერთ ჩარექში სამი აბაზი მივეცი.

ჩარქაჸო̂ ჲჲ **čarka'ô** jj ჩარექა маленький кувшин для вина small pitcher for wine. ფხი ჩარქაჸუჲგოდოლჷჼ ჩუ თუჲჴვისჷჼსო̂ – ხუთი ჩარექის მერე ჩამეძინა.

ჩარჩო̂ ჲჲ **čarčô** jj ჩარჩო рама, рамка frame. ბა̆დრა̆ სურათ ჩარჩუჲ ხაჸჲითნას – ბავშვების სურათი ჩარჩოში ჩავასმევინე; მახავ სანი ჩარჩუჲლჷჼ ჴალო̂ ლაქდიჷჼ – ქარმა კარი ჩარჩოდან ამოაგდო.

ჩარჩილ დდ **čarčil** dd ჩრჩილი моль clothe's moth. ჩაჲრჩლევ მა̆შჷჼ ხალათ ჴალ ჯალჷჼ სოგო[ჴ] – ჩრჩილმა შალის ხალათი შემიჭამა; ჩაჲრჩლეხ კაკალ ფოთლევ ლეთჷ̂ – ჩრჩილს კაკლის ფოთლით ებრძვიან.

ჩარხ ბდ **čarx** bd სალესი ჩარხი вращающееся точило equipment for sharpening. მოუ̆ჴუ̂ (მაუ̆ჴუ̂) ჩარხევ ჲირდითნას – სამართებელი ჩარხით გავალესინე; ნეკ ჩარხმაქ ჲირდორ – დანას ჩარხზე ლესავდნენ.

ჩატკეპნა|დ|არ **čaṭḳeṗna|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩატკეპნა (ჩატკეპნის) утоптать, утрамбовать to trample down. კეჭ თხე ბარდნა̄ხ ჩატკეპნადჲიქჼ – მატყლი ჩვენს ბარდანებში ჩატკეპნეს.

ჩაფარ დდ **čapar** dd ჩაფარი, დაბალი ჩინის პოლიციელი стражник warder; low ranking policeman. ჩაფრივ შაწაჴ ლეხიჼ გერწ თხე წენი[ჳ] – ჩაფრებმა ორიოდეჯერ ეძებეს იარაღი ჩვენს სახლში.

ჩაფარცხო|დ|არ (ფარცხო|დ|არ) **čaparcxo|d|ar (parcxo|d|ar)** გრდმ. прх. trans. საქმის ჩაფარცხვა ([ჩა]ფარცხავს), მიფუჩეჩება замять то или иное дело, тот или иной поступок hushing up. შეცდომ ჴეთეშ ჩაფარცხოდჲიქჼ ივნეს – თავისი შეცდომა მოხერხებულად ჩაფარცხა ივანემ.

ჩაფარცხო|დ|აჼ (ფარცხო|დ|აჼ) **čaparcxt|d|ã (parcxt|d|ã)** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჩაფარცხო|დ|არ **čaparcxo|d|ar**. შეროჼ ჲავჲიენო̂ საქმ ჩაფარცხოდჲაჼ ჴეთარ დეწქჼ – თავისი გაფუჭებული საქმის ჩაფარცხვას ცოდნა უნდა.

ჩაფჩაფ დ **čapčap** d ჩიფჩიფი звук шамканья mumbling.

ჩაფჩაფ დ|არ **čapčap d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩიფჩიფი (ჩიფჩიფებს) шамкать, шепелявить to mumble. ცარკიწიჩო̂ აგას ჩაფჩაფ დორ – უკბილო ბებია ჩიფჩიფებდა.

ჩაფხეკა|დ|არ **čapxeḳa|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩაფხეკა (ჩაფხეკს) соскаблить to scrape off. ნაყბისტივ მაჭრელო̂ ტათებ ჩაფხეკადიქჼ – მეგობრებმა ღვინოში ვერცხლი ჩაფხიკეს.

ჩაქოლა|დ|არ **čakola|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩაქოლვა (ჩაქოლავს) побить, завалить камнями to overwhelm, to beat with stones; stoning to death. ასადლარიჼ ილიკო̂ ალზანმაქ ჴერბივ ჩაქოლადვინორ – ასადიანთ ილიკო ალაზანზე ქვებით ჩაექოლათ.

ჩაქჩაქ დ **čakčak** d ჩაქჩაქი, რყევით სიარული трусца (лошади), мелкая рысь trot.

ჩაქჩაქაჲნო̂ **čakčakajnô** ზმნს. нареч. adv. ჩაქჩაქით трусцой in trotting.

ჩაქჩაქ დ|არ **čakčak d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩაქჩაქი (ჩაქჩაქებს) идти трусцой to run at a slow and steady pace, to trot. ფიცხო̂ ჩაქჩაქ დოშ ლელერ – ფიცხო (ცხენის სახელია) ჩაქჩაქით დადიოდა.

ჩაღმართოვ ვბ **čaγmartov** vb ჩაღმათუში, ჩაღმა чагматушин, чагма Chagmatush, Chagma (Tush person from lower / downhill Tusheti). ჩაღმართო̄ჼ ჰამახეჸ ბაჴჳხუ̂ ფჰე ომლო̄ ჲა – ჩაღმების ყველაზე დიდი სოფელი ომალოა; კიკელდარეჩო̂ ალნი⌈ჰ⌉, ჩაღმართუჲლო⌈ჰ⌉, ბაცბა̄ ჲაჰოვ მუშებადორ ფოშტე⌈ჰ⌉ – ქვემო ალვანში, ჩაღმებში, წოვათუში ქალი მუშაობდა ფოსტაში.

ჩაშკ დდ **čašḳ** dd ჩაშკა, ფინჯანი чашка cup. კუჲრინე თელვა ყავეჼ ჩაშკი იცნათხ – კვირას თელავში ყავის ფინჯნები ვიყიდეთ.

ჩაშლა|დ|არ **čašla|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩაშლა (ჩაშლის) испортить планы frustration, demolishing. ქიქოჸ დეჸეჼჩო̂ ლავას გეგმი ჩაშლადჲიეჼ ილკუჲგო⌈ჰ⌉ – ადრე მოსულმა თოვლმა გეგმები ჩაუშალა ილიკოს.

ჩაშლა|დ|ითარ **čašla|d|itar** გრდმ. прх. trans. ჩაშლევინება (⌈ჩა⌉აშლევინებს) испортить планы demolishing, frustrating. ლეჸეშ ჲოლჲიენო̂ საქმ ცო ჩაშლადჲითეჼგეს ლუკაჲგო̂ – მონდომებით დაწყებული საქმე აღარ ჩავაშლევინე ლუკას.

ჩაშხამა|დ|არ **čašxama|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩაშხამება (ჩააშხამებს), განწყობის ჩამწარება испортить настроение to spoil; to turn bitter; to mar the pleasure.

ჩაშხამა|დ|იენო̂ **čašxama|d|ienô** მიმღ. прич. particip. ჩაშხამებული განწყობა испорченное настроение ruined, marred, spoiled. ბუჰევ ჩაშხამადიეჼჩო̂ ფჰორგო⌈ჰ⌉ გემო̂ ცო ჲაგერ – ჩხუბით ჩაშხამებულ ვახშამს გემო აღარ ჰქონდა.

ჩაჩ ჲჲ **čač** jj ჩაჩი колпак (головной убор) nightcap.

ჩაწერა|დ|არ **čaçera|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩაწერა (ჩაწერს) записать, вписать, внести в список to record, to write in, to register. ალნირეჼ ქუთაისი დახაჼ ლეჸინო̂ დუჴი ჩაწერადიეჼ – ალვნიდან ქუთაისში წასვლის მსურველი ბევრი ჩაწერეს.

ჩაწერა|დ|აჼ **čaçera|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჩაწერა|დ|არ **čaçera|d|ar**. ინტერვიუ ჩაწერადჲაჼ ჟურნალისტი დახკეჼ სოჼ სამსაჳხრი – ინტერვიუს ჩასაწერად ჟურნალისტები მომივიდნენ სამსახურში.

ჩახერგა|დ|არ **čaxerga|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩახერგვა (ჩახერგავს) завалить (камнями, брёвнами...) to block up with trees, to barricade. ქოხეჼ სანი ჴერბივ ჩახერგადიეჼ ივისოს – ქოხის კარები ქვებით ჩახერგა ივისომ (კაცის სახელია).

ჩახმახ ჯჯ **čaxmax** jj ჩახმახი, ცეცხლსასროლი იარაღის დამცემი ნაწილი курок trigger; cocking peice on the gun. ცოკალ მამლეხ დილრალო̂: ჳე დადგო[ჳ] თოფეჼ ჩახმახ დაქჼგოლდჯიენაჯნო̂ – მელა თურმე მამალს დასცინოდა: შენს პატრონს თოფის ჩახმახი დაუქანგდაო.

ჩაჴ **čaq** ზმნს. нареч. adv. შორს далеко far off, a long way off, far (from), a great distance away. ჩაჴ ჯოტურ წვჭერნი – შორს მითრინავდნენ წეროები; ჷამდოჩო[ჳ] ადამ ჩაჴ ვა – სწავლაში ადამი შორსაა; ადმეციჼ ფილიპე̂ ჩაჴ ვა – ადამისგან ფილიპე შორსაა (ვერ შეედრება); ე ჯეთ ჩაჴ ლო – ეს ძროხა შორს წავა; ჰჟჼლო̂ ვახითრას ჳო, მა̄ ჴერ‘ლ‘ისო̂, ჩაჴ ლო̄ – ტყეში გავიშვებდი, მაგრამ მეშინია, შორს წახვალ; ე ჯეთ ჩაჴ ლო̿, დაჳა̄ ბავონბო̂ ვაჯ – ეს ძროხა შორს წავა და დავკარგავთ.

ჩაჴა̄ ჯჯ **čaqā** jj სიშორე, შორეთი даль, дальность distance, remoteness. მოსკვემციჼ ჩაჴა̄ ჯა – მოსკოვამდე შორსაა; გარგა̄ ცო ჯა, ჩაჴა̄ ჯა – ახლოს არ არის, შორსაა; ჩაჴა̄ ზორაჯჩო̂ დოჼლოვენ ცო ჯაყე̂ – სიშორე კარგ ცხენოსანს არ ადარდებს.

ჩაჴგეჸ **čaqge’** ზმნს. нареч. adv. ზედმეტად შორს, ნამეტნავად შორს слишком далеко extremely far. ჩაჴგეჸ ჯაჯლ‘ნას მარან ჯოჳ, შარე წყე ნასტ იხო̂ ბაჯთმერეჼ ალუჯნი̂ თხო დაგაჼ – ნამეტნავად შორს გავათხოვე გოგო, წელიწადში ერთხელ ძლივს ჩამოდის ბათუმიდან ალვანში ჩვენ სანახავად.

ჩაჴიჼ **čaqĩ** შორი, შორეული дальний, далёкий distant, remote. ქასტლა̄ს, ჩაჴიჼ ნიყ ბა სოგო[ჳ] ჳუჯნი̂ – მეჩქარება, შორი გზა მაქვს გასავლელი.

ჩაჴიჼჩაჴ **čaqĩčaq** ზმნს. нареч. adv. 1. შორიშორს (მანძილში) на большом расстоянии far off, a long way off, far (from), a great distance away. ამღარე̄, ბაჯრთლე̄ ჩაჴიჼ ჩაჴ დახე̂ – ამაანები და ბართიანები შორიშორს ცხოვრობენ; ასა̄, ბაბლე̄ ჩაჴიჼჩაჴ დახეთხ – მე და ბაბალე შორიშორს ვცხოვრობთ. შდრ. ср. comp. ჩაჴრეჼ **čaqrẽ**. 2. იშვიათად (დროში) редко (во времени), время от времени seldom; rarely (in time).

ჩაჴკაჸ **čaqḳa’** ზმნს. нареч. adv. მოშორებით, ცოტა შორს немного далеко, далековато, подальше a small distance away. თხჱ̃ ნაქტარ ჩაჴკაჸ ჲაე̄, ატ̦აჲშ̂ ვაშ̃ ცო გუგე̂ ვაჲნ̂ – ჩვენი ბინა (ცხვრისა) მოშორებით არის და ერთმანეთს ადვილად ველარ ვნახავთ (ველარ ვხედავთ); ჩაჴკაჸ ოთ̣! – ცოტა შორს დადექი!

ჩაჴრჱ̃ **čaqrẽ** 1. შორეული, შორი дальний, далёкий far; remote; distant. ობი ლე უჲშ̂ ჩაჴრჱ̃ ნათესვი ცო და – ისინი არც ისე შორეული ნათესავები არიან. 2. ზმნს. нареч. adv. შორიდან издалека from afar, from far away. ჩაჴრჱ̃ ვეჸჱ̃ თხო̃ კნათ – შორიდან მოგვივიდა ბიჭი.

ჩაჴრჱ̃ჩაჴ **čaqrẽčaq** ზმნს. нареч. adv. 1. ერთმანეთისგან შორიშორს (მანძილში) на большом расстоянии, поодаль far / a great distance from each other. ჩაჴრჱ̃ჩაჴ გოგ ბახო̂ სო̃ მოწაფივ – შორიშორს გარს მივლიან (გარს მიტრიალებენ) მოწაფეები. შდრ. ср. comp. ჩაჴი̃ **čaqĩ**. 2. იშვიათად (დროში) редко (во времени) seldom, rarely (in time).

ჩაჴრჱ̃[დ]ა[ჰო̂] **čaqrẽ[d]a[ḩô]** ზმნს. нареч. adv. შორიდან издали, издалека from afar, from far away. ჰახენ ჩაჴრჱ̃[დ]ა[ჰო̂] ბაჴი̃ გოგო̂ ჯარჯის – ჯიხვს შორიდან შემოუარა ჯარჯიმ; კურეხ დაქინო̂ ქე ჩაჴრჱ̃[დ]ა[ჰო̂] ცო გუ – ნისლში მობალახე ცხვარი შორიდან არა ჩანს.

ჩა̆ ბდ **čă** bd დათვი медведь bear. ჩა̆ინ მოწ დეწე̂ – დათვს თაფლი უყვარს; ჩა̆იხ თოფევ ვაჲწნას – დათვს თოფით ვდიე; ჩარჩა̃ ჴაჴი დიხკათ ბუხარცერე! – დათვების ტყავები დაალაგეთ ბუხართან!

ჩა̆ბუხჰერწილა̄ დდ **čăbuxḩeriç̣lā** dd ძალიან შორი ადგილი რამ (დათვის უკან მოსაბრუნებელი) находящаяся очень далеко местность a very far place. ცო ვოწლას ჰოხ, უჲსჲ̂ ჩა̆ბუხჰერწილა̄ და – არ გამოგყვები, იქ დათვის უკანმოსაბრუნებელია (ძალიან შორია).

ჩა̆რჩ **čărč** მრ. мн. pl. 1. დათვები медведи bears. 2. ჩარჩები (ვაჭრები) спекулянты profiteer.

ჩა̆ქამ **čăkam** იხ. см. see ჩექმ **čekm**.

ჩა̄რ ჲჲ **čār** jj ჩარა, ძალა возможность, сила, мочь strength, power. ჯერ წა თაგდარჱ̃ ჩა̄რ ცო ჲა თხოგო[ჰ] – ჯერ სახლის აშენების ჩარა არა გვაქვს.

-ჩე⌈ჰ̦⌉ **-če⌈h̦⌉** როცა; იმ დროს, როცა; რომ когда; в то время, когда when; in times when; თხეჩუ ჰ̦აში დაჲხკჩე⌈ჰ̦⌉, ჩუჰ̦ ცო ხილ‘ეჼსო̂ – როცა ჩვენსა სტუმრები მოვიდნენ (ჩვენსა სტუმრები რომ მოვიდნენ), შინ არ აღმოვჩნდი.

ჩევარ|დ|არ (ჩავარ|დ|არ) **čevar|d|ar (čavar|d|ar)** გრდმ. прх. trans. რჩევა (არჩევს) выб⌈и⌉рать, от⌈о⌉б⌈и⌉рать, переб⌈и⌉рать to choose, to select.

ჩეჼჩო̂ ჲჲ **čẽčô** jj ჩენჩო шелуха husk; peel; outer skin. კალო̂ ლეწადჲოშ, მაჯგო⌈ჰ̦⌉ ჩეჼჩუჲ აჰ̦ო̂ აუ̆კუ̂ – კალოს ლეწვისას პურს ჩენჩოები სცვივა; ჯაივ მაჯოჼ ჩეჼჩო̂ ჲაყორ – ღორი პურის ჩენჩოს ჭამდა.

ჩეფიჩ დდ **čepič** dd ჩეფიჩი, წალი, თიკანი წლამდე, ან წლის годовалый козлёнок female goat not yet kidded. ხენმაქ დალ‘ეჼჩო̂ ჩიფჩევ ხენეჼ ფოთლი აფშორ – ხეზე ასული ჩეფიჩი ხის ფოთლებს ღეჭავდა.

ჩექლიმ, ჩიქლიმ ბდ **čeklim, čiklim** bd საჯიხვე ბილიკი მიუვალ კლდეებზე турами проложенная тропинка на недоступных скалах ibex path in impassable rocks. ლაჯაჲჩო̂ კმატმაქ̄ საგივ ბილ̥ენო̂ ჩექლიმ ბოტურ – მაღალ კლდეზე ჯიხვების გაკვალული ვიწრო ბილიკი გადიოდა.

ჩექმ, ჩაქამ ბბ **čekm, čakam** bb ჩექმა сапог boot. ჩაქმივ (ჩექმივ) ჰ̦ეჭყო̂ შაქრუჲნი̂ – ჩექმები უჭერს შაქროს; ჩაქმიგო⌈ჰ̦⌉ (ჩექმიგო⌈ჰ̦⌉) ლაჯეჼ ჲშაცნუჲ ჲა – ჩექმებს მაღალი ყელები აქვს.

ჩაქმი (ჩექმი) აბუჲნი̂ **čakmi (čekmi) abujnî** ჩექმების მკერავი, მეჩექმე сапожник boot maker. ჩაქმი აბჩოვ ჩაქმი ჰ̦ედბიეჼ მიხუჲნი̂ – ჩექმების მკერავმა ჩექმები დაუგვიანა მიხოს.

ჩეჩილ დდ **čečil** dd ბულულა копна сена small stack, rick of hay. დინი̂ ბაკ ჩიჩლა̄ხ ბუწბიერ მახკარვ – მთელი ბაკი თივის ბულულებით გაავსეს გოგოებმა.

ჩეჩხა|დ|არ (დაჩეჩხა|დ|არ) **čečxa|d|ar (dačečxa|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. ჩეჩხვა ცეცხლისა (ჩეჩხავს) шевелить горящие угли to make the fire become lighter. ის წარან დაჩეჩხადჲარ დეწე̂ – მაგ ცეცხლს დაჩეჩხვა უნდა. 2. გადატ. перен. fig. შეგულიანება (⌈შე⌉აგულიანებს), წაქეზება настроить, натравить encouraging. მა ჩეჩხადვო ის ვოჰ̦ უჯ ძნელ საქმუნმაქ – ნუ აგულიანებ მაგ ბიჭს იმ ძნელ საქმეზე.

ჩიბურ, ჩიბურ-ტიბურ **čibur, čibur-ṭibur** ჩიბა, პატარა ძაღლი, ლეკვი собачка, щенок, кличка маленькой собачки doggie, pupy, whelp.

ჩიბუხ¹ ბდ **čibux**¹ bd ზუმბა, დგუში, თოფის გასატენი ჯოხი шомпол ramrod. მაჴწა̄რეჩრ̂ თოფენ ტყივ ჩიბხევ ჰეტ̦დორ ლული – კაჟიან თოფს ტყვიას ზუმბით ტენიდნენ ლულაში; **ჩიბხი თაფარხ მაქ და** – ზუმბები თოფებს ზედა აქვს.

ჩიბუხ² დდ **čibux**² dd ჩიბუხი, ყალიონი курильная трубка tobacco pipe. მოსეგო ბჺა̄ ჩიბუხ დალოჼლათერ ქორე – მოსეს სულ ჩიბუხი ეჭირა ხოლმე ხელში.

ჩით დდ **čit** dd ჩითი ситец cotton. ნინოს ჩითუჼ კაბ ჲოფხიჼ – ნინომ ჩითის კაბა ჩაიცვა; ახმეტი ჩითჼ ხალთი ჲეხკორ – ახმეტაში ჩითების ხალათებს ჰყიდდნენ; თინას მეტრ ჩითუხ (ჩითეხ) ში სომ ბალოʻჼ – თინამ მეტრ ჩითში ორი მანეთი მისცა.

ჩიკა-ჩიკა ჲ **čiḳa-čiḳa** j რუსული მელოდია რამ, უმთავრესად, საცეკვაო та или иная русская мелодия, в основном, танцевальная Russian melody mainly for dancing. კორტჲიჼცა სოჼ ის ჰეჼ ჩიკა-ჩიკა, ჲო, ვაჲლქკაჸ თოხალ ˜უმ! – როგორ მომაბეზრე, ქა, ეგ შენი „ჩიკა-ჩიკა“, ცოტა ჩვენებური დაუკარი რა რამე!

ჩილა̄ ჲჲ **čilā** jj უბე пазуха breast; bosom. სოსუჲგო[ჰ] ჩილე[ჰ] გაგნი ჲახკურ – სოსოს უბეში კვერცხები ეწყო; ტა̆ლის ჩილი ტოტ დაჰიჼ – ტალიმ (კაცის სახელია) უბეში ხელი ჩაიყო.

ჩილაჲჼ, ჩილეჼ **čilaj̃, čilẽ** უბისა, საუბე пазушный for bosom. ჩილაჲჼ (ჩილეჼ) ქის ჩითუჼ აბორ, მიჩუჲშ[ვ] ბაწრეჼ ბეფცორ – უბის ქისას ჩითისას კერავდნენ, ზოგი შალის ძაფისას ქსოვდა.

ჩიმ ბდ **čim** bd ფერფლი, ნავლი пепел ash. მახავ ჩიმ ნიფს ბჺარკა̄ხ ბოხკიჼ სოჼ – ქარმა ფერფლი პირდაპირ თვალებში შემომაყარა; წარავ ვუმაჸ (˜უმაჸ) ჩიმელ ჰერწოდრ̂ – ცეცხლი ყველაფერს ფერფლად აქცევს.

ჩიმ ბ|ილ̥|ბ|ალარ (ბ|ებლ|ბ|ალარ) **čim b|il̥|b|alar (b|ebl|b|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. დაფერფვლა (დაიფერფლება), ფერფლის დადება испепелиться to reduce to ashes. წე დაჰ ხაჲლჩე[ჰ]დოლიჼ წე ა̆კიჼჩო[ჰ] ლეგ ჩიმ ბილ̥ბალიჼ – ცეცხლის ჩაქრობის შემდეგ, სადაც ცეცხლი ენთო, ლეგა ფერფლი დაიდო.

ჩიმსჼ **čimsã** 1. ფერფლივით подобно пеплу ash like. ი პესოკ ვუიჼ (˜უიჼ) ჩიმსჼ ბა? – ეს ფხვნილი შაქარი რა ფერფლივითაა? 2. გადატ. перен. fig. უჩინარი, ზედმეტად მორიდებული, ზედმეტად მორცხვი чересчур скромный, чересчур застенчивый invisible, reserved, modest. ჩიმსჼ ფსტუჲნრ̂ ჲა ანიკრ̂, ქორთრ̂ ცომიჩჰე̄ გუბახრ̂ – უჩინარი ქალია ანიკო, თავს არსად იჩენს.**ჩინითა̄, ჩინეთა̄** ჲ **činitā, činetā** j ჩინეთი Китай China.

ჩინითა̄ ჲ **činitā** j ჩინეთი Китай China. ჩინითა̄ ჲაჴოჼ ქვეყანა̄ ჲა – ჩინეთი დიდი ქვეყანაა.

ჩინითეჼ (ჩინეთეჼ) **činitẽ (činetẽ)** ჩინეთის[ა], ჩინური китайский Chinese. ჩინითეჼ აფრშულ მიჩხმაც დალ‘ენჵ̂ და – ჩინეთის აბრეშუმი ყველგან განთქმულია.

ჩინლოვ ვბ; ჲდ **činlov** vb; jd ჩინელი китаец, китаянка Chinese. ჩინლოვას თარბი ლაბწდორ – ჩინელი ხმლებს ათამაშებდა; ალნი[ჰ] ჩინლობი ცო ბა̄ხე̂ – ალვანში ჩინელები არ ცხოვრობენ.

ჩიჼ დდ **čĩ** dd ჩინი чин rank. დაჲნა̄ ილკუჲგო[ჰ] კაპიტნეჼ ჩიჼ ლევდორალჵ̂ – დაიანთ ილიკოს კაპიტნის ჩინი ჰქონოდა.

ჩიჼჩლა|დ|ალარ **čĩčla|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ჩალიჩი (ჩალიჩობს) возиться (по пустому) to work by using cunning. ვუნკ (-უკ) ჩიჼჩლალალჵ̂ ის კნათ – ნეტავი, რას ჩალიჩობს ეგ ბიჭი?

ჩირ ბდ **čir** bd ჩირი сухофрукты dried fruit / raisins. ლეღვ ჩირეხ ცო̄მ თელ‘ე სე ძმისწლენ – ლეღვის ჩირს არაფერი ურჩევნია ჩემს ძმისწულს.

ჩიფჩიფ დ **čipčip** d ჩიფჩიფი шамканье, говорить невнятно, с шепелявостью и пришептываниями, «по-стариковски» mumbling. ჰეჼ ჩიფჩიფ ცო ხაწე̂ სოჼ – შენი ჩიფჩიფი არ მესმის.

ჩიფჩიფაჲნჵ̂ **čipčipajnô** ზმნს. нареч. adv. ჩიფჩიფით с шамканьем like mumbling, in mumbling.

ჩიფჩიფ: ჩიფჩიფ დ|არ **čipčip: čipčip d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩიფჩიფი (ჩიფჩიფებს) шамкать to mumble. თურ ცარკიწიჼ ვაჰჵ̂, ვუიჼ (-უიჼ) ჩიფჩიფ დო̄ ამბუჲ ჲოშ? – განა უკბილო ხარ, ასე რატომ ჩიფჩიფებ ლაპარაკისას? ცარკიწიჩჵ̂ აგას ჩიფჩიფ დორ – უკბილო ბებია ჩიფჩიფებდა.

ჩიჩქაჼ ჲჲ **čičkã** jj ჩიჩქი (სულ მცირე, ერთი ბეწვა, ერთი ციცქნა, პაწაწინა ნაჭერი ხორცისა) совсем малый кусок мяса a tiny piece. დითხოჼ ჩიჩქაჼ ცო ჲაგიჼ სე ბა̆დრინ ჺაცჰა̄ც – ხორცის ჩიჩქი ვერ ნახეს ჩემმა ბალღებმა მთელი ზამთარი.

ჩიჩქნა|დ|არ **čičkna|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩიჩქნა (ჩიჩქნის) ковырять, щипать что-л. to pick, to peck. ჩიჩქნადოშ დჸაც ჺერ დავდიეჼ – ჩიჩქნით ჭრილობა (იარა) გაიმიზეზა.

ჩიხირთმ ჲ **čixirtm** j ჩიხირთმა чихиртма (куриный суп) Chikhirtma (chicken stew with onions, vinegar and eggs). ჩიხირთმენ ძმარა'ჯ, გაგანა'ჯ დო – ჩიხირთმას ძმარსა და კვერცხს უშვრებიან.

ჩიხმახი ჲ **čixmaxi** j მრ. мн. pl. ჩინჩხვარი, ჩიხიმახო маленькие, сухие ветки small dried pieces of wood.

ჩიხმახიწჷ **čixmaxiçī** ზმნს. нареч. adv. უჩინჩხვარო[დ], უჩიხიმახო[დ] без маленьких сухих веток without small dried pieces of wood. დოს ტატჷ დაშ ჩიხმახიწჷ წე ცო ყობზოლჷრ – როცა შეშა სველია, უჩიხიმახოდ ცეცხლი არ აინთება.

ჩიხრიხ ჲჲ **čixrix** jj ჩიხრიხი, ხის მოწყობილობა ბაწრის დასაგრეხად деревянное ручное приспособление вроде прялки для скручивания ниток wooden tool for twisting the rope. ჩიხრიხევ გაზჷ ბალნე ბაწრი დჳაპჲ – ჩიხრიხით თხის ბალნის ბაწრებს გრეხენ.

ჩიჰაჰბა|დ|ალარ **čiḫaḫba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ბუდარაობა (ბუდარაობს), ფუსფუსი, ჩხირკედელაობა возиться с тем или иным делом fussing about. ჩუ ცო თივუჲნი ფსტუჲნჲრ ჲა სჷ ყაჲნი ნა̄ნ, დეჲცჰა̄ც ეზ-კარა̄ხ ჩიჰაჰბალა – მოუსვენარი ქალია ჩემი მოხუცი დედა (ბებია), მთელი დღე ეზო-კარში ფუსფუსებს.

ჩო ბდ **čo** bd ბეწვი, თმის ღერი волос[ина] hair / single hair. გაზჷ ჩუჲნოჲ მემცხორივ ქარსჷ ჲოფცჷ – თხის ბალნისა მწყემსებმა საბელი დაწნეს; დონე ჩუჲნი ჩალმალოჲ და – ცხენის ბეწვ[ებ]ი რბილია; ბაბოს ჸალიხ ჩონჳაჲვჰ კოკ ჲოფხჷ – ზამთარში, ბეწვი გარეთ რომ აქვს, ის ტყავი (ტყაპუჭი) ჩაიცვა.

ბჳარკჷ ჩუჲნი **bωarḳā čujn**ი იხ. см. see ბჳარკ **bωarḳ**.

-ჩო **-čo** სადაც კი და როცა კი... где только и как только... wherever, whenever ლუჲგლარ ნატჲ გარმონე თათჷ ხაწჷჩო ნატყერ-შათ-ყიტოვ მაყჲ ბახჲ სოგო[ჰ] – სადაც კი და როგორც კი ლონგიანთ ნატოს გარმონის ხმას გავიგონებ, თავდავიწყებისგან ღვარად წამსკდება ხოლმე ცრემლი, დორბლი და წვინტლი (არსენ ბერთლანი).

-ჩო̄ **-čō** აბესიური ფორმანტია, რომელიც აღნიშნავს ადგილს დროსა და სივრცეში формант абессива, обозначающий место во времени и пространстве abbesive formant denoting place in time and space. ე კუპრაბალიჷჩო̄ ჲა – ეს კუპრაბალინჩოა (ორონიმია).

ჩობალ დდ **čobal** dd 1. ჩობალი, ბადექონი, ქონის ბადისებური ფენა, რომელიც მუცლის არეში შიგნეულზეა მიკრული сальник (в организме животного) omentum (in animal's stomach). 2. გადატ. перен. fig. მუცელი живот stomach. კა̃ტორე ივნეს ჩობალ დარსტდიერ – კანტორაში ივანეს მუცელი გაისქელა.

ჩოვლა|დ|ალარ **čovla|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გაფუჭება (გაფუჭდება), განადგურება, წყალში გადაყრა; ამაოდ, უშედეგოდ ჩავლა გარკვეული შრომისა, მცდელობისა, ამაგისა пропадать, пропасть даром spoil, destroying, useless work / attempt. დინჲ ნაშრომ აჳჲ ჩოვლადჸალოი̃ სოგო: სეტყვას ჴავ აფსტარხ ნიფსდიე̃ – მთელი შრომა წყალში გადამეყარა: სეტყვამ ყანა მიწასთან გაასწორა.

ჩოვლა|დ|არ **čovla|d|ar** გრდმ. прх. trans. წყალში გადაყრა (გადაყრის), გაფუჭება [по]терять что-нибудь даром demolishing, destroying. ბ̆დრივ ნან-დადგო ამაგ ცო ჸეწე̂ ჩოვლადჸა̃ – შვილებმა მშობლებს ამაგი არ უნდა გაუუფასურონ.

ჩოვლა|დ|ა̃ **čovla|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჩოვლა|დ|არ **čovla|d|ar**. ცო ლეყ სო̃ ე ჭა̄ჭ ჩოვლადჸა̃, ხა̃ ჸეწე′ეს ჸა̃, არაყა̄ დახა̃ – არ მინდა, ეს ჭაჭა გავაფუჭო, უნდა მოვიცალო და არაყი გამოვხადო.

ჩოთქ დდ **čotk** dd ჯაგრისი щётка tooth brush. ბ̆დრინ წინჲ ცარკა̃ ჩოთქი იცნას – ბავშვებს ახალი კბილის ჯაგრისები ვუყიდე.

ჩო̃გურ ბდ **čõgur** bd ჩონგური, ქართული სიმებიანი ჩამოსაკრავი მუსიკალური ინსტრუმენტი чонгури, грузинский струнный щипковый музыкальный инструмент ingl Chonguri – Georgian four stringed musical lute. სე ნანვაშას ლაზე̃ ჩუჸნგრი თეგდორ – ბიძაჩემი (დედის ძმა) კარგ ჩონგურებს აკეთებდა.

ჩორთ ჸ **čort** j ჩორთი рысь trot. თხე̃ დუჸ იორლ ცო დარ, მა̄ ჩორთევ ლაზიშჲ (ლაზეჸშჲ) ლელერ – ჩვენი ცხენები იორღები არ იყვნენ, მაგრამ ჩორთით კარგად დადიოდნენ.

ჩორკნა|დ|არ **čorḳna|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩორკნა (ჩორკნის) вырезать как попало to work on the wood unwillingly; hacking (carpentry). დუჴ ნაჸფეტი ჩორკნადიე̃დას, მა̄ ცჳა ღაბიკაყ ცო თაგობმაკი̃ბა სო̃ – ბევრი ნაფოტი მიჩორკნია, მაგრამ ერთი კოვზიც კი ვერ გამიკეთებია.

ჩორო̂ ბდ **čorô** bd მჩორე, ნეხვი (ცხენისა) помёт (лошадиный) manure (of the horse). დინ ბაკ დო̄ ჩოროლ ბა ბერწინო̂ – მთელი ბაკი ცხენების ნეხვად არის ქცეული.

ჩოღარ ჲ **čoγar** j (< ჩუხო̄ჼ ღაჲრი̂ **čuxõ γajrî** – ბატკნების გუნდი Куча ягнят lamb flock) ერთ-ერთი თანავარსკვლავედი одно из созвездий one of the constellation (stars). ბუსუ̄-ბუსუ̄ დეჭუჲლაჲჰი̂ ვაშ[ბ]ა̄რ დახენო̂ უბნეჼ ფსტი ცაჲმაქ ჩოღარ ჰალო̂ ჲაჲლ’ჩეგეჳ დაშლალარ – ღამღამობით საჩეჩელში შეკრებილი უბნის ქალები ცაზე ბატკნების გუნდის ამოსვლის მერეღა იშლებოდნენ.

ჩოჩიკ დდ **čočiḳ** dd ჩოჩორი ослёнок foal. მიტოს ჩუჲჩკი ხიმაქ დიკორ – მიტოს ჩოჩრები წყალზე მიჰყავდა.

ჩოჴაჸ[ო̂] დდ **čoqa’[ô]** dd ჩოხა чоха (верхняя одежда из шерстяной ткани) Chokha (Georgian national suit for men). ვასერვ ჩოჴენ კიკელ ახლუღ ჲეფხო̂ – მამაკაცები ჩოხის ქვეშ ახალუხს იცვამენ; მახკრეჼ ჩოჴაჸო̂ ჴენაჸ დარ – ქალების ჩოხა სხვა იყო.

-ჩო̄ **-čō** ისევე როგორც -გო̄ **-gō** და -ლო̄ **-lō**, სახელთა ლოკატიური ბრუნვების სუფიქსია და აღნიშნავს საგნისა თუ მოვლენის განფენილობას სივრცესა და დროში так же, как -გო̄ **-gō** и -ლო̄ **-lō**, является суффиксом локативных падежей и тем самым обозначает распространённость предмета или явдения в пространстве и во времени the suffix of locatic cases and denotes the extension of subjects or phenomenon in the time and space the same as the suffixes ისევე **gō** and **lō**. ლამზურ ჲა ბჭევ ჲაჰინო̂ კუპრაბალოჩო̄! – ლამაზია დაწყევლილი კუპრაბალინჩო (ორონიმია ალვანიდან ალაზნისთავისკენ მიმავალ გზაზე).

-ჩ[ო]რეჼ **-č[o]rẽ** კავშ. союз conj. ვიდრე rather than (გამოხატავს შედარებას, დაპირისპირებას выражает сравнение, сопоставление expresses comparison, confrontation). დოჼ წოლბადბოჩრეჼ, ქუჲთად ვეცენო̂ ცუჲ თელ’ერ ჰოჼ? – ვიდრე ცხენი გეწვალებინა, ფეხით მოსვლა არ გერჩივნა? ის ჩაჼთ ლელდოჩრეჼ, ყალჩაღ ცუჲ თელ’ე̂ ჰოჼ? – მაგ ჩანთის ტარებას გუდა არ გირჩევნია?

-ჩუ[ჰ̦] **-ču[ḥ]** შე[მო]-, ჩა[მო]-, შინ, შიგ -ში в, в-, во, во-, за-, внутрь in, homeward, inward (თანდებული ნათესაობით ბრუნვასთან და რთულ ფორმებში послелог с родительным падежом и в сложных формах preposition with genitive case and in complex forms). ფსარე[ჰ̦] ნათესვა̄ჩუ[ჰ̦] ბარათხო̂ ჰაშელ –

გუშინ ნათესავებში ვიყავით სტუმრად; ვანო̂ ჩუ (შუჲჩუ) ვუჲტჳ̂ – ვანო შინ (თავის სახლში) მიდის, შედის; ბათხგო⌈ჰ̦⌉დოლიჼ ვუმაც (¯უმაც) შუჲჩუ დუჲტჳ̂ – მუშაობის (სამუშაო დღის) მერე ყველანი შინ მიდიან.

ჩუ **ču** ზმნისართი და ზმნისწინი, აღნიშნავს მიმართულებას შიგნით, გახაზავს ზმნის შინაარსს наречие и глагольная приставка, обозначающая направление внутрь или подчёркивающая смысл глагола adverb denoting direction from inside, it emphasizes the content of the verb. იხ. см. see ჩუჰ̦ **čuh̦**.

ჩუ: ჩუ აჲპყ|დ|ისუჲლა̄ დდ **ču: ču ajp̣q|d|isujlā** dd საფლობი (ადგილი) топкое, вязкое место a place, where someone may be stuck or bogged. ალზნეგო⌈ჰ̦⌉ ჩუაჲპყდისუჲლაჲში̂ და – ალაზანს საფლობები აქვს.

ჩუ დ|ალ‘|დ|ალარ **ču d|alʻ|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. შევარდნა (შევარდება) вбежать, забежать, ворваться to run into, to run in. მასთხუჲ ჰ̦ალ ეციჼო̂ ფჰ̦ე⌈ჰ̦⌉ ჩუ ბალ‘ბალიჼ – მტრები ალებულ (დაპყრობილ) სოფელში შეცვიცდნენ.

ჩუ დ|არ **ču d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. მოხრა (მოხრის), მოდრეკა согнуть, сгибать to bend. ტავ⌈ნ⌉ი ჩუ დიე′ნეთხ, თუთ უჲშტა̄ ჲაჲყნათხ – ტოტები მოვხარეთ და თუთა ისე ვჭამეთ. 2. შეღება (შეაღებს) отворить (вовнутрь) to open the door slightly. სანი ჩუ დიე′ნეს, ჩუჰ̦ დაშარნა̄ ბჷარდახეჼ სოჼ – კარი შევაღე და შიგ სიცარიელე დამხვდა.

ჩუ დ|არჟ|დ|არ **ču d|arž|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|არჟ|დ|არ **d|arž|d|ar**. მათჳიშ ჩუ დარჟდებათ, ჩუ დიფშგეთ ვაჲ! – ლოგინები გაშალეთ, დავწვეთოლა; მახკარვ სუფრ ჩუ დარჟდიე′ნე̂, ჰ̦აშიგო̄ ლავიჼ – გოგოებმა სუფრა გაშალეს და სტუმრებს უხმეს.

ჩუ დ|ატ|დ|არ (ჺიტ|დ|არ) **ču d|aṭ|d|ar** (**ʻiṭ|d|ar**) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ატ|დ|არ **d|aṭ|d|ar**. იკოს ცჰ̦ა სტამიჼჭ სათარ დიკევ ჩუ ჲატჲინორ – იკოს ერთი ძალიან სქელი მორი ცულით ჩაეხეთქა; მეხევ მუხ ჩუ დატოდო̂ – მეხი მუხას ჩახეთქს; პეტიკოს პეტუჲნი̂ ლეთეშ პჷერაჼგ ჩუ ჲატჲოგერ – პეტიკომ პეტოს ჭიდაობისას პერანგი კინაღამ ჩაუხია.

ჩუ დ|აშ|დ|არ **ču d|aš|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|აშ|დ|არ **d|aš|d|ar**. ხკეჰ̦ მათხოვ ლავი ჩუ დაშდიეჼ – ხეობაში მზემ თოვლი დაადნო; ქოთამ ჴეხკეშ ჩუ დაშიჼგე̂ – ქათამი ხარშვით ლამის ჩაიხარშოს; ბერდაჼკეჼ ტყ⌈ვ⌉ივი ჩუ დაშდო-

რალო̈ ციცოს – ბერდანის ტყვიებს ადნობდა თურმე ციცო (მამაკაცის ზედმეტი სახელია).

ჩუ ახ|დ|არ **ču ax|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ახ|დ|არ^{3} **ax|d|ar**^{3}. ოჴუს სჷჼ წაე̄ ქორ დაჰინე̄, ჩუე̄ ახვიჼქსრ̈, ტათებ სტაბო[ჰ] ლოს ჰონაჲნრ̈ – იმან ჩემი სახლიც ხელში ჩაიგდო და მომატყუა კიდეც, ფულს შემოდგომაზე მოგცემო.

ჩუ დ|ახარ (იხარ) **ču d|axar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. [შინ] შესვლა (შევა) войти внутрь, вступить, прийти (в школу, в дом), пойти домой to come in, to come into. ჰედეშგეჳ ვახნას ჩუ გუჲმრი – მოგვიანებითღა შევედი გომურში; ას ჩუ ვახჩე[ჰ] სჷჼ ბჷდრი კჵოკრუშ ჩუ თოჰორ – როცა შინ მივედი, ჩემს ბავშვებს ღრმად ეძინათ; სჷჼ დად დუჲჰრეჼ სკოლი ჩუ ვახჩე[ჰ] ცჰაიტ შარლუჼ ლევვორალო̈ – მამაჩემი პირველად სკოლაში რომ შევიდა (წავიდა), თერთმეტი წლისა ყოფილიყო.

ჩუ დ|ახითარ (იხითარ) **ču d|axitar (ixitar)** გრდმ. прх. trans. შეშვება (შეუშვებს), შეყვანა, ჩაშვება впустить, опустить, засунуть to let in, to launch, to drop. ჩუ თოჰვისჼქჩრ̈ მეძროხევ ქაბრ̈ კაველრ̈ ჩუ ბახითნორ – ჩაძინებულ მეძროხეს ძროხები ყანაში შეეშვა; ბულყი ვედრრ̈ ჩუ დახითო'ე[ჰ], ფშელჼ ხი ჰალო̄ დაკო[ჰ] – ჭაში ვედროს ჩაუშვებ და ცივ წყალს ამოიღებ.

ჩუ ახკარ (ეხკარ) **ču axḳar (exḳar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ახკარ **axḳar**. ცოკლევ საქათმე̂ ჩუ ახკჷჼ – მელიამ საქათმე გამოთხარა.

ჩუ დ|ახკ|დ|არ **ču d|axḳ|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩალპობა (ჩაალპობს) сгноить to let rot, to make rot. კორი ქოცო[ჰ] ჩუ დახკდიე'ნე̂, კეჼ არაყე̄ დახჩჼ – ვაშლები ქვევრში ჩაალპეს და შემდეგ არაყი გამოხადეს; ყაროვ წა ჩუ დახკდოგერ – წვიმამ სახლი კინაღამ ჩაალპო.

ჩუ დ|ა̄ხკ|დ|არ (იხარ) **ču d|āxḳ|d|ar (ixar)** გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. შემოყვანა (შემოიყვანს) вводить, заводить, приводить (домой) to take someone in, to bring home, to drive home. ფსარე[ჰ] გიორგის საკლუჲ ჩუ და̄ხკდიეჼ – გუშინ გიორგიმ საკლავები მოიყვანა, მორეკა (შინ).

ჩუ ახკუჲლა̄ დდ **ču axḳujlā** dd იხ. см. see ახკუჲლა̄ **axḳujlā**. ასიგო[ჰ] შუშუჼ ჩუ ახკუჲლა̄ და ბაკე[ჰ] – ხბოებს თავ-თავისი დასაბმელი ადგილი აქვთ ბაკში.

ჩუ აჰ̨|დ|ალარ (დ|ეჰ̨|დ|ალარ) **ču ah̨|d|alar (d|eh̨|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. შეპარვა (შეიპარება) прокрасться to come silently, to steal up, sneak in. ბჵორწ ჟელო̂ ჩუ აჰ̨ბალოჼ ჱამბალიჼ – მგელი ცხვარში შეპარვას შეეჩვია.

ჩუ აჰ̨|დ|აჲლნო̂ (აჰ̨|დ|ალინო̂) **ču ah̨|d|alinô (ah̨|d|ajlnô)** მიმღ. прич. particip. შეპარული вкравшийся come silently, come in secretly. ვენჴი ჩუ აჰ̨ბალინო̂ ყუი მილიციას ქორ ლეცბინორ – ვენახში შეპარული ქურდები მილიციას დაეჭირა.

ჩუ დ|აჰ̨უჲნი̂ **ču d|ah̨ujnî** მიმღ. прич. particip. შემოსატანი то, что нужно внести (в дом) to be brought in, to be taken in. ები დაჰ̨ ჲოხკუჲნი̂ ჲა̄, ობი მა̄ ჩუ ჲაჰ̨უჲნი̂ ბჵაკნი ჲა – ესენი გასაყიდი, ისინი კი სახლში შემოსატანი გუდებია.

ჩუ დ|აჰ̨არ (ჴეჰ̨არ) **ču d|ah̨ar (qeh̨ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|აჰ̨არ **d|ah̨ar**. ყარ ქჰ̨ექლარე̄, მათხე ა̆ტუჲნი̂ მაჲჴი̂ ჩუ ჲაჰ̨იჼ – წვიმას აპირებდა და მზეზე გაფენილი პური (ხორბალი) შეიტანეს.

ჩუ აჰ̨ლაჲლა̄ დდ **ču ah̨lajlā** dd შესაპარავი ადგილი место для вхождения украдкой, тайком place to come in silently, place to come in secretly. ბა̆დრივ ლობეხ ბა̄ლ ჩუ აჰ̨ლაჲლა̄ თაგდინორ – ბავშვებს ლობეში ბალში შესაპარავი გაეკეთებინათ.

ჩუ დ|აჸარ^{1} (ჴეჰ̨არ) **ču d|a’ar**^{1} **(qeh̨ar)** გრდუვ. непрх. intrans. შინ მოსვლა ([შე]მოვა) войти в дом, внутрь to come home. სკოლრჼქ ბა̆დერ სოდა ცო დერწეშ ჩუ დაჸაჼდეწე̂ – სკოლიდან სადმე წაუსვლელად უნდა მოვიდეს ბავშვი შინ.

ჩუ დ|აჸარ^{2} (ჴეჰ̨არ) **ču d|a’ar**^{2} **(qeh̨ar)** გრდმ. прх. trans. შემოტანა (შემოიტანს) внести to bring in, to carry in. ჩუ დაჸათ გოდრი! – შემოიტანეთ გოდრები!

ჩუ დ|აჸითარ (იხითარ) **ču d|a’itar (ixitar)** გრდმ. прх. trans. 1. შემოშვება (შემოუშვებს) впустить to admit come in, to let come in. ივანე̂ დუჴ ჰ̨ალჰ̨ალო̂ ლეთხიჼ, მა̄ ტყუჲჰ̨სინე[ჰ̨] შარიჼ ჲოჰ̨ ჩუ ჲაჸითიჼქ – ივანემ ბევრი იხტუნა, მაგრამ ბოლოს თავისი ქალიშვილი ისევ შემოუშვა (სახლში). 2. შემოტანინება (შემოატანინებს) заставить занести, внести to admit someone bring something in. ივნეს სიმიჼდ ჩუ დაჸითიჼქ კნათიგო̂ – ივანემ სიმინდი შემოატანინა ბიჭებს.

ჩუ ბჟირო|დ|არ (დაბჟირო|დ|არ) **ču bžiro|d|ar (dabžiro|d|ar)** მრ. გრდმ. იხ. мн. прх. см. pl. trans. see ბჟირო|დ|არ **bžiro|d|ar**. ჩამსხვრევა (ჩაამსხვრევს), მიმსხვრევა разбить вдребезги to break into pieces. ტაჲრლეს ლოჭკევ მიჭრიტჼ ჩაბჟიროდოგერ – ტარიელმა ჯოხით სარკე კინაღამ ჩაამსხვრია.

ჩუ ბ|უწარ **ču b|uçar** გრდუვ. непрх. intrans. მზის, მთვარის, ან ვარსკვლავის ჩასვლა (ჩავა) заходить (о солнце, луне, звезде) to set down, to go down (about the sun, the moon). ათხ მეღორა̄ წყარუჲნჷ̂ გარგდაჲლჩე⌈ჴ⌉ მათხ ჩუ ბუწურ – როცა ჩვენ მეღორ⌈ეებ⌉ის წყაროს მივუახლოვდით, მზე ჩადიოდა; ტყრაშაჲნჸ ბუთ̦ ბალ‘ერ ჴალჸ, მა̄ ქაშეჸ ჩუ ბუწჷ̂ – კაშკაშა მთვარე ამოვიდა, მაგრამ მალევე ჩავიდა. შდრ. ср. comp. დ|უწარ **d|uçar**.

ჩუ გამ|დ|არ **ču gam|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩაზნექა (ჩაზნექს), მოკაკვა изогнуть, изгибать to bend, to make curved, to curve. ურუმ ჩაჲჴკ ბოძეხ ბიშბალინჷ̂, ბოძ ჩუ გამბიჷ̂ – ურემი რკინის ბოძს დაეჯახა და ბოძი ჩაღუნა.

ჩუ გამ|დ|ალარ **ču gam|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ჩაზნექა (ჩაიზნიქება), მოკაკვა, მოხრა изогнуться to hunch, to stoop, to become curved, to become bent. ბუჲბლენა̂ ალიქსჷ̂ ყა̂ლეხ ჩუ გამვალირ – ბობლიანთ ალექსი სიბერისგან მოიხარა.

ჩუ დაზაზრბა|დ|არ (ზაზრბა|დ|არ) **ču dazazrba|d|ar (zazrba|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დაზაზრბა|დ|არ **dazazrba|d|ar**. იკოს ფარსნოვენ ჯერ ბარ ჩუ დაზაზრბადბიე'ნჷ̂, ჴე̂ მა̄ ქორთიხ ჩუ̄ ბიშბიჷ̂ – იკომ ფარსმელს ჯერ მოუღერა ბარი და მერე თავში ჩაარტყა.

ჩუ დაკარ|დ|არ (დეკარ|დ|არ) **ču daḳar|d|ar (deḳar|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ჩათვლა (ჩაუთვლის), მითვლა, მიმატება (დათვლისას) присчитать, прибавить, прибавлять (при счёте) to add to (while counting). დეკარდოშ ო ტათება̄ ჩუ დაკარდებ, მენხუ̄ ფსარე⌈ჴ⌉ დაჲლ‘რას ჴოჷ̂ – დათვლისას ის ფულიც მიათვალე, რომელიც გუშინ მოგეცი.

ჩუ დ|ებჟ|დ|არ (დ|ოჟ|დ|არ) **ču d|ebž|d|ar (d|ož|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ებჟ|დ|არ **d|ebž|d|ar**. იმერლუჲვ ტოლშე⌈ჴ⌉ წენინაჲნჸ ხენ⌈ბ⌉ი ჩუ დებჟდიჷ̂ – იმერლებმა (დურგლებმა) ტოლოშაში სახლისთვის ხეები წააქციეს.

ჩუ ეგარ (რევა|დ|ალარ) **ču egar (reva|d|alar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ეგარ **egar**. უჲსჷ̂ ვოლ, მიჩჴუ̄ მაქრენა დაღუჲნჷ̂ ხი ალზნელჸ ჩუ ეგჷ̂ – იქ მოდი, სადაც ზევიდან მომავალი წყალი ალაზანს ⌈შე⌉ერევა; ვჷ̂ ხილჸ ჩუ ეგჷ̂ – ღვინო წყალში შეერია; დათილჸ ფრაძგლევ ბუჴელჸ ჩუ ეგჷ̂ – დათილი ფრანგულით (ხმლით) ბრძოლაში შეიჭრა; ხილჸ ჩუ მა ეგეთ ბა̌დრი, ქოკი ტატჲუჲშჷ̂ – წყალში არ შეტოპოთ, ბავშვებო, ფეხებს დაისველებთ.

ჩუ დ|ეკარ (აკარ) **ču d|eḳar (aḳar)** მრ. გრდუვ. мн. непрх. pl. intrans. დ|ეკარ **d|eḳar**. ტოლჩი ბულყი ჩუ დეკჷჼ – ტოლჩები ჭაში ჩაცვივდა.

ჩუ დ|ერწარ (ჰ̦ერწარ) **ču d|erçar (ḥerçar)** გრდუვ. непрх. intrans. შებრუნება (შებრუნდება), შესვლა (შევა სახლში), შევლა, დაბინავება завернуть (к кому-н.), зайти to turn in back home; to enter home, to settle. ბირკჷჼლო[ჰ̦] კაძიკ ხანე[ჰ̦] ბჵორწიკლარჩუ ჩუ დირწრათხ – ბირკიანში ცოტა ხანს ბორძიკიანთას შევბრუნდით; წჼჩრ̂ წინი̂ ჩუ დერწეთხ ჴაჼ-ლამო̄ხ – ახალ სახლში შევალთ (დავბინავდებით) ხვალ-ზეგ (ხვალ ან ზეგ).

ჩუ დ|ექარ (ჴექარ) **ču d|ekar (qekar)** გრდუვ. непрх. intrans. ჩაძახება (ჩასძახებს), დაძახება, შემოპატიჟება прокричать (в ухо...), позвать проходящего (в гости, к себе) to shout (in ears), to call, to invite. აგეგრ̂ ლარკ ჩუ დექარ დეწე̂, მე̄ ვუმ (‾უმ) ხაწელო̂ – ბებიას ყურში ჩაძახება უნდა, რომ რამე გაიგონოს; ილუჲგო̂ ჩუ დექა′ეთ, კაწკოჼ მაჲჴი̂ ჴალჷოთვაჲ – ილოს დაუძახეთ (შემოიპატიჟეთ) და პატარა პური შევჭამოთ.

ჩუ დ|ეხარ **ču d|exar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ეხარ¹ **d|exar**¹. ბასილ ვეცე′ნე̂, ჩუ ვიხნას, მე̄, *ხაჼ ცო ჲა სოგოჰ̦აჲნო̂*, ჩუ ცო ვეცეჼ – ბასილი მოვიდა და შემოვიპატიჟე, მაგრამ, *დრო არა მაქვსო*, არ შემოვიდა; ივღარ ზურბეს თურქლოჼ ჲოჰ̦ ჩუ ჲეხინო̂ – ივოანთ (უშარაულ) ზურაბს თურქოანთ (თურქოშვილების) ქალი უთხოვია (დაუნიშნავს).

ჩუ დ|ეხკარ¹ (ახკარ) **ču d|exḳar¹ (axḳar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ეხკარ¹ **d|exḳar**¹. ფსტუ ბუჲღრეხ ჩუ ბიხკნას – ხარი პალოზე დავაბი.

ჩუ დ|ეხკარ² (დ|ოხკარ) **ču d|exḳar² (d|oxḳar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ეხკარ³ **d|exḳar**³. თაჲლზაჲ ბარგ ჩუ ჲეხკოს – ხურჯინებში ბარგს ვაწყობ.

ჩუ ეჴ̦არ (ლეთხარ) **ču eq̦ar (letxar)** გრდუვ. непрх. intrans. ჩახტომა (ჩახტება) спрыгнуть to jump down; to jump into. ჩა გუბაჲლ‘ჩე[ჰ̦] ივსებ კჵუჲკნ ჩუ ეჴ̦ჷჼ – დათვი რომ გამოჩნდა, იოსები ორმოში ჩახტა; თოფ ჲალ‘ჩე მათე̂ სა ხიტენო̂ ჩუ ეჴ̦ჷჼ – თოფი რომ გავარდა, მათე შეშინებული შე[მო]ვარდა.

ჩუ დ|ეჰ̦|დ|ალარ (აჰ̦|დ|ალარ) **ču d|eḥ|d|alar (aḥ|d|alar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ეჰ̦|დ|ალარ **d|eḥ|d|alar**. ჴორი აჰ̦აჼ ბა̄დრი ბა̄ლ ჩუ აჰ̦დალჷჼ – ვაშლების მოსაპარად ბავშვები ბაღში შეიპარნენ.

ჩუ დ|ეჰ̦|დ|არ (აჰ̦|დ|არ) ču d|eḩ|d|ar (aḩ|d|ar) გრდმ. прх. trans. შეპარება (შეაპარებს), შემოპარება вводить, вносить что-либо украдкой to deceive, to put sth into sth falsely. გაბროს ხჷჼ ცო მელ'ორე̄, ნანას ბა̄ლ ქერქეხ ჴარჩდიენო̂ ჩუ დეჰ̦დიჯჼ ოჴუჲნი̂ – გაბრო ქინაქინას არ სვამდა და დედამ ბლის კანში გახვეული შეაპარა მას.

ჩუ თაკარ (თეკარ) ču taḳar (teḳar) გრდმ. прх. trans. ჩაკერება (ჩააკერებს) вшивать, сделать вставку to sew in. ნატოს სამუჴლ ყაჭუვ ჩუ თაკჷჼ – ნატომ შარვალი ძაფით ჩააკერა.

ჩუ თას|დ|ალარ (თეფს|დ|ალარ) ču tas|d|alar (teps|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ჩავარდნა (ჩავარდება) упасть (в яму, в воду) to fall, to drop. ვედრ ჩუ თასლაგერ ბულყი – ვედრო კინაღამ ჩავარდა ჭაში.

ჩუ თასარ (თეფსარ) ču tasar (tepsar) გრდმ. прх. trans. ჩაგდება (⌈ჩა⌉აგდებს), დაგდება бросить, положить, уронить во что-л. или на что-л. to drop down. მალვალჷჼჩო̂ პეტრეს გი̄რჯჼ ბაწჷჼ მუჰ̦ ჩუ თასჷჼ ნაყმაქ – დაღლილმა პეტრემ ზურგიდან გზაზე დააგდო მძიმე ტვირთი; კიმოს ჴერ ხილო̂ ჩუ თასჷჼ – კიმომ ქვა წყალში ჩააგდო.

ჩუ თაჴარ (თეჴარ) ču taqar (teqar) გრდუვ. непрх. intrans. შეძრომა (შეძვრება), შეთრევა (შეეთრევა) вползти, втащиться to get in, to drag in. ჟელრჯჼ დეჴანაჲნო̂ ფარხი ყუვ ჩუ თაჲჴნორ – ცხვრის მოსაპარად ქურდი ფარეხში შემძვრალიყო.

ჩუ თაჴ|დ|არ (თეჴ|დ|არ) ču taq|d|ar (teq|d|ar) გრდმ. прх. trans. შეთრევა (შეათრევს) втащить to drag in. ბაწჷჼ შკაფ ოთხი ჩუ თაჴბიჯჼ – მძიმე კარადა ოთახში შეათრიეს.

ჩუ თეგ|დ|არ (თაგ|დ|არ) ču teg|d|ar (tag|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see თეგ|დ|არ² **teg|d|ar²**. კოლექტივევ დოჰ̦ე⌈ჰ̦⌉ ვაზ ბოხკანაჲნო ნახ ჷჼცაჳ ჩუ თეგდჼ დეწჷ̂ – კოლექტივმა გაზაფხულზე ვაზის ჩასაყრელად ხალხი ახლავე უნდა გაირიგოს.

ჩუ თივარ ču tivar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **თივარ tivar**. დოხკ ყეპყრეგოდოლჷჼ ნასტ ჩუ თივნას – ჭექა-ქუხილის მერე ძლივს დავმშვიდდი.

ჩუ თივოთ̯|დ|არ **ču tivot̯|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see თივოთ̯|დ|არ **tivot̯|d|ar**. დულინ̂ ბა̌დერ ფერბალაშ ჩუ თივოთ̯დიჲჼ ნანას – მტირალი ბავშვი მოფერებით დაამშვიდა დედამ.

ჩუ თივუჲლა̄ დ **ču tivujlā** d დასასვენებელი, შესასვენებელი, მოსასვენებელი დრო და სივრცე место и пространство для отдыха, отдых place and time for rest, rest. ყადურ ციხეგო[ჰ] ლაზჲჼ ჩუ თივუჲლა̄ და, იჴ ჩუ თივუჲლეგორჲჼდა[ჰ] ნიყ დალისტნი ბუჲტუ̂ – ყადორის ციხესთან კარგი შესასვენებელი ადგილია, ამ შესასვენებლიდან გზა დალესტანში მიდის; დუჴ თეგდუჲნ̂ ხილ‘რეხ ჩუ თივუჲლა̄ ცო და თხოგო[ჰ] – ბევრი გასაკეთებელის (საქმის) გამო მოსვენება არა გვაქვს.

ჩუ თიტარ (თეტარ) **ču tiṭar (teṭar)** გრდმ. прх. trans. ჩამოჭრა (ჩამოჭრის), გაჩეხა, გაჭრა срезать, отрезать (ветви от дерева), изрубить to cut off. ჴორენ მუჲშ̂ დალ‘ენო̂ ტავნი ჩუ თიტჲჼ – ვაშლს ცუდად ამოსული ტოტები ჩამოსჭრეს (ჩამოჰკაფეს).

ჩუ თიშარ **ču tišar** გრდუვ. непрх. intrans. ჩაძირვა (იძირება), ჩალექვა, დალექვა осесть, опускаться на дно to sink. მურჯიჼ ხი ლაჲთ̯ჩე[ჰ]დოლიჼ ჩუ თიშუ̂ – მღვრიე წყალი დგომის შემდეგ ილექება.

ჩუ თოხარ (თეფხარ) **ču toxar (tepxar)** გრდმ. прх. trans. ჩარჭობა (ჩაარჭობს) воткнуть to stick in. დოჼ ბეხკანაჲნო̂ ბუჲლრენ ჭჭალოშ ჩუ თოხარ დეწე̂ აფსტარლო̂ – ცხენის დასაბმელად პალოს მაგრად ჩარჭობა უნდა მიწაში.

ჩუ თოხინო̂ **ču toxinô** მიმღ. прич. particip. ჩარჭობილი воткнутый thrust, stuck, stabbed. ჩუ თოხინო̂ ლურსმაჼ (ლუმსარ) ჰალო̂ ბაჲჴნას – ჩარჭობილი ლურსმანი ამოვაძრე.

ჩუ თოხუჲნ̂ **ču toxujnî** მიმღ. прич. particip. 1. ჩასარჭობი, დასარჭობი то, что нужно воткнуть, вколотить to be thrust, stuck, stabbed. ბოლურ ჩუ თოხუჲნ̂ ჴერ ცო ბაჲლი̂ სოჼ ხეთაჼ – პალოს ჩასარჭობი (ჩასაკრავი) ქვა ვეღარ მიპოვია. 2. ჩამრჭობი, დამრჭობი тот, кто должен воткнуть, вколотить person who sticks in.

ჩუ თოჰარ **ču toḫar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see თოჰარ **toḫar**. ბა̌დერ ჩუ თოჰო̂ – ბავშვს სძინავს; წინუს ჩუ თოჰორ – პატარძალს ეძინა.

ჩუ თოჰუჲნი̂ **ču toḩujnî** მიმღ. იხ. прич. см. particip. see თოჰუჲნი̂ **toḩujnî**. ჩუ თოჰუჲნი̂ ფჰუ ნაქტრენ ცო ღალბა (ცო ღალაბ) – მძინარე ძაღლი ბინისთვის (ცხვარში) არ ვარგა.

ჩუ თუჲჰ|დ|ისარ **ču tujḩ|d|isar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see თუჲჰ|დ|ისარ **tujḩ|d|isar**. მალდალინო̂ მახკარ მუხენ კიკელ ჩუ თუჲჰდისერ – დაღლილ გოგოებს მუხის ქვეშ ჩაეძინათ.

ჩუ დ|ეფლარ (დ|ოლ‘არ) **ču d|eplar (d|ol‘ar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ეფლარ **d|eplar**. ის სტაკოვ უჲში̂ ქასქასტეჼ ჲო ამბუჲ, მე̄ ჩუ ცო ჲიფლი̂ სოჼ – ეგ კაცი ისე სწრაფად ლაპარაკობს, რომ არ მესმის; მელ‘ ჱამდიეჼ, მა̄ ჩუ ცო̄მ დოლ‘ეჼ ციმუჲნი̂ – რამდენი ისწავლა, მაგრამ ვერაფერი შეისმინა ციმომ.

ჩუ დ|ივარ **ču d|ivar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ივარ **d|ivar**.

ჩუ დ|ივენო̂ **ču d|ivenô** მიმღ. იხ. прич. см. particip. see დ|ივენო̂ **d|ivenô**. ჩუ ჲივენო̂ მაჲჯი̂ ჰაჲწკივ ჰალო̂ ლაჰჲიეჼ – დათესილი პური (ხორბალი) ფრინველებმა ამოკენკეს.

ჩუ დ|ივუჲნი̂ **ču d|ivujnî** იხ. см. see დ|ივუჲნი̂ **d|ivujnî**. ბორც ჩუ ბივუჲნი̂ სტაკ ცო ქორვალოჼ სოჼ – ფეტვის დამთესი კაცი ვერ ვიპოვე.

ჩუ დ|იშარ **ču d|išar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|იშარ **d|išar**. ბა̌დერ ჩუ დიშუ̂ – ბავშვი წევს.

ჩუ დ|იშ|დ|არ **ču d|iš|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|იშ|დ|არ **d|iš|d|ar**. ბათოს ბურთეხ ქოკ ჩუ ბიშბიე’ნე̂, ტაფაჲნო̄ ბავბიეჼ – ბათომ ბურთს ფეხი დაარტყა და გადაკარგა; ლაწმარ ჩუ დიშდი’ნეს, კატეკოშ ნჭაჲყა̄ ვაჲლ‘ნას – ავადმყოფი დავაწვინე და ნელა გა⌈მო⌉ვედი.

ჩუ დ|იხკუჲლა̄ დდ **ču d|ixḳujlā** dd იხ. см. see დ|იხკუჲლა̄ **d|ixḳujlā**. ცენეხ კოხა̄ხ ოჯუმფლეჼ მაჲჯი̂ ჲეყეჼ, მე̄ ჩუ ჲიხკულაჲში̂ ცო და – წელს კახეთში იმდენი პური (ხორბალი) მოვიდა, რომ დასაწყობი (ადგილ⌈ებ⌉ი) არ არის.

ჩუ იხუჲლა̄ დდ **ču ixujlā** dd შესასვლელი (კარი), შესავალი вход, входные двери entrance, entry, gateway. თხე წინგო⌈ჰ⌉ ჩუ იხუჲლა̄ სა̌გრეჼდა⌈ჰ⌉ და – ჩვენს სახლს შესასვლელი (კარი) ეზოდანა აქვს.

ჩუ კარჩ|დ|არ (კერჩ|დ|არ) **ču ḳarč|d|ar (ḳerč|d|ar)** გრდმ. прх. trans. შე⌈მო⌉გორება (⌈შე⌉⌈მო⌉აგორებს), ჩა⌈მო⌉გორება ⌈в⌉катать, ⌈с⌉катить to roll, to roll in, to roll down. ურუმ სჭგჲ̂ ჩუ კარჩბიჲ́ – ურემი ეზოში შე[მო]აგორეს; ჴერ მაქრენა̄ ჩუ კარჩბიერ – ქვა ზევიდან დააგორეს.

ჩუ კჵოკარ|დ|არ **ču ḳωoḳar|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see კჵოკარ|დ|არ **ḳωoḳar|d|ar**. ლაჸმრეჩჲ̂ ხივ შარი́ ცერნი ზორაჲში̂ ჩუ კჵოკარჲო – მთის მდინარე თავის ნაპირებს ძალიან აღრმავებს.

ჩუ ლაბჟარ (ლებჟარ) **ču labžar (lebžar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ლაბჟარ **labžar**. ჲაჭგო ქოკ ჩუ ლაბჟი́ ფშაჲმაქა[ჭჲ̂] – გოგონას ფეხი დაუცურდა ყინულზე.

ჩუ ლაბჟ|დ|არ (ლებჟ|დ|არ) **ču labž|d|ar (lebž|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლაბჟ|დ|არ **labž|d|ar**. ხენ[ბ]ი ხილჲ̂ ჩუ ლაბჟდიე'ნე̂, ხიგჲ̂ აჭო̄ დაჭითიჲ́ – ხეები წყალში შეაცურეს და მდინარეს გაატანეს.

ჩუ ლარ́ლʻარ (ლერ́ლʻარ) **ču larʻlʻar (lerʻlʻar)** გრდმ. прх. trans. ჩათვლა (ჩათვლის), მიმატება დათვლისას, ანგარიშისას присчит[ыв]ать, считать, сосчитать to add while counting process, while calculating, to consider. ბუჭეხ ბოტუჩჲ̂ კნათილჲ̂ სო̄ ჩუ ლარ́ლʻათ – იმში მიმავალ ბიჭებში მეც ჩამთვალეთ (მიგულისხმეთ).

ჩუ ლარ́ლʻუჲნი̂ **ču larʻlʻujnî** მიმღ. прич. particip. ჩასათვლელი присчитываемый to be regarded, to be considered. მოჸჲ́ ბჯ̌დერ ბჯ̌დრეღ ჩუ ლარ́ლʻუჲნი̂ ცო და – ცუდი შვილი შვილად ჩასათვლელი არ არის.

ჩუ ლასტ|დ|არ (ლესტ|დ|არ) **ču lasṭ|d|ar (lesṭ|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ჩაქნევა (ჩაიქნევს) махнуть to lose one’s hope, to become unhopeful. დონჲ́ დად ტოტ ჩუ ლასტდოშ ვახჲ́ შარნ – ცხენის პატრონი ხელის ჩაქნევით წავიდა.

ჩუ ლასტილა̄ დ **ču lasṭilā** d დაქანება скат, склон slope. წყარუჲგო[ჭ] ოშტუ́ ჩუ ლასტილა̄ და, მე̄ ქოკ ცომიჩჭე ჴაჲწბისუ̂ – წყაროსთან ისეთი დაქანებაა, რომ ფეხი არსად არ მოიკიდება.

ჩუ ლატ|დ|არ (ლეტ|დ|არ) **ču laṭ|d|ar (leṭ|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლატ|დ|არ **laṭ|d|ar**. გორეხ ნჵაცივჭ ვისენჲ̂ ვეშკურ ბლუჯრივ შუჲ გორელჲ̂ ჩუ ლატვიჲ́ – გვარს გარეთ (ობლად) დარჩენილი ვეშაგური ბლუჯოანებმა თავიანთ გვარში მიიღეს.

ჩუ ლაქ|დ|ალარ (ლექ|დ|ალარ) **ču lak|d|alar (lek|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. შევარდნა (შევარდება), შემოჭრა, შეხტომა ворваться, врываться, вбежать, впрыгнуть to burst in; to run into. ლაჷმრეჩრ̂ ქო̄ხ დაჴდალინრ̂ ხი ჩუ ლაქდალიჼ თხოჼ – მთის ქოხში ადიდებული წყალი შემოგვივარდა.

ჩუ ლაქ|დ|არ (ლექ|დ|არ) **ču lak|d|ar (lek|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლაქ|დ|არ **lak|d|ar**. ფჵარავ დისტრეჼ კაწ ჩუ ლაქდიე'ნე̂, ახეშ ბჭარწახა̄ ბოწბალიჼ – ძაღლმა პირიდან ლეკვი დააგდო და ყეფით გამოუდგა მგელს.

ჩუ ლაჭყ|დ|არ (ლეჭყ|დ|არ) **ču lač̣q̣|d|ar (leč̣q̣|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლაჭყ|დ|არ **lač̣q̣|d|ar**. დაჴუჲჩრ̂ ლავევ კაწკაჼ ხენ[ბ]ი ჩუ ლაჭყდიეჼ – დიდმა თოვლმა პატარა ხეები დამალა (დაფარა).

ჩუ ლახ|დ|არ (ლეხ|დ|არ) **ču lax|d|ar (lex|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლახ|დ|არ **lax|d|ar**. ლავევ ღობ ჩუ ლახჲიეჼ – თოვლმა ღობე დაადაბლა; ლევრ̂ სამსაჷხრე[ჵ] ჩუ ლახვიეჼ – ლეო სამსახურში ჩამოაქვეითეს.

ჩუ ლახკარ (ლეხკარ) **ču laxḳar (lexḳar)** გრდმ. прх. trans. შერეკვა (შერეკავს), ჩარეკვა вогнать, загнать, погнать (вниз, внутрь) to drive in, to drive down. ჸუნავ ჟე ჩუ ლახკი'ნე̂ ფარხი, შერვაჼ მა̄ სტიურ თეფშოხ წარფვენიხ ჩუ̄ ხაცეჼ – მწყემსმა ცხვარი ფარეხში შერეკა, თავად კი ცეცხლს მიუჯდა სალამურის დაკვრით.

ჩუ ლაჴარ (ლეჴარ) **ču laqar (leqar)** გრდმ. прх. trans. 1. ჩაყოფა (ჩაყოფს) всунуть to put in. ფეშკრევ კეჭ ჲახოჩრ̂ ხილრ̂ ტარკ ჩუ ლაჴი'ნე̂, ჵალო'ჯ ბაკბიეჼ – ბალღმა მდუღარე წყალში თითი ჩაყო და დაეწვა. 2. შეტევა ამა თუ იმ საქმისათვის (შეუტევს, დასცხობს) с энтузиазмом браться (взяться) за дело start a business, to attack the business. ლეოს ჩუ ლაჴიჼ ფაძ́დრენ – ლეომ დასცხო ფანდურს.

ჩუ ლეთხარ (ეჴ̦არ) **ču letxar (eq̦ar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ჩახტომა (ჩახტება) прыгать, [с]прыгнуть (внутрь, вниз) to jump in. 2. გადატ. перен. fig. შეტანება (ატანს), შეღწევა просачиваться, проникать to penetrate, to get through. ჩხიჼდრა̄ხ ხი ჩუ ლითხა̂ – წინდებში წყალი ატანს.

ჩუ მალ‘|დ|არ (მელ‘|დ|არ) **ču mal‘|d|ar (mel‘|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ჩაცემა (ჩასცემს), შერჭობა вонзить, воткнуть to stab, to thrust in. ციხლურა̄ ალექსის უქლაურა̄ ივნენ გაკუჲ შალთ ჩუ მალ‘ჲიე'ნე̂, დაჵა ვჭევიჼ – ციხელიანთ ალექსიმ ოქილაურ ივანეს მუცელში ხანჯალი ჩასცა და მოკლა.

ჩუ მახკ|დ|არ (მეხკ|დ|არ) **ču maxḳ|d|ar (mexḳ|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see მახკ|დ|არ **maxḳ|d|ar**. ჴერწნიხ ტოტ მალʿდიე'ნეს, შურ ჯე ჩუ̄ მახკჲინას – ქვაბს ხელი მოვახვედრე (ვკარი) და რძე კერაში ჩავღვარე.

ჩუ მჵალ|დ|არ **ču mωal|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see მჵალ|დ|არ **mωal|d|ar**. ცენეხ თედოლე̂ სუჲციჼ ჩუ მჵალვიე'ნეს, ჟევ ლაზჷჼ დოლ ეციჼ – წელს თედოლე ჩემს მოზიარედ გავიხადე და ცხვარმა კარგი დოლი მოგვცა.

ჩუ ოთ̯არ (ეთ̯არ) **ču ot̯ar (et̯ar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ოთ̯არ **ot̯ar**. ნაყმაქა[ჴო̂] ჲუჲტრასე̄, სტივრჷჼ იშ ხაწე'ნე̂ სოჼ, ლარკ ჭეფოშ ჩუ̄ ოთ̯ნას – გზაზე მივდიოდი, სალამურის ხმა შემომესმა და გავჩერდი ყურის გდებით.

ჩუ დ|ოთ̯არ (დ|ეთ̯არ) **ču d|ot̯ar (d|et̯ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ოთ̯არ **d|ot̯ar**. ქოცო̄ხ ვენი ჩუი დუჲთ̯ნაჲში̂? – ქვევრებში ღვინო[ები] ჩაასხით?

ჩუ ოთ̯|დ|არ (ეთ̯|დ|არ) **ču ot̯|d|ar (et̯|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ოთ̯|დ|არ **ot̯|d|ar**. დოლბა̄ხ ნანი იორმაქივჴ ფარხა̄ხ ჩუ ოთ̯დიერ – დოლობას დედა ცხვარი ივრის მხრის ფარეხებში ჩააყენეს (დააყენეს).

ჩუ დ|ოთ̯ითარ (დ|ეთ̯ითარ) **ču d|ot̯itar (d|et̯itar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ოთ̯ითარ **d|ot̯itar**. წინუსეს შაჲრი̂ ჲაშეგო̂ ჩაჲ ჩუ დოთ̯ითჷჼ – პატარძალმა თავის დას ჩაი დაასხმევინა.

ჩუ ოთ̯უჲლა̄ (ეთ̯ილა̄) დდ **ču ot̯ujlā (et̯ilā)** dd სადგომი, ბინა место для стоянки dwelling, covert. ბუჲსუ̂ ნჭაცი დისქჼჩუჲშნი̂ ოშტჷჼ მოსჷჼ ყარ ჲეცჷჼ თხოჼ, მე̄ ლაფსინო̂ ჩუ ოთ̯უჲლა ცო ხეთიჼ თხოჼ – ღამე გარეთ დარჩენილებს ისეთი კოკისპირული წვიმა მოგვივიდა, რომ მშრალი სადგომი (ფეხის დასადგმელი) ვერ ვიპოვეთ.

ჩუ დ|ოლ̯არ (დ|ებლარ) **ču d|ol̯ar (d|eblar)** იხ. см. see დ|ოლ̯არ **d|ol̯ar**. ტათებ ჯიბი ჩუ დოლ̯ა'ჷ, ლობ – ფული ჯიბეში ჩაიდე და წადი.

ჩუ დ|ოლʿარ (დ|ეფლარ) **ču d|olʿar (d|eflar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ოლʿარ **d|olʿar**. ლაჴ სორუჲ ჩუ ბოლʿჷჼ – გველი ხვრელში შეძვრა.

ჩუ დ|ოლʿუჲლა̄ **ču d|olʿujlā** იხ. см. see დ|ოლʿუჲლა̄ **d|olʿujlā**. სჼგო̂ უჲში̂ ჭალჲიჷჼ, მე̄ დახნგო[ჴ] ჩუ დოლʿუჲლა̄ ცო და – ეზო ისე გაამაგრეს, რომ საქონელს შესაძრომი არა აქვს.

ჩუ დ|ოჟარ (დ|ებჟარ) **ču d|ožar (d|ebžar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ოჟარ³ **d|ožar³**. ურმი ფსტარჩ ჩუ დოჟა'ჷ̌, ნაყმაქა'ჷ̌ ოთჳუთ ვაჲ – ურემში ხარები შეაბი და გზას გავუდგეთ.

ჩუ დ|ოჟითარ (დ|ებჟითარ) **ču d|ožitar (d|ebžitar)** გრდმ. прх. trans. ჩაგებინება [ქარქაშში] (ჩააგებინებს) заставить вложить в ножны to make sheathe; to sheathe. ლეკეგი̂ ჭალ ჲაჯინი̂ შალთ ჩუ ჲოჟითიჷჼ წკიპოს – ლეკს ამოღებული ხანჯალი ჩააგებინა წკიპომ.

ჩუ დ|ოჟუჲნი̂ **ču d|ožujnî** იხ. см. see დ|ოჟარ³ **d|ožar³**. სჷჼ დოჼ ტაჭკი ჩუ ბოჟუჲნი̂ ცო ბა – ჩემი ცხენი ტაჭკაში შესაბმელი არ არის.

ჩუ დ|ოსარ (დ|ეფსარ) **ču d|osar (d|epsar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ოსარ **d|osar**. ბულყი ჩუ დოსარ ლე უჲში̂ მარჯი̂ ცო და – ჭაში ჩასვლა არც ისე ადვილია.

ჩუ დ|ოტარ (დ|ახარ) **ču d|oṭar (d|axar)** გრდუვ. непрх. intrans. შინ წასვლა (წავა) пойти (идти) домой to go home. ჟეგო მალვალიჼჩი̂ ჴუნან ჩუ ვოტარ ღოსხეთჷ̂ – ცხვარში დაღლილ მწყემსს შინ წასვლა უხარია.

ჩუ დ|ოფცარ (დ|ეფცარ) **ču d|opcar (d|epcar)** გრდმ. прх. trans. ჩაწვნა (ჩააწნავს) вплести (во время тканья) to entwine. ქარსჷჼ ჲეფცოშ ვაიჼ ნიშჷჼ, წეგჷჼ ბაწარ, ჩუ დოფც – საბლის დაწვნისას ჩვენი ნიშანი, წითელი ბაწარი, ჩააწანი!

ჩუ დ|ოწარ (დ|ებწარ) **ču d|oc̣ar (d|ebc̣ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ოწარ **d|oc̣ar**. ქაჲთბელაჲნი̂ მჷ̄შ ბეწეს ჩუ ბოწჷჼ – საქულაჯედ შალი უნდა ჩამოვაბა (შალის ქსოვა უნდა დავიწყო).

ჩუ ოწ|დ|არ (ებწ|დ|არ) **ču oc̣|d|ar (ebc̣|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ოწ|დ|არ **oc̣|d|ar**. ბალჷჼ ტოტ ჩუ ოწდი'ნეს, ჩუ̄ დჭოგდალჷჼ – ბლის ტოტი ჩამოვწიე და ჩამოტყდა.

ჩუ დ|ოხ|დ|არ (დ|ეხ|დ|არ) **ču d|ox|d|ar (d|ex|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ოხ|დ|არ **d|ox|d|ar**. ჲაჭოჼ ყარ ჲეცჷჼ, ლამ ჩუ ბოხბიე'ნჷ̂, ჟე კიკელა̄ დაჭიჼ – დიდი წვიმა მოვიდა, მთა ჩამოანგრია და ცხვარი ქვეშ მოიტანა.

ჩუ დ|ოხკარ (დ|ეხკარ) **ču d|oxḳar (d|exḳar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ოხკარ **d|oxḳar**. ფსა ხაკა̄ხ ჩუ ბუჲხკნეს, ჭარჷ̄ ბაჭითნას – ქერი ტომრებში ჩავყარე და წისქვილში გავატანე (წავაღებინე).

ჩუ დ|ოჸ|დ|არ (ჴელარ) ču d|o'|d|ar (qelar) გრდმ. прх. trans. შემოყვანა (შემოიყვანს) привести (приводить), завести (заводить) домой to bring in, to carry in. სე კაწკუჲჩრ̂ კნათენ ნჵაჸი ლორდიენრ̂ ჯაწუკ ხითნო'ერ, ჩუ̄ დოჸდინორ – ჩემს პატარა ბიჭს გარეთ გათოშილი ჩიტი ეპოვა და შინ შემოეყვანა.

ჩუ ტეხ|დ|ოთ̦არ (ტეხ|დ|ეთ̦არ) ču ṭex|d|oțar (ṭex|d|ețar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ტეა **ṭea** (ტეხ დ|ოთ̦არ **ṭex d|oțar**). იცხუჲნი̂ შარი̂ჼ მოს̦ლი ჩუ ტეხ ჲეწე ჲოთ̦აჼ, მე̄ ჴეჼ ცო ჲოგელრ̂ – მაგას თავისი სიავე[ები] უნდა დააყვედრო, რომ მერე აღარ ჩაიდინოს.

ჩუ დ|უტყ|დ|არ ču d|uṭq̣|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|უტყ|დ|არ **d|uṭq̣|d|ar**. სტამიშ ჩუ ჯარწალე̂ ის ფარტაჼ, ლუჲნონ წყეგეჸ ჩუ დუტყდარ ცო დეწე̂ – სქლად დაართე ეგ ფთილა რა, ბაწარს ძალიან დაწვრილება არ უნდა.

ჩუ უჲლ̦|დ|ისარ (იბლ|დ|ისარ) ču ujl̦|d|isar (ibl|d|isar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see უჲლ̦|დ|ისარ **ujl̦|d|isar**. ლობეხ დოჼ ეჴ̦ი'ნე̂, მაჲრგლეხ ჩუა̄ უჲლ̦ბისეჼ – ლობეზე ცხენი გადახტა და მარგილზე წამოეგო.

ჩუ დ|უყარ (აპყ|დ|არ) ču d|uq̣ar (apq̣|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|უყარ **d|uq̣ar**.

ჩუ ჭ[ჵ]აღ|დ|არ (ჭ[ჵ]ეღ|დ|არ) ču č̣[ω]ωaγ|d|ar (č̣[ω]ωeγ|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჭ[ჵ]აღ|დ|არ **č̣[ω]aγ|d|ar**. ქარსაჼ ბუჲღრეხ ჩუ ჭ[ჵ]აღჲიჩე[ჯ]ღოლიჼ დონენ შარნ ცო ბახმაკეგე̂ – საბელს პალოზე რომ დაამაგრებენ, ცხენი ველარ წავა; ა̄სე̂ სჼგო[ჯ] ჩუ ჭ[ჵ]აღდებ, ცოჯე ათ̦ახ დოწლა'ჴ̌, მაქა̄ დაჴე̂ – ხბო ეზოში დააკავე, თორემ ფურს გამოედევნება და მოწოვს; მეურმე̂ დოს დაჸლომცი̂ჼ ჩუ ჭ[ჵ]ჵაღვინას – მეურმე შეშის მოტანამდე დავაკავე.

ჩუ ხაბჟარ (ხებჟარ) ču xabžar (xebžar) გრდუვ. მრ. იხ. непрх. мн. см. intrans. pl. see ხაბჟარ **xabžar**. ისი ჩუ ხაბჟათ! – მანდ დასხედით!

ჩუ ხაბჟ|დ|არ (ხებჟ|დ|არ) ču xabž|d|ar (xebž|d|ar) გრდმ. მრ. იხ. прх. мн. trans. pl. see ხაბჟ|დ|არ **xabž|d|ar**. ყეგჲაჲლნრ̂ ქორჼ შუში ჩუ ხაბჟჲებათ! – დამტვრეული ფანჯრის მინები ჩასხით!

ჩუ ხაბჟუჲლა̄ ču xabžujlā მრ. იხ. мн. см. pl. see ხაბჟუჲლა̄ **xabžujlā**. ვუჼ (⁻უჼ) დუჲთხეჸ ცო დაკლივრაჲში̂ ჩუ ხაბჟრეხ, მაცმე̄ ჩუ ხაბჟუჲლა̄ დარ – რატომ წელანვე არ ფიქრობდით დასხდომაზე, როცა დასაჯდომი იყო.

ჩუ ხალ|დ|არ (ხელ|დ|არ) ču xal|d|ar (xel|d|ar) გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. 1. იხ. см. see **ხალ|დ|არ xal|d|ar**. მაქ ხი ჭოთჳი'ნე̂, წე ჩუ̄ ხალჲიქჼ – ზედ წყალი დაასხეს და ცეცხლი ჩააქრეს. 2. გადატ. перен. fig. ⌈მო⌉კვლა (⌈მო⌉კლავს), გაქრობა (⌈გა⌉აქრობს) уби⌈ва⌉ть, уничтожить, уничтожать to kill; to murder; to make disappear. ყონოჩრ̑ ვაჰონ ნეკ დიშდიენე̂, ჩუ̄ ხალვიქჼ – ახალგაზრდა ვაჟს დანა დაჰკრეს და მოკლეს.

ჩუ ხაწარ ču xaçar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ხაწარ xaçar**. ალ‘იჼჩონ ჩუ ხაწარე̄ დეწე̂, ცოჰეკ უჲშტი̂ ცო̄მ თაგლა – ნათქვამს შესმენაც უნდა, თორემ ისე ვერაფერი გაკეთდება.

ჩუ ხაწ|დ|უჲნი̂ ču xaç|d|ujnî მიმღ. прич. particip. შთამაგონებელი, შემგონებელი внушающий inspiring. ღაზქჼ ჩუ ხაწდუჲნი̂ დეწე̂ ხილ‘აჼ, მე̄ ვუმ (ˉუმ) ხაწდოლრ̑ – კარგი შემგონებელი უნდა, რომ რამე შეაგნებინოს.

ჩუ ხახკარ (ხეხკარ) ču xaxḳar (xexḳar) გრდმ. прх. trans. ჭენებით ჩასვლა (ჩავა), ჩაჭენება, შეჭენება, შემოჭენება пуститься вскачь to go at gallop, to come galloping. ბახიჼჩრ̑ ბაცბივ დუჲ ალვირდ სჼგრ̑ ჩუ ხახკიჼ – მთვრალმა თუშებმა ცხენები ალავერდის ეზოში შეაჭენეს.

ჩუ ხაჸარ (ხეჸარ) ču xa’ar (xe’ar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ხაჸარ xa’ar**. ფეხლათჳარ წინუსენ ფენიხ ჩუ ხაჸერ – მდადე პატარძლის გვერდით დაჯდა; ქოკ ჯანაჲ ჩუ ხაჸქჼ – ფეხი ქალამანში ჩაჯდა (ფეხს ქალამანი მოერგო).

ჩუ ხაჸ|დ|არ (ხეჸ|დ|არ) ču xa’|d|ar (xe’|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ხაჸდარ xa’dar**. წიწლი და̄ხითჼ კრუხ ჩუ ხაჸდინორ აგას – წიწილების გამოსაჩეკად კრუხი დაესვა ბებიას; ევ ჭალღეჩრ̑ კლასი ჩუ ხაჸჲიქჼ – ევა მესამე კლასში დასვეს.

ჩუ ხაჸუჲლა̄ დდ ču xa’ujlā dd იხ. см. see **ხაჸუჲლა̄ xa’ujlā**. ოშტუჼ გაუ̆მნა̄ და ისე, მე̄ ჩუ ხაჸუჲლა̄ ცომიჩჰე და – ისეთი უსწორმასწოროა აქ, რომ დასაჯდომი არსადაა; ჩუ ხაჸუჲლა ცო ხილ‘რეხ დიჼჩრ̑ ფსარლუჲნი̂ ქოკი⌈ნ⌉მაქ ლაჲთჳნას – დასაჯდომის არქონის გამო მთელი საღამო ფეხზე ვიდექი.

ჩუ ხეტარ (ხიტარ) ču xeṭar (xiṭar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **ხეტარ xeṭar**. ჯაგილოლდა⌈ჰ⌉ ლელი'ნეს, დუფხუ̂ ჩუ ხეტქჼ სოგო⌈ჰ⌉ – ჯაგებში ვიარე და ტანისამოსი შემომეგლიჯა.

ჩუ ხეტ|დ|არ (ხიტ|დ|არ) ču xeṭ|d|ar (xiṭ|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ხეტ|დ|არ xeṭ|d|ar**.

ჩუ ხეცარ (იხითარ) ču xecar (ixitar) გრდმ. прх. trans. შეშვება (შეუშვებს), ჩაშვება впускать, впустить, опускать, опустить to let in, to admit come in. ცჰაძნჩონე[ჰ] ჩუხუძ ბაკე̂ ჩუ ხეცგერათხ – კინაღამ ბატკნები ბაკში შევუშვით; ვედრრ̂ ბულყი ჩუ ხეცო′ერათხ, ფშელი̈ ხი ჰალთ̄ დაჴრათხ – ვედროს ჭაში ჩავუშვებდით და ცივ წყალს ამოვიღებდით.

ჩუ ხილʻარ ču xilʻar გრდუვ. непрх. intrans. ჩაღუნვა (ჩაიღუნება), მოხრა, მოკუზვა согнуться, нагнуться, сгорбиться to hunch, to stoop, to become curved, to become bent. ყანძაძლჩე[ჰ] უძშე̂ (უძშტ) ჩუ ხილʻე̈ აგ, მე̄ დაკლავერ სტაკ, *ბატანმაქ ვუნახ (ˉუნახ) ლეხუძნრ̂* – როცა დაბერდა, ისე მოიკუზა ბებია, რომ იფიქრებდი კაცი, *მიწაზე რაღაცას ეძებსო.*

ჩუ ხობჟ|დ|არ ču xobž|d|ar მრ. გრდმ. იხ. мн. прх. см. pl. trans. see **ხობჟ|დ|არ xobž|d|ar**. ე თხე იცხ თაძლზა̄ხ მოჰმი ჩუ ხობჟდებალე̂! – ეს მატყლი მაგ ხურჯინში როგორმე ჩატიე რა!

ჩუ ხოპტარ (ხეპტარ) ču xopṭar (xepṭar) გრდმ. прх. trans. შესრუტვა (შეისრუტავს), შესუნთქვა всосать, вобрать в себя to suck in, to absorb, to breathe in. ნაჩხოვ დინე̂ ბერ̈ლʻომ ჩუ ხუძპტნორ̄ – ყველს მთელი წაკა შეესრუტა; ხაკდალი̈ჩრ̂ დევივ ალზა̈ ჩუ ხუძპტრიცე̂ – მოწყურებულმა დევებმა ალაზანი შეისრუტეს აკი; ხილრე̈ ჰალთ̂ გუდალʻე̈ჩრ̂ ფეშკრევ ჰაერ ჩუ ხოპტი̈ – წყლიდან ამოყვინთულმა ბალღმა ჰაერი შეისუნთქა.

ჩუ ჴაპტარ (ჴეპტარ) ču qapṭar (qepṭar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჴაპტარ **qapṭar**. დონმაქრენაჰრ̂ ჩუ ჴაპტე′ნეს, ბა̆დერ კეხმაქე̄ დაძჴნას – ცხენიდან ჩავწვდი და ბავშვი უნაგირზე ავიყვანე; ბენე̂ ჴაპტუ′ერათხ, ჰაძწკა̈ გაგნი ჰალთ̄ ძახრათხ – ბუდეში ჩავწვდებოდით ხოლმე და ჩიტების კვერცხებს ამოვიღებდით; კაწკო̈ ვაშ დადე̈ ახლუდ ძოფხი′ნეს, კოჭიგრ̂ ჩუჴაძპტგერ სო̈ – პატარაობას მამის ახალუხი ჩავიცვი და ლამის კოჭებამდე ჩამწვდა.

ჩუ ჴასარ (ჴეფსარ) ču qasar (qepsar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴასარ **qasar**. ბატი̈ჩრ̂ მასთხუძვ გერწ̄ ჩუ ჴასირ – გაქცეულმა მტრებმა იარაღი დაყარეს; ძაჰოვ ქოთმინ სიმი̈დ ჴეფსრ̂ ჩუ – გოგო ქათმებს სიმინდს უყრის.

ჩუ ჴეჰარ (დ|აჰარ) ču qeḥar (d|aḥar) გრდმ. прх. trans. შე[მო]ზიდვა (შე[მო]ზიდავს) вносить (внести), заносить (занести) to bring in, to carry in.

ყარ ქჰ̣ექლარე̄, მათხე ატუჲნი̂ მაჲჴი̂ ჩუ ჴეჲჰ̣ნას – წვიმას აპირებდა და მზეზე გაფენილი პური (ხორბალი) შე⌈მო⌉ვზიდე.

ჩუ ჴოსარ (ჴეფსარ) **ču qosar** (**qepsar**) გრდმ. прх. trans. ⌈ჩა⌉სროლა (⌈ჩა⌉ისვრის), ⌈ჩა⌉აგდება сбросить, сбрасывать to drop in, to throw down.

ჩუ ჴოსინო̂ **ču qosinô** მიმღ. прич. particip. ჩასროლილი, ჩაგდებული сброшенный dropped in, thrown down. ჩუ ჴოსინო̂ ჴერ ასენ ქორთიხ ჴაცე′ნე̂, დაჰ̣ა̄ დჺევიჼ – გასროლილი (ჩასროლილი) ქვა ხბოს თავში მოხვდა და მოკლა.

ჩუ ჴოწ|დ|არ (ჴებწ|დ|არ) **ču qoç|d|ar** (**qebç|d|ar**) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴოწ|დ|არ **qoç|d|ar**. ჰ̣ერწო̂ ჩუ ჴოწდინას – ქვაბი ჩა⌈მო⌉ვკიდე.

ჩუ ჰ̣არჩარ (ჰ̣ერჩარ) **ču ḥarčar** (**ḥerčar**) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჰ̣არჩარ **ḥarčar**. ნან შაჲრი̂ ბა̌დრეხ ჩუ ჰ̣არჩერ – დედა თავის ბავშვს მოეხვია; მამის თეტინო̂ მჺარელჩ აფსტარლო̂ ჩუ ჰ̣არჩიჼ – მამიდამ მოჭრილი ფრჩხილები მიწაში ჩამარხა; მასთხოვას ვჺევინო̂ დუჴ ზორაჼ კნათ ჰ̣არჩინვა ჩუ ბაცბივ – მტრის მიერ მოკლული მრავალი ყოჩაღი ბიჭი დაუმარხავთ თუშებს.

ჩუ ჰ̣არჩ|დ|არ (ჰ̣ერჩ|დ|არ) **ču ḥarč|d|ar** (**ḥerč|d|ar**) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჰ̣არჩ|დ|არ **ḥarč|d|ar**. ნანას ბა̌დერ საბნეხ ჩუ ჰ̣არჩდიეჼ – დედამ ბავშვი საბანში გაახვია; თიტეჼჩო̂ ტარკეხ კაჲტი̂ ჩუ ჰ̣არჩბებათ! – გაჭრილ თითს ნაჭერი შემოახვიეთ!

ჩუ ჰ̣აპ|დ|არ (ჰ̣ეპ|დ|არ) **ču ḥap̣|d|ar** (**ḥep̣|d|ar**) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჰ̣აპ|დ|არ **ḥap̣|d|ar**. ბჺარკი ჩუ ჰ̣აპჲებ! – თვალები დახუჭე!

ჩუ ჰ̣აჭარ (ჰ̣ეჭარ) **ču ḥač̣ar** (**ḥeč̣ar**) გრდუვ. непрх. intrans. ჩახედვა (ჩაიხედავს) посмотреть (внутрь, вниз) to look down. მიტო̂ ხილო̂ ჩუ ჰ̣აჭეჼ, *ჰ̣ახკეჭ ჭა̄რ ბაჲვჩე სონაჲნო̂* – მიტომ წყალში ჩაიხედა, *იქნება და თევზი დავინახოო.*

ჩუ ჰ̣აჭ|დ|არ (ჰ̣ეჭ|დ|არ) **ču ḥač̣|d|ar** (**ḥeč̣|d|ar**) გრდმ. прх. trans. 1. შეგზავნა (შეგზავნის) послать (посылать) внутрь to send in, to send into. დადას შარიჼ კნათ ჟეგრეჼ ჩუ ჰ̣აჭვიეჼ – მამამ თავისი ბიჭი ცხვრიდან სახლში გაგზავნა. 2. ჩახედება (ჩაახედებს) заставить, разрешить посмотреть (вниз, внутрь) to make look down. მიხოს შარიჼ ფეშკარ ქოცუჲ ჩუ ჰ̣აჭდიეჼ – მიხომ თავისი ბალღი ქვევრში ჩაახედა.

ჩუ ჰ̣აჴარ (ჰ̣ეჴარ) **ču ḥaqar** (**ḥeqar**) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჰ̣აჴარ **ḥaqar**. ლებივ მაყლა̄ხ ჩუ ჰ̣აჲჴნათხ – ლობიო კოდებში შევხვეტეთ; ჩარჩო̄ხ ბოს ბეწე̂

ჩუ ჴაჳა, მჷ ატ̨აჲში̂ დაჴ ცო დახკლალო̂ – ჩარჩოებს საღებავი უნდა წაესვას, რომ ადვილად არ დალპეს.

ჩუ ჴევარ **ču ḥevar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴევარ **ḥevar**. ნაბდურ ჩუ ჴევათ დაზიში̂, ჩალმალიჼ დაჲლ‘ჷ̂ – ქეჩა კარგად გათელეთ, რბილი გამოვა; ქვიშელო̂ კირ ჴევჼლათჷ̂ ჩუ, მჷ წა ჭჵალოჼ დალ‘ულო̂ – ქვიშაში კირს ჩაზელენ ხოლმე, რათა სახლი მაგარი (მტკიცე) გამოვიდეს.

ჩუ ჴეთხარ (ჺიტარ) **ču ḥetxar (ɛiṭar)** მრ. გრდუვ. мн. непрх. pl. intrans. ჩარბენა (ჩაირბენს), შეჭრა, შეცვივნა ⌈по⌉бежать вниз, врываться (ворваться) to invade. ვაიჼ ბუჴლობი ჺუვაჲნო̂ ბულუშ ჺიტჼლათერ ბუჴელო̂ ჩუ – ჩვენი მებრძოლები (მეომრები) კივილით შეიჭრებოდნენ ხოლმე ომში.

ჩუ ჴეტარ (ჺიტარ) **ču ḥeṭar (ɛiṭar)** იხ. см. see ჴეტარ **ḥeṭar**. ჳერ‘ლ‘ჼდოლინო̂ ფეშკარ დათხეშ ჴიტნორ წინი̂ ჩუ – შეშინებული ბალღი ტირილით შევარდნილიყო სახლში.

ჩუ ჴეტ̨|დ|არ (ჺიტ̨|დ|არ) **ču ḥet̨|d|ar (ɛiț|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴეტ̨|დ|არ **ḥet̨|d|ar**. აბოს ცჴაჲნი̂ ბარდნი თხე ნასტ ჩუ ჴეტ̨დიჷჼ – აბომ ერთ ბარდანაში შემოდგომის მატყლი ძლივს ჩატენა.

ჩუ ჴეჭარ (ჴაჭარ) **ču ḥeč̣ar (ḥač̣ar)** გრდუვ. непрх. intrans. ჩახედვა (იხედება) ⌈по⌉смотреть (вниз, внутрь) to look into. ყოველ ჺურდჷჼ მიჭრიტნი ჩუ ჴიჭას – ყოველ დილით სარკეში ვიყურები; ჴეჭჷჼ, ჴეჭე′ნჷ̂ ჩუ ბულყი ლომ, ჩუა̄ ეჳ̨ჼ – იყურა, იყურა ჭაში ლომმა და ჩახტა; მეზობელ წარმარათ ოთხი ჴიჭჷ̂ ჩუ – მეზობელი წარამარა ოთახში იყურება.

ჩუ ჴოტ̨არ (ჴეტ̨არ) **ču ḥot̨ar (ḥet̨ar)** იხ. см. see ჴოტ̨არ **ḥot̨ar**. კიმოს ჩა̆ინ უჲში̂ კჵოკრუშჷ, უჲში̂ ნიწყლიშ ჴუჲტ̨ნორ შალთ ჩუ, მჷ ჩა უჲსჴეჸ დაჴ ბაჲლნორ – კიმოს დათვისთვის ისე ღრმად და ისე მძლავრად შეერჭო ხანჯალი, რომ დათვი იქვე მომკვდარიყო.

ჩუ ჴოტ̨|დ|არ (ჴეტ̨|დ|არ) **ču ḥot̨|d|ar (ḥet̨|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴოტ̨|დ|არ **ḥot̨|d|ar**.

ჩუ დ|ჵოგ|დ|ალარ (ყჵეგ|დ|ალარ) **ču d|ωog|d|alar (q̇ωeg|d|alar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ჵოგ|დ|ალარ **d|ωog|d|alar**. ტივ ჩუ დჵოგდალი′ნჷ̂, ნანვაშო̂ ხილო̄ თასვალიჼ – ხიდი ჩატყდა და დედისძმა წყალში ჩავარდა; ითვნჷჼ ტავ ჩუ დჵოგდალი′ნჷ̂, აჴო̄ თასვალიჼსო̂ – ითვნის ტოტი ჩამოტყდა და ჩამოვვარდი.

ჩუ დ|ჵოგარ (ყჵეგარ) **ču d|ωogar (q̣ωegar)** გრდმ. прх. trans. ჩატეხა (ჩატეხს) ⌈по⌉ломать to break through. მაცირ̂ კამჩევ ღობ ჩუ ჲჵოგჷ – მშიერმა კამეჩმა ღობე ჩაამტვრია.

ჩუ ჿოფ|დ|არ (ჿეფ|დ|არ) **ču ‘op|d|ar (‘ep|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჿოფ|დ|არ **‘op|d|ar**. ბა̌დრივ ქაბრ̂ წჷგორღა̄⌈ჰრ̂⌉ ჩუ ჿოფბიჷ – ბავშვებმა საქონელი წინაგორას ჩააფარეს; მაჴოჷ ხაკი ხანჭამეჰაც ჩუ ჿოფდიერ, ცოჰე̂ დენიც ჿერ დავდიქჷდარ ყაროვ – პურის (ხორბლის) ტომრები დროზევე შეაფარეს, თორემ სულ გააფუჭებდა წვიმა; ალთაბ წყარუჲნ ჩუ ჿუჲფნას – ალთაფა წყაროს შევუშვირე; ბა̌დრიწირ̂ მარ-ფსტუნავ ბადრ̂ ბა̌დერ ჩუ ჿოფდიჷ – უშვილო ცოლქმარმა ობოლი ბავშვი შეიფარა.

ჩუ ჿოფ|დ|ალარ (ჿეფ|დ|ალარ) **ču ‘op|d|alar (‘ep|d|alar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჿოფ|დ|ალარ **‘op|d|alar**. საქისტუჲრჷ დალუჲნი̂ ბჵიშ გუბგო⌈ჰ⌉ ჩუ ჿოფდალჷ – საქისტოდან მომავალი ჯარები გუბესთან ჩაეფარნენ; ჴერახ ჩუ ჿოფბაჲლრათხ, მე̄ აჴენ ცო გურლოთხრ̂ – ქვას მოვეფარეთ, რომ ნადირს არ დავენახეთ.

ჩუ|დ|აცითუჲნი̂ **ču|d|a’itujnî** მიმღ. прич. particip. შემოსაშვები тот, кого можно впустить sb who could be let in the family. უცხრ̂ ადმჷ გვიჷ ოჯხი ჩუდაცითუჲნი̂ ცო და – უცხო ადამიანი გვიან შემოსაშვები არაა ოჯახში.

ჩუვაჲჰ⌈ე̂⌉ **čuvajh̦⌈ê⌉** ზმნს. нареч. adv. შინისკენ домой towards home. მაცვალჷსრ̂, ჩუვაჲჰე̂ ვუჲტას – მომშივდა, შინისკენ მივდივარ; დონევ მარლ‘ი ჩუვაჲჰ⌈ე̂⌉ ჲიჷ – ცხენმა პირი შინისკენ ქნა.

ჩუა̄-ჩუა̄ **čuā-čuā** adit. ზმნს. нареч. adv. უფრო და უფრო შიგნით всё больше и больше во внутрь more and more inside. დითხოჷ ჰაჲჭი̂ იხჩუჲ, ე კუჲტი̂ ჩუა̄-ჩუა̄ ებწლა, ცუჲ გუ შუჷ! – ხორცის სუნი რომ მისდის, ეს კატა შიგნით და შიგნით იწევს, ვერ ხედავთ!

ჩუ⌈ვ⌉ა̄ ჲჲ **ču⌈v⌉ā** jj თავისი სახლი, სახლ-კარი, ბინა (თავისი შინ), სამყოფელი, საცხოვრებელი свой дом, жилище, жильё the own flat, the own dwelling, the own house. სჷ ჩუა̄ ალნი⌈ჰ⌉ ჲა – ჩემი სახლი (საცხოვრებელი) ალვანშია; ე ნახგო⌈ჰ⌉ ჩუაჲში̂ ცო კი ჲალრ̂ – ნეტა ამ ხალხს თავიანთი სახლ-კარი არა აქვს? დაკლავე̂ სტაკ, საბეგო⌈ჰ⌉ შარჷ ჩუ⌈ვ⌉ა̄ ცო ჲაჲნრ̂, ბჵა̄ კოოპერატივეგო⌈ჰ⌉

ჸავალე̂ (ჸევალე̂) – იფიქრებს კაცი, საბას თავისი სახლი არა აქვსო, სულ კოოპერატივთან ზის. იხ. см. see ჩუ **ču**.

ჩუვ ჲჲ **čuv** jj ფაშვი, შიგნეული, შიგანი нутро, внутренности belly, entrails. ტასოს ყო̃ლე[ჳ]დოლი̃ ჩუვ ლაწოჲო̂ – ტასო ახალგაზრდობიდანვე შიგნეულობას უჩივის; ქელრეჩგო[ჳ] ჲაჴ̥ო̃ ჩუვ ჲალ̥ო̂ – ცხვარს დიდი ფაშვი აქვს.

ჩუვ ჲ|ავ|ჲ|არ **čuv j|av|j|ar** გრდმ. прх. trans. მუცლის მოშლა (მოიშლის) сделать себе аборт to make abortion. ნინოს ჩუვ ჲავჲიე̃ – ნინომ მუცელი მოიშალა.

ჩუვ ჲ|აჴარ **čuv j|aqar** გრდმ. прх. trans. შიგნეულობის გამოღება (გამოიღებს), გამოშიგვნა вынуть внутренности, выпотрошить to gut. ჲაჰოვ ქოთმენ ჩუვ ჲაჴი̃ – გოგომ ქათამი გამოშიგნა.

ჩუ-ჩუვეხ: ჩუ-ჩუეხ ჲ|ალ‘|ჲ|ალარ **ču-čuex: ču-čuvex j|al‘|j|alar** გრდუვ. непрх. intrans. უსაშველოდ გახდომა (გახდება), ფერდის ფერდზე მიკრობა, ფერდების ჩაცვენა очень похудеть, похудеть до предела extreme thinning, skeletization, to slim, to become very thin / skinny, to lose much weight. ცო̄მ დაყმაკჩუჲ, ჩუვ ჩუვეხ ჲალ‘ჲალი̃ სე̃ – რომ ვერაფერს ვჭამ, უსაშველოდ გავხდი.

ჩუ-ჩუვეხ ჲ|ალ‘|ჲ|აჲლნო̂ (ჲ|ალ‘|ჲ|ალინო̂) **ču-čuvex j|al‘|j|ajlnô (j|al‘|j|alinô)** გრდუვ. непрх. intrans. უსაშველოდ გამხდარი, გაძვალტყავებული очень похудевший skinny, very thin.

-ჩუჲ **-čuj** რადგან[აც], გამო[ისობით], მიზეზით, რომ, რაკი ибо, так как, из-за, по причине because, because of. ყარ ჲაჩუჲ, ბაზირო̂ ცო ჲოტმაკ სო̃ – წვიმა რომაა (რაკი წვიმაა), ბაზარში ვერ მივდივარ.

ჩუმურდლი ჲ **čumurdli** j მრ. აგდებ. мн. пренебр. pl. by m. f. ნაწლავები, შიგნეულობა брюшина, внутренности guts, intestines.

ჩუჲნა̄რე̃ (ჩუჲნო̄რე̃) **čujnārẽ (čujnōrẽ)** ბალნიანი, ბეწვიანი волосатый, косматый hairy, hirsute, furry. ჩუჲნა̄რე̃ დედ – ბალნიანი ტანი; ბახ̥ეჩო̂ ჩუჲნო̄რე̃ ფჰუ – გრძელწვერიანი ძაღლი.

ჩუჲნიწი̃ **čujniçĩ** უბალნო, უბეწვო без волос hairless, without fur/hair.

ჩუჲნომფლე̃ **čujnomplẽ** ბეწვისოდენა, იოტისოდენა йота, на йоту jot, a jot; in the least somewhat. იფსი ბედ დალ‘რე[ჳ] ჩუჲნომფლე̃ ბეხკ ცო ბა სოგო[ჳ] – მაგათ გაყრაში ბეწვისოდენა ბრალი არა მაქვს.

ჩუ-ნჿაჲჸი̂ **ču-nωaj’î** adit. შე...-გა... в...-вы..., за...-вы... towards, to. (აღნიშნავს მოძრაობის მიმართულებას გარედან შიგნით და პირიქით обозначает направление движения извне во внутрь и наоборот denotes destination from outside to inside and the contrary). მაცლომცი დეთლაჲში̂ ჩუ-ნჿაჲჸი̂, ბა̆დრი? – როდემდე შედი-გამოდიხართ, ბავშვებო? დაჴუჲჩრ̂ წენი დაჩოკ ჩუ-ნჿაჲჸი̂ იხოშა̄ მალლა ადმიეჼ – დიდ სახლში მარტო შესვლა-გასვლითაც იღლება ადამიანი.

ჩუჲხი̂ დდ **čujxî** dd ბატკანი, კრავი ягнёнок lamb. ჩუხოვ შარიჼ ნა̄ნ დუღეშ ჴალრ̂ ლახიჼ – ბატკანმა თავისი დედა ბღავილით მოძებნა; ჩუხუჲ დაქრეხ დაქერ – ბატკნები ბალახს ძოვდნენ; ჩუხოჼ ქორთ-ქოკი – ბატკნის თავ-ფეხი.

ჩუხო̄ჼ ღაჲრი̂ **čuxõ γajrî** ბატკნების გუნდი (თანავარსკვლავედის სახელწოდებაა) Куча ягнят (название созвездия) Flock of the lambs (name of constellation).

ჩუჲჰ̦⌈ე̂⌉ **čujh̦⌈ê⌉** შიგნით внутри inside, within. ლობეხ ჩუჲჰ̦ე̂ ახეშ ფჰ̦უ იტირ – ლობის შიგნით ძაღლი დარბოდა ყეფით.

ჩუჲჰ̦⌈ე̂⌉ დაჰ̦ დ|ებლუჲნი̂ **čujh̦⌈ê⌉ dah̦ d|eblujnî** მიმღ. прич. particip. შიგნიდან გასადები კარების ჩასაკეტად перекладина для закрывания двери изнутри door bolt inside. სანა̄ხ ჩუჲჰ̦⌈ე̂⌉ დაჰ̦ ბებლუჲნი̂ კედ თაგბითნას – კარების შიგნიდან გასაყრელი კეტი გავაკეთებინე.

ჩუჲჰ̦ა⌈ჰ̦ო̂⌉ **čujh̦a⌈h̦ô⌉** სამოსის შიგნით, შიგნიდან, ქვეშიდან изнутри одежды, под одежду inside the clothes, within the clothes. ჩოჴაჸრ̂ ქაჲთბენ ჩუჲჰ̦ა⌈ჰ̦ო̂⌉ დეფხრ̂ – ჩოხას ქულაჯის შიგნიდან იცვამენ.

ჩუჲჰ̦რეჼ **čujh̦rẽ** შიგნითა внутренний inside, interior, internal. ჩუჲჰ̦რეჼ ქაჲრცხი̂ ხარცდებ! – შიგნითა სამოსი (თეთრეული) გამოიცვალე!

ჩულაქ დდ **čulak** dd ქალის მაღალყელიანი წინდა чулок long stockings for women. ჺარჭი ჩულქი ცო წონალა სოჼ ყოჼჩუშნმაქ – ქალის მაღალყელიანი შავი წინდები არ მომწონს ახალგაზრდებზე.

ჩურეჼ **čurẽ** შინაური, საშინაო домашний domestic, familiar. ე სტაკ თხეჼ ჩურეჼ ვა – ეს კაცი ჩვენი შინაურია; ჩურეჼ ბოთხ – საშინაო საქმე; ჩურეჼ ფჰ̦უ ჩურჩუჲშგრ̂ ცო ჺიტე̂ – შინაური ძაღლი შინაურებს არ ერჩის.

ჩურეჼ ხილ‘არ **čurẽ xil‘ar** გრდუვ. непрх. intrans. შინაურად ყოფნა (შინაურადაა), შინაურობა, შეჩვევა быть своим, родным, домашним domestication; get used to smth. ჩურეჼ ხილ‘არ ცო ტყობალა ი ათ̣ახ: სტაკ ფეხ ვახჩე⌈ჰ̦⌉ მჭაცივ ჰ̦ირწჷ̂ – შინაურობა არ ეტყობა ამ ფურს: კაცი რომ მიუახლოვდება, რქებით უბრუნდება.

ჩურეჼ სტაკ **čurẽ sṭaḳ** იხ. см. see სტაკ **sṭaḳ**.

ჩურეჼდა⌈ჰ̦ო̂⌉ **čurẽda⌈ḩô⌉** ზმნს. нареч. adv. ში⌈გ⌉ნიდან, სახლიდან изнутри from home; from within. ჩურეჼდა⌈ჰ̦ო̂⌉ სანი ჩუ ჯ⌈ჭ⌉ალდალი'ნჷ̂ სოჼ, ნჭაციჰ̦ა'ჯ ჲისქსო̂ – შიგნიდან კარები ჩამეკეტა და გარეთ დავრჩი; თხა ჩურეჼდა⌈ჰ̦ო̂⌉ ტათებ მიღებადინას – დღეს შინიდან (სახლიდან) ფული მივიღე.

ჩურეჼჩუ **čurẽču** ჩუმჩუმად изподтишка, скрытно, незаметно secretly, silently. ჩურეჼჩუ ბაჲსლეს ვაიჼ ამბუჲ კითხოდჲოჲანო̂ – ჩუმჩუმად ბასილი ჩვენს ამბებს კითხულობს თურმე.

ჩუკაჸ **čuḳa’** ზმნს. нареч. adv. ცოტათი (უფრო); ცოტათი (უფრო) შიგნით⌈კენ⌉, ქვემოთკენ немного, чуть-чуть; немного внутрь, вниз a bit inside, a littlefrom downwards. იხ. см. see ჩუ **ču**. ე ჩარჩუჲნო̂ ჩუკაჸ დარლარ დეწჷ̂ – ამ ჩარჩოს ცოტათი ჩამოთლა უნდა; ჩუკაჸ თათ̣დარ დეწ– ცოტათი უფრო ჩაწევა (ჩაჩოჩება) უნდა; ჩუკაჸ ოწდარ დეწ– ცოტათი უფრო ჩა⌈მო⌉წევა უნდა.

ჩუკჩუკ დ **čuḳčuḳ** d ჩურჩული шёпот whisper.

ჩუკჩუკ დ|არ **čuḳčuḳ d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩურჩული (⌈უ⌉ჩურჩულებს), ჩაჩურჩულება шептать (на ухо) to whisper (in the ears). ოჴარ ვაშ⌈ბ⌉იგო̂ ლარკე⌈ჰ̦⌉ დაჼლათჷ̂ ჩუკჩუკ – ისინი ერთმანეთს ყურში ეჩურჩულებიან ხოლმე.

ჩუკჩუკ ბ|აჰ̦არ (ბ|აჴარ) **čuḳčuḳ b|aḩar (b|aqar)** გრდმ. прх. trans. დაჩურჩულება (დაიჩურჩულებს), წაჩურჩულება ⌈про⌉шептать to whisper. ოჴარ ვაშ⌈ბ⌉იგო̂ ლარკე⌈ჰ̦⌉ ჩუკჩუკ ბაჰ̦იჼ – იმათ ერთმანეთს ყურში წაუჩურჩულეს.

ჩულ დდ **čul** dd ჩული, ბალნურა (ცხენის ზურგზე გადასაფარებელი ქსოვილი) попона horsecloth; decorative covering for a horse. დომ დალ‘იჼჩო̂ ჲაჰ̦ოვ შაჲრო̂ დარ დაჴიჼჩონ ჩულ ჴეჰ̦ითორ – დანიშნული (სიტყვამიცემული) გოგო თავის დანიშნულს ჩულს (ბალნურას) უგზავნიდა.

ჩულ|დ|ალარ **čul|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დამაკება (დამაკდება); დაორსულება забеременеть, стать жерёбой to be in foal; to become pregnant.

ჩულ|დ|არ **čul|d|ar** გრდმ. прх. trans. დამაკება (დაამაკებს); დაორსულება сделать беременной, жерёбой to become pregnant.

ჩული̃ **čulĩ** მაკე; ორსული стельная, беременная, жерёбая in foal, with foal; pregnant. ჩული̃ ჴადალ ცო ბეფხობო̂ – მაკე ფაშატს არ კაზმავენ (არ ამუშავებენ).

ჩუპ ჲჲ **čup̣** jj ჩუმპე (დიდი, დაშვებული მუცელი) большой, отвислый живот big paunch belly. ოჴუჲნ შარი̃ ჩუპ დაჳ ცო თეჴოჲმაკე̂ – ის თავის ჩუმპეს ვერ ათრევს (ვერ ერევა).

ჩურჩ ჲჲ **čurč** jj ჩურჩა мякоть ягод без косточек dry fruit with stones removed. ცენეხ შვი̃დე̃ ჩურჩ ცო თაგოჲმაკი̃ სო̃ – წელს შინდის ჩურჩა (ხილფაფა) ვერ გავაკეთე.

ჩურჩურ დ **čurčur** d ჩურჩული шёпот, шептание whisper. უჩნახ ვუნახ (¯უნახ) ჩურჩურ ხაწერ სონე̄, ფეხ ჲახნეს, ში კაწკო̃ ბა̌დერ ჸედალდანორ ამბუჲ ჲოშ – სიბნელეში რაღაც ჩურჩული მესმოდა, მივუახლოვდი და ორი პატარა ბავშვი მჯდარიყო ლაპარაკით.

ჩურჩურ დ|არ **čurčur d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩურჩული (ჩურჩულებს), წაჩურჩულება шептать, нашёптывать to whisper. ი ვაჭოგო̂ ოჴუმფლე̃ დინა ჩურჩურ, მე̄ ჭუჲგუჲ⌈ჭ⌉ ვერწვინა – ამ ბიჭს იმდენი ეჩურჩულე, რომ შენკენ გადაიბირე.

ჩურჩა|დ|არ (დაჩურჩა|დ|არ) **čurča|d|ar (dačurča|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ჩურჩვა (⌈და⌉ჩურჩავს), კურკოს გამოცლა ხილის ნაყოფიდან очистка фруктов от косточек shell smth / stone smth. ყაჲჩო̂ ნანას ენე ქლიავ ჩურჩადო ჩირელაჲნო̂ – ბებია ჩრდილში ქლიავს ჩურჩავს საჩირედ.

ჩურჩხლაცო̂ ბდ **čurčxla'ô** bd ჩურჩხელა чурчхела Churchkhela (sweets made from juice of grapes and nuts). სტაბო⌈ჭ⌉ დუჴ ჩურჩხლაცუჲ დეთო̂ – შემოდგომაზე ბევრ ჩურჩხელას ავლებენ.

ჩუსტ ბბ **čusṭ** bb ჩუსტი (ფეხსაცმელი) чусты, род обуви slippers (kind of shoes).

ჩუტო̂ ჲ **čuṭô** j ნაწლავი кишка gut, intestine. დაჲრკოს ჩუტუჲ ლაწოჲო̂ – დარიკო ნაწლავებს იტკიებს.

ჩუტმატუჲ ჲ **čuṭmaṭuj** j საქონლის შიგანი (შიგნეული) потраха cattle innards. ბჵევიჩო̂ ჴაი̃ ჩუტმატუჲ დაჳ ჴაჲსნათხ, ცო ღალხილ'ე̃ – დაკლული ღორის შიგანი გადავყარეთ, არ ივარგა.

ჩუქბა|დ|არ **čukba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩუქება (აჩუქებს) ⌈по⌉дарить to give, to present, to bestow.

ჩუქბა|დ|ჷ̃ **čukba|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჩუქბა|დ|არ **čukba|d|ar**. დაბადებ დენიხ ელნენ ჩუქბადჷ̃ ქაგნო̂ იცნას – დაბადების დღეზე ელენეს წიგნი ვუყიდე საჩუქრად.

ჩუქბა|დ|იენო̂ **čukba|d|ienô** მიმღ. прич. particip. ნაჩუქარი ⌈по⌉даренный gift. აჲ ჩუქბადიენო კიკი ბჵ̄ მაქ ჳოჸ̆ხკჸ̂ სოგო – შენი ნაჩუქარი მძივები სულ ზედ მკიდია.

ჩუქურთმ ჲჲ **čukurtm** jj ჩუქურთმა, ორნამენტი резьба, орнамент carving.

ჩუქურთმჷ̄ლე̃ **čukurtmālẽ** ჩუქურთმიანი с резьбой, с орнаментом carved, with carvings, with ornaments. ჴუიგო ჩუქურთმჷ̄ლე̃ კოჩხუჲ და ხი მელ‘ანაჲნო̂ – მეცხვარეებს ჩუქურთმიანი ხის კათხები აქვთ წყლის სასმელად.

ჩუჩ ჲჲ **čuč** jj ჩუჩა кожица мужского члена foreskin.

ჩუ-ჩუჲჰ̦ი̂ **ču-čujh̦î** ზმნს. нареч. adv. შიგნით, შიდა მხარეზე внутри inside, in. იცხ ფერდოხ მოსჸ̃ ნიყ ბაე̄, ე ფეშკარ ჩუ-ჩუჲჰ̦ი̂ ლელდებათ! – მაგ ფერდობზე ცუდი გზაა და ეს ბალღი შიდა (ფერდობის უსაფრთხო) მხარეზე ატარეთ!

ჩუჰ̦ **čuh̦** ess. ზმნს. нареч. adv. შინ, შიგ, სახლში дома, внутри at home, home. ას ვახჩე, პოლე̂ ჩუჰ̦ ცო ვარ – როცა მე მივედი, პავლე შინ არ იყო.

ჩუჰ̦ დ|ჷ̄ხინი̂ **čuh̦ d|āxinî** მიმღ. прич. particip. ოჯახის წევრი, სახლობა, შინაური в доме живущий, домашний family members; household. თურ ცჰ̦ავე̃ ვასო̂, ჩუჰ̦ დჷ̄ხნიში ჴაჲრთვე̃ და სოგო⌈ჰ̦⌉ – განა მარტო ვარ, შინაურები ბლომად მყავს. შდრ. ср. comp. ჩუ **ču**.

ჩუჰ̦აჸ, ჩუჰ̦ეჸ **čuh̦a’, čuh̦e’** ess. ზმნს. нареч. adv. შიგვე, შინვე, შიგნითვე дома же, внутри же even at home, inside. სო ჩუჰ̦ეჸ ვარასო̂, მაცმე̄ ნჵაჸი თოფ ჲალ‘ერ – მე შიგნითვე ვიყავი, როცა გარეთ თოფი გავარდა.

ჩუ̄-ნჵაჲჸჷ̄ დ **čū-nωaj’ā** d სახლ-კარის შიდა და გარე სივრცითი პერიმეტრი внутренний и внешний периметр жилого дома и его двора inside and outside perimeter of the house.

ჩუ̄-ნჵაჲჸჷ̄ დ|არ **čū-nωaj’ā d|ar** გრდმ. прх. trans. სახლის, სახლ-კარის დალაგება, მოწესრიგება შიგნით და გარეთ (⌈და⌉ალაგებს) уборка внутри дома и за домом to clean / tidy up the house inside and outside. ჩუ̄-ნჭაჲცა̄ ყორ̂ჩუჲშვ დეწე̂ და̃ – სახლ-კარი ახალგაზრდებმა უნდა დაალაგონ.

ჩქაფ: ჩქაფ დ|ითარ̂ **čkap: čkap d|itar** გრდმ. прх. trans. ჩქაფუნი (აჩქაფუნებს), ჩქეფა струиться с шумом to burstto ripple, to fall in downpours. ჴა̄ დენი'ჰე̂, ჴა̄ ბუსუ̄ ყაროვ ჩქაფ დითე̃, ვუმაც (~უმაც) ხილ დერწ̂დიე̃ – სამი დღე და სამი ღამე წვიმა ჩქეფდა, ყველაფერი წყლად აქცია; დაჲნა̄ ილოს ვენეგრ̂ ჩქაფ დითორ̂ – დაიანთ (ქადაგიძე) ილო ღვინოს აჩქაფუნებდა (უზომოდ სვამდა).

ჩქერბა|დ|არ̂ **čkerba|d|ar** გრდმ. прх. trans. არდაზოგვა (არ დაზოგავს), გამეტება не жалеть, не щадить, жертвовать чем-л. to squander, to spend, not to spare. დუჴ ჟე და ჰოგო[ჰ], ცჰა უჲსთხი̂ მოც ცუჲ ჩქერბადბო სონაჲნრ̂? – ბევრი ცხვარი გყავს, ერთ დედალ ცხვარს მაინც არ გაიმეტებ ჩემთვის? იშტიჭ მოჰ ჩქერბადჲირა[ჰ] სო? – მთლად ასე (ასე ძალიან) როგორ გამიმეტე? ვაშას ჩქერბადო სონაჲნრ̂ ტათებ – ძმა [გა]იმეტებს ჩემთვის ფულს; აჰ ჩქერბადო̄ სონაჲნრ̂ ტათებ – შენ [გა]იმეტებ ჩემთვის ფულს; ვაშას ჩქერბადო̄ ჰონაჲნრ̂ ვუმაც (~უმაც), დახ ვა ვეწ̂ლაჲნი̂ – ძმა იმეტებს შენთვის ყველაფერს და იმიტომაა საყვარელი.

ჩქერბა|დ|ა̃ **čkerba|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჩქერბა|დ|არ̂ **čkerba|d|ar**. ელნენ ხუმ ~უმ ჩქერბადა̃ ცო მაკე̂! – ელენეს ხომ რამის გამეტება არ შეუძლია! მუჲჩრ̂ საქმუნაჲნრ̂ ადმენევ ცომენა̄ დეწე̂ ჩქერბადა̃ – ცუდი საქმისთვის ადამიანმა არავინ უნდა გაიმეტოს.

ჩქერბა|დ|უჲნი̂ **čkerba|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. 1. გამმეტებელი готовый пожертвовать (что? или кого-что?), отдать, выдать, продать sb who can give away everything; generous. ჴეჩონაჲნრ̂ ატ̧აჲში ვუმ (~უმ) ჩქერბადუჲნი̂ ჲარ̂ ტაჲსი̂ – სხვისთვის ადვილად რამის გამმეტებელი იყო ტასია. 2. გასამეტებელი то, чем или кем можно пожертвовать, что можно отдать, что или кого выдать, продать smth to be given away. ჰონაჲნრ̂ გამეტბადუჲნი დუჴ ვუმ (~უმ) და სოგო – შენთვის გასამეტებელი ბევრი რამე მაქვს.

ჩხაბა|დ|არ̂ **čxaba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჯღაბნა (ჯღაბნის) писать каракулями to scribble to scrawling. მოც̦იჩრ̂ ამი̂დო̄ხ ჩუჰ ჺავალე̂ ილრ̂ მაჴიშ ჩხაბადოშ, მა̄ ცო̄მ იხრ̂ – ცუდ ამინდ[ებ]ში შინა ზის ილო ლექსების ჯღაბნით, მაგრამ არაფერი გამოსდის.

ჩხამჩხამ[აჸო̂] ბდ **čxamčxam[a’ô]** bd საკნატელა, საკნატუნებელი хрящ smth to be cracked and eaten.. სე ცარკინ ჩხამჩხამა̄ხ ცო ლეთმაკეგე̂ – ჩემი კბილები საკნატელ[ებ]ს ველარ ერევა.

ჩხარბი **čxarbi** მრ. იხ. мн. см. pl. see ჩხირ **čxir**.

ჩხატბი^1 **čxaṭbi**^{1} მრ. იხ. мн. см. pl. see ჩხუტ **čxuṭ**.

ჩხატბი^2 **čxaṭbi**^{2} მრ. იხ. мн. см. pl. see ჩხოტ **čxoṭ**.

ჩხარჩხარ დ **čxarčxar** d ჩხარუნი, ჩხრიალი бренчание, журчание strum, clang, rattle.

ჩხარჩხარ დ|არ **čxarčxar d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩხრიალი (ჩხრიალებს) журчать, бренчать to strum, to rattle, to clang.

ჩხარჩხარ დ|ითარ **čxarčxar d|itar** გრდმ. прх. trans. ჩხარუნი (აჩხარუნებს) заставлять бренчать, заставлять журчать makes strum, makes rattle, makes clang.

ჩხარჩხარ ბ|აჴარ **čxarčxar b|aqar** გრდმ. прх. trans. გაჩხარუნება (გაიჩხარუნებს) забренчать to clang. ჯაგილო[ჴ] სტენახჩოვ ჩხარჩხარ ბაჴირ – ჯაგებში რალაცამ გაიჩხარუნა.

ჩხარჩხარაჲნო̂ **čxarčxarajnô** ზმნს. нареч. adv. ჩხარუნით, ჩხრიალით с бренчанием, журчанием in strumming, in clanging, in rattling. კევბელაჲო̂ წყარო̂ ჲალორ ხარჩხარაჲნო̂ – ხევზე წყარო მოდიოდა ჩხრიალით.

ჩხიკ დ **čxiḳ** d იხ. см. see ჩხრიკ[ვ] **čxriḳ[v]**.

ჩხიჼდურ დდ **čxĩdur** dd წინდა მატყლის, შალის шерстяной носок sock of wool. ჩხიჼდრივ ქოკი ჲოფხჲიჼ სეჼ – წინდებმა ფეხები გამითბო; ელოს ჩხიჼდრეჼ დუჴ დილჷჼ – ელომ წინდის ქსოვა დაიწყო; ჩხიჼდრა̄ხ ხი ჩუ ლითხო̂ – წინდებში წყალი ატანს.

ჩხიჼტ ჲ **čxĩṭ** j ჩხინტი, მცირეოდენი ცხიმი (ცხიმიანობა) жир (жирность) в небольшом количестве a little fat. წყეგეჸ ყეჼ დითხ და, ვჭალაჸ ჩხიჼტ ცო ჲა – მეტისმეტად მჭლე (გამხდარი) ხორცია, სრულიად ჩხინტი არა აქვს.

ჩხიჼტ ბ|ა̄ჴ|ბ|ალარ **čxĩṭ b|āq|b|alar** ჩხინტის გამოტანა (ჩხინტს გამოიტანს), გამოსვლა (გამოუვა) выступить (о жире) to loose the fat. უჲშტ ჲა ე ნაჩხ ჲაყჲალინო̂, მე̄ ჩხიჼტ ცო ბა̄ჴლაგე̂, ქასტეჼ ბერ̋ლ‘ში ჲეწე̂ ჲოლჷჼ – ისეა ეს ყველი გამხმარი, რომ ჩხინტი აღარ გამოუვა, ჩქარა წაკაში (შრატში) უნდა ჩაიდოს.

ჩხიჼტ[ე]წიჼ **čxĩṭ[e]çĩ** უჩხინტო, უცხიმო совсем без жира without even a little fat. ჩხიჼტ[ე]წიჼ დითხ ვუჼ (-უჼ) ლალად! – უჩხინტო ხორცი რად ვარგა!

ჩხირ ბდ **čxir** bd ჩხირი маленькая палочка stick; rod. ცისკრობა̄ გორნაკმაქ ყაჲნი̂ ნახ ჺაბახკაჼლათე̂ ჩხარბი დარლოშე̄, თიშიჼ ამბუჲ ჲეფცოშ (ჲებცოშ) – ცისკარიანთ გორაზე მოხუცი კაცები სხედან ხოლმე ჩხირების თლითა და ძველი ამბების თხრობით.

ჩხირისგიბ: ჩხირისგიბ ცო თეგ|ბ|არ (თაგ|ბ|არ) **čxirisgib: čxirisgib co teg|b|ar (tag|b|ar)** გრდმ. прх. trans. არაფრის კეთება (არაფერს [გა]აკეთებს) не делать ничего doing nothing; idleness. ჩხირისგიბ ცო თაგობმაკიჼ სოჼ თხა ქორთო̂ ლაწრეხ – ვერაფერი გავაკეთე დღეს თავის ტკივილისგან.

ჩხირკედლაჸო̂ ვბ; ჲდ **čxiredla'ô** vb; jd ჩხირკედელა человек с золотыми руками timewatsre. კიმო̂ ბაჼდროლეჭეჸ ჩხირკედლაჸო̂ ვარ – კიმო ბავშვობაშივე ჩხირკედელა იყო.

ჩხოტ ბდ **çxoṭ** bd ჩანჩქერი водопад waterfall. ლამუ[ჴ] ჩხატბინ კიკელ ბითჳბალოაჼლათეთხ – მთაში ჩანჩქერების ქვეშ ვბანაობთ ხოლმე; კალმახ ჩხოტრენა ჩხოტმაქ ლითხი̂ – კალმახი ჩანჩქერიდან ჩანჩქერზე ხტება.

ჩხრიკ[ვ] დდ **čxrik̦[v]** jj ჩხიკვი сойка jay. ჩხრიკვეჼ დითხ ჴალო̂ ცო დაყლა – ჩხიკვის ხორცი არ იჭმევა; ჴუჼ ჩხრიკვა̄ხ ჲა ჲუწინო̂ – ტყე ჩხიკვებითაა სავსე.

ჩხუტ ბდ **čxuṭ** bd ჩხუტი, ვიწრო კასრი (კოდი) რძის მოსადღვებად кадка для сбивания масла churn (for butter). ჩხუტე ბაჲრლმევ შურ ლეფსოთხ – კოდში ბარნელით (სადღვები ჯოხით) რძეს ვდღვებავთ; დახ̦ე′ნე̂, გოგრი′ნე̂ დაჩუჲ, ჩხატბი ლაუ̃მუ̃ დაჴაჼ ჭირვეჼ და –გრძელი და მრგვალი რომაა, ჩხუტები ძნელი წასაღებია მთაში. იხ. см. see ყუჲკ **q̣ujḳ**.

ჩჴოგ დდ **čḫog** dd ჩოგი, მოთალი (ყველის სახეობა, რომელიც მზადდება ნახევრადმწიფე, ნახევრადშემოსული ყველისგან) сорт свежего сыра (который делается из полуспелого, полуготового сыра) fresh kneaded cheese / half mature cheese. ჩჴოგეგო̂ სა იხო̂ სეჼ! – ჩოგი მინდა (ჩოგზე სული მიმდის)!

ც

-ც⌈ი̂⌉ (-ც⌈ი̂⌉) ნაწ. част. part. 1. სახელებთან ატარებს აკი ნაწილაკის მნიშვნელობას с именами содержит значение частицы **ведь** it carries the meaning of particle **but, all the same**. ი მათხარაჲც⌈ი̂⌉ დაჭ ტატოდრ̂ ყაროვ, ჭალრ̂ ეცლეთ ვაჲ – მზეზე გაშლილ ამ მარცვლეულსაც დაასველებს აკი წვიმა, ავიღოთ რა. 2. ზმნებში აწარმოებს გაკვირვება-მტკიცებითი (გაკვირვება-რწმუნებითი) კილოს ფორმას, რომელიც, ერთი მხრივ, გამოხატავს ზმნით აღნიშნული ფაქტის (მოქმედების) დადასტურებას (რწმუნებას), მეორე მხრივ, გაკვირვებას იმასთან დაკავშირებით, რომ II და III პირებს მომხდარის არსი ვერ გაუცნობიერებიათ I პირისმიერი (მოსაუბრისმიერი) დადასტურების გარეშე образовывает глагольную фому т. н. удивительно-утвердительного наклонения, которая выражает, с одной стороны, подтверждение обозначенного глаголом факта (действия), а с другой, удивление в связи с тем, что II и III лица не могут вникнуть в суть факта без подтверждения его со стороны говорящего (I лица) It carries astonishment and assertiveness mood form which on the one hand expresses the confirmation (persuasion) of the action expresses by the verb and on the other hand it expresses astonishment in connection the fact that II and III persons can’t realise what has happened without confirming by the I person (interlocutor). ყაროვ ი მათხარ დაჭ ტატდუჲც⌈ი̂⌉, ჰა ცუჲ გუ ჭოჼ, ჩუ ცუჲ დეწე დაჭჼ? – წვიმა მზეზე გაშლილ ამ მარცვლეულს ასველებს აკი, მაშ ვერ ხედავ, არ უნდა შეიტანო?

ცა ჲ **ca** j ცა небо sky. ტჵერელეჩო̄რეჩრ̂ ცაჲგრ̂ ჭექუშ ცო ჺაპმაკ სოჼ – ვარსკვლავებიანი ცის ყურებით გულს ვერ ვიჯერებ.

ცა ჲ|ასტ|ჲ|ალარ **ca j|asṭ|j|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ცის გახსნა (ცა გაეხსნება), სიხარულში ჩავარდნა (ჩავარდება) оказаться в беспредельной радости to become very happy. სო ჲაგჩე ცა ჲასტჲალოჼ ბა̆დრინ – ჩემ დანახვაზე ცა გაეხსნათ ბავშვებს.

ცად|დ|ალარ **cad|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ცდა (ცდილობს) стараться, пытаться to try, to attempt. ზორაჲში̂ ცადვაჲლნა⌈ჭ⌉, მა̄ ჺამდოჩო⌈ჭ⌉ ელნეხ ცო თოლოდმაკიჼ ჭოჼ – ძალიან ეცადე, მაგრამ სწავლაში ელენეს ვერ აჯობე; სიკრ̂ ცადლა ვა̄ხაჼ – სიკო ცდილობს ცხოვრებას; აჭ ზორაჲში̂ ცადლა̄ – შენ ძალიან ცდი-

ლობ; ვასრ̂ ცადლე̄, დახეჸ ვა̄ხ ლაზიშ – ვასო ცდილობს და იმიტომ ცხოვრობს კარგად.

ცად|დ|არ **cad|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაცდა (დაცდის); გამოცდა (გამოცდის) подвергнуть (подвергать) испытанию, испыт⌈ыв⌉ать to wait; to examine. ლაჟ̆მჟ̂ ჰაჲრევ თურ ცადჲირასრ̂, ჭალ ჲალ'ენრ̂ გეფს ჴაჩუშ ხორშიხ ჲეკჲიქ̃სრ̂ – მთის ჰაერმა თუ დამცადა, ასვლიდან კვირის თავზე გამაცია; ლუჴ ცადვიერ ალიქსი, მა̄ შარჲ̃ მოსოლ ჭალრ̂ ცო ალ'ითმაკჲ̃ – ბევრნაირად გამოსცადეს ალექსი, მაგრამ თავისი სიცუდე ვერ გაამხელინეს.

ცად|დ|ა̃ **cad|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ცად|დ|არ **cad|d|ar**. ბჷა̄ სო ცადვა̃ მა ცადლა! – სულ ჩემ გამოცდას ნუ ცდილობ; სტაკოვ სტაკ ცადვა̃ვეწე̄, მოსჲ̃ ჴქ̃გეჸ ალ'ა̃ – კაცმა კაცი უნდა გამოსცადოს და ცუდი მერელა თქვას.

ცადლაჲლა̄ დდ **cadlajlā** dd თავისი შესაძლებლობების გამოსაჩენი დრო და ადგილი время и место для проявления своих возможностей time and place for revealing one's skills and abilities. ჭანნა ზოროლ ჲაგჲა̃ ლეჸე̂, ოჴუჲგო⌈ჭ⌉ ბუჭლო⌈ჭ⌉ ლაზექ̃ჯ ცადლაჲლა̄ და – ვისაც გულადობის ჩვენება სურს, იმას ომში სწორედ კარგი (საუკეთესო) შესაძლებლობა აქვს გამოსაცდელად (თავის გამოსაჩენად).

ცადლარიკ **cadlariḳ** ბეჯითი, მუყაითი, მცდელი старательный, прилежный diligent; hard-working. ასმათ ცადლარიკ ჲოჭ ჲა – ასმათი მუყაითი გოგოა.

ცალ დდ **cal** dd ცალი (ცხენზე ორივე მხარეს გადასაკიდი ბარგის ერთი მხარე) один из вьюков one part, one side of the tied baggage to be hung on both sides of the horse. დონენ ცჭაჲნი̂ დაწლექ̃ ცალი დეწე̂ ჴოხკდალა̃, მე̄ კეხ ფენიხ ცო ჲალოლ⌈რ̂⌉ – ცხენებს ერთი სიმძიმის ცალები უნდა აეკიდოთ, რათა კეხი (უნაგირი) გვერდზე არ მოექცეს.

ცა̄ლბით **cālbit** ზმნს. нареч. adv. ცალობით поштучно, по одной штуке in retail. პამიდვრექ̃ ნერგი ცა̄ლბით ჲეხკლა ბაზრე – პომიდვრის ნერგები ცალობით იყიდება ბაზარზე.

ცარკ ჲჲ **caṛḳ** jj 1. კბილი зуб tooth. დურმუსტ დეწრეხ ცარკა̄ხ ხი დათხე̂ სო̃ – მჟაუნას ნდომით კბილებიდან ნერწყვი დამდის; ბეჯ ჲასტჲოშ ახკარგო⌈ჭ⌉ შიჴ ცარკ ჲჷოგჲალჲ̃ – თმის ვარცხნისას სავარცხელს ორიოდე კბილი მოსტყდა.

2. კილი, ზოგი მცენარის ბოლქვის ერთი ნაწილთაგანი зубчик (у растения) component part of complex root or word-combination. ბოჼ ცარკ – ნივრის კბილი. 3. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word-combination.

ცარკაჼ დითხი̂ დდ **carḳā̃ ditxî** dd ღრძილი десна gum in the mouth. კაწკლე[ჳ]დოლოჼ ცარკა̄ დითხოვ ქოთ̨ვოსრ̄ – პატარაობიდანვე ღრძილები მაწუხებს.

ცარკ ჲ|ა̄ლʻარ (იხარ) **carḳ j|ālʻar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. კბილის ამოსვლა (ამოუვა) прорезаться (о зубах) to arise (teeth). ახ შო ჯაჩუშ ბა̆დრენ ცარკი ჲა̄ლʻეჼ – ნახევარი წლის რომ შესრულდა, ბავშვს კბილები ამოუვიდა.

ცარკ ჲ|ალʻარ (თელʻარ) **carḳ j|alʻar (telʻar)** გრდმ. прх. trans. კბენა (უკბენს, კბენს), დაკბენა кусать, укусить to bite, to sting. გოჭენ ფჴარავ ცარკ ჲალʻიჼ – გოჭს ძაღლმა უკბინა; კრუხევ ბა̆დრენ ცარკ თელʻორ – კრუხი ბავშვს კბენდა.

ცარკი ყეჭ|ჲ|არ (ყაჭ|ჲ|არ) **carḳi q̣eč̣|j|ar (q̣ač̣|j|ar)** გრდმ. прх. trans. კბილების ჩენა (აჩენს), კბილების კრეჭა скалить зубы to grin. მელʻჴაჭქჼჩო[ჳ] ხაჲდოარ ბათოს ყეჭჲორ მახკარლო[ჳ] კუჼ ცარკი – საითაც არ გაიხედავდი, ხადიანთ ბათო აკრეჭდა ქალებში თეთრ კბილებს.

ცარკი ჲ|ეთ̨ითარ **carḳi j|et̨itar** გრდმ. прх. trans. კბილის კბილზე ცემინება (აცემინებს) стучать зубами (от холода) to strike the teeth, to knock the teeth (because of coldness). ფშელგორქჼდა[ჳ] ცარკი ჲეთ̨ითორ თხოგრ̄ – სიცივისაგან კბილს კბილზე გვაცემინებდა.

ცარკ ოთ̨|ჲ|არ (ეთ̨|ჲ|არ) **carḳ ot̨|j|ar (et̨|j|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. კბილის დასობა ([და]ასობს), ამოჩემება, გადამტერება иметь зуб на кого-то to stick the teeth, to stab the teeth, to harp on one thing; to bear a grudge. 2. კრიჭაში ჩადგომა, ქიშპობა делать назло, соперничать to rival; to compete; ცო ხაწე̂ სოჼ, ე სტაკ ვუხაჲნოკ (-უხაჲნოკ) ეთ̨ელრ̄ სოჼ ცარკ! – ვერ გამიგია, ეს კაცი რას მექიშპება!

ცარკეხ დ|ეყარ (აყარ) **carḳex d|eq̣ar (aq̣ar)** გრდმ. прх. trans. კბილზე (სულზე) გაყოფა (გაყოფს) разделить на душу to divide due to the number of persons.

ცარკ|ჲ|აჲლʻნო̄ დდ **carḳ|j|ajlʻnō** dd ნაკბენი ადგილი место укуса, укушенное место the bitten place. ო კუჲხვენ ლაჴევ ცარკჲალʻინჩოჴაჭ ლათ̨ერ თხოგო[ჳ]

სიფსრე[ჸ] თაბაჲრჩი̂ – სადაც იმ ქართველს გველმა უკბინა, სწორედ იმ ადგილას გვეყენა გუშინწინ ჭედილები.

ცარკთელ‘ინო̂, ცარკჲალ‘ინო̂ **carḳtelʻinô, carḳjalʻinô** მიმღ. прич. particip. დაკბენილი укушенный bitten; stung. ბჵარწავ ცარკთელ‘ინო̂ დოჼ კჵავეჩო̂ საბას ჰალ დჷბიჲჼ – მგლის დაკბენილი ცხენი კოჭლმა საბამ მოარჩინა.

ცარკთელ‘რიკ **carḳtelʻriḳ** მკბენარა, კბენია кусающийся, имеющий привычку кусаться tending to biting, nipper. ცარკთელ‘რიკ დოჼ ჰათეჸ ქუჲრთხიჼ ბეწჷ̂ ბასტბაჼ – მკბენარა ცხენი მაშინვე თავიდან უნდა მოიშორო.

ცარკიწიჼ **carḳiçĩ** უკბილო беззубый, буз зубов toothless. ცარკიწიჩო̂ აგინა̄ ნაჩხ გეფსუ[ჸ] საქჼლეხ ლესტარ ხეჸერ – უკბილო ბებიებმაც იცოდნენ ყველიერში საქანელაზე ქანაობა.

ცაც ბდ **cac** bd საცერი сито sieve. ოჯუს ცაცევ ჰაჲრ[ი̂] ლესო̂ – ის საცრით ფქვილს ცრის; ცაცეხ ქაკჼ ჭარი ფართით დალ‘ჼ – საცერში წვრილი თევზები გამჭოლ გავიდნენ.

ცაცხო̂ დდ **cacxô** dd ცაცხვი липа lime tree. ნანეშეგო ეზო, ლაპიციჼ, დაჯოჼ ცაცხო̂ ჱედალჷ̂ – დეიდას ეზოში, კიბესთან, დიდი ცაცხვი უდგას.

ცელ ბდ **cel** bd ცელი коса scythe. ცელევ დაჲარ დაცო̂ ოჯარ დჷცჰაჸ – მთელი დღე ცელით ბალახს თიბავენ ისინი; ცელეგო̂ ბურახ ჲებჲჲითოს – ცელს ბალახს ვაქცევინებ; ა̄თხევ ცელი ჱიროდო̂ – სალესავით ცელებს ლესავენ.

ცელუჼ **celũ** წლევანდელი этого (сего) года of this year, of the current year. ცელუჼ ჱა დაწიჼ და – წლევანდელი ზამთარი მძიმეა; ცელუჼ ტჵაკი ალნი[ჸ] გაგუჲგომციჼ ჯეპტჷ̂ – წლევანდელი ტალახ[ებ]ი ალვანში მუხლამდე სწვდება.

ცელქ **celk** ცელქი, მოუსვენარი непоседа naughty, restless. ი ბჳდერ ცელგეჸ და – ეს ბავშვი ნამეტანი ცელქია.

ცენეხ **cenex** ზმნს. нареч. adv. წლეულს в этом (нынешнем) году this year, in the current year. შაქროს ცეხენ საბლეხიჼ ჲიშ შირვანი დიკჼ – შაქრომ წლეულს ცხვრების უმეტესობა შირვანში წაიყვანა.

ცენეხლუჼ **cenexlũ** წლევანდელი что-л. нынешнего года of the present year; of this year.

ცერ ჲჲ **cer** jj ცერი, ნაპირი, კიდე берег, край, обрыв edge, shore, bank. ხი დაჯდალი'ნჷ̂, ჯა̄ დენი[ჸ] ალზაჼ ცერე[ჸ] ჱაბაჲხკნათხ – წყალი ადიდდა და სამი დღე

ალაზნისპირას ვისხედით; კმაჲტ ცერეხ არწივ ლათირ – კლდის კიდეს არწივი იყო მიკრული; მეტრაქტორეს ბულდოზერევ ცერ ჲოხჲიჼ – მეტრაქტორემ ბულდოზერით ცერი მოანგრია.

ცე̄რ: ცე̄რ ლაჰ̦არ (ლეჰ̦არ) **cēr: cēr laḩar (leḩar)** გრდმ. прх. trans. ვინმეს განაპირება ([გა]ინაპირებს), ჯგუფიდან ცალკე, განზე გაყვანა, გაძევება отчуждать кого-либо из группы ostracizing sb, keeping a distance, expelling sb. ყოლენმაქ შივრ̂ ცე̄რ ლაჰ̦ინრ̂ ვარ გრ̂რგო – შიო ქურდობაზე განაპირებული ჰყავდა გვარს.

ცერათ **cerat** ზმნს. нареч. adv. ცერად, ირიბად косо at a slant. ვუნკ (-უჼკ) ჰეჭულრ̂ სოგრ̂ ცერათ უჩიტელ? – ნეტა, რატომ მიყურებს ცერად მასწავლებელი?

ცერა̄ხ **cerāx** ess. ზმნს. მრ. нареч. мн. adv. pl. ნაპირას, განაპირა ადგილებში на краю, на крайних местах at the edge, at the bank, suburb. ჺალიხ ჟიშ თათრა̄ ფჰ̦ე ცერახა̄ ლათჳჼლათე̂ ბაცბიგო[ჰ̦] – ზამთარში ცხვრები თათრების სოფლების განაპირა ადგილებშიც უდგათ ხოლმე თუშებს.

ცერლეჼ **cerlẽ** განაპირა крайний suburb; located at the edge. ალუჲნაჲ კიკალდაჰ̦ივჰ̦ ცერლეჼჭ წენბუჲ წარბჲჼ და – ალვანის ქვემოთა მხრისკენ მთლად განაპირა სახლები წარბაანთია (სულხანაურებისაა); ტახტმაქ ჺებახკეჩრ̂ ჰ̦აშილო[ჰ̦] ცერლეჼ სო ვარ – ტახტზე მსხდომ სტუმართა შორის განაპირა მე ვიყავი; ობი ცერლეჩრ̂ უბნე[ჰ̦] დახერ – ისინი განაპირა უბანში (გარეუბანში) ცხოვრობდნენ.

ცერლეჼდა[ჰ̦] **cerlẽda[ḩ]** ზმნს. нареч. adv. 1. ნაპირიდან с края, с берега from the bank, from the shore. ნაჩლიკ ცერლეჼდა[ჰ̦] ვოწვალი'ნე̂, ჰ̦ამიგჰ̦ეც ქო დაკიჼ – უფროსი (თანამდებობით) ნაპირიდან მოყვა და ყველას ხელი ჩამოართვა. 2. გადატ. перен. fig. ყველაფერი, თავიდან ბოლომდის всё, сначала до конца everything, from the beginning to the end. თედუჲნი̂ ჺამდჲჼ ლეცერე̄, ცერლეჼდა[ჰ̦] ვუმაც (-უმაც) დაჰ̦ დოხკიჼ, მე̄ თოყალ ტათებ ქორდორალრ̂ – თედოს სწავლა უნდოდა და ყველაფერი გაყიდა, რათა საკმარისი ფული ეშოვა.

ცე̄რე[ჰ̦], ცე̄რა[ჰ̦] **cēre[ḩ], cēra[ḩ]** ess. ზმნს. нареч. adv. [გა]ნაპირას, [გა]ნაპირში на краю, на берегу, на окраине at the bank, at the edge, ashore.

ცე̄რე[ჰ̦] დ|ითარ **cēre[ḩ] d|itar** გრდმ. прх. trans. 1. ნაპირზე, კიდეზე დატოვება (დატოვებს) оставить на берегу, на краю to leave at the bank, to leave at the edge. 2. გადატ. перен. fig. განზე დატოვება (დატოვებს), გარიყვა, განაპირება устранить от чего-л., оставить в стороне, отсторонить to repel, to reject. ჴა̄ ვაშას დახნ-წაე̄ სოდა დეყინე̄, ვჭივცლდეჼ მა̄ ცე̄რე′ჰე̂ ვითეჼ – სამმა ძმამ საქონელი და სახლი გაიყო, მეოთხე კი განზე დატოვეს (გაინაპირეს).

ცე̄რ[ე̂]: ცე̄რ[ე̂] დ|ა̄ჴარ (დ|ა̄ხარ) **cēr[ê]: cēr[ê] d|āqar (d|āxar)** 1. გრდმ. прх. trans. ამა თუ იმ სიდიდის გამოცალკევება (გამოაცალკევებს) საიდანმე отделение, выделение откуда-либо той или иной величины separating any thing from something. **ფეშკარ ხივ დოტდორე̄, მეტრაქტორეს ცე̄რ[ე̂] დაჴიჼ** – ბალღი წყალს (მდინარეს) მიჰქონდა და მეტრაქტორემ გამოიყვანა (მდინარიდან); **ხივ ხეჼ ცე̄რ[ე̂] ბაჴიჼ** – მდინარემ ხე ნაპირზე გამოათრია; **ხიჼკლი ჰალო̂ ჴეხკეჼ, ის ჰერწო̂ ცე̄რ[ე̂] დაჴათ!** – ხინკალი მოიხარშა, ეგ ქვაბი გადმოდგით (ცეცხლიდან)! **ნაყბისტიციჼ ლათ̧ინი̂ ლეო̆ იკოს ცე̄რ[ე̂] ვაჴიჼ** – ამხანაგებთან მდგომი ლეო იკომ გაიყვანა (გაიხმო); **ალვერდი გაბოს კოხიჼ ფალვანი ლეთაჼ ცე̄რ[ე̂] დეხორ** – ალავერდში გაბო ქართველების ფალავნებს საჭიდაოდ იწვევდა. 2. გრდმ. прх. trans. ამა თუ იმ საქმის, ქმედების დამთავრება (დაამთავრებს), დასრულება, გათავება, მორჩენა, სისრულეში მოყვანა завершать (завершить) то или иное дело, занятие to finish, to stop, to end, to complete. **ჴარშავ სიმიჼდ ცე̄რ[ე̂] დახო̂** – ღორები სიმინდს ათავებენ; **ოჴუს სკოლ ცე̄რ[ე̂] ჲაჴიჼ** – მან სკოლა დაამთავრა; **დარჯნეს ინსტიტუტა̄ ცე̄რ[ე̂] ცო ჲაჴინჲა** – დარეჯანს ინსტიტუტი არ დაუმთავრებია. 3. გრდმ. გადატ. прх. перен. trans. fig. მოტყუება (მოატყუებს), გაცურება, გაბიაბრუება обманывать, обводить вокруг пальца to cheat, to trick. **მაცლომციჼ ვახოჰ სო ცე̄რ[ე̂], საიჼ ვალ სო ლიბაგ სოჼ!** – როდემდე მატყუებ, ჩემი ვალი დროზე დამიბრუნე!

ცე̄რ(ე̂) იხარ (დ|ალ‘არ) **cēr(ê): cēr(ê) ixar (d|aľar)** 1. გრდუვ. непрх. intrans. ამა თუ იმ საქმის, ქმედების დამთავრება (დაამთავრებს), დასრულება, გათავება, მორჩენა, სისრულეში მოყვანა завершать (завершить) то или иное дело, занятие to finish, to stop, to end, to complete. **ჯაგნო̂ წერადარეხ ცე̄რ[ე̂] ვალ‘ჩე[ჰ]დოლიჼ ალუჲნი̂ ვუჲტას** – წიგნის წერას რომ მოვრჩები, ალვანში მივდივარ; **საქმოხ ცე̄რ[ე̂] ბაჲლ‘ნათხ** – საქმეებს მოვრჩით (საქმეები გავათავეთ); **მიხოს ჳხ დიერ ვენჴენ? – ცე̄რ ვალ‘ერ.** – მიხომ რა უყო ვენახს (რა ქნა ვენახზე)? – მორჩა.

ცე̄რ ლეჰ̧არ (ლაჰ̧არ) **cēr leḩar (laḩar)** გრდმ. прх. trans. განზე დატოვება (დატოვებს), გარიყვა, განაპირება устранить от чего-л., оставить в стороне, отсторонить to obviate, to repel, to reject. ჩალმართუჲვ ბაცბი ცე̄რ ლეჰ̧ო̂ – ჩალმათუშები წოვათუშებს ინაპირებენ; ბადო̂ ვაჩუჲ ნაყბისტივ აჼდრო̂ ცე̄რ[ე̂] ლაჰ̧იჼ – ობოლი რომაა, ამხანაგებმა ანდრო გარიყეს.

ცეხო|დ|არ **cexo|d|ar** გრდმ. прх. trans. ცეხვა (ცეხავს) молотить, колотить flailing. ფსტეივ სიმიჼდ კედი დეთ̣ოშ ცეხოდორ – დიაცები სიმინდს კეტების ცემით ცეხავდნენ.

ცვედაჼ **cvedã** ცვედანი импотент impotent.

ციკაჼ დდ **ciḳã** dd ციკანი козлёнок lamb. ციკნეხ ბაცბივ *ბოტ* დო̄რ, მე̄ იჼც ე დოშ დავინო̂ დაგე̂, ყაჲჼჩუჲშნ ბედეჼ ცო̂ ხეცეგე̂ – ციკანს თუშები *ბოტს* ეძახდნენ, მაგრამ ახლა ეს სიტყვა თითქმის დაკარგულია, მხოლოდ მოხუცებმა იციან.

ცილ^1 ჲჲ **cil^1** jj ცილა белок white of an egg. გაგაჼ ცილევ ქაღალდ ქაღალდეხ ლათდიერ ფეშკრივ – კვერცხის ცილით ქაღალდი ქაღალდზე მიაკრეს ბიჭუნებმა.

ცილ^2 **cil^2** ცილი, ეჭვი подозрение doubt; suspicion.

ცილ ბ|ავ|ბ|არ **cil b|av|b|ar** გრდმ. прх. trans. ეჭვის აღება (ეჭვს აიღებს), ეჭვის მიტანა; ეჭვიანობა подозревать to have a doubt, to suspect. ტასის მარახ ცილ ბავობო̂ – ტასო ქმარზე ეჭვიანობს; დოკ ზორაჲში̂ დეთ̣დალაჼ დალʻურ, ჰ̧ათეც ცილ ბავურ ნანენა – გული უმალ იწყებდა ძგერას, უმალ ეჭვს იღებდა დედა (დავით არინდაული).

ცილ ბ|ილ̦|ბ|აჲლნო̂ (ბ|ილ̦|ბ|ალინო̂) **cil b|il̦|b|ajlnô (b|il̦|b|alinô)** ბრალდადებული, ეჭვმიტანილი (ვისზედაც ეჭვი მიიტანეს) тот, на кого пало подозрение, кто находиться под подозрением suspected, blamed. ყოლე ცილ ბილ̦ბალიჼჩო̂ სტაკოხ ცომენა თეშეგე̂ – ქურდობაში ეჭვმიტანილ კაცს აღარავინ ენდობა.

ცილ ცო ბ|ილ̦ლაჲნი̂ **cil co b|il̦lajnî** მიმღ. прич. particip. უეჭველი, უცილობელი тот, на кого / что не может пасть подозрение, без подозрений, неоспоримый undoubted, indisputable. ჲუყრეჩო̂ ნახვ ალʻიჼ, მე̄ ქისტივ ვჭევჩო[ჰ̧] პეტო̂ ცილ ცო ბილ̦ლაჲნი̂ ვაჲნო̂ – შუაკაცებმა თქვეს, რომ ქისტის მკვლელობაში პეტო უეჭველად ურევიაო.

ცილ წამბად|ბ|არ **cil çambad|b|ar** გრდმ. прх. trans. ცილისწამება (ცილს დასწამებს), ეჭვის შეტანა, მიტანა клеветать, заподозрить slander, suspecting. ხეჸი̂ შუ̂, მე̄ იკ საქმლო აჲთშეხ ცილ წამბადბუჲშ სოხ? – იცით, რომ ამ საქმეში ტყუილად მწამებთ ცილს?

ცილბალაჲნი̂ **cilbalajnî** მიმღ. прич. particip. მოცილე, მოდავე оспаривающий, соперник competitor, rival, challenger. ქონებ ჲოჩო[ჰ] გაბო̂ ჰამინაჸ ცილბალაჲნი̂ სტაკ ვარ – ქონების მოპოვებაში გაბო ყველას მოცილე იყო (ყველას ეცილებოდა).

ცილბა|დ|ალარ **cilba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. შეცილება (ეცილება) оспаривать, соперничать to contend, to rivial. ფოცხრე̄, გიუჲრგა̄ ლეთხა̃ იხჩო ვაშ[ბ]ინ ცილბალარ – ფოცხვერა და გიორგი ერთმანეთს ცეკვაში ეცილებოდნენ.

ციმციმ: ციმციმ დ|არ **cimcim: cimcim d|ar** გრდმ. прх. trans. ციმციმი (ციმციმებს) мерцать, сверкать to twinkle.

ციმციმაჲნო̂ **cimcimajnô** ზმნს. нареч. adv. 1. ციმციმით с мерцанием, мерцая like twinkling. ციმციმაჲნო̂ ლეთხიშ ლამჟ̃ ხი დალორ კერბინ ჲუყელა̄ – ციმციმით და ხტუნაობით მთის წყალი მოჩქეფდა ქვებს შორის. 2. პირთამდე სავსე полный доверху, до краёв overflow; like twinkling. ციმციმაჲნო̂ გუდაკი̃ სო̃ ნანის ხიე̄ სტაქა̃ – ციმციმით გამომიტანა ნანიმ წყლიანი ჭიქა.

-ცი̃ **-cĩ** -თან, მახლობლად, -თან ერთად с, вместе с, к to, together with, with. ვოლ სოცი̃ – მოდი ჩემთან; ას ნაყბისტეცი̃ პაჲკსი ვუჲტუ̃ მაჲკი̂ ეცა̃ – მე ამხანაგთან (ერთად) პანკისში მივდივარ ხორბლის საყიდლად; ი მამიცი̃ ვუჲტუ̃ ბიძიხ ვათხა̃ – ის მამიდასთან მიდის ბიძაზე სატირლად; კიმო̂ შაჲრი̂ აგეცი̃ ვე̄ხე̂ – კიმო თავის ბებიასთან ცხოვრობს.

ცირკ ჲჲ **cirḳ** jj ცირკი цирк circus. ცირკ ბა̌დრინ ზორაჲში̂ წონალა, მა̄ ლე დაკჩუჲშვ ცო წუნბადჲო – ცირკი ბავშვებს ძალიან მოსწონთ, მაგრამ არც დიდები იწუნებენ.

ცირცირაჸო̂ დდ **circira'ô** dd ციცარი цесарка guinea-fowl. ჰანახჩოვ ბაზრე ცირცირაჸო̂ დეხკორ – ვიღაცა ბაზარში ციცარს ყიდდა.

ცისკრულ ბ **cisḳrul** b ცისკრის ვარსკვლავი, პლანეტა ვენერა, ასპიროზი планета Венера morning star,Venus. უჩნა̄ხ ბალ'ჩრო̂ ცისკრულევ ჴუვჟ̃ დოკ ლაზარდიჟ̃ – სიბნელეში ამოსულმა ცისკარმა მწყემსს გული გაუკეთა; ცისკრულეხ *დედმი-*

წაჲჼ დობილო̄ დო – ცისკრის ვარსკვლავს *დედამიწის დობილსაც* ეძახიან. იხ. см. see სისკრულ **siskrul**.

ცისკრულ ბ|ალ‘არ (იხარ) **ciskrul b|aľar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. ცისკრის ამოსვლა (ცისკარი ამოვა) восходить (о Венере), рассветать, просветляться to arise the morning star. მემცხორეს ცისკრულ ბალ‘არ სტეხრ̂, მე̄ მალბალინრ̂ ქორთრ̂ ჴერეხ ჴოლბო'ელრ̂, ჩუ̄ თუჲჴვისულუ̂ – მეცხვარე ცისკრის ამოსვლას უცდის, რათა დაღლილი თავი ქვას მიადოს და დაიძინოს.

ცისფერ **cisper** ცისფერი голубой blue. კუიჼ ბაწარ ნინოს ცისფრედ (ცისფრათ) ლებადინორ – თეთრი ბაწარი ნინოს ცისფრად შეეღება.

ციფრ ჲჲ **cipr** jj ციფრი цифра (числовой знак) number. ე ჴო ციფრ ჲეწე დაკო ჲითაჼ! – ეს სამი ციფრი უნდა დაიმახსოვრო.

ციყვ დდ **ciq̇v** dd ციყვი белка squirrel. ციყვევ მუხჼ კურკ ჲაყჴლათე̂ – ციყვი მუხის რკოს ჭამს ხოლმე.

ციცაჸო̂ დდ **cica’ô** dd მწერი насекомое insect. ციცუჲვ (ციცაჸუჲვ) ჩალუჲნე̂ (ჩალუჲნაჲნრ̂) სორო̄ხ დაყარ თეჴოდრ̂ – მწერები საზამთროდ სოროებში საჭმელს ზიდავენ; ციცაჸოს ტარკეხ ცარკ ჲალ‘ჼ სოჼ – მწერმა თითზე მიკბინა.

ციცო̂ დდ **cicô** dd კატა кошка cat. თხე ციცოს მარჯოთ ლეცოდრ̂ დახკერჩა̄, ვირთაგვია – ჩვენი კატა მარჯვედ იჭერს თაგვებსა და ვირთაგვებს.

ციხ, ციხა̄ ჲჲ **cix, cixā** jj 1. ციხე, საპატიმრო, საპყრობილე тюрьма prison, jail, cell. კომუნისტა̄ დროჲ დუჴ მართალ ადმიჲ ჩედალჼ ციხე – კომუნისტების დროს ბევრი მართალი ადამიანი იჯდა ციხეში; ციხერჼქდა[ჲ] წერილ დეცჼ სოჼ ვაჲჼ – ციხიდან წერილი მომივიდა ბიჭისა. 2. ციხე, სიმაგრე крепость Fortress. ციხერჼქდა[ჲ] თოფ ჴეფსჼ კედლო̄ხ კაწკჼ ქორი მეყოდრ̂ – ციხიდან თოფის სასროლად კედლებში პატარა სარკმელებს ტოვებენ; თხა ტყოც ჲალრ̂ ლათე̂ საგირთაჲ ციხი – დღეს კიდევ ფეხზე დგანან საგირთის ციხეები; ტიალრ̂, ჲაციე, საგირთჼ ციხ, დუჴ წიგი̂ მოც მეხკდიქდა ჲოჼ გოგიხ! – ტიალო, მართლა, საგირთის ციხევ, რა ბევრი სისხლი უღვრიათ შენ ირგვლივ! ერეკლ ციხი დუჲტათხ – ერეკლეს ციხეში მივდივართ.

ციხი ჲ|ო̄–ჲ|ეხ|ჲ|არ გრდმ. прх. trans. მძიმე ფიქრებში ყოფნა (არის), (ციხეების შენება და ნგრევა) пребывать в тяжёлых раздумиях being in deep thoughts.

ჸუნე̄ სქჼ ვოჯ ბუჯეხ ვიკქჼ, სა ხილ‘ლომცჼ ჲო̄-ჲეხჲოს ციხი – რაც ჩემი ბიჭი ომში წაიყვანეს, თენებამდე ვარ მძიმე ფიქრებში (ვაშენებ და ვანგრევ ციხეებს).

-[ი]ცი̂, -[იჼ]ცი̂, -ჲცი̂ **-[i]cî, -[ĩ]cî, -jcî** აკი, ხომ, კიდეც ведь, же you see, already. ზმნის დადასტურებითი ნაწილაკი (ზუსტად არ ითარგმნება) глагольная утвердительная частица (точно не переводиться) particle confirming the action expressed by the verb (unable to be exactly translated). ოჴარ დუდახ მაჲჴი̂ ჲაყჼცი̂ – იმათ წელან პური ჭამეს აკი; ლეოს დურგლობ ჱამდინორიცი̂ – ლეოს დურგლობა ესწავლა აკი; ჱაბიკ მიჩე ბა? – ი ბაჲცი̂! კოვზი სად არის? – აი, [აქ] არის აკი.

ცო **co** არ, არა, ვერ не, нет not, no (უარყოფითი ნაწილაკი отрицательная частица negative particle). ოჴუს ლაზიშ ცო ჱამოდრ̂ – ის კარგად არ სწავლობს; ოჴუჲნ ლაზიშ ცო ჱამოდმაკქ̂ – ის კარგად ვერ სწავლობს; ცო ალ‘ოს ჯოგრ̂ – არ გეტყვი; ცო ალ‘მაკ სოჼ ჯოგრ̂ – ვერ გეტყვი; ცუჲ ხეცქ̂ შუჼ? – ცო! – არ იცით? – არა! ცო ხაწქ̂ სოჼ – არ (ვერ) მესმის.

ცო დაკლავარ **co daḳlavar** გრდუვ. დაუფიქრებლობა, მოუფიქრებლობა необдуманность light-mindedness, hastiness. ე ვაჼ კნათ ვჭალაც ცო დაკლივი̂, ოჯხი ჩუ ჸუმ დაჯოლრ̂ – ეს ჩვენი ბიჭი სულაც არ ფიქრობს, ოჯახში რამე შემოიტანოს.

ცო დ|არ **co d|ar** უარის ქმნა, თქმა (უარს ამბობს) отказ[ыв]ать negative answer, rejection, refusal. აგურ ეცჼ ლეცერ სონე̄, ცო დარ დინას, ხჼ ცო ჲა სოგო[ჯ] – აგურის ყიდვა მინდოდა და უარი ვთქვი, დრო არა მაქვს.

ცო დ|აჲლ[ი̂]... **co d|ajl[î]...** არა და არ, ვერა და ვერ, არაფრით არ, ვერაფრით ვერ никак не, ни во что не, ни за что не nohow, in no way, in any way. ი სქჼ ხახრ̂ ჯალრ̂ ცო ბაჲლი̂ ბალ‘ჼ! – ეს ჩემი ხახვი ვერა და ვერ ამოვიდა!

ცო ქორ|დ|არ **co kor|d|ar** გრდმ. прх. trasn. არშოვნა (არ იშოვის) не достать can’t find/obtain.

ცო ხატ̥არ (ხეტ̥არ) **co xaṭar (xeṭar)** გრდმ. прх. trans. არკითხვა (არ იკითხავს), დაუკითხველობა не спросить, не спрашивать not to ask, not to take permission.

ცო ხაწარ **co xaçar** გრდუვ. непрх. intrans. არგაგონება (არ იგონებს, არ ესმის), შეუგნებლობა, უგულებელყოფა не слушать, не понимать, не сознавать ignorance,neglect. ჴეჩოჼ ნიფსიჼ დოშ ცო ხაწარ გოჼ ცო ჲა – სხვისი სწორი სიტყვის უგულებელყოფა ჭკუა (სიჭკვიანე) არაა.

ცო ჴეთმაკარ **co qetmaḳar** გრდუვ. непрх. intrans. არმიხვედრა, ვერმიხვედრა (ვერ ხვდება), მიუხვედრელობა недогадливость can’t guess; uncomprehended.

ცო ჴერ‘ლ‘არ **co qerʻlʻar** გრდუვ. непрх. intrans. შიშის არქონა (არ ეშინია) не бояться not to be afraid,fearless.

ცო თეგმაკარ **co tegmaḳar** გრდუვ. непрх. intrans. მოურიგებლობა (ვერ მორიგდება) не договариваться incompatibility. სჼდრუჲგორჴჼ ჲოლ ეცჼ ლეჸერ სონე̄, ცო თეგმაკიჼ თხოჼ – სანდროსგან თივის ყიდვა მინდოდა და ვერ მოვრიგდით.

ცო თივარ **co tivar** გრდუვ. непрх. intrans. არდასვენება (არ დაისვენებს), არმოსვენება не отдыхать, не делать перерыв to have no rest, not to rest. დიჼჩრ̂ დენი[ჭ] ცო თივარე̄ ცო ლალად – მთელი დღე დაუსვენებლობაც არ ვარგა.

ცო მაკარ **co maḳar** არ (ვერ) შეძლება (არ შეუძლია), შეუძლებლად ყოფნა, უქეიფოდ ყოფნა не мочь, недомогать incapacitated, feeling feeble. ვუნთხეცე̂ (⁻უჼთხეცე̂), ვუხუკ (⁻უხუკ) დალრ̂ სე ქორთიხ, ცჭა გეფს ბა, ცო მაკე̂ სოჼ, ფშელ ჭიკ ჲინოლუჲსრ̂ – ნეტავ, რა არის ჩემს თავს, ერთი კვირაა, არ შემიძლია (შეუძლოდ ვარ), ხომ არ გავცივდი, ნეტავი?

ცომაკეშ ხილ‘არ **comaḳeš xilʻar** გრდუვ. непрх. intrans. შეუძლოდ ყოფნა (შეუძლოდაა) недомогать feels feeble, is incapacitated. აჲრთაჼ ხაჼ ჲა, ვუნე̄ (⁻უნე̄) ნატოს ჩუვ ქატოჲრ̂, ბჺა̄ ცომაკეშ ჲა – კარგა ხანია, რაც ნატო შიგნეულს უჩივის, სულ შეუძლოდაა.

ცო დ|ჺიჸარ **co d|ωi’ar** არდარჩენა (არ დარჩება), არდადგომა, არდაწყნარება; მოუსვენრობა не успокоиться, не угомониться not to stay, not to come down, uneasiness. გონე[ჭ] ცო დჺიჸარ ბადრჴჼ ჴელ ბა – მოუსვენრობა (არმოსვენება, ცელქობა) ბავშვის წესია.

ცოშ ცო **coš co** – ... კი არა a ... нет but no. ნეკ იცნასე̄, შალთ ცოშ ცო (შალთ მა̄ ცო) – დანა ვიყიდე, ხანჯალი კი არა. შდრ. ср. comp. მა **ma**.

ცო- **co-** არ[ა], ვერ[ა] не no, not, non, a, un, in, dis, mis, il, im, ir (უარყოფითი თავსართი отрицательный префикс negative prefix). ცოალ‘ინრ̂ – ართქმული, ვერთქმული; ცოდიენრ̂ – არგაკეთებული, ვერგაკეთებული; ცოლავლაჲნი̂ – არდასათმობი, ვერდასათმობი, ძვირფასი, საყვარელი; ცომენა̄ – არავინ, ვერავინ.

ცო|დ|აგინო̂ **co|d|aginô** მიმღ. прич. particip. უნახავი; ის, რაც არ (ვერ) დაინახეს невиданный, неувиденный unseen. ო ფსტუჲნო̂ ჲასტა̄ლ სოხოჼ, ცოჰ̷ე̂ ცოდაგინო̂ დაგდოს იცხუჲგო̂! – ის დედაკაცი დამეხსნას, თორემ არნახულს ვაჩვენებ მაგას!

ცო|ვ|ადარლაჲნი̂ **co|v|adarlajnî** მიმღ. прич. particip. მშვიდი, უწყინარი, ლმობიერი спокойный, уравновешенный harmless, innocuous, good-tempered, soft-hearted. კატუჲგო̂ ვუნელეჸ (~უნელეჸ) ადლ‘ჩე⌈ჰ̷⌉, ხალჼ ცო ხეთე̂, ცოვადარლაჲნი̂ ხაჲსათ ჲა – კატოს, რაც არ უნდა უთხრან, არ ეწყინება, უწყინარი ხასიათი აქვს.

ცოალ‘ლაჲნი̂ **coalʻlajnî** მიმღ. прич. particip. არსათქმელი, გაუგონარი, ენით გამოუთქმელი несказанный, неслыханный, удивительный unheard, astonishing, incredible, inconceivable. ერისტო̂ ბიძინ ცოალ‘ლაჲნი̂ საქმ ხილ‘ერ – ერისტო ძიას გაუგონარი რამ (საქმე) დაემართა.

ცო|დ|ასტუჲნი̂ **co|d|asṭujnî** მიმღ. прич. particip. 1. მოუშორებელი, მოუშუშებელი, უკურნებელი (რამ) не отстающее (о состоянии) incurable. ელნეხ ცოდასტუჲნი̂ ლაწარ ჯაჸჯჼ – ელენეს უკურნებელი სენი შეხვდა. 2. გაუქარვებელი (დარდი, ფიქრი...) не отстающий (о заботах) inconsonable. ცობასტუჲნი̂ დარდ უჲლბისჯჼ ნინოხ – გაუქარვებელი დარდი აეკიდა ნინოს. 3. კირკიტა, აბეზარი (ადამიანი) назойливый (о человеке) pesky,pragmatical. საქმოხოჼ ცოდასტუჲნი̂ სა და ე ივანე̂ – სულ საქმეშია ეს ივანე.

ცოაფუშლიკ **coapušliḳ** არამატყუარა, უეშმაკო не обманывающий honest;

ცოაღაზ|დ|აჲნი̂, ცოაღაზლაჲნი̂ **coaɣaz|d|ajnî, coaɣazlajnî** მიმღ. прич. particip. გამოუსადეგარი, მოუხმარებელი непригодный unsuitable, worthless, inapplicable. აფუშლიკაჸ ნაყბისტ ცოაღაზვაჲნი̂ ვა მიჩხმაჸ – მატყუარა ამხანაგი გამოუსადეგარია ყველგან.

ცოგეჸ **coge’** კავშ. союз conj. თუ არ (ვერ)... ვინიცობაა არ (ვერ)... ვაითუ არ (ვერ)... იმ შემთხვევაში, თუ არ (ვერ)... если ⌈вдруг⌉ не... в том случае, если не... if, whether, in case of... იბოს ცოგეჸ თაგჲიჩე⌈ჰ̷⌉ ის საქმ, მა ვაგლიბა̄ლ სოჼ! – თუ იბო მაგ საქმეს არ გააკეთებს, არ დამენახოს! ვაშო̂ ცოგეჸ ვახჩე ქუჲრწლეხ, აჰ̷ ღობ – ვინიცობაა, ძმა არ წავიდეს ქორწილში, შენ წადი; ჯავ დაცოშ ცოგეჸ ლაჲტჩე სოჼ მიხელ, დოკ ცო დასტგეს – ყანის მკაში თუ არ მიშველა მიხეილმა, გულს აღარ გავუხსნი.

ცოგუჲნი̂ **cogujnî** მიმღ. прич. particip. 1. უჩინარი; ის, რაც არ (ვერ) ჩანს невидимый invisible. 2. გადატ. перен. fig. გაუგონარი, არნახული невиданный unheard, unseen.

ცო|დ|ეთხ|დ|იენო̂ **co|d|etx|d|ienô** მიმღ. прич. particip. დაუტირებელი неоплаканный not mourned.

ცო|დ|ეთ̹ლაჲნი̂ **co|d|et̹lajnî** მიმღ. прич. particip. უშფოთველი, მშვიდი, წყნარი не волнующийся quiet, calm, tranquil.

ცო|დ|ეთ̹ლაშ **co|d|et̹laš** ზმნს. нареч. adv. წყნარად, უშფოთველად, წყნარი, უშფოთველი безмятежно, безмятежный quietly, gently, serenely, calmly. წყებეჯ ცოდეთ̹ლაშ ბა̌დერა̄ ცო ლალად – მეტისმეტად წყნარი ბავშვიც არ ვარგა.

ცოდნ ჲ **codn** j ცოდნა знание knowledge. ცოდნ ძნელ ქონბადჲუჲნი̂ ჲა – ცოდნა ძნელი შესაძენია.

ცოთაგინი̂, ცოთაგუჲნი̂ **cotaginî, cotagujnî** მიმღ. прич. particip. რაც არ უხდება, შეუფერებელი то, что не идёт, не подходящий unsuitable, unfitted. ცოთაგუჲნი̂ ჯლარლი – შეუფერებელი სამკაულები.

ცოთაგლაჲნი̂ **cotaglajnî** მიმღ. прич. particip. ის, რაც არ გაკეთდება, შეუძლებელი то, что нельзя сделать; невозможный impossible.

ცოთარ‘ლ‘ლაჲნი̂ **cotar‘l‘lajnî** მიმღ. прич. particip. შეუთვისებელი, შეუგუებელი, უხასიათო неуживчивый incompatible, bad – tempered.

ცოთეგმაკინი̂ **cotegmaķinî** მიმღ. прич. particip. ის, ვინც ვერ ურიგდება, შეურიგებელი непримиримый irreconcilable, implacable, unreconciled.

ცოთეფლინი̂ **coteplinî** 1. რაც, ვინც არ აცდენს; შეუცდომელი, აუცდენელი не промахивающийся, безошибочный infallible, unmistakable. ცოთეფლინი̂ თოფ დუპ ჲა, ცოთეფლჲოშ პეფსნიში ბაპე̂ – ბევრია თოფი, რომელიც ნიშანს არ აცდენს (რომელიც აუცდენელია), თუკი არიან აუცდენლად მსროლელები.

ცოთეშინი̂ **cotešinî** მიმღ. прич. particip. არდამჯერი, მიუნდობელი недоверчивый, неверующий incredulous, disbelieving, mistrustful, doubtful. წყებეჯ ცოსტენხა ცო თეშინი̂ სტაკ ვა ლაზარე̂ – ნამეტნავად არაფრისა სჯერა ლაზარეს (არაფრის დამჯერია).

ცო|დ|ეწლაჲნი̂ **co|d|eç̣lajnî** მიმღ. прич. particip. არასანდომიანი, უამური, უქმური, არასასურველი неприятный, несимпатичный unpleasant, unsympathetic. ოპარგო ბაპო̂ მარ‘ლ‘ო̂ ხაცბიენო̂, ბჭარკი ნჭაჯჳასჲაჲლნო̂, ცო ჲეწლაჲნი̂ ჲოპ̌

ჲა – იმათ დიდცხვირწამოსკუპებული, თვალებგადმოკარკლული, არასანდომიანი გოგო ჰყავთ.

ცოთივუჲნი̂ **cotivujnî** მიმღ. прич. particip. მოუსვენარი, ცელქი беспокойный, шаловливый uneasy; naughty. ე ზაქარიხ ლივას: ოშტჳ ცოთივუჲნი̂ ვარ, მე ქუჲრწლა̄ხ ბშარჩეჸ ბუჴ ბებლბორ – ამ ზაქაროზე ვამბობ: ისეთი მოუსვენარი იყო, რომ ქორწილებში ყოველთვის ჩხუბს იწყებდა.

ცოთილʻუჲნი̂ **cotilʻujnî** მიმღ. прич. particip. არასაცდენი, გარდაუვალი, აუცილებელი, აუცდენელი неминуемый, неизбежный inevitable, unavoidable, inescapable, essential. ვაჲ მასთხო̄ხ თოლდარ ცოთილʻუჲნი̂ და – ჩვენ მიერ მტრის ჯობნა გარდაუვალია; თიშნი ლევჴ̃ლათერ: ცოთილʻუჲნი̂ წყემაცმე̄ ვაჲ ქუჲრთმაქა̄ ხილʻუთ ვაჲნაჲნო̂ – ძველები ამბობდნენ ხოლმე: აუცილებელი ერთხელ როდისმე ჩვენს თავზეც იქნებაო; ლაჴ ბაცბიგო[ჴ] ცოთილʻუჩო̂ ნიშნელ ბა: თოფ ცოთილʻუშ მაქ ჳიცჲანო̂ – გველი თუშებს აუცდენელ ნიშნად ჰყავთ: თოფი აუცილებლად ხვდებაო.

ცო|დ|იენო̂ **co|d|ienô** მიმღ. прич. particip. უშობელი нерожавшая, не имеющая детей, детёнышей barren. ში ჲეთჾა′ჯ, ცჳა ცოდიენო̂ ასაცო′ჯ შირიქი̂ ჰათსდინათხ ჸალუჲნი̂ – ორი ფური და ერთი უშობელი დეკეული შირაქში გავგზავნეთ საზამთროდ.

ცო|ჲ|ახოშ **co|j|axoš** ზმნს. нареч. adv. მოუთმენლად не терпя, не вынося, нетерпеливо impatiently. მარ-ფსტუნავ ვაშ[ბ]ინ ცოჲახოშ ცო ხილʻე̄, ვაშ[ბ]ჲ̃ დეწე̂ ლადებლოჴ – არ იქნება, ცოლ-ქმარმა ერთმანეთს არ მოუთმინოს, ერთმანეთი უნდა დააფასოს.

ცო|ჲ|ახუჲნი̂ **co|j|axujnî** მიმღ. прич. particip. მოუთმენელი, არდამთმობი нетерпеливый, неуступчивый impatient, petulant, eager.

ცოკალ დდ **coḳal** dd მელა, მელია лиса, лисица fox. ცოკლი სორო̄ხ დახე̂ – მელიები სოროებში ცხოვრობენ; აჲნკუჲნ ცოკლეხ დუჳ ფალი ჳეთერ – ანიკომ მელაზე ბევრი ზღაპარი იცოდა.

ცოლაჲნი̂ **colajnî** მიმღ. прич. particip. უკვდავი не умирающий, бессмертный immortal,eternal. ცოლაჲნი̂ ცო̄მ და მათხე[ჴ] – უკვდავი არაფერია ქვეყანაზე.

ცოლელლაჲნი̂ **colellajnî** მიმღ. прич. particip. უვალი, გაუვალი где нельзя ходить, непроходимый impassable, impenetrable. წარუჲნ ქორთიხ ცოლელლაჲნი̂

კმატნი ჳაჟ̆ხკჟ̂ – წაროს (ნასოფლარი წოვათაში) თავზე უვალი კლდეები ჰკიდია.

ცოლეფსინი̂ **colepsinî** მიმღ. прич. particip. უშრობი невысыхающий inexhaustible.

ცოლეჸეშ **cole’eš** ზმნს. нареч. adv. უნდომლად, სურვილის გარეშე, უხალისოდ, უნებურად нехотя, неохотно unwanting; undesired; reluctantly, involuntarily. კაწკოჼ სიცხ ჲარე̄, ცოლეჸეშ ვახჷჼ ვოჰ სკოლი – პატარა სიცხე ჰქონდა და უხალისოდ წავიდა ბიჭი სკოლაში.

ცომოჰე̄ **comoḩē** არანაირად, არაფრისდიდებით никак (не) in no way. ცომოჰე̄ ი საქმ ცო ჲაჲლʻჟ̂ ტირნენ – არანაირად ეგ საქმე არ გამოუვა ტირინეს.

ცომოჰეჸ **comoḩe’** ზმნს. нареч. adv. აღარანაირად, ვეღარანაირად уже никак не in no way. ჴჼდრინ მალʻრეხ ცომოჰეჸ მაყრ̂ ცო თელʻმაკეგჷ̂ – ანდრი სმას ვეღარანაირად ანებებს თავს.

ცომ ბდ **com** bd იხ. см. see ბოტ **boṭ**. ე დოშ კოხიგორჷჼ დათვაჲგო[ჰ], ვაჲღეშ ცომეხ *ბოტ* წე, მა̄ დალჩუჲშნ ე დოშ ცო დაბწეგჷ̂ – ეს სიტყვა ქართველებისგან გვაქვს ჩვენ, ჩვენებურად ცომს ბოტ ჰქვია, მაგრამ ახალგაზრდები [მომავლები] ამ სიტყვას არ იცნობენ.

ცომათ̦ხჷჼ **comațxĩ** 1. არაადგილობრივი неместный, нездешний, чужой not local. 2. გადატ. перен. fig. უადგილო, შეუფერებელი неуместный inappropriate, irrelevant. ის სტაკ ცომათ̦ხჷჼ ვა – ეგ კაცი არაადგილობრივია; ცო და ის ნიფს, ცომათ̦ხჷჼ დოშ და ის – არ არის ეგ სწორი, უადგილო სიტყვაა ეგ; ცომათ̦ხჷჼ ჰასუხ ბალʻჷჼ ნასის მარდადენ – შეუფერებელი პასუხი გასცა რძალმა მამამთილს.

ცომენა̄ **comenā** უარყ. ნაცვ. отриц. местоим. neg. pron. არავინ[აც] [и] никто nobody, no one (სხვა ბრუნვებში ენაცვლება ფუძე в других падежах заменяется основой in other cases it is substituted by the root ცოჰან- **coḩan-**). თხა თხოჼ ცომენა̄ დეჸჷჼ – დღეს ჩვენ არავინ[აც] არ მოგვივიდა; ო მახკარლო[ჰ] მენუხ ჲეწჷ̂ ჰოჼ? – სოჼ ცომენა̄ დეწჷ̂ – იმ ქალებში რომელი გიყვარს? – მე არავინ[აც] არ მიყვარს.

ცომიჩე̄, ცომიჩა̄ **comičē, comičā** adit. ზმნს. нареч. adv. არსად[აც], ვერსად[აც] [и] никуда nowhere. ცომიჩე̄ დუჲტათხ – არსად[აც] არ მივდივართ. იხ. см. see ცო **co,** მიჩ **mič**.

ცომიჩრე̄და[ჰ] **comičrēda[ḩ]** უარყ. ზმნს. отриц. нареч. neg. adv. არსაიდან ниоткуда from nowhere. დუჴ ჯავაჲღნას ბუჰრილო[ჰ], მა̄ ცომიჩრე̄დაჰა̄ აჴ ცო გუდალʻჷჼ – ბევრი ვიჯექი შამბნარში, მაგრამ არსაიდან[აც] ნადირი არ გამოჩნდა.

ცომიჩჳჷ **comičḩē** ess. უარყ. ზმნს. отриц. нареч. neg. adv. არსად[აც], ვერსად[აც] нигде nowhere. დუჲ ცომიჩჳჷ გუ სოჼ – ცხენებს ვერსად[აც] ვერ ვხედავ.

ცომოთ̦ეშ **comoțeš** მოულოდნელად не ожидая, неожиданно, внезапно suddenly. ცომოთ̦ეშ ჲალ‘ქჩრ̂ თოფევ გიგოლღარიჼ მათიკრ̂ დაჳ ბჭარწვიერ – მოულოდნელად გავარდნილმა თოფმა გიგოლიანთ მათიკო დააბრმავა.

ცომოთ̦ინი̂ **comoținî** მიმღ. прич. particip. მოულოდნელი, წარმოუდგენელი нежданный, непредполагаемый, неожиданный sudden,unexpected, unimaginable,unbelievable. იმიძევლარ გაგუჲ̂ ვჭევარ ცომოთ̦ინი̂ ამბუჲ ჲათვაჲნაჲნრ̂, დაყლოჼკ ბაყეჸ ცო დაჳერ! – იმედიძე გაგოს სიკვდილი წარმოუდგენელი ამბავია ჩვენთვის, ნეტავ, მართალი არ იყოს!

ცომც[გეჸ] **comc[ge’]** ნაწ. част. part. არამც, არამც და არამც, არავითარ შემთხვევაში ни за что, ни в коем случае noway, in no case. ცომც[გეჸ] ვაჲნი̂ ჲუყე[ჳ] ალ‘ინრ̂ დოშ მიჩმა ჳალ ეჴირ ჳოგო[ჳ]! – ჩვენ შორის ნათქვამი სიტყვა არამც და არამც არ წამოგცდეს სადმე! ცომც[გეჸ] ვით̦ვაჲლრა[ჳ], სიცხ-ხორში ჳალრ̂ გუჲაჲლ‘ჸ̂ ჳოჼ ჳათეჸ! – არამც და არამც არ იბანაო, ციებ-ცხელება გამოგაჩნდება მაშინვე!

ცოოთ̦უშ **cooțuš** ზმნს. нареч. adv. შეუჩერებლივ, დაუდგომლად не останавливаясь, непрерывно non-stop. გავრი ცოოთ̦უშ შირქილეჼ ქუჲთად ლაჸ̂მჸ̂ ვპ̆ლ‘ვაჲლნორ – გავრი შეუჩერებლად შირაქიდან ფეხით (ქვეითად) მთაში ავარდნილიყო.

ცო|დ|ოლ‘მაკინი̂ **co|d|olʽmaḳinî** მიმღ. прич. particip. ვისაც შეგუება, შეთვისება არ შეუძლია, შეუგუებელი тот, кто не может приспособиться, освоиться unsociable.

ცო|დ|ოწლაშ **co|d|oçlaš** ზმნს. нареч. adv. მოკლედ, გამოკიდების გარეშე коротко, не рапространяясь shortly. ჰაცხუხ დუჳ ამბუჲ ჲარ ვუნ (-უჼ) დეწჷ̂, ცოდოწლაშ ალ‘ოს, მჷ მოსჸიჼ საქმჷ̂ თაგჲინაჲში̂ – მაგაზე ბევრი ლაპარაკი რა საჭიროა, მოკლედ ვიტყვი, რომ ცუდი საქმე გააკეთეთ.

ცორ ბდ **cor** bd წვეთი, ცვარი росинка, капля drop, dew. ქუჲრთმაქ ყაროჼ ცორნი დეკიჼ სოჼ – თავზე წვიმის წვეთები დამეცა; კრამიტმაქა[ჳრ̂] ცორ ცორეხ ბაჲწჸ̃ – კრამიტზე წვეთი წვეთს მისდევს; ილოს ჩარქაჸრ̂ ჳალ ჲერწჲიე́ნჷ̂, ცორ ცობითოშ ჳალრ̄ ჲასჲიჼ – ილომ ჩარექა მოიყუდა და წვეთის დაუტოვებლად და-

ცალა; სჷჼ ნატყერ ჺა, ვაშო̂, ჵურდლუჺნ მე̄ დაქრეხჼ ცორნილ ჺათხჴლათე̂ – ჩემი ცრემლებია, ძმაო, დილისთვის წვეთებად რომ სცვივა ბალახს (არსენ ბერთლანი, თარგმანი არჩილ კიტოშვილის სალექსო სტიქონებისა).

ნატყრიჼ ცორ **naṭq̇rĩ cor** ცრემლის წვეთი слезинка tear drop.

ცორნი ჴასარ (ჴეფსარ) **corni qasar (qepsar)** გრდმ. прх. Trans. ცვრების (წვეთების) ჩამოცვენა, ჩამოწინწკვლა (ჩამოწინწკლავს) капать (о дожде...) drizzle. თარმარლ‘ეჼ ცორნი ჴასრქდალჷა ქაზდარ ხიხ ცო ჺუჺწუ̂ – ცოტაოდენი წამოწინწკვლისაგან მიწა (ნიადაგი) წყლით ვერ გაძღება.

ცორნა̄ლეჼ **cornālẽ** ცვრიანი, დაცვარული росистый dewy. ცორნა̄ლეჼ ქეჼ წოდი დაჺყრათხ – ცხვრის დაცვარული მწვადები ვჭამეთ.

ცორცა|დ|არ **corca|d|ar** გრდმ. прх. trans. ძარცვა (⌈გა⌉ძარცვავს) ⌈о⌉грабить robbery (will rob). ნახ ცორცადოშ დახჩუჺშგო⌈ჳ⌉ ბაჴეჼ ბოლო̂ ცო ბა – ხალხის ძარცვით მცხოვრებთ გრძელი ბოლო არა აქვთ.

ცოსტენი′ **costení** უილაჯო, უუნარო, არაფრის მაქნისი неспособный, никому непригодный worthless. ყეჼ შატილო̂ ცოსტენი′ ვარე̄, ფეშკრივ ჴარტჼ ევვორ – საწყალი შატილო უილაჯო იყო და ბალღები მასხრად იგდებდნენ.

ცო|დ|უწმაკინ̂ **co|d|uçmaḳinî** მიმღ. прич. particip. ვინც ვერ ძღება, გაუმაძღარი тот, кто не может насытиться greedy, voracious. ო ვენეხ ცოდუწმაკიჩო̂ სიხაჺ ლივაჺში? – იმ ღვინით გაუმაძღარ (ღვინით რომ ვერ გაძღა) ადამიანზე ⌈სულზე⌉ ლაპარაკობთ?

ცო|დ|უწუჺნ̂ **co|d|uçujnî** მიმღ. прич. particip. 1. აუვსებ⌈ელ⌉ი ненаполняющийся not filled. ე მოლოჼ ცოდუწუჺნ̂ ქით დანო̂ ჳოგო! – ეს რა აუვსებ⌈ელ⌉ი ტიკი გქონია! 2. უძღები, გაუმაძღარი, ვინც არ (ვერ) ძღება ненасытный, обжорливый insatiable, greedy, voracious. ჴასჼ ცოდუწუჺნ̂ სუჺლერ შილლეჼ ცო ხილ‘უგე̂ – ღორივით გაუმაძღარი სულიერი მეორე ⌈ალ⌉არ იქნება; ადმიეჼ ჴასჼ ცოდუწუჺნ̂ ცო დეწ ხილ‘ჼ – ადამიანი ღორივით გაუმაძღარი არ უნდა იყოს.

ცოჭ **coç̣** ნაწ. част. part. ნამეტანი არ... სულაც არ... совсем не absolutely no... ცოჭ ლალვიენო̂ გუვალ‘ეჼ ვაიჼ წინ დირექტორ – ნამეტანი უვარგისი აღმოჩნდა ჩვენი ახალი დირექტორი.

ცოხილ‘არ დ **coxil‘ar** d უქონლობა, სიღარიბე неимение, беднота, бедность, нужда, недостаток poverty. გოჼ ცოხილ‘არ და იშტუჩო̂ ამიჼდოხ ჩურეჼ

ნჩაჲც დალ‘არ – ჭკუის უქონლობაა ასეთ ამინდში სახლიდან გასვლა; ცოხილ‘არ ძნელ და – სიღარიბე ძნელია; ცოხილ‘არ ხუმ ხალოჼ დაე̄, ხილ‘არ ხალაჳხჳ და – არქონა-ყოლა ხომ ძნელია და ქონა-ყოლა უარესი (არსენ ბერთლანი).

ცოფ ჲ **cop** j ცოფი бешенство rabies.

ცოქესეშ **cokeseš** ზმნს. нареч. adv. გაურჯელად не работая, не трудясь, без труда without work.

ცოქორლაჲნი̂ **cokorlajnî** მიმღ. прич. particip. ის, რაც არ იშოვება, უშოვარი то, что нельзя достать (приобрести) hard to find, scrace.

ცოღალ|დ|იენო̂ **coɣal|d|ienô** მიმღ. прич. particip. გამოუყენებელი, უხეირო, უვარგისი негодный, ненужный useless, inapplicable.

ცოყაჲლი̂ **coq̣ajlî** არა, ღმერთმანი! არავითარ შემთხვევაში! არანაირად! არაფრით! არა, არა, არა! Нет, ей-богу! Нет, нет, нет! No, God be my witness! (ხმარობენ მხოლოდ ქალები употребляют только женщины used by the women only). ცო ყაჲლი̂, სქჼ ჲოჯ მელ‘ მუჲში̂ ჲა! – არა, ღმერთმანი, ჩემი ქალი უფრო ცუდად არის! ცო ყაჲლი̂, ჲო, ი ჲეთ აჭო̂ ცო ოწლა, მარდი ლესტოჲო̂ – არა, ღმერთმანი, ეს ძროხა არ (ვერ) მოიწველება, წიხლებს ისვრის; ცო ყაჲლი̂ ცო ყაჲლი̂, ჲო, იშტ ჭალო̂ ცო დახლა! – არა, არა, არა, ქა, ასე ვერ იცხოვრება!

ცოყასტლაჲნი̂ **coq̣asṭlajnî** მიმღ. прич. particip. განუშორებელი, მოუშორებელი, გაწყრელი неразлучный, не разлучающийся, не отделяющийся inseparable.

ცოყეგლაჲნი̂ **coq̣eglajnî** მიმღ. прич. particip. რაც არ ტყდება, [გა]უტეხელი; მტკიცე; ურყევი, უდრეკი то(т), кто (что) не ломается, не бьющийся; непоколебимый smth that can’t be broken,form, steady.

ცოყეპყლაჲნი̂ **coq̣ep̣q̣lajnî** მიმღ. прич. particip. არ(ვერ)მოსათმენი, არ(ვერ)ასატანი, მოუთმენელი, აუტანელი невыносимый unbearable, intolerable.

ცოცა|დ|ალარ **coca|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ცოცვა (ცოცავს) лазить crawling. იტეგო̂ ბათლუჼ ბჯდერ პოლმაქ ცოცალარ – ათიოდე თვის ბავშვი იატაკზე ცოცავდა.

ცოცხალ **cocxal** მარჯვე, მკვირცხლი, ყოჩაღი, მოხერხებული, დაუზარელი шустрый skilful, fine, trouble-free. ყურუჼ ვარ, მე̄ საქმლო ცოცხალ ვანორ ბაჲჩლაცლარიჼ მოსე̂ – ყრუ იყო, მაგრამ საქმეში ცოცხალი (მარჯვე) ყოფილიყო ბაჩულაანთ მოსე.

ცოჭირხეთინი̂ **coč̣irxetinî** მიმღ. прич. particip. არდამზარებელი, დაუზარელი неутомимый, прилежный trouble-free.

ცოხატ̥ოშ **coxat̥oš** ზმნს. нареч. adv. ⌈და⌉უკითხავად без спросу, не спрашивая without permission.

ცოხაწინი̂ **coxac̣inî** მიმღ. прич. particip. შეუგნებელი, გაუგებელი несознательный, непонятливый hayseed. ცჳა ცოხაწინი̂, აჸეჼ (აჸაჲჼ) სტაკ ვასოე̄, ქალიქჷ̄ხ დოკ ცო მეყე̂ სეჼ – ერთი შეუგნებელი, მინდვრის (მიწის) კაცი ვარ და ქალაქ⌈ებ⌉ში გული არ მიდგება.

ცოხაწლაჲნი̂ **coxac̣lajnî** მიმღ. прич. particip. გაუგონარი, სამარცხვინო неслыханный, позорный unheard,shameful,disgraceful. ცოხაწლაჲნი̂ ამბუჲ ხილ‘ეჼ – გაუგონარი ამბავი მოხდა.

ცოხნა|დ|არ **coxna|d|ar** გრდმ. прх. trans. ცოხნა (ცოხნის, იცოხნება), ღეჭვა жевать (о жвачном животном) chew, ruminate. ფსტარჩავ დიჩო̂ ბუჲსჷ̂ ცოხნადო – ხარები მთელი ღამე ცოხნიან.

ცოხნალაჲნი̂ **coxnalajnî** მიმღ. прич. particip. მცოხნელი жующий (о животном) ruminant. ჲეთ̣, ფსტუა′ჷ̂ ცოხნალაჲნი̂ დახნ და – ფური და ხარი მცოხნელი საქონელია.

ცოყაჩლაჲნი̂ **coqačlajnî** მიმღ. прич. particip. გაუთავებელი, დაუსრულებელი, ულევ⌈ელ⌉ი, უკიდეგანო не кончающийся, нескончаемый, беспредельный unfinished,endless, eternal, infinite. ცოყაჩლაჲნი̂ დუზი ჲატე̂ შირქი – უკიდეგანო ტრამალებია ⌈ყრია⌉ შირაქში; ჯაუ̆მბარჩე⌈ჳ⌉ გაგუჲგომციჼ ცოყაჩლაჲნი̂ ბუც ლათ̣ერ – ალაზნისთავში მუხლებამდე ულეველი ბალახი იდგა.

ცოყეთმაკინი̂ **coqetmaḳinî** მიმღ. прич. particip. მიუხვედრელი непонятливый, недогадливый, несмекалистый uncomprehending, slow-witted.

ცოყეჸინი̂ **coqe’inî** მიმღ. прич. particip. 1. გაუვალი, მიუვალი, უხვედრი (სადაც ვინმე არ, ვერ მოხვდება) куда нельзя попасть, глушь impenetrable, impassable. ქოჩადლეგუჲჳი̂ ოშტუჼ ცოყეჸინი̂ აჲდგლი ხეჸე̂ სოჼ, მენხუ̄ ქუმლეხ ჲა ჳეტ̥ჲიენო̂ – ქოჩადლისაკენ ისეთი უხვედრი ადგილები ვიცი, რომლებიც ქოლოთია სავსე; აყეხ ბარათხო̂, მა̄ ცო̄მ დაგიჼ თხოჼ, აყ ცოყეჸიჩი̂ აჲდგლა̄ხ ლილნორათხ – ნადირზე (სანადიროდ) ვიყავით, მაგრამ ვერაფერი ვნახეთ, ნადირის უხვედრ

ადგილებში გვევლო თურმე. 2. არგადამდები не заразный noncontagious. ცოჴეჸინი̂ ლაწარ და ოჴგო – არგადამდები სენი აქვს მას.

ცოჴუჸ|დ|უჲნი̂ **coqu’|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. არამომჭირნე, ⌈და⌉უზოგველი не сберегающий, не накапливающий (имущество) wasteful.

ცოჰ̧⌈ე̂⌉, ცოჰ̧ეკ⌈აჸ⌉ **coḩ⌈ê⌉, coḩeḳ⌈a’⌉** კავშ. союз. conj. თორემ а то, иначе, в противном случае or,else. საჼ ქაგნჵ სო ლიბ სოჼ, ცოჰ̧ეკ ნიწყოჸ დაჴოს ჰ̧ოგო⌈ჰ̧⌉ – ჩემი წიგნი მომეცი, თორემ ძალით წაგართმევ; გონე⌈ჰ̧⌉ ხილʻ, ცოჰ̧⌈ე̂⌉ (ცოჰ̧ეკაჸ), ცჰ̧ა ტარჵ ლათდოს ჰ̧ოჼ ლარკენ ტყუჲჰ̧ი̂ – ჭკუით იყავი, თორემ ერთ სილას გაგაკრავ ყურის ძირში.

ცოჰ̧აბლაჲნი̂ **coḩablajnî** მიმღ. прич. particip. არსახსენებელი, სასირცხვ⌈ილ⌉ო, სამარცხვინო не стоящий упоминания, позорный shameful. ცოხაწლაჲნი̂, ცოჰ̧აბლაჲნი̂ ამბუჲ ხილʻე̂ – გაუგონარი, არსახსენებელი ამბავი მოხდა.

ცოჰ̧ამბალაჲნი̂ (ცოჰამბალაჲნი̂) **coḩambalajnî (cohambalajnî)** მიმღ. прич. particip. უამური, უსიამოვნო, არასასიამოვნო неприятный unpleasant.

ცოჰ̧ანხე̄: ცოჰ̧ანხე̄ თარლʻლაჲნი̂ **coḩanxē: coḩanxē tarʻľlajnî** მიმღ. прич. particip. უმსგავსი, უხასიათო, უცნაური с тяжёлым характером ugly, feeble, bad-tempered, strange. ჭიჭრაჼ ფილიპსაჼ შაჲრი̂ მარლʻჷ̄რეʼნე̂, ცოჰ̧ანხე̄ თარლʻლაჲნაʼე̂ სტაკ ბაცბილო⌈ჰ̧⌉ ცო ვალʻენვა – ჭიჭაანთ ფილიპესავით ჯიუტი და უმსგავსი კაცი თუშებში არ გაჩენილა.

ცოჰ̧აჭუშ **coḩač̣uš** ზმნს. нареч. adv. მიუხედავად, დაუხედავად, შეუხედავად, ულაპარაკოდ, უყოყმანოდ не смотря, не обращая внимания, не глядя without saying, surely,unhesitatingly. იცხ დაჴუჲჩჵ ჩუხოხ ცოჰ̧აჭუშ ცჰ̧ა ახრუბ ხარცოს – მაგ დიდ ბატკანში უყოყმანოდ (არ შევხედავ რა) გავცვლი ერთ თოხლს; ცოჰ̧აჭუშ ლორას ის ფალზეხ ფხაუზტყ მანათ – ულაპარაკოდ მივცემდი მაგ ფარდაგში ას მანეთს.

ცო|დ|ჳიჸუჲნი̂ **co|d|ωi’ujnî** მიმღ. прич. particip. დაუდეგარი, მოუსვენარი, ცელქი озорный, неугомонный, шаловливый uneasy, restive, naughty. კიმჵ წყეგეჸ ცოვჳიჸუჲნი̂ ვარ – კიმო მეტისმეტად ცელქი იყო.

ცო|დ|ჳოგლაჲნი̂ **co|d|ωoglajnî** მიმღ. прич. particip. ვინც, რაც არ ტყდება, გაუტეხელი, მტკიცე, მოუდრეკელი, ჯიუტი, შეუპოვარი то(т), что (кто) не сломается, упрямый, неустрашимый firm, inflexible, stubborn, obstinate. ვაჲ

ცოვჭოგლაჩო̂ ალექსიციჼ ვარასო̂, იშტუჼ შაჲრი̂ ალ‘ინო̂ სტაკ ჴენაჸ ვაგლოკი მიჩმა⌈ჳ⌉ – ჩვენს გაუტეხელ ალექსისთან ვიყავი, ასეთი ჯიუტი (თავისნათქვამა) კაცი სხვა იქნება, ნეტავი, სადმე? ციმო̂ შაჲრი̂ დროჳ ცოვჭოგლაჲნი̂ სტაკ ვარ – ციმო თავის დროზე გაუტეხელი კაცი იყო.

ცო̄მ **cōm** 1. არაფერი, ვერაფერი ничего nothing. ესე⌈ჳ⌉ ცო̄მ და – აქ არაფერია; უჩნა̄ხ ცო̄მ გუ – სიბნელეში არაფერი ჩანს; უჩნა̄ხ ცო̄მ გუ სოჼ – სიბნელეში ვერაფერს ვხედავ; ცო̄მშაბალა ოჴუჲნ – არა უშავს რა მას; ცო̄მ ეშუჩო̂ საბას ცო̄მ დაჩო̂ იკუჲნი̂ ცჰაჸ ცო̄მ დაჲლ‘ნორ – შეძლებულ (არაფერი რომ არ აკლია) საბას არაფრის მქონე იკოსთვის არაფერი მიეცა; სეჼ იცხუჲციჼ ცო̄მ ჲაილ‘უ̂ – მე მაგასთან ვერაფერს გავხდები (უძლური ვარ); ცო̄მჲალ‘უჩო̂ საქმოხ ცო დეწე̂ სტაკოვ ქო ჴაწდაჼ – საქმეს, რომელსაც ვერ მოერევა, არ უნდა მოჰკიდოს კაცმა ხელი; ცო̄მი ალ‘იჼდა⌈ჳ⌉ ჰე ვაშეგო̂? – ოშტუჼ დოკლაკ ვა, მე̄ ჰაჴუჲგო̂ ცო̄მ ალ‘ლა – არაფერი გითქვამს შენი ძმისთვის? – ისეთი ბრაზიანია, რომ ამასთან არაფერი ითქმის. 2. რთული ფუძის შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ compound part of the complex root.

ცო̄მ ოჴუმფლეჼ **cōm oqumplẽ** არც იმდენი, არც იმდენად не столь⌈ко⌉ уж not so much, not that many.

ცო̄მ ტალამ|ბ|არ **cōm ṭalam|b|ar** უდარდელობა (უდარდელობს), უზრუნველობა; უყურადღებობა беспечность; невнимательность carelessness (s/he is careless), light-heratedness; inattentiveness.

ცო̄მ|დ|აჲნი̂ **cōm|d|ajnî** არაფრის მქონე, ღატაკი, უქონელი ничего не имеющий, неимущий, бедный poor, miserable.

ცო̄მ|დ|აყინი̂ **cōm|d|aq̣inî** მიმღ. прич. paticip. უდარდელი, არაფრის მონაღვლე, უანგარიშო, ანგარიშმიუცემელი ни о чём не заботящийся, беспечный careless, implicit. იშ ცო̄მდაყინი̂ ცო̄მ ხილ‘უ̂ მათხე⌈ჳ⌉, მოჰე̄ ე ვაჼ საბედ ჲა – ასე უდარდელი არ⌈ავინ⌉ იქნება ქვეყანაზე, როგორც ეს ჩვენი საბედაა.

ცო̄მგეჸ **cōmge’** ვთქვათ და არაფერი (ვერაფერი), თუ არაფერი (ვერაფერი) вдруг да ничего if nothing. მატრენ ცო̄მგეჸ ქორდაჲლჩე⌈ჳ⌉ შუჼ, სოჼ ბოლათ – სადილად თუ ვერაფერი იშოვეთ, წამოდით.

ცო̄მჲალ‘უშ **cōmjal‘uš** ხელთუპყარი, ხელგამოუვალი, უნდილი безалаберный spineless, inert. ცო̄მჲალ‘უშ ადმე გუდალ‘ეჼ თხეჼ წინუს – ხელთუპყარი ადამიანი აღმოჩნდა ჩვენი რძალი.

ცო̄მლაჰ̦|დ|აჲლნო̂, ცო̄მლაჰ̦|დ|ალინო̂ **cōmlah̦|d|ajlnô, cōmlah̦|d|alinô** მიმღ. прич. particip. პატიოსანი, უბიწო, უმწიკვლო непорочный, безупречный honest, pure, innocent. ცო ჲევო̂ (ჷვო̂), ის ცო̄მლაჰ̦დაჲლნო̂ ვა – არა, კაცო, ეგ (კაცი) პატიოსანია (უმწიკვლოა); ცო̄მლაჰ̦დალიჼჩო̂ ჲაჰ̦გო̄, ფსტუჲჼჩგო̄ ფჰ̦ე-ხკე ლაზიჩო̂ ბჭარკევ ჰ̦იფსუ̂ – უმწიკვლო ქალსაც, დიაცსაც ქვეყანა კარგი თვალით უცქერის.

ცო̄მტალამ|ბ|ოშ **cōmṭalam|b|oš** ზმნს. нареч. adv. უდარდელად, უზრუნველად беззаботно, беспечно carelessly,light-heartedly. ცო̄მტალამბოშ საქმე̂ შაროჼ ჰ̦ალ ცო თაგლა – უზრუნველად საქმე თავისით არ გაკეთდება.

ცო̄მტალამ|ბ|უჲნი̂ **cōmṭalam|b|ujnî** მიმღ. прич. particip. უდარდელი беспечный, беззаботный careless. ცო̄მტალამბუჲნი̂ დოკ დალ̃ოშ სტაკ დაჰ̦ სტევაკ ყაჼვოლო̂? – უდარდელი გულის მქონე კაცს, ნეტავი, რა აბერებს? ცო̄მტალამბოჩო̂ ფსტუჲჼჩოვ ბა̆დრინ დუჴ ცო̄მ ტალამბო – უყურადღებო დიაცი ბავშვებს დიდ ყურადღებას არ აქცევს (დიდად არ დარდობს).

ცო̄მშაბალა **cōmšabala** არა უშავს ⌈რა⌉, ისეთი (დიდი) არაფერია, არაფერი შავდება ничего (неплохо), ничего особенного, так себе, пустяки, ничего не портится that’s ok, that’s nothing. მოჰ̦ ვაჰ̦ო̂, ვო? – მადლაჲნი̂, ჲოუ̂, ცო̄მშაბალაგ სოჼ! – როგორ ხარ, კაცო? – ღვთის მადლით, ქალბატონო, აღარა მიშავს რა! თეფშ დჭოგდალიჼ სოგო, ნანო̂. – ცო̄მშაბალა, ბა̆დერ! – თეფში გამიტყდა, დედა. – არა უშავს, შვილო! მოჰ̦ დაჲშუ̂? – ცო̄მშაბალა. – როგორა ხართ? – არა უშავს ⌈რა⌉.

ცო̄მ⌈აჲ⌉ჭ⌈ი̂⌉ **cōm⌈aj⌉č̣⌈î⌉** სრულიად არაფერი совсем ничего, абсолютно ничего absolutely nothing. ცო̄მ⌈ა⌉ჭ თურ დაყო̂ იცხ ლაწმრევ, ცოჰ̦ე̂ იშტიჭი̂ ყიოლ ცო დეწერ დალ̈აჼ – ალბათ, სრულიად არაფერს ჭამს ეგ ავადმყოფი, თორემ ასე ძალიან არ უნდა გამხდარიყო; ცო̄მაჲჭი̂ და შუგო⌈ჰ̦⌉ ჰ̦არლეჼ ჰ̦აჲრ⌈ი̂⌉ აჰ̦ დაცჼ, ლე ვირ, ლე დოჼ, ლე მა̄ ურუმ? – სრულიად არაფერი გაქვთ წისქვილიდან ფქვილის ჩამოსატანად, ან ვირი, ან ცხენი, ან კიდევ ურემი?

ცო̄მჴეთინი̂ **cōmqetinî** მიმღ. прич. particip. არაფრის მცოდნე, უვიცი ничего не знающий ignorant.

ცრიატ **criaṭ** ცრიატი, უმზეო, ღრუბლიანი пасмурный, холодно-влажный (день...) grey, overcast, cloudy. წინუსენ ცრიატ დენი[ჳ] ჟაბრ̂ ებწარ ჭირხეთერ – პატარძალს ცრიატ დღეს ძროხების წველა ეზარებოდა.

ცრუვ **cruv** ამაყი, თავმომწონე, ყოყლოჩინა; კოპწია, პრანჭია тот, кто любит показывать себя, кичиться собой, петушиться proud, arrogant. ქისტ̃ მახკარ ცრუი და, *წეგე'ნე̂, კაპრა' შე̂ ქაჲრცხი̂ დაუ̆ფხუ̂ თხოვოჳაჲნრ̂* – ქისტის გოგოები თავმომწონენი არიან, *წითელი და ყვითელი სამოსი გვაცვიათ*; ლაგზურა̄ ცრუევ მარშოლ ცოჳანხე ხეტგერ – ლაგაზიანთ ყოყლოჩინა გამარჯობას არარავის ეუბნებოდა.

ცუ ბ **cu** b ქუმელი, ხალი толокно oatmeal. ჱუი ცუხა̄, კალტუხა̄ ბუწი̃ – მწყემსები ქუმლითა და ხაჭოთი გაძღნენ.

ცუჲდვე̃ **cujdvẽ** ცოდვიანი грешный sinful. ცუჲდვე̃ ვარ მიხაკოე̄, ყანოლა̄ დახეჸ ყაჳე̃ ჳაჩე̃ – ცოდვიანი იყო მიხაკო და სიბერეც იმიტომ მწარე ერგო.

ცუჲნი̂ **cujnî** მიმღ. прич. particip. მშრალი (ცომი, საჭმელი...) сухой, рыхлый (о тесте, пище...) dry (dough, food). ცუჲჩრ̂ ცუნ ხი ლატდიჩე[ჳ] დაჳ კატლა'ჷ̆, ღაზე̃ ბაყუჲნი̂ ხილ'უ̂ – მშრალ ქუმელს წყალი რომ დაემატოს, დარბილდება და კარგი შესაჭმელი გახდება.

ცუჲჳა (< ცოჲჳა) **cujḥa** (<**cojḥa**) ნაწ. част. part. არა? ხომ? ხომ, კი? ხომ, არა? ჰო, არა? Нет? Да же? Да, нет? No? Surely? Whether? ჟეგრ̂ ცუჲ ვუჲტაჳ? – ცხვარში არ მიდიხარ? ჟაგნრ̂ ცუჲ თხოვბადო[ჳ] სო̃? – წიგნს არ მათხოვებ?

ცუ-კალტ დ **cu-ḳalṭ** d ქუმელ-ხაჭო (ქუმელი და ხაჭო), ხალ-ხაჭო (ხალი და ხაჭო) толокно с творогом oatflour-curds. ცუ-კალტმაქ ვარასრ̂ ხკოცჳაჸ – ხალ-ხაჭოზე ვიყავი მთელი ზაფხული.

ცუნარ|დ|არ **cunar|d|ar** გრდმ. прх. trans. შესქელება, ფქვილით ცომის გამაგრება делать более сухим, крутым (тесто...) to make thick, to make dough thick with flour. ვუ̃დაკ (ˉუ̃დაკ) ბოტ დაჳკაჸ ცო ცუნარბირლოს, მაჲჳი̂ ქასტე̃ ჳალ ცო ჲათეთ ვაჲნი̂ – ნეტავ, რატომ ცოტათი მაინც არ შევასქელე ცომი, პური ჩქარა არ გამოგვიცხვება.

ცუჲფე̃ **cujpẽ** ცოფიანი бешеный rabid. ცუჲფე̃ მახი დოშ დენოდრ̂ – ცოფიანს ნემსების კეთებით არჩენენ; ვუი̃ (ˉუი̃) ცუჲფე̃ ფჳუსა̃ ლექლა[ჳ] სოდა[ჳ] – რა ცოფიანი ძაღლივით ხტიხარ აქეთ-იქით?

ცურბა|დ|ალარ **curba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ცურვა (ცურავს), ცურაობა (ცურაობს) плыть, плавать, кататься по склону swimming. ალზნელო⌈ჰ̡⌉ ცურბადვალრეხ, ფჰ̡არს-ვარაჼგი ლაჲწი̂ სეჼ – ალაზანში ცურაობისგან მკლავ-მხრები მტკივა.

ცური: ცური ჰ̡აჴარ (ჰ̡ეჴარ) **curi: curi ḥaqar (ḥeqar)** გრდმ. прх. trans. გაცურვა (⌈გა⌉ცურავს); მოსმა (⌈მო⌉უსვამს) ⌈по⌉плыть swim / row across. ილო̂ ნამუჲრლი თასვალირ, მა̄ ცო ჴერლ‘აჼვოლიჼ, ცური ჰ̡აჴი’ნე̂, ცერე̄ ვალ‘ეჼ – ილო მორევში ჩავარდა, მაგრამ არ შეშინდა, გაცურა და ნაპირზე გამოვიდა; ცური ჰ̡ეჴოშ ტკორეხ ბალ‘რათხ – ცურაობით მტკვარს გა⌈მო⌉ვედით; ბა̆დრევ ხილო⌈ჰ̡⌉ ცური ჰ̡ეჴო̂ – ბავშვი წყალში ცურავს.

ცური ჴეთარ **curi qetar** გრდუვ. непрх. intrans. ცურვის ცოდნა (იცის) уметь плавать to know swimming.

ცურიჴეთინი̂ **curiqetinî** მიმღ. прич. particip. მოცურავე, ცურვის მცოდნე умеющий плавать, пловец swimmer. ცურიჴეთჩოცოჼ ვით̦ლაშ ხიხ ვჭალაჸ ცო ჴერლ‘აჼლათესო̂ – ცურვის მცოდნესთან ბანაობისას წყლისა სრულიად არ მეშინია ხოლმე.

ცქაფ **ckap** ცქაფი, ცქვიტი, მარდი, ჩაუქი шустрый, резвый, проворный lively, rapid. მარაჼ ბედიჼ ცქაფ მოჸ ჲა ე ვაიჼ ტაჲსი̂, წჭაჲრქოჼ დო̄ნი̂ წა აჰ̡ ჰ̡აჴიჼ – როგორი მარდია ეს ჩვენი ტასო, უცბად მთელი სახლი დაგავა.

ცქაფ ბ|აჰ̡არ **ckab b|aḥar** გრდმ. прх. trans. ადგილიდან მოწყდომა (მოწყდება) გავარნდა, ცქაფის მოღება рвануть с места rush out.

ცქაფაჲნო̂ **ckapajnô** ზმნს. нареч. adv. ცქვიტად, ჩაუქად, მარდად шустро, резво, проворно fast, quickly.

ცქეჼტა|დ|არ **ckẽṭa|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩამოწკენტა (ჩამოწკენტს) доить по капелькам to milk cow to the final drop. ჲეთ̦ დაჰ̡ ლაყიჼგე̂ სოგო⌈ჰ̡⌉, ო ცქეჼტადბარეხ ტარკა̄ ივგა̄ხ მახიშ დოხკდალიჼ სოჼ – ფური თითქმის გამიშრა, იმის წკენტისაგან თითების იოგებში ქარები (ჭვლები) ჩამიდგა.

ცხავ ბდ **cxav** bd ცხავი решето, грохот riddle. წა თეგდოჰ̡ე⌈ჰ̡⌉, ჲოფსტ იჼცაჸ ცხაველდა⌈ჰ̡⌉ ჲახით, ჴეჼ ჰაცხუჲჼ (იცხუჲჼ) ხაჼ ჰ̡ანგო⌈ჰ̡⌉ ხილ‘უგე̂ – თუ სახლს აკეთებ (აშენებ), მიწა ახლავე ცხავში გაუშვი (გაატარე), მერე მაგისი დრო ვიღას ექნება; ჲოფსტ ცხავე⌈ჰ̡⌉ ლასითნას – მიწა ცხავში გავაცრევინე.

ცხონებ ჲ **cxoneb** j ცხონება спасение души blessing, wishing eternal rest. მაჲმი̂ ჲადაჼლათერ: „სე დადჷჼ ცხონებ, ცო ბოს აფუშაჲნრ̂“ – მამიდა იფიცებოდა ხოლმე: „მამაჩემის ცხონებამ, არა ვტყუიო“.

ცხრილ ბდ **cxril** bd ცხრილი, ცხავი решето (для прочистки пшеницы, ячменя...) riddle. ეჯ ცხრილევ მაჲჯი̂ ცო წამლაგე̂, ღრატბი წყეგეჱ შორჲალი̂ჼ – ამ ცხრილით პური (ხორბალი) აღარ გაიწმინდება, ნახვრეტები მეტად გაგანივრდა; ცხრილე[ჰ̦] მაჲჯი̂ ლესოს – ცხრილში პურს (ხორბალს) ვცხრილავ (ვატარებ).

ცხრილო|დ|არ **cxrilo|d|ar** გრდმ. прх. trans. ცხრილვა (ცხრილავს) пропускать через решето to sift. ფსა ცხრილოდბოს, ხკოლუჲნაჲნრ̂ ცუ ბეწგეს ქჰ̦ექბაჼ – ქერს ვცხრილავ, ზაფხულისთვის ქუმელი უნდა მოვამზადო უკვე.

ცჰ̦ა **ch̦a** 1. ერთი один one (გამოხატავს რიცხვსა და რაოდენობას, ირიბ ბრუნვებში იხმარება ფორმა выражает число и количество, в косвенных падежах употребляется форма expresses number and quantity, the form is used in indirect cases ცჰ̦აჲნი̂ **ch̦ajnî**). ცჰ̦ა ტარკ – ერთი თითი; ცჰ̦ა ჯორ – ერთი ვაშლი; ცჰ̦ა̄, ცჰ̦ა̄ ში და – ერთი და ერთი ორია; ივანე̂ ნანახ ცჰ̦ა ბა̌დერ და – ივანე დედისერთა შვილია; სტაკგო[ჰ̦] ცჰ̦ა დე ბედჷჼ ცო და – კაცს მხოლოდ ერთი დღე აქვს (სიცოცხლე); კაწკაჼ ბაშ ჯოკეჱ ვაშრ̂ ცჰ̦აჲნი̂ მათ̦ე[ჰ̦] ბიფშრათხრ̂ – პატარაობისას სამივე ძმა ერთ ლოგინში ვიწექით. 2. ვიღაც, ვინმე; რაღაც, რომელიღაც кто-то, что-то, какой-то someone, somebody (იხმარება განუსაზღვრელი ნაცვალსახელის მნიშვნელობით употребляется в значении неопределённого местоимения is used with the meaning of indefinite pronoun). ნაყა ცჰ̦ა სტაკ ვაჲბწნას – გზაში ერთი კაცი გავიცანი; ცჰ̦ანნ (ცჰ̦ანან) ტათებ და სოგო ლუჲნი̂ – ერთისთვის (ერთი ვინმესთვის) ფული მაქვს მისაცემი; ცჰ̦ანი̂ჼ ტათებ დაჲლი̂ სოხ – ერთისა (ერთი ვინმესი) ფული მმართებს; ცჰ̦ანავ ალ‘ირ სოგრ̂, *მოწ ქორდითოს ჰ̦ოგუჲნრ̂* – ერთმა (ერთმა ვინმემ) მითხრა, *თაფლს გაშოვნინებო*; ცჰ̦აჲნი̂ სტაკოვ ალ‘ი̂ჼ სოგრ̂, *ჟე ეცაჼ ლეჱ სონაჲნრ̂* – ერთმა კაცმა მითხრა, *ცხვრის ყიდვა მინდაო*; ცჰ̦ანგორჷჼ ხაცი̂ჼ სოჼ ის ამბუჲ – ერთისგან (ერთი ვინმესგან) გავიგე ეგ ამბავი; ცჰ̦აჲნი̂ ჲაჰ̦გორჷჼ ხაწჷჼ სოჼ ის – ერთი ქალისგან გავიგონე ეგ. 3. საერთო общий common, shared. ქიქოჱ ბედ ბალ‘ენრ̂ ვაჟარ ცჰ̦აჲნი̂ წენი ბახერ – ძველად გაყრილი ძმები ერთ (საერთო) სახლში ცხოვრობდნენ. 4. მთელი целый, весь engl (იხმარება დიდი ღონისძიების, მხიარულების, სამზადისისა და ა. შ. აღმნიშვნელად употребляется для обозначения большого мероприятия, веселья и т. д. is used to express big events, happiness and preporation). ატესტატი იცნ̃ ე ფეშკრივ, ცჰ̦ა ამბუჲ ჲალჷრ – ატესტატები აუღიათ ამ ბალღებს და ერთი ამბავი უდგათ. 5. ნეტავი, ერთი хотя бы I wish, if only (გამოხატავს ნატვრას, ოცნებას выражает желание, мечту expresses dream / wish). ცჰ̦ა ქასტქჼ თოლდოჰ̦ერ მათხოვ ფშელოხ – ნეტავი, ერთი, ჩქარა აჯობოს მზემ სიცივეს. 6. ერთი ამბავი, დიდი ხმაური переполох, шум, гам big noise. big bustling (სახელთან ერთდ вместе с именем together with the nouns). ნუს ჴელოე̄, ე სქჼ მეზობლი ცჰ̦აჲნ დენი და – რძალი მოჰყავთ და ეს ჩემი მეზობლები ერთ დღეში (ერთ ამბავში) არიან. 7. მოდი (მიდი), ერთი; ერთი давай(-ка) let’s son quickly win beat the coldness (გამოხატავს თხოვნას, მოწოდებას, მუქარას вырыжыет просьбу, призыв, угрозу expresses request, appeal, threat). ცჰ̦ა „წიფლოვანა̄“ თოხალ ვაჲნი̂! – „წიფლოვანა“ დავგვიკარი, ერთი! ჲოლალე̂, ცჰ̦ა, გარმოჼ ოწჲებალე̂ ვაჲნი̂! – მოდი, ერთი, გარმონი გაგვიწელე (დაგვიკარი)! ცჰ̦ა ქოკ ოტ̦ბებლე განი! – ერთი, ფეხი გაგიდგამს! 8. დაახლოებით приблизитльно, около nearly, approximately (სხვა რიცხვით სახელთან ერთად вместе с другим числительным with another numeral). ცჰ̦ა იტ̦ ჟელრქჼ დეწეს ეცაჼ – ერთი ათი ცხვარი უნდა ვიყიდო.

ცჰ̦ა ამბუჲ ოტ̦|ჲ|არ (ეტ̦|ჲ|არ) **ch̦a ambuj oț|j|ar (eț|j|ar)** გრდ. прх. trans. ერთი ამბის ატეხა (⌈ა⌉ტეხს) создать большой шум cause a big noise.

ცჰ̦ა მენახ **ch̦a menax** ერთი ვინმე один кто-то, некто someone (განუსაზღვრელი ნაცვალსახელი, სხვა ბრუნვებში ენაცვლება ფუძე неопределённое местоимение, в других падежах заменяется основой indefinite pronoun, in other cases it is substituted by the root ჰ̦ანახ- **h̦anax-**). ცჰ̦ა მენახ დეცქჼ ვაჲჩუ̂ – ერთი ვიღაც მოვიდა ჩვენთან; ცჰ̦აჲნ ჰ̦ანახჩოვ ალ‘ჼ სოგჷ ის – ერთმა ვინმემ მითხრა ეგ.

ცჰ̦ა ქო ლოშ **ch̦a ko loš** ერთი ხელის მოსმით, ერთბაშად, ერთიანად, ბითუმად всё сразу, оптом, одним махом equally, in bulk. ე ჲაჴ̥-კაწკაჲჩჷ ყაჲრფზა̄ხ ვუხ (⁻უხ) დეხო⌈ჰ̦⌉ ცჰ̦ა ქო ლოშ? – ამ დიდ-პატარა ყარფუზებში რას (რამდენს) თხოულობ ბითუმად? ლევუჲგო⌈ჰ̦⌉ ჟე ცჰ̦ა ქო ლოშ დაჰ̦ დავიჼ – ლეოს ცხვარი ერთიანად დაეხოცა.

შიჼლო⌈ჰ̦⌉ ცჰ̦ა **šĩlo⌈h̦⌉ ch̦a** ორში ერთი; ან ერთი, ან მეორე; ერთ-ერთი один из двух one in two, one or another, one of. შიჼლო⌈ჰ̦⌉ ცჰ̦ა დეწე̂ ხილ‘აჼ: ლე მაწრიშ ვაშ⌈ბ⌉იციჼ ჰ̦ალ ბახარ, ლე მა̄ ბედაჭ̦ ბალ‘არ – ორში ერთი უნდა იყოს: ან

ტკბილად ერთად ცხოვრება, ან სრულიად გაყრა; შიჼლო ცანნ ბედეჼ ცო თოუ̂ყუ̂ ე წვეჼ-დითხ – ორიდან ერთ-ერთის მეტს არ ეყოფა ეს წვენ-ხორცი.

ცჴა ბაქ ბ **cḩa bak** b ერთი პირი, სრული თანხმობა, ერთსულოვნება единство, единодушие complete consent, unanimity. მიჩჴე̄ ცჴა ბაქ ცო ბა, ოსი ლე ცო̄მ თეგლა – სადაც ერთი პირი არაა, იქ არც არაფერი კეთდება.

ცჴა ბაქ ბ|არ **cḩa bak b|ar** გრდმ. прх. trans. პირის შეკვრა (შეკრავენ) объединиться, сговориться единодушно will have complete consent.

ცჴაჲნი̂ დროჴ **cḩajnî droḩ** – ერთ დროს, გარკვეულ ხანს в одно время once, in certain times. ცჴაჲნი დროჴ ვაიჼ ნახ წოვთი დახერ – ერთ დროს ჩვენი ხალხი წოვათაში ცხოვრობდა.

ცჴაბაქ|ბ|იენო̂ **cḩabak|b|ienô** ერთსულოვნად შეთანხმებულები, შეკრულები единодушно объединённые solidarily unified.

ცჴავეჼ, ცჴაკვაჼ **cḩavẽ, cḩaḳvã** 1. მარტო[დ], მარტოხელა, მხოლოდ ერთი только один, одинокий alone,solitary, only one. იცხუჲ ნანეგო[ჴ] ტყოც ბა̆დერ დაჲ? – ცო, ის კნათ ცჴავეჼ ვა – მაგის დედას კიდევ ჰყავს შვილი? – არა, ეგ ბიჭი ერთია (ერთადერთია); ცჴავეჼ სტაკ დაყჩოჴა'უ̂ ყა ბა – მარტო კაცი ჭამაშიც ცოდოა. 2. ზმნს. нареч. adv. მარტო[კა] один alone. ყაჲნი̂ ჴახ კმაჲტნა̄ხ ცჴავეჼ ლელე̂ – ბებერი ჯიხვი კლდეებზე მარტო დადის; ყანშება ცჴავეჼ დისარ, ფსტუ-ბადრეწიჼ დისარსაჼ ხალაჼ ვუხუკ (ˉუხუკ) ხილ‘ულო̂ – სიბერეში მარტოდ დარჩენა, უცოლშვილოდ დარჩენისთანა ძნელი რაღა იქნება, ნეტავი.

ცჴავოლ ჲ **cḩavol** j მარტოობა одиночество solitude. ჲეხწატყ შარაგო̂ ვალ‘ენო̂ დემეტრე̂ ცჴავლეხ ქატერ – ას ოც წელს მიღწეული დემეტრე მარტოობას [უ]ჩიოდა; ჭიჭრაჼ ფილიპე̂ ჴაკ დეხკინო̂, ცჴავოლ ჲეწინი̂ სტაკ ვეფცო̂ – ჭიჭაანთ ფილიპეზე შუბლშეკრულ, მარტოობის მოყვარულ კაცს ამბობენ.

ცჴათალია **cḩatalia** – ერთხანს, ჯერ в какое-то время, некогда once. ცჴათალია, სანამ უმაღლისი გამოცდი ჩაბარბადჲორას, ჺუნალ ვარასო̂ – ერთხანს, სანამ უმაღლესში გამოცდებს ჩავაბარებდი, მწყემსად ვიყავი.

ცჴათხელიჼ **cḩatxelĩ** ცალპირი, ცალკეცი, ერთწვერი одинарный, в одну прядь (нитки...) single (weave). ცჴათხელიჩო̂ მაშენაჲნო̂ ბაწარ მაგოს ცჴათხელიშ ჴარწირ – ცალპირი შალისთვის ბაწარი (შალის ძაფი) მაგომ ცალპირად დაართო.

ცჰ̦აიტ̦ **cḩaiţ** თერთმეტი одиннадцать eleven. ცჰ̦აიტ̦ ჭუკ და თხე იჼდრეგო[ჰ̦] – თერთმეტი ჭუკი ჰყავს ჩვენს ინდაურს.

ცჰ̦აიტ̦ლღეჼ **cḩaiţlγẽ** მეთერთმეტე[დი] одиннадцатый eleventh. ცჰ̦აიტ̦ლღეჩ̂ შარე[ჰ̦] ვაშ, დუჲჰ̦რელუჩ̂ კლასი ვიკრასჩ̂ – მეთერთმეტე წელში რომ ვიყავი, პირველ კლასში მიმიყვანეს.

ცჰ̦აჲნ[ი̂] **cḩajn**[î] 1. მსაზღვრელის ფორმაა (გარდა სახელობითის ბრუნვისა) форма определения (кроме именительного падежа) form of qualifier (except of nominative case). 2. ერთ- ცალ- одно- single (რთული ფუძის ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word combination). იხ. см. see ცჰ̦ა **cḩa**.

ცჰ̦აჲნ[ი̂] გონმაქ ოთ̦არ (ეთ̦არ) **cḩajn**[î] **gonmak oţar** (**eţar**) ერთ ჭკუაზე დადგომა, ერთსულოვნება согласоваться в мыслях, достигнуть единомыслия, согласия solidarity. ყონოჩ̂ მარ-ფსტუნავ ბუჰ̦ი დორ, იჼც მა̄ ცჰ̦აჲნ გონმაქ ოთ̦ე'ნე̂, ღაზიშა̄ და̄ხე̂ – ახალგაზრდა ცოლ-ქმარი ჩხუბობდა, ეხლა ერთ ჭკუაზე დადგა და კარგად ცხოვრობს.

ცჰ̦აჲნ- **cḩajn-** ერთ- одно- one-. პირველი კომპონენტია რთული ფუძისა первый комзонент сложной основы first component of the complex root. პირველი კომპონენტია რთული ფუძისა. ცჰ̦აჲნქოკლიჼ წიწილ – ცალფეხა წიწილა; ცჰ̦აჲნოთხილიჼ ბიჼ – ერთოთახიანი ბინა.

ცჰ̦აჲ̆ჩონე **cḩaj̆čone** კინაღამ чуть (ли) не almost, nearly. მაჲჴ ჲათ̦ორ ელიკოსე̄, ცჰ̦აჲ̆ჩონე თორნი ჲოლლაგერ – პურს აცხობდა ელიკო და კინაღამ თონეში ჩაყირავდა (ჩავარდა).

ცჰ̦აჲნ|დ|აგრეჼ **cḩajn|d|agrẽ** ერთნაირები, ერთნაირი შესახედაობისანი схожие, одинаковые resembling, alike. ე მახკარ ცჰ̦აჲნდაგრენი და – ეს გოგოები ერთნაირი შესახედაობისანი არიან.

ცჰ̦აჲნბასლიჼ **cḩajnbaslĩ** ერთი ფერისები одноцветные having the same color. შინგოჰ̦ეც ცჰ̦აჲნბასლიჩ̂ ფარჩეჼ გაუ̆გა̄ხჴებწერჩ ჴახკურ – ორივეს ერთფერი ფართლის მუხლსაფრები ეკიდა.

ცჰ̦აჲნბაქევ **cḩajnbakev** ზმნს. нареч. adv. ერთი პირით, თანხმობით дружно, единодушно, единогласно in unison, by agreement.

ცჰ̦აჲნბჵარკლიჼ **cḩajnbωarlĩ** ცალთვალა одноглазый single-eyed.

ცჺაჲნგონეჼ **cⱨajngonẽ** ერთი ჭკუისანი с одинаковыми взглядами having one mind.

ცჺაჲნდითხოჼ **cⱨajnditxõ** ნათესავები ⌈ერთი ხორცისანი⌉ одной плоти, родственники relatives, kins. ქადაჲგძევღარ ცჺაჲნი̂ დადეჼ, ქადგეჼ ბუყ ბაე̄, ოჴუჲჼდალჳა ოჴარხ *ცჺაჲნდითხოჼ* ალ‘ლა – ქადაგიძეები ერთი მამის, ქადაგის მოდგმისანი არიან და ამიტომ მათზე *ნათესავები* ითქმის.

ცჺაჲნნაჲრათ **cⱨajnnajrat** ზმნს. нареч. adv. ერთნაირად одинаково alike, equally. შინვაც ცჺაჲნნაჲრათ ბო მოჴ – ორივე ერთნაირად მღერის.

ცჺაჲნნაყიჼ **cⱨajnnaq̣ĩ** ერთი გზისანი, თანამგზავრები попутчики, спутники companions. ბაწარხიგომციჼ სო̄, ილკო̄, გიგო̄ ცჺაჲნნაყიჼ ბარათხოე̄, ჴეჼ მა̄ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხიჼ ყაჲსტნათხ – ბაწარისწყლამდე მე, ილიკო და გიგო თანამგზავრები ვიყავით ⌈და⌉, მერე კი ერთმანეთს დავშორდით.

ცჺაჲნტოტლიჼ **cⱨajnṭoṭlĩ** 1. ცალხელა однорукий one handed. 2. ერთტოტიანი с одной веткой having one branch.

ცჺაჲნფენივჺ **cⱨajnpenivⱨ** ერთი მხრით, ერთ (ცალ) მხარეს с одной стороны, в одну сторону one side. ცჺაჲნფენივჺ ჺაჭე’ნე̂, საზარელ ლაჺ ბიშურ, ჴეჩფენივჺ მა̄ ბჶარკჩუცოჴაჩუჲნი̂ კმატ ბარ – ერთ მხარეს გაიხედა და საზარელი გველი იწვა, სხვა მხარეს კი თვალჩაუწვდენელი კლდე იყო.

ცჺაჲნქოკლიჼ **cⱨajnkolĩ** ცალფეხა одноногий one-legged. დეჲმწრიკ: ცჺაჲნქოკლიჼ ა̄ლე̂ – (ზოკო̂) – გამოცანა: ცალფეხა ბატონი (სოკო).

ცჺაჲნჩონე⌈ჺ⌉ **cⱨajnčone⌈ⱨ⌉** ზმნს. нареч. adv. 1. ერთი ბეწოთი, ერთ ბეწვზე, ლამის чуть-чуть just a bit,nearly. ჺო ცჺაჲნჩონე⌈ჺ⌉ თინახ ლაჴივხ ვაჺო̂ – შენ ერთი ბეწოთი მაღალი ხარ თინაზე. 2. კინაღამ, თითქმის, ლამის едва (не), чуть было (не), чуть ли не nearly, almost. ცჺაჲნჩონე⌈ჺ⌉ ხი მახკდოგრას – კინაღამ წყალი დავღვარე; ცჺაჲნჩონე⌈ჺ⌉ ახვოგრასო̂ იმერლოვას – კინაღამ მომატყუა იმერელმა.

ცჺაჲნჩუჲნგო⌈ჺ⌉ **cⱨajnčujngo⌈ⱨ⌉** ერთ ბეწვზე еле-еле hardly. კჶოკრუჩო̂ ხილო⌈ჺ⌉ დოჼ ბოქე’ნე̂ სოგო⌈ჺ⌉, ლე ჴეთლიც სოჼ ცური, ცჺაჲნჩუჲნგო⌈ჺ⌉ ვაჲლ‘ნას, დაჺ ვაუ̆ხგერასო̂ (ვოუ̆ხგერასო̂) – ღრმა წყალში ცხენი წამექცა, ან ცურვა მცოდნოდა, ერთ ბეწვზე გადავრჩი, კინაღამ დავიხრჩვი.

ცჺაჲნცარკლეჼ **cⱨajncarḳlẽ** -კბილა, ტოლები ровесники having equal age. სო̂, აბრმე̄ ცჺაჲნცარკლეჼ ბათხო̂ – მე და აბრამი ტოლები ვართ.

ცჰ̦აჲნწუთე⌈ჰ̦⌉ **cḥajnçute⌈ḥ⌉** ზმნს. нареч. adv. ერთ წუთში, ერთ წუთს, ახლავე в одну секунду, в ⌈сию⌉ минуту, сейчас in a minute, just now. ცჰ̦აჲნწუთე⌈ჰ̦⌉ ლატა'ელ სო̃ დაცოშ, კე̃ ას ჰ̦ო̃ ლატურ – ერთ წუთს მიშველე რა თიბვისას (თიბვაში) და მერე მე შენ გიშველიდი.

ცჰ̦აჲნხა̃ლუ̃ **cḥajnxãlũ** ერთი ხნისა, ტოლ-სწორი одного возраста, одного времени having the same age; of equal age. ცჰ̦აჲნხა̃ლუჩო̂ ნახვ ცჰ̦აჲნნაჲრე̃ ამბუჲ ჲეფცა̃ლათე̂ – ერთი ხნის ხალხი ერთნაირ ამბებს ჰყვება ხოლმე.

ცჰ̦აჲნი̂-ჴეჩო⌈ჰ̦⌉ **cḥajnî-qečo⌈ḥ⌉** აქა-იქ кое-где, там и сям here and there. ლავ ცჰ̦აჲნი̂-ჴეჩო⌈ჰ̦⌉ ბედე̃ ცო დატგერ – თოვლი აქა-იქ მეტი აღარ იდო.

ცჰ̦აჲნჰ̦აჭრე̃ **cḥajnḥač̣rẽ** 1. (ერთმანეთის) მსგავსები, ერთი შესახედაობისანი похожие (друг на друга) resembling, alike. კატო̄, ტაჲსა̄სა̃ ცჰ̦აჲნჰ̦აჭრე̃ ჲაქარ საუ̆ბუ̆ ცო დაგე̂ ალნი⌈ჰ̦⌉ – კატოსა და ტასოსავით მსგავსი დღები მეტნი აღარ არიან ალვანში. 2. ერთი შეხედულებისანი (მოსაზრებისანი) одного взгляда having the same point of view. ბიძი̄, წინუსა̄ ოკუჾდალჳა და̄ხე̂ მაწრიშ, მე̂ და̄ხრენმაქ ცჰ̦აჲნ ჰ̦აჭრე̃ ნახ და – ბიძა და ბიცოლა იმიტომ ცხოვრობენ ტკბილად, რომ ცხოვრებაზე ერთი შეხედულების ადამიანები არიან.

ცჰ̦აკ **cḥaḳ** მხოლოდ ერთი только один only one.

ცჰ̦აკ დ|აჲნი̂ **cḥaḳ d|ajnî** მიმღ. прич. particip. მხოლოდ ერთი (შვილის) მყოლი имеющий только одного (ребёнка) having single child. ცჰ̦აკ დაჩუჲშვ ნახ ჰ̦ალო̂ ცო დუკარდო – ერთის (ერთი შვილის) მყოლენი ხალხს არ (ვერ) ამრავლებენ.

ცჰ̦აკვა̃, ცჰ̦აკო̃ **cḥaḳvã, cḥaḳõ** ზმნს. нареч. adv. მარტო⌈კა⌉ один⌈окий⌉ alone. სო ი̃ც ცჰ̦აკვა̃ ვა – მე ახლა მარტო⌈კა⌉ ვარ; ნინოს ცჰ̦აკჩოვა'ე̂ ლაზეჲში̂ გაგოდო̂ ბა̃დრი – ნინო მარტოკაც კარგად ინახავს შვილებს. იხ. см. see ცჰ̦ავე̃ **cḥavẽ**.

ცჰ̦ანახცჰ̦ა⌈ვე̃⌉ **cḥanaxcḥa⌈vẽ⌉** ერთადერთი, მარტოდმარტო один, одинокий, ⌈один⌉ единственный the only one, lonely. თიშარდალი̃ჩო̂ საყდრე⌈ჰ̦⌉ ცჰ̦ანახცჰ̦ა⌈ვე̃⌉ ბერ ვახერ – დაძველებულ საყდარში ერთადერთი ბერი ცხოვრობდა; მაჲრმენ შაჲრი̂ ცჰ̦ანახცჰ̦ავეჩო̂ ბა̃დრეხ ცო̄მ თელ‘ე̂ მათხე⌈ჰ̦⌉ – მარიამს თავის ერთადერთ შვილს არაფერი ურჩევნია ქვეყანაზე.

ცჰ̦ანა̄ ჲჲ **cḥanā** jj ორშაბათი понедельник Monday. ცჰ̦ანა̄ კვირინეხ ჲაჲწუ̆ – ორშაბათი კვირადღეს მოსდევს; ცჰ̦ანე⌈ჰ̦⌉ ჟი̄შ ჰ̦აუ̆ბუ̆ – ორშაბათს ცხვრები დაიძვრებიან; ცჰ̦ანე⌈ჰ̦⌉დოლი̃ საუ̆ბუ̆ ხა̃ ხილ‘უ̆ სოგო⌈ჰ̦⌉ – ორშაბათიდან მეტი დრო მექნება.

ცჰ̦აჼლიჼ დ **cẖãlĩ** d 1. ერთიანი (ერთისგან შემდგარი) состоящий из одного single room flat. მე̄ლ‘ოთხილიჼ ბიჼ ბა ჰ̦ოგო? – ცჰ̦აჼლიჼ. – რამდენოთახიანი ბინა გაქვს? – ერთიანი. 2. „ერთიანი“ (შეფასება) один, «единица» (оценка) a fail mark; a fail grade. ჟაგნრ̂ ცოჲ ჺამდიჩე[ჰ̦], ჺამდითჩოვ ჺამდოჩონ ცჰ̦აჼლიჼ ხეცბაჼლათერ – თუ წიგნს არ ისწავლიდნენ, მასწავლებელი მოსწავლეს ერთიანს დაუსვამდა ხოლმე; მელ‘ ფუთლიჼ ხაკ და ე? – ცჰ̦აჼლიჼ – რამდენფუთიანი ტომარაა ეს? – ერთიანი.

ცჰ̦აჼლუჼ **cẖanlũ** ორშაბათისა понедельничный Monday’s. ცჰ̦აჼლუჼჩრ̂ სწორე[ჰ̦] ტყოჲ ცჰ̦ანა̄ ჲა – ორშაბათის სწორს კვლავ ორშაბათია.

ცჰ̦აჼღ, ცჰ̦ანღ **cẖãγ, cẖanγ** ზმნს. нареч. adv. ვითარებითი ბრუნვის ფორმაა რიცხვითი სახელისა трансформативная форма числительного adverbial case form of the numeral ცჰ̦ა **cẖa**. ლევსჼ უჲშ ლევვორ ვახინრ̂, მე̄ ში ცაჼღ (ცჰ̦ანღ) ლაჼდბალარალრ̂ – ლევსანა ისე ყოფილიყო მთვრალი, რომ ორი ერთად ელანდებოდა თურმე; ილუზიონისტეს ში სტაკ ცჰ̦აჼღ ვერწვიერ – ილუზიონისტმა ორი კაცი ერთად (ერთ კაცად) [გადა]ქცია; თალრა̄ ლევსნეს ბელბიჼქთხრ̂, *წყე უჲშტრ̂ ვარასრ̂ ვახინრ̂, ში სტაკ ცჰ̦ანაღ გურ სონაჲნრ̂* – თალარიანთ ლევსანემ გვაცინა, *ერთხელ ისე ვიყავი მთვრალი, ორ კაცს ერთად (ერთ კაცად) ვხედავდიო.*

ცჰ̦ა̄ჼღ **cẖā̃γ** ზმნს. нареч. adv. ერთად, ერთმანეთის გვერდით, ერთმანეთის თანხლებით, ვისიმე თანამონაწილეობით сообща, вместе с кем-л. together, collaboration. ვაჼ ვარბი ცჰ̦ა̄ჼღ დაჟერ ლეკვილნო[ჰ̦] – ჩვენი ვირები ერთად ძოვდნენ ლეკოვანში; კნათი ქალქი ცჰ̦ა̄ჼღ ბა̄ხე̂ – ბიჭები ქალაქში (თბილისში) ერთად ცხოვრობენ.

ცჰ̦ა̄ჼღ დ|აღარ (იხარ) **cẖā̃γ d|aγar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ერთად სვლა აქეთ (ერთად მოდიან) идти вместе сюда coming together. 2. შეერთება ([შე]ერთდება), ერთად მისვლა соединиться unify, join. მასთხოვ ჴითჩე[ჰ̦] ბაცბი ჰ̦ათეჲ ცჰ̦ა̄ჼღ ბალო’ერ, მასთხოვახ დაჰ̦ა̄ თებლდორ – მტერი რომ დაეცემოდათ, თუშები მყისვე შეერთდებოდნენ და მტერს სძლევდნენ.

ცჰ̦ა̄ჼღ დ|აჰ̦არ (ჴეჰ̦არ) **cẖā̃γ d|aẖar (qeẖar)** გრდმ. прх. trans. რამდენიმე რამის ერთად მიტანა, შეერთება ([შე]აერთებს) соединить (соединять), собрать (собирать) вместе нескольких вещей unify, to bring several things together, to join. ვუნე̄ ვუმ (‿უნე̄ ‿უმ) დარ თხოგო[ჰ̦], სოგოჰ̦ა’ე̆, პოლეგოჰ̦ა’ე̆, ცჰ̦ა̄ჼღ დაჰ̦ი’ნეთხ, ტყაეგრ̂ უჲსთხა’ე̆ იცნათხ – რაც რამ გვქონდა ჩვენ, მე და პავლეს, შევაერთეთ და ოციოდე დედაცხვარი ვიყიდეთ. 2. ერთად (შეთანხმებულად)

წაღება რამისა ⌈п⌉онести что-л. вместе, сообща to take smth away jointly. ასა̄, კარლოსა̄ ცჰ̦ა̃̄ღ ლეცდინათ ჭარი – მე და კარლომ ერთად ვითევზავეთ.

ცჰ̦ა̃̄ღ დ|აჴ|დ|აჲლნო̂, დ|აჴ|დ|ალინო̂ **ch̦ā̃γ d|aq|d|ajlnô, d|aq|d|alinô** მიმღ. прич. particip. ერთად გაზრდილები, შეზრდილები выросшие вместе grown up together. ივსბე̄, ნიკლე̄, კობლე̄, ალიქსი̄ ცჰ̦ა̃̄ღ ბაჴბალინო̂ კნათი ბარ – იოსები, ნიკალა, კობალე და ალექსი ერთად გაზრდილი ბიჭები იყვნენ.

ცჰ̦ა⌈ჲნ⌉შარხუჲ **ch̦a⌈jn⌉šarxuj** მრ. мн. pl. ერთი წლოვანებისანი, თანატოლები однолетки, ровесники the same aged. აი, იცხ ცჰ̦ა⌈ჲნ⌉შარხო̄ხ ლივას – აი, მაგ ტოლებზე ვამბობ.

ცჰ̦ა-ში **ch̦a-ši** ერთი-ორი один-два one or two, a couple of. იცხ საქმუნმაქ ცჰ̦ა-ში დოშ დეწეს ჰოგ ალ‘ე̃ – მაგ საქმეზე ერთი-ორი სიტყვა უნდა გითხრა.

ცჰ̦ა-შიჴ **ch̦a-šiq** ერთი-ორიოდე около одного-двух nearly two.

ცჰ̦აში̃ღ **ch̦ašĩγ** ერთიორად вдвойне twice as. ჰე̃ ლაზოღ ცჰ̦აში̃ღ დაჰ̦ ჲეჴოს – შენს სიკეთეს ერთიორად გადავიხდი.

ცჰ̦აში̃ღ დ|ა̄ხარ **ch̦ašĩγ d|āxar** გრდმ. прх. trans. ერთიორად გამოყვანა, გაზვიადება რამისა сильно преувеличи⌈ва⌉ть что-л exagerrate.

ცჰ̦აც **ch̦ac** თითო, თითო-თითო по одному one by one. ფშელოხ ცჰ̦აც ყაჰე̃ დაქი̃ და – სიცივეში თითო მწარე (არაყი) კარგია; ოშტუ̃ ქოთჲ̃ ბილიკ ბარ, მე̄ ცჰ̦აც სტაკ ნასტ დაჰ̦ ბაჲლ‘ნათხ – ისეთი ვიწრო ბილიკი იყო, რომ თითო კაცი ძლივს გავედით.

ცჰ̦აცჰ̦ავე̃ **ch̦ach̦avẽ** 1. მარტოდმარტო совершенно одинокий, одиноко all alone. ვუმაჸ (-უმაჸ) შუჲნ დახე̃, ცჰ̦აცჰ̦ავე̃ ვისქსო̂ – ყველანი თავისთვის წავიდნენ, მარტოდმარტო დავრჩი. 2. თითო, თითო-თითო, ცალ-ცალკე по-одному, в одиночку, раздельно one by one, separately. აჴენ ბოტუჰიშ, ცჰ̦აცჰ̦ავე̃ მა ლელეთ – ნადირზე თუ მიდიხართ, ცალ-ცალკე არ იაროთ (ნუ ივლით).

ცჰ̦ა̄ც **ch̦āc** ზოგიერთი некоторый some.

ცჰ̦ა̄ც, ცჰ̦ა-ცჰ̦აჲნი̂ **ch̦āc**, **ch̦a-ch̦ajnî** ზოგი⌈ერთი⌉, ზოგ-ზოგი некоторый some, certain. ცჰ̦ა̄ც ადმე̃ ზორაჲში̂ დაკლი̃ და – ზოგიერთი ადამიანი ძალიან გულადია; ცჰ̦ა̄ც გო̃წი̃ დაკლივ, *სოხ გო̃ლივხ მათხე⌈ჰ⌉ ცომენა̄ ლელეგინო̂* – ზოგი სულელი ფიქრობს, *ჩემზე ჭკვიანი ქვეყანაზე არავინ დადისო*; ცჰ̦ა-ცჰ̦აჲნი̂ დონვ ლელრევ სტაკ დენიჸ ჰალ ლეფსო̂ – ზოგი ცხენით სიარული

კაცს სრულიად ანჯღრევს; ცჰ̦ა-ცჰ̦ა̈ცჲ̈ მაჲჴჲ̂ ჲაყანაჸ ცო ლეცჷ̂ სტაკონ – ზოგ-ზოგთან პურის ჭამაც არ უნდა კაცს.

ცჰ̦აჴაეღ **cḩaqaeγ** ერთი სამად втрое three times more expensive, triple expensive. ტირნეს შარჲ̈ ვჷ̈ ცჰ̦აჴაეღ მაჲხოლდჲ̂ – ტირინე თავის ღვინოს ერთსამად (ძვირად) აფასებს.

ცჰ̦აჴელ **cḩaqel** ზმნს. нареч. adv. ერთი თალია, რაღაც დროს в какое-то мремя in certain times, once. ცჰ̦აჴელ ვახრენ მაყჲ̂ ბაჲღ'რას – ერთი თალია, ლოთობას თავი დავანებე.

ცჰ̦აჸ **cḩa'** ისევ ერთი, კვლავ[აც] ერთი опять один again one. ცჰ̦აჸ ბა სოგო დოლაჸჲ̂ გაზჷ̈ – ისევ ერთი მყავს დოლა თხა.

ცჰ̦აჸ ცო **cḩa'co** ერთიც არ... ერთიც ვერ... არც (ვერც) ერთი ни один не... not one. ცჰ̦აჸ ჰ̦აშ ცო დეცჷ̈ გიუჲნჲ̂ – ერთი სტუმარიც (არც ერთი სტუმარი) არ მოუვიდა გიოს.

-ცჰ̦ა̄ჸ **-cḩā'** ნაწ. част. part. გამოხატავს დასახელებული დროის უსათუო სისრულეს обозначает непременную полноту названного времени expresses inevitable complexity of the mentioned time. ლაჸუმჸ̂ ცო დახმაკირ თხონჷ̄, ხკოცჰ̦ა̄ჸ ჰ̦ალჲ̂ კორტდიქ̈თხო კოლუჲვ – მთაში ვერ წავედით და მთელი ზაფხული აგვიკლეს კოლოებმა.

ცჰ̦აჸ-ცო̄მ **cḩa'-cōm** არაფერი, სრულიად არაფერი, ვერაფერი ничего, совершенно ничего nothing, absolutely nothing.

ძ

ძაბ ბდ **ʒab** bd 1. სიმი струна string. ძაბნი ჭაპნჷ̈ თეგოლჲ̂ – სიმებს ნაწლავებისგან ამზადებენ. 2. ბუზმენტი, სირმა, სირითი позумент, галун galoon.

ძაბრ ჲჲ **ʒabr** jj ძაბრი воронка funnel.

ძაგარ **ʒagar** 1. უხეში, ხეშეში მატყლი, ბაწარი, ბეწვი грубая шерсть, нитка, волосинка rough wool. ბაწარ ძაგარ დარჷ̄, ჩხჲ̈ღრინაჲნჲ̂ ცო გამოდგომადალჲ̈ სოჷ̈ – ბაწარი ხეშეში იყო და საწინდედ არ გამომადგა. 2. გადატ. перен. fig. მკვახე,

უხეში, გულცივი ადამიანი грубый, хладнокровный человек rude, indifferent person. ის ფტუჲნო̂ მარა̄̃ ძაგარ მოჸ ჲა! – ეგ ქალი რა მკვახეა!

ძაგძაგ: ძაგძაგ დ|ითარ ʒagʒag: ʒagʒag d|itar გრდმ. прх. trans. ძაგძაგი (აძაგძაგებს), კანკალი заставлять дрожать shivering, trembling. ფშელოვ უჲშ ძაგძაგ დითორ სოგო̂, მე̄ ცარკ ცარკეხ ჲეჳითორ სოგო̂ – სიცივისგან ისე მაკანკალებდა, რომ კბილს კბილზე მაცემინებდა.

ძაგძაგ დ|არ ʒagʒag d|ar გრდმ. непрх. trans. ძაგძაგი (ძაგძაგებს), კანკალი дрожать trembling, shivering. უჲშ მილვოსო̂, ძაგძაგ დოს – ისე მცივა, ვკანკალებ.

ძაგძაგაჲნო̂ ʒagʒagajnô ზმნს. нареч. adv. ძაგძაგით дрожа with trembling. ნჩაჸი⌈ჳ⌉ თედლი ლაჳვანორ ძაგძაგაჲნო̂ – გარეთ თედლი მდგარიყო ძაგძაგით.

ძალდება|დ|არ (დაძალდება|დ|არ) ʒadeba|d|ar (daʒadeba|d|ar) გრდმ. прх. trans. დაძალება (⌈და⌉ძალებს) настаивать compulsion. სამსახურ ხარცდარ ძალდებადო სო̃ და̄დას – სამსახურის გამოცვლას მაძალებს მამა.

ძარბა̄ლე̃ ʒarbālẽ 1. ფესვებიანი имеющий корни, с корнями rooted. ძარბა̄ლეჩო̂ ხენევ აფსტარლორე̃ დაყარ ძარბივ ქოროდო̂ – ფესვებიანი ხე მიწიდან საზრდოს ფესვებით შოულობს. 2. ძირებიანი (ფეხსაცმელი), ლანჩებიანი с подошвами shoe with soles. ძაძნეს სტამიჩო̂ ძარბა̄ლე̃ წული ეცი̃ – ძაძანეშ სქელძირებიანი წაღები იყიდა.

ძარბი ʒarbi მრ. იხ. мн. см. pl. see ძირ **ʒir**.

ძარკბი ʒarḳbi მრ. იხ. мн. см. pl. see ძირკვ **ʒirḳv**.

ძარღო̂ ბჲ ʒarγô bj ძარღვი жила, сосуд, сухожилие vein. ჯაფეგორე̃და ტოტა̄ხ ძარღვი ხაბყე̃ ი̄სენ – ჯაფისგან ხელებზე ძარღვები დაასხდა (დაებერა) იასეს.

ძარძლო̂ ჲჲ ʒarʒlô jj ფლასი, ძველმანი, ნაცვეთი, ნაგლეჯი რამ (ითქმის ტანსაცმელზე) старьё, тряпьё old rag, worn out (clothes). გადასახლბერე̃ ჲეც̃ჩო ბუქრაულა̄ ქა̆ლიგო ძარძლუჲ ჲაფხურ – გადასახლებიდან დაბრუნებულ ქალი ბუქურაულს (ქა̆ლი ქალის სახელი) ძველმანები ეცვა.

ძაღლბა|დ|ალარ ʒaγlba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. თვალთმაქცობა (თვალთმაქცობს), ფარისევლობა, თავის მოჩვენება притворяться hypocrisy, pretending. ძაღლბადალარ ცოჴანხა̄ თაჷგჷ – თვალთმაქცობა არავის უხდება.

ძაღლუმაჲდრათ ʒaγlumajdrat ზმნს. нареч. adv. ძაღლუმადურად, ძალზე ცუდად, არაადამიანურად бедно, скудно inhumanly, very badly. ბადო̂ ჲარასოე̄, ყო-

ნოლ ძაღლუმაჲდრათ ჲიკნას – ობოლი ვიყავი და ახალგაზრდობა ძაღლუმადურად გავატარე.

ძაჴველ დდ **ʒaqvel** dd ძახველა калина guelder rose. ძაჴვლეგო[ჰ] წეგჷ̈ ოცნი და კჷ̈ლეგოსჷ̈ – ძახველას წითელი მარცვლები აქვს კუნელივით.

ძა̄ღ დ **ʒāγ** d ძაღა, რკინის ა[რ]ჯასპი железный купорос iron vitriol. მა̄შ ჳარჭბოშ ძა̄ღ ლეტოდო̂ – შალის შავად ღებვისას ძაღას უმატებენ; ჰერწო̂ ძა̄ღეხ დუწდინათხ – ქვაბი ძაღით ავავსეთ.

ძეო̂ **ʒeô** იგივეა, რაც то же, что same as. ძე **ʒe**. მჷ̈ძეო̂ ვა ის? – ბუქრაულძეო̂ ვა – რა გვარისაა (რა ჩამომავლობისაა) ეგ? – ბუქურაულების ძეა (ჩამომავალია).

ძე ჲ **ʒe** j ძე, ჩამომავლობა сын, поколение descendants. ამაჲ̈ (აჲმრანჷ̈) ძი̄ ჲაჰო̂? – ამის (ამირანის) ძე (ჩამომავლობა) ხარ? ოჴუჲ ნანჷ̈ ძე ხიტჷ̈, ჲავჷ̈ – იმის დედის ძე (ჩამომავლობა) გაწყდა, დაიკარგა (მოისპო); ძე ხიტჲალო̂, ჲოვჲალო̂ (ოჴუჲგო) – ჩამომავლობა (ძე) გაუწყდეს, მოესპოს (მას).

ძე̄რ ჲჲ **ʒēr** jj ძერა коршун black lite. ძერას (ძერევ) წიწლია̄, ქოთმია̄ იტდჷ̈ლათე̂ – ძერა წიწილებსა და ქათმებს იტაცებს ხოლმე; ძერეგო[ჰ] ბჷ̈ ბარ კმატუხ – ძერას ბუდე ჰქონდა კლდეზე.

ძვირობ ჲჲ **ʒvirob** jj ძვირობა, სიძვირე дороговизна high price. ძვირბა̄ხ დაყრინ ზორაჲში̂ მახ ლეტე̂ – სიძვირე[ებ]ში (სიძვირ[ეებ]ის დროს) საკვებს (ხორბლეულს, სიმინდს...) ფასი ძალიან ემატება.

ძვირო̈ **ʒvirõ** ძვირი дорогой expensive.

ძვიროშ **ʒviroš** ზმნს. нареч. adv. ძვირად дорого in high price. ძვირო̈ ვუმ (⁻უმ) ძვიროშ მაჲხლა – ძვირი რამ ძვირად ფასობს.

ძვირფას **ʒvirpas** ძვირფასი дорогой, дрогоценный valuable, precious. დანიშნულეს ძვირფას ტარდ ჩუქბადიჷ̈ ბათაჲნ – დანიშნულმა ძვირფასი ბეჭედი აჩუქა ბათას.

ძივბა|დ|არ **ʒivba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ძიება (ეძიებს, კითხულობს) спрашивать, интересоваться searching (looks for). საბდეს ბშა̄ ნახჷ̈ ამბუჲ ძივბადჲო – საბედა სულ სხვის ამბავს (ამბებს) ეძიებს; ტყოცა̄-ტყოცა̄ ძივბადჲო მიხლეს შაჲრ ჲეწრჷ̈ ამბუჲ – კიდევ და კიდევ ძიულობს მიხეილი თავისი შეყვარებულის ამბავს.

ძივბა|დ|ჼ **ʒivba|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ძივბა|დ|არ **ʒivba|d|ar**. იფსი ძივბადანი ვაჴო̂ ვეჸენო̂? – მაგის საძიებლად ხარ მოსული?

ძირ ბდ **ʒir** bd 1. ძირი, ფესვი корень root. ხეჼ ძირელდა⌈ჳ⌉ თიტეჼ დადას დიკევ – ხე ძირში მოჭრა მამამ ცულით; წიფლოჼ ძარბი ჴერბა̄ხ ჳარჩეჼ – წიფლების ფესვები ქვებს შემოეხვია. 2. ფეხსაცმლის ძირი, ლანჩა подошва shoe sole.

ძირკვ ჲჲ **ʒirḳv** jj ძირკვი, ჯირკვი пень stub. ჩალიხ წა ძარკბივ დეფხდორ ფილპეს – ზამთარში სახლს ჯირკვებით ათბობდა ფილიპე.

ძირკო|დ|არ **ʒirḳo|d|ar** გრდმ. прх. trans. ⌈ამო⌉ძირკვა (⌈ამო⌉ძირკავს), ძირფესვიანად ამოგდება, მოსპობა выкорчёвывать, искоренять rooting out. ჴავენაჲნო̂ ალნობივ მიჼდრელეჼ ხენბი ძირკოდო ტრაქტორივ – საყანედ ალვნელები მინდვრიდან ხეებს ძირკავენ ტრაქტორებით.

ძირხ⌈ვ⌉ნაჸო̂ დდ **ʒirx⌈v⌉na’ô** dd ძირხვენა, ოროვანდი лопух большой, репейник burdock, . ბაჲრლაჸუჲვ ჳალ ახკიჼჩო̂ ძირხ⌈ვ⌉ნაჸო̂ჼ ძარბი დაყჼლათრათხ – წაწვეტებული ჩხირით ამოთხრილი ძირხვენების ძირებს ვჭამდით ხოლმე.

ძიძ ბჲ **ʒiʒ** bj ძუძუ грудь, молочная железа breast. ფსტეივ ძიძი ლეჭყოჲო̂ – ქალები ძუძუებს მალავენ.

ძმარ ბდ **ʒmar** bd ძმარი уксус vinegar. იმერლუჲნ̂ დაყრე⌈ჳ⌉ ძმარეხ ცო ლავმაკე̂ – იმერლები საჭმელში ძმარს ვერ ელევიან.

ძმარე̄ლეჼ **ʒmarēlẽ** ძმრიანი с уксусом, в уксусе acetous. ძმარე̄ლეჼ დაყარ ბაყეჸ ჩამლოჼდა – ძმრიანი საჭმელი მართლა გემრიელია.

ძმისწულ ვბ; ჲდ **ʒmisçul** vb; jd ძმისწული племянник, племянница (со стороны брата) nephew, niece. ცჳაჲნ̂ ძმისწლეხ საჸბჸ ცო ვარ სოგოჳე̄, ოჰა′ჸ დაჳ ვალირ – ერთ ძმისწულზე მეტი არ მყავდა და ისიც მოკვდა; ძმისწლივა̄, დისწლივა̄ ფალი დეფცორ ვაშიგო̂ – ძმისწულები და დისწულები ზღაპრებს უყვებოდნენ ერთმანეთს.

ძნა დდ **ʒna** dd ძნა сноп sheaf. ძნაიხ ცე̄რ ბუჲტგეთხ ბალ‘ჼ – ძნას თითქმის ვრჩებით; მიჩხმაჸ კოლექტივეჼ ძნაჲშ̂ ლათ̣ერ – ყველგან კოლექტივის ძნები იდგა.

ძოლ ჲჲ **ʒol** jj ძვალი кость bone. ფჳარან ძოლი ჴასიჼ – ძაღლს ძვლები გადაუყარეს; შუჼ ძოლი ლეჳჲოშ, ებე ჲათხჲოშ, ებე დეკარჲოშ – დაჳ მალვალოჼცისო̂... –

თქვენი ძვლების კრეფით, ამათი დატირებით, ამათი დათვლით – დავიღალე აკი (არსენ ბერთლანი).

ძოლ-ბილი ჲ **ʒol-bili** j ძვალ-რბილი кости и мякоть flesh and bone. თეფხოშ ძოლ-ბილი ნიფსჲიქჼ მათეს ქოთმი აჰოშ ლაცვიქჼჩო̂ პოვლენ – ცემით ძვალ-რბილი გაუსწორა მათემ ქათმების პარვაში დაჭერილ პავლეს.

ძოლლიჼ **ʒollĩ** ძვლიანი с костями, костистый bony. ძოლლიჩო̂ დითხოვ ჩამლიჼ წვეჼ თეგოჲო̂ – ძვლიანი ხორცით გემრიელ წვენს ამზადებენ.

ძოლწიჼ **ʒolc̣ĩ** უძვლო[დ] без костей boneless. მოტ ძოლწიჼ ბაჲნო̂, თური ვუნელეჸ (⁻უნელეჸ) ჰალ დეწე̂ ალʻჼ – [რაკი] ენა უძვლოაო, განა ყველაფერს თქმა უნდა?

ძორაჴ ჲჲ **ʒoraq** jj აგდებ. пренебр. by m. f. see იტყვიან დასაქორწინებელ ვაჟზე дзорак (говорять о ещё неженатом парне) is said on a single / unmarried young man.

ძრახო|დ|არ **ʒraxo|d|ar** გრდმ. прх. trans. ძრახვა (ძრახავს) осуждать blame. მოც̧ჼ ადმიეჼ ჰამივაჸ ძრახოდო – ცუდ ადამიანს ყველა ძრახავს.

ძროლაჸო̂ **ʒrola'ô** ბუნიკი наконечник стрелы arrow tip, point. ძროლაჸო̂ ოლ̧დიენო̂ წაქ – წვერწამოცმული ისარი.

ძრომა|დ|ალარ **ʒroma|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ძრომიალი (ძრომიალობს) лазить wandering about.

ძუ[ვ]^1 **ʒu[v]**^{1} ძუ самка, сука female animal. ძუვ ფჰარავ ლობეჲუხე[ჰ] კაწი დიხკერ – ძუ ძაღლმა ლობის ძირას ლეკვები დაყარა; ქომჼ ბჭარწელჩ ძუვა̄ხ დაწურ – მამალი მგლები ძუებს დასდევდნენ.

ძუ[ვ]^2 ჲჲ **ʒu[v]**^{2} jj ძუა волосы конского хвоста, конский хвост horse hair. ფაშტენ ძუვ დაჰ ლერკჼლათე̂ – მოზრდილ კვიცს (2-3 წლამდე) ძუას ჰკრეჭენ ხოლმე; ძუეჼ ქარსნი ჲეფცჼლათე̂ – ძუის საბლებს წნავენ ხოლმე; ხილო[ჰ] ძუ[ვ]ეჼ ჩო ბალ̧ორ – წყალში ძუის ბეწვი ეგდო.

ძუგძუგაჲნო̂ **ʒugʒugajnô** ზმნს. нареч. adv. ცუნცულით мелкой рысью trotting. მულ თაჴჲიენო̂ ცოკალ დალდანორ ძუგძუგაჲნო̂ –კუდათრეული მელა მოდიოდა თურმე ცუნცულით.

ძუკნ ბდ **ʒuḳn** bd ძუკნა сука bitch. ძუკნევ მოსენ ქოკეხ ცარკ ჲალʻჼ – ძუკნამ მოსეს ფეხზე უკბინა.

ძულბა|დ|ალარ **ʒulba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. შეძულება (შესძულდება) стать, сделаться [воз]ненавиденным hating. სე აგენ ზარმაც სტაკ ძულბალა – ბებიაჩემს ზარმაცი კაცი ეჯავრება (სძულს).

ძუნა|დ|ალარ **ʒuna|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. მძუნაობა (მძუნაობს) случаться (о животных) coupling, pairing.

ძუ̃ძულ ჲ **ʒũʒul** jj ძუნძული, ჯანჯალი (ცხენისა) езда трусцой trotting. თელვი ვოტუშ ფიცხრ̂ ძუ̃ძლევ ვჭევგერასრ̂ – თელავში რომ მივდიოდი, ფიცხოს (ცხენის სახელია) ძუნძულმა ლამის მომკლა; კიკალდარეჩრ̂ ალნი[ჴ] ძუ̃ძულ ეცითიეʹნე̂ მიტროს დონევგრ̂, მაქდარეჩრ̂ ალუჲნაჲხ ძუ̃ძულ ჴეჴითოშ ჴალ თილʻგერ – ქვემო ალვანში ძუნძული დააწყებინა მიტრომ ცხენს და ზემო ალვანს კინაღამ გასცდა ძუნძულით.

ძურწ ბდ **ʒurç** bd ძურწა щетинник bristle-grass. ე ბა̆დრი ძურწილო̄ხ ლელრალრ̂ – ეს ბავშვები ძურწებში დადიოდნენ თურმე.

ძუძაკ ჲდ **ʒuʒaḳ** jd პატარა გოგონა девчонка little girl. ძუძკეს ეზო გუკუჲ ლაპწოჲრ̂ – პატარა გოგონა ეზოში თოჯინებს ათამაშებს.

ძუძრაჴ ვბ **ʒuʒraq** vb ქალაჩუნა (კაცი, ბიჭი), ქალაბიჭა, გოგოჭუა маменький сыночек cissy (man, boy), temboy. ძუძრაჴ სტაკ ნახლო ცო ვეწე̂ ვა̄გა̊ – ქალაჩუნა კაცი ხალხში არ უნდა ერიოს.

წ

-წ **-ç** ნაწილაკი частица part. -ჯერ, -ხელ раз[а] times. შაწ ჴო ჲეთხ და – ორჯერ სამი ექვსია; ტყაწ ტყა ტყაუზტყ და – ოცჯერ ოცი ოთხასია; მელʻწ აჲლʻნას ჴოგრ̂, ჩუ მეყაჲნრ̂! – რამდენჯერ გითხარი, გაჩერდი-მეთქი!.

წა დდ **ça** dd სახლი дом home; house. თხე წინგო[ჴ] ში ბჭარკ ბა – ჩვენს სახლს ორი თვალი (ოთახი) აქვს; წენი[ჴ] წანოლ ჲა – სახლში სისუფთავეა; სოსრ̂ ი̂ცგეჯ ვუჲტუ̂ წი̄ნი̂ – სოსო ახლადა მიდის სახლში; წინგომცი̂ ტყოჯ ბა ნიყ – სახლამდე კიდევ არის გზა; წა ცო დაჩრ̂ ვაჟარვ წენბუჲ თეგდითრ̂ – ძმები, რო-

მელთაც სახლი არა აქვთ, სახლებს აშენებინებენ; შიოს ცენეხგეჸ დოფხდითიქჼ შარჷჼ წა – შიომ წლეულსღა გააწყობინა თავისი სახლი.

წაგება|დ|არ **ç̣ageba|d|ar** გრდმ. прх. trans. წაგება (⌈წა⌉აგებს) проигр⌈ыв⌉ать loss. ასს̄, აჲნკოსა′ჭ ჯილდუჲ დიხკე′ნეთხ, ას აჲნკუჲნ წაგებადინას – მე და ანიკომ სანაძლეო დავდეთ და მე ანიკოსთან წავაგე.

წაჲბლი̂ დდ **ç̣ajblî** dd წაბლი каштан chestnut. წჷჼგორჷე⌈ჰ⌉ წაბლოჼ ხენ⌈ბ⌉ი ძედახკე̂ – წინაგორში წაბლის ხეები დგას; ჭარშ წაბლოხ დუწჷჼ – ღორები წაბლით გაძღნენ.

წაჲლი̂ ბდ **ç̣ajlî** bd წალი (წლინახევრის, ორი წლის დედალი თხა, რომელსაც ჯერ ციკანი არ მოუგია) полуторагодовалая коза female goat not yet kidded. წალოვ კმატუხ დაქარ დაყორ – წალი კლდეზე ბალახს ჭამდა; წალუჲ შირიქი̂ დიკეჼ – წალები შირაქში წაასხეს (წაიყვანეს).

წაჲნი̂ **ç̣ajnî** წმინდა, სუფთა чистый, чистоплотный pure. მაჲრამ წაჲნი̂ ადმეჼ და – მარიამი წმინდა (სუფთა) ადამიანია; ǎნის წაჲჩრ̂ (წანიჩრ̂) ქოჯნივ წა აჴ ჴაკჷჼ – ანიმ წმინდა ცოცხით სახლი დაგავა.

წაჲრვეჼ **ç̣ajrvẽ** სახელოვანი, სახელიანი именитый, знаменитый, авторитетный famous, well-known. ამლარჷჼ ნიკრ̂ წაჲრვეჼ სტაკ ვარე̄, ფჴევ ზორაჲში̂ მაჲხვორ – ამაანთ (ქადაგიძე) ნიკო სახელოვანი კაცი იყო და სოფელი ძალიან აფასებდა.

წაკწაკ: წაკწაკ დ|არ **ç̣aḳç̣aḳ: ç̣aḳç̣aḳ d|ar** გრდმ. прх. trans. წიწინი (წიწინებს), ბევრი ლაპარაკი წვრილი ხმით ныть (о человеке) cheeping (of human). მიჩ ფსტუჲჼჩონ კორტუჲნი̂ წაკწაკ დარ ხეჸე̂ – ზოგმა დედაკაცმა მოსაბეზრებელი წიწინი იცის.

წალამ ბდ **ç̣alam** bd წალამი (ვაზის ნასხლავი) ветви, полученные после обрезки виноградника vine branches. გოდორ წალმეხ ბუწჷჼ – გოდორი წალმით აივსო; წალმეგორჷეჼდა⌈ჰ⌉ ვენჭე⌈ჰ⌉ დაჴ ლალილს̄ ცო დაგერ – წალმისგან ვენახში გასავლელი აღარ იყო.

წალიკ დდ **ç̣aliḳ** dd წალიკა водяной перец, горец перечный water pepper. წაჲლკეჼ წომალ (წომოლ) თეგობრ̂ – წალიკისას წამალს ამზადებენ.

წალტ დდ **ç̣alṭ** dd წალდი, ხისტარიანი წვერმოკაუჭებული საკაფი იარაღი старинный удлинённый топорик для обрезания побегов с деревянной ручкой, с изогнутым лезвием и носиком на конце hook bladed axe. ბესოს

წალტევ ქოკ თიტე̃ – ბესომ წალდით ფეხი გაიჭრა; ჸუ̃ლო⌈ჸ⌉ ჸამიგჸეც ქორე⌈ჸ⌉ წალტი დალირ – ტყეში ყველას ხელში წალდები ეჭირა.

წა̌ლო̂^{1} ბდ **ç̣ălô**^{1} bd წალო (კედელში დატანებული განჯინა ლოგინის შესანახად) стенной шкаф, ниша для хранения постели cupboard (in the wall to keep bedding). წა̌ლო⌈ჸ⌉ მათ̧იშ დატე̂ – წალოში ლოგინები აწყვია; წა̌ლოუჲ მოთ̧ ბეხკო̂ – წალოში ლოგინს ალაგებენ.

წა̌ლო̂^{2} ბდ **ç̣ălô**^{2} bd სიმინდისა და ქერის მოსაშუში მოწყობილობა ქუმლის დასამზადებლად устройство для поджаривания кукурузы и ячменя для приготовления толокна utensil for frying corn and barley to prepare oatmeal. მეზობლეს წა̌ლო̂ დროვბადბიე̃ სო̃ – მეზობელმა სიმინდისა და ქერის მოსაშუში მოწყობილობა მათხოვა.

წა̌ლო̂^{3} **ç̣ălô**^{3} ზმნს. нареч. adv. დღეიდან მეშვიდე დღეს в седьмой день с сегодняшнего on the seventh day from today. წალო̂ ჸაში და სოგო დეხინო̂ – დღეიდან მეშვიდე დღეს სტუმრები მყავს დაპატიჟებული; წა̌ლო̂ ჸუ̃ლო̂ ვახა̃ პექლას – დღეიდან მეშვიდე დღეს ტყეში წასვლას ვაპირებ.

წა̌ლო̄ ჲ **ç̣ălō** j დღეიდან მეშვიდე დღე седьмой день с сегодняшнего the seventh day from today. წა̌ლო̄ თხადოლო̃ ვორ́ლ‘ღე̃ დე და – „წა̌ლო̄“ დღეიდან მეშვიდე დღეა; წალო̄ ჩაჯ ჲა ჯავ დაცა̃ – დღეიდან მეშვიდე დღე შორსაა ყანის მოსამკელად.

წამ|დ|ალარ (**წემ|დ|ალარ**) **ç̣am|d|alar** (**ç̣em|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈გა⌉წმენდა (⌈გა⌉იწმინდება), გასუფთავება ⌈п⌉⌈о⌉чиститься to clean, to tidy. ლაფლო⌈ჸ⌉ აჸო̂ ვოქე'ნესო̂, ნასტ დაჸ წამვაჲლნას – ტალახში წავიქეცი და ძლივს გავსუფთავდი.

წამ|დ|არ (**წემ|დ|არ**) **ç̣am|d|ar** (**ç̣em|d|ar**) გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉წმენდა (⌈გა⌉წმენდს), გასუფთავება ⌈п⌉⌈о⌉чистить to clean / tidy. ივსებეს ჩოჯაცო̂ კალთევ შალთ წამჲიერ – იოსებმა ჩოხის კალთით ხანჯალი გაწმინდა; ბაბოს ნეკ წემოდო̂ – პაპა დანას წმენდს; მამოს წყებეც დუჯ წემოდო̄, დუ̄ფხუ̂ დაჸ დოხე̃ – მამიდა მეტისმეტად ბევრს წმენდს და სამოსი გაცვდა.

წამ|დ|ა̃ (**წემ|დ|ა̃**) **ç̣am|d|ã** (**ç̣em|d|ã**) გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund წამ|დ|არ (წემ|დ|არ)

ç̣am|d|ar (**ç̣em|d|ar**). მიჭრიტაჼ წამდაჼ ცუჲ ლეჸ ჰოჼ? – სარკის გაწმენდა არ გინდა?

წამბა|დ|ალარ **ç̣amba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. რწმენა (სწამს) веровать belief. ეპუჲნ ნაყბისტლოობ ცო წამბალა – ამას ამხანაგობა (მეგობრობა) არა სწამს; ოპარნ და̄ლ წამბალა – მათ ღმერთი სწამთ. 2. წამება (ეწამება) torture. მოჰ წამბალა ე ადმიჼ! – როგორ ეწამება ეს ადამიანი!

წამლ⌈ე⌉ბა|დ|არ **ç̣aml⌈e⌉ba|d|ar** გრდმ. прх. trans. წამლობა (უწამლებს) лечить treatment, cure. ი ბა̆დრენ დაკრეშ წამლ⌈ე⌉ბადებალინრ̂, – დიხნას ი̄ქმეხ – ამ ბავშვს კარგად (გულიანად) უწამლე-მეთქი, – ვთხოვე ექიმს.

წამპალაკ დდ **ç̣amp̣alaḳ** dd მცირე რამ დეტალი ამა თუ იმ საგნისა, იარაღისა, დანადგარისა некая мелкая деталь того или иного предмета, оборудования, станка a little detail of certain subject, tool o equipment. ე წამპალაკ ვუხაგ (¯უხაგ) ლეპლა ე აპარატგო? – ეს მცირე რამ დეტალი რაღა აქვს გამოშვერილი ამ აპარატს?

წამწამ ჲჲ **ç̣amç̣am** jj წარბი бровь eyebrow. ჲაჰგო ჺარჭიჼ, ლაჰისაჼ წამწამი ჲატერ – გოგოს შავი, გველებივით წარბები ჰქონდა; კიმრ̂ წამწამალდა⌈ჰ⌉ ევახ ვა თარ́ლ‘ენრ̂ – კიმო წარბებით ევას ჰგავს.

წანარ|დ|არ **ç̣anar|d|ar** გრდმ. прх. trans. გასუფთავება (⌈გა⌉ასუფთავებს), დაწმენდა, გაწმენდა очищать, ⌈о⌉чистить to clean, to clear. ათხ კოროვ რუჼ ხი წანარდაჼლათერ – ჩვენ ნახშირით რუს წყალს ვასუფთავებდით ხოლმე.

წანახედ, წანაპედ ჲჲ **ç̣anaxed, ç̣anaqed** jj წანახედი, წანახდენი (საქონლის მიერ გაფუჭებული ნათესი) испорченный скотом посев damaged, spoiled (spoiled crop land by the cattle). წანახდეგრ̂ ჰაჭუშ ტყოჸ დუპ ტათებ ცო დაპიჼ ნინუჲგო⌈ჰ⌉ მეველეს – წანახდენის მიხედვით კიდევ ბევრი ფული არ გამოართვა ნინოს მეველემ; წანახდეხ ში თუმაჼ აპითიჼ სოგრ̂ – წანახდენში ორი თუმანი მაზღვევინეს.

წაჼდილ ბდ **ç̣ãdil** bd წანდილი (სარიტუალოდ მოხარშული ხორბალი, რომელიც შეზავებულია თაფლით, ქიშმიშით, ნიგვზით...) кутья boiled wheat for funeral with honey, raisins and nuts). პო ჯამ წაჲჼდლოჼ პეხკდიჼ ნანას – სამი ჯამი წანდილი მოხარშა დედამ.

წანიშ ç̣aniš ზმნს. нареч. adv. სუფთად, წმინდად, ზედმიწევნით чисто, аккуратно clearly, purely, exactly. ბა̌დრი წანიშ გაგოდრ̂ სე ფსტუნავ – ბავშვებს სუფთად ინახავს ჩემი ცოლი; წანიშ კეთერ გერმანულ ტყვევბერჷჼ ვეცქჼჩრ̂ ლუჲნგლარ ფილპენ – წმინდად (ზედმიწევნით) იცოდა გერმანული ტყვეობიდან დაბრუნებულმა ლონგიშვილმა ფილიპემ.

წანოლ ჲჲ ç̣anol jj სიწმინდე, სისუფთავე чистота, опрятность clearness, purity. ბაცბი წანლევ დუჴ ჰ̣ათხჷ̂ ლათ̣ჷ̂ კეჩრ̂ ნახახ – თუშები სისუფთავით ბევრით წინ დგანან სხვა ხალხზე.

წანოლ ჰ̣ეჰ̣|ჲ|არ ç̣anol ḥeḥ|j|ar გრდმ. прх. trans. სისუფთავის დაცვა (დაიცავს) соблюдать чистоту to keep clearness.

წანოლწინა̄ დ ç̣anolç̣inā jj ირგვლივ გამეფებული უსუფთაობა отсутствие чистоты dirt, untidiness spread all around. მიჩჰ̣ჷ̄ წანოლწინა̄ და, ოსი კეცინ̂ ლაწრჷ̄ და – სადაც უსუფთაობაა, იქ გადამდები ავადმყოფობებიცაა.

წაჼწლ⌈ე⌉ბა|დ|ალარ ç̣ãç̣l⌈e⌉ba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. წანწალი (წანწალებს) бродить wandering around. შარემაქა̄ხ დალიწიჼ ფჰ̣არჩ წაჼწლ⌈ე⌉ბალა, თხილოლ ჲეწჷ̂ – ქუჩებში უპატრონო ძაღლები წანწალებენ, სიფრთხილე უნდა.

წარაკ დდ ç̣araḳ dd იწრო რამ გასავლელი ორ ზღუდეს შორის, ორღობე узкий проход меж двумя оградами narrow path / country road. შარიჼმარნ ამბუჲ ჲოშ წარკე⌈ჰ̣⌉ ნატრ̂ ჲუჲტჲანორ – თავის თავთან ლაპარაკით ორღობეში ნატო მიდენილიყო; წარკელალრ̂ დგარდგარაჲნრ̂ დოჰჼ ჯოგ ჲალორ – ორღობეში თქარათქურით ცხენების ჯოგი მოდიოდა.

წარაფ ჲჲ ç̣arap jj წარაფი (პატარა, მოგრძო ტყე) небольшой продолговатый лесок Grove. წარფილო⌈ჰ̣⌉ გალურ ჴარშ ხეცჷ̂ – წარაფებში გარეული ღორ⌈ებ⌉ი იცის.

წარელჩ, წარიშ ç̣arelč, ç̣ariš მრ. იხ. мн. см. pl. see წე[1] ç̣e[1].

წარიშ ç̣ariš მრ. იხ. мн. см. pl. see წე[2] ç̣e[2].

წარმარ ç̣armar ზმნს. нареч. adv. წარამარა, უთავბოლო бестолковый again and again. წარმარ ამბუჲ ჲუჲნ̂ სტაკ ჰ̣ათ̣ეც დაჰ̣ ვეწე ატვაჼ – წარამარა მოლაპარაკე კაცი მაშინვე უნდა ჩააჩუმო.

წარსულ ჲ ç̣arsul j წარსული прошлое past. თეშლაჲნ̂ ცო ვა, მოჩ̣იჼ წარსულ ჲა ის სტაკგო – სანდო არაა, ცუდი წარსული აქვს მაგ კაცს.

წარღუჲნა̄ ჲჲ **c̣arγujnā** jj წარღვნა потоп flood. წარღუჲნაჲხი̂ თარ́ლ‘ენო̂ ამიჼდ ბეცჼ ლამნა̄ხ – წარღვნისმაგვარი ამინდი მოვიდა მთებში.

წარწარაჲნო̂ **c̣arc̣arajnô** მჭახე, მყვირალა (ითქმის ფერზე) крикливый, неприятно-резкий (о цвете) bright (colors). დღევბახ ელნეგო წარწარაჲნო̂ წეგე კაბ ჲაფხურ – დღეობაში ელენეს მჭახე წითელი კაბა ეცვა.

წასტ **c̣asṭ** სპილენძი медь copper. ბიძის არდაგნელჼ წასტჼ ბუნგი კეჰორ – ბიძას არდაგნიდან სპილენძის ჭურჭელი მოჰქონდა.

წაუ̆კუ̂^{1} ბ **c̣aŭḳû**^{1} b მწიკვი щепоть, щепотка pinch. შიკ წაუ̆კუ̂ თუხოჼ ბებლეთ წვენელო̂ – ორიოდე მწიკვი მარილი უყავით რა წვენში; წაკნივ თუჲხ კაპტდებალ სოჼ – მწიკვი მარილი მომაწოდე რა.

წაუ̆კ ბ|ებღარ **c̣aŭḳ b|ebγar** გრდმ. прх. trans. ჩქმეტა ([უ]ჩქმეტს) щипать, ущипнуть pinch. დარსტქჼჩო̂ ბა̆დრენ ჭამლა̄ხ წაუ̆კუ̂ ბებლა̆ლათე̂ – ფუნჩულა ბავშვს ლოყებზე ჩქმეტენ ხოლმე.

წაუ̆კუ̂^{2}, წოუ̆კუ̂ დდ **c̣aŭḳû**^{2}, **c̣oŭḳû** dd მოკლე კუდი короткий хвост, хвостик short tail. ჰარჩომ ბა̆ლ‘ითჩე[ჰ], *გაზნეჼ წოუ̆კუ̂ ჰონაჲნო̂*, ალ‘ო̂ მემცხორივ – ცხვირის დაცემინებისას, *თხის კუდი შენაო*, იტყვიან ხოლმე მწყემსები; ჴელრეჼ წაკნიხ ლაცდიეჼ ფეშკრევ – ცხვარი კუდით დაიჭირა ბალღმა; კნათივ წაკაჲრჩ დათა̆ლათე̂ – ბიჭები კუდებს წვავენ ხოლმე; მარის წაკნივ კერ კეფსითეჼ სოგო̂ – მარიმ კუდით ქვა მასროლინა.

წაქ დდ **c̣ak** dd ისარი стрела arrow. წაქეხ ჺაჲჰკეჼ ძროლაცუჲ თეგდორათხ – ისარზე რკინის ბუნიკებს ვაკეთებდით; წაქეგო[ჰ] ქორთიხ ჭად ჲაჲლი̂, ატყ ბაწრეხ ებლდანაჲნო̂, უჲსჰეც ში პჵჼ ჺაბალე̂ (ჺებალე̂), მე̄ ჩაკ ლოლო̂ – ისარს თავზე ჭდე აქვს მშვილდის ბაწარზე მოსადებად, იქვე ორი ფრთა უკეთია, რათა შორს წავიდეს.

წაღმა̄ ჲ **c̣aγmā** j 1. წაღმა პირი лицевая сторона the smooth side (of fabric). წაღმა̄ მენუხ ჲა ი საკაბეგო? – წაღმა პირი რომელი აქვს ამ საკაბეს? 2. სიკეთიანობა, საქმიანობის აწყობა, დალაგებული ცხოვრება правильный образ жизни well arranged business / life. მოსჲიჩო̂ ადმენენ წაღმა̄ ცო ჲეწე̂ ლირსბადჲალოჼ – ბოროტ ადამიანს დალაგებული ცხოვრება არ უნდა ეღირსოს.

წაწალ^{1} დდ **c̣ac̣al**^{1} dd Penis (Latin) (ბავშვის ენაზე на детском языке on kid’s language).

წაწალ^{2} დდ **çaçal^{2}** dd წაწალი, ძველად – სატრფო, რომელთანაც აკრძალული იყო ქორწინება; დობილი, ძმობილი, ნადობი, ნაძმობი, სულიერი მეგობარი цацал, в старину – любимы (-ая), с которым (-ой) запрещалось заключение брака; духовный друг, подруга, побратимец, названный брат tsatsali-sweetheart in old times whom a man / woman was forbidden to marry; sworn sister, sworn brother, spiritual friend.

წაწლობ დ **çaçlob** d წაწლობა, ძველად – გოგოს და ვაჟის ერთად წოლის ჩვეულება, რომლის დროსაც აკრძალული იყო სქესობრივი ურთიერთობა цацал, в старину – обычай, согласно которому вместе спали парень и девушка, но без полового контакта Tsatsloba-the custom in old era when a boy and a girl could lie in one bed but sexual intercourse was forbidden between them. წაწლობ შობილო, ფხეილო, მოჴევბილო ხეჯერ, ვაჲლო ცო ხეჯერ – წაწლობა ფშავლებში, ხევსურებში, მოხევეებში იცოდნენ, ჩვენში არ იცოდნენ.

წაწყმედა|დ|ალარ (წყმედა|დ|ალარ) **çaçqmeda|d|alar (çqmeda|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. წაწყმედა (წაწყმდება) погубить себе душу to spoil the soul/spirit.

წაწყმედა|დ|არ (წყმედა|დ|არ) **çaçqmeda|d|ar (çqmeda|d|ar)** გრდმ. прх.trans. ⌈წა⌉წყმედა (⌈წა⌉წყმედს) погубить чью-л. душу spoil the spirit. *დალეს წაწყმედადოთხუჲნო̂*, ყაჲჼჩუჲშვ მარხო̂ ჭჸალოშ გაგდორ – *ღმერთი წაგვწყმედსო*, მოხუცები მარხვას მაგრად (მტკიცედ) ინახავდნენ.

წახკ დდ **çaxḳ** dd განაკაწრი, ნათხაჭნი царапин⌈к⌉a scratch. ფხევეგო⌈ჳ⌉ მარʻბაქნინმაქ წახკუჲ დატერ – ხევსურს სახეზე განაკაწრები ჰქონდა.

წახკ დ|არ **çaxḳ d|ar** გრდმ. прх. trans. გაკაწვრა (გაკაწრავს), კეჭნა, დათხაჭნა ⌈по⌉царапать scratching. კოტოვ კანჭივ ტოტა̄ხ წახკ დიერ სოჼ – კატამ კლანჭებით ხელები დამათხაჭნა; ვა̄შლაშ ჭამლეხ წახკ დინას – პარსვისას ლოყა გავიკაწრე.

წა̄ბლ **ça̅bl** წაბლა каштанового цвета (лошадь, корова...) chestnut coloured (horse, cow). წა̄ბლ დოჼ – წაბლა ცხენი.

წა̄ღმ **ça̅γm** 1. ზმნს. нареч. adv. წაღმა, წინ, სწორად вперёд, благополучно, правильно, верно towards, forward, directly. ვაიჼ საქმუჲ იჼც წა̄ღმ ჲუჲტუ̂ – ჩვენი საქმეები ახლა წაღმა (წინ) მიდის; სტაკოვ წა̄ღმ ჲეწე̂ ჲაჼ ამბუჲ – კაცმა

წალმა (სწორად) უნდა ილაპარაკოს. 2. ჲჲ jj წალმა პირი лицевая сторона opposite side. ე ჩითუჼ წა̄ლმ მენუხ ჲა? – ამ ჩითის წალმა პირი რომელია?

წე^1 ჲჲ **c̣e**^{1} jj ცეცხლი огонь fire. ჴებაკნე⌈ჯ⌉ წე აკურ – კერაში ცეცხლი ენთო; ოჴარ ბუჲსუ̂ წე აპყარლორ̂ ჯარჩიჼ – მათ ღამე ცეცხლი ნაცარში შეახვიეს; წარან ჲჭაცარ დეწჷ̂ – ცეცხლს ⌈დ⌉ანთება უნდა; ტატ-შატჷჼ მემცხორი წარიშნ გოგიხ ჸაბახკჷჼლათჷ̂ – სველი მეცხვარეები ცეცხლ⌈ებ⌉ის ირგვლივ სხედან ხოლმე.

წე თაგ|ჲ|არ (თეგ|ჲ|არ) **c̣e tag|j|ar (teg|j|ar)** გრდმ. прх. trans. ცეცხლის შეკეთება (⌈შე⌉უკეთებს) поддерж⌈ив⌉ать огонь put wood in the fire stove. წე თაგჲებათ, წარან დოს ლატდებათ, ცოჯჷ̂ დაჯ ხაჲლუ̂ – ცეცხლს შეუკეთეთ, ცეცხლს შეშა დაუმატეთ, თორემ ჩაქრება.

წე თოხარ (თეფხარ) **c̣e toxar (tepxar)** გრდმ. прх. trans. ცეცხლის დაკვესება (დააკვესებს) высекать, высечь огонь to strike fire.

წე ჲ|ალʻარ **c̣e j|alʻar** გრდუვ. непрх. intrans. ცეცხლში გახვევა (გაეხვევა), ცეცხლის ავარდნა, ცეცხლის მოდება, ცეცხლის მოკიდება (მოეკიდება) обьять огнём, загореться to strike / set the fire. თოფ წომლეხსჼ წე ჲალʻჷჼ დაყჩრ̂ დასახ – თოფის წამალივით მოეკიდა ცეცხლი ხმელ შეშას.

წე ჲ|ა̆ლʻარ (თელʻარ) **c̣e j|ălʻar (telʻar)** გრდმ. прх. trans. ცეცხლში გახვევა (⌈გა⌉ხვევს), ცეცხლის მოკიდება, ცეცხლის წაკიდება поджечь, предадь огню to wrap in fire, strike / set fire.

წე ლათარ (ლეთარ) **c̣e latar (letar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ცეცხლის წაკიდება (⌈წა⌉ეკიდება) загореться, загораться to set the fire. ბელდურჼ ივანჷ̂ საძნეხ წე ლაჲთნოʹერ, ნასტ დაჯ̄ ხალჲინორ – ბელადიანთ ივანეს საბძელს ცეცხლი მოჰკიდებოდა და ძლივს ჩაექროთ; თხაც ცო ხეცჷ̂ თხოჼ, თხე ალახ წე ვუხაჲნრ̂ (¯უხაჲნრ̂) ლათიჼ – დღესაც არ ვიცით, ჩვენს თივას ცეცხლი რატომ წაეკიდა. 2. გადატ. перен. fig. აღელვება (აღელდება), ცეცხლის მოდება (ცეცხლი მოედება), გაცეცხლება разъяриться, рассердиться, разгневаться to become nervous, to get into a rage.

წე ჴეფსითარ (ჴასითარ) **c̣e qepsitar (qasitar)** გრდმ. прх. trans. ცეცხლის გაყრევინება (⌈გა⌉აყრევინებს), კვესვა высекать огонь shake down the fire. წეწარაჲლოჩი̂ ჸერ კაჲ ჲაჲვნოლორ̂, წე ცო ჴეფსითოგჷ̂ – კვესი ხომ არ გაფუჭდა, ნეტავი, ცეცხლს აღარ აყრევინებს.

წარნ დ|ა̆ლʻარ (თელʻარ) **ç̣arn d|ălʻar (telʻar)** გრდმ. прх. trans. ცეცხლისთვის მიცემა (ცეცხლს მისცემს), გადაწვა преда⌈ва⌉ть огню, выжечь, выжигать be burnt.

წარიჼ მოტ̦ ბდ **ç̣arĩ moţ** bd ცეცხლის ენა, ალი язык пламени, пламя flame. წაჲრ მატ̦ავ ვაკვიეჼსრ̂ – ცეცხლის ალმა დამწვა.

წარმაქ დ|ოჸ|დ|არ (ჴელარ) **ç̣armak d|o’|d|ar (qelar)** გრდმ. прх. trans. გამოწრთობა (⌈გამო⌉აწრთობს) закалить, закалять огнём to temper, harden. ქოს-ნიკოს შალთეჼ დუჰ̃ წარმაქ დოჸდიეჼ – ქოსა-ნიკომ ხანჯლის პირი ცეცხლზე გამოაწრთო.

წე|ჲ|ალʻენო̂ **ç̣e|j|alʻenô** მიმღ. прич. particip. ცეცხლმოკიდებული, ცეცხლმოკიდებულო! (წყევლაა) Объятый огнём! (проклятие) fired, you fired! ჰო წე ჲალʻენო̂, ჲალʻ ესერეჼ, წე ჲალʻჲალო̂ ჰოხ! – შე ცეცხლმოკიდებულო, დაიკარგე აქედან, ცეცხლი მოგეკიდოს!

წე² ჲჲ **ç̣e²** jj სახელი имя name. ჰეჼ წე ალʻალ სოგრ̂ – შენი სახელი მითხარი რა! წკიპუჲძევრ̂ წე ჲაშ ბაცავ ვარ – წკიპოიძე (წკიპოშვილი) სახელის მქონე (სახელგანთქმული) თუში იყო.

წე თაგ|ჲ|არ (თეგ|ჲ|არ) **ç̣e tag|j|ar (teg|j|ar)** გრდმ. прх. trans. სახელის მოხვეჭა (სახელს მოიხვეჭს) прославиться gain a name. ბუჰეხ დუჴჩოვ წე თაგჲიეჼ – ომში ბევრმა სახელი მოიხვეჭა.

წე ჲ|ალʻარ (იხარ) **ç̣e j|alʻar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. სახელის გავარდნა (სახელი გაუვარდება) прославиться become famous.

წე ჲ|ა̆ლʻარ (თელʻარ) **ç̣e j|ălʻar (telʻar)** გრდმ. прх. trans. სახელის მიცემა (მისცემს) дать имя to give the name.

წე ჲ|ოღარ (ჲ|ებღარ) **ç̣e j|oγar (j|ebγar)** გრდმ. прх. trans. სახელის წოდება (უწოდებს), დასახელება; სახელის თქმა назвать, называть (именем); упомянуть, упоминать to call, to give the name. ფსტ̦უჲჼჩოვ შაჲრ̂ მარახ წე ცო ჲებღოე̄, შაჲრ̂ მა̄რ გარგლეჩო̄ხ მა̄ ჴენაჸ წარიშ ჲეწე̂ ჲოღჼ – დიაცი თავის ქმარს სახელს არ უწოდებს ⌈და⌉, თავისი ქმრის ახლობლებს კი სხვა (გამოცვლილი) სახელები უნდა უწოდოს.

წე ჲ|ოღ|ჲ|ალარ (ჲ|ებღ|ჲ|ალარ) **ç̣e j|oγ|j|alar (j|ebγ|j|alar)** გრდუვ. непрх. intrans . სახელის წოდება (ეწოდება, დაერქმევა) наз⌈ы⌉ваться to give the name.

ღაზოლი ჲიეჼ სტაკოვ, ლე მოსოლ, სტემახეჸ შარიჼ წე ჲეწე̂ ჲოლჲალოჼ – სიკარგე ჩაიდინა კაცმა, თუ სიცუდე, ყველაფერს თავისი სახელი უნდა ეწოდოს.

წე|ჲ|ალ‘ენო̂ **ç̣e|j|alʿenô** მიმღ. прич. particip. სახელგანთქმული прославленный, известный famous. შაჲქრაჼ დათილ დაკლობა⌈ჰ⌉ წე ჲალ‘ენო̂ ბაცავ ლევვორალო̂ – შანქიანთ დათილი გულადობაში სახელგანთქმული თუში ყოფილიყო.

წე|ჲ|აჴინო̂ **ç̣e|j|aqinô** მიმღ. прич. particip. სახელმოხვეჭილი, სახელგანთქმული прославленный famous, well-known. წეჲაჴიჼჩო̂ სტაკონ ჰამივაჸ პატივ ჲებლო̂ – სახელგანთქმულ კაცს ყველანი პატივს სცემენ.

წე^3 **ç̣e^3** ჰქვია зовут, звать is called, is named. ვუხ (~უხ) წე ჰოხ, ბა̃დერ? – რა გქვია, შვილო? სოხ ნიკო̂ წე – მე ნიკო მქვია; ვუხ წერ ჰე ვახაშ – რა ერქვა შენს ძმას?

წებო̂ დდ **ç̣ebô** dd წებო клей glue. წოწყა̄ხ წებუჲვ ქაღალდი ლეთდორ მაკას – ჭუჭრუტანებზე წებოთი ქაღალდებს აკრობდა მაკა.

წეგ|დ|ალარ **ç̣eg|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გაწითლება (⌈გა⌉წითლდება) ⌈по⌉краснеть to become red. სტაბო⌈ჰ⌉ ჰუნიშ წეგჲალიჼ – შემოდგომაზე ტყეები გაწითლდა; ვუხაჲნო̂ (~უხაჲნო̂) წეგვალიჼ ო ვოჰ? – რატომ გაწითლდა ის ვაჟიშვილი? ოჴუჲგო⌈ჰ⌉ ჭამლი წეგჲალიჼ – მას ლოყები გაუწითლდა.

წეგ|დ|არ **ç̣eg|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაწითლება (⌈გა⌉აწითლებს), წითლად შეღებვა ⌈с⌉делать красным, окрашивать, красить в красный цвет to become red, to dye in red color. აჴსბა̄ხ გაგნი წეგჲო (წეგოჲო̂) – აღდგომას კვერცხებს წითლად ღებავენ; ბუჰი დუჲნში წეგოვ წეგბიეჼ – მოჩხუბრები სისხლმა წითლად შეღება.

წეგეჼ **ç̣egẽ** წითელი красный red. წიგსაჼ წეგეჼ ბაჲრახ ბაჰორ ჰათხე̂ – სისხლივით წითელი ბაირაღი მიჰქონდათ წინ; ვაჲ წეგეჩო̂ ფსტარავ დუყ ღაზიშო̂ ებწო̂ – ჩვენი წითელი ხარი უღელს კარგად ეწევა.

წეგნა̄, წეჲგნა̄ დდ **ç̣egnā, ç̣ejgnā** dd ირგვლივ გამეფებული სიწითლე, წითელი ფერი распространяющаяся вокруг краснота (красный цвет) red color spread around. მათხონ გოგიხ ჺურდეჼ წეგნა̄ ლათ̦ერ – მზის ირგვლივ დილით სიწითლე იდგა; მათ̦-მათ̦ე⌈ჰ⌉ წეგგორეჼდა⌈ჰ⌉ წეჲგნაჲშო̂ დარ – ადგილ-ადგილ სისხლისაგან სიწითლე⌈ები⌉ იყო.

წეგოლ ჲ **ç̣egol** j სიწითლე краснота, красность redness. ვახრიკაჸ სტაკ მარლ‘ო̂ წეგლევ ბეკხეთჲიეჼსო̂ – ლოთი კაცის ცხვირის სიწითლემ გამაოცა (გამაკვირვა).

წეგო̄რეჼ **çegōrē̃** სისხლიანი, გასისხლიანებული в крови, окровавленный bloody. მიხო̂ დენიც წეგო̄რეჼ ვეცეჼ ჩუ – მიხო სრულიად გასისხლიანებული მოვიდა შინ.

წევარ დდ **çevar** dd მწევარი борзая greyhound. წევრი აჴეხ დაჲწჳ̃ – მწევრები ნადირს დასდევენ; წევრეხ ზორაჲშხი̂ საგ [ჺ]იტი̂ – მწევარზე უკეთესად ირემი დარბის.

წევრ დდ **çevr** dd წევრი член (общества) member. მუში გამგეობ წევრა̄ხ ხატ̡დალოჼ – მუშები გამგეობის წევრებს შეეკითხნენ.

წეთ̡ დ **çet̡** d სახელი, დიდება, ნამუსი, სინდისი имя, слава name, fame, honour. დუჴ დაკლოჼ ბაცავ ვარ, მე̄ ჴამახეც ზორაჼ წკიპუძევ[რ̂] ვარე̄, წეთ̡ა′ჲ ოჴუჲნ დისეჼ – ბევრი გულადი თუში იყო, მაგრამ ყველაზე გულადი წკიპოიძე (წკიპოშვილი) იყო და სახელიც მას დარჩა.

წეჲგ[ი̂], წი̄გ[ი̂], წიგ[ი̂] დდ **çejg**[î], **çīg**[î], **çig**[î] dd 1. სისხლი кровь blood. დარდუვ მაჲრმენ ფხაჲვნა̄ხ წი̄გ[ი̂] ლაფსდიეჼ – დარდმა მარიამს ძარღვებში სისხლი გაუშრო; ქე დავდიეჼჩო[ჴ̡] წეგოჼ გაბნი ლათ̡ერ – სადაც ცხვარი დახოცეს, სისხლის გუბეები იდგა. 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word combination.

წეგო̄ხ დ|ავარ **çegōx d|avar** გრდუვ. непрх. intrans. სისხლში ამოსვრა (ამოისვრება), სისხლით გასვრა, გასისხლიანება выпачкаться кровью, окровавиться to become / get bloody. ვაშეგო ტოტი წეგო̄ხ ჲავეჼ – ძმას ხელები გაუსისხლიანდა.

წეგო̄ხ დ|ავინო̂ **çegōx d|avinô** მიმღ. прич. particip. სისხლში ამოსვრილი, გასისხლიანებული окровавленный, в крови to be bloody, to be covered with blood. თურენ ლესტინო̂ ბაცბი წეგო̄ხ ბავინო̂ იხრალო̂ ჩუ – ნაომარი (ხმალნაქნევი) თუშები გასისხლიანებულები მიდიოდნენ თურმე შინ.

წეჲგ[ი̂] (წი̄გ[ი̂], წიგ[ი̂]) დ|აჴარ (დ|ახარ) **çejg**[î] (**çīg**[î], **çig**[î]) **d|aqar** (**d|axar**) გრდმ. прх. trans. სისხლის ამოღება ([ამო]უღებს), სისხლის გამოდენა, სისხლის გამოშვება, გასისხლიანება выпустить, выпускать кровь, окровавить to remove blood, to become bloody. ბაცბივ ალ′ო̂, მე̄ ბჩოგ ქექალაშ წი̄გ[ი̂] დაჴარ დაქეჼ დაჲნო̂ – თუშები ამბობენ, რომ გაზაფხულზე სისხლის გამოშვება სასარგებლოათ.

წი̄გი̂ (წი̄გ⌈ი̂⌉, წიგ⌈ი̂⌉) დ|აჴითარ (დ|ახითარ) **c̣īg**⌈î⌉ (**c̣īg**⌈î⌉, **c̣ig**⌈î⌉) **d|aqitar** (**d|axitar**) გრდმ. прх. trans. 1. სისხლის დადენა (⌈და⌉ადენს) окровавить to make someone bleed. შაქროს პეტუჲნ ბუჲნოვ წი̄გ⌈ი̂⌉ დაჴითიქჼ – შაქრომ პეტოს მუშტით სისხლი ადინა. 2. სისხლის დადენინება (⌈და⌉ადენინებს) заставить окровавить to make someone bleed. მიხუჲნი̂ ქორთრ̂ ლაწირე̄, შაჲრ ნანევგრ̂ შოშრევ წიგ⌈ი̂⌉ დაჴითერ – მიხოს თავი სტკიოდა და თავის დედას შაშრით სისხლი დაადენინა.

წეჲგ⌈ი̂⌉ (წი̄გ⌈ი̂⌉, წიგ⌈ი̂⌉) ეცარ (ევ|დ|არ) **c̣ejg**⌈î⌉ (**c̣īg**⌈î⌉, **c̣ig**⌈î⌉) **ecar** (**ev|d|ar**) გრდმ. прх. trans. 1. სისხლის აღება სამედიცინო მიზნით (⌈ა⌉უღებს, აიღებს) взять, брать кровь в медицинских целях to sample blood for medical purposes. 2. სისხლის აღება შურისძიების მიზნით (⌈ა⌉უღებს, აიღებს) взять, брать кровь в целях мести to take revange on somebody.

წეჲგ⌈ი̂⌉ (წი̄გ⌈ი̂⌉, წიგ⌈ი̂⌉) მახკ|დ|ითარ (მეხკ|დ|ითარ) **c̣ejg**⌈î⌉ (**c̣īg**⌈î⌉, **c̣ig**⌈î⌉) **maxḳ|d|itar** (**mexḳ|d|itar**) გრდმ. прх. trans. სისხლის დაღვრევინება (⌈და⌉აღვრევინებს) заставить пролить кровь shed one’s blood.

წეჲგ⌈ი̂⌉ (წი̄გ⌈ი̂⌉, წიგ⌈ი̂⌉) ჰაბარ (ჰებარ) **c̣ejg**⌈î⌉ (**c̣īg**⌈î⌉, **c̣ig**⌈î⌉) **ḥabar** (**ḥebar**) გრდუვ. непрх. intrans. სისხლის აჩქარება (⌈ა⌉ჩქარდება), სისხლის აჩქეფება, სისხლის მოწოლა speed up the blood, rush the blood. ალელბადჲალოჩ̂ონ წი̄გი̂ ჰაბიჼ სოჼ – ალელვებულს სისხლი მომაწვა.

წეჲნრენი, წი̄ნრენი **c̣ejnreni, c̣īnreni** მრ. мн. pl. სახლეულნი, შინაურები, ოჯახის წევრები, სახლობა домашние, члены семьи, семейство kinsman, household. წეჲნრეჩუჲშნი̂ (წი̄ნრეჩუჲშნი̂) ბუჰეხ კნათ ვჭევრქჼ ამბუჲ ლარკ ცო ჲახენჲა – შინაურებს ომში ბიჭის დაღუპვის ამბისთვის ყური არ მოუკრავთ. შდრ. ср. comp. წა **c̣a**.

წეკრ̂ დ **c̣eḳô** d წეკო, თამბაქო махорка, табак tobacco. თედლიგო⌈ჰ⌉ წეკუჲგორქჼდა⌈ჰ⌉ მაჭ ჲა კაპრშჲაჲლნრ̂ – თედლის წეკოსგან ულვაში აქვს გაყვითლებული; ფხევა̄ ფსტეივ წეკრ̂ ებწრ̂ – ხევსურთ დიაცები წეკოს ეწევიან.

წელტი დ **c̣elṭi** d მრ. мн. pl. ახალი წელი, ახალი წლის დღესასწაულები Новый год, новогодние праздники New Year, New Year Holidays. წელტა̄ხ ვაშ⌈ბ⌉ინ ჰაშელ იხა̃ლათე̂ – ახალ წელს ერთმანეთთან სტუმრად დადიან ხოლმე; წელტინაჲნრ̂ ჴარშ დარსტოდრ̂ – ახალი წლისთვის ღორებს ასუქებენ.

წენბუჲ, წემნუჲ **c̣enbuj, c̣imnuj** მრ. იხ. мн. см. pl. see წა **c̣a**.

წეჼგო̂ დ **çẽgô** d წენგო зелёная скорлупа ореха walnut outer rind. წეჼგო̂ ბშარკუ̄ხ დიფლო̂ – წენგო თვალებს წვავს (თვალებში ძვრება); წეჼგოვ ტოტი ჲავჲიჼ სეჼ – წენგომ ხელები გამიფუჭა; წენგოხ ტოტი ჲავჲინას – წენგოში ხელები გავისვარე.

წერა|დ|არ (დაწერა|დ|არ) **çera|d|ar** (**daçera|d|ar**) გრდმ. прх. trans. წერა (⌈და⌉წერს) ⌈на⌉писать writing. მელʻელეჸ წერადებ, მოჳ მაჼც ცო დაწერადბომაკე̂ ჰოჼ – რამდენიც გინდა წერე, სიმღერას (ლექსს) მაინც ვერ დაწერ.

წერაქ დდ **çerak** dd წერაქვი кирка pickaxe. თიშიჼ გალვაჼ ჲოხჲაჼ ლევნეს წერაქ დეხიჼ სოხ – ძველი გალავნის დასანგრევად ლევანმა წერაქვი მთხოვა.

წეს ბდ **çes** bd წესი, ჩვეულება, წესრიგი обычай, нрав, порядок, правило custom, order. ბაცბიგო⌈ჰ⌉ წესულ და: მაცმე̄ სტაკ ჟეგო̂ ლო, უჳ დენი⌈ჰ⌉ წენი⌈ჰ⌉ ქოჯო̂ ცო ჰვეჳო̂ – თუშებს წესად აქვთ: როცა კაცი (მამრი) ცხვარში წავა, იმ დღეს სახლში ცოცხს არ გვიან; დიჼჩონა̄, დალოჼჩონა̄ შარიჼ წეს ბეწე̂ ბობალოჼ – ცოცხალსაც და მიცვალებულსაც თავისი წესი უნდა ექნას (შეუსრულდეს). იხ. см. see ჴელ **qel**.

წეს-ბოს ბდ **çes-bos** bd ზერელე წესი неполный порядок superficial order. ფჰორეჼ წეს-ბოს ბებაʼელეთ, ჩუ̄ დიფშლეთ ვაჲ, ჰიდნო̄ დაგე̂ – ვახშმის ზერელე წესი ჰქენით და დავწვეთ, გვიანიღაა.

წესრიგ ჲ **çesrig** j წესრიგი порядок order. წესრიგ მიჩხმაჸ ლაზეჼ ჲა – წესრიგი ყველგან კარგია.

წეწა|დ|არ (დაწეწა|დ|არ) **çeça|d|ar** (**daçeça|d|ar**) გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉წეწა (⌈გა⌉წეწს), დაწეწა ⌈по⌉трепать to card. მახკარ კეჭ წეწადჲოშ მალდალირ – გოგოები მატყლის წეწვით დაიღალნენ.

წეწარაჲლჩი̂ ჲ **çeçarajlčî** j მრ. мн. pl. კვესი ⌈ცეცხლ-ცეცხლები⌉ огниво sparking flint. წეწარაჲლჩვ წე აკოჲო̂ – კვესით ცეცხლს ანთებენ.

წვე̄ლ ჲჲ **çvēl** jj მაწონი (უპირატესად ცხვრის რძისაგან) мацони, простокваша (преимущественно из овечьего молока) yogurt (made from sheep milk). დუდახლუჩო̂ წველეხიჼ ცო̄მ დისეჼგე̂ – წელანდელი ცხვრის მაწვნისა არაფერი დარჩა; წველევ (წველას) ოთრეგო̂ სა დერწდითიჼ – ცხვრის მაწონმა ოთარს სული მოაბრუნებინა.

წიბ⌈ო̂⌉ ვბ **çib**⌈**ô**⌉ vb წმინდანი святой, святая saint / holy person.

წიბუჲჼ ჩუა̄ ჲ **çibuǰ̃ čuā** j წმინდანის ბინა обитель святого house of the saint.

წიბრუჲ ბ **çibruj** b მრ. мн. pl. წმინდანები, ხატები святые saints, icons. წიბრუჲვ ვაჲ დაცოდო, ვაიხ ზრუნალა – წმინდანები ჩვენ გვიცავენ, ჩვენზე ზრუნავენ.

წივ: წივ დ|არ **çiv: çiv d|ar** გრდმ. прх. trans. წივილი (წივის) визжать, пронзительно кричать yelling. მაშინევ წივ დარეხ ლარკი ჲულერ სჷჼ – ორთქლმავლის წივილისაგან ყურები მიწიოდა; წივ დოშ მაქრენა არწივ დალდანორ – წივილით ზემოდან (მაღლიდან) არწივი მოჰქროდა თურმე.

წივკება|დ|არ (დაწივკება|დ|არ) **çivḳeba|d|ar (daçivḳeba|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉წიოკება (⌈და⌉აწიოკებს) всполошить, взбудоражить, встревожить, напугать getting into a panic. ქუჲრცნევ ქოთმი წივკებადო სოგო ბუსჷ̄-ბუსჷ̄ – დედოფალა ქათმებს მიწიოკებს ღამღამობით.

წიკ ჲჲ **çiḳ** jj წვივი, კანჭი голень shin. სტამიჼ წიკი – სქელი წვივები; ჲარწიჩო̂ წიკა̄ხ ნიტ̧ ლაჰბინას ალექსინ – შიშველ წვივებზე ჭინჭარი მივადე ალექსის.

წიკმაკო̂ **çiḳmaḳô** წიკომაკო, წვრილ-წვრილი, პატარ-პატარა утварь, всякая домашняя мелочь trifles. ჲაჭუჲჩო̂ საქმო̄ხ ცერ ჲაჲლო‘ნას, წიკმაკუჲ ჲისჷჼგჷ̂ სოჼ – დიდ საქმეებს მოვრჩი, წიკომაკოლა დამრჩა.

წიკწიკ დ|არ **çiḳçiḳ d|ar** გრდმ. прх.trans. წიკწიკი (საათისა) (წიკწიკებს) тикать, постукивать (о звуке часового механизма) ticking (of clock). ი სა̄თევ ვუჲჼ (-უჲჼ) ლაჭიჩო̂ აშარვ დო წიკწიკ! – ეს საათი ასე მაღალ ხმაზე რატომ წიკწიკებს!

წინი̂ **çinî** ახალი новый, свежий new. საბლარ წიჼჩო̂ ნაქტრე⌈ჳ⌉ ქე ოთ̧დიჯჼ – საბაანთ ახალ ბინაში ცხვარი დააყენეს; წინი̂ შო იანვარე⌈ჳ⌉ ეთჷ̂ – ახალი წელი იანვარში დგება; წინი̂ თიშჩოხ დეწჷ̂ თელ‘აჼ – ახალი ძველს უნდა სჯობდეს.

წინო̂ დდ **çinô** dd შიშაქი полуторагодовалая самка-овца yearling ewe. წინუჲგო⌈ჳ⌉ ფილრაჼ ბათო̂ ვა თხოგო⌈ჳ⌉ – შიშაქ⌈ებ⌉თან ფილიანთ ბათო გვყავს.

წინარ|დ|ალარ **çinar|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გაახლება (⌈გა⌉ახლდება) обновиться, обновляться renew. მელ‘ჷ̄ ჲაჰონ შარიჼ ვალინო̂ და̄დ დაკიხორ, ოჭუმფლეჯჼ დოკ წინარლარ – რამდენიც გოგონას თავისი მკვდარი მამა აგონდებოდა, იმდენი მწუხარება (გული) უახლდებოდა.

წინარ|დ|არ **çinar|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაახლება (⌈გა⌉აახლებს) обновлять, обновить renew. წინუსეს დოხენო̂ მათ̧იშ წინარდიჯჼ – პატარძალმა დახეული ლოგინები გაახლა.

წინარ|დ|აჼ **çinar|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund წინარ|დ|არ **çinar|d|ar**. ჴაშინ სუფრ წინარდაჼ ხაჭაპური ჲათჿოს – სტუმრებისთვის სუფრის გასაახლებლად ხაჭაპურებს ვაცხობ.

წინა̄ ჲჲ **çinā** jj სიახლე, ახალი (უცხო) გარემო новизна novelty, new (strange) environment. გუჲგი̂ დუჲჴრჼ ქალიქი̂ ვეჸჩე⌈ჴ⌉ წინაჲვ ბჵარკი ყარწჲიჼ – გოგი პირველად ქალაქში რომ ჩამოვიდა, სიახლემ თვალები აუჭრელა; წინაჲში̂ ჲაჩუჲ, მოჴ ატინრ̂ ჳადალე̂ (ჳედალე̂) ე დალმასვალინრ̂ ფეშკარ – ახალი გარემო რომაა, როგორ ჩუმად ზის ეს ღმერთგამწყრალი ბალღი.

წინიშ **çiniš** ზმნს. нареч. adv. ახლად, ხელახლა вновь, заново anew, again. ერმალრ̂ წინიში̂ მაჭ ჲალʻენრ̂ კნათ ვარ – ერმალო ახლად ულვაშამოსული ბიჭი იყო; წინიში̂ დიეჼჩრ̂ ჩუხონ შურ ჲეწე̂ – ახლადშობილ ბატკანს რძე უნდა; ბაგრატ ბიძის წინიშ წა ოთჿდიერ – ბაგრატ ბიძამ სახლი ახლად დადგა.

წინიჭ **çiniç̣** მთლად ახალი совершенно новый completely new. მართას წინიჭ ნაბად ჩუქბადბიე გაბრუჲნი̂ – მართამ მთლად ახალი ნაბადი აჩუქა გაბოს.

წინი̂-წინი̂ **çinī-çinī** ახალ-ახალი свежий, новейший braking (news). ლაზეჼ წინი̂-წინი̂ ამბუჲ იხრ̂ შირქილეჼ – კარგი ახალ-ახალი ამბები მოდის შირაქიდან; წინი̂-წინიჩრ̂ ამბუჲგრ̂ ლარკ ჳეფოშ ჳავალე̂ (ჳევალე̂) ზურაბე̂ – ახალ-ახალი ამბების მოსმენით ზის ზურაბი.

წინუს ჲდ **çinus** jd პატარძალი, რძალი невест⌈к⌉a bride.

წიჼგორა̄ ჲჲ **çĩgorā** jj წინაგორი, პირველი აღმართი მთისკენ მიმავალ გზაზე და ბოლო დაღმართი ბარში დაშვებისას первый подъём по горной дороге the first upward slope towards the mountain road and the last downward slope whendescending in the valley. ლაუ̃მუ დოტუშ წიჼგორე დოინმაქრეჼ აჴ დიფსუ̃ ვომაჸ (-ომაჸ) – მთაში წასვლისას წინაგორში ცხენებიდან ჩამოდის ყველა; ათხა ლაუ̃მრენა დალოშა წიჼგორე ჟაბუჲ ბაჟერა – როცა მთიდან მოვდიოდით, წინაგორში ძროხები ძოვდნენ (ხალხური).

წიჼკალ ჲჲ **çĩḳal** jj მცირე რამ ნაწილი ამა თუ იმ მწებვარე მასისა некая малая часть той или иной вязкой массы a little part of certain adhesive mass.

წი̃კი ჲ **c̣ĩḳi** j მრ. мн. pl. წიხლები (პირუტყვისა) брыканье (животного) kick (of the cattle). ე ათჲავ ზორაჲშ̂ წი̃კი ლესტოჲრ̂ სო̃, ჲო! – ეს ძროხა ძალიან მიქნევს წიხლებს, ქა! შდრ. ср. comp. მარდ **mard**.

წი̃წალ ჲჲ **c̣ĩc̣al** jj 1. წყლის უმცირესი წვეთი რამ, წინწკალი малейшая капелька воды raindrop. ყარო̃ წი̃წლი კიც̂ სო̃ – წვიმის წინწკლები მხვდება. 2. ნაპერწკალი искра sparkle. წარავ გოგიხ წი̃წლი კეფსორ – ცეცხლი ირგვლივ ნაპერწკლებს ისროდა.

წი̃წალ ხილʻარ, წი̃წალსა̃ ეც|დ|ალარ c̣ĩc̣al xilʻar, c̣ĩc̣alsã ec|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მოკურცხვლა (მოკურცხლავს) бежать со всех ног scamper. ესოხ წი̃წალ ხილʻეʼნე̂, იასონე̂ ჩაჳ ტყუჲჳ ვითერ – ესომ მოკურცხლა და იასონი დიდად შორს მოიტოვა.

-წი̃ **-c̣ĩ** უ...ელი; უ...ელო; უ...ო[დ]; უ...ად без, не- without, not (უქონლობის აღმნიშვნელი სუფიქსი, სახელისა და ზმნის ფუძეებიდან აწარმოებს ზედსართავსა და ზმნისართს суффикс, обозначающий отрицание, отсутствие чего-либо, образует прилагательное и наречие от именных и глагольных основ suffix denoting absence of something, it produces adjectives and adverb from the roots of nouns and verbs). მათხწი̃ – უმზეო[დ]. ცარკიწი̃ – უკბილებო[დ]; წარწი̃ – უსახელო[დ] / უცეცხლო[დ]; **დახკიშწი̃** – უღრუბლო[დ]; **ჳაჲჭწი̃** – უსუნო[დ]; **რაზწი̃** – ურაზო[დ]; **ნიფსრეწი̃** – უტოლო[დ], უსწორო[დ]; **ბეხკწი̃** – უბრალო[დ], უდანაშაულო[დ]; **შუწი̃** – უთქვენო[დ]; **ოჳარწი̃** – უიმათო[დ]; **დაგწი̃** – უნახავი, უნახავად; **ათწი̃** – დაუნაყავი, დაუნაყავად; **ქოლაჳწი̃** – ხელუხლებელი, ხელუხლებლად; **მაყ ბალʻწი̃** – თავგაუნებებელი, თავგაუნებებლად; **დივწი̃** – დაუთესავი, დაუთესავად; **ქჳექდალწი̃** – გაუმზადებელი, გაუმზადებლად; **კეჭჲაჳწი̃** – აუღუღარი, აუღუღებლად; **შემოწმადაწი̃** – შეუმოწმებელი, შეუმოწმებლად; **ხიტწი̃** – გაუწყვეტელი, გაუწყვეტლად, განუწყვეტლად; **არლწი̃** – გაულეწავი, გაულეწავად; **ხალწი̃** – ჩაუქრობელი, ჩაუქრობლად; **ყასტწი̃** – მოუშორებელი, მოუშორებლად; **დაკარდაწი̃** – დაუთვლელი, დაუთვლელად; **ბუჳბაწი̃** – უომარი, უომრად, უჩხუბარი, უჩხუბრად; **გამოძივბადაწი̃** – გამოუძიებელი, გამოუძიებლად; **დაბეჭდადაწი̃** – დაუბეჭდავი, დაუბეჭდავად; **ჯორდაწი̃** – ჯვარდაუწერელი, ჯვარდაუწერლად; **დოხდაწი̃** – დაუნგრეველი, დაუნგრევლად.

წიპ დდ **c̣ip̣** dd ძვ. იხ. уст. см. old see ხიჼკალ **xĩḳal**. ფეშკრი დითხო̄რეჩო̂ წიპა̄ხ დუწიჼ – ბალღები ხორციანი ხინკლ⌈ებ⌉ით გაძღნენ; ფსარე ნაჩხო̄რეჼ წიპი დინათხ – გუშინ ყველიანი ხინკლები გავაკეთეთ.

წიპწ დდ **c̣ip̣c̣** dd წიპწა косточка (виноградная) grape stone. ე ქაჲნზეჼ ოც წიპწა̄ხ ბა ბუწინო̂ – ეს ყურძნის მარცვალი წიპწებითაა სავსე.

წირო̂, წირვ ჲჲ **c̣irô, c̣irv** jj წირვა обедня liturgy, mass. წირო̂ ჲალʻლომციჼ საყდრე⌈ჺ⌉ ქოკიმაქ ლაჲთ̧ნას – წირვის გამოსვლამდე ეკლესიაში ფეხზე ვიდექი.

წირა|დ|არ, წირო|დ|არ **c̣ira|d|ar, c̣iro|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. წირვა (წირავს), წირვის ჩატარება проводить обедню liturgy, mass. ფხევ მოძღრევ ალნირეჩო̂ საყდრე⌈ჺ⌉ წირადორ – ხევსური მღვდელი ალვანის საყდარში წირავდა; წირადოშ დივკნეს ლოცუჲ ხეტ̧ო̂ – წირვისას დიაკვანი ლოცვებს კითხულობს. 2. შეწირვა (⌈შე⌉სწირავს) приносить, принести в жертву sacrifice. ცეხენ წმიდ-გიორგინ ჲეთ̧ შეწიროდბინათხ – წელს წმიდა გიორგის ძროხა შევწირეთ.

წიფელ დდ **c̣ipel** dd წიფელი, წიფელა бук beech tree. წიფლეჼ ჺუჼ – წიფლის ტყე; წიფლეხ წიფელ ჯაჲწუ̂ – წიფელს წიფელი ასხია.

წიფლერნა̄ ჲჲ **c̣iplernā** jj წიფლიანი буковый лес covered in beech trees. წიჼგორელ⌈დ⌉ალო̂ წიფლერნა̄ ჲა – წინაგორაში წიფლიანია.

წიწაკ დდ **c̣ic̣aḳ** dd წიწაკა перец pepper. წიწკევ ჭოჭ ყაჺბიჼ სეჼ – წიწაკამ პირი გამიმწარა; ბაკჩ წიწკა̄ხ ბარ ბუწინო̂ – ბალჩა წიწაკ⌈ებ⌉ით იყო სავსე.

წიწაყ დდ **c̣ic̣aq̣** dd ჭუჭრუტანა дырочка, щель hole,chink, crack. წიწყელდა⌈ჺ⌉ ჩუ ჺაჲჭრას – ჭუჭრუტანიდან შევიხედე (ჩავიხედე).

წიწბაჲრაჸო̂ დდ **c̣ic̣bajra'ô** dd მოლაღური, ბიჭო-გოგია иволга oriole. თხე წიწბერაჸუჲჼ მოკ ბარ თხა ტყოკ ლარკა̄ხ ლათ̧ სოჼ – ჩვენი მოლაღურის გალობა ⌈მღერა⌉ დღესაც ყურებში მიდგას. შდრ. ср. comp. გოგ-ბიჭაჸო̂ **gog-bič̣a'ô**.

წიწილ დდ **c̣ic̣il** dd წიწილა цыплёнок chick. ბაბლევგო წიწლი დავიჼ – ბაბალეს წიწილები დაეხოცა (დაეკარგა).

წიწკნა|დ|ალარ **c̣ic̣ḳna|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. წიწკნა (იწიწკნება) есть неохотно nibble, picking. მაცლომციჼ წიწკნალა⌈ჺ⌉, მოჺე̄ ჯელ ბა ჺალ დაყალე̂ ის ჯალ̧უჲნი̂ – როდემდის იწიწკნები, წესისამებრ ჭამე რა ეგ საჭმელი!

წიწკნა|დ|არ **c̣ic̣ḳna|d|ar** გრდმ. прх. trans. წიწკნა (წიწკნის) есть неохотно nibble, picking. ვაიჼ ბალინრ̂ ჲეთ̣ ჰალრივ კაჲ წიწკნადბორალრ̂? – ჩვენს მკვდარ ფურს, ნეტავ, ყორნები თუ წიწკნიდნენ?

წიწკნაცრ̂ ბდ; დდ **c̣ic̣ḳna'ô** bd; dd წიწკანა синица titmouse. წიწკნაცუჲგო[ჴ] პჭანი თეტირ კობლეს – წიწკანას ფრთები დააჭრა კობალემ; წიწკნაცოს ბენე[ჴ] გაგნი ჲიხკჷჼ – წიწკანამ ბუდეში კვერცხები დადო.

წიწმატ̦ დდ **c̣ic̣maţ** dd იხ. см. see წიწმოტ̦ **c̣ic̣moţ**.

წიწმოტ̦ დდ **c̣ic̣moţ** dd წიწმატი кресс-салат watercress. წიწმოტ̦ეხ ტარხუჼ თელ'ჷ სოჼ – წიწმატს ტარხუნა მირჩევნია; წიწმოტ̦ევ მოტ̦ ბაკობრ̂ – წიწმატი ენას წვავს.

წიხ **c̣ix** ზმნს. нареч. adv. სათითოო[დ] каждому по одному separately, individually. ბჴ̌დრინ წიხ ჩურჩხლაცრ̂ ბაჲლ'ნას – ბავშვებს სათითოო[დ] ჩურჩხელა მივეცი.

წკავილ ჲჲ **c̣ḳavil** jj წკავილი резкий крик yelping. ჩაჴრჷჼ ჲალოჩრ̂ წკაჲვლევ ლარკი ყურჲოგერ მიხუჲჼ – შორიდან მომავალმა წკავილმა კინაღამ ყურები დაუყრუა მიხოს.

წკარ: წკარ დ|არ **c̣ḳar: c̣ḳar d|ar** გრდმ. прх. trans. წკარუნი (წკარუნებს) звенеть (о металле, стекле) tinkling. ჰერწნიხ ლე სტაქნეხ ჸაბიკ ბიშბიჩე[ჴ] წკარ დჴ̌ლათჷ – ქვაბს ან ჭიქას კოვზი რომ დაარტყა, წკარუნებს ხოლმე.

წკარწკარ: წკარწკარ დ|ითარ **c̣ḳarc̣ḳar: c̣ḳarc̣ḳar d|itar** გრდმ. прх. trans. წკარწკარის გაღებინება (აწკარუნებს), ჟღარუნი заставить звенеть jingling.

წკარწკარ დ|ითოშ **c̣ḳarc̣ḳar d|itoš** ზმნს. нареч. adv. წკარუნით звеня, позванивая with tinkling.

წკეპლ ბდ **c̣ḳepḷ** bd წკეპლა прут, тонкая ветка cane, stick. ვაშ[ბ]ჴ̄ხ ახკინრ̂ წკეპლი – ერთად შეკრული წკეპლები; ნინოს ტუკუჲნ̂ წიკინმაქდა[ჴ] წკეპლ ბეთ̣იჼ – ნინომ ტუკოს წვივებზე წკეპლა ურტყა; ნანას შარიჼ ბჴ̌დერ წკეპლეხ დაჴიჼ – დედამ თავისი ბავშვი გაწკეპლა.

წკირ ბდ **c̣ḳir** bd წკირი сухая веточка splinter / sliver. წკირეხ წე ლათიჼ – წკირს ცეცხლი მოეკიდა; ჰალრ̂ ჲჭაცანაჲნრ̂ ჴე წკირი (წკირელჩ) თიხკჷჼ აგოს – [დ]ასანთებად ცეცხლში წკირები შეუკეთა ბებომ.

წკუნა|დ|ალარ **c̣ḳuna|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. წკმუტუნი (წკმუტუნებს) визжать whimpering. წარკე|ჸ| დაჸ ჴასინრ̂ კაწი ყახეთლაჲშ̂ წკუნალარ – ორღობეში გადაყრილი ლეკვები საცოდავად წკმუტუნებდნენ.

წმიდგიუჲრგი̂ ვ **c̣midgiujrgî** v წმიდა გიორგი Святой Георгий St. George. წმიდგიორგიგრ̂ თეყეს, *ვოჸ გონე ვერწვებალ სოᶰ ბუჸეხინაჲნრ̂* – წმიდა გიორგის ვევედრები, *ვაჟი საღად დამიბრუნე ომიდან-მეთქი.*

წნილ ბდ **c̣nil** bd მწნილი соленье, маринад pickles, marinade. წნილევ დოკ ლახითიქᶰ საბეგრ̂ – მწნილმა გული გაუკეთა (მოანახინა) საბას; ევას კიტრუჲ ჲოხკᶰ წნილედ – ევამ კიტრ|ებ|ი ჩადო მწნილად; წნილედაჲნრ̂ ბაზრელქᶰ ჰაპტᶰ კომბოსტრ̂ ბეცნას – სამწნილედ ბაზრიდან ქორფა კომბოსტო მოვიტანე.

წნორ დდ **c̣nor** dd წნორი ива white willow. წნორშᶰ ტოტ|ნ|ი ხიგომცᶰ ჩუ ჴაჩურ – წნორების ტოტები წყალამდე (მდინარემდე) სწვდებოდნენ; წნორმაქ (წნორენმაქ) ჴაჴაჲრჩ ჺადახკერ (ჺედახკერ) – წნორზე მტრედები ისხდნენ.

წოდ ბდ **c̣od** bd 1. მწვადი, ხორცი (უმთავრესად, სამწვადე) мясо (на шашлык) roasted meat, barbeque. შაუ̆მფრეხ შველქᶰ წოდი ოხკᶰ – შამფურზე შვლის მწვადები აავეს; წოდი ლე დათ̣ოთ ვაჲ? – მწვადები ხომ არ შევწვათ? წოდენ ჸაში დიხნას – მწვადზე სტუმრები დავპატიჟე; დურბიენრ̂ წოდ დუხანე გაგლა – დამარილებული მწვადი დიდხანს ინახება. 2. გადატ. перен. fig. გვარი, ჯიში, ჯილაგი, სისხლი род (человеческий), родство, кровь breed, breeding. იცხგო მოსᶰ წოდ ბაუ̆გუ̆ – მაგას ცუდი ჯილაგი ურევია; წოდ ბაუ̆ბალ ჸეᶰ! – ჯიში გაგიქრეს!

წოდსაᶰ: წოდსაᶰ ლელარ **c̣odsã: c̣odsã lelar** თხლად ჩაცმულ მდგომარეობაში ყოფნა (არის) быть тонко одетым being dressed in thin clothes. ე ჲოჸ ვუ̆ (-უ̆) წოდსაᶰ ლელე̂? – ეს გოგო რატომ დადის ასე თხლად ჩაცმული?

წოვათა̄ ჲ **c̣ovatā** j წოვათა, მთიანი თუშეთის ისტორიული ნაწილი, სადაც წოვათუშები ცხოვრობდნენ ალვანის ველზე ჩამოსახლების წინ Цовата, историческая часть горной Тушети, где жили цоватушины перед переселением их в Алванскую долину Tsovata, historical part of mountainious Tusheti, where Tsova Tush people lived before settling in Alvani valley.

წოლბა|დ|ალარ **c̣olba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. წვალება (წვალობს) возня жизненная suffering, torture. ზორაჲში წოლბალა, დე-ბუჲსვა̄ ნიფსოდრ̂ საბდეს – ძალიან წვალობს, დღე-ღამეს ასწორებს საბედა.

წოლბა|დ|არ **c̣olba|d|ar** გრდმ. прх.intrans. წვალება (აწვალებს), ტანჯვა мучить torture, suffer. ფეშკრივ დო̃ წოლბადბო – ბალღები ცხენს აწვალებენ; ოჴუს დუჴ წოლბადვიე̃ ივა̃ – იმან ბევრი აწვალა ივანე.

წოლბა|დ|ა̃ **c̣olba|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund წოლბა|დ|არ **c̣olba|d|ar**. საქმლო სო̃დალჳა ჴენაც წოლბადა̃ ცო მაკე̂ სო̃ – საქმეში ჩემ გამო სხვისი წვალება არ შემიძლია

წომალ, წომოლ ბდ **c̣omal, c̣omol** bd წამალი лекарство medicine, pill, drug. ლაწმრენ წომალ ბეცნას – ავადმყოფს წამალი მოვუტანე.

წომლა̄რე̃ **c̣omlārẽ** წამლ⌈ებ⌉იანი, მაგ., კარადა (აღნიშნავს მუდმივ ნიშანს) с лекарствами, напр., шкаф (обозначает постоянный признак) cupboard with medicines (denotes permanent sign).

წომლე̄რე̃ **c̣omlērẽ** წამლიანი, მაგ., ჭიქა (აღნიშნავს დროებით ნიშანს) в лекарстве, напр., стакан (обозначает временный признак) glass of medicine (denotes temporary sign).

წონა|დ|ალარ (მოწონა|დ|ალარ) **c̣ona|d|alar** (**moc̣ona|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈მო⌉წონება (მოსწონს) ⌈по⌉нравиться liking. მოწაფვინ წინი̂ უჩიტელ ზორაჲში̂ წონალა – მოსწავლეებს ახალი მასწავლებელი ძალიან მოსწონთ.

წონა|დ|არ (მოწონა|დ|არ) **c̣ona|d|ar** (**moc̣ona|d|ar**) გრდმ. прх. trans. მოწონება (⌈მო⌉იწონებს) делать таким, чтобы ⌈по⌉нравилось liking (will like). ფირზეს ქორთ̂ წონადბო მახკარნ – ფირუზი თავს აწონებს გოგოებს.

წონილ ჲჲ **c̣onil** jj მწვანილი зелень greens. წვენენ წუჲნლი დინას – წვენს მწვანილები გავუკეთე; წუჲნლეხ ზორაჲში თაუ̆გუ̂ ნაჩხ-მაჲჴი̂ – მწვანილს ძალიან უხდება ყველი და პური.

წო̃ ჲჲ **c̣õ** jj წონა вес weight. ჰქ̃ წო̃ ვუხ (-უხ) ჲა – შენი წონა რა არის (რამდენს იწონი)?

წო̃ ლატჲარ (ლეტჲარ) **c̣õ latjar** (**letjar**) გრდმ. прх. trans. დაწონა (დააწონის), წონის დამატება надбавить вес to add the weight. ფსუნ წო̃ ეშე′ნე̂, წო̃ ლატჲიერ – ქერს წონა დააკლდა და დააწონეს (დაამატეს).

წოწკარ დდ **c̣oc̣ḳar** dd წკეპლა прут, прутик cane, switch. მიხოს თხილ წოწკრა̃ კალათ ბეფცორ – მიხო თხილის წკეპლების კალათას წნავდა.

წრიჼტ დდ **çrĩṭ** dd პაწაწინა, პაწაწკინტელა крошечка, малыш tiny. ე წრიჼტევ წყეგეჺ დუჭ ამბუჲ ჲო – ეს პაწაწინა მეტისმეტად ბევრს ლაპარაკობს; წრიჼტ წრიჼტილო⌈ჰ⌉ დეწე̂ ხილʻაჼ – პაწაწინა პაწაწინებში უნდა იყოს.

წრიპ დდ **çrip̣** dd წრიაპი кошки, шипы (для лазания по отвесным местам) crampon shoes. სულხნურā სუჲმნეს ქოკāხ წრიპი ოხკიʼნე̂, ჰახარ დავდანā ვახქჼ – სულხანიანთ (ცისკარიშვილმა) სიმონმა ფეხებზე წრიაპები ჩაიცვა და ჯიხვების სახოცად წავიდა.

წრუჲწნება|დ|არ **çrujçneba|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. წრუწუნი (აწრუწუნებს), წრუწუნის გამოცემინება заставлять кого-либо издавать мышиный писк Squeaking, to make squeak. კოტივ დახკრ̂ წრუჲწნებადბო – კატა თაგვს აწრუწუნებს. 2. გადატ. перен. fig. ცუდ დღეში ჩაგდება (ჩააგდებს) заводить (завести) кого-либо в безвыходное положение getting sb into an awful situation. ო სტაკოვ ე სტაკ მოჰ წრუჲწნებადვიქჼ! – იმ კაცმა ეს კაცი როგორ აწრუწუნა!

წუვაჲნო̂ **çuvajnô** ზმნს. нареч. adv. წუილით со свистом in whining. ფინხა⌈ჰო̂⌉ წუვაჲნო̂ ტყივ თილʻქჼ სოჼ – გვერდზე წუილით ტყვიამ ჩამიქროლა.

წū̄ვ დ **çūv** d წუილი жужжание, шум, свист whining. კოლუჲჼ წūვ დალორ ნჩაჲჺრქჼდა⌈ჰო̂⌉ – კოლოს წუილი მოდიოდა გარედან.

წūვ დ|არ **çūv d|ar** გრდმ. прх. trans. წივილი (წივის) жужжать, свистеть yelping. მარჼ ბედიშ წūვ მოჺ დო მახავ! – რა საშინლად წივის ქარი!

წუთ ჲჲ **çut** jj წუთი минута, миг minute. შინეჭ წუთე⌈ჰ⌉ ლევაʼნე̂ ვაჲციჼ ხილʻუ̂ – ორიოდე წუთში ლევანიც ჩვენთან იქნება; წუთე⌈ჰ⌉ ვუმაჺ (⁻უმაჺ) ქჰექიჼ ხილʻუ̂ – წუთში ყველაფერი მზად იქნება.

წუთ-წუთე⌈ჰ⌉ **çut-çute⌈h⌉** წამდაუწუმ, ყოველ წუთს ежеминутно, ежемгновенно all the time, non-stop. ვუხ (⁻უხ) ჭაჺქჼ ე კნათეხ, წუთ-წუთე⌈ჰ⌉ ნჩაჲჺ ლექლა – რა დაემართა ამ ბიჭს, წამდაუწუმ გარეთ გარბის.

-წულობ **-çulob** ნაწ. част. part. უ...ობა без, в отсутсвии кого-чего-л. being without smth. დადიწულობ ხალჼ დანო̂ – უპატრონობა ძნელი ყოფილა.

წუნბა|დ|არ (დაწუნბა|დ|არ) **çunba|d|ar (daçunba|d|ar)** გრდმ. прх. trans. დაწუნება (⌈და⌉იწუნებს) ⌈за⌉браковать, не одобрять, не нравиться reject / deslike as defective. თრილითაჲჼ საძოვრი აჲფშეხ წუნბადუჲშო̂, დაწუნბალაჲნო̂ ცო ჲა – თრიალეთის საძოვრებს ტყუილად იწუნებთ, დასაწუნი არ არის; ვუხ (⁻უხ)

წუნბადო[ჳ] ე ბორგიგო[ჳ]? – რას უწუნებ ამ ჩითებს? ნაბად წუნბადბო ბიძის – ნაბადს იწუნებს ბიძა; დად ლივ, მე̄ ნაბად წუნბადბო̄ – მამა ამბობს, რომ ნაბადს იწუნებ; კნათი წუნბადბო̿, დახეჸ ჷედალე̂ ე ჸოჳ თხალომცჾ ჩუჳ – ბიჭებს იწუნებს და იმიტომ ზის ეს გოგო დღემდე შინ.

წუჼ ჸჸ **çũ jj** წუნი, ნაკლი брак, недостаток defect, lack. სე ნასიგო წუჼცო ჸა – ჩემს რძალს წუნი (ნაკლი) არა აქვს.

წუჼწიჼ **çũçĩ** უნაკლო безупречный flawless, perfect. წუნწიჼ ადმეჼ ცო არსბალა, იშტუჼ ცჳაკ და̄ლ ვა – უნაკლო ადამიანი არ არსებობს, ასეთი მხოლოდ ღმერთია.

წუპ: წუპალʻარ (წუპ|დ|არ) **çup: çupaľar (çup|d|ar)** გრდმ. прх. trans. [მო]წოვა ([მო]წოვს), წუწნა [вы]сосать, высасывать suck. მაქდაჴეჩრ̂ ბა̆დრევ შაჸრ̂ ნანეჼ ტარი (ძიძაჸრჩრ̂) წუპოჸრ̂ – ძუძუთა ბავშვი თავისი დედის ძუძუებს წოვს.

წურ[1] ბდ **çur**[1] bd 1. მწკრივი ряд, шеренга row. ელუჸგო[ჳ] ში წურ კიკჼ ბა – ელოს ორი მწკრივი (ორი აცმა) მძივ[ებ]ი აქვს. 2. სტრიქონი стро[ч]ка line. თხა ტყაეგრ̂ წურ დაწერადბინას – დღეს ოციოდე სტრიქონი დავწერე.

წურ ბ|ოწარ (ბ|ებწარ) **çur b|oçar (b|ebçar)** გრდმ. прх. trans. მწკრივის გაბმა (გააბამს), დაწალიკება, მწკრივად წაყვანა ან წასვლა вести или идти гуськом to make the line / row; to organize in lines. ჳათხ გაზარ დალʻეʹნე̂, ტყუჸჳა[ჳრ̂] მა̄ ქევ წურა̄ ბოწჾ – წინ თხები გავიდნენ [და], უკან კი ცხვარი გამწკრივდა; წერუჸგო[ჳ] ბახჼ წურ ბაწურ – წეროებს გრძელი მწკრივი ჰქონდათ გაბმული (გამწკრივებულიყვნენ).

წურ ბ|ოწ|ბ|ალარ (ბ|ებწ|ბ|ალარ) **çur b|oç|b|alar (b|ebç|b|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. დაწალიკება (დაწალიკდება), მწკრივის გაბმა идти гуськом to make lines / rows. ჟეჼ წურ ბოწბალჾ – ცხვრის მწკრივი გაიბა (ცხვარი დაწალიკდა).

წურ ბ|ებწითარ (ბ|ოწითარ) **çur b|ebçitar (b|oçitar)** გრდმ. прх. trans. მწკრივად გაწყობა (გააწყობს), მწკრივად განლაგება заставить идти гуськом to be arranged / organized in line. ქოთიჩრ̂ ბილკევ დოტუშ დოიგრ̂ წურ ბებწითა̆ლათე̂, მე̄ ახკე ცო̄მ დალʻულრ̂ – როცა ვიწრო ბილიკზე მიდიან, ცხენებს მწკრივად განალაგებენ ხოლმე, რათა ხევში არაფერი დაგორდეს.

წურათ **çurat** ზმნს. нареч. adv. მწკრივად гуськом in line. კნათი წურათ ბალორ – ბიჭები მწკრივად მოდიოდნენ; თინას ქაგნუჲ წურათ დიხკერ, ჩაკუჲა̄ წურათ ოთ̦დიერ – თინამ წიგნები მწკრივად დააწყო, სკამებიც რიგზე დადგა.

წურ² ბდ **çur²** bd ფურის შარდი коровья моча cow urine. ლამუ[ჰ] მახკარვ წუროვ (წურევ) ქორთმი დილჼლათერ – მთაში გოგოები ფურის შარდით თავებს იბანდნენ ხოლმე; ათ̦ან ტყუჲჰი̂ კატო̂ ლათ̦ერ, *წურ-ფუსს, წურ-ფუსსაჲნო̂*, ლევიშ – კატო იდგა ფურის უკან და ეუბნებოდა, *წურ-ფუსს, წურ-ფუსსო.*

წურბლაჸო̂ დდ **çurbla'ô** dd წურბელა пиавка leech. აჲნკუჲნ ტოტეხ წურბლაჸუჲ (წურბლი) ჴათხდიეჼ – ანიკოს ხელზე წურბელები მოჰკიდეს.

წურთნა|დ|არ (გაწურთნა|დ|არ) **çurtna|d|ar (gaçurtna|d|ar)** გრდმ. прх. trans. [გა]წვრთნა ([გა]წვრთნის) дрессировать, обучать, наставлять to train smb. ბა̆დრინ კაწკჼ დაშდოლინაჸ დეწე̂ წურთნადარ, ცოჰ[ე̂] ქეჼ ჰიდნო̄ დაგე̂ – ბავშვებს პატარაობიდანვე უნდა წვრთნა, თორემ მერე გვიანდაა; ითშერლარჼ ბათო̂ ფხუჲკეჼ დუჲ წურთნადჼ ზორჼ ვეფცო̂ – ედიშერიანთ ბათო ხამი ცხენების წვრთნაში ყოჩაღი ყოფილა.

წურთნა|დ|უჲნი̂ **çurtna|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. მწვრთნელი дрессировщик, воспитатель trainer.

წულ ბბ **çuγ** bb წულა, წალა род обуви ankle length boot. ტასო̂ ბაზირ ჲახეჼ წულიგო̂ – ტასო ბაზარში წავიდა წაღებისთვის; ქოთ̦ჼგეჸ ბეჸნო'ე̆ ვასუჲნ წული, ზორაჲშა̄ ჰეჭყო̂ – მეტად ვიწრო მოსვლია ვასოს წულები და ძალიანაც უჭერს; ვაჲ ვასერვ ჩუჰ წულია̄ ბეფხორ, ქეგო მა̄ ჯანე̄ (ჯანია'ე̆) – ჩვენი კაცები შინ წაღებს იცვამდნენ, ცხვარში კი ქალამნებს.

წული ბ **çuγi** b მრ. мн. pl. 1. წაღა, წულა, ჩუსტ-ქალამანი (ყელიანი, ქუსლიანი ფეხსაცმელი) цуга (вид старинной обуви) soft shoe, ankle-high shoe. 2. ფეხსაცმელი обувь shoes. ბა̆დრინ წინი̂ ბაფხეჼ წული ჭირბალა ჺალუჲნი̂ – ბავშვებს ახალი თბილი ფეხსაცმელი სჭირდებათ ზამთრისთვის.

წუწკ **çuçk̦** წუწკი скупой, скряга, скупец, жадина mean, voracious, greedy. ჰოსჼ წუწკ თხალომცჼ ცომენა̄ დაგჼდა სოჼ – შენნაირი წუწკი დღემდე არავის მინახავს.

წყალკურთხბი დ **çqalk̦urtxbi** d მრ. мн. pl. წყალკურთხევა крещение, обливание consecration of water. წყალკურთხბი თიშჩოვ ჲეთხ იანვარე ხილჼლათერ –

წყალკურთხევა ძველით ექვს იანვარს იყო ხოლმე; მენიშ ნახ წყალკურთხბა̄ხ დარწინო̂ ფშელიჩო̂ ხილო[ჳ] ლათჳაჼლათერ – ზოგი ადამიანი წყალკურთხევას წყალში იდგა ხოლმე შიშველი; წყალკურთხბაჼ ფშელუჲ ჭჵალოჭჼ ჲა – წყალკურთხევის სიცივეები მეტად მაგარია (ძლიერია).

წყალობ ჲჲ **ç̣qalob** jj წყალობა, მოწყალება, სიკეთე милость, помощь, благодать, добро favour, grace, mercy. თიშჼ ნახ და̄ლ წყალბახ (წყალბეხ) თეშერ – ძველ ხალხს ღვთის წყალობა სწამდა; *დალოეჼ წყალობ ხილʻალ შუჼმაქ, წყალობ მა ემალ შუჼ,* ალʻორ ვაშ[ბ]იგო̂ – *ღვთის წყალობა თქვენ, წყალობა ნუ მოგაკლდეთ,* ეტყოდნენ ერთმანეთს; და̄ლოეჼ წყალობ ჲაწა̄ლ შუხაჲნო̂, ლოცადაჼლათე̂ ვაჲ ნახვ ვაშბაჼ – *ღმერთის წყალობა გდევდეთო,* ლოცავს ხოლმე ჩვენი ხალხი ერთმანეთს.

წყარო̂ ჲჲ **ç̣qarô** jj წყარო родник, источник spring water. მაქრენა[ჳო̂] ჩუხჩუხაჲნო̂ წყარო̂ ჲალორ – ზევიდან ჩუხჩუხით წყარო მოდიოდა; ფშელიჩო̂ წყარუჲჼ ხი მილʻნათხ კოჩხოვ – ცივი წყაროს წყალი ვსვით კათხით; საქისტო̂ წყაროხ წყე ტყოც დაწყაფადვალმაკეჳერ სონე̄, ჳეჼ ლეცე[ჳ] დაჳ ლიბალასო̂! – ნეტავი, ერთხელ კიდევ შევძლო საქისტოს წყაროს დავეწაფო და მერე გინდ მოვკვდე! ვაიჼ ლამნი ლე უჲშტ ბა̄ხ ცო და წყარუჲვ – ჩვენი მთები არც ისე მდიდარია წყაროებით; დუჳიჩო̂ წყაროხ ჲა ე ალზაჼ ჲუწინო̂ – ბევრი წყაროთია სავსე (გამძღარი) ეს ალაზანი.

წყარტუჼ, წყარტოჼ **ç̣arṭũ, ç̣arṭõ** ხალასი, სუფთა, სრულიად წმინდა; მხოლოდ ერთი და იმავე მასალისა совершенно чистый, без примеси; сплошь из одного материала pure, fine, completely pure; made of one and the same material. წყარტუჩო̂ ტათბუჼ ჩაიჼ ჺაჲბკი იცნორ ლაჼლის – ხალასი ვერცხლის ჩაის კოვზები ექიდა ლალის; ე დათხუʹრე̂, კოტორაʹე̂ წყარტუჼ დათჳეჼ და – ეს დათხურიც (ხაჭოს ხავიწი), ქადაც ერთიანი ერბოა (უხვადა აქვთ ერბო); წყარტუჩო̂ ჳარნიჼ დაჲთჳნას ლავში – წმინდა ფქვილისგან დავაცხე ლავაშები.

წყაჲრქვაჼ, წყაჲრქოჼ **ç̣qajrkvã, ç̣qajrkõ** იხ. см. see წჵაჲრქვაჼ, წჵაჲრქოჼ **ç̣ωajrkvã, ç̣ωajrkõ**.

წყევლ ჲჲ **ç̣qevl** jj წყევლა проклинание curse. დუჳჩოგორეჼ ხაწქჼდა სოჼ, *წყევლ მაწყვრეჼ ჲაჲნო̂* – ბევრისგან გამიგონია, *წყევლა მაწყევრისაო.*

წყჷ̂ ჲ **ç̣q̣ẽ** jj წყენა обида offence. მარ-ფსტუნან ჲუყე წყჷ̂ თასჲალჲ̂ – ცოლ-ქმარს შორის წყენა ჩამოვარდა.

წყე **ç̣q̣e** ზმნს. нареч. adv. ერთხელ, ერთჯერ один раз, однажды once. წყე ლეკჷ̄ ლაჟმრჷ̂ ბალოჩრ̂ ვაქარნ ნაყა⌈ჰ⌉ ყაჩლუჲ ბჭარბახნორ – ერთხელ ლეკების მთიდან მომავალ ძმებს გზაში ყაჩაღები დახვედროდათ; ცენეჴ წყე ბედჷ̂ ცო ვაგინვა თხო̂ ერმალრ̂ – წლეულს ერთხელ მეტი არ გვინახავს ერმალო; ას წყე ჴოსინჷ̄, გოქოს მჷ̄ შაწ-ჴოწრ̂ – მე ერთხელ ვისროლე ⌈და⌉, გოქომ კი ორჯერ-სამჯერ; წყე სრ̂ ჲარასრ̂ ყონონჷ̄, ლამზურჷ̄ – ერთხელ მეც ვიყავი ახალგაზრდა და ლამაზი.

წყე ტყოჸ **ç̣q̣e ṭq̣o’** ერთხელ კიდევ ещё раз once again.

წყეგეჸ **ç̣q̣ege’** მეტისმეტი, მეტისმეტად слишком, чересчур too many, excessive, too. წყეგეჸ დურჲ̂ ნაჩხ ჲა – მეტისმეტად მლაშე ყველია; წყეგეჸ დუჴ ხი დეცჷ̂ სო̂ დაყრენ – მეტისმეტად ბევრი წყალი მომივიდა საჭმელში.

წყე⌈გე⌉ჭ, წყეჸ **ç̣q̣e⌈ge⌉č̣, ç̣q̣e’** ნამეტნავად слишком, чересчур too much, too. წყე⌈გე⌉ჭ მა შრომალალჷ̂, თურიგი დაფასბალა ჰო̂ – ნამეტნავად ნუ შრომობ, განა დაგიფასდება.

წყეგეჸწყე **ç̣q̣ege’ç̣q̣e** ზმნს. нареч. adv. ერთხელაც, ოდესმე когда-нибудь once, whenever, one day. წყეგეჸწყე ჰაჲ̂ მოსოლ მარლჷ̄ხ ჲიშოლრ̂ ჰო̂ – ერთხელაც შენი სიცუდე ცხვირში მოგხვდება.

წყედაწყე **ç̣q̣edaç̣q̣e** ერთხელაც, ბოლოს და ბოლოს наконец once again, finally, at last. ყწედაწყე სონაჲ კორტჲ̂ ჰე გონმაქ ლელარ – ბოლოს და ბოლოს, მეც მომბეზრდა შენს ჭკუაზე სიარული.

წყეკ⌈აკ⌉ **ç̣q̣eḳ⌈aḳ⌉** ზმნს. нареч. adv. მხოლოდ ერთხელ только раз only once. წყეკ⌈აკ⌉ ვარასრ̂ საფრჷ̂გთი – მხოლოდ ერთხელ ვიყავი საფრანგეთში.

წყეკაჸ: წყეკაჸ, შაწკაჸ... **ç̣q̣eḳa’: ç̣q̣eḳa’, šaç̣ḳa’...** ზმნს. нареч. adv. ერთხელ როგორღაც, ორჯერ როგორღაც... как-то один раз, как-то два раза... somehow once, somehow twice (აღნიშნავს მოქმედების გამეორებადობას обозначает повторяемость дейсвия denotes repeating of action). წყეკაჸ ქოთჲიქსრ̂ მეზობლჷ̄ ფჰარავ, შაწკაჸ, ჴოწკაჸ... – როგორღაც ერთხელ შემაწუხა მეზობლების ძაღლმა, როგორღაც ორჯერ, როგორღაც სამჯერ...

წყემაცა̄ხ **ç̣q̣emacāx** ზმნს. нареч. adv. როდისღაც, ოდესღაც когда-то some day, once. some day.

წყემაცნი, წყემაცმი **ç̣q̣emacni, ç̣q̣emacmi** ზმნს. нареч. adv. როდისმე, ერთხელ როდისმე, ოდესმე когда-нибудь once, some day, one day. წყემაცნი ბოდიშ ბეჴაჼ ჲალო̄ სოციჼ! – ოდესმე ბოდიშის მოსახდელად მოხვალ ჩემთან!

წყე-შაწ **ç̣q̣e-šaç̣** ზმნს. нареч. adv. ერთი-ორჯერ раза два once or twice. წყე-შაწ სონა̄ ლეჸერ თივაჼ ვახაჼ – ერთი-ორჯერ მეც მინდოდა დასასვენებლად წასვლა.

წყე-შაწაჴ **ç̣q̣e-šaç̣aq** ზმნს. нареч. adv. ერთი-ორიოდეჯერ где-то раза два somewhere once or twice. წყე-შაწაჴ სო′ჷ̆ ვარასო̂ ვახინო – ერთი-ორიოდეჯერ მეც ვიყავი მთვრალი.

წყეწყ **ç̣q̣eç̣q̣** ზმნს. нареч. adv. თითოჯერ по одному разу once. წყეწყ ხახკოლ ვაჲ ე დუჲ – თითოჯერ გავაჭენოთ რა ეს ცხენები.

წყე̄წყ, წყე̄-ტყოჸა̄, წყეჸ-ტყოჸ **ç̣q̣ēç̣q̣, ç̣q̣ē-ṭq̣o'ā, ç̣q̣e'-ṭq̣o'** ზმნს.? нареч.? adv? ხანდახან, ზოგჯერ, დროთა განმავლობაში иногда, порой, временами, со временем sometimes, throughout time. წყე̄წყ გუვალʻალ თოჼ – ზოგჯერ გამოჩნდი ხოლმე რა.

წყე⌈გეჸა⌉ჭ **ç̣q̣e⌈ge'a⌉č̣** ზმნს. нареч. adv. იმაზე კიდევ უფრო მეტად, ვიდრე მეტისმეტად, ვიდრე ნამეტნავად ещё больше того, чем слишком, чем чересчур more than, more extremely. ი ვოჰ̦ წყე⌈გეჸა⌉ჭ დაჰ̦ ვოწვალიჼ მალʻრეხ – ეს ბიჭი მეტისმეტად გადაჰყვა სასმელს; წყე⌈გეჸა⌉ჭ დაჰ̦ დიცდინაჰ̦ თხო – მეტისმეტად დაგვივიწყე; წყე⌈გეჸა⌉ჭ მა ვიწვაკლიბა̄ლ ო ჰ̦ჷჼ ვაშო – ზედმეტად ნუ გადიდკაცდება ის შენი ძმა.

წყეჸ **ç̣q̣e'** ერთხელაც (უარყოფასთან) ещё раз (при отрицании) may one day.

წყეჸ ცო (წყეჸ მა) **ç̣q̣e': ç̣q̣e' co** (**ç̣q̣e' ma**) ზმნს. нареч. adv. ერთხელაც არ (ერთხელაც ნუ) ни разу не not one day. ოსი წყეჸ ცო ვარასო̂ – იქ ერთხელაც არ ვიყავი; იშტუჼ ვუმ (⁻უმ) წყეჸ ცო ალʻიჼდას – ასეთი რამ ერთხელაც არ მითქვამს.

წყე⌈გე⌉ჸ **ç̣q̣e⌈ge⌉'** ზმნს. нареч. adv. მეტისმეტად, ნამეტნავად слишком, чересчур extremely. წყე⌈გე⌉ჸ ქოთ̦ლაჰ̦ – მეტისმეტად წუხდები.

წყე⌈გე⌉ჸ ცო **ç̣q̣e⌈ge⌉' co** მეტისმეტად არ слишком не not extremely. (გამოხატავს უარყოფას выражает отрицание expresses negation). წყე⌈გე⌉ჸ ცო დეწჷ̂ ადმჷჼ დიწდაკდალჼ – მეტისმეტად არ უნდა გადიდკაცდეს ადამიანი.

წყე⌈გე⌉ჸ მა **çqe⌈ge⌉' ma** მეტისმეტად ნუ слишком не not extremely (გამოხატავს აკრძალვას выражает запрет expresses prohibition). წყე⌈გე⌉ჸ მა გაკუჲრბადო ას ალʻინო̂ – მეტისმეტად ნუ გაიკვირვებ ჩემს ნათქვამს.

წყე̄-ტყოჸ⌈ა̄⌉ **çqēṭqo'⌈ā⌉** ხანდახან, გვიან-გვიან, აქა-იქ иногда, временами, время от времени sometimes, seldom, here and there. წყე̄-ტყოჸ⌈ა̄⌉ ხეტოჰ სჷ̃ ამბუჲ – გვიან-გვიან (აქა-იქ) კითხულობ ჩემს ამბავს.

წყე̄წყ **çqēçq** ზმნს. нареч. adv. ზოგჯერ, ხანდისხან порой, иногда, временами sometimes. წყე̄წყ სონა̄ ლეჩე̂ თივა̃ კურორტმაქ – ხანდისხან მეც მინდა დასვენება კურორტზე.

წყიპალ **çqipal** ძალიან წვრილი (ითქმის ძაფზე) очень тонкая (о нитке) very thin (thread). ვუხ (ˉუხ) წყიპალ და ი ბაწარ, იჴუჲ̃ ცო̄მ ღალხილʻუ̂ – რა ძალიან წვრილია ეს ბაწარი, ამისი არაფერი ივარგებს.

წყრომა|დ|ალარ (გაწყრომა|დ|ალარ) **çqroma|d|alar (gaçqroma|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. ⌈გა⌉წყრომა (⌈გა⌉წყრება) обидеться, обижаться sulking, getting angry. სოუ̆ბგეჸ წყრომალაჰ ბა̆დრინ – ზედმეტად უწყრები შვილებს (ბავშვებს).

წყურწყურაჲნო̂ **çqurçqurajnô** ზმნს. нареч. adv. წურწურით ручьём (течь) flowing fast. კრამიტ ჰალ ბა ეჴინოე̄, წყურწყურაჲნო̂ ყარ ჩუ ჲათხე̂ თხო̃ – კრამიტია ამძვრალი და წვიმა წურწურით შინ ჩამოგვდის.

წჳაჲრქვა̃, წჳაჲრქო̃, წჳირქვა̃, წჳირქო̃ **çωajrkvã, çωajrkõ, çωirkvã, çωirkõ** ზმნს. нареч. adv. უცბად, უცებ, მოულოდნელად, უცაბედად вдруг, сразу, внезапно, неожиданно suddenly. წჳაჲრქვა̃ შალთეგო̂ ხეცვალი̃ ზაქაჲრი̂ – უცებ ხანჯალს ეცა ზაქრო.

წჳეჲრწჳეჲრქვა̃, წჳეჲრწჳეჲრქო̃ **çωejrçωejrkvã, çωejrçωejrkõ** ზმნს. нареч. adv. სრულიად მოულოდნელად (და ხანდახან) внезапно (и иногда), неожиданно suddenly (sometimes).

წჳერ ბდ **çωver** bd წვერი, კენწერო; მწვერვალი вершина; верхушка top. ბორბალო̂ წჳერე⌈ჰ⌉ ვაი̃ კნათი ყარულეღ ლათერ – ბორბალოს მწვერვალზე ჩვენი ბიჭები დარაჯად იდგნენ; წჳერნა̄ხ ტყოჸ ჴაჲწუ̂ თუთ – წვერებზე, კენწეროებზე კიდევ ასხია თუთა; ჺაჲჰკ ლაუ̆მუ̂ წჳერმაქრენა̄ ტბათინაჲგო̂ ჰიფსრათხ – რკინის მთის წვერიდან ტბათანას ვუყურებდით.

წჵ⌈ვ⌉ერაჼ ჲჲ **ç̣ω⌈v⌉erã** jj წერო журавль crane. წჵ⌈ვ⌉ერნეგო⌈ჳ⌉ ჲახჼ ზოქ ჲა – წეროს გრძელი ნისკარტი აქვს; ლამულდა⌈ჳ⌉ (ცაჲნმაქ) წურათ სალთისჼ წჵ⌈ვ⌉ერნი (წერუჲ) ჲალორ – ცაზე მწკრივად სალდათებივით წეროები მოდიოდნენ; წჵ⌈ვ⌉ერნევ (წჵ⌈ვ⌉ერნეს) ცოკალჭ ახდინორ – წეროს სწორედ მელია მოეტყუებინა.

წჵვე̄რ **ç̣ωvēr** ზმნს. нареч. adv. წვერისკენ, კენწეროსკენ, მაღლითკენ, მიმართულებით მაღლა вверх towards the top. ნატუჲნი̂ ბალ ბეწერე̄, წჵვე̄რ ჰეჭუშ ლათ̣ერ – ნატოს ბალი უნდოდა და მაღლა ყურებით იდგა.

წჵოპ დდ **ç̣ωop̣** dd წვერი; წვეტი остриё, вершина; кончик sharp point. მაჼდლეგო⌈ჳ⌉ ჴო წჵოპ დაჲწუ̂ – მანდილს სამი წვერი აქვს; ნატრ̂ კოწლაჼ წჵოპ⌈ნ⌉ი (წჵოპაჲრჩი̂) კოჭიგრ̂ ჴეპტერ – ნატოს ნაწნავების ბოლოები კოჭებს სწვდებოდა; საყდარ წჵოპმაქ ჭივჭ ჺაბაღერ – საყდრის წვერზე ბეღურა იჯდა; წჵოპრენა ბოლუჲმციჼ (ბოლომციჼ) ე ლოჭეხ ცჰა-ახ არშიჼ დაჲლʻუ̂ – წვერიდან ბოლომდე ეს ჯოხი ერთ-ნახევარი არშინი გამოვა.

წჵოპრაკ **ç̣ωop̣raḳ** წვეტიანი, წოწოლა остроконечный sharp-pointed. წჵოპრაკ ქადბი ჴოხკინრ̂ დოჼლობი ბაღბანორ – წოწოლა ქუდებდახურული ცხენოსნები მოდენილიყვნენ; მიჩგო⌈ჳ⌉ წჵოპრაკ ქორთრ̂ ბა – ზოგს წვეტიანი თავი აქვს.

ჭ

-ჭ **-č̣** ამა თუ იმ ნიშნის ინტენსივობის გამომხატველი ნაწილაკი, ერთვის სხვადასხვა ფუძეს частица, выражающая интенсивность того или иного признака и присоединявшаяся к разным основам particle expressing intensity of certain signs, is enclosed to various roots. 1. სწორედ, სწორედ რომ, საკუთრივ именно exactly, precisely. **ქორთოჭ** – სწორედ (საკუთრივ) თავი; **ბათუკაჭ ჲარ ესე** – სწორედ ბათუკა იყო აქ; **შიჭ ჲეთ̣ ლეჸ სოჼ ეცაჼ** – სწორედ ორი ძროხის ყიდვა მინდა; **ში ჲეთ̣ ეცანაჭ ლეჸ სოჼ** – ორი ძროხის ყიდვა მინდა სწორედ. 2. მეტად, ძალზე, ძალიან, ერთობ, ფრიად, მართლა самый, наи- too, more, very. (სუპერლატივის მნიშვნელობით в значении превосходной степени in the meaning of superlative). **ლაზეჼჭ** – მეტად კარგი, საუკეთესო; **ლაზიხუჭუ̂** – საუკეთესო,

ყველაზე უკეთესი; **გარგლენიჭ** – მეტად ახლობლები, უახლოესები; **ღაზიშაჭ** – მეტისმეტად კარგად, საუკეთესოდ. 3. სულ, მთლად совсем, полностью completely. **ჴალოჭ** – სულ (მთლად) ზევით; **ჩუჭ** – მთლად შიგ (ღრმად); **დაჴაჭ დალ‘იჼ** – სულ მისცა, აჩუქა; **ქე დაჴაჭ დავდიეჼ** – ცხვარი სულ დახოცა (გაწყვიტა); **შარნაჭ ვახეჼ** – წავიდა სულ, სამუდამოდ; **დახნო̂ დაჴაჭ დოხკიჼ** – საქონელი მთლად, ერთიანად გაყიდა.

ჭაგარ დდ **č̣agar** dd ჯაგარი щетина bristle. ყაჲჼჩოვ ჯიბ ჭაგრა̄ხ ჲუწჲიეჼ, *ეშმაჸო̂ პერ‘ლ‘ჸჼლათაჲნო̂* – მოხუცმა ჯიბე ჯაგრებით აივსო, *ეშმაკს შეეშინდება ხოლმეო.*

ჭად ჲჲ **č̣ad** jj ჭდე, ნაბალთი насечка, нарубка notch. ქე დეკარდოშ მიხლეს დოჭეხ ჭადნი ჲახორ – ცხვრის დათვლისას მიხეილი ჯოხზე ჭდეებს აკეთებდა.

ჭაჲნი̂ **č̣ajnî** მიმღ. прич. particip. ჭანი, ცუდად დაკოდილი (ცხოველი) плохо холощённое животное badly castrated (animal). ფიპოს ბა̄ჴინო̂ დოჼ ჭაჲნი̂ ცო ბისეჼბა – ფიპოს (ფილიპეს) დაკოდილი ცხენი ჭანი არ დარჩენილა; ჭაჲჼჩო̂ დონევ კეხ ჲჱოგირ – ჭანმა ცხენმა უნაგირი დაამტვრია.

ჭაკბი **č̣aḳbi** მრ. იხ. мн. см. pl. see ჭუკ^{2} **č̣uḳ**^{2}.

ჭალ^{1} დდ **č̣al**^{1} dd ჭალი, ურემზე თანაბარ მანძილზე ჩასმული გათლილი ხეები кол (арбы) cartside carved wood sticks. შვიჼდეჼ ჭალუჲ გამძლ და – შინდის ჭალები გამძლეა; ჭალო̄ხ ტოტი პათხჲებათ, ცოჴ ლახუშ დეკიშუ̆ – ჭალებს ხელები მოჭკიდეთ, თორემ ძირს ჩამოცვივდებით.

ჭალ^{2} ჲჲ **č̣al**^{2} jj ჭალა, ვაკე ადგილი მდინარის პირას роща, лесок grove. ჭალე პოპბი ხეჸე̂ – ჭალაში ხოხბები იცის; კნათი ჭალი ბოტურ – ბიჭები ჭალაში მიდიოდნენ; ჭალა̄ხ გაბნი ლათჵერ – ჭალებში გუბეები იდგა.

ჭალაჸო̂ ჲჲ **č̣ala’ô** jj პატარა ჭალა, ჭალუკა рощица small grove. კაწკუჲჩო̂ ჭალეხ *ჭალაჸო̂* დოთხ – პატარა ჭალას *ჭალუკას* ვეძახით.

ჭალკ ჲჲ **č̣al** jj ჩლიქი, ქაჩაჩი, ჭანგი копыто hoof. ქეგო ლაფუვ ჭალკუჲ ჳერ ჲავჲიეჼ – ცხვარს ტალახმა ჩლიქები გაუფუჭა; ჭალკო̄ხ კამჩეგო ნალი თაუ̆ფვხუ̆ (თოუ̆ფვხუ̆) – ჩლიქებზე კამეჩს ნალები აჭედია.

ჭა̆ლო̂ **č̣ălô** ზმნს. нареч. adv. დღეიდან მერვე დღეს в восьмой день с сегодняшнего on the eighth day from today. ნა̄ნ ჭალო̂ ჲალო̂ – დედა დღეიდან მერვე დღეს მოვა; ჭალო̂ ტბათინი̂ დუჲტათხ – დღეიდან მერვე დღეს ტბათანაში მივდივართ.

ჭა̆ლო̄ ჲ **çă̦lō** j დღეიდან მერვე დღე восьмой день с сегодняшнего the eighth day from today. ჭალო̄ ჩაჴგეც ჲა, ტყოც დჷივც დენი მოჴ სტეხოს ჴო! – „ჭალო̄“ მეტად შორსაა, კიდევ ოთხი დღე როგორ გელოდო!

ჭამაღ დჲ **çamaγ** dj ლოყა, ღაწვი щека cheeck. ჲაშას ვაშენ შინეც ჭამლეხ პაჲ ბალʻიᶰ – დამ ძმას ორივე ლოყაზე აკოცა; მამუჲნ̂ ჲელიშ ჭამლა̄ხ კჷოკნი თეგლარ – როცა იცინოდა, მამიდას ლოყებზე ღრმულები უჩნდებოდა; წეგქᶰ ჴორისᶰ ჭამლი ლევჲორალ ჲაჴგო – წითელი ვაშლებივით ლოყები ჰქონდა გოგონას.

ჭა̄მ ჲჲ **çām** jj ქელეხი поминки funeral repast. დალიᶰჩონ ჭა̄მ ჲო – მიცვალებულს ქელეხს უმართავენ; ჭა̄მახ დუჴ ნახ ლეჴოლო̂ ვაშ[ბ]არ – ქელეხზე ბევრი ხალხი იკრიბება; მიჩჴე̄ ჭა̄მᶰ კურ იხორ, ჩარხლაᶰ შალო̄ ოსი ვარ – სადაც ქელეხის ბოლი ამოდიოდა, ჩარხოანთ შალვაც იქ იყო.

ჭანარ ჲდ **çanar** jd ჭანარი (თევზის სახეობა) карп carp. ჭანრევ ხილო ცური ჴეჴორ – ჭანარი წყალში ცურაობდა; ჭანრეხ ძმარ თაგაᶰბოლო̂ – ჭანარს ძმარი უხდება უთუოდ; აჲრთვაᶰ ჭანრი ლეცდიქᶰ კარლოს – ბლომად ჭანრები დაიჭირა კარლომ.

ჭანიკ ჲჲ **çaniķ** jj ნიკაპი подбородок chin. ჴოხ ცჴაჲნ̂ ჭაჲნკევ ლაჴივხ ვასრ̂ – შენზე ერთი ნიკაპით მაღალი ვარ; ჭანიკ ჭირვაჲშ̂ ჲა̄შლა – ნიკაპი ძნელად იპარსება; ჭაჲნკეხᶰ ჩუჲნი ბაჲრწკლევ დაჴ ლეთხოდრ̂ – ნიკაპიდან ბეწვებს ჩქიფით იგლეჯენ.

ჭაᶰდარ დდ **çãdar** dd ჭადარი чинара Plane tree. თელავ ქუჩა̄ხ დაჴაᶰ ჭაᶰდრი ლათ̣ე̂ – თელავის ქუჩებში დიდი ჭადრები დგას.

ჭაᶰჭურ დდ **çãçur** dd ჭანჭური венгерка (слива) variety of plum. ბალკონმაქ ჭაᶰჭრი დაყდორ სე აგას – აივანზე ჭანჭურ[ებ]ს ახმობდა ბებიაჩემი; ოჴარ ჭაᶰჭრქᶰ კამპოტ თეგოდრ̂ – ისინი ჭანჭურის კომპოტს აკეთებენ.

ჭაობ დდ **çaob** dd ჭაობი болото bog, swamp. ჴათხეც ისე ჭაობ ლათ̣ერ – წინათ აქ ჭაობი იდგა.

ჭარ დდ **çar** dd 1. კანი кожа, кожица skin. ლაჴევ ჭარ ხერცოდრ̂ – გველი კანს იცვლის. 2. პირი (ბალიშისა, საბნისა...) наволочка, пододеяльник, чехол pillow case. თამროს ლი̄ბჲᶰ ჭარნი აბითორ – თამრო ლეიბების პირებს აკერვინებდა; ბაჲლშიგო ჭარნი მუტარდალიᶰ, დაჴ თეფლდარ დეწეგე̂ – ბალიშებს საპირეები

გაუჭუჭყიანდათ, გაძრობა სჭირდება უკვე; საბჼ ჭარეღ ე ყარწეჼ ჩით დეცნას – საბნის პირად ეს ჭრელი ჩითი მოვიტანე.

ჭარბათ č̣arbat ზმნს. нареч. adv. ჭარბად, კარგად, ბლომად, უხვად вдоволь too much, plenty of. წიწაკ ჭარბათ გუდალ‘ეჼ ბორშლო – წიწაკა ჭარბად აღმოჩნდა ბორშში.

ჭა̄რ⸢ე̂⸣ ბდ **č̣ār⸢ê⸣** bd თევზი рыба fish. ჭარეჼ ქოჼ – თევზის ქონი; ჭარინ კნათივ ალზანმაქ ფაცარ ჲოღირ – თევზებს ბიჭებმა ალაზანზე ფაცერი დაუდგეს.

ჭარკეჼ ჲჲ **č̣arḳẽ** jj მოკლე ჯოხი короткая палка short stick (მაგალითად, მატყლის რეცხვისას დასარტყმელი например, для употребления во время стирки шерсти used for stroking when wool is washed). თხე დითჳაჼ თხილეჼ ჭარკნი ლეხორ ადმეს – მატყლის გასარეცხად თხილის მოკლე ჯოხებს ეძებდა ადამი; ისკოს ჭარკნეხ ჭად ჲახორ – ისაკო ჯოხს ჭდეს უკეთებდა.

ჭარკოჼ ჲჲ **č̣arḳõ** jj მიხვეულ-მოხვეული, ზიგზაგი გზა მთაში, სერპანტინი зигзагообразная дорога по крутым горным склонам, серпантин twisting road in the mountains, serpantin. ბურხელოღდა⸢ჳ⸣ ჭარკოჼ ჲოტურ, ჩარჩ თურ ლელერ – ბალახებში ზიგზაგი მიდიოდა, დათვები თუ დადიოდნენ; იცხ ჲაჰგო⸢ჳ⸣ რუბაშკეხ ლამზურ ჭარკოჼ ჲა – მაგ გოგოს ზედატანზე ლამაზი (ამოქარგული) ზიგზაგი აქვს.

ჭარკოჼ ჲ|აჴარ (ჲ|ა̄ხარ) č̣arḳõ j|aqar (j|āxar) მიხვეულ-მოხვეულად სვლა (მიდის) идти зигзагом, по серпантину bend walk. ჭარკოჼ დუჴ ჲა̄ჲხნათხ, მა̄ ლაჟმუ̂ წჵვერ ცო ჴაჩმაკიჼგე̂ თხოჼ – მიხვეულ-მოხვეულად ბევრი ვიარეთ, მაგრამ მთის წვერს ველარ მივაღწიეთ.

ჭარკოჼ ჲ|ა̄ხოშ č̣arḳõ j|āxoš მიხვეულ-მოხვეულად, ზიგზაგის კეთებით делая зигзаги по серпантину in bending. ჭარკოჼ ჲა̄ხოშ გარეკადვალი′ნე̂ ბათრ̂, ცჰაც ჴერ ცო ჴაცეჼ – მიხვეულ-მოხვეულად გაიქცა ბათო და ერთი ქვაც არ მოხვდა.

ჭარხალ ბდ **č̣arxal** bd ჭარხალი свекла, бурак beetroot. შაქარ ჭარხლეჼ ჰუვ დივეჼ აგას – შაქრის ჭარხლის თესლი დათესა ბებიამ; ჰერწრ̂ ჭარხლა̄ხ დუწდინორ ევას – ქვაბი ჭარხლებით გაევსო ევას.

ჭაღ დდ **č̣aγ** dd ჭაღი, ქორკანდელი люстра chandelier. ზალა ბროლეჼ ჭაღ ჴოწდინათხ – დარბაზში ბროლის ჭაღი დავკიდეთ.

ჭაღნა̄ დდ **č̣aγnā** dd იხ. см. see ჭ⸢ჵ⸣აღნა̄ **č̣⸢ω⸣aγnā**.

ჭაღოლ ჲჲ **č̣aγol** jj იხ. см. see ჭ[ჳ]აღოლ **č̣[ω]aγol.**

ჭაღოჼ **č̣aγõ** იხ. см. see ჭ[ჳ]აღოჼ **č̣[ω]aγõ.**

ჭ[ჳ]აღ|დ|ალარ (**ჭ[ჳ]ეღ|დ|ალარ**) **č̣[ω]aγ|d|alar** (**č̣[ω]eγ|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. 1. [და]კეტვა ([და]იკეტება); გამაგრება ([გა]მაგრდება, [გა]ხდება მაგარი) затвердеть, стать крепким, крепнуть becoming firm, sturdy, to harden; close (will be closed). ჴეხკჲიენრ̂ გაგაჼ ჭ[ჳ]აღჲალოჼ – მოხარშული კვერცხი გამაგრდა; ე სანი დაჴ ცო ჭაღოლა – ეს კარები არ დაიკეტება. 2. გადატ. перен. fig. გაძლება (გაუძლებს), გამაგრება ([გა]უმაგრდება, [გა]უმკლავდება), მოთმენა, თავის შეკავება выдерж[ив]ать, держаться, стоять твёрдо, крепиться to survive, to endure, to control oneself, to restrain, hardening, strengthening, abstaining. ზორაჲში̂ ჭაღჲაჲლონას, მე̄ ივრმეგრ̂ დისტ ნითვსხოლ ცო ალ‘რალოს – ძალიან შევიკავე თავი (გავმაგრდი), რათა იორამისთვის პირში სიმართლე არ მეთქვა; დაჲქნეჸ ჭ[ჳ]ეღჲალოჼ, მა̄ ტყუჲჴსინე ხისაჼ ნატყაჲრი̂ ჲახკითიჼ ყეჩ̂ კატოს – თუმცა ძალიან შეიკავა თავი, მაგრამ, ბოლოს, ცრემლები წყალივით ჩამოაფრქვია საწყალმა კატომ; დუჴ ჭ[ჳ]ეღლარას, მა̄ თამბაქრ̂ თხალომცჷჼ დაჴ ცო თასმაკჷჼდა სოჼ – ბევრს ვუმკლავდებოდი, მაგრამ თამბაქო დღევანდლამდე ვერ გადამიგდია; ე ციხე̂ ზორაჲში̂ დუჴიჩ̂ ხანე[ჴ] ჭ[ჳ]ეღჲალოჼ – ეს ციხე ძალიან დიდხანს უმაგრდებოდა (მტერს); ჭ[ჳ]აღლიბათ, მა ჴერლ‘ით! – გამაგრდით, ნუ გეშინიათ!

ჭ[ჳ]აღ|დ|ალმაკარ (**ჭ[ჳ]ეღ|დ|ალმაკარ**) **č̣[ω]aγ|d|almaḳar** (**č̣[ω]eγ|d|almaḳar**) გრდუვ. непрх. intrans. გამაგრების შეძლება (შეძლებს) [с]мочь сопротивляться, удержаться to be able to withstand, to refrain. ე ციხე̂ ზორაჲში̂ დუჴიჩ̂ ხანე[ჴ] ჭ[ჳ]ეღჲალოჼ, მა̄ ბოლომცჷჼ ცო ჭ[ჳ]აღჲალმაკჷჼ, ტყუჲჴსინე[ჴ] მასთხოვას ჴალ ეცჷჼ – ეს ციხე ძალიან ბევრ ხანს მაგრდებოდა, მაგრამ ბოლომდე ვერ შეძლო გამაგრება, ბოლოს, მტერმა აიღო.

ჭ[ჳ]აღ|დ|არ (**ჭ[ჳ]ეღ|დ|არ**) **č̣[ω]aγ|d|ar** (**č̣[ω]eγ|d|ar**) გრდმ. прх. trans. 1. გამაგრება ([გა]ამაგრებს, [გა]ხდის მტკიცეს), დამაგრება укреплять, укрепить, сделать крепким to consolidate, to reiforce, to make strengthen. ციხ ლაზიშ ჭ[ჳ]აღჲებათ, კნათი! – ციხე კარგად გაამაგრეთ, ბიჭებო! დაკმი ჭ[ჳ]აღდებათ, კნათი! – გულები გაიმაგრეთ, ბიჭებო! 2. დაკეტვა ([და]კეტავს), დახურვა закрыть (двери...), закрывать, запирать, запереть to close, to shut. ჩუ-ნჭაჲც იხოშ სანი ვუჼ (-უ) დაჴ ცო ჭ[ჳ]ეღდო[ჴ] – შესვლა-გამოსვლისას რატომ კარებს არ კეტავ? სანი, ქორი

ჭ⌈ჿ⌉აღდინას მოხ ჸეჴჩუჲ – კარები, ფანჯრები დავკეტე, რადგან ქარი უბერავს. 3. დამწყვდევა (დაამწყვდევს) закрыть, заточить, запереть to lock up, to shut in. ოჴარ ქოთმი საქათმე⌈ჸ⌉ ჭ⌈ჿ⌉აღდიე̃ – იმათ ქათმები საქათმეში დაამწყვდიეს. 4. დაკავება (დააკავებს), დაყოვნება задержать to detain, to keep off. გოგალე̂ ნასტ ცჸაჲნი̂ დენი ტყოც ჩუ ჭ⌈ჿ⌉აღვინას, ცო ვახითინას – გოგალე ძლივს ერთი დღე კიდევ დავაკავე, არ გავუშვი.

ჭ⌈ჿ⌉აღ|დ|ა̃ (ჭ⌈ჿ⌉ეღ|დ|ა̃) **č̣⌈ω⌉aγ|d|ã** (**č̣⌈ω⌉eγ|d|ã**) გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჭაღ|დ|არ **č̣aγ|d|ar**. ნჿაჲნ დისენრ̂ წენი̃ სანი ჭაღდა̃ ჸაჭვინას ვოჸ – ღიად დარჩენილი სახლის კარების დასაკეტად გავგზავნე ბიჭი; გუჲმრე̃ სანი ჭ⌈ჿ⌉აღდა̃ ჲუჲტას – გომურის კარების დასაკეტად მივდივარ.

ჭ⌈ჿ⌉აღდაწი̃ **č̣⌈ω⌉aγdac̣ĩ** დასაკეტი, დაუკეტავი, დაუკეტავად; გაუმაგრებელი, გაუმაგრებლად то, что следует закрыть или укрепить; не закрыв, не укрепив to be closed / locked, unclosed, without closing; unstrenthened, without strengthening. წენი̃ სანი ჭაღდაწი̃ დისე̃ ნინუჲგო – სახლის კარები დაუკეტავი (დასაკეტი) დარჩა ნინოს; სანი ჭაღდაწი̃ ნჿაჲც მა ჲაჲლʻუ̃ – კარის დაუკეტავად გარეთ ნუ გა⌈მო⌉ხვალ.

ჭ⌈ჿ⌉აღ|დ|იენრ̂ **č̣⌈ω⌉aγ|d|ienô** მიმღ. прич. particip. გამაგრებული, დაკეტილი закрытый, запертый closed, hardened. ი თიში̃ კედელ კალტზეს ჲა ჭაღჲიენრ̂ – ეს ძველი კედელი კალატოზის გამაგრებულია; ირნე̃ წა ჭაღდიენრ̂ ლაჳე̂ – ირინეს სახლი დაკეტილი დგას.

ჭ⌈ჿ⌉აღ|დ|ითარ (ჭ⌈ჿ⌉ეღ|დ|ითარ) **č̣⌈ω⌉aγ|d|itar** (**č̣⌈ω⌉eγ|d|itar**) გრდმ. прх. trans. დაკეტვინება (⌈და⌉აკეტვინებს), გამაგრებინება (⌈გა⌉ამაგრებინებს) заставить запереть или укрепить make strengthen, make harden. ქოჳჲალი̃ჩრ̂ ჲაშეგრ̂ დოკ ჭაღდითნას – შეჭირვებულ დას გული გავამაგრებინე.

ჭ⌈ჿ⌉აღ|დ|ითა̃ (ჭ⌈ჿ⌉ეღ|დ|ითა̃) **č̣⌈ω⌉aγ|d|itã** (**č̣⌈ω⌉eγ|d|itã**) გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჭაღ|დ|ითარ **č̣aγ|d|itar**. სო ღაზიშ ცო ჲასოე̄, გუჲმრე̃ სანი ჭაღდითა̃ ლეცერ სო̃ ჸოგრ̂ – მე ვერა ვარ კარგად და გომურის კარების დაკეტვინება მინდოდა შენთვის.

ჭ⌈ჵ⌉აღ|დ|უჲნი̂ **ç̣⌈ω⌉aγ|d|ujnî** 1. გასამაგრებელი, დასაკეტი то, что следует закрыть, запереть smth to be hardened, smth to be closed. სანი ჭაღდუჲნი და – კარები დასაკეტია; კაბეგო ჰეჰლი ჭაღდუჲნი̂ და – კაბას ღილები დასამაგრებელი აქვს. 2. გამმაგრებელი, დამკეტი тот, кто должен запереть или укрепить sb who strengthens, sb who closes. სჷჼ დოკ ჭაღდუჲნი̂ მჷჼ და! – ჩემი გულის გამმაგრებელი ვინაა!

ჭ⌈ჵ⌉აღნა̄ დდ **ç̣⌈ω⌉aγnā** dd სიმაგრე; მაგარი ადგილი крепость, твёрдость, жестокость; крепкое, жёсткое место firmness, hardness, firm place. ესე⌈ჳ⌉ ჭ⌈ჵ⌉აღნა̄ და, ესე ხაბჟათ, ცოჰე̂ ის ნეთხჷჼ ფიცარ ჩუ დჵოგლა – აქ მაგარი ადგილია (სიმაგრეა), აქ დასხედით, თორემ ეგ თხელი ფიცარი ჩატყდება.

ჭ⌈ჵ⌉აღოლ ჲჲ **ç̣⌈ω⌉aγol** jj 1. სიმტკიცე, სიმაგრე (თვისება) прочность, твёрдость, крепкость, стойкость durability, stability, solidity, endurance, fortitude. დაკ ჭ⌈ჵ⌉აღოლევ ბაცბი დუჴ ჰათხ ლათ̥ე̂ ჴეჩო̄ხ – გულის სიმტკიცით თუშები ბევრით წინ დგანან სხვებზე; ჭ⌈ჵ⌉აღოლ ცო ჲაჲნი̂ სტაკ ვჵალაჸ ცო ლალავ – სიმტკიცის არმქონე კაცი სრულიად არ ვარგა. 2. სიმაგრე (ციხე-სიმაგრე) крепость (сооружение) fortress, citadel. ბაცბივ ბახტრილნო̂ ჭ⌈ჵ⌉აღოლჷჼ სანი ჩუ ყჵეგი'ნე̂, თათაჲრი̂ დაჰა̄ ჴაჩბიჲჼ – თუშებმა ბახტრიონის ციხე-სიმაგრის კარები შეამტვრიეს და თათრები გაწყვიტეს.

ჭ⌈ჵ⌉აღოლ ჲ|ილ̥არ (ჲ|ებლარ) **ç̣⌈ω⌉aγol j|il̥ar (j|eblar)** გრდმ. прх. trans. პირობის დადება (დადებს) дать слово, договориться to reach agreement, to come to an understanding. თხჷჼ ჲოჰ ბაყეჸ ჲეწეჰ შუჼ, ეჰათე̂, მოჰე ჴელ ბა, ჭ⌈ჵ⌉აღოლ ჲილ̥ოთ ვაჲ – ჩვენი ქალი თუ მართლა გინდათ, მაშინ, როგორც წესია, პირობა დავდოთ.

ჭ⌈ჵ⌉აღოჼ **ç̣⌈ω⌉aγõ** 1. მაგარი, ძლიერი, მტკიცე крепкий, твёрдый, непоколебимый firm, strong, hard, solid. ჭ⌈ჵ⌉აღოჩო̂ კაკლევ ცარკი ლაწოჲო̂ – მაგარი კაკალი კბილებს ატკიებს. 2. გადატ. перен. fig. მტკიცე, ძლიერი твёрдый durable, stouthearted. 3. გადატ. перен. fig. არაყი водка vodka, brandy.

ჭ⌈ჵ⌉აღოშ **ç̣⌈ω⌉aγoš** ზმნს. нареч. adv. მაგრად крепко strongly, tightly, firmly; fixedly, steadily. კნათივ ვაშ⌈ბ⌉ინ ჭ⌈ჵ⌉აღოშ ბუერჩ ჲეთ̥ორ – ბიჭები ერთმანეთს მაგრად მუშტებს უშენდნენ; ხიხ ჲუჲჰალ დაჩოგო̂ ჭ⌈ჵ⌉აღოშ დეწე̂ დექჼ, ცოჰე̂ ცო̄მ

ხაწე̂ – წყლის (მდინარის) გაღმა მყოფს მაგრად უნდა დაუძახო, თორემ ვერაფერს გაიგონებს.

ჭ⌈ჵ⌉აღოშ თეგ|დ|არ (თაგ|დ|არ) č̣⌈ω⌉aγoš teg|d|ar (tag|d|ar) გრდმ. прх. trans. დამაგრება (⌈და⌉მაგრებს) закрепить, закреплять to fasten, to fix. აბქოჼტენ ასნიხ ჭ⌈ჵ⌉აღოშ თაგდარ დეწე̂, ცოჴე̂ დაჴაჸ ხიტუ̂ – უზანგს თასმაზე მაგრად მიმაგრება უნდა, თორემ ისევ გაწყდება.

ჭ⌈ჵ⌉აღოჩო̂ დ|ახარ (იხარ) č̣⌈ω⌉aγočô d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. გახიზვნა (გაიხიზნება), თავის შეფარება გამაგრებულ ადგილას укрыться (в безопасном месте) to move, to migrate, to shelter. ლეკი მაქ ჴითჩე⌈ჴ⌉ კახლობჼ დინი̂ ფჴიში̂ ჭ⌈ჵ⌉აღოჩო̂ იხორ, ოსი ლეჭყლარ მასთხუჲგო⌈ჴ⌉ – როცა ლეკები დაეცემოდნენ, კახელების მთელი სოფლები გაიხიზნებოდნენ, იქ ემალებოდნენ მტრებს.

ჭ⌈ჵ⌉აღოშ ხაჸარ (ხეჸარ) č̣⌈ω⌉aγoš xa’ar (xe’ar) გრდუვ. непрх. intrans. დამკვიდრება, დასახლება, მაგრად ჯდომა водвориться, поселиться, засидеться to lodge, to settle down. თათაჲრი̂ შუჲნი̂ ლაჲხკჩე⌈ჴ⌉დოლჼ ბაცბი ჭ⌈ჵ⌉აღოშ ალნი⌈ჴ⌉ ხაბქეჼ – თათრების გაძევების შემდეგ თუშები ალვანში დამკვიდრდნენ.

ჭ⌈ჵ⌉აღჴაღ|დ|არ (ჭ⌈ჵ⌉ეღჴეღ|დ|არ) č̣⌈ω⌉aγqaγ|d|ar (č̣⌈ω⌉eγqeγ|d|ar) გრდმ. прх. trans. მიმაგრ-მომაგრება (მიამაგრ-მოამაგრებს), როგორმე გამაგრება укрепить кое-как to strengthen, to consolidate, to fortify. ოჴარ ღობ ჭ⌈ჵ⌉აღჴაღჲიჼ – მათ ღობე მიამაგრ-მოამაგრეს (აქა-იქ გაამაგრეს).

ჭაღჴეთინო̂ č̣aγqetinô ჭაღარადაკრული, ჭაღარაშერეული, ჭაღარა седовласый, с проседью grey-haired. ო ჭაღჴეთიჼჩო̂ სტაკოვ ალʻჼ სოგო̂ ის – იმ ჭაღარა კაცმა მითხრა ეგ.

ჭაშნიკ დ **č̣ašniḳ** d ჭაშნიკი проба (вина) wine tasting. ჺამწჼ სტაკ ჭაშნიკენā ვახოვმაკე̂ – შეუჩვეველ კაცს ჭაშნიკიც დაათრობს; შიოს ჭაჲშნკეხ ბაქ ცო ლაჴჼ – შიომ ჭაშნიკს პირი არ დააკარა; კნათივ ქოცუჲნმაქ ჭაშნიკ ზეგირ – ბიჭებმა ქვევრზე ჭაშნიკი აიღეს (გასინჯეს).

ჭაჭმი č̣ač̣mi მრ. იხ. мн. см. pl. see **ჭოჭ č̣oč̣**.

ჭაჭნებ ჲ **č̣ač̣neb** j ჭაჭანება (თუნდაც რისიმე არარსებობის აღმნიშვნელი სიტყვა) слово, обозначающее отсутствие всех и всего not being a single sole around. ცაჲმაქ დახკჼ ჭაჭნებ ცო ჲა – ცაზე ღრუბლის ჭაჭანება არაა.

ჭა̄ჭ ჲ **č̣āč̣** j ჭაჭა выжимка от винограда; водка из этих выжимок vodka (a kind of strong drink). ქანიზ ჴაჲჭყჩე⌈ჴ⌉დოლოჼ ჭა̄ჭ მეყე̂, ჭაჭეჼ მა̄ ჭჵალოჼჭ არაყ იხო̂ – ყურძნის გაწურვის მერე ჭაჭა რჩება, ჭაჭისა კი მეტად მაგარი არაყი გამოდის; ივბინ ჭაჭეჼ არაყ ქუჲროთი̂ დალʻდალირ – იობს ჭაჭის არაყი თავში აუვარდა.

ჭაჭეჼ არაყ დ ჭაჭეჼ **č̣ač̣ē araq̣** d ჭაჭა (არაყი) чача (водка) vodka. ცჴაც არაყ ლე დახითვაჲ? – თითო არაყი ხომ არ გადავუშვათ?

ჭახ ბ **č̣ax** b ჭახი, ჭახანის ხმა треск, звук выстрела bang, crack. თოფეჼ ჭახ ხაწე̂ სოჼ – თოფის ჭახანი მომესმა.

ჭახ ბ|აჴარ (ბ|ახარ) **č̣ax b|aḫar (b|axar)** გრდმ. прх. trans. ჭახანის გაღება (გაიღებს) изда⌈ва⌉ть треск to bang, to crack. ურუმ ღერძევ ჭახ ბაჴი'ნე̂, დაჴა̄ ბჭოგბალოჼ – ურმის ღერძმა ჭახანი მოიღო და გატყდა; თხილოშ ხილʻ, ჭახ ბაჴო̂ – ფრთხილად იყავი, ჭახანს გაიღებ (წაიქცევი)!

ჭახ დ|არ **č̣ax d|ar** გრდმ. прх. trans. ჭახანის ქმნა (გაიჭახუნებს) издавать треск to bang. დაყიჩო̂ ტავევ ჭახ დო – ხმელი ტოტი ჭახუნობს.

ჭახაჲნო̂ **č̣axajnô** ზმნს. нареч. adv. ჭახანით с треском in banging.

ჭახრაკ ბდ **č̣axraḳ** bd 1. ჭახრაკი тиски, пресс cramp. ჭახრკი ჴეჭყოშ თეგოჲო̂ ქაგნოჼ ყდაჲშე̂ – ჭახრაკების მოჭერით აკეთებენ წიგნების ყდებს. 2. საცობის ამოსაძრობი пробошник bottle opener. სე ნეკგო⌈ჴ⌉ ჭახრაკ ცო ბა პროპკი ჴალ ჲახჼ – ჩემს დანას ჭახრაკი არა აქვს საცობების ამოსაძრობად.

ჭახ-ქუხ დდ **č̣ax-kux** dd ჭახანი და ქუხილი, ჭახა-ჭუხი треск-гром crash, crack. ზარბაზნა̄ ჭახ-ქუხევ ლარკი ყურჲიეჼ სალთინ – ზარბაზნების ჭახანმა და ქუხილმა ყურები დაუყრუა ჯარისკაცებს.

ჭა̆ლო̂ **č̣ălô** ზმნს. нареч. adv. დღეიდან მერვე დღეს в восьмой день с сегодняшнего on the eighth day from today. ჭა̆ლო̄, ჳა̆ლო̄ ბეგარმაქ ვასო̂ ლუჲნე̂ – დღეიდან მერვე და მეცხრე დღეს (დღეებში) ბეგარაზე ვარ წასასვლელი.

ჭა̆ლო̄ ჲ **č̣ălō** j ზმნს. нареч. adv. დღეიდან მერვე დღე восьмой день с сегодняшнего the eighth day from today. ჭა̆ლო̄ მაცჼ ჲალო̂? – დღეიდან მერვე დღე როდის მოვა?

ჭედა|დ|არ (გაჭედა|დ|არ) **č̣eda|d|ar (gač̣eda|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. ⌈გა⌉ჭედვა (⌈გა⌉ჭედავს), კვერვა, ცხელი რკინის დამუშავება ковать; обрабатывать горячее железо ударами молота forging the hot iron. მჭედლეს ყაჲტო̂ თაგდჼ წარმაქ ჺაჲჴკე̂ ჭედადო – მჭედელი დუქარდის გასაკეთებლად ცეცხლზე რკი-

ნას ჭედავს. 2. ⌈და⌉ჭედვა (⌈და⌉ჭედავს), ნალების დაკვრა ⌈под⌉ков⌈ыв⌉ать to shoe, to shoehorse. ოჳარ დუჲ ჭედადორ – ისინი ცხენებს ჭედავდნენ.

ჭედა|დ|ითარ (გაჭედა|დ|ითარ) **č̣eda|d|itar (gač̣eda|d|itar)** გრდმ. прх. trans. დაჭედვინება (⌈და⌉აჭედვინებს) заставить подко⌈вы⌉вать to shoe an animal. თხე ბა̄კ ბოლო⌈ჰ⌉ კოლექტივბივ კამჩი ჭედადითო̂ – ჩვენი ბაკის ბოლოში კოლმეურნეები კამეჩებს აჭედვინებენ.

ჭედა|დ|უჲნი̂ **č̣eda|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. 1. საჭედი, დასაჭედი то, что надо ковать smth to be shoed. 2. მჭედელი кующий, кузнец smith. ო თურ ჭედადოჩო̂ სტაკოხ ვუხ (-უხ) წე? – ილო̂, ჭედადუჲნი̂ ვა – იმ ხმლის მჭედავ კაცს რა ჰქვია? – ილო, მჭედელია.

ჭე̄დ ჲ **č̣ēd** j ნალ-ლურსმანი ერთი ცხენის დასაჭედად комплект подков и гвоздей для одной лошади nail for shoeing a horse. საბას შინეჳ ჭე̄დეხ ჷაჲრთვჼ მაჲჟ დარ ბალʼიჼ – საბამ ორიოდე ცხენის დასაჭედ ნალ-ლურსმანში ბლომად მჭადის ფქვილი მისცა.

ჭე̄კ, ჭეკ¹ ბდ **č̣ēḳ, č̣eḳ**¹ bd 1. ურდული задвижка, засовка door bolt. სანინაჲნო̂ იმერლოვას ჭეკი თეგდორ – კარებისთვის იმერელი ურდულებს აკეთებდა; ჭეკეხ ბაწჼ ჳერ ჳოწბინორ – ურდულზე მძიმე ქვა დაეკიდებინათ.

ჭე̄კ (ჭეკ) ბ|ოლ̥არ (ბ|ებლარ) **č̣ēḳ (č̣eḳ) b|ol̥ar (b|eblar)** გრდმ. прх. trans. 1. ურდულის დადება (დაადებს), დაკეტვა запереть, запирать на засов to close the door bolt. ბუსჷ̄-ბუსჷ̄ სანა̄ხ ჭეკ ბებლოთხ – ღამ-ღამობით კარებს ურდულს ვუყრით (ურდულით ვკეტავთ). 2. გადატ. перен. fig. საკერებელი, ქსოვილის ნაჭერი клин, лоскут ткани (кусочек материи) patch / a kind of cloth. ტოტკიკელ ხალთენ თამროს ჭეკ ბოლ̥იჼ – თამრომ ხალათის იღლიაში საკერებელი ჩაუგდო (დაუდო).

ჭე̄კ, ჭეკ² ბ **č̣ēḳ, č̣eḳ**² b მწვანე ლობიო зелёная фасоль green bean. ჭეკეხ გაგჼ თაყ̆გჷ̂ (თოყ̆გჷ̂) – მწვანე ლობიოს კვერცხი უხდება.

ჭეჼჭო̂ **č̣ẽč̣ô** ჭენჭი, სიმსუქნე жир, жирность fat, obesity. ჩუჲხი̂ დჵევირ, დითხ ჭეჼჭო̂ დარ – ბატკანი დაკლეს, ხორცი ჭენჭი იყო.

ჭერ ბდ **č̣er** bd ჭერი потолок ceiling. თხე წინგო ლაჳჯჼ ჭერ ბა – ჩვენს სახლს მაღალი ჭერი აქვს.

ჭერამ დდ **č̣eram** dd ჭერამი абрикос apricot. ჭერმეხ ცენეხ ლაზიში̂ კოწო̂ – ჭერამი წლეულს კარგად მოისხამს; ჭერმიგო⌈ჰ⌉ ფოთოლ დეკიჼ – ჭერმებს ფოთოლი დასცვივდა.

ჭ⌈ჵ⌉ეღ|დ|ალარ **č̣**⌈ω⌉**eγ|d|alar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. ჭ⌈ჵ⌉აღ|დ|ალარ **č̣**⌈ω⌉**aγ|d|alar**.

ჭ⌈ჵ⌉ეღ|დ|არ **č̣**⌈ω⌉**eγ|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჭ⌈ჵ⌉აღ|დ|არ **č̣**⌈ω⌉**aγ|d|ar**.

ჭეჭყა|დ|არ **č̣eč̣q̣a|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჭეჭყვა (გაჭეჭყავს), სახელდახელოდ, უხეიროდ გარეცხვა ⌈по⌉стирать небрежно, наспех to wash smth hastily. ბათას სარეცხ ჭეჭყადო – ბათა სარეცხს ჭეჭყავს.

ჭვრიტი̂ **č̣vriṭî** ჭვრიტი, დეფექტიანი თვალი глаз с дефектом wall-eye. ქოვთარლარ ჭვრიტიხ იშტ და̄ხ დორ, მე̄ ცჰა ბჵარკ ჸერო̂ ბარ ბავინო̂ – ქავთარიანთ ჭვრიტოს (ზედმეტი სახელია) ასე იმიტომ ეძახდნენ, რომ ერთი თვალი გაფუჭებული ჰქონდა.

ჭიგო̂ დდ **č̣igô** dd ჭიგო кол, подпорка vine stake. ლებივ ბივნე̄თხ, იჼც ლო̄ბეჼ ჭიგუჲ თეტითოთხ – ლობიო დავთესეთ და ახლა ლობიოს ჭიგოებს ვაჭრევინებთ (ვამზადებინებთ); ე ხეჼ ჭიგოლ ცო ღალაბ – ეს ხე ჭიგოდ არ ვარგა.

ჭივჭ ბდ **č̣ivč̣** bd ჭივჭავი, ბეღურა воробей sparrow. ჭივჭევ (ჭივჭეს) ყარწეჼ გაგნი ჲიხკერ – ბეღურამ ჭრელი კვერცხები დადო; ჭივჭიგო⌈ჰ⌉ დოჰე⌈ჰ⌉ (გაზაფხულ) ღუ-ჭუ ბალჳჼლათე̂ – ბეღურებს გაზაფხულზე ჟრიამული გააქვთ ხოლმე.

ჭიიფერ **č̣iiper** ჭიაფერი (წითელი ფერის საღებავი) кошениль, красная краска carmine. ბაბლეგო⌈ჰ⌉ ჭიიფერ ჰეკინსაჼ ჭამღი ლევჲორალო̂ – ბაბალეს ჭიაფრად შეღებილივით ღაწვები ჰქონოდა; ბაბუცის საკაბე̂ ჭიიფრათ ღებადიეჼ – ბაბუციმ საკაბე ჭიაფრად შე⌈ი⌉ღება.

ჭიკ **č̣iḳ** ნაწ. част. part. 1. ხომ არ,ვაითუ, ეგებ, ეგების, ვინ იცის авось, вдруг да, не...ли? кто знает who knows. მიჩკ ბაჲვნოლო̂ ო სეჼ ჲეთ, ქოჩადლი ჭიკ ბაჲხნოლუჲ! – სად დაიკარგა, ნეტავი, ის ჩემი ძროხა, ქოჩადალაში ხომ არ წავიდა! 2. კითხვით კონსტრუქციებში ამაღლებს ვალენტობას ნაწილაკისა в вопросительных конструкциях повышает валентность частицы increases valency particle in interrogative constructions -კ -ḳ. მიჩკ ჭიკ ღორალო̂ ო სე კა? – სად, სად წავიდოდა, ნეტავი, ის ჩემი ღორი? ჰაჼკ ჭიკ ბიკრალო̂ ო თხეჼ დოჼ? –

ვინ, ვინ მოიპარა, ნეტავი, ის ჩვენი ცხენი? მოჰკ ჭიკ ვალო̂ ო სე̈ სტაკ? – როგორ, როგორ არის, ნეტავი, ის ჩემი ქმარი [კაცი]?

ჭიკჭიკ დ **č̣iḳč̣iḳ** d ჭიკჭიკი щебетание twitter. ჰაჲწკა̄ ჭიკჭიკეხ ლარკ დუჲჰრე̈ სე ჲაჰოვ ჴაცდიე̈ – ჩიტების ჭიკჭიკს ყური პირველად ჩემმა გოგონამ მოჰკრა.

ჭიკჭიკ დ|არ **č̣iḳč̣iḳ d|ar** გრდმ. прх. trans. ჭიკჭიკი (ჭიკჭიკებს) щебетать twitter. ხენბი[ნ]მაქ ჴეჩჴეჩნაჲრეჩო̂ ჰაჲწკივ დორ ჭიკჭიკ– ხეებზე სხვადასხვანაირი ჩიტები ჭიკჭიკებდნენ.

ჭილობ დდ **č̣ilob** dd ჭილობი циновка, рогожка mat. ჲაჴუჲჩო̂ (ჲაჴოჲჩო̂) ფშელოხ ხენბი ჭილბა̄ხ ჰერჩოდო̂ – დიდ სიცივეში ხეებს ჭილობებში ახვევენ; ჭილობმაქ ბა̌დრი დიფშე̈ – ჭილობზე ბავშვები დაწვნენ; აგას ჭილბე̈ საბა̈ აბი̈ – ბებიამ ჭილობის საბანი შეკერა.

ჭილყოჸ, წილყოჸ ბდ **č̣ilq̣o’, c̣ilq̣o’** bd ჭილყვავი грач rush. დი̄ნი̂ ხე̈ ჭილყოჸა̄ხ ბარ ჰეტბიენო̂ – მთელი ხე ჭილყვავებით იყო გაჭედილი; ჭილყოჸ[ე]გო[ჰ] ტყივევ ბუმბულ ჲეკჲითე̈ – ჭილყვავს ტყვიამ ბუმბული გააყრევინა.

ჭიმ ბდ **č̣im** bd ჭყიმი кипырь cow parsley. ჭიმ დაჰ ლიჭო̄, ჰალო̄ ბაყო̂ – ჭყიმს გაფცქვნიან და ჭამენ; ბაკე[ჰ] ჭიმი ჷდახკერ (ჷედახკერ) – ბაკში ჭყიმ[ებ]ი იდგა.

ჭიმა|დ|ალარ **č̣ima|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. [გა]ჭიმვა ([გა]იჭიმება), გადაჭიმვა, გაწვდომა растянуться, растягиваться strech, set out. ლობე̂ საყდრეგომცე̈ ჭიმალარ – ლობე საყდრამდის სწვდებოდა. 2. გადატ. перен. fig. ბღენძა (იბღინძება) пыжиться, воображать put on airs. ვახინო̂ ა̈დრო̂ ფალაზმაქ ჭიმალარ – მთვრალი ანდრო ფარდაგზე იბღინძებოდა (იჭიმებოდა); დუჴ ჭიმადვალე̈ ალიქსი̂, მა̄ მახკარ დაჰაჸ ცო ჰაფსე̈ – ბევრი იჭიმა ალექსიმ, მაგრამ ქალებმა ზედაც არ შეხედეს.

ჭიმჴიმა|დ|ალარ **č̣imqima|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. მანჭვა-გრეხა (იმანჭება) кривляться, ломаться, жеманиться twisting and twirling. ჭიმჴიმალაშ მიტო̂ ვოტურ ლაჩა[ჰო̂] – პრანჭვა-გრეხვით მიტო მიდიოდა ქვევით.

ჭიმჴიმალაჲნი̂ **č̣imqimalajnî** მიმღ. прич. particip. პრანჭია, მანჭია, გრეხია кривляющийся, ломака, кривляка poseur, clown, affected person. ჭიმჴიმალაჲჩო̂ სტაკგო[ჰ] ჲაცუ̈ გო̈ ჲა – მანჭია კაცს მოკლე ჭკუა აქვს.

ჭი̈ტო|დ|ალარ **č̣ĩṭo|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ჭინთვა (იჭინთება) тужиться to heave, to make an effort, to strain oneself. დუჴ ჭი̈ტოდვალირ საბ, მა̄

ლაჳფლორე̈ ურუმ ცო დაქექადბომაკირ – ბევრი იჭინთა საბამ, მაგრამ ლაფიდან ურემი ვერ დაძრა; ღობჲუხე⌈ჴ⌉ ფეშკარ ჩადალდანორ ჭი̈ტოლაშ – ღობის ძირში ბალღი მჯდარიყო ჭინთვით.

ჭი̄ნურ ბდ **çīnur** bd ჭიანური народный струнный инструмент вроде скрипки stringed musical instrument like a violin. შაჳხელლარ მოსეს ჭი̄ნურ ზორაჲში̂ ლაზიში̂ თეფხორ – შავხელიანთ მოსე ჭიანურს ძალზე კარგად უკრავდა; ე ჭი̄ნურენ ძაბ იშჳ – ამ ჭიანურს სიმი აკლია; ჭი̄ნრა̈ იშ ჲალჵ – ჭიანურების ხმა მოდის.

ჭიპ დდ **çip** dd ჭიპი пуп⌈ок⌉ navel. ჲაცუჩჵ მაჲკელო ა̈დრუჲგო ჭიპ ყეჭერ – მოკლე მაისურში ანდროს ჭიპი უჩანდა.

ჭიპჭიპ დ **çipçip** d ჭიჭყინი хныканье whimper, snivel. ე ბა̌დერ ჭიპჭიპევ ლარკი ყურჲიე̈ თხე̈ – ამ ბავშვის ჭიჭყინმა ყურები დაგვიყრუა.

ჭიპჭიპ დ|არ çipçip d|ar გრდმ. прх. trans. ჭიჭყინი (ჭიჭყინებს) хныкать grumbling, glowing, whining. ფეშკრევ ჭიპჭიპ დო – ბალღი ჭიჭყინებს.

ჭირ ჲჲ **çir** jj ჭირი мор, зараза plague, murrain. დახნო̈ ჭირ გუჲალ‘ე’ნე, უჴჳ ჭირუვ (ჭირევ) დუჴ ქაბჵ ბავბიე̈ – საქონლის ჭირი გაჩნდა და იმ ჭირმა ბევრი ძროხა დახოცა.

ჭირუღ დ|ალ‘არ (იხარ) çiruγ d|al‘ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ჭირად გახდომა (გახდება), შეწუხება стать (становиться) в тягость, надоесть (надоедать), приста⌈ва⌉ть to become a burden for sb. ჴაჭყინჵ ქამარ ჭირუღ იხჵ სტაკონ – მოჭერილი ქამარი ჭირად უხდება (აწუხებს) კაცს; ე ბა̌დერ ჭირუღ დალ‘ე̈ სო̈ – ეს ბავშვი ჭირად გამიხდა.

ჭირ ჴაჸარ (ჴეჸარ) çir qa’ar (qe’ar) გრდუვ. непрх. intrans. ჭირის გადადება (გადაედება), შეყრა, შეხვედრა заразиться to be infected with plague. დოა̄ხ ჭირ ჴაჳჸჳ – ცხენებს ჭირი გადაედებათ.

ჭირბა|დ|ალარ çirba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ჭირვება (სჭირდება) нуждаться в ком-чём-л. smth to be needed. ლაწმრენ ძვირო̈ წომალ ჭირბალა – ავადმყოფს ძვირი წამალი სჭირდება.

ჭირდიდბა|დ|არ çirdidba|d|ar გრდმ. прх. trans. გაზვიადება (აზვიადებს) преувеличение exaggerate. ზურბეს შარი̈ ლაწარ წყეგეჸ ჭირდიდბალდო – ზურაბი თავის ავადმყოფობას მეტისმეტად აზვიადებს.

ჭირვეჲჼ, ჭირვეჼ čirvej̃, čirvẽ ძნელი, ჭირვეული трудный, не поддающийся, с тяжёлым характером capricious, fickle, fretful. ჭირვეჲჩრ̂ სტაკოვ დაჰ ქოთ̣დიეჼთხრ̂ – ჭირვეულმა კაცმა შეგვაწუხა.

ჭირ დ|იკარ (ჴელარ) čir d|iḳar (qelar) გრდმ. прх. trans. დაშენა (დაუშენს), დაცხება (დასცხებს) делать что-л. быстро, частыми движениями; стрелять очередями, закидать, забросать being fast in throwing sth to sb, bombarding. ფეშკრივ ვაშ[ბ]ინ ბუერჩ ჭირჲიკეჼ – ბალღებმა ერთმანეთს მუშტები დაუშინეს; ლოთბაშივ ჩაჲჼ სტაქნი ჭირ დიკეჼ – ლოთი-ფოთებმა ჩაის ჭიქებით დასცხეს (შეუტიეს სმას).

ჭირვეჲში̂ čirvejšî ძნელად, ჭირვეულად трудно, с трудом, тяжёло hardly, with great difficulty. ტყუჲჰსინა̄ხ კიტრ ჭირვაჲში̂ იხრ̂ – ბოლოჟამს კიტრი ცუდად მოდის.

ჭირტალ ჲჲ čirṭal jj ჭირტალი, მთის ღოლო щавель альпийский (горный) sorrel. ჭირტლილო⌈ჰ⌉ ქოთმი ფუტკალარ – ჭირტალში ქათმები იქექებოდნენ; მეით-ნანას (მეითლარ მიტრრ̂ ფსტუნავ) შაჲრ ყოჼლე ტბათნირეჼ ჭირტალ ჲეცნო'ერ ცჰაჲნ სტაბო, ალვინეჲ საჼგო ჩუ̄ ჲივნორ, *ყაჼლე სუჲლეშ ჭირტლილო ჴეჲალოჼ ლაცაჼდოლოუჲც სონაჲნრ̂*, ო დაჰ ყაჼჲალლომცეჼ მა̄ ბუჲნლეჩრ̂ ნასის ჯაჼკ წერქეგრ̂ დითოშ ჰალრ̄ ჴაჲსნორ ცჰაჲნ დენი, *ე ჷუხვ ოჴროშ თაჲლუ̂ ესეჰაჲნრ̂!* – მეით-ნანას (მიტრო ცისკარიშვილის ცოლს) თავის ყმაწვილქალობაში ტბათნიდან ჭირტალი ჩამოეტანა ერთ შემოდგომას და ალვანის ეზოში დაერგა, *სიბერეში ჩემებურად ჭირტლებში ჯდომა მომინდება აკიო*, მის დაბერებამდე კი ქართველ[1] რძალს წერაქვის ცემით ამოეყარა ერთ დღეს, *ეს რაღა ოხრობა მოდებულა აქაო!* (ლეილა ცისკარიშვილი).

ჭირხეთარ čirxetar გრდუვ. непрх. intrans. დაზარება (⌈და⌉ეზარება) ⌈по⌉лениться to be lazy for doing sth. ზორაჲში̂ ჭირხეთე̂ ოჴუჲნ მაჲჴი̂ ჲათ̣არ – ძალიან ეზარება მას პურის გამოცხობა.

ჭირხეთინი̂ čirxetinî მიმღ. прич. particip. ზარმაცი лентяй idler, lazy. ჭირხეთეჩრ̂ სტაკგო⌈ჰ⌉ წა ქუჲრთმაქ დეხე̂ – ზარმაც კაცს სახლი თავზე ექცევა.

---

[1] აქ **ქართველში** იგულისხმება **ქართულ ენაზე მოსაუბრე** (მოლაპარაკე): ეთნიკურად წოვათუშები ჩვეულებრივი, სრულფასოვანი ქართველები არიან; ამ ტიპის მოცემულობები საინტერესოდ აქვს განხილული ბ. ჯორბენაძეს თავის მონოგრაფიაში „ქართული დიალექტოლოგია“, ტ. I (თბ., 1989).

ჭირხეთრიკ **č̣irxetriḳ** ზარმაცი лентяй idler, lazybones. შდრ. ср. comp. ზარმაც¹ **zarmac**¹.

ჭირხლ ბ **č̣irxl** b ჭირხლი, თრთვილი иней rime, thin white coating of ice crystals; frost, hoar. ჭირხლეგრ̂ ჰიჭრას – ჭირხლს ვუყურებდი.

ჭირხლ ჴოთ̥არ (ჴეთ̥არ) **č̣irxl qot̥ar (qet̥ar)** გრდმ. прх. trans. დათრთვილვა (დათრთვილავს), თრთვილის დადება, დაჭირხვლა покры[ва]ться инеем, выпадение инея to cover with hoar-frost. სტაბო[ჰ] ფშელჲაჲლჩე[ჰ] ხენბა̄ხ ჭირხლ ჴოთ̥იჼ – შემოდგომაზე, როცა აცივდა, ხეები დაითრთვილა; ჺალუჲნრ̂ ჭირხლ ჴეთ̥რ̂ – ზამთრისთვის (ზამთრისკენ) თრთვილს დებს.

ჭიუხ დდ **č̣iux** dd ჭიუხი, შიშველი მიუვალი მაღლივი კლდე высокая голая неподступная высокая скала bare-rock summint. საგი ლაჴიჩრ̂ ჭიუ̆ხა̄ხ დახე̂ – ჯიხვები მაღალ ჭიუხებში ცხოვრობენ.

ჭიყოლ დ **č̣iq̣ol** d ღიტინი щекотка tickling. დოკდეჸეჼჩრ̂ ბა̆დრეგო[ჰ] ჭიყოლ დახოშ ნასტაკ ველარ დაჲკნას – გულმოსული (გაბუტული) ბავშვი ღიტინით ძლივს გავაცინე.

ჭიყოლ იხარ **č̣iq̣ol ixar** გრდუვ. непрх. intrans. ღიტინი (ეღიტინება) делаться щекотно to feel tickling. ოჴუჲნ გაუ̆გა̄ხ ჭიყოლ იხორ – მას მუხლებში ეღიტინებოდა.

ჭიშმარიტ **č̣išmariṭ** ჭეშმარიტი истинный authentic, veritable, true. ჲო, საჲ ბჭარკევ ჲაგინრ̂ ჭიშმარიტ ამბუჲ ჲეფცოს შუგრ̂ – ქა, ჩემი საკუთარი თვალით ნანახ ჭეშმარიტ ამბავს გიამბობთ.

ჭიჭყნაჸრ̂ ბდ **č̣ič̣q̣na’ô** bd 1. ჭიჭყინა, ზოგი თევზის ნაშიერი рыбёшка minnow. 2. ქარსალა шпрот sprat (sort of fish). ვუხ (-უხ) ალʻარ დეწე̂, მე̄ კალმახ ჭიჭყნაჸოხ ჩამლივხ ჲა – რა თქმა უნდა, რომ კალმახი ქარსალაზე გემრიელია.

ჭკა ჲჲ **č̣ḳa** jj ძალიან ბევრი, აუარებელი ხალხი, ბრბო; ფრინველთა გუნდი масса, очень много народу; стая птиц countless people, crowd; group of birds. ოჴუმფლეჼ ჭკა ჲალორ, მე̄ ჭკაჲჼ ქორთრ̂ ჯაჯალტაფუჰა̄ ბარ, მუღ მა̄ ბებერტაფუჰა̄ (ბებრა̄ტაფუჰა̄) ჲარ –ხალხის იმხელა ბრბო მოდიოდა, რომ ბრბოს თავი ჯაჯალტაფში იყო, კუდი კი – ბებერტაფში.

ჭონე̂ **č̣onê** ჭონი, მეტყავე кожевник, скорняк, меховщик tailor, leather-dresser. ჭონევ აგენ წინი̂ კოკ აბირ – ჭონმა ბებიას ახალი ტყავი (ქურქი) შეუკერა; ჭონა̄ხ ბჵა ჳაჳეჼ ჴაჲჭი̂ იხო̂ – ჭონებს ყოველთვის ტყავის სუნი ასდით.

ჭორ ბდ **č̣or** bd ჭორი сплетня gossip, rumours. იცხ ჭორა̄ჼ დად ვაჲნ ჲუყე⌈ჴ⌉ ჷაჲალე̂ (ჷეჲალე̂) – მაგ ჭორების პატრონი (ავტორი) ჩვენ შორის ზის; ჭორივ ნახ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ეხკოდო̂ – ჭორები ხალხს ერთმანეთს ჰკიდებს.

ჭორი დ|არ **č̣ori d|ar** გრდმ. прх. trans. ჭორაობა (ჭორაობს), ჭორიკანობა сплетничать, разводить сплетни to gossip, to spread rumors. უჳუ̂ ფსტუჲჼჩოხ ჭორი დოჩო⌈ჴ⌉ ცოჴანნა თოლოდმაკე̂ – იმ დედაკაცს ჭორაობაში ვერავინ აჯობებს.

ჭორა|დ|ალარ **č̣ora|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ჭორაობა (იჭორავებს) сплетничать chatting, gossiping. ჭორადალარ ფსტეა̄ჼ საქმ ჲა – ჭორაობა დედაკაცების საქმეა.

ჭორა|დ|არ **č̣ora|d|ar** გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉ჭორვა (⌈გა⌉ჭორავს) сделать кого-л. объектом сплетен to spread gossip about smth, someone. ესელ ჭორადო, მე̄ ქისტივ ჟე დიკენაჲნო̂ – აქ ჭორაობენ, რომ ქისტებმა ცხვარი წაიყვანეს; ალნი⌈ჴ⌉ ჭორადინორ, ლეო́ დაჴ ვალინაჲნო̂ – ალვანში მოეჭორათ, ლეო გარდაცვლილათ.

ჭორა̄ლეჼ **č̣orālẽ** ჭორიანი, ჭორიკანა сплетник, сплетница chatterbox, gossip teller. ჭორა̄ლეჼ მოტ̦ ძირელდა⌈ჴ⌉ ბა თიტუჲნი̂ – ჭორიანი ენა ძირშია მოსაჭრელი.

ჭორი|დ|უჲნი̂ **č̣ori|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. ჭორიკანა сплетник, сплетница chatterbox, rumour-monger.

ჭოტ̦ დდ **č̣oţ** dd ჭოტი филин eagle owl, owl. ბუსუ̄-ბუსუ̄ თიშიჩო̂ საყდრელნაჴო̂ ჭოტ̦ეჼ დუღარ დალორ – ღამ-ღამობით ძველი საყდრიდან ჭოტის კივილი მოდიოდა; ვაჲჴო̂ ჭოტ̦სა̄ჼ? – ჭოტ̦სა̄ჼჭ ვასო̂! – ხარ ჭოტივით (ფხიზლად)? – სწორედ ჭოტივითა ვარ!

ჭოჭ ბდ **č̣oč̣** bd 1. აგდებ. пренебр. by m. f. პირი, ყბა, ხახა рот, пасть mouth, jaw, gullet. ჭაჭე⌈ჴ⌉ ცარკი ჲა – პირში კბილებია; მაციჩო̂ ჴაჲწკივ ჭაჭმი ყეტ̦დორ – მშიერი ჩიტები პირებს აღებდნენ; ჭოჭ ბაჲტბალო̂ ჴეჼ, იშტუ̂ მოსჷჼ მოტ̦ ბალჩო̂! – პირი გაგეხეს ამისთანა ცუდი ენის მქონეს! 2. კრიჭა (წისქვილისა) мельничный жёлоб mill trough. ჭოჭლა⌈ჴო̂⌉ ოცნი ჴაჲრ ჳერენ კიკელ აუ̆კუ̂ – კრიჭიდან მარცვლები წისქვილის ქვის ქვეშ ცვივა.

მოს̩ი̃ ჭოჭ ბდ **mos̩ĩ č̣oč̣** bd ცუდი პირი (ცუდი გემო პირში) неприятный вкус во рту bad, unpleasant taste in mouth. სიფვსრე ფშელვიე'ნესრ̂, მოს̩ი̃ ჭოჭ ბა სოგო[ჳ] – გუშინწინ შემცივდა და ცუდი პირი მაქვს.

ჭოჭყატ̦ენრ̂ **č̣oč̣qaṭ̦enô** პირღია, დოყლაპია; გაკვირვებული разиня; ошеломлённый foolish person, awkward and stupid person, astonished; ჭოჭყატ̦ენრ̂ ჳეჭურ ზოოპარკე სპილუჲგრ̂ კაწკო̃ ვოჳ – პირღია უყურებდა ზოოპარკში სპილოს პატარა ბიჭი; დუხანეგეჸ ჴევალვიე̃სრ̂ ჭოჭყატ̦ენრ̂ ცარკა̄ დუჲხტრეს – ნამეტანი დიდხანს დამსვა (მამყოფა დამჯდარი) პირღია კბილის ექიმმა.

ჭრაქ დდ **č̣rak** dd ჭრაქი, გასანათებელი მოწყობილობა плошка (сосуд, для освещения) oil-lamp, wick-lamp, saucer. ჭრაქენ დაყე[ჳ] ჳამიგ[ო]ჳეჸ ნავთუ̃ ლამფი დარ – ჭრაქის ნაცვლად ყველას ნავთის ლამფები ჰქონდათ; ჭრაქევ კაწკო̃ მაშა̄ თელ'რ̂ – ჭრაქი მცირე სინათლეს იძლევა.

ჭუჲ ბდ **č̣uj** bd საქსოვი ჩხირი спица (для вязания) knitting needle. ჩხი̃დურ დ̃ ჭუერჩ ეცი̃ მაჲკოს – წინდის საქსოვად ჩხირები იყიდა მაიკომ; ჭუჲნო̃ ბჵა̃ ყალე̃ ნინუჲნ̂ – ჩხირის წვერი შეერჭო ნინოს.

ჭუკ¹ დდ **č̣uḳ¹** dd ჭუკი, ჭუჭულა индюшёнок, гусёнок, утёнок duckling, gosling. ქოროვ ჭუკი ჴიტოდრ̂ – ქორი ჭუკებს იტაცებს; ჭუკე̃ ნან დაჳ ბავი̃ – ჭუკის დედა დაიკარგა; ჭუკივ მაჲქდარ ბაყორ – ჭუკები მჭადს ჭამდნენ.

ჭუკ² დდ **č̣uḳ²** dd ყანწი рог, рожок (для вина, водки) horn (for the wine). შიჴ ჭუკ არყე̃ მალ'ერ ფშელვიე̃ჩოვ – ორიოდე ყანწი არაყი დალია გაციებულმა; ადმეს ჳახ მჵაცრ̃ ჭუკი თეგდორ – ადამი ჯიხვის რქების ყანწებს აკეთებდა.

ჭაკბი ახკარ (ეხკარ) **č̣aḳbi axḳar (exḳar)** კოტოშების მოკიდება (მოუკიდებს) стваить банки на спину putting jars on the back. ფშელდიე̃ჩონ სუკა̄ხ ჭაკბი ახკრ̂ – გაციებულს ზურგზე კოტოშებს უკიდებენ.

ჭუკჭუკ დ **č̣uḳč̣uḳ** d ჭუკჭუკი звук, издаваемый утёнком, гусёнком sound, made from ducklings, goslings.

ჭუკჭუკ დ|არ **č̣uḳč̣uḳ d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. ჭუკჭუკი (ჭუკჭუკებს), ფრინველთ ხმიანობა щебетать, чирикать cooing, wick-wick, gobbling, making a high-pitched sound. საბუდრე[ჳ] ჭუკივ ჭუკჭუკ დარეხ ცო̄მ ხაწეგე̂ თხე ლარკინ – საბუდარში ჭუკების ჭუკჭუკის გამო ალარაფერი გვესმის ყურებში; ჭუკივ ჭუკჭუკ დო – ჭუჭულები ჭუკჭუკებენ. 2. ჭუკჭუკი (ჭუკჭუკებს), ტკბილი საუბარი დაბალი

ხმით душевная беседа низким голосом sweet chatting in a low voice. ე ბა̌დრივ დაჲ̄ცჳაჸ ჭუკჭუკ დო – ეს ბავშვები მთელი დღე ჭუკჭუკებენ.

ჭუკჭუკაჲნო̂ č̣uḳč̣uḳajnô ზმნს. нареч. adv. ჭუკჭუკით, ტკბილი ბაასით душевно, сладко беседуя in sweet chatting. ნა̄ნ-ბა̌დრი ჭუკჭუკაჲნო̂ ჷედახკერ – დედა-შვილ[ე]ბ[ი] ჭუკჭუკით (ტკბილი საუბრით) ისხდნენ.

ჭურჭელ ჲჲ č̣urč̣el jj ჭურჭელი посуда vassel. ვე̄ დოთჷ̄ ჭურჭელ ცო თოყე̄ სო̄ – ღვინის ჩასასხმელად ჭურჭელი არ მეყო.

ჭუჭკ⌈ნ⌉ა|დ|არ č̣uč̣ḳ⌈n⌉a|d|ar გრდმ. прх. trans. ჭუჭკვა (ჭუჭკავს), ქონების ხელმოჭერით ხარჯვა беречь, экономить (состояние) save up thriftily. მიჩოვ შარი̄ ქონებ წყეგეჸ ჭუჭკ⌈ნ⌉ადჲო – ზოგიერთი თავის ქონებას ზედმეტად ჭუჭკავს (ზედმეტი ხელმოჭერით ხარჯავს).

ჭუჭულ დდ č̣uč̣ul dd ჭუჭული утёнок, гусёнок duckling, gosling. ოჴრი̄ ჭუჭლი ბჵარჩეჸ ხილო⌈ჳ⌉ დაუ̆ხკუ̂ (დოუ̆ხკუ̂) – იმათი ჭუჭულები მუდამ წყალში არიან.

ჭყავ დ č̣q̣av d ჭყავილი, ჭყივილი резкий крик, визг shriek, squeal, screeam. ჩაჴრენა⌈ჳო̂⌉ ბა̌დრე̄ ჭყავ დალორ – შორიდან ბავშვის ჭყივილი მოდიოდა.

ჭყავაჲნო̂ č̣q̣avajnô ზმნს. нареч. adv. ჭყივილით с резким криком, визгом with screaming, shouting, shrieking.

ჭყავ ბ|აჳარ č̣q̣av b|aḫar გრდმ. прх. trans. დაჭყივლება (დაიჭყივლებს, შემოსძახებს) раздаться (о резком крике, о песне...) to scream, to shout. წჵაჲრქო̄ სტენახჩოვ ჭყავ ბაჳი̄ – უცბად რაღაცამ დაიჭყივლა; ბიჟლარ გიორგის ჭყავ ბაჲჳჩე⌈ჳ⌉ ვუმაჸ (ˉუმაჸ) გოგიხ ლარკა̄ლ დერწერ, უჲშო̂ თაგუჲშო̂ ბორ მოჴ – როცა ბეჟიანთ გიორგი დასჭყივლებდა (სიმღერას შემოსძახებდა) ხოლმე, ირგვლივ ყველა სმენად იქცეოდა, ისე კარგად მღეროდა.

ჭყავ დ|არ č̣q̣av d|ar გრდმ. прх. trans. ჭყავილი (ჭყავის) визжать, кричать to shriek, to squeal. სტენახჩოვ ბურხილო⌈ჳ⌉ ჭყავ დორ – რაღაცა ბალახებში ჭყაოდა.

ჭყავჭყავ დ č̣q̣avč̣q̣av d ჭყავილი резкий, повторяющийся крик sharp, repeated shriek, scream.

ჭყავჭყავ ბ|აჳარ č̣q̣avč̣q̣av b|aḫar გრდმ. прх. trans. ჭყავილი (დაიჭყავლებს) резко визжать screaming, shrieking harshly. მიტროს ჭყავჭყავ ბაჲჳჩეგეჸ ეცჲალი̄ სოვი ჳალო̂ – მიტროს დაჭყივლების მერელა აფრინდნენ სვავები.

ჭყავჭყავ დ|არ **čq̣avčq̣av d|ar** გრდმ. прх. trans. ჭყავილი (ჭყავის), ჯღავილი кричать (резким голосом) shouting, screaming sharply. მაცლომცი̃კ დოლოჰ ჭყავჭყავ? – ნეტა როდემდის ჭყავიხარ? დუჳ ჭყავჭყავ დიჲᶰ მიტროს, მა̄ სოვი მათ̦ჳეც ჲისჲᶰ – ბევრი იჯღავლა მიტრომ, მაგრამ სვავები ადგილზევე დარჩნენ.

ჭყა̃ტ ჲჲ **čq̣ā̃ṭ** jj ჭყანტი, ჭაობი болото, болотистое место marsh, swamp, bog. ქენ ჭყა̃ტი ცო ჲეწე̂ – ცხვარს ჭაობები არ უყვარს; ჭყა̃ტილოჰ დუჳჭ ფჳიტი ხეცე̂ – ჭყანტებში მეტად ბევრი ბაყაყები იცის.

ჭყა̃ტე̃ **čq̣ā̃ṭē̃** ჭაობიანი болотистый boggy, marshy, swampy.

ჭყემპო̂ ბჲ **čq̣empô** bj ყელი, ყანყრატო горло throat, gullet. ჭყემპუღ ფხაჲვნე̂ ლაწდინას – ყელის ძარღვები ვიტკინე; ბჭარწავ ფჳარან ჭყემპერა̄ხ (ჭყემპერაჲხე̂) ცარკი ოხკჲიჲᶰ – მგელმა ძაღლს ყელში კბილები ჩაუსო.

ჭყვინა|დ|ალარ **čq̣vina|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ბრჭყვიალი (ბრჭყვიალებს), ციალი, ბრწყინვა блестеть, сиять shining, sparkling, glittering. ბაჲთ̦ მაშაჲჳე̂ ალზა̃ ტათბუᶰ ზიკსა̃ ჭყვინადჲალა̃ლათე̂ – მთვარის შუქზე ალაზანი ვერცხლის ზოლივით (არშიასავით) ბრწყინავს ხოლმე.

ჭყივ დ **čq̣iv** d ჭყივილი визг, крик shriek, yelp, scream.

ჭყივ დ|არ **čq̣iv d|ar** გრდმ. прх. trans. ჭყივილი (ჭყივის) визжать screech, squeal. ჳაივ ვუნმაკე̂ (-უნმაკე̂) ჭყივ დორ – ღორი, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, ჭყიოდა; ჳაივ დუჳ ჭყივ დიჲᶰ – ღორმა ბევრი იჭყივლა.

ჭყივ ბ|აჳარ **čq̣iv b|aḥar** გრდმ. прх. trans. დაჭყივლება (დაიჭყივლებს) запищать, завизжать to make a high-pitched sound, to squeak. ბურკევ წყე ჭყივ ბაჳი'ნე̂, ჳეᶰ დაჳა̄ ატიᶰ – ბურვაკმა ერთხელ დაიჭყივლა და მერე გაჩუმდა.

ჭყი̃ტაკ ჲჲ **čq̣ĩṭaḳ** jj ანტრია, თათარბერაგი, სომხური კერძი татар-бораки, армянское блюдо Antia, Tatar-boraki -dumplings- an Armenian dish. მიჩიᶰ ჳეხკჲიეᶰჩო ხილო ჩამლიᶰ ჭყი̃ტაკ ჳეხკოლო – ლორის ნახარშ წყალში გემრიელი ანტრია იხარშება.

ჭყლეტა|დ|ალარ (დაჭყლეტა|დ|ალარ) **čq̣leṭa|d|alar** (**dačq̣leṭa|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. ჭყლეტა (იჭყლიტება) мяться to squash. *ჩურდ-ჩურდეᶰ ავტობუსა̄ხ ჭყლეტადალარ ცო ჳამბალა სონაჲნო*, ბჭა̄ ტაქსივ ლელე̂ სეᶰ მაჲრჲაშო – დილდილაობით ავტობუსებში ჭყლეტა არ მსიამოვნებსო, სულ ტაქსებით და-

დის ჩემი მული; ჴაჼ დიხკჷჼ ე კორი ე ქაჲნზენმაქ, დაჴ ჭყლეტალაჲცი̂ – ვინ დააწყო ეს ვაშლები ამ ყურძენზე, იჭყლიტება აკი!

ჭყლეტა|დ|არ čq̇leṭa|d|ar გრდმ. прх. trans. ჭყლეტა (ჭყლეტს), დაწოლით, ან ხელის, ფეხის დაჭერით გაბრტყელება, გასრესა; ბორბლებიანი რამით ზედ გადავლა და გატანა раздав[л]и[ва]ть crushing, mashing. ჴათხეჸ ქანიზ ქოკევ ჭყლეტადჲორ – წინათ ყურძენს ფეხით ჭყლეტდნენ.

ხ

ხა დჲ **xa** dj ბარკალი, თეძო, ბარძაყი бедро, ляжка; ножка (птицы) thigh, hip. ტყივევ ხავნუჼ (ხავნიჼ) ძოლ ჲჭოგიჼ ივნეგო[ჴ] – ტყვიამ ბარძაყის ძვალი გაუტეხა ივანეს; საბ ხაჲვნა̄ხ დაჴ ლაცვოგერ – საბას კინაღამ ბარკლები გაუკავდა; ბატგო[ჴ] ჲაჳჼ ხაჲვნი̂ ჲა – ბატს დიდი ბარკლები აქვს.

ხაბარ|დ|არ xabar|d|ar გრდმ. прх. trans. გაძუნწება (გააძუნწებს) [с]делать скупым to become greedy / to become mean. გიუჲრგი̂ ხაბროჼ ცო ვარ, მა̄, *ფსტუნავ ხაბარვიენაჲნრ̂*, ლივი̂ – გიორგი ძუნწი არ იყო, მაგრამ, *ცოლმა გააძუნწა*, ამბობენ.

ხაბროლ ჲ **xabrol** j სიძუნწე, სიხარბე, ხარბობა скупость, жадность, алчность miserliness, avidity, greediness. ვაჳ̆გრაჼ სუჲმანჷ̂ შაჲრი̂ ხაბროლევ დი̄ჼჩრ̂ ბაცაჲჴი̂ ვალ'ენრ̂ ვარ – ვაგოანთ სიმონი მთელ სათუშოში განთქმული იყო თავისი სიძუნწით; ბჭარწავ ხაბრ[ო]ლეხ ძოლჷ̄ ჩუ ჲებტრ̂ – მგელი სიხარბისაგან ძვალსაც ყლაპავს.

ხაბროჼ xabrõ ძუნწი, ხარბი скупой, алчный, жадный stingy, niggard, money-grubber. ხაბროჩრ̂ სტაკონ ჴაშ ცო დეწჷ̂ – ძუნწ კაცს სტუმარი არ უყვარს (არ უნდა); ხაჲბრჩოციჼ ვარასრ̂ – ძუნწთან ვიყავი; ვუჼთხეჸ (-უჼთხეჸ), ე სტაკაკ სტევ ვინოლრ̂ ხაბროჼ – არ ვიცი, ნეტავი, ეს კაცი რამ გახადა ხარბი?

ხაბროჼ ხილ'არ xabrõ xil'ar გრდუვ. непрх. intrans. სიძუნწე (ძუნწია), ძუნწობა, ძუნწად ყოფნა быть скупым miserliness, niggardliness.

ხაბორ ბდ **xabor** bd ობი плесень mould, mildew. ხაბროვ (ხაუ̆ბრევ) მაჲჴი̂ ჷერ ჲავჲიე̃ – ობმა პური გააფუჭა.

ხაბორ ბ|ოწარ (ბ|ებწარ) **xabor b|oçar (b|ebçar)** გრდუვ. непрх. intrans. დაობება (დაობდება) покрыться плесенью, заплесневеть to become musty, to become mouldy. მაჴოხ ხაბორ ბოწი̃ – პური დაობდა.

ხაბორ ბ|ოწ|ბ|აჲლნო̂ (ბ|ოწ|ბ|ალინო̂) **xabor b|oç|b|ajlnô (b|oç|b|alinô)** მიმღ. прич. particip. ობმოკიდებული, დაობებული заплесневелый, заплеснённый moulded. ხაბორ ბოწბაჲლნო̂ ბაკლი მემცხორივ ფჭარან ჴასი̃ – დაობებული ლუკმები მწყემსებმა ძაღლს დაუყარეს.

ხაბრო̄ლე̃, ხაუ̆ბრე̄ლე̃, ხოუ̆ბრე̄ლე̃ **xabrōlẽ, xaŭbrēlẽ, xoŭbrēlẽ** ობიანი заплесневелый, заплеснённый, в плесени, покрытый плесенью mouldy, musty. ხაბრო̄ლე̃ კოტორ დაჭ ყაჭჲალი̃ – ობიანი ქადა დამწარდა.

ხაბჟარ (ხებჟარ) **xabžar (xebžar)** გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. ⌈და⌉სხდომა (⌈და⌉სხდებიან) садиться, сесть to take a sit. ჭაჲწკი ხენმაქ ხაბჟე̃ – ჩიტები ხეზე დასხდნენ.

ხაბჟა̃ (ხებჟა̃) **xabžã (xebžã)** გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ხაბჟარ (ხებჟარ) **xabžar (xebžar)**. ილერკუჭმაქ ხაბჟა̃ ლოლეთვაჲ! – ილერკუჭზე დასასხდომად წავიდეთ რა!

ხაბჟ|დ|არ (ხებჟ|დ|არ) **xabž|d|ar (xebž|d|ar)** გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. 1. დასხმა (⌈და⌉სხამს) сажать, посадить (о людях) to help to take a sit. მასპი̃ძლეს მახკარ ნი̄დაგ ცჭალ ხაბჟდიე̃ – მასპინძელმა გოგოები, რა თქმა უნდა, ერთად დასხა. 2. ⌈და⌉რგვა (⌈და⌉რგავს) сажать, посадить (о растениях) to plant.

ხაბჟუჲლა̄ დდ **xabžujlā** dd დასასხდომი (ადგილი) место для сиденья seat. ჭედეშ დახკე'ნეთხ, ხაბჟუჲლა̄ ცო ხეთი̃ თხო̃ – დაგვიანებით მოვედით და დასასხდომი (ადგილი) ვერ ვნახეთ.

ხავერდ დდ **xaverd** dd ხავერდი бархат velvet. მიხკოს შაჲო̂ ნასინ ხავერდ დეცენო̂კაბელაჲნო̂ – მიხაკოს თავისი რძლისთვის ხავერდი მოუტანია საკაბედ; ბლუჯუჲგო ოჴუმფლე̃ ხავერდი დატერ, მე̄ ტასიგო⌈ჭ⌉ ბჭარკი ყარწჲალი̃ – ბლუჯოს (კაცის სახელია) იმდენი ხავერდ⌈ებ⌉ი ელაგა, რომ ტასის თვალები აუჭრელდა.

ხავს დდ **xavs** dd ხავსი мох moss. ხავსეხ (ხავსუხ) დოფხდალინრ̂ წიფლი დატერ დევისჷ – ხავსმოკიდებული წიფლები ეყარა დევებივით.

ხავს დ|ოტარ (დ|ეტარ) **xavs d|oṭar (d|eṭar)** გრდუვ. непрх. intrans. ხავსის მოდება (⌈მო⌉ედება) покры⌈ва⌉ться мхом to be overgrown with moss, to be moss-grown. ყჷდალიჷჩრ̂ მუხახ (მუხეხ) ხავს დოტჷ – დაბერებულ მუხას ხავსი მოედო; კერჩეჩრ̂ ჴერახ (ჴერეხ) ხავს ცო დეტჷ̂ – მგორავ ქვას ხავსი არ ეკიდება.

ხავს ჴოთ̦არ (ჴეთ̦არ) **xavs qoțar (qețar)** გრდუვ. непрх. intrans. ხავსის მოკიდება (⌈მო⌉ეკიდება), დახავსება покрыться мхом turning / becoming mossy. წინა̂ ჩარდლივჴ ჲაჩრ̂ კედლო̄ხ ხავსჴოთ̦ი̂ – სახლის ჩრდილოეთის კედელს ხავსი მოედო.

ხავსისფერ **xavsisper** ხავსისფერი цвета мха moss like color. ის ხავსისფერ კაბ მარჷ მოც თაუ̆გუ̂ ჴოხ – ეგ ხავსისფერი კაბა რა ძალიან გიხდება.

ხაზ დდ **xaz** dd ხაზი линия line. იჴ ნიფსიჩრ̂ ხაზევ (ხაზუვ) ლელ! – ამ სწორი ხაზით იარე! მიჩხმაც ხაზი ჴაჲჴნას – ყველგან ხაზები გავუსვი; უჴრ̂ (ოუ̆ჴრ̂) წირტლეგომცჷ სინათლეჷ ხაზ დოცდიჷ – იმ წერტილამდე ელექტროხაზი გამოიყვანეს.

ხაზა̄რე **xazārẽ** ხაზებიანი линейчатый linear. ხაზა̄რეჷ რვეულ ჭირბალა სოჷ – ხაზებიანი რვეული მჭირდება.

ხაზი̂, ხაზინა̄ ჲჲ **xazĩ, xazinā** jj ხაზინა казначейство, казна treasury, treasur – box. ბათოს ხაჲზნი ტათებ ჴეჴორ – ბათოს ხაზინაში ფული შეჰქონდა; აჲფშნალარ მიტროს ხაჲზნე მუშებადორ – აფშინიანთ (ცისკარიშვილი) მიტრო ხაზინაში მუშაობდა.

⌈და⌉ხაზო|დ|არ ⌈**da**⌉**xazo**|**d**|**ar**) გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. ⌈და⌉ხაზვა (⌈და⌉ხაზავს) ⌈на⌉чертить to draw, to line. კოტენ დუჴგეც ხაზოდარეხ ქორთრ̂ ლაჲწი̂ – კოტეს მეტი ხაზვისაგან თავი სტკივა.

ხათბალ ბდ **xatbal** bd ხათაბალა, დავიდარაბა, უბედურება беда, хлопоты trouble, misfortune, distress, troubles. ეჴ ამბუჲვ მარუც ხათბალილრ̂ თასი̂ – ამ ამბებმა მარუცი ხათაბალაში ჩააგდო; ე ჲეთ̦ ხათბალა̄ ბალ‘ეჷ თხოჷ, დაჴ თურ ბოხკოთხ – ეს ფური ხათაბალად გაგვიხდა, ალბათ, გავყიდით; ცომოთ̦ეშ ხათბალელრ̂ თასჲალი̂სრ̂ – მოულოდნელად ხათაბალაში ჩავვარდი. შდრ. ср. comp. ბა̄ლ **bāl**.

ხათრ ბდ **xatr** bd ხათრი уважение respect, esteem. დად ხათრუხ (ხათრუნ) მაჲმი̂ ტბათნირეჷ ალუჲნი̂ ჲახერ – მამის ხათრით მამიდა ტბათანიდან ალვანში წავიდა; მაჲმკეს თედრ̂ ხათრუნ ქოთამ დჭევი̂ – მამუკამ თედოს ხათრით ქათამი დაკლა.

ხათრ ლაც|ბ|არ (ლეც|ბ|არ) **xatr lac|b|ar (lec|b|ar)** გრდმ. прх. trans. ხათრის დაჭერა (⌈და⌉იჭერს), ხათრის შენახვა, ხათრის ქონა уважать, уважить to respect, to honor. ბა̈დრივ ნან-დადე̂ ხათრ ლეცობრ̂ – შვილებს დედ-მამის ხათრი აქვთ.

ხათრ ლაც|ბ|ითარ (ლეც|ბ|ითარ) **xatr lac|b|itar (lec|b|itar)** გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. დახათრება (დაახათრებს), ხათრის დაჭერინება заставить уважать to make sb respect someone. ნან-დადას ბა̈დრიგრ̂ ხათრ ბეწჷ̂ ლეცბითჲ̃ – დედ-მამამ შვილებს ხათრი უნდა შეანახვინოს.

ხათრ-ნამუს ჲ **xatr-namus** j ხათრი და ნამუსი уважительность и совесть respect and conscience. გაჭირბას ხათრ-ნამუს ჲავჲითე̂ დუჴჩოგრ̂ – გაჭირვებამ ხათრი და ნამუსი დააკარგვინა ბევრს.

ხაჲთრვე̃ **xajtrvẽ** ხათრიანი уважительный, стеснительный modest, reserved. ხაჲთრვე̃ ადმე̂ ცხოვრბას ტყუჲჰ მეყოდრ̂ – ხათრიან ადამიანს ცხოვრება უკან ტოვებს.

ხაჲლზება|დ|არ (წახაჲლზება|დ|არ) **xajlseba|d|ar (ça xajlseba|d|ar)** გრდმ. прх. trans. წახალისება (⌈წა⌉ახალისებს) подбодрить, поощрять to encourage. ჩარხლ̄ დაჲვთეს ფსტი-მახკარ ხაჲლზებადორალრ̂ კალრ̂ ლეწადჲ̃ – ჩარხოანთ დავითი დიაცებსა და გოგოებს ახალისებდა თურმე კალოს სალეწად.

ხაჲლზე̃ **xajlzẽ** ხალისიანი жизнерадостный cheerful, joyous. ხაჲლზეჲჩრ̂ სტაკოვ ვუმაც (-უმაც) ლეცეშ თეგოდრ̂ – ხალისიანი კაცი ყველაფერს ხალისიანად აკეთებს.

ხაჲლზეჲში̂ **xajlzejšî** ზმნს. нареч. adv. ხალისიანად жизнерадостно cheerfully, willingly, joyously. ხაჲლზეჲში̂ ვეწჷ̂ ლელჲ̃ სტაკ – ხალისიანად უნდა იაროს კაცმა.

ხაჲსათ ჲჲ **xajsat** jj ხასიათი характер character, temper. ხაჲსთუხ და ჴა̈ლ̥ინრ̂: მე̂ შანარ დაე̄, მე̂ მა̄ ფიცხ – ხასიათზეა დამოკიდებული: ზოგი მშვიდია (დინჯია), ზოგი კი ფიცხი.

ხაჲსათწი̂, ხაჲსთუწი̂ **xajsatçĩ, xajstuçĩ** უხასიათო имеющий плохой характер bad-tempered,weak-willed, feeble. ხაჲსათწიჩგო⌈ჰ⌉ გეფსუ⌈ჰ⌉ ჴო პარასკ და – უხასიათოს კვირაში სამი პარასკევი აქვს.

ხაკ დდ **xaḳ** dd ტომარა мешок, куль sack. ილოს ხაკევ სიმი̂დ დაჰორ – ილოს ტომრით სიმინდი მოჰქონდა; ჲ̃დროს ხაკი აბორ – ანდრო ტომრებსა კერავდა;

ოჭუს ხაკა̄ხ ცუ ბოხკიჼ – იმან ტომრებში ქუმელი ჩაყარა; ოჭარ ხაკი ჴაჲრი̂ დოხკიჼ – მათ ტომარაში ფქვილი ჩაყარეს.

ხაკ|დ|ალარ **xaḳ|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. მოწყურება (⌈მო⌉სწყურდება) захотеть пить to be thirsty, to want drinking sth. თუჲხი̂ დაჲყჩე⌈ჴ⌉დოლიჼ ქე ხაკლა, დაჩო⌈ჴ⌉ ხიგუჲჴ ებწდალჼლათჷ – მარილის ჭამის მერე ცხვარს სწყურდება, სულ წყლისკენ იწევს ხოლმე; ზორაჲში̂ ხაკვალიჼსო̂ – ძალიან მომწყურდა.

ხაკ|დ|აჲლნო̂, ხაკ|დ|ალინო̂ **xaḳ|d|ajlnô, xaḳ|d|alinô** მიმღ. прич. particip. მოწყურებული, მწყურვალი тот, кто захотел (хочет) пить, жаждущий thirsty, eager thirsty. ხაკბაჲლნო̂ ქაბო̂ ხიგუჲჴი̂ ებწლარ – მწყურვალი ძროხები წყლისკენ იწევდნენ.

ხაკ|დ|არ **xaḳ|d|ar** 1. გრდმ. прх. trans. მოწყურება (⌈მო⌉აწყურებს) выз⌈ы⌉вать жажду to make thirsty. მუსტიჩო̂ კიტროვ ხაკდირათხო̂ – მქავე კიტრმა მოგვაწყურა; ნაჩხოვ ხაკოდო̂ ადმიჷჼ – ყველი აწყურებს ადამიანს. 2. გრდუვ. непрх. intrans. მოწყურება (⌈მო⌉სწყურდება) жаждать to thirst sth. ხაკვოსო̂ – მწყურია.

ხაკიჼ **xaḳĩ** მწყურვალი, მოწყურებული жаждущий, тот, кто хочет пить thirsty. ხაკიჼ დახნ მეძროხეს ალზნეგო̂ დიკჷჼ – მწყურვალი საქონელი მეძროხემ ალაზანთან მირეკა.

ხაკოლ ჲ **xaḳol** j წყურვილი жажда thirst. ხაკლეხ ჭყემპო̂ ლაფსიჼ შალუჲნ – წყურვილისგან ყელი გაუშრა შალვას; შინ ჭურჭელ ხივ ნასტ ხაკოლ ჲჟოგიჼ გიგუჲნი̂ – ორმა ჭურჭელმა წყალმა ძლივს წყურვილი მოუკლა გიგოს.

ხაკ|დ|უჲნი̂ **xaḳ|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. 1. მომაწყურებელი вызывающий жажду sth making sb thirsty. დურიჼ ჭა̄რ ხაკდუჲნი̂ დაყარ და – მლაშე თევზი მომაწყურებელი საჭმელია. 2. მწყურვალი, ის, ვისაც სწყურია тот, кто жаждет, жаждущий thirsty, sb who wants to drink water. ხაკდუჲნი̂ ადმიჷჼ ყახეთლაჲნი̂ და – მწყურვალი ადამიანი შესაცოდია.

ხალ დდ **xal** dd ხალი, წერტილივით ლაქა კანზე родинка birth mark. სახე⌈ნ⌉მაქ დაჲნი̂ ხალ ჴამიხაჸ ცო თაუ̆გუ̂ – სახეზე არსებული ხალი ყველას არ უხდება.

ხალათ ჲჲ **xalat** jj ხალათი рубашка (верхняя) shirt. იცო̂ ხალთევაკ ღავალერ ფშელოხ ნჟაჸი – იცო (კაცის სახელია) მხოლოდ ხალათით იჯდა სიცივეში გარეთ; შილოს ხალთეხ ფჴაჲვნი̂ ლეთოდო̂ – შილო ხალათის სახელოებს აკერებს.

ხალაჼ xalã სამწუხარო, არასასიამოვნო (ამბავი, მდგომარეობა, ვითარება), საწყენი, ძნელი, მძიმე прискорбный, печальный regrettable, sorrowful, causing grief and sadness, causing feelings of anguish, deplorable. ზორაჲში̂ ხალაჼ დო, მე̄ რუსუდაჼ ლაწიში̂ ჲა – ძალიან საწყენია, რომ რუსუდანი ავადაა; ხალაჼ ამბუჲ ჲეცქჼ გაჲბრალეს – სამწუხარო ამბავი მოიტანა გაბრიელმა.

ხალაჼ ხეთრიკ xalã xetriḳ წყენია обидчивый touchy, sensitive, easily offensive. *ხალაჼ ხეთრიკ* ოჴუხ დო, ჰანნა კაწკოჼ ვუმ ჸუმ თუ̄ყუ̂ ხალაჼ ხეთაჼ – *წყენიას* იმას ეძახიან, რომელსაც ცოტა რამ ჰყოფნის საწყენად.

ხალაჼ ხეთარ (ხა̆ლარ) xalã xetar (xălar) გრდუვ. непрх. intrans. წყენა (ეწყინება, სწყინს) обидеться, обижаться, огорчиться, огорчатьсяto feel offence and disappointment. ფილპენ ხალაჼ ხითნორ, *მიხოს ჸჼ ვარჼ ვაჭკლობ დუჲნო̂* – ფილიპეს სწყენია, *მიხო ჩვენს უფროსობას რატომ ეწევაო*; ხალაჼ ხეთგერ ვაშენ – კინაღამ ეწყინა ძმას; მა ხა̆ლ ჰოჼ – ნუ გწყინს.

ხალაჼ ხეთ|დ|არ (ხალ|დ|არ) xalã xet|d|ar (xal|d|ar) გრდმ. прх. trans. წყენინება (აწყენინებს) обидеть, обижать, огорчить, огорчать to offend / hurt / insult sb.

ხალაჼ ხეთინი̂ (ხალინი̂) xalã xetinî (xalinî) საწყენი обидный offensive, deplorable. ხალაჼ ხეთინი̂ ჸუმ ვაშ⌈ბ⌉იგო̂ ატ̧აჲში̂ ცო დეწე̂ ალოჼ – საწყენი რამ ერთმანეთს ადვილად არ უნდა უთხრან.

ხალარ (ხელარ) xalar (xelar) გრდუვ. непрх. intrans. გაქრობა (⌈გა⌉ქრება), ჩაქრობა ⌈по⌉гаснуть, ⌈у⌉гаснуть to go out, to blow out. წე ხალქჼ – ცეცხლი ჩაქრა; ლამფ ნავთწოლეხ ხალერ – ლამფა უნავთობის გამო ჩაქრა.

ხალ|დ|არ (ხელ|დ|არ) xal|d|ar (xel|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. ჩაქრობა (⌈ჩა⌉აქრობს), გაქრობა ⌈по⌉тушить to snuff out, to extinguish. ოჴუს ლამფ ხალდიქჼ – მან ლამფა ჩააქრო. 2. გადატ. перен. fig. გაქრობა (⌈გა⌉აქრობს), განადგურება, მოსპობა уничтожить, уничтожать to snuff out, to extinguish. ჩუ მეყ, ცოჰე̂ ხალვოს ჰო! – გაჩერდი, თორემ გაგაქრობ!

ხალენო̂ xalenô მიმღ. прич. particip. გამქრალი, ჩამქრალი потухший, погасший extinct, disappeared, vanished. ხალენო̂ წე – ჩამქრალი ცეცხლი.

ხალიზ ჲჲ xaliz jj ხალისი охота, желание wish, inclination. შიუჲგო⌈ჰ⌉ ჟაგნოჼ ხალიზ ცო ჲარე̄, ჟეგო̂ ვახქჼ – შიოს წიგნის (სწავლის) ხალისი არ ჰქონდა და

ცხვარში წავიდა; ხალიზ ჲაჩოვ ხაჲლზეწიჩოხ მიჩხმაჸ თოლდინორ – ხალისის მქონეს უხალისოსთვის ყველგან ეჯობნა.

ხალიჩ დდ **xalič** dd ხალიჩა ковёр carpet. ტირინე̂ ფსარეგეჸ ხაჲლჩეხ ჲოლჲალიჼ – ტირინე გუშინდლა ხალიჩას (ქსოვას) შეუდგა; ხაჲლჩი კედლო̄ხ თოუ̆გუ̆ – ხალიჩები კედლებს უხდება.

ხალხ ჲ **xalx** j ხალხი народ people, nation. ასადოარიჼ ილიკო̂ ხალხუვ ჩაქვავბადვიერ – ასადიანთ ილიკო ხალხმა ჩააქვავა; კოხიჼ ხალხ – ქართველი ხალხი.

ხამ **xam** ხამი, გამოუცდელი (ადამიანი); ხამი, გაუხედნავი (ცხენი) неопытный, новичок (человек); невыезженный (конь) novice, unschooled, inexperienced, unbroken (horse). ხამ სტაკოვ ქალქი⌈ჳ⌉ ჭირვიშე̂ ნიყ ბახო̂ – ხამი კაცი ქალაქში გზას ძნელად იკვლევს; ისაკო̂ ხამ ფაშტევ თასირ – ისაკო ხამმა ფაშატმა ჩამოაგდო.

ხამბა|დ|არ (დახამბა|დ|არ) **xabma|d|ar (daxabma|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ხამება (⌈და⌉იხამებს), ვერშეგუება непривыкание not being able to adapt. დონევ კეხ ხამბადჲიჯჼ – ცხენმა უნაგირი იხამა.

ხამწხამწ დ **xamçxamç** d კნაწა-კნუწი хруст to crunch, to scrunch, to crackle.

ხამწხამწაჲნო̂ **xamçxamçajnô** ზმნს. нареч. adv. კნაწა-კნუწით с хрустом with crunching, with crackling. ნინოს ჩხამჩხამ ხამწხამწაჲნო̂ ჰალო̂ დაყო̂ – ნინო საკნატელას კნაწა-კნუწით ჭამს.

ხამწხამწ დ|არ **xamçxamç d|ar** გრდმ. прх. trans. კნაწუნი (კნაწუნობს) хрустеть to crunch, to scrunch, to crackle.

ხაჼ ჲჲ **xã** jj ხანი, დრო, ჟამი время time, period. ხაჼ ჲაჲ ჰოგო⌈ჳ⌉? – ცო! – დრო გაქვს? – არა! მელʻ ხანე⌈ჳ⌉ ვისა⌈ჳ⌉ ოსი⌈ჳ⌉? – რამდენ ხანს დარჩები იქ? ხანი ცო ჲა, მე̄ შვიჼდეგო̂ ლოლოთ ვაჲ – დრო (მოცლა) არ არის, რომ შინდზე (შინდის საკრეფად) წავიდეთ; ხანუხ მეჼ ქატე̂, მე̄ ყარგორქდა⌈ჳ⌉ ნჭაჲცი̂ ცო იხმაკეგე̂ სოჼ – დროს ვინა ჩივის, მაგრამ წვიმისაგან გარეთ ველარ გამოვდივარ.

ხაჼ ჲ|იკარ (ჴელარ) **xã j|iķar (qelar)** გრდმ. прх. trans. დროის გაყვანა (გაიყვანს), დროის გატარება провести (проводить), уби⌈ва⌉ть, коротать время to spend time. ვანოს ხაჼ კოჭი ლეხკოშ ჲიკერ – ვანომ დრო კოჭის თამაშში გაატარა (გაიყვანა).

ხან დ|ახარ (იხარ) **xan d|axar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. ხანში (ასაკში) შესვლა войти (входить) в возраст (в лета) to grow old. ხან ვახჩე⌈ჳ⌉დოლიჼ ლე გა-

გუჲვ, ლე ბჭარკივ ცო დეშოგჷ̂ ჴათხეჸსაჼ – ხანში შესვლის მერე აღარც მუხლები, აღარც თვალები აღარ ემორჩილებიან კაცს წინანდებურად.

ხანვაჸ **xanva’** ზმნს. нареч. adv. დროზე[ვე], დროითვე, დროულადვე, სანამ დროა вовремя on time. ბოტუჴაჲშჷ̂, ხანვაჸ ლობათ! – თუ მიდიხართ, დროზე[ვე] წადით!

ხაჼ-ჟამ ჲ **xã-žam** j დრო-ხანი, დრონი время, времена time, era.

ხან-ჟამე[ჰ̦] **xan-žame[ḩ]** ზმნს. нареч. adv. თავის დროზე, დროულად вовремя, в своё время in time. თაგდუჲნჷ̂ ვუმ (ˉუმ) ხან-ჟამე[ჰ̦] დეწჷ̂ თაგდალაჼ – გასაკეთებელი რამ დროზე უნდა გაკეთდეს.

ხან-ჟამეჰ̦აჸ **xan-žameḩa’** ზმნს. нареч. adv. თავის დროზევე вовремя in time, on schedule, on time, early in the day.

ხაჼლუჼ **xãlũ** ხნიერი пожилой elderly, aged, senior. ჴერმაქ ხაჼლუჼ სტაკ ჳევალერ – ქვაზე ხნიერი კაცი იჯდა.

ხაჼლუჼჭ **xãlũč̣** ყველაზე ხნიერი самый пожилой the oldest. ხაჼლუჼჭ ვა ბელდურაჼ დემეტრჷ̂ – ყველაზე ხნიერია ბელადიანთ დემეტრე.

ხაჼწოლ ჲჲ **xãç̣ol** jj უხანობა, დროის უქონლობა, მოუცლელობა неимение времени, недосуг having no spare time, being busy. მაშიკო̂ ლევირ, *ხაჼწოლეხ ქორთო̂ ცო ბაჲლჷ̂ სოჼ ბილმაკანაჲნო̂* – მაშიკო ამბობდა, *დროის უქონლობის გამო თავი ვერ დამიბანია*; ხაჼწოლი ცო ჲაჴერ, ცჴაჼლ კაწკოჼ მაჲკჷ̂ ჴალჸორ ვაჲ – დროის უქონლობა რომ არ იყოს (დრო რომ გვქონოდა), პატარა პურს შევჭამდით ერთად.

ხა̄ნ|დ|ახენო̂ **xān|d|axenô** მიმღ. прич. particip. ხანში შესული, დროული человек в возрасте, почтенных лет aged person, elderly person. ხა̄ნვახეჼჩო̂ სტაკგო[ჰ̦] დუჴ ვუმ (ˉუმ) და დეფცუჲნჷ̂ – დროულ კაცს ბევრი რამ აქვს მოსაყოლი.

ხანხა̄ნე **xanxāne** ზმნს. нареч. adv. დროდადრო временами, порой time by time. ხანხა̄ნე ბოთხ კუჲრტუჼ სოჼ – დროდადრო საქმე მბეზრდება.

ხაპლაპუწ **xap̣lap̣uç̣** აგდებ. пренебр. by m. f. see „ხაპლაპუწი“, უგემური რამ კერძი «хаплапуци», некое невкусное блюдо „Khaplaputs“, tasteless dish. ე ვუხ (ˉუხ) ხაპლაპუწ თელ‘ო[ჰ̦] თხოჼ! – ამას რა უგემურ რაღაცას გვაჭმევ!

ხარო̂ ჲჲ **xarô** jj ხარო, ქვითკირის ორმო яма (с каменными стенами) hole (with stone sides). ხარუჲ ფსა ბეკბინორ – ხაროში ქერი ჩაეყარათ; ხარო[ჰ̦] გაგუჲგომცაჼ ხი ლათჸერ – ხაროში მუხლებამდე წყალი იდგა.

ხარაზ ვბ **xaraz** vb ხარაზი сапожник shoemaker, cobblet, cobbler, boot-maker, tinker. ხარზეგო[ჳ] ჴაჴაჼ ტყოც ბა – ხარაზს ტყავი კიდევ აქვს; ხარზევ (ხარზეს) ტირნენ წული აბო̂ – ხარაზი ტირინეს წაღებს უკერავს; თხოჼ მეზობლათ ხარაზ ვა̄ხჷ̂ – ჩვენ მეზობლად ხარაზი ცხოვრობს.

ხარზობ დ **xarzob** d ხარაზობა сапожное дело shoe-making. ხარზობენ ჳალ ჸამდარ დეწჷ̂ – ხარაზობას სწავლა უნდა.

ხარზობ დ|არ **xarzob d|ar** გრდმ. прх. trans. ხარაზობა (ხარაზობს) заниматься сапожным делом to do shoe-making's job. ხარზევ (ხარზეს) ხარზობ დო, მემცხორევ მემცხორრობ – ხარაზი ხარაზობს, მეცხვარე მეცხვარეობს.

ხარაჩო̂ დდ **xaračô** dd ხარაჩო леса (для постройки или ремонтных работ) scaffold (used for construction work). ხარაჩუჲნმაქ რაჭობივ მუშებადორ – ხარაჩოებზე რაჭველები მუშაობდნენ; ხარჩუჲ აჳ დებჟჷჼ – ხარაჩოები წაიქცა; ხარჩუჲნმაქრჷჼ თასდაჲლნო̂ მუშაცო̂ დაჳ დისდალ'ჷჼ – ხარაჩოდან ჩამოვარდნილი მუშა გადარჩა.

ხარბობ დდ **xarbob** dd ხარება Благовещение Khareba (Annunciation, Angel Gabriel's announcement to Mary of the incarnation of Jesus; church holiday commemorating this announcement). შივო̂ ხარბობ დინ[შ]ა̄ხ ვალო̂ ჳალო̂ – შიო ხარებობის დღეებში ამოვა; ე ბა̆დერ ხარბობახ და დიენო̂ – ეს ბავშვი ხარებობასაა დაბადებული.

ხართუთ ჲჲ **xartut** jj ხართუთა сорт шелковицы, тутового дерева Khartuta (sort of mulberry). ვაჲქლარ ა̄გ ხართუთეხ ცჳაც თუთ ცო თელ'ერ – ვაქაანთ ბებიის ხართუთას ერთი თუთაც არ სჯობდა.

ხარისხ ჲჲ **xarisx** jj ხარისხი сорт, качество, степень, достоинство quality, sort, class, degree. ლაჭიჩო̂ ხარისხჷჼ ნაჩხ ქასტჷჼ დაჳ ჲეხკოლო̂ (ჲეხკლა) – კარგი ხარისხის ყველი სწრაფად იყიდება.

ხარიხ ბდ **xarix** bd ხარიხა, გრძელი ჯოხი კაკლის საბერტყად длинный шест для сбивания ореха a long cudgel for shaking nuts' tree. ხაჲრხევ კაკალ ბერტყადჲორ – ხარიხით კაკალს ბერტყავდნენ.

ხარტულ დდ **xarṭul** dd ხარატულა, პოლორჭიკი; ხის პატარა, მრგვალი, ირგვლივ ამოღარული ფირფიტა გახეული ტიკის ან გუდის ნახვრეტში ჩასასმელად круглый деревянный кусок для подавления утечки содержимого из продырявленных бурдюков wooden cork for wineskin. დატქჼჩო̂ ქითენ ხაჺრტლი თეგდიჲჼ – დახეულ ტიკს ხარატულები გაუკეთეს.

ხარც **xarc** ზმნს. нареч. adv. 1. უკუღმა, შებრუნებულად, არასწორად, შეშლით наоборот, наизнанку, неправильно; не так, как надо было on the contrary, conversely, backward, vice versa. ჩხიჼდურ ხარც დოჺფხნა⌈ჰ⌉, გოგიხ დერწდებ! – წინდა უკუღმა ჩაიცვი, გადმოაბრუნე! 2. არასწორი, მცდარი неправильный, ошибочный incorrect, false, wrong. ჰო ხარც ვა, აჰ ლეხუჺნო̂ სტაკ ეჯ ჰლანმაქ ცო ვახე̂ – შენ ცდები, შენ რომ კაცს ეძებ, ამ შარაზე არ ცხოვრობს.

ხარც|დ|ალარ (ხერც|დ|ალარ) **xarc|d|alar (xerc|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გამოცვლა (გამოიცვლება) изменяться, измениться to change, to alter. იცხ სტაკოხ (სტაკონმაქ) აზრ ხარცჺალიჼ ჰოლეგო⌈ჰ⌉ – მაგ კაცზე აზრი გამოეცვალა პავლეს. 2. ტანთ გამოცვლა (⌈გამო⌉იცვლის) ⌈по⌉менять одежду, преоде⌈ва⌉ться to change clothes. ვოლ, დაჰ ხარცლიბ, ის დუ̄ფხუ̂ დითჿუჺნ და – მოდი, ტანთ გამოიცვალე, ეგ სამოსი გასარეცხია.

ხარცარ (ხერცარ) **xarcar (xercar)** გრდმ. прх. trans. გა⌈და⌉ცვლა (გა⌈და⌉ცვლის) обменять, променять to interchange, to exchange. გაბოს შარიჼ დოჼ ქე̄ხ ხარციჼ – გაბომ თავისი ცხენი ცხვარში გაცვალა; კეჯ ნაჩხოხ ხერცოს – მატყლს ყველში ვცვლი.

ხარცაჼ (ხერცაჼ) **xarcã (xercã)** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ხარცარ **xarcar**. კეჯ ხორბლეხ ხარცაჼ ჺუჺტას ბაზირო̂ – მატყლის ხორბალზე გადასაცვლელად მივდივარ ბაზარში.

ხარც|დ|არ (ხერც|დ|არ) **xarc|d|ar (xerc|d|ar)** გრდმ. прх. trans. გამოცვლა (გამო⌈ი⌉ცვლის), შეცვლა изменить; переменить to change one’s clothes. კოტეს ქაჺრცხო̂ ხარცდიჲჼ – კოტემ სამოსი გამოიცვალა; ას კაბ ხერცჺოს – მე კაბას ვიცვლი.

ხარც|დ|იენო̂ **xarc|d|ienô** 1. გამოცვლილი (რაც გამოცვალეს) то, что поменяли, заменили changed. აჰ ხარცდიენო̂ დუჺფხუ̂ დაჰ დითჿნას – შენი გამოცვლილი სამოსი გავრეცხე. 2. გამომცვლელი (ვინც გამოცვალა) поменявший, тот, кто поменял, заменил sb who changed smth. ი სჲჼ და̄ხარ ხარცდიენო̂ სტაკ ვა – ამ ჩემი ცხოვრების შემცვლელი (ვინც შეცვალა) კაცია.

ხარც|დ|ითარ (ხერც|დ|ითარ) **xarc|d|itar** (**xerc|d|itar**) გრდმ. прх. trans. გამოცვლევინება (⌈გამო⌉აცვლევინებს), შეცვლევინება заставлять (заставить) поменять, заменить to make change smth. ხა̆ლუჩრ̂ ადმინეგრ̂ აზრ ხარცჲითარ ატა̆ნ ცო და – ასაკოვანი (ხნიერი) ადამიანისთვის აზრის შეცვლევინება ადვილი არაა; ბა̆დრიგრ̂ ტატქნ ჩხ̂დრი ხარცდითნას – ბავშვებს სველი წინდები გამოვაცვლევინე.

ხარცლაჲნი̂ (ხერცლაჲნი̂) **xarclajnî** (**xerclajnî**) მიმღ. прич. particip. ცვალებადი изменчивый changeable. მარტე⌈ჰ̦⌉ ხერცლაჲნი̂ ამინდუჲ და – მარტში ცვალებადი ამინდებია.

ხარც|დ|უჲნი̂ **xarc|d|ujnî** 1. გამოსაცვლელი, შესაცვლელი то, что надо (можно) поменять, заменить smth to be changed. შუ სანა̆ნ ქოლთ ხარცდუჲნი̂ და – თქვენი კარების სახელური გამოსაცვლელია. 2. გამომცვლელი, შემცვლელი тот, кто должен поменять, заменить sb who changed smth. ყეჩრ̂ ნახჩ̂ დე̄ხარ ხარცდუჲნი̂ ცომენე̄ გუდალ‘ქ – ღარიბი ხალხის ცხოვრების შემცვლელი არავინ გამოჩნდა.

ხარცხარც **xarcxarc** ზმნს. нареч. adv. შებრუნებულად, ერთის მაგიერ მეორე, არეულად, მცდარად, შეშლით вместо одного другой, ошибочно reversely, in error, mistakenly, instead of the one. ფიპრ̂, გოგლე̄ დაჰ̦ ბაჲხნო′ერ, ხარცხარც ქადბი ჯუჲხკნორ – ფიპო და გოგალე დამთვრალიყვნენ და შეშლით დაეხურათ ქუდები (შესცვლოდათ); კა̆ცოს ხარცხარც ჲო ამბუჲ – კაცო (კაცის სახელია) არეულად ლაპარაკობს; იფსი ლივი̂, მე̄ *ვაჲ დუჲ ისი, კიკალდა ღარაჲნრ̂*, მა̄ ხარცხარც და იფსი, ვაჲ დუჲ ჰასი ცო ხილ‘ჸ – ეგენი ამბობენ, რომ *ჩვენი ცხენები მანდ, ქვევით იყვნენო*, მაგრამ ეგენი ცდებიან, ჩვენი ცხენები მანდ არ იქნებიან; ბჭარკი მიჩუხჭიკ ჲალრ̂ ე ჲაჰ̦გო⌈ჰ̦⌉, ჩხ̂დრქ ყარწუჲლა ხარცხარცაჭ ჲუჲცი̂! – თვალები სადა აქვს, ნეტავი, ამ გოგოს, წინდის სიჭრელეს სრულიად არეულად ისამეს შვრება აკი!

ხარხარ დ **xarxar** d ხარხარი хохот laughter. შუ ხარხარევ ნჭაპ ჲატჲიქ თხოგო⌈ჰ̦⌉ – თქვენმა ხარხარმა ძილი დაგვიფრთხო.

ხარხარ ბ|აჴარ (ბ|აჰ̦არ) **xarxar b|aqar** (**b|aḩar**) გრდმ. прх. trans. გადახარხარება (გადაიხარხარებს) расхохотаться to burst out laughing, to start laughing. ამღარ ნიკოს ხარხარ ბაჴარ ცჰ̦აჲნი̂ ვერსმაქ ხაწრალრ̂ თურქლინ – ამაანთ (ქა-

დაგიძე) ნიკოს გადახარხარება ერთ ვერსზე ესმოდათ თურმე თურქოანთ (თურქოშვილებს).

ხარხარ დ|არ **xarxar d|ar** გრდმ. прх. trans. ხარხარი (ხარხარებს) хохотать laughing. გაგაჳო̂ და̄ტლომციჼ დინორ მიტოს ხარხარ – მუცლის გახეთქვამდე ეხარხარა მიტოს.

ხარჯ ჲჲ **xarǯ** jj 1. ხარჯი, გამოსაღებ-გადასახადი расход, налог expense, outlay (especially financial), consumption, duty, fee, charge, price, contribution. ქალიქი̂ ლორას, მა̄ ხარჯუვ ჴერლʻვოსო̂, დუჴ ტათებ დეწი̂ – ქალაქში წავიდოდი, მაგრამ ხარჯი მაშინებს, ბევრი ფული უნდა. 2. ქელეხი поминки funeral repast. ა̄გენ ხარჯ ჲეჴიჼ – ბებიას ქელეხი გადაუხადეს. იხ. см. see **ჭა̄მ** **čām**.

ხარჯო|დ|არ (ხერჯო|დ|არ) **xarǯo|d|ar (xerǯo|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ხარჯვა (⌈და⌉ხარჯავს) ⌈по⌉тратить, расходовать to spend money. ზორაჲში̂ დუჴ ტათებ ხარჯოდორ კოტეს – ძალიან ბევრ ფულს ხარჯავდა კოტე.

ხას ჲდ **xas** jd ხასა наложница concubine.

ხატ დდ **xaṭ** dd ჯვარი крест cross. ტათბუჼ ხატ – ვერცხლის ჯვარი.

ხატათ **xaṭat** ზმნს. нареч. adv. ჯვარედინად крест-на-крест crosswise. გუჲრგიჳძე⌈ვ⌉ო̂ შიუჲგო⌈ჴ⌉ ხატათ პატრონტაში ა̌ხკურ – გორგიანთ შიოს ჯვარედინად პატრონტაშ⌈ებ⌉ი ერტყა.

ხატო|დ|არ (დახატო|დ|არ) **xaṭo|d|ar (daxaṭo|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. ხატვა (⌈და⌉ხატავს) ⌈на⌉рисовать drawing. იკნეს ჩალმართუჲ ხატოდორ – იკანე ჩალმათუშებს ხატავდა; ას კნათ ხატოდვოს – მე ბიჭს ვხატავ. 2. ფოტოსურათის გადაღება (გადაიღებს, გადაუღებს) ⌈с⌉фотографировать to take a picture. ტორის ნახ ხატოდორ – ტორი ხალხს ფოტოსურათებს უღებდა.

ხატ̫|დ|ალარ (ხეტ̫|დ|ალარ) **xat̫|d|alar (xet̫|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. შეკითხვა (⌈შე⌉ეკითხება) спросить, спрашивать to ask, to question. გოჼლიჩოხ ბჭა̄ ხატ̫დალოჼდეწი̂ – ჭკვიანს სულ მუდამ უნდა შეეკითხოს (ადამიანი).

ხატო|დ|ითარ (დახატო|დ|ითარ) **xaṭo|d|itar (daxaṭo|d|itar)** გრდმ. прх. trans. დახატვინება (⌈და⌉ახატვინებს) заставлять (заставить) рисовать to make sb paint / draw. ჯორჯიგო̂ ნანეჼ სურათ ხატოდჲითოს – ჯორჯს დედის სურათს ვახატვინებ.

ხატ̫არ (ხეტ̫არ) **xat̫ar (xet̫ar)** გრდმ. прх. trans. 1. ⌈მო⌉კითხვა (ჰკითხავს, ⌈მო⌉იკითხავს) спросить, спрашивать to give greeting. ოჴუს დადახ ხატ̫იჼ, მოჴ თელერ

საქმ თაგღარ – მან მამას ჰკითხა, როგორ სჯობდა საქმის გაკეთება; კნათივ ჭო ხატ̬ირ – ბიჭებმა შენ გიკითხეს. 2. წაკითხვა (წაიკითხავს) прочесть, ⌈про⌉читать to read. ას ქაგნრ̂ ხაღტ̬ნას – მე წიგნი წავიკითხე. 3. მკითხაობა (იმკითხავებს), მარჩიელობა гадать fortune-telling. ე ფტუძჼჩოვ ხეტ̬რ̂ – ეს ქალი მკითხაობს.

ხატ̬ითარ (ხეტ̬ითარ) **xaṭ̬itar** (**xeṭ̬itar**) გრდმ. прх. trans. 1. შეკითხვინება (აკითხვინებს) заставить спросить to make sb ask sth to sb. ჭამეგრ̂ ი̄სეხ ხატ̬ითათ, ყაღ ღეცნოლკი – ვინმეს იასესთვის აკითხვინეთ, ყალი თუ ჩამოიტანა, ნეტავი. 2. წაკითხვინება (⌈წა⌉აკითხვინებს) заставить прочесть to make sb read sth. ოჯარ შიუღგრ̂ წერილ ხატ̬ითრ̂ – ისინი შიოს წერილს წააკითხვინებენ. 3. მკითხვინება (ამკითხვინებს) заставить ⌈по⌉гадать to make someone tell somebody’s fortune. აგას ე ფტუძჼჩოგრ̂ ხატ̬ითეჼ – ბებიამ ამ ქალს ამკითხვინა.

ხატ̬|დ|ალწიჼ **xaṭ̬|d|alc̣ĩ** ⌈შე⌉უკითხავად, ⌈და⌉უკითხავად не спросясь without permission, without asking.

ხატ̬წიჼ **xaṭ̬c̣ĩ** 1. ⌈და⌉უკითხავად не спросив, без спроса without permission. სოხ ხატ̬წიჼ ჭუღნი̂ მა ლო – ჩემ დაუკითხავად არ წახვიდე. 2. წაუკითხავი не прочитанный unread.

ხა̌ტ̬არ **xăṭ̬ar** გრდუვ. სტატ. непрх. стат. intrans. stat. მიბმულ, მიდგმულ, მიმაგრებულ მდგომარეობაში ყოფნა (ამ მდგომარეობაშია) быть в пристроенном, прикреплённом, привязанном виде being in fastened, inclosed condition. ოჯარ სჼგოხ გოგხეც ღობ ხა̌ღტ̬უ̂ – მათ ეზოს გარშემო მთლიანად ღობე აკრავს. შდრ. ср. comp. ხოტ̬არ **xoṭ̬ar**.

ხაუ̆კ|დ|არ, ხოუ̆კ|დ|არ **xaŭḳ|d|ar, xoŭḳ|d|ar** გრდუვ. непрх. intrans. წყურვილი (სწყურია) чувствовать жажду, хотеть пить thirst, want to drink water. ხაუ̆კვარეხ (ხოუ̆კვარეხ) ჭყემპრ̂ ლაფსჼ ვასუღგო⌈ჭ⌉ – წყურვილისგან ყელი გაუშრა ვასოს; ზორაღში̂ ხაუ̆კვოსრ̂! – ძალიან მწყურია! შდრ. ср. comp. ხაკ|დ|არ **xaḳ|d|ar**.

ხაუ̆კ|დ|უღნი̂, ხოუ̆კ|დ|უღნი̂ **xaŭḳ|d|ujnî, xoŭḳ|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. მწყურვალე жаждущий thirsty. ხოკდუღნი̂ დახნრ̂ ხიგუღჭი̂ ებწლა – მწყურვალე საქონელი წყლისკენ იწევს. შდრ. ср. comp. ხაკ|დ|უღნი̂ **xaḳ|d|ujnî**.

ხაფხარ **xapxar** ჩვილი, უსუსური, ახალშობილი новорождённый, нежный, слабый, молочный feeble; new-born. ხაფხარ ჩუხო̄ხ თხილო̈ თედრ̂ ვაწურ – ქორფა ბატკნებს ფრთხილი თედო დასდევდა (უვლიდა).

ხაშ დდ **xaš** dd 1. ხაში (კერძი) хаши (варёная требуха) stew from sheep hooves and entails. 2. ხაში, საფუარი дрожжи, закваска (для теста) yeast, ferment, barm. ფეჩჷ̈ მაჲჴნ̂ ხაშევ ჲათოე̄, ვაჲლჷ̈ მე̄ ხაშწინე̄, თუხწინე̄ – ღუმლის პურს ხაშით აცხობენ, ჩვენებურს კი უხაშოდ და უმარილოდ.

ხაშალ **xašal** მჭლე, გამხდარი, ავადმყოფი (პირუტყვი) худой, истощённый, больной (скот) lean, thin, sick (cattle, animal).

ხაწ|დ|ალარ **xaç|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გაგონება (გაგონილა) раздваться, ходить (о слухах) having certain kind of information. ვაჲლო⌈ჯ⌉ იშტუ̈ ˜უმ ცო ხაწდალი̈და – ჩვენში ასეთი რამ არ გაგონილა.

ხაწარ **xaçar** გრდუვ. непрх. intrans. სმენა (ესმის), გაგონება; გაგება, შეგნება слышать, слушаться; понимать to hear; to understand, to grasp. მაჲჩრე̄ ალექსინ ცჯაჲნ̂ ლარკეხ დაწიშ ხაწდანორ – მაჩოანთ (მაჩაბლიშვილ) ალექსის ერთ ყურში მძიმედ ესმოდა თურმე; ცუჲ ხაწ ჯო̈? – არ გესმის? ცუჲ ხაწე̂? – არ ისმის? რუსულ კაძიკ ბედჷ̈ ცო ხაწერ ბესუჲნ̂ – რუსული მხოლოდ ცოტა ესმოდა ბესოს.

ხაწ|დ|არ **xaç|d|ar** გაგონება (⌈გა⌉აგონებს); გაგებინება дать услышать, заставить понять; дать знать to inform, to make understand, to notify. ზორაჲშ̂ ვექ, მე̄ ჯამინაჸ ხაწდოლე⌈ჯ⌉ – ძალიან დაიყვირე (დაიძახე), რომ ყველას გააგონო; ჩაჴიჩრ̂ ბუჯჷ̈ ამბუჲ ჯამინაჸ ხაწჲიჷ̈ ც̈ცროს – შორეული ომის ამბები ყველას გააგებინა ცანცრომ (კაცის სახელია).

ხაწ|დ|უჲნ̂ **xaç|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. გამგებინებელი, ვინც ვინმეს რამეს ⌈გა⌉აგებინებს тот, кто даст понять, услышать somebody, who gives / spreads information.

ხახკარ (ხეხკარ) **xaxḳar** (**xexḳar**) გრდმ. прх. trans. 1. ⌈გა⌉ჭენება (⌈გა⌉აჭენებს) ⌈по⌉скакать (на лошади) to gallop (horse). ი̈ც ოჴუს დო̈ ხახკრ̂ – ახლა ის ცხენს გააჭენებს. 2. გადატ. перен. fig. არაყის გადაკვრა (გადაჰკრავს) пропустить (глотнуть), выпить водку to drink vodka. ცჯაც ყაჯჷ̈ ხახკოთ ვაჲ – თითო მწარე (არაყი) გადავკრათ ⌈გავაჭენოთ⌉.

ხახკუჲნი̂ **xaxḳujnî** მიმღ. прич. particip. 1. გასაჭენებელი (ცხენი ან ადგილი, სივრცე) тот, на ком скачут, скакун horse or space to gallop the horse. 2. გამჭენებელი (ვინც გააჭენებს) тот, кто заставит скакать somebody, who gallops, horseman.

ხახკჩო⌈ჰ⌉ **xaxḳčo⌈h̦⌉** ჭენებაში, ჭენების საქმეში в деле скачек to be in galloping job. ხახკჩო⌈ჰ⌉ შალოფურაჼ ფილიპე̂ ზორაჼ ვარ – ჭენებაში შალაფიანთ ფილიპე ყოჩალი იყო.

ხახო̂ ბდ **xaxô** bd ხახვი лук onion. ნანას წვენელო̂ შიპ ხახუჲჼ ქორთო̂ ბიეჼ – დედამ წვენს ორიოდე თავი ხახვი გაუკეთა; გუჲგხეჸ ხახუჲ დივურ – ირგვლივ ყველგან ხახვი ეთესა; ბაზრე⌈ჰ⌉ პეჩპეჩო̂ ხახოჼ თესლი დეხკლარ – ბაზარში სხვადასხვა ხახვის თესლ⌈ებ⌉ი იყიდებოდა.

ხაჸარ (ხეჸარ) **xa’ar (xe’ar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაჯდომა (⌈და⌉ჯდება), შეჯდომა сесть, садиться to have sit, to mount a horse. კუიტი̂ ჩაკუჲნმაქ ხაჸეჼ – კატა სკამზე დაჯდა; სტაკ დონმაქ ხაჸეჼ – კაცი ცხენზე შეჯდა; ო ესე⌈ჰ⌉ ჩუ ხაჷ̆ჸუ̂ – ის აქ დაჯდება; საპნეჼ ქაფ ხაჸეჼ – საპონი აქაფდა ⌈საპნის ქაფი დაჯდა⌉. 2. დაჯდომა (ღირებულება) обойтись (стоимость) to cost, price, value. წა დუპ ტათებ ხაჸეჼ სოჼ – სახლი ბევრი ფული დამიჯდა.

ხაჸ|დ|არ (ხეჸ|დ|არ) **xa’|d|ar (xe’|d|ar)** გრდმ. прх.trans. 1. დასმა (⌈და⌉სვამს) посадить, сажать to make someone take a sit. კაწკოჼ კნათ დონმაქ ხაჸვინას – პატარა ბიჭი ცხენზე შევსვი; აგას ბა̆დერ ჩაკუჲნმაქ ხაჸოდო̂ – ბებია ბავშვს სკამზე დასვამს; წიწლი და̄ხითაჼ კრუხ ჩუ ხაჸდინორ შიჩლაჸოს – წიწილების გამოსაჩეკად კრუხი დაესვა დეიდაშვილს; ევ პალღეჩო̂ კლასი ხაჸჲიეჼ – ევა მესამე კლასში დასვეს; ჲჭოგჲაჲლნო̂ სანაჼ შუშ ჩუ ხაჸჲიეჼ მეშუშეს –კარის გატეხილი შუშა მეშუშემ ჩასვა. 2. დარგვა (დარგავს) посадить, сажать (растение) to plant. დადას ბაპჩე⌈ჰ⌉ ატამ ხაჸდიეჼ – მამამ ბაღჩაში ატამი დარგო.

ხაჸითარ (ხეჸითარ) **xa’itar (xe’itar)** გრდმ. прх. trans. დაჯდომის საშუალების მიცემა (საშუალებას მისცემს) дать возможность сесть to give opportunity to sit down. მეზობლეს დივანმაქ ცო ხეჸითოსო̂, *დაჰ თიშარლა სოგოჰაჲნო̂* – მეზობელი დივანზე არა მსვამს, *დამიძველდებაო.*

ხაჸუჲლა̄ დ **xa’ujlā** d დასაჯდომი ადგილი და საშუალება место и возможность сесть place and chance to sit down. ესე ხაჸუჲლა̄ ცო დაგეგე̂ – აქ დასაჯდომი აღარ არის.

ხა̆ჸარ (ხეჸარ) xă’ar (xe’ar) 1. გრდმ. прх.trans. გაგება (გაიგებს, მოიძიებს) შეტყობა узнать, получить информацию to hear, to search. ავთოს ჰ̆ჷჼ ამბუჲ ხაჸირ სოჼ – ავთომ შენი ამბავი გამიგო [შენზე ინფორმაცია მომიძია]. 2. გრდუვ. непрх. intrans. გაგება (გაიგებს, გააცნობიერებს), ცოდნა (იცის) понять to know, to understand, to have information. კოსტალე̂ ბიძ̂ ვჭევრჷჼ ამბუჲ ალუჲნ ხა̆ჸირ ჰ̆ამინაჸ – ძია კოსტალეს მოკვლის ამბავი ალვანში ყველამ გაიგო; წინ̂ ამბუჲ ჯერ ცუჲ ხა̆ჸინჲა შუ̂ ქალქირჷ? – ფსარჰ̆ეჸ ხა̆ჸიჼ თხოჼ – ახალი ამბავი ჯერ არ გაგიგიათ ქალაქიდან (თბილისიდან)? – გუშინვე გავიგეთ.

ხა̆ჸითარ xă’itar გრდმ. прх. trans. გაგებინება (გააგებინებს), შეტყობინება дать знать, сообщить to make sb understand sth, to give information, to notify. აჰ̆რჷჼჰ̆ალო̂ ხა̆ჸითიჷჼ, *დოლ ლა ზჷჼ დარაჲნო̂* – ქვევიდან (შირაქიდან) შეატყობინეს, *დოლი კარგი იყოო*; დაჰ̆ მა ლეჭყდოლეთ, ხა̆ჸითლეთ სოგო̂, ˜უხ და სე ქორთიხ – ნუ მიმალავთ რა, გამაგებინეთ, რა ხდება ჩემს თავს; ხა̆ჸითათ ილკუჲგო̂, მე̄ ოჴუჲჼ კნათ, გაბო̂, ბუჰ̆ლო ვა̈ლინო̂ – შეატყობინეთ ილიკოს, რომ მისი ბიჭი, გაბო, ომში მომკვდარა.

ხა̆ჸუჲლა̄ დ xa’ujlā d რამის გაგების ადგილი და საშუალება место и возможность узнать что-л. place or means to hear information. ესე ˜უმ ხა̆ჸუჲლა̄ ცო და – აქ რამის გაგების ადგილი და საშუალება არ არის.

ხებჟარ (ხაბჟარ) xebžar (xabžar) მრ. გრდუვ. мн. непрх. pl. intrans. [და]სხდომა ([და]სხდებიან) садиться, сесть sit down/take a sit. ფსარლუჲნ̂ ქოთმი კუნელმაქ ხებჟურ – საღამოს ქათმები კუნელზე სხდებოდნენ.

ხებჟ|დ|არ (ხაბჟ|დ|არ) xebž|d|ar (xabž|d|ar) მრ. გრდმ. мн. прх. pl. trans. 1. დასმა ([და]სხამენ) сажать, посадить (кого-л.) to make sit down. ჩუხუჲ ჩუ ხებჟოდო̂ ბაგი – ბატკნებს ბაგაში სხამენ. 2. დარგვა сажать, посадить (о растениях) to plant.

ხეთარ¹ xatar¹ გრდუვ. непрх. intrans. პოვნა (იპოვის, პოულობს) находить, найти find. დუჴ ტათებ ხეთიჼ ოჴუჲნ̂ – ბევრი ფული იპოვა მან; დიჩო̂ დენი[ჰ̆] ლიხნათხ ჲეთ, მა̄ ოჴუჲჼ ხეთარ ცო ხილ‘ჷჼ – მთელი დღე ვეძებეთ ფური, მაგრამ მისი პოვნა არ იქნა; ჲეთ ჰ̆ალ ლაჲხჩეჰ̆აჲშ̂, ხეთრჷჼ კოტორ ჲათოს შუჼ – თუ ძროხას მოძებნით, პოვნის ხაჭაპურს გამოგიცხობთ.

ხეთინო̂ xetinô მიმღ. прич. particip. 1. ნაპოვნი найденный, то, что нашли smth that was found. ხეთინსაჼ ლოსხეთიჼ სე თანამშრომლინ ჴოიტლეჷჼ ხელფას – ნაპოვნივით

გაუხარდათ ჩემს თანამშრომლებს მეცამეტე ხელფასი. 2. მპოვნელი тот, кто нашёл finder. მქ̃კ დარალორ̃ ე ხეთინორ̃! – ვინ იყო, ნეტავი, ამისი მპოვნელი!

ხეთარ^2 **xatar**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. გონება (ჰგონია, მიაჩნია, იცის, თვლის), მოჩვენება (ეჩვენება) казаться, считать it seems, s/he considers, knows. სო̃ ხეთე̂, მე̄ ჯეთ̦ ბჶარწავ ჴალ̦ი̃ – მე მგონია, რომ ფური მგელმა შეჭამა.

ხეიბარ **xeibar** ხეიბარი калека, увечный disabled. ღუჯხ̦ტრეს ხეიბრიგრ̃ ამბუჯ ჯორ – ექიმი ხეიბრებს ესაუბრებოდა.

ხეივა̃ ჯჯ **xeivã** jj ხეივანი аллея vine espalier. ეზო ჯახ̦ქ̃ ხეივა̃ ჯა თხოგო – ეზოში გრძელი ხეივანი გვაქვს.

ხეირ ბ **xeir** b 1. ხეირი, სარგებელი, მოგება, გამორჩენა выгода profit, advantage. შუ საქმლორ̃ ხეირ ცო გუ სო̃ – თქვენს საქმეში ხეირს (სარგებელს) ვერ ვხედავ. 2. ხეირი, სიკეთე, წარმატება выгода, успех profit, success. 3. ხეირი! ⌈ს⌉იცოცხლე! დღეგრძელობა! Здорово! Будь здоров! Wishing a long life, Bless you! (ეტყვიან ცხვირის დაცემინებისას говорят при чихании if sb sneezing).

ხელათ, ჴელათ **xelat, qelat** ზმნს. нареч. adv. უცბად, ჩქარა, ხელად, ახლავე сразу, моментально, тут же, сейчас же, в миг quickly, immediately, just now. აბოს ხელათ წოდი დათ̦ირ – აბომ ხელად მწვადები შეწვა; ხელათ ჯერწჳარწი̃ ჳაშინ თამარორ̃ – ხელად (სწრაფად) დატრიალდა სტუმრებისთვის თამარი.

ხელარ (ხალარ) **xelar (xalar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ჩაქრობა (⌈ჩა⌉ქრება) ⌈по⌉гаснуть, ⌈по⌉тухнуть to extinguish, turn off. ლამფ ხელე̂ (ხილი̂), ჳალ ოწათ! – ლამფა ქრება, აუწიეთ! სანთელ ხელე̂ (ხილი̂), ქო ჵოფდებათ! – სანთელი ქრება, ხელი მიაფარეთ 2. გადატ. перен. fig. დასუსტება (⌈და⌉სუსტდება), ⌈მო⌉კვდომა ⌈по⌉гаснуть, ослабе⌈ва⌉ть, умирать, умереть to become weak, to die. ბაბორ̃ დაჳ ხელირე̄, ბჶარკი ჩუ ჳაპჯითნათხ – პაპა კვდებოდა და თვალები დავახუჭინეთ.

ხელ|დ|არ (ხალ|დ|არ) **xel|d|ar (xal|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ⌈ჩა⌉ქრობა (⌈ჩა⌉აქრობს) ⌈по⌉гасить, ⌈по⌉тушить to extinguish. ყაროვ წე ხელჯა̃ლათე̂ ჴებაკნე⌈ჳ⌉ – წვიმა ცეცხლს აქრობს ხოლმე კერაში.

ხელდახელ, ჴელდაჴელ **xeldaxel, qeldaqel** ზმნს. нареч. adv. ხელდახელ на скорую руку quickly, immediately. ხელდახელ ცჳა ყაურმა̃ ბოფხბებალ ვაჯნი̂ – ხელდახელ ყაურმა გაგვიცხელე რა.

ხელდაჸო̂, ჴელდაჸო̂ ჲჲ **xelda’ô, qelda’ô** jj ხელადა (ღვინის თიხის ჭურჭელი ორი ლიტრის მოცულობით) глиняный кувшин для вина (двухлитровый) clay jar for wine (holding two litres). ჴელდაჸუჲგო⌈ჳ⌉ ქოლთ დძოგდალირ – ხელადას სახელური (ყური) მოსტყდა; ჴელდაჸუჲ ში ლიტრ იხო̂ – ხელადაში ორი ლიტრი ჩადის; ჴელდაჸუჲ̃ მახ ცო ხეჸერ მარუჲნ – ხელადის ფასი არ იცოდა მარომ.

ხელობ დდ **xelob** dd ხელობა ремесло craft. ხელობ ჺამდა̃ ვოჳ ხელსნეხ მიბარბადვინას ქალქი – ხელობის სასწავლებლად ბიჭი ხელოსანს მივაბარე ქალაქში (თბილისში).

ხელ⌈ო⌉სა̃ ვბ **xel⌈o⌉sã** vb ხელოსანი мастер, ремесленник, кустарь artisan, craftsman. ტბათნირე̃ (პათნირე̃) წენბუჲ რაჭელეჩო̂ ხელ⌈ო⌉სნივ და თეგდიენო̂ – ტბათანის სახლები რაჭიდან ჩამოსული ხელოსნების აშენებულია; ტელევიზრე̃ ხე̄ლსა̃ ლეხოს – ტელევიზორის ხელოსანს ვეძებ.

ხელფას ბდ **xelpas** bd ხელფასი, ჯამაგირი, გასამრჯელო заработная плата, жалованье salary, pay. ხელფასე̃ ჴალღე̃ დაყა̂ გიგოს დაჳ გაგოდო̂ ღაზივხო̂ ნაქტარ თაგჲანაჲნო̂ – ხელფასის მესამედს გიგო ინახავს უკეთესი სამწყემსო ბინის ასაშენებლად. შდრ. ср. comp. ჺუნალ **‘unal**.

ხელქვეით **xelkveit** ხელქვეითი подручный, подчинённый subordinate.

ხელჩაფ ჲჲ **xelčap** jj ხელჩაფი (ღვინის თიხის ჭურჭელი დაახლოებით ერთი ფუთის ტევადობისა) глиняный кувшин для вина (приблизительно пудовый) clay jar for wine holding one pood. ცჳაჲნი̂ ხელჩაფგომცი̃ ვე̃ იცრათხ – ერთ ხელჩაფამდე ღვინო ვიყიდეთ; ე ხელჩაფი წინიჭ ჲა – ეს ხელჩაფები მთლად ახალია.

ხელწერილ დდ **xelçeril** dd ხელწერილი расписка written acknowledgement. ვანოს ხელწერილ დალ‘ი̃, მე̄ გეგმ შესრულბადჲო – ვანომ ხელწერილი დადო ⌈იმაზე⌉, რომ გეგმას შეასრულებს.

ხემწიფე̂ ვბ **xemçipê** vb ხელმწიფე государь king. ნიკოლოზ რუსა̃ ტყუჲჳსი̃ლუ̃ ხემწიფ ვარ – ნიკოლოზი რუსების ბოლო ხელმწიფე იყო.

ხე̃ ბდ **xẽ** bd ხე дерево tree. ჴორე̃ ხე̃ – ვაშლის ხე; ხენეხ ხილ ჴაწურ – ხეს ხილი ესხა; ხენენ კიკელ აკვა̃ ლათ̨ერ – ხის ქვეშ აკვანი იდგა; ხენ⌈ბ⌉ილო⌈ჳ⌉ ღაზე̃ თივუჲლა დარ – ხეებში კარგი დასასვენებელი იყო; ვასო̂ ხენმაქ ვალ‘ერ – ვასო ხეზე ავიდა; ხენბა̄ ზოკუჲგო̂ დახე̃ მახკარ – ხის სოკოზე წავიდნენ გოგოები;

ეჴ ხენბინ დაჰაჭ თეტარ დეწე̂ – ამ ხეებს სულ ერთიანად მოჭრა უნდა; სეჼ ნანსაჼ ჲუყეხ ჩუ ხილ‘ენო̂, ჴორჴეჼ ხეჼ, ოჴუს ბივენა... – დედაჩემივით წელში მოხრილო, ხეო ვაშლისა, იმის დარგულო... (ალექსი მიქელაძე). კმაჲტმაქ ლაჲთ̣ბისენო̂, ცჰავეჼ ბისენო̂, მაჲრმეჼ ხეჼ მოჰკ ბალო̂? – კლდეზე შთენილი, ცალად მდგომი, ხე მარიამის, ნეტავ, რას შვრება? (არსენ ბერთლანი). ო კმაჲტმაქ ლათ̣ინი̂, ცჰავეჼ ბისენო̂, თათ̣ეჼ ხეჼ სო ბასო̂... – მე ვარ ის ცირცელის ხე, კლდეზე რომ დგას, მარტოდ შთენილი... (მაყვალა მიქელაძე).

ხენ-ჴერეღ დ|ერწარ (ჰერწარ) xen-qereγ d|erçar (ḥerçar) გრდუვ. непрх. intrans. ხე-ქვად ქცევა (⌈გადა⌉იქცევა) окаменеть becoming like a tre and a stone (strengthening because of troubles). საჼგო̂ ჲეცქჼჩო̂ ჭირუგორნა ხენ-ჴერეღ ჰირწი̂ ნახ – კარს მომდგარი ჭირისაგან ხე-ქვად იქცევა ხალხი.

ხეპტარ (ხოპტარ) xepṭar (xopṭar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. ⌈შე⌉სრუტვა (⌈შე⌉ისრუტავს) всас⌈ыв⌉ать, впит⌈ыв⌉ать to absorb. ნაჩხოვ ბერ́ლ‘ომ ხეპტო̂ – ყველი წაკას ისრუტავს. 2. ხარბად სმა (⌈შე⌉სვამს), ხვრეპა жадно выпи⌈ва⌉ть to drink noisily. ნინიკო̂ შურ ხეპტოშ ჸაჲალღერ შაჲრი̂ ნან აჲრკე⌈ჰ⌉ – ნინიკო რძის ხვრეპით იჯდა თავისი დედის კალთაში; ილოს დუჴჭ ვეჼ ხეპტორ – ილო ძალიან ბევრ ღვინოს ხვრეპდა (სვამდა).

ხერ|დ|არ xer|d|ar გრდმ. прх. trans. ძუძუდან მოცილება (მოიცილებს, მოაცილებს) отнимать (отнять, отлучить, отучить) от груди stop feeding the baby breast milk. ფსარე ბაჼდერ ხერდინას – გუშინ ბავშვი ძუძუდან მოვიცილე.

ხერ|დ|აჼ xer|d|ã გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **ხერ|დ|არ xer|d|ar**. ე ა̄სე̂ ხერდაჼ ჰედლათ ვაჲ – ამ ბოჩოლის მოშორება დაგვაგვიანდება (არ დაგვაგვიანდეს).

ხერგ ჲჲ **xerg** jj ხერგი, ტყე-ღორღი нанесённые рекой брёвна pile of fallen trees. ბაწარხივ ჴეჰიჼჩო̂ ხერგივ დინი̂ ჴეობ ჩახერგადინორ – ბაწარასწყლის მოზიდულ ხერგებს მთელი ხეობა ჩაეხერგა; ხერგაჼ დოს დაკდოთხ – ხერგ⌈ებ⌉ის შეშას ვწვავთ.

ხერხ ბდ **xerx** bd 1. ხერხი (იარაღი) пила saw. ხერხევ ხენ⌈ბ⌉ი ხერხადო – ხერხით ხეებს ხერხავენ; კუნაჲძევო̂ შაქროს ხერხაჼ ყმეგჲაჲლნო̂ ცარკი თეგჲორ – კუნანთ (ნაკვეთაური) შაქრო ხერხების დამტვრეულ კბილებს აკეთებდა. 2.

ხერხი (მოხერხება) way, method (to manage smth). ხერხევ ვა̄ხ თედოლე̂ – ხერხით ცხოვრობს თედოლე.

ხეტარ (ხიტარ) xeṭar (xiṭar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაწყდომა (⌈გა⌉წყდება), ნაწილებად დაყოფა ⌈по⌉рваться, ⌈разо⌉рваться break down, to split. დახკდაღლნრ̂ თოკ ატ̦აღში̂ ხეტე̂ – დამპალი თოკი ადვილად წყდება; ქარსაჼ ხიტეჼ სოგო⌈ჳ⌉ – საბელი გამიწყდა; ქარსნი ხეტეჼ თხოგო⌈ჳ⌉ – საბლები დაგვიწყდა. 2. დაწყვეტა (დაწყდება), შეწყვეტა, გაწყვეტა, შეჩერება прекратиться, прекращаться to stop. ხი დუდახგეც ხიტეჼ – წყალი წელანლა გაწყდა (დაწყდა). 3. ⌈გა⌉წყდომა (⌈გა⌉წყდება), განადგურება, ⌈ამო⌉წყდომა, გაქრობა истребляться, истребиться extinction, destruction, vanish, disappear. ოჯარნ სტაკლეჼ ცომენა დისენე̄, გორ ხიტეჼ – იმათი კაცი არავინ დარჩა და გვარი ამოწყდა. 4. გადატ. перен. fig. გადაწყვეტა (გადაწყდება), განაჩენის გამოტანა, მისჯა присудить, вынести приговор to decide, verdict, to sentence. შუღრთძევუღნი̂ ფხი შო ხიტენრ̂ – შორთიშვილს ხუთი წელი გადაუწყდა (მიესაჯა) თურმე.

სა ხეტარ (ხიტარ) sa xeṭar (xiṭar) გრდუვ. непрх. intrans. გულის გასკდომა (⌈გა⌉უსკდება), შეშინება ⌈ис⌉пугаться to break the heart from fear, to frighten. დოხკ ყეპყოშ ე ფეშკრენ სა ხეტე̂ – ჭექა-ქუხილისას ამ ბალღს გული უსკდება.

ხეტ|დ|არ (ხიტ|დ|არ) xeṭ|d|ar (xiṭ|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. გაწყვეტა (⌈გა⌉წყვეტს), ნაწილებად დაყოფა ⌈по⌉рвать, разрывать, разорвать разорвать to destroy, to vanish, to split. საჟ̆ბჟ̂ დეცენრ̂ ყაჭი დაჳ ხეტდიეჼ ნაჼნის – ზედმეტი ძაფები მოაწყვიტა ნანიმ. 2. დაწყვეტა (⌈და⌉წყვეტს), შეწყვეტა, გაწყვეტა, შეჩერება прекратить to stop, to cease. ხი დუდახგეც ხიტდინას – წყალი წელანლა დაწყვიტე. 3. ⌈გა⌉წყვეტა (⌈გა⌉წყვეტს), განადგურება, ⌈ამო⌉წყვეტა, გაქრობა истреблять, истребить to vanish, to disappear, to destroy. ისპაჼკბას ოჯრიჼ გორ ხიტდიეჼ – ისპანკობამ იმათი გვარი ამოწყვიტა. 4. გადატ. перен. fig. გადაწყვეტა (⌈გადა⌉წყვეტს), განაჩენის გამოტანა, მისჯა присудить, вынести приговор to decide, to sentence, to verdict. შუღრთძევუღნი̂ ფხი შო ხიტდიეჼ – შორთიშვილს ხუთი წელი გადაუწყვიტეს (მიუსაჯეს).

ხეტ|დ|ითარ (ხიტ|დ|ითარ) xeṭ|d|itar (xiṭ|d|itar) გრდმ. прх. trans. 1. გაწყვეტინება (⌈გა⌉აწყვეტინებს), ნაწილებად დაყოფინება заставлять (заставить) разрывать, разъединять на части to make destroy, to split. 2. დაწყვეტინება, შეწყვეტინება, გაწყვეტინება заставлять (заставить) прекратить to make stop, to destroy. 3. გაწყვეტინება, განადგურებინება, ამოწყვეტინება заставлять (заставить) истреблять, истребить to make someone verdict smth.

4. გადატ. перен. fig. გადაწყვეტინება, განაჩენის გამოტანინება заставлять (заставить) присудить, вынести приговор to make someone verdict smth.

ხეტყე̂ დ **xeṭq̣ê** d ხე-ტყე лес, как сторительный материал timber, forest. წა თაგდითჼ ხეტყ იცნას – სახლის გასაკეთებლად ხე-ტყე ვიყიდე; ხე-ტყ ცო ეშუʼჴერ თხოჼ, სელხანე[ჴ] წა მაქ პოლ̨ინრ̂ ხილʼქჼდარ თხოგო[ჴ] – ხე-ტყე რომ არ გვაკლდებოდეს, აქამდე სახლი გადახურული გვექნებოდა.

ხეტ̨|დ|ალარ (**ხატ̨|დ|ალარ**) **xet̨|d|alar** (**xat̨|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. კითხვა ([და]ეკითხება) спрашивать to ask, to take permission. ე კნათ ჴოხ ცო ხეტ̨ლა – ეს ბიჭი შენ არ გეკითხება.

ხეტ̨არ (**ხატ̨არ**)[1] **xet̨ar** (**xat̨ar**)[1] გრდმ. прх. trans. 1. კითხვა (კითხულობს, წაიკითხავს) [про]читать read (is reading, will read). ჴოჼ ჟაგნრ̂ ხეტ̨რ̂ – შენ წიგნს გიკითხავენ. 2. კითხვა ([და]ეკითხება, ჰკითხავს) спрашивать, спросить to ask, to take permission. ჴოხ ხეტ̨უჲცი̂, ʼუჼ ვუხ ცო ლივა[ჴ]? – შენ გეკითხებიან აკი, რატომ ხმას არ იღებ?

ხეტ̨არ (**ხოტ̨არ**)[2] **xet̨ar** (**xot̨ar**)[2] გრდმ. прх. trans. მიდგმა (მიადგამს), მიბმა, მიმაგრება, მიკერება, მიმატება, გადაბმა приставить, приставлять, придел[ыв]ать; присоединить, присоединять, приши[ва]ть to tie,to fasten, put together. მკერვევ (მკერვეს) ხალთეხ ფჴო ხეტ̨რ̂ – მკერავი ხალათს სახელოს აკერებს; ოპარ წენიხ წა ხოტ̨იჼ – მათ სახლს სახლი მიადგეს; ოპუს ღობეხ ღობ ხოტ̨იჼ – მან ღობეს ღობე გადააბა; სე ბაბოს ხიტ̨ქჼჩრ̂ ქარსნეხ თოკ ხოტ̨იჼ – პაპაჩემმა გაწყვეტილ საბელს თოკი მიაბა. შდრ. ср. comp. **ხა̆ტ̨არ** **xăt̨ar**.

ხეტ̨ითარ[1] (**ხატ̨ითარ**) **xet̨itar**[1] (**xat̨itar**) გრდმ. прх. trans. 1. წაკითხვინება ([წა]აკითხებს) заставлять [про]читать to make someone read. 2. შეკითხვინება (აკითხვინებს) заставлять, заставить спрашивать to make someone ask smth.

ხეტ̨ითარ[2] (**ხოტ̨ითარ**) **xet̨itar**[2] (**xot̨itar**) გრდმ. прх. trans. მიდგმევინება (მიადგმევინებს), მიბმევინება, მიმაგრებინება, მიკერებინება, მიმატებინება, გადაბმევინება заставлять, заставить приставить, приставлять, придел[ыв]ать; присоединить, присоединять, приши[ва]ть tying up, fixing, adding. მკერვევ

(მკერვეს) ხალთეხ ფჳო ხეტ̥ო̂ – მკერავი პერანგს (ხალათს) სახელოს აკერებს (ამატებს).

ხეტ̥ინო̂¹ (ხოტ̥ინო̂) **xet̥inô**¹ (**xot̥inô**) მიმღ. прич. particip. მიბმული, მიდგმული, მიმატებული (ბევრგან გადაბმული, ბევრგან მიკერებული) приделанный, прибавленный, пришитый, пристроенный tied, fixed, added (being stitched in many places). ხეტ̥იჼჩო̂ ბაწრაჼ ჩხიჼდრი ლამზურ ცო იხო̂ – მიმატებული (ბევრგან გადაბმული) ბაწრის წინდები ლამაზი არ გამოდის.

ხეტ̥ინო̂² (**xat̥inô**) **xet̥inô**² (**xat̥inô**) 1. წანაკითხი, წაკითხული прочитанный smth to be read. დუჴ ჟაგნო̂ და სოგო პუშკინეჼ ხეტ̥ინო̂ – ბევრი წიგნი მაქვს პუშკინისა წაკითხული. 2. ნაკითხი начитанный educated. ბახტ̥არღარიჼ ლექსო̂ მჭარლʻ ხეტ̥ინო̂ სტ̥აკ ვარ – ბახტაიშვილი ლექსო ერთობ ნაკითხი კაცი იყო.

ხეც|დ|ალარ¹ **xec|d|alar**¹ გრდუვ. непрх. intrans. აშვება (აეშვება) освободиться от привязи (о животном) unleashing, releasing. დოჼ ხეცბალიჼ – ცხენი აეშვა.

ხეც|დ|ალარ² **xec|d|alar**² გრდუვ. непрх. intrans. ცემა (ეცემა) кинуться, броситься, напасть sudden interfere (when beating). კნათინ ბუჯ ბალʻე'ნე̂, სეჼ ვაშო̂ ჯათეჸ ხეცვალიჼ – ბიჭებს ჩხუბი მოუვიდათ და ჩემი ძმა მაშინვე ეცა.

ხეცარ (იხითარ) **xecar** (**ixitar**) გრდმ. прх. trans. გაშვება (⌈გა⌉უშვებს) отпустить, отпускать to let to go. აგას დჭეპდიენო̂ ქოთამ ნჭაჲ ხეციჼ – ბებიამ დამწყვდეული ქათამი გა⌈მო⌉უშვა.

ხეცითარ (იხითარ) **xecitar** (**ixitar**) გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉აშვებინება (⌈გა⌉აშვებინებს) заставить освободить от привязи (о животном) make sb release smt, make sb let smth go. ბჴდრეგო̂ კუჲტ̥ი̂ ქორლეჼ ხეცითნას – ბავშვს კატა ხელიდან გავაშვებინე.

ხეხა|დ|არ (გახეხა|დ|არ) **xexa|d|ar** (**gaxexa|d|ar**) გრდმ. прх. trans. ხეხვა (⌈გა⌉ხეხავს), ხახუნი тереть, растирать scrub, clean, rub. ნატ̥ოს ბუნგი აპყარვ ხეხადიერ – ნატომ ჭურჭელი ნაცრით ხეხა; ფსტ̥არავ მჭაცუჲ წენიხ ხეხადჲო – ხარი რქებს სახლს უხახუნებს.

ხეხილ ჲჲ **xexil** jj ხეხილი фруктовые растения, фруктовый сад fruit trees. ბაჲთკეგო ბაჴჩა დუჴიჩნაირ ხეხილ ლათე̂ – ბათუკას ბაღში ბევრნაირი ხეხილი უდგას; მიხოს ვაზენ დაყე⌈ჳ⌉ ხეხილ ჲოხკირ – მიხომ ვაზის მაგივრად ხეხილი ჩაყარა.

ხეხკარ (ხახკარ) xexḳar (xaxḳar) გრდმ. прх. trans. 1. ჭენება (⌈გა⌉აჭენებს) ⌈по⌉скакать to gallop. ყოჼლობა⌈ჟ⌉ შაჲმლეს ზორაჲში̂ დოჼ ხეხკრალრ̂ – ჯეილობაში შამილი თურმე მაგრად აჭენებდა ცხენს. 2. გადატ. перен. fig. ტყუილის, სიცრუის ლაპარაკი (ლაპარაკობას) врать to tell lies. ამბუჲ ჲოშ წყეგეჸ ხეხკარ მა ხეჸე̂! – ლაპარაკისას ნამეტანი ტყუილი ნუ იცი!

ხეჸარ (ხა̆ჸარ) xe’ar (xă’ar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. ცოდნა (იცის), შემჩნევა, შეტყობა знать, ⌈у⌉зна⌈ва⌉ть, понимать, понять to know, to notice,to recognize. წინ ამბუჲ ცო ხეჸე̂ სოჼ – ახალი ამბავი არ ვიცი; ჟოჼ დუჳ ხეჸე̂ – შენ ბევრი იცი. 2. გადატ. перен. fig. რაიმე ჩვევის, ჩვეულების ქონა (სჩვევია) иметь ту или иную привычку having some kind of habits. მათენ დუჳ ამბუჲ ჲარ ხეჸე̂ – მათემ ბევრი ლაპარაკი იცის.

ხეჸარ (ხაჸარ) xe’ar (xa’ar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაჯდომა (⌈და⌉ჯდება), შეჯდომა садиться, сесть to sit, to take a sit. ბა̆დერ სა̆ჼგო ხიჸი̂, ბა̆დერ სა̆ჼგო ხეჸირ – ბავშვი ეზოში ჯდება, ბავშვი ეზოში ჯდებოდა. 2. გაჯდომა (⌈გა⌉უჯდება) пропит⌈ыв⌉аться to penetrate, to root in. ხორხიშ აკდოშ დიჼჩრ̂ დელე⌈ჟ⌉ ფშელ ხიჸი̂ სტაკონ – ციებისას მთელ ტანში სიცივე უჯდება კაცს. 3. დაჯდომა (⌈და⌉უჯდება), დახარჯვა обходиться (о цене) to cost, price, spend money. წა თაგდარ აჲრთვა̆ჼ ძვიროჼ ხიჸი̂ – სახლის აშენება საკმაოდ ძვირი ჯდება. 4. კუჭში გასვლა испражняться dejectetion. ე ფეშკარ წენინ ტყუჲჟ ხიჸი̂, ალʼითათ უ̄მ! – ეს ბალღი სახლის უკან ჯდება, გააგებინეთ რამე!

ხეჸ|დ|არ (ხაჸ|დ|არ) xe’|d|ar (xa’|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. დასმა (⌈და⌉სვამს) сажать, посадить (на что-либо) to make someoen to sit down. ვაჟოვ ბაბრ̂ ჩაკუჲნმაქ ხეჸვორ – ვაჟი პაპას სკამზე სვამდა. 2. დარგვა (⌈და⌉რგავს) сажать, посадить (о растении) to plant. ბაბოს წინჟათხ ჳორ ხაჸბიეჼ – პაპამ სახლის წინ ვაშლი დარგო.

ხვნიშ, ხვრიშ ჲჲ **xvniš, xvriš** jj ხვრიში (მსხვილად დაფქული) მარილი крупно молотая соль granular salt. ხვრიშეხ ოეჸ ჳერეჼ თუჲხი̂ თელʻე̂, საჭ̆ბუ̂ ნიწყ ბა – ხვრიშ მარილს ისევ ქვამარილი სჯობს, მეტი ძალა აქვს.

ხი დდ **xi** dd წყალი, წყარო, მდინარე вода, река, ручей water, spring, river. ჟენ ალზნეჼ ხი მალʻდიეჼ – ცხვარს ალაზნის წყალი დაალევინეს; ლეკა̄ ლამუ⌈ჟ⌉ ხიშ დუჳ და – ლეკის მთაში წყლები ბევრია; ფსტი თა̆ჼგბივ ხიგრ̂ დოტურ – დიაცე-

ბი თუნგებით წყალზე მიდიოდნენ; **ნატო̂ ხივ ჺახ̦ჺიერ** – ნატო წყალმა (მდინარემ) დაახრჩო; **ნეკ ხილო̂ თასდალოჼ სოგო** – დანა წყალში ჩამივარდა; **სჱჼ ნეკ ხილო⌈ჰ̦⌉ დალ̦ო̂** – ჩემი დანა წყალში დევს (გდია); **ალნილო̄ში რუვ ხიჼ იხორ** – ალვანზე ორი წყლის რუ გადიოდა; **კრამიტ დაქექადბაჺლნო̄, ხი წინი̂ იხო̂ თხოჼ** – კრამიტი გატოკებულა და წყალი სახლში ჩამოგვდის; **გურგალჭალო̄ ხი იხნო̄ იჼცა̄ გუ** – გურგალჭალაზე წყლის ნატარი (კალაპოტი) ახლაც ჩანს.

ხი დ|აჸითარ[1] (**ჴეჰ̦ითარ**) **xi d|a’itar**[1] (**qeḩitar**) გრდმ. прх. trans. წყლის მოტანინება (მოატანინებს) заставить (заставлять) принести (приносить) воду to make someone bring water. **ვანოს ფეშკრეგო̂ ხი დაჸითიჱჼ** – ვანომ ბალღს წყალი მოატანინა.

ხი დ|აჸითარ[2] (**იხითარ**) **xi d|a’itar**[2] (**ixitar**) გრდმ. прх. trans. წყლის მოგდება (⌈მო⌉აგდებს), წყლის გამოშვება пустить воду сюда (для полива) to let the water out. **დაჺთკოს კომბოსტო̂ მორწყადბაჼ ხი დაჸითიჱჼ** – დათიკომ კომბოსტოს მოსარწყავად წყალი გამოუშვა.

ხი დ|ახითარ (**იხითარ**) **xi d|axitar** (**ixitar**) გრდმ. прх. trans. წყლის გაშვება (⌈გა⌉უშვებს), მიშვება, მორწყვა пустить, пускать воду туда (для полива) to water, to let water out. **შალოს შაჺრი̂ ბაკე̂ რუელნა ხი დახითიჱჼ** – შალვამ რუიდან თავის ბაკში წყალი მიუშვა; **კნათივ გუჺმრი ხი დახითნორ** – ბიჭებს გომურში წყალი მიეშვათ.

ხი დ|აჴ|დ|ალარ xi d|aq|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. წყლის ადიდება (ადიდდება) наводниться swelling of water. **ხი დაჴდალი'ნე̂, დინი̂ შარი ქორ ლეცჺიერ** – წყალი ადიდდა და მთელი შარები დაფარა; **ვაჺ ხინ წყეწყ დაჴდალარ ხეჸე̂** – ჩვენმა მდინარემ ზოგჯერ ადიდება იცის.

ხივ ჴალ̦არ (**დ|აყარ**) **xiv qal̦ar** (**d|aq̣ar**) გრდმ. прх. trans. წყლის მიერ შეჭმა (შეჭამს), გადარეცხვა, გარღვევა промыть (берег...) to be washed out by the water.

ხი კურთხა|დ|არ xi ḳurtxa|d|ar 1. გრდმ. прх. trans. წყლის კურთხევა (აკურთხებს) освятить (освящать) воду to sanctify the water. 2. დ d ნათლისღება Крещение Baptism.

ხი ლაქ|დ|არ (**ლექ|დ|არ**) **xi lak|d|ar** (**lek|d|ar**) გრდმ. прх. trans. წყლის მოგდება ან მიგდება (⌈მო⌉უგდებს, ⌈მი⌉უგდებს) пустить, пускать воду туда или сюда to water something, to let the water out. კაძიკ დაჩუჲ ხი რალე̃-[რალე̃] ლექდოთხ – სიცოტავის გამო წყალს რიგრიგობით ვუგდებთ.

ხიე̃, ხიე̄რე̃ **xiẽ, xiērẽ** წყლიანი, ცვრიანი, წვნიანი водянистый, сочный watery, juicy. თინას ხიე̃ ბრი̃ჯ ჴეხკბოგერ – თინამ კინალამ წყლიანი ბრინჯი მოხარშა! თხოგო[ჰ] ხიე̃ სხალი და – ჩვენ წყლიანი (წვნიანი) მსხლები გვაქვს.

ხი̃ დდ **xĩ** dd 1. ქინაქინა хинин quinine. ხინევ დე̃ვიე̃სრ̂ – ქინაქინამ მომარჩინა. 2. ნათესაობითის ფორმაა სიტყვისა форма родительного падкжа слова the form of possessive case of a word. ხი **xi**. ხი̃ აბაზანი ლაზე̃ ჲა – წყლის აბაზანები კარგია.

-ხი̃ **-xĩ** ნათესაობითი ბრუნვის თანდებულია послелог с родительным падежом preposition of possessive case. ჟე ფარხა̄ხი̃ ნჭაჲ დალ’ე̃ – ცხვარი ფარეხებიდან გამოვიდა; ბუჰგოდოლი̃ ვაჲ მასთხვა̄ხი̃ დი̄ნი̂ ცომენა ვაგერ – ბრძოლის მერე ჩვენი მტრებიდან ცოცხალი აღარავინ იყო; მასთხვეხი̃ ცჰაჲნი̂ ჰეხე[ჰ] ქორთრ̂ ჳოფბინას – მტრისაგან ერთ გამოქვაბულს შევაფარე თავი; ფსტუ მარხი̃ ბედ ჲალ’ე̃ – ცოლი ქმრისგან ცალკე გავიდა; ოჴუს კნათ ნანხი̃ ბედ ვაჴი̃ – მან ვაჟი დედისგან ცალკე გაიყვანა; ლამნა̄ხი̃ კურ ჰალ ეცბალი̃, ქოხმა̄ხი̃ ნახ ნჭაჲ დალ’ენა... – მთებიდან ნისლი აიშალა, ქოხებიდან ხალხი გამოიშალა (იოსებ ჭარელიშვილი). შდრ. ср. comp. **-რე̃ (-ლე̃) -rẽ (-lẽ)**.

ხიხ-ტივახ: ხიხ-ტივახ დ|ალ’უჲნი̂ (იხუჲნი̂) **xix-ṭivax: xix-ṭivax d|alʻujnî (ixujnî)** მიმღ. прич. particip. რაიმე უნარის მქონე, რამის შემძლე, რამის გამკეთებელი; ადამიანი, რომელსაც გააჩნია თუნდაც ცოტაოდენი უნარი, ან ღირსება [წყალ-ხიდზე გამსვლელი] имеющий какие-л. способности, возможности; человек, имеющий хоть малость способности или достоинства mighty person, person having certain skills. ლე ჰაცხუღ̂ და̄დ ცო̄მ ვარე̄, ლე ჰას ცო ვა ხიხ-ტივახ ვალ’უჲნი̂ – არც მამამისი იყო [დიდი] ვინმე და არც ეგ არის რამის გამკეთებელი.

ხიზლალ ბდ **xizlal** bd ხიზილალა икра caviar. თხე ბაბლარ შირქილე̃ ხიზლალეხ ჲუწჲიენრ̂ ბჭაკნი კეჰრალრ̂ – ჩვენს პაპებს შირაქიდან ხიზილალით გატენილი გუდები მოჰქონდათ თურმე.

ხიზო|დ|არ (გახიზო|დ|არ) **xizo|d|ar (gaxizo|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ხიზვა (ხიზავს), გაბზარული თიხის ჭურჭლის საგლესით (სალესით) გლესა (ლესა)

задел⌈ыв⌉ать глиняные изделия замазкой cementing cracked clay pot. ქოცუჲ ბჺა ხიზოდჲო ვენჴა̄ დადივ – ქვევრებს მუდამ ხიზავენ ვენახ⌈ებ⌉ის პატრონები.

ხილ ჲ **xil** j ხილი фрукты fruit. ბაზრე დუჴიჩნაირ ხილ ჲეხკოლრ̂ – ბაზარში ბევრნაირი ხილი იყიდება.

ხილუჲრგი̂ ვბ; ჲდ **xilujrgî** vb; jd ქირურგი хирург surgeon. ბჺარწეჼ აჲჭი̂ ლაწჼდოლინრ̂ მაჲრამ ხილუჲრგენ ჲიკეჼ – ბრმანაწლავატკიებული მარიამი ქირურგს მიუყვანეს.

ხილბა|დ|არ xilba|d|ar გრდმ. прх. trans. ხილვა (იხილავს), ნახვა რაიმე მნიშვნელოვანისა ⌈у⌉видеть что-л. значительное vision-see smth important. ი ვუხ (ˉუხ) ხილბადიეჼ სე ბჺარკივ! – ეს რა იხილა ჩემმა თვალებმა!

ხილ‘არ xil‘ar გრდუვ. непрх. intrans. იხმარება მხოლოდ სრული ასპექტის დროებში, უსრულში ენაცვლება დამხმარე ზმნა употребляется только во временах совершенного вида, в несовершенном заменяется глаголом is used only with the full aspect tenses; in case of incomplete aspects they are substituted by the auxiliary verb. დ|ა **d|a**. 1. ყოფნა (იქნება), არსებობა (არის) быть (будет), иметь being, existance. 2. გახდომა (გახდება, გადაიქცევა) стать (кем, чем-л.) to become, to transform. ქელ ჰამიგ⌈ო⌉ჰეჸ ხილ‘ენბა, ბაე, ხილ‘უ̂ – ჩვეულება, სამართალი ყველას ჰქონია, აქვს და ექნება; **ქოდაცუშ ხილ‘არ** – ხელმოკლედ ყოფნა; **დოჼ ცო ხილ‘რეხ ქუჲთად ვეჸნას** – ცხენის არქონის გამო ფეხით მოვედი; **თხილოშ ხილ‘ათ, ქერ‘ლ‘მი და** – ფრთხილად იყავით, შიშიანობაა; **თივუშ ხილ‘არ** – წყნარად, მოსვენებით ყოფნა; **სეჼ კნათ ვაჟკაც ხილ‘ეჼ** – ჩემი ბიჭი ვაჟკაცი გახდა (დავაჟკაცდა); **ბავინრ̂ ჲეთ ხეთარ ცო ხილ‘ეჼ** – დაკარგული დროხის პოვნა არ იქნა; **დუქ თეგდუჲნი̂ ხილ‘რეხ ჩუ თივუჲლა̄ ცო და თხოგო[ჰ]** – ბევრი გასაკეთებელის (საქმის) ქონაში მოსვენება არა გვაქვს. 3. ამა თუ იმ ამბის მოხდომა (მოხდება, მოუხდება, მოუვა, დაემართება) произойти, иметь место, быть (будет) to happen something on someone. **ყოლ სახილ‘უშ ხილ‘ეჼ** – ქურდობა გათენებისას მოხდა; **ˉუნე̄ ხილ‘ეჼ, ხილ‘ეჼ!** – რაც მოხდა, მოხდა! **ˉუხ ხილ‘ეჼ ჰოხ!** – რა მოგივიდა, რა დაგემართა! **ხიხ ქუჲთად დალ‘არ ხილ‘რ̂ თხოჼ** – წყალში (მდინარეში) ფეხით გასვლა მოგვიწევს; **აბშუჲნ მოსჼ ამბუჲ ხილ‘ეჼ** – აბაშოს (კაცის სახელია) ცუდი ამბავი მოუხდა (დაემართა); **ქისტა̄ხ ბახეჼჩრ̂ ბაცბინ ნაცილ ხილ‘ნორ** – ქისტებში (ქისტეთში) წასულ თუშებს ფათერაკი შემთხვეოდათ. 4. ქონა (ექნება), ყოლა (ეყოლება), გაჩენა (⌈გა⌉უჩნდება) заиметь, родиться to have, to give birth. გიორგინ შილღენ̄ კნათ ხილ’ეჼ – გიორგის მეორეც ბიჭი ეყოლა; ხეცე̂ სოჼ, ჰოგო[ჰ] დოჼ ხილოე̂ – ვიცი, ცხენი გეყოლება. 5. იხმარება ზმნისართ-წინსართებთან употребляется с наречиями и превербами is used with the adverbs and prefixes. სო ხილ’არ – გადმოხრა нагнуться сюда bend down. დაჰ ხილ’არ – გადახრა перегнуться bend aside. ჩუ ხილ’არ – დაკუზვა согнуться bend, bow. 6. იხარება რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილის სახით употребляется в качестве составной части сложных основ или словосочетаний is used as a compound part of complex root or word combination.

ყეჼ ͡უხ ხილ’ურ **qẽ ͡ux xilʿur** მერე რაღა უჭირდა, რაღა უშავდა, რაღა იქნებოდა потом уже не страшно what could go wrong next.

ხილ’აჼლათე̂ **xilʿãlatê** არის ხოლმე бывает it happens. ლაწიშ ვაჩრ̂ სტაკგო[ჰ] დისტე[ჰ] ჩამ ცო ხილ’აჼლათე̂ – ავადმყოფ კაცს პირში გემო არ აქვს ხოლმე.

სა ხილ’არ **sa xilʿar** იხ. см. see სა **sa**.

წინწალ ხილ’არ **çinçal xilʿar** იხ. см. see წინწალ **çinçal**.

ხილ’ითარ **xilʿitar** გრდმ. прх. trans. 1. უფლებისა თუ საშუალების მიცემა იყოს (დარჩეს) იმ მდგომარეობაში, როგორშიც არის (მისცემს ასეთ უფლებასა თუ საშუალებას) дать право или возможность быть (остаться) в том положении, в каком есть give right and opportunity to be in a current condition. ჩუ ხილ’ით ის დოჼ ისი, ბაქა̄ლ – იყოს ეგ ცხენი მანდ, მოძოვოს. 2. ყოლინება (აყოლინებს) заставить [за]иметь to let to have. დელოჼ ჲაჩუჲ, დუჲხტრივ დაჲრკუჲგრ̂ ბაჼდერ ცო ხილ’ითიეჼ – სუსტი რომაა, დარიკოს ექიმებმა ბავშვი არ აყოლინეს.

ხიჼკალ დდ **xĩḳal** dd ხინკალი хинкали, грузинское национальное блюдо из горных областей – Тушети, Пшави, Хевсурети, Мтиулети khinkali-Georgian national dish-meat dumplings-from Tusheti, Pshavi, Kvesureti, Mtiuletia. ჰაშინ ხიჼკალ ჭექდოჼ ცომ ჰევოს – სტუმრებისთვის ხინკლის გასაკეთებლად ცომს ვზელ; *არმიჲდას ის ხიჼკალ ჭაჲლონორაჲნრ̂*, დეფცაჼლათრალრ̂ კუჲხვას – *არმინდას* (ზედმეტი სახელია კაცისა) *ცხრა ხინკალი შეეჭამა*, თურმე ჰყვებოდა ხოლმე ქართველი [კახელი]. შდრ. ср. comp. წიპ **çip**.

ხიჼჭ დდ **xĩč̣** dd წილი (ტილის კვერცხი) гнида nits (lice eggs).

ხიტწიჼ **xiṭc̣ĩ** განუწყვეტელი, განუწყვეტლივ, განუწყვეტლად беспрерывно continuous, permanently, constantly. ცენეხ ხიტწიჼ აჳჰჳ დითჷ სოგჷ – წელს განუწყვეტლივ მახველებს.

ხიფათ ჲჲ **xipat** jj ხიფათი беда, напасть (неожиданная опасность) danger. მემცხორ სტაკ ცჰაჲნი̂-ჯეჩო⌈ჰ⌉ (ცჰაჲნი̂-ჯეჩო̄ხ) ხიფთა̄ხ ბჭარიხჷ – მეცხვარე კაცი აქა-იქ ხიფათებს ხვდება (აწყდება).

ხიწიწ ბ **xiçiç** b ხიწიწი, ხოხოზიკი шкварки greaves (residue from melted pork fat). დუმაცჷ ჲაშჲიჩე⌈ჰ⌉დოლოჼ ხიწწეხ (ხიწწუხ) ბუწინჷ ტაფაცჷ ბა̆დრინ ჰათხ ოთ̣ბიქჼ – დუმის დადნობის მერე ხოხოზიკით სავსე ტაფა წინ დაუდგეს ბავშვებს.

ხიხლა̄რეჼ, ხეხილა̄რეჼ **xixlārẽ, xexilārẽ** ხეხილიანი фруктовый with fruit trees. თხოგო⌈ჰ⌉ ხიხლა̄რეჼ (ხეხილა̄რეჼ) ბაღ (ბაჯჩ) ბარ – ჩვენ ხეხილიანი ბაღი (ბაღჩა) გვქონდა.

ხკარ დდ **xḳar** dd ყორე стена здания без перекрытия; каменная ограда heap of stones, ashlars. ბჭოკ ხკარუხ (ხკარეხ) დაჰ ლაქბალოჼ – ვაცი ყორეზე გადახტა; ხკარენაჲნჷ ჯევბერეჼ ჯერბი ჯეჰჷ – ყორესთვის ხევიდან ქვებს ეზიდებიან.

ხკე⌈ა̄⌉ ჲჲ **xḳe⌈ā⌉** jj ხევი, ხეობა овраг, ущелье ravine, gorge. შინ ლამუნ ჲუყე⌈ჰ⌉ თაგუჲნი̂ ხკე⌈ა̄⌉ ჲალჷ, მენხუჲჩოხა *ლამზურხკე⌈ა̄⌉*დო – ორ მთას შუა კოხტა ხევი ძევს (მდებარეობს), რომელსაც *„ლამაზხევს“* ეძახიან; ხკელა̄ ხი დალჷ – ხევზე წყალი მოდის; მიჩჰე ხიშ და, ოსი ხკიშა̄ ჲა – სადაც წყლებია, იქ ხევებიცაა; ტბათინაჲნ ჩარდლივჰ ლამზურ ხკეა̄ ლათ̣ე – ტბათანის ჩრდილოეთით ლამაზი ხეობა დგას.

ხკე (ახკაჲ, ახკე̄) დ|ალ‘არ (იხარ) **xḳe (axḳaj, axḳē) d|al‘ar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. გადაჩეხა (გადაიჩეხება), დაგორება сорваться (со склона, со скалы...) to plunge, roll down. სტაჳხკჳ ხკოლიხ ლამუ⌈ჰ⌉ დოჼ ხკე (ახკაჲ) ბაჲლ‘ნო′ჯ, კაწკოჼ ბაყო′ჯ, ტყუჲჰა დოწდალინჷ, დაჰ ეჭ̣ინჷ ჯევბი – შარშან ზაფხულში ცხენი გადაჩეხილა მთაში და პატარა კვიცი, უკან გამოკიდებული, გადამხტარა ხევში.

ხკო დდ **xḳo** dd ზაფხული лето summer. ალნი⌈ჰ⌉ დაფხექჼ ხკო ხეცე̂ – ალვანში მეტისმეტად ცხელი ზაფხული იცის; ხკოლიხ (ხკულიხ) ალუჲნაჲხ წე ლითხი̂ – ზაფხულში ალვანს ალი ასდის.

ხკოლუ̃ (ხკულუ̃) **xḳolũ (xḳolũ)** ზაფხულისა летний summer time. ხკოლუ̃ (ხკულუ̃) სხალ მატბალჷ̃ თხრ̃ – ზაფხულის მსხალი დაგვიმწიფდა.

ხკოცჰ̦აჸ **xḳoch̥a’** ზმნს. нареч. adv. მთელი ზაფხული всё лето, в течение всего лета the whole summer. ხკოცჰ̦აჸ ჩხჷ̃დრი დინას – მთელი ზაფხული წინდები ვქსოვე.

ხკოლ-ხკოლიხ **xḳol-xḳolix** ზმნს. нареч. adv. ზაფხულობით в летние времена, по летним временам in summer time. ხკოლ-ხკოლიხ ტბათინი̂ იხა̃ლთრა̄თხ თივა̃ – ზაფხულობით ტბათანაში დავდიოდით ხოლმე დასასვენებლად.

ხკორ დდ **xḳor** dd შარდის ბუშტი мочевой пузырь bladder. კაწკუჲჩრ̂ ციმოს ხკორ დოფსდიე'ნე̂, მაქ ბუჲ ბიშბიე'ნე̂, დაჰ̦ა̄ დატდიჷ̃ – პატარა ციმომ ბუშტი გაბერა, მერე ზედ მუშტი დაჰკრა და გახეთქა.

ხმარბა|დ|არ, ჴმარბა|დ|არ **xmarba|d|ar, qmarba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ხმარება (ხმარობს, ახმარებს), მიხმარება (მიახმარებს) употреблять; давать в помощь usage, help, assist. შურ ლეფსა̃ ჩხუტ ჴმარბადბო – რძის სადღვებად სადღვებ კოდს (ჩხუტს) ხმარობენ; ნანეშენ კნათ ხმარბადვოს ჲოლ ჰ̦ალ ეცა̃ – დეიდას ბიჭს ვახმარებ თივის ასაღებად.

ხმელითა̄ ჲჲ **xmelitā** jj ხმელეთი, დედამიწა суша, планета Земля; мир land, earth. ხმელითაჲნი̂ გემევ გოგრ̂ ბაჴჷ̃ – ხმელეთს გემმა შემოუარა (გემით შემოუარეს); ხმელთე⸢ჰ̦⸣ (ხმელთი⸢ჰ̦⸣) იშტუ̃ ვუმ ჸუმ ცო ხაწდალჷ̃და – ხმელეთზე ასეთი რამ არ გაგონილა.

ხმიად, ჴმიად ჲჲ **xmiad, qmiad** jj ხმიადი пресный хлеб unleavened bread. კატოს ხმი̄დი ჲათჳორ – კატო ხმიადებს აცხობდა; ხმი̄დენ (ხმიადენ) თუჲხი̄, ხაშა̄ ცო დო – ხმიადს მარილსა და ხაშს (საფუარს) არ უშვრებიან; ჲაფხეჩრ̂ ხმი̄დეხ ნაჩხ თაუ̆გუ̂ – ცხელ ხმიადს ყველი უხდება.

ხობჟ|დ|არ (ხებჟ|დ|არ) **xobž|d|ar (xebž|d|ar)** გრდმ. მრ. იხ. прх. мн. см. trans. pl. see ხოჸ|დ|არ **xo’|d|ar**. ნასტ ხობჟდინათხ დაჴუჲჩრ̂ ოთხე⸢ჰ̦⸣ სჷ̃ ნაყბისტი – ძლივს დავტიეთ დიდ ოთახში ჩემი მეგობრები.

ხობს, ხოფს ბდ **xobs, xops** bd ნამცეცები, ნაფხვენი, ნაფშვნეტი; ფხვნილი (შაქრისა) кроха, крошка, порошок; песок (сахарный) crumbs, crushes; powder of sugar. ანას ჰ̦აჲწკინ მაჴო̃ ხოფსნი ჴასჷ̃ – ანამ ჩიტებს პურის ნამცეცები გადაუყარა; ჯიბ ხოფსეხ (ხოფსუხ) ჲარ სოგო ჲუწინრ̂ – ჯიბე ნაფხვენით მქონდა სავსე; შაქრჷ̃ ხოფს – შაქრის ფხვნილი.

ხოდ¹ **xod¹** ხვადი самец male animal. ჩუაჲნრ̂ ზორა̈ ხოდ კაწ დაჴდოთხ – საშინაოდ ავ ხვად ლეკვსა ვზრდით; ტუგშეს კაწი დიხკჷ̈, ში ხოდნ̄, ჴო ფსტუჲნონ̄ – ტუგუშამ ლეკვები დაყარა, ორი ხვადი და სამი ძუ.

ხოდ² **xod²** სვლა ход, движение go, walk. ბენზი̂ ცო ჲაგე̄რ სოგოჭე̄, მა̈ქა̈ შაჲრ ხოდევ ლელჲინას – ბენზინი აღარ მქონდა და მანქანა თავისი სვლით ვატარე.

ხოჲ ბდ **xoj** bd კონა пучок, связка (травы, дров...) bunch, collection of smth. ვირევ ხოჲ ბეჳნორა, შარი̂ შარნ ბაჲყნორა – ვირს კონა (ბალახისა, თივისა) მოეტანა, თვითონვე შეეჭამა; ზარ დოფცა̈ საჴრო̂ ხოერჩ დეჳნას – ლასტის დასაწნავად სახრეების კონები მოვიტანე.

ხოკერ ჲჲ **xoḳer** jj ხოკერი (კასრისმაგვარი პატარა ჭურჭელი ხის ქერქისა) короб small casket made from tree cortex. ყიზლურნ̄ შიოს ბალ ქერქჷ̈ ხოკრი თეგჲიერ – ყიზილაანთ შიომ ბლის ქერქის⌈გან⌉ ხოკრები გააკეთა (დაამზადა); ხოკრნ̄ხ გაგნი ჲახკურ – ხოკრებში კვერცხები ელაგა.

ხოლოთ **xolot** კავშ. союз conj. ოღონდ, მაგრამ но, только but. სე დონევ ლობ, ხოლოთ დუჴ მა ხეხკრ̂, ღელიშ ბა – ჩემი ცხენით წადი, ოღონდ ბევრს ნუ აჭენებ, სუსტადაა; კოხტლარი̂ აბრამე̄ შუცი̂ ვალრ̂, ხოლოთ ცჭაჳ ცორ ვენჷ̈ ცო მალ‘მაკე̂ – კოხტაანთ აბრამიც თქვენთან მოდის, ოღონდ ვერც ერთ წვეთ ღვინოს ვერ დალევს; ხოლოთ... დეხოს ჭოხ ცჭა დოშა: წყემეჳ მა ჲიწოჲაჴოლო! ჭო̂ ხეჳი: ქასტჷ̈ მათხარლა ყაყაჩრ̂, ჸედალინ ჴაველო!.. – ოღონდ... ერთ სიტყვას ვითხოვ შენგან: ნამეტნავად ნუ მოიწონებ თავს! იცი, რომ მალევე ჭკნება ყაყაჩო, მდგომი ყანაში!.. (ხალხური).

ხო̂ ჲჲ **xõ** jj ხონი, ხონჩა, თაბახი, ძველებური ჭურჭელი ცომის მოსაზელად старинный деревянный лоток для приготовления теста long wooden platter for making dough. ფსტეივ ხონე⌈ჭ⌉ მაჴო̂ (მაჴონაჲნრ̂) ბოტ (ცომ) ჭევი̂ – ქალებმა ხონში პურის⌈თვის⌉ ცომი მოზილეს; თიშიჩრ̂ ხონნ̄ხი̂ ცჭაჳ ცო ჲაგეთ ვაჲგო⌈ჭ⌉ – ძველი ხონჩებიდან ერთიც აღარა გვაქვს.

ხოპტარ (ხეპტარ) **xopṭar (xepṭar)** გრდმ. прх. trans. შესრუტვა (⌈შე⌉ისრუტავს); ხარბად დალევა ⌈в⌉питать, ⌈в⌉сосать; жадно ⌈вы⌉пить to drink noisily. ჲრ̂ფხჲალი̂ჩრ̂ ქაზდრევ ყარ ხოპტი̂ – გახურებულმა მიწამ წვიმა შეისრუტა.

ხორაგ ჲჲ **xorag** jj ხორაგი, სანოვაგე, საჭმელი съестное, кушанье, яства provision of food. იასლარ ხორგა̄ხ და ჰ̦ეტდიენრ̂, დუკჭ კეჰ̦ი̂ შირქილეჼ – იასეანი ხორაგ⌈ებ⌉ით არიან გატენილები, ძალზე ბევრი ზიდეს შირაქიდან.

ხორბალ ჲჲ **xorbal** jj ხორბალი пшеница wheat. ხორბალ ჲაცაჼ ბახეჼ ვასერ – ხორბლის მოსამკელად წავიდნენ კაცები.

ხორკლი **xorḳli** მრ. мн. pl. ხორკლები бугорки на коже, на кожице callosity, little pimples.

ხორკლა̄რეჼ **xorḳlārẽ** ხორკლ⌈ებ⌉იანი с бугорками, бугористый calloused, rough. ი კაიგო ხორკლა̄რეჼ კაკაჼ ბა – ამ ღორს ხორკლ⌈ებ⌉იანი ტყავი აქვს.

ხოროშ: ხოროშ აჰ̦არ **xoroš: xoroš ah̦ar** გრდმ. прх. trans. მსხვილად დაფქვა (⌈და⌉ფქვავს), დაროშვა молоть крупно to grind in thick,granular pieces.

ხოროშ აჰ̦ინრ̂ **xoroš ah̦inô** მიმღ. прич. particip. მსხვილად დაფქული крупно молотый grinded in granular pieces. ხოროშ აჰ̦ინრ̂ ჰ̦აჲრი̂ დოივ ლაჩაჰ̦ დოტდორ – მსხვილად დაფქული ფქვილი ცხენებით ქვევით მიჰქონდათ.

ხორშაჸ⌈რ̂⌉ ჲჲ **xora’⌈ô⌉** jj ციება, ციებ-ცხელება, ხორშაკი лихорадка fever. მაგუჲნი̂ დეჲუყ ხორშაჸ ლელე̂ (გუიხრ̂) – მაგოს დღეგამოშვებით ციება ემართება (უჩნდება); ხორშევ ლევრ̂ დაჰ̦აჭ ღელვიეჼ – ციებამ ლეო მთლად დაასუსტა; ფეშკარ ხორშეხ აკოდრ̂ – ბავშვს აციებს.

ხორხილა̄ ჲ **xorxilā** j ხორხელი (ოიკონიმია) Хорхели (ойконим в Кахети) Khorkheli (a village in Khakheti). ჰ̦ათხეჸ თელვაჲ̂ ნიყ ხორხლოილოლა̄ იხორ – წინათ თელავის გზა ხორხელზე გადიოდა.

ხოტრაკ ჲჲ **xoṭraq** jj გრძელი, მსხვილი ნაწნავი длинная, толстая коса long, thick plait. სონეგო⌈ჰ̦⌉ დაკმაქა⌈ჰ̦⌉ ხოტრკი ჲატერ, ხოტრკა̄ხ მა̄ კიკი დაწურ – სონას მკერდზე გრძელი, მსხვილი ნაწნავები ეყარა, ნაწნავებზე კი მძივები ესხა.

ხოუ̆კ|დ|არ, ხაკ|დ|არ **xoŭḳ|d|ar, xaḳ|d|ar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ხაუ̆კ|დ|არ **xaŭḳ|d|ar**.

ხოუ̆კ|დ|უჲნი̂ **xoŭḳ|d|ujnî** მიმღ. იხ. прич. см. particip. see ხაუ̆კ|დ|უჲნი̂ **xaŭḳ|d|ujnî**.

ხოფს ბდ **xops** bd ნამცეცი крошка crumb. მაჲკ ჲაყოშ ბა̆დრივ დუკ ხოფს ბეკბიეჼ პოლმაქ – პურის ჭამისას ბავშვებმა ბევრი ნამცეცი დაყარეს იატაკზე.

ხოცქაფ **xockap** ბიჭუკელა малыш, пацан little boy. ე ხოცქაფ კოტეს ბჵა კოჭი ლეხკრ – ეს ბიჭუკელა კოტე სულ კოჭებს აგორებს (თამაშობს). შდრ. ср. comp. ფეშკარ **pešḳar**.

ხოწა|დ|არ (დახოწა|დ|არ) **xoça|d|ar** (**daxoça|d|ar**) გრდმ. прх. trans. ხვეწა (ძაფისა) (⌈და⌉ხვეწს) очищать, очистить нитки от ворсинок chiseling (thread). მა̄შ ბა̃ ბაწრი ხოწადოშ ჱადახკერ (ჱედახკერ) მამი̄, წინუსა̄ – შალის მოსაქსოვად ბაწრებს ხვეწდნენ (ბაწრების ხვეწით ისხდნენ) მამიდა და პატარძალი; ელოს ჭუჲნოვ ხოწადო ბაწარ – ელო წინდის ჩხირით ხვეწს ბაწარს (მატყლის ძაფს).

ხოხორ დდ **xoxor** dd ხოხორი, ზოგიერთი მცენარის საგველასებრი ყვავილედები метельчатые соцветия некоторых растений panicles of certain plants. ხოხრეგორჷ̃დას[ჴ] თელ ჴალ ცო გუგერ, დენიჸ ხოხრევ ჩუ ლაჭყდინორ – ხოხრისგან თელა აღარ ჩანდა, სულ ხოხორს დაეფარა.

ხოჸარ **xo'ar** გრდუვ. непрх. intrans. დატევა (⌈და⌉ეტევა), ჩატევა, მოთავსება (⌈მო⌉თავსდება) поместиться, помещаться, вместиться find the place, fit the place. ე აკვნი სჷ̃ ბა̌დერ ცო ხუჸუ̂ – ამ აკვანში ჩემი ბავშვი არ ჩაეტევა; ჩხუტი შურ ჩუ ხოჸჷ̃ – ჩხუტში რძე ჩაეტია; ე დურკი შურ ჩუ ცო ხოჸურ – ამ კასრში რძე არ ეტეოდა.

ხოჸ|დ|არ **xo'|d|ar** გრდმ. прх. trans. ჩატევა (⌈ჩა⌉ტევს); მოთავსება вместить, поместить, помещать fit in the place. ბა̌დრევ ქოკდოფხნი ქოკ ნასტ ჩუ ხოჸბიჷ̃ – ბავშვმა ფეხსაცმელში ფეხი ძლივს ჩატია; ოჴუს შტოლ ოთხი ჩუ ხოჸბიჷ̃ – მან მაგიდა ოთახში მოათავსა (დატია).

ხრაკა|დ|არ **xraḳa|d|ar** გრდმ. прх. trans. ხრაკვა (ხრაკავს) жарить frying smth. მატრენ კეცმაქ დითხ ხრაკადოს ბა̌დრინ – სადილად ტაფაზე ხორცს ვუწვავ ბავშვებს.

ხრაკა|დ|ა̃ **xraḳa|d|ã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ხრაკა|დ|არ **xraḳa|d|ar**. გონე დითხ ხრაკადა̃ ცო ჴეთჷ̂ სო̃ – წესიერად ხორცის შეწვა არ ვიცი.

ხრამ, ხრამხრამ დ **xram, xramxram** d ხრამუნი хруст (при жевании) crunching. ცოკლჷ̃ ხრამხრამ დაღორ ჯაგილორჷ̃ – მელიის ხრამუნი მოდიოდა ჯაგებიდან.

ხრამხრამ დ|არ **xramxram d|ar** გრდმ. прх. trans. ხრამუნი (ახრამუნებს) хрустеть (во время еды) crunching.

ხრამხრამ დ|ითარ **xramxram d|itar** გრდმ. прх. trans. ხრამუნი (ახრამუნებს) хрустеть, издавать хруст (во время еды) crunching.

ხრამულ ბდ **xramul** bd ხრამული, კაპოტი, კაპუეტი, ფიჩხული, ლურჯი, ბოლოწითელი (თევზის სახეობაა) храмули (вид рыбы) Khrami river carp. ხრაჲმლეხ ჩამლივხ კალმახ ხეთოჲრ̂ – ხრამულზე უფრო გემრიელად კალმახს მიიჩნევენ.

ხრიკ დდ **xriḳ** dd 1. ხრიკი (შესაკრავი კავი სამოსისა), დუგმა крючок на платье hook on the clothes. ახლუღეჼ ხრიკი ჳალრ̂ დოლინრ̂ დეწე̂ ხილ‘ჵჼ – ახალუხის ხრიკები შეკრული უნდა იყოს. 2. გადატ. перен. fig. ხრიკი, ოინი, ფანდი, ეშმაკობა, ცუღლუტობა каверза, происки trick, idleness. ეჴარ მიტრუჲნ ხრიკ ჲიეჼ – ამათ მიტროს ოინი უყვეს (გაუკეთეს).

ხროვ ჲჲ **xrov** jj ხროვა стадо, стая, группа group, herd, pack. მაქრენა ნახიჼ ხროვ გუჲალ‘ეჼ – ზევიდან ხალხის ხროვა გამოჩნდა; ბჭარწაჲლჩა̄ ხროვევ ვირენ გოგ ბინორ – მგლების ხროვას ვირისთვის რკალი შემოერტყა.

ხრუპ დდ **xrup̣** dd ხრუპი шум, издаваемый при приёме жидкой пищи noise from drinking or eating.

ხრუპა|დ|არ **xrup̣a|d|ar** გრდმ. прх. trans. ხვრეპა (ხვრეპს) хлебать sipping. ოჴუს ჩაჲ ხრუპოდო – ის ჩაის ხვრეპს (ხვრეპით სვამს).

ხრუტხრუტ, ღრუტღრუტ დ **xruṭxruṭ, γruṭγruṭ** d კრუტუნი мурлыканье purring.

ხრუტხრუტ (ღრუტღრუტ) დ|არ **xruṭxruṭ (γruṭγruṭ) d|ar** გრდმ. прх. trans. კრუტუნი (კრუტუნებს) мурлыкать purring. ხრუტხრუტ დოშ ბუხარ ცერე[ჳ] კუჲტი̂ დიშურ – კრუტუნით იწვა კატა ბუხრის პირას.

ხსნილ დ **xsnil** d ხსნილი разговенье time between fasts (break period). ხსნილუხ დითხე̄, შურე̄, გაგა’ნე̂ ჳალ დაყრ̂ – ხსნილში ხორცსაც, რძესაც და კვერცხსაც ჭამენ.

ხსნილ დ|აჸარ (იხარ) **xsnil d|a’ar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. გახსნილება ([გა]ხსნილდება), ხსნილის მოსვლა наступить (о Разговении) breaking Lent. მარხრ̂ დასტდალრეხ *ხსნილ დაჸარა̄* დო – მარხვის გახსნას *ხსნილის მოსვლასაც* ეძახიან.

ხუთა|დ|არ (დახუთა|დ|არ) **xuta|d|ar (daxuta|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ხუთვა ([და]ხუთავს), კრუნჩხვა судорога, сводить судорогой (о мышцах) asthma, convulstion. ხუთადვოჩუჲ თედლი აბნე̄ხ ლელეჼ, მა̄ თხა ტყოჸ ხუთადვო – ხუთ-

ვის გამო თედლიმ აბანოებში იარა, მაგრამ დღესაც კიდევ ხუთავს. **ხუთადარევ იმიძევლარჷ̂ გიუჲრგჲ̂ ტყუჲჰსინე[ჰ] შარნ ვაჰჷ̂** – ხუთვამ იმედიძე გიორგი ბოლოს თან გადაიყოლა (მოკლა).

ხულ დდ **xul** dd ხულა, ცალკე მდგომი საკუჭნაო, მარცვლეულის შესანახი ნაგებობა маленький амбар, чулан wooden hut for keeping grains. **თხე ხულეგო[ჰ] ჯერ სანი ცო და** – ჩვენს ხულას ჯერ კარები არა აქვს; **ხულენ (ხულაჲნ) კრამიტ ჴოლჷ̂** – ხულას კრამიტი დაახურეს; **ხულეხ (ხულახ) წე ლაჲთნორ** – ხულას ცეცხლი წაჰკიდებოდა.

ხუმ xum ნაწ. част. part. ხომ, აკი ведь, же but, or, aha. **ხუმ ხეჸერ ისკუჲნ, მე̄ ას ო სტეხრას** – ხომ იცოდა ისაკომ, რომ მე მას ველოდებოდი? **ვაჲღჷ̂ ხუმ ცომენა დეჸქდა ე ტყუჲჰსჷლუჩრ̂ დინა̄ხ?** – ჩვენებური ხომ არავინ მოსულა ამ ბოლო დღეებში? *ჲო, ცჰა საქმ ხუმ ვირვე̄ თეგოჲუჲნრ̂,* **ალʻრალრ̂ თხე აგას** – *ქა, ერთ საქმეს ხომ ვირიც აკეთებსო,* იტყოდა თურმე ბებიაჩვენი.

ხუმწ ბდ **xumç** bd ხუნწი, მოცხარი смородина redcurrant. **ლამუ[ჰ] ხუმწეგრ̂ იხჷ̂ლათე̂** – მთაში მოცხარზე დადიან ხოლმე; **ხუმწილორჷ̂ ჰაწუკ ლაქდალჷ̂** – ხუნწებიდან ჩიტი აფრინდა. შდრ. ср. comp. **ზარრ̂ zarô**.

ხუ̃ტხუ̃ტ დ **xũṭxũṭ** d ღრუტუნი, ტრუხუნი хрюканье grunting.

ხუ̃ტხუ̃ტ დ|არ xũṭxũṭ d|ar გრდმ. прх. trans. ღრუტუნი (ღრუტუნებს), ტრუხუნი хрюкать grunting. **ჴაივ ხუ̃ტხუ̃ტ დო** – ღორი ღრუტუნებს; **ჴაიგრ̂ სიმჷ̂დ დაგდიჩე[ჰ], ჰათეჸ ხუ̃ტხუ̃ტ დჷ̂ ბოლოლრ̂** – ღორს სიმინდი რომ აჩვენო, მაშინვე ღრუტუნს დაიწყებს.

ხუპ: ხუპ დ|ითარ xup̣: xup̣ d|itar გრდმ. прх. trans. ხვრეპით მირთმევა რამისა (მიირთმევს) хлебать sipping the food. **ილოს წვენეგრ̂ ხუპ დითრ̂** – ილო წვენს ხვრეპით მიირთმევს.

ხუპაჲლʻუ̂ დ **xup̣ajlʻû** d წვნიანი, სახვრეპი, შესახვრეპი суп soup. **მიჩონ ხუპაჲლʻუხ ცო ლავმაკე̂** – ზოგი წვნიანს ვერ ელევა; **ხუპაჲლʻცჷ̂ მაჲჴი̂ ლაზიში̂ ჲაყოლრ̂** – წვნიანთან პური კარგად იჭმევა.

ხუპ|დ|არ (ხუპალʻარ) xup̣|d|ar (xup̣alʻar) გრდმ. прх. trans. [შე]ხვრეპა ([შე]ხვრეპს) хлебать, хлебнуть, отхлебнуть sipping, slurping. **გოგის ბოტჷ̂ შურ ხუპოჲრ̂** – გოგი უმ რძეს ხვრეპს; **ილოს წვე̂ ხუპალʻჷ̂** – ილომ წვენი შეხვრიპა.

ხურ: ხურ დ|არ xur: xur d|ar გრდუვ. непрх. intrans. ხვრინვა (ხვრინავს) храпеть snoring.

ვახიჼჩრ̂ კოსტლეს ჭჵალოშ ხურ დორ – მთვრალი კოსტალე მაგრად ხვრინავდა.

ხურდ დდ **xurd** dd ხურდა мелочь (о деньгах) coins.

ხურდ ტათებ xurd ṭateb ხურდა ფული мелкие деньги, мелочь coins.

ხურდბა|დ|არ (დახურდბა|დ|არ) xurdba|d|ar (daxurdba|d|ar) გრდმ. прх. trans. დახურდავება (⌈და⌉ახურდავებს) разменивать деньги changing money. ხურდქჼდალჳა მაჼთილოჼ ხურდბადოს – ხურდის გულისთვის მანეთიანს ვახურდავებ.

ხურმ ჲჲ **xurm** jj ხურმა хурма persimmon. ხურმეხ (ხურმახ) დოხენრ̂ ნაჲბდრი ხერცორ ბაცბივ – ხურმაში გაცვეთილ ქეჩებს ცვლიდნენ თუშები; ხურმა̄ ტავა̄ხ (ტავნა̄ხ) ჳარჭიჼ ხურმ ჴაწურ – ხურმების ტოტებზე შავი ხურმა ესხა.

ხურს[1] დდ **xurs**[1] dd ნასიცხი, მსხმო, ზლმურდლი сыпь rash. საკრეხ ხურს ჴასიჼ სოჼ – კისერზე ნასიცხი დამაყარა.

ხურს[2]**: ხურს თაჴარ (თეჴარ) xurs**[2]**: xurs taqar (teqar)** გრდმ. прх. trans. წაძინება (წაიძინებს), თვალის მოტყუება ⌈за⌉дремать, прикорнуть having a nap. მატრე⌈ჰ̦⌉დოლოჼ (მატრა⌈ჰ̦⌉დოლოჼ) დაჲვთეს ხურს თეჴორ – სადილის მერე დავითი ცოტას წაიძინებდა ხოლმე; დაჩოკ ხურს თაჲჴნას, საჸბჸ ხაჼ ცო ჲარ სოგო – მხოლოდ წავიძინე, მეტი დრო არ მქონდა.

ხურ⌈ხურ⌉ დ **xur⌈xur⌉** d ხვრინვა храп snoring.

ხურ⌈ხურ⌉ ბ|აჰ̦ითარ xur⌈xur⌉ b|aḫitar გრდმ. прх. trans. ხვრინვის ამოშვება (ამოუშვებს) всхрапнуть to start snoring. მარჼ ბიდნარ მოჸ ვა ე შაქრრ̂: მაცნელეჸ ქორთრ̂ ბალიშმაქ ბილჳარა̄, ხურ⌈ხურ⌉ ბაჰ̦ითარა̄ ცჰ̦ა და იცხუჲ̃ – რა ბედნიერია ეს შაქრო: ნებისმიერ დროს თავის ბალიშზე დადება მაგისი და ხვრინვის ამოშვება ერთია.

ხურ⌈ხურ⌉ დ|ითარ xur⌈xur⌉ d|itar გრდმ. прх. trans. ხვრინვა (ხვრინავს) храпеть snoring. ლზაჼ ცერე⌈ჰ̦⌉ კაკალ კიქელ ჩუ ვიშა̄, დით ოსი, მელ‘ე ლეჸე̂, ხურ⌈ხურ⌉ (ხურ) – დაწექი ალაზნის პირას კაკლის ქვეშ და იქ, რამდენიც გინდა, იხვრინე.

ხურუშ ჲ **xuruš** j ხურუში, აღტყინება, ჟინიანობა сильное желание, сильная страсть (к чему-нибудь) passionate desire. ივნეგო⌈ჰ̦⌉ იორლ დონეჼ ხურუშ ჲარ ბჵარჩეჸ – ივანეს იორლა ცხენის ხურუში ჰქონდა ყოველთვის.

ხუხა|დ|ალარ (დახუხა|დ|ალარ) xuxa|d|alar (daxuxa|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ხუხვა (იხუხება); გათბობა, გაშრობა, მოშუშვა погреться, посушиться (на огне), слегка поджариваться toasting, drying, roasting. ბა̌დრი წართვენიხ ხუხალარ – ბავშვები ცეცხლთან შრებოდნენ.

ხუხა|დ|არ (**დახუხა|დ|არ**) **xuxa|d|ar** (**daxuxa|d|ar**) გრდმ. прх. trans. [გა]ხუხვა ([გა]ხუხავს); გათბობა, [გა]შრობა, [გა]მოშუშვა [по]греть, [по]сушить (на огне), слегка поджари[ва]ть toasting, drying. აგას ბა̌დრაჼ ბა̌ჼდი ხუხადჲო წარმაქ – ბებია ბავშვების ჩვრებს აშრობს ცეცხლზე; მემცხორივ ქოჩორ ლადრელო[ჳ] წოდი ხუხადიენრ̂ – მეცხვარეებს დეკის ნაღვერდალში მწვადები უხუხავთ.

ხუხლაჸო დდ **xuxla'o** dd ხუხულა шалаш, плетёнка small hut. შოვენ მიჩჳე̄ ადგილ ბჭარკ ხაუ̌ჸუ̂, ოსი ეთჷოდრ̂ ხუხლაჸრ̂ – ფშაველს სადაც მოუვა თვალში ადგილი, იქა დგამს ხუხულას; ხუხლაჸო[ჳ] ბათხრ̂ – ხუხულაში ვართ; ხუხლაჸუჲ ბუჲტათხ – ხუხულაში მივდივართ.

ხშიროჼ, ჴშიროჼ **xširõ, qširõ** 1. ხშირი, ახლო-ახლო, მიჯრილი густой dense, thick, near one another. იორმაქ ხშიროჼ ჳუნი[შ] ჲა – იორზე ხშირი ტყეებია; გიგრ̂ ხშიროჩრ̂ ბეჯევ მელ‘ში (მელ‘ახ) ჲეხკ ჲჭოგინჲა – გიგოს ხშირ თმას რამდენიმე სავარცხელი გაუტეხია. 2. ხშირი, მრავალგზისი частый frequent. გიგრ̂ თხეჼ ჴშიროჼ ჳაშ და – გიგო ჩვენი ხშირი სტუმარია.

ხშიროშ, ჴშიროშ **xširoš, qširoš** ზმნს. нареч. adv. 1. მიჯრით густо close to each other. 2. მრავალგზის часто often, frequent.

ხშირ-ხშიროშ, ჴშირ-ჴშიროშ **xšir-xširoš, qšir-qširoš** ზმნს. нареч. adv. ხშირ-ხშირად частенько, почаще frequently. დოჳე[ჳ] ხშირ-ხშიროშ ყარუჲ ხეჸე̂ – გაზაფხულზე ხშირ-ხშირად წვიმა იცის; ხშირ-ხშიროშ იხლე[ჳ] თხოჼ – ხშირ-ხშირად მოხვიდოდე ჩვენსა.

ჴ

-ჴ **-q** -ოდე около (о количестве) nearly, approximately (რიცხვით სახელთან с числительным with the numeralში **ši**). შიჴ დოშ ალ‘ითლეთ სოგრ̂ – ორიოდე სიტყვა მათქმევინეთ რა.

ჴა ბდ **qa** bd ღორი свинья pig. თხე ჴაივ ვორ̋ლ‘ ბურკაჸრ̂ დილჷქჼ – ჩვენმა ღორმა შვიდი ბურვაკი მოიგო; ჴარშა̌ჼ ჴაჴი ჯანილ ჴმარბადო – ღორების ტყავებს ქა-

ლამნებად იყენებენ; იჩოს ჴარშან დაყარ დოთ̦ი̃ – იჩომ დორებს საჭმელი დაუსხა.

ჴაგარ|დ|აჲლნრ̂, ჴაგარ|დ|ალინრ̂ qagar|d|ajlnô, qagar|d|alinô მიმღ. прич. particip. ზედმეტად გამომშრალი, ზედმეტად გამომცხვარი (ითქმის ცომეულის ნაწარმზე) перепечённый (об изделиях из теста) too dry (pastry). ე მაჲჴრ̂ ჴაგარჲაჲლნრ̂ ჲა – ეს პური ზედმეტად გამომშრალია.

ჴადალ ბდ **qadal** bd ფაშატი ცხენი, ჭაკი ცხენი кобыла mare. ჴადლა̄ხ წიხ ბაყუჲ დაწურ – ჭაკებს თითოეულს კვიცები მისდევდნენ; ჩულიჩრ̂ ჴადლინ საპალნ ცო ჴეხკრ̂ – მაკე ჭაკებს საპალნეს (ბარგს) არა ჰკიდებენ.

ჴავ დდ **qav** dd ყანა нива cornfield. ქევ ჴავ დავდიე̃ – ცხვარმა ყანა გააფუჭა; ჴაველო⌈ჰ⌉ ლეყვე̄ დარ – ყანაში მწყრებიც იყვნენ; ჴავაჲ̃ (ჴავე̃) ქორთმი ლახუშ ჴახკურ დაწი̃ ხილʻრეხ – ყანის თავთავები დაბლა ეკიდა სიმძიმისგან; ხა̃ ცო ხილʻრეხ ჴავ ჳერ დავი̃ კოტეგო⌈ჰ⌉ – დროის უქონლობით ყანა გაუფუჭდა კოტეს.

ჴათხ|დ|არ (ჴეთხ|დ|არ) qatx|d|ar (qetx|d|ar) გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. 1. ხელების ჩაჭიდება (ხელებს ⌈ჩა⌉სჭიდებს) ухватиться hold hands. ჭალეხ ტოტი ჴათხჲებათ – ჭალებს ხელებით ჩაეჭიდეთ (⌈მო⌉ეჭიდეთ). 2. კოტოშების მოკიდება (კოტოშებს ⌈მო⌉ჰკიდებს) ⌈по⌉ставить банки на спину to put on cupping-glasses. ექთნეს ლაწმრენ სუკა̄ხ სტაქნი ჴათხდიე̃ – ექთანმა ავადმყოფს ზურგზე კოტოშები ⌈ჭიქები⌉ მოჰკიდა.

ჴათხ|დ|ა̃ (ჴეთხ|დ|ა̃) qatx|d|ã (qetx|d|ã) გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჴათხ|დ|არ (ჴეთხ|დ|არ) **qatx|d|ar (qetx|d|ar)**. სტაქნი ჴეთხდა̃ ცუჲ ჴეთ ჰო̃, ჲო! – კოტოშების მოკიდება არ იცი, ქა!

ჴა̆თ̦არ qățar გრდუვ. სტატ. непрх. стат. intrans. stat. 1. კრობა (აკრავს), მიკრულ მდგომარეობაში ყოფნა быть прилепленным stick on, post up; to be posted. ტუტი კედლო̄ხ (კედლეხ) ჴა̆თ̦ურ – ბუზები კედელს ეკრა; ე პლასტილი̃ ვუ̃ ესე ჴა̆ჲთ̦უ̂ – ეს პლასტილინი რატომ აქ აკრავს? 2. გადატ. перен. fig. მოუშორებლად ვინმესთან ან რამესთან ყოფნა (არის) being with someone constantly. ე ბა̆დერ ბჵა შაჲრი̂ ნანახ ჴა̆ჲთ̦უ̂ – ეს ბავშვი სულ დედამისს აკრავს (მოუშორებლად ახლავს).

ჴა̆თ̦|დ|არ (ჴე̆თ̦|დ|არ) qăț|d|ar (qĕț|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. მიკრობა (⌈მი⌉აკრავს), მიკოწიწება, დაწებება, მირჩილვა приклеить, прилепить, залепить, спаять to fasten, to stick on. ფოსტალიონეს წირლეხ მარკ ჴა̌თ̥დიერ – ფოსტალიონმა წერილს მარკა დააკრა; ჷალოუჲნი̂ ქორა̄ხ ქაღალდი ჴათ̥დოს – საზამთროდ ფანჯრებს ქაღალდებს მივაკრავ. 2. გადატ. перен. fig. გარტყმა (გაარტყამს) ударить to slap, to blow. თედოს კიმუჲნი̂ ლარკტყუჲჳი̂ ბუჲ ჴათ̥ბოგერ – თედომ კიმოს ყურის ძირში კინაღამ მუშტი გაარტყა.

ჴაჲბწ|დ|ისარ, ჴიბწ|დ|ისარ (ჴუჲწ|დ|ისარ) **qajbç̣|d|isar**, **qibç̣|d|isar** (**qujç̣|d|isar**) გრდუვ. непрх. intrans. წავლება (ხელისა), ჩაბღაუჭება схватиться, хвататься, вцепиться, вцепляться clutching, grabbing. ხილო⌈ჳ⌉ დახ̥ა̃ლოტუჲნი̂ ლაჳეხა̄ ჴაჲწდისუ̂ – ვინც წყალში იხრჩობა, ის გველსაც ჩაებღაუჭება; დუჲჳრე̃ თელვი ვიკჩე⌈ჳ⌉ ბიძინ ჩოჴაჸ კალთა̄ხ ჴაჲწვისრას – პირველად რომ თელავში წამიყვანეს, ბიძას ჩოხის კალთებზე ჩავებღაუჭე.

ჴალი̃ **qalĩ** სამიანი тройка, состоящий из трёх, с тремя consisting of three. ფხი თუმნილი̃ ცო და სოგოჳე̄, ჴალი̃ მა̄ და – ხუთთუმნიანი არა მაქვს, ⌈და⌉ სამიანი კი მაქვს; მელ‘ ოთხილი̃ წა და ჳოგო? – ჴალი̃ – რამდენოთახიანი სახლი გაქვს? – სამიანი; მელ‘ პეპლა̄რე̃ ჲა ე ხალათ? – ფხილი̃. – რამდენღილიანია ეს ხალათი? – ხუთიანი.

ჴალღე̃ **qalγẽ** მესამე, მესამედი третий, третья часть third, one third. ჩაი̃ ჴალღე̃ სტაქ̃ მელ‘ოს – ჩაის მესამე ჭიქასა ვსვამ; შო̄თ ჴალღეჩო̂ კლასი ვოტე̃ – შოთა მესამე კლასში გადავიდა.

ჴალ̥არ (დ|აყარ)^{1} **qal̥ar** (**d|aq̣ar**)^{1} გრდმ. прх. trans. ჭამა (⌈შე⌉ჭამს) ⌈с⌉кушать, ⌈съ⌉есть eating. მაჲჴი̂ ჴალ̥გეთ ვაჲ! – დროა, პური ⌈შე⌉ვჭამოთ! მუხენ კიკელ ყართვუზ ჴაჲლ̥ნორ ჳანახ – მუხის ქვეშ საზამთრო შეეჭამა ვიღაცას.

ჴალ̥არ (დაყარ, დაყურ)^{2} დდ **qal̥ar** (**daq̣ar, daq̣ur**)^{2} dd საჭმელი еда, пища food. ჷაცჳაჸ თუყალ ჴალ̥არ დარ თხოგო – მთელი ზამთარი საკმარისი საჭმელი გვქონდა.

ჴალ̥ინო̂ **qal̥inô** მიმღ. прич. particip. შეჭმული съеденный eaten away. ბჵარწავ ჴალ̥ინო̂ ჩუჲხი̂ ყახეთ სო̃ – მგლის შეჭმული ბატკანი მენანება.

ჴალ̥-მალ‘არ დდ **qal̥-malʻar** dd ჭამა-სმა, პურ-მარილი кушание и выпивка eating, fiest. ჴალ̥-მალ‘რენმაქ (ჴალ̥-მალ‘რეხ) ბათ ვაჲ თხა ბეხინო̂ – პურ-მარილზე ვართ დღეს დაპატიჟებულები.

ჴა̆ლ̥არ[1] **qăl̥ar**[1] გრდუვ. სტატ. непрх. стат. intrans. stat. დახურულ, დაფარებულ მდგომარეობაში ყოფნა (ამ მდგომარეობაშია) быть в накрытом положении being shut with smth. ფიდუღგო[ჴ] მაკბაღლნო̂ ქუდ-ნაბად ჴა̆ლ̥ა̆ლათე̂ – ფიდოს გახუნებული ქუდი და ნაბადი ხურავს ხოლმე; სოგო[ჴ] ქუდ ჴა̆ღლ̥უ̂ – მე ქუდი მახურავს; მეჴმაქ ფალაზ ჴალ̥ურ – ტახტზე ფარდაგი ეფინა. შდრ. ср. comp. ჴოლ̥არ **qol̥ar**.

ჴა̆ლ̥არ[2] **qăl̥ar**[2] გრდუვ. სტატ. непрх. стат. intrans. stat. 1. მიბჯენილ, მიყუდებულ მდგომარეობაში ყოფნა (ამ მდგომარეობაშია) находиться в прислонённом положении being leaned against on smth. ბალკნეხ ბოძ ჴა̆ღლ̥უ̂, მე̄ აჰო̂ ცო ბოხულო̂ – აივანზე ბოძია მობჯენილი, რომ არ ჩამოიქცეს; ქალქი[ჴ] წა წენიხ ჴა̆ლ̥ა̆ლათე̂ – ქალაქში სახლი სახლზეა ხოლმე მიბჯენილი. 2. გადატ. перен. fig. დამოკიდებულ მდგომარეობაში ყოფნა (ამ მდგომარეობაშია, დამოკიდებულია) зависеть, быть в зависимом положении being relied on someone / smth. ქაბო̂ ლაზიშ̂ გაგბარ დავლარ თედლეხ ჴა̆ღლ̥უ̂ – ძროხების კარგად შენახვა დაოანთ (უშარაულ) თედოლეზეა დამოკიდებული. 3. გადატ. перен. fig. არცთუ სახარბიელო (ისე რა) მდგომარეობაში ყოფნა (ამ მდგომარეობაშია) быть в «так себе» (в не очень хорошем) положении being in undesirable condition. მოჰ ვაჰო̂, კნათ? – ჴაღლ̥ას – როგორა ხარ, კაცო (ბიჭო)? – ისე რა.

ჴა̆ლ̥ინო̂[1] **xăl̥ilnô**[1] მიმღ. прич. particip. 1. დახურული, დაფარებული; ის, რაც დახურულ, დაფარებულ მდგომარეობაში იყო то, что было в надетом, накрытом положении covered; smth that was in covered / closed condition. წინგო ჴა̆ლ̥ინო̂ შიფერ ადმეს დაჰ ხარცბიეჼ – სახლის სახური (სახლს რომ ეხურა) შიფერი ადამმა გამოცვალა. 2. ის, რასაც (ვისაც) ეხურა ან რაზეც (ვისზეც) იყო მიბჯენილი რამე то[т], что (кто) был[о] накрыт[о] smth that was used for roofing the house. ე წა კრამიტ ჴა̆ლ̥ინო̂ გუ – ეს სახლი კრამიტნახური ჩანს.

ჴა̆ლ̥ინო̂[2] **xăl̥ilnô**[2] მიმღ. прич. particip. 1. მიბჯენილი; ის, რაც მიბჯენილ მდგომარეობაში იყო то, что было в прислонённом положении leaned against; smth that was in leaned condition. 2. გადატ. перен. fig. დამოკიდებული, დამოკიდებულ მდგომარეობაში მყოფი зависимый, то, что в зависимом положении dependent, relied; smth that was in dependent condition. სოხ დარ ჴა̆ლ̥ინო̂, ვალრიაჰ ლე ცო – ჩემზე იყო დამოკიდებული, მოხვიდოდი თუ არა; სეჼ საქმ ჰოხ ღა ჴალ̥ინო̂ – ჩემი საქმე შენზეა დამოკიდებული.

ჴაჼლუჼ **qãlũ** ხვალინდელი завтрашний tomorrow. ჴაჼლუჼ დე თივუჲნი̂ დე და – ხვალინდელი დღე დასვენების დღეა; ჴაჼლუჲნი̂ ბიძლარგო⌈ჰ⌉ კეხი ჲახათ – ხვალისთვის ბიძაანთ კეხები გამოართვით; ჴაჼლუჩო̂ დენი⌈ჰ⌉ დუჴ თაგდოს – ხვალინდელ დღეს ბევრს გავაკეთებ; ჴაჼლუჩოხ დაკლივას – ხვალინდელზე ვფიქრობ.

ჴაჼ, ჴანო̂ **qã, qanô** ზმნს. нареч. adv. ხვალ, დღეიდან მეორე დღეს завтра, во второй день с сегодняшнего tomorrow, the second day from today. ჴაჼ ტოლშერჷჼ სათრი ჲწეს თეჴჲაჼ – ხვალ ტოლოშიდან მორები უნდა ვათრიო; ჴანო̄ ვოლალ სოციჼ – ხვალეც მოდი რა ჩემთან; ჴანო̄ ვალოს შუჩუ – ხვალეც მოვალ თქვენსა; გივილარ ჴაჼ ტოლშერჷჼ სათრი ჲაჰო̂ – გივიანი ხვალ ტოლოშიდან მორებს ამოიტანენ.

ჴანო̄ ჲ **qanō** j ხვალინდელი დღე, დღეიდან მეორე დღე завтрашний день, второй день с сегодняшнего tomorrow, the second day frm today. მელ‘წ ახვინა⌈ჰ⌉ სო, ჴაჼ ვალოსაჲნოე̄, ცო ვეჸნა⌈ჰ⌉, სტაკგო თურ ტყა ჴანო̄ ჲეწე̂ ხილ‘აჼ – რამდენჯერ მომატყუე, ხვალ მოვალო, და არ მოხვედი, კაცს განა ოცი ხვალე უნდა ჰქონდეს! მაცაჼკ ჲალოლო̂ ჴანო̄! – ნეტავი, როდის მოვა ხვალინდელი დღე!

ჴაჼდოლიჼ **qãdolĩ** ხვალიდან с завтрашнего дня from tomorrow. ჴაჼდოლიჼ მუშებადაჼ ჲებლოლას – ხვალიდან მუშაობას ვიწყებ.

ჴაპტარ (ჴეპტარ) **qap̣ṭar** (**qep̣ṭar**) გრდუვ. непрх. intrans. მიწვდომა (მისწვდება), რამისათვის ხელის გაწვდენა, ჩაწვდომა протянуьт (руку за чем-л.), достать, вникнуть reach, tauch. ცჰაჲნი̂ ტოტევ სტაქნეგო̄ ჴაპტერ ტატალ, ჴეჩოვ მა̄ ჩარქაჸუჲგო̄ – ერთი ხელით ჭიქას მისწვდა ტატალე (კაცის სახელია), მეორეთი კი ჩარექას.

ჴაპტ|დ|არ (ჴეპტ|დ|არ) **qap̣ṭ|d|ar** (**qep̣ṭ|d|ar**) გრდმ. прх. trans. მიწოდება (⌈მი⌉აწოდებს), ⌈ჩა⌉წვდენა, ⌈ჩა⌉წვდომა подать, протянуть, вникнуть to pass, to give. ვაშენ ჴორ ჴაპტბინას – ძმას ვაშლი მივაწოდე.

სოდა⌈ჰ⌉ ჴაპტ|დ|არ (ჴეპტ|დ|არ) **soda⌈h̦⌉ qap̣ṭ|d|ar** (**qep̣ṭ|d|ar**) გრდმ. прх. trans. დარიგება (⌈და⌉არიგებს), აქეთ-იქით მიწოდება раздать pass to and fro. დითხ ჰამინაჸ სოდა⌈ჰ⌉ ჴაპტდინას, იჼც ვეჼ დეწეს დაჸაჼ – ხორცი ყველას მივაწოდე (დავურიგე), ახლა ღვინო უნდა მოვიტანო.

ჴაპტ|დ|აჼ (ჴეპტ|დ|აჼ) **qap̣ṭ|d|ã** (**qep̣ṭ|d|ã**) გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჴაპტ|დ|არ **qap̣ṭ|d|ar**.

მდგმურენ ხი̃კალ ჴაპტდა̃ ვახე̃ გაჲბრალ – მდგმურისთვის ხინკლის მისაწოდებლად წავიდა გაბრიელი.

ჴაპტმაკარ (ჴეპტმაკარ) **qapṭmaḳar (qepṭmaḳar)** გრდუვ. непрх. intrans. მიწვდომის შეძლება (შეძლებს) быть в состоянии, мочь достать (рукой...) being able to pass, give. სათივენ გოგიხ ლაჴე̃ ლობ ჲეწე̂, მე̄ დახნონ ალაგრ̂ ცო ჴაპტმაკელრ̂ – სათივის ირგვლივ მაღალი ღობე უნდა, რათა საქონელი თივას ვერ მისწვდეს.

ჴართჴურთნა̄ლე̃ **qartqurtnālẽ** კურკუშელ⌈ებ⌉იანი, მურკლ⌈ებ⌉იანი с комочками (мука, тесто, каша...) lumps in flour. მაჲრკეს ჴართჴურთნა̄ლე̃ ცომ ბინო′ერ, მაჲჴრ̂ ლაზე̃ ცო ჲალʻნორ – მარუკას კურკუშელებიანი ცომი მოეზილა და პური კარგი არ გამოსვლოდა.

ჴართჴურთნი ჲ **qartqurtni** j მრ. мн. pl. კურკუშელები, მურკლები комочки (в муке, тесте, каше...) lumps (in flour). ცომე⌈ლო⌉ ჴართჴურთნი ჲა – ცომში კურკუშელებია.

ჴარიდჴუჲრი̂, ჰ̮არიდჰ̮უჲრი̂ დ **qaridqujrî, ḫaridḫujrî** d ხარხარი, ხორხოცი хохот, смехотворение loud laughter. მაცლომცი̃ ლათჷ̂ ი ბა̈დრიგო ჴარიდჴუჲრი̂, ჲო! – როდემდე უდგათ ამ ბავშვებს ხორხოცი, ქა!

ჴარიდჴუჲრი̂ (ჰ̮არიდჰ̮უჲრი̂) დ|არ **qaridqujrî (ḫaridḫujrî) d|ar** გრდმ. прх. trans. ხარხარი (ხარხარებენ), ხორხოცი хохотать, смехотворить roars of laughter. მაცლომცი̃ დო ი ბა̈დრივ ჰ̮არიდჰ̮უჲრი̂, ჲო! – როდემდე ხორხოცებენ ეს ბავშვები, ქა!

ჴარნაყ ჲჲ **qarnaq̣** jj ღორისქადა (მცენარეა) латук дикий prickly lettuce. ჴარნაყ ყაჰ̮ე̃ ჲა – ღორისქადა მწარეა; ჩუჩრრ̂ ჴარნყეხ ვუჲწნორ, *თიგაჲნრ̂* – ჩუჩრო (კაცის სახელია) ღორისქადით გამძღარიყო, *რგებსო*.

ჴარტა̃: ჴარტა̃ ევ|დ|არ (ეცარ) **qarṭã: qarṭã ev|d|ar (ecar)** გრდმ. прх. trans. მასხარად აგდება (⌈ა⌉იგდებს) поднять, поднимать на смех, высмеять, высмеивать to mock, mockery. მე̃ ევდო⌈ჰ̮⌉ ჴარტა̃? – ვის იგდებ მასხარად? მა ევოჲრ̂ ო ჲოჰ̮ ჴარტა̃! – ნუ იგდებ იმ გოგოს მასხარად!

ჴარტა̃ ევ|დ|ორიკ **qarṭã ev|d|oriḳ** დამცინავი, ის, ვისაც სხვისი დაცინვა უყვარს насмешник mocker. ბუქრაულა̃ მიტრრ̂ ნახ ჴარტა̃ ევდორიკ სტაკ ვარ – ბუქურაული მიტრო ხალხის დამცინავი კაცი იყო.

ჴარშ **qarš** მრ. იხ. мн. см. pl. see ჴა **qa**. ბაბოს ბა̄კრეჼ ჴარშ შარე⌈ნ⌉მაქ ნჭაჲ ლახკიჼ – პაპამ ბაკიდან ღორები ქუჩაში გარეთ გარეკა.

ჴარწარ (ჴერწარ) **qarçar** (**qerçar**) გრდმ. прх. trans. მოხალვა (⌈მო⌉ხალავს) по⌈д⌉жарить (кукурузу, подсолнух...) to fry, to roast. ესმას წაჲბლო̂ ჴარწირ ფეჩმაქ – ესმამ წაბლი მოხალა ღუმელზე.

ჴარწაჼ (ჴერწაჼ) **qarçã** (**qerçã**) გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჴარწარ **qarçar**. რევკეს ყაშაჼ ჴარწაჼ ჴე ტაფაცო̂ ოთბიეჼ – რევეკამ ბატიბუტის მოსახალად ცეცხლზე ტაფა შედგა.

ჴარწინო̂ **qarçinô** მიმღ. прич. particip. მოხალული поджаренные (семечки, орешки...) roasted, fried. ჴარწინო̂ ფსა, სიმიჼდ (ლე მა̄ ფსა, მაჲჴი̂) ჭალ აჭო′ეჼ, ცუ თეგობო̂ – მოხალულ ქერს, სიმინდს, (ან კიდევ ქერს, ხორბალს) დაფქვავენ და ქუმელს ამზადებენ; ჴარწინო̂ სიმიჼდ დეხკლარ ბაზრე – მოხალული სიმინდი იყიდებოდა ბაზარში.

ჴარწ|დ|არ (ჴერწ|დ|არ) **qarç|d|ar** (**qerç|d|ar**) გრდმ. прх. trans. გავლება (⌈გა⌉ავლებს), ამოვლება (წყალში) ⌈об⌉мочить, ⌈с⌉полоснуть, ⌈вы⌉полоскать rinse, dipping. ბუნგა̄ხ ხი ჴარწდებათ! – ჭურჭელს წყალი გადაავლეთ!

ჴარწ|დ|ალარ (ჴერწ|დ|ალარ)^1 **qarç|d|alar** (**qerç|d|alar**)^1 გრდუვ. непрх. intrans. მოხალვა (⌈მო⌉იხალება) по⌈д⌉жариться (о кукурузе, подсолнухе...) to fry, to roast. ღაზიშ ჴარწდალიჼ ე ოდში – კარგად მოიხალა ეს სიმინდი (ტაროები).

ჴარწ|დ|ალარ (ჴერწ|დ|ალარ)^2 **qarç|d|alar** (**qerç|d|alar**)^2 გრდუვ. непрх. intrans. გავლება (⌈გა⌉ივლება) ⌈с⌉полоснуться rinsing smth in water. ღაზიშ ჴარწდალიჼ ე ჰერწელჩ – კარგად გაივლო ეს ქვაბები.

ჴას|დ|ალარ (ჴეფს|დ|ალარ) **qas|d|alar** (**qeps|d|alar**) გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. ⌈წა⌉მოცვენა (⌈წა⌉მოცვივდებიან) вскочить, вскакивать, прискочить, прискакивать to swarm, to rush. ჴერლ‘ჼჲოლინო̂ ხალხ ესევ ჴასჲალიჼ – შეშინებული ხალხი აქ მოცვივდა.

ჴასარ (ჴეფსარ) **qasar** (**qepsar**) გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. 1. ⌈გა⌉⌈და⌉ყრა (⌈გა⌉⌈და⌉ყრის) ⌈вы⌉бросить, бросать to throw away. ილოს ქოთმინ სიმიჼდ ჴასირ – ილომ ქათმებს სიმინდი ⌈გა⌉დაუყარა; ადლეს ბა̄დრინ ცჭა ბაჭოჼ ჴორ ლაქბიეჼ, ჴენი მა̄ კაწკაჼ ჴორი ჴასიჼ – ადალემ ბავშვებს ერთი დიდი ვაშლი გა-

დაუგდო, დანარჩენი კი პატარა ვაშლები გადაუყარა. 2. გადატ. перен. fig. ⌈გა⌉⌈და⌉სხმა (⌈გა⌉⌈და⌉ასხამს), მოშორება (შარდისა, ⌈მო⌉იშორებს) to urinate. ე ფეშკარ ქოთ̈ალოჲ, ბალკო⌈ნ⌉მაქრენე̄ მოჸ ჴასალელე̂ – ეს ბალღი შეწუხდა, აივნიდან მაინც გადაასხას. 3. გადატ. перен. fig. დაყრა (მუწუკებისა, ⌈და⌉აყრის) покрыться (прыщами) break out (acne break out). აბუჲნ საკრეხ მუწკი ჴასჷ – აბოს კისერზე მუწუკები დააყარა. 4. გადატ. перен. fig. მოკურცხვლა (მოკურცხლავს) бежать во всю to scamper. სა ხიტქ̈ჩრ̂ ტურევ ლაჩაჳ ჴასჷ – შეშინებულმა ტურამ ქვევით მოკურცხლა.

ჴასითარ (ჴეფსითარ) **qasitar (qepsitar)** გრდმ. მრ. прх. мн. intrans. pl. 1. გადაყრევინება (⌈გა⌉და⌉აყრევინებს) заставить выбросить to make someone throw away smth. ე ფეშკრეგრ̂ ის ლჷთ̈ დაჳ ჴასითალე̂! – ამ ბალღს ეგ ნაგავი გადაყრევინერა! 2. გა⌈და⌉სხმევინება (⌈გა⌉⌈და⌉ასხამევინებს), მოშორებინება (შარდისა, ⌈მო⌉აშორებინებს) to urinate. ქოთ̈ალოჲჩრ̂ ფეშკრეგრ̂ ბალკო⌈ნ⌉მაქრენე̄ ჴასითნას – შეწუხებულ ბალღს აივნიდან გადავასხმევინე.

ჴასლასარ (ჴეფსლეფსარ) **qaslasar (qepslepsar)** გრდმ. მრ. прх. мн. intrans. pl. მიმოფანტვა (მიმოფანტავს), მიყრა-მოყრა разбросать, разбросить dispersion. კაძიკ ˉუნახ ჳუვ ჴასლასი'ნეს, ჺაჲრთვჷ წონილ დალ'ჷ სოჷ – ცოტა რაღაც თესლი მიმოვფანტე და ბოლომდე მწვანილი ამომივიდა; წიწლინ დაყარ ჴასლაჲსჩე⌈ჳ⌉დოლოჲ ტასოს ჲაჳონ ჩხჷდურ დოლდიჷ – წიწილებისთვის საჭმლის მიყრის მერე ტასომ გოგონასთვის წინდის ქსოვა დაიწყო.

ჴასტარ (ჴესტარ)[1] **qasṭar (qesṭar)**[1] გრდუვ. სტატ. непрх. intrans. stat. შემოვლებულ, შემორტყმულ მდგომარეობაში ყოფნა იმისა, (ასეთ მდგომარეობაშია ის, რაც რამის ირგვლივაა შემოვლებული) быть в окружающем положении being in surrounded, framed condition. ნაქტრეხ გოგიხ ლამნი ჴაჲსტჷ̂ – ცხვრის ბინას ირგვლივ მთები ავლია (არტყია).

ჴასტარ (ჴესტარ)[2] **qasṭar (qesṭar)**[2] გრდუვ. непрх. intrans. შემოვლა (შემოივლის, შემოუვლის), დავლა (დაივლის, დაუვლის), ჩამოვლა, ლიტანიის წესის (გარს შემოვლის) შესრულება обойти (в том числе и церковь), побывать всюду to go around, to do litany rule (go round). მიჩხმაჸ ჴისტნას, მე̄ დოჷ ცომიჩჳე ბა – ყველგან ჩამოვიარე, მაგრამ ცხენი არსადაა; ჭამენ ჴასტჷ – ქელეხისთვის ჩამოიარეს (ქელეხზე მიიწვიეს).

ჴასტარ (ჴესტარ)^{3} **qasṭar (qesṭar)**^{3} გრდუვ. непрх. intrans. მოსაფერებლად შემოვლება (⌈შემო⌉ევლება), გადახვევა обняться wrapping round with love. დეწრი ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ჴასტჷჼ – შეყვარებულები ერთურთს გადაეხვივნენ.

ჴასტარ (ჴესტარ)^{4} **qasṭar** (ჴესტარ)^{4} გრდუვ. непрх. intrans. შეწყვილება (შეწყვილდება), დაგრილება, მაკედ გახდომა, კოპულაცია, კოიტუსი спариться, случиться, коитус, копуляция coupling, to become pregnant (animal), copulation, sexual intercourse. თხჷჼ ჲეთ̧ გვიაჼ ჴესტჷჼ – ჩვენმა ძროხამ გვიან იმაკა.

ჴასტ|დ|ალარ **qasṭ|d|alar** გრდუვ. გადატ. непрх. перен. fig. შემოვლება (შემოევლება), მიალერსება, მოფერება обвиться, приласкаться caress, fondle. ჰე ქორთიხ ჴასტჲალოსო̂, ბა̆დერ, ფშელიჼ ხი დაცალ ვაჲნი̂ – შენს თავს შემოვევლე, შვილო, ცივი წყალი მოგვიტანე რა!

ჴასტ|დ|არ (ჴესტ|დ|არ)^{1} **qasṭ|d|ar (qesṭ|d|ar)**^{1} გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. შემოვლება (შემოავლებს), შემოტარება обвести, обложить (досками...), обхватить (рукой), обносить (забором); водить (кругом) to edge, mark the bounds.

ჴასტ|დ|არ (ჴესტ|დ|არ)^{2} **qasṭ|d|ar (qesṭ|d|ar)**^{2} გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. შეწყვილება (⌈შე⌉აწყვილებს) спарить, случить coupling.

ჴაუ̆პუ̂ ჲჲ **qaŭp̣û** jj მატლი червь, личина worn. ჴაჴი ჴაპაჲრჩა̄ხ (ჴაპერჩა̄ხ) და დუწინო̂ – ტყავები მატლებით არის სავსე; ბჭაკნე⌈ჰ⌉ ჴაპაჲრჩაჼ გაგნი ჲარ – გუდაში მატლების კვერცხები იყო.

ჴაუ̆ჴუ̂ ბდ **qaŭqû** bd მტრედი голубь pigeon, dove. ჴაჴნივ (ჴაჴოვ) ზოქევ სი̄ნი̂ ტავ დეცნორ – მტრედს ნისკარტით მწვანე ტოტი მოეტანა; ლეო̂ თოფევ ჴაჴაჲრჩა̄ხ ვაწურ – ლეო თოფით მტრედებს დასდევდა.

ჴაფსარ (ჴეფსარ) **qapsar (qepsar)** გრდმ. прх. trans. ⌈მო⌉ფხანა (⌈მო⌉იფხანს, ⌈მო⌉ფხანს) ⌈по⌉чесать scratch. ლეცე⌈ჰ⌉ წყე-შაწ ჴაჲფსჩე⌈ჰ⌉, დჭაც გავარჯბალა – თუგინდ ერთი-ორჯერ მოიფხანო, ჭრილობა გაავდება; მიხოს ათ̧ან საკრეხ ჴეფსო̂ – მამა ძროხას კისერზე ფხანს.

ჴაფჴაფ დ **qapqap** d ჩუხჩუხი, თუხთუხი клокотание (при кипении) loud bubbling. ლებივ ქოთნე⌈ჰ⌉ ჴაფჴაფაჲნო̂ მაქა̄ ბალბანორიცი̂ – ლობიო ქოთნიდან თურმე ჩუხჩუხით გადმოდიოდა აკი.

ჴაჩარ^{1} **qačar**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. რგება (ერგება), შეხვდომა (⌈შე⌉ხვდება) доставаться benefit, receive profit. ვაჟარ ბედ იხოშ ოსი ცო ვაჩო̂ ვაშენ ცო̄მ

ჸაჩეჼ – ძმების გაყრისას იქ არმყოფ ძმას არაფერი ერგო; ვახტუჲნი̂ შიჸ უჲსთხი̂ ტყოც ჸაჲჩჷ – ვახტოს ორიოდე დედა ცხვარი კიდევ ერგება; სოჼ ჷმ ჸაჩუჭე̂, შუნ̄ ჸაჲჩჷ – თუ მე მერგება რამე, თქვენც გერგებათ.

ჸაჩარ² **qačar**² გრდუვ. непрх. intrans. მიღწევა (⌈მი⌉აღწევს) достигать, достичь, доходить (до чего-л.) to reach. მათხ ჩუ ბუწუშ ჩაჸმბარჩ ჸაჲჩნათხ – მზის ჩასვლისას ალაზნისთავს მივაღწიეთ; ფსარე⌈ჭ⌉ ვაჼ კნათი ჼდურთელეჼ ჸაჩეჼ – გუშინ ჩვენმა ბიჭებმა ინდურთიდან მოაღწიეს; ე ქარსჼ კირკლიგომცჼ ჸაჲჩჷ – ეს საბელი ხირხლებამდე სწვდება (აღწევს).

ჸაჩარ³ **qačar**³ გრდუვ. непрх. intrans. წვდომა (სწვდება) доставать, достигать (по расстоянию) approach, reach. ე ქარსჼ ო ხენეგრ ჸაჲჩრ̂ – ეს საბელი იმ ხეს მისწვდება; კორენ ნასტ ჸაჲჩნას – ვაშლს ძლივს მივწვდი.

ჸაჩარ⁴ **qačar**⁴ გრდუვ. непрх. intrans. ამა თუ იმ დროის (ასაკის) შესრულება (შესრულდება, შეუსრულდება) исполниться (о возрастном времени) reaching certain age. შო ჸაჩეჼ სეჼ ფეშკარ სკოლ იხუჲნი̂ – წელიწადი შესრულდა, რაც ჩემი ბალღი სკოლაში დადის.

ჸაჩ|დ|ალარ **qač|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გათავება (⌈გა⌉თავდება), გამოლევა закончиться, заканчиваться run out. დაყარ ქასტეჼ ჸაჩლა – საჭმელი მალე თავდება. 2. გადატ. перен. fig. ამოწყვეტა (ამოწყდება) уничтожиться, уничтожаться, истребиться, истребляться destroy, ruin. ჭირუგორნა ფჭეჭ ქოთმი ჸაჩდალოჼ – ჭირისგან სოფელში ქათმები ამოწყდნენ.

ჸაჩ|დ|არ¹ **qač|d|ar**¹ გრდმ. прх. trans. რგუნება (არგუნებს) уделить, уделять, доставить, доставлять alloting, to give. კომუნისტიშ ოჸარნ ცჭაცცო̄მ ჸაჩდიერ – კომუნისტებმა მათ არაფერი არგუნეს.

ჸაჩ|დ|არ² **qač|d|ar**² გრდმ. прх. trans. მიღწევინება (მიაღწევინებს) помочь достичь to make reach smth. ოჸარ ლაწმარ თელვი ჸაჩდიერ ურმევ – იმათ ავადმყოფს თელავამდე მიაღწევინეს ურმით.

ჸაჩ|დ|არ³ **qač|d|ar**³ გრდმ. прх. trans. 1. დამთავრება (⌈და⌉ამთავრებს), გამოლევა (გამოლევს), გათავება, დასრულება закончить, заканчивать, исчерпать run out, come to an end. ნანას ფსარლუჲნი̂ აბარ ჸაჩდიეჼ – დედამ საღამოს კერვა დაამთავრა. 2. გადატ. перен. fig. ამოწყვეტა (ამოწყვეტს) уничтожить, уничтожать, истребить, истреблять destroy. ფჳეჳ ქოთმი ჭირევ (ჭირუვ) ჴაჩდიქჼ – სოფელში ქათმები ჭირმა ამოწყვიტა.

ჴაჩ|დ|არ^{4} **qač|d|ar**^{4} გრდმ. прх. trans. მიწვდენა ([მი]აწვდენს) доставать, достигать чем-л. (по расстоянию) to reach smth. ლოჭ ჴორენ ჴაჩჲინას – ჯოხი ვაშლს მივაწვდინე; ივნეს იშ ლაჟმჟ ჴაჩჲიქჼ – ივანემ ხმა მთაში მიაწვდინა.

ჴაჩ|დ|ითარ **qač|d|itar** გრდმ. прх. trans. 1. გათავებინება ([გა]ათავებინებს) заставить [за]кончить to make come to an end. 2. მოსპობინება ([მო]ასპობინებს) заставить уничтожить to make destruct.

ჴაჩ|დ|უჲნი̂ **qač|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. 1. გამოსალევი, მოსასპობი, გასათავებელი, ის, რაც უნდა გამოილიოს, მოისპოს, გათავდეს то, что надо уничтожить, истребить smth that should be finished, destroyed, run out. მეჼ აკე̂ დაჳაჭ ჴაჩდუჲნი̂, დაჳაჭ დავდუჲნი̂ და – ზოგი ნადირი სრულიად მოსასპობი, სრულიად დასახოცია. 2. გამომლევი, მომსპობი, გამთავებელი, ის, ვინც უნდა გამოლიოს, მოსპოს, გაათავოს тот, кто уничтожает, истребляет, заканчивает someone who should destroy, finish.

ჴაჩუშ **qačuš** მიმღ. прич. particip. სამართლიანად, დამსახურებულად; ღირსია справедливо, заслуженно, достойно fairly, deservedly. ილიკო̂ ჴაჩუშ ოთჳვიერ ჟე ფერმ ვაკ̊ჼ უჲ]ჩოლ – ილიკო სამართლიანად (დამსახურებულად) დააყენეს ფერმის უფროსად; ადამე̂ ჴაჩუშ ცო ვიკჼ რთველეხ – ადამი ღირსია, რთველში რომ არ წაიყვანეს.

ჴა̄ჩე̂ ბდ **qāčê** bd გარკვეული დროით საკმარი სურსათ-სანოვაგე მწყემსისა, საგზალი провиант (пастуший) provisions-food for shepherds. შაჼშრივ ლეკა̄ ლაჟმჟ ჴა̄ჩე̂ ბოტბორ დოივ – შანშაანებს (ცისკარიშვილებს) ლეკების მთაში სურსათი მიჰქონდათ ცხენებით; ჴა̄ჩენ დროჳეც ჳალ ქჳექბარ დეწე̂ – სურსათის დროზევე მომზადება უნდა; ჴაჩაჼ ხაკი დოინ ჴოხკგეთ! – დროა, საგზლების (საგზლებიანი) ტომრები ცხენებს აჰკიდოთ! ცუვაჼ ჴა̄ჩე̂ დონნ ჴუჲწნას ლაჟმჟ ბაჳაჼ – მწყემსების საგზალი ცხენს ავკიდე მთაში წასაღებად.

ჴა̆ლო̂ **qălô** ზმნს. нареч. adv. დღეიდან მეცხრე დღეს в девятый день с сегодняшнего on the ninth day from today. ნა̄ნ ჴალო̂ ჲალო̂ – დედა დღეიდან მეცხრე დღეს მოვა.

ჴა̆ლო̄ ჲ **qălō** j დღეიდან მეცხრე დღე девятый день с сегодняшнего the ninth day from today. ჴა̆ლო̄ თხადოლაჼ იცლოლეჩო̂ დენი ჲალო̂ – „ჴა̆ლო̄“ დღეიდან მეცხრე

დღეს მოვა; იცხ საქმუნაჲნრ̂ ჴალთ̄ ჩაჴგეჸ ხეთჷ̂ სო̃ნ – მაგ საქმისთვის დღეიდან მეცხრე დღე ზედმეტად შორი მეჩვენება.

ჴოწ|დ|ალარ **qoç|d|alar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჴებწ|დ|ალარ **qebç|d|alar**.

ჴაწარ **qaçar** გრდუვ. სტატ. непрх. стат. intrans. stat. კიდება (ჰკიდია), ბმა (ნაყოფისა), წავლებულ მდგომარეობაში ყოფნა ხელისა (ასეთ მდგომარეობაშია) висеть, держаться hanging, bearing (fruit), being seized. ხენეხ ჴორ ჴაწურ – ხეს ვაშლი ება; ტყუჲჰრეჩგო ჰათხრეჩრ̂ სტაჲკ ქამრეხ ტოტ ჭჯალოშ ჴაწურ – უკანას წინა კაცის ქამარზე ხელი მაგრად ევლო.

ჴაწ|დ|არ[1] **qaç|d|ar**[1] გრდმ. прх. trans. 1. დაკიდებულ მდგომარეობაში ქონა (ასეთ მდგომარეობაში აქვს) иметь что-л. в висячем положении smth having in hung on situation. ჰალ ლაფვსლომცი̂ნ ჴაჴა̂ნ ნჯაჸი ჴაწბოს – გამშრალებამდე ტყავი გარეთ მაქვს დაკიდებული.

ჴაწ|დ|არ (ჴებწ|დ|არ)[2] **qaç|d|ar (qebç|d|ar)**[2] გრდმ. прх. trans. 1. მოკიდება, ჩაკიდება (ხელისა), წავლება, ჩავლება схватить seize, grab, hold hand. ტოტ ტოტეხ ჴაწდოშ ტივახ (ტივეხ) დაჰ დალ‘ჷ̂ნ ფტი-ბა̈დრი – ხელი-ხელ ჩავლებით ხიდზე გავიდნენ ქალები და ბავშვები. 2. მოკიდება კოტოშისა (⌈მო⌉უკიდებს) ставить банки (на спину) to put on cupping glass. 3. მოკიდება (⌈მო⌉უკიდებს), წაკიდება (ცეცხლისა) зажечь, поджечь to start fire, to set fire. მასთხოვეს მასთხოვ წენიხ წე ჴაწჲოგერ – მტერმა მტრის სახლს კინაღამ ცეცხლი წაუკიდა.

ჴაჭ ბდ **qač̣** bd 1. მოჭრილი ნაჭერი ამა თუ იმ საჭმლისა отрезанный кусок того или иного кушанья piece of a food. კოტორ ჴაჭნა̄ ჲახა̂ნლათჷ̂ – ქადას ნაჭრებად აქცევენ ხოლმე; შტოლმაქ ყაჲრფზჷ̂ნ წეგჷ̂ნ ჴაჭნი დატერ – მაგიდაზე საზამთროს წითელი ნაჭრები ელაგა. 2. წილი, ხვედრი доля, жребий share, lot. ჴაჭ⌈უ⌉ვ (ჴაჭ⌈ე⌉ვ) ცჰა კალახ ჴაჩჲიჷ̂ნ მისუჲნ – წილმა (წილისყრამ) ერთი გაძვალტყავებული ძროხა არგუნა მისოს (კაცის სახელია). შდრ. ср. comp. ნაჭერ **načer**.

ჴაჭ ბ|ოლ̥არ (ბ|ებლარ) **qač̣ b|ol̥ar (b|eblar)** გრდმ. прх. trans. წილის ყრა (წილს უყრის), წილის ⌈და⌉დება бросить (бросать, кинуть) жребий to draw lots. ქეგო⌈ჰ⌉ ჩუივ ჴაჭ ბებლა̂ნლათერ, *ლამზურ ჲოჰ ჰანნ ჴაჲჩაჲნრ̂* – ცხვარში მწყემსები წილს ყრიდნენ ხოლმე, *ლამაზი გოგო ვის შეხვდებაო*; ე ჰერწრ̂ ლე სჷ̂ნ და, ლე ჰჷ̂ნ, ჴაჭ ბოლთ̄ ვაჲ, ჰანნა̄ ჴაჲჩუ̂, ჴაჲჩუ̂ – ეს ქვაბი ან შენია, ან ჩემი, წილი ვყაროთ და, ვისაც შეხვდება, შეხვდება.

ჴაჭუხ დ|ალʻარ (იხარ) **qač̣ux d|aľar (ixar)** წილზე გასვლა (გავა) ჯოხზე რიგ-რიგობით ხელის წავლებით) кинуть жребий, по очереди рукой обхватывая палку will have the share / lot by touching the stick one by one.

ჴაჴაჼ ბდ **qaqã** bd ტყავი шкура leather. ტირნეს ჴაჴა̄ხ დათჳჼ ხარცირ – ტირინებში ერბო გაცვალა; ჴაჲ ჴაჴჳჼ ჯანი თეგოდო̂ – ღორის ტყავის⌈ას⌉ ქალამნებს ამზადებენ.

შარიჼ ჴაჴაჼ ბისბაჴარ **šarĩ qaqã bisbaqar** გრდმ. прх. trans. საკუთარი ტყავის გადარჩენა (გადაირჩენს) спасать свою шкуру to save ownself. ჲაშას შარიჼ ჴაჴაჼ ბისბაჴიჼ – დამ თავისი ტყავი გადაირჩინა.

ჴა̄ჴ ცო ხოჸუჲნი̂ **qāq co xo’ujnî** ის, ვინც თავის ტყავში ვერ ეტევა, მეტიჩარა трепач, выскочка; тот, кто из кожи лезет an upstart.

ჴაჴოლ ბდ **qaqol** bd ღაბაბი двойной подбородок jowl, double chin. ბუქრაულჼ კოტსჼ ჴაჴოლ ბაშ სტაკ ვაჲლო ცომენა ხილʻენვა – ბუქურაული კოტესავით ღაბაბის მქონე კაცი ჩვენში არავინ ყოფილა; ჴაჴლევ ყასბი ბალʻენო̂ ბა – ღაბაბებით ყასბები განთქმულები არიან.

ჴაჰ̦არ **qaḩar** გრდმ. прх. trans. კბენა ძაღლისგან, კატისგან, გველისგან... (უკბენს), დაკბენა укусить (о собаке, кошке, змее...) to be bitten by the dog, cat, snake, biting. ტრიზლეს საბედ ქოკეხ ჴაჰ̦ირ – ტრიზელმა (ძაღლის სახელია) საბედას ფეხზე უკბინა; ქუჲკბარწინო̂ მა ლელეთ, ლაჰ̦ევ ჴაჰ̦უჲშუ̂ – ფეხშიშველები ნუ დადიხართ, გველი გიკბენთ!

ჴაჰ̦ინო̂ **qaḩinô** მიმღ. прич. particip. 1. ნაკბენი, დაკბენილი укушенный bite, bitten. ჴაჰ̦იჼჩო⌈ჰ̦⌉ მალამო̂ დილ̣ითათ – ნაკბენზე მალამო დაადებინეთ! ე სტაკ ლაჰ̦ევ ჴაჰ̦ინო̂ ვა – ეს კაცი გველის დაკბენილია. 2. მკბენელი тот, кто укусил someone who bites. ე ფჰ̦უ ბა, სო ჴაჰ̦ინო̂ – ეს ძაღლია, მე რომ მიკბინა.

ჴაჸარ (ჴეჸარ) **qa’ar (qe’ar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაწევა (⌈და⌉ეწევა), მოსწრება догнать, догонять, нагнать, нагонять, подоспе⌈ва⌉ть to catch up with. ფჰ̦უ ფხაკლეხ ჴაჸუჸუ̂ – ძაღლი კურდღელს დაეწევა. 2. რამის მოხვედრა (მოხვდება) попасть, ударить to be hit by smth. ქორთიხ საგარ ჴაჸნოʹერ ჲაჰ̦ონ, დაჰ̦ა̄ ჲჭივნორ – თავში დაგორებული ქვა მოხვედროდა გოგონას და მოეკლა. 3. მოწევა (მოიწევა), დამწიფება, შემოსვლა ხილისა, მოსავლისა поспе⌈ва⌉ть, созре⌈ва⌉ть ripened fruit. ტყემალ ჴაჸქჼგეთ ვაჲნი̂ – ტყემალი თითქმის დაგვიმ-

წიფდა. 4. გადადება (გადაედება), შეხვედრა ავადმყოფობისა заразиться, заражаться, to catch, to infect with illness. ჰოხნ̃ გრიპ ჴაჸქ̃ სოხ – შენგან გრიპი გადმომედო. 5. გადატ. перен. fig. მოსწრება (მოესწრება) стать (быть) свидетелем, участником чег-л. live so long until... გიგო̂ ქუჲრწლეხ ჴაჸნას – გიგოს ქორწილს მოვესწარი.

ჴაჸ|დ|არ (ჴეჸ|დ|არ) **qa’|d|ar** (**qe’|d|ar**) გრდმ. прх. trans. 1. დაწევა (დააწევს) заставить догнать to make catch up. დუჲხტრეხ ფეშკარ ჴაჸდიქ̃, *ვუხაჸ ვოლაჲნო̂* – ექიმს ბავშვი დააწიეს, *ისევ მობრუნდით*. 2. მოხვედრება (მოახვედრებს), გარტყმა попасть, ударить to hit. ლაზრეს კობლენ ლოჯ ჴაჸჲიერ – ლაზარემ კობალეს ჯოხი გაარტყა. 3. დამწიფება (დაამწიფებს) заставить созреть to repen, mature. სათბურāხ კიტრ ქიქოჸ ჴაჸჲიქ̃ – სათბურებში კიტრი ადრე დაამწიფეს. 4. შეხვედრება (შეახვედრებს), რგუნება (არგუნებს) предоставить (предоставлять) долю alloting. ას ჩუ ვეჸჩე[ჰ], ̃უმაჸ ჰალ დაჲყნორ ბა̆დრივ, ცოსტენხა ჴაჸვიქ̃სო̂ – შინ რომ მოვედი, ყველაფერი შეეჭამათ ბავშვებს, არაფერი მარგუნეს. 5. გადადება ავადმყოფობისა (გადასდებს) заразить to catch illness, spread, infect illness. ბა̆დრევ სუხტუხი ჴათხდიქ̃ ნანახ – ბავშვმა სურდო გადასდო დედას; ზურბეს ერმალოხ ფსად ჴაჸდოგერ – ზურაბმა ერმალოს კინაღამ წითელა გადასდო.

ჴაჸენო̂ **qa’enô** მიმღ. прич. particip. 1. მოწეული, შემოსული (მოსავალი) поспевший ripen, mature. ჴაჸენო̂ ბედქ̃, ხილ ცო ჲეწ̂ ჲაყ̃, არკ[ე]ჩოვ სიცხ-ხორში გუჲახო̂ – მწიფის გარდა, ხილი არ უნდა ჭამო, მკვახე ციებ-ცხელებას აჩენს. 2. მოხვედრილი попавший, то, что попало to be hit. ე ბაჲცა̂ სო̃ ქორთიხ ჴაჸენო̂ ჴერ – აი, ქვა, რომელიც მე თავში მომხვდა. 3. გადატ. перен. fig. მომწიფებული (ახალგაზრდა) young. ლუხუმ ჴაჸენო̂ ვაგე̂ – ლუხუმი ლამის მომწიფებულია.

ჴაჸწი̃ **qa’c̣ĩ** მოუწეველი, მკვახე, უმწიფარი неспелый unripe. ოჴარ ჴაჸწი̃ ატამ დაყი̃ – იმათ მკვახე ატამი ჭამეს.

ჴა̆ლო̂ **qăლô** ზმნს. нареч. adv. დღეიდან მეცხრე დღეს в девятый день с сегодняшнего on the nineth day from today. ჴა̆ლო̂ აჴსბი და – დღეიდან მეცხრე დღეს აღდგომაა.

ჴა̆ლო̄ ჲ **qălō** j დღეიდან მეცხრე დღე девятый день с сегодняшнего the nineth day from today. ჴა̆ლო̄ ჩაჴ ჲა – დღეიდან მეცხრე დღე შორსაა.

ჴეა̄ ჲ **qeā** j კერა очаг hearth. თიშ̃ ჴეა̄ გაუქმადჲინათხ – ძველი კერა გავაუქმეთ.

ჴებაუ̆კუ̂, ჴე̆ბოუ̆კუ̂ დდ **qebaŭḳû, qĕboŭḳû** dd კერა очаг hearth, home. თიშიჩო̂ წენბო̄ხ ჴებაუ̆კუ̂ ჲუყმათ̦ეჳაჭ ხილ‘ა̃ლათერ – ძველ სახლებში კერა სწორედ შუაში იყო ხოლმე; ჴებაკნი⌈ჳ⌉ ტასოს მაჴუჲ ჲათ̦ო̂ – კერაში ტასო პურ⌈ებ⌉ს აცხობს; ფსტი ჴებაუ̆კგო⌈ჳ⌉ ჷედახკე̂ დეფხლაშ – დედაკაცები კერასთან სხედან და თბებიან.

ჴებლარ (ჴოლ̦არ)^{1} **qeblar (qol̦ar)**^{1} გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉დაფარება (⌈გადა⌉ფარებს), დახურვა наде⌈ва⌉ть, накры⌈ва⌉ть, покры⌈ва⌉ть, перекры⌈ва⌉ть to cover, to close. ბათას მა̃დილ ჴებლო̂ – ბათა მანდილს იხურავს; ას ქუდ ჴებლრას – მე ქუდს ვიხურავდი; *ყარ ქჭექლაჲნო̂*, ქოხენ ქასტლაშ ნაბდურ ჴებლო̂ დადას – *წვიმას აპირებსო*, ქოხს საჩქაროდ ქეჩას ახურავს (აფარებს) მამა.

ჴებლარ^{2} (ჴოლ̦არ) **qeblar^{2} (qol̦ar)** გრდმ. прх. trans. ⌈მო⌉წოვება (⌈მო⌉აწოვებს) (ითქმის პირუტყვის ახლადშობილ ნაშიერზე), ძუძუზე მიღება давать пососать грудь (говорят о вот-вот появившемся детёныше животного) breast feeding, suckling. დიენო̂ ჩუჲხი̂ მემცხორივ ჭათეც ნანახ ჴებლო̂ – გაჩენილ ბატკანს მწყემსები მაშინვე დედას მოაწოვებენ ⌈ხოლმე⌉; ე ჩუჲხ ნანახ ჴოლ̦ათ! – ეს ბატკანი დედას მოაწოვეთ!

ჴებლარ^{3} **qeblar^{3}** გრდმ. прх. trans. 1. დაბარება (დაიბარებს) pass on a message. ჭყუჲპძევო̂ კომუნისტივ ახმიტ ჴიბლნორ, *ჳუ̃ და ჭოგო დუჴ ჟი̄ნო̂!* – ჭყოპიშვილი კომუნისტებს ახმეტაში დაებარებინათ, *რატომ გყავს ბევრი ცხვარიო!* 2. დაბარება (⌈და⌉აბარებს, ⌈შე⌉უთვლის) поручить сообщением to give / pass a message. ტირნეს ჴებლი̃ თხომაქ, *ჲოჳ აჲში̂ ჲეწიშ სო̃ გაგჲანაჲნო̂* – ტირინემ შემოგვითვალა, *გოგო თქვენ უნდა შემინახოთო*; ნანეშას მარშოლ ჴებლი̃ თხო̃ – დეიდამ მოკითხვა შემოგვითვალა; სარეგო̂ ქალიქი̂ საპო̃ ჴიბლნათხ – სარას ქალაქში საპონი დავაბარეთ.

ჴებლ|დ|არ (ჴოლ̦|დ|არ) **qebl|d|ar (qol̦|d|ar)** გრდმ. прх. trans. მიბჯენა (⌈მი⌉აბჯენს), მიყრდნობა (⌈მი⌉აყრდნობს) ставить подпорку, подпирать leaned against. სანა̄ხ ჴერ ჴებლბებათ, მე̄ სო ცო დოლალო̂! – კარებს ქვა მიაბჯინეთ, რომ არ გაიღოს!

ჴებლინო̂ **qeblinô** მიმღ. прич. particip. 1. დაბარებული, დანაბარები порученный сообщением passed on message. აგას ჴებლინო̂ მა̃დილ მა დიცოდო̂ – ბებიის დაბარებულ მანდილს ნუ დაივიწყებ. 2. დაბარებული, გამოძახებული

вызванный called out. გაგჷ თხა საბჭუჲ ვა ჴებლინჷ – გაგო (კაცის სახელია) დღეს საბჭოშია დაბარებული.

ჴებლუჲნი̂ **qeblujnî** მიმღ. прич. particip. 1. დასაბარებელი то, что надо поручить сообщением information to be passed on. ნანვაშენ ჴებლუჲნი̂ და სოგო⌈ჳ⌉ – დედისძმასთან დასაბარებელი მაქვს. 2. დამბარებელი поручающий сообщением someone who passed on a message. მქჼ და ე ჴებლუჲნი̂? – ვინაა ამის დამბარებელი?

ჴებწ|დ|ალარ (ჴოწ|დ|ალარ) **qebç̣|d|alar (qoç̣|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. ⌈ჩა–მო⌉კიდება (⌈ჩამო⌉ეკიდება, ⌈ჩამო⌉იკიდება) вешаться, повиснуть, цепляться hanging; to hang up. ივსებ ხე̄ნ ტავეხ ჴებწლა – იოსები ხის ტოტს ეკიდება; ლაჴიშ ქანიზ ჴოწლა – მაღლა ყურძენი ჩამოეკიდება.

ჴებწარ (ჴოწარ) **qebçar (qoçar)** გრდმ. прх. trans. 1. იხ. см. see ჴებწ|დ|არ **qebç̣|d|ar**. მემცხორევ დონენ ბარგ ჴებწჷ – მეცხვარე ცხენს ბარგს ჰკიდებს. 2. სხმა ნაყოფისა (ისხამს) приносить плоды, плодоносить fruit-bearing, fruitful. ე კომშოვ შოჲუყ ჴებწჷ – ეს კომში წელ⌈იწად⌉გამოშვებით ისხამს.

ჴებწ|დ|არ^1 (ჴოწ|დ|არ) **qebç̣|d|ar^1 (qoç̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. აკიდება (⌈ა⌉ჰკიდებს), დაკიდება, ჩამოკიდება вешать, повесить to hang. ე ლურსმ⌈ნ⌉ეხ ჰირსაჴოც ჴებწოდჷ – ამ ლურსმანზე ჰირსახოცს ჰკიდებენ.

ჴებწ|დ|არ^2 (ჴაწ|დ|არ) **qebç̣|d|ar^2 (qaç̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ხელის მოკიდება (ხელს ჰკიდებს) схватывать (рукой) grab hands; hold hands. ბა̆დრევ ნანახ ტოტ ჴებწოდჷ – ბავშვი დედას ხელს ჰკიდებს.

ჴებწ|დ|არ^3 (ჴაწ|დ|არ) **qebç̣|d|ar^3 (qaç̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. მოკიდება (მოუკიდებს, მაგალითად, ფქვილს) добавить (добавлять) немного, например, муки to add smth (flour). ბა̆დრევ ნანახ ტოტ ჴებწოდჷ – ბავშვი დედას ხელს ჰკიდებს. 2. მოკიდება (მოუკიდებს, მაგალითად, სიგარეტს, სანთელს) прикурить (прикуривать); зажигать (зажечь), например, свечку от другой свечки to light (for example candles, cigarretes). ვაქას სე სჼთლეხ სჼთელ ჴაწჲიქჼ – ვაქაძ ჩემს სანთელს სანთელი მოუკიდა. 3. წაკიდება (წაუკიდებს, მაგალითად, ცეცხლს) поджечь (поджигать) to set (fire). ფეშკრევ ალახ წე ჴაწჲიქჼ – ბალღმა თივას ცეცხლი წაუკიდა.

ჸედ, ჸვედ ჲჲ **qed, qved** jj ხვედა, ხის ურო деревянный молот, колотушка wooden hammer. ოჸუს ჸ⌈ვ⌉ედევ სათრი სოლ თოხირ – მან ხვედით მორში სოლი ჩაასო.

ჸედარ, მჸედარ **qedar, mqedar** იხ. см. see დონლოვ **donlov**. ⌈მ⌉ჸედრევ (დონლოვეს) დონენ შვეტ ლასტჲიერ – მხედარმა ცხენს შოლტი გადაუქნია.

ჸედნა|დ|არ (გაჸედნა|დ|არ) **qedna|d|ar (gaqedna|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ხედნა (⌈გა⌉ხედნის), წვრთნა ცხენისა выезжать, обучать (лошадь...) to break in the horse; to train the horse. ოჸარ ფხუჲკჸ̆ დუჲ ჸედნადორ – ისინი ფიცხ ცხენებს ხედნიდნენ.

ჸედნა|დ|აწი̃ **qedna|d|ac̣ĩ** გაუხედნავი, გაუწვრთნელი (პირუტყვი) необъезженный (о животном) unbroken horse. ჸედნადბაწიჩჷ კამჩევ დუყ დაჳ დჭოგირ – გაუწვრთნელმა კამეჩმა უღელი გატეხა.

ჸევარ (ჸივარ) **qevar (qivar)** 1. გრდუვ. непрх. intrans. დახუთვა (დაეხუთება) онеметь (о руке, ноге...), парализовать stiffening (will stiffen). ყეჩჷ მაგლეგო⌈ჳ⌉ არლო̆ ტოტ ჸივერ – საწყალ მაგალეს მარცხენა ხელი დაეხუთა. 2. გრდმ. прх. trans. მითვისება (მიითვისებს) присвоить misappropriation. *იშტუ̆ ქელორე̆ დავი̆ სოგოჳაჲნჷ,* ლაზრეს ნინუჲგო⌈ჳ⌉ თაჟბუ̆ ჸივნორ – *ამისთანა ცხვარი დამეკარგა*, ლაზარეს ნინოს ცხვარი მიეთვისებინა.

ჸევჸლარცი **qevqlarci** მრ. мн. pl. ხევხუვები овраги area of ravines and gullies. ლამნახ დუჸ ჸევჸლარცი ჲა – მთებში ბევრი ხევხუვია.

ჸეთარ **qetar** გრდუვ. непрх. intrans. ცოდნა (იცის); მიხვედრა (მიხვდება) знать, уметь понять, понимать, догад⌈ыв⌉аться to know smth; to guess (will guess). აგენ დუჸჭ ფალი ჸეთე̂ – ბებიამ მეტად ბევრი ზღაპარი იცის; ბერლარ ადმენ თაგუჲნე̂ კეხი თეგეჲ̆ ჸეთერ – ბერიანთ (ცისკარიშვილმა) ადამმა კოხტა უნაგირების კეთება იცოდა; ჳე ამბოხ ჸეთი̆სჷ – შენს ლაპარაკს (ნათქვამს) მივხვდი.

ჸეთ|დ|არ^1 **qet|d|ar**^{1} გრდმ. прх. trans. მიხვედრება (მიახვედრებს) заставить догадаться, дать понять to make someone guess smth; getting somebody to understand. გოგი ნასტ ჸეთვიერ, მე̄ ვორ̆ლ̆წ ის̆ ჸოუზტყაჸო ჲა – გოგი ძლივს მიახვედრეს, რომ შვიდჯერ ცხრა სამოცდასამია.

ჴეთ|დ|არ^2 **qet|d|ar**^{2} გრდმ. прх. trans. გატანებულის მიწოდება დანიშნულებისამებრ (მიაწოდებს), ჩაბარება доставить, сдать по назначению, вручить delivery. ე ჭაგნრ̂ ივისუჲნ ჴეთდებლეთ – ეს წერილი ივისოს (კაცის სახელია) ჩააბარეთ რა!

ჴეთინი̂ **qetinî** მიმღ. прич. particip. მცოდნე, მიმხვედრი понимающий, знающий, умеющий, догадливый knowledgeable; quick to guess smth. აბრამ ჴეთინი̂ სტაკ ვა – აბრამი მცოდნე კაცია; ელიზბარ ატ̣აჲში̂ ჴეთინი̂ ბ̌დერ და – ელიზბარი ადვილად მიმხვედრი ბავშვია.

ჴეთლაჲნი̂ **qetlajnî** მიმღ. прич. particip. მისახვედრი, გასაგები то, что можно понять comprehensible; understandable. ჺამდიჼქჩრ̂ ნახვ ჲუჲნი̂ ჭჼგრიშ სონაჲნრ̂ ვჶალაჸ ჴეთლაჲნ ცო ჲა – ნასწავლი ადამიანების მიერ წარმოებული ანგარიში ჩემთვის სრულიად გაუგებარია (გასაგები არ არის).

ჴეთ̥არ^1 (ჴოთ̥არ) **qet̥ar**^{1} (**qot̥ar**) გრდმ. прх. trans. 1. დასხმა (⌈და⌉უსხამს), პკურება, მისხმა, შეფქვევა, მორწყვა, ⌈და⌉ღვრა обли⌈ва⌉ть, опрыскать, обда⌈ва⌉ть (водой), ⌈по⌉ли⌈ва⌉ть, окропить pour smth, to pour, spilling. დაჲრკოს ბუბკინ ხი ჴეთ̥რ̂ – დარიკო ყვავილებს წყალს ასხამს; მაშაროფ ჴეხკდანაჲნრ̂ დაფხეჼ ხი ჴუჲთ̥ნათხ: ბადრიჯ̣ჼ ლაზიშ ლეჭლა – საწებელას (მაშარაბის) მოსახარშად ცხელი წყალი დავასხით: პომიდორი კარგად იფცქვნება; ოჴუჲნ ჰაკეხ დოფხ ჴოთ̥იჼ – მას შუბლზე ოფლმა დაასხა; ბალე⌈ჰ⌉ მუშებადოშ დუჴ დოფხ ჴეთ̥ოს – ბაღში მუშაობისას ბევრ ოფლს ღვრი. 2. ⌈და⌉სხმა, ⌈მო⌉სხმა (⌈და⌉ისხამს, ⌈მო⌉ისხამს კვირტს, ფოთოლს...) раскры⌈ва⌉ться, покрыться (бутонами, листьями...) flowering, setting (leaves, buds). ხენევ ბუბუკ ჴეთ̥რ̂ – ხე ყვავილს ისხამს; ხენევ ფოთოლ ჴოთ̥იჼ – ხემ ფოთოლი მოისხა.

ჴეთ̥არ^2 **qet̥ar**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. ადგომა (⌈ა⌉დგება) вста⌈ва⌉ть to get up. ბარ̆ლ‘ სავთუ⌈ჰ⌉ ჴით̥ას ჺურდეჼ – რვა საათზე ვდგები დილით; ჰალ ჴეთ̥! – ადექი!

ჴეთ̥|დ|არ **qet̥|d|ar** გრდმ. прх. trans. აყენება (აყენებს) поднимать, заставлять вставать to make somebody to stand up; raising somebody. ჺურდეჼ ქიქოჸ ჴეთ̥დოს ბ̌დრი – დილას ადრე ვაყენებ ბავშვებს.

ჴეჲლსაჴოც, ჴილსაჴოც დდ **qejlsaqoc, qilsaqoc** dd ხელსახოცი салфетка napkin; handkerchief. ნაჩხ-მაჲჴი̂ ჴილსაჴოცეხ ჰარჩდებლეთ – ყველი-პური ხელსახოცში შეახვიეთ რა.

ჴეჲრʻლʻრიკ, ჴირʻლʻრიკ **qejrʻlʻriḳ, qirʻlʻriḳ** მშიშარა, მხდალი боязливый, трус coward; timid. ჴირʻლʻრიკ[ე]გო[ჰ] ჴერʻლʻრეხ სა ცო დალორ̂ – მშიშარას შიშისგან სული არ უდგას.

ჴეჲრჴვეჼ, ჴირჴვეჼ **qejrqvẽ, qirqvẽ** ხერხიანი, მოხერხებული искусный, ловкий, находчивый viable; flexible; skilful. ჴირჴვეჩოვ შარიჼ დახარ ჰათხ ეთჳოდრ̂ – მოხერხებული თავის ცხოვრებას წინ სწევს (აუმჯობესებს); ჴეჲრჴვეჩუჲშვ შუიჼ წენბუჲ ჴეჩო̄ხ ქიქოცხ თეგდიეჼ – მოხერხებულებმა თავიანთი სახლები სხვებზე ადრე გააკეთეს (ააშენეს).

ჴეჲრჴვივხ, ჴირჴვივხ **qejrqvivx, qirqvivx** უფრო მოხერხებული более ловкий more skilful; more flexible. აჴილო[ჰ] ცოკლეხ ჴირჴვივხ ცო̄მ და – ნადირებში მელიაზე მოხერხებული არაფერია.

ჴელ[1], ჴელ-წეს ბდ **qel[1], qel-ç̣es** bd წესი, ადათი, ჩვეულება обычай, нрав, привычка, правило custom; habit. ვასერ ჭეგრ̂ ბახქჩრ̂ დენი[ჰ] ქოჯრ̂ ჰაჴარ ჴელ ცო ბარ – კაცების ცხვარში წასვლის დღეს დაგვა წესი არ იყო; ყაჲნში ქატე̂, *ყონში თხე ჴელმაქ (ჴელევ) ცო დახევგინრ̂* – მოხუცები ჩივიან, *ახალგაზრდები ჩვენი წესებით აღარ ცხოვრობენო*; ჴელ ცო ბაჲცრ̂, ცოჰ კვირინეჰā ჲაღრას შუეჼ დეჭაჼ – წესი არაა აკი, თორემ კვირასაც მოვიდოდი თქვენთან საჩეჩად.

მოჰე ჴელ ბ|ა **moḫe qel b|a** – როგორც წესია как правило, по правилам as a rule.

ჴელკ ბ|აღლუჲ, აჼდრაზ?! **qelḳ b|aɣluj, ãdraz**?! განა წესია?! როგორ შეიძლება?! რა საოცრებაა! Что за диковина?! Уму непостижимо! Is that a rule? Is it possible? What a miracle!

ჴელ ბ|არ **qel b|ar** გრდმ. прх. trans. წესის, სამართლის ქმნა, განსჯა (განსჯის) творить правосудие, следовать обычаю, закону to make as a rule; to judge; to verdict. შაჲტლე[ჰ], საფიხნო[ჰ], ყაჲნრ̂ ფხი ჸაბახკერ ჴელ ბოშ – შატილში, საფიხვნოში, მოხუცი ხევსურები ისხდნენ და განსჯიდნენ (წყვეტდნენ საკითხებს თავიანთი ადათ-ჩვეულების მიხედვით).

ჴელ-წეს ბდ **qel-ç̣es** bd ადათ-წესი обычай customs. ჴელ-წეს ცო ბარ ჰათხეც ქუჲრთბარწინრ̂ ფსტუჲნრ̂ ჩურეჼ ნჭაჲცრ̂ ჲალʻარ – ადათ-წესი არ იყო წინათ თავშიშველი ქალის სახლიდან გასვლა.

ჴელ² ჲ **qel²** j სამართალი суд, правосудие law. საქმ ჴე̄ლ (ჴეჲლუ̂) ჲახჩე⌈ჳ⌉, ცო და მე̄ ას თოლდოს ოჴუხ – თუ საქმე სამართლიანად წავა, უთუოდ მე ვაჯობებ იმას; ჴელევ (ჴელუვ) წა სოჼ ხიტდიეჼ – სამართალმა სახლი მე მარგუნა.

ჴეჲლუ̂, ჴელუ̂ დ|ა̆ლʻარ (თელʻარ) **qejlû, qelû d|ăľar (teľar)** სამართალში მიცემა (მისცემს) преда⌈ва⌉ть суду handing over to justice. ჴეჲლუ̂ ვა̆ჲლʻჩედოლიჼ გაბო̂ შაწ ბედეჼ ცო ვაგინვა თხოჼ – სამართალში მიცემის მერე გაბო ორჯერ მეტად არ გვინახავს; ოჴუს ფსტუჲჼჩოჼ ჴე̄ლ ჲა̆ლʻარ დაკლევადიეჼ – მან დიაცის სამართალში მიცემა მოითხოვა; ო სტაკ ჴელუჲ ვა̆ლʻიჼ – ის კაცი სამართალში მისცეს.

ჴელ თეტარ (თიტარ) **qel teṭar (tiṭar)** განაჩენის გამოტანა (სამართლის კეთება ⌈ჭრა⌉) выносить приговор (чинить правосудие) to pass a verict; to pass a sentence.

ჴელ ჲ|ოლ̥არ (ჲ|ებლარ) **qel j|ol̥ar (j|eblar)** მსჯავრის დადება, დაწესება (დააწესებს) постановить, узаконить condemnation; conviction.

ჴელ ჲ|ებლუჲნი̂ **qel j|eblujnî** მსჯავრმდებელი, სამართლის დამწესებელი законодатель condemnatory.

ჴელ ხიტ|ჲ|არ (ხეტ|ჲ|არ) **qel xiṭ|j|ar (xeṭ|j|ar)** სამართლის გადაწყვეტა (გადაუწყვეტს), გადაჭრა учинить (учинять) правосудие to decide the law.

ჴელ ხიტ|ჲ|ალარ (ხეტ|ჲ|ალარ) **qel xiṭ|j|alar (xeṭ|j|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. სამართლით გადაწყვეტა (⌈გადა⌉წყდება) совершиться (совершаться) (о правосудии) to decide legally. მოჳე ჴელ ხიტლაჲცი̂, უჲშტ ხილʻა̄ლ – როგორც სამართლით გადაწყდება, ისე იყოს!

ჴელხოვ ვბ **qelxov** vb სამართლის, წესის მქმნელი, მოსამართლე законник, судья judge. იხ. см. see ჴელ² **qel²**.

ჴელობ დდ **qelob** dd ხელობა ремесло, мастерство, профессия handicraft. ათასნაჲრეჼ ჴელბი და – ათასნაირი ხელობებია; ჳე ჴელბახ (ჴელბეხ) ცო̄მ თელʻე̂ – შენს ხელობას არაფერი სჯობს; სურეჼ ეჴ ჴელბევ ვახე̂ – სურენა ამ ხელობით ცხოვრობს.

ჴელ̥ო̂ **qel̥ô** ზმნს. нареч. adv. მერმისს, მომავალ წელს, გაისად в будущем году the following year; next year; in a year. ჴელ̥ო̂ ჷაჲრთვა̆ჼ ქანიზ ხილʻუ̂ თხე ბა̆დრი-

გო⌈ჰ⌉ – მერძისს ყურძენი ბლომად ექნებათ ჩვენს ბავშვებს; ჴელ̥ო̂ ქალიქ ლოს ცამდაჼ – მომავალ წელს ქალაქს წავალ სასწავლებლად.

ჴელ̥გეჷ **qel̥ge’** ზმნს. нареч. adv. გაისადლა, მომავალ წელსლა только (не раньше, чем) в будущем году only the following / next year.

ჴელ̥დოლიჼ **qel̥dolĩ** ზმნს. нареч. adv. გაისიდან, მომავალი წლიდან с будущего года from the following year. ჴელʻდოლიჼ ვაიჼ და̄ხარ ხარცლა – გაისიდან ჩვენი ცხოვრება შეიცვლება.

ჴელ̥ლომციჼ **qel̥lomcĩ** ზმნს. нареч. adv. გაისამდე, მომავალ წლამდე до будущего года until next year. ჴელ̥ლომციჼ დუჴ ვუმ (~უმ) ხარცლა – გაისამდე ბევრი რამ შეიცვლება.

ჴელ̥ოკ **qel̥oḳ** ზმნს. нареч. adv. მხოლოდ გაისად, მხოლოდ მომავალ წელს только в будущем году (не более) only the following / next year. ჴელოკ დივგეს იჴ ნაკვეთე სიმინდ – მხოლოდ მომავალ წელს დავთესავლა ამ ნაკვეთში სიმინდს.

ჴელ̥ო̄ ჲჲ **qel̥ō** jj გაისი, მერძისი, მომავალი წელი будущий год the following year; next year. შაქროს ალʻირ სოგო̂, ჴელ̥ო̂ ტარდ დაჰოს ჰონაჲნო̂, ეჰათდოლიჼ დუჴ ჴელ̥ო̄ ჲახენე̄, ტარდ მა̄ ცომიჩჰე̄ გუ – შაქრომ მითხრა, მერძის ბეჭედს მოგიტანო, იმის შემდეგ ბევრი მერძისი გავიდა ⌈და⌉, ბეჭედი კი არსად ჩანს; ჴელო̄ მოლუჼკ ჲალლოთ ვაჲნი̂? – მომავალი წელი როგორი მოგვივა, ნეტავი?

ჴემწიფე̂ **qemçipê** ხელმწიფე царь king. ცჰაჲნი̂ ჰემწიფეგო⌈ჰ⌉ ჴო კნათ ლევვორალო̂ – ერთ ხელმწიფეს სამი ვაჟიშვილი ჰყოლოდა; ოჴ ჴემწიფეს ნახ მაცუხ დავდორ – ის ხელმწიფე ხალხს შიშშილით ხოცავდა.

ჴენაჷ **qena’** სხვა, შემდეგი другой, следующий next; another; the following. ბაბოს ჴენაჷ თექ დოფხიჼ – პაპამ სხვა თექა ჩაიცვა; ნეფე̂ ჴეჩო̂ ოთხი ვახნორ – ნეფე სხვა ოთახში გასულიყო; დადვაშო̂ ჴეჩო̂ დოხევ ვეჷნორ – ბიძა (მამის ძმა) სხვა ცხენით მოსულიყო; ის ჴეჩოვ ალʻიჼ სოგო̂ – ეგ სხვამ მითხრა.

ჴენა̄, ჴენო̄ ჲ **qenā, qenō** j მერძისი, მომავალი დრო будущее future time (არსებითი სახელის მნიშვნელობით в значении существительного having the meaning of a noun). ჰალ თაგდუჲნი̂ ჰათეჷ ჰალ დეწე თაგდაჼ, ჴენო̄ ცო ჲეწე სტეხაჼ – გასაკეთებელი მაშინვე უნდა გააკეთო, მერეს არ უნდა უცადო. შდრ. ср. comp. ჴეჼ **qẽ**.

ქენი **qeni** სხვები другие others. ას ქენი სტეხორ ჭაშელ – მე სხვებს ველოდი სტუმრად. შდრ. ср. comp. ქენაჸ **qena’**.

ქენ-ქენაჸ **qen-qena’** სხვადასხვა[ნაირი], ნაირნაირი разный, разнообразный various. ქენ-ქენაჸ ნაყბისტი იხრ̂ თხო̃ – სხვადასხვა ამხანაგი მოგვდის; კატოს, მელ’ დე დალრ̂, ქენ-ქენაჸ კაბ ჲეფხრ̂ – კატო ყოველდღე ნაირნაირ კაბას იცვამს. იხ. см. see ქეჩ-ქეჩნაირ **qeč-qečnair**.

ქე̃ **qẽ** ზმნს. нареч. adv. მერე, შემდეგ после, потом later, then; afterwards. იცხუჲ̃ ამბუჲ ქე̃ ჲებათ სოგრ̂ – მაგაზე (მაგის ამბავი) მერე მელაპარაკეთ!

ქე̃გე′, ქენო′ **qẽge′, qeno′** 1. -გე -**ge** ნაწილაკდართული ზმნისართი ქე̃ **qẽ** наречие ქე̃ **qẽ** с частицей -გე -**ge** ქე̃ **qẽ** particle adding adverb -გე -**ge**. 2. მერე რა, არაფერია, არა უშავს ну и что, что ж такое, большое дело that’s ok, that’s nothing, what if; what’s wrong. ქე̃გე′, მე̄ კინო̄ხ ვაჲხნას ჭოწ̃ – მერე რა, რომ კინოში წავედი უშენოდ! ქე̄ნო′, იცხუჲ̃დალჲა მა ჭაჲჭუ დაკ – არაფერია, მაგის გულისთვის ნუ დადარდიანდები. იხ. см. see ქე̃ **qẽ**.

ქე̃გეჸ **qẽge’** ზმნს. нареч. adv. -გეჸ -**ge’** ნაწილაკდართული ზმნისართი ქე̃ **qẽ** наречие ქე̃ **qẽ** с частицей -გეჸ -**ge’** adverb appending the particle. -გეჸ -**ge’** ქე̃ **qẽ**. შემდეგღა, მერეღა только потом, лишь потом and later on. დოშ ლიბა̄ თხო̃, მე̄ გო̃ლიშ ხილ‘ა[ჭ], ქე̃გეჸ დაჭოს ჭო̃ კამფეტკი – სიტყვა მოგვეცი, რომ ჭკვიანად იქნები და მერეღა მოგიტან კანფეტებს.

ქე̃გეჸლუ̃ **qẽnge’lũ** შემდეგი, შემდგომი, მერმინდელი [по]следующий the following; next; later. ჩუ თუჲჭვისლომცი̃ ხაწერ სო̃ ოკრი̃ ბუჭი̄, ქე̃გეჸლუ̃ ამბუჲ ცო ხაწე̃გე̂ სო̃

– დაძინებამდე მესმოდა მათი ჩხუბი და შემდგომი ამბები აღარ გამიგონია.

ქე̃კაჸ **qẽḳa’** ზმნს. нареч. adv. ცოტა შემდეგ, ცოტა მერე немного погодя a bit later. ბაგრატუჲგო[ჭ] ხა̃ ცო ჲა, ქე̃კაჸ ვოლალე̂ – ბაგრატოს არ სცალია, ცოტა მერე მოდი რა! ბუთ̨ ქე̃კაჸ ბაჲლ‘უ̂ – მთვარე ცოტა მერე ამოვა; ქე̃კაჸ დაკდოჸდებათ იცხუჲნი̂ ჟაგნრ̂ – ცოტა მერე მოაგონეთ მაგას წიგნი!

ქეობ დდ **qeob** dd ხეობა ущелье ravine, gorge. წითლოვანაჲ̃ ქეობ ლამზურ და, მა̄ საშიშა̄ ზორაჲში̂ და – წითლოვანის ხეობა ლამაზია, მაგრამ ძალიან საშიშიცაა.

ჴეპტარ (ჴაპტარ) **qepṭar** (**qapṭar**) გრდუვ. непрх. intrans. წვდომა (სწვდება) протягивать, доставать to reach. ჴერეგო̂ ჴეპტეს – ქვას ვწვდები.

ჴეპტ|დ|არ (ჴაპტ|დ|არ) **qepṭ|d|ar** (**qapṭ|d|ar**) გრდმ. прх. trans. მიწოდება (⌈მი⌉აწოდებს) подавать to pass on; to hand on. ლაზიჩო̂ სტაკოვ ნაყბისტენ ტოტ ჴეპტოდო̂ – კარგი კაცი მეგობარს ხელს უწვდის.

ჴერ ბდ **qer** bd ქვა камень stone. ხიჼცერე ჴერბი დატერ – წყლის პირას ქვები ეყარა; ჴერეჼ (ჴერაჲჼ) ციხ თაგ ჲინორ ბა̆დრივ – ქვის ციხე აეშენებინათ (გაეკეთებინათ) ბავშვებს; ჸაჲპკი̂ ჴერეხ (ჴერახ) ჭძალუვხ და – რკინა ქვაზე მაგარია; ელანე̂ ჴერაჲლ ჲირწნო̄, ცო̄მ ალ‘ითმაკიჼ – ელენე ქვად ქცეულა და ვერაფერი ათქმევინეს.

ჴერ ჴოწ|ბ|ალარ (ჴებწ|ბ|ალარ) **qer qoç|b|alar** (**qebç|b|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. ხარშვის დაგვიანება (⌈და⌉იგვიანებს), ხარშვის ცუდი მიმდინარეობა задержка при кипении boiling process be late. ჴერ ჴოწბალიჼ დითხოხ – ქვა დაეკიდა ხორცს (ცუდად იხარშება).

ჴერბა̄ლეჼ **qerbālẽ** ქვიანი каменистый stony. ჴერბა̄ლეჩო̂ ფერდოხ დაჟერ გაზარ – ქვ⌈ებ⌉იან ფერდობზე ძოვდნენ თხები.

ჴერბილო̄ ჲჲ **qerbilō** jj ქვიანი ადგილი, სივრცე каменистое место, пространство stony place, space. ოსი ჴერბილო̄ ჲა, ქოკი ლაწჲუჲში̂ – იქ ქვიანი ადგილია, ფეხებს იტკენთ!

ჴერწარ (ჴარწარ) **qerçar** (**qarçar**) გრდმ. прх. trans. ⌈მო⌉ხალვა (⌈მო⌉ხალავს) поджари⌈ва⌉ть (кукурузу, ячмень...) roasting (will roast). მაჲკოს ყავ ჴერწო̂ – მაიკო ყავას ხალავს.

ჴერწ|დ|ალარ: ჩუღა̄ ჴერწ|დ|ალარ (ჴარწ|დ|ალარ) **qerç|d|alar**: **čuγā qerç|d|alar** (**qarç|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. დარევა (დაერევა), ჩხუბი драка, скандал argument, fight. დოკ დეყენო̂ ფილიპე̂ ჩუღა̄ ჴერწვალიჼ ფსტუ-ბა̆დრენ – გაბრაზებული ფილიპე ცოლ-შვილს დაერია.

ჴერწ|დ|არ (ჴარწ|დ|არ) **qerç|d|ar** (**qarç|d|ar**) გრდმ. прх. trans. გავლება (⌈გა⌉ავლებს), ამოვლება сполоснуть rinsing in smth. ქაჲრცხი̂ ლილელო⌈ჳ⌉ ჴერწდა̆ჼლათერ – სარეცხს ლილაში ავლებდნენ ხოლმე; ოჴუს დისტე⌈ჳ⌉ ხი ჴერწოდო̂ – ის პირში წყალს ივლებს.

ჴერჴ ჲჲ **qerq** jj ხერხი способ, уловка, ухищрение, приём method; means. გაბოს მატნოვ ჴერჴევ (ჴერჴუვ) ვოჷვინორ – გაბოს მატნელი ხერხით წაექცია; შაჲრი̂ ჴელბჷ̃ ჴერჴი ვუმაჸ (¯უმაჸ) ჲეწჷ̂ სტაკონ ჴეთა̃ – თავისი ხელობის ყველა ხერხი უნდა იცოდეს კაცმა.

ჴერჴბა|დ|არ (მოჴერჴება|დ|არ) **qerqba|d|ar (moqerqeba|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. მოხერხება (⌈მო⌉ახერხებს) ⌈с⌉мастерить, ⌈с⌉делать ловко to manage; be able to (will manage). ვუმაჸ (¯უმაჸ) ჴერჴბადო ეჴ სტაკოვ – ყველაფერს ახერხებს ეს კაცი. 2. გადატ. перен. fig. მოწყობა (აწყობს), დაბინავება устраивать (кого-л.) to settle; to arrange; housing. თამარ̂ ლაზიჩი̂ (ლაზეჲჩი̂) ოჯხი ჴერჴბადჲოთხ – თამარს კარგ ოჯახში ვაბინავებთ (ვათხოვებთ).

ჴერჴბა|დ|უჲნი̂ **qerqba|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. მომხერხებელი, მოხერხებული ловкий, умелый skilful, cunning. ვუმაჸ (¯უმაჸ) ჴერჴბადუჲნი̂ სტაკ ვა ე ბიგრ̂, ლეჸე⌈ჰ⌉ წული აბრ̂, აგურ თეტითრ̂, წა თეგდითრ̂, ლეჸე⌈ჰ⌉ მა ახ-დივრ̂, დოს ქჰექოდრ̂, ჷე̄-ჴარშა̄ დარსტოდრ̂ – ყველაფერში მოხერხებული კაცია ეს გიგო, გინდა წალებს კერავს, აგურს აჭრევინებს, სახლს აკეთებინებს (აშენებინებს), გინდა ხნავს, თესავს, შეშას ამზადებს, ცხვარსა და ღორს ასუქებს.

ჴერჴვჷ̃, ჴირჴვჷ̃ **qerqvē̃, qirqvē̃** ხერხიანი, მოხერხებული ловкий skilful; cunning.

ჴერჴვეჲში̂ (ჴერჴვი̄ში̂) **qerqvejšî (qerqvīšî)** ზმნს. нареч. adv. მოხერხებულად, ოსტატურად умело, ловко, мастерски skilfully. ჴერჴვეჲში̂ (ჴერჴვი̄ში̂) ქო ჴაწდიჩე⌈ჰ⌉, ვუნელეჸ (¯უნელეჸ) საქმ ატაჲში̂ თეგლა – მოხერხებულად თუ მოჰკიდებენ ხელს, ნებისმიერი საქმე ადვილად კეთდება.

ჴერლ‘არ (ჴერლ‘ა̃|დ|ოლარ) **qer‘l‘ar (qer‘l‘ã|d|olar)** გრდუვ. непрх. intrans. შიში (ეშინია), შეშინება (შეეშინდება) бояться, испугаться fear (is afraid of), to frighten (will be frightened). ო ზორაჲში̂ ჴირლ‘ი̂ აჴეხ – მას ძალიან ეშინია ნადირისა; ო მამალ ცოკლეხ ჴირლ‘დანორ – იმ მამალს მელიისა შინებოდა; კნათ ფჰარახ ჴერლ‘ა̃ვოლი̃ – ბიჭს ძაღლისა შეეშინდა.

ჴერლ‘|დ|არ **qer‘l‘|d|ar** გრდმ. прх. trans. შეშინება (⌈შე⌉აშინებს) стращать, пугать to frighten someone. აჴევ ფჰუ ჴერლ‘ბობანორ – ნადირი ძაღლს აშინებდა თურმე; უჩნახ სტენაჩხოვ ჴერლ‘ჲიჷ̃სრ̂ – სიბნელეში რაღაცამ შემაშინა.

ჴერ́ლ‘ილა̄ დდ **qerlʻilā** dd საშიშროება, საშიში დრო და ადგილი опасность, опасное время и место danger, dangerous / unsafe time and place. უჴ ჴერ́ლ‘ილაჲხ დაჳ თილ‘ე’ნეთხ, ჴქჼგეჸ ჲალ‘ქჼ თოფ – იმ საშიშ ადგილს რომ გავცდით, მერელა გავარდა თოფი; ესე⌈ჳ⌉ ყუა̄ხ ჴერ́ლ‘ილა̄ ცო და – აქ ქურდების საშიშროება არ არის.

ჴერ́ლ‘ომ ბდ **qerʻlʻom** bd შიში, შიშიანობა, საშიშროება страх, опасность fear; danger. ჴერ́ლ‘ში დაშ, თარბი ჵირდიენო̂ დეწე̂ ხილ‘ჼ – როცა შიშიანობაა, ხმლები გალესილი უნდა იყოს; ჴერ́ლ‘ომ მა ბათ, შუჼ ჟაგნო̂ დაჳ ჴეთდოს დადინ – შიში ნუ გაქვთ, თქვენს წიგნს გადავცემ პატრონს; წოვათა⌈ჳ⌉ (წოვათე⌈ჳ⌉) ჴერ́ლ‘ომ თასბაჲლჩე⌈ჳ⌉ ქუდეხ სტაკ ბუჳეხ იხორ – როცა წოვათაში შიშიანობა ჩამოვარდებოდა, ქუდზე კაცი ომში მიდიოდა.

ჴერ́ლ‘რიკ, ჴეჲრ́ლ‘რიკ, ჴირ́ლ‘რიკ **qerʻlʻriḳ, qejrʻlʻriḳ, qirʻlʻriḳ** მშიშარა, მხდალი боязливый, робкий, трус coward. ჴერ́ლ‘რიკ სტაკ ჯაგეხა ჴირ́ლ‘ი̂ – მშიშარა კაცს ჯაგისაც ეშინია.

ჴერ́ლ‘ჴაქ|დ|არ **qerʻlʻqak|d|ar** გრდმ. прх. trans. გარკვეული ხარისხით დაშინება (დააშინებს), დატუქსვა припугнуть; побранить to scold; to frighten. სტაჸხკუ̂ ყაჩლუჲვ ჴერ́ლ‘ჴაქვიჩე⌈ჳ⌉დოლჼ მათე̂ ჳუჼლო̂ ცო იხოგე̂ – შარშან ყაჩაღების მიერ დაშინების მერე მათე ტყეში აღარ დადის.

ჴერ́ლ‘ჴაქ|დ|იენო̂ **qerʻlʻqak|d|ienô** მიმღ. прич. particip. გარკვეული ხარისხით დაშინებული, დატუქსული припугнутый frightened; scolded. ჴერ́ლ‘ჴაქდიენო̂ ბა̈დერ ხილო⌈ჳ⌉ ცო დით̣ლაგერ – დატუქსული ბავშვი მდინარეში აღარ ბანაობდა.

ჴესტარ (ჴასტარ)^{1} **qesṭar (qasṭar)**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. შემოვლა (⌈შე⌉მოივლის, ⌈შე⌉მოუვლის) обходить, объезжать кого-л. (что-л.) drop in; go round.

ჴესტარ (ჴასტარ)^{2} **qesṭar (qasṭar)**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. პირუტყვის შეწყვილება (⌈შე⌉წყვილდება), დანერბვა, დაგრილება спариваться, случаться (о животных) mating an animal. ვაჼ ჲეთ̣ ჼცა̄ხ ბეწეგე̂ ჴესტჼ – ჩვენი ფური ამ დღეებში უნდა დაგრილდეს.

ჴესტ|დ|არ (ჴასტ|დ|არ)^{1} **qesṭ|d|ar (qasṭ|d|ar)**^{1} გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴესტარ^{1} **qesṭar**^{1}. ღუჴ ქვეყანაჲში̂ ჴესტჲინორ ივნეს, მა̄ შაჲრჩუ⌈ჳ⌉გეჸ დაჳ თივნორ – ბევრი ქვეყანა შემოევლო ივანეს, მაგრამ თავის სახლშიღა დაესვენა.

ჴესტ|დ|არ (ჴასტ|დ|არ)² **qesṭ|d|ar (qasṭ|d|ar)²** გრდმ. прх. trans. პირუტყვის შეწყვილება (შეაწყვილებს), დანერბვა, დამაკება спаривать, случать (о животных) mating animals. აგას ნახირო̂ კოლექტივ ბულენ ბიკორ ჴესტბა̃ – ბებიას ნახირო (ფურის სახელი) კოლექტივის ბულასთან მიჰყავდა დასაგრილებლად; უსთხუჲ ჟე შირქიგუჲ[ჳ] დოტუშ ჴესტდა̃ლათე̂ – დედა ცხვრებს ცხვრის შირაქისკენ წასვლისას აგრილებენ.

ჴეტ ჲჲ **qeṭ** jj ნიჩაბი лопатка (для выгребания мусора, навоза) spade. გუჲმრელქ̃ ლახ ჴეტევ ჴეჳო̂ ნჭაჲცი̂ – გომურიდან ნეხვს ნიჩბით ხვეტენ გარეთ; ჴეტგო[ჳ] ჲახქ̃ ჰიკ ჲაჲწჟ̂ – ნიჩაბს გრძელი ტარი აქვს.

ჴეტბა|დ|ალარ **qeṭba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ხეტება (დაეხეტება) бродить wandering. მაცლომცი̃კ ჴეტბალალო̂ უსაქმოთ ე თივდორ? – როდემდე დაეხეტება, ნეტავი, უსაქმოდ ეს თევდორე?

ჴეტსა̃ **qeṭsã** მოუქნელი (ადამიანი) неуклюжий, неловкий, неповоротливый (о человеке) clumsy (person). ჴეტსა̃, ნიფსაჲნგეც სტაკ ვა მოსე̂ – მოუქნელი, ზედმეტად პირდაპირი კაცია მოსე.

ჴეფს|დ|ალარ (ჴას|დ|ალარ) **qeps|d|alar (qas|d|alar)** მრ. გრდუვ. мн. непрх. pl. intrans. ხტომა (ხტიან) подпрыгивать, прыгать jumping. ფეშკრი ლაჴიშ ჴეფსოლო̂ – ბალღები მაღლა ხტიან.

ჴეფსარ¹ (ჴასარ) **qepsar¹ (qasar)** მრ. გრდმ. мн. прх. pl. trans. [გა][და]ყრა ([გა][და]ყრის) бросать, разбрасывать, раскидывать dropping; feeding grain to birds. ლუხმეს ჴაჴაჲრჩნ სიმი̃დ ჴეფსო̂ – ლუხუმი მტრედებს სიმინდს უყრის.

ჴეფსარ² (ჴასარ) **qepsar² (qasar)** გრდმ. прх. trans. პირის ღებინება (აღებინებს), რწყევა рвать, извергать содержимое желудка через рот vomiting.

ჴეფსარ³ (ჴოსარ) **qepsar³ (qosar)** გრდმ. прх. trans. სროლა ([გა]ისვრის) стрелять shoot. მონაჲდრევ დატი̃ჩო̂ ჯეჲრნენ თოფ ჴეფსო̂ – მონადირე გაქცეულ ჯეირანს თოფს ესვრის.

ჴეფსარ⁴ (ჴაფსარ) **qepsar⁴ (qapsar)** გრდმ. прх. trans. ფხანა (მო[ი]ფხანს) чесать itching. ჴაინ სუკა̄ხ ჴეფსოს – ღორს ზურგზე ვფხან.

ჴეფსითარ¹ (ჴასითარ) **qepsitar¹ (qasitar)** გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. [გადა]ყრევინება ([გადა]აყრევინებს) заставить бросать, бросить (разбрасывать, раскидывать) to make drop; feeding. ნანას ჴაჴაჲრჩნ სიმიჼდ ჴეფსითჵ ფეშკრეგჵ – დედა მტრედებისთვის სიმინდს აყრევინებს ბალღს.

ჴეფსითარ^{2} (ჴასითარ) **qepsitar**^{2} (**qasitar**) გრდმ. прх. trans. პირის ღებინება (აღებინებს) заставлять (заставить) рвать, извергать содержимое желудка через рот vomiting. სკოლრჷჼ დეჸქჼჩჵ სიცხო̄რეჩჵ ბა̂დრეგჵ შაწ ჴეფსითჷჼ ფშელდარევ – სკოლიდან მოსულ სიცხიან ბავშვს ორჯერ აღებინა გაციებამ.

ჴეფსითარ^{3} (ჴოსითარ) **qepsitar**^{3} (**qositar**) გრდმ. прх. trans. გასროლინება ([გა]ასროლინებს) заставить (заставить) стрелять to make shoot. ბაბოს ნიშჼ დოლო'ერ, თოფ ჴეფსითორ თხოგჵ – პაპა ნიშანს დასვამდა და თოფს გვასროლინებდა; მონაჲდრევ დატჼჩჵ ჯეჲრნენ თოფ ჴეფსითორ სოგჵ – მონადირე გაქცეული ჯეირანისთვის თოფს მასროლინებდა.

ჴეფსითარ^{4} (ჴაფსითარ) **qepsitar**^{4} (**qapsitar**) გრდმ. прх. trans. [მო]ფხანინება ([მო]აფხანინებს) заставить чесать to make itch. ჴაივ სუკა̄ხ ჴეფსითჵ სოგჵ – ლორი ზურგზე მაფხანინებს.

ჴექარ (დ|ექარ) **qekar** (**d|ekar**) გრდუვ. непрх. intrans. ძახილი (დაუძახებს, ეძახის), [მო]ხმობა [по]звать calling out. გზირ ლუდახ ნახგჵ შეყრახ ჴექირ – გზირი წელან ხალხს ყრილობაზე უხმობდა; ცჰ̂ა მენახ ჴიქი̂ ჰ̂ე ფსტუნაგჵ – ვიღაც ეძახის შენს ცოლს.

ჴექ|დ|არ **qek|d|ar** გრდმ. прх. trans. ქადილი (უქადის, მოასწავებს) предвещать, сулить bodes; portends. ჰ̂ანნ ხეჸე̂, ჴაჼლუჩჵ ღენივ ვუხ (-უხ) ჴექოდჵ ვაჲნი̂ – ვინ იცის, ხვალინდელი დღე რას გვიქადის.

ჴეჩბერ **qečber** ზმნს. нареч. adv. სხვა მხრივ, სხვაგვარად, ძირითადად в остальном, в основном otherwise, differently, mainly. იფსი ვომაჸ (-ომაჸ) ხეჸ სოჼ, ჴეჩბერ მოჰ̂ დაჲშუ̂? – ეგ[ენი] ყველაფერი ვიცი, სხვა მხრივ როგორა ხართ?

ჴეჩდაყე[ჰ̂] **qečdaq̣e[ḩ]** სხვის მაგიერ, ნაცვლად, ბადლად, სხვისა წილ вместо другого instead of. თხა ბესოს ჴეჩდაყე[ჰ̂] ლერკჵ ჟე – დღეს ბესო სხვის მაგიერ პარსავს ცხვარს. იხ. см. see ჴენაჸ **qena'**.

ჴეჩნაირ, ჴეჩნაჲრეჼ **qečnair, qečnajrẽ** სხვანაირი, სხვაგვარი иной, другой, не такой different. ჴეჩნაჲრეჼ დოშ-პასუხ და ივრმეგო – სხვანაირი სიტყვა-პასუხი აქვს იორამს.

ჴეჩნაჲრათ **qečnajrat** ზმნს. нареч. adv. 1. სხვანაირად, სხვაგვარად по-другому, по-иному, не так differently, in another way. ე ფეშკრევ ჴეჩნაჲრათ დო ვუნახი (-უნახი) – ეს ბალღი სხვანაირად შვრება რაღაცას. 2. ძალიან, ძალზე, მოუთმენლად очень, с нетерпением very impatiently. ჴეჩნაჲრათ სტეხოს წელტჼ დე – ძალიან ველოდები ახალი წლის დღეს.

ჴეჩოჼ **qečõ** სხვისი другого, чужой somebody else's. ე ფალაზ თხეჼ ბაე̄, ო მე̄ ჴეჩოჼ – ეს ფარდაგი ჩვენია და ის ⌈კი⌉ სხვისი; სჷგრ ჴეჩოჼ დახნ იხრ სოჼ – ეზოში სხვ⌈ებ⌉ის საქონელი მომდის. შდრ. ср. comp. ჴენაჸ **qena'**.

ჴეჩუჲჰ **qečujḥ** ზმნს. нареч. adv. სხვაგან в другом месте somewhere else; in another place.

ჴეჩუჲჰრეჼ **qečujḥrẽ** უცხო, სხვა მხრიდან; უცხო მხრისა с другой стороны (с чужбины) from the strange side; stranger-belonging the other place. ჴეჩუჲჰრეჼდა⌈ჰ⌉ ხაწდიეჼ ოჴარნ ის – სხვა მხრიდან გააგონეს მათ ეგ; ე ბაცავ ცო ვა, ჴეჩუჲჰრეჼ გუ – ეს თუში არ არის, უცხო ჩანს.

ჴეჩღეშ **qečγeš** ზმნს. нареч. adv. სხვაგვარად, სხვისებრ по-иному, по-другому, иначе differently; in another way. ჴეჩღეშ ბო ბაბლეს მოჴ – სხვისებურად, სხვის მიბაძვით მღერის ბაბალე; ჴეჩღეშ ე საქმ ცო თაგლა! – სხვაგვარად ეს საქმე არ გაკეთდება!

ჴეჩ-ჴეჩნაირ **qeč-qečnair** სხვადასხვანაირი разные different; various. მიჼდრე ჴეჩ-ჴეჩნაირ ბუბკი დარ – მინდორში სხვადასხვანაირი ყვავილები იყო. იხ. см. see ჴენ-ჴენაჸ **qen-qena'**.

ჴეხკარ^{1} (ჴოხკარ) **qexḳar**^{1} **(qoxḳar)** მრ. იხ. мн. см. pl. see ჴებწარ **qebçar**. ვარბინ ცუჼ ხაკი ჴეხკოთხ – ვირებს ქუმლის (ქუმლიან) ტომრებს ვკიდებთ.

ჴეხკარ^{2} **qexḳar**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. ⌈მო⌉ხარშვა (⌈მო⌉იხარშება) ⌈с⌉вариться to boil (will be boiled). ხიჼკლი საჷბგეჸ ჴიხკნო'ერ, დაჲ ეტნორ – ხინკლებს ზედმეტად ეხარშა და დამსკდარიყო; ესე⌈ჰ⌉ ლებივ ჴეხკე̂ – აქ ლობიო იხარშება.

ჴეხკენო̂ **qexḳenô** მიმღ. прич. particip. მოხარშული варёный boiled. ჴეხკენო̂ სიმიჼდ ჩამლოჼ და – მოხარშული სიმინდი გემრიელია.

ჴეხკარ^{3} (ჴოლ̥არ) **qexḳar**^{3} **(qol̥ar)** მრ. იხ. мн. см. pl. see ჴებლარ **qeblar**. ათხ ქადბი ჴეხკოთხ – ჩვენ ქუდებს ვიხურავთ.

ჴეხკ|დ|არ¹ **qexḳ|d|ar**¹ გრდმ. прх. trans. ⌈მო⌉ხარშვა (⌈მო⌉ხარშავს) ⌈с⌉варить to boil smth (will boil). ჩა̆ჼ დითხ ჴეხკდორალო̂ დაჴუჲჩო̂ ჰერწნი⌈ჱ⌉ – თურმე დათვის ხორცს ხარშავდნენ დიდ ქვაბში.

ჴეხკ|დ|არ² (ჴოხკ|დ|არ) **qexḳ|d|ar**² (**qoxḳ|d|ar**) მრ. გრდმ. იხ. мн. прх. см. pl. trans. see ჴებწ|დ|არ **qebc̣|d|ar**. სე აგას ფალზი ჴშიროშ ჴეხკდორ მათხმაქ – ბებიაჩემი ფარდაგებს ხშირად ჰკიდებდა მზეზე (ამზეურებდა).

ჴეხკ|დ|არი დ **qexḳ|d|ari** d მრ. мн. pl. საჭმლის ხარშვა, მზადება, სამზარეულო საქმიანობა, მზარეულობა поварское дело cooking. ჴეხკდარა̄ხ მაჲრამ ქალქი⌈ჱ⌉გეჸ დაკჲალ‘ეჼ – მზარეულობას მარიამმა ქალაქშიღა მიაქცია ყურადღება.

ჴეჴერ ბდ **qeqer** bd საწოვარა соска baby’s dummy. ჴეჴრეხ ბა̆დერ ჳამდარ ცოლალად – საწოვარაზე ბავშვის მიჩვევა არ ვარგა.

ჴეჱარ **qeḩar** გრდმ. прх. trans. ზიდვა (ზიდავს) таскать, ⌈пере⌉носить to carry. ჳალოუჲნი̂ დოს ხკოლხეჸ (ხკოლიხაჸ) დეწე̂ ჴეჱჼ – ზამთრისთვის შეშა ზაფხულშივე უნდა იქნეს მოზიდული; ჴჼ ჴეჱოთხ ფუჩეჩ – ხვალ მოვზიდავთ ფუჩეჩს.

ჴეჱითარ **qeḩitar** გრდმ. прх. trans. ზიდვინება (აზიდვინებს) заставить таскать to make someone carry smth. მიხოს კოტეგო̂ დოს ჩუ ჴეჱითიეჼ – მიხომ კოტეს შეშა შინ შეაზიდვინა.

ჴეჱინო̂ **qeḩinô** მიმღ. прич. particip. მოზიდული, გაზიდული, გადაზიდული унесённый, принесённый, перенесённый fetched, carried off, transported. შალოს ჴეჱინო̂ ჲოლ ჲა ე – შალოს ⌈მიერ⌉ მოზიდული თივაა ეს.

ჴეჸარ (ჴაჸარ) **qe’ar** (**qa’ar**) გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაწევა (⌈და⌉ეწევა) догонять, догнать to catch up with; ფეჱუ ფხაკლეხ ჴეჸირ – ძაღლი კურდღელს ეწეოდა. 2. მოხვედრა (⌈მო⌉ხვდება, ფიზიკურად შეეხება) попадать, коснуться to hit (to touch physically). ჴოსინო̂ ჴერ ლაჱენ ნიფს ქორთიხ ჴეჸირ – გასროლილი (ნასროლი) ქვა გველს ზუსტად თავში ხვდებოდა. 3. მოწევა (იწევა), შემოსვლა (შემოდის), დამწიფება поспевать, созревать ripening. თხეჼ სხალ ქიქოჸ ჴიჸი̂ – ჩვენი მსხალი ადრე მწიფდება. 4. გადადება (⌈გადა⌉ედება), შეყრა (შეეყრება) заражаться infect. ქიქოჸ ლაწრი ატაჲში̂ ჴეჸირ ნახახ – წინათ ავადმყოფობები ადვილად გადაედებოდა ხოლმე ხალხს.

ჴეჸ|დ|არ (ჴაჸ|დ|არ) **qe’|d|ar** (**qa’|d|ar**) გრდმ. прх. trans. 1. დაწევა (⌈და⌉აწევს) заставлять догнать to catch up with. 2. მოხვედრება (⌈მო⌉ახვედრებს) ударить to hit. ჴოსინრ̂ ჴერ ლაჰენ ნიფს ქორთიხ ჴეჸბოს – გასროლილ ქვას გველს ზუსტად თავში ვახვედრებ. 3. გადადება (⌈გადა⌉სდებს), შეყრა (შეჰყრის) заражать to infect. ილოს ბჭა გრიპ ჴეჸოჲრ̂ სოხ – ილო მუდამ გრიპს გადამდებს ხოლმე.

ჴეჸინი̂ **qe'inî** მიმღ. прич. particip. 1. დამწევი, ის, ვინც ⌈და⌉ეწევა догоняющий be able to catch up. სოხ ჴეჸინი̂ სტაკ ცო ვა – ჩემი დამწევი (მე რომ დამეწიოს, ისეთი) კაცი არ არის. 2. გადამდები заразный infectious; contagious. ყოილ ჴეჸინი̂ ლაწარ და – ყვავილი გადამდები სნეულებაა; ჴეჸიჩრ̂ ლაწრა̄ხიჼ რიდბად-ვალაჼვეწე⌈ჰ⌉ – გადამდებ სნეულებებს უნდა ერიდო.

ჴეთ̡|დ|ალარ (ჴოთ̡|დ|ალარ) **qet̡|d|alar (qot̡|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. მოსხმა (მოესხმება) раскрываться, покрыться (о листьях...) setting, flourish. დოჰა̄ ჲა, ჰუნახა̄ ფოთოლ ჴოთ̡დალიჼ – გაზაფხულია, ტყესაც ფოთოლი მოესხა.

ჴე̆თ̡|დ|არ (ჴათ̡|დ|არ) **qĕt̡|d|ar (qat̡|d|ar)** გრდმ. прх. trans. მიკვრა (⌈მი⌉აკრავს), რჩილვა приклеивать, паять fixing, attaching. კედლოხ სურთი ჴე̆თ̡ჲორ ბაკალ-ლარ მაგდნეს – კედლებზე სურათებს აკრავდა ბაკალიანთ მაგდა; გიოს კალევ ჰერწნიხ ქოლთ ჴე̆თ̡ოდრ̂ – გიო კალით ქვაბს სახელურს აკრავს.

ჴილსახოც დდ **qilsaxoc** dd ხელსახოცი; ცხვირსახოცი полотенце; платок napkin; handkerchief. ოჴუს ტატჷჼ ტოტი ჴელსახოცევ წემოჲრ̂ – ის სველ ხელებს ხელსახოცით იწმენდს; ბუჲბლენა̄ აგას ჴილსახოცეხ ჰარჩდიენრ̂ თხილ, კაკალ, ჩურჩხლაჸუჲ ჴეჰაჼლათერ თხოჼ – ბობლიანთ ბებიას ხელსახოცში გახვეული თხილი, კაკალი, ჩურჩხელები მოჰქონდა ხოლმე ჩვენთან (ჩვენთვის).

ჴილ̡არ **qil̡ar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაჩხერა (⌈გა⌉იჩხირება), გაჭედვა застревать, застрять to be jamed, sticked. კოტინ ძოლ ჭყემპოხ ჴილ̡ჷჼ – კატას ძვალი ყელში გაეჩხირა. 2. გაჩერება ენისა (⌈გა⌉ჩერდება), ჩავარდნა ენისა, მეტყველების უნარის დაკარგვა, დამუნჯება останавливаться (о языке, речи), потерять способность речи, онеметь to become dumb, to loose the ability of speaking. კოტენ წნევას თუჲხნრ̄, მოტ̡ ჴილ̡ჷჼ – კოტეს წნევამ დაარტყა და ენა გაუჩერდა.

ჴიმბურ ბდ **qimbur** bd ხვიმირი, წისქვილის ქვის თავზე განთავსებული ფიცრის ძირვიწრო ყუთი, რომლიდანაც მარცვალი ცვივა კრიჭაში бункер, загрузочная воронка, мельничная деревянная чаша, откуда падает зерно под жернов для помола grain hopper on mill. ჴიმბრელნა⌈ჰ⌉რ̂ ოჸ ჴერენ კიკელ ჴეფსლა – ხვიმირიდან მარცვალი ქვის ქვეშ ვარდება.

ჴირბა|დ|ალარ **qirba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ხირება (ეხირება) мешаться под ногами wander down. ნაყა ჴირბალაჲ სო̂, დაჰკაც ოთჳალე̂! – გზაში მეხირები, ცოტა იქით გადექი რა!

ჴირჴვე̃ **qirqvẽ** ხერხიანი, მოხერხებული, მარჯვე находчивый, изворотливый skilful. ჴირჴვე̃ ადმიჲ̂ ცხოვრბა ჴეჩოხ ჰათხ იხრ̂ – მოხერხებული ადამიანი ცხოვრებაში სხვებს წინ უსწრებს.

ჴირიმ ჲჲ **qirim** jj ხირიმი, ყირიმი, ინგლისური კაჟიანი თოფი английское кремневое ружьё flintlock gun. ვაი̂ და̄დი ჴირმივა̄, თარბივა̄ იხორ ბუჰეხ – ჩვენი წინაპრები ხირიმებით და ხმლებით მიდიოდნენ ომში; ჴირმჲ̂ თათჲ̂ ჩაჴ იხორ – ხირიმების ხმა შორს მიდიოდა.

ჴირჴალ ჲჲ **qirqal** jj ხირხალი, ჭიშკარში გაყრილი გრძელი ლატნები перекладина вместо ворот во дворе long bars in the gate. ჴირჴლენმაქ (ჴირჴალმაქ) კუჲტი̄ ჺედაღერ – ხირხალზე კატა იჯდა; ღობეხ მა დოტუთ, ჴირჴლაღდა⸢ჰ⸣ დოლათ ჩუ! – ღობეზე ნუ გადმოხვალთ, ხირხლებში შემოდით!

ჴლარც ჲჲ **qlarc** jj ღრანტე, ხრამი провал, яма, овраг deep gullies; deep rocky ravine. ცჰაჲნი̂ მოჸიჩრ̂ ჴლარცელჲ̂ დალინრ̂ ბჟაჲ̂ ნასტ ჰალ დაჴი̂ მემცხორივ – ერთი საშინელი ღრანტედან მკვდარი საქონელი ძლივს ამოიტანეს მწყემსებმა; ჴლარცა̄ხ ლავი ჰალ ცო ლაფსი̂და – ღრანტეებში თოვლი ჯერ არ ამშრალა.

ჴმარბა|დ|იენრ̂ **qmarba|d|ienô** მიმღ. прич. particip. 1. ნახმარი, რაც იხმარეს употребляемый, то, что было в употреблении second-hand. ი მოლუ̂ დრო ოთჳე̂, მე̄ ჴმარბადიენრ̂ დუ̄ფხუ̄ დეხკლა მაღაზია̄ხ – ეს როგორი დრო დადგა, რომ ნახმარი სამოსი იყიდება მაღაზიებში. 2. ვინც იხმარა რამე употребивший, тот, кто употребил что-л. someone who used smth. მჲ̂ჴ დალრ̂ ე მაუ̂ჴუ̂ ჴმარბადიენრ̂? – ვინაა, ნეტავი, ვინც ეს სამართებელი იხმარა?

ჴნეშა|დ|ალარ (დაჴნეშა|დ|ალარ) **qneša|d|alar** (**daqneša|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. ხვნეშა (ხვნეშის) пыхтеть sighing. უჲშტ ჴნეშალა ე ფორე̂, დაკლავ სტაკ, *იჩ ფუთლი̂ ხაჴ ჴაჲწუ̂ გიჰაჲნრ̂* – ისე ხვნეშის ეს ფორე, კაცი იფიქრებს, *ათფუთიანი ტომარა ჰკიდიათ ზურგ ზე.*

ჴნეშა|დ|არ (დაჴნეშა|დ|არ) **qneša|d|ar** (**daqneša|d|ar**) გრდმ. прх. trans. დახვნეშება (⸢და⸣ახვნეშებს) заставить ⸢за⸣пыхтеть to make sighing. ვაი̂ ფსტი დუჴ

ჴნეშადიეჼ მუჰი ჴეჰრევ – ჩვენი ქალები (ცოლები) ბევრი ახვნეშა ტვირთების ზიდვამ.

ჴო¹ **qo**¹ სამი три three. სხვა ბრუნვებში ენაცვლება ფუძე в других падежах употребляется основа in other cases is substituted by the root ჴა **qa**. ნაყმაქ ჴო სტაკ ვალორ – გზაზე სამი კაცი მოდიოდა; ჴā სტაკოვ მოჴ ბორ – სამი კაცი მღეროდა; ე ჟე ჴაეჼ და – ეს ცხვარი სამისაა; ჴო̄, ჴო̄ (ჴოā, ჴოā) ჲეთხ და – სამი და სამი ექვსია; ჴო ჴაელ დიყჩე[ჰ] ცჰა ხილ‘უ̂ – სამი სამად (სამზე) რომ გავყოთ, ერთი იქნება; ჴოკ ჴორ ლიბალე̂ სოჼ – მხოლოდ სამი ვაშლი მომეცი რა!

ჴā **qā** იხ. см. see ჴო **qo** რიცხვითი სახელის მაგივრად იხმარება მსაზღვრელად ყველა ბრუნვაში, გარდა სახელობითისა вместо числительного ჴო **qo** употребляется в качестве определения во всех падежах, кроме именительного, is used as a qualifier instead of numeral in all the cases except for nominative case ჴო **qo**. ჴā სტაკოვ ჟე დალორ – სამ კაცს ცხვარი მოჰყავდა; ჴā კნათენ დაჲლ‘ნას ტათებ – სამ ბიჭს მივეცი ფული.

ჴო² ჲჲ **qo**² jj წივა, ბრიკეტებად გამხმარი ნეხვი кизяк dried cow dung. სხვა ბრუნვებში ენაცვლება ფუძე в других падежах употребляется основа in other cases is substituted by the root ჴუ **qu**. თრილთი[ჰ] მემცხორივ ჴო ჲაკჲორ – თრიალეთში მწყემსები წივას წვავდნენ; გოგიხ ჴუჲშ ჲატერ – ირგვლივ წივები ეყარა; ჲაყიჩრ̂ ჴუხ წე ლეთე̂ – ხმელ წივას ცეცხლი ეკიდება.

ჴოგ ჲჲ **qog** jj მუხუდო, ცერცვი горох, бобы bot cheak-pea. ნანას თხა ჴოგეჼ წვეჼ თაგოჲრ̂ – დედა დღეს ცერცვის წვნიანს გააკეთებს; ჴოგილო[ჰ] ლებივა̄ ბაჲლ‘ნორ – ცერცვ[ებ]ში ლობიოც ამოსულიყო.

ჴოიტ̨ **qoiţ** ცამეტი тринадцать thirteen. ფილიპე̂ ჴოიტ̨ე[ჰ] ვა ვიენრ̂ – ფილიპე ცამეტშია დაბადებული; სეჼ ფეშკარ ჴოიტ̨ შარლუჼ და – ჩემი ბალღი ცამეტი წლისაა.

ჴოიტ̨ლღეჼ **qoiţlγẽ** მეცამეტე тринадцатый thirtienth. ჴოიტ̨ლღეჼ დე და ნან ლაწიში̂ ჲაჲნი̂ – მეცამეტე დღეა, რაც დედა ავადაა.

ჴოკეჸ **qoḳe’** სამივე все три, все трое all three. –კეჸ **-ḳe’** ნაწილაკდართული რიცხვითი სახელი ჴო **qo** имя числительное ჴო **qo** с частицей –კეჸ **-ḳe’** ჴო **qo** numeral adding particle –კეჸ **-ḳe’**. ჴოკეჸ ვაჟარ ბა ე კნათი – სამივენი ძმები არიან ეს ბიჭები.

ჴოლ̥არ¹ (ჴებლარ) **qol̥ar**¹ (**qeblar**) გრდმ. прх. trans. დაფარება (⌈და⌉აფარებს, დაიფარებს), დახურვა, გადაფარება наде⌈ва⌉ть (на голову), покры⌈ва⌉ть, накинуть to cover. ქუდ ჴოლ̥ა′ელ, სკოლია̄ ღობალე̂ – ქუდი დაიხურე რა და სკოლაში წადი; კატოს მაჼდილ ჴოლ̥რ̂ – კატო მანდილს დაიხურავს; ბაცბურ ქუდ ქუჲრთმაქ ჴუჲ ლ̥ჩე⌈ჯ⌉გეჸ თარლ‘ვალიჼ იფლარიჼ მიტრრ̂ ბაცბა̄ხ – თუშური ქუდის თავზე დახურვის მერელა დაემსგავსა ეფიანთ მიტრო თუშებს; მათ̥ან აფრშულეჼ საბაჼ ჴოლ̥ირ – ლოგინს აბრეშუმის საბანი გადააფარეს.

ჴოლ̥არ² (ჴებლარ) **qol̥ar**² (**qeblar**) გრდმ. прх. trans. რგება (არგუნებს) дать в удел allot smth to sm. ჩაჩქნაჼ აგ ლევაჼლათერ, ვუნე̄ (ˉუნე̄) და̄ლ ჴოლ̥რ̂ ადმინენ, ოჴუჲგო⌈ჯ⌉ ცომიჩე̄ დალ‘მაკი̄ნრ̂ – ჩაჩქანიანთ ბებია ამბობდა ხოლმე, რასაც ღმერთი არგუნებს ადამიანს, იმას ვერსად წაუვაო.

ჴოლ̥|დ|არ (ჴებლ|დ|არ) **qol̥|d|ar** (**qebl|d|ar**) გრდმ. прх. trans. მიბჯენა (⌈მი⌉აბჯენს), მიდგმა упереть, прислонить, прислонять leaning. ჴირჴლა̄ხ ფიცარ ჴოლ̥დიერ, მე̄ ქაკეჼ დახნე̂ ნჭაჲც̂ ცო დალ‘ულრ̂ – ხირხლებს ფიცარი მიაბჯინეს, რომ წვრილფეხა საქონელი გარეთ არ გავიდეს.

ჴომწრრ̂ დდ **qomçrô** dd საკვესე, ტყავის პატარა ჩანთა ფოლადის ნაჭრისთვის, რომლის ტალზე ჩამოკვრითაც ცეცხლს აჩენდნენ кожаная сумочка (на поясе для огнива и трута) leather pouch for steel which makes fire. ჴომწრუჲ ნეკ, მაჴაწა̄, კჭაკამა̄ დუჲხკნას სუჲნი̂ ვოტუშ – საკვესეში დანა, ტალი და აბედი ჩავდე წასვლისას.

ჴორ ბდ **qor** bd ვაშლი, ვაშლის ხე яблоко, яблоня apple, apple tree. ცენეხ ჴორ ლაზიში̂ ჴაწურ – წლეულს ვაშლი კარგად ესხა; ე ჴორგორრენა̄ უჴრ̂ ჴორგომციჼ იტ̥ ლა ხილ‘უ̂ – ამ ვაშლიდან იმ ვაშლამდე ათი ნაბიჯი იქნება.

ჴორე̄ლეჼ **qorēlẽ** ვაშლიანი яблочный, с яблоками, с яблонями with apples. ჴორელეჼ კალათ თარუჲ ოთ̥ბებ! – ვაშლიანი კალათა თაროში შედგი!

ჴორთ დდ **qort** dd ხორკლი бугорок, пупырышек roughness of skin; small swelling. ე კნათენ ჭყემპერა̄ხ ჴორთნი გუჲაჲლ‘ნრ̄, დუჲხტრეგრ̂ ვიკოთხ – ამ ბიჭს ყელში ხორკლები გამოაჩნდა და ექიმთან მიგვყავს; თივდრეგო⌈ჯ⌉ ჴორთნიგორრეჼდა⌈ჯრ̂⌉ (ხორკლიგორნა⌈ჯრ̂⌉) თივუჲლა̄ ცო და – თევდორეს ხორკლებისგან მოსვენება არა აქვს; დიჼჩრ̂ დელეხ ჴორთნი ჴასიჼ სოჼ – მთელ ტანზე ხორკლები დამაყარა.

ჴორცმეტ დდ **qorcmeṭ** dd ხორცმეტი дикое мясо; нарост на теле tumour, blotch. მარ̈ლ'რეჩო̂ ჴორცმეტინ ჳალ თეტარ დეწე̂ – ცხვირის ხორცმეტებს ამოჭრა უნდა.

ჴოს|დ|ალარ **qos|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გავარდნა (გავარდება), გაქანება, გამოკიდება броситься (стрелой) rush out, run after. შველენ ტყუჲჳა[ჳო̂] წაქსჼ წევარ ჴოსდალჼ – შველს უკან ისარივით მწევარი გამოეკიდა; ჲდრენ ჴერ ჴოსბალი'ნე̂ კიმუჲგო[ჳ], ქორთიხ ჴერ ჴაცენო̂ ჲდურ უჲსჳეც დაჳ დალჼ – ინდაურს უნებურად ქვა ესროლა კიმომ და თავში ქვამოხვედრილი ინდაური იქვე მოკვდა.

ჴოსარ (ჴეფსარ) **qosar** (**qepsar**) გრდმ. прх. trans. [გა]სროლა ([გა]ისვრის) бросить, бросать, кинуть, выстрелить shooting; through out. ლოჭ ჴუჲსნას – ჯოხი ვისროლე; თოფ ჴოსოს – თოფს გავისვრი.

ჴოსინო̂ **qosinô** მიმღ. прич. particip. გასროლილი выстреленный, кинутый fired gun. რეზოს ჴოსინო̂ თოფ ნიფს ჲუყე[ჳ] ჴეცირ ლიშნეხ – რეზოს გასროლილი თოფი სწორედ შუაში (ცენტრში) ხვდებოდა სამიზნეს.

ჴოუზტყ **qouzṭq̣** სამოცი шестьдесят sixty. ჴოუზტყ შარლუჼ ჲასო̂ – სამოცი წლისა ვარ; შაუზტყ ჴოუზტყეხ ეშუშხ და – ორმოცი სამოცზე ნაკლებია.

ჴოუზტყაერ **qouzṭq̣aer** სამოცისგან შემდგარი; მესამოცეში მყოფი состоящий из шестидесяти in being in the sixties. ივანე̂ ჲც ჴოუზტყაერ ვა – ივანე ახლა მესამოცეშია, სამოცი წლისაა.

ჴოფ ბდ **qop** bd ორმო яма hole. თხილოშ ხილ'ათ, ისი ბაჴოჼ ჴოფ ბა – ფრთხილად იყავით, მანდ დიდი ორმოა.

ჴოწ[ო̂] **qoc̣[ô]** სამჯერ трижды, три раза thrice; three times. ჴოწ ფხი ფხიიტ̣ და – სამჯერ ხუთი თხუთმეტია; ჴოწ ჴო იც̣ და – სამჯერ სამი ცხრაა.

ჴოწლოღეშ **qoc̣loγeš** მესამედ третий раз for the third times. ჴოწლოღეშ ჲუჲტას თივაჼ ბორჯმი – მესამედ მივდივარ დასასვენებლად ბორჯომში.

ჴოწლოღეშგეც **qoc̣loγešge’** ზმნს. нареч. adv. მესამედღა только на третий раз only for the third times. ჴოწლოღეშგეც ბაჲლ'ნა[ჳ] სოჼ პასუხ – მესამედღა (მესამე შეკითხვაზეღა) გამეცი პასუხი.

ჴოწოც **qoc̣o’** ზმნს. нареч. adv. სამჯერ, სამჯერვე три раза, все три раза three times, thrice. ჴოწოც დიხნას მეზობლეხ ტათებე̄, ჴოწოც უარ ალ'ჼ სოგო̂ – სამჯერ ვთხოვე მეზობელს ფული და სამჯერვე უარი მითხრა.

ჴოწარ (ჴებწარ) qoçar (qebçar) გრდმ. перх. trans. 1. აკიდება (აჰკიდებს) ⌈по⌉весить, вешать loading on (will load on). ჰარხოვას ჰაჲრნჷ̈ ხაკ სუკახ ჴოწი'ნჷ̂, შაჲრჩუ̄ დაჰი̈ – მეწისქვილემ ფქვილიანი ტომარა ზურგზე აიკიდა და თავისას წაიღო. 2. დასხმა ხილისა (დაისხამს) приносить плоды, плодоносить setting fruit; giving fruit. ცენეხ ჭერმევ ლაზიშ ჴოწი̈ – წლეულს ჭერამმა კარგად დაისხა.

ჴოწ|დ|არ (ჴებწ|დ|არ) qoç|d|ar (qebç|d|ar) გრდმ. прх. trans. ჩამოკიდება (⌈ჩა-მო⌉ჰკიდებს), ჩაკიდება, აკიდება, დაკიდება ⌈по⌉весить, вешать tying on / hanging, loading. ჰერწჵ კჵოკნი ჴოწდინას – ქვაბი ორმოში ჩავკიდე; თინას კაჰეხ გოდორ ჴოწბიჷ̈ – თინამ კავზე გოდორი ჩამოჰკიდა.

ჴოწ|დ|იენჵ qoç|d|ienô მიმღ. прич. particip. ჩამოკიდებული повешенный hanged.

ჴოხკ|დ|ალარ (ჴეხკ|დ|ალარ) qoxķ|d|alar (qexķ|d|alar) მრ. იხ. мн. см. pl. see ჴოწ|დ|ალარ **qoç|d|alar**. ოშტუ̈ გაგი ჴოხკდალი̈ მიხაკჵ ვენჴე⌈ჰ⌉, მჷ̄ მადელ ბა ოჴარგჵ ჰაჭარ – ისეთი მტევნები დაეკიდა მიხაკოს ვენახში, რომ მადლია მათი შეხედვა.

ჴოხკარ (ჴეხკარ) qoxķar (qexķar) მრ. იხ. мн. см. pl. see ჴოწარ **qoçar**. ლოინ დაწიშ-გეც ჴუჲხკნაჲშâ, დაჰკაც დავდებლიშâ! – ცხენებისათვის მეტად მძიმედ აგიკიდიათ, ცოტათი შეამსუბუქეთ, ერთი!

ჴოხკ|დ|არ (ჴეხკ|დ|არ) qoxķ|d|ar (qexķ|d|ar) მრ. იხ. мн. см. pl. see ჴოლ̧|დ|არ **qol̦|d|ar**. კედლოჳხ ფიცრი ჴოხკდიჷ̈ – კედელს ფიცრები მიაყუდეს.

ჴოჴ qoq სამ-სამი по три three at a time; in threes. ჴერლ'მი დაჷ̄, ჴოჴ მოც ბეწეთ ვაჲ ოთჲ̈ ყარულელ – შიშიანობაა და სამ-სამი მაინც უნდა დავდგეთ დარაჯად; ჴაჴაევ ცჰჲ̈ლ ყარულებადოთხ – სამ-სამი ერთად ვყარაულობთ; ჴოჴ მანათ ჴაჲჩუ̂ შუ̈ – სამ-სამი მანეთი გერგებათ.

ჴოჴობ ბდ qoqob bd ხოხობი фазан pheasant. ჩოგანლარ აბოს საქერე⌈ჰ⌉ ლუჴჭ ჴოჴბი დავდორ – ჩოგანიანთ აბო საქერეში (ტყის სახელია) მეტად ბევრ ხოხობს ხოცავდა; ქიქოც ის ჰუ̈ ჴოჴბა̄ხ ჲარ ჰეტ̦ჲიენჵ – წინათ ეგ ტყე ხოხბებით იყო გაჭედილი; ჴოჴბეგო⌈ჰ⌉ ჲახ̦ჷ̈, ყარწჷ̈ მულ ჲა – ხოხობს გრძელი, ჭრელი ბოლო (კუდი) აქვს.

ჴოც qo’ 1. ისევ სამი опять три (опять трое) again three. ჴოც ჩუჲხâ ლიჷ̈ სო̈ ქელ-რეჩოვ – ისევ სამი ბატკანი გამიჩინა ცხვარმა. 2. სამივე все трое all three. ჴოც

ვაშო̂ ცჰჷლ ვა – სამივე ძმა ერთად არის; ჴაეჸ ბიძის ჟე ეცირ – სამივე ბიძამ ცხვარი იყიდა; ჴოჸ ჩუჲხი̂ ჰალ ხეთირ სოჷ – სამივე ბატკანი ვიპოვე.

ჴო̄ **qō** ოთხშაბათი среда Wednesday. ჴაე ვაშო̂ ვაგჷ ჲუჲტას – ოთხშაბათს ძმის სანახავად მივდივარ.

ჴრილ დ **qril** d ხრილი, წისქვილის გარ-მოდებული (გარ-მოყრილი), ფქვილის მტვერი, ფქვილის ნარჩენი წისქვილში остатки помола в мельнице flour dust on millstone. ფსარე ჰარე ჴრილ კაძიკ დისჷ – გუშინ წისქვილში ხრილი ცოტა დარჩა; ჴრილეხ მჷ ქატერ, ხან-ჟამე⌈ჰ⌉ ჰალოკ აჰოჰრათ ვაჲნი̂ ე სიმჷდ – ხრილს ვინ ჩივის, დროზე მაინც დაგვიფქვავდნენ ამ სიმინდს.

ჴუჲლ̥|დ|ისარ (ჴიბლ|დ|ისარ) **qujl̥|d|isar (qibl|d|isar)** გრდუვ. непрх. intrans. მიყუდება (⌈მი⌉ეყუდება) прислониться, прислоняться leaning on / against sb / sth.

ჴუჲლ̥|დ|ისენო̂ **qujl̥|d|isenô** მიმღ. прич. particip. მიბჯენილი упирающийся, прислонившийся leaned on / against sb / sth. *აჲმრჷ̂ (ამირჷ̂) სპერზი⌈ჰ⌉ ვარჷგევ კმატუხ ვა ჴუჲლ̥ვისენუჲნო̂*, ლი̂ვი̂ ნახ – *ამირანი მხრით კლდეს არის მიბჯენილით სპეროზაში*, ამბობს ხალხი.

ჴუჲრცელ დდ **qujrcel** dd ძეხორციელი, ადამიანი имеющий тело, плоть; человек, существо human soul. ჴუჲრცლი ცუჲ დაჲშუ̂, ლატლეთ ო სტაკონ! – ადამიანები არა ხართ, უშველეთ რა იმ კაცს!

ჴუჲრცლობ დ **qujrclob** d კრებ. собир. coll. ძეხორციელობა, ადამიანობა, კაცობრიობა человечность, человечество humankind; mankind. მათხე⌈ჰ⌉ ჴუჲრცლობ დაჰ ცო ხიტუ̂ – ქვეყანაზე კაცობრიობა (ძეხორციელი) არ გაწყდება.

ჴურბა|დ|ალარ **qurba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. შეწყვილება (⌈შე⌉წყვილდება), დაგრილება, კოპულაცია, კოიტუსი спариться, случиться, коитус, копуляция mating; coupling; venery.

ჴურბა|დ|არ **qurba|d|ar** გრდუვ. непрх. intrans. შეწყვილება (⌈შე⌉აწყვილებს), დაგრილება, კოპულაცია, კოიტუსი спарить, случить mating; coupling; venery.

ჴუჸ|დ|არ **qu’|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. დაზოგვა (⌈და⌉ზოგავს), გამოზოგვა, შემონახვა ⌈с⌉беречь, тратить бережливо saving up; economizing. ჰანე ცო̄მ ჴუჸოდო̂, ოჴუჲგო⌈ჰ⌉ ლე ცო̄მ და – ვინც არ ზოგავს, მას არც არაფერი აქვს; ნაჩხ ჴუჸჲოშ ჲაყათ, ცოჰე̂, ქასტჷ ჴაჩლა – ყველი გამოზოგვით ჭამეთ, თორემ მა-

ლე გათავდება. 2. გადატ. перен. fig. განებივრება, აზიზად გაზრდა оберегать, нежить, баловать pampering; spoiling.

ჴუც|დ|იენო̂ qu’|d|ienô მიმღ. прич. particip. 1. დაზოგილი, გამოზოგილი сбережённый, отложенный savings. ელუჲგო[ჰ] შურ ჲა ჴუცჲიენო̂ – ელოს რძე აქვს დაზოგილი. 2. გადატ. перен. fig. განებივრებული, აზიზად გაზრდილი балованный pampered.

ჴუციში̂, ჴუც|დ|ოშ qu’išî, qu’|d|oš ზმნს. нареч. adv. 1. დაზოგვით, გამოზოგვით, ეკონომიურად бережливо, экономно sparingly; economically. ნაჩხ ჴეცჲოშ ჲაყოთხ – ყველს გამოზოგვით ვჭამთ. 2. აზიზად нежа, балуя tenderly. ჴუციში̂ (ჴუცდოშ) დაჴდიენო̂ ბა̆დერ ლელიჼ იხო̂ – აზიზად გაზრდილი ბავშვი სუსტი გამოდის.

ჴშიროშ, ხშიროშ qširoš, xširoš ზმნს. нареч. adv. ხშირად часто often; frequently. სქჼ ჲაშო̂ ჴშიროშ ჲარ ლაწიშ – ჩემი და ხშირად იყო ავად; ლოჰე[ჰ] (გაზაფხულ) ჴშიროშ ყარუჲ ხეცე̂ – გაზაფხულზე ხშირად წვიმები იცის; ჴშიროშ იხლე[ჰ] თხოჼ! – ხშირად იარე ჩვენთან! ჴშიროშ დაკჴელო̄ს ჰქჼ სიკეთე̂ – ხშირად ვიხსენებ შენს სიკეთეს.

ჴჰექიჼ qḩeqĩ მზა[დ] готовый ready. ფჰორ ჴჰექინი′ ჲა ჰოგო, ფტუჲნო̂? – ვახშამი მზადა გაქვს, დიაცო?

ჯ

ჯა ǯa შორისდ. межд. inter. არიქა! მიდი! Ну! Ну-ка! Давай! Watch out! Go ahead! ჯა, ნაყბისტენ ლატ! – არიქა, ამხანაგს უშველე! ჯათ, ლატათ სოჼ! – არიქა[თ], მიშველეთ! ჯა, ვატაგე̂, ცოჰ ლაცვოჰო̂! – არიქა, გაიქეცი, თორემ დაგიჭერენ!

ჯაბრ ბდ ǯabr bd ჯიბრი назло, наперекор rivalry. ილუჲჼ დოკ ჯაბრუვ ჭავო̂ – ილოს გულს ჯიბრი უკლავს; ჰე ჯაბრუნ თხა მატრენ ცო̄მ ქჰექდინას – შენი ჯიბრით დღეს სადილად არაფერი მოვამზადე.

ჯაუ̆ბრ ოთ̥არ (ეთ̥არ) ǯaŭbr ot̥ar (et̥ar) გრდუვ. непрх. intrans. ჯიბრში ჩადგომა ([ჩა]უდგება) действовать наперекор, назло to rival / to spite sb. ვაჟარ

ჯაჸბრ ცო ოთ̧ნო'ჳერ, შიოს სელხანე[ჳ] წა ოთ̧დიქ̂დარ – ძმები რომ ჯიბრში არ ჩასდგომოდნენ ერთმანეთს, შიო აქამდე სახლს და[ი]დგამდა.

ჯაგ ჲჲ **ǯag** jj ჯაგი; ძეძვი колючий куст, держидерево shrubs, thorns. ღობა̄ ქორთიხ ჯაგა̄ხ სოჸბჸ ვუხ (-უხ) დარ? – ღობეების თავში ჯაგებზე მეტი რა იყო? ჯაგუვ ჭჩალოჭ ღობ ჲუჲფცნას – ძეძვით მართლა მაგარი ღობე დავწანი (შევღობე); ვენაჴ ჲოხკა̃ ჯაგ ჲა̄ხითნათხ – ვენახის ჩასაყრელად ჯაგი ამოვალებინეთ (ამოვაძირკვინეთ); ჯაგილო[ჳ] ფხაკალ ჺედაღრალო̂ – ჯაგებში კურდღელი მჯდარიყო.

ჯაგა̃ ჲჲ **ǯagã** jj ჯაგანი нанизанные на бечёвку виноградные гроздья для хранения grapes' string. იტ ჯაგა̃ თაგჲინას თხა – ათი ჯაგანი გავაკეთე (ავასხი) დღეს; ჯაგნა̃ ქანიზ – ჯაგნების (საჯაგნე) ყურძენი; ჯაგნივ ზღვე̃ ლამზარჲიე̃ – ჯაგნებმა სხვენი გაალამაზა.

ჯაგილო̄ ჲჲ **ǯagilō** jj ჯაგნარი, ჯაგიანი колючий кустарник shrubbery. მიჩჳე ჳათხეჸ ჯაგილო̄ ჲარ, ჩ̃ც ჳალო̂ ჲა ახინო̂ – სადაც წინათ ჯაგნარი იყო, ახლა მოხნულია.

ჯაგარ დდ **ǯagar** dd იხ. см. see ჭაგარ **ç̣agar**.

ჯადო̂ დდ **ǯadô** dd ჯადო волшебство, чародейство magic object. ჯადოს ლაცვიქ̂ჩონსა̃ დაჳ ნიყ ცო ბახმაკე̂ სო̃ – ჯადოს მიერ შეპყრობილივით გზას ვერ ვიკვლევ; ქიქლუნი ჯადო̄ხ თეშერ – წინანდელებს ჯადოები სწამდათ.

ჯავარ **ǯavar** ჯავარი рябая (курица...) noble (hen). ჯავარ ქოთამ წიწლიგო̂ დუღე̂ – ჯავარი ქათამი წიწილებს ეძახის.

ჯავრ ჲჲ **ǯavr** jj ჯავრი злоба anger; wrath.

ჯავრ ჲ|ეჴარ (აჴარ) **ǯavr j|eqar (aqar)** გრდმ. прх. trans. ჯავრის ამოყრა (ჯავრს [ამო]იყრის) выместить злобу take out one's anger. უჲშტი̂ მა ბავალათ ვაჲ, მასთხო̄̃ ჯავრ ცო ჲეჴლოთ ვაჲ – ისე ნუ დავიხოცებით, მტრის ჯავრი არ ამოვიყაროთ.

ჯავრბა|დ|ალარ **ǯavrba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დარდი (დარდობს), ჯავრის, დარდის ქონა (აქვს) переживать sorrow, grief (grieves, worries). იცხ ამბუჲნმაქ ნინო̂ ზორაჲში̂ ჯავრბალა – მაგ ამბავზე ნინო ძალიან დარდობს.

ჯაჲხჯუჲხი̂ დდ **ǯajxǯujxî** dd ჯახაჯუხი, ჯახანი стук (при столкновении предметов...) banging. ჳახარვ ბუჳი დოშ ოჴარ მჩაცა̃ ჯაჲხჯუჲხი̂ ჩაჴ

ხაწჼლათე̂ – როცა ჯიხვები ჩხუბობენ, მათი რქების ჯახანი შორს ისმის ხოლმე; ალზნევ ჯაჲხჯუჲხაჲნო̄ კერბი ვაშ[ბ]აჴ დეთ̣ორ – ალაზანი ჯახაჯუხით ქვებს ერთმანეთს ახლიდა.

ჯალ[ე̂] **ǯal[ê]** შორისდ. межд. inter. არიქა რა, მიდი რა, გეთაყვა, გთხოვ, გემუდარები давай, ну; пожалуйста; прошу, умоляю, ну come on, please. (ხმარობენ კაცები употребляют мужчины used by the men). ჯალე̂, ივსებ, ის ჳეჼ ფჳუ ჩუ ბეჴკალე̂, ჭიკ ბეჳლალუჲ თხოჼ – მიდი რა, იოსებ, ეგ შენი ძაღლი დააბი, არ მოგვეპაროს. იხ. см. see ჯელე̂ **ǯelê**.

ჯალაბ ჲჲ **ǯalab** jj ჯალაბი, ოჯახი семья, семейство family. სა ხილʻუშ ჯალბა̄ჴ ხორბლაცო[ჳ] ჳალ კაჲთხრათჴ – გათენებისას ჯალაბებს ხორბალოში დავეწიეთ.

ჯალბობ ჲჲ **ǯalbob** jj ჯალაბობა, ოჯახობა семейство family.

ჯამ დდ **ǯam** dd ჯამი миска bowl. ბა̄დრინ თიკეჼ ჯამი ოთ̣დინას ჳათჴ – ბავშვებს თიხის ჯამები დავუდგი წინ.

ჯამ-ჭურჭელ ჲჲ **ǯam-č̣urč̣el** jj ჯამ-ჭურჭელი посуда bowls, jars and pots. ივსებ ქუჲრწლენაჲნო̄ უბნეჼ ჯამ-ჭურჭელ ვაშა̄რ ჲეცნათჴ – იოსების ქორწილისთვის უბნის ჯამ-ჭურჭელი შევაგროვეთ.

ჯამაათ ჲ **ǯamaat** j ჯამაათი, ერთად თავმოყრილი ხალხი собрание, сход, народ people’s assembly. ჯამაათევ ასადღარჼ ილიკო̄ ჩაქოლადვიერ – ჯამაათმა ასადიანთ ილიკო ჩაქოლა.

ჯამბაზ ვბ; ჲდ; დდ **ǯambaz** vb; jd; dd ჯამბაზი акробат clown. ჯამბზი ლაბწირ თოკმაქ – ჯამბაზები თამაშობდნენ თოკზე.

ჯამბარ ჲჲ **ǯambar** jj ჯამბარა, ჯაჭვი, ან საგანგებოდ დაწნული ღვედი ყევარი (ორი უღლის) ხარის მისაბმელად ურემზე, გუთანზე плетённая из ремней верёвка, или цепь для привязывания быка при двух запряжках harnessing rope for tying ox to the plough. ჯამბრი ასო̄ჼ ჲეფცორ – ჯამბარებს თასმებისაგან წნავდნენ; ჯამბრევ დუყ დუყეჴ დებწორ – ჯამბარით უღელს უღელზე გადააბამდნენ ხოლმე.

ჯამლო̄, ჯამნო̄ ჲჲ **ǯamlō, ǯamnō** jj იხ. см. see ჯამბუჲ **ǯambuj**. მიჩ ჯამლუჲ დაჲვრაჲშა̂? – სად ჯანდაბაში დაიკარგეთ? ჯამლუჲ ღობ, ჯოჯხით! – ჯანდაბაში წადი, ჯოჯოხეთში!

ჯამბუჲ, ჯამნუჲ ჲ **ǯambuj, ǯamnuj** j მრ. мн. pl. ჯანდაბა преисподняя, тартар, ад, геенна, пекло Hell. მიჩეჳკ ჯამნო ვა̄ხელრ̂ ო ვასრ̂? – ნეტა, სად ჯანდაბაში ცხოვრობს ის ვასო? მიჩ ჯანბუჲ ვუჲტა⌈ჳ⌉, ჯანბუჲგომციჼ მა უჲთ̣ვალო⌈ჳ⌉! – სად ჯანდაბაში მიდიხარ, ჯანდაბამდეც ნუ გაჩერებულხარ!

ჯან **ǯan** ჯან! браво! Wow! ჯან, ჯან, ჩუ თოხათ ის ბუზკაჼტ, ჳახკეც დაკახ კაცჩე! – ჯან, ჯან, დაუკარით ეგ გარმონი, ეგება გულს მოხვდეს!

ჯანლიჼ **ǯanlĩ** ჯანიანი сильный, мощный strong; healthy. ჯაჲბი̂ ზორაჲში̂ ჯანლიჼ ვარ – ჯაბა ძალიან ჯანიანი იყო.

ჯაჼ¹ ჲჲ **ǯã¹** jj ჯანი сила, мощь, здоровье health. ლერ̂ სოხ ჯანევ თელ‘ე̂ – ლეო მე ჯანით მჯობია.

ჯაჼ² დდ **ǯã²** dd ქალამანი лапоть bast sandal; bast shoe. ჯანეხ კერ ყალე’ნე̂, დაჳა̄ დატეჼ – ქალამანს ქვა შეერჭო და გაიხა.

ჯანიდეჲლუ̂ დდ **ǯanidejlû** dd ქალამნის მასალა, საქალამნე (ტყავი) лаптевый материал, кожа на лапти materials / leather for bast sandals. ფსტაჲრი̂ კაკეჼ ჯანიდეჲლუჲ დალ‘ეჼ – ხარის ტყავისგან საქალამნეები გამოვიდა; ჯანიდეჲლოხ ნაჩხ ხერცრ̂ – საქალამნეში ყველს ცვლიან.

ჯაჼდაგ **ǯãdag** ჯანდაგი, წუნდებული (შინაური საქონელი) забракованный (скот) week, feeble, emaciated (cattle). მიტლოს ჯაჼდაგ ყე ბაზირ დიკეჼ დოხკაჼ – მიტალომ ჯანდაგი ცხვარი ბაზარში წაიყვანა გასაყიდად.

ჯაჼგ დდ **ǯãg** dd ჟანგი ржавчина rust. ჳერწრ̂ ჯაჼგუვ (ჯაჼგოვ) ჺერ დავდიეჼ – ქვაბი ჟანგმა გააფუჭა; ჯაჼგე̄ჩრ̂ ნეკევ დითხ მა თეტრ̂! – ჟანგიანი დანით ხორცს ნუ ჭრი!
ჯაჼგ დ|ოწარ (დ|ებწარ) **ǯãg d|oçar (d|ebçar)** გრდუვ. непрх. intrans. ჟანგის მოკიდება (⌈მო⌉ეკიდება), დაჟანგება покры⌈ва⌉ться ржавчиной, ⌈за⌉ржаветь getting rusty; becoming rusty. წეგრ̄რეჩრ̂ შალთეხ ჟაჼგ დოწგერ – სისხლიან ხანჯალს კინალამ ჟანგი მოეკიდა.

ჯარბა|დ|ალარ **ǯarba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. გაჯავრება (⌈გა⌉უჯავრდება) ⌈вы⌉ругать becoming angry. ციმრ̂ შაჲრი̂ ცელქ ვაჳოხ ჯარბალარ – ციმო თავის ცელქ ბიჭს უჯავრდებოდა.

ჯარიმ ჲჲ **ǯarim** jj ჯარიმა штраф fine. მიხი ჯაჲრმივ ქოთ̣ვიეჼ – მიხი (მიხო) ჯარიმებმა შეაწუხა.

ჯარნი ჲ **ǯarni** j მრ. мн. pl. ჯარა прялка spinnig-wheel. დენი'ჳ-ბუსჷ ჴაჲალე̂ (ჴეჲალე̂) აგ ჯარნი ჳერწჲოშ – დღე და ღამე ზის ბებია ჯარასთან (ჯარას ტრიალით); თხე ჯარნიგო⌈ჳ⌉ ბორბოლ ბჵოგბალი̃ – ჩვენს ჯარას თვალი მოსტყდა.

ჯარნა̃ ჲჵეც ჲჲ **ǯarnã jωe'** jj ჯარას ტარი, თითისტარი веретено прялки spindle. ვუი̃ (ჳუი̃) ჯარნა̃ ჲჵეცსა̃ ჳირწა⌈ჳ⌉, სტევ ქოთ̣ვოჳრ̂? – რა ჯარას ტარივით ტრიალებ, რა გაწუხებს? ნანენ ჯარნა̄ ჲჵეცევ (ჲჵაცნივ) წიგი̂ დაჴი̃ ქოკეხ – დედას ჯარას ტარმა ფეხი გაუსისხლიანა.

ჯა̆რ[1] ბდ **ǯăr**[1] bd ცალი ხელით გაკეთებული გუნდა (ქუმლისა, ხაჭოსი...) комок (толокна, творога...), сделанный одной рукой a ball of curds or oats meal made from one hand. ტირნეს შურ-კალტლო ჳევიჩრ̂ ცუ̃ ჯა̆რნი დარიგბადიე̃ სა̃გო ლაბწიჩრ̂ ბა̆დრინ – ტირინემ რძე-ხაჭოში მოზელილი ქუმლის გუნდები დაურიგა ეზოში მოთამაშე ბავშვებს.

ჯა̆რ[2] ჲ **ǯăr**[2] j ახალგაზრდული შეკრება, შეყრა, მხიარულება ბერიკაობისას молодёжное веселье во время Берикаоба (грузинского народного карнавала) Berikaoba (Georgian carnival when participants are dressed like wild animals). ბირკაცუჲვ თხეჩუ ჯა̆რ გამართოდჲიე̃ – ბერიკებმა ჩვენსა მხიარული ახალგაზრდული შეყრა გამართეს.

ჯაჯღარ დდ **ǯaǯγar** dd ფოცხი грабли rake. ჯაჯღრივ ჲოლ ატ̣აჲშ̂ ვაშარ ჲოლა – ფოცხებით თივა ადვილად გროვდება.

ჯებირ ბდ **ǯebir** bd ჯებირი, დამბა дамба embankment. ალზნენ ალნიგუჲჳ ჯი̄ბრი ოთ̣დიე̃: დოჳე ჲაჴჲალარ ხეცე̂ – ალაზანს ალვნის მხარეს ჯებირები დაუდგეს: გაზაფხულზე ადიდება იცის.

ჯელ⌈ე̂⌉ **ǯel⌈ê⌉** არიქა რა, მიდი რა, გეთაყვა რა, გთხოვ რა, გემუდარები რა, გეაჯები რა давай, ну; пожалуйста; прошу, умоляю I beg you, please (ხმარობენ ქალები употребляют женщины used by women). ჯელ⌈ე̂⌉, მაჲჴი̂ თელ'ალ სო̃! – მიდი რა, პური მაჭამე! ჯელ⌈ე̂⌉, ვოციხალ⌈ე̂⌉, ხი დაცალ სო̃! – წადი რა, წყალი მომიტანე რა! ჯელ⌈ე̂⌉, ო ბალ აჳ ბეკბებალ სო̃! – გეთაყვა, ის ბალი ჩამომიყარე რა! ჯელეთ, ბა̆დრი, ი ჟაბრ̂ გუჲმრი ჩუ ლახკოშ ლატლეთ სო̃! – მიდით რა, შვილო, ამ ცხვრის გომურში შერეკვა მიშველეთ რა! შდრ. ср. comp. ჯალ⌈ე̂⌉ **ǯal⌈ê⌉**.

ჯელელ⌈ე̂⌉ **ǯelel⌈ê⌉** აღმატებითი ხარისხია სიტყვისა превосходная степень слова superlative degree of a word ჯელ⌈ე̂⌉ **ǯel⌈ê⌉**.

ჯერ⸢ე̂⸣ **ǯer⸢ê⸣** ზმნს. нареч. adv. ჯერ сперва, сначала first of all; at first; for now. ჯერ⸢ე̂⸣ ჟე დოთჳა'ეთ, პჟ̃ დაჳ̄ თივათ – ჯერ ცხვარი მოწველეთ და მერე დაისვენეთ; ჯერ⸢ე̂⸣ ცო̄მ დეწე̂ თედუღნი̂ – ჯერ არა უნდა რა თედოს.

ჯერა̃ დდ **ǯerã** dd ჯეირანი джейран Persian gazelle. ჯერნეგო⸢ჳ⸣ კიწკა̃ მჭაცი ჷეღახკე̂ – ჯეირანს პაწია რქები აქვს; ჯერნი შირქიჳ̄ ხეცე̄, შირვანე⸢ჳ⸣ ხუმ დუპჭ და – ჯეირანები შირაქშიც იცის და შირვანში ხომ ერთობ ბევრია.

ჯეჯილ დდ **ǯeǯil** dd ჯეჯილი всходы злачных растений corn shoots; growing corn. ჯიჯლელო⸢ჳ⸣ ლეყვი გუდალ'ე̃ – ჯეჯილში მწყრები გამოჩნდნენ; ჯიჯლალდა⸢ჳ⸣ ლელარ ცო ხილ'უ̂ – ჯეჯილ⸢ებ⸣ში სიარული არ იქნება.

ჯიბ[1] ღღ **ǯib**[1] jj ჯიბე карман pocket. შარვლეხ ში ჯიბ ლაღთი̂ – შარვალს ორი ჯიბე აკერია; ჯორჯის ჯიბი ტოტ დაჳი̃ – ჯორჯიმ ჯიბეში ხელი ჩაიყო; ჯიმშრეს ჯიბა̄ხ ტათებ ლეხორ – ჯიმშერი ჯიბეებში ფულს ეძებდა.

ჯიბ[2] ბდ **ǯib**[2] bd ნაბიჯი шаг step. ესერნა ოპუღგომცი̃ იწატყ ჯიბ ხილ'უგე̂ – აქედან იქამდე ორასამდე ნაბიჯი იქნება; სალთი ქასტეჩრ̂ ჯიბუვ ბოტურ – ჯარისკაცები ჩქარი ნაბიჯით მიდიოდნენ; შიპ ჯიბ ოთჳბა̃ ცო ჭირხეთე'ჳერ ჳო̃, სელხანე⸢ჳ⸣ დოს ეს⸢ჳ⸣ ხილ'ურ – ორიოდე ნაბიჯის გადადგმა რომ არ გეზარებოდეს, აქამდე შეშა აქ იქნებოდა.

ჯიგარ დდ **ǯigar** dd 1. ჯიგარი (საქონლის გულ-ღვიძლი და ფილტვები) ливер innards (animal heart, liver, lungs). ბაზრე ჟე̃ ჯიგარ დეხკლარ – ბაზარში ცხვრის ჯიგარი იყიდებოდა. 2. გადატ. перен. fig. ჯიგარი, კარგი, ერთგული, უღალატო, სანდო, საიმედო (ადამიანი) хороший, верный, свойский, надёжный (человек) reliable, safe, trustworthy. ჯიგარ სტაკ ვა ლესტო̂ – ჯიგარი კაცია ლესტო.

ჯილაგ ღღ **ǯilag** jj ჯილაგი, ჯიში порода breeding. პეტოს ყარბაღულ ჯილგუ̃ დო̃ იცნორ (ეღცნორ) – პეტოს ყარაბაღული ჯიშის ცხენი ეყიდა; ჟაბრ̂ ჯილგუხ ბაღწუ̂ – ძროხა ჯილაგს მისდევს (ემსგავსება).

ჯილდო̂ დდ **ǯildô** dd 1. ჯილდო премия, награда reward; award. ზორაღჩო̂ კნათინ ჯილდუღ თელ'ი̃ – კარგ ბიჭებს ჯილდოები აძლიეს. 2. სანაძლეო пари bet. კნეთივ სტენმაქ დიხკე̃ ჯილდუღ? – ბიჭებმა რაზე დადეს სანაძლეო? ვუნე (-უნე) ჯილდოხ პაღჩუ̂ შუ̃, მჭალ ხილ'ალ – რაც სანაძლეოში გერგებათ, საერთო იყოს.

ჯიჼ ბდ **ǯī** bd ჯინი (წნელისგან მოწნული დიდი კალათა ნაკელის საზიდად ბაღჩაში) джини, заготовленная из прутьев большая корзина для перемещения навоза в бахчу wide basket for carrying cattle manure. სასუქ ვენკი ჲაჸანაჲნ̂ ბაჲსკოხ ჯიჼ ბიხნას – სასუქის ვენახში შესატანად ბასიკოს ჯინი ვთხოვე.

ჯირკვალ ჲჲ **ǯirḳval** jj ჯირკვალი железа gland. ცო̄მ დაყრეხ ჯირკვლი ჲოხკჲალიჼ ბა̌დრენ ჭყემპოხ – უჭმელობისგან ჯირკვლები გაუჩნდა ბავშვს ყელში.

ჯიშ ჲჲ **ǯiš** jj ჯიში род, вид, происхождение breeding. *ჯი̄შ ჲეთხაჲჷ თავბახ ჲებწლაჲნ̂*, ლივა̂ – *ჯიში თექვსმეტ თაობას მიჰყვებათ*, ამბობენ.

ჯიშ-ჯილაგ ჲჲ **ǯiš-ǯilag** jj ჯიში და ჯილაგი род (человеческий) breeding (from mother's or father's side). ლე ჯიშ ცო ლალაჲ ი ვაჸგოჸე̄, ლე ჯილაგ – არც ჯიში უვარგა ამ ბიჭს და არც ჯილაგი.

ჯიყო̂ ბდ **ǯiqô** bd ჯიხვი тур Ibex. ჯიყო̂ მჭაცოჼ ყაჼწ ბაჲრქვეჼ ბა – ჯიხვის რქის ყანწი ბარაქიანია.

ჯიჯ⌈ი̂⌉ დდ **ǯiǯ**⌈î⌉ dd ჩიჩია, ხორცი (ბავშვის ენაზე) мясо (на детском языке) meat (on child's language).

ჯიჯაყ ჲჲ **ǯiǯaq** jj ჯიჯლიბო, ბიბილო гребешок у птицы bird's comb, crest. ი მამლეგო ჲეხკსაჼ დაცარკალდჲაჲლნ̂ ჯიჯაყ ჲა – ამ მამალს სავარცხელივით დაკბილული ჯიჯლიბო აქვს. შდრ. ср. comp. ბიბილო̂ **bibilô**.

ჯიჯბაყ დდ **ǯiǯbaq** dd იხ. см. see. ბოძკიჼტ **boʒḳīṭ**. ე ყორენ ჯიჯბაყი დეწე̂ – ამ ვაშლს (ვაშლის ხეს) ბოძკინტები ესაჭიროება.

ჯმუხ, ჯმუყ **ǯmux**, **ǯmuq** ჯმუხი коренастый stocky. იმიძევლარიჼ გიუჲრგი̂, აი, ო ჯმუყ სტაკოხ ვარ თარ́ლ‘ენ̂ – იმედიძე გიორგი, აი, იმ ჯმუხ კაცს ჰგავდა.

ჯოგ ჲჲ **ǯog** jj ჯოგი, ხროვა табун; стая herd, flock. კიკლიჼჸალო̂ დოჼ ჯოგი ჲალორ დგარდგარაჲნ̂ – ქვევიდან ცხენების ჯოგი მოდიოდა თქარა-თქურით; ბაჲრთ ჯოგუვ ქე დაყიჼ – ნადირის (მგლის) ხროვამ ცხვარი შეჭამა.

ჯომარდ **ǯomard** ჯომარდი, გულადი, ყოჩაღი проворный, удалый, смелый courageous, brave. ფორე̂ ჯომარდ ვაე̄, ჯომარდეხ მა̄ ბჭა იმედ ჲა სტაკგო⌈ჸ⌉ – ფორე ჯომარდია და ჯომარდისა ⌈კი⌉ ყოველთვის იმედი აქვს კაცს.

ჯორ დდ **ǯor** dd ჯვარი крест cross. შდრ. ср. comp. ხატ **xaṭ**.

ჯორ დ|არ **ǯor d|ar** გრდ. прх. trans. დაქორწინება (ქორწინდება), ჯვრის დაწერა венчаться, сочетаться браком get married; having church wedding. ასა̄, ევასა̄ ათას ცხრაას ტყავორ́ლ‘ეჲტ შაჲრი̂ ენკენ ბათ̦ ტყაჲეთხე[ჳ] დირათხ ქალქი[ჳ] ჯორ – მე და ევა ათას ცხრაას ოცდაჩვიდმეტი წლის სექტემბრის ოცდაექვსში დავქორწინდით ქალაქში (თბილისში); გიგოს ჯორ დარეხ ბშარბახრათხ – გიგოს დაქორწინებას დავესწარით.

ჯორ|დ|აწიჼ **ǯor|d|aç̣ĩ** ჯვარდაუწერელი, ჯვარდაუწერლად невенчанный, без венчания without church wedding.

ჯოყარ ჲჲ **ǯoq̣ar** jj კაჭახი стебли засохшего бурьяна sunflower stalks. კნათივ ჯოყრა̄ხ წე ლათჲიერ – ბიჭებმა კაჭახ[ებ]ს ცეცხლი წაუკიდეს.

ჯოჯო̂ დდ **ǯoǯô** dd ჯოჯო, ხვლიკის მსგავსი ქვეწარმავალი ящерицеобразное пресмыкающееся Caucasian agama lizard. მელ‘ჳაჭქჼჩო[ჳ] ათვსტარლორჼ ჯოჯუჲ დალორ – ირგვლივ ყველგან ჯოჯოები ამოდიოდნენ მიწიდან.

ჯოჯხითა̄ ჲჲ **ǯoǯxitā** jj ჯოჯოხეთი ад hell. ჯოჯხითი̂ ლოჲალოჳრ̂, იშ ათვუშლიკაც ჲაჲნი̂! – ჯოჯოხეთში წახვიდოდე, ამისთანა მატყუარა რომ ხარ! გონე[ჳ] ხილ‘, ცოჳ[ე̂] ჯოჯხითაჲში̂ სივჳ ჲისუ̂ ჳოგო[ჳ] – ჭკუაზე იყავი, თორემ ჯოჯოხეთ[ებ]ი აქეთ დაგრჩება.

ჯუბ ჲჲ **ǯub** jj ჯუბა, დედაკაცების შალის ტანსაცმელი женское платье из шерсти women’s wollen dress / gown. ქიქოც ფსტეივ ჯუბი ჲეფხორ – წინათ დიაცები ჯუბებს იცვამდნენ; აგას ჯუბახ კაჲტი̂ თაკჼ – ბებიამ ჯუბას ნაჭერი დააკერა.

ჯულაბ ჲჲ **ǯulab** jj ჯულაბი (სასაქმებელი ზეთი) слабительное масло Castor oil. ალიქსი̂ ჯულბევ დელე[ჳ] ვასტჼ – ალექსი ჯულაბმა ტანში (კუჭში) გახსნა.

ჯუჼჯყუჼჯუჲ ჲ **ǯũǯqũǯuj** j მრ. мн. pl. ძველმან[ებ]ი старьё old rags. ცო ხეც სოჼ, სტენნ გაგოჲრ̂ აგას ე ჯუჼჯყუჼჯუჲ – არ ვიცი, რისთვის ინახავს ბებია ამ ძველმან[ებ]ს.

ჯუქ-ჯუქ **ǯuk-ǯuk** ჯუქა-ჯუქა, ქათმების მოსახმობი ძახილი слово, приманивающее кур chik! chik! (to hens). *ჯუქ-ჯუქაჲნო*, ჲუღჼლათერ აგ ქოთმიგრ̂ – *ჯუქ-ჯუქო*, ეძახდა ხოლმე ბებია ქათმებს.

ჯუღურ **ǯuγur** ულამაზო, შეუხედავი некрасивый, невзрачный ugly looking. ბაყეც და, ესმაჼ ჯუღურ ჲოჳ ჲა, მა̄ ოჯხენაჲნრ̂ იცხუხ ლაზივხ (ლაზეჲვხ) ცომენა̄ ქორროდმაკე̂ შუჼ – მართალია, ესმა ულამაზო გოგოა, მაგრამ ოჯახისთვის მა-

გაზე კარგს ვერავის ნახავთ; ზაქარუჲნ ჯუღურ ჩხიჼდრი ჴაჩეჼ – ზაქროს ულამაზო წინდები ერგო.

ჯუღრა დ|ა̄ხარ **ǯuγra d|āxar** იგივეა, რაც то же, что the same as. ჯუღარ|დ|არ **ǯuγar|d|ar**.

ჯუღარ|დ|არ **ǯuγar|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაუშნოება (⌈გა⌉აუშნოებს) ⌈с⌉делать некрасивым, невзрачным to become ugly looking. ბეჯ დაჰ ლარკრევ კატრ̂ დენიც დაჰ ჯუღარჲიეჼ – თმის გაკრეჭამ კატო მთლად გააუშნოვა.

ჯღაბნა|დ|არ, ჯღაბნო|დ|არ (დაჯღაბნა|დ|არ, დაჯღაბნო|დ|არ) **ǯγabna|d|ar, ǯγabno|d|ar (daǯγabna|d|ar, daǯγabno|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ჯღაბნა (⌈და⌉ჯღაბნის) ⌈на⌉писать каракулями scrawiling. სე კაწკუჲჩრ̂ ვაშას ჯღანბოდო – ჩემი პატარა ძმა ჯღაბნის.

ჯღართ დდ **ǯγart** dd ჩხართვი кедровка orn mistle-thrush. ჯღართოვ ბენე⌈ჰ⌉ გაგნი ჲიხკე'ნჷ̂, ჴეჼ ბა̆დრია̄ დახიჼ – ჩხართვმა ბუდეში კვერცხები დადო და მერე ბარტყები გამოჩეკა; ჯღართო̄ხ ქუჲრი̂ დაწურ – ჩხართვებს ქორი დასდევდა.

ჰ

ჰაჲ **haj** ავდებ. იხ. пренебр. см. by m. f. see ე⌈ჰ⌉ **e⌈h⌉**. ჰაჲ ვუხ (~უხ) ნეკ დანრ̂ ჰოგო, ცო̄მ თეტრ̂! – ეს რა დანა გქონია, ვერაფერსა ჭრის!

ჰაჲდა **hajda** შორისდ. межд. inter. 1. ჰერი! წავედით! წავიდეთ! Тронулись! Let's go. მიხლეს გი̄ ნაბა'დჷ̂, ბჵაკანა̄ ჲოლ̥ი'ნჷ̂, ჰაჲდა, ჺამბარჩეგუჲჰი̂! – მიხეილმა ნაბადი და გუდა ზურგზე აიკიდა და, ჰერი, ალაზნისთავისკენ! 2. მოუსვი ⌈აქედან⌉! გაცი ⌈აქედან⌉! Вон ⌈отсюда⌉! Поди прочь ⌈отсюда⌉! Get lost! ჰაჲდა, თუყჷ̂ შჷჼ აჲფშეხ ჺებახკარ! – გაცით ⌈აქედან⌉, გეყოფათ ტყუილად სხდომა!

ჰაჲრო⌈მ⌉პლა̃ ჲჲ **hajro⌈m⌉pḷā̃** jj თვითმფრინავი самолёт, аэроплан plane. ჴაჼ პოვლჷ̂ ჰაჲრო⌈მ⌉პლანევ საფრაჼგით ვუჲტჷ̂ – ხვალ პავლე თვითმფრინავით საფრანგეთში მიდის.

ჰაჲშტაჭ, ჰაჲშტიჭი̂ **hajšṭač̣, hajšṭič̣î** აგდებ. იხ. пренебр. см. by m. f. see იშტაჭ, იშტიჭი̂ **išṭač̣, išṭič̣î**. ჰაჲშტაჭ დაკრეჼ ჴალო̂ მოჴ ჲაჲჷრა სოჼ? – მთლად ასე გულიდან როგორ ამომაგდე?

ჰაჲშტი̂ **hajšṭî** აგდებ. იხ. пренебр. см. by m. f. see იშტ **išṭ**.

ჰაჲშტი **hajšṭi** კარგი? ჰო? Хорошо? Ладно? Ok? კინო̄ხ ჲიკლეს, ჰაჲშტი? – ჰაჲშტიჸ! – კინოში წამიყვანე რა, კარგი? – კარგი!

ჰაჲშტიჸ **hajšṭi’** კარგი! ჰო! თანახმა ვარ! Хорошо! Ладно! Согласен! Добро! Ok, I agree. სიმიჼდ გათოჷნადოშ ლატალ სოჼ, ჰაჲშტი? – ჰაჲშტიჸ, ლაჲტას ჴოჼ! – სიმინდის გათოხნაში მიშველე რა, კარგი? – კარგი, გიშველი!

ჰაერ ჲ **haer** j ჰაერი воздух air. ლახშა̄ხ ჲათვხეჩო̂ ჰაჲრეჼ ბუღ ლათ̥ე̂ – დაბლობებში ცხელი ჰაერის ბუღი დგას.

ჰაჲრეწიჼ **hajrec̣ĩ** უჰაერო[დ] без воздуха without air. ადმენენ ჰაჲრეწიჼ ცო დახმაკე̂ – ადამიანი უჰაეროდ ვერ ცოცხლობს.

ჰაკუჲრი̂ **haḳujrî** მრ. იხ. мн. см. pl. see ჰიკ **hiḳ**.

ჰალო̂ დ **halô** d ჰალვა халва halva. *ვოლ, ჰალ დავჼ ლო ვაჲეჲნო̂!* – ალ’ორ სოგო̂ პაპრა̄ მიტოს ათხ ქაუ̌თარლარ სკოლი იხოშ – *წამო, ჰალვის სანახავად წავიდეთო!* – მეტყოდა ხოლმე პაპაშვილი მიტო, როცა ქავთარიანთ სკოლაში დავდიოდით.

ჰალ̥უჼ (ჰალ̥ოჼ)[1] **hal̥ũ (hal̥õ)**[1] ალალი, ღვიძლი родной blood relative. ი სეჼ ჰალ̥უჼ დადვაშო̂ ვა – ეს ჩემი ღვიძლი ბიძაა (მამის ძმაა).

ჰალ̥უჼ (ჰალ̥ოჼ)[2]: ჰალ̥უჼ (ჰალ̥ოჼ) დ|ა **hal̥ũ (hal̥õ)**[2]: **hal̥ũ (hal̥õ) d|a** ალალი[ა შენზე, მასზე] Бог отплатит (за добро) truthful; simple-hearted. ე ჷუნალ ჰალ̥უჼ და ისკუჲნ – ეს გასამრჯელო ალალია ისაკოზე.

ჰამბა|დ|ალარ **hamba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ამება (ეამება), სიამოვნება чувствовать удовольствие, иметь приятное ощущение to please; pleasure. ზორაჲშ ჰამბალა სოჼ ი ამბუჲ – ძალიან მსიამოვნებს ეს ამბავი.

ჰამბა|დ|არ **hamba|d|ar** გრდმ. прх. trans. ამება (აამებს), გახარება угодить to pease; to make happy. წინუსეს ოჷუვ ჰამბადიეჼ სოჼ (სონ), მე̄ ჩხიჼდრი დალ‘იჼ სოჼ – პატარძალმა იმით მაამა, რომ წინდები მომცა; ბა̆დრივ ნანენ ჰამბადო – ბავშვები (შვილები) დედას აამებენ (ახარებენ); აჴ ნანენ ჰამბადო̄ – შენ დედას აამებ

(ახარებ); ჰამბადო̿, დახეჸ დეწე̂ ნანენ შარი̃ ბჳ̌დრი – აამებენ (ახარებენ) და იმიტომ უყვარს დედას თავისი ბავშვები (შვილები).

ჰამბა|დ|ა̃ **hamba|d|ã** გრდმ. прх. trans. გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჰამბა|დ|არ **hamba|d|ar**. ჰანე, ვოლალ ბაბუჲნ ჰამბადა̃! – აბა, მოდი რა პაპას საამებლად! ლეჸ სო̃ ლაზირჩ̂ ყოფქცევევ უჩიტლენ ჰამბადა̃ – მინდა კარგი ყოფაქცევით მასწავლებელს ვასიამოვნო.

ჰამბა|დ|უჲნი̂ **hamba|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. საამო, მაამებელი (ის, ვინც ან რაც აამებს), გასახარი приносящий нечто приятное, радостное, то[т], что (кто) приносит нечто приятное, радостное pleasant. სო̃ ჰამბადუჲნი̂ ცომენა̄ ხილʼე̃ – ჩემი მაამებელი არავინ აღმოჩნდა; ჰო̃ ჰამბადჲუჲნი̂ ამბუჲ ჲა სოგო – შენი საამებელი ამბავი მაქვს.

ჰანე′^{1} **hane′**^{1} აჰა на well, here you are! ჰანე′, საჩუქარ დეჸნას ჰო̃! – აჰა, საჩუქარი მოგიტანე!

ჰანე′^{2} **hane′**^{2} აბა ну-ка well. ჰანე′, დახენთვაჲ! – აბა, წავედით!

ჰა̃კალ ჲჲ **hãḳal** jj ასკილი шиповник dog-rose. პეხკჲიქჩ̂ ჰა̃კლე̃ წვე̃ ჟინა̃ წომოლ ბა – მოხარშული ასკილის წვენი თირკმლების წამალია.

ჰა̃ლ̥უ̃, ჰა̃ლ̥ო̃^{1} **hãl̥ũ, hãl̥õ**^{1} მშვიდი, წყნარი, უწყინარი необидчивый, спокойный, скромный quiet; inoffensive. მიტჩ̂ ჰა̃ლ̥უ̃ სტაკ ვა – მიტო მშვიდი (წყნარი) კაცია; ჰა̃ლ̥უჩ̂ დონმაქ ბჳ̌დრა̄ლე̃ ფსტი ხებჟოდჩ̂ – მშვიდ ცხენზე ბავშვებიან დიაცებს სხამენ.

ჰაპტი̃ **hapṭĩ** ქორთვა, ახალი, ნედლი свежий fresh; new; tender. ნინუჲნი̂ ჰაპტი̃ჩ̂ ჭარეხ ცო̿მ თელʼე̂ მათხე[ჰ] – ნინოს ნედლ თევზს არაფერი ურჩევნია ქვეყანაზე; მაჲპი̂ თხა ჰაპტიჩ̂ ნაჩხცი̃ ჲაჲყრათხ – პური დღეს ახალ ყველთან ვჭამეთ.

ჰაპტოლ ჲ **hapṭol** j სიახლე, სინედლე свежесть newness; freshness. ოპუხ ე სიმინდო̃ ტარჩ̂ თელʼე̂ ჰაპტლევ – იმას ეს სიმინდის ტარო სჯობს სინედლით; ე დითხ თიში̃ დეწე̂ ხილʼა̃, ჰაპტოლ ცო გუ – ეს ხორცი ძველი უნდა იყოს, სიახლე არ ეტყობა.

ჰარამ **haram** არამი то, что приобретено нечестным путём ill-gained, illicit. ჰარამ ბაკალ წყე ჭყემპო[ჰ] ბჭიპბისუ̄, სტაკ დაჰა̄ ვახ̦ოვჩ̂ – არამი ლუკმა ერთხელ ყელში გაეჭედება და დაახრჩობს კაცს.

ჰას **has** აგდებ. იხ. пренебр. см. by m. f. see ის **is**. ჰას ჩუ ვაჸითუჲნი̂ სტაკ ცო ვა! – ეგ შინ შემოსაშვები კაცი არ არის!

ჰაშტ⌈რ⌉უჼ **hašṭ⌈r⌉ũ** აგდებ. იხ. пренебр. см. by m. f. see იშტ⌈რ⌉უჼ **išṭ⌈r⌉ũ**.

ჰაშტ⌈რ⌉უჼჭ **hašṭ⌈r⌉ũč̣** აგდებ. იხ. пренебр. см. by m. f. see იშტ⌈რ⌉უჼჭ **išṭ⌈r⌉ũč̣**. ჰაშტ⌈რ⌉უჼჭ ჭორიკჼ მოჰკ ჲალო ის ჰქჼ ჲოჰ! – მთლად ასეთი ჭორიკანა როგორ არის, ნეტავი, ეგ შენი გოგო!

ჰაჸ **ha’** ნაწილაკი частица part. ჰო, კი, დიახ да yes. ვალუჲა სოციჼ ჰუნლო̂? – ჰაჸ, ვალოს! – მოდიხარ ჩემთან ტყეში? – ჰო, მოვდივარ! იხ. см. see ˜აჸჼ **˜a’ã**.

ჰაჸთაბუჲმაქ **ha’tabujmak** ჰო-არაობა да и нет; и да, и нет; то да, то нет yes or no.

ჰაჸთაბუჲმაქ დ|არ **ha’tabujmak d|ar** ყოყმანი (ყოყმანობს) сомневаться hesitation. იმიძევოს ჰაჸთაბუჲმაქ დოე̄, თხალომციჼ ცო ხეჸე̂ თხოჼ, ჲოჰ თელ‘უჲ თხოჼ ლე ცო – იმედიძე ყოყმანობს (ჰო-არაობს) და დღემდე არ ვიცით, ქალს გვაძლევს, თუ არა.

ჰაჸი, ჰაჸიე **ha’i, ha’ie** ნაწ. част. part. იცი შენ? Знаешь ты? You know? ჲალო′ეს, ჰაჸი, თეფხოს ჰოჼ! – იცი შენ, მოვალ და გცემ!

ჰაჸი′ **ha’i′** ნაწ. част. part. ხომ? Да же? Are you? ყარ ჰექლა, ჰაჸი′? – წვიმას აპირებს, ხომ? ფხი შარლუჼ ვაჰო̂, ჰაჸი′? – ხუთი წლისა ხარ, ხომ?

ჰა̆ლო̂ **hălô** ზმნს. нареч. adv. დღეიდან მეათე დღეს в десятый день с сегодняшнего on the tenth day from today. ჰა̆ლო̂ შირიქ ვუჲტას – დღეიდან მეათე დღეს შირაქში მივდივარ.

ჰა̆ლო̄ ჲ **hăლō** j დღეიდან მეათე დღე десятый день с сегодняшнего the tenth day from today. ჰა̆ლო̄ იტლოღჼ დე და – ჰა̆ლო̄ მეათე დღეა; ჰა̆ლო̄ იჯ საქმუნაჲნო̂ ჩაჯ ჲა – დღეიდან მეათე დღე ამ საქმისთვის შორსაა; ჰა̆ლო̂ ქე დეწეთხ ჰაბდჼ – დღეიდან მეათე დღეს ცხვარი (ფარა) უნდა დავძრათ.

ჰა̄ვ ჲჲ **hāv** jj ჰავა климат climate. ფიჭვა̄რეჩო̂ ადგილ ჰავევ (ჰავას) ფჰათუჲ დენოჲო̂ – ფიჭვნარის ჰავა ფილტვებს არჩენს; სიცხხორშა̄ლეჩო̂ ჰავეხ (ჰავახ) ჯერლ‘ისო̂ – ციებიანი ჰავისა მეშინია.

ჰერ ჲ **her** j იერი, სახე, შესახედაობა вид, ⌈об⌉лик, лицо appearance. სე ვაჰგო დენიჸ სე დადეჼ ჰერ ჲა – ჩემს ბიჭს მთლად მამაჩემის იერი აქვს.

ჰერწო̂ დდ **herçô** dd ქვაბი котёл, кастрюля pot. თხე ბაბლარ ახალქალქირჷ წასტჷ ჰერწელჩ ჴეჸრალო̂ – ჩვენს პაპებს ახალქალაქიდან სპილენძის ქვაბები მოჰქონდათ თურმე; ჰერწნი⌈ჸ⌉ წვჷ ტყოც ჲისერ – ქვაბში წვენი კიდევ დარჩა; ჰერწელჩჷ ბუხი ჸალ თეგდითათ! – ქვაბების ძირები შეაკეთებინეთ! ოჯუს ჰერწნჷ ბუხ ჸალ თაგბიჷ – მან ქვაბის ძირი შეაკეთა; მამოს ჰირწნი̂ შურ ჲოთჷ – მამიდამ ქვაბში რძე ჩაასხა.

ჰიმო̂ დდ **himô** dd ლოკოკინა улитка snail. ჰიმუჲნი̂ კატკოშ ლელარ ხეცე̂ – ლოკოკინამ ნელა იცის სიარული; ჰიმუჲნმაჷ ქოკ ოთბალჷ აგეგო⌈ჸ⌉ – ლოკოკინაზე ფეხი დაედგმევინა ბებიას.

ჰიკ ჲჲ **hiḳ** jj ტარი, სახელური ручка, рукоятка handle. დიკენ რცხილჷ ჰიკ თაგჲითნას მეზობლეგო̂ – ცულისთვის რცხილის ტარი გავაკეთებინე მეზობელს; ბარიგო⌈ჸ⌉ ლაზჷ ჰაკუჲრი̂ ცო ჲაჸე̂, ტოტი ჺერ ჲავოჲო̂ – თუ ბარებს კარგი ტარები არა აქვთ, ხელებს ათუჭებენ; ჰერწო̂ დაფხჷ და, ხენ ჰიკევ ეცათ სო! – ქვაბი ცხელია, ხის სახელურით გადმოიღეთ!

ჰო̄ბ: ჰო̄ბ ალ'არ (ლევ|დ|არ) **hōb: hōb al'ar (lev|d|ar)** გრდმ. прх. trans. დათანხმება, ჰოს თქმა дать (давать) согласие, соглашаться, согласиться, говорить (сказать) *да* agreement, saying yes. ნასტ ჰო̄ბ ალ'ჷ სოგო̂ ჲეწრეს – ძლივს ჰო (თანხმობა) მითხრა შეყვარებულმა.

ჰუვ დდ **huv** dd თესლი, კურკა семя; косточка seed, stone. ყაჲრფზჷ ჰუვ ჴიბლნათხ პოვლეგო̂ – საზამთროს თესლი დავაბარეთ პავლეს; ჰუვინ ლაფსიშ გაგდარ დეწე̂ – თესლ⌈ებ⌉ს მშრალად შენახვა უნდა; ჴელუჲნაჲნო̂ ოჯარ ჰუი (ჰუვი, ჰუერჩ) გაგოდო̂ – მერმისისთვის ისინი თესლ⌈ებ⌉ს ინახავენ; ე ბაჯჷ ხახო̂ ბაჷ, ჰუელ ზორაჲში̂ ლაზჷ ხილჷ – ეს მსხვილი ხახვია და სათესლედ ძალიან კარგი იქნება.

ჰუვ ლაქ|დ|არ (ლექ|დ|არ) **huv lakdar (lekdar)** გრდმ. прх. trasn. ⌈და⌉თესვა (⌈და⌉თესავს) ⌈по⌉сеять sowing. თხა ჰუვ ლაქდარ ცო ჴაცენო̂ ივნენ – დღეს დათესვა ვერ მოუსწრია ივანეს.

ჰუვ ჴასარ (ჴეფსარ) **huv qasar (qepsar)** გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. თესლის დაყრა, მობნევა (თესლს მოაბნევს), მოთესვა ⌈раз⌉бросать семена, ⌈по⌉сеять scattering seeds hither and thither. ყარ დაჸ ჲიჴჩე⌈ჸ⌉ლოლჷ ჰუვ ჴასო'ეთ ვაჲ, ტატეჩო̂ აფსტარლო⌈ჸ⌉ ატაჲში̂ ჸალ დაჲტუ̂, ხარბადო – წვიმის გადაღების მერე მოვთესოთ, სველ მიწაში თესლი ადვილად გაღივდება, იხარებს.

ჰუჲ **huj** შორისდ. межд. inter. ჰაუ! (ქორის გასაგდები შეძახილი) Гуй! (возглас для удаления ястреба) Shoo (to hawk). წიწლი დაშ, *ჰუჲ-ჰუჲაჲნრ̂*, ჲუდაჼლათერ ა̄გრ̂ – წიწილების ყოლისას, *ჰაუ-ჰაუო*, იძახდა ხოლმე ბებია.

ჰუპა **hup̣a** შორისდ. межд. inter. ჰოპა! опля! oho! (возглас при взятии ребёнка на руки) მაცმე̄ ბა̌დერ ლაჯიში̂ ჰ̦ალ ევოდრ̂, ლივი̂, *ჰუპა, ჰუპაჲნრ̂!* – როცა ბავშვს მაღლა (ხელში) იყვანენ, ამბობენ, *ჰოპა, ჰოპაო!*

ჰ̦

-ჰ̦ -h̦ 1. კავშ. союз conj. თუ если conj. ქალიქ ვუჲტას, ლეცეჰ̦ ჰ̦ოჼ, ვოწლიბ სოხ – ქალაქში (თბილისში) მივდივარ, თუ გინდა, გამომყევი; ბაყეჷ ჲაჭოჼ გამოცდ ჩაბარბადჲიქჼ კაცობრიობას სტალინიზმე (ჩაბარბადჲინოჰ̦!)... – მართლა დიდი გამოცდა ჩააბარა კაცობრიობამ სტალინიზმში (თუ ჩააბარა!)... (არსენ ბერთლანი). 2. ess. თხუთმეტი ლოკატიური ბრუნვიდან ერთ-ერთის ფორმანტია, რომელიც სადღეისოდ პრაქტიკულად შენარჩუნებულია მხოლოდ მომდევნო ხმოვნის წინა პოზიციაში формант одного из пятнадцати локативных падежей, сохранившийся практически только в позиции перед последующим гласным this is the marker / formant among one of the fifteen locative cases, which today can only be seen in the pre position of the following vowel. სე ფჰ̦ეჰ̦ ლაზნნ̄ და – ჩემს სოფელში კარგია; ალნი⌈ჰ̦⌉ ლაზნნ̄ და – ალვანში კარგია.

ჰ̦ა **h̦a** მაშ, მაშასადამე, მაშინ тогда, а что, а что же thereby, consequiently. ჰ̦ა მათხ მიჩუხ იხრ̂? – მაშ, მზე სად ამოდის? ობი ცო დალოჰ̦ე̂, ჰ̦ა იხოთ ვაჲ – თუ ისინი არ მოდიან, მაშინ ვიაროთ (გზას გავუდგეთ)! ჰ̦ა ვუხ (~უხ) თაგდოს?!. – მაშ, რა გავაკეთო?!.

ჰ̦ა: ჰ̦ა ცუჲ **h̦a: h̦a cuj** მაშ, არ?.. მაშ, არა? так, нет? Значит, нет? Well, you say no? ჰ̦ა ცუჲ ლაჲტაჰ̦ სოჼ? – მაშ, არ მიშველი?

ჰ̦აბ|დ|ალარ (ჰ̦ებ|დ|ალარ) **h̦ab|d|alar (h̦eb|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. მოხსენიება (⌈მო⌉იხსენიება) ⌈у⌉поминаться be mentioned; be remembered. აგ თხოცჼ (თხეჩუ) ლაზიში̂ ჰ̦ებლა – ბებია ჩვენთან (ჩვენში) კარგად მოიხსენიება. 2. ხსენება (უხსენდება) ქალ-ვაჟის გარიგებისას mention someone while arranging marriage. მარიხრ̂ ვაჴონ სეჼ ძმისწულ ჴებლაჲანრ̂ – მარეხის ვაჟს ჩემი ძმისშვილი უხსენდება თურმე.

ჴაბარ (ჴებარ) **ḩabar (ḩebar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ადგილიდან დაძვრა (დაიძვრება), წასვლა, გამგზავრება, აშლა тронуться с места, отправиться (в путь) to move; departing; setting off. ალნობი, ცჴა გეფს ბა, ვუნე̄ (ˉუნე̄) ჴალ ჴაბიჼ ლაუ̆მუ̂ – ალვანელები, ერთი კვირაა, რაც დაიძრნენ მთაში (მთისკენ); ჟე დროჴეჸ ჴაბიჼ – ცხვარი დროზევე დაიძრა. 2. ამა თუ იმ მოვლენის, ან ქმედების დაწყება (დაიწყება), ამოვარდნა (ქარისა) начаться (о том или ином явлении, действии), подняться (о ветре) to begin certain action; to begin wind blowing. ჴალორ̂ ფშელჲალოჼ, ყარ ჴაბიჼ – აცივდა, წვიმა დაიწყო; მოხ ჴაბიჼ – ქარი დაიწყო (ამოვარდა). 3. გადატ. перен. fig. ტკივილის დაწყება (ტკივილი დაიწყება) начинание боли start aching. ქორთრ̂ ჴაბიჼ ნინუჲნ – თავის ტკივილი დაეწყო ნინოს.

ჴაბაჼ (ჴებაჼ) **ḩabã (ḩebã)** გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჴაბარ (ჴებარ) **ḩabar (ḩebar)**. ჩუხუჲნ ჴაბაჼ ლეჸეგე̂ – ბატკანს (ბატკნის ფარას) უკვე აშლა უნდასავით.

ჴაბ|დ|არ (ჴებ|დ|არ)[1] **ḩab|d|ar (ḩeb|d|ar)**[1] გრდმ. прх. trans. დაძვრა (დაძრავს) გასამგზავრებლად, წასაყვანად отправить в путь to get ready for deaprting. ნაქტრელეჼ დეთ̦რი ჴაბდიეჼ დაქდაჼ – ბინიდან მეწველი ცხვარი დაძრეს საძოვრად; ჟე დროჴეჸ ჴაბდებათ! – ცხვარი დროზევე დაძარით!

ჴაბ|დ|არ (ჴებ|დ|არ)[2] **ḩab|d|ar (ḩeb|d|ar)**[2] გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉ხსენება (⌈გა⌉იხსენებს), ხსენება, მოგონება, მოხსენიება напомнить; вспомнить, вспоминать, упомянуть (усопшего) to remember, to mention. ვეჼ მელ’ოშ დაჲვნიშიაე̄ ჴაბდიეჼ – ღვინის სმისას მიცვალებულებიც მოიხსენიეს; ილკუჲგრ̂ სეჼ დოშ მა ჴაბოდრ̂ – ილიკოს ჩემი სიტყვა არ მოაგონო.

ჴაბ|დ|აჼ (ჴებ|დ|აჼ) **ḩab|d|ã (ḩeb|d|ã)** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჴაბ|დ|არ **ḩab|d|ar**. ისე ის ადმიეჼ ჴაბდაჼ ცო ლეჸ სოჼ – აქ მაგ ადამიანის ხსენება არ მინდა.

ჴაბზ **ḩabz** აცხა! (კატის გასაგდები შეძახილი) Габз! (возглас для удаления кошки) Shoo! (to cat). *ჴაბზაჲნრ̂*, კოტოგრ̂ ლივი̂ – *აცხაო*, კატას ეუბნებიან; *ჴაბზ* ალ’ალ ის კოტიგრ̂, დაჴ ქოთ̦ჲიეჼციჴრ̂ – *აცხა* უთხარი მაგ კატას, აკი შეგაწუხა.

ჰ̦აგე′ **ḩage′** ნაწ. част. part. ⌈თუ ეს არა⌉, მაშ?.. ⌈თუ ასე არა⌉, მაშ?.. ⌈если не это⌉, то?.. ⌈если не так⌉, то?.. what else if not this one? სჷ აზრ ცო წონალაჰ̦ ჰ̦ოჼ, ჰ̦აგე′, აჰ̦ მოჰ̦ დაკლივა? – თუ ჩემი აზრი არ მოგწონს, მაშ, შენ როგორ ფიქრობ?

ჰ̦აგეგ **ḩageg** ჰაგეგ! Гагег! Shoo! (to dog). (ძაღლის გასაგდები შეძახილი возглас для удаления собаки). *ჰ̦აგეგ* დოშ ბასტბინას მეზობლჼ ფჰ̦უ – „ჰ̦აგეგ“-ის ძახილით მოვიშორე მეზობლის ძაღლი.

ჰ̦ადარ|დ|არ **ḩadar|d|ar** გრდმ. прх. trans. დანარცხება (⌈და⌉ანარცხებს), ღონივრად დარტყმა, შემოკვრა сильно ударить (оземь), треснуть hur-ling to the ground; hitting. მათოს მარ̃ლ‘ოხ ღოჯ ჰ̦ადარჲიჼ ვაქენ – მათომ (კაცის სახელია) ცხვირზე ჯოხი შემოჰკრა ვაქას.

ჰ̦ადედო̂ **ḩadedô** ჰადედო! Гадедо! Hadedo! (ძროხის გასაგდები შეძახილი возглас для удаления коровы Shoo (to cows).

ჰ̦აჲდრა̄ხ **ḩajdrāx** ზმნს. нареч. adv. სადღაც ამას წინათ, სადღაც ამას წინებში где-то недавно somewhere recently. ჰ̦აჲდრა̄ხ დოს დჼ ვარასრ̂ – სადღაც ამას წინებში შეშის დასამზადებლად ვიყავი; ჰ̦აჲდრა̄ხ ნანვაშრ̂ ვარ ხთეჩუ – ამას წინებში ბიძა (დედის ძმა) იყო ჩვენსა.

ჰ̦ადურ **ḩadur** ზმნს. нареч. adv. არცთუ დიდი ხნის წინ, ამას წინათ недавно, не так давно not long ago, recently. ჰ̦ადურ ბა̌დრი დაგჼ ჲარასრ̂ ტბათნი – არცთუ დიდი ხნის წინ ბავშვების სანახავად ვიყავი ტბათანაში.

ჰ̦აჲწმი̂ **ḩajçmî** მღვიძარე, გაღვიძებული тот, кто находится в неспящем состоянии alert, woken up. ბა̌დერ ჰ̦აჲწმი̂ და – ბავშვი გაღვიძებულია (ბავშვს ღვიძავს).

ჰ̦ა̄დ ბდ **ḩād** bd ტვინი (თავისა) мозг brain. ქორთი⌈ჰ̦⌉ ჰ̦ა̄დ ბალ̦ოე̄, ძოლა̄ხ მა̄ – ტუმ – თავში ტვინი ძევს, ძვლებში კი – ძვლის ტვინი.

ჰ̦ა̄დბ დდ **ḩādb** dd ბაგა (საკვების ჩასაყრელი დაბმული საქონლისათვის) ясли (кормушка для скота) crib. ჳალიხ გუჲმრე⌈ჰ̦⌉ ჰ̦ა̄დბ ალახ დუწოდრ̂, მე̄ დახნგო⌈ჰ̦⌉ წაჲნი̂ ჯალ̦უჲნ დალრ̂ – ზამთრობით გომურში ბაგას თივით ავსებენ, რომ საქონელს სუფთა საჭმელი ჰქონდეს.

ჰ̦ათეჸ **ḩate’** ზმნს. нареч. adv. მაშინვე, მყის⌈ვე⌉, უმალ⌈ვე⌉ тотчас ⌈же⌉, в мгновение ока instantly. ლაწმრენ ჰ̦ათეჸ ლატჷჼ დუჲხტრი – ავადმყოფს მაშინვე მიეშველნენ ექიმები; ციმოს მასთხოვენ ჰ̦ათეჸ თოფ თუჲხნორ – ციმოს მტრისთვის მსწრაფლ თოფი დაეკრა; მშვიდათ, თივუშ ლამნიგრ̂ ცო ჰ̦ეჭმაკე̂ სოჼ: ჰ̦ათეჸ

დეთ̦დალოჼ იხო̂ ი სქჼ დოკ! – მშვიდად, მოსვენებით მთებს ვერ ვუყურებ: მაშინვე აჩქარებულ ძგერას იწყებს ეს ჩემი გული! (ნატაშა უშარაული). შდრ. ср. comp. ეჰ̦ათ **eh̦at**.

ჰ̦ათხ⌈ე̂⌉ **h̦atx⌈ê⌉** ზმნს. нареч. adv. 1. წინ вперёд, впереди in front. ბა̌დრი ჰ̦ათხე̂ ოთ̦ე′ნე̂, ჳქჼგეც დაგიჼ ლომჼ ლაბწარ – ბავშვები წინ დადგნენ და მაშინღა დაინახეს ლომების თამაში; ჰ̦ათხე̂ მა ჸეფოლო̂ სოჼ (სონ) – წინ ნუ მეფარები. 2. წინ перед in front; before (თანდებული მიც. ბრუნვასთან послелог с дат. падежом post. in dat. case). ფეშკარ დონენ ჰ̦ათხე̂ ლათ̦ე̂ – ბიჭუნა ცხენის წინ დგას.

ჰ̦ათხ დ|ალ‘არ (იხარ) **h̦atx d|alʻar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. წინ წასვლა (წავა), გაძღოლა (გაუძღვება) идти впереди go forward; leading; guiding. 2. გასწრება опередить, перегнать outpace. მოძღორლარიჼ ი̄სე̂, ბუჺბლენჼ იასონე̂ ჰ̦ეთხი′ნე̂, იასე̂ იასონეხ ჰ̦ათხ ვალ‘ეჼ – მოძღვრიანთ (ბაძოშვილი) იასე და ბობლიანთ (ბობლიაშვილი) იასონი გაიქცნენ და იასემ იასონს გაუსწრო; ჸამდოჩო⌈ჰ̦⌉ მალო̂ ელნეხ ჰ̦ათხ ჺალ‘ეჼ – სწავლაში მალომ ელენეს გაუსწრო; ბუჰ̦ეხ ბოტუშ, წკიპუჺძევო̂ ზაქაჺრი̂ ბაცბინ ჰ̦ათხ ვალ‘ერ – ომში წასვლისას წკიპოიძე (წკიპოშვილი) ზაქრო თუშებს წინ გაუძღვა.

ჰ̦ათხ ექ̦|დ|არ (ლეთხ|დ|არ) **h̦atx eq̦|d|ar (letx|d|ar)** გრდმ. прх. trans. წინ გაგდება (გაიგდებს) погнать вперёд lead forward. ბაჺსლეს ჺეთ̦ ჰ̦ათხ ექ̦ბიე′ნე̂, ჰ̦უჼლ ბიკეჼ – ბასილმა ფური წინ გაიგდო და ტყეში წაიყვანა.

ჰ̦ათხ ლახკარ (ლეხკარ) **h̦atx laxḳar (lexḳar)** გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. წინ გარეკვა (გარეკავს) погнать (вперёд) driving (cattle). ჟაბო̂ გიგოს ჰ̦ათხ ლახკი′ნე̂, შირიქა′ჯ̆ ბიკეჼ – გიგომ ძროხები წინ გაირეკა და შირაქში წაიყვანა.

ჰ̦ათხ ოთ̦არ (ეთ̦არ) **h̦atx oțar (ețar)** გრდუვ. непрх. intrans. წინ ⌈გა⌉დადგომა (⌈გა⌉დაუდგება), წინ წასვლა; გზის გადალობვა стать впереди, перерезать дарогу block the road. ბაგრატო̂ შაჺრი̂ ვა̄ხრევ, ერისტუჺგო̂ ჰ̦აჭაჼ, ჰ̦ათხ ოთ̦ეჼ – ბაგრატი თავისი ცხოვრებით, ერისტოსთან შედარებით, წინ დადგა (წინ წავიდა); ხორბლაცო̂ ნაყმაქ გაბუჺნ ყაჩლუჺ ჰ̦ათხ ოთ̦ეჼ – ხორბალოს (სოფლის სახელია) გზაზე გაბოს ყაჩაღები წინ ⌈გა⌉დაუდგნენ. 2. ხელის შეშლა (ხელს შეუშლის) помешать, стать поперёк дороги humper, hinder. აბრამ ჰ̦ათხ ცო უჺთ̦ნოჰ̦ერ, ოჼც სოგო⌈ჰ̦⌉ წა ხილ‘ეჼდარ – აბრამს რომ ხელი არ შეეშალა, ახლა სახლი მექნებოდა.

ჰ̦ათხ ოთ̥|დ|არ (ეთ̥|დ|არ) **ḩatx ot̥|d|ar (et̥|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. წინ დადგმა (⌈და⌉დგამს) ⌈по⌉ставить перед... place in the front; put before. თინას კოს კოტინ ჰ̦ათხ ოთ̥დიეᶰ – თინამ ხის ჯამი კატას წინ დაუდგა. 2. წინ დაყენება (დააყენებს), დაწინაურება, უპირატესობის მიცემა ⌈по⌉ставить вперёд, отда⌈ва⌉ть предпочтение promotion, giving preference. თინას ილრ̂ ჰ̦ათხ ოთ̥ვიეᶰ – თინამ ილო წინ დააყენა (დააწინაურა).

ჰ̦ათხარეᶰ **ḩatxarẽ** 1. პირველი, წინა ადგილზე მყოფი находящийся впереди, на первом месте being in the leading position. ჰ̦ათხარეᶰ ვარასრ̂ ეჳ საქმ⌈ო⌉ლოთ – პირველი ვიყავი ამ საქმეში. 2. მხიარული შეძახილია მთაში მყოფი ბავშვ(ებ)ისა და ნიშნავს: *მე ვარ ის პირველი, ვინც შორიდანვე შევნიშნე მგზავრ(ებ)ი* радостное восклицание находящегося в горах ребёнка (детей), обозначающее: *я тот первый, кто уже издали заметил путника (путников)* happy yelling of kids being in the mountains and means: I am the first recognizing the passenger (passengers) from the far distance. იხ. см. see ჰ̦ათხრეᶰ **ḩatxrẽ**.

ჰ̦ათხა̄ ჲჲ **ḩatxā** jj წინა ადგილი, წინა სივრცე место впереди, переднее пространство the front space.

ჰ̦ათხელუᶰ **ḩatxelũ** უწინდელი, წინანდელი, ადრინდელი, ძველი древний, старинный, прежний old, stale, previous. ბაბოს ჰ̦ათხელუᶰ ვუნახი (-უნახი) დეფცრ̂ ბა̆დრიგრ̂ – პაპა უწინდელ რამეებს უამბობს ბავშვებს; ბა̆დრივ ჰ̦ათხელუჩრ̂ ამბუჲგრ̂ ლარკ ჺეფორ – ბავშვები ძველ ამბებს უსმენდნენ.

ჰ̦ათხეჸ **ḩatxe’** ზმნს. нареч. adv. წინათ, უწინ раньше, прежде, в старину long ago; in the past; earlier. ჰ̦ათხეჸ ბაცბი ქისტა̄ხ, ლეკა̄ხ, დიდო̄ხ, თათრა̄ხ ლეთერ – უწინ თუშები ქისტებს, ლეკებს, დიდოებს, თათრებს ებრძოდნენ; ის ჟაგნრ̂ ჰ̦ათხეჸ ხაჲტრას – ეგ წიგნი წინათ წავიკითხე.

ჰ̦ათხლელინ̂ **ḩatxlelinî** წინმავალი, მეწინავე передавой, впереди идущий foregoing, leading. კმატნა̄ხ ლელეშ ჰ̦ათხლელჩოლ ბათრ̂ ვარ თხოგო⌈ჰ̦⌉ – კლდეებზე სიარულისას მეწინავედ ბათო გვყავდა; ბუჰ̦ლო⌈ჰ̦⌉ ჰ̦ათხლელინ̂ სტაკ ზორაᶰ ვეწ̂ე̂ ხილʻაᶰ – ომში წინმავალი (მეწინავე) კაცი გულადი უნდა იყოს.

ჰ̦ათხრეᶰ **ḩatxrẽ** წინა, პირველი; მოწინავე передний, первый, передовой front; leading. ჰ̦ათხრეᶰ სტაკ ტყუჲჰ̦რეჩრ̂ᶰ ტივ და – წინა კაცი უკანასი ხიდია; სო ჰ̦ათხრეᶰ ვა – მე პირველი ვარ (საქმეში...); ორდენოსაᶰ აᶰდრრ̂ ფჰ̦ეჰ̦ ჰ̦ათხრეᶰ სტაკ ვა – ორდენოსანი ანდრო სოფელში პირველი კაცია.

ჰ̧ათხრეჼ-ჰ̧ათხ⌈ე̂⌉ **ḩatxrẽ-ḩatx**⌈ê⌉ წინდაწინ, უწინარეს ყოვლისა прежде всего first of all. ჰ̧ათხრეჼ-ჰ̧ათხ⌈ე̂⌉ ხაცაჼდეწე, დაქარ დაჲ ლე ცოე̄, პქჼბეჯ ქე დიკაჼ – უწინარეს ყოვლისა, უნდა გაიგო, ბალახი არის თუ არა და მერელა წაიყვანო ცხვარი.

ჰ̧ათხ-ტყუჲჰ̧⌈ი̂⌉ **ḩatx-ṭqujḩ**⌈î⌉ ზმნს. нареч. adv. წინ და უკან, წინ-უკან взад-вперёд front and behind. ვახინრ̣ საბ ნახნ ჰ̧ათხ-ტყუჲჰ̧⌈ი̂⌉ ლექლაშ ნასტ ალუჲნი̂ ვიკეჼ – მთვრალი საბა, ხალხს წინ-უკან რომ უხტებოდა, ძლივს წაიყვანეს ალვანში.

ჰ̧ათხურ დ **ḩatxur** d წვიმის, თოვლის ნაჟური, გადახურვიდან (გადაფარებულიდან) ნაკადად ჩამონადენი капающая с крыши вода rain / snowseepage. ყართხ ქოხი ჰ̧ათხურ ჩუ იხრ̣ თხოჼ – წვიმის დროს ქოხში ნაჟური ჩამოგვდის; ჰ̧აჲთხრევ წა ჴერ დავდიეჼ – ნაჟურმა სახლი გააფუჭა; ხენეხ ჰ̧ათხურ დათხე̂ – ხიდან ნაჟური ჩამოდის.

ჰ̧აიჼ **ḩajĩ** შენი (საკუთარი) твой (собственный) your (own).

ჰ̧აჲრ⌈უ̂⌉, ჰ̧აჲრ⌈ი̂⌉ დდ **ḩajr⌈û⌉, ḩajr**⌈î⌉ dd ფქვილი мукá flour. თხოჼ თოყუჲნი̂ ჰ̧არელჩ ურმივ პაჲნკსი დაჲჰ̧ნათხ – ჩვენი სამყოფი ფქვილ⌈ებ⌉ი ურმებით პანკისში წავიღეთ; ჰ̧არუჼ (ჰ̧არნიჼ) ბოტ ბო, ბოტეჼ მა მაჲკი̂ ჲათ̦რ̣ – ფქვილისას ცომს აკეთებენ, ცომისას კი პურს აცხობენ.

ჰ̧არნიჼ დათხურ ბ **ḩajrnĩ datxur** b ხავიწი мука, поджаренная на масле Khavitsi-flour fried in melted butter. დაჲთხრენაჲნრ̣ კალტ ცო ჲაგეგე̄, ჰ̧არნიჼ დათხურ მოც თაგბებლეთ – სადათხურე⌈დ⌉ ხაჭო ალარაა და ხავიწი მაინც გააკეთეთ რა.

ჰ̧აჲრა̄, ჰ̧აჲრ⌈ი̂⌉ ჲჲ **ḩajrā, ḩajr**⌈î⌉ jj წისქვილი мельница mill. ჰ̧არე⌈ჰ̧⌉ ჰ̧არხოვას ჰ̧აჲრუ̂ აჰ̧რ̣ – წისქვილში მეწისქვილე ფქვილსა ფქვავს.

გაგუჲ̃ ჰ̧აჲრი̂ **gaguj̃ ḩajrî** მუხლის კვერი, მუხლის თავი коленная чашечка knee top. გაგუჲ̃ ჰ̧აჲრი̂ ლაჲწი̂ ბაბუჲნ – მუხლის კვერი სტკივა პაპას. შდრ. ср. comp. ჰ̧არა̄ **ḩarā**.

ჰ̧აჲტყ⌈ი̂⌉ დდ **ḩajq̣**⌈î⌉ dd შარდი моча urine.

ჰ̧აჲტყ⌈ი̂⌉ დ|ალʻარ (იხარ) **ḩajṭq̣**⌈î⌉ **d|alʻar (ixar)** უნებლიედ ⌈მო⌉შარდვა (⌈მო⌉შარდავს) ⌈об⌉мочиться to urinate uncosnciously.

ჰ̧აჲტყ⌈ი̂⌉ დ|ეთ̦არ (თელʻარ) **ḩajṭq̣**⌈î⌉ **d|eţar (telʻar)** გრდმ. прх. trans. მოშარდვა (⌈მო⌉შარდავს) ⌈по⌉мочиться to urinate (will urinate).

ჰ̦აჲტ̣ყ̣⌈ი̂⌉ დ|უხარ **ḩajṭq̣⌈î⌉ d|uxar** გრდმ. прх. trans. მოშარდვის მოთხოვნილების ქონა (მოთხოვნილება აქვს) хотеть помочиться having having the need of urination.

ჰ̦აჲ⌈რ⌉წ̣მაჲ⌈რ⌉წ̣⌈ი̂⌉ დდ **ḩaj⌈r⌉ç̣maj⌈r⌉ç̣⌈î⌉** dd ჯიბლიბო ячмень (на глазу) med sty on eye. ჰ̦აჲ⌈რ⌉წ̣მაჲ⌈რ⌉წ̣იხ ტ̣ოტ̣ მა ჰ̦ეპოდრ̂, მელ' დაჰ̦ მოსარლა – ჯიბლიბოზე ხელს ნუ ისვამ, უფრო გაავდება.

ჰ̦აჲჭ̣⌈ი̂⌉ ჲ **ḩajč̣⌈î⌉** j 1. სუნი запах smell; odour. ვარდგო⌈ჰ̦⌉ დაზეჼ ჰ̦აჲჭ̣⌈ი̂⌉ ჲა – ვარდს კარგი სუნი აქვს; ფჰ̦უ აპ ჰ̦აჭ̣უხ ბაჲწ̣უ̂ – ძაღლი ნადირის სუნს მისდევს; ესე ნატ̣უსრეჼ ჰ̦აჲჭ̣ი̂ ჲა – აქ ნატრუსის სუნია; ნატ̣უსარ ჰ̦აჭ̣უხ ჩუჰ̦ ცო მეყმაკეგე̂ სოჼ – ნატრუსის სუნისგან შინ ველარ ვჩერდები. 2. ჲ j ყნოსვა обоняние smell. ჩაიგო⌈ჰ̦⌉ დაზეჼჭ̣ ჰ̦აჲჭ̣ი̂ ჲა – დათვს ძალიან კარგი ყნოსვა აქვს.

ჰ̦აჲჭ̣⌈ი̂⌉ იხითარ (ჲ|ალ‘ითარ) **ḩajč̣⌈î⌉ ixitar (j|alʿitar)** გრდმ. прх. trans. სუნის ⌈გ⌉აშვება (სუნს ⌈გ⌉აუშვებს), ამყრალება ⌈за⌉вонять stinking; spreading terrible smell.

ჰ̦აჲჭ̣⌈ი̂⌉ ჲ|არჟარ **ḩajč̣⌈î⌉ j|aržar** გრდუვ. непрх. intrans. სუნის მოფენა (სუნი მოეფინება), აყროლება распространиться (о запахе) stinking.

ჰ̦აჲჭ̣⌈ი̂⌉ ჲარჟ|ჲ|არ **ḩajč̣⌈î⌉ j|arž|j|ar** გრდმ. прх. trans. სუნის მოფენა (სუნს მოჰფენს) распространить запах to stink around; to spread terrible smell around. ბუბკივ გოგიხ ჰ̦აჲჭ̣⌈ი̂⌉ ჲარჟჲიეჼ – ყვავილებმა ირგვლივ სუნი მოჰფინეს.

ჰ̦აჲჭ̣⌈ი̂⌉ სამსარ (სემსარ) **ḩajč̣⌈î⌉ samsar (semsar)** გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉სუნვა (⌈და⌉სუნავს), ⌈და⌉ყნოსვა ⌈по⌉нюхать; обнюх⌈ив⌉ать sniffing. ჩა̆ივ სტ̣ემახეჱ ჰ̦აჲჭ̣⌈ი̂⌉ სამსო′ე̂, პეჼგეჱ ჰ̦ალო̄ პალკ̂ – დათვი ყველაფერს დასუნავს და მერე შეჭამს.

ჰ̦აჲჭ̣⌈ი̂⌉ ხეცარ (იხითარ) **ḩajč̣⌈î⌉ xecar (ixitar)** გრდმ. прх. trans. 1. სუნის აშვება (აუშვებს), აყროლება распространить (распространять) запах, протухнуть (протухать) stincking. დითხოვ ჰ̦აჲჭ̣⌈ი̂⌉ ხეცეჼ, ქასტ̣ეჼ, ჰ̦ალპეხკდოთ ვაჲ! – ხორცმა სუნი აუშვა, ჩქარა, მოვხარშოთ!

ჰ̦აჲჭ̣წ̣იჼ, ჰ̦აჭ̣უწ̣იჼ **ḩajč̣ç̣ĩ, ḩač̣uç̣ĩ** 1. უსუნო, სუნის არმქონე без запаха, не имеющий запах scentless; odourless. ხი ჰ̦აჲჭ̣წ̣იჼ და – წყალი უსუნოა. 2. ყნოსვის არმქონე не имеющий обоняние not having smell. მიხაკრ̂ ჰ̦აჲჭ̣წ̣იჼ ვარ – მიხაკოს ყნოსვა არ ჰქონდა.

ჴაკ დდ **ḩaḳ** dd 1. შუბლი лоб, чело forehead. ფორენ ქერ ჴაკეხ ქაჩჷ – ფორეს ქვა შუბლში მოხვდა. 2. გადატ. перен. fig. ჯიუტი упрямый stubborn. ფხევეგო[ჴ] ჭშალოჲ ჴაკ და – ხევსური ჯიუტია [ხევსურს მაგარი შუბლი აქვს].

ჴაკ დ|ეხკარ (ახკარ) **ḩaḳ d|exḳar (axḳar)** გრდმ. прх. trans. შუბლის შეკვრა ([შე]იკრავს), შეჭმუხვნა нахмуриться, насупиться creasing brows. კაწკოჲკ ვუმ (¬უმ) ხალჲ ხითჩე[ჴ], კატოს ჴათეჷ ჴაკ დეხკო̂ – ცოტა რამ რომ ეწყინება, კატო მაშინვე შუბლს შეიკრავს.

ჴაკეხ ტჵეჲრ (ტჵი̄რ) ბ|აშ **ḩaḳex ṭωejr (ṭωīr) b|aš** შუბლზე ვარსკვლავის მქონე, თეთრნიშნიანი, ნიკორა с белым пятном на лбу (лошадь, корова) having white spot on the forehead (e. g. horse). ჴაკეხ ტჵი̄რი̂ ბაშ სი̄ნი̂ დოჲ ბარ სოგო[ჴ] ლაცინოე̄, *მჷ̂თაყო* დორათხო̂ – ნიკორა ლურჯი ცხენი მყავდა დასაკუთრებული და *მანეთას* ვეძახდით.

ჴაკ|დ|ეხკინო̂ **ḩaḳ|d|exḳinô** მიმღ. прич. particip. შუბლშეკრული, მოღუშული нахмуренный, угрюмый scowling; frowning. ბასიკო̂ ბაქბელჲბუჲლნო̂ სტაკ ვარე̄, ლეო̂ მჷ̄ – ჴაკდეხკინო̂ – ბასიკო პირმომცინარი კაცი იყო, ლეო კი – მოღუშული.

ჴალ[ო̂] **ḩal[ô]** adit. აღმა, ზევით, ზევითა მხარეს, ა- вверх, наверх, вз[о]- upwards; up side. ზმნისართ-წინსართი, ჩვეულებრივ, აღნიშნავს მიმართულებას ქვევიდან ზევით, ან გახაზავს ზმნის შინაარსს; რწყმულ მეტყველებაში, შესიტყვების მეორე წევრის წინ, კარგავს ბოლოკიდურ ირაციონალურ ხმოვანს наречие-приставка, обычно обозначает направление снизу вверх или подчёркивает смысл глагола; в связной речи перед вторым членом словосочетания теряет конечный иррациональный гласный adverb-prefix denoting destination from bottom to top or underlines the content of a verb; in combined speech when it stands before the second member of word combination it looses the final irrational vowel. უჲსი̂, ჴალო̂, მა ვუჲტჷ̂! – იქ, ზევით, ნუ მიდიხარ! მათხ ჴალ[ო̂] ბალჲჷ – მზე ამოვიდა; ცალე წშაჲრქოჲ ჴალ[ო̂] ვალჲჷ კმატმაქ – ცალე (კაცის სახელია) უცებ ავიდა (ავარდა) კლდეზე; ცოკლევ ბატეგო[ჴ] ცჴა პშჲ ჴალ[ო̂] ქალჷ – მელამ ბატს ერთი ფრთა შეუჭამა; მემცხორ ლაჷმჷ ჴალ ჴაჭჷ – მეცხვარემ ცას ახედა; უჲშტ, ვაშ[ბ]ჲ ცო დაბწეშ, ლიშნობ ჴალ დინათხ – ასე, ერთმანეთის არცნობით, დავინიშნეთ; სჷ მარდად ნასტაკ ვეჩჷ ჴალო̂ შირქილჷ – ჩემი მამამთილი ძლივსღა

ამოვიდა შირაქიდან; ჰ̡ალ დაცარ – ამოსვლა; ჰ̡ალ დახარ – [წ]ასვლა (ზევით); ჰ̡ალ და̄ხარ – ცხოვრება; ჰ̡ალ კეჭ ჲაჳარ – ადუღება; იხ. см. see ჰ̡ალო[ჰ̡] **ḥalo[ḥ]**.

ჰ̡ალ აბარ ḥal abar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **აბარ abar**. სამუჳლ (შარვალ) ჰ̡ალ აბიჼ სოჼ ნანას, კობლეს ჳეჩოგო̂ აბითიენე̄, შაქროს მა̄ ჰ̡ალ აბინო̂ ეციჼ – მე დედამ შემიკერა შარვალი, კობალემ სხვას შეაკერინა, შაქრომ კი შეკერილი იყიდა.

ჰ̡ალ აბინო̂ ḥal abinô მიმღ. იხ. прич. см. particip. see **აბინო̂ abinô**. ჰ̡ალ აბინო̂ კაბ იცნას – შეკერილი კაბა ვიყიდე.

ჰ̡ალ დ|აბწარ ḥal d|abçar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|აბწარ d|abçar**. ე კნათ დაჰ̡ვარ სოჼ ვიცვაჲლნოე̄, იჼც ჰ̡ალოც ვაჲბწნას – ეს ბიჭი დავიწყებული მყავდა და ახლა ისევ გავიცანი; ვუნახ (~უნახ) ამბუჲ ჲა ისიჰ̡ე, ის ჰ̡ალ ჲაბწარ ცჰ̡აჲნო̂ სტემჼ მახ ბა – რაღაცა ამბავია მანდ და მაგის გაგება ერთ რამედ ღირს.

ჰ̡ალ დ|აგარ ḥal d|agar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|აგარ d|agar**. ვუჼ (~უჼ) სეჼ კაძიკ მოსოლ ჰ̡ალ ჲაგინე̄, ლაზოლ მა̄ – ცო? – რატომ დაინახეს ჩემი მცირედი სიცუდე, სიკარგე კი – არა?

ჰ̡ალ დ|ა̆ვ|დ|არ ḥal d|ăv|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **და̆ვ|დ|არ dăv|d|ar**. ბა̆დრევ ნანენ დარდ ჰ̡ალ ბა̆ვობო̂ – ბავშვი დედას დარდს უმსუბუქებს (უქარწყლებს).

ჰ̡ალ დ|ათ̧არ ḥal d|aṭar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ათ̧არ d|aṭar**. მაჳუჲ მაცხეც ჰ̡ალ ჲაჲთ̧ნას – პურები, რა ხანია, გამოვაცხე; დითხ ჰ̡ალ დათ̧ათ! – ხორცი შეწვით (მოხრაკეთ)! ჲაჰ̡ოვ ქოთამ ჰ̡ალო̂ დათ̧იჼ – გოგომ ქათამი შეწვა.

ჰ̡ალ დ|ათხარ (დ|ეთხარ) ḥal d|atxar (d|etxar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|ათხარ d|atxar**. მამინ ივსებ დაკვეცე'ნე̂, შინეც ბჭარკევ ჰ̡ალ ჲეთხიჼ – მამიდას იოსები მოაგონდა და ორივე თვალით ატირდა.

ჰ̡ალ აკ|დ|არ (დ|ეკ|დ|არ) ḥal aḳ|d|ar (d|eḳ|d|ar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **აკ|დ|არ^2 aḳ|d|ar^2**. კანკალი ([ა]კანკალებს) [за]дрожать shivering. ხილო მე̄ ჺევაჲლნა̄, მოჰ̡ აკვოჰ̡ო̂! – მდინარეში (წყალში) რომ იჯექი, როგორ გაკანკალებს!

ჰ̡ალ ა̆კ|დ|არ (დ|ჵაცარ) ḥal ăḳ|d|ar (d|ωa’ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ა̆კ|დ|არ ăḳ|d|ar**. ჰ̡ალუჲ ა̆კოჲო̂ წე აგას? – ანთებს ბებია ცეცხლს?

ჰ̡ალ დ|აკარ ḥal d|aḳar გრდუვ. непрх. intrans. 1. იხ. см. see **დ|აკარ d|aḳar**. ლიბენ ხი ჩუ ლაფსი'ნე̂, ჰ̡ალო̄ ბაკიჼ – ლობიოს წყალი დაუშრა და დაიწვა. 2. გადატ. перен. fig. შურ ჰ̡ალ ჲაკიჼ სოგო, კარაქ ცო დაჳმაკიჼგე̂ სოჼ – რძე დამეწვა, კარაქი ველარ ამოვიღე.

ჴალ დ|აკ|დ|არ h̦al d|aḳ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|აკ|დ|არ d|aḳ|d|ar**. იფდარიჼ იკოʹჷ, შაუ̆ხელდარიჼ ბიჭკოʹჷ თრილთი[ჴ] ყაჩღუჲვ ჴალ ბაკბიჷჼ ალლო[ჴ] – ეფიანთ (ქადაგიძე) იკო და შავხელიანთ (შავხელიშვილი) ბიჭიკო თრიალეთში ყაჩაღებმა დაწვეს თივაში; შაკას შურევ ქოკ ჴალ ბაკბიჷერ – შაკამ რძით ფეხი დაიწვა.

ჴალ დაკარ|დ|არ (დეკარ|დ|არ) h̦al daḳar|d|ar (deḳar|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დაკარ|დ|არ daḳar|d|ar**. შირქილჷჼ ლაუ̆მნიგუჲჴ ჴებიშ, მემცხორივ ვუმაც (უ̄მაც) ჟე-დუჲ წინიშ ჴალ დაკარდიჷჼ – შირაქიდან მთებისკენ დაძვრისას მწყემსებმა მთელი ცხვარ-ცხენი ხელახლა დათვალეს.

ჴალ აკლება|დ|არ h̦al alḳeba|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **აკლება|დ|არ aḳleba|d|ar**. მასთხოვას ფჴი̄ში̂ ჴალ აკლებადიჷჼ – მტერმა სოფლები აიკლო.

ჴალ ალʻარ¹ (ლევ|დ|არ) h̦al alʻar¹ (lev|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ალʻარ alʻar**. ნიფსხოლენმაქ ქორთო̂ ბებლოჩო̂ სტაკოვ ჴალ ალʻჼდეწინი̂ ჴამიგოც ჲუჴ დეწჷ̂ ალʻჼ – კაცმა, რომელიც სამართლიანობაზე თავს დებს, სათქმელი ყველას პირში უნდა უთხრას; ცოკლევ ჴალ აჲლʻნორ, მე̄ წყეწყ, მაცდაჲლჩე[ჴ], ქოთმი აჴრალო̂ – მელას უთქვამს (მელა გამოტეხილა), რომ ხანდახან, როცა მოშივდებოდა, ქათმებს იპარავდა; ფოცხრეს ნანეგო̂ ფაჼცალ ვალარ ჴალ ცო ალʻიჼ – ფოცხვერამ (კაცის სახელია) დედას ფანცალას სიკვდილი არ უთხრა (არ გაუმხილა); ას გაბოხ თეშდიენო̂ დოშ, გაბოს კოტეგო̂ ჴალ ალʻიჼ – მე რომ გაბოს სიტყვა გავანდე, გაბომ კოტეს უთხრა (გაუმხილა).

ჴალ ალʻარ² h̦al alʻar² გრდმ. прх. trans. აწევა, აბრუნება (სახელოებისა ანდა შარვლის ტოტებისა საქმის გასაკეთებლად) засучить рукава или щтанины upturning. კარლოს კართხინ ჴალ ალʻიჼ, კნათი, იჼც გიბლიშ იცხუჲ ჭა̄რ ლეცბარ! – კარლომ შარვლის ტოტები აიბრუნა, ბიჭებო, ახლა ნახეთ მაგისი თევზის ჭერა!

ჴალ დ|ალʻ|დ|ალარ (თელʻ|დ|ალარ) h̦al d|alʻ|d|alar (telʻ|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ავარდნა (ავარდება), ზევით ასვლა (სწრაფად) подняться быстро вверх, вспрыгнуть rush up. დუჲ დიკენაჲნო̂, ხაჲჩე[ჴჷ̂] საქისტუჲ ჴალ ვალʻვაჲლნას, მა̄ ჴიდნო̄ დაგე̄რ – ცხენები წაიყვანესო, რომ გავიგე, საქისტოში ავვარდი, მაგრამ გვიანლა იყო.

ჴალ დ|ალʻარ (იხარ) h̦al d|alʻar (ixar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|ალʻარ d|alʻar**. ლაუ̆მ წჵვერმაქ ჴალ ბალʻჷჼ კნათი – მთის წვერზე ავიდნენ ბიჭები; მათხ დუჲთხეც სპერუჲზ კუჭ ტყუჲჴრენაჴო̂ ჴალ ბალʻჷერ – მზე წელანვე სპეროზის წვერის უკანი-

დან ამოვიდა; ბჵარკი ჰ̦ალ ჲაჲლ‘ჲალო̂ ჰ̦ე̈, შურ ცუჲ გურ ჰ̦ო̈ ესე[ჰ̦] ლათჳინ̂? – თვალები ამოგცვივდეს, რძეს ვერ ხედავდი, აქ მდგარს (აქ რომ იდგა)?

ჰ̦ალ დ|ალ‘ითარ (იხითარ) **ḩal d|al̔itar (ixitar)** გრდმ. прх. trans. აშვება (აუშვებს), ამოშვება пустить (наверх), выпустить, отпустить to let go up. იხ. см. see დ|ალ‘ითარ **d|al̔itar**. საქანელმაქ ჰ̦ალ მამენა̄ დალ‘ითოთ! – საქანელაზე არავინ აუშვათ! მოჴ ბოშ იშ ჰ̦ალ ჲეწე̂ ჲალ‘ითე̈ ადმინევ – მღერისას ხმა უნდა ამოუშვას ადამიანმა; ივნეს ფჰ̦უ ჰ̦ალ იხითო̂ – ივანე ძაღლს (დაბმულს) უშვებს.

ჰ̦ალ დ|ალ‘უჲლა̄ დდ **ḩal d|al̔ujlā** dd ასასვლელი, ასვლის შესაძლებლობა место и время, возможность для восхождения a place for going up. ომლუჲ ლაზე̈ ჰ̦ალ დალ‘უჲლა და – ომალოში (ომალოსკენ) კარგი ასასვლელია (კარგი სავალია); სოგო[ჰ̦] ბარე[ჰ̦] დუჴ საქმუჲ ჲაე̄, ლოჳ̆მჳ̂ ჰ̦ალ ვალ‘უჲლა̄ ცო და – ბარში ბევრი საქმე მაქვს და მთაში ასვლის შესაძლებლობა არა მაქვს.

ჰ̦ალ დ|აჟ|დ|არ **ḩal d|až|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|აჟ|დ|არ **d|až|d|ar**. ჩოთქმართას ჟე ჩუ ლახკი′ნე̂, დინ̂ ბაკ ჰ̦ალ ბაჟბიე̈ თხოგო[ჰ̦] – ჩოთქმართამ (ქალის ზედმეტი სახელია) ცხვარი შერეკა და მთელი ჩვენი ბაკი (ეზო) მოაძოვინა.

ჰ̦ალ დ|არ **ḩal d|ar** იხ. см. see დ|არ **d|ar**. სო ჲაჴო̈ ჲაგე̂, ჩხი̈დურა′ჲ̆ ჰ̦ალ დოს, ბაკე[ჰ̦] ჲოლა′ჲ̆ ჰ̦ალ ჲინას – მე უკვე დიდი ვარ, წინდასაც ვქსოვ, ბაკში თივაც ავაგე ზვინებად; სე ვაჴუჲჩო̂ ვაშას შარნ ჯ̈ანი ჰ̦ალ დიე′ნე̂, ჟეგო′ჲ̆ ვუჲტუ̂ – ჩემმა უფროსმა ძმამ თავისთვის ქალამნები ამოასხა და ცხვარში მიდის.

ჰ̦ალ დ|არლარ **ḩal d|arlar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|არლარ **d|arlar**. ფიცარ დადას ჰ̦ალკაჳ დარლი̈ – ფიცარი მამამ ცოტათი ათალა.

ჰ̦ალ დ|არსტ|დ|არ **ḩal d|arsṭ|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|არსტ|დ|არ **d|arsṭ|d|ar**. ელოს ჴა ჰ̦ალ ბარსტბიე̈ – ელომ ღორი გაასუქა; ბიძის ახრი ჰ̦ალ დარსტდიე′ნე̂, ჴე̈გეჳ დაჰ̦ა დოხკი̈ – ბიძამ თოხლები გაასუქა და მერელა გაყიდა.

ჰ̦ალ დ|ას|დ|არ **ḩal d|as|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ას|დ|არ **d|as|d|ar**. თოჴნადოშ მალდალი̈ჩო̂ მუშევ ხიხ ჲუწინო̂ ყალყალაჳო̂ ჰ̦ალ ჲასჲიე̈ – თოხნით დაღლილმა მუშამ წყლით სავსე ყარყარა დაცალა; ვენე̈ ჯ̈ამ ჯ̈აბის ჰ̦ალ დასდიე̈ – ღვინიანი ჯამი ჯაბამ დაცალა.

ჰ̦ალ დ|ასტარ **ḩal d|asṭar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ასტარ **d|asṭar**. ფიცხო̂ ჰ̦ალ ბასტათ, მაცლომცი̈ ბეწე̂ ჴაწე̈ ბოღურმაქ! – ფიცხო (ცხენის სახელია) ახსენით, როდემდე უნდა ეკიდოს პალოზე! ნატოს ბაწრე̈ შატნუჲ (შატი) ჰ̦ალ

დასტიჼ – ნატომ ბაწრების კვანძები დახსნა; ზორანი დაჴიშუ̂, ე დეჲმწრიკ ჴალ დასტათ – თუ ყოჩაღები ხართ, ეს გამოცანა გამოიცანით; ამოცჼ ჴალ ჲაჲსტნათხ – ამოცანა გადავწყვიტეთ (ამოვხსენით).

ჴალ დ|ასტითარ **h̦al d|asṭitar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ასტითარ **d|asṭitar**.

ჴალ დ|ა̆ტარ (ჺიტარ)**h̦al d|ăṭar (‘iṭar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ა̆ტარ **d|ăṭar**. მჷჼ ჟე ჴალო̂ და̆ტიჼ, მჷჼ მა̄ აჴო̂ და̆ტიჼ – ზოგი ცხვარი ზევით გაიქცა, ზოგი თავქვე დაეშვა.

ჴალ დ|ატარ (ეტარ) **h̦al d|aṭar (eṭar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ატარ[1] **d|aṭar**[1]. კმატუხ ფშელიჼ ხი ჴალ დატეჼ – კლდეში ცივმა წყალმა ამოხეთქა; ზირზიტაცო̂ ჴალ დატე′ნე̂, ნოტყ ნჭაჲცა̄ ჲალ‘ეჼ – ძირმაგარა გასკდა და ჩირქი გამოვიდა; ქოჩორ მიჩხმაც ჴალ ბატეჼ – დეკა ყველგან გაიშალა (აყვავდა).

ჴალ დ|ატ|დ|არ (ეტ|დ|არ) **h̦al d|aṭ|d|ar (eṭ|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ატ|დ|არ[1] **d|aṭ|d|ar**[1]. ის ნაფოტ ჴალ ბატბებ, სტამიჼგეც ბა – ეგ ნაფოტი გახეთქე (გააპე), ნამეტანი მსხვილია; ნისას ქაღალდ რვივლერეჼ ჴალ დატდიეჼ – ნისამ ქაღალდი რვეულიდან ამოხია.

ჴალ ატ̮ითარ **h̦al aṭ̮itar** გრდმ. прх. trans. 1. ღებინება (აღებინებს) [вы]рвать (при тошноте) vomiting. ჴალ ატ̮ითეჼ ბაბოს – აღებინა პაპას; ჴალ ატ̮ითა′ე̆, დოკ ჩუ ხაუ̆ცუ̂ ჴეჼ – აღებინე და გული დაგიმშვიდდება. 2. გადატ. перен. fig. სეჼ ტათებ ჰალ̮არ დაჲთკუჲგო̂ ჴალ ატ̮ითოს – ჩემი ფულის შეჭმას დათიკოს ვაღებინებ (არ შევარჩენ).

ჴალ აფ|დ|ალარ **h̦al ap|d|alar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see აფ|დ|ალარ **ap|d|alar**. გოგიხ სტემივაც აფეჼ ბოს ბილ̮ეჼ, ვუმაც (¯უმაც) ჴალ აფდალიჼ – ირგვლივ ყველაფერს მწვანე ფერი დაედო, ყველაფერი გამწვანდა.

ჴალ აფშარ **h̦al apšar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see აფშარ **apšar**. ფაფენ ჴალ აფშარ ცო დეწე̂ – ფაფას დალეჭვა არ უნდა; კოტივ ყალ ჴალ აფში′ნე̂, ჴეჼ ჩუ ჲობტიჼ – კატამ ყალი დალეჭა და მერე ჩაყლაპა.

ჴალ აფხეკა|დ|არ **h̦al apxeḳa|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see აფხეკა|დ|არ **apxeḳa|d|ar**. ერკვერცხ ჩამლიჼ ხილ‘რეხ ტაფაცო′ე̂ ჴალ აფხეკადბიეჼ მიხოს – ერბო-კვერცხის სიგემრიელისგან ტაფაც აფხიკა მიხომ.

ჴალ აქლიბა|დ|არ **h̦al akliba|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see აქლიბა|დ|არ **akliba|d|ar**. დაცოშ ცელენ ჴალ აქლიბადბარ დეწე̂ – თიბვისას ცელს აქლიბვა უნდა.

ჰ̦ალ დ|აყარ (ჴალ̥არ) **ḩal d|aq̣ar (qal̥ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|აყარ¹ **d|aq̣ar¹**. კატჷჼ დეჰ̦დალი’ნე̂, ქოთმი ჰ̦ალო̄ დაყიჼ – გარეული კატა შეიპარა და ქათმები შეჭამა; შიოს თეშდიენო̂ ტათბი აჲლკოს ჰ̦ალ დაყიჼ – შიოს მიერ მინდობილი ფულები ალიკომ შეჭამა.

ჰ̦ალ დ|ა̆ყ|დ|არ **ḩal d|ăq̣|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ა̆ყ|დ|არ **d|ăq̣|d|ar**. ქოჩორ ჰ̦ალ ბა̆ყბებათ, ჸალიხ ჩაჲ მელ‘ოთ ვაჲ, თი̄გი̂ სტომგენ – დეკა გაახმეთ, ზამთარში ჩაი ვსვათ, უხდება კუჭს (სტომაქს).

ჰ̦ალ აყრა|დ|არ **ḩal aq̣ra|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see აყრა|დ|არ **aq̣ra|d|ar**. შუჲ დადა̄ ქაზდარმაქ ჸებახკინი̂ ჩერქზი ჰ̦ალ აყრადბიერ – თავიანთ მამა-პაპათა მიწაზე მცხოვრები ჩერქეზები აყარეს.

ჰ̦ალ დ|აწ|დ|არ **ḩal d|aç̣|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|აწ|დ|არ **d|aç̣|d|ar**. ნაჩხოვ თაჲლზი ჰ̦ალ დაწდიჷჼ – ყველმა ხურჯინი დაამძიმა.

ჰ̦ალ აწერა|დ|არ **ḩal aç̣era|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see აწერა|დ|არ **aç̣era|d|ar**. ვუნე̄ ვუმ (ˉუნე̄ ˉუმ) დარ ბათუჲგო[ჰ̦], ვალუხ ჰ̦ალ აწერადიჷჼ – რაც რამ ჰქონდა ბათოს, ვალში აუწერეს.

ჰ̦ალ დ|აჭარ **ḩal d|ač̣ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|აჭარ **d|ač̣ar**. ბჵარწავ ჟელრეჩოჼ ძოლ ჰ̦ალ ჲაჭორ – მგელი ცხვრის ძვალს ხრავდა.

ჰ̦ალ ახარ **ḩal axar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ახარ¹ **axar¹**. სიმჷჼდ დივჼ სჷჼგო̄ ჰ̦ალ ახოს – სიმინდის დასათესად ეზოს (კარ-მიდამოს) ვხნავ.

ჰ̦ალ დ|ახარ (იხარ) **ḩal d|axar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. ზევით წასვლა (წავა) уйти, пойти (наверх), взойти (на гору) go up; go upwards. იხ. см. see დ|ახარ² **d|axar²**. დუდახ რეზო̂ ჰ̦ალ ვახეჼ – წელან რეზო წავიდა (ზევით); ჰ̦ალ დახრენ ჰ̦ათხე̂ ცო̄მ ლათ̦ე̂ – ზევით წასვლას (ზევით გამგზავრებას) წინ არაფერი უდგას.

ჰ̦ალ დ|ა̄ხარ¹ **ḩal d|āxar¹** იხ. см. see დ|ა̄ხარ¹ **d|āxar¹**. ნუს-მარნანას ბუჰ̦ი დორ, მა̄ ცჰ̦ჷჼლ ჰ̦ალ და̄ხირ – რძალ-დედამთილი ჩხუბობდნენ, მაგრამ ერთად იცხოვრეს.

ჰ̦ალ დ|ა̄ხარ² **ḩal d|āxar²** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. დ|ა̄ხარ² **d|āxar²**. ივსბეს არაყ ჰ̦ალ და̄ხი’ნე̂, ქოცო̄ხ ჩუ̄ დოთ̦ითიჷჼ – იოსებმა არაყი გამოხადა და ქვევრებში ჩაასხმევინა; ას ნასტ ხილრჷჼ ჰ̦ალ და̄ხიჼ ტათებ – წყლიდან ძლივს ამოვიღე ფული; კრუხევ წეგეშ-კაპრაშ წიწლი ჰ̦ალ და̄ხიჼ – კრუხმა მოწითალო-ყვითელი წიწილები გამოჩეკა; ყალჩღერჷჼ ცუ-კალტა’ჲ ჰ̦ალ დახა’ჲ, ჩამლიშ ჰ̦ალო̄ დაყო̂

ვაჲ – გუდიდან ქუმელ-ხაჭო (ხაჭოიანი ქუმელი) ამოიღე და გემრიელად ვჭამოთ; ჟი̄შ ჯამბარჩე̂ ჰ̦ალ და̄ხი̂ – ცხვრები ალაზნისთავში აიყვანეს.

ჰ̦ალ დ|ა̄ხარ³ ḩal d|āxar³ გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|ა̄ხარ³ d|āxar³**. ელნეს ტირნენ კაბ ჰ̦ალ ჲა̄ხი̂, მა̄ ჰ̦ალ აბარ ჰ̦ედოდჷ̂ – ელენემ ტირინეს კაბა გამოუჭრა, მაგრამ შეკერვას აგვიანებს.

ჰ̦ალ ახ|დ|არ ḩal ax|d|ar გრდმ. прх. trans. მიტყუება (მიიტყუებს) მიმართულებით ზევით заманить (наверх) luring upwards. იხ. см. see **ახ|დ|არ¹ ax|d|ar¹**. ქიქოც ქისტივ მილიცია შუჲ ფჰ̦ე ჰ̦ალ ახჲიე′ნე̂, ოსი თაფაჲრა̄ ჲეთ̦ჷ̂ – ადრე ქისტებმა მილიცია თავის სოფელში აიტყუეს და იქ თოფები დაუშინეს.

ჰ̦ალ დ|ახითარ (იხითარ) ḩal d|axitar (ixitar) გრდმ. прх. trans. გაშვება (გაუშვებს) ზევით, ასროლა, ატყორცნა пускать вверх, взметнуть вверх let to go upwards; shooting into air. იხ. см. see **დ|ახითარ d|axitar**. არსე̂ ლაწიშ ვარე̄, ომლუჲ ჰ̦ალ ცო ვახითნას – არსენა ავად იყო და ომალოში არ გავუშვი; ძროლაცჷ̂ ოლ̦ინჷ̂ წაქ ჰ̦ალ დახითინას – რკინის წვერჩამოცმული ისარი ავტყორცნე.

ჰ̦ალ ახკარ (ეხკარ) ḩal axḳar (exḳar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ახკარ² axḳar²**. დასანაჲნჷ̂ კჵოკ ჰ̦ალ ახკათ, კორ ბაკბოთ ვაჲ – შეშისთვის ორმო ამოთხარეთ, ნახშირი გამოვწვათ; ადმეს ნაფოტ ჰ̦ალ ახკჷ̂ ჯაბიკ თაგბა̂ – ადამი ნაფოტს ხვეწს (თხრის) კოვზის გასაკეთებლად; ახოშ საკვეთლევ ჲობსტ ჰ̦ალ ახკჷ̂ – ხვნისას საკვეთელი მიწასა თხრის; გონე[ჰ̦] მეყ, ცოჰ̦[ეკაც] ბჵარკი ჰ̦ალ ახკოს ჰ̦ე̂! – ჭკუით იყავი, თორემ თვალებს ამოგთხრი!

ჰ̦ალ დ|ა̄ჴარ (დ|ა̄ხარ) ḩal d|āqar (d|āxar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|āჴარ¹ d|āqar¹**. შიოს ბჵაკნერე̂ ნაჩხ ჰ̦ალ ჲა̄ჴი̂ – შიომ გუდიდან ყველი ამოიღო; კალათ ხენმაქ ჰ̦ალ ბა̄ჴი̂ – კალათი ხეზე აიტანეს; ბათ̦რე̂ თურ ჰ̦ალ და̄ჴ! – ქარქაშიდან ხმალი ამოიღე! ხი ლაჴიშ ჰ̦ალ და̄ჴი̂ – წყალი მაღლა ამოიყვანეს; ვაჲსკოს დაჲმწრიკ ჰ̦ალ ცო და̄ჴი̂ – ვასიკომ გამოცანა ვერ ამოხსნა; კჵავე̂ ა̄სე̂ ნასტ ლაჸუმჸ̂ ჰ̦ალ დაჲჴნას – კოჭლი ხბო მთაში ძლივს ავიყვანე.

ჰ̦ალ დ|აჴარ ḩal d|aqar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **დ|აჴარ d|aqar**. ასე̂ ათ̦ახ ჰ̦ალ დაჴი̂, თხა შურ ცო ხილ‘უგე̂ – ხბომ ძროხა გამოწოვა, დღეს რძე აღარ იქნება.

ჰ̦ალ დ|აჴ|დ|არ ḩal d|aq|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **დ|აჴ|დ|არ¹ d|aq|d|ar¹**. ჟერ ფსტუძ̂ჩოვ ჴო ბა̌დერ ჰ̦ალ დაჴდიე̂ – ქვრივმა დედაკაცმა სამი ბავშვი გამოზარდა; ყაროვ ალზა̂ ჰ̦ალ ჲაჴოჲჷ̂ – წვიმა ალაზანს ადიდებს.

ჰ̦ალ დ|აჴარ|დ|არ ḩal d|aqar|d|ar გრდმ. прх. trans. გაზვიადება (გააზვიადებს) преувеличивать exaggeration. ბაჲსკუჲნ ამბუჲ ჰ̦ალ ჲაჴარჲარ ხეცჷ̂ – ბასიკომ ამბების გადიდება, გაზვიადება იცის.

ჰ̦ალ დ|აჴ|დ|იენო̂ ḩal d|aq|d|ienô მიმღ. იხ. прич. см. particip. see დ|აჴ|დ|იენო̂ **d|aq|d|ijenô**. ე ჲოჰ̦ მიტროს ჲა ჰ̦ალ ჲაჴჲიენო̂ – ეს გოგო მიტროს გაზრდილია; წყე ჰ̦ალ ვაჴვიქჼჩო̂ ვაჰ̦ოვ შარიჼ ნიყ შარო̄ჼ ლახო̂ – ერთხელ გაზრდილი ვაჟიშვილი თავის გზას თავად იპოვის.

ჰ̦ალ აჰ̦არ ḩal aḩar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see აჰ̦არ² **aḩar²**. ჰ̦არე⌈ჰ̦⌉ ხორბალ ჰ̦ალ აჰ̦იჼ – წისქვილში ხორბალი დაფქვეს.

ჰ̦ალ დ|აჰ̦არ (ჴეჰ̦არ) ḩal d|aḩar (qeḩar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|აჰ̦არ (ჴეჰ̦არ) **d|aḩar (qeḩar)**. ე სიმიჼდონ ჰ̦არჷ̂ ჰ̦ალ დაჰ̦არ დეწჷ̂ – ამ სიმინდს წისქვილში ატანა (წაღება) უნდა.

ჰ̦ალ დ|აჸარ¹ (იხარ) ḩal d|a’ar¹ (ixar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|აჸარ **d|a’ar**. ამოსვლა (ამოვა), მოსვლა ზევითა მხარეს прийти, идти, ⌈при⌉ехать вверх come up. თხჷჼ ბიძი̂ თხა ჰ̦ალ ვეცჷჼ თხეჩუ⌈ჰ̦⌉ – ჩვენი ბიძა დღეს ამოვიდა ჩვენსა.

ჰ̦ალ დ|აჸარ² (ჴეჰ̦არ) ḩal d|a’ar² (qeḩar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|აჸარ **d|a’ar**. ჯანიწიჼ ვასოჲ̄, ალნირჷჼ ჴაიჼ ჴაჴაჼ ჰ̦ალ ბაჸლე⌈ჰ̦⌉ სოჼ – უქალამნებოდ ვარ და ალვნიდან ღორის ტყავი ამომიტანე, ერთი.

ჰ̦ალ გოგარ|დ|არ ḩal gogar|d|ar გრდმ. прх. იხ. см. trans. see გოგარ|დ|არ **gogar|d|ar**. ურმჷჼ ბორბლი ჰ̦ალ გოგარდო – ურმის თვლებს ამრგვალებენ.

ჰ̦ალ გუ|დ|ახარ (გუ|დ|აჴარ) ḩal gu|d|axar (gu|d|aqar) გრდმ. прх. იხ. см. trans. see გუ|დ|ახარ **gu|d|axar**. ოჴუს ყაჩლუჲ ჰ̦ალ გუბახიჼ – მან ყაჩაღები გაამჟღავნა; აჲნკუჲჼ აფუშ ჰ̦ალ გუბაჲჴნას – ანიკოს ტყუილი გამოვააშკარავე (გავამჟღავნე).

ჰ̦ალ გუჲნი̂ ḩal gujnî მიმღ. прич. particip. გამოჩენილი, თვალსაჩინო, შესამჩნევი, ნათელი ясно видимый, заметный, яркий famous; well-known. ქისტა̄ მახკარნ ჰ̦ალ გუჲნი̂ ბასმი დეწჷ̂: წეგჷჼ, კაპრაშ, აფჷჼ – ქისტის გოგოებს შესამჩნევი ფერები უყვართ: წითელი, ყვითელი, მწვანე; ე ფჰ̦ე-ხკე⌈ჰ̦⌉ ჰ̦ალ გუჲნი̂ სტაკ ვა – ეს სოფელ-ხევში (ქვეყანაზე) თვალსაჩინო კაცია.

ჰ̦ალ დაკარ|დ|არ (დეკარ|დ|არ) ḩal daḳar|d|ar (deḳar|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დაკარ|დ|არ **daḳar|d|ar**. განა, ჰ̦ალ დაკარდებლე⌈ჰ̦⌉, მელ‘ ტათებ ტყოჸ და ვაჲგო⌈ჰ̦⌉ – აბა, დათვალე, ერთი, რამდენი ფული გვაქვს კიდევ.

ჰ̦ალ დაკეცა|დ|არ (კეცა|დ|არ) **ḩal dak̦eca|d|ar (k̦eca|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დაკეცა|დ|არ **dak̦eca|d|ar**. მოთ̦ მეჴმაქ ჰ̦ალ დაკეცადბინას – ლოგინი ტახტზე დავკეცე.

ჰ̦ალ დაკ|დ|ოჸ|დ|არ (დაკჴელარ) **ḩal dak̦|d|o’|d|ar (dak̦qelar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დაკ|დ|ოჸ|დ|არ **dak̦|d|o’|d|ar**. იცხ სტაკჼ წე დაჰ̦ ჲიცჲალჼ სონე̄, იჼცაჸ ჰ̦ალ დაკჲოჸჲოს – მაგ კაცის სახელი დამავიწყდა და ახლავე გავიხსენებ.

ჰ̦ალ დაფხეკა|დ|არ (ფხეკა|დ|არ) **ḩal dapxek̦a|d|ar (pxek̦a|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დაფხეკა|დ|არ **dapxek̦a|d|ar**. მაცჼ ხილ’რეხ ჰ̦ერწო̂ ჰ̦ალ დაფხეკადიეჼ დაჲვთეს, ბუხეხ ღრუტ ჲაჴგერ – შიმშილისგან ქვაბი ამოფხიკა დავითმა, ლამის ძირი გამოუხვრიტა.

ჰ̦ალ დაწერა|დ|არ (წერა|დ|არ) **ḩal daç̣era|d|ar (ç̣era|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დაწერა|დ|არ **daç̣era|d|ar**. მოჴ ნასტ ჰ̦ალ დაწერადბინა⌈ჰ̦⌉ – ლექსი ძლივს დაწერე.

ჰ̦ალ დაწრეტა|დ|არ (წრეტა|დ|არ) **ḩal daç̣reṭa|d|ar (ç̣reṭa|d|ar)** გრდმ. прх. trans. გამოცლა (გამოცლის), ჩამოცლა опорожнить, опорожнять pour out. უჲში̂ ხაჷ̆კვორასო̂, მე̄ დინი̂ ჩარქაჸო̂ ვენეჼ ბუხგომცჼ ჰ̦ალ დაწრეტადჲინას – ისე მწყუროდა, რომ მთელი ჩარექა ღვინო ძირამდე გამოვცალე.

ჰ̦ალ დაჭყლეტა|დ|არ (ჭყლეტა|დ|არ) **ḩal dač̣q̣leṭa|d|ar (č̣q̣leṭa|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დაჭყლეტა|დ|არ **dač̣q̣leṭa|d|ar**. ნიკო’სე̂, ნატო’სე̂ ქანიზ ჰ̦ალ დაჭყლეტადჲიე’ნე̂, ვენა̄ ჰ̦აჭყჼ – ნიკომ და ნატომ ყურძენი დაჭყლიტეს და ღვინო გამოწურეს.

ჰ̦ალ ებწ|დ|არ (ოწ|დ|არ) **ḩal ebç̣|d|ar (oç̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. იხ. см. **see** ებწ|დ|არ **ebç̣|d|ar**. ის ქაჩ ჰ̦ალ ებწბებ, ცოჰ̦ეკაჸ ფშელ ჲაე̄, დაჰ̦ ფშელვოჰ̦ო̂ – ეგ საყელო აიწიე ხოლმე, თორემ ცივა და გაცივდები. 2. ღებინება (აღებინებს) рвать (его рвёт) vomiting. ჭამახ ვახინო̂ შალო̂ ჩუჰ̦ ჰ̦ალ ებწვიეჼ – ქელეხში დამთვრალ შალვას შინ აღებინა.

ჰ̦ალ დეჼ|დ|ალარ **ḩal dẽ|d|alar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დეჼ|დ|ალარ **dẽ|d|alar**. თამრო̂ ჲაწიშ ცო ჲა ლაწიშ, ჴაჼ-ლამო̄ხ ჰ̦ალ დეჼლა – თამრო მძიმედ არ არის ავად, ხვალ-ზეგ⌈ებში⌉ მორჩება.

ჰ̦ალ ევ|დ|არ (ეცარ) **ḩal ev|d|ar (ecar)** გრდმ. прх. trans. აღება (⌈ა⌉იღებს), ათვისება брать, усвоить to take; to acquire. იხ. см. see ევ|დ|არ **ev|d|ar**. ვუხ (~უხ) ევ-

დო⌈ჰ̦⌉ ისირჱ̃ ჰ̦ალორ̂? – რას იღებ მანდედან? ბჷდრევ დაჯაჩუჲშვ ალʻინრ̂ დოშ ჰ̦ათეც ჰ̦ალ ევოდრ̂ – ბავშვი დიდების ნათქვამ სიტყვას უმალვე ითვისებს.

ჰ̦ალ დ|ეთხარ (დ|ათხარ) ḩal d|etxar (d|atxar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ეთხარ **d|etxar**. ნან ლაჴიში̂ ჰ̦ალ ჲეთხი̃, მაცმე̄ ჟეგო ვაჩრ̂ შაჲრი̂ კნათჱ̃ ვჷლარ ხაცი̃ – დედა ხმამაღლა ატირდა, როცა ცხვარში მყოფი თავისი ვაჟის სიკვდილი გაიგო; მამინ ივნჱ̃ ბადრ̂ ბჷდრი დაგარ ცო ჲახმაკერ, ჰ̦ალ ჲათხჷლათერ – მამიდა ივანეს ობოლი შვილების ნახვას ვერ იტანდა, ატირდებოდა ხოლმე; შაჲრი̂ ვაშახ ლაჴიში̂ ჰ̦ალ ჲეთხი̃ საბედ – თავისი ძმა ხმამაღლა დაიტირა საბედამ.

ჰ̦ალ დ|ეკ|დ|არ (აკ|დ|არ) ḩal d|eḳ|d|ar (aḳ|d|ar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ეკ|დ|არ^{2} **d|eḳ|d|ar**^{2}. დოკ იხრეხ შაკ ჰ̦ალ ვეკვიჱ̃ – სიბრაზისგან შაკა ათრთოლდა; ფშელგორჱ̃და⌈ჰ̦⌉ დი̃ჩრ̂ დელე⌈ჰ̦⌉ მოჰ̦ეჴელბა ჰ̦ალ ვეკვირასრ̂ – სიცივისგან მთელს ტანში პირდაპირ ამაკანკალა.

ჰ̦ალ დჱ̃|დ|არ ḩal dẽ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დჱ̃|დ|არ **dẽ|d|ar**. ევ ჟინა̄ ლაწრეხ ჲარ ლაწიშე̄, დუჲხტრეს ჰ̦ალ დჱ̃ჲიჱ̃ – ევა თირკმელებით იყო ავად და ექიმმა მოარჩინა.

ჰ̦ალ დ|ერწ|დ|არ (ჰ̦ერწ|დ|არ) ḩal d|erç̣|d|ar (ḩerç̣|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. იხ. см. see დ|ერწ|დ|არ **d|erç̣|d|ar**. დუჴ ხა̃ ჲა მაჴუჲ ჴეჰ̦ ჲახკუჲნი̂, ჰ̦ალ ჲერწჲარ დეწე̂ – დიდი ხანია, პურები კერაში ალაგია, ამობრუნება უნდა. 2. გადატ. перен. fig. გარა′, კნათი, ნაყმაქ ეჵეშ ცჰ̦აც ყაჰ̦ჱ̃ დეწე̂ ჰ̦ალ დერწდა̃! – აბა, ბიჭებო, გამგზავრებისას თითო მწარის (არაყის) გადაკვრა (ამოტრიალება) უნდა! А, ну, ребята, перед дорогой надо опрокинуть по стаканчику горькой (водочки)! Well, guys, before the trip we should have a glass of strong vodka!

ჰ̦ალ დ|ესტარ ḩal d|esṭar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ესტარ **d|esṭar**. ლაჰ̦ევ ცარკ ჲალʻი̃ჩო⌈ჰ̦⌉ დონენ ქოკ დენიც ჰ̦ალ ბესტჱ̃ – გველის ნაკბენზე ცხენს ფეხი მთლიანად დაუსივდა; მიჩჰ̦ე̄ ნოტყ ჲო, ოსი ჰ̦ალ დესტარ ხეცე̂ – სადაც ჩირქდება, იქ დასიება იცის.

ჰ̦ალ დ|ეფხ|დ|არ (დ|ოფხ|დ|არ) ḩal d|epx|d|ar (d|opx|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ეფხ|დ|არ **d|epx|d|ar**. ჸურდ-ჸურდჱ̃ ნანას შარი̃ ძუძაკ ჰ̦ალ ჲეფხჲჷლათე̂ – დილ-დილაობით დედა თავის პატარა გოგონას აცმევს ხოლმე.

ჰ̧ალ დ|ე̆ფხ|დ|არ (დ|ო̆ფხ|დ|არ) ḩal d|ĕpx|d|ar (d|ŏpx|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ე̆ფხ|დ|არ **d|ĕpx|d|ar**. ჸურდ-ჸურდე^{ნ} ნანას ფეჩ ჰ̧ალ ბე̆ფხბ^{ნ}ლათე̂ – დილ-დილაობით დედა ღუმელს შეათბობს ხოლმე.

ჰ̧ალ დ|ექარ (ჴექარ) ḩal d|ekar (qekar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ექარ **d|ekar**. თხა მატრენ ილუჲგო̄ ჰ̧ალ დექლიში̂! – დღეს სადილად ილოსაც ჩასძახეთ (ასძახეთ), ერთი!

ჰ̧ალ დ|ექ|დ|არ (დ|უღ|დ|არ) ḩal d|ek|d|ar (d|uγ|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ექ|დ|არ **d|ek|d|ar**. ო სტაკოვ ყოლი დაჰ̧ ლეჭყდორ, მა̄ ნახვ ჰ̧ალ ვექვიე′ნე̂, ციხია̄ ხაცვიე^{ნ} – ის კაცი ქურდობას მალავდა, მაგრამ ხალხმა გამოააშკარავა და ციხეში ჩასვეს.

ჰ̧ალ ეც|დ|ალარ (ევ|დ|ალარ) ḩal ec|d|alar (ev|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. იხ. см. see ეც|დ|ალარ **ec|d|alar**. 1. აფრენა (⌈ა⌉ფრინდება) взлететь fly up. ჴერ ჴაცენო̂ ჰ̧აწუკ ჴერენმაქრე^{ნ} ჰ̧ალ ეცდალი^{ნ} – ჩიტი, რომელსაც ქვა მოხვდა, ქვიდან აფრინდა. 2. ალება (ნისლისა), გაფანტვა (⌈გა⌉იფანტება) рассеяться (о тумане) to clear up the sky. ჲუყმათ̧დი^{ნ}ლუჲნი̂ კურ ჰ̧ალ ეცბალი^{ნ} – შუადღისთვის ნისლი გაიფანტა; ლამნა̄ხი^{ნ} კურ ჰ̧ალ ეცბალი^{ნ}, ქოხმა̄ხი^{ნ} ნახ ნჯაჲც დალ‘ენა... (იოსებ ჭარელიშვილი) – მთათაგან ნისლი აფრინდა, გამოვიშალეთ გარეთა...

ჰ̧ალ ეცარ (ევ|დ|არ) ḩal ecar (ev|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ეცარ **ecar**. 1. ალება (⌈ა⌉იღებს), აყვანა (⌈ა⌉იყვანს) брать, взять в руки, на руки to take; to pick up. მაჲჴი̂ ჰ̧ალ ეცი′ნეს, ჟაბოგო̄ ვახნას – პური (საჭმელი) ავიღე და ძროხაში წაველი; ნანას შარი^{ნ} მაქ დაჴინი̂ ბა̄დერ ჰ̧ალ ეცი′ნე̂, ნჯაჲცა̄ დიკე^{ნ} – დედამ თავისი ძუძუმწოვარა ბავშვი აიყვანა და გარეთ გაიყვანა; საჲ ბათხი^{ნ} ტათებ ჰ̧ალ იცნას – ჩემი საქმის გასამრჯელო ავიღე. 2. მოხდა (მოხდის), ახდა (ახდის) снять, убрать что-либо с чего-либо take off (will take off). ქოცო̂ ჰ̧ალ ეცი′ნეს, ვენა̄ დაჲჴნას ჰ̧ალო̂ – ქვევრს მოვხადე და ღვინო ამოვიღე.

ჰ̧ალ ეცითარ (ევ|დ|ითარ) ḩal ecitar (ev|d|itar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ეცითარ **ecitar**. დაჲრკუჲგო̄ ბატანმაქ ლეფჩინი̂ გუგაცო ჰ̧ალ ეცითოს – დარიკოს იატაკზე დაგდებულ ტიკინას ავალებინებ; დალქეგო̄ ბეჯ ჰ̧ალ ეცითნას – დალაქს თმა ავალებინე (გადავალებინე).

ჰ̧ალ დ|ეჭარ ḩal d|eçar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ეჭარ **d|eçar**. თხე ჰ̧ალ დეჭი′ნეთხ, დაჰ̧ა̄ დუჲხკნათხ – მატყლი დავჩეჩეთ და გავყიდეთ.

ჰ̦ალ დ|ეჭინო̂ **ḩal d|eč̣inô** მიმღ. იხ. прич. см. particip. see დ|ეჭინო̂ **d|eč̣inô**. ჰ̦ალ დეჭიჼჩო̂ კრავლჷჼ ქადბი თეგოდო̂ – დაჩეჩილი კრაველის ქუდებს ამზადებენ.

ჰ̦ალ დ|ეხარ **ḩal d|exar** გრდმ. прх. trans. მოწვევა ქვემოდან ზემოთ (მოიწვევს), ა⌈მო⌉პატიჟება приглашать (снизу вверх и наоборот) to invite from below to abobe. იხ. см. see დ|ეხარ **d|exar**^{1}. კიკალდა⌈ჰ̦⌉ და̄ხინი̂ ნახ ჰ̦ალო̂ დეხათ ქუჲრწლეჴ! – ქვევით მცხოვრები ხალხი ამოიპატიჟეთ ქორწილში!

ჰ̦ალ დ|ეხკარ (ახკარ) **ḩal d|exḳar (axḳar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ეხკარ^{1} **d|exḳar**^{1}. ტირინე̂, ის დუხკაჼ ლახუშ თეჴიცი̂ ჰ̦ოგო⌈ჰ̦⌉, ლაზიშ ჰ̦ალ დეხკალე̂! – ტირინე, ეგ სარტყელი ძირს დაგთრევს აკი, კარგად შემოირტყი!

ჰ̦ალ ეჴ̨არ (ლეთხარ) **ḩal eq̦ar (letxar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. იხ. см. see ეჴ̨არ **eq̦ar**. გაზხაჼ კმაჲტმაჷ ჰ̦ალ ეჴ̨იჼ – თხა კლდეზე ახტა. 2. გადატ. перен. fig. ის სტაკონ დოკ იხრეხ წიგი̂ ქუჲრთ ჰ̦ალ ეჴ̨ირ – მაგ კაცს სიბრაზისაგან სისხლი თავში აუვარდა. 3. გადატ. перен. fig. წამოცდომა (სიტყვისა) (წამოსცდება) проговориться, сказать нечаянно unwarranted remark. ტატოს დუჴიჩო̂ ხანე⌈ჰ̦⌉ დაჰ̦ ლეჭყდორ, მა̄ ტყუჲჰ̦სინე⌈ჰ̦⌉ ჰ̦ალ ეჴ̨იჼ, მე̄ თხჷჼ ახრუბ ოჴუჲ ჟელო⌈ჰ̦⌉ ბაგურ – ტატო დიდხანს მალავდა, მაგრამ ბოლოს წამოსცდა, რომ ჩვენი თოხლი მის ცხვარში ერია.

ჰ̦ალ დ|ეჰ̦|დ|არ (აჰ̦|დ|არ) **ḩal d|eḩ|d|ar (aḩ|d|ar)** გრდმ. прх. trans. გაპარება ზევით (⌈გა⌉აპარებს) украдкой отнести (отвести) наверх take sb up by stealth. იხ. см. see დ|ეჰ̦|დ|არ **d|eḩ|d|ar**. ნიყ ბეხკინო̂ ბარ თხოგო⌈ჰ̦⌉, მა̄ ცჰ̦ა დოჼ ტყოც ჰ̦ალ ბეჰ̦ბიჷჼ ყუივ – გზა შეკრული გვქონდა, მაგრამ ქურდებმა ერთი ცხენი კიდევ გააპარეს ზევით.

ჰ̦ალ თაგ|დ|ალარ (თეგ|დ|ალარ) **ḩal tag|d|alar (teg|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. იხ. см. see თაგ|დ|ალარ **tag|d|alar**. სჷჼ წა შინეჴ შარე⌈ჰ̦⌉ ჰ̦ალ თაგდალოჼ – ჩემი სახლი ორიოდე წელიწადში გაკეთდა (აშენდა). 2. გადატ. перен. fig. ოსი⌈ჰ̦⌉ ნახ ჰ̦ალ თაგლა – იქ ხალხი გაკეთდება (გამდიდრდება) там люди разбогатеют people will become rich there.

ჰ̦ალ თაგ|დ|არ (თეგ|დ|არ) **ḩal tag|d|ar (teg|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see თაგ|დ|არ **tag|d|ar**. მატრ ჰ̦ალ თაგდებალე̂! – სადილი გააკეთე რა!

ჰ̦ალ თაგ|დ|ითარ (თეგ|დ|ითარ) **ḩal tag|d|itar (teg|d|itar)** გრდმ. прх. trans. გაკეთებინება (⌈გა⌉აკეთებინებს) заставить ⌈с⌉делать to make sb do smth. ნი-

კუჲგო̂ ნიწყოც ჰ̦ალ თაგდითიჷ მიხოს ყეგდაჲლნო̂ სანი – ნიკოს ძალით გააკეთებინა მიხომ გატეხილი კარები.

ჰ̦ალ თაჴარ (თეჴარ) ḩal taqar (teqar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see თაჴარ^{1} **taqar**^{1}. თეტინო̂ გიუჲრგი ნასტ ხენგომცი ჰ̦ალ თაჴჷ – დაჭრილი გიორგი ხემდე ძლივს აბობღდა.

ჰ̦ალ თაჴ|დ|არ (თეჴ|დ|არ) ḩal taq|d|ar (teq|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see თაჴ|დ|არ **taq|d|ar**. ჰ̦უჷლრეჷ სათრი ჰ̦ალ თაჴჲებათ, ცოჰ̦⌈ეკაც⌉ დოს ცო დაგჷ – ტყიდან სათრევები (მორები) ⌈ა⌉მოათრიეთ, თორემ შეშა აღარ არის.

ჰ̦ალ თაჴინო̂ (თეჴინო̂) ḩal taqinô (teqinô) მიმღ. იხ. прич. см. particip. see თაჴინო̂ **taqinô**. ჰ̦ალ თაჴიჩო̂ შურჷ ნაჩხ მოსჷი იხო̂ – მოხდილი რძის ყველი ცუდი გამოდის.

ჰ̦ალ თეგ|დ|არ (თაგ|დ|არ) ḩal teg|d|ar (tag|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see თეგ|დ|არ^{1} **teg|d|ar**^{1}. ჸუივ ჸალუჷ ნაქრტი შირვანე⌈ჰ̦⌉ ჰ̦ალ თეგჲიჷ – მწყემსებმა შირვანში საზამთრო ბინები გააკეთეს (ააშენეს); შიოს გაკვითლი ჰ̦ალ თეგჲიჷ – შიომ გაკვეთლები გააკეთა (მოამზადა).

ჰ̦ალ თეტ|დ|ალარ ḩal teṭ|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see თეტ|დ|ალარ **teṭ|d|alar**. სიცხოხ შურ ჰ̦ალ თეტჲალჸლათჷ – სიცხეში რძე აიჭრება ხოლმე.

ჰ̦ალ თეტარ (თიტარ) ḩal teṭar (teṭar) გრდმ. прх. trans. ⌈ამო⌉ჭრა (⌈ამო⌉ჭრის) вырез⌈ыв⌉ать, резать cut out. იხ. см. see თეტარ **teṭar**. ხჷ გამევ ჰ̦ალ თეტო̂, მე̄ ჸაბიკ თაგბოლო̂ – ხეს ხვეწით ამოჭრიან, რათა კოვზი გააკეთონ.

ჰ̦ალ თეტითარ (თიტითარ) ḩal teṭitar (tiṭitar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see თეტითარ **teṭitar**. ფუში ჰ̦ალ თეტითნას ფერშლეგო̂ – კოპები (ბუშტუკები) ამოვაჭრევინე ფერშალს.

ჰ̦ალ თილʻ|დ|არ (თეფლ|დ|არ) ḩal tilʻ|d|ar (tepl|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see თილʻ|დ|არ **tilʻ|d|ar**. თინ თხეჩუ შაბთინე⌈ჰ̦⌉ ოთჷ ჲეცე′ნჷ, ცჰ̦ანე ას შუჲჩუ ჰ̦ალ თილʻჲინას – თინა ჩვენსა შაბათს ღამის სათევად მოვიდა და ორშაბათს შინ (ზევით) გავაცილე.

ჰ̦ალ თიტითარ (თეტითარ) ḩal tiṭitar (teṭitar) გრდმ. прх. trans. ამოჭრევინება (ამოაჭრევინებს) заставить вырезать to make sb cut smth out. იხ. см. see თიტითარ **tiṭitar**. მიტრუჲნ ბჭარწჷ აჲჰ̦ი ლაწირე̄, სტოჸხკუ̂ ჰ̦ალ თიტითიჷ – მიტროს ბრმა ნაწლავი სტკიოდა და შარშან ამოაჭრევინა; დონენ ხავნიხ ფუშ

ღალ'ენე̄, საბეგრ̂ ჴალ მოც თიტითოს – ცხენს ბარძაყზე კოპი ამოუვიდა და საბას ამოვაჭრევინებ მაინც.

ჴალ თოხითარ (თეფხითარ)^{1} **ḥal toxitar (tepxitar)**^{1} გრდმ. იხ. прх. см. trans. see თოხითარ **toxitar**. ლამფეგო⌈ჴ⌉ ლუსმარ ღელბალინე̄, ჭჵალოშ კვერევ ჴალ თოხითნას – ლამფას (ჭერს) ლურსმანი შეუსუსტდა და ჩაქუჩით მაგრად მივაჭედვინე.

ჴალ თოხითარ (თეფხითარ)^{2} **ḥal toxitar (tepxitar)**^{2} გრდმ. იხ. прх. см. trans. see თოხითარ **toxitar**. ზურბეგრ̂ გარმო̃ ჴალ თოხითნას – ზურაბს გარმონი დავაკვრევინე.

ჴალ დ|იკარ (ყელარ) **ḥal d|iḳar (qelar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|იკარ **d|iḳar**. ტოტეხ ლაცვიენრ̂ მათიკრ̂ ახმიტი̂ ჴალ ვიკორ – მათიკო ხელჩაკიდებული ახმეტაში მიჰყავდათ; მეურმევ ურუმ ჴალ ბიკე̃ მატინი̂ – მეურმემ ურემი წაიყვანა მატანში.

ჴალ იხარ (დახარ) **ḥal ixar (daxar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see იხარ^{1} **ixar**^{1}. ას წინმაქ ჴალ იხოს – მე სახლზე ავდივარ.

ჴალ იხუჯლა̄ დდ **ḥal ixujlā** dd იხ. см. see იხუჯლა̄ **ixujlā**. ე კმატგო⌈ჴ⌉ ცომიჩჴე ცო და ჴალ იხუჯლა̄ – ამ კლდეს არსად არა აქვს ასასვლელი; სოგო ბჵა და ჴოცი̃ ჴალ იხუჯლა̄ – მე ყოველთვის მაქვს შენთან მოსასვლელი (ყოველთვის შემიძლია შენთან ამოვიდე).

ჴალ კარჩ|დ|არ (კერჩ|დ|არ) **ḥal ḳarč|d|ar (ḳerč|d|ar)** გრდმ. прх. trans. აგორება ქვემოდან ზემოთ (⌈ა⌉აგორებს) катить снизу вверх to roll up. იხ. см. see აჴ კარჩდარ ატ̃ დაე̄, ჴალ კარჩდარ ჭირვე̃ – ჩამოგორება ადვილია, აგორება – ძნელი.

ჴალ კე̃კა|დ|არ **ḥal ḳẽḳa|d|ar** გრდმ. прх. trans. აკენკვა (⌈ა⌉კენკავს) клевать to peck up grains. წიწლივ ოც ჴალ კე̃კადბო – წიწილები მარცვალს კენკავენ.

ჴალ კჵოკარ|დ|არ **ḥal ḳωoḳar|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see კჵოკარ|დ|არ **ḳωoḳar|d|ar**. კჵოკნი ჴალ დეწე̂ კჵოკარდე̃, მე̄ ჩუ ხენბი ხაბჟდოლოთ ვაჯ – ორმოები უნდა ამოვაღრმავოთ, რომ ხეები ჩავრგათ.

ჴალ ლაბჟარ (ლებჟარ) **ḥal labžar (lebžar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ლაბჟარ **labžar**. ბუჯსუ̂ თათე̃ ხაწე'ნე̂ მათენ, ჴათეც თოფგუჯ⌈ჴ⌉ ჴალ ლაბჟე̃ – ღამე ხმაური გაიგონა მათემ და მაშინვე თოფისკენ აცოცდა.

ჰალ ლა̆ვარ (ლევარ) ḩal lǎvar (levar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაძახება (დაუძახებს) ქვემოდან ზემოთ, მოწოდება ⌈по⌉звать, ⌈при⌉звать, крикнуть (снизу наверх) to call sb from below to up, to deliver. პეტუჲგრ̈ ჰალ ლა̆ვჷ̂ ლჷცერ ილკუჲნ̂, მა̄, ჩუა̄ხ ცო თურ ვარ, ცომენა̄ დალ‘ჷ̂ ნჩაჲცჷ̂ – პეტოსთვის დაძახება უნდოდა ილიკოს, მაგრამ, ალბათ, შინ თუ არ იყო, არავინ გამოვიდა გარეთ. 2. ხმის გაცემა (ხმას გასცემს), შერიგება заговорить, помириться to speak to someone; to reconsile. ობი ვაშ[ბ]იცჷ̂ უ̂ძრახ ბარე̄, ჷ̂ც ვაშ[ბ]იგრ̈ ჰალ ლა̆ვჷ̂ – ისინი ერთმანეთთან უმძრახად იყვნენ და ახლა შერიგდნენ.

ჰალ ლათ|დ|არ^{1} (ლეთ|დ|არ) ḩal lat|d|ar^{1} (let|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლათ|დ|არ^{2} **lat|d|ar**^{2}. ილოს ტატეჩრ̈ დასახ წე ჰალ ლათჲიჷ̂ – ილომ სველ შეშას ცეცხლი წაუკიდა; დაყიჩრ̈ დაქრეხ წე ჰალ ლათჲინას – გამხმარ ბალახს ცეცხლი წავუკიდე.

ჰალ ლათ|დ|არ^{2} (ლეთ|დ|არ) ḩal lat|d|ar (let|d|ar)^{2} გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლათ|დ|არ^{3} **lat|d|ar**^{3}. სურათ კედლეხ ჰალ ლათჲიჷ̂ – სურათი კედელზე გააკრეს.

ჰალ ლარ‘ლ‘არ (ლერ‘ლ‘არ) ḩal lar‘l‘ar (ler‘l‘ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლარ‘ლ‘არ **lar‘l‘ar**. წკიპუჲძევრ̈ ბუჰჷ̂ ამბუჲ ჰალ ლაჲრ‘ლ‘ჩეჰას, ბეჯ̈ ჰალ უჲთჳ̈ შუგო[ჰ] – წკიპოშვილის ბრძოლების ამბები რომ ჩამოვთვალო, თმები ყალყზე დაგიდგებათ.

ჰალ ლასარ (ლესარ) ḩal lasar (lesar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლასარ **lasar**. დისენრ̈ ჰაჲრჷ̂ ჰალ ლასრ̈ ვაჲ, ცოჰე̂ ჷერ დაუ̆ვუ̆ ვაჲგო[ჰ] – ნარჩენი ფქვილი გავცრათ, თორემ გაგვიფუჭდება.

ჰალ ლატ̣არ (ლეტ̣არ) ḩal laṭar (leṭar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ლატარ **laṭar**. ე ფეშკრეგო[ჰ] დუჴ ქაბრ̈ ბა ლაუ̆მუ̆ ბიკუჲნე̄, ჰალ ლატარ დეწე̂ – ამ ბალღს ბევრი ძროხა ჰყავს მთაში წასაყვანი და წაშველება (მიხმარება) უნდა.

ჰალ ლაფსარ (ლეფსარ) ḩal lapsar (lepsar) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ლაფსარ **lapsar**. მათხოხ ტატჷ̂ ქაჲრცხჷ̂ ჰალ ლაფსჷ̂ – მზეში (მზეზე) სველი სამოსი გაშრა.

ჰალ ლაფს|დ|არ (ლეფს|დ|არ) ḩal laps|d|ar (leps|d|ar) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლაფს|დ|არ **laps|d|ar**. მათხოვ ქაჲრცხჷ̂ ჰალ ლაფსდიჷ̂ – მზემ სამოსი გააშრო.

ჵალ ლაფს|დ|ითარ (ლეფს|დ|ითარ) **h̦al laps|d|itar (leps|d|itar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლაფს|დ|ითარ **laps|d|itar**. ქასტჲალრეხ უთუჲგჷ̂ ლაფსდითნას ჵალჷ̂ მა̈დილ – სიჩქარის გამო უთოს გავაშრობინე (უთოთი გავაშრე) მანდილი.

ჵალ ლაქ|დ|არ (ლექ|დ|არ) **h̦al lak|d|ar (lek|d|ar)** გრდმ. прх. trans. იხ. см. see ლაქ|დ|არ **lak|d|ar**. ჴორ ზღვენი ჵალ ლაქბირას – ვაშლი სხვენზე ავაგდე; ჟელჷ̂ ბჭორწ ბალ'ბალინჷ̂, თოჵუჲნჷ̂ დად ჵალ ლაქვირას – ცხვარს მგელი დაეცა და მძინარე მამა წამოვაგდე (გავაღვიძე); კოტივ ბენმაქ ჭებალინჷ̂ ჴაუჴუ̂ ჵალ ლაქბინო'ერ, ჴენი ჴაჴაჲრჩა'ჸ ჵალ ჴასდაჲლნორ – კატას ბუდეზე მჯდომი მტრედი აეგდო (აეფრინა) და სხვა მტრედებიც წამოცვენილიყვნენ (აფრენილიყვნენ).

ჵალ ლახარ (ლეხარ) **h̦al laxar (lexar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლახარ **laxar**. დავი̂ჩჷ̂ ჟელრეჩონ ჵალ ლახარ დეწჷ̂, ცოჵჷ̂ შარო̂ ჩუ ცო დალჷ̂ – დაკარგულ ცხვარს მოძებნა უნდა, თორემ თვითონ (თავისით) შინ არ მოვა.

ჵალ ლახკარ (ლეხკარ) **h̦al laxḳar (lexḳar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლახკარ **laxar**. საკლუჲ დაჟა̂ ჵალ დეწეთ ვაჲ ლახკა̂, ცოჵჷ̂ ყიოლ დალ'ენთ ვაჲგო[ჵ] – საკლავები სამოვრად უნდა ავრეკოთ (ზევით), თორემ დაგვილუბდნენ.

ჵალ ლაჴ|დ|არ (ლეჴ|დ|არ) **h̦al laq|d|ar (leq|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლაჴ|დ|არ **laq|d|ar**. ჵანნა გაკვეთილ ჴეთჷ̂, ატ̣ჷ̂ ტოტ̣ ჵალ ლაჴდება̄ლ – ვინც გაკვეთილი იცის, მარჯვენა ხელი აიწიოს (ასწიოს); აჵ წულდა̂ კჭაკი ჵალკაჸ დეწე ლაჴდა̂ – შენ წაღების ქუსლები ცოტა უნდა აამაღლო. შდრ. ср. comp. ლაჴე̂ **laqē**.

ჵალ ლაჵ|დ|არ (ლეჵ|დ|არ) **h̦al lah̦|d|ar (leh̦|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლაჵ|დ|არ **lah̦|d|ar**. ჭალუჲნაჲნჷ̂ კვი̂ჩხ ჵალ ბეწეთხ ლაჵბა̂ – ზამთრისთვის კვრინჩხი უნდა დავკრიფოთ.

ჵალ ლევარ **h̦al levar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ლევარ **levar**.

ჵალ ლევ|დ|არ (ალ'არ) **h̦al lev|d|ar (al̓ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლევ|დ|არ **lev|d|ar**. შაქრუჲგო[ჵ] ბახ̣ე̂ მოტ̣ ბალ̣ჷ̂, ვუმაჸ (¯უმაჸ) ჵალ ლევდარ ხეცჷ̂ – შაქროს გრძელი ენა აქვს (უძევს), ყველაფრის თქმა იცის.

ჵალ ლეთხარ (ეჴ̣არ) **h̦al letxar (eq̣ar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ლეთხარ **letxar**. მელ'ჷ̄ ივნენ წიკა̄ხ შვეტ ჵარჩჲიე̂, ოჴუმფლე̂ ჵალ ლეთხირ – რამდენიც ივანეს წვივებზე შოლტი გადაუჭირეს, იმდენს შეხტებოდა.

ჵალ ლეთხ|დ|არ (ეჴ̣|დ|არ) **h̦al letx|d|ar (eq̣|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლეთხ|დ|არ **letx|d|ar**. ტარკეხ ყალენჷ̂ ეკლი ჵალ ლეთხოდჷ̂ ნანას – თითში

შეჭრილ ეკლებს იძრობს დედა; ე ჲეთ მელ'ჷ აჴ ბეცჼ, ოჳუმფლეჼ ჴუ̈ლო̂ ჴალ ლეთხბებათ – ეს ფური რამდენიც ჩამოვა, იმდენი ტყეში გააგდეთ.

ჴალ ლესტ|დ|არ (ლასტ|დ|არ) **ḩal lesṭ|d|ar (lasṭ|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლესტ|დ|არ **lesṭ|d|ar**. დონევ მუდ ჴალ ლესტჲოშ სუკახჼ ტუტი შარნ ლეხკო̂ – ცხენი კუდის აქნევით ბუზებს იგერიებს.

ჴალ ლეფსარ^{1} (ლაფსარ) **ḩal lepsar^{1} (lapsar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ლეფსარ^{1} **lepsar^{1}**. სიცხოხ ხი ჴალ ლეფსე̂ – სიცხეში წყალი შრება.

ჴალ ლეფსარ^{2} **ḩal lepsar^{2}** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლეფსარ^{2} **lepsar^{2}**. ე შურენ ჴალ ლეფსარ დეწე̂, ცოჴე̂ ჴალ ჲაკუ̂ ვაჲგო⌈ჴ⌉ – ამ რძეს შედღვება უნდა, თორემ დაგვეწვება (არ შეიდღვიბება).

ჴალ ლეჴ|დ|არ (ლაჴ|დ|არ) **ḩal leḩ|d|ar (laḩ|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ლეჴ|დ|არ **leḩ|d|ar**. ვუნჷ (¯უნჷ) ქაზდრევ თელ'ო̂, საბლეხჼ სტაბო⌈ჴ⌉ ლეჴოდო̂ ჴალო̂ – რასაც მიწა იძლევა, მეტწილად შემოდგომაზე კრეფენ (იღებენ); ქოთმივ, იჼდრივ, ბატივ, იხვივ, ჴაჲწკივ ჳავ დაჲცჩეჴდოლიჼ ბისენო̂ ოც⌈ო̂⌉ ჴალ ლეჴობო̂ – ქათმები, ინდაურები, ბატები, იხვები, ჩიტები ყანის მომკის მერე დარჩენილ მარცვალს კრეფენ (კენკავენ); ტათებ ჴალ ლეჴოდო̂, მჷ ალუჲნა̂ ფშელიჼ წყარო̂ ჲოცჲოლო̂ – ფულს კრეფენ, რომ ალვანში ცივი წყარო მოიყვანონ; დუჲრჭჼ ფშელიჼ წყარო̂ მაყვალ დადას, ვაუ̆გრა̄ გიორგის, ჲოცჲიერ ალუჲნა̂ – სულ პირველად ცივი წყარო მაყვალას მამამ, გიორგი მიქელაძემ, გამოიყვანა ალვანში.

ჴალ მათხარ|დ|ალარ **ḩal matxar|d|alar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see მათხარ|დ|ალარ **matxar|d|alar**. ხიწოლეხ წონილ ჴალ მათხარდალიჼ – უწყლობით მწვანილი დაჭკნა.

ჴალ მალ|დ|არ **ḩal mal|d|ar** იხ. см. see მალ|დ|არ **mal|d|ar**. ხი ჴალ მალდებლეჲშე̂, ქორთო̂ ბა სოგო⌈ჴ⌉ ბილუჲნჷ, დაჴა̄ ვეწეს ვაშვალჼ – წყალი გაათბეთ, ერთი, თავიც დასაბანი მაქვს და უნდა გავიპარსო კიდეც.

ჴალ მალ'არ (მელ'არ) **ḩal malʻar (melʻar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see მალ'არ **malʻar**. ოჳუს წომალ ჴალ ცო მალ'ეჼ – მან წამალი არ დალია. გადატ. перен. fig. ოჳუს დინ შარჼ და̄ხარ ჴალ მალ'ეჼ – მან მთელი თავისი ქონება (ცხოვრება) გაფლანგა он промотал всё своё состояние s/he blew up the whole fortune.

ჴალ მატ|დ|ალარ ḥal maṭ|d|alar გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see **მატ|დ|ალარ maṭ|d|alar**. ხილ ჴალ მატჲალოჼ – ხილი დამწიფდა; ხილენ (ხილუნ) ჴალ მატჲალარ ეჲშუ̂ (ი̂შუ̂) – ხილს დამწიფება აკლია; ზირზიტაცო̂ ჴალ მატდაჲლჩე[ჴ], დაჴ დატუ̄, ჩურქჼ ნოტყა̄ იხითო̂ – როცა ძირმაგარა მომწიფდება, გასკდება და შიგნიდან ჩირქს უშვებს.

ჴალ მატ|დ|არ ḥal maṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **მატ|დ|არ maṭ|d|ar**. სიმაჲრტყლ ლაჴდო'ეთხ, ჯეჼ ზღვენე ჴალო̄ მატდოთხ – ზღმარტლს მოვკრეფთ და მერე სხვენში ვამწიფებთ.

ჴალ მახკ|დ|ალარ (მეხკ|დ|ალარ) ḥal maxḳ|d|alar (mexḳ|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. გადმოღვრა ([გადმო]იღვრება), გადმოფანტვა, გადმოცვენა вылиться, высыпаться pour off / out; scattering. შალთ ბათ̦რქჼ ჴალ მახკჲალოჼ – ხანჯალი ქარქაშიდან ამოვარდა; ბჭარკი ჴალ მახკლაჲალო̂ ჴოგო[ჴ], ვუჼ (¯უჼ) ჩუ ცო თივუჲნი̂ ვაჴო̂! – თვალები ამოგცვივდეს, რა ძალიან მოუსვენარი ხარ!

ჴალ მახკ|დ|არ (მეხკ|დ|არ) ḥal maxḳ|d|ar (mexḳ|d|ar) გრდმ. прх. trans. ამოღვრა (ამოღვრის), გადმოღვრა, გადმოფანტვა вылить, высыпать pour off / out; scattering. კჭოუ̆კრქჼ ხი ჴალ მახკდება'ეთ, ჩუ ბორცა̄ ბოხკათ – ორმოდან წყალი ამოღვარეთ და შიგ ფეტვი ჩაყარეთ.

ჴალ მურჯ|დ|არ ḥal murǯ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **მურჯ|დ|არ murǯ|d|ar**. ქოჩადლეჼ ქორთო̂ ჩუ ბოხე'ნე̂, ხი დენიც ჴალო̄ მურჯდიეჼ – ქოჩადალას თავი (ხეობის სახელია) ჩამოინგრა და წყალი მთლად აამღვრია.

ჴალ მუსტ|დ|არ ḥal musṭ|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **მუსტ|დ|არ musṭ|d|ar**. ვჭევინო̂ სტაკ ჩა̆ივ ათვსტარლო ჴალ მუსტვო'ე̆, ჯეჼ, ჴალ ვაჯინო̂, ჴალო̄ჯალო̂ – მოკლულ კაცს დათვი მიწაში ამჟავებს, მერე ამოიღებს და ჭამს.

ჴალ ნეთხ|დ|არ ḥal netx|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ნეთხ|დ|არ netx|d|ar**. ხიჼკლოჼ ქერქი სტამოჼ ჲა, ჴალ ნეთხჲებათ! – ხინკლების ქერქ[ებ]ი სქელია, გაათხელეთ!

ჴალ ნიფს|დ|არ ḥal nips|d|ar გრდმ. იხ. прх. см. trans. see **ნიფს|დ|არ nips|d|ar**. შვიჼდეჼ წაქ გამუჼ დარე̄, ჴალ ნიფსდიჩედოლოჼ ზორაჲში̂ ჩაჯ იხო̂ – შინდის ისარი მრუდე იყო და გასწორების მერე ძალიან შორს მიდის; კოტეხ სეჼ ტათებ დალირე̄, იჼც აჼგრიშ ჴალ ნიფსჲინათხ – კოტეს ჩემი ფული ემართა და ახლა ანგარიში გავასწორეთ.

ჰ̦ალ ნიფს|დ|ითარ **h̦al nips|d|itar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ნიფს|დ|ითარ **nips|d|itar**. ბეჯ̦ ჰ̦ალ ნიფსჲითნას – თმა გავასწორებინე.

ჰ̦ალ ოთ̦არ (ეთ̦არ) **h̦al oțar (ețar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ოთ̦არ **oțar**. ე ზედგანმაქ ჰ̦ალ ოთ̦ა′ე̂, ო ყაღ აჰ̄ ჲჭოფ – ამ ზედადგარზე შედექი და ის ყალი ჩამოიღე! სიფსრე კაწკოჼ ბა̆დერ შაროჼ ჰ̦ალ ოთ̦ერ – გუშინწინ პატარა ბავშვი თვითონ დადგა ფეხზე.

ჰ̦ალ ოთ̦|დ|არ (ეთ̦|დ|არ) **h̦al oț|d|ar (eț|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ოთ̦|დ|არ **oț|d|ar**. იბოს შინეჴ ბათ̦ა[ჰ̦] წა ჰ̦ალ ოთ̦დიეჼ – იბომ ორიოდე თვეში სახლი დადგა.

ჰ̦ალ დ|ოლ|დ|არ (დ|ებლ|დ|არ) **h̦al d|ol|d|ar (d|ebl|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ოლ|დ|არ **d|ol|d|ar**. მალოს ტყალღეჼ ჩხიჼდრი დოლდიეჼ ჰ̦ალო̂ – მალომ მეოცე (წყვილი) წინდა დაიწყო; გაბო̂ ნაჩხუჲ თეგჲჼ ჰ̦ალ ვოლვალოჼ – გაბო ყველების კეთებას შეუდგა; ცომ ჰ̦ალ ბოლბებათ, წე ჩუ ხაჲლუ̂ შუგო[ჰ̦]! – ცომი დაიწყეთ, ცეცხლი ჩაგიქრებათ!

ჰ̦ალ ოლ̦არ (ებლარ) **h̦al ol̦ar (eblar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ოლ̦არ **ol̦ar**. კიმოს კოჩხოვ ხი ჰ̦ალ ოლ̦ი′ნე̂, მაჲჴი̂ ჲაყანა̄ ვალ‘ეჼ – კიმომ კათხით წყალი ამოხაპა და პურის ჭამას შეუდგა.

ჰ̦ალ ოლ̦|დ|არ (ებლ|დ|არ) **h̦al ol̦|d|ar (ebl|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ოლ̦|დ|არ **ol̦|d|ar**. ე დატეჼჩონ მა̄ხ ჰ̦ალ ოლ̦ბებალე̂, მაცლომცეჼ ლელეს იშტუჼ! – ამ დახეულს ნემსი ამოსდე, როდემდე უნდა ვიარო ასეთმა!

ჰ̦ალ დ|ოლ‘არ (ჰ̦ალ დ|ეფლარ) **h̦al d|ol‘ar (d|eplar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ოლ‘არ **d|ol‘ar**. გვირბელალო̂ ნასტ ჰ̦ალ ვუჲლ‘ნას – გვირაბში ძლივს ა[მო]ვძვერი.

ჰ̦ალ დ|ოფცარ (დ|ეფცარ) **h̦al d|opcar (d|epcar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ოფცარ **d|opcar**. პეტოს შვეტ ჰ̦ალ ჲოფცეჼ – პეტომ შოლტი დაწნა; ვაჲ ღობენ ჰ̦ალ ჲოფცარ დეწე̂ – ჩვენს ღობეს დაწვნა უნდა.

ჰ̦ალ დ|ოფხ|დ|ალარ (დ|ეფხ|დ|ალარ) **h̦al d|opx|d|alar (d|epx|d|alar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ოფხ|დ|ალარ **d|opx|d|alar**. თეკო̂ ჰ̦ალ ჲოფხჲალი′ნე̂, ჰ̦აშელა̄ ჲახეჼ – თეკომ ჩაიცვა და სტუმრად წავიდა.

ჰ̦ალ დ|ოფხ|დ|არ (დ|ეფხ|დ|არ) **h̦al d|opx|d|ar (d|epx|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ოფხ|დ|არ **d|opx|d|ar**. ის კნათ ჰ̦ალ ვოფხვებათ, ცოჰ̦ე̂ დაჰ̦ ფშელოვო̂ – მაგ ბიჭს ჩააცვით, თორემ შესცივა; სახილ‘უშ დუჲ ჰ̦ალ დოფხდიე′ნეთხ, ნაყ-

მაქა'ჲ უღთ̦ნათხ – გათენებისას ცხენები შევკაზმეთ და გზას დავადექით; შალთეჲჼ ბოთ̦ ტათბუვ ჰ̦ალ ბოფხბითნას – ხანჯლის ქარქაში ვერცხლით მოვართვევინე.

ჰ̦ალ დ|ო̆ფხ|დ|არ (დ|ე̆ფხ|დ|არ) **h̦al d|ŏpx|d|ar (d|ĕpx|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ო̆ფხ|დ|არ **d|ŏpx|d|ar**. მაღკოს ხი ჰ̦ალ დო̆ფხდიჲჼ – მაიკომ წყალი გააცხელა; მათხოვ ი̃დრეჲჼ გაგაჼ ჰ̦ალ ღო̆ფხღიჲჼ – მზემ ინდაურის კვერცხი გაახურა.

ჰ̦ალ ოწ|დ|ალარ (ებწ|დ|ალარ) **h̦al oç̣|d|alar (ebç̣|d|alar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ოწ|დ|ალარ **oç̣|d|alar**. ვუნე̄ (¯უნე̄) მაკერ, ჰ̦ალ ოწბალოჲჼ კნათი, მე̄ დოღ ღაზიშ დაგრალო̃ – რაც ძალი ჰქონდათ, აიწიეს (მაღლა) ბიჭებმა, რათა დოღი კარგად დაენახათ; იასე̂ დეღე[ჰ] ჰ̦ალ ოწვალოჲჼ, დეღ დეცჲჼ – იასემ ტანი აიყარა, გაიზარდა; ასა'ჲ, აბრმე̄ ჰ̦ალ ოწბალი'ნეთხ, აბრამ ჴა კილუღვ სოხ ვაწივხ გუვალ'ჲჼ – მე და აბრამი ავიწონეთ და აბრამი სამი კილოთი ჩემზე მძიმე აღმოჩნდა.

ჰ̦ალ დ|ოწ|დ|ალარ (დ|ებწ|დ|ალარ) **h̦al d|oç̣|d|alar (d|ebç̣|d|alar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ოწ|დ|ალარ **d|oç̣|d|alar**. სონნ̄, აღნკო'ჲ, დაჭბი ლაცღიენო̃, ჴაბოხ ჰ̦ალ დოწდალოჲჼ – სონა და ანიკო ჯოხებით ხელში ძროხას გაჰყვნენ (ზევით).

ჰ̦ალ ოწარ (ებწარ) **h̦al oç̣ar (ebç̣ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ოწარ **oç̣ar**. აბოს ჩჰ̦ოგ ჰ̦ალ ოწირ სოჼ – აბომ მოთალი (ჩოგი) ამიწონა.

ჰ̦ალ ოწ|დ|არ (ებწ|დ|არ) **h̦al oç̣|d|ar (ebç̣|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ოწ|დ|არ **oç̣|d|ar**. გარი', ცალი ჰ̦ალ ოწდებათ, დონენ ჴოხკოთ ვაღ – აბა, ცალები ასწიეთ, ცხენს ავკიდოთ; ის ქარსჼ ლაჴიშ ჰ̦ალ ოწღებათ, მაცლომცჼ ღეწე̂ ტჩაუ̆კლო[ჰ] თეჴჼ – ეგ საბელი მაღლა ასწიეთ, როდემდე უნდა ეთრიოს ტალახში.

ჰ̦ალ ოხკარ (ეხკარ) **h̦al oxḳar (exḳar)** მრ. გრდმ. იხ. мн. прх. см. pl. trans. see ოხკარ **oxḳar**. დჩეც-ფჰ̦ათუღ შაუ̆მფრეხ ჰ̦ალ ოხკათ, ჰ̦ალ დათ̦ოთ ვაღ! – ჯიგარი (ღვიძლ-ფილტვი) შამფურზე ააგეთ, შევწვათ! დონენ აუ̆ღრი ჰ̦ალ ოხკ! – ცხენს აღვირ[ებ]ი ამოსდე!

ჰ̦ალ დ|ოჸ|დ|არ (ჴელარ) **h̦al d|o’|d|ar (qelar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|ოჸ|დ|არ **d|o’|d|ar**. ლაწიშ ვაღნო̃, ამო̃ ქეგრეჲჼ ჰ̦ალ ვოჸვიჲჼ – ავადმყოფიაო, ამო (კაცის სახელია) ცხვრიდან ამოიყვანეს; მაქდარეჲჼ კედელ ჴერევ ჰ̦ალ ღოჸღიჲჼ – ზევითა კედელი ქვით ამოიყვანეს (ამოაშენეს).

ჰალ საფსარ (სეფსარ) **ḩal sapsar (sepsar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see საფსარ **sapsar**. ხაშ დიენრ̃ მაჲჯი̂ ჰალ საფსე̃ – ხაშიანი პური აფუვდა; ბოტ ჰალ საფსე̃ – ცომი აფუვდა.

ჰალ სე̃|დ|არ **ḩal sẽ|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see სე̃|დ|არ **sẽ|d|ar**. ყაროვ ლამნი ჰალ სე̃დიე̃ – წვიმამ მთები აამწვანა (გაალურჯა).

ჰალ სვლეპა|დ|არ **ḩal svlep̣a|d|ar** გრდმ. прх. trans. see ⌈ა⌉სვლეპა (⌈ა⌉სვლეპს), ⌈ამო⌉სვლეპა вылакать slurping up.

ჰალ სტამ|დ|არ **ḩal sṭam|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see სტამ|დ|არ **sṭam|d|ar**. ლექვილნო⌈ჰ⌉ ლაზე̃ დაჟარ და, ფსტარჩან საკრი ჰალ სტამოჲრ̃ – ლექოვანაში (ორონიმია) კარგი ბალახია, ხარებს კისრებს უსქელებს.

ჰალ დ|უსტ|დ|ალარ **ḩal d|usṭ|d|alar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დუსტ|დ|ალარ **dusṭ|d|alar**. ბაკ ჰალ ბუსტბალი'ნე̂, შუჩოხ ეშუშხკაც ბალ‘ე̃ – ბაკი ⌈გ⌉აიზომა და თქვენსაზე ცოტა ნაკლები გამოვიდა.

ჰალ დ|უსტარ **ḩal d|usṭr** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|უსტარ **d|usṭar**.

ჰალ დ|უყარ (აპყ|დ|არ) **ḩal d|uq̣ar (ap̣q̣ყ|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|უყარ **d|uq̣ar**. შიოს ჩოჯე̃ კალთი ქამრეხ ჰალ ჲუყი'ნე̂, უჲშტი̂ ვეცე̃ ნაყმაქა⌈ჰრ̃⌉ – შიომ ჩოხის კალთები ქამარში ამოიჩარა და ისე წამოვიდა გზაზე.

ჰალ დ|უწარ **ḩal d|uc̣ar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|უწარ **d|uc̣ar**.

ჰალ დ|უწ|დ|არ **ḩal d|uc̣|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დ|უწ|დ|არ **d|uc̣|d|ar**. ხი დაჰ ლაყე̂, ბუნგი ხიხ ჰალ დუწდებათ! – წყალი დაწყდება, ჭურჭლები წყლით აავსეთ!

ჰალ დუჯარ|დ|არ **ḩal duqar|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see დუჯარ|დ|არ **duqar|d|ar**. ყაჸჩრ̃ ფსტეინ ხეცერ ალ‘არ, *დო̄ლ ჰალ დუჯარდებალაჲშუჲნრ̃!* – მოხუცმა ქალებმა იცოდნენ თქმა, *ღმერთმა გაგამრავლოთო!*

ჰალ ფუალ‘არ **ḩal pualʻar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ფუალ‘არ **pualʻar**. წარან ჰალ ფუალ‘, დაჰ ხელიგე̂ – ცეცხლს შეუბერე, ლამის ჩაქრეს.

ჰალ ქაკ|დ|არ (ქეკ|დ|არ) **ḩal kaḳ|d|ar (keḳ|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ქაკ|დ|არ (ქეკ|დ|არ)^1 **kaḳ|d|ar (keḳ|d|ar)**^{1}. ცუ ჰალ ქაკბოს – ქუმელს ავზელ; ნანას შაქარ ჩუ დაშლომცი̃ ჰალ ქაკდიერ – დედამ შაქარი დადნობამდე მოურია.

ჰ̦ალ ქეკ|დ|არ **ḩal keḳ|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ქეკ|დ|არ² **keḳ|d|ar**². ყაჩლუძვ გიუძრგი̂ ვჭივნო′ერ, დენიც ჰ̦ალ ქეკვინორ შალთივ – ყაჩალებს გიორგი მოეკლათ და სულ წვრილად დაეკუწათ ხანჯლებით.

ჰ̦ალ ქასტ|დ|არ **ḩal kasṭ|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ქასტ|დ|არ **kasṭ|d|ar**. თაძლზი ჰ̦ალ ქასტდებგეთ, ნაყბისტი შუძნ ბუძტჷ̂, ტყუძჰ̦ ცო ჴაცმაკეგჷ̂ სოჼ – ხურჯინები დააჩქარეთლა, ამხანაგები მიდიან, ველარ დავეწევი.

ჰ̦ალ ქჰ̦ექ|დ|არ **ḩal kḩek|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ქჰ̦ექ|დ|არ **kḩek|d|ar**. ჴამბარჩ დახაჼ ვუმაც (~უმაც) ჰ̦ალოჭ ქჰ̦ექდიე′ნეთხ, ოშტჷჼ ლავ ვუჼც (~უჼც) დილჷჼ, მე̄ ჴა̄ დენი ტყოც მათ̦ეხ დისჼთხრ̂ – ალაზნისთავში წასასვლელად სრულიად მოვამზადეთ ყველაფერი და რატომ ისეთი თოვლი არ დადო, რომ სამი დღე კიდევ ალგილზე დავრჩით.

ჰ̦ალ ღაზარ|დ|არ **ḩal γazar|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ღაზარ|დ|არ **γazar|d|ar**. კიკალდარეჩრ̂ ლამუვ ლაწმარ ფსტუძნრ̂ ჰ̦ალ ღაზარძიერ – ქვემო მთამ (ლეკის მთამ) ავადმყოფი ქალი გამოაკეთა.

ჰ̦ალ ყარწ|დ|არ **ḩal qarç|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ყარწ|დ|არ **qarç|d|ar**. მათ̦-მათ̦ე[ჰ̦] დაშჩრ̂ ლავევ (ლავას) ლამნი ჰ̦ალ ყარწდიჲ – ადგილ-ადგილ გამდინარმა თოვლმა მთები ააჭრელა; ყარწეჩრ̂ პეპლივ ბუც ჰ̦ალ ყარწძინორ – ჭრელ პეპლებს ბალახი აეჭრელებინათ.

ჰ̦ალ ყატ|ძ|არ (ყეტ|ძ|არ) **ḩal qaṭ|j|ar (qeṭ|j|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ყატ|ძ|არ **qaṭ|j|ar**. ას ბჭარკი ჰ̦ალ ყატძიჩე[ჰ̦], მათხ ლაჴიში̂ ლათ̦ბანორ – თვალები რომ გავახილე, მზე მაღლა მდგარიყო.

ჰ̦ალ ყატ̦|დ|არ (ყეტ̦|დ|არ) **ḩal qaṭ̦|d|ar (qeṭ̦|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ყატ̦|დ|არ **qaṭ̦|d|ar**. ყუთჲ ფხუ ჰ̦ალ ყატ̦ძიე′ნეს, ჩურჲ ტათება̄ დაძხნას – ყუთის სახურავი ავხსენი და შიგნიდან ფული ამოვიღე; რეზოს დაჩხარ დარლაჼ ნეკ ჰ̦ალ ყატ̦დიჲ – რეზომ ჩხირის გასათლელად დანა გახსნა.

ჰ̦ალ ყებზ|დ|არ (ყობზ|დ|არ) **ḩal qebz|d|ar (qobz|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ყებზ|დ|არ **qebz|d|ar**. მახავ წე ჰ̦ალ ყებზოძრ̂ – ქარი ცეცხლს აღვივებს.

ჰ̦ალ შარ|დ|არ **ḩal šar|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see შარ|დ|არ **šar|d|ar**. შაძლშნევ ფიცარ მიჭრიტაჼსაჼ ჰ̦ალ შარდაჼლათჷ̂ – შალაშინი ფიცარს სარკესავით ასწორებს ხოლმე; ფსტეივ ნაძბდრი ჰ̦ალ შარდორ – დიაცები ქეჩებს ასწორებდნენ.

ჰ̦ალ შეგლბა|დ|არ **ḩal šeglba|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see შეგლბა|დ|არ **šeglba|d|ar**. წა, მელ‘ე̄ დე დაღრ̂, ჰ̦ალ დეწე̂ შეგლბადჷ – სახლი ყოველდღე უნდა დალაგდეს; აჲნკოს მოთ̦ ჰ̦ალ შეგლბადბიჷ – ანიკომ ლოგინი აალაგა.

ჰ̦ალ ჩავარ|დ|არ (ჩევარ|დ|არ) **ḩal čavar|d|ar (čevar|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჩავარ|დ|არ **čavar|d|ar**. ე ქელო⌈ჰ̦⌉ მენხულეჷ თაუ̆ბუ̆ ჰ̦ალ ჩავარდება′ჲ̆, ჰ̦აჲ კნა̄თ ქუჲრწლეჴ დაჰ̦ა̄ დშევ! – ამ ცხვარში, რომელიც გინდა, ჭედილა აარჩიე და შენი ვაჟის ქორწილში დაკალი!

ჰ̦ალ ცო|დ|ალ‘ლაჲნი̂ **ḩal co|d|alʻlajnî** მიმღ. прич. particip. აუსვლელი (რაზედაც არ აისვლება) недоступное место (наверху), куда невозможно подняться unattainable place (where you can’t climb). დახნონაჲნრ̂ ჰ̦ალ ცოდალ‘ლაჲნი̂ ლამნი დუჴ და – საქონლისთვის ბევრია აუსვლელი მთები.

ჰ̦ალ ცოლეფსინი̂ **ḩal colepsinî** მიმღ. იხ. прич. см. particip. see ცოლეფსინი̂ **colepsinî**. მათხ ცო ეთ̦ეჩრ̂ ხკეა̄ხ ჰ̦ალ ცოლეფსინი̂ აჲდგილი ჲატე̂ – მზემიუდგომელ ხევებში აუშრობელი ადგილებია (ყრია).

ჰ̦ალ ცოოწლაჲნი̂ **ḩal cooc̣lajnî** მიმღ. прич. particip. აუწონავი, ვერ ასაწონი то, что нельзя взвесить unweighed. ჰ̦ალ ცოოწლაჲნი̂ ლე თხე ცო და, ლე ნაჩხ – აუწონავი არც მატყლია, არც ყველი.

ჰ̦ალ ცოხნა|დ|არ **ḩal coxna|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ცოხნა|დ|არ **coxna|d|ar**. *ჰ̦ალ ცოხნადარ* ოჴუხ დო, მაცნე დახნოვ მოლეჷ ჩუ დოპტინრ̂ დუხაჷ დერწდო′ჲ̆, უჲშტ აფშრ̂ – *ცოხნას* იმას ეძახიან, როცა საქონელი უბრალოდ (საჩქაროდ) ჩაყლაპულს უკან მოაბრუნებს და ისე ღეჭავს.

ჰ̦ალ ძუნა|დ|ალარ **ḩal ʒuna|d|alar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ძუნა|დ|ალარ **ʒuna|d|alar**. ჰ̦ალ ძუნადბაჲლჩე⌈ჰ̦⌉დოლჷ გიშრეს ჴო თაგუჲნი̂ ჳარჭიჷ კაწე̂ დილ̦ეჷ თხოჷ – ძუნაობის მერე გიშერამ სამი კოხტა შავი ლეკვი გაგვიჩინა.

ჰ̦ალ წამ|დ|არ (წემ|დ|არ) **ḩal c̣am|d|ar (c̣em|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see წამ|დ|არ **c̣am|d|ar**. თეგდუჲნი̂ ცო̄მ დაჰ̦ე̂ შუგო⌈ჰ̦⌉, მაჲჴი̂ ჰ̦ალ წამჲებათ, ჩუჰ̦ დუჴ ჲოფსტ ჲაუ̆გუ̆ – თუ გასაკეთებელი არაფერი გაქვთ, პური (ხორბალი) გაარჩიეთ, შიგ ბევრი მიწა ურევია.

ჰ̦ალ წანარ|დ|არ **ḩal c̣anar|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see წანარ|დ|არ **c̣anar|d|ar**. მუტო̄რეჷ ნეკ-ჳაჲბკი აპყარვ ჰ̦ალ წანარდინას – ჭუჭყიანი დანა-კოვზ⌈ებ⌉ი ნაცრით გავწმინდე (გავასუფთავე).

ჰ̦ალ წეგ|დ|ალარ **h̦al c̣eg|d|alar** გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. წეგ|დ|ალარ **c̣eg|d|alar**. ჸაფუხ ლარკიგომცრჼ ჰ̦ალ წეგჲალრჼ ო ჲოჰ̦ – სირცხვილისგან ყურებამდე გაწითლდა ის გოგო.

ჰ̦ალ წეგ|დ|არ **h̦al c̣eg|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see წეგ|დ|არ **c̣eg|d|ar**. ბახტრრჼლუჲჼ ციხ ჰ̦ალ ევჲოშ, ბაცბივ ბავბიქჼჩრ̂ თათრა̄ წეგოვ ალზაჼ დენიც ჰ̦ალ წეგჲინორ – ბახტრიონის ციხის აღებისას თუშების მიერ დახოცილი თათრების სისხლის ალაზანი სულ გაეწითლებინა.

ჰ̦ალ წინარ|დ|არ **h̦al c̣inar|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see წინარ|დ|არ **c̣inar|d|ar**. წელტინაჲნრ̂ საჼ დუ̄ფხუ̂ ჰ̦ალ წინარდირას – საახალწლოდ ჩემი სამოსი გავაახლე.

ჰ̦ალ წიწკნა|დ|არ **h̦al c̣ic̣ḳna|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see წიწკნა|დ|არ **c̣ic̣ḳna|d|ar**. ცჰ̦აჲნრ̂ ღრატე⌈ჰ̦⌉ ჲაჴჼ სოვი ჸეჲახკერ ჟქჼ ლეშ ჰ̦ალ წიწკნადჲოშ – ერთ ღრანტეში დიდი სვავები ისხდნენ ცხვრ⌈ებ⌉ის ლეშის წიწკნით.

ჰ̦ალ წუპალʻარ (წუპ|დ|არ) **h̦al c̣up̣alʻar (c̣up̣|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see წუპალʻარ, წუპ|დ|არ **c̣up̣alʻar, c̣up̣|d|ar**. ლაჰ̦ევ ცარკ ჲაჲლʻჩე, ჰ̦ათეც ცარკ ჲალʻჼჩო⌈ჰ̦⌉ ჰ̦ალ დეწე̂ წუპალʻაჼ – გველის კბენისას ნაკბენი ადგილი მაშინვე უნდა ამოიწოვოს; ჩუხოვ შაჲრ̂ ნანეჼ შრჼ ჰ̦ალ წუპობრ̂ – ბატკანი თავისი დედის ძუძუს წოვს.

ჰ̦ალ ჭყლეტა|დ|არ **h̦al č̣q̣leṭa|d|ar** გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉ჭყლეტა (⌈და⌉ჭყლეტს) ⌈раз⌉давить squashing; crushing; treading. სე ბაბოს ქანიზ ჰ̦ალ დაჭყლეტადჲიეʹნე̂, ვენა̄ ჰ̦აჭყრჼ – პაპაჩემმა ყურძენი დაჭყლიტა და ღვინო დაწურა.

ჰ̦ალ ხაბჟარ (ხებჟარ) **h̦al xabžar (xebžar)** მრ. გრდუვ. мн. непрх. pl. intrans. შესხდომა (შესხდებიან), ამხედრება сесть (наверх), на лошадь sitting high up on smth. იხ. см. see ხაბჟარ **xabžar**. დოინმაქ ჰ̦ალ ხაბჟგეთ, იხოთ ვაჲ! – ცხენებზე შესხედითღა, ვიაროთ!

ჰ̦ალ ხაბჟ|დ|არ (ხებჟ|დ|არ) **h̦al xabž|d|ar (xebž|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ხაბჟ|დ|არ **xabž|d|ar**. ქოთმი ხენმაქ დეწე̂ ჰ̦ალ ხაბჟდაჼ, ცომცგეც ტურევ დაყირ! – ქათმები ხეზე უნდა დაისხას, ვინძლო, ტურამ არ შეჭამოს!

ჰ̦ალ ხეთარ **h̦al xetar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ხეთარ **xetar**. ჩა̆ჲ თჰ̦აქუხ ვაჲწრასე̄, ქოჩრილო⌈ჰ̦⌉ ნასტ ჰ̦ალ ხეთრჼ სოჼ – დათვის კვალს მივდევდი და დეკიანებში ძლივს ვიპოვე.

ჰ̦ალ ხაცარ (ხეცარ) **ḩal xa’ar (xe’ar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ხაცარ **xa’ar**. იჼდურ ჰ̦ალ ხაცეჼ ხენმაქ – ინდაური შეჯდა ხეზე.

ჰ̦ალ ხა̆ცარ **ḩal xă’ar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ხა̆ცარ **xă’ar**. ჰ̦ალ ხა̆ციჼ სოჼ, ვუხ (¯უხ) ლევდორა[ჰ̦] სოხ – გავიგე, რას ლაპარაკობდი ჩემზე.

ჰ̦ალ ხეცარ (იხითარ) **ḩal xecar (ixitar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ხეცარ **xecar**. მაცლომციჼ ბეწე̂ ე ფიცხრ̂ მაციჼ ჴაწაჼ, ჰ̦ალ ხეცა̄, ბაქბანა̄ ბიკ – როდემდე უნდა ეკიდოს ეს ფიცხო (ცხენის სახელია) მშიერი, აუშვი და მოსაძოვად წაიყვანე.

ჰ̦ალ ხილ‘არ **ḩal xil‘ar** 1. დახრილი მდგომარეობიდან ვერტიკალურ მდგომარეობაში გადასვლა (გადადის), ტანში გასწორება переходить с согнутого положения в вертикальное, выпрямиться, выпрямляться straightening (in the waist); changing from bent situation into vertical position. ჰ̦ალ ხილ‘, იშტ მა ხეტრ̂ ის ჟაგნრ̂! – გასწორდი, ასე ნუ კითხულობ მაგ წიგნს! 2. ფეხზე ყოფნა (ფეხზეა, არ სძინავს, არ წევს, არ ავადობს) быть на ногах (не спать, не лежать, не болеть) being on foot (isn’t sleeping / lying, isn’t ill). ჰ̦ალუჲ დარაჲშუ̂, ჲო, ლამფ ცო დაჲგრიც სოჼ? – ფეხზე იყავით, ქა, აკი ლამფა ვერ დავინახე?

ჰ̦ალ ხოპტარ (ხეპტარ) **ḩal xopṭar (xepṭar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ხოპტარ **xopṭar**. ნაჩხოვ ბერ‘ლ‘ომ ჰ̦ალ ხოპტიჼ – ყველმა წაკი (წაკა) შეისრუტა.

ჰ̦ალ ხუპალ‘არ **ḩal xupal‘ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ხუპალ‘არ **xupal‘ar**. მაცვალიჼჩრ̂ ლაზრეს ში ჯამ წვენეჼ ხუპალ‘იჼ ჰ̦ალრ̂ – მოშიებულმა ლაზარემ ორი ჯამი წვენი შეხვრიპა.

ჰ̦ალ ჴალ̦არ (დ|აყარ) **ḩal qal̦ar (d|aqar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴალ̦არ¹ **qal̦ar**¹. ჰ̦ალ ჴალ̦, სოჼ ცო დეწე̂ – შეჭამე, მე არ მინდა.

ჰ̦ალ ჴაპტარ (ჴეპტარ) **ḩal qapṭar (qepṭar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჴაპტარ **qapṭar**. ჰ̦ალ ჴაპტალ, ჟაგნრ̂ აჰ̦ დჭოფალ სოჼ! – ასწევდი რა და წიგნი ჩამომიღე!

ჰ̦ალ ჴაპტ|დ|არ (ჴეპტ|დ|არ) **ḩal qapṭ|d|ar (qepṭ|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴაპტ|დ|არ **qapṭ|d|ar**. ნანვაშენ ურუმმაქ შატ ჰ̦ალ ჴაპტდინას – დედისძმას ურემზე ორთითი (ფიწალი) ავაწოდე.

ჰ̦ალ ჴას|დ|ალარ (ჴეფს|დ|ალარ) **ḩal qas|d|alar (qeps|d|alar)** მრ. გრდუვ. იხ.мн. непрх. см. pl. intrans. see ჴას|დ|ალარ **qas|d|alar**. ჴაჴაჲრჩნ აჰ̦ლარასუ̄, ვაგი’ნესრ̂, ჰ̦ალ ჴასდალიჼ – მტრედებს ვეპარებოდი, დამინახეს და წამოცვივდნენ.

ჰ̣ალ ჴასარ (ჴეფსარ) **ḩal qasar (qepsar)** 1. მრ. გრდმ. იხ. мн. прх. см. pl. trans. see ჴასარ **qasar**. ბრიგადლეს ხაკი ჰ̣ალ ჴასრჼ – ბრიგადირმა ტომრები (რაც შიგ იყო, ან თვით ტომრები) ამოყარა; ვაშას ვაშქჼ ჯავრ ჰ̣ალ ჴასრჼ – ძმამ ძმის ჯავრი ამოიყარა. 2. ღებინება (აღებინებს) ⌈вы⌉рвать vomiting. ვუნე̄ (-უნე̄) ვუმ (-უმ) ჴალ̣ირ, ვუმაჸ (-უმაჸ) ჰ̣ალ ჴასრჼ ლაწმრევ – რაც რამ შეჭამა, ყველაფერი ამოაღებინა ავადმყოფმა.

ჰ̣ალ ჴაჩ|დ|ალარ **ḩal qač|d|alar** იხ. см. see ჴაჩ|დ|ალარ **qač|d|alar**. იჼდურთე⌈ჰ̣⌉ დაქრი ჰ̣ალ ჴაჩდალი’ნე̄, ჟიშ საგირთეგუჺჰ̣ი̂ დიკოთხ – ინდურთაში ბალახი გამოილია და საგირთისკენ მიგვყავს ცხვარი.

ჰ̣ალ ჴაჩარ **ḩal qačar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჴაჩარ^2 **qačar**^{2}. ნაყა⌈ჰ̣⌉ ცჰ̣ა მოსცჼ ყარ მალ‘ჺიე’ნე̄ თხოჼ, ნასტ ლაჸ̂უმჸ̂ ჰ̣ალ ჴაჺჩნათხ – გზაში ერთმა ცუდმა წვიმამ წამოგვიშინა და მთაში ძლივს ავაღწიეთ; მიჩე̄ სო ჰ̣ალ ჴაჺჩჸ̂, ჰ̣ო ცო ჴაჺჩჸ̂, და̄ხ მე̄ ჰ̣ო სოხ ლახუვხ ვა – სადაც მე ვწვდები, შენ ვერ სწვდები, რადგან შენ ჩემზე დაბალი ხარ.

ჰ̣ალ ჴაჩ|დ|არ **ḩal qač|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴაჩ|დ|არ^3 **qač|d|ar**^{3}. ცუ ჰ̣ალ ჴაჩბიე’ნეთხ, იჼც მაჺჴი̂ ჺაყოთხ – ქუმელი გავათავეთ და ახლა პურსა ვჭამთ; დათხურ ჰ̣ალ მა ჴაჩბოლეთ, კაძიკ სონა’ჯ̆ ბითლეთ! – ხაჭოს ხავიწს სულ ნუ გაათავებთ რა, ცოტა მეც დამიტოვეთ! ფსარე ჟაბრ̂ ტბათინი̂ ჰ̣ალ ჴაჩბაჼბოლორ კნათივ – გუშინ ძროხებს ტბათანამდე აიყვანდნენ ბიჭები.

ჰ̣ალ ჴაჸარ (ჴეჸარ) **ḩal qa’ar (qe’ar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჴაჸარ **qa’ar**. ჰ̣ედეშ ვაჺლ‘ნას ალნირქჼ, მა̄ ლაზქჼ დოჼ ბარე̄, კაკლიგო თხე ნახახ ჰ̣ალ ჴაჸნას – გვიან გამოვედი ალვნიდან, მაგრამ კარგი ცხენი იყო და კაკლებთან ჩვენს ხალხს დავეწიე; ბალ ჰ̣ალ ჴაჸქჼ – ბალი შემოვიდა (დამწიფდა).

ჰ̣ალ ჴეთ̣არ **ḩal qeţar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჴეთ̣არ **qeţar**. ჰ̣ალ ჴეთ̣! (ჴეთ̣ ჰ̣ალორ̂!) – ადექი! ათხ მათხ ბალ‘უშ ჴით̣რათხ ჰ̣ალორ̂ – ჩვენ მზის ამოსვლისას ავდექით.

ჰ̣ალ ჴეთ̣|დ|არ **ḩal qeţ|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴეთ̣|დ|არ **qeţ|d|ar**. დადას კნათი ჰ̣ალ ჴეთ̣ბიე’ნე̂, ტოლუჺშა̄ ბიკქჼ დოს დაჼ – მამამ ბიჭები ააყენა და ტოლოშაში წაიყვანა შეშის დასამზადებლად; კნათ აჰ̣ ვოჟე’ნე̂, ჰ̣ალ ჴეთ̣ვოს – ბიჭი წაიქცა და ვაყენებ.

ჰ̦ალ ჴეფს|დ|ალარ (ჴას|დ|ალარ) **h̦al qeps|d|alar (qas|d|alar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჴეფს|დ|ალარ **qeps|d|alar**. ხილრეᶰ ჭარი ჰ̦ალ ჴეფსლარ – წყლიდან თევზები ზევით ხტოდნენ.

ჰ̦ალ ჴეხკარ **h̦al qexḳar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჴეხკარ **qexḳar**. ლამუ[ჰ̦] ვუმაც (ˉუმაც) ქასტივხ ჴეხკე̂ ჰ̦ალო̂ – მთაში ყველაფერი უფრო ჩქარა იხარშება (დუღდება).

ჰ̦ალ ჴეხკ|დ|არ **h̦al qexḳ|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴეხკ|დ|არ$^{1-2}$ **qexḳ|d|ar**$^{1-2}$. ცჰ̦აჲᶰჩონე[ჰ̦] ლაწიჩი̂ ჴაᶰ დითხ ჰ̦ალ ჴეხკდოგრათხ – კინაღამ ავადმყოფი ღორის ხორცი მოვხარშეთ; ტატეჩო̂ ქარცხონ ნჭაცი[ჰ̦] ჰ̦ალ ჴეხკდარ დეწე̂, მე̄ მათხმაქ ჰ̦ალ ლაფსელო̂ – სველ სამოსს გარეთ დაკიდება უნდა, რომ მზეზე გაშრეს.

ჰ̦ალ ჴეჰ̦არ (დაჰ̦არ) **h̦al qeh̦ar (dah̦ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴეჰ̦არ **qeh̦ar**. თუხუჲ ჰ̦ალ ჴეჰ̦გეთ, ცოჰ̦ე̂ ნაჩხუჲ თუხწᶰ ჲისუთ ვაჲგო[ჰ̦] – მარილი ამოიტანეთღა, თორემ ყველ[ებ]ი უმარილოდ დაგვრჩება.

ჰ̦ალ ჴოლ̦არ (ჴებლარ) **h̦al qol̦ar (qeblar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴოლ̦არ^{1} **qol̦ar**^{1}. ბა̌დრენ საბაᶰ ჰ̦ალ ჴოლ̦, ცომცგეც დაჰ̦ ფშელდიერ – ბავშვს საბანი აუწიე, ვინძლო, არ შესცივდეს.

ჰ̦ალ ჴოლ̦|დ|არ (ჴებლ|დ|არ) **h̦al qol̦|d|ar (qebl|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴოლ̦|დ|არ **qol̦|d|ar**. ვაჟას ლაპ ზღვენეხ ჰ̦ალ ჴოლ̦ბიე’ნე̂, ლაჴშირეᶰ ჴორიბ̄ დჭოფეᶰ – ვაჟამ კიბე სხვენს მიადგა და მაღლიდან ვაშლები ჩამოიღო.

ჰ̦ალ ჴოსარ (ჴეფსარ) **h̦al qosar (qepsar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴოსარ^{1} **qosar**^{1}. გარი’, ჴერ ჰ̦ალ ჴოსლე[ჰ̦], მიჩემცეᶰკ ბაჴლო[ჰ̦]! – აბა, ქვა აისროლე, ნეტა, სადამდე მიაწვდენ!

ჰ̦ალ ჴოწარ (ჴებწარ) **h̦al qoçar (qebçar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴოწარ **qoçar**. დოინ ჰ̦ალ ჴოწა’ეთ, ნაყმაქბ̄ ოთ̦ათ, ჰ̦იდნო̄ დაგე̂ – ცხენებს აჰკიდეთ და გზას გაუდექით, დაგვიანებულივითაა უკვე.

ჰ̦ალ ჴოწ|დ|არ (ჴებწ|დ|არ) **h̦al qoç|d|ar (qebç|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჴოწ|დ|არ **qoç|d|ar**. ბაბოს ქათიბ კედლეხ ჰ̦ალ ჴოწჲიეᶰ – პაპამ ქულაჯა კედელზე ჩამოკიდა.

ჰ̦ალ ჰ̦არჩ|დ|არ (ჰ̦ერჩ|დ|არ) **h̦al h̦arč|d|ar (h̦erč|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჰ̦არჩ|დ|არ **h̦arč|d|ar**. ექთნეს თიტენო̂ ტარკ ჰ̦ალ ჰ̦არჩბიეᶰ სოᶰ – ექთანმა დაჭ-

რილი თითი შემიხვია; აჲხნ̂ უჲრკლელ ჰ̦ალ ჰ̦არჩდებ! – ნართი გორგლად ამოახვიე! ლარკი ჰ̦ალ ჰ̦არჩჲებ, ფშელ ჲა! – ყურები აიხვიე, ცივა!

ჰ̦ალ ჰ̦არწარ (ჰ̦ერწარ) **ḥal ḥarc̣ar (ḥerc̣ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჰ̦არწარ **ḥarc̣ar**. ბაცბ̄ ფსტეივ თხე ჺალიხ ჰ̦ალ ჰ̦არწრჼ – თუშის ქალებმა შემოდგომის (კარგი) მატყლი ზამთარში დაართეს; ჰ̦ალ ჰ̦არწრეხ ცო̄მ თელ̦ოს ნანეშენ – დართვაში არაფერს ვაძლევ დეიდას.

ჰ̦ალ ჰ̦აფს|დ|არ (ჰ̦ეფს|დ|არ) **ḥal ḥaps|d|ar (ḥeps|d|ar)** მრ. გრდმ. იხ. мн. прх. см. pl. trans. see ჰ̦აფს|დ|არ **ḥaps|d|ar**.

ჰ̦ალ ჰ̦აწამ|დ|ალარ (ჰ̦ეწამ|დ|ალარ) **ḥal ḥac̣am|d|alar (ḥec̣am|d|alar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჰ̦აწამ|დ|ალარ **ḥac̣am|d|alar**. შამილ დუჲთხეც ჰ̦ალ ჰ̦აწამვალი'ნე̂, ჟაგნო̄ ხეტ̦ანნ̄ ვოლვალოჼ – შამილმა წელანვე გაიღვიძა და წიგნის კითხვა დაიწყო; ჰ̦ალ ჰ̦აწამლიბ, ბა̆დერ! – გაიღვიძე, შვილო!

ჰ̦ალ ჰ̦აწამ|დ|არ (ჰ̦ეწამ|დ|არ) **ḥal ḥac̣am|d|ar (ḥec̣am|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჰ̦აწამ|დ|არ **ḥac̣am|d|ar**. ჺურდეჼ ქიქოც სონ̄ ჰ̦ალ ჰ̦აწამვებ̄, ცჰ̦ა̆ლ ლო ვაჲ ჰ̦ულო̄ – დილით ადრე მეც გამაღვიძე და ერთად წავიდეთ ტყეში; ნინუჲნ ჰ̦ალ ჰ̦აწამჲარ დეწე̂, მაჲჳ̂ ჲათ ვაჲგო[ჰ̦] ჲათ̦უჲნ̂ – ნინოს გაღვიძება უნდა, პური გვაქვს გამოსაცხობი.

ჰ̦ალ ჰ̦ა̆ჭ|დ|ალარ **ḥal ḥăč̣|d|alar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჰ̦აჭ|დ|ალარ **ḥač̣|d|alar**. დითხოხ ტუტ ბიე'ნე̂, ჰ̦ალო̄ ჰ̦ა̆ჭდალოჼ – ხორცს ბუზი გაუჩნდა და აყროლდა.

ჰ̦ალ ჰ̦ა̆ჭ|დ|არ **ḥal ḥăč̣|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჰ̦ა̆ჭ|დ|არ **ḥăč̣|d|ar**. ბალოჼჩო̄ ათ̦ავ ესევ̄ ჰ̦ალ ჰ̦ა̆ჭჲიჟჼ – მკვდარმა ფურმა აქაურობა აიყროლა.

ჰ̦ალ ჰ̦აჭარ (ჰ̦ეჭარ) **ḥal ḥač̣ar (ḥeč̣ar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჰ̦აჭარ **ḥač̣ar**. ჰ̦ალ ჰ̦აჭე'ნეს, ლაჳიშ ში ლორდიენო̄ ჰ̦აწუკ ჺადალდანორ – ავიხედე და მაღლა ორი გაყინული ჩიტი მჯდარიყო.

ჰ̦ალ ჰ̦აჭ|დ|არ (ჰ̦ეჭ|დ|არ) **ḥal ḥač̣|d|ar (ḥeč̣|d|ar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჰ̦აჭ|დ|არ **ḥač̣|d|ar**. ზურაბ კუპრაბალოჼჩო̄ ჰ̦ალ ჰ̦აჭვირას, მნ̄ ოსი ოჳუჲნ̂ ჟე ცო დაგოჼ – ზურაბი კუპრაბალინჩოში გავგზავნე, მაგრამ იქ მან ცხვარი ვერ ნახა; შაქრუჲგო̄ დექჼ ბა̆დერ ჰ̦ალ ჰ̦აჭდინას – შაქროს დასაძახებლად ბავშვი გავგზავნე.

ჰალ ჰაჭყარ (ჰეჭყარ) **ḩal ḩač̣q̣ar (ḩeč̣q̣ar)** იხ. см. see ჰაჭყარ **ḩač̣q̣ar**. ქითენ ტარკ ჰალ ჰაჭყათ, ცოჰე̂ ვეჼ აჰ დაძლ‘უ̂ – ტიკს თითი დაუჭირეთ, თორემ ღვინო გაუვა; დოინ ბაყბი ჭმალოშ ჰალ დეწე̂ ჰაჭყაჼ, მე̄ ცალი ფენიხ ცო დალოლო̂ – ცხენებს მოსართავები მაგრად უნდა მოეჭიროს, რათა ცალები გვერდზე არ მოექცეს; წინიში̂ ძაჴინო̂ ნაჩხ ჩანთი ძებლო̂, მე̄ ღაზიში̂ ჰალ ჰაჭყოლო̂ – ახლად ამოღებულ ყველს ჩანთაში დებენ, რომ კარგად გაწურონ.

ჰალ ჰაჭყინო̂ **ḩal ḩač̣q̣inô** მიმღ. იხ. прич. см. particip. see ჰაჭყინო̂ **ḩač̣q̣inô**. ჰალ ჰაჭყიჼჩო̂ ქაძნზეჼ ჭმალოჼ არაყ დახო̂ – გამოწურული ყურძნისას მაგარ არაყს ხდიან.

ჰალ ჰაჴარ (ჰეჴარ) **ḩal ḩaqar (ḩeqar)** გრდმ. прх. trans. 1. იხ. см. see ჰაჴარ **ḩaqar**. კედლო̄ხ ბათქაშ ჰალ ჰაჴა′ეთ, ყარ ჩუ ცო იხჼლათეგე̂ შუჼ – კედლებზე ბათქაში წაუსვით და წვიმა აღარ შემოვა ხოლმე თქვენთან; ლათ̦ სანიგუძჰი̂ ჰალ ჰაჴათ – ნაგავი კარებისაკენ გაგავეთ. 2. გადატ. перен. fig. ამოჭმა (ამოჭამს), ამოწმენდა выедать, всё съесть, вычистить eating up) clearing up. ოჴარ დითხ ჰალ ჰაძჴნორ – იმათ ხორცი სულ ამოეჭამათ.

ჰალ ჰაჴ|დ|არ^1 (ჰეჴ|დ|არ) **ḩal ḩaq|d|ar^1 (ḩeq|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჰაჴ|დ|არ^1 **ḩaq|d|ar^1**. ტავენ ლოჭ ჰალ ჰაჴძება′ჷ, ყარსჼ თუთ ძეკ აჰო̂ – ტოტს ჯოხი აჰკარი და წვიმასავით თუთა ჩამოცვივა.

ჰალ ჰაჴ|დ|არ^2 (ჰეჴ|დ|არ) **ḩal ḩaq|d|ar^2 (ḩeq|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ამოსრესა (⌈ამო⌉სრესს), ამოზელა ⌈ис⌉тереть, ⌈с⌉мять; вымесить mashing. დათ̦ნეჼ ცუ ჰაჴბებლეთ ვაძნი̂ ჰალო̂ – ერბოიანი ქუმელი ამოგვიზილეთ რა!

ჰალ ჰევარ **ḩal ḩevar** გრდმ. прх. trans. 1. იხ. см. see ჰევარ **ḩevar**. ქადბ̄ ნაძბდრენ დუჴ ჰალ ჰევარ დეწე̂, მე̄ ქუდ ჩალმალიჼ ბალ‘ულო̂ – ქუდების ქეჩას ბევრი ზელა უნდა, რათა ქუდი რბილი გამოვიდეს. 2. გადატ. перен. fig. ყოლ დეჼ ვახეჼჩო̂ სტაკონ პჵენტერ ღაზეშიჭ ჰალ ჰივნორ – საქურდაოდ წასულ კაცს თურმე გვერდები (ნეკნები) კარგად დაუზილეს.

ჰალ ჰერწითარ (ჰარწითარ) **ḩal ḩerc̣itar (ḩarc̣itar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჰერწითარ **ḩerc̣itar**. ჩოჴენაძნო̂ კრავალ ჰალ ჰერწითოს – საჩოხედ კრაველს ვართვევინებ.

ჰალ ჰეტარ (⌈ჺ⌉იტარ) **ḩal ḩeṭar (⌈ʻ⌉iṭar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჰეტარ **ḩeṭar**. ცოკალ ჰალ ჰეტიჼ, მაცმე̄ მაქრენა დაღუძნი̂ ფხაკალ დაგიჼ – მელამ აირბინა, როცა ზევიდან მომავალი კურდღელი დაინახა.

ჰ̧ალ ჰ̧ეტ|დ|არ (⸢ჺ⸣იტ|დ|არ) **ḩal ḩeṭ|d|ar** (⸢ʿ⸣**iṭ|d|ar**) გრდმ. прх. trans. 1. იხ. см. see ჰ̧ეტ|დ|არ **ḩeṭ|d|ar**. ხოჼ მა̄კლარნ ჰ̧ალ ჰ̧ეტჲებალოე̂, ქორე⸢ჰ̧⸣ ჲეწე̂ – ხონჩა მაკაანთ აურბენინე რა, სჭირდებათ. 2. გადევნება (⸢გა⸣ადევნებს) напускать pursuing (make sb pursue).

ჰ̧ალ ჰ̧ეჴარ (ჰ̧აჴარ) **ḩal ḩeqar** (**ḩaqar**) გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჰ̧ეჴარ **ḩeqar**. ფჰ̧არავ მოტ̫ ჰ̧ალ ჰ̧ეჴრ̂ ჯამეხ – ძაღლი ენას უსვამს ჯამს; ათ̫ავ შარჼ ასე̂ მოტ̫ ჰ̧ალ ჰ̧ეჴოშ გოჩნადორ – ფური თავის ხბოს ლოკვით (ენის ამოსმით) ეალერსებოდა.

ჰ̧ალ ჰ̧ოტ̫|დ|ალარ (ჰ̧ეტ̫|დ|ალარ) **ḩal ḩoṭ̫|d|alar** (**ḩeṭ̫|d|alar**) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჰ̧ოტ̫|დ|ალარ **ḩoṭ̫|d|alar**. ჲაჰ̧ონ ჲათხარ ჰ̧ოტ̫დალოი′ნე̂ ჰ̧ალორ̂, ცო̄მ ალ‘მაკიჼგე̂ – გოგონას ტირილი მოაწვა და ველარაფერი თქვა.

ჰ̧ალ ჰ̧უჲნი̂ **ḩal ḩujnî** მიმღ. იხ. прич. см. particip. see ჰ̧უჲნი̂ **ḩujnî**. ჰ̧ერწელჩ ჰ̧ალ ჰ̧უჲნი̂ და თხოგო⸢ჰ̧⸣ მატინი̂ ჰ̧ალ თაგდითჼ, მა̄ ჰ̧ალ ჰ̧უჲნი̂ ცომენა̄ და – ქვაბები წასაღები გვაქვს მატანში გასაკეთებლად, მაგრამ წამღები არავინაა.

ჰ̧ალ დ|ჵაპ|დ|ალარ **ḩal d|ωaṗ|d|alar** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see დ|ჵაპ|დ|ალარ **d|ωaṗ|d|alar**. ღაზიშ დეჭიჼჩრ̂ თხეჼ აჲხნი̂ ღაზიშ ჰ̧ალ დჵაპლა – კარგად დაჩეჩილი შემოდგომის (კარგი) მატყლის ძაფი კარგად იგრიხება.

ჰ̧ალ დ|ჵოგარ (ყჵეგარ) **ḩal d|ωogar** (**q̣ωegar**) გრდმ. прх. trans. 1. იხ. см. see დ|ჵოგარ **d|ωogar**. კიდბჼ ჰ̧ალ ბჵოგი′ნე̂, ჩურეჼ ვუნახი (˜უნახი) შუჲნა̄ დაჰ̧იჼ – კიდობანი ამოამტვრიეს და შიგნიდან რაღაცა წაიღეს. 2. გადატ. перен. fig. გამოტეხვა (გამოტეხავს), აღიარებინება заставлять, заставить сознаться confessing (make sb toconfess). ნასტ ჰ̧ალ ვჵოგიჼ ივანე̂, მე̄ დარჯჼ ბაყეჸ ჲეწერ – ძლივს გამოტეხეს ივანე, რომ დარეჯანი მართლა უყვარდა.

ჰ̧ალ ჺამ|დ|ალარ **ḩal ʿam|d|alar** გრდუვ. იხ. см. непрх. intrans. see ჺამ|დ|ალარ **ʿam|d|alar**. ის ფჰ̧უ სოხ ჴერლ‘ირე̄, იჼც ჰ̧ალ ჺამბალოჼბაჲლი̂ – მაგ ძაღლს ჩემი ეშინოდა და ახლა ლამის შემეჩვიოს; ლეთხჼ იხჼ ჰ̧ალ ჺამლაჰ̧რა⸢ჰ̧⸣, ღაზეჼ ხილ‘ურ – ცეკვას რომ ისწავლიდე, კარგი იქნებოდა.

ჰ̧ალ ჺამ|დ|არ **ḩal ʿam|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჺამ|დ|არ **ʿam|d|ar**. ნუცას გაკვეთილ ჰ̧ალ ჺამჲორ – ნუცა გაკვეთილს სწავლობდა; ჟაგნრ̂ ჰ̧ალ ჺამდიქჼდარას, მა̄ ხჼ ცო ჲარ სოგო⸢ჰ̧⸣ – წიგნს ვისწავლიდი (შევისწავლიდი), მაგრამ არ მეცალა.

ჰ̦ალ ჺირ|დ|არ **ḩal ‘ir|d|ar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჺირ|დ|არ **‘ir|d|ar**.

ჰ̦ალ ჺირ|დ|ითარ **ḩal ‘ir|d|itar** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჺირ|დ|ითარ **‘ir|d|itar**. ნეკევ ცო თეტოგე̄, ჰ̦ალ დეწეს ჺირდითჼ – დანა აღარ ჭრის და უნდა გავალესვინო.

ჰ̦ალ ჺოფარ (ჺეფარ) **ḩal ‘opar (‘epar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჺოფარ **‘opar**. სტაქჼ ცო დაჰ̦ ჰ̦ოგო[ჰ̦], წყარუჲნი̂ ქჼ ჰ̦ალ ჺოფა′ე̆, ხი უჲშტა̄ მალ‘! – თუ ჭიქა არა გაქვს, წყაროს პეშვი შეუშვირე და წყალი ისე დალიე!

ჰ̦ალ ჺოფ|დ|არ (ჺეფ|დ|არ) **ḩal ‘op|d|ar (‘ep|d|ar)** გრდმ. იხ. прх. см. trans. see ჺოფ|დ|არ **‘op|d|ar**. ქორა̄ხ ნაბდურ ჰ̦ალ ჺოფდებათ, წიწყა̄ლდა[ჰ̦] მოხ ჰ̦ეჴო̂ – ფანჯრებს ქეჩა აათარეთ, ჭუჭრუტანებში ქარი უბერავს; ილკოს დოჼ ჰ̦ალ ჺოფბიეჼ – ილიკომ ცხენი თვალს მოაფარა.

ჰ̦ალ-აჰ̦ო̂ **ḩal-aḩô** ზმნისართი და წინსართი наречие и приставка adverb and prefix.

ზევით-ქვევით, აღმა-დაღმა вверх-вниз up and down. დად-ფსტუნნა̄, ოჴუჲ ჲაჰ̦ნა̄ საკრეხ ჴარსჼ ჲოწი′ნე̂, დონენ მუღეხ ჴოხკლიე′ნე̂, უჲშტ ჰ̦ალ-აჰ̦ო̂ თეჴდითოშ დაჰ̦ა̄ დავდიეჼ – დედინაცვალსა და იმის ქალ[ი]შვილ[ს] კისერზე თოკი მოაბეს, ცხენის კუდს ჩამოჰკიდეს და ასე, ზევით-ქვევით თრევით, დახოცეს; ჰ̦ალ-აჰ̦ო̂ ლელარ ცუჲ კორტიჼ ჰ̦ოჼ? – ზევით-ქვევით (აღმა-დაღმა) სიარული არ მოგწყინდა? სტემევ ქოთვო′ჰ̦ესო̂, წენი ჰ̦ალ-აჰ̦ო̂ ლელეს – რამე თუ (როცა რამე) მაწუხებს, სახლში ზევით-ქვევით დავდივარ (ბოლთასა ვცემ).

ჰ̦ალგეჸ **ḩalge’** ზმნს. нареч. adv. -გეჸ **-ge’** ნაწილაკდართული ჰ̦ალ **ḩal** с частицей -გეჸ **-ge’** ჰ̦ალ ḩal enclosing -გეჸ **-ge’**.

ჰ̦ალგეჸ დ|უწარ **ḩalge’ d|uçar** ზედმეტად გაძღომა (გაძღება) пресытиться, слишком насытиться being sated) eating one’s fill.

ჰ̦ალკაჸ **ḩalḳa’** -კაჸ **-ḳa’** ნაწილაკიანი ჰ̦ალ **ḩal** с частицей -კაჸ **-ḳa’** ჰ̦ალ **ḩal** with the particle -კაჸ **-ḳa’.**

ჰ̦ალკაჸ დ|ა̆ვ|დ|არ **ḩalḳa’ d|ăv|d|ar** გრდმ. прх. trans. ოდნავ შემსუბუქება (შეამსუბუქებს) чуть облегчить, разгрузить lightening / easing just a little bit. საღრეგო[ჰ̦] ჴაწუჲნი̂ სივჰ̦რეჼ ცალ დაწიჼ დაე̄, ჰ̦ალკაჸ და̆ვდებლე[ჰ̦]! – აქეთა ტვირთი, საღარას (ცხენის სახელია) რომ ჰკიდია, მძიმეა და ცოტა შეამსუბუქე, ერთი!

ჰ̦ალკაჸ დ|ათ̦არ **ḩalḳa’ d|ațar** გრდმ. прх. trans. მცირედ მოწვა (მოწვავს) слегка поджарить burning down just a little bit.

ჰ̦ალკაჸ ახარ **ḩalḳa’ axar** გრდმ. прх. trans. მცირედ, მსუბუქად მოხვნა (⌈მო⌉ხნავს) подпахать, немного (слегка) вспахать ploughing slightly.

ჰ̦ალკაჸ ლაჴ|დ|არ **ḩalḳa’ laq|d|ar** გრდმ. прх. trans. ცოტათი, ოდნავ ამაღლება (⌈ა⌉ამაღლებს), მომაღლება; ოდნავ აწევა ზევით немного, чуточку повысить (поднять), сделать немного выше raising up just a little bit (to make sb raise up). ე ქაჩ ჰ̦ალკაჸ ცო ლაჴბითჩეჰ̦ას, საკერ დაჰ̦ ლოროჲო̂ სოგო⌈ჰ̦⌉ – ეს საყელო ცოტათი თუ არ ავამაღლებინე, კისერი გამეყინება.

ჰ̦ალო⌈ჰ̦⌉ **ḩalo⌈ḩ⌉** ess. ზმნს. нареч. adv. აღმა, ზევით, ზევითა მხარეს наверху, на верхней стороне up, towards the up side. თხჷ̂ წა ოსი⌈ჰ̦⌉, ჰ̦ალოჰ̦, ლათ̦ჷ̂ – ჩვენი სახლი იქ, ზევით, დგას.

ჰ̦ალო̄ ჲ **ḩalō** j ზევითა მხარე, ადგილი, აღმა მხარე, სივრცე верхний край, верхнее место, верхнее пространство up side, upper place / space. ოსი შორჷ̂ ჰ̦ალო̄ ჲა – იქ ფართო ზევითა მხარეა (ზეგანია).

ჰ̦ალ-ჰ̦ალო̂: ჰ̦ალ-ჰ̦ალო̂ ლეთხარ (ეჴ̦არ) **ḩal-ḩalô: ḩal-ḩalô letxar (eq̦ar)** ზე-ზე ხტომა, კუნტრუში прыгать, подпрыгивать gambolling. ჯადლენ ტყუჲჰ̦ჷ̄ ჰ̦ალ-ჰ̦ალო̂ ლეთხიშ ბაყო̂ დოტურ – ფაშატის უკან კუნტრუშით კვიცი მიდიოდა.

ჰ̦ალო̄-ჰ̦ალო̄ **ḩalō-ḩalō** ზმნს. нареч. adv. 1. უფრო და უფრო всё больше и больше more and more. ჰ̦ალო̄-ჰ̦ალო̄ ლამზარლაჲცჷ̂ ე შჷ̂ ძუძაკ! – უფრო და უფრო ლამაზდება აკი ეს თქვენი გოგონა! შდრ. ср. comp. მელ‘ე̄-მელ‘ე̄ **meľē-meľē**. 2. adit. უფრო ზევით და ზევით⌈კენ⌉, უფრო და უფრო ზევით⌈კენ⌉ всё выше и выше more and more upwards. ჰ̦ალო̄-ჰ̦ალო̄ ბუჲტო̂ ე ვაზ – უფრო ზევით და ზევით მიდის (მიიწევს) ეს ვაზი.

ჰ̦ამა⌈ხე⌉ჸ **ḩama⌈xe⌉’** იხ. см. see ვუმაჸ (˜უმაჸ) **vuma’ (˜uma’)**. ჰ̦ამაჸ დოჲ̄ხ საღარ თელ’ სო̂ – ყველა ცხენს საღარა მირჩევნია; ჰ̦ამა⌈ხე⌉ჸ დაყრეხ ჲუყ დათ̦ჷ̂ დოლ̦ინო̂ შურჷ̄ლჷ̂ ბრჷ̂ჯ̦ თელჷ̂ – ყველა საჭმელს შუაში ერბოჩადებული რძიანი ფლავი სჯობს; ჰ̦ამა⌈ხე⌉ჸ მახკარლო⌈ჰ̦⌉ ტასო̂ ჩუჰ̦ ჩევარლარ – ⌈ყველა⌉ ქალებში ტასო გამოირჩეოდა.

ჰ̣ამბალაჲნი̂ (ჰ̣ამბალაჲნი̂) **ḥambalajnî (hambalajnî)** მიმღ. прич. particip. საამებელი, სასიამოვნო приятный pleasant. ჰ̣ამბალაჲნი̂ ჲა ზაირ – სასიამოვნოა ზაირა.

ჰ̣ანა̄, ჰ̣ანე̄ **ḥanā, ḥanē** ერგ. იხ. эрг. см. erg. see მენა̄ **menā**. ⌈ის,⌉ ვინც ⌈тот,⌉ кто whoever (მაკავშირებელი სიტყვა союзное слово connecting word). ჰ̣ანე̄ ჭერ დავდიჼ ე საბატკნ, ოჴუს თაგდებალ ჰ̣ალოჸ – ვინც გააფუჭა ეს საბატკნე, მანვე გააკეთოს; უჩიტლენ დეწე̂ ო მოწაფე̂, ჰ̣ანე̄ ლაზიში̂ ჭამოდო̂ – მასწავლებელს უყვარს ის მოსწავლე, ვინც კარგად სწავლობს.

ჰ̣ანნა̄, ჰ̣ანნე̄ **ḥannā, ḥannē** ვისაც кому whom (მაკავშირებელი სიტყვა союзное слово connectional word).

ჰ̣აჼ **ḥã** ერგ. იხ. эрг. см. erg. see მეჼ **mẽ**. ჰ̣აჼ ალʻიჼ – ვინ თქვა? ჰ̣აჼ ჳალʻიჼ სეჼ ბაკალ? – ვინ შეჭამა ჩემი ლუკმა?

ჰ̣აჼკალ (ჰ̣აჼკალ) ჲჲ **ḥãḳal (hãḳal)** jj ასკილი шиповник dog-rose. ჰ̣ანკალ ჟინინ თიგი̂ – ასკილი თირკმელებს უხდება.

ჰ̣აჼკ: ჰ̣აჼკ დ|ითარ **ḥãḳ: ḥãḳ d|itar** გრდუვ. непрх. intrans. სლოკინი (ასლოკინებს) икать hiccup (hiccuping). ჰ̣აჼკ დითოშ ალʻო̂, *ჰ̣ამას თურ ჰ̣ებლოთ ვაჲაჲნო̂* – სლოკინის დროს იტყვიან, *ვინმე თუ გვახსენებსო*; ბა̆დრეგო̂ ჰ̣აჼკ დითო̂ – ბავშვი ასლოკინებს.

ჰ̣აჼკჰ̣აჼკაჲნო̂: ჰ̣აჼკჰ̣აჼკაჲნო̂ ხილʻარ **ḥãḳḥãḳajnô: ḥãḳḥãḳajnô xilʻar** გრდუვ. непрх. intrans. სიხარულის განცდაში, აღტყინებულ მდგომარეობაში ყოფნა (არის), ცმუკვა пребывать в радости fidgeting, being in excited condition. სოგო დოჼ ბეჰ̣იჼჩუჲ, სეჼ მეზობელ ჰ̣აჼკჰ̣აჼკაჲნო̂ ლელე̂ – მე რომ (რაკი მე) ცხენი მომპარეს, ჩემი მეზობელი გახარებული დაიარება.

ჰ̣აჼკლუჲ ჲ **ḥãḳluj** j მრ. мн. see სლუკუნი всхлипывания sobbing. ნანას თეფხიჼჩო̂ თა̆მრუჲნ ჰ̣აჼკლუჲ ჲალორე̄, ნასტ დაჰ̣ ატჲიჼ – დედის ნაცემ თამროს სლუკუნი მოსდიოდა და ძლივს გააჩუმეს.

ჰ̣აჼკლუჲ ევ|ჲ|არ (ეცარ) **ḥãḳluj ev|j|ar (ecar)** გრდმ. прх. trans. ასლუკუნებს (ასლუკუნდება), ატირება всхлипнуть, заплакать to begin sobbing, crying. ბუჰ̣ეხიჼ დეჸენო̂ დაჲვთეჼ ჟაგნო̂ ხეტოშ კატოს ლოსხეთრეხ ჰ̣აჼკლუჲ ეცირ – ომიდან მიღებული დავითის წერილის კითხვისას კატო სიხარულისგან ასლუკუნ-

და; დად ვჭევარ ხაჲჩე⌜ჵ⌝ ნიკლესა'ჯ̌, ალექსისა'ჯ̌ ჵაჼკლუჲ ეცი̂ჼ – როცა მამის მოკვლა გაიგეს, ნიკალა და ალექსი ასლუკუნდნენ.

ჵაპ|დ|არ (ჵეპ|დ|არ) **ḥap̣|d|ar (ḥep̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. დახუჭვა (⌜და⌝ხუჭავს), დაკეცვა; შეკუმშვა (მუშტისა...) закрыть (глаза...); сжать (кулак...) to close (will close); clenching (fist). აგას, ჵქჼ მარშ, ბჭარკი ჵაპჲიჼ – ბებიამ, შენ (თქვენ) მშვიდობით იყავი(თ), თვალები დახუჭა (მოკვდა).

ჵაპჭყაპარ (ჵეპჭყეპარ) **ḥap̣č̣q̣ap̣ar (ḥep̣č̣q̣ep̣ar)** გრდუვ. непрх. intrans. დალმანჭვა (დაილმანჭება), დაგრეხა скривиться, поморщиться warping. ზეთ მალʻქჩრ̂ სტაკგო⌜ჵ⌝ მარ́ბაქი ჵაპჭყაპჼ – კაცს, რომელმაც ზეთი დალია, ცხვირპირი (სახე) დაელმანჭა.

ჵარა̄ ჲჲ **ḥarā** jj წისქვილი мельница mill. ბჭა̄ დაკოხილʻრ̂ სოჼ, მოჵ ჲიცჲოს კელლარიჼ ჵარა̄ ფჵექორთიხ: ოჴუჲ ტკმელლო ვასრ̂ ვაჴვალინრ̂, ე დაკიხრ̂ სოჼ ბჭა̄ დაშქორთიხ... – მუდამ მეხსომება, როგორ დავივიწყებ კელაანთ (დაქიურიძეების) წისქვილს სოფლისთავში: მის მტვერში ვარ გაზრდილი, ეს მაგონდება მუდამ ყოველი სიტყვის თავზე... (არსენ ბერთლანი). შდრ. ср. comp. ჵაჲრა̄, ჵაჲრი̂ **ḥajrā, ḥajrî**.

ჵარხოვ ვბ **ḥarxov** vb მეწისქვილე мельник miller. ჵარხოვ მაცნელეჸ ჵაჲრნე̄ლქჼ ვა – მეწისქვილე მუდამ ფქვილიანია.

ჵარიდჵუჲრი̂ დ **ḥaridḥujrî** d იხ. см. see ჴარიდჴუჲრი̂ **qaridqujrî**. ყოჼჩრ̂ ოთხერქჼ ჵარიდჵუჲრი̂ დალორ – ახალგაზრდების ოთახიდან ხორხოცი ისმოდა (მოდიოდა)

ჵარჩ|დ|ალარ (ჵერჩ|დ|ალარ) **ḥarč|d|alar (ḥerč|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. გახვევა (⌜გა⌝ეხვევა), შეხვევა; გახლართვა ⌜за⌝кутаться; ⌜за⌝путаться wrapping in; entangling. დოჼ ქარსნეხ ჵარჩბაჲლნო'ერ, დაჵა ბაჲჭნორ – ცხენი საბელში გახლართულიყო და დამხრჩვალიყო.

ჵარჩარ (ჵერჩარ)^1 **ḥarčar (ḥerčar)**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. 1. მოხვევა (⌜მო⌝ეხვევა), ჩახვევა обнять, прильнуть wrapping round; embracing. ნან ბჷდრეხ ჵარჩქჼ – დედა ბავშვს მოეხვია. 2. გადატ. перен. fig. შემოკვდომა (შემოაკვდება) убить невольно to kill unintentionally. ლაზრეხ შირქი თათრივ ჵარჩერ – ლაზარეს შირაქში თათარი შემოაკვდა.

ჰ̧არჩარ (ჰ̧ერჩარ)² ḩarčar (ḩerčar)² გრდმ. прх. trans. შეხვევა (⌈შე⌉ახვევს), გახვევა завернуть, заворачивать to wrap in. აგას ჲათ̦ანაჲნო̂ მაჲჴი̂ აპყარლო̂ ჰ̧ერჩაᶰლათერ – ბებია პურს გამოსაცხობად ნაცარში ⌈შე⌉ახვევდა ხოლმე.

ჰ̧არჩ|დ|არ (ჰ̧ერჩ|დ|არ) ḩarč|d|ar (ḩerč|d|ar) გრდმ. прх. trans. ⌈შე⌉მოხვევა (⌈შე⌉მო⌉ახვევს) завёртывать, закут⌈ыв⌉ать, обмотать to wrap around. ბპ̌დრევ ნანახ ფჰ̧არსი ჰ̧არჩჲიჯᶰ – ბავშვმა დედას მკლავები მოხვია; მუჰ̧ეხ ქაჲრშკი ჰ̧არჩდება'ეთ, უჲშტა'ჯ̆ ჴოწათ გი̄ – ტვირთის ქარშიკები შემოახვიეთ და ისე აიკიდეთ ზურგზე.

ჰ̧არჩომ: ჰ̧არჩომ ბალʻარ (თელʻარ) ḩarčom: ḩarčom baľar (teľar) გრდმ. прх. trans. დაცემინება ცხვირისა (ცხვირს დააცემინებს) чихнуть sneezing. ში ჰ̧არჩომ ბაჲლʻნას: ცენეხ ვაიᶰ ჟე ლაზიში̂ დაჲლʻჟ̂ – ორი (ორჯერ) ცხვირი დავაცემინე: წლეულს ჩვენი ცხვარი კარგად იქნება; შაწ ჰ̧არჩომ ბალʻიᶰ კნათევ – ორი (ორჯერ) ცხვირი დააცემინა ბიჭმა.

ჰ̧არჩომ ბალʻითარ (თელʻითარ) ḩarčom baľitar (teľitar) გრდუვ. непрх. intrans. დაცემინება ცხვირისა (ცხვირს დააცემინებს) чихнуть sneezing (will sneeze). ში ჰ̧არჩომ ბაჲლʻითეᶰ სოგო̂: ცენეხ ვაიᶰ ჟე ლაზიში̂ დაჲლʻჟ̂ – ორი (ორჯერ) ცხვირი დამაცემინა: წლეულს ჩვენი ცხვარი კარგად იქნება; შაწ ჰ̧არჩომ ბალʻ ითეᶰ კნათეგო̂ – ორი (ორჯერ) ცხვირი დააცემინა ბიჭს.

ჰ̧არწარ (ჰ̧ერწარ) ḩarçar (ḩerçar) გრდმ. прх. trans. დართვა (⌈და⌉ართავს) ⌈с⌉прясть spinning.

ჰ̧არწინო̂ ḩarçinô მიმღ. прич. particip. 1. დართული (ძაფი), რაც დაირთო спряденный spun (thread). ას ჰ̧არწინო̂ ბაწარ ნანენ მოწონადალიᶰ – ჩემი დართული ბაწარი დედას მოეწონა. 2. დამრთველი, ვინც დართო тот, кто прял sb who spun the thread. ე წაჲნი̂ ბაწარ ჰ̧არწინო̂ მეᶰკ დარალო̂? – ამ წვრილი ძაფის დამრთველი ვინ იყო, ნეტავი?

ჰ̧არჰ̧არ ḩarḩar ქაქანი пыхтение, частое дыхание panting.

ჰ̧არჰ̧არ დ|არ ḩarḩar d|ar გრდმ. прх. trans. ქაქანი (ქაქანებს), ქშენა пыхтеть panting; wheezing. მალვალინო̂ ბათო̂ ჰ̧არჰ̧არ დოშ ნაყმაქ ლიფჩვისეᶰ – დაღლილი ბათო ქშენით გზაზე დარჩა დავარდნილი; ფჰ̧არავ ჰ̧არჰ̧არ დო – ძაღლი ქაქანებს.

ჰ̧ასო̂ ბდ ḩasô bd 1. ძარღვი жила, кровеносный сосуд vein. დაწიᶰ თეჴდიე'ნეს, ჰ̧ასო̂ ხიტეᶰ სოგო – მძიმეები ვზიდე და ძარღვი გამიწყდა. 2. ჯიში, ჯილაგი

род (человеческий) breeding. ლაგზურ̃ ჰასრ̂ ბა სოხ ბოწბალინრ̂ – ლაგაზიძეების ჯილაგი მაქვს გამოყოლილი.

ჰაფს|დ|არ (ჰეფს|დ|არ) **ḥaps|d|ar (ḥeps|d|ar)** გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. ⌈გა⌉გზავნა (⌈გა⌉გზავნის) пос⌈ы⌉лать to send (will send). ბა̆დრი სკოლი ჰაფსდინას – ბავშვები სკოლაში გავგზავნე.

ჰაქშ **ḥakš** აქშა! Гакш! Shoo! (ქათმების გასაყრელი შეძახილი возглас для удаления кур to poultry). ას *ჰაქშ* აჲლʻჩე, ქოთმი სოდა დატ̃ – მე რომ *აქშა* ვუთხარი, ქათმები აქეთ-იქით გაიქცნენ.

ჰაღ ბ **ḥaγ** b შური, ჯიბრი, ქიშპობა неприязнь envy; rivalry. სოგო⌈ჰ⌉ ჰჷ̃ ჰაღ ბა – მე შენი ჯიბრი მაქვს.

ჰაღ ეცარ (ევ|ბ|არ) **ḥaγ ecar (ev|b|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. ქიშპობა (ქიშპობს) завидовать rivalry. 2. შეძულება (⌈შე⌉იძულებს) ⌈воз⌉ненавидеть to hate sb. (will hate). დადფსტუ̃ჩოვ ბადუჲნმაქ ჰაღ ეცჲ̃ – დედინაცვალმა ობლები შეიძულა.

ჰაღ ეცითარ **ḥaγ ecitar** გრდმ. прх. trans. შეძულება (შეაძულებს), შეზიზღება заставить возненавидеть, презирать to hate (make sb hate someone).

ჰაღ ხილʻარ **ḥa xilʻar** გრდუვ. непрх. intrans. შუღლის ქონა (აქვს) иметь ненависть, неприязнь having strife.

ჰაღჱ̃, ჰაუ̆ღჱ̃ **ḥaγẽ, ḥaŭγẽ** შურიანი, ჯიბრიანი, მოქიშპე злостно завистливый, враждующий envious; obstinate; rival. ის ჰაღჱ̃ სტაკ ვა – ეგ შურიანი, ჯიბრიანი კაცია.

ჰაღ|ბ|ორიკ **ḥaγ|b|oriḳ** მოცილე, მოჯიბრე, მოშურნე завистник rival; envious. ჰაღბორიკ სტაკოვ, ნიფსაჲ ვა ლე ცო, ბჵა შარგუჲ⌈ჰ⌉ ებწრ̂ – მოშურნე კაცი, სწორია (მართალია) თუ არა, ყოველთვის თავისკენ ეწევა.

ჰაღარ ბდ **ḥaγar** bd ყორანი ворон black raven. ახკე ბალʻქ̃ჩრ̂ ათ̃ანმაქ დინი̂ ჭკა ჴარჭიჩრ̂ ჰაღრ̃ ჴეჲახკერ ზოქადბოშ – გადავარდნილ ფურზე შავი ყორნების მთელი გუნდი იჯდა ნისკარტების ცემით; ჰაღრევ ჰათხდა⌈ჰ⌉ ბჵარკი ჲახრ̂ ჰალრ̂ ლეშგო – ყორანი თავდაპირველად თვალებს სთხრის ლეშს.

ჰაღორ, ჰაღურ ბ **ḥaγor, ḥaγur** b წყენისგან ყელში მობჯენილი ბურთი, ცრემლი от обиды подпирающий в горле комок, подпирающая в горле слеза a ball leaned in the throat from anger. ჰაღურ ძნელ ბობტუჲნი̂ ბა – წყენისგან ყელში მობჯენილი ბურთი ძნელი ჩასაყლაპია.

ჰ̦აღორ, ჰ̦აღურ ბ|ეტარ (ბ|ოტარ) **ḩaγor, ḩaγur b|etar (b|otar)** გრდუვ. непрх. intrans. წყენისგან ყელში ხრჩობა (იხრჩობა) задыхаться (в горле) от ободы choking with anger. მეზობლეს ოშტუჼ შტუკ ჲიქჼ სოჼ, მე̄ ჰ̦აღორ (ჰ̦აღურ) ბეტეგე̂ სოხ – მეზობელმა ისეთი ოინი მიყო, რომ წყენისგან ლამის ყელში ვიხრჩობი.

ჰ̦აშ, ჰ̦აშე̂ დდ **ḩaš, ḩašê** dd სტუმარი гость guest. ჰ̦აშ დალეჼ და – სტუმარი ღვთისაა.

ჰ̦აშაჼ დად დდ **ḩašã dad** dd მასპინძელი, სტუმრების პატრონი хозяин (по отношению к гостю) host.

ჰ̦აშეღ **ḩašeγ** ზმნს. нареч. adv. სტუმრად в гостях, в гости visit; visiting someone. ოჯარ ჰ̦აშეღ ბეხრჼთხო̂ – მათ სტუმრად დაგვპატიჟეს.

ჰ̦აშხოლ ჲდ (ჰ̦აშხოლობ დდ) **ḩašxol** jd (**ḩašxolob** dd) სტუმრიანობა, წვეულება, სტუმრების მოწვევა приглашение гостей, званный обед (ужин) party, to invite guests. ჰ̦აშხოლეხ ჰ̦აშაჼ დად ჰ̦აშინ ქუჲრთმაქ დეწე̂ ლათჷჼ – წვეულებაზე სტუმრების პატრონი სტუმრებს თავზე უნდა ადგეს.

ჰ̦აშხოლე̄ჼ **ḩašxolẽ** სტუმრიანი, სტუმართმოყვარე гостеприимный hospitable. ჰ̦აშხოლე̄ჩო̂ სტაკონ ჰ̦აში ჯშიროშ იხო̂ – სტუმართმოყვარე კაცს სტუმრები ხშირად მოსდიან.

ჰ̦აც|დ|ალარ **ḩac|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დამძაღება (დამძაღდება), სიძველით წახდომა, ამის გამო მომწარო, მწკლარტე გემოს შეძენა прогоркнуть turning rancid and having bitter, sharp taste for that. კალტ ჰ̦აცჲალეჼ, დაჲთხრეღ ცო ღალჲაგე̂ – ხაჭო დამძაღდა, ხავიწად აღარ ვარგა; ცენეხ ტუმ ჰ̦აცჲალეჼ თხოგო[ჰ̦] – წელს ნიგოზი დაგვიმძაღდა.

ჰ̦აც|დ|აჲლნო̂, ჰ̦აც|დ|ალინო̂ **ḩac|d|ajlnô, ḩac|d|alinô** მიმღ. прич. particip. დამძაღებული, მძაღე, სიძველით წამხდარი, ამის გამო მომწარო, მწკლარტე გემოშეძენილი прогорклый rancid; spoiled for oldness and having bitter, sharp taste.

ჰ̦აც|დ|არ **ḩac|d|ar** გრდმ. прх. trans. დამძაღება (დაამძაღებს) дать прогоркнуть, сделать прогорклым become rancid (will make rancid). ე კალტ მა ჰ̦აცჲოთ, დათჷნელო[ჰ̦] ჰ̦ალ ჲაშჲებათ! – ამ ხაჭოს ნუ დაამძაღებთ, ერბოში შეწვით!

ჰ̦აცოლ ჲ **ḩacol** j სიმძაღე, სიმწკლარტე прогорклость rancidity; acridity. ჰ̦აცოლ ჲაჲნო̂ ჰ̦აჲრო̂ ყაჰ̦ქკაჸ და – სიმძაღის მქონე ფქვილი მომწაროა.

ჵაწამ|დ|ალარ (ჵეწამ|დ|ალარ) **ḩaç̣am|d|alar** (**ḩeç̣am|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. გაღვიძება (⌈გა⌉იღვიძებს) проснуться, просыпаться to wake up (will wake up).

ჵაწამ|დ|არ (ჵეწამ|დ|არ) **ḩaç̣am|d|ar** (**ḩeç̣am|d|ar**) გრდმ. прх. trans. გაღვიძება (⌈გა⌉აღვიძებს) разбудить to wake (sb) up. ნანას ქიქოჸ ჵაწამვიე̄ შარე̄ ვოჵ – დედამ ადრე გააღვიძა თავისი ვაჟი.

ჵაწუკ დდ **ḩaç̣uḳ** dd ჩიტი, ფრინველი птичка, птица bird. ჰჶანი ლესტჲოშ ჵაწუკ დოტურ – ფრთების ქნევით ჩიტი მიფრინავდა.

ბირკე̄ ჵაწუკ დდ **birḳẽ ḩaç̣uḳ** dd თავწითელა, ჩიტბატონა щегол globe amaranth; goldfinch.

ჵაჲწკე̄ ბა̆დერ დდ **ḩajç̣ḳẽ băder** dd ბარტყი птенец bird's chick. ჵაწუკ ბა̆დრეგო⌈ჵ⌉ ზოქეხ კაჰრაშ ზიკი ჲა – ბარტყს ნისკარტზე ყვითელი ზოლები აქვს.

ჵაჭარ[1] დდ **ḩač̣ar**[1] dd 1. შესახედაობა внешность, вид ppearance. შა̈შრა̈ გოგლიკრ̂ ზორაჲშ̂ ლაზე̄ ჵაჭარ დიენრ̂ სტაკ ვარ – შანშაანთ (ცისკარიშვილი) გოგლიკო ძალიან კარგი შესახედაობის კაცი იყო. 2. შეხედულება взгляд appearance. ჵოგო⌈ჵ⌉ ე ამბო̄ხ ნიფსი̂ ჵაჭარ ცო და – შენ ამ ამბებზე სწორი შეხედულება არა გაქვს.

ჵაჭარ[2] (ჵეჭარ) **ḩač̣ar**[2] (**ḩeč̣ar**) გრდუვ. непрх. intrans. 1. შეხედვა (შეხედავს) взглянуть, ⌈по⌉смотреть to look at. ე ჭივჭეგრ̂ ჵაჭ, მოჵ დადოლ დო შაჲრ̂ ბა̆დრინ – ამ ბეღურას შეხედე, როგორ პატრონობს თავის ბარტყებს. 2. მიხედვა (მიხედავს), მოვლა присмотреть to look after; to take care of sb.

ჵაჭყატარ (ჵეჭყეტარ) **ḩač̣q̣aṭar** (**ḩeč̣q̣eṭar**) გრდუვ. непрх. intrans. მიმოხედვა (მიმოიხედავს), დათვალიერება осмотреть, оглядеть to look around. აჵ ლოს, შირიქა̄ხ ჵაჭყაჲტას – ჩავალ, შირაქ⌈ებ⌉ში მიმოვიხედავ.

ჵაჭ|დ|არ (ჵეჭ|დ|არ) **ḩač̣|d|ar** (**ḩeč̣|d|ar**) გრდმ. прх. trans. 1. შეხედება (⌈შე⌉ახედებს), გახედება (⌈გა⌉ახედებს) заставить ⌈по⌉смотреть, взглянуть to make sb look at smth. 2. გაგზავნა (⌈გა⌉გზავნის) отправить, пос⌈ы⌉лать to send (will send). დადას ციმრ̂ ჟეგრ̂ ჵაჭვიერ – მამამ ციმო ცხვარში გაგზავნა; ნანას ბა̆დერ ლაგზეგრ̂ ჵაჭდიე̄ – დედამ ბავშვი მოცვზე გაგზავნა.

ჵაჭ|დ|აგარ დდ **ḩač̣|d|agar** dd შესახედაობა მთლიანობაში, გარეგნობა, ელფერი внешний вид, общая внешность appearance. ტრისტა̈ თაგუჲჩრ̂ ჵაჭდაგრე̄

სტაკ ვა – ტრისტანი მოხდენილი შესახედაობის კაცია; ის მუჲჩო̂ ჰ̦აჭდაგრე̃ ჲოჰ̦ ჲა – ეგ ცუდი შესახედაობის გოგოა.

ჰ̦აჭყარ (ჰ̦ეჭყარ) **ḩač̣q̣ar (ḩeč̣q̣ar)** გრდმ. прх. trans. 1. მოჭერა (⌈მო⌉უჭერს), წაჭერა, დაჭერა ⌈с⌉жать, ⌈с⌉давить, ⌈на⌉жать, ⌈при⌉давить grasping (will grasp). ურმეხ ლოზ ჰ̦აჭყი̃ – ურემს წნელი მოუჭირეს. 2. ⌈გა⌉წურვა (⌈გა⌉წურავს), დაწურვა выж⌈им⌉ать pressing. მუშივ ქანიზ ჰ̦აჭყი̃ – მუშებმა ყურძენი დაწურეს.

ჰ̦აჭ|დ|ალარ (ჰ̦ეჭ|დ|ალარ) **ḩač̣|d|alar (ḩeč̣|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. შეხედვინება (⌈შე⌉ეხედვინება), გახედვინება посмотреть, взглянуть невольно look at sb, look towards sb. მა ჰ̦იჭო̂ სოგუჲნო̂! – ლამრესე̄, სო მაი̃ც ჰ̦აჭვალი̃სო̂ – ნუ მიყურებო! – ლამარამ, და მე მაინც შემეხედვინა. 2. გაგზავნინება (გაეგზავნინება) разрешить кому-л. отправить, послать себя куда-л. Being sent somewhere. დუჲ დახკდა̃ ჰ̦აჭვაჲლრას მემცხორინ – ცხენების მოსარეკად გავეგზავნინე მწყემსებს.

ჰ̦აჭყ|დ|არ (ჰ̦ეჭყ|დ|არ) **ḩač̣q̣|d|ar (ḩeč̣q̣|d|ar)** იხ. см. see ჰ̦აჭყარ **ḩač̣q̣ar**. ლაზრეს ივსებ ჭყემპერა̆ხ ჰ̦აჭყვიე'ნე̂, ცჰ̦აჲჩონე⌈ჰ̦⌉ დაჰ̦ ვაჴვოგერ – ლაზარემ იოსებს ყელში მოუჭირა და კინაღამ დაახრჩო; თიტჩ̃ონ⌈ნ⌉მაქ ტოტ ჰ̦აჭყდებ, მე̄ წიგო̂ დაჰ̦ ლაყელო̂ – დაჭრილზე ხელი დააჭირე, რომ სისხლი შეწყდეს.

ჰ̦აჭყინო̂ **ḩač̣q̣inô** მიმღ. прич. particip. დაწურული выжатый pressed; filtered. ჰ̦აჭყინუჲ წე ი კალტუხ? – გაწურული ჰქვია ამ ხაჭოს?

ჰ̦ა̆ჭყარ **ḩăč̣q̣ar** გრდუვ. непрх. intrans. შემორტყმულ, შემოჭერილ მდგომარეობაში ყოფნა (ასეთ მდგომარეობაშია) быть в завязанном, перевязанном положении being in tightened situation. შიუჲგო ტათბუ̃ შალთ-ქამარ ჰ̦ა̆ჭყურ – შიოს ვერცხლის ქამარ-ხანჯალი ერტყა.

ჰ̦ა̆ჭყა̃ **ḩăč̣q̣ã** გრდუვ. непрх. ingl. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჰ̦ა̆ჭყარ **ḩăč̣q̣ar**. მაცლომცი̃ დეწე̂ სოგო ჰ̦აჭყა̃ ე ხილაბა̃დ? – როდემდე უნდა მქონდეს შემოჭერილი ეს ხილაბანდი?

ჰ̦ახ ბდ **ḩax** bd ჯიხვი тур aurochs. სპერუჲზო̂ კუჭმაქ ჲაჴაჲჩო̂ მჭაცა̆რე̃ ჰ̦ახ ბიშურ – სპეროზის წვერზე დიდრქებიანი ჯიხვი იწვა; ყონოჩო̂ ჰ̦ახევ ყაჲნო̂ შარნ ლეთხობო̂ – ახალგაზრდა ჯიხვი ბებერს აგდებს (აძევებს).

ჰ̣ახეთარ **ḥaxetar** გრდუვ. непрх. intrans. შური (შურს) завидовать envy (is envious). ჰ̣ეⁿ ლაზეⁿ ცო ჰ̣ახეთე̂ სონე̄, მოციⁿ მა̄ ხალაⁿ ხეთე̂ სოⁿ – შენი კარგი არა მშურს, ცუდი კი მწყინს. იხ. см. see ჰ̣აღ **ḥaγ**.

ჰ̣ახეთრიკ **ḥaxetriḳ** შურიანი завистливый envious. თა̄მრო̂ ჰ̣ახეთრიკ ჲა – თამრო შურიანია.

ჰ̣ახკეჸ, ჰახკეჸ **ḥaxḳe’, haxḳe’** ნაწილ. частиц. particip. იქნებ, ეგების может быть, авось perhaps, maybe. ჰ̣ახკეჸ აჲლ'ჩე⌈ჰ̣⌉ ჰ̣ოგო̂ ვუმ (-უმ) ო ჲაჰ̣ოვ – იქნებ, გითხრას რამე იმ გოგომ; ჰ̣ახკეჸ ჰ̣ალ ვეჸჩეჰ̣ერ ო სეⁿ სტაკ – იქნებ, ამოსულიყო ის ჩემი კაცი (ქმარი); ჰ̣ახკეჸ ჸამდაⁿლაჲთჩე⌈ჰ̣⌉ ე ფეშკრევ – იქნებ, ისწავლოს ამ ბალღმა; ჰ̣ახკეჸ ვუმ (-უმ) ჴაჲლნოჰ̣რა⌈ჰ̣⌉ – იქნებ, რამე შეგეჭამა;

ჰახკეჸ ლანოხ მოჸ ხაჲწჩე სოⁿ ვაჲლეჩ გარმონეⁿ თათანა!.. – ეგება, სიზმრად მაინც ჩამესმას-თქო ჩვენებური გარმონის ხმა!.. (დავით არინდაული).

ჰ̣აჴარ (ჰ̣ეჴარ) **ḥaqar (ḥeqar)** გრდმ. прх. trans. 1. წასმა (⌈წა⌉უსვამს, ⌈წა⌉ისვამს) ⌈წა⌉намазать; слизать greasing. ურემ ბურბლინ ტაუტ ჰ̣აჴიⁿ მეურმეს – ურმის თვლებს ტალტი წაუსვა მეურმემ; ქორა̄ხ ბაⁿდ ჰ̣აჴ! – ფანჯრებს ჩვარი გაუსვი! კედლო̄ხ ჲოფსტ ჰ̣აჴათ! – კედლებზე მიწა წაუსვით! 2. გასმა, გავლება ხაზისა (⌈გა⌉უსვამს, ⌈გა⌉ავლებს) ⌈на⌉чертить линию underline (will underline). ოჴუს ხაზ ჰ̣აჴიⁿ – მან ხაზი გაავლო. 3. ⌈გამო⌉გვა (⌈გამო⌉გვის) подмести, подметать, вымести, выметать sweeping out. ჲაჰ̣ოვ წენი⌈ჰ̣⌉ ქოჯო̂ ჰ̣აჴიⁿ – გოგომ სახლში ცოცხი გამოუსვა (დაგავა). 4. ქროლვა, ⌈და⌉ბერვა (⌈და⌉უბერავს) ⌈по⌉дуть (о ветре) blowing. მარაⁿ მოციⁿ მოხ მოჸ ჰ̣აჴიⁿ! – რა ცუდმა ქარმა დაუბერა! 5. გადატ. перен. fig. ⌈გა⌉ქროლვა, სწრაფად გაქცევა (გაიქცევა, მოუსვამს) исчезнуть моментально drive fast; rushing. მოჰ̣ეკ შარიⁿ დად გუვალ'ეⁿ, შოთას ჰ̣აჴიⁿ – როგორც კი მამამისი გამოჩნდა, შოთამ მოუსვა (მოკურცხლა).

ტარო̂ ჰ̣აჴარ (ჰ̣ეჴარ) **ṭarô ḥaqar (ḥeqar)** გრდმ. прх. trans. აკლება (⌈ა⌉იკლებს), განადგურება ⌈раз⌉грабить destroy; destruct. მასთხოვას ფჰ̣იშნ ტარო̂ ჰ̣აჴიⁿ – მტერმა სოფლები აიკლო.

ჰ̣აჴ|დ|არ (ჰ̣ეჴ|დ|არ) **ḥaq|d|ar (ḥeq|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. წასმა (წაუსვამს), გასმა, წაგლესა; გასრესა; მოფშვნეტა (თვალისა) намазать, растереть, ⌈по⌉мять; ⌈по⌉тереть (глаза) greasing (will grease), plastering over, rubbing (eyes). ქოკი ჰ̣აჴჲება'ე̂, ლეთხაⁿ ვეჸენო̂ ხილ'უჰ̣ო̂ – ფეხები გაუსვი და ცეკვად ჩაგეთვლება. 2.

გადატ. перен. fig. სილის წამოკვრა (წამოჰკრავს) да⌈ва⌉ть пощёчину slapping on the face. დადას შოთენ ჰ̦აჴდიჷ̃ – მამამ შოთას სილა წამოჰკრა.

ჰ̦აჴინო̂^{1} **ḩaqinô**^{1} მიმღ. прич. particip. დაგვილი подметённый swept out. ქოჯ ჰ̦აჴინო̂ ოთახ ლაზჷ̃ და – დაგვილი ოთახი კარგია.

ჰ̦აჴინო̂^{2} **ḩaqinô**^{2} მიმღ. прич. particip. 1. წასმული намазанный anointed. ბა̆ლრინ კარაქ ჰ̦აჴინო̂ მაჲჴი̂ დარიგბადჲინას – ბავშვებს კარაქწასმული პური დავურიგე. 2. წამსმელი намазавший, тот, кто намазал sb who anoints.

ჰ̦აჴ|დ|იენო̂ **ḩaq|d|ienô** მიმღ. იხ. прич. см. particip. see ჰ̦აჴინო̂^{2} **ḩaqinô**^{2}.

ჰ̦აჴსაჴარ (ჰ̦ეჴსეჴარ) **ḩaqsaqar** (**ḩeqseqar**) გრდმ. прх. trans. 1. ზერელედ წასმა (⌈წა⌉უსვამს, ⌈წა⌉ისვამს) небрежно, слегка ⌈про⌉тереть, ⌈с⌉мазать greasing superficially. 2. ზერელედ დაგვა (⌈და⌉გვის) небрежно ⌈под⌉мести, подметать sweeping superficially. მალიჩო̂ ჲაჰ̦ოვ ქოჯო̂ ჰ̦აჴსაჴი'ნე̂, ლეთხჷ̃ იხოჩო̂ ჲახჷ̃ – ზარმაცმა გოგომ ცოცხი მიუსვ-მოუსვა და საცეკვაოდ წავიდა. 3. მცირედ, ოდნავ ქროლვა (ქრის, ⌈და⌉უბერავს) слегка ⌈по⌉дуть slightly blowing. მოხ ჰ̦აჴსაჴი'ნე̂, ქაშეც ჩუ̄ ოთჷ̃ – ქარმა სულ ოდნავ დაუბერა და მალევე ჩადგა.

ჰ̦აჸ **ḩa’** შორისდ. межд. inter. აუჰ! უჰ! Ух ты! Oh! ჰ̦აჸ, კნათი, მოლუ̂ ჲალო̂ ალზჷ̃ კეჭ ჲახოშ! – აუჰ, ბიჭებო, როგორი მოედინება ალაზანი დუღილით!

ჰ̦ა̆ჭ|დ|ალარ (ჰ̦ე̆ჭ|დ|ალარ) **ḩăč̣|d|alar** (**ḩĕč̣|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. აყროლება (აყროლდება) протухнуть, навонять stinking (will stink). ჭა̄რ ჰ̦ა̆ჭბაჲლნორ თხოგო – თევზი აგვყროლებოდა.

ჰ̦ა̆ჭ|დ|არ (ჰ̦ე̆ჭ|დ|არ) **ḩăč̣|d|ar** (**ḩĕč̣|d|ar**) გრდმ. прх. trans. აყროლება (აყროლებს) сделать вонючим will stink. დახკდალი̃ჩო̂ კოტოვ (კოტივ) დი̄ნი̂ წა ჰ̦ა̆ჭდიჷ̃ – დამპალმა კატამ მთელი სახლი აყროლა.

ჰ̦ა̆ჭო̄რჷ̃ **ḩăč̣ōrẽ** სუნიანი, მყრალი вонючий stinking. ესე ჰ̦ა̆ჭო̄რჷ̃ ჰ̦აჲჭი̂ ჲა – აქ მყრალი სუნია; უჲსრჷ̃ ჰ̦ა̆ჭო̄რჷ̃ ჰ̦ა̆ჲჭი̂ წინგომცი̃ ჴეპტე̂ – იქიდან მყრალი სუნი სახლამდე აღწევს.

ჰ̦ა̆ჭორნა̄ დდ **ḩăč̣ornā** dd ირგვლივ გავრცელებული სიმყრალე вонь кругом stink spread all around. მუტგორქდა⌈ჰ̦⌉ ჰ̦ა̆ჭორნა̄ ლათე̂ ესე⌈ჰ̦⌉ – ჭუჭყისაგან სიმყრალე დგას აქ.

ჰ̦ებარ (ჰ̦აბარ) **ḩebar** (**ḩabar**) გრდუვ. непрх. intrans. 1. ადგილიდან დაძვრა (დაიძვრება), წასვლა, გამგზავრება, აშლა тронуться с места, отправиться (в путь) to leave, to go. ალნობი, ცჰ̦ა გეფვს ბა, ვუნე̄ (ˀუნე̄) ჰ̦ალ ჰ̦აბიჼ ლაჷ̆მჷ̂ – ალვნელები, ერთი კვირაა, რაც დაიძრნენ მთისკენ; ჴე დროჰ̦ეჸ ჰ̦აბიჼ – ცხვარი დროზევე დაიძრა. 2. ამა თუ იმ მოვლენის, ან ქმედების (ტკივილის, წვიმის, ქარის...) დაწყება (დაიწყება) начаться (о том или ином явлении, действии, например, о боли, дожде, ветре...) to begin certain pheomenon or action (pain, raining, wind). ჰ̦ალო̂ ფშელჲალიჼ, ყარ ჰ̦აბიჼ – აცივდა, წვიმა დაიწყო; მოხ ჰ̦აბიჼ – ქარი დაიწყო (ამოვარდა); ქორთო̂ ჰ̦აბიჼ ნინუჲნ – თავის ტკივილი დაეწყო ნინოს.

ჰ̦ებ|დ|არ (ჰ̦აბ|დ|არ)[1] ḩeb|d|ar (ḩab|d|ar)[1] გრდმ. прх. trans. დაძვრა (დაძრავს) отправить в путь to start moving. ნაქტრელჷჼ დაქდაჼ დეთ̓რი ჰ̦აბდიჷჼ – ბინიდან მეწველი ცხვრები დაძრეს საძოვრად; ჴე დროჰ̦ეჸ ჰ̦აბდებათ! – ცხვარი დროზევე დაძარით!

ჰ̦ებ|დ|ალარ (ჰ̦აბ|დ|ალარ) ḩeb|d|alar (ḩab|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ვინმეს ხსენება გასარიგებლად (ხსენდება) упоминание имя кого-либо в целях посватать to mention sb while arranging (marriage). მარიხო̂ ვაჰ̦ონ სჷჼ ძმისწულ ჰ̦ებლაჲანო̂ – მარეხის ვაჟს თურმე ჩემი ძმისშვილი უხსენდება.

ჰ̦ებ|დ|არ (ჰ̦აბ|დ|არ)[2] ḩeb|d|ar (ḩab|d|ar)[2] გრდმ. прх. trans. ხსენება (ახსენებს), გახსენება, მოგონება, მოხსენიება помянуть to mention, to remember. ვჷჼ მელ‘ოშ დაჲვნიშია′ჷ̆ ჰ̦აბდიჷჼ – ღვინის სმისას მიცვალებულებიც მოიხსენიეს; ილკუჲგო̂ სჷჼ დოშ მა ჰ̦აბოდო̂ – ილიკოს ჩემი სიტყვა არ უხსენო; აგ თხოციჼ (თხეჩუ) ლაზიში̂ ჰ̦აბლა – ბებია ჩვენთან (ჩვენში) კარგად მოიხსენიება.

ჰ̦ებდუჲნი̂ ḩebdujnî მიმღ. прич. particip. 1. მხსენებელი (ის, ვინც ვინმეს, ან რამეს ახსენებს) вспоминающий, тот, кто вспоминает sb who mentions smth/sb. მჷჼ დარ უჲსი̂ სო ჰ̦ებვუჲნი̂? – ვინ იყო იქ ჩემი მხსენებელი? 2. სახსენებელი (ის, ვინც, ან რაც უნდა ახსენონ) вспоминаемый, то[т], что (кого) вспоминают smth / sb to be mentioned. ის ჰ̦ჷჼ მაჲრვაშო̂ ხუმ ჰ̦ებვუჲნი̂ ცო ვანო̂! – ეგ შენი მაზლი ხომ სახსენებელი არ ყოფილა!

ჰ̦ედ|დ|ალარ ḩed|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაგვიანება (⌈და⌉აგვიანდება, ⌈და⌉აგვიანებს), დაყოვნება опоздать, опаздывать, замешкаться to be late; delaying. ქიქოჸ ნჭაჲჸ ვაჲლ‘რას, მა̄ ნაყა⌈ჰ̦⌉ ჰ̦ედვალიჼსო̂ – ადრე გამოვედი, მაგრამ გზაში დამაგვიანდა (შემაგვიანდა).

ჴედარ **ḥedar** გრდუვ. непрх. intrans. დაგვიანება (˹და˺აგვიანდება) опоздать, опаздывать to be late. ფსტუ ჲოცჲ̈ ჴედი'ნესრ̂, დახეც ბა სჷ̈ კნათი კაწკანი – ცოლის მოყვანა დამაგვიანდა და იმიტომ არიან ჩემი ბიჭები პატარები.

ჴედეშ **ḥedeš** ზმნს. нареч. adv. დაგვიანებით, გვიან с опозданием, поздно to be late. მატრენ მა სტეხოთ სო, ჴედეშ ვალოს – სადილად ნუ მიცდით, მოგვიანებით მოვალ; ათხ ფჴორენ ჴედეშ ხიბჟათხ – ჩვენ ვახშამს გვიან მივუსხდებით ხოლმე.

ჴედ|დ|ითარ **ḥed|d|itar** გრდმ. прх. trans. დაგვიანებინება (˹და˺აგვიანებინებს) заставить опоздать to make sb. be late. იბუჲგრ̂ ჟე ლამუ˹ჴ˺ ჴედდითნას, მე̄ გუბ ქორთიხ დაჴ ლარკრალრ̂ – იბოს ცხვარი მთაში დავაგვიანებინე, რომ გუბის თავში გაეპარსა.

ჴევარ **ḥevar** გრდმ. прх. trans. მოთელვა (˹მო˺თელავს), მოქნა (ტყავისა...), ზელა, სრესა мять, разминать, месить fulling, working (leather). ბოტ ტოტივ ჴევჷ̈ლათე̂ – ცომს ხელ˹ებ˺ით ზელენ ხოლმე.

ჴეთხარ (˹ჺ˺იტარ) **ḥetxar** (˹ʻ˺**iṭar**) გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. გაქცევა (გაიქცევა), მისევა (მიესევა) напуститься run away (will run), attacking. ბუჴელრ̂ დუჲჴრჷ̈ ბაცბი ჴეთხჷ̈ – ბრძოლაში პირველად თუშები შეიჭრნენ.

ჴეთხ|დ|არ (˹ჺ˺იტ|დ|არ) **ḥetx|d|ar** (˹ʻ˺**iṭ|d|ar**) გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. გაქცევა (გააქცევს), მისევა, დასევა заставить бежать, напустить, натравить run away (make sb. run), attacking, surrounding. კნათი ჴეთხბიე'ნეთხ, ბაჲრთლჷ̈ გაბრ̂ ჴამახეც ჴათხ ვალ'ერ – ბიჭები გავაქციეთ და ბართიანთ გაბომ ყველას წინ გაუსწრო; ჟელრ̂ ბჵორწ ბეცჩე˹ჴ˺ ფჴარჩ ჴეთხდოთხ – ცხვარში მგელი თუ მოვა, ძაღლებს მივუსევთ.

ჴეჲდნო̄, ჴიდნო̄ დ **ḥejdnō, ḥidnō** d გვიანი დრო позднее время late time. ფსარლუჲნი̂, ბჵარკ ბეხკლაშ, სჷ̈ ვაჟარ ბეწერ ბახკანე̄, ი̂ც ჴიდნო̄ დაგე̂, ცო ბალოგე̂ – საღამოს, შებინდებისას, ჩემი ძმები უნდა მოსულიყვნენ და ახლა გვიანია უკვე, აღარ მოვლენ; ჴიდნო̄ და, ჟაბრ̂ გუჲმრი ლახკათ! – გვიანია, ძროხები გომურში შერეკეთ!

ჴეჲჭ|დ|ისარ **ḥejč̣|d|isar** გრდუვ. непрх. intrans. მიშტერება (მიაშტერდება) уставиться, смотреть пристально, заглядеться ataring at (will stare). ლამუ წურევ ჲალოჩრ̂ წერუჲგრ̂ ჴეჲჭვისჷ̈ ილრ̂ – ცაში მწკრივად მომავალ წეროებს მიაშტერდა ილო.

ჰ̦ე̄ **h̦ē** შენი твой your. ჰ̦ე მარავ ალ'ი̄ სოგრ̂, ჯა̄ შირიქი̂ ვუჲტასაჲნრ̂ – შენმა ქმარმა მითხრა, ხვალ შირაქში მივდივართ.

ჰ̦ეპ|დ|არ (ჰ̦აპ|დ|არ) **h̦ep̣|d|ar (h̦ap̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. დახუჭვა (⌈და⌉ხუჭავს), დაკეცვა, კუმშვა закрывать (глаза, зонт...) to close (will close), folding, compressing. ბა̈დრევ ბჭარკი ჰ̦ეპოჲრ̂ – ბავშვი თვალებს ხუჭავს; ბაბოს ნეკ ჰ̦ეპოდრ̂ – პაპა დანას კეცავს.

ჰ̦ეპჭყეპარ (ჰ̦აპჭყაპარ) **h̦ep̣č̣q̇ep̣ar (h̦ap̣č̣q̇ap̣ar)** გრდუვ. непрх. intrans. ღმანჭვა (იღმანჭება), ჭმუჭნა кривиться, морщиться, ⌈по⌉мяться grimacing. ავთრ̂ მაჲმუ̄სა̄ ჰ̦ეპჭყეპერ – ავთო მაიმუნივით იღმანჭებოდა.

ჰ̦ეპჭყეპ|დ|არ (ჰ̦აპჭყაპ|დ|არ) **h̦ep̣č̣q̇ep̣|d|ar (h̦ap̣č̣q̇ap̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. ჭმუჭნა (ჭმუჭნის), სრესა комкать, мять creasing, crushing. ყუევ ქორე⌈ჴ⌉ ბალინი̂ ქუდ ჰ̦ეპჭყეპბა̄ლათი̄ – ქურდმა, ხელში ქუდი რომ ეჭირა, სრესა დაუწყო. 2. დაპრანჭვა (⌈და⌉პრანჭავს) заставить гримасничать pulling (will pull). მიტოს მარ̂ბაქი ჰ̦ეპჭყეპჲა̄ლათი̄ – მიტომ სახის მანჭვა დაიწყო.

ჰ̦ერჩარ (ჰ̦არჩარ)[1] **h̦erčar (h̦arčar)**[1] გრდუვ. непрх. intrans. მოხვევა (⌈მო⌉ეხვევა), ხვევნა обвиваться; обниматься, ласкаться wrapping round, embracing. ლამნა̄ხ კური ჰ̦ერჩერ – მთებს ნისლ⌈ებ⌉ი ეხვეოდა.

ჰ̦ერჩარ (ჰ̦არჩარ)[2] **h̦erčar (h̦arčar)**[2] გრდუვ. непрх. intrans. შემოკვდომა (შემოაკვდება) убить невольно to kill sb unintentionally.

ჰ̦ერწარ[1] (დ|ერწარ) **h̦erçar**[1] **(d|erçar)** გრდუვ. непрх. intrans. ტრიალი (⌈და⌉ტრიალდება, ⌈ი⌉ტრიალებს), ბრუნვა вертеться, крутиться moving to and fro. მაჲთხა̄ მათხონ გოგიხ ჰ̦ირწი̂ – დედამიწა (სამზეო) მზის ირგვლივ ტრიალებს.

კიკლიმაქ ჰ̦ერწარ (დ|ერწარ) **ḳiḳlimak h̦erçar (d|erçar)** გრდუვ. непрх. intrans. ქვევიდან ზევით ტრიალი (ტრიალებს), კოტრიალი вертеться, крутиться снизу вверх moving up and down, turning over. გაგაცრ̂ ლაწირ შილუჲნე̄, დი̄ჩრ̂ ბუჲსუ̂ კიკლიმაქ ჰ̦ერწი̄ – მუცელი სტკიოდა შილოს და მთელი ღამე იტრიალა.

ჰ̦ერწარ[2] (ჰ̦არწარ) **h̦erçar**[2] **(h̦arçar)** გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉რთვა (⌈და⌉ართავს) ⌈с⌉прясть spinning (will spin). ნინოს ფარტა̄ ჰ̦ერწრ̂ – ნინო მატყლის ფთილებს ართავს.

ჰ̦ერწ|დ|არ (დ|ერწ|დ|არ) **h̦erç|d|ar (d|erç|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ტრიალი (⌈და⌉ატრიალებს) ⌈по⌉крутить, ⌈по⌉ворачивать moving to and fro. მახავ ფოთლი ჰ̦ერწდორ

– ქარი ფოთლებს ატრიალებდა; აგას ჲჭეჸ ჴერწჲაჼლათე̂ – ბებია თითისტარს ატრიალებს ხოლმე; ჯარაჼ ტოტევ ჴერწოჲრ̂ – ჯარას ხელით ატრიალებენ.

ჴერწითარ (ჴარწითარ) **h̦erc̣itar (h̦arc̣itar)** გრდმ. прх. trans. დართვევინება (⌈და⌉ართვევინებს) заставить прясть to make sb spin (wool). ბაჲთკეს ბა̆დერბა̆დრეგრ̂ ფარტაჼ ჴერწითრ̂ – ბათუკა შვილიშვილს მატყლის ფთილებს ართვევინებს.

ჴეტარ (⌈ჺ⌉იტარ) **h̦eṭar (⌈‘⌉iṭar)** გრდუვ. непрх. intrans. გაქცევა (გაიქცევა) побежать run away (will run away); escape. სოჼ ჴეტაჼ ლეჸე̂ – მე გაქცევა მინდა; ას ხიგრ̂ ჴეტირ – მე წყალზე გავიქეცი.

სოდა⌈ჴ⌉ ჴეტარ (⌈ჺ⌉იტარ) **soda⌈h̦⌉ h̦eṭar (⌈‘⌉iṭar)** აქეთ-იქით სირბილი (დარბის), მირბენ-მორბენა, გაქცევა და გამოქცევა бегать туда-сюда, обегать running to and fro.

ჴეტ|დ|არ (⌈ჺ⌉იტ|დ|არ) **h̦eṭ|d|ar (⌈‘⌉iṭ|d|ar)** გრდმ. прх. trans. გაქცევა (გააქცევს) заставить побежать make sb run/escape. ვირევ თუჲხი̂ ნაქტრი ჴეტდიეჼ – ვირმა მარილი ბინაში გააქცია.

ჴეტ̨|დ|ალარ (ჴოტ̨|დ|ალარ) **h̦et̨|d|alar (h̦ot̨|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ტენა (⌈შე⌉ეტენება) соваться framing (sb). მიჩ ჴეტ̨ლა, სეჼ რაღ ლჲ! – სად ეტენები, ჩემი რიგია! 2. მოდგომა (⌈მო⌉ადგება), მოწოლა приходить, подступать, подпирать standing by. ცჴა დოშ ჴეტ̨ლა სონე̄, ჴალრ̂ კი ალ‘ლოს? – ერთი სიტყვა მაწვება და ვთქვა, ნეტავი?

ჴეტ̨|დ|არ (ჴოტ̨|დ|არ) **h̦et̨|d|ar (h̦ot̨|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ტენა (ტენის), რჭობა совать, пихать, тыкать framing, driving in. ნიწყოჸ ჺაბიკ დისტ ჴეტ̨ობრ̂ ლაწმრენ – ძალათი კოვზს პირში სჩრიან ავადმყოფს; ბჭაკნი ნაჩხო̄ხ ჴეტ̨ჲიე′ნეს, იჼც თაჲლზი ეშუგე̂ სოჼ – გუდები ყველებით გავტენე და ახლა ხურჯინებიღა მაკლია; ალექსის ივნენ ჩუი შალთ ჴეტ̨ჲიერ – ალექსიმ ივანეს მუცელში ხანჯალი ურჭო.

ჴეფს|დ|არ (ჴაფს|დ|არ) **h̦eps|d|ar (h̦aps|d|ar)** გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. გაგზავნა (⌈გა⌉გზავნის) пос⌈ы⌉лать send (will send). მახკარ ჴეფსდოს თხა ქალიქი̂ – ქალებს ვგზავნი დღეს ქალაქში (თბილისში); დუჲ ლაჸ̆მჸ̆ ჴაფსდინას – ცხენები მთაში გავგზავნე.

ჰ̦ეწამ|დ|ალარ (ჰ̦აწამ|დ|ალარ) **ḩeçam|d|alar (ḩaçam|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. გაღვიძება (⌈გა⌉იღვიძებს) просыпаться, проснуться to wake up (will wake up). ვჳ̂ (ჳუ̂) იშ ქიქოც ჰ̦ეწამლა⌈ჰ̦⌉? – რატომ იღვიძებ ასე ადრე?

ჰ̦ეწამ|დ|არ (ჰ̦აწამ|დ|არ) **ḩeçam|d|ar (ḩaçam|d|ar)** გრდმ. прх. trans. გაღვიძება (⌈გა⌉აღვიძებს) ⌈раз⌉будить to wake sb up. ბუსჳ-ბუსჳ ფჰ̦არჩა̄ ახრევ ჰ̦ეწამდოთხრ̂ – ღამ-ღამობით ძაღლების ყეფა გვაღვიძებს.

ჰ̦ეჭ|დ|ალარ (ჰ̦აჭ|დ|ალარ) **ḩeč̣|d|alar (ḩač̣|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. უნებლიედ ყურება (უყურებს, შეხედავს) ⌈по⌉смотреть невольно look at unwillingly. ცო ლეც სო̂ ოჯუჲგრ̂ ჰ̦აჭა̂, მა̄ ჰ̦ეჭლასრ̂ – არ მინდა მას შევხედო, მაგრამ უნებლიედ მეყურებინება.

ჰ̦ეჭარ (ჰ̦აჭარ) **ḩeč̣ar (ḩač̣ar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ყურება (უყურებს, შეხედავს), ცქერა, მზერა ⌈по⌉смотреть looking at, staring, gazing. ხი მელ'ოშ ქოთამ ლაჳმჳ ჰ̦იჭჳ̂ – წყლის სმისას ქათამი ცაში იყურება; ას ოჯუჲგრ̂ ჟე დეთჷჩოგრ̂ ჰ̦ეჭერ – მე მას ვუყურე, როცა ცხვარს წველიდა. 2. გადატ. перен. fig. მოვლა (⌈მო⌉უვლის) присматривать, ухаживать (за больным) look after. დახნონ ბჷა ჰ̦ეჭარ დეწე̂ – საქონელს სულ მოვლა უნდა. 3. გადატ. перен. fig. აბრამ თეკუჲგრ̂ ჰ̦ეჭურ – აბრამი თეკოს უყურებდა (აბრამს თეკო მოსწონდა) Абрам на Теко посматривал (Абраму нравилась Теко) Abram was looking at Teko (Abram liked Teko).

მუჲში̂ ჰ̦ეჭარ (ჰ̦აჭარ) **mujšî ḩeč̣ar (ḩač̣ar)** ცუდად ყურება (უყურებს, შეხედავს), ბღვერა, უნდობლად ყურება ⌈по⌉смотреть искосо, недоверчиво looking at sb. badly; frowning angrily, watching distrustfully.

ჰ̦ეჭ|დ|არ (ჰ̦აჭ|დ|არ) **ḩeč̣|d|ar (ḩač̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. შეხედება (⌈შე⌉ახედებს), გახედება (⌈გა⌉ახედებს), ყურებინება заставлять (заставлять) ⌈по⌉смотреть to make sb. look out. კნათ ტჷერელჩგრ̂ ჰ̦ეჭვოს – ბიჭს ვარსკვლავებისკენ ვახედებ. 2. ⌈გა⌉გზავნა (⌈გა⌉გზავნის) посылать, послать to send (will send). ჲოჰ̦ ჴამდა̂ ჰ̦ეჭჲოს – ქალს სასწავლებლად ვგზავნი.

ჰ̦ე̆ჭ|დ|არ **ḩĕč̣|d|ar** გრდმ. прх. trans. აყროლება (⌈ა⌉აყროლებს) ⌈с⌉делать вонючим stinking.

ჰ̦ეჭუშ **ḩeč̣uš** ზმნს. нареч. adv. 1. ყურებით, ცქერით глядя gazing, staring. ჟაგნუჲ ჰ̦ეჭუშ მა ჲაყრ̂ მაჲჯი̂! – წიგნში ცქერით ნუ ჭამ პურს! 2. ყურებით, მიბაძვით

подражая imitating. ჲაჰ̦ოვ ჩხი̂დურ ნანეგრ̂ ჰ̦ეჭუშ დო – გოგონა წინდას დედის მიბაძვით ქსოვს.

ჰ̦ე̆ჭ|დ|ალარ (ჰ̦ა̆ჭ|დ|ალარ) **ḩěč̣|d|alar (ḩăč̣|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. აყროლება (⌈ა⌉ყროლდება) ⌈за⌉тухнуть, ⌈за⌉вонять stinking (will stink).

ჰ̦ეჭყარ (ჰ̦აჭყარ) **ḩeč̣q̣ar (ḩač̣q̣ar)** გრდმ. прх. trans. 1. მოჭერა (⌈მო⌉უჭერს) сжимать, сжать, заж⌈им⌉ать grasping. 2. გაწურვა (⌈გა⌉წურავს), დაწურვა выж⌈им⌉ать pressing. ბურძღმეჼ ვეჼ ჰ̦ეჭყაჼლათრათხ კაწკაჼ ბაშ – კრიკინას ღვინოს ვწურავდით ხოლმე პატარაობას.

ჰ̦ეჭყ|დ|არ (ჰ̦აჭყ|დ|არ) **ḩeč̣q̣|d|ar (ḩač̣q̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. დაჭერა (⌈და⌉აჭერს), მოჭერა наж⌈им⌉ать pressing (will press), grasping. ტოტ მა ჰ̦ეჭყოდრ̂ ესე⌈ჰ̦⌉, დჯეც ლაჲწი̂ სეჼ – ხელს ნუ მაჭერ აქ, ღვიძლი მტკივა.

ჰ̦ეხ ჲჲ **ḩex** jj ეხი, გამოქვაბული пещера cave. ჟი̄შ აჰ̦ დალოშ ჷუივ თუხუჲ, დარკბი, მაყლი, ჰ̦ერწელჩ, ჴენი ბუნგი ჰ̦ეხა̄ხ ლეჭყოდრ̂ – როცა ცხვარი ჩამოდის (მთიდან ბარისკენ), მწყემსები მარილს, კასრებს, კოდებს, ქვაბებს და სხვა ჭურჭელს გამოქვაბულებში მალავენ; კმატუხ ჰ̦ეხ ჲარ – კლდეში გამოქვაბული იყო.

ჰ̦ეხა̄რეჼ **ḩexārẽ** გამოქვაბულებიანი пещеристый with the caves. ჰ̦ეხა̄რეჩრ̂ ლამნა̄ხ ქიქოც, ჴერ́ლ‘მი დაშ, ფსტი-ბა̆დრი ლეჭყლარ – გამოქვაბულებიან მთებში წინათ, შიშიანობის დროს, ქალები და ბავშვები იმალებოდნენ.

ჰ̦ეჴ|დ|ალარ (ჰ̦აჴ|დ|ალარ) **ḩeq|d|alar (ḩaq|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. ხახუნი (⌈გა⌉ეხახუნება), გასმა, წაცხება тереться rubbing. ფსტუ მჯაცივ დუყეხ ჰ̦ეჴლა – ხარი რქებით უღელს ეხახუნება; კედლეხ ლახ მუჲში̂ ჰ̦ეჴლარ – კედელს ნეხვი ცუდად ეცხებოდა.

ჰ̦ეჴარ (ჰ̦აჴარ)[1] **ḩeqar (ḩaqar)**[1] გრდუვ. непрх. intrans. ქროლა (ქრის, იქროლებს) ⌈по⌉дуть (о ветре) blowing (is blowing, will blow). კიკელდარეჼდა⌈ჰ̦⌉ მოხ ჰ̦ეჴრ̂: ყარ ჲალოთ ვაჲნი̂ – ქვევიდან ქარი უბერავს: წვიმა მოგვივა.

ჰ̦ეჴარ (ჰ̦აჴარ)[2] **ḩeqar (ḩaqar)**[2] გრდმ. прх. trans. 1. ⌈წა⌉სმა (⌈წა⌉უსვამს, ⌈წა⌉ისვამს), ⌈წა⌉ცხება ⌈на⌉мазать, ⌈по⌉мазать greasing. ნატოს წყეჭ დუჴ ჰ̦ეჴრ̂ – ნატო ნამეტნავად ბევრს ისვამს. 2. ასმა (⌈ა⌉უსვამს) ⌈об⌉лизать licking up. ათ̦ავ თუხოხ მოტ̦ ჰ̦აჴი̂ – ძროხამ მარილს ენა აუსვა. 3. ⌈და⌉გვა (⌈და⌉გვის) ⌈под⌉мести sweeping. ნინოს სჼგრ̄ დაზიშ ჰ̦აჴი̂ – ნინომ ეზო კარგად დაგავა. 4. ⌈და⌉ვარცხნა (⌈და⌉უვარცხნის, ⌈და⌉ივარცხნის) ⌈рас⌉чесать, расчёсывать combing. მი-

ხოს ქოჩორ ჰ̦აჴი′ნე̂, ვახეჼ! – მიხომ ქოჩორი დაივარცხნა და წავიდა! 5. გადატ. перен. fig. უზნეოდ ცხოვრება ქალისა (ცხოვრობს) жить безнравственно (о женщине) live immorally. ე ფსტუჺჼჩოვ ზორაჲში̂ ჰ̦ეჴო̂ – ეს ქალი ძალზე უზნეოდ ცხოვრობს.

ჰ̦ეჴ|დ|არ (ჰ̦აჴ|დ|არ) **ḩeq|d|ar (ḩaq|d|ar)** გრდმ. прх. trans. წასმა (უსვამს), გლესა, სრესა, ფშვნეტა (თვალისა) мазать, растирать, мять, протирать (глаза) greasing; rubbing (eyes). დესტქჼჩოხ ნავთ ჰ̦ეჴჲჼლათე̂ – გასიებულზე ნავთს უსვამენ ხოლმე; ჰ̦ათგეჸ ჰ̦ალ ჰ̦აწამვალიჼჩო̂ აბოს ბჭარკი ჰ̦ეჴჲორ – ეს-ესაა გაღვიძებული აბო თვალებს იფშვნეტდა.

-ჰ̦ე̂, -ჰ̦ე⌈ჰ̦⌉ **-ḩê, -ḩe⌈ḩ⌉** ნაწილაკი. частица. Part. თუ (აწარმოებს პირობით კილოს) если (образует условное наклонение) if (forms conditional mood). ვალოჰ̦ე⌈ჰ̦⌉, ვოლ – თუ მოდიხარ, მოდი! ვასოს ფსარეჰ̦ეჸ აჲლʻნოჰ̦ე̂ მლესვეგო̂, იჼც ჰ̦ალ ჱირდიენო̂ ხილʻუ̂ ნეკ – ვასომ თუ გუშინვე უთხრა მლესავს, ახლა გალესილი იქნება დანა.

ჰ̦ო **ḩo** შენ ты you. სო ვასო̂ ბერთლაჼ არსეჼ, ჰ̦ო მეჼ ვაჰ̦ო̂? – მე ვარ არსენ ბერთლანი, შენ ვინ ხარ? აჰ̦ ბაყი′ც ჩა ბჭივნა⌈ჰ̦⌉ – შენ მართლა დათვი მოკალი? აჰ̦ მიჩ ვუჲტა⌈ჰ̦⌉ – შენ სად მიდიხარ? ჰ̦ოჼ ო ცო ვეწეგე̂ – შენ ის აღარ გიყვარს.

ჰ̦ოხ ლა|ვ|ალოსო̂, ლა|ჲ|ალოსო̂ **ḩox la|v|alosô, la|j|alosô** შენადამც მოვკვდებოდე! Готов(а) умереть за тебя! Ready to die for you!

ჰ̦ოხ ჴასტ|ვ|ალოსო̂, ჴასტ|ჲ|ალოსო̂ **ḩox qasṭ|v|alosô, qasṭ|j|alosô** შენამც შემოგევლები (გენაცვალე)! Генацвале! My darling! My dear!

ჰ̦ოჼ **ḩõ** (მრ. мн. pl. შუჼ **šũ**) 1. მიცემითი ბრუნვის ფორმაა ნაცვალსახელისა форма дательного падежа местоимения dative case form of the pronoun ჰ̦ო **ḩo**. ჰ̦ოჼ დეწესჼ ე ჟაგნო̂ ჩუქბადჼ – შენ უნდა გაჩუქო ეს წიგნი. 2. ნაწილაკია, ჩამოყალიბებული ჰ̦ო **ḩo** ნაცვალსახელის მიც. ბრუნვის ფორმიდან; აძლიერებს ზმნის სემანტიკას და სძენს მას იმ განსაკუთრებულ ელფერს, რომლის თარგმნაც პრაქტიკულად შეუძლებელია частица, сформированная из дат. падежа местоимения ჰ̦ო **ḩo**; усиливает семантику глагола и придаёт ему ту особую окраску, перевести которую практически невозможно It’s a particle formed from the dative case form of the pronoun ჰ̦ო **ḩo**; It strengthens the verb semantics and gives it such a special nuance that can’t be translated. ქე იშნო̄ ოთ-

რენ, ჺევალ ჰ̧ოჼ (შუჼ) თუჲ თუჲნონმაქ დილ̥ენო̂ – ცხვარი დაჰკლებია ოთარს და ზის გამტკნარებული. შდრ. ср. comp. სოჼ **sõ**.

ჰ̧ოო **ḩoo** იხ. см. see ჵოო **ωoo**. ჰ̧ოო, მოჰ̧ ჲეტე̂ კიკლი⌈ნ⌉მაქ ე წიფლილნო̄! – აუჰ, როგორ დუღს და გადმოდის (ბორგავს) ეს წიფლოვანი!

ჰ̧ორშ|დ|ალარ **ḩorš|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დაგორება (დაგორდება) покатиться по склону rolling down. კოხა̄ხოჼ დაცითენო̂ ჴორი ჰ̧ორშდალოჼ თხოგო ფერდმაქა̄ – ბარიდან გამოგზავნილი ვაშლები დაგვიგორდა ფერდობზე.

ჰ̧ორშ|დ|ალაჼ **ḩorš|d|alã** გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივი მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჰ̧ორშ|დ|ალარ **ḩorš|d|alar**. ფეშკრენსაჼ ჰ̧ორშვალაჼ ლაცოჼ სოჼ ე ფერდმაქა̄ – ბალღივით დაგორება მომინდა ამ ფერდობზე.

ჰ̧ორშ|დ|აჲლნო̂, ჰ̧ორშ|დ|ალინო̂ **ḩorš|d|ajlnô, ḩorš|d|alinô** მიმღ. прич. particip. დაგორებული то⌈т⌉, что (кто) покатился(-лось) по склону rolled down. ჰ̧ორშდაჲლნო̂ ბღაჯ ჴევბემცოჼ ცო ოთ̥ეჼ – დაგორებული ზღარბი ხევამდე არ გაჩერდა.

ჰ̧ორშ|დ|არ **ḩorš|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაგორება (დააგორებს) покатить по склону roll down. ფეშკრივ საგარ ჰ̧ორშბიეჼ – ბალღებმა ქვა დააგორეს.

ჰ̧ორშარ, ჰ̧ორჩარ (ჰ̧ერშარ, ჰ̧ერჩარ) **ḩoršar**, **ḩorčar** (**ḩeršar**, **ḩerčar**) გრდმ. прх. trans. დაგორება (⌈და⌉აგორებს) ⌈по⌉катить rolling downll down (will ro). ჴერბი ჰ̧ორშოთ ვაჲ, ჰ̧ანიკ ბალ‘ულო̂ ჰ̧ათხე̂ – ქვები დავაგოროთ, ნეტა, ვისი გაუსწრებს?

ჰ̧ოტ̥|დ|ალარ (ჰ̧ეტ̥|დ|ალარ) **ḩot̥|d|alar** (**ḩet̥|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. 1. ტენა (⌈შე⌉ეტენება) соваться stuffing, framing (sb). მიჩ ჰ̧ოტ̥ვაჲლნა, სეჼ რალ ჲარ! – სად შეეტენე, ჩემი რიგი იყო! 2. მოდგომა (მოადგება), მოწოლა приходить, подступать, подпирать approaching, standing by, surrounding. ცჰ̧ა დოშ ჰ̧ოტ̥დალოჼ სონე̄, ჰ̧ალო̂ კი ალ‘ლოს? – ერთი სიტყვა მომაწვა და ვთქვა, ნეტავი?

ჰ̧ოტ̥არ (ჰ̧ეტ̥არ) **ḩot̥ar** (**ḩet̥ar**) გრდმ. прх. trans. შერჭობა (⌈შე⌉არჭობს) воткнуть, втыкать sticking in (will stick in). იხ. см. see ჰ̧ოტ̥|დ|არ **ḩot̥|d|ar**.

ჰ̧ოტ̥|დ|არ (ჰ̧ეტ̥|დ|არ) **ḩot̥|d|ar** (**ḩet̥|d|ar**) გრდმ. прх. trans. შერჭობა (⌈შე⌉არჭობს), შეტენვა, შესობა, დარჭობა, შეჩრა вонзить, воткнуть, втыкать, пихнуть, пихнать, сунуть, сувать sticking in, stuffing, cramming in. ციხელძეოს უქლაურძეუჲნო̂ თუქურმიშე⌈ჰ̧⌉ შალთ ჰ̧ოტ̥ჲიერ – ციხელიძემ (ციხელიშვილმა) ოქი-

ლაურიძეს (ოჟილაურს) თუქურმიშაში ხანჯალი შეურჭო; ტოტ ჯიბი ჰ̣ოტ̣დინას – ხელი ჯიბეში ჩავიყავი.

ჰ̣ოჴარ (ჰ̣ეჴარ) **ḥoqar (ḥeqar)** გრდმ. прх. trans. ჩვენება (აჩვენებს), დანახვება показ⌈ыв⌉ать, указ⌈ыв⌉ать to show. ლეოს ო ადგილ ჰ̣ოჴჼ სოგრ̂, მიჩჰ̣ე ბაცბივ ქიქოჳ შუჼ მასთხუჲ დაჰ̣ ჴაჩბიერ – ლეომ ის ადგილი მაჩვენა, სადაც თუშებმა წინათ თავიანთი მტრები გაჟლიტეს.

დოკ ჰ̣ოჴარ (ჰ̣ეჴარ) **doḳ ḥoqar (ḥeqar)** გრდმ. прх. trans. გულის ჩვენება (უჩვენებს) открывать сердце to be warm hearted towards sb, to fondle. ნასის დოკ ცო ჰ̣ეჴრ̂ შაჲრ̂ი̂ მარნანენ – რძალი გულს არ უჩვენებს თავის დედამთილს.

ჰ̣ოჰ̣რუმ **ḥoḥrum** საყვარლად მსუქანი, ფუნჩულა, ფუნთუშა мило пухлый, толстенький chubby, plump.

ჰ̣უჲნი̂^{1} **ḥujnî**^{1} ზმნს. нареч. adv. შენ შენთვის (თავისთვის), შენ თავად, შენად, შენთვის ты сам себе, сам для себя yourself, for you (იწარმოება ჰ̣აჼ **ḥaĩ** ნაცვალსახელისგან; აძლიერებს ზმნის შინაარსს образуется от местоимения ჰ̣აჼ **ḥaĩ**; усиливает содержание глагола is formed from the pronoun, emphasising the verb content ჰ̣აჼ **ḥaĩ**). ჰ̣უჲნი̂ ლობა̂, მა ქოთ̣ვოგესრ̂! – წადი შენთვის (თავისთვის), ნულარ მაწუხებ! ის ჟაგნრ̂ ჰ̣უჲნ დით – ეგ წიგნი დაიტოვე; ჰ̣უჲნ ლობ! – წადი! (შენად იარე!); ვეჳნაჰ̣ე, უჲშტაჳ ჰ̣უჲნ ვავარ, სჼ ყაე ˜უჼ ბეწერ ჰ̣ონა! – მოხველ და ისევე გაბრუნდებოდი (დაიკარგებოდი შენთვის), ჩემი ცოდვა რად გინდოდა? (ხალხური).

ჰ̣უჲნი̂^{2} **ḥujnî**^{2} მიმღ. прич. particip. 1. წასაღები то, что надо отнести smth to be taken away. 2. წამღები тот, кто отнесёт sb to take smth away.

ჰ̣უჼ ჲჲ **ḥũ** jj ტყე лес forest; wood. ბაცბი დუჲჰ̣რეჼ ალუჲნი̂ ბაჲხკჩე⌈ჰ̣⌉, გოჲგხეჳ ჲჭოგწჼ ჰ̣უჼ ლათ̣რალრ̂ – როცა თუშები პირველად ალვანში ჩამოვიდნენ, ირგვლივ თურმე უღრანი ტყე იყო; ათხ ჰ̣უჼლრ̂ დუჲტჳ̃ (დუჲტათხრ̂) დასაგრ̂ – ჩვენ ტყეში მივდივართ შეშაზე; ჰ̣უჼლო⌈ჰ̣⌉ აჴ ხეჳე̂: ჩა, ბჭორწ, საგ, გარულ ჴა, ჴენი ტყოჳ დუჴ – ტყეში ნადირი იცის: დათვი, მგელი, ირემი, გარეული ღორი, სხვა კიდევ ბევრი; ჰ̣უჼლრეჼ ნასტ ნჭაჲჳ ვაჲლʻნას – ტყიდან ძლივს გამოვედი; სო ჰ̣უნახ ვარასრ̂ – მე ტყეში ვიყავი.

ჰ̣უნიჼ ბალ ბდ **ḥunĩ bal** bd ტყის ბალი, ბალამწარა дикая черешня forest cherry, wild cherry. ჩა ჰ̣უნ ბალეხ ზორაჲში̂ ლეთე̂ – დათვი ტყის ბალს ძალიან ეტანება.

ჰ̦უნიჼ ყაყაჩო̂ დდ **ḥunĩ qaqačô** dd ტყის ყაყაჩო, იორდასალამი, გუგულის კაბა пион лесной wild poppy.

ჰ̦უ̃ლო̄ ჲჲ **ḥũlō** jj ტყე მისი სივრცობრივი და მოცულობითი გაგებით лес в его пространственном и объёмном понимании forest in its whole space and size. **ჰ̦უ̃ლო̄ ჲაჴოჼ ჲა** – ტყე დიდია (ვრცელია).

ჸ

-ჸ -' ნაწ. част. part. 1. ისევ, კვლავ, -ვე опять, вновь, снова, ещё раз, же again. **იბსი ში ვაშო̂ ვაე̄, შიკეჸ ბარ ქუჲრწლეხ** – ეგენი ორი ძმანი არიან და ორივენი იყვნენ ქორწილში; **აჰ̦ დაჲლ'ნე[ჰ̦] სოჼ კაწკოჼ ტათებ, აჰ̦აჸ დაჰ̦ა̄ დაჲჴნა[ჰ̦] სოგო** – შენ მომეცი ცოტაოდენი ფული და შენვე წამართვი; **ეჰ̦ათეჸ ხეჸერ სოჼ, ვუნე̄ (-უნე̄) ხილ'ურ** – მაშინვე ვიცოდი, რაც მოხდებოდა; **შაჲრვანაჸ ვახეჼ ჭაბოგო̂** – თავადვე წავიდა ძროხაში; **და̄დ აჰ̦ოჸ ვეჸეჼ** – მამა კვლავ ჩამოვიდა. 2. -ც, -ც კი тоже; даже; ни; даже ни even (აძლიერებს უარყოფას усиливает отрицание emphasising negation). **ცჰ̦აჸ ცო დაგიჼდა სოჼ** – არც ერთი არ მინახავს; **ცჰ̦აჸ ცო ღალად ჰ̦აფსი** – არც ერთი არ ვარგანან ეგენი; **გროშაჸ ცო ბაგინბა სოჼ იცხუჲგორეჼ** – გროშიც არ მინახავს მაგისგან; **სე დადას შაჲრი̂ მანქანმაქ სოჸ ცო ხეჸითო̂** – მამაჩემი თავის მანქანაზე მეც კი არა მსვამს; **აფთარ ესერეჩო̂ ჰ̦უნახეჸ დარ** – აფთარი აქაურ ტყეებშიც კი იყო. 3. **-ლიკ (-რიკ) -liḳ (-riḳ)** ნაწილაკთან ალიანსში გამოყოფს საგნის დომინანტ ნიშანს в алиансе с частицей **-ლიკ (-რიკ) -liḳ (-riḳ)** выделяет доминантный признак предмета in alliance with the particles **-ლიკ (-რიკ) -liḳ (-riḳ)** expresses dominant sigh of the subject. **ივსებ აფუშლიკაჸ სტაკ ხილ'ეჼ** – იოსები მატყუარა კაცი გამოდგა (აღმოჩნდა); **აფუშლიკაჸ სტაკ ჰ̦ებვუჲნაჸ ცო ვა** – მატყუარა (ცრუ) კაცი სახსენებელიც არაა; **ე ფჰ̦უ ახრიკაჸ ბა** – ეს ძაღლი მყეფარაა; **ე ჴორ აკრიკაჸ ბა** – ეს ვაშლი ცვენიაა; **ე ბალ ბახკლარიკაჸ ბა** – ეს ბალი ლპობადია; **შურ ჲეწრიკაჸ ჲასო̂** – რძის მოყვარული ვარ. 4. **-ხ -x** და **-ჰ̦ -ḥ** მაწარმოებლებთან ერთად ზმნებში არეგულირებს მიმართულებებს აქეთ და იქით вместе с формантами **-ხ -x** и **-ჰ̦ -ḥ** в глаголах регулирует направления туда и сюда with these derivatives -ხ **-x** and -ჰ̦ **-h̦** regulates here and there directions in the verbs. დ|აცარ *'მოსვლა, მოტანა'* – დ|აჴარ *'წასვლა'* – დ|აჰ̦არ *'წაღება'*; დ|აცითარ *'გამოშვება, გამოტანება'* – დ|აჴითარ *'გაშვება'* – დ|აჰ̦ითარ – *'გატანება'*. 5. მონაწილეობს ზმნის ასპექტური ფორმების წარმოებაში участвует в образовании видовых форм глагола participates in the aspect form formation process of verbs. დ|აღარ *'სვლა აქეთ (მოდის)'* – დ|აცარ *'მოსვლა (მოვა)'*; დ|ალარ *'მოყვანა (მოჰყავს)'* – დ|ოც|დ|არ – *'მოყვანა (მოიყვანს)'*. 6. გოგეხ (გოგიხ) **gogex** (**gogix**) ზმნისართთან ერთად გამოხატავს განფენილობის სრულ მოცულობას вместе с наречием გოგეხ (გოგიხ) **gogex** (**gogix**) выражает полный объём пространства together with the adverb გოგეხ (გოგიხ) **gogex** (**gogix**) expresses the whole scopo of extension. ლავ ლეფჩჷ *'ირგვლივ თოვლი დევს'* – გოგხეც ლავ ლეფჩჷ *'მთელ ირგვლივეთში თოვლი დევს'*. 7. ითავსებს კნინობითობის ფუნქციას совмещает функцию пренебрежения acquires the diminutive function. ლევჼ *'ლევანი'* – ლევნაცი̂ – *'ლევანა'*; სუჲმჼ *'სიმონი'* – სუჲმნაცი̂ – *'სიმონა'*; ჳსჷ *'ხბო, ბოჩოლა'* – ჳსაცი̂ *'ბოჩუკა (აგრეთვე: დეკეული)'*; მამალ *'მამალი'* – მამლაცი̂ *'ყვინჩილა'*. 8. აწარმოებს ისეთ კითხვით კონსტრუქციას, რომელიც აზუსტებს თანამოსაუბრეთაგან ვინმეს მიერ ნახსენები საგნის რაობას образует такую вопросительную конструкцию, которая уточняет суть предмета, упомянутого кем-л. из собеседников forms such interrogative construction which proves the essence of certain subjects mentioned by one of the interlocutors. ჳორ ბეწერ სოჼ! – ჳორჳ̄ც? – ვაშლი მინდოდა! – ვაშლი? წკიპი̂ ხაწენვაჲ ჰ̦ოჼ? – წკიპო̄ც? – წკიპო გაგიგია? – წკიპო? 9. ასრულებს სხვა სპეციფიკურ მორფონოლოგიურ ფუნქციებსაც выполняет и другие специфические морфонологические функции performs other specific morphological functions.

ჵ

ჵაჲთ̦ი̂: ჵაჲთ̦ დ|არ **ωajțî: ωajț d|ar** გრდმ. прх. trans. ზმნის ფორმა, რომელიც გამოხატავს შინაარსს *'ეგრე გინდა (უნდა)! ახია შენზე (მასზე)!'* глагльная форма, соответствующая содержанию *'так тебе (ему) и надо!'* verb form which expresses the content *'quite right!'*, *'deservedly!'*. მაშართფ დაკი'ნ სოგო, *ჭაჲთ* დიქჼ სოჼ მარნანას – მაშარაბი დამეწვა და, *ეგრე გინდაო*, დედამთილმა.

ჭაჼჸ **ωã'** ხმაბაძვ. звукоп. Onom. ხმა, რომელსაც გამოსცემს ადამიანი უცაბედი დაცემისას, წაქცევისას звуки, издаваемые человеком при внезапном падении noise that is heard when a person suddenly falls down.

ჭაჼჸ ბ|აჴარ (ბ|ახარ) **ωã' b|aqar (b|axar)** გრდმ. прх. trans. ზღართანის მოდენა (მოადენს) шлёпнуться to drop down with a crash; to fall down unexpectedly/suddenly. ლავ ღორდიენ̂ დანორჷ, ჷჯჷ ჩალიხ თელავ მოედანმაქ ჭაჼჸ ბაჴი'ნეს, – *ბიჭიანობა, ბიჭიანობაჲნ̂!* – ბექჼ სოგ̂ კნათი, ფსტუნავ მა̄ თიბთე ძუძაკა̄ ჲიქჼ სოჼ, ღაზეჼ ძუძაკ! – თოვლი მოყინული ყოფილიყო, იმ ზამთარს თელავის მოედანზე ზღართანი მოვადინე და, – *ბიჭიანობა, ბიჭიანობაო!* – მომაძახეს ბიჭებმა, მეუღლემ კი ივნისში გოგონა გამიჩინა, კარგი გოგონა!

ჭაჼჸ ბ|ალʻარ (იხარ) **ωã' b|alʻar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. ზღართანის მოდენა (მოადენს) шлёпнуться to drop down with a crash. გივი ლავლო აჴ̂ ვოქე'ნე̂, ჭაჼჸა̄ ბალʻეჼ – გივი თოვლში წაიქცა და ზღართანი მოადინა.

დ|ჭაპ|დ|აჲლნ̂, დ|ჭაპ|დ|ალინ̂ **d|ωap̣|d|ajlnô, d|ωap̣|d|alinô** მიმღ. прич. particip. 1. დაგრეხილი რამ, რომელიც არ უნდა ყოფილიყო ასეთი скрученное что-либо, что не должно было быть таковым smth that is twisted and it shouldn't be in such condition. ე შარფ ვუჼ (-უჼ) იშტ ჲა ჲჭაპჲაჲლნ̂, კაცო! – ეს შარფი ასე რატომაა დაგრეხილი, კაცო! 2. გადატ. перен. fig. დაბმულ მდგომარეობაში დახვეული, ჩახვეული, ახლართული (პირუტყვი) запутавшееся (о привязанном животном) tied up, basted (cattle). გაზეჼ ბა ბჭაპბაჲლნ̂, დაჴ ლატლეთ! – თხა არის დახვეული, მიხედეთ რა! 3. გადატ. перен. fig. ფიზიკურად ფორმადაკარგული, დაგრეხილი (ადამიანი) физически потерявший форму (человек) bent, curled, twined (person). ე სტაკ იშტუჼ ვჭაპვალინ̂ გელი ვარ, კნათი? – ეს კაცი ასეთი დაგრეხილი იყო [აღარ მახსოვს, გამახსენეთ, ერთი], ბიჭებო?

დ|ჭაპ|დ|ალარ **d|ωap̣|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაგრეხა ([და]იგრიხება) скручиваться twisting. 2. [პრანჭვა]გრეხა (იპრანჭება, იგრიხება) фасонить coquettishness. მარჼ მოჸ ჲჭაპლა ე პელ̂! – რა მაგრად იპრანჭება ეს პელო!

დ|ჭაპარ **d|ωap̣ar** გრდმ. прх. trans. 1. [და]გრეხა ([და]გრეხს), დაძახვა закручивать, вить, завить twisting, twinning. ნაქტრა̄ხ ხკოლიხ გაზარ ბალნეჼ ქარსნი ჲჭაპჼლათე̂ – ბინებში ზაფხულობით თხ[ებ]ის ბალნის საბლებს გრეხენ ხოლმე; ელნეს ბაწარ

შათხ დჵაპიჼ – ელენემ შალის ძაფი ორკეცად დაგრიხა. 2. გადატ. перен. fig. გონე[ჳ] ცო ხილ‘ჩეჳა[ჳ], ცჳა ლაზეჲშ̂ ვჵაპოს ჳო! – თუ ჭკვიანად არ იქნები, ერთს კარგად მოგგრეხ (მოგიგრეხ კისერს)! Если не угомонишься, хорошенько сверну тебе шею! If you aren’t quiet I’ll wring your neck!

დ|ჵაპაჼ **d|ωaṗã** გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund დ|ჵაპარ **d|ωaṗar**. ბაწარ დჵაპაჼ ჲეცნას ჳოჼ – ბაწრის დასაგრეხად მოვედი შენთან.

დ|ჵაპინო̂ **d|ωaṗinô** მიმღ. прич. particip. დაგრეხილი (ძაფი, ბაწარი, საბელი...) скрученный (о нитках) twisted (thread, wool). ი ბაწარ სოჷბგეც და დჵაპინო̂ – ეს ბაწარი ზედმეტად არის დაგრეხილი.

დ|ჵაპლარიკ **d|ωaṗlariḳ** ხუჭუჭი, ხვეული кудрявый curly. საბდეგო ჲჵაპლარიკ ბეჯჲ ჲა – საბედას ხუჭუჭი (ხვეული) თმა აქვს.

დ|ჵაპლაშ **d|ωaṗlaš** ზმნს. нареч. adv. 1. გრეხით закручиваясь for twisting. ე ყაჭ დჵაპლაშ ჭიროლ დალ‘ჼ სოჼ – ეს ძაფი გრეხით ჭირად გამიხდა. 2. გადატ. перен. fig. პრანჭვა-გრეხით воображая, ломаясь, кривляясь with grimacing, coquettishness. ე ჲოჳ ვუჼ (-უჼ) იშტ ჲ|ჵაპლაშ ლელე̂? – ეს გოგო რატომ ასე პრანჭვა-გრეხით დადის?

დ|ჵაჸ|დ|აჲლნო̂, დ|ჵაჸ|დ|ალინო̂ **d|ωa’|d|ajlnô, d|ωa’|d|alinô** მიმღ. прич. particip. 1. ანთებული, გაღვივებული зажжённый, разожжённый lighted, blazing. ე ბუხარ მოჳ ბა ბჵაჸბაჲლნო̂! – ეს ბუხარი როგორ გაღვივებულა! 2. გადატ. перен. fig. ფრიად გაბრაზებული, გაცეცხლებული ადამიანი весьма рассерженный, воспламенившийся человек furious person, being very angry. ჳო იშტუჼ ვჵაჸვალინო̂ ცო ვაგინვარ სოჼ – შენ ასეთი გაცეცხლებული არ მენახე.

დ|ჵაჸ|დ|ალარ (ა̆კ|დ|ალარ) **d|ωa’|d|alar (ăḳ|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. ანთება (აინთება) зажечься to light (will be lit).

დ|ჵაჸარ (ა̆კ|დ|არ) **d|ωa’ar (ăḳ|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ანთება ([ა]ანთებს) зажечь to light (will light). ბუხრე[ჳ] წე ჲჵაჸოს – ბუხარში ცეცხლს ავანთებ; აგას კუტლამთ დჵაჸიჼ – ბებიამ ჭრაქი აანთო.

დ|ჵაჸინო̂ **d|ωa’inô** მიმღ. прич. particip. ანთებული, დანთებული зажжённый lighted. ე ფურნ ჳანაკ ბალო̂ ბჵაჸინო̂? – ეს ფურნე ვისი დანთებულია, ნეტავი?

დ|ჵევარ (ჺავარ) **d|ωevar (‘ωavar)** გრდმ. прх. trans. მოკვლა ([მო]კლავს); დაკვლა убить, убивать, зарéзать, зарезáть to kill (will kill). ბიქლარიჼ გიუჲრგ̂ დი-

დუჲვ ვჵივნორ – ბექიანთ გიორგი დიდოებს მოეკლათ; აჳსბინ ფიპოს ჩუჲხი̂ დჵევიჼ – სააღდგომოდ ფიპომ (ფილიპემ) ბატკანი დაკლა.

დ|ჵევაჼ ოთ̦|დ|არ (ეთ̦|დ|არ) **d|ωevã oț|d|ar (eț|d|ar)** გრდმ. прх. trans. მოსაკლავად გამეტება (⌈გა⌉იმეტებს), სიკვდილის პირამდე მიყვანა обречь, обрекать на смерть, захотеть уби⌈ва⌉ть to lead sb to death. შიოს თათრივ ვჵევაჼ ოთ̦ვიეჼ, *აჴ მოჴ თუ სე ყუჲრლე⌈ჴ⌉ ქე დაქდოჴაჲნო̂!* – შიომ თათარს მოკვლა დაუპირა, *როგორ თუ შენ ჩემს სათიბში ცხვარს აძოვებო!* ანას ელო̂ თეფხოშ ჲჵევაჼ ოთ̦ჲიეჼ – ანამ ელო ცემით კინაღამ მოკლა.

დ|ჵევინო̂ **d|ωevinô** მიმღ. прич. particip. 1. მოკლული; დაკლული убитый; зарезанный killed. 2. მკვლელი убийца, убивший killer. ფილრაჼ პოლე̂ ლობეჲუხე⌈ჴ⌉ ლეფჩერ ვჵევინო̂, ო ვჵევინო̂ მა̄ თხაჸ ცო ხეჸე̂, მეჼ ვარ – ფილიანთ (ფილიშვილი) პავლე ლობის ძირში ეგდო მოკლული, მისი მკვლელი კი, დღესაც არ იციან, ვინ იყო.

დ|ჵევუჲნი̂ **d|ωevujnî** მიმღ. прич. particip. 1. დასაკლავი убойный preslaughter, smth. to be killed. დჵევუჲნი̂ დედალ ლაცდიეჼ – დასაკლავი დედალი დაიჭირეს. 2. მკვლელი, ვინც მოკლავს тот, кто убьёт killer. სო ვჵევუჲნი̂ ო ვა – ჩემი მკვლელი (ვინც მე მომკლავს) ისაა.

დ|ჵეპ|დ|არ (ჺაპ|დ|არ) **d|ωep̣|d|ar (‘ap̣|d|ar)** გრდმ. прх. trans. დამწყვდევა (⌈და⌉ამწყვდევს), შემწყვდევა запереть, заточить to lock in. ხიგო̂ ბიკლომციჼ ქაბო̂ გუჲმრე⌈ჴ⌉ ბჵეპბიერ თამის – წყალზე წაყვანამდე ძროხები გომურში დაამწყვდია თამიმ (თამარმა); მეველეს ჳაველო̂ დახენო̂ დუჲ დჵეპდინორ – მეველეს ყანაში შესული ცხენები დაემწყვდია; აჴ აჴდანო⌈ჴ⌉ სოგო⌈ჴ⌉ ჳორი, იჼც ვჵეპვინას ჴოე̄, ატ̦აჲში̂ ცო ვაჲლ‘ა⌈ჴ⌉ სოგო⌈ჴ⌉ – შენ მპარავდი თურმე ვაშლს, ახლა მოგიმწყვდიე და ადვილად ვერ გადამირჩები.

დ|ჵიპ|დ|ისარ (ჺაჲპ|დ|ისარ) **d|ωip̣|d|isar (‘ajp̣|d|isar)** გრდუვ. непрх. intrans. დამწყვდევა (⌈და⌉ემწყვდევა), ჩარჩენა, ⌈გა⌉ჭედვა, ⌈ჩა⌉ფლობა, დარჩენა застрять, запереться, остаться (поневоле) locking up (will be locked up), staying in, getting stuck. ნახ ლამუ⌈ჴ⌉ დჵიპდისეჼ, აჴ ცო იხმაკე̂ – ხალხი მთაში ჩარჩა, ვეღარ ჩამოდის; ქოკ ლაუ̆ფლო⌈ჴ⌉ ბჵიპბისეჼ კნათგო⌈ჴ⌉ – ფეხი ლაფში ჩაეფლო ბიჭს; დახკო̂ ხაფაჼგე⌈ჴ⌉ ბჵიპბისერ – თაგვი ხაფანგში მოემწყვდა; ყაჩლუჲ ბჵარბახჩე⌈ჴ⌉ გერწწიჼ ვჵიპვისნორ ივანე̂ – როცა ყაჩაღები შემოხვდნენ, უიარაღო⌈დ⌉ აღმოჩენილიყო ივანე.

დ|ჵივჸ **d|ωiv’** ოთხი четыре four. ვჵივჸ დონლოვ – ოთხი ცხენოსანი; ჲჵივჸ ჲოჰ – ოთხი ქალიშვილი; ბჵივჸ დო̃ – ოთხი ცხენი; დჵივჸ ჟაგნრ̂ – ოთხი წიგნი.

დ|ჵევაჲტი̂ **d|ωvajṭ̣î** თოთხმეტი четырнадцать fourteen. დჵევაჲტი̂ დე დისჷ̃გე̂ წელტიგომცი̃ – თოთხმეტი დღედა დარჩა ახალ წლ[ებ]ამდე.

დ|ჵეუზტყ **d|ωeuzṭq** ოთხმოცი восемьдесят eighty. დჵეუზტყ შო ჴაჩჷ̃ შაჲლკუჲნი̂ – ოთხმოცი წელი შეუსრულდა შალიკოს.

დ|ჵი-დ|ჵივჸ **d|ωi-d|ωiv’** ოთხ-ოთხი по четыре four and four. ბახ̨ერჩრ̂ მერხინმაქ დჵი-დჵივჸ სტუდენტ ჺედალერ – გრძელ მერხებზე ოთხ-ოთხი სტუდენტი იჯდა.

დ|ჵივიწატყ **d|ωiviçaṭq** რვაასი [ოთხრასი] восемьсот eight hundred. დჵივიწატყ შო დახჷ̃ „ვეფხისტყაოსჷ̃“ დაწერადიჩედოლი̃ – რვაასი წელი გავიდა „ვეფხისტყაოსნის“ დაწერიდან.

დ|ჵივწ **d|ωivç** ზმნს. нареч. adv. ოთხჯერ четыре раза, четырежды four times. დჵივწ დიკნას ბჷ̂დერ დუჲხტრეგრ̂ – ოთხჯერ წავიყვანე ბავშვი ექიმთან.

დ|ჵივწლ[ო]ღეშ **d|ωivçl[o]γeš** ზმნს. нареч. adv. მეოთხედ, მეოთხეჯერ четвёртый раз fourth times. დჵივწლოღეშ ვუჲტას ლაწმარ დაგჷ̃ – მეოთხედ მივდივარ ავადმყოფის სანახავად.

დ|ჵივჸლი̃ **d|ωiv’lĩ** ოთხიანი, ოთხისგან შემდგარი четырёх-, состоящий из четырёх four, containing four. მე̄ლ‘ოთხილი̃ ბი̃ ბა ჰოგო? – დჵივჸლი̃. – რამდენოთახიანი ბინა გაქვს? – ოთხიანი; მე̄ლ‘უჯრა̄ლე̃ შკაფ იცნა[ჰ]? – ჲჵივჸლი̃. – რამდენუჯრიანი კარადა იყიდე? – ოთხიანი.

ბ|ჵივჸლი̃ ბდ **b|ωiv’lĩ** bd „ოთხიანი“ (შეფასება სწავლისას) «четвёрка» (оценка при учёбе) four (grade). თხა ბჵივჸლი̃ მოღებადბინას – დღეს „ოთხიანი“ მივიღე; ას ბჵ̄ დჵივჸლინი ღებადოს – მე სულ „ოთხიანებს“ ვიღებ.

დ|ჵივჸეგრ̂ **d|ωiv’egô** ოთხიოდე около четырёх nearly four. დჵივჸეგრ̂ ქოთამ დისდაჲჴნას ჭირეგო – ოთხიოდე ქათამი გადავარჩინე ჭირს.

დ|ჵივჸლღე̃ **d|ωiv’lγẽ** მეოთხე, მეოთხედი четвёртый, четверть fourth, quarter. დჵივჸლღე̃ დაყ – მეოთხედი [ნა]წილი, ნაოთხალი.

დ|ჵივჸ-ფხი **d|ωiv’-pxi** ოთხი-ხუთი четыре-пять four or five. დჵივჸ-ფხი მუშაჸრ̂ ჭირბალა სო̃ ჴავ დაცითა̃ – ოთხი-ხუთი მუშა მჭირდება ყანის მოსამკევინებლად.

დ|ჳიჸარ (მეყარ) **d|ωi’ar (meq̣ar)** გრდუვ. непрх. intrans. დარჩენა (დარჩება) თავისი ინიციატივით остаться (по собственной инициативе) to stay (will stay) for one’s own initiative. კათე⌈ჯ⌉ ტყოჸ ესე⌈ჯ⌉ ვეწეს ვჳიჸჼ – მკათათვეში კიდევ აქ უნდა დავრჩე; ევლარ ლაჷმჷ დახწიჼ ცო დჳიჸჷ ცეხენ – ევაანი მთაში წაუსვლელად არ დარჩებიან წელს; ელიკო̂ წენი ცჯაკოჼ ჲჳიჸჼ – ელიკო სახლში მარტო დარჩა.

დ|ჳიჸენო̂ **d|ωi’enô** მიმღ. прич. particip. დარჩენილი თავისი ინიციატივით оставщийся по собственной инициативе stayed for own initiative. ჴალიხ ტბათნი დჳიჸენო̂ ცომენა̄ დაგიჼდა სოჼ – ზამთარში ტბათანაში დარჩენილი არავინ მინახავს.

დ|ჳოგ|დ|ალარ (ყ⌈ჳ⌉ეგ|დ|ალარ) **d|ωog|d|alar (q̣⌈ω⌉eg|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გატყდომა (⌈გა⌉ტყდება, ⌈გა⌉უტყდება), ჩამოტყდომა ⌈с⌉ломаться, ⌈по⌉ломаться to breka (will break). 2. გადატ. перен. fig. გულის გატეხა (გაუტყდება) разочаро⌈вы⌉ваться to break the heart (heart will be broken). კოტენმაქ დოკ დჳოგდალიჼ სქჼ: ცუღლუტ ვუნახ (-უნახ) დანო̂! – კოტეზე გული გამიტყდა: ცუღლუტი ვინმე ყოფილა!

დ|ჳოგ|დ|აჲლნო̂, დ|ჳოგ|დ|ალინო̂ **d|ωog|d|ajlnô, d|ωog|d|alinô** მიმღ. прич. particip. გამტყდარი, გატეხილი (თავისით) сломанный, поломавшийся broken (by itself). დჳოგდაჲლნო̂ ჩაკო̂ ხელ⌈ო⌉სნენ ჯობათ! – გატეხილი სკამი ხელოსანს წაუღეთ! შალო̂ ჲჳოგჲალიჼჩო̂ კეხმაქ ჴევალერ – შალვა გატეხილ კეხზე იჯდა.

დ|ჳოგარ (ყ⌈ჳ⌉ეგარ) **d|ωogar (q̣⌈ω⌉egar)** გრდმ. прх. trans. 1. გატეხა (⌈გა⌉ტეხს) ⌈с⌉ломать to break (will break). მახავ ტავ დჳოგიჼ – ქარმა ტოტი გატეხა, მოტეხა; ჲაჯოვ კოკ ჲჳოგიჼ – გოგომ კოკა გატეხა. 2. გადატ. перен. fig. გამოტეხა (გამოტეხს) заставить признаться to make sb. confess. ჯალო̂ ცო ლევირე̄, ნასტ ვჳოგიჼ იჩო̂ – არ ამბობდა და ძლივს გამოტეხეს ირო.

ბუჲსა̄, ბუჲსვა̄ ჲ|ჳოგარ (ყ⌈ჳ⌉ეგარ) bujsā, bujsvā j|ωogar (q̣⌈ω⌉egar) გრდმ. прх. trans. ღამის გატეხა (გატეხს) провести, проводить ночь без сна to stay up the whole night; to be a night bird. მელ‘ ბუჲსა̄ ჲჳოგინჲას ჯოჼ დადოლ დოშ! – რამდენი ღამე გამითევია შენს მოვლაში!

დ|ჳოგინო̂ **d|ωoginô** მიმღ. прич. particip. გატეხილი сломанный, поломанный broken. დჳოგინო̂ სტაქჼ დაჯ ლაქდებ! – გატეხილი ჭიქა გადააგდე!

დ|ჵოგწიჼ **d|ωogçĩ** გაუტეხელი; ყამირი; უღრანი несломленный; целинный; дремучий (о лесе) unbroken; uncultivated / barren land; dense. ჲჵოგწიჼ ჰუჼ ლამზურ ჲა – უღრანი ტყე ლამაზია.

ჵოო **ωoo** შორისდ. межд. inter. აუჰ! უჰ! Ух! Ух ты! Oh! Wow! (გამოხატავს მეტისმეტ გაკვირვებას выражает крайнее удивление expresses extreme astonishment). ჵოო, ეჴუმფლეჼ ლავ დაგწი ვარასრ̃, კნათი! – აუჰ, ამხელა თოვლის უნახავი ვიყავი, ბიჭებო!

ჺ

ჺა[1] დდ **‘a**[1] dd ზამთარი зима winter. ლამუ⌈ჰ⌉ დაწიჼ ჺა ხეჸე̂, შირვანე⌈ჰ⌉ მა̄ დავიჼ – მთაში მძიმე ზამთარი იცის, შირვანში კი მსუბუქი; ჺალიხ ჟაბრ̃ გუჲმრი ლეხკრ̃ – ზამთარში ძროხებს გომურში შერეკავენ ხოლმე; დუჴ ჺაჲში̂ დავდიქჼდათხ შირქი⌈ჰ⌉ – ბევრი ზამთარი გაგვიტარებია შირაქში; ჺაჲვ ვუხუკ (~უხუკ) დაჰლოთ ვაჲნი̂? – ნეტავი, ზამთარი რას მოგვიტანს? ცელუჩრ̃ ჺალუჲვ ჟე დენიჸ დაჰ დავდიქჼ სოგო⌈ჰ⌉ – წლევანდელმა ზამთარმა ცხვარი სრულიად გამიწყვიტა.

ჺა დ|ეჴარ (აჴარ) **‘a d|eqar (aqar)** გრდმ. прх. trans. გამოზამთრება (⌈გამო⌉იზამთრებს) перезимо⌈вы⌉вать over-wintering. ვაჲ ჟევ ჺა სამუხე⌈ჰ⌉ დეჴირ – ჩვენმა ცხვარმა სამუხში გამოიზამთრა.

ჺა დ|ოლ‘არ (დ|ეფლარ) **‘a d|ol‘ar (d|eplar)** გრდუვ. непрх. intrans. ზამთრის დადგომა (⌈და⌉დგება), დაზამთრება наступить, наступать (о зиме) to come winter. ჺა დოლ‘ჩე⌈ჰ⌉|დოლიჼ ჴებაკნი⌈ჰ⌉ წე აუ̃კუ̃ ირაჲკლდარგო⌈ჰ⌉ – შეზამთრების მერე კერაში ცეცხლი უნთიათ ირაკლიანთ; ცეხენ ჺა ქიქოჸ დოლ‘ეჼთ ვაჲნი̂ – წლეულს ადრე დაგვიზამთრდა.

ჺაჲლა̄, ჺაჲლმაჲთხა̄ ჲ **‘ajlā, ‘ajlmajtxā** j საიქიო, ზამთრის საუფლო загробный мир, царство зимы the next world. ჺაჲლი ვა, ლე მა̄თხე სეჼ სტაკ, ცო ხეჸ სოჼ! – საიქიოშია, თუ სამზეოზე ჩემი კაცი (ქმარი), არ ვიცი!

ჺაცჰაჸ **‘acḥa’** ზმნს. нареч. adv. მთელი ზამთარი, მთელი ზამთრის განმავლობაში всю зиму, в течение всей зимы the whole winter, throughout winter. ჺაცჰაჸ მათჿე ჲიშნას, ლაწიშ ჲარასრ̃ – მთელი ზამთარი ლოგინში ვიწექი, ავად ვიყავი.

ჺა² ჲ **‘a²** j ორთქლი, ოხშივარი пар, испарение team, steam. ფშელოხ დისტრეჼ ჲალუჲნი̂ ჺა გუ – სიცივეში პირიდან ამომავალი ორთქლი ჩანს; ოსი ჺაჲჼ კურ ლათ̨ერ – იქ ორთქლი ბოლივით იდგა (ორთქლის ბოლი იდგა); ხიგრ̂ კეჭ ჲახითჩე⌈ჸ⌉ ჺანარლ ჸირწი̂ – წყალი რომ ადუღონ, ორთქლად იქცევა.

ჺა|დ|აღარ, ჺე|დ|აღარ (ხაჺარ) **‘a|d|aγar**, **‘e|d|aγar** (**xa‘ar**) გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see ჺე|დ|აღარ **‘e|d|aγar**.

ჺა|დ|ახკარ, ჺე|დ|ახკარ (ხაბჟარ) **‘a|d|axḳar**, **‘e|d|axḳar** (**xabžar**) გრდუვ. მრ. იხ. непрх. мн. см. intrans. pl. see ჺე|დ|ახკარ **‘e|d|axḳar**.

ჺაბიკ ბდ **‘abiḳ** bd კოვზი ложка spoon. ხენ ჺაჲბკევ ქაკდებ მურაბ! – ხის კოვზით მოურიე მურაბას! ჺაჲბკა̄ხ ხი ჴარწდებათ! – კოვზებს წყალი გადაავლეთ!

ჺაგ ბდ **‘ag** bd ბაწარი, მატყლის ძაფი шерстяные нитки woolen cord. ჺაგ ღებადბაჼ ბაჲჸნას – საშალე ბაწარი შესაღებად წავიღე.

ჺავ დდ **‘av** dd ძლიერი, მოულოდნელი ტკივილი, ტეხა сильная неожиданная резкая боль sudden/enexpected pain. ფხანრეხ ჺავ დოლ̨დალიჼ სოჼ – ბეჭში ტეხა ჩამიდგა.

ჺავარ (დ|ჵევარ) **‘avar** (**d**|**ωevar**) გრდმ. прх. trans. ⌈და⌉კვლა (⌈და⌉კლავს) уби⌈ва⌉ть, зарéзать, зарезáть to kill. ოჴუს ჴა ჺავრ̂ – ის ღორს კლავს; წელტა̄ხ ახრი ჺავიჼ – ახალ წელს თოხლები დაკლეს; ოჴუს ჟელრეჼ შალთევ ჺავრ̂ – ის ცხვარს ხანჯლით კლავს.

ჺავაჼ (დ|ჵევაჼ) **‘avã** (**d**|**ωevã**) გრდმ. прх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჺავარ (დ|ჵევარ) **‘avar** (**d**|**ωevar**). ქოთამ დჵევაჼ ცო მაკ სოჼ, ⌒ევრ̂! – ქათმის დაკვლა არ შემიძლია, კაცო!

ჺავუჲნი̂ **‘avujnî** მიმღ. прич. particip. 1. დასაკლავი, დასახოცი кого надо убить, зарезать preslaughtering. დახკრ̂ ჺავუჲნი̂ წომალ ლეხოს – თავვის დასახოც წამალს ვეძებ. 2. ⌈და⌉მკვლელი режущий, убийца killer. ჸო ვჵევუჲნი̂ მეკ ვეწელრ̂ ხილʻაჼ! – შენი მკვლელი ვინ უნდა იყოს, ნეტავი!

ჺათ̨ **‘at̨** შორისდ. межд. inter. ათთ! Атт! Att! 1. სიტყვა, რომელსაც ხმარობენ მხოლოდ კაცები დანაშაულზე წასწრებისას слово, употребляемое только мужчинами в случае, когда кто-л. обнаруживают в момент преступления a word used by the men when caught for the crime. ჺათ̨, ვაჸინას ჸო ქორ, ლე ცო! – ატ, გამოგიჭირე, თუ არა! 2. სიტყვა, რომელიც გამოხატავს წახალისებას, წაქეზებას, შეგულია-

ნებას; ხმარობენ მხოლოდ კაცები слово, выражающее подстрекание; употребляют только мужчины a word that expresses encouraging and is used by the men only. ჺათ̦, ლაქლიბ, განა, დონმაქ! – მიდი, შეხტი, აბა, ცხენზე!

ჺაჲრთ⌈ვ⌉ა̃, აჲრთ⌈ვ⌉ა̃ ʻajrt⌈v⌉ã, ajrt⌈v⌉ã ზმნს. нареч. adv. ბლომად, კარგა в большом количестве, достаточно, довольно in great amount; lots of. ქუჲრწლეხ ჺაჲრთვა̃ ვე̃ მალʻე̃ მაყრივ – ქორწილში ღვინო ბლომად დალიეს მაყრებმა; ჺაჲრთვა̃ ჩაჳ დახეთხ ჰოგრე̃ – კარგა შორს ვცხოვრობთ შენგან.

ჺაჲრჭნა̄ დდ **ʻajrç̣nā** dd 1. ირგვლივ გამეფებული სიბნელე, უკუნი воцарившаяся кругом, темень, темнота, мгла, мрак, тьма darkness spread around; darkness. გოგიხ ჺაჲრჭნა̄ ლათ̦ერ, ბჭარკ ტარკ მალʻბიჩეჰერ, ცო გურ – ირგვლივ სიშავე, სიბნელე იდგა, თვალში თითი რომ ეტაკებინათ, არ ჩანდა. 2. შავი ფერი (საღებავი), სიშავე чёрный цвет, чёрная краска, чернота black color (paint), blackness. სკლატ ჺარჭიშ ლებადა̃დეწე̂, მა̄ ჺაჲრჭნა̄ ცო ქორლა – მაუდს შავად შეღებვა უნდა, მაგრამ შავი ფერი არ იშოვება.

ჺაჲჰკი̂ დდ **ʻajhḳî** dd რკინა железо iron. ჺაჲჰკე̃ ტაჲბკი – რკინის ტაბიკები; **მათხო̃** პჭანი ჺაჲჰკ ლაუ̃მუ̃ წჭვერნა̄ხ ჯაცე̃ – მზის სხივები რკინის მთის წვერებს მოხვდა.

ჺაჲჰკე̃ ნიყ ʻajhḳẽ niq̣ 1. რკინის გზა (ორონიმია) Железная дорога (ороним) Railway road (oronimy). გიძის ჺაჲჰკ ნაყმაქ მუშებადო – გიძი (კაცის სახელია) რკინის გზაზე მუშაობს. 2. ბდ bd რკინიგზა железная дорога railway. თელვე ჺაჲჰკე̃ ნიყ ცო ბაგეგე̂ – თელავში რკინიგზა აღარაა.

ჺალიჩ: ჺალიჩ|დ|არ ʻalič: ʻalič|d|ar გრდმ. прх. trans. დანიშვნა (დანიშნავს), დაჩნევა, შემჩნევა метить, отмечать (знаком), замечать to mark smth; to leave trace; to notice. ნაყცერე⌈ჰ⌉ ცჰა დაჳო̃ მუხ ჺალიჩდინორ მაჲრმეს, მე̄ ჲუხაც ჲალჩოგო⌈ჰ⌉ ნიყ ცო ბაუ̃რალო̂ – გზის პირას ერთი დიდი მუხა დაენიშნა მარიამს, რათა უკან წამოსვლისას გზა არ დაკარგოდა; ნაჩხო̄რე̃ ხიჴკლი ჺალიჩდიე̃ აგას – ყველიანი ხინკლები დანიშნა ბებიამ; წაჲჩო̂ დადივ ჺალიჩდო... – წმინდა მამები შენიშნავენ... (ანტონ შიფნერი).

ჺალუ̃ ʻalũ ზამთრისა, საზამთრო; ნაზამთრევი, გამოზამთრებული зимний; перезимовавший winter, for the winter, hibernated, over-witered. ჺალუ̃ საძოვრი გიორგის იორმაქ ცო ლეცჲორ – ზამთრის საძოვრებს გიორგი იორზე არ

იკავებდა; ცჳა ჺალოჟჼ ასე̂ და ოჴარგო⌈ჳ⌉ – ერთი ზამთრის (ზამთარში გაჩენილი) ხბო ჰყავთ იმათ.

ჺამ ბდ **ʻam** bd ტბა озеро lake. ივნეს ფჳე ცერე კაწკოჼ ჺამ თაგბიეჼ ჭარი მოშენბადჼ – ივანემ სოფლის გვერდით პატარა ტბა გააკეთა თევზ⌈ებ⌉ის მოსაშენებლად.

ჺამ|დ|ალარ **ʻam|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. შესწავლა (⌈შე⌉ისწავლება) учиться, научиться to study (is studied). ნემცურ ატ̧აჲშ̂ ცო ჺამლა კოხივ სტაკონ – გერმანული ადვილად არ შეისწავლება ქართველი კაცის მიერ. 2. შეჩვევა (⌈შე⌉ეჩვევა), მოშინაურება привыкать, привыкнуть, приручиться get used to sth; domesticating. ცოკალ ქოთმინ ჺამდალოჼ – მელია ქათმებს შეეჩვია; ობი ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ჺამლარ – ისინი ერთმანეთს ეჩვეოდნენ; ჴაჴნინ ქორ ჺამბალარ ხეცე̂ – მტრედმა ხელზე შეჩვევა იცის.

ჺამარ **ʻamar** გრდუვ. непрх. intrans. დაჩვევა (⌈და⌉ეჩვევა), შეჩვევა привыкнуть, привыкать get used to sth. მუჲჩოხ ცო ვეწე̂ სტაკ ჺამჼ! – ცუდს არ უნდა შეეჩვიოს კაცი! იკოლე̂ კატკატკოშ თოფ ჴეფსრეხ ჺაჲმ̂ – იკოლე ნელ-ნელა თოფის სროლას ეჩვევა.

ჺამ|დ|არ **ʻam|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. დაჩვევა (⌈და⌉აჩვევს), შეჩვევა приучить, приучать getting accustomed; get used. დადას შარიჼ კნათ ჟე გაგდარეხ ჺამოვრ̂ – მამა თავის ვაჟს ცხვრის მოვლას აჩვევს (ასწავლის); ქოთმი ბაჴჩი მა ჺამდოთ! – ქათმებს ბალღას ნუ შეაჩვევთ! 2. სწავლა, შესწავლა (⌈შე⌉ისწავლის) учить⌈ся⌉, изучать learning; to learn. ოჴარ მაჴიშ ჺამდიეჼ – იმათ სიმღერები (ლექსები) ისწავლეს; თეკოს ზორაჲშ̂ ლაზიშ̂ ჺამდორ სკოლე⌈ჳ⌉ – თეკო ძალიან კარგად სწავლობდა სკოლაში.

ჺამ|დ|ითარ **ʻam|d|itar** გრდმ. прх. trans. სწავლება (ასწავლის) учить, заставлять учиться teaching. ნან-დადას შუჲ ბ̌დრიგრ̂ გოჼ ჺამჲითრ̂ – დედ-მამა თავიანთ ბავშვებს (შვილებს) ჭკუას ასწავლის (არიგებს); უჩიტლეს ბ̌დრიგრ̂ ჟაგნრ̂ ხეტ̧არ ჺამდითრ̂ – მასწავლებელი ბავშვებს წიგნის კითხვას ასწავლის.

ჺამ|დ|ითუჲნი̂ **ʻam|d|itujnî** მიმღ. прич. particip. მასწავლებელი учащий, учитель teacher. ჺამდითჩუჲშვ ჺამდოჩუჲშგრ̂ ჟაგნ ჺამდითრ̂ – მასწავლებლები მოსწავლეებს წიგნს ასწავლიან.

ჺამ|დ|უჲნი̂ **ʻam|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. 1. ⌈შე⌉სასწავლი то, что надо изучить, изучаемый sth to be learned. ილუჲგო⌈ჳ⌉ ჴგრიშ ჲა ჺამჲუჲნი̂ – ილოს ანგარიში

აქვს სასწავლი. 2. შემსწავლელი изучающий learner. მუჲში̂ ჺამდოჩო̂ მოწაფენ ლატარ დეწე̂ – ცუდად მოსწავლე მოწაფეს დახმარება სჭირდება.

ჺამურ, ჺემურ ჲჲ **'amur, 'emur** jj 1. საფლავი, სამარე могила, гробница grave, tomb. იჼდურთე⌈ჴ⌉ დუჴ თიშიჼ ჺემრეჲში̂ ჲა – ინდურთაში ბევრი ძველი საფლავებია; დალინო̂ ჺეჲმრი დებლო̂ – მიცვალებულს საფლავში დებენ. 2. ღამე ночь night. ნიკლოზეს ჺარჭიჩო̂ ჺამურ დუჲ უჲშტ აჴორ, მოჴე ბაჲთ̧ მაშაჲჴი̂ – ნიკოლოზი შავ ღამეში ცხენებს ისე იპარავდა, როგორც მთვარის შუქზე.

ჺაპ|დ|არ **'ap̣|d|ar** გრდმ. прх. trans. დამწყვდევა (ამწყვდევს) запирать to lock up. იჼდურ დარსტდაჼ ჩუ ჺაპოდო̂ – ინდაურს გასასუქებლად ამწყვდევენ.

ჺარცო̂ ჲჲ **'arcô** jj თარეში набег rading, marauding. ვასერ ჺარცოხ ბახეჼ – კაცები სათარეშოდ წავიდნენ.

ჺარჭ|დ|არ **'arč̣|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაშავება (⌈გა⌉აშავებს) чернить, ⌈по⌉красить в чёрный цвет to make black (will make black). ლაგზევ ტოტი ჺარჭჲიეჼ სეჼ – მოცვმა ხელები გამიშავა; მღებრეს მა̄შ ჺარჭობო̂ – მღებავი შალს შავად ღებავს.

ჺარჭიჼ **'arč̣ĩ** შავი чёрный black. ჺარჭიჼ ბოს – შავი ფერი; ჺარჭიჩო̂ ქოთმევ გაგაჼ ჲილეჼ – შავმა ქათამმა კვერცხი დადო.

ჺაჲრჭჩუჲჴრეჼ ნჵაჲ დ|ალʻარ **'ajrç̣čujḩrẽ nωaj' d|alʻar** გრდუვ. непрх. intrans. შავებიდან გამოსვლა (გამოვა), შავების გახდა снять траур to take off the black clothes.

ჺარჭოლ ჲ **'arç̣ol** j 1. სიშავე (შავის თვისება) чернота (качество чёрного) blackness (the character of black). კუპრ ჺარჭოლ – კუპრივით შავი.

ჺაჳ **'aŭ** შორისდ. межд. inter. აჳ! უჲ! Ой! Oh no! (გამოხატავს გაკვირვებას; ხმარობენ მხოლოდ ქალები выражает удивление; употреблчют только женщины expresses surprise; used by the women only). ჺაჳ, ჲო, ის ვუხ (~უხ) ხაწდინა სოგო̂! – უჲ, ქა, ეგ რა გამაგონე!

ჺაჳჸ **'aŭ'** სახუმარო შეძახილია მსუბუქი შეშინებისათვის шуточный возглас с желанием слегка вспугнуть joky / funny yelling for light frightening. *ჺაჳჸ* მა დოლ ის ბა̆დრენ, ჴერლʻა̆დუჲლო̂ – ჺაჳჸ-ს ნუ უშვრები (ნუ ეუბნები) მაგ ბავშვს, შეშინდება.

ჺაფ **'ap** იხ. см. see ჺეფ **'ep**.

ჺაფალ|დ|არ **‘apal|d|ar** გრდმ. прх. trans. შერცხვენა (⌈შე⌉არცხვენს) осрамить shaming, disgracing. ოჴუს შარი̃ ქორთო̄ ჺაფალბოე̄, ნან-დადა̄ – ის თავის თავსაც არცხვენს და დედ-მამასაც.

ჺაფლი̃ **‘aplĩ** მორცხვი, მორიდებული, სირცხვილის განცდის მქონე стыдливый, застенчивый, имеющий чувство стыда shy, modest, reserved. ჺაფლი̃ წინუს მაცი̃ ჲისნორე̄, ჺაფწიჩოვ მა̄ ვუმაჸ (ˉუმაჸ) მაცი̃ დითნორ – მორცხვი პატარძალი მშიერი დარჩენილიყო, უსირცხვილოს კი ყველანი მშივრები დაეტოვებინა.

ჺაჯირღო̂ დდ **‘aǯirγô** dd აჯილღა, დაუკოდავი ულაყი ცხენი жеребец stallion. სი̃ჩო̂ ჺაჯირღოვ დოინ გოგბახა̃ლათერ, მე̄ დოილო̂ ბჵორწ̄ ცო ბალ‘ლარალო̂ – ლურჯი აჯილღა ცხენებს გარს უვლიდა ხოლმე, რათა ცხენებში მგელი არ შევარდნილიყო. იხ. см. see აჯირღო̂ **aǯirγô**.

ჺე|დ|აღარ, ჺა|დ|აღარ (ხაჸარ) **‘e|d|aγar, ‘a|d|aγar (xa’ar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ჯდომა (⌈და⌉ჯდება) сидеть, сесть sitting (will take a sit). სო ჩაკუჲნმაქ ჺევალე̂ – მე სკამზე ვზივარ; ფერდოხ სტიურ თეფხოშ მემცხორ ჺევალერ – ფერდობზე სალამურის დაკვრით მეცხვარე იჯდა; სე მამინ ხი მელ‘ოშ კუნტარ ჺეჲაღარ ხეჸე̂ – მამიდაჩემმა წყლის დალევისას ჩაკუნტვა იცის. 2. დგომა მცენარისა (დგას) стоять (о растении) standing of a plant. სო კაწკო̃ ვაშ თხე წენიგო ში ჲაჴო̃ კაკალ ჺეჲაღერ – ჩემს პატარაობაში, ჩვენს სახლთან ორი დიდი კაკალი იდგა ⌈იჯდა⌉.

ჺე|დ|ახკარ, ჺა|დ|ახკარ (ხაბჟარ) **‘e|d|axḳar, ‘a|d|axḳar (xabžar)** გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. 1. სხდომა (⌈და⌉სხდებიან) сидеть, сесть sitting (will take a sit). ათ̦ ლეშენმაქ სოვი ჺეჲახკერ – ფურის ლეშზე სვავები ისხდნენ. 2. დგომა მცენარეებისა (დგანან) стоять (о деревьях) standing of plants. ბალეჴ ხენბი ჺედახკერ – ბაღში ხეები იდგნენ. 3. გადატ. перен. fig. გულის მოსვლა (მოსდის), გაჯავრება сердиться Getting angry. მათეგო⌈ჴ⌉ ჺედახკე̂ – მათე ჯავრობს (გული მოსდის).

ჺემურ ჲჲ **‘emur** jj იხ. см. see ჺამურ **‘amur**.

ჺერ: ჺერ დ|ავარ **‘er: ‘er d|avar** გრდუვ. непрх. intrans. გაფუჭება (გაფუჭდება); გასვრა, ჩასვრა (ბავშვისა); მოშლა (იარაღისა, მოწყობილობისა); გარყვნა испортиться; испачкаться; извратиться to spoil (will be spoiled); shitting; breaking down (equipment). სიფსრე⌈ჴ⌉ ჴეხკბიენო̂ ლებივ ჺერ ბავი̃ – გუშინწინ მოხარშული ლობიო გაფუჭდა; ნაყა⌈ჴ⌉ ურუმ ჺერ ბავი̃ თხოგო⌈ჴ⌉ – გზაში ურემი გაგვიფუჭდა; ე კნათ ჺერ ვავი̃ – ეს ბიჭი გაფუჭდა.

ჺერ დ|ავ|დ|არ **‘er d|av|d|ar** გრდმ. прх. trans. გაფუჭება (⌈გა⌉აფუჭებს); გასვრა; გარყვნა ⌈ис⌉портить, выпачкать, изгадить; развратить, развращать to spoil; to become dirty; depraving. ჲილჲაწიჩრ̂ ქოცოვ ვჷ̈ ჺერ დავდიჷ̈ – გაურეცხავმა ქვევრმა ღვინო გააფუჭა; ლაფუვ ქოკი ჺერ ჲავოჲრ̂ – ტალახი ფეხებსა სვრის (თხუპნის); სტაკოვ ჲოჳ ჺერ ჲავჲინორ – კაცს ქალი გაერყვნა (გაეუპატიურებინა).

ჺეფ დ **‘ep** d სირცხვილი стыд shame (სხვა ბრუნვებში იხმარება ფუძე в других падежах употребляется основа in another cases the root ჺაფ **‘ap** is used). ჺაფუხ დაჳ ვალისრ̂ ვაშჷ̈ –სირცხვილისაგან ლამის დავიწვა (დავდნე).

ჺეფ დ|ავ|დ|არ **‘ep d|av|d|ar** გრდმ. прх. trans. სირცხვილის დაკარგვა (⌈და⌉კარგავს) потерять стыд to loose shame, to become shameless.

ჺეფ დ|ავ|დ|იენრ̂ **‘ep d|av|d|ienô** მიმღ. прич. particip. სირცხვილდაკარგული, უსირცხვილო потерявший стыд, бесстыжий shameless.

ჺეფ დ|აჸარ (იხარ) **‘aep d|a’ar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. შერცხვენა (შერცხვება), სირცხვილი (რცხვენია) стыдиться to become shy; shame (is shy). იჩუჲნ̂ ჺეფ დეჸჷ̈, მაცმე̄ ლეუჲნ̂ პაჲპროზ ებწუჲნ̂ ვაგირ – იროს შერცხვა, როცა ლეომ პაპიროსის მწეველი დაინახა; სჷ̈ გო̈წოლ დაკჲეჸჩე⌈ჳ⌉ ჺეფ იხრ̂ სო̈ – ჩემი ცელქობა რომ გამახსენდება, მრცხვენია.

ჺეფ დ|ოჸ|დ|არ (ყელარ) **‘ep d|o’|d|ar (qelar)** გრდმ. прх. trans. შერცხვენა (შეარცხვენს), სირცხვილის მოგვრა стыдить, пристыдить shaming, disgracing. სე კნათევ ნაჲხჩუ ჺეფ დოჸდიერ სო̈, უჲშ გო̈წიშ ვუნახი (ˉუნახი) თეგდორ – ჩემმა ბიჭმა სხვისას შემარცხვინა, ისე სულელურად აკეთებდა რალაცას; უჩიტლეს ჺეფ დოჸდიჷ̈ სო̈ – მასწავლებელმა შემარცხვინა; მაკას გაბუჲნ̂ ჺეფ ყელრ̂ – მაკა გაბოს სირცხვილს ჰგვრის.

ჺეფ ცო დ|აჲნ̂ **‘ep co d|ajnî** მიმღ. прич. particip. სირცხვილის უქონელი, უსირცხვილო бесстыжий, не имеющий стыда shamelss. ჺეფ ცო დაჲნ̂ ლე სტაკ ცო ვეწე̂ სონე̄, ლე ფტუჲნრ̂! – უსირცხვილო არც კაცი მინდა და არც ქალი!

ჺეფულრ̂, ჺაფულრ̂ თასარ (თეფსარ) **‘epulô, ‘apulô tasar (tepsar)** გრდუვ. непрх. intrans. სირცხვილში ჩაგდება (⌈ჩა⌉აგდებს) ⌈при⌉стыдить, ⌈о⌉срамить to shame sb. ე ბჭარწავ ყალჷ̈ჩრ̂ დონევ ჺაფულ თასჷ̈სრ̂ – ამ სამგლე ცხენმა

სირცხვილში ჩამაგდო; ოჯარ აჲფშივ ჸაფულ თეფსოსრ̂ – იმათი ტყუილები სირცხვილში მაგდებს.

ჸაფულორ̂ თას|დ|ალარ (თეფს|დ|ალარ) ‘apulô tas|d|alar (teps|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. სირცხვილში ჩავარდნა (⌈ჩა⌉ვარდება) осрамиться to become ashamed.

ჸაფწიჼ **‘apc̣ĩ** უსირცხვილო бесстыжий, не имеющий стыда shameless. ჸაფწიჼ ადმქჼ ხილʼქჼჭრ̂, იშტუჼ ცო მოთ̧ერ სოჼ ჭო! – უსირცხვილო ადამიანი გამოდექი, ასეთი არ მეგონე!

ჸეფ-წეთ̧ დდ **‘ep-c̣eţ** dd სირცხვილ-ნამუსი хоть малость стыда, стыд и совесть shame and conscience. ადმენევ ჸეფ-წეთ̧ ცო დეწე̂ დავდჼ – ადამიანმა სირცხვილ-ნამუსი არ უნდა დაკარგოს.

ჸეფხეთარ **‘epxetar** გრდუვ. непрх. intrans. სირცხვილი (ერცხვინება) стыдиться shame, is ashamed. დადენ ჭათხე̂ პაჲპრუზ ებწჼ ჸეფხეთერ გიორგინ – მამის წინ პაპიროსის მოწევა რცხვენოდა გიორგის.

ჸეფხეთაჼ **‘epxetã** გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ჸეფხეთარ **‘epxetar**. ჸეფხეთაჼდეწერ ჭოჼ, ვუხუჲში̂ (¬უხუჲში̂) თეგდინრ̄! – გრცხვენოდეს, რა გიკეთებია!

ჸეფხეთეშ **‘epxeteš** ზმნს. нареч. adv. მორცხვად, მორიდებულად стыдливо, застенчиво self-consciously. ჸეფხეთეშ ჸეჲალერ ქუჲრწლეხ წინუს ნეფეცჼ – მორცხვად იჯდა ქორწილში პატარძალი ნეფესთან.

ჸეფხეთრიკ⌈აჸ⌉ **‘epxetriḳ⌈a’⌉** მორცხვი стыдливый shy. ე ჲოჭ ჸეფხეთრიკაჸ ჲა – ეს გოგო მორცხვია.

ჸეფ|დ|ალარ (ჸოფ|დ|ალარ) **‘ep|d|alar (‘op|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. მოფარება (⌈მო⌉ეფარება); გადაფარება скрываться; покрыться to hide, to cover smth. იასონე̂ წენიხ ჸოფვალირ – იასონი სახლს მოეფარა.

ჸეფარ (ჸოფარ) **‘epar (‘opar)** გრდმ. прх. trans. 1. მიშვერა (⌈მი⌉უშვერს), შეშვერა подставлять turning towards. ოჯუს წყარუჲნ ქანრ̂ ჸოფირ – მან წყაროს პეშვი შეუშვირა. 2. იხ. см. see ლარკ ჸეფარ **larḳ ‘epar**.

ჸეფ|დ|არ (ჸოფ|დ|არ) **‘ep|d|ar (‘op|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. აფარება (⌈ა⌉აფარებს), მიფარება, заслонить, спрятать, прикры⌈ва⌉ть to cover. სჼდროს მარ̂ბაქ̄ხ ტოტი ჸეფოჲრ̂ – სანდრო სახეზე ხელებს იფარებს; ლამფ შუშეხ ქაღალდ ჸოფდიჼ

– ლამფის შუშას ქაღალდი აათფარეს. 2. შეფარება (⌈შე⌉ითფარებს), მოფარება, დაფარვა, დამალვა спрятать, приютить to shelter; to hide. აგას მურაბ მიჩახ ჺოფდიჱჼ – ბებიამ მურაბა სადღაცა მოათფარა (მიმალა); კნათივ ჟე ლამუხ ჺოფდიჱჼ – ბიჭებმა ცხვარი მთას მიაფარეს.

ჺეფლაშ **ʻeplaš** ზმნს. нареч. adv. 1. მოფარებულში, მყუდროდ в уютном местечке being sheltered. თხჱჼ ქოხ ჺეფლაშ ლათჿჱ̂ – ჩვენი ქოხი მოფარებულში (მყუდროდ) დგას. 2. მალულად, ფარულად, ჩუმად тайком, исподтишка silently. ის სტაკ ჳანახჩო̄ხ ჺეფლაშ ვახჱ̂ – ეგ კაცი ვიღაცის ზურგს უკან ამოფარვით ცხოვრობს. 3. ⌈მო⌉თმენით с терпением, терпя with patience. დაჳ მალჲალიჼსო̂ მარნანენ ჺეფლაშ! – დავიღალე დედამთილის ⌈მო⌉თმენით!

ჺიჼ დდ **ʻĩ dd** პატარა ხევი маленький овраг small ravine.

ჺიჼტრუჲ (ჺიჼტრი): ჺიჼტრუჲ ეტ|ჲ|არ (ჲ|ატ|ჲ|არ), ჺიჼტრუჲ ჴეფსარ (ჴასარ) **ʻĩṭruj (ʻĩṭri): ʻĩṭruj et|j|ar (j|at|j|ar) ʻĩṭruj qepsar (qasar)** გრდმ. прх. trans. მოზარდი ჩლიქოსნის ხტუნაობა (ხტუნაობს) ფეხების ქნევით, კუნტრუში, რითაც კარგ განწყობას გამოხატავს прыгать, брыкая (о подрастающем копытном животном, выражающем хорошее настроение) clattering of little hooved cattle which expresses a good mood. დუდახ თხჱჼ ა̄სჱ̂ დაჟარმაქ დალʻითეʼნეს, კორტლომციჼ ეტჲიჱჼ ჺიჼტრუჲ – წეღან ჩვენი ბოჩოლა ბალახზე გამოვუშვი და მოწყენამდე იკუნტრუშა.

ჺირ|დ|არ **ʻir|d|ar** გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉ლესვა (⌈გა⌉ლესავს), წამახვა ⌈от⌉точить, оттачивать to sharpen. ოჯუს ნეკი ჺირდორ – ის დანებს ლესავდა; ოჯუს შალთ ჺირჲიჱჼ – მან ხანჯალი გალესა.

ჺირ|დ|ითარ **ʻir|d|itar** გრდმ. прх. trans. გალესვინება (⌈გა⌉ლესვინებს) заставить отточить, оттачивать to make sb sharpen sth. გიგუჲგო̂ ჺირჲითნას შალთ – გიგოს გავალესვინე ხანჯალი.

ჺირიჼ **ʻirĩ** 1. ბასრი, მჭრელი, გალესილი острый, отточенный sharp, sharpened. ჺირიჩო̂ შალთენ ჺირჲარ ცო დეწჱ̂ – მჭრელ ხანჯალს გალესვა არ უნდა. 2. გადატ. перен. fig. ყოჩაღი, პირდაპირი прямой (о человеке) daring, direct. ივსებ ჺირიჼ სტაკ ვარ – ისები პირდაპირი კაცი იყო.

ჺიროლ ჲ **ʻirol** j 1. სიმახვილე, სიბასრე; острота sharpness. ჺირლევ ვაჲლო[ჳ] ფრაჼგულ ჴეჩო̂ თარბა̄ხ ჳათხ ლათჿერ – სიბასრით ფრანგული სხვა ხმლებზე წინ

იდგა ჩვენში. 2. პირდაპირობა прямота directness. აჼდრუჲნ ჺიროლ იშუ̂ – ანდროს პირდაპირობა აკლია.

ჺიტარ (დ|ატარ) **‘iṭar (d|aṭar)** გრდუვ. იხ. непрх. см. intrans. see იტარ **iṭar**. სეჼ დოჼ ღაზიშ ჺიტე̂ – ჩემი ცხენი კარგად დარბის.

ჺოკ ჲჲ **‘oḳ** jj ნამცხვარი ნახევარმთვარის ფორმისა, ხორცის ან ყველ-კვერცხის გულიანი (აცხობენ ყველიერში) рожок с начинкой из мяса или из сыра и яиц a cake having the shape of a half-moon and having the filling of eggs and cheese (is baked during the Butter Week). ნაჩხგეფსუ⌈ჰ⌉ კნათივ ჺოკინ წაქი ჴეფსჼლათერ – ყველიერში ბიჭები ნამცხვრებს ისრებს ესროდნენ ხოლმე; ჰანე̄ ჺოკეხ წაქ ჴაცდორ, ოჴუს ოჴუხ ცჰა ცარკ ჲეწერ ჲალ‘ჼ, დენიც წჵაჲრქოჼ ჰალ ჴალ̣არ ცო ხილ‘ურ – ვინც ნამცხვარს ისარს მოახვედრებდა, მას ერთხელ უნდა მოეკბიჩა ის, მთელის უცბად შეჭმა არ იქნებოდა.

ჺოფლაჲლა̄, ჺეფლაჲლა̄ დდ **‘oplajlā, ‘eplajlā** dd 1. ⌈თავ⌉შესაფარი укрытие shelter. მემცხორიგო⌈ჰ⌉ ჺოფლაჲლაჲშ̂ ცო და, ყაროხ, სეტყვახ ცაჲ კიკელ ლათე̂ – მეცხვარეებს თავშესაფარი არა აქვთ, წვიმაში, სეტყვაში ცის ქვეშ დგანან. 2. ფეხისალაგი, საპირფარეშო туалет, сортир, уборная, отхожее место toilet.

ჺუ ჲჲ **‘u** jj ღამე ночь night. ჺალიხ ჲახჼ ჺუი (ჺუერჩ, ჺუიშ̂) ჲა – ზამთარში გრძელი ღამეებია.

ჺუ ჲაჴარ (ჲახარ) **‘u jaqar (jaxar)** გრდმ. прх. trans. ღამის გათევა (⌈გა⌉ათევს) უძილოდ бодрствовать ночью to stay up the whole night; to be a night bird.

ჺუ ყ⌈ჵ⌉ეგარ (ჲ|ჵოგარ) **‘u q̇⌈ω⌉egar (j|ωogar)** გრდმ. прх. trans. ღამის ⌈გა⌉ტეხა (⌈გა⌉ტეხს), ღამისთევა проводить ночь без сна to stay up the whole night; to be a night bird. ე ჟე ჺუ ყ⌈ჵ⌉ეგოშ და სოგო დიენ̂ – ეს ცხვარი ღამისტეხით მყავს მონაგარი (მოშენებული); ბაცბ̄ ფსტი-მახკარვ დუჴ ჺუი ყ⌈ჵ⌉ეგრ̂ დეჭოშ – თუშის დიაცები და ქალიშვილები ბევრ ღამეს ტეხენ ჩეჩვაში.

ჺუვ ვბ **‘uv** vb მწყემსი (ცხვრისა, ძროხისა, ღორისა) пастух shepherd. ჺუნჼ ნაბად – მწყემსის ნაბადი; ჺუნავ ჟე დაჟდორ – მწყემსი ცხვარს აძოვებდა; ჺუივ ჺუვა̄ხ ამბუჲ ჲორ – მწყემსები მწყემსებზე ლაპარაკობდნენ.

ჺუნალ დდ **‘unal** dd ხელფასი, ჯამაგირი, გასამრჯელო зарплата, жалованье salary. ოჴუს ჺუნალ ეცჼ – მან ჯამაგირი აიღო; აჲრჩლენ დაჴოჼ ჺუნლი თელ‘ლა

შინეც აჲდგლე[ჳ] – არჩილს დიდი ხელფასები ეძლევა ორივე ადგილას. შდრ. ср. comp. ხელფას **xelpas**.

ჸუნალ ჴივარ **ʻunal qivar** ჯამაგირის, ხელფასის დაკავება не дать, удержать зарплату to detain the salary. მიჩახ ცჳა ჴაჴაჼ ეშეჼ ჳონაჲნო̂, დინო̂ ჸუნალ ჴივეჼ სოგო – აქაოდა ერთი ტყავი დაგაკლდაო, მთელი ჯამაგირი დამიკავეს.

ჸუნალ დ|არ **ʻunal d|ar** გრდმ. прх. trans. სამსახური (მსახურობს) служить job (is working). ას ჸუნალ ქალქი[ჳ] დოს – მე ქალაქში ვმსახურობ.

ჸურდეჼ **ʻurdẽ** ზმნს. нареч. adv. დილით, დილას утром in the morning. ჸურდეჼ აგას ჟაბო̂ ებწო̂ – დილით ბებია ძროხებს წველის.

ჸურდეჼლათინო̂ **ʻurdẽlatinô** დილიდან с утра since morning. ჸურდეჼლათინო̂ ფსარლომციჼ ჲათხიჼ ყარო̂ – დილიდან საღამომდის იწვიმა.

ფსარე ჸურდეჼ **psare ʻurdẽ** ზმნს. нареч. adv. გუშინ დილას вчера утром yesterday morning.

ჸურდლუჼ **ʻurdlũ** დილანდელი, დილისა утренний morning. ჸურდლუჩო̂ ჭა̄რევ კი ლაწდინოლო̂ ეჴრიჼ გაკუჲ? – ნეტა, დილანდელმა თევზმა აატკივა ამათ მუცლები?

ჸურდნა̄ ჲჲ **ʻurdnā** jj დილა утро morning. თხა მათხო̄რეჼ ჸურდნა̄ ოთ̣ენთ ვაჲნი̂ – დღეს მზიანი დილა დაგვიდგა; ტყუჲჳსიჼლუჼ ჸურდნაჲში̂ მაჲხე̄რეჼ ჲარ, ქაზდარ ჲაყჲალიჼ – ბოლო დილები ქარიანი იყო, მიწა გახმა.

ჸურდ-ჸურდეჼ, ჸურდ-ჸურდნა̄ხ **ʻurd-ʻurdẽ, ʻurd-ʻurdnāx** ზმნს. нареч. adv. დილდილობით по утрам in the mornings. ჸურდ-ჸურდნა̄ხ თოფევ ფხაკლა̄ხ იხორ იკო̂ – დილდილობით თოფით კურდღლებზე დადიოდა იკო.

ჸუჺ|დ|არ, ჸუჺარ|დ|არ **ʻuʼ|d|ar, ʻuʼar|d|ar** გრდმ. прх. trans. დაგროვება (⌈და⌉აგროვებს), დაზოგვა копить, скопить, ⌈с⌉беречь, сберегать to save up. შურ ცო ჸუჺჲიჩეჳაჳ, ნაჩხ-კარაქ-კალტ მიჩრეჼგე̂ ხილ‘უ̂ – თუ რძე არ დააგროვე, ყველ-კარაქ-ხაჭო საიდანღა იქნება?

ჸუჺ|დ|იენო̂, ჸუჺარ|დ|იენო̂ **ʻuʼ|d|ienô, ʻuʼar|d|ienô** მიმღ. прич. particip. დაგროვილი, შემონახული собранный, скопленный saved. სე აგას ჸუჺჲიენო̂ შურ ლეფსაჼლათერ – ბებიაჩემი დაგროვილ რძეს დღვებდა ხოლმე.

გამომცემლობა „უნივერსალი"

თბილისი, 0179, ი. ჭავჭავაძის გამზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

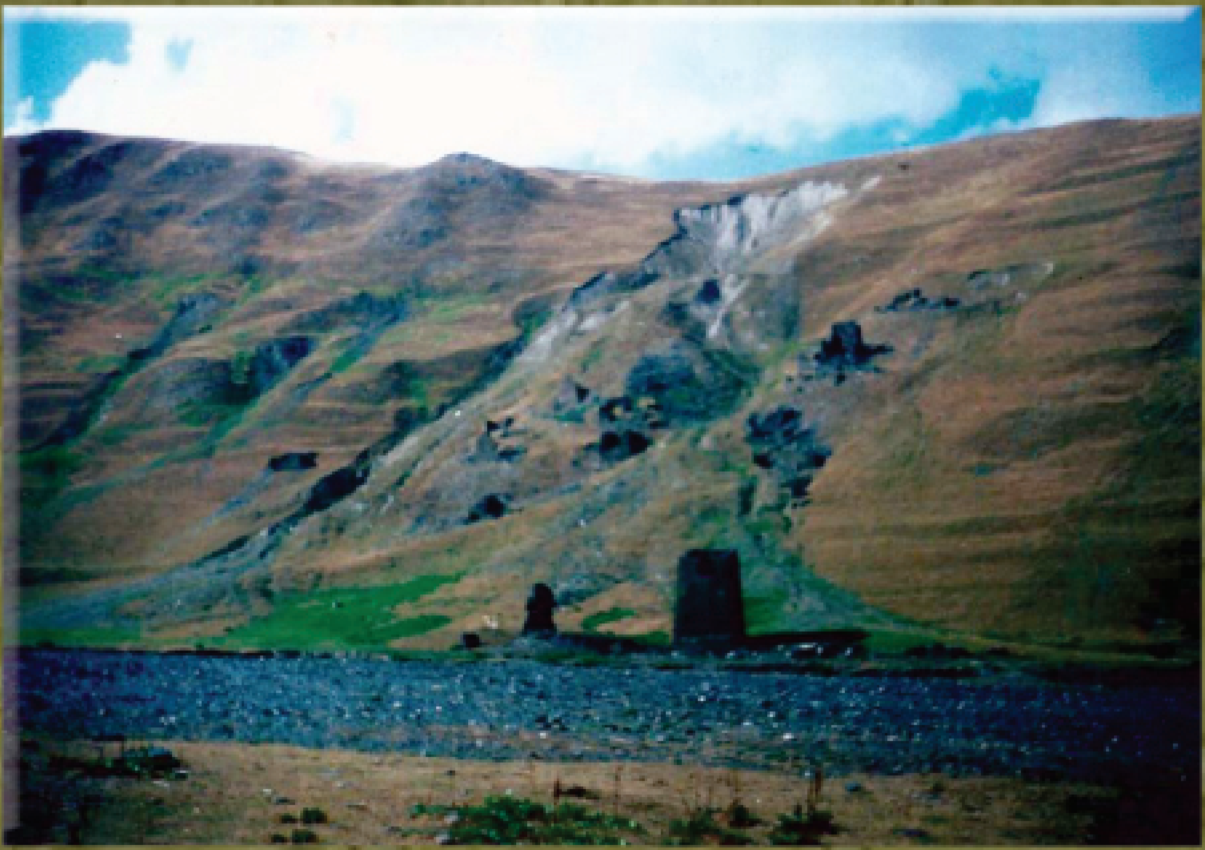

ფოტოსურათზე ასახულია წოვათის ერთ-ერთი ნასოფლარი – **ეთელტა**.

ნასოფლარიც არა: ნაკვალევია ოდესღაც ულამაზესი სოფლისა, რომელიც ერთ ღამეში ჩაუტანია მეწყერს.

ამ ნაკვალევსღა ჰგავს აქ შემოთავაზებული სიტყვის კონა იმ უმწერლობო ენისა, რომელიც, როგორც აკადემიკოს **აკაკი შანიძეს** უთქვამს, ოდესღაც დიდად უნდა ყოფილიყო გავრცელებული.

წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი

ტომი IV

ა – ჴ

თბილისი
2019

შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდი
Shota Rustaveli National Science Foundation

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Iakob Gogebashvili Telavi State University

წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი

ტომი IV (დამატებები)

ა – ჺ

გამომცემლობა „უნივერსალი“
თბილისი 2019

უაკ (UDC) 81’374.823=351.41=353.1=161.1=111
წ-74

სამეცნიერო პროექტი „საფრთხეში მყოფი ენები და მათი დოკუმენტირების სასიცოცხლო მნიშვნელობა (წოვათუშური ენის მაგალითზე)“ (გრანტი №217850) ხორციელდება შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით. წინამდებარე კრებულში გამოთქმული ნებისმიერი მოსაზრება ეკუთვნის ავტორთა კოლექტივს და, შესაძლოა, არ ასახავდეს ფონდის შეხედულებებს.
The project **‘Endangered Languages and Vital Meaning of Their Documentation (according to the Tsovatush Language)’** (Grant №217850) is being made possible by financial support from Shota Rustaveli National Science Foundation. All ideas expressed herewith are those of the authors and may not represent the opinions of the Foundation itself.

www. rustaveli.org.ge
უფასო გამოცემა

შემდგენელ-გამომცემლები: **არსენ ბერთლანი** (მთავარი რედაქტორი)
მაყვალა მიქელაძე
ქეთევან გიგაშვილი
ნათია გაბაშვილი

ოპერატორი: **მარიამ ბერთლანი**

ტომის რედაქტორი: **მზია გიგაშვილი**

ტომი იბეჭდება იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სარედაქციო საბჭოს თანხმობით.

„წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონის“ წინამდებარე ტომში ვოკაბულების სახით შეტანილია ჩვენ მიერ გამოცემულ წინა ტომებს შორის პერიოდებში მოპოვებული სრულიად ახალი ლექსიკური სიდიდეები, დამატებულია აგრეთვე წინა ტომებში შესულ სიტყვებში გამოვლენილი ლექსიკოგრაფიული თავისებურებები. IV ტომში შეტანილია დაახლოებით 1.550 სიტყვა.

© იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
©არსენ ბერთლანი
©მაყვალა მიქელაძე
©ქეთევან გიგაშვილი
©ნათია გაბაშვილი
ყველა უფლება დაცულია.

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2019

თბილისი, 0179, ი. ჭავჭავაძის გამზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

ISBN 978-9941-26-540-2

Цоватушинско-грузинско-русско-английский словарь

Том IV (Дополнения)

а – ‘

Составители-издатели: **Арсен Бертлани** (Главный редактор)

Маквала Микеладзе

Кетеван Гигашвили

Натия Габашвили

Оператор: **Мариам Бертлани**

Издательство **„Универсал“**

Тбилиси 2019

Tsovatush-Georgian-Russian-English Dictionary

Volume IV (Supplements)

a – ‘

Compiler-editors: **Arsen Bertlani** (Editor-in-chief)

Makvala Mikeladze

Ketevan Gigashvili

Natia Gabashvili

Operator: **Mariam Bertlani**

Publishing House **“UNIVERSAL”**
Tbilisi 2019

ბახვა ბახუსს (ბაიხოიძეს)

ეძღვნება ეს ტომი –

ჩვენგან ნაადრევად წასულ პოეტს

და სიტყვათშენებლობის დიდოსტატს

Бахве Бахусу (**Баихоидзе**)

посвящается данный том –

преждевременно ушедшему от нас поэту

и большому мастеру словостроения

The volume is dedicated to

Bakhva Bakhus (**Baikhoidze**) –

prematurely died poet and

master of word making

შესავალი

მკითხველს შევახსენებთ, რომ ჩვენი სამეცნიერო ჯგუფის ლექსიკოგრაფიულმა საქმიანობამ, რომელიც მთლიანად დაეფუძნა დავით ქადაგიძისა და ნიკო ქადაგიძის უნიკალურ „წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ ლექსიკონს“,[1] შედეგად მოგვცა სამტომეული,[2] სადაც მთლიანობაში შევიდა ჩვენ მიერ მოძიებული 1.800-მდე ახალი სიტყვაც (600-მდე თითოეულ ტომში).

თუმცა, როგორც საქმემ აჩვენა, ახალი სიტყვების ეს რაოდენობა არ აღმოჩნდა საკმარისი იმისათვის, რათა ამოწურულად მიგვეჩნია ამ საინტერესო ენის ლექსიკური არსენალი. ამიტომ საჭიროდ ჩავთვალეთ კიდევ ერთი ტომის დამატება.

სკრუპულოზურმა მუშაობამ თუშური ენის[3] ლექსიკაზე კიდევ ერთხელ გვაჩვენა, რომ ენის გადართვის დღევანდელი მდგომარეობის გამო აქ ბევრი რამ განიცდის დაჩქარებულ და მუდმივ მსხვრევას. სავალალო დეგრადაციამ შეაღწია თვით ფონეტიკაშიც კი, რომელიც ბოლო დრომდე ბასტიონივით იდგა ენის სამანებთან. განსაკუთრებული და იოლად დასანახი წნეხის ქვეშ არის მოყოლილი, მაგალითად, ხმოვანთა კვანტიტეტი (ბგერათრაოდენობა, სიგრძე-სიმოკლე). აქ ზოგჯერ იმდენად გაბუნდოვნებულია ბგერის ფონეტიკა – როგორც არტიკულაციურად, ისე აკუსტიკურად, რომ სპეციალური აპარატურის გარეშე ჭირს მისი კვალიფიცირება და, მაშასადამე, გრაფიკულად სწორად ასახვა. უკვე ამ მიზეზთა გამო ჩვენ მიერ მკითხველთათვის წარმოდგენილი თუშურენოვანი ლექსიკა და, მაშასადამე, ლექსიკოგრაფიაც არ იქნება, არც შეიძლება იყოს უხარვეზო, საბოლოო და სრულყოფილი. ეს გვინდა, იცოდეს და გაითვალისწინოს მკითხველმა.

გარდა იმისა, რომ ზოგადადაც დღემდე ძალაშია ძველი ლათინების თეზა *Errare humanum est ‘შეცდომა ადამიანური რამაა’*, საქმემ აჩვენა, რომ ამ კუთხით უდამწერლობო ენის ლექსიკონი უსათუოდ საჭიროებს არაერთგზის გადამუშავებას, რასაც ნაწილობრივ მივმარავთ კიდევაც წინამდებარე ტომში: აქ წინა (ძირითადი) ტომებიდან გადმოვიტანეთ (გავიმეორეთ) და ვარსკვლავით (*) აღვნიშნეთ ზოგიერთი სიტყვა, რომელიც დაექვემდებარა ამა თუ იმ სახის შესწორებას, დაზუსტებას, შევსებას, ახალი ინფორმაციით აღჭურვას. ამან საშუალება მოგვცა ახლებურად გაგვეაზრებინა და მიგვეწოდებინა მკითხველისთვის ლექსიკოგრაფიული მოცემულობა.

უნდა შევნიშნოთ აგრეთვე, რომ საილუსტრაციო მასალაში ზოგიერთი ლექსემა, ანდა მისი ესა თუ ის ფორმა ორგვარად, ზოგჯერ კი სამგვარად გვაქვს ლექსიკონში შეტანილი. ანალოგიურადაა დ. და ნ. ქადაგიძეების ერთტომეულშიც, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ, სხვა მოვლენებთან ერთად, უკვე ქადაგიძეების დროს მოქმედებდა სიტყვებისა თუ მათი ფორმების ვარიანტულობაც, რაც, ენის უდამწერლობის

---

[1] ქადაგიძე – დ. ქადაგიძ, ნ. ქადაგიძე, წოვათუშურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი, თბ., 1984.

[2] ბერთლანი – ა. ბერთლანი, მ. მიქელაძე, ქ. გიგაშვილი, წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი, ტ. I, თბ., 2012;

ბერთლანი – ა. ბერთლანი, მ. მიქელაძე, ქ. გიგაშვილი, წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი, ტ. II, თბ., 2013;

ბერთლანი – ა. ბერთლანი, მ. მიქელაძე, ქ. გიგაშვილი, წოვათუშურ-ქართულ-რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი, ტ. III, თბ., 2018.

[3] ამ ტომში, რომლის შექმნის იდეაც ჩვენ გვეკუთვნის, თავს უფლებას ვაძლევთ წოვათუშების ქართულისგან განსხვავებული ენა მოვიხსენიოთ იმ ტერმინით, რომელსაც ყველაზე მართებულად მივიჩნევთ.

კვალობაზე, დღემდე ელის სათანადო შესწავლასა და კვალიფიკაციას.

ქართულ-თუშური ლექსიკონის შექმნაზე სერიოზულად ფიქრობდა ნიჭიერი წოვათუში პოეტი ბახვა ბახუსი (ბაიხოიძე). ჰქონდა გადადგმული პირველი ნაბიჯებიც ამ მიმართულებით, თუმცა არ დასცალდა – ნაადრევად წავიდა ჩვენგან, მისი ოჯახისგან კი გადმოგვეცა შავი მასალა ქართული ენის **ა, ბ, გ, დ** ასო-ბგერების ფარგლებში, რომლის ნაწილიც ასევე შევიტანეთ წინამდებარე ტომში მინიშნებით ბ. ბ.

დიდ მადლობას მოვახსენებთ ბახვას ოჯახს ამ თანადგომისთვის!

ბახვა ბახუსის (ბაიხოიძის) ლექსიკოგრაფიული მასალიდან ჩვენ მიერ ათვისებულ იქნა ვოკაბულის სახით 90-ზე მეტი სიტყვა, ხოლო შესიტყვების სახით – 40-ზე მეტი ფრაზეოლოგიური კომპოზიტი. მისი დანატოვარის დახმარებით შევსებულია ან დაზუსტებულია აგრეთვე ჩვენი ლექსიკონის ზოგიერთი სხვა სიტყვის მნიშვნელობა.

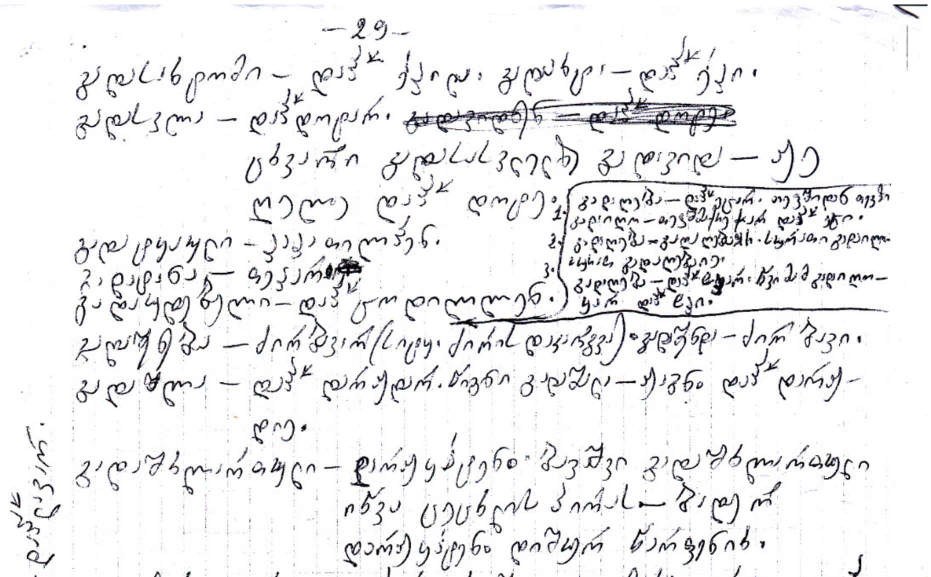

სურ 1. ფრაგმენტი ბახვა ბახუსის (ბაიხოიძის)
ლექსიკოგრაფიული ნაშრომის ხელნაწერიდან

ჩვენს ერთ ინიციატივას – დამატების სახით შეგვექმნა IV ტომი – მოჰყვა მეორე, ვფიქრობთ, პირველზე არანაკლებ შინაარსიანი და სასარგებლო, მით უმეტეს, პერსპექტივადაკარგული ენისთვის.

სოციალურ ქსელებში აღმოჩნდა საინტერესო, შემოქმედი პიროვნება, დედით თუში წოვის თემიდან – ნატალია ქადაგიძე. როგორც მერე აღმოჩნდა, ბავშვობა თუშურენოვან სივრცეში გაუტარებია, თუმცა, ჩანს, დღეს მოწყვეტილია მშობლიურ გარემოს. და იქნებ სწორედ ამიტომაც განსაკუთრებულად ამაღლებულია მასში შორეული წარსულის განცდა, რასაც მოწმობს ის გარემოება, რომელმაც მეორე ინიციატივის იდეა გაგვიჩინა.

თავის ქრონიკაში ნატალია ქადაგიძემ გამოაქვეყნა თუშურენოვანი ფრაზა: **სე აგას, მაჲრხოს, გი̄ ჳოწჲიენრ̂ ლელჲაჼლათრასრ̂, იჼცა̄ ლეჸერ სოჼ უჲშტ ლელაჼ...** *'ბებიაჩემი, მარეხი, მხარ-კისერზე დაკიდებულს მატარებდა ხოლმე, ახლაც მინდოდა ისე სიარული...'*

ამ ტექსტში ჩვენი ლექსიკოგრაფიული ყურადღება მიიპყრო შესიტყვებამ **გი̄ ჳოწჲიენრ̂** *'მხარ-კისერზე დაკიდებული'*, თუმცა განსაკუთრებული შთაბეჭდილება დატოვა თვით ფრაზის ლირიზმმა, რამაც გაგვიჩინა სურვილი იმისა, რომ ლექსიკონის ამ ტომში (რომელიც ფაქტობრივად უამისოდაც აღარ ეფუძნება დავით და ნიკო ქადაგიძეების ლექსიკონს, თუმცა აგებულია ანალოგიურად) თუშური ენის მატარებელთაგან ჩაგვერთო ის პირებიც, ვინც მუშაობის პროცესში მოგვაწვდიდა ამა თუ იმ გამონათქვამს, ცალკეულ სიტყვას ანდა შესიტყვებას. ამით ეს ტომი, ერთი მხრივ, შეიძენდა გარკვეულწილად სახალხო ხასიათს, მეორე მხრივ, ენის მატარებლებს შესაძლებლობა მიეცემოდათ გამხდარიყვნენ ლექსიკონის თანაავტორები და ამით თავიანთი კვალი დაეტოვებინათ მასზე. პირველმა სწორედ ნატალია ქადაგიძის გზავნილმა დაიდო ბინა წინამდებარე ტომის შესატყვის სალექსიკონო სტატიაში.

ამგვარად ჩავრთეთ წინამდებარე ტომში სხვა პირთა (არა მარტო საკუთრივ წოვათუშების) მიერ მოწოდებული სიტყვები. მათ შორის და პირველ რიგში, გამოვიყენეთ წოვათუშების – კოტე ჭრელაშვილის,[4] ელენე ქადაგიძის,[5] მანანა ჭრელაშვილის,[6] აგრეთვე ენის რიგითი მატარებლების – მიერ მოპოვებული სიტყვები. არაწოვათუშებიდან ადგილი დავუთმეთ ა. შიფნერს,[7] ა. შანიძეს,[8] თ. უთურგაიძეს, მანანა შოშიკელაშვილს... ყოველივე ამან, ჩვენი აზრით, მოგვცა ისიც, რომ საფუძველი ჩაეყარა ნახევარი სოფლის უდამწერლობო ენის ლექსიკის ერთგვარ გამდიდრებას, თუ შეიძლება ასე ითქვას, მიკროდიალექტური ნიშნებით, რაშიც შეიძლება ვიგულისხმოთ სოფლის სხვადასხვა უბანში წლობით დამკვიდრებული ესა თუ ის ლექსიკური თავისებურებაც. აქვე წარმოვადგენთ ამ ტომის შექმნაში მონაწილეთა სრულ ნუსხას, რომელიც 80-ის სიახლოვესაა. ეს რიცხვი, ვფიქრობთ, არცთუ ცუდი მაჩვენებელია იმ პირობებში, როცა, ქეთევან გიგაშვილის ფუნდამენტური გამოკვლევის მიხედვით,[9] 2014 წელს, როცა ეს გამოკვლევა იწერებოდა, სულ რაღაც 95 ადამიანმაღა იცოდა თუშური ენა ძალიან კარგად, რაც წოვათუშების 4%-მდე შეადგენს.

---

[4] ჭრელაშვილი 2002 – კ. ჭრელაშვილი, წოვა-თუშური ენა, თბ., 2002.

[5] ქადაგიძე 2009 – ე. ქადაგიძე, წოვა-თუშური ტექსტები, თბ., 2009.

[6] ჭრელაშვილი – მ. ჭრელაშვილი, წოვათუშური პროზა, ხელნაწერი.

[7] Schiefner 1859 – A. Schiefner, "Versych über die Thusch-Sprache oder die Khistische Mundart in Thuschetien": *Mém. VI Série, Sc. politiques ets.*, IX, St.-Pétersbourg, 1859.

[8] მიქელაძე 2014 – მ. მიქელაძე, ა. ბერთლანი, ქ. გიგაშვილი, წოვათუშური ტექსტები, II, თბ., 2014.

[9] გიგაშვილი – ქ. გიგაშვილი, წოვათუშების თანამედროვე ეთნო-სოციოლინგვისტური პროფილი, თბ., 2014.

დიდ მადლობას მოვახსენებთ თითოეულ მონაწილეს ამ ტომის შექმნაში!

ჩვენ ამ გამოცემაში სრული ლეგალიზება მოვახდინეთ იმ სიტყვებისა, რომლებსაც, ჩვენივე კვლევების მიხედვით,[10] ანლაუტში გააჩნიათ თავისუფალშემართვიანი (თავისუფალი) ხმოვნები და რომლებიც პირობით აღვნიშნეთ ⌒ სიმბოლოთი (⌒ჟᶰც *'ისეთი!.. რატომ ისეთი არ!..'* გაკვირვება-გაოცების გამომხატველი სიტყვაა; მაგ., **ქასტლარათხრ̂, მā წიფლილნრ̄ ოშტჟᶰ ⌒ჟᶰც ბჭარჲახჟᶰ თხოᶰ, მე̄ ჰ̦ჲᶰ გაბედოდორ ოჴუხ დაჰ̦ დალ‘არ!** – გვეჩქარებოდა, მაგრამ წიფლოვანის ხეობა რატომ ისეთი არ დაგვხვდა, ვიღა გაბედავდა მასზე გადასვლას, მის გადალახვას! ⌒უხე̄ კავშ. *'რაც'*. მაგ., **⌒უხე̄ დივო, ო დაცო** – რასაც დათეს, იმას მოიმკი);

ვისარგებლეთ რა იმ გარემოებით, რომ თუშური ენა უდამწერლობოა და არაფერი გვავალდებულებს ლექსიკა განვადასოთ სალიტერატურო და არასალიტერატურო შრეებად, ნუსხაში შემოვიტანეთ ლექსემები ექსტრალინგვისტური შრეებიდანაც.

ერთ შემთხვევაში ესენია სიტყვები ე. წ. შეწოვნილი ბგერებით (თანხმოვნებით), რომლებიც პირობით აღინიშნა ← სიმბოლოთი (**←წაჲᶰ** *'მოდი!'* ძროხის მისაპატიჟებელი, მისატყუებელი სიტყვაა; მაგალითად: **←წაჲᶰ, ნიშო, ←წაჲᶰ!** – მოდი, ნიშო, მოდი!). საინტერესოა ის ფაქტი, რომ თავის დროზე არც აკ. შანიძეს დაუტოვებია უყურადღებოდ შეწოვნილი არტიკულაცია ქართულ სამეტყველო სივრცეში; ვგულისხმობთ მის შენიშვნას **ნწ** ნაწილაკთან დაკავშირებით.[11]

მეორე შემთხვევაში იგულისხმება სიტყვები ე. წ. ‖ არხით არტიკულირებული ბგერებით (**ʺცჰც** ნაწ. არაც; გამოხატავს უარყოფას: **ცო̄მი ჳალჲო? – ʺცჰც!** – არაფერს შეჭამ? – არაც!).

ლექსიკოგრაფიულმა მუშაობამ უდამწერლობო ენის მიმართულებით გვაჩვენა ისიც, რომ ლექსიკონში წარმოდგენილი თვალსაჩინოებები მხოლოდ მსუბუქი მინიშნებაა იმაზე, რასაც სინამდვილეში „მოიმოქმედებენ" სიტყვები ცოცხალი მეტყველებისას, გამოხატულების სიღრმის თვალსაზრისით, და რომ თუნდაც ფოლიანტური ლექსიკონებით წარმოდგენილი თვით დამწერლობიანი, მაგრამ აწ დაკარგული ენებიც კი იმის ნახევარსაც არ წარმოადგენენ, რასაც სიცოცხლეში შეიცავდნენ ისინი თავის თავში.

დამამთავრებელ ტომზე მუშაობამ გამოავლინა მანამდე ჩვენთვის უცნობი ზოგიერთი ლინგვისტური დეტალი, კერძოდ, მეტყველებაში სხეულის რომელიმე ასოს (ნაწილის) სახელის ხმარებისას შესაბამისმა თუშურენოვანმა სიტყვამ პარალელურ რეჟიმში შეიძლება გამოიყენოს როგორც თვით სხეულის ნაწილის, ისე მისი მატარებლის (პატრონის) კლასის მხ. რიცხვის ფორმანტი. მაგალითად, კომპოზიტს **ტოტ-ქოკი** *'ხელ-ფეხი'*, რომელიც მიეკუთვნება კატეგორიას *Pluralia tantun* (მარტო მრ. რ. ფორმები), ერთი მხრივ, გააჩნია საგანთა კლასის მაჩვენებელი **ჲ-** ფორმანტი: **ჰ̦ო ტოტ-ქოკი ჲაყჲაჲლნრ̂ / ჲაყჲალინრ̂!** – შე ხელ-ფეხგამხმარო!), მეორე მხრივ, ზოგიერთ შემთხვევაში პარალელურად შეიძლება გამოყენებული იქნეს ვერსიაც, სადაც საგანთა აღმნიშვნელი **ჲ-** ფორმანტის ნაცვლად ჩნდება კლასის მაჩვენებელი მხ. რიცხვისა **ვ-**: **ჰ̦ო ტოტ-ქოკი ვაყვაჲლნრ̂ / ვაყვალინრ̂!** (ასეც ეტყვიან მამაკაცის კლასის წარმომადგენელს).

---

[10] Бартишвили 1998 – А. Бартишвили: Предпосылка презентации т. н. свободной артикуляции гласных тушинского языка: Вопросы изучения русского языка и литературы, Владикавказ, 1998; Bertlani 2010 – A. Bertlani, Description of onephonetic detail in English and Tush languages: TeSaU Journal of Caucasian Studies, Telavi, Georgia, 2010; ბერთლანი, 2012 – ა. ბერთლანი, თუშური ენის ფონეტიკა და ფონოლოგია, თბ., 2012; ბერთლანი 2015 – ა. ბერთლანი, ხმოვანთა ხასიათისა და გენეზისის ზოგადფონეტიკური საკითხები თუშური ენის მეხსიერების მაგალითზე (გზის მონახაზისთვის ხმოვნებიდან თანხმოვნებამდე), თბ., 2015 და სხვ.

[11] შანიძე 1976 – ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, I, მორფოლოგია, თბ., 1976 – 622.

ამ ტომზე მუშაობის წყალობით მოპოვებული ლექსიკოგრაფიული მასალიდან გვინდა გამოვყოთ ერთი მაგალითი იმისა, თუ რა ლინგვისტური (სამეტყველო) თავისებურება ახასიათებს თუშურ ენას.

ციხი ჽა[რ]-ჽეხჽარ – ამ ფრაზეოლოგიური ქარაგმით გამოხატეს თუშური ენის მატარებლებმა სათქმელი, რომელიც ქართულ ენაზე დაახლოებით ასე შეიძლება გადმოვცეთ: *'ფიქრით ციხეების შენება და ნგრევა, ანუ გამოუვალ ფიქრებსა თუ განცდებში ყოფნა ამა თუ იმ ცხოვრებისეული პრობლემის გამო'*. ამ შესიტყვებას, როგორც წესი, ქალები იყენებენ და გამოდის, რომ, თუ წოვათუშთა წინაპარი ქუდოსნები კაცური სიგულადითა და იარაღით იცავდნენ თავიანთ ციხე-სახლებს მთელი დაუწერელი ისტორიის მანძილზე, წინაპარი მანდილოსნებიც იმავე ციხეებს უტრიალებდნენ თავიანთი ქალური გულითა თუ ფიქრით, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში – ფიზიკურადაც, რასაც წოვათუშთა ქართულენოვანი პოეზიაც გვიდასტურებს:[12]

ცოლს ეტყვის გიგის ლაგაზი:
წამალ ამიწყე ხანზედა,
ტყვია თუ შემოგაკლდება,
ღილი აიჭერ ტანზედა,
თუ ლეკებს წაგაყვანინო,
წვერიმც ნუ მესხას ყბაზედა...

იმ პირობებში, როცა ნებისმიერი ენა, როგორც დიდი ორტევა ბრძანებს, ყოველჟამიერად და გამუდმებულად აშენებს და იქვე ანგრევს თავის თავს,[13] ვერც ოდეს შეძლებს ადამიანი იმის ზუსტ განსაზღვრას, კიდევ რამდენი სიტყვა დარჩენილა ლექსიკოგრაფთა ყურადღების მიღმა, მით უფრო, თუ ენა უდამწერლობოა. 30 წელიწადზე მეტი (1685-1716) აგოგმანაო სულხან-საბა ორბელიანმა თავისი უკვდავი „სიტყვის კონა".[14] ჩვენ, თუშური ენის ლექსიკონზე მომუშავე ჯგუფს, გვეძლეოდა 1 წელიწადი 1 ტომზე, მეტი არა! და, თავისთავად, ჩვენთვის იოლი არ იყო ეს მუშაობა – იმის გათვალისწინებითაც, რომ ლექსიკონის ენა უდამწერლობოა, იმის გათვალისწინებითაც, რომ თავისი არსებობის ბოლო წუთებს თუ არა, ბოლო დღეებს ითვლის იგი ზეაქტიური ინტერფერენციისა თუ ენის გადართვის შეუქცევად პირობებში. ანდა თვით სულხან-საბას, კეთილსინდისიერებით გამორჩეულ პიროვნებას, ჰქონდა კი იმის უტყუარი განცდა, რომ თავისი ლექსიკონით ბოლომდე ამოწურა ლექსიკური საბადო ქართული ენისა?

უდამწერლობო ენის თითოეული სიტყვა, დღემდე ჯერ კიდევ დაუფიქსირებელი, პოეტური სტრიქონივითაა, რომელიც, არავინ იცის, როდის ეწვევა ლექსიკოგრაფს... როცა ამ ფრაზას ვწერდით ჩვენი ლექსიკონის პირველივე ტომის ბოლოში, ვთვლიდით, რომ ვწერდით ნახევრადხუმრობით. ახლა ვხედავთ, რომ ეს გამონათქვამი ლექსიკოგრაფიულ დებულებადაც შეიძლება გამოდგეს: სულ ახალი და ახალი სიტყვების მუდმივ მოლოდინში გავატარეთ ტომებშორისი მონაკვეთები. ეს უწყვეტი და ულევი პროცესი ყოფილა, რომლის ბოლოც, არავინ იცის, სადაა. ჩვენ, ლექსიკონზე მომუშავე მუდმივი ჯგუფის

---

[12] ჭრელაშვილი 1962 – კ. ჭრელაშვილი, თუშური პოეზია, საბჭოთა საქართველო, თბ., 1962 – 32; ლექსი სულ პირველად გამოაქვეყნა ივ. ბუქურაულმა ჯერ კიდევ 1913 წელს (იხ. „ძველი საქართველო", ტ. II, 1913 წ., განყ. 5, გვ. 1).
[13] Х. Ортега-и-Гассет, Избранные труды, Москва, 2000 – 671-672 .
[14] სულხან-საბა ორბელიანი, 2014: http://www.slideboom.com/presentations/1300078

წევრები, დაუკმაყოფილებლობისა და სინანულის შეგრძნებით ვხურავთ ამ ბოლო ტომს, კალმებს კი ჯერაც არ ვყრით: პირობით თუ შეიძლება ეწოდოს ამას ლექსიკონზე მუშაობის დასრულება. ჩანს, თაობები სჭირდება ლექსიკური არსენალის სრულ ლეგალიზებასა თუ დოკუმენტირებას. ამიტომ ესტაფეტას ჩვენს მემკვიდრეთ გადავცემთ: მოხარულები დავრჩებით, თუ კვლავაც მიუტრიალდება ვინმე ამ მძიმე, მაგრამ კეთილშობილურ საქმეს.

დაბოლოს, თავის დროზე პოეტურად გაუაზრებია და შეუფასებია ლექსიკოგრაფიული შრომის მთელი სირთულე სულხან-საბას თანამედროვეს, რუს ფილოლოგს, თ. პროკოპოვიჩს, რაც ერთობ ნიშანდობლივად მივიჩნიეთ და საინტერესოდაც მკითხველისთვის:[15]

თუკი, მოყვასო,
შთავარდა ვინმე ხელში ჯალათის,
და, უბედური უბედურთაგან,
ელის განაჩენს,
ნუ მიავლენენ სამჭედლოში მძიმე შრომისთვის,
არ უკრან თავი მაღაროთა ბნელ ჯურღმულებში...
დაე, აკეთოს
სიტყვის კონა:
თვითკმარ სატანჯველს
შეიცავს უკვე თავის თავში
ეს ერთი შრომაც!

მოკლედ, ჩვენი ჯგუფი IV ტომით გამოეხმიანა „ჯანღებში ელვად გარდატეხილ“[16] იმ წინაპართა შფოთვას, ვისი კონკრეტული ხმებიც ესმოდა ქალბატონ მ. მიქელაძეს, როცა დ. და ნ. ქადაგიძეთა ლექსიკონში სურდა ჩახედვა და კრძალვით ვერ იყურებოდა.

უდამწერლობო ენის სიტყვების სამეტყველო სიცოცხლეს დღეს მკაცრად განსაზღვრავს გააქტიურებული გლობალიზაცია და, როგორც ჩანს, თუნდაც მცირე შეღავათის გარეშე. ამ პირობებში ჩვენი ჯგუფის წევრებმა, ლამის მთელ სათემოსთან ერთად, ლექსიკოგრაფიული უკვდავება შევძინეთ იმ სიტყვებს, რომელთა „ამოყვანაც მოვასწარით გემზე“. თუკი დიდი ხნის გარდასულ წინაპრებთან სიტყვიერი კომუნიკაციის მ. მიქელაძისეულ ვერსიას გავითავისებთ, შეგვიძლია სიამაყით განვაცხადოთ, რომ იმდენ წინაპარს შთავბერეთ ხელახალი სიცოცხლე, რამდენი სიტყვაც განვათავსეთ წინამდებარე კონაში – დაახლოებით 1.550.

მართლა უსასრულო აღმოჩნდა დღემდე დაუფიქსირებელ იმ სიტყვათა რიგი, პოეტურ სტრიქონებს რომ შევადარეთ ადრე. მაგრამ, როგორც ითქვა, მკაცრად მოზომილია საგრანტო პროექტით გათვალისწინებული დროც და, ასე გასინჯეთ, თვით ჩვენი სიცოცხლეც. ამიტომ: აქ ვსვამთ წერტილს ჩვენ, რათა ხვალ თუ ზეგ სხვებმა გააგრძელონ იმ სიტყვების ძიება, მიუვალ კლდეებში ჩარჩენილ ბატკნებს

---

[15] თავისუფალი თარგმანი ა. ბერთლანისა.

[16] წოვათუში პოეტის, ი. ლონგიშვილის იტყვებია.

რომ გვაგონებენ.

ბოლო ნთქვამად კი ამას ვტოვებთ:

ყველა, ვინაც სიცოცხლის ბოლომდე ამ ენაზე იმეტყველა, მეტყველებს და კვლავაც იმეტყველებს, გმირია. მადლობა თითოეულ თუშს, ვინც კი თავი დადო და ჩვენამდე მოიტანა ესა თუ ის სიტყვა ან სიტყვის ნატეხი, დღემდე სასწაულად გადარჩენილი.

გულისყურითა და მადლიერებით მივიღებთ მკითხველთაგან საქმიან შენიშვნებს თუ რჩევებს. დაინტერესებულ პირებს შეუძლიათ ისარგებლონ ელფოსტით arsen.bertlani@gmail.com ანდა fb-ით Arsen Bertlani

არსენ ბერთლანი

ტომის შედგენაში მონაწილე პირთა სახელების შემოკლებანი
(ფრჩხილებში მითითებულია გვარების თუშურენოვანი ფორმები)

1. ა. ბარ. – აბრამ (ჭამპო) ბართიშვილი (ბერთლაჼ)
2. ა. ბ. – არსენ ბერთლანი (ბერთლაჼ)
3. ა. ბუქ. – აბრამ ბუქურაული (ბუქრაულაჼ)
4. ა. გ. – ავთანდილ გარსევანიშვილი (გარსუნაჼ)
5. ა. მ. – ალექსი მიქელაძე (ვაუ̆გრაჼ)
6. ა. ქ. – ანიკო ქადაგიძე (შალფურაჼ)
7. ა. „წ“. – ანსამბლი „წოვათა“
   ანსამბლის წევრები არიან:
   ასმათ ლონგიშვილი (ლოუჷჼგღარიჼ)
   ლელა საგიშვილი (საჺგენაჼ)
   მერი ჯიხოშვილი (ჯიჴრაჼ)
   ციცინო დინგაშვილი (დიჼგრაჼ)
8. ა. ხ. – არსენ ხადიშვილი (ხაჺდღარიჼ)
9. ბაბ. ბ. – ბაბულია (ბაბუცა) ბართიშვილი (ბერთლაჼ)
10. ბ. ბ. – ბახვა ბახუსი (ბაიხოიძე) (ბაჺხურაჼ)
11. ბ. ლ. – ბაბულია ლაგაზიძე (ლაგზურაჼ)
12. ბ. მ. – ბაბულია მჭედლიშვილი (მჭედლურაჼ)
13. ბ. ც. – ბაბე ცისკარიშვილი (ბელდურაჼ)
14. გ. ქ. – გაბო ქავთარიშვილი (ქაუ̆თარღარიჼ)
15. დ. ა. – დავით არინდაული (აუ̆ქრაჼ)
16. დ. დ. – დავით დინგაშვილი (დიჼგრაჼ)
17. დ. მ. – დარია მიქელაძე (ვაუ̆გრაჼ)
18. ე. ბ. – ევა ბართიშვილი (ბერთლაჼ)
19. ე., ვ. ჩ. – ელენე და ვარდი ჩაჩქანიშვილები (ჩაჩქნაჼ)
20. ე. თ. – ესმა თალარიშვილი (თალრაჼ)
21. ე. ი. – ეთერ იტოშვილი (იტღარიჼ)
22. ე. მ. – ეთერ მიქელაძე (ვაუ̆გრაჼ)
23. ევ. უ. – ევა უშარაული (ბღუჯრაჼ)
24. ე. უ. – ესმა უშარაული (ბღუჯრაჼ)
25. ე. ქ. – ელენე ქადაგიძე (ამღარიჼ)
26. ე. წ. – ელდარ წკიპოშვილი (წკიპრაჼ)
27. ვ. ქ. – ვასო ქოქორიშვილი (ქოქრაჼ)
28. ვ. ჩ. – ვარდი ჩაჩქანიშვილი (ჩაჩქნაჼ)
29. თ. ბ. – თეკო ბართიშვილი (ბერთლაჼ)
30. თ. მ. – თამარ მაჩაბლიშვილი (მაჺჩრაჼ)

31. თ. ნ. – თინა ნაკუდაშვილი (ნაუ̆კდაღარიჼ)
32. თ. უ. – თეკლა უშარაული (ბღუჯრაჼ)
33. თ. ჯ. – თინა ჯიხოშვილი (ჯიკრაჼ)
34. ი. ბ. – ივანე ბუქურაული (ბუქრაულაჼ)
35. ი. ლ. – იოსებ ლონგიშვილი (ლუჸჼგღარიჼ)
36. ი. მ. – ილია მიქელაძე (ვაუ̆გრაჼ)
37. ი. ქ. – ივანე ქავთარიშვილი (ქაუ̆თარღარიჼ)
38. ი. ჭ. – იოსებ ჭარელიშვილი (ჭარლოღარიჼ)
39. კ. ვ. – კოტე ვეშაგურიძე (ვაჸშკურღარიჼ)
40. კ. ჭ. – კოტე ჭრელაშვილი (აჭყურაჼ)
41. ლ. ა. – ლამარა აბაშიძე (დაჸქრაჼ)
42. ლაზ. ბ. – ლაზარე ბართიშვილი (ბერთლაჼ)
43. ლ. ბ. – ლევან ბართიშვილი (ბერთლაჼ)
44. ლ. დ. – ლევან დურმიშხანიძე (ოდურგელაღარიჼ)
45. ლ. ლ. – ლამარა ლაგაზიძე (ლაგზურაჼ)
46. ლ. მ. – ლევან მიქელაძე (ვაუ̆გრაჼ)
47. ლ. ყ. – ლეილა ყიზილაშვილი (დაქრაჼ)
48. ლ. ც. – ლეილა ცისკარიშვილი (მეითღარიჼ)
49. მ. ბ. – მარიამ ბერთლანი (ბერთლაჼ)
50. მ. ბუქ. – მარიამ (მანანა) ბუქურაული (ბუქრაულაჼ)
51. მ. თ. – მიტო თორღოშვილი (თორაღარიჼ)
52. მ. მ. – მაყვალა მიქელაძე (ვაუ̆გრაჼ)
53. მ. ნ. ბ. – მერი ნათელა ბაძოშვილი (ბაძრაჼ)
54. მ. უ. – მანანა უჯირაული (თეჸკრაჼ)
55. მ. უშ. – მარიამ (მალუცა) უშარაული (ჯემღარიჼ)
56. მ. ყ. – მარიამ ყიზილაშვილი (დაქრაჼ)
57. მ. ც. – მარინა ცისკარიშვილი (ვანღარიჼ)
58. მ. ჭ. – მანანა ჭრელაშვილი (აჭყურაჼ)
59. მ. ჯ. – მერი ჯიხოშვილი (ჯიკრაჼ)
60. მზ. ჯ. – მზია ჯიხოშვილი-მეშველიანი (ჯიკრაჼ)
61. ნ. მ. – ნინო / რახილი მაჩაბლიშვილი (მაჸჩრაჼ)
62. ნ. უ. – ნატაშა უშარაული (ბღუჯრაჼ)
63. ნ. ქ. – ნატალია ქადაგიძე (ამღარიჼ)
64. ნატ. ქ. – ნატო ქადაგიძე (ამღარიჼ)
65. ნ. ყ. – ნინა ყიზილაშვილი (დაქრაჼ)
66. პ. მ. – პაატა მაჩაბლიშვილი (მაჸჩრაჼ)
67. პ. უ. – პეტრე უშარაული (ბღუჯრაჼ)
68. რ. ო. – რეზო ორბეთიშვილი (ორბეთღარიჼ)

69. ს. გ. – **სიმონ გარსევანიძე (გარსუნაჼ)**
70. ს. ლ. – **სტეფო ლაგაზიძე (ლაგზურაჼ)**
71. ს. მ. – **საბედა (არა) მაჩაბლიშვილი (მაჲჩრაჼ)**
72. საბ. მ. – **საბედა (ცაბო) მაჩაბლიშვილი (მაჲჩრაჼ)**
73. ტ. ო. – **ტასო ორბეთიშვილი (ორბეთღარიჼ)**
74. ტ. ც. – **ტარიელ ცისკარიშვილი (აჲფშნაღარიჼ)**
75. ფ. ბ. – **ფატიმა ბართიშვილი (ბერთლაჼ)**
76. შ. ა. – **შოთა არინდაული (წოჳქრაჼ)**
77. შ. უ. – **შორენა უშარაული (ბღუჯრაჼ)**

1. ა. შ. – **აკაკი შანიძე**
2. ვ.-ფ. – **ვაჟა-ფშაველა**
3. თ. უთ. – **თედო უთურგაიძე**
4. მ. შ. – **მანანა შოშიკელაშვილი**
5. A. Sch. – **Anton Schiefner**
6. ხალხ. – **ხალხური**
7. ხმ. – **ხმა**

ა

აბირბა|დ|აჲლნჵ, აბირბა|დ|ალინჵ abirba|d|ajlnô, abirba|d|alinô მიმღ. прич. particip. 1. აბირებული, მარილის ჭამის ხასიათზე (სხროზე) მოსული (ცხვარი, ძროხა ...) захотевший поесть соль (баран, корова ...) sheep or cow feeling like to eat salt. **აბირბადაჲლნჵ ქე მაქ̄ დუჲტგერ სოჼ** – მარილის ჭამის ხასიათზე მოსულმა ცხვარმა კინაღამ გადამიარა. გადატ. перен. fig. 2. რამის კეთების ხასიათზე, ხალისზე მოსული человек, захотевший заняться делом being enthusiastic, being on the mood / eager to do smth. **ნიყ წემბოს ნარ-ეკლა̄რენა, შრომენ აბირბადვალოიჼჩოვ** – გზას ვწალდავ ნარ-ეკლიანსა, საშრომლად აბირებული (ა. ბ., ვ.-ფ.). შდრ. ср. comp. **ახუხრბა|დ|აჲლნჵ axuxrba|d|ajlnô**.

⌈ჰ⌉ადადა⌈ჲ⌉ ⌈ḩ⌉adada⌈j⌉ შორისდ. межд. inter. ხმარობენ შემცივნებისას употребляют при неожиданном ощущении холода is used when feeling cold. ***⌈ჰ⌉ადადაჲნჵ!* წარახ დეფხლათვაჲ** – *⌈ჰ⌉ადადაო!* ცეცხლთან ვთბებით (ა. მ.).

ადმინლობ დ adminlob d ადამიანობა человечность humanism, humanity. **სტაკგო ადმინლობ დეწ ხილოʻაჼ!** – კაცს ადამიანობა უნდა ჰქონდეს (ბ. ბ.)!

ადრასტო|დ|არ adrasṭo|d|ar გრდმ. აგდებ. перх. пренебр. trans. By m. F.. შემოლაწუნება (შემოულაწუნებს) дать пощёчину slapping. **გუ იჼც მაჩუჲნი̂, მოლუჼ ადრასტოდო შაჲრ დადას!** – ნახავს ახლა მაჩო (კაცის სახელია), როგორს შემოულაწუნებს თავისი მამა!

ავაჲ avaj შორისდ. межд. inter. გამოხატავს მწვავე მოულოდნელ ტკივილს выражает острую неожиданную боль expresses sudden, acute pain.

დ|ავ|დ|აკარ d|av|d|aḳar გრდუვ. непрх. intrans. უკვალოდ გაქრობა (გაქრება), გადაკარგვა исчезнуть, пропасть бесследно to disappear without trace / vanishing. **ლეკი ბავბაჲკნორ** – ლეკები გადაკარგულიყვნენ (ი. ბ.).

დ|ავ|დ|აკინჵ d|av|d|aḳinô უკვალოდ გამქრალი, გადაკარგული исчезнувший, пропавший бесследно smth disappeared, vanished. **ი ვაჲ ფჰეჰ სოჼ დაკოდაშ ში გორ და უკვალოთ დავდაკინჵ** – ამ ჩვენს სოფელში, რაც მახსოვს, ორი გვარია უკვალოდ გამქრალი.

დ|ა̆ვ-მარციჼ d|ăv-marcĩ აფრაკი, თავქარიანი, მოსულელო легкомысленный, придурковатый empty headed, silly. **ე იასე̂ ვა̆ვ-მარციჼ ლეკ ვალჵ!** – ეს იასე აფრაკი თუა (ბ. ბ.)!

დ|ა̆ვ-სა̆ვი̃ d|ăv-săvĩ 1. არცთუ მძიმე, მომსუბუქო, შედარებით მსუბუქი лёгонький light-weight. **ალმაჲრთა̄ხ მე̄ ყოჩღათ ლელრალო̂, საჲ დონნ და̆ვ-სა̆ვი̃ თაჲლზი ჯუჲხკნას** – აღმართზე რომ კარგად ევლო, ჩემს ცხენს შედარებით მსუბუქი ხურჯინები ავკიდე.

დ|ა̄გარ d|āgar გრდუვ. непрх. intrasn. 1. შერეულ მდგომარეობაში ყოფნა (არის) быть в смешенном состоянии being among, being the member, being constituent part of smth. **ე ქაბლო სენა̄ ბაუ̂გუ̂** – ამ ძროხაში (ნახირში) ჩემიც ურევია. 2. არეული, დაქსაქსულ მდგომარეობაში ყოფნა (არის), უწესრიგოდ, უსისტემოდ ყოფნა, ცხოვრება (არის, ცხოვრობს) быть в хаотичном состоянии being disordered, live in the mess. **ჯორჯა̄ხ, ცჭაჲნ-ჯეჩო̄ხ ცო დაგუგე̂ სო-და დეკინო ჩუხუჲა** – ხორხში აღარ ჩანს ბატკანი, აქა-იქ დაქსაქსულია (ა. მ.); **ე მიხო̂ ჸუ̂ ბჭა̄ იშტ ვაუ̂გუ̂, ჸევო̂!** – ეს მიხო რატომ სულ ასე უწესრიგოდ ცხოვრობს, კაცო!

ა̄თო̂ ვბ; ჲდ **ātô** vb; jd ნათლია крёстный отец, крёстная мать godparent. **სე ათუჲგო ზორაჲშე̂ ვეწეშ ხილ'ჭლათრასო̂** – ჩემს ნათლიას ძალიან ვუყვარდი [ხოლმე]. შდრ. cp. comp. **აჲთაყო̂ ajta'ô**.

-ათ -at სუფიქსია, ჩამოყალიბებული ქართული ვითარებითი ბრუნვის **-ად -ad** ნიშნისგან და იხმარება **-ღეშ -γeš** სუფიქსის პარალელურად суффикс, сформировавшийся от показателя **-ად -ad** грузинского обстоятельственного падежа и употребляющийся параллельно с суффиксом **-ღეშ -γeš** suffix formed from the **-ად -ad** mark of Georgian adverbial case and is used parallelly with the suffix **-ღეშ -γeš** . **სე დადას, მიხოს, რუსლათა'ჯ, თაჲთრლათა'ჯ მჭარ́ლ ღაზიშ ჲორ ამბუჲ, ბუჲნღეშ მა̄ მაჯიშა̄ კერბადორ** – მამაჩემი, მიხო, რუსულად და თათრულად (აზერბაიჯანულად) საკმაოდ კარგად ლაპარაკობდა, ქართულად კი ლექსებსაც თხზავდა.

დ|ათხ|დ|არ (დ|ეთხ|დ|არ) d|atx|d|ar (d|etx|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. ატირება ([ა]ატირებს) заставлять плакать to make someone cry. **ე ბა̆დრივ ვაშ[ბ]ი̃ დათხოდო̂** – ეს ბავშვები ერთმანეთს ატირებენ. 2. დატირება ([და]იტირებს) оплакивать to mourn. **სე ნანას ბჭა̄ შარი ქოთ̧ხოლ ჲათხჲორ** – დედაჩემი სულ თავის გაჭირვებას ტიროდა. 2. გადატ. перен. fig. რამის დაკვრა დიდი ოსტატობით ([და]უკრავს) сыграть на каком-либо инструменте с большим мастерством to play some instrument masterly. **მაჲრკეს გარმო̃ პირდაპირ ჭალ ჲათხოჲო̂! – ასე მქონდა გაგებული** – მარუკა გარმონს პირდაპირ ატირებს! – ასე მქონდა გაგებული (ე. თ.).

აჲ aj ისა ⌈რა ჰქვია⌉, ამე ⌈რა ჰქვია⌉, ემე ⌈რა ჰქვია⌉, ისამე ⌈რა ჰქვია⌉, ისემე ⌈რა ჰქვია⌉ эт ⌈как его⌉, эт самое ⌈как его⌉ oh gosh ⌈what is it called⌉ (გამოიყენება იმ დროს, როცა მოსაუბრე გონებაში ეძებს საგნის ან მოვლენის ყველაზე ზუსტ შესატყვისს; ირიბ ბრუნვაში იძენს **ან- an-** ფუძეს, ხოლო მრ. რიცხვში **აბ-, აჲნ- ab-, ajn-** ფუძეს употребляется в момент, когда говорящий в уме ищет самое точное соответствие предмета или явления; в косвенных падежах приобретает ან- **an**- основу, а во мн. ч. основу აბ-, აჲნ- **ab**-, **ajn**-; is used when the speaker is searching in mind the most exact equivalent for certain subject or phenomenon; in indirect case it acquires ან- **an**- root and in plural acquires აბ-, აჲნ- **ab**-, **ajn**- roots. **მაჲჯი̂ ანი ჲათჳლარ, ლე ტაფენმაქ, ლე სიპენმაქ** – პური ამეზე ⌈რა ჰქვია⌉ ცხვებოდა, ან ტაფაზე, ან სიპზე (ევ. უ.); **მაშხალ ჭკჲორ, ბაჴერო̂ ხაჲრხეხ მაქ აჲ ჰარჩჲო'ერ, ბ̂დიბუ̂ლდები, ცეცხლს წაუ...** – ჩირაღდანს ანთებდნენ, გრძელ ხარიხას ზედ რამეს ახვევდნენ, ჩვრებს და ცეცხლს წაუ... (ბ. მ.).

აჲნა̄რე̃ ajnārẽ იმიანი ⌈რა ჰქვია⌉ с этим ⌈как его⌉ with smth/having smth ⌈what is it called⌉. **ცჰა ნაყბისტ ზორაჲშ აჲნა̄რე̃ დარ თხოგო, ღლეტა̄რენე̄, ოჯუს ღლეტი ჲიე'ნ თხო̃, ... ჰალ ხაცი'ნ თხო̃, ო ნჭაჲცა̄ ეჯჲინათხ** – ერთი ამხანაგი ძალიან იმიანი გვყავდა, ოინებიანი (თაღლითი), იმან ოინები გაგვიკეთა, ... გავიგეთ და ის გავაგდეთ (გავრიცხეთ ჯგუფიდან) (თ. ჯ.)

***დ|აჲლ⌈ი̂⌉ (დ|ალიგ⌈ი̂⌉), -დ|აჲლ⌈ი̂⌉ (-დ|ალიგ⌈ი̂⌉) d|ajl⌈î⌉ (d|alig⌈î⌉), -d|ajl⌈î⌉ (-d|alig⌈î⌉)** ნაწ. част. part. ლამის, კინაღამ вот-вот, почти, чуть ли не nearly, almost. **ე ჭიგო̂ აჰ დაჲლი̂ დოჟჷ̂ (აჰ დოჟჷ̂დაჲლ⌈ი̂⌉)** – ეს ჭიგო ლამის წაიქცეს; **მიხაკო̂ ყჷ̂ლეხ აჰ ვოჟჷ̂ვაჲლ⌈ი̂⌉ (აჰ ვაჲლ⌈ი̂⌉ ვოჟჷ̂), ღოჭგო ვალიგ⌈ი̂⌉** – მიხაკო სიბერისგან ლამის წაიქცეს, ჯოხსლა უჭირავს.

აჲტნო̄, ატხაჲლნო̄ დ ajṭnō, aṭxajlnō d ირგვლივ გამეფებული სრული სიჩუმე воцарившаяся кругом полная тишина silence spread all around. **ჲუყმათჳდე დარ, ჭჵალო̃ სიცხ ლათჳერე̄, ოშტუ̂ ატხაჲლნო̄ დარ ფჰეჰ, დაკლავრა, ისე სუჲრელ ცო დახეგინო̂** – შუადღე იყო, მაგარი სიცხე იდგა და ისეთი სიჩუმე გამეფებულიყო სოფელში, იფიქრებდი, აქ სულიერი არარავინ ცხოვრობსო.

აჲფშეხ ajpšex ზმნს. нареч. adv. ტყუილად, ამაოდ зря, напрасно in vain, to no purpose. **აჲფშეხ ლო̄ სტეფუჲნი̂, იცხუს ჰო̃ ცჰა ჩო ცო ეჯჲობო̂** – ტყუილად წახვალ სტეფოსთან, ეგ შენ ერთ ბეწვს არ მოგიგლეჯავს (არაფერს გაიმეტებს).

⌈ჰ⌉აჲშტაჲნო̂ ⌈h⌉ajšṭajnô ზმნს. нареч. adv. ასე⌈ო⌉ так ⌈мол⌉ thus, like this. (გამოიყე-

ნება სხვისა ნათქვამის გადმოცემისას употребляется при передаче чужой речи is used to express / transmit other people’s speech. [ჰ]აჲშტაჲნჵ კიბლონორ სოჼ დადას, მე̄ ჴე დაჰ დოხკწიჼ ტათებ ცო დაჸითმაკ სოჼ, მა სტეხალაჲნჵ – ასე დაებარებინა მამას ჩემთან, [რომ] სანამ ცხვარს არ გავყიდი, ფულს ვერ გავუგზავნი, ნუ დაელოდებათ.

დ|აკინჵ d|aḳinô მიმღ. прич. particip. 1. დამწვარი сгоревший burnt. **ე ბაკინჵ გომურ ჰაჲნაკ ბალჵ?** – ეს დამწვარი გომური ვისია, ნეტავი? 2. ძუნწი, წუწკი, სიძუნწისგან, სიწუწკისგან დამწვარი скупой, скупец mean, greedy, voracious. **ის ოშტუჼ ვაკინჵ ვა, მე̄ გაგჼ ლერკჵ** – ეგ ისეთი ძუნწია (წუწკია), რომ კვერცხსა კრეჭს (ხალხ.) (მ. ჭ.).

*__ალჵ__[1] **alô**[1] ბედნიერი счастливый happy.

ალჵ ხილʻარ alô xilʻar გრდუვ. непрх. intrasn. ბედნიერად, ბედნიერებაში ყოფნა (არის, იქნება) быть счастливым being happy. **ალჵ დაციშჵ, მოლუჼ სიმიჼდ ლათ̦ შუგო!** – ბედნიერები ხართ, როგორი სიმინდი გიდგათ!

ალალა[ჲ] alala[j] შორისდ. межд. inter. ვაი! Ой! Ух! Alas! (ხმარობენ მწვავე ტკივილის შეგრძნებისას употребляется при ощущении острой боли is used when feeling bitter / acute pain). **ალალა[ჲ], ჲოჰ, ტუფლა̄რჼ ქოკ ოთ̦ბიჼცა სოჼ ბარწიჩჵ ქოკმაქ!** – ვაი, ქალო, ტუფლიანი ფეხი დამადგი აკი შიშველ ფეხზე!

ალაო̆: ალაო̆ ბალ, ალუბალ ბდ **alaŏ: alaŏ bal, alubal** bd ალუბალი вишня cherry. **შუჼ ალაო̆ ბალ (ალუბალ) ჩამლიჼ ბა** – თქვენი ალუბალი გემრიელია.

*__დ|ალარ__[1] **d|alar**[1] გრდუვ. непрх. intrans. 1. ჭერა (უჭირავს, უკავია) держать to hold. 2. ქონა (აქვს) иметь to have.

*__დ|ალარ__[2] **d|alar**[2] გრდუვ. непрх. intrans. ვალის ქონა (აქვს, მართებს) иметь долг to have somebody’s debt.

დ|ალარ[3] **(დ|ოჸ|დ|არ) d|alar**[3] **(d|o’|d|ar)** გრდმ. перх. trans. მოყვანა (მოიყვანს) привести, приводить кого-либо to bring (will bring). **დადას ლაუ̂მრჼ ჴე დალჵ** – მამას მთიდან ცხვარი (ფარა) მოჰყავს.

ალეკ: ალეკ დ|აციშუ̂ aleḳ: aleḳ d|acišû ნეტავი ერთი [თქვენა]! Ладно, перестань! never mind! (მოწოდებაა უდარდელობისკენ призыв к безмятежности appeal / call for carelessness). **ალეკ დაციშუ̂, დოჼ კმატმაქა̄ თასბალრჼქდალ̦ა იშტ მოჰ დარდბალაჲშჵ!** – ნეტავი ერთი [თქვენა], ცხენის კლდეზე გადავარდნის გამო ამდენს როგორ დარდობთ!

ალხაჯ̌ ჲჲ **alxaǯ** jj ცხვრის დიდ ხანს ნადგომი ადგილი ღია ცის ქვეშ место под открытым небом, где долгое время стояла отара a place in the open air where the sheep stayed for long. **ქე ბა̄რე̂ აჰ დუჲსჩედოლიჼ ჷარჭიშ ლაჲთ̣ჲსეჼ ლამზურჩკე ჲაჴოჼ ალხაჯ** – ცხვრის ბარში ჩამონაცვლების შემდეგ შავად დარჩა დიდი ნაწიდარი ლამაზურში. შდრ. ср. comp. **ნაწიდარ naçidar**.

***დ|ალ̣არ d|aḷar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. [გ]დება რამისა რამეში (დევს, გდია) лежать в что-л. (о предмете) to have something put in, placed in. **ჯიბე ნეკ დალ̣ო̂ სოგო** – ჯიბეში დანა მიდევს. 2. მძიმე ცხოვრებისეულ პირობებში ყოფნა быть в тяжёлых жизненных условиях being (living) in hard conditions. **მოჰ დაუ̈ხკუ̈ ე ნახ!** – როგორ [მძიმე პირობებში] ცხოვრობს ეს ხალხი! 3. რამის კეთება მთელი თავდავიწყებით, მთელი მონდომებით (აკეთებს), ჯაჯგური (ეჯაჯგურება) самозабвенно делать что-л. being very busy in work, to do sth with great enthusiasm. **სტენახ ვალ̣ო[ჰ] ისი?** – რას აკეთებ მანდ მთელი თავდავიწყებით?

***ალʻ|დ|აჲლნო̂, ალʻ|დ|ალინო̂ alʻ|d|ajlnô, alʻ|d|alinô** მიმღ. прич. particip. 1. ნათქვამი что-либо сказанное uttered, spoken words. **ლაჭყოშ ალʻდაჲლნო̂ დოშ ჰალ გუდალʻეჼ** – ფარულად ნათქვამი სიტყვა გამოაშკარავდა; **წყე ჰალო̂ ალ̣დაჲლნო̂ დოშ დუხ ცო დერწოდმაკეგ ჰოჼ** – ერთხელ ნათქვამ სიტყვას უკან ველარ დააბრუნებ. 2. გადმოცემით თქმული пересказанное кем-то uttered speech. **დუჴ ქიქლოუჼ ალʻდაჲლნო̂ ˜უმ და სოგო ჰოგო̂ დეფცუჲნე̂** – ბევრი ძველთაგან გადმოცემით თქმული რამე მაქვს შენთვის მოსაყოლი.

***ალʻ|დ|ალარ (ლევ|დ|ალარ) alʻ|d|alar (lev|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ფარულად ცუდი რამის თქმა ვინმეზე (ითქმის) сказать о ком-то по секрету нечто плохое say smth bad secretely about someone. **ე ჲაჰოხ წყე ˜უნახ ალʻდალირ** – ამ გოგოზე ერთხელ ცუდი რამ ითქვა; **ე დოშ ჰალო̂ ცო ალʻლა** – ეს სიტყვა არ ითქმის. 2. თქმევინება (ეთქმევინება), წამოცდენა нечаянно вырвавшееся слово saying unwarranted words. **მაწყ აფუშა̄ ლევლა სოგო** – ხან ტყუილიც შეთქმევინება ხოლმე; **აჲლʻნას დადეგო̂ სტენახჩოხ, *ნანეგო̂ მა ალʻუჲნო̂,* მა̄ მაჼც ჰალ ალʻდაჲლნორ** – ვუთხარი მამას რაღაცაზე, *დედას არ უთხრა-მეთქი,* მაგრამ მაინც ეთქმევინა თურმე. 3. გარიგების თვალსაზრისით ხსენება (უხსენდება გოგოს ბიჭი, ან პირიქით) предлагать при сватовстве mentioning someone for arranging a marriage. **ცჰანახცჰა ვოჰ ლევლარ სონე̄, ნიფს ოჴუხ ჲოწჲაჲლნას** – ერთადერთი ბიჭი მიხსენდებოდა და სწორედ იმას გავყევი.

***ალʻარ^{1} alʻar^{1}** გრდმ. прх. trans. თქმა (იტყვის) сказать to say, to tell.

ალʻარ^{2} alʻar^{2} გრდმ. прх. trans. ქმნა (იზამს), მოქმედება (მოიმოქმედებს), ზოგიერთი მოქმედების შესრულება სრული ასპექტის ფორმით творить, совершать to do smth, to act smth. **კარლოს კართხინ ჰალ ალ‘ი′ნე̂, ვახეჼ ჭა̄რ ლეცბა̄ჼ!** – კარლომ შარვლის ტოტები აიწია (აწევა ქნა) და გასწია სათევზაოდ!

–ალ‘არ –al‘ar ზმნის ფორმანტია და შეიცავს ქმნის, მოქმედების სრული ასპექტის შინაარსს глагольный формант, содержащий значение творения, действия совершенного вида verb format containing the essence of complete aspect of the action. **ბა̄დრევ შარიჼ ტარკ წუპალ‘იჼ** – ბავშვმა თავისი თითი მოწოწნა (მოწოვა ქნა); **მიხოს შურ ხუპალ‘იჼ** – მიხომ რძე მოხვრიპა (მოხვრეპა ქნა).

ალ‘ა̄ჼ|დ|ა al‘ã|d|a ნიშნავს значит, обозначает means, implies. **ნახგრ̂ და̄ხრეჼ ამბუჲ მე̄ ცო ჲოგე̂, მაჲთხაჲხიჼ ყესტარ ალ‘ა̄ჼდა...** – ხალხს ცხოვრებისას რომ აღარ ელაპარაკება, სამზეოსთან გაყრას ნიშნავს (ლ. მ.); **̃უხ ალ‘ა̄ჼდა „სამკუთხედ“?** – რას ნიშნავს „სამკუთხედი“?

***დ|ალ‘არ (იხარ) d|al‘ar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გა⌈დ⌉⌈მო⌉სვლა (გა⌈დ⌉⌈მო⌉ვა), გა⌈და⌉სვლა (გა⌈და⌉ვა) выйти, выходить, перейти, переходить to come, to go over. **ახმიტ ბუჲტნიში ჲაჸჲალიჩრ̂ ალზნეხ ბა⌈ჲ⌉ლ‘ნათხ** – ახმეტაში მიმავლები ადიდებულ ალაზანს გადავედით; **თორლო̂ ჩურეჼ ნჭაყ ვალ‘ეჼ** – თორღვა შინიდან გავიდა. 2. შობა, დაბადება (⌈და⌉იბადება), გაჩენა (⌈გა⌉ჩნდება), აღმოცენება, ქმნა (⌈შე⌉იქმნება) происходить, появиться, появляться, родиться to give birth, creating, arising. **თხაბუს ე ოჯხე ბა̄დერ დალ‘ეჼ** – წუხელ ამ ოჯახში ბავშვი გაჩნდა (დაიბადა); **კრიხელმაქ ქიქ იხა̄ლათერ ქიჼძლაცუჲ** – კრიხელზე ადრე ამოდიოდნენ (აღმოცენდებოდნენ) ენძელები; **დალ‘უჲნ დაჲლ‘უ̂** – გასაჩენი გაჩნდება. 3. გამოჩენა (მზისა ღრუბლებიდან) (გამოჩნდება), გამონათება (გამოანათებს), გამოსვლა (გამოვა) выглянуть из-за ... (напр., о солнце) appearance (the sun from the clouds), shining out, come out. **თხა ლაზეჼ მათხ ბალ‘ეჼ** – დღეს კარგი მზე ⌈გ⌉ამოვიდა; **ლამუ ტჭერელჩ დალ‘ეჼ** – ცაზე / მთაში ვარსკვლავები ამოვიდნენ; **ბუხრელნა კურ ბალ‘ეჼ** – ბუხრიდან კვამლი ა⌈მო⌉ვიდა; **ი̄ლერკუჭგორნა ლამზურ ბუთ ბალ‘ეჼ** – იელთგორიდან ლამაზი მთვარე ამოვიდა. 4. ამოსვლა, აღმოცენება (ამოვა, აღმოცენდება), ⌈გა⌉მოსვლა, пробиться, взойти, всходить to arise. **ჯაგილო̄ხ დაქარ დალ‘ეჼ** – ჯაგებში ბალახი ამოვიდა. 5. დადგომა (კარგი ამინდისა) (⌈და⌉დგება) настать, наступать, наступить to start a good weather. **ჩალმალიჼ ამიჼდ ოთეჼ** – სასიამოვნოდ რბილი ამინდი დადგა. 6. წარდგომა ვინმეს ან რამის წინაშე (წარდგება) предстать to be introduced/to be present in front of smth/sb. **კრებენმაქ დაშლო ვაჲლ‘ნას** – კრებაზე სიტყვით გამოვედი. 7. გამოქვეყნება (⌈გამო⌉ქვეყნდება) публиковаться to publish (be published). **ცენეხ პაჲპლარ თამრუჲჼ მაჸიშ დალ‘ეჼ**

– წელს თამარ პაპიშვილის ლექსები გამოვიდა. 8. თავის დანებება ამა თუ იმ საქმიანობისთვის (⌈და⌉ანებებს) бросать (бросить) то или иное дело to leave some work. **უნივერსიტეტენ მაყრ̂ ბაჲლ‘ნას: ცო ლალჲაგე̂!** – უნივერსიტეტს თავი გავანებე: აღარ ვარგა! 9. დამთავრება ამა თუ იმ საქმიანობისა (⌈და⌉მთავრდება, ⌈და⌉ამთავრებს) заканчивать (закончить) то или иное дело to finish some work. **კრებ ცე̄რ ჲალ‘ჷჼ** – კრება დამთავრდა; **გასრ̂ უნივერსიტეტეხ ცე̄რ ვალ‘ჷჼ** – გასომ (გარსევანმა) უნივერსიტეტი დაამთავრა (უნივერსიტეტს მორჩა). 10. რაიმე მოვლენის (ფაქტის) უცაბედი მოხდომა (ჩხუბისა, აყალმაყალისა) (მოხდება, ⌈მო⌉უხდება), ატყდომა (⌈ა⌉ტყდება), გახდომა (⌈გა⌉უხდება), მოსვლა (მოუვა) неожиданно возникнуть, возникать, произойти (о драке) sudden occurrence of some fact, quarrel. **⌈მასთხუჲნმაქ ლათა̂ჼ⌉ შიკეჸ ბახარ ჱეფ დარე̄, ოსი ოჯარნ კაწკოჼ ბუჰ ბალ‘ჷჼ: ას ლო̄ს, ას ლოსაჲნრ̂!** – ⌈მტერზე შესაბრძოლებლად⌉ ორივეს მისვლა სირცხვილი იყო და იქ იმათ პატარა ჩხუბი მოუვიდათ: მე მივალ, მე მივალო (შ. ა.)! 11. გახდომა, დადგომა ვინმედ, რამედ (⌈გა⌉ხდება, ⌈და⌉დგება), გამოსვლა (გამოვა), შედეგის დადგომა (⌈და⌉დგება), შედეგის მიღება (მიიღება) стать, становиться, наступать (о результате) получаться, пригодиться, сделаться пригодным to become, to receive some result. **სტოჳხკჷ ეცინრ̂ ჲეთ ლაზჷ ბალ‘ჷჼ სოჼ** – შარშან ნაყიდი ძროხა კარგი გამომადგა; **ი̂ჼდიკრ̂ დირექტორ ვალ‘ჷჼ** – ინდიკო (კაცის სახელია) დირექტორი გახდა; **თხე ფეშკრეხი̂ჼ სტაკ ვალ‘ჷჼ** – ჩვენი ბალღი კაცი გახდა (დადგა). 12. გამოსვლა ამა თუ იმ მცდელობისა (გამოუვა) получаться получиться (о том или ином деле) realized effort. **იჯ საქმლო ცოჰანნა̄ ცო̄მ დალ‘ჷჼ** – ამ საქმეში არავის არაფერი გამოუვიდა. 13. გავარდნა (თოფისა, ზარბაზნისა ...) (⌈გა⌉ვარდება) пройзойти (о выстреле) to shoot, to fire. **თოფ ჲალ‘ჷჼ** – თოფი გავარდა; **ზარბაზა̂ჼ ჲალ‘ჷჼ** – ზარბაზანი გავარდა.. **მიჩახ თოფ ჲალ‘ჷჼ** – სადღაც თოფი გავარდა. 14. გადინება (გაედინება, გაუვა), გაპარვა (⌈გა⌉ეპარება) утечь, протечь outflow, leaking. **თიშიჩრ̂ ქოცუჲგო ვჷჼ დალ‘ჷჼ** – ძველ ქვევრს ღვინო გაუვიდა; **ფეშკრეგო თხაბუს მათე დალ‘ჷჼ** – ბალღს (ბიჭუნას) წუხელ ლოგინში გაუვიდა. 15. გადატ. перен. fig. გავარდნა სახელისა (⌈გა⌉უვარდება) распространяться, распространиться (об имени, славе) to become famous. **მეფ ერეკლჷჼ წე ჩაჯ ჲარ მაჲთხაჲნმაქ ჲალ‘ენრ̂** – ერეკლე მეფის სახელი შორს იყო ქვეყანაზე გავარდნილი. 16. რთული ფუძის ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination. **გელჷჼძ ჯორმაქ ვალ‘ჷჼ** – გელენძი

ვაშლზე ავიდა; **გუჲგაცო̂ ალზნეხ დაჰ ვალ’ე̈** – გოგია ალაზანზე გა[და]ვიდა; **თაჲკი̂ ნჩაჲც ვალ’ე̈** – თახი (კაცის სახელია) გარეთ გა[მო]ვიდა; **გიგოლ ალზნეხ სო ვალ’ე̈** – გიგოლე ალაზანზე გა[დ]მოვიდა. შდრ. ср. comp. **აჰ|დ|ალარ** (**დ|ეჰ|დ|ალარ**) **aḩ|d|alar** (**d|eḩ|d|alar**)$_2$.

დ|ალ’ენო̂ d|aľenô მიმღ. прич. particip. 1. შობილი, გაჩენილი, დაბადებული рождённый born. **ტუ̈გო̄, შუჲრთა̄ ცჰაჲნ შარე ბა ბალ’ენო̂** – ტუნგო და შორთი (კაცის სახელებია) ერთ წელს არიან დაბადებულები. 2. ამოსული, აღმოცენებული взошедший being arisen. **კაწკო̈, თაგუჲნა ია დასო̂, ხენძირე ჰალო დალ’ენო, დელიშა სოდა ჰეჭუჲნა, ლამზურჩ ჲაჰოხა თარ̈ლ’ენო** – პაწია, ტურფა ია ვარ, ხის ქვეშ ამოსული, ირგვლივ ღიმილით მომზირალი და ლამაზი გოგონას დარი (ი. ლ.; ა. „წ“.). 3. გამოსული (საიდანმე, რამიდანმე) вышедший being come out. **სკოლ[ე]რე̈ ნჩაჲც ვალ’ენო̂ ვოჰ სა̈გო ნანას სტეხორ** – სკოლიდან გამოსულ ბიჭს ეზოში დედა ელოდა. 4. განთქმული, ცნობილი, სახელოვანი, თვალსაჩინო известный, знаменитый famous, well-known, distinguished. **ბათ-ნანეშო̂ – ბეკინ ჲალ’ენო...** – ბათა დეიდა – ხომრობით (იუმორით) განთქმული (ს. ლ.). **უჯ̈ლარე̈ ნუნუ̂ ჲალ’ენ ჲარ სილამაზევ** – უჯოანთ (ცისკარიშვილი) ნუნუ ცნობილი იყო სილამაზით. 5. გასროლილი (თოფი, ზარბაზანი ...) выстреленный (ружьё, пушка ...) fired (gun, mil. cannon). 6. უნებლიეთ განადენი, გაპარული (მაგალითად, შარდი) неожиданно утёкший, протёкший involutarily leaking (e. g. urine) განადენი (ის, რაც გაედინა, გაუვიდა), გაპარული (ის, რაც გაეპარა) утёкший, протёкший smth that was leaked out. **ე თიშიჩო̂ ქოცუჲგო დალ’ენო̂ ვე̈ და** – ეს ძველ ქვევრს გაპარული ღვინოა.

დ|ალ’უშ[1] **d|aľuš**[1] მიმღ. прич. particip. სახელის, ავტორიტეტის მქონე (ადამიანი), სახელიანი знаменитый, авторитетный famous / well-known person. **იმიძევლარე̈ ილიკო̂ ვალ’უშ სტაკ ვარ** – ილიკო იმედიძე სახელიანი კაცი იყო.

დ|ალ’უშ[2] **d|aľuš**[2] ზმნს. нареч. adv. მიწურულს, დასასრულს к концу, на исходе at the end. **ჵა დალ’უშ ქაქა̈ ლერკო** – ზამთრის მიწურულს რისვს (გაზაფხულის მატყლს) კრეჭენ (პარსავენ).

***დ|ა̆ლარ d|ălar** 1. გრდუვ. მყოფ. непрх . буд. intrans. fut. **ლა̆ lă** სიკვდილი (მოკვდება) умереть to die. **თხე̈ დო̈ ბა̆ლი̈** – ჩვენი ცხენი მოკვდა; **მაცა̈ ლარ, ცო ხეჲცერ თხო̈** – როდის მოკვდებოდა, არ ვიცოდით; **ფსარე ქოთამ და̆ლი̈ თხოგო** – გუშინ ქათამი მოგვიკვდა. 2. დ d სიკვდილი смерть death. **ბა̆დერ და̆ლრევ ზორაჲში̂ დოკ დავდიე̈ საბდე̈** – შვილის სიკვდილმა ძალიან გაუფუჭა გული საბედას.

ლა̆|დ|ალო̂ ჰ̣ოგო lă|d|alô ḥogo მოგიკვდეს! Пусть умрёт у тебя! let me/smb die! **ნან ლა̆ჲალ ჰ̣ოგო!** – დედა მოგიკვდეს!

ლა̆|დ|ალო̂ ჰ̣ოხ lă|d|alô ḥox შემოგევლოს! გენაცვალოს! შენადამც მოკვდეს! Готов умереть за тебя! My Darling, let me take your place! Let me die for you! **ნან ლა̆ჲალ ჰ̣ოხ!** – დედა შემოგევლოს (გენაცვალოს)!

მაქა̄ დ|ა̆ლარ makā d|ălar გრდუვ. непрх. intrans. გადაკვდომა (Гგადა]აკვდება) долго умолять exerting. **მაქა̄ ჲა̆ჲლნას ნანვაშენ, *ჩუ ვოლალაჲნოჲ̄*, ცო ვეცქ̄, *ფექ̆დაფექ̆ ვასუჲნო̂*** – გადავაკვდი დედიძმას, *შემოდი რა-მეთქი*, და არ შემოვიდა, *მეჩქარებაო* (ბ. ბ.).

დ|ა̆ჲლნ|დ|ოტარ d|ăjln|d|otar გრდუვ. მყოფ. непрх. буд. intrans. fut. **ლა̆ lă** კვდომა (კვდება) умирать dieing. **სეტყვას დაქექადიენო̂ მაჲრცხლაცო̂ და̆ჲლნდუჲტო̂** – სეტყვისგან დაქექილი მერცხალი კვდება (ბ. ბ.).

ამა̃-დამა̃ amã-damã ავ-კარგი, ინჩიბინჩი, სრულებით არაფერი абсолютно ничего (не понимать) the good and the bad, absolutely nothing (გამოიყენება მხოლოდ უარყოფით კონტექსტში употребляется только в отрицательном контексте is only used in negative context). **ამა̃-დამა̃ ცო ხაწ ე სე კნათენ, უ̃ვო̂** – ავ-კარგი არ ესმის ამ ჩემს ვაჟს, კაცო!

***ამბუჲ ჲ ambuj** j მრ. мн. pl. 1. ამბავი, ამბები весть, вести, известия story, rumour, information. 2. რთული ფუძის ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

***ამბუჲ ჲ|უჲნი̂ ambuj j|ujnî** მოლაპარაკე, მოუბარი, ის, ვინც (ან რაც) ლაპარაკობს рассказывающий, говорящий talker, speaker. **ჰ̣ო დაჰ̣ო̂ ამბუჲ ჲუჲნი̂ ბუბუკა, ჰ̣ო დაჰ̣ო̂ სამოთხე̂ სანია** – შენ ხარ მოლაპარაკე ყვავილი, შენ ხარ სამოთხის კარი (ა. „წ".).

ამლიშნით amlišnit სიტყვა, რომელიც მიუთითებს ნათქვამის უტყუარობაზე, იხმარება თანამოსაუბრის დასარწმუნებლად ნათქვამში; ამ სიტყვას მოსდევს იმ მოცემულობის დასახელება, რომელიც, მოსაუბრის აზრით, მტკიცებულებად უნდა გამოდგეს слово, указывающее на точность сказанного и употребляющееся с целью убедить собеседника; за этим словом говорящий называет те данные, которые, по его мнению, должны пригодиться доказательством a word which indicates authenticity of utterence and is used to persuade collocutor; the word is followed by the description which in the collocutor's mind should be the evidence. **ას ივნენ ვალ დაჰ̣ დეკარდოშ ამლიშ-**

ნით ყარო̄ლე̃ დე დარე̄, ივნეს შარი̃ ქუდ ჾეფბორ ტათბუნ – მე რომ ივანეს ვალს ვუთვლიდი, „ამლიშნით“ წვიმდა და ივანე თავის ქუდს აფარებდა ფულს.

ა̃დრაზ: ქელკ ბ|ა⌈ღ⌉ლუჲ ქე̃, ა̃დრაზ! ãdraz: qelḳ b|a⌈γ⌉luj qẽ, ãdraz! გაკვირვების გამომხატველი ფორმულაა, შეიძლება ითარგმნოს დაახლოებით ასე: ნეტავ, წესია (შეიძლება) მერე ეს, ღმერთო ჩემო! формула, выражающая удивление; можно перевести приблизительно так: разве можно ⌈так⌉, боже мой! Formula expressing astonishment that can be translated such as : I wonder; Oh, my God! **მიჩკ ვა⌈ჲ⌉ხნოგელო̂ ო სტაკ ისემცა̃, ქელკ ბ|ა⌈ღ⌉ლუჲ ქე̃, ა̃დრაზ?!.** – სად წავიდა (რა იქნა) ის კაცი აქამდე, ნეტავ, წესია (შეიძლება) მერე, ღმერთო ჩემო?!.

ა̃ტბა̃ტ ãṭbãṭ ცეტი, ცერცეტი, დაუფიქრებელი, უცოდინარი ветреный, легкомысленный reckless, light-minded. **სე̃ ვაჴო̃ ვაშო̂ ლევსა̃სა̃ ნიჭიერ ცო ჲაჩუჲ, სე ნანას ა̃ტბა̃ტ და̃ლათერ სოხ** – რაკი ჩემი უფროსი ძმა ლევსანასავით ნიჭიერი არ ვიყავი, დედაჩემი ცერცეტს მეძახდა ხოლმე (ე. თ.).

არკენაჸ, არკნეჸ arḳena’, arḳne’ ისევ, კვლავ მკვახე ещё незрелый, неспелый, опять незрелый, неспелый again unripe. **ე ლაგაზ არკენაჸ (არკნეჸ) ჲა** – ეს მოცვი ისევ მკვახეა.

არლივხუ̂ arlivxû იგივეა, რაც то же, что the same as **არლი̃ arlĩ** (აზუსტებს საგნის ნიშანს уточняет признак предмета clarifies the mark of the subject). **არლივხუ̂ ტოტ ლაწდინას ბუჰლო** –მარცხენა ხელი ვიტკინე ჩხუბში.

არლივჰ arlivḫ მარცხენა მხარეს, მარცხენა მხარეზე, მარცხნივ вправо, направо on the left. **ქუჲრწლეხ წინუს ნეფენ არლივხ ხეჸოჲო̂** – ქორწილში პატარძალს ნეფეს მარცხნივ უსვამენ.

დ|არჟ-ყატ̦ენო̂ d|arž-q̣aṭ̦enô მიმღ. прич. particip. უშნოდ გაშლილი, მიყრილ-მოყრილი; გა⌈და⌉შხლართული, გაჩაჩხული ვინმე нечто разбросанное, некто растопыренный გა⌈და⌉შხლართული, გაჩაჩხული sprawled out. **მოლუ̃ დარჟ-ყატ̦ენო̂ ლათ̦ ჰოგო ე წა!** – როგორი მიყრილ-მოყრილი გიდგას ეს სახლი (ბ. ბ.)!

დ|არსტლაჲნი̂ d|arsṭlajnî ადვილად გასასუქებელი, ის, ვინც (რაც) ადვილად სუქდება, სუქებადია тот, кто легко жиреет getting fat very quickly. **ბროილერე̃ ქოთმი ატ̦აჲში̂ დაჴლაჲნე̄, ატ̦აჲშ დარსტლაჲნი̂ და** – ბროილერის (ჯიშის) ქათმები ადვილად გასაზრდელი და გასასუქებელია.

დ|არსტ|დ|უჲნი̂ d|arsṭ|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. ის, ვინც (რაც) ასუქებს

делающий жирным, то(т), кто / что делает кого/что-л. жирным someone/smth who/which makes smth fat. **მაჲქდარ ღაზეჼ ჴა ბარსტბუჲნი̂ საშუალებ ჲა** – მჭადი ღორის გასასუქებელი კარგი საშუალებაა. 2. ის, ვისაც (რასაც) ასუქებენ то(т), кого / что делает жирным someone who is made fat. **ის ბა̌დერ ზორაჲში̂ ყიულ დალ‘ენო̂ და, ჰალო̂ დარსტდუჲნი̂ და შუგო** – ეგ ბავშვი ძალიან გამხდარია, გასასუქებელი გყავთ. 3. ზოგიერთ ექსპრესიულ შემთხვევაში მიმღეობა იძენს მასდარის სემანტიკას при некоторых экспрессивных случаях причастие приобретает семантику масдара in certain expressive cases participle receives the semantics of masdara; მაგალითად например for example:[17] **ჴარშ დარსტდუჲნი̂ ქორთო̂ მიჩა ბა სოგო!** – ღორების გასუქების თავი სადა მაქვს! **ა̄ლ დაჲცი̂ ი ნახ, სერიალიგო̂ ჰეჭუჲნი̂ ხა̌ჼ ჰა̌ჼგოჰკ ჲალო̂!** – ნეტარება ამ ხალხს, სერიალების ყურების დრო ვისა აქვს, ნეტავი! **ვაჲლნვოტუჲნი̂ საჼ ბიძ მოკითხოდვუჲნი̂ დოკაჸ ცო დაგეგ სოგო!** – მომაკვდავი ჩემი საკუთარი ბიძის მოკითხვის გულიც აღარა მაქვს!

დ|არსტ-ჴარსტენო̂ d|arsṭ-qarsṭenô არცთუ მსუქანი, ოდნავ მსუქანი, მომსუქნო жирненький not so fat, just a bit plump. **ჺუნე̄კ პირლო დარსტ-ჴარსტენო̂, ჱაჲლგო დალ‘ენო̂ ჟელრეჼ დაგურ სოგო, დაჰ ჩავარდიენო̂, დოხკა̌ჼ დიკითნას** – რაც კი ფარაში ზამთარს გადარჩენილი მომსუქნო ცხვარი მერია, გადარჩეული, გასაყიდად გავატანე.

არ-ური დ ar-uri d არცთუ ნათლად გამოხატული უარი не совсем ясно выраженный отказ not enough clearly expressed refusal. **ჲოჰ ჲეხა̌ჼ დუჲჰრელუჼ ვახენო̂ სტეფო̂, არ-ურივ ვერწვინორ გოგიხ მაჲჩრივ** – ქალიშვილის სათხოვნელად პირველად მისული სტეფო მსუბუქი (არცთუ ნათლად გამოხატული) უარით გაებრუნებინათ მაჩაბლიშვილებს.

არქათ ჲ arkat j არაქათი, ძალ-ღონე, ქანცი сила, энергия strength, power, force. **ყა̌ჼლე არქათ ჲავიჼ სოგო** – სიბერეში არაქათი დამეკარგა (გამომელია).

არქათ|ჲ|ავინო̂ arkat|j|avinô მიმღ. прич. particip. არაქათგამოცლილი, დაუძლურებული потерявший силу, энергию exhausted, fatigued.

დ|არწინო̂-დ|არწიჼჩო d|arçinô-d|arçĩčo მუდმივად შიშველი, ტიტველი, ჩაუცმელი вечно / постоянно голый, раздетый, неодетый constantly nude, undressed. **ჲარწინო̂-ჲარწიჼჩო ლელე̂ ი ჲოჰ!** – სულ შიშველი დადის ეს გოგო!

---

[17] ქვემოთ მიმღეობის ამ თავისებურებას აღარ გამოვყოფთ სპეციალურად ниже эту особенность причастия специально более не выделим below we won't separate this characteristic of participle specially.

ა̄რ: ა̄რ ტყოჸ ār: ār ṭq̇o’ კავშ. союз conj. ან კიდევ, არადა или же or else. **ჴათხეჸ სათაკილო̂ დარ, მე̄ ფსტეივ ვასერცჼ ცჴა̄ლ მაჲჯი̂ ჲაყრალო̂, არ ტყოჸ დადას შარჼ ბა̄დერ ჴალ ეცრალო̂, ლე დაგოჩნადორალო̂** – წინათ სათაკილო იყო, რომ დიაცებს მამაკაცებთან ერთად პური ეჭამათ, ან კიდევ მამას თავისი ბავშვი აეყვანა, ან მიალერსებოდა.

*დ|ასეჼ, დ|აშარეჼ **d|asẽ, d|ašarẽ** 1. ცარიელი, რაშიც (რაზეც) არაფერია მოთავსებული, რაშიც (სადაც) არავინაა, არაფერია ან ძალიან ცოტაა пустой empty. **ჲასეჼ (ჲაშარეჼ) ქოცრო̂** – ცარიელი ქვევრი; **დასეჼ (დაშარეჼ) ჴერწო̂ ცუჲ და ჴოგო?** – ცარიელი ქვაბი არა გაქვს? **დადი დაჴ დავდაკი'ნე̂, წა დაშარეჼ (დასეჼ) ლა̄ჲთ̧დისეჼ** – პატრონები მიმოიკარგნენ და სახლი ცარიელი დარჩა. 2. არაფრის მქონე, ხელცარიელი, უპოვარი, უქონელი, ღარიბი, ცარიელ-ტარიელი ვინმე неимущий, бедный poor, having nothing. **მალ'რეხ ვოწვალი'ნე⌈ჴ⌉, ჼც მა̄ ჩევალე⌈ჴ⌉ ვასეჼ** – სმას გადაჰყევი დ ახლა ზიხარ ხელცარიელი. 3. რისამე ჭარბად მქონე ვინმე ან რამე предмет, имеющий излишек тех или иных признаков smth having smth too much. **ე ˜უხ თილ'ნა⌈ჴ⌉ სოჼ, დასეჼ თუჲხ და!** – ეს რა მაჭამე, ცარიელა მარილია! **სპერუჲზა̄ ჲასეჼ (ჲაშარეჼ) კლდეკარი ჲა** – სპეროზა ცარიელა (სხვა რომ არაფერია) კლდეკარ⌈ებ⌉ია.

ჲ|ასეჼ, ჲ|აშარეჼ ამბუჲ ჲ **j|asẽ, j|ašarẽ ambuj** j ბაქია хвастун, самохвал boaster. **ჲ|ასეჼ (ჲ|აშარეჼ) ამბუჲ ა ე ციმო̂** – ბაქიაა ეს ციმო (ბ. ბ.).

დ|ას|დ|იენო̂ d|as|d|ienô მიმღ. прич. particip. ჩამოცლილი, დაცლილი опустошённый emptied, drained. **დასდიენო̂ ხორბლეჼ მეშკი მეწიქვილეგო ცჴა̄ლ დატერ ცჴაჲნი̂ ყურე** – დაცლილი ხორბლის მეშოკები მეწისქვილეს ერთად ეყარა ერთ კუთხეში; **და̄ხა̄ კოხა̄ხ აჴ დახკეჼნჩო̂ ნახვ დასდიენო̂ წენბუჲ დუხანე ლათ̧ერ ქოკიმაქ წარო, დაკლავრა, დუხაჸ სტეხო̂ დადიეჲნო̂** – საცხოვრებლად ბარში ჩამოსახლებული ხალხის მიერ დაცლილი სახლები დიდხანს იდგა ფეხზე წაროში, იფიქრებდი, ისევ ელოდებიანო პატრონებს.

ასოსბა|დ|ალარ asosba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გადატანილი ავადმყოფობის მერე როგორმე ფეხზე წამოდგომა, გავლა (⌈წამო⌉დგება, გაივლის) после перенесённой болезни как-нибудь встать на наги hardly get up after long illness. **ხოჯ̌გი ჲარ ლაგზეგო ზორაჲშ მოჴინე̄, შიჯ დე და, ˜უნე̄ ჴალო̂ ასოსბადვალეჼ** – გრიპი ჰქონდა ლაგაზს (კაცის სახელია) ძალიან ცუდი და ორიოდე დღეა, რაც წამოდგა (ა. გ.).

ასოსბა|დ|აჲლნო̂, ასოსბა|დ|ალინო̂ asosba|d|ajlnô, asosba|d|alinô მიმღ. прич. particip. გადატანილი ავადმყოფობის მერე როგორმე ფეხზე წამომდგარი, გავ-

ლილი после перенесённой болезни как-нибудь вставший на наги to be on one's feet after long illness. **ხოჯგი ჲარ მეცაცუჲგო ზორაჲშ მოცინე̄, თხაგეჟ ვა ასოსბადვალინო̂** – გრიპი ჰქონდა მეცაოს (კაცის სახელია) ძალიან ცუდი და დღესღაა წამომდგარი (ა. გ.).

დ|ასტ|დ|აჲლნო̂, დ|ასტ|დ|ალინო̂ d|asṭ|d|ajlnô, d|asṭ|d|alinô მიმღ. прич. particip. გახსნილი, გარღვეული, დარღვეული открытый, растёгнутый, распоротый opened, ripped. **ნინეგო კაბ მათჷ-მათჷე ჲასტჲალინო̂ ჲარ** – ნინას კაბა ალაგ-ალაგ გარღვეული ჰქონდა.

***დ|ასტ|დ|ალარ d|asṭ|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გახსნა (⌈გა⌉იხსნება) открыться to open, to unbutton. **ე ჰეჰელ ბჵჷ̄ დაჴ დასტლა სოგო** – ეს ღილი სულ მეხსნება. 2. დავარცხნა (⌈და⌉ივარცხნება) расчесаться, расчёсываться to comb. **გონე ჲასტლიბ, ეშტჷ̂ მა ჲუჲტჷ̂ მამღარი!** – წესიერად დაივარცხნე, ასეთი ნუ მიდიხარ მამიდაანთას! 3. გადატ. перен. fig. გულის გახსნა (გაუხსნის) открыть душу to open one's heart. **თხა ნიკრ ვასტვალი̂ სო̂** – დღეს ნიკომ გული გამიხსნა.

დ|ასტ|დ|არ d|asṭ|d|ar გრდმ. перх. trans. 1. დავარცხნა (⌈და⌉ვარცხნის) расчесать, расчёсывать combing one's hair. **ნინოს ბეჯ ჲასტოჲრ** – ნინო თმას ივარცხნის. 2. თავიდან მოშორება (⌈მო⌉იშორებს), თავიდან მოცილება избавиться, отвязаться getting rid of smth/sb. **ნინოს ნასტ ვასტვიე̂ ქუჲრთხი̂ საბა̂** – ნინომ ძლივს მოიშორა თავიდან საბა (ბ. ბ.).

დ|ასტითარ d|asṭitar გრდმ. перх. trans. 1. გახსნევინება, ახსნევინება (⌈გა⌉ახსნევინებს, ⌈ა⌉ახსნევინებს) заставить открыть to make someone open smth. **ე ფეშკრეგრ ო გაზჷ̂ ბასტითათ** – ამ ბალღს ის თხა აახსნევინეთ. 2. დახსნევინება (⌈და⌉ახსნევინებს), განთავისუფლებინება заставить освободить to make someone release/liberate someone. **ბიძის სე̂ ვაშრ ციხერე̂ ვასტითიე̂** – ბიძამ (მამის ძმამ) ჩემი ძმა ციხიდან დაახსნევინა.

***დ|ასტ|დ|უჲნი̂ d|asṭ|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. 1. მოსაშორებელი, რაც ან ვინც მოსაშორებელია то, что (кого) надо удалить, разлучить, увести sth/sb to be moved off, to be got rid off. **დასტდუჲნი̂ და ესერე̂ ე ჴარშ** – მოსაშორებლები არიან აქედან ეს ღორები. 2. დასავარცხნი, რაც ან ვინც დასავარცხნია то, что (кого) надо расчесать someoen who must be combed. **ბეჯ ჲა სოგო ჲასტჲუჲნი̂** – თმა მაქვს დასავარცხნი. 3. მომშორებელი, ის, ვინც მოაშორებს ან მოიშორებს რამეს ან ვინმეს тот, кто избавит кого-л. / что-л. от кого-л. / чего-л. someone who will get rid of smth. **მენუხ ვაჲშრ სოხი̂ ე სტაკ ვასტვუჲნი̂?** – რომელი ხართ ჩემთვის ამ კაცის მომშორებელი (რომელი მომაშო-

რებთ ამ კაცს)? 4. დამვარცხნი, ის, ვინც დავარცხნის расчёсывающий someone who will comb.

ატატიჼჩოვ aṭaṭĩčov ზმნს. нареч. adv. ჩუმჩუმად изподтишка, скрытно, незаметно secretly. **სე კაწხუჲჩო̂ ვაჰ̦ოვ ატატიჼჩოვ მახკარ თუჲრლებადოდანო̂** – ჩემი უმცროსი ბიჭი ჩუმჩუმად გოგოებს ათვალიერებს თურმე.

*__დ|ატარ__[1] (**ეტარ**) **d|aṭar**[1] (**eṭar**) გრდუვ. непрх. intrans. 1. გასკდომა (⌈გა⌉სკდება) лопнуть, треснуть to burst. **ბოჭკ დაჰ̦ ბატქჼ** – კასრი გასკდა; **სუჲმნეგო[ჰ̦] ბუნაგ დაჰ̦ დაჲტნო′ჭ, შურ აჰ̦ო̄̂ მახკჲალინო̂** – სიმონს ჭურჭელი გასკდომია და რძე დაღვრია. 2. გაფურჩქვნა (⌈გა⌉იფურჩქნება), ⌈გ⌉აყვავება (⌈გ⌉⌈ა⌉ყვავდება) расцветать, расцвести prosper. **სა̆ჼგო ვარდ დატქჼ** – ეზოში ვარდი გაყვავდა.

დ|ატენო̂ d|aṭenô მიმღ. прич. particip. 1. გამსკდარი лопнутый, треснутый cracked. **ე ბოჭკ ბატენო̂ ბა** – ეს კასრი გამსკდარია. 2. გაფურჩქნული, ⌈გ⌉აყვავებული расцветший blossomed. **ჰ̦ალო̂ ჲაკლიბგელ! მოჰ̦ ჲეწ სოჼ ჰ̦ო სა̆ჼგო დატენო̂ ვარდსანაჭ!..** – წამოიზარდე რა ცოტა მალე! როგორ მიყვარხარ სწორედ ეზოში გაყვავებული ვარდივით (ა. ბ.)!..

დ|ა̆ტინო̂ d|ǎṭinô მიმღ. прич. particip. გაქცეული, ის, ვინც გაიქცა, გაქცეულია побежавшый или убежавшый, тот, кто побежал или убежал escaped, runaway. **ლაუ̆მრენა̄ და̆ტინო̂, სტენნ დაღ აჰ̦ო̂ ხი, ქასდტალინო, ლახუშა?** – მთიდან რად მოჰქრის მდინარე, აჩქარებული, ბარადა? (ა. მ.).

დ|ა̄ტინო̂ d|āṭinô მიმღ. მრ. прич. мн. particip. pl. ნაყარი, რაც ეყარა то, что валялось, лежало smth that fell on the ground.

ატკაზ ჲ aṭḳaz j უარი отказ refusal.

ატკაზ ჰ̦აჴარ (**ჰ̦ეჴარ**) **aṭḳaz ḩaqar** (**ḩeqar**) გრდმ. перх. trans. ცივი, მტკიცე უარის თქმა (იტყვის) отказывать / отказать наотрез strict/firm refusal. **ო დე̄, მას დე̄, ცივ ატკაზ ჰ̦აჲკნორ დუკიჩო̂ ამქვეყნიურ სტემახ, მიჭრიტნეხაჭაე̄, სურათ გადაღებადჲარეხაჭა̄** – იმ დღიდან მტკიცე უარი ეთქვა უამრავ ამქვეყნიურ რამეზე, სარკეზე და ფოტოგრაფირებაზეც კი (ა. ბ.).

ატ̦ივხუ̂ aţivxû იგივეა, რაც то же, что the same as **ატ̦იჼ aţĩ** (აზუსტებს საგნის ნიშანს уточняет признак предмета clarifies the saign of a subject). **აჰ̦ო̂ დებჟიჩო̂ ბა̆დრენ ატ̦ივხუ̂ ტოტ შველბადინას** – ბავშვი რომ იქცეოდა, მარჯვენა ხელი მივაშველე.

ატ̦ივჰ̦ aţivḩ მარჯვენა მხარეს, მარჯვენა მხარეზე, მარჯვნივ направо, в правую сторону, в правой стороне on the right side. **შალთ ატ̦ივჰ̦ კოწჲებ!** – ხანჯალი

მარჯვენა მხარეს დაიკიდე!

ა̆ტარ ăṭar გრდუვ. непрх. intrans. გაშლილ, გაფენილ მდგომარეობაში ყოფნა (არის) быть в разложенном, расстелянном проложении being in open / unfolded situation. **ნანეგო მათხმაქ სიმი̂დ ა̆ჲტუ̂** – დედას მზეზე სიმინდი უფენია (სიმინდი აქვს გაფენილი); **ფსარე დაჲრკუჲგო მათხმაქ კეჯ ა̆ტურ** – გუშინ დარიკოს მზეზე მატყლი ეფინა (მატყლი ჰქონდა გაფენილი).

ა̆ტ|დ|არ ăṭ|d|ar გრდმ. перх. trans. გაშლილ, გაფენილ მდგომარეობაში ქონა (აქვს, ამყოფებს) иметь, держать в разложенном, расстелянном проложении having smth in open, unfolded situation. **დაჲრკოს მათმაქ კეჯ ა̆ტოჲრ̂** – დარიკო მზეზე მატყლს გაფენილს ამყოფებს; **ნანას ჰ̦ალრ̂ დაყდანაჲნო სიმი̂დ დუხანე ატოდრ̂ მათხე** – დედა გასახმობად სიმინდს დიდხანს ამყოფებს გაშლილს მზეზე.

ა̆ტყარ ăṭq̣ar გრდუვ. непрх. intrans. ტეხა ტკივილისაგან (სტეხს, უელავს) ныть (о боли) stabbing pain. **გაგუჲ აჲტყ სქ̂** – მუხლებში მტეხავს.

დ|აუ̆გ|დ|ისარ d|aŭg|d|isar გრდუვ. непрх. intrans. ჩარჩენა (ჩარჩება) застревать, застрять; оставаться, остаться не там, где надо было staying, remaining in certain place. **ქორთრ̂ ცო ხილ’რეხ იჴ სიცხოხ ფსტუ-ბა̆დერ კოხა̄ხ დაუ̆გდისქ̂ სოგო** – მოუცლელობისგან ამ სიცხეში ცოლ-შვილი ბარად დამრჩა.

დ|აუ̆ვრა̄, დ|ოუ̆ვრა̄ დ **d|aŭvrā, d|oŭvrā** d დასაკარგეთი; ადგილი, სადაც იკარგებიან место, где люди пропадают, исчезают, теряются a place where people are lost. **ჳ̄ ოჴუჲნმაქ დეწ̂ ვაჲნ ლოსხეთ̂, მე̄ ი ჰ̦ქ̂ ვაშრ̂ ვალინრ̂ ჰ̦ალ დქ̂ვალი̂, ვოუ̆ვრეჲჰ̦ ხეთი̂ ვაჲნი̂** – და იმიტომ უნდა გვიხაროდეს, რომ ეს შენი ძმა მკვდარი გაცოცხლდა, დასაკარგეთში ვიპოვეთ (A. Sch.).

აუ̆შრი, ოჟი ჲ **aŭšri, oži** j მრ. мн. pl. ავშარა, ულაგმო აღვირი вожжи halter rope. **აუ̆შრი (ოჟი) მა ჲავჲოთ ე დონგო!** – ავშარა არ დაუკარგოთ ამ ცხენს (ბ. ბ.)!

***აუ̆ჰ̦⌈უ̂⌉** დ **aŭh̦⌈û⌉** d ხველა кашель caughing. **აუ̆ჰ̦ნივ მაყ ცო თელ’რ̂ სო̂** – ხველა თავს არ მანებებს.

აუ̆ჰ̦ დ|არ aŭh̦ d|ar გრდმ. перх. trans. ხველება (ახველებს ის) кашлять to caugh. **მელ’ ხა̂ ჲა, აუ̆ჰ̦⌈უ̂⌉ დოს** – რა ხანია, ვახველებ.

აუ̆ჰ̦ დ|ითარ aŭh̦ d|itar გრდუვ. непрх. intrans. ხველება (ახველებს მას) кашлять to caugh. **დადეგრ̂ პაჲპროზევ აუ̆ჰ̦⌈უ̂⌉ დითრ̂** – მამას პაპიროსი ახველებს.

აქია̄ ჲჲ **akiā** jj შესაქცევი, კურიოზული, სასეირო ხასიათის მცირე რამ ამბავი, ინციდენტი, თავგადასავალი курьёз funny / entertaining story / adventure / incident. **სე ვაშრ̂ ჭამპუჲნ ყორბალარ აქიეჲში̂** – ჩემს ძმას, ჭამპოს, უყვარდა

„აქიები“.

აქ-იქა̄ხ ak-ikāx ზმნს. нареч. adv. აქა-იქ там и сям here and there. **ხკო დარ, მაგრამ ლამნა̄ხ აქ-იქახ ტყოც ჭათ̨ურ ლა̆ვი** – ზაფხული იყო, მაგრამ მთებში აქა-იქ კიდევ ეყარა თოვლი.

აღარბაჲცრი: აღარბაჲცრი ჲ|ეთ̨არ (ჲ|ოთ̨არ) aγarbajcri: aγarbajcri j|et̨ar (j|ot̨ar) გრდმ. მრ. перх. мн. trans. pl. აჩაბაჩის ლაპარაკი (ლაპარაკობს), ლაქლაქი (ლაქლაქებს) болтать, заниматься болтавнёй endless chat. **მა ჲეთ̨ოგ აღარბაჲცრი, ვოციხ, ვოტუჴე̄!** – ნუღარ ლაპარაკობ აჩაბაჩას, წადი, თუ მიდიხარ (ბ. ბ.)!

აღოლა|დ|არ aγola|d|ar გრდმ. перх. trans. ძაფის რამდენიმე ღეროს (წვერის) ერთად ამოხვევა დასაგრეხად соединить несколько нитей для крутки reeling several threads together for twisting. **თხაბუს ჴარწინო̂ ბაწარ ვაშა̄ხ აღოლადი'ნეს, დაჭ̨ოჼ ორკულ დალ‘ქჼ სოჼ** – წუხელ დართული ბაწარი ერთმანეთს შევუწვერე დასაგრეხად და დიდი გორგალი გამომივიდა.

ა̄ღებ დდ **āγeb** dd აღება,[18] დიდმარხვის წინა ღამე заговенье, заговены Lent Eve. **ა̄ღებ ბუჲსჷ̂ ჲაბწიჼ ლეოს მაჲრამ** – დიდმარხვის წინა ღამეს გაიცნო ლეომ მარიამი.

***აყარ (დ|ეყარ) aq̣ar (d|eq̣ar)** გრდმ. прх. trans. 1. გაყოფა, ნაწილებად აქცევს (⌈გა⌉ყოფს) ⌈по⌉делить, ⌈раз⌉делить to divide into parts. **ვაჟარვ მჭალე̂ ჟე აყო̂** – ძმები ზიარ (საერთო) ცხვარს ყოფენ. 2. გაყოფა (არითმეტიკული მოქმედება) (⌈გა⌉ყოფს) ⌈раз⌉делить division. **ეძეს იტ̨ შინალ აყო̂** – ეძე (კაცის სახელია) ათს ორზე ყოფს.

***დ|აყარ**[1] **(ჭალ̨არ) daqar**[1] გრდმ. перх. trans. ჭამა (⌈შე⌉ჭამს) ⌈по⌉есть to eat. **ჩუ ბოლათ, ბაკალ ჭალ̨ათ** – შემოდით, რამე (ცოტაოდენი) მიირთვით.

***დ|აყარ**[2] **daqar**[2] გრდუვ. непрх. intrans. 1. ნაღვლობა (ნაღვლობს, დარდობს) переживать за кого/(что)-либо grief, worry. **ილუჲნ ცო̄მ დაყე̂** – ილო არაფერს

---

[18] ვსარგებლობთ შემთხვევით და განვმარტავთ, რომ, ა. ბერთლანის ტიპოლოგიური კვლევების თანახმად, თანამედროვე სალიტერატურო ქართულ ენაში ვლინდება ხმოვანთა ფონოლოგიური დაპირისპირება კვანტიტატიური ნიშნით, ანუ დაპირისპირება ხმოვათა საწარმოთქმო დროის სიგრძე-სიმოკლით; ერთ-ერთ მაგალითს, მისი აზრით, წარმოადგენს სწორედ ლექსიკური წყვილი **აღება** (დიდმარხვის წინა ღამე) – **ა̆ღება** (აწევა და ხელში დაჭერა რამისა), სადაც მეორე წევრის თავკიდური **ა** ხმოვანი უფრო მოკლეა, ვიდრე შესაბამისი ხმოვანი პირველი წევრისა (მოკლე ხმოვანი აღნიშნულია ˘ სიმბოლოთი); მგალითების ნიმუშები ქართული ენის **ე** და **ო** ხმოვნებისთვის: **ერთობა** (ერთიანობა) – **ე̆რთობა** (დროს ატარებს), **ტოლმა** (დაკეპილი ხორცი ბრინჯით და სანელებლებით, კომბოსტოს ან ვაზის ფოთოლში შეხვეული და მოხარშული) – **ტო̆ლმა** (თანატოლმა, თანასწორმა).

ნაღვლობს (არაფერი ენაღვლება). 2. რჩომა (ერჩის, უტევს, ემართლება) приста⌈ва⌉ть к кому-либо harms / attacks sb. **ჳჼ დაყ ჰოჼ ის ფეშკარ, ჳჼ მაყო̂ ცო თელ’ო?** – რას ერჩი მაგ ბალღს, რატომ თავს არ ანებებ? **ცო დაყ სოჼ, მოჰ დამთავრბალა ის სამქ** – არ მენაღვლება, როგორ დამთავრდება ეგ საქმე.

დ|აყლაჲნი̂ d|aq̣lajnî მიმღ. прич. particip. რაც იჭმევა, საჭმელად ვარგისი съедобный smth that can be eaten. **ე დაქარ დაყლაჲნი და?** – ეს ბალახი საჭმელია (იჭმევა)? **დურმუსტ დაყლაჲნ და, მა̄ ბუჰარ ჲაყლაჲნ ცო ჲა** – მჟაუნა იჭმევა, მაგრამ ბუერა არა.

დ|აყუჲნი̂ d|aq̣ujnî მიმღ. прич. particip. 1. ის ვინც / რაც ჭამს кушающий; тот, кто ест someone who eats. **ჩუ ჴეჰუჲნი̂ ცჰა სო ვასო̂ თხე ოჯხეჰე̄, დაყნიში მა̄ დუჴ და** – შემომტანი მარტო მე ვარ ჩვენს ოჯახში, მჭამელები კი ბევრნი არიან. 2. ის, რასაც ჭამენ, საჭმელი то, что едят food, smth that can be eaten. **სამუშაუჲნმაქრჷჼ მალვაჲლნო̂ ვეჸჷჼჩონ დაყუჲნი̂ ცო̄მ ბჭარდიჷჼ სოჼ ფსტუნავ** – სამუშაოდან მოსულს, დაღლილს, საჭმელი არაფერი დამახვედრა ცოლმა.

დ|აყ-ჴალ̥უჲნი̂ d|aq̣-qal̥ujnî მიმღ. прич. particip. სასმელ-საჭმელი нечто съедобное food and drink. **ბათო̂ ქუჲრწლეხ დუჴ დარ დაყ-ჴალ̥უჲნი̂** – ბათოს ქორწილში ბევრი იყო სასმელ-საჭმელი.

დ|ა̆ყლაჲნი̂ d|ăq̣lajnî მიმღ. прич. particip. რაც ხმება, ხმობადი то, что засыхает, засыхающий smth that withers. **გორტენზიენ დუჴ ხი დეწე̄, ატ̥აჲში̂ დაყლაჲნი̂ ბუბუკ და** – ჰორტენზიას ბევრი წყალი უნდა, ადვილად ხმობადი ყვავილია.

დ|ა̆ყ|დ|უჲნი̂ d|ăq̣|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. გამხმობი, ის, ვინც (რაც) ახმობს тот, кто сушит someone who withers, dries. **სოჼ ლატუჲნი̂, სიმინ̂დ და̆ყდუჲნი̂ ცომენა̄ ხილ’ჷჼ** – ჩემი მშველელი, სიმინდის გამხმობი არავინ იქნა. 2. რაც ახმობენ, რაც გასახმობია то, что сушат smth that must be dried, withered. **ჲა̆ყჲუჲნი̂ ხორბალ ოშტიჸ ხაკა̄ხ ჲაჭხკჷ̂ თხოგო** – გასახმობი (გასაშრობი) ხორბალი ისევ ტომრებში გვიყრია.

*ვ|აშლაჸო̂, ვ|აჩი ვბ **v|ašla’ô, v|ači** vb ძამიკო братишка brother. **სჷჼ კაწკუხჷ̂ ვაშლაჸო აკვნე ვიშჷ̂** – ჩემი უმცროსი ძამიკო აკვანში წევს; **სჷჼ ვაჴუხჷ̂ ვაშლაჸო̂ ვორ’ლ’ შო ჴაჲჩჩე⌈ჰ⌉დოლო̂ ჟეგო⌈ჰ⌉ ვა** – ჩემი უფროსი ძამიკო შვიდი წლის შესრულებიდან ცხვარშია.

*ჲ|აშლაჸო̂, ჲ|აჩი ჲდ **j|ašla’ô, j|ači** jd დაიკო сестрёнка, сестричка sister. **სჷჼ ჲაჩი ალნი ჰამახეჸ ლამზურ ჲა** – ჩემი დაიკო ალვანში ყველაზე ლამაზია.

დ|აშ-ჴაშინო̂ d|aš-qašinô მიმღ. прич. particip. არცთუ კარგად გამდნარი, ოდნავ გამ-

დნარი растаявший в какой-то степени not metled well enough. **ლამნა̄ხ ოშტიჸ ფშელუჲ ლათჷ̂, ლავ დაშ-ყაშინო̂ ბედჷ̂ ცო და** – მთებში ისევ სიცივეები დგას, თოვლი მხოლოდ ოდნავაა შემდნარი; **მარტ ბარ, მა̄ დაშ-ყაშინო̂ ლავ ოშტიჸ სჷ̂გო̄ხ დატერ ალნობიგო** – მარტი იყო, მაგრამ არცთუ ბოლომდე დამდნარი თოვლი ისევ ეზოებში ედოთ ალვანელებს.

დ|აშ-ყა̄შინო̂ d|aš-qāšinô მიმღ. прич. particip. არცთუ კარგად გაპარსული, მიპარსულ-მოპარსული побритый кое-как not shaved well enough. **ჲუ̂ იშტუ̂ ვაშ-ყა̄შინო̂ ვარ ის ლეო̂?** – რატომ ასეთი მიპარსულ-მოპარსული იყო ეგ ლეო?

აჩალ ჲჲ **ačal** jj გოგონას ქვედა საცვალი нижнее бельё девчёнки girl’s underwear (ბავშვის ენაზე на языке детей in child’s language). **ნანას შაჲრი̂ კაწკუჲჩო̂ ძუძკენ ყარწჷ̂ ახალ ეცჷ̂** – დედამ თავის პატარა გოგონას ჭრელი ქვედა საცვალი უყიდა.

აჩამყარაჸო̂ ačamqara’ô მეტიჩარა выскочка upstart, parvenu. **აჩამყარაჸო̂ ადმჷ̂ ცოჭანნა წონალა** – მეტიჩარა ადამიანი არავის მოსწონს.

დ|აც-მაცუშ d|ac-macuš ზმნს. нареч. adv. 1. შემოკლებულად, არცთუ გრძლად коротенько shortened, not long. **ი ლაზჷ̂ ამბუჲ ქორთო̂ ცო ქოთჲბოშ, ჲაც-მაცუშ ჲეფცჷ̂ სოგო̂ ილკოს** – ეს კარგი ამბავი თავის შეუწუხებლად, შემოკლებულად მიამბო ილიკომ. 2. გადატ. перен. fig. არცთუ აზრიანად, არცთუ გონივრულად, უაზროდ не совсем ⌈раз⌉умно imprudently. **ცო წონალა სო̂ ო̂აც-მაცუშ ჲუჲნი ამბუჲ** – არ მომწონს უაზროდ შემოკლებული (გაუაზრებელი) ლაპარაკი.

დ|აც-მაცუ̂ d|ac-macũ 1. არცთუ გრძელი, მოკლესავით, საკმაოდ მოკლე коротенький not long, quite short. **ჲაც-მაცუ̂, მა̄ ლამზურჩო̂ ბუბკა̄რჷ̂ კაბ ჲაფხურ დღევბახ თინკუჲგო** – საკმაოდ მოკლე, მაგრამ ლამაზყვავილებიანი კაბა ეცვა დღეობაში თინიკოს.

-დ|აცოლ -d|acol -სიმოკლე, -ხელა короткостью с ... shortness (სხვა საგანთან შედარებისას при сравнении с другим предметом when comparing another subject). **ე სტენნჲაცოლ ქარსჷ̂ ჲა!** – ეს რამსიმოკლე (რა მოკლე) საბელია!

დ|აწუშ d|açuš მიმღ. прич. particp. 1. მიბმულ, დაბმულ მდგომარეობაში მყოფი, ის, ვინც მიბმულ, დაბმულ მდგომარეობაშია находящийся в привязянном положении tied; someone who is tied, fastened. **მა კირლ̂, ჩუ ბაწუშ ფჭარან ცო ყაჭმაკეჭო̂** – ნუ გეშინია, დაბმული (როცა დაბმულია) ძაღლი ვერ გიკბენს. 2. უკან დევნისას, დევნაში, თან ხლებისას, თანხლებაში следуя за кем-либо, чем-либо, сопровождая кого-либо, что-либо accompaning, pursuing. **ე ფეშკრეხ ვაწუშ**

მალვალიჼსრ̂, ამჼ-დამჼ ცო ხაწე̂! – ამ ბალღის დევნაში (დევნისგან) დავიღალე, ინჩიბინჩი არ ესმის! 3. რიგით მომდევნო следующий по счёту next in the row. **თხეჼ ვასრ̂ აბრმეხ ვაწუშ ვარ** – ჩვენი ვასო აბრამის მომდევნო იყო (ა. ბ.).

დ|აწუშაჸ d|açuša’ მიმღ. прич. particip. აზუსტებს **დ|აწუშ d|açuš** სიტყვის მნიშვნელობას уточняет значение слова **დ|აწუშ d|açuš** clarifies word meaning **დ|აწუშ d|açuš**. **თხეჼ ვასრ̂ აბრმეხ ვაწუშაჸ ვარ** – ჩვენი ვასო აბრამის მომდევნოვე იყო (ა. ბ.); **ჩუ ბაწუშაჸ ვეწე ფჭარან დაფერბადვალოჼ** – დაბმულსავე (ვიდრე დაბმულია) უნდა მოეფერო ძაღლს; **ქაბოხ ვაწუშაჸ ვარასრ̂ ცომაკეშ** – ძროხის დევნაშივე ვიყავი შეუძლოდ.

დ|აწ-ჴაწიჼ d|aç-qaçĩ არცთუ მძიმე, საშუალოდ მძიმე тяжёлый в какой-то мере not heavy, moderately heavy. **მეზავრბა დაწ-ჴაწიჼ თაჲლზი იორლ დოინ ჴეხკორ** – მეზავრობაში არცთუ მძიმე ხურჯინებს იორღა ცხენებს ჰკიდებდნენ.

დ|ახ|დ|ალარ d|ax|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაგრძელება რამისა (⌈და⌉გრძელდება), გაგრძელება (⌈გა⌉გრძელდება) удлиняться, удлиниться lengthening, becoming long. **ე ნიყ მოჰ ბახბალიჼ!** – ეს გზა როგორ დაგრძელდა (რა გრძელი გახდა)! 2. გადატ. перен. fig. ზედმეტად გრძლად მოყოლა რამისა (⌈მო⌉ჰყვება) распространяться при беседе narrating smth in length. **მა ვახლაგელე̂, დაჰ ატგელე̂!** – ნუ გააგრძელე რა ზედმეტად, გაჩუმდილა!

დ|ახ|დ|აც|დ|ალარ d|ax|d|ac|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ზედმეტად გრძლად მოყოლა რამისა, გრძლად ლაპარაკი (ლაპარაკობს, მიედ-მოედება) рассказ⌈ыв⌉ать распространённо narrating smth in length, telling smth here and there. **შაჲრ ოჯხეხ ამბუჲ ჲოშ ივბინ ზორაჲში ვახვაცვალარ ხეჸერ** – თავის ოჯახზე ლაპარაკისას იობი ბევრს მიედ-მოედებოდა ხოლმე.

დ|ახ-დ|აცუჼ d|ax-d|acũ გრძელ-მოკლე, ზოგი (ერთი) გრძელი, ზოგი (მეორე) მოკლე один длинный, другой короткий long and short, one long and the other short. **ის ჭე პალტუჼ ფჭაჲვნი დახ-დაცუჼ გუ** – მაგ შენი პალტოს სახელოები გრძელ-მოკლე (ერთი გრძელი, მეორე მოკლე) ჩანს.

***დ|ახარ^2 d|axar^2** გრდუვ. непрх. intrans. 1. წასვლა (წავა) пойти, уйти to go. **მიჩ ვახეჼ ო კნათ?** – სად წავიდა ის ბიჭი? **ცოკალ შარნ დახეჼ** – მელია წავიდა (თავისთვის); **ნან ცო ჲახნორგერ ნანეშლარი** – დედა აღარ წასულიყო დეიდაანთას; **ცეხენ თივჼ დახარ ცო ჴერჴბალა თხოჼ** – წელს დასასვენებლად წასვლა არ გვიხერხდება. 2. გადატ. перен. fig. გარდაცვალება (გარდაიცვლება), სიკვდილი (მოკვდება), წასვლა იმ ქვეყნად (წავა) умереть, умирать, скончаться, покинуть /

покидать этот свет to die. ვახჷჼ სტეფო̂, ლაზჷჼ სტაკ ვარ... – მოკვდა სტეფო, კაი კაცი იყო...

დ|ახენო̂ d|axenô მიმღ. прич. particip. 1. წასული, გადაადგილებული тот, кто ушёл, ушедший gone. **ბახო̂ ახმიტ ვახენო̂ ბჭარვახჷჼ სოჼ** – ბახვა ახმეტაში წასული დამხვდა; **დასაგო̂ ჰუჼლო̂ ბახენო̂ კნათი ბუხ ცო ბერწინბა** – შეშაზე ტყეში წასული ბიჭები ჯერ არ დაბრუნებულან. 2. გადატ. перен. fig. გარდაცვლილი умерший dead. **შაჲრ დროჳ დახენო̂ ადმჷჼ დათხდუჲნი̂ ცო და** – თავის დროზე (სიბერეში) წასული (გარდაცვლილი) ადამიანი სატირალი არაა.

*__დ|ახითარ (იხითარ) d|axitar (ixitar)__ გრდმ. перх. trans. 1. გაშვება (⌈გა⌉უშვებს) ⌈от⌉пустить, ⌈от⌉пускать to release sb, to let sb.go. **აჲნკოს ჳაში გვიჼგეჸ დახითჷჼ შუჲნი̂** – ანიკომ სტუმრები გვიანლა გაუშვა. 2. ტყორცნა (⌈გა⌉ტყორცნის) метать, бросать / бросить to hurl. **ნიკოს ისარ ჩაჴ დახითჷჼ** – ნიკომ ისარი შორს გატყორცნა.

დ|ახინო̂-დ|ახიჼჩო d|axinô-d|axĩčo ზმნს. нареч. adv. მუდმივად მთვრალ მდგომარეობაში вечно в пьяном состоянии being constantly drunk. **ბჭა̄ ვახინო̂-ვახიჼჩო ლელიჼ ივსებ** – მუდმივად მთვრალ მდგომარეობაში იარა იოსებმა; **ლელი'ნჷ̄⌈ჳ⌉ ვახინო̂-ვახიჼჩო, ოჯახ ყუენმაჷ̄ ხაცჲინა⌈ჳ⌉** – იარე მუდმივად მთვრალმა და ოჯახი ყუაზე დასვი. **ლელი'ნჷ̄⌈ჳ⌉ ვახინო̂-ვახიჼჩო, ოჯახ ყუენმაჷ̄ ხაცჲინა⌈ჳ⌉** – იარე მუდმივად მთვრალმა და ოჯახი ყუაზე დასვი.

ახკ: ახკ ალ‘არ axḳ: axḳ aľar გრდმ. перх. trans. მოქმედების შესრულება გადმოფურთხებისთვის плюнуть to do some action for spitting out. **ახკ ალ‘, ბა̌დერ, ცოჳე ის ჩო დაჳ ბობტლა ჳოგო!** – გადმოფურთხების მოქმედება შეასრულე, შვილო, თორემ ეგ ბეწვი გადაგეყლაპება.

ახკ ალ‘ითარ axḳ aľitar გრდმ. перх. trans. მოქმედების შესრულებინება გადმოფურთხებისთვის заставить плюнуть to do some action for spitting out.. **დროჳეჸ ახკ ალ‘ითო̨ინეს ბა̌დრეგო, დახ̨ჩოგო დისდაჲჴნას** – დროზე შევასრულებინე გადმოფურთხების მოქმედება ბავშვს და დახრჩობას გადავარჩინე.

*__ახკ-თუჲ დ axḳ-tuj__ d ნახველი мокрóта sputum. **ბა̌დერ, ის ახკ-თუჲ დაჟრელო̂ ლაქდებ** – შვილო, ეგ ნახველი ბალახში გადააგდე.

დ|ახმაკარ^1 (იხმაკარ) d|axmaḳar^1 (ixmaḳar) გრდუვ. непрх непрх. intrans. წასვლის უნარის ან საშუალების ქონა (აქვს) быть в состоянии пойти / уйти having the ability and opportunity to go. **ყეჩო̂ დაკვ ჲასო̂, ცენეხ ლაუ̆მუ̆ ცო ჲახმაკიჼ სოჼ** – გულნაკლული ვარ, წელს მთაში წასვლის საშუალება არ მომეცა.

დ|ახმაკარ^2 **d|axmaḳar^2** გრდუვ. непрх. intrans. დათრობის უნარის ან საშუალების ქონა (აქვს) быть в состоянии напиться having opportunity to get drunk. ქი̄ფეხ ღელი̃ ვე̃ დარე̄, გიგუინ დაჴ ცო ვახმაკი̃ – ქეიფში სუსტი ღვინო იყო და გიგო ვერ დათვრა (გიგომ დათრობა ვერ შეძლო).

დ|ახ-სახ̣ე̃ **d|ax-sax̣ẽ** არცთუ გრძელი, მოგრძო длинненький not long enough, longish. ფჴედუყე ცჴა ჲახ-სახ̣ე̃ ცჴაჲნი̂საჲრთლილი̃ შენობ ლათ̣ერ სე ბა̈დროლე, ო ჲარ ალუჲნაჲ̃ სკოლ – სოფლის შუაში ერთი მოგრძო ერთსართულიანი შენობა იდგა ჩემს ბავშვობაში, ის იყო ალვანის სკოლა.

ახუჲხრბა|დ|აჲლნო̂, ახუჲხრბა|დ|ალინო̂ **axujxrba|d|ajlnô**, **axujxrba|d|alinô** მიმღ. прич. particip. 1. აბირებული, მარილის ჭამის ხასიათზე (სხროზე) მოსული сманенный (солью, например, стадо овец) willing / feeling like to eat salt. ახუჲხრბადალი̂ჩო̂ ქევ კიკელ ჴოგრასო̂ – აბირებულმა ცხვარმა ლამის ქვეშ გამიტანა. შდრ. ср. comp. ახუხრბა|დ|აჲლნო̂ **axuxrba|d|ajlnô**.

დ|ახ̣ეშ **d|ax̣eš** ზმნს. нареч. adv. გრძლად, ვრცლად распространённо, долго thoroughly, extensively. სე აგას ქიქლუ̃ ამბუჲ ჲახ̣ეშე̄, ჩამლიშ ჲეფცა̃ლათერ – ბებიაჩემი ძველ ამბებს გრძლად და ტკბილად ჰყვებოდა ხოლმე.

-დ|ახ̣ოლ **-d|ax̣ol** -სიგრძე, -ხელა длиной с ... length, the size of (სხვა საგანთან შედარებისას при сравнении с другим предметом when compaing another subject). სტენნბახ̣ოლ ნიყ ბა ქალიქაჲმცი̃! – რამსიგრძე (რამხელა) გზაა თბილისამდე!

ახ|დ|უჲნი̂ **ax|d|ujnî** მიმღ. прич. particip. 1. ის, ვინც (რაც) ატყუებს, მატყუარა, მომტყუებელი тот, кто обманывает liear, cheater. ბოლშევიკი ნახ ახდუჲნში ბარ – ბოლშევიკები ხალხის მომტყუებლები იყვნენ. 2. ის, ვისაც (რასაც) ატყუებენ, მოსატყუებელი, გასაცურებელი тот, кого обманывают someone who is lied, cheated. სო აჴ ახვუჲნი̂ სტაკ ცო ვასო̂, დეწერ ჴო̃ ხაცე̃! – მე შენი გასაცურებელი კაცი არა ვარ, უნდა გცოდნოდა!

ახუ̃ძა|დ|აჲლნო̂, ახუ̃ძა|დ|ალინო̂ **axũʒa|d|ailnô**, **axũʒa|d|alinô** მიმღ. прич. particip. აწეწილი, ერთმანეთში არეული, გადახლართული, აბლანდული (ძაფი, თოკი და მისთანანი) спутанный (нитка, верёвка и прочее) interlaced, twisted,tack-stitched. ძნელ და ახუ̃ძადალინო̂ ბაწრე̃ გავ ჴალ დასტარ – ძნელია აბლანდული ბაწრის შულოს გამოხსნა.

ახუ̃ძა|დ|ალარ (ხუ̃ძა|დ|ალარ) **axũnʒa|d|alar** (**xũnʒa|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈ა⌉წეწვა, ერთმანეთში არევა, გადახლართვა, აბლანდვა (⌈ა⌉იწეწება, ერთმა-

ნეთში ⌈ა⌉ირევა, ⌈გადა⌉იხლართება ძაფი, თოკი და მისთანები) спутаться (о нитке, верёвке и прочем) to mix in one another, to twist, entangle. **ბაწარ ახუჼძადალოიჼ სოგო** – ბაწარი ამეწეწა.

ახუჼძა|დ|არ (ხუჼძა|დ|არ) axũnʒa|d|ar (xũnʒa|d|ar) გრდმ. перх. trans. ⌈ა⌉წეწვა (⌈ა⌉წეწავს, ერთმანეთში ⌈ა⌉ურევს, ⌈გადა⌉ხლართავს ძაფს, თოკს და მისთანებს) спутать (о нитке, верёвке и прочем) to twist, to entangle (rope or thread). **ბა̆დრივ ბაწარ ახუჼძადიჷჼ სოგო** – ბავშვებმა ბაწარი ამიწეწეს; **ივსებ სჷჼ მასთხოვ გუვალ'ჷჼ, უჲშტი̂ ახუჼძადჲიჷჼ სოგო საქმ** – იოსები ჩემი მტერი აღმოჩნდა, ისე ამიწეწა საქმე.

***დ|აჴ|დ|იენო̂**[1] **d|aq|d|ienô**[1] მიმღ. прич. particip. გაზრდილი, აღზრდილი выращенный, воспитанный grown up. 2. მოწოვებული ვინმეს ან რამის მიერ покормленный грудью кем-либо breast-fed by someone or smth. **თხა ჴეჩო̂ ნანას და დაჴდიენო̂ ე ბა̆დო̂ ჩუჲხი̂** – დღეს სხვა (უცხო) დედის მოწოვებულია ეს ობოლი ბატკანი.

დ|აჰ̆|დ|არ d|ăẖ|d|ar გრდმ. прх. trans. დაზრობა (⌈და⌉აზრობს, ⌈და⌉ზრება), ყინვა (⌈გა⌉ყინავს, ⌈გა⌉იყინება) ⌈за⌉морозить, ⌈за⌉мёрзнуть frosting. **ე ჲეთ ბაჰ̆ობო̂ ესე** – ეს ძროხაგაიყინება აქ (ბ. ბ.).

***დ|აჸარ**[1] **(დ|აღარ, იხარ) d|a'ar**[1] **(daγar, ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. მოსვლა (მოვა) прийти, приходить to come. **ნიკო̂ შაჲრი̂ ნაყბისტივაჸ ვეჸჷჼ** – ნიკო თავისი ამხანაგებითურთ მოვიდა; **ოჴუჲჼ დადიჼ-ფსტუ ჩუ ცო ჲეჸნორ ფსარე⌈ჰ̆⌉** – მისი დედინაცვალი შინ არ მოსულიყო გუშინ. 2. ამოსვლა, აფუება ცომისა (ამოვა, აფუვდება) подниматься / подняться / подходить / подойти (о тесте) dough rising. **ცომ ბეჸქგ თაბით** – ცომი ლამის ამოვიდა, ვგონებ. 3. ზომაში მოხდენა (⌈მო⌉უხდება), ზომაში მოსვლა (მოუვა), მოდგომა (⌈მო⌉ადგება) подходить / подойти по размеру, по форме, по телу to fit, to be in size. **ჰ̆ჷჼ ქათიბ ლაზიშ ჲეჸჷჼ სოჼ** – შენი ქათიბი კარგად მომადგა; **ას ეცინო̂ ტუფლი მოჰ̆ ბახკჷჼ ჰ̆ოჼ?** – ჩემი ნაყიდი ტუფლები როგორ მოგივიდა?

***დ|აჸარ**[2] **(ჴეჰ̆არ) d|a'ar**[2] **(qeẖar)** გრდმ. прх. trans. 1. მოტანა (მოიტანს) ⌈при⌉носить / ⌈при⌉нести to bring. **ნაყბისტევ ჟაგნო̂ დეჸჷჼ სოჼ** – ამხანაგმა წიგნი მომიტანა; **ცჰ̆აჲნი̂ გლეხევ ფხაკალ დეჸჷჼ მოლენ** – ერთმა გლეხმა კურდღელი მოუტანა მოლას; **ელიკოს ვენჴი გოდრი დეჸჷჼ** – ელიკომ ვენახში გოდრები მოიტანა. 2. გამოვლა დიდი გზისა (გამოივლის) преодолеть большой путь, большую дорогу to pass a long way. **მოლუჼ ნიყ ჴიჰ̆ნაჲში̂? – ბაჴოჼ ნიყ ბეჸნათხ!** – როგორი გზა გამოიარეთ? – დიდი გზა გამოვიარეთ!

*დ|აჸითარ^{1} (იხითარ) **d|a’itar^{1} (ixitar)** გრდმ. прх. trans. გამოშვება (გამოუშვებს), [შე]მოშვება ([შე]მოუშვებს) пускать, впустить, впускать to let go, to let (come) in. **აგას ქოთამ წინ ჩუ დაჸითიჷჼ** – ბებიამ ქათამი სახლში შემოუშვა.

*დ|აჸითარ^{2} (ჴეჰითარ) **d|a’itar^{2} (qeḥitar)** გრდმ. прх. trans. 1. მოტანინება (მოატანინებს), გამოგზავნა (გამოგზავნის) заставить принести, привезти, прислать to make sb bring sth. **ილოს დოს დაჸითიჷჼ ციმუჲგრ̂** – ილომ შეშა მოატანინა ცимოს. 2. აფუების, მომწიფების, შემოსვლის საშუალების მიცემა (მისცემს) дать возможность тесту подняться / подойти give chance to rise (dough). **მა დეჴობრ̂ ის ცომ, ჰალრ̂ ბაჸით!** – ნუ სინჯავ მაგ ცომს, დააცადე, აფუვდეს! **ბუჲსაჲვჰ უცხრ̂ ჩუ ცომენა დაჸითოს** – ღამით უცხოს სახლში არავის შემოვუშვებ.

დ|ა̆ლ-დ|ახარ **d|ăl-d|axar** გრდუვ. непрх. intrans. უცაბედი, შესაძლო გარდაცვალება (გარდაიცვლება), სიკვდილი, წასვლა ამა ქვეყნიდან неожиданная, возможная смерть, неожиданный уход с сего света sudden, possible death. **ლე და̆ლ-დახარ და, ლე ჴენაჸ ˜უმ, შიჴ გროშ ბჭა̄ ბეწ ადმინეგო აჴყჼ მუთაქკიკელ** – ან უცაბედი სიკვდილია, ან სხვა რამე, ორიოდე გროში მუდამ უნდა ეჩაროს ადამიანს მუთაქის ქვეშ.

ა̆ხმახ^{1}, ა̆ხუთხი ăxmax^{1}, ăxutxi ნახევარი, განახევრებული, არასრული, დაუმთავრებელი половина, неполный, незаконченный, полузавершённый half, incomplete. **ბაზრე ეცინრ̂ ყარფუზ ნაყჰეჸ დაჰ თიტნო′ერ კნათივ, ახუთხი ჲეჸჷჼ ჩუ** – ბაზარში ნაყიდი საზამთრო გზაშივე დაეჭრათ ბიჭებს და ნახევარი (არასრული) მოიტანეს შინ; **ო ხელოსნეს ა̆ხუთხი ჩუ დითე′ნჷ სოჼ ე ლაპი, შარნა̄ ვახჷჼ, ჲო!** – იმ ხელოსანმა დაუმთავრებელი დამიტოვა ეს კიბე და წავიდა, ქა!

ა̆ხმახ^{2} ăxmax^{2} ახმახი, დიდი ტანისა, ზორბა здоровый телом well-built, lanky. (იტყვიან მამაკაცზე говорят о мужчине is said about men). **მესალამურჷ̂ ფურუზ დაჴუჲჩრ̂ დეღჷჼ, ახმახ სტაკ ვარ** – მესალამურე ფირუზა დიდი ტანის, ახმახი კაცი იყო.

*ახში **axši**.

ა̆ხში ăxši ზმნს. нареч. adv. ჰა და ჰა, როგორმე, ძლივძლივობით, როგორც იქნა (იქნებოდა), ისე რა, როგორღაც так себе, как-то, кое-как, как-нибудь, с трудом somehow, hardly. **ა̆ხში დაჰ ბუჲტნათხ ლავე̄რეჩრ̂ ლამუხ** – როგორც იქნა, გადავედით თოვლიან მთაზე.

ა̆ხ|დ|უჲნი̂ ăx|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. გასანახევრებელი, რაც გასანახევრებელია,

რაც უნდა გაანახევრონ то, что путём убавления следует довести до половины smth to be halved. **ე კარტუჲფლე̄რეჼ ხაკ ა̆ხდუჲნი̂ და** – ეს კარტოფილიანი ტომარა გასანახევრებელია. 2. გამნახევრებელი, ის, ვინც რამეს გაანახევრებს, ვინც უნდა გაანახევროს, ვინც გაანახევრებს тот, кто путём убавления что-л. должен довести до половины someone who will cut in half smth. **ჰანე′, მენუხ ვაჲშუ̂ ე კარტუჲფლე̄რეჼ ხაკ ა̆ხდუჲნი̂?** – აბა, რომელი ხართ ამ კარტოფილიანი ტომრის გამნახევრებელი (რომელი გაანახევრებთ)?

დ|ა̄ხაჼ d|āxã გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund დ|ა̄ხარ^1 **d|āxar**^{1}. **და̄ხაჼ დეწ ადმიენენ ჴეთაჼ** – ცხოვრება უნდა იცოდეს ადამიანმა.

დ|ა̄ხაჼ ხაჸარ d|āxã xa’ar გრდუვ. непрх. intrans. დაოჯახება, ცოლის მოყვანა, გათხოვება, დამოუკიდებელი ცხოვრების დაწყება жениться, выйти замуж, начать жить (жизнь) самостоятельно to get married, to start a family. **ფრიდოჼ ვა̄ხაჼ ხაჸეჼ** – ფრიდონი დაოჯახდა (ცოლი მოიყვანა); **მაიკო̂ ჲა̄ხაჼ ხაჸეჼ** – მაიკო დაოჯახდა (გათხოვდა).

დ|ა̄ხმაკარ d|āxmaḳar გრდუვ. непрх. intrans. ცხოვრების საშუალების ქონა (ასეთი საშუალება აქვს) иметь возможность жить having the opportunity to live, can afford his/her life. **ოშტუჩო̂ ეჴჩო̂ ფერდოხ ლათჲე წოვათე წარო̄, მე̄ თხალუჩო̂ ნახნ კუჲრბალა ქიქლუჩოჼ ესე ჰ̣ალ და̄ხმაკარ** – ისეთ მოსხლეტილ ფერდობს აკვრია წოვათაში წარო, რომ დღევანდელ ხალხს უკვირს, წინანდელებს რომ აქ ცხოვრება შეეძლოთ.

*__დ|ა̄ხარ (დ|ა̄ჴარ)^1 d|āxar (d|āqar)^1__ გრდმ. перх. trans. 4. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი состовная часть сложных основ или словосочетаний a component part of complex root or word-combination.

თათაჼ, ღრა̄ჼტ ჲ|ა̄ხარ (ჲ|ა̄ჴარ) tatã, ɣrãt j|āxar (j|āqar) გრდმ. перх. trans. ხმის ამოღება (⌈ამო⌉იღებს), კრინტის დაძვრა (⌈და⌉ძრავს) пикнуть (о человеке) to start a speech. **ას ალ‘ჩოხ ღრა̄ჼტ ჲაჴო⌈ჰ⌉ მიჩმე!** – ჩემს ნათქვამზე ხმა არ ამოიღო სადმე!

სა დ|ა̄ხარ (ჲ|ა̄ჴარ), სულთქმ ჲ|ა̄ხარ (ჲ|ა̄ჴარ) sa d|āxar (j|āqar), sultkm j|āxar (j|āqar) გრდმ. перх. trans. სულის მობრუნება (⌈მო⌉იბრუნებს), ამოსუნთქვა (ამოისუნთქებს) делать передышку, вздохнуть breath out. **გარლეთ, სა დაჴითლეთ (სულთქმ ჲაჴითლეთ) სოგო̂!** – მოიცათ რა, სული მომაბრუნებინეთ (ამომასუნთქეთ).

ჰ̣ათხ დ|ა̄ხარ (დ|ა̄ჴარ) ḥatx d|āxar (d|āqar) გრდმ. перх. trans. წინ გამძღვა-

რება (გაიმძღვარებს) предводить, делать предводителем to lead sb. **ნადავლმაქ იხრალო̂ ლეკა̄ხ ბაცბიე̄, წიწოლ ბჵა̄ ჰ̌ათხ ვა̄ხრალო̂ ნაყბისტივ** – ნადავლზე დადიოდნენ თურმე ლეკებში თუშები და წიწოლეს მუდამ წინ წაიმძღვარებდნენ ხოლმე ამხანაგები (მეგობრები) (ა. ხ.).

*__აჴარ (დ|ეჴარ)^1 aqar (d|eqar)^1__ გრდმ. прх. trans. გადახდა (ვალისა) (⌈გადა⌉იხდის); ზღვევა, ანაზღაურება платить, возместить to pay, to compensate. **ჳერ დავდიქჼჩო̂ ჴავაჲნ აჴარ დიქჼ ქუჲდრეს** – გაფუჭებული (წახდენილი) ყანის ზღვევა გადაწყვიტა ქოდურმა (კაცის სახელია); **ნიკუჲჼ ზარალ აჴჼ რეპკოს** – ნიკოს ზარალი ზღო რეპკომ (კაცის სახელია).

აჴარ (დ|ეჴარ)^2 aqar (d|eqar)^2 გრდუვ. непрх. intrans. გადაღება, შეწყვეტა (⌈გადა⌉იღებს, ⌈შე⌉წყდება) перестать (о дожде, снеге ...) to stop. **ყარ ჲეჴჼ** – წვიმამ გადაიღო.

დ|აჴ-დ|აჴ̣ოჼ d|aq-d|aq̣õ მსხვილ-მსხვილი, გამორჩეულად მსხვილი, ისეთი, რომელიც ყველაზე მსხვილია то, что покрупнее thick, distinguished in thick size. **წყე, აბიტურიეჼტი ბაშ, კნათი ვაშიგო̂ ქატრათხ, ლე ˜უხკ დეწლოთვაჲ დაყანაჲნოე̄, ბაჲჩლაღარჼ ეთერ ლივ თხოგო̂:** ***ჰაცხუჲნ ˜უხვ ქატდარ დეწე̂, ბაჴ-ბაჴ̣ჼ ხახო̂ დაჰ̌ ლიჭა΄ელეთ, ჰ̌ალო̄ ბუწლეთ, ვოჰ̌, თიბო̂*** – ერთხელ, აბიტურიენტები რომ ვიყავით, ბიჭები ერთმანეთს შევწუწუნებდით, ან რა უნდა ვჭამოთ, ნეტავი-თქო, და ეთერ ბაჩულაშვილი გვეუბნება: *მაგას რაღა წუწუნი უნდა, ყველაზე მსხვილი ხახვი გაფცქვენით და მიაძეხით, ბიჭოო.*

დ|აჴ-საჴ̣ოჼ d|aq-saq̣õ არცთუ დიდი, მოდიდო небольшой not big, biggish. **მელʻში ჲაჴ-საჴ̣ოჼ ყარფუზ ეცალ სოჼ ლაუ̆მუ̃ ჲაჰ̌ჼ, ილიკო̂!** – რამდენიმე მოდიდო (არცთუ დიდი) საზამთრო მიყიდე მთაში წასაღებად, ილიკო!

დ|აჴლაჲნი̂ d|aqlajnî მიმღ. прич. particip. ის, ვინც (რაც) იზრდება, მოზარდი подросток; то(т), кто / что растёт adolescent; sth that grows. **თავშესაფრე დაჴლაჲნი̂ დადიწჼ ბა̌დრი ყახეთდუჲნ და** – თავშესაფარში მოზარდი (რომ იზრდებიან) უპატრონო ბავშვები შესაცოდები არიან.

დ|აჴ|დ|უჲნი̂ d|aq|d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. ის, ვინც (რაც) ზრდის, გამზრდელი тот, кто растит, выращивает someone who grows smth up. **საფარ-ბეგ ვაჴვუჲნი̂ უსუბ ვარ** – საფარ-ბეგის გამზრდელი უსუბი იყო. 2. ის, ვინც აზვიადებს, გამზვიადებელი преувеличивающий; тот, кто преувеличивает someone who exaggerates. **წყეჭ ამბუჲ ჲაჴჲუჲნი̂ ვა ე ივანე̂!** – ნამეტანი ამბის გამზვიადებელია ეს ივანე! 3. ის, ვინც (რაც) ძუძუს მოაწოვებს, ძუძუს მომ-

წოვებელი тот, кто ⌈по⌉кормит грудью someone who breast feeds. **ი̂ც მენუხ ნან ხილʻჷ̂ ე ბა̆დრ̂ ჩუჲხ დაჴდუჲნი̂?** – ახლა რომელი დედა (ცხვარი) იქნება ამ ობოლი ბატკნის მომწოვებელი. 4. ის, ვისაც (რასაც) ზრდიან, აღსაზრდელი воспитанник; то(т), кто / что растёт someone who is brought up. **თხე კრუხეგო ვორ́ლʻაჲტ̦ წიწილ და დაჴდუჲნი̂** – ჩვენ კრუხს ჩვიდმეტი წიწილა ჰყავს გასაზრდელი. 5. ის, რასაც აზვიადებენ то, что преувеличивают smth that is exaggerated. **შარახ ამბუჲ ჲოშ ბესუჲგო ცო̄მ და დაჴდუჲნი̂** – თავის თავზე ლაპარაკისას ბესოს არაფერი აქვს გასაზვიადებელი. 6. ის, ვისაც (რასაც) ძუძუს აწოვებენ тот, кого выкармливают грудью someone who is breast fed. **თხა ში ბა̆დრ̂ ჩუჲხ დაგჷ̂ დაჴდუჲნი̂** – დღეს ორი ობოლი ბატკანიღაა მოსაწოვებელი.

დ|აჴ̣-კაწკლობ დ **d|aq̣-kaçklob** d უფროს-უმცროსობა этикет, существующий между старшими и младшими senior and junior. **ჰანც დაჴ̣-კაწკლობ ჰ̦ანნ ხაწეგ̂!** – ახლა (დღეს) უფროს-უმცროსობა ვიღას ესმის!

-დ|აჴ̣ოლ -d|aq̣ol -სიდიდო величиной с ... the size of (სხვა საგანთან შედარებისას при сравнении с другим предметом when comparing another subject). **ე სტენნბაჴ̣ოლ ჴერ ბა!** – ეს რამსიდიდო ქვაა!

დ|აჴ̣ონაჸ, დ|აჴ̣ნეჸ d|aq̣ona’, d|aq̣ne’ ისევ, კვლავ დიდი опять / вновь большой again big. **დაჴ̣ონაჸ (დაჴ̣ნეჸ) დანუჲც ჰ̦ოგო ის მუწუკ** – ისევ დიდი გქონია აკი ეგ მუწუკი.

***დ|აჴ̣უჲში̂ d|aq̣ujšî** ზმნს. нареч. adv. 1. დიდად, მსხვილად крупно in thick size. **დაჴ̣აჲშ თეტ ის დითხ!** – მსხვილად დაჭერი ეგ ხორცი! 2. გადატ. перен. fig. დიდად, შეცხადებით с преувеличением gasping. **ას ალʻინრ̂ დაჴ̣უჲში̂ მიღებადიჲჼ სტეფოს** – ჩემი ნათქვამი შეცხადებით მიიღო (შეიცხადა) სტეფომ.

***აჰ̮|დ|ალარ (დ|ეჰ̮|დ|ალარ) aḫ|d|alar (d|eḫ|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. მიპარვა (მიეპარება); გაპარვა (გაიპარება), შეპარვა подкрадываться / подкрасться, уходить / уйти или заходить / зайти тайком to sneak. **ცოკალ მამლენ აჰ̮ლა** – მელა მამალს ეპარება. 2. გადინება (გაედინება, გაუვა), გაპარვა (⌈გა⌉ეპარება) неожиданно протечь outflow, to leak. **თიშიჩრ̂ ქოცუჲგო ვეჼ დეჰ̮დალʻიჼ** – ძველ ქვევრს ღვინო გაუვიდა; **ფეშკრეგო თხაბუს მათ̦ე დეჰ̮დალʻიჼ** – ბალღს (ბიჭუნას) წუხელ ლოგინში გაუვიდა. შდრ. ср. comp. **დ|ალʻარ (იხარ)**$_{14}$ **d|alʻar (ixar)**$_{14}$.

***აჰ̮⌈ო̂⌉ aḫ⌈ô⌉** adit. ჩა⌈მო⌉- с- (ზმნისართ-წინსართი, აღნიშნავს საგნის მოძრაობის მიმართულებას ზემოდან ქვემოთ, ან გახაზავს ზმნის შინაარსს; რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი наречие-приставка, обозначает направление движения предмета сверху вниз, или подчеркивает смысл глагола; составная часть сложных основ или словосочетаний adverb-preverb indicating the direction from up to down or emphasizing the content of the verb; a component part of complex root or word combination). შოთა აჰ⌈ო̂⌉ ვახჷჼ შირიქი̂ – შოთა წავიდა (წა⌈ჩა⌉ვიდა) შირაქში; შაჼქის კივ ჲეჸჷჼ თხოჼ აჰ⌈ო⌉რჷჼ – შანქიმ კევი მოგვიტანა ქვევიდან (შირაქიდან); ბატიჼჩო̂ დონევ თაჲლზი დეკდიჷჼ აჰო̂ – გაქცეულმა ცხენმა ხურჯინები გადმოყარა (ჩამოყარა); ჯორ აჰ ბეკიჼ – ვაშლი ჩამოცვივდა; ხჷჼ აჰ ბოჟჷჼ – ხე წაიქცა; ო ვოჰ ლი̄შნბახ აჰ ცო ვეჸჷჼ – ის ვაჟი ნიშნობაზე არ ჩამოვიდა; გიგოს დოჼ აჰ ხახკიჼ – გიგომ ცხენი გააჭენა (ქვევითკენ); ... ჲე აჰ ბახკჷჼ მაყრი ქორწილ დოჩო̂ დენი – ... და ⌈ჩა⌉მოვიდნენ (ქვევითკენ) მაყრები ქორწილის დღეს; ვენეხ დუწინო̂ ქით აჰ ლეშე̂ – ღვინით სავსე ტიკი ქონავს; აგას ჰარნიჼ ხაკ აჰ დასოდო̂ – ბებია ფქვილის ტომარას ცლის; მაჯოხ ბუწინო̂ მა̆ყოლ აჰ ბასბუჲნი̂ ბა – პურით (ხორბლით) სავსე კოდი დასაცლელია; ბჟაჼ ფერდოხ აჰ ლაჲბჟნორ – საქონელი ფერდობზე ჩამოცურებულიყო (ჩამოსხლეტილიყო); აჰ ვოს სოციჼ ლახუშ ხენმაქრჷჼ – ჩემთან ჩამოდი დაბლა ხიდან; შირიქი̂ ზაპისკ დაჰითაჼ ლეჸერ სონე̄, მაცაჼ ვუჲტა აჰო̂? – შირაქში ბარათის გატანება მინდოდა და როდის მიდიხარ ქვევით (შირაქში)?

***აჰო⌈ჰ⌉ aḩo⌈ḩ⌉** ess. ზმნს. нареч. adv. ქვემოთ, ქვევით внизу below (ზმნისართ-წინსართი, აღნიშნავს საგნის მდებარეობას ან მოქმედებას ჩვენ ქვემოთ, ქვევით; შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი наречие-приставка, обозначает место нахождения или действия предмета внизу, ниже нас suffix-prefix denoting the location of an object or an action below us, component part of word combination). ში შო დაგეგე̂, სჷჼ სტაკ აჰო ვა̄ხე̂, შირქი – ლამის ორი წელია, ჩემი ქმარი ⌈კაცი⌉ ქვევით ცხოვრობს, შირაქში; ჭამპო̂ მიჩე ვა? – აჰო⌈ჰ⌉ ვა – ჭამპო (კაცის სახელია) სად არის? – ქვევითაა.

***აჰო̄** ჲ **aḩō** j abes./nom. ჩვენ ქვემოთა არე, ქვევითა ადგილი, ქვევითა მხარე, ქვევითა სივრცე თავისი მოცემულობებით нижняя (ниже нас) местность, нижнее пространство, нижний край со своими данными an área below us, a side/space below. დენიჸ აჰო̄ სჷჼ ჲა – მთელი ქვემოთა არე (სივრცე) ჩემია; აჰო̄ ცო ჲაგინჲა სოჼ – ქვევითა მხარე არ მინახავს; ე აჰო̄ ცო ჲა – ეს ქვევითა ადგილი არაა.

აჰგეჸ aḩge’ 1. თუ ⌈ვინიცობაა⌉ შენ ... если ⌈вдруг⌉ ты ... if ⌈in case⌉ you ... აჰგეჸ ლოჸდიჩეჰა̄ ის საქმ ჰალ თაგჲარ, ხაჸით სოგო̂ – თუ ⌈ვინიცობაა⌉ შენ მოისურვე მაგ საქმის გაკეთება, გამაგებინე. 2. შენღა ⌈наконец⌉ ты ⌈один⌉ ... only you ... აჰგეჸ ზრუნალა̄ სოხ – შენღა ზრუნავ ჩემზე. 3. თუ ⌈ვინიცობაა⌉ ჩა⌈მო⌉- если

⌈вдруг⌉ при- if ⌈in case⌉ drop. აჰგეჸ დეკდიჩე ე დონევ თაჲლზი, ჴეჩონ ჴოხკათ! – თუ ⌈ვინიცობაა⌉ ჩამოყარა ამ ცხენმა ხურჯინები, სხვას აჰკიდეთ! 4. ზედმეტად ჩა⌈მო⌉- слишком с-, слишком о- over. ე ფიცარ აჰგეჸ და ოწდალინო̂ – ეს ფიცარი ზედმეტადაა ჩამოწეული.

***დ|აჰარ (დ|ოტ|დ|არ) d|ah̦ar (d|oṭ|d|ar)** გრდმ. перх. trans. 1. წაღება (მიაქვს, წაიღებს) ⌈по⌉нести, ⌈по⌉везти (туда) to take. თინას ფოსტერჯჼ შარჩჼ ჰასილკ შაჲრჩუ ჲაჰჩჼ – თინამ ფოსტიდან თავისი ამანათი თავისას წაიღო. 2. გა⌈მო⌉ვლა დიდი გზისა (გა⌈მო⌉ივლის) преодолеть большой путь, большую дорогу to pass a long way. მოლუჯჼ ნიყ ბაჲჰნაჲშო̂? – ბაჴოჼ ნიყ ბაჲჰნათხ! – როგორი გზა გაიარეთ? – დიდი გზა გავიარეთ! 3. ხელში ჩაგდება (⌈ჩა⌉იგდებს), მოხელთება (⌈მო⌉იხელთებს) поймать grasping, getting hold. ვალ დალირე̄, უშჼგ ვაჰჩჼ ლეოს – ვალი მართებდა და უშანგი ჩაიგდო ლეომ ხელში. 4. გატანა (გაიტანს), ქვეშ მოყოლა (მოიყოლებს), ზედ გადავლა (⌈გადა⌉უვლის) переехать, раздавить running over. ფსარე მანქანევ ქოთამ დაჰჩჼ თხოგო – გუშინ მანქანამ ქათამი გაგვიტანა.

***დ|აჰითარ (ჴეჰითარ) d|ah̦itar (qeh̦itar)** გრდმ. перх. trans. 1. წაღებინება (წააღებინებს), გატანება (⌈გა⌉ატანს), ⌈გა⌉გზავნა (⌈გა⌉⌈უ⌉გზავნის), ⌈გადა⌉გზავნა пос⌈ы⌉лать, перес⌈ы⌉лать to make sb. take smth, to send. აჲნკოს ფოსტერნ̄ ჰასილკ ჲაჰითიჯჼ თინენ – ანიკომ ფოსტიდან ამანათი გაუგზავნა თინას. 2. ხელში ჩაგდებინება (⌈ჩა⌉აგდებინებს), მოხელთებინება заставить поймать to capture, to hold smth. ცჰა ის უშჼგ ვაჰითლეთ სოგო̂, კნათი, სჯჼ ვალ დაჲლო̂ – ერთი ეგ უშანგი ჩამაგდებინეთ რა ხელში, ბიჭებო, ჩემი ვალი მართებს. 3. გატანინება (გაატანინებს), ქვეშ მოყოლებინება (მოაყოლებინებს) переехать, раздавить to make sb run over smth. შაჲრ წჼჩ მანქანეგო̂ აზოს თხეჯჼ ქოთამ დაჰითეჯჼ – თავის ახალ მანქანას აზომ ჩვენი ქათამი გაატანინა.

დ|აჰითენო̂ da|h̦itenô მიმღ. прич. particip. გაგზავნილი, გატანებული то, что отправлено, отправленный being sent. სტაუხკუჸ ას დაჰითენო̂ ტათებ თხაჸ ცო მიღებადიჯჼდა ვანოს – შარშანვე ჩემი გაგზავნილი ფული დღესაც არ მიუღია ვანოს. აზოს მანქანეგო̂ დაჰითენო̂ ქოთამ უჲსჰეჸ ლეფჩე̂ – აზოს მიერ მანქანით გატანილი ქათამი იქვე გდია.

***დ|აჰინო̂ d|ahinô** მიმღ. прич. particip. წაღებული понесённый, унесённый taken. მახვ ჲაჰინო̂ ხილ‘ჯჼ სჯჼ ამაგ – ქარის წაღებული შეიქმნა ჩემი ამაგი; ხარებო̂ მანქანევ დაჰინო̂ ქოთამ უჲსჰეჸ ლეფჩე̂ – ხარებას მანქანით გატანილი ქათამი იქვე გდია.

დ|აჰ̣|დ|არ d|aḩ|d|ar გრდუვ. непрх. intrans. გაცივება (⌈გა⌉აცივებს, ცივს ⌈გა⌉ხდის, ცივად აქცევს), გაყინვა (⌈გა⌉აიყინება) ⌈о⌉зябнуть, ⌈за⌉мёрзнуть to make cold. **ვაჰ̣ვიქჼსო̂ ნჭეჸი ლათჳეშ** – გავიყინე გარეთ დგომაში. შდრ. cp. comp. **ფშელ|დ|არ pšel|d|ar**.

დ|აჰ̣|დ|იენო̂ d|aḩ|d|ienô მიმღ. прич. particip. გაცივებული, ცივად ქმნილი, გათოშილი остуженный, охлаждённый, замёрзший cold, frozen. **დადიენო̂ დეჸქჼ ფეშკარ ჩუ** – გათოშილი შემოვიდა ბალღი. შდრ. cp. comp. **ფშელ|დ|იენო̂ pšel|d|ienô**.

*ვ|აჰ̣ლაჸო̂ ვბ **v|aḩla'ô** vb ბიჭუნა, ბიჭიკო сынуля, сыночек, мальчишка, малыш boy, guy. **მოლუჼ ლაზჼ ვაჰ̣ლაჸო̂ ვაკლა შუჼ** – როგორი კარგი ბიჭუნა გეზრდებათ.

*ჲ|აჰ̣ლაჸო̂ ჲდ **j|aḩla'ô** jd გოგოცუნა девчонка, малышка girl; girlie. **მოლუჼ ლაზჼ ჲაჰ̣ლაჸო̂ ჲაკლა შუჼ** – როგორი კარგი გოგონა გეზრდებათ.

-ა̄ჰ̣ერ -āḩer კავშ. союз conj. რომ ... если ⌈бы⌉ ... if ... **ე საქმ ჰ̣ალ თაგლა̄ჰ̣ერ, იხენვარას საჲ ნაყვ** – ეს საქმე რომ გაკეთებულიყო (მოგვარებულიყო), ვივლიდი ჩემი გზით; **სტაკ დაჰ̣ ცო ყჼლა'ჰ̣ერ, მარჭჼ დაქიჼ მოჸ ხილუჼრ!** – კაცი რომ არ ბერდებოდეს, რა კა⌈რგ⌉ი იქნებოდა!

დ|აჸწიჼ^{1} **d|a'çĩ**^{1} მიმღ. прич. particip. 1. მოუსვლელი, არმოსული (ვინმე) тот, кто не пришёл, не пришедший someone who hasn't come yet. **სე ქუჲრწლეხ დინა̂ ალუიჲნა̄ ოსი ჲარ, დაჸწიჼ ცომენა̄ დისჼ** – ჩემს ქორწილში მთელი ალვანი იქ იყო, მოუსვლელი არავინ დარჩა. 2. მოუტანელი, არმოტანილი то, что не принесли, не принесённый smth.that isn't brought yet. **ო ჲოლ ჲაჸწიჼ ჲითუშა̂, დროჰ̣ეჸ დაქექალიბათ!** – ის თივა მოუტანელი არ დატოვოთ, დროზევე დაიმარით! 3. მოუმწიფებელი, შემოუსვლელი, აუფუებელი (ცომი) неспелый, незрелый, не подошедший (о тесте) unrisen (dough). **აგას კიბლონორ თხოჼ:** ***ატამ ცო კეჰ̣ითმაკ სოჼ შუჼ, დაჸწიჼ დაჲნო̂*** – ბებიას შემოეთვალა ჩვენთვის: *ატამს ვერ გიგ ზავნით, შემოუსვლელიაო*; **ის ცომენ ჳუმ კოლჳათ, ბაჸწიჼ ბისჳ** – მაგ ცომს დაათვარეთ რამე, აუფუებელი დარჩება.

დ|აჸწიჼ^{2} **d|a'çĩ**^{2} ზმნს. нареч. adv. მოუტანლად не принесши without bringing. **ოჯხი ხორბალ ჲაჸწიჼ შირიქ ცო ვახმაკ სოჼ** – ოჯახში ხორბლის მოუტანლად შირაქში ვერ წავალ.

ბ

-ბ -b გრამატიკული კლასის მაჩვენებელია, რომელიც განსაკუთრებულ შემთხვევაში მეშველი ზმნის ანლაუტიდან გადაადგილდება შესაბამისი სიტყვის აუსლაუტში (ორივე რიცხვში) показатель грамматического класса, в особых случаях перемещающийся с анлаута вспомогательного глагола в ауслаут соответствующего слова (в обоих числах) indicator of grammatical class which in particular conditions moves from unlaut of auxiliary verb to auslaut of appripriate word (in both numbers). **ჴეჼ ჲეთჾ მოჴ ბა? / ჴეჼ ჲეთჾ მოჴაბ?** – შენი ძროხა როგორაა? **ჴეჼ ქაბრ̂ მოჴ ბა? / ჴეჼ ქაბრ̂ მოჴაბ?** – შენი ძროხები როგორ არიან? **ჴეჼ გაზაჼ მოჴ ბა? / ჴეჼ გაზაჼ მოჴაბ?** – შენი თხა როგორაა? **ჴეჼ ბჺარკ მოჴ ბა? / ჴეჼ ბჺარკ მოჴაბ?** – შენი თვალი როგორაა? **ვაიჼ ვასერ მოჴ ბა? / ვაიჼ ვასერ მოჴაბ?** – ჩვენი კაცები როგორ არიან?

ბა ba შორისდ. межд. inter. ვა! ბიჭოს! Ax! Ox! Wow! **როცა ჩემი დედამთილის დედამთილი და თავისი შვილი საუბრობდნენ ხოლმე თუშურად, თავისი დედა ხშირად უმეორებდა, რაღაცაზე გაკვირვებული: ბა, დიდეეება, გაიოზ!** – როცა ჩემი დედამთილის დედამთილი და თავისი შვილი საუბრობდნენ ხოლმე თუშურად, თავისი დედა ხშირად უმეორებდა, რაღაცაზე გაკვირვებული: ვა, დიდეეება, გაიოზ (მ. შ.)!

ბად|დ|ალარ bad|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაობლება (⌈და⌉ობლდება) ⌈о⌉сиротеть to become orphan. **ნან-დადენ ავარია ხილ‘ე′ნე̂, ე ბა̆დერ ბადდალოჼ** – დედ-მამას საგზაო შემთხვევა მოუხდა და ეს ბავშვი დაობლდა. 2. გადატ. перен. fig. გულის შეღონება (⌈შე⌉უღონდება), გულის გაპარვა (⌈გა⌉ეპარება) падать / упасть в обморок, ⌈по⌉терать сознание fainting. **ბა̆დერ აჴრ̂ თასდალი′ნე̂, დახ ბადჲალოჼ ნან** – ბავშვი ჩაუვარდა და იმიტომ შეუღონდა გული დედას.

ბად|დ|აჲლნო̂, ბად|დ|ალინო̂ bad|d|ajlnô, bad|d|alinô მიმღ. прич. particip. 1. დაობლებული осиротелый orphan. **ე ბადდალინო̂ ჩუჲხი̂ მენხუჲჩოგოკ ჸოფდითლოთვაჲ?** – ეს დაობლებული ბატკანი რომელს შევადარებინოთ, ნეტავი? 2. გადატ. перен. fig. გულშეღონებული, გულწასული упавший в обморок fainted. **ბადჲალინო̂ ჲარასრ̂ სასწრაფ ბეცჩე** – გულწასული ვიყავი, სასწრაფო რომ მოვიდა.

***ბაჼდ** ჲჲ **bãd** jj ჩვარი, ძონძი тряпка rag, duster.

ბაჼდ-ქოჯო̂ დ|არ bãd-koǯô d|ar გრდმ. перх. trans. ტილო-ცოცხის ქმნა (იზამს), ბინის (სახლის) დალაგება (⌈და⌉ლაგებს), ბინის (სახლის) მოწესრიგება ⌈с⌉делать уборку в доме, на квартире to clean the house. **მაჲრმეს ჴაში სტეხორე̄, დაკრეშ ბაჼდ-ქოჯო̂ დიეჼ** – მარიამი სტუმრებს ელოდებოდა და გულიანად მოაწესრიგა ბინა.

ბაჼდ-ღოჭ დ|არ bãd-γoç̣ d|ar იგივეა, რაც то же, что the same as **ბაჼდ-ქოჯო̂ დ|არ bãd-koǯô d|ar**. **თხა ბაჼდ-ღოჭ და სოგო დუჲნრ̂** – დღეს ბინა (სახლი) მაქვს დასალაგებელი.

ბარამ: ბარამ ბ|ა̄ჴარ (ბ|ა̄ხარ) baram b|āqar (b|āxar) გრდმ. გადატ. перх. перен. trans. fig. თავის გართმევა საქმისთვის (პრობლემისთვის), თავის გატანა; გაღწევა (გააღწევს), გაკვლევა, пробиться to fare.

ბათ̹ბით bat̹bit ზმნს. нареч. adv. месяцами for months. **ბათ̹ბით ლაფსინრ̂ ჩხაჼდრი ნატროლა თხოჼ, მემცხორინ** – თვეობით მშრალი წინდები გვენატრება ჩვენ, მწყემსებს.

ბალი დ bali d მრ. мн. pl. ბლები черешни cherries. **მათურელლარგო ბჵა̄ ლაზეჼ ბალი ჳედახკაჼლათერ შარეგუჲჴ** – მათურელაანთ ყოველთვის კარგი ბლები ედგათ ხოლმე შარისკენ.

***ბა̆ლი ჲ bǎli j** მრ. мн. pl. მხრები плечи shoulders. **მაცანაკ გულ სოჼ ჴჼ ბა̆ლი, უდროოთ სოდა ჲეკინო!** – როდის ვნახავ, ნეტავი, შენს მხრებს, უდროოდ მიმოყრილებს (ხალხ.)! **ბესოს ქათიბ ბა̆ჲლა̄ხ ოლჳიჼ** – ბესომ ქულაჯა მხრებზე წამოისხა.

***ბარლიმ, ბარლიჼ ბდ barlim, barlĩ bd** ბარნელა (რძის სადღვებელი ჯოხი), ბრუნელ мутовка (для сбивания масла) a stick (for churning milk). **ბარლიმ (ბარლიჼ) ჩუ თეფხაჼ ბაჭოჼ ნიწყ ბეწე̂** – ბარნელას ჩასაკვრელად (ჩასაქნევად) დიდი ძალა უნდა; **შურ ბაჲრლმევ ლეფსრ̂** – რძეს ბარნელათი დღვებენ.

ბარ‘ლ‘აკ bar‘l‘aḳ მარტო რვა, მხოლოდ რვა только восемь only eight. **ბარ‘ლ‘აკ ლარ სესხბადებალ სოჼ, საჟბჟ̂ ცო დეწ სოჼ** – მხოლო რვა ლარი მასესხე რა, მეტი არ მინდა.

ბადბა|დ|ალარ badba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაბადება (⌈და⌉იბადება), გაჩენა (⌈გა⌉ჩნდება) родиться, рождаться birth, giving birth. **ცჴა̄ც ადმიეჼ ზორაჲშ̂ გონლიჼ ბადბალა** – ზოგი ადამიანი ძალიან ჭკვიანი იბადება. 2. გადატ. перен. fig. ქონა, ბადება (აბადია) иметь to have smth, to possess. **ცო̄მ ბადბალა თხოგო ოჯხე** – არაფერი გვაბადია ოჯახში.

ბაჲრთა̄ლ bajrtāl ყირამალა кувырком upside down. **თხეჼ კჵავეჼ უჲსთხრ̂ ბაჲრთა̄ლ**

ბალ‘ჷჼ კმაჲტმაქა̄ – ჩვენი კოჭლი ნერბი (დედალი ცხვარი) ყირამალა დაეშვა (გადავარდა) კლდეზე.

ბაჲრლაჸო̂ ბდ **bajrla’ô** bd საჩიჩქნი, წაწვეტებული ხის ჩხირი რამის მოსათხრელად, მოსაჩიჩქნად, გადასარგველად деревянный кол для выкапывания и пересаживания чего-либо picking stick for digging or transplanting smth.

სტაუ̈ხკლოჷჼ ბაჲრლაჸო̂ ბარ სოგო ესე გაგბიენოე̄, მიჩ ბუყბირაჲშ სოგო? – შარშანდელი საჩიჩქნი ჩხირი მქონდა აქ შენახული და სად წამიჩარეთ?

ბაჲცბრათ, ბეჲცბრათ bajcbrat, bejcbrat ზმნს. нареч. adv. ბაცბურად, ⌈წოვა⌉თუშურად, თუშურად по-бацбийски, по-цоватушински, по-тушински in Batsbic, Tsova-Tush, Tush. **ცუჲნო̂, ალ‘ჲ̂ თხოგო̂ ⌈სჷჼდროს⌉, ვაჲღეშ, ბაჲცბრათ (ბეჲცბრათ) წირლეხ წე** ***ჸაგნოლ‘ჲ̂*** – არაო, გვითხრა ⌈სანდრომ⌉, ჩვენებურად, ⌈წოვა⌉თუშურად წერილს *წიგნი* ჰქვიაო (ვ. ქ.).

ბაკუმ ბდ **baḳum** bd კვარი, აბედი трут tinder fungus, pinewood spill. **წიფელ სოკუჲნ ღაზეჼ ბაკუმ ხეცე̂** – წიფლის სოკოს კარგი აბედი იცის; **ეგას ტო̄ტ დაკმაქ ბაკუმ ბაკბიერ** – ეგამ (კაცის სახელია) ხელისგულზე აბედი დაიწვა (ბ. ბ.).

ბალი̃ცა̄ ჲჲ **rbalĩcā** jj საავადმყოფო больница hospital. **კომუნისტივ ჭყუპძევო̂ წენი ჲაჭოჼჭ ბალი̃ცა̄ ჲასტირ** – კომუნისტებმა წყოპიშვილის სახლში დიდზე დიდი საავადმყოფო გახსნეს.

***ბარბარ: ბარბარ დ|არ barbar: barbar d|ar** გრდუვ. непрх. intrans. ბრიალი (ბრიალებს) бушевать (об огне) to burn.

ბარბარ ბ|აჴარ (ბ|ახარ) barbar b|aqar (b|axar) გრდმ. перх. trans. აბრიალება (⌈ა⌉ბრიალდება) пылать blazing up. **წინიშ ჲჭაჩო̂ წარავ ქაშეც ბარბარ ბაჴჼ** – ახლად ანთებული ცეცხლი მალევე აბრიალდა.

***ბარევ⌈ალ⌉ barev⌈al⌉** 1. ბარემ заодно well then, just. **ლაუ̈მუ̈ ვუჲტვანოჰე̄, ე სჷჼ ფეშკარა̄ თჷჼ დოწალე̂, ბარევ⌈ალ⌉** – მთაში მიდენილხარ და ბარემ ეს ჩემი ბალღიც გაიყოლე რა. 2. აკი, აზირ ведь, же all the same, just. **ჸ̃ჼ ცო ყეგლა, იშტ დაჲცა̂, ბარევ⌈ალ⌉!** – რატომ არ ტყდები, ასეა აკი!

ბარწკილ ბდ **barçḳil** bd ჩქიფი, მარწუხი, პინცეტი (წარბების ამოსაგლეჯი იარაღი) пинцет pincer for removing eye lashes. **მახკარვ ჭაჲნკეხჼ ჩუჲნი ბაჲრწკლევ დაჰ ლეთხოდო̂** – გოგოები ნიკაპიდან ბეწვებს ჩქიფით იგლეჯენ.

***ბაქ** ბჲ **bak** bj 1. პირი, ბაგე уста, рот mouth.

ბაქ ბ|ეშარ bak b|ešar გრდმ. прх. trans. მოთქმით ტირილი, მოთქმით დატირება მიცვალებულისა оплакивать mourning aloud. **ქიქოც მოჰ ხეც-ჴეთერ ვაჲ აგინ**

ბაქ ბეშარ – ადრე (ძველად) როგორ იცოდნენ ჩვენმა ბებიებმა მიცვალებულის მოთქმით დატირება (დ. მ.).

ბაქმაქ ცო|დ|ებლარ (ცო|დ|ილ̦არ) bakmak co|d|eblar (co|d|il̦ar) გრდმ. перх. trans. უკადრისობა (უკადრისობს, იუკადრისებს) не считать приличным для себя disdaining. **ელნეს ბაქმაქ ცომენა̄ ვილ̦ენე̄, ჲისქჼ ჩუჴ ნასერნ ქორე** – ელენემ ყველა ⌈მთხოვნელი⌉ იუკადრისა და დარჩა შინ რძლების ხელში.

ბაქა|დ|არ (დაბაქა|დ|არ), ბუჴა|დ|არ (დაბუჴა|დ|არ) baka|d|ar (dabaka|d|ar), buḩa|d|ar (dabuḩa|d|ar) გრდმ. перх. trans. დატუქსვა (⌈და⌉ტუქსავს) обругать scolding. **ჲაჲში̂ ქუჲრწლეხ სოუ̆ბგეჸ ვქჼ მალʻრქჼდალ̦ა დადას ზორაჲში დაბუჴადვიქჼ ვოჴ** – დის ქორწილში ზედმეტი ღვინის დალევისათვის მამამ ძალიან დატუქსა ბიჭი.

ბაქი ჲ baqi j მრ. мн. pl. 1. პირი рот mouth. 2. გადატ. перен. fig. გრძელი ენა длинный язык long tongue.

ბაქი ჲ|ეთ̦არ baki j|eț̦ar მრ. გრდმ. мн. перх. pl. trans. გრძელი ენის ქნევა (იქნევს), ზედმეტი ლაპარაკი махать длинным языком talking a lot. **ბაქი მა ჲეთ̦რ̂, ნინიკრ̂!** – ნუ იქნევ გრძელ ენას, ნინიკო!

***ბაქინჵაჲნი̂ bakinωajnî** 1. პირღია, თავახდილი, თავდაუხურავი (ჭურჭელი) открытый (о посуде) open, uncovered. **ე ქილ ბაქინჵაჲნ მა ჲითოთ** – ამ ქილას პირღიას ნუ დატოვებთ. 2. გადატ. перен. fig. პირღია, ყველაფრის მთქმელი (ადამიანი), პირში რომ არაფერი უჩერდება болтун⌈ья⌉ open mouthed, talking all kind of things. **დაჲრკუჲგრ̂ მა ჲეფცრ̂ ჴაიჼ ამბუჲ, ზორაჲშ ბაქინჵაჲნი̂ ადმქჼ და** – დაიკოს არ უამბო შენი ამბავი, ძალიან პირღია ადამიანია.

ბაყე⌈ჸ⌉კაჲ, ბაყე⌈ჸ⌉კი baq̣e⌈’⌉ḳaj, baq̣e⌈’⌉ḳi 1. არა მგონია, ვეჭვობ (წართქმით კონსტრუქციებში) не думаю, не кажется (в утвердительных конструкциях) don’t think so, I doubt. **ბაყე⌈ჸ⌉კი ღოლოს თხა ჴუ̆ლრ̂** – არა მგონია, წავიდე დღეს ტყეში. 2. მგონია, ვვარაუდობ (უკუთქმით კონსტრუქციაში) мне кажется, я предполагаю (в отрицательных конструкциях) I guess, I think, I suppose. **ბაყე⌈ჸ⌉კი აჴო ცო ვახნოლრ̂ ბიძი̂ შირიქ** – მგონია, წავიდა ბიძა (მამის ძმა) შირაქში.

***ბაყეჸ¹ baq̣e’¹** 1. ნამდვილი, მართალი (რამ), ჭეშმარიტი нечто правдивое, действительное true, real, right. **ბაჸეჸი ჲა ის ამბუჲ, ლე აფუშ ბა?** – მართალია ეგ ამბავი, თუ ტყუილია? 2. ზმნს. нареч. adv. ნამდვილად, მართლა, სისწორით действительно, подлинно, в самом деле really, truly, authentically **ბაყეჸ ფსტუ ჲჭევინრ̂ გუვალʻქჼ ო სტაკ** – ნამდვილად ცოლისმკვლელი აღმოჩნდა ის

კაცი.

ბაყეჸ**^{2} **baq̣e’**^{2} კავშ. союз conj. თუ ⌈ვინიცობაა⌉ ... თუ ⌈როგორღაც⌉ ... თუ ⌈შემთხვევით⌉ ... თუ ⌈მართლა⌉ ... თუ ⌈იცოდე⌉ ... თუ ⌈ღმერთი არ გაწყრეს⌉ ... если ⌈вдруг⌉ ... если ⌈не дай бог⌉ ... если ⌈как-то⌉ ... if ⌈in case of⌉ ... if ⌈it happens really⌉ ... (გამოხატავს მწვავე მუქარას выражает острую угрозу expresses severe threat **ბაყეჸ ჰედვაჲლჩეჰა, ვაგლაგე⌈ჰ⌉ სოჲ̈!** – თუ დაიგვიანე⌈ბ⌉, თვალით აღარ დამენახო; **ბაყეჸ ე ას ალ‘ინრ̂ დოშ მიჩმე იჴჩე ჰოგო, თეჴითოს ჰოგრ̂!** – თუ ⌈როგორღაც⌉ ეს ჩემი ნათქვამი სიტყვა სადმე დაგცდენია, გაწვნევინებ! **ქეგრ̈ ჩუ ვერწ̈ჩრ̂ სე დადას ვირ-ტაჭკ აჩენადარ ლოჸდიე'ნა̂, სე ნანას ალ‘̈,** ***ბაყეჸ ისე ვირ ოთჲდიჩეჰა⌈ჰ⌉ სოჲ̈, საბჭუჲ აჰ ლოჲს, ბედა̄ ჲაჲლ‘ას ჰოხინალ‘̈, **უჲიშ ნახეფ დარ თხოლო ოჯხე ვირ დუღდარ** (მემცხორივ კი გაგდ̈ლათერ ვარბი ქეგრ̄ხ) – ცხვრიდან შინ მობრუნებულმა მამაჩემმა ვირ-ტაჭკის ყოლა მოინდომა და დედაჩემმა უთხრა, *თუ ⌈ღმერთი არ გაწყრეს⌉ აქ ვირი მოგიყვანია, ჩავალ საბჭოში და გაგეყრებით*, იმდენად სირცხვილი იყო ჩვენთან ოჯახში ვირის ყროყინი (მწყემსები კი ინახავდნენ ხოლმე ვირებს ცხვარში) (ა. ბ.).

ბაყეჸა̄ bae’ā მართლაც, დიახაც в самом деле, так и есть (так и было), как раз, точно, правда что exactly. **ბაყეჸა̄ ჰალრ̂ აჴდენადალ̈ სოჲ̈ აჰ ალ‘ინო: ცო ჲეწრას ილოხ ფსტუნალ ჲოწჲალ̈** – მართლაც ამიხდა შენი ნათქვამი: არ უნდა გავყოლოდი ილოს ცოლად.

ბაყეჸდა baq̣e’da კავშ. союз conj. თუმცა, მართალია; მართალია, ასეა, მაგრამ... მიუხედავად იმისა, რომ ... однако, правда; правда, так, но ... несмотря на то, что ... that’s true ... **ვაშრ̂, ბაყეჸდა, ყანოლ მაქ ჲეჸე̈ ვაჲნი̂ დარ̈ ჩ̈ს̈, მა̄ ეჴგოჰა̄ შარ̈ ღაზოლ ჲა** – ძმაო, მართალია, სიბერე ზედ მოგვადგა დაჭრილი დათვივით, მაგრამ ამასაც თავისი სიკარგე აქვს (საბ. მ.); **ბაყეჸდა, გლემურჯს̈ ცო ჰიჭუ̂, მა̄ ე ატარჲალ̈ჩრ̂ სურთე ე 21-ლღე̈ ბაცავ ვა, მენა̄ ჰალრ̂ ბაჲცი̂ ბაბწინრ̂, 21-ლღე̈ ვაშრ̂, ნაბოლარ ღაჲროვ...** – მართალია, მგლისებრ არ იმზირება, მაგრამ ამ დადუმებულ ფოტოსურათზე ეს 21-ე წოვაა ამოცნობილთა შორის, 21-ე ძმა, ნაბოლარა რაზმელი... (ა. ბ.); **ბაყეჸდა, ცო მაკეგ სოჲ̈, მა̄ ცენეხ ტყოჸ ჰალ ვეწეს ლაჟ̈მუ̂ ვახ̈: ზორაჲშ დეწ სოჲ̈ ლამნი!** – მართალია, აღარ შემიძლია, მაგრამ წელსაც უნდა წავიდე მთაში: ძალიან მიყვარს მთები!

ბაყეჸ დ|ა baq̣e’ d|a მართალია, სიმართლეა, სიმართლეს შეეფერება, მართლა ⌈ასეა⌉, ნამდვილად ⌈ასეა⌉ правда, соответствует действительности, в самом деле ⌈так⌉, так и есть it’s true, it’s like this in reality. **ჷნე̄ დიფცნა⌈ჰ⌉ სოგრ̂, ბაყეჸ და, ბაყეჸ!** – რაც მიამბე, მართალია, მართალი!

ბაყეჸი, ბაყი̄ჸ baq̣e’i, baq̣ī’ ნაწ. част. part. მართლა? ნამდვილად? Правда? В самом деле? really? **ბაყი̄ჸ მარან თელ‘უჲშ ჲოჰ̣, ელო̂, დაქჼ მოჸ და, ქრისტაჼ!** – მართლა ათხოვებთ გოგოს, ელო, რა კარგია, ქრისტიანო!

*ბაშტ^{2} ბდ **bašt^{2}** bd კვამლი, ბოლი; ნისლი дым; туман smoke, mist.

ბაშტ ეთ̧არ (ოთ̧არ) bašt eţar (oţar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. კვამლის, ბოლის დადგომა (⌈და⌉დგება) надыметь spreading / setting smoke around. **ტატეჼ გუ ე დოს, ბაშტ ოთ̧ეჼ** – სველი ჩანს ეს შეშა, ბოლი დადგა. 2. ნისლის დადგომა (⌈და⌉დგება) затуманиться setting in mist. **ბაშტ ოთ̧ეჼც, ფერდოხ დაჴინ ჟე ცო გუგეგ სოჼ** – ნისლი დადგა აკი, ფერდობზე მძოვნარ ცხვარს ვეღარ ვხედავ (ბ. ბ.).

ბაშტ ეთ̧|ბ|არ (ოთ̧|ბ|არ) bašt eţ|b|ar (oţ|b|ar) გრდმ. перх. trans. კვამლის, ბოლის დაყენება (⌈და⌉აყენებს), ახრჩოლება надымить making smoke spread. **ტატეჼ გუ ე დოს, ბაშტ ოთ̧ბიეჼ** – სველი ჩანს ეს შეშა, ბოლი დააყენა (ბ. ბ.).

ბაცმაქა̄ ჲ bacmakā j ბუსნო, ამწვანებული კორდი зелёный луг lawn. **კნათი ბაცმაქ ჺებახკერ** – ბიჭები ამწვანებულ კორდზე ისხდნენ; **ლაშას ბაცმაქ ფე ბიეჼ** – ლაშა ბუსნოზე წამოწვა (ბ. ბ.).

*ბაწარ დდ **baçar** dd ბაწარი, მატყლის ძაფი пряжа, шерстяная нитка woolen thread, ratline.

ბაწარ ჰ̣ერწარ (ჰ̣არწარ) baçar ḥerçar (ḥarçar) გრდმ. перх. trans. ბაწრის (მატყლის ძაფის) დართვა (⌈და⌉ართავს) ⌈с⌉прясть spinning. **ბაწარ ჰ̣ერწოშ უბნეჼ ფსტი რალეჼ-რალ ვაშ⌈ბ⌉ინ ლეტერ** – ბაწრის დართვაში უბნის ქალები რიგრიგობით ერთმანეთს ეხმარებოდნენ.

ბაწარ დ|ჵაპარ baçar d|ωaṗar გრდმ. перх. trans. ბაწრის (მატყლის ძაფის) ⌈და⌉გრეხა (⌈და⌉გრეხს), დაძახვა закручивать, ⌈за⌉ви⌈в⌉ать twisting, twinning. **ბაწარ ჯარნაჲჰ̣ დჵაპო̂** – ბაწარს ჯარაში გრეხენ.

ბა̆დ|დ|აჲლნო̂, ბა̆დ|დ|ალინო̂ bădǀdǀajlnô, bădǀdǀalinô მიმღ. прич. particip. დაობლებული осиротелый orphan. **ბა̆დბალინო̂ ხეჼ ჺებალე̂ მიჼდრე** – დაობლებული ხე დგას მინდორში.

ბა̆დ|დ|ალარ^{1} bădǀdǀalar^{1} გრდუვ. непрх. intrans. დაობლება (⌈და⌉ობლდება) осиротеть to become orphan. **ბა̆დროლე ბა̆დდალარ ზორაჲშა̂ ხალეჼ და** – ბავშვობაში დაობლება ძალიან ძნელია (ბ. ბ.).

ბა̆დ|დ|ალარ^{2} bădǀdǀalar^{2} გრდუვ. непрх. intrans. ჩაოსება (⌈ჩა⌉ოსდება) обессилеть от смеха endless cry. **სიხ ხი დალ‘დალინო̂ ბა̆დერ ბა̆დლაგერ თხოგო** – სასულეში წყალი გადაუვიდა და კინაღამ ჩაგვიოსდა ბავშვი (ბ. ბ.).

ბა̆დ|დ|არ bă̌d|d|ar გრდმ. перх. trans. დაობლება (⌈და⌉აობლებს) сделать сиротой becoming orphan. **ბუჴევ დუჳ ბა̆დერ ბა̆დდიე̃** – ომმა ბევრი ბავშვი დააობლა. (ბ. ბ.).

ბა̆დრა̄ლე̃ bădrālẽ ბავშვიანი имеющий ребёнка, человек с ребёнком those who have kids. **ბა̆დრა̄ლე̃ ნანი ბედ ოთხე დიფშდებათ!** – ბავშვებიანი დედები ცალკე ოთახში დააწვინეთ (ბ. ბ.)!

ბა̆დრულ, ბა̆დრეღე̃ bădrul, bădreγẽ ბავშვური детский childlike. **ე ჳ̃ხ ბა̆დრულ საქმ თაგ ჲინა!** – ეს რა ბავშვური საქმე გააკეთე (ბ. ბ.)!

ბა̄გ^1 ბდ **bāg**^{1} bd ბაგა, საკვების ჩასაყრელი საქონლისათვის ясли (кормушка) для скота cattle-shed. **ბა̄გი ჲოლ ჲილჳათ ათჳან** – ბაგაში თივა ჩაუდეთ ძროხას. შდრ. ср. comp. **ჴადბ ḥadb**.

ბა̄გ^2 ბდ **bāg**^{2} bd ბაგა-ბაღი, საბავშვო დაწესებულება детские ясли nursery school. **ძუძაკ ბა̄გი ჲიკნას** – გოგონა ბაგაში წავიყვანე.

***ბა̄გ**^{3} ბდ **bāg**^{3} bd ბაგა, ახალი ვენახი новый, молодой виноградник newly planted vineyard. **ბაგაჲ̃ ლე ჳ̃ხ ვე̃ დეწ ოთა̃?** – ბაგისა ან რა ღვინო უნდა დადგეს?

ბებოვკ ბდ **bebovḳ** bd ერთცხენშებმული ორთვლიანი და ორადგილიანი ეტლი двух-колёсная и двухместная колесница с одной лошадью one horse drawn four wheeled carriage. **დოხტურ ნან ლაწმრი დაყდა̃ დიჩრ̂ ფჴეჴ ბებოვკევ ლელა̃ლათერ** – დედა-ექიმი (ასე ეძახდნენ ალვანში ექიმ ნადეჟდა ნისკუბინას) ავადმყოფების გასასინჯად მთელ სოფელში ბებოვკით დადიოდა ხოლმე.

ბედბარჩ bedbarč ზმნს. нареч. adv. განსაკუთრებულად, გამორჩეულად, სხვამხრივ, სხვაფრივ особенно, в остальном especially. **წნევ დუჳ ხა̃ ჲა სოგო, მა̄ ბედბარჩ ჳეჩრ̂ ცოსტევა̄ ქოთჳჲოსრ̂** – წნევა დიდი ხანია მაქვს, მაგრამ განსაკუთრებულად სხვა არაფერი მაწუხებს; **ბედბარჩ ცრ̄მ ლაწოდრ̂ აგას, ის და, მე̄ ლელიშ ჲა** – სხვაფრივ არაფერს იტკიებს ბებია, ეგაა, რომ სუსტადაა.

ბეკგორათ beḳgorat ზმნს. нареч. adv. ხუმრობით, ხუმრობისდაგვარად шутя, в шутку jokingly. **ბეკგორათ დეფცჲ̂ სოგრ̂ ივნეს შარჲ̂ ჳა̄ შარე ციხე ჷევალარ** – ხუმრობისდაგვარად მიამბო ივანემ თავისი სამი წელი ციხეში ჯდომა.

ბეკიჭაჲნსა̃ beḳiç̣ajnsã ზმნს. нареч. adv. 1. თითქოს ხუმრობით, ვითომ ხუმრობით, არასერიოზულად как будто шутя, как будто в шутку, несерьёзно as if jokingly. **ბეკიჭაჲნსა̃ მა ჴიჭრ̂ ე საქმოგრ̂!** – არასერიოზულად ნუ უყურებ ამ საქმეს! 2. გადატ. перен. fig. იოლად, უბრალოდ, მარტივად, ადვილად, მსუბუქად, უპრობლემოდ просто, легко, без проблемы simply, easily, lightly, without a problem. **ბეკიჭაჲნსა̃ ევოდრ̂ დჭეუზტყ კილრ̂ ე კნათევ** – უბრალოდ იღებს ოთ-

ხმოც კილოს ეს ბიჭი.

ბჷ̃ჩო|დ|არ (დაბჷ̃ჩო|დ|არ) bẽčo|d|ar (dabẽčo|d|ar) გრდმ. перх. trans. მსუბუქად ცემა (სცემს) слегка избить, побить beating lightly. **ქორ ლაცღიე′ნეს** [**ვარდა**], **ცჰა ლაზიშ დაბჷ̃ჩოდღინას... თურიკ ბეხკ ბარალჵ** – დავიჭირე [ვარდი] და ერთი კარგად ვცემე მსუბუქად... განა რამე ბრალი ჰქონდა რომ (ე., ვ. ჩ.).

ბჷ̃ჩო|დ|იენჵ bẽčo|d|ienô მიმღ. прич. particip. მსუბუქად ნაცემი слегка избитый, побитый lightly beaten.

ბერა̄: ბერა̄ დ|ა̄ხარ (ჴელარ) berā: berā d|āxar (qelar) გრდმ. перх. trans. 1. ბერაში გატარება (ცხვრისა) დასათვლელად, მოსაწველად (გაატარებს) пропускать / пропустить группу живлтных через узкий проход, чтобы сосчитать sheep run/coat for counting, milking. **მემცხორივ ჟე ბერა დახჷ̃ ჰალ დაკარდანაღნჵ** – მწყემებმა ცხვარი ბერაში გაატარეს დასათვალიერებლად. 2. სათითაოდ ხელში გატარება რამისა ([გა]ატარებს) поодиночке (по одному) пропускать / пропустить то-либо через руки при переборе see smth in details. **დენიჸ ხახჵ ბერა̄ ბაღხნას, ბახკურ ჭიკ ეგლუღეღნჵ** – მთელი ხახვი სათითაოდ ხელში გავატარე, ვაითუ დამპალი შჰეყვეს-მეთქი (ბ. ბ.).

ბერსანებ დ **bersaneb** d ბერსამება Берсамеба Bersameba (თეონიმია теоним teonim). **ბერსანბჷ̃ საყდარ ჩუ დეხერ ალნიჰე̄ ჰალჵ შეკეთბადიჷ̃** – ბერსამების ეკლესია იქცეოდა ალვანში და შეაკეთეს.

ბერსანბობ დ **bersanbob** d ბერსამებობა (ბერსამების დღესასწაული, დღეობა) праздник Берсамеба Bersameba festival. **ბერსანბობ ჰამახეჸ დაჭუხჳ̃ დღეობ და ალნი** – ბერსამებობა ყველაზე დიდი დღეობაა ალვანში.

ბიდნარ, ბი̄დნარ[1] **bidnar, bīdnar**[1] ბედნიერი (ბედში მყოფი) счастливый being happy. ***ბი̄დნარ ხილ'ალაჰუღნჵ!*** **– დალოცადვიჷ̃სჵ ქუღრწლეხ სე აგას** – *ბედნიერი იყავით!* – დამლოცა ქორწილში ბებიაჩემმა.

ბიდნარ, ბი̄დნარ[2] **bidnar, bīdnar**[2] ბედნიერი (მუწუკია ერთგვარი) карбункул, острое гнойно-некротическое воспаление кожи и подкожной клетчатки Happy-a kind of acne. **ბი̄დნარ დაწჷ̃ ლაწარ და** – ბედნიერი მძიმე დაავადებაა.

ბირბა|დ|ალარ (აბირბა|დ|ალარ) birba|d|alar (abirba|d|alar) გრდუვ. нерх. intrans. 1. აბირება ([ა]ბირდება), რამის, მაგალითად, მარილის ჭამის ხასიათზე მოსვლა პირუტყვისა (მოვა) сманиваться (о животных) cattle feeling like to eat salt. **თუღხ დაღგჩე ჟე აბირბადალჷ̃** – მარილის დანახვაზე ცხვარი (ფარა) მარილის ჭამის სხროზე მოვიდა. 2. გადატ. перен. fig. რაიმის კეთების ხასიათზე დადგომა ([და]დგება), საქმის კეთების ხალისზე მოსვლა (მოვა) прийти в настроение взяться за дело becoming / feeling enthusiastic to do some work. **ბირკაჸო̄ხ დახᶰ აბირბადალოᶰ ე ფეშკარ, ჺევო̂, ეჯუჲნ ჯᶰ ჺუხ ხაწდოგე̂!** – ბერიკაობაში წასასვლელად აბირდა ეს ბალღი, კაცო, ამას ვიღა რაღას შეაგონებს! შდრ. ср. comp. **ხუხრბა|დ|ალარ xuxrba|d|alar**.

ბირბა|დ|არ^1 (**აბირბა|დ|არ**) **birba|d|ar**^{1} (**abirba|d|ar**) გრდმ. перх. trans. აბირება (⌈ა⌉აბირებს), რამის, მაგალითად, მარილის ჭამის ხასიათზე მოყვანა პირუტყვისა (მოიყვანს) смани⌈ва⌉ть to make cattle feel like to eat salt. **კოსტის ქე ბირბადოთ თუჲხი̂ თელ‘ᶰ** – კოსტას ცხვარი (ფარა) მარილის ჭამის ხასიათზე მოჰყავს. შდრ. ср. comp. **ხუხრბა|დ|არ xuxrba|d|ar.**

ბირბა|დ|არ^2 (**გადაბირბა|დ|არ**) **birba|d|ar**^{2} (**gadabirba|d|ar**) გრდმ. перх. trans. ⌈გადა⌉ბირება, დაყოლიება ადამიანისა ამა თუ იმ საქმიანობისთვის (⌈გადა⌉იბირებს, ⌈და⌉იყოლიებს), თავის ჭკუაზე დაყენება вовлекать / вовлечь в состав чего-либо, привлекать / привлечь к какому-либо делу, движению, завербов⌈ыв⌉ать winning sb. over. **არჩევნა̄ხ ნახ ჯამივაჸ შუჲგუჲჯ ბირბადოე̄, ჯანე̄ ჯამა̄ხეჸ ბაკოᶰ აფუშ ალ‘უჲცო̂, ნახა̄ კამპაჲნო̂ ოკუხ დებწლა** – არჩევნებზე ხალხს ყველა თავისკენ იბირებს და, ვინც ყველაზე დიდ ტყუილს იტყვის, ხალხიც სწორედ მას მისდევს.

ბიძძეჲ, დადვაშეᶰ ფსტუჲნო̂ ჲდ **biʒʒej**, **dadvašẽ psṭujnô** jd ბიცოლა, ბიძის (მამის ძმის) ცოლი жена брата отца aunt-wife of uncle from father’s side. **არსეᶰ ბიძძაის, მაჲრკეს გარმოᶰ თეფხორ ზორაჲშ ჭჵალოშ** – არსენის ბიცოლა, მარუკა გარმნოს უკრავდა ძალიან მაგრად (ბ. ბ.).

ბი̄ბაჸო̂ ბდ **bība’ô** bd ბებიაქალი повитуха midwife. **ბაბალე̂ ლაზეᶰ ბი̄ბაჸო̂ ჲა** – ბაბალე კარგი ბებიაქალია.

ბი̄ლაჸო̂ დდ **bīla’ô** dd მოჯამაგირე слуга, служанка servant. **ითო̂, მაცლომცოᶰ ლათჷე⌈ჰ⌉ ჰამინაჸ ბი̄ლაჸოლ?** – ითო (კაცის სახელია), როდემდე უდგეხარ ყველას მოჯამაგირედ?

ბობქარ ჲ **bobkar** j ციება (ციებ-ცხელებისას) озноб (во время лихорадки) fever.

ბობქარ თელ‘არ (**ჲ|ალ‘არ**) **bobkar telʻar** (**j|alʻar**) გრდუვ. непрх. intrans. ციების დამართნა (დაემართება) начало озноба (во время лихорадки) having fever. **ვანუჲნ ბობქარ ჲალ‘ᶰ** – ვანოს ციება დაემართა.

ბობქარ ლექ|ჲ|ალარ (**ლაქ|ჲ|ალარ**) **bobkar lek|j|alar** (**laq|j|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. ციების დაცემა (დაეცემა) наступление озноба to have fever. მი-

ხუჲნე̂ ბობქარ ლაქჲალი'ნე̂, დათხერ̂ ჩაიხ ჰ̆ალრ̂ ვატე'ნე̂, ბაჼგაჲნრ̂ ჩუ̄ ვიშეჼ– მიხოს ციება დაეცა, ცხელი ჩაით გასკდა და ბრაგვანით ჩაწვა ლოგინში.

ბოდ ჲჲ **bod** jj მახე, კაკანათი, ჩიტბადე, ხაფანგი силок, ловушка, петля trap,bird catching net. **ჭივჭინ ბოდ ჲეწეს ჲოლაჼ, დაჰ̆ ჴაჩჲიჼ სოგო ხორბალ** – ჭივჭავებს (ბეღურებს) კაკანათი უნდა დავუგო, გამითავეს ხორბალი (კ. ჭ.).

ბოლორეჼ bolorẽ ქვემოთა, ქვევითა, ბოლო нижний, последний, крайний lower, the last. **ბოლორეჼ ალუჲნა̄ ჰ̆ედეშკაჸ დაარსბადჲალჼ** – ქვემო ალვანი ოდნავ მოგვიანებით დაარსდა.

ბოროტ^1 **boroṭ**^{1} ბოროტი злой evil, vicious. **სტაკ ბოროტ ცო ვეწ ხილ‘ჼ** – კაცი ბოროტი არ უნდა იყოს.

ბოროტ^2 ბდ **boroṭ**^{2} bd დარდი, ვარამი, საგონებელი, მძიმე რამ საფიქრალი тяжёлые мысли, раздумья, переживания sorrow. **ვოჰ̆ ვაჲცე̂ სოგო ლაწიშე̄, იცხუჲჼ ბოროტ ლელბოს** – ბიჭი მყავს აკი ავად და მაგის დარდს ვატარებ. შდრ. ср. comp. **დარდ-ბორტი dard-borṭi**.

*ბოს ბდ **bos** bd ფერი цвет color.

ბოს ბ|ავ|ბ|არ bos b|av|b|ar გრდ. перх. trans. გაფითრება (⌈გა⌉ფითრდება), ფერის დაკარგვა (ადამიანის მიერ) ⌈по⌉терять цвет (о человеке) turning pale. **ფშელგორნა ფეშკრევ ბოს ბავბიჼ** – სიცივისგან ბალღი გაფითრდა (ბ. ბ.).

ბო-ტუმ დ **bo-ṭum** d ნიორ-ნიგოზი, ერთად დანაყილი ნიორი და ნიგოზი პურთან მისატანებლად чеснок и грецкий орех, вместе истолчённые garlic and walnut pounded together to eat with bread. **მარხვახ ბო-ტუმ ჩამლჼ დაყუჲნე̂ და მა̄ჴცჼ** – მარხვაში დანაყილი ნიორ-ნიგოზი გემრიელი საჭმელია პურთან; **ცო̄მ ბადბალარ თხოგო ქუჲრთმაქ ძაბრი ჴოხკინრ̂ კომუნისტი ჩუ ბაჲხკჩე, შტიკივ ლეხორ წენი უნახიე̄, ბო-ტუმენაჲნრ̂ კაწკოჼ კაკლე̄რეჼ ტოპრაკ ჴაწურ კედლო̄ხ, ოჴუხ დალ‘დალი'ნ შტიკ, ო დაჰ̆ირ შუჲნე̂** – არაფერი გვებადა, თავზე ძაბრებდახურული კომუნისტები რომ შემოვიდნენ, ხიშტებით ეძებდნენ სახლში რაღაცას და, პატარა კაკლიანი პარკი რომ გვეკიდა კედელზე, ნიორ-ნიგვზისთვის შენახული, იმას მოხვდა ხიშტი და ის წაიღეს (ე. ბ.).

ბოყოჭ დდ **boqoč̣** dd კვიცი жеребёнок horse foal. **თხეჼ ფეშკარ ბოყჭეცჼ ებწლა** – ჩვენი ბალღი (ბიჭუნა) კვიცთან იწევს.

ბჟარ დ **bžar** d ბჟარუნის, მსხვრევის აღმნიშვნელი ხმაბაძვითი სიტყვაა слово, обозначающее звуки поломанного стекла imitating word for denoting breaking sound.

ბჟარაჲნო̂ bžarajnô ზმნს. нареч. adv. 1. ბჟარუნით со звуком поломанного стекла with knocking sound. **აჯ თასდალინო̂ ვა̄ზ ბჟარაჲნო̂ ჴეთი̃ ჰოლმაქ** – ჩავარდნილი ლარნაკი ბჟარუნით დაეცა იატაკზე. 2. უცაბედი კრთომით, უცაბედი ელდით с неожиданным вздрагиванием with sudden shock. **ჯი̃ ვულარ ხაჲწჩე ბჟარაჲნო̂ ჲეკჲიქ̃სო̂** – შენი ყვირილი რომ გავიგე, უცაბედად შევკრთი.

ბჟირა̄: ბჟირა̄ დ|ახარ (იხარ) bžirā: bžirā d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. დამსხვრევა (⌈და⌉იმსხვრევა) разби⌈ва⌉ться вдребезги breaking, crashing. **თხაგეჸ ეცინო̂ ვა̄ზ ქორლე̃ დალʻენჷ̂ სოგო ბჟირაჷ̄ დახე̃** – დღესლა ნაყიდი ლარნაკი ხელიდან გამივარდა და დაიმსხვრა.

ბჟირა̄ დ|ა̄ხარ (დ|ა̄ჴარ) bžirā d|āxar (d|āqxar) გრდმ. перх. trans. დამსხვრევა (⌈და⌉ამსხვრევს) разби⌈ва⌉ть вдребезги breaking. **თხაგეჸ ეცინო̂ ვა̄ზ ჲაჯოვ ბჟირა̄ და̄ჴი̃ სოგო** – დღესლა ნაყიდი ლარნაკი გოგომ დამიმსხვრია.

ბუზკა̃ტ buzḳā̃ṭ ძვ. уст. old. იგივეა, რაც то же, что the same as **გარმო̃ garmõ**. **მელამო̂ დოკეშუშ ხილʻა̃ლათერ,** ***სე ჲაჯონ ბუზკა̃ტ ცო ჴეთინო̂*** – მელამო (მელანო) გულნაკლულად იყო ხოლმე, *ჩემმა ქალმა გარმონი არ იცისო.*

***ბუჲს⌈ვ⌉ა̄** ჲჲ **bujs⌈v⌉ā** jj ღამე ночь night. **ლამუ მოლუ̃ ლამზურ ბუჲს⌈ვ⌉აჲში̂ ხეცჷ̂, სულხა̃!** – მთაში როგორი ლამაზი ღამეები იცის, სულხან.

ი̃ც ბუჲსუ̂ ĩc bujsû ზმნს. нареч. adv. ამაღამ в эту ночь tonight. **მოჯე̄ ტელევიზორე ალʻი̃, ი̃ც ბუჲსუ̂ ლავ დეწჷ̂ დაცა̃** – როგორც ტელევიზორში თქვეს, ამაღამ თოვლი უნდა მოვიდეს (უნდა ითოვოს).

***ბუსუ̄-ბუსუ̄, ბუჲს-ბუჲსუ̂ busū-busū, bujs-bujsû** ზმნს. нареч. adv. ღამღამობით по ночам at night. **კნათი ბუსუ̄-ბუსუ̄ (ბუჲს-ბუჲსუ̂) აჴეხ იხო̂** – ბიჭები ღამღამობით ნადირზე დადიან.

ბუ̃გალ ბდ **bũgal** bd მტვერი пыль dust. **ფჯეჯ ზორაჲში̂ სიცხ ჲარე̄, შარემაქ ბაჴო̃ ბუ̃გალ ლეფჩერ** – სოფელში ძალიან ცხელოდა და შარაზე დიდი მტვერი იდო. შდრ. ср. comp. **ტკმელ ṭḳmel**.

ბურახ ჲჲ **burax** jj 1. ბალახი (უპირატესად საჭმელი) трава (преимущественно съедобная) grass. **დოჯა̄ხ საბლეხი̃ ბურხევ იხო̂ ნახ ივლათ** – გაზაფხულობით მეტწილად ბალახით გადის ხალხი იოლას. 2. ბურახი, გამაგრილებელი სასმელი квас Burakhi, refreshing drink. **სიცხ ჲუჲღჩე ბურახ ჲეწჷ̂ სტაკოვ მალʻა̃** – პაპანაქებისას ბურახი უნდა დალიოს კაცმა.

***ბურღნება|დ|ალარ, ბურღნა|დ|ალარ burɣneba|d|alar, burɣna|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ბუღის (კუროს) მიერ სპეციფიკური ბგერების გამოცემა რქებითა

და ფეხებით მიწის თხრის (ბურღვის) თანხლებით, ბუბუნი (ბუბუნებს), ბუღრაობა (ბუღრაობს) реветь (о быке, бугае) bull grumbling. **რიყემაქ ბორშ ბურღნებალა** – რიყეზე მოზვერი ბუბუნებს; **სურმა ბურღნებალაშ გარგმარგა̄ხ ცო ვეწრა გუვალʻჼ, მჵაცივ ბელტი ჴეფსჼლათერ** – როცა სურმა ბუღრაობდა, ახლომახლო არ უნდა გამოჩენილიყავი, რქებით ბელტებს ისროდა ხოლმე.

ბუყსტაკ ვბ **buqsṭaḳ** vb შუახნის, ხნიერი კაცი человек средних лет middle aged man. **ბუყ სტაკ მე̄ ვა, ოჰი ვა გუჲრგაცო̂?** – შუახნის კაცი რომაა, ის არის გიორგი?

***ბუც** ჲ **buc** j 1. ამწვანებული კორდის ბალახი трава зелёного луга grass. **სალოცავ გორნაკმაქ ტბათნი ბუც აჲტუ̂** – სალოცავის გორი ტბათანაში ამწვანებული კორდის ბალახითაა დაფარული. 2. თავშავა душица organy; Origanum vulgare (Latin) **ბუც ლაზქჼ ჲა დელე დასტიჼჩონ** – თავშავა კარგია კუჭაშლილისთვის.

ბუჰ̣-თური დ **buḥ-turi** d მრ. мн. pl. მსუბუქი ჩხუბი (ჩხუბ-ხმალი) лёгкий скандал light fight. **ბახიჼჩო̂ ვასერნ ბუჰ̣თური ყორბალა** – მთვრალ კაცებს მსუბუქი ჩხუბი უყვართ.

ბუჰ̣ლოვ ვბ **buḥlov** vb მებრძოლი, მეომარი ჯარისკაცი воин, солдат warrior, soldier. **ვაიჼ ბუჰ̣ლობი ჺუვაჲნო̂ ბუღუშ ჺიტჼლათერ ბუჰ̣ელო̂ ჩუ** – ჩვენი მებრძოლები (მეომრები) კივილით შეიჭრებოდნენ ხოლმე ომში.

***ბღავჼ** დ **bγavã** d რაც ბღავის (უპირატესად ცხვარი) скот, преимущественно овца roaring (mainly sheep).

ბღავჼ ხიტ|დ|არ (ხეტ|დ|არ) bγavã xiṭ|d|ar (xeṭ|d|ar) – ოჯახში ცხვრის გაწყვეტა (⌈გა⌉წყვეტს), გამოლევა истребление скота, преимущественно овец running out sheep in the family. **ოჯხე ბღავჼ ცო დეწ სტაკოვ ხიტდჼ** – ოჯახში ცხვარი არ უნდა გაწყვიტოს კაცმა.

ბძოლა|დ|ალარ bʒola|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. ცხოვრებისეული ბრძოლა (იბრძვის), მცდელობა (ცდილობს) самоотверженно стараться to try, to make an effort. **ნიკო̂ ზორაჲშ ბძოლალა კურსმაქ ჴეჩო̂ სტუდენტა̄ხ ჰ̣ათხ ვალʻჼ** – ნიკო ძალიან ცდილობს სხვა სტუდენტების გასწრებას კურსზე.

***ბჵაკჼ** ჲჲ **bωaḳã** jj ცხვრის ტყავის გუდა ყველის შესანახად, ყველის გუდა мешок из овечьей кожи для сохранения тушинского сыра leather sack (for Tush cheese). **ვაჲლოქჼ ნაჩხუჲ ბჵაკნა̄ხ ჲეხკორ, ბჵაკნა̄ხ გაგჲორ** – ჩვენებურ ყველ⌈ებ⌉ს გუდებში აწყობდნენ, გუდებში ინახავდნენ.

ბჵანა̄რ bωanār ზმნს. нареч. adv. წვერით (ითქმის დავარდნილ ან გასროლილ რამეზე)

остриём (об упавшем или брошенном предмете) with the top. **ნექ ბჵანა̄რ ჴეთჼ პოლმაქ** – დანა წვერით დაეცა იატაკზე.

***ბჵარ|დ|ახარ** (**ბჵარიხარ**) **bωar|d|axar** (**bωarixar**) გრდუვ. непрх. intrans. 1. შეხვედრა, შეგებება, დახვედრა, პირისპირ შეყრა (⌈შე⌉ხვდება, პირისპირ შეეყრება) встретиться, встречаться to meet. **ალნი⌈ჴ⌉ ცო მოთ̦ეშ საჼ მოწაფე̂ ბჵარვახქჼ სოხ** – ალვანში მოულოდნელად ჩემი მოწაფე (ვაჟი) შემხვდა. 2. პოვნა, წაწყდომა (იპოვის, ⌈წა⌉აწყდება), მოხვედრა (⌈მო⌉ხვდება), გადაყრა (გადაეყრება) неожиданно найти (увидеть) кого-либо / что-либо to find, run into. **კიდევ კარგი, უჴჷ̂ ჲუხლიჩო̂ დროჴ ალნი ბჵარდახქჼთხო̂: ზორაჲში̂ ლაზქჼ, კეთილ, ჩალმალჼ ხალხ ჲა ბაცბი** – კიდევ კარგი, იმ უკუღმართ დროს ალვანში მოვხვდით: ძალიან კარგი, კეთილი, სათნო ხალხია წოვათუშები (თ. გ.); **აჴ დჵევარ ატ̦ჼ ცო და, ბჵარდახრეხ და ჴალ̦ინო̂** – ნადირის მოკვლა ადვილი არ არის, შეხვედრაზეა დამოკიდებული.

***ბჵარ|დ|ახენო̂** **bωar|d|axenô** მიმღ. прич. particip. შეხვედრილი, დახვედრილი встреченный met. **ბჵარდახენო̂ აჴე̂ მა დალ‘ითო̂!** – შეხვედრილ ნადირს ნუ გაუშვებ!

***ბჵარიხარ** (**ბჵარ|დ|ახარ**) **bωarixar** (**bωar|d|axar**) გრდუვ. непрх. intrans. შეხვედრა (⌈შე⌉ხვდება), დახვედრა (⌈და⌉ხვდება) встречаться, встретиться to meet. **ˉუჼ დაჴ ხერცლა, ალ‘ალ სოგო̂, ვაშბა̄ხ ბჵარდაჲხჩე ნაყაჴა?** – რა ძალიან იცვლები, მითხარი, ერთურთს როცა ვხვდებით გზაზე (ს. გ.)? **წყეტყოცა ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ ლოლეთვაჲ: უჲსჴეც ბჵარლოთვაჲნ ზურიტა̄** – ერთხელაც შევიკრიბნეთ რა: იქვე დაგვხვდება ზუროსგორა (პ. უ.); **ზაქრო̂ ზორაჲშ ჴშიროშ ბჵარიხო̂ მაჲრმეხ** – ზაქრო ძალიან ხშირად ხვდება მარიამს; **ალნი⌈ჴ⌉ ცო მოთ̦ეშ საჼ მოწაფე̂ ბჵარვახქჼ სოხ** – ალვანში მოულოდნელად ჩემი მოწაფე (ვაჟი) შემხვდა; **აჴ დჵევარ ატ̦ჼ ცო და, ბჵარდახრეხ და ჴალ̦ინო̂** – ნადირის მოკვლა ადვილი არ არის, შეხვედრაზეა დამოკიდებული.

* **ბჵარკ** ბჲ **bωarḳ** bj 1. თვალი глаз eye.

***ბჵარკ ლელ|ბ|არ** (**ლალ|ბ|არ**) **bωarḳ lel|b|ar** (**lal|b|ar**) გრდმ. перх. trans. იგივეა, რაც **ბჵარკ ჴესტ|ბ|არ** (**ჴასტ|ბ|არ**) **bωarḳ qesṭ|b|ar** (**qasṭ|b|ar**). **ო ჴაიხ ბჵარკ ლალბებათ, ბურკი ხუმ ცო დიხკქჼ** – იმ ღორს თვალი დაავლეთ, გოჭები ხომ არ დაყარა.

ბჵარკლარკ დ **bωarḳlarḳ** d თვალყური, ყურადღება внимание attention. **სე სტაკგო ყანშებო ბჵარკლარკ ქორლქჼ დალ‘ქჼ** – ჩემს კაცს (ქმარს) სიბერეში

თვალყური დაეკარგა (უყურადღებო გახდა).

ბჵარკლარკ დ|არ (მეყ|დ|არ) bωrḳlarḳ d|ar (meq̣|d|ar) გრდმ. перх. trans. თვალყურის დევნება (ადევნებს), ყურადღების მიქცევა (⌈მი⌉აქცევს) следить to pay attention; to keep an eye. **იარმუკი ღუღტასჷ, ი სე წიწლინ ბჵარკლარკ დებლეთ** – ბაზარში მივდივარ და ამ ჩემს წიწილებს თვალყური ადევნეთ რა; **ბჵარკლარკ დებლეთ ი სე სა̂გუღნ, ას ღაცლომცი̂** – თვალყური ადევნეთ რა ამ ჩემს ეზოს ჩემ მოსვლამდე; **კაწკუღჩო̂ ბა̂დრჷ̂ დაჴო̂ ბჵარკლარკ მეყდარ დეწჷ̂** – პატარა ბავშვს დიდი თვალყურის დევნება სჭირდება.

ბჵარკ-ლარკი ღ **bωrḳ-larḳi** j მრ. мн. pl. თვალ-ყური, თვალ⌈ებ⌉ი და ყურ⌈ებ⌉ი глаза и уши eyes and ears. **ჲუ̂ ბჵარკ-ლარკი ოთ̣ერ ჴე̂, ვო, იხგელჷ̂!** – რა თვალ-ყური (თვალ⌈ებ⌉ი და ყურ⌈ებ⌉ი) დაგიდგა (რას გამოთაყვანდი), კაცო, იარე, რაღა! **ბჵარკ-ლარკი უღთ̣ღალო̂ ჴე̂, სო იშტ გამწარბადღიენო̂!** – თვალ⌈ებ⌉ი და ყურ⌈ებ⌉ი დაგიდგეს, ჩემი ასეთი გამწარებისთვის!

ბჵარკ-ლარკი ოთ̣ენო̂ bωarḳlarḳi oṭenô თვალ-ყურდამდგარი (წყევლის ფორმულაა) ослепший и оглохший (из формулы проклятия) being ruined, destroyed. **ბჵარკ-ლარკი ოთ̣ენო ლელღალო̄ჴ მათხე!** – თვალ-ყურდამდგარს (გათიშულს) გევლოს ქვეყანაზე!

ბჵარკ-წამწამ დ **bωarḳ-č̣amč̣am** d თვალ-წარბი глаза и брови eyes and eye brows. **თხე ელნეგო ლამზურ ბჵარკ-წამწამ და** – ჩვენს ელენეს ლამაზი თვალ-წარბი აქვს.

ბჵასტა̄რე̃ bωasṭārẽ დიყებიანი (მაგ. ტაფობი) борщевичная поляна bot patch of hogweed. **ბა̂დროლე ტბათნი დაშ დურმუსტ ლაჴდა̂ ბჵასტა̄რეჩო̂ ტოჷ̆ფჷ̆ იხა̂ლათრათხ** – ბავშვობაში ტბათანაში ყოფნისას მჟაუნას საკრეფად დიყებიან ტაფობში დავდიოდით ხოლმე.

*ბჵე ბდ **bωe** bd ჯარი войско army.

ბჵევ|დ|აჴინო̂ bωev|d|aḩinô შესაბრალისი, საწყალი, უბედური (ჯარის გადათქერილი) бедный, несчастный poor, miserable. **ბჵევვაჴინო̂ დად! ზორაღშ ყახეთა̂ვოლი̂ სო̂, ჴეტ̣ევ ვაჴი̂ჩო̂ შაღრ კნათჷ̂ ამბუღ მჷ ღეფცორ სოგო̂** – უბედური მამა! ძალიან შემეცოდა, ზვავის გატანილი თავისი ვაჟის ამბავს რომ მიყვებოდა.

ბჵო ბ **bωo** b ხალისი, შემართება охота, настроение enthusiasm. **მარ ბუჴეხ თილ‘ვიჩედოლი̂ ზორაღში̂ ბჵო ბავინო̂ ღა მაღრამ** – ქმრის ომში გაცილების შემდეგ ძალიან ხალისდაკარგულია (უხალისოდაა) მარიამი; **მუშებადარჷ̂ ბჵო**

ბალ’ბალოჼ სოჼ, ლატაჼ ვეცენო̂ ჰო ვაჺგჩე – მუშაობის ხალისი მომეცა, შენ რომ დაგინახე, საშველად მოსული.

ბჵო|ბ|ავინო̂ bωo|b|avinô მიმღ. прич. particip. ხალისდაკარგული, ხალისწართმეული, უხალისოდ შექმნილი, უხალისო потерявший охоту, настроение joyless, glum. **ქაბ ბავბინო̂ ივრმეს, ესე ჱევალე̂, ბჵობავინო̂** – ძროხები დაუკარგავს იორამს და აქა ზის ხალისწართმეული.

ბჵო ბ|ავარ bωo b|avar გრდუვ. непрх. intrans. ხალისის დაკარგვა (⌈და⌉ეკარგება), უხალისოდ შექმნა (⌈შე⌉იქმნება) потерять охоту, настроение to loose enthusiasm.

ბჵო ბ|ავ|ბ|არ bωo b|av|b|ar გრდმ. перх. trans. ხალისის დაკარგვა (⌈და⌉კარგავს), უხალისოდ შექმნა (⌈შე⌉იქმნება) потерять охоту, настроение to loose enthusiasm.

ბჵო ბ|ავ|ბ|ითარ bωo b|av|b|itar გრდმ. перх. trans. ხალისის დაკარგვინება (⌈და⌉აკარგვინებს), უხალისოდ შექმნა (⌈შე⌉ქმნის) заставить потерять охоту, настроение to make sb loose enthusiasm. **შრომ ცო მაჺხჺარევ ჸუმ თაგდარქჼ ბჵო ბავბითო̂ სტაკოგო̂** – შრომის დაუფასებლობა რამის გაკეთების ხალისს აკარგვინებს კაცს.

ბჵოთოლენო̂ bωotolenô მიმღ. прич. particip. ძალიან ხალისზე მოსული, ძალიან ხალისიანი, ძალიან გახალისებული заимевший охоту, настроение very enthusiastic. **ვოჰ ხილ’ქჼ სა̂დრუჺნ, ბჵოთოლენო̂ ეთჳეთე̂** – ბიჭი ეყოლა სანდროს, გახალისებული მოდგებ-მოდგება.

***ბჵოგ** ბდ **bωog** bd ბელტი; მოლი, ყამირი пласт (при вспашке); целина clod.

ბჵაგუნმაქ კჵავ|დ|ალარ bωagunmak ḳωav|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გააზრებული არასწორი საქციელი (ასე იქცევა), სიმულიანტობა, თვალთმაქცობა ⌈მოლზე კოჭლობა⌉ луг, целина conscious incorrect behaviour, simulations. **თურ ბაყეც ლაწიშ ჺა ევა̂, ბჵაგუნმაქ კჵავლა** – განა მართლა ავადაა ევა, თვალთმაქცობს.

ბჵოგ ქექად|ბ|ალარ (დაქექად|ბ|ალარ) bωog kekad|b|alar (dakekad|b|alar) გრდუვ. непрх. intrans. გაზაფხულის დადგომა (ბელტის, მიწის დაძვრა) наступление весны spring arrival. **ბაცბივ ალ’ო̂, მე̄ ბჵოგ ქექალაშ წო̄გ⌈ო̂⌉ დაჴარ დაქჼ დაჺნო̂** – თუშები ამბობენ, რომ გაზაფხულზე სისხლის გამოშვება სასარგებლოაო.

ბჵონიკ: ბჵონიკ ბ|არ bωoniḳ: bωoniḳ b|ar გრდმ. перх. trans. თვალის ჩაკვრა

([ჩა]უკრავს), თვალის ჩაპაჭუნება моргать, моргнуть кому-либо wink. **სუჲმნეს გიორგიგო̂ ჭოჭყატჷჼჩოვ ჺეფორ ლაკე̄, ივრმეს ბჵონიკ ბიჷჼ სოჼ** – სიმონი პირგალებული (გაკვირვებული) უსმენდა გიორგის და იორამმა თვალი ჩამიკრა.

*ბჵორწ ბდ **bωorç** bd მგელი волк wolf.

ბჵარწაღ დ|ერწარ bωarçaγ d|erçar გრდუვ. непрх. intrans. გამგელება (გამგელდება), მგლად, ნადირად ქცევა озвереть, стать волком, волкоподобным becoming wolf, turning into animal. **ე ჳაივ უჲშ დაყო̂, დაკლავე, ბჵარწაღ ბერწჷჼცაჲნო̂** – ეს ღორი ისე ჭამს, გეგონება, გამგელდა აკიო (ბ. ბ.).

გ

-გ[ე̂], -გე[ე̂] **-g[ê], -ge[ê]** მხოლოდ, უკვე, სა[და]ცაა, -ღა уже, не более ... only, already ... (სუფიქსია, რომელიც დაერთვის ზმნას და აძლიერებს ლექსიკურ შინაარსს глагольный суффикс, усиливающий лексическое содержание suffix which is added to the verb and strengthens lexical content). **თხა ხილ‘უგ[ე̂] გილაჸო̂ ვაჲცჼ, ჳჷჼ სალთეხ ვუჲტჷ̂** – დღესღა იქნება გილა (კაცის სახელია) ჩვენთან, მერე ჯარში მიდის; **შარნ დახჷჼგ[ე̂] ვაჲგო ხკო, ლუჲგლოზ, სტაბოე̄ ჲალოგ[ე̂] ვაჲნი̂** – წავგვიდაღა (წავგვიდა უკვე) ზაფხული, ლონგილოზ, სა[და]ცაა შემოდგომაც მოგვივა; **მაჲჳი̄ ე ჲაგეგ[ე̂] ვაჲგო თხა** – პური ესღა გვაქვს დღეს; **ჴე ქორე ცო̄მ დაგეგ[ე̂] სოგო** – შენს ხელში აღარაფერი მაქვს; **ის მა ალ‘ოგ სოგო̂!** – ეგ აღარ მითხრა!

*გაგაჼ ჲჲ **gagã** jj კვერცხი яйцо egg.

გაგაჼ ლერკარ (ლარკარ) gagã lerkar (larkar) გრდმ. перх. trans. სიძუნწის, სიწუწკის გამოვლენა ([გამო]ავლენს), [კვერცხისკრეჭა] проявление скупости to reveal greediness. **ის ოშტჷჼ ვაკინო̂ ვა, მე̄ გაგაჼ ლერკო̂** – ეგ ისეთი ძუნწია (წუწკია), რომ კვერცხსა კრეჭს (ხალხ.) (მ. ჭ.).

*გაგაჸო̂ დდ **gaga’ô** dd მუცელი, კუჭი живот, желудок stomach.

გაგაჸო̂ დ|ავ|დ|არ gaga’ô d|av|d|ar გრდმ. перх. trans. მუცლის მოშლა (მოიშლის) абортировать, делать аборт abortion. **საბედ გაგაჸო̂ დავდარევ ჲჵევირ** –

საბედა მუცლის მოშლამ მოკლა.

გაგებ: გაგებ ჲ|არ gageb: gageb j|ar გრდმ. перх. trans. გაგება (⌈გა⌉იგებს), გამოძიება, გარკვევა ამა თუ იმ საკითხისა узнавать, выяснять / выяснить, уточнять / уточнить тот или иной вопрос to find out certain issue. **გაგებ ჲებალ სოჼ, დეჰო ნავთაკ ჲალუჲ?** – გამიგე რა, მაღაზიაში ნავთი აქვთ, ნეტავი?

გაგებ ჲ|ავ|ჲ|არ gageb j|av|j|ar გრდმ. перх. trans. გონის, ჭკუის, საზრისის დაკარგვა (⌈და⌉კარგავს) ⌈по⌉терять разум to loose consciousness. **ოშტჷ ჷნახ თაგდიქჼ სოჼ ილოს, მე̄ გაგებ ჲავჲინას** – ისეთი რაღაცა გამიკეთა ილომ, რომ გონი დავკარგე.

გაგებ ჲ|ავ|ჲ|ითარ gageb j|av|j|itar გრდმ. перх. trans. გონის, ჭკუის, საზრისის დაკარგვინება (⌈და⌉აკარგვინებს) заставлять /заставить ⌈по⌉терять разум to make someone loose consciousness. **გაგებ ჲავჲითქჼ სოგრ̂ ე ცირკევ!** – გონება დამაკარგვინა ამ ცირკმა.

გაგებ იხარ (ჲ|ალʻარ) gageb ixar (j|aľar) გრდუვ. непрх. intrans. საზრისის, ჭკუის დაკარგვა (⌈და⌉ეკარგება) ⌈по⌉терять разум / рассудок to loose consciousness. **ცირკეხ ვარასრ̂ ფსარეჰე̄, გაგებ ჲალქჼ სქჼ!** – ცირკში ვიყავი გუშინ და ჭკუა დავკარგე.

გაგებ ხილʻარ gageb: gageb xiľar გრდუვ. непрх. intrans. გაგების, გონის, ჭკუის, საზრისის ქონა (აქვს) иметь разум / рассудок having consciousness. **გაგებ ცო ჲა ე სტაკგო** – ჭკუა არა აქვს ამ კაცს.

გაგებ|ჲ|ალʻენრ̂ gageb|j|aľenô მიმღ. прич. particip. გამოთაყვანებული, გაბიაბრუებული, ჭკუიდან გადასული потерявший разум / рассудок stupefied.

განღაჸ ⌈მე̄⌉ ganγa' ⌈mē⌉ რა თქმა უნდა, თავისთავად конечно, само собой of course, for sure. **განღაჸ ⌈მე̄⌉ დუჳ ხჼ ჲა, ას ის ამბუჲ სტეხუჲნ̂** – რა თქმა უნდა, დიდი ხანია, რაც მე მაგ ამბავს ველოდები.

გავჼ: გავჼ ხაჸარ (ხეჸარ) gavã: gavã xa'ar (xe'ar) გრდუვ. непрх. intrans. ცხენზე მჯდომის უკან, გავაზე, შემოჯდომა (შემოჯდება) присесть к всаднику (наездноку) сзади sitting on the horse back behind the horseman. **ჲოლ, გავჼ ხაჸ სოჼ** – მოდი, გავაზე შემომიჯექი.

გავჼ ხაჸ|დ|არ (ხეჸ|დ|არ) gavã xa'|d|ar (xe'|d|ar) გრდმ. перх. trans. გავაზე შემოსმა ცხენზე მჯდომის მიერ ვინმესი разрешить присесть к всаднику (наездноку) сзади to make someone sit on the horseback. **ლოჷმჷ ვოტუშ დადას კაწკოჼ ფეშკარ გავჼ ხაჸდიქჼ** – მთაში წასვლისას მამამ პატარა ბიჭუნა გა-

ვაზე შემოისვა.

გავრ დდ **gavr** dd ანდაზა пословица proverb. **სე აგენ დუჲ ვაჸლჷ̂ გავრი ჲეთერ** – ბებიაჩემმა ბევრი ჩვენებური (წოვათუშური) ანდაზა იცოდა.

გალეტ დდ **galeṭ** dd გალეტი, ფრანგული ნამცხვარი галета, французское печенье french cake galette (ფრანგულად по-французски). **თელვე ჩამდოშ სე ჸაშას გალეტი ჲეჰჭ̂ლათერ სო̂** – თელავში რომ სწავლობდა, ჩემს დას გალეტები მოჰქონდა ხოლმე ჩემთვის.

*გამ ბდ **gam** bd ხვეწი, ხოწი долото, стамеска an iron sharpener for wood (for making spoons).

გამბა|დ|ალარ gamba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. დიდი სისწრაფით და ღრმად შესვლა, შერევა რამეში, სადმე (მაგალითად, ტყეში, ბრძოლაში, მეგობრებში), შერევა (⌈შე⌉ერევა) влиться с большой скоростью и глубоко (напр., в лес, в битву, в группу друзей) to enter/join with high speed in the forest, battle, friends. **მიხო̂ ჰუნგუჸჰ (ჰუ̂ლო̂) გამბადვალი̂** – მიხო ტყეს შეერია. 2. გაბმა (⌈გა⌉ებმება), უნებლიე ჩართვა უსიამოვნო საქმეში неожиданно влезть в неприятную ситуацию to be involuntarily involved in an unpleasant business. **შაჸრ სიზარმაცბევ მოცჲიჩო̂ საქმლო გამბადვიჷ̂ ალიქსი̂** – თავისმა სიზარმაცემ ცუდ საქმეში გააბა ალექსი. 3. გამეტებით, თავდავიწყებით შესვლა (გაბმა) ამა თუ იმ ქმედებაში, საქმიანობაში, მდგომარეობაში (⌈გა⌉ებმება) самозабвенно взяться за дело to do some work obliviatingly. **ზაზა ამბო̄ხ გამბადვალი'ნე̂, ჟაბო̂ ნჭეცი̂ჰ̄ ბიცბალი̂ თხაბუს** – ზაზა თავდავიწყებით გაება ლაპარაკში და ძროხები გარეთ დარჩა წუხელ.

გამბა|დ|არ gamba|d|ar გრდმ. перх. trans. 1. ღრმად შესობა (⌈შე⌉ასობს), ღრმად გარჭმა, გაყრა глубоко вонзить sticking deeply. **წელტინაჸნო̂ კარლოს თხე ჲაინ ჭყემპერჷ̄ხ შალთ გამბადჸიჷ̂** – საახალწლოდ კარლომ ჩვენს ღორს ყელში ხანჯალი გაუყარა. 2. უცაბედად და ენერგიულად შემოლაწუნება (⌈შემო⌉ულაწუნებს) дать пощёчину неожиданно и энергично sudden, energetic slappig. **წყე გოგის ბულყი თუჸ ლაქდიე'ნე̂, შაჸრ დადას ლაზჷ̂ჭჷ̄ გამბადჸიჷ̂** – ერთხელ გოგიმ ჭაში ჩააფურთხა და თავისმა მამამ კარგიც შემოულაწუნა.

გამოკაფა|დ|არ gamoḳapa|d|ar გრდმ. перх. trans. 1. გამოჯანსაღება (გამოიჯანსაღებს), გამოკეთება, ჯანმრთელობის მხრივ არცთუ სახარბიელო მდგომარეობიდან გამოსვლა, თავის დაღწევა выздороветь recovering. **ე ფეშკარ ტბათინ დიკლიშ განა', ჰათეჸ გამოკაფადო** – ეს ბალღი (ბიჭუნა) ტბათანაში წაიყვა-

ნეთ, აბა, უმალვე გამოკეთდება.

განაჲწლება|დ|არ (ნაჲწლება|დ|არ) ganajçleba|d|ar (najçleba|d|ar) გრდმ. перх. trans. 1. განაწილება (⌈გა⌉ანაწილებს), გაყოფა (დაყოფა) და დარიგება (⌈გა⌉ყოფს, ⌈და⌉ყოფს და ⌈და⌉არიგებს), ყველასთვის თავ-თავისი წილის მიცემა раздавать / раздать, распределять / распределить to divide and distribute among people, to give everyone their own share. **კოლექტივე შარე წყე ნაჲწლებადჷ̂ლათერ ū̄უნახ[შ]ი კოლექტივ წევრინ** – კოლმეურნეობაში წელიწადში ერთხელ უნაწილებდნენ ხოლმე რამეებს კოლმეურნეობის წევრებს. 2. სამუშაოდ გაგზავნა, გამწესება (სპეციალისტებისა) (⌈გა⌉გზავნის, ⌈გა⌉ამწესებს) распределять / распределить по местам службы to send for work; to appoint specialists. **ბაბუც კიკალდარეჩრ̂ ალვინ განაჲწლებადჲიერ უჩიტლელ** – ბაბუცი ქვემო ალვანში გაანაწილეს მასწავლებლად.

განაწილებ ჲჲ **ganaçileb** jj მთელი წლის შრომითი ანაზღაურება ნატურის (პროდუქტის) სახით სოფლის ბინადართათვის წელიწადში ერთხელ трудовая компенсация для сельских жителей в натуре (продуктами) раз в году annual payment in kind for the villagers once a year. **განაწილბახ კაძიკ მაწ̄ერჲ̃ ხორბალ თელ‘ორ ნახნ, კაძიკ მუსტდალინრ̂ ვე̃, კაძიკ კურკლა̄რჲ̃ კეჭა̂, კაძიკ ე, კაძიკ ო, ის დარ, დჩივც-ფხილლეჩრ̂ კლასე დაჩრ̂ ფეშკრევ გი̄ ჭოხკინრ̂ ჭეჳჷ̂ლათრას საწყობრჲ̃** – განაწილებაზე ცოტას ტილიან ხორბალს აძლევდნენ ხალხს, ცოტას დამჟავებულ ღვინოს, ცოტას კურკლიან მატყლს, ცოტას ამას, ცოტას იმას და ეგ იყო, მეოთხე-მეხუთეკლასელ ბალღს მხარზე მოკიდებული მომქონდა საწყობიდან (ა. ბ.).

***განა̄კუ̃ ganāḳū** მორჩილი, დამთმობი, უპრეტენზიო покладистый, уступчивый, непретензионный obedient, modest. **განა̄კუ̃ სტაკ ვარ ლაგზურა̂ ფილიპე̂** – მორჩილი კაცი იყო ფილიპე ლაგაზიძე.

გა̃ gã განი! გაიწიე! Дорогу! break while dancing or wrestling to widen a circle (შეძახილი ცეკვის ან ჭიდაობის დროს წრის გასაშლელად слово, употребляемое во время танца или борьбы break while dancing or wrestling to widen a circle an exclamation while dancing or wrestling to widen a circle). **გა̃, კნათი, გა̃ ლიბათ!** – განი, ბიჭებო, განი მიეცით!

გა̃: გა̃ ახკარ (დ|ეხკარ) gã: gã axkar (d|exkar) გრდმ. перх. trans. განდგომა (განუდგება), განზე გადგომა (გადგება), წინააღმდეგობაში ჩადგომა (⌈ჩა⌉უდგება), დაპირისპირება (⌈და⌉უპირისპირდება), ღალატი (უღალატებს) изменять / изменит, подводить / подвести step aside, to become an opponent, confrontation. ითშრეს გაჼ დეხკრ̂ ჭიჭენ – ედიშერი განუდგება (დაუპირისპირდება) ჭიჭას (კაცის სახელია).

გა̄ნგეჸ **gānge’** ზმნს. нареч. adv. სულ ახლახანს, ეს-ესაა только что, совсем недавно, вот-вот recently, just.

გარ-გარგე, გარგიჼ-გარგ **gar-garge**, **gargĩ-garg** ზმნს. нареч. adv. ახლო-ახლო рядышком, близко друг к другу near and near. წყეგეჸ გარ-გარგე (გარგიჼ-გარგ) მა ხებყორბრ̂ ის კომბოსტრ̂ – ნამეტნავად ახლო-ახლო ნუ რგავ მაგ კომბოსტოს (ბ. ბ.).

გარგა̄ხ **gargāx** ზმნს. нареч. adv. ახლომახლო по близости, вблизи, недалеко nearby. ალნი სოჼ გარგა̄ხ სჷჼ ნათესავ ცომენა̄ დახჷ̂ – ალვანში ჩემს სიახლოვეს ჩემი ნათესავი არავინ ცხოვრობს. შდრ. ср. comp. ფეხა̄ხ **pexāx**.

გარგეგეჸ **gagrege’** ess. ზმნს. нареч. adv. ზედმეტად, ნამეტნავად ახლოს слишком близко extremely near. ახვალიჼ პოვლჷ̂, წენინ გარგეგეჸ ბივჷჼ კაკლჷჼ ხჷჼ – მოტყუვდა პავლე, ზედმეტად ახლოს დარგო სახლთან კაკლის ხე.

გარგეკაჸ **gargeḳa’** ess. ზმნს. нареч. adv. ცოტა ახლოს близковато a little nearer. ის კაკალ წენინ გარგეკაჸ ჺეჲალჷ̂ – ეგ კაკალი სახლთან ცოტა ახლოს დგას.

გარგეჰაჸ, გარგჰეჸ **gargeḫa’**, **gargḫe’** ess. ზმნს. нареч. adv. ახლოსვე там же поблизости near. თხოჼ გარგჰეჸ ვა̄ხ ჩხუჲრჷ̂ – ჩვენთან (ჩვენგან) ახლოსვე ცხოვრობს ჩხორი (კაცის სახელია).

გარგგეჸ **gargge’** adit. ზმნს. нареч. adv. ზედმეტად, ნამეტნავად ახლოს слишком близко extremely near. ის ჯამ ის ბა̆დრენ გარგგეჸ თათჷდინა[ჰ] – ეგ ჯამი მაგ ბავშვს ნამეტნავად ახლოს მიუწიე.

გარგკაჸ **gargḳa’** adit. ზმნს. нареч. adv. ცოტა ახლოს чуть-чуть близко a little nearer. ის ჯამ ის ბა̆დრენ გარგკაჸ თათჷდებ – ეგ ჯამი მაგ ბავშვს ცოტა ახლოს მიუჩოჩე.

გარგლენა̄ **garglenā** ზმნს. нареч. adv. ახლოდან с близкого расстояния fromclose by. გარგლენა̄ ცო̄მ ჲანუჲცჷ̂ ის ჰჷჼ კაბ – ახლოდან არაფერი ყოფილა აკი ეგ შენი კაბა.

გარგმარგე **gargmarge** ზმნს. нареч. adv. იგივეა, რაც то же, что the same as გარგმარგა̄ხ **gargmargāx**. გარგმარგე ტოტაკ ცუჲ ხილ‘ულრ̂? – ახლომახლო დუცი არ იქნება, ნეტავი? (ბ. ბ.).

გარდაჼ-ქეშაჼ **gardã-kešã** მოსაფერებლად ხელში მოსასვლელი подходящий для ласки plump for fondling. ჭალდარ ტატოს შაჲრ ფხილღეჩრ̂ კნათეხ, ელდრეხ,

კაწკოჼ ვაშ *გარდაჼ-ქეშაჼ* დაჼლათერე̄, წყე ხაჲტნეს, *ის ჸუხ ალʻაჼდაჲნჵ,* ალʻიჼ სოგჵ, *დაგოჩნადვაჼ ქორ ვალოუჲნი̂,* ალʻინე̄, ასა̄ იშტ ჩაწერადინას იჼც – ტატო დინგაშვილი თავის მეხუთე ბიჭს, ელდარს, პატარაობაში *გარდაჼ-ქეშაჼ*-ს ეძახდა; ერთხელ შევეკითხე, ეგ რას ნიშნავს-მეთქი და მითხრა, *მოსაფერებლად ხელში მოსასვლელსაო*, და მეც ასე ჩავწერე ახლა (ა. ბ.).

გარყნა|დ|აჲლნჵ, გარყნა|დ|ალინჵ **garq̣na|d|ajlnô**, **garq̣na|d|alinô** მიმღ. прич. particip. 1. გარყვნილი, უზნეო развращённый depraved. **ო ფსტუჲნჵ გარყნადჲალინჵ ჲა** – ის ქალი გარყვნილია. 2. განებივრებული, თავს გასული избалованный spoiled. **ე ფეშკრი ზორაჲში̂ და შუგო გარყნადალინჵ** – ეს ბალღები ძალიან გყავთ გარყვნილები.

გარშ: გარშ ალʻარ **garš: garš aľar** გრდმ. перх. trans. განდევნა (განდევნის), მოშორება, მოკვეთა удалять, удалить от себя ejection, getting rid of. **ჰანე̄ ჸუმ თეგოდჵ, ჺოფდებათ, გარშ ალʻათ ცო თეგდოჩუჲშგა** – ვინც რამეს აკეთებს, შეიფარეთ, ⌈ხოლო⌉ განდევნეთ უსაქმურები (ა. მ.).

გატრუზა|დ|არ **gaṭruza|d|ar** გრდმ. перх. trans. მთელი ძალითა და მონდომებით გასროლა ჯოხისა თუ მისთანათა (გაისვრის) бросать / бросить со всей силой палку или ей подобное to throw a stick with complete force and effort. **ფეშკრევ ო მიჩახ გატრუზადჲიეჼ მემცხორეჼ ლოჭ** – ბალღმა მთელი ძალითა და მონდომებით ისროლა მეცხვარის ჯოხი (ა. ბ.).

გაფრაჼგაბა|დ|ალარ **gaprãgba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ძლიერ აღელვება (აღელდება), გაჯავრება, გაფიცხება, გაცეცხლება, გაცხარება, გაავთრება, გაშმაგება, გამძვინვარება ⌈გაფრანგება⌉ разъяряться / разъяриться, разгневаться to become very angry / furious.

გაფრაჼგბა|დ|ალინჵ, გაფრაჼგბა|დ|ეჲლნჵ **gaprãgba|d|alinô**, **gaprãgba|d|ejlnô** მიმღ. прич. particip. ძლიერ აღელვებული, გაჯავრებული, გაფიცხებული, გაცეცხლებული, გაცხარებული, გაავთრებული, გაშმაგებული, გამძვინვარებული ⌈გაფრანგებული⌉ разъярённый, разгневанный very angry, furious. **განა′, ვასერ... ჰანნ დაკოდა, მაცლომციჼ ცო ოთქჼგეთხ ჩუ, გაფრაჼგბადბაჲლნუჲ?** – აბა, კაცებო... ვის ახსოვს, სანამდე აღარ გავჩერდით, გაფრანგებულები (ა. ბ.)?

გაჴინო|დ|ალარ **gaqino|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ცხიმით, ტალახით, ჭუჭყით დაფარვა (დაიფარება) покрыться жиром, грязью to cover with fat, mud or dirt. **ხი ცო დალოგე, მილი თურ გაჴინოდჲალიჼ** – წყალი აღარ მოდის, მილები

თუ გაიგლისა; **დადიწიჼ ვაჩუჲ, ე სტაკ მოჳ გაჯინოდვალოჼ!** – უპატრონო რომაა, ეს კაცი როგორ გაიგლისა (ჭუჭყით დაიფარა)!

*გე^1 ჲჲ **ge**^{1} jj ციდა, მანძილი სალოკი თითის წვერიდან ცერის წვერამდე пядь, расстояние между концами вытянутых пальцев руки – большого и указательного span, a space from index finger to thumb. **ცჳა გე ლე ჲაჲლ‘ო̂ ესე, ლე ცო** – ერთი ციდა ან გამოვა აქ, ან არა.

გერო̂ gerô ბულის გასაგდები შეძახილი возглас для удаления бугая, быка yelling, shouting to throw the bull away. **გერო̂, სურმა, დავ ესერქჼ!** – წადი, სურმა (ბულის სახელია), დაიკარგე აქედან!

-გერ -gēr ნაწ. част. part. კინაღამ, ლამის чуть ⌈ли⌉ не nearly, almost. **ვაშას ხენმაქ ბალ ლეჳბორე̄, აჳ თასლა̄გერ** – ძმა ხეზე ბალს კრეფდა და კინაღამ ჩამოვარდა; **კნათინ ოშტუჼ ბუჳ ბალ‘ქჼ ვაშიციჼ, ჩუმურდლი (ჩუტმუტუჲ) ჯეფსითგერ ვაშიგო̂** – ბიჭებს ისეთი ჩხუბი გაუხდათ ერთმანეთში, კინაღამ გამოფატრეს ერთმანეთი.

-გე̄რ, -გ⌈ე̂⌉ gēr, -g⌈ê⌉ აღარ больше / более не no more. (აყალიბებს უარყოფით კონსტრუქციებს формирует отрицательные конструкции forms negative constructions). **ნანას ცო ქოთ̣ვინო̄ჳერ, ვაშას ჟაგნო̂ ცო ხატ̣გე̄რ** – დედას რომ არ შეეწუხებინა, ძმა წიგნს აღარ წაიკითხავდა; **ნანას ცო ქოთ̣ვიჩე, ვაშას ჟაგნო̂ ცო ხატ̣ოგ⌈ე̂⌉** – დედა თუ არ შეაწუხებს, ძმა წიგნს აღარ წაიკითხავს.

გერშ ჲჲ **gerš** jj დაკარგული საქონლის ლეშის ნაშთი остатки падали пропавшей скотины lost cattle corpse. **ჩაივ თეჯდიქჼჩო̂ ჩუხოჼ გერშ ხეთირ ჯოიტ̣ შარლუჩო̂ ვაჲშკურლარ კოტენ ჷუნალ ვაშ** – დათვის ნათრევი ბატკნის ლეში იპოვა ცამეტი წლის კოტე ვეშაგურიძემ მწყემსად ყოფნისას[19]; **სე დავიჼჩო̂ ჩუხოჼ გერშ ჲეცე სოჼ გაბოს** – ჩემი დაკარგული ბატკნის ლეში მომიტანა გაბომ; **ბავიჼჩო̂ ათ̣იჼ გერშ ლახჼ ბახქჼ კნათი** – დაკარგული ძროხის ლეშის საძებრად წავიდნენ ბიჭები.

გერშვაჸ დ|ავარ geršva’ d|avar გრდუვ. непрх. intrans. 1. უკვალოდ დაკარგვა (დაიკარგება) пропасть вместе с трупом, бесследно to disappear without trace. **ჩუჲხო̂ გერშვაჸ დავიჼ სოგო** – ბატკანი უკვალოდ დამეკარგა. 2. გადატ. перен. fig. დაუყოვნებლივ დატოვება მოცემული ადგილისა (წავა, დაიკარგება მოცემული ადგილიდან), დაუყოვნებლივ წასვლა მოცემული ადგილიდან немедленно оставить данное место, исчезнуть to leave a place immediately.

---

[19] თუკი იპოვიდნენ, ყურებიც კი პირუტყვისა ლეშად ითვლებოდა.

გერშვაჸ ვავ ესერჷ, ცოჯჷ̂ ჯაჳჸუ̂ ჯოჷ! – უკვალოდ გაქრი აქედან, თორემ მოგხვდება!

გერშა|დ|აჲლნო̂, გერშა|დ|ალინო̂ (დაგერშა|დ|აჲლნო̂, დაგერშა|დ|ალინო̂) gerša|d|ajlnô, gerša|d|alinô (dagerša|d|ajlnô, dagerša|d|alinô) მიმღ. прич. particip. დაგეშილი приученный к ловле, охоте trained. **ე მინმინაჸო დაგერშადაჲლნო̂ და** – ეს მიმინო დაგეშილია.

გერშალაჲნი̂ geršalajnî მიმღ. прич. particip. რაც (ან ვინც) ადვილად იგეშება тот, кого легко приучить к ловле, охоте smth that can be easily trained. **მინმინაჸო̂ ატ̣აჲში̂ გერშალაჲნი̂ ცო და** – მიმინო ადვილი დასაგეში არ არის.

გერშა|დ|ალარ (დაგერშა|დ|ალარ) gerša|d|alar (dagerša|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈და⌉გეშვა (⌈და⌉იგეშება) сделаться приученным к ловле, охоте to train (a dog). **ტყობადოს, მე̄ ე ფჯუ ცო დაგერშალა სოჷ** – ვატყობ, რომ ეს ძაღლი არ (ვერ) დამეგეშება.

გერშა|დ|უჲნი̂ gerša|d|ujnî მიმღ. прич. particip. დამგეშავი, ის, ვინც ⌈და⌉გეშავს приучающий к ловле, охоте trainer, one who trains. **კომუნისტი ნახნმაქ ნახ გერშადუჲნში ბარ** – კომუნისტები ადამიანებზე ადამიანების დამგეშავნი იყვნენ.

⌈ჰა⌉გეჩო̂ ⌈ḩa⌉gečô ხბოს გასაგდები შეძახილი возглас для удаления телёнка yelling to throw a calf away.

გველნაჸო̂ ჲჲ **gvelna'ô** jj გველთევზა угрь, змееподобная рыба eel. Electrophorus electricus (Latin). **გველნაჸოხ ზორაჲშ ჯერლჷლათრასო კაჭკლე** – გველთევზასი ძალიან მეშინოდა ხოლმე პატარაობას (ბ. ბ.).

*გია̄ ჲ **giā** j მხარ-კისერი ზურგითურთ ტვირთის საზიდად, ასევე ბავშვის სატარებლად загривок (человека) для ношения груза, а также ребёнка shoulders, neck and back for bearing load. **სე აგას, მაჲრხოს, გი̂ ჯოწჲიენო ლელჲჷლათრასო, ჵცა̄ ლეჸერ სოჷ უჲშტ ლელჷ...** – ბებიაჩემი, მარეხი, მხარ-კისერზე დაკიდებულს მატარებდა ხოლმე, ახლაც მინდოდა ისე სიარული... (ნ. ქ.); **გია̄ ცო ლალჲაგეგ სჷ ბჩაკნი თეჯჲარეხ** – მხარ-კისერი და ზურგი აღარ მივარგა ყველის გუდების თრევისგან. შდრ. ср. comp. გიბჭა̄ **gibč̣ā**.

*გიბჭა̄ ჲჲ **gibč̣ā** jj მხარ-კისერი ბავშვის (მაგრამ არა ტვირთის) სატარებლად загривок (человека) для ношения ребёнка (но не груза) shoulders and neck for carrying a baby. შდრ. ср. comp. გია̄ **giā**.

გიბიჭ ხაჸარ (ხეჸარ) gibič̣: gibič̣ xa'ar (xe'ar) გრდუვ. непрх. intrans. მხარ-კი-

სერზე შემოჯდომა (შემოჯდება) садиться / сесть на загривок (человека) to sit on the shoulders.

გიბიჭ ხაჸ|დ|არ (ხეჸ|დ|არ) gibiç̣ xa'|d|ar (xe'|d|ar) მხარ-კისერზე შემოსმა (⌈შე⌉⌈მო⌉ისვამს) сажать / посадить на загривок (человека) to make sit on the shoulders. **ნანას კაწკოჼ ვოჰ̣ გიბიჭ ხაჸვიეჼ** – დედამ პატარა ბიჭი ზურგზე შემოისვა.

*გირგამ, გირგიმ ბდ **girgam**, **girgim** bd გვირგვინი корона, венец crown. **ქუჲრწლეხ მოძღრევ ნეფენა̄, დედოფლენა̄ გირგმი ეთდორ ქორთიხ** – ქორწილში მღვდელი ნეფესა და დედოფალს გვირგვინებს ადგამდა თავზე (ბ. ბ.).

გიფსრეჼ-გიფს gipsrẽ-gips ზმნს. нареч. adv. კვირიდან კვირამდე от воскресенья до воскресенья from week to week. **გიფსრეჼ-გიფს ქეხ ვაჲწრას ცჰ̣ავეჼ** – კვირიდან კვირამდე ცხვარს ვმწყემსავდი მარტო.

გლემურჯ დდ **glemurǯ** dd ერთობ ღონიერი და გამბედავი ადამიანი (უპირატესად მამაკაცი) полный энергии человек (преимущественно мужчина) very strong and courageous person (particluarly men). **სურთელნა გლემურჯისჼ ჰ̣იფსუჼ ბაცბჼ მეომრი** – სურათიდან „გლემურჯებივით“ იმზირებიან წოვათუში მეომრები (ა. ბ.).

*გოგო̂ ბდ **gogô** bd რგოლი, სალტე, რკალი, წრე кольцо, обод, круг tyre, ring, circle.

გოგო̂ ბ|არ, ბ|ეხკარ (ახკარ) gogô b|ar, b|exḳr (axḳr) გრდმ. перх. trans. ალყის გაკეთება, შემორტყმა (⌈გა⌉უკეთებს, ⌈შემო⌉არტყამს), ალყაში მოქცევა (⌈მო⌉აქცევს), წრის შეკვრა, შემოვლება (⌈შე⌉კრავს, ⌈შემო⌉ავლებს) окружать / окружить to lay siege, to enclose a circle. **მასთხრ̄ ბჭენ გოგ ბებათ (ბეხკათ)!** – მტრის ჯარს ალყა შემოარტყით (შემოავლეთ) (ბ. ბ.)!

*გოგეხ, გოგიხ **gogex**, **gogix** ზმნს. нареч. adv. 1. გარშემო, ირგვლივ, გარს вокруг, кругóм around.

გოგეხ, გოგიხ ჰ̣ერწარ (დ|ერწარ) gogex, **gogix ḥerçar (d|erçar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. 180 გრადუსით დატრიალება, შეტრიალება, შემობრუნება (⌈და⌉ტრიალდება, ⌈შე⌉ტრიალდება, შემობრუნდება) поворачиваться. повернуться на 180 градусов to turn around. **ლეთხჼ იხოშ ტუჲგი̂ თაგუშ ჰ̣ირწი̂ გოგიხ** – ცეკვისას ტუგი (კაცის სახელია) მოხდენილად ბრუნდება (ტრიალდება). 2. უკან დაბრუნება, მობრუნება (⌈და⌉ბრუნება, ⌈მო⌉ბრუნდება), მოტრიალება возвращаться / вернуться назад to go back, to return back. **ყალჩალ დიცდალინრ̂ საჲგი̂ გოგიხ ვერწინრ̂** – მწყემსის გულდადაწყებული საგი

(კაცის სახელია) უკან მობრუნებულა (მოტრიალებულა).

*__გოგრ, გუგრ__ ჲჲ **gogr, gugr** jj 1. გოგრა тыква pumpkin. **გუგრ ჩალიხ ლეცე[ჰ] ჲათჲინო̂, ლეცე[ჰ] ჴეხკჲიენო̂ ჲაყო̂** – გოგრას ზამთარში გინდა შეშწვარს, გინდა მოხარშულს ჭამენ. 2. აგდებ. пренебр. By m.f. თავი, გოგრა голова, тыква, башка pumpkin. **გუგრ ჲაყლაჲალო̂ ჰქჼ, დადო̂, ე ˜უხ თაგდინო[ჰ]!** – გოგრა (თავი) გაგიხმეს შენ, დადო (კაცის სახელია), ეს რა გაგიკეთებია (ჩაგიდენია)!

გოლო̂ ჲჲ **golô** jj გვალვა засуха drought. **იშტუჼ გოლო̂, ცენეხ მე̄ ჲა კოხა̄ხ, საჲ დენლე ცო დაკოჲა სოჼ** – ასეთი გვალვა, წელს რომაა კახეთში, ჩემს სიცოცხლეში არ მახსოვს.

*__გონგოთე__ **gongote** ზმნს. нареч. adv. (ჰა და ჰა) კარგად[სავით] вроде бы хорошо, неплохо as if well.

გონგოთე თეგ|დ|არ (თაგ|დ|არ) gongote teg|d|ar (tag|d|ar) გრდმ. перх. trans. წესიერად კეთება საქმისა ([გა]აკეთებს) делать дело, как положено to do some work properly. **სტაკოვ საქმ გონგოთე ჲეწე̂ თეგჲჼ** – კაცმა საქმე წესიერად უნდა აკეთოს.

გონგოთე ხილʻარ gongote xilʻar გრდუვ. непрх. intrans. არა უშავს რა ყოფნა (არის) быть отосительно в хорошем состоянии it's all right to be. **თხა̄ ტყოჸ ჲაგითჲანო̂ ვაშიგო̂ ბოტ-ბალჩუჲშვ ადგილ ო თინით ნაყმაქ,** ***აჰი, ესე ბჭარბახნორ ო ტათბულიჩო̂ მემცხორენ ყაჩლუჲეჲნო̂*** – დღესაც კიდევ აჩვენებენ თურმე ერთმანეთს მიმომავალი კაცები ალაგს იმ სათიანო გზაზე, *აი, აქ დახვედროდნენო იმ ფულიან მწყემსს ყაჩაღები* (ა. ბ.).

გონე gone ზმნს. нареч. adv. 1. კარგად, ნორმალურად, ჯანზე (ყოფნა) (კარგადაა, ნორმალურადაა, ჯანზეა), კარგად, ნორმალურად (ცხოვრება) (ცხოვრობს, იცხოვრებს) хорошо, нормально (о состоянии здоровья) to feel well, to be fit. **ხუმ გონე დაჲშუ̂?** – ხომ კარგად (ჯანზე) ხართ? **გონე დათხო̂** – კარგად (ჯანზე) ვართ; **მოჰ დახიშ? – მადელ ჰოჼ, გონე** – როგორ ცხოვრობთ? – მადლობა, კარგად. 2. კარგად, ნორმალურად, წესიერად (კეთება რამისა) ([გა]აკეთებს) хорошо, нормально (делать дело) to do some business normally/well. **ქოდურ, ის ვენაჴ გონე ჲაც სოჼ!** – ქოდურ (კაცის სახელია), ეგ ვენახი წესიერად გამითიბე! 3. კარგად, ნორმალურად, წესიერად (მოქცევა) ([მო]იქცევა) хорошо, нормально (вести себя) to behave normally. **გონე მეყ, ფეშკარ!** – წესიერად მოიქეცი, ბალღო! **გონე დათხო̂** – კარგადა ვართ.

*__გოჼ__ ჲჲ **gõ** jj ჭკუა, გონება ум, рассудок mind.

გოჼ ჲ|ავ|ჲ|არ gõ j|av|j|ar გრდმ. перх. trans. ჭკუის დაკარგვა (⌈და⌉კარგავს) ⌈по⌉терять разум to loose one’s sense. **მათოს გოჼ ჲავოჲჷ, მარჷ მე̄ ჲალჷ ფსტუნალ** – მათო ჭკუას კარგავს, მარო რომ მოჰყავს ცოლად.

გონხიჼ თეფლ‘არ (თილ‘არ) gonxĩ teplʻar (tilʻar) გრდუვ. непрх. intrans. ჭკუიდან გადასვლა (გადავა), გადარევა (გადაირევა), გამოსულელება (⌈გამო⌉სულელდება), გამოთაყვანება (⌈გამო⌉თაყვანდება) обалде⌈ва⌉ть, ⌈о⌉тупеть, офиге⌈ва⌉ть turning mad, becoming silly. **გონხიჼ კაჲ თილ‘რალჷ ე აჲფშნაცჷ, ჳნაკ იშტ ვულვაკულჷ?** – ხომ არ გადაირია ეს აფშინა, რატომ ასე კივის, ნეტავი?

*__გოჼწოლ__ ჲჲ **gõçol** jj 1. სიცელქე, ცელქობა баловство naughtiness. **გოჼწლი მა ჲო, ფეშკარ!** – ნუ ცელქობ, ბალღო! 2. სისულელე, სიგიჟე, უჭკუობა, წინდაუხედავი ნაბიჯი глупость, безумие, нередусмотрительность foolishness, stupidity. ეჯ სიცხოხ კოხა̄ხ ჸედახკარ გოჼწოლ ჲა – ამ სიცხეში ბარში სხდომა სისულელეა.

გოჼწოლ (გოჼწლი) ჲ|არ gõçol (gõçli) j|ar გრდმ. перх. Trans. სიცელქ⌈ეებ⌉ის, სისულელ⌈ეებ⌉ის ჩადენა (⌈ჩა⌉იდენს) совершать лупость to do silly/foolish things. **მალუცის ჲაჭოჼ გოჼწოლ ჲიერ, ის ლოთეხ მე̄ ჲოწჲალირ** – მალუცამ დიდი სისულელე ჩაიდინა, მაგ ლოთს რომ გაჰყვა.

გორმითა̄ ჲჲ **gormitā** jj 1. მთა-გორი гоный массив, горная цепь mountain-hill. **მოლუჼ ლამზურ გორმითა̄ ლათე̂!** – რა ლამაზი მთა-გორი დგას! 2. გადატ. перен. fig. მთელი ქვეყანა, მთელი არემარე, მილეთი весь мир the whole world. **გორმითა̄ ჯასტჲიჲ ლუჲრსმეს ჰო ლეხოშ** – მთელი ქვეყანა შემოიარა ლორსიძმა (კაცის სახელია) შენს ძებნაში (დ. მ.).

-გორნა̄ -gornā -გან от from, because of (აღნიშნავს მიზეზს обозначает причину denotes reason). **ფშელგორნა̄ ცახცახაჲნჷ აკდორათხჷ** – სიცივისგან ვცახცახებდით (გვაცახცახებდა).

-გ⌈ო⌉რეჼ -g⌈o⌉rẽ -გან (ვინმესგან) от кого-либо from someone. **ჰოგ⌈ო⌉რეჼ ის ცო სტეხრას** – შენგან მაგას არ ველოდი.

გუ|დ|ალ‘არ (გუ⌈ც⌉იხარ) gu|d|alʻar (gu’⌈’⌉xar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. გამოჩენა (⌈გამო⌉ჩნდება) появляться / появиться, заявляться / заявиться to appear. **მათხ გუბალ‘ეჼ** – მზე გამოჩნდა; **შივჷ შირქი ვარე̄, გუვალ‘ეჼ** – შიო შირაქში იყო და გამოჩნდა; **ნასტ გუვალ‘იჼცა⌈ჰ⌉ ჳჼ ვაჲვრა⌈ჰ⌉!** – ძლივს არ გამოჩნდი, რატომ

დაიკარგე! 2. აღმოჩენა (აღმო[ა]ჩნდება), გამოდგომა (გამოდგება) обнаружиться, оказаться to discover, to be useful. **ათხ ე ვაკი სო გადმოსახლბადაჲლჩე, თხოჼ მეზობლათ მე̄ჼ იმერლუჲ გუდალ‘ე̄ჼ, მე̄ჼ მეგრობი, მე̄ჼ გურულიე̄, მე̄ჼ მენიშე̄, მე̄ჼ მა̄ მენიშ** – ჩვენ რომ ამ ვაკეში გადმოვსახლდით, ჩვენ მეზობლად ზოგნი იმერლები აღმოჩნდნენ, ზოგნი მეგრელები, ზოგნი გურულები, ზოგნი ვინა და ზოგნი კიდევ ვინ (ე. მ.); **ლამზურჩ პაჲპლარ ეთრენ ჭლექ გუჲალ‘ერ** – პაპიანთ ლამაზ ეთერს ჭლექი დაემართა. 3. წასწრება (წაასწრებს) застать catching. **ატამ აჳოჩრ̂ პეტუჲნ დად მაქ გუდალ‘ერ** – ატმის მპარავ პეტოს პატრონმა წაასწრო.

*გუ|დ|ახარ (გუ|დ|აჴარ) **gu|d|axar (gu|d|aqar)** გრდმ. прх. trans. 1. გამოჩენა (Гგამო]აჩენს), შემოჩენა (Гშემო]აჩენს), გამომჟღავნება (გადამალულისა) показывать, выявлять (спрятанное) to expose, to reveal. **ცჳა-ში ჩურჩხლაცრ̂ გუბაჴალ ვაჲნი̂!** – ერთი-ორი ჩურჩხელა გამოგვიჩინე რა! 2. გაცემა (გასცემს), ჩაშვება ვინმესი (Гჩა]უშვებს), დასმენა (Гდა]ასმენს) выдавать / выдать (кого-л.) to delate sb. **ო მოჸიჼ შარიშ მე̄ დარ, აჳ გუვაჲჴრა სრ̂** – ის ცუდი წლები რომ იყო, შენ ჩამიშვი.

გუგუმ ბდ **gugum** bd ცვარი, წვეთი росинка, капля dew. **ტატეჩრ̂ ჴელდაო̄ხ ვენეჼ გუგმი ჴახკურ** – სველ ხელადებს ღვინის წვეთები ეკიდა.

გუდაჼქარ დდ **gudãkar** dd გადატ. перен. fig. არასასურველი რამით (მაგალითად, ტყუილებით) სავსე რამე что-либо, полное чем-нибудь нежелательным (напр., враньём, обманом) smth full of smth undesirable (e. g. lies). **მა დალე̂ ბჭა̄ აჲფუშჼ გუდაჼქარ!** – ნუ ხარ რა მუდამ ტყუილებით სავსე!

*გუდურ² ბდ **gudur**² bd საბეჭავი, თუშური შალის საქსოვი იარაღი, საქსოვი დანადგარის ნაწილი большой деревянный гребень для ткацкого станка a big wooden comb for weaving loom. **ეჳ, შაჲრ დენლე გუდურ ლესტბიეჼ მაჲრმეს** – ეჰ, მთელი სიცოხლე საბეჭავი იქნია მარიამმა.

გუზურ ჲჲ **guzur** jj თხილის მამრობითი ყვავილები мужские соцветия лесного ореха male flowers of nut. **მოჳ თაგუშ ლესტ-ჴესტე̂ ე გუზრი!** – რა მოხდენილად კონწიალობენ ეს გუზურები.

გუჲლა̄ დდ **gujlā** dd 1. გადასახედი, აღგილი, საიდანაც სანახაობა იშლება место, откуда открывается просторный вид a place from above where one can see a good sightseeing. **ილერკუჭმაქრენა̄ ლაზეჼ გუჲლა̄ და** – ილის გორაკიდან კარგი გადასახედია. 2. სანახაობა зрелище sightseeing. **ჳე ქუჲრწლეხ ლაზეჼ გუჲლა̄ დარ** – შენს ქორწილში კარგი სანახაობა იყო.

გუჲრდლაჸო̂ დდ **gujrdla’ô** dd ცომის მოხარშული გუნდები варёное тесто типа голушек boiled dough balls. **ზორაჲში̂ წონალა სოჼ ნაჩხა′ჷ, მაჲქდრჷჼ გუჲრდლაჸუჲ̄** – ძალიან მომწონს ყველი და მჭადის გორდილები.

გუმფ-გუმფ დ **gump-gump** d ბაგაბუგი, გულისცემის აღმნიშვნელი ხმაბაძვითი სიტყვაა звукоподражательне слово, обозначающее биение сердца thumping of heart. **ლამნი დაკდახკჩე სე დაკავ გუმფ-გუმფ დო** – მთების გახსენებაზე ჩემს გულს ბაგაბუგი გაუდის (ბ. ბ.).

გუჩ|დ|ალ‘არ, გუჩგუ|დ|ალ‘არ **guč|d|aľar**, **gugu|d|aľar** გრდუვ. непрх. intrans. როგორღაც, როგორმე, შემთხვევით (დაგვიანებით) გამოჩენა (გამოჩნდება, მოვა) явиться как-то, как-нибудь, неожиданно somehow appear by chance. **დიჼჩო̂ ბათ̦ა ბალიჼცე ჲიშნორ მაკ, გვიჼგეჸ გუჩჲალ‘ჷჼ სამსაუ̆ხრი** – მთელი თვე საავადმყოფოში წოლილიყო მაკა, გვიანღა როგორმე გამოჩნდა სამსახურში; **გუჩგუვალ‘ალ თხოჼ, ვო** – გამოგვიარე როგორმე, კაცო.

გუჩ|დ|აჴარ **guč|d|aqar** გრდმ. перх. trans. როგორმე, შემთხვევით (დაგვიანებით) გამოჩენა რამისა (გამოაჩენს) показать что-либо как-то, как-нибудь, неожиданно smth to appear by chance, unexpectedly. **ბ̆დრი თეყდიჩედოლიჼ, ნანას ლაჭყდიენო̂ გუჲზნაყ ჯალო̂ გუდაჴიჼ** – ბავშვები რომ ახვეწნინა, დედამ გადამალული გოზინაყი გამოაჩინა.

გუჩო **gučo** ზმნს. нареч. adv. გამოსაჩენ ადგილას, იქ, სადაც ჩანს на видном месте a place where smth can be well seen. **გუჩო დილ̦ ის ქანგო̂, მე ჴჷჼ ატ̦აჲში̂ ლახლოს** – გამოსაჩენ ადგილას დადე ეგ წიგნი, რომ მერე ადვილად მოვნახო.

გუჩო ხილ‘არ **gučo xiľar** გრდუვ. непрх. intrans. გამოსაჩენ ადგილას ყოფნა (არის, იქნება) быть на видном месте being in a place from where smth can be well seen. **გუჩო ხილ‘არ ცო ყორბალა სოჼ** – გამოსაჩენ ადგილას ყოფნა არ მიყვარს.

გუჩოკაჸ **gučoḳa’** ზმნს. нареч. adv. ცოტა გამოსაჩენ ადგილას, იქ, სადაც ცოტა უკეთ ჩანს там, где видно чуть лучше being in a place where smth can be a little better seen. **გუჩოკაჸ დივალ ის წეგჷჼ ვარდ** – ცოტა გამოსაჩენ ადგილას დარგე ეგ წითელი ვარდი.

დ

-დ -d გრამატიკული კლასის მაჩვენებელია, რომელიც განსაკუთრებულ შემთხვევაში მეშველი ზმნის ანლაუტიდან გადაადგილდება შესაბამისი სიტყვის აუსლაუტში (ორივე რიცხვში) показатель грамматического класса, в особых случаях перемещающийся с анлаута вспомогательного глагола в ауслаут соответствующего слова (в обоих числах) indicator of grammatical class which in particular conditions moves from unlaut of auxiliary verb to auslaut of appripriate word (in both numbers). **ჳქᶰ ბა̆დერ მოჳ და? / ჳქᶰ ბა̆დერ მოჳად?** – შენი შვილი როგორაა? **ჳქᶰ ბა̆დრი მოჳ და? / ჳქᶰ ბა̆დრი მოჳად?** – შენი შვილები როგორ არიან? **ჳქᶰ ტოტ მოჳ და? / ჳქᶰ ტოტ მოჳად?** – შენი ხელი როგორაა? **ჳქᶰ გაზარ მოჳ და? / ჳქᶰ გაზარ მოჳად?** – შენი თხები როგორ არიან? **ვაᶰ ფსტი მოჳ და? / ვაᶰ ფსტი მოჳად?** – ჩვენი ქალები როგორ არიან? **ესე ცო̄მ და / ესე ცომად** – აქ არაფერია.

დაბღობ დ dabγob d ყაბახი, ყაბახობა (მხედრების შეჯიბრი ისრით ყაბახის – ძვირფასი ლითონის თასის – მოსაპოვებლად) Кабахи (соревнование всадников-стрельцов для завоевания кубка из дрогоценного металла) Kabakhi, a festival for remembering the deceased. **დაბღობ დავიᶰჩო̄ᶰ დე დარე̄, დოლ მართოლდა̆ლათერ ბაცბივ შუჲ დავიᶰჩო̄ წარმაქ** – ყაბახობა მიცვალებულების დღე იყო და თუშები დოლს მართავდნენ ხოლმე თავიანთი მიცვალებულების სახელზე.

დავა′რ dava′r შორისდ. межд. inter. ვაჳ! Боже! Woe! Oh my God! (გამოხატავს წუხილს მოსალოდნელი საშიშროების გამო выражает тревогу перед ожидающейся опасностью expresses anxiety about the expected danger). **დავა′რ, ბათა̂, მუჲშ დამთავრბალა ის საქმ** – ვაჳ, ბათა, ცუდად დამთავრდება ეგ საქმე.

დადავა′რ dadava′r შორისდ. межд. inter. სიტყვა, რომელიც გამოხატავს უკიდურეს გაოცებას, აღფრთოვანებას, ითარგმნება კონტექსტის მიხედვით слово, выражающее крайнее удивление, восторг, переводится по контексту a word that expresses extreme astonishment, excitement and is translated according to context. **დადავა′რ, კნათი, ე ქაუ̆თარლარ ნატუჲ კოწლი!** – ეს რამხელა ნაწნავები აქვს, ბიჭებო, ამ ქავთარიანთ ნატოს!

დად-ბა̆დერ, დად-ბა̆დრი დ dad-bǎder, dad-bǎdri d მამა-შვილ[ნ]ი отец со своими детьми father and child (children). **დად-ბა̆დრივ ნაკვეთე სიმიᶰდ თოჵნა-**

დორ – მამა-შვილ⌈ნ⌉ი ნაკვეთში სიმინდს თოხნიდა.

დადი̃ფსტუ ჲდ **dadĩpsṭu** jd დედინაცვალი, მამის ცოლი мачеха, жена отца, отцов⌈ск⌉а⌈я⌉ жена step-mother. **დადი̃ფსტუ ლაზე̃ გუჲალ'ე̃ სო̃** –დედინაცვალი კარგი გამომადგა; **აჭყურა̄ კატუ'ჲნე̂, ნანი'ნე̂ დადი̃ფსტუსა̃ მაწრი̃ დარლოკი მემლი ცაჲკიკელ!** – ჭრელაანთ კატოსა და ნანის დედინაცვლისნაირი ტკბილი ვინმე იყო, ნეტავი, ქვეყანაზე!

დადჲაშო̂ ჲდ **dadjašô** jd მამიდა, მამის და тётя со стороны отца aunt, father's sister.

***და̃დალ** ბდ **dãdal** bd ლიანდაგი (ნაკერი), ბლანდი стёжка, прошивка stitch like a quilt.

და̃დალ თეფხარ, ბ|ებლარ (თოხარ, ბ|ილ̦არ) dãdal tepxar, b|eblar (toxar, b|il̦ar) ლიანდაგის (ნაკერის), ბლანდის გავლება (⌈გა⌉ავლებს), დადება (⌈და⌉ადებს) ⌈с⌉делать стяжку, проши⌈ва⌉ть putting up railway track. **არსე̃ აგას, ჭიჭრა̄ ჲაჴოვ, თაგუშ თეფხა̃ლათრალო̂ და̃დალ** – არსენის ბებია, ჭიჭაანთ ქალი, კოხტად ავლებდა თურმე ლიანდაგს (ბ. ბ.).

დარდ-ბოროტი დ **dard-boroṭi** d იგივეა, რაც **ბოროტ**^{2} **boroṭ**^{2} რამდენადმე გამძაფრებული შინაარსით то же, что **ბოროტ**^{2} **boroṭ**^{2} с некоторым обострённым содержанием the same as **ბოროტ**^{2} **boroṭ**^{2} but has more intensified content. **ჳნე ვოჴ ფსტუნხი̃ ბედ ვალ'ე̃, ზორაჲშ ჲასო̂ ქოთჲიენო̂ დარდ-ბორტივ!** – რაც ბიჭი ცოლს გაეყარა, ძალიან ვარ შეწუხებული დარდისა და ვარამისგან! შდრ. ср. comp. **ბოროტ**^{2} **boroṭ**^{2}.

დაჟარ|დ|ოტენო̂ dažar|d|oṭenô მიმღ. прич. particip. აბალახებული заросший травой grass covered. **ყარუჲგორნა̄ დაჟარდოტენო̂ ლათე̂ სე̃ სა̃გო̄** – წვიმებისგან აბალახებული დგას ჩემი ეზო (ბ. ბ.).

დაჟარ|დ|უჲტნო̄, დაჟარ|დ|ოტნო̄ დ **dažar|d|ujṭnō, dažar|d|otnō** d აბალახებული მიდამო, სივრცე заросшее травой пространство a place covered with grass. **ჰა̃ც მიჩხმაჸ დაჟარდუჲტნო̄ და** – ახლა ყველგან აბალახებულია (ბ. ბ.).

და⌈ჲ⌉სნა̄ დდ **da⌈j⌉snā** dd ირგვლივ გამეფებული სრული სიცარიელე воцарившаяся вокруг пустота complete emptiness spread all around. **დახეჸ ვათხვოსო̂ ჱარჭიჩო̂ დაჲსნაჲვ, სე კაწკუჲჩო̂ ფჴეხა̄ მე̄ ჴაჸე̃** – ამიტომ მატირებს შავი სიცარიელე, ჩემს პატარა სოფელსაც რომ გადაედო (ა. ბ.). შდრ. ср. comp. **დაშარნა̄ dašarnā**.

დაჲ̂ცჴაჸ daj̑cḫa' ზმნს. нареч. adv. 1. მთელი დღე весь день, целый день the whole day. **ფსარე დაძ̃ცჰ̣აჸ ვენაჭ სხლადჲინას** – გუშინ მთელი დღე ვენახი ვსხალი. შდრ. ср. comp. **დეძ̃ცჰ̣აჸ dej̃cḥa’**.

დაკუთა|დ|ალარ daḳuta|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. შედედება (სისხლისა) (შედედდება) свёртываться / свернуться coagulation. **მარლʻო წიგ დაკუთადალოჼ სოჼ** – ცხვირში სისხლი შემიდედდა.

დაკუთა|დ|აჲლნო̂, დაკუთა|დ|ალინო̂ daḳuta|d|ajlnô, dauta|d|alinô მიმღ. прич. particip. შედედებული (სისხლი) всернувшийся coagulated blood.

დალა|დ|ავ|დ|იენო̂ dala|d|av|d|ienô მიმღ. прич. paticip. 1. უბედური, ღმერთის მიერ გაწირული; უბედურო! несчачтный; Несчачтный! unfortunate, unlucky (გამოხატავს სინანულს, წუხილს, თანაგრძნობას выражает сожаление, сочувствие expresses regret, anxiety, condolence). **დალაბავბიენო̂ ბაცბი, ჯაჲწ კისჼ ნაყცერა̄ხ ბავუჲცი̂...** – უბედური თუშები, ჩიტებივით გზისპირებზე იხოცებიან აკი. 2. ღმერთგამწყრალი; ღმერთგამწყრალო! несчастный Godless (გამოხატავს წყრომას, საყვედურს, სამდურავს выражает обиду, упрёк expresses anger, reproach). **ჯო დალავავიენო̂, ჯო, დაჯ მოჯ ჲიცჲირა სქჼ ოჭუმფლქჼ სიკეთე̂?!.** – შე ღმერთგამწყრალო, შენა, როგორ დაივიწყე ჩემი იმხელა სიკეთე?!.

დალალʻინო̂ dalalʻinô მიმღ. прич. particip. დალოცვილი благословенный blessed. **თჼ მა̄ დაკრეშაჯ ე დეხოს: ... ვაჲღეშ ე მაჭიშ კერბადარ, დალალʻინო̂, სოგოჯ მაკდითოლო̂...** – თან კი მთელი გულით ამას ვთხოვ: ... შემაძლებინოს ჩვენებურად ლექსების თხზვა დალოცვილი (მ. ბუქ.).

დალ|დ|ალʻინო̂, და̄ლ|დ|ალʻინო̂ dal|d|alʻinô, dāl|d|alʻinô მიმღ. прич. paticip. ღვთის ნაბოძები, ღვთის ნაჩუქარი, ღვთისმიერი дарёный богом gifted from god. **ი მაჲთხა̄ და̄ლჲალʻინო̂ ჲა** – ეს სამყარო ღვთის ნაბოძებია.

დალმა|დ|ალ dalma|d|al ეგ კაი ადამიანი, ეგა! Да ну его! Oh that guy! (გამოხატავს წყრომას, საყვედურს, სამდურავს выражает обиду, упрёк expresses anger, roproach). **ბა, იშტ ალʻრათ, ˉევრ̂, დალმაბალაჲშუ̂, მოლუჼ მათხო̄რქჼ ბუჲსა̄ ჲანოლʻოჼ!..** – ვა, ეგრე გექნათ, კაცო, თქვე კაი ხალხო, როგორი მზიანი ღამე ყოფილაო!.. (ა. ბ.).

დალმას|დ|აჲლნო̂, დალმას|დ|ალინო̂ dalmas|d|ajlnô, dalmas|d|alinô მიმღ. прич. particip. ღმერთგამწყრალი разгневавший бога godless. **ის დალმასვალინო̂ პოვლე, ყოლაკ მოჯ კისრბადირალო̂!** – ეგ ღმერთგამწყრალი პავლე, ნეტა, ქურდობა როგორ იკისრა!

*და̄ლ⌈ე̂⌉, დალ⌈ე̂⌉ ვ **dāl⌈ê⌉, dal⌈ê⌉** v ღმერთი бог God.

და̄ლმას|ვ|აჲლნო̂, დალმას|ვ|ალინო̂ dālmas|v|ajlnô, dalmas|v|alinô მიმღ. прич. particip. ღმერთგამწყრალი, ღმერთგამწყრალო разгневавший бога godless. **ჰო დალმასვალინო̂, მიჩა ვაჰო̂ სელხანე?** – შე ღმერთგამწყრალო, სადა ხარ აქამდე?

და̄ლ, დალ⌈ე̂⌉ მას|ვ|ალარ dāl, dal⌈ê⌉ mas|v|alar გრდუვ. непрх. intrans. ღმერთის გაწყრომა (გაუწყრება) разгневаться (о боге) God becomes angry of sb. **დალ მასვალჼცითვაჲნი, შველა̂, მაცლომცჼკ ჲათხელო̂ ე ყარ, ე̄ვო̂!** – ღმერთი გაგვიწყრა აკი, შველა (კაცის სახელია), როდემდე წვიმს, ნეტავი, ბიჭო!

-დალ̦ა̄ -dal̦ā გულის⌈ა⌉თვის, -თვის ради for someone’s sake. **თხოჼდალ̦ა̄ თხე ქერო̂ ნანას დე̄-ბუჲსა ნიფვსდორ** – ჩვენი გულისათვის ჩვენი ქვრივი დედა დღე-ღამეს ასწორებდა.

*დამოთხა|დ|არ (მოთხა|დ|არ) **damotxa|d|ar (motxa|d|ar)** გრდმ. перх. trans. 1. ოთხკუთხად დათლა (ხემასალისა) (⌈და⌉თლის), გათლა (⌈გა⌉თლის) ⌈об⌉тесать, обтёсывать лесоматериал to cut in quadrangular shape (Timber). **ხეტყენ დამოთხადარ დეწე̂** – ხეტყეს ოთხკუთხად დათლა უნდა. 2. ხის დამუშავებისას პირველი შავი სამუშაოს ჩატარება ზოგადი სახის მისაცემად დასამზადებელი საგნისთვის (⌈ჩა⌉ატარებს) обтесать, обтёсывать дерево для придания общего вида заготавливаемому предмету to do primary work while processing the wood in order to give overall shape to the subject. **თხადეჾცჰაჸ ე კაწკოჼ ჷაბიკ მოთხადბინას, ე̄ვო̂** – დღეს მთელი დღე ამ პაწია კოვზს ვუკეთე შავი სამუშაო, ბიჭო (ლაზ. ბ.).

დამოთხა|დ|იენო̂ damotxa|d|ienô მიმღ. прич. particip. 1. ოთხკუთხად დათლილი (ხემასალა) обтёсанный лесоматериал timber cut into quadrangular shape. **ხეტყენ დამოთხადარ დეწე̂** – ხეტყეს ოთხკუთხად დათლა უნდა. 2. ხის დამუშავებისას პირველი შავი სამუშაოჩატარებული (საგანი) обтёсанное дерево для придания общего вида заготавливаемому предмету to do primary work while processing the wood.

*დაჟრა̄ლე̃ **dažrālẽ** ბალახიანი травянистый grassed, covered with grass (მუდმივი ნიშანია постоянный признак permanent sign). **წოვათე მიჩხმაჸ დაჟრა̄ლე ლამნი დატე̂** – წოვათაში ყველგან ბალახიანი მთები წვანან; **წინჰათხ აფეჩო̂ დაჟრა̄ლე̃ ჲაჭოჼ საჼგო̄ ლათ̦ერ ტასიგო ბჵა̄** – სახლის წინ მწვანებალახიანი დიდი ეზო ედგა ტასოს მუდამ.

*დაჟრე̄ლე̃ **dažrēlẽ** ბალახიანი (დროებითი ნიშანია) травянистый grassed (დრო-

ებითი ნაშანია временный признак temporary sign). ის დაყრე̄ლოქჼ ურემ ნიკო̂ საჼგო ბასბებათ – ეგ ბალახიანი ურემი ნიკოს ეზოში ჩამოცალეთ.

დარ|დ|ალარ dar|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. კანის გაქლეშა (⌈გა⌉ექლიშება) ободрать кожу to remove skin from injury. წიჼჩო̂ ტუფლიგორნა კჵაკი დარჲალიჼ სოგო – ახალი ტუფლებისგან ქუსლები გამექლიშა.

დარ|დ|აჲლნო̂, დარ|დ|ალინო̂ dar|d|ajlnô, dar|d|alinô მიმღ. прич. particip. გაქლეშილი ободранная кожа removed skin from injury. დარდაჲლნო̂ ტოტ ჴალ ჴარჩდინას – გაქლეშილი ხელი შევიხვიე.

*__დარიჼ darĩ__ დაჭრილი, ჭრილობიანი (ითქმის ცხოველზე ზოგადად, ანდა ადამიანის სხეულის ამა თუ იმ ორგანოზე) раненый (говорится о животном вообще или о том или ином органе человеческого тела) wounded (is said about animal in general, or any part of human’s body).

დარიჼ ჩა̆ darĩ čă 1. დაჭრილი დათვი раненый медведь wounded bear. ვაშო̂, ბაყეცდა, ყანოლ მაქ ჲეცქჼ ვაჲნი̂ დარიჼ ჩა̆საჼ, მა̄ ეჳგოჴა̄ შარიჼ ლაზოლ ჲა – ძმაო, მართალია, სიბერე ზედ მოგვადგა დაჭრილი დათვივით, მაგრამ ამასაც თავისი სიკარგე აქვს (საბ. მ.). 2. გადატ. перен. fig. ტკივილით ან სხვა მიზეზით გამწარებული, თავაწყვეტილი (ადამიანი ან რამე) кто-либо, от боли вышедший из равновесия suffered / embittered from pain or from some reason. ცარკ ლაწირ თხაბუსჷ̂ სე სტაკონე̄, დარიჼ ჩა̆ ხილ‘ქჼ – კბილი სტკიოდა წუხელ ჩემს ქმარს და დაჭრილ დათვად იქცა.

დატვინა|დ|არ daṭvina|d|ar გრდმ. перх. trans. დატენიანება (დაატენიანებს), ოდნავ შესველება (დაუთოების წინ) обмочить (перед утюжением) moistening. ზეწრი დატვინადინას, ჴალო̂ დეწეს დაუთადჼ – ზეწრები შევასველე, უნდა გავაუთოვო.

დაქრუშა|დ|აჲლნო̂, დაქრუშა|დ|ალინო̂ dakruša|d|ajlnô, dakruša|d|alinô მიმღ. прич. particip. დაღვრემილი, შუბლშეკრული угрюмый gloomy. მიხელ დაქრუშადვაჲლნო̂ ლათ̂ერ – მიხეილი დაღვრემილი იდგა.

დაქრუშა|დ|ალარ (ქრუშა|დ|ალარ) dakruša|d|alar (kruša|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. მოღუშვა (მოიღუშება), წარბ-შუბლის შეყრა, შეკვრა (შეიყრის, შეიკრავს) угрюметь to become gloomy.

დაყ-მელ‘არ დდ **daq̣-meľar** dd ქეიფი, ღრეობა, სმა-ჭამა пир, пирование feast (A. Sch.).

დაყ-მელ‘არ daq̣-meľar გრდუვ. непрх. intrans. ქეიფი (ქეიფობს), ღრეობა (ღრეობს),

სმა-ჭამა (სვამს და ჭამს) пировать to have feast (A. Sch.).

დაჩკარ dačḳar იგივეა, რაც то же, что the same as **დაჩკრი̃ dačḳrĩ**. **დაჩკარ ნეკ საქმლო ზორაჲში გამოუყენბელ და** – ჩლუნგი დანა საქმეში ძალიან გამოუყენებელია.

***დაჩო**¹ **dačo**¹ ნაწ. част. part.

დაჩო² **d|ačo**² ზმნს. нареч. adv. ალაგი, სადაც ესა თუ ის ვინმე ან რამეა და სადაც ადგილი აქვს ამა თუ იმ მოვლენას; ⌈იქ⌉ სადაც ... место, где присутствует кто-либо или что-либо и где имеет место то или иное явление; ⌈там⌉, где ... a place where smth/someone is situated and some phenomenon is taking place **თხე̃ მემცხორი ბაჩო დუჳ ტოტ ხეჯე̂** – სადაც ჩვენი მწყემსები არიან, ბევრი დუცი იცის; **ხი ცო დაჩო ჴალო̂ ცო დი̄ხლა** – სადაც წყალი არაა, არ (ვერ) იცხოვრება.

დაცლა|დ|ალარ dacla|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაცდა (დასცალდება) ⌈за⌉иметь возможность to be given opportunity, to have chance. **უჲშტ ვახე̃ ივსებ, წა ცო თაგოდმაკი̂ ბჴდრინ** – ისე წავიდა (მოკვდა) იოსები, სახლი ვერ აუშენა შვილებს.

დაჭიკო|დ|არ (ჭიკო|დ|არ) dačiḳo|d|ar (čiḳo|d|ar) გრდმ. перх. trans. რამის მჭიდროდ განთავსება რამეში (⌈გან⌉ათავსებს), ჩატენა (⌈ჩა⌉ტენის) засунуть туго to place smth very tightly; stuffing smth. **ჲისენო̂ ბარგ დენიც ცჴაჲნი̂ თაჲლზაჲ დაჭიკოდჲიე̃ ი̄ლსოს** – დარჩენილი ბარგი მთელი ერთ ხურჯინში ჩატენა ელისომ.

დაჭიკო|დ|იენო̂ dačiḳo|d|ienô მიმღ. прич. particip. რამეში მჭიდროდ განთავსებული, ჩატენილი туго засунутый smth placed somewhere very tightly. **ჲისენო̂ ბარგ ცჴაჲნი̂ თაჲლზაჲ ჲა დაჭიკოდჲიენო̂ ი̄ლსუჲგო** – დარჩენილი ბარგი ერთ ხურჯინში აქვს ჩატენილი ელისოს.

***დაჭირებ** ჲჲ **dačireb** jj 1. დიდი გაჭირვება, პრობლემა, მძიმე მდგომარეობა та или иная нужда, проблемное положение having great trouble / problem; terrible situation. **უბრალო̂ ნახგო ი̂ცლუჩო̂ დროჴ ჲაჴო̂ დაჭირებ ჲა** – უბრალო ხალხს ახლანდელ დროში დიდი გაჭირვება აქვს. 2. ენერგიული მცდელობა (ეცდება) энергичная инициатива / попытка energetic attempt. **უ̄ხ დაჭირებ ჲა ჴოგო?** – რა ამბავში ხარ, რა ძალა გადგია?!. **უ̄ხკ დაჭირებ ჲალო̂ ე სე სტაკგო, ჲო?** – ნეტავი, რა ძალა ადგია ამ ჩემს კაცს (ქმარს), ქა?

დახატო|დ|ალარ (ხატო|დ|ალარ) daxaṭo|d|alar (xaṭo|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. დახატვა მხატვართან (⌈და⌉იხატება) позировать у художника modelling in front of a painter. **ელო̂ ვაუ̆გრა̄ ილკუჲციჼ დახატოდჲალირ** – ელო ილიკო მიქელაძესთან დაიხატა. 2. სურათის გადაღება ფოტოგრაფთან (⌈გა⌉დაიღებს) сниматься у фотографа to take a photo by the photographer. **ვაჩნაძე ნატო̂ ტორიციჼ დახატოდჲალირ ქორ მაგნოლია ლაცდიენო̂** – ნატო ვაჩნაძემ ტორისთან სურათი გადაიღო ხელში მაგნოლიით.

***დახატო|დ|არ (ხატო|დ|არ) daxaṭo|d|ar (xaṭo|d|ar)** გრდმ. перх. trans. 1. დახატვა მხატვრის მიერ (⌈და⌉ხატავს) ⌈на⌉рисовать to paint, to draw by a painter. **ჳმ დახატოდეჼ ჯეთარ ლაზნეჭ ნიჭ ჲა** – რამის დახატვის ცოდნა ფრიად კარგი ნიჭია; **შუჲთკოს ნინო̂ დახატოდჲიეჼ** – შოთიკომ ნინო დახატა; **დინ ტბათინ̄ ჩუ დახატოდჲიერ ვოუ̆გრა̄ ილკოს, ვალ'ენო̂ მხატვარ ვარ** – მთელი ტბათანა დახატა ილიკო მიქელაძემ, ცნობილი მხატვარი იყო. 2. სურათის გადაღება ფოტოგრაფის მიერ (⌈გადა⌉იღებს, ⌈გადა⌉უღებს) снять, снимат снимок фотографом to take a photo by the photographer. **ტორის ქორ მაგნოლია ლაცდიენო̂ ვაჩნაძე ნატო̂ დახატოდჲიერ** – ტორიმ სურათი გადაუღო ნატო ვაჩნაძეს ხელში მაგნოლიით; **ტორის ზორაჲშ ლაზიშ ხატოდორ ნახ** – ტორი ძალზე კარგად იღებდა ხალხს.

დახაჺ, დახეჺ daxa’, daxe’ ამიტომ, იმიტომ потому, поэтому that’s why. **დახაჺ (დახეჺ) ვუჲტუ̂ სეჼ სტაკ ლაუ̆მუ̂, მე̄ კოხნ̄ხ ცო ყეპყოჲმაკეგე̂** – იმიტომ მიდის ჩემი კაცი (ქმარი) მთაში, რომ ბარში ვეღარ ითმენს (ბ. ბ.).

***დახაჺო̂ დდ daxa’ô** dd შურთხი улар кавказский, горная индейка Caucasian snowcock. **დახაჺო̂ ლამუჼ ლამზურ ჯაწუკ და** – შურთხი მთის ლამაზი ფრინველია.

დახვრიშა|დ|არ (ხვრიშა|დ|არ) daxvriša|d|ar (xvriša|d|ar) გრდმ. перх. trans. მსხვილად დანაყვა, ხრეშის კონდიციამდე მიყვანა, დახრეშვა (ქვამარილისა) (⌈და⌉ხრეშავს) крупно ⌈по⌉молоть (соль) pounding in thick parts, to make pebbles (rock salt). **თუჲხ დახვრიშადიეჼ ივნეს ლაუ̆მ დაჯანაჲნო̂** – ქვამარილი დახრეშა ივანემ მთაში წასაღებად.

დახვრიშა|დ|იენო̂ daxvriša|d|ienô მიმღ. прич. particip. მსხვილად დანაყილი, ხრეშის კონდიციამდე მიყვანილი, დახრეშილი (ქვამარილი) крупно ⌈по⌉молотая (соль) pounded in thick parts, pebbles (rock salt). **ჲუყრეჼ-ჲუყ, ყოველ ნაჩხონ̄, ნაჩხონ̄ ჲუყე ცჯაც კილო̂ დახვრიშადიეჩო̂ თუხოჼ თაფსორ** – შუა-შუა, ყოველ ყველსა და ყველს შუა თითო კილო დახრეშილ მარილს მოაყრიდნენ (ი. ქ.).

***დახნე̂, დახნო̂ დდ daxnê, daxnô** dd საქონელი, პირუტყვი скот cattle.

დახნო̄რე̃ **daxnōrẽ** ბევრსაქონლიანი, ბევრი საქონლის პატრონი хозяин многочисленного скота lots of cattle, owner of lots of cattle. ცჳა დუჴიჩრ̂ დახნო̄რე̃ სტაკ ვარ, წყე ჳაში დეხი'ნე̂, ნჵაჲ ცომენ̄ იხითგერ – ერთი ბევრსაქონლიანი (ბევრი საქონლის პატრონი) კაცი იყო, ერთხელ სტუმრები დაპატიჟა და გარეთ აღარავის უშვებდა (ნ. მ.).

დახუძ̃გი̂ დდ **daxuǰgî** dd ლოთბაზარა, ლოთი, მსმელი, არაყის ბოლოიწო алкоголик drunkard. *დახუძ̃გი̂ დაჲნრ̂,* დაწუნბადვიე̃ აჲნკოს აბრამ მარაღ – *ლოთბაზარაათ, დაიწუნა ანიკომ აბრამი.*

დ|ა̄ხარ^5 **d|āxar**^{5} გრდმ. прх. trans. ⌈მო⌉თმენა (⌈მო⌉ითმენს) ⌈вы⌉терпеть patience, endurance. მაჲრკეს დუჴ ჭირ ჲა̄ხი̂ – მარუკამ ბევრი ჭირი (უბედურება) გადაიტანა.

დაჯალთო|დ|არ **daǯalto|d|ar** გრდმ. перх. trans. მორევა, დაძლევა, დაჩაგვრა (⌈მო⌉ერევა, ⌈და⌉ძლევს, ⌈და⌉ჩაგრავს) побороть to defeat; to oppress. სე მამლევ ბესუძ̃ მამალ დაჯალთოდიე̃ – ჩემი მამალი ბესოს მამალს მოერია.

დაჯალთო|დ|ალარ **daǯalto|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. მორევა, დაძლევა, დაჩაგვრა (⌈და⌉იძლევა, ⌈და⌉იჩაგრება) стать поборотым to defeat; to oppress. ბაცავ სტაკ ატ̦აში ჳამენ ცო დაჯალთოლარ – წოვათუში კაცი ადვილად არავის დაეჩაგვრინებოდა.

*დაჰ̦ **dah̦** adit. ზმნს. нареч. adv. წა- გა⌈და⌉- пере- prefix-suffix denoting the destination of a subject from here towards there,or underlines the content of a verb (ზმნისართ-წინსართი, აღნიშნავს საგნის მოძრაობის მიმართულებას აქედან იქით, ან გახაზავს ზმნის შინაარსს наречие-приставка, обозначает направление движения предмета отсюда туда, или подчёркивает смысл глагола). ობი ფჳე დაჰ̦ დახე̃ – ისინი სოფელში წავიდნენ; ჲალინი̂ ნაჩხ დაჰ̦ ცო თელ'გერე̄, ნასტ დაჰ̦ ჲალ'ითიე̃ ტირნეგრ̂ – ყველი რომ ემართა, არ აძლევდა და ძლივს მიაცემინეს ტირინეს; სე ბიძის დო̃ დაჰ̦ ხახკი̂ – ჩემმა ბიძამ ცხენი გააჭენა; ოჴუს შატ და⌈ჰ̦⌉ ბასტი̂ – მან კვანძი გახსნა; დაჰ̦ ჳაჭ, ვუხუჲში̂ (¯უხუჲში̂) თეგოდრ̂ ო ფეშკრევ – შეხედე, რა⌈ებ⌉ს აკეთებს ის ბალღი; ნატოს მარგალიტი დაჰ̦ დოხკო'ერ, ვუნე̄ (¯უნე̄) დეწერ, ჩუა̄ ევდორ – ნატო მარგალიტებს ყიდდა და, რაც უნდოდა, ყიდულობდა; ოშტუ̃ შორი̂ შტოლ ბა თხოგო⌈ჰ̦⌉, მე̄ თუჲხი̂ ნასტ დაჰ̦ ჴაპტდინას ვაშენ – ისეთი განიერი მაგიდა გვაქვს, რომ ძლივს გადავაწოდე მარილი ძმას; დაჰ̦ ჲალ'! – მომეცალე! გამეცალე!

დაჰ̦ ალ'არ (ლევ|დ|არ) **dah̦ alʻar (lev|d|ar)** გრდმ. перх. trans. პირში მიხლა

სათქმელისა (⌈მი⌉ახლის) говорить / сказать в лицо to say directly, straightly. **საჭირრ̂ დაჩო დაჰ̦ ალ‘ანა̄ დეწე̂ ადმენენ მაკჼ** – საცა საჭიროა, პირში მიხლაც უნდა შეეძლოს ადამიანს.

*დაჰ̦ა⌈ჰ̦⌉ **daḩa⌈ḩ⌉** ess. ზმნს. нареч. adv. იქ, იქით, გაღმა там, через речку, через озеро ... over there, beyond, on the other side of the river (ზმნისართ-წინსართი, აღნიშნავს საგნის მდებარეობას ან მოქმედებას ჩვენგან იქით, იქ, გაღმა; შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი наречие-приставка, обозначает место нахождения или действия предмета там, через речку, через озеро ... denotes the location of a subject or its action beyond us, over there; component part of a word combination). **ვაშრ̂ დაჰ̦ა ვახე̂** – ძმა იქით ცხოვრობს.

*დაჰ̦ა̄ ჲ **daḩā** j abes./nom. იქაურობა, იქითა სივრცე (მხარე), გაღმა სივრცე თავისი მოცემულობებით тамошнее (заречное, заозёрное и т. д.) пространство со своими данными that area, that space. **დენიც დაჰ̦ა̄ სჷჼ ჲა** – მთელი იქითა სივრცე (მხარე) ჩემია.

დაჰ̦აჭ **daḩač̣** ზმნს. нареч. adv. ბოლომდე, მთლად до конца, совсем, полностью till the end; completely (აღმატებითი ფორმაა ზმნისართისა **დაჰ̦ daḩ** превосходная форма наречия **დაჰ̦ daḩ** superlative form of adverb **დაჰ̦ daḩ**). **დაჰ̦აჭ ყურვალი̂ ყანშებო ფილიპე̂** – მთლად დაყრუვდა სიბერეში ფილიპე.

დაჰ̦ა′ჭ (< დაჰ̦ ჰ̦აჭ) **daḩa′č̣ (< daḩ ḩač̣)** უყურე ⌈ერთი⌉! Смотри ⌈-ка⌉! Look at! **დაჰ̦ა′ჭ, ბჸარკი ცო თეფხოჲრ̂, უჲშტ ახოდრ̂ ნახ ო ნოქრევ!** – უყურეთ ⌈ერთი⌉, თვალ⌈ებ⌉ს არ ახამხამებს, ისე ატყუებს ხალხს ის ნოქარი.

დაჰ̦|დ|ეტილა̄ დდ **daḩ|d|eṭilā** dd გადასასვლელი, უღელტეხილი перевал mountain pass. **ყაზბეგჼ დაჰ̦დეტილა̄ ზორაჲში̂ ლამზურ დანორ** – ყაზბეგის უღელტეხილი ძალიან ლამაზი ყოფილიყო.

დაჰ̦ჰ̦ერწილა̄ დდ **daḩḩerçilā** dd უღელტეხილი, გადასასვლელი перевал (направление туда) mountain pass. **გვიჼგეც დაგი̂ სჷჼ, მარჼ ლამზურ მოც დანორ ყაზბეგჼ დაჰ̦ჰ̦ერწილა̄** – გვიანღა ვნახე, რა ლამაზი ყოფილიყო ყაზბეგის უღელტეხილი.

*დ|ა̆წჼ **d|ăç̣ĩ** 1. წონით მძიმე весом тяжёлый heavy, hard. **დაწი̂ თაჲლზი** –მძიმე ხურჯინი; **ბაწჼ მუჰ̦** – მძიმე ტვირთი; **ჲაწიჩრ̂ შრომევ მაგრ̂ ქიქოც ჲჸოგჼ** – მძიმე შრომამ მაგო (ქალის სახელია) ადრე მოტეხა. 2. სქელი, ხშირი; დახშული густой, тяжёлый, затхлый thick, dense. **დაწჼ დახკიშ** – მძიმე ღრუბლები; **ჲაწჼ ჰ̦აერ** – მძიმე ჰაერი. 3. ძნელად ასატანი, შემაწუხებელი трудно выносимый annoying. **ჲაწჷ ამბუჲ** – მძიმე ამბავი. 4. დიდი, მძიმე (დანაშაული) тяжёлое (преступление) big, severe, cruel. **ჲწჷ დანაშაულ** – მძიმე დანაშაული. 5. ზედმეტად დინჯი, ნელი, აუჩქარებელი слишком неторопливый extremely calm, slow, quiet. **ნიკრ̂ ვაწჷ სტაკ ვა, მაცჷ ის საქმონმაქ ლო!** – ნიკო მძიმე კაცია, რომის ეგ საქმეზე წავა! 6. ძნელად დასაძლევი трудно преодолимый hard, difficult to overcome. **ბაწჷ ნიყ ჴეჭჷთვაჲ** – მძიმე გზა გამოვიარეთ.

დ|ა̆წიშ d|ăçš ზმნს. нареч. adv. 1. მძიმედ (იგულისხმება წონა) тяжело heavily. **ე დონენ დაწიშ და ჴოწინრ̂** – ამ ცხენს მძიმედ აქვს აკიდებული (ბარგი). 2. ძნელად, გაჭირვებით трудно, с трудом hardly, with difficulty. **დაწიშ ხაწ სოჷ** – მძიმედ მესმის. 3. გადატ. перен. fig. ძვირად дорого expensively. **დაწიშ ხაჳცჳ ჰოჷ სე საქმოლრ̂ ჩუ ეგარ!** – ძვირად დაგიჯდება ჩემს საქმეში ჩარევა.

***დე** დდ **de** dd დღე день day.

დე თეჴარ de teqar გრდმ. перх. trans. მძიმე განსაცდელის გადატანა (გადაიტანს) пережить жизненную тяжесть to overcome hard trial. **აჰი, იშტუჷ დე თეჴჷ სე აგას შაჲრ მარგორნა̄...** – აი, ასეთი განსაცდელი გადაიტანა ბებიაჩემმა თავისი ქმრის მხრიდან... (შ. უ.).

დე თეჴითარ de reqitar გრდმ. перх. trans. მძიმე განსაცდელში გამოტარება (გამოატარებს) заставить пережить жизненную тяжесть to put someone in hard trial / to make someone pass hard trial. **ვაჲჩუჲშვ სტალინგრადგო გერმანბიგრ̂ დე თეჴითერ** – ჩვენებმა სტალინგრადთან გერმანელები მძიმე განსაცდელში გამოატარეს.

ლაჲნ დე დდ **lajn de** dd აღსასრული, სიკვდილის დღე день смерти, конец жизни day of death. **ლაჲნ დე მაქ დეცჷ ვანუჲნ** – სიკვდილის დღე ზედ მოადგა ვანოს (ბ. ბ.).

დეჲუყ dejuq̇ ზმნს. нареч. adv. დღეგამოშვებით, დღეშუა через день every other day. **ცო დარ მე̄ დეჲუყ ლორ სკოლი თხე წენინ ჰათხაჰოე̄, ჲუჲტჩოვ, დინი̂ არმარაჲში̂ ჰალ ჲუწჲორ შაჲრ მაშაჲვ** – ლამის დღეგამოშვებით ჩაივლიდა ხოლმე სკოლისკენ ჩვენი სახლის წინ და, მიმავალი, მთელ არესა თუ მარეს ავსებდა თავისი ნათებით (ა. ბ.).

დ|ებზარ (დ|ობზარ), დ|ეჲბზ|დ|ისარ (დ|უჲბზ|დ|ისარ) d|ebzar (d|obzar), d|ejbz|d|isar (d|ujbz|d|isar) გრდუვ. непрх. intrans. დასევა (ბუზისა, ჭიანჭველისა ...) (⌈და⌉ესევა), დახვევა (⌈და⌉ეხვევა), შესევა (⌈შე⌉ესევა) нападать / напасть mobbing (by flies, ants), to surround. **ე დითხოხ ტუტ ბუჲბზრ̂, დაჰ ლაჭყდებათ!**

– ამ ხორცს ბუზი დაეხვევა, გადამალეთ!

⌈ჰ̦ა⌉დედო̂ ⌈ḩa⌉dedô ძროხის გასაგდები შეძახილი возглас для удаления коровы yelling to make cow go away. ***⌈ჰ̦ა⌉დედო̂, ⌈ჰ̦ა⌉დედუჲნო̂,*** **ჲუღეშ ქასტბორ ნანას ბაქბა̃ ბიკუჲნ ჲეთ̦** – *დედო, დედოს* ძახილით აჩქარებდა დედა საძოვარზე მიდენილ ძროხას.

დელბა|დ|არ delba|d|ar გრძ. перх. trans. ზოზინი (ზოზინობს) возиться sluggishness, dawdling. **საქმუხ დელბადარ ცო თაჷგჷ** – საქმეს ზოზინი არ უხდება.

დელეჸ dele’ ნაწ. част. part. ისელა, უბრალო⌈დ⌉, სხვათაშორის, სასხვათაშორისო⌈დ⌉ так просто, между прочим by the way; simply. **ადმინევ დელეჸ ცო ჲეწ ამბუჲ ჲა̃** – ადამიანმა სასხვათაშორისოდ არ უნდა ილაპარაკოს.

დერო̂ დ **derô** d ქატო отруби bran. **ჴაინაჲნო̂ დერო̂ დეწ ვაჲნი̂** – ღორისთვის ქატო გვჭირდება.

დესტ დდ **desṭ** dd თუშური შალის ფარდაგის საქსოვი დანადგარის ნაწილი часть станка для заготовления ковра из тушинской шерсти part of weaving installation of Tush scarf. **დესტ თაგდებალ სო̃, სტაკა̂** – „დესტი“ გამიკეთე რა, კაცო (ქმარო) (კ. ჭ.).

***დეღ** დდ **deγ** dd ტანი, სხეული тело, туловище body.

დეღ|დ|ა̆ლ‘ინო̂ deγ|d|ăl‘inô მიმღ. прич. particip. ტანდაყრდნობილი опершись телом об что-либо leaning. … **ღოჭენა დეღადა̆ლ‘ინო** – … ჯოხზე ტანდაყრდნობილი (ხალხ.).

დიდ⌈ეე⌉ბა: დიდ⌈ეე⌉ბა შენთუჲნოსა, დალე̂ did⌈ee⌉ba: did⌈ee⌉ba šentujnosa, dalê შდრ. ср. comp. დიდება შენდა, ღმერთო! Боже мой! Господи! Glory to God. **დიდ⌈ეე⌉ბა, კნათი, ე სტაკ ჳხ ვანო̂ იშტუ̃!** – ღმერთო ჩემო, ბიჭებო, ეს კაცი ვინ ყოფილა ასეთი!

დითხ-ბოს დ **ditx-bos** d იერი, სიჯანსაღე (ხორცი და ფერი) вид, здоровье (человека) appearance. **დითხ-ბოს დეტე̂ საბდეხ** – სიჯანსაღე (ხორცი და ფერი) გადასდის საბედას.

***დინაჸ**^{1} **dina’**^{1} ყოველდღე, ყოველდღიური (ყოველდღიურად) ежедневно, ежедневный every-day, daily.

დინაჸ^{2} **dina’**^{2} ვიდრე დღეა, დღიანადვე пока ещё день, засветло still it is the day. **მათხარ დინაჸ ჩუ ჰ̦ობათ, ბუჲსა̄ მა ხილ‘ითოთ** – გამზევებული ხორბალი (მარცვლეული) დღიანადვე შეიტანეთ, არ დაალამოთ. შდრ. ср. comp. **დინვაჸ dinva’**.

დინვაჸ, დინჴეჸ dinva’, dinḥe’ ზმნს. нареч. adv. დღისითვე, ვიდრე მზე ანათებს, ვიდრე დაღამდება засветло, пока ещё светло, пока ещё не ночь before it gets night, befoe the sun shines. **ქაბრ̂ დინვაჸ ბახკბებათ მჷ̃დრელქ̃ ჩუ** – ძროხები დღისითვე (დაღამებამდე) მორეკეთ მინდვრიდან სახლში. შდრ. ср. comp. **დინაჸ**^{2} **dina’**^{2}.

დისტ dist̩ adit. იხ. см. see **ბაქ bak**. **ატაგჷ̂, ცოჴჷ̂ დისტ ̄უმ დუყოს ჴო̃!** – გაჩუმდილა, თორემ პირში რამეს ჩაგჩრი!

დისტე dist̩e პირში ess. იხ. см. see **ბაქ bak**. **იცხუჲნ̂ დისტე ცო̄მ მეყჷ̂** – მაგას პირში არაფერი უჩერდება.

დისტ[ე]რე̃ dist̩[e]rẽ პირიდან изо рта from the mouth. იხ. см. see **ბაქ bak**. **კომუნისტივ დისტ[ე]რე̃ ბაკალ ბახორ ნახგო** – კომუნისტები პირიდან ლუკმას აცლიდნენ ხალხს.

დოდოშეჸ dodoše’ ზმნს. нареч. adv. ამასობაში тем временем meanwhile. **დოდოშეჸ ღალის ჷალუჲნ ჲითქ̃ საქმ** – ამასობაში ღალიმ (კაცის სახელია) ზამთრისთვის (საზამთროდ) შემოიტოვა საქმე.

***დოკ დდ dok̩** dd გული сердце heart.

დაკახ წაყრა|დ|არ, დაკმაქ პეთჳარ (ეთჳარ) გაგულისება (ͳგაͳგულისდება), უცებ რაიმე ნაბიჯის გადადგმის გადაწყვეტა (ͳგადაͳწყვეტს) вдруг решиться сделать тот или иной шаг to deside to do smth immediately. **დაკახ წაყრადიე′ნჷ̂, ვახე ლაშა ბუჴეხ** – გაგულისდა ლაშა და წავიდა ომში (ბ. ბ.).

დაკო ლელ|დ|არ dak̩o lel|d|ar გრდმ. перх. trans. გულში ტარება, გულით ტარება (ატარებს), გულში ქონა (აქვს, ექნება) иметь (носить) в мыслях to keep in heart, to bear with the heart. **მაცნე̄ სუჲნ ლუჲცას, დაჴ მა ჲიცჲოსრ̂, დაკპელასრ̂ პშიროშ, ჲაქ-ვაქარ და ვაჲ, დაკო ლელდებ ი სე̃ ში-პო დოშ...** – როცა მე წავალ, ნუ დამივიწყებ, ხშირად მომიგონე, და-ძმა ვართ, გულით ატარე ეს ჩემი ორიოდე სიტყვა... (მ. მ.).

დაკვ ჴაჭყარ (ჴეჭყარ) dak̩v ḥaç̣q̣ar (ḥeç̣q̣ar) გრდმ. перх. trans. გულზე მოჭერა (ͳმოͳუჭერს), დადარდიანება, დაღონება опечалиться, огорчиться to become sad; turning distressed. **ჲეთჳ ბავბინრ̄, თედლენ დაკვ ჴაჭყჷ̃** – ძროხა დაუკარგავს და თედოლე დადარდიანდა.

დოკ დ|ილჳარ dok̩ d|iḷar გრდმ. перх. trans. გულის დადება საქმეზე (ͳდაͳუდებს) браться / взяться за дело с душой do smth from the heart. **ნასტ დოკ დილჳნას პა ბაპბარენ, ცო ბეწ სო̃** – ძლივს გული დავუდე ღორის გაზრდას, არ მიყვარს [ღორი].

დოკ შორიშ დ|ალ̦არ dok̦ šoriš d|al̦ar გრდუვ. непрх. intrans. გულმშვიდად, გულლაღად ყოფნა (არის) быть со спокойной душой to feel relaxed/quiet. **ჸუნე̄ სე ვაჰ̦ონ ბა̆დერ ხილ‘ეჼ, დოკ შორიშ დალ̦ სეჼ** – რაც ჩემს ბიჭს შვილი ეყოლა, გულმშვიდად ვარ.

დოკ ჺავარ (დ|ჵევარ) dok̦ ‘avar (d|ωevar) გრდმ. перх. trans. გულის მოკვლა, დაკოდვა (⌈მო⌉უკლავს, ⌈და⌉უკოდავს), წყენინება (აწყენინებს) сильно обижать / обидеть to break the heart. **ბუჰ̦ეხ ვისქჼჩო̂ შაჸ̆ხლეს დოკ დჵევეჼ სეჼ** – ომში დარჩენილმა შავხელმა (კაცის სახელია) გული მომიკლა (დამიკოდა).

დაჲკეჼ dajḳẽ ფქვილის გულიანი, ფქვილის შიგთავსიანი (ხაჭაპური ...) печенье, хачаури с начинкой из особо обработанной муки pie having flour filling. **დაჲკეჼ კოტრი ცო̄მ ოჴუმფლეჼ ჩამლოჼ ჲა** – ფქვილის გულიანი ხაჭაპურები არც იმდენად გემრიელია (ბ. ბ.).

დაკირეჼ (დოკე̄რეჼ): დაკირეჼ (დოკე̄რეჼ) კოტორ dak̦irẽ (dok̦ērẽ): dak̦irẽ (dok̦ērẽ) k̦oṭor ქადა, ხაჭაპური (ნამცხვარი), რომელსაც გულად (შიგთავსად) აქვს ცხიმში ასვრემილი მოხალული ფქვილი печенье, хачаури с начинкой из особо обработанной муки filled pastry with the flour and fried fat mixture inside. **ჰ̦აშელ დახეჼჩუჲშნ თამროს დაკირეჼ კოტრი ჲათოჼ თხოჼ** – სტუმრად მისულებს, თამარმა ქადები გამოგვიცხო.

დაკლავრა̄ dak̦lavrā ⌈ასე⌉ იფიქრებდი, ⌈ასე⌉ იტყოდი, ⌈ასე⌉ გეგონებოდა, ⌈ასე⌉ ჩათვლიდი ⌈так⌉ подумал бы ... ⌈так⌉ показалось бы ... you would think/say like this ... **უჲშ ფეხ გურ ყარგოდოლოჼ კავკასიონეჼ ლამნი, დაკლავრა, დაჰ̦ ქო ჴაპტდო̄, ლაჰ̦ლასაჲნო̂** – ისე ახლოს ჩანდა ნაწვიმარზე კავკასიონის მთები, იფიქრებდი, ხელს გავიწვდი და შევეხებიო (მ. მ.).

დაკლავრა̄ (დაკლევრა̄) დ|ახარ (იხარ) dak̦lavrā (dak̦levrā) d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. ფიქრებში წასვლა (წავა), ფიქრებში ჩაძირვა (⌈ჩა⌉იძირება) уйти в мысли turning pensive. **ჴჼ სალთეხ ვუჲტუ̂ კარლოე̄, დაკლევრა̄ ვახეჼ ბუხარცერე** – ხვალ ჯარში მიდის კარლო და ფიქრებში წავიდა ბუხრის პირას.

დაკლავრა̄ დ|ახენო̂ dak̦lavrā d|axenô მიმღ. прич. particip. ფიქრებში წასული, ფიქრებში ჩაძირული ушедший в мысли being in deep thoughts. **დაკლევრა ბახენო̂ დაკიხ სოჼ კმაჲტმაქ ლათ̦ინ ხეჼ თათ̦ეჼ** – ფიქრებში წასული მაგონდება კლდეზე მდგარი ცირცელის ხე (მ. ბუქ.).

დაკლევა|დ|არ dak̦leva|d|ar გრდმ. перх. trans. მოკითხვა (მოიკითხავს), მონდომება (მოინდომებს), მოთხოვნა (მოითხოვს), მოსურვება потребовать, захотеть greetings, to desire, to demand. **ნინოს შაჲრ დაბადებ დენიხ ჰაშილო თამარ დაკლევადჲიქჼ** – ნინომ თავისი დაბადების დღეს სტუმრებში თამარი მოიკითხა.

***დაკლევარ (დაკლავარ)**[1] დდ **daḳlevar (daḳlavar)** [1] dd ფიქრი, მოფიქრება, დაფიქრება, აზრი, საზრისი дума, мысль idea, wit. **ვჭალაჸ დაკლავარ ცო და ჰოგო** – სრულებით დაფიქრება არა გაქვს; **დაკლევრივ ქოთჳვიქსჼრ** – ფიქრებმა შემაწუხეს.

***დაკლევარ (დაკლავარ)**[2] **daḳlevar (daḳlavar)**[2] გრდუვ. непрх. intrans. ფიქრი (ფიქრობს) [по]думать to think. **ას იშტ დაკლივას, ას იშტ დაკლივას, აჰაკ ჳუხ ალ’ლოჰ, აჰაკ ჳუხ ალ’ლოჰ?..** – მე ასე ვფიქრობ, მე ასე ვფიქრობ, შენ რას იტყვი, ნეტავი, შენ რას იტყვი, ნეტავი?.. (ა. ქ.); **იშტ დაკლი̄ვი̂ ო** – ასე ფიქრობს ის; **ო დაკლავიჼ, მე̄ ყარ ცო ჲაღორ** – მან გაიფიქრა, რომ წვიმა არ მოვიდოდა.

***დაკლევ|დ|არ (დაკლავ|დ|არ) daḳlev|d|ar (daḳlav|d|ar)** გრდმ. перх. trans. 1. ფიქრი ([გა]იფიქრებს) [по]думать, поразмыслить to fall to thinking. **სოხ ის მოჰ დაკლავდირა!** – ჩემზე ეგ როგორ გაიფიქრე! 2. გაფიქრებინება (აფიქრებინებს), ჩაფიქრება ([ჩა]აფიქრებს) заставить подумать, поразмыслить to make sb. think about smth. **ეჴ ამბუჲვ დაკლავვიქსჼრ** – ამ ამბავმა ჩამაფიქრა.

დაკლობ ჲ **daḳlob** j გულადობა, შეუპოვრობა смелость courage, fearlessness. **შაჺქრაჼ დათილ დაკლობა[ჰ] წე ჲალ’ენრ ბაცავ ლევვორალრ** – შანქიანთ დათილი გულადობაში სახელგანთქმული თუში ყოფილიყო.

დაკმაქა̄ ჲჲ **daḳmakā** jj მკერდი, გულმკერდი грудь, грудная клетка chest. **დაკმაქა̄ დაჰ ლაჭყჲებ, იშტუჼ მა ლელე̂!** – გულმკერდი დამალე (დაფარე), ასეთი ნუ დადიხარ (ბ. ბ.)!

დაკოხილ’არ daḳoxilʻar გრდუვ. непрх. intrans. ხსომება (ახსოვს), გულში ქონა (აქვს) помнить, иметь в мыслях to remember; keep in mind. **დაკოდასოჼ ლაუმუ̂ დოტუშ ცჰანჴეჩოხ ჲატინი̂ ნაქრი** – მახსოვს, როცა მთაში მივდიოდით, აქა-იქ დაყრილი ნამქერები.

***დაკრეშ daḳreš** ზმნს. нареч. adv. დიდი სურვილით, გულით сердечно, усердно wholeheartedly.

დაკრეშაჭ daḳrešač̣ ზმნს. нареч. adv. მთელი გულით, სულით და გულით всем сердцем, сердцем и душой with the whole heart and sole. **თაჼ მე̄ დაკრეშაჭ ე დეხოს...** – თან კი მთელი გულით ამას ვთხოვ (მ. ბუქ.)...

დოკ|დ|ილ̦ოშ dok̦|d|il̦oš ზმნს. нареч. adv. გულდადებით, გულისყურით, გულდასმით усердно from the heart, with great attention. **დოკდილ̦ოშ ხეცე̂ ჭყოპინ საქმ თეგჲარ** – გულდადებით იცის ჭყოპიმ (კაცის სახელია) საქმის კეთება.

დოკ|დ|უხ **doḳ|d|ux** ზმნს. нареч. adv. უგულოდ, უხალისოდ нехотя, без души grudgingly. **დოკდუხ ლეჰდოს ე ჭერამ, არკჼ და** – უგულოდ ვკრეფ ამ ჭერამს, მკვახეა.

დოკშორიჼ **doḳšorĩ** გულარხეინი преспокойный light-hearted. **წყეგეჯ დოკშორიჼ ვა ე ციხელჵ, ჸევჵ** – ნამეტანი გულარხეინია ეს ციხელო (კაცის სახელია), კაცო.

დოკშოროშ **doḳšoroš** ზმნს. нареч. adv. გულდამშვიდებით, გულდადებით, წყნარ ვითარებაში основательно carefully, in a quiet condition. **წყე დოკშოროშ თაგჲითალ სოგჵ ე საქმ, ქაუ̆თარ!** – ერთხელ გულდამშვიდებით გამაკეთებინე ეს საქმე, ქავთარ!

დოკ|დ|ალ‘|დ|აჲლნჵ, დოკ|დ|ალ‘|დ|ალინჵ **doḳ|d|alʻ|d|ajlnô, doḳ|d|alʻ|d|alinô** მიმღ. прич. particip. გულმოცემული, გათამამებული, გულგახარებული рус indulged. **დადას მანქჼ იცნო̄, დოკდალ‘დაჲლნჵ ლაქვალიჼ ესევ ვასჵ** – მამას მანქანა უყიდნია და გულმოცემული მოვარდა აქ ვასო (ბ. ბ.).

დოკ|დ|ასტ|დ|აჲლნჵ, დოკ|დ|ასტ|დ|ალინჵ, დოკ|დ|ასტინჵ **doḳ|d|asṭ|d|ajlnô, doḳ|d|asṭ|d|alinô, doḳ|d|asṭinô** მიმღ. прич. particip. გულახდილი, გულღია, გულგახსნილი, გულწრფელი с открытой душой open hearted, sincere. **დოკდასტდაჲლნჵ კნათ ვა ვერიჩ თამაზ** – გულგახსნილი ბიჭია ვერიჩი თამაზი (ბ. ბ.).

დოკ|დ|ატენჵ **doḳ|d|aṭenô** მიმღ. прич. particip. გულგახეთქილი, შეშინებული испуганный horrified. **ჲეთ̨ ხილ‘ნო̄ მუჲში̂, დოკდატენჵ ლაქჲალიჼ ესევ ნადეჟდ** – ძროხა გამხდარა ცუდად და გულგახეთქილი მოვარდა აქ ნადეჟდა (ბ. ბ.).

დოკეშუშ **doḳešuš** გულნაკლული, გულნაკლულად, უკმაყოფილო[დ] недовольный, недовольно discontent, dissatisfied. **კნათ ჰიდნო̄ შირქი, ელჵ დოკეშუშ ჲა** – ვაჟს შეჰგვიანებია შირაქში და ელო გულნაკლულადაა (ბ. ბ.).

დოკეჴინი̂ **doḳeqinî** გულის ამრევი, შესაზიზღი, საზიზღარი отвратительный disgusting. **მოლუ̆ დოკეჴინი̂ ჸუნახ თილ‘რათვაჲნ იჯარ, ჲო!** – როგორი საზიზღარი რაღაცა გვაჭამეს ამათ, ქა!

დოკმურჯიჼ **doḳmurǯĩ** გულღრძო, გულმღვრიე, ბოროტი злой, вредный, с грязной душой evil, vicious. **დოკმურჯიჼ ცო ვეწ სტაკ ხილ‘ჼ** – გულღრძო არ უნდა იყოს კაცი (ბ. ბ.).

დოკ|დ|უწინჵ **doḳ|d|uçinô** მიმღ. прич. particip. გულსავსე, ფიქრიანი, დარდიანი, გულდაწყვეტილი печальный pensive, sorrowful. **ე სარა̂ ჸუნაკ იშტუ̆ დოკდუწინჵ ლელელჵ, ცუჲ ხეჯ ჰოჼ?** – ეს სარა რატომ ასეთი გულდაწყვეტილი და-

დის, ნეტავი, არ იცი (ბ. ბ.)?

დოკშოროშ dokšoroš ზმნს. нареч. adv. გულფართედ, გულმშვიდად, თუნდაც მცირედი ხელისშემშლელი ფაქტორის გამორიცხვისა და აბსოლუტური კომფორტის პირობებში в условиях абсолютного комфорта being in conditions of absolute comfort. **მადელ მოჸ ბარალო̂, ყანშებო ლაჩაჰრეჩო̂ ლამნა̄ხ ვახანა, ნაყა ქასტ-ქასტე̃ დო̃ თივბოშ, დოკშოროშ სოდა ჰეჭანა...** – რა მადლი იქნებოდა, სიბერეში ქვევითა მთებში წასვლა, გზად ცხენის ხშირ-ხშირი სვენებით ირგვლივ ყურება გულფართედ (დ. ა.; ფ. ბ.).

დოკჭჵაღო̃ doḳç̣ωaγõ გულმაგარი, გულადი, გამბედავი, თამამი смелый, удалой, отважный brave, daring. **დოკჭაღო̃ ვა ე თაჲთრა̃ გივი, ჱვო̂** – გულადია ეს გივი ბაიხოიძე, ბიჭო (ბ. ბ.).

დოკ|დ|ჵევუჲნი̂ doḳ|d|ωevujnî მიმღ. прич. particip. გულსაკლავი, შესაბრალისი, შესაცოდი жалкий pitiable. **დოკდჵევუჲნ ჷედალიც ის თხოვარ** – შესაბრალისი ზის აკი ეგ მათხოვარი (ბ. ბ.).

დოკხიტენო̂ doḳxiṭenô მიმღ. прич. particip. გულდაწყვეტილი, გულ⌈გ⌉აცრუებული, გულგატეხილი разочарованный regretful, heart broken. **მარუკ დოკხიტენო̂ ჲა, შირქი სტაკ თეტინო̂ იცხუჲ̃** – მარუკა გულდაწყვეტილია, შირაქში კაცი (ქმარი) დაუჭრიათ მაგისი (ბ. ბ.).

დო̃-ტაჭკ დ **dõ-ṭaç̣ḳ** d ცხენი და ურემი, ცხენ-ურემი лошадь с тачкой horse wagon. **ახმიტ ვახა̃ დო̃-ტაჭკ ქირბადინა̄ს** – ახმეტაში წასასვლელად ცხენი და ცხენის ურემი ვიქირავე.

დო̃ყუზ ჲჲ **dõq̣uz** jj დიდი დოგი რამ, ბოძი крупный столб big pillar. **ქიქოჸ ჷაჲჰკე̃ სანი ცო დარ, ურდლი დახკურ ანიხ, ო, ში ბოძ ჷებალერე̄, დაჴე̃ კედი ჷედახკრიცე̄ (ჭირჭლი ჲარ ობი** – ნ. ყ.), **ჭირჭლი ჲარ ობი, ჭირჭლი... ჱ, ო დო̃ყუზმაქ ჰალ ვალ'ენო̂, კაწკო̃ ვან-ბიძ ჷევალერ ფსტუჲნ სტეხოშ** – ადრე (ძველად) რკინის კარები არ იყო, ურდულები ჰქონდა გაყრილი იმას, ის, ორი ბოძი იდგა და გრძელი კეტები ჰქონდა აკი გაყრილი (ხირხლები იყო ისინი – ნ. ყ.), ხირხლები იყო ისინი, ხირხლები... და, იმ დოგზე (ბოძზე) ასული, პატარა ვანო ძია იჯდა ⌈თურმე⌉ ცოლის მოლოდინში (ე. წ.).

დოსტოღრივ dosṭoγriv ზმნს. нареч. adv. 1. ზედმიწევნით, ზუსტად, დაწვრილებით точно, детально, точь-в-точь thoroughly; in details. **დოსტოღრივ ხეჸ სო̃, მაცა̃ ჳხ დარ ვაჲლო** – დაწვრილებით ვიცი, როდის რა იყო ჩვენთან (ჩვენში).

***დოფხ** დდ **dopx** dd ოფლი пот sweat.

დოფხ მეხკ|დ|არ (მახკ|დ|არ) dopx mexḳ|d|ar (maxḳ|d|ar) გრდმ. перх. trans. ოფლის ⌈და⌉ღვრა (⌈და⌉ღვრის), თავდადებული შრომა проливать пот, трудиться самоотверженно hardwork. **ჳნე დოფხ მეხკდოსე̄, ცო̄მ დატე̂** – რასაც ოფლსა ღვრი და არა ყრია რა.

დოშ-მატ̡ლიჼ doš-maţlĩ ენაწყლიანი, სიტყვაპასუხიანი красноречивый oratorical, eloquent. **ზორაჲშ წონალა სოჼ დოშ-მატ̡ლიჼ ადმიჱჼ** – ძალიან მომწონს ენაწყლიანი ადამიანი.

დოშ-მოტ̡ დ **doš-moţ** d ენაწყლიანობა, სიტყვაპასუხიანობა красноречие, красноречивость oratorical, eloquent. **ლაზჱჼ დოშ-მოტ̡ ლაზჱჼ ქონებ ჲა** – კაი სიტყვაპასუხიანობა კაი ქონებაა (ა. ბ.).

დოშ|დ|უხლიჼ doš|d|uxlĩ უკმეხი, უკუღმართი, უქმური, ავსიტყვა грубиан в общении gruff, evil-tongued, moody. **დოშდუხლიჩრ̂ ადმენჱჼ ცო̄მ წამბალასოჼ** – უქმური (ავსიტყვა) ადამიანისა არაფერი მწამს.

დოშხაბროჼ došxabrô სიტყვაძუნწი малословный laconic. **ქიქლუჼ ბაცბი დოშხაბროჼ ნახ დარ** – წინანდელი თუშები სიტყვაძუნწი ხალხი იყო.

დოჰ̡⌈ბ⌉ა̄ხ doḩ⌈b⌉āx ზმნს. нареч. adv. გაზაფხულზე, გაზაფხულობით весной, в весеннее время in spring. **დოჰ̡⌈ბ⌉ახ ბუბკილორჱჼ დუჲჰ̡რელუჼ ენძლაცრ̂ იხრ̂** – გაზაფხულზე ყვავილებიდან პირველი ენძელა ამოდის; **დოჰ̡⌈ბ⌉ა̄ხ ჺუი რაღრალე ჩუ იხორ** – გაზაფხულობით მწყემსები ჯერჯერით სახლებში მოდიოდნენ.

დოჰ̡ელუჼ doḩelũ გაზაფხულისა, გაზაფხულის დროინდელი весенний of spring times. **დოჰ̡ელუჼ კეჭ ოშტიც̡ ჲით̡წიჼ ჲატე̂ მაჲკუჲგო** – გასული გაზაფხულის (გაზაფხულზე გაპარსული) მატყლი ისევ გასარეცხი უყრია მაიკოს.

დრრრ drrr სდექ! შეჩერდი! Стой! Стоп! Stop! (ცხენის გასაჩერებელი სიტყვაა возглас для остановки лошади a word for stopping a horse) ***დრრრ!*** **დოშ ბატინრ̂ დოჼ ჩუ ოთ̡ბიჱჼ ილ კოს** – *დრრრ*-ის ძახილით გაქცეული ცხენი გააჩერა ილიკომ.

***დუჲჰ̡რელუჼ dujḩrelũ** 1. პირველი, პირვანდელი, უწინდელი первый (по порядку), первоначальный initial, former, previous. **ახმიტრენა დალჩო ქოატ̡ეხ დუჲჰ̡რელუჼ წა ჭოტორღარ გრიგლჱჼ და** – ახმეტის მხრიდან ხელმარჯვნივ პირველი სახლი ჭოტორიანთ გრიგოლისაა; **დუჲჰ̡რელუჼ ბა̆დერ დეწლაჲნაჭ დანრ̂!** – პირველი შვილი უსაყვარლესი ყოფილა! **თხა დუჲჰ̡რელუჼ ლავ დილ̡ჱჼ** – დღეს პირველი თოვლი დადო. 2. პირველად впервые, первый раз at first. **დენლე დუჲჰ̡რელუჼ ზიგნას ქოქოს** – ცხოვრებაში (სიცოცხლეში) პირველად გავსინჯე ქოქოსი.

*დუდგლაჸჵ, დუჲდგლაჸჵ დდ **dudgla’ô, dujdgla’ô** dd დიდგულა бузина чёрная black elderberry.

დუდგლაჸუჲ̃ თოფ ჲჲ **dudgla’uj̃ top** jj დიდგულას საბავშვო თოფი детское ружьё из бузины чёрной black elderberry gun for kids. კაწკუჲჩონ სე ვაშრ̂ აბრმეს დუდგლაჸუჲ̃ თოფ თაგჲო′ერ სო̃, ას ტყრაშაჲნრ̂ ჴოსო′ერას, დაჩო *ჹუუუჲნრ̂* ვულ̃ლათერ ლოსხეთრეჴ – პატარას ჩემი ძმა, აბრამი, დიდგულას თოფს გამიკეთებდა, მე ბათქვანით გავისროდი და ერთი ამბით კიოდა ხოლმე სიხარულისგან.

დურდურ: დურდურ დ|არ **durdur: durdur d|ar** გრდმ. перх. trans. ბუზღუნი (ბუზღუნებს) бурчать grumbling. ე სე აგას დო̃ჩდეჲ̃ცჰაჸ დურდურ დო – ეს ბებიაჩემი მთელი დღე ბუზღუნებს.

დურდურ ბ|ახარ (ბ|აჴარ) **durdur b|axar (b|aqar)** გრდმ. перх. trans. დაბუზღუნება (დაიბუზღუნებს), წაბუზღუნება, ჩაბუზღუნება ⌈по⌉бурчать grumbling, muttering. ბაბოს დურდურ ბაჴჲ̃ – პაპამ დაიბუზღუნა.

*დურკ დდ **durḳ** dd ხის სპეციალური თავლია კასრი სახელურით ცხვრის, ძროხის მოსაწველად специальная деревянная кадка с рукояткой для доения овец, коров special wooden cask with handle for milking sheep or cow. მიჩ ათ̣ავ ცჰა დურკ შურაჲ̃ ეპწრ̂ ფსარ-ფსარლუჲნრ̂ – ზოგი ძროხა ერთ კასრ რძეს იწველის ⌈სა⌉საღამოობით; დარკბი ხენჲ̃ თეგოდრ̂ – სპეციალურ თავლია კასრებს ხისას აკეთებენ.

დუჩაჸჵ **duča’ô** ბლაგვი тупой, неострый blunt. ი ნეკ დუჩაჸჵ და – ეს დანა ბლაგვია.

დუ⌈ჴ⌉ხანე **du⌈q⌉xane** ზმნს. нареч. adv. დიდხანს долгое время, долго for a long time. დუხანე სტეხჲ̃ მიტრუჲგორჲ̃ შარჲ̃ ვალ ბაჲსკოს – დიდხანს უცადა მიტროსგან თავის ვალს ბასიკომ.

დუ⌈ჴ⌉ხა̃ლუ̃ **du⌈q⌉xãlũ** დიდი ხნისა, ძველი, დაძველებული давний, давнишний, старый, устаревший stale, very old. ე ვჲ̃ დუ⌈ჴ⌉ა̃ნლუ̃ და – ეს ღვინო დიდი ხნისაა.

*დუჴ **duq** ბევრი, მრავალი много, множество many, much.

დუჴ მიჩმე (მიჩმა) **duq mičme (mičma)** ზმნს. нареч. particip. ბევრგან, ბევრ ადგილას во многих местах in many places. იშტ მა ჰიჭ სოგრ̂, დუჴ მიჩმე (მიჩმა) ვასრ̂ ხილ‘ენრ̂ – ეგრე ნუ მიყურებ, ბევრგანა ვარ ნამყოფი (ბ. ბ.).

*დუჰ დდ **duh̦** dd.

დუჰ დ|აჴარ (დ|ახარ) **duh̦ d|aqar (d|axar)** გრდმ. перх. trans. მჭრელი იარა-

ღის პირველი გალესვა (პირველად ⌈გა⌉ლესავს), პირის გამოყვანა первое точение режущего инструмента to sharpen sharp tool for the first time. **ლეო̃, ე ნეკენ დუჰ̮ და̄ჴალე̂!** – ლეო, ამ დანას პირი გამოუყვანე რა!

დუჰ̮ დ|აჴითარ (დ|ახითარ) duḫ d|aqitar (d|axitar) მჭრელი იარაღის პირველი გალესვინება (პირველად ⌈გა⌉ალესინებს) заставить провести первое точение режущего инструмента to make someone sharpen sharp tool for the first time. **წიჼჩო̃ ნეკენ ლეუჲგო̂ დუჰ̮ დაჴითნას** – ახალი დანისთვის ლეოს პირი გამოვაყვანინე.

*__დღირიბ__ ვბ __dγirib__ vb გოლიათი, დიდი ტანისა великан, атлет giant.

დღ⌈ვ⌉ირიბ dγ⌈v⌉irib გოლიათი, ტანადი, დიდი ტანისა великан, атлет giant.

*__დღირიბსაჼ dγiribsã__ გოლიათივით подобный великану, атлету like a giant.

დღ⌈ვ⌉ირიბსაჼ dγ⌈v⌉iribsã გოლიათივით, ტანადივით подобный великану, атлету like a giant.

დჵაუ̆ჸო̂ dωa’ô შესაშინებლად წარმოსათქმელი სახუმარო სიტყვაა слово, употребляемое, чтобы шутки ради вспугнуть близкого funny word for frightening someone.

*__დჵეჸ__ დდ __dωe’__ dd ღვიძლი печень liver.

დჵეჸ დ|ატარ dωe’ d|aṭar გრდუვ. непрх. intrans. ღვიძლის გასკდომა (⌈გა⌉სკდება, ⌈გა⌉უსკდება) лопнуть (о печени) to burst the liver. **ვაჲ ხკებალ‘ქჩო̂ გაზნეგო დჵეჸ დატეჼ** – კლდეზე გადავარდნილ ჩვენს თხას ღვიძლი გაუსკდა.

დჵეჸ|დ|ატენო̂ dωe’|d|aṭenô მიმღ. прич. particip. 1. ღვიძლგამსკდარი; ვისაც ან რასაც გამსკდარი ღვიძლი აქვს кто-либо, у кого лопнута печень sb or smth that has burst liver. **ვაჲ̂ გაზაჼ ხკე ბაჲლ‘ნო̄, ოსი ლეფჩე̂ დჵეჸდატენო̂** – ჩვენი თხა კლდეზე გადავარდნილა და იქ გდია ღვიძლგამსკდარი. 2. გადატ. перен. fig. ღვიძლგამსკდარი, ღვიძლგამსკდარო с лопнутой печенью with burst liver (გამოიხატება მსუბუქი საყვედური выражается лёгкий упрёк light reproach is expressed). **მეოტ, ჰო დჵეჸდატენო̂, მიჩუხ ვაჰო̂ სელხანე?** – მეოტ (კაცის სახელია), შე ღვიძლგამსკდარო, სადა ხარ აქამდე? **ის დჵეჸდატენო̂, მიჩუხ ვა სელხანე პაპო̂?** – ეგ ღვიძლგამსკდარი, სადაა აქამდე პაპო (კაცის სახელია)?

დჵოუ̆ჸუ̂ დ **dωoŭ’û** d ბოყინი отрыжка belching.

დჵოუ̆ჸუ̂ დ|აჴარ (დ|ახარ) dωoŭ’û d|aqar (d|axar) გრდმ. перх. trans. დაბოყინება (⌈და⌉აბოყინებს) рыгать, извергать газы из желудка через рот belching. **ნახლო დჵოუ̆ჸუ̂ დახარ დაჴოჼ ნახეფ და** – ხალხში დაბოყინება დიდი სირცხვილია.

ე

ე|დ|აჲც⌈ი̂⌉ e|d|ajc⌈î⌉ აი! აი, აქ არის! Вот! Вот ⌈оно⌉, здесь! Here it is! **ედაჲცი̂, ეფუჲჼ ნეკ!** – აი, ⌈აქ არის⌉ ეფოს (კაცის სახელია) დანა!

ე დ|აჲც⌈ი̂⌉ e d|ajc⌈î⌉ ეს არის აკი это же; это, ведь exactly this is. **ე დაჲცი̂, ეფუჲჼ ნეკ, თურ ის და** – ეს არის აკი ეფოს დანა, განა ეგაა.

***ებწ|დ|არ, ეპწ|დ|არ (ოწ|დ|არ)^2 ebç̣|d|ar, epç̣|d|ar (oç̣|d|ar)^2** გრდმ. прх. trans. გაწევა (⌈გა⌉სწევს), გაჭიმვა (⌈გა⌉ჭიმავს), გაწელვა (⌈გა⌉წელავს) тянуть, вытягивать to pull, to stretch. **ფსტარჩავ ურუმ ებწობო̂** – ხარები ურემს ეწევიან; **ქუდ ყალიბმაქ ებწობო̂** – ქუდს ყალიბზე ჭიმავენ.

ჰ̣ალ⌈ო̂⌉ ებწ|დ|არ, ეპწ|დ|არ (ოწ|დ|არ)^1 ḥal⌈ô⌉ ebç̣|d|ar, epç̣|d|ar (oç̣|d|ar)^1 გრდმ. прх. trans. აწევა (⌈ა⌉სწევს), აჭიმვა (⌈ა⌉ჭიმავს) поднимать / поднять что-либо to lift, to stretch up. **ას ფხი ფუთ ებწბოს** – მე ხუთ ფუთს ვეწევი (ვწევ).

ჰ̣ალ⌈ო̂⌉ ებწ|დ|არ, ეპწ|დ|არ (ოწ|დ|არ)^2 ḥal⌈ô⌉ ebç̣|d|ar, epç̣|d|ar (oç̣|d|ar)^2 გრდუვ. непрх. intrans. ზიდება (აზიდებს), პირღებინების მწვავე ფიზიოლოგიური მოთხოვნილების ქონა (აქვს) иметь позывы, острую физиологическую потребность на рвоту to have the feeling of vomiting/nausea. **ჸუხკ ჯაჲლჷრალო̂, ბა̆დერ ბუსცჰ̣აჳ ჰ̣ალ ებწდიეჼ** – რა ჭამა, ნეტავი, ბავშვს მთელი ღამე აზიდა.

დაჰ̣ ებწ|დ|არ, ეპწ|დ|არ daḥ ebç̣|d|ar, epç̣|d|ar გრდუვ. непрх. intrans. კუჭში გასვლის მწვავე ფიზიოლოგიური მოთხოვნილების ქონა ფაღარათის დროს (აქვს) иметь позывы, острую физиологическую потребность на испражнение во время поноса to have bitter feeling of stooling while dearrhea. **ი ხი ცო ღალდათვაჲგო, მოჰ̣ეკ ი მალʻოს, დაჰ̣ ებწჲოსო̂** – ეს წყალი არ გვივარგა, როგორც კი ამას დავლევ, კუჭში გასვლის მწვავე მოთხოვნილება მიჩნდებაფუთს ვწევ.

დ|ებღარ d|ebγar გრდმ. перх. trans. სამიზნედ დასმა რამისა (სამიზნედ დასვამს) ставить мишень to put as a gunpoint. **ქიქოჳ ჲაჲჰ̣ მაყრინ სამიზნეთ ჯორ ბებლორ ლაჯიჩო̂ ხენმაქ** – წინათ ქალის მაყრებს სამიზნედ ვაშლს უსვამდნენ მაღალ ხეზე.

***ეგარ egar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. შერევა (შეერევა), გარევა, ჩარევა

перемеш⌈ив⌉аться, вмеш⌈ив⌉аться to join, to interfere. **ტყაჲხწ მარლოჼ ვაჲლჩე⌈ჳ⌉დოლიჼგეც ეგიჼ ალიქსი̂ ნაყბისტილო̂** – ცხრამეტი წლის შესრულების შემდეგლა გაერია ალექსი ამხანაგებში; **კნათ ხილო̂ ეგიჼ** – ბიჭმა წყალში შეტოპა, გაურია; **საქმულო̂ იგნას** – საქმეში ჩავერიე. 2. მონაწილეობის მიღება (მიიღებს) принимать / принять участие to take part; to participate. **უბნერჲჼ კნათი ჭალ̬-მალჲჼ ჭექლაბანოე̄, აჳა̄ ეგალე̂, ბა̆დერა̂** – უბნელი ბიჭები პურ-მარილს აპირებენ თურმე და შენც მიიღე მონაწილეობა, შვილო.

ეგზეგარ egzegar გრდუვ. непрх. intrans. არევ-დარევა (აირევ-დაირევა) переполох, суета, суматоха confusion. **ნაყიშ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ეგზეგიჼ** – გზები ერთმანეთში აირდაირია (ბ. ბ.).**ეგზეგინო̂ egzeginô** მიმღ. прич. particip. არეულ-დარეული перемешанный messed up. **ე საჼგო̄ უჼ იშტუჼ ეგზეგინ ლა̄თ̬ შუგო?** – ეს ეზო რატომ ასეთი არეულ-დარეული გაქვთ (ბ. ბ.)?

ეგზიგნო̄ დ egzignō d ქაოსი, არეულობა, უწესრიგობა, უთავბოლობა беспорядок, хаос chaos; mess; disorder. **დაჲრკუჲგო ჩუჳ ბჵა̄ ეგზიგნო̄ ლათ̬ე̂** – დარიკოს შინ სულ უწესრიგობა აქვს.

ედისოჼ: ედისონეჼ ტრუბ ჲჲ **edisõ: edisonẽ ṭrub** jj ედისონის ბუკი, ძველებური რუპორიანი პატეფონი труба Эдисона, старинный патефон с рупором Edison’trumpet, old type gramophone. **თხა ტყოც დაკოდა სოჼ, სპარტაკლარ წი̂ნრენა̄ მე̄ ედისოჼ ტრუბეჼ თათაჼ ჲალაჼლათერ, ელეჼჩოვსაჼ ჱეფაჼლათრას ლარკ** – დღეს კიდევ მახსოვს, სპარტაკაანთ სახლიდან ედისონის ტრუბის ხმა რომ გამოდიოდა, შეშლილივით ვუსმენდი ხოლმე (ა. ბ.).

დ|ეთ̬|დ|აჭ|დ|ალარ d|et̬|d|ač̣|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ალიაქოთი, ხე-ქვას ცემა (ეცემა), წვალება (იწვალებს) сумятица, суматоха, суета chaos, confusion. **დუჳ ვეთ̬ვაჭვალიჼ პეტო, მა შაჲრ ქეჼ ყუი ჳალო̂ ცო ხეთ̬იჼ** – ბევრი იწვალა, ხექვას ეცა პეტო, მაგრამ თავისი ცხვრის ქურდები ვერ იპოვა.

***ეთ̬არ (ოთ̬არ) et̬ar (ot̬ar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ⌈დ⌉ადგომა (⌈დ⌉⌈ა⌉დგება), გაჩერება становиться, останавливаться; вста⌈ва⌉ть to stop, to stay; to stand up. **ფსარლუჲნი̂ ქე ნაქტრე⌈ჳ⌉ ეთ̬ე̂** – საღამოს ცხვარი ბინაში დგება. 2. ამა თუ იმ თანხის დაჯდომა (⌈და⌉ჯდება), ამა თუ იმ ოდენობის გამოსვლა (გამოვა), გარკვეული თანხის დახარჯვა რამეზე (დაიხარჯება) обходиться (о стоимости чего-либо) to cost certain amount of money, to spend some money on smth. **ტუფლი ძვიროჼ ოთ̬ეჼ ტურაცუჲნი̂** – ტუფლები ძვირი დაუჯდა ტურას (კაცის სახელია); **კილო̂ ნაჩხოჼ ტყა ლარ ოთ̬ეჼ ჩოგნენ** – კილო ყველი ოცი ლა-

რი დაუჯდა ჩოგანს (კაცის სახელია). 3. რამის ამა თუ იმ ოდენობის გამოსვლა (გამოვა) выйти (об объёме или количестве чего-либо) to harvest certain amount of smth. **კარტოფილ ჴალორ̂ ბახი̂ წიქოს, ფხაუზტყ კილორ̂ ოთ̨ეჼ** – კარტოფილი ამოიღო წიქომ (კაცის სახელია), ასი კილო გამოუვიდა.

***დ|ეთ̨არ^{4} (თელʻარ) d|et̨ar^{4} (telʻar)** გრდმ. перх. trans. ბუნებრივი მოთხოვნილების დაკმაყოფილება (დაიკმაყოფილებს), კუჭში ან შარდზე გასვლა сходить по большой нужде или сходить по маленькому to satisfy natural requirement, urinate, shitting. **ფსტარავ ჴაჲტყ⌈ი̂⌉ თელʻო̄, დაკლავე, ˜უნახ წერადუჲნრ̂** – ხარი შარდავს და იფიქრებ, რაღაცას წერსო.

დ|ეთ̨ითარ^{1} (დ|იშ|დ|ითარ) d|et̨it̨ar^{1} (d|iš|d|itar) გრდმ. перх. trans. ⌈და⌉რტყმევინება (⌈და⌉არტყმევინებს), ხლევინება (ახლევინებს) заставлять / заставить ударять (хлопать) to blow sb. **იც⌈ე⌉ბოს ვალუჲგრ̂ წიფლეხ ქორთრ̂ ბეთ̨ითეჼ** – იცებომ (იოსებმა) ვალოს წიფელზე თავი ახლევინა.

დ|ეთ̨ითარ^{2} (დ|ოთ̨ითარ) d|et̨itar^{2} (d|ot̨itar) გრდმ. перх. trans. ჩა⌈მო⌉სხმევინება (ჩა⌈მო⌉ასხმევინებს) заставлять / заставить отли⌈ва⌉ть (нали⌈ва⌉ть, сли⌈ва⌉ть) to bottle. **ილკუჲგრ̂ ჴელდაუჲ ვეჼ დოთ̨ითნას** – ილიკოს ხელადაში ღვინო ჩა⌈მო⌉ვასხმევინე.

დ|ეთ̨ითარ^{3} d|et̨itar^{3} გრდმ. перх. trans. მოწველინება (⌈მო⌉აწველინებს) заставлять / заставить доить to make sb. milk the cows. **ილკოს ქირბადბიქჼჩო მემცხორიგო ქე დეთ̨ითორ** – ილიკო დაქირავებულ მწყემსებს ცხვარს აწველინებდა.

დ|ეთ̨ითარ^{4} (თელʻითარ) d|et̨itar^{4} (telʻitar) გრდმ. перх. trans. ბუნებრივი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებინება (⌈და⌉აკმაყოფილებინებს) да⌈ва⌉ть возможность сходить по большой / по маленькой нужде to satisfy natural requirements. **ბაბოს ფეშკრეგრ̂ ჴაჲტყ დეთ̨ითეჼ** – პაპამ ბიჭუნას მოაშარდვინა.

დ|ელ-ლევარ d|el-levar მრ. გრდუვ. мн. непрх. pl. intrans. მხიარულობა (მხიარულობენ) веселье having fun. **ყოჼჩო̄ჼ დელ-ლევარ დალორ ილერკუჭგორ̂ნ̄** – ახალგაზრდების მხიარულობა მოდიოდა იელგორის მხრიდან.

დ|ელ-ლევიშ d|el-leviš მხიარულობით, მხიარულად весело joyfully. **დელ-ლევიშ ჲიკნათხ ო ბუჲსა დეჭუჲლაჲჴ ნინუჲცი̂** – სიცილ-მხიარულობით გავატარეთ ის ღამე საჩეჩელში ნინოსთან.

***დ|ერწარ d|erc̣ar** გრდუვ. непрх. intrans. მოტრიალება (მოტრიალდება), დატრიალება; მობრუნება, მიბრუნება, უკან მობრუნება, მოტრიალება, უკან მიბრუნება, მიტრიალება ⌈по⌉вернуть⌈ся⌉, завернуть, закружиться, пойти обратно to turn.

ყონოლ შარნ ჲახე̃, ცო ჲერწეგე̂, ყანოლ მაქ ჲეცე̃ კატეკოშ – სიჭაბუკე წარვიდა, უკან აღარ მობრუნდება, სიბერე ზედ მოვიდა ნელ-ნელა (მ. ჯ.).

ესერე̃ eserẽ 1. აქედან отсюда from here. **ჴუჲნჵ ლობ ესერე̃** – წადი აქედან. 2. აქაური здешний local. **ის სტაკ ესერე̃ ცოვა** – ეგ კაცი აქაური არ არის.

ესეღ, ესე̄ღ eseγ, esēγ ess. ზმნს. нареч. adv. ამ ადგილებში, ამ მიდამოებში, აქ სადღაც где-то тут, где-то здесь, в этих местах in this area, somewhere here. **ესე̄ღ ჴასირ სოდა, ქორთჵ ბაკბოჩჵ მა̄თხ კიკელ, ო კნათჯ̃ დეღი უხსოვარ დრუჲლოჩჵ ნახდაყჩუჲშვაკ ცოე̄, XX-ღეჩჵ საუ̆კუნევ ბიჭჩჵ კომუნისტივ** – ამ მიდამოებში მიყარ-მოყარეს, თაკარა მზის ქვეშ, იმ ბიჭების სხეულები უხსოვარი დროის კაციჭამიებმა კი არა და, XX საუკუნის მიერ შობილმა კომუნისტებმა (ა. ბ.).

დ|ესტ-დ|ჳაპინჵ d|esṭ-d|ωapinô მიმღ. прич. particip. დასიებული, გასიებული распухший swollen. **სტენახჩოვ ცარკ ჲალʻინჵ, ჲესტ-ჲჳაპინჵ სახ ლევჲორ ⌈სე დადეგო⌉** – რაღაცის ნაკბენი, დასიებული სახე ჰქონოდა ⌈მამაჩემს⌉ (ნ. უ.).

დ|ეტარ (დ|ოტარ) d|eṭar (d|oṭar) გრდუვ. непрх. intans. 1. გადასვლა ან გადმოსვლა რამეზე (გადავა, გადმოვა) переходить через что-либо going over smth. **ქასტვალრეხ კიმჵ ლობახ ვოტე̃** – სიჩქარისგან კიმო ლობეზე გადავიდა. 2. მოდება (⌈მო⌉ედება), მორევა (⌈მო⌉ერევა, ზედ ⌈გადა⌉უვლის) разрастать / разрастись, распространяться / распространиться to cover smt; to spread on smth. **სარეველ მაქა̄ დოტე̃ წუჲნლინ** – სარეველა მოერია მწვანილს.

ეტ-ეფშენჵ eṭ-epšenô მიმღ. прич. particip. 1. დამტვრეული, დახეთქილი, დამსხვრეული разбитый, поломанный, лопнутый broken. **განაჲწლობახ ეტ-ეფშენჵ ნაჩხ ჴაჩჲიე̃ სო̃** – განაწილებაზე დამტვრეული ყველი შემახვედრეს. 2. გადატ. перен. fig. გამტყვრალი, გახეთქილი მთვრალი, გალეშილი пьяный вдребезги, бухой heavily drunk. **დუდახ გივი ეტ-ეფშენჵ ვალორ ქუჲრწლეხე̃** – წელან გივი გამტყვრალი მოდიოდა ქორწილიდან (ბ. ბ.).

ეტლ, შნო-ეტლ ჲ **eṭl, šno-eṭl** j შნო, მარიფათი, უნარი, თავგზიანობა, მოხერხება, ფხა ловкость, проворность, сноровка, умелость, способность легко и успешно делать что-либо talent, skill, ability. **ეტლ ჲოვჲალჵ ჴე̃!** – შნო და მარიფათი გაგიქრეს! (წყევლის ფორმულაა) (მ. ჭ.).

ეტ-ფხრეწა|დ|არ eṭ-fxreča|d|ar გრდმ. перх. trans. ნაფლეთებად გადაქცევა (⌈გადა⌉აქცევს) рвать на клочки tearing into pieces.

დ|ეფსილა̄ დდ **d|epsilā** dd სადმე ჩასასვლელი спуск куда-нибудь entrance down.

ჩუ დ|ეფსილა̄ დდ ču d|epsilā dd დაღმართი, ჩასასვლელი спуск downslope.

დაჰ̦ დ|ეფსილა̄ დდ dah̦ d|epsilā dd უღელტეხილი აქედან იქით, გადასასვლელი перевал (направление туда) mountain pass from here towards there.

სო დ|ეფსილა̄ დდ so d|epsilā dd უღელტეხილი იქიდან აქეთ, გადმოსასვლელი перевал (направление сюда) mountain pass to move from there towards here.

დ|ეფცო̂ d|epcô ამბობენ, ყვებიან, მოგვითხრობენ говорят, рассказывают they say. **ეჴუხ ˜უხ თელ‘ჷ, კნათი, ჰამაც სამარგებლო̂ ბეფცუჲლ́ნორ ⌈ბლალოჩინეს ცუეხ⌉** – ამას რა სჯობს, ბიჭებო ⌈ეთქვა ბლალოჩინს ქუმელზე⌉, თანაც სამარგებლოს ამბობენო (ა. ბ.).

დ|ეფც|დალარ d|epc|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. მოყოლა, მბობა (მოიყოლება, იამბება, ითქმის) рассказываться to retell. **ის ოშტჷ̂ ˜უმ და, ცო დეფცლა** – ეგ ისეთი რამეა, არ მოიყოლება. 2. შემოერთება გვარისა გვართან (შემოუერთდება) присоединяться / присоединиться к фамилии joining of one surname to the other. **გოდლარ ლაგზურინ დეფცდალირ** – გოდეანები (გოდეშვილები) ლაგაზიძეებს შემოუერთდნენ (ლ. ლ.). 3. სადმე სამუდამოდ დარჩენა, ჩარჩენა оста⌈ва⌉ться жить навсегда где-нибудь stay, remain forever somewhere. **გიგო̂ შობილო̂ ვახენჷ̂ ზედსიძედ, უჲსა̄ ვეფცვალი́** – გიგო ფშაველში წავიდა ზედსიძედ და იქ ჩარჩა.

*__დ|ექ|დ|არ (დ|უღ|დ|არ) d|ek|d|ar (d|uγ|d|ar)__ გრდმ. перх. trans. 1. დაძახებინება (დააძახებინებს), დაყვირებინება заставить позвать, заставить крикнуть to make sb call, shout. **ლაზრეგო̂ ბა̈დერ დექდოს** – ბავშვს დავაძახებინებ ლაზარესთვის; **გარი, ცჰა მოჴ ბექბებლე⌈ჰ⌉ ვაჲნჷ̂** – აბა ერთი სიმღერა დასძახე ⌈ჩვენთვის⌉. 2. ხმობა (უხმობს), დათქმა обещать, договариваться / договориться call over; arrangement. **კნათივ შეყრ ჲექჲიჲ** – ბიჭებმა ყრილობა დაიძახეს (დათქვეს). 3. დაყვირება (დააყვირებს), დაძახება (დააძახებს) заставить кричать / крикнуть to shout, to call. **ნინოს ჭიყულ დახოშ ბა̈დერ დუღოდო̂** – ღიტინით ნინო ბავშვს აყვირებს. 4. შევედრება (შეავედრებს), აღთქმა (აღუთქვამს) обещать богу (для жертвоприношения) to vow, to implore for.

*__ეღარ eγar__ გრდუვ. непрх. intrans. 1. მოშლა ამა თუ იმ მოწყობილობისა, მექანიზმისა, ინსტრუმენტისა, აპარატისა, საკრავისა ... (⌈მო⌉იშლება), მწყობრიდან გამოსვლა (გამოვა) ⌈ис⌉портиться, расстроиться, расстраиваться (о механизме, инструменте) to be in disorder, to be out of order, to reak down – mechnism, instrument. **ე ბუზკაჼტ წყეგეჯ ქასტეჼ ეღეჼ** – ეს გარმონი მეტად ჩქარა მოიშალა. 2. გადატ. перен. fig. გამოთაყვანება ადამიანისა (⌈გამო⌉თაყვანდება), გამოშტერება, გამოტვინება ⌈о⌉тупеть (о человеке) to become, to turn stupid. **ე სტაკ დაჳჭ ეღეჼ** – ეს კაცი სულ გამოტვინდა.

იღრა̄ იხარ (დ|ალ‘არ) iγrā ixar (d|al‘ar) გრდუვ. непрх. intrans. გამოთაყვანება ადამიანისა (⌈გამო⌉თაყვანდება), გამოშტერება, გამოტვინება ⌈о⌉тупеть (о человеке) to become, to turn stupid. **ე სტაკ იღრა̄ ვალ‘ეჼ** – ეს კაცი გამოტვინდა.

ეღ|დ|არ eγ|d|ar გრდმ. перх. trans. 1. მოშლა ამა თუ იმ მექანიზმისა, ინსტრუმენტისა (მოშლის), მწყობრიდან გამოყვანა (გამოიყვანს) ⌈ис⌉портить, расстроить, расстраивать (о механизме, инструменте) breaking down of certain mechanism, instrument; to be out of order. **ე ბუზკაჼტ წყეგეჯ ქასტეჼ ეღდინა⌈ჳ⌉** – ეს გარმონი მეტად ჩქარა მოშალე. 2. გადატ. перен. fig. გამოთაყვანება (⌈გამო⌉ათაყვანებს), გამოშტერება, გამოტვინება сделать отупевшим, тупым turning/becoming witless/supid. **ე კომპიუტერევ დაჳჭ ეღვოჳო̂** – ეს კომპიუტერი სულ გამოგატვინებს.

***ეღენო̂ eγenô** 1. მოშლილი (ესა თუ ის მექანიზმი, ინსტრუმენტი), მწყობრიდან გამოსული испорченный, вышедший из строя (механизм, инструмент) to be out of order, to break down. **ე გარმოჼ ეღენ და, ცო თეფხო̂** – ეს გარმონი მოშლილია, ვერ უკრავს. 2. გადატ. перен. fig. გამოთაყვანებული, გამოშტერებული, გამოტვინებული отупевший (о человеке) to be stupid, witless. **ე სეჼ სტაკ ეღენო̂ ვა** – ეს ჩემი კაცი (ქმარი) გამოთაყვანებულია.

დ|ეწე̂¹ d|eçê¹ 1. უნდა, სურს რამე (ვინმე) хочет что-либо (кого-либо) to want smth/to desire smth. **ძუძკენ ქუმელ დეწე̂** – გოგონას ჟოლო უნდა; **ბა̆დერ დათხე̂, შარჼ ნან დეწე̂** – ბავშვი ტირის, თავისი დედა უნდა. 2. სჭირდება, ესაჭიროება რამე (ვინმე) хочет, нужно что-либо (кого-либо) to need smth or sb. **წა მეყ სოგო თაგდუდნე̄, ტათებ დეწ სოჼ** – სახლი მრჩება გასაკეთებელი და ფული მჭირდება (მესაჭიროება).

დ|ეწე̂² d|eçê² უნდა хочет, нужно, должен to want smth (აწარმოებს მოდალურ კონსტრუქციებს образовывает модальные конструкции forms modal constructions). **დად შირიქ ვეწ ვახაჼ, ას მა̄ ლაუ̆მუ̂ ვეწეს ვახაჼ** – მამა შირაქში უნდა წავიდეს, მე კი მთაში უნდა წავიდე; **ადში̂ კაჼ დუდხტრენ დეწიშ დახაჼ** –

თქვენ ხვალ ექიმთან უნდა წახვიდეთ; **ბიძის წა დეწერ თაგდა̃, მა̄ ჟე დაჴ ცო დოხკმაკი̃** – ბიძას (მამის ძმას) სახლი უნდა აეშენებინა (გაეკეთებინა), მაგრამ ცხვარი ვერ გაყიდა; **ათხ ჩა̃ ქანიზ ჲეწეთხ ლაჴჲა̃** – ჩვენ ხვალ ყურძენი უნდა მოვკრიფოთ; **ბათო̂ ჟეგ ვეწ ვახა̃** – ბათო ცხვარში უნდა წავიდეს.

*დ|ეწარ^{1} **d|eçar**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. 1. რისამე (ვისიმე) სურვილის, ნდომის ქონა (აქვს) иметь желание хотеть что-либо (кого-либо) to have a will or wish of smth. **ძუძკენ ქუმელ ჲეწე̂** – გოგონას ჟოლო უნდა; **ბა̌დერ დათხე̂, შარი̃ ნან ჲეწე̂** – ბავშვი ტირის, თავისი დედა უნდა. 2. სიყვარული (უყვარს) любить love; to love. **ო ვაჴონ ე ჲოჴ ჲეწე̂** – იმ ვაჟს ეს გოგო უყვარს.

*ჲ|ეფლარ **jeplar** გრდუვ. непрх. intarns. სმენა (ესმის) слышать, понимать to understand, to hear. **ო ყაძჩონ დაწიშ ჲიფლი̂** – იმ მოხუცს ცუდად ესმის; **იცხუძ̃ ამბუჲ ცო ჲიფლი̂ სო̃** – მაგის ლაპარაკი არ მესმის.

*ჲ|ეწარ-ვ|ეწარ დდ **j|eçar-v|eçar** dd შეყვარებულები, არშიყნი влюблённые sweetheart (a man and a woman), lovers. **დაჲვთე̄, მაჲრხო̄ ჲეწარვეწრი და** – დავითი და მარეხი შეყვარებულები არიან.

*ჲ|ეწარ|ვ|ეწრობ დდ **j|eçar|v|eçrob** dd სიყვარული, მიჯნურობა влюблённость love. **ეჩუჲნ ჲეწარვეწრობე̃ ცო̄მ ხაწე̂** – ამას მიჯნურობისა არაფერი ესმის.

*დ|ეწა̃|დ|ოლარ **d|eçã|d|olar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. რისამე (ვისიმე) ნდომის, სურვილის გაჩენა (გაუჩნდება) появление желания хотеть что-либо (кого-либо) to have the desire of smth. **ძუძკენ ქუმელ ჲეწა̃ჲოლი̃** – გოგონას ჟოლო მოუნდა; **ბა̌დერ დეთხი̃, შარი̃ ნან ჲეწა̃ჲოლი̃** – ბავშვი ატირდა, თავისი დედა მოუნდა. 2. შეყვარება (შეუყვარდება) полюбить to fall in love. **აკუჲნ თხე̃ ვოჴ ვეწა̃ვოლი̃**– აკოს ჩვენი ვაჟი შეუყვარდა.

დ|ეწ|დ|არ **d|eç|d|ar** გრდმ. перх. trans. შეყვარება (⌈შე]აყვარებს) заставить полюбить to make sb love sb. **ანას ოჩუმფლე̃ ამბუჲ ჲიე̃ ელუჲგო̂, შარი̃ ვაშო̂ ვეწვიე̃** – ანა იმდენი ელაპარაკა ელოს, თავისი ძმა შეაყვარა.

-ეხ **-ex** ნაწ. част. part. -გან от –from, with (აღნიშნავს მიზეზობრივ-შედეგობრივ ვითარებას обозначает причинно-следственную обстановку denotes cause-effect condition). ... **ჲეწრენა საღარ ბაბწმაკი̃!.. ლოსხეთრეხ ჲეთხარ დალ‘ენა** – ... სატრფომ საღარა (ცხენის სახელია) იცნო!.. და სიხარულისგან აეტირა (ი. ჭ.); **ყივლეხ ქორთო̂ ქორლე̃ ბალ‘ე̃ კიმუჲგო** – სიღარიბისგან თავი დაკარგა კიმომ.

დ|ეხა̃|დ|ალ‘არ^{1} **d|exã|d|al‘ar**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. ნგრევის, ცვეთის დაწყება (დაიწყებს) начать обнашиваться, портиться to start collapsing; to start wearing out.

დაჳ დეხაჼდალʻეჼ, დასდალიჼ დადიწიჼ დისენო̂ ლამნია!.. – ცვეთა და ნგრევა იწყეს, დაცარიელდნენ უპატრონოდ შთენილი მთანი (ა. მ.)!..

დ|ეხაჼ|დ|ალʻარ^2 **d|exã|d|alʻar**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. ხარხარის დაწყება (დაიწყებს) начать хохотать to start loud laughter. **სო ვაჲგჩე, ლოსხეთრეხ ვეხაჼვალʻეჼ ბახო̂** – მე რომ დამინახა, სიხარულისგან ხარხარი დიწყო ბახვამ.

ეჴნაჲრათ eqnajrat ზმნს. нареч. adv. ასეთნაირად, ამნაირად, ამგვარად так, таким образом, таким способом like this. **ჴეჩო̂ დროჳ ეჴნაჲრათ ცო მალჲალინო̂ჲასო̂ სიმინდ თოჴნადოშ** – სხვა დროს ესეთნაირად არ დავღლილვარ სიმინდის თოხნისას; **ეჴნაჲრათ დამთავრბადჲალიჼ ის ჲახ̣ეჼ ამბუჲ** – ამნაირად დამთავრდა ეგ გრძელი ამბავი.

ეჴუმფლეჼ, იჴუმფლეჼ equmplẽ, iqumplẽ ამხელა такого размера, такой величины, такого возраста и т. д. smth of this size. **ეჴუმფლეჼ ამაგ ჲა ჭოგო სომაქე̄, დაჳ ჲეჴაჼ ლეჸ სოჼ** – ამხელა ამაგი გაქვს ჩემზე და გადახდა მინდა; **ეჴუმფლეჼ ფსტუჲნო̂ ჲასოე̄ აფუშ ცომიჩჳე̄ ალʻიჼბას** – ამხელა ქალი ვარ და ტყუილი არსად მითქვამს.

ეჴუმფლეʹნე̂-ოჴუმფლეʹნე̂ equmpleʹnê-oqumpleʹnê ამდენი და იმდენი сколько-то so much.

ეჴ⌈უჲ⌉ღეჼ eq⌈uj⌉γẽ ამისებური, ამისნაირი свойственное тому, кто / что находится около нас like this. **ეჴუჲღეჼ ლამზურ ჩხინდრი ცოჳანნე̄ დომაკინო̂, ქებადჲორ ნანას შარიჼ ჲოჳ** – ამისებურ ლამაზ წინდებს ვერავინა ქსოვსო, აქებდა დედა თავის ქალიშვილს.

*ეჴ̦არ (ლეთხარ) **eq̦ar (letxar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გადახტომა (⌈გადა⌉ხტება) ⌈пере⌉прыгнуть to jump over. **ჳანნა ქოკი ტატჲაჼ ცო ლეჸე̂, ოჴუჲნ ხიხ ეჴ̦არ დეწე̂** – ვისაც ფეხების დასველება არ უნდა, იმას წყალზე გადახტომა სჭირდება; **ილო̂ ლობეხ ეჴ̦იჼ** – ილო ღობეზე გადახტა. 2. მოგლეჯა (მოეგლიჯება) оторваться to tear up. **სანახ ქოლთ სო ეჴ̦იჼ** – კარებს სახელური მოეგლიჯა. 3. ღრძობა (ეღრძო) вывихнуть to sprain. **ფაჼცლეგო ტოტ ეჴ̦იჼ** – ფანცალეს ხელი ეღრძო. 4. წამოცდენა (წამოსცდება) вырваться (о слове) unwarranted remark. **ლე შაჲრიჼ ცო̄მ ლევდორ სოგო̂, ჳახკეჸ ოჴუძ̣დალ̣ა, მე̄, კომუნისტივ რწმეჼ კრძალოდჲოჩუჲ, მიჩმა ცო̄მ ეჴ̦რალო̂ სოგო** – არც თავად მეუბნებოდა რამეს, ეგება იმიტომ, რომ, რაკი კომუნისტები რწმენას კრძალავდნენ, სადმე არ წამომცდენოდა რამე (ა. ბ.). 5. გადატ. перен. fig. გადავარდნა (კლდიდან) сорваться (со скалы) to fall (from the rock). **ე იტურიჴნო̄ და** – ეს ის ადგილია, სადაც იტური (კაცის სახელია) გადავარდა.

*ეღ̥|დ|არ (ლეთხ|დ|არ) **eɋ|d|ar (letx|d|ar)** გრდმ. перх. trans. 1. გადახტუნება (გადაახტუნებს); გაგდება (⌈გა⌉აგდებს), გაძევება заста-вить перепрыгнуть; прогнать to help sb to jump over; to drive out. **ბა̌დერ ხიხ ეღ̥დინას** – ბავშვი წყალზე გადავახტუნე; **ბაღჩერჷ̃ ჯარჭი̃ ა̄სჷ̂ ეღ̥დინას** – ბაღჩიდან შავი ხბო გავაგდე. 2. მოწყვეტა (⌈მო⌉წყვეტს), მოგლეჯა сорвать, оторвать, вырвать to pick. **ბუბუკ ეღ̥დინას** – ყვავილი მოვწყვიტე; **ბაღჩე⌈ჴ⌉ ცჴა ხჷ̃ ეღ̥ბინას** – ბაღჩაში ერთი ხე ამოვგლიჯე; **კაწკო̃ დენოლა ჲა სოგო, ლეჸ სონა მათხოგო̂ ჴეჭანა, ჴალ მა ეღ̥დოლესო̂, დეხოს ჴოხ, სო დაგჷ̃ დეჸენო̂ ფეშკარა** – ხანმოკლე სიცოცხლე მაქვს და მინდა მზეს ვუცქირო, ნუ მომწყვეტ რა, გემუდარები, ჩემ სანახავად მოსულო ბიჭუნა (ი. ლ.; ა. „წ“.). 3. ამოგდება (ამოიგდებს), ღრძობა вывихнуть to sprain. **სჷ̃ ნაყბისტ ხენმაქრჷ̃ თასვალი′ნჷ̂, ვარანგა′ჷ̂ ეღ̥ჲიჷ̃** – ჩემი ამხანაგი ხიდან ჩამოვარდა და მხარი ამოიგდო (იღრძო).

ეჰაჲნო̂-ოჰაჲნო̂ **ehajnô-ohajnô** ესაო-ისაო это, мол; то, мол this and that. **ეჰაჲნო̂-ოჰაჲნო̂, ჴაი̃ გაჭირვებ ჲეფცოშ დაჴ ქოთჳინ̄ სო!** – ესაო-ისაო, შენი გაჭირვების მოყოლით შემაწუხე!

ეჰა̄-ეჰა̄ **ehā-ehā** ესა და ეს то и сё this and this. ***ეჰა̄-ეჰა̄ დაჸ სო̃ ქალქირენაჲნო̂,*** **დაღ̥ო̃ სი̄ დალ‘ი̃ ჲაშას ვაშენ** – *ესა და ეს ჩამომიტანე თბილისიდანო*, დიდი სია მისცა დამ ძმას.

ეჰა̄-ოჰა̄ **ehā-ohā** ესა და ის это и то; и то, и сё this and that. **ჴე სტაკოვ შიღ თუმჷ̃ ლიბა′ჷ̄ლ სო̃, ლამო̂ დუხ ცო დერწდიჩეჴას, ეჰა̄-ოჰა̄ ხილ‘ა̄ლ სო̃** – შენმა ქმარმა ორიოდე თუმანი მასესხოს და, თუ ზეგ არ დავუბრუნო, ესა და ის დამემართოს.

ეჴათგეჸ **eḩarge’** ზმნს. нареч. adv. მაშინღა, ამა თუ იმ ფაქტის მერეღა только после того или иного факта after certain fact. **სიმჷ̃დ დაჴ დაყდალი′ნ სოგო, ეჴათგეჸ დაჸითიჷ̃ ხი მერუვეს** – სიმინდი გამიხმა და მაშინღა გამოუშვა წყალი მერუემ.

ეჴათლომცი̃ **eḩatlomcĩ** ზმნს. нареч. adv. მანამდე до того (времени), до тех пор till that time. **ეჴათლომცი ცო̄მ აჲლ‘ნას მაჲრმეგო̂, სანამ შერო̃ ცო ხატ̥ი̃სოხ** – მანამდე არაფერი ვუთხარი მარიამს, სანამ თვითონ არა მკითხა.

დ|ეჴ|დ|აჲლნო̂, დ|ეჴ|დ|ალინო̂ **d|eḩ|d|ajlnô, d|eḩ|d|alinô** მიმღ. прич. particip. გაპარული, შე⌈მო⌉პარული появившийся тайком smth missed. **ბა… ჩუ ჴაჲფსნო̄ რუსი ო შუჲ ფორმულახ, ˜ევო̂, ბაყეჸ შეცდომ ცუჲ ლევჲორ ჲეჴჲაჲლნო̂** – ვა… ჩაუხედიათ რუსებს იმ თავიანთ ფორმულებში, კაცო, და მართლა შეცდომა არა ჰქონოდათ გაპარული (კ. ჭ.).

*-**ე̄ -ē** 1. კავშ. союз conj. და и and. **ფორე̄, ივნე̄ ბარ ფსარე სოციჼ** – ფორე და ივანე [და] იყვნენ გუშინ ჩემთან; **თხა ელანე̄, ფაჼცალე̄ დაგიჼ სოჼ** – დღეს ელენე და ფანცალე [და] ვნახე; **ლეჸე̄, დახ ვუჲტრ̂ საჼდრრ̂ ჟეგრ̂** – უნდა და იმიტომ მიდის სანდრო ცხვარში; **ო სალომე̂ ბა̌დრეწიჼ ლევჲორე̄, ზორაჲში̂ ბა̄ხ მარ ლევვორ** – ის სალომე უშვილო ყოფილიყო და ძალიან მდიდარი ქმარი ჰყოლოდა. 2. ნაწ. част. part. -ც, აგრეთვე тоже, также, и too, also, as well. **ფორე̄ ვარ ფსარე სოციჼ, ივნე̄** – ფორეც იყო გუშინ ჩემთან, ივანეც; **თხა ელანე̄ ჲაგიჼ სოჼ, ფაჼცალე̄** – დღეს ელენეც ვნახე, ფანცალეც; **ფჰ̦ორეხ დანიჸ ამღარ ესე[ჰ̦] დარ, ოე̄ ესე[ჰ̦] ვარ** – ვახშამზე ყველა ამაანები (ქადაგიძეები) აქ იყვნენ, ისიც აქ იყო.

იქ, სადაც გრძელ ხმოვანს არ შეუძლია ამ კავშირისა და ნაწილაკის ფუნქციების შესრულება, სიტყვისა თუ ფორმის წარმოებაში ერთვება მახვილი, რომელიც სიტყვის თავიდან გადაადგილდება ბოლოსკენ, ოღონდ – არა ბოლოკიდურ ხმოვანზე там, где долгий гласный не в состоянии выполнить функции данного союза и данной частицы, в слово- и формообразование включается ударение, которое с начала слова перемещается к концу, только – не на конечный гласный if the long vowel cannot take a function of the given conjunction and particle, in this case a stress is used to form a word or a form. The stress will be transferred from the beginning of the word to the end, but not to the last vowel: **მუხენ კიკელ ჩუ ხაჸე′ნე̂ წიწილ, მოჳ ბანა̄ დოლდალიჼ** – მუხის ძირას დაჯდა წიწილა და სიმღერა [და] დაიწყო; **ვაშას ტათებ დეჸე′ნე̂, ჩუა̄ დოხკიჼ სოჼ უჯრი** – ძმამ ფული მო[მ]იტანა და ჩამილაგა უჯრაში (ზედმიწევნით: ჩა- და -მილაგებდა უჯრაში).

-**ე̄ჰ̦ერ -ēḩer** კავშ. союз conj. რომ если [бы] if. **იცხუჲნი̂ ტათებ დეწე̄ჰ̦ერ, მუშებადიენდარ** – მაგას ფული რომ სდომნოდა, იმუშავებდა; **ხეჸე̄ჰ̦ერ ჰ̦ოჼ, მოლუჼ ტოტ ხეჸ სო ვაჩო!** – რომ იცოდე, როგორი დუცი იცის, საცა მე ვარ!

ეჸ ჲჲ **e’** jj მინდორი поляна field. **ალუჲნაჲნა̄, ალზნენა ჲუყე ჲაჳოჼ ეჸ ლათე̂** – ალვანსა და ალაზანს შორის დიდი მინდორი ძევს (ე. ქ.). შდრ. ср. comp. **ლაჸ la’**.

ვ

-ვ -v გრამატიკული კლასის მაჩვენებელია, რომელიც განსაკუთრებულ შემთხვევაში მეშველი ზმნის ანლაუტიდან გადაადგილდება შესაბამისი სიტყვის აუსლაუტში (ორივე რიცხვში) показатель грамматического класса, в особых случаях перемещающийся с анлаута вспомогательного глагола в ауслаут соответствующего слова (в обоих числах) indicator of grammatical class which in particular conditions moves from unlaut of auxiliary verb to auslaut of appripriate word (in both numbers). ვაიჼ სტაკ მოჰ̦ ვა? / ვაიჼ სტაკ მოჰ̦ავ? – ჩვენი კაცი როგორაა? **მიხრ̂ მოჰ̦ ვა? / მიხრ̂ მოჰ̦ავ?** – მიხო როგორ არის? **მაჲრხუჲგო ვოჰ̦ მოჰ̦ ვა? / მაჲრხუჲგო ვოჰ̦ მოჰ̦ავ?** – მარეხს ბიჭი (ვაჟი) როგორა ჰყავს?

ვაჲთ̥ლარ ბ **vajt̥lar** b მჭადთან გადაზელილი ყველი ერბოთი кукурузные лепёшки, перемешанные с сыром и заготовленные на топлёном масле cheese and melted butter kneaded with maize bread. **ვაჲთლარ ბოფშბიქჼჩრ̂ მაჲქდრეჼ თეგობრ̂** – „ვაჲთლარს“ დაფშვნილი მჭადისგან აკეთებენ.

ვაჲმფლეჼ **vajmplẽ** ჩვენხელა, ჩვენი ტოლი, ჩვენი ასაკისა наш ровесник, наших лет of our age. **თხა ვაჲმფლეჼ ვაჲ ფჰ̦ეჰ̦ დუჴ ცომენა̄ დაგ დინი̂** – დღეს ჩვენხელა ჩვენს სოფელში ბევრი აღარავინაა ცოცხალი.

ვაჲწოლ[ობ] ჲ **vajç̣ol[ob]** j ინკლ. инкл. incl. უჩვენობა, ჩვენ გარეშე ყოფნა пребывание без нас, не хватать нас being without us. **ვაჲწოლ[ობ] ზორაჲში̂ გაძნელბადალიჼ სამუშაოთ ესპანით ჲახენჩრ̂ თამრუჲნ** – უჩვენობა ძალიან გაუძნელდა სამუშაოდ ესპანეთში წასულ თამარს.

ვარ დ **var** d უარი отказ refusal. **ტათებ დი̄ხნეს ნანახ, ვარ ალ‘იჼ სოგრ̂** – ფული ვთხოვე დედას და უარი მითხრა.

ვარჯბა|დ|ალარ **varǯva|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. სხეულის დაზიანებული ადგილის გაავება (გაავდება), გართულება осложнение повреждённого места на теле complication of injured body place. **ფშელდიენრ̂ დჵაც ვარჯბალა**– გაციებული წყლული ავდება.

*ვაშ[ბ]- **vaš[b]-** ფუძეა პირის ნაცვალსახელისა, რომელსაც არ გააჩნია საწყისი (ნომინატიური) ფორმა და ირიბი ბრუნვებით აღწერს მოქმედ პირთა ურთიერთმიმართებებს основа личного местоимения, у которого нет начальной (номинативной) формы и косвенными падежами описывает взаимоотношения действующих лиц the root of a personal pronoun which doesn’t have basic form and describes inter relation of chracters with indirect cases. **ყიზლარე დაჭ̣ოჼ ლა̆ვ დეცნ′ოერ ვაჲ მემცხორინ, ნუჲრა̄ ალიქს-ბაბოს შაჲრ მაკლო იშტა̄ აჲლ‘ნორ: „ქოთ̣დალინრ̂ ჟე ვაშა̄ხ დაჟერაჲნრ̂“** – ყიზლარში დიდი თოვლი მოსვლოდათ ჩვენს მწყემსებს და ნუიშვილ ალექსი პაპას ასე ეთქვა თავის ლექსში: „შეწუხებული ცხვარი ერთმანეთსა ძოვდაო“ (თ. ნ.).

***ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ vaš⌈b⌉ār** adit. ზმნს. нареч. adv. ერთად, შემო- вместе, co- together (რთული ზმნის, ან ზმნური შესიტყვების შემადგენელი ნაწილია; აწარმოებს შეკრება-შეერთების შინაარსის ზმნებს составная часть сложных глаголов или глагольных сочетаний; образовывает глаголы со значением соединения a component of complex verb or verb combi-nation; forms the verbs of gathering / joining). **უჩიტლეს მოწათვჼ მშობლი ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ ლაჰდიქჼ** – მასწავლებელმა მოწაფეთა მშობლები შემოიკრიბა.

***ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ დ|ახარ (იხარ) vaš⌈b⌉ār d|axar (ixar)** გრდუვ. непрх. intrans. შეგროვება (შეგროვდება), შეყრა (ერთად მოსვლა) собраться, сойтись (вместе) to gather. **წყეტყოცა ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ ლოლეთვაჲ: უჲსჰეც ბჵარლოთვაჲნ ზურიტა̄** – ერთხელაც შევიკრიბნეთ რა: იქვე დაგვხდება ზუროსგორა (პ. უ.).

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ჩუ: ვაშ⌈ბ⌉ა̄ჩუ დ|ახკარ va⌈b⌉āču d|axḳar გრდუვ. непрх. intrans. ერთმანეთში კუდებგადახლართულად ყოფნა (არიან) быть в очень близких отношениях друг с другом being twisted with tails. **ნატო̄, მაჲრმე̄ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ჩუ დოჳ̆ხკჳ̂** – ნატო და მარიამი კუდებგადახლართულები არიან.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ჩუ იხარ (დ|ახარ) vaš⌈b⌉āču ixar (d|axar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. ერთმანეთთან მისვლა-მოსვლა, მიმოსვლა (მიმოდიან) ходить друг к другу, общаться друг с другом visiting each other. **ქიქოც ზორაჲში̂ ხეცერ ნათესვინ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ჩუ იხარ** – წინათ ძალიან იცოდნენ ნათესავებმა ერთმანეთში მიმოსვლა. 2. ერთმანეთთან წაჩხუბება (წაიჩხუბებენ), დაპირისპირება поругаться друг с другом quarreling with each other; confronting. **ილო̄, მათე̄ ჭშიროშ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ჩუ იხრ̂** – ილო და მათე ხშირად უპირისპირდებიან (ეჩხუბებიან) ერთმანეთს.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ჩუ ხილ‘არ vaš⌈b⌉āču xil‘ar გრდუვ. непрх. intrans. ერთმანეთში კარგად ყოფნა, მეგობრობა (მეგობრობენ), კეთილი დამოკიდებულების ქონა быть друг с другом в хороших, дружеских отношениях having good relations with each other. **სო̄, ბახო̄ ბჵა̄ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ჩუ ბარათხრ̂** – მე და ბახვა ერთმანეთში მუდამ კარგად ვიყავით.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ჩუ მუჲშ ხილ‘არ vaš⌈b⌉āču mujš xil‘ar ერთმანეთში ცუდად ყოფნა (არიან), ცუდი დამოკიდებულების ქონა быть друг с другом в плохих, враждебных отношениях having bad relations with each other. **ვაშ⌈ბ⌉ა̄ჩუ მუჲშ ბა ვაჟარ** – ერთმანეთში ცუდად არიან ძმები.

ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ დ|იკარ vaš⌈b⌉āx d|iḳar გრდმ. перх. trans. ერთმანეთზე მტრად გადაკიდება, გადამტერება (გადაჰკიდებს, გადაამტერებს), ერთმანეთთან დაპირისპირება (დააპირისპირებს) рассорить друг с дрегом to become enemies; confronting each other. **ღვარძლუნ (ღვარძლენ) ნაყბისტი ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ბიკმაკჷ̂** – ღვარძლს შეუძლია მეგობრები გადაამტეროს ერთმანეთს.

ვაშ⌈ბ⌉იგორჱ̃-ვაშ⌈ბ⌉იგო̂ vaš⌈b⌉igorẽ-vaš⌈b⌉igô ზმნს. нареч. adv. ⌈გადაცემა რამისა⌉ ერთმანეთისთვის, ერთურთისთვის, თაობიდან თაობაში, შთამომავლობიდან შთამომავლობაში ⌈передавать что-либо⌉ друг другу, из поколения в поколение each other; from generation to generation. **ვაშიგორჱ̃-ვაშიგო̂ ჲეფცო̂ ოჭუჲ̃ ⌈წკიპუჲ̃⌉ ზორროლ** – თაობიდან თაობას გადასცემენ (უყვებიან) იმის ⌈წკიპოს⌉ მამაცობას (ე. წ.).

ვაშტყუჲჴა̄ vašṭq̇ujḫā ზმნს. нареч. adv. ერთმანეთის მიყოლებით, ერთმანეთის უკან вслед друг за другом following each other. **ვაშტყუჲჴა̄ ბახკჷ̂ ეზუჲ მჷ̂დრელჷ̂ ბალუჲნ ქაბო̂** – ერთმანეთის მიყოლებით შემოვიდნენ ეზოში მინდვრიდან მომავალი ძროხები.

ვინამ, მინამ vinam, minam ვიდრე, სანამ пока ещё ... before, until. **ვინამ ნან ჲალორ სამსაუ̈ხრელჷ̂, წა შეგლბადინას** – სანამ დედა მოვიდოდა სამსახურიდან, სახლი დავალაგე.

ვორ̃ლ‘აკ vor‘l‘aḳ მარტო შვიდი, მხოლოდ შვიდი только семь only seven. **ვორ̃ლ‘აკ ლარ სესხბადებალ სო̂, საუ̈ბჷ̂ ცო დეწ̂ სო̂** – მხოლოდ შვიდი ლარი მასესხე რა, მეტი არ მინდა.

ზ

ზამპ: ზამპ დ|ითარ zamp̣: zamp̣ d|itar გრდმ. перх. trans. გამეტებით ცემა (სცემს), ტყაპუნი (უტყაპუნებს), ცემით დაქექვა (ვინმესი) ⌈по⌉колотить, изби⌈ва⌉ть (кого-либо) to beat ruthlessly. **ილკოს ზამპ დითუ́ გუჲმრე ლაცვიქ́ჩო̂ ყუვაჲნ** – ილიკომ გამეტებით უტყაპუნა (სცემა) გომურში გამოჭერილ ქურდს.

ზამპაჲნო̂ zampajnô სავსე, გა⌈და⌉ვსებული, გა⌈მო⌉ტენილი რამ что-либо, переполненное чем-либо full; stuffed full. **ზამპაჲნო̂ თაჲლზი ჴახკურ დონგო** – მძიმე, გადავსებული ხურჯინები ეკიდა ცხენს.

ზა̃ყზა̃ყაჲნო̂ zãq̣zãq̣ajnô ზმნს. нареч. adv. ზლაყუნით ⌈სიარული⌉ ⌈ходьба⌉ переваливаясь staggering. **ბაწიშ ჴოწინო̂ დო́ ზა̃ყზა̃ყაჲნო̂ ბაღორ** – მძიმედ აკიდებული ცხენი ზლაყუნით მოდიოდა.

ზა̃ჴ: ზა̃ჴ ბ|აჴარ (ბ|ახარ) zãq̣ b|aq̣ar (b|axar) 1. ზლართანის მოდენა (მოადენს) шлёпнуться sudden heavy fall. **ნაყმაქ ღორდინო̄ დანორე̄, ლარაც ზა̃ჴ ცუჲ ბაჲჴნას!** – გზაზე მოყინული ყოფილიყო და უცებ ზლართანი არ მოვადინე! 2. გადატ. перен. fig. დაბერება (⌈და⌉ბერდება), დაძაბუნება состариться to become old; weakening. **თინ ზორაჲში̂ დაჳ ყა̃ჲალინო̂, ზა̃ჴ ბაჴი́** – თინა ძალიან დაბერებულა, დაძაბუნდა.

ზაპისკ დდ **zapisḳ** dd ბარათი записка letter, note. **ნაყბისტევ ალნირნა ზაპისკ დაცითუ́ სო́ ტბათინ** – მეგობარმა ალვანიდან ბარათი გამომიგზავნა ტბათანაში.

ზარამზიყ დდ **zaramziq̣** dd აიწონა-დაიწონა, კადონზე (სიგანეზე გადებულ ძელზე) მიმაგრებული საქანაო მოწყობილობა, მაგალითად, ფიცარი устройство для качания, например, доска, прикреплённая к перекладине a swing fixed to trabecula, a swinging machine, e. g. wood. **ნანვაშას კაკალკიკელ ლაზე́ ზარამზიყ თაგდიუ́ თხო́** – დედიძმამ კაკლის ქვეშ კარგი აიწონა-დაიწონა გაგვიმართა (გაგვიკეთა). შდრ. **ლესტილა̄, საქანელ lesṭilā, sakanel**.

ზარო|დ|ალარ zaro|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ზმორვა (იზმორება), ტანისა და კიდურების დაჭიმვით გამართვა, გაშლა (ნამძინარევზე, უძილობაზე, შეუძლოდ ყოფნისას) потягиваться / потянуться stretching out (one's body). **წინიშ ჭაწამვალინო̂ ლეო́ მათ̧ფეხ ზაროლარ** – ახლად გაღვიძებული ლეო ლოგინთან იზმორებოდა.

ზარო|დ|არ zaro|d|ar გრდუვ. непрх. intrans. ზმორება (აზმორებს), ტანისა და კიდუ-

რების დაჭიმვით გამართვის, გაშლის მოთხოვნილების ქონა (ნამძინარევზე, უძილობაზე, შეუძლოდ ყოფნისას) иметь потребность потянуться to have the feeling of stretching out. **მათჷრეჼ წინიშ ჴალო̂ კეთჷენო̂ თედოლე̂ ზაროდვორ** – ლოგინიდან ახლად ამდგარ თედოლეს აზმორებდა; **დუკიჩო̂ ნჭაპარნ ზაროდარ ხეჸე** – ბევრმა ძილმა ზმორება იცის.

ზერზოყალაჲნი̂ zerzoqalajnî მიმღ. прич. particip. ზარმაცი, ზოზინა, ის, ვინც ზოზინობს, ზარმაცობს лентяй(-ка) lazy; sluggish. **ზერზოყალაჲნი̂ ადმიჼ ბჭარკენ მა დაგლიბა̄ლ სოჼ!** – ზარმაცი ადამიანი თვალით ნუ დამენახვება!

ზითვა̄რეჼ zitvārẽ მზითვიანი с приданницей with dowry. **ზითვა̄რეჼ ჲოჴ ლეხოს ნასიღ** – მზითვიან გოგოს ვეძებ რძლად.

თ

*__თაგ|დ|უჲნი̂ tag|d|ujnî__ მიმღ. прич. particip. 1. გასაკეთებელი, რაც უნდა გაკეთდეს, რაც გასაკეთებელია то, что нужно сделать sth to be made, done. **თხა ბაწიჼ ბოთხ ბა სოგო⌈ჴ⌉ თაგბუჲნი̂** – დღეს მძიმე სამუშაო (საქმე) მაქვს გასაკეთებელი. 2. გამკეთებელი, ის, ვინც რამე უნდა გააკეთოს, მქმნელი делающий doer, maker. **კნათი, ალ'ჼ ⌈ითშერღარ სტაკოვ⌉ (თან ტირის, ბიჭო!..), სო ე თაგდუჲნი̂ სტაკ ცო ვასო̂, ალ'ჼ, ხოლოთ არ გაგცემთო; ას ე ცო თაგდოსე̄, არ გაგცემთო, ოლოჼდ დამანებეთ თავიო** – ბიჭებოო, თქვა ⌈ედიშერიძეანთ კაცმა⌉ (თან ტირის, ბიჭო!..), მე ამის გამკეთებელი კაცი არა ვარო, თქვა, ხოლოთ არ გაგცემთო; მე ამას ვერ გავაკეთებ, არ გაგცემთო, ოღონდ თავი დამანებეთო (ვ. ქ.).

*__თაგინი̂, თაგუჲნი̂ taginî, tagujnî__ მიმღ. прич. particip. მოხდენილი, კოხტა, შესაფერისი, საკადრისი, საცქერლად საამო подходящий, подобающий suitable, fitting, appropriate. **კაწკოჼ, თაგუჲნა ია დასო̂, ხენძირე ჴალო დალ'ენო** – პაწია, ტურფა ია ვარ, ხის ქვეშ ამოსული (ი. ლ.; ა. „წ“.); **ჴოხ თაგინი̂ დოჳფხჳ ცო და ე** – შენი შესაფერი (საკადრისი) სამოსი არ არის ეს.

*__თათაჼ__ ჲჲ **tatã** jj ხმა⌈ური⌉, ხმა, ხმიანობა шум, голос, звук noice, voice.

თათაჼ ხეტ|ჲ|არ (ხიტ|ჲ|არ) tatã xeṭ|j|ar (xiṭ|j|ar) გრდმ. перх. trans. ხმის გაკ-

მენდა (⌈გა⌉კმენდს), ხმის გაწყვეტა замалкивать / замолкнуть stop talking. **სა̃დროს თათა̃ ხიტჲიჲ̃ ხილ ეჯ̣ი̃ჩო̂ ფჭიტევსა̃** – სანდრომ ხმა გაკმინდა წყალში (მდინარეში) ჩამხტარი ბაყაყივით (ბ. ბ.).

თათჴათნი ჲ **tatqatni** j მრ. мн. pl. რაღაც ხმები какие-то звуки, какие-то голоса some sounds. **ბუსცჭაჸ თათჴათნი ხაწერ სო̃** – მთელი ღამე რაღაც ხმები მესმოდა.

***თათ̥**[1] დდ **tat̥**[1] dd ცირცელი рябина rowan.

თათ̥[2] **tat̥**[2] შორისდ. межд. inter. წადი! განზე გაიწიე! მოშორდი აქედან! Вон, далой отсюда! Go away! (ძაღლის გასაგდები შეძახილია возглас для удаления собаки yelling to throw a dog away). **თათ̥, ჩობა̃, ბასტ სოხი̃!** – წადი აქედან, ჩობანა, მომწყდი!

თაჲკლება|დ|არ tajḳleba|d|ar გრდმ. перх. trans. თაკილი (თაკილობს), შეუფერებლად მიჩნევა (მიიჩნევს), უკადრისობა считать неудобным disdaining. **ლეოს სუჲმნეხ სესხათ ტათებ დეხარ თაჲკლებადიჲ̃** – ლეომ სიმონისთვის სესხად ფულის თხოვნა ითაკილა.

თაჲნი̂, თაჲნად, თაჲ̃დეჸ tajnî, tajnad, taj̃de’ ნაწ. част. part. ხომ მთლად ..., საერთოდ ...; მით უმეტეს, მით უფრო вообще ..., совсем ..., тем более not even ... furthermore ... **ვაჲხი̂ თაჲნი̂ ჭალო̂ ცო დაკლივგიც** – ჩვენზე ხომ სულ აღარ ფიქრობენ (ა. მ.); **მიჩუჲშვ თაჲნი̂ დაჩქერბალაშა მაქა მარდია ჲეთ̥ორა** – ზოგი ხომ მთლად გამეტებით წიხლავდა (ა. მ.); **ქორხო̂ და̄ხ დო, მე̄ ორკულ აჭ კურჩლა, ლამუ დაშ თაჲ̃დეჸ** – შულოს (ხელის ცერსა და ნეკზე ამოხვეულ ბაწარს) იმიტომ აკეთებენ, რომ თხორი (გორგალი) დაგორდება, მთაში ყოფნისას, მით უმეტეს (ე. მ.).

თაკნო̂** დდ **taḳnô** dd 1. საკერებელი (ნაჭერი) кусок материи для латания patch. ***თაკნო̂ კაწკუჲჩო̂ კატნიხ დო, მენხუ̄ დატი̃ჩო̂ სტემახ თეკო̂ – *საკერებელს* პატარა ნაჭერს ეძახიან, რომელსაც დახეულ რამეზე აკერებენ; **ჲეწინი̂ კა̄ბ ჲატქ̃ სოგო ცო მოთ̥ეშე̄, ჭალო̂ წინარჲა̃ უჴ ბასი̃ თაკნო̂ ცო ქორლა სო̃** – საყვარელი კაბა დამეხა შემთხვევით და გასაახლებლად მისი ფერის საკერებელი ვერ მოშოვია. 2. ქსოვილის ნაჭერი ჭურჭლის რეცხვისას გამოსაყენებელი кусок материи для мтья посуды a cloth used when washing up. **თაკნო̂ ჭაჴდებ ის ჳარჭდალი̃ჩო̂ ჰერწნინ** – ქსოვილის ნაჭერი წაუსვი მაგ გაშავებულ ქვაბს.

თაკნო̃ წე ჲჲ **taḳnõ c̣e** jj თიკუნი, მეტსახელი кличка, прозвище a nickname. **ქიქოჸ ვაჲლო ზორაჲშ ჴმარბა ჲარ თაკნო̃ წარიშ** – ადრე (ძველად) ჩვენთან ძალიან ხმარებაში იყო თიკუნები.

თალ̥არ[1], **წეარ tal̥ar**[1], **ç̣ear** გრდუვ. непрх. intrans. სახელის რქმევა (ჰქვია), წოდება (ეწოდება) называться having a name, calling a name. **ფეშკარ, ჰოხ ˉუხ [წე] წე?** – ბალღო (ბიჭუნა), შენ რა [სახელი] გქვია? **სოხ სე ბაბუძჼ წე წე – ჩაჩქჼ** – მე პაპაჩემის სახელი მქვია – ჩაჩქანი; **ჩაჩქჼ, სტაკოხ ფსტუძჼჩოლჼ წე თალ̥არ (წეარ) ხილ‘უჲ?** – ჩაჩქან, კაცისთვის ქალის სახელის რქმევა (კაცს ქალის სახელი რომ ერქვას) შეიძლება? **ცო, სტაკოხ ფსტუძჼჩოლჼ წე თალ̥არ (წეარ) ცო ხილ‘რ̂!** – არა, კაცისთვის ქალის სახელის რქმევა (კაცს ქალის სახელი რომ ერქვას) არ შეიძლება! **სოხ ე წე ქრისტადვიჩედოლჼ თაჲლ̥რ̂ (წე)** – მე ეს სახელი მონათვლიდან (ქრისტედ ქმნიდან) მქვია.

თალ̥არ[2] **tal̥ar**[2] გრდუვ. непрх. intrans. ცეცხლში შეკეთებულ მდგომარეობაში ყოფნა რამისა (ასეთ მდგომარეობაშია) быть в положенном в огонь состоянии (о полене) smth burning in the fire. **წარგო ყოტეს დეცენრ̂ დოს თაჲლ̥რ̂** – ცეცხლს ყოტეს (კაცის სახელია) მოტანილი შეშა უკეთია; **ე ბუხრე ˉუჼ დოს ცო თაჲლ̥უ̂?** – ამ ბუხარს (ცეცხლს) რატომ შეშა არ უკეთია?

თალ̥არ[3] **tal̥ar**[3] გრდუვ. непрх. intrans. უხვ, მჭიდრო, მიჯრით, ბითუმ, გადაპენტილ, დახუნძლულ მდგომარეობაში ყოფნა მცენარისა (არის) быть в обильном состоянии (о растении) being bowed (a plant). **ჷურდლუჲნ̂ ლავ თაჲლ̥ნორ** – დილისთვის მაგარი თოვლი მოსულიყო (უხვად მოფენილიყო); **ალუბლეხ კუჼ ბუბუკ თალ̥ურ** – ალუბალი თეთრი ყვავილებით იყო გადაპენტილი.

თალ̥უშ tal̥uš ზმნს. нареч. adv. 1. უხვად, ბლომად, მჭიდროდ, მიჯრით, ბითუმად густо, обильно being abundance, being tight. **ე ჲოლ მოჰ თალ̥უშ ჲატე̂** – ეს თივა როგორ მჭიდროდ ალაგია; **თალ̥უშ ჰაჲწკი ჷედახკდანორ ვაჲ ნაკმაზმაქ** – ბლომად ჩიტები მსხდარიყვნენ ჩვენს ნაკმაზზე. 2. ცეცხლში შეკეთებულ მდგომარეობაში ყოფნისას, როცა რამე ცეცხლში შეკეთებულ მდგომარეობაშია в момент, когда положено / брошено в огонь (о полене) the situation when smth is in open fire. **ბუხრე კარცხილ თახკუშ ის ფუჩეჩ ცო ჲეწეგე̂** – როცა ბუხარში (ცეცხლში) რცხილა უკეთია, ეგ ფუჩეჩი აღარ უნდა.

თამჩ|დ|ალარ tamč|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მყუდროდ, მოხერხებულად, საამურად დაჯდომა (დაჯდება) присесть удобно to sit comfortabely, cosily. **მოჰ თამჩდაჲლნუჲშ̂ ბუხრენ ფეხ** – როგორ მყუდროდ დამსხდარხართ ბუხართან.

თამჩ|დ|არ tamč|d|ar გრდმ. перх. trans. მყუდროდ, ყუჩად, მოხერხებულად, საამურად დასმა (დასვამს) посадить удобно to make smb. Sit comfortabely, cosily. **ი პარკ სე დჭივლლეჩრ̂ სართულ ბალკონმაქ თამჩბინას** – ის პარკი ჩემი მეოთხე

სართულის აივანზე დავაბინავე მყუდროდ (ა. ბ.).

***თაჼ tã** ზმნს. нареч. adv. 1. ზმნისართი, რომელიც აღნიშნავს ვინმესთან, რამესთან ერთად ყოფნას, არსებობას наречие, обозначающее существование вместе с кем-л., чем-л. adverb denoting being together with sb, sth.

თაჼ დ|აჰ̡არ (ჴეჰ̡არ) tã d|aḩar (qeḩar) გრდმ. перх. trans. თან წაღება (წაიღებს), თან გაყოლიება (გაიყოლიებს) заб[и]рать с собой to take with oneslef. **თაჼ დაჰ̡აჼ ლეჸ სოჼ ბაჲცბრეხ ჰ̡ერჩინი̂ ჺარჭიჼ, დაწიჼ დოხკ, ჺარჭიჼ, დაწიჼ დოხკ...** – თან მინდა წავიღო შავი, მძიმე ღრუბელი, შავი, მძიმე ღრუბელი, თუშურ ენას რომ ეხვევა... (მ. მ.).

თაჼქით, თაჼქთაჼქაჲნო̂ tãkit, tãqtãkajnô ზმნს. нареч. adv. ასკინკილით (ცალ ფეხზე ხტუნვით) со скоком на одной ноге to hop on one leg. **სიპევ ქოკ თიტე′ნე̂ სოგო, თაჼქთაჼქაჲნო̂ ლელეს** – სიპმა ფეხი გამიჭრა და ასკინკილით დავდივარ.

თაჼქო̄ბ დ tãkōb d ასკინკილა, კლასობანა (საბავშვო თამაში, რომელიც სრულდება ცალ ფეხზე ხტუნვით) детская игра в классы hopping (kid's game that is played by hopping on one leg). **დოლათ, თაჼქო̄ბ ლაბწითვაჲ!** – მოდით, კლასობანა ვითამაშოთ!

თაჼქრაჴაჲნო̂ tãkraqajnô ზმნს. აგდებ. пренебр. нареч. adv. by m. f. კოჭლობით, გაჭირვებით (სიარული) похрамывая by limping. **თაჼქრაჴაჲნო̂ ლელეგ სტეფო̂** – გაჭირვებითღა დადის სტეფო.

***თარ**¹ ბდ **tar**¹ bd თარი тар (восточный струнный музыкальный инструмент) Tar (eastern musical instrument with strings). **გიგოლდარ მაჲთკოს თელვე[ჰ̡] თარ თეფხორ** – გიგოლიანთ მათიკო თელავში თარს უკრავდა.

თარ² **tar**² ხმაბაძვითი სიტყვა, რომელიც გადმოსცემს უხვად თოვის, თოვლის ფანტელების უხვი ცვენის ხმას звукоподражательное слово, передающее обильное падение снежинок immitating word expressing the sound of snowing heavily.

თარ დ|არ გრდმ. перх. trans. ბარდნა (ბარდნის) обильно падать (о снеге) snowing heavily, thick snow. **ბუჲტბანორ მემცხორი, კნათიე̄, დოდანორ თარ ლავას მიჩხმაჸ!** – მიდენილიყვნენ მწყემსები, ბიჭებო, და ბარდნიდა თურმე ყველგან (ბ. ბ.)!

თარმარ‘ლ‘ეჼ tarmar‘l‘ē ოდნავ(ი), არცთუ დიდი, არცთუ დიდად, არცთუ ძლიერად в какой-то степени, чуть-чуть slightly, not big, not strongly. **ჴეჼ – ნან ჲარ მაიჼც! – ლაწაჼდოლიჼ მიჩა̄ხ, დაკცერეჰ̡ე̄, თაბით იშა̄ თარმარ‘ლ‘ეჼ ჩალმალჲალიჼ** – მერე – დედა იყო მაინც! – ეტკინა სადღაც, გულის კიდესთან, და თითქოს ოდნავ დაუთბა ხმაც (ა. ბ.).

***თარ‘ლ‘ენჵ tar‘l‘enô** მიმღ. прич. particip. მსგავსი подобный, похожий similar.

ცოსტენხა̄ თარ‘ლ‘ენჵ costenxā tar‘l‘enô არაფრის მსგავსი, არაჩვეულებრივი, უცნაური, საკვირველი, დაუჯერებელი, საოცარი, გაუგონარი ни на кого-что не похожий, бесподобный, странный, удивительный, неслыханный unusual, strange, unbelievable, fantastic. **ცოსტენხა̄ თარ‘ლ‘ენჵ ამბუჲ ხილ‘ჷჼ სოჼ: თოფ ჲალ‘ჷჼჩ⌈ო⌉გო⌈ჳ⌉ ნაყბისტ თეტვალჲჼ სოგო⌈ჳ⌉** – გაუგონარი ამბავი შემემთხვა: თოფი გამივარდა და მეგობარი დამეჭრა.

***თასითარ (თეფსითარ) tasitar (tepsitar)** გრდმ. перх. trans. დაგდებინება (⌈და⌉აგდებინებს), გაგდებინება, ჩამოგდებინება (⌈ჩამო⌉აგდებინებს) заставить бросить, отбить to make sb throw down, steavh to make sb release sth. **ლეოს ბაკალ თასითიჷჼ ილუჲგჵ** – ლეომ ლუკმა გააგდებინა ილოს; **ყუიგჵ ბეჭინჵ დოჼ თასითინას** – ქურდებს მოპარული ცხენი დავაგდებინე; **დუღეშ ქორეგჵ წიწილ თასითნათხ** – ყვირილით ქორს წიწილა დავაგდებინეთ. 2. გამოცემინება ხმისა (გამოაცემინებს) заставить издать голос, звук to make smth. sound out. **მემცხორეს სტივრეგჵ თათჲჼ თეფსითჵ** – მწყემსი (მეცხვარე) სალამურს ხმას გამოაცემინებს (ახმიანებს).

თაფ: თაფ ბ|აჴარ (ბ|ახარ) tap: tap d|aqar (d|axar) გრდმ. перх. trans. 1. მოულოდნელად გაქრობა (⌈გა⌉ქრება), მოულოდნელად დაკარგვა (⌈და⌉იკარგება) исчезнуть неожиданно to disappear suddenly, to be lost unexpectedly. **იჼცგეჱ ესე ვარე̄, თაფ ბაჴჷჼ გივის** – ეხლაღა აქ იყო და უცებ გაქრა გივი. 2. გადატ. აგდებ. перен. пренебр. fig. by m. f. მოკვდომა (⌈მო⌉კვდება), გარდაცვალება умереть to die. **ბესოს თაფ ბაჲჴნუჲცჵ** – ბესო მომკვდარა აკი.

თაფაჲნჵ tapajnô ნაწ. част. part. მთლად, სულ, სრულად, სრულიად совсем, полностью completely, wholy. **გაზარ დაჲხნო′ერ ვენჴი, თაფაჲნჵ აჭ ჩოვლადჲინორ სოგო** – თხები შესულიყვნენ ვენახში და მთლად გაეტიალებინათ; **თაფაჲნჵ პოლჷჼ ბეხკ ბა ე საქმ აჭ ჲავარ** – მთლად პავლეს ბრალია ამ საქმის ჩაშლა.

თებლარ (თილ̦არ)[1] **teblar (til̦ar)**[1] გრდმ. перх. trans. სახელის ⌈და⌉რქმევა (⌈და⌉არქმევს), სახელის წოდება (უწოდებს) наз⌈ы⌉вать именем, именовать to give a name, to call a name. **ჩოგჷჼ, სტაკოხ ფსტუჲჩოჼ წე თებლარ ხილ‘უჲ?** – ჩოგან (კაცის სახელია), კაცისთვის ქალის სახელის შერქმევა შეიძლება? **ცო, სტაკოხ ფსტუჲჩოჼ წე თებლარ ცო ხილ‘ჵ!** – არა, კაცისთვის ქალის სახელის შერქმევა არ შეიძლება! **სოხ ე წე ათოს თილ̦ენჵ** – მე ეს სახელი ნათლიამ შემარ-

ქვა.

თებლარ (თილ̦არ)^{2} **teblar (tiļar)**^{2} გრდმ. перх. trans. ცეცხლში შეკეთება რამისა (⌈შე⌉უკეთებს) положить в огонь (о полене) stoking up the fire. **წიპლკეს პე ტატქჼ დოს თილ̦ქჼ** – წიპლაკმა (კაცის სახელია) ცეცხლს (ცეცხლში) სველი შეშა შეუკეთა.

თებლ|დ|არ (თოლ|დ|არ) tebl|d|ar (tol|d|ar) გრდმ. перх. trans. 1. ჯობნა (სჯობნის) превосходить / превзойти, осили⌈ва⌉ть кого-либо to outclass sb. **ცხოვრბა ივნეს თოლდიქჼ ფილპეხ** – ცხოვრებაში ივანემ აჯობა ფილიპეს. 2. მჯობინება (ამჯობინებს) предпочитать to prefer. **მაჲკოს ჲაშახ ვაშრ̂ თოლვიქჼ** – მაიკომ დას ძმა აამჯობინა. 3. მატება თვლებისა ქსოვისას (უმატებს) прибавление петлей при вязании knitting by adding knots. **ფსტეივ დუჳ დილო̄, კოცნი თებლდოშ ჭალო̄ დო ჩხ̆დურ** – ქალები პირს აუღებენ ხოლმე და თვლების მატებით ქსოვენ წინდას.

***თეგ|დ|არ**^{2} **teg|d|ar**^{2} გრდმ. прх. trans. 1. შერიგება (⌈შე⌉არიგებს), დაზავება (⌈და⌉აზავებს) помирить to conciliate. **ივნე̄, პეტო'ჲ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ბახენრ̂ ბარე̄, ფსარეგეჱ ნასტ თეგბინათხ** – ივანე და პეტრე წაჩხუბებულები იყვნენ და გუშინდლა ძლივს შევარიგეთ. 2. მორიგება (⌈მო⌉არიგებს) привести к соглашению negotiation. **დოჼ ბეხკუჲნა'ჲ, დოჼ ევბუჲნა'ჲ მახიხ თეგბირას** – ცხენის გამყიდველი და ცხენის მყიდველი ფასში მოვარიგე. 3. გარიგება (გაარიგებს) сводка (помочь сойтись) arranging marriage. **პელოს ვაშენ ცარრ̂ თეგჲიქჼ** – პელომ ძმას ცარო გაურიგა (ბ. ბ.).

თეთრბა|დ|ალარ tetrba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. საქმის თუნდაც მცირედად შესრულება (⌈შე⌉სრულდება) исполнение дела в какой-то степени to do some work even by little. **დაჩო ვაჭრბევ ცო̄მ გათეთრბალა** – მარტო ვაჭრობით ვერაფერი გამოდის (ვერ მოიპოვება).

თეთრბა|დ|არ tetrba|d|ar გრდმ. перх. trans. საქმის თუნდაც მცირედად შესრულება (⌈შე⌉ასრულებს) исполненять дело в какой-то степени to do some work even by little. **ილკოს ვაჭრბევ ცო̄მ გათეთრბადო** – ილიკო ვაჭრობით ვერაფერს ათეთრებს (წარმატებას ვერ მოიპოვებს).

თეთრგიუჲრგ̂ tetrgiujrgî 1. თეთრი გიორგი (წმინდანი) Тетри Гиорги (святой) St. George (Saint). **ვაჲლო ჭამახეჱ ვაჴუვხჳ წიბრრ̂ თეთრგიუჲრგ ვა** – ჩვენში ყველაზე დიდი წმინდანი თეთრი გიორგია. 2. თეთრი გიორგი (სალოცავი) Тетри Гиорги (святыня) St. George (cathedral). **სო თეთრგიუჲრგ საყ-**

დრე ჲასო̂ ქრისტადჲიენო̂ – მე თეთრი გიორგის ეკლესიაში ვარ მონათლული.

თეკთერსინო̂ teḳtersinô მიმღ. прич. particip. დაკონკილი оборванный dressed in rags. **ბუჰ დროჰ დუჴ ლელაჼლათერ თეკთერსინო̂ თხოვრი** – ომის დროს ბევრი დადიოდა დაკონკილი მათხოვარი (ბ. ბ.).

***თელ‘არ**[1] (**დ|ა̆ლ‘არ**) **tel‘ar**[1] (**d|ăl‘ar**) გრდმ. прх. trans. მიცემა (აძლევს) давать to give. **ნაჩხოხ ფვხი სომ თელ‘ოს** – ყველში ხუთ მანეთს ვაძლევ.

***თელ‘არ**[2] (**ჴალ̦|დ|არ**) **tel‘ar**[2] (**qal̦|d|ar**) გრდმ. прх. trans. ჭმევა (⌈შე⌉აჭმევს) ⌈по⌉кормить, да⌈ва⌉ть поесть to feed. **სჷჼ დოჼ დახე̂ ბა ბარსტენო̂, მე̄ ყოველდენი ფსა თელ‘ოს** – ჩემი ცხენი იმიტომაა მსუქანი, რომ ყოველდღე ქერს ვაჭმევ.

***თელ‘არ**[3] **tel‘ar**[3] გრდუვ. непрх. intrans. ჯობნა (სჯობს, უკეთესია) быть лучше кого-л., чего-л. to prefer. **ო თელ‘ე̂ ეჴუხ** – ის სჯობს ამას; **ვირეხ ბჭარწოჼ თელ‘ე̂ სონე̄, ბჭარწნეხ მა̄ დოჼ** – ვირს ჯორი მირჩევნია, ჯორს კი ცხენი; **ეჰათ ცუჲ თელ‘ერ, მაცნე̄ მე̄ ათხა ზურიტა იხორა** – მაშინ არ სჯობდა, როცა რომ ზუროსგორში დავდიოდით (ს. ლ.).

თელ‘არ[4]: **ცარკ თელ‘არ** (**ჲ|ა̆ლ‘არ**) **tel‘ar**[4]: **carḳ tel‘ar** (**j|ăl‘ar**) გრდმ. перх. trans. კბენა (⌈უ⌉კბენს) кусать, укусить to bite. **ე ფჰარან ცო მოთ̣ეშ ცარკ ჲა̆ლ‘არ** (**თელ‘არ**) **ხეჸე̂** – ამ ძაღლმა მოულოდნელი კბენა იცის; **ბუსცჰაჸ კოლუჲვ ცარკი თელ‘იჼ სოჼ** – მთელი ღამე კოღოებმა მიკბინეს.

ცარკ თელ‘ითარ (**ჲ|ა̆ლ‘ითარ**) **tel‘itar**: **carḳ tel‘itar** (**j|ăl‘itar**) გრდმ. перх. trans. კბენინება (აკბენინებს) заставить кусать / укусить to make sb. bite. **თხილოშ ხილ‘, ე ფჰარაგო̂ ცარკ მა ჲა̆ლ‘ითო̂ ე ფეშკრენ!** – ფრთხილად იყავი, ამ ძაღლს არ აკბენინო ამ ბალღისთვის!

ცარკ თილ‘ნო̄ (**ჲ|ა̆ჲლ‘ნო̄**) დდ **carḳ til‘nō** (**jăjl‘nō**) dd ნაკბენი, ნაკბენი ადგილი укус, укушенное место bitten place. **ფჰარავ ცარკ ჲაჲლ‘ნო̄ გავარჯბადალიჼ სოჼ** – ძაღლის ნაკბენი ადგილი გამიავდა.

თელ‘|დ|ალარ[1] (**დ|ალ‘|დ|ალარ**) **tel‘|d|alar**[1] (**d|al‘|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. ძლევა (ეძლევა), მიცემა (მიეცემა), მიცემის შესაძლებლობის არსებობა (არსებობს) наличие возможности да⌈ва⌉ть to give (is given to); to have the chance to give smth. **ო ტათებ წინუსენ თელ‘ლარ** – ის ფული პატარძალს ეძლეოდა (ტ. ო.).

თელ‘|დ|ალარ[2] **tel‘|d|alar**[2] გრდუვ. непрх. intrans. ჭმევის შესაძლებლობის არსებობა (არსებობს) наличие возможности ⌈по⌉кормить, да⌈ва⌉ть поесть to have the chance to feed sb. **თხა ჴარშან წყეკ თელ‘დალიჼ** – დღეს მარტო ერთხელ იყო შესაძლებლობა ღორებისთვის ჭმევისა.

თელʻ|დ|ალარ^{3} (**დ|ალʻ|დ|ალარ**) **telʻ|d|alar**^{3} (**d|alʻ|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. დატაკება (⌈და⌉ეტაკება, ეცემა), დაძგერება (⌈და⌉ეძგერება) кидаться / кинуться на кого-либо / что-либо to attack; to crash. **ე ჩხუტეხ ვალʻლა⌈ჴ⌉, აჴრ̂ ბოჟბო⌈ჴ⌉ სოგო!** – ამ ჩხუტს არ ⌈და⌉ეტაკო, არ წამიქციო!

თერგ^{1} ჲ **terg**^{1} j თერგი (მდინარე) Терек (река) Tergi (river). **ფსტუნლოჩუ ვუჲტრასე̄, თერგ ჲალჲანორ, ჹუუუეჲნრ̂ ჲუღეშ** – ცოლეურებში მივდიოდი და თერგი მოდენილიყო ღრიალით.

თერგ^{2} ჲჲ **terg**^{2} jj წინასწარ გამზადებული ადგილი ისეთ საჭიროებათათვის, როგორიცაა მშობიარობა, მიცვალებულის განთავსება და ა. შ. заранее подготовленное место для таких нужд, как роды, размещение усопшего и т. д. a place prepared in advance for certain neccessiy, such as childbirth or placing dead people. **აკლდამა̄ხ უჩნა̄ხ ნასტაკ გუ ძოლი ჲატინა თერგია** – ბნელ აკლდამებში ძლივს მოჩანს საძვალე „თერგები“ (ა. მ.).

***თეფხარ** (**თოხარ**) **tepxar** (**toxar**) გრდმ. прх. trans. 1. ცემა (სცემს), დარტყმა, გალახვა бить, ударять to beat. **ნანას ბა̆დრენ თეფხრ̂** – დედა ბავშვს სცემს. 2. დაკვრა საკრავისმიერი (უკრავს ინსტრუმენტი) играть (об инструменте) to play certain instrument. **ე გარმოჼ ცო ლალაჲ, ცო თეფხრ̂** – ეს გარმონი არ ვარგა, არ უკრავს. 3. დაკვრა საკრავზე ვინმესმიერი (უკრავს ვინმე) играть (на инструменте) to play. **ტასის ზორაჲში̂ ლაზიშ თეფხორ ბუზკა̈ტ**– ტასი ძალიან კარგად უკრავდა გარმონს; **ჲაჴოვ დაირ თეფხრ̂** – ქალიშვილი დაირას უკრავს. 4. რეკვა (რეკავს) звонить to ring. **გაკვეთილ ჲებლლაშ სკოლე⌈ჴ⌉ ზარ თეფხრ̂** – გაკვეთილის დაწყებისას სკოლაში ზარს რეკავენ. 5. რჭობა (არჭობს), მიჭედება заби⌈ва⌉ть, приби⌈ва⌉ть, втыкать, вонзать to stick, to stab, to hammer. **ფიცრი ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ თეფხოს** – ფიცრებს ერთმანეთზე ვაჭედებ. 5. ერთმანეთში შერევა (⌈შე⌉ურევს) перемеш⌈ив⌉ать, смеш⌈ив⌉ать to mix. **ვაქარვ ქე ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ თეფხრჼ** – ძმებმა ცხვარი (ფარები) ერთმანეთს შეურიეს.

თეშ|დ|უჲლა̄ დდ **teš|d|ujlā** dd იგივეა, რაც то же, что the same as. **თეშილა̄** **tešilā**. **ზუროხ თეშილა̄ ცო ხილʻრ̂** – ზუროს ნდობა არ იქნება (ბ. ბ.).

თეჴებწ|დ|ალარ **teqebç|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. წოწიალი (წოწიალობს), მითრევ-მოთრევა таскаться, волочиться roaming. **თეტბაჲლნრ̂ ფჴუ ნასტ თეჴებწლაგეგე̂** – დაჭრილი ძაღლი ძლივსძლიობითღა დაწოწიალობს. 2. გაუსაძლისი შრომით, წვალებით ცხოვრება (ცხოვრობს), გაუსაძლისი შრომით, წვალებით ყოფნა жить с применением много энергии to live a hard life with unbearable labor and suffer. **საჲ დენლე თეჴებწლას** – მთელი ჩემი სიცოცხლე

წვალებითა ვარ.

*__თეჴარ__[1] (__თაჴარ__) **teqar**[1] (**taqar**) გრდუვ. непрх. intrans. თრევა (⌈და⌉ეთრევა), ბობღვა (ბობღავს), ღოღვა, ხოხვა, ცოცვა, ფოფხვა двигаться ползком, тащитьсяб волочиться to creep, to crawl. **აჴენ აჭლაშ მონადირ გაგუჲ⌈ნ⌉მაქ თეჴე̂** – ნადირს რომ ეპარება, მონადირე მუხლებით მიბობღავს; **ბა̆დერ ფჭიტარ თეჴე̂** – ბავშვი ბაყაყურად დაღოღავს (ოთხზე, ოთხით) დადის; **ივაჼ უჲშტი̂ ვარ ვახინრ̂, მე̄ ნასტ თეჴერ** – ივანე ისე იყო მთვრალი, რომ ძლივს მიეთრეოდა.

*__თეჴარ__[2] (__თაჴარ__) **teqar**[2] (**taqar**) გრდმ. прх. trans. მოხდა (ხდის) ქაფისა, ნაღებისა, კარაქისა და მისთანათა снимать (пену, сливки и т. п.) to skim cream / butter. **ნანას შურეგო ნაღებ თეჴრ̂** – დედა რძეს ნაღებს ხდის.

თეჴარ[3] **teqar**[3] გრდმ. прх. trans. გაჭირვების, განსაცდელის გადატანა (⌈გადა⌉იტანს), გაჭირვების, განსაცდელის თავს გადახდომა (⌈გადა⌉ხდება) переносить / перенести, пережи⌈ва⌉ть ту или иную проблему to undergo (difficulty, danger). **დუჴჭ თეჴიჼ ვაჲ ნახვ!..** – ერთობ ბევრი გადაიტანა ჩვენმა ხალხმა!.. (ა. ბ.).

თეჴითარ (**თაჴითარ**)[1] **teqitar** (**taqitar**)[1] გრდმ. прх. trans. 1. თრევის, ბობღვის, ცოცვის, ფოფხვის ნების, საშუალების მიცემა (მისცემს) дать возможность ползти to allow / to let to creep. **თეჴით ის ბა̆დერ, ჭახკეჸ ქოკ ბეჸჩე** – იფოფხოს მაგ ბავშვმა, იქნებ ფეხი აიდგას.

თეჴითარ (**თაჴითარ**)[2] **teqitar** (**taqitar**)[2] გრდმ. прх. trans. 1. მოხდევინება ქაფისა და მისთანათა (მოახდევინებს) заставить, заставлять снимать пену и тому подобное to make sb skim smth. **კეჭ ჲაჴოგე̂ დითხოვ, ქაფ თაჴითლეთ ჭამეგრ̂** – საცაა ადუღდება ხორცი, ქაფი მოახდევინეთ რა ვინმეს.

თეჴითარ[3] **teqitar**[3] გაჭირვების, განსაცდელის გადატანის იძულება (აიძულებს გადაიტანოს), გაჭირვებაში, განსაცდელში ჩაგდება (ჩააგდებს), წვნევინება (აწვნევინებს, კუდით ქვას ასროლინებს) заставить перенести проблемы to force sb undertake being in trouble, trial. **სტეფოს მჭარლʻ თეჴითეჼ სოგრ̂** – სტეფომ კარგა მაწვნევინა (კუდით ქვა მასროლინა).

*__თივარ__ **tivar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. დასვენება (⌈და⌉ისვენებს), მოსვენება (⌈მო⌉ისვენებს), დამშვიდება (⌈და⌉მშვიდდება), დაწყნარება, გაყუჩება отдохнуть, отдыхать, успокоиться, успокаиваться to have a rest, to relax. **დოხკ ყეპყრეგოდოლიჼ ნასტ ჩუ თივნას** – ჭექა-ქუხილის მერე ძლივს დავმშვიდდი. 2. გადატ. перен. fig. გარდაცვალება (გარდაიცვლება), სიკვდილი (⌈მო⌉კვდება) умирать / умереть to die. **მაჲთხაჲნმაქ დაჭ ქოთ̦ვალიჼჩგო ოსი ხილʻე̂ სოგო თივარა** – ამქვეყნად დაღ-

ლილს, იქ მექნება დასვენება (მოსვენება) (ი. ლ.; ფ. ბ.); **ჰამქჼ და̌ლ-დახარ ხაჲჩე იშტ ალʻუჲცი̂: *თივნუჲცაჲნო̂*** – ვინმეს გარდაცვალებას რომ გაიგებენ, ასე იტყვიან აკი: *დაუსვენიათ*; **ჭამურ ჴერბინმაქ̄ იშტ წერადჼლათრიც ქიქოც: *აქ განისვენებსაჲნო̂...*** – საფლავის ქვებსაც ასე აწერდნენ აკი ძველად: *აქ განისვენებსო...*

თივ|დ|უჲნი̂ tiv|d|ujnî მიმღ. прич. particip. დამაყუჩებელი успокоительный painkiller. **ქორთო̂ ლაწარ თივდუჲნ ˉუმ დეწერ სოჼ** – თავის ტკივილის დამაყუჩებელი რამე მინდოდა (ბ. ბ.).

თილʻ|დ|ალʻენო̂ tilʻ|d|alʻenô გიჟმაჟი, გადარეული юродивый, дурачок playful, frivolous. **ქორთო̂ თილʻვალʻქჩოლ ბაჴოʼერ, ოჴუჲნი̂ ფენიხა ოთჳურა** – თავს მოიგიჟიანებდა ხოლმე და იმას (უცნობს) გვერდით დაუდგებოდა (ა. მ.).

***თილʻარ (თეფლʻარ) tilʻar (teplʻar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაცდენა (⌈გა⌉სცდება) миновать, пройти (проехать) мимо passing over. **ილო̂ მუხე̄ხ მაცხეც დაჰ თილʻნორ, მაცნე̄ ას დაკლევადვინას** – ილო მუხნარს ⌈მუხებს⌉, რა ხანია, გასცდენოდა, როცა მე მოვიკითხე. 2. აცდენა სწორი გზიდან (⌈ა⌉სცდება) сойти с правильного пути turning off the road. **არსქჼ მელʻწახ ნიფსიჩო̂ ნაყხჼ თილʻქჼ** – არსენი რამდენჯერმე სწორ გზას ასცდა. 3. გაძრობა (⌈გა⌉სძვრება), გადაყვლეფა (⌈გადა⌉ეყვლიფება) содраться, сняться, сойти (о коже) to strip. **მათხოვ ვაკვიქჼჩგო ჴაჴაჼ თილʻქჼ სოგო** – მზისგან დამწვარს კანი გადაეყვლიფა (გამძვრა). 4. გახუნება (⌈გა⌉ხუნდება) ⌈по⌉линять to fade, to loose color. **კაბ დაჰ თილʻქჼ სოგო, ცო ლალჲაგე̂** – კაბა გამიხუნდა, აღარ ვარგა. 5. გაცდენა (⌈გა⌉აცდენს), გამოტოვება (გამოტოვებს) пропустить to miss, to skip. **დუჴ ბოთხ ბარე̄, მატრეხჼ თილʻქსო̂** – ბევრი საქმე იყო და სადილს ავცდი; **ჰე ქუჲრწლეხჼ თილʻნას** – შენს ქორწილს ავცდი. 6. გადატ. перен. fig. დაკვლა პირუტყვისა (⌈და⌉იკვლება) зарезáть / зарéзать (о животном) to kill livestock. **შინაჴ თაბნიგო⌈ჰ⌉ ჴაჴაჼ თილʻქჼ** – ორიოდე ჭედილა დაიკლა (ტყავი გასძვრა). 7. გადატ. перен. fig. მატერიალურ გაჭირვებაში ჩავარდნა (⌈ჩა⌉ვარდება) оказаться в материальной нужде to fall into material poverty. **კომუნისტინ ქორე ნახგო ჴაჴი თეფლქჼ** – კომუნისტების ხელში ხალხს ტყავი გასძვრა (მატერიალურ გაჭირვებაში ჩავარდა). 8. გადატ. перен. fig. ჭკუიდან გადასვლა (გადავა), ჭკუიდან შეშლა (⌈შე⌉იშლება) сойти с ума becoming mad. **ფსტუქჼჩოვ ლალტბადიჩე თილʻქჼ ე ბესო̂** – ცოლმა რომ (როცა) უღალატა, ⌈მაშინ⌉ შეიშალა ეს ბესო.

***თილʻ|დ|არ (თეფლʻ|დ|არ) tilʻ|d|ar (eplʻ|d|ar)** გრდმ. перх. trans. 1. აცდენა ნიშანში (⌈ა⌉აცდენს) промахнуться, пропустить to miss (one’s aim). **ფხაწ ჴუჲსნასე̄, ფხაწაც თილʻჲინას ჩა̌იხჼ** – ხუთჯერ ვესროლე და ხუთივეჯერ ავაცდინე

დათვს. 2. გაძრობა (⌈გა⌉აძრობს), გადაყვლეფა содрать, снять (шкуру ...) to strip, to strip off. **ოჯარ ქელრჷ ჰუქლო თილ’დიჷ** – მათ ცხვარი ტყეში გაატყავეს. 3. გახუნება (⌈გა⌉ახუნებს) ⌈с⌉делать линялым fading. **მათხოვ კაბ დაჳ თილ’ჲიჷ სოგო** – მზემ კაბა გამიხუნა. 4. გაცდენა (⌈გა⌉აცდენს), გამოტოვება (გამოტოვებს) пропустить to miss. **ე ფეშკრევ გაკვეთილ თილ’ჲიჷ** – ამ ბიჭუნამ გაკვეთილი გააცდინა. 5. გაცილება (⌈გა⌉აცილებს) проводить, провожать to see off. **წინუს დადაჲ თილ’ჲინას** – პატარძალი მშობლებთან გავაცილე; **დადვაშას ვაშჷ ბჴდერ ფჰე ჯაჩლომცჷ თილ’დიჷ** – ბიძამ ძმის შვილი სოფლის ბოლომდე გააცილა. 6. შეცდომაში შეყვანა (შეიყვანს), მოტყუება, გაცურება ввести в заблуждение, обмануть to deceive, to cheat. **პოლეს აჟგრშუ⌈ჳ⌉ თილ’ვიჷსრ** – პავლემ ანგარიშში მომატყუა; **ჭოკ დოშ შაწაც თილ’ვინას ნაყბისტ** – ჭოკის თამაშისას ორჯერვე მოვატყუე (გავაცურე) ამხანაგი. 7. გადატ. перен. fig. დაკვლა პირუტყვისა (⌈და⌉კლავს) зарезáть / зарéзать (о животном) to kill livestock. **ჯაფრეს შინაჯ თაბნიგო⌈ჳ⌉ ჯაჯჷ თილ’ბიჷ** – ჯაფარამ ორიოდე ჭედილა დაკლა (ტყავი გააძრო). 8. გადატ. перен. fig. ჭკუიდან გადაყვანა (გადაიყვანს), ჭკუიდან შეშლა(⌈შე⌉შლის) свести с ума to make sb. Become mad. **ე სტაკოვ გონხჷ თილ’ვოსრ!** – ეს კაცი ჭკუიდან შეშლის!

***თილ’თიწარ tilʻtiçar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. საქმისგან თავის რაღაცნაირად არიდება (აარიდებს), დამალვა как-нибудь избавиться от дела to get rid of sth. **ფიჭვი დივჷ ბახტრილნრ ბიკე’ნეთხრ სკოლრენā, გივის ოჯუმფლჷ დიჷ, მē თილ’თიწჷ** – ფიჭვების დასარგავად წაგვიყვანეს სკოლიდან ბახტრიონში და გივიმ იმდენი ქნა, რომ საქმეს რაღაცნაირად დაემალა. 2. აგდებ. пренебр. By m. f. გახუნება (⌈გა⌉ხუნდება) полинять to fade, to loose color. **კაბ დაჳ თილ’თიწჷ სოგო** – კაბა გამიხუნდა.

თიშ|დ|არ გრდმ. перх. trans. დალექვა (⌈და⌉ლექავს), დაწმინდავება წყლისა (⌈და⌉აწმინდავებს) дать осесть (воде и ей подобному) precipitation, to clear the water. **ის ხი ლაზიშ თიშდებათ, უჲშტ მალ’დებათ ბჴდრენ** – ეგ წყალი კარგად დალექეთ, ისე დაალევინეთ ბავშვს.

თიშნი tišni მრ. გადატ. мн. перен. pl. fig. ძველები, ძველი თაობისები, მოხუცები, დიდი ხნისები пожилые, старики, старого поколения old people. **თიშნი ლევჷლათერ: ცოთილ’უჲნრ̂ წყემაცმē ვაჲ ქუჲრთმაქā ხილ’უთ ვაჲნაჲნრ** – ძველები ამბობდნენ ხოლმე: აუცილებელი ერთხელ როდისმე ჩვენს თავზეც იქნებაო.

***თოლ|დ|არ (თებლ|დ|არ) tol|d|ar (tebl|d|ar)** გრდმ. перх. trans. 1. ჯობნა (აჯობებს), გამარჯვება (⌈გა⌉იმარჯვებს) побеждать / победить to defeat; to win. ნაყ-

ბისტა̄ხ ჩამდარევ თოლდინას – მეგობრებს სწავლით (სწავლაში) ვაჯობე. 2. მჯობინება (ამჯობინებს) предпочитать / предпочесть to prefer. **ხკოლიხ ზღვაჲხ ლამ თოლბინას** – ზაფხულში ზღვას მთა ვამჯობინე; **კნათეხ ჲოჰ თოლჲოს** – ბიჭუნას გოგონას ვამჯობინებ; **ქუცის ლეღვეხ კუჲმში̂ თოლბიჟჼ** – ქუციმ ლეღვს კომში ამჯობინა; **შირიქ ვახრეხ შირვაჲნი̂ ვახარ თოლდინას** – შირაქში წასვლას შირვანში წასვლა ვამჯობინე.

თოყალ toq̣al საკმარისი, საკმარისად достаточно enough, suficiently. **ცენეხ ვენჴევ თოყალ ქანიზ ცო ჴოწიჼ თხოჼ** – წელს ვენახმა საკმარისი ყურძენი არ მო⌈გვ⌉ისხა; **თოყალ ვახინრ̂ ვარ თხაბუს სტეფრ̂** – საკმარისად მთვრალი იყო წუხელ სტეფო.

***თოხარ (თეფხარ) toxar (tepxar)** გრდმ. перх. trans. 1. ცემა (სცემს), დარტყმა (⌈და⌉არტყამს), გალახვა бить, ударить, ударять, стукнуть, стукать to beat. **ნანას ბა̆დრენ თეფხრ̂** – დედა ბავშვს სცემს; **სკოლერეჩრ̂ კნათივ ვაშ⌈ბ⌉ინ თოხიჼ** – სკოლის ბიჭებმა ერთმანეთს დაჰკრეს (სცემეს). 2. დარტყმა, დასმა (ბეჭდისა) (⌈და⌉ურტყამს, ⌈და⌉უსვამს) ⌈по⌉ставить (печать) to seal. **ცნობენ ბეჭედ თოხიჼ** – ცნობას ბეჭედი დაურტყეს (დაუსვეს). 3. დაკვრა საკრავზე (⌈და⌉უკრავს) сыграть на каком-л. инструменте to play a musical instrument. **ტასის ზორაჲში̂ ლაზიშ თეფხრ̂ ბუზკა̆ტ**– ტასი ძალიან კარგად უკრავს გარმონს; **ჲაჰოვ დაირ თეფხორ** – ქალიშვილი დაირას უკრავდა; **ნა̆ნის ბუზკა̆ტ თოხიჼ** – ნანიმ გარმონი დაუკრა. 4. რეკვა (⌈და⌉რეკავს) ⌈по⌉звонить to ring. **სკოლ თოლე⌈ჰ⌉ ჴაწუჲნი̂ ზარ თოხიჼ** – სკოლის დერეფანში დაკიდებული ზარი დარეკეს; **გაკვეთილ ჲებლლაშ სკოლე⌈ჰ⌉ ზარ თეფხრ̂** – გაკვეთილის დაწყებისას სკოლაში ზარს რეკავენ. 5. რჭობა (⌈ჩა⌉არჭობს), ჩაჭედება, მიჭედება забить, прибить, воткнуть, вонзить to stab, to stick, to hammer down. **თედოს აფსტარლრ̂ ლოჭ თოხიჼ** – თედომ მიწაში ჯოხი ჩაარჭო; **ჯიმშრეს ფიცრი ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ თეფხრ̂** – ჯიმშერი ფიცრებს ერთმანეთს აჭედებს. 6. მიზანში მოხვედრება (⌈მო⌉ახვედრებს), მორტყმა попасть в цель to strike in the aim. **დაბლეხ ვარასოე̄, შაწ ნიფს ჲუყმათჷე⌈ჰ⌉ თუჲხნას** – ყაბახში ვიყავი და ორჯერ ზუსტად ათიანში ⌈შუაში⌉ მოვარტყი. 7. მცირეოდენის დამატება (⌈და⌉უმატებს), შერევა (⌈შე⌉ურევს), გარევა, წამატება немного прибавить, прибавлять to mix. **ოჴარ ვენეხ ხი თოხიჼ** – იმათ ღვინოში ცოტაოდენი წყალი შეურიეს ⌈დაჰკრეს⌉; **ის დაჲრჯკენ თუჲხ თოხათ!** – მაგ ხინკლის შიგთავსს (გულს) მარილი წაამატეთ!

ჯიშუვ თოხარ (თეფხარ) ǯišuv toxar (tepxar) გრდმ. перх. trans. ჯიშისმიერი დარტყმა (⌈და⌉არტყამს), დაკვრა ჯიშის მხრიდან (ასე იტყვიან ვინმეს უცაბედი

გარდაცვალებისას: წოვათუშების ცნობიერებაში თითოეული ადამიანის სიცოცხლის ხანგრძლივობა, თუ ამა თუ იმ შემთხვევას არა აქვს ადგილი, გენეტიკურად წინასწარ არის განსაზღვრული ზუსტად და მკაცრად) удар от рода / со стороны рода, родовой удар (так говорят, когда неожиданно умирает кто-то: в сознании цоватушин при отсутствии того или иного особого инцидента генетически заранее точно и строго предопределена длительность человеческой жизни) sudden breed shock (is said when sb. dies suddenly. In Tsova Tush people's consciousness the duration of each person's life is preliminary defined stricktly and precisely). **მავნენ ჯიშუვ თოხირ** – მავანს ჯიშმა დაჰკრა (ლ. ბ.).

ვაშ[ბ]āხ: ვაშ[ბ]āხ თოხარ (თეფხარ) vaš[b]āx: vaš[b]āx toxar (tepxar) გრდმ. перх. trans. შერევა ([შე]ურევს), გარევა, დამატება смеш[ив]ать, перемеш[ив]ать to mix, to add. **საწობლე[ჰ] ჩუხო̃ ნანია'ჳ, ჩუხო'ჳ ვაშ[ბ]āხ თოხი̃** – საწოვებელში ბატკნის დედები და ბატკნები ერთმანეთს შეურიეს.

კრუგ თოხარ (თეფხარ) ḳrug toxar (tepxar) გრდმ. перх. trans. 1. ალყის შემორტყმა ([შემო]არტყამს) окружать / окружить to lay siege. **მასთხუჲვ კრუგ თოხი̃თვაჲნô** – მტერმა ალყა შემოგვარტყა. 2. ირგვლივ შემოვლა ([შემო]უვლის, [შე]მოივლის) обходить / обойти кругом, [с]сделать круг to go around. **კრუგ თოხათ საყდრეხ!** – საყდარს შემოუარეთ!

თოხოშ დ|არ toxoš d|ar გრდმ. перх. trans. ჩაბეჭვა (საქსოვისა) ткать плотно to knit tightly.

თოხოშ ბ|იენო̂ toxoš b|ienô ჩაბეჭვით, მიჯრით მოქსოვილი плотно вытканный knitted tightly. **თოხოშ ბიენო̂ მა̄შ ჭჵალო̃ ბა** – ჩაბეჭვით მოქსოვილი შალი მტკიცეა.

***თოხითარ (თეფხითარ) toxitar (tepxitar)** გრდმ. перх. trans. 1. ცემინება (აცემინებს), დარტყმევინება ([და]არტყმევინებს) заставлять / заставить бить, ударить, ударять, стукнуть, стукать sneezing; hitting. 2. დაკვრევინება საკრავზე ([და]აკვრევინებს) заставлять / заставить сыграть на каком-л. инструменте to make sb play a musical instrument. 3. დარეკვინება ([და]არეკვინებს) заставлять / заставить позвонить to make sb. ring. 4. რჭმევინება ([ჩა]არჭმევინებს), ჩაჭედებინება, მიჭედებინება заставлять / заставить забить, прибить, воткнуть, вонзить sticking, hammering down. 5. მიზანში მოხვედრებინება ([მო]ახვედრებინებს), მორტყმევინება заставлять / заставить попасть в цель to strike in the aim. 6. მცირეოდენის დამატებინება ([და]ამატებინებს) заставлять / заставить ять примеш[ив]ать, перемеш[ив]ать, смеш[ив]ать to add a little.

თოჰ-თოჰუჲნი̂ **toḩ-toḩujnî** მიმღ. прич. particip. ძილ-მღვიძარე полусонный being in a half asleep state. **თოჰ-თოჰჩონ ცჰა დაფჴ-დაფჴჷ̂ კრუშკ შურჷ̂ ჩუ დაჰო'ერ სო̂ სე ნანას, ჰალო̂ ხაცჲო'ერასო̂ მათჷ, ჰალო̄ მალ'ჲორ სო̂ გაზნჷ̂ შურ,** ***ღაზჷ̂ ჲაჲნო̂, მარგებელ ჲაჲნო̂*** – ძილ-მღვიძარეს ერთ ცხელ-ცხელ ჭიქა რძეს შემომიტანდა დედაჩემი, წამომსვამდა ლოგინში და დამალევინებდა თხის რძეს, *კარგიათ, მარგებელიათ* (მ. ყ.).

თოჰრიკ[აჸ] **toḩriḳ[a']** მძინარა соня sleepy-head. **თოჰრიკ[აჸ] ადმენენ ბათხახ ცო თოლმაკ** – მძინარა ადამიანი საქმეს ვერ მოერევა.

*თუჲ დდ **tuj** dd ფურთხი плевок spittle.

თუჲ თუჲნონმაქ დ|ილ̦ენო̂ **tuj tujnonmak d|iļenô** მიმღ. прич. particip. გამტკნარებული, გამწარებული, დიდ საგონებელში ჩავარდნილი. разочарованный, расстроенный being in big thoughts. **ალზნევ დო̂ ბახ̣ბინო̄, ესე ჺევალ მიქელ, თუჲ თუჲნონმაქ დილ̦ენო̂** – ალაზანს ცხენი დაუხრჩვია და აქა ზის მიქელი, გამტკნარებული.

*თუჲხ[ი̂] დდ **tujx[î]** dd მარილი соль salt.

თუჲხთოლენო̂ **tujxtolenô** მიმღ. прич. particip. გადამლაშებული пересоленный oversalted. **ე წოდ თუჲხთოლენო̂ ბა** – ეს მწვადი გადამლაშებულია (ბ. ბ.).

თუჲჰ|დ|ისარ, დაბუჟბა|დ|ალარ **tujḩ|d|isar, dabuʒba|d|alar** გაბუჟება (გაუბუჟდება) онеметь (о части тела) numbness. **ჩხჷ̂დურ დოშ ბუხარფეჴ ჺეჲაღეჩო̂ ნანეგო ქოკი დაბუჟბადჲალირ** – წინდის ქსოვით ბუხართან მჯდომ დედას ფეხები დაუბუჟდა.

*თუკლაჸ **tuḳla'** ნაწ. част. partic. აკი же, ведь as, as if. **თუკლაჸ დუჴ ნახ დარ, მიჩ დახერ, ᵕუჷ̂ ჲასჷ̂ ჲაჰო̂, ზურიტა̄!** – აკი ბევრი ხალხი იყო, რა იქნენ, რა ცარიელი ხარ, ზუროსგორავ! (ს. ლ.); **ე დო̂ თუკლაჸ პაჲ̂კსი ჰაჭ-ბირათ ვაჲ, ვუჷ̂ (ᵕუჷ̂) ესე[ჰ] ბა?** – ეს ცხენი აკი პანკისში გავგზავნეთ, აქ რატომ არის? **თუკლაჸ ლივრა[ჰ],** ***ვაშო̂ ჩუჰ ცო ვაჲნო̂!*** – აკი ამბობდი, *ძმა შინ არ არისო*!

*თურ², თურ[ი][გი] **tur**², **tur[i][gi]** ნაწილ. част. partic. განა, თუ, განა თუ, ალბათ; არ იფიქრო, რომ ... разве, вероятно; не думай, что ... if, whether ... **თურ ჰოსჷ̂ ნანას ლაღბადვოშ ჰალო ვასო̂ ვაჴოვალინო** – განა შენსავით დედისგან ნებივრად (გალაღებაში) ვარ გაზრდილი (ხალხ.); **თურ[ი][გი] ცო ღორას, მა̄ ცო მაკეშ ჲასო̂** – განა არ წავიდოდი, მაგრამ შეუძლოდ ვარ; **თურ[ი][გი] ოჴუს ალ'ირ** – განა იმან თქვა; **ო შირიქ თურ ვახჷ̂?** – ის შირაქში თუ წავიდა? **ე ბა̆დერ**

დათხჷ, მა̌მალ თურ ბეწჷ – ეს ბავშვი ტირის, ძუძუ თუ უნდა; **წარო̂, წყეჯ მა ლეთჷ ის საქმოხ, თურ⌈ი⌉⌈გი⌉ ჰამას ტარკევ ჸემურ ახკო̂ ჰოჼ!** – წარო (კაცის სახელია), ნამეტნავად ნუ აკლავ თავს მაგ საქმეს, განა ვინმე თითით სამარეს გაგითხრის (განა ვინმე დაგიფასებს)!

*__თხადოლიჼ dxadolĩ__ ზმნს. нареч. adv. 1. დღეიდან, ამ დღიდან, დღეის იქით, დღეის შემდეგ после сегодняшнего дня since today, after this day. **თხადოლიჼ ას სკოლ ცო გაცდენადჲოგეს** – დღეიდან მე სკოლას აღარ გავაცდენ; **თხადოლიჼ ესევ მა ჲალოგჷ!** – დღეიდან აქ აღარ მოხვიდე (ნუღარ მოხვალ)! 2. სხვა დროს, ამის მერე другой раз in another time, after that. **თხადოლიჼ ჲო ვაჲ იჴუჲჼ ამბუჲ** – სხვა დროს ვილაპარაკოთ ამის შესახებ; **აჴჷ დითხ ჰალო̂ ცო ზეგიჼდას, ე ცო ხილ‘ჳ ლე თხადოლინა** – ნადირის ხორცი არ გამისინჯავს, ეს არც სხვა დროს იქნება (ა. მ.).

თხალ|დ|აჲლნო̂, თხალ|დ|ალინო̂ txal|d|ajlnô, txal|d|alinô მიმღ. прич. particip. ტაოდაყრილი, აბურძგვნილი с гусиной кожей to be prickled; tousled. **ლუჲჼგლარ ნატო̂ გარმონეგორნა თხალვალინო̂ ჸევალჼლათეს ცჰან-ჴეჩო̄ხ** – ნატო ლონგიშვილის გარმონისაგან ტაოდაყრილი ვზივარ ხოლმე ხან სად, ხან სად (ა. ბ.).

თხალ|დ|ალარ txal|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ტაოს დაყრა (⌈და⌉აყრის), აბურძგვლა (⌈ა⌉იბურძგლება) образование гусиной кожи to appear prickles on the skin.

*__თხილ|დ|ალარ txil|d|alar__ გრდუვ. непрх. intrans. 1. გაფრთხილება (გაფრთხილდება, ⌈გა⌉უფრთხილდება) ⌈у⌉беречь to take care. **ნაზო̂ ზორაჲშ თხილლა ნანენ** – ნაზო ძალიან უფრთხილდება დედას. 2. გაფრთხილება (გაფრთხილდება, იფრთხილებს) быть осторожным, бережливым, предупредительным to be careful (with sb/smth). **ზორაჲში თხილდალჼდეწჷ ადმიეჼ შაჲრ წარან** – ძალიან უნდა უფრთხილდებოდეს ადამიანი თავის სახელს; **ჩექლიში ძნელ ლელინ და, თხილლიბ!** – ჯიხვთა ბილიკები ძნელი სავალია, იფრთხილე! **წარან თხილდალარ დეწჷ** – სახელს გაფრთხილება უნდა.

*__თხილ|დ|არ txil|d|ar__ გრდმ. прх. trans. გაფრთხილება (⌈გა⌉აფრთხილებს) предупреждать / предупредить warning. **ყოჼჩუჲშნ საქმლო ბჵ̄ დაჴჩოჼ თხილდარ ჭირბალა** – ახალგაზრდებს საქმეში ყოველთვის უფროსებისგან გაფრთხილება სჭირდებათ.

*__თხილლაჲნი̂ txillajnî__ მიმღ. прич. particip. ის, ვინც ფრთხილობს, ფრთხილი осторожный, остерегающийся, предупредительный sb who is careful. **თხილლაჲჩო̂ ადმინეჼ საქმ ბჵ̄ წალმ ჲუჲტო̂** – ფრთხილ ადამიანს საქმე ყოველთვის

წალმა მიუდის.

*****თხილოლ** ჲ, **თხილომ** ბ **txilol** j, **txilom** b სიფრთხილე осторожность, бдительность, бережливость, предусмотрительность carefulness, caution. **ლამნა̄ხ ბილკინმაქ ლელაჼ ჲაკ̦ოჼ თხილოლ ჲეწე̂** – მთებში ბილიკებზე სიარულს დიდი სიფრთხილე უნდა.

თხილოჼ, თხილლარიკ txilõ, txillarik̦ ფრთხილი осторожный, бдительный, бережливыйй, предусмотрительный careful. **ბლუჯრაჼ აბრამ თხილოჼ სტ̦აკ ვარ, ატ̦აჲში̂ დოშ ცო ალʻორ** – ბლუჯოანთ (უშარაული) აბრამი ფრთხილი კაცი იყო, ადვილად სიტყვას არ იტყოდა.

თხომფლეჼ txomplẽ 1. ჩვენხელა, ჩვენოდენა нашего возраста, наших лет sb. of our age. **თხომფლეჼ ჲაკ̦ოჼ ოჯახ დუჴ ცო ჲა ალნი** – ჩვენხელა დიდი ოჯახი (მრავალწევრიანი) ბევრი არ არის ალვანში. 2. ჩვენხელა, ჩვენი ⌈თანა⌉ტოლი наших лет, наш ровесник sb. of our age. **ცჺეე, თხომფლენი მიჩუხ ბგეგე̂!..** – ეეე, ჩვენხელები სადღა არიან!..

თხოწოლ⌈ობ⌉ ჲ **txoc̣ol⌈ob⌉** j ექსკ. эксκ. exc. უჩვენობა, ჩვენ გარეშე ყოფნა пребывание без нас, не хватать нас being without us. **თხოწოლ⌈ობ⌉ ზორაჲში̂ დატყობადალოჼ თხე ეზ-კარეხ** – უჩვენობა ძალიან დაეტყო ჩვენს სახლ-კარს (ეზო-კარს); **თხოწოლ⌈ობ⌉, ბედ ვახჼ ხაცარ, ცო ლოცდიეჼ ივნეს** – უჩვენობა, ცალკე ცხოვრება არ ისურვა ივანემ.

თხუჲლა̄ დდ **txujlā** dd სატირალი, ქალების მაღალ ხმაზე მოთქმა-გოდების წესი оплакивание weeping at funerals. **ჺაცე̄, დახეცა′ჴ ჴეჩნაჲრათ შეცხადბადინორ ი ნახვ თამარ მეფვეჼ ჲალარ; ყოველ ნახგო, ყოველ ოჯხეგო ჩუჺ თხუჲლა̄ ლევდორ** – ჰოდა, ამიტომაც ძალიან შეეცხადებინა ამ ხალხს თამარ მეფის გარდაცვალება; ყველას, ყოველ ოჯახს შინ გლოვა ჰქონოდა (მ. უ.).

*****თხუშ txuš** ზმნს. нареч. adv. მთელი ხმით, მოთქმით, ზარით (ტირილი) во весь голос (плакать) with the full voice. **მოლუჼ ˜უნახი წერადო⌈ჺ⌉, ვაშრ̂, თხუშ ქორთრ̂ ბჭივნას ჺალ ხეტ̦ოშ!** – როგორ რამეებს წერ, ძმაო, მოთქმით თავი მოვიკალი კითხვისას (საბ. მ.)!

თხუჲნი̂ txujnî ექსკ. эксκ. exc. 1. საკუთრივ ჩვენთვის (შენ გარეშე, თქვენ გარეშე), ჩვენთვის (თავისთვის) мы себе, для себя particularly for us. **ათხ თხუჲნ ხაუ̆ბჴათხ, აჲში̂ შუჲნი̂ ხაბჴათ** – ჩვენ ჩვენთვის დავსხდებით, თქვენ თქვენთვის დასხედით. 2. ⌈წა⌉მო-, ⌈გა⌉მო- (საკუთრივ ჩვენთვის) по-, за-, у- come with me, come out. **ათხ თხუჲნ ლოგეთხ** – ჩვენ (ჩვენთვის) წავალთღა.

ი

ი|დ|ალარ i|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. რისამე მოხდენა (მოხდება) то или иное происшествие (эт самое) smth to happen (იხმარება მაშინ, როცა მოსაუბრეს ჯერ არ დაუზუსტებია შესაბამისი ზმნა употребляется, когда говорящим ещё не уточнён соответсвующий глагол is used when the speaker hasn't clarified appropriate verb). **... ცჸაჲნი̂ საათუ ჲატე̂ [ნაჩხ], მაწრო̂ აჸო̂ იდალლომციჼ...** – ... ერთი საათი აწყვია [ყველი], სანამ შრატი ისემექნება... (ი. ქ.); **სქჼ დად ჭერამ კიკელ ლაჵეშ მეხ იჲალი'ნე̂, ჴეთი'ნე̂, ჭერამ ჩუ̄ დოყქჼ, დად ქოკიმაქა̄ ვისქჼ** – მამაჩემი ჭერმის ქვეშ რომ იდგა, მეხმა ისემე ქნა, ჭერამს დაეცა, ჭერამი წაიქცა და მამა ფეხზე დარჩა (ა. ბ.).

ი|დ|ალინო̂ i|d|alinô მიმღ. прич. particip. ისემექნებული сделавшись эт самое blunted. **ე ნეკ დაჸ და იდალინო̂, დაჩკარდალინო̂** – ეს დანა ისემექნილია, დაჩლუნგებულია.

ი|დ|არ i|d|ar გრდმ. перх. trans. ისამის ქმნა (ისამეს იზამს) я (ты, он) эт самое ... to do smth ... (ეს არის **დ|არ d|ar** ზმნის სინონიმი და გამოიყენება ნებისმიერი ზმნის შემცვლელად, როცა მოსაუბრე გონებაში ჯერ კიდევ ეძებს შესაბამის ზმნას, რომელსაც პოსტპოზიციაში ვხვდებით ხოლმე, რითაც მოსაუბრე ერთგვარად ეთანხმება უკვე ნაპოვნ ზმნას это – синоним глагола **დ|არ d|ar**, заменяющий любой глагол, пока говорящий в уме подбирает соответствующий глагол, встречающийся порой в постпозиции; тем самым говорящий в своём роде соглашается с уже подобранным глаголом synonym of the verb **დ|არ d|ar** and is used to replace any verbs when the speaker is still searchig in mind contextually pricese verb which we meet in post position with which the speaker somehow agrees to already found verb).[20] **ფსარლუჲნ ̃ოჭ̌მაჷ ვაშა̄რ გროვბალათხ, ვაშა̄რ ილათხ** – საღამოს ყველანი ერთად ვიკრიბებით, ერთად ისამეს ვშვრებით (ლ. ა.); **კარტოფილა̂, მაკარონა̂, ̃უნახ-მიჩახი, ობი იდო'ე̂, მაშ, ჩუა̄ ხაჭ̌ბყუ̂** – კარტოფილს, მაკარონს, რამე-რუმეს, იმეებს ისამეს იზამენ და, მაშ, დასხდებიან (ლ. ა.); **სანამ დაჸ ცო დასაფლვბადუჲცი̂, დითხღქჼ ̃უმ ვჭალაჷ ჸალ ცო ჴმარბალა, ჸალ ცო ილა** – ვიდრე არ დაასაფლავებენ, ხორცე-

---

[20] საპროექტო აუდირებისას ერთი და იმავე რესპონდენტის მეტყველებაში ჩვენ წავაწყდით ამ საინტერესო ლექსემის ფორმების, თუ შეიძლება ასე ითქვას, მთელ ნაკადს და გვინდა ვისარგებლოთ შემთხვევით – მკითხველს წარვუდგინოთ ისინი.

ული რამე სრულებით არ გამოიყენება, არ ისამქნება (ლ. ა.); **ყოველ შაბთინე თხოციჼ ვაშār იხრ̂ უბნერენა'ჯ, ნათესვია'ჯ, ჳაჼგოჳე̄ ჸარჭიჼ დაჲც იდიენრ̂** – ჩვენთან ყოველ შაბათს იკრიბებიან უბნელებიც, ნათესავებიც, ვისაც შავი აქვს ისამქნებული (ლ. ა.); **ქორწილ, ხუმ ხეც ჳოჼ, მოჳ ილა, მზადბალა** – ქორწილი, ხომ იცი, როგორ ისამქნება, მზადდება (ლ. ა.); **მაშხალ ჲჩაცო'ჯ, ჲაჴოჼ წე, ო ჳალ ხაცჲიენრ̂, იჲიენრ̂, ო მაშხალკიკელ ლეთხანā იხრ̂** – ჩირაღდანს დაანთებენ, დიდ ცეცხლს, დაყენებულ იმას, ისამქნებულს, იმ ჩირაღდნის ქვეშ ცეკვავენ (ლ. ა.); **იშტ ჩუ ლოჯ, დაჳā გაგრძელბალა ქორწილ, ილა** – ამგვარად შინ შევლენ და გაგრძელდება ქორწილი, ისამქნება (ლ. ა.).

ი|დ|აჼ i|d|ã ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **ი|დ|არ i|d|ar**. **ცო ლეც სოჼ ი ჲეთ̦ მაჲრხუჲნ იბაჼ, ჭირუდ ბაჴაჼ** – არ მინდა ეს ძროხა მარეხს ისემე ვუქნა, ჭირად გავუხადო.

ი|დ|ითარ i|d|itar გრდმ. перх. trans. ისამეს კეთებინება (ისამეს ⌈გა⌉აკეთებინებს) заставлять ⌈с⌉делать эт самое to make someone do smth.

იარმუკā ჲჲ **iarmuķā** jj ბაზარი ярмарка, базар market. **მიხრ̂ ო შაჲრი̂ კოლენმაქ ხაცუ'ერ, იარმუკიā იხაჼლათერ კუჲრინბით** – მიხო შეჯდებოდა ხოლმე იმ თავის კოლაზე (ცხენის სახელია) და ბაზარზე დადიოდა კვირაობით (ა. ბ.).

იაჴსარ¹ ვ **iaqsar**¹ v იახსარი (წმინდანი) Иахсар (святой) Iakhsar (Saint). **თინენ ლანუხ იაჴსარ გამოცხადბადვალირ** – თინას სიზმარში იახსარი გამოეცხადა.

იაჴსარ² დ **iaqsar**² d იახსარი (წმინდანი) Иахсар (святой) Iakhsar (Saint). იახსარი (სალოცავი) Иахсар (святыня) Iakhsar (cathedral). **იაჴსარ სე ნაკვეთენ ფენიხ ლათ̦ ჳალო** – იახსარი ჩემი ნაკვეთის გვერდზე დგას ზემოთ.

იაჴსრობ დ **iaqsrob** d იახსრობა, წმინდანის – იახსარის – სახელობის დღეობა праздник Иахсара Iakhsroba (festival for remembering Saint Iakhsar). **სე ბა̆დროლე იაჴსრობახ დუჴ ნახ იხაჼლათერ** – ჩემს ბალღობას იახსრობაზე (იახსრობაში) ბევრი ხალხი დადიოდა.

იგთ-აგთება|დ|ალარ igt-agteba|d|alar გრდუვ. не перх. intrans. დაწყნარება (⌈და⌉წყნარდება), დამშვიდება, დაშოშმინება (⌈და⌉შოშმინდება) успокаиваться / успокоиться to become calm, quiet.

იგთ-აგთება|დ|არ igt-agteba|d|ar გრდმ. перх. trans. დაწყნარება (⌈და⌉აწყნარებს), დამშვიდება, დაშოშმინება (⌈და⌉აშოშმინებს) успокаивать / успокоить to become calm (to make sb calm). **ვაჳონმაქ დოკ ლეცენრ̂ ივსებ ნასტ ფსტუნავ დაიგთ-აგთებადვიჼ** – ბიჭზე (შვილზე) გაბრაზებული იოსები ძლივს ცოლმა

დააშოშმინა (დააწყნარა).

იგმაგი ჲ **igmagi** j მრ. мн. pl. აბდაუბდა, უაზრო, ფუჭი ლაპარაკი то-сё, пустые разговоры senseless, useless talk. **მაცლომციჼ ჲო იგმაგი, ვო?** – როდემდე ლაპარაკობ უაზროს, ბიჭო?

დ|ითარ^3 (მეყ|დ|არ) **d|itar**^{3} (**meq̣|d|ar**) გრდმ. прх. trans. 1. თავის დანებება (დაანებებს), თავის განებება (გაანებებს), მოსვენება (მოასვენებს), არშეწუხება (არ შეაწუხებს), დატოვება (დატოვებს) оставить (оставлять) в покое, не беспокоить, не тревожить to leave someone/smth, to make someone relax, don’t bother. **ოჴუს ცო ჲითქსრ̂, ჳოგრ̂ ებე ალ‘ჼ ჲას ჲეცენუჲნრ̂** – იმან არ მომასვენა, შენთვის ამეების სათქმელად ვარ მოსულიო. 2. გადატ. перен. fig. ღმერთის მიერ ცოცხლად დატოვება (დატოვებს, აცოცხლებს), ცოცხლად ყოლა (იყოლიებს) оставлять / оставить богом в живых to be left alive from god. **და̄ლ დითალაჲშუ̂!** – ღმერთიმც გაცოცხლებთ (ღმერთმა გაცოცხლოთ)! **და̄ლ ტყოც დინ მეყდუჲც ნახ იჴ გაჭირბა!** – ღმერთი კიდევ ცოცხლებს რომ გვტოვებს (რომ გვაცოცხლებს) ამ გაჭირვებაში! (ბ. ც.).

დ|ილარ d|ilar გრდმ. перх. trans. დაბანა (⌈და⌉იბანს) ⌈по⌉мыть⌈ся⌉ to wash.

დ|ილითარ d|ilitar გრდმ. перх. trans. დაბანინება (⌈და⌉აბანინებს) заставить ⌈по⌉мыть⌈ся⌉ to make sb. wash. აჲლ‘ნას: ***იკი, ლაყ̆მრჼე ვაციჳრ̂ ვეცენრ̂, მუტრ̄რჼე ხილ‘ჼვოლოჳრ̂, ქორთრ̂ ბილითოს ჳოგუჲნრ̂; ბა, ქორთრ̂ მოჳ ბილოს, ნაცა ვაჩნაძეს ბალ‘ინრ̂ პაჲ დაჳ ბოხუჲცი̂ სოგოჳაჲნრ̂, ალ‘ჼ ველიშ იკის!*** – ვუთხარი: *იკი* (კაცის შინაური სახელია), *მთიდან ხარ მოსული აკი და ჭუჭყიანი იქნები, თავს დაგაბანინებ-მეთქი; აბა, თავს როგორ დავიბან, ნაცა ვაჩნაძის ნაკოცნი წამეშლება აკიო,* – მითხრა სიცილით იკიმ (თ. გ.).

***დ|ილ̦არ d|iļar** გრდმ. прх. trans. 1. დადება (დადებს) положить to put. **ბალიშ მათჷმაქ ბილ̦ნას** – ბალიში ლოგინზე დავდე; **ქოთმევ გაგჼ ჲილ̦ჼე** – ქათამმა კვერცხი დადო. 2. დადება (დაადებს), მისჯა наложить (взыскание), наказать, осудить to accuse. **დოჼ ბეჳრენმაქდა⌈ჳ⌉ გიგუჲნი̂ ფხი შო დილ̦ერ** – ცხენის მოპარვისთვის გიგოს ხუთი წელიწადი მიუსაჯეს. 3. დადება (დაადებს ვალს), დაკისრება, შეწერა (ფულისა) положить, обложить (налогом) to impose.

ნაქტარ ჲ|ილ̦არ (**ჲ|ებლარ**) **nažtar j|iļar** (**j|eblar**) გრდმ. прх. trans. ბინის დადება (დაიდებს), დასახლება (⌈და⌉სახლდება), ჩასახლება (⌈ჩა⌉სახლდება) плселяться / поселиться to settle. **იხჼლათიჼ ჴჼე აჳრ̂ ⌈შირიქ⌉ მელ‘ახ შარე თხალომცჼ, ჲიხკჼ ნაქტრი, ლაცჲიჼ აჲდგლი...** – იწყეს მერე წასვლა ⌈შირაქში⌉ ამდენი და იმდენი წელიწადი დღემდე, დაიდეს ბინა, დაიკავეს ადგილები (დ.

დ.)...

დ|ილ̥|დ|აჲლნო̂, დ|ილ̥|დ|ალინო̂ d|il̥|d|ajlnô, d|il̥|d|ajlinô მიმღ. прич. particip. 1. რაც დაგებულია, დადებულია, დაწესებულია, შემოღებულია, შეთანხმებულია то, что постелено smth that is stated, agreed. **ი წეს ჳათხეყდოლი̃ ბა ბილ̥ბალინო̂ ვაჲლო** – ეს წესი ძველთაგანვეა შემოღებული ჩვენში. 2. თავაღებული, გამალებული, გამალებით идти торопясь precipitately, with intensity. **[ყაჩლუჲ] ბერწი'ნე̂, ბიხკბალინო̂, შუჲნ̄ ბატი̃** – [ყაჩაღები] გატრიალდნენ და, თავაღებულები, გაიქცნენ (ა. ბ.).

ი̃ცა̄ხ ĩcāx ზმნს. нареч. adv. ახლახანს, ამ ხანებში, ამ დღეებში недавно, на днях theese days, recently. **ი̃ცა̄ხ დაა ეცინო̂ ე წა** – ახლახანს არის ნაყიდი ეს სახლი; **ის ამბუჲ ი̃ცა̄ხ ჲარ ალნი** – ეგ ამბავი ეხლახანს იყო ალვანში. (ბ. ბ.).

***ის is** ეგ **это[т][а] this** მითითებითი ნაცვალსახელია, მიუთითებს თანამოსაუბრის სიახლოვეს მდებარე საგანზე და მეტწილად იხმარება მსაზღვრელად; სხვა ბრუნვებში ენაცვლება ფუძე **იცხ[უ̂] icx[û]** указательное местоимение, указывающий предмет, находящийся около собеседника; в основном употребляется как определение и в других падежах заменяется основой **იცხ[უ̂] icx[û]** indicating pronoun, indicates to the subject that is situated near to colocutor and mainly is used as a qualifier; in another cases it is substituted by the root **იცხ[უ̂] icx[û]**.

ის დ|ა, მე̄ is d|a, mē ეგაა, რომ ... проблема тлько в том, что ... the only problem is that. **ვენაჴ ლაზე̃ გუ, ის და, მე̄ ოყო̂ ბა ქაკქაყ** – ვენახი კარგი ჩანს, ეგაა, რომ მარცვალი აქვს ცოტა წვრილი.

დ|ის|დ|ალ‘არ (დ|ისიხარ) d|is|d|alʻar (d|isixar) გრდუვ. непрх. intrans. გადარჩენა (გადარჩება, გადაურჩება) уцелеть, выжи[ва]ть, пережи[ва]ть, оста[ва]ться в живых survive. **სე ბაბოს ალ‘ი̃ [მასპი̃ძლეგო̂]: ე მაჲქდრეგო ვისვაჲლ‘ჩეჳას, ჴო ხილ‘უთხეჲნო̂, ცოჳ მა̄ ში ვისეჲნო̂** – პაპაჩემმა უთხრა [მასპინძელს]: ამ მჭადს თუ გადავურჩი, სამნი ვიქნებით, არადა ორნი დარჩებიანო (ნ. მ.).

***დ|ისარ (მეყარ) d|isar (meq̣ar)** გრდუვ. непрх. intrans. დარჩენა (დარჩება) საკუთარი ინიციატივის გარეშე остаться не по собственной инициативе to stay without own initiative. **ცჳადარინ ცო მოთ̥, ცოჳეკაყ: ცომენა ცო დისო̂ მათხმაქა** – ზოგს არ ჰგონია, თორემ არავინ არ დარჩება სამზეოში (ცოცხალი) (ვ. ჩ.); **ნეკ ჩუჳ დისე̃ სოგო[ჳ]** – დანა შინ დამრჩა; **ბადერ დადიწი̃ დისე̃** – ბავშვი უპატრონოდ დარჩა. შდრ. ср. comp. **დ|ჶიყარ d|ɷi’ar**.

დ|ის|დ|აჴარ (დ|ის|დ|ახარ) d|is|d|aqar (d|is|d|axar) გრდმ. перх. trans. გადარჩენა (გადაარჩენს) сохранить жизнь кому/чему-либо to save, to survive. **ლივი̂**, მაგალითათ, ***ო დოჼ ო ჭყაჼტევ ბისბაჴინაჲნო̂*** – ამბობენ, მაგალითად, *ის ცხენი იმ ჭყანტობმა გადაარჩინათ* (ა. ბ.).

***დ|ისენო̂ d|isenô** მიმღ. прич. particip. 1. დარჩენილი საკუთარი ინიციატივის გარეშე; ნარჩენი оставшийся без своей инициативы; остаток stayed without own initiative. **ნაყა[ჳჼ] ვისენო̂ კაჼწკოჼ კნათ ვათხერ** – გზაში დარჩენილი ბიჭუნა ტიროდა; **დისენო̂ დაყარ ცო დეწ სოჼ!** – დარჩენილი საჭმელი არ მინდა! 2. გადატ. перен. fig. გაუთხოვარი, შინ დარჩენილი, შინაბერა старая дева single. **საჼდრუჲგო ჲისენო̂ ჲოჳჼ ჺეჲალ ჩუჳჼ** – სანდროს შინ დარჩენილი (გაუთხოვარი) გოგო უზის. შდრ. ср. comp. **დ|ჵიჸენო̂ d|ωi’enô**.

ისე[ჲ]ნო̂ ise[j]nô მასე (ამბობენ), მაგას (ამბობენ) так говорят they say. **ისე[ჲ]ნო̂ ლივ ფილიპე̂, *მოს̨ჼ ბაჼდრი ცო დეწ სოჼ, თიბო̂!*** – მაგას ამბობს ფილიპე, *ცუდი შვილები არ მინდანანო!*

ისივა̄ ჲჲ **isivā** jj მანდაურობა, მანდ არსებული დრო და სივრცე место и время, существующие около || лица place and time existing somewhere. **ჲლოსე̄, ისივა̄ შეგლბადჲიენო̂ ბჵარჲებათსოჼ** – მოვდივარ და მანდაურობა დალაგებული დამახვედრეთ.

ისირეჼ isirẽ მანდედან, მანდაური с места, существующего около || лица from that place. **ისირეჼ ამბუჲ წანიშ ხაჸითათსოგო̂** – მანდაური ამბები დაწვრილებით გამაგებინეთ.

ისიღა̄ isiγā ზმნს. нареч. adv. მანდ, მაგ გზის გავლით, მაგ გზაზე по местности, существующей около || лица over there, on that road. **ისიღა̄ მამენა დახითოთ** – მაგ გზით (მაგ გზაზე) არავინ გაუშვათ (არავინ გაატაროთ).

ისიღ, ისი̄ღ isiγ, isīγ ess. ზმნს. нареч. adv. მაგ ადგილებში, მაგ მიდამოებში, მანდ სადღაც в местах, существующих около || лица in that area, somewhere in that place. **ისი̄ღ ლახათ ო დაჳჼ დავინო̂ კაწ** – მანდ სადმე (მაგ მიდამოებში) მონახეთ (მოძებნეთ) ის დაკარგული ლეკვი.

ისპაჼკობ, ისპაჼკბი ჲ **ispãḳob, ispãḳbi** j ესპანურა, ესპანური ინფლუენცა, ესპანური გრიპი испанка, испанский грипп, испанская инфлюэнца Spanish Flue. **ისპაჼკობ დროჳჼ დუჴ ნახ ჴაჩდალოჼ ალნი** – ისპანკობის დროს ბევრი ხალხი დაიღუპა ალვანში.

ის̨აკ is̨aḳ მარტო ცხრა, მხოლოდ ცხრა только девять only nine. **ის̨აკ ლარ სესხბა-**

დებალ სოჼ, საჷბჷ ცო დეწ სოჼ – მხოლოდ ცხრა ლარი მასესხე რა, მეტი არ მინდა.

ის̦ქარცხოჼ დ **ișkarcxõ** d ცხრაკეცა, სახაშე მასალის ნაოჭებიანი შემადგენელი морщинистая составная требухи ninefold pleat in the face. **იცხუჲ ის̦ქარცხოჼ ის̦ წყარო ცო დით̦ლა** – მაგისი ცხრაკეცა ცხრა წყაროში არ გაირეცხება.

იტ̦ლიჼ დდ **ițlĩ** dd ათიანი десятка ten. **ე ტათბულო ცჷა იტ̦ლიჼ იშრ̂** – ამ ფულში ერთი ათიანი აკლია (ბ. ბ.).

*__იშ__ ჲჲ **iš** jj ხმა, ჰანგი голос, звук, мотив, мелодия voice, sound.

იშ ხიტ|ჲ|არ (ხეტ|ჲ|არ) iš xiṭ|j|ar (xeṭ|j|ar) გრდმ. перх. trans. ხმის გაკმენდა ([გა]კმენდს), ხმის ჩაწყვეტა замолкать / замолкнуть to stop talking. **ნანჲ თათჲ ხაჲწჩე დათხეჩრ̂ ბჴდრევ იშ ხიტჲიჲ** – დედის ხმის გაგონებაზე მტირალმა ბავშვმა ხმა გაკმინდა.

იცხნაჲრათ icxnajrat ზმნს. нареч. adv. მაგნაირად, მაგგვარად, მასე, მაგრე подобным образом like that. **იცხნაჲრათ ჲიწჲაჴუჲშ ლელარ ჰჭგრჲ ჸამდირაჰ?** – მაგნაირად მედიდურად სიარული ვისგან ისწავლე?

დ|იწ|დ|აჴ|დ|ალარ d|iç|d|aq|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გაამპარტავნება ([გა]ამპარტავნდება) высокомерничать, быть заносчивым to become arrogant. **ჰოჼ ხეჸი, ქასტჲ მათხარლა ყაყაჩრ̂, ჸედალინ̂ ჴაველო** – შენ იცი, მალე ჭკნება ყაყაჩო, ყანაში მდგომი.

*__დ|იწ|დ|აჴუჲშ̂ d|iç|d|aq̦ujšî__ ზმნს. გადატ. нареч. перен. adv. fig. მედიდურად, ამაყად, თავმომწონედ, ამპარტავნულად горделиво, заносчиво, высокомерно arrogantly, proudly. **ასჳ ჲიწ-ჲაჴუჲშ̂ ლელეს ფჰეჰ, *ნადექდეჲ – დოხტურ-ნანჲ – შთამომავალ ჲაცისუჲნრ̂!..*** – მეც ამაყად დავდივარ სოფელში, *აკი ნადექდას – დედა-ექიმის – შთამომავალი ვარ-მეთქი!..* (შ. უ.).

*__იხარ__^{1} **(დ|ახარ) ixar**^{1} **(d|axar)** გრდუვ. непрх intrans. სვლა (ივლის) ходить, идти keep going. **იხათ, მა დატგეთ!** – იარეთ, ნულარ ყრიხართ!

იხარ^{2} **(დ|ა̄ლʻარ) ixar**^{2} **(d|āl̓ar)** გრდუვ. непрх. intrans. გადასვლა რამეზე (გადავა) переходить / перейти через что-либо to move on smth. **მემცხორი ტევ იხრ̂** – მეცხვარეები (მწყემსები) სერ-სერ (სერით) მიდიან.

*__იხარ__^{3} **ixar**^{3} გრდუვ. непрх. intrans. მაკეობა (იმაკებს) случиться mating. **ცენეხ ნიშრ̂ ცო იხეჲ** – წელს ნიშომ (ძროხის სახელია) არ იმაკა.

-[ჸ]იხარ -[’]ixar ზოგიერთი ზმნის ფორმის მაწარმოებელია формообразующий аффикс некоторых глаголов forms certain verbs. **ვჵალაჸ გუ[ჸ]იხარ ცო ხეჸიც**

ჰოჼ, ვო! – სულაც გამოჩენა (ჩვენთან მოსვლა) არ იცი აკი, კაცო! **ჰეჼ ვოჰ კი ბჵარ[ც]იხ სოჼ ნაყმაქა̄ხ, მოლოჼ ლაზეჼ სტაკ ითჲ̂!** – შენი ვაჟი კი მხვდება ხოლმე გზებზე, როგორი კარგი კაცი დგება!

***იხაჼ ixã** გრდუვ. непрх. intrans. ინფინიტივია მასდარებისთვის инфинитив для масдаров infinitive for the gerund. **იხარ**$^{1-2-3}$ **ixar**$^{1-2-3}$. **ბადერ ცჰავეჼ სკოლი იხაჼ ნასტ ჺამდალოჼ** – ბავშვმა სკოლაში მარტომ სიარული ძლივს ისწავლა. **ჲეთ იხაჼ ბეწეს ჟაბოლო̂ ბიკაჼ** – ძროხა სამაკებლად ნახირში უნდა წავიყვანო.

***იხვ** დდ **ixv** dd იხვი утка duck.

იხვი დ|არ ixvi d|ar გრდმ. перх. trans. ჩუმად წასვლა, გაპარვა (გაიპარება), (იხვ[ებ]ის ქმნა) уходить / уйти тайком to escape, to leave silently. **დაჰ ვახოჼჩო̂ მიხკოს ქუჲრწლეხოჼ იხვი დიეჼ** – დამთვრალი მიხაკო ქორწილიდან გაიპარა.

იხ-ლელარ ix-lelar გრდუვ. непрх. intrans. ხეტიალი ходить-бродить wandering around. **იხ-ლელი'ნე ცჰან-ჴეჩოხ, მაცნე̄ დარ, ჩუა̄ ვერწოჼ ო სტაკ შაჲრ ოჯხი** – იხეტიალა აქა-იქ და, როგორც იქნა, დაბრუნდა ის კაცი თავის ოჯახში.

იჴნო̄ დდ **iq̡nō** dd 1. ციცაბო, დიდი, მკვეთრი დაქანება რელიეფისა круча, резкий склон рельефа steep slope. **ესე მარაჼ იჴნო̄ მოც და!** – აქ რა ძალიან დაქანებულია! **მიჩჰე იჴნო̄ და, უჴ ნაყმაქ დუჲ თხილოშ ლელდებათ!** – სადაც მკვეთრი დახრილობაა, იმ გზაზე ცხენები ფრთხილად ატარეთ (მ. მ.)! 2. ვინმეს ან რამის გადანავარდნი, გადანახტომი; ადგილი, სადაც ვინმე ან რამე გადავარდა, გადახტა место по дороге, где кто-то полетел в пропасть a place where sb or smth fall off. **ტიალ, კნათი, ე ჲა, იტურიჴნო̄!**[21] – ტიალი, ბიჭებო, ესაა იტურის (კაცის სახელია) გადანახტომი (გადანავარდნი)!

***-ო̄ -ī** 1. კავშ. союз conj. და и and. **დოთხო̄, ჰაჲრო̄ ქჵექდინას ხოჼკლინაჲნო̂** – ხორცი და ფქვილი [და] მოვამზადე ხინკლ[ებ]ისთვის. 2. ნაწ. част. partic. -ც тоже, также, и also, too, as well. **დოთხო̄ და სოგო[ჰ] ხოჼკლინაჲნო̂, ჰაჲრო̄** – ხორციც მაქვს ხინკლ[ებ]ისთვის, ფქვილიც.

იქ, სადაც გრძელ ხმოვანს არ შეუძლია ამ კავშირისა და ნაწილაკის ფუნქციების შესრულება, სიტყვისა თუ ფორმის წარმოებაში ერთვება მახვილი, რომელიც სიტყვის თავიდან გადაადგილდება ბოლოსკენ, ოღონდ – არა ბოლოკიდურ ხმოვანზე там, где долгий гласный не в состоянии выполнить функции данного союза и данной частицы, в слово- и формообразование

---

[21] **იტურიჴნო̄** *'იტურის ნახტომი'* – ამ სახითაა შესული თუშურ ენაში ალვანი-ალაზნისთავის გზაზე მდებარე ეს მიკროტოპონიმი.

включается ударение, которое с начала слова перемещается к концу, только – не на конечный гласный if the long vowel cannot take a function of the given conjunction and particle, in this case a stress is used to form a word or a form. The stress will be transferred from the beginning of the word to the end, but not to the last vowel: **მეფენ ზორაჲშî ლოსხეთი'ნê ლევნჷჼ ზოროლ, დაჩოჼ ჯილდო'ჷ დალ‘იჼ** – მეფეს ძალიან გაუხარდა ლევანის სიყოჩაღე და დიდი ჯილდო [და] მისცა; **ვაშა'სê დეცჷჼ სოჼ ტათებ, ბიძი'სê** – ძმამაც მომიტანა ფული, ბიძამაც.

ი̄ლჷ̄რჷჼ ĩlērẽ იელიანი заросшая кавказской одурью местность smth full of azalea. **დიჩრ̂ დეჲცჳაჸ ი̄ლჷ̄რეჩრ̂ კუჭმაქ ჴედაჲხკნათხ ჩხიდრი დოშ** – მთელი დღე იელებიან გორზე ვისხედით წინდების ქსოვით.

-ი̄ჰ̦ერ -īḩer კავშ. союз conj. რომ если [бы] if, in case. **ე ტათებ ცო დალი̄ჰ̦ერ სოხ, იშტ ცო ქოთჲვალინვარა̄ს** – ეს ფული რომ არ მმართებოდა, ასე არ შევწუხდებოდი; **მკაცრათკაჸ ლევი̄ჰ̦ერ ჯოჭი, სჰ̦დროს სელხანე ვალ დუხ დერწდიქდარ** – ცოტა მკაცრად რომ ეუბნებოდეს ჯოჭი (კაცის სახელია), სანდრო აქამდე ვალს დაუბრუნებდა.

ჲ

-ჲ -j გრამატიკული კლასის მაჩვენებელია, რომელიც განსაკუთრებულ შემთხვევაში მეშველი ზმნის ანლაუტიდან გადაადგილდება შესაბამისი სიტყვის აუსლაუტში (ორივე რიცხვში) показатель грамматического класса, в особых случаях перемещающийся с анлаута вспомогательного глагола в ауслаут соответствующего слова (в обоих числах) indicator of grammatical class which in particular conditions moves from unlaut of auxiliary verb to auslaut of appripriate word (in both numbers). **ვაიჼ ფსტუჲნრ̂ მოჰ ჲა? / ვაიჼ ფსტუჲნრ̂ მოჰაჲ?** – ჩვენი ქალი როგორაა? **ვაიჼ ჲრ̆ლ მოჰ ჲა? / ვაიჼ ჲრ̆ლ მოჰაჲ?** – ჩვენი თივა როგორაა? **ვაიჼ ალიშ მოჰ ჲა? / ვაიჼ ალიშ მოჰაჲ?** – ჩვენი თივები როგორაა? **ჰჷჼ ბჭარკი მოჰ ჲა? / ჰჷჼ ბჭარკი მოჰაჲ?** – შენი თვალები როგორაა? **ჰჷჼ ტოტი მოჰ ჲა? / ჰჷჼ ტოტი მოჰაჲ?** – შენი ხელები როგორაა?

ჲა ja 1. ჰა? რა? ბატონო? А? Что? What? **ჲა, ვო[ჰ]** – გესმის ჩემი, კაცო? (ცოლი ქმარს სახელს უმალავდა და ასე მიმართავდა); **ჲა, ჲო[ჰ]** – გესმის ჩემი, ქალო?

(ქმარი ცოლს სახელს უმალავდა და ასე მიმართავდა) (მ. ბუქ.). **იჴ ფშელოხ ქუჲრთბარწინრ̂ მე̄ ჲუჲტრა სკოლ, სტენახ დაკლივრა, ჲა?** – ამ სიცივეში თავშიშველი რომ მიდიოდი სკოლაში, რაზე ფიქრობდი, ჰ̣ა? 2. შორისდ. межд. inter. გესმის ⌈ჩემი⌉? მისმენ? Слышишь (понимаешь) меня? do you hear me? **ჲა, ევრ̂, მაცაჼ ლო ვაჲ ჰ̣უჼლრ̂?** – გესმის ⌈ჩემი⌉ (მისმენ), ბიჭო, როდის წავალთ (წავიდეთ) ტყეში?

ჲაღლიშ ჲჲ **jaγliš** jj შეცდომა, არასწორი, წარუმატებელი ნაბიჯი, არასწორი, წარუმატებელი ქმედება неправильный, ошибочный шаг, поступок incorrect step, mistake, unsuccessful step. **ჲაჲღლშე ვაჰ̣რ̂, იცხ საქმოლრ̂ ჩუ ცო ვეწრა ეგაჼ** – შემცდარი ხარ (შეცდომაში ხარ), მაგ საქმეში არ უნდა ჩარეულიყავი.

ჲეთხაკ jetxaḳ მარტო ექვსი, მხოლოდ ექვსი только шесть only six. **ჲეთხაკ ლარ სესხბადებალ სოჼ, საუ̆ბუ̂ ცო დეწ სოჼ** – მხოლოდ ექვსი ლარი მასესხე რა, მეტი არ მინდა.

ჲეხკ ჲჲ **jexḳ** jj 1. სავარცხელი гребень, гребешок comb. **ახკაჲრ ჲეწეთ ვაჲ ეცაჼ ი ბეჯი ჲასტჲაჼ** – სავარცხლები უნდა ვიყიდოთ ამ თმების დასავარცხნად; **ახკარვ ბეჯ ჲასტოჲრ̂** – სავარცხლით თმას ივარცხნიან ⌈იშორებენ⌉.

ჲეხკ ჰ̣ეჴარ (ჰ̣აჴარ) jexḳ ḥeqar (ḥaqar) – დავარცხნა (დაივარცხნის), სავარცხლის გასმა (ისვამს) расчёсываться / расчесаться to comb. **ჲეხკ ჰ̣აჴ ის ბეჯეხ, იშტუჼ მა ლო!** – დაივარცხნე ეგ თმა, ასეთი არ წახვიდე!

დ|ეჭუჲნი̂ ჲეხკ d|eč̣ujnî jexḳ საჩეჩელი, საჩეჩი სავარცხელი чесалка (для расчёски шерсти) hairbrush. **ფსტეივ დაჰ̣ წამჲო'ერ ო, დაჰ̣ ჲით̨ო'ერ, ჲეხკ ჲარ ჩვეულებრივათ კეჭ წეწადჲუჲნი̂, ოჴუვ ჰ̣ალრ̂ დაწეწადჲორ** – ქალები გაწმენდნენ იმას (მატყლს), გარეცხავდნენ, სავარცხელი იყო ჩვეულებრივად მატყლის საჩეჩი, ⌈და⌉ იმით გაჩეჩდნენ (ლ. ყ.); **დეჭუჲნი̂ ჲეხკ გაუჼგ̄ კიკელ ოთ̨ჲო'ჲ ფსტეივ, უჲშტი̂ ჲეჭრ̂ კეჭ** – საჩეჩელს მუხლებქვეშ დაიდგამენ დედაკაცები და ისე ჩეჩავენ მატყლს.

ჲოჰ̣-კნათ დ **joḥ-ḳnat** d გოგო-ბიჭი, გოგო და ბიჭი, ქალ-ვაჟი, ქალი და ვაჟი дочь и сын, девочка и мальчик daughter and son. **ჲოჰ̣-კნათ და სოგო** – ქალ-ვაჟი მყავს (ბ. ბ.).

ჲუყრეჼ-ჲუყ juq̣rẽ-juq̣ ზმნს. нареч. adv. 1. ადგილ-ადგილ, შუადაშუა, შიგადაშიგ, აქა-იქ местами here and there. **ჲუყრეჼ-ჲუყ ვეჼჴე კომბოსტრ̂ ხაბჟბინას** – შუადაშუა ვენახში კომბოსტო დავრგე. 2. დროგამოშვებით, შიგადაშიგ, დროდადრო, აქა-იქ временами, порой, время от времени, иногда from time to time, here and there. **ღუიჼ ჲუყრეჼ-ჲუყ ბედეჼ ცო გუციხგე⌈ჴ⌉ თხოჼ?** – რატომ აქა-იქ მეტი აღარ გამოჩნდები ⌈ხოლმე⌉ ჩვენთან (ჩვენსა)?

ჲუყ-სუკი ჲ **juq-suḳi** მრ. мн. pl. წელ-ზურგი, წელი და ზურგი (მხარ-ბეჭი) пояс (талия) и спина waist and back. **დუჯ თოჯნადიეჼჩონ ჲუყ-სუკი ლაწეჼჲოლეჼ სეჼ** – ბევრი თოხნისგან მხარ-ბეჭი ამტკივდა. **ჴაცჰაც ჲუყ-სუკივ ვჭევეჼსო̂!** – მთელი ზამთარი წელ-ზურგმა მომკლა!

ჲჳაჸნო̂ ჲჲ **jωa'nô** jj ყელი ფეხსაცმლისა და მისთანათა паголенок boot leg. **ჩაქმიგო⌈ჴ⌉ (ჩექმიგო⌈ჴ⌉) ლაჯეჼ ჲჳაჸნუჲ ჲა** – ჩექმებს მაღალი ყელები აქვს.

კ

კაჲტი̂[1] ბდ **ḳajṭî**[1] bd მცირე ზომის ქსოვილის ნაჭერი кусок материи a lttle part of fabric. **ჲოხეჼჩო̂ შარვლეხ კაჲტ თაჲკნას** – გაცვეთილ შარვალს ქსოვილის ნაჭერი დავაკერე.

კაჲტი̂[2] ბ **ḳajṭî**[2] b ჭორფლი, სახის ლაქები веснушки freckles. **კაჲტი̂ ბოტენო̂ ჲუჰა̄ ლელჲუჲცა, ჰათხრეჼ ბაჰო̂ დუჯ ღუმ ხეცრევა** – ჭორფლმოდებულ სახეს ატარებ აკი, პირველობ ⌈კი⌉ ბევრის ცოდნით (ა. მ.).

***კატ⌈ე⌉კოშ, კატ⌈ე⌉კუშ ḳaṭ⌈e⌉ḳoš, ḳaṭ⌈e⌉ḳuš** ზმნს. нареч. adv. ნელა, აუჩქარებლად; ჩუმად, ხმადაბლა тихонько; негромко quietly, silently. **კატ⌈ე⌉კოშ მა ვუჲტო̂, ჰედლაჰო̂** – ნელა ნუ მიდიხარ, დაგაგვიანდება. **კატ⌈ე⌉კოშ ჲებათ ამბუჲ!** – ნელა (ჩუმად) ილაპარაკეთ!

***კატ-კატ⌈ე⌉კოშ ḳaṭ-ḳaṭ⌈e⌉ḳoš** ზმნს. нареч. adv. ნელ-ნელა, დინჯად, აუჩქარებლად потихоньку slowly, quietly. **ჩა კატკატკოშ ჟელო̂ აჰლარ** – დათვი ნელ-ნელა ცხვარში იპარებოდა.

კატ-კატ⌈ე⌉კოშ-დაკ|დ|ალʻუშ ḳaṭ-ḳaṭ⌈e⌉ḳoš-daḳ|d|alʻuš ზმნს. нареч. adv. ნელა, დინჯად და დაკვირვებით потихоньку, спокойно, разумно slowly, attentively. **ლამნა̄ ნაყმაქა̄ხ კატკატ⌈ე⌉კოშ-დაკლდალʻუშ ლელარ და საჭირო̂** – მთის გზებზე ნელა და დაკვირვებით სიარულია საჭირო; **უჟო̂ კატკატ⌈ე⌉კოშ-დაკვალʻუშ ვა̄ხე̂** – უჟო (კაცის სახელია) ნელა და დაკვირვებით ცხოვრობს.

კატნო̄რეჼ ḳaṭnōrẽ 1. ქსოვილის ნაჭრებიანი, ნაჭრებდაკერებული залатанный лоскутами patched clothes. **ფეშკრეგო კატნო̄რეჼ შარვალ ჲაფხურ** – ბალღს ნაჭრებდაკერებული შარვალი ეცვა. 2. ჭორფლიანი, სახეზე ჭორფლმოდებული, სახის ლაქებიანი лицо с веснушками freckled face. **ი ჲაჰგო კატნო̄რეჼ სახ ჲა მა̄, მაინც ზორაჲში̂ ლამზურ ჲა** – ამ გოგოს ჭორფლიანი სახე აქვს, მაგრამ მაინც ძალიან ლამაზია.

*__კალტ-ბაკალ__ ბ **ḳalṭ-baḳal** d 1. ლუკმა, ლუკმაპური, წასახემსი, ხაჭო და პური (ხაჭო-ლუკმა) что-либо на перекуску, закуска ⌈творог и кусок хлеба⌉ breakfast (curds and bread). **მალვალიჼსრ̂, ვოლალე̂, კალტ-ბაკალ ჯალჳოლ ვაჲ** – დავიღალე, მოდი რა, ლუკმა შევჭამოთ; **კალტ-ბაკალ ჯალჳოთ ვაჲ** – ვისაუზმოთ, ლუკმა შევჭამოთ. 2. გადატ. перен. fig. საარსებო წყარო источник для существования living source. **მელʻ შო და, ოჯხე კალტ-ბაკალ ხიტნუჲ ჴედახკეთხ** – რამდენი წელია, ულუკმაპუროდ (საარსებო წყაროს გარეშე) ვსხედვართ ოჯახში.

კალტ-მაჲჴი̂ დ **ḳalṭ-majqî** d ხაჭო-პური, ხაჭო და პური творог и хлеб, творог с хлебом curds and bread.

კალხმაქა̄: კალხმაქა̄ დ|ახარ (იხარ) ḳalxmakā: ḳalxmakā d|axar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. საქმის უკან, უკუღმა წასვლა (წავა, წაუვა) неуспех по делу backwardness of some case. **სეჼ ბაბრ̂ ვაჭარ ვარე̄, კომუნისტი ბახკჩე, საქმ კალხმაქა̄ ჲახეჼ** – პაპაჩემი ვაჭარი იყო და, კომუნისტები რომ მოვიდნენ, საქმე უკუღმა წაუვიდა (მ. მ.).

კაპაშ ჲჲ **ḳapaš** jj კბილი (ბავშვის ენაზე), კიჭი зубчик (на языке детей) tooth (on kid’s language). **გარა′, ჰეჼ კაპში ჲაგითლე⌈ჰ⌉ სოგრ̂** – აბა, შენი კიჭები მაჩვენე.

კაპაშ ჲ|ა̆ლʻარ (თელʻარ) ḳapaš j|ăl̒ar (tel̒ar) გრდმ. перх. trans. 1. კბენა (⌈უ⌉კბენს), მოკბეჩა (⌈მო⌉კბეჩს) укусить, откусить (на языке детей) to bite (on kid’s language). **ის ჰე ჴორეხ ცჰაკ კაპაშ ლოლეს** – მაგ შენს ვაშლს მარტო ერთხელ ჩავკბეჩ რა.

კაპაშ ჲ|ა̆ლʻითარ (თელʻითარ) ḳapaš j|ăl̒itar (tel̒itar) გრდმ. перх. trans. მოკბეჩინება (⌈მო⌉აკბეჩინებს) разрешить укусить, откусить (на языке детей) to make sb. take a bite of smth (on kid’s language). **ის ჰე ჴორეხ ცჰაკ კაპაშ ჲალʻითალ სოგრ̂** – ეგ შენი ვაშლი მარტო ერთხელ ჩამაკბეჩინე რა.

კაპაშ ჲ|ა̄ლʻარ (იხარ) ḳapaš j|āl̒ar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. კიჭის (კბილის) ამოსვლა (ბავშვის ენაზე) откусить что-либо (на детском языке) tooth rise. **თხე ჲაჰლაცუჲნ დუჲჰრელუჼ კაპაშ ჲალʻეჼ** – ჩვენს გოგოცუნას პირველი კიჭი

ამოუვიდა.

კართიჭ̣ჳაღოჼ ḳartiç̣ωaγō კუნთ[ებ]მაგარი мускуластый, атлетичный having strong muscles. **ლამუ ვāხინ̂ სტაკ კართიჭ̣ჳაღოჼ ვეწჷ̂ ხილ‘ჼ** – მთაში მცხოვრები კაცი კუნთმაგარი უნდა იყოს.

კართხ დჲ **ḳartx** dj შარვლის ტოტი штанина trouser leg. **ე ცჳა კართხ აჳ დასდალჼ სოგო** – ეს ერთი შარვლის ტოტი ჩამომეშალა; **ო მათხმაქ ლეფინ̂ კჼჭი გუჩონ, ქო̄კ დაფხანე̄, შარვლჷ̂ კართხი გაგუჲგომცჼ ჳალ ოწდჼ ლოცდორ ფეშკრენ** – მზეზე ელვარე იმ კენჭების დანახვაზე ბალღს ფეხზე დახდა და შარვლის ტოტების მუხლებამდე აზიდვა უნდებოდა (ა. ბ.). შდრ. ср. comp. **საფართ[ალ] sapart[al]**.

კარტიჩკ ჲჲ **ḳarṭičḳ** jj ფინდირი, მსხვილი საფანტი картечь, крупная дробь для охотничьего ружья large callibre bullet. **სანაჲდროთ ვახანაჲნ̂ ფსარე თელვა ეჲრთვჼ კარტიჩკ იცნას** – სანადიროდ წასასვლელად გუშინ თელავში ბლომად საფანტი ვიყიდე.

კატ|დ|ალარ ḳaṭ|d|alar 1. დარბილება, მაგალითად, ცომისა (დარბილდება), გათხელება (გათხელდება), დაჩვილება (დაჩვილდება) сделаться мягким (о тесте) softening (dough); rolling out. **ხი საჟ̌ბკაც̣ დეც̣ე'ნე̂, ცომ კატბალჼ სოგო** – წყალი ცოტა ზედმეტი მოუვიდა და ცომი დამიჩვილდა. 2. გადატ. перен. fig. მთის გზებზე სიარულისგან დაზიანება, დაქექვა, მაგალითად, ფეხისგულებისა (და[უ]ზიანდება, დაიქექება, დაექექება) повредить, смять стопы по горным дорогам feet sole’s bruise after climbing mountain roads. ... **ჸე ო ბა̌დრი კაწკჼ დარ, ჸევრ̂, ვორ́ლ‘-ბარ́ლ‘ შარლუჼ, იტ̣ შარლუჼ; ცჳადარი... დაჳ ქოკი კატჲალი'ნე̂, აჳ ცო დაღმაკგერე̄, უჲს ჩუā დისნორ ბუჲსუ̂... საქისტრ̂ ჭარკნāხ, ლაჯიშ, ჸევრ̂!..** – ... და ის ბავშვები პატარები იყვნენ, ბიჭო, შვიდი-რვა წლისა, ათი წლისა; ზოგიერთები... ფეხები დაუზიანდათ, ველარ ჩამოდიოდნენ და იქ დარჩენილიყვნენ ლამე... საქისტოს სერპანტინზე, მაღლა, ბიჭო (ა. მ.)!..

კატ|დ|აჲლნ̂, კატ|დ|ალინ̂ ḳaṭ|d|ajlnô, ḳaṭ|d|alinô 1. დარბილებული, გათხელებული, დაჩვილებული (მაგალითად, ცომი) смягчённый (о тесте) softened. **ე ცომ წყეგეც̣ ბა კატბალინ̂** – ეს ცომი ზედმეტადაა დაჩვილებული. 2. გადატ. перен. fig. მთის გზებზე სიარულისგან დაზიანებული, დაქექილი, მაგალითად, ფეხისგულები повреждённые по горным дорогам стопы injured, bruised feet soles after climbing mountain roads. **კატჲალჼჩრ̂ ქოკივ ბა̌დრინ აჳ ცო დაღმაკგერ** – დაზიანებული ფეხებით ბავშვები ველარ ჩამოდიოდნენ.

კატბოტიჼ ķaṭboṭĩ ჩვილი, ძალიან რბილი, ჯერ კიდევ ნაზი; ბოლომდე გამოუმცხვარი (პური) мягкий, очень мягкий, полусырой (напр., хлеб) soft, tender; still unbaked (bread). **ი მაჲჸ კატბოტიჼ ჲა, ჭალო̂ ცო ჲაყლა** – ეს პური გამოუმცხვარია, არ იჭმევა. 2. გადატ. перен. fig. ფიზიკურად ძალიან სუსტი, უღონო, უუნარო бессильный, ослабевший physically very weak. **ვანუჲჼ იმედ მა ჲათ საქმლო, კატბოტიჼ სტაკ ვა** – ვანოს იმედი ნუ გაქვთ საქმეში, უუნარო კაცია.

კატილოკ დდ **ķaṭiloķ** dd ქვაბი ერთგვარი, კარდალა котелок (посуда) small cooking pot. **ცჭა კატილოკ დარ ბაჲსლეგო, დითხ უჲს ჩუ დეხკაჼ ვალ‘ენა** – ერთი კარდალა ჰქონდა ბასილს, ხორცის იქ ჩაყრა დაიწყო (ა. მ.).

კა̌წო̂ ķăçô პატარა, პატარავ (ასე იტყვიან ბავშვზე და მიმართავენ მასვე) малютка little. **განა', კაწო̂, იჼც ˜უხ გელ დეწ ვაჲ ალ‘აჼ?** – აბა, პატარავ, გამახსენე, არ მახსოვს, რა უნდა ვთქვათ ახლა (ა. ბ.)?

***კა̌წკარ|დ|ალარ ķăçķar|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დაპატარავება (⌈და⌉პატარავდება), დალევა уменьшиться, уменьшаться to decrease, to become smaller. **ჹალიხ დენიშ კა̌წკარლა** – ზამთარში დღეები პატარავდება; **კიმო̂ დაკ ჭეჭრეგორქჼდა⌈ჭ⌉ კა̌წკარვალიჼ** – კიმო დარდისგან დაპატარავდა, დაილია; **ხკულუჲნ ალზაჼ კა̌წკარჲალიჼ** – ზაფხულისთვის ალაზანი დაპატარავდა (ალაზანმა იკლო).

***კა̌წკარ|დ|არ ķăçķar|d|ar** გრდმ. перх. trans. დაპატარავება (⌈და⌉აპატარავებს), შემცირება, გამოლევა уменьшать, убавлять, убавить to make smaller. **კნათენ ნანას შარვალ კა̌წკარჲიჯჼ** – ბიჭს დედამ შარვალი დაუპატარავა.

***კა̌წკარ|დ|აჼ ķăçķar|d|ã** გრდმ. перх. trans. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **კა̌წკარ|დ|არ ķăçķar|d|ar**. **ბოთხ კა̌წკარბაჼ ცადლას** – საქმის გამოლევას (დაპატარავებას) ვცდილობ.

***კა̌წკლობ** დ **ķăçķlob** d 1. ასაკით პატარაობა, ბავშვობა 2. ურთიერთობაში უმცროსობა детство childhood. **სე კა̌წკლობა⌈ჭ⌉ ატყ-წაქი ჭეფსრათხ** – ჩემს პატარაობაში მშვილდ-ისარს ვისროდით; **ბა̌დო̂ ჲარასოჷ, მოსჼ კა̌წკლობ დარ სოგო** – ობოლი ვიყავი და ცუდი ბავშვობა მქონდა. 2. უმცროსობა ურთიერთობაში быть младшим в отношениях being young in relationship. **მაცლომციჼ დეწეს შუჼ კა̌წკლობ დაჼ!** – როდემდე უნდა გეუმცროსოთ!

***კა̌წკოლ** ჲ **ķăçķol** j პატარაობა, სიპატარავე, სიმცირე, ბავშვობა малость, детство smallness, childhood. **კა̌წკლე⌈ჭ⌉ სე აგას დუჭ ფალი დეფცორ თხოგო̂** – პატარაობას ბებიაჩემი ბევრ ზღაპარს გვიყვებოდა.

-კა̌წკოლ -ķăçķol სიპატარავე, სიმცირე малость littleness, shortage (სხვა საგან-

თან შედარებისას при сравнении с другим предметом when comparing another subject). **სტენკაწკოლ სა̃გო̄ ჲა შუგო!** – რამსიმცირე (რა პატარა) ეზო გაქვთ!

*კა̆წკო̃ **ḳăc̣ḳõ** პატარა, მცირე маленький, малый, небольшой small, little. **ოსი კა̆წკო̃ ბა̆დერ თოჳო̂** – იქ პატარა ბავშვს სძინავს; **კა̆წკუჲჩო̂ ჲაჳოვ დეჸე̃ სო̃ ხი** – პატარა გოგონამ მომიტანა წყალი; **კა̆წკო̃ მაჲჯი̂ ლიბ სო̃** – პატარა (ნაჭერი) პური მომეცი; **სა̃გო კა̆წკა̃ ბა̆დრი ლაჲბწი̂** – ეზოში პატარა ბავშვები თამაშობენ.

*კა̆წკო̃გეჸ **ḳăc̣ḳõge’** მეტისმეტად (ზედმეტად, ძალიან) პატარა очень, слишком малый, малость very small, quite little. **კა̆წკო̃გეჸ ვარ ილო̂ ქეგო̂ ჳაჭვა̃: შიიტ შარლოჟ̃ კნათი კოხა̄ხ ბა̆დრილო ლაჲბწი̂** – ძალიან პატარა იყო ილო ცხვარში გასაგზავნად: თორმეტი წლის ბიჭები ბარად ბავშვებში თამაშობენ.

*კა̆წკო̃კაჸ **ḳăc̣ḳõḳa’** ოდნავ პატარა, ცოტა პატარა, მომცრო, არცთუ დიდი маловатый a bit little, slightly small. **ნიკოს ქალქირე̃ ბაჸითიენო̂ ტუფლი კა̆წკა̃კაჸ ბახკე̃ სო̃** – ნიკოს მიერ ქალაქიდან (თბილისიდან) გამოგზავნილი ტუფლები ცოტა პატარა (ცოტა პატარები) მომივიდა.

*კა̆წკოხუჭ, კა̆წკუხუჭ **ḳăc̣ḳoxuč̣, ḳăc̣ḳuxuč̣** ყველაზე პატარა, ყველაზე მცირე, უმცირესი самый малый, самый маленький, наималейший, самый младший the smallest, the youngest, the least. **ნინო̂ კა̆წკოხუჭ ბა̆დრეხ *ელანე̂* წე** – ნინოს ყველაზე უმცროს ბავშვს *ელენე* ჰქვია; **კა̆წკუხუჭ ბა̆დერ დეწე̂ ნანენ ჯეჩო̄ხ საჟ̃ბჟ̃** – ყველაზე პატარა (უმცროსი) ბავშვი უყვარს დედას სხვებზე მეტად.

*კა̆წკუჲში̂ **ḳăc̣ḳujšî** ზმნს. нареч. adv. მცირედ⌈ად⌉ немного, мало slightly. **ნეკევ კაწკუჲში̂ ტარკ თიტნას** – დანით ცოტათი (მცირედად) თითი გავიჭერი.

*კა̆წკუ⌈ვ⌉ხჟ̃ **ḳăc̣ḳu⌈v⌉xû** უფრო პატარა, უმცროსი меньший, младший, меньше, моложе smaller, younger. **ალექსი̃ კა̆წკუ⌈ვ⌉ხ კნათ ესე ვა** – ალექსის უმცროსი ბიჭი აქაა.

კა̆წ⌈კ⌉მა̆წკო̃ **ḳăc̣⌈ḳ⌉mac̣ḳõ** მცირეოდენი, არცთუ დიდი маловатый a little, not big. **ლაჟ̃მჟ̃ ბუჲტჩუჲშვ ჱშურდე̃ ქიქოჸ კა̆წმა̆წკო̃ ბაკალ ჯაჲლ̃ნეთხ, ნაყმაქა̄ უჲთ̃ნათხ** – მთაში მიმავალებმა დილით ადრე მცირეოდენი ლუკმა შევჭამეთ და გზას დავადექით.

კა̆წ⌈კ⌉მა̆წკუჲში̂ **ḳăc̣⌈ḳ⌉măc̣ḳujš** მცირეოდნად, არცთუ დიდად немножечко just a little bit. **ბა̆დერ ზორაჲში̂ დათხერ, მა̄ ტოტ კა̆წმა̆წკუჲში̂ დარ თიტენო̂** – ბავ-

შვი ძალიან ტიროდა, მაგრამ ხელი მცირეოდნად ჰქონდა გაჭრილი.

*კერჩარ (კარჩარ) **ḳurčar (ḳarčar)** გრდუვ. непрх. intrans. გორაობა (გორაობს), გაგორება (გაგორდება) покатиться to roll, to wheel. **წიჼჩჵ ურმჷჼ ბურბლი ლაზიშ̂ კარჩჷჼ** – ახალი ურმის თვლები კარგად გაგორდა.

კურჩ|დ|ალარ ḳurč|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაგორება, გაგორება (⌈და⌉გორდება, ⌈გა⌉გორდება) ⌈по⌉катиться rolling down. **ჴორ ფერდუჲნმაქა̄ კურჩბალიჼ** – ვაშლი ფერდობზე დაგორდა.

კურჩ|დ|არ (კერჩ|დ|არ) ḳurč|d|ar (ḳerč|d|ar) გრდმ. перх. trans. დაგორება, გაგორება (⌈და⌉აგორებს, ⌈გა⌉აგორებს) ⌈по⌉катить rolling down. **ბჷ̌დრივ ჴორი კერჩოდჵ** – ბავშვები ვაშლებს აგორებენ.

კურჩკურჩ დ **ḳurčḳurč** d დაგორებული, გაგორებული საგნის ხმიანობის აღმნიშვნელი ხმაბაძვითი სიტყვაა звукоподражательное слово, обозначающее звуки покатившегося предмета imitating word expressing the sound of rolling object. **კურჩბალიჼჩჵ ჴორევ კურჩკურჩ დო** – დაგორებული ვაშლი „კურჩკურჩებს“.

კურჩკურჩაჲნჵ ḳurčḳurčajnô ზმნს. нареч. adv. ⌈გორებ-⌉გორებით покатывая with roling. **ე ვარდა აჰ̌ ჲჭეფორ ⌈დონმაქრჷჼ⌉ სე დადასჷ̄, კუუურჩკურჩეჲნჵ აჰ̌ჵ კურჩჲალიჼ დაბლე** – ეს ვარდა გადმოჰყავდა მამაჩემს ცხენიდან და გორებით ჩაგორდა დაბალში.

*კეს ბდ **ḳes** bd თავხე, საყვავე, კოწოლკავი, ჭერი, სახურავი, კერა главная жердь, главный шест, крыша, очаг perch, roof. **წი̄ნ̂ სახურვეგო იმდჷჼ კეს ბეწე̂ ლეფჩაჼ** – სახლის სახურავს იმედიანი თავხე უნდა ედოს.

კეს-კერ ბდ **ḳes-ḳer** bd სახლ-კარი, ოჯახი, კერა (თავხე და კერა) дом, семья, очаг family, hearth, home. **კეს-კერენ დადოლ დარ დეწე̂** – ოჯახს მოვლა, მიხედვა უნდა; **კეს კიკელ ლაჰ̌ ცო ბეწე ბჭევაჼ** – ჭერქვეშ გველი არ უნდა მოკლა (ა. გ.); **იშტუჼ ადმიჷჼ კეს კიკელ ჩუ ცო დეწ დაცითაჼ!** – ასეთი ადამიანი ჭერქვეშ არ უნდა შემოიშვას! (მ. ნ. ბ.).

კეს-კერეხ (კეს-კესეხ) ბ|ეთ̦არ (ბ|ოთ̦არ) ḳes-ḳerex (ḳes-ḳesex) b|eţar (b|oţar) გრდმ. перх. trans. არევ-დარევა (აურ-დაურევს), აოხრება, აწიოკება, ქვის ქვაზე არ დატოვება, თავხის კერაზე დანარცხება опустошить, разорить, разграбить to ravage, to ruin, to annihilate. **წკიპოს მასთხუჲნ̂ კეს-კერეხ ბეთ̦ორ** – წკიპო მტრებს აწიოკებდა.

კიბილ დდ **ḳibil** dd ხის სამფეხა, სამ ფეხად შეკრული ჯოხები ცეცხლზე ქვაბის

დასაკიდებლად деревянный полевой таган, деревянный полевой треножник tripod wooden sticks tied together to hang a pot above the fire. ქიქოჸ კიბლი ხილ‘ა̃ლათერ ჴებაკნი – ძველად (ადრე) ხის სამფეხები ჰქონდათ ხოლმე საცეცხლურში (კერაში).

*კიკ¹ ბდ **ḳiḳ**¹ bd.

კიკ ბ|იც|ბ|აჲლნჵ (ბ|იც|ბ|ალინჵ) ḳiḳ b|ic|b|ajlnô (b|ic|b|alinô) დაბნეული (ადამიანი) растерянный (человек) confused (person). ˉუი̃ კიკ ბიცბაჲლნჵ ლელე⌈ჳ⌉? – რა დაბნეული დადიხარ?

კიკ ბ|იცლა̄რიკ ḳiḳ b|iclāriḳ გულმავიწყობის თვისების მქონე, ის, ვისაც გულმავიწყობა, დაბნეულობა სჭირს человек, которому свойственно рассеянность absent-minded person. მოჳ ზორაჲშ კიკ ბიცლა̄რიკ ჲაჳჵ! – რა ძალიან გულმავიწყი ხარ (ი. მ.)!

კიკალდარე̃ ḳiḳaldarẽ ქვედა, ქვემო⌈თა⌉, დაბლითა нижний lower (გეოგრაფიულად და არა ფიზიკურად; იხმარება ტოპონიმებთან географически, а не физически; употребляется с топонимами geographically and not physically; is used with the toponyms). ბაბუც აჲრთვაჲჩჵ ხანე ჲარ უჩიტლედ კიკალდარეჩ ალნი – ბაბუცა კარგა ხანს იყო მასწავლებლად ქვემო ალვანში; კიკალდარე̃ ალუჲნა̄ ჩალმართო̄̃ ჲა – ქვემო ალვანი ჩალმებისაა.

კიკლი̃, კიკლირე̃, კიკლერე̃ ḳiḳlĩ, ḳiḳlirẽ, ḳiḳlerẽ ქვედა, ქვემო⌈თა⌉, ქვეშითა, დაბლითა нижний lower (ფიზიკურად და არა გეოგრაფიულად; იხმარება ცალკეული საგნებისთვის физически, а не географически; употребляется для отдельных предметов physically and not geographically; is used for separate things). ის კიკლირე̃ ჟაგნჵ სო ჴაპტდებალ სო̃ – ეგ ქვეშითა წიგნი მომაწოდე რა.

კი̃ტაურ ḳĩṭaur უცხოდ ლამაზი, არაჩვეულებრივი необыкновенный, особенный wonderful, unusually beautiful. სე შიჩენ კი̃ტაურ ჩხი̃დრი დინას – ჩემს დეიდაშვილს უცხოდ ლამაზი (არაჩვეულებრივი) წინდები მოვუქსოვე.

←კლ **←ḳˡ** არა нет no (შეწოვნილი თანხმოვანი ბგერის შემცველი სიტყვაა უარყოფის გამოსახატავად слово, содержащее кликс (щёлкающий) согласный звук, для выражения отрицания a word containing absorbed consonant sound expressing refusal). ჰუ̃ლჵ ვალუა დოს და̃? – ←კლ! – ტყეში წამოხვალ შეშის დასამზადებლად? – არა!

კლევა|დ|არ (დაკლევა|დ|არ) ḳleva|d|ar (daḳleva|d|ar) გრდმ. перх. trans. მონდო-

მება, მოკითხვა რამისა (⌈მო⌉ინდომებს, მოიკითხავს) захотеть, попросить to desire smth; to ask for smth. ლაწმრევ ფშელჲჼ ხი დაკლევადიჲჼ – ავადმყოფმა ცივი წყალი მოიკითხა.

კლევა|დ|უჲნი̂ ḳleva|d|ujnî მიმღ. прич. particip. ის, ვინც (ან რაც) მოითხოვს, მომთხოვნი требующий sb/smth who is demanding. მელʻ ხაჼ ჲა ას ხი კლევადუჲნი̂ – რამდენი ხანია, მე რომ წყალს მოვითხოვ (ვკითხულობ).

კოლექტივა̄ ჲჲ **ḳolekṭivā** jj კოლმეურნეობა колхоз collective farming. თხეჼ კოლექტივა̄ სტალინ სახელობეჼ ჲარ, სეჼ ქუჩ ალნი თხა̄ ოჴუჲ სახელობეჼ ბაე̄, ოჴუჲჼ ძეგლა̄, ჰმ, თხალომცეჼ ლათ̡ ცეჼტრე – ჩვენი კოლმეურნეობა სტალინის სახელობისა იყო, ჩემი ქუჩა დღესაც მისი სახელობისაა და მისი ძეგლიც, ჰმ, დღემდე დგას ⌈სოფლის⌉ ცენტრში (ა. ბ.).

კოლხოზნიკ ბდ **ḳolxozniḳ** bd ავტომობილი „კოლხოზნიკი“ автомобиль «Колхозник» a car “Kolkhoznik”. დუჲჰრელუჼ „კოლხოზნიკ“ ალუჲნი̂ მიტროს ბოცბიერ – პირველი „კოლხოზნიკი“ ალვანში მიტრომ შემოიყვანა.

კომოზ ḳomoz კუჭურა, ფარჩის სპეციალური თავსადგამი, რკალი, რომელიც თუში ქალის მანდილს სძენდა თავისებურ ფორმას специальный матерчатый круг на голове, придающий платку тушинки своеобразную форму special silk band under Tush woman's’headscarf giving it certain form. ფსტეივ ქიჩლევ ჭჰელჲორ კომოზ – დიაცები ჩიქილით (ბაფთით) ამაგრებდნენ კუჭურას.

***კოტორ** ჲჲ **ḳoṭor** jj ხაჭაპური, რომელსაც გულად (შიგთავსად) ხაჭო აქვს печенье, хачапури из творога pastry / pie with curds filling. თეყილაჲხი̂ კოტრილათერ ჴეჰაჼ – სალოცავ⌈ებ⌉ში „კოტრები“ მიჰქონდათ ხოლმე; კოტრეხ ცარკ ჲაჲლʼნას – „კოტორი“ ჩავკბიჩე.

***კოწოლ**^{2} ჲჲ **ḳoçol**^{2} jj მყესი сухожилие tendon, sinew. დითხლო⌈ჰ⌉ კოწლი ჲაუ̆გუ̃ – ხორცში მყესები ურევია; მახკარვ კოწოლ ჲაყრ̂, ბეჯ ჲაჴოლ თხონაჲნრ̂ – გოგოები მყესს ჭამენ, თმა გაგვეზრდებაო. შდრ. ср. comp. ფხა^2 **pxa**^{2}.დახენრ̂ ბაცბი ტბათნირეჼ აგვისტრ̂ ბოლო დეფსირ კოხა̄ხ – საზაფხულოდ დასასვენებლად ასული თუშები ტბათანიდან აგვისტოს ბოლოს ჩამოდიოდნენ ბარში.

კოხურ, კუჲხღეჼ, კუხღეჼ ḳoxur, ḳujxγẽ, ḳuxγẽ ქართული, ქართველებისთვის დამახასიათებელი грузинский Georgian, characteristic for Georgians. თხა ვაჲლო კოხურ მოტ̡ ჰამინაც ჴეთე̂, სე ბა̆დროლე დუჴიჩრ̂ ყაჲჩრ̂ ნანინ ცო ჴეთერ – დღეს ჩვენში ქართული ენა ყველამ იცის, ჩემს ბავშვობაში ბევრმა ბებიამ (ბერდედამ) არ იცოდა. შდრ. ср. comp. ბუჲნღეჼ **bujnγẽ**.

კოხურეთა̄ ჲ **ḳoxuretā** j საქართველო Грузия Georgia. **სეჼ სამშობლო̄ კოხურეთა̄ ჲა** – ჩემი სამშობლო საქართველოა (თ. მ.).

კუჲხრატ **ḳujxrat** ქართულად по-грузински In Georgian. **უჲს, კრებახ, ჰამივაჸ კუჲხრატ ჲორ ამბუჲ** – იქ, კრებაზე, ყველა ქართულად ლაპარაკობდა. შდრ. ср. comp. **ბუჲნღეშ** **bujnγeš**.

კრავალ, კრაველ დ **ḳraval**, **ḳravel** d კრაველი (ზაფხულის მატყლი) летняя шерсть spring time lamb's wool. **კრავლეჼ ჩხიჼდრი, მაშბი დორ** – კრაველისას წინდებს, შალებს ამზადებდნენ.

კრუგ ბდ **ḳrug** bd წრე, ალყა круг circle, siege. **ჴოწო̂ კრუგ ბინას საყდრეხ** – სამჯერ წრე გავუკეთე (შემოვუარე) საყდარს.

კრუჟოვნიკ დდ **ḳružovniḳ** dd ხურტკმელი крыжовник gooseberry. **ფოცხორლარგო კრუჟოვნიკ ჺედალა̆ლათერ** – ფოცხვერაანთ ხურტკმელი ედგათ ხოლმე.

კრუშკ[1] დდ **ḳrušḳ**[1] dd დიდი ჭიქის ფორმის წყლის ჭურჭელი სახელურით, ტოლჩა кружка (посуда) big water jug with a handle. **კრუშკევ ხი დაჸალ ვაჲნი̂** – „კრუშკით“ წყალი მოგვიტანე რა.

კრუშკ[2] ჲჲ **ḳrušḳ**[2] jj ოყნა клизма, кружка Эсмарха enema, stomach irrigator. **ი ბა̆დრეგო სიცხ ჲა, კრუშკ ჲებათ** – ამ ბავშვს სიცხე აქვს, ოყნა გაუკეთეთ.

*კუიჼ **ḳuĩ** თეთრი белый white.

კუიჼ ეგარ (რევა|დ|ალარ) **ḳuĩ egar (reva|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. გაჭაღარავება (გა⌉ჭაღარავდება) ⌈по⌉седеть turning grey. **თედლენ კუიჼ ეგიჼ** – თედოლეს თეთრი შეერია (ბ. ბ.).

*კუჲდეჼ დდ **ḳujdẽ** dd 1. კუდიანი, ავი სული, ეშმაკი, გრძნეული, ჯადოსანი ქალი клодуня, баба-яга wizard, witch. 2. გადატ. перен. fig. ცუდი, უვარგისი, უღირსი, უსინდისო, უნამუსო, უპატიოსნო ადამიანი негодный, бессовестный человек bad, unworthy, immorl, shameless, dishonest person. **დაკოდა სოჼ, ცჰაჲნ ვაჲლეჩო̂ ფსტუჲჼჩოხ სე ნანას** ***კუჲდეჼ*** **და̆ლათერ, თხოგო ტათებ მე̄ დარ დაყინო̂** – მახსოვს, ერთ ჩვენებურ ქალს დედაჩემი *კუდიანს* ეძახდა, ჩვენი ფული რომ (რაკი) ჰქონდა ნაჭამი (მითვისებული) (ა. ბ.).

კულაკ ვბ **ḳulaḳ** vb კულაკი, გამდიდრებული გლეხი кулак, разбогатевший крестьянин Kulak-rich peasant. **სეჼ ბაბო̂ კულაკ ლევვორე̄, კომუნისტივ ვასჩონმაქ ხაჸვინორ** – პაპაჩემი კულაკი ყოფილიყო და კომუნისტებს ცარიელზე დაესვათ.

კურ-ბუჼგალ ბდ **ḳur-bũgal** bd 1. ბდღვირი, ჰაერში დამდგარი დიდი მტვერი (და კვამლი) дым и пыль heavy dust in the air. **აჵ ქოჯრ̂ ჵეჯოშ წენი კურ-ბუჼგალ ეთ̦ე̂** – როცა შენ გვი, სახლში დიდი მტვერი დგება. 2. გადატ. перен. fig. ჩხუბით, ცემა-ტყეპით შექმნილი გარემოება созданная дракой обстановка situation created after fight and beating. **ილოხ გივჼ ტათებ დაჲლრალო, დუხ ცო თელ'გერალოე̄, წყე ყურუჩმიჯნენმაქ ბჭარვაჲხნო′ერ, კურ-ბუჼგალა̄ ჯეფსითნორ** – ილოს გივის ფული ემართა თურმე, უკან აღარ აძლევდა და ერთხელ „ყრუმიჯნაზე“ შეხვედროდა და მიებეგვა (ბ. ბ.).

კუშლაჸო̂ ბდ **ḳušla’ô** bd მცირე ზომის ყველი, დამზადებული სწრაფი მოხმარებისთვის сыр малого размера small size of cheese. **ფსარე ბაზრე ცჵა კუშლაჸო̂ იცნა̄ს** – გუშინ ბაზარში ერთი მცირე ზომის ყველი ვიყიდე.

ლ

ლა|დ|ებღარ (**ლა|დ|ოღარ**) **la|d|ebɣar** (**la|d|oɣar**) გრდმ. перх. trans. ყურად ღება (ყურად ⌈მი⌉იღებს), დაფასება ვინმესი (⌈და⌉აფასებს), რამედ ჩაგდება, პატივისცემით მოპყრობა внимать, ценить кого-либо attention, take into account, to respect sb, to value sb. **ჩ̂ცლუჩო̂ ბა̆დრივ ნან-დად ცო ლადებლო̂** – ეხლანდელი შვილები მშობლებს არად აგდებენ; **მარ-ფსტუნავ ვაშჼ დეწე̂ ლადებლოჼ** – ცოლ-ქმარმა ერთმანეთი უნდა დააფასოს; **თურ ლავებლოსო̂ ე ფეშკრევ, კნათი!** – განა ყურად მიღებს ეს ბალღი, ბიჭებო!

***ლათ̦** დ **laț** d ნაგავი мусор litter, waste. **დადიწიჩო̂ წენინ ჵათხ დუჯ ლათ̦ დატერ** – უპატრონო სახლის წინ ბევრი ნაგავი ეყარა.

ლაჲსტნო̄ დ **lajsṭnō** d დაქანებული, ⌈გა⌉დახრილი, დაცერავებული ადგილი, სივრცე; ირგვლივ არსებული დაქანება, დახრილობა, დაცერავება покат, склон, наклон; покатый, пологий, наклонный sloped, deviated place. **ესე წა მოჵ ოთ̦დოთვაჲ, მოლუჼ ლაჲსტნო̄ და** – აქ სახლი როგორ დავდგათ, როგორი დახრილობაა.

ლასტენო̂ **lasṭenô** მიმღ. прич. particip. დაქანებული, ⌈გა⌉დახრილი, დაცერავებული покатый, пологий, наклонный deviated, sloped. **ის სათივ ატ̦ეხ ბა ლასტენო̂** –

ეგ ზვინი მარჯვნივაა [გა]დახრილი; **გაიოზ წენიგო მაქდარჷ კედელ ლასტენო̂ გუ** – გაიოზის სახლს ზემოთა კედელი [გა]დახრილი უჩანს; **პიზჷ კოშკ მჭარლ’ ლასტენო̂ ჲა** – პიზის კოშკი კარგა დახრილია.

-ლაკ, -ლიკ[აჸ], -რაკ, -რიკ[ა’] -laḳ, -liḳ[a’], -raḳ, -riḳ[a’] საგნის ან მოვლენის ამა თუ იმ ნიშნის აღმნიშვნელი სუფიქსებია суффиксы, обозначающие те или иные признаки предмета или явления suffixes denoting certain charcteristics of a subject or a phenomenon. **ე დო̃ მარდლაკ ბა** – ამ ცხენმა წიხლები იცის (ეს ცხენი წიხლების მოყვარულია); **ე ბა̈დერ დათხრიკ[ა’] და** – ეს ბავშვი მტირალაა.

ლამ-ბარნი დ **lam-barni** d მრ. мн. pl. მთა-ბარი горы и долины highlands and lowlands. **ნახეფ დარიც, დასჷ დუჲ მოჭკ ლელდორალოს ლამ-ბარნა̄ხ, აჰი, ˜უნე ბარგ ˜უმ ჲარიც ვაჲგო, მაქ ჯოხკი’ნეს, ჭალო̄ ჲეცნას ჭო̃** – ხომ სირცხვილი იყო, ცარიელა ცხენები როგორ მეტარებინა მთა-ბარში, აი, რაც კი რამ ბარგი გაგვაჩნდა, ავკიდე და მოგართვი (ა. ბარ.); **ჳუელ ვაშ დუჯ ლამ-ბარნი ჯიჭნას** – მწყემსად ყოფნისას ბევრი მთა-ბარი მოვიარე.

ლა̃ძღ-თრევა|დ|არ lãʒγ-treva|d|ar გრდმ. перх. trans. გამოლანძღვა ვინმესი ვინმესგან (გამოლანძღავს) обругать reviling sb. **შიოსა̄, ა̃დრისა̄ ვაშ[ბ]ჷ ლა̃ძღ-თრევადბიჷ** – შიომ და ანდრიმ ერთმანეთი გამოლანძღეს.

ლაპრ ჲჲ **lapṛ** jj ლორწო слизь slime, slobber (კ. ჭ.).

***ლაპრ ჴოთჲინო̂ lapṛ qoținô** ლორწომოდებული, დალორწოებული покрытый слизью mucous, pituitary. **წინიში̂ დიენო̂ ა̄ს[ე̂] ლაპრ ჴოთჲინო̂ და** – ახლადშობილი ხბო ლორწომოდებულია.

ლაპყო̃ lapq̣õ წმინდად დაფქული мелко помоленный purely grinded. **ი ჭაჲრი̂ ლაპყო̃ და** – ეს ფქვილი წმინდად დაფქულია.

ლაპყოშ lapq̣oš ზმნს. нареч. adv. წმინდად (დაფქვა, დანაყვა) мелко (молоть) purely (grind or pound smth). **ე ხორბალ ლაპყოშ ა̄ჭ!** – ეს ხორბალი წმინდად დაფქვი! **თუჲხი̂ ლაპყოშ აჲთნას ჭო̃** – მარილი წმინდად დაგინაყე.

ლაპყოშ აჭარ lapq̣oš aḥar გრდმ. перх. trans. წმინდად დაფქვა ([და]ფქვავს) [по]молоть мелко to grind purely. **ე ხორბლენ ლაპყოშ აჭარ დეწე̂** – ამ ხორბალს წმინდად დაფქვა უნდა.

ლართხ დდ **lartx** dd 1. ლართხი, წვრილი და თხელი ლატანი, ურმის ძირის გასაკრავი ფიცარი, წოლანა дно телеги ox-cart floorboard. **ე ურმეგო ლართხ და ხარცდუჲნი̂** – ამ ურემს ლართხი აქვს გამოსაცვლელი. 2. ყველაფერი, რასაც

კი ფეხი გამოედება всё, что можно задеть ногой everything that can be caught up by the feet. **ლაჷმრეჩრ̂ ქუდრახა ჲეფშჲოსა სო ვუხ ეჳვუჲნა ლართხია** – მთის მიუვალ კლდეებზე ვამსხვრევ ყველაფერს, რაც კი რამ [ცხოვრებაში] მეღობება (ა. მ.).

***ლარკარ larḳar** გრდმ. прх. trans. 1. გაკრეჭა (ადამიანისა) ([გა]კრეჭს) постричь, обстричь (человека) to cut hair. **ოჴუს შარი̂ ბეჯჷ შაჲრო̂ ლარკი̂** – მან თავისი თმა თავად გაიკრიჭა. 2. გაპარსვა (ცხვრისა) ([გა]პარსავს) постричь (овцу) to shave (sheep). **თხა შიიტ̌ ჟელრჷ ლაჲრკნას** – დღეს თორმეტი ცხვარი გავპარსე.

***ლარკითარ larḳitar** გრდმ. прх. trans. 1. გაკრეჭინება (ადამიანისა) ([გა]აკრეჭინებს) заставить постричь (человека) to make sb cut hair. 2. გაპარსვინება (ცხვრისა) ([გა]აპარსვინებს) заставить постричь (овцу) to make sb. shave the sheep.

ლარკინრ̂ larḳinô მიმღ. прич. particip. 1. გაკრეჭილი (ადამიანი) постриженный (человек) a person having new haircut. **მოჰ̌ ლაზიშ ვაჰ̌რ̂ ლარკინრ̂** – რა კარგად ხარ გაკრეჭილი. 2. გაპარსული (ცხვარი) постриженная (овца) shaved sheep. **ე ჟელრჷ ლარკინრ̂ და** – ეს ცხვარი გაპარსულია.

***ლარკუჲნი̂ larḳujnî** მიმღ. прич. particip. 1. გასაკრეჭი (ადამიანი), გასაპარსი (ცხვარი) человек, которого нужно стричь; овца, которую нужно стричь a person who needs to cut hair; a sheep which needs to be shaved. **მელ‘ ხჷ̂ ჲა, ლარკუჲნ ვასრ̂** – რა ხანია, გასაკრეჭი ვარ; **ჟე̄ ლარკუჲნ და სოგო** – ცხვარიც გასაპარსი მყავს. 2. გამკრეჭი (ადამიანისა), გამპარსავი (ცხვრისა); ის, ვინც კრეჭს, პარსავს стригущий barber (of a person), sb who shaves (sheep), sb who cuts hair and shaves. **ე ფეშკარ ლარკუჲნ ცუჲმენა ვა შუგო[ჰ̌]** – ამ ბალღის გამკრეჭი არავინა გყავთ? **ჟე ლერკუჲნი̂ მენაგ ვა ესე?** – ცხვრის გამპარსავი ვიღაა აქ?

***ლარ‘ლ‘არ (ლერ‘ლ‘არ) lar‘l‘ar (ler‘l‘ar)** გრდმ. перх. trans. 1. ჩამოთვლა ([ჩა-მო]თვლის), მითვლა пересчитать to count, to recount. **აჰ̌რ̂ ლარ‘ლ‘ სო̂ მელ‘ ვათვაჲ** – ჩამომითვალე, რამდენი ვართ. 2. გადატ. перен. fig. ღირსად ჩათვლა ([ჩა]თვლის), მიჩნევა (მიიჩნევს), ღირსად ჩაგდება ([ჩა]აგდებს) счесть, признать to consider, to admit. **ვაჲ დადივ ბჵ̄ ლერ‘ლ‘ორ, ვაჲ კნათინ ბჵ̄ ხეცერ: ნახეფ დარ დაჰ̌ ვჴ̌ლარ მათჳე** – ჩვენი მამები მუდამ თვლიდნენ, ჩვენმა ბიჭებმა მუდამ იცოდნენ: სირცხვილი იყო სიკვდილი ლოგინში (ა. ბ.); **ას იბსი ნახალაც̌ ცო ლაჲრ‘ლ‘ნას** – მე ეგენი ხალხადაც (ადამიანებადაც) არ ჩავთვალე; **ალექსის ქუჲრწ̌ლეხ ვეხანაც̌ ცო ლარ‘ლ‘ი̂ სოსრ̂** – ალექსიმ ქორწილში დაპატიჟების ღირსადაც არ ჩათვალა სოსო.

ლარ̒ლ̒|დ|ალარ (ლერ̒ლ̒|დ|ალარ) lar̒l̒|d|alar (ler̒l̒|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. ჩამოთვლა (⌈ჩა⌉⌈მო⌉ითვლება), მითვლა ⌈пере⌉считаться, присчит⌈ыв⌉аться to count up, to enumerate. **ლელინ̂ ქე გონე ცო ლერ̒ლ̒ლა** – მიმდინარი (მოძრავი) ცხვარი წესიერად არ (ვერ) ითვლება. 2. გადატ. перен. fig. ღირსად ჩათვლა (⌈ჩა⌉ითვლება), მიჩნევა (მიიჩნევა), ღირსად ჩაგდება (⌈ჩა⌉აგდებული იქნება) счесть, признать to consider, to admit. **ო ⌈მაჲჩრ̃ ალიქსი̂⌉ საქართველო, კოხურეთე, ლერ̒ლ̒ლარ ა̃დრონიკაშვილეგოდოლი̃ შილდეჩრ̂ იურისტედ** – ის ⌈ალექსი მაჩაბლიშვილი⌉ საქართველოში ანდრონიკაშვილის მერე ითვლებოდა მეორე იურისტად (თ. მ.); **ჩუხუჲ ქე̄ლ ცო ლერ̒ლ̒ლა** – ბატკნები ცხვრებად არ ითვლება.

***ლაქ|დ|არ (ლექ|დ|არ) lak|d|ar (leq|d|ar)** გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉დაგდება (⌈გა⌉⌈და⌉აგდებს), მიგდება (⌈მი⌉აგდებს), მოგდება (⌈მო⌉აგდებს), ამოგდება (⌈ამო⌉აგდებს) ⌈вы⌉бросить, ⌈под⌉бросить, ⌈на⌉бросить to throw.

აჴრ̂ ლაქ|დ|არ (ლექ|დ|არ) aḫô lak|d|ar (leq|d|ar) გრდმ. прх. trans. 1. ჩა⌈მო⌉გდება (ჩა⌈მო⌉აგდებს) бросить (бросать) вниз to drop smth. **ლაჴშირნ̄ ჴორ ლაქბიჲ̃ სო̃ მიხოს** – მაღლიდან ვაშლი გადმომიგდო მიხომ. 2. გადატ. перен. fig. ვინმესთვის დიდი შეურაცხყოფის მიყენება (⌈მი⌉აყენებს) причинить (причинять) большое оскорбление to insult sb. **თხო̃ ჴათხ ტატოს აჴრ̂ ლაქვიჲ̃ სტეფრ̂** – ჩვენ თვალწინ ტატომ დიდი შეურაცხყოფა მიაყენა სტეფოს.

ლაღ|ჲ|არ: კეჭ ლაღ|ჲ|არ (ლეღ|ჲ|არ) laγ|j|ar: ḳeč̣ laγ|j|ar (leγ|j|ar) გრდმ. перх. trans. დუღილის შენელება (⌈შე⌉ანელებს) приостановление кипения to slow down the boiling process. **ე ხი̃კლივ კეჭ ლაღჲიჲ̃, წე ლატჲებათ** – ამ ხინკლებმა დუღილი შეანელეს, ცეცხლს მოუმატეთ!

ლაღ|ჲ|ითარ: კეჭ ლაღ|ჲ|ითარ (ლეღ|ჲ|ითარ) laγ|j|itar: ḳeč̣ laγ|j|itar (leγ|j|itar) გრდმ. перх. trans. დუღილის შენელებინება (დუღილს ⌈შე⌉ანელებინებს) приостановление кипения to make the boiling process slow down. **წე თაგჲებათ, ხი̃კლეგრ̂ კეჭ მა ლაღჲითოთ, ჩუ დაშე̂** – ცეცხლს შეუკეთეთ, ხინკალს დუღილი არ შეანელებინოთ, ჩაიშლება.

ლაყარ (ლეყარ) laq̣ar (leq̣ar) გრდუვ. непрх. intrans. დინების თავისით შეწყვეტა (⌈შე⌉წყდება), თავისით დაწყვეტა (⌈და⌉წყდება) прекращение течения cutting off (water flow). **კრანე ხი ლაყი̃** – ონკანში წყალი დაწყდა.

ლა̄ყარ (ლეყარ) lāq̣ar (leq̣ar) გრდმ. перх. trans. გაყოფა (⌈გა⌉უყოფს), მომხობა (⌈მო⌉უმხობს) поделить с кем-либо to divide smth, to diminish smth. **ვაჴუჩრ̂**

ვაშას შარი̃ ჟე კა̆წხუჩო̂ ვაშენ ლა̄ყი̃ – უფროსმა ძმამ თავისი ცხვარი უმცროს ძმას მოუმხო.

***ლაყ|დ|არ (ლეყ|დ|არ) laq̣|d|ar (leq̣|d|ar)** გრდმ. перх. trans. დინების შეწყვეტა (⌈შე⌉წყვეტს), დაწყვეტა (⌈და⌉წყვეტს), დინების გადაკეტვა прекратить, прекращать течение чего-либо to cut off water flow. **მერუ⌈ვ⌉ეს იშტუჩო̂ გოლოხ ხი ლაყდიჲ სოგო ვენჯე** – მერუემ ასეთი გვალვის დროს წყალი გადაკეტა ვენახში.

ლაყწი̃ laq̣çĩ ზმნს. нареч. adv. ⌈შე⌉უწყვეტლივ, მუდამ, მუდმივად, გაბმით без прекращения ⌈течения⌉, беспрерывно, постоянно, вечно non-stop, constantly. **მაცლევა̄, ხაკლევა̄ ქოთჳბიენო̂ ჲეთჳ ლაყწი̃ ბულერ** – შიმშილისა და წყურვილისაგან შეწუხებული ძროხა გაბმით ბღაოდა (მ. მ.). **ზაზა ლაყწი̃ ლოწალა** – ზაზა შეუწყვეტლივ იღწვის.

ლაშირა̄ lašīrā ლაშარი (სალოცავი) Лашари (святыня) Lashari (cathedral). **ცენეხ ლაშრი ვარასო̂** – წელს ლაშარში ვიყავი.

ლაწლაწაჲნო̂ laçlaçajnô მყვირალა (იტყვიან ფერზე) крикливый (цвет) vociferous. **დღევბა თინკუჲგო ლაწლაწაჲნო წეგჲ კაბ ჲაფხურ** – დღეობაში თინიკოს მყვირალა წითელი ფერის კაბა ეცვა.

ლაწხაკ|დ|ალარ laçxaḳ|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. შეუძლოდ გახდომა (⌈გა⌉ხდება) слегка переболеть indisposition; not to feel well.

ლაწხაკი̃ laçxaḳĩ შეუძლო, დასუსტებული, არცთუ ჯანსაღად მყოფი не совсем здоровый to feel weak, not healthy. **ლაწხაკიჩო̂ ადმინენ ფეხ ოთჳარ დეწე̂** – შეუძლოდ მყოფ ადამიანს გვერდში დადგომა უნდა.

ლაწხაკიშ laçxaḳiš ზმნს. нареч. adv. შეუძლოდ, სუსტად, არცთუ ჯანსაღად не совсем здорово to be weak, unhealthy. **უჲშტა̄ ლაწხაკიშ ხილ‘ჷლათრალო̂ ⌈გიუჲრგ⌉ ბჭაე̄, ასტრახანი ვეცქჩონ უგარ ჲალ‘ი’ნე̂, ჩუ̄ ვაჯ̆გვისჲ̃ ტრაქტირე რუს გულშემატკივრინ ჱამროხ** – ისედაც არცთუ ჯანსაღად ყოფილა ⌈გიორგი⌉ მუდამ და, ასტრახანში მოსულს ცხელება დაემართა და ჩარჩა ტრაქტირში რუსი გულშემატკივრების ანაბარა (ა. ბ.).

ლაწხაკიშ ხილ‘არ laçxaḳiš xil‘ar გრდუვ. непрх. intrans. შეუძლოდ ყოფნა (არის) пребывать в лёгком недомогании to be weak. **მაჲრამ ბჭა̄ ლაწხაკიშ ჲარ** – მარიამი სულ შეუძლოდ იყო.

ლახ ჲ **lax** j ნეხვი ძროხისა, კამეჩისა навоз cow / buffalo dung. **ბილიკმაჲ მელ‘ჰაჭქჩო ჟაბი̃ ლახ ჲატერ** – ბილიკზე, საცა გაიხედავდი, ძროხის ნეხვი ეყა-

რა.

-ლახოლ -laxol სიდაბლე, -ხელა низость, малая высота shortness, -like sb (სხვა საგანთან შედარებისას при сравнении с другим предметом when comparing other subject). **ჰ̦ო სქჼლახოლ ვა** – შენ ჩემსიდაბლე ხარ (ჩემსავით დაბალი ხარ).

*__ლაჴარ__^{1} (ლეჴარ) **laqar**^{1} (**leqar**) გრდმ. перх. trans. ჩაწობა (⌈ჩა⌉აწობს), რაიმის ჩაყოფა რაიმე თხევადში макать / макнуть, окунать / окунуть dipping smth into some liquid. **ფშელიჩრ̂ ხილრ̂ ტოტ ლაჲჴნას** – ცივ წყალში ხელი ჩავყავი; **ის ბა̆დრეგრ̂ ტოტი ხილრ̂ მა ლაჴითრ̂!** – მაგ ბავშვს ხელები წყალში არ ჩააყოფინო!

*__ლაჴარ__^{2} (ლეჴარ) **laqar**^{2} (**leqar**) გრდმ. перх. trans. დაცხობა (დასცხებს ამა თუ იმ საქმეს), გულიანად მოკიდება ხელისა რაიმე საქმისთვის (გულიანად შეუდგება საქმეს) с большим энтузиазмом взяться за дело to strt up some business from the heart. **ფილპეს ჴავ დაცოე̄, შარღეშ ლაჴიჼ** – ფილიპე ყანას მკის და მისებურად დასცხო.

*__ლაჴარ__^{2}: **ტაფ ლაჴარ** (ლეჴარ) **laqar**^{2}: **ṭap laqar** (**leqar**) გრდუვ. непрх. intrans. გაელვება (⌈გა⌉იელვებს) сверкать / сверкнуть lightning. **ტაფ ლაჴიჼ, უეჭველათ ყარ ჲალრ̂** – იელვა, უეჭველად იწვიმებს.

-ლაჴოლ -laqol -სიმაღლე, -ხელა высота height (სხვა საგანთან შედარებისას при сравнении с другим предметом when comparing other subject). **ე სტენლაჴოლ წა და!** – ეს რამსიმაღლე (რა მაღალი) სახლია! **გოგი სქჼლაჴოლ ვა** – გოგი ჩემსიმაღლეა (ჩემი სიმაღლისაა).

ლაჴშიჼ, ლაჴშირეჼ laqšĩ, laqširẽ ზედა, ზევითა верхний upper. **წიჼჩრ̂ წენიჼ ლაჴშირეჼ სართულ გაძრთოდაწიჼ დისეჼ თხოგო** – ახალი სახლის ზედა სართული გაუმართავი დაგვრჩა.

*__ლაჰ̦__ ბდ **laḩ** bd გველი змея snake.

ლაჰ̦ეჼ კიკ ბდ **laḩẽ ḳiḳ** bd ნატვრისთვალი камушек желания desire jewel. **ბაძრივ ვაყ̆გრაჼ მარინ დანიშნოდჲარ ხა̆ჲცჩე, –** ***ბა, ლაჰ̦ეჼ კიკ თაჲსნუჲცრ̂ ბაძრივ ქორ, ჲო,*** **– აჲლჼნორ სეჲგენა̄ ევას** – ბაძოშვილების მიერ მარინე მიქელაძის დანიშვნა რომ გაეგო, – *ვა, ნატვრისთვალი ჩაუგდიათ, აკი, ხელში ბაძოშვილებს, ქალო,* – ეთქვა ევა საგიშვილს (დ. მ.).

*__ლაჰ̦|დ|ალარ__ (ლეჰ̦|დ|ალარ)^4 **laḩ|d|alar** (**leḩ|d|alar**)^4 გრდუვ. непрх. intrans. 1. ⌈და⌉კრეფა (⌈და⌉იკრიფება); შეკრება (⌈შე⌉იკრიბება) соб⌈и⌉раться (об урожае) picking, harvesting. 2. გაკრეფა (⌈გა⌉იკრიფება), ერთიანად წასვლა уходить /

уйти, уезжать / уехать всем вместе leaving the place all together. **ცენეხ დუჴ ჴორ ლაჴბალიჼ** – წელს ბევრი ვაშლი მოიკრიფა; **კრებახ დუჴ ნახ ლაჴდალიჼ** – კრებაზე ბევრი ხალხი შეიკრიბა; **ხკულუჲნ ალნობი ლაჳმჳ ლაჴდალიჼ** – საზაფხულოდ ალვანელები მთაში გაიკრიფნენ.

ლაჴლატ|დ|არ laḫlaṭ|d|ar გრდმ. перх. trans. როგორმე ცოტაოდენის მოკრეფა-მოგროვება, როგორმე შეგროვება кое-как соб⌈и⌉рать кое-что to gather just a little bit. **მახავ აჴ ჲეკჲიენო̂ კაძიკ კაკალ ლაჴლატჲინას შათხ ხილ‘ჷჩოვ** – ქარის ჩამოყრილი ცოტაოდენი კაკალი მოვაგროვე წელში მოხრილმა.

ლაჴლატ|დ|იენო̂ laḫlaṭ|d|ienô მიმღ. прич. particip. როგორმე ცოტაოდენი მოკრეფილ-მოგროვებული, როგორმე შეგროვებული кое-как собранное кое-что somehow gathered/picked. **ას ჲა ი კაკალ ლაჴლატჲენო̂** – ჩემი მოკრეფილია ეს ცოტაოდენი კაკალი.

ლაჸ ჲჲ **la’** jj მცირე რამ ტაფობი, მინდორი, მცირე მოცულობის მოსწორებული ადგილი მთებში поляночка, некое небольшое ровное место в горах small flat place in the mountains. **ჩუხუჲ მაწყ სავსავაჲნო̂ ფერდო̄ხ დარ დარქენო̂, მაწყ ყატყატაჲნო̂ ბუბკა̄რეჩო̂ ლაჸა̄ხ** – ბატკანი ხან აბიბინებულ ფერდობებზე იყო გაშლილი, ხან ყვავილად აფეთქებულ მინდვრებზე (ა. ბარ.); **ლაზეჼ ხილ‘ურ ე ლაჸე კა̆წკოჼ წა ოთ̣დარ** – კარგი იქნებოდა ამ ტაფობში პატარა სახლის დადგმა. შდრ. ср. comp. **ეჸ e’**.

ლაჸ ჲჲ **la’** jj მცირე რამ ტაფობი,. **ლაზეჼ ხილ‘ურ ე ლაჸე კა̆წკოჼ წა ოთ̣დარ** – კარგი იქნებოდა ამ ტაფობში პატარა სახლის დადგმა (ბ. ბ.).

ლაჸამ, ლოჸომ, ლოჸუმ ბდ **la’am, lo’om, lo’um** bd მცირე, არცთუ მნიშვნელოვანი სურვილი небольшое желание a little / not an important desire. **ლაჸამ ცო ბა სოგო ჴაშელ ვახჼ** – მცირე სურვილი⌈ც კი⌉ არა მაქვს სტუმრად წასვლისა.

***ლა̆ვარ lăvar** გრდუვ. непрх. intrans. ხმის გაცემა (ხმას გასცემს), მიხმობა, გამოლაპარაკება заговорить (с кем-л.), призвать to begin talking with sb, to carry on a conversation with sb.

აჴ ლა̆ვარ aḫ lăvar გრდუვ. непрх. intrans. ჩამოპატიჟება ზემოდან ქვემოთ (ჩამოიპატიჟებს) позвать в гости сверху вниз to invite from up to down. **აჴ ლავლეთ, ივრამეგო̂, ე ხიჼკლი დაჴ ფშელლა** – ჩამოიპატიჟეთ რა იორამი, ეს ხინკლები გაცივდება (ბ. ბ.).

დაჴ ლა̆ვარ daḫ lăvar გრდუვ. непрх. intrans. გადაძახება (გადასძახებს), გაგონება (⌈გა⌉აგონებს), გადაპატიჟება (გადაიპატიჟებს) позвать в гости оттуда calling out, hearing, inviting. **დაჳ ლავლეთ, ივრამეგრ̂, ე ხჷკლი დაჳ ფშელლა** – გადასძახეთ რა იორამს, ეს ხინკლები გაცივდება (ბ. ბ.).

სო ლა̆ვარ so lăvar გრდუვ. непрх. intrans. გადმოპატიჟება იქიდან აქეთ (გადმოიპატიჟებს) позвать в гости отсюда to invite from there to here. **სო ლავლეთ, ივრამეგრ̂, ე ხჷკლი დაჳ ფშელლა** – გადმოიპატიჟეთ რა იორამი, ეს ხინკლები გაცივდება (ბ. ბ.).

სოდა ლა̆ვარ soda lăvar გრდუვ. непрх. intrans. დაპატიჟება ირგვლივ მყოფთა (დაპატიჟებს) позвать в гости находящихся вокруг to invite surrounding poeple. **სოდა ლავლეთ ჳამიგოყ, ე ხჷკლი დაჳ ფშელლა** – დაპატიჟეთ რა ირგვლივ ყველა, ეს ხინკლები გაცივდება (ბ. ბ.).

ჩუ ლა̆ვარ ču lăvar გრდუვ. непрх. intrans. შე[მო]პატიჟება გარედან შიგნით (შე[მო]იპატიჟებს) пригласить в дом to invite from outside to inside. **ჩუ ლავლეთ, ივრამეგრ̂, ე ხჷკლი დაჳ ფშელლა** – შემოიპატიჟეთ რა იორამი, ეს ხინკლები გაცივდება (ბ. ბ.).

ჳალ ლა̆ვარ ḩal lăvar გრდუვ. непрх. intrans. ა[მო]პატიჟება ქვემოდან ზემოთ (ა[მო]იპატიჟებს) позвать в гости снизу вверх to invite from downstairs to upstairs. **ჳალ ლავლეთ, ივრამეგრ̂, ე ხჷკლი დაჳ ფშელლა** – ამოიპატიჟეთ რა იორამი, ეს ხინკლები გაცივდება (ბ. ბ.).

ლა̆მდოლი̂ lămdolî ზმნს. нареч. adv. ზეგიდან, ზეგის მერე, ზეგის იქით с послезавтрашнего дня from the day after tomorrow. **ტელევიზორე ლამდოლი̂ ყარუჲ ჲა გამოცხადბადჲიენრ̂** – ტელევიზორში ზეგიდან წვიმებია გამოცხადებული.

***ლა̄თ̦ინი̂ lāținî** მიმღ. прич. particip. მდგომი, ის, ვინც ან რაც დგას стоячий, стоящий standing. **ო ცჳავჷ̂ ბისენრ̂, კმაჲტმაქ ლათ̦ინი̂ თათ̦ჷ̂ ხჷ̂ სო ბასრ̂** – ის მარტოდ შთენილი, კლდეზე მდგომი ცირცელის ხე მე ვარ (მ. მ.).

***ლევ|დ|არ^{1} (ალʻარ) lev|d|ar^{1} (aľar)** გრდმ. перх. trans. 1. თქმა (ამბობს, იტყვის) говорить / сказать to say, to tell. **ჷუხ ლევდო[ჳ], სტაკ!** – რას ამბობ, კაცო! **ფეშკრევ მოჴ ლევობრ̂** – ბიჭუნა (ბალღი) ლექსს ამბობს (კითხულობს). 2. ვარაუდი (ივარაუდებს) предполагать supposition. **თხა̄, ჯანო̄, ლამო′ჯ ჲუხაჷ ყარუჲ ლევოჲრ̂** – დღეს, ხვალ და ზეგ ისევ (კვლავ) წვიმებს ვარაუდობენ (ამბობენ) (მ. მ.).

ლეჲფჩ|დ|ისარ, ლი̄ფჩ|დ|ისარ lejpč|d|isar, līpč|d|isar გრდუვ. непрх. intrans. გარკვეულ გარემოებათა გამო მწოლიარე, დავარდნილ მდგომარეობაში დარჩენა

(⌈და⌉რჩება) оста⌈ва⌉ться в лежащем, пассивном положении to be lying down for certain conditions. **კაკალ ბერტყადჲუჲნი̂ აჴო თასვალი'ნესრ̂, უჲშტა̄ ლი̄თჩვისქჼსრ̂** – კაკალს რომ ვბერტყავდი, ჩამოვვარდი და დავრჩი ისე დავარდნილი.

*ლელ|დ|არ (ლალ|დ|არ) **lel|d|ar (lal|d|ar)** გრდ. прх. trans. 1. ⌈გა⌉ტარება ვინმესი ან რამისა (⌈გა⌉ატარებს), დატარება, ჩამოტარება, გადასმა (მაგ., ხელისა) проводить / провести, обводить / обвести; to serve out, to carry, to conduct; to stroke, to smooth. **ლელას გაზითაჲშ ლელჲჼლათრიც** – ლელა გაზეთებს ატარებდა ხოლმე აქ. 2. გავლება ხაზისა (⌈გა⌉ავლებს) провести линию, прочёркивать / прочеркнуть to draw a line. **ის ხაზ გონე ლალდებ!** – ეგ ხაზი წესიერად გაავლე! 3. გავლება სარეცხისა (⌈გა⌉ავლებს) прополаскивать / прополоскать (что-нибудь в воде) to rinse washup. **ნანას თეთრეულ ლილელო ლალდიქჼ** – დედამ თეთრეული ლილაში გაავლო. 4. გადავლება თვალისა (⌈გა⌉დაავლებს) просмотреть to run one's eye. **მოჴ კერბადბინასჷ̄, ბჭარკ ლალბებალჷ̂** – ლექსი დავწერე და თვალი გადაავლე რა (ბ. ბ.).

ლელრიკ⌈აჸ⌉ **lelriḳ⌈a'⌉** სიარულის მოყვარული, მოხეტიალე, მაწანწალა любящий ходить, гулять, бродить, бродяга wandering person, sb who loves wandering around. **ლელრიკაჸ ბა ი ფჴუ** – მაწანწალაა ეს ძაღლი.

ლელყელარ (ლალყალარ) **lelq̣elar (lalq̣alar)** გრდუვ. непрх. intrans. გავლა-გამოვლა (გაივლის, გამოივლის), უმიზნოდ წინ-უკან სიარული бродить walking up and down. **მაცლომცჼ ლელყელე⌈ჴ⌉, ფეშკარ?** – როდემდე დადიხარ წინ-უკან უმიზნოდ, ბალღო (ბ. ბ.)?

*ლესტარ (ლასტარ) **lesṭar (lasṭar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაკიდებული რამის ან ვინმეს გაქანება (⌈გა⌉ქანდება), ქანაობა (ქანაობს) качаться (кататься) на качелях to swing smth or sb that is hanging. **მახკარ საქჼლეხ ლესტერ** – გოგონები საქანელაზე ქანაობდნენ; **ყჼლეგორქჼდა⌈ჴ⌉ ქორთრ̂ ლესტჷ̂ ი სტაკგო⌈ჴ⌉** – სიბერისგან თავი უქანავებს ამ კაცს. 2. ⌈გა⌉დახრა რამისა (⌈გა⌉დაიხრება), დაცერავება (⌈და⌉ცერავდება) наклоняться / наклониться deviation, sloping. **მუჲშ თაგდიქჼ სოჼ ე წა, ბოლორქჼ კედელ მაცახეჸ ლასტქჼ** – ცუდად აშენეს (გამიკეთეს) ეს სახლი, ქვევითა კედელი, რა ხანია, გადაიხარა.

*ლესტ|დ|არ (ლასტ|დ|არ) **lesṭ|d|ar (lasṭ|d|ar)** გრდ. прх. trans. გაქნევა (⌈გა⌉აქნევს, ⌈გა⌉იქნევს), ⌈და⌉ქნევა (⌈და⌉აქნევს), ⌈მო⌉ქნევა (⌈მო⌉იქნევს), დარხევა (⌈და⌉არხევს), ⌈გა⌉ნძრევა (⌈გა⌉ანძრევს), ⌈და⌉ბერტყვა ხის ტოტისა (⌈და⌉ბერტყავს) махать, махнуть, кивать, кивнуть, трясти, встряхнуть, ⌈по⌉качать to move, to sway, to flap, to wave, swinging (one's hand, sword etc.), to wave. **ჴაჲწკევ ჰშანი ლესტჲორ** – ჩიტი ფრთებს იქნევდა; **კნათევ ფჴარან ლოჭ ლესტოჲრ̂** – ბიჭი ძაღლს ჯოხს უქნევს; **ნაყბისტევ ჩაჳრენაჴრ̂ ტოტ ლესტოდრ̂ სოჺ** – ამხანაგი (მეგობარი) შორიდან ხელს მიქნევს; **მახავ ტაჲვნი ლესტდორჷ̄, ჳორ აკურ (აკირ)** – ქარი ტოტებს არხევდა და ვაშლი ცვიოდა; **თურ ლასტდარ ეჴათჷ̂ დეწჷ̂, მაცმჷ̄ მასთხოვენ გარგ ლრ̄** – ხმლის მოქნევა მაშინ უნდა, როცა მტერთან ახლოს მიხვალ; **დონევ ქორთრ̂ ლასტბიჲ̂** – ცხენმა თავი გააქნია; **სტაკოვ ფჴარან ლოჭ ლასტჲიჲ̂** – კაცმა ძაღლს ჯოხი მოუქნია.

*ლესტილა̄ დ, საქანელ ბდ **lesṭilā** d, **sakanel** bd საქანელა, დაკიდებულ ორ თოკზე მიმაგრებული საქანაო მოწყობილობა, მაგალითად, ფიცარი устройство для качания, например, доска, подвешенная при помощи двух верёвок a swing, hanging on two ropes, the seat can be made from wood. **ქისტა̄ ბა̆დრიგო ბჩა̄ ლაზჲ̂ ლესტილა̄ ხილʼჳლათერ ტოლში** – ქისტის ბავშვებს ყოველთვის კარგი საქანელა ჰქონდათ ხოლმე ტოლოშაში. შდრ. **ზარამზიყ zaramziq̣**.

*ლექ|დ|არ (ლაქ|დ|არ) **lek|d|ar** (**lak|d|ar**) გრდმ. прх. trans. ⌈გა⌉დაგდება (⌈გადა⌉აგდებს), მიგდება ⌈вы⌉бросить, ⌈под⌉бросить, ⌈на⌉бросить to throw.

აჴ⌈რ̂⌉ ლექ|დ|არ (ლაქ|დ|არ) aḫ⌈ô⌉ lek|d|ar (lak|d|ar) გრდმ. перх. trans. 1. ჩა⌈მო⌉გდება რამისა бросить что-нибудь сверху вниз to drop smth down. **ის ყალჩალ აჴ⌈რ̂⌉ ლაქდებალ სოჺ!** – ეგ მწყემსის გუდა გადმომიგდე რა! 2. გადატ. перен. fig. გათათხვა ვინმესი (გათათხავს), გამოლანძღვა обругать ballyrag sb. **საბას აჴოჭ ლაქვიჲ̂სრ̂ დუდახ, ცო ხეჸ სოჺ, ˜უხაკ დეხოლრ̂ სოხ** – საბამ მაგრად გამომლანძღა წეღან, არ ვიცი, რა უნდა, ნეტავი, ჩემგან (ბ. ბ.).

ლეცარ (ლაცარ) **lecar** (**lacar**) გრდმ. прх. trans. 1. გამორთმევა (გამოართმევს) брать / взять (у кого-то что-либо) taking, accepting. **ჰანე′, ლაც ე მაჲჳჷ̂!** – აჰა, გამომართვი ეს პური! 2. ძლევა რძისა პირუტყვის მიერ (იძლევა) давать / дать молоко (о скоте) to give milk. **ჲრ̌ლ ჳაჩჲაჲლნრ̄ სოგო, სე ათჲავ ცრ̄მ ლეცოგჷ̂** – თივა გამთავებია და ჩემი ძროხა აღარაფერს იძლევა.

*ლეჭარ (ლიჭარ) **leč̣ar** (**lič̣ar**) გრდმ. перх. trans. 1. ფცქვნა (⌈გა⌉ფცქვნის) ⌈по⌉чистить, освобождать / освободить от кожуры peeling. **ნანას ჩირელ ჳორ ლეჭრ̂** – დედა საჩირედ ვაშლს ფცქვნის. 2. გადატ. перен. fig. გაძარცვა (⌈გა⌉ძარცვავს), გაყვლეფა, დაყაჩაღება грабить / ограбить, оставлять / оставить голым robbing. **თინით ვოტუჲნრ̂, ყაჩლუჲვ ლიჭჲ̂სრ̂** – თიანეთში მიმავალი, ყაჩაღებმა გამძარცვეს.

*ლეჭყ|დ|ალარ **leč̣q̣|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ⌈და⌉მალვა (⌈და⌉იმალება) ⌈с⌉прятаться to hide, to conceal. **იჼც ფშელიჩრ̂ ხიგო ლეჭყლასჷ, სე ვაშრ̂ ეგენ მა̄ ლაუ̆მ ჩხოტკიკელ ვითჳლაჲნი̂ დაკოვანოსრ̂ თხალომციჼ** – ახლა ცივ წყალს ვემალები, ჩემს ძმას (ძმობილს), ეგას კი მთის ჩანჩქერის ქვეშ მობანავე ვახსოვარ თურმე (ა. ბ.).

ლეჺეშ le'eš ზმნს. нареч. adv. მონდომებით, ხალისით, სურვილით, ნდომით, სიამოვნებით с хотением, с желанием, с энтузиазмом with desire, with enthusiasm, with pleasure. **სე დადას ჳშიროშ ჲეფცაჼლათერ ე ამბუჲ მაწყ სოგრ̂, ცჰავჩოგრ̂, ჳშიროშ მა̄ – ნახლო; სოჼ ზორაჲშ წონალარჷ, ბჭა̄ ლეჺეშ ჸეფცაჼლათრას ლარკ** – მამაჩემი ხშირად ჰყვებოდა ხოლმე ამ ამბავს ხან ჩემთან, მარტოსთან, ხშირად კი – ხალხში; მე ძალიან მომწონდა და ყოველთვის სიამოვნებით ვუგდებდი ხოლმე ყურს (ტ. ც.); **ლევაჼ ლეჺეშ ლატქჼ სოჼ ჳავ დაცოშ** – ლევანმა ხალისით მიშველა ყანის მკაში.

ლეჺჷ̄⌈ჰ⌉ le'ē⌈ḩ⌉ 1. თუ სურს если хочет, если желает if sb desires. **ადმინენ ლეჺჷ̄⌈ჰ⌉, ‿ოუ̆მაჺ ჭალ თაგოდრ̂** – ადამიანს თუ სურს, ყველაფერს გააკეთებს (შეძლებს). 2. კავშ. Союз. conj. თუნდ⌈აც⌉, თუ გინდ, გინდ⌈აც⌉ хоть if, in case. **იჼც ლეჺჷ̄⌈ჰ⌉ ლავ დოლალ, ცო ჳერ̂ლ‘ისრ̂, დოს იცნას** – ახლა გინდაც თოვლი მოვიდეს, არ მეშინია, შეშა ვიყიდე.

***ლეჺინი̂ le'inî** მიმღ. прич. particip. 1. სასურველი, მოსაწონი, სანდომი; ის, რაც სასურველია, მოსაწონია, სანდომია желательный, желанный desirable, eligible. **ზორაჲჩრ̂ სტაკოვ ლეჺინი̂ ვუმ (‿უმ) ჭალრ̂ თეგოდრ̂** – ყოჩაღი კაცი, რაც სურს, აკეთებს. 2. მსურველი, მნდომი, მოწადინე; ის, ვისაც სურს, მოსწონს, ნდომილობს желающий wishful, desirous. **ბოთხ თეგბაჼ ლეჺინი̂ სტაკ ვა ე** – საქმის გაკეთების მსურველი კაცია ეს; **ლაზიშ თაგდაჼ ლეჺჩოვ შაჲროჼ (შაჲრვაჼ) თეგოდრ̂** – კარგად გაკეთების მსურველი თავად აკეთებს (ხალხ.) (მ. ჭ.).

ლჷ̄ lē კავშ. союз conj. თუნდ, გინდ хоть, хочешь if, whether. **ლჷ̄ ფუჩეჩ ხილ‘ა̈ლ, ლჷ̄ ჲოლ, შიკეჺ ჭირბალა სოჼ** – თუნდ ფუჩეჩი იყოს, თუნდ თივა, ორივე მჭირდება.

ლილჷჼკ ბდ **lilẽḳ** bd ეტლი (ეკიპაჟი) линейка (экипаж) cart. **სე ბა̆დროლე ლილჷჼკ ბედჷჼ ტრანსპორტ ცო დარ, ლილჷჼკევ იხრათხ თელვი; ზორაჲში̂ წონალარ სოჼ ქვაფენილმაქ ოჳუჲ ბორბლაჼ იშ** – ჩემს ბავშვობაში ეტლის მეტი ტრანსპორტი არ იყო, ეტლით დავდიოდით თელავში; ძალიან მომწონდა ქვაფენილზე მისი ბორბლების ხმა.

***ლიშაჼ** დდ **lišã** dd სამიზნე, მიზანი, ნიშანი знак; мишень sign, back-sight, gun-sight, rifle scope.

ლიშაჼ თელ‘არ (დ|ა̆ლ‘არ) lišã telʻar (d|ălʻar) გრდმ. перх. trans. 1. ნიშნის, სიგნა-

ლის მიცემა (მისცემს, ანიშნებს) да⌈ва⌉ть знак, сигнал, пароль to point / to sign smth. **ყაჩლუჲვ ვაშ⌈ბ⌉ინ ლიშა თელ’ორ** – ყაჩაღები ერთმანეთს ნიშანს აძლევდნენ. 2. ნიშნის მიცემა ქორწილის წინ (მისცემს), დანიშვნა ⌈по⌉сватать to engage. **ჲოჰ დანიშნოდჲორ, ოსი ვაშინ ლიშა̃ თელ’ორ** – გოგოს დანიშნავდნენ, იქ ერთმანეთს ნიშანს აძლევდნენ (ბ. მ.).

ლიშა̃ დ|ებღარ (დ|ოღარ) lišã d|ebγar (d|oγar) გრდმ. перх. trans. ნიშნის, სამიზნის დასმა (⌈და⌉სვამს) ⌈с⌉делать метку to put/to set a sign. **ლიშა̃ დოღათ, ატყ-წაქ ჭოსა̃დეწეს** – სამიზნე დასვით, მშვილდ-ისარი უნდა ვისროლოთ.

-ლიც⌈ი̂⌉ **-lic⌈î⌉** ნაწ. част. part. აზირ ведь, лучше; не лучше ли you’d better. **ის ჲოლ ურმევ ჭეჰლიც⌈ი̂⌉, ჷნაკ შატევ წოლბალალო̂** – ეგ თივა აზირ ურმით ზიდოს, რაღა ფიწლით წვალობს.

ლიჭყდურ დდ **lič̣q̣dur** dd დამალობანა прятки hide and seek. **ბა̃დრი, დოლათ, ლიჭყდურ დოთვაჲ** – ბავშვებო, მოდით, დამალობანა ვითამაშოთ (ბ. ბ.).

*-ლო^{1} **-lo^{1}** ess. თანდ. послел. prep. -ში -в in (აღნიშნავს ადგილმდებარეობას обозначает место denotes location).

-ლო^{2} **-lo^{2}** გამოიყენება ხალხურ პოეზიაში სალექსო მარცვალთა რაოდენობის დასარეგულირებლად употребляется в народной поэзии для регулирования количества стихотворных слогов is used in folk poetry to regulate the amount of syllables in a poem. **ფხაუზტყა̄წ** *ცოჟჲნო̂* **აჲლ’ჩეჰა, მაი̂ც ტყოჸ ჲეწ სო̂ ჰოალო** – ასჯერაც რომ მითხრა არა, მაინც კიდევ მიყვარხარ (ა. „წ“.); **ვაი̂ თხალუნა ყონოლა ვაჲნაჸ ცო ხეჸეშ ღოალო** – ჩვენი ახლანდელი სიჭაბუკე, თავადაც ვერ გავიგებთ, ისე წავა (ა. „წ“.); **ჽურდე̂ კატკატკოშ ჰალო̂ იხო, ჰოხ ჽეფხეთეშა მათხალო** – შენი რცხვენია და ნელინელ ამოდის მზე დილით (ა. „წ“.); **დინა დითლეთხო, დალელო, კაძიკა, ათას შარეჰა** – დაგვტოვე ცოცხლები, ღმერთო, სულ ცოტა, ათასი წელი (ა. „წ“.); **აჰ სო ცო ჰაჲჭჩე სჷ̂ მაჭიშ შინაჸ ბჭარკევა დათხალო** – როცა აქეთ არ იყურები, ჩემი ლექსები ორთავ თვალით ტირიან (ა. „წ“.); **ე დაშნი ალ’ინო̂ სჷ̂ ნანვაშო̂, აჸქრა̃ დავითა ვაელო; შარნ ჰალო̂ გუვალ’ა̃ ცო ლეჸერ: სიყვარულ ჲაწი̂ ჲაელო...** – ამ სიტყვების მთქმელი (შემთხზველი) ჩემი დედისძმაა, დავით არინდაული; თავად არ უნდოდა გამოჩენა: მძიმეა სიყვარული... (დ. ა.; ფ. ბ.).

*ლორ’ლ’ ბდ **lor‘l‘** bd ბანტის სახით გაკეთებული კვანძი узел в виде бантика knot like a bow.

ლორ’ლ’ ბ|ოლ’არ (ბ|ებლარ) lor‘l‘ b|ol‘ar (b|eblar) გრდმ. перх. trans. ბანტის სახის კვანძის შეკვრა (⌈შე⌉კრავს), ბანტის სახით გაკვანძვა завяз⌈ыв⌉ать бантиком knotting like a ribbon. **ხიტენრ̂ ბაწარ ლორ̈ლ' ბოლ̥ოშ დუჲწნას ვაშ[ბ]ა̄ხ** – გამწყდარი ბაწარი ბანტის სახის კვანძით გადავაბი ერთმანეთს.

***ლოჸ|დ|არ lo'|d|ar** გრდმ. перх. trans. მონდომება ([მო]ინდომებს), მოსურვება (მოისურვებს), მოწადინება захотеть, пожелать to have a desire, to want. **ე წე ე ხენეხ ბაცბივ ჷნაკ ლოჸდირალრ̂ თილ̥არ?** (მ. ბუქ.) – რად მოინდომეს, ნეტავი, წოვათუშებმა ამ ხისთვის (ცირცელისთვის) ეს სახელი (**თათ̥**) ეწოდებინათ?

-ლუ̃ -lũ დროის აღმნიშვნელი სუფიქსია ზედსართავებისა суффикс прилагательных, обозначающих время adjective's suffix denoting time. **ხკულუ̃ კეჭ** – ზაფხულის მატყლი; **სტაბლუ̃ ჯაჲრ̂ი** – შემოდგომის ფქვილი; **სტაუ̃ხკლუ̃ ვალ** – შარშანდელი ვალი; **ბუსლუ̃ მაჲჯ̂** – ღამის პური.

-ლ-ღე̃ -l-γẽ მე.....ე[დი] -ый -th (რიგითობის აღმნიშვნელი სუფიქსებია суффиксы, обозначающие порядковый номер suffixes denoting ordinal numers). **ჯალღე̃ შო და, ლამუ ცო ხილ'ენჲასრ̂** – მესამე წელია, მთაში არ ვყოფილვარ.

-ლ-ღეშ -l-γeš მე-ედ, მე.....ეჯერ -ый раз for the certain amount of times. **თხა შილღეშ ჲაჲლ'ნას ფიზიკ გამოცდმაქ** – დღეს მეორედ გავედი ფიზიკის გამოცდაზე.

მ

||**მმმ ||mmm** ნაწ. част. part. მმმ... ммм... mmm... (იხმარება შესაფერისი სიტყვის შერჩევისას употребляется при продборе соответствующего слова is used when choosing appropriate word). ||**მმმ... ალ'ჸ ლეცერ სოჸ ჷნახ...** – მმმ... თქმა მინდოდა რაღაცისა...[22]

მაგუჲ ბ **maguj** b მრ. мн. pl. საქსოვი ძაფების (ბაწრების) ერთობლიობა, ბაწრეული сбор шерстяных каток (ниток) the unity of knitting threads, wool and its threads. **ცეხენ აჲრთვჸ მაგუჲ ბინას** – წელს ბლომად ბაწრეული (ბაწარი) შევქმენი (დავამზადე).

***მათხ** ბდ **matx** bd მზე солнце sun.

---

[22] **მმმ...** სიტყვა-ბგერას ხშირად მიმართავს კ. ბუაჩიძე თავის პოლიტიკურ რომანში «Такое длинное, длинное письмо...» და აღწევს განსაცვიფრებელ სტილისტურ სიმაღლეებს: (Буачидзе 1989 – К. Буачидзе, Такое длинное, длинное письмо..., Тб., 1989).

მა̄თხ დ|ახარ (დ|აჴარ), მათხოგო̂ დ|აგ|დ|არ mātx d|axar (d|aqar), matxogô d|ag|d|ar გრდმ. перх. trans. გამზეურება ([გა]ამზეურებს), მზისთვის დანახვინება, მზეზე გატანა вынести на солнце, показать солнцу putting smth in the sun. **ე მათ̥ან მა̄თხ ბაჴარ ღეწე̂** – ამ ლოგინს მზეზე გატანა უნდა (ბ. ბ.).

***მათხარ|დ|ალარ matxar|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. [და]ჭკნობა ([და]ჭკნება) увянуть, увядать to fade. **კა̌წკოჷ დენოლა ჲა სოგო, ქასტჷ მათხარლასო̂ იალო, ჵანნ ხეცა, ქელ̈ო დალგიას, ვაჲ სე ბედუხა, ტიალო!..** – ხანმოკლე სიცოცხლე მაქვს, ია რომ ვარ, მალე ვჭკნები და, ვინ იცის, მოვალოდა კიდევ, ვაჲ ჩემსა ბედსა, ტიალო!.. (ი. ლ.; ა. „წ“.); **ბუბუკ მათხარდალჷ** – ყვავილი დაჭკნა; **ი ჲოჵ დენიც [დაჵ] მათხარჲალჷ** – ეს ქალი სულ ჩამოჭკნა. 2. გახუნება ([გა]ხუნდება), ფერის დაკარგვა [вы]линять to loose colour. **მუჲში̂ ღებადბიენო̂ მა̄შ[ე̂] მათხარბალჷ** – ცუდად შეღებილი შალი გახუნდა.

მათხმაქ, მა̄თხე matxmak, mātxe 1. ზმნს. нареч. adv. მზეზე на солнце in the sun. **ე ბჭაკნი მათხმაქ ჲახათ!** – ეს გუდები მზეზე გაიტანეთ! **ე ბჭაკნი მათხმაქ მაცლომცჷ ჲატე?** – ეს გუდები მზეზე როდემდე ყრია? 2. გადატ. перен. fig. არსად მთელ ქვეყანაზე, ქვეყანაზე არაფერი ничего на свете, нигде на всём свете nowhere in the world, nothing in the world (ქმნის უარყოფით კონტექსტს создаёт отрицательный контекст creates negative context). **მათხმაქ ცო̂მ ბადბალა თხოგო ოჯხე** – ქვეყანაზე არაფერი გვაბადია ოჯახში.

შაჲრ მა̄თხე, შაჲრ ჟამე šajr mātxe, šajr žame თავის დღეში, თავის სიცოცხლეში, არასოდეს, არც როდის никогда в жизни never in his/her life. (ქმნის უარყოფით კონტექსტს создаёт отрицательный контекст creates negative context). **ჯიბლნორაჲ: *„ოკუჲვო̂ ალ̂ათაჲნო̂: შაჲრ მა̄თხე დოხკაც მა გიბა̄ლ ვეწარ ვიცვიჷჩო̂ ჲაჵინაჲნო̂!“*** – დაგებარებინა: *„იმას უთხარით, თავის სიცოცხლეში ღრუბელსაც ნუ იხილავსო სატრფოდავიწყებული ქალისასო!“* (ს. გ.).

მა̄თხვაც mātxva’ ზმნს. нареч. adv. მზისითვე, ვიდრე მზე ანათებს, ვიდრე დაღამდება засветло, пока ещё день, пока ещё светло, пока ещё не ночь before it gets dark, before it is sunlight. ***მათხვაც ჩუ დერწათაჲნო̂,* ჲექერ თხოგო̂ ნან ლაჵწჷ ბა̌დრილო̂ დუჲტჩუჲშგო̂** – *მზისითვე მობრუნდით შინაო,* დაგვიძახებდა ხოლმე დედა ბავშვებში სათამაშოდ მიმავლებს.

მათ̥ეხ, მათ̥ე[ჵ] mat̥ex, mat̥e[ḥ] ess. ზმნს. нареч. adv. 1. ადგილზე, ადგილობრივ на месте in the place. **ჩა̌ ბაგინო̂ ლევა̂ მათ̥ეჵ ლაჲთ̥ვისჷ** – დათვის დანახვაზე ლე-

ვანი ადგილზე გაშეშდა; **ე კაკალ მათ̦ეხ მეყჲოს** – ამ კაკალს ადგილზე ვტოვებ. 2. ლოგინში в постели in bed. **სამსაუ̃ხრი ჲუჲტჩოვ ბ̌დრი მათ̦ე დითნას** – სამსახურში მიმავალმა ბავშვები ლოგინში დავტოვე.

მათ̦-მათ̦ე[ჴ], მათ-მათ̦ე[ჴ] maț-mațe[ꜧ], mat-mațe[ꜧ] ess. ზმნს. нареч. adv. ადგილ-ადგილ, აქა-იქ местами, кое-где here and there. **ბაჲსლეეგო მათ̦-მათ̦ე თეკინრ̂ შარვალ ჲათვხურ** – ბასილს ადგილ-ადგილ დაკერებული შარვალი ეცვა; **მათ̦-მათ̦ე ლავ დაჴ დაში̃, ლამნი ყარწდალი̃** – ალაგ-ალაგ თოვლი გადნა, მთები აჭრელდა.

მათ̦ხი̃ mațxĩ ზმნს. нареч. adv. 1. ადგილიდან с места from the place. **ჲეთ̦ მათ̦ხი̃ ცო ქექალა** – ძროხა ადგილიდან არ იძვრის. 2. ადგილობრივი местный local. **ე სტაკ მათ̦ხი̃ ვა** – ეს კაცი ადგილობრივია. 3. გადატ. перен. fig. ჭკუადამჯდარი, გონიერი умный, смирный clever, rational, calm. **ე სტაკ მათ̦ხი̃ ცო გუ** – ეს კაცი ჭკუადამდგარი არა ჩანს.

მაჲდლაჲ̃ majdlaj̃ მადლიანი благодатный splendid. **დოდოშეჷ ბაჴ̃ჭ მაჲდლაჲ̃ ბუთ̦ ცუჲ ბალ‘ქ̃ ლამნინ ტყუჲჴრქ̃და!** – ამასობაში უზარმაზარი მადლიანი მთვარე არ ამოვიდა მთების იქიდან (ა. ბ.)! **მაჲდლაჲ̃ ალდმიქ̃ დარ დარიკოე̄, ნუსა′ჭ შარლქ̃ ჳაჩქ̃** – მადლიანი ადამიანი იყო დარიკო და რძალიც თავისნაირი შეხვდა.

მაჲთხკიკლა̄, მაჲთხ-ცაჲკიკლა̄, მაჲთხა̄ ჲ **majtxḳiḳlā, majtx-cajḳiḳlā, majtxā** j სამზეო, მზე-ცისქვეშეთი, მზისა და ცის ქვეშეთი, მთელი ქვეყანა, ეს ქვეყანა этот мир this world. **ლილჩეჴას მაჲთხცაჲკიკელა, ჳეთ̦უ′ეს, ვუხაჷ ვალოსა, სქ̃ ჳეჩუჲჴ ვშიჷარ ცო ალ‘ლა: ე ლამნი ჴალოჷ ლახოსა** – მთელი ქვეყანა რომ შემოვიარო, ავდგები და ისევ უკან მოვალ, ჩემი სხვაგან დარჩენა არ ითქმის (არ იქნება): ამ მთებს ისევ მოვნახავ (ა. მ.); **ხუმ გუ, მე̄ ე მაჲთხ-ცაჲნ კიკელ ბაჴ̃ ყა მე̄ ჴირწრ̂ მიჩხმაჷა** – ხომ ჩანს, რომ ამ ქვეყანაზე დიდი ცოდვა ტრიალებს ყველგან (ა. მ.); **მაჲთხაჲნმაქ იშტუ̃ ბათვხენა ტყოჷ მიჩმე მათხა ცო ბაჲცა, მაჲთხაჲნმაქ იშტუ̃ ჩამლინა ტყოჷ მიჩმე ხიშა ცო დაჲცა, მაჲთხაჲნმაქ იშტუ̃ ლამზურა ტყოჷ მიჩმე ბუბკი ცო დაჲცა, მაჲთხაჲნმაქ იშტუ̃ და̄ლდალ‘ინრ̂ ცაჲ კიკელ მათხე ცო̄მ დაჲცა** – მთელ ქვეყანაზე ასეთი თბილი მზე არსადაა აკი სადმე, მთელ ქვეყანაზე ასეთი გემრიელი წყლები არსადაა აკი სადმე, მთელ ქვეყანაზე ასეთი ლამაზი ყვავილები არსადაა აკი სადმე, მთელ ქვეყანაზე ასეთი ღვთისნაბოძები არსადაა აკი სადმე რამე (ა. მ.); **იშტუ̃ ფშელინე̄, ლაზქ̃ ხი მაჲთხ-ცაჲკიკალ ხილ‘ლოკი?** – ასეთი ცივი და კარგი წყალი იქნება,

ნატავი, სადმე? (ა. მ.). შდრ. ср. comp. ცაჲკიკლა̄ **cajḳiḳlā**.

მაჲშტო (< მა იშტ დ|ო) majšṭo (ma išṭ d|o) ნუ შვრები ასე! ნუ შვრები მაგას! Не делай так! Не делай этого! Don’t do that!

მაჲწრნა̄ majçrnā 1. კეთილი, სიკეთით აღსავსე გარემოება, ირგვლივ გამეფებული სიტკბოება, ნეტარება воцарившееся вокруг полное добро happiness and bliss spread all around. **მაჲწრნა̄ დარ, ბა̆დროლე ბუხარფეხ აგას ფალი დეფცოშ** – ნეტარება იყო, ბავშვობაში ბუხართან ბებია ზღაპრებს რომ გვიამბობდა.

*მაჲჴი̂ ჲჲ **majqî** jj პური хлеб bread.

მაჲჴი̂ ჲილ̦უჲნი̂ majqî jiḻujnî მიმღ. прич. particip. რაიმე ღირებული, ფასის მქონე, მნიშვნელოვანი, სასარგებლო что-нибудь ценное, стящее, полезное smth valuable, important, useful. **მაჲჴი̂ ჲილ̦უჲნი̂ ცო̄მ ალ‘იჼ ჰაცხუს** – რაიმე ღირებული, სასარგებლო არაფერი თქვა მაგან (არაფერი თქვა ისეთი მაგან) (მ. ჭ.).

მალალ malal სუსტი, ნაზი, სათუთი слабый, нежный weak, tender. **მალალ გაუ̆გუ̂ ბა ივნეგო** – სუსტი მუხლი აქვს ივანეს (ბ. ბ.).

მალალ დაკიჼ malal daḳĩ გულჩვილი с мягким, добрым сердцем soft hearted, sentimental. **წყეგეჴ მალალ დაკიჼ ცო ვეწ სტაკ ხილ‘ჴჼ** – ნამეტნავად გულჩვილი არ უნდა იყოს კაცი (ბ. ბ.).

მალ|დ|აჲლნო̂, მალ|დ|ალინო̂ mal|d|ajlnô, mal|d|alinô მიმღ. прич. particip. დაღლილი, დაქანცული уставший tired, exhausted. **სიმიჼდ თოჴნადოშ მალბაჲლნო̂ ვასერ ენე ჺებახკერ** – სიმინდის თოხნით დაღლილი კაცები ჩრდილში ისხდნენ.

მალმაყ|დ|აჲლნო̂, მალმაყ|დ|ალინო̂ malmaq̣|d|ajlnô, malmaq̣|d|alinô მიმღ. прич. particip. დაღლილ-დაქანცული, ნაჯაფარი уставший exhausted. **აჲნკოს მალმაყჲაჲლნო̂ ტოტი მალიჩო̂ ხივ ჲილეჼ დაჰ** – ანიკომ ნაჯაფარი ხელები თბილი წყლით დაიბანა.

*მალ‘არ^{1} დდ **malʻar**^{1} dd სასმელი (ღვინო, არაყი), დასალევი питьё (вино, водка), жидкость для питья, выпивка drink, beverage. **ცენეხ მალ‘არ ცო და თხოგო[ჰ]** – წელს სასმელი (დასალევი) არა გვაქვს.

მალ‘არ^{2} (მელ‘არ) malʻar (melʻar) გრდმ. перх. trans. ⸢შე⸣სმა (⸢შე⸣სვამს), დალევა (დალევს) выпить to drink. **ათ̦ავ ხი მალ‘ეჼ** – ძროხამ წყალი დალია.

მამო̂ ჲდ **mamô** jd მოფერებითი ფორმაა სიტყვისა ласкательная форма слова fawning form of a word **მაჲმი̂, დადეშო̂ majmî, dadešô**. **სე მამოხ ევ წერ** – მამიდაჩემს ევა ერქვა.

მაძდაგ დდ **maʒdag** dd 1. ბატკნის გამომშრალი ტყავი ქვეშ დასაგებად овечья (баранья) шкура для подстилки dried lamb skin to spread down. **ლაპიმაქ ჴედაღეჩრ̃ ბა̆დრენ მაქდაგ დილ̈ნას კიკელ** – კიბეზე მჯდომ ბავშვს ქვეშ ცხვრის ტყავი დავუფინე. შდრ. ср. comp. **ხუჲთრ xujtr**.

მარა̄̃: მარა̄̃ ბედი̃ ... marã̄: marã̄ bedĩ ... რა!.. Что за!.. What damned! (იხმარება უარყოფით კონტექსტში употребляется в отрицательном контексте is used in negative context). **მარა̄̃ ბედი̃ სტაკ მოჸ ვაჰრ̂, ჷვრ̂, ე დო̃ნ ჷუ̃ ხაკი̃ ბჭივრა[ჰ]!** – რა კაცი ხარ, ბიჭო, ეს ცხენი რატომ წყურვილით მოკალი!

მარგა′ marga′ მით უმეტეს тем более moreover. **სო̃ ჰო̃ ტათებ ცო სესხბადომაკეგე̂, მარგა′ თიში̃ ვალ დუ̃ხ ცო დერწდი̃ქდა[ჰ] სო̃** – მე შენ ფულს ველარ გასესხებ, მით უმეტეს, ძველი ვალი არ დაგიბრუნებია (კ. ჭ.).

მა̄რშ mārš ზმნს. нареч. adv. მშვიდობით, მშვიდობიანად, უსაფრთხოდ, სიცოცხლით, სიჯანსაღით, კარგობით, კარგად ყოფნით, გამარჯვებით мирно, с миром, безопасно in peace, safely, with the victory. **მა̄რშ იხათ!** – მშვიდობით გევლოთ; **შუ̃ მა̄რშ šũ mārš** შორისდ. межд. interj. მშვიდობით (და ა. შ.) ყოფნა თქვენ! ჯვარი აქაურობას! ჯვარი სწერია აქაურობას! ჯვარი გწეროდეთ! თქვენ კარგად გამყოფოთ! Мир вам! Let you be blessed! (სავალდებულო ლექსიკური მოდელია ვინმეს გარდაცვალების შეტყობინებისას необходимая лексическая модель при сообщении об умершем obligatory lexical model when informing sb's death). **შუ̃ მა̄რშ, თხაბუს ილიკრ̂ დაჰ თივნუჲცრ̂!** – ჯვარი აქაურობას, წუხელ ილიკოს დაუსვენია (ილიკო მომკვდარა) აკი!

მარშ-მა̆კ̣ეშ marš-măķeš ზმნს. нареч. adv. მშვიდობით და ჯანზე ყოფნით с миром и со здоровьем Farewell and be blessed! **მარშ-მა̆კ̣ეშ ხილ‘ათ!** – მშვიდობით და სიჯანსაღით იყავით!

მარშოლ, მარშოლ-მა̆კ̣ოლ ჲ maršol, maršol-măķol j მშვიდობა, სიცოცხლე, მშვიდობა და სიჯანსაღე, კარგობა, კარგად ყოფნა мир и здоровье peace and health (ლექსიკური მოდელია როგორც მისალმებისთვის, ისე გამომშვიდობებისთვის лексическая модель как при встрече, так и при прощании lexical model for greeting and saying good-bye). **მარშოლ-მა̆კ̣ოლ შუ̃, კნათი, მოჰ ბაჲშუ̃!** – მშვიდობა და სიჯანსაღე (კარგად ყოფნა) თქვენ, ბიჭებო, როგორა ხართ! **ფეშკარ, ჷუ̃ მარშოლ-მა̆კ̣ოლ ცო ლევჲო[ჰ] თხოგრ̂, თურ კაწკო̃ დაგეჰრ̂!** – ბალღო, რატომ არ გვესალმები, განაღა პატარა ხარ! **ჰანე′, დაჲხნათხ, მარშოლ-მა̆კ̣ოლ შუ̃!** – აბა, წავედით, კარგად ყოფნა თქვენ!

მარშოლ ალ‘არ (ლევ|ჲ|არ) maršol al‘ar (lev|j|ar) გრდმ. перх. trans. მისალმე-

ბა (⌈მი⌉ესალმება) ან გამომშვიდობება (⌈გამო⌉ემშვიდობება) или ⌈по⌉здороваться, или ⌈по⌉прощаться greeting or saying good bye. **მარშოლ ალ‘ ვასერგო̂, ბჷდერ!** – მიესალმე კაცებს, შვილო!

მარ́ბაქიწი̃ marʻbakiçĩ უცხვირპირო, უხეში, უვარგისი, უხასიათო, უგემური ადამიანი неприятный, грубый на вид человек rude, bad tempered person. **თხე̃ ნუს ზორაჲშ მარ́ბაქიწი̃ გამოდგომადჲალი̃** – ჩვენი რძალი ძალიან უგემური (უცხვირპირო) გამოდგა.

*მარ́ლ‘ო̂ ბდ **marʻlʻô** bd ცხვირი нос nose.

მარ́ლ‘აჲ დ|ებლარ (დ|ოლ̦არ) marʻlʻaj d|eblar (d|ol̦ar) გრდმ. перх. trans. ჩახუტება (⌈ჩა⌉იხუტებს, ჩაეკონება) приж⌈им⌉ать к груди (к сердцу), обнимать / обнять, заключать / заключить в объятия embracing. **ნანას ბჷდერ მარ́ლ‘აჲ დოლ̦ი̃** – დედამ შვილი ჩაიხუტა.

მასთხუჲლი̃ mastxujlĩ მტრიანი, ვისაც მტერი ჰყავს имеющий врага, врагов having enemies. **„ლაზე̃ კნათ ბჭა̄ მასთხუჲლი̃ ვა“, – იშტ აჲლ‘რიც ვაჭ̣უჲჩო̂ ვაჟასა...** – „კარგია მუდამ მტრიანი“, – თქვა აკი დიდმა ვაჟამა (ა. ბ.)... **მასთხუჲლი̃ სტაკ დუჴ ვაე̄, მასთხუჲწი̃ მა̄ კაძიკ** – მტრიანი კაცი ბევრია, უმტერო კი ცოტა.

მატ̦⌈ა⌉ნ|დ|ალ‘ენო̂ maț⌈a⌉n|d|alʻenô მიმღ. прич. particip. ენად გაკაფული, ყბედი болтун, с именем болтуна talkative. **ტირინე̃ მატ̦⌈ა⌉ნჲალ‘ენო̂ ჲა** – ტირინე ენად გაკრეფილია (ყბედია).

მაქა̄⌈ჰ̦ო̂⌉: მაქა̄⌈ჰ̦ო̂⌉ დ|აშარ makā⌈ḫô⌉: makā⌈ḫô⌉ d|ašar გრდუვ. непрх. intrans. ზედ გადაყოლა ვინმეზე проявлять / проявить уйму заботы к кому-либо putting out on sb. **შაჲრი̂ ბჷდო̂ ბჷდრა̄ხ ნინო̂ მაქა̄ ჲაში̃, ჴაეგოჸ უმაღლისე ჷმდითე̃** – თავის ობოლ შვილებს ნინო ზრუნვით ზედ გადაჰყვა, სამივეს უმაღლესში ასწავლა (უმაღლესი განათლება მიაღებინა); **ნინო̂ მაქა̄ ჲაში̃, მა̄ ვაჰ̦ოგო̂ ხი ცო დაჸითმაკი̃** – ნინო ხვეწნით ზედ გადაჰყვა, მაგრამ ბიჭს წყალი ვერ მოატანინა.

მაქდარე̃ makdarẽ ზედა, ზემო⌈თა⌉, ზევითა верхний upper (გეოგრაფიულად და არა ფიზიკურად, იხმარება ტოპონიმებთან географически, а не физически; употребляется с топонимами geographically and not physically; is used with the toponyms). **მაქდარე̃ ალუჲნა̄ თხე̃ ლამზურ ფჰ̦ე ბა** – ზემო ალვანი ჩვენი ლამაზი სოფელია.

მაქ|დ|აუ̆ფხუ̂, მაქ|დ|უ̄ფხუ̂ დდ **mak|d|aŭpxû, mak|d|ūpxû** dd იგივეა, რაც то же, что the same as **დოუ̆ფხუ̂, დუ̄ფხუ̂ doŭpxû, dūpxû**. **სჷ̆გო⌈ჰ̦⌉ ჴოხკდიენო̂ მაქდოუ̆ფხუ̂ დაჰ̦ აჰ̦ი̃ თხოგო** – ეზოში ⌈გა⌉დაკიდებული სამოსი მოგვპარეს.

მაქრჷჼ, მაქხიჼ makrē̃, makxĩ ზედა, ზემო[თა], ზევითა верхний upper (ფიზიკურად და არა გეოგრაფიულად, იხმარება ცალკეული საგნებისთვის физически, а не географически; употребляется для отдельных предметов physically and not geographically; is used with separate things). **უჩიტელ ბჭარვახჩე მოწაფივ მაქრჷჼ ქუდ დაჴ ბა̄ხო̂** – მასწავლებელი რომ შეხვდებათ, მოსწავლეები ზემოდან (თავიდან) ქუდს იხდიან; **მაქრჷჼ კოტორ დაჴ მალჲალიჼ** – ზედა (ზემოთა) ხაჭაპური განელდა (გაგრილდა).

მაქრჷჼმაქ makrē̃mak ზმნს. нареч. adv. ზედა ფენიდან, ზედა ფენაში; ზერელედ сверху; поверхностно superficially. **მაქრჷჼმაქ ეც ის ქაფ** – ზემოდან აიღე ეგ ქაფი; **მაქრჷჼმაქ მა თეგოჲო̂ ის საქმ** – ზერელედ ნუ აკეთებ მაგ საქმეს.

მაქჴოჲლ̨უ̂, მაქჴუჲლ̨უ̂ დ **makqojl̨û, makqujl̨û** d [გა]დასაფარებელი, ის, რაც უნდა [გა]დააფარონ покрывало, плед, накидка coverlet. **მათ̨ან ლამზურ მაქჴუჲლ̨უ̂ იცნას** – ლოგინისთვის ლამაზი გადასაფარებელი ვიყიდე.

მაქლათ̨ნიში დ **maklat̨niši** d მრ. мн. pl. სუფრის მატრიალებლები, ზედამხედველები обслуживающие гостей table servants. **ქუჲრწლეხ ადმეგო დაჴოჼ სუფრ დარჷ̄, მაქლათ̨ნიშიჲ̄ დუჴ დარ** – ქორწილში ადამს დიდი სუფრა ჰქონდა და მატრიალებლებიც ბევრნი იყვნენ.

მაქხ: მაქხ დ|ალʻარ (იხარ) makx: makx d|alʻar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. თავისით აშვება დაბმულისა (აეშვება) освободиться (о привязанном животном) to be unleashed by oneself. **ჩუ ბეხკინო̂ ჲეთ̨ მაქხ ბალʻჷჼ** – დაბმული ძროხა აეშვა. 2. გადატ. перен. fig. თავს გასვლა (გავა) своевольничать turning impudent. **მაქხ დაჲლʻნა[ჴ], ფეშკარ, აჴ!** – თავს გახვედი, ბალღო, შენ!

მაქხ დ|ალʻითარ (იხითარ) makx d|alʻitar (ixitar) გრდმ. перх.trans. აშვება დაბმულისა (აუშვებს) отпустить привязанного to unleash someone who is chained up. **ო ჲეთ̨ ჷუჼ მაქხ იხითრა[ჴ]?** – ის ძროხა რატომ აუშვი?

მაქხ ხილʻარ makx xilʻar გრდუვ. непрх. intrans. 1. აშვებულ მდგომარეობაში ყოფნა (აშვებულ მდგომარეობაშია) быть в отпущенном (в непривязанном) виде to be released; to be unleashed. **ფჴუ მაქხ ბა სოგო, თხილოშ ხილʻ!** – ძაღლი აშვებული მყავს, ფრთხილად იყავი! 2. გადატ. перен. fig. სახარჯი ფულის არსებობა (არსებობს) наличие денег на расходы to have pocket money. **ტათებ ხუმ ცო და ჴოგო მაქხ, დროვბადებალ სოჼ** – ფული ხომ არა გაქვს დასახარჯი, მადლობელი ვიქნები; **ფულ ხომ არა გაქვს დასახარჯი, მადროვე რა.**

მაქხ|დ|ალʻენო̂ makx|d|alʻenô მიმღ. прич. particip. 1. თავისით აშვებული (ცხოველი)

своевольный, отчаянный released by itself (animal). **ე დო̃ მაცლომცი̃ ლელე̂ მაქხ ბალ‘ენო̂?** – ეს ცხენი როდემდე დადის აშვებული? 2. გადატ. перен. fig. აღვირახსნილი, თავშეუკავებელი, თავხედი, თავს გასული (ადამიანი) необузданный (о человеке) impudent. **ის სტაკ თაფაჲნო̂ მაქხვალ‘ენო̂ ვა!** – ეგ კაცი მთლად აღვირახსნილია! (ბ. ბ.).

მაქხი̃, მაქრე̃ makxĩ, makrẽ ზედა, ზემო, ზემოთა, ზევითა верхний upper (ვერტიკალზე по вертикали on vertical position). **უჩიტელ ბჳარვახჩე მოწაფივ მაქრე̃ ქუდ დაჴ ბა̄ხო̂** – მასწავლებელი რომ შეხვდებათ, მოსწავლეები ზემოდან (თავიდან) ქუდს იხდიან; **მაქრე̃ კოტორ დაჴ მალჲალი̃** – ზედა (ზემოთა) ხაჭაპური განელდა (გაგრილდა).

მაქ|დ|ჳიჸუშ mak|d|ωi’uš ზმნს. нареч. adv. განვადებით в кредит payment by installments. **ბა̃კე მაქდჳიჸუშ თელო̂ ტათებ** – ბანკში განვადებით აძლევენ ფულს (ბ. ბ.).

მაყ|დ|არ maq̣|d|ar გრდმ. прх. trans. შეწყვეტა (⌈შე⌉წყვეტს), თავის განებება прекращать / прекратить то или иное действие to stop doing smth. **სე ათჳავ შურ მაყჲიე̃** – ჩემმა ძროხამ რძე (რძის მოცემა) შეწყვიტა (ბ. ბ.).

მაყ|დ|ითარ maq̣|d|itar გრდმ. прх. trans. შეწყვეტინება (⌈შე⌉აწყვეტინებს), თავის განებებინება, აკრძალვა, დაშლა заставлять / заставить прекращать / прекратить то или иное действие to make smth stop. **დადას ვაშეგო̂ პაჲპროზ მაყდითიე̃** – მამამ ძმას პაპიროსი აუკრძალა (პაპიროსისთვის თავი გაანებებინა) (ბ. ბ.).

მაცა̄ჴდა macāq̣da ზმნს. нареч. adv. როდისმე когда-нибудь someday. **თხილლიბ სო̃, მაცა̄ჴდა ტყოჸ ბჳარლო ვაჲ ვაშ[ბ]ა̄ხ!** – მიფრთხილდი, როდისმე კიდევ შევხვდებით ერთმანეთს!

მაცლომცინა̄ maclomcinā როდემდეც до каких пор и ... until ... **მაცლო̄მცინა̄ ტათებ თოყუჲც სო̃, ჩუ ვჳიჸას კურორტმაქ** – როდემდეც ფული მეყოფა, დავრჩები კურორტზე.

მაცი̃-მაციჩო, მაცი̃-მალიჩო (მაცი̃-მაჲცჩო, მაცი̃-მაჲლჩო) mac̣ĩ-mac̣ičo, mac̣ĩ-maličo (majc̣ĩ-mac̣čo, majc̣ĩ-malčo) ზმნს. нареч. adv. მუდმივად მშიერ-მწყურვალ, უჭმელ-უსმელ მდგომარეობაში вечно в голодном состоянии constantly hungry. **ხკოცჴაჸ მაცი̃-მაციჩო ბა ი ფჴუ** – მთელი ზაფხული მუდმივად მშიერ მდგომარეობაშია ეს ქალი.

***მაცი̃-მალი̃, მაცი′ნე̂-მალი′ნე̂ macĩ-malĩ, maci′nê-mali′nê** მუდმივად მში-

ერ-მწყურვალი, მშიერი, მშიერი და მწყურვალი вечно голодный, вечно не евший constantly hungry and thirsty. **იშტ ყეიშ-ყაჴეშ ჴალ დაჴდორათხრ̂ სე ნანას, მაჲცნი-მაჲლნი დარათხრ̂** – ასე გაჭირვებით გვზრდიდა დედაჩემი, მშიერ-მწყურვალები ვიყავით (თ. გ.); **დუჴწ ჳედაჲხკნათხ კაწკჼ ბჳდრი ბუჴ დროჴ მაც-მაჲლნი** – ბევრჯერ ვისხედით პატარა ბავშვები ომის დროს მშიერ-მწყურვალები; **მაც-მალჼ ტყვენი მაღარო მუშებადორ** – მშიერ-მწყურვალ ტყვეებს მაღაროში ამუშავებდნენ.

მაცნე̄-მაცნე̄ macnē-macnē ზმნს. нареч. adv. ოდესმე когда-нибудь ever. **მაცნე̄-მაცნე̄ ტყოჸ ბჳარლო ვაჲ ვაშ⌈ბ⌉ე̄ხ** – ოდესმე კიდევ შევხვდებით ერთმანეთს.

მაცნე̄ლეჸ, მაცმე̄ლეჸ macnēle', macmēle' ზმნს. нареч. adv. ნებისმიერ დროს, როცა გინდა, მუდამ, ყოველთვის в любое время, когда угодно, всегда any time. **მაცნე̄ლეჸ ჲოლ სოჼ ჴაშელ, სო ბჳე̄ ჩუჴ ჲასრ̂** – როცა გინდა, მოდი ჩემთან სტუმრად, მე სულ შინა ვარ; **ჴონაჲნრ̂ სე წენჼ სანი მაცნე̄ლეჸ ნჳაჲნ და** – შენთვის ჩემი სახლის კარ⌈ებ⌉ი მუდამ ღიაა; **მაცნე̄ლეჸ ვახჩეჴე̄, იასოჼ ვენჴე ვა: მაწყ თოჴნადჲო, მაწყ ფურჩქნადჲო, მაწყ წამლოდჲო** – ნებისმიერ დროს იასონი ვენახშია: ხან თოხნის, ხან ფურჩქნის, ხან წამლავს.

მაც⌈ა⌉ხეჸ mac⌈a⌉xe' ზმნს. нареч. adv. რა ხანია, როდისვე сколько уже времени, давным давно for a long time already. **მაჲრმეს ტაჲვნხჼ თაჲლზი ვარჭგეხ ჴოხკჼ, ჯიბ ბაყჼ მაჲქდარ ბოლჳი'ნე̂, ჲახჼ შაჲრ კნათჼ ძოლი ლეხჼ, მაცხეჸ ატჼჩრ̂ ლეგქდელ ვერწჼჩოჼ** – მარიამმა მხართხურჯინი მოიკიდა მხარზე, ჯიბეში გამხმარი მჭადი ჩაიდო და წავიდა თავისი, რა ხანია, მდუმარე ლეგენდად ქცეული ვაჟის ძვლების საძებრად (ა. ბ.); **ის ამბუჲ მაცხეჸ ჲარ, ჳუჼ ჼცგეჸ კითხოდჲო?** – ეგ ამბავი როდისვე იყო, რატომ ეხლაღა კითხულობ?

მაწყ-მაწყ naçq̣-maçq̣ ზმნს. нареч. adv. ხანდახან, ზოგჯერ, დროდადრო иногда, временами, порой sometimes. **ჳუნაკ დალრ̂, მაწყ-მაწყ ქიქლოჼ ამბუჲ დაჴ ჲიცლა სოჼ** – რატომაა, ნეტა, ხანდახან ძველი ამბები მავიწყდება.

მაჭ-ბაქი ჲ **mač̣-baki** j მრ. мн. pl. წვერ-ულვაში усы с бородой beard and moustache. **ი ვაჴგო ლამზურ მაჭ-ბაქი ჲა** – ამ ბიჭს ლამაზი წვერ-ულვაში აქვს.

მაჭბაქიწჼ mač̣-bakiç̣ĩ მრ. мн. pl. 1. უწვერულვაშო без усов и бороды without beard and moustache. **სჼ ვოჴ ტყოჸ̄ მაჭბაქიწჼ ვა** – ჩემი ბიჭი ჯერაც უწვერულვაშოა. 2. გადატ. перен. fig. უცხვირპირო შესახედაობისა неприятный на вид ugly looking. **ო ჳუხ მაჭბაქიწჼ სტაკ ვოჸვირაჲშ ვაჲნ ფსარე, ვო!** – ის რა უცხვირპირო კაცი მოგვიყვანეთ გუშინ, კაცო!

მახკარ-კნათი დ maxḳar-ḳnati d მრ. мн. pl. გოგო-ბიჭები, გოგოები და ბიჭები, ქალ-ვაჟნი девочки и лальчики girls and boys. **მახკარ-კნათიგო თხა ტყრაშ ხილო̂** – გოგო-ბიჭებს დღეს ტაშ-ფანდური ექნებათ (ბ. ბ.).

*მოხკ^1 ბ **moxḳ^1** b მიწა, დედამიწა земля, земной шар earth, ground.

მახკახ დ|იშ|დ|არ maxḳax d|iš|d|ar გრდმ. перх. trans. მიწაზე, იატაკზე, დაბლა დანარცხება (დაანარცხებს) бросить кого / что-либо об землю, об пол, об низ to defeat to the ground. **დოკ დეცქჼჩო̂ მიტროს ჴორ მახკახ ბიშბიქჼ** – გაბრაზებულმა მიტრომ ვაშლი დაბლა დაახეთქა (ბ. ბ.).

მახკწარ|დ|არ (მეხკწერ|დ|არ) maxḳc̣ar|d|ar (mexḳc̣er|d|ar) გრდმ. перх. trans. 1. წარამარა დაღვრა (⌈და⌉ღვრის) разли⌈ва⌉ть что-либо pouring all the time. **ი მაწრრ̂ მიჩხმაც მა მეხკწერდოთ** – ამ შრატს ყველგან ნუ ღვრით წარამარა. 2. გადატ. перен. fig. გაფლანგვა ფულისა, ქონებისა, ზნეობისა (⌈გა⌉ფლანგავს) транжирить / протранжирить, растрачивать / растратить, разбазари⌈ва⌉ть to waste money / fortune. **დაჰ კაჲ მახკწარდოლოთვაჲ ქიქლოჳჼ ჸეფ-წეთჿ, ჲო!** – გავფლანგოთ, ნეტავ, ძველი სირცხვილ-ნამუსი, ქა (ა. მ.)!

*მა̆კარ **măḳar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. შეძლება (შეუძლია), სიჯანსაღის, ღონის, ჯანის ქონა (აქვს) мочь, иметь возможность, быть в состоянии to be able to, to be capable of, can. **ვუხ (-უხ) მა̆კ ჰოჼ?** – რა შეგიძლია? **სო მა̆კეშ ვა, სოჼ ვუმაც (-უმაც) მა̆კე̂: ჷეხ ვაწარ, ჷე დეთჿარ, ჷე ლარკარ** – მე ღონივრად (ღონიერი, ჯანსაღი) ვარ, ყველაფერი შემიძლია: ცხვრის დევნა, ცხვრის წველა, ცხვრის კრეჭა. 2. დ d ღონე, ჯანი, ფიზიკური ძალა, სიძლიერე, შეძლება здоровье, сила, мочь strength, force, ability. **გაჳ̆გა̄ხ მაკარ ცო დაგეგ სოგო, -ევრ̂!** – მუხლებში ძალა აღარა მაქვს, კაცო! 3. რთული ფუძის ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი; აწარმოებს პოტენციალისის შინაარსის მქონე გარდაუვალ ზმნას составная часть сложных основ или словосочетаний; образует непереходный глагол, имеющий значение потенциалиса component part of complex root or word-combination; derives intransitive verbs having the meaning of potentialis. **ცო ალ'მა̆კ სოჼ (სოჼ ცო მა̆კ ალ'ჼ)** – ვერ ვიტყვი (არ შემიძლია თქმა); **ბა̆დრჲნ ცო ლელმა̆კე (ბა̆დრჲნ ცო მა̆კ ლელჼ)**– ბავშვი ვერ დადის (არ შეუძლია სიარული).

*მა̆კე̄-ცომა̆კე̄ **măḳē-comăḳē** ზმნზ. იხ. нареч. см. adv. see ნიწყ-მაყლაჲჰი̂ **nic̣q̣-maq̣lajḥî**. **მა̆კე̄-ცომა̆კე̄ ჲითჿგეს ე კეჰ** – ძლივ-ძლივობითღა ვრეცხავ ამ მატყლს; **მარიხო̂ ყა̆ლეგორნა̆ მა̆კე̄-ცომა̆კე̄ ქექალა** – მარეხი სიბერისგან ძალისძალათიღა მოძრაობს. იხ. см. see ნიწყ-მაყლაჲჰ⌈ი̂⌉ **nic̣q̣-maq̣lajḥ⌈î⌉**.

*მა̆ყ[ო̂] ბ **mǎq̣, mǎq̣[ô]** b 1. თავისუფლება свобода freedom. **ო სტაკ იჼც მა̆ყო[ჰ] ვა** – ის კაცი ახლა თავისუფალია (თავისუფლებაშია); **მა̆ყო[ჰ] ვითასო̂!** – თავი დამანებე (თავისუფლებაში დამტოვე)! 2. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word-combination.

მა̆ყ[ო̂] ბ|ახარ (ბ|აჴარ) mǎq̣[ô] b|axar (b|aqar) გრდუვ. непрх. intrans. ვერშეკავება რამისა (ვერ [შე]იკავებს), ვერდაჭერა (ვერ [და]იჭერს), ვერშეჩერება (ვერ [შე]აჩერებს) не быть в состоянии остановить, задержать кого/что-либо can’t hold smth, can’t stop smth. **ველრევ მა̆ყ[ო̂] ბახო̂ სიხუღგო** – სიცილს ვერ იკავებს სიხო (კაცის სახელია); **ქევ მა̆ყ[ო̂] ბაჴიჼ უშუღგო** – ცხვარი (ფარა) ვერ შეიკავა, ვერ დაიჭირა უშომ (კაცის სახელია) (ცხვარი გაექცა უშოს); **ყაჼლეხ სტემივაჸ მა̆ყ[ო̂] ბახოგე̂ ფილუღგო** – სიბერისგან ველარაფერს იჭერს ფილო (კაცის სახელია).

მეგვეჼ დდ **megvẽ** dd 1. მხეცი, ნადირი зверь beast, savage. **მეგვეჼსაჼ ლაქვალიჼ სოჼ ესევ მაღრვაშო̂, სე სტაკოვ დოკ დოჸდიენო̂** – მხეცივით მომივარდა აქ მაზლი, ჩემი კაცისგან (ქმრისგან) გაბრაზებული. 2. გადატ. перен. fig. უზრდელი, შეუგნებელი невоспитанный, грубиян rude, impolite.

მელყვეტაჸო̂ დდ **melq̣veṭa’ô** dd მავნე არსება რამ ცრუ რწმენის სფეროდან некое вредное существо из области суеверия harmful creature from the sphere of superstitions. **კიტროლო̂ მა იხოთ, მელყვეტაჸო̂ ლაქლა შუჼ!** – კიტრებში ნუ დადიხართ, „მელყვეტა“ მოგივარდებათ!

მელ‘ა̄ხ **mel‘āx** რამდენიღაც несколько several. **მელ‘ა̄ხ შო და, წოვათე ცო ხილ‘ენვაგესო̂** – რამდენიღაც წელია, წოვათაში აღარ ვყოფილვარ.

მელ‘ემფლეჼ, სტენამფლეჼ **mel‘emplẽ**, **sṭenamplẽ** რამხელა, რამოდენა какой величины how big. **მელ‘ემფლეჼ ვაჴვალინო̂ ჰეჼ ვოჰ! მელ‘მი შო დარ სოჼ ვაგწინე̄, ცო ვაპწმაკიჼგ სოჼ** – რამხელა გაზრდილა შენი ბიჭი! რამედნიმე წელია, არ მენახა, და ველარ ვიცანი (ე. ქ.).

მელ‘ეჸ, მე̄ლ‘[ე̂], მელ‘ხუჸ **mel‘e’**, **mēl‘[ê]**, **mēl‘xu’** უფრო больше, ещё больше more (ე. ქ.). **მე̄ლ‘[ე̂] ჩუ ხეციჼ ე ყაროვ!** – უფრო დაუშვა ამ წვიმამ!

*მელ‘მი **mel‘mi** რამდენიმე, ვინმეს ან რამის გარკვეული რაოდენობა несколько, определённое количество кого/чего-либо several, certain amound of somoebody or something. **ას იშტ თეგდოს, მელ‘მი ხაჼ ღა** – მე ასე ვაკეთებ, გარკვეული დროა (პ. მ.).

მელ‘-მოლუჼ **mel‘-molũ** რამდენი [რამდენნაირი] და როგორი сколько [таких] how many and what kind of. **მელʻ-მოლუჲ ბაჲთ̣ჲ ბუჲსა̄ ჲაგინჲა სოჼ, მა̄, ცო დიწდაჴდოს, ოშტუჲ ლამზურ ბუთ̣ე̄, ოშტუჲ მაშა̄რჲ ბუჲსაა̄ სე ბჭარკინ ცო ჲაგინჲა** – რამდენი და როგორი მთვარიანი ღამე მინახავს, მაგრამ, არ ვაზვიადებ, ისეთი ლამაზი მთვარე და ისეთი ნათელი ღამე ჩემს თვალებს არ უნახავს (მ. მ.).

მელʻნაჲრათ meľnajrat ზმნს. нареч. adv. რამდენნაირად сколькими способами in different ways. **მელʻნაჲრათ ცადვაჲლნას ჰ̧ოჼ სიკეთ ჲაჼ, მა̄ ჰ̧ოგჵ ცო̄მ დაგოდმაკიჼ სოჼ** – რამდენნაირად ვცადე შენთვის სიკეთის ქმნა, მაგრამ შენ ვერაფერი დაგანახე.

მელʻუთხი meľutxi ეს რამდენი!.. Это сколько!.. How many! **გაკუჲრბადალიჼ სოჼ, *ე მელʻუთხი ნახ ლაჰ̧დალინჵ დღევბახაჲნჵ!*** – გამიკვირდა, *ეს რამდენი ხალხი მოვროვილა დღეობაში-მეთქი!*

***მემლი, მემნი memli, memni** ვინმე кто-нибудь somebody, someone else (ირიბ ბრუნვებში იხმარება ფუძე **ჰ̧ამ- ḩam-** в косвенных падежах употребляется основа **ჰ̧ამ- ḩam-** root is used in indirect cases **ჰ̧ამ- ḩam-**). **ე წენი მემლიკ დახლუჲ?** – ამ სახლში, ნეტავი, ვინმე ცხოვრობს? **ე ხაკ ნჭეცი მა დითოთ, ჰ̧ამას ჰ̧ო** – ეს ტომარა გარეთ არ დატოვოთ, ვინმე წაიღებს.

მენიშ, მეჼ meniš, mẽ ზოგი, ზოგიერთი некоторые some. **მეჼ ადმიეჼ დაჩოკ შაჲრ ქორთიხ დაკლივ** – ზოგი ადამიანი მხოლოდ თავის თავზე ფიქრობს.

მეჼძევჵ mẽʒevõ 1. ვისი ძე? ვისი ვაჟიშვილი? Чей сын? Who's son? **მეჼძევჵ ვარ ო ქუჲრწლეხ ლაჲმზრათ ლეთხაჼ ვეცენჵ ვოჰ̧?** – ვისი ძე იყო ის ბიჭი, ქორწილში ლამაზად რომ იცეკვა? 2. ვისი ქალიშვილი? Чья дочь? Who's daughter (ქალებთან ეს სიტყვა იხმარება შინაურული ტონალობით по отношению к женщинам это слово употребляется со свойской тональностью with women this word is used in domestic tonality). **ეთერ, ჰ̧ო მეჼძევჵ ჲა?** – ეთერ, შენ ვისი ქალიშვილი (ვისი ძე) ხარ?

მეხ-მედგარ mex-medgar ჯანღონით აღსავსე (ადამიანი) полный сил, энергии (человек) full of strength. **ივსებ მეხ-მედგარ ადმიეჼ და, ის ცოჰ̧ანნა̄ ჴერლʻოვმაკ** – იოსები ჯანღონით აღსავსე ადამიანია, მაგას ვერავინ შეაშინებს.

მე̄ლʻ mēlʻ ნაწ. част. part. მეტი, უფრო, უფრო მეტად, უფრო მეტი, უფრო ნაკლებად, უფრო ნაკლები более, менее more, less (აწარმოებს შედარებით ხარისხს образовывает сравнительную степень forms comparative degree **მე̄ლʻ შუჲრნა̄ ლეხორ, მე̄ლʻ ღაზნა̄ ლეხორ, მე̄ლʻ ლაჲმზრა̄ ლეხორ, მე̄ლʻ გარგა̄ ლეხორ...** – მეტ სიფართოვეს ეძებდნენ, მეტ სიკარგეს ეძებდნენ, მეტ სილამაზეს ეძებდნენ,

მეტ სიახლოვეს ეძებდნენ... (ა. ქ.).

მილვა̃, მილიო̃ milvã, miliõ მილიონი миллион million. მილვანევ ბი̄დნარობ ცო ჴეჰო̂ – მილიონს ბედნიერება არ მოაქვს.

მინმინაჸო̂ დდ minmima'ô dd მიმინო ловчий сокол sparrow-hawk. ცაჲჰ მინმინჸო̂ ლელე̂ – ცაში მიმინო დაფრინავს (დადის).

მი̃ტუ mĩṭu ზმნს. нареч. adv. წამში, მალე, ახლავე в минутку, в миг, сейчас же in a minute, very soon. მი̃ტუ გუბაჲლʻჷ ესევ დათხურ – წამში გაჩნდება აქ „დათხური“ (ხაჭოს ხავიწი).

მი̃ტუნ mĩṭun ზმნს. нареч. adv. სულ რაღაც წამით, ძალიან მცირე ხნით всего на минутку, на мгновенье, на миг for a while, for a minute. მი̃ტუნ ჩუ ცო ოთ̈ობმაკი̃ სო̃ ბატინო̂ დო̃ – წუთითაც ვერ შევაჩერე გაქცეული ცხენი; ეჰ, მი̃ტუნ გონე ასო̂, მი̃ტუნ მა̄ მუჲში̂ – ეჰ, სულ რაღაც წამით კარგად ვარ, წამით კი ცუდად.

მირმიშელ⌈აჸო̂⌉ დ mirmišel⌈a'ô⌉ d ვერმიშელი вермишель vermicelli. თხა მატრენ მირმიშელაჸო̂ ჴეხკდინას – დღეს სადილად ვერმიშელი მოვხარშე.

მიჩაჴდა mičaq̣da საცაა, სულ მალე, წუთი წუთზე минуту на минуту, совсем скоро, в сию минуту very soon, in a minute. მიჩაჴდა სა̄ ხილʻუგე̂ – საცაა გათენდება კიდევაც.

მიჩა̄ხ mičāx ზმნს. нареч. adv. სადღაც где-то somewhere. ისე მაჩა̄ხ დილʻრას კალამე̄, ჰალო̂ ცო ლეხმაკეგ სო̃ – აქ სადღაც დავდე კალამი და ვეღარ ვპოულობ.

მიჩემცინა̄ mičemcinā სადამდეც до какого места и ... until ... მიჩემცინა̄ ლელმაკ შუ̃, იხათ – სადამდეც ივლით, იარეთ.

მიჩმეგეჸ mičmege' ზმნს. нареч. adv. თუ ⌈ვინიცობაა⌉ სადმე ან სადღაცა если ⌈вдруг⌉ где-то / где-нибудь if / in case somewhere. დეხო̄ს ჰოხ, მიჩმეგეჸ გაჲბრალ ბჭარვაჲხჩე ჰო̃, საყვედურ ალʻ სოგრენა̌ – გთხოვ, თუ ⌈ვინიცობაა⌉ სადმე გაბრიელი შეგხვდეს, საყვედური უთხარი ჩემგან.

მიჩ-მიჩო̄ხ mič-mičōx ზმნს. нареч. adv. ზოგ-ზოგან кое-где, местами in some places. მიჩ-მიჩო̄ხ ღობე̂ ზორაჲში̂ ჲა დაჰ ღელჲალინო̂, ჭჭალჲარ დეწე̂ – ზოგ-ზოგან ღობე ძალიან არის დაზიანებული, შეკეთება უნდა.

მიჩრე̃კ, მიჩრენაკ mičrẽḳ, mičrenaḳ ზმნს. нареч. adv. ნეტავი, საიდან ... интересно, откуда ... I wonder from where ... *მიჩხენაკ ჲალღუჲშაჲნო̂*, ცაჲმაქ წურათ ჲოტუჲჩო̂ წერუჲგო̂ ჰიჭრას – ნეტავი, საიდან მოდიხართ-მეთქი, ცაზე მწკრივად მიმავალ წეროებს შევყურებდი.

მიცნარ, მი̄ცნარ დდ **micnar, mīcnar** dd მეცნიერი учёный scientist. **ჲაჴ̣უჩუ̃ პეტერბურლე ვა ე ვაიჼ გიუჲრგე̄, ვაჴ̣უჩუ̃ მი̄ცნარენ ლეტე̂ – შიფნერენ – ჲაჴ̣უჩო̂ საქმლო...** – დიდ პეტერბურლშია ეს ჩვენი გიორგი და დიდ მეცნიერს ეხმარება – შიფნერს – დიდ საქმეში (ა. ბ.)...

***მოთ̢** ბდ **mot̢** bd 1. ადგილი место place. 2. ლოგინი постель bed.

მოთ̢ ბ|არ mot̢ b|ar გრდმ. прх. trans. დაბინავება ვინმესი ან რამისა (⌈და⌉აბინავებს), ადგილის მიჩენა поселять / поселить, пристраивать / пристроить к месту (животного) housing sb. **შალთვეს ათ̢ან ბიჯჼ მოთ̢, ქოქრეს ჴორენ ბო მოთ̢** – შალათვმა (კაცის სახელია) ძროხა დააბინავა, ქოქორი (კაცის სახელია) ვაშლს აბინავებს.

მოთ̢ ხერც|ბ|არ (ხარც|ბ|არ) mot̢ xerc|b|ar (xarc|b|ar) გრდმ. перх. trans. 1. გადაადგილება (გადაადგილდება), ადგილის შეცვლა перемещаться / переместиться, ⌈по⌉менять место to move. **მიჩო̂ აჴევ ჸალუჲნ მოთ̢ ხერცობო̂** – ზოგი ნადირი საზამთროდ ადგილს იცვლის. 2. ლოგინის შეცვლა (შე⌈ი⌉ცვლის), ლოგინის გამოცვლა (⌈გამო⌉იცვლის) ⌈по⌉менять постель to change bedclothes. **ი ვაჰ̸ონ მოთ̢ ხარცბებლეთ** – ამ ბიჭუნას ლოგინი გამოუცვალეთ რა (ბ. ბ.).

მოთ̢ ხერც|ბ|ითარ (ხარც|ბ|ითარ) mot̢ xerc|b|itar (xarc|b|itar) გრდმ. перх. trans. 1. გადაადგილება (⌈გადა⌉აადგილებს), ადგილის შეცვლევინება заставлять / заставить перемещаться / переместиться, ⌈по⌉менять место to make smth move. **მიჩო̂ აჴეგო̂ ლა̌ვას მოთ̢ ხერცბითო̂** – ზოგ ნადირს თოვლი ადგილს აცვლევინებს. 2. ლოგინის შეცვლევინება (⌈შე⌉აცვლევინებს), ლოგინის გამოცვლევინება (⌈გამო⌉აცვლევინებს) заставлять / заставить ⌈по⌉менять постель to make sb change bedclothes. **ვაქა, ნანეგო̂ მოთ̢ ხარცბით** – ვაქა, დედას ლოგინი გამოაცვლევინე (ბ. ბ.).

მოთ̢არ mot̢ar გრდუვ. непрх. intrans. გონება (ჰგონია) ⌈по⌉казаться s/he thinks.

ცო მოთ̢არ co mot̢ar გრდუვ. непрх. intrans. მდგომარეობა, როცა ადამიანს არ ჰგონია, არ ელოდება რამეს состояние, когда человек не ожидает чего-либо the situation when a person isn't thiking about smth to happen. **სოჼ ცო მოთ̢, ჴაჼ ყარ ჲაღოლო̂** – მე არ მგონია, ხვალ წვიმა მოვიდეს.

ცო მოთ̢ეშ co mot̢eš ზმნს. нареч. adv. მოულოდნელად; რომ არ გგონია, ისე неожиданно, мгновенно unexpectedly, suddenly. **ცო ჲეწინ̂ ყანოლ მაქ ჲეცეჼ, ყონოლ – ცომოთ̢ეშ ჲახენო...** – არასასურველი სიბერე ზედ მოდგა, სიჭაბუკე

[კი] მოულოდნელად წასულა... (ს. ლ.).

***მოლეჸ mole'** ზმნს. нареч. adv. ისეღა, უბრალოდ, უსაქმოდ, ნებისმიერ დროს, ნებისმიერ შემთხვევაში, უმიზნოდ, მოტივაციის გარეშე просто так, в любой раз, без дела, без цели, без мотивации simply, without work, any time, without any mottivation. **ჰალ დაკლოცდებალ ო ხკოა: ჰათხ ქაგნუჲ დიხკოდიენო, ჰალ ხეტ̧ოშ, დაკო ცო მეყეშ, მოლეჸა დარქოდიენო...** – გაიხსენე რა ის ზაფხული: წინ წიგნები რომ გველაგა, ვკითხულობდით, ვერ ვიხსომებდით, ისეღა გვქონდა გადაშლილი... (ნატ̧. ქ.). **მოლეჸ ცომიჩე̄ იხოს** – ისეღა (უსაქმოდ) არსად დავდივარ; **მოლეჸ პეჩოხ მოსოლ ცო ჲეწ ადმინევ ალ'ჼ** – უბრალოდ სხვაზე ცუდი არ უნდა თქვას ადამიანმა.

მონამგლ ვბ **monamgl** vb მეზობელი მწყემსობაში, მეცხვარეობაში, საძოვრებზე сосед на пастбищах neigbour while shepherding. ***მონამგლეჲლ ლათჲერ თხოჼ ბასილოარიჼ ივსებ,*** *ალ'ჼ* [*დადას*], ***სე ასკეჼ სტ̧აკ ვარ...*** – *„მონამგლედ" გვედგა ბასილაანთ იოსებით,* [*მამამ,*] *ჩემი ასაკის კაცი იყო* (ე. ი.).

***მოსოლ, მოს̧ოლ** ჲჲ **mosol, mos̡ol** jj სიავე, სიცუდე, სიბოროტე, ცუდი საქმე злобность, злоба, нечто плохое, нехорошее, недоброе malignancy, malignity, wickedness; virulence, antagonism, animosity.

მოსოლ (მოს̧ოლ) ჲ|არ mosol (mos̡ol) j|ar გრდმ. перх. trans. სიცუდის ქმნა (შვრება, იზამს) делать нечто плохое, нехорошее, недоброе to do smth bad. ხ – ხ.

***მოს̧იჼ mos̡ĩ** ცუდი, ბოროტი, ავი плохой, злой, вредный vicious. плохой, злой, дурной wicked, unkind, vicious. ჰო მოს̧იჼ სტ̧აკ გუჰო̂ – შენ ცუდი კაცი ჩანხარ.

მოს̧იჩო̂ (მუჲჩო̂) დაკიჼ mos̡ičô (mujčô) daḳĩ ავგული со злым сердцем, со злой душой evil. ვანო̂ მუჲჩო̂ დაკიჼ სტ̧აკ ვარ – ვანო ავგული კაცი იყო (ბ. ბ.).

მოს̧იჩო̂ (მუჲჩო̂) ზანოჼ mos̡ičô (mujčô) zanõ ავზნიანი со злым, вредным нравом bad mannered. ე ფსტ̧უჲნო̂ მუჲჩო̂ ზანოჼ ადმიეჼ და – ეს ქალი ავზნიანი ადამიანია (ბ. ბ.).

მოს̧იჩო̂ (მუჲჩო̂) მატ̧იჼ mos̡ičô (mujčô) mat̡ĩ ავყია со злым языком nasty tongued. მოს̧იჩო̂ მატ̧იჼ ცო ვეწ სტ̧აკ ხილ'ჼ – ავყია არ უნდა იყოს კაცი (ბ. ბ.).

მოს̧იჩო̂ (მუჲჩო̂) წეგოჼ mos̡ičô (mujčô) çegõ ავხორცი, ავსისხლა со злой, вредной кровью lustful. დორა მოს̧იჩო̂ წეგოჼ ჲარ – დორა ავხორცი იყო (ბ. ბ.).

***მოტ̧** ბდ **mot̡** bd 1. ენა язык language. დისტ̧ე[ჰ] მოტ̧ ცუჲ ბალ̧ო̂ ჰოგო[ჰ], ჰალო̂

იშ ჲაჴალე̂! – პირში ენა არ გიძევს, ხმა ამოიღე რა! 2. ალი пламя flame. **ე წარავ სტენამფლეჼ მოტ̨ ლექობრ̂!** – ეს ცეცხლი რამხელა ენას იქნევს (ბ. ბ.)!

მოწუწა|დ|არ moç̣uç̣a|d|ar გრდმ. перх. trans. 1. მოწუწვა (⌈მო⌉წუწავს), წყლის მოსხმა опрыскать водой watering. **ე ბუბკინ მოწუწადარ დეწე̂** – ამ ყვავილებს მოწუწვა უნდათ. 2. მოძუძგვა (მოძუძგავს), მოძურწვა, კუდამოძუებული წასვლა, გაქცევა, გაპარვა p run away, escape. **შაჲრ დადას ბჭარკი ჲერწჲიე'ნე̂, ოთრეს ჰათეჸ მოწუწადიეჼ** – თავისმა მამამ თვალები დაუტრიალა (დაუბრიალა) და ოთარმა უმალ მოძუძგა.

*მოჴ ბდ **moq** bd სიმღერა, ლექსი песня, стих verse, rhyme, song.

მოჴ ბექ|ბ|არ moq̣ beq|b|ar გრდმ. перх. trans. დამღერება (დაამღერებს, დაიმღერებს), სიმღერის შემოძახება спеть to sing. **მოჰეკ სუფრენმაქ დაჰ ვახე̂, ჰათეჸ მოჴ ბექობრ̂ ივნეს** – როგორც კი სუფრასთან დათვრება, მაშინვე სიმღერას შემოსძახებს ივანე.

*მოჰეკ⌈ი⌉ **moḩeḳ⌈i⌉**.

მოჰე̄⌈კ⌉⌈ი⌉ **moḩē⌈ḳ⌉⌈i⌉** კავშ. союз conj. როგორც კი как только as soon as. **მოჰე̄ კურ ბოლ̨ლარ ლამნა̄ხ, ლეკი ლაჭყოშ სო აჰლარ ხოლმე პერევალმაქა̄** – როგორც კი ნისლი დადგებოდა მთებში, ლეკები მალვით გადმოიპარებოდნენ ხოლმე უღელტეხილზე (ე. წ.).

მოჰელეჸ **moḩele’** როგორც ⌈არ⌉ უნდა, რაც ⌈არ⌉ უნდა как хочет, как можеть as much as. **მოჰელეჸ ცადჲაჲლჩეჰა, მოს̨იჩრ̂ ადმინეგრ̂ ცო̄მ დაგოდმაკ ჰოჼ** – როგორც არ უნდა ეცადო, ცუდ ადამიანს ვერაფერს დაანახებ.

მოჰეჴდა **moḩeqda** ზმნს. нареч. adv. როგორმე как-нибудь somehow. **საჟბუ̂ ცო სტეხმაკეგ სოჼ, მოჰეჴდა სო დეწიშ სოჼ დალ‘ჼ ვალ** – მეტს ველარ მოვიცდი, როგორმე უნდა დამიბრუნოთ ვალი; **მოჰეჴდა დეწი̄შ სოჼ ლატჼ** – როგორმე უნდა მომეშველოთ.

*მოჰე̄ჴელბა (< მოჰე̄ ჴელ ბ|ა) **moḩēqelba (moḩē qel b|a)** პირდაპირ прямо straight, directly.

*მოჰე̄ჴელ|ბ|ა (< მოჰე̄ ჴელ ბ|ა) **moḩēqel|b|a (moḩē qel b|a)** ჩვეულებრივ, პირდაპირ, როგორც წესი და რიგია обыкновенно, прямо, как положено, как полагается usually, directly, as a rule **მოჰე̄ჴელბა ჼოჟმაჸ ჰალ დეფც სოგრ̂** – ყველაფერი ჩვეულებრივ მიამბე!

მოჰე̄ ჴელ ბ|ა⌈ჲცი̂⌉ moḩē qel b|a⌈jcî⌉ როგორც წესია, როგორც წესი და რიგია, წესისამებრ как положено, по правилам as a rule. **მოჰე̄ ჴელ ბა⌈ჲცი̂⌉,**

უჲშტ თაგჲებ ის საქმ, შურშურ მა დითო̂! – როგორც წესია, ისე გააკეთე ეგ საქმე, ნუ აშურშურებ!

მოჰთუ moḫtu *როგორ თუ!..* Как это так!.. How is that!.. **თამარო̂ ვაჲნმაქ ხალოჼხეთინო̂ ჲისქჼ,** ***მოჰთუ ქუჲრწლეხ ცო ჲიხნაჲშ სუჲნო̂*** – თამარი ჩვენზე ნაწყენი დარჩა, *როგორ თუ ქორწილში არ დამპატიჟეთ.*

მოჰნაჲრათ moḫnajrat ზმნს. нареч. adv. *რანაირად? რაგვარად?* Как? Каким образом? How? In what way? **ცო ხეჸ სოჼ, მოჰნაჲრათ ვეწეს ყივლეხ თოლეჼ** – არ ვიცი, რანაირად უნდა მოვერიო სიღარიბეს.

მოჰჭოჰელეჸ moḫč̣oḫele’ ზმნს. нареч. adv. დაუდევრად, როგორმე, როგორც იქნება кое-как, как-нибудь, не очень качественно carelessly, whatever. **ბჰდრივ ი საქმ მოჰჭოჰელეჸ თაგჲიქჼ** – ბავშვებმა ეს საქმე დაუდევრად გააკეთეს.

მოჸ^{4}, მოლეჸ mo’^{4}, mole’ ის⌈ღა⌉, უბრალოდ просто, просто так; по крайней мере merely, simply. **ცო̂მ საქმ ჲარ სოგო, მოლეჸ ვარასო̂ მამღარი** - საქმე არა მქონდა რა, ისე ვიყავი მამიდაანთას.

მოჸ^{5} mo’^{5} ვაითუ (ვშიშობ) авось, вдруг (боюсь) in case (I’m afraid). **ნაყმაქ მოჰკ უჲთლოთვაჲ, მოჸ ყარ ჲაღლოთვაჲნი̂!** – გზას როგორ დავადგეთ, ნეტავი, ვაითუ (ვშიშობ) წვიმა მოგვივიდეს!

მოჸ^{6} mo’^{6} სულ⌈აც არ⌉ ... совсем ⌈не⌉ ... absolutely ⌈no⌉ ... **მოჸ ცო ღალად ე ფეშკარ!** - სულ⌈აც⌉ არ ვარგა ეს ბალღი!

მუჲლნა̄: მუჲლნა̄ დ|ა mujlnā: mujlnā d|a *რა მდგომარეობაა? რა სიტუაციაა? როგორობაა?* Каково? What’s wrong? How is the situation? **ცენეხ მუჲლნა̄ დარ ლამუ?** – წელს რა სიტუაცია იყო (როგორი იყო) მთაში (ე. ქ.)?

მუჲლნე̄ mujlnē *როგორიც* какой (при сравнении с другим предметом) how, what. **მუჲლნე̄ ჰპლ‘უჼ ნან-დად დარიც ი ჲაჰგო, შაჲრონა̄ ოშტუჼ ჰპლ‘უჼ ჲა** – როგორი სათნო მშობლებიც ჰყავდა ამ გოგოს, თავადაც ისეთი სათნოა.

***მუჲშ⌈ი̂⌉ mujš⌈î⌉** ზმნს. нареч. adv. *ცუდად* плохо badly, poorly.

მუჲშჩო̄ იხარ (დ|ალ‘არ) mujščō ixar (d|aľar) გრდუვ. непрх. intrans. ცუდად გახდომა (⌈გა⌉ხდება) становиться / стать плохо to feel bad, become sick. **დუდახ მარწყო̂ ჴაჲლჳრასე̄, მუჲშჩო̄ ჲალ‘ქსო̂** – წელან მარწყვი შევჭამე და ცუდად გავხდი.

მუჲშჩო̄ დ|ახარ (დ|აჴარ) mujščō d|axar (d|aqar) გრდმ. перх. trans. ცუდად ⌈შე⌉ქმნა (⌈შე⌉ქმნის, ⌈გა⌉ხდის) ⌈с⌉делать нездоровым to make sick. **ე თუთევ**

მუჲშჩო̄ ჲაკოჰო̂ – ეს თუთა ცუდად გაგხდის.

მურდლა̄ დ **murdlā** d ირგვლივ გამეფებული სიბინძურე воцарившаяся вокруг нечисть filthiness spread around. იშტუ̃ მურდლა̄ ცომიჩჰე̄ დაგი̃დარ სო̃! – ასეთი (ამგვარი) სიბინძურე არსად მენახა!

მუჯგუ̃ ჲჲ **muǯgũ** jj მუჯლუგუნი, ვინმესთვის გვერდში წაკრული იდაყვი რამის სანიშნებლად толчок, удар локтем jolt/to jolt someone with an elbow. ნანას მუჯგუ̃ მალʻჲიე̃ სო̃, *სადღევრძელო̂ ბაცუშ ხიტბებაჲნო̂!* – დედამ მუჯლუგუნი წამკრა, *სადღეგრძელო მოკლედ მოჭერით!*

მცნობ ვბ **mcnob** vb მცნობი, მწყემსი, რომელიც დოლის დროს დედა ცხვარს უპოვის და მოჰგვრის ხოლმე ბატკანს მოსაწოვებლად человек, способный распознавать приналдежность ягнят с их матерям во время a shepherd who in times of lambing period can find the lamb and bring it to its mum for breast-feeding. სე̃ ვაშო̂, ვასო̂, კოტ-დჳევაჲტ შარლუ̃ ლევვორ, მემცხორივ მცნობელ მე̄ კელრალო̂ – ჩემი ძმა, ვასო, ცამეტ-თოთხმეტი წლისა ყოფილიყო, მწყემსებს მცნობად რომ მიჰყავდათ თურმე (ა. ბ.).

***მჳაჲრი̂** ბჲ **mωajrî** bj ფრჩხილი, კლანჭი ноготь, коготь nail, claw.

მჳაჲრ თოხარ (**თეფხარ**) **mωajr toxar** (**tepxar**) გრდმ. перх. trans. მტკივანა თავის დაკორტვნა обрабатывать / обработать (⌈про⌉массажировать) кому-либо болящую голову своеобразным движением ногтей to peck one’s head. მჳაჲრ თოხარ დეხა̃ლათე̂ ყაჲ̃ჩუჲშვ – თავის დაკორტვნას თხოულობენ ხოლმე მოხუცები.

მჳაჲრ თოხითარ (**თეფხითარ**) **mωajr toxitar** (**tepxitar**) გრდმ. перх. trans. თავის დაკორტვნინება заставить обрабатывать / обработать (⌈про⌉массажировать) болящую голову своеобразным движением ногтей to make sb peck head. მჳაჲრ თოხითარ ყაჲ̃ჩუჲშინ ყორბალა ზორაჲში̂ – თავის დაკორტვნინება მოხუცებს უყვართ ძალიან.

***მჳალ⌈ე̂⌉** **mωal⌈ê⌉** 1. ზიარი, საზიარო, საერთო общий, товарищеский common, shared. ნაჩხუჲ ფილპე̃, აბუჲ̃, მიხუჲ̃ მჳალ⌈ე̂⌉ ჲა, სოდა ცო ჲეყინჲა – ყველი (ყველის თავები) ფილიპესი, აბოსი, მიხოსი საერთოა, არ გაუყვიათ; ოკარ-გო⌈ჰ⌉ მჳალ ბაღ ბა – მათ საზიარო ბაღი აქვთ. 2. ზმნს. нареч. adv. ზიარად, საზიაროდ совместно in common, jointly, mutually. ოკარ კავ მჳალ⌈ე̂⌉ დივე̃ – იმათ ყანა ზიარად დათესეს.

ნ

ნაკატო̂ ჲჲ **naḳaṭô** jj კოტოში (მესხურ დიალექტში), მარცვლებისგან დაცლილი სიმინდის ტარო шелуха кукурузы maize cop emptied with maize grains. **ჲაყჷ ნაკატო̂ ზორაჲში̂ ლაზჷ̂ ჲა ჴალიხ წე აკჲა̂** – ხმელი კოტოში ძალიან კარგია ცეცხლის ასანთებად ზამთარში.

ნაპარს ჲჲ **naṗars** jj ერთი ცხვრის გაპარსვით მიღებული მატყლი, თავისებურად შეკრული და ტრანსპორტირებისთვის გამზადებული шерсть, полученная после стрижки одной овцы, своеобразно связанная и заготовленная для транспортировки wool received after shaving one sheep, wrapped and ready for transportation. **შაუზტყ ნაპარს ჲა ესე** – ორმოცი ნაპარსია (ორმოცი ცხვრის გაპარსვით მიღებული მატყლია) აქ.

***ნაჟტარ** ჲჲ **nažṭar** jj დროებითი სადგომი მწყემსებისთვის და საქონლისთვის (უპირატესად ცხვრისთვის), დროებითი სამწყემსო ბინა, რომელიც შეიძლება წარმოადგენდეს კუსტარულ ნაგებობასაც, თუმცა ხშირ შემთხვევაში, მაგალითად, ბატკანში ღია ცის ქვეშაა ხოლმე временное пастушье жилище, кутан herdsman dwelling.

ნაჟტარ ჲ|ილ̦არ (ჲ|ებლარ) nažṭar j|iľar (j|eblar) გრდმ. перх. trans. 1. დროებითი სამწყემსო ბინის დადება (⌈და⌉იდებს), გაჩერება, დარჩენა თუნდაც ერთი ღამით устраиваться / устроиться пастухам временно, хотя бы на одну ночь to stay in herdsman dwelling even for a night. **ტბათინ დუჲტჩუჲშნ უჩჷ̂ ხილ‘ე′ნ თხო̂, ბებერ-ტაფუ ჲილ̦რათხ ნაჟტარ** – ტბათანაში მიმავლებს დაგვიღამდა და ბებრის ტაფობში დავიდეთ ბინა. 2. გადატ. перен. fig. საცხოვრებლად დასახლება (⌈და⌉სახლდება), დაბინავება (⌈და⌉ბინავდება), დაფუძნება, ბინის დადება (⌈და⌉იდებს) оставаться / остаться жить навсегда, основательно, поселяться / поселиться to settle down. **თხე განყოფეს რუისპირე ჲილ̦ერ ნაჟტარ** – ჩვენმა ბიძაშვილმა რუისპირში დაიდო ბინა (დასახლდა); **იკოს ნასტ ნაჟტარ ჲილ̦ჷ̂** – იკო ძლივს დაბინავდა.

ნაჟღალ ჲჲ **naǯˠal** jj დაზიანებული ორგანიზმიდან გამონადენი შესქელებული სისხლნარევი მასა выделяемая из повреждённого организма густоватая масса с кровью condensed bloody issue from the organism. **ე წიკეხ ე ნაჟღალ ცო ჲასტოჲმაკჷ̂ სოხჷ̂ დუჲხტრენ** – ამ წვივზე ეს „ნაჟღალი“ ვერ მომაშორა ექიმმა.

***ნაფხეკ** ჲჲ **napxeḳ** jj 1. ნაფხეკი ამა თუ იმ საგნისა соскобленное с чего-нибудь (с дерева, железа ...) crust of certain subject ... **ე ლოჭჷ̃ ნაფხეკ ჷ̃ ესე ჲატჷ̂?** – ეს ჯოხის ნაფხეკი რატომ აქ ყრია? 2. ანაფხეკი ამა თუ იმ საჭმლისა ტაფის, ქვაბის ფსკერიდან поскрёбки, соскобленные остатки какой-нибудь еды со дна сковороды, кострюли crust of pan. **კიმუჲნā, დაინā დათხურ ნაფხეკეხ ცო̄მ თელ‘ჷ̂** – კიმოს და დაის ხავიწის ნაფხეკს არაფერი ურჩევნიათ.

ნაფხვერ, ნაშალ ჲჲ **napxver**, **našal** jj ქვა-ღორღის სახით ჩამოშლილი ადგილი მთისა часть склона горы, разрушенного в виде каменной крошки grindstones of a mountain. **ნაფხვერმაქ მა იხოთ, ბა̆დრი, ჩუ დეკიშჷ̂** – „ნაფხვერზე“ ნუ დადიხართ, ბავშვებო, ჩაცვივდებით; **დღევბახ მანქანინ ი̃დურთი დაჳ ცო ჲახმაკი̃, ოშტჷ̃ ჲაჴო̃ ნაშალ ბჭარჲახჷ̃ ნაყა** – დღეობაზე მანქანები ინდურთაში ვერ ავიდნენ, ისეთი დიდი ნაშალი დახვდათ გზად.

ნაყრჷ̃ნāყ naq̣rẽnāq̣ ზმნს. нареч. adv. გზადაგზა по дороге on the road. **ნაყრჷ̃ნāყ ბუბკი ლეჳდოშ ჳალო̂ დაჲლ‘ნათხ ქუჲთად ტბათინი̂** – გზადაგზა ყვავილების კრეფით ფეხით ავედით ტბათანაში; **დუჲტათხ ნაყრჷ̃ნაყ გარმო̃ თეფხოშ** – მივდივართ გზადაგზა გარმონის დაკვრით (ბ. ბ.).

ნაყცერā ჲჲ **naq̣cerā** jj გზისპირი обочина roadside. **მოლუ̃ ლამზურ ნაყცერā ჲა!** – რა ლამაზი გზისპირია (ბ. ბ.)!

ნაში ჲ **naši** j მრ. мн. pl. წყლისპირა ადგილი, მუდმივად სველი და საფლობი берег воды, постоянно мокрый и мягкий riverside place, constantly wet and stucking. **მოლეჸ ოჴფენივჳ მა იხოთ, ფეშკრი, ოსი მოჸი̃ ნაში ჲა!** – უბრალოდ იქითკენ ნუ დადიხართ, ბალღებო, იქ ცუდი საფლობია!

ნაშო|დ|არ (**დანაშო|დ|არ**) **našo|d|ar** (**današo|d|ar**) გრდმ. перх. trans. ჩაძირვა (⌈ჩა⌉ძირავს), დალექვა (⌈და⌉ლექავს) ⌈по⌉тонуть на постоянно мокром и мягком берегу воды drowning, sinking **დავი̃ სჷ̃ ნეკ, ხივ დანაშოდიჷ̃** – დაიკარგა ჩემი დანა, წყალმა (მდინარემ) დალექა.

ნაჩლიკ ვბ **načliḳ** vb უფროსი (თანამდებობით) начальник senior. **სჷ̃ ვოჳ მეტყევჷ̃ ნაჩლიკ ვა** – ჩემი ბიჭი მეტყევეების უფროსია.

***ნაჩხ** ჲჲ **načx** jj ყველი, ყველის თავი, ყველის კვერი сыр; круг сыра cheese, cheese roll, pastille.

***ნაჩხო̄რჷ̃ ხი** დ **načxōrẽ xi** d ყველის შეჭამადი, ჩათლილი ყველით, მოდაღული ხახვით და კვერცხით გაწყობილი წვნიანი сырный суп cheese soup with fried onions and eggs. **სე დადენ ზორაჲში̂ ყორბალარ ნაჩხო̄რჷ̃ ხი** – მამაჩემს ძალიან უყვარდა (მოსწონდა) ყველის შეჭამადი.

ნაჩხ-კალტ დ **načx-ḳalṭ** d ყველ-ხაჭო (ყველი და ხაჭო) сыр и творог cheese-curds. **ქაბო̂ ბაჩო̂ ნახგო დუქ ნაჩხ-კალტ და** – ძროხის პატრონებს ბევრი ყველი და ხაჭო აქვთ.

ნაჩხ-მაჲყი̂ დ **načx-majqî** d ყველ-პური, ყველი და პური сыр и хлеб, сыр-хлеб bread and cheese. **მაცნე̄ სე ნანას ქორ ნაჩხ-მაჲყი̂ ლო̄რ სოჼ, იშტ დოწორ:** ***მაყოხ დაზიშ კაპაშ ლოიბ, ნაჩხონ მე̄ დაჩოკ პაჲ ლოიბაჲნო̂*** – როცა დედა ხელში ყველსა და პურს დამაჭერინებდა, ასე დააყოლებდა: *პური კარგად მოკბიჩე, ყველს კი მარტო აკოცეო* (ა. ბ.). 2. პურ-მარილი хлеб-соль feast; great dinner. **ჰაშელ ბახჼჩუჲშნ აჲნკოს ჩამლოჼ ნაჩხ-მაჲყ დარქდიჼ თხოჼ** – სტუმრად მისულებს ანიკომ გემრიელი პურ-მარილი გაგვიშალა.

ნაწიდარ ჲჲ **nac̣idar** jj ცხვრის დიდ ხანს ნადგომი ადგილი ღია ცის ქვეშ место под открытым небом, где долгое время стояла отара a place / dwelling where the sheep stayed for a long time in the open sky. **ლამზურჩო̂ მწვანელო თაფაჲნო̂ ჺარჭიჼ ლათჲერ ქქჼ სტოჳხკლოჳჼ ნაწიდარ** – ლამაზ სიმწვანეში მთლად შავი იდგა ცხვრის შარშანდელი ნადგომი. შდრ. ср. comp. **ალხაჯ alxaǯ**.

ნეთხ|დ|აჲლნო̂, ნეთხ|დ|ალინო̂ netx|d|ajlnô, netx|d|alinô მიმღ. прич. particip. გათხელებული утончившийся, сделавшийся тонким thinned. **საავადმყოფო ცჰაჲნფენივჰ აბ-უჩიტელ ვიშვანორ, ნესვსჼ კაპრშვალინოე̄, ჴეჩფენივჰ მე̄ გიუჲრგ-უჩიტელ, ფხევჼ ათხსჼ ნეთხვალინო̂** – საავადმყოფოში ერთ მხარეს აბო მასწავლებელი წოლილიყო, ნესვივით გაყვითლებული, მეორე მხარეს კი გიორგი მასწავლებელი, ხევსურის სალესავივით გათხელებული (გ. ქ.).

ნემსკავ დდ **nemsḳav** dd ანკესი удочка fishing rod. **წჩო̂ ნემსკავევ ვუჲტას ჭარი ლეცდჼ** – ახალი ანკესით მივდივარ სათევზაოდ (ბ. ბ.).

*ნიყ ბდ **niq̣** bd გზა дорога, путь road, way.

ნიყ|ბ|ავინო̂ niq̣|b|avinô მიმღ. прич. particip. გზააბნეული, გზადაკარგული потерявший дорогу lost. **უჼ ნიყბავინო̂ ლელე!** – რატომ (როგორ) გზააბნეული დადიხარ (ბ. ბ.)!

ნიყ ჴეჰარ (ბ|აჰარ) niq̣ qeḥar (b|aḥar) გრდმ. перх. trans. 1. გზის გადალახვა (⌈გადა⌉ლახავს), გზის გავლა (⌈გა⌉ივლის), მგზავრობა (იმგზავრებს) преодоле⌈ва⌉ть путь, дорогу to pass a long way. **ბაქოჼ ნიყ ბაჰიჼთვაჲ წოვათაჲმცჼ** – დიდი გზა გამოვიარეთ წოვათამდე. 2. გადატ. перен. fig. მეგობრობა (მეგობრობს), ახლო ურთიერთობის ქონა (აქვს), საერთოს ქონა (აქვს) дружить, иметь близкие отношения friendship, having close relationship, having a lot in common. **დაჰ ვუჲხკნა⌈ჰ⌉ სო, ას ჰჼ ნიყ ცო ჴეჰგეს!** – გამყოლდე, მე შენთან აღარ

ვიმეგობრებ!

ნიწყ-მაყლაჲჰ̡[ი̂] nic̣q̣-maq̣lajḩ[î] ზმნს. нареч. adv. ღონე-უღონოდ, ღონე-უღონობით, ძალისძალათი, ძლივსძლივობით, ძალღონის უქონლად из последних сил, через силу, кое-как hardly. **ტყობალარ ალექსიხ, მე̄ ნიწყ-მაყლაჲჰ̂ თოჴნადორ სიმიჼდ** – ეტყობოდა ალექსის, რომ უღონოდ (ძალისძალათი) თოხნიდა სიმინდს; **წინიშ გრიპ თეჴჼჩროვ ნიწყ-მაწყლაჲჰ წა შეგლბადინას** – ახლად ნაგრიპალმა ძლივსძლივობით სახლი დაალაგე. შდრ. ср. comp. **მაკე̄-ცომაკე̄ maḳē-comaḳē**.

ნოღი ჲ noγi j მრ. мн. pl. ღრძილები дёсна gums. **ცენეხცჰ̡აჸ ნოღივ ქოთ̣ვოსრ̂** – წელს მთელი წელიწადი ღრძილები მაწუხებს.

ნჵაჲჸ[ი̂] nωaj’[î] adit. გა[მო]- вы- out (ზმნისართი, აღნიშნავს საგნის მოძრაობის მიმართულებას შიგნიდან გარეთ наречие, обозначает направление движения предмета adverb denoting subject destination from inside to outside). **ჭაბრ̂ ნჵაჲჸ[ი̂] ბალ‘ეჼ გუჲმრელეჼ** – ძროხები გამოვიდნენ გომურიდან.

ნჵაჲჸა̄, ნჵეჲჸა̄ nωaj’ā, nωej’ā abes. / nom. გარეთა სივრცე თავისი მოცემულობებით внешнее пространство со своими данными outside space with its appliances. **ნჵაჲჸა̄ ცო ლალაჲ ე წენიგო** – გარეთა სივრცე არ უვარგა ამ სახლს.

ნჵაჸი, ნჵეჸი nωa’i, nωe’i ess. გარეთ на улице, не в доме outside (ზმნისართი, აღნიშნავს საგნის მდებარეობას ან მოქმედებას გარეთ; შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი наречие-приставка, обозначает место нахождения или дейсвия предмета adverb denoting subject location or action outside; part of Word combination). **მაცლომცჼ ლათ̣იშ ნჵაჸი, ფშელ ჲა** – როდემდე დგახართ გარეთ, ცივა.

ნჵაჲჸრეჼ-ნჵაჲჸი̂ nωaj’rẽ-nωaj’î ზმნს. нареч. adv. გარე-გარე[დ], შორიახლოს, შორიახლოდან, შორიდან поодаль, с расстояния nearby. **ოჴუჼ მონამგლ ვანოციჰრ̂ ლამუ, ნჵაჲჸრეჼ-ნჵაჲჸ მოჸ მოკითხოდვებალ სოჼ ო სეჼ დადვაშრ̂** – იმის სიახლოვეს ყოფილხარ აკი მთაში, შორიდან მაინც მომიკითხე ის ბიძაჩემი (მამის ძმა) (ბ. ბ.).

ო

*ო[1] **o**[1] ის тот that ჩვენებითი და III პირის ნაცვალსახელი, სხვა ბრუნვებში ენაცვლება ფუძე указательное и личное местоимение III лица, в других падежах зменяется основой demonstrative and III personal pronoun, which in other cases is altered by the root ოყ[უ]- **oq**[**u**]-.

ო დე̄, მას დე̄ o dē, mas dē იმ დღიდან, მას აქეთ, მას მერე с тех пор, с того дня since then. **ო დე̄, მას დე̄, ბუჲბღენნ̄ ადმეგოდოლიᶰ, ცივ ატკაზ ჰაჲვნორ ჭყუჲპრნ̄ ევას დუჴიჩო̂ ამქვეყნიურ სტემახ, მიჭრიტნეხაჭაე̄, სურათ გადაღებადჲარეხაჭნ̄** – იმ დღიდან, ადამ ბობღიაშვილის მერე, მტკიცე უარი უთქვამს ევა ყოპიშვილს უამრავ ამქვეყნიურ რამეზე, სარკესა და ფოტოგრაფირებაზეც კი (ა. ბ.).

ობი **obi** ისინი они they.

ობი დ|ალო̂ ობი obi d|alô obi იგივეა, სულ ერთია то же самое, всё равно the same as.

ობიწოლ[ობ] ჲ **obiçol**[**ob**] j უიმათობა, იმათ გარეშე ყოფნა пребывание без них, не хватать их being without them. **ბ̆დრი ჴამდᶰ ჰაფსდინასე̄, ობიწოლ[ობ] გაძნელბადალიᶰ სოᶰ** – შვილები სასწავლებლად გავგზავნე და უიმათობა გამიძნელდა.

ოგეჸ **oge’** 1. თუ [ვინიცობაა] ის ... если [вдруг] он (его) ... if, in case s/he ... **ოგეჸ ვეჸჩეჰე̄, მოკითხოდჲიჩეჰესრ̂, ალ‘ათ, მე̄ ჩუჰ ცო ჲასრ̂** – თუ, ვინიცობაა, ის მოვიდა და მომიკითხა, უთხარით, რომ შინ არა ვარ. 2. [ბოლოს] ისღა ... [наконец] только он [один] ... finally only he ... **სე დეწრივ ქორთმინ შველბადიქᶰ, ოგეჸ ჲისქᶰ სოᶰ** – ჩემმა შეყვარებულებმა თავს უშველეს, [ბოლოს] ისღა შემრჩა.

ო[ჰ]ეჸ[1], ოჰაჸ **o**[**h**]**e’**[1], **oha’** ნაცვ. местоим. pron. ისევ ის, იგივე тот же самый again s/he; the same. **თეატრე ოჰაჸ აჲდგილი ჴაჩქᶰ სოᶰ** – თეატრში იგივე ადგილები შემხვდა.

ო[ჰ]ეჸ[2] **ohe’**[2] ნაწ. част. part. ისევ, უფრო более more (დასახელებულ საგანს ანიჭებს უპირატესობას названному предмету придаёт предпочтение gives superiority to mentioned subject). **ეეე, ნეტარ, ოეჸ ო ფეშკარ დანოჰრასოე̄!..** – ეეე, ნეტავ, ისევ ის ბალღი ვყოფილიყავი და!.. (ა. ბ.); **ოჰეჸ შუციᶰ თელ‘ე სოᶰ** – ისევ თქვენთან მირჩევნია.

ოთხით otxit ზმნს. нареч. adv. დიდი სისწრაფით (გაქცევა), თავქუდმოგლეჯით сломя голову (⌈по⌉бежать) tu run away with the high speed. **ჩა̆ივ სა ხიტდიენო̂ კიმო̂ ოთხით ვოტურ** – დათვის შეშინებული კიმოთე თავქუდმოგლეჯით გარბოდა.

ოთხწვერ დ **otxc̣ver** d ოთხწვერად დაგრეხილი ბაწარი, ნართი, წნა და სხვა пряжа, прядь из четырёх нитей twisted fourfold thread, wool. **ოთხწვერ იშვიათათ და სოგო** – ოთხწვერა ბაწარი იშვიათად მაქვს.

***ოთ̨არ (ეთ̨არ) ot̨ar (et̨ar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. დადგომა (⌈და⌉დგება), ზეზე გაჩერება (⌈დ⌉ადგება, ⌈გა⌉ჩერდება), შეჩერება (⌈შე⌉ჩერდება) ⌈в⌉ста⌈ва⌉ть, останавливаться / остановиться to stay, to standstill. **ფსარლუჲნი̂ დახნ ნაჟტრე⌈ჴ⌉ ოთ̨ეჼ** – საღამოს პირუტყვი (ცხვარი) ბინაში დადგა; **ჩუ ჴორშ ის ჯერ, მიჩჴე̄ უჲთ̨ე̂, უჲთ̨ე̂** – ჩააგორე ეგ ქვა, სადაც გაჩერდება, გაჩერდება; **იცხრიჼ ჟე მიჩუხაკ ოთ̨ულო̂?** – მაგათი ცხვარი, ნეტავი, სად დადგება? **აქო̂ დაფენფეხ ლათ̨ე̂** – აქო (კაცის სახლია) დაფასთან დგას. 2. დადგომა, გაჩერება, მოძრაობის შეწყვეტა (⌈და⌉დგება, ⌈გა⌉ჩერდება), შეჩერება (⌈შე⌉ჩერდება) останавливаться / остановиться to stand, to stop. **ჩუ ჴორშ ის ჯერ, მიჩჴე̄ უჲთ̨ე̂, უჲთ̨ე̂** – ჩააგორე (დააგორე) ეგ ქვა, სადაც გაჩერდება, გაჩერდება. 3. დაბინავება (⌈და⌉ბინავდება) поселяться / поселиться, пристраиваться / пристроиться к месту (животного) housing, settling. **მათღარიჼ ჟე მიჩუხაკ ოთ̨ულო̂ ცენეხ?** – მათეანთ ცხვარი, ნეტავი, სად დადგება წელს? 4. დადგომა (⌈და⌉დგება), მოფენა (⌈მო⌉ეფინება), გავრცელება (⌈გა⌉ვრცელდება) покры⌈ва⌉ться чего-л. чем-л. to appear, to spread. **ტბათნი კურ ოთ̨ეჼ** – ტბათანაში ნისლი დადგა.

ოთ̨აჼ (ეთ̨აჼ) ot̨ã (et̨ã) 1. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund ოთ̨არ (ეთ̨არ) **ot̨ar** (**et̨ar**). 2. ზმნს. нареч. adv. ღამედგომით, ღამის გათევით, ღამე დარჩენით с ночёвкой to stay for a night. **ცჴაჲნ დენი ჴალო̂ ცო ჯაჩმაჲკნორ ტბათინე̄, ბაწრე ბუჲსუ̄ ჲავჲაჼ ჩუ̄ უჲთ̨ნორ** – ერთი დღე ვერ მიეღწიათ ტბათანამდე და ბაწარაში ღამის გასათევად გაჩერებულიყვნენ (ი. ლ.).

ოთ̨აჼ იხარ (დ|ახარ) ot̨ã ixar (d|axar) გრდუვ. непрх. intrans. ღამედგომით, ღამის გათევით ხლება (ეახლება), ღამე დარჩენით წასვლა სადმე, ვინმესთან (სტუმრად) (წავა) ходить / пойти с ночёвкой куда-нибудь, к кому-нибудь (в гости) to stay for a night. **ჯშიროშ იხაჼლათრას მაჲმღარი ოთ̨აჼ, ბუჲსუ̂ ჲჭიცაჼ** – ხშირად დავდიოდი ხოლმე მამიდასთან სტუმრად ღამედგომით, ღამე დარჩენით (მ. მ.); **თხეჼ მაჲმი̂, თალრაჼ ევა̂, ჯშიროშ იხაჼლათერ თხე ნანეციჼ ოთ̨აჼ** – მამი-

დაჩვენი, ევა თალარიშვილი, ხშირად დადიოდა ხოლმე დედაჩვენთან ღამედგომით.

ოთ̦ხოლ: ოთ̦ხოლ დ|არ oțxol: oțxol d|ar გრდმ. перх. trans. მცირე ხნით შეყოვნების ქმნა (შეყოვნდება), გაჩერება (⌈გა⌉ჩერდება), მცირე ხნით შეჩერება (⌈შე⌉ჩერდება) ⌈при⌉остановиться на малое время to stop for a while. **ზორაჲში̂ ქასტლარ, მა̄ სოჼ მაიჼც ოთ̦ხოლ დიჷჼ თიკოს** – თიკოს ძალიან ეჩქარებოდა, მაგრამ მცირე ხნით მაინც გამიჩერდა თიკო; **ალნირნა ოთ̦ხოლ ცო დოშ ვაჲხნას ჭალრ̂ ბახტრილნრ̂** – ალვანიდან შეუჩერებლად ავედი ბახტრიონში.

ოთ̦ხოლ დ|ითარ oțxol d|itar გრდმ. перх. trans. მცირე ხნით გაჩერება (⌈გა⌉აჩერებს) ⌈при⌉остановить на малое время to make sb. stop for a while. **ზორაჲში̂ ქასტლარასრ̂, მა̄ მაიჼც ოთ̦ხოლ დითჷჼ სოგრ̂ თიკოს** – ძალიან მეჩქარებოდა, მაგრამ მცირე ხნით მაინც გამაჩერა თიკომ.

ოკაჸსაჼ oḳa’sã მოსულელოსავით подобный придурковатому like a silly. **ოკაჸსაჼ ჲანორ მაიკრ̂, უადგილ აჲდგლე ჲელირ ამბუჲ ჲოშ** – მოსულელოსავით ყოფილიყო მაიკო, უადგილო ადგილას იცინოდა ლაპარაკისას.

***ოლ̦არ (ებლარ) ol̦ar (eblar)** გრდმ. перх. trans. 1. აგება (⌈ა⌉აგებს), აცმა, ჩამოცმა (⌈ჩამო⌉აცვამს), ამოდება наниз⌈ыв⌉ать, вздеть to string, to thread. **ოჯუს ყაჭუხ კიკი ოხკიჼ** – მან ძაფზე მძივები ასხა; **ილოს შაჲმფრეხ წოდ ოლ̦იჼ** – ილომ შამფურზე მწვადი ააგო; **იჯ სიცხოხ ქორთიხ ქუდ ოლ̦ინრ̂ ჲოტურ მაკ** – ამ სიცხეში თავზე ქუდჩამოცმული მიდიოდა მაკა. 2. ტანზე წამოცმა (წამოიცვამს) накинуть, надеть на тело to throw on, to throw over, to put on. **ჩოჯეხ მაქა⌈ჭრ̂⌉ჿუმ ოლ̦ა̄, უჲშტი̂ ლობ** – ჩოხაზე რამე მოისხი და ისე წადი; **ფშელ ჲა, ჿუმში ოხკათ** – ცივა, რამეები შემოიცვით! 3. ამოხაპვა (⌈ამო⌉ხაპავს) черпать, черпнуть to exhaust, to bucket, to ladle, to scoop. **ბა̈დრივ ტოლჩევ რუელჷჼ ხი ოლ̦იჼ** – ბავშვებმა ტოლჩით რუდან წყალი ამოხაპეს (ამოიღეს). 4. ქონების გაფლანგვა (⌈გა⌉ფლანგავს), განიავება, თავზე წამოცმა ⌈рас⌉транжирить to blow up a fortune. **ალმეს დადჷჼ ქონებ ქორთიხ ოლ̦იჼ** – ადამმა მამის ქონება თავზე წამოიცვა (გაანიავა).

დ|ოლʻ|დ|არ (დ|ეფლ|დ|არ) d|olʻ|d|ar (d|epl|d|ar) გრდმ. перх. trans. გაძვრენა (⌈გა⌉აძვრენს), შეძვრენა (⌈შე⌉აძვრენს), შეტენა (⌈შე⌉ტენის) просовывать / просунуть, засовывать / засунуть cramming into. **ე ასრ̂ ნასტ ჲოლʻჲინას ე ღრუტი** – ეს თასმა ძლივს შევტენე ამ ნახვრეტში (ბ. ბ.).

***დ|ოპტარ (დ|ეპტარ) d|opṭar (d|epṭar)** გრდმ. прх. trans. ⌈ჩა⌉ყლაპვა (⌈ჩა⌉ყლაპავს)

проглотить to swallow. **ლაწმრევ ნასტ ბაკალ ბოპტიჼ** – ავადმყოფმა ძლივს ლუკმა ჩაყლაპა.

დ|ო|დ|ოშეჷ d|o|d|oše' ზმნს. нареч. adv. ამასობაში тем временем meanwhile. **დროჳ დოს ცო დეჷნათხ ჳუჼლრენე̄, დოდოშეჷ ჳალ ფშელჲალიჼ** – დროზე შეშა არ მოვიტანეთ ტყიდან და ამასობაში აცივდა.

ამბუჲ ჲ|ო|ჲ|ოშეჷ ambuj j|o|j|oše' ზმნს. нареч. adv. ლაპარაკში, ლაპარაკ-ლაპარაკში в разговорах, разговаривая while chatting. **ამბუჲ ჲოჲოშეჷ ყავ მაქა̄ დოტჱჼ სოგო** – ლაპარაკ-ლაპარაკში ყავა გადმოძივიდა.

ორით-ოთხით orit-otxit ზმნს. нареч. adv. ძალიან აჩქარებით, დიდი სისწრაფით, თავქუდმოგლეჯით сломя голову with great speed. **დაკოდა სოჼ, ანზორიეგრ̂ ლავი'ნეს, *ათჳავ ა̄ს დიჱჼ თხონაჲნრ̂*, ორით-ოთხით ლაქვალიჼ თხეჩუ** – მახსოვს, ანზორს გადავძახე, *ძროხამ ხბო მოგვიგო-მეთქი*, და თავგუდმოგლეჯით მოვარდა ჩვენსა.

ორტოტლაჷო̂ დდ orṭoṭla'ô dd ორტოტა, ასო Y-ს ფორმის ხის (ძირითადად შინდის) ტოტი, რომლისგანაც მზადდებოდა „რაგატკა“ (ჯიბის შურდული) Y-образная деревянная веточка (в основном из кизила) для заготовления рогатки forked wooden branch of dogwood with which “ragatka” is made (pocket sling). **რაგატკენეჲნრ̂ ორტოტლაჷუჲ წარმაქ პერწჼლათერ კნათივ** – ორტოტებს „რაგატკისთვის“ (ჯიბის შურდულისთვის) ცეცხლზე შუშავდნენ ხოლმე ბიჭები.

ორწვერ დ orçver d ორწვერად დაგრეხილი ბაწარი, ნართი, წნა და სხვა пряжа, прядь из двух нитей two fold twisted thread, wool. **ცენეხ ჩხიჼდრი ორწვერევ დინას** – წელს წინდები ორწვერით მოვქსოვე.

ოსიგეჷ, უჲსგეჷ osige', ujsge' ზმნს. нареч. adv. 1. თუ [ვინიცობაა] იქ ... если [вдруг] там ... if there ... in case there ... **უჲსგეჷ ცომენა̄ ბჭარდახჩე ჳოჼ, ჩუ სტეხ, დალრ̂** – თუ [ვინიცობაა] იქ არავინ დაგვხვდა, მოიცადე, მოვა. 2. [ბოლოს] იქლა [наконец] там только finally only there. **საქმოგრ̂ კაჼტორი ვახქჩონ, მიტრუჲნ ოსიგეჷ დაკდეჷე, მე̄ კუჲრაჷრ̂ დარ** – საქმეზე კანტორაში მისულს, მიტროს [ბოლოს] იქლა გაახსენდა, რომ კვირადღე იყო.

ოსირჱჼ, უჲსრჱჼ osirẽ, ujsrẽ იქიდან, იქაური тамошний from there. **ას უჲსრჱჼ ვალოს** – მე იქიდან მოვდივარ; **ე სტაკ უჲსრჱჼ ვა** – ეს კაცი იქაურია.

ოსიღდა, უჲსღა̄ osiɣda, ujsɣā ზმნს. нареч. adv. იქ, იქით там, проходя там there, over there. **ოსიღდა მა ლოთ, ბაჴოჼ ლაფ ლათჷ̂** – იქით ნუ გაივლით, დიდი ტა-

ლახი დგას.

ოსხ, ო̄სხ osx, ōsx ess. ზმნს. нареч. adv. იმ ადგილებში, იმ მიდამოებში, იქ სადღაც там-сям, в тех местах in that places. **ოსხ ბა̄ხჩუჲშვ, მიჩჴე̄ მე̄ კმატ-ქუდრა̄ხ ჯუჲწბისენო̂, ბისბირჴენო̂ ხჷჼ ჺებალე̄ თათჵჷჼ, ვაჲ დადივ ბჭა̄ ლერ‘ლ‘ორ, ვაჲ კნათინ ბჭა̄ ხეცერ: ნახეფ დარ დაჴ ვა̈ლარ მათჵე** – იმ მიდამოებში მაცხოვრებელი მამები, სადაც მიუვალ კლდეზე დაკიდებული, როგორღაც გადარჩენილი ხე დგას ცირცელისა, მუდამ თვლიდნენ, ჩვენმა ბიჭებმა [კი] მუდამ იცოდნენ: სირცხვილი იყო სიკვდილი ლოგინში (ა. ბ.). **ტიალო̂, დუჯ ვასო̂ ოსხ ლელინო̂!** – ტიალი, ბევრჯერ ვარ იმ მიდამოებში ნატარი! **ო̄სხ თხა ცომენა̄ დახეგე̂** – იმ მიდამოებში დღეს აღარავინ ცხოვრობს.

ოსხალო̂ osxalô adit. ზმნს. нареч. adv. იქით[კენ] туда towards that place. **ოსახლო̂ ხუმ ცომენა̄ ბუჲტაჲში̂, კნათი?** – იქით[კენ] ხომ არავინ მიდიხართ, ბიჭებო (ე. ქ.)?

*__დ|ოტ|დ|არ² (დ|ეტ|დ|არ) d|oṭ|d|ar² (d|eṭ|d|ar)__ გრდმ. перх. trans. 1. გადაყვანა (გადაიყვანს), გადმოყვანა (გადმოიყვანს) перевезти, перевести to take over. **დარჯჼ იტლღეჩო̂ კლასი ჲოტჲიჷჼ** – დარეჯანი მეათე კლასში გადაიყვანეს. 2. ღრძობა (იღრძობს) вывихнуть luxation, dislocation. **ფსარე ტოტ დოტდინას** – გუშინ ხელი ვიღრძე. 3. გადატ. перен. fig. ჭკუიდან გადაყვანა (გადაიყვანს) сводить с ума to make sb. mad. **ის ჲოჴ სტეევკ ჲოტჲინოლო̂ გოხხჼ, ლი̄ცი̂ უჲში̂ ლამზურ ცო ჲა** – ეგ გოგო, ნეტავი, რამ გადარია, აკი არც ისე ლამაზია.

დ|ოტ|დ|იენო̂ d|oṭ|d|ienô მიმღ. прич. particip. 1. გადაყვანილი, გადმოყვანილი, გადატანილი, გადმოტანილი переведённый taken over. **მოლუჩო̂ ლამუხ და თხოგო ე ჟე დოტდიენო̂!** – როგორ მთაზე გვყავს ეს ცხვარი გადმოყვანილი! 2. ნაღრძობი вывихнутый dislocated, luxated. **ე ტოტ დოტდიენო̂ და სოგო** – ეს ხელი ნაღრძობი მაქვს. 3. გადატ. перен. fig. ჭკუიდან გადასული, გაგიჟებული, გადარეული сошедший с ума gone mad. **უ̄ხ ლევდო, ჴო ვოტვიენო̂ ხუმ ცო ვა!** – რას ამბობ, შენ გადარეული ხომ არა ხარ!

ოტინო̂ oṭinô მიმღ. прич. particip. 1. გაფენილი, გაშლილი, რაც გაფენილია, გაშლილია находящийся в разложенном виде spread out. **მოჴ ლაჲმზრათ ჲა ი კეჭ ოტინო̂** – რა ლამაზადაა გაშლილი ეს მატყლი. 2. გამფენი, გამშლელი, ის, ვინც გაფინა, გაშალა тот, кто растелил, разложил sb. who spreads out smth. **მჷჼ დარ ი კეჭ იშ ლაჲმზრათ ოტინო̂?** – ვინ იყო ამ მატყლის ასე ლამაზად გამშლელი?

*__დ|ოუ̆ფხუ̂, დ|აუ̆ფხუ̂, დ|უ̄ფხუ̂__ დდ **d|oŭpxû, d|aŭpxû, d|ūpxû** dd სამოსი одежда clothes.

⸢მაქ⸣|დ|ოუ̆ფხუ̂, ⸢მაქ⸣|დ|აუ̆ფხუ̂, ⸢მაქ⸣|დ|უ̄ფხუ̂ დდ **⸢mak⸣|d|oŭpxû, ⸢mak⸣|d|aŭpxû, ⸢mak⸣|d|ūpxû** dd ⸢ზედ⸣ ჩასაცმელი, სამოსი одежда clothes. **სკოლი დახლუჲნი̂ დუქ მაქდაჲფხუ̂ იცნას ბჸდრინ** – სკოლაში წასასვლელად (სასკოლედ) ბევრი ჩასაცმელი ვუყიდე ბავშვებს; **ბაჴ̣უჲჩრ̂ შტოლფეხ ცჯა ძვირფას, ქლვინალაშ დუ̄ფხუ̂ დოფხინრ̂ ვუწჭაპინრ̂ სტაკ ჭევალრალოჳ̄, ოჴუს ჲოლჲინორ ამბუჲ** – დიდ მაგიდასთან ერთი ძვირფას ბრჭყვიალატანსაცმელ-ჩაცმული, ჩადგმული ტანის კაცი მჯდარიყო და იმას დაეწყო ლაპარაკი (მ. მ.).

დ|ოფლარ d|oplar გრდმ. прх. trans. აგება (⸢ა⸣აგებს), ალჭურვა, შემოსვა (⸢შე⸣მოსავს), შეფუთვა, შემოვლება (⸢შემო⸣ავლებს) соорудить, построить, обделать, упаковать to construct, to equip, to wrap, to surround **ივნეს გომურ ხენევ ბოფლოჼ** – ივანემ გომური ხით შემოსა (ბ. ბ.).

*__დ|ოფცარ (დ|ეფცარ) d|opcar (d|epcar)__ გრდმ. перх. trans. 1. დაწვნა (⸢და⸣წნავს), მოქსოვა ⸢с⸣плести, вязать to weave, to knit. 2. გადატ. перен. fig. მოკურცხვლა (მოკურცხლავს), გაპარვა (⸢გა⸣იპარება) удрать to scamper, to sneak out. **მოჯე̄კ მაყრი დაჯ ბახჼ, გიგოს ჲოფცჼ** – როგორც კი მაყრები დათვრნენ, გიგო გაიპარა.

*__დ|ოფხ|დ|არ (დ|ეფხ|დ|არ) d|opx|d|ar (d|epx|d|ar)__ გრდმ. прх. trans. 1. ჩაცმა (⸢ჩა⸣აცმევს), მორთვა, მოკაზმვა, оде⸢ва⸣ть кого-л., нарядить, наряжать to dress up. **ნანას ბჸდრი დოფხოდრ̂** – დედა ბავშვებს ჩააცმევს. 2. გამართვა, მაგალითად, სახლისა (⸢გა⸣მართავს) обустроить, обделать дом house renovation. **ხელოსნივ ბაყეჭაჲნრ̂ ლაზიშ დოფხდიეჼ სოჼ წა** – ხელოსნებმა მართლა კარგად გამიმართეს სახლი. 3. შეკაზმვა, მაგალითად, ცხენისა (⸢შე⸣კაზმავს) оде⸢ва⸣ть (⸢о⸣седлать), например, лошадь saddling up a horse. **დუჲ ჯალრ̂ დოფხდო'ერ... ჯალრ̄ იხორ ტბათინ** – ცხენებს ჩააცმევდნენ (შეკაზმავდნენ) და... მიდიოდნენ ტბათანაში (ლ. ყ.).

დ|ოფხ|დ|ითარ (დ|ეფხ|დ|ითარ) d|opx|d|itar (d|epx|d|itar) გრდმ. перх. trans. 1. ჩაცმევინება (⸢ჩა⸣აცმევინებს) заставить одеть кого-либо to make sb. dress up. **ე ფეშკარ დოფხდითლეთ ჯამეგრ̂, ფშელოდრ̂** – ამ ბალღისთვის ჩააცმევინეთ ვინმეს, გაცივდება. 2. გამართვინება სახლისა (⸢გა⸣ამართვინებს) заствлять / заствить обустроить, обделать дом to make sb. renovate the house. **გიძის წა ბაყეჭაჲნრ̂ ლაზიშ დოფხდითეჼ** – გიძიმ (კაცის სახელია) სახლი მართლა კარგად გაამართვინა. 3. შეკაზმვინება, მაგალითად, ცხენისა (⸢შე⸣აკაზმვინებს) заствлять / заствить оде⸢ва⸣ть (⸢о⸣седлать), например, лошадь to make sb. saddle up a horse. **ის დოჼ ჯალრ̂ ბოფხბითლეთ ის ფეშკრეგრ̂** – ეგ ცხენი შეაკაზ-

მვინეთ რა მაგ ბალღს.

დ|ოღ|დ|ალარ (დ|ებღ|დ|ალარ) d|oγ|d|alar (d|ebγ|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. გვერდზე გადავარდნა ვინმესი ან რამისა (⌈გადა⌉ვარდება), გვერდზე წაქცევა упасть набок to fall of / to fall over aside. **გოდორ ატ̣ეხ ბოლბალიჼ** – გოდორი მარჯვნივ გადავარდა. 2. აგდებ. пренебр. By m.f. გვერდით დაჯდომა (⌈და⌉ჯდება), ჩამოჯდომა присесть рядом с ... to sit down aside ... **ფსარე ევ ჲოლჲლიჼ სოჼ ესე, ბათ̣ხხიჼ მოცდენადჲიქჼსრ̂** – გუშივ ევა ჩამომიჯდა აქ, საქმეს მომაცდინა.

დ|ოღ|დ|არ d|oγ|d|ar გრდმ. перх. trans. 1. გვერდზე გადაგდება (⌈გადა⌉აგდებს), წაგვერდება, გვერდზე წაქცევა, გადაყირავება опрокинуть to make sb/smth fall aside. **ლევკას ქაჲნზე̄რქჼ გოდორ ბოლბიქჼ** – ლევკამ ყურძნიანი გოდორი გადააყირავა. 2. უალაგო ალაგას დადება, დაგდება (⌈და⌉დებს, ⌈და⌉აგდებს), გორად დაყენება положить, бросить не на место to throw smth down in unsuitable place. **ე ხაკ ჩუ დოლდიე'ნ სოჼ ო სტ̣აკოვ, შარნ̄ ვახქჼ** – ეს ტომარა აქ დამიგდო იმ კაცმა და წავიდა.

დ|ოღარ[1] **d|oγar**[1] გრდმ. перх. trans. სამიზნედ დასმა (დასვამს) ставить мишень to settle up as gun target. **კნათივ თოფ ჴეფსჼ არყქჼ ბოთლ ჲოღირ** – ბიჭებმა თოფის სასროლად არაყის ბოთლი დასვეს.

დ|ოღარ[2]**: სიცხ ჲ|ოღარ d|oγar**[2]**: sicx j|oγar** გრდუვ. непрх. intrans. უსაშველოდ დაცხომა (დაცხება) сделаться невыносимо жарко to become extremely hot. **სიცხ ჲოლიჼ, ლაუ̂მუ̂ დეწეთვაჲ ლაჰ̌დალოჼ!** – უსაშვლოდ დაცხა, მთაში უნდა გავიკრიფოთ!

დ|ოშ d|oš კეთებისას, კეთების ჟამს когда кто-то что-то делает while doing smth. **ჯანი დოშ ქორ მა ჰ̌ეტ̣ლა სოჼ, ფეშკარ, ჲუბ ჲალ'ლა ჰ̌ოჼ** – როცა ქალამნებს ვასხამ, ხელებში ნუ მეჩრები, ბალღო, სადგისი შეგერჭმება.

ოშტ̣მაშტ̣უ̄ oštmaštū ასეთ-ისეთი, იმნაირი, არცთუ სრულიად გასაგები ნიშნების მქონე такой-сякой, имеющий не совсем определённые признаки such kind of a person who has obscure signs. **ოშტ̣მაშტ̣უ̄ ადმიქჼ და ის, ბოლომცჼ მა თეშე̂** – იმნაირი ადამიანია ეგ, ბოლომდე არ ენდო.

ოშტ̣უ̄კაჸ oštūka' ცოტა ისეთი, ცოტა იმგვარი такой ⌈чтобы подходило / подошло⌉ such kind of. **ოშტ̣უ̄კაჸ ლაჭბი თაგჲებ სოჼ, ჲით̣ოშ კეჭ ცო უჲხკჲისულრ̂** – ცოტა ისეთი ჯოხები გამიკეთე, რეცხვისას მატყლი არ გამოედოს. 2. გადატ. перен. fig. ცუდი ყოფაქცევის, იმნაირი плохого поведения to have bad behaviour. **ი ფსტ̣უჲნრ̂ ოშტ̣უ̄კაჸ ჲა** – ეს დედაკაცი იმნაირია (ცუდი ყოფაქცევისაა).

*ოცბა|დ|ალარ **ocba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ნომინატივთან с номинативом with the nominative: a) გაოცება (⌈გა⌉ოცდება), გაკვირვება удивляться, поражаться astonishment. **ოცბალასო̂, მჷ ეჴუ⌈მ⌉ფლეჩო̂ სტაკგო⌈ჰ⌉ გოჼ ცო ჲა** – მიკვირს, რომ ამხელა კაცს ჭკუა არა აქვს; **მაყვალ ოცბალა, *ი ვაჲ მოჭ მოლოჯჼ სოცარ ბაჲნო̂!*** – მაყვალა კვირობს, *ეს ჩვენი ენა რა საოცარიაო!* b) ოცნება (იოცნებებს) мечтать to dream. **კაცებო̂ ბექეხ ვიშურჷ, ოცბალარ** – კაცებო (კაცის სახელია) ბექობზე იწვა და ოცნებობდა. 2. დატივთან с дативом with the dative: a) ხსომება (ახსოვს), помнить to remember. **სოჼ ოცბალა, ქაფო̂** (კაცის სახელია) **თხქჼ ბრიგადირ ვარ** – მე მაგონდება, ქაფო ჩვენი ბრიგადირი იყო. b) მოლანდება, მოჩვენება (⌈მო⌉ეჩვენება), გონება (ჰგონია) ⌈при⌉видеться, мерещиться, ⌈по⌉казаться to have hallucination; thinks **სჼდრუჲნ ოცბალა, მჷ ამუჲნ წა ქუჲრთმაქ დუჲხუ̂** – სანდროს ეჩვენება, რომ ამოს (კაცის სახელია) სახლი თავზე დაემხობა.

ოცბა|დ|არ **ocba|d|ar** გრდმ. перх. trans. გაკვირვება (⌈გა⌉აკვირვებს, ⌈გა⌉იკვირვებს), ჰკვირობს, გაოცება (⌈გა⌉აოცებს, ⌈გა⌉ოცდება) удивлять⌈ся⌉ astonishment. **მაჲთხა̄ გაოცბადჲიერ ბათ̣მაქ ვალʼქჼჩო̂ გაგარინეს** – მსოფლიო გააკვირვა მთვარეზე ასულმა გაგარინმა.

*დ|ოწ|დ|ალარ (დ|ეპწ|დ|ალარ) **d|oç̣|d|alar (d|eṗç̣|d|alar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. მიბმა (⌈მი⌉ებმება) привязаться to tie, to tie together. **ე ბაწრი მოჰ ლაზიშ დოწდალოჼ ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ** – ეს ბაწრები რა კარგად გადაება ერთმანეთს. 2. გადატ. перен. fig. . ⌈გ⌉ადევნება (⌈გ⌉აედევნება), გაყოლა (გაჰყვება), გამოკიდება (გამოეკიდება) ⌈по⌉следовать, приста⌈ва⌉ть, идти, ⌈по⌉мчаться вслед за to run after, to follow. **სქჼ დოკა ოჴუხ დოწლარა, ოჴუჲჼ დოკ ტბათინ დერწერა** – ჩემი გული იმას გაჰყვებოდა, იმისი გული ტბათანაში მობრუნდებოდა (ს. მ.); **ფჰარჩ ქეხ დოწდალოჼ** – ძაღლები ცხვარს აედევნნენ. 3. გადატ. перен. fig. აყოლა (⌈ა⌉ჰყვება) следовать за кем-либо following, getting involved. **იცხუხ მა ვეპწლალ ამბუჲ ჲოჩო, ბუჰი იხუჲც შუჼ** – მაგას ნუ აჰყვები ხოლმე ლაპარაკში, ჩხუბი მოგდით აკი.

დ|ოწლაშ **d|oç̣laš** დაყოლებით, დაყოლებაზე, გაყოლებაზე, მომდევნო⌈დ⌉ вдоль по ..., следующий за ... lining. **თხქჼ წენბუჲ ნაყცერე ლათ̣ე დოწლაშ** – ჩვენი სახლები გზის პირას დგას დაყოლებით.

შავო̂: ვაჲ სოხ (ჰოხ, ოჴუხ ...), შავო̂! šavô: vaj sox (ḥox, oqux ...), šavô! ნაწ. част. part. ვაი ჩემი (შენი, იმისი ...) ბრალი! Горе мне (тебе, ему ...)! Oh, my fault! (ხმარობენ ქალები употребляют женщины is used by women). **ვაჲ სოხ, შავო̂, ჰაშინ ყავ დეწრიცას ოთ̣დჼ!** – ვაი ჩემი ბრალი, სტუმრებისთვის ყავა უნდა და-

მედგა აკი! (ე. უ.).

ოწოლ⌈ობ⌉ ჲ oc̣ol⌈ob⌉ j უიმისობა, მის გარეშე ყოფნა пребывание без него, не хватать его being without sb. **ოწოლ⌈ობ⌉ დუხანე ცო ყეპყოჲმაკ სოჼ** – უიმისობას დიდხანს ვერ ავიტან.

ოჴარღეჼ oqarγē მათებური, მათთვის დამახასიათებელი, მათნაირი свойственный, характерный им characteristic to them. **აფხაზბიგჷ̂ ცჷმ ალʼმაკიჼ სოჼ, ოჴარღეჼ მოტ̈ ცო ჴეთერ სოჼ** – აფხაზებს ვერაფერი ვუთხარი, მათი ენა არ ვიცოდი.

ოჴარღეშ oqarγeš ზმნს. нареч. adv. მათებურად, მათნაირად по ихнему like they. **თათრილო ჲა̄ხრასე̄, ქაშეჸ ოჴარღეშ ჲოლჲინას ამბუჲ** – თათრებში ვცხოვრობდი და მალევე მათებურად დავიწყე ლაპარაკი; **წონალა სოჼ ყაჲჩოჼ სიდიჼჯე̂, ოჴარღეშ ცადლას ამბუჲ ჲაჼ** – მომწონს ხნიერი ხალხის სიდინჯე, მათებურად ვცდილობ ლაპარაკს.

ოჴნაჲრათ, უჴნაჲრათ oqnajrat, uqnajrat ზმნს. нареч. adv. იმნაირად, იმგვარად, ისეთნაირად по тому образу like that. **უჴნაჲრათ დეხიჼ სოხ ივნეს სიმიჼდ თოჴნადოშ ლატარ, მე̄ უარ ცო ალʼმაკიჼ სოჼ** – იმგვარად მთხოვა ივანემ სიმინდის თოხნაში მიხმარება, რომ უარი ვერ ვუთხარი; **უჴნაჲრათ ჲიეჼ ამბუჲ მოსამართლეს, მე̄ ალალ-მართალ სტაკ დაჰ გამტყუნბადვიეჼ** – ისეთნაირად ილაპარაკა მოსამართლემ, რომ ალალ-მართალი კაცი გაამტყუნა.

ოჴუჲგჷ̂ oqujgô 1. III დატივის ფორმაა ნაცვალსახელისა форма III датива местоимения the form of III dative with the pronoun **ო o**. **ძუძაკ ოჴუჲგჷ̂ ჰიჭჷ̂** – გოგონა იმას უყურებს; **ძუძკეს ოჴუჲგჷ̂ ამბუჲ ცო ჲო** – გოგონა იმას არ ელაპარაკება. 2. შორისდ. межд. inter. უყურე ერთი! შეხედე ერთი! Смотри-ка! Видал! Look at! (გამოხატავს გაკვირვებას выражает удивление expresses astonishment). **ოჴუჲგჷ̂, ჲო, თურ ხაწ ი ვაჰონ სეჼ ლევარ!** – უყურე ერთი, ქა, განა ესმის ამ ბიჭს ჩემი ნათქვამი! **ოჴუჲგოთ, სტენამფლეჼ ჲალჷ̂ ალზაჼ!** – უყურეთ ერთი, რამხელა მოდის ალაზანი (მდინარე)! **ოჴუჲგოთ, სტენამფლეჼ ალზაჼ ჲალჷ̂!** – უყურეთ ერთი, რამხელა მდინარე (წყალი) მოდის!

ოჴუჲ̌დალ̹ა oquǰdal̹a იმისათვის, იმ მიზნით, იმიტომ потому, для того, с той целью because of. **იხორ ო პადლი ოჴუჲ̌დალ̹ა, მე̄: ...მეჼ ლაცდა̄დეწე̂, მეჼ მა̄ დახვრეტადა̄; ... ეჴუჲ̌ სი̄ თეგდორ ოსი** – დადიოდნენ იმ სარდაფში იმისათვის, რომ: ვინ ჩაუშვან, ვინ დახვრიტონ; ... ამის სია დგებოდა იქ (ვ. ქ.).

ოჴუჲ̌სანეჸ oquǰsane’ იმისი არ იყოს как это самое ... like that ... (გამოიყენება

ამა თუ იმ კონტექსტუალურ ეპიზოდთან პარალელის გასავლებად употребляется для проведения параллели с тем или иным контекстуальным эпизодом is used with certain contextual episode to draw parallels). **ოჴუჲჼსანეჸ, თურიკი დუღს და გადმოდის ჲა̄ხრალოს!** – იმისი არ იყოს, ნეტავი, განა ფუფუნებით ვცხოვრობდი!

ოჴუჲღეშ, ოჴღეშ, უ̄ჴღეშ oqujγeš, oqγeš, ūqγeš მისებურად, მისნაირად, მისგვარად ему подобно peculiar to sb. **უჲშ ჩამლიშ გარმოჼ თეფხორ ლუჲნგღარ ნატოს, მე̄ თხალომციჼ ოჴუჲღეშ ჴეჩონ ცოჰანნა თოხმაკიჼ** – ისე ტკბილად უკრავდა გარმონს ლონგიანთ ნატო, რომ დღემდე იმისნაირად სხვამ ვერავინ დაუკრა; **ზორაჲში̂ ჩამლიჼ იშ ჲა იტღარ ეთრეგო, ოჴღეშ მაწრიშ მოჴ ცოჰანნა̄ ბომაკე̂** – ძალიან სასიამოვნო ხმა აქვს ეთერ იტოშვილს, მისებურად ტკბილად ვერავინ მღერის.

ოჴ⌈უჲ⌉ღეჼ, უ̄ჴღეჼ oq⌈uj⌉γẽ, ūqγẽ მისებური, მისთვის დამახასიათებელი, მისნაირი свойственный, характерный ему peculiar to sb. **ოჴ⌈უჲ⌉ღეჼ რუსულ ალნი ჴეჩრ̂ ცოჰანა̄ ჴეთე̂** – მისებური რუსული ალვანში სხვამ არავინ იცის.

ოჴუმფლეჼ oqumplẽ იმხელა, იმდენი столько such size of, so much. **ოჴუმფლეჼ ალისხეჼ ლათჳერ ეზო ილუჲგო, ბჭარკ ბოლომციჼ ცო ჴაჩურ** – იმხელა ალვის ხე ედგა ილოს ეზოში, თვალი ბოლომდე ვერა სწვდებოდა; **ოჴუმფლეჼ წერადუჲნი̂ და სოგო, თხა ქორთრ̂ ჰალრ̂ ცო ეცმაკ სოჼ** – იმდენი საწერი მაქვს, დღეს თავს ვერ ავწევ.

ოჴუსგეჸ oqusge' 1. თუ ⌈ვინიცობაა⌉ იმან ... если ⌈вдруг⌉ он (тот) ... in case s/he ... **თინკოს ლეხრალოსრ̂ თხა სამსაუ̆ხრე, ოჴუსგეჸ მოკითხოდჲიჩეჰესრ̂, ჩუ ჲოჸჲებათ** – თინიკო მეძებდა თურმე დღეს სამსახურში, თუ ⌈ვინიცობაა⌉ იმან მომიკითხოს, შემოიყვანეთ. 2. ⌈ბოლოს⌉ იმანღა ⌈наконец⌉ только он (тот) finally only s/he. **დუჴჩოხ დიხნას ტათებ, მა̄ ნინუჲნ ჲახნე̄ს, ოჴუსგეჸ გამართოდიეჼ სოჼ ქო** – ბევრსა ვთხოვე ფული, მაგრამ ნინოსთან მივედი და ⌈ბოლოს⌉ იმანღა გამიმართა ხელი.

ოჴუჸდოლიჼ, უჴუჸდოლიჼ oqu'dolĩ, uqu'dolĩ ზმნს. нареч. adv. მას მერევე, იმის მერევე сразу ⌈же⌉ после ... since then; after that.

დ|ოჰარ d|oḥar გრდუვ. непрх. intrans. გაბედულად, უშიშრად ყოფნა (გაბედულად, უშიშრად არის), გაბედულების ქონა (აქვს), შიშის არქონა (არა აქვს) быть без страха, смело to be courageous, fearless. **სანამ კომუნისტი ბარ, დოშ ალჸნაჸ ჰანნ დოჰერ...** – სანამ კომუნისტები იყვნენ, სიტყვის თქმასაც ვინ გაბედავდა... (ვ. ქ.); **დაკოდა სოჼ, სე ვაშრ̂ აბრმეს მე̄ ხეტჸლათერ სოხ:** ***განა', ვოჰი ჰოჼ***

ბუღს ნჭაყ ვალ‘ანაღნო̂? – მახსოვს, ჩემი ძმა აბრამი რომ მეკითხებოდა ხოლმე: *აბა, არა გაქვსო გარეთ გასვლის შიში?*

ცო დ|ოჰ̦არ co d|oh̦ar გრდუვ. непрх. intrans. შიშის ქონა (შიში აქვს, ეშინია, შიშობს), გაბედულების არქონა (არა აქვს) быть со страхом, бояться to have fear; not to have courage. ... **ჯერ ტყოჸ ცოჰ̦ანნა̄ დოჰ̦ერ ადამ ნანეგო̂ დოშ ალ‘ანე̄, ტარკსჼ ცჰ̦ავეჼ ღარ ღისენო̂** – ... ჯერ კიდევ ყველას ეშინოდა, დალააპარაკებოდა ადამის დედას, და თითივით მარტო იყო დარჩენილი (ა. ბ.).

-ო'ჰ̦ერ -o'h̦er კავშ. союз conj. რომ если ⌈бы⌉ if. **გაბუღგო ფელაცუღნი̂ მემლი ხილ‘ნო'ჰ̦ერ, ქე ცო დიკითიქჼდარ** – გაბოს მხარდამჭერი ვინმე რომ ჰყოლოდა, ცხვარს არ წააყვანინებდა (არ გაატაცებინებდა).

***-ო̄ -ō** 1. კავშ. союз conj. და и and. **ქორთო̄, ქოკია̄ და სოგო დილუღნი̂** – თავი და ფეხები ⌈და⌉ მაქვს დასაბანი; **ვასო̄, თემო̄ ბარ თხა თხეჩუ** – ვასო და თემო ⌈და⌉ იყვნენ დღეს ჩვენსას. 2. ნაწ. част. part. -ც тоже, также, и and, too, as well. **ქორთო̄ დაჰ̦ ბილნას, ქოკია̄** – თავიც დავიბანე, ფეხებიც; **ვასო̄ ვარ თხა თხეჩუ, თემო̄** – ვასოც იყო დღეს ჩვენსას, თემოც.

იქ, სადაც გრძელ ხმოვანს არ შეუძლია ამ კავშირისა და ნაწილაკის ფუნქციების შესრულება, სიტყვისა თუ ფორმის წარმოებაში ერთვება მახვილი, რომელიც სიტყვის თავიდან გადაადგილდება ბოლოსკენ, ოღონდ – არა ბოლოკიდურ ხმოვანზე там, где долгий гласный не в состоянии выполнить функции данного союза и данной частицы, в слово- и формообразование включается ударение, которое с начала слова перемещается к концу, только – не на конечный гласный if the long vowel cannot take a function of the given conjunction and particle, in this case a stress is used to form a word or a form. The stress will be transferred from the beginning of the word to the end, but not to the last vowel: **მეფენ ზორაღში̂ ლოსხეთი'ნე̂ ლევნეჼ ზორროლ, დაჴოჼ ჯილდო'ე̆ დალ‘ი̂** – მეფეს ძალიან გაუხარდა ლევანის სიყოჩაღე და დიდი ჯილდო ⌈და⌉ მისცა; **ვაშას ტათებ დაჰ̦ო'ერ, ჩუ̄ დოხკორ სოჼ უჯრი** – ძმა ფულს მო⌈მ⌉იტანდა ⌈ხოლმე⌉ და ჩამილაგებდა ⌈და⌉ უჯრაში (ზედმიწევნით: ჩა- და -მილაგებდა უჯრაში).

-ო̄ჰ̦ერ -ōh̦er კავშ. союз conj. რომ если ⌈бы⌉ if. **გაბუღგო ფელაცუღნი̂ მემლი ხილ‘ნო'ჰ̦ერ, ქე ცო დიკითიქჼდარ** – გაბოს მხარდამჭერი ვინმე რომ ჰყოლოდა, ცხვარს არ წააყვანინებდა (არ გაატაცებინებდა).

პ

პაბედ ბდ **p̣abed** bd ავტომობილი „პობედა“ автомобиль «Победа» a car “Pobeda’. **„პაბედ“ ძვიროჼ ბარე̄, ცო ჴაპტმაკჼ სოჼ, ოშტიჸ „მოსკვიჩ“ იცნას** – „პობედა“ ძვირი იყო და ვერ შევწვდი, ისევ „მოსკვიჩი“ ვიყიდე.

პადუსკ დდ **p̣adusḳ** dd ლეკვერთხი, ფეხზე წინდის დასამაგრებელი რეზინი подвязка из резины elastic thread for holding socks on the feet. **პადუსკი ღელღალოჼ სოგო, წინ დეწეს ეცჼ** – ლეკვერთხები მომიჩოლფოტდა, ახლები უნდა ვიყიდო.

პავ: პავ დ|არ p̣av: p̣av d|ar გრდმ. перх. trans. კივილი, მოთქმა, გოდება (კივის, მოთქვამს, გოდებს) вопить, рыдать yelling, weeping. **ძუძილუჲნ ცარკ ლაწირე̄, ბუსცჭაჸ პავ დიეჼ** – ძუძილოს (ქალის სახელია) კბილი სტკიოდა და მთელი ღამე კიოდა.

პავ ბ|აჴარ p̣ar b|aqar გრდმ. перх. trans. ტირილით დაკივლება (დაიკივლებს), მოთქმა, გოდება завопить, зарыдать to scream out with crying.

პაპნითა̄ ჲჲ **p̣ap̣nitā** jj განათებული, გაჩახჩახებული დრო და სივრცე освещённое (о времени и пространстве) illuminated time and space.

პაპნითა̄: პაპნითა̄ ოტ|ჲ|ალარ (ა̆ტარ) p̣ap̣nitā: p̣ap̣nitā oṭ|j|alar (ăṭar) გრდუვ. непрх. intrans. გაჩახჩახება ირგვლივეთისა (გაჩახჩახდება) оствещение кругом всего to illuminate eveything around. **ბა, დინა̂ პაპნითა̄ ოტჲალოჼ, ჸევრ, გოგხეჸ** – ვა, მთლად გაჩახჩახდა, ბიჭო, ირგვლივ (ა. ბ.).

პირპიტნაჸო̂ დდ **p̣irp̣iṭna’ô** dd წუნია привередливый, првередник, првередница choosy; fault-finder. **შაჲრა̂ პირპიტნაჸო̂ ხილ‘რეხ ნატო̂ მარ ვაწჼ ჲისეჼ** – თავისი წუნიაობის გამო ნატო გასათხოვარი დარჩა.

პოლნაჸო̂ დ **p̣olna’ô** d გასათხოვარი გოგოების ძველებური რიტუალი სიზმარში თავიანთი მომავალი მეუღლეების გამოსავლენად старинный ритуал незамужних девиц на выявление своих будущих супругов ancient ceremony of single girls to reveal their future husbands. **ყონლე ასა̄ დირას პოლნაჸო̂, მა̄ ლაჼ საერთოთაჸ ცო დაგირ სოჼ** – ახალგაზრდობაში მეც შევასრულე ეს რიტუალი, მაგრამ სიზმარი საერთოდაც ვერ ვნახე.

პრეჟ დდ **p̣rež** dd ნართი, კანაფი, წვრილი თოკი тонкая верёвка yarn, thin rope. **ქოთმენ ქოკი პრეჟევ აჲხკნას** – ქათამს ფეხები ნართით გავუკარი.

პროკლოვ ვბ **p̣roḳlov** vb პროკურორი прокурор prosecutor. **წყე თქჼდრჼ ნან მიჩახ ღუღტღანრ̂ ქასტლაშე̄, სქჼ აგ ხატ̦ღალინრ̂: მიჩ ღუღტაჰაღნრ̂? ოჴუს ჩუ ცო ოთ̦უშ ალ'ინრ̂: პროკლოვეციჼ ღუღტას, თქჼდრეს ზორაღშ ჰალრ̂ მელ'ოე̄, ღეწეს ქატანაღნრ̂!** – ერთხელ თენდორეს (კაცის სახელია) დედა აჩქარებით მიდენილა სადღაც და ბებიაჩემი შეჰკითხებია: სად მიდიხარო? იმას შეუჩერებლივ უპასუხია: პროკურორთან მივდივარ, თენდორე სმას გადაჰყვა და უნდა ვუჩივლოო (თ. ნ.).

პროშტნა|დ|ალარ **p̣rošṭna|d|alar** გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. ერთურთის კოცნა (კოცნიან), კოცნაობა, მტლაშა-მტლუში (მტლაშა-მტლუშობენ) чмокаться, целоваться kissing each other. **ფსარე ტბათინ ნახახ ღუწინრ̂ მჼქჼ ღეცე'ნე̂ ალნირქჼ, დეწერ შუჼ დაგჼ ოჴრიჼ პროშტნადალრი!** – გუშინ ტბათანაში ხალხით სავსე მანქანა ამოვიდა ალვანიდან და უნდა გენახათ იმათი მტლაშა-მტლუშები!

პროშტნა|დ|არ **p̣rošṭna|d|ar** გრდმ. перх. trans. კოცნა (აკოცებს), ჩაკოცნა (ჩაკოცნის) чмокать, целовать embracing and kissing. **ვაღ ნახლო ლე̄ დადას, ლე̄ ნანას ბჼდერ პროშტნადარ, დაჴ̣უ'ღნ ხილ'ურ, ლე კაწკოჼ, დაჴ̣ოჼ ნახეფ დარ** – ჩვენს ხალხში გინდ მამის, გინდ დედის მიერ შვილის (ბავშვის) კოცნა, დიდი იქნებოდა თუ პატარა, დიდი სირცხვილი იყო.

↼პაჰ შეწოვნილი თანხმოვანი ბგერის შემცველი სიტყვაა და გამოხატავს კოცნას слово, содержащее щёлкающий звук и выражающее поцелуй a word of absorbed consonant sound expressing a kiss.

↼პუ̂-↼პუ̂-↼პუ̂ **↼pû-↼pû-↼pû** 1. მოდი! Иди ко мне! Come on (შეწოვნილი თანხმოვანი ბგერის შემცველი სიტყვაა, იხმარება ძაღლის მისაპატიჟებლად слово, содержащее щёлкающий звук и употребляющийся для подзыва, приманивания собаки a word of absorbed consonant sound and is used to call for a dog). **↼პუ̂-↼პუ̂-↼პუ̂, ჭრელრ̂!** – მოდი, ჭრელო! 2. იარე! Шагай! Walk! (ცხენის წასახალისებელი სიტყვაა слово, которым погоняют лошадь a word for encouraging a horse) **↼პუ̂-↼პუ̂-↼პუ̂, კუპრა!** – იარე, კუპრა!

ჟ

ჟამ¹ ჲ **žam¹** j დრო, ჟამი, ხანი время, пора time. კოხა̄ხ ლუჲნი̂ ჟამ ჲეცეჼთვაჲნი̂ – ბარში (კახეთში) წასვლის დრო დაგვიდგა.

ჟამ² ჲ **žam²** j ჟამი, შავი ჭირი мор, чума Black plague. ჟამ იცხარნე̄, ჭირ იცხარნ! – ჟამი მაგათ და შავი ჭირი!

ჟამ-კარ დ **žam-ḳar** d ცხოვრების გზა, გზა-კვალი жизненный путь life rute. ჟამ-კარ ეგინო̂ ლელე̂ თედლი – გზა-კვალარეული დადის თედლი.

ჟამ-კარ დ|ავარ **žam-ḳar d|avar** გრდუვ. непрх. intrans. ცხოვრების გზა-კვალის დაკარგვა, არევ-დარევა (აერ-დაერევა), გამოუვალ მდგომარეობაში ჩავარდნა потеряться (о жизненном пути) to loose life route; to be in hopeless situation. ჟამ-კარ დავარ ცოჰანნა ლოცდოს – გამოუვალ მდგომარეობაში ჩავარდნას არავის ვუსურვებ.

ჟამ-კარ დ|ავ|დ|არ **žam-ḳar d|av|d|ar** გრდმ. перх. trans. ცხოვრების გზა-კვალის დაკარგვა (⌈და⌉კარგავს), არევ-დარევა (⌈აერ-და⌉ერევა), გამოუვალ მდგომარეობაში ჩავარდნა (⌈ჩა⌉ვარდება) потерять жизненный путь to loose life route; to be in hopeless situation. ი სტაკოვ ჟამ-კარ დავდიეჼ – ამ კაცმა გზა-კვალი დაკარგა.

ჟამ-კარ დ|ავ|დ|ითარ **žam-ḳar d|av|d|itar** გრდმ. перх. trans. ცხოვრების გზა-კვალის დაკარგვინება, არევ-დარევინება (⌈აარევ-და⌉არევინებს), გამოუვალ მდგომარეობაში ჩაგდებინება თავისა заставить потерять жизненный путь to make sb.loose life route; to put sb. in hopeless situation. ი სტაკოვ ჟამ-კარ დავდითეჼ სოგო̂ – ამ კაცმა გზა-კვალი დამაკარგვინა.

*ჟელ⌈ვ⌉რეჼ დდ **žel⌈v⌉rẽ** dd ერთი სული ცხვარი (ცხვართაგანი) баран, овца one sheep. ჩუჲხი̂, ახრუბ, წინო̂, თაუ̃ბუ̃ – ჰამახეც *ჟელ⌈ვ⌉რეჼ* ალ‘ოთვაჲ – ბატკანი, თოხლი, შიშაქი, ჭედილა – ყველას *ცხვარს* ვეძახით; გაბუჲგო⌈ჰ⌉ შაუზტყაეგო̂ ჟელრეჼ ხილ‘უ̃ – გაბოს ორმოციოდე ცხვარი ეყოლება; ის ჟელვრენი ჰანიკ დალო̂ – ეგ ცხვრები ნეტა ვისია? ეჳ ჟელრეჩოჼ თხე ქუდეღ დეწე̂ პეტუჲნი̂ – ამ ცხვრის მატყლი ქუდად უნდა პეტოს.

ჟომეჼ⌈კ⌉ **žomẽ⌈ḳ⌉** არცთუ დიდი, მოდიდო, არცთუ ასაკიანი не так уж большой, не так уж взрослый neither big, neither old. ო ცჰა ⌈ვაშო̂⌉ სტაკ ლევვოგრალო̂ მაცხეცე̄, შილღეჼ მა̄ ჟომეჼკ ვარალო̂, უჲშტ მე̄ ფეშკარსანეც – ის ერთი ⌈ძმა⌉ ლამის კაცი ყოფილიყო უკვე, მეორე კი არცთუ დიდი, ისე რომ, ბალღივით.

რ

-რ -r ნაწ. მრ. ინკლ. част. мн. инкл. Part. pl. incl. მაინც, ერთი, -ღა -ка however, one, -only (შეიცავს პირის ნაცვალსახელის I და II პირების მხ. რიცხვის შინაარსს содержит значение I и II лиц в ед. ч. comprises the content of personal pronouns of I and II persons of singular number). **ეჰ, ჰალ კეთჷურ ვაჲ, სამსაჭხრი ჭიკ ჰედლალუჲ ვაჲ** – ეჰ, ავდგეთ მაინც (ავდგეთ ერთი, ავდგეთღა) ⌈მე და შენ⌉, სამსახურში არ დაგვაგვიანდეს; **ქორთმი დილორ ვაჲ, თხა ჰაში დალუჲცი̂** – თავები დავიბანოთ მაინც (დავიბანოთ ერთი, დავიბანოთღა) ⌈მე და შენ⌉, დღეს სტუმრები მოდიან აკი.

-რათ -rat ნაწ. მრ. ინკლ. част. мн. инкл. part. pl. incl. მაინც, ერთი, -ღა -ка however, one, -only (გამოხატავს პირის ნაცვალსახელის I და II პირების მრ. რიცხვის შინაარსს выражает значение I и II лиц местоимения во мн. ч. expresses plural number content of personal pronouns of I and II persons). **ეჰ, ჰალ კითჷრათვაჲ, სამსაჭხრი ჭიკ ჰედლალუჲთვაჲ** – ეჰ, ავდგეთ მაინც (ავდგეთ ერთი, ავდგეთღა) ⌈მე და თქვენ; ჩვენ და შენ; ჩვენ და თქვენ⌉, სამსახურში არ დაგვაგვიანდეს; **ქორთმი დილრათვაჲ, თხა ჰაში დალუჲცი̂** – თავები დავიბანოთ მაინც (დავიბანოთ ერთი, დავიბანოთღა) ⌈მე და თქვენ; ჩვენ და შენ; ჩვენ და თქვენ⌉, დღეს სტუმრები მოდიან აკი.

-რა̄თხ -rātx ნაწ. მრ. ექსკ. част. мн. экск. Part. pl. exc. მაინც, ერთი, -ღა -ка however, one, -only (გამორიცხავს პირის ნაცვალსახელის II პირს მთლიანად исключает II лицо местоимения полностью excludes the second person of personal pronoun). **ეჰ, ჰალ კითჷრა̄თხ, სამსაჭხრი ჭიკ ჰედლალუჲთხრ̂** – ეჰ, ავდგეთ მაინც (ავდგეთ ერთი, ავდგეთღა) ⌈შენ არა; თქვენ არა⌉, სამსახურში არ დაგვაგვიანდეს; **ქორთმი დილრა̄თხ, თხა ჰაში დალუჲცი̂** – თავები დავიბანოთ მაინც (დავიბანოთ ერთი, დავიბანოთღა) ⌈შენ არა; თქვენ არა⌉, დღეს სტუმრები მოდიან აკი.

-რა̄ს -rās ნაწ. მხ. част. ед. Part. Sing. მაინც, ერთი, -ღა -ка however, one, -only (გამოხატავს პირის ნაცვალსხელის I პირის მხ. რიცხვის შინაარსს выражает значение I лица местоимения в ед. ч. expressing the content of singular number of the first person of personal pronoun). **ეჰ, ჰალ კითჷრა̄ს, სამსაჭხრი ჭიკ ჰედლალუჲსრ̂** – ეჰ, ავდგე მაინც (ავდგე ერთი, ავდგეღა), სამსახურში არ დამაგვიან-

დეს; **ქორთო̂ ბილრა̄ს, თხა ჳაში დალუჲცი̂** – თავი დავიბანო მაინც (დავიბანო ერთი, დავიბანოლა), დღეს სტუმრები მოდიან აკი.

***რაგატკ** ჲჲ **ragaṭḳ** jj „რაგატკა“, ჯიბის შურდული рогатка slingshot, small hand-held weapon made of a loop of elastic connected to a Y-shaped stick and used to hurl stones or other small projectiles.

რაგოჟ ბბ **ragoʒ** bb მანქანის საბურავებისგან შეკერილი პრიმიტიული ფეხსაცმელი, რაგოჟი рогожа simple shoes made by car tyres. **ბუჳ დროჳ რაგოჟი დუჴჩოგო ბათფხურ** – ომის დროს რაგოჟები ბევრს ეცვა.

რატრატ: რატრატ დ|არ raṭraṭ: raṭraṭ d|ar გრდმ. перх. trans. 1. თამთამი (თამთამებს), ნძრევა, რხევა ფაფისებური მასისა, სხეულისა და მისთანათა качаться (о кашеобразном веществе, о теле и прочем) shaking ones body or porridge like mass. **თხა ქორთივ რატრატ დო სოჼ** – დღეს თავი მირატრატებს. 2. გადატ. перен. fig. ყატყატი (ყატყატებს), ხმაურით ლაპარაკი (ლაპარაკობს) болтать шумно loud talking. **სუჲმნეს დუჴ რატრატ დიჼ, მა̄ ლარკ ცოჳანე ჸოფიჼ** – სიმონმა ბევრი იყატყატა, მაგრამ ყური არავინ უგდო.

რატრატაჲნო̂ raṭraṭajnô ზმნს. нареч. adv. თამთამით качаясь (о кашеобразном веществе, о теле и прочем) shaking. **ი სუფ ~უჼ ხალადეცსჼ რატრატაჲნო̂ ჲა?** – ეს სუპი რატომ ლაბასავით თამთამებს (თამთამითაა)?

რაქრაქ: რაქრაქ დ|არ rakrak d|ar გრდმ. перх. trans. 1. რყევა (ირყევა), ტოკვა (ტოკავს) шататься shaking. **ცჳაჲნ ცარკევ რაქრაქ დო სოჼ** – ერთი კბილი მიტოკავს. 2. უთავბოლო, ბევრი, გაუთავებელი ლაპარაკი (ლაპარაკობს), ლაქლაქი, ყბედობა, ქაქანი болтать endless chat, yacking. **ატგელე̂, ვო, მაცლომციჼ დო[ჳ] რაქრაქ!** – გაჩუმდილა რა, ბიჭო, როდემდე ლაქლაქებ!

რახ-ძგარ დ **rax-ʒgar** d დიდი, აუტანელი ხმაური, რახარუხი невыносимый шум-гром banging, unbearable noise. **თიშიჼ კედელ ჲეხჲორე̄, რახ-ძგარ დალორ ოთხერეჼ** – ძველ კედელს ანგრევდნენ და დიდი რახარუხი გამოდიოდა ოთახიდან.

რახ-ძგარ დ|ითარ rax-ʒgar d|itar გრდმ. перх. trans. დიდი ხმაურის გამოცემინება (გამოაცემინებს) распространять невыносимый шум-гром to make smth. sound out big noise. **მჭედლეს დეჼცჳაჸ რახ-ძგარ დითო̂ ო შაჲრ ჲაჭუჲჩო̂ კვერეგო̂** – მჭედელი მთელი დღე დიდ ხმაურს გამოაცემინებს იმ თავის დიდ ჩაქუჩს.

რახ-ძგარაჲნო̂ rax-ʒgarajnô ზმნს. нареч. adv. დიდი ხმაურით с большим шумом-громом with big noise. **რახ-ძგარაჲნო ჸჭოფჲალიჼ შარემაქა̄ ჲაჭოჼ საბარგ მაჼქაჼ** – დიდი ხმაურით ჩაიქროლა შარაზე დიდმა სატვირთო მანქანამ.

რეგო|დ|არ regoǀdǀar გრდმ. перх. trans. აქოთება სხვისი ნივთებისა (აქოთებს) перемеш⌈ив⌉ать, ⌈раз⌉рыть чужие вещи to make a mess. **ჴაჼ რეგოდიჷჼ ე სჷჼ ბუნგი?** – ვინააქოთა ეს ჩემი ჭურჭელი?

რიჟბაჼდე rižbãde ზმნს. нареч. adv. რიჟრაჟზე, თენებისას, დილაბინდზე, დილაუთენია на заре, на рассвете, спозаранку at the dawn, at daybreak. **მარ თე̄ფლვორას ლოუ̆მუე̄, რიჟბაჼდე ჯიჳნას** – ქმარს ვაცილებდი მთაში და რიჟრაჟზე ავდექი.

როდი rodi არ, კი არ, როდი не, ни when, no. **სტაკ ¯ომაჸ ცჴა როდი ვა** – კაცი ყველა ერთი როდია (კაცი არ ყველა სწორია) (ა. მ.).

რუბაშკ დდ **rubašḳ** dd ქალის ზედატანი (ტანსაცმლისა) женская рубашка women blouse. **წიჼჩო̂ მაღაზიე ლამზურჩო̂ აფრშულჷჼ რუბაშკ იცნას** – ახალ მაღაზიაში ლამაზი აბრეშუმის ზედატანი ვიყიდე.

ს

***სა** დდ **sa** dd 1. სული душа, дух spirit, soul. **ადმიანგო⌈ჴ⌉ სა დალჳო̂** – ადამიანს სული უდგას; **სე სიჼფვარ!** – ჩემი სულის მადლმა! **ბაბო̂ სიჼ და̄ყ შაუ̆ხელდარნ დაჲჴნათხ** – პაპის სულის წილი (სულის მოსახსენებელი კერძი) შავხელიანთ წავუღეთ; **ჷიტეშ სინბუჲ ჯასლაგერ თხოგო⌈ჴ⌉** – სირბილისაგან კინაღამ სულები ამოგვძვრა; **ოჯუჲგო⌈ჴ⌉ ნასტ სა დალჳო̂** – მას ძლივს უდგას სული; **ბაცბი შუჲ დადა̄ სინბო̄ხ დადერ** – თუშები თავიანთი მამების (მამა-პაპათა) სულებს ფიცულობდნენ. 2. ცალკეული ადამიანი, პიროვნება, კაცი; ცალკეული პირუტყვი, საქონელი отдельный человек, отдельное лицо; отдельное животное separate person, individual. **სიხ ში-შ ჟელრჷჼ ჯაჩჷჼ თხოჼ** – სულზე ორ-ორი ცხვარი შეგვხვდა; **ვაჟარნ ფხი-ფხ სა დალჳჼ თხოჼ** – ძმებს ხუთ-ხუთი სული მოგვცეს. 3. რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word combination.

სა თეფხარ (თოხარ) sa tepxar (toxar) გრდმ. перх. trans. 1. წამით შესვენება (⌈შე⌉ისვენებს), სუნთქვა, ამოსუნთქვა, სულის მობრუნება (⌈მო⌉იბრუნებს) сделать передышку, передохнуть to rest for a while, to breath out. **სა თოხ-**

ლეთვაჲ, დაჳ მალჲიქჼსო̂ ი ჭარკნივ – წამით შევისვენოთ რა, დამღალა ამ ზიგზაგმა (სერპანტინმა). 2. გადატ. перен. fig. როგორმე ცოცხლად ყოფნა (როგორმე ცოცხლადაა), როგორმე არსებობა существовать, жить как-нибудь to be alive somehow. ***განა′, მოჳ ჲაჳუჲნო̂,*** **ხატ̣ო′ერას აგახ,** ***ეჳ, ბა̆დერა̄, სა თეფხოს,*** **ალ‘ორ სოგო̂** – *აბა, როგორა ხარ-მეთქი*, შევეკითხებოდი ხოლმე ბებიას და, *ეჳ, შვილო, როგორმე ვცოცხლობთ*, მეტყოდა (ბ. ბ.).

***სა იხარ (დ|ა̆ხარ) sa ixar (d|ăxar)** გრდუვ. непрх. intrans. მონატრება ხილის, ან რაიმე საკვებისა захотеть то или иное кушанье, еду to miss the fruit or some food. **ჴეხკეჼჩოჼ ჭარეგო̂ იხორ სეჼ საე̄, ფსარე ნასის ბეცეჼ სოჼ** – მოხარშული თევზი მენატრებოდა და გუშინ რძალმა მომართვა.

სა ხეტარ (ხიტარ) sa xeṭar (xiṭar) გრდუვ. непрх. intrans. ⌈შე⌉კრთომა (⌈შე⌉კრთება), უცაბედი, წამიერი შეშინება (შეეშინდება) внезапно вздрагивать / вздрогнуть от испуга shuddering with fear. **აგენ სა ხიტეჼ, ცოსტენი ქორთო̂ ცო ხილ‘ენე̄, უგერშოთა̄ ჲავეჼ** – ბებიას უცბად შეეშინდა, აღარაფრის თავი არ ჰქონდა და უგზოუკვლოდ გადაიკარგა (ლ. ლ.).

სა|დ|ალ‘ენო̂, სა|დ|ავინო̂ sa|d|alʻenô, sa|d|avinô სულძაღლი, სულძაღლო, სულგამქრალი, სულგამქრალო, დაწყევლილი, დაწყევლილო проклятый damned. **მოლუჼ სადავინო̂ დეწე̂ ადმიეჼ ხილაჼ, მე̄ შარიჼ ფჳეხობი ჩაშვებადარ კისრბადოლო̂?** – როგორი დაწყევლილი უნდა იყოს ადამიანი, რომ თავისი თანასოფლელების ჩაშვება (დაბეზღება) იკისროს.

სა|დ|ახუჲლა̄ დ **sa|d|axujlā** d სულის მოსათქმელი გარემო, მოსვენებით ყოფნის დრო და ადგილი место, время, условия, где можно быть со спокойствием на душе a peaceful place where one can relax. **ისე ლაზეჼ სადახუჲლა̄ და** – აქ კარგი სულის მოსათქმელი გარემოა.

სამიჯრალაჲლა̄ დ **samiǯralajlā** d ⌈გა⌉რიჟრაჟი утренняя заря daybreak. **სა მიჯრალაჲლა̄ დარ ას ნაყმაქ უჲთჩე** – ⌈გა⌉რიჟრაჟი იყო, მე რომ გზას დავადექი (ბ. ბ.).

სადებ დდ **sadeb** dd მუთაქის სახით მჭიდროდ დახვეული (ან ამგვარივე ფორმით შეკერილში ჩადებული) და ცხენის გავაზე გარდიგარდმო უნაგირზე მიმაგრებული მსუბუქი ბარგი რამ лёгкий багаж, туго завёрнутый в виде валика и поперёк прикреплённый к седлу лошади light luggage tightly wraped up like a bolster and fastened to horse saddle. **დუჲ ჳალო̂ დოფხდო′ერ, ბარგ თაჲლზა̄ხ ჩუ ჲოხკინო̂, გავჼ სადები ახკინო̂, კაწკჼ ბა̆დრი თაჲლაზა̄ხ ჩუ ხაბქდიენო̂, ჳალო̄ იხორ ტბათინ** – ცხენებს ჩაასხმევდნენ (შეკაზმავდნენ), ბარგს ხურჯინებში ჩაყრიდნენ, ცხენებს გავაზე „სადებებს“ მიუმაგრებდნენ, პატარა ბავშვებს ხურ-

ჯინებში ჩასხამდნენ და [ასე] მიდიოდნენ ტბათანაში (ლ. ყ.).

სადეგ ჲჲ **sadeg** jj ადგილი, სადაც მოიპოვება ესა თუ ის რამე место, где можно достать что-ლибо нужное a place where smth is extracted. **ქე დაქდჺ ზორაჲში ყიჺტროჩრ̂ დაქრ̄ალჱ̂ სადეგ ჲა ჴაჷმბარჩ̄** – ცხვრის საძოვებლად ძალიან მსუყე ბალახიანი, ოპტიმალური ადგილია ალაზნისთავი.

სადევარ ჲჲ **sadevar** jj პირუტყვის მოსაძოვებელი სივრცე, საძოვარი пастбище, выгон pastureland, grassland. **შირქი ღაზჱ̂ სადევრი ჲა** – შირაქში კარგი მოსაძოვებელი სივრცეებია.

საკალტ დდ **saḳalṭ** dd დღის განმავლობაში საკმარისი ხაჭოს ჩასადები; მზადდება ცხვრის სათესლის პარკისგან, იყენებენ მწყემსები пастуший кулёк, мешочек, кошель из бараньи мошонки для размещения творога на один день shepherd sack made of sheep testicles to put enough curds for one day. **ცჴა საკალტ ჷუხ და სტაკონ დიჩდეჲცაჸ, ჷევრ̂!** – ერთი „საკალტე“ რაა კაცისთვის მთელი დღის განმავლობაში, კაცო!

საკუჲრველ **saḳujrvel** საკვირველი удивительный surprising, astonishing. **საკუჲრველ ამბუჲ ჲარ ყუევ შარჩ̂ დანაშაულ აღიარბადჲარ** – საკვირველი ამბავი იყო ქურდის მიერ თავისი დანაშაულის აღიარება.

სალაფავ დ **salapav** d 1. სალაფავი, წყალში გახსნილი ქატო, ფქვილი და სხვ. შინაური პირუტყვისათვის отруби, мука и прочее, растворённые в воде для кормления скота и птиц gruel for cattle made of water, bran and flour. **ფჴარან სალაფავ ოთ̗დებათ** – ძაღლს სალაფავი დაუდგით! 2. გადატ. перен. fig. უგემური და უსახური კერძი რამ то или иное невкусное, невзрачное блюдо tasteless meal. **თხა ნამდუჲლ სალაფავ თილ̂ნა[ჴ] სო̂, ფსტუჲნრ̂!** – დღეს ნამდვილი სალაფავი მაჭამე, დედაკაცო (ცოლო)!

სალდათ ვბ **saldat** vb ჯარისკაცი солдат soldier.

სალდათ დო̂ ბდ **saldat dõ** bd მხოლოდ მხედრისთვის გათვალისწინებული, თუნდაც რამენაირი ბარგისგან თავისუფალი, მორთულ-მოკაზმული ცხენი одетая свободная лошадь только для всадника saddled up horse provided for horseman only. **ბაჴერჯღარინა გრიგოლა სალდათ დონმაქ ჴევაღერა** – გრიგოლი ბარამიძეცა უზის სალდათა ცხენსაო (ა. მ., ბ. ლ.).

სამაყუჲჴრჱ̂ **samaqujḥrẽ** ხალვათი, ფართო, სულის გასახარი სივრცის მქონე широкий, просторный smth having broad / wide space. **წოვათ̄ ზორაჲშ სამაყუჲჴრჱ̂ ჲა** – წოვათა ერთობ ხალვათია.

***სამსარ (სემსარ)** **samsar (semsar)** გრდმ. перх. trans. დასუნვა (დასუნავს), დაყნოსვა (დაყნოსავს) понюхать, обнюхать to smell. **ვარდეხ ჴაჲჭი̂ საჲმსნას** – ვარდს ვუსუნე.

სამწვერ[1] დ **samçver**[1] d სამწვერად დაგრეხილი ბაწარი, ნართი, წნა пряжа, прядь из трёх нитей threefold woolen thread. **ას ჩხჼდრი ბჳ̄ სამწვერევ დოს, გამძლ და** – მე წინდებს ყოველთვის სამწვერა ბაწრით ვქსოვ, გამძლეა.

სამწვერ[2]: **სამწვერ ნერვ** ბ **samçver**[2]: **samçver nerv** b სამწვერა ნერვი тройничный нерв trigeminus nerve. **სამწვერ ნერვჷჼ ჼთებ ჲა სოგო** – სამწვერა ნერვის ანთება მაქვს.

სანბობ დ **sanbob** d სამებობა (სამებობის დღესასწაული) Санбоб, Праздник Троицы Sanebob, festival. **სანბობ დენი დინი̂ ფჴე ვაშ[ბ]ა̄რ იხრ̂ ლოცადალანე̄, ქი̄ფვებადალო̄** – სამებობის დღეს მთელი სოფელი იკრიბება სალოცავად და საქეიფოდ.

სჼ, ნჳაჲსჼ ბდ **sã, nωaj'sã** bd კარი дверь a door. **ის [ნჳაჲ]სჼ დაჴ ბებათ!** – ეგ კარი მიხურეთ! **ის [ნჳაჲ]სჼ დაჴ ნჳაჲნბებალე̂** – ეგ კარი გააღე რა (კ. ჭ.).

***სჼგო̄, ეზო̂, ეზო̄** ჲჲ **sãngō, ezô, ezō** jj ეზო, კარის (კარების) მიმდებარე არე, სივრცე двор, прилегающее к двери (к дверям) пространство yard yard, lawn. **ბა̈დრი სჼგო[ჴ] ლაჲპწი̂** – ბავშვები ეზოში თამაშობენ; **წაჼჩრ̂ სჼგო̄ხ ვუხ (-უხ) თელ‘ე̂!** – სუფთა ეზოს რა სჯობს!

***საპოჼ** დდ **sap̣õ** dd საპონი мыло soap.

საპნეჼ ფერფლ ჲჲ **sap̣nẽ perpl** jj ხმარებისგან გათხელებული და დაპატარავებული საპონი остатки, кусочки мыла thinned soap from usage. **ჴაშინ ტოტი ჲილჼ ოთ̣დიქჼჩრ̂ სასაპნე საპნეჼ ფერფლ ჲალ̣გერ** – სტუმრებისთვის ხელის დასაბანად დადგმულ სასაპნეში გათხელებული და დაპატარავებული საპონილა იდო.

სასიყმ ჲ **sasiq̣m** j ძალ-ღონე, ენერგია ადამიანისა сила, энергия человека force, power of person. **დი̄ნ საჲ̂ სასიყმ ბა̈დრინ მახკჲინას** – მთელი ჩემი ძალ-ღონე შვილებს მოვახმარე (დავაღვარე).

საფართ[ალ] დჲ **sapart[al]** dj აგდებ. пренебр. By m.f. შარვლის ტოტი штанина trouser's leg. **მაცლომცჼ ფრი̄ლებადჲო[ჴ] ის საფართ[ლ]ი!** – როდემდე აფრიალებ მაგ შარვლის ტოტებს (როდემდე დადიხარ წინ და უკან)! შდრ. ср. comp. **კართხ ḳartx**.

***საყდარ** დდ **saq̣dar** dd საყდარი, ეკლესია церковь church.

საყდრი დ **saq̣dri** d მრ. мн. pl. 1. ეკლესიები церкви churches. **ვაჲლო ლამზურ საყდრი და** – ჩვენთან ლამაზი ეკლესიებია; **ნან საყდრი შეგლბადჼ ჲარ** – დედა ეკლესიების დასალაგებლად იყო; **დავინო̂ ნახ საყდარ სანგო⌈ჳ⌉ დეხკო̂** – გარდაცვლილ ხალხს (ადამიანებს) საყდრის ეზოში ასაფლავებენ. 2. მიცვალებულის დაკრძალვასთან დაკავშირებულ წეს-ჩვეულებათა ერთობლიობა; ძველებური თუშური ქელეხი, სადაც ქალები საკუთარი სუფრებით მიდიოდნენ обряд, связанный с похоронами усопшего; старинные тушинские поминки в день похорон, куда женщины ходили со своей едой customs connected with the funeral procession; ancient Tushetian funeral wake where women used to come with their meals. **თხა ნანვაშღარი საყდრი დარ** – დღეს დედიძმიანთას ქელეხი იყო; **ნან საყდრიგორჱჼ** (**საყდრა̄ხიჼ**) **ჲეცჱჼ** – დედა დაკრძალვიდან მოვიდა; **თხა სო̂ საყდრიგო** (**საყდრა̄ხ**) **ჲარასო̂** – დღეს მეც დაკრძალავაზე ვიყავი.

საყდრა̄ხ დ|ეხარ saq̣drāx d|exar დაკრძალვაზე დაძახება (დაუძახებს), მიწვევა (მიიწვევს) приглашать / пригласить на поминки в день похорон to invite sb. to the funeral. **ლაზიშ დაკოდა სოჼ: დოინმაქ ხაბქენო̂ ჺარჭიშ დოფხდალინო̂ ფსტი ლელჼლათერ,** ***შუჼ მარშ, ჯაჼ მავაჼ ადმიჼ ლეჭყოდოე̄, საყდრა̄ხ დაჲშუ̂ დეხინუჲნო̂*** – კარგად მახსოვს: ცხენებზე შემსხდარი შავად ჩაცმული ქალები დადიოდნენ ხოლმე, *ჯვარი გეწეროთ და ხვალ მავან ადამიანს მარხავენ, დაკრძალვაზე ხართ დაპატიჟებულებიო* (ა. ბ.).

საწვავ^1 ჲჲ **saçvav**^{1} jj საწვავი горючее fuel. **სოჯორ, მანქანი იტ̦ეგო̂ ლიტრ საწვავჱჼ დოთ̦ალჱ̂** – სოხურ (კაცის სახელია), მანქანაში ათიოდე ლიტრი საწვავი ჩაასხი რა.

საწვავ^2 დ **saçvav**^{2} d საჭმელი რამ еда, что-нибудь поесть some food. **დეჲჼცჳაჸ მაჲცნი ბათხო̂, უჯო̂, საწვავ ცუჲ და შუგო ნაქტრე?** – მთელი დღე მშივრები ვართ, უჯო (კაცის სახელია), საჭმელი რამ არა გაქვთ ბინაში?

***საჭირო̂ saçirô** საჭირო нужный needed, necessary. **თხილოლ მიჩხმაჸ საჭირო̂ ჲა** – სიფრთხილე ყველგან საჭიროა.

საჭირ იხარ (**დ|ახარ**) **saçir ixar** (**d|axar**) გრდუვ. непрх. intrans. რამის ინტერესის ქონა (ინტერესი აქვს, აინტერესებს) ⌈за⌉интересоваться having some interest. ⌈**ბუქრაულა̄ ალექსინ**⌉ **საჭირ იხრალო̂, მოჳ და̄ხერ ე ლეკი** – ალექსი ბუქურაულს აინტერესებდა თურმე, როგორ ცხოვრობდნენ ეს ლეკები (თ. უ.).

სახელურ დდ **saxelur** dd სახელური, ხელის მოსაკიდებელი კარისა, ფანჯრისა, კარადისა, ჩანთისა და მისთანათა рука, рукоятка, хватка двери, окна, шкафа, сумки и прочих handle of a door, window, cupboard or a bag. შდრ. ср. comp. **ქოლთ kolt**, **ჰიკ hiḳ**.

საჴმარ ჲჲ **saqmar** jj შრომის (სამუშაო) იარაღი, ინსტრუმენტი орудие труда, рабочее орудие, инструмент working tools, instruments. **დურგლობაჲნ შარჶ საჴმარ ჲეწ̂ე** – დურგლობას თავისი სახმარი ინსტრუმენტები სჭირდება; **თოჴ, ბარ, დიკ, ნეკ საჴმრი ჲა** – თოხი, ბარი, ცული, დანა სამუშაო იარაღია.

სა̆გსა̆გაჲნო̂ sǎgsǎgajnô ზმნს. нареч. adv. „საგსაგით“, ძგრიალით, ხმაბაძვითი სიტყვაა, რომელიც გადმოსცემს მთით დაგორებული დიდი ქვის, ლოდის მიერ გამოცემულ ხმებს звукоподражательное слово, передающее шум покатившейся по склону каменной глыбы crashing-imitating word expressing the noise of rolling stones from the mountain. **სა̆გარ ბალო სა̆გსა̆გაჲნო, კაწი ახე კავკავაჲნო** – დაგორებული ლოდი მოქრის ძგრიალით, ლეკვები ყეფენ კავკავით (თ. მ.).

*__სელ⌈ხანე⌉⌈ჰ̧⌉ sel⌈xane⌉⌈ḩ⌉__ აქამდე, ამ დრომდე, ამდენი ხანი, ამდენ ხანს столько времени, до сих пор such a long time, yet, before now, so far (გამოიყენება უარყოფით კონტექსტში в отрицательном контексте is used in negative context). **დუჴ სტეხითინაჰ̧ სოგრ, სელხანე მიჩე ვარაჰ̧რ?** – ბევრი მალოდინე, სად იყავი ამდენ ხანს? **სელ⌈ხანე⌉⌈ჰ̧⌉ ცო ვეცენო̂, ცო ვალოგ მიხო̂** – აქამდე არ მოსული, აღარ მოვა მიხო; **სელ⌈ხანე⌉⌈ჰ̧⌉ ცო ჲაცინო̂, ლე მა ჲაცოგე ე სჭ̌გო̄!** – ამ დრომდე რომ არ გათიბე, ნუღარც გათიბავ ამ ეზოს!

სერწყევა|დ|ალარ (< სერტ-წყევა|დ|ალარ) **serc̣q̣eva|d|alar** (< **serṭ-c̣q̣eva|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. წყევლა (იწყევლება) изрекать проклинания cursing. **ე ფტუჲნო̂ ბჭ̄ სერწყევალა** – ეს ქალი მუდამ იწყევლება.

სერწყევა|დ|არ (< სერტ-წყევა|დ|არ) **serc̣q̣eva|d|ar** (< **serṭ-c̣q̣eva|d|ar**) გრდმ. перх. trans. წყევლა-კრულვა (წყევლის) проклинать cursing. **სე მეზობლჶ ფსტუჲნო̂ ნახ სერწყევადარევ ჲარ ჲალʻენო̂** – ჩემი მეზობელი ქალი ხალხის წყევლა-კრულვით იყო ცნობილი.

სივჰ̧ sivḩ ზმნს. нареч. adv. აქეთ, გამოღმა на этой стороне (берега) this side. **ათხ სივჰ̧ ბახეთხე̄, ივრამღარ – დივჰ̧** – ჩვენ აქეთ (გამოღმა) ვცხოვრობთ და იორამაანი – იქით (გაღმა) (კ. ჭ.).

სიფი̃თ ბ **sipĩt** b განავალი, სკორე кал dung. **ომარ ველჶლათერ კაწკლე, *ბა, სქ̌ ავ ლივ, ჳვუჲნო̂, მე̄ დჭაცენ სიფი̃თ ბეწიშ ბილჸანაჲნო̂*** – ომარი იცინოდა ხოლმე ბავშვობაში, *ვა, ბებიაჩემი ამბობსო, კაცო, რომ ჭრილობაზე განავალი უნდა დაიდოთო.*

სიფსრა̄ხ sipsrāx ზმნს. нареч. adv. სადღაც გუშინწინ⌈ებში⌉ где-то позавчера on the day before yesterday. **ის ამბუღ სიფსრა̄ხ მოჴდენადღალჲ** – ეგ ამბავი სადღაც გუშინწინ⌈ებში⌉ მოხდა.

სიხჲ⌈სა̃⌉ sixĩ⌈sã⌉ ზმნს. нареч. adv. მოუთმენლად, სულმოუთქმელად, სწრაფად нетерпеливо, с нетерпением, быстро impatiently, non-stop. **სიხჲ⌈სა̃⌉ სტეხოს სალთეხჲ ვოჰ ვუხ ვერწარ** – მოუთმენლად ველოდები ჯარიდან ბიჭის დაბრუნებას; **სიხჲ⌈სა̃⌉ სტეხო̂ ძუძკეს შარჲ დად შირქილე̃, *კივ ღეწ სო̃ ღაყანა*, თიბო̂** – მოუთმენლად ელოდება გოგონა თავის მამას შირაქიდან, *კევი უნდა მოიტანოს*.

სიხჲ–ბჵეხჲ sixĩ-bωexĩ ზმნს. нареч. adv. უკიდურესი მოუთმენლობით с нетерпением with extreme impatience. **სიხჲ–ბჵეხჲ სტეხოს სე̃ დად შირქილე̃: ლაუ̆მუ̂ ღეწესო̂ ღიკა̃!** – უკიდურესი მოუთმენლობით ველოდები მამას შირაქიდან: მთაში უნდა წამიყვანოს!

სიხ დ|ალʻ|დ|ალარ six d|alʻ|d|alar გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. რამის გადავარდნა სასულეში, სასუნთქ მილში (გადაუვარდება) попадание в дыхателное горло чего-либо to have smth. fall in the trachea. **მა ქასტლა, სიხ ბალʻლა ჰო̃ ის ცუ!** – ნუ ჩქარობ, სასულეში გეცემა ეგ ქუმელი!

სიხჴელ̥ო̂ sixqel̥ô ზმნს. нареч. adv. მერმისის მომდევნო წელს год, следующий за будущим годом a year after the following year. **ას სიხჴელ̥ო̂ სკოლ მთავრბადღოს** – მე მერმისის მომდევნო წელს სკოლას ვამთავრებ.

სიჴსო̃: შაღრ სიჴსონე siqsõ: šajr siqsone თავის დღეში არ ..., არასოდეს არ ... никогда в жизни не ... never in life. **საღ სიჴსონე ცო ალʻჲდას მარნანახ მოჸ̃, პირიქით** – ჩემს დღეში არ მითქვამს დედამთილზე ცუდი, პირიქით.

სნი̄ვლ⌈ე⌉ბა|დ|ალარ snīvl⌈e⌉ba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. იგივეა, რაც то же, что the same as **დასნი̄ვლ⌈ე⌉ბა|დ|ალარ dasnīvl⌈e⌉ba|d|alar**. **ყანოლ თოლე̃ ივნეხ, ვაწიშ დასნი̄ვლბადვალჲ** – სიბერე მოერია ივანეს, მძიმედ დასნეულდა.

სნი̄ვლ⌈ე⌉ბა|დ|არ snīvl⌈e⌉ba|d|ar გრდმ. перх. trans. იგივეა, რაც то же, что the same as **დასნი̄ვლ⌈ე⌉ბა|დ|არ dasnivl⌈e⌉ba|d|ar**. **ნი̄სტეჩო̂ აღდგლევ ნახ ატ̥აღშა̂ სნივლბადო** – ნესტიანი ადგილი ხალხს ადვილად ასნეულებს.

*სო^2 **so^2** adit. აქეთ, ⌈გად⌉მო-, ⌈წა⌉მო- сюда, при- over here, this way (ზმნისართ-წინსართი, აღნიშნავს საგნის მოძრაობის მიმართულებას იქიდან აქეთ наречие-приставка, обозначает направление движения предмета оттуда сюда prefix-suffix denoting the destination of a subject from that side towards here). **ის ჟაგნრ̂ სო ჷაპტდებალ სოჼ** – ეგ წიგნი მომაწოდე რა; **ხი სო დოტუჼ არხეხ** – წყალი გადმოვიდა არხზე; **სო ჰ̦აჭ, მოლუჼ ჯანი დინას ჰ̦ოჼ!** – მოიხედე (უყურე), როგორი ქალამნები ამოგისხი (გაგიკეთე)!

სოგეჸ soge’ 1. თუ ⌈ვინიცობაა⌉ მე ... если ⌈вдруг⌉ меня ... if I ... **სოგეჸ გაჭირბადვაჲლჩე შუჼ, მა დახათროლათ, ლავათ სოგრ̂** – თუ ⌈ვინიცობაა⌉ მე დაგჭირდეთ, ნუ მოგეხათრებათ, გამაგებინეთ. 2. მელა только я ⌈один⌉ ... only me. **სოგეჸ ვისქჼსრ̂ კოხა̄ხ** – მელა დავრჩი ბარში. 3. თუ ⌈ვინიცობაა⌉ მო- если ⌈вдруг⌉ при- if (ასრულებს პრეფიქსის ფუნქციას выполняет функцию префикса fulfills the function of a prefix). **მიხოს ვალ სოგეჸ დაჲლ’ჩე შუჼ, სო ლაცათ** – მიხომ ვალი თუ ⌈ვინიცობაა⌉ მოგცათ, გამოართვით. 4. ზედმეტად მო- слишком при- over, extremely (ასრულებს პრეფიქსის ფუნქციას выполняет функцию префикса fulfills the function of a prefix). **ე შიფერ სოგეჸ ბა ოწბიენრ̂** – ეს შიფერი ზედმეტადაა გამოწეული.

სოდა⌈ჰ̦⌉ soda⌈ḩ⌉ ზმნს. нареч. adv. აქეთ-იქით, მო-წა- (გა⌈და⌉-), მო-მი- туда-сюда here and there. **ნიკრ̂ გორნაკმაქ ლათ̦ერ სოდა ჰ̦ეჭუშ**– ნიკო გორაზე იდგა აქეთ-იქით ყურებით.

სოდა⌈ჰ̦⌉ ყასტარ (ყესტარ) soda⌈ḩ⌉ q̣asṭar (q̣esṭar) გრდუვ. непрх. intrans. ერთმანეთთან დაშორება (დაშორდებიან), დაშორიშორება расста⌈ва⌉тьс друг с другом to separate from each other. **ნაყა სოდა⌈ჰ̦⌉ ყაჲსტნათხ** – გზაში ერთმანეთს დავშორდით.

სოდა⌈ჰ̦⌉ ყასტ|დ|არ (ყესტ|დ|არ) soda⌈ḩ⌉ q̣asṭ|d|ar (q̣esṭ|d|ar) გრდმ. перх. trans. დაშორება (⌈და⌉აშორებს), გაყრა, დაშორიშორება заставлять / заставить раста⌈ва⌉ться друг с другом to make separate. **ელნეს დეწრი სოდა⌈ჰ̦⌉ ყასტდიქჼ** – ელენემ შეყვარებულები დააშორიშორა (გაყარა).

სოდაჰ̦უჲნი̂ sodaḩujnî ზმნს. нареч. adv. გარდიგარდმო поперёк transversely. **ის ბაცუჼ კაჲტი̂ სოდაჰ̦უჲნ თაკ!** – ეგ მოკლე ნაჭერი (ფარჩისა) გარდიგარდმო დააკერე (ბ. ბ.)!

სოდა ჰ̦უჲნი̂ soda ḩujnî მიმღ. прич. particip. წასაღებ-წამოსაღები დასარიგებლად, გასანაწილებლად то, что следует разнести для распределения, для раздачи smth to be taken away to distribute. **ე ხორბალ სოდა ჰ̦უჲნი̂ ჲა ვაჲგო** – ეს ხორბალი წასაღებ-წამოსაღები (დასარიგებელი) გვაქვს (მე და შენ).

სო დ|ა̄ჰ̦უჲნი̂ so d|āḩujnî მიმღ. прич. particip. ის, რაც აქეთ მოაქვთ (მოჰქონდათ); მოსატანი то, что несут, везут (несли, везли) сюда; то, что следует принести (привезти) сюда for bringing. სო და̄ჰუჲნ კოს ქორლე̃ დალ‘ე̃ სოგო – აქეთ რომ ხის ჯამი მომქონდა, ხელიდან გამივარდა.

სოფლიო̄ ჲ **soplīō** j მსოფლიო мир, вселенная world. სოფლიო ჰოს̃ ცოლალვიენნ̂ სტაკ ცო ხილ‘ჷ! – მსოფლიოში შენისთანა უვარგისი კაცი არ იქნება! სოფლიო̄ ჲაჴო̃ ჲა – მსოფლიო დიდია.

სოჰერწილა̄ დდ **soḥerçilā** dd უღელტეხილი, გადმოსასვლელი перевал (направление сюда) mountain pass. ხარც ლა̄ხნორათხ, ოსი სოჰერწილა̄ ცო დარონ – შეცდომით გვიძებნია თურმე, იქ გადმოსასვლელი არ ყოფილიყო.

*__სომფლე̃__ **somplẽ** 1. ჩემხელა, ჩემი სიმაღლო, ჩემი ზომისა, ჩემი გაბარიტებისა, ჩემი ფიზიკური მონაცემებისა моего роста, моих габаритов, моих физических данных sb. of my height and size. სომფლე̃ მუჰ ცოჰ̃გჰე̄ ჴაჲწ̈ჷ – ჩემხელა ტვირთი არავის ჰკიდია. 2. ჩემხელა, ჩემი ტოლი, ჩემი ხნისა, ჩემი ასაკისა моего года, моего возраста sb. of my age . შარნ ვოტუშ, *ის ფაშატაჲნო̂, ის დონაჲნო̂,* ალ‘ჷ̃ [აჲრჩლეს], *ალვრდბა̄ხ სომფლე̃ კნათი ბაჲხკჩე, ჰამინაც დაჰ თელ‘ათ, მა ლაცბოთაჲნო̂* – წასვლისას, *ეგ ფაშატიო, ეგ ცხენიო*, თქვა [არჩილმა], თუ ალავერდობისას ჩემხელა ბიჭები მოვლენ, ყველას ათხოვეთ, არ დაუჭიროთო (ბ. ც.).

სოწოლ[ობ] ჲ **soçol[ob]** j უჩემობა, ჩემ გარეშე ყოფნა пребывание без меня, не хватать меня being without me. სოწოლ[ობ] და̄ლ მა გაჭირბადჲებალ შჷ̃ – უჩემობა ღმერთმა ნუ გაგიჭირვოთ (გადაგატანინოთ).

სო̄ღ **sōγ** ჩემად, ჩემთვის, საჩემოდ мне for me. ის საქმ სო̄ღ ჲით – ეგ საქმე მე (ჩემად) დამიტოვე, მომანდე (ჩემზე მოაგდე).

სრაკ: სრაკ ბ|აჴარ (ბ|ახარ) **srak̦: srak̦ b|aqar (b|axar)** გრდმ. перх. trans. უცაბედი სისწრაფით გაძრომა ([გა]ძვრება), გაქრობა, წასვლა, გაპარვა смыться, быстро и незаметно уходить / уйти, убегать / убежать откуда-либо, исчезать / исчезнут to escape with sudden speed. სო ვაგ‘ჩო ჷ̃ სრაკ ბახო, ცო̄მ და̄ჰ ჰოგო დავდიენო̂? – ჩემს დანახვაზე რატომ ქრები უცაბედად, თუ არაფერი გაქვს დაშავებული? ესე დარ ლეყო̄, სრაკ ბაჴ̃ – აქ იყო მწყერი და უცბად გაქრა.

სრაკაჲნო̂ **srak̦ajnô** ზმნს. нареч. adv. უცაბედი დასხლტომით быстро и незаметно (об уходе откуда-либо) with sudden escape. ვოჰ სრაკაჲნო̂ ბჭარკკიკლ̃ ვავ̃ სოგო – ბიჭი უცაბედი დასხლტომით თვალსაწიერიდან დამეკარგა.

სრიკ: სრიკ ჰეჴარ (ჰაჴარ) **srik̦: srik̦ ḥeqar (ḥaqar)** გრდმ. перх. trans. 1. ფეხის

გასმა ცეკვის დროს (ფეხს ⌈გა⌉უსვამს) особое движение ногами при грузинском танце making a pas when dancing. **პაპრა̄ კარლოს მჵარ‘ლ‘ ჰეკჼლათერ სრიკ, კნათი, ლეთხჼ იხოშ!** – კარლო პაპაშვილი მაგარ გასმას აკეთებდა ხოლმე, ბიჭებო, ცეკვისას! 2. გადატ. перен. fig. სწრაფი, მსუბუქი, ხალისიანი სიარული (დადის) лёгкая, быстрая походка fast, light, joyful walk. **ხა̄ნ ჺახქჩო̂ მამუკლარ ელ-შიჩლაცოს წყე ალ‘ირ სოგო̂: ეჰ, ესმჼ, სრიკ ცო ჰეკმაკეგ სონაჺნო̂...** – ხანშიშესულმა მამუკაანთ დეიდაშვილმა ელომ ერთხელ მითხრა: ეჰ, ესმა, მსუბუქად ველარ დავდივარო (ე. თ.).

სრინა|დ|ალარ srina|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ცრა ატმოსფერული ნალექისა (ცრის), ჟინჟღვლა (ჟინჟღლავს) моросить drizzling. **თხა დეჸცჰაც ყარ სრინალა** – დღეს მთელი დღე ჟინჟღლავს.

სრიჼტ ჲჲ **srĩṭ** jj 1. ცინგლი, ცხვირიდან გამონადენი თხელი ლორწო сопля из носа snot from nose. **ფშელ ჲაშ კაწკაჲჩ ბა̌დრიგო მარ‘ლ‘ა̄ხ ბჵა̄ სრიჼტ ჭაჲწჷ** – როცა ცივა (სიცივისას), პატარა ბავშვებს ცხვირზე სულ ცინგლი ჰკიდიათ. 2. სვინტრი (მცენარე) купена, соломонова печать Solomon’s Seal (a plant). **ე ჰუჼლო ჲალ‘ენო̂ სრიჼტ მოჰ ბაყეც სრიჼტეხ ჲა თარ‘ლ‘ენო̂!** – ეს ტყეში მოსული სვინტრი როგორ მართლა ცინგლსა ჰგავს! 2. ჭორიკანა, ჭორტანა традесканция tradescantia. **ჰუნიჼ სრიჼტ ოთახ სრიჼტეჼ ნათესავ კაჲ ჲალო̂?** – სვინტრი, ნეტავი, ნათესავია ტრადესკანციისა.

სრიჼტე̄ჼ, სრიჼტე̄ლე̄ჼ srĩṭẽ, srĩṭēlẽ წვინტლიანი сопливый, в соплях, с соплями snotty. **ზორაჲშჲ̂ ყახეთ სოჼ სრინტე̄ლეჼ ბა̌დრი** – ძალიან მეცოდებიან წვინტლიანი ბავშვები.

სროტო̂ ჲჲ **sroṭô** jj პაწია ხვრელი, ნახვრეტი, ნასვრეტი маленькая дырочка little hole. **პადლე დახკივ სროტ ჲა ჲაჭინო̂** – სარდაფში თაგვს პაწია ხვრელი გაუკეთებია; **ე შკაფეხ ნჵანივ სროტუჲ ჲახო̂** – ამ კარადას ჭიები ნასვრეტებს უკეთებენ.

სტაბლუჲნჲ̂ sṭablujnî ზმნს. нареч. adv. შემოდგომისთვის, საშემოდგომოდ на осень, к осени for the autumn. **ვაჲ ნახვ ქუჲრწლი სტაბლუჲნ გეგმადჼლათერ** – ჩვენი ხალხი ქორწილებს შემოდგომისთვის გეგმავდა ხოლმე.

სტაბოცჰაც sṭabochₐa’ ზმნს. нареч. adv. მთელი შემოდგომა, მთელი შემოდგომის განმავლობაში в течение всей осени, всю осень throughout autumn. **ცენეხ სტაბოცჰაც ყარ ჲათხნჼ კახთი** – წელს მთელი შემოდგომა იწვიმა კახეთში.

სტაბ-სტაბო sṭab-sṭabo ზმნს. нареч. adv. შემოდგომობით по осени in autumns. **სტაბ-სტაბო ჵალუჲნჲ̂ ქჰექლა ნახ** – შემოდგომობით ზამთრისთვის ემზადება ხალხი.

სტაბხანა̄ ჲ **sṭabxanā** j შემოდგომის დრო, შემოდგომის ჟამი осенняя пора autumn time. **სტაბხანა̄ აგჷრ ას სალთეხ ვოტუშ** – შემოდგომის ჟამი იყო, მე რომ ჯარში მივდიოდი.

სტაბხანე **sṭabxane** ზმნს. нареч. adv. შემოდგომის დროს, შემოდგომის ჟამს, ხანს в осеннее время at autumn time. **სტაბხანე ლამნა̄ხ ამჼდუჲ ჰალ წანარლა** – შემოდგომის ხანს მთებში ამინდები იწმინდება (ლაგდება).

სტავნი დ **sṭavni** d მრ. мн. pl. დარაბები ставни shutters. **ბჵარკ ბეხკბალჼ, სტავნი დაჰ დებათ!** – დაღამდა, დარაბები მიხურეთ (ბ. ბ.)!

სტაკღეშ **sṭaḳγeš** ზმნს. нареч. adv. კაცურად, მამაკაცურად, ვაჟკაცურად по-мужски, по-мущински, по-мужицки like men; in a manly way. **ბაცბა̄ მახკარნ ყორბალა სტაკღეშ ლეთხაჼ იხარ** – თუშის გოგოებს უყვართ მამაკაცურად ცეკვა.

***სტ⌈ჵ⌉ამჼ** **sṭ⌈ω⌉amĩ** სქელი; მსხვილი толстый thick (იტყვიან ადამიანზე, ხეზე, ჯოხზე ... говорять о человеке, дереве, палке ... is said on people, tree, stick ...). **სტ⌈ჵ⌉ამიჩო̄ სტაკგო⌈ჰ⌉ დაჴოჼ გაგაცო̄ და** – სქელ კაცს დიდი მუცელი აქვს. შდრ. ср. comp. **დ|უყჼ** **d|uq̣ĩ**.

სტ⌈ჵ⌉ამოლ ჲ **sṭ⌈ω⌉amol** j სისქე, როგორც ასეთი толщина как таковая thickness. **ე ხენჼ სტ⌈ჵ⌉ამოლ ბეკხეთ სოჼ** – ამ ხის სისქე მიკვირს.

-სტ⌈ჵ⌉ამოლ **sṭ⌈ω⌉amol** -სისქე, -სიმსხო толщины thickness (სხვა საგანთან შედარებისას при сравнении с другим предметом when comparing other subject). **სტენსტ⌈ჵ⌉ამოლ ხეჼ ბა ი თელვერჼ ჭადარ** – რამსიმსხო ხეა ეს თელავის ჭადარი; **სო ჰოჼსტ⌈ჵ⌉ამოლ ცო ვასო̄** – მე შენსიმსხო არ ვარ.

სტ⌈ჵ⌉ამ-ჴამჼ **sṭ⌈ω⌉am-qamĩ** მოსქელო, არცთუ მსუქანი, არცთუ სქელი, არცთუ მსხვილი толстоватый, толстенький thick like, neither fat. **ლაჴიჩო̄ დეღჼ სტ⌈ჵ⌉ამ-ჴამჼ სტაკ ვარ სეჼ მარდად** – მაღალი ტანის არცთუ მსხვილი (სქელი) კაცი იყო ჩემი მამამთილი.

სტაუ̆ხკო̄ ჲ **sṭaŭxḳō** j შარშანდელი წელი прошедший, прошлый год previous year. **სტაუ̆ხკო̄ ჲარ, ას ჰო ვაჲჰწჩე** – შარშანდელი წელი იყო, მე რომ შენ გაგიცანი.

სტაუ̆ხკა̄ხ, სტაუ̆ხკო̄ხ **sṭaŭxḳāx**, **sṭaŭxḳōx** ზმნს. нареч. adv. სადღაც შარშან, სადღაც გასულ წელს где-то в прошлом году somewhere the previous year. **სტაუ̆ხკო̄ხ და სოგო თაგიენო̄ ე წა** – სადღაც შარშან მაქვს გაკეთებული ეს სახლი.

სტევა̄ **sṭevā** რამაც, რითაც ... чем и ... from which ... **დეფც სოგო̄, სტევა̄ ჲაჰო̄ ქოთჲიენო̄** – მიამბე, რითაც ხარ შეწუხებული.

სტენნა̄ **sṭennā** რასაც ... за чем и ... what ... **სტენნა თხილლარას, ო ამბუჲ ჯამინაჷ ჯალ ხაჷი** – რასაც ვუფრთხილდებოდი, ის ამბავი ყველამ გაიგო.

სტენხა̄ **sṭenxā** რაზეც, რის შესახებაც ... про что и ... about what ... **სტენხა̄ დავკლივრას, ჯალო̂ აცხადბადალი̃ სო̃** – რაზეც ვფიქრობდი, ამისრულდა.

სუჲღე̃, სოღე̃ **sujγẽ, soγẽ** ჩემებური, ჩემნაირი свойственный, характерный мне like me. **სუჲღე̃ ალალ სტაკ ლეხო̄ს ნაყბისტელ** – ჩემნაირ ალალ კაცს ვეძებ სამეგობროდ (საამხანაგოდ).

სუჲღეშ, სოჲღეშ **sujγeš, soγeš** ჩემებურად, ჩემნაირად мне подобно, по моему like me. **სუჲღეშ – თამამათ, ლაჴიჩო̂ აშარვ – დალოცადინას ნო̄თვანი** – ჩემებურად – თამამად, მაღალი ხმით – დავლოცე ნეფიონი (ნეფე-დედოფალი).

*სუკ ბ (სუკი ჲ მრ. мн. pl.) **suḳ** b (**suḳi** j მრ. мн. pl.) ზურგი спина back.

სუკა̄ღდა, სუკაღა̄ იხარ, დ|ოტარ (დ|ახარ) suḳāγda, suḳaγā ixar, d|otar (d|axar) გრდუვ. გადატ. непрх. перен. intrans. fig. უგემურად ჭამა რამისა ამა თუ იმ განცდის, პრობლემის გამო есть (кушать) невкусно из-за какого-либо переживания, из-за какой-либо проблемы eating in bad taste for having certain problem. **შილოუ̃ ამბუჲ ხაჷჩონ სუკაღა̄ იხო̂ სო̃ ჳმაჷ!** – შილოს (ქალის სახელია) ამბავი რომ გავიგე, უგემურად ვჭამ ყველაფერს!

სხამ¹ ბდ **sxam**¹ bd შხამი яд, отрава poison. **ყაჯე̃ დოშ ჯამახეჷ ბაჭუვხუ̂ სხამ ბა** – მწარე სიტყვა ყველაზე დიდი შხამია.

სხამ² **sxam**² ძალიან მლაშე, გადამლაშებული пересоленный very salty, oversalted. **ე ჳხ სხამ თელ’ო[ჯ] სო, ჲოუ̂!** – ამას რა გადამლაშებულს მაჭმევ, ქალო (კ. ჭ.)!

სხაპ: სხაპ ბ|აჴარ **sxap̣: sxap̣ b|aqar** გრდმ. перх. trans. ელვის სისწრაფით მოწყდომა ადგილიდან (მოწყდება, მოქუსლავს, გაიქცევა) молниеносно рвануть[ся] с места to rush away with highest speed. **ნიშნბადიე’ნეს, ილოს სხაპ ბაჴი̃ ისერე̃** – ვანიშნე და ილო ელვის სისწრაფით მოსწყდა აქაურობას.

სხაპაჲნო̂ **sxap̣ajnô** ზმნს. нареч. adv. ელვისებრ, ელვის სისწრაფით, უმალ, მომენტალურად моментально, молниеносно, в минуту, в миг in an isntant. **სო ვაჲგჩე სიძე̂ სხაპაჲნო̂ ჯალო̂ ლაქვალი̃ სუფრე̃მაქრე̃** – ჩემს დანახვაზე სიძე უმალ წამოდგა სუფრიდან.

*სა̆გარ ბდ **săgar** bd ფერდობზე დაგორებული ქვა, ლოდი камень, глыба летящий(ая) по склону large rock rolled down the slope. **ფეშკრი, მა ჯერშოთ ის საგრი, ცო ხილუ̂!** – ბალღებო, ნუ აგორებთ ფერდობზე მაგ დიდ ქვებს, არ იქნება (არ შეიძლება)!

ტ

ტამპაჲნჵ, ტამპ⌈იდ⌉-ტუმპაჲნჵ ṭamp̣ajnô, ṭamp̣⌈id⌉-ṭump̣ajnô ზმნს. нареч. adv. ტამპი-ტუმპით, ხმაბაძვითი სიტყვაა და გადმოსცემს მწიფე მარცვლოვანი, კენკროვანი ნაყოფის (თუთის, ბლის, ყურძნის...) დავარდნის ხმას звукоподражательное слово, передающее звуки падения спелых ягод clattering-imitating word expressing the dropping sound of ripen fruit. **ეჰჰ, გოგი... სო დაჰ ჲაჲლჩე, დაჩო თუთი ჲეწიც სოჼ მაქ აკჼ ტამპიდ-ტუმპაჲნჵ, ვოჰ, აჲლ‘ნორ ⌈თამროს⌉** – ეჰჰ, გოგი... მე რომ მოვკვდები, ო-ჰო-ჰო-ჰო-ჰო, თუთები უნდა ცვიოდეს ჩემზე ტამპი-ტუმპით, ბიჭოო ⌈ეთქვა თამარას⌉ (ა. ბ.). **ჰაჸე, კნათი, ო დაჰ ლეჭყჲოჩ დენი... დაჩო ო შარიჼ ბჶარკისანეჸ ჲაჴჼ ჺარჭიჼ თუთია̄ ცუჲ აჳკჲანორ თამრუჲნ ტამპ-ტუმპაჲნჵ!** – ჰოდა, ბიჭებო, იმ დაკრძალვის დღეს... ო-ჰო-ჰო-ჰო-ჰო, იმ თავისი თვალებისნაირივე მსხვილი შავი თუთები არ ეყრებოდა თურმე თამარას ტამპი-ტუმპით! (ა. ბ.).

ტაჼკ, ტაჼკ-ტარკ** ბჲ **ṭãḳ, ṭãḳ-ṭarḳ** bj ნეკი, ნეკა თითი мизинец little finger. **კაწკუჲჩჵ ტარკეხ** ***ტაჼკ (ტაჼკ-ტარკ) **დო** – პატარა თითს *ნეკს* ეძახიან; **ტაჼკ-ტარკეხ ტარდ უჲლნას** – ნეკა თითზე ბეჭედი ჩამოვაცვი (გავიკეთე); **წკიპუნ მოწონადვალიჼ ⌈ლეკჼ⌉ დაკლიჼ კნათ, ტაჼკ-ტარკ დაჰ თიტე'ნე̂, დაჰა̄ ხეციჼ: სეჼ ლიშჼ ხილ‘ა̄ლ ჰოგოჰაჲნჵ** – წკიპოს მოეწონა ლეკის გულადი ბიჭი, ნეკა თითი მოაჭრა და გაუშვა: ჩემი ნიშანი გქონდესო (ნ. მ.).

ტა-პჶჱჼტერ ჲ **ṭa-p̣ωẽṭer** j მრ. мн. pl. ბეჭები (მხრები) და ნეკნები лопатки и рёбра shoulders and ribs. **ტა-პჶჱჼტერ ჲა სოგო ფშელჲიენჵ** – ბეჭები (მხრები) და ნეკნები მაქვს გაციებული.

***ტარ** ბჲ **ṭar** bj ძუძუ грудь; сосок вымени breast.

ტარ⌈აჸჵ⌉ ბ|ეფლარ (ბ|ოლ‘არ) ṭar⌈a’ô⌉ b|eplar (b|oľar) გრდუვ. непрх. intrans. სქესობრივ სიმწიფეში შესვლა (შევა), კაცობის/ქალობის გაჩენა, შეპარვა, დაწყება (გაუჩნდება, შეეპარება, დაეწყება) вступать (вступить) в половую зрелость to become sexually mature. **ტარიელენ ტარ⌈აჸჵ⌉ თაბით ბოლ‘ეჼ** – ტარიელს, ვგონებ, კაცობა შეეპარა; **ფეშკარ, ბაჴაჩუჲშლჵ მა რევალა, ტარ⌈აჸჵ⌉ ცო ბოლ‘ეჼბა ჰოჼ!** – ბალღო, დიდებში ნუ ერევი, კაცობა არ დაგწყებია (ჯერ კაცი არა ხარ)!

*ტარკ ბჲ **ṭarḳ** bj 1. თითი палец finger.

*ტარკ ტარუჲ ბ|ოლ̨არ (ბ|ებლარ) **ṭarḳ taruj b|ol̨ar (b|eblar)** გრდმ. прх. trans. ზედმიწევნით, დაწვრილებით ⌈ხელში თითის ჩადებით⌉ ახსნა-განმარტება (ზედმიწევნით, დაწვრილებით აუხსნის, განუმარტავს), ერთი და იმავეს ბევრჯერ, დაწვრილებით გამეორება, „დაღეჭვა“ თანამოსაუბრისთვის объяснить, разъяснить досконально; многократное повторение, «разжёвывание» одного и того же собеседнику to explain thoroughly , to repeat one and the same thing for several times for clarifying. აგას სტემახეჸ ტარკ ტარუჲ ბოლ̨იჼ სო̂ – ბებიამ ყველაფერი ზედმიწევნით ამიხსნა.

ტატეჼ-ტატ⌈ე⌉ჩო ṭaṭẽ-ṭaṭ⌈e⌉čo ზმნს. нареч. adv. მუდმივად სველ მდგომარეობაში вечно в мокром состоянии constantly in wet condition. ბჵ̄ ტატეჼ-ტატ⌈ე⌉ჩო ბა მემცხორი – მუდმივად სველ მდგომარეობაში არიან მწყემსები.

ტაშხოშა̄რეჼ ṭašxošārẽ ვაჟკაცური შესახედაობის, გარეგნობის, მიხრამოხრის, ჩვევების მქონე (იტყვიან ახალგაზრდა მამაკაცზე) мужественного вида (о юноше) having man like appearance and habits (is said about a young man). წონალა სოჼ ტაშხოშა̄რეჼ ყონოჼ კნათი – მომწონს ვაჟკაცური შესახედაობის ჭაბუკები.

*ტე

*ტე^1 ჲ **ṭe^1** j ხსენი молозиво foremilk.

*ტე^2, ტეა̄ ჲჲ **ṭe^2, ṭeā** jj მთის სერი продолговатая гора, поверхность такой горы hillock, hill of the mountain.

ტეხ იხარ (დ|ალʻარ) ṭex ixar (d|alʻar) გრდუვ. непрх. intrans. სერზე, უღელტეხილზე სვლა (ივლის), გადასვლა (გადავა) перейти (переходить) перевал to overpass the passage. ვაიჼ კნათი ფსარე ტეხ ბალʻეჼ – ჩვენი ბიჭები გუშინ სერზე (უღელტეხილზე) გადავიდნენ.

ტეხ დ|ა̄ხარ (დ|აჴარ) ṭex d|āxar (d|aqar) გრდმ. перх. intrans. სერზე, უღელტეხილზე გადაყვანა (გადაიყვანს) переводить / перевести кого-либо через перевал taking sb over mountain pass. ვაჲ კნათივ ფსარე ქე ტეხ დახიჼ – ჩვენმა ბიჭებმა გუშინ ცხვარი სერზე (უღელტეხილზე) გადაიყვანეს.

ტეხ იხუჲლა̄ (დალʻუჲლა̄) დდ ṭex ixujlā (dalʻujlā) dd უღელტეხილი перевал mountain pass. ესერნა ჩაჴ და ტეხ იხუჲლა̄ – აქედან შორსაა უღელტეხილი.

ტენა|დ|ალარ, ჰეტ̨|დ|ალარ (ჰოტ̨|დ|ალარ) ṭena|d|alar, ḫet̨|d|alar (ḫot̨|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. (ტეჼ < ტენ ṭẽ < **ten** ლათინ. латин. Latin penis) ⌈შე⌉ტენა (⌈შე⌉ეტენება), ჩრა (⌈შე⌉ეჩრება) соваться cramming in. მიჩხმაჸ ცო დეწ ადმიეჼ ჰეტ̨დალაჼ – ყველგან არ უნდა ეტენოს ადამიანი.

ტენა|დ|არ, ჰ̧ეტ̧|დ|არ (ჰ̧ოტ̧|დ|არ) ṭena|d|ar, ḩeţ|d|ar (ḩoţ|d|ar) გრდმ. прх. trans. (ტეჼ < ტენ **ṭẽ < ten** ლათინ. латин. Latin penis) ⌈შე⌉ტენა (⌈შე⌉ტენის), ჩრა (⌈შე⌉ჩრის) сувать cramming in. **მა ჰ̧ეტ̧ჲოგე̂ ის ლოჭ ის შტოფი** – ნუღარ ჩრი მაგ ჯოხს მაგ შტოფში.

ტეყრა̄: ტეყრა̄ დ|ეტარ (დ|ოტარ) ṭeqrā: ṭeqrā d|eṭar (d|oṭar) გრდუვ. непрх. intrans. წელ-მკერდის გამოზნექა წინ (გამოზნექს), გაჯგიმვა выпячиват, выставлять грудь при ходьбе stretching out. **ვაჭ̧ოჼ მხატვარ – ბაჲრთლაჼ ჯორჯი – თხა̄ ტყოჸ ტეყრა̄ ვეტეშ ლელე̂** – დიდი მხატვარი – ბართიანთ ჯორჯი – დღესაც წელ-მკერდის გამოზნექით (გაჯგიმული) დადის.

***ტიალ⌈ო̂⌉ ṭial⌈ô⌉** შორისდ. межд. Inter. ტიალო Тиало Tialo.[23] **გორნკენ არლეხ წიწყურაე̄ ჲარ ცჰ̧აჲნ დროჰ̧, ატ̧ეხ მა̄, ტიალო̂, კნათი, სეჼ ფხაკალყურაე̄** – გორაკის მარცხნივ წიწალყურე იყო ერთ დროს, მარჯვნივ კი, ტიალო, ბიჭებო, ჩემი ფხაკალყურე (ა. ბ.); **ტიალოოო, ყიჼტროშ ალ‘ინო̂ დაშნი მოჸ და ვაუ̆გრა̄ ალექსიგო: „დაჰ̧ დეხაჼდალ‘ეჼ, დასდალიჼ დადიწიჼ დისენო̂ ლამნიეჲნო̂!..“** – ტიალო, როგორი გულის სიღრმიდან ნათქვამი სიტყვები აქვს ალექსი მიქელაძეს: „ცვეთა და ნგრევა იწყეს, დაცარიელდნენ უპატრონოდ შთენილი მთანიო...“ (მ. ჯ.).

ტიტაჸო̂^{1} დდ **ṭiṭa’ô^{1}** dd ტეტია, უქონელ-უცოდნელი плебей, мужлан, быдло, чернь country bumpkin. ***ტიტაჸო̂ ვაჲნო̂,* ი̄ლსოს დაჰ̧ ცო ვიჼ ივსებ** – *ტეტ*იააო, ელისომ არ შეირთო იოსები.

ტიტაჸო̂^{2} დდ **ṭiṭa’ô^{2}** dd ტიტა тюльпан tulip. **ეზო დუჴ ტიტაჸუჲ ჺედახკ სოგო** – ეზოში ბევრი ტიტა მიდგას.

---

[23] ეს განსაკუთრებული შორისდებულია, რომელიც არ ექვემდებარება სრულ განმარტებას; რომ მივუახლოვდეთ ამ სიტყვის მნიშვნელობას, უნდა ვიყოთ დაბადებული და გაზრდილი მოცემული ენის მატარებლებს შორის; ეს სიტყვა ერთგვარ რომანტიკულ შეფასებას აძლევს როგორც კარგად ნაცნობ წარსულს, ისე ჯერ კიდევ უცნობ მომავალს; ამ შორისდებულის ხმარება მოსაუბრესაც და თანამოსაუბრეებსაც მუხტავს რომანტიულობით, რითაც საუბარი ხდება ექსპრესიული იმდენად, რომ, გრძნობათა მოწოლის შედეგად, ის (საუბარი) შეიძლება შეწყდეს კიდევაც გარკვეული დროით; კიდევ უფრო ღრმა ემოციურ დატვირთვას იძენს ეს სიტყვა, როცა მანდილოსნები აფორმებენ **ტიალოოო ṭialooo** სახით это – особое междометие, которе не подчиняется полному толкованию; чтобы приблизиться к значению этого слова, надо быть рождённым и выросшим среди носителей данного языка; это слово даёт своего рода романтическую оценку как хорошо знакомому прошлому, так и неведомому ещё будущему; употребление этого междометия и говорящего, и собеседника заряжает романтичностью, благодаря чему беседа становится столь экспрессивной, что из-за приплыва чувств она может даже прерваться на определённое время; более глубокую эмоциональную нагрузку приобретает это слово при оформлении его женщинами в виде ტიალოოო **ṭialooo** this is special interjection which doesn’t subordinate to complete explanation; in order to come closer to the meaning of this word we should be born and raised among the people speaking this language; this word gives certain romantic evaluation to the well-known past as well as to the obscure future; usage of this interjection fills the speaker and collocutor with romantic mood and with the help of this the conversation becomes such expressive that after so many feelings it can be stopped for certain time; this word takes more emotional coloring when it is formed by women as ტიალოოო **ṭialooo**.

***ტოლიკ** დდ **ṭoliḳ** dd 1. უხეში ქეჩის ნაბადი род грубой войлочной бурки rude felt cloack. **ტუჲლკა̄ხ ბოფხბალიჼჩრ̂ ქისტა̄ხ ბჭარვახქჼსრ̂** – ქეჩის ნაბდებში ჩაცმულ ქისტებს შევხვდი. 2. თუშური შალის თხელი, მაგრამ უხეში ფარდაგისმაგვარი საფენები ზედ მარცვლეულის ან სხვა რამის გასაშლელად тонкое, но грубое ткацкое изделие из тушинской шерсти для подстилки Tushetian thin, but rough woolen rug to spread grains on it. **ხორბალ ლაფსჲჼ მეზობლეხ ტუჲლკი დიხნას** – ხორბლის გასაშრობად მეზობელს „ტოლიკები" ვეთხოვე. მრ. мн. pl. **ტუჲლკი ṭujlḳi**.

***ტოტ**^{1} დჲ **ṭoṭ**^{1} dj ხელი, როგორც სხეულის ნაწილი, როგორც ფიზიოლოგიური (ბიოლოგიური) მოცემულობა; თათი, ტოტი (ცხოველისა) рука; лапа (животного), рука как физиологическое (биологическое) данное; лапа (животного) hand; paw, branch. **ატ̡იჼ ტოტ, არლიჼ ტოტ** – მარჯვენა ხელი, მარცხენა ხელი; **ტოტ ჳაწდარ** – ხელის ჩავლება, წავლება; **ტოტი აკჲარ** – ხელების კანკალი; **ტოტი ჲილარ** – ხელების დაბანა; **ივნეგო ჲაჭ̡ჼ ტოტი ჲა** – ივანეს დიდი ხელები აქვს; **აჰ̸ი, სჴჼ ატ̡იჼ ტოტ, აჰ̸ი, სჴჼ არლიჼ ტოტ** – აი, ჩემი მარჯვენა ხელი, აი, ჩემი მარცხენა ხელი; **ტოტ ჳაწდარ** – ხელის ჩავლება, წავლება; **ტოტი აკჲარ** – ხელების კანკალი; **ტოტი ჲილარ** – ხელების დაბანა; **ლეოს ტოტ ლაწდიჴჼ** – ლეომ ხელი იტკინა; **ლეუჲნ ტოტეხ ზირზიტაჸ დალʻჴჼ** – ლეოს ხელზე ძირმაგარა ამოუვიდა; **ლეოს ტოტი ჲილრ̂** – ლეო ხელებს იბანს; **ლერ̆ ცჰ̸აჲნტოტლიჼ ვა** – ლეო ცალხელაა. შდრ. ср. comp. **ქო qo**.

ტოტ^2 დდ **ṭoṭ**^{2} dd ხის ტოტი ветка дерева branch of a tree **ხენ⌈ე⌉გო ტოტ⌈ნ⌉ი თიტნას** – ხეს ტოტები დავაჭერი (შევაჭერი). **ბუჰ̸ადვალჼლათერ ფილიპ-ბიძი̂, ე მატნობინ ბალჴჼ ტოტნი ყჭეგარ ხეჸინრ̂!** – ბობოქრობდა ხოლმე ფილიპე ძია, ამ მატნელებმა ბლის ტოტების მტვრევა იციანო!

ტოტ^3 დდ **ṭoṭ**^{3} dd დუცი агазиллис кавказский Caucasian Agasyllis, Agasyllis caucasicum (Latin). **ზურბეს წიფლნირჴჼ ტოტ დეჸჴჼ თხოჼ** – ზურაბმა წიფლოვანიდან დუცი მოგვიტანა.

ტოტნა|დ|არ (დატოტნა|დ|არ) ṭoṭna|d|ar (daṭoṭna|d|ar) გრდმ. перх. trans. ხელში გოგმანი (აგოგმანებს), ხელში ტრიალი, ხელში თამაში (ათამაშებს), ხელით სინჯვა крутить в руках, щупать руками to hold smth. in hand for a long time. **მაცლომციჼ ტოტნადო ის მაროჴნ, დაჰ̸ დაშ ჰ̸ოგო** – როდემდე ატრიალებ ხელში მაგ ნაყინს, გაგიდნება; **დადას საყური იცნō ჲაჰ̸ონ, დიჼჩდეჲჼცჰ̸აჸ ობი ტოტნადო** – მამას საყურეები უყიდია ქალიშვილისთვის და მთელი დღე იმათ აგოგმანებს ხელში.

ტოტნა|დ|ითარ (დატოტნა|დ|ითარ) ṭoṭna|d|itar (daṭoṭna|d|itar) გრდმ. перх.

trans. ხელში გოგმანი (აგოგმანებინებს), ხელში ტრიალი, ხელში თამაში (ათამაშებინებს), ხელით სინჯვა заставлять / заставить крутить в руках, щупать руками moving to and fro in the hands. მაცჼლომცჼ ტოტნადითო ის მაროჲნ ის ფეშკრეგჵ̂, დაჰ დაშიცჵ̂ – როდემდე ატრიალებინებ ხელში მაგ ნაყინს მაგ ბალღს, დნება აკი.

*ტოტ-ქოკ დჲ **ṭoṭ-koḳ** dj ხელ-ფეხი, ხელები და ფეხები руки и ноги hands and legs. ნან სერტერ ჲაჰოხ: ტოტ-ქოკი ყ⌈ჵ⌉ეგლაჲალჵ̂ ჰეჼ, იშტუჼ მალჼ მე̄ ჲაჰოე̄, ქორ ცო̄მ იხჵ̂ ჰონაჲნჵ̂! – დედა წყევლიდა ქალს: ხელ-ფეხი დაგემტვრეს, ასეთი ზარმაცი რომ ხარ და ხელში არაფერი მოგდისო! ტოტ-ქოკ ჩუ მეყდებ! – ხელ-ფეხი გააჩერე (დააყენე)!

ტოჩიტოჩით **ṭočiṭočit** ზმნს. нареч. adv. ზუსტად, ზედმიწევნით точно, досконально exactly, thoroughly. ტოჩიტოჩით დეფცჼ სოგჵ̂ ალექსის შარჼ ჴა̄ შარე გერმანბა̄ ტყვეღ ხილ‘არ – ზედმიწევნით მიამბო ალექსიმ თავისი სამი წელი გერმანელების ტყვედ ყოფნა.

ტყაეხიტ̨ეგჵ̂ **ṭqaexiṭ̨egô** ოცდაათიოდე, ოცდაათამდე около тридцати nearly thirty. ტყაეხიტ̨ეგჵ̂ ქელრჼ დაგროვბადალჼ სოჼ ლაუჼმუჼ დიკანე̄, ჰალ დუჴარდჼ – ოცდაათიოდე ცხვარი მომიგროვდა მთაში წასაყვანად და გასამრავლებლად (ე. ქ.).

ტყალაპ ბდ **ṭqalap̣** bd მატყლის ნაპარსის გარკვეული ნაწილი, ნაჭერი, გამზადებული გასარეცხად, გასაშრობად და, ბოლოს, დასაჩეჩად часть стриженной шерсти, подготовленная для стирки, просушивания и, наконец, для чесания certain part of wool ready for washing, drying and finally carding. ის̨ ტყალაპ ბალ‘ეჼ სე კაჭარხიჼ – ცხრა ნაჭერი გამოვიდა ჩემი მატყლისაგან; სტაკოვ ჲეცჼჩჵ̂ კაჭარხი ფხიიტ̨ ტყალაპ ბალ‘ეჼ სოჼ – კაცის (ქმრის) მოტანილი მატყლისგან თხუთმეტი „ტყალაპი“ გამოვიდა.

ტყალპუჼ **ṭqalp̣ũ** ბრტყელი плоский flat, even. ტყალპუჼ ძირ ბარ ტუფლიგოჰე̄, ცო მოწონადბალოჼ სოჼ ეცჼ – ბრტყელი ძირი ჰქონდა ტუფლებს და არ მომეწონა საყიდლად; მოლუჼ ტყალპუჼ მაჴუჲ ჲათ̨ო⌈ჰ⌉ – რა ბრტყელ პურებს აცხობ.

ტყაპ: **ტყაპ ბ|ახარ (ბ|აჴარ)** **ṭqap̣: ṭqap̣ b|axar (b|aqar)** გრდუვ. непрх. intrans. ტყაპანის გადენა (⌈მო⌉ადენს) шлёпнуться, плюхнуться, ляпнуться, шмякнуться sudden fall. ბ̆დრეგო ქოკ დასხლეწტადბალი’ნე̂, გუბელო ბაჴჼ ტყაპ – ბავშვს ფეხი დაუცდა და გუბეში მოადინა ტყაპანი.

ტყაპ ბ|ახითარ (ბ|აჴითარ) **ṭqap̣ b|axitar (b|aqitar)** გრდმ. перх. trans. ტყაპანის გამოცემინება (გამოაცემინებს) шлёпать / шлёпнуть the sound of sudden fall. ნანას მა̄თხ დახოშ მათ̨იშგო̂ ტყაპ ბახითჴლათე̂ – გამომზეურებისას დედა ლოგინებს ტყაპანს გამოაცემინებს ხოლმე.

ტყაპ დ|ითარ tq̣ap̣ d|itar გრდმ. перх. trans. ტყაპუნი (⌈და⌉ატყაპუნებს, ⌈და⌉უტყაპუნებს), ტყაპანით რტყმა, ცემა шлёпать, бить slap, beating. **მჭედლეს უნმაკ ტყაპ დითორ გრდემლმაქ ურუჲგო̂** – მჭედელი მთელი ძალით ატყაპუნებდა გრდემლზე უროს. 2. გადატ. перен. fig. ხშირად ცემა ვინმესი ან რამისა (სცემს), ბაგუნი (⌈და⌉უბაგუნებს) часто бить to beat sb. often. **იცხუს შაჲრ ფსტუნან ბჭა̄ ტყაპ დითო̂** – ეგ თავის ცოლს სულ უბაგუნებს.

ტყაპაჲნო̂ tq̣ap̣ajnô ზმნს. нареч. adv. ტყაპანით со шлёпом with banging. **ტყაპაჲნო̂ კორ კეთიᶰ სოᶰ ქუჲრთმაქ** – ტყაპანით ვაშლი დამეცა თავზე.

ტყაპაჲნო̂ დაკ|დ|აცარ გრდუვ. непрх. intrans. უცებ და ნათლად გახსენება (⌈გა⌉ახსენდება) вспомнить неожиданно, мгновенно to remember suddenly and clearly. **ჰო ვაჲგჩე, ტყაპაჲნო̂ სქᶰ კა̆წკლობ დაკდეცქᶰ სოᶰ, ტიალო̂...** – შენ რომ დაგინახე, უცებ და ნათლად ჩემი ბავშვობა გამახსენდა, ტიალი...

ტყარ დ **tq̣ar** d ხ 1. ხმაბაძვ. звукоп. onom. რისამე რამეზე დარტყმის ხმა звук, издавамый при ударе чего-либо на кого/что-либо the sound of blowing smth. somewhere. **ტყარ ლოჭეგო̂ დითორ შოთას ათ̨ან, *შურ მახკჲითეᶰ სოგუჲნო̂!*** – ჯოხს უშენდა შოთა ძროხას, *რძე დამაღვრევინათ!*

ტყარ გარმონეგო̂ დ|ითარ tq̣ar garmonegô d|itar გრდმ. перх. trans. ლაღად, მთელი გატაცებით, ძგრიალით, მთელი ხმით დაკვრა გარმონისა (⌈და⌉უკრავს) играть на гармошке со всем увлечением to play the accordion freely, with complete enthusiasm and with full sound. **... დუჲ ქორდო̄ ვაჲ, წიᶰგორლა̄ ჰალო̄ ლო ვაჲ, ტყარ გარმონეგო̂ დითოშ** – ... ცხენები ვიშოვოთ და ვიაროთ წინაგორის გზაზე ლაღად გარმონის დაკვრით (მზ. ჯ.).[24] შდრ. ср. comp. **ტყრაშ tq̣raš**.

ტყატყ ბ **tq̣atq̣** b დიდი რამ აურზაური, აყალმაყალი, ალიაქოთი, ღრიანცელი суетливая беготня, переполох, суматоха, толкотня big garboil (ბ. ბ.).

ტყატყ ბ|ათ̨არ, ბ|ალ̨არ tq̣atq̣ b|at̨ar, b|al̨ar გრდუვ. непрх. intrans. დიდი რამ აურზაურის, აყალმაყალის, ალიაქოთის, ღრიანცელის არსებობა (არსებობს) наличие суетливой беготни, переполоха, суматохи, толкотни great chaos, confusion. **ბირკაცუჲგო ბუსცჰა̆ც ტყატყ ბათ̨ურ (ბალ̨ორ)** – ბერიკებს მთელი ღამე აურზაური ედგათ (ჰქონდათ) (ბ. ბ.).

---

[24] ასეთი ვერბალური რეაქცია ჰქონდა მზია ჯიხოშვილს ძველი თუშების ფოტოსურათის ხილვაზე სოცქსელებში: ამ ფრაზით ის საბერძნეთში მყოფ მერი ჯიხოშვილს ეპატიჟება თუშური მთებისკენ.

ტყატყ ბ|ეთ̯არ, ბ|ებლარ (ბ|ოთ̯არ, ბ|ოლ̯არ) ṭq̣aṭq̣ b|et̯ar, b|eblar (b|ot̯ar, b|ol̯ar) გრდმ. перх. trans. დიდი რამ აურზაურის, აყალმაყალის, ალიაქოთის, ღრიანცელის ატეხა (⌈ა⌉ტეხს) поднимать / поднять суетливую беготню, переполох, суматоху, толкотню to start big chaos and confusion. **ბირკაცუჲვ ტყატყ ბოთ̯იჼ (ბალ̯იჼ)** – ბერიკებმა დიდი რამ აურზაური, აყალმაყალი, ალიაქოთი, ღრიანცელი ატეხეს (ბ. ბ.).

ტყა-ტყ ṭq̣a-ṭq̣ ოც-ოცი, ოც-ოცობით по двадцать in twenty pound notes. **ის ტათებ ტყა-ტყ დაკარდებ!** – ეგ ფული ოც-ოცი (ოც-ოცობით) დათვალე! (ბ. ბ.).

ტყლაშაჲნო̂, ტყრაშაჲნო̂ ṭq̣lašajnô, ṭq̣rašajnô ზმნს. нареч. adv. 1. ტყლაშანით, ტყლაშუნით со шлёпом cracking. **ტყრაშაჲნო̂ ეტერ კეცმაქ დიხკენო̂ ყაშნეჼ სიმიჼდ** – ტყლაშანით სკდებოდა ტაფაზე დაყრილი ბატიბუტის სიმინდი. 2. გადატ. перен. fig. აშკარად, ღიად, გამოსაჩენად, მოულოდნელად явно, открыто, неожиданно obviously, surprisingly. **ას ცხოვრბა ჲახითენო̂ შეცდომი ჳმაც ტყრაშაჲნო̂ ჯათხ ჲიხეჼ სოჼ ილკოს** – ჩემს მიერ ცხოვრებაშ დაშვებული შეცდომები მოულოდნელად ყველა წინ დამილაგა (ჩამომითვალა) ილიკომ (ე. ქ.).

***ტყრაშ** დ **ṭq̣raš** დ 1. ხმაბაძვ. звукоп. onom. რისამე მოქნევის, გარტყმის, დაცემის, გასკდომის ხმა, ტყლაშანი, ტყლაშუნი шлепок, шлёпанье, хлопóк voice of falling sth, voice of striking, voice of bursting. **სტენახჩოჼ ტყლაშ ხაწეჼ სოჼ დუდახ** – რაღაცის ტყლაშანი (ტყლაშუნი) მომესმა წეღან. 2. ბდ bd ახალგაზრდული სამხიარულო შეყრა, ლხინი молодёжное вечернее веселье youngish entertaining and amusing event. შდრ. ср. comp. **ტყარ ṭq̣ar**.

ტყრაშ-ბუჼგ⌈ალ⌉ ბდ **ṭq̣raš-bũg⌈al⌉** bd დიდი ტაშ-ფანდური, ახალგაზრდული მხიარულება, დროს ტარება იმაზე უფრო მეტი აზარტით, ვიდრე იქნებოდა **ტყრაშ ṭq̣raš** молодёжное вечернее веселье, более азарное, чем было бы **ტყრაშ ṭq̣raš** youth merriment with dancing and clapping with more enthusiasm than it could be. **ტყრაშ ṭq̣raš**. **ფსარ-ფსარლო̂ მე̄ ჲაჴ̯უჲჩო̂ უბნეჯა ბაჴ̯ოჼ ტყრაშ-ბუჼგალ ბებლორა** – საღამოობით კი დიდ უბანში დიდ ტაშ-ფანდურს მართავდნენ (ა. მ.).

ტყრობ ჲჲ **ṭq̣rob** jj გაუსაძლისი, ყიამათი სიცივე невыносимый, собачий холод unbearable, dreadful cold. **ვაჴ̯უჲჩო̂ ვაშგო ქუდ ჴაჲლ̯რალო̂, ჯამიგჯეცსანე̄, ო ფეშკარ მე̄ ქუჲრთბარწინო̂ ლევდორალო̂ უჴ ტყრობახ** – დიდს (უფროსს) ქუდი ხურებოდათ, როგორც ყველას, ის ბალღი კი თავშიშველი ყოფილიყო იმ ყიამათ სიცივეში (ა. ბ.).

უ

უაღაზო̂ uaγazô გამოუსადეგარი, უვარგისი не[при]годный, никудышный, никчёмный useless. **ი ჷხ უაღაზო̂ ჷნახ იცნო, ვო!** – ეს რა გამოუსადეგარი რაღაცა გიყიდია, კაცო! **უაღაზო̂ სტაკ ვა ის შუ̂ ერისტო̂** – უვარგისი კაცია ეგ თქვენი ერისტო.

უბორკ ჲჲ **uborḳ** jj იგივეა, რაც то же, что the same as **ბა̃დ-ქოჯო̂ bãd-koǯô**. **თხა შაბათ და̄, უბორკ ჲეწეს თაგჲა̃** – დღეს შაბათია და სახლი უნდა დავალაგო.

უგარ ჲ **ugar** j ცხელება (მდგომარეობა ციებ-ცხელებისას) разгорячённое, лихорадочное состояние (во время лихорадки) fever. **ლაწმრეგო ჴურდქ̃დოლი̃ უგარ ჲა** – ავადმყოფს დილიდან ცხელება აქვს.

უგარ ჲ|ალ‘არ (თელ‘არ) ugar j|al‘ar (tel‘ar) გრდუვ. непрх. intrans. ცხელების მიცემა (მიეცემა), დაწყება начало разгорячения (во время лихорадки) to have fever. **ცარუჲნ უგარ ჲალ‘ი̃** – ცაროს ცხელება დაეწყო.

უგერშოთ ugeršot ზმნს. нареч. adv. 1. ულეშოდ, უკვალოდ бесследно without trace. **ჲეთჲ̄ უგერშოთ ბავი̃ თხოგო** – ძროხაც უკვალოდ დაგვეკარგა; **ში ჩუჲხი̂ დავი̃ სოგო თხა უგერშოთ** – ორი ბატკანი დამეკარგა დღეს ულეშოდ (უკვალოდ).

უგნა̄ ჲ **ugnā** j აგონია, უგონობა агония agony.

უგნე ხილ‘არ ugne xil‘ar გრდუვ. непрх. intrans. აგონიაში ყოფნა (აგონიაშია), უგონოდ ყოფნა (უგონოდაა) пребывать в агонии to be in agony. **თხე̃ ბაბო̂ ბუსცჰაჳ უგნე[ჰ] ვარ** – პაპაჩვენი მთელი ღამე აგონიაში იყო; **ოშტუჩო̂ კინუჲგ ჰიჭნას ფსარე, თხა ტყოჳ უგნე ვასო̂** – ისეთ ფილმს ვუყურე გუშინ, დღეს კიდევ აგონიაში ვარ (ბ. ბ.).

უეტლო̂ ueṭlô უნდილი, უშნო, უუნარო, უმარიფათო, ცხოვრების უნარის არმქონე не имеющий способность к жизни clumsy, awkward. **დად ზორა̃ ვარიცე̄, უეტლო̂ სტაკ გუვალ‘ე̃ ე ვაი̃ ივანე̂** – მამა ყოჩაღი ჰყავდა აკი და უმარიფათო კაცი გამოდგა ეს ჩვენი ივანე.

დ|უჲნი̂ d|ujnî მიმღ. прич. particip. 1. გასაკეთებელი, რაც უნდა გაკეთდეს то, что следует сделать smth. to be done. **ამბუჲ ჲა სოგო ჰოგ ჲუჲნი̂** – სალაპარაკო მაქვს შენთან. 2. გამკეთებელი, ის, ვინც (რამაც) უნდა გააკეთოს тот, кто должен сделать sb. who will do smth. **ი სტაკ ის დუჲნ ცო ვა!** – ეს კაცი მაგის გამკეთებელი არ არის! 3. მოსაგები, გასაჩენი, რაც უნდა გააჩინონ тот, кого должны родить sb. who is going to be born. **თხე ათჷგო ა̄ს და დუჲნი̂** – ჩვენს ძროხას ხბო ჰყავს მოსაგები (გასაჩენი). 4. მომგები, გამჩენი, ის ვინც (რამაც) უნდა გააჩინოს тот, кто должен родить sb.who is going to give birth. **თხეჼ ჲეთჷ ა̄ს დუჲნი̂ ბა** – ჩვენი ძროხა მოსაგებია (ხბოს გამჩენია).

-უჲნ⌈ი̂⌉ -ujn⌈**î**⌉ 1. მ...ელ⌈ი⌉, სა...ელ⌈ი⌉ (формант причастия formant of participle). **საბეგო თაგდუჲნი̂ ცო̄მ და** – საბას გასაკეთებელი არაფერი აქვს; **ისე ნიყ თაგბუჲნჲ ცომე̄ნა გუდალ‘ეჼ** – აქ გზის გამკეთებელი არავინ გამოჩნდა. 2. სა...ოდ для, к for (აღნიშნავს დროს формант наречия, обозначающий время time formant for adverb). **ჭალუჲნი̂ დოს დაცითნათხ ხაჲრტონეგო̂** – საზამთროდ შეშა მოვატანინეთ ხარიტონს; **ხკულუჲნ შვებულებ ევჲოს** – საზაფხულოდ შვებულებას ვიღებ.

უჲსეჸ, ოჲსეჸ ujse’, ojse’ adit. ზმნს. нареч. adv. ისევ იქ, კვლავ იქ, იქვე туда же, опять туда again in that place. **უჲსეჸ (ოჲსეჸ) დუჲტათხ თივჼ, მიჩჴე̄ სტაჳხკჳ̄ დარათხო̂** – იქვე მივდივართ დასასვენებლად, სადაც შარშან ვიყავით.

უჲსჴეჸ, უჲსჴეჸ ujsḩe’, ojsḩe’ ess. ზმნს. нареч. adv. იქვე там же, опять там again there. **წყეტყოცა ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ ღოლეთვაჲ: უჲსჴეჸ ბჭარღოთვაჲნ ზურიტა̄** – ერთხელაც შევიკრიბნეთ რა: იქვე დაგვხვდება ზუროსგორა (პ. უ.).

დ|უჲტ-დ|აღუჲნი̂ d|ujṭ-d|aγujnî მიმღ. прич. particip. გამვლელ-გამომვლელი, წამსვლელ-წამომსვლელი проходящий мимо, ходящий туда-сюда, прохожий passers by. **დუჲტ-დაღუჲნი̂ დანიჸ სეჩუ იხო̂** – გამვლელ-გამომვლელი ყველა ჩემსა (ჩემს სახლში) შემოდის (ბ. ბ.).

***უჲშ⌈ტი̂⌉ ujš**⌈**ṭî**⌉ ზმნს. нареч. adv. ისე так so.

უჲშ⌈ტ⌉მე̄ ujš⌈**ṭ**⌉**mē** ამრიგად, ამგვარად, მაშასადამე; ისე, რომ таким образом, то есть thus. **უჲშ⌈ტ⌉მე̄, ჯაჼ პაძკსი ბუჲტ ვაჲ** – მაშასადამე, ხვალ პანკისში მივდივართ (ბ. ბ.).

უჲშ⌈ტ⌉, მე̄ ujš⌈**ṭ**⌉**, mē** ისე, რომ ..., იმგვარად, რომ... так, что ... so ... **დაწერადებ უჲშ⌈ტ⌉, მე̄ სონა̄ ხატმაკელო̂** – დაწერე ისე, რომ მეც შევძლო წაკითხვა (ბ. ბ.).

უჲშტა′ე̆ ujšṭa′ĕ ისეც, ისედაც так же, и так, так тоже that much. **ოშტუჼ კურბუჼგალ ოთჷეჼ ო თაფირჲჼ, მე̄ უჲშტა′ე̆ ჭარჯკიჼ ბუჲსა̄ მე̄ლ‘ე̂ ჩუ ჭარჯჲალიჼ** – ისეთი კვამლი დადგა იმ თოფებისა, რომ ისედაც შავი ღამე კიდევ უფრო ჩაშავდა (ა. ბ.).

უმაქნისო̂ umaknisô უვარგისი, გამოუსადეგარი никудышный, никчёмный useless. **ი უმაქნისჵ ჳნახ⌈შ|ი მაცლომცი̂ გაგდუჲშა̂?** – ამ უვარგის რამეებს (ნივთებს) როდემდე ინახავთ? **ის შუ̂ სა̄დრჵ უმაქნის სტაკ გუვალ'ე̄** – ეგ თქვენი სანდრო უვარგისი კაცი გამოდგა. შდრ. ср. comp. **უპრაკუ̄ upraḳũ**.

უპრაკუ̄ upraḳũ უვარგისი, გამოუსადეგარი никудышный, никчёмный useless. **ი უპრაკუ̄ ჳნახ⌈შ|ი მაცლომცი̂ გაგდუჲშა̂?** – ამ გამოუსადეგარ რამეებს (ნივთებს) როდემდე ინახავთ? **ის შუ̂ სა̄დრჵ უპრაკუ̄ სტაკ გუვალ'ე̄** – ეგ თქვენი სანდრო უვარგისი კაცი გამოდგა. შდრ. ср. comp. **უმაქნისჵ umaknisô**.

ურყა̄ urqā ულრანი, გაუვალი, უსიერი (ტყე) чаща (лесная) thick, dense (forest). **მოლუ̄ ურყა̄ ლათჳე̂, კნათი!** – როგორი უსიერი ტყე დგას, ბიჭებო (ე. ქ.)!

ურჭკაცჵ ჲჲ **určḳa'ô** jj ხინკლის კუჭი хвостик хинкали top part of khinkali (Geirgian traditional dish). **მიჩოვ ხი̂კლე̄ ურჭკაცუჲ ჰალ ჲაყჵ** – ზოგიერთი ხინკლის კუჭებს ჭამს.

-დ|უტყოლ -d|uṭqol -სივიწროვე узостью с ... narrowness ... (სხვა საგანთან შედარებისას при сравнении с другим предметом when comparing with another subject). **ე სტენბუტყოლ ნიყ ბა!** – ეს რამსივიწროვე გზაა!

ულუ̄დ, ხოლოთ uγũd, xolot კავშ. союз conj. ოღონდ только but (გამოხატავს დათმობას, პირობას выражает уступку, условие expresses compromise, promise). **ჰერწჵ დაჰითოს ჰოგჵ არაყ და̄ხა̄, ულუ̄დ (ხოლოთ) მა დაკდოლ სოგო** – ქვაბს გაგატან არაყის გამოსახდელად, ოღონდ ნუ დამიწვავ რა.

***დ|უყი̃ d|uqĩ** 1. სქელი густой, частый, плотный watery (ითქმის თხელ მასაზე – ღვინოზე, ფაფაზე, ზეთზე ... говорят о таких веществах, как вино, каша, постное масло ... is said on wine, oil, porridge ...). **ფაფ დუყი̃ ჰეხკდალი̃ სოგო, შურ ჲეწეს ლატჲა̄** – ფაფა სქელი მომეხარშვინა, რძე უნდა ჩავუმატო. 2. ხშირი (ითქმის თმაზე, ტყეზე) thick (is said on hair, forest). **ყორლირე̄ წეგე̄, დუყი̃ ვე̄ მა̄ლ'ნათხ** – ყვარლის წითელი, სქელი ღვინო ვსვით; **ჲუყი̃ შურ** – სქელი რძე. 2. ხშირი густой, частый, плотный thick (ითქმის თმაზე, ტყეზე, ბალახზე ... говорят о волосах, лесе, траве ... is said on hair, forest, grass ...). **დარჯნეგო ჲუყი̃ ბეჯ ჲა** – დარეჯანს ხშირი თმა აქვს. შდრ. ср. comp. **სტ⌈ჵ|ამი̃ sṭ⌈ω|amĩ**.

უჩარბენ učarben ზმნს. нареч. adv. ძლივსძლივობით, ძალისძალით, ძლივს, გამოუსავლობის გამო кое-как, как-нибудь, с трудом hardly, with difficulty. **უჩარბენ ლათჳეს ქოკიმაქ** – ძლივსძლივობით ვდგავარ ფეხზე.

უჩარბე̄ učarbē უვარგისი, არაფრად ღირებული никудышный, никчёмный worthless, useless. **უჩარბე̄ და ი ჰე̄ თოჴ** – უვარგისია ეს შენი თოხი. შდრ. ср. comp.

ჩა̄რ **čār**.

უჩინმაჲჩნა̄ ჲ **učinmajčnā** j ბინდბუნდი сумерки duskiness. **უჩინმაჲჩნა̄ ჲარ ას ჯალო̂ კით̦ჩე** – ბინდბუნდი იყო, მე რომ ავდექი (ბ. ბ.).

*$^{}$**დ|უწარ**^{1} **d|uçar**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. 1. ავსება (⌈ა⌉ივსება) наполниться, наполняться to become full. **თუჼგ ხიხ ჲუჲწჷ̂** – თუნგი წყლით ივსება. 2. გაძღომა (⌈გა⌉ძღება) насытиться, насыщаться to become replete, to become satiated. **ნასტ დითხოხ ვუწნას** – ძლივს ხორცით გავძეხი.

დ|უწარ^{2}: **ჩუ ბ|უწარ d|uçar**^{2}: **ču b|uçar** გრდუვ. непрх. intrans. ჩასვლა მზისა, მთვარისა (ჩავა), ჩასვენება (ჩაესვენება) зайти (о солнце, луне ...) sundown, to come down, to go down. **მიჩაჴდა ბუთ̦ა̄ ბუწუგჷ̂** – საცაა, მთვარეც ჩავა; **ჺალიხ მათხ ქიქოჸ ბუ⌈ჲ⌉წჷ̂** – ზამთარში მზე ადრე ჩადის; **ბუთ̦ ჩუ ბუწიჼ** – მთვარე ჩავიდა; **მოჯ ლაჲმზრათ ბუ⌈ჲ⌉წჷ̂ ე მათხ!** – რა ლამაზად ჩადის ეს მზე!

დ|უწ|დ|ატენო̂ მიმღ. прич. particip. გამომძღარი, გამომსკდარი нажравшись gorged, full. **ე ფჯუ ბჵა̄ ბუწბატენო̂ ლელჷ̂** – ეს ძაღლი სულ გამომძღარი დადის.

დ|უწაჼ|დ|ალ'ენო̂ d|uçã|d|aľenô მსუნაგი, გაუმაძღარი, გასაძღომად აბირებული ненасытный greedy, voracious. **ბუწაჼბალ'ენო̂ ყოჸ ბატწიჼ ცო ბისნორ** – გასაძღომად აბირებული ყვავი გამსკდარიყო.

დ|უწჴუწინო̂ d|uçquçinô 1. საშუალოდ, ნახევრად სავსე полный наполовину half full. **სიმიჼდოხ დუწჴუწინო̂ ლათ̦ სოგო ხაკ** – სიმინდით ნახევრად სავსე მიდგას ტომარა. 2. საშუალოდ, ნახევრად გამძღარი сытый наполовину half satiated. **ქასტლარათხოჷ̄, სუფრენმაქრეჼ დუწჴუწინო̂ კით̦ნათხ ჯალო̂** – გვეჩქარებოდა და სუფრიდან ნახევრად მაძღრები ავდექით. 3. საშუალოდ მსუქანი, არცთუ მსუქანი жирный наполовину average fat. **არდადეგბინმაქრეჼ აჯჲეჸენო̂ ელაჼ ჲუწჴუწინო̂ ხეთიჼ სოჼ** – არდადეგებიდან ჩამოსული ელენე არცთუ მსუქანი მეჩვენა.

დ|უწჺაპინო̂ d|uç‘apinô 1. ზომაზე მეტად მსუქანი, ფაშფაშელა, ჩაფსკვნილი толстяк, толстуха plump, overweight. **დუწჺაპინო̂ მჷ̄ და, ცო თაჲუგჷ̂ ყონოჩო̂ ადმინეხ** – ფაშფაშელა რომაა, არ უხდება ახალგაზრდა ადამიანს. 2. ზომაზე მეტად გამძღარი, ჭამით გამსკდარი нажравшись satiated more than average. **დუწჺაპიჼჩონ კეჩოვ კალ'ინო̂ კაწკოჼ ბაკალ ბაკ̦ოჼ ხეთრალო̂** – ჭამით გამსკდარს სხვისი შეჭმული პატარა ლუკმა ებევრებოდაო; **ყაჩლუჲვ სტეხო̂ მდიდრულათ ვოფხვაჲლნო̂, ჭჵალოჩო̂ დონნ ხაჸენო̂, ვუწჺაპინო̂, ჩამლიჩო̂ დაყრივ ბოს დაქდვინადბიენო̂ სტაკ** – ყაჩაღები ელოდებიან მდიდრულად ჩაცმულ, მაგარ ცხენზე

შემჯდარ, ჩაფსკვნილ, გემრიელი საჭმელებით სახეაპრიალებულ, ღაბაბმოგდებულ კაცს (მ. მ.).

უხანხანა̄ ჲ **uxanxanā** j უდროო დრო, ცუდი დრო не то время, нехорошее время, плохое время, поздно the wrong time. **უხანხანა̄ ჲა, მა ვექ მეზობლიგრ̂!** – უდროო დროა, ნუ დაუძახებ მეზობლებს!

უხანხანე uxanxane ზმნს. нареч. adv. უდროო დროს, ცუდ დროს не в то время, в нехорошее время, в плохое время, поздно at the wrong time. **ე ბესუჲნ ტყოჸ უხანხანე ხეჸე̂ სტაკ ქოთ̣ვარ!** – ამ ბესომ კიდევ უდროო დროს იცის კაცის შეწუხება! **უხანხანე სტაკოვ სტაკ ცო ვეწ ქოთ̣ვჼ!** – უდროო დროს კაცმა კაცი არ უნდა შეაწუხოს!

დ|უხაჲჰ̦ი̂ d|uxajḩî ზმნს. нареч. adv. უკუღმა наоборот, верх ногами back to front; vice versa. **დაჼჩოვ ალ‘ინრ̂ მიჩრ̂ ყოჼჩონ დუხაჲჰ̦ ხაწე̂** – დიდის ნათქვამი ზოგ ახალგაზრდას უკუღმა ესმის.

დ|უხარ d|uxar გრდუვ. непрх. intrans. ბიოლოგიური მოთხოვნილების (მოშარდვის ან კუჭში გასვლის) საჭიროების შეგრძნება (შეგრძნება აქვს) испытывать биологическую потребность (помочиться или испорожниться) to have the feeling of biological needs (urinating or dung). **ე ბა̆დრენ ჰ̦აჲტყი̂ დუხუ̂, დაჰ̦ ჴასითლეთ ჰ̦ამას** – ამ ბავშვს მოშარდვა უნდა, გადასხმევინეთ რა ვინმემ.

***დ|უხაჸ d|uxa’** ზმნს. нареч. adv. 1. უკანვე, ისევ უკან опять назад, опять обратно back, again, conversely (აღნიშნავს გადაადგილებას, მოძრაობას обозначает перемещение, движение denotiong movement, relocating). **ვუხაჸ ლობ ვენჴი** – წადი უკანვე ვენახში. 2. კვლავ, ისევ, ხელმეორედ опять, вспять again (აღნიშნავს მოქმედების, მოვლენის გამეორებადობას обозначает повторяемость действия, явления denoting repetition of action or phenomenon). **თხა̄, ჴანოე̄, ლამო′ე̂ ჲუხაჸ ყარუჲ ლევოჲრ̂** – დღეს, ხვალ და ზეგ ისევ (კვლავ) წვიმებს ვარაუდობენ (მ. მ.). **მამალ დუხაჸ დექიჼ** – მამალმა კვლავ იყივლა.

დ|უხ|დ|ილ დ **d|ux|d|il** d ექო, გამოძახილი, ნახმევი эхо, отзвук echo. **მელ‘წე̄ ვექიცა⌈ჰ̦⌉ ლამნიგუჲჰ̦ი̂, ოჴუმფლეჼ დუხდილ დერწ ჰ̦ოჼ დუხ** – რამდენჯერაც გასძახებ მთებისკენ, იმდენი (იმდენჯერ) ექო მოგიბრუნდება უკან (ა. ბ.).

ჲ|უჰ̦ა̄ ჲ **j|uḩā** j სახე, პირისახე лицо face. **კაჲტი̂ ბოტენრ̂ ჲუჰ̦ა̄ ლელჲუჲცა, ჰ̦ათხრეჼ ბაჰ̦რ̂ დუჴ ˜უმ ხეჸრევა** – ჭორფლმოდებულ სახეს ატარებ აკი, პირველობ ⌈კი⌉ ბევრის ცოდნით (ა. მ.).

-უ̄ -ū 1. კავშ. союз conj. და и and. **თხილ ჰ̦ალ ლაჰ̦დიე′ნ მიხოს, ჩუ̄ დაჰ̦იჼ** – თხილი მოკრი-

ფა მიხომ და შეიტანა შინ. 2. ნაწ. част. part. –ც, აგრეთვე тоже, также too, also. **დავთრი შუ̄ დაჲშუ̂ ჩუ დაჴინრ̂** – დავთარში თქვენც ხართ შეტანილები.

იქ, სადაც გრძელ ხმოვანს არ შეუძლია ამ კავშირისა და ნაწილაკის ფუნქციების შესრულება, სიტყვისა თუ ფორმის წარმოებაში ერთვება მახვილი, რომელიც სიტყვის თავიდან გადაადგილდება ბოლოსკენ, ოღონდ – არა ბოლოკიდურ ხმოვანზე там, где долгий гласный не в состоянии выполнить функции данного союза и данной частицы, в слово- и формообразование включается ударение, которое с начала слова перемещается к концу, только – не на конечный гласный if the long vowel cannot take a function of the given conjunction and particle, in this case a stress is used to form a word or a form. The stress will be transferred from the beginning of the word to the end, but not to the last vowel: **დუხანე ჴაწუ′ჟ, დახეჸ ჲა ის კალტ ლაფსინრ̂** – დიდ ხანს ჰკიდია და იმიტომაა ეგ ხაჭო მშრალი.

ˉ**ჳც** ˉ**ũc** ისეთი!.. რატომ ისეთი არ!.. Такое!.. such!.. Why not that kind of!.. (გაკვირვება-გაოცების გამომხატველი სიტყვაა слово, выражающее удивление a word expressing astonishment). **ქასტლარათხრ̂, მა̄ წიფლილნრ̄ ოშტუ̂ ˉჳც ბჭარჲახე̂ თხო̂, მე̄ ჴა̂ გაბედოდორ ოჴუხ დაჴ დალʻარ!** – გვეჩქარებოდა, მაგრამ წიფლოვანის ხეობა რატომ ისეთი არ დაგვხვდა, ვიღა გაბედავდა მასზე გადასვლას (მის გადალახვას)!

* ˉ**უხ, ვუხ** ˉ**ux, vux** რა? что? what?

ˉ**უხ დალო̂,** ˉ**უხ დალოთ** ˉ**ux dalô,** ˉ**ux dalot** რა აზრი აქვს! რაღაა! ღირს განა! Стоит ли! Что за!.. Какой смысл! What is the sense! **ჟე ცო დაშ** ˉ**უხ დალო̂ ვა̄ხარ!** – უცხვროდ რაღაა ცხოვრება! ˉ**უხ დაჴრ̂, მე̂ დაჴუჲნრ̂? – ხატე̂ ცოკლეს** – რა ხარ, ვინა ხარო? – ჰკითხა მელამ (მ. უშ.).

ˉ**უხე̄** ˉ**uxē** კავშ. союз conj. რაც что what. ˉ**უხე̄ დივო, ო დაცო** – რასაც დათეს, იმას მოიმკი.

* ˉ**უხ⌈ა⌉კ,** ˉ**უხ⌈უ⌉კ** ˉ**ux⌈a⌉ḳ,** ˉ**ux⌈u⌉ḳ** ნეტა, რა? Интересно, что? I wonder what .

ˉ**უხ⌈ა⌉კ (**ˉ**უხ⌈უ⌉კ) წე⌈რა⌉ლო̂** ˉ**ux⌈a⌉ḳ (**ˉ**ux⌈u⌉ḳ) c̣e⌈ra⌉lô** ვერ აგიწერ (რა შეიძლება ერქვას, ნეტავი!) я не в состоянии описать (как можно назвать, интересно!) can't describe (საგნის, მოვლენის უმაღლესი შეფასების გამომხატველი სიტყვებია слова, выражающие высшую оценку предмета или явления words expressing the supreme evaluation of a subject or a phenomenon). **ოშტუ̂ წა დარ ეჴარგო ზურტი შინოთხილე̂, მე̄** ˉ**უხკ წერალო̂!** – ისეთი სახლი ჰქონდათ ამათ ზუროსგორში ოროთახიანი, რომ ვერ აგიწერ (რა

შეიძლებოდა რქმეოდა, ნეტავი) (ლ. ა.)!

ˉუხ-მოლუ̃ **ˉux-molũ** რა და როგორი? ეს რა-როგორი!?. ეს რანაირი?!. Что и какой? Это что за!.. what and what kind of?. **შაწლოლე′შე̂, ჭოწლოლე′შე̂ დიქჩედოლი̂, ო ნანე̄ თხო̂ ფეხ ჩუ ხაბჟე̂ ქოთ̣ლაშ: ი ˉუხ-მოლუ̃ ამბუჲ მოგონბადჲინაჲშაჲნო̂?!.** – მეორე და მესამე ძახილის შემდეგ ის დედებიც ჩვენთან დასხდნენ წუხილით: ეს რა-როგორი ამბავი გამოიგონეთო?!. (მ. მ.).

ფ

ფაჲრთფუჲრთაჲნო̂ **pajrtpujrtajnô** ზმნს. нареч. adv. 1. ფართიფურთით, სამოსის რაიმე ნაწილის ფრიალით шумя концами одежды with bustling, twisting some part of clothes. **ფაჲრთფუჲრთაჲნო̂ გუვალ′ქ̂ ვასიკო̂ საფართ[ლ]ი ჲუდჲ ოშ** – ფართიფურთით გამოჩნდა ვასიკო შარვლის ტოტების ფრიალით. 2. ნაჩქარევად, არასაფუძვლიანად второпях, неосновательно, спеша hastily, insubstantially. **ფაჲრთფუჲრთაჲნო̂ მა თეგოდო̂ ˉუმ, დაკრეშ თაგდებ!** – ფართიფურთით ნუ აკეთებ რამეს, გულიანად გააკეთე!

ფა̃ცფუ̃ცი ჲ **pãcpũci** j მრ. мн. pl. ფართლეულის, სამოსლის ძველმანები старьё, тряпьё rags of textiles / clothes. **შკაფრე̂ ფა̃ცფუ̃ცი სო ჩავარჲი′ნეს ფსარე, დაჭჲ̄ ჭაჲსნას** – კარადიდან სამოსლის ძველმანები გადავარჩიე გუშინ და გადავყარე.

***ფართუკ** დდ **partuḳ** dd 1. ხალათი, საშინაო გრძელი და ფართო ტანსაცმელი домашний халат gown, long and wide clothing. 2. ტანსაცმლის ზემოდან ჩასაცმელი სამოსელი ზოგიერთი პროფესიის მუშაკისა სისუფთავის დასაცავად служебный халат gown-to wear over the clothes for certain workers to keep cleanness. 3. წინსაფარი, მუხლსაფარი фартук apron. **ო̂ც ფსტეივე̄, მახკარვა̄ ფაჲრთკი ცო ლელდოგე̂** – ეხლა დედაკაცები და ქალიშვი-ლები მუხლსაფრებს აღარ ატარებენ. შდრ. ср. comp. **გაუ̆გა̄ხყეჲბწუ̆** (**გაუ̆გა̄ხყი̄ბწი̂**) **gaŭgāxqejbc̣ŭ** (**gaŭgāxqībc̣î**).

ფარშ: ფარშ ჲ|ატ|ჲ|არ (**ეტ|ჲ|არ**) **parš: parš j|aṭ|j|ar** (**eṭ|j|ar**) გრდმ. перх. trans.

ჯებირის, ზღუდის, დაბრკოლების გარღვევა წყლის ან მდინარის მიერ (Гგა]არღვევს, იხუვლებს) преодоление преграды (о реке) to break the barrier / obstacle by the water or a river. **სტოუ̆ხკუ̂ ალზნევ ფარშ ჲატჲიე′ნჷ ფჴჷჼ ცერლჷჼ წენბუჲ თჷჼ ჴოგერ** – შარშან ალაზანმა ჯებირი გაარღვია და სოფლის განაპირა სახლები კინაღამ გაიყოლა. 2. გადატ. перен. fig. წინაღობის გარღვევა რომელიმე ჯგუფის მიერ преодоление барьера той или ирой группой to break the barrier by a certan group. **დუქ ლეცდინას, მა̄ ნანი დაგი′ნჷ, ჩუხუჲვ ფარშ ჲატჲიჷჼ სოგო** – ბევრი ვაკავე, მაგრამ, დედები დაინახეს და ბატკნებმა იხუვლეს.

***ფე** ბდ **pe** bd 1. გვერდი, ფერდი бок side. 2. მხარე край region.

ფე-ფენიხ, ფეხინფეხ pe-penix, pexinpex ზმნს. нареч. adv. გვერდიგვერდ, ახლო-ახლო рядом друг с другом side by side. **ასა̄, ედელღარიჼ გოგია̄ ფე-ფენიხ ბახეთხ** – მე და გოგი ედელიშვილი ახლო-ახლო ვცხოვრობთ (ბ. ბ.).

ფეცერა̄ლ pecerāl ზმნს. нареч. adv. გვერდულად, ალმაცერად косо, набок diagonally. **ე სვეტ ფეცერა̄ლ ჲა თაგჲიენო̂ ვაჴუჲჩო̂ მხატვრეს** – ეს სვეტი ალმაცერად აუშენებია დიდ მხატვარს (ბ. ბ.).

ფეხა̄ ჲ **pexā** j სიახლოვე, ახლო ადგილი близость nearby place.

ფეხა̄ხ, ფინხა̄ხ pexāx, pinxāx მრ. ზმნს. мн. нареч. pl. adv. სიახლოვეს, ახლომახლო рядом, поблизости, недалеко nearby. **ლამზურჩკენ ფეხა̄ხ ჲა ის ადგილ** – ლამაზურის სიახლოვეს არის ეგ ადგილი (კ. ვ.). შდრ. ср. comp. **გარგა̄ხ gargāx**.

ფექდაფექ peqdapeq ზმნს. нареч. adv. 1. ფეხდაფეხ, კვალდაკვალ (კვალში) вслед step by step, following closely to sb’s step. **ფექდაფექ ვაჲწნას აქეხ** – კვალდაკვალ (კვალში) ვდიე ნადირს. 2. ფეხით, ქვეითად пешком step by step. **ფექდაფექ ვეჸნას კოხა̄ხიჼ** – ფეხით მოვედი ბარიდან; **ფექდაფექ ცჴაჲნი̂ საათუ ჴალო̂ ვაჲლო‘ნას ბაწრილნა ტბათინ** – ფეხით ერთ საათში ავედი ბაწარიდან ტბათანაში. 3. ფეხდგომელა стоя standing. **ცჴა ტყოჸ სადღეგრძელო̂ ალ‘ო′ეს შუგო̂ ფექდაფექ, ქჷჼ ვაჲხნას!** – ერთ სადღეგრძელოსაც გეტყვით ფეხდგომელა და მერე წავედი! 4. საჩქაროდ спеша, торопясь quickly, hastily. **გარალჷ, ბაკალ ქალ̦ალ, ვო! – ცო, ცო!.. ფექდაფექ ვასო̂ ჩუ ვერწინო̂** – მოიცა რა, ლუკმა შეჭამე, კაცო! – არა, არა!.. საჩქაროდ ვარ შემოსული (შემობრუნებული).

ფიზკი დ **pizḳi** d მრ. мн. pl. საცვეთები, პაჭიჭები, წვივთსაცვამები, საწვივეები, წინდის ყელები უძიროდ паголенки, ноговицы leggings. **მაჲრმეს ჭჼდრუჲნ ყარწჷ ფიზკი დიჷჼ** – მარიამმა ანდროს ჭრელი პაჭიჭები მოუქსოვა.

***ფლოქო̂** დდ **plokô** dd 1. პატარა სუფრა ტკბილეულით, მატყლითა და რკინით, რომლითაც საქონელსა და მეზობელს ახალ წელს ულოცავენ небольшое Новогоднее поднесение с яствами, пучком шерсти и куском железа для скота и соседей little table with sweets, full of wool and a piece of iron to congretulate New Year to neighbours. 2. მიცვალებულის სახელზე გამზადებული გასაცემი (გასატანი) მცირე სუფრა блюда, выдаваемые на имя усопшего table prepared to give away for remembrance of the deceased. **თხა დაჲვნიშა̄ წარმაქ ფლოქუჲ დახუჲლო̄ და** – დღეს მიცვალებულების სახელზე გამზადებული სუფრების გაცემის დღეა.

ფოხორ ჲ **poxor** j 1. დარდი, საფიქრალი, ბოღმა, ჯავრი რამ забота, печаль grief, anger. 2. ბრაზი რამ неистовство, буйство some anger.

ფოხორ ლელჲარ poxor leljar გრდმ. перх. trans. დარდის, ჯავრის ტარება (ატარებს) иметь в душе заботу, печаль, неистовство, буйство to have some sorrow. **ბავიჩო̂ ათი̃ ფოხორ ლელჲოს** – დაკარგული ძროხის დარდს ვატარებ.

ფოხორ ყჳეგარ (ჲ|ჳოგარ) **poxor qωegar** (**j**|**ωogar**) გრდმ. перх. trans. 1. ჯავრის ამოყრა (⌈ამო⌉იყრის), დარდის გაქარვება (⌈გა⌉იქარვებს) нейтрализовать заботу, печаль, неистовство, буйство get back, dispelling grief. **ე მოტ̧ მე̄ დაჴ ბავუთვაჲგო, ცადლას ვაჲლეშ წერადა̃, იშტ ყჳეგოს ფოხორ** – ეს ენა რომ გვეკარგება, ვცდილობ ჩვენებურად ვწერო, ასე ვიყრი ჯავრს (ვიქარვებ დარდს) (საბ. მ.). 2. გულის ჯერება (იჯერებს), მიძღომა (მიაძღება) наедаться / наесться вдоволь satiation. **სოყრაჸოს ცენეხ ნიტ̧ ცო ბაყინბარე̄, დუდახ ფოხორ ჲჳოგი̃** – სოყორას (კაცის სახელია) წელს ჭინჭარი არ ეჭამა და წელან გული იჯერა.

ფრაქ: ფრაქ ბ|აქარ (**ბ|ახარ**) **praq: praq b|aqar** (**b|axar**) გრდმ. კნინ. перх. пренебр. trans. dimin. 1. დაძაბუნება (დაძაბუნდება), მოჩოლფოტება, გადაბერება обессиление от старости weakening, enfeebling. **ლაწრეეგოდოლი მარა̃ ზორაჲშო̂ ფრაქ ბაქინო̂ მოჸ ხეთი̃ სო̃ ბიძო̂** – ავადმყოფობის მერე რა ძალიან დაძაბუნებული მეჩვენა ბიძა (მამის ძმა). 2. გადატ. перен. fig. სიკვდილი (მოკვდება) умереть to die. **ხაჲცრი შუ̃ ო ვუხლიჩო̂ მიტროს ფრაქ ბაქარ, ფჴე ჩუ თივუ̂ კაძიკ ხანე** – გაიგეთ იმ უკუღმართი მიტროს სიკვდილი, სოფელი დაისვენებს ცოტა ხნით.

ფსარედოლი̃ psaredolĩ ზმნს. нареч. adv. გუშინდლიდან, გუშინდელი დღის მერე со вчерашнего дня since yesterday. **ფსარედოლი̃ ლაყწი̃ ლჷ̆ვ დათხე̂** – გუშინდლიდან შეუწყვეტლივ თოვს.

ფსარელომციჼ psarelomcĩ ზმნს. нареч. adv. გუშინდლამდე, გუშინდელ დღემდე до вчерашнего дня up to yesterday. **ფსარელომციჼ სტიხნას ჰო** – გუშინდლამდე გელოდე.

ფსარლო̄სანა̄ დ **psarlōsanā** d საღამოსავით, საღამოსნაირი ჟამი вечеру подобное время like evening. **მათხ დახკახ ჩოფბალინჱ, ფსარლო̄სანა̄ და** – მზე ღრუბელს მოეფარა და საღამოსავითაა (თითქოს საღამოა).

ფსარლხანა̄ ჲ **psarlxanā** j საღამოს ჟამი, საღამოს რიბირაბო вечернее время, вечерние сумерки evening. **ფსარლხანა̄ ჲაგეგჱ** – საღამოხანია ღამის.

ფსარლხანე psarlxane ზმნს. нареч. adv. საღამოჟამს, საღამოხანს в вечернее время in the evening. **ფსარლხანე სტეხოს ჰო** – საღამოხანს ⌈და⌉გელოდები.

ფურგუჼ ბდ **purgũ** bd ფურგონი (ფურგუნი), ძველებური ოთხთვალა საზიდარი ცხენებისათვის фургон, старинная четырёхколёсная повозка для лошадей four wheeled cart for horses in old times. **ქიქოჷ ჴშიროშ ლელოჼლათერ ალნი ციგნა̄ხ დუწინრ̂ ფურგნი** – ადრე ხშირად დადიოდა ხოლმე ალვანში ბოშებით სავსე ფურგონები.

ფუტკა|დ|ალარ puṭḳa|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. ქვიშაში, მიწაში ქექვა (იქექება) (იტყვიან ქათმებზე) возиться, копаться в земле, в песку, навозе (о курах) poking in the land/sand. **დეჲცჰაჷ ლათჳლო ფუტკადალიჼ ვაიჼ ქოთმი** – მთელი დღე ნაგავში იქექებოდნენ ჩვენი ქათმები. 2. უმიზნო ფუსფუსი (ფუსფუსებს) (იტყვიან ადამიანზე) возиться, копаться (о людях) aimless bustling. **მაცლომციჼ ფუტკალა̄, ნჭაჲჷ ვალʻალჱ, დაჰ ჰედლა ვაჲ!** – როდემდე ფუსფუსებ უმიზნოდ, გამოდი, რაღა, გვაგვიანდება!

ფუშ ჲჲ **puš** jj დიდი ზომის გამობერილობა ცოცხალ ორგანიზმზე ან სხვა საგანზე крупный вырост, выступ на живом организме или на предмете big bossy on a living creature. **ბა̆დერ ჴერბილო აჰ დოქე́ნჱ, ქორთიხ აჲრთაჼ ჲაჴოჼ ფუშ ჲალʻეჼ** – ბავშვი ქვებში წაიქცა და თავზე საკმაოდ დიდი გამობერილობა დააჩნდა.

ფუშინა̄: ფუშინა̄ დ|ალʻარ (იხარ) pušinā: pušinā d|alʻar (ixar) თიაქრის დამართნა (დაემართება), ფეხების გალაჯვა (⌈გა⌉ილაჯება, ⌈გა⌉ლაჯავს), ისეთი რამის დამართნა, რის გამოც გალაჯული დადის заработать грыжу to start hernia, striding, long-legged gait. **ყაჼლე, ლეჷი ცუჲ ლეჷჱ, ფუშინა̄ იხრ̂ სტაკ** – სიბერეში, უნდა არ უნდა, ილაჯება კაცი. იხ. см. see. **ღაფღაფა̄ დ|ალʻარ ɣapɣapā d|alʻar**.

ფუქლურწო̂ ჲ **puqlurçô** j უგემური რამ წვნიანი некое невкусное первое блюдо tasteless soup. **ˉუჲ იშტუჲ ფუქლურწო̂ თელ'ირ ვაჲნ ნინოს, ჲევო̂!** – რატომ ასეთი უგემური წვნიანი გვაჭამა ნინომ, კაცო!

ფუჸ ჲჲ **pu'** jj ცეცხლი (ბავშვის ენაზე) огонь (на языке детей) fire (on kid's language). **აჰ გოჲლიშ ჩუ ხაცჷ̄, ას ბუხრე̄ ფუჸ ჲჭაცოს, ჰაჲშტი?** – შენ ჭკვიანად დაჯექი და მე ბუხარში ცეცხლს ავანთებ, კარგი?

ფუჸალ'არ (ფუჸ|დ|არ) **pu'aľar (pu'|d|ar)** გრდმ. перх. trans. შებერვა (შეუბერავს) ⌈по⌉дуть в огонь blowing. **ჲაჰოვ ფუალ'ი'ნე̂, სანთელ ჩუ ხალჲიჲ** – გოგონამ შეუბერა და სანთელი ჩააქრო.

*ფშელ|დ|არ **pšel|d|ar** 1. გრდუვ. непрх. intrans. გაციება, ავად გახდომა (⌈გა⌉ცივდება, ავად ⌈გა⌉ხდება), გაცივება (⌈გა⌉ცივდება, ცივად იქცევა, ცივი გახდება) замёрзнуть, простудиться to catch a cold, to become ill. **საბლეხჲ ქოკიგორქდაჰ ფშელოვო̂ სტაკ** – მეტწილად ფეხებიდან ცივდება კაცი. შდრ. ср. comp. **დ|აჰ|დ|არ d|aḫ|d|ar**. 2. გრდმ. прх. trans. გაციება (⌈გა⌉აციებს, ავად გახდის), გაცივება (⌈გა⌉აცივებს, ცივად აქცევს, ცივს გახდის) простудить, остудить to catch cold. **წენი⌈ჰ⌉ ფართიით ჰეკოჩო̂ მახავ ფშელჲიქსო̂** – სახლში გამჭოლ მქროლმა ქარმა გამაცია; **ქორთ ბეწეს ბილჲ, ის კეჭჲაკინო̂ ხი ფშელდებ სოჲ** – თავი უნდა დავიბანო, ეგ ადუღებული წყალი გამიცივე.

ფშელ|დ|იენო̂ **pšel|d|ienô** მიმღ. прич. particip. გაციებული, ავადქმნილი, გაციებული, ცივადქმნილი ⌈пр⌉остуженный sb. who has a cold. **ფშელჲიენო̂ ჲიშო̂ თეკო̂** – გაციებული წევს თეკო (თეკლე). შდრ. ср. comp. **დ|აჰ|დ|იენო̂ d|aḫ|d|ienô**.

*ფხა² ბდ **pxa²** bd 1. მყესი, ძარღვი сухожилие tendon, vein. **ჩაცჰაჸ ფხაჲვნივ ქოთჳვოსო̂** – მთელი ზამთარი მყესები მაწუხებენ. 2. ფხა, ნემსივით წვრილი წამონაზარდი თავთავის კილზე игла злачных растений awn, a shoot at the top of corn ear. **დისტ მა ჰეტობო̂ ის თავთავ, ფხა ბალ'ლა ჰოჲ** – პირში ნუ იჩრი მაგ თავთავს, ფხა გეტაკება. 3. ფხა, თევზის წვრილი ძვალი мелкая кость рыбы fish bone. **ოკუჲნ ჭარჲ ფხა ჭყემპერა̄ხ ბალ'ბალოჲ** – მას თევზის ფხა ყელში ეტაკა. 4. ბასრი პირი მჭრელი იარაღისა острое лезвие инструмента sharp, pointed side of weaopon . **ფხა ცო ბა ე შალთგო, ˉევო̂!** – პირი არა აქვს ამ ხანჯალს (არა ჭრის ეს ხანჯალი), კაცო! 5. გადატ. перен. fig. ცხოვრებისეული ფხა, უნარი, სიმარჯვე, შნო, სიყოჩაღე, მოხერხება, მარიფათი ловкость, проворность, сноровка, умелость, способность легко и успешно делать что-либо ability, skill, talent to live. **კატკატეკოშ ფხა გუბაკჲ სჲდროს** – ნელ-ნელა

ცხოვრებისეული ფხა გამოიჩინა სანდრომ. შდრ. ср. comp. **კოწოლ**^{2} **ḳoçol**^{2}.

ფხა-ძარღვი დ **pxa-ʒarγvi** d მრ. мн. pl. მყესები და ძარღვები сухожилия и жилы tendons and veins. **ფხა-ძარღვი ლაჲწ სჷ̂** – მყესები და ძარღვები მტკივა.

ფხაუზტყაეგო̂ **pxauzṭq̣aegô** ასიოდე около ста nearly one hundred. **ფხაუზტყაეგო̂ მოც ჯიჯბაჴ დეწა̈დუჲლო̂ ე ჴორინ** – ასამდე მაინც ბოძკინტი დასჭირდებათ ამ ვაშლებს (ბ. ბ.).

ფხაუზტყაწ **pxauztq̣aç̣** ზმნს. нареч. adv. ასჯერ сто раз a hundred times. **ფხაუზტყაწ აჲლ‘ნას, მა̄ ცო̄მ ხაწჷ̂ ვაჰონ** – ასჯერ ვუთხარი, მაგრამ ვერაფერი შეისმინა ბიჭმა (ბ. ბ.).

ფხიკ **pxiḳ** მარტო ხუთი, მხოლოდ ხუთი только пять only five. **ფხიკ ლარ სესხბადებალ სო̂, საუ̈ბუ̈ ცო დეწ სო̂** – მხოლო ხუთი ლარი მასესხე რა, მეტი არ მინდა.

ფხოწა|დ|ალარ **pxoç̣a|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ფხოჭნა (იფხოჭნება), ფხაჭნა, თითების, ფრჩხილების, ბრჭყალების მოსმით რამეზე კვალის დაჩენა (⌈და⌉აჩენს) царапать scratching. **ო კუჲტი̂ მოჰ ფხოწალა ო ჴორ ხენეჴ** – ის კატა როგორ იფხოჭნება იმ ვაშლის ხეზე. 2. გადატ. перен. fig. თავგამეტებული შრომა (შრომობს), ღვაწლი (იღწვის, ცდილობს), ძალისხმევით ცხოვრება трудиться самоотверженно to work hard. **ეჴუმფლჷ̂ ფხოწალასე̄, ცო̄მ იხო̂** – ამდენს ვიღწვი და არაფერი ყრია (არაფერი გამოდის).

ფხოწალაშ **pxoç̣alaš** მიმღ. прич. particip. თავგამეტებული შრომით, ღვაწლით, ძალისხმევით трудясь самоотверженно with hard work. **უჲშტ ყეიშ ჰალ დაჴდიე'ნეთხო̂ ნანას, ფხოწალაშ, გლეჯალაშ, ჴჷ̂ ფხაკალყურე წჩირქჷ̂ დრო შეცვლადჲალი'ნე̂, გადმოსახლბადიქჷ̂თხო̂ ისევ, ალვინ** – ასე გაჭირვებით გაგვზარდა დედამ, თავგამეტებული შრომით, წვალებით, მერე ფხაკალყურეში უცებ დრო (ვითარება) შეიცვალა და გადმოგვასახლეს აქ, ალვანში (თ. ბ.).

***ფჰაჲთი̂** ბჲ **pḫajtî** bj ფილტვი лёгкое (орган) lung.

ფჰათუჲ ჲ **pḫatuj** j მრ. мн. pl. 1. ფილტვები лёгкие lungs. **ე ათ̈გო მოლუ̂ წაჲნი̂ ფჰათუჲ ჲანო̂** – ამ ძროხას რა სუფთა ფილტვები ჰქონია. 2. გადატ. перен. fig. ჭლექი туберкулёз, чахотка tuberculosis. **მალუციგო ფჰათუჲ ჲანო̂** – მალუცას ჭლექი ჰქონია.

***ფჰარს** ბჲ **pḫars** bj მკლავი часть руки от плечевого сустава до запястья arm.

ფჰარსინ ჰალ ალ‘არ, ფჰარსი ჰალ ჲ|არ **pḫarsin ḫal al‘ar**, **pḫarsi ḫal j|ar** გრდმ. прх. trans. ხელების აკაპიწება (⌈ა⌉იკაპიწებს), დამკლავება, მკლავების

აწევა засучить рукава to roll up one’s sleeves. **გივის ფჰარსინ ჰალ ალʼჸ** – გივიმ ხელები აიკაპიწა (ბ. ბ.).

ფჰე-ხკე[ა̄] ჲ **pḥe-xḳe[ā]** j სოფელ-ხევი, ქვეყანა, ქვეყნიერება ზოგადად деревня и ущелье, страна, мир вообще village, country, the world.

ფჰე[ჰ]-ხკე[ჰ] **pḥe[ḥ]-xḳe[ḥ]** ზმნს. нареч. adv. მთელ სოფელში, ყველგან (სოფელ-ხევში), დუნიაზე, ამ ქვეყანაზე всюду, во всей деревне, во всём мире, на этом свете in the whole village, all over the place. **ფჰე[ჰ]-ხკე[ჰ] გუჲნ̂ სტაკ ვარ ბესო** – ქვეყანაზე გამოჩენილი კაცი იყო ბესო.

*__ფჰიტ__ ბდ **pḥiṭ** bd 1. ბაყაყი лягушка frog. **ბურხილო[ჰ] აფქჼ ფჰიტ ხეც̂** – ბალახებში მწვანე ბაყაყი იცის; **ხილო დოხკდალინო ფჰიტი დუღჼლაჲთჩე[ჰ] ალʼო, *ყარ ჲალუჲნო*** – წყალში ჩაყუჟული ბაყაყების ყიყინისას იტყვიან, *წვიმა მოვაო*. 2. გადატ. перен. fig. წინდის ქუსლი (ქსოვისას) пятка носка heel of a sock. **ფჰიტ ჭირვაჲ ბა ბოფცჼ** – წინდის ქუსლი ცუდია (ძნელია) მოსაქსოვად (ე. ქ.).

ფჰიტი|დ|აუ̆ყუ̂ დდ **pḥiṭi|d|aŭq̣û** dd ყანჩა, ბაყაყიჭამია цапля heron. **სე კჼწკლე ალზანმაქ ფჰიტიდაუ̆ყუჲა̄ ხილʼჼლათერ, მიჩკ დაჲხრალო** – ჩემს პატარაობას ალაზანზე ყანჩებიც იყვნენ ხოლმე, რა იქნენ, ნეტავი (ბ. ბ.).

ქ

ქადი **kadi** ძაღლის გასაგდები შეძახილი возглас для отстранения собаки yelling to kick dog out. **მურენ ცო წონალა, მაცნე̄ *ქადი* ლევდოს** – მურას არ მოსწონს, როცა *ქადის* ვეუბნები.

*__ქაკეჼ__ **kaḳẽ** წვრილი, წვრილი დიამეტრის მქონე, პატარა ზომისა, პატარ-პატარა мелкий petty, thin, small. **ალზჼ ცერე[ჰ] ქაკეჼ კეჼჭი ჲატე̂** – ალაზნის პირას წვრილი კენჭები ყრია; **ქაკეჼ ყარ[ო] ჳასჸ** – წვრილი წვიმა დაუშვა; **ქის ქაკე̄ჩო ტათბუხ ბა ბუწინო** – ქისა წვრილი ფულითაა გატენილი; **ხიტდიეჼჩო ხილო ქაკეჼ ჭარი ქაკეჼ** – დაწყვეტილ მდინარეში (წყალში) წვრილი თევზები აირივნენ.

ქჼთალ დდ **kãtal** dd ამობერილი წყლული крупный вырост, выступ на живом организме swollen ulcer. **კეჭჲახუჲნ ხი ჳაცქჼჩო ქჼთალ ხიც̂ ადმიენენ** – მდულარე წყლის მოხვედრის ადგილას ამობერილი წყლული უჩნდება ადამიანს (კ.

ჭ.).

ქაჼჩახ ჲჲ **kãčax** jj მიუვალი, მიუდგომელი, პიტალო კლდე неподступная, голая скала steep / abrupt cliff. **ჰახარ ქაჼჩხāხ თამამათ ლელჷ̂** – ჯიხვები მიუვალ კლდეებზე თამამად დადიან; **ჰახარმაქ ვარასოჷ̄, ქაჼჩხāხ ვისგერასრ̂** – ჯიხვებზე ვიყავი (სანადიროდ) და კინაღამ მიუვალ კლდეებში ჩავრჩი.

ქართულ kartul 1. ქართული ენა грузинский язык Georgian language. **თხე ყაჲჼჩრ̂ ნანენ ქართულ ცო ჭეთერ̂** – ჩვენმა ბებიამ (ბერდედამ) ქართული არ იცოდა. 2. გადატ. перен. fig. ენა, მეტყველება საერთოდ, საუბარი, ნათქვამი, ნაუბარი язык, речь вообще, беседа, ⌈рас⌉сказанное language, speech,spoken language. **სოჼ ჰეჼ ქართულ ცო ხაწჷ̂** – მე შენი ლაპარაკი (ქართული) არ მესმის.

***ქარსაჼ** ჲჲ **karsã** jj 1. საბელი (თხის ბალნისგან დამზადებული თოკი) верёвка, привязь из козьей шерсти tie, tether. **მათეს გაზაჼ ბალნეჼ ქარსაჼ ჲეფცორ̂** – მათე თხის ბალნის საბელს წნავდა; **ქარსნეგო შატ ბალურ̂** – საბელს კვანძი აქვს (საბელი გაკვანძულია). 2. გადატ. перен. fig. დროის საზომი ერთეული მზის მოძრაობის შესაბამისად ცაზე единица для измерения времени соответственно с движением солнца по небу time measuring unit relevant to the Sun movement on the sky. **მათხ შინ ქარსანმაქ ხილ‘ურ, ას კოხāხიჼ ჭაჲჩჩე** – მზე ორ საბელზე იქნებოდა, მე რომ ბარიდან ამოვაღწიე.

***ქარშიკ** დდ **karšiḳ** dd ქარშიკი, გარსაკრავი, ნაქსოვი ბრტყელი სარტყელი საქონლის ზურგზე გადასაფარებლის (ჩულის) დასამაგრებლად специальная плоская верёвка или ремень для увязки потника, тюков и прочих a flat belt for fastening the coverlet on cattle’s back. **დაჯ̣ეჩრ̂ ჭāჭ ქაჲრშკივ ცალი ახკრ̂** – გრძელი ტყავის ქარშიკებით ცალებს (ტვირთებს) კრავენ.

ქასტენაჸ, ქასტნეჸ kasṭena’, kasṭne’ ზმნს. нареч. adv. სწრაფადვე, მალევე, სულ მალე скоро же soon, promptly, very soon. **ქასტნეჸ ვალოს, ესე ხილ‘ ას ვაცლომციჼ** – მალევე მოვალ, აქ იყავი ჩემ მოსვლამდე; **ქასტნეჸ ჭაჲჸნას ტყუჲჰ ჰათხ ბოტუჩრ̂ მაყრāხ** – მალევე დავეწიე წინ მიმავალ მაყრებს.

ქასტნეჸგეჸ kasṭne’ge’ ზმნს. нареч. adv. თუ ⌈ვინიცობაა⌉ მალევე, თუ ⌈ვინიცობაა⌉ სწრაფადვე ... если ⌈вдруг⌉ скоро же ... if soon, if promptly ... **რეზრ̂ ქასტნეჸგეჸ ვეჸჩე, ჩუ სტეხითათ** – რეზო თუ ⌈ვინიცობაა⌉ მალევე მოვიდა, მოაცდევინეთ.

***ქატარ kaṭar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ჩივილი (იჩივლებს), საჩივრის შეტანა (სასამართლოში) (შეიტანს) ⌈по⌉судиться to bring the complaint in the court. **დაჲთკოხ ქატეს, მჷ̄ ტათებ დროჰეჸ დუხ ცო დერწდიქჼ სოჼ** – დათიკოს ვუჩივი, რომ ფუ-

ლი დროზევე არ დამიბრუნა. 2. დაჩივლება (დაიჩივლებს) ⌈по⌉жаловаться, ⌈по⌉сетовать to make a complaint. **ჭყე თაჲჳრა̄ ჟორჷ̃ ნან ქაჲტნორ მეზობლეგრ̂: ყიოლ ჲოტქ̃თვაჲხი̂, ჲო, ელიკოს ზეთევ ქჰექოდრ̂ დაყარაჲლ‘ნორ** – ერთხელ ჟორა უჯირაულის დედას შეუჩივლია მეზობლისთვის: სიღარიბემ გადავგიარა თავზე, ქა, ელიკო (იგულისხმება რძალი, შვილის ცოლი – ა. ბ.) ზეთით ამზადებს საჭმელსაო (თ. ნ.); **ნა̄ნ შაჲრ̂ დალი̃ჩრ̂ ბა̆დრეხ ქატერ** – დედა თავის მკვდარ ბავშვს ჩიოდა (ტიროდა).

***ქატ|დ|არ kaṭ|d|ar** გრდმ. прх. trans. 1. ჩივილი (ჩივის, ასაჩივრებს, აჩივლებს) судиться to complain. **დაჰ დავინრ̂ თაუ̆ბუ̆ საბახ ქატდოთხ** – დაკარგული ჭედილის გამო საბას ვუჩივით. 2. ჩივლება (აჩივლებს) заставлять судиться to make sb. complain about smth. **დაჰ ლიბგელეთ ის სტაკონ შარჷ̃ ტათებ, მაცლომცჷ̃ ქატვუჲში̂!** – მიეცითღა რა მაგ კაცს თავისი ფული, როდემდე აჩივლებთ! 3. დაჩივლება (დაიჩივლებს), წუხილი ამა თუ იმ პრობლემის გამო (შეწუხდება) жаловаться to complain, to worry about certain problem. **ტატრ̂ ფხა-ძარღვა̄ხ ქატა̃ლათერ** – ტატო მყეს-ძარღვებს უჩიოდა ხოლმე.

ქაქა̃ ბდ **kakã** bd რისვი, თოხლის მატყლი გაზაფხულისა весеняя шерсть spring wool. **ქაქნჷ̃ ლაზჷ̃ საბნი აბლა** – რისვისა კარგი საბნები იკერება.

ქაშეჸ kaše’ ზმნს. нареч. adv. იგივეა, რაც то же, что the same as ქასტენაჸ, ქასტნეჸ **kasṭena’**, **kasṭne’**. **ქაშეჸ ვალოს, ესე ხილ‘ ას ვაჸლომცჷ̃** – მალევე მოვალ, აქ იყავი ჩემ მოსვლამდე; **ჰალ ფშელჲალი̃, ქაშეჸ ლავა̄ დალოთვაჲნი̂** – აცივდა, მალევე თოვლიც მოგვივა.

ქესათ kesat ზმნს. нареч. adv. ირიბად, ცერად, გეზად, დახრილად, ალმაცერად косо, наклонно indirectly, obliquely. **ქესათ ბახით ის ლუმსარ** – ცერად გაუშვი ეგ ლურსმანი!

***ქესარ**^{1} **kesar**^{1} გრდუვ. непрх. intrans. მუშაობა (მუშაობს), შრომა (შრომობს) работать, трудиться to work. **თხჷ̃ დად შაჲრ დჷ̃ლე ქესერ** – მამაჩვენი მთელი თავისი სიცოცხლე შრომობდა.

ქესარ^{2} **kesar**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. მაკება (იმაკებს), მაკედ გახდომა (გახდება) случиться mating, becoming pregnant. **ე თხჷ̃ ჲეთ ცენეხ ცო ქესჷ̃** – ამ ჩვენმა ძროხამ წელს არ იმაკა.

***ქეს|დ|არ**^{1} **kes|d|ar**^{1} გრდმ. перх. trans. მუშაობა (ამუშავებს), შრომა (აშრომებს), დასაქმება, ხმარება (ხმარობს), ექსპლუატაციის გაწევა (უწევს) заставить работать, трудиться, эксплуатировать to work (to make sb work), exploiting.

მელ' ხჷ̄ ჲა, ას ე ტაჭკ ქებუჲნი̂ – რამდენი ხანია, რაც მე ამ ტაჭკას ვამუშავებ (ვხმარობ).

ქეს|დ|არ² **kes|d|ar²** გრდმ. перх. trans. მაკება (ამაკებს, მაკედ გახდის) случить mating.

*ქეს|დ|აწი̄¹ **kes|d|aç̣ī¹** უმუშევარი, ის, ვინც არ უმუშავებიათ; უხმარი, რაც არ უხმარიათ не употребляемый, не используемый unemployed. ე თოჳ ქესდაწი̄ და თხოგო⌈ჳ⌉ – ეს თოხი არ გვიხმარია.

ქეს|დ|აწი̄² **kes|d|aç̣ī²** უმაკარი, რაც არ უმაკებიათ животное, оставшееся без случки sth/sb that has never been pregnant.

ქესწი̄¹ **kesç̣ī¹** უმუშევარი, ის, ვისაც არ უმუშავია; უხმარი, რაც ხმარებაში არ ყოფილა тот, кто никогда ещё не работал; предмет, не бывший ещё в употреблении unemployed. ე დო̄ ქესწი̄ ბა თხოგო⌈ჳ⌉, თივენო̂ ბა – ეს ცხენი ნამუშევარი არა გვაყავს, დასვენებულია.

ქესწი̄² **kesç̣ī²** უმაკარი, ის, რასაც არ უმაკია животное, оставшееся без случки sth/sb that has never been pregnant. ე თხე̄ ჲეთ̈ ცენეხ ქესწი̄ ბისე̄ – ეს ჩვენი ძროხა წელს უმაკარი დარჩა.

*ქესინი̂¹ **kesinî¹** მიმღ. прич. particip. მშრომელი, მომუშავე (ის, ვინც, ან რაც მუშაობს, ექსპლუატაციაშია) трудящийся, трудолюбивый, имеющийся в употреблении, в эксплуатации worker, hrd-working. ქესინი̂ სტაკ მაცუხ ცოლა – მშრომელი კაცი შიმშილით არ მოკვდება.

ქესინი̂² **kesinî²** მიმღ. прич. particip. რაც მაკობს, მაკებაშია животное, подлежащее случке sth/sb that can become pregnant.

ქესინო̂¹ **ksinô¹** მიმღ. прич. particip. ნამუშევარი, ექსპლუატაციაში ნამყოფი; ის, ვინც იმუშავა; რაც ხმარებაში იყო бывший в эксплуатации sb. who worked hard or been exploited. დეძ̄ცჭაჸ მი̄დრე ქესინო̂ მუში̂ ფსარლუჲნგეჸ დაღორ ჩუ – მთელი დღის განმავლობაში მინდორში ნამუშევარი მუშები საღამოთიღა ბრუნდებოდნენ შინ.

ქესინო̂² **ksinô²** მიმღ. прич. particip. ნამაკარი; ის, რამაც იმაკა живлтное, прошедшее случку sth/sb who became pregnant. ე შუ̄ ჲეთ̈ ქესინუჲ ბა? – ეს თქვენი ძროხა ნამაკარია (თქვენმა ძროხამ იმაკა)?

*ქექა|დ|ალარ **keka|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ⌈გა⌉ნძრევა (⌈გა⌉ინძრევა), ტოკვა (⌈გა⌉ტოკდება, ტოკავს), მოძრაობა (ამოძრავდება) ⌈по⌉шевелиться, шататься, двигаться to shake, to move. **მა ქექალა** – ნუ ინძრევი (ნუ ტოკავ); **ცარკ ქექალა ოჯუჲნ** – კბილი უტოკავს მას. 2. გადატ. перен. fig. როგორმე სი-

ცოცხლე (როგორმე ცოცხლობს), როგორმე არსებობა (როგორმე არსებობს), ცხოვრებისეულად ტოკვა (ტოკავს), ჯახირი (ჯახირობს) как-нибудь жить, существовать to live hardly, to struggle to exist. **მოჰ̣ დაჲშუ̂? – ეჰ, ქექალათხ...** – როგორა ხართ? – ეჰ, ვჯახირობთ...

ქექალაჲნი̂ kekalajnî მიმღ. прич. particip. მოძრავი, რაც ან ვინც მოძრაობს, ტოკავს двигающийся mobile. **ქექალაჲნი̂ ცარკ მენუხ ჲა ჰ̣ოგო?** – რომ გიტოკავს, რომელი კბილია (ბ. ბ.)?

***ქექილ** ჲ **kekil** j გვარი, ჯიში, ჯილაგი, ჩამომავლობა, ძირი, ქოქი (ცალკე არ იხმარება) род (отдельно не употребляется) class, clan, family, kind (isn’t used separately).

ქექილ ჲ|ავარ, ქექილ ხეტარ (ხიტარ) kekil j|avar, kekil xeṭar (xiṭar) გრდუვ. непрх. intrans. ვინმეს ან რამის არსებობის, მოძრაობის, სიცოცხლის გაქრობა (⌈გა⌉ქრება) прекращение (прекращаться / прекратиться) существования, движения, жизни кого-либо или чего-либо dissapearance of somebody’s or something’s existance, movement, life. **ქექილ ხიტჲალ ჰ̣ეჼ, სო იშტ წოლბადჲიეჼნრ̂!** – გაქრი, მოისპე შენ, ასე რომ მაწვალე!

ქექილ ჲ|ავ|ჲ|არ, ქექილ ხეტ|ჲ|არ (ხიტ|ჲ|არ) kekil j|av|j|ar, kekil xeṭ|j|ar (xiṭ|j|ar) გრდმ. прх. trans. ვინმეს ან რამის არსებობის, მოძრაობის, სიცოცხლის გაქრობა (⌈გა⌉აქრობს) прекращение (прекращать / прекратить) существования, движения, жизни кого-либо или чего-либо dissapearance of somebody’s or something’s existance, movement, life. **ისპაჼკბას დუჺჩოჼ ქექილ ჲავჲიეჼ** – ისპანკობამ ბევრის სიცოცხლე (არსებობა) გააქრო.

ქე̆კ|დ|არ (ქაკ|დ|არ) kĕḳ|d|ar (kaḳ|d|ar) გრდმ. перх. trans. ნაჭრებად დაჭრა (⌈და⌉ჭრის), ⌈და⌉კუწვა (⌈და⌉კუწავს), დაწვრილება ⌈по⌉рубить, измельчать / измельчить to cut into pieces. **დადას დითხ ქე̆კოდრ̂** – მამა ხორცს კუწავს (ბ. ბ.).

ქიბა|დ|ალარ kiba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. კეთილი ღიმილის მდგომარეობაში ყოფნა (კეთილად ეღიმება) улыбаться благоприятно to smile kindly. **მამლოჼ ბუჰ̣ ბაბუჲნ ზორაჲში̂ ქიბალარ** – მამლების ჩხუბზე პაპას კეთილად ეღიმებოდა ხოლმე.

ქილკება|დ|ალარ kileba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ოხუნჯობა (ოხუნჯობს), დამცინავი ხუმრობა (ხუმრობს) куролесить, озорничать, проказничать, буянить clowning, sarcastic joking.

ქილკება|დ|არ kilḳeba|d|ar გრდმ. перх. trans. ქილიკი (აქილიკებს), ხუმრობით და-

ცინვა ვინმეზე, გამასხარავება (ამასხარავებს) куролесить, озорничать, проказничать, буянить mocking, making fun of sb. **სო ქილკებადვარ ცოჭანნა̄ პაჲტებადოს** – ჩემს გაქილიკებას არვის ვაპატიებ.

ქირჯო|დ|ალარ kirǯo|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ქილიკობა (ქილიკობს), დაცინვა (დასცინის), ძაგება (აძაგებს), კიცხვა, ჭორაობა порицать, хулить mocking, defemation. **დუჴჩონ ყორბალა ჴეჩოხ ქილკუბადალარ** – ბევრს უყვარს სხვისი დაცინვა; **ნინო̂ ბჷ̄ შაჲრ მარნანახ ქირჯოლა** – ნინო სულ თავის დედამთილზე ქილიკობს.

ქიქ kik ზმნს. нареч. adv. ადრიანად, ადრე вовремa, спозаранку early. **ვოტუჲნ სტაკ ქიქ ვეწ ვახაჼ!** – წამსვლელი კაცი ადრიანად უნდა წავიდეს!

***ქიქლუჼ kiklũ** 1. უწინდელი, ადრინდელი, ძველებური, ძველი древний, прежний ancient, former, previous. **ოჴარ ქიქლუჩო̂ ამბუჲგო̂ ლარკ ჸეფორ** – ისინი ძველ ამბებს ყურს უგდებდნენ (ითვალისწინებდნენ); **ქიქლუჩო̂ დროვბახ წი̄ნი̂ დროებ თელʻე** – უწინდელ დროებას ახალი დროება სჯობს. 2. ადრეულა (ხილი), ადრე მწიფებადი ранний (фрукт) early fruit. **ქიქლუჼ ხილ ქიქ ჴიცი̂** – ადრეულა ხილი ადრე მწიფდება (ბ. ბ.).

ქიქმატლაჲნი̂ kikmaṭlajnî ადრეულა (ხილი), ადრე მწიფებადი ранний (фрукт) early fruit. **ქიქლუჼ ხილ ლაზჷ̂ ჲა** – ადრეულა ხილი კარგია (ბ. ბ.).

ქიქო̄ ჲ **kikō** j ნაადრევი დრო, ადრე раннее время early time. ***ქანიზ ჰალო̂ ლაჰჲჷ̂ ქიქო̄ ჲაჲნო̂,* ვენჴი ჩუ ცო დახითენთხო̂ დადას** – *ყურძნის დასაკრეფად ადრეაო*, ვენახში არ შეგვიშვა მამამ.

ქი̄ფება|დ|ალარ kīpeba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ქეიფი (ქეიფობს) пировать, гулять feast, party. **თხაბუს ვაჲში̂ ქუჲრწლეხ ქი̄ფებადვაჲლნას** – წუხელ ძმის ქორწილში ვიქეიფე.

***ქო** დდ **ko** dd ხელი, როგორც სოციალური, საურთიერთობო, შემოქმედებითი მოცემულობა; სხვა ბრუნვებში იხმარება ფუძე **ქორ kor** рука как социальное, творческое данное; в других падежах употребляется основа **ქორ kor** hand as social, creative, relational entity; in other cases the root **ქორ kor** is used. **ას იცხ საქმულო̂ ცო ეგეს, ქო ცო თელʻო̂ სოჼ** – მე მაგ საქმეში არ ჩავერევი, ხელს არ მაძლევს; **ლეოს ხელწირლეხ ქო მოწერადიჲჼ** – ლეოს ხელწერილს ხელი მოაწერა; **ლეუჲგო ივნეს ქო დაჴიჼ** – ლეოს ივანემ ხელი ჩამოართვა; **ლეო̆ ქოშარჲჼ სტაკ ვა** – ლეო ხელმარჯვე კაცია; **ლეოს ვაშენ ქო წყობადო** – ლეო ძმას ხელს უწყობს. შდრ. ср. comp. **ტოტ ṭoṭ**.

ქო დ|ალ'არ (თელ'არ) ko d|al'ar (tel'ar) გრდმ. перх. trans. 1. ხელის გაწვდენა ჩამოსართმევად, მისახმარებლად (გაუწოდებს) подать руку при встрече to give a hand for greeting. **ვაშ⌈ბ⌉ა̄ხ ბჵარბახქჩ კნათივ ვაშ⌈ბ⌉ინ ქო დალ'იჼ** – ერთმანეთის შეხვედრილმა ბიჭებმა ერთმანეთის ხელი ჩამოართვეს. 2. ხელის კვრა (ჰკრავს) толкнуть рукой to blow a hand. **ბუჰი დალ'ე'ნე̂, ვასოს ავთუჲნ ქო დალ'იჼ** – წაჩხუბდნენ და ვასომ ავთოს ხელი ჰკრა (ბ. ბ.).

ქო თოლ|ჲ|არ (თებლ|ჲ|არ) qo tol|j|ar (tebl|j|ar)[25] გრდმ.. перх. trans. დაბრიყვება (⌈და⌉იბრიყვებს) дурачить, принуждать, неволить, заставлять делать что-нибудь making sb fool. **ვასოს ავთოხ ქო თებლოჲრ̂** – ვასო ავთოს იბრიყვებს (ბ. ბ.).

ქორ იხარ kor ixar გრდუვ. непрх. intrans. მოხერხების, უნარ-ჩვევების ქონა (ეხერხება, ხელში მოსდის) уметь, быть ловким, изворотливым, находчивым skill, ability (when sb can do smth). **ვასუჲნ ˜უმაც ქორ იხორ** – ვასოს ყველაფერი ეხერხებოდა (ხელში მოსდიოდა).

„ქორ ჰობ მომეჼტ“ „kor ḥob momẽṭ“ „იხელთე დრო“ «Лови момент» „Use the time“ (Latin „Carpe diem“). **ლათინბი იშტ ლევჼლათრალრ̂:** Carpe diem **„ქორ ჰობ მომეჼტაჲნრ̂“** – ლათინები თურმე ასე იტყოდნენ ხოლმე: Carpe diem „იხელთე დროო“ (ა. ბარ.).

⌈ქო⌉არლეხ ⌈ko⌉arlex ზმნს. нареч. adv. ხელმარცხნივ налево on the left. **ერმალრ̂ სოჼ ⌈ქო⌉არლეხ ვა̄ხე̂** – ერმალო ჩემგან ხელმარცხნივ ცხოვრობს.

⌈ქო⌉ატ̧ეხ ⌈ko⌉aţex ზმნს. нареч. adv. ხელმარჯვნივ направо on the right. **შაქრრ̂ სოჼ ⌈ქო⌉ატ̧ეხ ვა̄ხე̂** – შაქრო ჩემგან ხელმარჯვნივ ცხოვრობს.

ქოლაჰწიჼ kolaḥçĩ ხელუხლებელი, ხელუხლებლად нетронутый undamaged. **ე ვეჼ, იტ̧ შო და, ქოლაჰწიჼ ლათ̧ სოგო** – ეს ღვინო, ათი წელია, ხელუხლებად მიდგას.

*ქოლთ დდ **kolt** dd სახელური, ხელის მოსაკიდებელი ჭურჭლისა ручка, рукоятка посуды handle for certain dish. **ოთხი ფჰიტ ბაჲხნრ̂, ბათ-ნან ჲალ'ენრ̂ თეყჼ შაჲრ სტაკოგრ̂, ბაჲსკუჲგრ̂:** ***დაჰ ლაქბებალაჲნრ̂;*** **ბაჲსკოს მა̄:** ***იჼც იცხუხ ტოტ მა ლაჰდითოლ სოგრ̂, გოგო, ჯაჼ ლაქბიენბარასაჲნრ̂;*** **ბათ-ნანას მა̄ აჲლ'ნორ:** ***ბა, ჯაჼლუჲნ ის ფჰიტენ თურ ქოლთ დოწლა, ვოჰაჲლ'ნორ?!*** – ოთახში ბაყაყი შესვლიათ და ბათ-ნანას ხვეწნა დაუწყია თავისი კაცისთვის (ქმრის-

---

[25] ეს თვალსაჩინოებაა იმისა, თუ როგორ არის დარღვეული კლასის კატეგორია: **ქო** მიეკუთვნება **დ-** კლასს, ზმნა კი აღჭურვილია **ჲ-** კლასით.

თვის), ბასიკოსთვის: *გადააგდე რაო*; ბასიკომ კი: *ახლა შავისთვის ხელს ნუ მომაკიდებინებ რა, გოგო, ხვალ გადავაგდებდით*; ბათ-ნანას კი ეთქვა: *ვა, ხვალისთვის შავ ბაყაყს განა სახელური მოებმება, ბიჭოო?!.* (მ. ც.). შდრ. ср. comp. **სახელურ saxelur**, **ჰიკ̣ hiḳ**.

***ქორ kor** *რთული ფუძის, ან შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი* составная часть сложных основ или словосочетаний component part of complex root or word-combination. იხ. см. see **ქო ko**.

ქორ თეფს|დ|ალარ (თას|დ|ალარ) kor teps|d|alar (tas|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. ხელში ჩავარდნა (⌈ჩა⌉უვარდება) попасть в руки кому-либо to hold smth. **ამუჲნ ქორ სეᶰ მასთხოვ თასლიბა̄ლ!** – ამოს (კაცის სახელია) ხელში ჩემი მტერი ჩავარდეს!

ქორ ჺამ|დ|ალარ kor ‘am|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ხელში შეჩვევა (⌈შე⌉ეჩვევა), მოშინაურება (⌈მო⌉შინაურდება) приручаться domesticating. **მინმინაცო̂ აᶰთუჲნ ატ̣აჲშ ჺამდალიᶰ ქორ** – მიმინო ანთოს (კაცის სახელია) ადვილად მოუშინაურდა.

ქორ|დ|აღუჲნი̂ kor|d|aγujnî მიმღ. прич. particip. საშუალო ზომისა, საშუალო სიდიდისა, ხელში მოსასვლელი среднего размера, средней величины smth of middle sized. **მოლუᶰ ქორდაღუჲნ ჰერწო̂ დეცეᶰ სოᶰ იტოს** – როგორი ხელში მოსასვლელი ქვაბი მომიტანა იტომ (კაცის სახელია).

ქორლეᶰ|დ|ალ‘ენო̂ korlẽ|d|alʿenô მიმღ. прич. particip. ხელიდან წასული, გაფუჭებული, წამხდარი (ადამიანი) испорченный, негодный, подлый, низкий (человек), негодяй spoiled (person). **ის ასდეᶰ მეზობელ ქორლეᶰჲალენო̂ გუ** – ეგ ასადის მეზობელი (ქალი) ხელიდან წასული ჩანს.

ქორხო̂ დდ korxô dd ხელის ცერსა და ნეკზე ჯვარედინად ამოხვეული ბაწარი, ბაწრის შულო нитка, намотанная на мизинец и большой палец string clewed on the thumb and the little finger of the hand. **თამროხ ცჰა ქორხო̂ ბაწრეᶰ დიხნას** – თამარს ერთი შულო ბაწარი ვთხოვე.

ქო|დ|უხლიᶰ ko|d|uxlĩ უკუღმართი, უგემური ადამიანი, ხელს რომ არ გაგიმართავს превратный, ненадёжный человек unfair person. **ქოდუხლიᶰ ადმიეᶰ ნაყბისტელ ცო ლაცოს** – უკუღმართ ადამიანს მეგობრად არ მივიღებ (არ გავიხდი).

***ქოჲთ̦ნა̄, ქუჲთ̦ნა̄ დ kojţnā, kujţnā** d ირგვლივ განფენილი სივიწროვე теснота closeness, tightness. **მატარებლე დუჯიჩო̂ ნახგორეᶰდა ქუჲთ̦ნა̄ დარ** – მატარე-

ბელში ბევრი ხალხისგან სივიწროვე იყო.

***ქოთ̦|დ|ალარ koț|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. შევიწროება (⌈შე⌉ვიწროვდება), დავიწროება (⌈და⌉ვიწროვდება) сузиться, сужаться narrowing. **ე ფეშკარ ჰ̦ალ დაჴდალრჼ, ქოკდუ̄ფხ ქოთ̦დალრჼ** – ეს ბალღი გაიზარდა, ფეხსაცმელი შეუვიწროვდა. 2. გადატ. перен. fig. შეწუხება (⌈შე⌉წუხდება), დაღონება (⌈და⌉ღონებს) притесняться, притесниться, беспокоиться, печалиться, тревожиться to become worried, to become sad. **მაცნე̄ ყიზლარე დაჴოჼ ლა̆ვ დეჸნორ, ვაჼ მემცხორი უჲშ ქოთ̦ბაჲლნორ, მე̄ ნუჲრა̄ ალიქს-ბაბოს შაჲრ მაჴლო იშტ აჲლ‘ნორ: რუსინაჲნო̂ შორრჼ რუსითა̄, ბცბინაჲნო̂ დაჰ̦ ქოთ̦ჲალინო!** – როცა ყიზლარში დიდი თოვლი მოსულიყო, ჩვენი მწყემსები ისე შეწუხებულიყვნენ, რომ ნუიშვილ ალექსი-პაპას თავის ლექსში ასე ეთქვა: რუსებისთვის ფართო რუსეთო, თუშებისთვის შევიწროებულო (თ. ნ.)!

ქოთ̦ინაჸ, ქოჲთ̦ნეჸ, ქუჲთ̦ნეჸ koțina’, kojțne’, kujțne’ ისევ ვიწრო опять узкий again narrow. **ქოთ̦ინაჸ (ქოჲთ̦ნეჸ, ქუჲთ̦ნეჸ) ჲა სოჼ აბინო̂ ნანის ე კაბ** – ისევ ვიწრო შეუკერავს ჩემთვის ნანის ეს კაბა.

***ქოკ** ბჲ **koḳ** bj 1. ფეხი нога, ножка (стола, стула) leg.

ქოკა̄ხ ჰ̦ეჴ⌈|დ|⌉არ (ჰ̦აჴ⌈|დ|⌉არ) koḳāx ḥeq⌈|d|⌉ar (ḥaq⌈|d|⌉ar) გრდმ. перх. trans. 1. ფეხებზე წასმა რამისა (⌈წა⌉ისვამს) натирать / натереть ноги чем-нибудь anointing smth on the feet. **ის კატჲალოჼჩო̂ ქოკა̄ხ ფხაკლეჼ ქოჼ ჰ̦აჴლეთ (ჰ̦აჴდებლეთ) ის ვაჰ̦ონ, ღაზეჼ ჲეფცო̂** – მაგ სიარულში დაჩვილებულ ფეხებზე კურდღლის ქონი წაუსვით რა მაგ ბიჭუნას, კარგს ამბობენ. 2. გადატ. перен. fig. ფეხქვეშ გათელვა (⌈გა⌉თელავს), აბუჩად აგდება (⌈ა⌉იგდებს) ⌈по⌉издеваться на человеком, унижать / унизить его trampling down. **გაჲბრალეს ქოკა̄ხ ჰ̦ეჴო̂ (ჰ̦ეჴოდო̂) სეჼ დოშ** – გაბრიელი ფეხქვეშ თელავს ჩემს სიტყვას (ნათქვამს) (ბ. ბ.).

ქოკიკლა̄ (< ქოკ კიკლა̄) koḳiḳlā (< koḳ ḳiḳlā) ფეხქვეშ არსებული სივრცე пространство под ногами underfoot space. **ი ბა̆დრივ ქოკიკლა̄ ჲიეჼ ი სა̆გოხ, ჲო!** – ამ ბავშვებმა ფეხქვეშ მოიგდეს ეს ეზო, ქა!

ქოკ|ბ|უხ koḳ|b|ux შორისდ. межд. inter. ფეხი უკან ⌈დადგი⌉! Ногу назад ⌈ставь⌉! Stay back! (წველისას ეტყვიან ძროხას говорят корове во время дойки they tell this to cows when milking). **ქოკბუხ, ნიშო!** – ფეხი უკან ⌈დადგი⌉, ნიშა!

***ქორთო̂** ბდ **kortô** bd 1. თავი голова head.

ქორთო̂ ჺაფალ|ბ|არ kortô ‘apal|b|ar თავის შერცხვენა (⌈შე⌉არცხვენს)

опозориться to shame ownself. **წიჼჩრ̂ ოჯხე, მაჲრლუჲციჼ, დაკჲალ‘უშ ხილ‘ა̄ს, ქორთრ̂ ცო ჺაფალბოს** – ახალ ოჯახში, ქმარეულებთან, ყურადღებით ვიქნები, თავს არ შევირცხვენ.

ქორთ-ქოკი ჲ **kort-koḳi** j მრ. мн. pl. თავი და ფეხები, როგორც სხეულის ნაწილები голова и руки как части тела head and feet as body parts. **ქორთ-ქოკი ჩუ მეყჲებ, მა ვეთ̥ლა!** – თავი და ფეხები გააჩერე, ნუ ხტუნაობ!

ქორთ-ქუჲკი̂ დ **kort-kujḳî** d მრ. мн. pl. თავ-ფეხი, თავი და ფეხები პირუტყვისა (თავ-ფეხი), როგორც პროდუქტი голова и ножки, предназначенные для приготовления блюда head and feet of cattle. **ჴაიჼ ქორთ-ქუჲკი̂ დაჰ დით̥ე′ნეს, ჰალრ̂ ჴეხკდინას ხალადეც თაგდაჼ** – ღორის თავ-ფეხი გავრეცხე და მოვხარშე ხოლოდეცის გასაკეთებლად; **წელტინაჲნრ̂ ჴაიჼ ქორთ-ქუჲკ თაგდოლეთვაჲ** – საახალწლოდ ღორის თავ-ფეხი გავაკეთოთ (გავამზადოთ) რა.

ქორთჴუჲლ̥უ̂, ქუჲრთჴუჲლ̥უ̂ დდ **kurtqujl̥û, kujrtqujl̥û** dd თავსახური, თავსაბურავი головной убор headscarf. **ქიქოჸ ვაჲლო ყონუჩრ̂ მახკარვა̄ ქუჲრთჴუჲლ̥რ̂ ლელდორ** – წინათ ჩვენში ახალგაზრდა ქალებიც თავსაბურავს ატარებდნენ.

ქორი დდ **kori** dd მრ. мн. pl. სარკმელი, ფანჯარა, სათვალთვალო, სათოფური окно; бойница window, loophole, narrow hole or opening in a wall. *ცოოლ‘იჼ* [შანიძე აკკეს], ***აკოშკ რუსულ დაალ‘იჼ, ქორა̄ლდა ჰიჭასსაჲნრ̂, დეწრაჰ სოგრ̂ ალ‘ანალ‘იჼ*** – *არაო* [აკაკი შანიძემ], აკოშკი რუსულიაო, *ქორა̄ლდა ჰიჭასსო*, უნდა გეთქვა ჩემთვისაო (ა. შ.; კ. ვ.).

ქოჭ დდ **koč̣** dd შალის საქსოვი დანადგარის ნაწილი часть станка для заготовления ковра part of wool weaving machine. **ქოჭ დავდინას, ჲო, მიჩკ დაჲხრალრ̂?** – „ქოჭი“ დავკარგე, ქა, რა იქნა, ნეტავი? (კ. ჭ.).

ქოჭი დ **koč̣i** d მრ. мн. pl. ვირის უნაგირი, ვირის კეხი ბარგის სატარებლად ослиное седло saddle for donkey. **ას ათენერეჼ აჰ ჲაცლომციჼ ლე ვირ ლა, ლე ვირეჼ ქოჭი ყჶეგლა** – სანამ მე ათენიდან ჩამოვალ, ან ვირი მოკვდება, ან ვირის კეხი გატყდება (რაღა დროსი იქნება) (ე. თ.). **გიგლეს ვირენ წინ ქოჭი ეციჼ** – გიგოლემ ვირს ახალი უნაგირი უყიდა.

ქოჯ-ბაჼდ: ქოჯ-ბაჼდ დ|არ **koǯ-bãd: koǯ-bãd d|ar** სახლის დალაგება, მოწესრიგება убирать дом, приводить дом в порядок to clean the house. **მა ლესტდოგეთ მატ̥იშ, მახკარ, ქოჯ-ბაჼდ დებათ!** – ნუღარ იქნევთ ენებს, გოგოებო, სახლი დაალაგეთ!

ქრისტა|დ|ალარ krisṭa|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. მონათვლა (მოინათლება) стать (сделаться) крещённый christening, baptism. **ალვერდი ჲასო̂ ქრისტადჲალინე̄, სე̃ ბა̌დჷ̃რბა̌დრია̄ ალვერდი და ქრისტადალინო̂** – მე ალავერდში ვარ მონათლული და ჩემი შვილიშვილებიც ალავერდში არიან მონათლულები (ლ. ა.).

ქრისტა|დ|ალინო̂ მიმღ. прич. particip. მონათლული, ქრისტედ ქმნილი крещённый baptized, christened. **ალვერდი ჲასო̂ ქრისტადჲალინოე̄, სე̃ ბა̌დრჷ̃ბა̌დრია̄ ალვერდი და ქრისტადალინო̂** – ალავერდში ვარ მონათლული და ჩემი შვილიშვილებიც ალავერდში არიან მონათლულები (ლ. ა.).

ქრისტა|დ|იენო̂ მიმღ. прич. particip. მონათლული, ქრისტედ ქმნილი крещённый baptized, christened. **ალნირნა შირიქ ბოტუჩო̂ ნაყმაქ სე დადეგო მელ‘ჰაჭე̃ჩო ბა̌დრი დარ ქრისტადიენო̂** – ალვანიდან შირაქში მიმავალ გზაზე მამაჩემს ყველგან ბავშვები ჰყავდა მონათლული.

ქრისტა̃, ქრისტანი krisṭã, krisṭani ქრისტიანო! ქრისტიანებო! ღმერთო, შენი ჭირიმე! Христианин! Христиане! Боже мой! you Christians! (თანამოუბრისადმი გაკვირვებული მიმართვის ფორმაა; ხმარობენ ქალები форма удивлённого обращения к собеседнику; употребляют женщины astonished form of speech towards collocutor, is used by women). **დალეეე, ჰე̃ ჲაცისო̂, იტ̥იჭ დო̃ ˉუხკ ამბუჲ ჲარალო̂, ქრისტანი...** – ღმერთო, შენი ჭირიმე, მთლად ათი ცხენი რალა ამბავი იყო ნეტავი, ქრისტიანებო... (ა. ბარ.); **მოჰ ჲაჰო̂, ქრისტა̃, მელ‘ ხა̃ ჲა, ცო ჲაგინჲა სო̃ ჰო!** – როგორა ხარ, ქრისტიანო, რამდენი ხანია, არ მინახიხარ!

ქრუშა|დ|ალარ kruša|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. შუბლის შეკვრა (შუბლს შეიკრავს), დაღვრემილი ყოფნა, მოქრუშვა, მოღუშვა хмуриться sullen. **დუჴჩონ ხეცე̂ უაზროთ ქრუშადალარ, ცო წონალა სო̃** – ბევრმა იცის უაზროდ შუბლის შეკვრა, არ მომწონს; **ქრუშადალარ ცოჰ̦ანხა̄ თაუ̆გუ̂** – დაღვრემილად ყოფნა არავის უხდება.

ქუდურ ბდ **kudur** bd გადმოკიდებული მიუვალი კლდე недоступная повислая скала high, abrupt cliff. **მოლუ̃ ცორნი დათხ ო ქუდრეხ** – როგორი ცვარი სცვივა იმ გადმოკიდებულ მიუვალ კლდეს.

ქუზ დდ **kuz** dd უსაშველოდ პატარა სახლი, ქოხი хижина very tiny house, hut. **ბჰენ ცერე ხენე̃ ქუზ ჸედალერ თხოგო** – სოფლის განაპირას ხის უსაშველოდ პატარა ქოხი გვედგა.

ქუჲკ|ბ|არწინო̂ kujḳ|b|arçinô bare-feet, bare headed, barefoot. **ქუჲკბარწინო̂**

ლილნას ხკოცჰ̦აც – ფეხშიშველამ ვიარე მთელი ზაფხული; ბაჼდროლე ზორაჲშ̂ ყორბალარ სოჼ ქუჲკბარწინო̂ ლელარ, მა̄ ნანას დაშლადორ სოჼ – ბავშვობაში ძალიან მიყვარდა ფეხშიშველი სიარული, მაგრამ დედა მიშლიდა; ქუჲრთბარწინო̂ მა ლელე̂, ფშელ ჲა! – თავშიშველი ნუ დადიხარ, ცივა.

ქუჲრთბარჩა̄ლ: ქუჲრთბარჩა̄ლ დ|ალ'არ (იხარ) **kujrtbarčāl**: **kujrtbarčāl d|aľar** (**ixar**) გრდუვ. непрх. intrans. წაყირამალავება (⌈წა⌉ყირამალავდება) полететь, упасть вверх тормашками, вверх ногами upside down, flip over. ლაჳმრენა ლაჩაჰ̦უჲნ დალუჲნ ადმიჼ ატ̣აჲშ ქუჲრთბარჩა̄ლ იხო̂ – მთლიანად დაღმართზე მომავალი ადამიანი ადვილად ყირამალავდება.

ქუჲრთ|ბ|არწინო̂ **kujrt|b|arçinô** თავშიშველი без головного убора bare headed. ქიქოც ბაცბაჼ ფსტ̣ი ქუჲრთბარწინო̂ ცო ლელერ, ჰ̦ელ ცო ბარ – წინათ თუშის ქალები თავშიშვლები არ დადიოდნენ, წესი არ იყო.

ქუმლა̄რეჼ **kumlārẽ** ჟოლიანი (მაგალითად, ადგილი, კუთხე) малиновый (напр., уголок) a place full of raspberies. ო გორნაკ დენიც ქუმლა̄რეჼ ჲა – ის გორა მთელი ჟოლიანია.

ქუმლე̄რეჼ **kumlērẽ** ჟოლოიანი (მაგალითად, ჭურჭელი) с малиной, в малине (напр., посуда) covered with raspberry. მაცლომციჼ ლათ̣ე̂ ე ქუმლე̄რეჼ ჯამ? – როდემდე დგას ეს ჯოლოიანი ჯამი?

ქურციჼ დდ **kurcĩ** dd დედოფალა, თრითინა ласка (зверёк) weasel. ქურციჼ ზორაჲშ მოს̦იჼ და ქოთმინაჲნო̂, ჰ̦ალ დაყო̂ – დედოფალა ძალიან ცუდია ქათმებისთვის, ჭამს (ე. ქ.).

⌈ჰ̦ა⌉ქშა **⌈h̦a⌉kša** ქშა, ქათმის (ქათმების) გასაგდები შეძახილი возглас для удаления курицы (кур) yelling to throw hens away. *ჰ̦აქშეჲნო̂* ჲუღეშ ლეხკორ ნინოს ქოთმი საქათმი – *ქშას* ძახილით ერეკბოდა ნინო ქათმებს საქათმეში.

*ცჰ̦ექიჼ **qh̦eqĩ** მზა⌈დ⌉ готовый ready.

ქჰ̦ექიჼ **qh̦eqĩ** მზა⌈დ⌉ готовый ready. ფჰ̦ორ ცჰ̦ექინი′ და ჰ̦ოგო, ფტ̣უჲნო̂? – ვახშამი მზადა გაქვს, დიაცო?

ქჰ̦ექლაჲლა̄ დ **kh̦eklajlā** d სამზადისის დრო და ადგილი время и место для подготовления себя к чему-либо time and place for preparations. სიცხუჲ ჲოლინე̄, ალნობინ ლაჳმჳ დახაჼ ქჰ̦ექლაჲლა̄ დეცეჼ – სიცხეები დაიჭირა და ალვანელებს მთაში წასვლის სამზადისის დრო დაუდგათ.

ქჰ̦ექ-სექ|დ|ალარ **kh̦ek-sek|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ზერელედ, არცთუ საფუძვლიანად მომზადება (⌈მო⌉ემზადება) приготовиться неосновательно, поверхностно superficial preperations. ე ჲოჰ გამოცდინაჲნო მოლეყ ქჰექ-სექლა – ეს გოგო გამოცდებისთვის ზერელედ ემზადება.

ქჰექ-სექ|დ|არ **kḫek-sek|d|ar** გრდმ. перх. trans. მსუბუქად, ზერელედ, არცთუ საფუძვლიანად მომზადება (⌈მო⌉ამზადებს) приготовить неосновательно, поверхностно superficial preperations. **გარი', ფსტი, მატრ დაჰ ჰედდალი̃, ჴალუჲნ ქჰექ-სექდებათ!** – აბა, ქალებო, სადილი დაგვიანდა, საჭმელი რამე მოამზადეთ!

ქჰექ-სექ|დ|იენო̂ **kḫek-sek|d|ienô** მიმღ. прич. particip. ზერელედ მომზადებული приготовленный неосновательно, поверхностно superficially prepared. **თხაბუს ქუჲრწლე̃ სუფრ ცო მოწონადალი̃ სო̃, ქჰექ-სექდიენო̂ დარ** – წუხელ ქორწილის სუფრა არ მომეწონა, ზერელედ იყო გამზადებული.

ღ

***ღა** დჲ **γa** dj ფერდი, საზარდული, ლაჯი; ნაბიჯი пах; шаг groin, area where the thigh joins the abdomen; step.

ღა ჲ|ეტ|ჲ|არ (ჲ|ოტ|ჲ|არ) **γa j|eṭ|j|ar (j|oṭ|j|ar)** გრდმ. перх. trans. გადალაჯება (⌈გადა⌉ლაჯებს грубо, некрасиво перешагать / перешагнуть через кого/что-либо stepping over. **ღა ჲოტჲოშ დეწე̂ დონმაქ ხაცარ** – გადალაჯებით უნდა ცხენზე შეჯდომა (ბ. ბ.).

***ღაზეჲში̂, ღაზიში̂** **γazejšî, γazišî** ზმნს. нареч. adv. კარგად хорошо well.

ღაჲზჩო̄ იხარ (დ|ალ'არ) **γajzčō ixar (d|al'ar)** გრდუვ. непрх. intrans. კარგად ⌈შე⌉ქმნა, კარგად გახდომა (⌈შე⌉იქმნება, ⌈გა⌉ხდება) выздоравливать / выздороветь to become well, to recover . **თხე̃ ახკე̄ ბალ'ენო̂ ჲეთ ღაჲზჩო̄ იხო̂** – ჩვენი გადავარდნილი (დაგორებული) ძროხა კარგად ხდება.

ღაზეჲჩდაკი̃, ღაზიჩდაკი̃ **γazejčdaḳĩ, γazičdaḳĩ** გულკეთილი, კარგი გულისა добрый, добродушный kind hearted. **ღაზეჲჩდაკი̃ (ღაზიჩდაკი̃) ვარ მევტური̃ კაცო̂** – გულკეთილი იყო კაცო მეოტიშვილი (ბ. ბ.).

ღაზეჼჭ γazẽč̣ მართლა კარგი, საუკეთესო наилучший the best. **ე ღაზეჼჭ ადგილ ჲა წა ხაჸდჼ** – ეს საუკეთესო ადგილია სახლის დასადგმელად.

ღაზნა̄სანა̄ დ **γaznāsanā** d კარგობასავით, რომელიც დროსა და სივრცეშია განვრცობილი нечто хорошее, реализующееся во времени и пространстве wellness spread throughout time and space. **ესე ღაზნა̄სანა̄ ღაჲცი̂** – აქ აკი კარგობასავითაა (თითქოს კარგია).

***ღაზოლ** ჲჲ **γazol** jj კარგობა, სიკარგე, სიკეთე нечто хорошее, прекрасное, доброе goodness, kindness.

ღაზოლ ჲ|არ γazol j|ar გრდმ. перх. trans. კარგობის, სიკეთის კეთება, ქმნა (შვრება, იზამს) творить хорошее, доброе to do kind job. **ღაზოლ ჲარსჼ ღაზეჼ ˉუხ ღა** – სიკეთის კეთებაზე კარგი რაა.

ღალღატ|დ|იენო̂ γalγaṭ|d|ienô აგდებ. მიმღ. пренебр. прич. by m.f. particip. ვარგისი, წესიერი, ნორმალური, რიგიანი годный, порядочный, нормальный valid, normal, worthy. **ღალღატდიენოკ ღაჸგლუჲ ჰასე ˉუმ?** – ნეტარ, ვარგისი თუ ურევია აქ რამე (ე. ქ.)?

ღალღაჩ|დ|იენო̂ γalγač|d|ienô კნინ. пренебр. dim. ვარგისი, ვარგისუნა будто пригодный useful. **ე დოჼ ღალღაჩბიენო̂ გუ** – ეს ცხენი ვარგისი (ვარგისუნა) ჩანს.

ღაპღაპაჸო̂ ბდ **γaṗγaṗa'ô** bd ჯიხოლა, ღაჟო жулан red-backed shrike. **ჰათხეჸ ალუჲნი̂ ჰუჼქლო ღუჯ ღაპღაპაჸო ხეჸერ** – წინათ ალვანის ტყეში ბევრი ღაჟო იცოდა.

-ღარ -γar ფორმანტია, რომელიც აწარმოებს ანთროპონიმთა მრ. რ. ფორმებს формант, образующий формы мн. ч. антропонимов formant which forms plural forms of antrophonims. **ბათო̂ > ბათღარ** – ბათო > ბათოანი (ბათო და მისიანები); **ანზორ > ანზორღარ** – ანზორი > ანზორაანი (ანზორი და მისიანები); **საბედ > საბედღარ** – საბედა > საბედაანი (საბედა და მისიანები); **ნინო̂ > ნინღარ** – ნინო > ნინოანი (ნინო და მისიანები); **ბერღარ, ჭალღარ, ბაჲნდურღარ, ბახტარღარ – ვომაჸ ბაცბი ღა** – ბეროანები (ცისკარიშვილები), ჭალაანები (დინგაშვილები), ბაინდურიანები (ბაინდურიშვილები), ბახტარიანები (ბახტარიშვილები) – ყველანი წოვათუშები არიან.

ღატარ-ღოტრი ჲ **γaṭar-γoṭri** j მრ. мн. pl. აბდა-უბდა, სისულელე речевые глупости, болтавня silliness. **მაცლომციჼ ჲო თხოგო̂ ის ჰაიჼ ღატარ-ღოტრი?** – როდემდე გვიყვები მაგ შენს აბდა-უბდას?

ღაფღაფა̄: ღაფღაფა̄ დ|ალ‘არ (იხარ) γapγapā: γapγapā d|alʻar (ixar) გრდუვ. непрх. intrans. იგივეა, რაც то же, что the same as **ფუშინა̄ დ|ალ‘არ pušinā d|alʻar**. ***ყაჼლე, ლეჸი ცუჲ ლეჸე̂, ღაფღაფა̄ იხრ̂ სტაკ,*** **თიბრ̂ აჭოს** – სიბერეში, უნდა არ უნდა, ილაჯება კაციო, ამბობს აჭო (კაცის სახელია). იხ. см. see. **ფუშინა̄ დ|ალ‘არ pušinā d|alʻar**.

ღელღეტარ γelγeṭar გრდუვ. непрх. intrans. სუსტად ყოფნა (სუსტადაა) быть в слабом (в нездоровом) состоянии being weak, feeble. **ჴო შო და იშტ თელღეტეს** – სამი წელია, ასე ვსუსტობ (დავლანლალებ).

ღელღეტიჼ γelγeṭĩ სუსტი, არცთუ ჯანმრთელი, არცთუ მაგარი слабый, не совсем здоровый, не совсем крепкий weak, feeble, not healthy. **ღელღეტიჼ ადმიეჼ გუდალ‘ეჼ ე სეჼ ფსტუ** – სუსტი ადამიანი აღმოჩნდა (გამოდგა) ეს ჩემი ცოლი.

-ღეშ, -ნაჲრათ -γeš, -najrat ზმნს. нареч. adv. -ებურ[ად], -ვით, -ნაირად, -გვარად, ყაიდაზე как, подобно like, alike, likewise. **ნან[ე]ღეშ** – დედისებურად; **ხენ[ე]ღეშ** – ხისებურად; **ვაჲღეშ** – ჩვენებურად; **შუღეშ (შუნაჲრათ)** – თქვენებურად, თქვენნაირად; **ჴეჩნაჲრათ** – სხვანაირად, სხვაგვარად.

ღიმ ბ γim b ღიმი[ლი] улыбка smile.

ღიმ იხარ (ბ|ალ‘არ) γim ixar (b|alʻar) გრდუვ. непрх. intrans. გაღიმება ([გა]ღიმება) улыбаться / улыбнуться to smile.

ღიმ ბ|ათხარ γim b|atxar გრდუვ. непрх. intrans. გაღიმება (ღიმილი დაედინება, გაეღიმება) сиять от улыбки to smile. **იცხუჲ კნათენ ფეშკარ ხილ‘ნოე̂, ვანუჲგო ღიმ ბათხე̂** – მაგის ვაჟს ბალღი (ბიჭუნა) გასჩენია და ვანოს ღიმილი დასდის; **ბერღარიჼ ნათელ ოშტუჼ მაწრიჼ ადმიეჼ დარ, ბჵ̄ ღიმ ბათხაჼლათერ** – ნათელა ცისკარიშვილი ისეთი ტკბილი ადამიანი იყო, სულ ღიმილი დაედინებოდა ხოლმე.

ღიპ-ჭორი დ γip̣-ç̣ori d მრ. мн. pl. უაზრო, უშინაარსო, არაფრის მომცემი, არასანდო ნაუბარი (ლაყბობა) всякие сплетни senseless. **დაჰ ატგელ, ʻევო, მა დოგელ ღიპჭორი!** – გაჩუმდი-და რა, ბიჭო, ნუღარ ლაყბობ უაზროდ!

ღლეტ ჲჲ γleṭ jj ოინი, გაცურება, მოტყუება, ღალატი, თაღლითობა, ჯიბგირობა жульничество, фокусничество, привередничество trick, betray, swindle, picking pockets.

ღლეტ ჲ|არ γleṭ j|ar გრდმ. перх. trans. თაღლითობა (თაღლითობს), ღალატი (ღალატობს), ჯიბგირობა (ჯიბგირობს) делать фокусы, фокусничать trick, betray, swindle, picking pockets. შოთას ღლეტ ჲიჱჼ სოჼ – შოთამ ოინი გამიკეთა.

ღლეტა̄რჱჼ γleṭarẽ ოინბაზი, ოინებიანი (ოინების მოყვარული), თაღლითი, ეშმაკი, ჯიბგირი фокусник, плутоватый человек mischievous, swindler, pickpocket. **ცჳა ნაყბისტ ზორაჲშ აჲნა̄რჱჼ დარ თხოგო, ღლეტა̄რენე̄, ოჴუს ღლეტი ჲიჱ'ნ თხოჼ, ... ჳალ ხაცი'ნ თხოჼ, ო ნჭაჲცა̄ ეჴჲინათხ** – ერთი ამხანაგი ძალიან იმიანი გვყავდა, ოინებიანი (თაღლითი), იმან ოინები გაგვიკეთა, ... გავიგეთ და ის გავაგდეთ (გავრიცხეთ ჯგუფიდან) (თ. ჯ.); **ღლეტა̄რჱჼ ადმიჱჼ ფჳეჳ-ხკეჳ ცოჳანნა̄ დეწჷ̂** – ოინბაზი ადამიანი სოფელ-ქვეყანაში არავის უყვარს.

ღო¹ **γo**¹ მომავალი დროის III პირის ფორმაა ზმნისა **დ|ახარ d|axar** форма III лица будущего времени глагола **დ|ახარ d|axar** III person form of a verb **დ|ახარ d|axar** in future tense. **ის სტაკ ისერჱჼ ცომიჩე̄ ღო** – ეგ კაცი აქედან არსად წავა; **ვაშრ̂ ჴჼ სკოლი ცო ღო** – ძმა ხვალ სკოლაში არ წავა; **დად სიფსრეჳაც ვახჱჼ ლაჟ̆მუე̄, ნანვაშრ̂ მა̄ ლამრ̂ ღო** – მამა გუშინწინვე წავიდა მთაში და დედისძმა ⌈კი⌉ ზეგ წავა.

ღო² დდ **γo**² dd დაგრეხილი ბაწრის, ნართის, წნის ცალკეული წვერი, ღერი отдельная нить пряжи, пряди separate thread of twisted wool, yarn. **დაჳ თურ მალჲალიჼსრ̂, ღო დავდინას, ცო ლეხმაკეგ სოჼ** – თუ დავიღალე, ბაწრის წვერი დავკარგე, ველარ ვპოულობ.

ღოკ ჲ **γoḳ** j 1. ღოკი, ღორის დაავადება ერთგვარი, ყელში უჩნდება და ისე კლავს своего рода заболевание свиней, появляющееся у них в горле hæmorrhagic septicæmia – disease of заболевание, pigs that starts in the throat and kills the animal. **სე კაწკაჲჩრ̂ ბურკა̄ხ ღოკ ჴაცჱჼ** – ჩემს პატარა გოჭებს ღოკი შეეყარა. 2. გადატ. перен. fig. უხეში, უჯიათი (ადამიანი) грубиан, хам rough, rude. **ე მათჷ̂ მოლუჼ ღოკ ჲა, კნათი!** – ეს მათე როგორი უჯიათი კაცია, ბიჭებო!

ღორ-ღოჩ|დ|იენრ̂ γor-γoč|d|ienô გათოშილი озябший, замёрзший numb with cold, frozen. **ბა̆დერ კაძიკ ხანე ლა̆ველო ლაპწჼ დახითრას, ღორ-ღოჩდიენრ̂ დეცჱჼ ჩუ** – ბავშვი ცოტა ხნით სათამაშოდ გავუშვი თოვლში და გათოშილი შემოვიდა.

ღორ-ჴორ|დ|იენრ̂ γor-qor|d|ienô არცთუ გაყინული слегка озябший, замёрзший not enough frozen. **ღორ-ჴორჲიენრ̂ ტოტი ფეჩფეხ ჳალ ჲოფხჲინას** – არცთუ გაყინული ხელები ღუმელთან გავითბე.

ღორ-ჭი⌈რ⌉ ჲ **γor-č̣i⌈r⌉** j ღვარი და ჭირი, წარღვნა და ჭირი, უბედურება რამ (მოდელია წყევლის ფორმულისთვის) некое несчастье, беда grief and trouble.

ღორ-ჭი⌈რ⌉ ჲუჲტჲალო̂ შუხ! – უბედურება მოგერიოთ (მოგედოთ) თქვენ! **ღორ-ჭი ჲუჲტჲალო ბუჲსაჲხā, იშ ლარაც ჴალ სა ხილʼენო!** – უბედურება მოერიოს ღამეს, ასე მალე რომ გათენდა! (დ. ა.).

ღოსხეთილā დ **γosxetilā** d დროსა და სივრცეში განფენილი სიხარული, გახარება радость, реализующаяся во времени и пространстве happiness spread in time and space. **დაჴოჼ ღოსხეთილāლათერ ხილʼაჼ თხეჩუ, დად ქეგრჼ ვეცჩე** – დიდი სიხარული სუფევდა ხოლმე, მამა რომ ცხვრიდან (მწყემსობიდა) მოდიოდა.

ღოსხეც γosxe’ ოღონდაც … სიამოვნებით, კი, ბატონო пожалуйста, добро, с удовольствием as if ... with pleasure sir. **ჴქჼ „ვეფხისტყაოსაჼ“ ცუჲ ლო̄ სოჼ მელʼმი დენი? – ღოსხეც, ʻევრ̂!** – შენს „ვეფხისტყაოსანს“ არ მათხოვებ რამდენიმე დღით? – სიამოვნებით (ე. ქ.)!

ღოწა|დ|ალარ γoc̣a|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. თავდადებით მოღვაწეობა (იღწვის), ცხოვრებისეული წვალება (წვალობს), ჭარბად შრომა (შრომობს) трудиться самоотверженно hard work, suffer to live. **ღუჴ ღოწადვალჼ სჼ ბიძ დიჩრ̂ დქჼლე, მā ცრ̄მ გათეთრბადომაკჼ** – მთელი სიცოცხლე თავდადებით იშრომა ბიძაჩემმა, მაგრამ ვერაფერი გაათეთრა (ვერაფერი მოინაგრა).

ღოწა|დ|აჲლნო̂, ღოწა|დ|ალინო̂ γoča|d|ajlnô, γoča|d|alinô მიმღ. прич. particip. თავდადებით ნამოღვაწარი, შრომაში ნატანჯი уставший, измученный в труде been tortured of a lot of work. **ოშტუჼ ღოწადაჲლნო ადმიჼ, სჼ მეზობელ ივსებ მē ვარ, ყახეთდუჲნი̂ და** – ისეთი ნატანჯი ადამიანი, ჩემი მეზობელი იოსები რომა იყო, შესაცოდია.

ღოწალაჲნი̂ γočalajnî მიმღ. прич. particip. ის, ვინც თავდადებით იღწვის, შრომობს тот, кто трудится самоотверженно one who works hard. **ღოწალაჲნი̂ ადმიჼ მაცუხ ცო ლǯ** – თავდადებით მშრომელი ადამიანი მშიერი არ მოკვდება.

ღუჲლā დდ **γujlā** dd მისასვლელი, მისადგომი, წასასვლელი ადგილი და დრო место и время, куда и когда можно приходить; доступное место accessible place. **ჴამანეც ტათებ დაჲლი̂ ვანოხē, მიჩმი ღუჲლā ცო დაგეგē̂** – ყველასი ფული მართებს ვანოს და სადმე მისასვლელი აღარა აქვს (ე. ქ.).

ღუ-ჭუ, ღū-ჭū ბ **γu-č̣u, γū-č̣ū** b ქრიამული лёгкий шум и гам twittering, clamour. **ჭივჭიგო⌈ჴ⌉ დოჴე⌈ჴ⌉ ღუ-ჭუ (ღū-ჭū) ბალჽლათē̂** – ბეღურებს გაზაფხულზე ქრიამული უდგათ ხოლმე.

ყ

ყაჲსთათ qajstat ზმნს. нареч. adv. ყასიდად, არაგულწრფელად, მოსაჩვენებლად, ცრუდ неискренне, дживо insincerely. falsely. **ყაჲსთათ ამბუჲ ჲუჲნი̂ ადმიჯ̂ ბჭარკენ მა დაგლიბა̄ლ სო̃** – ყასითად მოლაპარაკე ადამიანი თვალით ნუ დამენახვება.

***ყაჲლი̂** დ **qajlî** d ბოროტი სული, ჯოჯოხეთის მბრძანებელი злой дух, повелитель ада evil soul. **ცო, ყაჲლი̂, ას იცხ საქმულო̂ ცო ეგეს!** – არა, სულო ბოროტო, მე მაგ საქმეში არ ჩავერევი!

ცო ყაჲლი̂ co qajlî არავითარ შემთხვევაში! არც ერთ შემთხვევაში! არანაირად! Ни в коем случае! Никак нет! Ни в каую! In no case! In no way! (გამოხატავს კატეგორიულ უარყოფას выражает категорическое отрицание expresses categorical refusal). **ცო ყაჲლი̂, ჲო, ჰას ოჯხი ჩუ ჲაცითუჲნ ცო ჲანუჲცი̂!** – არავითარ შემთხვევაში, ქა, ეგ ოჯახში შემოსაშვები არ ყოფილა აკი (დ. მ.)!

***ყალიკო̂ qaliḳô** (< ყალ⌈ის⌉ დ|იკო̂ ვაჲ **qal⌈is⌉ d|iḳô vaj** ბოროტი სული წაგვიყვანს ჩვენ – მე და შენ злой дух заберёт нас – меня и тебя evil soul will take you – you and me). შორისდ. межд. inter. ვაი ჩვენი ბრალი! რა გვეშველება! რა საშინელებაა! რა უბედურებაა! Какое несчастие! Какая беда! Какой ужас! Oh, what a trouble! What a disaster! (პირის ნაცვალსახელთან ერთად გამოხატავს შეშფოთებას მომხდარის გამო და შიშს უარესის მოლოდინში; ხმარობენ მხოლოდ ქალები вместе с личным местоимением выражает взволнованность по поводу случившегося и страх в ожидании худшего; употребляют только женщины together with personal pronoun it expresses anxiety of what has happened and fear in waiting for the worse; only women use it). **ყალიკო̂, ჲო, ჳა დალუჲცი̂!** – ვაი ჩვენი ბრალი, ქა, ზამთარი მოდის აკი!

***ყალიკოთვაჲ qaliḳotvaj** (< ყალ⌈ის⌉ დ|იკოთვაჲ **qal⌈is⌉ d|iḳotvaj** ბოროტი სული წაგვიყვანს (ჩვენ და თქვენ) злой дух заберёт (нас и вас) evil soul will take you (we and you). შორისდ. межд. inter. ვაი ჩვენი ბრალი! რა გვეშველება! რა საშინელებაა! რა უბედურებაა! Какое несчастие! Какая беда! Какой ужас! Oh what a disaster! .**ყალიკოთვაჲ, იშტუ̃ ჲუხლო̃ ნუს მე ჴაჩქ̃თვაჲნი̂!** – რა უბედურე-

ბაა, ასეთი უკუღმართი რძალი რომ შეგვხვდა! **ყალიკოთვაჲ, ბუჴ ბოლბაჲლნუჲცჵ!** – რა უბედურებაა, ომი დაწყებულა აკი!

ყალიტკ q̣aliṭḳ ზმნს. нареч. adv. უბრალოდ, მარტივად, გულდაუდებლად, ზერელედ просто, без души, поверхостно simply, superficially. **აჲშჵ ყალიტკ მა ჴეფსუთ ე ბათხაგჵ!** – თქვენ ზერელედ ნუ უყურებთ ამ საქმეს.

ყამპ: ყამპ ხიტ|ჲ|არ (ხეტ|ჲ|არ) q̣amp̣: q̣amp̣ xiṭ|j|ar (xeṭ|j|ar) გრდმ. перх. trans. ხმის გაკმენდა (ხმას ⌈გა⌉კმენდს), გატრუნვა замолкнуть stop talking by holding one's breath. **ფეშკრენ ელდ ჲალʻჲალჼ, ყამპ ხიტჲიჲჼ** – ბალღს ელდა ეცა, გაიტრუნა (ა. ბ.).

ყანყაჩ|დ|აჲლნჵ, ყანყაჩ|დ|ალინჵ q̣anq̣ač|d|ajlnô, q̣anq̣ač|d|alinô მიმღ. прич. particip. გადაბერებული перестарелый extremely old. **ყანყაჩდაჲლნჵ ადმიჲჼ თივუშ დეწ დახჲჼ** – გადაბერებულმა ადამიანმა მოსვენებით უნდა იცხოვროს.

ყანყაჩ|დ|ალარ q̣anq̣ač|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გადაბერება (გადაბერდება) перестареть, выйти из лет be extremely old. **ყანყაჩდალარ ცოჴანხჳ თაჳგჳ** – გადაბერება არავის უხდება.

ყანყაჩჳ q̣anq̣ačŭ გადაბერებული перестаревший, вышедший из лет extremely old.

ყანშებო q̣anšebo ზმნს. нареч. adv. სიბერისას, სიბერეში, სიბერის დროს, სიბერის ჟამს в старости in the old age. ... **ე ყანშებო ცო ჲეწრა ჲახითჼ, კაცოოო!** – ... ამ სიბერეში არ უნდა გაგეშვა, კაცოოო (მზ. ჯ.)!

ყაჼ|დ|აჲლნჵ, ყაჼ|დ|ალინჵ q̣ã|d|ajlnô, q̣ã|d|alinô მიმღ. прич. paticip. დაბერებული постаревший be old. **მაგდაჼ ზორაჲშჵ ჲანორ ყაჼჲაჲლნჵ** – მაგდანა ძალიან ყოფილიყო დაბერებული.

ყაპ-ყუჲპი̂ დ q̣ap̣-q̣ujp̣î d აგდებ. пренебр. By m.f. ზედმეტი ლაპარაკი разговорчики, лишние разговоры a lot of talk, surplus talk (სიტყვა შემოტანილია დიდოელის ნათქვამიდან ყაპი-ყუპი **q̣ap̣i-q̣up̣i** слово взято из речи дидойца (цунтинца) ყაპი-ყუპი **q̣ap̣i-q̣up̣i** the word is brought by Dido's (Dagestani people) speech ყაპი-ყუპი **q̣ap̣i-q̣up̣i**. ***ას ამბუჲ ჲოშ ყაჲპ-ყუჲპ ხიტჲებათაჲნჵ,* კაწკანი თხილდაჼლათრათხჵ დადას** – *როცა ვლაპარაკობ, ზედმეტი ლაპარაკი შეწყვიტეთო*, გვაფრთხილებდა ხოლმე მამა პატარებს; ***მერე ყაპიყუპი არ იყოსაჲნჵ,* აჲლʻნორ დიდოვას საქმოხ თეგეშ** – *მერე ბევრი ლაპარაკი არ იყოსო*, ეთქვა დიდოელ ლეკს საქმეზე მორიგებისას.

ყარყორი ჲ q̣arq̣ori j სრულიად უაზრო, გამოუსადეგარი ლაყბობა

глупый, никчёмный разговор, болтовня senselss talking. ყოც-ყორნი ჴარჭიშ ჰალ ჲარჟეჼ, ყარყორი ჲეთოშ ვაშ⌈ბ⌉ინა: „დშე-ფჰაჲთო̂ დეწეთვაჲ ჰალ და̄ხჼ მუცლენე̄, ოჴუჲ ვაშენა!“ – შავად წამოიშალნენ ყვავ-ყორნები ერთმანეთთან ლაყბობით: „ჯიგარი უნდა ამოვაცალოთ მუცალსა და მის ძმას!“ (ლ. დ.).[26]

ყარწენაც, ყარწნეც **qarçena’**, **qarçne’** ისევ, კვლავ ჭრელი опять пёстрый again colorful. ცომცგეც ყარწენაც (ყარწნეც) იცრა⌈ჰ⌉ სოჼ საკაბ! – არამც და არამც ისევ ჭრელი არ მიყიდო საკაბე!

ყატყატაჲნო̂ **qaṭqaṭajnô** 1. ზედმეტად ხმაურიანი, ზედმეტად თავისუფალი მეტყველების მქონე ადამიანი человек, слишком шумный при речи extremely noisy, a person having etxremely free speech. კორტუჲნი̂ და ყატყატაჲნო̂ ადმიქჼ – მოსაბეზრებელია ზედმეტად ხმაურიანი ადამიანი. 2. მყვირალა, ჭახჭახა (იტყვიან ფერზე) крикливый, чрезмерно яркий (цвет) shining bright (colour). ყოჼლეჰა̄ ცო წონალარ სოჼ ყატყატაჲნი̂ დუ̄ფხუ̄ – ახალგაზრდობაშიც არ მომწონდა მყვირალა ფერის სამოსი. შდრ. ср. comp. დუმარ **dumar**. 3. ზმნს. нареч. adv. ზედმეტი ხმაურით, უბოროტო აყალმაყალით с излишним шумом with extreme noise, with innocent quarrel. ჯალ-ნან ლაქჲალოჼ უჲს შარღეშ, ყატყატაჲნო̂ – ჯალ-ნანა მოვარდა იქ მისებურად, უბოროტო აყალმაყალით.

*ყატ̦|დ|არ (ყეტ̦|დ|არ) **qaṭ̦|d|ar** (**qeṭ̦|d|ar**) გრდმ. перх. trans. დაბჩენა პირისა (⌈და⌉აბჩენს), გაღება, დაღება პირისა (⌈და⌉აღებს), გახსნა დანისა (⌈გა⌉ხსნის), გალაჯვა ფეხისა (⌈გა⌉ლაჯავს) разинуть, открыть (рот), раскрыть (нож), расставит (ноги) to gape, to open the mouth, to open a knife. ქარაჼდაშ დარლაჼ ნეკ ყატ̦დინას – ფანქრის გასათლელად დანა გავხსენი; ბესოს ბეკხეთრეხ ჭოჭ ყატ̦ბიქჼ – ბესომ გაკვირვებისგან პირი დააღო.

ყაფაჼდარ **qapãdar** უსაქმური, დოღრიალა, უდარდელა, ყალთაბანდი, ცუღლუტი бездельник, лентяй idle, swindler. ყაფაჼდარ ადმიქჼ და ნატო̂ – ცუღლუტი ადამიანია ნატო.

ყაში ჲ **qaši** j მრ. мн. pl. მოშიშვლებული, მოხრიოკო, არცთუ უხვი ბალახით დაფარული მცირე გორაკ-ფერდობები небольшие суховатые холмики и склоны со скудным травянистым ресурсом barren land, little slopes covered with little grass only. ჲუჲჰალ ო ვა̄კ ფერდუჲგო̂ ჰეჭუჭ შირქილქჼ ყაში დაკიხაჼლათე̂ ე კო̄ტ დადენ – გაღმა იმ ვაკის ფერდობის ყურებისას შირაქის „ყაშები“ აგონდება ხოლმე ამ კოტეს მამას (ა. გ.; მ. თ.); დუჴ დაჟდიქდა სე დადას ჟე შირიქ

---

[26] თარგმანია ფრაგმენტისა ვაჟა-ფშაველას პოემიდან „ალუდა ქეთელაური“.

ყაშāხ – ბევრჯერ უძოვებია მამაჩემს ცხვარი შირაქის „ყაშებში“.

ყაჭენო̂ q̣ač̣enô 1. მიმღ. прич. particip. გამოჩენილი, ის, რაც არ უნდა უჩანდეთ, მაგრამ უჩანთ то, что не должно выглядыват у человека, но выглядывает sth that shouldn’t be seen but still can be seen. **წიკი ყაჭენო̂ ჷეჲალერ ასმათ შარემაქ** – წვივებგამოჩენილი იჯდა ასმათი შარაზე. 2. ჭრელა-ჭრულა, ჭყეტელა, მყვირალა (იტყვიან ფერზე) крикливый, чрезмерно яркий (цвет) many coloured, bright coloured. **თეყილაჲჴი̂ ნინუჲგო ყაჭენო̂ კაბ ჲაფხურ, ცო თაგურ** – დღეობაში ნინოს ჭყეტელა კაბა ეცვა, არ უხდება.

***ყაჴეშ q̣aḩeš** ზმნს. нареч. adv. 1. მწარედ горько очень, ужасно, чересчур, слишком bitterly, very, awfully. **იჩოს შარჼ ბჵოგინო̂ ქორთო̂ ყაჴეშ ლაწბორ** – იჩო თავის გატეხილ თავს ძალიან იტკიებდა. 2. ძალიან, ძლიერ, ძალზე, ნამეტნავად, უსაშველოდ, საშინლად очень, ужасно, чересчур, слишком bitterly, very, awfully, miserably, helplessly. **დარჯაჼ ყაჴეშ ლამზურ ჲოჴ ჲარ** – დარეჯანი ძალზე ლამაზი გოგო იყო.

***ყაჴოლ ჲჲ q̣aḩol** jj 1. სიმწარე, როგორც გემო горечь как вкус bitterness (taste). **ო წომლეჼ ყაჴოლ იჼცā დისტე ლათ, სოჼ** – იმ წამლის სიმწარე ახლაც პირში მიდგას. 2. ცხოვრებისეული სიმწარე горечь как жизненный признак troubles/bitterness of life. **ე ყონოჩო̂ ფსტუძჩონ ყაჴოლ ცო ჲაგინჲა** – ამ ახალგაზრდა ქალს სიმწარე არ უნახავს.

ყაჴ-საჴეჼ[კ] q̣aḩ-saḩẽ[ḳ] არცთუ მწარე, ნაკლებად მწარე, მომწარო горьковатый not very bitter, less bitter. **ი არაყ ყაჴ-საჴეჼ[კ] და** – ეს არაყი ნაკლებად მწარეა (სუსტია).

ყაჴ-ყაჴეჼ q̣aḩ-q̣aḩẽ მწარე-მწარე; გამორჩეულად მწარე, ისეთი, რომელიც ყველაზე მწარეა особенно горький bitter taste, smth that has the most bitter taste. **ყაჴ-ყაჴეჼ წიწაკ ბედ ჩავარდინას** – მწარე-მწარე (ყველაზე მწარე) წიწაკა ცალკე გადავარჩიე.

ყა̌ტარ q̣aṭar გრდუვ. непрх. intrans. მცირე ხნით შე[მო]ხედვა, შე[მო]ვლა (შე[მო]იხედავს, შე[მო]ივლის) заглянуть мимоходом come around/drop in for a while. **მდურბალას სე ბიძიხ: ცჴა შო და, ვāხჼ ხაჲცნასე̄, წყე ჩუ ცო ყა̌ტენვა სეჩუ** – ვემდური ბიძაჩემს (მამის ძმას): ერთი წელია, დავოჯახდი და ერთხელ არ შემოუხედავს ჩემსას.

***ყ[ჵ]ეგუჲნი̂ q̣[ω]egujnî** მიმღ. прич. particip. 1. სამტვრევი то, чем [по]ломают; то, что [по]ломает nut cracker. **ვაჼ კაკალ ყ[ჵ]ეგუჲნი̂ მიჩუხ და?** – ჩვენი კაკლის სამ-

ტვრევი სადაა? 2. დამმტვრევი тот, кто ⌈по⌉ломает sb who cracks nut. **ეჯუმფლე̃ კაკალ ყ⌈ჵ⌉ეგუჲნ̂ მე̃ და!** – ამდენი კაკლის დამმტვრევი ვინაა! 3. დასამტვრევი то, что следует ⌈по⌉ломать smth to be cracked. **ყ⌈ჵ⌉ეგუჲნ̂ კაკალ მიჩ ჲირა?** – დასამტვრევი კაკალი სად წაიღე (რა უყავი)?

ყ⌈ჵ⌉ეგუჲნ ძოლ ჲჲ **q̣⌈ω⌉egujnî ʒol** jj ავქაში, საწინწკარა, ქათმის მკერდის ორტოტა ძვალი дужка, ключица, вилочка, парная кость плечевого пояса скелета, соединяющая лопатку с грудной костью (например, у курицы) chicken’s wishbone (ბ. ბ.).

ყეიშ-ყაჰ̮ეშ q̣eiš-q̣aḫeš ზმნს. нареч. adv. წვა-დაგვით, გაჭირვებით, სიმწრით (ცხოვრება) жить, существовать в нужде to live with difficulty, to live bitterly. **ბა̆დუჲ დარათხოე̄, ფხი ბა̆დერ ყეიშ-ყაჰ̮ეშ დაჴდიქთხრ̂ ნანას** – ობლები ვიყავით და ხუთი შვილი წვა-დაგვით გაგვზარდა დედამ.

ყე̃კ q̣ẽ̄ḳ ხელმოკლე, არცთუ რამის მქონე бедноватый (человек) poor (person). **ყე̄ჩოკ ოჯხერე̃ გურ ფეშკარ** – ხელმოკლე ოჯახიდან ჩანდა ბიჭუნა (ა. ბ.).

ყეპყ|დ|არ q̣ep̣|d|ar გრდმ. перх. trans. ⌈მო⌉თმენა რამისა ან ვინმესი (⌈მო⌉ითმენს), ატანა (⌈ა⌉იტანს), გაძლება (⌈გა⌉უძლებს) терпеть кого/что-либо endure, surviving. **მაცლომცი̃ ყეპყვოს ჰო, ˉევრ̂!** – როდემდე აგიტან, კაცო!

ყეტ|დ|არ q̣eṭ|d|ar გრდმ. перх. trans. თვალების ხელა (ახელს), ჭყეტა (აჭყეტს), ბრიალი (აბრიალებს) смотреть, крутить глазами, иметь их в открытом состоянии staring with wide open eyes. **სტენამფლე̃ ბჵარკი ყეტოჲრ̂ ი კაწკუჲჩრ̂ ფეშკრევ** – რამხელა თვალებს აბრიალებს ეს პატარა ბალღი.

ყი̃ტროშ q̣ĩṭroš ზმნს. нареч. adv. 1. თამამად, ჯანსაღად (იტყვიან მცენარეზე) пребывать в сильном росте (говорять о растении) well-grown plant. **ი თუთ ისე ყი̃ტროშ ჸეჲალე̂** – ეს თუთის ხე აქ თამამად დგას. 2. გულიანად, გასაგებად, ნათლად, დანაწევრებულად (იტყვიან მეტყველებაზე) членораздельно, внятно, понятливо, ясно, полным стилем (о речи) clearly, firmly. **თხე უჩიტლენ, ბაჲხურა სოსუჲნ, ზორაჲშ̂ ყინტროშ ამბუჲ ჲა̃ ჴეთერ** – ჩვენმა მასწავლებელმა, სოსო ბაიხოიძემ, ძალიან გულიანად (გასაგებად) ლაპარაკი იცოდა.

ყი̃წლიყი̃წ q̣ĩc̣liq̣ĩc̣ ზმნს. нареч. adv. ყურთამდე გაღება (კარისა, ფანჯრისა ...) открывать настежь (окна, двери ...) to open widely ... **ეჯ ფშელოხ ე სანი ˉუი̃ ყი̃წლიყი̃წ ნჵაჲნდინაჲშ̂?** – ამ სიცივეში ეს კარები რა ყურთამდე გააღეთ?

***ყიოლ** ჲჲ **q̣iol** jj 1. სიღარიბე, სიდუხჭირე, მატერიალური გაჭირვება, ამა თუ იმ რამის უმნიშვნელო მოცემულობა бедность, беднота, материальный недостаток poverty. ბუჰ დროჰ ჲაჴოჼ ყიოლ ხილბადჲიჷ ნახვ – იმის დროს დიდი სიღარიბე იხილა ხალხმა. 2. ამა თუ იმ რამის საცოდაობა нечто некачественное misfortune / trouble of smth. თოჴაკ ცო და ე, თოჴჷ ყიოლ ჲა – თოხი კი არაა ეს, თოხის საცოდაობაა.

ყიოლ ჲ|ეტარ (ჲ|ოტარ) q̣iol j|etar (j|otar) გრდუვ. непрх. intrans. შემოტევა სიღარიბის მხრიდან (⌈შემო⌉უტევს), ⌈თავზე⌉ გადავლა სიღარიბისა (⌈გადა⌉უვლის) нашествие бедноты, нищеты attack from poverty. **წყე თაჲკრა̄ ჟორჷ ნან ქაჲტნორ მეზობლეგრ̂: ყიოლ ჲოტქჷთვაჲხი̂, ჲო, ელიკოს ზეთევ ქჰექოდრ̂ დაყარ, აჲლ‘ნორ** – ერთხელ ჟორა უჯირაულის დედას შეუჩივლია მეზობლისთვის: სიღარიბემ გადაგვიარა თავზე, ქა, ელიკო (იგულისხმება რძალი, შვილის ცოლი – ა. ბ.) ზეთით ამზადებს საჭმელსაო (თ. ნ.).

ყიოლ-ყაჰოლ ჲჲ **q̣iol-q̣aḥol** jj ცხოვრებისეული გაჭირვება და სიმწარე жизненная нужда, горечь poverty and suffer of life. **დუჴ ყიოლ-ყაჰოლ ჲა თეჴიჷნრ̂ ვაჲ თიშიჩრ̂ ნახვო** – ბევრი ცხოვრებისეული გაჭირვება და სიმწარე აქვს გადატანილი ჩვენს ძველ ხალხს (წინაპრებს).

ყიჟამ ჲ **q̣ižam** j ირგვლივ გამეფებული უბედურება, ცოდვა და ჟამიანობა, შავი დღე, ცოდვის ჟამი воцарившееся вокруг несчастье, чёрный день grief and disaster spread around. **დადფსტუნავ მარ შარგუჲჰ ვერწვიე′ნე̂, ი̂ც მა̄რ ბა̆დრინ ყიჟამ ეთჲოჲანრ̂** – დედინაცვალმა ქმარი თავისკენ გადაიბირა და ახლა ქმრის ბავშვებს (გერებს) შავ დღეს აყრის თურმე.

ყიღეშ q̣iɣeš ზმნს. нареч. adv. საცოდავად, საცოდაობით, წვალებით, გაჭირვებით бедно with trouble. **წყეწყ ლაჴიშ ყოჸ გუბალ‘უ′ერ, ყიღეშ ბუღანა ბებლღარა** – ზოგჯერ მაღლა ყვავი გამოჩნდებოდა და საცოდავად იწყებდა ყრანტალს (ა. მ.).

ყიყნი: ყიყნა̄ხ დ|ახარ q̣iq̣ni: q̣iq̣nāx d|axar გრდუვ. კნინ. непрх. пренебр. Intrans. dimin. მოკვდომა (მოკვდება), ჩაძაღლება умереть to die. **წყე ქუცის შაჲრ ნაკვეთე ლეღვჷ ტოტ აჰყდოდანორე̄, კატრ̂ ლაჲვნორ შაჲრ ნაკვეთერნა̄:** ***აჲჰ, ქუცი, მაცჷ იცხუს ჰალ ხარბადო, მაცჷ ის ჰალ დაჴლა, მაცჷ იცხუს ჴოწრ̂, ჰათლომძეჷ ხუმ ყიყნა̄ხ ლოჰრ̂, ჲოჰაჲლ‘ნორ!..*** – ერთხელ ქუცი (ქალის სახელია) თავის ნაკვეთში ლეღვის ტოტს ჩურთნიდა (რგავდა) თურმე და კატო გაეხმიანა თავისი ნაკვეთიდან: *აჰ, ქუცი, როდის ეგ იხეირებს, როდის ეგ გაიზრდება, როდის ეგ დაისხამს, მანამდე ხომ მოკვდები, ქაო!..* (ბაბ. ბ.); **შილღჷ დრო ჲანოე̄, ქუცის ბჭარკ ჴაცბიენრ̂, მე̄ ოჴუჲ ლეღრ̂ ლესტჴესტე̂; დაჰ ჲაჲხნრ̄, ჰიჭრ̂, მე̄ შაჲრ ნაკ-**

ვეთერნა̄ კატოს ტოტ აჰ უჲწნო̄, ლელოჼ დაყდანოჼ; *ბა, კატოჼ, აჲლ‘ნორ ქუცის, თუკლაჸ ყიყნა̄ხ ჰეჭჲორა სო, ჲოჰაჲლ‘ნორ...* – მეორე დრო ყოფილა თურმე და ქუცის თვალი მოუკრავს, რომ მისი ლელვი ქანაობს; მისულა და ხედავს, რომ თავისი ნაკვეთიდან კატოს ტოტი დაუწევია, ლელვს მიირთმევს; *ვა, კატო*, ეთქვა ქუცის, *აკი „ყიყნებში“ მე ზავნიდი, ქაო...* (ბაბ. ბ.); **ო სეჼ მეზობელ, ყუჲლ სტაკ, მელ‘ ხაჼ ჲა, ყიყნახ ვახეჼ** – ის ჩემი მეზობელი, ქურდი კაცი, რა ხანია, მოკვდა (ჩაძაღლდა).

ყორბა|დ|ალარ q̣orba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ამა თუ იმ საგნის, მოვლენის, ქმედების, ხასიათისა და მისთანათა სიყვარულით გატაცება (გატაცებულია) быть увлечённым любовью того или иного предмета, явления, действия, характера и тому подобных being infatuated with love of certain subject, phenomenon, action, character, etc. **ივნენ მალ‘არ ყორბალარ** – ივანეს სასმელი (სმა) უყვარდა; **ქიქოჸ თხე ნახნ დუჴ ამბუჲ ცო ყორბალარ, იჼც ებე̄ ჰალ ჺამდალიჼ (შუიჼ მოტ̣ მა̄ დაჰ ბიცბიეჼ!)** – ადრე ჩვენს ხალხს ბევრი ლაპარაკი არ უყვარდა, ახლა ესენიც დაეჩვივნენ (თავიანთი ენა კი დაივიწყეს!).

ყოჩღათ q̣očγat ზმნს. нареч. adv. ყოჩაღად, კარგად ჯანმრთელობის თვალსაზრისით прекрасно в смысле здоровья well and healthy. ***ყოჩღათ ხილ‘ათაჲნოჼ,*** **ჰებლიჼ თხოგოჼ დალქჼმარშოლ საზღვარგარით ვოტუჩოჼ აჼდროს** – *ყოჩაღად იყავით,* გამოგვეთხოვა საზღვარგარეთ მიმავალი ანდრო.

*__ყოჸ, ფაღარ__ ბდ **q̣o’, paγar** bd ყვავი ворона crow, raven. **კნათინ ყოჸეჼ ბეჼ ხეთიჼ** – ბიჭებმა ყვავის ბუდე იპოვეს; **ხენმაქ ყოჸი ჺედახკერ** – ხეზე ყვავები ისხდნენ (კ. ჭ.).

ყოჸ-ყორნი ჲ **q̣o’-q̣orni** j მრ. мн. pl. ყვავ-ყორანნი воро́ны и во́роны crows and ravens. **მელ‘წე̄ ესელდა ვეჸენვაჲცა̄ს, მაქ ვაიჼ დენოლ აჲჼგრშებადჲუჲნი̄ ჺარჭიჼ ყოჸ-ყორნი ჺეჲახკ ბშა̄ თალჸუშ** – რამდენჯერაც აქეთ გამომივლია, ზედ ჩვენი სიცოცხლის მოანგარიშე შავნი ყოვ-ყორანნი სხედან მუდამ ბითუმად (ა. ბ.).

ყო̄ფ ჲ **q̣ōp** j გაჭირვება, ყოფა тяжёлый быт being poor. **მოლუჼ ყო̄ფ თეჴოჼ ნახვ!** – როგორ გაჭირვებას იტანს (იხდის) ხალხი (როგორ გაჭირვებაშია ხალხი)!

ყუჲლ-ქუჲშტარ დ **q̣ujl-kujšṭar** d ქურდბაცაცა, წვრილი ქურდი воришка, мелкий вор petty thief. **ყუჲლ-ქუშტარ ადმინეხ ო̄ჸ̆მაჸ რიდბალა** – ქურდბაცაცა ადამიანს ყველა ერიდება.

*__ყუვ__^{2}, **ყუ̄** ბდ **q̣uv**^{2}, **q̣ū** bd ყუა (ცულისა, პურისა ...) обух; горбушка back / blunt side of (axe, bread ...).

ყუენმაქ ხაჸარ (ხეჸარ) q̣uenmak xa’ar (xe’ar) გრდუვ. непрх. intrans. ყუაზე,

ცარიელზე დაჯდომა (⌈და⌉ჯდება), გაღატაკება (⌈გა⌉ღატაკდება) обеднеть, сделаться бедным, нищим, оказаться у разбитого корыта bankrupt, become penniless. **ვაჺგრā სუჲმნეგო კომუნისტივ ˜ოჺმაჸ დაჰ დახი'ნê, ყუენმაქā ხაჸჼ** – მიქელაძე სიმონს კომუნისტებმა ყველაფერი წაართვეს და დაჯდა კიდევაც ყუაზე.

ყუენმაქ ხაჸ|დ|არ (ხეჸ|დ|არ) q̣uenmak xa'|d|ar (xe'|d|ar) გრდმ. перх. trans. ყუაზე, ცარიელზე დასმა (⌈და⌉სვამს), გაღატაკება (⌈გა⌉ღატაკებს) сделать бедным, нищим to make sb bankrupt, become penniless. **ვაჺგრაჼ სუჲმაჼ ბāხ ვაჭარ ვარ, მā კომუნისტივ ˜ოჺმაჸ დაჰ დახი'ნê, ყუენმაქ ხაჸვიერ** – მიქელაძე სიმონი მდიდარი ვაჭარი იყო, მაგრამ კომუნისტებმა ყველაფერი წაართვეს და ცარიელზე დასვეს.

ყურუმიჯნ, ყურუჼ მიჯნ დდ **q̣urumiǯn**, **q̣urũ miǯn** dd ყრუ მიჯნა, ყრუ საზღვარი: სოფელ ზემო ალვანის მაცხოვრებლების საკარმიდამო ნაკვეთებს შორის ქუჩების (შარების) პარალელურად არსებული გრძივი მიჯნა (საზღვარი) სოფლის თავიდან მის ბოლომდე, რომელიც ამავე დროს წარმოადგენს სარწყავ არხს, რის გამოც აქ მუდმივად ისმის წყლის ჩხრიალი და თითქოს აყრუებს იქაურობას между приусадебными участками жителей села Земо Алвани параллельно с продольными улицами проходят границы этих участков, являющиеся одновременно и оросительными каналами, где постоянно раздаётся журчание воды, за что и названы эти водные границы глухими primitive boundary: linear boundary between the plots in Zemo Alvani existing in parallel with the streets from the top to the end of the village which at the same time represents irrigation canal and because of this you can always hear water roar as if it deafens the whole area around. **მიტალარ აგეგო ნიფს ყურუმიჯნენმაქ ქიქ მატლაჲნ ჯორი ჷედახკჼლათერე̄, ასā, ლჼდიკოსā აჰჼლათრათხ** – მიტაანთ ბებიას ზედ ყრუ მიჯნაზე ადრეულა ვაშლები ედგა და მე და ლანდიკო ვიპარავდით ხოლმე (ა. ბ.).

შ

შა⌈ვ⌉ბა|დ|ალარ **ša⌈v⌉ba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. დაშავება (⌈და⌉შავდება) ⌈ис⌉портиться to spoil smth. შა⌈ვ⌉ბალალკი ჲმ ქუჲრწლეჴ ცო ვახჩეჭრას? – ნეტავი, დაშავდება რამე, ქორწლში რომ არ წავსულვიყავი (რომ არ წავიდოდე)?

შა⌈ვ⌉ბა|დ|არ **ša⌈v⌉ba|d|ar** გრდმ. перх. trans. დაშავება (⌈და⌉აშავებს) ⌈ис⌉портить spoil, harm. შა⌈ვ⌉ბადიინ ჭო̈ ჲმ ე ფეშკრევ, ჲ̈ დავბალნ̄? – დაგიშავა რამე ამ ბალღმა, რატომ ედავები?

შავაჲნო̂: შავაჲნო̂ ⌈ლაჲთ̦⌉|დ|ისარ **šavajnô: šavajnô ⌈lajț⌉|d|isar** ზმნს. нареч. adv. უკიდურესად გაოცებულ, გულგაცრუებულ, გამტკნარებულ მდგომარეობაში ჩავარდნა (ჩავარდება) остаться весьма удивлённым been in extremely astonished situation. ოშტუ̈ ჲნახ თაგდიქ̈ სო̈ დუდახ ილსოს, შავაჲნო̂ ⌈ლაჲთ̦⌉ჲისქ̈სო̂ – ისეთი რამე გამიკეთა წელან ელისომ, უკიდურეს გაოცებაში ჩავვარდი (უკიდურესად გაოცებული დავრჩი).

შავითშავ **šavitšav** ზმნს. нареч. adv. უბედურად, უგემურად, ტანჯვაში, გაჭირვებაში, წამებაში в нужде, муках, терзаниях, страданиях unhappily, in torture, in poverty. შუჴ თარ̈ლ‘ქ̈ჩო̂ ბჴ̃დრიქ̈დალჲა სქ̈ დენოლ შავითშავ ჲიკნასაჲნო̂, ლევჴ̈ლათერ თხოგო̂ თხქ̈ ნან – თქვენგვარი შვილების გულისთვის ჩემი სიცოცხლე უბედურად გავატარეო, გვეტყოდა ხოლმე დედაჩვენი (ე. თ.).

შავ-წკაპ: შავ-წკაპ ბ|ახარ (ბ|აჴარ) **šav-c̣ḳap̣: šav-c̣ḳap̣ b|axar (b|aqar)** აბსოლუტური სიჩუმისა და სიცარიელის ჩამოვარდნა, დამყარება (⌈ჩამო⌉ვარდება, ⌈და⌉მყარდება), გაუკაცრიელება (⌈გა⌉უკაცრიელდება) ⌈с⌉делаться безлюдным (вокруг) to spread complete silence around. მჷ̈ტუჭაჲ შავ-წკაპ ბაჴჷ̈ ნაქტრეჭაჷ̄, გარგმარგახნ̄ – წამშივე გაუკაცრიელდა ბინაც და მიმდებარე არეც (ა. ბ.).

შავ-წკაპ ბ|აჲჴნო̄ დ **šav-c̣ḳap̣ b|ajqnō** d დრო და სივრცე, რომელიც მოცულია აბსოლუტური მდუმარებით, დროსა და სივრცეში დასადგურებული მდუმარება, უკაცრიელი მიდამო безлюное время и пространство absolute silence spread in time and space. შავ-წკაპ ბაჲჴნო̄ და... ჷ̄ დაჩოკ თათჵ ჲა ჲჵეჸ ჭერწჲარენა – მდუმარებაა ირგვლივ და ოდენ ხმა ისმის თითისტარისა (ა. მ.).

შათხ **šatx** 1. ზმნს. нареч. adv. ორწვერად в две нитки two ply thread. შათხ დჵაპ ის ბა-

წარ – ორწვერად დაგრიხე ეგ ბაწარი! 2. ზმნისართი და ზმნისწინი, აღნიშნავს მოხრას, ორად მოხრას, გახაზავს ზმნის შინაარსს наречие и глагольная приставка, обозначающая сгибание чего-либо, подчёркивает смысл глагола adverb denoting bending in two parts and it emphasizes the content of the verb.

შათხ ჰერწარ (დ|ერწარ) šatx ḥerçar (d|erçar) გრდუვ. непрх. intrans. მხრებში, წელში მოხრა ([მო]იხრება), მოკუზვა согнуться, сгорбиться bending. **ჴოუზტყ შო ჴაჲჩჩე[ჰ]დოლჷ ბუჲბლენჷ გიგო̂ დენიც შათხ ვერწირ** – სამოცი წლის შესრულების მერე ბობღიანთ გიგო მთლად მოიკუზა.

შათხ დ|არ šatx d|ar გრდმ. перх. intrans. დახრა, მაგალითად, თვალებისა ([და]ხრის) опускать, например, глаза bending down. **ჰალ დაკდოცდებალ ო ხკოა: ... ვაშიგ ჰაფსანა ჺეფხეთეშ, ბჭარკი შათხ ჲიხკოჲიენო...** – გაიხსენე რა ის ზაფხული: ... ერთმანეთისთვის შეხედვა [რომ] გვრცხვენოდა [და] თვალებს ძირს ვხრიდით... (ნატ. ქ.).

შარბით šarbit წლობით годами, долго for years. **ქიქოც ვაჷ დად-ბაბუჲ შარბით, ოჯხი ჩუ ცო ბალოშ ბაწურ ჟეხ თრილთი** – ძველად ჩვენი მამა-პაპები წლობით, ოჯახში მოუსვლელად დასდევდნენ ცხვარს თრიალეთში.

შართალბართალ šartalbartal უწესრიგო, არეულ-დარეული, უსისტემო неродивый, нерачительный disordered, confused. **ბაკლენ შართალბართალ საქმ ცო ჲეწე̂** – ბაკალას (კაცის სახელია) უწესრიგო საქმე არ უნდა (არ უყვარს).

***შარჷ šarĩ** თავისი საკუთარი, იმისი საკუთარი свой собственный, его собственный his, her, its, their, own.

შარჷალ'ინო̂ šarĩalľinô მიმღ. прич. particip. თავისნათქვამა, ჯიუტი, გაუტეხელი упрямый, неуступчивый, несговорчивый stubborn. **სტაკ წყეჭ შარჷალ'ინო̂ ცო ვეწ ხილ'ჷ, ჳევო̂!** – კაცი ნამეტანი თავისნათქვამა არ უნდა იყოს, კაცო!

***შარლუ̃ šarlũ** 1. წლიური, [ერთი] წლის[ა] годовой, годовалый, годичный annual. **შარლუჩო̂ ბჸდრევ ქოკ ბეცერ** – [ერთი] წლის ბავშვმა ფეხი აიდგა; **სალომეს შარლუ̃ ა̄სჷ დაჰ დოხკჷ** – სალომემ [ერთი] წლის ბოჩოლა გაყიდა. 2. [ამდენი და იმდენი] წლის[ა] скольких-то лет having certain age (აღნიშნავს ასაკს обозначает возраст denotes age). **მადელ მოც ბარალო̂, ნანალო, ჷცგეც ტყა̄ შარლუ̃ ხილ'ანა, ლაჟ̌მ დოტუშ, ნაყა, წჷგორე ლამზურა ბჭაროვახანა** – რა მადლი იქნებოდა, დედილო, ახლაღა ოცი წლისად ყოფნა, გზად, მთად წასვლისას, წინაგორში სატრფოს შეხვედრა (ს. მ.).

შარ-პერ დ **šar-p̣er** d კარაქის ერბოდ გადადნობის შემდეგ ძირს დალექილი ხაჭოსმაგვარი მასა осевшая на дне масса после превращения сливочного масла в топлённое precipitated curds after melted butter. **შარ-პერევ ჰაჴბიენო̂ ცუ ზორაჲში̂ ჩამლიჼ ბა** – „შარ-პერით" მოზელილი ქუმელი ძალზე გემრიელია.

შარტო|დ|არ (დაშარტო|დ|არ) šarṭo|d|ar (dašarṭo|d|ar) გრდ. перх. trans. უცებ, ⌈სა⌉ხელდახელ⌈ოდ⌉ გაკეთება რამისა (⌈გა⌉აკეთებს) быстренько ⌈за⌉готовить, ⌈с⌉делать что-дибо to do smth hastily. **ჰანე, ჯანი დაშარტოდინას ჰოჼ, ბჷჼდო̂** – აჰა, ქალამნები ამოგისხი ხელდახელ, ბენდო.

შარ-ქირ დ **šar-kir** d დო-შრატი, ერთმანეთში შერეული დო და შრატი простокваша, перемешенная с сывороткой buttermilk and whey mixed together. **მაციჩო̂ ადმინევ შარ-ქირა̄ ჩამლიშ ჴალო̂** – მშიერი ადამიანი დო-შრატსაც გემრიელად მიირთმევს.

შარ-შურ დ **šar-šur** d დო-რძე, ერთმანეთში გადარეული დო და რძე простокваша, перемешенная с молоком buttermilk and milk mixed together. **შარიჼ ფსტუ ლივ სოგო̂, მანან, *ვაუ̆გრა̄ გიენ ზორაჲში̂ დეწე̂ შარ-შურაჲნო̂,* შაჲრ ნანას თურ დეწდიერ, ნათლეს** – მისი ცოლი მეუბნება, მანანა, *გია მიქელაძეს ძალიან უყვარს დო-რძეო*, თავისმა დედამ თუ შეაყვარა, ნათელამ.

***შაუზტყ**^{1} **šauzṭq**^{1} ორმოცი сорок forty. **ე მიჭრიტნეხ შაუზტყ სომ ჴაჲჩუ̂** – ეს სარკე ორმოცი მანეთი ღირს; **ე ხენბი შაუზტყეხ საუ̆ბუ̂ ცო დაჲლ‘უ̂** – ეს ხეები ორმოცზე მეტი არ გამოვა; **შაუზტყ შარლუჼ ჲალ‘ჷჼ სჷჼ ჲოჰ** – ორმოცი წლისა გახდა ჩემი გოგო.

შაუზტყ^{2} დ **šauzṭq**^{2} d ორმოცი (სამგლოვიარო საცერემონიო დღე ვინმეს გარდაცვალებიდან) сорок дней со дня кончины кого-нибудь wake held forty days after death. **შაუზტყგომციჼ ჩარჭიჼ დაჰაკ მოჰ დაფხლოს!** – ორმოცამდე შავი როგორ გავიხადო, ნეტავი!

შაწ-ჴოწო̂ šač-qočô ზმნს. нареч. adv. ორ-სამჯერ два-три раза twice or thrice. **მადლბელ ვასო̂ ნიკუჲჼ, გაჭირბადვალიჼჩონ შაწ-ჴოწო̂ ქო გამართოდიჲ სოჼ** – მადლობელი ვარ ნიკოსი, გაჭირვებულს, ორ-სამჯერ ხელი გამიმართა.

შეგლბა|დ|ალარ šeglba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. დალაგება (დალაგდება) привести в порядок, убрать to arrange, putting everything in order. **მაცანაკ შეგლბალალოთვაჲ?** – როდის დავლაგდებით, ნეტავი? **ნასტ დაჰ შეგლბადალიჼც ი დოს, ჲო!** – ძლივს არ დალაგდა აკი ეს შეშა, ქა! გადატ. перен. fig. 2. უკიდურესი გაოცება (გაოცდება), დაბნევა, გაოგნება, გამტკნარება крайнее удивление, разочарование confusion, astonishment. **დაჰ შეგლბადვალიჼსო̂ ცო**

მოთრეხ – გავოგნდი მოულოდნელობისგან (ა. მ.).

შეგლბა|დ|აჲლნო̂, შეგლბა|დ|ალინო̂ šeglba|d|ajlnô, šeglba|d|alinô მიმღ. прич. particip. დალაგებული убранный, прибранный arranged. **ბაბუც ბჩა̄ შეგლბადჲალინო̂ ჲა̄ხი̃** – ბაბუცამ სულ დალაგებულმა (დალაგებულად) იცხოვრა. 2. გადატ. перен. fig. უსაშველოდ გაოცებული, დაბნეული, გაოგნებული, არეული, გამტკნარებული крайне удивлённый, разочарованный extremely astonished, confused. **დაჰ შეგლბადვალი̃ჩო̂ ბაცვენა დუხ დოშ ცო დერწოდმაჲკნორა** – გაოგნებულ წოვათუშს სიტყვა ვერ შეებრუნებინა (ა. მ.).

შეფერბა|დ|არ šeperba|d|ar გრდმ. перх. trans. შეფერება (⌈შე⌉იფერებს), თავის თავზე მორგება принимать / принять как должное getting accustomed. **ილკოს ოჯხე̃ ვაჴლობ შეფერბადიე̃** – ილიკომ ოჯახის უფროსობა შეიფერა.

შველომ ბ švelom b საშველი, გამოსავალი выход (из положения), помощь outcome, solution to the problem. **დეწიშ ჭჩალდალი̃, ჴენაც შველომ ცო ბა** – უნდა გამაგრდეთ, სხვა საშველი არაა.

შვეტ-მარდუჲ (შოტ-მარდუჲ), შოტ-მარდო̄: შვეტ-მარდუჲ (შოტ-მარდუჲ) ჰეჴარ (ჰაჴარ) šveṭ-marduj (šoṭ-marduj), šoṭ-mardō: šveṭ-marduj (šoṭ-marduj) ḥeqar (ḥaqar) გრდმ. მრ. перх. мн. trans. pl. თავქუდმოგლეჯით გაქცევა (გაიქცევა), მოსმა (მოუსვამს) сломя голову (⌈по⌉бежать) to run at breakneck speed. **... ი̃ც სომფხუჲ ბერწჰარწი̃ მოჰახიშე̄, ბავი̃ შოტმარდო̄ ჰეჴოშ** – ... ახლა სომხები დაბზრიალდნენ როგორღაც და გაქრნენ თავქუდმოგლეჯით (ა. ბ.).

შიდეჲუყ šidejuq̣ ზმნს. нареч. adv. ორდღეგამოშვებით через каждые два дня every second day. **შიდეჲუყ მორიგ დასო̂ ბალი̃ცე** – ორდღეგამოშვებით მორიგე ვარ საავადმყოფოში.

შიდღ⌈იკ⌉ (შიდღ-⌈ში⌈ვ⌉ქლიშ⌉): შიდღ⌈იკ⌉ (შიდღ-⌈ში⌈ვ⌉ქლიშ⌉) ჲ|აღ|ჲ|ალო̂ ჰო̃ (ჰე̃) šidγ⌈iḳ⌉ (šidγ-ši⌈v⌉kliš): šidγ⌈iḳ⌉ (šidγ-ši⌈v⌉kliš) j|aγ|j|alô ḥõ (ḥẽ) შავი დღე დაგიდგეს, შავი ქარიშხალი! Чёрт тебя побрал! Let you have auful day! (ვინმესადმი მსუბუქი უკმაყოფილების გამომხატველი ფორმულა, ხმარობენ მხოლოდ ქალები формула выражения лёгкого недовольства к кому-либо, употребляют только женщины words expressing light discontent towards sb and is used by the women only) (ე. ქ.).

***ში̃, შიმ ბდ šĩ, šim bd** ცური, ჯიქანი вымя udder. **ჩუხოვ შაჲრ ნანე̃ შიმ ჰალ წუპობო̂** – ბატკანი თავისი დედის ძუძუს წოვს.

შიშლიკ[ს][აჼ] **šišliḳ[s][ã]** თხლად ჩაცმული легко одетый thinly dressed. ‘უჼ იშტუჼ შიშლიკ[ს][აჼ] ლელდო ი ბა̆დერ? – რატომ ასე ტიტლიკანა დაგიდის ეს ბავშვი?

*შიჩე̂ ვბ **šičê** vb დეიდაშვილი კაცი сын тёти с материнской стороны cousin-aunt's son. სეჼ შიჩე̂ ზორაჲში̂ ჺამდიენო̂ ვა, ში უნივერსიტეტ̄ ჲა დამთავრბადჲიენო̂ – ჩემი დეიდაშვილი (კაცი) ძალიან ნასწავლია, ორი უნივერსიტეტი აქვს დამთავრებული.

*შიჩალო̂ (ჩიჩალო̂), შიჩლაჸო̂ (ჩიჩლაჸო̂) ჲდ **šičalô** (**čičalô**), **šičla'ô** (**čičla'ô**) jd დეიდაშვილი ქალი дочь тёти с материнской стороны cousin-aunt's daughter. სეჼ შიჩლაჸო ამერიკე ჲა სამუშათ ჲახენო̂ – ჩემი დეიდაშვილი (ქალი) ამერიკაშია სამუშაოდ წასული.

შლიყო|დ|ალარ **šliqo|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. სატირლად მზადება ბავშვისა (ემზადება) готовиться плакать (о ребёнке) preparing / getting ready to cry (the baby). *მაცლომციჼ შლიყოლაჴაჲნო,* ჯარბალარ ნან დათხჼ ყექდალიჼჩო̂ ბა̆დრეხ – *როდემდე სლუკუნებო,* უჯავრდებოდა დედა სატირლად მომზადებულ ბავშვს.

შო|დ|ალʻუშ **šo|d|aĺuš** ზმნს. нареч. adv. წელიწადგამოშვებით годичным интервалом every other year. ჺეეე, შოდალʻუშ იხგეს ლაუ̆მუ̆ – ეეე, წელიწადგამოშვებითღა დავდივარ მთაში.

შობურ **šobur** ფშავური пшавский Pshavian. იცხგო შობურ ჩხჼდრი დაუ̆ფხუ̂ – მაგას ფშავური წინდები აცვია; თხა ტყოჸ დაკოდა სოჼ თხეჼ შობურ მამალ, ლეთდოშ მე̄ ჴამიგოჴაჸ ბუმბულ ყეფსითორ – დღეს კიდევ მახსოვს ჩვენი ფშავური მამალი, ჩხუბისას ყელას რომ ბუმბულს აყრევინებდა (ა. ბ.).

შოკო̂ ჲჲ **šoḳô** jj შოლტით სატრიალებელი დიდი ბზრიალა, დიდი ჩიკორი большая юла, которую крутят ударом кнута big teetotum twirling round with the whip. ივლარ სკოლე შოკუჲ ჴერწჲარაკ დაკოდაგელკი შუჼ, კნათი: ადო̂, ავთო̂, გაჲბრალ, ვანო̂, ვასო̂, ლევკა, მათო̂, ქუკოვ, შოთა, შამილ, ჯოჭი (საუ̆ბუ̆ ლე ცო ბაგიცით ვაჲ)?!. – ივოანთ სკოლაში დიდი ჩიკორების ტრიალი გახსოვთღა, ნეტავი, ბიჭებო: ადო, ავთო, გაბრიელ, ვანო, ვასო, ლევკა, მათე, ქუკოვ, შოთა, შამილ, ჯოჭი (მეტნი აღარცა ვართ აკი) (ა. ბ.)?!.

შორინაჸ, შოჲრნეჸ, შუჲრნეჸ **šorina'**, **šojrne'**, **šujrne'** ისევ, კვლავ ფართო; ისევ, კვლავ განიერი опять широкий again wide. შორინაჸ (შოჲრნეჸ, შუჲრნეჸ) ბალʻქთვაჲნი̂ ე ბაკ – ისევ განიერი გამოგვივიდა ეს ბაკი.

შუჲბრათ **šujbrat** ზმნს. нареч. adv. 1. ფშავურად по-пшавски Pshavian. ე თხე მეზობ-

ლეს შუჲბრათ ჲო ამბუჲ – ეს ჩვენი მეზობელი ფშავურად ლაპარაკობს. 2. უსუფთაოდ, ბინძურად нечисто, грязно filthily, dirtily. **გაკუჲრბადალი̃ სო̃ ო ყო̃ოჩო̃ შუჲბრათ დახარ** – გამიკვირდა იმ ახალგაზრდების ბინძურად ცხოვრება. შდრ. ср. comp. **ციგნურათ cignurat**.

შუჲბრა̄ლე̃, **შუჲბარ šujbrālẽ**, **šujbar** ახალი ნამშობიარევი ქალი новородившая женщина woman who has recently given birth. **წინიშ ბა̈დერ დიენო̂ ფსტუჲნო̂ ბედ ჲახჲორ მელ'ში ხანე, ჩუ ცო იხითორ შუჲცი̃** – ახალ ნამშობიარევ ქალს ცალკე აცხოვრებდნენ რამდენიმე ხანს, თავიანთთან არ უშვებდნენ.

-შოროლ -šorol -სიგანე ... ширины чего-либо width ... (სხვა საგანთან შედარებისას при сравнении с другим предметом when comparing with another subject). **სტენშოროლ ხი დალო̂!** – რამსიგანე მდინარე (წყალი) მოდის!

შო-შარგომცი̃ šo-šargomcĩ წლიდან წლამდე из года в год from year to year. **შო-შარგომცი̃ ვოჰ̦ სტეხოს ციხერე̃** – წლიდან წლამდე ბიჭს ველოდები ციხიდან.

შოჴაჩუშ šoqačuš ⌈ერთი⌉ წლის მერე, ⌈ერთი⌉ წლის თავზე, ⌈ერთი⌉ წლის ბოლოს в конце ⌈одного⌉ года, после ⌈одного⌉ года, спустя ⌈один⌉ год in a year, at the end of a year. **ვალ შოჴაჩუშ დერწდოს ჰ̦ო̃ დუხ** – ვალს ⌈ერთი⌉ წლის თავზე დაგიბრუნებ.

შრომდე̃ დდ **šromdẽ** dd შრომადღე, შრომის რაოდენობისა და ხარისხის შეფასების ხერხი და აღრიცხვის ფორმა კოლმეურნეობებში 1930 წლიდან 1966 წლამდე трудодень, мера оценки и форма учёта количества и качества труда в колхозах с 1930 по 1966 год work day, the method of evaluating and registering work quantity and quality in collective farming from 1930 to 1966. **სე̃ დად დი̃ჩო̂ შარე ჟეგო ხილ'ა̈ლათერე̄, შრომდინშა̄ხ მა̄ შიჴ კილო̂ ჰ̦აჭჲაჲლნო̂ ნაჩხა̄, იტ̣ეგო̂ კილო̂ დახკერჩვ დაყინო̂ სიმინდა̄ ბედე̃ ცო̄მ ჴაჩდა̈ლათერ** – მამაჩემი მთელი წელიწადი ცხვარში იყო ხოლმე და შრომადღეებში ⌈კი⌉ ორიოდე კილო აყროლებული ყველისა და ათიოდე კილო თავგვის ნაჭამი სიმინდის მეტს არაფერს შეახვედრებდნენ ხოლმე.

***შუჲნი̂^{2} šujnî^{2}** ზმნს. нареч. adv. 1. თქვენ თქვენთვის ... (თავისთვის ...) вы себе ... you for yourself ... (for the self ...). 2. ისინი თავიანთთვის ... они себе ... they for themselves ...

შუჲნი̂ ლაჰ̦|დ|ალარ šujnî laḩ|d|alar იხ. см. see **ლაჰ̦|დ|ალარ laḩ|d|alar**. სტაბ-

ლუჲნ̂ ნახ ტბათნირე̃ შუჲნ̂ ლაჴდალი̃ კოხახ – შემოდგომისთვის ხალხი ტბათანიდან ბარად გაიკრიფა.

შუჲღეშ² **šujγeš²** ზმნს. нареч. adv. 1. თქვენებურ-თავისებურად по-вашему (по-своему) in your characteristic manner. **შუჲღეშ და̄ხათ!** – თქვენებურად იცხოვრეთ! 2. მათებურ-თავისებურად по-ихнему (по-своему) in their characteristic manner. **შუჲღეშ და̄ხინრ̂ და იფსი** – თავისებურად ნაცხოვრებნი არიან ეგენი; **შუჲღეშ და̄ხინნ̂ და იფსი** – თავისებურად მცხოვრებნი არიან ეგენი.

შუმფლე̃ **šumplẽ** თქვენხელა, თქვენი ტოლი ваш ровесник, ваших лет, вашего роста sb of your age. **სო შუმფლე̃ ვაშ თხოცი̃ ტელევიზორ ცო ჲარ ჯერ** – მე რომ თქვენხელა ვიყავი, ჩვენთან ტელევიზორი არ იყო ჯერ.

შურჩოხ, შურჩუხ **šurčox, šurčux** ზმნს. нареч. adv. შარშანწინ в позапрошлом году the year before last. **შურჩუხ გერმანიე ვარასრ̂** – შარშანწინ გერმანიაში ვიყავი.

შურჩხა̄ხ **šurčxāx** ზმნს. нареч. adv. ⌈სადღაც⌉ შარშანწინებში где-то в позапрошлом году somewhere in the year before last. **შურჩუხა̄ხ გერმანიე ვარასრ̂** – ⌈სადღაც⌉ შარშანწინებში გერმანიაში ვიყავი.

შურჩუხლუ̃ **šurčuxlũ** 1. შარშანწინდელი кто/что-либо, проишедшее в позапрошлом году from the year before last. **ე ამბუჲ შურჩუხლუ̃ ჲა** – ეს ამბავი შარშანწინდელია. 2. გადატ. перен. fig. ძალიან ძველი, ძველისძველი, დაძველებული очень старый very old. **შურჩუხლუ̃ ˜უნახში სტენნაგ დო სოგრ̂!** – დაძველებულ რამეებს რიღასთვის მიყვები!

შურჩხა̄ ჲ **šurčxã** j შარშანწინდელი წელი позапрошлый год the year before last. **ჲაწიშ დაკჳელოს შურჩხა̄** – მძიმედ (ტკივილით) ვიხსენებ შარშანწინდელ წელს.

შუწოლ⌈ობ⌉ ჲ **šuçol⌈ob⌉** j უთქვენობა, თქვენ გარეშე ყოფნა пребывание без вас, не хватать вас being without you. **შუწოლ⌈ობ⌉ ზორაჲშ̂ გაძნერლბადჲალი̃ სო̃** – უთქვენობა ძალიან გამიჭირდა; ***შუწოლ/ობ/ გაძნელბადჲალი̃ სონაჲნო,*** **წერადო თხო̃ პარიზელნა̄ ჸამდა̃ ჲახე̃ჩრ̂ ჲაჴოვ** – *უთქვენობა გამიჭირდათ,* გვწერს სასწავლებლად წასული გოგო პარიზიდან.

ჩ

ჩა̄ვ[ა̂] დ **čāv[â]** d 1. ბალახია ერთგვარი, იჭმევა მოხარშული трава своего рода, едят в варенном виде a kind of grass that can be eaten when boiled (თ. უთ.). **ათხ ლამუ′ჴ̦ე̂, ბარე′ჴ̦ე̂ ჩავეჼ ჩაჲა̄ მელ‘ჼლათრათხ** – ჩვენ მთაშიც, ბარშიც ჩავის ჩაისაც ვსვამდით ხოლმე. 2. ვ v ჩავა Чава Chava მეტსახელია კაცისა прозвище мужчины nickname of a man. **ჩავახ ჯარბადვაჲლჩედოლოჼ, დოკდეჸეჼჩოვ, კაცბოს ე მოჴ აჲლ‘ნორ:** ***ავაჰ, შენ, თბილის-ქალაქო, ჩავამ სოფელი დავარქო...*** – ჩავასთან ჩხუბს რომ მორჩენილიყო, კაცებოს, გაბრაზებულს, ეს ლექსი ეთქვა: *ავაჰ, შენ, თბილის-ქალაქო, ჩავამ სოფელი დავარქო...* (მ. ბუქ.).

ჩაჼკაჲნო̂ čaḳajnô ზმნს. нареч. adv. იდილიური სიმშვიდით, იდილიურ სიმშვიდეში, თავისთვის, გემრიელად, ყუჩად, მყუდროდ, ტკბილად, სიამტკბილობით идиллическим спокойствием, уютно wih ideal peace, being in ideal peace, being cosy / quiet. **ვაჳგრაჼ გაიოზა′ჴ̌, შარიჼ ფსტუ – ნათელა′ჴ̌ – ჩაჼკაჲნო̂ დახიჼ ვაშაჩუ** – მიქელაძე გაიოზმა და თავისმა ცოლმა – ნათელამ – იდილიური სიმშვიდით (სიამტკბილობით) იცხოვრეს ერთმანეთში; **თხოჼ კიკალდა ყაჲნში დახე̂, მარ-ფსტუ, ვაშინ თხილლაშ, ჩაჼკაჲნო̂** – ჩვენს ქვემოთ (გაყოლებაზე) მოხუცები ცხოვრობენ, ცოლ-ქმარი, ერთმანეთის მოფრთხილებით, ტკბილად.

ჩაჼკ-ჩაჼკაჲნო̂ čãḳ-čãḳajnô ზმნს. нареч. adv. სიარული ან საქმის კეთება ჩანჩალით, როგორმე, ძლივძლივობით телепаться to do work trudgingly / hardly. **სეჼ ყაჲნო̂ აგ ჩაჼკ-ჩაჼკაჲნო̂ ლე̄ლე̂, მა̄ მაიჼც დუჴ საქმ თეგოჲო̂** – ჩემი მოხუცი ბებია ჩანჩალით დადის, მაგრამ მაინც ბევრ საქმეს აკეთებს.

ჩაკირო|დ|ალარ čaḳiro|d|alar გრუვ. непрх. intrans. სილიკოზი, ჩაკირვა (ჩაიკირება), ორგანიზმის დაავადებულ ქსოვილში გაჩენილი ღრუს ამოვსება კიროვანი ნივთიერებით (ამოივსება) силикоз лёгких filling up cavity of diseased tissue with mortar substance.

ჩაკირო|დ|არ čaḳiro|d|ar გრდმ. перх. trans. ჩაკირვა (ჩაკირავს), სააღდგომო კვერცხის ამოვსება კირის ხსნარით ან სანთლით (ამოავსებს) заложить пустую скорлупу яйца раствором извести или воском (к Пасхе) to fill up Easter egg with mortar or candlewax. **აჴსბინაჲნო̂ გაგაჼ ჩაკიროდჲინას** – სააღდგომოდ კვერცხი ჩავკირე.

ჩაკირო|დ|აჲლნო̂, ჩაკირო|დ|ალინო̂ čaḳiro|d|ajlnô, čaḳiro|d|alinô მიმღ. прич. particip. ჩაკირული, რაც ჩაიკირა, რაც ამოივსო კირის ხსნარით ან სანთლით заложенная пустая скорлупа яйца раствором извести или воском (к Пасхе) sealed with mortar. **ბაბუციგო ფჴათუჲ ჩაკიროდჲალინო̂ ჲარ** – ბაბუცის ფილტვები ჩაკირული ჰქონდა.

ჩაკირო|დ|იენო̂ čaḳiro|d|ienô მიმღ. прич. particip. ჩაკირული, რაც ჩაკირეს, ამოავსეს კირის ხსნარით ან სანთლით заложенная пустая скорлупа яйца раствором извести или воском (к Пасхе) sealed with mortar, sth that was filled up with mortar or candlewax. **სქჼ გაგაჼ ჩაკიროდჲიენო̂ ჲა** – ჩემი კვერცხი ჩაკირულია.

***ჩალმალიჼ čalmalĩ** 1. სასიამოვნოდ რბილი, ფუნჩულა რამ что-нибудь приятно мягкое, пухленькое pleasantly soft/tender. **ჩალმალიჩო̂ ბალიშმაქ ბილჷნას ქორთო̂** – სასიამოვნოდ რბილ ბალიშზე დავდე თავი; **მოლუჼ ჩალმალიჼ მაჴუჲ ჲალʻქჼ ვაჲნა̂!** – როგორი ფუნჩულა პურები გამოგვივიდა! 2. გადატ. перен. fig. სასიამოვნოდ რბილი, თბილი, გულთბილი, სათნო, სათუთი, ჰარმონიული ბუნების ადამიანი приятно мягкой, тёплой, сердечной, гармоничной природы человек pleasantly soft / tender, warmhearted person having harmonic nature. **ზორაჲშა̂ ლაზქჼ, კეთილ, ჩალმალიჼ ხალხ ჲა ბაცბი** – ძალიან კარგი, კეთილი, თბილი ხალხია წოვათუშები (თ. გ.).

ჩალმალიშ čalmališ ზმნს. нареч. adv. 1. სასიამოვნოდ რბილად приятно мягко pleasantly soft / tender. **ჴაშ ჩალმალიშ ხაცდინას** – სტუმარი სასიამოვნოდ რბილად დავსვი. 2. გადატ. перен. fig. გულთბილად, სათუთად, ჰარმონიულად сердечно, гармонично warmly, gently, tenderly, harmonically. **ჴაშენ ჩალმალიშ ბჭარლობათ!** – სტუმარს სათუთად დახვდით!

ჩარჩილსაჼ čarčilsã 1. ჩრჩილივით подобно моли moth like. **ჩარჩილსაჼ ჸუნახ გუდალʻქჼ სე მჷშენ** – ჩრჩილივით რაღაცა გაუჩნდა ჩემს შალს. 2. გადატ. перен. fig. უჩუმრად, მალულად, ჩაკეტილად, არავის რომ არ გააგებინებს თავის საქმიანობას, ისე тайком, замкнуто, молча silently, quietly. **ჩარჩილსაჼ ატინო̂ ჲალჷჼ შაჲრ ბათხახ ტირინე̂** – ჩრჩილივით ჩუმად ეჯაჯგურა თავის საქმეს ტირინე. 3. გადატ. перен. fig. საქმეში კირკიტა, ჩხიკინა, ვისაც კირკიტი სჩვევია, ვინც საქმეს ძირისძირობამდე მისდევს человек, делающий дело основательно; упорный, настоятельный meticulous in work. **ე ვაჼ ვასო̂ ჩარჩილსაჼ სტაკ ვა** – ეს ჩვენი ვასო საქმეში კირკიტა კაცია (ა. გ.).

ჩაუ̆ლა|დ|ალარ čaŭla|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. არარად, არაფრად ქცევა (არაფრად იქცევა), დაკარგვა (⌈და⌉იკარგება), გაქრობა (⌈გა⌉ქრება), გაფუჭება

(⌈გა⌉ფუჭდება) пропадать, портиться, исчезать to make worthless, to loose, to disappear, to spoil. **შრომ აჰრ̂ ჩოვლადჲალოჺ ტაჲსკუჲგო, ცჰავაჲნჷ ვოჰ ბუჰეხ ვავვიქ̂** – შრომამ ფუჭად ჩაუარა ტასიკოს, დედისერთა ბიჭი ომში დაკარგა.

ჩაჳლა|დ|არ čaŭla|d|ar გრდმ. перх. trans. არარად, არაფრად ქმნა (არაფრად აქცევს), დაკარგვა (⌈და⌉კარგავს), გაქრობა (⌈გა⌉აქრობს), გაფუჭება (⌈გა⌉აფუჭებს) ⌈ис⌉портить to make worthless, to loose, to disappear, to spoil. **ბჳდრევ მშობლიგო შრომ ცო ჲეწ̂ე ჩაჳლადჲჺ** – შვილმა მშობლებს შრომა არ უნდა დაუკარგოს.

ჩაშკ-ლოშკი დ **čašḳ-lošḳi** d ჭურჭელი, ჯამ-ჭურჭელი посуда, утварь dishes, jars and pots. **შუჲ ჩაშკ-ლოშკივაჸ დაჲხკნუჲცაჲშჷ ლაჳმჳ** – თავისი ჯამ-ჭურჭლითვე მოსულხართ აკი მთაში.

ჩაჴი̃ჩაჴ čaqĩčaq ზმნს. нареч. adv. 1. შორიშორს подальше друг от друга far apart. **ე ჭარხალ ჩაჴი̃ჩაჴ ჺებახკ̂ე** – ეს ჭარხალი შორიშორსაა. 2. გადატ. перен. fig. დროდადრო, იშვიათად ⌈из⌉редка sometimes, rarely. **უკვე დაჰ ვიცვინაჰ სო, ჩაჴი̃ჩაჴ კითხოდვოგეჰ სო** – უკვე დამივიწყე, იშვიათად მკითხულობდა.

ჩაჴრე̃ჩაჴ čaqrẽčaq ზმნს. нареч. adv. 1. შორიახლოდან, ახლომახლოდან с расстояния nearby. **ჩაჴრე̃ჩაჴ ჰიჭას სე პიონიგრ̂** – ახლომახლოდან ვუყურებ ჩემს პიონებს. 2. გადატ. перен. fig. დროდადრო, იშვიათად редко, время от времени rarely, sometimes. **ჩაჴრე̃ჩაჴ იხგეჰ თხეჩუ, ნანვაშრ̂** – იშვიათადღა მოდიხარ ჩვენსა, დედიძმავ.

***ჩა̆** ბდ **čă** bd დათვი медведь bear.

ჩა̆ი̃ კიტრ ჲჲ **čăĩ ḳiṭr** jj კავკასიური ლილია (ტყისა, ყვითელი), ⌈დათვის კიტრი⌉ лилия кавказская (лесная, жёлтая), ⌈медвежий огурец⌉ Lily caucasian.

ჩა̄რ ჲ **čār** j ძალა, ღონე, ძალ-ღონე, ენერგია, არაქათი сила, энергия power, energy, strength. **ლაწმარ ზორაჲშჷ ჩა̄რ ჲავინრ̂ ჴეთჲ̂ ჰალრ̂ მათჲ̂რქ̂** – ავადმყოფი ძალიან ღონედაკარგული წამოდგა ლოგინიდან.

ჩესტ დ **česṭ** d სამხედრო სალამი, სამხედრო მისალმება честь, приветствие, прикладывая руку к головному убору military greetings.

ჩესტ დ|არ česṭ d|ar გრდმ. перх. trans. სამხედრო სალმის მიცემა (მისცემს), სამხედრო წესით მისალმება (⌈მი⌉ესალმება) отда⌈ва⌉ть честь, козырнуть to greet militarily. **სალთევ ღერნლენ ჩესტ დო** – ჯარისკაცი გენერალს სამხედრო სალამს აძლევს.

ჩეტეზ ჲჲ **četez** jj ЧТЗ (ჩელიაბინსკის ქარხნის ტრაქტორი) ЧТЗ (трактор

Челябинского завода) ЧТЗ (ЧТЗ Tractor made in Chelebiansk factory). **ჲაჳოჼ ამბუჲ ჲარ ალნი, კოლექტივაჲს დუჲჰრელუჼ ჩეტეზ ჲოცჲიჩე** – დიდი ამბავი ჰქონდათ ალვანში, კოლმეურნეობამ პირველი „ЧТЗ“ ტრაქტორი რომ ჩამოიყვანა.

***ჩექლიმ, ჩიქლიმ** ბდ **čeklim, čiklim** bd ჯიხვების მიერ მიუვალ კლდეებზე გაკვალული ბილიკი, გზა турами проложенная тропинка, дорога на недоступных скалах ibex path in impassable rocks, road. **ლაჴაჲჩო̂ კმატმაქა̄ საგივ ბილჳენო̂ ჩექლიმ ბოტურ** – მაღალ კლდეზე ჯიხვების გაკვალული ვიწრო ბილიკი გადიოდა (ა. ბუქ.).

ჩეჩქ ჲ **čečk** j ჩეჩქი, ჩურჩა, თავთავის გალეწვის, სიმინდის, ლობიოს და ა. შ. გარჩევის შემდეგ დარჩენილი მასა шелуха всякой всячины leavings, empty ears of corn or bean after threshing them. **მიჩხმაც სიმიჼდოჼ ჩეჩქ ჲატე̂ ბაჲჩლაცუჲგო** – ყველგან სიმინდის ჩეჩქი უყრია ბაჩულას (კაცის სახელია).

ჩეჩქსაჼ čečksã ჩეჩქივით, ძალიან ბევრი, უხვად, ბევრი, ბლომად уйма, очень много, навалом, полно having a lot of, in planty, in abundance. **საბეგო ჩეჩქსაჼ და ტათებ** – საბას ჩეჩქივით (ძალიან ბევრი) აქვს ფული; **ჩეჩქსაჼ დატერ ხე̄ნ კიკელ წაჲბლო̂, თიბო ბერდოს** – ჩეჩქივით (ბლომად) ეყარა ხის ქვეშ წაბლიო, ამბობს ბერდია.

ჩიჩხ: ჩიჩხ დ|არ čičx: čičx d|ar გრდმ. перх. trans. ძლივს მბჟუტავ ცეცხლთან ჯდომა (ზის) сидеть у еле горящего огня sitting at the hardly flickering fire. **ჸებაჲხკნათხ ბუსცჰაც ჩიჩხ დოშ** – ვისხედით მთელი ღამე ძლივს მბჟუტავ ცეცხლთან.

ჩიჴ ჲჲ **čiq** jj სინათლე, შუქი свет light. (მ. უ.): **წყე სე აგას, *ბაცბურ ცო ჴეთ ჰონაჲნო̂*, ალʻიჼ სოგო̂; *მოჰ ცო ჴეთ სონაჲნო̂*, აჲლʻნას; *ჩიჴ უ̄ხ დეჲნო̂*, ხატჳიჼ სოხ; ცო ხეცერ სოჼ ნამდვილათ, ჴქ̄გეც ალʻიჼ სოგო̂, უ̄ნე̄ დარ: სინათლ** – ერთხელ ბებიაჩემმა, *თუ შური ენა არ იცით*, მითხრა; *როგორ [თუ] არ ვიცი-მეთქი*, ვუთხარი; *ჩიჴ რა არისო*, მკითხა; არ ვიცოდი ნამდვილად, მერელა მითხრა, რაც იყო: სინათლე (მ. უ.).

***ჩიჰაჰბა|დ|ალარ čiḫaḫba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ბუდარაობა (ბუდარაობს), ჩხირკედელაობა, ფუსფუსი, რაიმე ხელსაქმის კეთება возиться с тем или иным домашним делом fussing about. **ჩუ ცო თივუჲნი ფსტუჲნო̂ ჲა სე̄ ყაჲნი ნან, დეჸცჰაც ეზ-კარე̄ხ ჩიჰაჰბალა** – მოუსვენარი ქალია ჩემი ბერდედა (ბებია), მთელი დღე ეზო-კარში ფუსფუსებს; **უჲსჰეც ჸედახკერ ხე̄ნ დახენო̂ ნან-და-**

დაʼჷ, ცჳაჲნ მათჳე ჳოტყოტდაჲლნუჲე̄, ჩიჳაჳბალარ – იქვე ისხდნენ ხანში შესული მშობლებიც, ერთგან მიყუჟულები, და რაღაცას ხელსაქმობდნენ (ა. ბ.).

-ჩრ̂ -čô adit. ნაწილ. част. partic. ⌈იქ,⌉ სადაც ...; ⌈ის,⌉ რაც ...; ⌈ის,⌉ რასაც ...; ⌈ის,⌉ ვინც ...; ⌈ის,⌉ ვისაც ... ⌈там,⌉ где ...; ⌈то,⌉ что ...; ⌈тот,⌉ кто / кого ...; ⌈того,⌉ кто / кого ... over there ...; What ...; those who ... **ჭა̃თრ̂ ვოტუჩრ̂ მამენა̄ ლობაგელჷ̂ ქე დაქლა̃!** – ⌈იქ,⌉ სადაც ჭანთო (კაცის სახელია) მიდის, ნუღარავინ წავა ცხვრის (ფარის) მოსაძოვებლად! **ჯამრეს ჲოჩრ̂ ამბუჲგრ̂ ლარკ ჸოფათ!** – ⌈იმას,⌉ რასაც ჯამარი (კაცის სახელია) ლაპარაკობს, ყური უგდეთ!

-ჩო -čo ess. ნაწილ. част. partic. ⌈იქ,⌉ სადაც ... ⌈там,⌉ где ... over there ... **ჯულღარ ბაჩო დუჳ ტოტ ხეცე̂** – ⌈იქ,⌉ სადაც ჯულაანი (კაცის სახელია) არიან, ბევრი დუცი იცის. **ის დოშ ალʻდალჩ̈ო ბარიშე̃ მემლი?** – ⌈იქ,⌉ სადაც ეგ სიტყვა ითქვა, იყავით ვინმე?

***ჩო** ბდ **čo** bd ბეწვი, თმის ღერი волос⌈ина⌉ hair / single hair.

ჩო ცო ეჴ|ბ|არ (ლეთხ|ბ|არ) čo co eq̧|b|ar (letx|b|ar) გრდმ. перх. trans. უკიდურესად გაწუწკება (⌈გა⌉წუწკდება, ბეწვს არ მოგიგლეჯავს) быть (стать) скупым, жадным, прижимистым, зажимистым, скаредным to become extremely greedy. **ჳას ოშტუ̃ ვა, ჩო ცო ეჴობრ̂ ჳო̃** – ეგ ისეთი ⌈კაცი⌉ა, ბეწვს არ მოგიგლეჯავს.

ჩობა̃ čobã 1. ვბ vb მწყემსი, უპირატესად მეცხვარე пастух shepherd, herdsman. **სე̃ ბაბრ̂ ზორლევ ვალʻენრ̂ ჩობა̃ ვარ** – პაპაჩემი სიყოჩაღით განთქმული მწყემსი იყო. 2. ბ b ჩობანა Чобан Choban (ძაღლის სახელია кличка собаки dog’s name). **თხა ტყოც დაკობა სო̃ თხე̃ ჩობა̃, სო ვაჲგჩე მუდ ლესჲუჲნი̂** – დღეს კიდევ მახსოვს ჩვენი ჩობანა, ჩემ დანახვაზე კუდს რომ იქნევდა.

ჩობა̃ჩაჲ დ **čobãčaj** d ჩობანჩაი, მწყემსის ჩაი: ყველის შეცხელებული შრატი, რომელიც იგდებს ხაჭოს და რომელსაც მწყემსები მიირთმევენ ჩაის სახით пастуший чай shepherd tea, hot whey of cheese that gives curds and is drunk by the shepherds. **წარან გოგიხ ჸებახკერ ჸუვი ჩობა̃ჩაჲ მელʻოშ** – ცეცხლის გარშემო ისხდნენ მწყემსები ჩობანჩაის სმით.

ჩონჵაჲʼივჰ̦⌈ი̂⌉ čonωaj’ivḩ⌈î⌉ ტყავის ჩასაცმელი, რომელსაც ბეწვი გარეთ აქვს некая кожаная одежда, у которой шерсть снаружи leather coat that has fur outside. **ბაბოს ჩონჵაჲʼივჰ̦⌈ი̂⌉ კო̄კ აბითიე̃** – პაპამ, ბეწვი გარეთ რომ აქვს, ისეთი ტყავი (ტყაპუჭი) შეაკერინა.

***ჩოღარ**¹ ჲ **čoγar**¹ j (< **ჩუხო̃ ღაჲრი̂ čuxõ γajrî** – კრავების გუნდი Группа ягнят Lamb flock (ერთ-ერთი თანავარსკვლავედია одно из созвездий one of the constellations).

ჩოღარ**² **čoɣar**² გაფუჭებული, მწყობრიდან გამოსული, დანჯღრეული, უკვე არაფრის მაქნისი, მწყობრიდან გამოსული რამ (იარაღი, ინსტრუმენტი ...) что-либо, вышедшее из строя (орудие, инструмент ...) cranky, being out of order, depraved, perished, spoiled ... **ჩოღარ ტახტ დასაღ გამოყენბადბინათხ** – დანჯღრეული ტახტი შემად გამოვიყენეთ; ***დიკ დაჲნრ̂, **ე ჳუხ ჩოღარ თხოვბადიჷ̄ სო̄ ბიჷოს!** – *ცულიათ*, ეს რა მწყობრიდან გამოსული რაღაც მათხოვა ბიჷომ (კაცის სახელია)!

ჩოჩუჲჰ[ი̂] **čočujḫ[î]** ტყავის ჩასაცმელი, რომელსაც ბეწვი შიგნით აქვს кожаная одежда, у которой шерсть снутри leather coat that has fur inside **ბაბოს ჩოჩუჲჰი̂ კოკ აბითიჷ̄** – პაპამ, ბეწვი შიგნით რომ აქვს, ისეთი ტყავი (ტყაპუჭი) შეაკერინა.

***ჩუვ, ჩუ̄** ჲჲ **čuv, čū** jj ფაშვი, მუცელი, შიგნეული, შიგანი нутро, живот, внутренности belly, entrails. **ტასოს ყო̄ლე[ჰ]დოლი̂ ჩუვ ლაწოჲრ̂** – ტასო ახალგაზრდობიდანვე შიგნეულობას უჩივის; **ჷელრეჩგო[ჰ] ჲაჴო̄ ჩუვ ჲალᵊრ̂** – ცხვარს დიდი ფაშვი აქვს.

***ჩუ**¹ **ču**¹ adit. შე[მო]-, ჩა[მო]- в[о]-, с[о]- come [in], come down (ზმნისართი, აღნიშნავს საგნის მოძრაობის მიმართულებას გარედან შიგნით ან ზემოდან ქვემოთ наречие, обозначает направление движения предмета снаружи во внутрь или сверху вниз adverb denoting subject destination from outside to inside or from up to down). **ჩუ ბოლათ, მა ლათᵊგეთ ისი** – შემოდით, ნულარ დგახართ მანდ; **1942-ნ შარი̂ ზა და; წჵაჲრქო̄ ცჰ̄აჲნ ბუჲსუ̂ სანი ჩუ დიჷ̄ ბუჲბლენ̄ ადმეს სე აგენ, ცისკარიშვილ თინენ** – 1942 წლის ზამთარია; უცებ ერთ ღამეს კარები შეუღო ადამ ბობღიაშვილმა ბებიაჩემს, თინა ცისკარიშვილს (ფ. ბ.).

***ჩუ თივარ** **ču tivar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. დასვენება ([და]ისვენებს), მოსვენება (მოისვენებს), დამშვიდება ([და]მშვიდდება) отдохнуть, передонуть rest, relax. **დუჯ ბაჲშუ̂ თეჯებწბაჲლნრ̂ ლამ-ბარნა̄ხ, ჩუ ბიფშათ, ხილ'ათ, ჩუ თივათ...** – ბევრი გილვაწიათ მთასა თუ ბარში, იწექით, ბრძანდებოდეთ, დაისვენეთ (ა. ბ.)... **დოხკ ყეპყრეგოდოლი̂ ნასტ ჩუ თივნას** – ჭექა-ქუხილის მერე ძლივს დავმშვიდდი. 2. გადატ. перен. fig. გარდაცვალება (გარდაიცვლება), მოკვდომა ([მო]კვდება) умереть / умирать to die. **ხაჲცრი შუ̂, იას ჩუ თივნუჲცი̂!** – გაიგეთ, იასეს დაუსვენია (იასე გარდაცვლილა) აკი.

***ჩუ**² **ču**² ნაწ. част. part. -ც, კიდევაც, თანაც, ამასთანავე, აგრეთვე, ამასთან ერთად и, к тому же [и], вместе с тем, заодно, тоже, в то же время again, herewith, also.

(გამოიყენება მაკავშირებელ კავშირთან ერთად употребляется вместе с соединительным союзом is used with conecting conjunction). **ყჼვალინო̂ სტაკ დაჰ̦ა̄ ჩუ ელე̂, ̃ევო̂!** – დაბერებული კაცი მწყობრიდან გამოდის კიდევაც (მწყობრიდანაც გამოდის), ბიჭო!

ჩუა̄ čuā abes./nom. შიდა, შიგნითა სივრცე, ინტერიერი თავისი მოცემულობებით интерьер со своими данными interior space with all its entities. **ე ჩუა̄ ჰ̦ალ შეგლბადებ, თხა ჰ̦აში დალო̂** – ეს შიდა სივრცე დაალაგე, დღეს სტუმრები მოდიან.

ჩუგეჸ čuge’ 1. თუ [ვინიცობაა] შე[მო]-, ჩა-, და- если [вдруг] за ..., в[о] ..., с[о] ... if ..., in case of ... (ასრულებს პრეფიქსის ფუნქციას выполняет функцию префикса fulfils the prefix function). **ე ა̄სე̂ ვენჴი ჩუგეჸ დაჲხჩე, დავდებათ ესერქ̂!** – თუ ეს ხბო [ვინიცობაა] ვენახში შევიდა, მოაშორეთ აქედან! 2. ზედმეტად შე[მო]-, ჩა-, და- слишком, чересчур за ..., в[о] ..., с[о] ... extremely ... (ასრულებს პრეფიქსის ფუნქციას выполняет функцию префикса fulfils the prefix function). **მალუც, ჩუგეჸ და თაჴენო̂ ის ჰ̦ქ̂ პალტო̂** – მალუცა, ზედმეტად გრძელია ეგ შენი პალტო.

ჩუჰ̦ čuḩ ess. შინ, შიგნით внутри, в доме inside (ზმნისართი, აღნიშნავს საგნის მდებარეობას ან მოქმედებას შიგნით; შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი наречие-приставка, обозначает место нахождения или дейсвия предмета внутри adverb denoting subject location or action inside, component part of word combination). **სტაკ ჩუჰ̦ი' ვა ჰ̦ოგო?** – კაცი (ქმარი) შინა გყავს?

*__ჩუმურდლი (ჩუტმუტუჲ)__ ჲ **čumurdli (čuṭmuṭuj)** j მრ. აგდებ. мн. пренебр. pl. by m. f. კუჭ-ნაწლავი, ნაწლავები, შიგნეულობა брюшина, внутренности, нутро, утроба intestines, innards, stomach and guts.

ჩუმურდლი (ჩუტმუტუჲ) ჴეფსითარ (ჴასითარ) čumurdli (čuṭmuṭuj) qepsitar (qasitar) გამოფატვრა ([გამო]ფატრავს), გულ-შიგნეულობის გამოყრევინება изрезáть / изрéзать кому-либо нутро embowel. **კნათინ ოშტუ̂ ბუჰ̦ ბალ'ე̂ ვაშიცრ̂, ჩუმურდლი (ჩუტმუტუჲ) ჴეფსითგერ ვაშიგო̂** – ბიჭებს ისეთი ჩხუბი გაუხდათ ერთმანეთში, კინაღამ გამოფატრეს ერთმანეთი; **ივნეს ჩუმურდლი ლაწოჲო̂** – ივანე კუჭ-ნაწვალს იტკიებს (ბ. ბ.).

ჩუ-ჰ̦ალო̂ ču-ḩalô ზმნს. нареч. adv. ზერა-ქვერად, ხან წოლით, ხან ფეხზე (ყოფნა) быть не очень-то здоровым being not very heathy, sometimes standing , sometimes lying. **მოჰ̦ ჲაჰ̦ო̂, ჲოჳ̂? – ეჰ̦, ჩუ-ჰ̦ალო̂ ჲასო̂** – როგორა ხარ, ქალბატონო? – ეჰ, ზერა-ქვერად ვარ (ხან ვწევარ, ხან ფეხზე ვარ).

ჩქერბა|დ|ალარ čkerba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. გამეტება (ემეტება) не жалеть, не щадить, жертвовать чем-л. to squander, to spend, not to spare. **დუჸ ქე და ჳოგო[ჳ], ცჳა უჲსთხი̂ მოჷ ცუჲ ჩქერბალა ჳოჼ სონაჲნო̂?** – ბევრი ცხვარი გყავს, ერთი დედალი ცხვარი მაინც არ გემეტება ჩემთვის?

ჩქერბალაშ čkerbalaš ზმნს. нареч. adv. გამეტებით, გულუხვად, დაუზოგავად, ბარაქიანად не щадя, не жалея, не скупясь, с душой, щедро generously, abundantly. **ბირკაჷუჲდ ბახეჼჩუჲშნ ჩქერბალაშ ჩუხჩლაჷუჲა̄, თხილა̄ დოხკიჼ თხოჼ აგას ყალჩლი** – ბერიკებად მისულებს ბებიამ გამეტებით ჩაგვიყარა გუდაში ჩურჩხელები და თხილი.

ჩხარჩხარაჲნო̂ čxarčxarajnô 1. ზმნს. нареч. adv. ჩხარაჩხურით, ჩხარუნით, ჩხრიალით (სიტყვა, რომელიც აღნიშნავს, მაგალითად, ტომარაში (ჩანთაში) ჩაყრილი კაკლის ხმას слово, обозначающее, напр., шум ореха в мешке a word that denotes the sound of nuts in the sack). **ე ფეშკრევ ჯიბე ბჵ̄ ჩხარჩხარაჲნო̂ კაკლი ლელოჲო̂** – ამ ბალღს ჯიბეში მუდამ ჩხარაჩხურით კაკლები დააქვს (ბ. ბ.). 2. გადატ. перен. fig. ანჩხლი, ჭირვეული, აუტანელი (ადამიანი) невыносимый, с тяжёлым характером (человек) bad tempered. **ე მიხო̂ ზორაჲში̂ ჩხარჩხარაჲნო̂ სტაკ გუ** – ეს მიხო ძალიან ანჩხლი, აუტანელი კაცი ჩანს (ბ. ბ.).

ჩხატ დდ **čxaṭ** dd მცენარის გამხმარი წვრილი ტოტი, რომელსაც არც ეკალი აქვს, არც ქაცვი, მაგრამ იჩხვლიტება высохшая тонкая веточка растения, не имеющая шипов, но колющаяся dried, thin branch of a plant that has no thorns but still prickles.

ჩხუტ ბდ **čxuṭ** bd ჩხუტი, ჩხუტ-ბრუნელი, სადღვებელი, ხის მოგრძო ძველებური ვიწრო კასრი (კოდი) რძის მოსადღვებად старинная деревянная кадка для сбивания масла, маслобойка churn (for butter), vessel in which butter is made. **ჩხუტე ბაჲრლმევ შურ ლეფსოთხ** – კოდში ბარნელით (სადღვები ჯოხით) რძეს ვდღვებავთ; **დაჴე'ნე̂, გოგრი'ნე̂ დაჩუჲ, ჩხატბი ლაუ̆მუ̆ დაჳჼ ჭირვეჼ და** –გრძელი და მრგვალი რომაა, ჩხუტები ძნელი წასაღებია მთაში. იხ. см. see **ყუჲკ qujḳ**.

ც

ცაჲკიკლა̄ ჲ **cajḳiḳlā** j ცისქვეშეთი поднебесье the world. **დალეს ზორაჲშ ლამაზურ ცაჲკიკლა̄ ჩუქბალჲიქჼ ნახნ** – ღმერთმა ძალიან ლამაზი ცისქვეშეთი აჩუქა ხალხს.

ცალწვერ calc̣ver 1. დ d ცალწვერი, ცალ წვერად (ერთ წვერად) დართული ბაწარი, ნართი, წნა пряжа, прядь из одной нити single ply thead of wool. **ცალწვერქჼ ჩხიჼდრი ცო დოლა** – ცალწვერისგან წინდები არ იქსოვება. 2. ცალწვერი (ერთწვერი), რაც ერთი (ცალი) წვერისგან შედგება состоящий из одной нити single ply thead. **ცალწვერ ბაწრქჼ ჩხიჼდრი ჳჼ დო?** – ცალწვერი ბაწრისგან წინდებს ვინ ქსოვს?

***ცე⌈ნეხ⌉ლუჼ ce⌈nex⌉lũ** წლევანდელი, ამ წლისა этого (сего) года of this year, of the current year. **ვენჴქჼ ცენეხლუჼ მოსავალ დენიც დაჳ ჲეხკოს** – ვენახის წლევანდელ მოსავალს მთელს ვყიდი.

ცე̄რ: ცე̄რ ალʻარ, ცე̄რ ლაჳარ (ლეჳარ) cēr: cēr alʻar, cēr laḫar (leḫar) გრდმ. перх. trans. განაპირება (გაინაპირებს), გარიყვა, მოკვეთა, გაძევება, გარიცხვა, ჯგუფიდან განზე, ცალკე გაყვანა отстранять / отстранить кого-либо rejecting, expelling. **ხალოჼ და, ჳაჲ დაჩოვ მე̄ ცე̄რ ლაჳოჳრ̂** – ძნელია, შენიანი რომ გაგინაპირებს; **ცო ღალდიენრ̂ ნახ ცე̄რ ალʻათ, ნიყ ლიბათ ღალდიქჼჩუჲშნა** – უვარგისი ხალხი მოკვეთეთ, გზა მიეცით ვარგისებს (ა. მ.).

ციგნი დ **cigni** d მრ. мн. pl. ბოშები цыгане gypsy people. **სე კ̆წკლობა ციგნი ლელჲჼლათერ ჴშიროშ ალნი** – ჩემს პატარაობას ბოშები დადიოდნენ ხოლმე ხშირად ალვანში (ა. ბ.).

ციგნიღეშ cigniɣeš ზმნს. нареч. adv. ბოშურად, ბოშებისნაირად по-цыгански like gypsy. **ციგნიღეშ ზედგნი ბაცბინ ცო თეგოდმაკ** – ბოშებისნაირად ზედადგრებს თუშები ვერ აკეთებენ.

ციგნურათ cignurat ზმნს. нареч. adv. ბინძურად, უსუფთაოდ грязно, нечисто filthily, dirtily. **მენიშ მარჼ მოც ციგნურათ დაუ̂ხკუ̂!** – ზოგიერთები რა ძალიან ბინძურად ცხოვრობენ! შდრ. ср. comp. **შუჲბრათ šujbrat**.

ცივცივ civciv ზმნს. нареч. adv. სათუთად, ფრთხილად, მიწასთან მიუკარებლად (გადაადგილება რამისა, ვინმესი) осторожно (перемещать кого/что-либо) gently, delicately (without touching the land). ჩუ თუჲჴდისე'ნე̂, წისოს ბა̌დერ ცივცივ დატდიჲჼ ჩუ – ჩაეძინა და ძალომ ბავშვი სათუთად შეარბენინა შინ.

*ცილ² **cil²** ცილი, ეჭვი подозрение doubt; suspicion.

ცილ ბ|ავარ cil b|avar გრდუვ. непрх. intrans. დაეჭვება (ეეჭვება) иметь подозрение doubting. **ტირნეგო თხაბუს ატამ აჲჴნო̄, ამირნეხ ბავობო̂ ცილ** – ტირინესთვის წუხელ ატამი მოუპარავთ და ამირანზე ეჭვობს (ბ. ბ.).

*ციხ, ციხა̄ ჲჲ **cix, cixā** jj.

ციხი ჲ|ა⌈რ⌉-ჲ|ეხ|ჲ|ა⌈რ⌉ cixi j|a⌈r⌉-j|ex|j|a⌈r⌉ გრდმ. перх. trans. გამოუვალ ფიქრებში ყოფნა (ფიქრით ციხეების შენება და ნგრევა) пребывать в безысходных раздумьях being in deep thoughts. **ჲო̄-ჲეხჲო'ეს ციხი, ტყუჲჴსინე⌈ჴ⌉ უჲსჴეჺ ლაჲთჲისუსო̂** – ვაშენებ და ვანგრევ ციხეებს ფიქრით და, ბოლოს, გაწბილებული ვრჩები იქვე.

ცოე̄ coē არადა; არა და ... нет, так ... or else ... **ცოე̄, მოჴე̄ ლეჺიც ჴოჼ** – არადა, როგორ გინდა (ბ. ბ.).

ცოლავლაჲნი̂ colavlajnî არდასათმობი, არგასამეტებელი, ძვირფასი, საყვარელი дорогой, любимый, неразлучный precious, lovely. **დუჳ და სოგო გოგიხ ცოლავლაჲნი̂ ნახ** – ბევრი მყავს გარშემო ძვირფასი ადამიანი.

ცომაცნე̄ comacnē ზმნს. нареч. adv. არასოდეს, არასდროს, არც როდის никогда never. **ას ჴო ცომაცნე̄ ჲიცჲოს** – მე შენ არასდროს დაგივიწყებ.

ცომოჴე̄ნაჲრათ comoḫēnajrat ზმნს. нареч. adv. 1. არანაირად, არც რაგვარად никак, ни в какую in no way. **ცომოჴე̄ნაჲრათ ცო ჲაჲლ‘ჳ ის საქმ** – არანაირად არ გამოვა ეგ საქმე.

***ცო̄მშაბალა cōmšabala** (< **ცო̄მ შავბალა cōm šavbala**) არაფერი არ შავდება, არ ფუჭდება, ისეთი (დიდი) არაფერია, ისეთი (დიდი) არაფერი ხდება, არა უშავს ⌈რა⌉ ничего (неплохо), ничего особенного (не происходит), так себе, пустяки, ничего не портится that’s ok, nothing is wrong, that’s nothing.. **ჩემი „ცო̄მშაბალა“ შეიტანეთ, მამა, ლექსიკონში?** – ჩემი „ცო̄მშაბალა“ შეიტანეთ, მამა, ლექსიკონში (მ. ბ.)?[27]

ცო̄მყეთლობ დ cōmqetlob d უცოდინრობა, არცოდნა незнание, неумение ignorance, not knowing (A. Sch.).

---

[27] ეს ერთადერთი სიტყვა იცის თუშურენოვანი თუშთა წოვის თემის წარმომადგენელმა, მარიამ ბერთლანმა, ვინც ჩვენი თუშურენოვანი ლექსიკონების უცვლელი ოპერატორია.

ცოსტენღა̄: ცოსტენღა̄ მოთ̦არ costenγā: costenγā moțar გრდუვ. непрх. intrans. არაფრად მოჩვენება (არაფრად ეჩვენება), არაფრად გონება (ჰგონია) ни во что не казаться it seems nothing to him/her. **ცოსტენღა̄ მოთ̦ერ სონე̄, მოლუ̂ ნიჭიერ ვანრ̂ ი ლექსრ̂** – არაფრად მეჩვენებოდა და რა ნიჭიერი ყოფილა ეს ლექსო.

ცოსტენღა̄ ლერ́ლ'არ (ლარ́ლ'არ) cosenγā ler'l'ar (lar'l'ar) გრდმ. перх. trans. არაფრად ჩაგდება (არ აგდებს), არაფრად მიჩნევა, არაფრად ჩათვლა ни во что не считать to consider as nothing. **ნანას თხე̂ ყე̂ დახარ ცოსტელა ლერ́ლორ** – დედა ჩვენს გაჭირვებულ ცხოვრებას არაფრად აგდებდა (არ უშინდებოდა).

ცოცხალ: ცოცხალ ღობ ჲჲ **cocxal: cocxal γob** jj ტრიფოლიატის ღობე, ხერგული, კაწანი трифолиатовое ограждение, забор Japanese orange fence, low thorn fence. **დუჲ̂რელუ̂ ცოცხალ ღობ იფღარ თინ-უჩიტელღარი̂ დაკოჲა სო̂** – ტრიფოლიატის პირველი ღობე ეფიანთ (ქადაგიძე) თინა მასწავლებლიანთი მახსოვს (ა. ბ.).

ცოჰ̦ანღა̄: ცოჰ̦ანღა̄ მოთ̦არ coḩanγā: coḩanγā moțar გრდუვ. непрх. intrans. არავისად, არაფრად მიჩნევა ადამიანისა (არავისად, არაფრად მიიჩნევს), არავისად, არაფრად გონება ვიმესი (არავინ, არაფერი ჰგონია) ни во что не ставить (не считать) кого-либо to consider as nothing, disregard. **ცოჰ̦ანღა̄ მოთ̦რასრ̂ განყოფინე̄, ი̂ცგეჰ̦ ფასბადვოსრ̂** – არაფრად მეჩვენებოდა და რა ნიჭიერი ყოფილა ეს ლექსო.

ცოჰ̦ანღა̄ ლერ́ლ'არ coḩanγā ler'l'ar გრდმ. перх. trans. ვინმედ არჩაგდება ვინმესი (არ აგდებს) ни во что не ставить (не считать) кого-либо disregard sb, to consider as nobody. **დაწიშ უჲთ̦უ̂ პეტრენ სო ცოჰ̦ანღა̄ ლარ́ლ'არ** – მძიმედ დაუჯდება პეტრეს ჩემი ვინმედ არჩაგდება.

ცოჰ̦მა̄ coḩmā ნაწ. част. part. არადა ... нет, так ... otherwise ..., or else ... **ცოჰ̦მა̄ ობი [წირლი] ბაყეჭაჲნრ̂ წერალარ ცახცახ დოჩრ̂ ტოტევე̄, ხეტ̦ლარ ცახცახ დოჩრ̂ დაკავ...** – არადა, ისინი [წერილები] ნამდვილად იწერებოდა მთრთოლვარე ხელით და იკითხებოდა მთრთოლვარე გულით... (ა. ბ.).

ცუჲ cuj ნაწ. част. part. არ[ა]?.. ვერ[ა]?.. не?.. no?.. can't you? (სემანტიკურად შეიცავს კითხვასაც და უარყოფასაც семантически содержит и вопрос, и отрицание semantically it contains question and negation as well). **ჰ̦ა, ცუჲ თელ'უჲშ სე ვაჰ̦ონ შუ̂ ჲოჰ̦?** – მაშ, არ აძლევთ ჩემს ბიჭს თქვენს გოგოს? **ვენაკ წამლოდჲოს, ცუჲ ლაჲტ̦ა[ჰ̦] სო̂?** – ვენახს ვწამლი, არ მომეშველები?

***ცუჲჰ̦ა̄ (< ცოჲჰ̦ა) cujḩā (< cojḩa)** ნაწ. част. part. ხომ? კი, ხომ? ჰო, არა? Да же, нет? Да, ведь? Surely Yes? Surely No? (ერთდროულად შეიცავს კითხვასაც, უარყოფასაც და დადასტურებასაც, რითაც გამოიხატება მოსაუბრის სურვილი დაითანხმოს თანამოსაუბრე одновременно содержит и вопрос, и отрицание, и подтверждение, чем выражается желание говорящего добиться согласия собеседника at the same time contains question, negation and confirmation as well which expresses speaker's will to agree collocutor). **ალვერდბჷ̃ ნახ ჴაქსდაჲლნორ ოჴარ ჲაჴუჩჷ̂ სჷ̃გუჲგჷ̂. – დოკ ჭშალდითანაჲნო̂ ალბათ, ცუჲჰ̦ა?..** – ზღვა ხალხი მოსწყდომოდა იმათ ვრცელ ეზოს. - გულის გასამაგრებინებლად, ალბათ, ხომ?.. (ა. ბ.).

ცქე̃ტა|დ|ალარ **ckēṭa|d|alar** გრდუვ. непрх. intransl. ნარჩენი მცირეოდენი რძის ძლევა საქონლის მიერ (იძლევა), როგორმე წველა (როგორმე ⌈მო⌉იწველება) давать последние остатки молока (о скоте) to give little amount of milk by cattle . **ჳ̄ს დოჩო ბაგეგე̄, თხე̃ ჲეთ̦ ტყოჸ ცქე̃ტალა** – ბოჩოლის გაჩენაზეა ლამის და ჩვენი ძროხა როგორმე კიდევ იწველება.

ცხიპ̣ნაჸო̂ დდ **cxip̣na'ô** dd კუსტარულად დამზადებული სასხურებელი სითხისა, პულვერიზატორი кустарный опрыскиватель, пульверизатор artisan spray gun. **ბაბრა̃ ა̃დრ-ბაბო̂ ქორ დაჴო̃ ცხიპნაჸო̂ ლაცდიენო̂ ლელა̃ლათერ ფჰ̦ეჰ̦ კოლო̄ხ ლეთეშ** – ბაბოანთ (ბაბოშვილი) ანდრო პაპა ხელში დიდსასხურებელ-დაჭერილი დადიოდა ხოლმე სოფელში კოლოებთან ომით (ა. ბ.).

ცჰ̦ადარი **cḩadari** მრ. мн. pl. ზოგი⌈ერთი⌉ ⌈რამ⌉, ზოგნი кое-кто, кое-что Certain things, some people. **მაჴლეშ აჲლ̓ნას ცჰ̦ადარი ჷუმ ჰ̦ალო̂** – ლექსად ამოვთქვი ზოგი რამ (ა. მ.).

ცჰ̦ათალია **cḩatalia** ერთი თალია, დასაწყისში, თავდაპირველად ⌈как-то⌉ вначале at first, once. **ცჰ̦ათალია ცო ვაპწმაკი̃ სო̃ ჰ̦ო** – ერთი თალია (დასაწყისში) ვერ გიცანი მე შენ.

ცჰ̦აჲნმიჩახ **cajnmičax** ზმნს. нареч. adv. სადღაცა, ერთგან где-то там, где-то в одном месте somewhere, in some place. **ცჰ̦აჲნმიჩახ ვა სოგო ე სტაკ ვაგინო̂** – სადღაცა მყავს ეს კაცი ნანახი.

ცჰ̦აჲნმოჰ̦ახი̃, ცჰ̦აჲნჴეჩნაჲრე̃ **cḩajnmoḩaxĩ**, **cḩajnqečnajrẽ** რაღაცნაირი какой-то не такой some sort of. **ცჰ̦აჲნჴეჩნაჲრე̃ ცო̄მხაწინი̂ სტაკ ვა ი თედოლე̂** – რაღაცნაირი გაუგებარი კაცია ეს თედოლე.

ცჰ̦აჲნმოჰ̦ახიშ, ცჰ̦აჲნჴეჩნაჲრათ **cḩajnmoḩaxiš**, **cḩajnqečnajrat** ზმნს. нареч. adv. რაღაცნაირად как-то не так somehow. **ჴე̃ დაჰ̦ ჷუნახ ატი'ნალ̓ი̃, ცჰ̦აჲნმოჰ̦ა̄ხიშ მაწრიშა̄ დოწინალ̓ი̃...** – მერე გაჩუმდასავითაო და რაღაცნაირი

სიტკბოთი დააყოლაო... (ა. ბ.).

*ცჰაჲნნაჲრათ **cḩajnnajrat** ზმნს. нареч. adv. ერთნაირად, ერთგვარად, ერთიანად одинаково alike, equally. **დადა′ჲ, ნანა′ჲ, შიკეჷ ცჰაჲნნაჲრათ დეწ სოჼ** – დედა და მამა (დედაც და მამაც), ორივე ერთნაირად მიყვარს.

ცჰაჲნ-ჴეჩო, ცჰაჲნ-ჴეჩო̄ხ **cḩajn-qečo, cḩajn-qečōx** ზმნს. нареч. adv. აქა-იქ там и сям here and there. **დოჰა̄ ოთეჼ, მა̄ ლამუ ცჰაჲნ-ჴეჩო̄ხ ტყოჷ ლავ ლეფჩე̂** – გაზაფხული დადგა, მაგრამ მთაში აქა-იქ თოვლი კიდევ დევს.

ცჰანე **cḩane** 1. ზმნს. нареч. adv. ორშაბათს в понедельник on Monday. **ცჰანე სეჼ დაბადბეჼ დე დარ** – ორშაბათს ჩემი დაბადების დღე იყო. 2. ნაწ. част. part. თან[აც], ცალკე, თან[აც] კიდევ, ცალკე კიდევ одновременно, в то же время, заодно as well, at the same time (აღნიშნავს პარალელურ მოქმედებას ან ვითარებას обозначает параллельное действие или обстоятельство denotes paralell action or condition). **ცანე ე გამოცდი ჲალ‘ეჼ სოჼ ჭირულ!** – ცალკე ეს გამოცდები გამიხდა ჭირად!

ცჰან-ჴეჩო (მხ. ед. sing.), ცჰან-ჴეჩო̄ხ (მრ. мн. pl.) **cḩan-qečo** (მხ. ед. sing.), **cḩan-qečōx** (მხ. мн. pl.) აქა-იქ там и сям, там-сям here and there. **ე წალტ ცჰან-ჴეჩო̄ხ მა მეყდოთ!** – ამ წალდს აქა-იქ ნუ ტოვებთ!

ცჰან-ჴეჩუჲ **cḩan-qečuj** აქეთ-იქით туда-сюда here and there. **ე წალტ ცჰან-ჴეჩუჲ მა ჴეჰოთ!** – ეს წალდი აქეთ-იქით ნუ დაგაქვთ (ნუ მოგაქვთ და ნუ მოგაქვთ)!

ცჰაჼწიჼ **cḩãçĩ** უერთოდ, უმიზეზოდ без причины, просто так without reason (გამოიყენება უარყოფით კონსტრუქციებში употребляется в отрицательных конструкциях is used in negative constructions). **ცჰაჼწიჼ შალო̂ ჰალ ცო ჴებლორ იორდნეს შირქილეჼ** – უერთოდ (უმიზეზოდ) შალვას არ დაიბარებდა იორდანე შირაქიდან.

ცჰა-ჴეჼ **cḩa-qẽ** ესა თუ ის, ესა და ის, ესა, ისა то или иное, то и другое this or that. **ცჰა-ჴეჼ ალ‘ი′ნეთხ ვაშ[ბ]იგო̂, სუჲნა̄ ვეჷნას** – ეს ვუთხარით ერთმანეთს, ის ვუთხარით და წამოვედი.

-ცჰა̄ჷ **–cḩā’** მთელი ამა და ამ დროის (ხნის, პერიოდის) განმავლობაში в течение всего определённого времени (периода) during this time (გამოხატავს დასახელებული დროის უსათუო სისრულეს обозначает непременную полноту названного времени expresses undoubted completeness of the mentioned time). **ჳაცჰა̄ჷ დუჴ ჴალჾარ დარ თხოგო** – მთელი ზამთარი ბევრი საჭმელი გვქონდა; **ხკოცჰა̄ჷ კოხა̄ხ ჳევაჲღნას ე წენინდალჾა** – მთელი ზაფხული ბარში (კახეთში) ვიჯექი ამ სახლის გულისთვის.

ძ

ძაგარ ʒagar 1. უხეში (ბეწვი, მატყლი, ბაწარი) грубый(-ая) (мех, шерсть, нитка) rough (fur, wool). **ძაგარ და ი ბაწარ, იჯუჲ ფარსკჷ̈ ჩხჷ̈დრი ცო დოლა** – უხეშია ეს ბაწარი, აგისგან რიგიანი წინდები არ მოიქსოვება. 2. გადატ. перен. fig. უხეში, უხასიათო, უგემური, მძიმე, ხმელი ხასიათის (ადამიანი) грубый (человек) bad tempered (person). **ძაგარ სტაკ ვა ე ილკო̂, იცხუჲცჷ̈ ამბუჲ ცო ჲოლა** – მძიმე ხასიათის კაცია ეს ილიკო, მაგასთან ლაპარაკი არ გამოდის.

ძაგრო|დ|ალარ ʒagro|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. დაწაფება (⌈და⌉ეწაფება) напиваться greedily drink smth. **ზორაჲშ თურ ხაკვორ ის იუჲბი̂, მოჰ ძაგროლა!** – ძალიან თუ სწყუროდა მაგ იობს, როგორ ეწაფება (ე. ქ.)!

***ძაღლბა|დ|ალარ ʒaγlba|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. თვალთმაქცობა (თვალთმაქცობს), ფარისევლობა, თავის მოჩვენება, სიმულირება (სიმულირებს) притворяться, прикидываться, симулировать deceiving, hypocrisy, pretending. **ძაღლბალა სუჲმჷ̈, თურ ბაყეჟ ლაწიშ ვა** – თვალთმაქცობს სიმონი, განა მართლა ავადაა.

ძგარ დ **ʒgar** d 1. ხმაბაძვითი სიტყვაა, დაკავშირებული ჯახუნთან звукоподражательное слово, связанное с прихлопыванием onomatopœic word connected with the banging, slamming. **მაცლომცჷ̈ დითო ის სანიგო̂ ძგარ?** – როდემდე აბრახუნებ მაგ კარებს? 2. მიანიშნებს ლაღად, ძგრიალით, მთელი ხმით დაკრული გარმონის ხმაზე указывает на звуки со всем энтузиазмом сыгранной гармони points to the accordion played with the full sound. **ლუჲნგლარჷ̈ ნატო̂ ჩეჲალერ დონმაქ ძგარ გარმონეგო̂ დითოშ** – ნატო ლონგიშვილი იჯდა ცხენზე და ლაღად უკრავდა გარმონს. შდრ. ср. comp. **ტყრაშ ṭqraš**.

ძგარაჲნო̂ ʒgarajnô ზმნს. нареч. adv. 1. ძგარუნით, ბრახუნით, ჯახუნით со большим шумом with banging, slamming. **ძგარაჲნო̂ დეთჷორ მახავ სანი ვაშბახ** – ძგარუნით აჯახებდა ქარი კარებს ერთმანეთს. 2. გარმონის ლაღად, მთელი ხმით დაკვრით играя гармонь со всем энтузиазмом to play accordion with the full sound. **ლუჲნგლარჷ̈ ნატო̂ ჩეჲალერ დონმაქ ძგარაჲნო̂ გარმჷ̈ თეფხოშ** – ნატო ლონგიშვილი იჯდა ცხენზე ლაღად გარმონის დაკვრით.

ძგარძგარაჲნო̂ ʒgararajinô ზმნს. нареч. adv. 1. ძგარაძგურით с большим шумом with banging. **ძგარძგარაჲნო̂ ჲოტურ მჷ̈ქჷ̈ ნაყმაქჷ̄** – ძგარაძგურით მიდიოდა

მანქანა გზაზე. 2. გადატ. перен. fig. მდიდრულად, ფუფუნებით богато, с богатством living a good wealthy life. **სანამ მაკერ, ძგარძგარაჲნო̂ დახიჼ იფსი** – ვიდრე შეეძლოთ, ფუფუნებით იცხოვრეს მაგათ.

ძე-ჴუჲრცელ დ **ʒe-qujrcel** d აბსოლუტურად არავინ ни души, абсолютно никого absolutely nobody (იხმარება უარყოფით კონსტრუქციებში употребляется в отрицательных конструкциях is used in negative constructions). **ლჷ̌ვ დანორ დილ‘ენოე̄, ძე-ჴუჲრცელ ცო ჭაჭნბალაგერ ტბათნი** – თოვლი დაედო უკვე და არავინ (ძე-ხორციელი) აღარ ჭაჭანებდა ტბათანაში.

ძვიროლ ჲ **ʒvirol** j ძვირობა, სიძვირე дороговизна dearness (A. Sch.).

ძირ ბდ **ʒir** bd 1. ძირი, ფესვი корень root.

ძირ ბ|ავარ ʒir b|avar გრდუვ. непрх. intrans. 1. ფესვის, ძირის დაკარგვა (⌈და⌉იკარგება), ფესვის, ძირის გაქრობა исчезновение до корня root disappearing. **ე ქუმლეჼ ძირ ბავიჼ, უჼთხეჸ** – ამ ქოლოს ძირი გაქრა, რა ვიცი (ბ. ბ.). 2. გადატ. перен. fig. გადაშენება (გადაშენდება), გაქრობა, მოსპობა, აღგვა პირისაგან მიწისა исчезнуть, исчезать, сделаться стёртым с лица земли extinction. **კომუნისტინ ქორე პრიხოტლარიჼ ძირ ბავიჼ** – კომუნისტების ხელში პრიხოტიანები (იმედიძეები) გაქრნენ (ბ. ბ.).

ძლევა|დ|ალარ ʒleva|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ძლევა (ეძლევა) (ვაჟისთვის გოგოს შეთავაზება გოგოს მხრიდან) кому-либо предлагать девушку её близкими to offer a girl to the boy (for marriage). **მიხკუჲნ თი̄ნ ძლევალა̄რ, მა̄ ვარ ალ‘იჼ, ვაპ̦ონ ჴენაჸ ჲეწერ** – მიხაკოს თინა ეძლეოდა, მაგრამ უარი თქვა, ბიჭს სხვა უყვარდა.

ძლევა|დ|არ ʒleva|d|ar გრდმ. перх. trans. რამის აქტიური შეთავაზება (სთავაზობს) активно предлагать что-либо to offer smth actively. **მერიას ადმენ ლაზეჼ სამსახურ ძლევადო** – მერია ადამს კარგ სამსახურს სთავაზობს.

****ძორაჴ** ჲჲ **ʒoraq** jj 1. უცხვირპირო, უნდილი, მოშტერო ადამიანი невзрачный человек inert, stupid. **ძორაჴ ადმიეჼ ლაჴიშ დათხდუჲნ და** – უნდილი ადამიანი ხმით სატირალია. 2. აგდებ. пренебр. by m. f. see იტყვიან დასაქორწინებელ ვაჟზე дзорак (говорят о ещё неженатом парне) is said on a single / unmarried young man.

ძუძო̂ ჲჲ **ʒuʒô** jj 1. ჩვილი გოგონა, ბაია გოგონა девочка, дитя, малышка baby girl (ბავშვის ენაზე на детском языке on kid’s languge). **ატინო̂ ლაპწათ, ძუძო̂ ჩუ თოპო̂** – ნელა ითამაშეთ, ბაია გოგონას სძინავს. 2. ჲ j ძუძო Дзудзо Dzudzo (ზედმეტი სახელია ქალისა женское прозвище nickname of a woman).

წ

-წ -c̣ ნაწ. част. part. ...ჯერ ... раз[а] times ... (იხმარება რიგობით რიცხვით სახელებთან I-ის ზემოთ; I-ისთვის გამოიყენება **წყე c̣q̣e** употребляется с количественными числительными выше I-го; для I-го применяется **წყე c̣q̣e** is used with orinal numbers after I; for I **წყე c̣q̣e** is used). **შაწ ვარასრ̂ ჰეჩუჰე̄, წყეჸ ცო ბჵარვაჲხნა[ჰ] სოჼ ჩუჰ** – ორჯერ ვიყავი შენსა და ერთხელაც არ დამხვდი შინ. შდრ. ср. comp. **წყე c̣q̣e**.

წადი-მოდი ვბ; ჲდ **c̣adi-modi** vb; jd ადამიანი, რომელიც ციბრუტივით ტრიალებს, ბევრ საქმეს აკეთებს человек, делающий много дел a person who works fast and deftly. **ნამდვილ წადი-მოდი თაგდალოჼ მაჲრმეხ, ოჴუმფლეჼ საქმ თეგოჲრ̂ დეჲცჰაჸ ჩუ ცო ხაჸუშ** – ნამდვილი „წადი-მოდი“ გახდა მარიამი, იმდენ საქმეს აკეთებს მთელი დღე დაუჯდომლად.

წამბა|დ|არ c̣amba|d|ar გრდმ. перх. trans. 1. რწმენა (ირწმუნებს), წამება (იწამებს) вера, убеждённость belief. **სიკეთ ჲეწე წამბადჲჼ** – სიკეთე უნდა იწამო (ირწმუნო). 2. წამება (აწამებს) пытать torture. **ადმინევ ადმიქ ცო დეწ წამბადჼ** – ადამიანმა ადამიანი არ უნდა აწამოს.

წანიშ-კუიშ c̣aniš-ḳuiš ზმნს. нареч. adv. 1. ძალიან სუფთად, ელვარე სისუფთავეში очень чисто, чистоплотно very clean, brightly clean. **ბალკონმაქ ჲიშჲანორ [თამარრ̂] შაჲრლეშაჸ – წანიშ-კუიშ** – აივანზე წოლილიყო [თამარა] მისებურად – ელვარე სისუფთავეში (ა. ბ.); **ზორაჲშ̂ი მოწონადალოჼ სოჼ, ჴეჩნაჲრათ წანიშ-კუიშ დახდანორ წკიპრი** – ძალიან მომეწონა, სხვანაირად სუფთად ეცხოვრათ წკიპოშვილებს.

წარაკ** დდ **c̣araḳ** dd იწრო რამ გასასვლელი ორ ზღუდეს შორის, ორღობე, გზა узкий проход меж двумя оградами, дорога narrow path / country road. **ცოოლʻოჼ, შანიძეს,** ***ას წარკელო̄ ვუჲტასაჲნრ̂, დეწრაჰ სოგრ̂ **ალʻანალʻოჼ** – *არაო,* შანიძევ, *ას წარკელო̄ ვუჲტასო, უნდა გეთქვათ* (ა. შ.; კ. ვ.).

წარხოვ ვბ **c̣arxov** vb სახელოვანი მოყმე именитый удалец, храбрец brave warrior. **ბაცბა̄ ნახვ თხალომცოჼ დაჰ ცო ვიცოვრ̂ ვალʻენრ̂ წარხოვ – წკიპუჲძევრ̂ წკიპრ̂** – თუში ხალხი დღემდე არ ივიწყებს განთქმულ სახელოვან მოყმეს – წკიპო წკიპოშვილს.

წაყ დდ **c̣aq̣** dd ბზარი, ჭუჭრუტანა трещина, щель crack. ი წჼჩჵ̂ სანინ სტევკ დაჲკრალჵ̂ ი წაყ? – ამ ახალ კარებს რამ გაუკეთა ნეტავი ეს ბზარი?

წაწიოშ **c̣ac̣ioš** სიტყვა, რომელიც აღნიშნავს ამა თუ იმ ფერის აბსოლუტურობას слово, обозначающее абсолютность того или иного цвета a word that denotes absoluteness of certain color. წაწიოშ კუჼ ბაწარ – ქათქათა თეთრი ბაწარი; წაწიოშ ჺარჭიჼ დოჼ – მთლად შავი ცხენი (ლ. ბ.).

*წე[1] ჲჲ **c̣e**[1] jj ცეცხლი огонь fire.

წარიჼქოხ, წაჲრქოხა̄ ჲჲ **c̣arĩkox**, **c̣ajrkoxā** jj კერა, საცეცხლური очаг hearth. ას ოჴუჲნაჲნჵ̂ საჲ წაჲრქოხე ბჭარჩეც წე ჰ̣ალ ყობზჲოს – მე მისთვის (მშობლიური ენისთვის) ჩემს კერაში ყოველთვის დავანთებ ცეცხლს (მ. ბუქ.).

წეჴიბწ|ჲ|ისუჲნი̂ **c̣eqibc̣|j|isujnî** მიმღ. прич. particip. აალებადი воспламеняющийся inflammable. ნავთ ატ̦აჲშ წეჴიბწჲისუჲნ ჲა – ნავთი ადვილად აალებადია (ბ. ბ.).

*წე[2] ჲჲ **c̣e**[2] jj სახელი имя name.

წე თილ̦არ (თებლარ) **c̣e tiḷar** (**teblar**) გრდმ. прх. trans. სახელის წოდება (უწოდებს), დარქმევა (⌈და⌉არქმევს), შერქმევა (⌈შე⌉არქმევს) наз⌈ы⌉вать именем to give / to call a name. ნატუჲნ ვოჰ̣ ხილ‘ნჵ̄, ივსებ თებლჵ̂ – ნატოს ბიჭი შესძენია და იოსებს არქმევს.

წე ჲ|ოღარ (ჲ|ებღარ) **c̣e j|oγar** (**j|ebγar**) გრდმ. прх. trans. 1. სახელის წოდება (უწოდებს), დარქმევა (⌈და⌉არქმევს), შერქმევა (⌈შე⌉არქმევს) наз⌈ы⌉вать именем to give/to call a name. ნატუჲნ ვოჰ̣ ხილ‘ნჵ̄, ცო ხეცე̂, მენუხკ წე ჲეწელჵ̂ ჲოღჼ – ნატოს ბიჭი შესძენია და არ იცის, რა სახელი უნდა დაარქვას. 2. დასახელება (დაასახელებს), სახელით მიმართვა (მიმართავს), სახელის თქმა (იტყის) обращаться / обратиться ⌈с⌉ именем to name, to address with name, to say the name. ქიქოც ფსტუჼჩოვ შაჲრი̂ მარახ წე ცო ჲებღორე̄, შაჲრი̂ მა̄რ გარგლეჩჵ̄ხ მა̄ ჴენაც წარიშ ჲეწერ ჲოღჼ – ძველად დიაცი თავის ქმარს სახელს არ უწოდებდა ⌈და⌉, თავისი ქმრის ახლობლებისთვის კი სხვა (გამოცვლილი) სახელებით უნდა მიემართა.

წე ლეჭყ|ჲ|არ (ლაჭყ|ჲ|არ) **c̣e leč̣q̣|j|ar** (**lač̣q̣|j|ar**) გრდმ. прх. trans. ტაბუ ახლობლების სახელებზე, ნამდვილი სახელების დამალვა (⌈და⌉მალავს) და მათ ნაცვლად სხვა სახელების (თიკუნების) ხმარება, табу на имена близких людей taboo on close people’s names, to hide real names and use other nemes instead. ვაჲლო წესულ დარ წე ლეჭყჲარ – ჩვენთან (ჩვენში) წესად იყო სახელის დამალვა (ტაბუ სახელებზე).

წე-გორ დდ **çe-gor** dd სახელი და გვარი имя и фамилия first and last name. **შენობი ჩუ ვუჲტჩოხ ყარულეს წე-გორ ხატი̃ სოხ** – შენობაში შემავალს დარაჯმა სახელი და გვარი მკითხა.

*წეჲგ⌈ი̂⌉, წი̄გ⌈ი̂⌉, წიგ⌈ი̂⌉ დდ **çejg⌈î⌉, çīg⌈î⌉, çig⌈î⌉** dd 1. სისხლი кровь blood. **წეგმაქ იხარ (დ|აჸარ) çegmak ixar (d|a'ar)** გრდუვ. непрх. intrans. აღგზნება (აღიგზნება), სისხლის აჩქროლება (⌈ა⌉უჩქროლდება) возбуждаться / возбудиться excitement, lighting up. **წეგმაქ ვეჸენო̂ ეთჯეთე̂ ივრამ** – აღგზნებული მიდგებ-მოდგება იორამი (ბ. ბ.).

წეჲგო̄რე̃, წეგო̄რე̃ **çejgōrẽ, çegōrẽ** სისხლიანი окровавленный bloody. **ე ჭაბიკ დაჴ ჴობალ მაჲრხუჲნ, სოგო წეჲგო̄რე̃ (წეგო̄რე̃) ტოტი ჲა** – ეს კოვზი მიუტანე რა მარეხს, მე სისხლიანი ხელები მაქვს

წელტინაჲნო̂ **çelṭinajnô** ზმნს. нареч. adv. საახალწლოდ, ახალი წლისთვის к Новому году, на Новый год for the new year. **წელტინაჲნო̂ ობი ალვინ ჴალ დახკა̃ ჯექლარ, მა̄ კოსტალა̄ ქორ ლაცვიე̃, ის ბიჭიც დაიჭირეს და ეს ქალი დარჩა იქ უპატრონოდ, არც არავინ უყურებს: ყველას ეშინია!** – საახალწლოდ ისინი ალვანში ამოსასვლელად ემზადებოდნენ, მაგრამ კოსტალეც დაიჭირეს, ის ბიჭიც დაიჭირეს და ეს ქალი დარჩა იქ უპატრონოდ, არც არავინ უყურებს, ყველას ეშინია (ვ. ქ.)!

წვე̃-დითხ დ **çvẽ-ditx** d ხორცის წვნიანი первое блюдо из мяса meat soup. **სე სტაკონ წვე̃-დითხ ზორაჲში̂ დეწე̄, ჯშიროშ თეგდოს** – ჩემს კაცს (ქმარს) ხორცის წვნიანი ძალიან უყვარს და ხშირად ვაკეთებ (ვუკეთებ).

წიმწვეთით **çimçvetit** ზმნს. нареч. adv. მთელი სიზუსტით, სიტყვასიტყვით, დაწვრილებით, ზედმიწევნით подробно, буквально, точь-в-точь with complete accuracy, thoroughly, in details. **წიმწვეთით ხეჸერ ʼუმ დეფცარ ფილიპ-ბიძინ** – ზედმიწევნით იცოდა რამის მოყოლა ძია ფილიპემ (ა. ბ.).

*წინუს ჲდ **çinus** jd 1. პატარძალი невеста bride. **სე ვაშას ქალქირე̃ ლამზურ წინუს ჲოჸჲიე̃** – ჩემმა ძმამ თბილისიდან ლამაზი პატარძალი მოიყვანა. 2. ბიცოლა, ბიძის ცოლი жена дяди aunt, uncle’s wife. **სე ბიძე̃ ფსტუჲნო̂ სე̃ წინუს ჲა** – ბიძაჩემის ცოლი ჩემი ბიცოლაა.

წისო̂ ჲდ **çisô** jd მოფერებითი ფორმაა სიტყვისა ласкательная форма слова fawning form of a word წინუს$_2$ **çinus**$_2$. შდრ. ср. comp. **ბიძძეჲ, დადვაშე̃ ფსტუჲნო̂ biʒʒej, dadvašẽ psṭujnô**.

წი̃ჩლოღე̃ **çĩčloɣẽ** ახლებური новшеский, инновационный innovative. **სკოლა̄ხ წი̃ჩლოღე წესი და** – სკოლებში ახლებური წესებია (ბ. ბ.).

წიჼჩლოღეშ ç̣ĩčloγeš ზმნს. нареч. adv. ახლებურად по-новому in a new manner. **წა წიჼჩლოღეშ დეფხდოს** – სახლს ახლებურად ვმართავ; **წა წიჼჩლოღეშ დე̆ფხდოს** – სახლს ახლებურად ვათბობ (ბ. ბ.).

წიჼწანაქარ დ **ç̣ĩç̣anaqar** d ძალიან მაგარი, ორნახადი არაყი очень крепкая водка very strong, twice distilled vodka. **კალტ ჲაშჲებალ ვაჲნ, ეთერ... ო წიჼწანაქარ მე̄ და ჰოგო ჰუცდიენო̂ ლაზიჩ ნახნაჲნო̂, ოჰა̄ ნჭაჲც დაცალ ე სტაკონალოჼ,** [კოტეს] **– სოხ** – ხაჭო დაგვიდნე რა, ეთერ... ის წინწანაქარი რომ გაქვს გადანახული კარგი ხალხისთვის, ისიც გამოუტანე ამ კაცსო, [კოტემ] – ჩემზე (ა. ბ.).

წიპარ დდ **ç̣ip̣ar** dd Penis (ბავშვის ენაზე на языке детей on kid's language). **ის შარვალ ჰალ ოწჲებ, ბა̆დერ, წიპარ ყეჭ ჰოგო** – ეგ შარვალი აიწიე, შვილო, „წიპარი“ გიჩანს.

წისო̂ ჲ **ç̣isô** j 1. ძალო жена двоюродного, троюродного родственника Dzalo, aunt (uncle's wife). **წისუჲგო̂ დექათ, ქაბ აჰ ოწა̄ლ** – ძალოს დაუძახეთ, ძროხები მოწველოს. 2. ჲ j ძალო Дзало Dzalo გამოიყენება ქალის საშინაო სახელადაც женское прозвище is used as woman's domestic name. **წისო̂ ჩუჰ ცო ბჭარჲახეჼ თხოჼ** – წისო შინ არ დაგვხვდა.

წიფლილნო̄, წიფლუჲნა̄, წიფლოვანა̄ ჲ **ç̣iplilnō, ç̣iplujnā, ç̣iplovanā** j წიფლოვანი, წიფლოვანის ხეობაЦипловани, Циплованское ущелье Tsiplovani—orge all covered with beech trees (კახეთის ალაზნის აუზის ერთ-ერთი მონაკვეთია один из участков бассейна Кахетинской Алазани one of the segments of Alazani reservoir in Kakheti). **დაჰ და̄ლოჼ... ჰამახეც სახიფათო̂ და წიფლოვანეჲჼ ჰეობ** – გადასასვლელად ყველაზე სახიფათოა... წიფლოვანის ხეობა (რ. ო.). შდრ. ср. comp. **„წიფლუჲნა̄“ „ç̣iplujnā“**.

„წიფლუჲნა̄“, „წიფლოვანა̄“ ჲ **„ç̣iplujnā“, „ç̣iplovanā“** j 1. იხ. см. see **წიფლილნო̄ ç̣iplilnō**. 2. „წიფლოვანა“ „Циплована“ „Tsiplovana“ (პოპულარული თუშური მელოდია, დედის მიერ შექმნილი უბედური შემთხვევის გამო, როცა ალაზანმა შეიწირა მისი ვაჟი, უშარაული მიხეილი, თელავის გიმნაზიის მოსწავლე популярная тушинская мелодия, созданная матерью по несчастному случаю, когда Алазани унесла её сына, Ушараули Михаила, учащегося Телавской гимназии Popular Tushetian melody which was created after fatal accident by the mother when The Alazani river killed her son Mikheil Usharauli – a pupil of Telavi Gymnasium). **... ჰამახეც დაკახ ჰაცუჲნი̂ მაჼც „წიფლუჲნა̄“ ჲა** – ... ყველაზე მეტად გულზე მოსახვედრი (მელოდია) მაინც „წიფლოვანაა“ (რ. ო.).

წიხ ç̣ix სათითაოდ, თითოეულს каждому по одному individually, separately. **ივნეს წიხ**

წენბუჲ დითქჼ შაჲრი̂ კნათინ – ივანემ სათითაოდ სახლები დაუტოვა თავის ბიჭებს.

წკაჼტ: წკაჼტ დ|არ ç̣ḳaṭ: ç̣ḳaṭ d|ar გრდმ. прх. trans. ტკივილის მომგვრელი მსუბუქი წკმენტა ორგანიზმში боль в организме, ощущаемая в виде лёгкого прищипывания scratching in the body causing light pain. ჲუყეხ სტენახჩოვ წკაჼტ დო სოჼ – წელზე რაღაცა მწკმენტს.

წკარ დ **ç̣ḳar** d წკრიალის აღმნიშვნელი ხმაბაძვითი სიტყვაა звукоподражательное слово, обозначающее звон onomatopœic word denoting ringing sound.

წკარაჲნო̂ ç̣ḳarajnô ზმნს. нареч. adv. 1. წკარუნით, წკრიალით позванивая with tinkling, ringing. აჰ თასდალინო̂ ჩაჼგალ წკარაჲნო̂ ჴეთიჼ პოლმაქ – ჩავარდნილი ჩანგალი წკრიალით დაეცა იატაკს. 2. უცაბედი კრთომით, უცაბედი ელდით с внезапным вздрагиванием with sudden shock. ჰქჼ ვულარ ხაჲწჩე წკარაჲნო̂ ჲეკჲიქჼსო̂ – შენი ყვირილი რომ გავიგე, უცაბედად შევკრთი.

წმიდგიუჲრგობ დ **ç̣midgiujrgob** d წმიდა გიორგობა (დღეობა) праздник Святого Георгия saint George’s religious festival. წმინდგიუჲრგობ ვაჲლო შარე შაწ ტარბალა – წმიდა გიორგობა (დღეობა) ჩვენთან წელიწადში ორჯერ ტარდება.

წოლ⌈ბ⌉-წამბა|დ|ალარ ç̣ol⌈b⌉-ç̣amba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. ცხოვრებისეულად წვალება (წვალობს) мучиться suffer for living. უცამე̂ ნასტ ვა̄ხერ, წოლ⌈ბ⌉-წამბალარ – უცამე ძლივს ცხოვრობდა, წვალობდა.

წოლ⌈ბ⌉-წამბა|დ|არ ç̣ol⌈b⌉-ç̣amba|d|ar გრდმ. перх. trans. ცხოვრებისეულად წვალება (აწვალებს) мучить make sb. suffer for living. მოჰ წოლ⌈ბ⌉-წამბადო ადმიქჼ ცხოვრბას! – როგორ აწვალებს ადამიანს ცხოვრება (წუთისოფელი)!

წოლ⌈ბ⌉-წამბალაშ ç̣ol⌈b⌉-ç̣ambalaš ზმნს. нареч. adv. ცხოვრებისეული წვალებით, როგორმე, ძლივს мучаясь with suffering for living, hardly. ცო მაკეგ სოჼ, წოლ⌈ბ⌉-წამბალაშ თეგდოს ჸუმაყ – აღარ შემიძლია, წვალებით ვაკეთებ ყველაფერს.

წონა|დ|ალარ გრდუვ. непрх. intrans. მოწონება (მოსწონს) нравиться to like.

წონა|დ|არ გრდმ. перх. trans. მოწონება (⌈მო⌉იწონებს) ⌈по⌉нравиться to like.

წოწო̂ ç̣oç̣ô ცხელია ⌈არ შეეხო⌉! ⌈Не трогай⌉ горячо! Hot! Don’t touch! (ბავშვის ენაზე на языке детей on kid’s language).

წრაჴ, წრაჼჴ: წრაჴ (წრაჼჴ) ბ|ახითარ (ბ|აჴითარ) ç̣raq, ç̣rãq: ç̣raq (ç̣rãq) b|axitar (b|aqitar) გრდმ. перх. trans. ჩაპროშტნა (ჩაპროშტნის), ჩაკოცნა, ხმაურიანი კოცნა чмокать / чмокнуть snog, embracing and kissing. ჰაჲნო̂ მოთ სოჼ, იჼცა̄-იჼცა̄ სო ვალ‘ლა̄ სოჼ მაჴიჼ წარხოვ, ვაშლეშ წრაჼჴა̄ ბაჴითო̂ სოჼ ჰაჲნოგუჲნო̂ –

ასე მგონია, ეხლა და ეხლა მომეახლება ლექსის რაინდი და ძმასავით ხმაურიანად გადამკოცნის-მეთქი (ა. ბ.); **დაჰაჭ გოჼწარვალიჼ ი სეჼ სტაკ, ჲო, სუჲნი̂ ჹეჲალრასე̄, წჺაჲრქოჼ წრაჴ ცუჲ ბაჴითიეჼ სოჼ!** – მთლად გადაირია ეს ჩემი კაცი (ქმარი), ქა, ჩემთვის ვიჯექი და უცებ არ ჩამკოცნა!

წუპაჲლ‘უ̂ დ **çupajl‘û** d მოსაწოვი, მოსაწოწნი რამ что-нибудь такое, что можно пососать smth that can be sucked. **წუპაჲლ‘უ̂ ლიბლეთ ˜უმ ე ბა̆დრენ** – მოსაწოვი (მოსაწოწნი) მიეცით რამე რა ამ ბავშვს.

წყარ დ **çqar** d ამა თუ იმ სითხის დაღვრის ხმის აღმნიშვნელი სიტყვა слово, обозначающее звук разливающейся жидкости a word denoting the sound of spilling some liquid. **წყარ ხაწ სოჼ, ყარ კაჲ ეცრალო̂** – წვეთის ხმა მესმის, წვიმა მოვიდა, ნეტავი.

წყარ დ|არ çqar d|ar გრდმ. перх. trans. ამა თუ იმ სითხის წკრიალი (წკრიალებს) издавать звук разливающейся жидкости burbling of some liquid. **ყარო̂ წვეთივ ჩამლიშ წყარ დორ** – წვიმის წვეთები გემრიელად (საამოდ) წკრიალებდნენ.

წყარაჲნო̂ çqarajnô ზმნს. нареч. adv. წურწურით, წკრიალით со звоном tinkling, flowing fast (იტყვიან ამა თუ იმ სითხეზე говорят о разливающейся жидкости is said on some liquid). **ნინოს ხორბალ ლესორე̄, ჰაკეხ წყარაჲნო̂ დოფხ დალორ** – ნინო ხორბალს ცრიდა და შუბლზე წკრიალით ოფლი ჩამოსდიოდა; **ტბათინ ბახკეჼჩო̂ ყაროვ ტატბიეჼჩო̂ დოჼლობა̄ხ წყარაჲნო̂ ხი დათხერ** – ტბათანაში ამოსულ წვიმით დასველებულ ცხენოსნებს წურწურით წყალი გასდიოდათ.

წყარამწყუპ: წყარამწყუპ ბ|ოლ̥არ (ბ|ებლარ) çqaramçqup: çqaramçqup b|ol̥ar (b|eblar) გრდმ. перх. trans. „მორატორიუმი“ ხმაურზე (ბავშვის ენაზე) «мораторий» на шум (на языке детей) “Moratorium” (on kid’s language).

***წყე çqe** ზმნს. нареч. adv. ერთხელ, ერთჯერ один раз, однажды once.

წყეკ⌈აკ⌉ çqeḳ⌈aḳ⌉ ზმნს. нареч. adv. მხოლოდ ერთხელ, ერთადერთხელ всего один раз, только один раз only once. **ჩარხო̂, წყეკ⌈აკ⌉ ჲალ‘ითალ კაპაშ ცისკრეგო̂ ის ჴორეხ** – ჩარხო (კაცის სახელია), მარტო ერთხელ მოაკბეჩინე რა ცისკარს ეგ ვაშლი.

წყეტყოჸ çqeṭqoʼ ზმნს. нареч. adv. ერთხელ კიდევ, კიდევ ერთხელ, ერთხელაც ещё раз once again. **წყეტყოჸა ვაშ⌈ბ⌉ა̄რ ლოლეთვაჲ: უჲსჰეჸ ბჺარლოთვაჲნ ზურიტა̄** – ერთხელაც შევიკრიბნეთ რა: იქვე დაგვხდება ზუროსგორა (პ. უ.)..

***წყეწყ çqeçq** ზმნს. нареч. adv. 1. თითოჯერ по одному разу each time. **წყეწყ ხახკოლ ვაჲ ე დუჲ** – თითოჯერ გავაჭენოთ რა ეს ცხენები. 2. ზოგჯერ, ხანდახან

иногда, время от времени sometimes. ჲუჼ ვაჲვრა, წყეწყ მოც გუვალʻალ თხოჼ, ვო – რატომ დაიკარგე, ხანდახან მაინც გამოჩნდი, კაცო.

წყეწყაკ c̣q̣ec̣q̣aḳ ზმნს. нареч. adv. 1. მხოლოდ თითოჯერ, მარტო თითოჯერ всего по одному разу, только по одному разу only once. წყეწყაკ ხახკოლ ვაჲ ე დუჲ – მარტო თითოჯერ გავაჭენოთ რა ეს ცხენები. 2. მხოლოდ ზოგჯერ (ხანდახან), მარტო ზოგჯერ (ხანდახან) только иногда, только время от времени only sometimes. ჲუჼ ვაჲვრა, წყეწყაკ მოც გუვალʻალ თხოჼ, ვო – რატომ დაიკარგე, მარტო ხანდახან მაინც გამოჩნდი, კაცო.

წჵვერა̄ ჲჲ **c̣ωverā** jj მწვერვალი, მწვერვალის მიდამო верх, вершина summit, peack area. დუკ ხაჼ ჲა, ლეც სოჼ იკ ლამუჼ წჵვერა̄ ჲაგჼ – დიდი ხანია, მინდა ამ მთის მწვერვალის ნახვა.

წჵვერე c̣ωvere ess. ზმნს. нареч. adv. მაღლა, წვერში, ზემოთ, ზევით, მწვერვალზე наверху, на вершине at the top, above, at the peack. ლოჲუმ წჵვერე ლეცერ სოჼ წა ხილʻანე̄, ჲა̄ხჼ – მთის წვერში მინდოდა სახლის ქონა და ცხოვრება.

წჵვერლენა̄ c̣ωrerlenā ზმნს. нареч. adv. ზემოდან, წვერიდან, მწვერვალიდაან сверху, с вершины from the top, from the summit. საქისტრ̂ წჵვერლენა̄ კახითა̄ ზორაჲშ̂ ლაჲმზრათ გუ – საქისტოს მთის წვერიდან კახეთი ძალიან ლამაზად ჩანს.

წ⃖აჲჼ c̣⃖aj̃ მოდი! Иди ко мне! Come to me! (შეწოვნილი თანხმოვანი ბგერის შემცველი სიტყვაა ძროხის მისაპატიჟებლად, მისატყუებლად слово, содержащее кликс, щёлкающийсогласный звук; употребляют, чтобы подозвать, приманить корову substituting word of absorbed consonant sound for inviting, baiting the cow). წ⃖აჲჼ, ნიშო, წ⃖აჲჼ! – მოდი, ნიშო, მოდი!

წ⃖უ- წ⃖უ- წ⃖უ c̣⃖u- c̣⃖u- c̣⃖u სდექ! Стой! Stop! (შეწოვნილი თანხმოვანი ბგერის შემცველი სიტყვაა ცხენის გასაჩერებელად слово, содержащее кликс, щёлкающий согласный звук; употребляют, чтобы остановить лошадь substituting word of absorbed consonant sound for stopping the horse). წ⃖უ-წ⃖უ-წ⃖უ, კუპრა! – სდექ, კუპრა! 2. მოდი! Иди ко мне! Come! (შეწოვნილი თანხმოვანი ბგერის შემცველი სიტყვაა ღორის მისაპატიჟებლად, მისატყუებლად слово, содержащее кликс, щёлкающийсогласный звук; употребляют, чтобы подозвать, приманить свинью substituting word of absorbed consonant sound for inviting, baiting the pig). წ⃖უ-წ⃖უ-წ⃖უ, ტახო̂! – მოდი, ტახო!

წ⃖უჼ c̣⃖ũ არა нет, не-а no (შეწოვნილი თანხმოვანი ბგერის შემცველი სიტყვაა слово, содержащее кликс, щёлкающий согласный звук substituting word of absorbed consonant sound). კჼ ჲოლ ჲაცჼ ვალუჲა? – წ⃖უჼ! – მოდიხარ მოსათიბად? – არა!

ჭ

-ჭ -č̣ ნაწილ. част. partic. ზუსტად, სწორედ ⌈რომ⌉ точно, именно exactly. **მოლოუჼ ჲანოჰრ̂, მოლოუჼ ჲეწლაჲნ̂ – ყაყაჩსანაჭ, ვარდსანაჭ!** – როგორი ყოფილხარ, როგორი საყვარელი – სწორედ ყაყაჩოსავით, სწორედ ვარდივით (ა. ბ.)!

ჭანიბ დდ **č̣anib** dd დაგრეხილი ბაწრის, ნართის, წნის ერთი წიბო, ერთი წვერი одна нить пряжи, пряди single thread of twisted wool, yarn. **ჭანიბ ცო ლეხმაკ სოჼ ი ბაწრეჼ, ჲო!** – წვერს ვერ ვპოულობ ამ ბაწრისას, ქა!

***ჭარკოჼ** ჲჲ **č̣arḳõ** jj 1. მიხვეულ-მოხვეული, ზიგზაგი გზა მთაში, სერპანტინი зигзагообразная дорога по крутым горным склонам, серпантин, зигзаг twisting road in the mountains, serpantin, zigzag. **ლამნა̄ხჼ კურ ჰალ ეცბალჼ, ქოხმა̄ხჼ ნახ ნჭადუ დალ'ენა, ჭარკნა̄ხ სო სალარ გუბალ'ეჼ, მათხოვა პჭანი ჯასინა, ჲეწრენა სალარ ბაბწმაკიჼ!.. ლოსხეთრეხ ჲეთხარ დალ'ენა** – მთათაგან ნისლი აფრინდა, გამოვიშალეთ გარეთა, „ჭარკნებში“ ცხენი გამოჩნდა – შუქი მოჰფინა არესა, სატრფომან სალარა (ცხენის სახელია) იცნო!.. და ცრემლებსა ჰყრის ცხარესა (ი. ჭ.; ა. ბ.); **ბურხელოლდა⌈ჰ⌉ ჭარკოჼ ჲოტურ, ჩა̆რჩ თურ ლელირ** – ბალახებში ზიგზაგი მიდიოდა, დათვები თუ დადიოდნენ. 2. ნაქარგი ზიგზაგი вышитый зигзагом embroidered zigzag. **ის ჲაჰგო⌈ჰ⌉ რუბაშკეხ ლამზურ ჭარკოჼ ჲა** – მაგ გოგონას ზედატანზე ლამაზი ნაქარგი ზიგზაგი აქვს.

ჭახრიკ ბდ **č̣axriḳ** bd სასხლეტი, ცეცხლსასროლი იარაღის ნაწილი, რომლის გამოკვრით მოძრაობაში მოჰყავთ ჩახმახი, დამცემი ნაწილი спуковой крючок ружья trigger of a gun. **ას ჰალ ქჰექვალა̆ჼლაჲთნას, ვაჲრჯშებადვალა̆ჼ: მოჰ ჲეწრას თოფ ჰალ ოწჲა, მოჰ ჲეწრას კირჲა̆ჼ, მოჰ ბეწრას ჭახრიკ ბუხ ოწბა̆ჼ...** – მე მზადება დავიწყე, ვარჯიში: როგორ უნდა ამეწია თოფი, როგორ უნდა დამემიზნებინა, როგორ უნდა გამომეწია „ჭახრიკი“ (კ. ვ.)... **ე თოფგო ჭახრიკ ქა̆ჼგეჼ ბა** – ამ თოფს სასხლეტი ქანგიანი აქვს.

ჭეპარ č̣ep̣ar გრდუვ. непрх. intrans. სატირლად დაღრეჯა ბავშვისა (დაიღრიჯება) детская гримаса, ужимка перед плачем grimacing of a baby for crying. **აგ ცო გუგე̂!.. დაჰ ჯერლ'ა̆ვოლიჼსრ̂, ჰალოჭ ჭეპანა ვაჲლ'ნასა** – ბებო აღარ ჩანს!.. შევშინდი, დავიწყე კიდევაც დაღრეჯა სატირლად (ა. მ.).

ჭეჭყ დდ **č̣eč̣q̣** dd ბუღა бугай bull. **თხა ტყოც დაკოდა სოჼ კოლექტივეჲ ჭეჭყ, თიბრ̂,**

არსნეს, *სურმა* მე̄ წერე̄, ქიმა̄ლდა ვულკნევსა წე მე̄ ჴეფსითა̃ლათერ, თიბო̂ – დღეს კიდევ მახსოვსო კოლმეურნეობის ბულა, ამბობს არსენი, *სურმა* რომ ერქვა და ნესტოებიდან ვულკანივით ცეცხლს რომ აფრქვევდაო (ბ. ბ.).

ჭიკ **çik̦** ნაწ. част. part. ვაითუ ... вдруг да ... if ... **ჲაბონ ხი ცო მალ'დიქ̃დასე̄, დადას ჭიკ დაბუჳადვოლუჲსო̂** – ძროხებისთვის წყალი არ დამილევინებია და ვაითუ მამა მეჩხუბოს (მამა არ მეჩხუბოს).

ჭიკოშ **çik̦oš** ზმნს. нареч. adv. მჭიდროდ, გაჭედვით, მოჭერით туго, плотно tightly, closely. **ი წინ ტუფლი ჭიკოშ ბაჳფხ სოგო** – ეს ახალი ტუფლები მჭიდროდ მაცვია.

ჭიკო|დ|არ **çik̦o|d|ar** გრდმ. перх. trans. მჭიდროდ მოჭერა რამისა რამეზე ან შედება რამისა რამეში (მოუჭერს, შედებს) положить, засунуть туго tightly grasping of smth on smth or putting smth into somewhere. **მა ჭიკოდჲო ის კეხ, ქოთლა დო̃** – მჭიდროდ ნუ მოუჭერ მაგ უნაგირს, შეწუხდება ცხენი.

***ჭირ**¹ ჲჲ **çir**¹ jj ჭირი мор, зараза plague, murrain.

ჭირ² ბ **çir**² b ესა თუ ის სერიოზული პრობლემა та или иная серьёзная проблема some serious problem.

ჭირ|ბ|აშ ხილ'არ **çir|b|aš xil'ar** გრდუვ. непрх. intrans. ფეხმძიმედ ყოფნა (ფეხმძიმედაა) быть беременной being pregnant. **სჷ̃ ჲოჳ ჭირბაშ ჲაე̄, ღოსხეთ სო̃ მე̄, ქაშეჸ აგ ხილ'უსო̂** – ჩემი ქალიშვილი ფეხმძიმედაა და მიხარია, რომ მალე ბებია ვიქნები.

ჭირ ხილ'არ **çir xil'ar** გრდუვ. непрх. intrans. ამა თუ იმ სერიოზული პრობლემის ქონა (აქვს, სჭირს) иметь ту или иную серьёзную проблему having some serious problem. **ე ელო̂ ბჵა̄ დაკლევრა̄ ჲახენო̂ ლელე̂, ჭირ ბა ˉუნახ** – ეს ელო სულ ფიქრიანი დადის, სჭირს რაღაცა; **ჳოხ ˉუხგ ჭირ ბა, ˉევო̂?** – შენ რაღა გჭირს, კაცო? **დახეჸ ვათხვოსო̂ ჷარჭიჩო̂ დაშარნაჲვ, სე კაწკუჲჩო̂ ფჳეხა̄ მე̄ ჴაცჷ̃ (ˉე̄ თხალომცჷ̃ მე̄ ჭირბა)** – ამიტომ მატირებს შავი სიცარიელე, ჩემს პატარა სოფელსაც რომ გადაედო (და დღემდე რომ სჭირს) (ა. ბ.).

ჭირბა|დ|არ **çirba|d|ar** გრდმ. перх. trans. პრობლემის შექმნა (⌈შე⌉ქმნის) создавать проблему, приставать to make a problem. **სამსაჳხრე დირექტორეს საქმ ჭირბადჲო სო̃** – სამსახურში დირექტორი საქმეს მიჭირებს (პრობლემას მიქმნის).

ჭირ-ბორტი დ **çir-borți** d მრ. мн. pl. წუთისოფლისეული პრობლემები жизненные проблемы life problems. **ჭირ-ბორტი ცო დასტჷ̃ სოხჷ̃** – წუთისოფლისეული პრობლემები არ მომშორდა.

ჭირფარა̄: ჭირფარა̄ ჴელარ (დ|ახარ) **çirparā: çirparā qelar (d|axar)** გრდმ. перх. trans. გაცამტვერება (⌈გა⌉აცამტვერებს), მიწასთან გასწორება (⌈გა⌉ასწორებს),

განადგურება ([გა]ანადგურებს), აღგვა პირისაგან მიწისა (აღგვის) уничтожать / уничтожить, сравнять / сравнить с землёй, стереть с лица земли destroying, ruining, wiping off the face of the earth. **ყოლ ლაჰრეხ ელოს ნატო̂ ჭირთვარა̄ ჲახიჼ** – ქურდობის დაბრალებისთვის ელომ ნატო მიწასთან გაასწორა (დ. მ.).

ჭირხილ‘არ çirxiĺar გრდუვ. непрх. intrans. ამა თუ იმ გაჭირვების, განსაცდელის, პრობლემის ქონა (აქვს, სჭირს) иметь ту или иную проблему having certain hardship, trial, problems. **ბა, ჭირბაჲ ჰოხ ჸუმ, ჸევო̂?** – ვა, გჭირს რამე, კაცო?

ჭირ|ბ|აშ ხილ‘არ çir|b|aš xiĺar გრდუვ. непрх. intrans. ფეხმძიმედ, ორსულად ყოფნა (არის) быть беременной being pregnant. **თხჼ წინუს ჭირბაშ ჲა** – ჩვენი პატარძალი ფეხმძიმედაა.

***ჭიყოლ, ჭიყულ** დ **çiqol, çiqul** d ღიტინი щекотка tickling.

ჭიყოლ დ|ა̄ხარ (დ|ა̄ყარ) çiqol d|āxar (d|āqar) გრდმ. перх. trans. ღიტინი ([და]უღიტინებს) щекотать, щекотить tickling. **ბუქოს ქეთუჲნ ჭიყოლ (ჭიყულ) და̄ხო̂** – ბუქო (კაცის სახელია) ქეთოს უღიტინებს.

ჭოლაჼკური ჲ **çolãḳuri** j მრ. мн. pl. წვრილმანი ავლადიდება, ბარგი-ბარხანა барахло, хлам wealth. **ქორ ეცა̄ ჰაიჼ ჭოლაჼკური, ტაფ ლაჯ ესერე!** – აიღე შენი ბარგი-ბარხანა და დაიკარგე აქედან (ბ. ბ.)!

ჭოჭ|ბ|უხლიჼ çoç|b|uxlĩ უკმეხი, უკულმართი, უქმური, ყბაავი грубиан в речи coarse, stubborn, gruff. **წყეგეჸ ჭოჭბუხლიჼ ადმიჼ გუდალ‘ჼ ი სე ჲაშჼ ნუს** – ნამეტანი უკმეხი ადამიანი აღმოჩნდა ეს ჩემი დის რძალი.

ჭუჭკნა|დ|არ çuçḳna|d|ar გრდმ. перх. trans. ჭუჭკნა (ჭუჭკნის), ხელმოჭერილად ხარჯვა რამისა беречь, не тратить being greedy. **ტათებ ჭუჭკნადოშ მალჲალიჼსო̂** – ფულის ჭუჭკნით დავიღალე.

ჭყაჼტაჲნო̂ çqãṭajnô გაჟღენთილი пропитанный жидкостью impregnated. **ე ნაჩხ უჼ იშტუჼ ჭყაჼტაჲნო̂ ჲა?** – ეს ყველი რატომ ასეთი გაჟღენთილია (ბ. ბ.)?

ჭჵაღონაჸ, ჭჵაღუნაჸ, ჭჵაღნეჸ çωaγona’, çωaγuna’, çωaγne’ ისევ, კვლავ მაგარი опять крепкий again strong. **ჭჵაღონაჸ (ჭჵაღუნაჸ, ჭჵაღნეჸ) გაუჼგო̂ ცუჲ ბა ჰოგო?** – ისევ მაგარი მუხლი არა გაქვს?

ხ

ხავარტაჼ დდ **xavarṭã** dd ბატიკბილა, კუწეწა, ნამდვილი ძურწა, წიწმატურა, ღორის ქადა (ბალახია) тургения широколистная Broadleaf False Carrot. **გოდეს თიბო̂, *კა̆წკლე ხავარტაჼ დაყაჼლათრათხ,* თიბო̂** – გოდე (კაცის სახელია) იძახის, *ბავშვობაში წიწმატურას ვჭამდითო.*

ხალადეც დ **xaladec** d ღორის თავ-ფეხის საცივი, ლაბა, ხოლოდეცი холодец cold viscous mass made from pig's head and legs. **ჺალიხ ხალადეც ჩამლიჼ დაჲცი̂** – ზამთარში ლაბა გემრიელია აკი.

ხალნა̄ დ **xalnā** d მძიმე, სამწუხარო ვითარება, მძიმე გარემოება тяжёлое, невыносимое положение hard situation, terrible condition. **მარაჼ ხალნა̄ მოჸ და ჩურჩო̄ხიჼ ყასტარ** – რა მძიმეა შინაურებთან განშორება.

ხამპახამპაჸო̂ ბდ **xampaxampa'ô** bd სახსრებშორისი მყესი მოხარშულ ხორცში суставной хрящ, встречающийся в мясном блюде tendon in boiled meat. **ბა̆დრინ მოჰ̦ ყორბალა ხამპხამპაჸო̂** – ბავშვებს როგორ უყვართ „ხამპხამპა".

ხან-დროჰ̦ **xan-droꜧ** ზმნს. нареч. adv. დროზე вовремя, в своё время, в нужное время in time. **მა ჰ̦ედლა, ხან-დროჰ̦ ვოლა̂** – ნუ დაიგვიანებ, დროზე მოდი.

ხაჼ-დრო ჲჲ **xã-dro** jj დრო-ჟამი время, времена, пора ime. **საზღვარგართი სამუშაოთ ვაჩონ ხაჼ-დრო ჲაჲხჩედოლიჼ საიჼ ალუჲნა̄ მონატროდჲალიჼ სოჼ** – საზღვარგარეთ სამუშაოდ მყოფს დრო-ჟამის გასვლის მერე ჩემი ალვანი მომენატრა.

*__ხატ__ დდ **xaṭ** dd 1. ჯვარი, ქრისტიანული კულტის სიმბოლო крест, символ христианского культа cross. **ტათბუჼ ხატ** – ვერცხლის ჯვარი. 2. დედისძმის მიერ ქორწილში მორთმეული უხვი ძღვენი свадебные подарки от дяди по матери lots of gifts presented by uncle (mother's brother) in the wedding. **ნანვაშას ხატა ცო კეჰ̦ოგე̂, რესტორნა̄ხ ქუჲრწლი აკოშა...** – დედისძმას ძღვენი აღარ მოაქვს, რესტორნებში იხდიან ქორწილებს... (რ. ო.).

ხაწაჼლათარ **xaçãlatar** გრდუვ. непрх. intrans. 1. ამა თუ იმ ხმ[ებ]ის განვრცობა ირგვლივ (განივრცობა) распространение вокруг тех или иных голосов, возгласов spreading certain voices around. **Чечееенцы!.. Чечееенцы!.. – ხაწაჼლათიჼ სომფხო̄ ფენივჰ̦რქჼლა წაჲჩო̂ რუსლევ. – Чеченцев натравили грузины, прррроклятые!..** – ჩეჩნები!.. ჩეჩნები!.. – გაისმა სომხების მხრიდან სუფთა რუსულით. – ჩეჩნები მოგვისიეს ქართველებმა, წყეულებმა!.. (ა. ბ.). 2.

გადატ. перен. fig. დარიგების შესმენა (⌈შე⌉ისმენს) познавание наставления to understand / to follow advice. უ̄ნე̄ მაჭ ყატქჼ ი ვაჰონ, ა̌ხში გო̄ნ ვა ვეცენრ̂, ჲო! – რაც ულვაში წამოუბიბინდა ამ ბიჭს, ცოტა ჭკუაზეა მოსული, ქა!

ხა̌ჺ **xă’** ბრძანებითი კილოს ფორმაა ზმნისა форма повелительного наклонения глагола imperative mood form of a verb **ხა̌ჺარ** **xă’ar**. 1. გაიგე! შეიტყვე! მოიძიე! Узнай! Разузнай! Understand! Find out! Search! **ვოჺიხ, ხა̌ჺ, მატარებელ მაცჼ უჲტუ̂!** – წადი, გაიგე, მატარებელი როდის გადის! 2. ⌈იცოდე⌉ გაფრთხილებ! გაითვალისწინე! Знай (учти), предупреждаю! I warn you! Take it into account! **ხა̌ჺ, მე̄ იცხ და̌შნივ ი̂ცდოლი̂ დაჴოჼ ვალ იცნა ქუჲრთმაქა** – იცოდე, რომ მაგ სიტყვებით დღეიდან დიდი ვალი დაიდე თავზე (ა. მ.).

ხენ-ჴერეჼ **xen-qerẽ** მაგარი, უტეხი, მტკიცე, გამძლე, ამტანი (ადამიანი) стойкий, непоколебимый, твёрдый (человек) strong, firm, resistant. **ხენ-ჴერეჼ ადმიეჼ გუდალʻეჼ ბუჲბლენა̄ ადმეჼ ნან, მელʻ ჭირ-ბორროტ თეჴი̂ შაჲრ ვაჰინე̄, ტყოჺ მელʻ ხანე ჲა̄ხი̂** – უტეხი ადამიანი აღმოჩნდა ადამ ბობლიაშვილის დედა, რამდენი ვაივაგლახი გადაიტანა თავისი ბიჭისა და მაინც (კიდევ) რამდენი ხანი იცოცხლა (ა. ბ.).

ხთიშობელ^1 ჲ **xtišobel**^{1} j ღვთისმშობელი (მარიამი) Богоматерь, Богородица Our Virgin Mary. **ბა̌დერ ლაწა̌დუჲლჩე ხთიშობლეგრ̂ თეყა̌ლათე̄ს, ჰუჲცრ̂ ნან ჲაჰუჲნრ̂** – ბავშვი ავად რომ გამიხდება, ღვთისმშობელს ვეხვეწები ხოლმე, შენც ხომ დედა ხარ-მეთქი.

ხთიშობელ^2 დ **xtišobel**^{2} d ღვთისმშობელი (სალოცავი) Церковь Богородицы Church of our virgin Mary. **ხთიშობლეჼ საყდარ ფჰექორთიხ და** – ღვთიმშობლის საყდარი სოფლის თავშია.

ხთიშობლობ დ **xtišoblob** d ღვთიმშობლობა Богородичный праздник Virgin Mary’s feast day. **ხთიშობლობ დენი ბოთხ ცოჰანე̄ ბო, ო̄ჸმაჺ ჩუ თივუ̂, იშტ და დილ̧ენრ̂** – ღვთიმშობლობის დღეს საქმეს არავინ აკეთებს, ყველა ისვენებს, ასეა დაწესებული.

***ხი** დდ **xi** dd 1. წყალი вода water. 2. მდინარე река, river.

ხიჼ შატნუჲ დ **xĩ šaṭnuj** d მრ. мн. pl. ტალღები (წყლის კვანძები) волны waves. **იშტუ̂ უ̄მ დაგწი̂ ბარათხრ̂: წითლუჲ̂ნაჲ̂ ალზა̌ ჲალჲანორ ხიჼ შატნუჲ კიკლიმაქ ჰერწდოშ** – ასეთი რამის უნახავები ვიყავით: წითლოვანის ალაზანი მოდენილიყო ტალღების მღვრევით (რევით) (A. Sch.).

ხილბა|დ|ითარ **xilba|d|itar** გრდმ. перх. trans. ხილვინება უცნაური, მოულოდნელი,

განსაკუთრებული რამისა (ახილვინებს) заставить видеть что-либо удивительное, неожиданное to make see strange, sudden, special thing. **ე ʿუხ ხილბადითრა[ჯ] ვაჲგო̂, ʿუო̂!** – ეს რა გვახილვებინე, კაცო!

ხილʻა′რ-ცოხილʻა′რ[1] დ **xil̔a′r-coxil̔a′r**[1] d ყოფნა-არყოფნა, ქონა-არქონა быть – не быть, иметь – не иметь to be and not to be, to have and not to have. **ხილʻა′რ-ცოხილʻა′რ ვაშა̄ხ დაჲწუ, ცჯაც ცო დეწ ადმინევ გაკუჲრბადჼ** – ქონა-არქონა ერთმანეთს მოსდევს, ერთიც არ უნდა გაიკვირვოს ადამიანმა.

ხილʻა′რ-ცოხილʻა′რ[2] დ **xil̔a′r-coxil̔a′r**[2] d ყოფნა-არყოფნა (იქნება – არ იქნება), ქონა-არქონა (ექნება – არ ექნება) быть – не быть to be and not to be, to have and not to have. **ხილʻა̄ლ, მა ხილʻა̄ლ ადმიქჼ, ბედუხაკ დალუჲ?** – იქნება – არ იქნება ადამიანი, არის, ნატავი, ბედენა?

ხიტენო̂ xiṭenô მიმღ. прич. particip. 1. გაწყვეტილი (ნაწილებად დაყოფილი) ⌈по⌉рванный, ⌈разо⌉рванный broken into parts. **ʿუჼ ხიტენო̂ და ე სქჼ თოკ?** – რატომ გაწყვეტილია ეს ჩემი თოკი? 2. დაწყვეტილი, შეწყვეტილი, გაწყვეტილი, შეჩერებული прекращённый cut off, stopped. **ჯარქჼ ხი ხიტენო̂ ბჭარდახქჼ სოჼ** – წისქვილის წყალი დაწყვეტილი დამხვდა. 3. გაწყვეტილი, განადგურებული, ამოწყვეტილი, გამქრალი истреблённый, уничтоженный, исчезнувший destroyed, ruined. **ე წენი ჲა̄ხერ ო ხიტენო̂ ოჯახ** – ამ სახლში ცხოვრობდა ის გაწყვეტილი ოჯახი. 4. გადატ. перен. fig. უღონოდ, სუსტად მყოფი, მოწყვეტილი обессиленный, ослабший being feeble, weak. **თხა ზორაჲშ ხიტენო̂ ვასო̂** – დღეს ძალიან მოწყვეტილი ვარ.

ხკულუჲნი̂ xḳulujnî ზმნს. нареч. adv. ზაფხულისთვის, საზაფხულოდ к лету for the summer. **ხკულუჲნი̂ ტბათინ დახჼ ქიქდოლჼ დებლლათხ ქჯექდალჼ** – საზაფხულოდ ტბათანაში წასასვლელად ადრიდანვე ვიწყებთ მზადებას.

ხკულ-ხკულიხ xḳul-xḳulix ზმნს. нареч. adv. ზაფხულობით в летние времена in summer. **ხკულ-ხკულიხ ქალქირქჼ ბა̆დრი აჯ იხო̂ სონე̄, ზორაჲშ ხარბადჲოსო̂** – ზაფხულობით ქალაქიდან (თბილისიდან) შვილები ჩამომდიან ⌈ხოლმე⌉ და ძალზე მახარებენ.

ხკულ-ხკულუჲნი̂ xḳul-xḳulujnî ზმნს. нареч. adv. ზაფხულობებისთვის (ყოველი ზაფხულისთვის) к летним временам for every summer. **ხკულ-ხკულუჲნი̂ თივჼ დახჼ ʿოუ̆მაც ქიქოც დებლლა ქჯექდალჼ** – ზაფხულობებისთვის (ყოველი ზაფხულისთვის) დასასვენებლად წასასვლელად ყველა ადრე იწყებს მზადებას.

ხკუჼ დდ **xḳũ** dd შესაკრავი რამ საშუალება (ბაწარი, თოკი, კანაფი) то, чем можно связ⌈ыв⌉ать что-либо fastening means (rope). ხორბლა̄რეჼ ხაკი ჴალ ახკაჼ ხკუჼ ცო დარ სოგოჴე̄, მეზობლა̄ხ დიხნას – ხორბლიანი ტომრების შესაკრავად კანაფი არა მქონდა და მეზობლებს ვთხოვე.

ხოკეჼ: ხოკეჼ ქოკ ბჲ **xoḳẽ: xoḳẽ koḳ** bj კალაპოტი (ფეხსაცმლისა) колодка (обуви) boot-last. შალოს წინ ხოკეჼ ქოკი ჲეჸენო̂ – შალვას ახალი კალაპოტები მოუტანია.

ხოროჼ xorõ მსხვილად დაფქული крупно молотый milled thickly. მალაზიე ჴაჲრ იცნე̄ს, ხოროჼ გუდალ'ეჼ, წაჲჩ ცაცევ ლასარ დეწე̂ – მალაზიაში ფქვილი ვიყიდე და მსხვილად დაფქული აღმოჩნდა, წმინდა საცერში უნდა გაცრა.

ხოჯგი ჲ **xoǯgi** j გრიპი მრ. мн. pl. грипп flu. ჵაცჴაჸ ხოჯგი ჲა სოგო ცენეხ – მთელი ზამთარი გრიპი მაქვს წელს (ბ. ბ.).

⌈სიცხ-⌉ხორშაჸო̂ ჲ **⌈sicx-⌉xorša'ô** j ციებ-ცხელება (ცხელებ-ციება) малярия, болотная лихорадка fever / malaria. ჭავბა̄რეჼ, თასჲაჲლნო̂ ადგილ ჲა ალუჲნაე̄, ქიქლუჩო̂ დროჴ ზორაჲშ ხეჸერ ⌈სიცხ-⌉ხორშაჸო̂ – ჭაობიანი, ჩავარდნილი ადგილია ალვანი და ძველ დროს ძალიან იცოდა ციებ-ცხელება.

ხოჸუჲლა̄ დდ **xo'ujlā** dd ადგილი, სივრცე, სადაც ვინმე ან რამე დაეტევა, დასატევარი место, пространство, где может поместиться кто/что-либо place, space where smth or sb can be placed. მაჲჴო̂ ჲაყჩუჲშნ ჴაში დახკე'ნე̂ თხოჼ, შტოლფვეხ სო ჩუ ხოჸუჲლა̄ ცო ხილ'ეჼგ – პურის ჭამისას სტუმრები გვეწვივნენ და მაგიდასთან ჩემი დასატევარი აგილი აღარ აღმოჩნდა.

ხუვ დ **xuv** d ხუილი, დიდი ხმაური მდინარისა, წვიმისა, ქარისა და ა. შ. сильный шум реки, дождя, ветра и прочих roar of river, rain, wind. ჴევბერეჩო̂ ხიჼ ხუვ ლაჴიშ ჴალ ხაწერ ქოხმა̄ხ – ხეობის წყლის (მდინარის) ხუილი მაღლა ისმოდა ქოხებში.

ხუვ დ|არ xuv d|ar გრდმ. перх. trans. ხუილი (ხუის), დიდი ხმაური (ხმაურობს) издавать сильный шум (о реке, дожде, ветре и прочих) roaring, big noise. ოშტუჼ ხუვ დორ მახავ, ბა̆დრი დაჴ ჴერ'ლ'ა̆დოლოჼ სოგო – ისეთი ხუილი გაჰქონდა ქარს, ბავშვები შემიშინდნენ.

ხუვაჲნო̂ xuvajnô ზმნს. нареч. adv. ხუილით, დიდი ხმაურით с сильным шумом (о реке, дожде, ветре и прочих) with roaring, with big noise. ხუვაჲნო̂ ჲალორ ჴალ ჲაჴჲალინო̂ ალზაჼ – ხუილით მოდიოდა ადიდებული ალაზანი.

ხუჲთრ ჲჲ **xujtr** jj ცხვრის გამომშრალი ტყავი ქვეშ დასაგებად подстилка из овечьей шкуры dried skin of a sheep to spread out. ლაპიმაქ ჵევალეჩო̂ კაწკუჲჩ

ვაჴონ ხუჲთხ ჲარჟჲინას კიკელ – კიბეზე მჯდომ პატარა ბიჭუნას ცხვრის ტყავი გავუფინე ქვეშ. შდრ. ср. comp. **მაჟდაგ maždag**.

ხუჲმრალ xujmral ხვავრიელი, ბარაქიანი, დიდი, ფართო, ხალვათი, უხვი богатый, обильный, широкий, общирный abundant, rich, plentiful. **ე ჴორენ ხუჲმრალ მოსავალ ხეჸ̂** – ამ ვაშლმა უხვი მოსავალი იცის; **ხუჲმრალ გომურ თაგბიჲჼ ვასოს ჟაბონ** – ფართო (ხალვათი) გომური გაუკეთა ვასომ ძროხებს.

ხურმარი ჲ **xurmari** j მრ. мн. pl. დაწუნებული მატყლი забракованная шерсть defective / rejected wool. **ე ხურმარი დაჴ ცო ჲოხკლა** – ეს უვარგისი მატყლი ვერ გაიყიდება.

ხურსნāლეჼ xursnālẽ 1. ხორკლებიანი კანი кожа в пупырышках roughness of skin. **ცოდეწლაჲნ̂, ხურსნāლეჼ კჼ და სახეხ ელნეგო** – უნდომელი, ხორკლებიანი სახის კანი აქვს ელენეს. 2. ხორკლებიანი, დაკოჟრილი ღერო ან ნაყოფი (მცენარისა) в пупырышках (стебель или плод растения) callus stalk or fruit of a plant. **თხე ხურსნāლეჩრ̂ სხალმაქ წიწბერაჸუჲ დāხჴლათერ** – ჩვენს დაკოჟრილ მსხალზე მოლაღურები ბუდობდნენ (ცხოვრობდნენ) ხოლმე.

ხურსნი დ **xursni** d მრ. мн. pl. 1. მსხმო, ზღმურდლი, გამონაყარი (კანზე) пупырышки (на коже) skin rash. **დელეხ ხურსნი ჴასჼ სოჼ** – ტანზე ზღმურდლი დამაყარა. 2. ხორკლი (მცენარის ღეროზე ან ნაყოფზე) пупырышки (на плоде растения) callus (on plant's stalk or on a fruit). **ე შუ კრუჟოვნიკეგო ჺუჼ ხურსნი და!** – ამ თქვენს ხურტკმელს რა ძალიან ზღმურდლი აქვს!

ხუხრბა|დ|ალარ (ახუხრბა|დ|ალარ) xuxrba|d|alar (axuxrba|d|alar) გრდუვ. нерх. intrans. აბირება, რამის, მაგალითად, მარილის ჭამის ხასიათზე მოსვლა პირუტყვისა (მოვა) захотевший поесть соль (баран, корова ...) feel like to eat salt (cattle). **ჟეგრ̂ *ბრრრეჲნრ̂* ვიქჩეჴā, ჴათეჸ ხუჲხრბალა** – ცხვარს რომ *ბრრრ* დაუძახო, მაშინვე აბირდება. შდრ. ср. comp. **ბირბა|დ|ალარ birba|d|alar.**

ხუხრბა|დ|არ (ახუხრბა|დ|არ) xuxrba|d|ar (axuxrba|d|ar) გრდმ. перх. trans. აბირება (⌈ა⌉აბირებს), რამის, მაგალითად, მარილის ჭამის ხასიათზე მოყვანა პირუტყვისა (მოიყვანს) смани⌈ва⌉ть to make cattle feel like to eat salt. **მა ხუხრბადო, ფეშკარ, ის ჟე!** – ნუ აბირებ, ბალღო მაგ ცხვარს! შდრ. ср. comp. **ბირბა|დ|არ birba|d|ar**.

ჴ

ჴალ-წყალ დ **qal-çq̣al** d ცივ წყალში გახსნილი ქუმელი წყურვილის მოსაკლავად холодный напиток из толокна oatmeal mixed in cold water to kill thirst. **სიცხოვ ქოთ̣დიქᶰჩუჲშნ ნინოს ჴალ-წყალ ბჵარდიქᶰ თხოᶰ** – სიცხით შეწუხებულს ნინოშ „ჴალ-წყალი“ დაგვახვედრა.

ჴალ̦ინო̂ **qal̦inô** მიმღ. прич. particip. შეჭმული поеденный, съеденный eaten. **აჰ ჴალ̦ინო̂ ცო̄მ ნანბალა სოᶰ** – შენი შეჭმული არაფერი მენანება.

***ჴალ̦-მალ‘არ**[1] დდ **qal̦-mal‘ar**[1] dd ჭამა-სმა, პურ-მარილი кушание и выпивка eating, fiest. **ჴალ̦-მალ‘რენმაქ (ჴალ̦-მალ‘რეხ) ბათვაჲ თხა ბეხინო̂** – პურ-მარილზე ვართ დღეს დაპატიჟებულები.

ჴალ̦-მალ‘არ[2] **(ჴალ̦-მელ‘არ)** **qal̦-mal‘ar**[2] **(qal̦-mel‘ar)** გრდმ. перх. trans. პურ-მარილობა (იპურ-მარილებენ), წაქეიფება (წაიქეიფებენ) пировать to have feast. **კნათივ ჴალ̦-მალ‘ე′ნე̂, სოდაე̄ ბოხქᶰ** – ბიჭებმა წაიქეიფეს და დაიშალნენ.

ჴალ̦უჲნი̂ **qal̦ujnî** მიმღ. прич. particip. საჭმელი, შესაჭმელი რამ что-либо съедобное food, smth that can be eaten. **ჴალ̦უჲნ ცო̄მი და ჰოგო?** – საჭმელი არაფერი გაქვს?

ჴანო̄ხ **qanōx** ზმნს. нареч. adv. ხვალ და მომდევნო დღეებში где-то завтра tomorrow and the following days. ***ჴანო̄ხ ლაზქᶰ ამიᶰდ ხილ‘უჲნო̂,*** **გამოცხადბადიქᶰ ტელევიზორე** – *ხვალ და მომდევნო დღეებში კარგი ამინდი იქნებაო, გამოაცხადეს ტელევიზორში.*

ჴაᶰ-ლამო̂ **qã-lamô** ზმნს. нареч. adv. 1. ხვალე-ხვალზევით (ხვალე და / ან ხვალზევით) завтра-послезавтра tomorrow or the day after tomorrow. **ჴაᶰ-ლამო̄ სამსახურ ცდენადოს, კონფერქᶰციენმაქ ჲუჲტას** – ხვალე და ხვალზევით სამსახურს ვაცდენ, კონფერენციაზე მივდივარ.

ჴაᶰ-ლამო̄ხ **qã-lamōx** ზმნს. нареч. adv. 1. ხვალ-ხვალზევითებში (ხვალ, ზეგ და მომდევნო დღეებში) где-то завтра-послезавтра tomorrow and the following days. **ჴაᶰ-ლამო̄ხ პასილკ სტეხოს რუსთილოქᶰ** – ხვალ-ხვალზევითებში ამანათს ველოდები რუსეთიდან.

***ჴარწ|დ|ალარ (ჴერწ|დ|ალარ)**[2] **qarç̣|d|alar (qerç̣|d|alar)**[2] გრდუვ. непрх. intrans. 1. გავლება (⌈გა⌉ივლება) ⌈с⌉полоснуться rinsing smth in water. **ლაზიშ ჴარწდალო̂ᶰ ე**

ჰერწელჩ – კარგად გაივლო ეს ქვაბები. 2. გადატ. перен. fig. დარევა (დაერევა), ხმაურის ატეხა (ატეხს) поднимать / поднять скандал to cause noise, to attack. **ნიკო̂ მალ'ენო̂ ვარე̄, ფსტუ-ბა̆დრენ ჴარწვალი̂** – ნიკო დალეული იყო და ცოლ-შვილს დაერია.

*ჴასტ|დ|არ (ჴესტ|დ|არ)^1 **qasṭ|d|ar (qesṭ|d|ar)**^{1} გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. შემოვლება (შემოავლებს), შემოტარება обвести, обложить (досками ...), обхватить (рукой), обносить (забором); водить (кругом) to edge, mark the bounds.

ჴასტ|დ|არ (ჴესტ|დ|არ)^2 **qasṭ|d|ar (qesṭ|d|ar)**^{2} გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. გარს შემოვლა (შემოივლის), გარს შემორბენა (შემოირბენს) обходить / обойти, обежать (кругом, вокруг) to walk round. **სიფსრე გორმითა̄ ჴასტჲინას მარინ ლეხოშ** – გუშინწინ ქვეყანა (მთა-ბარი) შემოვირბინე მარინას ძებნაში (დ. მ.).

*ჴასტ|დ|არ (ჴესტ|დ|არ)^3 **qasṭ|d|ar (qesṭ|d|ar)**^{3} გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. შეწყვილება (⌈შე⌉აწყვილებს) спарить, случить coupling.

ჴაჴამ ბდ **qaqam** bd ღაბაბი двойной подбородок jowl, double chin. **სე კა̆წკლე ცჳა სტაკ ლელჷ̂ლათერ ჴაჴამ ჴოწბიენო̂, მჷ̂კ ვარალო̂** – ჩემ პატარაობას ერთი კაცი დადიოდა ხოლმე ღაბაბდაკიდებული, ვინ იყო, ნეტავი. შდრ. ср. comp. **ჴაჴოლ qaqol**.

*ჴაჸარ (ჴეჸარ) **qa'ar (qe'ar)** გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაწევა (⌈და⌉ეწევა), მოსწრება догнать, догонять, нагнать, нагонять, подоспе⌈ва⌉ть to catch up with. **ფჳუ ფხაკლეხ ჴაუ̆ჸუ̂** – ძაღლი კურდღელს დაეწევა. 2. რამის მოხვედრა (მოხვდება) попасть, ударить to be hit by smth. **ქორთიხ საგარ ჴაჸნო'ერ ჲაჳონ, დაჳა̄ ჲჭივნორ** – თავში დაგორებული ქვა მოხვედროდა გოგონას და მოეკლა. 3. მოწევა (მოიწევა, დამწიფდება), შემოსვლა ხილისა, მოსავლისა; ასაკში მომწიფება (⌈მო⌉მწიფდება), წამოზრდა поспе⌈ва⌉ть, созре⌈ва⌉ть ripened fruit. **ტყემალ ჴაჸჷ̂გეთ ვაჲნო̂** – ტყემალი თითქმის დაგვიმწიფდა; **სჷ̂ კნათი ჳალ ჴათხჷ̂გ** – ჩემი ბიჭები ლამის მომწიფდნენ. 4. გადადება (გადაედება), შეხვედრა ავადმყოფობისა заразиться, заражаться, to catch, to infect with illness. **ჳოხი̂ გრიპ ჴაჸჷ̂ სოხ** – შენგან გრიპი გადმომედო. 5. გადატ. перен. fig. მოსწრება (მოესწრება) стать (быть) свидетелем, участником чег-л. live so long until. **გიგო̂ ქუჲრწლეხ ჴაჸნას** – გიგოს ქორწილს მოვესწარი.

*ჴა̆თ̥|დ|არ (ჴე̆თ̥|დ|არ) **qăt̥|d|ar (qĕt̥|d|ar)** გრდმ. перх. trans. 1. მიკრობა (⌈მი⌉აკრავს), მიკოწიწება, დაწებება, მირჩილვა приклеить, прилепить, залепить, спаять adhesion, sticking. **ფოსტალიონეს წირლეხ მარკ ჴა̆თ̥დიჷ̂** – ფოსტალიონმა წერილს მარკა დააკრა; **ჩალოუჲნო̂ ქორა̄ხ ქაღალდი ჴათ̥დოს** – საზამთროდ ფან-

ჯრებს ქაღალდებს მივაკრავ. 2. შეთხზვა (⌈შე]თხზავს), დაწერა, მაგალითად, ლექსისა сочинить, сочинять, написать, например, стихотворение to compose, to write downc (for example a poem). **მოჲ ˜უნახ ჴათ̦ბირასჷ, ჭალ ხატ̦ალ სო̂** – ლექსი რამ დავწერე და წამიკითხე რა (მ. უ.). 3. გადატ. перен. fig. უცაბედი გარტყმა (⌈გა]არტყამს), შემოლაწუნება, კვრა (ჰკრავს, უთავაზებს) неожиданно ударить sudden slapping. **თედოს კიმუჲნი̂ ლარკტყუჲჭი̂ ბუჲ ჴათ̦ბოგერ** – თედომ კიმოს ყურის ძირში კინაღამ მუშტი უთავაზა.

ჴა̆თ̦|დ|იენო̂ qăţ|d|ienô მიმღ. прич. particip. 1. მიკრობილი, მიკოწიწებული, დაწებებული, მირჩილული приклеенный, прилепленный, залепленный, спаянный sticked. **ე ქაღალდ მუჲშ და ესე ჴათ̦დიენო̂** – ეს ქაღალდი ცუდადაა აქ გაკრული. 2. შეთხზული, დაწერილი, მაგალითად, ლექსი сочинённый, написанный composed, written. (ხმ.): **... ლაგზურა̄ სტეფოს დაწერადბიენო̂ მოჲ ბა რა...** – ... სტეფო ლაგაზიძის დაწერილი ლექსია რა... (მ. უ.): **„დაწერადბიენო̂“ ქართულ ბა, ჴა̆თ̦ბიენო̂, ჴა̆თ̦ბიენო̂...** – „დაწერილი“ ქართულია, ჴა̆თ̦ბიენო̂, ჴა̆თ̦ბიენო̂... (ხმ.): **კერბადბიენო̂?..** – „შეკერილი“?.. (მ. უ.): **ჴა̆თ̦ბიენო̂... „კერბადბიენო̂“ ქართულ ბა** – ჴა̆თ̦ბიენო̂... „კერბადბიენო̂“ ქართულია. 3. გადატ. перен. fig. უცაბედად გარტყმული, შემოლაწუნებული неожиданно ударить suddenly slapped. **ას ჴათ̦ბიენო̂ ბუჲ დაკობაგი ჭო̂?** – უცაბედად გარტყმული ჩემი მუშტი გახსოვსლა?

ჴა̄- qā- სამ- трёх- three (პირველი შემადგენელი ნაწილია რთული ფუძისა первая составная часть сложной основы first compound part of a complex root). **თხოგო ჴა̄ქოკლო̂ ჩაკრ და** – ჩვენ სამფეხა სკამი გვაქვს.

***ჴეა̄ ჲ qeā j** კერა, საცეცხლური, ცეცხლი очаг, огонь hearth, hearth. **ბუჲბლაცოს თიშო̂ ჴეა̄ გაუქმადჲიე̂** – ბობლიამ (კაცის სახელია) ძველი კერა გააუქმა; **ჴეჭ ალთაბ ლათ̦ სოგო** – კერაში (ცეცხლზე) ალთაფა მიდგას; **ბა̆დრი ჴეცერე ჩ̂ედახკე̂** – ბავშვები კერის პირას (ცეცხლთან) სხედან.

***ჴევარ (ჴივარ)**¹ **qevar (qivar)**¹ გრდუვ. непрх. intrans. ⌈და]ხუთვა (⌈და]ეხუთება) онемевать / онеметь (о руке, ноге ...), парализовать stiffening (will stiffen). **ყეჩო̂ მაგლეგო⌈ჭ] არლო̂ ტოტ ჴივერ** – საწყალ მაგალეს მარცხენა ხელი დაეხუთა.

ჴევარ (ჴივარ)**² **qevar (qivar)**² გრდმ. прх. trans. მითვისება (⌈მი]ითვისებს), გამობრა (⌈გამო]უბრის), დაკავება (⌈და]უკავებს) присвоить, присваивать misappropriation. ***იშტუ̂ ქელრე̂ დავი̂ სოგოჭაჲნო̂, **ლაზრეს ნინუჲგო⌈ჭ] თაჷბჷ ჴივნორ** – *ამისთანა ცხვარი დამეკარგაო,* ლაზარეს ნინოს ცხვარი მიეთვისებინა.

ჴევ-ჴლარცი qev-qlarci მრ. мн. pl. მიუვალი ხეობები და ღრანტეები, ხევ-ხუვები

недоступные овраги, ущелья impassable gorges and ravines. **სპერუჷზაჷ წჭვერმაქ ჯალ დალ‘ჼ დუჴ პლარცი ჷეწე̄ გადალახოდჷჼ** – სპეროზის წვერზე რომ ახვიდე, ბევრი ხეობა და ღრანტე უნდა გადალახო.

*__ჴეთარ__[1] **qetar**[1] გრდუვ. непрх. intrans. ცოდნა (იცის); მიხვედრა (⌈მი⌉ხვდება) знать, уметь понять, понимать, догад⌈ыв⌉аться to know smth; to guess (will guess). **აგენ დუჴჯ ფალი ჴეთე̂** – ბებიამ მეტად ბევრი ზღაპარი იცის; **ბერღარ ადმენ თაგუჷნი̂ კეხი თეგჷჼ ჴეთერ** – ბეროანთ (ცისკარიშვილმა) ადამმა კოხტა უნაგირების კეთება იცოდა; **ჯე ამბოხ ჴეთი̂სრ̂** – შენს ლაპარაკს (ნათქვამს) მივხვდი.

*__ჴეთარ__[2] **qetar**[2] გრდუვ. непрх. intrans. დაცემა (⌈და⌉ეცემა), დავარდნა (⌈და⌉ვარდება), დამხობა (⌈და⌉ემხობა) ⌈у⌉пасть, падать, рухнуть, свалиться to fall down. **ჷაჷლ‘ნო’ერ თოფ, თხე̂ ბაბრ̂, იტუჷძევ ლაზარე̂, ურმენ ჯათხ გაგუჷნმაქ ჩუ̄ ჴითნორ...** – გავარდნილიყო თოფი და პაპაჩვენი, ლაზარე იტოშვილი, ურმის წინ მუხლებზე დაცემულიყო... (ე. ი.); **ცა ჸაფგო ჷაჷლი̂, ცოჯეკაჲ ჩუ ჴეთინჷარ** – ცა სირცხვილს უჭირავს, თორემ დაემხობოდა (ჩამოიქცეოდა) (მ. ჭ.).

ჴეთე̄-ცოჴეთე̄ qetē-coqetē ზმნს. нареч. adv. ცოდნა-არცოდნით, ცოდნა-არცოდნაში, ვიცი-არვიცი, როგორმე зная-незная, кое-как, как-нибудь with knowledge and ignorance, know and not know, somehow. **დუჴჩოვ ჴეთე̄-ცოჴეთე̄ ჷო სტემახეჲ ამბუჷ** – ბევრი ცოდნა-არცოდნით ლაპარაკობს ყველაფრის შესახებ; **ჴეთე̄-ცოჴეთე̄ საქმ ცო ჷეწ სტაკოვ ჷოლჷჼ** – ვიცი-არვიცი საქმე არ უნდა წამოიწყოს კაცმა.

ჴეთმაკარ qetmaḳar გრდუვ. непрх. intrans. მიხვედრის უნარის ქონა (აქვს) иметь способность догад⌈ыв⌉аться to have the skill of guessing smth. **დაკო ჩუ ხეტ სოჼ ჺუნახე̄, ჴეთმაკ სოჼ: წიგი̂ დათხე̂ უჷსრენა** – გულში მიწყდება რაღაცა, ვხვდები: სისხლი წვეთავს იქიდან (ა. მ.); **ცო ჴეთმაკ ე ფეშკრენ, ჺუხ ლევდოს** – ვერ ხვდება ეს ბალღი, რას ვეუბნები.

*__ჴეთ̯არ__[2] **qet̯ar**[2] გრდუვ. непрх. intrans. ადგომა (⌈ა⌉დგება) вста⌈ва⌉ть to get up. **ბარ‘ლ‘ საგთუ⌈ჯ⌉ ჴით̯ას ჸურდე̂** – რვა საათზე ვდგები დილით; **ჯალ ჴეთ̯!** – ადექი!

*__ჴე̆თ̯|დ|ალარ__ (**ჴათ̯|დ|ალარ**) **qĕt̯|d|alar** (**qat̯|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. მიკვრა (⌈მი⌉ეკრობა) приклеиваться to fasten, to stick. **ტატე̂ დაჩუჷ, ტოტა̄ხ ჴე̆თ̯ლა სოჼ ე ფოთლი** – სველი რომაა, ხელებზე მეკრობა ეს ფოთლები.

*__ჴეთ̯|დ|არ__ **qet̯|d|ar** გრდმ. прх. trans. აყენება (⌈ა⌉აყენებს) поднимать, заставлять вставать to make somebody to stand up; raising somebody. **ჸურდე̂ ქიქოჲ ჴეთ̯დოს ბა̆დრი** – დილას ადრე ვაყენებ ბავშვებს.

*ჴჷ̃გე', ჴენო' **qẽge', qeno'** 1. მერე? Потом? then? 2. მერე რა, არაფერია, არა უშავს, დიდი რამეა! ну и что, что ж такое, большое дело! that's ok, that's nothing, what if; what's wrong. **ჴჷ̃გე', მე̄ კინო̄ხ ვაჲხნას ჰოწჷ̃** – მერე რა, რომ კინოში წავედი უშენოდ! **ჴე̄ნო', იცხუ̄ძდალჷა მა ჰაჲჭუ დაკ** – არაფერია, მაგის გულისთვის ნუ დადარდიანდები. იხ. см. see ჴჷ̃ **qẽ**.

ჴელ|ბ|აჲნსა̃ **qel|b|ajnsã** ჩვეულებრივ, წესისამებრ обыкновенно, как положено usually, as a rule. **ჴელბაჲნსა̃ ოთხა̄ხ ჩუ̄ იხრ̂ ე ფჰუ, ნჭაჲჳა̄** – ეს ძაღლი ჩვეულებრივ შედის ოთახებში და გამოდის.

ჴელ̥ო̄ხ **qel̥ōx** ზმნს. нареч. adv. სადღაც გაისად, სადღაც მერმისს, სადღაც მომავალ წელს где-то в будущем, в седующем году somewhere the next year, the following year. **ჴელ̥ო̄ხ წა თაგდა̃ ლეყ სო̃ საგირთე** – სადღაც გაისად სახლის გაკეთება (აშენება) მინდა საგირთაში.

ჴელცო|ბ|აჲნსა̃ **qelco|b|ajnsã** ზმნს. нареч. adv. არანაირად, ვერანაირად, არაფრით, ვერაფრით, სრულებით არ⌈ა⌉, სულაც არ⌈ა⌉ совсем не⌈т⌉, никак не⌈т⌉, ни в каую in no way. **ჴელცობაჲნსა̃ სო̃ ჰამბადარეხ ცო დაკდივ სჷ̃ ნუს** – სრულებით არ ფიქრობს ჩემი რძალი, მასიამოვნოს; **იჴუმფლჷ̃ ყუშყურ დოს ი ვაჰოგოე̄, ჴელცობაჲნსა̃ ცო̄მ იხითრ̂ ლარკა̄ხ, ჲო!** – ამდენს ვეჩიჩინები ამ ბიჭს და არანაირად არაფერს უშვებს ყურებში, ქა!

ჴელჴეთარ **qelqetar** გრდუვ. непрх. intrans. არცთუ კარგად (ჰა და ჰა, გაჭირვებით, როგორმე) ცოდნა, ფლობა რამისა (არცთუ კარგად იცის, არცთუ კარგად ფლობს) кое-как владеть чем-либо to know smth not quite well. **ჴელჴეთ რა ერმალუჲნ ნაჩხ თეგჲა̃** – არცთუ კარგად იცის რა ერმალომ ყველის დამზადება (კეთება).

*ჴესტარ (ჴასტარ)^2 **qesṭar (qasṭar)**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. პირუტყვის შეწყვილება (⌈შე⌉წყვილდება), დანერბვა, დაგრილება, მაკება (იმაკებს) спариваться, случаться (о животных) mating an animal.

*ჴესტარ (ჴასტარ)^3 **qesṭar (qasṭar)**^{3} გრდუვ. непрх. intrans. ალერსი (⌈მო⌉ეალერსება), მოფერება (⌈მო⌉ეფერება), თავს შემოვლება (⌈შემო⌉ევლება) ⌈при⌉ласкать affection, caress. **ჰოხ ჴასტჲალორ̂ ჰჷ̃ მაჲმრ̂!** – შენ შემოგევლოს მამიდაშენი!

*ჴეფსარ^1 (ჴასარ) **qepsar**^{1} **(qasar)** მრ. გრდმ. мн. прх. pl. trans. 1. ⌈გა⌉⌈და⌉ყრა (⌈გა⌉⌈და⌉ყრის) бросать, разбрасывать, раскидывать dropping; feeding grain to birds. **ლუხმეს ჴაჴაჲრჩნ სიმი̃დ ჴეფსრ̂** – ლუხუმი მტრედებს სიმინდს უყრის. 2. ⌈მო⌉შარდვა (⌈მო⌉შარდავს) сходить по-маленькому, отли⌈ва⌉ть, ⌈по⌉писать to urinate. **თხაბუსჷ̄ ქოკაჲდგლი დახა̃ თურ ჴერლ'ირ ე ფეშკარ, სა̃გო ჴასინრ̂** – წუ-

ხელ ტუალეტში წასვლა თუ ეშინოდა ამ ბალღს, ეზოში მოუშარდავს.

*ჴეფსითარ^1 (ჴასითარ) **qepsitar**^{1} (**qasitar**) გრდმ. მრ. прх. мн. trans. pl. 1. ⌈გადა⌉ყრევინება (⌈გადა⌉აყრევინებს) заставить бросать, бросить (разбрасывать, раскидывать) to make drop; feeding. **ნანას ჴაჴაჲრჩნ სიმიⁿდ ჴეფსითრ̂ ფეშკრეგრ̂** – დედა მტრედებისთვის სიმინდს აყრევინებს ბალღს. 2. მოშარდვინება (⌈მო⌉აშარდვინებს) заставлять / заставить сходить по-маленькому, отли⌈ва⌉ть, ⌈по⌉писать to make sb urinate. **ე ფეშკრეგრ̂ ბუსჷ̄-ბუსჷ̄ სⁿგო მა ჴეფსითოთ!** – ამ ბალღს ღამ-ღამ ეზოში ნუ აშარდვინებთ!

ჴეფსუჲნი̂ **qepsujnî** მიმღეობაა სიტყვისა причасте слова participle of a word ჴეფსარ$^{1-2-3-4}$ **qepsar**$^{1-2-3-4}$. ... **ღიⁿჩრ̂ ბუჲსჷ̄ ოსი ჺევალⁿ, ცჳა ჩარქაცრ̂ მაჭარა̄ ჳალრ̂ მალ'ენე̄, ო ჴეფსუჲნა̄ ჴეფსიⁿ ღიⁿჩრ̂ ბუჲსჷ̄: თათⁿ ჲორ ძმუჲბლეგრ̂, ისე ვასუჲნრ̂!** – ... მთელი ღამე იქ იჯდა, ერთი ჩარექა ღვინოც დალია და ის სასროლიც ისროლა მთელი ღამე: ეხმიანებოდა ძმობილს, აქა ვარო (მ. უ.)!

ჴეჩნაჲრნა̄ დ **qečnajrnā** d დროსა და სივრცეში გამეფებული სხვანაირობა, თავისებურება, განსაკუთრებულობა воцарившаяся вокруг особенность, своеобразие difference, peculiarity, particuliarity spread in time and space. **ოოო დივჳ ტატეჩ ლამნიგრ̂ ჳიჭასე̄, დადავა'რ, ˜ევრ̂, ჴეჩნაჲრნა̄!** – იიიქით სველ მთებს გავყურებ და გაოგნებას ვარ, ბიჭო, რა სასწაულებრივი სხვანაირობაა!

ჴეჩფერ **qečper** სხვა მხრივ в остальном; с другой стороны in another way. **კაწკⁿ ხელფას ბა სოგო, ცოჳ ჴეჩფერ ესე ღაზიშ ჲასრ̂** – პატარა ხელფასი მაქვს, თორემ სხვა მხრივ აქ კარგად ვარ; **ჟე ჴაჩოდრ̂ თხოგო ჩა̆რჩავ, ჴეჩფერ მა̄ ცო̄მშაბალა თხოⁿ** – ცხვარს გვიწყვეტავენ დათვები, სხვა მხრივ კი არა გვიშავს რა.

*ჴეჸარ (ჴაჸარ) **qe’ar** (**qa’ar**) გრდუვ. непрх. intrans. 1. დაწევა (⌈და⌉ეწევა) догонять, догнать to catch up with; **ბასილ ბაძოხ ჴეჸირ** – ბასილი ბაძოს ეწეოდა. 2. მოხვედრა (⌈მო⌉ხვდება, ფიზიკურად შეეხება) попадать, коснуться to hit (to touch physically). **ბახტრეს ჴოსინრ̂ ჴერ ლაჳენ ნიფს ქორთიხ ჴეჸირ** – ბახტარის (კაცის სახელია) გასროლილი (ნასროლი) ქვა გველს ზუსტად თავში ხვდებოდა. 3. მოხვედრა (⌈მო⌉ხვდება), უნებურად მისვლა, თავის ამოყოფა (თავს ამოყოფს) невольно оказаться в том или ином месте turning up unexpectedly. **ერმალუჲცⁿ ცუჲ ჴაჸუჳრ̂, ბერრ̂, ე ჟაგნრ̂ დაჳ ჴეთდებალე̂** – ერმალოსთან არ მოხვდები, ბერო, ეს წერილი ჩააბარე რა. 4. მოწევა (⌈მო⌉იწევა), დამწიფება, შემოსვლა (შემოდის) поспевать, созревать ripening. **ბლუჯუⁿ სხალ ქიქოჸ ჴიჸი̂** – ბლუჯოს (კაცის სახელია) მსხალი ადრე მწიფდება. 5. გადადება (⌈გადა⌉ედება), შეყრა

(შეეყრება) заражаться infect. **ქიქოჳ ლაწრი ატ̣აჲში̂ ჴეცირ ნახახ** – წინათ ავადმყოფობები ადვილად გადაედებოდა ხოლმე ხალხს.

***ჴირჴალ** ჲჲ **qirqal** jj ალაყაფი, ხირხალი, ჭიშკარში გაყრილი გრძელი ლატნები перекладина вместо ворот во дворе long bars in the gate.

ჴირჴლი ჲ **qirqli** j მრ. мн. pl. ალაყაფი, ხირხლები, გრძელი ლატნებით გაწყობილი ძველებური ჭიშკარი старинные ворота с перекладинами main gate. **ადმეს სე ჴირჴლა̄ხ მანქაჼ მალʻჲიეჼ** – ადამმა ჩემს ალაყაფს მანქანა აძგერა; **სე დროჸ ჸამიგჸეჳ ჴირჴლი ჲარ** – ჩემ დროს ყველას ხირხლები ჰქონდა (ბ. ბ.).

ჴლარც: ჴლარც დ|ითარ qlarc: qlarc d|itar გრდუვ. непрх. intrans. პირღებინება (აღებინებს) отрыгивать, извергать содержимое из желудка vomiting. **ბუსცჸაჳ ჴლარც დითეჼ ივნეგო̂** – მთელი ღამე აღებინა ივანეს.

ჴლარცაჲნო̂ qlarcajnô ზმნს. нареч. adv. ხმაბაძვითი სიტყვაა, გადმოსცემს პირღებინებას звукоподражательное слово для обозначения рвоты onomatopœic / imitating word expressing vomiting. **სა ხილʻლომციჼ ჴლარცაჲნო̂ ჸალო̂ ჴეფსითიეჼ მიხუჲგო̂** – თენებამდე „ჴლარცანით“ აღებინა მიხოს.

ჴლეჩა|დ|ალარ qleča|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. რაიმე სარგებლის არსებობა (არსებობს) иметь ту или иную выгоду to have ceratin benefit / advantage. **ბჵა̄ ცაი კიკელ ლეფჩეს, მა̄ ცო̄მ ჴლეჩალა** – სულ ცის ქვეშ ვგდივარ (ცხვარში ვარ), მაგრამ არაფერი ყრია (არაფერი სარგებელია).

ჴლეჩა|დ|არ qleča|d|ar გრდმ. перх. trans. 1. ხლეჩა ([გა]ხლეჩს) колоть, рассекать to split. **ე კუჼძ მოჸ გაჴლეჩადჲირა[ჸ]?** – ეს კუნძი როგორ გახლიჩე? 2. გადატ. перен. fig. რაიმე სარგებლის, გამოსავლის მოპოვება (მოიპოვებს) добывать, получать ту или иную выгоду to obtain some advantage, outcome. **ბჵა̄ ვეთ̣ლას, მა̄ ცო̄მ ჴლეჩადოს** – სულ ვშრომობ, მაგრამ ვერაფერ სარგებელს ვიღებ (ვერაფერს ვხლეჩ).

ჴლეჩა|დ|ომაკარ qleča|d|omaḳar გრდმ. перх. trans. 1. ხლეჩის უნარის ქონა (აქვს) иметь способность колоть, рассекать having the skill to split smth. **ჯერ ტყოჳ ჴლეჩადჲომაკ სოჼ კაჼძბი** – ჯერ კიდევ შემიძლია კუნძების ხლეჩა. 2. გადატ. перен. fig. რაიმე სარგებლის, გამოსავლის მოპოვების უნარის ქონა (აქვს) иметь способность добывать, получать ту или иную выгоду to have the skill to obtain some advantage, outcome. **ტატუჲნ ცო̄მ ჴლეჩადომაკერ ქორთო̂ გამართლბადბუჲნე̄, ე ალʻიჼგე̂ ჲაჴ̣უჩო̂ კრძალვევ: – კაწკოჼკ დრო ლიბ სოჼ, სეჼ ვაჴოჼ უჩიტელ, დაკლავანაჲნოლʻიჼ...** – ტატო ვერ პოულობდა თავის გასამართლებელს და ესღა უთხრა დიდი კრძალვით: – დრო მომეცითო სულ მცირეოდენი, დიდო მასწავ-

ლებელო, ფიქრისთვის (ა. ბ.)...

ჴოი ბდ **qoi** bd ბალახის ან თივის კონა пучок травы или сена a pack of grass or hay. **ვირევ ჴოი ბაჰ̷ორალო, შარიჼშარნა ბაყორალო** – ვირს ბალახის კონა მოჰქონებოდა და თავადვე ჭამდა თურმე.

ჴოკ⌈აკ⌉ **qoḳ⌈aḳ⌉** მარტო სამი, მხოლოდ სამი только три only three. **ჴოკ⌈აკ⌉ ლარ სესხბადებალ სოჼ, საუ̆ბუ̂ ცო დეწ სოჼ** – მხოლო სამი ლარი მასესხე რა, მეტი არ მინდა.

***ჴოწლოღეშ, ჴოწლოღეჼ** **qoc̣loγeš, qoc̣loγẽ** მესამედ третий раз for the third times. **ჴოწლოღეშ ჲუჲტას თივჼ ბორჯმი** – მესამედ მივდივარ დასასვენებლად ბორჯომში.

ჴოლ̥არ^{1} (**ჴებლარ**) **qol̥ar**^{1} (**qeblar**) გრდმ. прх. trans. დაფარება (⌈და⌉აფარებს, დაიფარებს), დახურვა, გადაფარება наде⌈ва⌉ть (на голову), покры⌈ва⌉ть, накинуть to cover. **ქუდ ჴოლ̥ა′ელ, სკოლია̄ ლობალე̂** – ქუდი დაიხურე რა და სკოლაში წადი; **კატოს მჼდილ ჴოლ̥ო̂** – კატო მანდილს დაიხურავს; **ბაცბურ ქუდ ქუჲრთმაქ ჴუჲ ლ̥ჩე⌈ჰ̷⌉გეჸ თარლ‘ვალოჼ იფლარიჼ მიტრო̂ ბაცბა̄ხ** – თუშური ქუდის თავზე დახურვის მერელა დაემსგავსა ეფიანთ მიტრო თუშებს; **მათ̥ან აფრშულეჼ საბჼ ჴოლ̥ირ** – ლოგინს აბრეშუმის საბანი გადააფარეს.

ჴოლ̥არ^{2} (**ჴებლარ**) **qol̥ar**^{2} (**qeblar**) გრდმ. прх. trans. რგება (არგუნებს) да⌈ва⌉ться в удел alloting smth to smb. **ჩაჩქნჼ აგ ლევჼლათერ, ვუნე̄ (¯უნე̄) და̄ლ ჴოლ̥ო̂ ადმინენ, ოჴუჲგო⌈ჰ̷⌉ ცომიჩე̄ დალ‘მაკი̄ნო̂** – ჩაჩქანიანთ ბებია ამბობდა ხოლმე, რასაც ღმერთი არგუნებს ადამიანს, იმას ვერსად წაუვალ.

ჴოლ̥ინო̂ **qol̥inô** მიმღ. прич. particip. 1. დაფარებული, დახურული, გადაფარებული надетый, накрытый, покрытый, накинутый covered. **ოსი დარ ფიცრულ წენბუჲ ყავრევ ჴოლ̥ინო̂** (უნდა იყოს **ჴოხკინო̂**) – იქ იყო ფიცრული სახლები, ყავრით დახურული (ლ. ყ.); **ქუდ ჴოლ̥ინო̂ ვახეჼ სკოლ ნიკუშ** – ქუდდახურული წავიდა სკოლაში ნიკუშა. 2. მიკუთვნებული, რგუნებული, რაც არგუნეს ან ის, ვისაც არგუნეს то, что присвоили или тот, кому присвоили to allot smth to sb. **ჰ̷ანნა̄ ¯უნე̄ და ჴოლ̥ინო̂, ოჴუხ ო ცო აცთენალა** – ვისაც რაც აქვს რგუნებული (მიკუთვნებული), იმას ის არ ასცდება.

ჴორჴ ჲჲ **qorq** jj მთის წვერთან ახლოს მდებარე გაფართოებული მოვაკებული ადგილი ровное, расширенное место по близости с вершиной wide, open space near the mountain top. **ჟე მემცხორივ უფრო̂ ჴშიროშ ჴორჴა̄ხ დაყოდო̂ ხოლმე** – ცხვარს მეცხვარეები უფრო ხშირად ხორხებში აძოვებენ ხოლმე (ა. გ.).

ჴოწინო̂ qoçinô მიმღ. прич. prticip. 1. აკიდებული (ის, ვისაც ან რასაც ჰკიდია) нёсший на плече что-либо loaded (sb. who has loaded smth). **ნაყმაქ დაწჷ თაჲლზი ჴოხკინო̂ დოჷ ბიკორ** – გზაზე ნძიმე ხურჯინდაკიდებული ცხენი მიჰყავდათ. 2. დასხმული (ის, რასაც ასხია) плодоносящий having a lot of fruit. **ე ჴორ ცეხენ ზორაჲშო̂ ჴოწინო̂ ბა** – ამ ვაშლს წელს ძალიან ასხია.

ჴოწ|დ|იენო̂ qoç|d|ienô მიმღ. прич. particip. აკიდებული (ის, ვისაც ჰკიდია) нёсший на плече что-либо losded, huag. **სე აგას, მაჲრხოს, გი̄ ჴოწჲიენო̂ ლელჲჷლათრასო̂...** – ბებიაჩემი, მარეხი, მხარ-კისერზე დაკიდებულს მატარებდა ხოლმე (ნ. ქ.)...

*__ჴუჲლ̦|დ|ისარ (ჴიბლ|დ|ისარ) qujl̦|d|isar (qibl|d|isar)__ გრდუვ. непрх. intrans. მიყუდება (⌈მი⌉ეყუდება) прислониться, прислоняться leaning on / against sb / sth. **ლეცეჳ ოსეხ თეშ, ლეცეჳ ხიხ ჴუჲლ̦ვის** – გინდ ოსს ენდე, გინდ წყალს მიეყუდე (ხალხ.) (მ. ჭ.).

ჴუჲწ|დ|ისარ (ჴიბწ|დ|ისარ) qujç|d|isar (qibç|d|isar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. ჩამოკიდება (ჩამოეკიდება), დაკიდება (დაეკიდება) ⌈по⌉виснуть to hang. **ბჴდერ ხენეხ ჴუჲწდისჷ** – ბავშვი ხეს ჩამოეკიდა. 2. აკიდება (აეკიდება), ატორღიალება (აეტორღიალება) приставать, надоедать to hang on to sb, to pursue. **ბაზირ ჲუჲტჩოხ მეზობლჷ სტაკ ჴუჲწვისე′ნე̂ სოხ, ნასტ ვასტვინას** – ბაზარში მიმავალს მეზობლის კაცი ამეტორღიალა და ძლივს მოვიშორე.

ჴუჲწ|დ|ისენო̂ qujç|d|isenô მიმღ. прич. particip. 2. დაკიდებული, ჩამოკიდებული имеющий по⌈д⌉вешенное положение hanging. **ათხ ლაჟმრჷ აჳ დახკლომცჷ მიჩხმაც ქაჲჯბერაცუჲ და ჴუჲხკდისენო̂** – ვიდრე მთიდან ჩმოვიდოდით, ყველგან ობობები (აბლაბუდები) დაკიდებულან. 2. გადატ. перен. fig. აკიდებული (ჭირად გამხდარი), ატორღიალებული приставший, надоевший hanging on, pestering. **ე სტაკ მუჲშ ვა სოხ ჴუჲწვისენო̂** – ეს კაცი ცუდად მყავს ატორღიალებული (გადაკიდებული).

ჴუ̃ჩი ბ qũči b მრ. мн. pl. მატყლის მსხვილი ძაფისგან მოქსოვილი მაღალყელიანი ფეხსაცმელი обувь из крупной шерсти с высокими ноговицами knee-boot knitted with thick woolen thread. **გერმანნბიცჷ ბუჳ დროჳ მელ‘ჳაჭქჩო ჴუ̃ჩāრჷ დიდუჲ ლელჷლათერ ალნი** – გერმანელებთან ომის დროს ყველგან, საითაც კი გაიხედავდი, „ჴუნჩებიანი“ დიდოელები დადიოდნენ ალვანში.

ჯ

ჯავრხეთარ ჲჲ **ǯavrxetar** გრდუვ. непрх. intrans. ჯავრის ქონა (ჯავრი აქვს) სხვისა კარგის გამო завидовать, расстраиваться за чужие успехи to have anger / wrath. (A. Sch.).

ჯარ¹ ბდ **ǯar**¹ bd ცალი ხელით გაკეთებული პატარა გუნდა ამა თუ იმ პროდუქტისა (მოზელილი ქუმლისა, მჭადისა, ხაჭოსი) комок того или иного продукта, сделанный одной рукой little ball of certain products (oatmeal, maize flower, curds) made by one hand. ცუ ჰივნე̄ს, ოკუმშვლენი დარათხრ, ცჰა ჯარ ბედჷ̃ ცო ჴაჩჷ̃ სო̃ – ქუმელი მოვზილე და იმდენი ვიყავით, ერთი პაწია გუნდის მეტი არ შემხვდა.

ჯარ² ჲჲ **ǯar**² jj ჯარი войско army. ვაჲ ნახჷ̃ ჲაჴო̃ ჯარ ლათერ დღევბახ – ჩვენი ხალხის დიდი ჯარი იდგა დღეობაში.

ჯვარედი̃ ჲჲ **ǯvaredĩ** jj გზაჯვარედინი крестообразный crossroads. ცჷ̃ტრ ნაყმაქ ჲახეს, დეპუჲგორნა̄ შილღეჩრ ჯვარედინმაქ – ცენტრალურ გზაზე ვცხოვრობ, მაღაზიიდან მეორე გზაჯვაერდინზე. შდრ. ср. comp. უგლაცრ **ugla’ô**.

ჯორი-ქრისტი **ǯori-krisṭi** ჯვარი და ქრისტე ⌈ეწეოდეს⌉! Крест и Христос ⌈с ним⌉! Let the Christ and cross bless! (სიხარულის გამომხატველი სიტყვაა ახლობლის კარგ მდგომარეობაში ყოფნის გამო слово, выражающее радость по поводу хорошего состояния ближнего a word expressing happiness for the welfare of a close person). ჯორი-ქრისტი, ჲოჰ, მოჰ ლაზიჩრ ბასმაქ ჲეცნო̄! – ჯვარი და ქრისტე გეწეოდეს, ქა, რა კარგ ფერზე მოსულხარ!

*ჯოყარ ჲჲ **ǯoq̣ar** jj კაჭაჭი, გამხმარი ერთწლიანი მცენარის ღერო⌈ები⌉ стебель (стебли) засохшего однолетнего растения dried reeds. სჷ̃ ნან-დად ცო დაგეგე̄, წენინ გოგიხ ჲასჷ̃ ჯოყრი ლათჷ̂ – ჩემი მშობლები აღარ არიან და სახლის ირგვლივ ცარიელა კაჭაჭი დგას (ლ. ც.).

ჯოყარსა̃ **ǯoq̣arsã** 1. კაჭაჭივით наподобие стебля (стеблей) засохшего однолетнего растения like a dried reed. ჳუხკ ხილ'რალრ, ე ას ხაცდიეჩრ ვარდენ, ჯოყარსა̃ დაჲცჷ̂ – რა დაემართა, ნეტავი, ეს ჩემი დარგული ვარდი კაჭაჭივითაა აკი. 2. გადატ. перен. fig. გამხდარი, გაძვალტყავებული засохший подобно стеблю (стеблям) однолетнего растения, похудевший, захилевший, почахший skinny (იტყვიან ადამიანზე говорят о человеке is said about a person). **ე შოთახ ჷხკ ჭირბალჵ̂ ოშტჷ̃, მოლჷ̃ ლელე̂ ჯოყარსა̃** – ნეტავი, ამ შოთას რა სჭირს ისეთი, როგორი დადის კაჭაჭივით.

ჯოყარსა̃ჭ ǯoq̣arsãč̣ 1. მთლად (ნამდვილი) კაჭაჭივით совсем как стебель (стебли) засохшего однолетнего растения like a real dried reed. **ჷხკ ხილ'რალჵ̂, ე ას ხაცდიე̃ჩჵ̂ ვარდენ, ჯოყარსა̃ჭ დაჲცი̂** – რა დაემართა, ნეტავი, ეს ჩემი დარგული ვარდი მთლად (ნამდვილი) კაჭაჭივითაა აკი. 2. გადატ. перен. fig. მთლად (ნამდვილი) კაჭაჭივით გამხმარი, ძალზე გამხდარი, ძალზე გამვალყტავებული совсем засохший подобно стеблю (стеблям) однолетнего растения, совсем похудевший, захилевший, совсем почахший skinny like a dried reed (იტყვიან ადამიანზე говорят о человеке is said about a person). **სტევაკ წონალალჵ̂ ქორთჵ̂ ნინუჲნი̂, ჯოყარსა̃ჭ ლელიცი̂** – ნეტავი, რით მოსწონს თავი ნინოს, მთლად (ნამდვილი) კაჭაჭივით დადის აკი.

ჯუღრათ ǯuɣrat ზმნს. нареч. adv. უშნოდ, ულამაზოდ, ჯუღურად некрасиво, неприлично in an ugly way. **ის კაბ დაჰ ხარცჲებ, ჯუღრათ ჲაუ̆ფხუ̂ ჰოგო** – ეგ კაბა გამოიცვალე, ულამაზოდ გაცვია.

ჯღარბ დდ **ǯɣarb** dd ზღარბი ёж hedgehog (A. Sch.). შდრ. ср. comp. **ბღაჯ bɣaǯ**.

ჰ

ჰაე̆, ჰაჲ haĕ, haj აგდებ. пренебр. By m. f. ეს этот, эта, это this. **ჰაჲ ჷხ დო̃ ბა, ას ჰაჴუჲნმაქ ცო ხაუ̆ცას!** – ეს რა ცხენია, მე ამაზე არ შევჯდები!

ჰაზირ hazir აზირ, სჯობდა, უკეთესი იქნებოდა; ბარემ, არ სჯობდა? უკეთესი არ იყო? Не лучше было бы? It would be better? Wasn't it better? **ჰაზირ სჷ̃ ჲეთ̥ ეცარ, ის კალხეხ მოც ცუჲ თელ'ერ?** – აზირ ჩემი ძროხა გეყიდა, მაგ ბეხრეკს აღარ სჯობდა?

ჰამ⌈აც⌉ ham⌈ac⌉ ნაწ. част. part. თანაც; ბარემ к тому же, заодно at the same time. **ეჴუხ ჷხ თელ'ე̂, კნათი, ჰამაც სამარგებლჵ̂ ბეფცუჲლ'ნორ** ⌈ბლალოჩინეს⌉ – ამას რა სჯობს, ბიჭებო, თანაც სამარგებლოს ამბობენო ⌈ეთქვა ბლალოჩინს⌉ (ა. ბ.).

ჰა̃ც hãc აგდებ. пренебр. By m. f. ახლა теперь, сейчас now. **ჰა̃ც დაჴ̥-კაწკლობახ მე̃ დაწუგე̂!** – ახლა უფროს-უმცროსობას ვიღა დაგიდევს. შდრ. ср. comp. **ი̃ც ĩc**.

*__ჰალ̥ჷ̃ (ჰალ̥ო̃)^1 hal̥ũ (hal̥õ)^1.__

*ჰალ̥უ̃ (ჰალ̥ო̃)^2 **hal̥ũ (hal̥õ)**^{2}.

*ჰალ̥უ̃ (ჰალ̥ო̃)^2: ჰალ̥უ̃ (ჰალ̥ო̃) დ|ა **hal̥ũ (hal̥õ)**^{2}: **hal̥ũ (hal̥õ) d|a**.

*ჰა̃ლ̥უ̃, ჰა̃ლ̥ო̃^{1} **hãl̥ũ, hãl̥õ**^{1} ალალი, ღვიძლი (ნათესავი) родной blood relative. **ი სჷ̃ ჰა̃ლ̥უ̃ დადვაშო̂ ვა** – ეს ჩემი ღვიძლი ბიძაა (მამის ძმაა); **მესაბლიშვილო̂ ისკო′ჳ̆, აბრმე̄, თხე მამჷ̃ კნათი, ჰა̃ლ̥უ̃ ვაჟარ ბარ** – ისაკი და აბრამი, მამიდაჩვენის ბიჭები, ალალი ძმები იყვნენ.

ჰა̃ლ̥უ̃, ჰა̃ლ̥ო̃^{2} **hãl̥ũ, hãl̥õ**^{2} მშვიდი, წყნარი, უწყინარი, სათნო, კეთილი, ალალი необидчивый, спокойный, скромный, добрый quiet; inoffensive. **მიტო̂ ჰა̃ლ̥უ̃ სტაკ ვა** – მიტო მშვიდი (წყნარი, სათნო) კაცია; **ჰა̃ლ̥უ̃ჩო̂ დოჲნმაქ ბა̄დრა̄ლჷ̃ ფსტი ხებჟოდო̂** – მშვიდ ცხენებზე ბავშვებიან დიაცებს სხამენ.

*ჰა̃ლ̥უ̃ (ჰა̃ლ̥ო̃) დ|ა **hal̥ũ (hal̥õ)**: **hal̥ũ (hal̥õ) d|a** ალალი⌈ა შენზე, მასზე⌉ Бог отплатит (за добро) truthful; simple-hearted. **ე ჴუნალ ჰა̃ლ̥უ̃ და იცხუჲნ** – ეს გასამრჯელო ალალია მაგაზე.

ჰარ-ჰატ̥ **har-hat̥** შორისდ. межд. inter. თვალის ახელის ნებართვის აღმნიშვნელი სიტყვა დამალობანას თამაშისას слово, разрешающее разжмуриться при игре в прятки a word expressing permission to open one’s eye when playing hide and seek. ***ჰარ-ჰატ̥*** **ალ′ჭჷ̃ ცომც ბჵარკი ჳამას ყატჲიერ!** – „ჰარჰატის“ დაძახებამდე (თქმამდე) თვალები არამც და არამც არ გაახილოს ვინმემ.

ჰასე **hase** ზმნს. აგდებ. нареч. пренебр. By m.f. აქ здесь, тут here. **ჰასე და̄ხარ მოჳ ხილ′ჷ̃!** – აქ ცხოვრება როგორ იქნება!

ჰაქ-ჰაქ **hak-hak** მოდი! Иди ⌈ко мне⌉! Come! (ძაღლის მოსაპატიჟებელი, მისატყუილებელი სიტყვაა слово, которым подзывают собаку a word for inviting / luring a dog). **ჰაქ-ჰაქ, აფთარ!** – მოდი, აფთარ! **მოჳეკ** ***ჰაქ-ჰაქაჲნო̂*** **ჲექრას თხე მურეგო̂, ბატინო̂ ფეხ ბალორ სო̃** – როგორც კი „ჰაქ-ჰაქს“ დავუძახებდი ჩვენს მურას, მაშინვე მომიახლოვდებოდა.

ჰა⌈ჲ⌉შტაჲნო̂ **ha⌈j⌉šṭajnô** ნაწ. част. part. რომათ мол so that/as they say (გადმოსცემს მესამე პირის ნათქვამს передаёт сказанное третьим лицом conveys the utterence of the third person). **ჰა⌈ჲ⌉შტაჲნო̂ ჯიბლნორ სომაქ ბიძის, მე̄ მალ′რენ მაყ ლიბა̄ელ, ჳალო̂ თეგესაჲნო̂** – ასე, შემოეთვალა ჩემთვის ბიძაჩემს, რომ სმას თავი დაანებოს და შევურიგდებიო.

ჰა⌈ჲ⌉შტ⌈რ⌉უ̃ **ha⌈j⌉šṭ⌈r⌉ũ** კნინ. пренебр. dim. ასეთი, ამგვარი, ასეთნაირი такой such, this kind. **დუჯიჩო̂ ოჯხე ხილ′ენვასო̂, მა̄ ჰა⌈ჲ⌉შტ⌈რ⌉უ̃ მურდლა̄ ცომიჩჳე̄ დაგჷ̃და სო̃** – ბევრ ოჯახში ვყოფილვარ, მაგრამ ასეთი სიბინძურე არსად მინახავს.

ჰოშტ[რ]უ̃ **hošṭ[r]ũ** აგდებ. пренебр. By m. f. იგივეა, რაც то же, что the same as ოშტ[რ]უ̃ **ošṭ[r]ũ**. **ჰოშტ[რ]უ̃ ფსტუკ უ̃ ჲეწრალრ̂ ო ილუჲნ ჩუ ჲოჸჲიენრ̂!** – ნეტავი, იმისთანა ცოლი რაღად უნდოდა იმ ილოს შინ მოყვანილი!

ჰაჸე **ha'e** ნაწ. част. part. ჰოდა так вот well. **ჰაჸე, აჵაჲ მალ‘რენ მაყ ლიბა′ელ, ქუჲრთლენ̄ ვახან̄ ვოლლიბალჷ** – ჰოდა, შენც დაანებე თავი სასმელს და თავიდან დაიწყე ცხოვრება.

ჰაჸ–ჰუჸი დ **ha'-hu'i** d მრ. мн. pl. ჰო–არა, ჰოც და არაც, არცთუ კარგად გამოხატული (გაუგებარი, ზერელე, საეჭვო) თანხმობა да и нет (и да, и нет), не совсем ясно выраженное согласие yes or no (doubtful) consent. **ტათებ სესხბადარეხ ჰაჸ–ჰუჸი დო სოგრ̂ ივნეს** – ფულის სესხებაზე ჰო–არას მეუბნება ივანე.

*ჰიკ ჲჲ **hiḳ** jj ტარი, ხელის მოსაკიდებელი იარაღისა (ბარისა, თოხისა, ცულისა, ხმლისა, დანისა და მისთანათა) ручка (лопаты, мотыги, топора, кинжала, ножа и прочих) handle of a tool (hoe, axe, sword, knife, etc.). **ე დიკენ ჰიკ ხარცჲარ დეწჷ** – ამ ცულს ტარის გამოცვლა უნდა. შდრ. ср. comp. **სახელურ saxelur**, **ქოლთ kolt**.

ჰიჸ **hi'** შორისდ. межд. inter. აბა, მოუსმინე! გესმის? Прислушайся-ка! Слышишь? Now Listen! Can you hear? (ბავშვის ენაზე на языке детей on a kid's language). **ჰიჸ, მოხ ჵეჳრ̂!** – გესმის, ქარი ქრის!

ჰო **ho** აგდებ. пренебр. By m.f. ის тот, та, то that (იხმარება უარყოფით კონტექსტში употреблется в отрицательном контексте is used in negative context). **ჰო ოჯხი ჩუ ვაჸითუჲნ სტაკ ცო ვა** – ის სახლში შემოსაშვები კაცი არაა. შდრ. ср. compl. **ო o**.

ჵ

ჵაბაბა[ჲ] **ḥababa[j]** შორისდ. межд. inter. ო–ჰო–ჰო!.. Ого! Oho! Wow! (გაკვირვების გამომხატველი სიტყვაა слово, выражающее удивление a word expressing astonishment). **ჵაბაბაჲ, უ̃ ეჳუმფლჷ ნახ და ე აქციენმაქ!** – ო–ჰო–ჰო, რატომ ამდენი ხალხია ამ აქციაზე!

ჵადარ (ჵედარ) **ḥadar (ḥedar)** გრდუვ. непрх. intrans. აშლა ([ა]იშლება), წამოშლა (წამოიშლება), ამოძრავება (ამოძრავდება), ადგილიდან დაძვრა ([და]იძვრის) трогаться / тронуться с места getting to their feet. **ჟე ჵადჷ** – ცხვარი აიშალა;

დახკერჩ ჰ̦ადი̃ – ღრუბლები აიშალა; **ლაწრი ჰ̦ადი̃ სო̃** – ტკივილები ამეშალა.

ჰ̦ად|დ|არ ḩad|d|ar გრდმ. перх. trans. აშლა (აშლის), წამოშლა (წამოშლის), ამოძრავება, ადგილიდან დაძვრა (⌈და⌉ძრავს) тронуть с места getting to their feet. **მემცხორივ ჟე ჰ̦ადდიე̃** – მწყემსებმა ცხვარი აშალეს (დაძრეს).

ჰ̦ათგეჸ ḩarge’ ზმნს. нареч. adv. იმ წუთას, ის-ის იყო только что, как только that minute (სიტყვა გამოიყენება მომხდარი მოვლენის ან ქმედების დასრულებისთანავე მომხდარი მომდევნო მოვლენის ან ქმედების გადმოსაცემად слово употребляется для передачи действия или явления, совершившихся сразу же после предыдущих the word is used simultaneously with the finishing of happened phenomenon or action in order to convey next phenomenon or action). **⌈ჰ̦ანნ ცო დაკოდა⌉ … ყაროვ ტატდიენრ̃ მევტური, ჰ̦ათგეჸ კოხა̄ხი̃ დახკენო** – ⌈ვის არ ახსოვს⌉ … წვიმის დასველებული მეოტიანები, ის-ის იყო ბარიდან ამოსულები (ს. ლ.); **ჰ̦ათგეჸ სამსაჳ̆ხრელე̃ ჲეჸენრ̃ ჲარასრ̃, *ჰ̦აში დაღ ჰ̦ონაჲნრ̃*, აჰ̦ დარეკოდიჩე** – მაშინღა სამსახურიდან მოსული ვიყავი, *სტუმრები მოვდიანო*, რომ დამირეკე.

⌈ე⌉ჰ̦ათდოლი̃ ⌈e⌉ḩatdolĩ ზმნს. нареч. adv. მას მერე, მას აქეთ, იმის მერე с тех пор since then. **ʼუნე̄ ჰ̦ო ვაჲბწნას, ეჰ̦ათდოლი̃ ბჵა̄ ჰ̦ოხ დაკლივას** – მას მერე, რაც გაგიცანი, სულ შენზე ვფიქრობ.

⌈ე⌉ჰ̦ათლომცი̃ ⌈e⌉ḩatlomcĩ ზმნს. нареч. adv. მანამდე, იმ დრომდე до тех пор before that time. **⌈ე⌉ჰ̦ათლომცი̃ სტეხო̄ს ჰ̦ო, სანამ ʼოჳ̆მაჸ გაკვეთლი ჰ̦ალრ̃ ჩამჲო** – მანამდე მოგიცდი, სანამ ყველა გაკვეთილს ისწავლი.

***ჰ̦ათხა̄ ჲჲ ḩatxā** jj წინა ადგილი, წინა სივრცე, წინა არე место впереди, переднее пространство the front space. **ი წა̄ნგო ლამზურ ჰ̦ათხა̄ ჲა** – ამ სახლს ლამაზი წინა არე აქვს.

ჰ̦ათხა̄ ჲ|აჴარ (ჲ|ახარ) ḩatxā j|aqar (j|axar) გრდმ. перх. trans. 1. ვინმეს წინ გადარბენა (გადაურბენს), წინა სივრცის წართმევა (⌈წა⌉ართმევს), ამ სივრცისთვის შეცილება (⌈შე⌉ეცილება), გზის გადაღობვა (⌈გადა⌉უღობავს) пересечь дорогу кому-либо running across sb, taking the front space away, rivalry the space, blocking the way. **ცო მოთჷერ სო̃, მე̄ ილკოს ჰ̦ო̃ სამსაჳ̆ხრე ჰ̦ათხა̄ ჲაჴორ** – არ მეგონა, რომ ილიკო შენ სამსახურში წინ გადაგირბენდა (გადაგეღობებოდა).

***ჰ̦ათხრე̃ ḩatxrẽ** 1. წინა, პირველი; მოწინავე передний, первый, передовой front; leading. **სე̃ ფეშკარ ჰ̦ათხრე̃ და სკოლე** – ჩემი ბალღი პირველია სკოლაში. 2. ბადლად, მაგიერ взамен, вместо, в обмен instead. **ე სტაკ სო̃ ჰ̦ათხრე̃ ლო ჟეგრ̃**

– ეს კაცი ჩემ ბადლად (ჩემ მაგიერ) წავა ცხვარში (ბ. ბ.).

ჴაჲდრა̄ხდოლი̃ ḥajdrāxdolĩ ზმნს. нареч. adv. სადღაც ამას წინების შემდეგ, სადღაც ამას წინებიდან მოყოლებული, სადღაც ამას წინების მერე где-то с предыдущих дней since recent time. **ჴაჲდრა̄ხდოლი̃ იხას დოს დე̃** – სადღაც ამას წინებიდან მოყოლებული დავდივარ შეშის დასამზადებლად.

ჴაჲჭ|დ|ითარ ḥajč̣|d|itar გრდმ. перх. trans. გამტკნარებულ მდგომარეობაში მიტოვება (⌈მია⌉ტოვებს), ამ მდგომარეობაში დასმა (⌈და⌉სვამს) оставлять / оставить человека в разочарованном состоянии leaving sb. in enfeeble condition. **მოლოუ̃ ჲანო̂ ე მაჲთხა̄: ოჳუმფლე̃ ოჯახ ჲარ სოგოჴე̄, თხა ცჴაჲნი̂ კაწკუჲჩო̂ ბა̆დერბა̆დრეგო̂ ჴაჲჭჲითე̃სო̂** – რანაირი ყოფილა ეს წუთისოფელი: იმხელა ოჯახი მქონდა და ახლა ერთი პატარა შვილიშვილის შემყურე დამსვა.

ჴაჲჭ|დ|ისარ ḥajč̣|d|isar გრდუვ. непрх. intrans. მიშტერება (⌈მი⌉აშტერდება), მიჩერება (⌈მი⌉აჩერდება), გამტკნარებულ მდგომარეობაში დარჩენა (⌈და⌉რჩება) оста⌈ва⌉ться в разочарованном состоянии staring sb, to be stayed in enfeeble condition. **ჴაჲფსბისნორ ე ვაქარ უჲს დისე̃ჩო̂ ქე̄გო̂: ჩახოტკა̄რეჩუჲშგო̂, კჵავდალი̃ჩუჲშგო̂, დაყ-ჭაყდალი̃ჩუჲშგო̂, კურკლა̄რეჩუჲშგო̂...** – მისჩერებოდნენ ეს ძმები, გამტკნარებულები, იქ დარჩენილ ცხვრებს: ჩახოტკიანებს, დაკოჭლებულებს, გაძვალტყავებულებს, კურკლიანებს... (ა. ბ.); **ოშტუ̃ ლამზუ ჸეჲალრა სუფრენმაქ, სო̄ ჴოგო̂ ჴაჲჭვისე̃სოე̄, ჳენე̄ ჴოგო̂ ჴეფსურ** – ისეთი ლამაზი იჯექი სუფრასთან, მეც შენ მოგაჩერდი და სხვებიც შენ გიყურებდნენ.

***ჴალო̂ ḥalô** adit. აღმა, ზევით, ზევითა მხარეს, ⌈წ⌉ა⌈მო⌉- вверх, наверх, вз⌈о⌉- pocome upwards; up side (ზმნისართი, აღნიშნავს საგნის მოძრაობის მიმართულებას ქვემოდან ზემოთ наречие, обозначает направление движения предмета снизу вверх adverb denoting subject destination from below to above). **დად ჴალო̂ ვახე̃ ლაუ̂მუ̂** – მამა ⌈წ⌉ავიდა მთაში; **დად ჴალო̂ ვეცე̃ ლაუ̂მუ̂** – მამა ამოვიდა მთაში.

ჴალ⌈ო̂⌉ დ|ებწ|დ|ალარ (დ|ოწ|დ|ალარ) ḥalô d|ebç̣|d|alar (d|oç̣|d|alar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. აბმა რამისა რამეზე (⌈ა⌉ებმება) ⌈с⌉делаться ривязанным к чему-либо to tie smth on smth. **ე ბაწარ გონე ცო დებწლა ჴალო̂** – ეს ბაწარი კარგად არ (ვერ) ებმება. 2. გადატ. перен. fig. აყოლა (აჰყვება ვინმეს ქმედებას) следовать, подражать кому-либо, брать пример to follow. **აჴ ის სტაკოხ ჴალ მა ვოწლა, ცო ჴამბალა სო̃!** – შენ მაგ კაცს არ აჰყვე, არ მეამება (ბ. ბ.)!

ჴალ⌈ო̂⌉ დ|ებწარ (დ|ოწარ) ḥalô d|ebç̣ar (d|oç̣ar) გრდმ. перх. trans. 1. აბმა რამისა რამეზე (⌈ა⌉აბამს) ривязть что-либо к чему-либо to tie smth on smth.

თაჲლზინაჲნო̂ ბაწარ დუჲწნას ჰალო̂ აკამზინმაქ – ხურჯინისთვის ბაწარი ავაბი დაზგაზე. 2. გადატ. перен. fig. აყოლიება (⌈ა⌉იყოლიებს ვინმე ვინმეს) заставить следовать, подражать себе, брать пример с себя to follow sb. **ო სტაკოვ ჰალ ვოწჷ̂ჰო̂ შარახ** – იმ კაცმა აგიყოლია (ბ. ბ.).

ჰალ⌈ო̂⌉ ყეტარ (ყა̌ტარ) ḥalô qeṭar (qăṭar) გრდუვ. непрх. intrans. 1. ⌈ამო⌉ჭყეტა რამის შიგნიდან (⌈ამო⌉იჭყეტავს) выглядывать / выглянуть откуда-нибудь to look out from smth. **ჩაჼთერნა̄ კიტრ ჰალ ყეჭე̂** – ჩანთიდან კიტრი იჭყიტება. 2. გადატ. перен. fig. ეს-ესაა აღმოცენება (ნათესისა) вот-вот прорастать / прорасти, проби⌈ва⌉ться, всходить / взойти, проклёвываться to arise just. **ხახო̂ ჰალ ყა̌ტეჼ** – ხახვი ეს-ესაა ღმოცენდა (ბ. ბ.).

ჰალო ḥalo ess. ზევით наверху above, upwards (ზმნისართი, აღნიშნავს საგნის მდებარეობას ან მოქმედებას ზემოთ; შესიტყვების შემადგენელი ნაწილი наречие-приставка, обозначает место нахождения или дейсвия предмета наверху adverb denoting subject location or action upwards, component part of Word combination). **ნან ჰალო ჲა** – დედა ზევითაა.

ჰალო̄ ḥalō abes./nom. ზედა, ზემოთა სივრცე თავისი მოცემულობებით верхнее пространство со своими данными upwards space with all its entities. **ჰალო̄ ბჭა̄ ლამზურ ჲა!** – ზემოთა სივრცე მუდამ ლამაზია!

*__ჰალგეჸ ḥalge’__ 1. თუ ⌈ვინიცობაა⌉ ა⌈მო⌉-, გა⌈მო⌉- если ⌈вдруг⌉ вы-, за- if ... (ასრულებს პრეფიქსის ფუნქციას выполняет функцию префикса fulfills the prefix function). **ჰალგეჸ ვეჸჩეჰას შირქილეჼ, გუჲმრეჼ მასალ ეცინო̂ ბჭარჲებათ სოჼ** – თუ ⌈ვინიცობაა⌉ ამოვედი შირაქიდან, გომურის მასალა ნაყიდი დამახვედრეთ. 2. ზედმეტად ა⌈მო⌉-, გა⌈მო⌉- слишком вы- over ... (ასრულებს პრეფიქსის ფუნქციას выполняет функцию префикса fulfills the prefix function). **ის კრამიტ ე წენოგო სოგეჸ ბა კუჲხკბისენო̂** – ეგ კრამიტი ამ სახლს ზედმეტადა აქვს გადმოკიდებული.

ჰალუხუ̂ ḥaluxû უფრო მეტად ა-, ი-, გა-, მო- ещё больше вы-, за-, до- more and more (აღმატებითი ხარისხის ფორმაა სიტყვისა форма превосходной степени слова the form of superlative degree of the word **ჰალო̂ ḥalô**). **და̄ხრეჼ ლაცარა ჰალუხუ̂ ლაჲტუ̂, კერ́ლ‘ომ ცო ხილ‘უგე̂ დისრენა...** – ცხოვრების სურვილიც უფრო იმატებს, აღარ გვექნება დარჩენის (ცხოვრების, სიცოცხლის) შიში (ა. მ.)...

ჰალცო|დ|ახლაჲნი̂ ḥalô co d|axlajnî მიმღ. прич. particip. 1. ამოუცნობი, გაუგებარი необознаваемый, непонятный strange. **სტაკ ჰალცოვახლაჲნი̂ ცო ვეწ ხილ‘ჼ** –

კაცი გაუგებარი არ უნდა იყოს. 2. აუტანელი невыносимый unbearable. **ლეო̂ ჰ̣ალცოვახლაჲნგეჸ ვა** – ლეო ნამეტანი აუტანელია (ბ. ბ.).

ჰ̣ალცო|დ|უწმაკინი̂ ḥalco|d|uçmaḳinî მიმღ. прич. particip. გაუმაძღარი ненасытный, прожорливый voracious. **ჰ̣ალცოვუწმაკინ ცო ვეწ ხილ‘ᶰ სტაკ** – გაუმაძღარი არ უნდა იყოს კაცი (ბ. ბ.).

ჰ̣ა̄მო̂ ḥāmô კამეჩის, ხარის ... გასაგდები, გასარეკი სიტყვა слово, которым погоняют буйвола, быка ... yelling for driving buffalo ... **უჲში ჭჵალოშ ვუღერ ანდრო ფტარჩაგო̂ *ჰ̣ა̄მო, ჰ̣ა̄მუჲნო̂*, მიჩახ ხაწერ** – ისე ხმამაღლა ეძახდა ანდრო ხარებს *ჰამო, ჰამოო*, სადღაც (შორს) ისმოდა.

ჰ̣ამახეჸ, ჰ̣ამახეჭ ḥamaxe’, ḥamaxeč̣ ყველაზე больше всего, больше всех, самый the most. **კლასე ჰ̣ამახეჸ ლაზიშ სე ვაჰ̣ოვ ჺამოდო̂** – კლასში ყველაზე კარგად ჩემი ბიჭი სწავლობს.

ჰ̣ანამფლ‘ეᶰ ḥanampl‘ẽ ვისი ხელა? ვისი ტოლი? Ростом в кого? Чей ровесник? Who’s age. **ჰ̣ანამფლ‘ეᶰ ვაჰ̣ო̂? – ჰ̣ომფლ‘ეᶰ** – ვისი ხელა ხარ? – შენხელა.

ჰ̣ანხა̄ ḥanxā ვისაც, ვის შესახებაც о ком и ... whom, about whom. **ჰ̣ანხა̄ თიშნას, ჰ̣ამივაჸ ლალტბადიეᶰ სოᶰ** – ვისაც ვენდე, ყველამ მიღალატა; **ჰ̣ანხა̄ დაკლივრას, ო ცო გუვალ‘ეᶰ ყუვ** – ვისზეც ვფიქრობდი, ის არ აღმოჩნდა ქურდი.

*ჰ̣აᶰკ: ჰ̣აᶰკ დ|არ **ḥãḳ: ḥãḳ d|ar** გრდმ. перх. trans. სლოკინი (ასლოკინებს) икать hiccup. **დაჲცჰ̣აჸ ჰ̣აᶰკ დოს, ჰ̣ამას თურ ჰ̣ებვოსო̂** – მთელი დღე ვასლოკინებ, ვინმე თუ მახსენებს; **ბა̆დრევ ჰ̣აᶰკ დო** – ბავშვი ასლოკინებს.

ჰ̣აᶰკ დ|ითარ **ḥãḳ d|itar** გრდუვ. непрх. intrans. სლოკინი (ასლოკინებს) икать hiccup. **თხა დაჲცჰ̣აჸ ჰ̣აᶰკ დითო̂ სოგო̂, ჰ̣ამას თურ ჰ̣ებვოსო̂** – მთელი დღე მასლოკინებს, ვინმე თუ მახსენებს; **ბა̆დრეგო̂ ჰ̣აᶰკ დითო̂** – ბავშვს ასლოკინებს.

ჰ̣აᶰკ დ|ითითარ **ḥãḳ d|ititar** გრდმ. перх. trans. სლოკინება (ასლოკინებინებს) заставлять икать to cause hiccupping. **ლაფსიჩო̂ ბაკლევ ჰ̣აᶰკ დითითო̂ სოგო̂** – მშრალი ლუკმა მასლოკინებს.

*ჰ̣აპ|დ|არ (ჰ̣ეპ|დ|არ) **ḥap̣|d|ar (ḥep̣|d|ar)** გრდმ. перх. trans. 1. დახუჭვა (თვალისა ...) (⌈და⌉ხუჭავს) закры⌈ва⌉ть (глаза ...) to close (eyes ...). **ფისოს ბჵარკი ჰ̣აპჲიეᶰ** – ფისომ თვალები დახუჭა. 2. დაკეცვა (დანისა ...) (⌈და⌉კეცავს) складывать / сложить (нож) to fold (a knife). **გარსო̂, ნეკ ჰ̣აპდებ, თეტო მემლი!** – გარსო, დანა დაკეცე, დაჭრი ვინმეს! 3. შეკუმშვა (მუშტისა ...) (⌈შე⌉კუმშავს) ⌈с⌉ж⌈им⌉ать (кулак ...) contracting (fist ...). **დავას ბუჲ ჰ̣აპბიეᶰ, თურ ვეწ სოხ უჲლჳვისᶰ** – დავამ (კაცის სახელია) მუშტი შეიკრა, თუ უნდა გადამეკიდოს.

ბაქ ჰ̣აპ̣|ბ|არ (ჰ̣ეპ̣|ბ|არ) bak ḥap̣|b|ar (ḥep̣|b|ar) გრდმ. перх. trans. 1. პირის მოკუმვა (⌈მო⌉კუმავს), მოხურვა закры⌈ва⌉ть рот to close one's mouth. **ბაქ ჰ̣აპბებ, ედელ, ცოჰ̣ე̂ ხი დოპტლა ჰ̣ოგო** – პირი მოკუმე, ედელ (კაცის სახელია), თორემ წყალი გადაგეყლაპება. 2. გადატ. перен. fig. გაჩუმება (გაჩუმდება), ხმის გაკმენდა (გაკმენდს) замолкать / замолкнуть to stop talking. **ბაქ ჰ̣აპბებ, ქუჲო̂, ცოჰ̣ე̂ ჭაჸ̌ყჸ̌ ჰ̣ოჼ** – პირი მოხურე, ქორო (კაცის სახელია), თორემ მოგხვდება.

ბჭარკი ჰ̣აპ̣|ჲ|არ (ჰ̣ეპ̣|ჲ|არ) bak ḥap̣|j|ar (ḥep̣|j|ar) გრდმ. перх. trans. 1. თვალების დახუჭვა (დახუჭავს), მოხუჭვა закры⌈ва⌉ть глаза to close (eyes). **ბჭარკი ჰ̣აპჲებ, გუჲგო̂, ცოჰ̣ე̂ საპოჼ დუჲლʻო̂ ჰ̣ოჼ** – პირი მოხურე, გოგი, თორემ საპონი შეგივა. 2. გადატ. перен. fig. გარდაცვალება (გარდაიცვლება), მოკვდომა (მოკვდება) умирать / умереть to die. **ჰ̣ეჼ მარშ, ვაგო̂, აგას ბჭარკი ჰ̣აპჲიქჼ** – შენ მშვიდობით იყავი, ვაგო (კაცის სახელია), და ბებიამ თვალები დახუჭა (მოკვდა).

*ჰ̣არა̄ ჲჲ **ḥarā** jj წისქვილი мельница mill.

ჰ̣არე აჰ̣ინო̂ ḥare aḥinô მიმღ. прич. particip. 1. წისქილში დაფქული помолотый в мельнице milled in the mill. **ე სიმიჼდ კელდარ ჰ̣არე და სოგო აჰ̣ინო̂** – ეს სიმინდი კელაანთ წისქვილში მაქვს დაფქული. 2. გადატ. перен. fig. მოთმენის, ღირსეულად თავის დაჭერის, თავშეკავების უნარი способность держаться с достоинством ability to endure, to refrain. **ოსეგო დუჸ ჰ̣არე აჰ̣ინო̂ ცო და** – ოსს დიდი თავშეკავება არა აქვს (მ. ჭ.).

*ჰ̣არჩარ (ჰ̣ერჩარ)^{2} **ḥarčar (ḥerčar)**^{2} გრდმ. прх. trans. 1. შეხვევა (⌈შე⌉ახვევს), გახვევა (⌈გა⌉ახვევს) завернуть, заворачивать to wrap in. **აგას ჲათჳანაჲნო̂ მაჲჯო̂ აპყარლო̂ ჰ̣ერჩაჼლათერ** – ბებია პურს გამოსაცხობად ნაცარში ⌈შე⌉ახვევდა ხოლმე. 2. გადატ. перен. fig. დამარხვა (⌈და⌉მარხავს), ჩამარხვა (⌈ჩა⌉მარხავს), დასაფლავება (⌈და⌉ასაფლავებს) ⌈по⌉хоронить, ⌈с⌉хоронить to bury. **უჲს ჰ̣აჲრჩნორ ოჴუს ო დონე̄, ო ლამუხ მა̄ *საყორნა̄* თილჳნორ, რაკი დონეხ, ჭარჭიჼ ლევბორე̄, *ყორაჼ* წერალო̂** – იქ დაემარხა იმას ის ცხენი და იმ მთისთვის *საყორნე* დაერქვა, რაკი ცხენს, შავი რომ იყო, *ყორანა* რქმეოდა (ტ. ც.).

*ჰ̣არჩომ: ჰ̣არჩომ ბალʻარ (თელʻარ) **ḥarčom: ḥarčom baľar (teľar)** გრდმ. перх. trans. დაცემინება ცხვირისა (ცხვირს ⌈და⌉აცემინებს ის) **чихать / чихнуть** sneezing. **ში ჰ̣არჩომ ბაჲლʻნას: ცენეხ ვაჼ ჟე ლაზიშ̂ დაჲლʻუ̂** – ორი (ორჯერ) ცხვირი დავაცემინე: წლეულს ჩვენი ცხვარი კარგად იქნება; **ჯოწო̂ ჰ̣არჩომ ბალʻიჼ თალორეს** – ორი (ორჯერ) ცხვირი დააცემინა თალარმა (კაცის სახელია).

ჰ̣არჩომ ბალʻითარ (თელʻითარ) ḥarčom baľitar (teľitar) გრდუვ. непрх.

intrans. დაცემინება ცხვირისა (ცხვირს ⌈და⌉აცემინებს მას) чихнуть sneezing (will sneeze). **ში ჰარჩომ ბაჲლ'ითქ̂ სოგო̂: ცენეხ ვაჷ̂ ჟე ლაზიშჷ̂ დაჲლ'ჷ̂** – ორი (ორჯერ) ცხვირი დამაცემინა: წლეულს ჩვენი ცხვარი კარგად იქნება; **შაწ ჰარჩომ ბალ'ითქ̂ გიგლიგო̂** – ორი (ორჯერ) ცხვირი დააცემინა გიგლის.

ჰარჭყაპენო̂ ḥarčqapenô დაჭმუჭნული, დაპრანჭული помятый creased, crumpled. **ის ჰარჭყაპენო̂ კაბ მაქ ჲოფხინო̂ ნჩაჲც მოჰ ჲაჲლ'რა!** – მაგ დაჭმუჭნულ კაბაჩაცმული გარეთ როგორ გამოხვედი!

ჰარჰარ დ **ḥarḥar** d ქოშინი одышка breathlessness. **დოკ ცო ლალდაგ სქ̂, ჰათეჲც ჰარჰარ დებლდოს** – გული აღარ მივარგა, მაშინვე ქოშინს ვიწყებ.

ჰატარჰოტრი ჲ **ḥaṭarḥoṭri** მრ. мн. pl. ზედმეტი ლაზღანდარობა, ხორხოცი, თავშეუკავებელი მხიარულება неудержанное веселье clowning, loud guffaws. **მაცლომცჷ̂ ჲოგიშ ჰატარჰოტრი, ჲო?!** – როდემდელა ლაზღანდარობთ ზედმეტად, ქა?!

ჰაფსარ (ჰეფსარ) ḥapsar (ḥepsar) გრდუვ. მრ. непрх. мн. intrans. pl. შეხედვა (შეხედავენ), ყურება ⌈по⌉смотреть to look at. **ო̄ჟმაჲც ლეთხჷ̂ იხოჩო̂ ნიფანიგო̂ ჰეფსურ** – ყველა მოცეკვავე ნეფე-დედოფალს შეჰყურებდა.

ჰაფსითარ (ჰეფსითარ) ḥapsitar (ḥepsitar) გრდმ. მრ. перх. мн. trans. pl. შეხედვინება (შეახედებს) разрешить ⌈по⌉смотреть to make sb. look at smth. **ჩაკეტადვაჲლნო̂ ვა̄ხერ კიმო, შაჲრ ვა̄ხრელო̂ ნახ ცო ჰეფსითორ** – ჩაკეტილი ცხოვრობდა კიმო, თავის ცხოვრებაში ხალხს არ ახედებდა.

ჰაჩო̂ ḥačô შორისდ. межд. inter. აჩუ! Ho! Gee uo! (to horses) (ცხენის წასახალისებელი ბრძანებაა слово, которым погоняют лошадь horse encouraging order). ***ჰაჩო̂* ალ' ის დონეგო̂, ბა̄დერა̄!** – *აჩუ* უთხარი მაგ ცხენს, შვილო (ბ. ბ.)!

ჰაჭ-დ|აგარ ḥač̣-d|agar გრდმ. перх. trans. მონახულება (მოინახულებს), შეთვალიერება, თვალის დავლება взглянуть, посмотреть, провести глазом to see sb, to look sb over. **ჰაჭ-გიბლეთ ო დო̂, ჵურდქ̂დოლჷ̂ აჟხკჷ̂ მაჲრგლეხ** – თვალი გადაავლეთ რა იმ ცხენს, დილიდანვე აბია მარგილზე.

ჰაჭ-დ|აგჷ̂ XX გრდმ. перх. trans. ინფინიტივია მასდარებისთვის инфинитив для масдаров infinitive for gerund **ჰაჭ-დ|აგარ ḥač̣-d|agar**. შესახედავად, შესახედაობით, გარეგნობით на вид in appearance. **ჰაჭ-დ|აგჷ̂ ცო̄მშაბალა ვაჲ წჷ̂ჩო̂ ნასინ** – შესახედავად არა უჭირს რა ჩვენს ახალ რძალს.

ჰაჭ|დ|აგლაჲნი̂ ḥač̣|d|aglajnî წარმოსადეგი, კარგი შესახედაობისა, ეშხიანი, თვალტანად, ისეთი, ვისთვის შეხედვაც ღირს видный, представительный, на кого стоит посмотреть good-looking, well-built. **სტაკ ჰ̦აჭდაგლაჲნ̂ ვეწ ხილ’ჼ** – კაცი წარმოსადეგი უნდა იყოს.

ჰ̦აჭაჼ ḩač̣ã გრდუვ. непрх. intrans. 1. ინფინიტივია მასდარისთვის инфинитив для масдара an infinitive for the gerund **ჰ̦აჭარ ḩač̣ar**. **წყე ტყოჸ ლეჸერ სოჼ ო საჲ ლამნიგრ̂ ჰ̦აჭაჼ!** – ერთხელ კიდევ მინდოდა იმ ჩემი მთებისთვის შეხედვა! 2. [რამეს]თან შედარებით по сравнению с when comparing smth. **ვაჲგრ̂ ჰ̦აჭაჼ, ის ჯერ ფეშკარ და** – ჩვენთან შედარებით ეგ ჯერ ბალღია; **ეჰ̦ათლუჩოგრ̂ ჰ̦აჭაჼ, ზორაჲშ̂ ლაზჼ დრო ჲა, ყოველ ˜უმ და იჼცლუჩრ̂ ბ̆დრიგო** – მაშინდელთან შედარებით ძალიან კარგი დროა, ყველაფერი აქვთ ახლანდელ ბავშვებს (მ. ყ.).

***ჰ̦აჭყარ (ჰ̦ეჭყარ) ḩač̣q̣ar (ḩeč̣q̣ar)** გრდმ. прх. trans. 1. მოჭერა ([მო]უჭერს), წაჭერა, დაჭერა [с]жать, [с]давить, [на]жать, [при]давить grasping (will grasp). **ურმეხ ლოზ ჰ̦აჭყიჼ** – ურემს წნელი მოუჭირეს; **ქუჲკბაჲრწჩონ ჯანივ ცო ჰ̦ეჭყრ̂** – ფეხშიშველას ქალამნები არ უჭერს (ხალხ.) (მ. ჭ.).

***ჰ̦აჴარ (ჰ̦ეჴარ) ḩaqar (ḩeqar)** გრდმ. прх. trans. 1. წასმა ([წა]უსვამს, [წა]ისვამს) [на]мазать wiping smth over. **ურემ ბურბლინ ტაუტ ჰ̦აჴიჼ მეურმეს** – ურმის თვლებს ტოტი წაუსვა მეურმემ; **ქორა̄ხ ბჼდ ჰ̦აჴ!** – ფანჯრებს ჩვარი გაუსვი! **კედლო̄ხ ჲოფსტ ჰ̦აჴათ!** – კედლებზე მიწა (თიხა) წაუსვით! 2. გასმა, გავლება ხაზისა ([გა]უსვამს, [გა]ავლებს) [на]чертить линию underline (will underline). **ოჴუს დაფენმაქ ხაზ ჰ̦აჴიჼ** – მან დაფაზე ხაზი გაავლო. 3. დაგვა (დაგვის), [გა][მო]გვა ([გა][მო]გვის) подмести, подметать, вымести, выметать sweeping out. **ჲაჰ̦ოვ წენი[ჰ̦] ქოჯრ̂ ჰ̦აჴიჼ** – გოგომ სახლში ცოცხი გამოუსვა (დაგავა). 4. სახელდახელოდ, ხელდახელ მოზელა ([მო]ზელს) [с]месить под быструю руку to knead hastily. **ჯალეთ, ცუ ჰ̦აჴლეთ, ზორაჲშ მაცბალიჼთხრ̂!** – არიქათ რა სახელდახელოდ ქუმელი მოზილეთ, ძალიან მოგვშივდა! 5. ქროლვა (ქრის), [და]ბერვა ([და]უბერავს) [по]дуть (о ветре) blowing. **მარჭჼ მოცჼ მოხ მოჸ ჰ̦აჴიჼ!** – რა ცუდმა ქარმა დაუბერა! 6. გადატ. перен. fig. მოკურცხვლა (მოკურცხლავს), მოძუძგვა (მოძუძგავს), [გა]ქროლვა, სწრაფად გაქცევა (გაიქცევა, მოუსვამს) исчезнуть моментально drive fast; rushing. **მოჰ̦ეკ შარიჼ დად გუვალ‘ქჼ, შოთას ჰ̦აჴიჼ** – როგორც კი მამამისი გამოჩნდა, შოთამ მოუსვა (მოკურცხლა).

იორღ ჰ̦აჴარ (ჰ̦ეჴარ) iorɣ ḩaqar (ḩeqar) გრდმ. прх. trans. 1. იორღით სვლა ცხენისა (დადის) ходить иноходью to pace off (a horse). **კუპრას წაჲნ იორღ ჰ̦ეჴრ̂** – კუპრა (ცხენის სახელია) სუფთა იორღით დადის. 2. უზნეოდ ცხოვრება ქალისა (ცხოვრობს) жить аморально to live immorally (a woman). **ის ფსუჲჼჩოვ იორღ ჰ̦ეჴჲანრ̂** – ეგ ქალი უზნეოდ ცხოვრობს თურმე.

ტარო̂ ჰ̦აჴარ (ჰ̦ეჴარ) ṭarô ḩaqar (ḩeqar) გრდმ. прх. trans. აკლება (⌈ა⌉იკლებს), განადგურება, მიწასთან გასწორება (გაასწორებს) ⌈раз⌉грабить, уничтожать / уничтожить, сравни⌈ва⌉ть с землёй destroy; destruct. **მასთხოვას ფჰ̦იშხ ტარო̂ ჰ̦აჴიჼ** – მტერმა სოფლები აიკლო (გაანადგურა); **სეტყვას სიმიჼდოხ ტარო̂ ჰ̦ეჴრო̂** – სეყტვა სიმინდს ანადგურებს.

***ჰ̦აჴ|დ|არ (ჰ̦ეჴ|დ|არ) ḩaq|d|ar (ḩeq|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. წასმა (⌈წა⌉უსვამს, ⌈წა⌉ისვამს), ასმა (⌈ა⌉უსვამს), წაგლესა; მოსრესა (⌈მო⌉ისრესავს), მოფშვნეტა (თვალისა) мазать, растирать, мять, протирать (глаза); ⌈с⌉лизать to wipe over, plastering over, rubbing (eyes). **ურემ ბურბლოინ ტაუტ ჰ̦აჴბიჲჼ მეურმეს** – ურმის თვლებს ტაოტი წაუსვა მეურმემ; **ლაჼდიკოს მაწირე̄ჺჩრო̂ ჸაჺბკეხ მოტ ჰ̦აჴბიჲჼ** – ლანდიკომ თაფლიან კოვზს ენა აუსვა; **ქორა̄ხ ბაჼდ ჰ̦აჴჺებ!** – ფანჯრებს ჩვარი გაუსვი! **კედლო̄ხ ჺოთვსტ ჰ̦აჴჺებათ!** – კედლებზე მიწა წაუსვით! 2. გასმა, გავლება ხაზისა (⌈გა⌉უსვამს, ⌈გა⌉ავლებს) ⌈на⌉чертить линию underline (will underline). **ოჴუს დათვენმაქ ხაზ ჰ̦აჴდიჲჼ** – მან დაფაზე ხაზი გაავლო. 3. სახელდახელოდ, ხელდახელ მოზელა (მოზელს) ⌈с⌉месить под быструю руку to knead hastily. **მაცდალოიჼჩრო̂ ბა̆დრინ ნანას ცუ ჰ̦აჴბიჲჼ** – მოშიებულ ბავშვებს (შვილებს) დედამ სახელდახელოდ ქუმელი მოუზილა; **მოჰ̦ე̄ კი ხი ჰ̦ალ დრ̆ოთვხდალოჼ, ჴაჴენმაქ მაჺქდარ ჰ̦აჴინა** – როგორც კი წყალი გათბა, ტყავზე სახელდახელოდ (ხელდახელ) მჭადი მოზილა (ა. მ.). 4. გადატ. перен. fig. სილის შემოკვრა (შემოჰკრავს), შეთავაზება да⌈ва⌉ть пощёчину slapping on the face. **ოთრეს გაზაჼ ბავბინო̄, დადას ცჰ̦ა ჰ̦აჴდიჲჼ** – ოთარის თხა დაუკარგავს და მამამ ერთი სილა უთავაზა.

***ჰ̦აჴსაჴარ (ჰ̦ეჴსეჴარ) ḩaqsaqar (ḩeqseqar)** გამოხატავს ჰ̦აჴარ (ჰ̦ეჴარ) **ḩaqar (ḩeqar)** სიტყვით აღნიშნული მოქმედების არასრულფასოვან ხარისხს выражает неполноценное качество действия, обозначенного словом ჰ̦აჴარ (ჰ̦ეჴარ) **ḩaqar (ḩeqar)** with the word ჰ̦აჴარ (ჰ̦ეჴარ) **ḩaqar (ḩeqar)** it expresses imperfect quality of indicated action.

ჰ̦აჴსაჴ|დ|არ (ჰ̦ეჴსეჴ|დ|არ) ḩaqsaq|d|ar (ḩeqseq|d|ar) გამოხატავს ჰ̦აჴ|დ|არ (ჰ̦ეჴ|დ|არ) **ḩaq|d|ar (ḩeq|d|ar)** სიტყვით აღნიშნული მოქმედების არასრულფასოვან ხარისხს выражает неполноценное качество действия, обозначенного словом ჰ̦აჴ|დ|არ (ჰ̦ეჴ|დ|არ) **ḩaq|d|ar (ḩeq|d|ar)** with the word ჰ̦აჴ|დ|არ (ჰ̦ეჴ|დ|არ) **ḩaq|d|ar (ḩeq|d|ar)** it expresses imperfect quality of indicated action.

ჰ̦აჰ̦არ-ჰ̦ოჰ̦რი ḩaḩar-ḩoḩri მრ. мн. pl. ზედმეტი სიცილ-ხარხარი излишний смех too much guffaws. **ოთხერნა̄ ჰ̦აჰ̦არ-ჰ̦ოჰ̦რი დალორ** – ოთახიდან ზედმეტი სი-

ცილ–ხარხარი ისმოდა.

ჰედეშ, ჰედლაშ ḥedeš, ḥedlaš ზმნს. нареч. adv. დაგვიანებით, მოგვიანებით, გვიან с опозданием, поздно late. **თხა ას სამსაჳხრელᶰ ჰედეშ ჲალოს** – დღეს მე სამსახურიდან დაგვიანებით მოვალ.

ჰედეშგეჸ, ჰედლაშგეჸ ḥedešge’, ḥedlašge’ 1. თუ ⌈ვინიცობაა⌉ დაგვიანებით ..., თუ ⌈ვინიცობაა⌉ მოგვიანებით ... если ⌈вдруг⌉ с опозданием ... if/in case late ... **ჰედეშგეჸ ვეჸჩეჰას, მა სტეხოთ სო** – თუ ⌈ვინიცობაა⌉ მოგვიანებით მოვედი, არ დამიცადოთ. 2. დაგვიანებითღა, მოგვიანებითღა с опозданием too late. **ცო ჲაგმაკᶰ სოᶰ ჰო ბალოᶰცე, ჰᶰ ამბუჲ ჰედეშგეჸ ხაჸᶰ სოᶰ** – ვერ გნახე საავადმყოფოში, შენი ამბავი მოგვიანებითღა გავიგე.

ჰედეშკაჸ, ჰედლაშკაჸ ḥedešḳa’, ḥedlašḳa’ მოგვიანებით ⌈по⌉позже, с некоторым опозданием later on. **ჯᶰ წყეგეჸ მა ქასტლა სამსაჳხრი, ჰედეშკაჸ მაკ ჰოᶰ ჲაჸᶰ** – ხვალ ნამეტანს ნუ იჩქარებ სამსახურში, მოგვიანებით შეგიძლია მოხვიდე.

-’ჰერ -’ḥer კავშ. союз conj. რომ если ⌈бы⌉ if. **ჳუხკ ხილ’რალო̂, ესერნა̄ ტბათინა̄ გუ̄ჰერ!** – რა იქნებოდა, ნეტავი, აქედან ტბათანა რომ ჩანდეს! **ვაჟა გონგოთე ვაწუ̄ჰერ ე ჟეხ, ლე დაჰ ცო დავიᶰდარ ეჯგო** – ვაჟას წესიერად რომ ედევნა ამ ცხვრისთვის, არც დაეკარგებოდა; **გონგოთე ჩამდო’ჰერ ლეოს, მედალმაქ ვალ’ენვარ** – წესიერად რომ ესწავლა ლეოს, მედალზე გავიდოდა.

ჰერწილა̄ დდ ḥerç̣ilā dd ადამიანის (ხალხის) სატრიალებელი ადგილი (სივრცე) место, пространство для выполнения определённых действий, место, где можно развернуться a place for people to move to and fro. **ისე ნახ ჰერწილა̄ ცო და** – აქ ხალხის სატრიალებელი ადგილი არაა.

ჰერწყერწარ (დ|ერწჰარწარ) ḥerç̣q̣erç̣ar (d|erḥarç̣ar) გრდუვ. непрх. intrans. უსაქმოდ ბორიალი (დაბორიალებს), ბოდიალი крутиться без дела sencesless walking to and fro. **მა ჰერწყირწი̂, ვოჸიხ, მიჩე̄ ვუჲტა⌈ჰ⌉** – ნუ ბოდიალობ, წადი, სადაც მიდიხარ (ბ. ბ.).

ჰეტ-ეჴარ ḥeṭ-eq̦ar გრდუვ. непрх. intrans. ამჩატება ადამიანისა (⌈ა⌉მჩატდება), აცერცეტება проявлять излишнюю активность to become light-minded. **მოჰეკ ქორ კაძიკ ტათებ თასო̂, დუჯჩონ ჰეტ-ეჴარ ხეჸე̂** – როგორც კი ცოტა ფულს ჩაიგდებს ხელში, ბევრმა აცერცეტება იცის.

ჰეტ-ეჴინო̂ ḥeṭ-eq̦inô მიმღ. прич. particip. ამჩატებული, აცერცეტებული, მსუბუქი ჭკუის, ცეტი, რეტი, ცეტ-რეტი, ახტაჯანა, ზედმეტად აქტიური излишне активный, сверхактивный light-mined, reckless. **ცო ჲაბწერ სოჼ, მარაჼ ჰ̧ეტ̧-ეჭინრ̂ მოჸ ჲანორ ის ჰ̧ქჼ მაჲრჲაშრ̂** – არ ვიცნობდი, რა ახტაჯანა ყოფილა ეგ შენი მული; **ჩაჴრენა̄ თივ-ოთ̣ენრ̂ სტაკ მოთ̣ერ სოჼ პეტრე̄, ჰ̧ეტ̧-ეჭინრ̂ გუვალ‘ჲჼ** – შორიდან დამჯდარი (დალაგებული) კაცი მეგონა პერტრე და მსუბუქი ჭკუისა აღმოჩნა; **მა ვა ჰ̧ეტ̧-ეჭინრ̂, ჩუ მეყა̂!** – ნუ ხარ ახტაჯანა, დადექი!

ჰ̧ეტყეტ̧|დ|ალარ **ḩeṭq̣eţ|d|alar** გრდუვ. непрх. intrans. ტენვა, ჩრა იქ, სადაც არ ეგების (ეტენება, ეჩრება) суваться, лезть туда, куда не положено, куда не следует суваться, лезть edging in, forcing into (unwarranted interference). **ასმათინ ჰ̧ეტყეტ̧ჲალარ ხეცე̂** – ასმათმა ტენვა იცის იქ, სადაც არ ეგების.

ჰ̧ეტ̧ ჲჲ **ḩeţ** jj ქარის მოტანილი და დატკეპნილი თოვლ-ყინული, ზვავი, რომელიც მთელი წელიწადი შეიძლება იდოს ჩადაბლებულ ადგილებში, ხევებში (მდინარეებზე) лавина, снежный обвал, ветром собранный и прессованный снег, который всё лето может лежать в низменных местах, в оврагах (над реками) snowslide, snowy collapse, landslide gathered by the wind and pressed snow, which may be laid, in a ravine (over the river) or somewhere else. **ზორაჲში საშიშ გუჲნა̂ ჲა მწვანელო ლეფჩინა̂ კუჼ, ფშელჼ, ლაჰ̧საჼ ჲახ̧ჲჼ ჰ̧ეტ̧** – ძალიან საშიში სანახავია მწვანეში დაგდებული თეთრი, ცივი, გველივით გრძელი ზვავი (ნ. უ.); **სო ლაჸმჸ ჴელოშ, მიჩხმაჸ ჰ̧ატ̧იშ ჲატაჼლათერ ჴევბა̄ხ... ე მემცხორივ ო შუჼ კაწკოჼ კალტ-ბაკალ უჲს გაგბაჼლათერ** – მე რომ მთაში დავყავდი ხოლმე, ყველგან ზვავის თოვლ⌈ებ⌉ი იდო ხევებში... და მწყემსები იმ თავიანთ პატარა ლუკმა-პურს იქ ინახავდნენ (ა. ბ.). შდრ. ср. comp. **ნაქარ nakar**.

ჰ̧ეტ̧|დ|არ (ჰ̧ოტ̧|დ|არ) **ḩeţ|d|ar (ḩoţ|d|ar)** გრდმ. прх. trans. 1. ტენა (ტენის), რჭობა совать, пихать, тыкать framing, driving in. **ნიწყოჸ ჵაბიკ დისტ ჰ̧ეტ̧ობრ̂ ლაწმრენ** – ძალათი კოვზს პირში სჩრიან ავადმყოფს; **ბჭაკნი ნაჩხო̄ხ ჰ̧ეტ̧ჲიე’ნეს, ჲჼც თაჲლზი ეშუგე̂ სოჼ** – გუდები ყველებით გავტენე და ახლა ხურჯინებიღა მაკლია; **ალექსის ივნენ ჩუი შალთ ჰ̧ეტ̧ჲიერ** – ალექსიმ ივანეს მუცელში ხანჯალი ურჭო. 2. გადატ. перен. fig. დაძალება (⌈და⌉აძალებს), ძალით აკიდება ვინმესი ან რამისა (⌈ა⌉ჰკიდებს) навяз⌈ыв⌉ать to force sb marry someone. **შაჲრჩუჲშვ ჰ̧ოტ̧ჲიერ აჼდრუჲნ ის ჯულურ ჲოჰ̧, ტათბულჼ ჲაჲნრ̂** – თავისიანებმა აჰკიდეს ანდროს ეგ უშნო (ულამაზო) გოგო, ფულიანიაო.

*ჰ̧ეჴარ (ჰ̧აჴარ)^2 **ḩeqar (ḩaqar)**^{2} გრდმ. прх. trans. 1. ⌈წა⌉სმა (⌈წა⌉უსვამს, ⌈წა⌉ისვამს), ⌈წა⌉ცხება ⌈на⌉мазать, ⌈по⌉мазать greasing. **ნატოს წყეჭ დუჴ ჰ̧ეჴრ̂** – ნატო ნამეტნავად ბევრს ისვამს. 2. ასმა (⌈ა⌉უსვამს) ⌈об⌉лизать licking up. **ათ̣ავ**

თუხოხ მოტ̧ ჴაკიჼ – ძროხამ მარილს ენა აუსვა. 3. ⸢და⸣გვა (⸢და⸣გვის) ⸢под⸣мести sweeping. **ნინოს სჼგო̄ ლაზიშ ჴაკიჼ** – ნინომ ეზო კარგად დაგავა. 4. ⸢და⸣ვარცხნა (⸢და⸣უვარცხნის, ⸢და⸣ივარცხნის) ⸢рас⸣чесать, расчёсывать combing. **მიხოს ქოჩორ ჴაკი'ნე̂, ვახე̂!** – მიხომ ქოჩორი დაივარცხნა და წავიდა! 5. გადატ. перен. fig. უზნეოდ ცხოვრება ქალისა (ცხოვრობს) жить безнравственно (о женщине) live immorally. **ე ფსტუჼჩოვ ზორაჲში̂ ჴეკო̂** – ეს ქალი ძალზე უზნეოდ ცხოვრობს. 6. გადატ. перен. fig. თავდავიწყებით ჭამა (⸢შე⸣ჭამს) жрать самозабвенно to eat selflessness. **კა ლაზიშ ბა სოგო, დაყრენ ჴეკო̂!** – ღორი კარგად მყავს, ჭამს და ჭამს!

ჴეჴ|დ|არ ḥeḥ|d|ar გრდმ. перх. trans. ამა თუ იმ თვისების, უნარის გამოჩენა (⸢გა⸣მო⸣იჩენს), გამოვლენა, გამომჟღავნება проявлять / проявить, выявлять / выявить те или иные способности to reveal/to show up certain character. **ვასოს ჺამდოჩო ზოროლ ჴეჴჲიე̂** – ვასომ სწავლაში სიყოჩაღე გამოიჩინა; **ალიოს ზოროლ ჴეჴჲიე̂ რუსულ ჺამბოჩო** – ალიომ სიყოჩაღე გამოიჩინა რუსულის სწავლაში.

ჴიდნო̄ ჲ ḥidnō j გვიანობა, გვიანი დრო позднее время late time. **იჼც ჴიდნო̄ და ბუჲდში დეკარ, ას ჴოჼ ის დანაშაულ ცო პაჲტებადჲოს** – ეხლა დაგვიანებულია ბოდიშების მოხდა, მე შენ მაგ დანაშაულს არ გაპატიებ.

ჴიდნო̄სანა̄ დ ḥidnōsanā d დაგვიანებულივით как будто ⸢бы⸣ позднее время like latecomer. **ჴიდნო̄სანა̄ ხეთ სოჼ იჼცგეჸ ქუჲრწლეხ ბახარ** – დაგვიანებულივით მეჩვენება ახლაღა ქორწილში წასვლა.

ჴიჴნება|დ|ალარ ḥiḥneba|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. 1. ხვიხვინი ცხენისა (ხვიხვინებს) ржать (о лошади) neighing of a horse. **ჺუხ ჭირბა, ჺუჸ ბახ̧ეშ ჴიჴნებალა ის დოჼ** – რა სჭირს, რატომ ასე გაბმულად ხვიხვინებს ეგ ცხენი. 2. გადატ. перен. fig. უშნო⸢დ⸣ ხარხარი ადამიანისა (ხარხარებს), ხორხოცი несдержанно ржать, хохотать (о человеке) awkard laughing / guffaws. **დაჴ ატაგე̂, მაცლომცჼ ჴიჴნებალო̄⸢ჴ⸣!** – გაჩუმდიღა, როდემდე ხორხოცებ!

ჴოგეჸ ḥoge’ 1. თუ ⸢ვინიცობაა⸣ შენ если ⸢вдруг⸣ ты (тебя) ... if you ... **ჴოგეჸ ჩავარვიჩეჴეჴო̂ ქუჲრწლეხ თამდელ, ვარ მა ალო̂, დათანხმალიბ** – თუ ⸢ვინიცობაა⸣ შენ აგირჩიეს თამადად ქორწილში, უარს ნუ იტყვი, დათანხმდი. 2. შენღა только ты ⸢один⸣ ... only you ... **ჴოგეჸ ვისე̂ სოჼ იმდულ** – შენღა დამრჩი იმედად.

ჴომფლეჼ ḥomplẽ 1. შენხელა, შენი სიმაღლო, შენი ზომისა, შენი გაბარიტებისა, შე-

ნი მონაცემებისა твоего роста, твоих габаритов, твоих данных of your height, of your size. **სეჼ სტაკ ჰ̣ომფლეჼ ვაჲცე̄, ჰ̣ეჼ საროჩკ ლაზიშ ჲალრ̂** – ჩემი კაცი (ქმარი) შენხელაა აკი და შენი პერანგი კარგად მოუვა; **ჰ̣ომფლეჼ ქონებ ფჰ̣ეჰ̣ ყეჩონ ცოჰ̣ანნა მოგროვბადჲომაკი** – შენხელა ქონება სოფელში სხვამ ვერავინ მოაგროვა. 2. შენხელა, შენი ტოლი, შენი ხნისა, შენი ასაკისა твоего года, твой ровесник of your age. **მელ‘ შარლუჼ გელ ვაჰ̣რ̂, სეჼ ვოჰ̣ ჰ̣ომფლეჼ ცუჲ ვა?** – აბა, შემახსენე, არ მახსოვს, რამდენი წლისა ხარ, ჩემი ბიჭი შენხელა არ არის?

*ჰ̣ორშარ, ჰ̣ორჩარ (ჰ̣ერშარ, ჰ̣ერჩარ) **ḥoršar**, **ḥorčar** (**ḥeršar**, **ḥerčar**) გრდმ. перх. trans. დაღმართზე დაგორება, ჩაგორება ქვისა, ლოდისა (⌈და⌉აგორებს) ⌈по⌉катить по склону камня, глыбы to roll a large rock in downwards slope. **სჴგრი ჰ̣ორშოთ ვაჲ, ჰ̣ანიკ ბალ‘ულრ̂ ჰ̣ათხე̂** – ლოდები დავაგოროთ, ნეტარ, ვისი გაუსწრებს?

ჰ̣ოღეჼ **ḥoγẽ** შენებური свойственный, характерный тебе like you, in your way. **ჰ̣ოღეჼ გოჼლოჼ აბუჲ ჲჼ ცოჰ̣ანნა ყეთე̂** – შენებური ჭკვიანური ლაპარაკი არავინ იცის.

ჰ̣ოღეშ **ḥoγeš** შენებურად по-твоему like you. **ჰ̣ოღეშ ლაჲმზრათ ლეთხჼ იხჼ ცადლას** – შენებურად ლამაზად ცეკვას ვცდილობ.

*ჰ̣ორშ|დ|ალარ (ჰ̣ერშ|დ|ალარ) **ḥorš|d|alar** (**ḥerš|d|alar**) გრდუვ. непрх. intrans. დაგორება (⌈და⌉გორდება) покатиться по склону rolling down. **ფერდმაქ თხილოშ ცო ლილჩეჰ̣ა, ატ̣აჲში̂ ჰ̣ორშლაჰ̣რ̂** – ფერდობზე ფრთხილად თუ არ იარე, ადვილად დაგორდები; **კოხჴხჼ დაცითენრ̂ ყორი ჰ̣ორშდალჼ თხოგო ფერდმაქე̄** – ბარიდან გამოგზავნილი ვაშლები დაგვიგორდა ფერდობზე.

ჰ̣ოწოლ⌈ობ⌉ ჲ **ḥoc̣ol⌈ob⌉ j** უშენობა, შენ გარეშე ყოფნა пребывание без тебя, не хватать тебя being without you. **ჰ̣ოწოლ⌈ობ⌉ ზორაჲში გაძნელბადჲალჼ სოჼ** – უშენობა ძალიან გამიჭირდა; **ჰ̣ოწოლ⌈ობ⌉ ცო ატანოდჲომაკ სოჼ** – უშენობას ვერ ავიტან.

*ჰ̣ოყარ (ჰ̣ეყარ) **ḥoqar** (**ḥeqar**) გრდმ. прх. trans. 1. ჩვენება (აჩვენებს), დანახვება показ⌈ыв⌉ать, указ⌈ыв⌉ать to show. **ლეოს ო ადგილ ჰ̣ოყჼ სოგრ̂, მიჩჰ̣ე ბაცბივ ქიქოც შუჼ მასთხუჲ დაჰ̣ ყაჩბიერ** – ლეომ ის ადგილი მაჩვენა, სადაც თუშებმა წინათ თავიანთი მტრები გაჟლიტეს. 2. მირთმევა (მიართმევს), ჭმევა (შეაჭმევს), დალევინება (დაალევინებს) пода⌈ва⌉ть поесть и попить to feed, to make sb. drink. ***ცუჲნრ̂,*** **ალ‘ჼ ოშტიც** ⌈შანიძე აკკეს⌉, **ჩამლიშ ველჼვოლუშ ჰ̣აჭეჼ სოგო,** ***ნითს ცო ვაჰ̣რ̂, ბაცავ, დონენ ხი ჰ̣უჲყნასაჲნრ̂, დეწრაჰ̣ სოგრ̂*** **ალ‘ანალ‘ჼ** – *არაო,* მოთხრა ისევ ⌈აკაკი შანიძემ⌉, ტკბილი ღიმილით შემომხედა, *არა ხარ*

მართალი, თუ შოო, დონენ ხი ჰ̧უჲჴნასო, უნდა გეთქვა ჩემთვისაო (ა. შ.; კ. ვ.).

ჰ̧უჲღეჼ ḩujɣẽ საკუთრივ შენებური, სწორედ შენებური твойский, свойственный (характерный) тебе particularly in your own way. **ცჰ̧ა ჰ̧უჲღეჼ ლამზურ თამდობ ოწალ თხოჼ** – ერთი შენებური ლამაზი თამადობა გაგვიწიე რა!

ჰ̧უჲღეშ ḩujɣeš ზმნს. нареч. adv. საკუთრივ შენებურად, სწორედ შენებურად ты сам по-своему particularly in your own way. **ჰ̧უჲღეშ თაგუშ ვოლალ ლეთხჼ!** – საკუთრივ შენებურად მოხდენილად იცეკვე რა!

ჺ

ჺჰ̧ეეე ’ḩeee შორისდ. межд. inter. ეეე! Aaax! Ooox! Эээх! Oh! (ხმარობენ კაცები ამა თუ იმ რომანტიკული მომენტის გახსენებისას წარსულიდან употребляют мужчины при воспоминании того или иного романтического момента из прошлого used by men when remembering romantic moments from the past).

ჺჰ̧ეეე, ბაყეც ჭჩალოჼ ვარაჰ̧რ̂, ბახრ̂, ˜უჼ ვახრაჰ̧ თხოგო?!. – ეეე, მართლა მაგარი იყავი, ბახვა, რატომ წაგვიხვედი?!. (ა. ბ.); **ჺჰ̧ეეე!.. ჰ̧ათდოლოჼ ლათ̧ ესე ე ჴერბჼ გორნაკ, კნათი, ცჰ̧ავეჼ ჲისენრ̂** – ეეე!.. მას აქეთ დგას აქ ეს ქვების გორაკი, ბიჭებო, ეულად შთენილი (ა. ბ.).

ჺჰ̧ე-ჰ̧ე-ჰ̧ე ‘ḩe-ḩe-ḩe შორისდ. межд. inter. ე-ჰე-ჰე! Ax! Ox! Эх! Oh! (გამოხატავს სინანულს, გულის დაწყვეტას უმთავრესად წარსულის გამო, ოღონდ იმისგან რამდენადმე განსხვავებულად, ვიდრე ჺჰ̧ეეე **’ḩeee** выражает сожаление в основном за прошлое, только как-то иначе, чем ჺჰ̧ეეე **’ḩeee** expresses regret, heart breaking mainly about the past, but a bit differently then ჺჰ̧ეეე **’ḩeee**). **ჺჰ̧ე-ჰ̧ე-ჰ̧ეეეჲ, მაყვალ: კმაჲტმაქ ლაჲთ̧ბისენრ̂, აზარ ჭირ თეჴინრ̂, დაკლევრა̄ ბახენრ̂ თათ̧ეჼ ხეჼ მოჰ̧კ მალო?** – ეჰე-ჰე-ჰეეეი, მაყვალა, კლდეზე შთენილი, ათას ჭირგადახდილი, ფიქრში წასული ცირცელის ხე როგორაა, ნეტავ? (ა. ბ.).

‖**ჺმ** ‖**’m** შორისდ. межд. inter. ე! როგორ! რას ამბობ! Как! Да, ты что! What you say!how! (გამოხატავს გაკვირვებას выражает удивление expresses astonishment). ***ბა, ბაყო̄ც მაჴიშ კერბადოდანოჰ̧, ვაშუჲნრ̂,*** **ხატ̧ი′ნეს ბახოხ ცო მოთ̧ეშ, დისტე ბაკალ ბალ̧ჩოგრ̂,** ***‖ჺმ,*** **ალ‘იჼ სოგრ̂, შარღეშაც ლიმ ბალ‘ითოშ, თჼ ბაკალ ბოჰ̧ტჼ**

ცადვალოჼ... – *ვა, მართლა ლექსები გიწერია, ძმაო-მეთქი,* შევეკითხე ბახვას მოულოდნელად, პირში ლუკმა რომ ჰქონდა, და, *‖**ჸმ**,* მითხრა მისთვის დამახასიათებელი ღიმილით, თან ლუკმის გადაყლაპვას შეუდგა...

‖ჸნ ‖**’n** შორისდ. межд. inter. ეეე! Эээ! Oh! (გამოხატავს გაკვირვებას выражает удивление expresses astonishment). ‖ჸნ!.. – **ალ‘ოჼ, ნინოს შაჲრ კნათეგო̂, თოჼ დისტრეჼ ხი დაჴ მახკდიეჼ. – მიჩ ვუჲტა ეჳ უხანხანეჴალ‘ოჼ?!.** – ‖ჸნ!.. – უთხრა ნინომ თავის ვაჟს, თან პირიდან წყალი გადაღვარა. – სად მიდიხარ ამ უდროო დროსაო?!.

‖ჸჰ ‖**’h** შორისდ. межд. inter. აჰ! ეჰ! ოჰ! უჰ! Ах! Эх! Ох! Ух! Уф! Alas! Oh! (გამოხატავს უკმაყოფილებას выражает недовольствие expresses discontent). **ცარკჳ̄ დუჲხტრენ ცუჲ ჲუჲტგეჰაჲნოჼ, ხატი’ნეს ფსტუნახ, მაცნე̄ დისტე ბაკალ ჰერწბორ, *‖ჸჰ*, იშტ ალ‘ოჼ სოგ** – *ალარ მიდიხარ-მეთქი კბილის ექიმთან,* ვკითხე ცოლს, როცა პირში ლუკმას ატრიალებდა, და, *‖ჸჰ,* ასე მითხრა.

‖ჸჰმ ‖**’hm** ნაწ. част. part. აჰა на here you are (გამოხატავს შეთავაზებას выражает предложение expresses offer). **ჭაჭე სოდე̄რეჼ ხი დალდორე̄, ბანჼ ჯაპტდიეჼ სოჼ მაჲკოს, *‖ჸჰმ*-ნაჲნოჼ** – პირში სოდიანი წყალი ეჭირა მაიკოს და ბანანი მომაწოდა, *‖ჸჰმ*-ო.

‖ჸჰჸ ‖**’h’** ნაწ. част. part. არაჸ не-а no (გამოხატავს უარყოფას выражает отрицание expresses denial). **ცო̄მი ჯალ‘ო? – ‖ჸჰჸ!** – არაფერს შეჭამ? – არაჸ!

ჳ

*__დ|ჳაჸინო̂ d|ωa’inô__ მიმღ. прич. particip. 1. ანთებული, დანთებული зажжённый lighted. **ბჳდრეგო სიცხ ჲარე̄, ბუსცჰაჸ დჳაჸინო̂ ლამფ ლათოჼ სოგო** – ბავშვს სიცხე ჰქონდა და მთელი ღამე ანთებული ლამფა მედგა. 2. ამნთები, დამნთები, ის, ვინც აანთო, დაანთო зажёгщий, тот, кто зажёг sb. who lit. **მეჼ დარ ე ფურნ ბჳაჸინო̂?** – ვინ იყო ამ ფურნის დამნთები?

დ|ჳევლაჲნი̂ d|ωevlajnî მიმღ. прич. particip. რაც შეიძლება დაიკლას, რაც იკვლება то, кого можно зарезать sth that can be slaughtered / killed (livestock). **ი ქოთამ დჳევლაჲნი̂ ცო და, ყეჼ და ზორაჲში̂** – ეს ქათამი დასაკლავი არ არის (დასაკლავად არ ვარგა), გამხდარია ძალიან.

დ|ჳევუჲნი̂ d|ωevujnî მოსაკლავი, დასაკლავი, რაც (ვინც) უნდა დაიკლას (მოიკლას) то, кого следует зарезать for slaughtering. **სტაკ ვჳევინრ̂ ადმიჷჼ ბჳარკ ცო თოხბოშ და დჳევუჲნი̂!** – კაცის მკვლელი ადამიანი თვალის დაუხამხამებლად (დაუნანებლად) არის მოსაკლავი!

დ|ჳეფარ^{1} (**დ|ჳოფარ**) **d|ωepar**^{1} (**d|ωopar**) გრდმ. прх. trans. 1. ჩამოღება (აღება და ჩამოდება) რამისა (⸢ჩამო⸣იღებს), გადმოღება (აღება და გადმოდება) რამისა (⸢გადმო⸣იღებს), გადაღება (აღება და გადადება) რამისა (⸢გადა⸣იღებს) брать / взять, снимать / снять, доста⸢ва⸣ть что-либо свеху get down smth (pick up and get it down), to remove smth. **შკაფქუჲრთხიჼ ჟაგნრ̂ დჳოფალ სოჼ** – კარადის თავიდან წიგნი გადმომიღე რა. 2. მოხდა (ქუდისა) მისალმების ნიშნად (⸢მო⸣იხდის) снимать / снять головной убор в знак привествия to take off (a hat). **ბჳარვაჲხჩე უჩიტლენ ქუდ ბეწე ბჳოფაჼ!** – როცა შეგხვდება, მასწავლებელს უნდა მიესალმო (ქუდი უნდა მოუხადო)! 3. მოხდა (ბოდიშისა) (⸢მო⸣იხდის) извиняться / извиниться to apologize. **აჭ დადეგო საქმ ჲავჲინაჭე̄, ბოდოშ ბეწე ბჳოფა!** – შენ მამას საქმე გაუფუჭე და ბოდიში უნდა მოუხადო!

დ|ჳეფარ^{2} **d|ωepar**^{2} გრდუვ. непрх. intrans. გაჭირვებით სუნთქვა (გაჭირვებით სუნთქავს), ქოშინი (ქოშინებს) дышать с трудом, с одышкой to breath with difficulty, gasping for breath. **ჭარკნა̄ხ მოჭექელბა ვჳეფეს** – სერპანტინზე (ზიგზაგზე) პირდაპირ ვქოშინებ.

დ|ჳეფითარ^{1} (**დ|ჳოფითარ**) **d|ωepitar**^{1} (**d|ωopitar**) გრდმ. прх. trans. 1. ჩამოღებინება (აღებინება და ჩამოდებინება) რამისა (⸢ჩამო⸣აღებინებს), გადმოღებინება (აღებინება და გადმოდებინება) რამისა (⸢გადმო⸣აღებინებს), გადაღებინება (აღებინება და გადადებინება) რამისა (⸢გადა⸣აღებენებს) заставлять / заставить взять, снять, достать что-либо свеху to make sb get down smth (take smth and get it down). **შკაფქუჲრთხიჼ ჟაგნრ̂ დჳოფითალე̂ თულუჲგრ̂** – კარადის თავიდან წიგნი გადმოაღებინე რა თულოს (კაცის სახელია). 2. მოხდევინება (ქუდისა) მისალმების ნიშნად (⸢მო⸣ახდევინებს) заставлять / заставить снять головной убор в знак привествия to make sb take off the hat. **ბჳარვაჲხჩე უჩიტლენ ქუდ ბჳოფით ე ფეშკერგრ̂!** – როცა შეგხვდებათ, მასწავლებლისთვის სალამი მიაცემინე (ქუდი მოახდევინე) ამ ბალღს! 3. მოხდევინება (ბოდიშისა) (⸢მო⸣ახდევინებს) заставлять / заставить извиниться to make sb apologize. **მენე̄ ფსარე გაკვეთილმაქ ცო დარ, უჩიტლეს ოჴარგრ̂ თხა ბოდიშ ბჳოფითჷჼ** – ვინც გუშინ გაკვეთილზე არ იყო, მასწავლებელმა იმათ დღეს ბოდიში მოახდევინა (მ. მ.).

დ|ჵივ⌈ჸ⌉აკ d|ωiv⌈’⌉aḳ მარტო ოთხი, მხოლოდ ოთხი только четыре only four. **დჵივ⌈ჸ⌉აკ ლარ სესხბადებალ სო̈, საჸბ̈ ცო დეწ̈ სო̈** – მხოლოდ ოთხი ლარი მასესხე რა, მეტი არ მინდა.

დ|ჵივჸ- d|ωiv’- ოთხ- четырёх- four. **დჵივჸოთხილი̈ ბი̈ ბა შოთეგო ქალქი** – ოთხოთახიანი ბინა აქვს შოთას თბილისში.

ჲ|ჵივჸა̄ ჲჲ j|ωiv’ā jj ხუთშაბათი четверг Thursday. **ჲჵივჸა̄ ჲარ სე̈ სტაკ შირქილე̈ ვეჸჩე** – ხუთშაბათი იყო, როცა ჩემი კაცი (ქმარი) შირაქიდან მოვიდა; **ჲჵივჸე ლეჸ სო̈ ქალიქ ვახ̈** – ხუთშაბათს მინდა თბილისში წასვლა.

***დ|ჵიჸარ (მეყარ) d|ωi’ar (meq̣ar)** გრდუვ. непрх. intrans. დარჩენა (⌈და⌉რჩება) თავისი ინიციატივით остаться (по собственной инициативе) to stay (will stay) for one’s own initiative. **კათთე⌈ჳ⌉ ტყოჸ ესე ვეწეს ვჵიჸე̈** – მკათათვეში კიდევ აქ უნდა დავრჩე; **ევლარ ლაჸმჸ დახწი̈ ცო დჵიჸჸ ცეხენ** – ევაანი მთაში წაუსვლელად არ დარჩებიან წელს; **ელიკო̂ წენი ცჰაკო̈ ჲჵიჸე̈** – ელიკო სახლში მარტო დარჩა. შდრ. ср. comp. **დ|ისარ d|isar**.

***დ|ჵიჸენო̂ d|ωi’enô** მიმღ. прич. particip. დარჩენილი თავისი ინიციატივით оставщийся по собственной инициативе stayed for own initiative. **ჷალიხ ტბათნი დჵიჸენო̂ ცომენა̄ დაგი̈და სო̈** – ზამთარში ტბათანაში დარჩენილი არავინ მინახავს. შდრ. ср. Comp. **დ|ისენო̂ d|isenô**.

***დ|ჵოგ|დ|აჲლნო̂, დ|ჵოგ|დ|ალინო̂ d|ωog|d|ajlnô, d|ωog|d|alinô** მიმღ. прич. particip. დამტვრეული, გატეხილი поломанный, разбитый broken, fractured.

დ|ჵოგლაჲნი̂ d|ωoglajnî ადვილად მტვრევადი, რაც ადვილად ტყდება, იმსხვრევა легко ломающийся easily fragile. **ი ვა̄ზ დჵოგლაჲნი̂ და** – ეს ლარნაკი ადვილად მტვრევადია (ადვილად ტყდება).

***ცო|დ|ჵოგლაჲნი̂ (ცოყჵეგლაჲნი̂) co|d|ωoglajnî (coq̣ωeglajnî)** მიმღ. прич. particip. 1. უტეხი, მაგარი, რაც ადვილად არ ტყდება то, что легко не ⌈с⌉ломается strong, sth that can’t be easily broken. **ე თეფშ ცოყჵეგლაჲნ და** – ეს თეფში მაგარია (ადვილად არ ტყდება). 2. უტეხი, მაგარი ადამიანი, ის, ვინც, ადვილად არ ტყდება, გაუტეხელი, მტკიცე, მოუდრეკელი, ჯიუტი, შეუპოვარი тот, кто не ⌈с⌉ломается, упрямый, неустрашимый firm, strong person, unbroken, stubborn. **ვაჲ ცოვჵოგლაჩო̂ ალექსიცი̈ ვარასო̂, იშტე̈ შარი̈ ალ̈ინო̂ სტაკ ჴენაჸ ვაგლოკი მიჩმა⌈ჳ⌉** – ჩვენს გაუტეხელ ალექსისთან ვიყავი, ასეთი ჯიუტი (თავისნათქვამა) კაცი სხვა იქნება, ნეტავი, სადმე? **ციმო̂ შაჲრი̂ დროჳ ცოვჵოგლაჲნი̂ სტაკ ვარ** – ციმო თავის დროზე გაუტეხელი კაცი იყო.

დ|ჵოგუჲნი̂ d|ωogujnî 1. გასატეხი, რაც უნდა გატყდეს, გატეხილ იქნეს то, что можно (нужно) поломать sth that should be broken. **დჵოგუჲნე̄, ზედმეტ ცო̄მ და სოგო** – გასატეხი და ზედმეტი არაფერი მაქვს. 2. გამტეხი, ის, ვისაც (ან რასაც) შეუძლია გატეხოს რამე тот, кто может (должен) поломать sb. who can break sth. **ე სანი დჵოგუჲნ მეᶰ ხილ'უ̂!** – ამ კარის გამტეხი ვინ იქნება!

ჺ

***ჺა**[1] დდ **'a**[1] dd ზამთარი зима winter.

ჺა დ|ა̄ხარ (დ|აჴარ) 'a d|āxar (d|aqar) გრდმ. перх. trans. გამოზამთრება (⌈გამო⌉იზამთრებს), ზამთრის გამოვლა перезимо⌈вы⌉вать to pass winter, over wintering. **მოცᶰ ჺა და̄ხიᶰ კნათივ შირქი** – მძიმე ზამთარი გამოიარეს ბიჭებმა შირაქში (ბ. ბ.).

ჺაჲლხანა̄ ჲ **'ajlxanā** j ზამთრის დამდეგი, ზამთრის პირი начало зимы beginning of winter, upcoming winter. **ეეე, ჲახეᶰ სტაბო̄, ჺაჲლხანა̄ ჲაგეგე̂!** – ეეე, წავიდა შემოდგომა, ზამთრის დამდეგია ლამის.

ჺაჲლხანე 'ajlxane ზმნს. нареч. adv. ზამთრის დამდეგს в начале зимы in the beginning of winter. **ჺაჲლხანეგეც დაკდეცᶰ შიუჲნი̂ ჟე ლარკარ** – ზამთრის პირსღა გაახსენდა შიოს ცხვრის გაპარსვა.

ჺალ-ჺალიხ 'al-'alix ზმნს. нареч. adv. ზამთრობით по зимам during winter, in winter time. **ჺალ-ჺალიხ ლახუშ ჰირწათხ, ლახუშ თელ'უ̂** – ზამთრობით დაბლა ვტრიალებთ, დაბლა ჯობია.

ჺალბ დდ **'alb** dd ადრე (დოლამდე) დაბადებული ბატკანი, დოლამდელი ბატკანი преждевременно появившийся на свет ягнёнок early born lamb, lamb born before lambing period. **ებე ჺალბი და** – ესენი დოლამდელი ბატკნებია.

ჺალიჩ დდ **'alič** dd 1. დამჩნეული ნიშანი делать ⌈по⌉метку sign, mark. **მემცხორეს ჟე დაკარდიე'ნე̂, ლოჭეხ ჺალიჩა̄ დიეᶰ** – მეცხვარემ (მწყემსმა) ცხვარი (ფარა) დათვალა და ჯოხზე ნიშანი დაამჩნია (ჭდე გააკეთა). 2. სასროლად დასმული სამიზნე цель, мишень gun sights, target for shooting. **დაბლობა̄ხ თოფა ცო ქეფსოგე̂ ჺაჲლჩელ დოლიᶰჩო ჩხიᶰდრინა...** – ყაბახში თოფს აღარ ესვრიან სამიზნედ დაკიდებულ წინდებს... (რ. ო.).

ჺამლაჲნი̂ 'amlajnî 1. ის, ვინც ან რაც ეჩვევა, ეგუება ვინმეს, რამეს тот, кто привыкает к кому/чему-либо sb. or smth. that is getting accustomed to smth or sb. **ე ჩუჲხი̂ ატ̧აჲში̂ ჺამლაჲნი̂ და** – ეს ბატკანი ადვლად ეჩვევა (ადვილად შეჩვევადია). 2. დდ dd ახალგაზრდა юноша, девушка young. **ნიწყლიჩო̂ მახვ ჴერ̃ლ'დიჭ̃ ჺამლაჲნში** – ძლიერმა ქარმა შეაშნა ახალგაზრდები (A. Sch.).

ჺამროხ 'amrox ნაწ. част. part. ვისიმე, რისამე შემყურედ, მოიმედედ, ვისიმე ხელში, ანაბარა[ს], ვისიმე, რისამე ამარა оста[ва]ться в руках кого-то to the mercy of sb or smth. **... ასტრახანი ვეცქ̃ჩონ უგარ ჲალ'ი'ნე̂, ჩუ̄ ვაჭუგვისჭ̃ ტრაქტირე რუს გულშემატკივრინ ჺამროხ** – ... ასტრახანში მოსულს, ცხელება დაემართა და ჩარჩა ტრაქტირში რუსი გულშემატკივრების ანაბარა (მ. მ.); **ლუჲნ ჲასოე̄, ი ვაჰონ ჺამროხ კაჲ დითლოს ეზ-კარ?** – წასასვლელი ვარ და, ნეტავი, ამ ბიჭის ამარა დავტოვო ეზო-ყურე?

ჺაპარ (ჺეპარ) 'ap̣ar ('ep̣ar) გრდუვ. непрх. intrans. ნდომის, სურვილის სრული დაკმაყოფილება (დაიკმაყოფილებს), რამით გაძღომა, რამით გულის დაჯერება (იჯერებს) полное удовлетворение желания (хотения), насытиться to completely satisfy a desire or a wish. ***ვაჭუგრინ ნჭაპარხ ცო ჺაპმაკ თხო̃,*** **თიბო̂ მაყვლესე̄, ˜უთხეჷ, ბაყეჷ კაჲ ლევილო̂, ლე ბეკი ბოლო̂** – მიქელაძეები ძილით ვერა ვძღებით, ამბობს მაყვალა და, რა ვიცი, მართალს ამბობს თუ ხუმრობს; **ატ̧ა̃ ცო დანო̂ მაჲთხაჲხ ჺაპარ** – ადვილი არ ყოფილა სიცოცხლით გულის ჯერება.

ჺაპინო̂ 'ap̣inô მიმღ. прич. paticip. ნდომით, სურვილით სრულად დაკმაყოფილებული, რამით გამძღარი, გულდაჯერებული полностью удовлетворённый желанием (хотением), сытый to be compeletely satisfied with desire. **ცო ხეჷ სო̃, მაჲთხაჲხ ჺაპინო̂ დახქ̃დალკი მემლი უპუ̂ ქვეყანი?** – არ ვიცი, სამზეოთი გულდაჯერებული წასულა, ნეტავი, ვინმე იმ ქვეყანაში.

ჺაპმაკარ 'ap̣maḳar გრდუვ. непрх. intrans. ნდომის, სურვილის სრულად დაკმაყოფილების შეძლება (შეძლებს), რამით გაძღომის, გულის დაჯერების შეძლება иметь возможность полностью удовлетворить желание (хотение), полностью насытиться to be able to be compeletely satisfied with a wish or a desire. **ე ო კუჲსტ ვარ, მოჰე ბაძ̃დურლარ გეოს დეფცუჲცი̂, ჰაჲშტაჲნო̂ მე̄ აჲლ'ნორ:** ***სტემახეჷ ჰალ ჺაჲპნასე̄, ცჰაჲნ ე მათხოხ ცო ჺაპმაკი̃ სონაჲნო̂!*** – ეს ის კოსტი იყო, როგორც გეო ბაინდურიშვილი იამბობს, ასე რომ ეთქვა: *ყველაფრით გავძეხი და მარტო ამ მზით ვერაო!* (ე. ი.).

ჺარმუჟ ჲჲ **'armuž** jj 1. სუსტი არაყი слабая водка diluted / light vodka. **ე ˜უხ ჺარმუჟ მალ'ჲინა სო̃!** – ეს რა სუსტი არაყი დამალევინე! 2. გადატ. перен. fig. სუს-

ტი, არაკაცური, უშნო, უნდილი, უნიათო, არაფრის მაქნისი, გამოუსადეგარი ადამიანი мямля, рохля feeble, jellyfish, sluggish. **ე უშაჼგ ხუმ ჺარმუჟ ჲა, ჲევო̂!** – ეს უშანგი ხომ არაფრის მაქნისია, ბიჭო!

ჺაფალ|დ|ალარ ’apal|d|alar გრდუვ. непрх. intrans. თავის შერცხვენა (შეირცხვენს) опазориться to shame oneself. **ეფო̂ ფჳეჳ დაჳ ჺაფალვალიჼ: დაჴაჲჩო̂ ვალილო̂ თალსვალიჼ** – ეფომ (კაცის სახელია) სოფელში თავი შეირცხვინა: დიდ ვალებში ჩავარდა.

ჺაფარ: სა ჺაფარ (ჺეფარ) ‘apar: sa ‘apar (‘epar) გრდუვ. непрх. intrans. სულის ლაფვა (სული ⌈გა⌉ლაფავს) быть в состоянии испускания души breathing one’s last. **თეტვალიჼჩო̂ ყუვას სა ჺაფიჼ** – დაჭრილმა ქურდმა სული დალია.

ჺედაჲღ|დ|ისარ ‘edajγ|d|isar გრდუვ. непрх. intrans. გარკვეულ გარემოებათა გამო უმოქმედო, უიმედო, არასახარბიელო მდგომარეობაში დარჩენა, ყოფნა (ასეთ მდგომარეობაში დარჩება, არის) по определённым обстоятельствам быть, оставаться в пассивном, безнадёжном состоянии to be stayed in idle, hopeless situation becuse of certain conditions. **სე ჳაშეგო̂ დექი'ნე̂ მენახ, უჲშტა̄ ჺევაჲღვისქჼსო̂** – ჩემს სტუმარს დაუძახა ვიღაცამ და დავრჩი ისე, დამჯდარი.

ჺერო̂: ჺერ დ|ავარ ‘erô: ‘er d|avar გაფუჭება ამა თუ იმ რამისა (⌈გა⌉ფუჭდება) ⌈ис⌉портиться to spoil smth. **ე დითხ ჺერ დავიჼ** – ეს ხორცი გაფუჭდა.

ჺერ დ|ავინო̂ ‘er d|avinô მიმღ. прич. particip. გაფუჭებული испорченный, пришедший в негодность, несвежий, протухший (продукт питания) spoiled, gone off. **ე დითხ ჺერ დავინო̂ და** – ეს ხორცი გაფუჭებულია; **ე საქმ ჺერ ჲავინო̂ ჲა** – ეს საქმე გაფუჭებულია. 2. მოშლილი (იარაღი) испорченный, неисправный, повреждённый (предмет, инструмент) knocked down (gun). **ე თოფ ჺერ ჲავინო̂ ჲა** – ეს თოფი მოშლილია. 3. უვარგისი (ადამიანი) негодный, с дурными наклонностями (человек) useless (person). **ივსებ, ჺერ ვავინო̂ სტაკ ვაჳო̂!** – იოსებ, უვარგისი კაცი ხარ! 4. გარყვნილი, ზნედაცემული, უზნეო (ქალი) аморальная, безнравственная (женщина) immoral (woman). **ე ფსტუჲნო̂ ჺერ ჲავინო̂ ჲა** – ეს ქალი გარყვნილია.

ჺივ|დ|არ ‘iv|d|ar გრდმ. перх. trans. გახვევა ჩვილისა სახვევში (⌈გა⌉ახვევს) заворачивать / завернуть дитя в пелёнки to wrap a baby in a dressing. **მარინას ბა̆დერ ლაჲმზრათ ჺივოდო̂** – მარინა ბავშვს ლამაზად ახვევს (დ. მ.); **ეჳ, მოჳ ყელატკ დავ-დაუ̆კუ̂ ე დაშნი: ჳა̆ც მეჼ ლევიგი̂ ბა̆დრეხ, *ჺივდარაჲნო̂?.. ჳარჩდიენალ'ო̂*, მოლეც, თურიკი გუგრეჼ ჳუჲნი დალო̂!** – ეჳ, როგორ უბრალოდ ქრებიან და იკარგებიან ეს სიტყვები: ახლა ვიღა ამბობს ბავშვზე, ***ჺივდარ-ო?.. გაახვია-***

ო, იტყვიან იოლად, ნეტა, განა გოგრის თესლია რო! (ა. ბ.).

ჸი̄ნტრი ჲ **‘īnṭri** j მრ. мн. pl. სიხარულის, კმაყოფილების ტლინკები брыкаться kicking / jigging because of joy. ა̈სჷ ჰალ დუწი'ნჷ მა̈მლეხ, ჸი̄ნტრი ჴეფსანა̄ დალ‘ჷ – ბოჩოლა გაძღა ძუძუთი და სიხარულის ტლინკების სროლა დაიწყო.

ჸირ|დ|აჲლნო̂, ჸირ|დ|ალინო̂ ‘ir|d|ajlnô, ‘ir|d|alinô მიმღ. прич. particip. 1. გალესილი (იარაღი) поточенный sharpened (knife). ღაზიშ და ჸირდაჲლნო̂ ე ნეკ – კარგადაა გალესილი ეს დანა. 2. გადატ. перен. fig. გაალმასებული, გაცეცხლებული (ადამიანი) разгневанный (человек) enraged, furious. ჴირჩლაცო̂ ჸირვაჲლნო̂ ვოტურ მაქ საბენ – ხირჩლა (კაცის სახელია) გაალმასებული მიდიოდა საბაზე (ბ. ბ.).

ჸიტიშ-იხოშ šiṭiš-ixoš ზმნს. нареч. adv. რბოლით, ჯირითით, სწრაფად, ელვისებრ быстро, молниеносно with galloping, quickly. ჸიტიშ-იხოშ ჲახჷ დრო-ხა̈... – რბოლით ჩაიარა დრო-ჟამმა (ა. ბ.)...

***ჸუ**¹ ჲჲ **‘u**¹ jj ღამე ночь night.

ჸუ² **‘u**² უკიდურესი ყვირილის, კივილის აღმნიშვნელი ხმაბაძვითი სიტყვაა звукоподражательное слово, обозначающее сильный крик, зов onomatopœic word denoting extreme shouting, screaming. ოთხერნა ბახჭჩო̂ ვასრა̈ ჸუ დაღორ – ოთახიდან მთვრალი კაცების ყვირილის ხმა მოდიოდა.

ჸუეჲნო̂ ‘uejnô ზმნს. нареч. adv. უკიდურესი ყვირილით, კივილით с сильным криком, зовом with extreme shouting, screaming. *ჸუენო̂, ვიქნო'ერ წკიპუჲძევო̂, მაქა̄* ლაქვაჲლნორ ლეკინ – მთელი ძალით დაეკივლა წკიპოშვილს და ზედ მივარდნოდა ლეკებს (ე. მ.).

ჸუ დ|არ ‘u d|ar გრდმ. перх. trans. ყვირილი (ყვირის) кричать высоким голосом, на весь голос shouting.

ჸუბ ბ **‘ub** b ჭრილობაში შეღწეული სიცივე холод, проникший в рану cold penetrated in the wound. ლაწმრენ ჭრილობ ჰალო̂ ჰარჩჲებათ, ცოჰეკ ჸუბ ბუჲლ‘ჷ – ავადმყოფს ჭრილობა შეუხვიეთ, თორემ გაუცივდება.

ჸურდნა̄სანა̄ დ **‘urdnāsanā** d მოდილავებული утру подобное время daybreak, already morning. ჸურდნა̄სანა̄ დაგერ, თხა ას ჰალ ჴითჳჩე – მოდილავებული იყო ლამის, დღეს მე რომ ავდექი.

ჸურწა̈ ‘urçã (< **ჸურ ‘ur** ლათინ. латин. Latin **anus**) ურწანი, დედალი საქონელი (ძროხა, კამეჩი, ცხენი ...), რომელიც არ მაკდება яловая (корова и т. п.) smth that doesn’t mate. ე თხჷ ჲეთჳ ცენეხ ჸურწა̈ ლელჷ – ეს ჩვენი ძროხა წელს ურწანი დადის.

ყველა,
ვინაც სიცოცხლის ბოლომდე ამ ენაზე იმეტყველა,
მეტყველებს და კვლავაც იმეტყველებს,
გმირია.
მადლობა თითოეულ თუშს, ვინაც კი თავი დადო
და ჩვენამდე მოიტანა ესა თუ ის სიტყვა ან სიტყვის ნატეხი,
დღემდე სასწაულად გადარჩენილი.

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0186, ა. პოლიტკოვსკაიას №4. ☎: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

ყველა, ვინაც სიცოცხლის ბოლომდე ამ ენაზე იმეტყველა,
მეტყვლებს და კვლავაც იმეტყველებს, გმირია.
მადლობა თითოეულ თუშს, ვინაც კი თავი დადო და
ჩვენამდე მოიტანა ესა თუ ის სიტყვა ან სიტყვის ნატეხი,
დღემდე სასწაულად გადარჩენილი.

ISBN 978-9941-26-540-2